R. 119.

(R. 13. 35)

Tomus Decimus.

D. THOMAE AQVINATIS ORDINIS PRAEDICATORVM, ET DOCTORIS ANGELICI,

COMPLECTENS

Secundam partem Summæ Theologiæ

Cum Commentariis

Reuerendissimi Patris Thomæ de Vio, Caietani, Cardinalis. S. Sixti.

Expositionem eiusdem D. Tho. in librum Beati Dionysii de Diuinis Nominibus.

Quarum partis Quæstiones & articulos, & quæ in Commentarijs continentur, sequens Index ostendit.

ROMAE M. D. LXX.

2
213

R.III.
(R. 13. 35)

Tomus Decimus.

D. THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

COMPLECTENS

Primam partem Summæ Theologiæ

Cum Commentariis

R. D. D. Thomæ de Vio, Caietani, Cardinalis. S. Sixti.

Et expositionem eiusdem D. Tho. in librum Beati Dionysii de Diuinis Nominibus.

Primæ autem partis Quæstiones & articulos, & quæ in Commentarijs continentur, sequens Index ostendit.

ROMAE M. D. LXX.

2
213

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM, DOMINVM OLIVERIVM CARRAPHAE,

Cardinalem Neapolitanum, Epiſcopum Hoſtienſem,
ac Prædicatorum ordinis Protectorem.

THOMAE DE VIO CAIETANI,
eiuſdem tunc ordinis Prædicatorum Generalis Magiſtri, nunc
Sancti Xiſti presbyteri Cardinalis, in primæ partis
Summæ Sancti Thomæ Aquinatis
expoſitionem.

PRAEFATIO.

CONTEMPLATVS Ariſtoteles orbis machinam vniuerſi, cum videret ſuis quæque locis apte diſpoſita, ſummum illius bonum atque idcirco maximum diuinæ ſapientiæ opus eſſe ordinem affirmauit. Hoc etiam pacto, egregie diſpoſitum aptatumque hominis ingenium contemplari licet, qui ſui animi conceptus ac doctrinam, quam traditurus eſt, ordine congruenti collocat & diſtinguit. Atque huius quidem ſapientiæ laudem, ſicut inter Philoſophos omnium plane iudicio, ſibi Ariſtoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diu. Thomæ Aquinati præferre auſis, inuenies neminem. Nam cum priores illo permulti, ſingulis, ac diſcretis de rebus volumina quàm plurima edidiſſent, quumque dæmum in perpetuam quandam ſeriem Theologiæ ſententias tum Græci aliqui authores, tum & Latini etiam redegiſſent, expoſitores que permulti ſententiarum Libros enarraſſent, diuus autem Aquinas noſter, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quaſi omnigenam traditurus, duos ipſe diſcretos nouosque ordines & quidem præclariſſimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentes complexus eſt. Alterum vero in quadrifido illo opere quod ſummam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quę ad neceſſariam homini Chriſtiano doctrinam, veramque beatitudinem pertinent conſequendam, vt relictum nihil pænitus videatur. Nam cum in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, deque ipſo homine, ac totius mundi fabrica copioſe ac diſtincte pertractet, tum ſequentibus duobus Libris, ab homine iterum exorſus, humanas paſſiones omnes, earumque fontes, ac progreſſus, ſimulque virtutes quæ curare vitia & paſſiones poſſint, Ethnicis cũctis ſacriſque authoribus copioſius diſtinctiusque percenſet. Reliqua porro Pars, quę numero quidem voluminum conſcriptorum quarta eſt, ordine tamen doctrinę tertia nuncupatur, de authore gratiæ Chriſto, myſteriisque omnibus ad Chriſtum pertinentibus tractat, tum vero & de ipſis ſacramentis per quæ gratia confertur, poſtremo de optatiſſimo fructu gratiæ, ſuperna videlicet beatitudine, ac ſupplicijs etiam damnatorum. Quod tamen ad conſummationem tertiæ Partis deſideratur, in quarto ſuper ſententias Libros copioſe diſſeritur. Atque hac quidem tanta rerum congerie, cum ſit immenſus Aquinas noſter, non minus tamen admirationis ſibi conciliat ratione ſententiarum atque verborum, quibus tantam molem verſat, atque pertractat. Ea namque ſtyli puritas eſt, vt ſuperfluat ſi quid addideris, areſcat vero ſiquid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas, vt nihil inſit extrarium, nihil accidens. Inſuper ea eſt profunditas in ſententiis, ea nouitas ac dearticulatio quæſtionum, tum vero ſic proprius in ſingulis earum argumentandi modus, vt in hoc ſcribendi genere facile princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) cenſeatur, tum vero ne quis in tam magno aceruo rerum ſuſpicari poſſit connixiſſe Authorem, falſumque eſſe, naturam quodammodo ipſam ſuæ indicem veritatis teſtemque habet. Nam ſi, vt Ariſtoteles ipſe ait, illi ſunt apti rerum coniicere veritatem, qui poſſunt in vtramque partem dubitando diſquirere, quis iam dubitet Aquinatem noſtrum procul a veritate non receſſiſſe, qui propoſitis tot millibus quæſtionum de humanis diuinisque rebus, Theoricisque illis ac practicis, proprias ſemper in ſingulis ad vtrãque partem dubitationes adducit? Noſtræ vero huius ſuſceptæ expoſitionis hinc exorta ratio eſt, quia formalis ſermo doctoris noſtri, magnam recondit ſenſuum altitudinem, cum tamen verborum collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens, prima fronte Lectorem videatur allicere, ac facilitatem ſenſuum polliceri. Verum longe aliter euenire ſibi Lector intelliget, atque ab initio exiſtimaret: repetita enim lectio authoris huius, videtur augere potius quàm decerpere ſenſus percipiendi difficultatem. Quodque ad hanc primam pertinet Summæ partem, hinc facile opinor eius eminentiam conſtare poſſe, quod eximii Thomiſtarum vindices, eam velſæpius repetentes, ſemper in ea ſe noui aliquid percepiſſe affirmant, vt iam mirari minus oporteat, cum prima hæc Pars tot experta ſit hominum iudicia, quot habet & verba, tam multis illam oppugnationibus lăceſſitam fuiſſe. Theologi namque complures, neque adeo contemnendi, magnum ſibi nomen ingenii ac doctrinæ facturos hinc ſe eſſe putauerunt, ſi veluti munitiſſimas arces fortiſſimi duces ſolent, ita illi Partem hanc primam, ſuis machinationibus oppugnarent. Ioannes vero Scotus, egregia præter cæteros in hac re laborauit ſubtilitate & copia, quippe qui ſingula prope eius Partis verba lebefactare contendat. Ratione igitur habita, & inſitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, non ſimplici quadam expoſitione ſum vſus, vt ſine ulla controuerſia ea duntaxat attulerim, quę ad uerum Sancti Thomæ intellectum pertinere putauerim, ſed vbi locus & res ipſa poſtulare uiſa ſunt, quæſtiones ipſe nonnullas dubitando attuli, & contra op-

pugnatores, Scotumque præcipue, tueri veritatem contendi, arduum sane opus laboriosumque aggressus. Quantum vero fæliciter, aliorum sit iudicium. Ego certe non ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi Operis dignitatem parem, me putem operam attulisse, cum tamen pio saltem consilio quàm plurimos possem studiosos homines adiuuandi, diligentiaque ad honorem Dei impensa conscientiæ pænitus satisfeciſſe me sciam. Debetur autem tibi Pater Amplissime nostra hæc expositio, non eo solum nomine, quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea quod è speculo susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorum faues & consulis, sed etiam ampliori quadam capaciorique ratione, quandoquidem in isto sublimi cardine constitutus, exemplum præbes Christianis principibus imitandum, piæ magnificentię, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industrię, quodque temporibus nostris præclarum Dei est munus, perpetuo castitatis tenore Pontificumque iuris doctrina, sacrosancti collegii Venerãdus es pater, sęculique nostri decus haberis, & lucerna super candelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianę religionis ordinis, studiorumque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficiis auctus, dignitatibusque ornatus, ingrati animi uitio iure damnandus sim, si alii quàm tibi hos quoque studiorum meorum fructus detulerim, cui minora etiam dedicaui, præsertim cum tu me ad hanc cudendam expositionẽ adhortatus maxime fueris, uixque bene absolutam, publicari non solum sæpe petieris, uerum etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atque obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentumque agnosce. In æuum. Vale.

PRIMAE PARTIS SVMMAE DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat.

QVAESTIO PRIMA.

ARTICVLI.

VTrum præter alias scientias, doctrina Theologica sit necessaria.
2 Vtrum sacra doctrina sit scientia.
3 Vtrum sit vna scientia vel plures.
4 Vtrum sit speculatiua, vel practica.
5 Vtrum sit dignior aliis scientiis.
6 Vtrum sit sapientia.
7 Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ.
8 Vtrum sit argumentatiua.
9 Vtrum vti debeat metaphoricis, vel symbolicis locutionibus.
10 Vtrum sit secundum plures sensus exponenda.

QVAESTIO II.

De Deo an sit.

1 ¶Vtrum Deum esse sit per se notum.
2 Vtrum Deum esse sit demonstrabile.
3 Vtrum Deus sit.

QVAESTIO III.

De simplicitate Dei.

1 ¶Vtrum Deus sit corpus.
2 Vtrum in Deo sit compositio materiæ & formæ.
3 Vtrum in Deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti.
4 Vtrum in Deo sit compositio essentiæ & esse.
5 Vtrum in Deo sit compositio generis & differentiæ.
6 Vtrum in Deo sit compositio subiecti & accidentis.
7 Vtrũ Deus sit quocũq; modo cõpositus, vel totaliter simplex.
8 Vtrum Deus veniat in compositionem cum aliis.

QVAESTIO IIII.

De perfectione Dei.

1 ¶Vtrum Deus sit perfectus.
2 Vtrum Deus vniuersaliter sit perfectus, omnium in se perfectionem habens.
3 Vtrum creaturæ possint esse Deo similes.

QVAESTIO V.

De bono in communi.

1 ¶Vtrum bonum & ens sit idem secundum rem.
2 Vtrum, supposito quòd differant ratione tantũ, quid sit prius secundum rationem bonum, vel ens.
3 Vtrum, supposito quòd ens sit prius, omne ens sit bonum.
4 Ad quam causam ratio boni reducatur.
5 Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.
6 Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile.

QVAESTIO VI.

De bonitate Dei.

1 ¶Vtrum esse bonum conueniat Deo.
2 Vtrum Deus sit summum bonum.
3 Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam.
4 Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

QVAESTIO VII.

De infinitate Dei.

1 ¶Vtrum Deus sit infinitus.
2 Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiã.
3 Vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinẽ.
4 Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinẽ.

QVAESTIO VIII.

De existentia Dei in rebus.

1 ¶Vtrum Deus sit in omnibus rebus.
2 Vtrum Deus sit vbique.
3 Vtrum Deus sit vbique per essentiam, præsentiã, & potentiã.
4 Vtrum esse vbique sit proprium Dei.

QVAESTIO IX.

De immutabilitate Dei.

1 ¶Vtrum Deus sit omnino immutabilis.
2 Vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

QVAESTIO X.

De æternitate Dei.

1 ¶Quid sit æternitas.
2 Vtrum Deus sit æternus.
3 Vtrum esse æternum sit proprium Dei.
4 Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.
5 Vtrum æuum sit aliud a tempore.
6 Vtrum sit tantum vnum æuum, sicut est vnum tempus & vna æternitas.

QVAESTIO XI.

De vnitate diuina.

1 ¶Vtrum vnum addat aliquid supra ens.
2 Vtrum vnum & multa opponantur.
3 Vtrum Deus sit vnus.
4 Vtrum Deus sit maxime vnus.

QVAESTIO XII.

Quomodo Deus cognoscatur a nobis.

1 ¶Vtrũ aliquis intellectus creatus possit videre essentiã Dei.
2 Vtrum essentia Dei videatur ab intellectu creato secundum aliquam speciem creatam.
3 Vtrum essentia Dei possit videri oculo corporeo.
4 Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre Dei essentiam.
5 Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiã indigeat lumine creato.
6 Vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat.
7 Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam.
8 Vtrũ intellectus creatus videns Dei essentiã, oĩa in ipsa cognoscat.
9 Vtrũ ea, quæ ibi cognoscit: p aliquas similitudines cognoscat.
10 Vtrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videt.
11 Vtrũ in statu huius vitæ aliqs homo possit essẽtiã Dei videre.
12 Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.
13 Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam.

QVAESTIO XIII.

De nominibus Dei.

1 ¶Vtrum Deus sit nominabilis a nobis.
2 Vtrũ aliqua noĩa dicta de Deo prædicent de ipso substantialr.

INDEX QVAESTIONVM

3 Vtrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso, an omnia ei attribuantur metaphorice.
4 Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma.
5 Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vniuoce, vel æquiuoce.
6 Vtrum, supposito quòd dicantur analogice, dicantur per prius de Deo, vel de creaturis.
7 Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore.
8 Vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturæ, vel operationis.
9 Vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile.
10 Vtrum accipiatur vniuoce, vel æquiuoce secundum q̃ significat deum per naturam, per participationem, & ſm opinionẽ.
11 Vtrum hoc nomen, Qui est, sit maxime proprium nomen dei.
12 Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de deo.

QVAESTIO XIIII.

De scientia dei.

1 ¶Vtrum in deo sit scientia.
2 Vtrum deus intelligat seipsum.
3 Vtrum deus comprehendat se.
4 Vtrum suum intelligere sit sua essentia.
5 Vtrum intelligat alia a se.
6 Vtrum deus habeat de rebus propriam cognitionem.
7 Vtrum scientia dei sit discursiua.
8 Vtrum scientia dei sit causa rerum.
9 Vtrum scientia dei sit eorum quæ non sunt.
10 Vtrum scientia dei sit malorum.
11 Vtrum scientia dei sit singularium.
12 Vtrum scientia dei sit infinitorum.
13 Vtrum scientia dei sit futurorum contingentium.
14 Vtrum scientia dei sit enuntiabilium.
15 Vtrum scientia dei sit variabilis.
16 Vtrũ deus de rebus habeat scientiã speculatiuã, vel practicam.

QVAESTIO. XV.

De ideis.

1 ¶Vtrum sint ideæ.
2 Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantum.
3 Vtrum ideæ sint omnium quæ cognoscuntur a deo.

QVAESTIO XVI.

De veritate.

1 ¶Vtrum veritas sit in re, vel in intellectu tantum.
2 Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente.
3 De comparatione veri ad ens.
4 De comparatione veri ad bonum.
5 Vtrum deus sit veritas.
6 Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus.
7 Vtrum veritas sit æterna.
8 Vtrum veritas sit immutabilis.

QVAESTIO XVII.

De falsitate.

1 Vtrum falsitas inueniatur in rebus.
2 Vtrum falsitas sit in sensu.
3 Vtrum falsitas sit in intellectu.
4 Vtrum verum & falsum sint contraria.

QVAESTIO XVIII.

De vita Dei.

1 ¶Quorum sit viuere.
2 Quid sit vita.
3 Vtrum vita deo conueniat.
4 Vtrum omnia in deo sint vita.

QVAESTIO XVIX.

De voluntate Dei.

1 ¶Vtrum in deo sit voluntas.
2 Vtrum deus velit alia a se.
3 Vtrum quicquid deus vult, ex necessitate velit.
4 Vtrum voluntas dei sit causa rerum.
5 Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.
6 Vtrum voluntas dei semper impleatur.
7 Vtrum voluntas dei sit immutabilis.
8 Vtrum voluntas dei imponat necessitatem rebus volitis.
9 Vtrum voluntas dei sit malorum.
10 Vtrum deus habeat liberum arbitrium.
11 Vtrum sit distinguenda in deo voluntas signi.
12 Vtrum conuenienter ponantur circa diuinam voluntatem quinque signa.

QVAESTIO XX.

De amore Dei.

1 ¶Vtrum in Deo sit amor.
2 Vtrum deus amet omnia.
3 Vtrum deus magis amet vnum quàm aliud.
4 Vtrum deus meliora magis amet.

QVAESTIO XXI.

De iustitia & misericordia dei.

1 ¶Vtrum in deo sit iustitia.
2 Vtrum iustitia dei veritas dici possit.
3 Vtrum in deo sit misericordia.
4 Vtrum in omni opere dei sit iustitia & misericordia.

QVAESTIO XXII.

De prouidentia dei.

1 ¶Vtrum prouidentia deo conueniat.
2 Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia.
3 Vtrum prouidentia diuina immediate sit de omnibus.
4 Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis

QVAESTIO XXIII.

De prædestinatione dei.

1 ¶Vtrum deo competat prædestinatio hominum.
2 Vtrũ prædestinatio ponat aliquid in prædestinato, & quid sit.
3 Vtrum deo competat reprobatio aliquorum hominum.
4 Vtrum prædestinati eligantur a deo.
5 Vtrum merita sint causa, vel ratio prædestinationis, reprobationis & electionis.
6 Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur.
7 Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.
8 Vtrum prędestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

QVAESTIO XXIIII.

De libro vitæ.

1 ¶Quid sit liber vitæ.
2 Cuius vitæ sit liber.
3 Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ.

QVAESTIO XXV.

De potentia dei.

1 ¶Vtrum in Deo sit potentia.
2 Vtrum potentia dei sit infinita.
3 Vtrum deus sit omnipotens.
4 Vtrum possit facere quòd ea quæ sunt præterita, non fuerint.
5 Vtrum deus possit facere quæ non facit, vel præmittere quæ facit.
6 Vtrum deus possit ea quæ facit, meliora facere.

QVAESTIO XXVI.

De beatitudine dei.

1 ¶Vtrum beatitudo competat deo.
2 Vtrum deus dicatur beatus secundum actum intellectus.
3 Vtrum deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati.
4 Vtrum in beatitudine dei includatur omnis beatitudo.

QVAST.

ET ARTICVLORVM

QVAESTIO XXVII.

De processione siue origine diuinarum personarum.

1 ¶Vtrum processio sit in diuinis.
2 Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio.
3 Vtrũ præter generationẽ possit esse aliqua ꝓcessio in diuinis.
4 Vtrum illa alia processio possit dici generatio.
5 Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ.

QVAESTIO XXVIII.

De relationibus diuinis.

1 ¶Vtrum in deo sint aliquæ relationes reales.
2 Vtrũ illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ.
3 Vtrum possint esse in deo plures relationes realiter distinctæ adiuicem.
4 De numero harum relationum.

QVAESTIO XXIX.

De personis diuinis.

1 ¶De diffinitione personæ.
2 Vtrum persona sit idẽ quod hypostasis, subsistẽtia, & essentia.
3 Vtrum nomen personæ competat in diuinis.
4 Vtrũ nomẽ ꝑsonæ in diuinis significet relationẽ vel substãtiã

QVAESTIO XXX.

De pluralitate personarum in diuinis.

1 ¶Vtrum sint plures personæ in diuinis.
2 Quot sint personæ in diuinis.
3 Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.
4 Vtrũ hoc nomẽ persona sit cõe tribus personis in diuinis.

QVAESTIO XXXI.

De his quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum.

1 ¶Vtrum in diuinis sit trinitas.
2 Vtrum filius possit dici alius a patre.
3 Vtrũ dictio exclusiua sol⁹, sit addẽda termino essẽtiali ĩ dis.
4 Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.

QVAESTIO XXXII.

De cognitione diuinarum personarum.

1 ¶Vtrum per rationem naturalem possit cognosci trinitas diuinarum personarum.
2 Vtrum sint aliquæ notiones diuinis personis attribuendæ.
3 Vtrum sint tantum quinque notiones in diuinis vel plures.
4 Vtrum liceat circa notiones diuersimode opinari.

QVAESTIO XXXIII.

De his quæ pertinent ad personam patris.

1 ¶Vtrũ patri cõpetat esse principiũ filii, vel spirituſſancti.
2 Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen personæ patris.
3 Vtrum hoc nomen pater per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter.
4 Vtrum sit proprium patri esse ingenitum.

QVAESTIO XXXIIII.

De verbo in diuinis.

1 ¶Vtrũ verbũ dicatur in diuinis essentialiter vel personaliter.
2 Vtrum verbum sit proprium nomen filii.
3 Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas.

QVAESTIO XXXV.

De hoc nomine filii quod est imago.

1 ¶Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter.
2 Vtrum imago sit proprium nomen filii.

QVAESTIO XXXVI.

De pertinentibus ad nomen spiritusſancti.

1 ¶Vtrum nomen spirituſſancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.
2 Vtrum ꝑsona illa q̃ dicit spũſſanctus, procedat a patre & filio.
3 Vtrum spirituſſanctus procedat a patre per filium.
4 Vtrum pater & filius sint vnum principium spirituſſancti.

QVAESTIO XXXVII.

De nomine spirituſſancti quod est amor.

1 ¶Vtrum amor sit proprium nomen spirituſſancti.
2 Vtrum pater & filius diligant se spirituſſancto.

QVAESTIO XXXVIII.

De nomine spirituſſancti quod est donum.

1 ¶Vtrum donum possit esse nomen personale.
2 Vtrum sit proprium nomen spirituſſancti.

QVAESTIO XXXIX.

De personis in comparatione ad essentiam.

1 Vtrum essentia in diuinis sit idem quod persona.
2 Vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.
3 Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari vel in plurali.
4 Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiue acceptis.
5 Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis.
6 Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus.
7 Vtrum essentialia attributa, sint appropriauda personis.
8 Quod attributum cui personæ debeat appropriari.

QVAESTIO XL.

De personis in comparatione ad relationes, siue proprietates.

1 ¶Vtrum relatio sit idem quod persona.
2 Vtrum relationes distinguant & constituant personas.
3 Vtrum abstractis per intellectum relationibus a personis, remaneant hypostases distinctæ.
4 Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actũ personarum, vel econuerso.

QVAESTIO XLI.

De personis per comparationem ad actus notionales.

1 ¶Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis.
2 Vtrum huiusmodi actus sint voluntarii vel necessarii.
3 Vtrũ per huiusmodi actũ ꝑsona procedat de aliquo vel nihilo.
4 Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.
5 Vtrum potentia generandi, vel spirandi significet relationem, vel substantiam.
6 Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint.

QVAESTIO XLII.

De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem.

1 ¶Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis.
2 Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, a qua procedit.
3 Vtrum sit aliquis otdo in personis diuinis.
4 Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundũ magnitudinem.
5 Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia.
6 Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam.

QVAESTIO XLIII.

De missione diuinarum personarum.

1 ¶Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.

a Vtrum

8 Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantum temporalis.
3 Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur.
4 Vtrum cuilibet personæ conueniat mitti, & præcipue patri conueniat.
5 Vtrum inuisibiliter mittatur tã filius, quam spiritussanctus.
6 Ad quos fiat missio inuisibilis.
7 De missione uisibili.
8 Vtrũ aliqua psona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

QVAESTIO XLIIII.

De prima causa omnium entium.

1 ¶Vtrum deus sit causa efficiens omnium entium.
2 Vtrum materia prima sit creata a Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei.
3 Vtrum deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum.
4 Vtrum deus sit causa finalis rerum.

QVAESTIO XLV.

De creatione.

1 ¶Quid sit creatio.
2 Vtrum deus possit aliquid creare.
3 Vtrum creatio sit aliquid in creatura.
4 Cui competat creari.
5 Vtrum solius dei sit creare.
6 Vtrũ sit cõe toti trinitati, aut proprium alicuius personæ.
7 Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis.
8 Vtrũ opus creatiõis admisceat operib⁹ naturæ & voluntatis.

QVAESTIO XLVI.

De principio durationis rerum creatarum.

1 ¶Vtrum creaturæ semper fuerint.
2 Vtrum eas incepisse, sit articulus fidei.
3 Qũo dicatur Deus in principio cælum & terram creasse.

QVAESTIO XLVII.

De distinctione rerum in communi.

1 ¶Vtrum rerum multitudo & distinctio, sit a deo.
2 Vtrum rerum inæqualitas sit a deo.
3 Vtrum sit vnus tantum mundus, vel plures.

QVAESTIO. XLIII.

De distinctione rerum in speciali, & primo de malo.

1 ¶Vtrum malum sit natura aliqua.
2 Vtrum malum inueniatur in rebus.
3 Vtrum bonum sit subiectum mali.
4 Vtrum malum totaliter corrumpat bonum.
5 Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pænam.
6 Vtrum plus habeat de ratione mali pæna quam culpa.

QVAESTIO XLXI.

De causa mali.

1 ¶Vtrum bonum possit esse causa mali.
2 Vtrum summum bonum, quod est deus, sit causa mali.
3 Vtrum sit aliquod summũ malum, quod sit causa omnis mali.

QVAESTIO L.

De substantia angelorum absolute.

1 ¶Vtrũ sit aliqua creatura oĩno spũalis, & penitus incorporea.
2 Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.
3 De multitudine angelorum.
4 Vtrum angeli differant specie.
5 Vtrum angeli sint incorruptibiles.

QVAESTIO LI.

De angelis in comparatione ad corpus.

1 ¶Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita.
2 Vtrum angeli assumant corpora.
3 Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

QVAESTIO LII.

De angelis in comparatione ad locum.

1 ¶Vtrum angelus sit in loco.
2 Vtrum possit esse in pluribus locis simul.
3 Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco.

QVAESTIO LIII.

De motu locali angelorum.

1 ¶Vtrum angelus possit moueri localiter.
2 Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium.
3 Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti.

QVAESTIO LIIII.

De virtute cognoscitiua angeli.

1 ¶Vtrum intelligere angeli sit sua substantia
2 Vtrum esse angeli sit suum intelligere.
3 Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiuiua.
4 Vtrum in angelis sit intellectus agens & possibilis.
5 Vtrũ in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua q̃ intellectus.

QVAESTIO LV.

De medio cognitionis angelicæ.

1 ¶Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species.
2 Si per species, an per species connaturales, vel per species a rebus acceptas.
3 Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quam inferiores.

QVAESTIO LVI.

De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium.

1 ¶Vtrum angelus cognoscat seipsum.
2 Vtrum vnus cognoscat alium.
3 Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat deum.

QVAESTIO LVII.

De cognitione angelorum quantum ad res materiales.

1 ¶Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium.
2 Vtrum angeli cognoscant singularia.
3 Vtrum cognoscant futura.
4 Vtrum cognoscant cogitationes cordium.
5 Vtrum cognoscant mysteria gratiæ.

QVAESTIO LVIII.

De modo cognitionis angelicæ.

1 Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu.
2 Vtrum angelus possit simul multa intelligere.
3 Vtrum angelus intelligat discurrendo.
4 Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo.
5 Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.
6 Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & uespertina.
7 Vtrum hæ duæ cognitiones sint ædem vel diuersæ.

QVAESTIO LIX.

De voluntate angelorum.

1 Vtrum in angelis sit voluntas.
2 Vtrũ volũtas i angelis sit ipsa natura eorũ vel ipse intellectus.
3 Vtrum in angelis sit liberum arbitrium.
4 Vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

QVAESTIO LX.

De amore seu dilectione angeli.

1 ¶Vtrum in angelis sit dilectio naturalis.

2 Vtrum in angelis sit dilectio electiua.
3 Vtrum angelus diligat seipsum dilectiõe naturali, an electiua.
4 Vtrũ vn⁹ angelus diligat aliũ naturali dilectiõe sicut seipsum.
5 Vtrũ angel⁹ naturali dilectiõe diligat Deũ plus q̃ seipsum.

QVAESTIO LXI.

De productione angelorum in esse naturæ.

1 ¶Vtrum angeli habeant causam sui esse.
2 Vtrum angelus sit productus a Deo ab æterno.
3 Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam.
4 Vtrum angeli fuerint creati in cælo empireo.

QVAESTIO LXII.

De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ.

1 ¶Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati.
2 Vtrum indiguerint gratia ad hoc, q⁹ conuerterẽtur in Deum.
3 Vtrum fuerint creati in gratia.
4 Vtrum meruerint suam beatitudinem.
5 Vtrũ statim post vnũ actũ meritoriũ beatitudinẽ habuerint.
6 Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium.
7 Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis.
8 Vtrum angelus beatus peccare possit.
9 Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere.

QVAESTIO LXIII.

De malitia angelorum quo ad culpam.

1 ¶Vtrum malum culpæ possit esse in angelis.
2 Cuiusmodi peccata in eis esse possint.
3 Quid appetendo angelus peccauerit.
4 Vtrum angeli naturaliter sint mali.
5 Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis.
6 Vtrũ aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.
7 Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus.
8 Vtrum peccatũ primi angeli fuerit aliis causa peccandi.
9 Vtrum tot remanserint quot ceciderunt.

QVAESTIO LXIIII.

De pœna Dæmonum.

1 ¶Vtrum intellectus angeli mali sit omnino obtenebratus.
2 Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo.
3 Vtrum in dæmonibus possit esse dolor.
4 De loco pœnali dæmonum.

QVAESTIO LXV.

De opere creationis quo ad creaturam corporalem.

1 ¶Vtrum creatura corporalis sit a Deo.
2 Vtrum facta sit propter bonitatem Dei.
3 Vtrum sit facta a Deo mediantibus angelis.
4 Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an imediate a Deo.

QVAESTIO LXVI.

De ordine creationis ad distinctionem.

1 ¶Vtrum informitas materiæ præcesserit tempore formationem ipsius.
2 Vtrum sit vna materia omnium corporalium.
3 Vtrum cælum empireum sit concreatum materiæ informi.
4 Vtrum tempus sit concreatum materiæ.

QVAESTIO LXVII.

De opere distinctionis primæ diei.

1 ¶Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.
2 Vtrum lux corporalis sit corpus.
3 Vtrum lux sit qualitas.
4 Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem.

QVAESTIO LXVIII.

De opere secundæ diei.

1 ¶Vtrum firmamentum factum sit secunda die.
2 Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum.
3 Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.
4 Vtrum sit tantum vnum cælum vel plures.

QVAESTIO LXIX.

De opere tertiæ diei.

1 ¶Vtrum cõgregatio aquarũ facta fuerit cõueniẽter tertia die.
2 Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum.

QVAESTIO LXX.

De opere ornatus quarto die facto.

1 ¶Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria.
2 Vtrum conuenienter describat cã productionis luminarium.
3 Vtrum luminaria cæli sint animata.

QVAESTIO LXXI.

De opere quintæ diei.

1 ¶Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur.

QVAESTIO LXXII.

De opere sextæ diei.

1 ¶Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur.

QVAESTIO LXXIII.

De pertinentibus ad diem septimum.

1 ¶Vtrũ cõpletio diuinorũ operũ ascribi debeat septimo diei.
2 Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit.
3 Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei.

QVAESTIO LXXIIII.

De omnibus septem diebus in communi.

1 ¶Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur.
2 Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.
3 Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei.

QVAESTIO LXXV.

De homine quantum ad essentiam animæ.

1 ¶Vtrum anima sit corpus.
2 Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.
3 Vtrum animæ brutorum sint subsistentes.
4 Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid compositum ex corpore & anima.
5 Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma.
6 Vtrum anima humana sit incorruptibilis.
7 Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo.

QVAESTIO LXXVI.

De vnione animæ ad corpus.

1 ¶Vtrum intellectuũ principium vniatur corpori vt forma.
2 Vtrum intellectiuum principium multiplicetur secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum.
3 Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes.
4 Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.
5 Quale debeat esse corpus cuius hmõi principiũ est forma.
6 Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus.
7 Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore.

8 Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

QVAESTIO LXXVII.

De his quæ pertinent ad potentias animæ in gñali.

1 ¶Vtrum essentia animæ sit eius potentia.
2 Vtrum sit tantum vna potentia animæ vel plures.
3 Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta.
4 Vtrum in potentiis animæ sit aliquis ordo.
5 Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum.
6 Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.
7 Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia.
8 Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima a corpore separata.

QVAESTIO LXXVIII

De potentijs animæ in speciali : & primo de iis, quæ sunt præambula ad intellectum.

1 ¶Vtrum sint distinguenda quinq; genera potentiarũ animæ.
2 Vtrum conuenienter asignentur partes vegetatiuæ.
3 Vtrum conuenienter distinguantur quinq; sensus exteriores
4 Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur.

QVAESTIO LXXIX.

De potentijs intellectiuis.

1 ¶Vtrum intellectus sit potentia animæ uel eius essentia.
2 Vtrum intellectus sit potentia passiua.
3 Vtrum sit ponere intellectum agentem.
4 Vtrum intellectus agens sit aliquid animę nostrę.
5 Vtrum intellectus agens sit vnus omnium.
6 Vtrum memoria sit in parte intellectiua animę.
7 Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu.
8 Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.
9 Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.
10 Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.
11 Vtrũ intellectus speculatiuus & practicꝰ sint diuersæ potẽtiæ.
12 Vtrum synderesis sit aliqua potẽtia specialis ab aliis distincta.
13 Vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis.

QVAESTIO LXXX.

De appetitu in communi.

1 ¶Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ.
2 Vtrum appetitus diuidatur in appetitum sensitiuum & intellectiuum, sicut in potentias diuersas.

QVAESTIO LXXXI.

De sensualitate.

1 ¶Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tm̃, an etiam cognitiua.
2 Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias.
3 Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

QVAESTIO LXXXII.

De voluntate.

1 ¶Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate.
2 Vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult.
3 Vtrum voluntas sit eminentior quam intellectus.
4 Vtrum moueat intellectum.
5 Vtrum voluntas distinguatur per irascibilẽ & concupiscibilẽ.

QVAESTIO LXXXIII.

De libero arbitrio.

1 ¶Vtrum homo sit liberi arbitrii.
2 Vtrum liberum arbitrium sit potentia, vel actus, vel habitus.
3 Vtrum liberum arbitriũ sit potentia appetitiua vel cognitiua.
4 Vtrum liberũ arbitriũ sit eadem potentia cũ voluntate, vel alia.

QVAESTIO LXXXIIII.

Quomodo anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam.

1 ¶Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.
2 Vtrum cognoscat corpora p essentiã suam, vel p aliquas spẽs.
3 Vtrum anima intelligat oĩa p species sibi naturaliter inditas.
4 Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis.
5 Vtrũ aĩa nostra oĩa quæ intelligit videat in rõnibus æternis.
6 Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat a sensu.
7 Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc quòd actu intelligat.
8 Vtrum indicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virium.

QVAESTIO LXXXV.

De modo & ordine intelligendi.

1 ¶Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species a phantasmatibus.
2 Vtrũ species ĩtelligibilis abstracta a phãtasmatibꝰ se habeat ad intellectũ nostrũ, vt qđ intelligit, vel sicut quo intelligitur.
3 Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia.
4 Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere.
5 Vtrum intellectus noster intelligat cõponẽdo & diuidendo.
6 Vtrum intellectus noster possit errare.
7 Vtrum vnus possit eandẽ rem melius intelligere q̃ alius.
8 Vtrum intellectus per prius cognoscat indiuisibile q̃ diuisibile.

QVAESTIO LXXXVI.

Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus.

1 ¶Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.
2 Vtrum cognoscat infinita.
3 Vtrum cognoscat contingentia.
4 Vtrum cognoscat futura.

QVAESTIO LXXXVII.

Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam & ea quæ in ea sunt.

1 ¶Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam p essentiã suã.
2 Quomodo cognoscat in se habitus existentes.
3 Quomodo intellectus cognoscat actum proprium.
4 Quomodo intellectus cognoscat actum voluntatis.

QVAESTIO LXXXVIII.

Qũo aĩa humana cognoscat ea quæ sunt supra se.

1 ¶Vtrum anima humana in statu presentis vitæ cognoscat angelos per seipsos.
2 Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionẽ rerum materialium.
3 Vtrum Deus sit illud quod a nobis primo cognoscitur.

QVAESTIO LXXXIX.

De cognitione animæ separatæ.

1 ¶Vtrum anima separata a corpore possit aliquid intelligere.
2 Vtrum anima separata intelligat substantias separatas.
3 Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia.
4 Vtrum anima separata cognoscat singularia.
5 Vtrũ habitus sciẽciæ hic acquisitæ remaneat in aĩa separata.
6 Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ.
7 Vtrum distantia localis impediat cognitionẽ aĩæ separatæ.
8 Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.

QVAESTIO XC.

De productione hominis quantum ad animam.

1 ¶Vtrum anima humana sit de substantia Dei vel aliqd facta
2 Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem.
3 Vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis.
4 Vtrum anima humana sit facta ante corpus.

QVAESTIO XCI.

De productione corporis primi hominis.

1 ¶Vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ.

Vtrum corpus primhominis sit immediate productum a deo. 2
Vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientem dispositionem. 3
Vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4

QVAESTIO XCII.

De productione mulieris.

¶Vtrum in prima rerum productione debuerit mulier produci. 1
Vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
Vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
Vtrum mulier formata fuerit immediate a deo. 4

QVAESTIO XCIII.

De fine siue termino productionis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem dei.

¶Vtrum in homine sit imago dei. 1
Vtrum imago dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
Vtrum imago dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
Vtrum imago dei sit in omni homine. 4
Vtrum imago dei sit in homine per comparationem ad essentiam vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
Vtrum imago dei inueniatur in homine solum secundum mentem. 6
Vtrum imago dei sit in homine secundum potentias, aut secundum habitus aut actus. 7
Vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9

QVAESTIO XCIIII.

De statu vel conditione primi hominis, quo ad intellectum.

¶Vtrum primus homo viderit deum per essentiam. 1
Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare, vel decipi. 4

QVAESTIO XCV.

De his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis. s. de gratia, & virtute, & iustitia.

¶Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrum primus homo in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æque efficacia ad merẽdum, sicut modo sunt. 4

QVAESTIO XCVI.

De dominio quod homini competebat in statu innocentiæ.

¶Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas. 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4

QVAESTIO XCVII.

De his quæ pertinent ad statum primi hominis, quantũ ad conseruationem indiuidui.

¶Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impassibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatẽ. 4

QVAESTIO XCVIII.

De his quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem.

¶Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2

QVÆSTIO XCVIIII.

De conditione prolis generandæ, quantum ad corpus in illo statu.

¶Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2

QVÆSTIO C.

De conditione prolis tunc generandæ quo ad iustitiã.

¶Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2

QVÆSTIO CI.

De cognitione prolis tunc generandæ quo ad scientiam.

¶Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis. 2

QVÆSTIO CII.

De loco producti hominis in para diso.

¶Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4

QVÆSTIO. CIII.

De gubernatione rerum in communi.

¶Vtrum mundus ab aliquo gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibusg gubernationis. 4
Vtrum omnia subtint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur a deo immediate. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8

QVÆSTIO CIIII.

De effectibus diuinæ gubernationis in speciali.

¶Vtrum creaturæ indigeant, vt conseruentur a deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse a deo immediate. 2
Vtrum deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4

QVÆSTIO CV.

De mutatione creaturarum a deo.

¶Vtrum deus possit immediate mouere materiã ad formã. 1
Vtrum deus possit immediate mouere aliquod corpus. 2
Vtrum deus moueat immediate intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum deus operetur in omni operante. 5
Vtrum Deus possit aliquid facere præter ordinem rebus indictum. 6
Vtrum omnia, quæ deus facit præter ordinem naturalem rerum sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8

QVÆSTIO CVI.

De actu angelorum qui est inuicem illuminare.

¶Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorẽ. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit. 4

QVÆSTIO CVII.

De locutione angelorum.

¶Vtrum vnus angelus loquatur alii. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur deo.

INDEX

Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem unius angeli ad alterum. 5

QVÆSTIO CVIII.

De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines.
¶Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantum vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sunt plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit a natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorum ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicii. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8

QVÆSTIO CIX.

De ordine malorum angelorum, scdæmonum.
¶Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subiiciantur prælationi beatorum angelorum. 4

QVÆSTIO CX

De præsidentia angelorum super corporalem creaturã.
¶Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4

QVÆSTIO CXI.

De actione angelorum in homines.
¶Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectum, vel voluntatem hominis. 2
Vtrum possit immutare imaginatiouem hominis. 3
Vtrum possit immutare sensum humanum. 4

QVÆSTIO CXII.

De missione angelorum ad homines.
¶Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4

QVÆSTIO CXIII.

De custodia hominum a bonis angelis.
¶Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelũ custodẽ. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum agnelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8

QVÆSTIO CXIIII.

De impugnatione dæmonum.
¶Vtrum homines a dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5

QVÆSTO CXV.

De actione corporalis creaturæ.
¶Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrũ in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quę hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6

QVÆSTIO CXVI.

De fato.
¶Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4

QVÆSTIO CXVII.

De his quæ pertinent ad actionem hominis.
¶Vtrum homo possit docere alium, causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
Vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiã corporalem. 3
Vtrũ aĩa hois separata possit mouere corpora motu locali. 4

QVÆSTIO CXVIII.

De traductione hominis ex homine quantũ ad aĩam.
¶Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
Vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
Vtrũ oẽs aĩæ humanæ fuerit simul creatæ a principio mũdi. 3

QVÆSTIO CXIX.

De propagatione hominis quantum ad corpus.
¶Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanę naturæ. 1
Vtrum semen, quod est principium humanæ generationis sit de superfluo alimenti. 2

Quæstionum & Articulorum Indicis Finis.

SINGVLARIVM COMMENTARIORVM PRIMAE PARTIS SANCTI THOMAE LOCORVM INDEX.

ALPHABETICVS.

Abstractionem iuxta totalem, abstractis proprietatibus non personæ, sed sola essentia remanet. fol 141. col. 2. C.
Abractionẽ iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus, personæ remanent. ibid. col. 3. C.
Abstractionem iuxta formalẽ, abstractis proprietatibus personalibus, hypostases non remanent. ibidem.
Abstractio specierum a sensibilius, an sensibus mediantibus ab anima separata fiat. fol. 301. col. 4. C.
Abstractum & concretum secundum intellectum in quo differãt, & similiter abstractum secundum rem, & compositum secundũ rem, fol 15. col. 1. A
Abstractum quo pacto significet ut quo, & nõ per modum subsistẽtis. fol. 47. col. 3. H
Abstracta spiratione a filio, quomodo formaliter a Spiritu sancto distinguatur. fol. 142. col. 3. F
Accidens per accidẽs, accidens per se naturaliter præsupponit. fol. 15. col. 3. I
Accidentia determinata quam formam sequantur. fol. 24. col. 4. K
Accidens in subsantiis immaterialibus, nullũ existit. fo. 182. col. 4.
Accidens secundum S. Tho. cum in uirtute subsantiæ agere dicatur, constructio intransitiua esse dicitur, ideſt, ipsa uirtus subsantiæ. fol. 252. col. 1. A
Actio transiens, puta mouere, ut distinguitur contra effectum, an dicat solum motum ab hoc, aut aliquid aliud. fol. 100. col. 1. A
Secundum Actionem immanentem, quomodo quædam processio ad intra existat. fol. 104. col. 4. H
Actio ipsa immanens an sit productio actiua eius, quod secundũ præcedere dicitur. ibid.
Actio dei an sit actio ab æterno formaliter, uel materialiter. fol. 162. col. 3. F.
Actio angeli, neque actio alicuius creaturæ, est eius esse. fol. 185. col. 1. C.
Actus notionales personis sunt attribuendi. fol. 142. col. 4. K
Actuum quidam est adæquatus potentiæ, ut intelligere respectu intellectus, & uidere respectu uisus, quidam uero inadæquatus, ut tale intelligere, puta intelligere bouem, & tale uidere puta album. fol. 186. co. 2. C.
Actuum quidam est per se primo actus, & secundario potentia, quidam autem econuerso, & similiter potentiarum quædam est per se primo actus, & secundario potentia, quædam autem econtra. ibid. D
Actus quilibet uoluntarius dæmonis an malus existat. fol. 219. col. 4. H
Inter Actum purum, & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ. fol. 251. col. 2. A
Actuum & potentiarum distinctionis radix, diuersitas obiecti existit. fol. 252. col. 3. k.
Actum esse in genere intelligibili aliud est, & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium, cum primum importet esse actum absolute & simpliciter, secundum autem per compositionem. fol. 294. col. 1. B
Actu naturæ bono dæmones abutuntur. fol. 219. col. 4. H
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur. fol. 315. col. 4. F
Adiectiua de rebus personis in numero plurali prædicantur. fol. 135. col. 3. F.
Affectus ad spiritualia an aliud peccatum, quàm superbia esse possit. fol. 212. col. 1. E
Affectus ad spiritualia an malus sit, quia declinat a regula superioris. ibidem
Sicut Affirmatio est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis. fol. 4. col. 3. K
Agens proximum quid sit, & multa de agente proximo & immediato fol. 6 col. 3. H
Agens immediatum & patiens quòd simul coniungi, uel oporteat esse, quæ ratio sit. fol. 28. col. 2. D
Agentium causarum impedimenta quomodo intelligẽda sunt. fol 84. col. 1. A
Agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. 157. col. 1. D
Agens omne an finitum, uel infinitum facere intendat. fol. 97. col. 3. K
Agentia corruptibilia quomodo comparentur. fol. 157. col. 3. A
Agens omne an sibi simile agat. fol. 82. col. 1. A
Agere per necessitatem naturæ dupliciter intelligi potest. ibidem col. 1. E
Alimentum dupliciter sumitur, uno modo, ut in substantiam nutriti conuersum est, alio modo, ut est in potentia proxima, ut in eam conuertatur. fol. 362. col. 3. H.
Alimentum superfluum quod dicatur, & quod necessarium. ibid.
Alimentum dupliciter dicitur, uno modo, ut est in communi potentia, alio modo, ut ad ipsa membra determinatum est. fol. 363. col. 1. D
Aliqua quanto sunt profectiora, an alia excedãt magnitudine, uel multitudine. fol. 172. col. 1. A
Aliquid dicitur ale ab aliquo dupliciter contingit. fol. 23. col. 2. B.
Aliquid esse, uel fieri uoluntare contingit dupliciter, scilicet cum comitanter, uel causaliter, seu principiatiue. fol. 143. col. 1. A.
Aliquid conuenire alicui per se, ideſt, non per accidens, dupliciter contingit, uno modo physice, alio modo simpliciter. fol. 173. col. 3. G.
Aliud est contingenter euenire & aliud est necessario euenire, & aliud est infallibiliter euenire, aut sensibiliter sentire. fol. 92. col. 4. F
Aliud est dicere Sortes pater est causa per se Platonis filii, & Plato per se causa Ciceronis, & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis. fol. 163. col. 3. K
Alterans primum uniuersaliter est omnino inalterabile, & primũ mouens localiter immobile, & prima causa omnino incausata. fol. 15. col. 3. I.
Amatum quo pacto in amante est. fol. 106. col. 4. K
Amor est in Deo. fol. 87. co. 1. A
Amor quomodo bonum in communi respiciat. ibid. col. 2. A
Amor cum primus actus uoluntatis sit, quomodo non possumus eligere, nisi præamemus. fol. 95. col. 1. G.
De ratione Amoris an sit procedere a uerbo inquantum uerbũ, an solum inquantum uerbum res intellecta est. fol. 107. col. 1. B
Amor est ab amante & amabili ut concepto. fol. 129. col. 3. k
Amor essentialiter & personaliter sumi potest. fol. 131. col. 4. F
Amor personaliter est nomen proprium Spiritussancti. ibid.
Amor naturalis dupliciter capitur, uno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, alio modo pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. fol. 203. co. 3. F
Amor naturalis est in angelis. fol. 205. col. 1. A
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. fol. 51. col. 1. B
Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione, quàm de aliis. fol. 51. col. 1. B
Analogum quo pacto in uno tantum secundum propriam rationem saluetur. fol. 74. col. 1. B
Angeli operationes an quo mensurentur. fol. 33. col. 4. I
Angeli operationes an tempore mensurentur. fol. 34. col. 2. A
Angeli esse dupliciter distinguitur, absolute scilicet, & ut coexistẽs differentiis temporis realis, uel imaginarii. 35. col. 1. C
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes. fol. 171. col. 4. G.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis scilicet secundum speciem, & secundum numerum, an multitudo specifica materialis tantum, an multitudo primarum partium materialium uniuersi. fol. 172. col. 1. D.
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles, an existant,

fol. 173. col. 1. E.
Angeli non habent corpora sibi naturaliter unita. ibidem. col. 4. I.
Angeli numquid ingenere esse dicantur. fol. 174. col. 1. D.
Angeli interdum corpora assumunt. fol. 175. col. 1. G.
Angeli per corpora assumpta quædã vitæ opera operari possunt, quantum ad id, in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantum ad id, quod uiuentium proprium existit. ibidem. E.
Angeli nullum vitæ opus absolute loquendo in corporibus assũptis exercent. ibidem. col. 3. H
Angelus in loco est, æquinoce tamen corporis respectu. fol. 176. col. 1. A
Angeli quomodo per contactum uirtualem in loco esse dicantur ibidem. G.
Angeli secundum Sco. & san. Doc. quo pacto in loco esse dicãtur. fol. 176. col. 1. C
Angeli ratio essendi in loco per Sanct. Doc. quæ nam sit ibidẽ. D
Angelus nõ est ubiq; sed in uno particulari loco. fol. 178. col. 1. A
Angelus an possit in loco indiuisibili quantũcumque paruo, aut quantumcumque magno esse. fol. 178. col. 4. H
Angeli plures simul in uno loco esse non possunt. fol. 179. col. 1. C
Angeli plures an simul in uno loco potentia naturali uel logica esse possint. ibidem. D
Angelus localiter moueri potest, æquinoce tamen corporis respectu. ibidem. col. 3. K
Angelus an, & quo pacto possit dici moueri, dum est in termino a quo, uel ad quem. fol. 180. col. 2. A
Angelus motu continuo necessario media pertransit. ibidem. colum. 3. H.
Angelus motu nõ cõtinuo nõ potest pertransire omnia media. ibi.
Angelus an possit instantanea mutatione acquirere terminũ dilãtem a termino, a quo nisi pertransito medio. ibidem col. 4. K
Angelis non est intellectus agens, neque possibilis nisi æquinoce. fol. 187. col. 1. D.
Angelis est sola intellectiua cognitio. ibidem. col. 4. G
Angelis an sit potentia motiua. ibidem. K
Angelus non cognoscit omnia per essentiam suã sed per similitudines superadditas. fol. 188. col. 1. D
Angeli an secundum proprias rationes omnia cognoscant. ibidẽ. col. 2. B
Angeli quanto sunt superiores tanto per species uniuersaliores intelligunt. fol. 190. col. 1. G.
Angelus per suã substantiã seipsum intelligit. fol. 191. col. 2. A
Angelus quilibet alios cognoscit per inditas omnium rerum rationes. in eod. fol. 192. col. 1. E.
Angeli per sua naturalia aliquam cognitionem de deo habere possunt. fol. 193. col. 1. A
Angeli res naturales cognoscũt per species intelligibiles in eis existentes. ibidem. col. 4. I
Angelorum esse intelligibile, an sit esse substantiale, uel intentionale. ibidem. K
Angeli singularia cognoscunt. fol. 194. col. 3. G
Angeli per species a deo influxas singularia cognoscunt ibidẽ. K
Angelus an singularia cognoscat per species a rebus, aut per influxas ibidem. col. 4 H.
Angelis duplex est cognitio, una scilicet naturalis, & hæc est per ipsorum essentias & per species innatas, alia supernaturalis & beatifica, & hęc dicitur cognitio quam in uerbo dei habent. fol. 197. col. 1. B
Angeli cognitione naturali gratiæ mysteria nõ cognoscunt. ibidẽ.
Angeli intellectus secundum Sco. ut obiecto mouetur, ita a gratiæ mysteriis si actu positis. ibidem. E.
Angeli uerbo mysteria cognoscunt, non omnia neque æqualiter, neque simul. ibidem. col. 2. A
Angeli cognitione beatifica, an gratiæ mysteria cognoscere possint. ibidem B.
Angeli non sunt in potentia essentiali secundum naturalem cognitionem. fol. 197. col. 4. G
Angeli sunt in tali potẽtia ẽm cognitionẽ per reuelationem. ibid.
Angeli, eorũ quæ naturaliter cognoscũt, nõ ota actu considerãt, sed secundũ cognitionẽ in uerbo semper actu cõsiderãt. ibid. H
Angeli in uerbo omnia simul cognoscunt. fol. 198. col. 1. A
Angeli possunt naturali cognitione omnia simul cognoscere quæ per unam speciem representantur. ibidem.
Angelus secundũ mente S. Doc. an per tres species simul intelligat scilicet per essentiam diuinam, per essentiã propriã, & per aliquã speciem innatam, & an singula ex quo cognoscit & ponit differentiã inter cognita p diuersas species simul cognoscit. ibid. E.
Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea quæ per diuersas species innatas eis representantur. ibidem. A
Angeli inter substantias spirituales eum locũ tenẽt, quẽ corpora cęlestia inter substantias corporeas. ibidem. col. 3. K.

Angelis negare omnem discursum, an de mente Scoti probabile sit. ibidem. col. 4. I
Angeli non cognoscunt cõponendo & diuidẽdo. fol. 199. col. 1. E
Angelis est liberum arbitrium. fol. 212. col. 3. K.
Angeli appetitus per concupiscibilem & irascibilem non distinguitur. fol. 203. col. 1. D
Angelis est dilectio duplex, naturalis s. & electiua. fo. 204. co. 2. E
Angelꝰ seipsũ diligit dilectiõe naturali & electiua. fo. 205. co. 1. A
Angelus unus diligit alium dilectione naturali, quo ad aliquid, & quõ ad aliquid non. ibid. col. 2. C
Angelus naturali dilectione diligit plus deũ q̃ se. ibidem. col. 4. D
Angelus est creatus a deo. fo. 260. co. 2. E
Angeli in cælo empireo seu septemo creati sunt. fol. 207. col. 2. D
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine. ibid. col. 3. k.
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali. ibidẽ.
Angelus in dem conuerti non potest, nisi auxilio gratiæ adiatus fuerit. fol. 208. col. 1. C
Angelus stat im post primum charitatis actum quo beatitudinem meruit, beatus fuit. fol. 209. col. 2. D
Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum naturalium quantitatem. ibidem col. 4. K
Angelus beatus peccare non potest. fol. 210. col. 2. C
Angelus beatus in beatitudine proficere nõ potest. ibid. col. 3. H
Angelus peccauit appetendo esse ut deus. fol. 213. col. 1. B.
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit, & apperierit non solũ male, sed malum propria uirtute beatitudinem appetendo, & nũquid i hoc Doctor sanctus sibi cõtrarius uideatur. ibid. co. 4. I
Angelus non peccauit in primo instanti sui esse. fol. 214. col. 3. H
Angelum uolũtarie peccasse in primo instãti sui esse, manicheum sapit. ibidem. col. 4. H
Angelus an in primo instanti mereri potuerit, & ex consequenti peccasse. ibidem.
Angelus est simpliciter magis ad imaginem dei, homo autem est magis secundum quid. fol. 308. col. 3. H
Angeli ẽm instans cum fuerit libertatis & meriti, ita quòd liberũ omnibus fuit immediate post creationis instans mereri, & demereri, an omnes angeli erant uiatores. fol. 215. col. 3. H
Angeli unus actus an sit primus naturalis & meritorius. ibidem. col. 4. K
Angeli in primo instanti, an uere & proprie uitam æternam meruerint. fol. 216. col. 1. E
Angeli omnes si in primo instanti uere meruerint per actum dilectionis dei ut supernaturalis beatitudinis obiectum est, ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendum actum suum in charitatis obiectum. ibidem. col. 3. I
Angeli plures remanserunt quam ceciderunt. fol. 217. col. 2. E
Angeli apprehensio, qua peccauit, an sit immobilis. fol 219 co. 1. K
Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit, infernus. s. simpliciter, & aer caliginosus usque ad diem iudicii. fol. 220. col. 3. G
Angelorum locutio an prior illuminatione sit, uel econtra. fol. 332. col. 2. D
Angelus unus alium illuminat ibidem. col. 3. F
Angelus unus alterius uoluntatẽ mouere nõ potest. fo. 333. co. 1 E
Angeli inferiores nunquam superiores illuminant, sed econtra. ibidem. col. 4. K
Angeli superiores inferiores illuminant de omnibus quę nouerũt fol. 334. col. 2. A
Angelis est aliqua locutio. ibidem. col. 2. E
Angeli omnes, immo omnes creaturę rationales sunt unius hierarchiæ ex parte principis. fol. 336. col. 2 B
Angeli nec cum hominibus nec inter se sunt unius hierarchiæ, sed tres inter se hierarchias constituunt ex parte multitudinis ordinatæ. ibidem. E
Angeli multi sunt in uno ordine nobis noto. fol. 337. col. 3. F
Angelus quilibet habet proprium ordinem nobis in cognitum. ib. G
Angeli boni prælati sunt malis & eos regunt. fol. 341. col. 1. B
Angeli uirtute propria miracula facere nõ possunt. fo. 342. co. 3. F
Angelus tam bonus quàm malus naturali sua uirtute imaginationem mutare potest. fol. 343. col. 3. I
Angeli aliqui a deo in ministerium mittuntur. fol. 344. col 2. B
Angeli inferiores tantum de lege communi mittuntur, superiores autem ex diuina dispensatione. ibid. col. 4. k
Angeli omnes secundæ hierarchiæ non mittuntur. fo. 345. co. 3. I
Angeli de custoditorum malis non dolent. fol. 347. col. 4. I
Inter Angelos potest esse pugna non discordia uoluntatum, sed cõtrarietate meritorum eorum, pro quibus pugnare dicuntur. fol. 348. col. 2. A
Angelus & anima sunt diuersarum specierũ & naturaliter inæquales. fol. 240. col. 1. A
Anima Christi an omnia simul in uerbo, uel successiue ad quodcumq; se uoluerit conuerti, uidear. fol. 45. col. 2. C
Anima nostra duas uirtutes ad intelligendum concurrentes habet unam actiuam, uocatam intellectus agens, & aliam passiuã, uocatam intellectus passibilis. fol. 187. col. 1. D

Anima non est corpus, sed corporis actus. fol. 235. col. 3. F
Anima humana est principium incorporeum & subsistẽs. fol. 236. col. 1. E
Anima nostra qũo in potentia essentiali seipsam cognoscat, & tñ ipsa sit in seipsa intrinsece secundũ esse naturale. ibidẽ. col. 3. I
Anima nostra quomodo intrinsece naturam entis habeat seu substantię secundum esse naturale, & tamen sit in potentia essentiali ad cognitionem entis substantiæ. ibidem.
Anima quomodo sit perfectio corporis, & tamen nullam in se naturam corporis claudit. ibidem. col. 4. K
Animam habere operationes per se, dupliciter intelligitur, uno modo, scilicet absque corporeo organo, alio modo, per se omnino, ideſt qꝰ non communiter corpori ut organo, & hinc tota quæstio de animæ immortalitate pender. fol. 237. col. 1. B
Anima operari per se quatuor modis dici potest ibid.
Animæ brutorum non sunt subsistentes. ibid. col. 3. F
Anima intellectiua nõ est composita ex materia & forma. fol. 238. col. 2. A
Anima humana est incorruptibilis. ibid. col. 4. G
Anima humana an esse per se habeat. fol. 239. col. 1. A
Animæ an nulla contrarietas insit. ibidem. E
Animę immortalitas an ex naturali desiderio certificari possit. ibidem. col. 2. E
Anima intellectiua secundum essentiam est corporis actus, sed secundum potentiam non, quia in quantum potest intelligere, corpus non perficit. fol. 241. col. 3. I
Animę intellectiuæ esse an sit ipsum esse compositi. ibid. col. 4 k
Animæ intellectiuæ esse an alijs formis conueniat. fo. 242. co. 1. C
Anima intellectiua quare non corrumpatur. ibidem.
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur. ibidem. E
Animæ tres secundũ Platone, quo pacto essentia, & loco distinguãtur. fol. 245. col. 1. E
Anima eadẽ in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua. ibi.
Animæ omnes secundum S. Doc. quo pacto una sunt in homine, & an ratio Scot. contra ipsum ualeat. fol. 246. col. 1. E
Anima intellectiua quàmuis in homine p̃ uegetatiua & sensitiua sufficiat, an etiam sufficiat pro forma unitionis & corporeitatis. ibidem. col. 3. G
Anima, & uniuersaliter omnis forma substantialis in materia recipitur nullo accidente mediante. fol. 248 col. 3. H
Anima aliquo corpore mediãte uniri non potest. fol. 249. col. 2. D
Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte. ibid. col. 3. H
Anima præter intellectiuam an ponatur aliqua alia forma in materia inextensa, scilicet anima sensitiua animalium perfectorum fol. 250. col. 1. A
Animæ substantiam impossibile est suã potentiã esse. ibid. co. 4. F
Anima si esset immediatum principium suæ operationis, an semper habens animam actu, opera uitæ habeat, cum anima secundum essentiam sit actus, sicut semper est unum, & an rationes Scoti contra ipsum procedant ibidem. col. 4. K
Animæ in potentiis est ordo. fol. 253. col. 3. K
Anima sola potens intelligere quomodo dicatur. fol. 254. col. 1. D
Animæ sunt tres fol. 255. col. 4. I
In anima separata cum sit memoria quo ad utranque conditionẽ, scilicet conseruationem obiecti & præteritionem, tam actus q̃ obiecti sensibilis, an in parte intellectiua sit memoria complete fol. 263. col. 3. R
Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, uniuersali, & necessaria. fol. 277. col. 4. K
Anima per species inditas non intelligit fol. 279. col. 2. E
Animarum humanarum substãtia an inæqualis sit. fo. 288. col. 4 F
Anima nostra non per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit. fol. 292. col. 2. C.
Anima qꝰ secundum subsistentiam sit pura potentia & qꝰ secundũ unam eius & ab ea uirtutem, scilicet intellectum agentem sit actus, in eodem genere, quomodo simul compatiuntur fol. 294. col. 1. A
Anima an propter melius corpori uniatur. fol. 397. co. 4. F
Anima separata habet de aliis animalibus perfectam cognitionẽ naturalẽ, de angelis aũt imperfectam & deficientẽ. fo. 299. co. 1. B
Anima nostra cum sit pura potentia in genere intellectionis, quo modo per seipsam intelligi potest. ibidem. D
Aĩa an tã inferiora q̃ superiora per ꝓpriã essentiã cognoscat. ibi. C
Anima una aliam per speciem intelligit, & ideo anima Lazari nos se potuit animam Abrahæ sicut alias substantias separatas. ibidem. col. 4 K
Anima separata cognoscit omnia naturalia in communi tantum & confuse. fol. 300. col. 1. A
Anima separata cognoscit quædam singularia, sed non omnia, etiã præsentia. fol. 300. col. 2. C

Anima an & quomodo p̃ species abstractas singularia cognoscat. ibidem. col. 3. G
In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodẽ modo. fo. 301. col. 2. B
Anima separata cum incorporea sit, & a nullo corpore localiter distet, quo quæritur. art. 7. q. 89. Verum distantia localis.
Anima separata æque propinquum & distãs intelligit. ibid. co. 4. F
Animæ separatæ quæ hic aguntur, naturaliter nescĩunt. fol. 302. col. 2. C
Anima non est substantia dei. ibidem. col. 4. C
Anima rationalis sola inter sensibilium formas per creationem. fol. 303. col. 1. C.
Anima an immediate a deo fit. ibidem. col. 4. F
Anima simul cum corpore producta est. fol. 304. col. 1. A
Anima sua uirtute materiam corporalem immutare non potest, nisi aliquo corpore mediante. fol. 357. col. 4. I
Anima separata sua naturali uirtute aliquod corpus mouere non potest. fol. 358. col. 1. B
Anima sensitiua ab anima generante principaliter causatur, & a semine instrumentaliter ibid. col. 4. H
Anima intellectiua cũ semine traduci hæreticũ est. fo. 359. co. 4. C
Animę non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cum corporibus infunduntur. fol. 361. col. 2. C
Anima humana uniuersaliter sumpta in communi, an unam numero materiam habeat. fol. 362. col. 1. B.
Animalia per se ipsa quomodo uerum est qꝰ formam acquirant, quæ se moueant. fol. 79. col. 2. B
Apparitio imaginaria ex tribus causis prouenire potest, scilicet ex uoluntate imaginantis, ex commotione naturæ tanq; uel egre, & ex cõmotione ab extrinseca causa, scilicet angelis. fol. 343. colum. 4. F
Appetere nihil aliud est q̃ in aliquid inclinari. fol. 267. col. 2. A
Appetere naturaliter cõtingit dupliciter uno modo quo ad actus specificationẽ alio modo quo ad illius exercitiũ. fol. 270. co. 4. I
Appetitus an sit actꝰ elicitus naturæ intellectualis. fol. 70. col. 2. A
Appetitus sensitiuus quomodo per irascibilem & concupiscibilẽ distinguatur. fol. 203. col. 1. B
Appetitus naturalis dupliciter sumitur, uno modo pro inclinatione a natura indita, & sic non est actus aliquis elicitus. alio modo pro actu secundo quo in præcognitum tenditur. fol. 256 co. 1 E
Appetitus intellectiuus & sensitiuus diuersæ potentiæ sunt. fol. 267. col. 3. I
Appetitũ an appetibile moueat in gñe causæ efficientis. ibid. K
Appetitus intellectiuus an ferat in res singulares secundum aliquam rationem uniuersalem, sicut cũ appetit aliquid, quia est bonum. fol. 28. col. 2 E
Appetitus a quo mouetur, cum in istas res singulares sensibiles ferantur. fo. 265. col. 3. F.
Appetitus superior an quandoque, uel semper mediante inferiori appetitu moueat. ibid. col. 4. H
Appetitus sensitiui ad uoluntatem, an tam arcta obedientia uideatur, ut nisi in uirtute eius mouere non possit. fol. 270. co. 1. C
Appropriari quid signficet. fol. 138. col. 1. E
A quæ supra firmamentum, quales sint. fol. 228. col. 2. A
Aqua quare colorem non retinet, & aer lumen non conseruat. fol. 327. col. 3. K
Arbitrij liberi bonus usus, an causa prædestinationis existat. fol. 95. col. 3 H.
Articulus primus. 85. q. an superfluus uel impertinens existat. fol. 293. col. 3. F
Articulus. 8. 103. q. an superfluus uideatur aut cum præcedenti coincidere. fol. 326. col. 1. A
Assistentia, ideſt, immediata uisio, dupliciter dicitur, scilicet aut respectu dei, aut respectu diuinorum mysteriorũ in deo. fol. 345. col. 2. D.
Assistunt omnes ministrantes quo ad uisionem dei. ibid. E
Assumere significat ad se sumere ideſt ad sui ipsius manifestationẽ & non ad sua opera peragenda. fol. 174. col. 4. K

Beati uident dei essentiam. fol. 38. col. 4. G
Beati non possunt formare uerbũ de deo clare uiso, ut siquis possit formare uerbum de his quæ in deo uideantur. fol. 39. colum. 3. K
Beatitudo maxime deo conuenit. fol. 103. col. 2. E
Beatitudo attribuenda est deo & aliis beatis secundum intellectũ. ibidem. col. 3. H
Beatitudo utrum naturaliter apperatur. ibidem. k
Beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis, quæ est ipse actus, alia est beatorum. 104. col. 1. B
Beatitudo obiectiua omnium beatorum deus est. fol. ibid.
Beatitudo formalis creaturarum beatarum deus non est. ibid.
Beatitudo formalis sui ipsius, deus est ibidem.

Beatitudo quomodo distribuat.ibidem.col.2.C
In beatitudine diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine tam uera quàm falsa ibid.D
Beatitudo seu ultimus finis dupliciter considerari potest, in communi,scilicet & in speciali.fo,270.col.4.H
Beatitudinem in eõi an naturaliter appetamus.fo,271.col. 1. B
Beatitudinis appetitus quemadmodum est naturalis obiectiue, ita non est in potestate nostra obiectiue, & quemadmodum est liber elicitiue, ita est in potestate nostra elicitiue.ibid.col.3.k
Beatitudinem an quilibet secũdum S. Doc.unico actu mereatur. fol.209.col.3.G
Benedictio debetur diei septimo.fol,232.col.4.G
Boni quæstio dupliciter ordinari potest,uno modo secũdũ se, alio modo ut est pars tractatus de perfectione fol. 18.col.1.C
Bonum, cum non prius enti cõueniat quàm unum,uerum &c. neque prius conueniat naturæ diuinæ bonitas q̃ unitas &c. cur quæstio a S. Doc.de bouo fiat.ibidem.A
Bonum & ens sunt idem secundum rem,sed secundum rationẽ differunt.ibidem,
Bonum an appetibilis rationem habuat.ibidem.col.2.C
Bonum proximum fundamẽtum appetibiliter importat,quàntuis bonum,perfectum,eus in actu,& ens fundamentum, & causam appetibiliter importet.ibidem.col.3.I
Bonum & ens cum rationibus distinguã tur, oportet q̃ secundum eas ordinata sint, & quo etiam ordine.ibidem.col.4.G
Bonum quomodo primi & ultimi rationem habere dicatur. fol. 20.col.3.F
Bonum summum in genere quod esse dicatur.fol.22.col.1.B
Bonum simpliciter quod dicatur.ibidem.
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsece & causaliter,bonitatibus aut propriis formaliter & intrinsece.fol. 23.col.2.A
Boni cur quæstio fiat.fol.18.col.1.A
Bonum & ens sunt idem secundum rem,sed secũdum rationẽ tantum differunt.ibid.col.2.A
Bonum causa finalis rationem habet.fo.20.col.3.F
Boni ratio quomodo sumatur.ibidem.col.4.K
Boni ratio consistit in modo, specie,& ordine.fol,21.col.1. D
Bonum est quod omnia appetunt.fol.22.col.2. A
Boni significatione in deo posita, an creaturæ bonitas claudatur, fol.51.col.4.H
Bonum triplex est,scilicet forma, subiectum & habilitas subiecti ad formam.fol.167.col.1.E
Bonum ut forma per malum totaliter tollitur. ibidem.
Bonum ut subiectum, per malum nec tollitur nec diminuitur. ibidem.
Bonum est causa mali.fol.168.col.3.F
Bonum est causa mali materialiter.ibidem.k
Bonum distinguitur in substantiam & accidẽs dupliciter intelligi potest,uno modo ut si distinctio in res,alio modo ut sit distinctio in modos.fol. 205.col.1.C
Bonum illud spirituale appetitum in primo peccato angeli quod fuit, an scilicet fuerit ipsemet, ut a seipso amatus puro amore amicitiæ an beatitudo desiderata sibi.fol.212.col.2.A.
Bonum est obiectum uoluntatis & uerum intellectus,fol. 272.colum.3.k,
Inter bonum & bonum triplex comparatio.fol.273.col.4.K
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur.fo,18.co.2. A
Bonitati diuinæ ex aliorum nolitione, an aliquid perfectionis accrescat.fol.81.col.2.E
Bonitas diuina omnium rerum finis est.fol. 156.col.4.F
Bonitas diuina omnium corporalium finis est.fol. 221. col.3.G
Calor cælestis animalis & elementaris non est multiplex calor, sed unus & idem multiplicis agentis uim habens, pro ut subiacet principio actiuo elementari,animali,cælesti.fol.359. col.3.E
Causæ de ratione efficacia est.fol.10.col.4.G
Causam esse dupliciter cõtingit,effectiuam, scilicet proprie & exẽplarem.ibidem.col. 4. K
Causa prima effectiua rerum est causa equiuoca.fol.17.col.2.A
Causa exemplaris ab effectiua distinguitur, & coordinatur inter formales,quia est uelut extrinseca suæ rei.fol.23.col. 2.E
Causam perfectius cognoscens,an plures effectus in ea uideat. fol. 43.col.4.K
Causa prima quomodo de facto causet.fol.66.co. 2.E
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodo saluetur.fol.92, col.4.I
Causa efficiente indigere ex duobus consistit.fol.155.col.1,D
Causa instrumẽtalis an actionem propriã habeat.fo.159.col.4. K
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus, quando ipsa præsentia debebatur.fol.169.col.2.E
Causa alicuius dupliciter dicitur directe scilicet & indirecte. fol. 349.col.1.C
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem, & an scilicet sit error Stoicus. fol. 353.col.3.H
Causatum omne an compositum sit fol.15.col.4.k
Cælesti corpori non est coniuncta aliqua anima ut forma, sed ut motor.fol.231,col.2.B
Cælum empireum, & cælum sydereum ex quibus composita sint fol.227.col.3.
Cæli nomẽ in tres significationes distinguitur,scilicet proprie,participatiue & metaphorice.fol.229.col.1.C.
Cælum an sit animatum.fol.221.col.2.E
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur.fol.9.col.3. G
Cogitabile omne excedens an sit.ibidem.
Cogitatio dupliciter cognosci potest,scilicet in suo effectu, uel in se ipsa.fol.196.col.2.B
Cogitatio cordis alterius in suo effectu ab angelo cognosci potest. ibidem.
Cogitationes cordium in seipsis,seu quod idem est,ut sunt in uolũtate soli deo sunt naturaliter cogitę. ibidem.
Cogitatiua quomodo omnia sensibilia in particulari cognoscit,& tamen ipsa est quoddam sensibile.fol.236.col 3.H
Cognitione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium.fol.46. col.1.C.
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest, primo ut distinguitur contra commune ex parte actus cognoscendi,secundo ex parte rei cognitæ.fol.60.col.4.G
Cognitio attingens aliquid secundum prædicata communia tantum potest dici imperfecta,in potentia confusa in communi universalis,& est dupliciter, & alia multa de cognitione dei,quo pacto seipsum cognoscit.fol.61.col.1.A
Cognitio sensus,pura uisus,aut etiã simplicis intellectus, an quia conformis rei,ideo uera dici possit.fol,72.col.2.D
Cognitio matutina & uespertina angelorum quæ dicantur. fol. 200.col.4.k
Cognitio matutina & uespertina quot deuotare posset. fol. 201 col. 1.C
Cognitio uespertina habere creaturã pro termino & medio essentialiter differt a cognitione matutina.ibid.col.2.A
Cognitio uespertina habere creaturam pro termino tãtum est eadem realiter cum cognitione matutina,differens solum secundũ terminos seu cognita.ibidem.
Cognitio matutina & uespertina penes quid differant ibid.B
Cognitio duplex,scilicet naturalis & gratuita,& hæc duplex, scilicet speculatiua & affectiua.fol.117,col.3.K
Cognitio naturalis nec est ablata,nec diminuta.ibidem.
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta.ibidem.
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est, & consequenter immobilis.fol.218.col.3.H
Cognitio intellectualis a sensibili fit,non sicut a perfecta & totali causa,sed magis sicut a materia cauſæ.fo,281.col.2.D
Cognitio singularium est quo ad nos prior uniuersalium cognitione.fol.285.col.4.F
Cognitum quo pacto in cognoscente sit,& an S.Doc. super hoc cõsequentia ualeat fol.40 col.4.k
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis. fol. 57. colum.3.K.
Cognitum est in cognoscente immaterialiter.fol.278.col.4.I
Cognoscere cuius speciei sit,& cuius etiam est intelligere. fol. 76. col. 4. I
Cognoscere simul,& una operatione cognoscere, an & quomodo distinguantur.fol.198.col.1.D
Cognoscere quomodo potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilium ab ipso,quando natura ipsa est habęs affinitatem cum aliis. fol. 192.col.1.E
Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur, in potentia essentiali,& in potentia accidentali & alia multa ad hoc.fol. 236. col.2.E
Compositio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant.fol,242.col.2.E
Commune dupliciter dicitur per modum scilicet, actus & per modum potentiæ,& sic etiam communitas.fol. 16.co.4.H
Communicabilitas duplex ponitur, proprie, scilicet & metaphorice.fol,54.col.3.G
In conceptibus pluribus duo claudũtur, scilicet assimilatio ad obiectum,& eorum pluralitas.fol.49,col.2, D
Conditionalis quomodo ualeat si animæ sensitiuæ operatio, sine organo esset, hæc anima esset hic homo fol. 237.col.4.k
Consequentia ista an ualeat,Nulla ueritas est, ergo uerum est nullam ueritatem esse.fol.90.col.4.I
Consequentia bona est a propositione uera de inesse ad suam modalem de uero.ibidem.

Conse-

Consequentia ista Sant. Doc.an ualeat & sit efficax:perfectio conuenit soli deo per suam essentiam,ergo esse perfectum, ergo esse bonum.fol.22.col.3.K
Consequentia ista S. Doc.an & quomodo ualeat,forma finitur per materiam:ergo forma quæ non est nata esse in materia est infinita.fol.23.col.4 K
Consequentia S.Doc.quæ procedit a rerum conditionibus ad nouum conditiones,an & quomodo ual eat.fol.50.col. 1.A
Consequentia ista quomodo ualeat. A.est causa entium inquantum entia, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum fol,155.col.4.F
Consequentia ista S.Doc.quomodo ualeat,deus agit secundũ intellectum & uoluntatem,ergo uniuersum quod est eius effectus perfecte similis,naturam intellectualem habet. fol,170.c.3.F
Consequentia S.Doc.ab altissima operatione quæ est intelligere ad talem intellectionem quomodo ualeat.fol.38.col.2.B
Consequentia S.Doc.an inferatur,cum ex hoc quòd ponit aliquã creationem intellectualem infert omnino incorpoream. fol. 170 col.4.G
Consequentia S. Doc. quomodo ualeat, quando dicit,quòd sunt aliquæ substantię intellectuales & c. ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta.fol.174,col.1.E
Consequentia ista S.Doc.quomodo uera sit,si intelligere angeli esset eius substantia esset subsistens.fol.183.col.3. H
Consequentia ista. S. Doc.intelligere angeli est subsistens,ergo unum tantum, an in genere materiæ uel formę intelligenda sit. ibidem I.
Consequentia ista. S.Doc.quomodo ualeat, intelligere angeli est subsistens & c.ergo non distinguitur a substantia dei. ibidem colum.4 I
Consequentia S.Doc.quomodo ualeat,substantialitas est substantia,seu subsistit,ergo non distinguitur in diuersos gradus substantialitatis.fol. 184.col.3.k
Consequentia ista S. Doc. quomodo ualeat, res fluunt a deo quo ad materiam & formam,ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis.fol.194.col.4.H
Consequẽtia ista S.Doc.an ualeat,cõponere & diuidere seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione,ergo opposita perfectio conuenit intellectui angelico. fol.199.col.2.E
Consequentia ista.S.Doc.an ualeat.Natura est intra rẽ,ergo appetitus ad extra non est ipsa natura.fol,202.col.1.C.
Consequentia ista.S.Doc.an ualeat, uoluntas naturaliter inclinatur in bonum,ergo uoluntas habens bonum infinitum extra se in aliquid extrinsecum tendit. ibidem.col. 2. A
Consequentia ista an ualeat,fit non bene,ergo male.fo.219.c.4.I
Consequentia ista quomodo ualeat, si res materialiter in anima esse deberet, ratio nulla esset, quare res extra non cognosceret. fol.278.col.4.F
Consequentia ista.S.Doc. an ualeat,si infinitum unam speciem haberet etiam rationem totius & perfecti haberet.fo.290.c. 4. K
Consequentia ista. S. Doc.an ualeat, Anima habet duos modos essendi. s., coniunctum & separatum,ergo duos operandi. s.per cõuersionem ad phantasmata,& superiora.fol.397. col.4.K
Consequentia ista.S.Doc.quomodo ualeat, in homine est aliqua dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem, ergo in eo est imago dei imperfecta.fol,307.col.4.H
Consequentia ista.S.Doc.quomodo ualeat, quælibet causa habet rationem principii, ergo a qualibet causa aliquis ordo in suos effectus deriuatur, fol.331.col.1.C
Consequentia ista. S.Doc.quomodo ualeat,anima coniuncta non mouet corpus nisi uiuificatum a se, ergo separata nullum corpus mouere potest. fol.358.col.1.C
Conseruatio duplex,directa.s.& indirecta,fol.326.col. 3.F
Conscientię nomen dupliciter sumitur.s.proprie & communiter, & quomodo utroque modo sumatur fol. 266.col.4 F
Contactus seu applicatio uirtualis secundum . S. Doc. quid esse dicatur.fol.176.col.1.D
Contingens a deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit, fo. 291.col.1.D
Contingens uel necessarium sumitur,uel pro re ipsa uniuersali ratione rei.ibidem E
Contingens ex quo est contingens propter materiam, quæ est indiuiduationis principium, an propter hoc processum.S. Doc. in discussione ar. 3.q.86.etiam ex particularibus existat. ibidem col.2.B.
Contingentia futura a deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis,ergo prout sunt in causis suis.fol.64,col.3.G
Contingentia futura deus cognoscit secundum statum quo actu ab æterno simul existunt ibidem.K
Contingentia ad utrumlibet dupliciter inuenta fuit.s.quandoque ex parte causę,& quandoque ex parte eius ad quod dicitur. fol, 81.col.4.G.

Contingentia futura quomodo deus certe cognoscat.fol.64.c.4.I
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit.fol.85.col.3.H
Contingentia dupliciter,ut s. contingentia, ut necessarium habeant insertum,fol.291.col.1.C
Contingentia ut sic, directe seu indirecte intellectu, ut autem necessitatis uel uoluntatis aliquid habent,directe intellectu cognoscuntur. ibidem,D
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam, & alias formas respectu esse quæ natura sit.fol.242.col.1.D
Conuenientia inter formam substantialem & accidentalem quæ sit.fol.254.col.2.B
Conuerti in deum quod proprie esse dicatur.fol. 208.col.1. B
Correlatiuum tertii modi ut scibile seu dicens,& similia, an possit iudicari esse secundum duo ætatis genera. fol.53. col.4. I
Corpus cæleste an uiuum sit, & an uiuentia digniora non uiuentibus existant. fol. 12.col. 1. B
Corpus & esse compositũ ex materia & forma licet in uia. S.Doc. conuertantur,non tamen apud alios idem dicendum est. ibidẽ. col. 2. A.
Corpus quando proprie sumitur pro corpore quod est in Prædicamento substantiæ.fol.11.col.3.K
Corpus dupliciter capitur physice.s. & mathematice.f. 24.c.4. H.
Corporis distinctio ab Alberto posita doctrinæ, S.Doc. conuenit. ibidem,
Corpus nullum naturale infinitum esse potest.ibidem.
Corpus cũ anima intellectiua uniatur, oportet quòd sit mistum, & maxime ad æqualitatem reductum quale est nostrum. fol. 247. col. 4.K
Corpus quemadmodum non est causa animę nec in esse nec in fieri,sed occasio & materia in qua fit, ita non est causa multitudinis earum sed occasio,& differentia in qua.fo.244.col.1.E
Corpus quodcunque deus immediate mouere potest.f 329.c.2, A
Corpus agit secundum quod est actu,in aliud secundum quod est in potentia.fol.350.col.3.G
Corpus esse actiuum secundum suam substantiam dupliciter intelligi potest, uno modo ut sit elicitium alicuius suę propriæ actionis, sed alio modo ut corpus non sit per se ipsum elicitiuũ alicuius actionis.sed sit radix & principium.ibidem. H
Corpora cælestia aliquid agere dupliciter contingit. s. casualiter & occasionaliter.fol, 352.col.2.C.
Corpora cælestia non sunt humanorum actuum causa. ibidem col. 4.G.
Corpora cælestia non imponunt subditis,humanæ operationi necessitatem fol, 353.col. 1.D
Corporalia immo omnia a deo sunt,fol.220,col.4.K
Corporalia omnia per angelos reguntur fol.341.col.2.B.
Corporeum & incorporeum quid dicatur,fol.170.col,1,D
Creatio est ex nihilo.fol.157.col.2.E
Creatio pro creatione passiua sumitur.fol.258,col.2. B,
Creatio ponit in creato relationem tantum.ibidem.
Creationis relatio est accidens, & non est relatio transcendens & multa de ista materia. ibidem.E
Creatio secundum Sco, & Posteriores dupliciter sumitur, uno modo pro factione rei, nulla omnino materia supposita, alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente. fol. 303, col.2.B.
Creatum omne quomodo sub aliqua certa ratione creantis comprehendatur.fol, 16.col.3.I
Creatio a quolibet ad infinita an inferri possit.ibidem,
Creatum dupliciter sumi potest, proprie scilicet & communiter, fol.27.col.1.D
Creatum per accidens dupliciter intelligi potest.ibidem,
Creata proprie sunt tantum subsistentia.fol.158.col.4.I.
Creandi potentia quare naturæ communicari non possit.fo,169, col, 4.G
Creare est propria actio solius dei.fol.159.co.3.H
Creare nõ est proprium alicuius personæ,sed commune toti trinitati,fol.161,col.1.E
Creaturæ sunt similes deo non secundum eandem rationem specificam,aut genericam.sed secundum aliqualem analogiam, fol, 17.col.3.K
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est. fol,170. colum.2.A
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constitura peccare potest.fol.211.col,2.E
Creatura corporalis immediate a deo existit.fol,221.col.4.K
Creaturæ intellectuales solæ, proprie loquendo ad imaginem dei sunt.fol.308.col.2.C
Creatura rationalis dupliciter considerari potest, uno modo absolute,alio modo ut ordinata ad fælicitatem.fol.38.col.3.I
Culpa plus habet de ratione mali quàm pœna quæcunque,tã sensus quàm damni.fol.168.col.1.C

Defectus de quo est sermo in litera. S. Doc. q. 19. ar. 6. an negatiue uel contrarie sumatur fol. 83. col. G
Dæmones non sunt naturaliter mali. fol. 214. col. 2. C
Dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. fol. 218. col. 2. D
Dæmones neque sunt neque fuerunt in ordinibus secundum gloriæ statum. fol. 340. col 2. D
Dæmones non sunt, sed fuerunt in ordinibus secundum statum gratiæ meritorie. ibidem.
Dæmones in ordinibus perseuerant secundum naturæ conditionem. ibidem.
Dæmonibus est prælatio. ibidem. col. 3. H
Dæmonibus non est illuminatio. ibidem. col. 4. H
Dæmon superatus uacat a tentatione ad tempus. fo. 343. co. 4. H
Dæmones sunt substantiæ intellectuales non unitę corporibus. fol. 353. col. 1. B
Dæmones nec per se, nec per accidens, nec directe nec indirecte cęlestium corporum actionibus subduntur. ibidem.
Demonstratio duplex, scilicet quia & propter quid. f. 10, co. 1. E
Denominatio extrinseca est duplex, quædam pura, & quędam casualis. fol. 23. col. 1. E
Denominatio dupliciter esse dicitur, quædam, scilicet intrinseca, & quędam extrinseca, & quid utraque sit. ibidem. B
Deus secundum quòd est altissima causa dupliciter exponi potest fol. 5. col. 5. k
Deus quando formaliter capiatur, & quid dei nomen importare habeat, & quomodo etiam quadrupliciter considerari potest. fol. 6. col. 1. A
Deo quomodo nihil sit prius, neque secundum rem, neque secundum intellectum, & propterea genus non habet. f. 15. co. 2. C
Deus thologiæ subiectum est fol. 6. col. 2. D
Deum esse, demonstrabile a posteriori seu per effectũ. f. 19. co. 1. E
Deus non est corpus. fol. 11. col. 4. G
Deus tripliciter sumi potest fol. 13. col. 1. D
Deus est idem quod sua essentia seu natura. ibidem. col. 3. I
Deus est suum esse. fol 14. col. 2. A
Deus an sit in aliquo genere reductiue. ibi. col 3. I. & 15. co. 1. B
Deus est omnino simplex. fol. 15. col. 2. A
Deu non potest esse accidens. ibidem. col. 2. E
Deus cum sit prima causa efficiens, quomodo nõ sit forma, aut materia alicuius compositi. fol. 16. col. 1. B
Deus est maxime perfectus. ibidem. col. 4. F
In Deo sunt perfectiones omnium rerum. ibidem. k
Deus est bonus. fol. 21. col. 3. G
Deus est summum bonum simpliciter. fol. 22. col. 1. A
Deus solus est bonus per essentiam. ibidem. col. 3. I
Deus pro naturæ nomine quando sumatur. fol. 23. col. 2. E
Deus est infinitus. fol. 23. col. 4. I
Deus dupliciter intelligitur, uno modo secũdum seipsum, alio modo secundum uirtutem diffusam. fol. 27. col. 2. E
Deus est in omnibus rebus intime. ibidem. 4.
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit. ibidem. col. 4. H
Deus est ut in re, & ut in loco secundum aliquid ubique. fol. 28. col. 4. I
Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiue & obiectiue. fol. 29 col. 1 B
Deus est ubique per essentiam, præsentiam & potentiam. ibi. D
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat. ibidem. col. 7. C
Deus quo pacto in omnibus per præsentiam existat. f. 9. co. 2. E
Deus quo nã modo in omnibus sit per essentiã. ibidem. col. 3. G
De quo pacto in omnibus sit per potentiam. ibidem. H
Deus solus omnino immutabilis existit. fol. 40. col. 3. F
Deus est maxime æternus. fol. 32. col. 2. E
Deus est unus. fol. 37. col. 2. E
Deus est maxime unus. ibidem. col. 3. F
Deus in se est maxime cognoscibilis. fol. 38, col. 1. D
Ad uidendum Deum an ex parte uisiuæ uirtutis aliqua similitudo exigatur. ibidem. col. 4. H
Deum ad uidendum, an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei uisæ. fol. 39. col. 1. C
Deum uideri sensu, uisu, & quacunque alia ui sensitiua est impossibile. fol. 40. col. 1. E
Deum uidentium unus perfectius uidebit, q̃ alius. fo. 42. col. 3. F
Deum uidentes non uident in eo alia per species eorum sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum unitam. f. 44. co 4. H
Deus ab homine puro per essentiam in hac uita mortali uideri nõ potest. fol. 45. col. 4. G
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus, scilicet causalia, negatiua, & supereminentia. fol. 46. col. 3. I
Dei cognitio perfectior habetur a nobis per gratiam, quàm per notionem naturalem. fol. 47. col. 1. A
Dei cognitio per gratiam in hac uita naturali præfertur non ex parte modi, sed ex parte obiecti. ibidem. col. 4. I
Deus ex creaturis a nobis nominari potest, non autem secundũ quod est secundum se. ibidem. col. 1. A
Deus, cum dicimus est bonus, quis sensus sit. fol. 48. col. 1. E
Deus est unus re, & plures secundum rationem, dupliciter percipi potest. fol. 49. col. 2. E
Dei unitas ex parte eius est eminens, ex parte uero intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia. ibidem.
Deus an sit extra totum uniuersi ordinẽ, ita q̃ creaturæ ad ipsum ordinentur, & non econuerso. fol. 53. col. 3. F
Deus est nomen naturę quo ad id, ad quod nomen impositum est, operationis uero, quo ad id a quo impositum est. f. 54. col. 2. C
Deus apud S. Thom. est unius tantum rationis formalis eleuate comprehendentis omnia &c. fol. 56. col. 4. K
Deus est scientiæ perfectissimæ. fol. 57. col. 1. A
Deus se ipsum per se ipsum intelligit. fol. 58. col. 1. A
Deus se ipsum perfecte comprehendit. ibidem. col. 3. k
Deum alia a se cognoscere necesse est. fol. 59. col. 2. D
Deo alia cognoscuntur, non in se ipsis, sed in ipso Deo. ibi. col. 4. I
Deus quomodo alia uideat. fol. 60. col. 1. A
Deus per essentiam suam, & rationem cognoscendi an cognoscat alia a se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito, posita per actum intelligendi diuini intellectus. ibidem. E
Deus cognoscit alia a se cognitione propria. fol. 61. col. 2. A
Deus ad hoc, ut in essentia intellecta secundum proprias rationes omnium intelligat, quid requiratur. fol. 61. col. 4. H
Deus non entium scientiam habet. fol. 62. col. 3. F
Deus mala cognoscit. fol. 63. col. 1. A
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat. ibidem. E
Deus contingentia futura cognoscit. fol. 64. col. 3. F
Deus quo apud se omnium rerum rationes habeat. fol. 65. col. 3. I
Deus uult se, & alia. fol. 80. col. 3. I
Deus an non solum uelit alia, sed uelit omnia, quæ uelle potest ibidem. col. 4. k
Deus necessitate absoluta uult aliquid, non omnia, nisi ex suppositione. fol. 81. col. 1. E
Deus amat omnia existentia, nõ tamen eo modo sicut nos. fol. 79. col. 3. F
Deus ex parte actus amãdi, omnia æqualiter amat. f. 88. co. 2. A
Deus magis meliora diligit. ibidem. col. 3. F
Dei non est iustitia commutatiua. fol. 89. col. 1. A
Deus quo pacto sub sua omnipotentia contineatur. f. 101. co. 1. A
Deus absque ordine sapientiæ & iustitiæ suæ, nihil operari potest. fol. 102. col. 1. C
Deus potest alia facere, quàm quæ facit. ibidem. col. 2. C
Deus an qualibet re a se facta, aliam meliorem facere possit. ibidem. col. 3. H
Deo quo pacto multa attribuantur. fol. 111. col. 3. F
Deus quomodo quandoque pro essentia, & quandoque pro persona supponit, quandoque pro essentia tantum, quandoque pro tribus suppositis. fol. 136. col. 1. E
Deus non generat, cum dicitur, an detur intelligi, q̃ generatio diuinæ naturæ repugnet. ibidem. col. 3. F
Deum esse ens per essentiam quo pacto exponatur. f. 154. col. 4. F
Deus dupliciter sumi potest, absolute scilicet & ut primũ agens. fol. 156. col. 4. I
Deus solus, Pater & Filius & Spiritussanctus ab æterno est. fol. 206. col. 4. F
Deus non est primum, quod a nobis cognoscitur. fol. 196. col. 4. I
Deus omnia in nihilum redigere potest. fol. 328. col. 2. D
Deus in omni operante operatur, sic q̃ ipsæ res proprias operationes habeant. fol. 330. col. 2. E
Deus non potest facere contra rerum ordinem, ut a prima causa dependet. fol. 331. col. 2. B
Deus potest facere præter rerum ordinem, prout ex qualibet secũdarum causarum dependet. ibidem.
Dies sex sufficienter numerantur. fol. 233. col. 4. F
Differentia bifariam distinguitur, scilicet secundum rationem & secundum rem. fol. 13. col. 4. G
Differẽtia secundum rationem, latitudinem habet f. 18. col. 2. A
Differentia tangens entia inquantum sunt, & nõ sunt, quæ sit fol. 62. col. 4. F
Differentia qualis sit inter ly Deus, & ly homo in supponẽdo. fol. 136. col. 2. B
Differentia inter minus p se, & p accidẽs, qualis sit. f. 167. co. 3. H
Differẽtia assignata inter receptionem materiæ & intellectus quæ sit. fol. 171. col. 2. C.
Differentia inter consequentia formam, & consequentia materiã quo ad necessitatem & contingentiam a S. Doc. posita, an nulla sit. fol. 291. col. 2. A
Differentia quæ sit inter ea quæ fiũt a natura, & quæ fiunt ab arte, nõ quacũq; sed cooperante natura, quę sit. fol. 332. col. 4. H

Differen-

Differentia inter intellectum & uoluntatem, quomodo saluari possit. fol. 352. col 3. G
Differentia assignata inter cognoscentia & non cognoscentia, an uera sit. fol. 57. col. 1. E
Diffinitio processu compositiuo ministrante, diuisione inuestigatur. fol. 32. col. 1. C
Dilectio naturalis in beatis remanet. fol. 210. col. 1. C
Diligere dupliciter sumitur, scilicet notionaliter & essentialiter. fol. 132. col. 2. E
Sumendo essentialiter diligere, pater & filius non diligunt se Spiritusan. ibidem.
Sumendo notionaliter diligere, pater & filius diligunt se Spiritussancto. ibidem. col. 3. G
Distantia quadruplex, scilicet situalis, naturalis, suppositalis, virtualis. fol. 28. col. 2. E
Distantia, multum dupliciter dicuntur, scilicet similitudine conditionum uel proportione coniunctionis. fol. 249. col. 2. E
Distinctio omnis, oportet quòd sit per aliquod intrinsecum, formã scilicet & materiam. fol. 141. col. 1. D
Distinctio contra res unius ordinis, causam & causatum, an cõgruẽter a Dionysio posita sit. fol. 17. col. 4. F
Distinctio relatiua, prima inter reales distinctiones ponitur. fol. 141. col. 2. A
Distinctio S. Doc. quòd dupliciter ordinetur aliquid ad alterum actiue, scilicet, uel passiue, an sufficiens esse videatur. fol. 336. col. 4. H
Distinctio intelligere animę a S. Doc. in litera posita, videlicet q̃ oportet animam intelligere, aut per conuersionem ad phantasmata: aut p cõuersionẽ ad superiora, an sufficiens sit. 397. col. 3. E
Distinctio minima est in diuinis: quoniam relatiua & conuenientia est summa, quia sunt eadem res summa & simplicissima, & omnino indiuisa. fol. 247. col. 1. C
Diuisio propria boni humani esse dicitur. fol. 21. col 2. E
Diuisio proprie est boni in eo quòd bonum. ibid.
Diuisio, an sit prior bonitate non simpliciter, sed secundum nostræ apprehensionis rationem. fol. 37. col. 1. C.
Diuisio animalis inter partem mouentem & in partem motam, in cęteris animalibus est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales nisi causaliter, in homine autem quando duplex motiuum habet, scilicet sensitiuum & intellectiuum est diuisio in partes integrales quo ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo. fol. 247. col. 2. E
Docẽs causat scientiam in addiscente, reducendo de potentia ad actum primum. fol. 356. col. 4. A
Dolor duplex esse dicitur, vt passio, scilicet & simplex actus voluntatis fol. 220. col. 2. A
Dolor necessario est in dæmonibus. ibidem E
Dominium duplex, vt distinguitur, scilicet contra seruitutem, & contra subiectionem quandocumque. fol. 316. col. 4. I
Dominium primo modo, in statu innocentiæ non erat. ibid.
Dominium secundum in illo statu erat. ibidem.
Donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter. fol 5. col. 4. K
Donum personaliter in diuinis sumptum, est proprium nomen. fol. 133. col. 3. K
Donum, an significet primo proprietatem personalem Spiritussancti, vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid. ibidem. col. 4. G
Donum in communi tria manifeste importat, scilicet rem donabilem, respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis. ibidem. K
Donum supernaturale secundum Scot. non est gratia gratum faciens, seu charitatis, secus secundum S. Doc. fol. 314. col. 2. A
Dubium motum super litera, an S. Doc. circa delectationem ratio nis formalis obiecti in æquiuocationem inciderit. fol. 3. col. 4. k
Dubium motum super litera, an scilicet omnia in sacra doctrina considerata in vna formali ratione conueniant. fol. 4. col. 2. C
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem, an scilicet, omnia in theologia considerentur sub ratione Dei. fol. 6. col. 2. D
Dubium motum super litera circa istã propositionem, Tota scientia virtute in principiis continetur, an scilicet doctrinæ. S. Thom. aduersari videatur. ibid. col. 3. I
Dubium motum super litera circa quandam conclusionem. an scilicet si sensus literalis multiplicari potest, nulla certitudo erit, quis sensus ad literam intentus sit, quolibet proferente suam expositionem. fol. 8. col. 4. F
Dubium motum super litera, an scilicet ista consequentia valeat, nulla veritas est. ergo verum est nullam veritatem esse. fol. 9. col. 4. I.
Dubium motum super litera, an scilicet aliqua scientia probet suũ subiectum esse. fol. 10. col. 2. H
Dubium motum super litera, an S. Doc. processus sophisticus videatur, quando sub hoc communi, scilicet se habere ad formã, descenditur determinate ad hoc speciale, scilicet esse formam. fol. 12. col. 3. k
Dubium motum super litera, causam, scilicet indiuiduationis recipi in materia, vel non posse recipi in ea. fol. 13. col. 1. A
Dubium motum super litera pro quo supponit ly deus, quando S. Doc. quærit, Vtrum deus sit idem quod sua essentia. ibidem. col. 2. C
Dubium motum super litera, an scilicet si sciamus quòd hæc propositio est vera: Deus est, ergo cognoscitur in re quòd deus est, ita q̃ hoc est cognoscere esse, quod in ipso deo est. fol. 14. col. 2. E
Dubium motum super litera, quomodo esse quandoque æquiuoce sumatur. ibid. col. 4. K
Dubium motum super litera, an scilicet deus sit in genere substantiæ reductiue fol. 15. col. 1 D
Dubium motum super litera, quomodo deus omnium rerum mensura dicatur. ibidem. col. 2. A
Dubium motum in litera, an videlicet S. Doc. sermo sit de ordine in causando & essendo & absolute, aut respectu huius & in hoc. fol. 20. col. 2. K
Dubium motum super litera circa quandam consequentiam, triplex perfectio soli deo conuenit per suam essentiam, ergo esse perfectum, esse bonum &c. fol. 22. col. 3. k
Dubium motum in litera circa ordinem. fol. 17. col. 3. I
Dubium motum super litera, tam de finitate quàm infinitate formæ. fol 27. col. 3. K
Dubium motum super litera, ex propriis ipsius diuinę cognoscibilitatis. fol. 44. col. 2. D
Dubium motum super litera, an de ly qui, distinctio quędam a S. Doc. facta locum habere possit. fol. 56. col. 3. I
Dubia tria mota super litera, circa quasdam rationes a S. Doc. factas, ordine relata. fol. 84. col. 4. H. I. K.
Dubium Scoticum motum super litera, quomodo sumendo diligere notionaliter pater & filius diligunt Spiritusancto. fol. 132. col. 3. I
Dubium motum super litera, circa quandam S. Doc. regulam, & quandam eius rationem. fol. 135. col. 3. K
Dubium motum super litera, an scilicet S. Doc. intendat nouum modum existendi tanquam disparatum a quatuor in litera numeratis. fol. 152. col. 1. D
Dubium motum super litera, circa quandam causam in litera reditam, quæ non videtur esse causa. ibid. E
Dubium motum super litera, quomodo ex dictis S. Doc. exclusiue sequatur, scilicet quòd secundum solum gratiam nouus sit cognoscendi modus. ibid.
Dubium motum super litera, circa rõnẽ qua S. Doc. vtitur contra Auiceb. spũalisũ pluralitatem ponentem. fol. 171. col. 1. E
Dubium motum super litera in materia angelorum, super ly differt, quomodo scilicet capiatur. fol. 172. col. 3. H
Dubium motum super litera, circa vitales operationes & non vitales. fol. 175. col. 2. C.
Dubium motum super litera, circa probationem secundæ particulæ conclusionis, quòd angelus non sit vbique. fol. 178. col. 1. C
Dubium motum super litera, de causa vniuersali componendi diuidendique particularis est. fol. 199. col. 2. D
Dubium motũ super litera circa cap. Firmiter de Sum. Tri. & Fide Cath. cuius S. Doc. non fuit recordatus. fol. 207. col. 1. C
Dubiũ motũ super litera, videlicet q̃ ex mæreri & beatũ esse non sequitur gratia perfecta & imperfecta simul. fol. 209. col. 2. B
Dubium motum super litera, nunquid quędam rat o S. Doc. fundata super illa propositione, Quælibet alia voluntas non est sua regula &c. sit efficax. fol 201. col. 4. H
Dubium motum super litera, primo circa discursum ab angelo negatum, secundo circa eius apprehensionem, tertio circa radicem immobilitatis, quarto circa connaturalitatem, quinto circa immobilitatem apprehensionis. fol 218. col. 3. I
Dubiũ motũ super litera circa illam propositionẽ, Oẽs potẽtię aiæ ad aiam solã comparantur sicut ad principium. fol. 255. col. 3 H
Dubium motũ super litera circa id quod. S. Doc. supponit, Omne volitum aut amatur vtinis, aut ad finem. fol. 272. col. 1. E
Dubium motum super litera circa illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius. fol. 272. col. 4. H
Dubium motum super litera circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem. fol. 273. col. 1. C.
Dubium motum super litera, cur scilicet animi nostri motus in Deum reducitur, & quid Doc. S. per primam motionem a deo intelligat. ibid. fol. 375. col. 3. H
Dubium motum super litera circa particulam illius propositionis, Natura rei materialis vere & perfecte cognosci nõ potest, nisi vt in particulari existens cognoscatur. fol. 282. col. 2. A
Dubium motũ super litera circa illam propositionẽ, Propriũ obiectum

ctum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili &c. ergo intellectus ad hoc vt suum obiectum cognoscat, oportet vt conuertatur ad phantasmata. ibid. D

Dubium motum super litera, an S. Doc sibi contrarius sit quando dicit, quòd sensus exterior secundum solam mutationem ab obiecto operatur. fol. 285. col. 2. B

Dubium motum super litera, circa quandam responsionem, qua cuaditur, quòd voces non significent species intelligibiles, non tamen quin significent conceptiones, seu formationes. ibid.

Dubium motum super litera, circa rationem cuiusdam explanationis, an scilicet omnis actionis modus consequatur formam, quæ est actionis principium. fol. 286. col. 4. k

Dubium motum super litera circa rationem pro conclusione q̃ intellectus non potest multa. fol. 287. col. 1. A

Dubium motum super litera, circa conclusionem principaliter intentam totumque arti. tertium q. 86. an scilicet totus labor otiosus esse videatur & etiam per accidens. fol. 291. col. 2. B

Dubium motum super litera, an scilicet intellectus in se sit actus quidam & vnumquodque secundum quod in actu est, cognoscibile sit. fol. 292. col. 4. G

Dubium motum super litera, an S. Doc. sit contrarius in eo, q̃ dixerit, quòd species intelligibiles sunt actu intelligibiles, & postea dixerit q̃ habitum per actum cognoscimus. fol. 294. col 2. B

Dubium motum super litera, circa differentiam assignatam inter angelum & ipsum Deum. ibid. col. 4. K

Dubium motum super litera, circa differentiam assignatam inter imaginem & vestigium. fol. 309. col. 4. K

Dubium motum super litera, in eo q̃ S. Doc. dixerit, quòd dominium super animalia homini naturale existit. fol. 315. col. 4. I

Dubium motũ super litera circa probationem cuiusdam propositionis, scilicet an inconueniens sit, q̃ propter bonum multiplicationis humanę peccatum necessarium existat. fol. 319. col. 1. C

Dubium motum super litera, an scilicet confirmati beati existant, vel econtra. fol. 321. col. 2. A

Dubium motum super litera, circa differentiam assignatam inter partes cõclusionis penes mediationẽ & imediationẽ. fo. 325. 2. B

Dubium motum super litera, quomodo omne agens directe, secundum formam agat. fol. 326. col 4. k

Dubium motũ super litera circa rationẽ assignatã in diuersa proportione inter causas vniuocas & æquiuocas, vnde. s. aut quantũ valet hęc conclusio: Si fortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa ipsius. fol. 327. col. 1. C

Dubium motum super litera, quomodo Deus contra ordinem suũ facere possit. fol. 331. col. 2. E

Dubium motum super litera circa primum miraculorum gradũ, nunquid excedentia naturę facultatem secundum facti substantiam primum locum miraculorum tenet. fol. 332. col. 1. C

Dubiũ motũ super litera, q̃ũ virtus intellectualis inferioris angeli ex cõuersione angeli superioris ad ipsum cõfortatur. ibid. co. 3. K

Dubium motum super litera super probatione voluntatis, an. s. p̃cedat de motione voluntatis ad actum proprium, vel de motione voluntatis ad actum extraneum. fol. 333. col 2. E

Dubium motum super litera super illã propositionem, veritas est lumen intellectus. fol. 335. col. 1. D

Dubium motum super litera in eo quòd S. Doc. dicit, quòd ad intellectus perfectionem spectat scire. ibid. E

Dubium motum super litera, vtrum angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, an a natiuitate extra vterum. fol. 347. col. 2. D

Dubiũ motũ super litera circa tit. q. 114. vtrũ. s. dęmones impugnẽt nos, eo quia nõsio. S. Doc. ad aliud rẽdere videtur. fol. 348. c. 3. G

Dubium motũ super litera circa responsionem. ar. 3. q. 115. an S. Doc. a proposito diuertere videatur, cum primo proponit conditionalem de proportione qualitatũ ad formas substantiales, deinde transit ad gradus causandi earundem. fol. 351. col. 3. F

Dubiũ motũ super litera in eo quòd S. Doc. dicit, q̃ etiam generãs inferius mouet ad spẽm, vt instrumẽtum cælestis corporis. bi. k

Dubium motum super litera circa propositionem illam, Posita causa necesse est sequi effectum. fol. 353. col. 2. D

Dubium motũ super litera, quo S. Doc. arguitur de superfluitate plurics repetitæ propositionis, causa posita. ibid. col. 3. H

Dubiũ duplex motũ super litera, alterũ simp̃r, alterũ aũt ad hominẽ, circa examen cuiusdã propositionis, t. oẽ qđ est &c. ibi. co. 4.

Dubiũ motũ super litera cũ S. Doc. posuit q̃ naturalia & humana ad diuina referantur prouidentiã neq; nisi de humanis p̃bauit, & per consequens diminutus esse videtur. fol. 355. co. 4. G

Effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo, dupliciter contingit. fol 22. col. 1. D

Effectus in actu, an & quo pacto cãm in actu habeat. fol. 134. c. 4. k.

Effectus dupliciter ad suam causam considerari potest, primo. s. vt obiectum ad potẽtiã. secũdo vt effectus ad causam. fol. 178. c. 2. B

Effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari põt, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus & adequatus. ibid. c. 3. F

Elementorum mistio, quomodo dicatur esse in misto, vbi etiam Auer. ratio, cum S. Doc. impugnatione. fol. 247. col. 3. I

Elementa non actu, sed virtute secundum S. Doc. in misto remanent, & quomodo secundum mentem S. Doc. & Sco. dupliciter elementa in misto remanere intelligitur. ibid. col. 4. I

Elementa in hoie esse ſm substantiã cur. S. Do. dixerit. f. 304. c. 3. H

Emanationes diuinæ, an per hoc distinguantur, quòd vna est ab vno, altera vero a duobus. fol. 130. col. 1. E

Ens an prius sit secundum rationem quàm bonum. fol. 18. col. 4. H

Ens an sit prius rationis ordine ſm se, aut quo ad nos. ibid. K

Ens omne quo pacto per physicas disciplinas scibile sit. fol. 2 c. 1. A

Ens est prius secundum rationem quàm bonum. fol. 18. col. 4. H

Ens omne inquantum ens, est bonum. fol. 19. col. 2. C.

Ens per vnum & multa diuiditur quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid fol. 36. col. 3. H

Ens non est analogum deo & creaturis secundum extrinsecam denominationem. fol. 50. col. 4. H

Enti cũ nihil opponat nisi nõ ens, quid ex hoc inferat. f. 101. c. 2. A

Entia plura quo pacto necessaria esse dicantur. fo. 155. col. 1. E

Ens seu esse, quomodo sumatur. ibid. col. 2. E

Ens inquantum ens, an causam effectiuam habeat. ibid. col. 3. K

Ens esse in actu dupliciter contingit. fol. 224. col. 4. I

Entis nomine, nõ importat analogia ſm cãm finalem, neq; ſm causam efficientem: sed secundum causam materialem. f. 255. c. 1. A

Entis an nulla dria sit ex parte obiecti penes q̃ intellectiua vis diuerificari possit, & an S. D. in hoc sibi contrarius vt. f. 264. c. 1. E

Enunciabilia deus scit fol. 67. col. 3. H

Enunciabilia deus scit non componendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam. ibid. I

Inter rem, & enunciable, quæ differentia sit. fol. 68. col. 1. E

Equalitatem in diuinis personis ponere necesse est. fol. 148. co. 1. E

Equalitatis affirmatio, quo pacto ex inęqualitatis negatione sequatur. ibid. col. 2. A

Equalitas in substantia fundata, quo pacto distinguatur a similitudine & identitate secundum modum. ibi. B

Equalitas diuinarũ personarũ, an sit relatio realis & quo. ibid. E

Equiuoca, an & quo in vniuocũ in p̃dicatiõibus reducãt. f. 50. c. 3. I

Errores Abiorũ & Alamarianorũ Dauid de Dinãdo. fol. 16. co. 1. B

Error Sco. imponentis. S. Doc. q̃ anima separata non intelligat p̃ species conseruatas, quas hic accepit. fol. 301. col. 2. A

Esse in genere dupliciter dr̃, s. directe & reductiue. fo. 14. col. 3. I

Esse, ad vitam tripliciter comparari potest. fol. 17. col. 2. D

Esse & principia operationis sunt extra essentias substãtiarũ formaliter, in dei aũt substãtia oĩa formaliter claudũtur. f. 22. c. 3. K

Esse, an in fieri & conseruari dependeat. fol. 27. col. 3. G.

Esse per se cuius effectus sit. ibid. K

Esse in loco dupliciter dicitur. s. vt in re, & vt in loco. f. 28. co. 4. F

Esse vbique & per se primo, est proprium deo. fol. 29. col. 4. F

Esse rerum generabilium, an tempore mensuretur. fol. 34. col, 3. I

Esse & fieri alicui connaturale, quid est. fol. 42. col. 2. A

Esse dei, quo pacto eius intelligere dicatur. fol. 59. col. 3. I

Esse dei est suum intelligere. ergo deus est agens p̃ intellectũ. ibid.

Esse, an sit effectus posterior primæ & vniuersalissimę causæ, quæ est deus, & producere esse absolute ad rationem creationis pertinet, cum creatio sit proprie actio solius dei. fol. 159. col. 2. A

Esse alterius multis modis cõtingit, s. vt pars totius, vt possessio possidẽtis, & vt effectus ẽ causæ, & hoc ẽt multipliciter. f. 206. c. 1. A

Esse contingit dupliciter, scilicet positiue vt in deo, negatiue vt in vniuersali. fol. 239. col. 2. E.

Esse vnum quòd sit ab vna forma, quomodo secundum. S. Doc. verificetur. fol. 645. col. 2. B

Esse absolute dupliciter dici põt, vno mõ per abstractionem a simpliciter & secundum quid: alio modo per exclusionem secundũ quid & inclusionem simpliciter. fol. 248. col. 4. k

Esse aliquid in aliquo dupliciter contingit, scilicet cognoscibiliter & realiter. fol. 263. col. 1. B

Esse in particulari dupliciter sumi potest, radicaliter scilicet vel formaliter. fol 282. col. 3. H

Esse de ratione alicuius, dupliciter contingit: vno modo simpliciter, alio modo vt modus intrinsecus, seu essentialis. ibid.

Est dupliciter terminari potest, ex parte scilicet predicati, & ex parte subiecti. fol. 56. col. 1. E

Essendi modi, ex parte rei cognitę, quot sint. fol. 40. col. 3. K

Essentia quid significet, & quid etiam esse. fol. 14. col. 1. E

Essentia diuina, quomodo constituat intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. fol. 39. col. 3. k

Essentia diuina, an sit vere forma intelligibilis naturalis. f. 41. c. 3. k

Essentiã diuinã eẽ formã intellectus, & videre deũ, idẽ sunt. ibid.

Essentia vna trium personarum & tres personæ vnius essentiæ.

Essẽtia diuina, an hẽat rõnẽ materiæ & formæ subsistẽs. f. 45. c. 1. D

Essẽtia pris ẽ in filio & essẽtia pris est filius, an idẽ sint. f. 150. c. 2. B

Essentialia appropriari personis, conueniens fuit ad fidei manifestationem. fol. 138, col. 2. A

Essentialiter determinatum ſm esse specificum, an sit res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. fol. 185, co. 2. E

Eternitas per tempus cognoscenda est fol. 31. col. 2. C

Eternitatis ratio, q̃ in uniformitatis apprehensione consistat, quo modo exponatur. ibidem.

Eternitas dei, an formaliter duratio. sit. fol. 32. col. 2. D

Eternitas uere & proprie est in solo deo. ibidem. col. 4. H

Eternitas participatiue in aliis inuenitur. ibidem. I

Inter tempus & æternitatem per se primo differẽtia ex per esse totum simul & huiusmodi. fol. 43. col. 1. C

An æuiterni primum ab quo mensuretur. fol. 35, col. 2. E

Euum medium est inter æternitatem & tempus. fol. 33. col. 3. E

Euum nihil aliud est, q̃ eternitatis participatio. fol. 34. col. 3. H

Euum, an totum simul sit. ibidem. col. 4. K

Exempla ponimus non q̃ ita sint, sed ut qui sentiunt addiscãt. fol. 50. col. 4. H

Exemplar dupliciter deo attribuitur, scilicet uel ratione substãtiæ simpliciter, uel sic & sic mutabilis. fol. 164. col. 4. I

Exemplar primum omnium rerum deus est. fol. 156. col. 2. C

Falsitas simpliciter non est in rebus a deo dependentibus, nisi forte in uoluntariis. fol. 75. col. 3. k

Falsitas secundum quid in rebus dupliciter existit. fol. 76. col. 1. D

Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. ibidem. col. 3. k

Falsitas est in intellectu componẽte dupliciter, scilicet formaliter & obiectiue. ibidem. col. 4 k

Falsitas est in intellectu quod quid est, per accidens ibidem.

Falsum, q̃ũ acceptionem inadequatã rei deponat. fol. 77. co. 3. F

Falsum, quomodo in intellectu angeli inueniri possit, si eius intellectio est simplex apprehensio, cui compositio aut diuisio non admiscetur. fol. 200. col. 2. E

Fantasmatum conuersio nihil aliud significat, nisi uti fantasmate actualiter tale, ad tale opus. fol. 281. col. 4. H

Fati nomine causam quandam occultam, a qua nihil declinare potest intelligere uidemur. fol. 355. col. 2. D

Fatum poni potest pro prouidentia diuina omnia prædicante & proloquente. ibidem. col. 4 K

Fati uocabulum sancti uiri recusauerunt, propter malum errorẽ cuitandum. ibidem.

Fatum est in causis creatis, in quantum ad effectus producendos a deo ordinatæ sunt. ibidem. col. 4. K

Fatum nihil aliud est, q̃ causa contingentium secundum diuinæ prouidentiæ ordinem. fo. 356. col. 1. B

Fatum ut in causis secũdariis, absolute est mobile, ut a diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. ibidem. col. 2. A

Fato non omnia subduntur. ibidem.

Fęcunditate non est omnis naturæ conditio fol. 108. col. 3. K

Fęcunditas in illa natura cui conuenit, eo modo inuenitur cõmunicare se, quo inuenit agere ad sui cõmunicationẽ. ibi. co. 4. F

Fęlicitatis contemplatiuæ materia. fol. 204. col. 4. D

Fęlicitatis actiuæ materia. ibidem. col. 3. G

Fęminam necesse fieri fuit. fol. 306. col. 2. B

Fęminæ etiam in statu innocentiæ natæ fuissent. fo. 320. co. 3. B

Filius est alius a patre. fol. 117. col. 4. I

Filius est genitus non de nihilo, sed de pris substãtia. f. 145. co. 1. A

Filium necesse est esse coeternum patri. fo. 149. co. 2. B

Filiũ necesse ẽ eẽ ęqualẽ pri i magnitudine ab eterno. f. 158. c. 1. B

Filius est æqualis patri in potestate ibidem. co. 4. k

Filio & Spiritui sancto cõuenit inuisibiliter mitti. f. 152. co. 4. G

Filiũ & Spiritũ Sctm uisibiliter mitti cõueniẽs fuit. fo. 153. c. 3. F

Finis supernaturalis, quare naturaliter nobis occultus sit. f. 1. c. 3. K

Finis duplex, scilicet finis rationis operandi, seu rei operatæ, & finis operantis. fol. 5, col. 2. E

Finis duplex, scilicet intrinsecus & extrinsecus. ibidem.

Finis consecutio, quomodo distinguatur. fo. 30. col. 3. K

Finitas & infinitas est duplex. fol. 23, col. 3. G

Finitas & infinitas perfectionis duplex, quædam scilicet ex parte materiæ, quædam ex parte formæ. ibidem, K

Forma si rõ agẽdi sit, necesse est q̃ unũquodq; sicut se habet ad formã, ita se habet ad rõnẽ agendi, secus aũo modo. fo. 12. co. 3. H

Formæ naturales dicũntur subsistantiæ corporeæ, denominatiue a corporibus quarum sunt formæ. fol. 111. col. 4. F

Forma dupliciter capit, scilicet absolute & ſm qd. fo. 23. co. 4. F

Forma communis dupliciter contrahi potest, & a contrahente denominari. fo. 227. col. 2. E

Formæ intenſio & remissio apud S. Tho. quo pacto sit ipsius essentiæ formæ & non solum ipsius esse. fol. 148. col. 2. B

Formæ, quomodo esse per se conueniat. fol. 173, col. 2. B

Formę corporum non per se fiunt. fol. 222. col. 3. G

Formę corporum, quomodo fiunt ab agentibus, corporalibus ut a causis propinquis, a substantiis separatis, ut motoribus ad formas, a deo autem, ut a causa prima. ibidem.

Formę corporales in prima rerum cõditione a solo deo productæ sunt. ibid.

Formã fieri per transmutationem, & ipsam educi de potentia ad actum, non differunt. ibidem. col. 4. H

Forma absoluta, quomodo sumatur. fol. 238. col. 2. E

Ad rationẽ formæ duo requiruntur, primo q̃ forma sit principium formalẽ illius cuius est forma: secũdo q̃ forma & materia conueniãt in uno numero esse quo cõpositum est ex eis. f. 240. c. 2. D

Formis pluribus compositum in uia S. Doc. quo cõstet ex ultima forma & composito ex materia & forma, uel formis præcedentibus, ut ex proprio actu, & propria potentia. fol. 245. col. 2. B

Formis diuersis quæ sumantur secundum S. Doc. & quomodo ad inuicẽ prędicentur, p̃ accidẽs aut in secũdo mõ &c. ibi. co. 4. I

Forma nulla in hoie substãtialis ẽ nisi aia intellectiua. f. 246. c. 2. B

Forma corporeitatis, seu mistionis præter animã intellectiuam, an in compositio esse dicatur. ibidem. col. 4. K

Formã propinquã esse materię dupliciter contingit, uno mõ quo ad unionẽ, alio mõ quo ad gradualẽ p̃fectionẽ. fo. 247. co. 3. H

Formã uniri materiæ dispositæ, quadrupl̃r intelligit. f. 240. c. 1. A

Formarum genus triplex. fol. 250. col. 1. D

Formam educi de potentia materiæ, secundum secretam mentem Peripateticorum quid sit. fol. 303. col. 3. F

Formã p̃ se causari aut a causa respici, qd intelligat. fo. 327. c. 1. A

Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinam & proprietates personales & attributa & reliqua. fol. 106. col. 3. K

Fortuitum & casuale quomodo relatiua sint, & quę inter absoluta & respectiua differentia sit. fol. 91. col. 3. H

Fortuitum, uel casuale est aliquid ad causas inferiores relatum, q.d tñ relati ad causas superiores per se intentum est. f. 355. c. 2 D

Fortuna & casus in rebus inferioribus quadã apparẽt. ibidem.

Futura tã necessario q̃ ut in pluribus q̃ in paucioribus in scipsis a solo deo cognoscuntur. fo. 195 col. 4. K

Futura necia cognoscũt in suis causis ab angło p certitudinẽ. ibid.

Futura dupliciter. s. ſm seipsa, uel ſm eorũ rõnes. fo. 291. co. 4. K

Futura ut sic, ab intellectu non nisi reflexe noscuntur. ibidem.

Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientiæ de eis esse non possunt. ibidem.

Futura dupliciter in scipsis uel causis & his uel necessariis, uel ut in pluribus fol. 192. col. 1. B

Futura in seipsis a solo deo cognoscunt̃ pp̃ eternitatis intuitũ. ibi

Futura in causis necessariis, a nobis agnoscuntur. ibidem. C

Futura in causis, ut in pluribus noscuntur per coniecturam plus & minus iuxta causarum inclinationem. ibid.

Genera de deo cognoscibilium principaliter duo sunt, demonstratiua. s. & per reuelationẽ cognoscibilia. fo. 1. c. 2. C

Generis alicuius propria dupliciter accipi possunt. s. secundum totum id q̃ sunt, & secũdum rationẽ illius generis. fol. 10. co. 4. K

Genus pro genere logico sumitur. fol. 14. co. 3. H

Quod est in aliquo genere maxime tale, est causa omniũ aliorum quæ illius generis sunt. fol. 10. col. 4. K

Genere sumitur bonum quod fit, & quod simp̃r. fo. 22. co. 1. A

Gen⁹ duplex ad fidẽ pertinẽtiũ. s. directe & indirecte. f. 121. c. 4. k

Genus act. onis duplex. s. immanentis & transeuntis, & alia multa de huiusmodi actionibus. fol. 185. col. 1. C

Genus duplex perfectionis in deo inuenitur, quędam sunt creaturis communicabiles, ut sapientia, bonitas, quædam incommunicabiles ut infinitas, deitas. fol. 190. col. 2. A

In quo gñe causæ dilectio naturalis sit causa electiua. f. 204. c. 3. F

Genera entium duo sunt, quędam ad hoc primo instituta, ut sint, quis forte secundario alia representent & hæc uocamus res, quædam uero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, ut alia representent & hæc uocamus intentiones rerum & species intelligibiles seu sensibiles fo. 190. co. 3. K

In genere causæ materialis reductio tripl̃r fieri põt, f. 238. co. 4. E

Generis humani multiplicatio, an per se finis intentus sit, uel nullum agẽs multitudinem numeralẽ per se intendit. f. 319. c. 2. D

Generatio, distinctio & comparatio, quæ sint. fol. 106. col. 1. A

Gñationis rõnẽ, quo pacto uerbi processio in diuinis hẽat. ibi. C.

Gñationis rõ quo pacto ad diuina processionẽ applicetur. ibid.

Generãs quo pacto sibi simile generet. fol. 108. col. 1. C.

De ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum & formę unitas, quę communicatur. fol. 112. col, 4. K

Generandi potentia, diuinam naturam in recto significat & paternitatem in obliquo. fol. 146. col. 2. E

Generatiua potẽtia, quo pacto diuina natura ẽe dicatur. ibi. co. 3. I

Inter generans & & genitum duo euenium̃t, scilicet conuenientia & distinctio. fol. 147. col. 1. A

Generatio in genere operationum uitalium, non uitalibus communicatiuum, an & quo pacto a S. Do. posita sit. fo. 175. c. 4. F

Generatione prius esse imperfectius,quo intelligat.f.274.co.2.A
Gñatio in statu innocentiæ p coitū quo ad cōiūctioué maris & fœminæ fuisset,nō aūt quo ad īmoderatā concupiscentiā.f.319.c.3
Geniti forma dupliciter,uno modo, ut similis formæ generantis, alio modo tacetur.fol.157.col.1.D
Glosa propositionis.Omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam.fol.156,col.3.I
Ex graduentur quibus mouentia,scilicet sine forma, & executione.fol.79.col.1. C
Graduationes rerum,quomodo fiant.fol.186.col.2.C
Graduatio ſm causę finalis ordiné,quo fieri possit.fo.252,co. 3.F
Gradus ipsarū rerū in triplici differentia esse dñr.fol.275.col.3.K
Gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt A, est per suam essentiam bonum,& A,est bonum per essentiam.fo.22.col. 4.K
Gratiæ nouitas a gratia distincta non est,tanq̄ gra noua esse possit, sed ad ostendendum tēpus qñ inuisibilis missio fit.f.153. c. 1.D
Gratia quando pro gratuito dono sumatur.fol.208.col.1.C
Gra moretis.an sit necessario imperfectior gra fruētis.f.209. c.1.E
Gratu itū dr,quod naturæ non debet, sed gratis dat. f. 248. c. 1. C
Gubernationis effectus principalis est unus,generales sunt duo,in particulari nobis innumerabiles existunt.fol.324.col.2. E
Gubernationi diuinæ omnes subduntur.ibid.col.4.F
Ad gubernationé exiguntur duo.scr̄ō,& executio.f.329.co.1. A
Præter ordinem gubernationis diuinæ impossibile est q̄ aliquid contingat.ibidem.col.4.I
Gubernationi diuinæ in generali nihil contra nititur,sed in speciali.fol 326.col.1.B
Gubernat deus omnia quantum ad rationē immediate, quantum ad executioné uero, quædam mediantibus aliis.fo.325.co.1.B
Habere rationē causæ finalis, nō sumitur identice sed duplicit er.ſin actu exercito & signato.fol.20.col.1.E
Habitus uoluntatis in uia nobilior est habitu intellectus, secus tamen in patria.fol.274.col 2.B
Habitus non per se ipsum,sed per actū cognoscitur.f.294.c.2.C
Habitus scientiæ secundum quod est in intellectu in anima separata remanet.fol.301.col.1.B
Ad hereſis rationem in se sufficit q̄ sit error in his quæ fidei sunt, sed ad rationem hæretici formaliter ultra hoc pertinacia requiritur.fol.121.col. 4.K
Hæreticus,an Damascenus fuerit.fol.130.col.1.C
Hypostasis diuina melius dicitur q̄ relationibus distinguatur q̄ per originem.fol.141.col.1.D
In hierarchia qualibet sunt diuersi ordines.fol.337.col.1.A
Homo non naturaliter,sed obedientialiter in ſclicitatem ordinatur.fol.38.col.3.G
Homines quosdā deus reprobat,& quosdā prædestinat.ut sua bonitas representatur, & per modum misericordiæ partitiuæ, & per modum iustitiæ punitiuę.fol.95.col.4.I
Homo tactu cæteris animalibus præstat.fol.248.col.1.E
Inter hoies meliorē habēs tactum est melioris ingenii. ibidem.
Homo est liberi arbitrii.fol.275.col.3.I
Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ, idest terra aqua commista.fol.304.col.2.B
Hominis corpus fuit a deo immediatę formatum.ibid.col.4.I
In productione hominis scriptura spirituali loquendi modo utitur.fol.305. col.4.k
In homine est imagō dei imperfecta.fol.307.co.4.G
In homine inuenitur dei similitudo p modū imaginis ſm mētē, ſm uero alias eius partes per modum uestigii.fol.309.col.3. I
Homo primus non uidit deum per essentiam,ſed secundum communem statum illius uitę.fol.311.col.4.G
Homo primus cognoscebat deū altiori cognitione, q̄ nos, media scilicet,inter cognitionem patrię & huius exilii. ibid.K
Hō primus angelos per essentiā uidere nō potuit.fo.312.co.2.B
Homo primus habebat excellentiorē cognitionis modum de angelis quàm nos.ibidem.col.3.K
Homo primus omnium naturalium scibilium scientiam habebat, supernaturalium uero quantum ad uitæ regimen opus erat,neutra autem nesciebat.ibidem,col.4.I
Homo primo nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum, q̄ nescitorum.fol 313.col. 3. F
Homo primus in gratia creatus fuit.fol.314.col.1.B
Hō in statu innocentiæ,oēs uirtutes aliqualiter habuit. ibi.col. 4.k
Hominis primi opera ex parte gratæ efficaciora erant.fo. 315.c.2. B
Hominis primi opera erāt efficaciora ad meritū ex quantitate operis absolute.ibidem.col.3.F
Hominis primi, opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum.ibidem.col.3.F
Homo nō dominabat angelis,sed animalib⁹ imperando, plātis uero & inanimatis utendo,absq̄; tñ impedimēto.fo.316.co.2.B
Inter homines necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse.ibidem;col.3.G
Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue, non autem formaliter.fol. 317.col.1.E
Homines fuissent nati cum iustitia.fol.320.col.4.G
Homo extra paradisum factus,& deinde in eo positus est, transferendum post uitam animalem in cælum.fol.323.col. 1.D
Homines non possunt assumi ad ordines angelorum, quo ad naturæ gradum.fol.339.col.4.k
Hoies indifferēter ad angelorū ordines assumunt.fo.340. col.1.C
Homines per angelos illuminantur.fo.342.co.4.H
Homines ab angelis custoditi necesse est.fol.346.col.1.A
Hominibus singulis singuli angeli ad custodiā deputant.ibi.c.2.C
Hominum custodia est duplex,particularis.f.& uīs. ibid.col.4. G
Hominum custodia particularis, ad infimum ordinem angelorum tantum pertinet.ibidem.
ominū custodia uīs ſm diuersos ordines multiplicatur. ibi. H
Homo duplicem statum habet.ſuæ & termini.fol.347. co.1. B
Homines omues in statu uiæ angelos custodes habent. ibidem.
Hominē suum angelus custos,nunq̄ totaliter dimittit.ibi.c.3. I
Homines in termino non habebunt custodes,sed congregātes,aut punientes socios.ibidem.col.1.C
Hominū peccata omnia indirecte a dæmone causant.f.349.c. 1. C
Hominum omnia peccata directe a dæmone nō causantur. ibid.
Homines non possunt docere angelos,sed tantummodo eis loqui. fol. 357. col.3. G
Humani actus dicūtur, qui sunt proprii homini in eo q̄ homo,& quibus a brutis differt, sunt actus intellectus & uolūtatis, tam eliciti,quàm imperati.fol.352.col.2.A
Humanum corpus deus instituit in optima dispositione secundū conuenientia ad animā rōnalē & eius opera.f.305.c.3.C
Humidū radicale,quonāmō a nutrimētali distinguat. f. 362.c.4.G
IDea inuenit entis,unius & boni,ita q̄ illa est deus.f.23.c.1. D
In idea boni,quo pacto Aristo.cum Plat,conueniant.ibidem.
Idea unius & boni omnia bona denominantur. ibidem.
Ideæ,an in ipsa diuina essentia existant,ut est obiectiua rerū ratio, & quo ipse cū rōne se habeant & alia multa de ideis.f.65. c.4.H
Ideas in mente diuina ponere necesse est.fol.69.col. 1. E
Idea significat formā rei alicuius, præter rē ipsam existentē. ibid.
Idea an ponatur exemplar,uel ut principium essendi. ibi. co. 2.D
Idea an sit essentia diuina.ibidem.E
Idea,quomodo ad esse se habeat & quid esse obiectum sit. ibid.
Ideas plures ponere necesse est.fol.70 col.1. E
Idēa significat essentiā diuinā exemplariter mutabilem. ibi.co.4.I
Ideas tā in artificibus q̄ in deo dupr intelligi cōtingit. f.71. c. 1.A.
Ideæ respectus,quis & quomodo intelligatur.ibidem.D
Idea secundum q̄ est omnium exemplar, quę a deo secundū quod cumque tempus fuerunt.ibidem col.2.C
Idea ut ratio est omnium factibilium & cognoscibilium secundū proprias rationes,tam speculatiue quàm practice.ibidem.
Idea ut ratio respondens causæ primæ est idea corporis, quod est genus in Prædicamento substantiæ.ibidem.E
Idēritas extremorū inter se,an talis qualis ē eorū in tertiō. f.111.c.3
Imaginis conditiones quæ,& unde oriantur.fol.126.col.4.K
Imago in diuinis nomen personale est.fol.127.col.1.C
Imago est nomen proprium filii.ibid.col.2. A
Imago trinitatis in creaturis rationalibus existit.fol.161.co.3. I
Imago creationis in omnibus hominibus existit, recreationis in iustis tantum,similitudinis autē solum in beatis.fo.308.ca. 4. I
Imago naturę,plonarū imaginē nō excludit,sed potius illā infert.
Imago trinitatis in mente,primo attenditur secundum actum uerbi & amoris,secundario autem & ex consequenti secundum potentias,& præcipue habitus.fol.309 col.1.E
Imago trinitati attenditur in anima ſm quod fertur, aut nata est in deum ferri notitia & amore.fol.310.col.2.D
Immutabile,quo improprie sumatur, & quo proprie. f.30.col.3.F
In quid denotare habeat,cū de lapsis uidetur in deo.fo. 61.c.4.F
Inclinatio naturalis & naturæ,quomodo sumatur.fo.303.c.4.G.
Indiuiduum,quare indiuiduum dicatur,fol.13.co.1.A
Indiuiduum substantię,cum quibus conueniat.fol.112.col.2.A
Indiuiduationis causa,an in materia recipiatur,uel nō recipiatur. fol. 13.col.4.G
Indiuisibili actu tam secundū continuitatem, q̄ secundum diffinitionem est prius notum oppositi diuisione.fo.289.col.1.D
Indiuisibile omino,scilicet actu & potentia, est posterius notum diuisibili.ibidem.E
Infallibilitas,quo pacto cum causa libera saluetur.fo.92.co.3.k
Infinitum per essentiam,quid significare habeat.fo. 24.col. 2.E
Infinitum secundum essentiam,ab infinito secundum quantitatem in quo differat.ibid.col.3.K
Infinita deus,an cognoscat.fol.84.col.1.B
Infinitorum,an scientia uisionis sit. ibidem.
Infinita propter quid deus absolute nouit & propter quid scientia uisionis existat.ibidem. D

Ingenitum

Ingenitum esse est patris proprium.fol.123.col.3.H
Ingenitum cum constet ex in,& genitum,utrumque multiplex est se dicitur.ibidem.
Ingenitæ duæ personę,quare in diuinis ee nō possint.ibi.co. 4. H
In statu innocentiæ,an defectus aliquis fuerit.fol.318.col.2.E
In statu innocentiæ ad generis humani multiplicationem generatio fuisset.ibid.col.4.I
Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit.fol.85.col.1.D
Intellectus creatus non humanus,an possit absolute siue per potentiā in alio,siue in se videre Deū p essentiā.i.intelligere quiditatē,ita vt cōplete determiare sciat qōnē q̄d ē de deo.f.38.c.1.B
Intellectus creatus,an Dei essentiam videre possit, & quorū hęc opinio fuerit.ibidem.E
Intellectus creatus,an naturaliter Deū videre de sideret.ibi.c.3. F
Intellectus aliquis creatus est impossibile quòd per sua naturalia essentiam Dei videat. fol.40.col.4.F
Intellect⁹ creat⁹ ad diuinā uisionē lumine creato eget.f.41.c.3.H
Intellectus creati augmentum ad uidēdum Deum,an sit extra totum ordinem connaturalium ad uidendum Deum.ibi.col.4. I
Intellectui cuiq; creato impossibile ē Deū cōprehēdere.f.42.c.4.F
Intellectus nullus creatus,in Deo omnia uidere potest, sed iuxta modum uidendi Deum plura,vel pauciora.fol.42.col.1.D
Intellectus conceptus,an aliud sit ab ipsa actuali intellectione. fol.104.col.4.k
Intellectus a uoluntate,in quo actu differat.fol.107.col.4.k
Intellectus agēs potētialis,nūquid in angelis eē dicat.f.187.c.1.E
Intellectus noster quotupliciter considerari possit.fo.144.c.2. C
Intellectus angelici species propter sui excellentiam,an sit ratio, seu similitudo multorum distincte,quemadmodum essentia diuina est ratio omnium.fol.190.col.3.H
Intellectui, an accidat ab obiecto moueri.fol.191.col.3.F
Intellectus angelicus,an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat.fol.196.col.3.k
In intellectu angelico falsitas per se esse non potest,sed per accūs, non quo ad naturalia,sed quo ad supernaturalia.f.200.co. 1.A
Intellectus & uoluntas,an & quomodo ad omnem ueritatem determinatę sint.fol.202.col.4.F
Intellectus solus,an & quo ad vnū determinatus sit.f.204.c. 4. G
Intellectum esse determinatum ad vnum tripliciter contingit, vno modo in actu primo,alio modo in secūdo,tertio modo particulari obiecto. ibidem.
Intellectus,an respectu voluntatis motor sufficiens existat,& quo mobile tali motori proportionari oporteat.fol.218.co.3.F
Intellectus immobilitas,quo sit cum voluntatis mobilitate. ibid.
Intellectus,an semper esse apprehendat.fol.239.col.2.E
Ex intellectu & hoie quo vnio fiat,& qd vnio illa opēf.f.240.c.3.
Intellectus ab anima,an realiter secundum S. Tho.distinguatur, vel secundum Sco. formaliter.fo.241.col.3.I
Intellectus, an essentia animæ abstractior sit. ibidem.col. 4.K
Intellectum quo intelligimus esse vnum in omnibus, est impossibile.fol.252.col.2.E
De vnitate intellectus quemadmodum Auerroistę inter se dissentiunt.ibidem.col.2.I
Intellectus in solo Deo ē substātia,ī reliquis ē potētia.f.258.c.3.I
Intellectus noster est potentia passiua.fol.259.col.1.E
Intellectus,an sit potētia passiua,vł sit potētia pure passiua.ibi.c.3
Intellectum agentem ponere necesse est.fol.260.col.4.k
Intellectui agenti duo opera attribui possunt, vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum vero illuminare intellectum possibilem.ibidem.I
Intellectus ē potētia nobilior simpliciter,q̄ voluntas.fo.272.c.3.I
Intellectus agens secundum Durandum & Goffredum, an de necessitate ponatur.fol.261.col.1.C
Intellectus agens de quo Philosophus loquitur,est aliquid animę nostrę.fol.262.col.1.B
Intellectum agentem quidam Deum gloriosum intelligunt, quiverissime est intellectus,& summe agens,sed extra propositum nostrum,quæ nobis inquirimus.fol.eodem.col.3.G
Intellectus agens si sit substantia separata est vnus numero, si aliquid animæ multiplicatur cum ea.ibidem.k
Intellectus ex hoc quòd reflexe respicit singularia, an in eo memoria insit.fol.263.col.3.G
Intellectus & rō in homine non sunt diuersæ potētiæ.f.264.c.3.k
Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia a potentia, sed sicut actus a potentia.fol.265.col.3.K
Intellectus speculatiuus,& practicus non sunt diuersę potentię, fol.266.col.1.B
Intellectus mouet voluntatem finaliter.fol.274.col.2.D
Intellectus coniunctus corpori passibili non potest intelligere ni si conuertendo se ad fantasmata.fol.281.col.4.I
Intellectus noster,an singulare p seipsum cognoscat.f.282.c. 2.D
Intellectus iudicium,ligato sensu impeditur.fol.283.col.2. B
Intellectus iudicium, curligato sensu fallatur ibidem.co.2,D
Intellectus noster intelligit naturalia a tanta ſnatibus abstrahendo.ibidem.col.3.K
Intellectus agentis illuminatio super fantasmata, an aliquid positiuum in eis ponat.fo.284.col.1.E
Intellectus non potest multa per modum multorum intelligere, fol.286.col.4.F
Intellectus non intelligit componendo,& diuidēdo.fo.287.c.3.F
Intellectus circa qđ quid est nō fallitur,nisi p accidēs.f.288.c.1.C
Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem falli potest componendo diuidendo, vel ratiocinando.ibidem.
Intellectus non potest directe,& primo cognoscere singulare materiale.fol.289.col.3.H
Intellectus non potest intelligere singulare directe.ibidem.
Intellectus noster,an possit intelligere singulare in actu recto,vel reflexo.ibidem.col.4.K
Intellectus noster, nec in actu,nec in habitu infinita intelligere potest,sed in potentia tantum.fol.290.col.2.E
Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium qui a materia abstrahuntur, & eis mediantibus,possibilis intellectus intelligit.fo.293.col.4.F Et de intellectu possibili ibidem.
Intellectus agens cum vt quoddam lumen ponatur, dupliciter aliquid illuminare dicitur, vno modo vt in se lux quædam sit, & ex eo lumē diffusum maneat,alio modo vt in se lux non sit, sed naturam actumque luminis tātum habeat, scilicet esse quoalia videntur.fol.294.col.1.A
Intellectu primū q̄ intelligitur, est ipsum intelligere.ibi.c. 3. H
Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit,vno modo immediate aspiciendo representatum per illam speciem,alio modo immediate aspiciendo ipsam speciem.fol. 299.col.3.I
Intellect⁹,an ex inferiori aliquo semper decipiatur.fol.313.c.4. F
Intellectum creatum Deus vtroque modo mouet, scilicet dando virtutem,& dando speciem intelligibilem.fol.329.col.3.K
Intellectiuum principium necesse est esse hominis formam substantialem.fol.240.col.3.F
Intellectiuus appetitus, an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem, sicut cum appetit aliquid quia est bonum.fol.268.col.2.E.
Intellectualitas ē vltima,& summa natura ī vniuerso.f.172.c.4.K
Intelligere Dei est eius substantia.fol.58.col.4.K
Intelligere,quo pacto in intelligente maneat. fol. 59. col. 1. A
Intelligere,quo pacto speciem intelligibilem consequatur. ibi. C
Intelligere,an sit ab anima,& an intellectus concurrat mere passiue,& obiectum actiue.fol.241.col.2.A
Quo pacto homo intelligat per animam, vt supergreditur, idest ipsam materiam non immediate ibidem.D
Intelligere,an sit causaliter pati.fol.259.col.3.I
Intelligere,an pati formaliter sit.fol,260.col.1.D
Intelligere multa,vt multa,& per multas species, & per modum vnius,& vnam speciem,an idem dictu sit.fo.286.col.4.H
Intelligere nostrum si in actu intelligere sit,cur non statim positum in intellectu intelligitur.fol.295.col.1.B
Intelligere per conuersionem ad superiora, numquid ipsi animæ præternaturale sit.fol.398.col.1.D
Intelligere,nec actio cuiusq̄ creaturæ est eius substātia.f.282.c.4.
Intelligere per species vniuersales quid sit, & quotupliciter contingat.fol.190.col.1.A
Intelligere non solum est perfectio simpliciter, sed etiam intelligere omnia per vnum.ibidem.col.2.C
Intelligendi modus per conuersionē ad superiora, quo pacto nobilior esse dicatur, positiue scilicet aut permissiue.f.298.c.3.K
Intelligere dupliciter sumitur.fol.59.col.4.F
Intelligibilis per seipsum conditiones.fol.191.col.2.B
Intelligibile ad hoc quòd aliquid in actu sit quę requirāt.ibid. C
Intelligibile in actu,quod est effectus intellectus agentis,an prius quàm species intelligibilis sit.fo.261.col.2.A
Intelligibile,an communiter pro omni re materiali sumatur, & tunc primum est quærere,an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium,idest sub hoc genere, quod intelligibile vocatur,secundum vero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, idest entium materialium.fol.292.col.4.H
Instans secundum, an sit mora indiuisibilis in se seu instantanea fol.217.col.1.D
Intentionale & cognoscitiuum,quo distinguantur.fo.190.c. 4. G
Inuidia in angelo, numquid non aliter potuit esse nisi affectata excellentia singularis.fol.212.col.2.E
Irascibilis & cōcupiscibilis dupliciter sumi possunt, vno modo vt sunt passiones, seu potentiæ sensitiuæ, alio modo vt absolute significent vim, seu appetitum iræ.fol.273.col.1.B
Irascibilis & concupiscibilis superiori parti obediunt.f.269.c.4.F

Iustitia

Iustitia commutatiua, an in Deo sit. fol. 89. col. 1. D
Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. ibidem. co. 3. F
Lapidis natura cum non inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia de rebus existat, oportet scientiam terminari ad lapideitatem in hoc existentem. fol. 244. c. 4. F
Latitudo infinuata in nominum communicabilitate, quæ nam sit fol. 54. col. 3. I
Liber vitæ in Deo est notitia firma, ac significatiua prædestinatorum. fol. 98. col. 3. G
Liber vitæ proprie gloriæ vitam respicit. fol. eodem. K
De libro vitæ secundum rei veritatē nullus deletur. f 99. co. 1. D
De libro vitæ secūdum hominum opinionē aliqui delentur. ibi.
De libro vitæ deleri vel non deleri non solum ad opinionem hominum referendum est, sed etiam quantum ad rem ibid. c. 2. A
Liber vitæ, an & quo pacto ad omnes in vitam æternam ordinatos, extendatur. ibidem. D
Libertatis prima radix ratio esse dicitur, ita quòd ex hoc primo alicui libertas ineſt. fol. 275. col 4. K
Libertas, an primo in voluntate sit, & sit in voluntate primo formaliter, in ratione autem radicaliter, & quomodo Sco. motiuum solui possit. ibidem.
Liberum dupliciter, scilicet quo ad exercitium, vel quo ad actus specificationem & eodem modo operatio. f. 203. col. 3. H
Liberum arbitrium est potentia. fol. 276. col. 2. E
Liberi arbitrij rationi, an naturalitas repugnet, & sic quòd esse naturalis dicatur. ibidem. col. 3. G
Liberum arbitrium, an ponatur habitus naturalis vel potētia naturalis. ibidem.
Liberum arbitrium potentia appetitiua est. fol. 277. col. 1. A
Liberum arbitrium & voluntas non sunt duæ, sed vna potentia. ibidem col. 2. B
Lignum vitæ, an virtutis specificæ & immortalitatis conseruatiuum erat. fol. 318. col. 3. F
Lignum vitę mortalitatem quodam modo causabat, non simpliciter. ibidem. col. 2. B
Sub vna litera scripturæ, non inconuenit secundum sensum literalem plures esse sensus. fol. 8. col. 3. K
Inter quelibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, quonammodo verum sit. fol. 180. col. 3. H
Locum replere dupliciter, scilicet formaliter, & effectiue. f. 28. col. 4. k
Localis distantia, an impediat cognitionem tam angeli quàm animæ separatę. fol. 189. col. 4. I
Loqui de ratione humana aliud est, & aliud loqui de propositionibus notis naturæ humanæ. fol. 10. col. 3. k
Loqui possunt angeli inferiores superioribus. fol. 335. col. 1. B
Locutio aliqua est angelis. fol. 334. col. 2. B
Locutio non fit per angelum Deo, ordinando conceptum respectu Dei actiue. fol. 335. col. 4. G
Locutio fit per angelum Deo, ordinando conceptum suum respectu dei passiue. ibidem.
Locutionem vnius angeli ad alium, non omnes percipiunt. fol 336. col. 1. D
Locutus, an & quomodo Deus ad angelos fuerit, & de qua locutione intelligatur. fol. 335. col. 3. I
Lumen diuinæ relationis ad aliquam scientiam, dupliciter comparari potest. fol. 4. col. 2. C
Lumen intentionale, an sit habere. fol. 226. col. 3. G
Lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas, quare non se habet vt ratio intelligendi, sed vt intellectum confortando efficaciam præstans. fol. 329. col. 4. H
Lux non est corpus. fol. 226. col. 2. B
Lux est qualitas actiua consequens substantiā corporis ex se lucentis. fol. 227 col. 3. A
Lux, an pro luce spirituali vel corporali supponat. ibidem. C
Magnitudo si infinita esset, an essentiam infinitam haberet. fol. 24. col. 3. K
Malum culpæ Deus nullo modo vult, tantum vult per accidens malum naturalis defectus, & malum pœnę. fol. 86. col. 1. A
Malum culpæ, an & quomodo bono diuino priuat. ibidem. B
Mala culpæ, quo pacto sint a Deo permissa propter vniuersi perfectionem. fol. 91. col. 4. H
Malum quo pacto sit quędam absentia boni. fol. 166. col. 1. A
Malum inuenitur in rebus sicut & corruptio. ibidem. col. 3. G
Malum est in bono, vt in subiecto. ibidem, col. 4. K
Malum totaliter bonum consumere non potest. fol. 167. co. 1. D
Malum omne in rebus voluntarijs, est pœna vel culpa. ibi. c. 3. K
Malum non habet causam formalem. fol. 168. col. 3. I
Malum habet causam efficientē, non per se, sed per accidens. ibi. K
Malum non habet causam finalem ibidem.
Malum actionis, & malum rei diuersimode causantur. ibi. c. 3. F
Malum rerum aliquarum reducitur in deum sicut in causam. ibi.
Malum vnum summum, primum principium omnium malorū non datur, sicut econtra datur vnum summū bonū. f. 169. c. 3. F
Malum actionis non reducitur in Deum sicut in causam. ibidem.
Malum culpæ quomodo opponitur proprio bono, increato, non vt in nobis, sed vt in seipso. ibidem. col. 4. F
Malū actionis, qñ dr̄ q̄ nō reducit̄ in Deū, an intelligat̄ vniuersaliter de omni malo actionis, an tantū in voluntarijs. ibi. co. 2. A
Manifestare aliquod ignotum dupliciter contingit, vno modo, per simplicem presentationem obiecti, alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis. fol. 332. col. 3. F
Mathematica cur prima bonitate bona non sint. fol. 19. col. 3. F
Mathematica dupliciter sumi possunt, scilicet absolute, & sub abstractionis modo. ibidem. H
Mathematica formaliter loquendo cum non sint nec actu, nec potentia, & tñ ratione entis habent cum ens non dicatur nisi de eo qđ est in actu, vel potētia, quo ista duo simul stant. f. 20. c. 1. A
Mathematica an ideo a fine abstrahant, quoniam abstrahunt a materia & motu. fol. 19. col. 3. G
Materiæ nomine quid veniat. fol. 79. col. 3. G. & fol. 147. col. 2. D
Materia quo per formā contrahatur sicut substantia. f. 147. c. 2. E
Materię informitas, an præcesserit duratione eius formationem, aut distractionem, sed natura tantum. fol. 223. col. 1. C
Materia corruptibilium & incorruptibiliū nō est vna. ibi. co 4. K
Materia secundum id quod est in potentia ad formam, an sit in potentia ad omnes formas, quibus communis est fol. ibidem.
Materia an in cęlo ēe dicat, & an alteri⁹ tōnis existat. f. 224. c. 1. C
Materia cœli, an sit simplex substantia corporea. ibid. col. 4. H
Materiæ vocabulum, an S. Doc. defecerit, ex hoc quòd dixit, q̄ nomine corporis pars rei materialis intelligitur. fo. 235. co. 4. F
Materia prima, quo pacto sit primo in potentia adesse substantiale primitate intentionis, vel executionis. fol. 248. col. 3. I
Materiā ad forma Deus immediate mouere potest. fo. 339. c. 2. A
Materia corporalis non obedit angelis immediate ad transformationem formal. m. fol. 341. col. 4. I
Materia in primo individuo alicuius speciei per generationem propagandæ formata, an ad eerram quantitatem, secundum se extendatur, quàmuis nobis incertam. fol. 361. col. 4. G
Materia in qua anima habet esse perfectum, dupliciter deperdi potest, vno modo per partium variationem, alio modo inquantū perfectā animam participat. fol. 363. col. 4. H
Materiam esse in Deo est impossibile. fol. 12. col. 2. C
Maxime esse tale in aliquo genere aliud est, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis. f. 10. co. 4. k
Maxima quædam propositio de forma assumpta a S. Doc. quo pacto vera sit. fol. 41. col. 3. K
Mediatio, an attendatur penes carere innouatione & veteratiōe, & tamen prius & posterius habeat quatenus in primo cum eternitate conueniunt, & in secundo cum tempore. f. 32. c. 3. G
Memoria significat vim conseruatiuam cognitorum præteritorū, vt præterita sunt. fol. 262. col. 4. k
Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili fol. 263. col. 4. I
Mensuræ durationis secundum Scot. quot sint. fol. 33. col. 4. K
Metaphoris, quomodo sacra doctrina vtatur propter necessitatē & vtilitatem. fol. 7. col. 4. K
Minimum in homogeneis substantijs potens per se existere, an detur. fol. 25. col. 2. C & fo'. 321. col. 3. K
Miracula dicuntur omnia, quæ a Deo fiunt præter causas nobis notas. fol. 332. col. 1 E
Miraculum vnum est maius alio fol. 331. col. 4. K
Miracula proprie dęmones facere non possunt. fol. 349. col. 2. E
Miraculis dæmones large seducere possunt. ibidem.
Misericordia maxime est in Deo, non secundum passionis affectū, sed secundum effectum. fol. 89. col. 3. k
Misericordiam & iustitiam, in quolibet Dei opere inuenire oportet. fol. 90. col. 1. A
Missio quo pacto in uisibilē & in' uisibilē distinguatur. f 151. c. 4. I
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens, sicut processio missi. fol. 154. col. 1. E
Mobile aliquod, an detur quòd non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. fol. 211. col. 1. B
Modus, species, & ordo qd sint, & quo ipsis S. Doc. vtat. f. 21. c. 1. E
Modus in bono substantiali angelorum, quo saluat. fo. 170. co. 4. K
Modus subsistendi vltra naturam specificam, individuis conuenit substantiæ. fol. 113. col. 1. E
Modus quo res naturalis perficitur, an causetur ex naturali modo essendi eiusdem. fol. 189. col. 2. A
Modus essendi peccati in aliquo, dupliciter contingit, aut scilicet secundum reatum, aut secundum affectum. fol. 212. col. 1. A
Mouere dupliciter dicitur. f. finaliter & effectiue. fo. 274. co. 1. D
Motus quilibet sicut habet proprium prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum, & consequenter proprium tempus. fol. 35. col. 2. E

Motus

Motus localis secundum S. Doc. proprie loquendo substantijs spiritualibus non conuenit. fol. 179. col. 4. K
Motus angeli necessario est in tempore. fol. 181. col. 2. E
Motus angeli continuus est in tempore continuo. motus vero discontinuus est in tempore discreto. Ibidem.
Motus angeli, an & quo pacto non mensuretur tempore, quod est primi motus mensura, sed alio, siue continuo, siue discreto de mente S Doc. fol. 282. col. 3. F
Motus duplex, quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuius nobilioris se, quidam autem per oppositum. fol. 211. col. 1. C
Mot⁹ inferiorū corporū a corporib⁹ cælestib⁹ causant. fo. 352. c. 2. D
Moyses ex quatuor causis finalibus creaturarum, vnam tantum tetigit propter idolatrię offensionem tollendam. fol. 231. col. 1. A
Mulier conuenienter ex viro formata est, magis quàm fœmina cuiuscumque animalis. fol. 306. col. 4 K
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri. fol. 307. col. 1. D
Multitudinē infinitā p se esse in actu est impossibile. fol. 26. col. 2. C
Multitudinem infinitam per accidens esse in actu est possibile. ibid.
Multitudinem infinitam in actu siue per se, siue per accidens, est im possibile. ibidem. E
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile. ibidem.
Multitudinis spēs, an ēm numeri species existant. fol. 26. col. 2. F
Multitudo quomodo ex vnitatibus componatur. fol. 36. col. 3. H
Mundū semper fuisse demonstratione ꝓbari non pōt. fo. 262. c. 2. C
Mundum incepisse sola fide tenetur. fol. 163. col. 2. B
Mundus est tantum vnus. fol. 165. col. 3. H
Mundus ab vno gubernatur. fol. 324. col. 1. C
Mutatio ex nihilo & in nihilum, an sit potis & quo. fol. 161. co. 4. I
Natura & suppositum, quomodo distinguantur. fo. 13. col. 3. K
Supra alicuius naturā aliquid esse, dupliciter contingit. fo. 41. c. 3. I
Naturæ nomen quomodo sumatur. fol. 54. col. 2. C
Natura nullum actum habere pōtest, nisi ille sit actio immanens, aut transiens. fol. 108. col 3. K
Naturam participans aliquam, quo sibi simile faciat, non producendo naturam absolute, sed applicando. fol. 160. col. 3. H
Natura vna, an per alium determinabilis existat. fol. 192. col. 2. D
Naturæ cognoscibiles duplicis ordinis esse debent. f. cognoscibiles tm̄, & cognoscibiles & cognoscitiuę per accidens. ibidem. E
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt, f. vt cognoscibiles precise, & vt cognoscentes cognite. ibidem.
De ratione naturæ possibilis an sit esse in particulari. fo. 282. c. 1. E
Natura rei materialis, an possit vera & perfecta cognosci, absque eo quòd cognoscatur vt in particulari existens. ibidem.
Naturam existentem in hac materia non prout est in hoc, an sit a phantasmatibus abstrahere. fol. 284. col. 1. A
Natura corporalis nata est moueri immediate a non spirituali secundum locum. fol. 342. col. 2. A
Naturalia omnia siue humana quæ sunt hic, per accidens reducuntur ad regulam diuinæ prouidentiæ, siue in aliquid intellectuale agens. fol. 355. col. 3. K
Necessarium dupliciter sumitur. fol. 1. col. 1. E
Necessarium ad finem dupliciter dicitur, f. ad esse & ad bene esse. ibidem. col. 2. D
Necessariū est ad humanā salutē esse doctrinā p reuelationem acceptā de multis, quæ humanā quæstionem excedunt. ibidem. C
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his, quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt. ibidem.
Necessarium quomodo a possibili differat. fol. 30. col. 4. H
Necessarium quo quędā veritatis modum signific at. fol. 32. col. 4. F
Necessarium quomodo distinguatur. fol. 270. col. 3. F
Necessarium dupliciter sumitur, vno modo simpliciter, alio modo immutabiliter. fol. 66. col. 1. E
Necessitas naturalis, an auferat libertatem. fo. 271. col. 3. K
Nihil præter deum ab æterno fuit. fol. 162. col. 2. B
Nihil omnino in nihilum redigitur. fo. 328. col. 3. H
Nomine sacræ doctrinæ, seu disciplinæ, quid intelligatur. f. 1. c. 2. E
Nominū quædā important absolutū, quædā relationē. fo. 23. c. 1. B
Nominum de deo tria sunt genera, scilicet negatiua, relatiua, & positiua. fol. 47. col. 4. K
Noīa dicuntur de deo substantialiter, imperfecte tamen. f. 48. c. 1. C
Nominibus deo attributis sunt duo, s. perfectio significata & modus significandi. fol. 48. col. 4. G
Noīa aliqua dicta de deo proprie & magis & prius dicuntur de deo quo ad rē significatā, nulla aūt quo ad modū significandi. ibid. K
Nomina deo attributa non synonima. fol. 49. col. 1. C
Nomina cōia deo & creaturis nō dicuntur de eis vniuoce. ibi. c. 3. K
Nomen sapientiæ absolute quid significet. fol. 50. col. 2. B
Nomina non dicuntur de deo & alijs pure æquiuoce. ibid. co. 3. K
Nomina quæcumque sunt communia deo & creaturis, de eis dicuntur secundum analogiam vnius ad alterum. ibid. col. 4. G
Nomina metaphorica quæ dicantur. fol. 51. col. 2. D
Nomina communia proprie dicta si deo conueniant de deo causaliter tantum, prius de creaturis quàm de deo dicerentur. ibidem. D
Nomina, an solum significent quòd deus sit causa, vel quòd sit essentialiter talis. ibidem. E
Nomina communia prius dici de deo quantum ad rem significatam, quomodo intelligatur. ibidem.
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas, an ex tempore de deo dicantur. fol. 52. col. 1. B
Nomen omne significans naturā ab individuo distinctā, est cōicabile proprie secundum rem vel ēm rationem saltem. fo. 54. col. 3. H
Nomen omne significans singulare est incommunicabile proprie, tam ēm rem quàm rōnem, licet metaphorice cōicabile sit. ibi. K
Nomen omne significans formam non individuam per aliud suppositiui, sed per seipsam, secūdum qđ se, est incommunicabile proprie, re & ratione, quàmuis re non metaphorice. ibi. co. 4. F
Nomen deus est incommunicabile secūdum rem, communicabile autem secundum opinionē & secūdum similitudinē. f. 55. c. 1. A
Nomen aliquod diuinum, si esset significans naturam illam inquantum hanc illud esset incommunicabile proprie ad extra. ibi. C
Nomen deus de quibus verificetur. ibidem. E
Nomen deus de tribus dicitur, non vniuoce, nec æquiuoce, sed analogice. ibidem. col. 2. C
Nomen q est, est nomen dei maxime ꝓpriū triplici rōne. ibi. c. 3. I
Nomen q est, an sit deo maxime ꝓpriū præter alia noīa. ibi. co. 4. H
Noīe scientiæ, cognitio intellectiua certa & euidens. fo. 57. co. 1. A
Nomen hoc: Spiritussanctus est propriū diuinę ꝓsonæ ꝓcedentis p modum amoris, ex accōmodatione sacræ scripturę. fo. 127. c. 4. K
Nominum diuinorum essentialium, quædam sunt substantiua, & quædam adiectiua. fol. 135. col. 3 F
Nomina abstracta pro personis supponere nō possunt. f. 127. c. 2. E
Nomina tā personalia quàm notionalia si adiectiua fuerint de essentia nō ꝓdicantur, si vero substātiua ꝓdicantur de ea. ibi. c. 1. K
Nomina significantia originem diuinarum personarum, quomodo significare habeant. fol. 151. col. 2. I
Nomina tertij ordinis tantum temporaliter dicuntur, secundi vero æterna liter tantum, primi autem vtroque modo. ibid. k
Nomine animæ quid veniat. fol. 235. col. 2. C
Nota de deo naturali lumine dupliciter sumuntur, Vno modo secundum se, Alio modo vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se & vt crediti. fol. 10. col. 3. k
Notitia a qua conceptus procedit triplex esse pōt, iuxta triplicem modum quo actualis notitia in nobis causatur. fol. 105. co. 3. F
Notitia vniuersalioris ē prior notitia min⁹ vniuersalis. f. 285. c. 4. E
Notio quid sit, a quo introducta, & quo pacto a theologis sumatur. fol. 119. col. 3. F
Notio in diuinis, an ab eo cuius est notio distinguatur. ibi. co. 4. k
Notiones sunt quinque, s. innascibilitas, paternitas, communis spiratio, filiatio, & processio. fol. 121. col. 1. C
Notio sexta, s. inspirabilitas communis, s. patri & filio, cur non ponenda sit. ibidem. col. 2. B
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secundum se formaliter, ita in infinitum augeatur. fol. 26. col. 2. A
Numerus ad visionem requisitus duplex, s. virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. fol. 38. col. 4. I
Obiectio Sco. contra S. Doc. de diffinitione rationis inter paternitatem & spirationem. fol. 121. col. 3. k
Obiectiones Sco. in materia angelorum contra S. Doct. quomodo soluantur. fol. 177. col. 3. k
Obiectiua pluralitas, quo in intellectu diuino existat. f. 70. co. 4. F
Obiectio in primo & adæquato intellectu duo existunt, ratio. s. obiectiua, puta quod quid erat esse entis, & quomodo obiectiua, scilicet ratio, seu modus quidditatis. fo. 173. col. 2. C
Obiectum intellectus nostri, numquid infinitum compatiatur, vel illud in potentia tantum & quomodo. fol. 290. col. 2. E
Obiectum melius videri ab vno quàm ab alio, ex duobus oriri potest. fol 42. col. 3. G
Occulta quæ sunt nobis de deo, quemadmodum magis sunt propria deo in cognoscendo. fol. 5. col. 3. K
Obstinatio, an sit effectus communis & vnius rationis in homine & angelo. fol. 218. col. 2. H
Omnia quæ in tempore fiunt, an æternitati presentia sint. fol. 64. col. 4. I
Omnia qui dicit, nihil excludit. fol. 91. col. 1. A
Omne quod quocumque modo a deo est, quemadmodum necesse est esse. fol. 154. col. 3. G
Operatio beata æternitate participata mensuratione. fol. 34. c. 2. E
Omnia esse creata a Deo, non solum est possibile, sed etiam necessarium fol. 157. col. 2. H
Omnia quæ processu temporis diuina prouidētia facta sunt in prima rerum condicione, secundum quasdam rationes seminales producta fuerunt. fol. 208. col. 2. E

Omne

Omne quod est secundum se totum actus, an intellectum in actu sit.fol.224.col.2.H
Omnia in esse a deo conseruantur: & hoc tam fide quàm ratione. fol.326.col.3.F
Omnia a Deo in esse non indirecte conseruantur.ibidem
Omnia conseruari egent adeo directe ibidem.G
Operatio intellectus,vtrum sit omnium perfectissima, & vtrum conclusio S.Doc.quo ad hoc vera sit.fol.103.col.3.K
Operationum quædam est vitalis, quę.f.est ab anima inquantum anima,& quædam non vitalis quæ.f.est a natura tantum,vt motus sursum vel deorsum.Item operationum vitalium, quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus, & aliquid propriũ in quantum vitales sunt,quædam vero nihil cum non vitalibus commune habent.fol.175.col.2.A
Operatio angeli circa motus continuitatem, an sit vna vel plures fol.180 col.1.A.
Operatio immanens dupliciter sumi potest.f.in communi puta intellegere videre, & in speciali seu contracte, puta intelligere humanum,videre bouinum &c.fol.185.col.1.D
Operatio omnis incipiens cum esse rei est ei ab agente a quo esse habet, quæ præpositio cum sit. S.Doc.quomodo verificetur.fol.114.col.3.K
Operatio prima angeli quo ad specificationem & actus rectitudinem,an naturalis fuerit.fol.215.col.2.A
Operatio animæ cum non sit in genere substantiæ.ergo nec prima potentia operatiua & an rationes Scot.contra hoc procedant. fol.25.col.3.K
Opinio Arist.vtrum Plat.opinioni consentiat, in materia de idea boni.fol.23.col.1.E
Opinio Arist.de anima intellectiua, & discordia inter ipsum & S. Doc.fol.27.col.1.E
Opiniones multorum asserentium causam ipsius prædestinationis fol.95.col.2.C
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam, personam autem non esse essentiam,an male adducta sit.fol.139.col.3.E
Opiniones,nũquid intellectus ab intelligibili patiat.fo.259.co.3.I
Opiniones de angelis & anima.fol.264.col.2.A
Opiniones multorum,an appetibile appetitum moueat in genere causæ efficientis fol.267.col.4.I
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione.fo.277.co.3.G
Oppositio relatiua,an & quo pacto in deo existat.fol.111.col.3.F
Opiniones antiquorum, quomodo anima corporea cognoscat fol. 278.col.2.E
Opiniones philosophorum, quomodo substantiæ immateriales a nobis cognoscantur & intelligantur.fol.295.col.3.G
Opiniones philosophorum de fœlicitate.ibidem.col.4.G
Opiniones philosophorum de gubernatione mundi. fo.323.c.2.D
Opinio antiqua de operationibus ipsius Dei fol.330.col.1.B
Opinio Plat.Auic.& aliorum de corporũ actionibus.fo.350.c.2.E
Opiniones an dæmones sint.fol.352.col.4.I
Opiniones an fatum concedatur.fol.355.col.2.E
Opiniones philosophorum & theologorum de his, quæ ad hominis actiones pertinent.fol.eodem
Opiniones de animarum creatione.fol.360.col 4.K
Oppositorum vnum excludere reliquum, dupliciter intelligi potest,formaliter.f.& effectiue, & multa alia circa istam conditionalem,si vnum oppositorum.fol.11.col.1.E
Oppositum infinitum dupliciter contingit.fol.11.col.2.C
Oppositio relatiua,an in diuinis realiter distinguat.fol.128.co.2.E
Opus creationis triplex.fol.230.col.2.
Ordo rationis in quo consistat.fol.18.col.4.F
Ordo rerum in essendo dupliciter considerari potest.fo.20.col.3.I
Ordo articulorum S.Doc.an præposterus videatur.fol.48.col.3.G
Ordinis rerum in finem in diffinitione prouidentię, an intelligatur & ipse ordo in finem,& peruentio ad finem, an ordo tantum fol.90.col.3.K
Ordo originis an sit præcise id,quo realiter ipsę processiones distinguantur.fol.107.col.1.E
Ordo in materia diuinarum personarum a S. Doc. in litera positus qualis sit,an s.quo ad nos,an secundum se.fol.124.col.3.F
Ordo naturæ in personis diuinis existit fol.149.col.3.F
De ratione ordinis,an prioritas & posterioritas sit,ibidem,H
In ordine actuum qui est ordo causę efficientis,& in ordine potentiæ qui est ordo causæ materialis,qualis reductio fiat.f.238.c.2.E
Ordo tertius potentiarum animę, cur tribus sensibus attribuitur non autem alijs potentijs in litera a S. Doc. enumerasis, folio. 253,col.3.K.
Ordo naturalis inter potentias est triplex.f.secundum causam actiuam,finalem,& materialem.fol.255.col.2.B
Ordo inter recipiens & receptum licet solius naturæ esse possit vt patet de subiecto, passione &c. potest tamen esse durationis,fol. 259.col.1,D

Ordo quo indiuisibile a nobis cognoscitur,ex habitudine ad quiditatem sensibilem pensandus est fol.289.col.2.B
Ordines duo operationum,in actione & passione intellectus attenduntur.ibidem.col.4.G
Ordinem intelligibilium esse supra ordinem intellectuum,quomodo intelligatur.fol.292.col.4.K
Ordo in vniuerso duplex inuenitur, intelligibilis scilicet & sensibilis,alter materialitate,alter aũt materia constat f.293.c.1.C
Ordo,affectio & cognitio quid determinent.fol.300.col.3.G
Ordines multiplicantur secundum causarum multiplicationem. fol.331.col.1.A
Ordo duplex in rebus.ibidem.col.2.A
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter,scilicet actiue,passiue.fol.353.col.4.F.
Ordo dupliciter distinguitur, communis scilicet et specialis fol. 337.col.2.C
Ordinum distinctio in angelis vnde sit.ibidem.col.3.I
Ordinum distinctio in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest completiue a gratia,inchoatiue aũt a natura.ibidem
Ordo angelicus habet duo.fol.339.col.3.
Ordines quo ad graduum distinctionem remanebunt.ibidem.
Ordines quo ad executionem officiorum partim remanebunt, & partim non,ibidem.I.
Ordinibus angelorum duo concurrunt,s.naturæ conditio, dona gratiæ.ibidem.col.4.K
Ordines dupliciter,quo ad naturã & quo ad gratiã.fo.340.co.2.C
Ordinatum ad deum vt finem ignotum,ratione naturali consequẽdum,quibus egeat.fol.1.col.2.B.
Origo passiue præcedit proprietates personarum præcedentium etiam personales.fol.142.col.1.C
ARADISVS locus est in orientis parte constitutus. fol. 322.col.1.B
Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi,secundum præ immortalitatis statum.ibidem.col.3.H
Pars an naturaliter plus diligat totũ,quàm se ipsam.f.206.c.1.C
Pars nulla est perfecta extra suum totum.fol.eodem.col.4.K
Particularia ab illis denominantur.fol.23.col.1.
Passionum animæ,aliæ circa bonum,aliæ circa malum,earum vero quæ circa bonum, alię circa bonum habitum vel suo tempore habendum,alię circa bonum non habitum,& tunc non habendum.fol.314.col.3.I
Passionum duplex est modus,per modum præuenientis & impediẽtis,& per modum consequentis & obedientis.ibid.co.4.F
Passio dupliciter dicitur.s proprie dicta & cõiter.f.317.col.3.H
Passione communiter, homo erat passibilis & anima & corpore, quoniam sentiebat.ibidem.I
Passione proprie,hõ & anima & corpore impassibilis erat,quia virtus animæ passionem prohibebat sicut & mortem.ibidem.
Pater est deus,pater est persona cum dicimus in diuinis quod prædicatum existat.fol.117.col.2.C
Pater qp ad filium referatur non vna sed duabus relationibus,quomodo intelligatur.fol.129,col.3.H.
Pater est principium fol.122.col 1.B
Patri an principij nomen conueniat.ibidem.
Pater est nomen proprium personæ patris.fol.122.col.3.H
Pater in diuinis qd significare habeat, & quo sumatur. f.123.c.1.A
Pater de deo dupliciter dicitur.s.psonaliter & essentialiter.ibi.D
Pater p prius in diuinis dicitur personaliter quàm essentialiter.ibi.
Pater quomodo plura principia dici possit.fol.131.col.2.F
Pater voluntate concomitante filium genuit.fol.143.col.1.B
Pater genuit filium natura non voluntate principiante,sed sic produxit creaturam.ibidem.C
Pater quomodo equalis sit & filio equetur. fol.148.col.2.D
Pater quo nullo modo prior filio esse intelligitur,fo,149.co.4.F
Pater est in filio & ecõuerso, secundum essentiam,rationem, & originem.fol.150.col.2.E
Patrem esse in filio,quotupliciter intelligi potest.fol.eod.co.3.F
Patri mitti non conuenit,sed filio & Spiritui sctõ.fo.152.col.3.I
Paternitas cum prædicatur de essentia,an sit prædicatio per se. fol. 138.col.1.A
Pati causaliter esse, nihil aliud est quàm ex passione causari.fo.259 col.3.I.
Peccator quo a diuina voluntate recedere videatur.fol.83.c.4.G
¶ Peccata oia s̃m reatũ in angelis esse possunt.fol.212.col.1.B
Peccatum primum in angelis secundum effectum non potest esse aliud,quàm superbia.ibidem
Peccatum inuidiæ consequenter potuit esse in angelis, secundum effectum.ibidem.C
Peccatum angeli,an fuit ex parte electionis,& non ex parte rei electę,vel fuit peccatum superbiæ.fol.ibidem.col.2.A
Peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortationem inducens.fol.217.col.1.B

Perfectio

Per fectio quid significet,& quo a S.Doc. sumatur.fol.16.col.12.E
Perfectio duplex.scilicet in esse & absolute.fol.20.col.4.K
Perfectionis quicquid est in inferiori,an proportionaliter in superiori ponendum sit fol.80.col.3.K
Per se primo secundum Philosophum quid significare habeat. fol.12.col.4.G
Perfectio prima vniuersi congrue septimę diei ascribitur, vltima autem consumationi sæculi.fol.232.col.4.F
Persona significat in genere rationalium substantiarum, quòd
Persona an significet perfectissimum in tota natura.ibidem.H
Persona diuina significat relationem per modum substantię,idest, hypostasis in natura diuina. fol.114.col.2.A
Personam diuinam significare relationem dupliciter intelligi potest,ibidem.E
Personę diuinę in diuinis, quòd nec relatio, nec substantia prima,aut secunda,nec aliquid positiuum quidditatiuum diuinis personis significetur.ibidem.col.3.k
Personæ plures in diuinis sunt.fol.115.col.2.C
Personas tres necesse est tantum in diuinis ponere.ibid col.3.H
Persona patris vna,an referatur ad duas personas, scilicet filij & Spiritussancti non vna relatione.fol.120.col.2.B
Personę nomen commune est tribus personis diuinis s̃m rõnẽ.nõ sicut genus vel species,sed sicut indiuiduũ vagũ.fol.117.col.3.E
Personę diuinæ competit donum esse & dari.fol.133.col.2. B
Persona est idem realiter,quod essentia.fol.134.col.3.H
Persona seu relatio non differt re,vel ratione tantum ab essentia diuina.ibidem.I
Persona in diuina præter essentiã tribus cõem, & relationẽ ac originẽ cuiq; pſonæ ꝓpriam, an sit q̃dã entitas absoluta incõicabilis,quæ diuinæ personæ constitutiua est. fol.140.col.1.D
De diuinis personis dupliciter loqui possumus. fol.141. col. 1. E
Persona vna diuina an in alia s̃m relationẽ eẽ dicat.fo.50.co.4. K
Personę alicui diuinæ potest conuenire mitti.fol.151.col.2. C
Persona diuina inuisibiliter mittitur, secundum solam gratiam gratum facientem.fol.152.col.1. A
Personę diuinę secundum rationem suæ processionis inquantum includunt essentialia attributa,scientiã.s. & voluntatẽ, habent causalitatem respectu productionis rerum.fol.161.col. 2. A
Phantasmata diuersa eiusdem speciei, quomodo in vno homine esse dicatur,cum duo accidentia eiusdem speciei simul in eodẽ esse non possint. fol.243.col.4. k
Plantarũ productio conuenienter tertia die facta est.f.230.co.1.B
Pluralitas duplex existit. s.materialis & transcendẽs.f.116.co.3.F
Ponere aliquid quid sit.ibidem.col.2.E
Possibile absolute quid sit,& quomodo distribuatur.
Potentia triplex esse dicitur.fol.1.col.4.I
Potentia nulla in Deo est.fol.84.col.2.B
Potentia est duplex actiua,scilicet & passiua.fol.90.col.4.G
Potentia passiua nullo modo in Deo est.ibidem.H
Potentia actiua in Deo maxime est.ibidem.
Potentia Dei est infinita.fol.100.col.2.B
Potentiã Dei fundari super esse infiniro,& vniuersaliter perfecto quid ex hoc inferatur.fol 101.col.1.C
Potentię distinguuntur p actus,& actus p obiecta.f.144. co.2. D
Potentia dupliciter sumitur.fo.145.col.4.F
Potentiam respectu actuum notionaliũ, necesse est sit in diuinis ponere. ibidem.G
Potentia an & quorum actuum in diuinis ponatur.ibidem.K
Potentia,quòd in vnoquoque agente sit id, quo agens agit, quomodo verificetur.fol.146.col.2.E
Potentia actiui & passiui,quæ in se claudat.fol.185.col.3.E
Potentias plures in anima ponere,necesse est.fol.252.col.2. B
Potentię diuersificantur secundum actuum, & obiectorum diuersitatem.ibidem.col.3.H
Potẽtias distingui per actus & obiecta dupliciter intelligi potest. ibidem.col.4.F
Potentiarum diuersitatis realis causa, an rationis diuersitas in obiecto sufficiens videatur.fol 253,col.2.A
Potentiæ nõ organicæ sunt in sola aĩa,vt in subiecto.f.254.c.1. A
Potentię organicę sunt in coniuncto vt in subiecto.ibidem.
Potentiæ oẽs aĩæ ab animæ essentia fluere dicuntur.ibid.col.3. I
Potentia vna animæ ab alia oritur.fol.255.col.1.E
Potentiæ imperfectiores a perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo.ibidem.col.2.A
Potentię perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali.ibidem.B
Potentiæ existẽtes in sola anima,vt in subiecto,corpore destructo remanent.ibidem.col.3.F

Potentiæ animæ secundum genus quinque sunt.ibidem col.4.I
Potentiam quandam animę appetitiuam, ponere necesse est. fol. 267.col.1.C
Practicum & speculatiuum quid sint,& quomodo diuidantur. fol.4.col.3.F
Prædestinatio est in Deo.fol.93.col.3.G
Prędestinatio quid proprie sit,& eius differentia.ibid.col. 4. G
Prædestinatio non est aliquid in prędestinato, sed in prædestinante tantum.fol.94.col.1.C
Prædestinatio est certa,non tñ necessitatem imponit.f.96.col.4.K
Prædestinatiõi duo cõpetũt.s.prærordinatio & effectus.f.98.c.2. B
Prædestinatio quo ad prærordinationem nullo modo sanctorum precibus iuuatur.ibidem.C
Prædestinatus peccator, secundum aliquod tempus, an sit neq; beatus,neque malus.fol.88.col.3.G
Prædestinati omnes sunt electi & dilecti a Deo.f.94.co.4.G
Prædestinat cur Deus istos,illos autem reprobat,sola Dei voluntas est causa.fol.95.col.2.E
Sicut omne prædestinatum, an ita omne prouisum infallibiliter eueniat.fol.96.col.4.K
Prædestinatorum numerus est Deo certus, nõ solum formaliter, sed materialiter,non solum vt cognitus,sed vt electus & prefinitus.fol.97.col.2.B
Prędicationis modi medij inter vniuoca & æquiuoca.f.50.c.4. I
Præsentia in agentibus corporalibus & spiritualibus quotuplex sit.fol.28.col.1.E
Præsentiarum enumeratarum in materia angelorum in loco existentium, quæ certæ sint,& quę ambiguæ.fol.176.col.2.E
Præteritũ dupliciter sumit.s.formaliter & denominatiue.f 101.c.3.I
Præterita non fuisse,diuinę voluntati non subiacet.ibi.col.4.F
Primum qñq; sumit,vt notat ordinẽ prioritatis cæterorum efficiẽtiũ respectu,qñq; sumit vt signat s̃m q̃ ipsum.fol.12.col.3.F
Principio non conuenit perfectio.fol.16.col.4.F
Principium quomodo confuse supponat.fol.131.col.3.H
Priuatio qũo magis & minus pp diuisionẽ suscipiat.f.37.c.3. G
Prius s̃m sensum iudicamus magis cõe q̃ minus cõe.f.185.c.4. K
Processio in diuinis quomodo sumatur,& multi alij termini. fol. 104.col.3.H
Processio secũdum actionem ad extra an infimis creaturis sit propria.fol.106.col.1.D
Processio duplex.ibidem.col.4. F
De ratione processionis amoris, an sit in primo modo dicendi per se,an in secundo. fol.107.col.2 A
Processio amoris in diuinis non est generatio.ibidem.col.4.F
Processio in diuinis per modum amoris procedit aut species.ibi.
Processiones an proprijs rõnib' distinguatur &c. fo.108.co.1.C
Processio nulla in diuinis eẽ pot nisi verbi & amoris.ibi. co. 2. E
Processus S Doc.scilicet sub communi se habere ad formam &c. an sophisticus videatur.fol.12.col.3.k
Processus S.Doc.de spiratione & processione,in diuinis personis, an nullus sit,& an contradictoria implicet.fol.115.col. 4. G
Processus S.Doc.in materia cognitionis angelorum ex parte rerum materialium an procedat.fol.191.col.3.I
Processus S. Doc.secundum proportionalitatem angelorum ad corpora cœlestia an super aliqua ratiõe fundetur.fol.198.c.4.K
Processus S.Doc.art.5.q.85. an sit sophisticus & secundum accidens peccet.fol.287.col.3.I
Processus S.Doc.an intentũ habeat, qñ dicit qp intellectus noster cũ rebus generabilibus proportionaliter similitudine hẽ ibi.K
Processus S. Doc. a destructione antecedentis ad destructionem consequentis quomodo valeat.fol.179.col.4.F
Productio alicui potest dupliciter conuenire produci necessario a pluribus personis diuinis &c fol.128.col.2.E
Processus S.Doc.circa species intelligibles ab immaterialitate absolute ad immaterialitatẽ talem,qualis sit an in materia angelorum sibi contrarius videatur.fol.244.col.2.C
Processus S. Doc.an diminutus videatur,omissione difficilis quæstionis, numquid ipsa anima per species intelligat. fol. 279. col. 2. A
Proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam quid sit. fo.42.col.2.A
Proportio inter genus humanum & vniuersum elicita ex ratione S.Doc.quomodo valeat,& alia quę fuerunt impugnata. fol. 95.col. 4.K
Proportionalis similitudo S.Doc.quomodo.declinet a forma intelligibili ad bonum per illam apprehensum.fol.80.col.1. E
Propositio illa,Sicut obiectum ad potentiam, ita subiectum ad scientiam,quomodo intelligatur.fol.6.col.1.E
Propositio per se nota dicitur, quæ ex solis proprijs terminis nota est,euidentia certa & infallibili.fol.9.col.1.A
Propositio per se nota cur per se dicatur, videlicet an quæcumq; alium modum excludat, & quomodo.ibidem.B

Propositio

Propoſitio omnis, cuius prędicatum cadit in ratione ſubiecti in via S. Doc. eſt per ſe nota, ſed non conuerſo. ibidem.
Propoſitio iſta, Primum eſt cauſa medij, quomodo intelligi habeat. fol. 10. col. 3. k
Propoſitio iſta, Nullum corpus mouet non motum, quomodo intelligatur. fol. 11. col. 4. H
Propoſitio iſta, Præexiſtere in virtute cauſæ agentis, non eſt præexiſtere imperfectiori, ſed perfectiori modo, quomodo intelligatur. fol. 17. col. 1. D
Propoſitio per ſe nota quotuplex ſit. fol. 9. col. 1. B
Propoſitio iſta, Deus eſt, eſt per ſe nota, ſecundum tamen ſe, non nobis. ibidem. col. 2. E
Propoſitio iſta, Deus eſt, quibus vijs probetur. fol. 10. col. 2. E
Propoſitio iſta, Agens oportet coniungi ei, in quod mediate agit, quomodo vera ſit. fol. 28. col. 1. C
Propoſitio iſta, ſicut res intelligitur, ita & nominatur, quomodo diſtinguatur. fol. 47. col. 1. E
Propoſitiones veræ de Deo formari poſſunt. fol. 56. col. 4. H
Propoſitio iſta: q.c.d Deus ſcinit &c. quo vera ſit. fol. 68. col. 1. A
Propoſitio iſta, quæcumque Deus ſcit de neceſſitate ſcit, quomodo intelligatur fol. 81. col. 4. I
Propoſitionum quatuor S. Doc, differentia. fol. 83. col. 1. E
Propoſitio iſta, quicumque intelligit ex hoc ipſo quòd intelligit procedit aliquid intra ipſum, quomodo intelligatur. fol. 104. col. 4. I
Propoſitio iſta, effectus aſſimilatur formæ agentis, quomodo vera ſit. fol. 143. col. 3. k
Propoſitio iſta, conceptio rei intellectę ex vi intellectiua, & eius notitia procedit, qualiter intelligatur. fol. 105. col. 1. C
Propoſitiones improprię non ſunt in diuinis extendendę, ſed ex ponendæ. fol, 118. col. 4. I
Propoſitio iſta, Deus non generat, an vera ſit. fol. 130. col. 2. D
Propoſitio iſta, in quocunque genere imperfectum inuenitur, in eodem debet perfectum præexiſtere, quomodo verificetur. fol. 17. col. 4. I
Propoſitio iſta, angelus eſt in loco per modum continentis perfecti neceſſaria eſſe videtur. fol. 179. col. 3. F
Propoſitio cauſalis S. Doc, quòd continuitas ex magnitudine, ſeu ſpatio in motu redundet, per hoc quòd mobile illi magnitudini commenſuretur, an vera ſit. fol. 179. col. 4. F
Propoſitiones S. Doc. Impoſſibile eſt aliquid in aliquo tempore quieſcere, & in vltimo inſtanti illius temporis aliter ſe habere, & omne quieſcens in aliquo tempore in quolibet inſtanti illi⁹ temporis eodem modo ſe habet, an gratia formę, vel materię ſint. fol. 181. col. 3. F
Propoſitiones S. Doc. circa probationem intellectionis, ſeu cognitionis angelorum quo pacto intelligendę ſunt, formaliter, ſcilicet an materialiter. fol. 183. col. 3. H
Propoſitio iſta. S. Doc. nihil aliud eſt, ab actu puro eſt actualitas, an & quo pacto probetur & verificetur. fol. 183, col. 1. C
Propoſitio iſta S. Doc. intelligere ſubſiſtens non poteſt eſſe niſi vnum, an vera ſit. ibid. col. 3. k
In propoſitione iſta S. Doc. quodlibet abſtractum ſubſiſtens eſt vnum tantum, de quali abſtracto, intelligatur. ibidem. col. 4. G
Propoſitio iſta S. Doc. diuerſitas actuum, potentiarum diuerſitatem exigit quomodo intelligatur. fol. 185. col. 4. F
Propoſitio iſta S. Doc. quanto angeli Deo ſimiliores exiſtunt tanto per pauciores ſpecies intelligunt, an vera ſit. fol. 190. co. 1. D
Propoſitio iſta S. Doc. quæ ſunt diſperſa in inferioribus, in ſuperiori adunantur, quomodo intelligatur. fol. 194. col. 3. H
Propoſitio iſta: vnumquodque eſt intelligibile in actu, ſecundum quòd eius ſimilitudo eſt in intellectu, an & in quibus locum habeat. fol. 198, col. 1. D
Propoſitio iſta S. Doc. ſemper prius ſaluatur in poſteriori, quomodo ſumatur. fol. 203. col. 4. K
Propoſitio iſta S. Doc. vnumquodque quod eſt alterius, magis diligit ipſum quàm ſeipſum, quomodo ſaluetur. fol. 206. co. 1. A
Propoſitio iſta: omnis virtus quę non eſt ſua regula a rectitudine actus declinare poteſt, an falſa ſit. fol. 211. col. 3. H
Propoſitio iſta, ſi potentia per ſe reſpice ret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere, quomodo verificetur. fol. 253. col. 1. D
Propoſitio iſta S. Doc. Medium & concluſio ad eandem potentiã pertinęt quomodo intelligatur. fol. 265. col. 1. C
Propoſitio iſta S. Doc. Proceſſus rationis de vno in aliud, hoceſt de principio, ſeu medio ad concluſionem eſt, vt motus, quomodo intelligatur. ibid. col. 2. D
Propoſitio iſta, vnumquodque ſe habet ad formam quæ eſt principium actionis ac ad actionem ipſam, an vera ſit in formis voluntarie principiantibus. fol. 279. col. 3. F
Propoſitio iſta S. Doc. quòd ad omne opus melius viro per alium virum adiutorium præſtatur quàm per ipſam fœminam, genę

ratione tamen excepta, an vera ſit. fol. 306. col. 3. H
Proprietates eſſe in perſonis, tranſitiue & intranſitiue intelligi poteſt. fol. 139. col. 4. G
Proprietates ſunt perſonæ, & in perſonis. ibidem. fol.
Propoſitio iſta S. Doc. proprietates conſtituunt perſonas, ſeu ſecum ſuppoſita ferunt in quantum ſunt ipſæ perſonę, an ſingularis ſit. fol. 141. col. 4. F
Proprietates in diuinis an diſtinguere oporteat. fol. 120. col. 1. E
Proprie dupliciter capitur, vno modo vt diſtinguitur contra communiter, alio modo vt diſtinguitur contra metaphoricę. fol. 48. col. 5. F
Proprium & per eſſentiam quomodo diſtinguantur, & determinentur. fol. 22, col. 2, B
Proprium quomodo ſumatur. fol. 55. col. 3. F
Pouidentiam eſſe in Deo neceſſe eſt fol. 90. col. 3. F
Prouidentiæ diuinæ omnia ſubiacent, non tantum in vniuerſali, ſed etiam in ſingulari. fol. 91. col. 1. B
Prouidentia diuina quibuſdam neceſſitatem imponit, non autem omnibus. fol. 92. col. 3. I
Prouidet omnibus Deus immediate quo ad ordinis rationem. fol. 92. col, 2. B
Prouidet Deus per aliqua media quantum ad executionem. ibi C
Pueri mox nati in ſtatu innocentiæ habuiſſent virtutem motiuã membrorum ſufficientem, non ad quoslibet actus, ſed pueritiæ conuenientes. fol. 32. col. 1. B.
Pueri in ſtatu innocentiæ non fuiſſent nati confirmati in iuſtitia fol. 32. 1. col. 1, C
Pueri in ſtatu innocentiæ non naſcerentur perfecti in ſcientia, ſed abſque difficultate eam acquiſiuiſſent. ibidem col. 3. H
Pueri in ſtatu innocentię non habuiſſent perfectum vſum rationis, ſed ad opera puerilia idoneum. ibidem. col. 4. H
Punctum motum ſicut dicitur cauſare lineam, & tantum in nullo genere cauſę cauſat illam in eſſe, ita nunc ſtans dicitur cauſare æternitatem, non in eſſe reali, ſed in eſſe cognito. fol. 32. col, 2. E
Qualitas in anima poſita ſecundum Sco. corpus paſſibile præterquare non poteſt, quin ipſum patiatur. fol. 317. co. 2. B
Quantitas duplex, molis ſcilicet, & perfectionis. fol. 23. col. 3. F
Quantitas an ſit vnum accidentium ſequentium formam ſubſtantialem. fol. 25. col. 4. G
Quantitatis paſſio an infinitum ſit. fol. 26. col. 1. A
Quantitas ſecundum rem an in Deo ſit. fol. 111. col. 4. K
Quatuor concreta eſſe dicuntur. fol. 225, col. 3. F
Quædam non inconuenit dici ad aliquid ſecundum nomina ſpecifica, quę non dicuntur ad illud ſecundum nomina generica. fol. 142. col. 1. A
Quæſtio quid eſt, quando ſequatur quæſtionem an eſt. fol. 10. col. 2. G
Quæſtio de creatura an miſceri debeat queſtioni de naturæ diuinæ perfectione. fol. 17. col. 3. I
Quæſtio de bono in communi cur a S. Doc. fiat. fol. 18. col. 4. F
Quæſtio de neceſſitate ſcientiæ, vel præſcientiæ Dei reſpectu futurorum quotupliciter diſcuti poſſit. fol. 66. col. 4. G
Quæſtio quæ a Sco, mouetur circa voluntatem abſolutam & noſtram ſcilicet, quæſtio ad habitudinem voluntatis abſolute vo litorum reſpectu. fol. 271. col. 2. C
Quæſtio quę a S. Doc. mouetur de cognitione omnium corporum, non autem de cognitione ſimpliciter an ſit contraria queſtioni, quã mouet de omniũ cognitione ſimpliciter. f. 279. c. 1. E
Quidditates rerum naturalium ſunt ſufficientes cauſę effectuũ, qui naturaliter ordinati apparent. fol. 2, col. 1, C
Quidditas quæcunque vel natura quantumcumque ſecundum rationem quidditatiuam actualis ſit, relata tamen ad eſſe, potentiæ rationem habet. fol. 14. col. 2. D
Quidditatem, ſingularitatem, exiſtentiam ſeu coniunctionem vnius cum altero in rerum natura, & durationem talis exiſtentiæ ſeu coniunctionis in rebus eſſe, certum eſt. fol. 195. col. 2. C
Quidditates ſimplices in cognoſcendo intellectus non poteſt eſſe falſus, ſed aut verus, aut nullus fol. 77. col. 1. B
Quidditas cur proprium intellectus obiectum eſſe dicatur. ibidem, col, 2. A
Quidditas rei materialis, an ſit obiectum intellectus vel ens. fol, 282. col. 1. D
Quidditas rei materialis ſupponit obiectum & motiuum, & adæquatum intenſiue reſpectu intellectus noſtri pro ſtatu iſto, fol. 290, col 2. E
Qui eſt, deo attributum quotupliciter conſiderari põt fo. 56. c. 1. E
Quod vere eſt nulli accidit vniuoce ſumptum, ſecus autem analogice. fol. 15. col. 3. E
Quod & quo, in materia idearum quomodo intelligantur. fol. 70. col. 3. F

Ratio

Ratio formalis obiecti in ſcientia eſt duplex, altera ſcilicet obiecti vt res, altera obiecti vt obiectum, vel altera vt quæ, altera ſub qua. fol. 3. col. 3. I
Rationes duę formales licet ſe habeant conuertibiliter vt ſubiectum & paſſio, non tamen in vnitatis gradu conuertibiliter ſe habent. fol. 4. col. 1. E
Ratio humana quid ſit & quotuplex. fol. 7. col. 3. I
Rationes S. Doc. quinque vijs probantes Deum eſſe, ad quid concludendum afferri poſſunt. fol. 10. col, 2, E
Ratio quam ſignificat nomen an ſit intellectus conceptio de re ſignificata. fol. 49. col. 1. E
Ratio eadem eſt quo ad cauſas agentes & formales, quo ad vniuerſalem extenſionem fol. 83. col. 4. H
Ratio iſta. S. Doc. forma alia ſi præter animam intellectiuam præexiſteret, anima non daret eſſe ſingulariter &c. an procedat, & an Sco. motiuum contra ipſam valeat. fol. 246. col. 2. B
Ratio S. Doc. in reſponſione ad quartum &c. nunquid euacuet vim argumenti Auer. vel in equiuoco laboret. fo. 244. col. 3. K
Ratio. S. Doc. ad probandam cauſalitatem ſubiecti reſpectu proprij accidentis an & quomo do valeat. fol. 254. col. 3. K
Ratio S. Doc. ad probandam intellectus poſſibilitatem, quoniam non ſemper perfectus eſt, an vera ſit. fol. 259. col. 2. E
Ratio S. Doc. ad probandam intellectus poſſibilitatem quantum valeat. fol. 260. col. 3. G
Ratio S. Doc. probantis quòd facere intelligibilia in actu ſit opus noſtrum, an vera ſit. fol. 262. col. 2. D
Ratio S. Doc. circa memoriam intellectiuã an ſequatur, quòd nulla ſit diuerſitas ſpecifica inter quoſcumque intellectus formaliter ſumptos, niſi inter agentem & poſſibilẽ. fol. 264. co. 1. D
Ratio inferior & ſuperior apud Aug. non ſunt diuerſę potentiæ, ſed officijs & habitibus diſtinguuntur. fol. 264. col. 4. K
Ratio veri an ſit nobilior ratione boni, fol. 272. col. 4. F
Ratio boni an ſit obiectum intellectus, bonum autem ipſum obiectum voluntatis. fol. 280. col. 4. I
In rationibus æternis omnia dupliciter cognoſcuntur, ſcilicet obiectiue, vel cauſaliter. ibidem.
Rationibus in æternis obiectiue ſecundum præſentem ſtatum, anima non cognoſcit omnia, ſed bene anima beata. ibidem. K
Rationibus in æternis cauſaliter, ſed non ſolis anima nunc cognoſcit omnia. ibidem. K
Rationes ſeminales in materia corporali multipliciter exiſtunt. fol. 314. col. 4. F
Ratio S. Doc. quæ probat in materia intellectionis angelorum, ordine naturali⁹ habere vt corpora inferiora ſint in potentia ad perfectiones ſuas &c. corpora autem ſuperiora congenitas habeant ſuas perfectiones an probet. fol. 188. col. 4. F
Ratio S. Doc. an ſufficiens ſit, quæ probat quòd neceſſe eſt præter inferiora corpora ponere corpus cœleſtę inferiorum effectuũ actiuum eſſe. fol. 351. col. 3. G
Realis diſtinctio eſt in Deo ſecundum rem non abſolutam, ſed relatiuam. fol. 111. col. 4. F
Regulæ cuiuſdam in applicatione, an implicatio in adiecto committatur. fol. 67. col, 1. E
Regula quando in antecedente ponitur aliquid ad actum animę pertinens, conſequens accipiendum eſt, non ſecũdum eſſe quod in ſe habet, ſed in ipſa anima, quomodo intelligatur ibidem. A
Regula ſubiectionis defectus non eſt culpa, ſed eam culpa ſequitur quomodo intelligatur. fol. 168. col. 4. K
Relatio quando eſt res naturæ, & quando non, & alia multa de relatione. fol. 52. col. 1. D
Relationes quædam ſunt in diuinis realiter. fol. 109. col. 1. C
Et multa alia dubia de ipſis relationibus ibidem.
Relatio non omnis an ſit ab intellectu, vel aliqua a voluntate, aliqua vero ab imaginatiua. ibidem. col. 4. H
Relatio identitatis ſpecifice ſeu generice, eſt relatio realis mutua. fol. 110, col. 1. C
Relatio quomodo diſtinguatur. fol. 109. col. 2. D
Relatio realiter in Deo exiſtens eſt idem eſſentiæ ſecundum rem & non differt niſi ſecundum rationem. fol. 110, col. 2. D
Relationis eſſe, & eſſe eſſentiæ in Deo eſt omnino vnum & idem. ibidem. E
Relatio quo pacto a fundamento diſtinguatur. ibidem. co. 3. F
Relatio an imperfectionem dicat. fol. 111. col. 2. A
Relationes reales tantum quatuor ſunt in Deo, ſcilicet paternitas, filiatio, ſpiratio, & proceſſio. ibidem. col. 4. F
Relationi rni ſecundum ſpeciem, an duę ſecundum ſpeciem corresponderе poſſint. fol. 120. col. 3. I
Relationis nomine quid S. Tho. intelligere dicatur. fo. 140. c. 3. H
Relatio & origo an in modo ſignificandi differant. ibid. col. 1. C
Relatio quontam actum conſequitur, an hipoſtaſes diſtinguere habeat. ibidem. col. 4. G
Relationibus perſonas conſtitui in quantum ſunt ipſæ perſonæ,
quid ſignificetur, & quam vim habeant illa verba, cum ista præpoſitione. A. adiuncta, abſtractum & concretum &c. ibidem. K
Relatio ſubſiſtens facit diſtinctionem ſuppoſitalẽ, & quid dictio, aliud, ſignificet. fol. 141. col. 2. B
Relatio in via San. Doc. an perſonæ conſtituiua ſit. f. 142. c. 2. D
Relationes actus notionales conſequuntur. ibidem. col. 1. C
Relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura quid ſit. fol. 158, col. 3. k
Relatiui ſpecifica ratio quo in eſſe ad aliud cõſiſtat. f. 120. co. 3. F
Relatiuũ vnum quo nam pacto in alio eſſe dicatur. f. 150. col. 4. G
Repræſentari diſtincte non dicitur res niſi illa condicio repræſentetur, quæ formaliter in ſuo proprio & eſſentiali eſſe conſtituitur. fol. 193. col. 2. D
Repreſentatiuum quantum contingit eſſe, tantum contingit eſſe ipſam cogitationem. fol. 94. col. 2. B
Reprobat aliquos Deus. ibidem.
Reprobatio quid ſit, & quo pacto S. Doc. rõ intentũ inferat. ibi. D
Reproborum numerus non eſt omnino certus. fol. 97. col. 4. K
Res in ſacra doctrina dupliciter ſigna fieri dicuntur. fo. 8. col. 2. E
Res an ſit cauſa finalis in intentione, an in executione. f. 20. c. 2. B
Res diuerſorum generum nullo modo comparabiles dicuntur, quando vt ſic accipiuntur. fol. 22. col. 2. A
Res perfecta dupliciter dici poteſt, ſcilicet ſimpliciter, & ſecundũ quid. ibidem. col. 4. F
Res graduantur ex ſuis eſſentijs in perfectione, ſimpliciter non completiue, ſed radicaliter. ibidem. G
Res nulla alia a Deo eſt infinita ſimpliciter, quamuis ſecundum quid infinita eſſe poſſit. fol. 24. col. 3. H
Res ipſa re ſubſiſtente, cuius tantum eſt eſſe proprie loquendo quando ſumiatur fol. 32. col. 2. A.
Res vt in ſpeculo voluntario, an in ipſo Deo exiſtant. f. 43. co. 3. B
Res ſunt in Deo ꝓprie, vt in cã metaphorice aſſt in ſpeculo. ibi. E
Rerum cauſalitas dupliciter conſiderari poteſt, ſcilicet primo ſecundum ſe, alio modo vt eſt qualitas. fol. 62, col. 1, A
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant. f, vt tamen artificiales ab humano. fol. 75. col. 4. K
Res ſicut ſe habet ad eſſe, ita & ad cognoſci. fol, 77. col. 1. k
Res eadem melior formaliter fieri non poteſt. fo. 202. col. 3. G
Res eadem poteſt fieri melior accidentaliter. ibidem.
Re qualibet a Deo facta, adhuc aliam meliorem facere põt. ibi. H
Res omnis diuina an habeat quicquid inueniri poteſt infra latitudinem rationis formalis. fol. 147. col. 4. k
Res per eſſentiam vocatur, quando tres conditiones habet. fol. 154. col 3. K
Rerum diſtinctio ſeu multitudo eſt, ex intentione primi agentis, qui eſt Deus. fol, 164. col. 3. K
Rem locatam præſentem eſſe in loco quot modis ex ſenſibilibus imaginamur. fol. 176. col, 2, C.
Rei-preſentia exiſtentis in loco ad locum eſt duplex, ſcilicet circumſcriptiua & diffinitiua. ibidem.
Re in qualibet, duo ſunt, ſquidditas, & exiſtentia. fo. 273. col. 2. A
Res cuius ſpecies intelligibilis eſt ſimilitudo, eſt quod primo intellectus intelligit. fol. 284, col, 2, I
Rem eandem non contingit melius intelligere, ſi ly melius actum ex parte obiecti determinet. fol. 288. col. 3. H
Rem eandem melius intelligere contingit, ſi ly melius actum ex parte potentiæ determinet, ibidem. I
Res quædam in eſſe mediantibus aliquibus cauſis Deus conſeruat. fol. 327. col. 4. k
Res in duplici ordine exiſtit, quędam ſunt quibus creari cõuenit per ſe, quædã vero, quibus per accidens cõuenit. fo. 328. col, 1. D
Res omnis naturalis accipiẽdo rem, vt contra concurſum diſtinguitur, an habeat cauſam, ex qua neceſſario fiat. f. 354. co. 4. I
Rebus in inferioribus, quædam a caſu & fortuna facta apparent. fol. 355. col. 2. D

Sacra doctrina vt eſt vna, pro tota ſcientia theologica ſumitur, & ſupponit pro vnitate ſpecifica ſpei ſpecialiſſimæ. fo. 3. co. 3. H
Sacra doctrina an ſit ſcientia altioris ordinis quàm ſint phiſicæ ſcientiæ, & an contineat conditiones ſpeculatiuas & practicas formaliter. fol. 5, col. 1. D
Sacra doctrina quomodo maxime ſapientia inter omnes humanas ſapientias exiſtat non ſolum in genere ſed ſimpliciter, & quomodo ly ſim pliciter capiatur. ibidem. col. 3. I
Sacra doctrina ꝙ de Deo propriſſime conſideret, & cõſequenter ſecundum quod eſt altiſſima cauſa, quo probetur. ibid. co, 4. G
Sacra doctrina quando pro doctrina reuelata vt eſt concluſionum ſumi habeat. fol. 2. col. 2, C
Sacra doctrina eſt ſcientia ſubalternata ſcientię Dei & beatorum ibidem. col. 3. K
Sacra doctrina credit principia ſibi a Deo reuelata. ibidem.
Sacra doctrina eſt ſcientia vna. fol. 3. col. 3. I
In Sacra doctrina omnia conſiderata, an in vna formali rõne cõue

niant ideſt,diuina reuelabilitate.fol.4.col.2. B
Sacra doctrina eſt dignior ſecundū quòd ſpeculatiua omnibus ſpeculatiuis,& ſm quòd practica omnibus practicis.5.col.1.D
Sacra doctrina eſt maxima ſapientia inter omnes ſapientias humanas,non ſolum in genere,ſed ſimpliciter.ibidem.col.3.I
Sacra doctrina non arguit ad principia,ſed ad cōcluſiones ex principijs.fol.7.col.2.A
Sacra doctrina diſputat arguendo contra negantes principia eius, ſi eius aliquid concedant.ibidem.
Sacra doctrina diſputat ſoluendo tantum contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes.ibidem.B
Sacra doctrina congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & ſpiritualia.ibidem.col.4.K
Sacra doctrina ſub vna litera plures ſenſus habet ſcilicet, literalē & ſpiritualem.fol.8.col.2.C
Sanctus Doc. cur ſepiſſime multa dicat, quæ ipſe non probat. fol.196.col.1.A
Sācti ſi vidēt oīa quæ hic aguntur,an vana videatur ſpetialis, qō. S.Doc.an sācti videāt orōnes nras ad ſe directas.fo.302.co.3. F
Sapia Dei ſicut eſt cā diſtōnis rerū,ita & inæqualitatis.f.165.c.2.A
Sapientię nomen quid importet.fol.5.col.3.H
Sapientiæ nomen notitiam ordinatiuam & iudicatiuam quando que importat.ibidem.I
Scibilium limes in vna ſcientia quid ſit.fol.7.col.1.A
Scientia Phyſica,ſeu naturalis dupliciter dici poteſt, ſcilicet obiectiue & effectiue.fol.1.col.1.E
Scientia vt eſt intellectualis virtus quo ſumatur.fol.2.col.2. C
De rōne ſcientiæ abſolute, vt diſtinguitur contra alios habitus, ſeu virtutes intellectuales eſt habere concluſiones in principijs viſibiles.fol.3.col.2.E
Scientia eſt duplex ſcilicet,ſubalternans & ſubalternata. ibid. D
Scientia ſubalternans & ſubalternata quam euidentiam concluſionum in ſeipſis habeant, & fere tota materiam ſcientiarum ſubalternantium & ſubalternatarum. ibidem.E
Scientiæ ſubalternatæ quæ concurrant, ibidem col.3.G
Scientia,an virtute in principijs contineatur.fol.6.col.3.I
Scientia Dei nullo modo diſcurſiua eſt.fol.61.col.4.I
Scientia Dei eſt cauſa rerum.fol.62.col.1.A
Scientia Dei cauſa eſt non niſi voluntate adiuncta.ibidem.E
Scientia Dei quę eſt prima, an neceſſaria ſit.fol.65.col.4.K
Scientia Dei non eſt variabilis.fol.67.col.4.K
Scietiarū quædā eſt ſpeculatiua tm;quādā practica tm, quędam ſm quid practica,& ſecundum quid ſpeculatiua.fol.68. col. 3. F
Scientia Dei de ſeipſo eſt ſpeculatiua tantum.ibidem.k
Scientia de alijs a Deo, ſpeculatiua eſt & practica.ibidem.
Scientia Dei dupliciter loqui pōt abſolute & reſpectu ſciri.ibi.co.4.G
Scientia non omnis infuſa ſpecie ab acquiſita diſtinguitur, ſicut nec eſt eiuſdem ſpeciei cum acquiſita.fol.313.col.2.A
Scire omnes rationes contra fidem eſſe ſolubiles aliud eſt,& aliud eſt ſcire eas ſoluere.fol.7.col.3.H
Scita a Deo contingentia ſunt, propter cauſas proximas; neceſſaria autem relata ad ſcientiam Dei.fol.66.col.1.A
Scriptura diuina vtitur nominib⁹ ꝓceſſionē ſignificatibus, & alia multa ad materiā ꝓceſſionis in diuinis ſpectantia.f.104.co.3. I
Scripturę conſuetudo attendenda eſt,in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes.fol.174.col.4.K
Semē ſm Sco,nec eſt actiuū generationis ſubſtātialis, nec organizationis,ſed cuiuſdā prędictę alternationis tātū.f.359.c.1. C
Seminis virtus,aut virtus quę eſt in ſemine,an deueniente anima rationali etiam remaneat, & ſimiliter ſpiritus, & quę erat corporis formatiua, regitiua efficiatur.ibidem.col.3.H
Semen humanum,an & quo pacto materiam diſponat pro anima ipſa intellectiua.fol.360.col.1.E
Sēmen non reſoluitur ex alimento determinato iam ad membra. fol.363.col.2.D
Semen eſt ſuperfluum alimenti.ibidem.col.3.F
Senſus literalis an multiplicari poſſit.fol.8.col.4.F
Senſus vel intellectus quo pacto eſt aliud a ſenſibili vel intelligibili.fol.58.col.1.D
Senſus reſpectu ꝓpri obiecti,nō eſt falſus niſi per accīs, ſed reſpectu ſenſibilis cōmunis & per accidens,eſt falſus.fol.76.col.2. C
Senſus dupliciter capitur, vno modo vt cognoſcit res,ſecundo vt offert ſuperiori potentiæ, & hoc dupliciter. ibidem.col.3.F
Senſus diſtinguit ſm diuerſitatē immutatiui exterius.f.257.c. 1.E
Senſus ſunt quinq; iuxta quinq; immutatiui ſpecies.ibid.co.2.A
Senſus nomine rē exteriorē tm ſignificamus.fol.269.col.3.H
Senſus dupliciter immutari poteſt ex parte obiecti & ex parte organi.fol.344.col.1.C
Senſus ab angelo vtrinque, ſcilicet ex parte obiecti, & organi immutari poteſt.ibidem.
Senſualitas nomen eſt appetitus ſenſitiui.fol.269.col.1.C
Senſualitas eſt genus potentię appetitiuę diuiſum in irascibilem, & concupiſcibilem, vt diuerſas ſpecies.ibidem.col.2.A.
Sēſitiuę partis vires interiores nō eſt neceſſe ponere niſi quatuor. ſenſum cōem,fātaſia,eſtimatiuā, & memoratiuā.f.257.co.4. F
Sermones interpretandi ſunt ſemper ſecundum ſubiectam materiam.fol.12.col.4.F
Significare qd eſt, & eſſe nomē ſubſtātiale an idē ſit.f.48.col.2.C
Significare aliquid vt diſtinctū,ſeu in ratione diſtincti dupliciter cōtingit, ſcilicet formaliter & fundamēraliter.fo.50.col.1.D
Signare oportet eē in diuinis in abſtracto & cōcreto nō ſolū nōia eſſentialia,ſed ēt ꝑſonalia ſ.paternitatē & ꝑrem.f.120.co. 1. C
Significari vt res,quid.& quid ſit ſignificari vt rō. ibidem. col.4. K
Significari vt res quędam,eſt ſignificari vt res ſingularis in rerum natura.fol.121.col.3.k
Signum.S.Doc.quòd rādij ſtellarum diuerſos effectus habent iuxta ſtellarū diuerſitatem,quo ad propoſitū facit.f.227.col.1.A
Similitudo quotuplex ſit. fol.17.col.3.I.
Similitudo ex parte videntis an per accidens concurrat ad Dei viſionem,inquantum ſimilitudo eſt fol.39.col.3.I
Similitudo.S.Doc.an valeat,ſicut cōrpus non poteſt formam diuerſis figuris &c. fol.45.col.3.H
Similitudo perfecta in genere creaturarum factibilium,an & quo modo datur.fol.170.col.2.C
Similitudo dupliciter ab imagine diſtingui poteſt, vno modo vt præambula ad ipſam,alio modo vt ſubſequens & perficiens ipſam.fol.311.col.2.C
Simplex quo pacto apud Theologos & Philoſophos ſumatur. fol.246.col.1.E.
Sindereſis inſtigatorium ad bonum dicitur.fo.266.col.2.C
Sindereſis non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus reſpectu principiorum in operabilibus.ibidem.D
Singularitas ſm Auer.an intellectionē impediat, accipiendo ſingulare vt diſtinguitur cōtra vniuerſale in prædicado, vel vt diſtinguitur contra vniuerſalitatē ſpeciei in eſſendo fol.244.col.2. E
Singularitas materialis ſm Auer.intellectionē ipedit.ibi.col.3.F
Singularia quęcunq; ſunt per diuiſionem naturæ ſpecificæ ſecundum Auer.in eis ſingularia materialia exiſtunt.ibidem.
Singulare cognoſcens,in cauſis vniuerſalibus an cognoſcat ſingulare inquantum huc.fol.194.col.2.C
Singulare ſm mentem.S.Doc.quoruplicia ſunt.fo.244. col.3.G
Sint dictio,non denotat aliquem ſpecialem modum eſſendi, ſed abſolute ſumitur.fol.16.col.4.k
Solus cathegoreumatice non poteſt addi termino eſſentiali in diuinis fol.118.col.2.C
Solus,multipliciter diſtinguitur. fol.eodem.col.4.G
Solus pater eſt Deus.ibidem.
Solus Deus omnia per eſſentiam ſuam cognoſcit.fol.190.col. 4. I
Somnijs & alienationibus a ſenſibus corporis an magis diuinę reuelationes percipiantur, & futurorum puiſiones fo.46.co.1.C
Sophiſma figuræ dictionis eſt quādo mutuæ quo in qd.f.36.c.2.E
Sophiſma conſequentis an ſit, cum dicitur eſſe principium vtię conuenit corpori inquantum tale.fol.235.col.3.I
Sortes an totum compoſitum ſignificet, & an ſit vnum ſimplici tertiue ſubſtantialiter non per informationem,ſed & per formę aſſiſtentiam.fol.241.col.1.C
Speculatiuum & practicum quomodo ſumantur.fo.68.col.3. H
Species rerum ſunt ſeparatæ.fol.23.col.1.D
Specrem intelligibilem vniri perfecte intellectui,an ipſam ſit inherere intellectui.fol.39.col.4.k
Species plurium repreſentatiua ad obiectum adequatum,vno modo comparatur,ad obiectum vero inadequatum duobus modis comparari poteſt.fol.60.col.1.A
Species intelligibiles an dentur.fol.188 col.2.B
Species per quas angeli intelligunt a rebus accepte non ſunt, ſed eis connaturales exiſtunt.ibidem.col.4.F.
Species aliqua intelligibilis ipſi⁹ Dei an ponēda ſit,an ipſa ēntia ſubſtantiæ intellectualis locum ſpeciei intelligibilis repreſentantis Deum,tali intellectui ſufficiēter ſuppleat.fol.193.col.2.D
Species nulla creata an ſit immediatum principium alicuius operationis.fol.185.col.3.R
Species impreſſa angelo adeo ſe habet,ſicut i oculo eſſet naturaliter cōgenita ſpēs alicuius obiecti,pura huius albi.fo.195.col.3.G
Spēs intelligibilis ſm S.Doc.an numerent inter formas naturaliter agētes,quæ.ſ.ideo nō agūt quia impediunt.fol.279.col.4.G
Species intelligibilis eſt qua intellectus intelligit.fo.284.col.4.H
Species intelligibiles eſt,qđ ſecūdario intellectus intelligit. ibi.I
Spirituſſanctus an,& quo pacto vt amor diuinus procedere dicatur.fol.128.col.1.B
Spirituſſanctus quotupliciter ſumatur.fol.127.col.4.I
Spirituſſancti quæſtio cum ſit vna, & ſcita duo, quomodo litera. S.Doc procedat.fol.128.col.1.C
Spirituſſanctus neceſſario a filio procedit.ibidem.col.2.B
Spirituſſanctus a patre per filium procedit.fol.130.col.3.F

Spiri-

Spirituſſancti, pater & filius ſunt vnum principium.ibidem. K
Spūſſanctus,an vt amor,vel vt impreſſio procedat.fo.131.co.4.G
Spirituſſanctus cum ſit a voluntate vt a principio,an poſſit ſic, & aliter ſe habere.fol.144.col.1.A
Spiratiuum principium, vt ſic an ſuppoſitorum pluralitatem exigat.fol.130.col.4.k
Subſiſtens quomodo capiatur.fol.236.col.1.C
Subſiſtere dupliciter capitur, vno modo vt ſignificat tantum affirmationem eſſendi in rerum natura, & negationem ſubſtentationis in alio quōcūq;, alio modo ſubſiſtere importat quendam naturalem entis modum.fol.184.col.4.G
Subſiſtere quid faciat & includat.fol.154.col.4.I
Subſtātia corporea sūpta quo,& cōtra qđ diſtinguat.fo11.co.3.k
Subſtantia quomodo per ſe ipſam indiuiduatur, & quomodo ex parte accidentium,& quomodo per ſubiectum.fol.111.co.3.k
Subſtantia materialis quo modo per materiam indiuiduatur ſub certis dimenſionibus tamquam per proprium & intrinſecum, non ſolum conſtitutiuum, ſed diſtinctiuum.ibidem.col.4.F.
Subſtantia intellectualis,vt ſic,an materialis ſit, ideſt independēs in eſſe a materia.fol.170.col.4.H
Subſtantijs quæ apud nos ſunt rō inuenię generis ſeorſum exiſtēs in rerū natura abſq; nobilitate ſupaddita nature.f.172.c.4.G
Subſtantia intellectualis quo corpus naturaliter vnitum habere poſſit,& quis modus a S.Doc.excluſus fuerit.fo.174.col.3. F.
Subſtantiæ an a corporibus ſimpliciter ſeparatæ ſint,vel inquantum ſunt intellectuales.ibidem.k
Subſtantias per naturales formas immateriales perfecte cognoſcere non poſſumus.fol.296 col.3.F
Subſtantiua prædicantur de tribus perſonis ſingulariter tantum, ita quòd non pluraliter.fol.135.col.3.G
Summum exceſſus,ſupremi reſpectum addit.fol.22,col.1.A
Summum exceſſus,ſupremi reſpectum addit.fol.22,col.1.A
Temporale,an per ſe de natura intētiōe exiſtat f.319.c 2.A
Tempus vtrumque modum angeli menſurans aliud eſt a tempore menſurante motum cœli, quoniam angeli motus ex eo non dependet fol.181.col.2.E
Tētare ē experimētū ſumere,& quotuplex ē tētatio.f.348.c.4.H
Tentare vt perpetratiōe peccati noceat, diaboli propriū eſt. ibi. I
Theologia an ſit ſcientia & ſcietiæ Dei ſubalternata.fo.2.co.3. k
Theologia noſtra dupliciter conſiderari poteſt,vno modo ſecundum ſe,alio modo vt in nobis viatoribus.ibidem.col.4.K
Theologia beatorum & noſtra an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum eſt,& conſequenter ſunt vna ſcientia ſecundum ſpeciem ſpecialiſſimam.fol.4 col.1.B
Theologia nec eſt pure practica,nec pure ſpeculatiua, ſed eſt altior comprehendens in ſe eminentius practici & ſpeculatiui rationem.ibidem.col.3.F
Theologia ex quibus principijs procedere dicatur.fol.7.col.3.I
Theologia ſi ex naturalibus rationibus procedit vt ex extraneis & probabilibus, cur tantus labor a doctoribus ſpeculatiuis aſſumptus eſt.ibidem.col.4.F
Theologia qūo ꝓp neceſſitatē & vtilitatē metaforis vtat.f.8.c.1.B
Theologiæ proprium eſt accommodare res vniuerſaliter ad ſacrā doctrinam ſpectantes,vt ſigna ſint cum ſiunt.ibid.col.3.I
Theologia noſtra cum nihil aliud ſit quàm impreſſio & ſigillum eſſentiæ diuinę proprium, ad quę ſe extendat.fol.4.col.3. I
Theologia ſub ſe practicū & ſpeculatiuū cōprehēdit.ibid.co. 4. G
Theologia eſt magis ſpeculatiua quàm practica.ibid.co.4.F.
Thelogia an comprehendit ſub ſe practicum, & ſpeculatiuum ꝑ modum aggregationis.ibidem.H
Theologꝰ quo pacto philoſophorū rōnes ſoluere hēat.fo.7.c 2. E
Terminus relatiui inquantum terminus an ſit res abſoluta, ac ꝑ hoc nullum oportet ponere correlatiuum vt alterum relatiuū terminet,nec ſm rem,nec ſecundum rationem.fol.52.col. 2. E
Termini nomine quando intelligatur id ad quod relatiuum dicitur & qp in relatiui diffinitione ponere oportet.fo.53. co. 1. A
Termini numerales quid ſint.fol.116.col.2.E
Termini numerales in diuinis ſignificant illa, de quibus dicuntur,ſolam negationem addendo. ibidem.col.3.I
Termini motus angelici cuius naturæ ſunt.fol.180.col.2.C
Totalitas triplex,quantitatiua,eſſentialis, & poteſtatiua, & eorum differentia,& quomodo diſtinguantur.fol.249.co. 3. k
Totalitas quantitatiua an ſit differens habitudo formæ ad totū, & partes quæ in extenſionem formæ committatur.ibid.col.4.I
Totalitas eſſētialis an formis & aīæ ꝑ ſe cōueniat.fo.250,co. 1. B
Trinitas quo pacto impugnetur a negantibus productiones in diuinis,eſſe ipſas actiones immanentes.fol.108.col.3.G
Trinitatis nomine in diuinis vtendum eſt.fol.117.col.3.F
Trinitatis diuinarum perſonarum ad cognitionem, impoſſibile eſt per naturalem rationem peruenire fo.119.col.1. D
Tripſr aliqua ꝑſa ſimplici & vno intuitu videri cōtigit.f.199.c.3.f
Triſtitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus ſeparatis.fol.220.col.2.A

Vegetatiuæ partes ſunt tres.fol.256.col.3.k
Vegetatiuę potētię in gñe tres eſſe dicuntur,ibi.d.col.4.G
Velle, an poteſt aliquis incipere, quia incipit eſſe vel cognoſcit bonum alteri.fol.84.col.1.E
Verbo oia q̄ vident nō ſucceſſiue,ſed ſimul videtur.fo.45.co.1. A
Verbum diuinum quomodo procedat vt res eiuſdem naturę cū I. Deo,quando ibi intelligere eſt eſſe.fol.106.col.2.E
Verbum,vt verbum eſt ipſum intellectum in actu interius quod habeat.ibidem.col.3.F
Verbi nomen in diuinis proprie ſumptum eſt perſonale, & nullo modo eſſentiale.fol.124.col.1.C
Verbum in diuinis an conceptum intellectus ſignificare habeat. ibidem.col.4.H.
Verbū Dei qūo ꝓprie & metaphorice ponatur.fo.125.co. 2. C
Verbi nomen proprie dictum in diuinis eſt proprium nomen perſonæ filij.ibidem.col.3.H
Verbo Dei reſpectus ad creaturas importatur.fol.126.col.1.B.
Verbum Dei patris & creaturarum expreſſiuum eſt.ibidem.D
Verbum Dei eius quod eſt in Deo patre, eſt tantum expreſſiuū, creaturarum vero eſt expreſſiuum & operatiuum.ibidem.
Verbum Dei an ex vi productionis ſuę non procedat ex ſcientia creaturarum,ſed diuinę eſſentię.ibidem.col.4.A
Et an verbum ſic procedat de ſcientia ſolius eſſentię quòd nō procedat,vt verbum perſonæ niſi concomitanter.ibidem.
Verbum Dei quid ſignificet.ibidem.col.4.I
Vere quod eſt, nulli accidit vniuoce ſumptum, ſecus analogice. fol.15.col.3.k
Verum & ens conuertuntur.fol.72.col.4.k
Verum an in communi cognoſcibile importet.fol.73.col.1. C
Veri ratio abſoluta prior eſt ratione boni.fol.73.col.3.I
Verum & falſum ſunt contraria.fol.77.col.2.D
Veritatem eſſe in communi, an per ſe notum ſit.fol.9.col.4. H
Veritas principaliter eſt in intellectu,ſecundario in rebus in ordine ad intellectum,a quo dependent.fol.71.col.3.G
Veritas proprie loquendo tantum eſt in intellectu componente & diuidente. fol.72.col.1.D
Veritas non ſolum eſt in Deo, ſed ipſe eſt veritas prima & ſumma.fol.73.col.4.H
Veritas qua omnia veri ſunt, quodammodo eſt vna, & quodam modo non.fol.74.col.1.B.
Veri rō quo entis apprehenſionem aſſequatur.fol.73.col.1.E
Veritas quo pacto eſt conformitas intellectus & rei.fol.72.co.3.G
Veritas intellectus quomodo multiplicetur,& quomodo inuenia- tur vniuoce in omnib⁹ intellectibus ſaltē creatis.fo.74.co.1. D
Veritas diuina omnia eſſe vera,quomodo intelligatur.ibi.co.2.A
Veritas nulla creata eſt eterna.ibidem.col.3.K
Veritas intellectus diuini eſt immutabilis, noſtri autem intellectus mutabilis.fol.75.col.1.A
Veſtigium quid ſit & quomodo ſumatur.fol.161.col,2.E
Veſtigio & imagini commune eſt repreſentare, & quæ differentia ſit.ibidem.col.3.F
Veſtigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur.ibid.k.
Videri aliquid dupliciter poteſt, vno modo in ſeipſo ſubiectiue, alio modo in alio obiectiue.fol.44.col.1.B
Viæ duę in materia intellectionis angelorum a S.Doc.poſitæ,quo modo ſuſtineantur. fol.189.col.2.E
Vires animæ affixę organis, & aliæ formæ naturales ſunt in materia corporali depreſſe, anima vero eleuatur ſupra totum ordinem corporum, vtpote naturam excedens quæ eſt principium formale cuiuſque actiui corporei,
Virtus agentis dupliciter augeri poteſt, vno mō ꝑ ſimplicē manſionem,alio mō per alterius formæ appoſitionę.fol.41.co.4. H
Virtus nulla operatiua ſiue angeli,ſiue cuiuſcumque creaturę eſt eius ſubſtantia,fol.185.col.3.K
In vita hac per rationem naturalē poſſumus cognoſcere Deum ſm quod eſt prima omniū cauſa excellentiſſima.fol.26.col.3.F
Vita ꝓprie eſt eē ſubſtātiale,min⁹ ꝓprie vero ē operatio.f.78.c. 1. E
Vita maxime proprie eſt in Deo.ibidem.col.3.K
Vita diuina ſunt omnia in Deo.fol.79.col.2.E
Vita vel viuere tripliciter dici poteſt.ibidem,I
Viuentia propria ſunt illa, quæ ſeipſos ſecundum aliquam ſpeciem motus mouent,fol.77 col.4.K
Viuentium modi ſunt quatuor.fol.355.col.4.I
Vltimum & primum in propoſitionibus generationis ordinem denotant, & quomodo etiam ſupponant.fol.20.col.3.G
Vniformitas vnitatis ſpecies eſt.fol.31.col.3.I
Vnio animæ intellectiuę ad corpus quid ſit,& quomodo etiam naturalis.fol.242.col.4.K
Vnio dupliciter capitur, vno modo pro relatione vnionis intra materiam & formam,alio modo pro fundamento illius relationis,fol.243.col.1.A
Vnitas ſi actus intelligendi exiſtat quid inferatur.fol.147.co.3.K

Vnitas

Vnitas virtutis in angelo qualis sit, realis, scilicet an formalis, an vtraque simul. fol. 178. col. 1. D
Vnitas effectus qualis in angelo existat, formalis an numeralis. ibidem. K
Vniuersalia physica, mathematica, & metaphysica, quomodo inter se differant. fol. 19. col. 3. I
Vniuersale an ab intellectu nro primo cognitũ sit. fo. 289. co. 3. I
Vniuersi suprema pars, ideſt angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum non secundum quasdam perfectiones simpliciter, sed secundum omnes, magis tamen & minus secundum gradus suos. fol. 190. col. 2. C
Vniuocatio posita a S. Doc. in quadam sua consequentia, quomodo intelligatur. fol. 49. col. 4. H
Vnum non dicit rationem perfectionis, ac consequenter nec vnitas, nec eius species dicunt perfectionem simpliciter, formaliter loquendo, sed a perfectione & imperfectione abstrahunt. fol. 22. col. 4. K
Vnum an prius enti conueniat, quàm simplicitas & immutabilitas. fol. 35. col. 4. H
Vnum supra ens addit non rem aliquam, sed solam diuisionis negationem. fol. 36. col. 1. B
Vnum cum ente conuertitur. ibidem.
Vnum an supra ens aliquid addat. ibidem. C
Vnum diuersimode multis opponitur. ibidem. col. 3. K.
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur, scilicet substantialiter & formaliter. ibidem. col. 4. K
Vnum quodque, secundum quòd est actu, operatur. fol. 57. col. 3. I
Volitum est aliquid vt finis, & ut est ad finem. fol. 81. col. 1. B
Voluntas pro quo sumatur. fol. 80. col. 1. A
Voluntas est in Deo sic, quòd suum velle est intelligere. ibidem. B
Voluntas Dei est causa rerum. fol. 82. col. 1. E
Voluntatis diuinę nulla est causa. ibidem. col. 4. K
Voluntas quando non pro velleitate, sed pro velle simpliciter sumitur. fol. 83. col. 3. H
Voluntatem Dei semper impleri necesse est. ibidem. I
Voluntas diuina quibusdam a se volitis necessitatem imponit, & quibusdam non. fol. 84. col. 4. F
Voluntas Dei omnino immutabilis est. ibidem. col. 1. B
Voluntas signi a voluntate simpliciter in ipso Deo distinguitur. fol. 86. col. 3. H
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur. fol. 87. col. 1. A
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tamquam eiusdem terminus. fol. 106. col. 4. I
Voluntas concomitans, & voluntas principians, quomodo vocentur. fol. 143. col. 3. G
Voluntas & natura in causando, in quibus differant. ibidem. I
Voluntas an verificetur, vt productiua ad extra tantum, an vt intra productiua. fol. 144. col. 1. A
Voluntas in communi dupliciter considerari potest. ibidem. C
Voluntas an mere naturaliter aliquem actum habeat. ibidem.
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat. ibidem. col. 2. D
Voluntas quomodo æquiuoce sumatur. ibidem. col. 4. K
Voluntas est in angelis. fol. 201. col. 2. E
Voluntas angelorum neque est intellectus, neque natura eorum. ibidem col. 4. H
Voluntas angeli an intellectus esse dicatur. fol. 2. col. 2. E
Voluntas & liberum arbitrium an vna & eadem potentia secundum veritatem sint. ibidem. col. 3. H
Volũtas pfecta an impossibiliũ an respectu ẽe possit. fo. 213. co. 2. D
Voluntas antecedens velle an possit, absque consequentis volitione. ibidem E
Volũtas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit. fol. 218. col. 4. I
Voluntas, coactionis necessitate nihil velle potest. fol. 270. co. 3. H
Voluntas an violentari possit, & aliquid coactionis necessitate velle. ibidem. I
Voluntas potest aliquid velle ex finis, seu suppositionis necessitate. ibidem. K
Voluntas necessitate naturali aliquid vult. ibidem. col. 4. F.
Voluntas non quæcumque vult, de necessitate vult. fo. 271. co. 4. F
Voluntas an vltimo fini in vniuersali necessario inhęreat. fol. 272. col. 1. G.
Voluntas Deum videntis an Deo necessario inhęreat. ibid. co. 3. F
Voluntas est interdum nobilior secundũ quid intellectu. ibid. K
Voluntas mouet intellectum, & omnes animæ vires effectiue. fol. 274. col. 2. D
Voluptatis actus ab intellectu cognoscitur. fol. 295. col. 1. E
Voluntas dupliciter mouetur, vno modo, sicut obiectum, alio modo, sicut dans ipsam virtutem volendi. fol. 330. col. 1. A
Voluntatem vtroque modo mouere, & maxime secundo, scilicet interius inclinando, proprium Dei est. ibidem. B
Voluntas dupliciter moueri potest, ex parte scilicet obiecti, & ex parte potentiæ. fol. 333. col. 1. E
Voluntas etiam dupliciter moueri potest, scilicet ab intrinseco, & extrinseco. fol. 343. col. 2. B.
Voluntas a solo Deo ab intus immutari potest. ibidem. C
Voluntatem obiectiue efficaci sufficientia solum Deus mouet, angelus vero persuasione. ibidem. A
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt, non tamen necessitate. ibidem. D
Voluntarium an soli Deo notum sit. fol. 196. col. 2. E

FINIS.

PRIMA PARS SVMMAE THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS S. THOMAE AQVINATIS

Cum commentariis

REVERENDISS. IN CHRISTO PATRIS D. D. THOMAE DE VIO, CAIETANI,

Ordinis Prædicatorum S. R. E. tituli S. Xysti Presbyteri Cardinalis, artium, & sacræ Theologiæ, Doctoris celeberrimi.

INTENTIO diui Thomæ in hoc proœmio manifestata, & ex parte officii Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduersari uidetur prima fronte intentioni meæ: dum textus nouitiis cõstructus, a me Doctorum subtilitatibus replendus creditur. Verũ, si autoris rationes hic redditas, diligentius discusserimus, aberrasse meum propositũ non uidebitur. Nouitiis nãque opus hoc cõuenire dicitur, nõ ratiõe facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorii tractatus, sed ratione sectarum, supersluitatum, omissæ repetitionis, & pulcherrimi ordinis ab ipso inuẽti. Vt enim in processu apparet, oẽs theologales difficultates, & ex propriis hic distinctæ tractantur. Et quoniam quandoq; minus pspicaces ac impares opus hoc sortitur interpretes, multosq; habuit impugnatores, & sectatores multo plures pareret si perspicuum fieret: necessariũ fore duxi, profecturis in theologia exponere opus hoc: & non maiora, sed posteriora, & modernis minus nota apponere, iuxta mei uires ingenii: id omnes monens, ut dictorũ tantum rationes uideant, atque examinent: & sic acquiescant uel refutent. Non enim tanti sum, nec sic arrogans, ut meam proponam authoritatem. Sed eatenus dico hic & ubique, quatenus reddita ratio testatur. Propterea ubi defecero, correctori, ut adiutori gratias ago. Verba quoque erroris, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorum huiusmodi, non contra personas, sed contra opiniones, & hoc etiam quatenus minus solidæ sunt uel apparent, interpretãda esse uolo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus uero non nisi ut dissonant, aduersari intendo.

PROLOGVS.

QVIA catholicæ ueritatis Doctor, non solum proiectos debet instruere: sed ad eũ pertinet etiam incipientes eruditre (secundum illud Apostoli 1. ad Corint. 3. Tanquam paruulis in Christo, lac uobis potum dedi, non escam.) propositum nostræ intentionis in hoc opere est; ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere, secundum quod congruit ad eruditionem incipientium.

Dubio 1153 Considerauimus nanque huius doctrinæ [d] nouitios, in his quæ a diuersis conscripta sunt, plurimũ impediri: Partim quidem propter multiplicationem inutilium quæstionum, articulorum & argumentorum: Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundũ ordinem disciplinæ; sed secũdum quod requirebat librorum expositio, uel secundum quod se præbebat occasio disputandi: Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionẽ generabat in animis auditorũ.

Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cũ confidentia diuini auxilij ea, quæ ad sacram doctrinã pertinent, breuiter ac dilucidẽ prosequi, secundum quod materia patietur.

QVAESTIO PRIMA.

De sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.

ET VT intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessariũ est primo inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quæ se extendat.

* ut symbolicis. IN titulo huius primi articuli tres terminos nota. Primo, ly necessarium: dupliciter enim sumitur quinto Metaphysicæ, simpliciter, & ad finem. Hic sumitur secũdo modo. Secundo, ly physica seu naturalis, quod idẽ est: obiectiue, & sic est una pars scientiæ distincta, sexto metaphys. contra mathematicã & metaphysicam. Et effectiue: quia secundum se nata est esse a principio naturali scientiarum, ideſt lumine intellectus agentis: & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, vbi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. Tertio, ly aliã doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidẽ: quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones respõsiuæ quæsito affirmatiuè. Prima est, Necessariũ est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationẽ acceptam de multis, quę humanã rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationẽ, de his quę de Deo etiã naturali ratione inuestigari possunt.

¶ Antequàm probẽtur conclusiones, ad euidentiã distinctionis & sufficiẽtiæ cõclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentiles, cap. 3. Duo sunt genera cognoscibiliũ de Deo principaliter: quædam demonstrabilia: quædam non nisi per reuelationem cognoscibilia. Ista sunt, trinitas personarum, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redemptionis mysteria. Illa vero sunt, Deum esse vnum, immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantum, posita est prima conclusio: ratione vero demonstrabilium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto Metaphysic. Necessarium ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima conclusione sumitur necessarium primo modo, in secunda secundo modo.

¶ His præhabitis, probatur prima conclusio ex litera: Ordinatum ad Deum vt finem, ignotum ratione naturali, consequendũ tamen propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finẽ cognoscat. & operationes in illum dirigat: homo est huiusmodi: ergo. Probatur minor ex 64. ca. Isai. Circa hanc conclusionem dubium statim occurrit, quid intelligatur hic nomine sacrę doctrinę seu disciplinæ. Aut enim intelligitur fides, aut

theologia. Si fides, sequuntur duo inconuenientia. Primum est, quòd idem bis quæreretur. Nam in secunda secundæ, quæstio. 2. articu. 3. quæritur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secundum est, quòd æquiuoce sumitur sacra doctrina in hoc, & in sequentibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absque theologia non sufficeret ad salutē hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd illa doctrina est necessaria ad salutem humanā. Falsitas vero consequētis & ex se patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere.

¶ Ad hoc dicendum est, quòd sacra doctrina neque sumitur pro fide, vt distinguitur cōtra theologiā: neq; pro theologia, vt distinguitur contra fidē: sed sumitur pro cognitione a Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rōnē disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo a ratione crediti, & sciti. Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout a Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit a patre & didicit, venit ad me. & de hac dicitur in conclusione hac, quòd est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit a ratione credendi & sciendi, & a ratione reuelati formaliter. i. in seipso, & virtualiter. i. in suis principiis: ideo hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullum horum licet determinate descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hîc, & aliud quæretur inferius in Secunda secundæ: quia hîc de doctrina, ibi de credere: & vniuoce sumitur hîc sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia vt distinguitur contra fidem sit necessaria, sed q theologia vt abstrahit a fide & scientia, sit necessaria ad salutem. quod constat esse verum propter rationem in litera assignatam. Nec valet, fides sufficit: ergo theologia non requiritur: Tum quoniam in fide clauditur theologia (vt hîc sumitur) sicut anima in homine: Tum quoniam scientia hæc apud Augustinum decimoquarto de trinitate, non solum nutrit, defendit, & roborat fidē, sed gignit eandem. Et vere sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit a Deo infundente inclinationem ad credendū, est tamen ex auditu per verbum Christi. quo ad credibilia: vt ad Roman. 10. habetur in litera: & à S. Thoma, & sic Theologia clauditur in fide, vt gignens eā. Et si inferatur: ergo quilibet fidelis adultus explicitè credens, &c. est theologus: dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundum quid, &c. scilicet, secundum principia, &c.

Circa hanc partē est aduertēdum, q Scotus in prima quæstione Prologi primi Sententiarum, nec a conclusione, nec a ratione discordat: sed a causa, quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, q ideo finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea, quantūcunq; perfecte nota esset nobis natura nostræ animæ quo ad naturalia, nunquam cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finem: quia extra naturalium latitudinem est tam finis, quàm illa animæ ratio. Ipse vero tenet, illum finem esse naturalem nostræ animæ, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, sal tē p statu isto, sub illa ppria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autē finis ille sit naturalis, probat tripliciter. Primo autoritate Augustini in libro de Prædestinatione sanctorum. Proinde posse habere fidē sicut posse habere charitatē, naturę est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundo ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem. ergo est ei naturalis.

¶ Tertio ex rōne naturalitatis. Potētia comparata ad actū qui est naturalis, aut violēta, aut neutra: nec est ibi aliqua supernaturalitas: ergo intellectus seu anima, naturaliter ordinatur ad visionē Dei, seu fruitionem. Antecedens quo ad partem affirmatiuā declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actū, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secūdo, violenta: si tertio, neutra. Quo ad partem vero negatiuam declaratur differentia naturalitatis, a supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia vero probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suam & præcipue summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis scito, quòd apud nos potentia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quā ad agens: nec aliqua est in rerū natura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem potentia obediētialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundum talem potētiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinem pollicitam, & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit; quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potētiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. Primum enim significat subiectū potentię, secundū autem modum potentiæ: & ideo primum est verum in proposito, secundum vero falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, nō aūt in natura leonina, quoniā sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. Ad secundum, negatur antecedens. Ad tertium vero negatur assumptum, & quo ad tertium membrum partis affirmatiuæ, & quo ad partem negatiuam: supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potētiam ad

Circa quæ quærenda sunt decē.

¶ Primo. De necessitate huius doctrinæ.

¶ Secūdo. Vtrum sit scientia.

¶ Tertio. Vtrū sit una, uel plures.

¶ Quarto. Vtrum sit speculatiua, uel practica.

¶ Quinto. De comparatione eius ad alias scientias.

¶ Sexto. Vtrum sit sapientia.

¶ Septimo. Quid sit subiectū eius.

¶ Octauo. Vtrū sit argumētatiua.

¶ Nono. Vtrum uti debeat metaphoricis, uel symbolicis locutionibus.

¶ Decimo. Vtrum scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundum plures sensus exponenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sit necessarium præter philosophicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi. Ad ea enim, quæ supra rationem sunt, homo non debet conari, secundū illud Eccles. 3. Altiora te ne quæsieris. Sed ea, quæ rationi subduntur, sufficienter traduntur in philosophicis disciplinis: superfluum igitur videtur præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

¶ 2. Præterea: doctrina non potest esse nisi de ente: nihil enim scitur nisi uerum quod cum ente conuertitur. Sed de omnibus entibus tractatur in philosophicis disciplinis, & etiam de Deo: unde quædam pars philosophiæ dicitur theologia siue scientia diuina, ut patet per * Philosophum in 6. metaphys. Non fuit igitur necessarium præter philosophicas disciplinas aliam doctrinam haberi.

SED CONTRA est, quod dicitur 2. ad Tim. 3. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad eruiendum ad iustitiam. Scriptura autem diuinitus inspirata, non pertinet ad philosophicas disciplinas, quæ sunt secundum rationem humanam inuentæ. Vtile igitur est præter philosophicas disciplinas esse aliam scientiam diuinitus inspiratam.

RESPONDEO. dicendū, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundum reuelationem diuinā præter philosophicas disciplinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primo quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quendam finem, qui comprehensionem rationis excedit, [c] secundum illud Isai. 64. Oculus non uidit Deus absque te, quæ præparasti diligentibus te. Finem autem oportet esse præcognitum hominibus, qui suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutem, quòd ei nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationem humanam excedunt.

Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia ueritas de Deo per rationē inuestigata, à paucis & per longum tempus, & cum admistione multorum errorum homini proueniret. A cuius tamen ueritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est. Vt igitur salus hominibus & conuenientius & certius proueniat, necessarium fuit quòd de diuinis per diuinam reuelationem instruātur. Necessarium igitur fuit, præter philosophicas disciplinas, quæ per rationem inuestigantur, sacram doctrinam per reuelationem haberi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet ea, quæ sunt altiora hominis cognitione, non sint ab homine per rationem inquirenda, sunt tamen a Deo reuelata suscipienda per fidem. Vnde & ibidem subditur, Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina consistit.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd diuersa ratio cognoscibilis

ad actum, quoniam sunt quidam actus, qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gratia, gloria, & alia huiusmodi: vt in alia quæstione patebit.

¶ Secunda autem conclusio probatur: disciplina qua communius, citius & tutius peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium, est homini necessaria: disciplina reuelata est huiusmodi: ergo. Omnia patent in litera & diffusius in primo cōtra Gētiles, ca. 4.

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd argumentum erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergo nō restat aliquid scibile per doctrinā reuelatā, & consequēter nō est necessaria. Cōsequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi verū, qđ cum ente conuertit. Antecedens vero patet sexto metaphy. & inductiue, Ad hoc autem dupliciter respōderi potest secundum quòd antecedens dupliciter distingui potest. Primo sic, Omne ens secundum omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel non secundum omnia, sed abstrabilia tantum a sensibilibus, est scibile per physicas disciplinas in primo sensu est falsum, in secūdo verum. Secundo sic, Oé ens omni modo, vel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumē intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. Quamuis autem vtrāque responsionem argumentum recipiat. placuit tamen autori secūdam responsionem adhibere, non primam explicite: tum vt ex propriis huius articuli, lumine scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

Veruntamen Scotus in primo, quæstione prima Prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eo quòd secundū eam non saluatur necessitas theologiæ: quam argumentum infringere intendebat. probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habeē nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda: ergo nō saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa conclusio, terra est rotunda, est scita per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quo ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatē modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoq; identitatem aliquo modo alicuius conclusionis, si adæquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium, si inadæquata est: vt inferius articulo tertio patet. Vnde eædem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ, diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendo, q est diuersa ratio cognoscibilis implicite, insinuauit alieratem quoq; cognoscibilium: quā iam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicite, non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicite tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut Astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & nō in omnes: sic Theologia alio lumine & easdem veritates, quas aliæ scientiæ, & alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum astrologia quamuis coincidat quoad materiam in aliquā cōclusionem physicā: quia tamen alio lumine & consequenter alias veritates cōsiderat, est non solū diuersa, sed necessaria scientia: sic & Theologia est ab aliis diuersa & necessaria.

D. 696
D. 1183
424
D. 1154
D. 1067
D. 1119
D. 1156

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum secundum.*

IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primo, ly scientia. Secundo, ly sacra doctrina. Scientia enim sumitur hîc propriè, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum.) & habitus cōclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principiis. Et quoniā talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis: consequens est, q ly sacra doctrina, sumatur hîc pro doctrina reuelata, vt est cō clusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam stultum videtur quærere: an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cum constet, principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolute, vt in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita q sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quo ad conclusiones suas, habeat rationem scientiæ, an non: sed opinionis, &c. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur vere scitis iuxta doctrinam secundi posteriorum.

2 3. dist. 33. q. 1. art. 2. q. 4. & 1. senten. prol. art. 3. q. 2. Et veri. q. 14. arti. 9. 3. Et Boe. tri. q. 2. artic. 2.

¶ In corpore, proposita conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundo modificatur conclusio responsiua. Tertio deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: alternans & subalternata, ex primo posteriorum. Differentia inter has est, q subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata vero ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam vide, quòd ex propria ratione scientiæ absolute nascitur hæc differentia assignata in litera: & propterea tanquàm prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scito igitur quòd de ratione scientię absolute vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est, in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessario. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia sub alternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum. verùm in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis, immediate: id est, absq; alio medio habitu: subalternatę verò conclusiones visibiles sunt ex, & in principiis per se notis me

diate, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternæ vt sic. Puta quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalé extraneam. Hęc nanque est conditio subalternationis quo ad obiectum, illa vero subalternationis quo ad principia, gratia materiæ, vt infra patebit. Essentiale ergo, omni scientię propriæ dictę, id est, discursiuæ, est habere conclusiones visibiles, nō in, & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducitur quinque. Primo, q̄ omnis scientia est scientia ex sua cōtinuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet cōclusionum. Et vt dicitur primo posteriorum, Non sciet non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, nō curando modo, actu vel potentia. Secundo, quòd scientia subalternata est sciētia ex continuatione, seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertio, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatę est habitus scientificus subalternans. Quarto, quòd scientia subalternans & subalternata non necessario opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potius ex parte conditionum mediī: quia scilicet mediū in subalternante immediate iungitur principiis per se notis, subalternatæ vero mediate, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quinto, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expresse dicitur, dum in corollario ponitur fides de principiis, & in distinctione ponitur lumen superioris sciētię de eisdē. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali compārātione, ex qua habet subalternata quòd sit scientia. Fides verò est eorum habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectiui, nō geometrę. Est autem vnum hīc aduertendum, quòd in prima & essentiali conditione subalternatæ sciētiæ concurrunt duo. Primum est ineuidentia in se, cum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentię in se: sed primum horum est formale, & cōsequenter omnino semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa ineuidentia cum visibilitate in alio absq; mediatione, nihil minus subalternaretur illi: quia (vt iam patet ex dictis) penes illum modum euidentiæ est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quòd non oportet principia subalternata ex formali ratione subalternationis habere propter quid; sed sat est, esse illo modo propositiones ineuidentes & visibiles.

¶ Conclusio modificata est. Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum. probatur. Habitus acquisitus ex principiis notis lumine scientiæ Dei & beatorū, est scientia subalternata illi: Sacra doctrina est huiusmodi: ergo.

Corollarium est, sacra doctrina credit principia reuelata sibi a Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergo, &c.

Circa hunc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes: scilicet & quòd theologia est scientia: & quòd est subalternata scientiæ Dei. Contra quidem primam partem multipliciter arguitur a Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hic a Capreolo ex conditionibus ipsius scire

Lib. 14. c. 1. a medio, to. 3.

singularium. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahæ, Isaac, & Iacob, & similibus. Ergo sacra doctrina non est scientia.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit 14. de trinit. * Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Hoc autem ad nullam scientiam pertinet nisi ad sacram doctrinam. Ergo sacra doctrina est scientia.

RESPONDEO. Dicendum, sacram doctrinam esse scientiam. Sed sciendum est quòd duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principijs notis lumine naturali intellectus, sicut Arithmetica, Geometria & huiusmodi. Quædam uero sunt, quę procedunt ex principijs notis lumine superioris scientiæ: sicut perspectiua procedit ex principijs notificatis per Geometriā: & Musica ex principijs per Arithmeticam notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principijs notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei & beatorum. Vnde sicut Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico, ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi a Deo.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd principia cuiuslibet scientię, uel sunt nota per se, uel reducuntur ad notitiam superioris scientiæ: & talia sunt principia sacrę doctrinæ: ut dictum est. *

AD SECVNDVM dicendū, quòd singularia traduntur in sacra doctrina, non quia de eis principaliter tractetur, sed introducuntur, tum in exemplū uitæ, sicut in scientijs moralibus: tum etiam ad declarādum authoritatem uirorum, per quos ad nos reuelatio diuina processit, super quam fundatur sacra scriptura seu doctrina.

& demonstrationibus assignatis primo posteriorū, & sexto Ethicorum. Ex parte obiecti: quia scientia est de necessariis: ista est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex & per se notis: tum quia habitus principiorū scientiæ est superior habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tum quia sciens scit se scire: tū quia sciētia est virtus intellectualis. Et si dicatur quòd theologus scit se scire ex suppositione: scilicet si articuli fidei sunt veri: ergo inquit Aureolus, ista est scientia cōsequentiarum, & non cōsequentiū: & necessitatis consequentię, & non consequētis: & breuiter illationum, non rerum. Ex parte modi: Sacra doctrina inquit Scotus in tertio sent. distinct. vigesimaquarta, quæstione prima, non est tradita per discursum syllogisticum, sed omnibus æque assentimus, ita q̄ non vni propter aliud: ergo. antecedens manifestatur: quia licet arguatur primæ ad Corinth. cap. 15. & a doctoribus. Nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probantis, aut probatæ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ: quòd in scientia non contingit. Ex parte demum subiecti: fides & scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidē: & quęstione tertia, prologi primi. ergo.

*In corp. art.

¶ Contra secundam autem partem seu minorem allatæ rationis, multipliciter arguitur impugnando duo. Primo diuersitatē theologiæ nostræ a theologia Dei & beatorum. Secundo, quòd distinctio illa, quæ est inter eas qualiscunque sit, non est distinctio cum requisitis conditionibus ad subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in primo senten. q. 3. Prologi, dupliciter inuehit contra primum. Scientia Dei non potest esse nisi vna formaliter: igitur nulla est subalternata. antecedens patet, quia Deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de eisdem veritatibus primo impossibile est esse subalternārem & subalternatam: quia vbi illa desinit, hæc incipit: istæ sunt de eisdem: ergo. Hæc duo motiua simul ab Aureolo innuuntur sub alia forma sic: Subiectum subalternatæ addit ad subiectum subalternātis: sed subiectum theologiæ nostræ non addit: ergo. Contra secundum autem Scotus ibidem, & in tertio vbi suprà, dupliciter arguit. Scientia subalternata dependet a subalternante vt a causa: ista non dependet sic a scientia beatorum: ergo. Probatur minor: causa scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectū, vel lumen: quorum nullum est scientia illorum. Præterea: subalternata & subalternans sunt cōpossibiles in eodem subiecto: istæ non sunt compossibiles: ergo. Probatur minor: quia sequetur quòd idem esset simul comprehensor & viator. Demum contra idem arguit Durandus: subalternans dicit propter quid, & subalternata quia: istæ non sic se habent: ergo. Probatur minor: quia theologalia non habent propter quid, & si habent, idē dicimus nos & beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, q̄ theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secundùm se. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si consideretur secūdùm se, sic proculdubio est scientia subalternata scientiæ beatæ quò ad euidentiā, cùm ex eius continuabilitate scientiæ ratione induat, dū procedit ex principiis sm se notis lumine beato: & contra hoc paucæ, aut nullæ rōnes militant. qm primæ rōnes infringūt theologiā nr̄am in nobis nō esse sciētiā: secundæ vero nō esse subalternatā totaliter, non quo ad aliquid. Si autem consideretur vt in nobis viatoribus, sic difficultates motæ emergūt. Et putatur quòd etiam apud Sanctum Thomam sic accepta non sit

scientia,

scientia, niſi æquiuoce, vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata nisi secundum quid, scilicet quo ad euidentiam. & si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio. Verum mihi videtur aliter esse interpretandum Sanctum Thomam quò ad secundum præcipue punctum. Nam quo ad primum punctum, scilicet, quòd theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit scientia, vtraque pars potest sane intellecta dici, & quòd non est scientia: scilicet non habet sciētiæ rationem perfectā: quia non verè scit qui nō potest resoluere in principia euidentia: & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quòd est scientia imperfecta rōne status præsentis. Scientia enim imperfecta non est extra latitudinē scientiæ: & hoc affirmauit hic litera. Et ne daretur occasio male intelligēdi, cum fuisset tantū quæsitum, vtrum esset scientia, responsum est affirmatiue cū aduersatiua subiuncta, vt completa responsio esset cum cōditione specificante, & non absolutè. non enim probauit quòd est sciētia, sed quòd est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

3 Infra art. 4. Et 1. prolo. artic. 2. 3. & 4. ca. & 5. 2. *: Primo post. tex. 43. to. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum sacra doctrina sit una scientia.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd sacra doctrina nō sit vna sciētia: quia secundum Philosophum in primo posteriorum, * vna scientia est quæ vnius generis subiecti. Creator autem & creatura, de quibus in sacra doctrina tractatur, non continentur sub vno genere subiecti. Ergo sacra doctrina non est vna scientia.

¶ Quo ad secundum vero punctum de subalternatione, videtur mihi, quòd de subalternatione simpliciter intendat litera: Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem: Tum quia, vt patet ex dictis, subalternatio quo ad euidētiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendum arbitror, quòd theologia nostra secundum se, est vere scientia simpliciter subalterna: vt in nobis vero viatoribus, est sciētia imperfecte, sed simpliciter subalterna. Tu autē nouitæ, cum disputas, caue ne fallaris, pro eadem accipiens theologiam secundum se, & theologiam nostram secundum se: hæc enim valde differunt. quoniam theologia secundum se est scientia, quam nata est parere Deitas secundum se: & hæc est theologia, quam Deus de seipso habet: sed theologia nostra distinguitur, si ly nostra, demonstret humanam naturam simpliciter, in theologia beatorum & viatorum: non oportet autem distingui, si ly nostra, demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundùm se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifeste loquitur de theologia nostra, vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundum se: conuenit siquidem ei secundum se oriri ex principiis notis secundum se lumine superioris scientiæ, &c. Secundum est: quòd quia omnia nostra transllata in Deū secluſis imperfectionibus trāsferri intelliguntur: consequens est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis non quo ad discursus imperfectionem: & q̄ subalternate, non quo ad discursus demonstratiui probationem principia subalternatæ, sed quo ad euidentiam illorum & causa litatem notitiæ eorum in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc, non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint conclusiones Theologiæ beatorum, sed sat est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ beatorum. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principiis perspectiuæ, sed nō eodem modo, & nihil minus subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei vt principiis non in se euidentibus, sed in scientia Dei & beatorum, consequens est, quòd habet essentialem conditionem constitutiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & beatorum: & quòd habitus per se principiorum eius est scientia diuina, habitus vero per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundum euidentiam & ineuidentiam negatiue: & quòd sint compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem indicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumen diuinum absolute est per se ratio formalis huius notitiæ: inquantū scientifica est. Lumen autem diuinum obumbratum est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideo habitus principiorum non remanebit in patria: scientia autē acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi: Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositum

A contra primam partem inductas sigillatim propter nouitios respondendo dicitur.

¶ Et ad primum dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum se contingentia, vt subsunt huic scientiæ, sunt necessaria, quemadmodum vt scita à Deo sunt necessaria, vt in quæstiōe quartadecima patebit.

¶ Ad secundum vero iam patet, quòd ista sciētia est ex per se notis, id est euidētib⁹ mediate, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorū, De mōstratio est ex per se notis: vel ex his quæ per illa fidem sumpserūt. Habitus quoque per se principiorum huius sciētiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidēs, id est fide, quæ dici potest altior sciētia quo ad adhæsionem, licet non quo ad euidentiam.

¶ 2 Præterea, In sacra doctrina tractatur de Angelis, de creaturis corporalibus, de moribus hominum: huiusmodi autem ad diuersas scientias philosophicas pertinent: igitur sacra doctrina non est una scientia.

SED CONTRA est, quòd sacra scriptura de ea loquitur sicut de una scientia; dicitur enim Sapien. 10. Dedit illi scientiam Sanctorum.

RESPONDEO. dicendum, sacram doctrinam vnam scientiam

B

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Theologus scit, se scire non conditionaliter, sed subalterne: hoc autem non est scire illationes tantū, sed illata ex principiis euidentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali ineuidentia, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solum concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus C quòd scientia subalterna vsquequo non continuatur subalternanti, non est virtus intellectualis, sed inchoatio virtutis intellectualis, & ideo spectat ad eandem virtutis speciem, s. scientiam.

¶ Ad quartum, quod est Scoti, negatur antecedens: quoniam in sacra scriptura traduntur demonstrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide: ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quòd omnibus assentiamus æquè seu eodem modo: quoniam articulis assentimus non propter aliud: conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cum dicitur q̄ æquè assentimus probatis & simpliciter propositis, respōdetur: Si omnia simpliciter credenda proponerentur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundum se natæ sunt deduci ex articulis fidei: sed quo ad nos, non esset scientia, sed fides: & non solum æque, sed eodem modo assentiremus omnibus: verum quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera D autem vt ex articulis deducenda, ideo non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æque assentimus conclusionibus probatis & non probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina toleratur: & propterea est scientia non solum in se, sed quo ad nos, imperfecta tamen.

¶ Ad vltimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

¶ Ad argumenta vero contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo adæquata, non potest esse nisi vna, inadæquata vero potest multiplicari: talis autem est theologia. Vel dicatur & melius, quamuis in idem redeat, quòd antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectū, vt in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti vtriusque theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti vt obiectū est in vtraque theologia: quoniam Deus vt clarè visus obiicitur beatis. Deus autem vt reuelatus abstrahendo a claritate & obumbratione, obiicitur theologiæ nostræ absolute sumptæ.

E

¶ Ad secundum dicitur, quòd theologia nostra & beatorū non sunt de eisdem veritatibus: prout manifestè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest, quòd subiectum theologię nostræ addit aliquo modo ad subiectum theologiæ beatorum, accipiendo subiectum nostræ theologiæ pro toto aggregato ex subiecto vt re, & vt obiecto: sic.n. subiectum est Deus reuelatus. Reuelationem autem cōstat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte obiecti vt res est, additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptum vniuersaliter: licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur primo Posterio-

rum: sed docetur ibidem, ꝙ vna scientia non descendit in aliam, nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter: vel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum vt res, est omnino idem vtrobique: & vt obiectum huius, est obiecto illius.

¶ Ad reliqua vero obiecta contra secundum punctum dicitur, quòd ista scientia depẽdet a theologia beatorũ vt a lumine: & ꝙ sunt cõpossibiles simul i eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul viator & comprehẽsor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisuit in via. Alio modo, non solũ propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum fortitur.

7

*artic. præcedenti.

D. 1154

esse. Est enim vnitas potẽtię & habitus considerandа secũdum obiectum; non quidem materialiter, sed secundum rationem formalem obiecti: [e] puta homo, asinus, & lapis conueniunt in vna formali ratione colorati, quod est obiectum visus. Quia igitur sacra scriptura considerat aliqua secundum quod sunt diuinitus reuelata (secundum quod dictum est*) omnia quęcunque sunt diuinitus reuelabilia, cõmunicant in vna ratione formali [d] obiecti huius scientiæ: & ideo comprehenduntur sub sacra doctrina, sicut sub scientia vna.

¶ Ad vltimum Durandi, negatur, theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idẽ propter quid, nos & beati dicamus, nõ tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sit euidẽtia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid proprie. Nulla namque est propositio pure theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum tertium.*

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: ly enim sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologica: ly vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hîc non quęritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundum speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis &c. Nihil enim refert ad propositum, quid quisque sentiat. Sat est hîc discutere an theologia sit scientia vna secundum speciem specialissimam, an nõ, sed sit diuisibilis in multas species: & vt mathematica diuiditur in geometriam, arithmeticam, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est scientia vna. Probatur, vnitas potentiæ & habitus est secũdum vnitatem rationis formalis obiecti, ergo sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potentia visiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia verò probatur. Omnia cõsiderata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergo.

¶ Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationẽ formalem obiecti in scientia, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primò terminat actum illius habitus, & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quę est medium in prima demonstratione, vt entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum, vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in metaphysica, cũ materia intelligibili tãtum in mathematica, & cum materia sensibili, nõ tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum sumenda est ex distinctione duorum generũ, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim ꝙ formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet ꝙ habeat & rationẽ formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse reali, & rõnẽ formalẽ constituentẽ formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectũ sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ namque sunt differentiæ & species passibiles qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius, n. sunt species, Color, Sonus, Odor, &c. Istius verò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile, illius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarũ, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis.

Illæ rursus cõstituunt subiecta, istę passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatũ secundi modi per se, seu passio ponitur coloris. Et quemadmodum sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunq; diuisionem sensibilis qualitatis, sed solũ secundũ illum in illa quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo qđ sensibile, ꝑ proprias scilicet differẽtias ipsius sensibilis: puta taliter immutatiuũ esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionẽ sensibilis inquantũ sensibile: Ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita ꝙ hæc duo genera aliis & aliis differentiis propriis diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt cõstitutiuæ entium in suis generibus realibus, sicut esse per se constituit subsẽtiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illæ intrinsece cõstituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea, illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis vt speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ pœnes diuersitatem modi abstrahendi a materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primo diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, & mobilitatẽ, & Deitatẽ. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili: obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione indiuidualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autem sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniã scibile, species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionem sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundum diuisionem scibilis vt sic: ita quòd vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantum speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & si his adiunxeris quòd differentiæ scibilis vt sic, sunt ipsę rationes formales obiecti scibilis vt obiectum est, de necessitate sequitur, quòd, vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum, vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res sciũtur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est, luminis diuinæ reuelationis. Omnia enim dicuntur considerari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera.

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsam rationem: secundum circa antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt sigillatim absoluenda ordine proposito.

¶ Circa rationem igitur literæ dubium occurrit: quia in æquiuocationem cecidit: quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti vt res est (vt patet ex eius probatione in visu: assumitur nanque coloris ratio pro ratione formali visibilis: coloris autem ratio, est ratio formalis visibilis inquantum res, vt patet.) Probatio vero consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti ut obiectum est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergo manifeste committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt res, subsumendo rationem formalem obiecti vt obiectum.

¶ Ad hoc dicitur, negando assumptum: Quoniam S[illegible]ntecedens

dens supponit indistincte pro ratione formali obiecti siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestatum quo ad rationem formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et merito magis ratio obiecti vt obiectũ subsumpta est, quàm ratio obiecti vt res: tũ quia rõ obiecti theologici vt res, adhuc nõ est assignata, sed in artic. 7. discutienda erat: alia vero est assignata & in 1. & in 2. artic. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciẽ specialissimã obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

[d] 379

[e] sicut obiectum sensus communis est sensibile, quod comprehendit sub se visibile & audibile. Vnde sensus communis cùm sit vna potentia, extendit se ad omnia obiecta quinque sensuum. Et similiter ea quæ in diuersis scibilibus philosophicis tractantur, potest sacra doctrina vna existens considerare sub vna ratione, inquantum scilicet sunt diuinitus reuelabilia. vt sic sacra doctrina sit velut quędam impressio diuinæ scientię, quæ est vna & simplex omnium.

¶ Sed contra responsionem insurgit maior difficultas: quoniã si verum est ꝙ ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio consequentiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur ꝙ theologia beatorum & nra, conueniant in vna rõne formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia ẽm spẽm spãlissimã, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcẽdẽtis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probat sequela sic, Istæ theologiæ conueniunt in rõne formali obiecti vt res, quia deitas est ratio formalis vtrobique: ergo in rõne formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio ẽm dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti, ꝙ conueniant in vnitate passionis illius: qm̃ inseparabilis est passio à subiecto. Ad hoc dr̃, quòd illa ꝓpositio, scilicet: ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. verissima est, sane intellecta: scilicet, de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatam non opotet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessario inferri ab illa. Sic aũt est in proposito: quia deitati rñdet vna tantum rõ formalis adæquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans, abstrahendo ab euidentia & ineuidentia, & lumen diuinum ineuidens: & primum est ratio sub qua theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea, cum vnitate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationum formalium obiecti illius vt obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideo, quamuis Deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuo se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua specie illius: & consequenter nullam earum determinate infert, sed infertur a singulis: valet enim: Deus, sub ratione deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino, & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidenti: aut, ergo sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt scias radicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales sæpius nominatæ se habeant conuertibiliter, vt subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu vnitatis. ita quòd si altera vna est vnitate specifica specialissime, altera quoque sit sic vna: & si altera est vna genere, ꝙ reliqua quoq; sit vna generice, imo totum oppositũ in pluribus apparet, Nam in obiecto metaphysicæ, rõ entis, est vna minus q̃ genere: & tñ rõ suæ speculabilitatis, scilicet abstractio a materia sensibili & intelligibili, est vna ẽm speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent vnitatem genericam vt res, & speciei athomæ ut obiecta. Et per oppositum, q̃q; ratio rei est vna ẽm speciem athomam, & ratio obiecti vt sic, est vna ẽm genus, vt in proposito contingit de deitate & lumine diuino. Et merito opposito modo obiectum theologiæ se habet ad obiecta prædictarum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitũ est. Cõuenit quippe rationi, vt rei species infinita excedat

A

B

C

D

E

species obiecti finitas, quamuis adæquetur generi. Posset quoq; dici, ꝙ ratio formalis obiecti dupliciter assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationem rei, Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non conuertitur, sed infert rationem formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed deitas & lumen diuinum sic nõ conuertuntur: sed tale lumẽ fert & claudit in se deitatem: non antẽ econuersò. Et ideo licitum fuisset etiam sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc clauditur illa.

4 Infra ar. 5. c. Et 1. prol. ar. 3. q. 1.

*Text. 3. to. 3.

¶ Circa antecedens est dubium, habens campum valde magnum, de vnitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oporteret de hoc facere potius quæstionem specialem. Sat sit hîc, quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, vbi potentię per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idẽ est enim dę actu & habitu iudicium quò ad hoc.

¶ Circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet, omnia considerata in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primo contra ipsam in se. Secundo contra ipsum vt applicatur ad inferendum vnitatem specificam theologiæ. Contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo libro summæ suæ theologiæ: Reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio. Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad theologiam, vt intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo nõ est ratio formalis,

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio nõ est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset vna scientia: ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vltra prædicta, scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primo vt infundens ad infusum: seu causa efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo, vt ratio seu modus cognoscẽdi obiecti, sub quo, seu qua attingatur res reuelata a cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hîc simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ meæ: qm̃ ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alii geometræ scirent. Sed in theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas theologiæ infertur in litera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo supẽrius exposito.

¶ Et ex his patet facile responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquiuocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludendo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantum: sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda vero eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hîc non solum est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab vno præceptore vt sic, possint plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet, quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti vt obiectum est, sed vt infundens tantum, &c.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sacra doctrina sit scientia practica.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina sit scientia practica. Si enim practicæ est operatio, secundum Philosophum in 2. metaph. * Sacra autem doctrina ad operationem ordinatur, secũdum illud Iacob. 1. Estote factores verbi, & non auditores tantum. Ergo sacra doctrina est practica scientia.

non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetitus, vel potentiæ executiuæ, dicente Aristotele 2. Ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus, non vt scientes simus, sed vt operantes, &c.

¶ In corpore duæ conclusiones. prima est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua: sed altior, comprehendens in se eminentiùs rationem practici & speculatiui.

¶ Antequàm conclusio probetur ad euidentiã sensus cõclusionis, scito, q̃ practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiã in cõmuni: sicut nec visiuum & auditiuum sunt differentiæ primò diuidentes sensum in communi. Sed quèadmodũ sensus prius diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia priùs diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionẽ, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiuè. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranque in se conditionem comprehendit altiori modo quàm sint in rebus finitis, eò quòd dispersa in inferioribus, vnitè præinueniuntur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui non est visus, nec auditus, &c. ita præter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica: sed eminenter continẽs vtranque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum faciant alteratem, quæ est differentia substantialis: sacra tamen doctrina vna existens comprehendit, vtrunque, vtpotè scientia altioris ordinis.

¶ Probatur igitur conclusio in litera sic. Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergò ipsa est altior, comprehendens sub se vtrunque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergò. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui, scientia eadem scit se & opera sua: ergò.

¶ Aduerte hîc pro claritate literæ, tria. Primum circa probationem consequentiæ ex antecedente probato: quòd illa ꝓbatio est optima, & à priori, & non per locum à simili. Cùm enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quoniam vtraque est de Deo inquantũ Deus: & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quàm uis parua participatione) consequens est, quòd vnitas illius, vnitatem istius, & altitudo illius, qua ad vtrunque genus extenditur, altitudinem istius inferat. Et propterea ly sicut, in litera pro probatione appositum, non dicit puram similitudinẽ, sed assimilationẽ ꝓrii exemplati ad ꝓprium exemplar, &c.

¶ Secundum est, quòd media in litera posita sic se habent, quòd hæc doctrina, ideò comprehendit sub se vtrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideò, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideò, quia est imitatio propria scientiæ, qua se, & cætera Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly, vnde licet in scientiis: potest enim elici alia ratio ad probandã eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuersò, vt dicitur in primo Posteriorum: cùm ex antecedente habeatur vnitas rationis formalis in theologia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarum: & constet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate, seu vnitate rationis formalis theologiæ, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

¶ Secunda conclusio est. Theologia est magis speculatiua, quàm practica. Probatur dupliciter. Primò, Agit principaliùs de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergo. Secundò sic, Agit de actibus humanis ꝓpter Dei speculationem: ergò. probatur antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

¶ Circa ꝓdicta aduertenda sunt duo. Primum est, q̃ hæc interpretatio primæ conclusionis, non est ficta aut noua, sed ĩ corpore articuli in sinuata, vt patet diligẽter ponderãti qd importat dicere, quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? Et vt omnis horum euacuetur fantasia, videant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. art. 3. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis q̃ sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hîc assumit: quia scilicet quantò est altior ratio, tantò ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cùm ergò ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque, quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus cõmunis ad sensus proprios: & ideò non diuersificari ex differentiis obiectorum earũ, vtpotè altioris ordinis. Et tangitur vtraq; ratio hîc assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris: & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quod sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus q̃ auditus, sensus esset, quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit, quòd est simpliciter speculatiua, & secundùm quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergò speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundùm quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & vniuersaliter scientiæ vnus propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque nanque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo & qualitas

nent ad diuersas scientias philosophicas propter rationẽ formalem, quam in diuersis attendit: scilicet prout sunt diuino lumine cognoscibilia. vnde licet in scientijs philosophicis alia sit speculatiua, & alia practica; sacra tamen doctrina comprehendit sub se vtrãq;, sicut & Deus eadem scientia se cognoscit, & ea, quæ facit. Magis tñ est speculatiua q̃ practica: quia principalius agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis: de quibꝰ agit secũdum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo consistit.

Et ꝓ hoc patet tñsio ad obiecta.

litas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuersò. Secundùm est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ, potest inferri: ergò theologia est speculatiua: aut, ergò est practica, vt vna distinguit contra aliam, sed ergo est speculatiua, vel eminenter continẽs rationem speculatiuæ: & similiter ergò est practica vel eminenter continens rationes practicę, & similiter, ergò est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæst. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eo sumũtur principia regulã ficta aut noua, sed ĩ corpore articuli in sinuata, vt patet diligẽter ponderãti qd importat dicere, quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? Et vt omnis horum euacuetur fantasia, videant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. art. 3. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis q̃ sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hîc assumit: quia scilicet quantò est altior ratio, tantò ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cùm ergò ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque, quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus cõmunis ad sensus proprios: & ideò non diuersificari ex differentiis obiectorum earũ, vtpotè altioris ordinis. Et tangitur vtraq; ratio hîc assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris: & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quod sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus q̃ auditus, sensus esset, quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit, quòd est simpliciter speculatiua, & secundùm quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergò speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundùm quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & vniuersaliter scientiæ vnus propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque nanque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo & qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuersò. Secundùm est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ, potest inferri: ergò theologia est speculatiua: aut, ergò est practica, vt vna distinguit contra aliam, sed ergo est speculatiua, vel eminenter continẽs rationem speculatiuæ: & similiter ergò est practica vel eminenter continens rationes practicę, & similiter, ergò est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæst. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eo sumũtur principia regulã ficta aut noua, sed ĩ corpore articuli in sinuata, vt patet diligẽter ponderãti qd importat dicere, quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? Et vt omnis horum euacuetur fantasia, videant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. art. 3. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis q̃ sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hîc assumit: quia scilicet quantò est altior ratio, tantò ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cùm ergò ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communem omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque, quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus cõmunis ad sensus proprios: & ideò non diuersificari ex differentiis obiectorum earũ, vtpotè altioris ordinis. Et tangitur vtraq; ratio hîc assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris: & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quod est eminenter vtrunque, stat quod sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus q̃ auditus, sensus esset, quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit, quòd est simpliciter speculatiua, & secundùm quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minus perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergò speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundùm quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & vniuersaliter scientiæ vnus propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque nanque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo & qualitas

ARTICVLVS V.

Vtrum sacra doctrina sit dignior alijs scientijs.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur q̃ sacra doctrina nõ sit dignior alijs scientijs. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientię. Sed alię scientię, de quarum principij dubitari non potest, videtur esse certiores sacra doctrina, cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliæ igitur scientiæ videntur ista digniores.

¶ 2 Præterea, Inferioris scientiæ est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico; sed sacra doctrina accipit aliquid à philosophicis disciplinis. Dicit enim Hieronymus in epistola * ad magnũ oratorem vrbis Romæ, quòd doctores antiqui intantum philosophorum doctrinis atq; sententijs suos respersérũt libros, vt nescias quid in illis priꝰ admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior alijs scientijs.

SED CONTRA est quòd alię scientiæ dicuntur ancillæ huius: Prouerbiorum nono, Misit ancillas suas vocare ad arcem.

RESPONDEO. dicendum, quòd cùm ista sciẽtia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantũ ad aliqd sit practica, omnes alias tranſcẽdit tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim sciẽtiarũ vna altera dignior dr̃, tum ꝓp certitudinẽ, tũ ꝓp dignitatem materiæ. Et quantum ad vtrunq; hæc scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem: quia aliæ scientię certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanæ, quæ potest errare: hæc autem certitudinem habet ex lumine diuinæ scientiæ, quæ decipi non potest. Secundum dignitatem verò materiæ: quia ista scientia est principaliter de his quæ sua altitudine rationem transcendunt. Aliæ verò scientiæ considerant ea tñ quæ rationi subduntur. Practicarum verò scientiarũ illa dignior est, quæ ad vlteriorem finem ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinæ inquantum est practica, est beatitudo æterna, ad quam ſcitur ad vltimum finem ordinanꝫ omnes alij fines scientiarum practicarum. Vnde manifestum est secũdum omnem modum eam[d] digniorem esse alijs.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nihil prohibet id, qd̃ est certius secundum naturam, esse quo ad nos minus certum propter debilitatem intellectus nostri: qui se habet ad manifestissima naturæ sicut oculus noctuæ ad lumen solis; sicut dicitur in secundo Meta. Vnde dubitatio quæ accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est ꝓp incertitudinẽ rei, sed ꝓp debilitatẽ intellectus humani: & tñ minimũ, qd̃ põt haberi de cognitione rerum altissimarum, desiderabilius est q̃ certissima cognitio, quæ habetur de minimis rebus, vt dicitur in vndecimo de animalibus. *

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd hæc scientia accipere potest practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubiò maior est vera: & propterea in litera non subsumptum est absolute, q̃ theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed sub sumpta sunt duo: & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni excluſa calumnia. Sed memento hîc primò illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ: & in finem operantis: quoniam beatitudo æterna non est finis vltimus omnium operantium, cùm multi operentur contra illam à virtute ꝓcedendo, secundum artes tamen rectè operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonum rationis, quod tandem ordinatur in beatitudinem æternam: & ideò in litera cautè dicitur, quòd fines aliarum scientiarum: & non dicitur, fines scientium ordinantur ad beatitudinem æternam. Memento secundò alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intellige quòd finis extrinsecus theologiæ inquantum practica, est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic, sit operari. Nec hoc obstat efficaciæ rõnis ĩ litera factæ, quæ de fine intrinseco

4 a

I

K

D

E

B

C

F

G

H

A

1

D. 1155

2. Met. to. c. 1.

*Lib. 1. de partibus animaliũ c. 9. to. 4.

5 12. q. 66. a. 5. 3. Et 1. prolo. artic. 1. Et 2. contra c. 4. fin.

Incipit hæc epistola, Sebastum nostrum. declinando ad finem illius, habetur to. 3.

Part. præcedenti.

intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo siue extra, siue intus: nihil enim refert quo ad dignitatem practicæ, an finis causa nobilitans afferatur intus vel extra, dummodo sit proximus. sic autem est in proposito, quoniam vt in præcedēti articulo dixit author, de operibus nostris tractamus, quatenus p ea ordinamur ad Dei cōtemplationem: cęteræ autem scientiæ docent operari propter hunc finem remote. Hoc aūt, ſ. q̄ hæc scientia inquantū practica habet eū dem finē proximū, D. 603 quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsece conuenit huic scientiæ, quia est secundum quid practica: si enim esset pure practica, speculari remot⁹ eiꝰ finis esset.

¶ Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere dupliciter, a superiori vel ab inferiori: & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficiē tiam accipientis, vel subuentionem defectꝰ alieni. Puta intellectus nostri in proposito. 6 1. prolo. art. 3. Et 2. prolo. princ. Et 1. cō tra. ca. 4. fin.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum sextum.*

*Lib. 1. cap. 2. tom. 3. IN titulo nota ly sapiētia, id est, notitia ordinatiua, & idicatiua de aliis, vt caput: hoc enim sapientiæ nomē importat, vt patet sexto Ethico. in communi loquendo. *artic. 2. huius quæst.

*6. ethic. c. 7. Paulo a principio tom. 5. ¶ In corpore vna conclusio est respondens quæsito affirmatiue. Sacra doctrina est maxime sapiētia inter omnes sapientias humanas, non solum in genere, sed simpliciter.

¶ Et aduertē quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanam: sicut etiam ly in genere: ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maxime sapientia.

¶ Probatur. Sacra doctrina determinat propriissime de Deo secundum quòd est altissima causa: ergo sacra doctrina est maxime sapientia, &c. Antecedens probatur. determinat de Deo non solum vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus: ergo propriissime &c.

¶ Circa antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quę nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodum magis propria sunt de Deo in cognoscendo, ita & in essendo: & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex propriis Dei: & ideo merito dicitur quòd propriissime determinat de Deo: & quoniam secundū huiusmodi propria habentur prima suprema quę fundamenta causalitatis diuinæ: idcirco dicitur quòd determinat propriissime de Deo, secundum quod est causa altissima. Veruntamen hic cautus esto, quoniam ly secundum quod est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo, vt ly secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinæ: & sic falaliquid a philosophicis disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quę in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia [d] ab alijs sciētijs, sed immediatè à Deo per reuelationem. Et ideo non accipit ab alijs scientijs tanquā a superioribus, sed vtiD. 1113 eis tanquam inferioribus & [d] ancillis: sicut architectonicę vtuntur subministrantibus, vt ciuilis militari. Et hoc ipsum quod sic vtitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiā eius, sed propter defectū intellectus nostri: qui ex his, quæ per naturalem rationem (ex qua procedunt aliæ scientiæ) cognoscuntur, facilius manu ducitur in ea, quæ sunt supra rationē, quæ in hac scientia traduntur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum hæc doctrina sit sapientia.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit sapiētia. Nulla enim doctrina, quæ supponit sua principia aliunde, digna est nomine sapintię: quia sapientis est ordinare, & non ordinari. 1. metaphisi.* Sed hæc doctrina supponit principia sua aliunde (vt ex dictis patet.*) Ergo hæc doctrina nō est sapiētia.

¶ 2 Præterea, Ad sapientiā pertinet probare principia aliarū sciētiarū: Vnde vt caput dicitur scientiarum, vt sexto Ethic. patet.* Sed hęc doctrina non probat principia aliarū sciarū. Ergo non est sapiētia.

¶ 3 Preterea, Hæc doctrina per studium acquiritur, sapientia autem sit assumptum: quoniam, vt sequenti patet articulo. Deus inquantum Deus, est subiectum eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinem conditionum pertinentium ad considerationem sacræ doctrinæ, eo quòd consequitur deiratem: & sic est verum. Intēdit enim litera, q̄ sacra doctrina considerat de Deo, ppriissime, & consequenter secundum quod etiā causa altissima: quod ad sapientiam spectat.

¶ Consequentia autem probatur: iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerans causam simpliciter altissimā totius vniuersi, id est, Deum, est maxime sapiens: ergo, siqua considerat Deū propiissime secundum quòd est causa altissima, illa est maximè sapiētia iter omnes, tam in genere q̄ simpliciter: qđ erat consequentia probanda. assumptum est clarum, & prima consequētia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur vero in genere ædificii, & in genere totius humanæ vitæ, cū authoritatibus scripturæ ad iunctis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquit medio, subintellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapiētiam simpliciter: & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maxime sapiētia, ad denotandū exceſsum eius super sapientias in genere. tertia autem consequētia per se nota relinquitur: quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maxime sapiens: respectu sapientium in genere hoc, aut illo: oportet q̄ considerans eandem causam altissimam ex propriis, non solum sit simpliciter, sed & maxime sapiēs: & respectu sapiētium in genere, & respectu sapiētis simpliciter: vtpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ rimatur: cum illa sistat in cōmunibus, & his, quæ per communia sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt cōmunes, si sunt simplices, vt ens, verum, bonum: aut sunt ex cōmunibus compositæ, si sunt propriæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

¶ In responsione ad tertium inducitur laus Hierothei magistri Dionysii, quòd erat non solum discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter: & dicitur patiens a passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid, passionati dicuntur: in quo denotatur maxima voluntatis inclinatio, vt iam habituata & connaturalis affecta ad diuina, &c.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum septimum.*

IN titulo nota terminum vtrumque, ly subiectum stat p subiecto formali, & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quòd sensus est, an Deus inquantum Deus, sit subiectum formale huius sciētiæ. Et ad bonitatem doctrinę, penetra quid importet inquātum Deus: ex declaratiōe Scoti in hac quæstione, quēadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primo vt animal rationale: & sic intelligitur quiddita tiue inquantum homo. Secundo vt substantia, & sic concipitur in communi. Tertio vt naturaliter māsuetum: & sic concipitur per accidens: quia esse mansuetum est accidens seu passio hominis. Quarto vt nobilissimum animalium, & sic concipitur relatiue ad aliud. Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari vt altissima causa & vniuersaliter secundum quodcunque prædicatum respectiuū ad extra, & sic consideratur relatiue ad extra. Potest etiam cōsiderari vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secundum rationes attributales: & sic cōsideratur quasi per accidens: potest etiam considerari vt ens, vt actus, &cęt, & sic cōsideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur cō siderationes compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Consideratur namque in huiusmodi Deus vt stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, vt patet. Ante omnes autem hos modos potest considerari Deus secundum suam propriam quidditatem: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omnium & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem cicumloquimur deitatis nomine. Et sic quęrendo, an Deus sub ratione deitatis vt distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectum huius scientiæ, est quærere, vtrum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis, sit subiectum formale huius scientiæ: ita q̄ quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

¶ In corpore duo ponunt, primo cōclusio rīsiua quęsito affirmatiue: secūdo referunt aliorū dicta, Quò ad primum concluſio est: Deus est subiectū huius sciētiæ. Probat dupliciter: primo obiectū alicuius potētię vel habitus est id, sub cuius rōne oia referunt ad potētiā vel habitū: ergo subiectū scię est, sub cuius rōne, oia considerant in sciētia: ergo subiectū huius sciētiæ est Deus, antecedēs manifestat in obiecto visus. Prima vero cōsequētia probat: subiectū ad sciētiā se habet sicut obiectū ad potētiā vel habitū: ergo si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur: omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergo si subiectum, &c. Assumptum probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quòd illa propositio assumpta: sicut obiectum ad potentiam, ita subiectū ad scientiam, non est opus quòd currat quo ad omnia, sed sat est propositum quòd teneat quo ad proportionem rationis formalis: A ita quòd sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Vtrum autem teneat similitudo quò ad alia, puta quò ad communitatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune oībus per se obiectis illius potētiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid cōe omnibꝰ p se subiectis illius, Libr. 10. Eth. cap. 5. parum ante finem & lib. 3. cap. 4. tom. 5. nō est præsentis propositi, quamuis manifeste pateat hinc q̄ nō oportet hāc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ nō aliquod cōmune, sed Deus vt Deus, quem vt sic, constat esse singulare quoddā. Nec obstat quod in primo sententiarū, articu. quarto, p logi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum, scientiæ habet hanc cōditionem, scilicet quod est cōmune per prædicationem: quoniam illud est verū ſm communiter accidentia, & non necessario: vide mus enim communiter in subiectis communiter assignatis sciētiis à doctoribus, illam conditionē inueniri, non tamen oportet, vt patet quare to Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoq; saluari cōmunitas per prædicationē i omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic. n. etiam Deus de omnibus theologalibus prædicaſ, quia sunt, aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut a Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam. Cap. 2. parte 1. in fine. 7 1. Prol. art. 4. Et 5. Metap. le. 6. *Nō procul a prin. li. to. 1. Lib. 3. de orthod. fide ca. 24.

Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominē. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, si Deus sub ratione deitatis esset subiectum theologiæ, tam beatorum quàm nostræ, oporteret quòd omnia cognoscibilia de Deo ratione deitatis caderent sub theologia: sed hoc est impossibile. Tum quia omnia simpliciter caderent sub theologia. Tum quia infinitæ veritates caderent sub eadem. per deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominem vero, quia ipsemet S. Thomas in Prologo primi Sententiarum, articulo quarto, expresse dicit, subiectum huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectū principale: ergo, &c.

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter duplicem rationem. Prima est, quia theologia siue nostra siue beata, est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est vera de scientia adæquata subiecto: solus enim Deus habet theologiam adæquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia, oportet quòd adæquate sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto considerat. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non fit mētio de ratione formali sub qua. Cum tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto

biecto formali per rationem formalem illius vt res est: Deus. n. etsi ex ratione deitatis sit infinite cognoscibilis: tamen Deus vt Deus sub participato lumine gloriæ, est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundum certos fines, &c. & ideo ad verificandam illã cõditionalẽ oportet addere, si Deus inquantum Deus, sub sumine sibi adæquato eẽt subiectũ scientiæ alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tunc patet falsitas subsumendæ propositionis: quia sola lux diuina in se ipsa est tale lumen: nostræ autẽ & beatę Theologiæ Deus in quantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto, subiectũ est: & ideo iuxta facultatem luminis est extensio scientiæ: nõ est ergo secundũ extensionẽ rationis formalis, vt res est absolute, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda scientia.

Θεολογί'α, λό'γος περὶ θεοῦ. 379

D. 1154

¶ Ad secundum dicitur, quòd Sanctus Thomas non asseren do, sed opinando sequens cõmuniter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi: cum inchoando illã positionem dicit, Si volum[a]ponere aliquod subiectũ, in quo saluẽtur oẽs hę cõditiones. hîc aũt assertiue determinauit: quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam, & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei: Quare hoc est simpliciter tenendum: illud vero tanquam opinabile audiendum.

¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idem est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergo Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter cõtinetur in principijs. Minor vero, quia Deus est subiectum articulorum fidei. Circa propositionem assumptam ad probandum maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principijs, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nã sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principijs: ergo in subiecto principiorum: ergo in subiecto scientiæ: ergo duarum specierum disparatarum, imo generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato, & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei: vt patet in prima secundæ: & in primo Posteriorũ: ergo. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum, & scientiæ. Tertia autem, quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quo ad propria, non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium, non solùm quia posita est hîc in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in Prologo quęstio. 3. tenens, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam, est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, concedens verum esse id, ad quod ratio deducit, quodque reputamus falsum. Sciendũ

prehenduntur sub subiecto illius scientiæ: sed in sacra scriptura determinatur de multis alijs quàm de Deo, puta de creaturis & de moribus hominum: ergo Deus non est subiectum huius scientiæ.

Sed contra, illud est subiectum scientiæ, de quo est sermo in scientia: sed in hac sciẽtia fit sermo de Deo (dicitur enim Theologia quasi sermo de Deo) ergo Deus est subiectum huius scientiæ.

Respondeo. dicendum, ꝙ Deus est subiectum huius scientiæ. Sic enim se habet subiectum ad sciẽtiam, sicut obiectum ad potentiam vel habitum: proprie autem illud assignatur obiectum alicuius potentię vel habitus, sub cuius ratione omnia referũtur ad potentiam vel habitum. sicut homo & lapis referũtur ad visum inquãtum sunt colorata: vnde coloratũ est proprium obiectum visus. Omnia autem pertractãtur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus: vel quia habent ordinem ad Deum, vt ad principium & finem: vnde sequitur quòd De[a] vere sit subiectum huius scientiæ. Quod etiam manifestũ fit ex principijs huius scientiæ, quæ sunt articuli fidei, quę est de Deo. Idem autem est subiectum principiorum, & totius scientiæ, cum tota scientia virtute cõtineatur in principijs. Quidam vero attendentes ad ea, quæ in ista scientia tractantur, & non ad rationem, secũdum quam considerantur, assignauerunt aliter subiectum huius scientiæ, vel res & signa: vel opa reparationis: vel totum Christum, id est, caput & mẽbra. de omnibus enim istis tractatur in ista sciẽtia, sed secundum ordinem ad Deum.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd licet de Deo nõ possimus scire quid est, vtimur tamen eius effectu in hac doctrina vel naturæ, ve gratiæ, loco diffinitionis ad ea, quæ de Deo in hac doctrina consideran tur: [c] sicut & in aliquibus sciẽtijs philosophicis demonstrat aliquid de causa per effectum, accipiendo [d] effectũ loco diffinitionis causæ.

Ad secvndvm dicẽdum, quòd omnia alia quę determinantur in sacra doctrina, comprehenduntur sub Deo: non vt partes, vel species, vel accidentia, sed vt ordinata aliqualiter ad ipsum.

est igitur, quod duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiæ oportere continere primo virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinẽtes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primo, quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter cõtinentia totam sciẽtiam. Patet hoc, qa propositionis immediate prędicatum continetur in subiectò: subiectum autẽ est subiectũ scientiæ: ergo. Secundo, quia subiectũ est adęquata causa habitus: ergo cõtinet primo virtualiter totũ ipsum: ergo omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum speciem, quot sunt non solum species rerũ omnino disparatæ: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionẽ: sed etiam quòd sunt nationes formales rerum: quarũ vna non continetur virtualiter in alia: & sic alia est scientia de anima li vt sic, ad quam spectat cõsiderare proprias animalis passiones tantum: quoniã solę ipsæ virtualiter in animali claduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas vero tenens sciẽtias secari non ſm ꝙ secanẽ res absolute, sed prout sunt scibiles: tenet, ꝙ subiectũ formale scientiæ exigit duas cõditiones, vt ex litera habetur. Prima est, ꝙ ratione ipsius, omnia attingant ab illa sciẽtia. Secunda, quòd virtualiter continuat totam scientiam: non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primo, id est, adæquate est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis, siue immediatè, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectũ, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est: vt sol est causa sortis. Et hoc modo, principia prima alicuius scientiæ continent virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediate, vt patet, neque mediantibus tantum his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes veritates sciuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clarius patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero primo, id est, adæquate & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarii, nec trinarii scirentur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, &c. oportet omnium passionum subiectum esse primum, id est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientiæ, quæ habent numerum pro subiecto, continent virtualiter omnes veritates, vt primę causæ. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones, nisi adiuncta propositionibus, quarum subiectum sit binarius, aut trinarius, &c. vt causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarii, sed vt prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est, inquantum sunt in tali specie scibiles:

[a] icquid

D. 603

quicquid sit inesse naturæ. Et secundum hanc viam manifestum est, quòd eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere, & multis speciebus secundum singulorum propria. Et si quæratur, quis ergo erit limes scibilium in vna scientia? Iam patet responsio ex dictis: limitantur nanque scientiæ secundum species scibilium vt sic, & non secundum species rerũ. Et ideo tot species, & genera rerũ sub vna possunt comprehendi scientia, quot comprehendi contingit sub vna specie scibili. Et ideo illa ratio formalis rerum, quę primo fundat illam speciem scibilem, id est, cui prius cõuenit in ille mod[a] abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa sciẽtia: & est prima radix omniũ pertinentium ad illam scientiã vt sic. Quòd autẽ continẽtia virtualis talis, vt declarata est, sufficiat ad subiectũ, & principia sciẽtiæ, patet ex processibus sciẽtiarum, tam in Mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique nãq; multarũ specierũ passiones tantum: quoniã solę ipsæ virtualiter in animali claduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c.

8
1. prol. art. 5. Et Boet. trin. q 5. art. 7. Et 1. cõtra. c. 3. & 8.
* Lib. 1. de fide ca. 5. non longe a fine tom. 2.

* Colligitur ex illo super topica Ciceronis lib. 6. non procul a fine illius.
*Homil. 26. in euãg. in prin. illius.

Articvlvs viii.
Vtrũ hæc doctrina sit argumentatiua.

Adoctavvm sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit argumẽtatiua. dicit enim Ambrosius in libr. 1. de fide cat. * Tolle argumenta vbi fides quæritur. Sed in hac doctrina præcipue fides quæritur: vnde dicitur Ioannis vigesimo, Hæc scripta sunt vt credatis. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ 2 Præterea, Si sit argumentatiua, aut argumentatur ex authoritate, aut ex ratione. Si ex authoritate, non videtur hoc cõgruere eius dignitati (nam locus ab authoritate est infirmissimus secũdũ Boet.) * Si etiam ex ratione, hoc non congruit eius fini: quia secundũ * Gregorium in homilia, fides nõ habet meritum, vbi humana ratio prębet experimentum. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

Sed contra est quod dicitur ad Tit. 1. de episcopo amplectente eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exortari in doctrina sana & eos qui contradicunt arguere.

Respondeo. dicendum, ꝙ sicut alię scientię non argumentantur ad sua principia probanda, sed ex principijs argumẽtant ad ostendendum alia in ipsis scientijs: ita hæc doctrina non argumentatur ad sua principia probãda, quæ sunt articuli fidei: sed ex[d] eis procedit ad aliquid ostẽdendum, sicut Apostolus primæ ad Corint. 15. ex resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communẽ probandam. Sed tamen considerandum est in scientijs philosophicis, quòd inferiores scientiæ, nec probant sua principia, nec contra negantem principia disputãt, sed hoc

¶ Ad primam ergo Scoti rationem iam dictum est. Ad secundam vero ex eodem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere virtualiter totum habitum; potest dupliciter intelligi: vno modo, accipiendo subiectum in seipso, alio modo, vt inuentum in aliis p se participãtib[a] quòlibet ipsum. Et sic cõtinere virtualr dupliciter. s. adæquate, & vt primã causam. Subiectum in seipso continet virtualr, vt prima causa totum habitũ, & non partẽ. sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem: vt prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus, continet virtualiter, & adæquate, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter, & ad hominem.

¶ Quo ad secundum, referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de Sancto Victore. Tertia est Linconiensis.

¶ Sed aduerte modestiam authoris, quoniam primo excusando illos dicit, quòd attenderunt ad materiam, quasi diceret, quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundo omnia supradicta reducit ad subiectum formale a se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum.

In titulo argumentativa, id est, probativa eorum, quæ docet, an non, sed forte simpliciter proponit, vt Scotus dicit cõtra articulum secundum.

¶ In corpore tres cõclusiones. Prima est, Sacra doctrina nõ arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principijs. Secunda est, Sacra doctrina disputat arguẽdo cõtra negantes principia eius, si aliqd eius concedunt. Tertia, Sacra doctrina disputat soluendo tantùm contra negãtes principia, & nihil eius omnino concedẽtes.

¶ Et est semper sermo de principijs cõplexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicqd sit de principijs incõplexis, aut ipsius esse tantum.

¶ Prima conclusio probatur, Nulla sciẽtia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergo. Et confirmat secunda pars conclusionis authoritate Apostoli primæ ad Corinthios 15. Secũda verò, & tertia conclusio similiter probantur: Scientia suprema iter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltẽ, si nihil concedunt: ergo & hæc doctrina habet vtrũque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremã. Consequentia vero ꝓbatur: quia ista est sciẽtia suprema. Deinde manifestanẽ sigillatim: secũda quidem, cum contra hæreticos ex vno articulo ꝓbamus aliũ, &c. tertia vero, quia contra veritatem infallibilẽ nulla potest demonstratiua ratio esse: ergo omnes rationes contra ea q̃ sunt istius scientiæ, sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili veritati.

relinquunt superiori sciẽtiæ, suprema vero inter eas, scilicet Metaphysica, disputat contra negãtẽ sua principia, si aduersarius aliquid cõcedit: si autem nihil concedit, non potest cum eo disputare; potest tamen soluere rationes ipsius. Vnde sacra scriptura, cùm non habeat superiorem, disputat cum negãte sua principia, argumentando quidem, si aduersarius aliquid concedat eorum, quę per diuinam reuelationẽ habentur: sicut per authoritates sacræ doctrinæ disputamus contra Hęreticos: & per vnum articulum contra negantes alium. Si vero aduersarius nihil credat eorum, quæ diuinitus reuelãtur: non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationes, sed ad soluendum rationes, si quas inducit, contra fidem. Cùm enim fides infallibili veritati innitatur, impossibile autem sit de vero demonstrari contrarium, manifestum est probationes, quæ cõtra fidem inducuntur, non esse demonstrationes, sed solubilia argumenta.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd licet argumenta rationis humanæ non habeant locum ad probandum, quæ fidei sunt, tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur, vt dictum est[c].

Ad secvndvm dicẽdum, quòd argumentari ex authoritate est maxime propriũ huius doctrinæ, eo quòd principia huius doctrinæ, per reuelationem habentur. Et sic oportet quòd credatur authoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinę: nam licet locus ab authoritate, quę fundatur super ratione humana, sit infirmissimus; loc[a] tamen ab authoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamẽ sacra doctrina

*In corp. art.

¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex creditis. vt puta, si dicenti, quòd omnis vna res numero est vna hypostatice: respondet, Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio non soluit nisi credendo. Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quo ad hoc. vt puta si responderet, Nego in re infinita: non quia sciat eius contradictoriam, scilicet, res infinita est plures hypostatice, sed quia scit negatiue nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiue, quando nullo medio cognitur intellectus. Et sic theologus soluit ex scitis quo ad hoc: Quandoque autem ex scitis simpliciter: vt si soluat rationem contra accidentia in Sacramento altaris: quia accidentis

cidentis esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In p-
positio, literam hanc intelligo de solutione theologali secundo
modo. Et si instetur, quia huiusmodi solutio non est theologi,
vt theologus est: quia nō ex principiis theologiæ: negetur assum
ptum: quoniam theologia, non solum gaudet propriis, sed
etiam facit de extra-
neis propria, dum ad
defensionem suā alia
rum sciētiarum pro-
positionibus vtit pro
pter nos, vt in articu
lo quinto, ad secun-
dum tactum est. Et
quāuis pura theolo-
galia oporteat ex pri
cipiis manare theolo
galibus: theologalia
tamē ministerialiter
non oportet, sed sat
ē eis seruire. Sic autē
theologales sunt hu
iusmodi solutiones.
Vnde minus bene vi
dētur sentire, qui sol
uere theologice tribuūt, non nisi ex ali-
qua propositione cre
dita. Et decepti sunt:
quia nō discreuerūt
inter solutionis, &
probationis naturas.
Probatio nanque est
ex euidentibus, solu
tio autem est etiā ex
his, quę non apparēt
esse falsū, dato quòd
non sciantur esse ve
ra. Et propterea theo
logus potest semper
soluere, nūquām co-
acto intellectu ab ali
qua propositione cō
traria his, quæ sunt
fidei quamuis eorū
falsitatē non videat.

Probare & soluere non idem.

¶ Circa probationē tertiæ conclusionis, scito, quòd aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet, hæc doctrina inniti tur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc non nobis hīc euidens est. Secundum vero in actu exercito consistit, & liber contra gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requirit cuidentiam, sed non coactionem intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis conuincitur, dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere, seu soluere contraria huius doctrinæ non est credere, aut ex credere, nisi occasiona-liter: quoniam ex hoc quòd credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inauertentia eius forte quosdam in hac litera errare permisit.

¶ In responsione ad secundum nota. 4. enumerata, scilicet, authoritates sacræ scripturæ, authoritates sanctorum doctorum, rationes humanas, & authoritates Philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessariis: ex secundis autem vt ex propriis, sed probabilibus: ex quartis vero vt probabilibus, sed extraneis. Et sic tertiis nullus assignatur locus. Et propterea sciendum est, quòd ratio humana, de qua hīc est sermo, nihil aliud est quām argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica clauditur, & consequenter extranea est a genere scibili theologico: ac per hoc theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologalia vt sic (quoniam theologalia, vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino) ideo absolute loquendo, ex ratione naturali procedit theologia, vt ex extraneis & probabilibus: quemadmodum ex authoritatibus philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabat vtrunque: & sic omnia enumerata sunt locata. Sed dubium hīc occurrit non dissimulandum, Si ex rationibus naturalibus theologia procedit, vt ex extraneis, & probabilibus, cur tātus labor a doctoribus specula tiuis assumptus est? quorsum libri cōtra Gentiles rationibus naturalib⁹ pleni? &c. Aut enim hi non tra dunt theologiā, aut in extraneis nimis morati sunt.

*Epist. 19. ad Hieron. post principium.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd demonstrationes Metaphysicę, & naturales, q̄ afferūtur in sacra doctrina, simpliciter q-dem sunt extraneæ, sed vt ministræ theologię ad destruendas positiones oppositas conclusionibus, aut principiis theologalibus, aut ad soluendas rationes contra theologalia factas, aut ad stabilienda ea de quibus, theologia secūdario est, vt Deū esse, & vnum esse, & immortalem, &c. nō sunt extraneæ. Sed ex eis procedit theologia, vt ex propriis, & quandoque necessariis, & ministerialiter tamen, & non ratione sui, sed propter nostri intellect⁹ infirmitatē, vt in art. 5. ad secundum dictum est. Et propterea sancti Doctores, qui speculatiuo inge nio prediti fuerūt, intellectus humani defectui subuenire cupientes, rōnes philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod horū triū, vt sic viri docti ea, quę fidei sunt, rōni nō cōtraria cōperientes, facilius his, q̄ fidei sunt, adhærere possint, aut saltē ea nō spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes, vt ministras proprias effici huius scientiæ propter nos, ex litera in tertia conclusione, & eius manifestatione: non .n. aliter possunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutione, nisi ex rationibus philosophicis. Si nanq; ex creditis soluenda essent obiecta philosophorum, ridiculo philosophis theologi essent, &c.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quòd aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de propositionibus notis ratione humana. In litera, vt declarauimus, insinuatur, quòd ex ratione humana absolute loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis, quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumine vt sic, sunt extraneæ. sed tamen multæ propositiones notæ naturali lumine & demonstratione secundum seipsas sumptæ, sunt veræ & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo articulo in responsione ad secundū patet, vt patet de istis, Deus est: Deus est vnus; Deus est bonus, &c. Vnde, cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis, quamuis non proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solùm reuelata, sed etiam scita.

¶ *Super Quæstionis primæ Articulum nonum.*

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non verificantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad propriē significata, vt cum dicitur, quòd Deus noster ignis cōsumens est, vtimur metaphora: quia Deus non est vere ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc, ex secundo Posteriorum, vbi prohibentur metaphoræ in scientiis.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Sacra doctrina

doctrina congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primo, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ. ergo conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia vero probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probaſ: quia omnis nostra cognitio oritur a sensu. Et confirmatur hęc ratio autoritate Dionysii, &c. Secundo: Sacra doctrina ꝓponit oibus hominibus cōiter: ergo congrue spiritualia sub similitudinibus corporalium tradūtur. Antecedens ꝓbaſ, ad Romanos primo. Consequētia aūt probaſ: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secūdum se, qui vel sic ea capere possunt.

¶ In responsione ad primum, dubiū occurrit, quomodo verificetur quod hæc doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut ī corpore ostensa est. Secunda namque ratio vtilitatē tantum infert, vt patet, prima vero conuenientiam vt ipsa litera testaſ. Et cōuinci potest ex eo quòd connaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphorice in scriptura traditū, qđ nō possit proprie doceri: nulla ergo est necessitas vtendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & vtiliter eis vtatur.

¶ Ad hoc dicendum mihi videtur, quòd vti metaphoris i hac doctrina est quodāmodo necessariū, & quodammodo non: & hoc respectu non horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis viatoris. Est siquidem necessarium propter melius consequendum finem, scilicet cognitionem Dei. Et hæc necessitas ostēditur per primam rationē litere. Ex hoc nāque quòd connaturale est homini intelligibilia per sensibilia tantum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debeat, vt per metaphoras cognoscat: quoniam metaphoræ supplent vices spiritualium spectorum, quę de spiritualibus haberi deberent secundum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia etsi non absque fantasmatibus, tamen absque metaphoris posset homo etiam in hoc statu capere quę dicuntur, licet non ita facile. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

*Cap. 1. circa medium.

*In corp. art.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd radius diuinæ reuelationis non destruitur propter figuras sensibiles, quibus circūuelatur, vt dicit* Dionysius, sed remanet in sua veritate, vt mentes quibus fit reuelatio, nō permittat in similitudinib⁹ permanere, sed eleuet eas ad cognitionem intelligibilium, & per eos, quibus reuelatio facta est, alij etiam circa hæc instruantur. Vnde ea, quæ in vno loco scripturæ traduntur sub metaphoris, in alijs locis expressius exponuntur. Et ipsa etiam occultatio figurarum vtilis est ad exercitium studiosorum, & cōtra irrisiones infidelium: de quibus dicitur Matthæi 7. Nolite sanctum dare canibus.

*Cap. 2. cælestis Hierarchiæ.

AD TERTIVM dicendum, quòd sicut docet* Dionysius cap. 2. cælestis hierarchię, magis est conueniens quòd diuina in scripturis tradātur sub figuris vilium corporum, quàm corporum nobilium. Et hoc propter tria. Primo, quia per hoc magis liberatur humanus animus ab errore. Manifestū enim apparet, quòd hæc secundū proprietatem non dicuntur de diuinis: quod posset esse dubium, si sub figuris nobilium corporū describerentur diuina, maxime apud illos, qui nihil aliud a corporibus nobilius excogitare nouerunt. Secundo, quia hic modus conueniētior est cognitioni, quam de Deo habemus in hac vita. Magis enim manifestatur nobis de ipso quid non est, quàm quid est. & ideo similitudines illarum rerū, quę magis elongantur a Deo, veriorem nobis faciunt ęstimationem quòd sit supra illud, quod de Deo dicimus, vel cogitamus. Tertio, quia per huiusmodi, diuina magis occultantur indignis.

ARTICVLVS X.

Vtrum sacra scriptura sub una litera habeat plures sensus.

AD DECIMVM sic procedit̄ur. Videtur, ꝙ sacra scriptura sub vna litera nō habeat plures sensus, qui sunt, historicus vel

Ca. 1. nō multū remote ante medium.

¶ *Super Quæstionis primæ, Articulum decimum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duę conclusiones. Prima respōdet quæsito affirmatiue. Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalem & spiritualē: & hunc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicū. Probatur ex differentia inter hanc scientiam & alias, ex differentia inter autores deriuata. Autor huius doctrinę ē Deus, cæterarū homo: ergò in potestate autoris aliarū: ergo in cęteris scientiis voces tantum significant, in hac vero & voces & res. ergo in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes cōsequentiæ patent. Et vltima declaratur: quia iuxta significationem vocum attenditur sensus literalis: iuxta significationem aūt rerum attenditur sensus myſticꝰ. Quo ad secundam vero partem declaraſ distinguendo triplicem figurationem, vt clare patet in litera.

¶ Circa hāc partem nota, cum accommodare res ad significandum nihil aliud sit quàm facere res esse nō solum res, sed signa aliarum rerū: dupliciter intelligī potest res fieri

fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerū, vt scilicet simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modò aduētitię, vt res iam factæ accipiantur vt signa.

¶ Si accommodatio rerum ad hoc vt sint signa sumatur hoc secundo modo, non est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accōmodare res ad significandum: nec est propriū huius scientiæ quòd res significent: quoniā res gestæ narrate in aliis historiis possunt ab homine interpretari vt signa aliarū, nō solum per modum imitationis, vt gesta fortia antiquorū imitanda sint a successoribus, sed per modum significationis, vt scilicet gesta illa vt signa habeantur ad rēdorum.

¶ Si autē sumatur ac commodatio rerū ad significandum primo modo, dupliciter potest intelligi, scilicet vniuersaliter, & particulariter. Si particulariter, sic nō excedit hominis potestatem: nam quilibet potest facere aliquos actus, vel aliquod artificiale, & faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet: Sed q̄ omnia, quę narrātur gesta in tot historiis vt res ad doctrinam aliquam spectantes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, hoc excedit humanam facultatē: hoc Dei est proprium, si hoc, hęc doctrina cęteras scientias excellit.

¶ Est igitur sensus literę, quòd accommodare res vniuersaliter spectātes ad doctrinam ad hoc ut signa sint cum fiūt, est proprium huius doctrinę. quia hoc a solo autore huius doctrinę fieri potest: nō enim ex adinuentione nostra, petra, de qua fluxit Iudęis aqua in deserto, facta est signū Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, vt in ueritate eēt fons aquę, & esset signum Christi, qui fons est aquę spiritalis, dicēte apostolo, Bibebant autē de spiritali consequēte eos petra: petra autem erat Christus, & sic de aliis.

¶ Secunda cōclusio est. Non inconuenit, in una litera scripturę secundum sensum literalem esse plures sensus. Probatur dupliciter, primo ratione: Autor scripturę sanctę est Deus, omnia

quolib. 7. q. 6. ar. 1. 2. & 3.
Et po. qō. 4. ārt. 1.
Et 4. dist. 21. q. 1. art. 3. q. 2. 3.
Et Gal. 4. lec. 6. Cor. 3.

Cap. 3. in princ. habetur hic. lib. tomo. 6.

Lib. 20. cap. 2. circa medium.

literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuū in vna scriptura parit confusionē, & deceptionē, & tollit arguēdi firmitatem: vnde ex multiplicibus propositionibus nō procedit argumentatio: sed secundū hoc, aliquę fallaciæ assignantur. Sacra autem scripturā debet esse efficax ad ostendendam veritatē absq; omni fallacia. Ergo nō debēt in ea sub vna litera plures sensus tradi.

¶ 2 Præterea, * Augustinus dicit in libro de utilitate credendi, quòd scriptura, quę Testamentum vetus vocatur, quadrifariam tradi tur, scilicet, secundum historiam, secundum etyologiam, secundum analogiam, secundum allegoriam. Quæ quidem quatuor a quatuor prædictis videntur esse aliena omnino. Non igitur conueniens videtur quòd eadē litera sacræ scripturæ secundum quatuor sensus prædictos exponatur.

¶ 3 Prēterea, p̄ter p̄dictos sensus inuenit sensus parabolicus, qui inter illos sensus q̄tuor nō cōtinet.

SED CONTRA est quod dicit Gregorius 20. moralium: Sacra scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more transcēdit: quia vno eodemq; sermone dum narrat gestum, prodit mysterium.

RESPONDEO. dicendum, q̄ auctor sacræ scripturæ est Deus, in cuius potestate est, vt non solum voces ad significandum accommodet (quod etiam homo facere potest) sed etiā res ipsas. Et ideo, cum in omnibus scientijs voces significent, hoc habet proprium ista scientia, quòd ipsę res significatę per voces, etiam significant aliquid. Illa ergo prima significatio, qua voces significāt res, pertinet ad primum sensum, qui est sensus historicus, vel literalis. Illa vero significatio, qua res significatæ per voces, iterū res alias significant, dicitur sensus spiritualis, qui super literalem fundatur, & eum supponit.

Hic autem sensus spiritualis trifariam diuiditur. Sicut enim dicit Apostolus ad Hebræos 7. Lex vetus figura est nouæ legis: & ipsa nouа lex, vt dicit Dionysius in eccles.

simul suo intellectu comprehendens: ergo non inconuenit, &c. Probatur cōnsequētia: quia sensus literalis est quem author scripturę intendit: secundo authoritate Augusti. 12. confessionum. Circa hanc conclusionem occurrit dubium: quia si sensus literalis potest multiplicari, nulla erit certitudo quis sensus sit intentus ad literā, quolibet p̄referente suam expositionem interpretationi alterius. Cum enim de intentione Dei non aliter cōstet, oportebit oēs literę expositiōes vt literales acceptare, aut nullam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd litera habens multas expositiones, dupliciter se potest habere ad illas, Primo cōpatiens illas tam absolute q̄ in ordine ad reliqua, q̄ sunt fidei: & tunc multitudo expositiōnū literaliū ad exercitationem nostram confert, dignitatiq; autoris attestatur, ut Augustinus ibidem vult. Secūdo, vt cōpatiēs illas in se, nō tā collata cum aliis lr̄is sacræ scripturæ. Et tūc ex tali collatione excludi possunt oēs illę interpretationes repugnantes, nō repugnantes uero admitti: sicut enim in respōsione ad primū in litera dicit, nihil necessarium ad salutem continetur in sacra scriptura, quā nō per literalē sensum alicubi manifeste tradatur: quāuis in aliqua litera obscure habeatur, ꝓpter multitudinem expositionum. Et si deficeret collatio literæ obscurę ad manifestā dum, nunquā tamen deest collatio ad sanctę Ecclesię authoritatē, a qua non solum certi ficari possumus de literali sensu scripturę, sed certi facti sum⁹ de scriptura ipsa, Euāgelio (inquit Augusti. i epistola cōtra Fundamētū) non crederē, nisi me authoritas ecclesię admoneret.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd multiplicitas horū sensuum nō facit æquiuocationem, aut aliā speciem multiplicitatis: quia sicut iam dictum est, ꝯ sensus isti nō multiplicantur propter hoc, q̄ vna vox multa significet, sed quia ipsę res significatæ per voces aliarum rerum possunt esse signa. Et ita etiam nulla cōfusio sequitur in sacra scriptura, cum omnes sensus fundētur super vnum scilicet literalem, ex quo solo potest trahi argumētum, non autem ex his, quæ secundum allegoriam dicuntur, vt dicit Augustinus in epistola contra Vincentium Donatistam. Non tamen ex hoc aliquid deperit sacræ scripturæ, quia nihil sub spirituali sensu continetur fidei necessarium, quod scriptura per literalem sensum alicubi manifeste non tradat.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd illa tria, historia, ætyologia, analogia, ad vnum literalē sensum pertinent. nam historia est, *vt ipse Augustinus exponit, cū simplicitер, aliquid proponitur: ætyologia vero, cum causa dicti assignatur, sicut cum Dominus assignauit causam quare Moyses permisit licentiam repudiandi vxores, scilicet propter duritiam cordis ipsorum. Matthæi 19. Analogia vero est, cum veritas unius scripturæ ostenditur ueritati alterius non repugnare. Sola autem allegoria inter illa quatuor pro tribus spiritualibus sensibus ponit, sicut & Hug. de Sāct. Vict. * sub sensu allegorico etiam analogicum comprehendit, ponēs in tertio suarum sententiarum solum tres sensus, scilicet historicum, allegoricum, & tropologicum.

AD TERTIVM dicendum, quod sensus parabolicus

Cap. 5. ecl hierar. pri

Elicitur q cap. 18. 19. 24. &. 31. 9. mo. 1.

ἱστορία
ἀλληγορία
ἀναλογία
τροπολογία
ἀναγωγή
παραβολή

*Loco dicto in argumento.

*In prol. lib. de sacrame. ca. 4.

¶ *Super quæstionis secundæ articulum primum.*

IN titulo huius primi articuli ly per se, non per alium mediū terminum, ly notum notitia euidenti: propositio enim per se nota dicitur quæ ex solis propriis terminis est nota euidētia certa & infallibili, vt patet prīo posteriorū. est ergo sensus tituli, vtrum hæc propositio, Deus est, sit per se nota.

¶ In corpore duo fiunt: primo distinguitur, propositio per se nota. secūdo respōdetur quęsito. Quo ad primū distinctio. est propositionis per se notę, alia secundū se tantūm, alia secundū se. & quo ad nos: & hæc, aut quo ad nos omnes, aut quo ad sapientes tantum. & sic fiunt tria mēbra in litera. Declaratur distinctio cum suis membris ex vna rādice propositionis per se notę in cōmūni: propositio per se nota est, cuius prędicatum clauditur in ratione subiecti: ergo propositio per se nota secundum se & quo ad nos, est, cuius prædicatum est in ratione subiecti: & nobis est nota ratio subiecti & prędicati, vt, Quodlibet est aut non est, &c. secūdum se autem tātū, cuius prędicatū est in ratione subiecti: sed rationes terminorum nos latent: ergo secundum se & quò ad sapientes, cuius prędicatum est in ratione subiecti, & rationes terminorum clarent apud sapientes, vt incorporalia nō esse in loco. Et cō firmatur hoc mēbrū authoritate Boetii.

¶ Circa hanc partē aduerte, quod ꝓpositio p se nota ideo dicitur per se, id est, nō per alium mediū terminū nota, quia excludit ly p se quēcunque aliū mediū terminum, & consequenter quamcunq; præmissam ad notificandum eā. & cū ꝓpositio aliqua possit notificari a priori & a posteriori, oportet quòd ly p se, distinguatur. an excludat medium terminū a priori tm, an à priori & posteriori simul. Si enim omnis propositio per se nota est, habens prędicatum in ratione subiecti, oportet vt semper ly per se, excludat mediū a priori: sed quoniam contingit q̄ inter res, inter quę nullum est secundum se mediū, vt sunt cognita nobis sit medium, ideo non semper excludit medium a posteriori: & propterea in litera distincta est propositio per se nota ex differentia inter terminos notos & ignotos: id est, ex differentia inter extrema propositionū, vt sunt nobis nota. Illę enim, quarum extrema non secundum se tantum, sed vt nota nobis sunt immediata, sunt omnibus per se notę. Illę vero quarū extrema, licet secundum se, non tamen vt nota nobis, sunt imediata, sunt secūdum se tantum per se notę, non nobis: & similiter quarum extrema vt nota sapientibus sunt immediata, sunt eis per se notę.

¶ Circa hanc partē sunt multa dubia & argumenta Scoti, Aurel. & Gregorii: sed quoniam hęc ad librum posteriorē spectant, vbi in capite tertio diffuse hāc materiam tractaui, idcirco absque eorū repetitione videndę sunt ibi solutiones argumentorum cum toto processu: id tantū hic notato, quòd in litera non diffinitur propositio per se nota, dicendo quòd est, cuius prędicatū ponitur in ratione subiecti, sed ponitur causalis: scilicet ꝙ ex hoc quòd prędicatū ponitur in ratione subiecti, fit propositio per se nota, quę est conuertens respectu illi⁹, & hoc ideo dico, quia bene verū est apud Sanctum Thomā, q̄ omnis ꝓpositio, cuius prędicatum cadit in ratione subiecti, est per se nota, sed non ecōuerso: qm cum vnum generalissimum negatur de alio, & cum prima passio prędicatur de primo subiecto fiunt propositiones immediate secūdum se, & consequēter secundum se per se notæ: si tamen alicubi sic diffinita reperitur, glossetur ly esse in rone subiecti formaliter, vel virtualiter proxime: nō tamē extendatur talis locutio, quia minus propria est.

¶ Quo ad secundū, conclusio respōsiua est hęc propositio, Deus est, est per se nota secundum se, non nobis. probatur prima pars: quia prędicatum est idem subiecto. secunda autem, quia nos nescimus quid subiecti, & ex hoc

QVESTIO SECVNDA.

De Deo, An Deus sit.

VIA igitur principalis in tentio huius sacræ doctrinæ est, Dei cognitionem tradere, & non solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod est principium rerum & finis earum, & specialiter rationalis creaturæ, ut ex dictis est manifestum *, ad huius doctrinæ expositionem intendentes.

¶ Primo, tractabimus de Deo.

¶ Secūdo, de motu rationalis creaturæ in Deum.

¶ Tertio, de Christo qui secundum quod homo via est nobis tendendi in Deum.

CONSIDERATIO autem de Deo tripartita erit.

¶ Primo nāque, cōsiderabimus ea quæ ad essentiā diuinā pertinēt.

¶ Secundo, ea quæ pertinent ad distinctionem personarum.

¶ Tertio, ea quæ pertinēt ad processum creaturarum ab ipso.

CIRCA essentiam uero diuinā.

¶ Primo, considerandum est, an Deus sit.

¶ Secundò: quomodo sit: uel potius quomodo non sit.

¶ Tertio, considerandum erit de his quæ ad operationē ipsius pertinent, scilicet de scientia & de uoluntate & potentia.

CIRCA primū quęrūntur tria.

¶ Primo. Vtrum Deū esse sit demōstrabile.

¶ Secundo. Vtrū sit demōstrabile.

¶ Tertio. An Deus sit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deum esse sit per se notum.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deum esse sit per se notum. Illa enim nobis dicuntur per se nota, quorū cognitio nobis naturaliter inest, sicut patet de primis principijs. Sed sicut dicit Damas. * in princ. libri sui, Omnibus cognitio existendi Deum naturaliter est inserta: ergo deum esse est per se notum.

¶ 2 Præterea, Illa dicuntur esse per se nota, quæ statim cognitis terminis cognoscuntur. quod Philosophus attribuit primis demonstrationis principijs, in 1. Poster. * Scito enim quid est totum, & quid pars, statim scitur, quòd omne totum maius est sua parte: sed intellecto quid significet hoc nomen Deus, statim habetur, quòd deus est. Significatur enim hoc nomine id quo d maius significari nō pōt: maius q̄ est qđ est in re & intellectu, q̄ p̄ est in intellectu tantū: unde cū intellecto hoc nōie, Deus, statim sit in intellectu, sequitur etiā quòd sit in re: ergo Deū esse est per se notū.

¶ 3 Præterea, Veritatem esse est per se notum: quia qui negat uerita esse, concedit ueritatem non esse, si enim ueritas nō est, uerū est ueritatē non esse, siaūt est aliquid uerū oportet qđ ueritas sit. Deus aūt est ipsa ueritas, Ioan. 14. Ego sum uia, ueritas & uita: ergo Deum esse est per se notum.

SED CONTRA, nullus potest cogitare oppositum eius, quod est per se notum, ut patet per Philosophum in 4. Met. & 1. * Poster. circa prima demonstrationis principia. cogitari autem potest oppositum eius quod est Deum esse, secūdum illud Psal. 52. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. ergo deum esse non est per se notum.

RESPONDEO. Dicendum, q̄ contingit aliquid esse per se notum dupliciter. uno modo secundum se & nō quo ad nos, alio mō secundū se, & quo ad nos. Ex hoc. n. aliqua propositio est per se nota, quod prædicatū includitur in ratione subiecti, ut homo est animal: nā animal est de ratione hominis. Si igitur notum sit omnibus de prædicato, & de subiecto quid sit, propositio illa erit omnibus per se nota, sicut patet in primis demōstrationum prin

II 1. dist. 3. qō. 1. artic. 2. Et 1. cōtra ca. 10. & 11. Et ueri. q. 10. ar. 12. Et po. qō. 7. ar. 2. 11.

*Lib. 1. orthodoxæ fidei. c. 1 & 3.

*Pri. post. te 6. ante medium tom. 1

*Primo post, text. ultimo a medio illius. & text. 5. circa finem 4. met. text. 9. innititur to. 1. & 3

sequitur corollarium : ergo ista eget manifestari per mediũ quo ad nos, id est, a posteriori effectu. Patet sequela : quia nobis nõ est euidens : & a priori caret medio.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd contra secundam responsionem ibi datam, satis molestè quidam instant quasi roborando argumentum sic: excedés omne cogitabile nõ est per tuam responsionẽ : ergò non est excellens omne cogitabile, qđ est oppositũ quid nominis ipsius Dei. probatur consequentia: quia nõ excedit cogitabile existens & si ipsum esset, cogitaretur maius quàm cogitatum non esset. Sed hæc obiectio non est alia ab obiectione facta in litera: & ideo eadem responsione solui-tur distinguendo consequens, quòd excedere omne cogitabile cõtingit dupliciter. Vno modo quod excellit in rerum natura, alio modo secũdum esse cogitatum: & intendo nõ quòd esse in rerũ natura, aut obiectiue sit ratio excessus: sed vtimur eis in proposito, vt cõditione rerũ cogitatarum. Verbi gratia : conditiones perfecti oratoris cogitatæ possunt excedere omnẽ oratorem dupliciter. Vno modo, quòd ille excessus sit in rerum natura, alio modo, quòd sit in esse obiectiuo. Primo modo oportet ponere oratorem perfectum existere. Secundo modo non, sed sufficit ipsum habere esse obiectiuum : rationem autem excedendi attendi dicimus penes nobilitatem conditionum cogitatarum in se. In proposito ergo dicitur, quòd ex illo antecedente, excedens omne cogitabile non est, optimè sequitur, ergò non est excedens in rerum natura omne cogitabile : imo non est sic excedens formicam, aut quodcunque minimum existens, sed non valet: ergò non est excedens in se secundum esse obiectiuum omne cogitabile : imo sic excedit omne cogitabile. Et cum dicitur maius cogitabile esset, si esset in rerum natura: negatur hoc. Ista enim replica procedit aut ex ignorantia proprię vocis, dum credunt isti, quòd responsio data acceptans quid nominis assignatum Dei intendat, quòd cum significatur hoc, scilicet maius omni cogitabili, significatur aliquid plenum omni perfectione, abstrahendo ab existentia: & ideo instãt, significetur plenum omni perfectione inclusa existentia in rerum natura, & sic significabitur, maius aut ex ignorantia inter actum signatum & exercitum. Conuenimus nanq; in quid nominis, & non dissentimus. Nihil excipimus in ratione excedendi, seu in actu signato : quamuis ab existere in actu exercito abstrahere opus sit : Vnde conceditur, quòd significatur & cogitatur maius omni cogitabili cum omni perfectione, etiam existentię in rerum natura, in actu tamen signato : sed à significari & cogitari, ad esse non valet argumentũ. Et ideo in litera dicitur, quòd hęc ratio nihil concludit: quia ab aduersariis non conceditur maius omni cogitabili esse in natura rerum, licet concedatur, quòd maius omni cogitabili significatur, & cogitatur esse in rerum natura, non ergò significatur maius significatum vt existens : sed etsi existeret, non esset maius, sed esset quod non est nisi in cogitatione. Exemplum simile in speciali habetur : si fingamus latêre nos nobilissimum animalium esse, & vellemus probare illud esse ex terminis, scilicet, nobilissimum animalium est : quia si non est, ergò non est nobilissimum animalium : hîc enim manifestiùs liquet, quòd ratio excessus est nobilitas rei signatę in se: conditiones vero excedentis sunt esse obiectiuũ, & esse in rerũ natura, & qualiter argumentum non valeat vt patet exercenti. Logice aũt his molestiis vnico verbo si lentium impones, dicens, quòd maius omni cogitabili importare existẽtiam in rerum natura cõtingit dupliciter, scilicet, in actu exercito, vel signato, & ꝙ secundo modo cõceditur in proposito, primo modo nõ & ꝙ si primo modo acceptaretur, sine dubio illa esset per se nota: maius omni cogitabili est : sicut ista, quod est, est: ratio autem quare nõ clauditur existere in actu exercito, sed vt conceptum tantùm est : quia nominibus res significantur vt cõcepte, verbis aũt vt exercitæ. Vnde ista enũtiatio: existentia nõ est, non implicat cõtradictoria: ista autem: Quod existit, non est, implicat cõtradictoria.

In respõsione ad tertium aduertẽdum, quòd dum litera respõdẽdo cõcedit veritatem esse in communi esse per se notũ, consequentiam factam arguendo accipitur videtur, illã scilicet, nulla veritas est : ergo verum est nullã veritatẽ esse.

Scotus tamen in primo, di. prima. q. 2. in responsione ad tertium, reprehendit hanc consequentiam, dicens, eam peccare fallacia consequentis à pluribus causis veritatis ad vnam illarum. Tum quia licet valeat, nulla veritas est : ergò non est verum aliquã veritatem esse : non tamen valet, ergò est verum, nullam veritatem esse : illa enim est negatiua, ista affirmatiua: Tum, quia veritas aut sumitur fundamentaliter, aut formaliter: si nulla veritas est, neutro modo verum est illam esse : non fundamentaliter, quia nulla res fundans remanet : non formaliter: quia nullus intellectus restare poneretur: ergò affirmatiua non sequitur, sed negatiua, vt dictum est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum secundum bonam logicã à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero, sit optima consequentia, & econuerso : quia verum, non est modus addens supra suam præiacentem : miror quo modo arguens huic consequentię se opposuit, valet nanque, Sortes currit : ergò Sor. currere est verum : & similiter: Sor. non currit : ergò sortem non currere est verum : & patet in omnibus: & sic in proposito: nulla veritas est, ergò nullam veritatem esse est verum. Et confirmatur quia ista, scilicet, nulla veritas est, est quædam enuntiatio : ergo significans verum vel falsum, ex primo Periherm. sed apud eos significat verum : ergo significat nullam veritatem esse, esse verum. Ad primam ergo obiectionem dicitur, quòd nulla fallacia est quia vtraque illarum sequitur determinatè ex illa : & prius sequitur ista affirmatiua de modo, ergò verum est nullam veritatem esse : quàm illa negatiua, ergo non est verum aliquam veritatem esse : quoniam prima sequitur immediatè, secunda autem mediante illa : quoniam prima pertinet ad consistentiam ipsius propositionis in seipsa, secunda autem ad destruc-

tionem suæ contradictoriæ, scilicet aliqua veritas est. Et rursus, licet destructio contradictoriæ ipsam statim sequeretur, dicendo nulla veritas est: ergo non aliqua veritas est: destructio tamẽ contradictoriæ cum modo de vero non sequitur, nisi in virtute regulæ dictæ, scilicet, quòd propositio vera de in esse æquivalet modali de vero: ideo enim sequitur, nulla veritas est. ergo nõ est verum aliquã veritatem esse, quia æquivalet negationi illius contradictorię, scilicet: nõ aliqua veritas est: & sic Sco. negando consequentiã, concessit illam nesciens, dum concessit aliã super radice illius fundatam. Ad secundam vero obiectionem dicitur, ꝙ veritas sumitẽ ad minus fundamentaliter & cũ dicitur, quòd nullum fundamentũ remanẽret, negatur. Dico enim quòd ad remansionem veritatum negatiuarũ fundamentaliter, non requiritur remansio rerum : vnde veritas istius, nihil est nihil, omni omnino re & intellectu secluso, remanet fundamentaliter; quia si intellectus esset, posset eis suam compositionem adæquare obiectaliter cõponendo hanc, nihil, est nihil : & hæc remãsio sufficit: vnde nec etiam modo ista propositio, nihil est nihil, habet fundamentũ ex parte rei significatæ, nisi modo dicto. Quod enim dicitur quòd veritas fundamentaliter est entitas, verũ est de veritate positiua, non autem negatiua: fundamentum enim negatiuæ veritatis est non esse, & nõ est esse, vt patet.

¶ *Super Quæstionis secundæ Articulum secundũ.*

¶ *Hunc articulum diffuse habes in q. de ve. q. 10. art. 12.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò distinguit demonstrationem, in quia & propter quid, &c. Secundò respondet quæsito affirmatiue vnica conclusione : Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet a propria causa : ergo posito effectu necesse est causam præexistere : ergò ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam causam eius esse : ergo Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus : quod inferius patebit.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine dupliciter sumuntur. Vno modo secundùm se. Alio modo, vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundum se, & vt crediti: si sumantur, vtraque secundùm se, sic non est verùm, quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei : sed quædam præcedunt, vt Deum esse: Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi : nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in theologia priores primis principiis : quamuis sequatur, quòd sunt aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei : quoniam præcedentes secundum se, sunt inter principia : iam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se, sunt per se principi theologiæ, vt crediti autem per accidens : si vero sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota, sunt præambula : propter rationẽ in litera positam: & hoc tantum litera intendit : quare esto cautus.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est, vera est: quo ad nos : secundũ talem nanque ordinẽ quæstio quid est, sequitur an est: secundũ se autem econtrario: vt in secundo posteriorum docetur.

¶ *Super quæstionis secundæ articulum tertium.*

IN titulo dubium statim occurrit ex primo posteriorum : nulla scientia probat subiectum suum : & vt dicit Auerroes in 2. Physicor. cõment. 26. nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliunde : sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est : ergo non debet hîc probari Deum esse : contra artem ergo hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suũ subiectum esse. Sic autem est in proposito : quoniam occurrit hîc duplex accidens, propter quod scientia hic probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plenè participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medii, scilicet, quod est quasi extraneum : licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest: si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito : quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministeriáliter, scilicet, notis naturali lumine, quę absolute sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse : vt patet in decursu quæstionis.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet, Deus est. & proponitur quinque viis probãda: quas non est opus formare, cùm & hic, & in primo contra Gent. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sen. habeantur.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter,

quòd possunt afferri ad duo: primo ad concludendum illud ens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primum, perfectissimum, &c. quod & quale, Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eo quòd prima via, vt in primo contra Genti. cap. 22 dicitur, non ducit ad motorē, magis immobilem quā sit anima intellectiua. secunda ãt, vt dicit Auer. nō ducit, nisi ad corpus cęleste, & eius motorem. Reliquarum quoq; nulla magis sursum ducere videtur: & ad hoc intentum non afferuntur hoc in loco hę rationes, vt nunc patebit. Alio modo, afferri possunt ad cōcludendū quędam prædicata inueniri in rerum natura, quæ secundū veritatē sunt propria Dei: non curando quomodo, vel qualiter sint, &c.
Et ad hoc intentum hic afferunt: & sunt nihil fere difficultatis habentes secundum philosophiam. Et vt melius intelligatur quod dicim⁹, sigillatim explanādo dicitur, quòd primę vię ex parte motus sat est, quòd inferatur, ergo datur primum mouens immobile, nō curādo vtrū illud sit anima cæli, aut mūdi. hoc. n. ꝙretur in sequēti qōne. Secūdæ quoq; viæ ex parte efficientis, sat est, ꝙ ducat ad primū efficiēs, nō curādo, an illud sit corpus, vel incorporeū: hoc enim quęretur in sequenti quęstione. Tertiæ vero viæ ex parte necessarii, sat est, quòd ducat ad primum necessarium non ex alio, non curando an sit vnum, vel plura: hoc enim quęretur in quæst. 11. Quartæ quoque viæ ex gradibus rerum, sat est ducere ad maxime ens, verum, bonum, nobile, a quo sunt omnium participationes. Et similiter quintæ vię ex gubernatione, I sat est ducere ad primum gubernantem per intellectum, quicunque sit ille: omnia enim hęc prædicata, scilicet mouens, immobile, primum efficiens, necessarium, non ex alio, maximè ens. & primum gubernans intelligendo, sunt secundum veritatem propria Deo: & ideo concludendo hęc inueniri in rerum natura, concluditur directe, quasi per accidens, quòd Deus est, id est, Deus non vt Deus, sed vt habens talem conditionem est: & consequenter ipsum substratum scilicet, Deus, vt Deus est. Ex his autem patet, quòd nec rationes Auerrois contra Auicennā, nec Aureoli contra has rationes, sunt contra intentū huius articuli, nisi obiectio contra vltimam, & cōtra propositiones assumptas.
¶ Vnde sciendum est secundo: ꝙ in prima ratione, quę sumpta est ex .7. & 8. Physicorum, sunt duę propositiones impugnatę: Altera est, nihil mouet seipsum primò. Contra hanc enim Scotus in materia de grauibus, & leuibus, & volūtate, &c. K arguit: & quoniam hoc esset exire nostros limites, erit de hoc quęstio specialis. Altera est, primum est causa medii: hīc enim assumitur tam in prima quàm secunda, & tertia ratione ad probandum, quòd non proceditur in infinitum. Et contra eam, licet sit expressè Aristoteles in secundo Metaph. & octauo Physic. arguitur sic in substantia. Media causa, seu motor, si necessario dependet a prima causa, seu motore, aut hoc habet quia media, aut quia causa, aut quia causa media: sed nihil horum est: ergo non oportet mediam causam dependere a prima. Assumptum patet ex sufficienti distinctione: destructio vero singulorum probatur: & primo, quòd non ex ratione medii: quoniam medium dicitur respectu duorum: hinc, scilicet, inde quorum est medium: & nō necessario respectu primi & vltimi, vt patet in mediis partibus proportionalibus circuli. Secundo quòd nō ex ratione causę: quia causa vt causa respicit effectum, & nō dependentiam ad prius aut primum, vt patet. Tertio quòd. non ex ratione composita, scilicet causæ medię: quoniam causa media vt sic, nihil aliud exigit quàm vt in causando mediet: sed hoc, scilicet, in causando

F mediare sufficienter saluaꝫ, si inter aliquam priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergo media causa ex ratione qua media causa, nō exigit dependentiam a prima causa, sed a priore. Et confirmatur: quia secundum te, ista conditionalis est vera, si procederent in infinitum causæ, omnes causæ essent causæ mediæ: ergo ad rationem causæ mediæ non requiritur depēdentia a prima, sed a priore, respectu cuius, & posterioris dicatur media.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo ꝙ causa media necessario depēdet a prima, ad cuius euidētiā oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de quæ est sermo, dici nō potest. Efficacia namque causæ in illius causalitate actualiter cōsistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu efficientia aliqua saluatur: oportet ergo: ad hoc ꝙ causæ ratio seruetur, vt causalitas illius compleatur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cum igitur causa media vere causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc sic: complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia a prima causa: ergo causa media, vt est causa media, dependet a prima: ergo optime dicit Arist. & habetur in litera, quòd primum est causa medii. Consequentia nota, & antecedēs probatur, si tolleretur prima causa, sic, quòd ante omnem causam esset alia causa, nunquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium: ergo complementum mediarum dependet a prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus vel ascensus repugnat complemento. Consequentia autem patet, quia constat quòd complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & nō a priore tantum, vt patet ex conditionali: ergo a prima.
¶ Ad obiectionem autem in oppositum, cum dicitur, causa media nihil exigit, nisi quòd in causando mediet, conceditur: sed cū. subsumitur, quòd hoc saluatur respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediam causalitatem perfici, nisi sustentetur in prima: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquam perfici poterit. Ad confirmationem vero negatur quòd illa conditionalis, scilicet, si causæ essentialiter ordinatæ essent infinitæ, omnes essent causæ mediæ, sit Arist. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem ponentem infinitatem in causis huiusmodi: apud hos namque sequitur optime, quòd cum omnes ponantur causæ, & nulla prima: igitur mediꝫ: sed secundum veritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur ergo nulla causa est, vt Arist. & S. Thomas deducunt. quia sequitur: ergo nō est prima: ergo nec media: quia prima est causa mediæ, vt probatum est.
¶ Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maxime tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniam impugnatur ab Aureolo, nota tres terminos. primo, quòd aliud est esse maxime tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis, vnde nō assumitur hīc quòd perfectissima species sit causa cæterarum, sed quòd maxime tale, &c. Secundo, quòd esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuam propriè, vel exemplarem: hoc in loco confusè assumitur esse causam: quoniam ad propositum non refert quali causalitate maxime ens bonum & verum sit causa esse bonitatis & veritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omnium horum, siue effectiuā proprium est Dei. Tertio, quòd cætera illius generis ſ sunt accipi

cipi dupliciter, scilicet absolute, id est, secundum totum id quod A
sunt; & possunt accipi secundum rationem illius generis: in proposito non sumuntur absolute: sed secundum quòd habent illius rationem: non enim maxime calidum diximus causam reliquorum calidorum secundum substantiam & totum quod sunt: sed
334 solum inquantum calida sunt: ita ꝙ sensus propositionis assumptæ est, maxime habens rationem aliquā formalem est causa sine exemplaris, siue effectiua reliquorū habentium eādem rationē formalē vt sic. Ex hoc patet ꝙ instātia Aureoli de albedine respectu colorum nihil valet. Tum quia albedo non est maxime color. Tum quia si eēt maxime color, non oporteret propterea ipsam causare cæteras species coloris absolute, sed quantum ad rationem coloris tantum. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarē reliquorum colorū ꝗten⁹ colores sunt, nullum incōueniēs est: cum perfectiora sint naturaliter exēplaria imperfectiorum vt sic: & colores omnes quanto magis accedunt ad albedinem, tanto plus habent lucis, & consequēter perfectionis ratione coloris. Circa quintam viam est instātia quoque Aureoli: quā tamen prius excluserat. S. Tho. 3. contra Genti. ca. 63. scilicet ꝙ quidditates rerum naturaliū sunt sufficientes causæ effectuū, qui naturaliter apparēt ordinatę, &c. in vniuerso: vide ibidem. & in q. de ve. q. 5. art. 2. & inneries rationem insufficiētiæ, esse vnitatem ordinis, vtilitates mutuas, connexiones contrariorum, &c. præter eā, quæ hīc ponitur in respōsiōne ad secundum: quia scilicet natura agit propter finem, & secundo physi. ergo aut a se conceptum, aut ab alio intendente directa, &c.
¶ Circa solutionē primi argumēti ad nerte, quòd respōsio literæ cōsistit in negatione consequentiæ: quia tamen non assignatur causa in cōmuni, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in communi

loquendo scito primo, quòd vnum oppositorum excludere reliquum, potest dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiue: formaliter quidem, vnum oppositorum non excludit reliquum, nisi a suo receptiuo, vt patet, & sic in proposito: quia bonum diuinum infinitum est, omne malum excludit formaliter a Deo, non autem a creatura: quia nō recipitur in creatura: sed in ipso tantum Deo. Effectiue vero vnum oppositorum excludit reliquum, secundum quod efficit aliquid sibi simile, sicut vis solaris excludit frigus ab aere, secundū quod assimilat sibi aerem in esse calido: & iuxta hanc oppositionem procedit argumentum: quòd si vnum oppositorū est infinitum, reliquum non solum excluditur ab eo formaliter, sed etiā effectiue in quocunque inuentū fuerit: & hoc propter infinitatem suæ efficaciæ, cui nihil resistere pōt, nisi aliud oppositum etiam esset infinitum. Scito secundo, quòd Scot. in 1. sent. dist. 2. q. 1. ad primum, examinans hanc conditionalem dicit, ipsam veram nō solum formaliter: sed effectiue in oppositis naturaliter agentibus, non autem in agentibus voluntarie. Et soluit argumentum ad pro positum, quia bonū infinitum agit voluntarie: in litera autē, simpliciter negatur consequentia, & assignatur ratio: quia scilicet ex infinita bonitate agentis, sequitur esse aliqua mala, ex quibus bonum resultet. Sed quoniam, vt dictum est, ista respōsio immiscet modū causandi, scilicet per volūtatem, attribuēdo mala permissioni diuine, quæ ad volūtatem spectat: ideo particularis est: vniuersaliter autem distinguēdum videtur antecedēs: quoniam oppositū infinitū cōtingit dupliciter.
Vno modo communicabile aliis secundum eandem rationem: sicut si ignis esset infinite calidus. Calor enim est communicabilis aliis secundum eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundum eandem rationem, quamuis sit participabile per quādam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen commu-

In iam dictis in isto art.

2. metaphys. com. 4. to mo. 3.

118

136

nicabile

Ephes. 3. 4 Physic.

551

Ex 2. Met.

B

C

D

E

nicabile aliis secũdum eandem rationem, alioquin possent esse plures dii, quamuis sit participabile ab omnibus plus & minus. Dico igitur, quòd si vnum oppositorum communicabile ſm eãdem rõnem est infinitum, reliquum nõ erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunq;. Si aũt vnum oppositorũ incõmunicabile ſm eandẽ rationem: participabile tamen est infinitum: optime sequitur, quòd reliquum formaliter excludet a se, sed non sequitur · ergo reliquum effectiue excludet a quolibet, etiam si po natur naturaliter agere. Et ratio est: quia agens infinitũ finite participatum non excludit a participantibus totaliter suum oppositũ: sed oppositum infinitum incommunicabile, seu bonum in finitum est huiusmodi: ergo maior patet ex inductione. Si enim sol esset infinite calidus, & calor non esset communicabilis inferioribus secundum eandem rationem, sed secundum quandam analogam imitationem tantum: sol inquantum calidus esset in finitum agẽs, finite tamẽ participatum: quia non secundum eandem rationẽ: ac per hoc nõ produceret in aliquo nisi caloris finitam participationẽ: & cõsequẽter nõ excluderet oẽ frigus a participanti dum, quòd sicut dicit Auguſt.* in enchirid. Deus cum sit summe bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeo omnipotens, & bonus, ut bene faceret etiam de malo[e]: hoc ergo ad infinitam Dei bonitatem pertinet: vt esse permittat mala, & ex eis eliciat bona.

Enchirid. ca. 11. circ. principium habetur tom. 3.

136

118

In isto art.

G

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd cum natura propter determinatum finem operetur ex directione alicuius superioris agentis[e]: necesse est ea quæ a natura fiunt etiam in Deum reducere, sicut in primam causam. Similiter etiã quæ ex proposito fiunt, oportet reducere in aliquam altiorem causam quæ non sit ratio & voluntas humana: quia hæc mutabilia sunt & defectibilia: oportet autem omnia mobilia & deficere possibilia reduci in aliquod primum principium immobile, & per se necessarium: sicut ostensum est.

H

QVAESTIO III.

De Dei simplicitate, in octo articulos diuisa.

OGNITO de aliquo an sit, inquirendũ restat quo modo sit, vt sciatur de eo, quid sit. Sed quia de Deo scire non possumus quid sit, sed quid non sit: non possumus considerare de Deo quomodo sit, sed potius quomodo non sit.

¶Primo ergo cõsiderandum est quomodo non sit.

¶Secundo. quomodo a nobis cognoscatur.

¶Tertio. quomodo nominetur.

POTEST aũt ostendi de Deo quomodo non sit remouendo ab eo ea, quæ ei non conueniunt, vtpote compositionem, motum, & alia huiusmodi.

¶Primo ergo inquiratur de simplicitate ipsius, per quam remouetur ab eo compositio. Et quia simplicia in rebus corporalibus sunt imperfecta & partes.

¶Secundo. inquiretur de perfectione ipsius.

¶Tertio. de infinitate eius.

¶Quarto. de immutabilitate.

¶Quinto. de vnitate.

Circa primũ quæruntur octo.

¶Primo. Vtrum Deus sit corpus.

¶Secundo. Vtrum sit in eo compositio formæ & materiæ.

¶Tertio. Vtrum sit in eo compositio quidditatis, siue essentiæ, vel naturæ, & subiecti.

I

K

¶ *Super Quæstionis tertiae articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo, probando ipsum esse, manifeste pateat quòd non potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse substantiam: idcirco terminata quæstione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquido cõstante quòd est substantia, statim inquirit nũc, an sit corpus, id est, an sit substãtia corporea: ita quòd ly corpus, hic sumitur proprie pro corpore quod est in prædicamẽto substantiæ, siue illud sit res simplex, vt Auerrois credit de corpore cœlesti, siue non inueniatur simplex, non est curæ: Huiusmodi autem substantia trinam habet dimẽsionem annexam ſm oẽs, siue ipsa trina dimensio sit idem quod ipsa, siue non. Nullum. n. horum variat propositum. Substantia autem corporea hoc modo sumpta, non solum distinguitur contra incorpoream, puta immaterialem substantiam: sed etiam contra non corpus. i. formã etiam, quæ est corporis actus: neutrum. n. horum est substantia corporea: vt ly corporea est differentia intrinseca constituens corpus: quamuis formæ naturales dicantur substantiæ corporeæ, denominatiue a corporibus, quarum sunt formæ: & sic sumitur corpus pprie, vt patet ex secundo de anima in principio, vbi Arist. quærit, an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hic, vt singulariter ẽt cõtra, pteruos apparet ex tertia rõne ij corpe adducta.

¶Est ergo sensus tituli: an Deus sit corpus. i. substãtia, quæ vere & proprie est quanta, seu extensa an nõ: sed vel inextensa oino, aut extẽse actus: aut quouis alio mõ ab ipsa corpulentia distinguat.

¶In corpore, vna cõcluso respõsiua q̃sito negatiue. Deꝰ nõ est corpus: probatur tripliciter. Primo. Deus est primũ mouens immobile: ergo non est corpus. Antecedẽs patet ex art. præcedente. Consequẽtia probatur: qa nullũ corpus est mouens immobile: quod probatur inductiue.

¶Circa illam propositionem: nullum corpus mouet nõ motũ, aduerte ꝙ dupliciter intelligi põt. Primo sumendo ly nõ motum actu vel potentia: & sic est manifesta & vere patet inductiue: & sic consonat minori. s. Deus est mouens immobile, & habetur intentum. Secundo sumendo ly non motum, actu: & sic proposito habet difficultatem: nec apparet inductiue: sed eget ratione & limitatione: inductioni siquidem obstat, ꝙ magnes immotus trahit ferrum: & nix immota frigefacit: & coloratũ immutat visum, &c. unde iudicio meo primo modo sumitur hic. Veruntamen secundo etiã modo est vera, loquendo de motione pure locali, & ratio eius assignatur in 1. contra Gent. c. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc. n. euidenter sequitur, ꝙ corpus mouens non potest manere, & corpus motum mutare locum: q̃m si motum tm̃ locum mutat, desinit esse simul cũ corpore mouente, quod manere supponitur in loco contiguo illi toto: vnde in mouẽte motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum: q̃m non de motione pure locali erant, & de cæteris quidem patet. De magnete aũt & similibus habes ab Auerr. 7. phyſi. cõmen. 10. ꝙ ipsa non mouẽt, sed alia mouentur ad ipsa: quãuis nõ vndecunq; pp priuationem dispositionis, quã ab eis per modum alterationis spiritualis acquirũt alicubi: sed de his, cũ erit sermo de dependentia reliquorũ motuũ a motu cęli, amplius dicẽt: nunc hæc sufficiant hic, vbi ex locali motu pcedit.

¶Secundo. Deus est primum ens: ergo actus purus: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti art. Prima cõsequentia probatur. Actus est simpliciter prior potentia: ergo primum ens est actus absq; potentia: quod est esse actum purũ. Assumptum declaratur, ostendendo differentiã ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrunq;: quia. s. in respectu ad hoc potẽtia est prior: sed simpliciter nõ in hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur: quia omne quod est in potentia, non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda vero consequentia probatur: omne corpus est in potẽtia: ergo. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuũ, in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem: est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. phyſic.

Tertio

¶Tertio, Deus est nobilissimum omnium entium: ergo non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti artic. consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est viuum, aut non viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum præstat: & viuo præstat id quo viuit: alioquin omne corpus viueret. omnia clara sunt.

A

Verũtamen propter instãtiam quorundã illa propositio, Viués est nobilius non viuẽte, quibusdã non videtur vera: q̃a sequeretur ꝙ formica esset nobilior cælesti corpore: quod cõmuniter tenetur non viuere: & tamẽ si comparetur ad formicã, nõ in quãtum viuit, sed inquãtũ cæleste corpus, facilis est respõsio. Dicitur enim ꝙ formica vt viuẽs, est nobilior corpore cælesti secluſa vita: & hoc est necessarium: quia hoc nihil aliud est q̃ dicere, ꝙ anima est nobilior quocũq; corpore. Totus nãque ordo animarũ est supra totum ordinem corporum, vt patet. Sed si secundum veritatem cælum nõ est viuum: tunc difficilior est respõsio: nõ enim põt dici ꝙ ista comparatio est vera formaliter: & nõ sim pliciter. i. ꝙ viués vt sic, est nobilius non viuente vt sic. Tum quia ista comparatio esset puerilis: cum lapis vt sic, sit etiã nobilior ñ lapide vt sic, & vniuersaliter oẽ positiuũ sua negatione. Tum quia non habetur intẽtum in proposito, intendit enim destruere Deũ esse in latitudine corporũ: quia vira est nobilior corporeitate. constat nanq;, quòd gradus vitalis in vniuerso superior est gradu naturæ, vt distinguitur natura cõtra animam, & quòd corporeitas ſm totam latitudinẽ suam clauditur infra ordinem vitę. igitur non ſm quid, sed ſm pliciter tota latitudo corporis est infra latitudinem vitę: & propterea si Deus est nobilissimum ens, non põt esse corpus: quia datur ordo superior, .s. vitalis, in quo patet esse viuentia. Dicendũ ergo est, quòd viuentia sunt simpliciter nobiliora nõ viuentibus, vt rõne addũcta patet &. 16. de animalibus habetur. Et ꝙ si cælum non est viuum, ꝙ formica est simpliciter nobilius ens q̃ cælum: cælum tñ est nobilius corpus q̃ formica: & pp hãc nobilitatẽ in genere corporum multæ nobilitates ſm quid respectu vitæ sibi conueniunt: puta incorruptibilitas, &c. Arist. tñ 1. Ethic. dicit, corpora cælestia esse nobiliora ẽt homine: quia tenet illa viuentia, vt ex presse in secundo cæli supponẽdum esse dicit.

14
1. cõtr. c. 26. Et li. 2. c. 3. princ. Et li. 4. c. 11. col. 2. Et opus 3. ca. 16. & 17.

¶Quarto. Vtrum sit in eo compositio, quæ est ex essentia & esse.

¶Quinto. Vtrum sit in eo compositio generis & differentiæ.

¶Sexto. Vtrum sit in eo compositio subiecti & accidentis.

¶Septimo. Vtrum sit quocunq; modo cõpositus vel totaliter simplex.

¶Octauo. Vtrum veniat in compositionem cum alijs.

B

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus sit corpus.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur ꝙ Deus sit corpus: corpus. n. est quod habet trinam dimensionem: sed sacra scriptura attribuit Deo trinam dimensionem: dicitur enim Iob. 2. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius & latior mari: ergo Deus est corpus.

C

¶2 Præt. Omne figuratum est corpus, cũ figura sit qualitas circa quãtitatem: sed Deus videtur esse figuratus, cum scriptum sit Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. figura enim imago dicitur, secũdum illud Heb. 1. Cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius: id est, imago. ergo Deus est corpus.

¶3 Præt. Omne quod habet partes corporeas est corpus: sed scriptura attribuit Deo partes corporeas: dicitur enim Iob. 41. Si habes brachiũ vt Deus. & in psal. Oculi Domini super iustos: &, dextera Domini fecit virtutem: ergo Deus est corpus.

D

Psal. 33. & 117.

¶4 Præt. Situs non cõuenit nisi corpori: sed ea, quæ ad situ pertinent, in scripturis dicuntur de Deo: dicitur enim Esaiæ 6. Vidi Dominũ sedent. & Esaiæ 3. Stat ad iudicandũ Dominus. ergo Deus est corpus.

¶5 Præt. Nihil potest esse terminus localis a quo, vel ad quẽ, nisi sit corpus vel aliquod corporeũ: sed Deus in scriptura dicitur esse terminus localis vt ad quem, secũdũ illud Psal. Acce. ad eum, & illu. & ut a quo, secundum illud Hierem. 17. Recedẽtes a te in terra scribẽtur: ergo Deus est corpus.

E

Psal. 33.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus.

RESPONDEO. Dicẽdum absolute Deum non esse corpus: quod tripliciter ostendi potest.

Primo quidem, quia nullum corpus mouet non motum: vt patet in ducendo per singula. Ostensum est autem supra*, quòd Deus est primum mouens immobile: unde manifestum est ꝙ Deus nõ est corpus.

Secũdo, quia necesse est id, quod est primum ens, esse in actu, & nullo modo in potentia. Licet enim in uno & eodem quod exit de potentia in actum, prius sit potẽtia quàm actus tempore, simpliciter tamen actus prior est potentia, quia quod est in potentia, nõ reducitur in actũ nisi per ens actu. Ostensum est autẽ supra* quod Deus est primum ens. Impossibile est igitur ꝙ in Deo sit aliquid in potentia: omne autẽ corpus est in potentia: quia cõtinuum inquãtum huiusmodi, diuisibile est in infinitum: impossibile est igitur Deum esse corpus.

Tertio, quia Deus est id quod est nobilissimũ in entibus ut ex dictis patet*. Impossibile est autẽ aliquod corpus esse nobilissimũ in entibus: quia corpus aut est uiuum, aut non uiuum. Corpus autem uiuum, manifestum est quòd est nobilius corpore nõ uiuo: corpus autem uiuum non uiuit inquantum corpus, quia sic omne corpus uiueret: oportet igitur quòd uiuat per aliquid aliud, sicut corpus nostrum uiuit per animam. Illud autem, per quod uiuit corpus, ẽst nobilius quàm corpus: impossibile ẽ igitur Deũ eẽ corpus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ sicut supra dictum est*, Sacra scriptura tradit nobis spiritualia & diuina sub similitudinibus corporalium. unde, cum trinam dimensionem Deo attribuit sub similitudine quantitatis corporeæ, quantitatem uirtualẽ ipsius designat: utpote per profunditatẽ, virtutẽ ad cognoscẽdũ occulta: p altitudinẽ, excellẽtiã uirtutis super oĩa: per longitudinẽ, durationem sui esse: per latitudinẽ, affectum dilectionis ad omnia. *Vel ut dicit Dionys. 9. ca. de diu. no. per profunditatem Dei, intelligitur incomprehensibilitas ipsius essentiæ: per longitudinem, processus uirtutis eius, omnia penetrantis: per latitudinem uero, superextẽsio eius ad omnia inquantum, scilicet sub eius

¶ *Super Quæstionis tertiae Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, ꝙ licet apud Sanctum Thomã doctrinam esse corpus & esse cõpositũ ex materia & forma, conuertantur, & idem sint, attamen nõ vt idẽ apud alios nec conuertuntur. Auerr. n. ponit corpus in cælo: & tamẽ non cõpositũ ex materia & forma. Auicebron autem ponit cõpositum ex materia & forma in substãtiis spiritualibus: & tamẽ non corpus: ideo vt omnifariam cõpleta sit doctrina, præsens mouẽt qõ: an Deus sit compositus ex materia & forma: & ppea oẽs rõnes in litera positæ vtunt mediis abstrahentibus a corporeitate & quantitate, quatenus excludant ẽt materiã spũalem.

Q. 2. art. 3.

Q. præced. art. 3.

¶In corpore vna cõcluso respõsiua quæsito negatiue: impossibile est in Deo esse materiã, probat tripliciter. Primo. Deꝰ est purus actus: ergo nõ habet materiam, probatur sequela, q. a. materia est in potentia. Secũdo, Deus est primũ bonũ & optimum: ergo bonũ nõ. per participationẽ, sed per essentiã: ergo non est cõpositus ex materia & forma. Antecedens ex præcedentibus patet. prima cõsequentia probatur: bonũ per essentiam prius est bono per participationẽ: ergo si Deus est primum, &c. secũda vero, cõpositum est bonum per suã formã: ergo per participationẽ, ſm. s. materia participat formã: ergo si, &c. Tertio, Deꝰ est prima causa efficiens: ergo est primũ & per se agens: ergo est primo & p se formã: ergo nõ est cõpositus ex materia & forma. Antecedẽs cũ prima cõsequentia relinquitur pro constanti. Secunda vero probatur. omne agens agit per suam formam: ergo vnumquodq; sic se habet ad esse agens, sicut ad esse formam, & econuerso: ergo

Q. 1. art. 3

Cap. 9 parum a medio

si est primum & per se agens, est primo & per se forma &c.

¶ Circa primam consequentiam aduerte, quòd æquiuoce quodammodo sumitur ly primum in antecedente & consequente. Nam in antecedente sumitur, vt notat ordinem prioritatis respectu ceterorum efficientium: in consequente vero sumitur, vt significat secũdũ quod ipsum, vt in primo posteriorũ distinguitur, primo, cõtra per se & de omni: ita q ex hoc quòd Deus ẽ inter causas efficientes prima, infertur, ergo Deus est per se primo, id est, secundum quod ipsum efficiens: & tenet sequela, quoniam non contingenter, sed necessario: & secũdum essentialem causalitatem super alia efficientia, cõuenit ei esse primam inter efficientes causas, vt de se patet. his enim cõstantibus, iam patet quòd ei conuenit esse agẽs nõ per aliud. & quod quibuscunque conuenit, conuenit per ipsum: igitur est primo agens iuxta doctrinam analyticam.

¶ Circa consequentiam assumptam in probatione secundæ consequentiæ, illam scilicet, agens, agit per suã formam, &c. aduerte quòd si forma est ratio agendi, vt in antecedẽte assumitur, & pluries ab Aristo. dicitur, necesse est quòd vnũquod que sicut se habet ad formam, ita se habeat ad rationem agendi: & consequẽter ad esse actiuum a priori procedendo: & econuerso a posteriori, ꝓcedendo: sicut aliquid se habet ad esse actiuum, ita se habeat oportet ad rationẽ agendi: & consequẽter ad formã, ac per hoc valet secũda consequentia, si aliquid est primo actiuũ, est primo ratio agẽdi & forma, & sic non est compositum ex materia & forma. Hanc autem conuertibilitatẽ insinuat litera. dum primo dicit, ꝙ secundum quod aliquid se habet ad formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens: & deinde conuertibilitatem subaudiendam volens subdit, quod igitur est per se, primo, agens, est primo & per se forma.

¶ Sed circa hæc occurrit dubiũ: qm̃ hic processus videtur sophisticus: qm̃ sub hoc cõi. s. se habere ad formã, descenditur determinate ad hoc speciale. s. esse formam: vnumquodq; n. ita se habere ad formã, vt ad esse agens, verissimum est: sed ex hoc nõ licet sub sumere: vnũquodq; ita se habere ad esse formã, sic ut ad esse agẽs. Tum quia est sophisma consequentis. Tum quia hoc falsum est, qm̃ ignis nõ ita se habet ad esse calorẽ, sicut se habet ad esse calefactiuum: quia ignis est primo calefactiuus. non tñ est primo calor, imo nõ est calor, sed habens illũ per se primo: & tamen calor est forma illa, quæ est ratio calefaciendi: igitur ex hoc ꝙ aliquid est per se primo agens, nihil aliud inferri potest, nisi quod per se primo habet formã, quæ est rõ agendi: & non ꝙ sit per se primo forma, vt in litera fit, &c.

¶ Ad hoc dr, ꝙ oportet hic aduerter duo. primo, quid importet ly per se primo: secũdo, ꝙ sermones interpretandi sunt semper ẽm subiectam materiam: ex his. n. omnia erunt manifesta. Per se primo tale vt dicitur. 1. poste. signat ꝙ sit tale nõ per aliud, & reliqua sint talia ꝙ ipsum: sed cũ dr, nõ ꝙ aliud, excludunt non solum extrinseca, sed ẽt partes, vt dicit 7. Phy. ita ꝙ illud, qđ est tale rõne partis, non est per se primo tale: ac per hoc, illud cui cõuenit esse agẽs rõne partis. f. formæ, non est per se primo agens: sed neq; ꝙ accidẽs, sed per aliud. sz per partem. Et ꝓpea nullum cõpositũ ex materia & forma, potest esse per se primo actiuũ, qm̃ oia agunt non se totis: quia nõ rõne materiæ: repugnat n. ei esse rõnẽ agendi, cum de rõne eius sit potẽtia opposita actui, qui est rõ agendi. Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens nõ solũ licet inferre se habere ad formã, sed se habere ad esse formã: vt in litera factũ est: & econuerso fieri posset a priori, nec vllũ est sophisma. Ad instantiã aũt de calore dr, ꝙ si sermones ponderentur ẽm materiã subiectã, non fieret hæc obiectio: esse. n. actiuũ inest cõi, nullã ẽperfectionẽ includit. conuenireq; potest a licui rei subsistẽti in natura ꝓ se primo, ꝓpriissime vt loquimur: esse vero calefactiuũ imperfectionẽ claudit: qm̃ dicit esse actiuũ sic. i. materialiter: & ipossibile est ꝙ conueniat alicui primo simpliciter & absolute loquẽdo: qa oportet ꝙ cõueniat cõposito ex materia & forma, cui non põt cõuenire agere nisi ẽm partẽ, sed tñ hmõi materiales actiuitates ẽm proprias rõnes sumptæ, dicunt cõuenire alicui primo, eo mõ quo possibile est inueniri primo in talium cõueniẽtia. i. in genere materialiũ agentiũ, & nõ simp̃r. Et ꝓpea instantia nõ est cõtra ꝓpositũ: qm̃ licet de igne & calore & aliis materialibꝰ rõnibus actiuis, nõ appareat vis cõsequẽtiæ: hoc est, qa in eis nõ inuenit esse agens nec esse tale agẽs primo, sed esse tale agẽs primo in genere agentiũ materialiũ: vbi primitas non excludit partẽ, & tñ cõstat partẽ excludi ꝓ primitatẽ simp̃r. Stat igit vis cõsequẽtiæ,

enim ī Psal. Iratus furore Dominus in populum suũ: ergo Deus ex materia & forma est compositus.

¶ 3 Præt. Materia est principiũ individuationis: sed Deus videt esse in diuiduũ: nõ. n. de multis prædicat. ergo ẽ cõpositꝰ ex materia & forma.

SED CONTRA. Omne cõpositũ ex materia & forma est corpus: quãtitas. n. dimensiua est q̃ primo in hęret materiæ: sed Deus non est corpus, ut ostensum est*. Ergo Deus nõ est cõpositus ex materia & forma. Art. præc.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ impossibile est in Deo esse materiã.

Primo quidem, quia materia est id, quod est in potentia: * ostensum est autem, ꝙ Deus est purus d actus non habens aliquid de potentialitate, unde impossibile est, ꝙ Deus sit compositus ex materia & forma. Q. 2. art. 3 D. 467.

Secundo, quia omne compositũ ex materia & forma est perfectũ & bonum per suam formã: unde oportet quòd sit bonum per participationem secundum quod materia participat formam. Primum aũt quod est bonum & optimum quod Deus est, non est bonum per participationẽ: quia bonum per essentiã, prius est bono per participationem: unde impossibile est, quòd Deus sit compositus ex materia & forma.

Tertio, quia unumquodq; agens agit per suam formam: unde secundum quod aliquid se habet ad suam formam, sic se habet ad hoc quod sit agens: quod igitur primũ est & per se agẽs, oportet ꝙ sit primo, & per se forma. Deus aũt est primũ agens, cũ sit prima cã efficiẽs, ut ostẽsum ẽ. e Est igitur per essentiã suã forma, & non cõpositus ex materia & forma. Q. pr. a. 3.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ anima d atribuit Deo ꝓ similitudinẽ actus: quod. n. volumus aliquid nobis, ex anima nostra est: vnde illud dicitur esse placitum animæ Dei, quod est placitum voluntati ipsius. D. 91.

AD SECVNDVM dicẽdũ, quòd ira & huiusmodi attribuunt Deo secundũ similitudinem effectus: qa enim proprium est irati punire, eius ira protectione omnia continentur.

AD SECVNDVM dicendum, quòd homo dicitur esse ad imaginẽ Dei, non secundum corpus, sed secundum id, quo homo excellit alia animalia: unde sequitur Gen. 1. post quam dictum est, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã, ut præsit piscibus maris, &c. excellit aũtẽ homo oĩa aĩalia quãtũ ad rõnẽ & intellectũ: unde secundũ intellectum & rõnẽ, quæ sunt incorporea, homo est ad imaginem Dei.

AD TERTIVM dicẽdũ, ꝙ partes corporeæ attribuunt Deo in scripturis, rõne suorũ actuũ secundum quandam similitudinẽ e sicut actus oculi est videre: vnde oculus de deo dictus, significat uirtutẽ eius ad uidendum, modo intelligibili nõ sensibili: & simile est de aliis partibus.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ H etiã ea q̃ ad situ ptinẽt nõ attribuuntur Deo, nisi secũdũ quãdã similitudinẽ, sicut dicit sedens pp̃ suam immobilitatem & authoritatẽ: & stãs propter suã fortitudinem ad debel landum omne quod aduersatur.

AD QVINTVM dicendum, ꝙ ad Deũ nõ accedit passibus corpalibus cum ubiq; sit: sed affectibus mẽtis: & eodẽ mõ ab eo recedit: & sic accessus & recessus sub similitudine localis motꝰ designãt spũalẽ affectũ.

ARTICVLVS. II.

Vtrũ ī Deo sit cõpositio formæ et matẽ. I

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo sit compositio formæ & materiæ. Omne enim quod habet animã est compositum ex materia & forma: quia anima est forma corporis. sed scriptura attribuit animam Deo. introducitur enim ad Hebr. 10. ex persona Dei, Iustus autem meus ex fide viuit: quod si subtraxerit se, non placebit animæ meæ. ergo Deus est cõpositus ex materia & forma. K

¶ 2 Præt. ira, gaudium & huiusmodi sunt passiones coniuncti, * ut dicitur 1. de anima: sed huiusmodi attribuũtur Deo in scriptura. dicitur

A quoq; antecedẽs, qa materia est primũ ẽt subiicibile. i. infimũ, nõ totale vt indiuiduũ cõpletũ: sed partiale. Et cũ instat cõtra: qa ẽ vniuersale quoddã, tñ dr, ꝙ materia ẽmse nõ est vniuersale, nec ꝑdicabile, vt patet ex eo ꝙ ẽm se nõ ẽ itelligibilis: & cõsequẽter nec scibilis: sed materia in analogia ad formã vlem, itelligiẽ vbis: & sit ꝑdicabile quod dam & scibile, &c. & ꝓpea in litera dr, ꝙ forma quãtum est de se, põt esse in pluribus, materia aũt est primũ subiectũ: quia ergo oĩs vniuersalitas est a forma, materia ẽm se vniuersalis nõ est: & cũ primum subiectũ sit oĩum prędicamẽtorũ, ipsa est & infimũ subiicibile, partiale tñ, & primũ subiectũ informationis, ac ꝓ hoc vndiq; idiuiduatiõis radix. Sed de his in cõmẽtariis de ente & essentia: & in q. duabus sãtis dictum est, & insẽrius amplius dicetur. c 170 b D. 1147. 424

¶ *Super Q. quæstionis tertiae artic. tertii.*

IN titu. statim occurrit ambiguitas: ꝙ quo supponit Deꝰ in hoc q̃sito, vtrũ Deꝰ sit idẽ qđ sua eẽntia, ex secũdo nãq; argumẽto, & ex toto, pcessu corpis articuli insinuat, ꝙ supponit pro suppósito diuino: qm̃ nihil aliud hĩc tractatur, nisi an suppositũ naturæ diuinæ, & ipsa natura sint idẽ. Ex rõne vero suppositi ostẽdit oppositũ: qm̃ ad rõnẽ suppositi requiruntẽ quinq; cõditiones. s. ꝙ sit subsãtia, cõpleta, idiuidua subsistẽs, incõicabiliter: subsãtia, ꝙ accidẽtia: cõpleta, ꝙ partes: indiuidua, ꝙ specie: subsistẽs, ꝙ humanitatem Christi: incõicabiliter, ꝙ essentiã diuinã, q̃ est cõis tribus suppositis: & sic cũ suppositũ diuinũ idẽ significet qđ ꝑsona diuina, & ī hoc articulo nulla fiat mentio de personarũ cõstitutiuis, cõsequẽs est ꝙ ly Deus, nõ stat pro suppósito diuino: & cõfirmat hoc: quia inferius quæretur ex proposito, vtrum persona & essentia in Deo sint idem: ergo, &c. D. 461. D. 466. D. 417. D. 639. D. 731. D. 1801.

¶ Ad hoc est dicẽdũ, ꝙ ly Deus põt tripliciter sumi. Primo vt signãt cõcretũ quasi specificũ naturæ diuinæ. i. habẽs deitatẽ: sicut homo signãt habẽs humanitatẽ. Secũdo, vt signãt cõcretũ indiuiduale naturæ diuinæ. i. hunc habentẽ deitatẽ seu hunc Deũ: sicut homo põt supponere ꝓ hoc hoĩe. Tertio vt signãt suppositũ naturæ diuinæ. i. hũc incõicabiliter habẽtẽ deitatẽ. i. hãc ꝑsonã diuinã, sicut homo põt supponere, ꝓ forte. Sed hoc interest inter Deũ ex vna parte, & hoiem cæterarũq; naturarũ cõcreta, ex alia parte, ꝙ in aliis nõ distinguit individuũ naturæ in cõcreto a supposito: nõ. n. distinguit hic hõ ab humano supposito, aut ecõuerso. In Deo aũt distinguit individuũ naturæ in cõcreto. i. hĩc Deꝰ, a supposito diuino. i. patre & filio & spiritu sancto: & rõ est, quia hic Deus est simul terminus singularis & cõis tribus suppositis, qđ est impossibile cõuenire indiuiduo aliarũ substantiarũ. Tripliciter ergo cũ accipi possit, dico quòd hic nõ sumitur primo modo: quia vt in corpore articuli patet, id pro quo supponit ly Deus, claudit in sua rõne principia indiuiduantia Deũ inquantũ individuantia sunt: quæ non significãtur claudi in ly Deus quasi specifice supponente. Neq; etiã sumitur tertio modo: tum quia nulla fit hĩc mẽtio de personalibus: tũ qa sub hoc sensu multa supponit prædeterminãda: & ꝓpea inferius in hoc sensu quęretur in tractatu de ꝑsonis diuinis: sed sumitur secundo mõ. Ita ꝙ sensus est, vtrũ Deus. i. hĩc Deus, sit idẽ quod deitas. Sed aduerte, ꝙ hic Deus signãns individuum diuinæ naturę, in cõcreto habet duas condi-

D. 731. 171

D. 634.

16
2. contra 42. & 45. Et opu. 3. c. 9

103
118

Art. præc.

Q. 2. art. 3 D. 467.

c 170 D. 731.

c 170

D. 461.

D. 466. D. 417. D. 639. D. 731. D. 1801.

15
1. contra cap. 17. & 26. Et opus. 3. c. 9

Text. 12. & 14 & 15. tomo 3

conditiones in re,alterā negatiuā.ſ.quòd non ſignificat ſuppoſitum naturæ diuinæ,& hoc ſm veritatem loquendo. Alterā affirmatiuā.ſ.quòd æquiualet ſuppoſito quo ad habitudinē idētitatis vel diſtinctionis a natura:qm̄ cōparatur ad illam vt habēs ad habitū: vt quod eſt ad quo eſt: vt ſubſiſtens ad naturā in qua & qua ſubſiſtit, &c. Et

D. 114. tertiā conditionē habet in opinione philoſophorum, imo totius rōnis humanæ ſm facultatem naturæ.ſ.quòd ab oibus

Art. præced. accipit vt ſuppoſitū naturæ diuinæ: quia

D. 1053. nulla deeſt ſibi cōditio ſuppoſiti, niſi incommunicabilitas: quā nō cōuenire ſibi, quia cōis eſt tribꝰ pſonis, non rōne: ſed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac ſequitur quarta conditio quo ad nos: quòd licet hic Deus nō ſignificet ſuppoſitum diuinū ſimpliciter, tñ ſignificat ſuppoſitum diuinū ſtando infra limites tractatus de abſolutis: qualis eſt præſens. Propter primam cōditionem caute loquiē littera tā quærendo q̄ cōcludendo & reſpōdendo: ſemper.n.de Deo in ſpeciali ſermonē habens, nominat Deū & deitatē, & nunquā ſuppoſitū diuinū: pp alias vero tres cōditiones vtitur nomine ſuppoſiti & naturę ī cōi loquendo: & ex cōibus regulis identitatis aut diſtinctionis

b 68 ſuppoſiti a natura q̄nem determinat idē nāq; eſt iudiciū de diſtinctione huius Dei a deitate, & ſuppoſiti a natura: qm̄ æquiualet illud indiuiduum ſuppoſito quo ad hoc: diſtinguit.n. ſuppoſitum a natura, vt habēs ab habito: & quod eſt, a quo eſt: & ſubſtens ab eo, quo ſubſiſtit, &c. Nec congruebat doctrinæ ordini, vt tractatui de abſolutis imiſcerent reſpectiua reuelata, & tā remota ab his principiis, tot intercedētibus mediis q̄nibus decidēdis.

¶ In corpore eſt vna cōcluſio reſponſiua q̄ſito affirmatiue. Deus eſt idē quod ſua eſſentia ſeu natura. Probatur. Ratio differentiæ inter naturā & ſuppoſitū eſt diſtinctio naturæ a materia indiuiduali: ergo in formis ſimplicibus, quę per ſeipſas indiuiduantur, non differt ſuppoſitū a natura: ergo Deus eſt ſua deitas & ſua vita, &c. Antecedens probatur ex rōne diſtinctionis naturæ & ſuppoſiti in rebus materialibus notioribus nobis. Natura cōprehendit in ſe ea tñ, quæ cadunt in diffinitione ſpeciei: ergo nō cōprehendit materiam indiuidualē: ergo ex hoc diſtinguitur a ſuppoſito. Aſſumptum patet. Et prima conſequentia nunc facta probat dupliciter. Primo, quia materia indiuidualis nō clauditur in diffinitione ſpeciei, vt patet de his carnibus reſpectu naturæ humanæ. Secundo, quia principia diffinientia habent ſe formaliter reſpectu materiæ indiuiduantis, in cuius ſignum humanitas ſignificatur, vt pars formalis hominis. ſecunda autem probatur: quia in ſuppoſiti ratione ſi diffiniretur, clauderet materia indiuidualis vt in Sorte. conſequentia autem prima vt per ſe nota relinquitur. ſecunda autem probatur, quia Deus non eſt compoſitus ex materia & forma, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ Circa terminos aſſumptos in antecedente, & cōſequēte: in tota hac rōne, diſtingue primo ly natura, & ly ſuppoſitis. Poſſumꝰ enim de eis loqui dupliciter: vno modo ſm rē tm̄, alio modo ſm modum ſignificandi. Sumuntur natura & ſuppoſitum ſm rē tm̄, q̄ſi ſumuntur ſm proprias rōnes rei quā ſignificat natura, & rei quā ſignificat ſuppoſitum, abſtrahendo a modis ſignificandi. verbi gratia, q̄ſi ſumit natura humana ſm eius propriā diffinitionē, & ſortes ſm eius rōnem propriā, non curando, an natura ſignificetur in abſtracto vel concreto, &c. ſumuntur aūt ſm modos ſignificandi, cum ſumuntur vt ſtant ſub nominibus primæ intentionis: puta humanitas, homo, ſortes, ſorteitas, &c. Sermo ſtans eſt de natura & ſuppoſito ſm rem, & non ſm modum ſignificandi: hoc.n. potius logici, illud metaphyſici negotii eſt. Et ideo ceſſant oēs argumentationes & riſiones, q̄ immiſcent ſignificari per modū partis, vel excludere a ſignificatione, aut nec excludere nec includere: & ſimilia quæ ad differentiā inter hæc ex modis ſignificandi, non ex rebus ſpectant. Nec obſtat, q̄ in corpore huius articuli inferaꝫ, quòd humanitas ſignificatur vt pars formalis hominis, ad probandū, quòd natura nō includat materiā in diuiduale: qm̄ hoc allatū eſt, vt ſignum a poſteriori notꝫ ad manifeſtandū etiam ex modo ſignificādi diſtinctionē ſm. rem naturæ, a materia in diuiduali. Diſtingue ſecundo ly differo ſeu differentia: eſt. nī duplex, ſm rōnē & ſm rem. Et hæc ſubdiuidit̄ in differētiā realem inter rem & rem, & in differētiā realem inter rem includentē aliquid reale, & non includentē illud. Includere autē & nō includere nūc dicimus non ex modo ſignificandi, ſed ex rōne formali rei ſignificatæ formaliter ſumptæ. Et hæc rurſus ſubdiuiditur in differentiam realē penes inclusionē alicuius realis intrinſece: ſicut homo differt ab animali: quia includit intrinſece rōnalē: & penes inclusionē alicuius realis extrinſece: ſicut diſciplinabile differt ab homine, fingendo quòd diſciplinabilitas ſit eadem res quod natura hominis: qa includit extrinſece diſciplinam vt actum, per quem diſſinit, quā non includit homo in ſua rōne. Quatuor igitur cum ſint modi differētiæ, ſm rōnem tm̄, vt eſt inter hominem & humanitatem: inter rem & rem, vt eſt inter ſortem & Platonē: inter rem includentem intrinſece aliquid reale & abſtrahentem, & inter includentem extrinſece aliquid reale, & abſtralientē ab illo: in antecedente aſſumpto, & tota hac rōne ac concluſionē, ſermo tm̄ eſt de differentia tertio modo. i. penes. inclusionem intrinſecā. Nō.n. eſt hic ſermo de differentia ſm rōnem tm̄: qm̄ ſuppoſitum & natura in oibus, etiam in Deo ſic diſtinguuntur. Deus enim & deitas, rōne modi ſignificandi, diſtinguuntur intantū, quòd iſta eſt hæretica: deitas generat deitatē: & iſta catholica: Deus generat Deū, vt patet in principio decretalium. Neq; etiā eſt hīc ſermo de differentia reali, qualis eſt inter rem & rem. Conſtat enim quòd natura ſubſtantialis & ſuppoſitum, non poſſunt naturaliter ſic diſtingui, vt ſint totaliter duæ res diuerſæ. Nec etiam eſt hīc ſermo de differentia reali extrinſeca: quoniam falſum eſſet antecedens, & falſum eſſet, quòd in ſubſtantiis immaterialibus non differt ſuppoſitum & natura. In ſubſtantiis enim, ſeparatis ſuppoſitum a natura differt extrinſece: quia ſuppoſitum vt ſic, includit ſubſiſtere, quod eſt eſſe per ſe non intrinſece, ſed quodammodo quaſi vt proprium actum, ad quem quodammodo deberet diffiniri ſi diffiniretur, natura autem non. Et propterea S. Thomas in Q uolibe. ſecundo, quæſtio. 2. artic. 2. de tali differentia loquens, dixit, quòd in angelis differt ſuppoſitum a natura. Relinquitur igitur, quòd ſit hīc ſermo de differentia penes inclusionem intrinſecam. Tum quia ratio aſſumpta in litera manifeſte ſm talem differentiā diſtinguit ſuppoſitū a natura in rebus materialibus, quia. ſ. ſuppoſitum includit materiam indiuidualē, quā

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in Deo ſit idem eſſentia & eſſe.

17 1. diſt. 8. q. 1. art. 1. Et. 1. contra. cap. 22. & 25. & lib. 2. ca. 52. Et lib. 4. cap. 11. text. 4. & po. q. 7. art. 2. Et quo. 3. q. 3 Et opuſ. 3. ca. 21. 22. & 109.

AD QVARTVM ſic procedit̄. Videtur quòd in Deo non ſit idem eſſentia & eſſe. Si enim hoc ſit, tunc ad eſſe diuinū nihil additur: ſed eſſe cui nulla fit additio eſt eſſe commune, quod de omnibus prædicatur: ſequitur ergo, quòd Deus ſit ens cōmune prædicabile de omnibus. hoc autē eſt falſum, ſecundum illud Sapien. 14. incommunicabile nomen lignis & lapidibus impoſuerūt: ergo eſſe Dei non eſt eius eſſentia.

¶ 2 Præt. De deo ſcire poſſumus an ſit, ut ſupra dictum eſt*, non autē poſſumus ſcire quid ſit, ergo nō eſt idē eſſe Dei, & quod quid eſt eius ſiue quidditas uel natura.

*Q. 2. art. 1.

SED CONTRA eſt quod Hila. *dicit in 6. de trini. Eſſe non eſt accidēs in Deo; ſed ſubſiſtēs ueritas id ergo, quod ſubſiſtit in Deo, eſt ſuum eſſe.

*lib. 6. in fol. 2. a principi lib. 1.

RESPONDEO. Dicendū, quòd Deus non ſolum eſt ſua eſſentia, ut oſtēſum eſt ē, ſed etiā ſuū eſſe: quod quidē mul tipliciter oſtendi poteſt.

Primo quidem, quia quicquid

art. præced.

quā nō includit natura: conſtat enim hoc intelligi de intrinſeca A Deus eſt. Et ſcito quòd iſta quæſtio eſt ſubtiliſſima, & propria antiquis metaphyſicis, a modernulis autem valdē aliena: quia tenent non ſolum in Deo: ſed in omni re eſſentiam identificari exiſtentiæ illius: ſit ergo noſtra hæc quæſtio. Ad alios autem erit quæſtio ſpecialis de diſtinctione eſſe ab eſſentia vniuerſaliter.

¶ In corpore vna cōcluſio, Deus eſt ſuū eſſe, probatur tripliciter. Primo, Deus eſt primū efficiēs: ergo habet eſſe nō cauſatū ab extrinſeco: ergo eſt ſuū eſſe. Antecedēs ex diciis patet: cōſequentia prima patet ex terminis: ſecunda aūt probatur, omne conueniēs alicui diſtinctū ab eſſentia eius, aut cauſatur ab eſſentia tm̄, aut ab extrinſeco: ergo ſi eſſe diſtinguitur, cauſatur vel ab intra vel extra: ſed ab intra tm̄, eſt ipſe ſibile: quia nihil eſt ſibiipſi ſufficiēs cauſa vt ſit: ergo ſi ab extrinſeco nō ē cauſatum, eſt idē: quod eſt cōſequentia probāda. Secūdo, Deus eſt actus purus: ergo eſſentia eius non ſe habet ad eſſe vt potentia ad actū: ergo eſt ſuum eſſe, antece dens patet: & prima cōſequentia eſt nota ex terminis. ſecunda pbaſ: eſſe eſt actualitas oīs formæ, ſeu naturæ: ergo oīs natura diſtincta ab eſſe comparāt ad ipſum, vt potentia ad actū: ergo, ſi non cōparaſ vt potētia, eſt ipſum eſſe. Aſſumptū pba tur: quia nulla res ſignificat in actu niſi ſignificetur vt eſt.

Artic. 2 huius quæſt.

¶ Aduerte hīc quòd iſta rō fundatur ſup hoc, q̄ q̄ſiq; quidditas vel natura, quantūcūq; ſm rōnē quidditatiuā ſit actualis, relata tñ ad eē, habet rationē potentiæ. Sapientia nāq; & bonitas, &c. actuatur p hoc quod dico eſt, & ſimiliter humanitas & equinitas, &c. & ppea dicitur, & ꝙ eſſe eſt actualitas oīs formæ: & ꝙ nulla natura ſignificaſ in actu vltimato niſi prout ſignāt eſſe in actu exercito.

Q. 2 art. 2

¶ Tertio, Deus eſt primū ens: ergo eſt ens per eſſentiam: ergo eſt ſuū eſſe. Antecedens cū prima cōſequentia patet. ſecunda vero probatur a deſtructione conſequentis dupliciter: primo ex quid nominis entis per eſſentiam ſic. Nō eſt ſuū eſſe: ergo habet eſſe, & non eſt ipſum eſſe: ergo eſt ens per participationem: ergo non eſt ens per eſſentiā, ſicut ſi habet ignem & nō eſt ignis, &c. ſecundo, Deus non eſt ſuum eſſe, & ſua eſt eſſentia: ergo non eſt ens per eſſentiam, ſed per aliud additum. omnia clara ſunt.

¶ In reſpōſione ad ſm, dubium occurrit: quia videtur implicare reſponſio duo contradictoria. ſi.n. ſcimus ꝙ hæc propoſitio eſt vera, Deus eſt: ergo cognoſcimus ita eſſe in re, ꝙ Deus eſt: hoc autē eſt cognoſcere eſſe quod in ipſo Deo eſt: ergo. Ad hoc dubiū, quod in ſecundo poſterio. c. 1. diffuſe tractauimus, & Sco. in 1. ſent. diſt. 3. q. 1. in principio affert reprehēdendo hāc reſpōſionē, breuiter dicitur, q̄ hæc reſponſio eſt optima & ſingularis de Deo: in hoc enim differt eſſe Dei a reliquorū entium eſſe: quòd eſſe Dei eſt quod quid eſt ipſius Dei: vt hīc determinatur. Ita quòd hęc propoſitio, Deus eſt, eſt in primo modo dicendi per ſe: eſſe autem cæterorum non ſic ſe habet, ſed diſtinguitur a quiddi

D. 1034 tatibus quod habet eſſe & non eſt eſſe, eſt ens per participationem. Deus autem eſt ſua eſſentia, ut oſtēſum eſt*. ſi igitur non ſit ſuum eſſe, erit ens per participationem & non per eſſentiam: nō ergo erit primum ens, quod abſurdum eſt dicere. Eſt igitur Deus ſuum d eſſe, & non ſolum

D. 562 ſua eſſentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid, cui non fit additio, poteſt itelligi dupliciter: vno modo, vt de ratione eius ſit quòd non fiat ei additio. ſicut de ratione animalis irrationalis eſt, vt ſit ſine ratione. Alio modo intelligitur aliquid, cui non fit additio: quia non eſt de ratione eius quòd ſibi fiat additio. Sicut animal commune eſt ſine ratione: quia nō eſt de ratione animalis communis vt habeat rationem, ſed nec de ratione eius eſt, vt careat ratione. Primo igitur modo, eſſe ſine additione, eſt eſſe diuinum. Secundo modo eſſe ſine additione, eſt eſſe commune.

AD SECVNDVM dicendū, quòd eſſe dupliciter dicitur: vno modo ſignificat actum eſſendi: alio modo ſignificat compoſitionē propoſitionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatum ſubiecto. Primo igitur modo accipiēdo eſſe, non poſſumus ſcire eſſe Dei, ſicut nec eius eſſentiam, ſed ſolum ſecūdo modo. Scimus enim quòd hæc propoſitio, quā formamus de Deo, cum dicimus, Deus eſt, vera eſt: & hoc ſcimus ex eius effectibus, vt *ſupra dictum eſt.

Q. 2 art. 3

tatibus eorum. Et ex absolute est proprius nus quęstionis an est ſm prædicatum primi modi, &c. sed secundū se & simpliciter ſpectat ad qōnē an est. Et propterea, cum de aliis scimus qōnē an est, & dicimur scire esse, quod significat veritatē propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur ſm proprium modū quo scibile est. Cum aūt de Deo scimus an est, dicimur scire eē, quod significat veritatē ꝓ positionis & nescire esse Dei: nō ꝙ terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniā terminus est esse Dei nō absolute, sed vt respondet veritati propositionis: sed q̄a per hanc cognitionē nō cognoscit esse Dei propria qōne, quā est ſm se cognoscibile: quia nō scit ꝓ quid.

D.673

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum quintum.*

IN titulo, genus sumitur proprie pro genere logico, prout distinguitur decem genera rerum.

¶ In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo respōdetur quæsito duabus conclusionib⁹ iuxta duo mēbra distinctionis, adiuncto primæ conclusioni vno corollario. ¶ Quo ad primū distinctio est: esse in genere dupliciter, directe & reductiue, vt patet. Quo ad ſm prima cōclusio respōsiua q̄sito negatiue ē: Deus non est directe in genere: probat̄ tripliciter. Primo, Deus est actus purus: ergo nō est directe in genere: probat̄ sequela: genus sumit̄ a potentia respectu eius a quo sumit̄ differētia: ergo oē existēs in genere, habet actū admistū potentiæ: ergo si est actus purus, &c. Antecedēs declaratur in animali & rōnali: ꝙia clara sunt. Secūdo, si Deus esset in genere: genus aliquod p̄dicaretur in quid de esse: ergo ens esset genus: sed hoc est impossibile: ergo. prima cōsequētia probatur: essentia Dei est ipsum esse: & genus p̄dicatur in quid de eo, cuius est genus: ergo si Deus esset in genere, &c. Secunda vero cōsequentia relinquitur pro cōstāti: quia ens aut solū aut maxime significat formaliter esse. Destructio vero vltimi cōsequētis, p̄batur ex 3. meta. oē genus habet differētias extra se, ens non habet differētias extra se: ergo. p̄batur minor, q̄a extra ens nō remanet nisi nō ens: nō entia aūt ipossibile ē eē entis differētias. vt patet. ¶ Circa hāc rōnē posset primo dubitari de significatione entis, secūdo de p̄dicatione eiusdē, an. s. p̄dicetur in quid, vt ī hac rōne oportet tenere aduersariū dicentē Deum esse in genere, tertio de

d
371

hoc nascitur quòd esse Dei secundum se, & terminus quæstionis quid est, & est terminus quid. i. vt fundat veritatem propositionis. esse vero aliorum non spectat ad qōnē quid est, quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiue: homo est, cælum

ARTICVLVS V.

Vtrum Deus sit in genere aliquo.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substantia enim est ens per se subsistens: hoc autem maxime conuenit Deo: ergo Deus est in genere substantiæ.

¶ 2 Præterea, Vnumquodq; mē suratur per aliquid sui generis: sicut longitudines, per longitudinē: & numeri, per numerū: sed Deus est mensura omnium substantiarū, ut patet per Cōmentato. 10. meta. ergo Deus est in genere substantiæ.

SED CONTRA, Genus est prius secundum intellectum, eo, quod in genere continetur: sed nihil est prius Deo nec secundum rē, nec secundum intellectum: ergo Deus non est in aliquo genere.

RESPONDEO. dicendum, quòd aliquid est in genere [d] dupliciter: uno modo simpliciter & proprie, sicut species, quæ sub genere continentur. Alio modo per reductionem, sicut & principia & priuationes, sicut punctus & unitas reducuntur ad genus quantitatis, sicut principia: cæcitas aūt & oīs priuatio reducit̄ ad genus sui habitus.

Neutro āt mō Deus est in genere.

Quòd. n. nō possit esse spēs alicuius generis, tripliciter ostēdi potest.

I Primo quidem, quia species constituitur ex genere & differentia: semper autem id, a quo sumitur differentia constituens speciem, se habet ad illud unde sumit̄ genus, sicut actus ad potentiam: animal enim sumitur a natura sensitiua per modū concretionis. hoc enim dicitur animal, quod naturam sensitiuam habet: rationale uero sumitur a natura intellectiua, quia rationale est quod naturam intellectiuam habet [e]: intellectiuum autem comparatur ad sensitiuum sicut actus ad potentiam, & similiter manifestum est in alijs: unde cum in Deo non adiungatur potentia actui, impossibile est, quòd sit in genere tanquam species.

Secūdo, quia cū esse Dei sit eius essentia, ut ostensum est*: si Deus

G esset in aliquo genere, oporteret ꝙ genus eius esset ens: nā genus significat essentiā rei, cū prędicet̄ ī eo qd̄ quid est. Ostēdit aūt Philosophus ī 3. met. *quod ens nō pōt esse genus alicuius: oē. n. genus habet differētias, q̄ sunt [d] extra essentiā generis: nulla aūt differētia posset inueniri, q̄ esset extra ens: quia non ens non potest esse differentia: vnde relinquitur, quòd Deus nō sit in genere.

Tertio, quia oīa, q̄ sunt in genere vno, cōicant in quidditate vel essen

H tia generis quod prædicat̄ de eis in eo quod quid est: differūt aūt secundū esse: nō. n. idē est esse hominis & equi, nec huius hominis, & illius hominis: & sic oportet ꝙ quæcūq; sunt in genere, differant in eis esse, & quod quid est, id est, essentia. in Deo autem non differt, vt ostēsum est: *unde manifestum est, ꝙ Deus [d] non est in genere, sicut species.

Et hoc patet ꝙ nō habet genus, neq; differentias, neq; est diffinitio ipsius, neq; demonstratio e nisi per effectum: quia diffinitio est ex genere & differentia, demonstrationis autem medium est diffinitio.

Quod aūt Deus nō sit in genere p reductionē vt principiū, manifestū est ex eo, quòd pricipiū, quod reducitur in aliquod genus, non se extēdit vltra genus illud: sicut punctū non est principiū, nisi quantitatis cōtinuæ, & unitas quātitatis discretæ. Deus autem est principiū totius esse, ut infra ostendetur*; K unde non continetur in aliquo [d] genere, sicut principium.

arti. præced.

3. metaph. textu 10. tom. 3. D. 675

arti. præced. D. 464

17

D. 457 Q. 44. art. 1

uoce sumitur ly esse. In antecedente nāq; sermo est de esse specifico, ad quod differētia distinguēs genus cōducit: in cōsequente aūt est sermo de esse actuali existētiæ, quod ab essentia distingui infertur. Tū quia ex distinctione inter principium cōueniētiæ, & principiū differentiæ in antecedente assumpta, nō pōt inferri maior distinctio, q̄ formalis: essentia nāq; generis, in qua spēs conueniunt, & esse specificū, quo quælibet spēs ab altera differt, nō realiter, sed formaliter tm̄ differūt: & tm̄ infertur in litera distinctio realis inter essentiam & esse: igitur processus iste malus videtur.

¶ Ad hanc obiectionē valde diffuse dictum est in c. 6. de ente & essentia: vbi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nunc breuiter dicitur, ꝙ in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de vtroq; verificatur, imo verificatio vnius infert verificationē alterius: q̄m ideo differentia dicitur cōducere ad esse, q̄a cōstituit propriū receptiuū ipsius esse actua

lis existentiæ: vt ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergo est æquiuocatio. Et licet ex hoc ꝙ aliquæ duę rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, non possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: alioquin omne genus realiter oporteret distingui a suis differentijs: attamen gratia materiæ, de qua est sermo. sessentię & esse, optime potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolute inter genus & esse, ī quo distinguit̄ species. & ratio est: quia ista duo mutuo se consequuntur, existentia distinguit̄ formaliter a quidditate, & existētia distinguit̄ realiter a quidditate: vt ibidē declarauimus: ideo vide ibi, &c.

¶ Corollarium aūt. annexū primæ cōclusioni est. Dei neq; est genus, nec differētia, nec diffinitio, nec demonstratio, nisi per effectū. patet sequela: q̄a diffinitio, &c.

¶ Cōclusio vero secunda est ēt negatiua, Deus nō est ī aliquo genere reductiue. probatur. Deus ē principium non alicuius generis tm̄, sed totius esse: ergo non cōtinetur reductiue in aliquo genere: antecedēs supponitur: consequentia probatur: oē quod est reductiue in aliquo genere, est principium tā tum illius generis: vt patet 12. metaph. de principiis prædicamentorum.

Circa hanc cōclusionem occurrit dubiū ad hoīem: quia ī primo sentē. dist. 8. q. 4. art. 2. ad tertium. & in qōne de potentia. q. 7. art. 3. ad vltimū S. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiue, quomodo hic determinatur oppositum?

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt manifeste apparet ex primo senten. nulla est repugnātia inter dicta hic & alibi. distinguitur siquidem ibi, quòd esse in genere, vt principium, stat dupliciter. Primo modo vt principium contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principiū continens ipsum genus, & hoc modo Deus est quodammodo in omnibus generibus & per appropriationem in genere substātiæ, tanquam sibi magis appropinquante: & hoc conceditur in locis prędictis. Aduertendo quòd id quod in q. de potentia tacuit, in primo senten. suppleuit. Vnde cōgrue dici potest quòd Deus est in genere, vt principium: non quod reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quòd sit mēs S. Tho., ex eo cōiicere potes: quòd in litera concludendo de Deo dicitur, vnde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non cōtinetur, præseruauit se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducitur ordine quodam omne genus: & hoc idem insinuant verba prędecentia. s. principiū, quod reducitur in aliquod genus, non se extendit extra, &c.

¶ In responsione ad ſm, dubium occurrit: quia responsio non satisfacit obiectioni. Responsio siquidem tria dicit. primo ꝙ maior

In corp. art.

19
1. dist. 8. q. 4. arti. 3. Et 2. contra. c. 23. & 31. Et po. q. 7. art. 4. Et opusc. 3. c. 13. 23. 57. 65. & 66. *Text. 27. & 30. tom. 2.

A est vera de mensura homogenea. secundo quòd minor est falsa; Deus est mensura homogenea. tertio quasi glossando Auerroim dicitur, q̄uo Deus dicitur mensura omnium: quia vnumquodque tantum habet de esse quantum appropinquat sibi. Ex his autem non satisfit Auerrois authoritati inductæ,

dens in subiecto est: Deus aūt non potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boet. *in lib. de Trin. ergo in Deo non potest esse accidens.

RESPONDEO. Dicendū, ꝙ secūdum præmissa [e], manifeste apparet ꝙ in Deo accidens esse nō pōt.

B Primo quidem, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum: subiectum enim secundum accidens est aliquo modo in actu. esse autem in potentia in omnino remouetur a Deo, vt ex prædictis patet*.

Secundo, quia Deus est suum esse: vt Boe. dicit* in lib. de Hebd. & licet id, quod est aliquid, aliud possit habere adiunctum, tamē ipsum esse nihil aliud adiunctum habere potest: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneū quām calidum, vt albedinem: sed ipse calor nihil habet præter calorem.

C Tertio, quia omne quod est per se, prius est eo quod est per accidēs. Vnde cum Deus sit simpliciter primum ens [c], in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut manifestum est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principijs subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatum, cum sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullū sit accidēs.

RESPONDEO. Dicendū, ꝙ virtus & sapientia nō vniuoce dicuntur de Deo & de nobis, vt infra patebit. * Vnde non sequitur quòd accidētia sint in Deo sicut in nobis.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd nihil est prius, neq; ſm rē, neq; ſm intellectū: & ꝓpterea nō habet genus. Videtur. n. hoc esse falsum, q̄m prędicata cōia Deo & aliis, priora sunt ſm intellectum ipso Deo: vt patet ex eo ꝙ non conuertitur consequentia. Sed hoc cito aperitur distinguendo prius ſm intellectū dupliciter, ex parte rei, seu rōnī formaliū, vel quo ad nos: nulla siquidem res, aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo secundum intellectum: in cuius signum nullum prędicatum datum datur secundum se abstractius, ſmplicius, prius ipso. Quo ad nos vero prior est sapientia quām sapientia diuina: secundum intellectum: & propterea non conuertitur consequentia quo ad nos. In litera autem intendit author primo modo: sic enim genus prius est illo quod in genere reponitur.

D

E

¶ *Super Quaestionis tertiae Articulum sextum.*

IN titulo constat, quòd quæritur de ineſſe formali, an. s. aliqua accidentia sint formaliter in Deo: & est sermo de accidentibus realibus, & non de accidentibus, idest, accidentalibus prædicatis. vt accidens est nomen secundæ intentionis: & ponitur quintum prædicabile.

¶ In corpore vna cōclusio rnsiua q̄sito negatiue: In Deo non pōt esse accidēs, p̄batur tripliciter. Primo Deus est actus purus: ergo. Sc̄o, De[e] ē ipsum esse: ergo. Tertio, q̄a aut eēt accidēs p accidēs, aut

ante medium li. de trinit.

D. 1053. 13 17 13 17

Q. 2. art. 3

In libr. qui dicitur: An omne quod est bonum sit, a medio illius.

12

Q. 15. ar. 3.

aut per se: non primum, quia Deus est primum ens. nec secundū, quia Deus est prima causa.

¶ Circa secundam rationem, aduerte quòd sicut inter abstractū & concretum secundum intellectū, hæc est differentia, quòd abstractum vt sic nihil compatitur secum secundum intellectum, concretum autē multis permittitur misceri. Album nāque non incōuenit intelligere esse dulce, &c. sed albedo vt sic, omne aliud a se excludit: nihil enim aliud est quo aliquid est album quàm albedo. sed quod est album, est etiam aliud quandoque quàm album: puta pomum dulce, &c. Ita inter abstractum secundum rem & compositum secundum rem, hæc est differentia, quòd res secundū rem abstracta, est ipsa tantum. Res vero composita aliquid compatitur secum quod non est ipsa: & propterea hæc perfectio quā significat ly esse, si ponatur abstracta secūdum rem, ab omni eo, in quo esse est receptibile, idest, ab omni natura generis, est purum esse: & nihil præter se cōpatitur in se: & consequenter nullū accidens habere potest. Compositum autem ex esse & natura, qđ vocatur quod est, aliquid præter se in seipso permittitur habere: & hoc est quòd ſ litera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractum: & quod nihil habet adiūctū sicut calor. Id autē, quod est, quia concretum, & quod potest habere aliquid extraneum, vt calidum est etiā album.

¶ Circa tertiam rationē aduerte, quòd ad vtrunque membrū procedit ex propriis. Radix enim primi est: quia accidens per accidens naturaliter præsupponit accidens per se: quoniā vniuersaliter secundū quēcunque rerū ordinem per se prius est eo quod est per accidens, vt in 2. & 8. physi. dicitur. Radix autem secūdi est: quia vniuersaliter primū alterās est oīno inalterabile: & primum mouens localiter est omnino immobile localiter: & consequenter prima causa oīno incausata: nō esset aūt oīno incausata, si aliqd cātū in se haberet, vt patet, &c.

¶ In respōsione ad primum habes optimam glossam illius: quod vere est: nulli accidit vniuoce sumptū: analogice aūt sumptū alicui in vno est substātia & in alio accidens: vt patet de sapiētia.

20 1. dist. 8. q. 4. art. 1. Et 1. cōtra. ca. 16. 18. & 19. Et po. q. 7. arti. 1. Et opuſ. 3. c. 9. & 21. Et causis lec. 21

Cap. 6. & 9. p totum to. 9

Articulis ſcr ved. huius q.

Q. 3. art. 3

n 17

Q. 3. art. 3

¶ *Super Q uæstionis tertiæ Articulum septimum.*

IN titulo oīno simplex ī seipso, oēm a seipso cōpositione, nō cōponibilitate excludēs: de cōponibilitate. n. erit sequēs art. &c. In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue: Deus est oīno simplex. probatur quinque mediis, primo, ex sufficiēti numeratiōe modorum cōpositionis: secūdo, quia primū ens: tertio, q a prima cā: ḡrto, quia actus purus: quinto, q a ipsum eē.

¶ In respōsione ad primū aduerte quòd Sco. in 1. dist. 8. in q̄sto iuxta primā q̄nē, refert hanc positionē: q oē causatum est cōpositū: & reprehendit ea rōne. 1. q a si quodlibet causatū est cōpositū, accipiantur cōponentia, aut sunt simplicia, aut iterū cōposita: & sic aut procederetur in infinitū, aut erit status ad res simplices cōponentes: & cū cōstet componētia esse causata, seqnīt q nō omne causatū est cōpositū, vt hīc dicit.

¶ Ad hoc breuiter dī, q obiectio peccat ex malo intellectu literæ: causatum. n. vel creatura potest sumi dupliciter: proprie. ſ. & large: si sumit̄ proprie sic cū tā causati q̄ creaturæ sit apprieheri & esse, solæ res subsistentes dicuntur causata seu creaturę, cætera aūt dicuntur cōcausata & cōcreata: vt partes formæ, accidentia, &c. Large aūt oē aliud a Deo iterū natura existēs, quocūq; mō causatū dici pōt. In ppositō igit causatū sumitur: proprie, vt distinguit nō solum cōtra cām, sed ēt cōtra cōcausatū: & ideo obiectio, q̄ de cōcausatis loquitur, nihil obstat: vnde in litera probatur causati cōpositio ex constantia ex esse & quidditate, hęc enim proprie causati sunt cōpositiua nō cōponentiū: & vt patet in primo sentiarū, dist. 8. q. 5. art. 1. S. Thomas fecerat illam rationē adductam a Scoto.

¶ In rīsione ad ſm eēt videndū an simplicitas sit pfectio simpliciter: sed scripsi iā de hoc in cōmentariis de ente & essentia.

*Ca. 4. nō remote a prin

Quarto, quia in omni compositō oportet esse potentiam & actū, quod in Deo nō est[e]: quia vel vna partiū est actus respectu alterius: vel saltem omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius. 133

Quinto, quia omne compositū est aliquid, quod non conuenit alicui suarum partium, & quidem in totis dissimilium partium manifestum est: nulla enim partiū hominis est homo: neque aliqua partiū pedis est pes. In totis vero similiū partium, licet aliquid quod dicitur de toto dicatur de parte, sicut pars aeris est aer, & aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto, quod non conuenit alicui partium: non enim si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid, quod non est ipsum. hoc autem etsi possit dici de habente formam, quòd scilicet habeat aliquid quod non est ipsum: puta in albo est aliquid, quod non pertinet ad rationem albi: tamen in ipsa forma nihil est alienum. vnde, cum Deus sit ipsa forma vel potius ipsum esse[e], nullo modo compositus esse potest. Et hanc rationē tangit Hil. 7. de Tri. dicens, Deus qui virtus est ex infirmis non continetur, neque qui lux est ex obscuris coaptatur. Li. 7. de Tri. 19

ARTICVLVS VII.

Vtrum Deus sit omnino simplex.

AD SEPTIMVM sic procedit̄. Videtur quòd Deus non sit omnino simplex. Ea enim, quæ sunt a Deo, imitantur ipsum: vnde a primo ente sunt omnia entia, & a primo bono sunt oīa bona: sed in rebus, quę sunt a Deo, nihil est omnino simplex. ergo Deus nō est omnino simplex.

¶ 2 Præterea, Omne quod est melius, Deo attribuendum est: sed apud nos composita sunt meliora simplicibus: sicut corpora mista elementis & animalia plantis. ergo non est dicendum, quòd Deus sit omnino simplex.

SED CONTRA est quod Augustī. dicit 6.* de Trin. quòd Deus vere & summe simplex est.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Deum omnino esse simplicē multipliciter potest esse manifestū.

Primo quidem per supradicta in quæstione*. Cum enim in Deo non sit compositio, neque quantitatiuarum partium: quia corpus non est: neque compositio formæ & materiæ, neq; in eo sit aliud natura & suppositum, neq; aliud essentia & esse, neq; in eo sit compositio generis & differentiæ, neque subiecti & accidentis, manifestum est, quòd Deus nullo mōdo compositus est, sed ē omnino simplex.

Secundo, quia omne compositum est posterius suis componentibus & dependēs ex eis: Deus aūt est primū ens, vt supra ostēsum est*.

Tertio, quia omne compositum causam habet: quæ enim secūdum se diuersa sunt, non conueniūnt in aliquod vnum, nisi per aliq̄ causam adunātem ipsa[e]. Deus autem non habet cām, vt supra ostensum est*, cum sit prima causa efficiens.

AD PRIMVM dicendum, q ea, quæ sunt a Deo, imitātur Deū, sicut causata primam causam[e]. Est autē hoc de ratione causati, quòd sit aliquo modo cōpositum: quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est, vt infra patebit*.

AD SECVNDVM dicēdum, quòd apud nos cōposita sunt meliora simplicibus: quia perfectio bonitatis creaturæ non inuenitur in vno simplici, sed in multis: sed pfectio diuinæ bonitatis inuenit̄ in vno simplici, vt infra ostendetur*.

a 24 262

Q. 4. ar. 3. in gumen.

Q. 4. art. 1. & q. 6. art. 2 21 1. dist. 8. q. 3. art. 2. Et 1. cōtra. ca. 17. 27. & 28. Et inf. q. 21. art. 6. 4. 6. art. 6.

ARTICVLVS VIII.

Vtrū Deus i cōpositionē aliorū ueniat.

AD OCTAVVM sic procedit̄. Videtur quòd Deus in compositionem aliorū veniat. Dicit enim Dion. 4.* c. Cœl. Hierar.

¶ *Super Q uæstionis tertiæ Articulum octauum.*

IN titu. venire ī cōpositionē alicuius, exigit quatuor cōditiōes. Prima est distinctio realis ab illo, q a eiusdē ad seipsum nō est cōpositio. Secūda est cōiūctio realis cū illo: q a ex sola cōiunctione ſm rōnē non fit compositio. Tertia est, quòd cōiunctio sit ſm suum esse: quia ex sola coniunctione reali ſm situm, vel aliū respectum extrinsecum non fit compositio. Quarta est, quòd alterum sit actus alterius, vel tertii actuati ab vtroque, si sit cōpositio per accidens, qualis est inter album & dulce. si enim aliqua duo iungātur ēt ſm esse, & nō in rōne actus & potētiæ, (vt diximus) nunquā est cōpositio, vt patet & de psonis diuinis & de verbo diuino incarnato: deest enim in huiusmodi ratio actus & potentiæ.

Quærere ergo, vtrū Deus veniat in aliarum rerum compositionem, est quærere, an rei alteri possit cōiungi secūdum esse, secundum rationem actus vel potentiæ.

¶ In corpore duo. primo referuntur errores: secundo respondētur quæsito. Quo ad primū sunt tres errores. primus forte Zaborum ex 12. metaphysi. commento. 41. Secundus Almarianorum. Tertius Dauid de Dinando, ut patet.

Quo ad secundum, conclusio respōsiua quæsito, ac destructiua horum errorū est negatiua. Deo non potest venire in compositionē alicuius: pbat tripliciter. Primo, Deus est prima causa efficiēs: ergo non potest esse forma aut materia alicuius compositi, antecedens patet: cōsequentia probatur quo ad formam. Agens & forma effectus non coincidunt in idem numero: ergo ſi, &cæ. quo ad materiam vero, Agens & materia non coincidunt in idem ſpecie: quia illud actu, hæc potentia: ergo ſi, &c.

Circa hanc rationē occurrit dubium. pbatio nanque consequentię non videtur ad ppositum: ex hoc enim quòd efficiens non coincidit cum forma, aut materia effectus, nihil aliud sequitur, niſi quòd Deus, quia est efficiens, non est forma aut materia sui effectus, sed non sequitur quòd absolute non sit forma alicuius compositi, Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia esse compositum infert esse effectum: quia omne compositum est factum, vt in præcedenti patet articulo, esse autem effectum infert esse effectum primæ causæ efficientis: & propterea hoc pro constanti supponens ratio literæ, optime deducit consequentiam: si Deus est prima causa efficiens, non est forma aut materia alicuius compositi: quoniam effet forma vel materia sui effectus, quod est impossibile: quia agēs nō coincidit, &c.

¶ Secunda ratio, Deus est per se primo agens: ergo non est pars alicuius. ꝓbatur consequentia: nullum componens est p se primo agēs: ergo ſi, &c.

¶ Aduerte hīc quòd litera hæc caute interpretanda est: non enim affirmat compositum per se primo agere, quod superius in arti. 2. negatum est: sed affirmat comparatiuā, quòd agere per se primo magis conuenit cum posito quàm componenti: quia illud est quod agit, hoc vero est quo: cum hoc tamen ſtat, quòd absolute nec componens nec compositum potest esse per se primo agēs, vt prędictū est.

¶ Tertia ratio est. Deus est primū ens: ergo non potest esse pars etiā prima, puta materia aut forma. Probatur consequentia quo ad materiam quidem: quia potētia est posterior actu: quo ad formam vero, quia actus participat̄ est posterior actu p essentiā, &c.

Q. 3. art. 1. D. 6. 3.

Q. 3. art. 3.

*Serm. 38. super illud. In principio erat verbum. tom. 10.

Et mal. q. 16. art. 12. Et opuſ. 3. ca. 17. 18. 21 1, & 222

Cap. 2. par. 1. a medio illius.

Inter opera Arist. tom. 3. in propositione 6.

Lib. 7. de ciu. Dei. c. 6. to. 5.

Q. 3. art. 3.

D. 50 8

Text. 24. & 25. tom. 3.

¶ *Super quæstionis quartæ Articulum primum.*

CIrca ordinem & titulum quæstionis aduerte, quòd perfectio non significat aliquā perfectionē, vt bonitas, vita, sapientia, &c. neque significat oēs pfectiones in communi. Nō enim quærendo, an aliquid sit perfectū, quæritur, an habeat omnes perfectiones siue determinate, siue indeterminate: sed significat modū essendi optimum secundum quacunque rationem formalem: licet extensō iam ab vsu vocabulo, perfectio supponat sæpe pro re, aut ratione formali actuante aliquid: vt patet cum dicimus: quòd sapiētia ē pfectio. &c. Proprie igitur loquēdo, ly perfectio, licet

Esse omnium est quæ super esse est deitas: sed esse omnium intrat cōpositionem vniuscuiusque. ergo Deus in compositionem aliorum venit.

¶ 2 Præterea, Deus est forma: dicit enim Augustinus* in lib. de ver. domini, quòd verbum Dei, quod est Deus est forma quædam non forma: sed forma est pars compositi: ergo Deus est pars alicuius compositi.

¶ 3 Præterea, Quæcunque sunt & nullo modo differunt, sunt idem: sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt. ergo penitus sunt idem. Sed materia prima intrat compositionem rerum: ergo & Deus. Probatio mediæ, Quæcunque differunt, aliquibus differētiis differunt, & ita oportet ea esse cōposita: sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergo nullo modo differunt.

SED CONTRA est, quod dicit Dion. 2.* ca. de diu. no. quòd neque tactus est eius, scilicet Dei: neque alia quædam ad partes commiscendas communio.

¶ 2 Præterea, *dicitur in lib. de causis, quòd causa prima regit omnes res, præterquam commisceatur eis.

RESPONDEO. Dicendum, q circa hoc fuerunt tres errores. Quidam enim posuerunt, quòd Deus esset anima mundi, vt patet, *per Augustī. in lib. 7. de ciu. Dei; & ad hoc etiam reducitur, quòd quidam dixerunt Deum esse animam primi cœli. Alij autem dixerunt Deum esse principium formale omnium rerum. & hæc dicitur fuisse opinio Almarianorum. Sed tertius error fuit Dauid de Dinando, qui ſtultissime posuit Deum esse materiam primam. Omnia enim, hæc manifestam continent falsitatem: neq; est possibile Deum aliquo modo in cōpositionem alicuius venire: nec sicut principium formale, nec sicut principium materiale.

Primo quidem, quia supra* diximus, Deum esse primam causam efficientem. Causa autem efficiens cum forma rei factæ non incidit in idem numero; sed solum in idem ſpecie. homo enim generat hominem. Materia vero cum causa efficiente non incidit in idem numero, nec in idem ſpecie: quia hoc est in potentia, illud vero in actu.

Secundo, quia cum Deus sit prima causa efficiens, eius est primo, & per se agere. quod autem venit in compositionem alicuius, non est primo & per se agens, sed magis compositum: non enim manus agit, sed homo per manum, & ignis calefacit per calorem: vnde Deus potest esse pars alicuius compositi.

Tertio, quia nulla pars compositi potest esse simpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quæ sunt primæ partes compositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet[e]. forma autem, quæ[d] est pars compositi, est forma participata: sicut autem participans est posterius eo quod est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo, quod est per essentiam. Ostensum est autem, *quòd Deus est primum ens simpliciter.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd deitas dicitur esse omnium effectiue & exemplariter, non autē per essentiam.

AD SECVNDVM dicendum, quòd verbum est forma exemplaris, non autem forma, quæ est pars compositi.

AD TERTIVM dicendum, quòd simplicia non differunt aliquibus aliis differentiis: hoc enim compositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ non differunt amplius ab inuicem aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non proprie dicuntur differre, sed[d] diuersa esse. Vnde secundum Philosophum 10. meta. *diuersum absolute dicitur, sed omne differens aliquo differt. vnde si fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differunt, sed sunt diuersa seipsis: vnde non sequitur quòd sint idem.

A

B

C

D

E

QVAESTIO IIII.

De Dei perfectione, in tres articulos diuisa.

POst considerationem diuinæ simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicendum est. Et quia vnumquodque secundum quod perfectum est, sic dicitur bonum. Primo agendum

fect a totali factione primo deriuatum sit, apud philosophos modum essendi significat, non quemcunque, sed optimum: non alicuius certæ rei, sed cuiuscunque rei, cui apponitur, siue sit substantia, siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici, quorum vnus est melior altero, sicut natura plantarum, & animalium habet in semine quendam modum essendi, & alium essendi modū habet in indiuiduis genitis. Et rursus alium in eisdem augmentatis, &c. & constat ꝙ primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantum est ibi natura specifica. secundus aũt aliqualiter perfectus, tertius vero simpliciter perfect⁹, vt patet. 4. Metco. Perfectū enim vnūquodq; ibi dicitur, cùm potest facere alterum quale ipsum est. Tunc enim habet natūrā optimo modo. Vnde sicut quærere, vtrum aliquid sit perfectum secūdum talem vel talem rationem, puta scientiam vel naturam, non est quærere vtrum illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed vtrum habeat illam optimo modo: ita quærere absolute & sine specificatione, vt in proposito sit, vtrum Deus sit perfectus, non est quærere vtrum Deus habeat aliquam perfectionem: neq; verū habeat omnes, cum hoc reseruetur. 2. ar. sed est ꝗrere, vtrum Deus id quod est: sit optimo modo. hoc est enim esse perfectum. Testatur aũt hunc esse manifestū sensum quæstionis, causa responsionis assignata in corpore articuli. Dicitur. n. quòd Deus est perfectus; quia non est in potentia, sed in actu. Constat enim ꝙd esse in actu vel in potentia ad modū essendi spectat. Et propterea ista q̃stio immediate post quæstionem de simplicitate naturæ diuinę ordinata est: stabilita namque essentia, quærendum statim occurrit de

22
1. Contra. ca. 28.
Et verbis. 2. artic. 3. 13.
Et Dion. 2. c. 3. le. 1.

Q. Præced. artic. 4.

Li. 13. met. te xtu 40. tom. 3.

13

est de perfectione diuina. Secundo de eius bonitate.

Circa primum quærũtur tria.

¶Primo. Vtrum Deus sit perfectus.
¶Secũdo. Vtrum Deus sit vniuersaliter perfectus, omniũ in se perfectiones habens.
¶Tertio. Vtrum creaturæ similes Deo dici possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus sit perfectus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse perfectum nõ conueniat Deo. Perfectum enim dicitur quasi totaliter factū: non conuenit esse factum: sed Deo ergo nec esse perfectum.

¶ 2 Præterea, Deus est primum rerum principium: sed principia rerũ videntur esse imperfecta. (semen enim est principium animalium & plantarum.) ergo Deus est imperfectus,

¶ 3 Præterea ostensum est supra, * ꝙ essentia Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cum sit communissimum & recipiens omnium additiones. ergo Deus est imperfectus.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 5. Estote perfecti sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut * Philosophus narrat in 12. meta. quidam antiqui philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerũt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia philosophi antiqui considerauerunt principium materiale tantum: primum autem principium materiale imperfectissimum est. Cum enim materia inquantum huiusmodi sit in potentia: oportet quòd primum principium materiale sit maxime in potentia, & ita maxime imperfectum. Deus autẽ ponitur primum principium, non materiale, sed in genere causæ efficientis: c & hoc oportet esse perfectissimũ. sicut enim materia inquantum huiusmodi est in potentia, ita agens inquantum huiusmodi est in actu: vnde primum principium actiuum oportet maxime esse in actu: & per consequẽs maxime esse perfectum. secundum hoc enim dicitur aliquid esse perfectum, secundũ quod est actu: nam pfectũ dicitur, cui nihil deest secundũ modum suæ perfectionis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut dicit Gregor. Balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus. quod enim factum non est, perfectum proprie dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectum, cum de potentia educitur in actum, transumitur hoc nomen perfectum ad significandum omne illud, cui non deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue non.

AD SECVNDVM dicendum, quòd principium materiale, quod apud nos imperfectum inuenitur, nõ potest esse simpliciter primum, sed præceditur ab alio perfecto. Nã semen, licet sit principium animalis generati ex semine, tamen habet ante se animal vel plantam, vnde dicitur. Oportet enim ante id quod est in potentia esse aliquid actu, cũ ens in potentia nõ reducatur in actũ, nisi per aliquod ens in actu.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ipsum esse est perfectissimum[d] omnium: comparatur enim ad omnia vt actus: nihil enim habet actualitatem, nisi inquantum est: vnde ipsum esse est actualitas omnium rerum & etiam ipsarum formarum: vnde non comparatur ad alia sicut recipiẽs[d] ad receptum, sed magis sicut receptum ad recipiens. cũ enim dico esse hominis vel equi, vel cuiuscunque alterius, ipsum esse consideratur vt formale & receptum, nõ autem vt illud, cui competit esse.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo nõ sint perfectiones omnium rerum: quòd non quæritur vtrum perfectiones sint in Deo formaliter aut virtualiter, sed absolute quouis modo sint: ly perfectiones, stat vniuersaliter pro omnibus perfectionibus tam simpliciter ꝙ non simpliciter, vt patet ex processu articuli.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue: In Deo sunt perfectiones omnium rerum. probatur tripliciter.

Primo

¶ In corpore duo. primo refertur opinio Pythagoricorum, secundo respondetur quæsito. Quo ad primum duo: opinio ꝙ principio non conuenit perfectio. Radix, quia principium materiale tantum intellexerunt, probat consequentiam: quia vt sic est in potentia. ergo.

¶ Quo ad secundũ similiter duo: conclusio responsiua q̃sito affirmatiue. Deo est maxime perfectus. Radix opposita primæ: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actiuum oportet esse actum. ergo primum actiuum maxime in actu. ergo maxime perfectum. omnia patent. & vltima cõsequentia declaratur. ex quid nominis perfecti, scilicet, cui nihil deest de requisitis. Existenti enim in potẽtia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu vt sic, nihil deest.

¶ In respõsione ad tertiũ aduerte duo. Primo, quòd respõsio stat in hac distinctione. Cõmune dupliciter per modum actus, & per modũ potentiæ. Communitas per modum actus consistit in recipi, communitas p modum potẽtię cõsistit in recipere. esse autem est communissimum per modũ actus, quia ad omnia comparatur vt receptum ad recepti ua, vt patet. Secundo quòd hinc patet defectus Scoti in 4. senten. distin. 1. q. 1. contra hanc Sancti Thomæ positionẽ, scilicet quod esse secundum suam formalem rationem est perfectissima oĩum, perfectionum arguẽtis ex communitate ipsius. Mirum est. n. quòd hãc rationem affert ad concludendum, quam expresse Sanctus Thomas soluerat tam clare.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum secundum.*

IN titulo ly sint, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolute sumitur: ita

Et opuſ. 3. c. 21. 22. 28. & 33.
* Q. præced. art. 7.

Moral. 14

D. 559

24

17

D. 562

23
5. dist. 2. ar. & 3. Et 1. contra. c. 28. & 31. & li. 2. c. 2. Et opuſ. 3. ca. 21. 22. 28 & 33.

Primo ab authoritate, Deus dicitur vniuersaliter perfectus, id est, secundum nobilitates omnium generum. ergo. Antecedens probatur authoritate Auerro. 5. Meta. Secundo ratione sumpta ex Dionysio, Deus est prima causa effectiua rerum. ergo omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo eminẽtiori modo: antecedens supponitur: cõsequentia probatur, quo ad primam partem: effectus præexistit virtute in causa agente. ergo quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa effectiua inueniri. ergo, si Deus, &c. omniũ rerũ pfectiones sunt in eo. Quo ad secundam vero partem. ꝙ batur. Agens inquãtum agens, est perfectum. ergo præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori: sed perfectiori modo. ergo quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua, vel secundum candẽ rationem, vt in vniuoca, vel secundum eminentiorem, vt in æquoca. ergo si Deo est prima causa omnium, oportet eminẽtiori modo omnium pfectiones habere. Assumptũ patet ex præcedenti artic. prima consequentia ꝓbatur ex oppositis. quia materia est imperfecta. Præexistere in potẽtia causæ materialis est, esse imperfectiori mõ. Reliqua reliquunt̃ ꝓ se nota. Circa illam ꝓpositionẽ: præexistere in virtute causę agẽtis, non est præexistere imperfectiori: sed pfectiori modo, dubium statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æque perfecto modo, vt patet, cum Sortes generat Platonem. contra literam vero: quia expresse dicitur & bene, quòd in causa vniuoca præexistit effectus secundum eandem rationem. igitur non perfectiori modo. Non deest quoque nouitiis occasio dubitandi: quia videmus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ vere effectiue, vt patet in seminibus, ex quibus effectiue producuntur animalia & plantæ.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primo comparatiue, vt significat ex vi vocabuli: & tunc intelligitur non necessario: sed permissiue: ita quòd particula negatiua, non imperfectiori modo, intelligitur necessario: particula vero affirmatiua: sed pfectiori, intelligitur permissiue. & sic est verissima propositio: & significat, quòd præexistere in causa efficiente necessario est præexistere nõ imperfectiori modo, quàm sit modus essendi effectus: sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. Secundo potest exponi interpretando comparativum pro positiuo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio literæ intento seruit: quoniam intendit probare, quod eminentiori modo in causa æquiuoca, Deoque perfectiones effectuum sunt. Ad nouitios autem respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerro. 12. Metaph. commen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectuum non assimilantur vniuoce vel imitatiue, non sunt causę efficientes: sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum effectiuarum ab Aristotele 5. Metaphy. & 2. Physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis proprie, non solum vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non ꝓprie causę sunt.

¶ Circa vltimam cõsequentiam, aduerte quòd fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerum est causa æquiuoca: quod pro constanti relictum est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tũ quia manifeste patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationũ, nulli earum est vniuoca: & si alicui earum est vniuoca. ergo non est effectiua. aliarũ. ergo non dicit̃ diuersarum.

¶ Secunda ratio a Dionysio quoque tacta est. Deus est ipsum esse per se subsistens. ergo continet in se totam perfectionem essendi. ergo omnes perfectiones rerum, omnium. Antecedens supponitur, prima consequentia probatur a destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi perfectione, sic. Non cõtinet totam perfectionem essendi. ergo non habet esse secundum perfectam rationem. ergo nõ est ipsum esse ꝓ se subsistẽs: quod est oppositum antecedentis: quemadmodum a calidum non habet totam calidi perfectionem. ergo non habet calorem secundum perfectam rationem, ergo non est calor per se subsistens. secunda autem consequentia probatur. Res dicuntur perfectæ secundum quòd habent esse. ergo omnium perfectiones pertinent ad perfectionem essendi. ergo si cõtinet totam perfectionem essendi, &c.

¶ In respõsione ad tertium aduerte, primo, quod vis argumenti fundatur super locum a coniugatis, dum dicitur: ens est imperfectius quàm viuens. ergo esse quàm vita, & veritas antecedentis consistit in hoc: quia ens non includit viuens: sed econuerso. Aduerte secundo, quod in responsione innuit hanc distinctionem ex parte rei: esse potest comparari ad vitam triplociter. Primo formaliter & præcise vtrinque: ita quòd esse sumitur præcise pro actu essendi: & vita præcise pro eo quod formaliter addit supra esse, puta viuere vt sic, & sic significantur nominibus abstractis, puta esse, vita, sapientia, &c. & in litera dicuntur comparari prout distinguuntur ratione: & sic esse est perfectius, quàm viuere & cæteræ perfectiones: quia est actualitas omnium, vt prædictum est. Secundo potest comparari esse ad vitam absque præcisione: ita quòd vita sumatur secundum id quod includit, & non tantum pro eo quod formaliter addit supra esse: & sic significantur nominibus concretis in litera: & dicuntur ens, viuens, sapiens: & dicitur, quòd viuens est perfectius quam ens: quia includit ens, & aliquid perfectionis vltra. Tertio modo potest comparari esse in sua pura subsistentia ad reliqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in

Et opuſ. 3. c. 21. 22. 28. & 33.
* Q. præced. art. 7.

Cap. 5. paulo ante med. & c. 2. par. 2. in prin.

lib. 5. tex. 21.

24

Cap. 5. a medio.

Q. 3. art. 4.

19
25

D. 709.

D. 326.
13
234
D. 469.

litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se vitam, sapientiam & omnem essendi perfectionem: vt in corpore probatum est: & consequenter est perfectissimum omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quòd esse forma liter est perfectius cæteris formaliter: & quòd ipsum esse est simpliciter perfectius,

omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo sciamus quòd prædicatum illud, quod soli Deo quidditatiue conuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus. & ex secundo, quòd ex hoc quòd Deus est ipsum esse, habet omnes perfectiones. Habetur quoque ex his responsio ad argumentū, quoniam neganda insinuatur consequētia: quoniam in antecedente sumitur viuens vt includit ens & aliquid vltra. Inconsequenter vero sumitur secundum id tantum qđ addit supra ens: & sic ostenditur quòd non arguitur per locum a coniugatis: qui tenet quando cōcreta præcise formaliter tenentur sicut & abstracta, cuius oppositum hīc accidit.

Ca. 5. aliquā tulum a medio.

D. 559. Cap. 5. non remote a principio.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.*

IN titulo dubium occurrit: quorsum iste articulus hoc in loco: hic.n. arguitur de pfectione substātię diuinę in se. ergo non debet admisceri quæstio de creatura, qualis est ista. Ad hoc dr, quòd licet verbotenus hæc quæstio sit de creatura: secundum sensum tamen est de perfectione naturæ diuinę. Queritur enim hic: an perfectio naturæ diuinæ sit tanta, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an non: hoc siquidem inquirendum supererat, postquam determinatum fuerat. & quòd est perfecta & quòd est vniuersaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur: vtrum perfectio diuina sit tanta, quod nulla res possit ei esse similis: sed quòd nulla creatura. Primum enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

¶ In corpore duo, primo distinguitur similitudo, secundo̅ rndet quæsito. Quo ad primum similitudo triplex. prima ſm formam eiusdem rationis & modi. secunda ſm formam eiusdē rationis, sed non modi. tertia ſm formā, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est conuenientia in forma, ergo multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergo tripliciter, &c. omnia patent in litera.

¶ Quo ad ſm: conclusio responsiua quæsito est. Creaturæ sunt similes Deo, non secundū eandem rationē specificam, aut generi cam, sed ſm aliqualē analogiam. Conclusio hæc, habet quatuor partes: primam affirmatiuam, scilicet quòd sunt similes Deo: secundam negatiuā, scilicet non ſm speciem: tertiam negatiuam, scilicet nec secundū genus: & quartam affirmatiuam, scilicet sed secundū aliqualem analogiam. Et primo probatur quo ad primam. omne agens agit per suam formam: ergo necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergo necesse est creaturam esse similem Deo. consequentia probatur: quia omne agens agit sibi simile inquantum est

F agens, id est secundum illud, quod est ei ratio agendi. Deinde quo ad secundam & tertiam & quartam: quia Deus non est agens contentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

¶ IN responsione ad ultimum, dubium occurrit circa authoritatē Dionysii. quoniam distinguit contra res vniˢ ordinis, causam & causatū: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatū sint vniuersaliter diuersorū ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut quod ambigue, & male, mēbrum hoc distinctionis sit positum. Ambigue quidem, quia, incertum est de quali causa & de quali causato sit sermo. Male autem: quia cōtra res vnius ordinis debent distingui res diuersorum ordinum, siue causa sint & causatum, siue non, hoc enim est per accidens.

24 2. di. 3. q. art. 1. Et 1. cont. c. 29. Et lib. de verit. q. art. 12. Et po. q. art. 7.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dictinctio ista artificiosa, certa, & formalis est, si recte intelligitur. Est siquidem non falsum: sed verissimū, & necessariū, quòd causa & causatū vniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ, & causati vtimur, non pro relationibus seu causalitatibus: sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re, seu forma, quam causatum sortitur a causa: hæ enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum, & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur. vno modo quòd sint eiusdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et sic similitudo est relatio æquiparentiæ & mutua. Alio modo quòd alterum eorum formaliter ex propria ratione sit causatum ab altero: vt imago Sortis & Sortes. Non enim accidit imagini sortis dependentia a sorte: & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua: sed reducitur ad tertium genus relatiuorum, positum quinto Metaphysic. de scientia & scibili, &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile namque est, eiusdem ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione vnius, est de ratione alterius: & econtra.

Q 3. art. 5.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se: sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus, formaliter non dependet a forma causæ: non enim humanitas, quæ est in Sorte formaliter sumpta, dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris: sed humanitas sortis, quia est hæc: ideo dependet a patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter sumpta sunt causa, & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamenta similitudinis, vt subtiliter in litera adducitur: & consequen-

c ter

dit in se vitam & sapientiam: quia nulla de perfectionibus essendi potest deesse ei, quod est ipsum esse subsistens.

ARTICVLVS. III.

Vtrum aliqua creatura possit esse similis Deo.

AD TERTIVM sic̄ proceditur. Videtur ꝙ nulla creatura possit esse similis Deo. Dicitur enim in Psal. Non est similis tui in dijs domine. sed inter omnes creaturas excellentiores sunt, quæ dicuntur dij participatiue: multo ergo minus aliæ creaturæ possunt dici Deo similes.

¶ 2 Præterea, Similitudo est comparatio quædam: non est autem comparatio eorum quæ sunt diuersorū generum. ergo nec similitudo. Nō enim dicimus, ꝙ dulcedo sit similis albedini: sed nulla creatura est eiusdē gnis cum Deo, cum Deus nō sit in genere, vt supra ostēsum est.* ergo nulla creatura est similis Deo.

¶ 3 Præterea, Similia dicuntur quæ conueniunt in forma: sed nihil cōuenit cum Deo in forma: nullius enim essentia rei est ipsum esse, nisi solius Dei. ergo nulla creatura potest esse similis Deo.

¶ 4 Præterea, In similibꝰ est mutua similitudo; nā simile ē simili simile.

Si igitur aliqua creatura est similis Deo, & Deus erit similis alicui creaturæ: quod est contra id, quod dicitur Isa. 40. Cui similē fecistis Deū?

SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostrā. & primæ Ioan. 3. Cum apparuerit, similes ei erimus.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ cum similitudo attendatur secundum conuenientiam vel communicationem in forma: multiplex est similitudo secundum multos modos communicandi in forma. Quædam enim dicuntur similia, quæ cōmunicant in eadem forma secundū eandem rationem, & secūdum eūdem modum: & hæc non solum dicuntur similia, sed æqualia in sua similitudine. sicut duo æqualiter alba, dicuntur similia in albedine, & hæc est perfectissima similitudo. Alio modo dicuntur similia, quæ communicant in forma secundum eandem rationem, & non secundum eundem modum: sed secundum magis & minus: vt minus album dicitur simile magis albo, & hæc est similitudo imperfecta. Tertio modo dicuntur aliqua similia, quæ communicant in eadem forma: sed non secundum eandem rationem, vt patet in agentibus non vniuocis. Cum enim omne agens agat sibi simile inquantum est agēs, agit autem vnumquodque secūdū suam formam, necesse est, quòd in effectu sit similitudo formæ agentis. Si ergo agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factum in forma, secundum eandem rationem speciei, sicut homo generat hominem: si autem agens non sit cōtentum in eadem specie, erit similitudo, sed non secūdum eandem rationem speciei, sicut ea quæ generantur ex virtute Solis, accedunt quidem ad aliquam similitudinem Solis; non tamen vt recipiant formam Solis, secundum similitudinē speciei: sed secundum similitudinē generis. Si igitur sit aliquod agēs, quod non in genere cōtineatur, effectus eius adhuc magis accedent remote ad similitudinem formæ agētis, non tamen ita quòd participent similitudinem formæ agentis secūdum eandem rationem speciei aut generis: sed secundum aliqualem

A ter est inter ea similitudo imitationis, & non puræ similitudinis: & propterea non est mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

¶ *Super quæstionis quintæ Articulum primum.*

IN titulo quæstionis, statim occurrit dubium circa ordinē ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonū enim neq; prius conuenit enti quàm vnum, verum, &c. neque prius conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm vnitas, aut veritas, vt patet. Neq; hīc ordinātur tractāda de Deo secundum rationem causæ, vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rōnē causæ finalis. Nulla igitꝛ rō apparet: quare hoc i loco, quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ quæstio de bono dupliciter ordinari potest, Vno mō ſm se, & sic nō debetur sibi iste locus, vt obiiciendo deductū est: sed quæstionem de perfectione statim q̄stio de infinitate sequitur, quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo, vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur. Et hoc insinuauit litera iam in principio quęstionis quartæ: vbi tractatꝰ de pfectione inchoatur, & dicitur: Et qa vnumquodque, secūdum quòd perfectū est, sic dicitur bonum: Primo agendum est de pefectione diuina: Secundo de eius bonitate. Quasi diceret, quòd propter perfectionē de bonitate tractandum est simul: quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi aperiēs quod de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post considerationem perfectionis diuinæ de infinitate, &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectione quæratur, in prompru causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio quòd aliquid dicatur bonum.

¶ In corpore, est vna conclusio responsiua quæ sito affirmatiue, Bonum & ens sunt idem secundum rem: sed differunt secūdum rationem tantum.

¶ Antequam probetur conclusio, aduerte nouitie terminos cōclusionis differre: namq; ſm rōnem tā tum latitudinem habet. Nā & quæ differunt in modo tantū significādi, vt homo & humanitas, rōne sola differūt. Et multa q̄ differūt rōnibꝰ diffinitiuis, vt lignū & dolabile, sola rōne differūt. Propterea distingue: ꝙ differre rōne dupliciter scilicet rōne significata, seu concepta: alio modo rōne cōcipiente seu significante. In proposito est sermo de differentia ſm rōnem significante: ita quòd sensus est, quod bonum & ens differunt ſm suas rationes formales, significatas eorū nominibus.

¶ Probatur ergo cōclusio: primo quo ad primam partem sic. Bonum habet rōnē appetibilis: ergo perfecti: ergo entis in actu: ergo entis: ergo bonum & ens sunt idem ſm rem. Antecedens probatur ex 1. Ethi. Prima consequentia probatur: qa omnia appetunt suā perfectionem. Secunda vero relinquitur vt nota. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas oīs rei. Vltima autem patet. Deinde quo ad secūdam partem, Bonū dicit rationem appetibilis quām nō explicat ens. ergo differunt ratione.

Cap. 9. a medio.

c 312

D. 246. D. 462. 475. 234. Cap. 9. a medio. D. 803. D. 850. D. 231. D. 471. c 20

Circa antecedēs dubitatur, quoniam illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicēdi per se, non clauditur in ratione illius subiecti: sed econuerso, vt patet primo posteriorum. Sed appetibile dicitur de bono in secundo modo dicēdi per se. ergo bonum non habet rōnem appetibilis: sed ecōuerso. Minor ꝓbatur. Tum qa ideo aliquid est appetibile: quia bonū, & nō ecōuerso. Tum quia

B

C

D

E

QVAESTIO V.

De bono in communi, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bono. Et primo de bono in communi. Secūdo de bonitate Dei.

Circa primum quærūtur sex.

¶ Primo, vtrum bonum & ens sint idem secundum rem.

bonum est obiectum formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile. Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo, ex secundo de anima.

¶ Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis, scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonum dicitur habere rationé eius, non vt intrinsecam, sed vt passionem: si vero sumatur fundamentaliter, tunc bonum dicitur habere rationé appetibilis intrinsece: quoniam propria ratio boni est fundamentum & causa ꝓpria appetibilitatis, sicut color visibilitatis. Et licet vtraque glossa sit absolute vera, & prima ex principio commenti S. Tho. super libros Ethic. habeatur, secunda tamen in proposito est directe intenta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio.

25

1 dist. 8. q. 1. ar. 3. Et veri. q. 21. art. 1. c. & art. 8. o

Sed aduerte hic ꝙ quamuis quodlibet horum, quæ in deductione rationis assumpta sunt, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens, importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea concluditur idétitas realis inter ea solum, tamen bonum importat proximum fundamentum appetibilis: qa solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitate vt fundat & causat eam: ita quòd quanto aliquid pro prius accedit ad boni rationem, tanto magis exprimit fundamentum appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum mediant ens in actu, & perfectum: & constat quòd magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quam per ens, quoniam vnumquodq; appetitur secundum aliquod esse in actu præsens vel futurũ: & adhuc magis per perfectum, quod importat complementũ: qa & esse in actu appetitur ad complementum, & vltimo

* In lib. An omne quod ē, bonum sit, circa med. illius.

* In text. proposit. 21. & 22.

Lib. 1. ca. 32. circa princi. tom. 3.

In principio ethi. tom. 5.

Q. 3. art. 4. & q. 4. art. 1. ad 3.

17 22

¶ Secũdo, supposito quòd differant ratione tantum, quid sit prius secũdum rationẽ, vtrum bonũ, vel ens.

¶ Tertio, supposito ꝙ ens sit prius, vtrum omne ens sit bonum.

¶ Quarto, ad quã causam ratio boni reducatur.

¶ Quinto, vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

¶ Sexto, quomodo diuidatur bonũ in honestũ, vtile, & delectabile.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum differat secundum rem ab ente.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum differat secundum rem ab ente. Dicit enim * Boe. in lib. de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quod sunt bona, & aliud esse quod sunt. ergo bonum & ens differunt secundum rem.

¶ 2 Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, vt habetur in commen. lib. de causis. * ergo bonum differt secundum rem ab ente.

¶ 3 Præterea, Bonum suscipit magis & minus: esse autem non suscipit magis & minus. ergo bonum differt secundum rem ab ente.

SED CONTRA est quod Augu. * dicit in lib. de doctrina Christiana, quod inquantum sumus, boni sumus.

RESPONDEO dicendum, ꝙ bonum & ens sunt idem secundũ rem; sed differunt secundum rationem tantum; quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quòd aliquid sit appetibile. vnde Philosophus in 1. Ethic. dicit, * quòd bonum est quod omnia appetunt. manifestum est autem, quod vnumquodque est appetibile secundum ꝙ est perfectum: nam omnia appetunt suam perfectionem. In tantum est autem perfectum vnũquodq;, inquantum est actu: vnde manifestum est, quòd in tantũ est aliquid bonum, inquantum est ens: esse. n. est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet. ᶜ Vnde manifestum est quòd bonum & ens sunt idem secundum rem; sed bonum dicit rõnẽ appetibilis, quã nõ dicit ens.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet bonum & ens sint idem secnndum rem: quia tamen

* Lib. 1. ca. 32. circa princi. tom. 3.

* In lib. de doctrina Chri. ca. 8. circa fi.

* In 1. Ethic. tom. 5.

ᶜ Q. 3. art. 4. & q. 4. art. 1. ad 3.

F per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est, aut apparet appetenti. Importat ergo bonam rationẽ appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quæ quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente: sed absolute ſm se: ideo distinguitur ab ente ratione formali.

¶ *Super quæstionis quintæ Articũli secũdi.*

D. 525.

IN titulo prius ſm rõnem, id est ſm ordinem rõnum formalium ipsorum: oportet enim ens & bonũ cum rõnibus distinguantur. quòd ſm eas ordinata sint non alio procul dubio ordine, quàm q aptus natus est esse inter rõnes formales: qui vocatur ordo rõnis, & habet cõsequenter prius & posterius ſm rõnem & consistit ordo iste ī hoc, quòd ratio. ſ. posterior præsupponit aliam ſm se, non econuerso. Ita quòd sensus est, an boni ratio præcedat meri to sui rõnem entis.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua q̃sti. Ens est prius ſm rõnem q̃ bonũ. Probatur. vnumquodq; est cognoscibile inquãtum est in actu. ergo ens est propriũ obiectum intellectꝰ. ergo est primum intelligibile. ergo primo cadit in cõceptione intellectus. ergo est prius ſm rationem q̃ bonum. antecedẽs probatur ex 9. meta. prima, secunda, & tertia cõsequẽtia relinquuntur per se notæ. quarta autẽ probatur: quia ratio significata per nomẽ est id, quod concipit de re ab intellectu. omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc, non solum quòd ens est prius secundum rationẽ bono: sed omnibꝰ aliis, vt patet.

Circa hãc rationem dubium occurrit: qa aut intenditur inferre ꝙ ens sit prius ordine rõnis secũdum se, aut quo ad nos. Si ſm se, hoc repugnat supradictis in quæst. 3. articu. 1. ibi enim dictum est in litera, ꝙ Deo nihil est prius neq; secundum rem, neq; secũdũ itellectũ. Ex hoc autem

Titulus libri. An omne ē, bonum. circa med. illius.

26

1. dist. 18. q. 1. arti. 3. Et 3. cont. ca. 20.

Et veri. q. 20. art. 5. Et Dio. 3. co. 1.

* Cap. 3. in principio:

* Cap. 5. parum a principio.

Proposit. 4. inter opera Arist. tom. 3.

D. 559.

Cap. 1. & 3. de diui. nomin.

autem sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundum rationem: quoniam si ens est primum intelligibile, sicut sonus primum audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo poste. quod enim primo conuenit alicui, cæteris conuenit ratione illius. Si quo ad nos, tunc non est respondẽdo satisfactũ quæsito: vertitur nanque in dubium an ratio entis secundũ se sit prior ratione boni, & non, an quo ad nos, sit prior.

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primo quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest comparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio compararetur ad alias rationes, accipiendo rationes rerum, vt distinguuntur cõtra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secũdũ se, &c. sunt posteriora secũdum intellectum.

Sed inter ly cætera, non clauditur quòd quid erat esse Dei, quoniam non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existẽtia, cum sit ipsum esse. Sed si entis ratio cõparetur & ad rationes & ad res, tunc non est simpliciter primum intelligibile: sed deitas est primum intelligibile. Ita quòd intelligibilitas prius inest Deo quàm enti, imo inest enti: quia inest Deo. Non. n. Deus participatiue est intelligibilis. Et sic vterque textus saluatur, quoniam ibi Deus absolute dicit primum secundum intellectum, hîc vero ens dicitur primũ inter rationes formales. Secundo potest dici; quòd hîc accidit amphibologia in ly quo ad nos: quoniam potest determinare vel ordinẽ vel intelligibilia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur cõtra ordinem secundum se: & sic procedit obiectio: & respondendum est, ꝙ intenditur de ordine secundum se, quoniam vt patet ex titulo, nõ est hîc quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet prius a nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, cuius

D. 752. d 52 9. meta. textu 20. tom. 3.

Cap. 1. & 3. de diui. nomin.

A scilicet ratio formalis sit prior. Si determinat intelligibilia, tũc distinguit intelligibilia nostra a non intelligibilibus a nobis. Et iuxta hunc sensum dicendum est, quòd hîc quæritur de intelligibilibus quo ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu a nobis: ita ꝙ sermo præd. ns est de ordine ſm se nostrorũ intelligibiliũ: & ſm hoc, ens est primũ ſm se itelligibile inter intelligibilia a nobis. Deus aũt est primũ intelligibile simpliciter. Et hic sensus cõsonat supficiei literæ loquẽti de obiecto intellectus nostri, dum significare per vocem admiscet. Quamuis hoc non cogat, quia sequentia de intellectu absolute inquantum intellectus est, cuius tantum obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sint: omnis namque intellectus secundum naturam propriam sumptus, aliud fortitus est ꝓprium obiectum. Diuinus siquidem deitatem, angelicus ꝓpriam substantiam, humanus quòd quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

28

Cap. 5. de di. no. parum a Principio.

¶ *Super quæstionis quintæ Articulum tertium.*

IN corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. omne ens inquantum ens, est bonum, & additur ly inquantum in conclusione. ad ostẽdẽdum quòd non per accidens: sed per se conuenit omni enti esse bonum. probatur sic: omne ens vt sic, est actu. ergo perfectum. ergo appetibile & bonũ, omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio q̃dam est.

¶ In responsione ad quartum aduerte, ꝙ litera duo dicit.

123

¶ Primo namque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundo respondet argumento.

¶ Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (vt infra patebit) aut quia sunt, aut ꝙa talia sunt, aut quia ordinantur in bonum: mathematica autem, vt sic abstrahũt ab his omnibus. Ab esse quidẽ:

27

1. contra. ca. 37. 39. & 40.

pter finem & ab agente materia mouetur ad formam: unde dicitur ꝙ finis est causa causarum. Et sic in causãdo bonũ est prius quàm ens, & sicut finis quàm forma: & hac ratione inter nomina significantia causalitatem diuinam, prius ponitur bonum quàm ens. Et iterum: quia secundum Platonicos, qui materiam a priuatione non distinguentes dicebant materiam esse non ens, ad plura se extendit participatio boni q̃ participatio entis: nam materia prima participat bonum, cum appetat ipsum: nihil autem appetit, nisi simile sibi: non autem participat ens, cum ponatur non ens. Et ideo dicit Dio. * quòd bonum extenditur ad non existentia.

Vnde patet solutio ad secũdum. vel dicendum. quòd bonum extenditur ad existentia & non existẽtia, non secundum prædicationem: sed secundum causalitatem: ut per nõ existentia intelligamus non ea simpliciter, quæ penitus non sunt: sed ea, quæ sunt in potentia, & non in actu: quia bonum habet rationem finis, in quo non solum quiescunt, quæ sunt in actu, sed ad ipsum etiã ea mouentur, quę in actu non sunt: sed in potentia tantum. ens autem non importat habitudinem causæ nisi formalis tantum, uel inhęrẽtis, uel exemplaris: cuius causalitas nõ se extendit nisi ad ea, q̃ sunt in actu.

AD TERTIVM dicendũ, ꝙ nõ esse secũdum se, non est appetibile: sed per accidens: inquantum. ſ. ablatio alicuius mali est appetibilis: quod malum quidem aufertur per non esse: ablatio uero mali non est appetibilis, nisi inquantum per malum priuatur quodam esse. Illud igitur, quod per se est appetibile, est esse: non esse uero per accidẽs tantum: ᶜ inquãtum scilicet quoddam esse appetirur, quo homo non sustinet priuari, & sic etiam per accidens non esse dicitur bonum.

AD QVARTVM dicendũ, ꝙ uita, & sciẽtia, & alia hmõi sic appetũtur, ut sunt in actu. unde in omnibus appetitur quoddam esse, & sic nihil est appetibile nisi ens, & ꝓ consequens nihil est bonum nisi ens.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum omne ens sit bonum.

AD TERTIVM sic ꝓcedit. Videtur ꝙ nõ oẽ ens sit bonũ.

quia vt sic non sunt: ab esse autem tale, eadem ratione: quoniã esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt a fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt a materia & motu.

Et li.3.c.20, Et veri,q.21, art.2.& 5.

Circa hanc partem occurrunt duo dubia. Primum est circa illã rationẽ: q̃ ideo mathematica non sunt bona prima bonitate, quia nõ subsistũt separata: si.n.hęc rõ valet, sequif q̃ nulla res ĩ vniuersali sumpta, est bona: qm̃ nulla res vniuersaliter sumpta, subsistit per Peripateticos: cõsequẽs est falsum. ergo. Secũdũ dubiũ est circa illã rõnẽ: quòd ideo mathematica abstrahũt a fine, q̃a abstrahũt a materia & motu: quia finis habet rõnẽ mouentis. dupliciter.n.deficere vĩ hæc rõ. Primo, quia sequeretur quòd metaphysicalia abstraherẽt a fine: quia magis abstrahunt a materia & motu quàm mathematica.

*art.1.huius quæst.

3. metaphy. tex.4.tom.3.

Secũdo: quia æquiuocaf de motu: qm̃ finis nõ habet rõnẽ mouẽtis motu, ppriedicto, a quo abstrahit mathematicus: sed motu metaphorice dicto: quãuis ergo cõclusio sit vera, rõ tamen nulla est.

¶ Ad primũ dubiũ dr, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno mõ ſm id quod sunt absolute, & sic idẽ est iudicium de eis & naturalibus quo ad esse & bonitatẽ. Non.n. triangulus magis abstrahit ab eẽ q̃ albedo: & sic de eis non est hîc sermo: sed dici de ipsis põt q̃ sũt bona eo modo, quo

art. 1. huius quæst.

Bonum enim addit supra ens, *vt ex dictis patet. Ea uero, quæ addũt aliquid supra ens, cõtrahũt ipsum: sicut substantia, quantitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergo bonum contrahit ens: non igitur omne ens est bonum.

¶ 2 Præterea, Nullum malum est bonum. Isaiæ. 5. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malũ: sed aliquod ens dicitur malum. ergo non omne ens est bonum.

¶ 3 Præterea, Bonum habet rationẽ appetibilis: sed materia prima non habet rationem appetibilis: sed appetentis tantum. ergo materia prima non habet rationem boni: non igitur omne ens est bonum.

¶ 4 Præterea, Philosophus dicit in 3. meta. quòd in mathematicis nõ est bonum: sed mathematica sunt quædam entia, alioquin de eis nõ esset scientia. ergo non omne ens est bonum.

SED CONTRA. omne ens quod non est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona ut dicitur 1. ad Tim. 4. ca. Deus uero est maxime bonus. ergo omne ens est bonum.

RESPONDEO. dicendum, q̃ omne ens inquantum est ens, est bonum.

Omne enim ens inquantum est ens, est in actu, & quodãmõ pfectũ: I quia omnis actus perfectio quædã est: perfectum uero habet rõnem appetibilis & boni, ut ex dictis patet: * unde sequit omne ens inquantum huiusmodi bonum esse.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ substantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ sub eis continentur, contrahunt ens applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam: sic autem non addit aliquid bonũ super ens, sed rationem tantũ appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunq; natura sit, G unde bonum non contrahit ens.

AD SECVNDVM dicendũ, quòd nullum ens dicitur malum inquantum est ens: sed inquantum caret quodam esse: sicut homo dicitur malus inquantum caret esse uirtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine uisus.

AD TERTIVM dicendũ, q̃ materia prima sicut non est ens nisi ĩ potẽtia, ita nec bonũ nisi ĩ potẽtia. Licet secundum Platonicos dici possit quòd materia prima est non H ens propter priuationem adiunctam: sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem uel aptitudinem ad bonũ: & ideo non conuenit sibi quòd sit appetibile: sed quòd appetat.

AD QVARTVM dicendũ, q̃ mathematica nõ subsistũt separata secundũ esse, quia si subsisterẽt, eẽt in eis bonum. ſ. ipsum esse ipsorũ: sunt autem mathematica separata secundum rationem tantum, prout abstrahũt ut a motu & a meteria: e & sic abstrahunt a rõne finis qui habet rationem mouentis. Non est autem inconueniens, quòd in aliquo ente secundum rationem nõ sit bonum uel ratio boni, cum ratio entis sit prior quàm ratio boni, sicut supra dictum est.

pta non subsistunt: seu (quod idem est) quòd mathematica vt sic, non habent aliquod indiuiduum existẽs in rerum natura. Et propterea neque sunt in vniuersali, neque in particulari: ac per hoc bona esse nõ possunt, quod de aliis rebus vniuersaliter sumptis dici nõ põt. Et sic patet nullitas cõsequẽtiæ ad oppositũ factæ: & quare singulariter dicatur de mathematicis q̃ nõ habent esse.

¶ Ad secundum vero dubium respõdetur, q̃ q̃a sermones sẽmp interpretandi sunt ſm subiectam materiã: ideo quãuis nõ valeat cõsequentia: abstrahit a materia & motu. ergo a fine, vt patet in 12. meta. tex. 37. vbi ponitur finis in immobilibus: valet tñ cõsequẽtia hæc: mathematica abstrahunt a materia & motu. ergo a fine: q̃a mathematica nõ sunt nata habere finẽ nisi materię & motus: quoniam ſm rem sunt entia naturalia: si.n. abstrahatur a materia & motu, oportet ea abstrahere a fine materiæ & motus. Et si abstrahunt a tali fine, abstrahũt totaliter a fine: q̃a non sũt nata habere alio modo finẽ. Et p̃ hoc patet etiam respõsio ad secundã obiectionẽ. Cum enim dicitur, finis habet rationem mouentis, ly mouentis, potest significare purã causalitatem finis: & sic æquiuoce dicit mouens a motu, ppriedicto: sed sic non sumitur hîc. Potest quoque significare, & causalitatẽ finis & effectum eius: & tunc æquiualet huic quod dico, causantis motum: & sic sumit in proposito, nec est aliqua æquiuocatio: sed sumitur vtrobique motus proprie. Et specificatur qualis finis est mathematicorũ, quasi diceret, quòd quia finis mathematicorum habet rationẽ mouentis, id est, causantis motum proprie dictum, sicut & finis naturalium: consequens est, quòd si mathematica abstrahãt a materia, & motu, quòd abstrahant a fine. Et sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio.

b 414

art. præc.

¶ Secundo in eadem responsione satisfacit argumento: & argumentum quidem est hoc: mathematica non sunt bona: mathematica sunt entia. ergo quædam entia non sunt bona, in secundo tertiæ figuræ. responsio autem consistit in negatione argumenti: quoniam sophisma est figuræ dictionis, vel a ſm quid ad simpliciter: ly namq; mathematica videtur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatẽ conclusio illata, scilicet quòd quædam entia non sunt bona: & conceditur conclusio quæ deberet inferri, scilicet quòd quædã entia, vt subsunt tali abstractioni, non sunt bona. Nec hoc incõuenit vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit a ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibilitate, potest fieri homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se, in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri. ergo aliquis homo nõ est risibilis: sed, ergo aliquis homo in aliquo priori abstrahit a risibili: in quo non abstrahit ab hominis ratione.

Circa

Circa hanc partem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictum est: & mathematica habent rationem entis, cum ens non dicatur nisi de eo, quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sane intellecta stant simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet ĩ tali abstractionismo do. Triãgulus enim abstractus a materia sensibili, nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autẽ affirmat in confuso aliquod esse.

28 2.dist.38.lit. 3. Et 1. contra.c.40. fin. Et li.3.c.16. 17. & 19. Et veri.q.2.art. 1.c.

Constat autem, q̃ cũ negatione vnius modi essendi, stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modum mathematica. ergo & nõ sunt entia tali mõ, & sunt absolute entia.

* Cap.4.p.r. ante medium, & p.4. circa principium. * Cap.4.circa principium de diui.nom.

* Lib. 1. cap. 32. Tom.3.

¶ Et si instetur ad propositũ. ergo eodem modo dicendũ est, quòd non sunt bona tali modo: sed sunt absolute bona: & consequenter male dicitur quòd mathematica non sunt bona: negãda est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quòd in se sit tale quod ei nõ repugnet esse in rerum natura, quocũque id modo eueniat, siue secũdum suam abstractionem, siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni, vltra hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finem, &c. Mõ triangulus &c. mathematica secundum suas quidditates hoc possident, quòd eis non repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt a boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis esse negatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectiuam, quæ respiciunt esse in rerum natura: sed tantum per formalem: illa enim est propria bono, hæc enti.

*2.Phys. text 31.Tom.2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonum habeat rationem causæ finalis.

AD QVARTVM. sic proceditur. Videtur quòd bonum non habeat rationem causæ finalis, sed magis aliarum. Vt enim dicit Dio. 4. c. de di. no. * bonum B laudatur vt pulchrũ, sed pulchrum importat rõnem causæ formalis. ergo bonũ habet rõnem causæ formalis.

¶ 2 Præterea, bonum est diffusiuũ sui esse vt ex verbis * Dio. accipit: q̃ bus dicit, quòd bonum est ex quo omnia subsistunt & sunt: sed esse diffusiuum importat rationem causæ efficientis. ergo bonum habet rationem causæ efficientis.

¶ 3 Præterea dicit Aug. in 1. * de do. Christ. quod quia Deus bonus est, nos sumus: sed ex Deo sumus, sicut ex causa efficiente. ergo bonum importat rationem causæ efficientis. C

SED CONTRA est quod * Philosophus dicit in 2. physic. quòd illud cuius causa est, est sicut finis & bonum aliorum: bonum ergo habet rationem causæ finalis.

RESPONDEO dicendum, q̃ cum bonum sit quod omnia appetũt: hoc autem habet rationem finis manifestum est quòd bonum ratione finis importat: sed tamen ratio boni præsupponit rationem D causæ efficientis, & rationem causæ formalis. Videmus enim quòd id quod est primum in causando, vltimum est in causato. ignis enim primo calefacit quàm formã ignis inducat: cum tamen calor in igne consequatur formam substantialẽ: in causando autem primum inueni tur bonum & finis, qui mouet efficientem: secundo actio efficientis mouens ad formam: tertio aduenit forma vnde econuerso esse oportet in causato: quòd primum sit ipsa forma, per quam est ens: secũdo cõsideratur in ea virtus effectiua, secũdum quòd est perfectum in esse: q̃a vnũquodq; tunc pfectũ est, qñ potest sibi simile facere, vt dicit Philosophus in 4. meteororum. tertio cõsequitur ratio boni, per quam in ente perfectio fundatur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod pulchrum & bonũ in subiecto quidem sunt idem: quia super eandem rem fundantur, scilicet super formam: & propter hoc bonũ laudatur vt pulchrum, sed ratione differunt: nã bonum proprie respicit appetitum: est.n. bonum quod omnia appetunt: & ideo habet rõnem finis: nã appetitus est, quasi quidã motus ad rem. pulchrum autem respicit vim cognoscitiuã: pulchra.n. dñr quæ visa placent: vnde pulchrum in debita ,,portione cõsistit: e quia sensus delectatur in rebus debite proportionatis, sicut in sibi similibus: nã & sensus rõ quædam est: & omnis virtus cognoscitiua. & quia cognitio fit per assimilationem, similitudo autẽ respicit formam: pulchrum proprie pertinet ad rationem causæ formalis.

AD SECVNDVM dicendũ, q̃ bonũ dr diffusiuũ sui esse eo modo, quo finis dicitur mouere.

AD TERTIVM dicendũ, q̃ quilibet habẽs volũtatẽ, dicit bonũ, inquãtũ habet bonã voluntatẽ: q̃a per volũtatẽ vtimur omnibus, quę in nobis sunt: e vnde non dicit bonus homo, qui habet bonum intellectum, sed qui habet bonam volũtatem: voluntas autẽ respicit finẽ, vt obiectum proprium. & quod dicitur, quia Deus est bonus, sumus; refertur ad causam finalem.

2. de anima texte 34. Tomo. 3.

209

257 118 c

¶ *Super quæstionis quintæ Articulum quartum.*

IN titulo habere rationem causæ finalis non sumitur hîc identice: sed dupliciter: scilicet in actu signato, & in actu exercito. Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento proximo. Non enim E effectus, tam finis, quàm efficientis. Et hoc inductione, non ratione eget: sanitas enim, scientia, balneum, &c. appetitur vt insit, vt habeatur &c. non in intentione: sed secundum esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idem est quod finalizare: sed nunquam aliquod horum finalizaret trahendo appetitum ad se, nisi esset in intentione, vt patet: ex hoc autem experimur sequi executionem rei, quæ vt finis mouet. Et hoc voluit Auer. 12. metaphy. com. 36. Et hoc bene penetratum soluit omnes difficultates apud intellectum abstrahentem rem ab esse extra animam, ab esse in executione, & ab esse in intentione modo prædicto.

¶ In corpore duo. Primo respondetur quæsito. Secundo excluditur tacita obiectio. Quo ad primum est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Bonum habet rationem causæ finalis. Probatur: appetibile habet rationem finis: bonum est appetibile. ergo bonum habet rationem finis.

¶ Quo ad secũdum tacita obiectio est hæc: superius iam determinatum

minatum est quòd bonum non habet rationem primi, sed vltimi potius. Modo autem dicitur, quòd habet rationē causæ finalis, quam constat habere rationem primi: cum finis sit causa causarum: quomodo ergo stant hæc simul, quòd bonum habeat rationem vltimi & primi? Hanc obiectionem excludendo, primo ponit responsionem: deinde ꝓbat ipsam. Responsio est quòd bonum est vltimum in essendo, primum autem in causando: quāuis in litera prima pars respōsionis huius tantum proponatur. Probatio etiā primū in causando, est vltimum in essendo: finis est primum in causando. ergo finis est vltimum in essendo: sed bonum habet rationē finis: ergo. maior probatur ex testimonio sensibiliū: in quibus primū in causando, est vltimū in causato, vt patet i igne & calore. ergo absolute primū i causādo, est vltimū in essendo.

29 Veri. q. 21. art. 6. Art. 1. huius quæst.

244 4. super Gen. ad literam c. 3. in medio tom. 3.

¶ Circa maiorē aduerte terminos: ꝙ ly primum & vltimū denotant in proposito ordinem generationis: & supponunt pro formis seu rationibus formalibus, quæ sunt principia causandi & essendi: ly vero in causando sumitur vt distinguitur contra in essendo: supponitur siquidem hic duplicem dari ordinem generationis inter res. Alterum in causando, alterum in essendo. Et ille quidem attenditur penes prius & post causare, iste vero penes prius & post esse: ita quòd illa res est prior in causando, cuius causalitas non pendet a causalitate alterius: sed econuerso: & similiter illa res est prior in essendo, cuius esse non præsupponit esse alterius: sed econuerso. Est ergo sensus maioris, quòd res prior ordine generationis quo ad causalitatem, est posterior ordine generationis quo ad esse.

¶ Circa probationem maioris aduerte, quòd ordo rerum in essendo potest considerari absolute: & sic sumitur in maiore: & potest considerari in tali genere puta causatorum: & sic sumitur in probatione maioris: ita quòd ab ordine in essendo inuento inter fundamenta prioris & posterioris causæ, puta caloris & formæ ignis in causato, manu ducere nos voluit ad ordinem in essendo simpliciter. Non enim intendebat maiorem ex vi probationis inferre, sed ostendere quòd non oportet eundem ordinem esse inter res in essendo, qui est in causando, nec econuerso: quod sufficienter ex illa probatione fit. Et rursus intendebat ad intelligibilia hæc, ex sensibilium testimonio eleuare: quod satis hic fit.

Circa huius maioris & totius rationis vim, dubium occurrit: quia aut hic est sermo de ordine in causando & essendo absolute, aut respectu huius & in hoc. Si absolute, maior est falsa. Tum quia vltimus finis omnium, puta Deus, est primum in causando, & tamen non est vltimum, sed primum quoque in essendo. Tum etiam in exemplo literæ. Forma ignis non solum est primum in essendo, sed etiam in causando: nam prius forma ignis causat formaliter ignem, siue causantem siue causatum, quàm calor effectiue calefaciat: & simile est in omnibus, semper enim forma præuenit & in esse & in causalitate formali. Si aūt respectu huius aut in hoc. ergo nō habeſ intentū. Intēdit n. absolute ordinē boni ad alia assignare: & nō in hoc vel illo.

Articvlvs V.

Vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd ratio boni non consistat in modo, specie, & ordine. Bonum enim & ens ratione differunt, * vt supra dictum est: sed modus, species & ordo pertinere ad rationem entis videntur: quia sicut dicitur Sap. 11. Omnia in numero, pondere, & mensura disposuisti. Ad quæ tria reducuntur, species, modus, & ordo: [c] quia, vt dicit Aug.* 4. super Gen. ad literam, Mensura omni rei modum præfigit: & numerus omni rei speciem præbet: & pōdus omnem rem ad quietem & stabilitatem trahit. ergo ratio boni nō consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 2 Præterea, ipse modus, species, & ordo bona quędam sunt: si ergo ratio boni consistit in modo, specie & ordine, oportet etiam quòd modus habeat modum, speciem & ordinem, & similiter species & ordo: ergo procederetur in infinitum.

¶ 3 Præterea, Malum est priuatio modi, & speciei, & ordinis: sed malum nō tollit totaliter bonum: ergo ratio boni non consistit in modo, specie, & ordine.

¶ 4 Præterea, Illud in quo consistit ratio boni, non potest dici malum, sed dicitur malus modus, mala species, malus ordo. ergo ratio boni nō cōsistit in mō, specie, & ordine.

¶ 5 Præterea, Modus, species, & ordo, expondere, numero & mensura causantur, vt ex auctoritate Aug. inducta patet: * non autem omnia bona habent pondus, numerum, mensurā: dicit. n. Amb.* in hexam. quòd lucis natura est, vt nō in numero, non in pondere, non in mēsura creata sit: non ergo ratio boni cōsistit in modo, specie, & ordine.

Sed contra est quod dicit* Aug. in libr. de natura boni, Hæc tria, modus, species, & ordo, tanquam generalia bona sunt in rebus a Deo factis: & ita hæc tria vbi magna sunt, magna bona sunt: vbi parua, parua bona sunt: vbi nulla, nullum bonum est. quod non esset nisi ratio boni in eis cōsisteret. ergo ratio boni consistit in modo, specie, & ordine.

Respondeo dicendum, ꝙ vnumquodque dicitur bonum inquantum est perfectum: sic enim est appetibile; vt supra * dictum est: perfectum autem dicitur, cui nihil deest secūdū modū suæ perfectionis. cū aūt vnumquodq; sit id, quod est per suam formam: forma autem præsupponit quædam, & q̄dā ad ipsam ex necessitate cōsequūtur, ad hoc quòd aliquid sit perfectum & bonum, necesse est quòd formam habeat, & ea quæ consequuntur ad ipsam. Præexigitur autem ad formam determinatio siue commensuratio principiorum seu materialium, seu efficientium ipsam: & hoc significatur per modū: vnde dicitur quòd mensura modū præfigit. Ipsa autem forma significatur per speciem [e]: quia per formā vnumquodque in specie constituitur: & propter hoc dicitur quòd numerus speciem præbet: quia diffinitiones significantes speciē sunt sicut numeri secundum Philos. in 8. meta.* Sicut enim vnitas addita vel subtracta variat speciem numeri, ita in diffinitionibus differentia apposita vel subtracta[e]. Ad formam autem consequitur inclinatio ad finem, aut ad actionē, aut ad aliquid huiusmodi: quia vnumquodque inquantum est actu, agit & tendit in id, quod sibi conuenit secundum suam formam: & hoc pertinet ad pondus & ordinem: vnde ratio boni secundum quod consistit in perfectione, consistit etiam in modo, specie, & ordine.

In argum. prim.

Lib. 1. hieron ca. 3 post medium tom. 4. [e] ca. 3. in medio tom. 5.

8. metaph. text. 10. to. 3.

155

Arti. 1. & 3 huius quæ.

Ad primvm ergo dicendū, quòd ista tria non consequuntur ens, nisi inquantum est perfectum, & secundum hoc est bonum.

Ad secvndvm dicendum, quòd modus, species, & ordo, eo modo dicuntur bona, sicut & entia: non quia ipsa sint quasi subsistentia, sed quia eis alia sunt & entia & bona: vnde non oportet ꝙ ipsa habeāt aliqua alia, quibus sint bona: non enim sic dicuntur bona quasi formaliter aliis sint bona, sed quia ipsis formaliter aliqua sunt bona[e]; sicut albedo non dicitur ens quia ipsa in aliquo sit: sed quia ipsa aliquid est secundum quid, vt albū.

Ad tertivm dicendum, quòd quodlibet esse est secundum formam aliquam: vnde secundum quodlibet esse rei, consequuntur ipsam modus, species, & ordo: sicut dicitur proprie esse boni humani. Secunda est. hæc diuisio proprie est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili. ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile, & delectabile. ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundum quid & simpliciter: Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantem & quietem in ea. Consequentia vero prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda vero: quia bonum

Modus, species & ordo: Trifariam inuenitur S. Thom. vsum fuisse his terminis. Hic siquidem in corpore per modum intendit commensurationem principiorum efficientium seu materialium: per speciem formam, per ordinem inclinationem ad aliquid. In prima vero secundæ quæst. 85. artic. 4. per speciem intendit formam absolute: per modum mensurā ipsius formæ. Species enim rerum sunt mensuratæ sicut numeri. per ordinem vero respectum ad aliud. In quęstio: autem de veritate quæst. 21. intendit per speciem formam: per modū commensurationem ipsius esse ad essentiam, cuius est. Ordinem vero penes respectū perfectiui finaliter in ratione boni clausum. Quæ tres expositiones, quamuis valde differre videantur quo ad vnum terminū, scilicet ly modus, si tamen subtilius perscrutemur, in vnum coëunt: commensuratio namque principiorum, mensura formæ, & commensuratio esse ad essentiam, mutuo se inferunt: ex tali enim principiorum harmonia tantę perfectionis forma est: & ex tanta forma tantum esse secundum ordinem generationis: secundum vero perfectionis seu finis ordinem: si tantæ perfectionis esse est producendum. ergo tantæ perfectionis formam ac essentiam oportet supponi: & si hanc. ergo talem præcedētium principiorum dispositionem. Rationem boni cōsistere in modo, specie & ordine, dupliciter potest intelligi. Vno modo vt in partibus essentialibus, sicut ratio hominis cōsistit in animali & rationali. Alio modo vt in partibus integralibus non rationis, sed propriæ eius materiæ, sicut ratio hominis cōsistit in carnibus, ossibus, & neruis. Et hoc modo intelligo in proposito rationem boni consistere in modo, specie, & ordine. Est ergo sensus tituli, an ratio boni vt quod causati consistat in forma antecedentibus & consequentibus, tanquam in partibus suæ propriæ materię.

[e] Sicut albedo non dicitur ens quia ipsa in aliquo sit: sed quia ipsa aliquid est secundum quid, vt albū.

33. c 15. a 241

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito assirmatiue. Ratio boni consistit in modo, specie, & ordine. Probatur: vnumquodque est id quod est per suam formam exigentem quędam antecedentia, & consequentia. ergo cui nihil deest secundum modum suæ naturæ, habet speciem, modum, & ordinem. ergo perfectum habet hæc. ergo bonum exigit hæc: antecedens homo habet speciem, modum, & ordinem inquantum est homo: & similiter inquantum est albus, habet similiter modum, speciem, & ordinem: & inquantum est virtuosus, & inquantum est sciens, & secundum omnia, quæ de ipso dicuntur. Malum autem priuat quoddā esse, sicut cæcitas priuat esse visus: vnde non tollit omnem modum, speciem, & ordinem, sed solum modum, speciem, & ordinem, quæ consequuntur esse visus.

Ad qvartvm dicendum, quòd sicut dicit Augu. in lib. de natura boni* , omnis modus inquātum modus bonus est: & sic potest dici de specie & ordine: sed malus modus, vel mala species, vel malus ordo, aut ideo dicuntur, quia minora sunt quàm esse debuerunt: aut quia non his rebus accommodantur, quibus accommodanda sunt: vel ideo dicuntur mala, quia sunt aliena & incongrua.

Ad qvintvm dicendum, quòd natura lucis dicitur esse sine numero, & pondere, & mensura, non simpliciter, sed per comparationem ad corporalia: quia virtus lucis ad omnia corporalia se extendit inquantum est qualitas actiua primi corporis alterantis, scilicet cœli.

Articvlvs VI.

Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & utile &c.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestū, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit Philosophus in 1. ethic. diuiditur per decem prædicamēta: honestum autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno prædicamento. ergo non conuenienter per hæc diuiditur bonum.

¶ 2 Præterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt

Ex ca. 3. & 4. elicitur. to 6.

30 Q. 99. art. 9. c. Et 22. q. 45. a. 3. Et 2. dist. 21. q. 1. art. 2. c. Et 1. ethic. le. 5. tex. 2. 1. eth. c. 6. ante mediū to. 5.

Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.

Titulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones, altera secundum communem opinionem: altera propria. Prima est. hæc diuisio proprie est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic. Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili. ergo terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile, & delectabile. ergo & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundum quid & simpliciter: Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantem & quietem in ea. Consequentia vero prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda vero: quia bonum

In titulo nota terminos. Ratio boni non vniuersaliter, sed causati: vt patet in arti. sequenti: in Deo enim non habent hæc locum. Et rursus ratio boni nō quomodolibet, sed boni vt quod.

Modus

bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

¶ *Super Quaestionis sextae Articulum primum.*

Lib.2.in c.cuius titulus est vtilitatē hic accipi non eā quā vulgus.

TItulus clarus.
¶ In corpore vnica conclusio responsiua quaesito affirmatiue, Deus est bonus.

Lib.2.ca.9.& 10.tom.1.

Probatur ratione confirmata authoritate Dionysii, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergo appetibilis. ergo bonus, antecedens supponitur: prima vero consequentia probatur, vnumquodque appetit suam propriam perfectionem. ergo similitudinem sui efficientis. ergo a fortiori ipsa causa effectiua est appetibilis. ergo si est prima causa, &c. antecedens assumptum cum omnibus consequentiis ex se est notum. Prima quidem, quia propria perfectio rei, est ipsa similitudo agentis. Secunda vero, quia omne agēs agit sibi simile: ac per hoc, si eius similitudo est appetibilis, multo magis ipsum agens erit appetibile. Cætera sunt clara.

b 258

delectabilia: nullumque inhonestum est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerentur honestum & vtile: vt etiam dicit *Tullius in lib. de offici. ergo praedicta diuisio non est conueniens.

¶ 3 Praeterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantum est: sed vtile non est bonum, nisi propter delectabile vel honestum. ergo nō debet vtile diuidi contra delectabile & honestum.

SED CONTRA est, ꝙ Ambr. in lib. de *offic. vtitur ista diuisione boni.

RESPONDEO. Dicendum, quòd haec diuisio proprie videtur esse boni humani. Si tamen altius & communius rationem boni consideremus, inuenitur haec diuisio proprie competere bono, secundū quod bonum est. Nam bonum est aliquid inquantum est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis, simpliciter quidem ad vltimū, secundum quid autē etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus inquantū aliquam partem motus terminat. Id autem, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter[e], vel ipsa res in quam tenditur, vtpote locus, vel forma: vel quies in re illa. Sic ergo in motu appetitus id, quod est appetibile terminans motum appetitus secundum quid vt medium per quod tenditur in aliud, vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vt vltimum terminans totaliter motum appetitus, sicut quaedam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum; quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod terminat motū appetitus, vt quies in re desiderata, ē delectatio.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd bonum, inquantum est idem subiecto cum ente, diuiditur per decem praedicamenta: sed secundum propriam rationem competit sibi ista diuisio.

AD SECVNDVM dicendum, quòd haec diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa proprie delectabilia, quae nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cum aliquando sint & noxia & inhonesta.

Vtilia vero dicuntur, quae non habent in se vnde desiderentur, sed desiderantur solum, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinae amarae.

Honesta vero dicuntur quae in seipsis habent vnde desiderentur.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonum non diuiditur in ista tria sicut vniuocum aequaliter de his praedicatum, sed sicut analogum, quod praedicatur secundum prius & posterius: per prius enim praedicatur de honesto, & secundario de delectabili, tertio de vtili.

QVAESTIO VI.

De bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quaeritur de bonitate Dei.
ET circa hoc quaeruntur quatuor.
¶ Primo. Vtrum esse bonum conueniat Deo.
¶ Secundo. Vtrum Deus sit summum bonum.
¶ Tertio. Vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam.
¶ Quarto. Vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum esse bonum Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum non conueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: haec autem non videntur Deo conuenire, cum Deus immensus sit, & ad aliquid non ordinetur: ergo esse bonum non conuenit Deo. 31 1.contr.c.39. Et veri.q.21. art.1.

¶ 2 Praeterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed Deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum, nihil autem appetitur nisi notum. ergo esse bonum non conuenit Deo.

SED CONTRA est quod dicitur. Tren.3. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animae quaerenti illū.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ bonum esse praecipue Deo conuenit. Bonum enim aliquid est secundum ꝙ est appetibile: vnūquodq; aūt appetit suā ꝑfectionē. perfectio aūt & forma effectus est q̄dā similitudo agentis, cum oē agens agat sibi simile. vnde ipsum agens est appetibile, & hēt rōnem boni: hoc aūt est quod de ipso appetit, vt eius similitudo participetur. cū ergo Deus sit prima cā effectiua oīum[e], manifestū est ꝙ sibi cōpetit rō boni & appetibilis. *vnde Dion. in lib. de di. no. attribuit bonū Deo, sicut primae causae efficienti, dicens, ꝙ bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt. 234 Cap. 4. part 1. inter prin. & medium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ habere modū, speciem, & ordinem, pertinet ad rationem boni causati, sed bonum in Deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere aliis modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in Deo sicut in causa.

AD SECVNDVM dicendū, ꝙ omnia appetendo ꝑprias perfectiones appetunt ipsum Deum inquātum perfectiones omnium rerum sunt[d] quaedam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet[e]. Et sic eorum, quae Deum appetunt, quaedam cognoscunt ipsum secundū seipsum, quod est proprium creaturae rationalis. Quaedam vero cognoscunt aliquas participationes suae bonitatis, quod etiam extenditur vsque ad cognitionem sensibilem. Quaedam vero appetitum naturalem habent absque cognititione; vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente[e]. 198 D. 468 D. 1176 D. 1182 Q.4.art.2. 23

¶ Super

¶ *Super Quaestionis sextae Articulum secundum.*

IN titulo nihil est difficile, summum enim addit respectum excessus supremi: ita quòd idem est vtrum sit summum bonum, & vtrum sit bonum excedens oia alia bona, tam actu q̄ potētia.

¶ In corpore articuli vnica conclusio responsiua quaesito affirmatiue, Deus est summum bonū simpliciter. Haec conclusio declaratur primo, deinde probatur. Declaratur quidem distinguendo implicite de summo bono simpliciter, vel in genere. Et vocatur summum bonum in genere, quod excedit caetera in illo ordine rerum, sicut summum bonum humanum felicitas excedēs omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter vero qā in tota entium latitudine supremū tenet locum, & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autem sic. Bonum conuenit Deo sicut primae causae effectiuae omnium non vniuocae: ergo conuenit ei excellentissime: ergo est summum bonum simpliciter. Antecedēs quo ad vtrāque partē ex dictis patet. Prima vero consequentia probatur ex differētia modi essendi effectus in causa vniuoca, & in causa aequiuoca seu analoga: quia in vniuoca eodem modo, in aequiuoca vero excellentiori. Aduerte tū hīc, ꝙ effectū esse in cā aequoca excellentiori mō cōtingit dupl'r. Vno mō formal'r & virtual'r simul. Alio modo virtualiter tātum. Exēplum primi. lumen & diaphaneitas in corporib' celestibus respectu inferiorū. Exemplum secundi, calor in Sole & in corporibus inferioribus. In proposito est sermo, de effectu prae existēte in causa nō solū virtualiter, sed etiam formaliter: vnde & Deus est bon' formaliter & virtualiter, efficacia rationis fundatur super hoc, quòd vterq; effectus causae aequiuocae excellentiori modo est in ipsa causa quam in effectu. Et ideo litera indistin-

32. 2.sist. 1.q 2. arti.2.4.Et 1. con. c.41.74. 95.3. & 101. ft. Et lib.3. c.17.Et po.q. 7.arti.1.c.20. Et mal. q. 3. artic.1.cap.

* Q.3.arti.7.

* In principio prim.lib. ethic.Tom.5.

Q.3.artic.5. Q.4. artic.3. ad 2.

Primo de trini.ca.2. circa principium Tom.3.

* arti praecedent.

22 Q.4. arti. 3.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summum enim bonum addit aliquid supra bonum, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum: ergo summum bonum est compositum. sed Deus est summe simplex, *vt supra ostensum est. ergo Deus non est summum bonum.

¶ 2 Praeterea, Bonum est quod omnia appetūt, vt dicit philosophus*: sed nihil aliud est quod omnia appetunt, nisi solus Deus, qui est finis omnium; ergo nihil est aliud bonū nisi Deus. Quod etiam videtur per id quod dicitur Matt. 19. Nemo bonus nisi solus Deus. sed summum dicitur in comparatione aliorum, sicut summum calidum in comparatione ad omnia calida. ergo Deus non potest dici summum bonum.

¶ 3 Praeterea, Summum comparationem importat: sed quae nō sunt vnius generis, non sunt comparabilia; sicut dulcedo inconuenienter dicitur maior vel minor quàm linea. cum igitur Deus non sit in eodem genere cum aliis bonis, vt ex superioribus patet*: videtur ꝙ Deus non possit dici summum bonum respectu eorum.

SED CONTRA est quod *dicit Augustinus. 1. de trini. quòd trinitas diuinarum personarum est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ Deus est summum bonum simpliciter, & non solum in aliquo genere, vel ordine rerum. Sic enim bonum Deo attribuitur, vt dictum est*, inquantum omnes perfectiones desideratae effluunt ab eo, sicut a prima causa: non autem effluunt ab eo, sicut ab agente vniuoco, vt ex superioribus patet[e], sed sicut ab agente, quod non conuenit cum suis effectibus, neque in ratione speciei, nec in ratione generis. Similitudo autem effectus in causa quidem uniuoca inuenitur uniformiter, in causa autem aequiuoca inuenitur excellentius, sicut calor excellentiori modo est in Sole quàm in igne. Sic ergo oportet quòd cum bonum sit in Deo sicut in prima cā omnium non uniuoca, quòd sit in eo excellētissimo modo, & propter hoc dicitur summum [d] bonum.

AD PRIMVM ergo dicendū, quod summum bonum addit super bonum non rem aliquam absolutam, sed relationem tantum: relatio autem, qua aliquid de Deo dicitur relatiue ad creaturas, non est realiter in Deo, sed in creatura, [d] in Deo uero secundum rationem [e]. Sicut scibile relatiue dicitur ad sciētiam, non quia ad ipsam referatur, sed quia scientia refertur ad ipsam. Et sic non oportet, quòd in summo bono sit aliqua compositio, sed solum quod alia deficiant ab ipso.

AD SECVNDVM dicendū, quòd cum dicitur, bonū est quod omnia appetunt, non sic intelligitur quasi unumquodq, bonum ab omnibus appetatur: sed quia quicquid appetitur, rationem boni habet. Quod autem dicitur, nemo bonus nisi solus Deus, intelligitur de bono per essentiam, ut post dicetur*.

AD TERTIVM dicendum, quòd ea, quae non sunt in eodem genere, siquidem sint in diuersis generibus contenta, nullo modo comparabilia sunt: de Deo autem negatur esse in eodem genere cum aliis bonis: non quòd ipsum sit in quodam alio genere, sed, quia ipsum est extra genus & principium omnis generis [e]. Et sic comparatur ad alia per excessum, & huiusmodi comparationem importat summum bonum.

D. 1176 D. 1182

D. 1089 74

ARTICVLVS. III.

Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur quòd esse bonū per essentiam nō sit proprium Dei. Sicut enim unum cōuertitur cum ente, ita & bonum, * ut supra habitum est[e]: sed omne ens est unum per suam essentiam, ut patet per philosophum in 4.*meta. ergo omne ens est bonum per suam essentiam.

¶ 2 Praeterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cum ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quaelibet res est ens per suam essentiam. ergo quaelibet res

33 1.contr.c.39. & 40. Et opus.3.c.109 110. 111. & 112. Et veri. q-21.artic.5. *Q.5.art.1. 25 27 *4.Meta. tex. 3.com. 2. Et Met.19. textu 9.

18

art.sequenti.

modi

modi coincidant, sequendo doctrinam S. Thomæ: quia quod est per essentiam primo modo bonum, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & econuerso: quia tamen formaliter & vniuersaliter hi duo modi non coincidunt, quoniam Socrates est per suam essentiam homo, & tamen non est homo per essentiam, sed participatiue. Solus enim homo Platonicus, si in uenireturr, esset homo per essentiam. & præsens quæstio mota est de ipso bono per essentiam, & non directe de ipsa essentia diuina: quoniam in quæstione tertia iam stabilita est illius simplicitas, & quòd nihil conuenit sibi per aliquid additum suæ essentiæ: ideo ly per essentiã, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, vt supra diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuę: nam ex parte negatiuę ly per essentiam, se tenet ex parte subiecti, & est sensus, vt supra diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta literæ. & ratio in corpore assignata. Vnde hic excluſiue principaliter disputatur, ppter negatiuam exponentẽ: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita sit.

In lib. An omne quod est bonum sit, a medio præcipue ad finem usque.

D. 293.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est bonꝰ per essentiam. probatur hæc exclusiua quo ad vtramq; exponentem simul sic. triplex perfectio, scilicet secũdum ꝙ res in suo esse constituitur, &c. soli Deo conuenit per suam essentiam. ergo esse perfectum. ergo esse bonũ. ergo solus est bonus per essentiam. Antecedens declaratur distinguendo triplicem gradum perfectionis rei: & ostendendo sigillatim soli Deo conuenire quidditatiue: quia in primo clauditur esse, in secundo accidentia, in tertio finis vltimus. Prima consequentia relinquitur per se nota ex sufficienti diuisione. Secunda probatur: quia vnumquodque intantum est bonum, inquantum perfectum. Tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa antecedens, dubium primo est, quòd esse in omnibus citra Deum sit aliud ab essentia. sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubium secundo esset, quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc inferius quæretur. Ad propositum tamen scito sufficere, quòd esse & principia operationis sint extra essentias omnium substantiarum formaliter: in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Intentio tamen literæ est de inclusione, & exclusione reali, & non tũ formali.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit: quia non videtur efficax. Tum quia quælibet res est perfecta quiddi-tatiue per suam essentiam, vt patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequentia hęc supponit, quòd esse sit de integritate primæ perfectionis rei, vt patet: hoc

est bona per suam essentiam.

¶ 3 Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiam, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergo bonitas cum sit ens quoddam, oportet quòd sit bona, & siquidem alia bonitate, iterum de illa bonitate quæretur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut venire ad aliquam bonitatem, quæ nõ erit bona per aliam bonitatem. eadem ergo ratione standum est in primo: res igitur quælibet est bona per suam essentiam.

SED CONTRA est quod dicit Boe. in li. de hebd. *ꝙ alia omnia a Deo, sunt bona per participationem: non igitur per essentiam.

RESPONDEO. Dicendum, quòd solus Deus est bonus per suã essentiam. Vnumquodque enim dicitur bonum secundum quòd est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundum quòd in suo esse constituitur. Secunda vero prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suam perfectam operationem necessaria. Tertia vero perfectio alicuius est per hoc, quòd aliquid aliud attingit sicut finem, vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suam formam substantialem. Secunda vero eius perfectio consistit in caliditate, leuitate, & siccitate & huiusmodi. Tertia vero perfectio eius est secundum quòd in loco suo quieſcit.

Hæc autem triplex perfectio nulli creato competit secundum suam essentiam, sed soli Deo, cuius solius essentia est suũ esse: & cui non

adueniũt aliqua accidẽtia: sed quæ de alijs dicuntur accidẽtaliter, sibi conueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientem & huiusmodi, sicut ex dictis patet*. Ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finẽ, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est, ꝙ solus Deus habet omnimodam perfectionem secundum suam essentiam; & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

Q.3.art.4.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vnum nõ importat rationem perfectionis, seu dꝰ indiuisionis tantum[c]: quæ vnicuique rei competit secundum suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisæ & actu & potentia. Compositorum vero essentiæ sunt indiuisæ secundum actum tantum: & ideo oportet quòd quælibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona, vt ostensum est*.

D. 119. 17

*In corp.

AD SECVNDVM dicendum, quòd licet vnumquodque sit bonum inquantum habet esse, tamen essentia rei creatæ non est ipsum esse: & ideo non sequitur quòd res creata sit bona per suam essentiam.

AD TERTIVM dicendum, quòd bonitas rei creatæ non est ipsa eius essentia[e], sed aliquid super additum, vel ipsum esse eius, vel aliqua perfectio superaddita, vel ordo ad finem. Ipsa tamen bonitas sic superaddita dicitur bona sicut & ens: hac autem ratione dicitur ens, quia ea est aliquid, non quia ipsa aliquo alio sit. Vnde hac rõne dicitur bona, quia ea est aliquid bonum, non quia ipsa habeat aliquã aliã bonitatẽ, qua sit bona[e].

D. 450

19 c

Lib. 1. meta, apud Arist. tex. 6. tom. 3. 336

29 b

¶ Super

¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte nouitiæ, quòd non quæritur hîc, vtrum omnia sunt bona a bonitate diuina, sed vtrum omnia sint bona bonitate diuina: ita ꝙ sensus quæstionis non est, vtrum omnia habeant quòd sint bona a diuina bonitate: sed sensus est, vtrum bonitas diuina sit, qua res bonæ denominantur bonæ, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

34 22.q.27.ar.3. c. & 1. contr. c.41. Et ueri. q.1.art.4. & opusc.72. q.6.

¶ In corpore quatuor facit, primo ponit duas distinctiones, simul innuens in quo cõueniant & differant philosophi. secundo ponit opinionem Platonis. tertio Arist. quarto respondet quæsito. Prima distinctio est: nominum, quędam important absolutum, & quædam relationem. Secunda est: denominatio est duplex, quædam intrinseca, & quędam extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, vt album, quãtum, &c. Denominatio vero extrinseca quando forma de nominatiui non est in denominato, vt locatum, mensuratum, & similia. Cõueniunt autem omnes in hoc, quòd secundum nomina impportãtia relationem potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mensurato. Differentia vero est inter Platonem & Aristot. an ℔m nomina importantia absolutũ, possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

*Li. 8. c. 3. circa prin. to. 3.

*In lib. An oẽ ens sit bonum, ante medium.

¶ Quo ad secundum ibi, Plato: ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est: species rerum sunt separatæ. secunda est, quòd particularia denominantur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis vnius & boni, ita quòd illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundum Platonem respondetur ad quæsitum affirmatiue.

¶ Quo ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordet, in tertia vero concordat, de quarta nihil dicitur.

¶ Circa hanc partem, dubium occurrit, quo pacto verum sit, Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cum expresse in primo Ethicorum impugnet eam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustratio & S. Tho. in 1. ethi. ꝙ inter Aristo. & Platonem non est hîc differentia nisi verbalis. Reprehendit enim Aristot. hoc, scilicet bonum per essentiam non debet poni per modum speciei separatæ, sicut homo per essentiam, &c. Non autem quin detur primum bonum per essentiam, quod Deus est, vt patet in duodecimo metaph. in fine.

¶ Quo ad quartum, vnica est conclusio responsiua, habens duas

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ omnia sint bona bonitate diuina.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ omnia sint bona bonitate diuina. Dicit enim Auguſt. 8. de trin. * Bonum hoc, & bonum illud: tolle hoc, & tolle illud: & vide ipsum bonum, si potes: ita Deum uidebis, non alio bono bonum, sed bonum omnis boni. sed unumquodque est bonũ suo bono. ergo unumquodque est bonum ipso bono quod est Deus.

¶ 2 Præterea, sicut dicit Boe. in lib. de hebdo. * omnia dicuntur bona inquantum ordinantur ad Deum: & hoc ratione bonitatis diuinæ. ergo oĩa sunt bona bonitate diuina.

SED CONTRA est, quod omnia sunt bona inquantum sunt: sed non dicuntur omnia entia per esse diuinum, sed per esse propriũ: ergo non omnia sunt bona bonitate diuina, sed bonitate propria.

RESPONDEO. Dicendum, quòd nihil[d] prohibet in his, quæ relationem important aliquid ab extrinseco denominari: sicut aliquid denominatur locatum a loco, & mensuratum a mensura. Circa uero ea, quæ absolute dicuntur, diuersa fuit opinio. Plato enim posuit omnium rerum species separatas *: & quòd ab eis indiuidua denominãtur quasi species separatas participando, ut puta quòd Socrates dicitur homo secundum ideam hominis separatam. Et sicut ponebat ideam hominis & equi separatam, quam uocabat per se hominem & per se equum, ita ponebat ideam entis, & ideam unius separatam, quam dicebat per se ens & per se vnum: & eius participatione unumquodq; dicitur ens vel unũ[e]: hoc autem quod est per se ens & per se unum, ponebat esse summũ bonum. & quia bonum conuertitur cum ente, sicut & unum: ipsum ꝑ se bonum dicebat esse Deũ, a quo omnia dicuntur bona per modum participationis. Et quãuis hæc opinio irrationabilis uideatur quantum ad hoc, quòd ponebat species rerum naturalium separatas per se subsistentes, * vt Arist. multipliciter improbat: tamẽ hoc absolute uerum est, quòd aliquid est primum, quod per suam essentiam est ens & bonum, quod dicimus Deum, * ut ex superioribus patet[e]. huic etiam sententiæ concordat Arist. A primo igitur per suã essentiam ente & bono, unumquodque potest dici bonum & ens, inquantum participat ipsum per modũ cuiusdam assimilationis, licet remote & deficienter, ut ex superioribus patet*. Sic ergo unumquodque dicitur bonum[d] bonitate diuina, sicut primo principio exemplari effectiuo & finali totius bonitatis. Nihilominus tamen unumquodque dicitur bonum similitudine diuinæ bonitatis sibi inhærente, quæ est formaliter sua bonitas denominans ipsum. Et sic est bonitas una omnium, & etiam multe bonitates.

Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

Lib. 3. meta. a tex. 10. usque ad finem lib.

*Q.2.art.3. 13 33

Q.4.art.3. D. 284.

QVAESTIO VII.

De infinitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationẽ diuinæ perfectionis, cõsideradũ est de eius infinitate, & dici bonum diuina bonitate extrinsece & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsece. Probatur. a primo per essentiam bono vnumquodque potest dici bonum per modum assimilationis: ergo vnumquodque dicitur bonum bonitate diuina effectiue, & exemplariter, & finaliter, similitudine autem illius formaliter. ergo, Antecedens infertur ex præmissis. consequentia autem notis terminis clara est ex se. Tres autem termini sunt notandi. Primus est, ly per modum cuiusdam assimilationis. dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: vno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecum, vt vrina dicitur sana, sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, quòd rõ denominationis sit, non relatio similitudinis, aut quæuis alia, sed forma, q̃ est fundamentũ relationis similitudinis ad illud extrinsecũ, vt aër dicitur lucidus luce solis, ea rõne qua participat eã per formam luminis. Et qñ vbi est denominatio primo mõ, ibi est denominatio ab extrinseco pura: vbi autẽ est denomꝰnatio secũdo mõ, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: qm̃ est ét ab intrinseco: vt patet: & in proposito sic est: ió in 1ma dicit, ꝙ a primo per essentiã bono, oĩa dicunt bona per modum assimilationis. Ex hoc em̃ statim sequitur, & ꝙ denominatione extrinseca & intrinseca pñt dici bona. Secũdus est ly sicut. notanter non absolute in litera dicitur, ꝙ vnumquodq; potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatione, sed apponitur ly sicut, principio effectiuo, &c. Vt. n. iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: q̃dam pura & q̃dam causalis. Pura quidem est, qñ sola relatione ad denominantem formã denominatio fit. Causalis vero, qñ participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quia vnumquodq; dicitur bonũ diuina bonitate extrinsece, nõ quocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Etsi hoc diligentius consideraueris, inuenies ꝙ impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris distinguitur ab effectiua, & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergo Deum non solum facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex sua: quod non accidit sic, cum dicitur, Deum facere bouem aut leonem, vt patet.

134

¶ *Super Quaestionis septimae Articulum primum.*

IN titulo ly Deus, sumitur proprie, vt est nomen naturæ: ita quòd de essentia, non de potentia, aut scientia Dei est quæstio,

flio. ly infinitum, cum sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in, negatiue, non priuatiue: ly vero finitum, terminos quantitatis perfectionalis dicit, cum finiti & infiniti ratio quantitati congruet, secundum philosophum primo phys. Et sicut duplex est quantitas, scilicet & molis & perfectionis: ita duplices sunt termini, & duplex est finitas & infinitas. hic autem cum exclusa iam sit quantitas molis à Deo, oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia, vt dicitur tertio physicorum, infinitum non est substantia, sed accidens rebus, consequens est, vt secundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur. Alius siquidem est mod⁹ infinitatis rei, alius potentiæ, alius scientiæ. Infinitas siquidem quidditatiua attenditur penes exclusionem terminorum essentialium. puta differentiarum & similium. & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfectionis substantialis sermo est. Ita quod sensus est: vtrum Deus secundum suã essentiam sit tantæ perfectionis, q̃ omnes terminos seu limites essentiales excludat.

35
1. dist. 43. q. 2. art. 1. & 1. cont. ca. 43. Et po. quæst. 1. art. 2. Et opus. 3. art. 18. 19. & 20.
* 3. Physic. textu. 66. tom. 2.
* 1. Physic. textu. 15. tom. 2.
* Q. 3. art. 1.

¶ In corpore tria facit. primo, refert opinionem antiquorũ. secundo, distinguit. de finitate & infinitate. tertio, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos, primum principium est infinitum, quia ex eo fiunt infinita. Secundum, quidam antiquorum errantes, infinitatem molis attribuerunt primo principio: quia posuerunt primum principium materiale: inde & consequẽs fuit ponere infinitatem quantitatiuam, eo quòd quantitas sequitur materiam. Et sic error circa genus principii causauit errorem circa modum infinitaris.

Libr. 1. orthod. fidei cap. 4.

3¹ Physic. textu 30. tom. 2.

¶ Quo ad secundum, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur: quia quædam se tenet ex parte materiæ, & quædam ex parte formæ. Et differunt in hoc, quòd finitas ex parte materiæ dicit perfectionem, infinitas vero imperfectionem. ex parte vero formæ est econuerso: infinitas enim dicit perfectionem, finitas autem imperfectionem, vt satis clare dicitur in 1fa.

¶ Circa hanc partem, antequam vltra procedatur, est dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidem, quia forma bouis, imo apud S. Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam. igitur de existentia eius in rebus: attribuitur enim Deo quòd sit vbique & in omnibus rebus, inquantum est incircunscriptibilis & infinitus.

CIRCA primum quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrum Deus sit infinitus.

¶ Secũdo. Vtrum aliquid præter ip sum sit infinitum secundũ essentiã.

¶ Tertio. Vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinem.

¶ Quarto. Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus sit infinitus.

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd Deus nõ sit infinitus. Omne enim infinitum, est imperfectum, quia habet rationem partis & materiæ: vt dicitur in 3*. phys. sed Deus est perfectissimus·ergo non est infinitus.

¶ 2 Præterea. secũdum Philosophũ in 1*. phys. finitum & infinitum conueniunt quantitati: sed in Deo non est quantitas, cum non sit corpus, ut supra ostensum est*: ergo non competit sibi esse infinitum.

¶ 3 Præterea, Quod ita est hic quod non alibi, est finitum secundum locũ. ergo quod ita est hoc quod non est aliud, est finitum secundum substantiam: sed Deus est hoc & non est aliud: non enim est lapis, nec lignum. ergo Deus non est infinitus secundum substantiam.

SED CONTRA est quod dicit Damas[x]. quod Deus est infinitus, & æternº, & incircũscriptibilis.

RESPONDEO. Dicendum, quòd omnes antiqui philosophi attribuunt infinitum primo principio, vt dicitur in 3. phys*. Et hoc rationabiliter, considerantes res effluere a primo principio in infinitũ. Sed quia quidam errauerunt circa

finitas formæ non dicit imperfectionem, sed perfectionem. Contra infinitatem vero. quia negatio nullam perfectionem ponit. nec aliqua res ex sola separatione ab alia perfectionem acquirit, igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi dupliciter, scilicet absolute, in eo quòd forma: & ſm quid, id est, in eo quòd talis, puta informatiua materiæ, forma talis perficitur ex vnione ad materiam: non autem forma in eo, q̃ forma. Et quia in proposito est sermo absolute ſm latitudinem formæ, cuius deteriorem partem constat esse illam, q̃ est finibilis per materiam, altera parte libera ac nullis materiæ terminis cõclusibili remanente, ideo neganda est cõsequentia obiecta.

¶ Ad ſm vero dicitur, quod licet negatio seu separatio nõ dicat formaliter per fectionem, dicit tñ fundamentaliter eã. Fundamẽtum enim negationis vnibilitatis ad materiam, magnam perfectionem formæ significat: & hoc sufficit.

¶ Quo ad tertium, est vna conclusio rñ siua q̃sito, affirmatiue. Deus est infinitus. Probatur, Deus est suum esse subsistens, ergo suũ esse nõ est receptum in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitæ perfectionis, scilicet infinitate tenẽte se ex parte formæ. antecedẽs patet ex qõne tertia. Prima vero consequentia est per se nota. secunda aũt ꝓbatur ex eo quòd esse est formalissimũ omnium.

¶ Circa hunc processum, dubium occurrit ex Scoto in 1. sen. distin. 2. vbi ſm quidam primæ qõni: reprehendit siquidem radices & ꝓcessum. Inquit in primis, q̃ processus noster est talis, Forma finitur per materiam: ergo forma, quæ non est nata esse in materia, est infinita. Contra antecedens arguit. Omnis forma prius natura quàm recipiatur in materia, est ſm se in tali gradu entium: igitur finita vel infinita. Non igitur primo finitur per respectũ ad negationem alicuius extrinseci, puta materiæ, vel cuiuscunq; alterius. Contra processum vero, tum quia sequeretur quòd essentia Angeli esset infinita: quia est forma non receptibilis in materia. Nec valet, inquit, si dicatur, quòd natura Angeli finitur per suum esse: q̃m apud nos, esse est posterius essentia, & sic natura in primo signo abstrahens ab esse cum sit infinita, ergo in secundo signo non est finibilis per esse. Tum quia peccat ſm sophisma consequentis, sicut illud tertio physico. Corpus finitur ad aliud

ad aliud corpus, ergo corpus non finitum ad aliquid aliud est infinitum. Circa eundem processum dubium occurrit: quia concesso toto, non videbitur nouitiis, quod sit rñsum quæsito. Oportebat enim concludere, Deum esse perfectionis tantæ, vt omnes perfectionis limites excederet: nunc autem probatum est, quòd Deus nullo est receptiuo coarctatus, q̃ distans valde videtur a primo.

In corp. ar.

¶ Ad euidentiã harum difficultatum, aduertendum est, q̃ litera occulte subdistinguit infinitatẽ formalem in infinitatem formæ & infinitatem esse, seu actus, q̃ est cõior forma. Sicut eñ duplex est actus. s. esse, & forma: ita duplex est potentia receptiua, scilicet essentia & materia: & ita duplex est receptio & irreceptio: & similiter duplex est finitas & infinitas: ſm per loquendo ex parte actus. Et sicut esse est actus alterius rationis a forma, & essentia est alterius ordinis potẽtia a materia: vt differentia compositionis ex esse & essentia, & ex materia, & forma ostendit: ita alterius rationis est receptio esse in essentia. & formæ in materia: & similiter finitas est se per essentiam, & formæ per materiam & econuerso, finitas essentiæ per esse & materiæ per formã. Et vt sigillatim dicatur: esse secundum se perfectionem quãdam dicit, sed non põt imaginari quantam perfectionem dicat, nisi alicui naturæ intelligatur applicatum: puta sapientiæ, aut Gabrielis, &c. & ideo esse per hoc quod recipitur in aliqua essentia, limites pfectionis sortitur, secundũ modum naturæ recipiẽtis: ac per hoc si nulli omnino quidditati coniungi ponitur, sed in seipso naturaliter subsistere, nullum essentialem terminum habebit: forma autem et si ſm se perfectionem dicat, limitata tñ ad tantam perfectionem intelligi potest, ẽt si nulli materię sit vnibilis, vt de intelligentiis patet. Vnde manifeste colligitur q̃ differens sit finitio esse per essentiam, aut econuerso, & terminatio formæ per materiam, vel econuerso: penes illam namque attenditur finitum vel infinitum simpliciter: penes istam vero finitum & infinitum ſm quid tñ. Verum quia esse & forma conueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem esse procedi potest. Et propterea, litera ad infinuandam identitatem proportionalem inter vtriusque finitatem, & infinitatem, ex forma ad esse ascendit: ad insinuandam vero diuersam vtriusque rationem, subsumpsit, non quòd esse est prima forma, sed quòd est formalissimum omnium. Et ex his patet facile responsio ad obiecta Scoti. Dico enim primo, quòd an tecedens illud, forma finitur per materiam, non loquitur de finitate simpliciter, sed tali. s. penes terminos materiales, & propterea obiectio nihil obstat. Et similiter ruunt instantiæ contra processum, q̃m verum est naturam Angeli esse infinitam ſm quid. Et si instetur, quo ergo ex illo fundamento probat litera infinitatem simpliciter ipsius Dei? patet responsio ex dictis: litera enim ex infinitate formæ, q̃ est secundum quid, manuduxit ad infinitatem formalissimi omnium, id est esse, quæ est simpliciter, & ex illa infert Deum infinitũ simpliciter. Et quoniam eodem modo posset quis sequendo Scotum arguere de esse, sicut arguit de forma: ideo dico secundo, quòd infinitum sicut & immateriale est prædicatum negatiuum, fundamentaliter tamen positiuum. Et sicut positiuum clausum in ly immateriale, optime probatur ex naturali negatione materię, tã actu quàm in potentia, ita positiuum clausum in significatione infiniti simpliciter, optime demonstraꝫ conuenire Deo ex negatione terminorum essentialium, vt in litera fit. Vnde concedo quòd esse prius natura est in seipso tantæ perfectionis, puta finitæ vel infinitæ, q̃ sit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cum hoc tamen dico, quòd hęc duo mutuo se cõsequuntur, ita quòd si esse est omnino irreceptibile, est infinitum simpliciter, & econuerso. Et similiter si est finitum, est receptibile, & econuerso, & propterea potest argui a destructione antecedentis ad destructionem cõsequentis absque so-

234

361
235

36
Q. 50. artic. 2. 4. & q. 86. 2. cap. & 1. dist. 43. qõ. 1. art. 2. cap. & 1. met. to. 10.

D. 611

D. 736

D. 611

Q. 3. art. 2. & 8. ad 3.

Q. 4. art. 1. q. 3. art. 1.
* Q. 3. art. 1.

3. Physic. text. 30. tom. 2.

D. 112

262

151. b

c
242
153
151
b
d
433

phismate, vt in conuertibilibus contingit.

Et sic patet responsio ad Scotum.

¶ Ad id vero, quod mouitii obiiciunt, ex dictis iam patere potest. iam enim ostensum est, quòd omnimoda negatio receptionis ipsius esse fundatur super infinita perfectione simpliciter. Et aduerte quàm formalis & ex propriis doctrina sit Sancti Thomæ: de essentiæ namque infinitate agens, essentiales terminos tantum lustrauit, nec digressus est ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alii minus perspicaces faciunt.

Super Quæstionis septimæ Articulum secundum.

IN titulo aduerte, ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum, non arctatur

arctatur hîc ad infinitum tenens se ex parte formæ, quod dicit perfectionem: sed tenetur communiter, vt continet etiam infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli, & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiue. Et est quæstio de rebus singularibus: quarum tantum modo est, inuenîri posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sūptas, quas cōtingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationē ad nullum sint gen⁹ aut ētatæ: tamen secundum rem etiam illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem de terminata. Ens enī in homine est in specie humana, &c. Ita quòd sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

37 Veri. q. 2. art. 2. & 9. quoli. artic. 1. & 12. quoli. art. 2.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito negatiue. Nulla res alia a Deo est infinita simpliciter: quamuis possit esse infinita secundum quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet, & in litera quo ad vtranque probatur. verum quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potētiæ, seorsum primo probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formam aliquam, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc vero, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse: & hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptū, est finita simpliciter: esse enim coaptatum ita huic certæ naturæ, quòd non alii, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret, & a partibus vniuersi sufficienter enumeratis, conclusio vniuersalis proposita probata est: & satis clare, si præcedentia recolantur.

¶ Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes substantias.

¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.*

IN titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria. primo, assignat causam quæstionis, quòd non est vana, sed necessaria. secundo, distinguit corpus. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis, secundum magnitudinem ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundum quantitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter istas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo reperitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis, absque infinitate essentiæ, vt patet in cōditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna non infert aliam: quia scilicet, nec infinitum secundum essentiam infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert infinitam essentiam, vt in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad propositum.

¶ Circa hanc partem, statim occurrit dubium, nouitiorum mentem turbans: eo quòd, vt dicitur octauo physicorum, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitam. virtus enim non excedit essentiam. quare, si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ. falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd obiectio laborat in æquiuoco: ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ, vt ex dictis patet, nihil aliud est quam inde terminatio, id est, carentia terminorum essentialium, scilicet generis & differentiæ. Secundo de infinitate communiter sumpta siue quātitatiua. &c. In proposito, obiectio procedit de infinitate secundo modo: & ideo signāter in litera dicitur, infinitum secūdum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, vt patet

¶ Quo ad secundū distinctio est ista: corpus potest simi dupliciter. physice, pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematice, pro ipsa trina dimensione absolute. litera est satis clara.

¶ Aduerte hic, quòd famosa illa distinctio corporis, positi a Magno Alberto in primo physico. de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quamuis non habeatur explicite a Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ non solum non aduersatur, sed congruit: quoniam apud ipsum etiam compositum ex māteria & forma subsūantiali, vt præuenit aptitudinem suiipsius ad quantitatem & motum, corpus est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu infinitatis secundum magnitudinem, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic subsūatum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma, vnicum tantum membrum constituit: & corpus physicum appellatur: quia secundum formam naturalem speciem sortitur, vt patet inductiue.

¶ Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positæ membra, duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo a priori. formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus, ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus, sequentibus formam subsūantialem. tertia vero probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam subsūantialem.

¶ Circa primam consequentiam, dubium occurrit, quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat de terminationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, &c. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. Ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quòd non illa: sed ita accidentia in tali gradu seu extensione, quòd non in alio. Et secundum hunc sensum, proculdubio est hîc intenta: sed potest adhuc dupliciter intelligi. Primo quòd certam

tam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quòd formam aquæ sequitur certa quantitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscumque partibus integralibus: & hic sensus alienus est a veritate & proposito: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, vt dicitur in lib. de sensu & sensato: sed quacumq; parte data, datur minor inexistens in homogeneis. Secundo, q certam formā sequūtur determinata accidentia in toto & partib⁹ possibilibus seorsum existere. Et hic sensus est directe intentus: quoniā in partibus inexistentibus tantū non est proprie forma, sed formæ pars tam actu, quàm potentia: in litera autem dicitur, quòd formam determinatam sequuntur accidentia & quantitas determinata. Sed vnde in hoc sensu cōsequētia valeat, quodue sit illius fundamēntum, latet. Et ideo vertitur in dubium. Primo quo ad determinationem quantitatis in minus. Secundo quo ad determinationem eiusdē in maius.

¶ Scotus in secundo sentent. distinct. 2. q. 9. nititur probare oppositum, & sustinere quòd non datur minimum in homogeneis substantiis, potens per se existere. sed quacunque aqua data potest minor per se existere: & sic forma eius non determinat sibi certam quantitatem in minus, vt in litera dicitur. Arguit ergo ex ratione quanti quinto metaph. sic. Non magis essentiale est, quanto posse diuidi in partes, quàm quòd vtrunque eorum, in quæ diuiditur, possit esse hoc aliquid. ergo singulę partes quantæcumque aquæ possunt per se existere. Antecedens patet ex 5. meta. consequentia vero manifesta est ex se & nihilominus consequens confirmatur quadrupliciter. Tum quia partes sunt eiusdem rationis cum toto quo ad materiam & formam. ergo per se existere, quòd non repugnat toti, non repugnat parti. Tum quia quælibet pars habet naturam, vnde non repugnat sibi esse indiuiduum eiusdem speciei cum toto. ergo potest esse indiuiduum: & consequenter per se existere. Tum quia partes sunt naturaliter priores toto. ergo eis non repugnat esse prius tempore, &c. Tum quia posita illa aqua minima circunscripto omni corruptiuo etiam continente si diuidatur, aut post diuisionem, quæ erat vna aqua in actu & multæ in potentia, erunt aquæ plures in actu: & habetur intentum, aut non: & si non. ergo annihilata est aqua absque corruptiuo. probatur: quia sola diuisio non corrumpit. probatur: quia diuidit in partes homogeneas, ex quibus constat totum. ergo diuidit in aquas, aut aqua componitur ex non aquis, vt partibus integralibus. Nec est, inquit, repugnantia ex parte paruæ quantitatis: quia forma aquæ cum tam parua quantitate præfuit.

¶ Contra determinationem vero quantitatis in maius, arguitur ratione & authoritate. Ratione quidem: dato quocumque igne si apponatur combustibile dispositum, certum est quòd comburet. Illud ergo crescit quantum est ex se in infinitum. Et confirmatur authoritate Arist. 2. de anima, tex. 41. ignis augeretur in infinitum, si in infinitum apponeretur combustibile. non ergo datur maximus ignis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primo, quòd non intēdimus hic tractare totaliter de maximo & minimo: quoniam esset extra propositum: sed solum an detur maximum & minimum ex intrinseco: hoc enim exigit ratio assumpta in litera. volens quòd ex intrinseco, ex forma scilicet substantiali, vna quæque substantia naturalis vendicet sibi certam quantitatem, tam in maius quàm in minus: & ideo has paucas rationes in hac disputatione adduximus. Fiet autem Deo dāte specialis quæstio de maximo & minimo vniuersaliter.

Nota secūdo, quòd duas rationes ab Aristot. habemus ad hoc. Alteram primo physic. text. trigesimosexto, scilicet quantitas totius consurgit ex quantitatibus partium, &c. Sed ista ratio, vt patet. procedit ex suppositione: supponit enim dari maximum, & concludit dari minimum, alioquin totum non esset certæ quantitatis. Alteram in primo de anima, textu quadragesimoprimo scilicet omnium natura constantium determinata est ratio, &c. Et hæc ratio. vt inquit Scotus, loquitur de animatis: in quibus tantum habet locum augmentū proprie dictum, de quo ibi est sermo. Verum quicquid sit de illo textu Sanctus Thomas, vniuersaliter ait illam: & quod ibi de anima dicitur, de omni forma substantiali assumpsit, scilicet quòd vendicat sibi certam quantitatem: & probauit eam secundum doctrinam traditam quinto metaphysic. & secundo physic. scilicet quòd causæ effectibus, & econuerso comparantur, & commensurantur.

Ex primo physic.

Ex hoc enim sequitur, quòd si formam substantialem naturaliter in communi sequitur quantitas: ergo determinatam formam determinata quantitas. sed quantitas non alio modo determinat, quàm secundum terminos: non enim corporeitas hominis & aquæ differt specie, vt posset dici, quòd determinatam formam sequitur determinata quantitas secundum speciem: igitur sequitur quantitas determinata secundum terminos. Quamuis etiam si quantitates differrent specie, adhuc tamen haberetur fundamentum consequentiæ, ex eo quòd determinata forma est vis determinate: ac per hoc nihil consequens ad ipsam potest esse infinitum: si enim haberet calorem, raritatem, quantitatem aut quodcumque accidens infinitum, iam a forma finita esset vis infinita, quod non est intelligibile: quia ergo formam physicam in communi sequuntur accidentia. consequens est vt certam formam, ac per hoc rem certæ vis sequantur certa accidentia: non solum ita hæc, quod non illa, sed etiam ita in tali gradu vel termino summo, imo vel medio, quod non in maiori aut minori. & sic habetur. vnde tenet consequentia literæ, non solum de quantitate, sed de omnibus accidentibus.

¶ Ad rationem ergo Scoti, (concesso antecedente) negatur consequentia. & ratio est: quia vtrumque scilicet diuidi in partes, & illas posse esse hoc aliquid, si realiter intelligatur, non conuenit quanto per se positiue, sed non repugnanter, vt patet de quantitate cœli. Quantum enim illud, nec potest actuali diuisione diuidi, nec potest aliqua pars eiusdem, seorsum existere, & tamen, est vere quantum.

quantum. Vtraque ergo conditio posita in ratione quanti, poterit impediri ne exerceatur a forma naturali, qui coniuncta est quantitas. Vnde illa diffinitio conuenit quanto vt sic, & tamen alicui quanto repugnat. Et si contra hoc afferatur ratio illa Scoti: quandocunque aliqua per se consequentia aliqua duo sunt incopossibilia,

Ex primo cœli.

& illa duo sunt incompossibilia: sed conditiones quanti & formę minimi sũt incompossibiles, ergo quantum & forma minimi sunt incompossibiles. Respondetur primo applicando totum argumentum ad naturam cœli, quæ non patitur diuisionem.

¶ Secundo, quia multiplicare non est soluere, quòd illa maior est vera de p se consequẽtibus positiue: non autem nõ repugnanter. vnde velocitabilitas in infinitum, cõuenit motui per se non repugnanter. vnde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, vt patet secundo cœli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ conditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secundum designationem: & quòd sic, omne quantum est diuisibile, & quælibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶ Ad primam confirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore, &c.

¶ Ad secundam quoque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ indiuiduum, & non aliter.

¶ Ad tertiam negatur consequentia quò ad partes inexistentes tantum.

¶ Ad vltimum dicitur quòd si poneretur minimus ignis tantummodo: & diuideretur, quòd non solum corrumperetur, sed annihilaretur, licet tam antecedens, quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructiuum quàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic nõ sit corruptiua, diuisio tãlis. s. minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per se esse non proprium, sed totius, sicut & partes cœli sunt in toto in potentia.

¶ Ad ea vero, quæ contra maximum obiiciuntur, respondetur, quòd maximum ignem dari, potest intelligi dupliciter: vno modo loquendo de indiuiduo ignis per se vno. alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico, quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno indiuiduo. quamuis non detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quia scilicet vniuersi natura non patitur ignem superare cætera elementa, &c. Vocatur autem ignis indiuiduum per se vnum, illud quod constat sic ex vna necessario in actu tam forma, quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed rota latitudo a quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiue, constituit per se vnum numero ignem.

Quantitas autem duorum minimorum, & maior facit vnum quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua, & aliis elementis: & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam. quæ est vna in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt. Et ad complementum naturale indiuidui eius requiritur, q̃ habeat omnes partes, &c. Non sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Appositio ergo cõbustibili cuicunq; igni, &c. concedendum est quòd cõbureret, & quòd crescereret in infinitum, sed non esset per se vnus numero ignis. Et sic patet responsio ad authoritatem Aristotelis.

¶ Circa probationẽ secundæ consequentiæ occurrit dubiũ: quia falsum assumitur. s. quòd quantitas sit vnum accidentium sequentiũ formam substãtialem, cum constet quantitatem esse accidens consequẽs materiã. Nec valet dicere, q̃ quantitas considerat dupliciter, scilicet absolute, & vt terminata, & quòd licet absolute sit cõsequens materiam, terminatio tñ eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, non tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas consequitur formam, infert. ergo est terminata. vnde si assumptum esset quòd quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principii.

¶ Ad hoc videtur dicendum, quantitatem dupliciter sumi posse. Vno modo secundum id, quòd est in ea de actu, & sic sequitur formam. alio modo secundum id quod est in ea de potentia, & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiam potentiæ, vt patet in definitione quanti. 5. meta. ideo absolute ponitur accidens consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito vtens litera quantitate ex parte actus, attribuit ipsam formæ. & ex hoc quòd ipsa secundum quod est actu sequitur formam, infert. ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

¶ Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem, ex primo cœli, tex. 5. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, vtendo distinctione motus naturalis facta primo cœli. Quia non potest moueri motu recto, eo quòd omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ a centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinite. ergo nunquam vna peruenirent ad locum alterius. ergo nunquam vna pars corporis infiniti circularis, potest venire ad locum vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hæc ratio ex primo cœli, tex. 31.

¶ Secunda conclusio est. nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. probatur, si est corpus in actu. ergo habet formam. ergo figuram. ergo terminum. ergo non est infinitum. prima consequentia probatur. quia nihil est actu nisi per formam suam. Secunda vero: quia forma corporis de genere quantitatis vt sic, est figura. tertia autem ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio physicorum, textu quadragesimo.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspiciatur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quamuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimusquintus primi phy. s. finiti & infiniti, rõ quantitati cõgruit,

gruit, in prõmptu est responsio, quòd hoc non ideo dicitur, quòd quantitas vendicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas vendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum, sicut etiam dicitur vacui ratio conuenit loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quòd si ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco, & cæt.

¶ In responsione ad tertium aduerte, q̃ licet responsio sumpta sit ex tertio phy sico. ex quo sumptæ sunt etiam reliquę responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimo primo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc vero ex sexagesimosexto. Licet inquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in tertio sententia. distinctione decimatertia, q̃stione prima, articulo secundo, quæstione tertia. ad primum: imo etiam hic in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedẽdo augmentum figurarum in infinitum. in tertio quoque physico. expresse Aristoteles cõcedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum, sicut & diuidi.

art. 1. huius quæst. ad 2.

D. 732 D. 852

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Arist. ibidem, quòd magnitudinem augeri, in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales: & sic ibidem dicitur, quòd augeri potest in infinitum: sed per tale augmentum nunquam excederetur certa magnitudo signata. Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter: ita quòd excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine, stando infra limites continui, aut de ea vt induit rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali, continuum est augmentabile in infinitum: & causa assignatur in litera.

38 Veri. q. 2. ar. 10. Et 9. quol. ar. 1.

¶ Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus, & ad hoc pertinet augmentum figurarum in infinitum. Dixi autem de continuo vt sic, quòd nec intelligibili augmento est augmentabile in infinitum, non quòd intellectus non possit, quacunque magnitudine data, fingere maiorem: & sic infinitum, sed quoniam in natura continui vt sic, non est potentia ad huiusmodi augmentum: in natura tamen numeri materialis est: & similiter in natura continui est potentia ad diminutionem in infinitum, vt patet ex eius ratione. Et sic omnia consonant, diuersis modis intellecta.

¶ Circa rationem assignatam in litera, dubium occurrit ex Scoto in tertio senten. distin. decimatertia, quæstione prima. impugnat siquidem eam sic, Quilibet numerus est vnus secundum se formaliter ex octauo Meta. ergo in augmentatione numeri acceditur ad formam. ergo accessus ad formam non prohibet augmentum in infinitum. ergo male in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum: quia accedit ad tot species magnitudinis sit infinita.

Ad tertium dicendum, q̃ infinitum quod conuenit quantitati, ut dictum est*, se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiam: nam partes d se habent in ratione materiæ: per additionem autem accedit ad totum secundum quòd se habet in ratione formæ: & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue: unde habent potentiam permistam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quantitati, & se tenet ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis uel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

Articvlvs IIII.

Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.

Ad quartum sic procedi tur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum: sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo non est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ 2 Præterea. Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod indiuiduum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ: ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ 3 Præterea. Ea quę non opponuntur adinuicem, non impediunt se inuicem: sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa, quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua iterum simul esse, cum eis: & sic in infinitum. ergo possibile est esse infinita in actu.

Sed contra est quod dicitur Sapien. 11. Omnia in pondere, numero, & mensura disposuisti.

Respondeo. Dicendum, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidam enim sicut Aui. & Algazel dixerunt*, quòd impossibile est esse multitudinem actu infinitã per se, sed infinitam per accidens multitudinem esse non est impossibile. Dicitur enim multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid ut multitudo infinita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid dependeret ex infinitis. unde eius generatio nunquam compleretur, cum non sit infinita pertransire.

Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic patet. Quia multitudo est quid consequens numerum: & consequenter debet habere species plures q̃ numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt s̃m speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non aũt species multitudinis absolute: & attestatur his

Super 3. Physic.

¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.*

In titulo secundum multitudinem quamcunque sit de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersalior, quàm inquisitio, quæ fit tertio physico. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem cõtinui sed mo est, hîc autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo: primo refert opinionem Auicennæ & Algazelis.

¶ Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est: impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur vero: quia nunquam compleretur opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidens, vt patet in exemplo literæ.

¶ Quo ad secundum, sunt duæ conclusiones responsiuę quæsito s̃m diuersitatem actus a potentia. Prima est: impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens.

¶ Secunda est: possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens, est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri, ergo est finita. antecedens patet. prima vero consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secundum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

¶ Circa primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus: & consequenter debet habere species plures q̃ numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt s̃m speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non aũt species multitudinis absolute: & attestatur his

Aristo. quinto metaphy. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus. & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, vt possit vniuersalis propositio formari, q̃ omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est oēs species multitudinis esse species numeri, quòd falsum est. & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptum est & verum: vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ proprie nō est numerus, &c.
Et per hoc patet ad cōfirmationē, quòd illud voluntarie, nō rationabiliter diceretur. Textus autē Arist. nihil officit, quandoquidem nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus. sed hoc non obstat ,pcessui huic: sed magis confirmat secundam consequentiam, vt patet.
¶ Secundo probatur eadem conclusio. omnis multitudo in rerum natura actu existens est creata. ergo comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima vero cō sequentia probatur: quia non in vanum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquuntur vt euidentes.
¶ Circa hanc rationem dubitatur. quoniam aut assumit falsum aut non infert intentum. Quum enim assumitur, q̃ omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medii, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tunc dupliciter exponi potest: aut ita quòd ipsum creatum sit certus finis, aut ita quòd habeat certum finem. Si igitur sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intētione creātis vt certus finis, propositio videtur manifestè falsa: qm̃ aliquid creatum nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturæ, puta infinita creatura. Si vero est sensus, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua creantis intentione vt ad certum finē, propositio est verissima: quia Deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intentus a creante, sed tunc nihil infert ad propositum: ex hoc enim non sequitur: ergo sub certo numero. Si autem sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis, vt certum medium per quod acquiritur finis, propositio videtur falsa: & non probata. Falsa quidem: quia potest aliter comprehendi sub intentione creantis q̃ hoc modo: pōt. n. intendi non vt certū medium ad acquirendum finem: sed vt comitans seu prouenies ex certo medio per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 37. vbi vult, q̃ intelligentiæ mouent orbes vt assimilentur Deo in faciendo entia, & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus, & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata aūt, quia ex illo medio, nullum agens operatur aliquid in vanū, nihil aliud p̃t inferri, nisi, ergo agit p̃ finē: quo concesso, diceret q̃ multitudo infinita est p̃ finem exterinsecum. s. Deum & conseruationē per petuæ assimulationis cāntis ipsam ad Deū, vt philosophi dicūt.
¶ Circa eandē rursus rationē dubiū occurrit. quia cōmitti in ea vī sophisma a sensu diuiso ad cōpositum: a quolibet creato ad multa, immo infinita collectiue procedendo. Quamuis. n. quodlibet creatū; sit termin⁹ alicuius certæ intētionis & operationis ipsius creantis, multa tñ creata nō oportet esse terminū alicuius intentionis & operationis, sed multarū intentionū & creationū: & consequenter infinita creata erūt termini infinitarum intētionum, sicut & creationum.
¶ Circa eandem ad huc rōnem dubium est: q̃ a radix eius. s. oē creatum comprehenditur sub aliqua certa intētione creātis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tñ per accidens negaretur ab Auic. Multitudo. n. per accidens infinita non est intēta nisi per accidens, vt in litera dicitur. & consequēter non creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidēs, quod ad p̃parationē alterius opus est creari: vt cōtingit de aīa intellectiua q̃ præparato a natura corpore disposito, semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata. infinitę animæ sunt creatæ: quibus vt sic accidit remanisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas nō ponit p̃ se intēta, sed cōsequēs ad eternitatē gnationis humanæ.
¶ Ad euidentiam huius processus. Nota primo, quòd ly creatū potest sumi proprie, vt distinguitur contra caulatum: & potest sumi communiter, vt non referat dicere causatum, aut creatum. Et quod sumatur communiter vniuersalis probatio literæ insinuat, dum ad illius probationem assumpsit quòd non in vanū agens operatur. Quod autem sumatur proprie ipsa verbi formalis significatio ostendit: parum autem aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur proprie, ponderanda sunt verba probationis quum dicit: aliquid operatur, id est, proprium terminum operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia consequentia ad proprium & intentum opus agentis: & de omni creato verificatur quod est proprius terminus creationis. si vero sumitur communiter, creatum restringendum est ad proprie causatum, vt distinguitur contra creatum. Verum vtroque modo restringitur ad causata vel creata actu existentia: ita quòd collapsa excluduntur: & hoc infinuatur in litera, quum dicitur creantis, quod enim creatum est & perseuerat continue quodammodo creatur, quia conseruatur, pendet enim & in fieri, & in esse a creante. Comprehenditur autem sub creantis intentione non solum quòd actualiter comprehenditur, sed quòd comprehensibile est: dato quòd actu non comprehenderetur. Ex hoc autem quòd assumpta propositio non est nisi de actu existentibus, quæ proprii termini actionis sunt: solutio omnium obiectorum habetur: omnia siquidem actu existentia potest creator, & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existēre ponitur, iam terminata eius productio ponitur: & consequenter, vt medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intentus & acquisitus per aliquod medium: nec ratio finis, nec ratio medii ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cum intentio

intentio non sit proprie nisi finis, & medii per quod acquirendus est finis, omne actu existens comprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis quàm vt medium. vt finis quidem, tum quia nulla est creatura ad eo infinita, quæ non sit aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia saltem est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quātum est ex se: nulli enim creato actu existenti, repugnat quātum est ex se ratio finis, quamuis forte aliquid nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari vt medium, q̃ iam est ens in actu. Nec obstat prima cōtra hoc membrum obiectio: quoniam vt iam patet ex dictis, formaliter loquendo de creato, nō potest esse consequens ,prium creationis terminū: sed oportet creatū creationem terminare. tale autem oportet esse intentum vt finis, aut medium ad finem. Nec est verum, quòd non sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione: agens non operatur aliquid in vanum: optime ex fine operationis exterioris concluditur terminus interioris intentionis: ex eo enim quod nullius agentis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium, oportet quòd intentio operantis fit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primo obiecta.
¶ Ad secundam vero dubitationem dicitur, quod quia tota multitudo existentium in actu potest accipi vt vnum creatum, quoniam non excedit vniuersum, quod vnius primo intenti creati rationem habet: consequens est quòd non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu coëxistant, sunt comprehensibilia sub aliqua vna certa intentione creantis. Et propterea nullum sophisma in proposito committitur, vbi ex propositione aduersarii, quòd actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehensibilis sub certa intentione creantis. ergo non est infinita: quia tam ratione medii ad consequendum finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.
¶ Ad tertium autem dubium dicitur: quòd creatum per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidens distinguitur contra per se. Et hoc modo negatur dari creatū per accidens: quoniam omne creatum est per seipsum intentum a creatore, sicut etiam est per seipsum terminus creationis: alioquin, non fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidens distingui tur contra per se primo: & significat idem quod per aliud. Et hoc modo datur creatum per accidens, id est, per aliud, saltem occasionaliter. Et hoc modo, animæ intellectiuæ tam apud aduersarium quàm nos, creantur per accidens: quamuis apud nos magis per accidens, quàm apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniam quamuis inter se habeant ordinem per accidens, relatæ tamen ad creantem sunt & per se intentę, & productæ: imo magis per se quàm quodcunque corruptibile: quoniam res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt vniuersi partes, ac pro hoc magis intentæ. Cuius signum est, quòd in sphæra actuorum, solæ species sunt per se intentæ: quia solæ sunt perpetuæ. Et quoniam non solum singulæ, sed infinitæ simul ponuntur in actu, consequens est (vt dictum fuit) vt omnes sint per se intentæ & productæ, vtpote sub aliqua vna certa intentione comprehensibiles, imo & simul producibiles, quantum est ex se in actu.
¶ Aduerte hīc, quòd ex hoc loco habetur, quòd S. Tho. ademit sibi omnem viam concordiæ, cum doctrina Arist. iuxta expositionem suam. Tenet namque, Aristotelem putasse animas intellectiuas immortales, & numeratas secundum numerum corporum: & constat Aristo. tenuisse generationem æternam. Ex his autem manifesto sequitur animas humanas esse actu infinitas, quòd hīc decernitur impossibile. Et in secundo contra gent. cap. 81. dicitur, non repugnare doctrinæ. Arist. in 3. physi. & primo cœli. quia vtrobique de infinito materiali sermo fuit.
¶ Circa hanc conclusionem multa afferuntur a Capreolo argumēta ex Gregorio & Adam, sed omnia ad tria reducuntur. Primo ergo arguit sic. Dantur infinitæ partes proportionales actu in continuo. ergo possunt dari separatæ. ergo. Probatur sequela: quia omne absolutum existens, potest diuina potentia cōseruari sine eo quod non est de essentia illius: sed continuatio vnius cum alia non est de essentia partium. ergo. 39 1. dist. 37. q. 1. ar. 1. Et 3. cōtra cap. 68. Psal. 112.
¶ Secundo. Deus in quolibet initio cuiusq; partis proportionalis vnius horæ, potest creare angelum: ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest Deus successiue, potest simul in rebus permanentibus.
¶ Tertio. non minoris potentiæ est Deus, quàm infinitæ animæ si essent, & quàm ignis inferni: sed illæ possent infinita simul: & ignis infinitos cruciatus, si essent ibi infinitæ animæ. ergo.
¶ Ad prima duo argumenta rñdetur breuiter, quòd ibi est sophisma a sensu diuiso ad compositum. Quamuis enim de ratione singularum partium nō sit cōtinuitas cum alia; est tñ de ratione omnium simul: quia de ratione earum simul est esse in potentia cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter implicat numerare initia omnia partium proportionalium horæ: quia ponitur ea successiua numeratione cōpleta in fine horæ, & tñ infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur: & si complebuntur, non erunt infinita. potest ergo Deus in singulis initiis, non autem in omnibus. Et per hoc ad confirmationē: quia nec simul nec successiue p̃t ,producere infinita actu existētia.
¶ Ad tertium autem, concesso toto, nihil habetur contra intentum: quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit, quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat, quòd illæ conditionales sunt veræ: sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.
¶ Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia: Probatur: infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis, antecedens patet & probatur: quia proceditur ad materiam.

QVAESTIO VIII.

De existentia Dei in rebus, in quatuor articulos diuisa.

VIA vero infinito conuenire videtur quòd ubiq; & in omnibus sit: considerandum est, utrum hoc Deo conueniat.

ET CIRCA hoc quæruntur quatuor.
¶ Primo. Vtrum Deus sit in omnibus rebus.
¶ Secūdo. Vtrum Deus sit ubiq;.
¶ Tertio. Vtrum Deus sit ubique per essentiam, & potentiam, & præsentiam.
¶ Quarto. Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit in omnibus rebus. Quod enim est supra omnia, non est in oībus rebus: sed Deus est supra oīa, secundum illud Psal. Excelsus super omnes gentes dominus, &c. ergo Deus non est in oībus rebus.
¶ 2 Præterea, Quod est in aliquo, continetur ab eo: sed Deus non ex infinitate numeri. Sunt enim species figurarum, vt Trilaterum, Quadrilaterum, & sic inde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis, non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.
AD TERTIVM dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum: tamen infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde non est possibile, esse aliquam multitudinem actu infinitam.

matiue, habens duas partes. Deus est in omnibus rebus intime. Probatur primo, prima pars. Deus est ipsum esse per essentiam, ergo habet esse creatum pro proprio effectu, non solum in fieri, sed in conseruari. ergo est in omnibus sicut agens, & non sicut accidens, aut pars. ergo est in omnibus rebus. Prima consequētia declaratur a simili: sicut ignire est proprius effectus ignis. Et ly quo ad conseruari, declaratur: sicut lumen causatur a Sole quādiu est aër illuminatus. Secunda vero sequela probatur: quia oē agens oportet cōiungi ei in quod immediate agit. quod probatur authoritate 7. phys. tex. 8. mouens & motum oportet esse simul. Secunda autem pars conclusionis. s. ly intime, probatur sic. esse est formale respectu oīum, quæ in re sunt. ergo ineſt profundius omnibus. ergo est intimum cuilibet. ergo Deus proprius actor essendi est in omnibus intime.

Lib. 83. quæst. q. 20. in principio habetur, tomo 4.

¶ Circa hunc processum primo declaranda est forma. deinde termini. & post examinabuntur singula. Nota ergo, quòd in textu prima consequentia non infert vtrunque. s. quòd esse dependeat & in fieri & in conseruari: sed tantum quòd sit proprius effectus. Visum est autem iungere vtrunque in vno consequente, quia in litera omnino secundum horum non probatur, sed declaratur tantum exemplo luminis. Et quia vere consequentia valet, vt inferius, quum de dependentia & conseruatione rerum erit sermo, patebit: propterea etiam hīc superficietenus manifestantur: quia inferius in loco proprio probabuntur.

¶ Nota secundo, quòd in consequente secundæ consequentiæ subintelligitur ly immediatum. vt enim paret ex probatione, sermo est de agente proximo seu immediate agente, vt sic. nec est sermo de quacunque immediatione, sed suppositi. Agens enī potest dupliciter dici immediatum, vt docetur in tertio contra Gent. c. 70. scilicet, immediatione virtutis, & immediatione suppositi. Est autem immediatio virtutis, quando virtus agentis iungitur effectui non mendicando talem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quanto agens est superius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute superioris, & non econuerso. Immediatio autem suppositi est, quando inter suppositum agens & effectum, nullū mediat suppositum subordinatum coagens. Et propterea quanto agens est inferius, tanto est immediatius immediatione suppositi. Et quoniam hīc est sermo de ipso Deo ſm seipsum, an sit in rebus, ideo immediatio suppositalis est ad propositum: ita quòd consequens illud intendit, quod Deus est in omnibus vt agens immediatum suppositaliter, id est, proximum & propinquissimum suppositaliter: ita quòd inter Deum & quamlibet rem, nullum mediat suppositum agens illam. Patet autem hunc esse sensum litere. Tum ex probatione ibidem inducta: quam constat non nisi de sic proximo agente & mouente verificari. Tum quia ex sola immediatione virtutis nō infertur. ergo Deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam virtutem, vt Auicen. ponens primam intelligentiam tantum Deum per seipsum produxisse, concederet. Quomodo autem hoc verum sit, facile manifestabitur.

¶ Nota tertio, quòd consequens primæ consequentiæ, s. ergo habet esse pro proprio effectu, potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo vt ly proprium distinguitur contra cōmune: & sic est sensus: esse est effectus a solo Deo proueniens: excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in 4. dist. 1. q. prima, & male, sed de hoc in q. 45. inferius disputabitur. Alio modo vt ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud ineſt, etiam si per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intentus & verus sensus. esse enim est per se primo effectus primæ causæ & ratio cuiusque rei, quòd sit a prima causa, vt in predicto loco patebit. Et hoc directe intendit consequentia literæ, volens quòd ab esse p essentiam deriuetur omne esse vt sic, & proprius effectus, id est per sē primo effectus. Et quamuis, vt ibi patebit, possit multis modis verificari, ad propositum tamen vnus

continet a rebus, sed magis continet res: ergo Deus non est in rebus, sed magis res sūt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. q. dicit*, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶ 3 Præterea, Quanto aliquod agēs est virtuosius, tanto ad magis distans eius actio procedit: sed Deus est virtuosissimum agens, ergo eius actio pertingere potest ad ea etiā, quæ ab ipso distant. nec oportet quòd sit in omnibus.

¶ 4 Præterea, Dæmones res aliquæ sunt: nec tamen Deus est in dæmonibus: non enim est conuentio lucis ad tenebras, ut dicitur 2. ad Corinth. 6. ergo Deus non est in omnibus rebus.

SED CONTRA: Vbicunque operatur aliquid, ibi est; sed Deus operatur in omnibus, secundum illud Isai. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. ergo Deus est in omnibus rebus.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Deus est in omnibus rebus, non quidem sicut pars essentiæ, vel sicut accidens, sed sicut agens adest ei in quod agit. Oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediate agit: & sua virtute illud cōtingere: vnde in 7. physi*. probat, ꝙ immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate, quo ad aliquid requisitū, ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet Deus respectu ipsius esse, ꝙ omnibus oportet esse commune, quod enim non participat esse, non est.

Lib. 7. Phisic. 2 tex. 10. vsque 13. inclusiue, tomo

¶ Nota quarto, quòd in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & merito. nihil enim in re aliqua est, quòd non actuetur per esse: siue pars essentialis, siue integralis: siue prædicatum subſtantiale vel accidentale, omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quę non sunt subſtantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat, est esse, &c.

¶ Circa sensum conclusionis & tituli, dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 2. q. 5. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primum, ergo committitur petitio principii: quia conclusio est: Deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus est hoc idem: vt patet in litera. Et præterea, hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio tua est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem Dei, vt in introductione quæstionis ponis. Si secundum, ergo presentia immensitatis concluditur apud te a posteriori, ex præsentia agentis vt sic. Et tunc sequitur vlterius, ergo subſtantia spiritualis est in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶ Ad hoc dicitur quòd coniunctio Dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contactu, quo Deus ipse rem per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relatiua dicitur presens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic Deum esse in rebus, nihil aliud est quam immediate producere & conseruare res. Si vero sumitur secundo modo, sic est relatio rationis in Deo consequens contactum prædictum.

¶ Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quod formaliter loquendo, hīc est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quam ipse fingit priorem omni contactu, sed præsentia immensitatem consequens, cum non possit intelligi absq; extremorum existentia, nisi sumatur in potentia. Aut est ipse contactus creaturarum, quo creaturæ fiunt & sunt sic, quòd impossibile esset aliquid fieri aut esse quod non taliter tangatur a Deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contactus omnium locorum, sic quòd impossibile esset poni locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc falliter imaginatio: quia contactus localis supponit vtrumque extremum, contactus autem diuinus non supponit, sed facit creaturas, alioquin non esset is quo res fiunt & sunt. Aut est relatio presentiæ, qua Deus relatiue dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifeste sequitur existentiam creaturæ. In proposito igitur dicendum est, quod quæritur de præsentia immensitatis indistincte. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis subſtantiæ prior operatione: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principii, cū quia quæstio & conclusio est de pntia indistincte:

cte: medium aūt est pntia per modū agentis immediati, & sic est processus ab inferiori ad superius affirmatiue. Tum quia dato quòd quæstio & conclusio esset de coniunctione contactus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi passio de subiecto, per diffinitionem passionis: dum ostenditur Deum esse per seipsum; coniūctum omnibus, per diffinitionem eius quod est esse coniunctum per seipsum: quòd nihil aliud est quàm immediate immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est, de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa, seu fundamentum maioris extremitatis.

142 44 516 508

¶ Et sic patet quòd si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est a priori, scilicet a diffinitione passionis, vel a fundamento relationis. Si autem indistincte, sic est ab inferiori ad superius affirmatiue, & sic nunquam admittitur vitium.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex Sco. in 1. distin. 37. q. vnica. vbi vult, & quòd ista assumpta propositio, agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit, est falsa: & quòd illa Arist. mouens & motum oportet esse simul, est quasi per accidens: & quòd processus iste, ex his inferens Deum secundum seipsum esse præsentem omnibus, nōn valet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediate vbi non est*. ergo: antecedens probatur: quia Sol generat in visceribus terræ, mineram vel aliquod mistum: & proximum principium elicitiuum, talis generationis est subſtantia Solis. ergo. Quòd enim subſtantia Solis sit principium generationis subſtantialis illius misti. patet. Quòd autem sit proximum principium, probatur: quia antecedens quodcunque siue lumen, siue quodlibet aliud, non potest esse principium subſtantiæ. Præterea, agens naturale non posse agere in distans nisi præagat in præsens, oritur ex altero horum, scilicet aut ex concursu duarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius, nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius. exemplum primi, Sol non generat hoc nisi illuminet medium. exemplum secundi: generans non generat nisi alteret & disponat, &c. ergo agens non posse agere in distans quin agat in præsens, est propter istas conditiones. Igitur non est necessarium simpliciter. Quia potest dari agens, in quo neutra harum conditionum habet locum. Et hinc sequitur secundum, quia propter istas conditiones verificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia Deus est agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur: & propterea ex hoc quod immediate producit aliquid, non sequitur necessario. ergo secundum seipsum est præsens illi. Et confirmatur, inquit, hoc tertium dupliciter. Primo, quia si Deus esset in aliquo certo situ, posset immediate producere aliquid in quacunque distantia: quia esset omnipotens: ergo ex immediata productione non necessario infertur præsentia secundum essentiam. Secundo, quia posito priori, non necessario sequitur positio posterioris: sed præsentia Dei secundū potentiam est prior præsentia eius secundum subſtantiam. ergo posita illa, non est necesse poni istam. probat minor, quia prius natura, creatura terminat actum diuinæ potentiæ, quàm sit ei Deus præsens, vt patet in prima mundi productione.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd quia in his agentibus, quæ apud nos sunt, inuenitur duplex præsentia agentis ad passum: Altera situalis, qua vltima eorum sunt simul. Altera virtualis, qua operatio agentis attingit effectum seu passum, nullum attingendo medium, siue interſit aliquid, siue non: distincta est etiam in agentibus spiritualibus duplex præsentia. Altera secundum subſtantiam, qua ipsa subſtantia agentis definita, aut quasi definita est huic passo. Altera secundum virtutem, sicut in supradictis. Et propter hanc duplicem præsentiam laborauit tantum Scotus, imponens S. Tho. vtranque contradictionis partem: & quòd posuit primam præsentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum,

fundius omnibus ineſt, cum sit formale respectu omnium quæ in re sunt (vt ex supra dictis patet*). Vnde oportet quòd Deus sit in omnibus rebus & intime.

Q. 7. art.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Deus est supra omnia per excellentiam suæ naturæ, & tamen est in omnibus rebus, vt causans omnium esse, vt supra dictum est*.

*In corp. art.

AD SECVNDVM dicendū, quòd licet corporalia dicantur esse in aliquo sicut in continente, tamē spiritualia cōtinēt ea, in quibus sūt, sicut anima continet corpus. & c. vnde, & Deo est in rebus, sicut cōtinēs

69

men ipsa subſtantia est presens, ita subſtantia spiritualis immediata attinctione est præsens: ita quòd ipsa subſtantia est præsens & non operatio eius vt quod. Et sic istæ duæ præsentiæ in spiritualibus, non omnino duæ sunt, nec omnino vna, sed habent se medio modo, scilicet vt quo, & quod, & propterea diximus, quòd in litera quæ ex immediate attingere concludit præsentiam subſtantię, proceditur a diffinitione ad diffinitum, id est a ratione, ad id cuius est ratio.

¶ Ad rationes ergo Sco. sigillatim dicendo. Ad primam, negatur quòd Sol agat immediate in distans, falsumq; est ꝙ forma subſtantialis sit elicitiuum principium generationis mineræ. qm subſtantia nullius operationis est proximum & elicitiuum principium, vt in q. 77. ostendetur diffuse. Nec in conuenit accidens esse principium instrumentale generationis subſtantiæ. Instrumentum enim non est causa: sed causæ organum.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd propter neutram illarum causarum, conuenit agentibus naturalibus non posse agere in distans, nisi in propinquum præagat, sed est propter imperfectionem negatiue pertinentem ad virtutem actiuam inquantum limitata est, & ideo reseruatur hoc soli Deo: hanc rationem ex sensibus accepimus. Illas vero Sco. finxit: vnde Ari. 7. phys. inductiue ex sensibilibus probat mouens etiam intentionale, & motum oportere esse simul: vt patet ibi de obiectis sensuum.

¶ Et si quæratur, quæ vniuersalis ratio sit, quòd agens & immediatum patiens oportet esse simul, seu coniungi: Respondetur, ꝙ cum esse simul, seu coniungi, & immediate attingere non vniformiter se habeant, non potest eis vniformis ratio assignari. Iam enim dictum est, ꝙ præsentia subſtantiæ & presentia potentiæ immediate in quibusdam sunt omnino diuersę, in quibusdam autem coincidunt. Et propterea dicendum est, quòd vbi hæ presentię sunt omnino diuersæ, præsentia operationis infert presentiam potentiæ, ex limitatione agentis. Vbi autem sunt quasi idem, illatio tenet ex identitate illarum. Et propterea proficio illa: omne agens, &c. est vniuersaliter vera in omnibus agentibus: quamuis ex diuersis radicibus in diuersis: & ideo ex ipsa merito procedi potuit ad inferendam presentiam immensitatis diuinę in omnibus. Et per hoc patet nīsio ad vltimam confirmationem. Ad primam quidem negatur conditionalis, quoniam ex illo antecedente, sequitur & illud consequēs & eius contradictorium, ac per hoc neutrum sequitur. Si enim Deus esset in aliquo certo situ, ex eo quòd Deus omnipotens, sequitur quòd posset in quodcunque vbicunque: ex eo vero ꝙ incerto situ, sequitur quòd in nihil posset nisi mediante proximo; hoc enim spectat ad rationem limitati situaliter: & sic patet quòd sequitur vtraq; pars contradictionis, simul: & consequenter multa.

¶ Ad secundam vero dicitur: quòd licet verum sit prius non inferre necessario posterius, quando sunt omnino diuersa: attamen hę presentiæ non sunt omnino diuersæ, sed (vt dictum est) coincidunt in spiritualibus, vt ratio, & id cuius ratio: & propterea se habent aliquo modo vt prior & posterior.

¶ In responsione ad tertium, aduerte primo, quòd distantia in proposito est quadruplex: scilicet, situalis, naturalis, suppositalis, & virtualis. situalis patet. Naturalis vero est dissimilitudo naturæ. suppositalis autē mediatio suppositi. Virtualis demū

mediatio virtutis virtualiter. Propositio autem illa: agens quanto virtuosius, tanto potest agere in distantius, loquendo non de agente tali vel tali, sed absolute, de sola distantia naturæ, est vera simpliciter. De distantia enim situs, patet quòd est falsa: quia non omne agens habet situm etiam diffinitiue. De distantia quoque virtutis patet etiam: quia quanto agens est superius & consequêter virtuosius, tanto est ꝑpinquius virtuaſr, vt patet ex dictis. De distantia autē suppositi est ali quo modo vera: simpliciter autem, id est totaliter, falsa. Pōt si quidē dupliciter intelligi. Vno modo sic: agens quanto virtuosius, tanto potest in distantius suppositaliter, quo ad aliquid, & sic est verissima. Vnde Deus posset per infinita quodammodo suppositа media cooperantia, educere formam bouis de potentia vel materia, vel aliquid huiusmodi facere, quæ ipse non producit immediate, immediatione suppositi, sed virtutis tantum. Alio modo sic. Tanto potest indistantius suppositaliter secundum se totum, et sic propositio est falsissima: imo vt in litera dicitur, hoc ad maximam Dei potentiam spectat, vt nihil compati possit distans ſm se totum suppositaliter: quia in quolibet subsistēte, oportet aliquid esse productum ac cōseruatum continue a Deo immediate, immediatione ſsuppositi, vt dictum est. Et quia de ista distātia presens articulus loquit̄, ac de presentia illi opposita: ideo in litera absque alia distinctione negata est, & bene propositio illa intendens de distantiori ſm se totum, & non ſm aliquid sui. De distantia autem naturæ, cuius etiam litera meminit, propositio est simpliciter vera: qa quanto agens est virtuosius, tanto ex elōgatiori potentia potest facere sibi simile: adeo vt creator ex nullo modo simili producere possit, scilicet ex nulla potētia: quia ex nihilo.

¶ Aduerte secundo quòd in litera sit mētio de distantia superficiei, & de coniunctione virtuali penetrante & superante quodammodo distantiam suppositalem, & de immediatione sup positali: & ex hoc quòd non distantia suppositalis, sed coniunctio virtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem virtutis, infertur implicite. ergo non distantia, sed coniunctio agentis cum effectu, sequitur perfectionem agentis. & ex hoc infertur explicite: ergo ad maximā Dei virtutem pertinet vt nihil ā se distare suppositaliter possit secundum se totum, sed oporteat ipsum esse coniunctum suppositaliter omnibus, & est processus iste per locum a maiori, si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis, ipsa distantia non sequitur perfectionem agentis, sed potius coniunctio penetrans illam: ergo simpliciter ipsa distātia suppositalis non spectat ad perfectionem agentis, sed potius coniunctio. ergo posse agere in distantius secundum se totum suppositaliter, non sequitur perfectionem virtutis: sed potius coniunctum oportere esse omnibus, ad maximam virtutem spectat.

Super Quæstionis octauæ Articuli secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo: primo distinguit, secundo rñdet quæsito vnica cōclusione bimembri, iuxta propositam distinctionem. Distinctio est ista. esse in loco dupliciter: vt in re, & vt in loco, probatur, quia locus est res, & locus. Conclusio vero responsiua est, Deus est vtroque modo secūdum aliquid vbique. probatur quo ad primū modum. Deus dat esse, virtutem, & operationem omnibus rebus. ergo omnibus locis. Quo ad secundum vero. Deus dat esse oībus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodammodo vt replēs omnia loca.

¶ Circa hæc aduerte, ꝙ replere locum dupliciter dr̄. formaliter & effectiue. corpus locatum replet locum formaliter, Deus effectiue. Et ex hoc sequitur differentia in litera posita, ꝙ corpus replēs excludit alia: Deus aūt replēs nō, imo facit alia locari.

¶ Et propterea, in conclusione non absolute dicitur, quòd Deus est in loco vt in loco absolute: sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter: sed causaliter.

¶ Super quæstionis octauæ Articuli tertii.

TItulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶ In corpe duo. primo distinguit, secundo rñdet q̄sito ibi. sic ergo. Quo ad primū distinctio est ista. Deus est in aliquo dupliciter. s. effectiue, & obiectiue. Differunt quo ad propositum hi modi, quia primus est generalis, eo quod effectiue Deus est in omnibus. Secundus specialis, eo quòd obiectiue est tantum in creatura rationali. Et vocatur hic modus esse per gratiam, eo quòd ex gra habet creatura rationalis, quòd cognoscat ac diligat Deum actu vel habitu. Rursus modus generalis essendi, in omnibus, distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potētiā. Vt patet in Rege respectu loci, pprii, & loci, in pspectu suo, & regni sui: & inde applicando ad Deū.

¶ Aduerte hīc primo, quòd quāuis littera in principio corporis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus, scilicet effectiue vel obiectiue, postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiem, præsentiam, & potentiam, quoniam falsa esset subdiuisio: sed intēdit subdistinguere modum generalē, quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis, applicatq; ad Deū respectu omniū creatorū.

¶ Aduerte secūdo, quòd in litera nō solum applicantur declarati modi ad Deū, sed probatur quodā modo rectā esse interpretationem eorum, ex eo quod singuli contra singulos excellentium hominum errores ponuntur. Contra Manichæos namque, esse per potētiam, id est, quantitatis, non potest esse extra locum illum: quia quantitas locati cō mensuratur quantitati loci: vnde non est totalitas quantitatis, si non fit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo mō fit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidēs quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ: quia secundum perfectam rationem suæ speciei, inuenitur in qualibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quantitatem, quam habet per accidens, sic non est tota in qualibet parte superficiei. In substantijs autē incorporeis non est totalitas, nec ꝙ se, nec per accidens, nisi secundum perfectam rationem essentiæ. Et ideo, sicut anima est tota in qualibet parte corporis, ita Deus totus est in omnibus & singulis.

esse in omnibus immediate, immediatione virtutis. Ita quòd omnia agunt quicquid agunt virtute Dei. Cōtra Auer. vero esse per præsentiam penetratiuā omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediate immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum a Deo immediate.

¶ Quo ad secundū respondet quęsito affirmatiue. Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

¶ Circa singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, distinct. 37. Circa illum quidem modū specialē, dubiū est. tum quia Deus est obiectiue in non sanctis: & in quibusdā sanctis, puta infantibus non obiectiue. tum quia Augustinus dicit, Deum esse in sanctis, quia intensius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd iste modus, scilicet per gratiam, non distinguitur contra modum essendi Dei obiectiue: sed est pars eius a sacris doctoribus per gratiam nominatus: & ipsorum Deū esse obiectiue vt intellectum notitia patriente charitatem, ꝙ patet solis sanctis cōuenire, & etiam infantibus: quia habitum fidei & charitatis ex baptismo fortiuntur. Aug. autem & Magister, modum hunc non formaliter vt S. Tho. sed causaliter descripserunt. Ex hoc enim quod Deo deiformes facit rōnales creaturas, quod est intensius & plenius operari, consurgit Deum cognosci & charum haberi ab eis.

Contra modum per præsentiam arguit: quia cognitū est in cognoscente: & non econuerso. Ac per hoc, secūdum cognitionem non debet dici esse Deus esse in rebus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo. modus cognoscendi, & vis cognitionis. si attendatur modus, optime procedit obiectio: si vero vis cognitionis, sic est econuerso. qm̄ vis cognitionis cōsistit in penetratione omniū, vsq; ad intima quæque. vñ ad Hæbreos

40 1. dist. 37. q. 2. arti. 1. & 3. Et 3. cōtra. c. 68.

*Huius lib. tiaulus est: An omne quod ē, bonum sit, circa principium illius.

al. gratiæ.

Resp. Dm̄ ꝙ cū locus sit res quæ dā: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modū alia rū rerū, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocunq; modo, sicut accidentia loci sunt in loco. Vel per modum proprium loci, sicut locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundum aliquid Deus est in omni loco: quod est esse vbique. Primo quidem, sic est in omnibus rebus, vt dans eis esse, & virtutem & operationem: sic enim est in omni loco, vt dans ei esse, & virtutem locatiuam. Item locata sunt in loco inquantum replent locum: & Deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, inquantum nō compatitur secum aliud corpus:) sed per hoc, quòd Deus est in aliquo loco nō excluditur, quin alia sint ibi, imo ꝑ hoc replet oīa loca: ꝙ dat esse omnibus locatis, q̄ replēt oīa loca.

Ad primvm ergo dicendū, quòd[d] incorporalia non sunt in loco per contactum quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per contactum virtutis.

Ad secvndvm dicendum, quod indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in ꝑmanētibus, quia habet determinatū situ, nō pōt esse in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia hēt determinatū ordinē in motu vel actione, nō pōt esse in pluribus ptibus tpis. Aliud aūt indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc mō substātiæ incorporeæ, vt Deus, angelus & aīa dicunt esse indiuisibiles. Tale igit indiuisibile nō applicat ad continuū, sicut aliquid eius, sed in quātū cōtingit illud sua virtute: vñ secūdū quod virtus sua, se potest extendere ad vnum vel multa, ad paruum vel magnū, secundum hoc est in vno vel pluribus locis, & in loco paruo, vel magno.

Ad tertivm dicendum, ꝙ totū[d] dicitur respectu partium. Est aūt duplex pars. s. pars essentiæ, vt forma & materia dicunt partes cōpositi: & genus & differētia partes spēi. Et ēt pars quantitatis, in quā. s. diuiditur aliqua quantitas[e]. Quod ergo ē totū in aliquo loco totalitate

D. 94

376

D. fin

376

41 1. dist. 37. q. 1. art. 2. & in exposit.

Articvlvs II.

Vtrum Deus sit vbique.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nō sit vbique. Esse enim vbique, significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco non conuenit Deo: cui nō conuenit esse in loco, nam incorporalia, vt dicit Boet. in lib. de hebdo. *non sunt in loco. Ergo Deus non est vbique.

¶ 2 Præterea, Sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuisibile actionis vel motus, non potest esse in diuersis temporibus. ergo nec vnum indiuisibile in genere rerum permanentium potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo Deus non est in pluribus locis. Et ita non est vbique.

¶ 3 Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed Deus si est in aliquo loco, totus est ibi (non enim habet partes) ergo nihil eius est extra locum illum. Ergo Deus non est vbique.

Sed contra est, ꝙ dicitur Hierem. 23. Cœlum & terram ego impleo.

Articvlvs III.

Vtrum Deum sit ubique per essentiam, præsentiam, & potentiam.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd male assignētur modi existendi Deum in rebus, cum dicitur, quòd Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo: Deus autem non est essentialiter in rebus: non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ 2 Præterea, Hoc est esse præsentem alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est Deum esse per essentiam in rebus, scilicet non deesse alicui rei. ergo idē est esse Deum in omnibus per essentiam & præsentiam. Superfluum ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ 3 Præterea, Sicut Deus est principium omnium rerum per suam potentiam, ita per scientiam & voluntatem. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiam & voluntatem. Ergo nec per potentiam.

¶ 4 Præterea, Sicut gratia est quædam perfectio super addita substantiæ rei: ita multæ sunt aliæ perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdam per gratiam, videtur quòd secundum quamlibet perfectionē debeat accipi specialis modus essēdi Deum in rebus.

Sed contra est, quod Gregorius* dicit super Cantic. canticorū, quòd Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potētia, & substantia: tamen familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

Respondeo. Dicendum, ꝙ Deus dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectū operationis est in operante: quod proprium est in operationibus animæ, secundum quod cognitum est in cognoscente, & desideratum in desiderante. Hoc igitur secundo modo Deus specialiter est in rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illum actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infra patebit, * dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus vero alijs ab ipso creatis quomodo sit, considerandum est ex his, quæ in rebus humanis esse dicuntur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suam potentiam, licet non sit vbique presens. Per præsentiam vero suam dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt, sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicuntur esse præsentia alicui, qui tamen non est, secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum vero substantiam vel essētiam, dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur.

Fuerunt ergo aliqui, scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia, e visibilia vero & corporalia subiecta esse dicebant potestati principij contrarij. Contra hos ergo oportet dicere, quòd Deus sit in omnibus per potentiam suam.

Fuerunt vero alij, qui licet crederent omnia esse subiecta diuinæ po

Q. 12. art. 4

Homil. 8. in Ezech. paulo ante medium habetur hæc sententia.

136

Hæbreos quarto dicitur de Dei sermone. quem cõstat esse intellectus signum, quod pertingit vsq; ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoq; ac medullarum, cognitio numque & intẽtionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit, Deũ esse per præsentiam in omnibus. Quãuis etiã & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absolute: & aliud de notitia intuitiua, de qua hic est sermo. hic enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est, tendit. & propterea modum essendi per presentiã optime constituit: quãuis ex ratione notitiæ in communi cognoscens nõ tendat in cognitum.

39

artic. 1. huius quæst.

Contra modum pẽ essentiam instat: q̃a coincidit cum modo per pontentiam. Ad hoc dictum iam est:

arti. 1. huius quæst.

quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam vero immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad omnia. ista est respectu

in corp. ar.

omnium: sed, non quo ad oía: sed quo ad aliq̃d cuiusque, vt patet ex dictis.

Contra modum potentiæ instat: quia Rex non est vere in regno secundum potentiam, sed secundum apprehensionẽ executorum.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundum potentiam modo cõuenienti suæ potentiæ. Talis autẽ modus est media apprehensione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potentiam proportionaliter, id est, modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secundum rem in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus a doctrina alienos quis putet: q̃d est erroneũ in arte scien di.

17 18

42 dist. 37. q. 2. ar. 2. Et 3. cõt.

tentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum psona dicitur Iob. 22. Circa cardines cœli perambulat, nec nostra cõsiderat. Et cõtra hos oportuit dicere, q̃ sit in omnibus p̃ suã p̃sentiã.

Fuerunt uero alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse a Deo creata: sed quòd imediate creauit primas creaturas: & illę creauerunt alias. e Et contra hos oportet dicere, quòd sit in omnibus per essentiam. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantũ adest omnibus vt causa essendi, sicut dictum est.*

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam, quia substantia sua, adest omnibus, ut causa essendi, sicut dictum est.*

AD SECVNDVM dicendũ, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quòd tamen distat ab eo secundum suam substantiam, vt dictum est. * Et ideo oportuit duos modos poni. s. p essentiã, & p̃tiã.

AD TERTIVM dicendum, quòd de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum est in sciente, & volitum in uolente. Vnde secundum scientiam & uoluntatem magis res sunt in Deo, quàm Deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quod sit principium agendi in aliud. vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

AD QVARTVM dicendum, q̃ nulla alia p̃fectio superaddita substãtiæ, facit Deũ esse in aliquo, sicut obiectũ cognitũ & amatũ, nisi gratia: & ideo sola gratia facit singularem modũ essendi Deũ in rebus. Est aũt alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur, e tertia parte, quæst. 2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum esse ubique sit proprium Dei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ esse vbique non sit ꝓpriũ Dei. Vniuersale enim secundũ Philosophum* est vbiq; & semp, materia ẽt prima, cũ sit in omnibus corporibus, est vbiq;. Neutrũ aũt horum est Deus, vt ex præmissis patet. * Ergo esse ubique non est ꝓprium Dei.

¶ 2 Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum uniuersum est constitutum in numero, ut patet Sapiẽ. 2. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto uniuerso. et ita ubique.

G ¶ 3 Præterea, Totum uniuersum est quoddam totum corpus perfectũ, ut dicitur in primo* Cœl. & mun. Sed totum uniuersum est ubiq;: q̃a extra ipsum nullus locus est. Non ergo solus Deus est ubique.

¶ 4 Præterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipsum. Ergo esset ubique. Et sic, esse ubique non uidetur proprium Dei.

¶ 5 Præterea, Anima ut dicit Aug.* in 6. de trin. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. H Si ergo non esset in mundo, nisi unum solum animal, anima eius esset ubique. Et sic esse ubique, nõ est proprium Dei.

¶ 6 Præterea, Vt Aug.* dicit in epistola ad Volusianum, Anima ubi uidet, ibi sentit: & ubi sentit, ibi uiuit: & ubi uiuit, ibi est. Sed anima uidet quasi ubique: quia successiue uidet etiam totum cœlum. Ergo anima est ubique.

SED CONTRA est quod Ambro.* dicit in lib. de spiritu sancto: I Quis audeat creaturam dicere spiritum sanctum, qui in omnibus & ubique & semper est? quod utiq; diuinitatis est proprium.

RESPONDEO dicendum, q̃ esse ubique primo & per se est proprium Dei. Dico autem esse ubiq; primo, quod secundum se totum est ubique. si quid enim esset ubique secundum diuersas partes in diuersis locis existens, non esset primo ubiq;: quia quod conuenit alicui ratione partis suæ, non conuenit ei primo: sicut si homo est albus dentem, albdeo non conuenit primo homini: sed denti. Esse autem ubique per se dico id, cui nõ conuenit esse ubique per accidens, propter aliquam suppositionem factã: quia sic, granum milij esset ubique, supposito quòd nullum aliud corpus esset. Per se igitur conuenit esse ubique alicui, quando tale est q̃ qualibet positione facta, sequitur illud esse ubique. Et hoc proprie conuenit Deo: quia quocunque

¶ *Super quæstionis octauæ Articulum quartum.*

ca. 68 & cap. 17. qu. 1. arti. 2. * prim. tex. 43

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõ suæ quæsito affirmatiue sic. Esse vbique per se & primo, est proprium Deo, hæc posita, scilicet ly primo, & ly per se. Deinde probatur cõclusio. Deum oportet non secundum partem esse in omnibus locis quotcũque ponuntur. ergo

* Q. 3. arti. usque ad. cluſiue.

* Lib. 1. tex. tom. 2.

esse vbique primo & per se, est proprium Dei. antecedens ꝓbatur, quo ad secundam partem: q̃a nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis.

4 17 76 c 15 21

¶ Aduerte quod ratione claritatis materiæ, litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiue, scilicet quòd soli Deo cõueniat: sed sola exponens affirmatiua explicite probata, negatiua relicta est vt nota ex eodem medio. Nihil. n. aliud a Deo est quod oportet esse non secundũ partẽ in quotcũque locis, vt patet. Et propterea, hoc non solũ conuenit Deo: sed soli Deo: q̃d est esse ei ꝓ priũ.

* Lib. 6. de trin. ca. 6. procul a tom. 3.

* Epist. 3. quantus, principio, tom. 2.

Lib. 1. cap. prin. tom.

¶ Super.

¶ *Super quæstionis nonæ Articuli primi.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõ suæ quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis. ꝓbatur triplici ratione, & authoritate. primo sic, Deus est primum ens. ergo actus purus. ergo omnino immutabilis. antecedens probatum fuit in q. 2. Prima consequentia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secũda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. Secundo sic. Deus est omnino simplex. ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur, est aliqualiter compositum: quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum & quo ad aliquid non. Tertio sic. Deus est infinitus. ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda vero, quia omne quod mutatur ptingit ad aliq̃d, ad quod prius non pertingebat. authoritas est antiquorũ philosophorũ, qui quasi a veritate coacti, primum principium immobile fecerunt.

b 107

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ vniuersale & materia prima sunt quidẽ vbiq;: sed nõ secũdũ idẽ eẽ. c

AD SECVNDVM dicendum, q̃ numerus, cum sit accidens, non B est per se: sed per accidens in loco. Nec est totus in quolibet numeratorum: sed secundum partem, & sic non sequitur quòd sit primo & per se vbique.

AD TERTIVM dicendum, q̃ totum corpus vniuersi est vbique: sed non primo. quia non totum est in quolibet loco: sed secundũ suas partes. Nec iterum per se: quia si ponerentur aliqua alia loca, non esset in eis.

AD QVARTVM dicendum, C q̃ si esset corpus infinitũ, esset vbiq;: sed secundum suas partes.

AD QVINTVM dicendũ q̃ si esset vnũ solum animal, anima eius esset vbiq;, non primo quidem: sed per accidens.

AD SEXTVM dicendum, q̃ cum dicitur anima alicubi videre; põt intelligi dupliciter. Vno mõ secundũ quod hoc aduerbium alicubi, determinat actũ vidẽdi ex parte obiecti. Et sic verũ est q̃ dum cœlũ videt, in cœlo videt: & eadem rõne D in cœlo sentit: non tñ sequitur q̃ in cœlo viuat, vel sit: quia viuere & esse non important actum transeũtẽ in exterius obiectum. Alio modo potest intelligi secũdum quod aduerbium determinat actum videntis, secundum quod exit a vidente. Et sic verũ est, quòd anima vbi sentit & videt, ibi est & viuit secundum istum modum loquẽdi, & ita non sequitur quòd sit vbique.

QVAESTIO IX.

De Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER cõsiderãdũ est de immutabilitate, & æternitate diuina, q̃ immutabilitatẽ consequitur.

¶ Circa immutabilitatem vero quæruntur duo.

¶ Primo, vtrũ Deus sit omnino immutabilis.

¶ Secundo, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus sit omnino immutabilis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut Aug.* 8. super Genes. ad literam: Spiritus creator mouet se, nec per tẽpus, nec per locum. ergo Deus est aliquo modo mutabilis. 43

1. dist. 8. q. 3. ar. 1. Et opus. 3. c. 4.

* Lib. 8. super Gen. c. 20. in fine. tom. 3.

¶ 2 Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapientia, q̃ est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapiẽtia. ergo Deus est mobilis.

¶ 3 Præterea, Appropinquari & elõgari, motum significant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in scriptura Iaco. 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

SED CONTRA est q̃ dicitur Malach. 3. Ego Deus & non mutor.

RESPONDEO. dicendum, q̃ ex præmissis,* ostenditur Deum esse omnino immutabilem.

Q. 2. art. 3.

Primo quidẽ: quia supra ostensum est,* esse aliquod primum ens, quod Deum dicimus: & q̃ hmõi primũ ens oportet esse purum d actum absq; permistione alicuius potentiæ, eo q̃ potentia simpliciter est posterior actu. e Omne autem, quod quocũq; modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, q̃ impossibile C est Deum aliquo modo mutari.

Q. 2. art. 3.

D. 467.

20

Secundo, quia omne quod mouetur quantũ ad aliquid manet, & quãtũ ad aliquid transit: sicut quod mouet de albedine in nigridinem, manet secundum substantiã, & sic in omni eo quod mouet, attẽditur aliqua compositio. Ostensum est autẽ supra,* q̃ in Deo nulla est compositio: sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, q̃ Deus moueri non potest.

Q. 3. art. 7.

Tertio, quia omne, quod mouet, motu suo aliquid acquirit & ptingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus aũt, cũ sit infinitus comprehẽdẽs in se omnem plenitudinem pfectionis totius esse, e non põt aliquid acquirere, nec extẽdere se ī aliquid, ad quod prius nõ ptingebat. Vnde nullo mõ sibi competit motus. Et inde est q̃ quidam antiquorum, quasi ab ipsa veritate coacti, posuerũt primũ principium esse immobile. 23

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Aug.* ibi loquitur secũdũ modũ, quo Plato dicebat primũ mouẽs mouere seipsum: e omnem operationẽ nominans motũ: secũdũ quod ẽt ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicunt. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerunt quòd Deus mouet seipsum, nõ aũt secũdũ q̃ motus & mutatio est existentis in potẽtia: vt nũc loquimur de mutatione & motu.

Loco citato in arg. III

AD SECVNDVM dicẽdũ, q̃ sapiẽtia dicit mobilis esse similitudinarie: secũdũ quod suã similitudinem diffundit vsq; ad vltima rerũ: nihil. n. esse põt, q̃ nõ ꝓcedat a diuina sapiẽtia p quãdã imitationẽ, sicut a primo principio effectiuo & formali, ꝓut ẽt artificiata ꝓcedunt a sapiẽtia artificis. Sic igit inquãtum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim ꝓcedit a supremis, q̃ magis participant de eius similitudine vsq; ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dion.* ca. 1. cœl. hierarch. dicens, quòd omnis ꝓcessus diuinæ manifestationis, venit ad nos a patre luminum moto.

Ca. 1. in prin cipio.

AD TERTIVM dicendum, q̃ huiusmodi dicũtur

¶ Super Quaestionis nonae Artic. secundum.

IN titulo, proprium sumitur, vt distinguitur contra commune: immutabile, sumitur negatiue, vt negat omne mutabilitatis genus.

¶ In corpore articuli vna est conclusio resp̃siua quęsito affirmatiue. Solus Deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cum sit exclusiua, habet exponẽtem affirmatiuam, Deꝰ est omnino immutabilis, probatã in præcedente articulo: & negatiuam, nihil aliud a Deo est omnino immutabile, cui æquialet vniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud a Deo est aliquo modo mutabile. Et propterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probat primo. Deinde epilogando colligitur probatio totius exclusiuæ respõsiue quæsito. probatio autẽ illius vniuersalis affirmatiuæ fit dupliciter. Primo quo ad vnam communem speciem mutationis, secundo quo ad singulas vniuersi partes secũdum diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potentiã in altero sic: omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo, scilicet Antecedens patet. consequentia probatur. quia ex simplici voluntate Dei pendet creatio & conseruatio. Secundo quòd omnis creatura est mutabilis per potentiam in se, vel secundum esse substantiale & accidentale, vel secundum esse accidentale, puta locum, vel secundum malum & bonum, & applicationem ad diuersa. Probatur. in omni creatura est aliquid potens stare cum priuatione esse substantialis vel localis, vel boni, & contactus virtutis huius: ergo. antecedens patet distinguendo tres vniuersi partes. Sphæram elementorum cum mistis: corpora cælestia, & substantias spirituales. consequentia probatur: quia omnis mutatio secundum potentiam in se est ex possibili esse cum vtroque oppositorum successiue.

¶ Circa ea quæ hîc dicuntur aduerte primo, quòd cum in litera distinguitur potentia passiua in potentiam ad esse, & ad consecutionem finis, non distinguitur consecutio finis contra esse in communi, ac si nullum poneret esse: sed contra esse absolute, quod est esse substantiale, vt dicitur 7. Meta. vel contra esse, vt est proprius effectus actus primi. Consecutio namque finis in actu secundo consistit. Aduerte secundo, quòd in litera ad perfectionem doctrinæ non solum ponuntur ea, quæ ad conclusionem spectant directe, quæ scilicet mutabilitatem omnis creaturæ pandunt, sed etiam ea, quæ ad immutabilitatem aliquam earum spectant. Et quoniam de his inferius ex proposito erit sermo, in locis propriis, cum de angelis ac cælestibus tractabitur, nunc pertranseundum est. De aliis autem mutabilitatem concernentibus modo tractandum est.

44
1. q6. 14. art. 15. & q. 15. art. 7. & 1. dist. 8. q. 3. art. 1. & 2. Et di. 19. q. 5. art. 3. Et 1. cont. cap. 13. 14. & 15. Et opus. 3. ca. 4. 16. 17. 124. & 222. *2. metaph. textu 12. tom. 3.

tur de Deo in scripturis metaphorice. Sicut enim dicitur Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deꝰ appropinquare ad nos vel recedere a nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

Vtrũ esse immutabile sit Dei propriũ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ esse immutabile non sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Metaphy.* quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ, non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ 2 Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturę iam peruenerunt ad vltimũ finẽ, sicut omnes beati. Ergo aliquę creaturę sunt ímobiles.

¶ 3 Præterea, Omne quod est mutabile, est variabile: sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in lib. Sex principiorum, * q̃ forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

Cap. de forma in princ. tom. 1.

De nat. boni. ca. 1. tom. 6.

SED CONTRA est, quod dicit Aug.* in lib. de natura boni: Solus Deꝰ imutabilis est: q̃ autẽ fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt,

RESPONDEO. Dicendum, q̃ solus Deus est omnino immutabilis, omnis autem creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo p potentiam, quæ in ipso est. Alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequã essent, non erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cum nullum creatum sit æternum: sed per solam potentiam diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quod res in esse producit; ita ex voluntate eius dependet quod res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quam semper eis esse dando: vnde si suã actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur, vt patet per Augustinum.* super Genes. ad literam. Sicut igitur in potentia creatoris fuit, vt res essent antequam essent in seipsis, ita in potẽtia creatoris est, post quam sunt in seipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiam, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles inquantum ab ipso ex nihilo potuerunt produci in esse, & de esse possunt reduci in non esse. Si autem dicatur aliquid mutabile p potentiam in ipso existentem, sic etiã aliquo mõ omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. dico autem potentiam passiuã

Li. 4. cant. ca prin. tex. 3.

rentiæ entis veri, sumuntur logice: & consistunt in sola habitudine terminorum, vt patet. Vt autem sunt differentiæ entis per se, quod significat substantiam, quantitatem, &c. vt dicitur quinto, & sexto Metaphysi. sic sunt conditiones substãtiales rerum intrinsece ipsis rebus, vt decimo Metaphysi. textu vltimo dicitur de corruptibili & incorruptibili. Aliud est ergo loqui de necessario & possibili, vt sunt differentiæ reales: & aliud vt sunt differentiæ habitudinis terminorum: quoniam hoc modo abstrahunt a potentia in se, vel in alio: imo ab omni potentia proprie dicta, quoniam inueniuntur in mathematicis secundum nullam vere potentiam, vt dicitur in quinto Metaphysi. capite de potentia, & in conclusione eiusdem in principio. Illo vero modo attenditur secundum intrinseca rerum. Vnde distinguatur tam necessarium quàm possibile, in reale & logicum, nec fiat confusio. Secundum est quòd potentia in re existens ad non esse, a qua res possibilis dicitur, non potest, etiam si fingendi licentia detur, aliter poni quàm secundario: quia scilicet est in re potentia ad aliud esse incompossibile huic esse: quoniam, nulla potentia nullusque appetitus respicit primo non esse, vt dicitur primo Ethicorum. vnde oportet vt res carens potentia ad aliud esse incompossibile huic, careat etiam potentia ad non esse. Et cum constet quod potentia realis ad aliud esse remaneat & perficiatur in aduentu illius, consequẽs necessario est, vt omne, in quo est potẽtia ad nõ esse, habeat vel

sit aliquid potens remanere cum priuatione eius esse, quod actu habet: & ideo in litera optime dicitur: quòd possibile per potentiam in se, oportet esse istiusmodi: intendens de possibili reali. Et per oppositum, necessarium reale quod æquialet immutabili, est quod caret tali potentia. Et hinc sequitur quòd aliquid est possibile logicum, quod tamen est necessarium reale. Possibile quidem logice, quia neutra pars contradictionis de secundo adiacente, implicat contradictionem: puta, nec ista, cælum est: nec, ista, cælum non est. necessariũ uero reale: quia in eo non est potentia ad aliud esse, ac per hoc, nec ad priuationem esse quod habet. Et quoniam supponimus quòd quicquid non implicat contradictionem, est possibile, non solum logice, sed potentia reali omnipotentis Dei: ideo possibile logicum uocari potest etiam possibile reale, extrinsece tamen, quia per potentiam in alio. Et propterea in litera, vbi de Deo agitur & rebus, possibile per potentiam in alio dictum est. Tertium est, quòd commune est omni rei diuersæ a Deo, habere non hanc conditionem affirmatiuam proprie loquendo, scilicet ex se nõ esse: sed habere hanc negatiuam, scilicet non ex se esse: quia ab alio pendet, non solum in fieri, sed in conseruari: quemadmodũ aër non ex se est illuminatus. Et propter hanc conditionẽ dicit, quod creaturę sunt ex se nihil, & ex originis natura defectibiles sũt: & quòd possunt nõ esse, & multa alia quæ omnia ad prædictum sensum sunt reducenda, quoniam dependentia ab alio in fieri & conseruari tantum ponunt, non potentiam in creatura ad oppositum. His igitur præmissis, iam patet responsio ad omnia. Potest enim Sãct. Tho. hîc & in secundo cõtra Gen. c. 30. & 55. & in q. de potentia. q. 5. art. 3. & ubique, angelos & corpora cælestia entia necessaria realia, possibilia tamen logice, & per potentiam in alio; & solum Deum omnimodo necessarium. Nec hoc repugnat Philosophiæ, aut fidei Non philosophiæ quidem, ut iam patet. Nec etiam Philosophis: quoniam æquiuocant de possibili & necessario, ut facile patet inducendo. Dicere autem quòd repugnat fidei, summæ est ignorantiæ:

49
42

367

265
367

D. 122. * Ca. 4. de dino. parum a principio.

Lib. 2. cap. 3. & 4.

Q. 8. art. 2.

tia ad mutationem: vel secundum esse substantiale; sicut corpora corruptibilia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cœlestia: vel secũdum ordinem ad finem & applicationem virtutis ad diuersa, sicut in angelis: e & vniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiam creantis, in cuius d potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est, omnino immutabilem esse.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali. n. motu philosophi tractauerũt.

AD SECVNDVM dicẽdum, quòd angeli boni supra immutabilitatem essendi, quæ competit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

AD TERTIVM dicendum, quòd formę dicuntur inuariabiles, quia non possunt esse subiectũ variationis: subijciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, q̃ secundum q̃ sunt, sic variantur. non enim dicuntur entia quasi sint subiectũ essẽdi: sed qa eis aliqd est. e

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO X.

De Dei Aeternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, quid sit æternitas.

¶ Secundo, vtrum Deus sit æternꝰ.

¶ Tertio, vtrum esse æternum sit p prium Dei.

¶ Quarto, vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore.

¶ Quinto, de differẽtia æui, & tpis.

¶ Sexto, vtrum sit vnum æuum tãtũ, sicut est vnũ tps & vna æternitas.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum conuenienter diffiniatur æternitas, quod est interminabilis uitæ tota simul & perfecta possessio.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, q̃ non sit cõueniẽs

49
42

¶ Super quaestionis decimae Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor. primo, modus inuestigandi diuinam æternitatem. secundo prosequitur illum, quo ad partículas positas in diffinitione intrinsece. ibi, Cum enim. tertio quo ad particulas positas in diffinitione vt additum: ibi, Item ea dicuntur. quarto, applicãdo ad propositum omnia, respondetur quæsito affirmatiue, ibidem, sic igitur.

¶ Quo ad primum æternitas cognoscenda est per tempus, probatur; quia se habet ad ipsum vt simplex ad compositũ. Aeternitas enim, vt patebit, est vnitas, tempus uero numerus. Illa absque successione, hoc prioris & posterioris, &c. Constat autem, q̃ numerus cõpositus est respectu vnitatis. & similiter prius & posterius componunt respectu eius quod stat absque his differentiis.

49
333

D. 896.

¶ Quo ad secundũ ratio æternitatis cõsistit in apprehensione vniformitatis eiꝰ, quod est omnino extra motum. Declaratur. ratio temporis consistit in numeratione prioris. & posterioris in motu. ergo, pbatur cõsequẽtia: quia ꝓportionaliter se habent, sicut tempus ad successiõ partis post partẽ in motu, ita æternitas ad rẽ caretẽ his. Aduerte hîc, q̃ hæc propo-

5
89

45
1. dist. 8. q. 2. art. 1. & dist.

propositio in litera posita, scilicet ratio æternitatis consistit in apprehensione vniformitatis: potest dupliciter exponi quo ad ly in apprehensione. Vno modo, q̃ significet illam consistere in apprehendi seu cognosci: ita q̃ æternitas sit completiue ab anima, sicut de tempore dicitur. Et sic, iudicio meo, non intelligitur, eo q̃ vnitas vniformitatis perẽnis actu est absque actu animæ: nõ minus quàm vnitas essentiæ diuinę. Alio modo quòd significet idem quod in conceptione obiectiua, qua frequenti vsu vocamus rationem: ac si dixisset, ratio æternitatis consistit in apprehensione, id est in ratione vniformitatis. Et hic est sensus intentus. Sed tamen adhuc potest dupliciter exponi: quoniam potest interpretari formaliter, vel materialiter: formaliter quidem, ita vt ratio æternitatis sit ipsa vniformitas. Materialiter vero, vt sit vnitas vniformitatis. Et quãuis quidam materialiter hanc literam interpretandam putẽt propter verba S. Tho. in primo sententiarum, distinctione 19. quæst. 2. artic. 1. vbi dicit, quòd sicut prius & posterius motus, vt numerata constituunt tempus, ita permanentia actus vt vnitate, vt habet rationem mensuræ, est æternitas: & ex hoc solutas putent omnes obiectiones Aureoli recitatas in 9. distin. 1. a Capreolo: quia procedunt contra hoc dictum formaliter, & non materialiter intellectũ, Ego tamen formaliter hunc textu sicut & cæteros intelligo, motus ea ratione: quia nihil cogit ad materialem sensum. semper enim formalis intellectus reliquis præponitur, si saluari æque potest. Scito igitur, quòd cum vniformitas sit species vnitatis, dicit enim vnitatem contractam ad formam. Rem enim vniformem synonyme dicimus rem vniformę. Addere vnitatem ad vniformitatem est nugatio: sicut addere animal homini: vnde in primo sententiarum non dicitur quòd vniformitas actus vt vna: sed permanentia actus vt vna. Ac per hoc dicere æternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt: nisi quia specialius, perfectius, atque melius dicitur vniformitas, sicut vniuersaliter melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotum. Et propterea merito in hac litera postremo edita, melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione vniformitatis, vt vniformitas rationem mensuræ habet. Patet autem hanc esse mentem litteræ, ex eo quòd expresse app rehensio, id est ratio vniformitatis, proportionaliter apponitur contra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facile soluuntur. consistunt enim in his duobus punctis.

¶ Primum est, vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quòd mensuratur æternitate. ergo non est formaliter æternitas: tenet consequentia, quia aliud attributum est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatem. ergo.

¶ Secundum est, tempus non est formaliter difformitas motus, 19. q. a. art. 1. & po. q. 3. ar. 14. 1. o. *lib. 3. prosa. 2. circa prin.

diffinitio æternitatis, quam Boe.* ponit. 3. de consol. dicens, q̃ æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile. n. negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum q̃ sunt deficientia: quod æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni intermi nabile.

¶ 2 Præterea. Aeternitas durationem quãdã significat: duratio autẽ magis respicit esse q̃ vitã. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita: sed magis esse.

¶ 3 Præterea. Totum dicit quod habet partes. Hoc autẽ ærernitati non conuenit, cum sit simplex. Ergo inconuenienter dicitur tota.

¶ 4 Præterea. Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur. n. Micheæ 5. Egressus eius ab initio a diebus æterninatis. & ad Rom. 16. ca. Secundum reuelationem mysterij tẽporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

¶ 5 Præterea. Totũ & perfectũ sunt idẽ. Posito igit q̃ sit tota, supflue additur quòd sit perfecta.

¶ 6 Præterea. Possessio ad durationẽ nõ ptinet. ęternitas autẽ q̃dã duratio est. Ergo æternitas nõ est possessio.

RESPONDEO. dicendum, q̃ sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem ęternitatis oportet nos venire per tempus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cum enim in quolibet motu sit successio, & vna pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu, apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio tẽporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item. ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto physico.* & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod vero est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primo ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: vt terminus ad vtrunque referatur. Secundo per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

4. Physi. tex 120. tota.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri, sicut punctus est cuius pars non est[c]: quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum, sed quia intellectus noster, qui primo apprehendit compositum vniformem dicimus: sed non de tali est hic sermo: sed de vniformitate, vt mensura est immutabilitatis. Ad secundum vero negatur sequela: quoniam difformitas motus & vniformitas immobilis, non proportionaliter se habent ad rationem temporis & æternitatis: quia ad rationem æternitatis sat est vnitas formæ immutabilitas. Ad rationem vero temporis, non sat est diuersitas formæ motus: sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris a posteriore, vt sic: & ideo cum difformitas motus non dicat nisi diuersam formam motus, non ponit numerum talis formæ motus secundum prioritatem & posterioritatem, & consequenter non sufficit ad temporis rationem. vniformitas autem rei immobilis, quia ponit vnitatẽ oĩs formæ, id est conditionis rei immutabilis, omnia complectitur constituentia æternitatem formaliter.

¶ Quo ad tertium. Res omnino immutabilis caret principio & fine. Probatur: quia caret successione. declaratur: quia mensuratum tempore habet principium & finem in tempore, ex eo quod omne momentum habet principium & finem.

¶ Aduerte hic breuiter, quia hæc ex 4. Phys. sumpta sunt, quòd directe sermo præsens est de priucipio & fine durationis, excepta vltima propositione, in qua probatur mensuratum tempore, habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Non enim loquitur de terminis durationis subiecti, cum possit mobile, puta cœlum poni æternum: sed de terminis magnitudinis subiecti. Et intendit quòd quia omne mobile, ab aliquo ergo æteruitas non est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hęc fiquidem respondetur ostendendo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatem. res enim, vt in præmissa patuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationẽ potentiæ quomodolibet ad aliter se habere, & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis, & consequenter oĩs numeri prioris & posterioris: hoc autem adiuncta ratione mẽsuræ est esse vniforme. vniformitas enim nihil aliud quàm vnum cui primo ratio mẽsuræ cõuenit: vt dicitur 10. Metaphy. in forma vniuersalissime accipiendo formam ponit. Et ꝓpterea vniformitatis noíe, vtimur etiam in motu, sicut etiã vnitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd vniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est .n. vniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamen arguẽs vtitur vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum cõtra Aristotelis doctrinam 4. Metaphysi. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quòd vniformitas sit formaliter immutabilitas, imo est vt eius passio: & similiter negatur quòd sit quod mẽsuratur, imo est mensura. Ad ꝓbationem vero dicitur, quòd varietati motus opponit vniformitas non absolute: sed motus eo modo, quo primũ motum vniformem dicimus: sed non de tali est hic sermo: sed de vniformitate, vt mensura est immutabilitatis. Ad secundum vero negatur sequela: quoniam difformitas motus & vniformitas immobilis, non proportionaliter se habent ad rationem temporis & æternitatis: quia ad rationem æternitatis sat est vnitas formæ immutabilitas. Ad rationem vero temporis, non sat est diuersitas formæ motus: sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris a posteriore, vt sic: & ideo cum difformitas motus non dicat nisi diuersam formam motus, non ponit numerum talis formæ motus secundum prioritatem & posterioritatem, & consequenter non sufficit ad temporis rationem. vniformitas autem rei immobilis, quia ponit vnitatẽ oĩs formæ, id est conditionis rei immutabilis, omnia complectitur constituentia æternitatem formaliter.

¶ Aduerte hic breuiter, quia hæc ex 4. Phys. sumpta sunt, quòd directe sermo præsens est de priucipio & fine durationis, excepta vltima propositione, in qua probatur mensuratum tempore, habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Non enim loquitur de terminis durationis subiecti, cum possit mobile, puta cœlum poni æternum: sed de terminis magnitudinis subiecti. Et intendit quòd quia omne mobile, ab aliquo

quo in se termino incipit moueri, & vsque ad alium in se termi num mouetur. ideo omne mensuratum tempore, habet principium & finem durationis. Et est optima ratio a priori; eo quòd prius & posterius in motu & tempore, ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatii sunt, vt patet in 4. & 6. physic.

Alium autem dixi terminum, a quo & ad quem, siue formaliter & materialiter vt in motu recto, siue formaliter tantum, vt in motu circulari. Nec obstat si cælum ponatur sẽper ab æterno motum: quia vt in secundo cæli dicitur, sat est quòd incepерit virtualiter, id est habet in se, vnde si incepisset inchoatus esset eius motus, puta punctum arietis.

¶ Quo ad quartum conclusio respõsiua elicitiue ponitur affirmatiue, scilicet diffinitio illa est conueniens. Probatur: quia notificat æternitatem ex duobus, scilicet, ex proprio mensurato in ly interminabilis vitæ, & ex propria quidditate, in ly tota simul existens.

¶ Aduerte hic, q̃d quia diffinitio processu cõpositiuo inuestigatur ministrãte diuisione, idcirco in litera distinxit, ex parte mensuræ mensurãm durationis in mensuram ꝑ modum numeri succestiui, & per modum vnitatis immobilis, & exclusa prima, q̃a tempus est, secundam intulit. ex parte vero mensurati distinxit mensuratum in terminatum principio & fine & in interminatum vtrinque. & excluso primo, quia temporale est, intulit secundum. Cumque hæc in æternitatis diffinitione adducta ponantur, conueniens concluſa est. Nec officit quòd omissum est ly perfecta. Tum quia implicite tactum est, ponendo vniformi tatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cum non sit extra motum. Tum quia in respõsione ad quintum erat hoc explicandum.

III D. 742.

D. 572.

46 2. dis. 2. q. 1. art. 1. c. Et 1. cont. ca. 15. Et po. q. 3. ar. 17. 23. & opu. 3. c. 5. 6. 7. & 8.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito affirmatiue. Deus est maxime æternus. probatur. Deus est maxime immutabilis: ergo est maxime æternus. probatur sequela: quia æternitas consequitur immutabilitatem, sicut tempus motum. Secundo assignatur modus, quo est æternus: ponendo aliam conclusionem, scilicet: Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quòd non est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit claudere in se quandam singularem Dei excellentiam. Secundo probat. Tertio declarat. Cum enim æternitas species sit durationis, dicendo quod Deus est sua æternitas, dicitur quoque, quòd est sua duratio, hoc autẽ, ideſt rem esse suam durationem, singulare est in Deo: nulli siquidem alteri conuenire in litera dicitur. Probatur dein de simul & conclusio & singularitas inclusa in ea. Deus est suũ esse vniforme: & nihil aliud a Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremo a simili: quia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas.

¶ Circa vim ac sensum probationis secundæ conclusionis aduerte, quod res hic sumitur pro re subsistente: cuius tantum est esse proprie loquendo. Ita quod, non intendit litera q̃ omnis res alia a Deo distinguatur a sua duratione, cum tempus non distinguatur ab ipsa: sed intendit q̃ nulla res quæ est q̃d est, & quòd durat est sua duratio. Vis autem rationis consistit in hoc, quòd cum res esse & duratio, ordine quodam se habeant: quoniã duratio non ineſt rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratione sui essẽ: quia namq; reti net esse, durat res omnis, & non ob aliud. cum inquam ita sit, consequens est quòd si alterum extremorum non est idem medio, quòd nec sit idem reliquo extremo. Magis. n. distant extrema inter se, quàm a medio. Res autem durans alia a Deo, quæ est vnum extremũ, non est idem quod suum esse, vt suppo nimus. ergo nec est idem quod sua duratio: quæ extremum alterum est.

* Li. 5. de consolat. ex prosa vlt.
* Quæst. 23.
* Propositi. 2. inter opera Aristo. tom. 3.
Art. præced.
In fine symbolo de confessione fidei.
Art. præced. 43

¶ Circa eandem ꝓbationem dubiũ ex Aureolo apud Capreolum in nona di stin. primi occurrit, impugnat siquidem id, quod implicite dicitur, quod æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri cõparata est maior, minor, aut æqualis. æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior secluso post vel ante plus durare: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter respõderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quòd durationem ma iorem includere prius & post in se, contingit dupliciter. vno modo formaliter. alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole. & quòd ęternitas est maior cæteris, & verificatur de ea durare prius vel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo, potest respõderi negando maiorem proprie loquendo: quoniam comparatio proprie non fit nisi in vnius rationis rebus. Aeternitas autem est duratio alterius omnino rationis a tempore. Et hoc secundum se loquendo: quãuis concepta vt coëxistens tempori cõparetur etiam a viris illustribus.

¶ In respõsione ad primum, aduerte duo. Primum est, q̃ sicut punctum motum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: Et propterea non est causa lineæ in esse reali: sed est causa eius in esse cognito: quia facit cognitionem illius in nobis, ita nunc stans dicitur causare æternitatem non in esse reali: sed in esse cognito. quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen concipimus & dicimus punctum motum, id est, si moueretur, causare lineam: ita dato quòd impossibile

A

B

C

D

E

sibile sit nunc stare: attamen optime dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quòd hinc patet quàm vanus contra nos fuerit labor rationum. Aure. vbi supra ad impugnandum hoc dictum Boetii & Sancti Thomæ, quia nũc non potest concipi, vt stans: & ad remouendum nũc a Deo, æquiuocat namque de nunc: imo suppo nit non dari nisi nũc temporis: cum tamen nunc æternitatis sit alterius rationis a nunc temporis, Et rursus, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret, æternitatem cõstitueret: sicut punctus si moueretur, lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere. Ex his enim facillime soluuntur.

Loco citato in arg.

Eadem proposit. 2. circa fin. com. 2.

Primo lib. de cælo tex. 100. tom. 2.

¶ *Super quæstionis decimæ Articulum tertium.*

IN titulo propriũ distinguitur contra commune.

¶ In corpore duæ cõclusiones. Prima est, æternitas vere & ꝓprie est in solo Deo, Probatur. Solus Deꝰ est omnino immutabilis. ergo solus Deꝰ est vere, & proprie æternus. tenet sequela: qa æternitas immutabilitatem consequitur, Secunda est: æternitas participatiue inuenitur in aliis. probatur. Immutabilitas participatur quadrupliciter ab aliis. ergo æternitas. tenet sequela: quia inquantum ali qua sunt immutabilia, intantum sunt æterna. antecedens declaratur secũdum quatuor gradus immutabilitatis. Primꝰ est secundum diuturnitatem: & in hoc sunt corruptibilia: sed longæua valde: vt montes & colles. Secundus est secundum perpetuitatem secundum totum. & in hoc sunt elementa corruptibilia secũdum partes, & non secũdum totũ: quãsibile sit nunc stare: attamen optime dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quòd hinc patet quàm vanus contra nos fuerit labor rationum. Aure. vbi supra ad impugnandum hoc dictum Boetii & Sancti Thomæ, quia nũc non potest concipi, vt stans: & ad remouendum nũc a Deo, æquiuocat namque de nunc: imo suppo nit non dari nisi nũc temporis: cum tamen nunc æternitatis sit alterius rationis a nunc temporis, Et rursus, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret, æternitatem cõstitueret: sicut punctus si moueretur, lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere. Ex his enim facillime soluuntur.

47
1. dist. 8. q. 2. art. 2. & dist. 19. q. 1. ar. 1. Et 4. dist. 49. q. 1. ar. 2. q. 3. & 1. cont. ca. 15. & causis. l. 2.

Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eo quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis inquantum apprehẽdimus nunc stans. Quòd autem dicit Augst.* quòd Deus est author æternitatis, intelligitur de æternitate participata. Eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam immutabilitatem.

Et per hoc patet solutio ad secundum. Nam Deus dicitur esse ante æternitatẽ, ꝓut participatur a substantiis immateriaribus. Vnde & ibidem * dicitur, quòd intelligentia parificatur æternitati. Quod dicitur in Exod. Dominus regn. in ætern. & vltra. sciendum quòd æternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia translatio. Sic igitur dicitur ꝙ regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque seculum, id est vltra quacunque durationem datam, Nihil est enim aliud seculum quàm periodus cuiuslibet rei, vt dicitur in libro 1. de cœlo.* Vel dicitur etiam vltra æternũ regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (vt motus cæli secundũ quosdã Philosophos) tñ Deus vltra regnat: inquantum eius regnũ est totum simul.

AD III. dicendum, quòd æternitæ non est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus; quasi sit aliquo modo mensuratus: sed accipitur ibi ratio mensuræ secundum apprehensionem nostram tantum.

AD IIII. dicendum, quòd verba diuersorum temporum attribuuntur Deo inquantum eius æternitas omnia tempora includit:[e] nõ ꝙ ipse varietur per præsens, præteritum, & futurum.

ARTICVLVS TERTIVS.

Vtrum esse æternum sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur, ꝙ esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur. n. Dan. 12. ꝙ qui ad iustitiam eruditi plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Non autem essent plures æternitates; si solus Deus esset æternus. non igitur solus Deus est æternus.

¶ 2 Præt. Matt. 25. dicitur: Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

¶ 3 Præte. Omne necessarium est æternum. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis, & omnes propositiones demonstratiuæ. ergo nõ solus Deus est æternus.

SED CONTRA est quod dicit Aug.* lib. de fide ad Petrũ. c. 6. Deꝰ est qui exordiũ nõ habet: quicquid aũt exordium habet, non est æternum: solus ergo est æternus.

RESPONDEO. dicendum, ꝙ æternitas vere & ꝓprie in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur: vt ex dictis patet.* Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superius ostensum.* Secundum tñ ꝙ aliqua ab ipso immutabilitatẽ percipiunt, secundum hoc aliqua eius æternitatem participant.[c] Quædam ergo quantum ad hoc immutabilitatem fortiuntur a Deo, ꝙ nunquã esse desinunt: & secundum hoc dicitur Eccle. 1. de terra, ꝙ in æternum stat: & sic æternitas angelis attribui põt, secundum illud Psal. Illuminãs tu mirabiliter a montibus æternis. Quæ data etiam æterna in scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis: licet corruptibilia sint. sicut in Psal. dicuntur montes æterni. & Deut. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundũ operationem: sicut angeli & beati, qui verbo fruntur: quia quantum ad illam uisionem uerbi non sunt in sanctis uolubiles cogitationes, ut dicit Aug.* 15. de trinit. Vnde & uidentes Deum dicunt habere uitã ęternã: secundũ illud Ioan. 17. Hæc est uita æterna, ut cognoscãt, &c.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ dicunt multę æternitates[d] secundũ ꝙ sunt multi participantes ęternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

AD II. dicendum, ꝙ ignis infert ni dicitur ęternus propter interminabilitatem tantum. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundum illud Iob. 24. Ad nimium calorem transibunt ab aquis niuiũ. Vnde in inferno nõ est uera æternitas: sed magis tẽpus secũdũ illud Psal. Erit tempus eorum in secula.

AD III. dicendum, ꝙ necessariũ significat quendam modum ueritatis. Verum autem secundum Philosophum 6. Metaph.* est in intellectu. Secundum hoc igitur, uera & necessaria sunt æterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectꝰ diuinus solus. Vnde nõ sequitur, ꝙ aliquid extra Deum sit æternum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Artic. quar tum.*

48
Infra ar. 5. et 1. dist. 10. q. 2. art. 1. & 2. di. 2. q. 1. ar. 1. Et quol. 5. q. 4. & quo. 10. q. 2. & po. q. 3. art. 14. 18.

IN titulo aliud rea liter.

¶ In corpore quinquc. Primo ostẽdit, quod dubiũ in hoc quęsito sit, non quę situ, sed ratio quæsiti. Secundo, refert quãdã opinionẽ circa dubium: scilicet rationẽ alietatis inter hæc, scilicet propter habere principii & finem, & non habere, &c.

¶ Tertio improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur: quia hac differentia sublata, remaneret alia a Boetio posita: scilicet ꝙ esse totũ simul, & esse successiuum. quarto saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illã differentiam quo ad mensurata, vel de principio & fine in potentia.

Quinto respõdetur quęsito in quantum dubitabile est, vna conclusione completente quodammodo omnia dicta, & est ista. Inter ęternitatem & tempus per se primo differẽtia est per esse totũ simul, & nõ esse huiusmodi. Ita quòd reliqua hanc consequuntur, & relinquitur ex dictis nota.

¶ Aduerte hĩc, ꝙ opinio recitata in litera, tres sensus habere potest. primo de habere principiũ & finem, in se ipsa mensura, in actu tamen. secundo in mẽsuratis, similiter in actu. tertio in potentia, in se ipsa tamen mensura. Et quia cũ aliqua differentia de aliquo assignatur, intelligitur quòd illa differentia insit illi in se ipso. Et rursus cũ absolute dicimus principiũ aut finẽ, intelligitur in actu, ideo primus sensus absolute improbatus est. secundus vero & tertius qui pos sunt exponendo suferri: deinde appositi vt veri sunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, sed secundariam tãtia attendatur quantum ad mensurata, & nõ quantum ad mensuras, sic habet aliam rationem: quia solum illud mensuratur tẽpore, quod habet principium & finem in tempore, ut dicitur in 4. Physic. * Vnde si motus cæli semper duraret, tempus non mensuraret ipsum secundum suam totam durationem, cũ infinitum non sit mensurabile, sed mensuraret quamlibet circulationem, quæ habet principiũ & finem in tempore. Potest tamen & aliam rationem habere ex parte istarum mensurarum, si accipiatur finis & principium in potentia: quia etiam dato quòd tempus semper duret, tamen possibile est signare in tempore & principium & finem, accipiendo aliquas partes ipsius, sicut dicimus principium & finem diei uel anni, quod nõ contingit in æternitate. Sed tamen istæ differentiæ consequuntur eam, quæ est per se & primo differentiã, per hoc quod æternitas est tota simul, non autem tempus.

Id habetur in Damasc. epistola, & habetur 3. retro 2. sentẽt. ag. 4.

Art. præc.

* Quæst. 2.

*4. Phy. tex. 121. & 104 tom. 2.

Lib. 4 Phy. text. 133. tom. 2.

15. decim. 16. infra tom. 3.

Dupl.

6. metaph. tex. 8 in

Prosa 6. Lib. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si tempus & æternitas essent mensuræ unius generis: quod patet esse falsum ex his, quorum est tempus & æternitas mensura.

AD II. dicendum, quòd nunc temporis est idem subiecto in toto tempore: sed differens ratione: eo quòd sicut tempus respondet motui, ita nunc temporis respondet mobili: mobile autem est idem subiecto in toto decursu temporis, sed differens ratione inquantum est hic & ibi: & ista alternatio est motus. Similiter fluxus ipsius nũc, secundum quòd alternatur ratione est tempus. Aeternitas autem manet eadem & subiecto & ratione. Vnde æternitas non est idem quod nunc temporis.

AD III. dicendum, quòd sicut æternitas est propria mensura ipsius esse, ita tempus est propria mensura motus. Vnde secundum quòd aliquod esse recedit a permanentia essendi, & subditur transmutationi: secundum hoc recedit ab æternitate, & subditur tẽpori. Esse ergo rerum corruptibilium, quia est transmutabile, non mensuratur æternitate, sed tempore[e]. tempus enim mensurat non solum quæ transmutantur in actu, sed quæ sunt transmutabilia. Vnde, non solum mensurat motum, sed etiam quietem: quæ est eius quod natum est moueri & non mouetur.

SED CONTRA est ꝙ æternitas est tota simul. In tempore autẽ est prius & posterius. Ergo tempus & æternitas non sunt idem.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ manifestum est, tempus & æternitatem non esse idem. Sed huius diuersitatis rationem quidã assignauerunt ex hoc quòd æternitas caret principio & fine, tempus autẽ habet principiũ & finem. Sed hæc est differentia per accidens, & non per se: quia dato quòd tempus semper fuerit, & semper futurum sit secundum positionem eorum, qui motum cęli ponunt sempiternum, adhuc remanebit differentia inter æternitatem & tẽpus, vt dicit Boetius * in libro de consolatione, ex hoc quòd æternitas est tota simul. quod tempori non conuenit: quia æternitas est mensura esse permanentis, tempus uero est mensura motus. Si tamen prædicta differen-

gebant, ideo vltimo respondẽdo radicem posuit: omnia in litera clare patent.

¶ Circa illud dictũ in secundo sensu, scilicet, quòd motus cęli si esset æternus nõ mensuraretur tempore secundum totum, sed secundum partes: Dubium occurrit ex Scoto, in secundo, dist. 2. q. 3. Sed quia hoc spectat ad quartũ physicorũ in textu 117. ideo hĩc vbi non ex proposito tangitur, omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactã in responsione ad secundum: quum tractetur in codẽ quar to a textu 103. vsque ad textum 108. ibidem Deo dante tractabitur. & de his est quæstio specialis.

4. Phy. tex. 120. to.

¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet, quòd esse rerum generabilium mensuretur tempore. Arguit enim contra illud Scotꝰ in secundo dist. secunda, q. 4. volẽs quòd absolute mensuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificanda est, & eodem vtitur Sco. argumento contra hoc, & contra mensuram operationis angelicæ: idcirco vsq; ad sequentem differatur articulũ.

40
D. 1151

¶ *Super Quaestionis decimae Articulum quintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo respondet quid in hoc quęsito clarum, quidue ambiguum: Secundo tractat quandam opinionem. Tertio aliam: Quarto propriam respondendo quęsito.

¶ Quo ad primum clarū est, æuū medium esse inter æternitatem & tēpus: ambiguū quomodo est mediū propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secūdum. Primo ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principiū & finem. Secundo improbat: quia mediatio hæc est per accidens, vt patet, si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. Primo ponitur secunda opinio dicens: mediationem attēdi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & posterius: quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secundo cum tēpore. Secundo improbatur dupliciter, iuxta duplicem intellectum, quem habere potest, scilicet vel referendo vtrāque cōditionem ad ipsum æuum: vel referendo secundam ad æuum, & primam ad æuiternum mēsuratum ęuo. Contra primum sensum arguit sic, Prius & posterius secundum durationem non potest esse simul: ergo recedente priore de nouo aduenit posterius: ergo si in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secundum sic, æuiternum nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est intransmutabile. ergo mensura eius caret priore & posteriore. Antecedens est tnum. prima consequentia patet ex 5e: & probatur ex 4. Physi. quia transmutabilitas est propria causa inueterationis: ergo intransmutabilitas nō inueterationis: iuxta illud, si affirmatio est causa affirmationis, &c. secunda vero consequentia probatur ex 4. Physi. quia transmutabilitas mēsurati est causa prioris & posterioris in mensura. ergo intrāsmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eodem. iuxta eandem radicem.

¶ Circa has rationes aduerte, quòd Scotus in secundo, distinct. secunda. quæstio. secunda. hanc opinionem non sequitur: soluere tamen nititur has rationes literę defendendo secūdum sensum. Dans exemplum sic: si poneretur cato nō habens partē & partem sub quantitate, tunc in mēsura essent partes, & nō in eo cuius essent: & sic in proposito esse angeli est absque innouatione: & tamen mēsura est successiua. Vnde ad rationem factam directe contra hoc respondet, negando in sententia quòd transmutabilitas mensurari, sit precisa causa successionis in mensura. Sed contra, hęc responsio facile conuincitur falsa: tum ad hominem, tum simpliciter. Ad hominem quidem: quia si successio in mēsura stat in mutatione & immutatione proprii subiecti seu mensurati. ergo arguere a successione mensurę ad transmutationem subiecti non valet: sed est sophisma consequentis: sed ipse Scotus ibidem fatetur, quòd ille processus est bonus, & ab effectu ad causam: ergo. Et confirmatur: quia Arist. vsus est illo, nec processus literę est alius ab illo. si enim successio est in mensura, dicimus, ergo in mensurato: quia variatio mēsurati est causa successionis in mensura. Mirum valde est de hoc homine cum eandem met rationem, quia Arist. approbat. quia S. Thomæ improbat. Et propterea, necesse est vt, aut approbationem aut improbationem

Locis supra. arti. 4. notatis. * 8. super Gen. ca. 20. 22. 23. to. 3

Art. prece.

ARTICVLVS. V.

De differentia æui & temporis.

AD QVINTVM. Sic proceditur. Videtur quòd æuū non sit aliud a tēpore. Dicit enim Auguſt. * 8. super Genes. ad lit. ꝙ Deus monet creaturam spiritualem per tempus. sed æuum dicitur esse mensura spiritualium substantiarum. Ergo tempus non differt ab æuo.

¶ 2 Præt. De ratione temporis est quòd habeat prius & posterius. de ratione vero ęternitatis est quòd sit tota simul, vt dictum est *: sed æuū non est æternitas. Dicitur enim Eccles. 1. quòd sapientia æterna est ante æuum. Ergo non est totum simul, sed habet prius & posterius, & ita est tempus.

¶ 3 Præt. Si in æuo non est prius & posterius: sequitur quòd in æuiternis non differat esse vel fuisse, vel futurum esse. Cum igitur sit impossibile æuiterna non fuisse, sequitur quòd impossibile sit ea non futura esse. Quod falsum est, cum Deus possit ea reducere ī nihilum.

¶ 4 Præt. Cum duratio æuiternorū sit infinita ex parte post, si æuum sit totum simul, sequitur ꝙ aliquod creatum sit infinitū in actu: quod est impossibile. Non igitur æuum differt a tempore.

SED CONTRA. Est quod dicit Boet. * qui tempus ab æuo ire iubes.

RESPONDEO. Dicendum, quòd æuum differt a tempore, & ab ęternitate, sicut medium existēs inter illa. Sed horum differentiam aliqui sic assignant dicentes, quòd æternitas principio & fine caret. Æuum habet principium, sed non finem: tempus autem habet principium & finem. Sed hæc differentia est per accidens: sicut supra dictū est *: quia si etiam semper ęuiterna fuissent & semper futura essent, vt aliqui ponunt: uel etiam si quandoque deficerent (quod Deo possibile esset) adhuc æuum distingueretur ab æternitate & tempore. Alij uero assignant differentiam inter hæc tria per hoc, quod æternitas non habet prius & posterius, tempus autem habet prius & posterius cum innouatione & ueteratione: æuum habet prius & posterius sine innouatiōe & ueteratione. Sed hęc positio implicat cōtradictoria. Quod quidē manifeste apparet

Li. 3. de fol. me 9. in pr

4. Phys. text. 220. tomo. 2.

Art. pr

cedit ab ipso, ergo medium est immutabile, mutationi tamen annexum actu vel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentię opponitur directe: & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationem quouis modo secum compatitur. vltima autem cum ceteris clare patet.

¶ In responsione ad primum, aduerte quòd Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, operationes angeli mensurantur tempore, Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente, operationes angeli non mensurantur ęuo. Tertia est affirmatiua visio beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et hę omnes habentur in hac responsione ad primum, vt patet in litera. Quarta vero etiam affirmatiua est: Esse rerum generabilium mensuratur tempore: hæc enim in responsione ad vltimum articuli precedentis, & in corpore huius posita est, cum dictum est, quòd tam id quod in transmutatione consistit, id est, motus, quam id, quod mutationi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2. senten. distin. 2. quæst. 4. contra secundam propositionem, probando illius contradictoriam, quam tenet vt veram, scilicet operationes angeli mensurantur æuo tripliciter. Primo sic, Esse & operatio angeli habent vniformem modum manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdem rationis. Antecedens patet: quia vtrunque est indiuisibile, & tamē defectibile. probatur: quia mensurę proportionantur diuersis modis manendi, vt patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic: Actus beatificus mensuratur æuo, vt per Auguſt. patet de fide ad Petrum, cap. 18. ergo. Tertio, operatio angeli non mensuratur æternitate nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis aduerte, ꝙ Scotus ibidē tres mensuras durationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem: ita ꝙ tēpus rem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamē: æternitas autem rem omnino indefectibilem mensuret. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est esse motum, & operationes angelicas, &c. secundū se mensurari æuo, & tota radix eius est illa maxima, Quæcunque uniformē habēt modum

modum manendi, dum manent, habent mensuram eiusdem rationis. In presenti autem litera distinguuntur mensurę durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et vera est: quoniam mensura durationis est certificatiua naturalis durationis rei secundum se: alioquin frustra esset. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate, aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili vel immutabili proprie, id est ex intrinseco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pendet naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalem durationē rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an non: sed solum, an in ipsa sit, vnde possit deficere an nō, & in hoc errauit ma nifeste Scot. dicens, nec aliquando non esse, nec posse non esse per propriam potentiam variat mensuram rei. Et fundamentum eius est val de debile, scilicet qa si angelus annihilandus esset, nihil minꝰ mensuraretur ęuo.

Liquet enim, quòd naturaliter non fore aliquando, & similiter posse naturaliter non esse, variant naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Metaphy sic. sunt substantia aut in substantia. variant inquam naturam generice, adeo vt nihil sit eis vniuocum. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc prouenit, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo: quia scilicet annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo: ipse enim quantum est de se, semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem ęternitate mensurari, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundum quid ęuo, mutabilem autem simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter ęuo mensuratur. Operationes vero eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, ęuo mensurari nequeunt, Aeuo namque mensuratum ęuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est: nullum autem naturaliter mutabile, est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoticum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si fit in sensu composito, est falsissima, quoniam, vt dicitur in primo periher vnumquodque necesse est esse dum est: & sic omnia manentia dum manent habent vniformem modum essendi, quia sunt necessario: & tamen non habent eandem mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illam, sed absolute seu in sensu diuiso. Et tunc dicitur, quòd modus manendi est multipliciter distinguibilis, scilicet vel penes necessarium & possibile, vel penes permanēs & successiuum, vel penes defectibile & indefectibile: & quocūque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mensura, sed alia est mensura necessarii omnino, vt Dei, & alia necessarii simpliciter: possibilis autem secundum quid, vt sunt reliqua incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia non mensurantur vna mensura, quoniam quædam tēpore continuō, & quędam tempore discreto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mensura, vt patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mensura successiuorum successione continua, & alia succedentium successi ne discreta, vt dicetur. De defectibili autem & indefectibili, iam patet defectibilitatem non esse modum rei, vt ab eis sumitur, sed dicere potentiam extraneam: & propterea non est ad propositum: & esset nihil minus falsa, ex eo quòd non omne defectibile vnica mensura certificatur. Ex his autem simplicibus patet responsio ad modos compositos: puta permanens defectibile, & similes.

Ad formam ergo propositionis dicendum est, quod habere vniformem modum manendi intrinsecum rei & per se respicientem naturalem durationem rei, est ratio vniformis seu eiusdem mensurę durationis, & non absolute habere vniformem modum manendi: & ideo falsum est antecedens illius consequentię. Et iam exclusa est eius probatio.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est

A verum quòd Auguſt. dicat illud nisi in sensu inferius manifestādo, accipiendo scilicet ęuum pro ęternitate participata.

¶ Ad tertium negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur nunc temporis nō continui, sed discreti.

¶ Contra primā propositionē. soperationes angeli mēsurantur tempore, arguit Scotus ibidem: sed quoniam argumenta sua militant contra tenentes eas mensurari tempore discreto, quod sit species quātitatis: & hęc propositio non est S. Thomę, quoniam apud nos tempus discretū nihil aliud est, ꝙ numerus prioris & posterioris in motu discreto: ꝙ nihil aliud est ꝙ successio operationis spiritualis ad aliā operationē spiritualē: ꝙles sunt duę intellectiōes sine fantasmatum seruitio: Numerus autem de predicamento quantitatis sequitur diuisionem cōtinui: oportet vt tempus hoc sit numerus transcēdēs compositus ex vnitatibus transcendentibus: quia (inquam) sic est, vnum tantum ex Scoto motiuum affe rendum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora nō solum in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & voluntatis, &c. hęc autem videntur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & discretum, propter spirituales operationes substantiarum spiritualium: carerent enim aliter proportionatis mensuris. Illę enim cum sint immediate sibi inuicem succedentes, & instantaneæ secundum se, quia quęlibet est tota simul, eleuantur manifeste supra tempus continuum & eius instantia: ad æui autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles naturaliter sunt. Oportet ergo vt sine propria mēsura remaneant tam nobilia entia, aut tempus discretum ponere: cuius instantibus operationes ipsę in se mensurentur. Hęc enim sunt ipse motus spiritualis angelorum: chius numerus est tempus, per quod dicit Augustinus mouere Deum spiritualem creaturam. Multiplicatio autem temporis discreti in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo, non est necessaria nisi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum, quo nostra mensurantur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & ęuum in omnibus ęuiternis. Consonum namque rationi videtur, vt sicut omnia ęuiterna simplicissimo ęuo mensurantur, quod solum est ęuum formaliter. ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione, seu simplicissimo nunc illius mensuretur: & similiter omnis successio operationum simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quem constat esse supremum angelum, in quo, vt dicetur, est etiam ęuum. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus voluntatis, erit vnum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum succedentium in intellectu primi angeli: & ex consequenti & extrinsece mensura ceterarum operationum tam suarum quàm aliorum spiritualium. Cum his tamen, vt dictum est, stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus iuxta numerum mensuratorum operum: eo quòd vnum & multa, quę consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autem quasi materialiter: quia non oportet quòd omnino vniuoce saluetur proportio temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est, si est quasi talis.

¶ Contra tertiam vero propositionem. scilicet operatio beata mensuratur ęternitate participata, arguit idem in 4. distin. 49. quæst. 6. Operatio beata non est immutabilior ęuiterno: ergo non mensuratur ęternitate, sed ęuo. Cōsequētia nota. Et antecedēs probatur. Tū quia operatio beata est simpliciter minus nobi

lis quàm ſubſtantia angeli beati: quoniam ſubſtantia eſt nobilior accidente. Tum quia perfectio ipſius operationis beatæ non eſt immutabilior ſubſtãtia eiuſdem operationis: quoniã id quod ineſt alicui per accidens, non eſt immutabilius eo quod ineſt per ſe. Conſtat autem quòd ſubſtantia operationis menſuratur ẽuo. ergo.

D. 122. ¶ Præt. Aeternũ vt diſtinguitur contra æuiternum, non ſolum eſt totũ ſimul, ſed eſt indefectibile carens potẽtia ad nõ eſſe: ſed nullum creatum eſt huiuſmodi. ergo.

44 333 a ¶ Ad euidẽtiam huius difficultatis ſcito, quòd quãuis ẽuũ nihil aliud ſit quàm æternitatis participatio, diſtinguitur tamen a S. Thoma hic & in 3. contra Gen. cap. 16. & in 4. ſenten. 49. q. 1. artic. 2. q. 3. æternitas participata ab æuo: non ſicut perfectum a minus perfecto in eadẽ ſpecie, ſed ſicut perfectius a minus perfecto diuerſorum ordinum. Aeternitas quippe cum ſit propria menſura diuini eſſe, participata ęternitas, cõſequẽter eſt propria menſura eſſe diuinis ordinis. Eſſe autẽ diuini ordinis dico, quod poſſibile eſt connaturale eſſe cuicunq; creaturæ factæ, aut factibili: de quo in q. 12. latior erit ſermo. Aeuum autem eſt menſura eſſe immutabilis quidem, ſed naturalis ordinis. Et hæc eſt per ſe primo differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates ſoluuntur. Quia enim operatio beata diuini eſt ordinis, ideo æternitate dicitur menſurari participatiue. Hinc etiam oritur vis concluſionis impugnatæ a Scoto, ſcilicet, Intellectus creatus non poteſt ex ſe in operationem beatam: ergo menſuratur æternitate. Ex primo ſiquidem antecedente ſequitur, ergo diuini eſt ordinis: & poſt, ergo menſuratur æternitate.

¶ Vnde ad primam rationem Scoti negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipſa in ſe non eſſet immutabilior æuiterno: eſt tamen immutabilioris ordinis: quia diuini: & propterea dicitur, & eſt immutabilior ſecundum ſuum genus. Dixi autem, dato quòd non ſit &c. quia minor mutatio ſufficit ad non eſſe operationis beatæ, q̃ ſubſtãtiæ angeli: quia hæc exigit annihilationem, illa non. Eſt & rurſus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. vna ſiquidem viſio beata abſque omni mutatione continet viſiones omnium ſpectantium ad vniuerſum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hanc immutabilitatem aſcendere poteſt.

¶ Ad probationem autem primam dicitur, quòd ſicut actus eſt ſimpliciter nobilior potentia: & tñ ſubſtantia eſt ſimplr nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi eſt nobilior materiã prima, ratione ſecundi econtra. Ita in propoſito, & hæc eſt vera, quòd ſubſtantia eſt nobilior accidente. Et ſimiliter hęc, q̃ eſſe diuini ordinis eſt nobilius eſſe naturali: & propterea vtrunque eſt verum in diuerſis ordinibus. Subſtantia quippe angeli eſt nobilior ſecundum eſſe naturæ, operatio autem beata ſecundum excellentiam deitatis. Et ſi proprie loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶ Ad ſecundam autem probationem, negatur quòd ſubſtantia operationis beatæ menſuretur æuo. ſubſtantia enim operationis & eius perfectio vna res numero ſunt & eadem menſuratur menſura. Vnde non ſolum beatitudo operationis, ſed ipſa operatio beata menſuratur æternitate participata. Falſum quoque eſt q̃ perfectio non ſit immutabilior ſubſtantia operationis, eo modo quòd ſi habẽt eſſe d tranſmutabile cum tranſmutabilitate, ſecundum electionem; quãtum ad eorum naturam pertinet: & cum tranſmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorum ſuo modo e. Et ideo huiuſmodi menſurantur æuo: quod eſt medium inter æternitatem & tempus. Eſſe autem, quod menſurat æternitas, nec eſt mutabile, nec mutabilitati adiunctum. Sic ergo tempus habet prius & poſterius: æuum autem non habet in ſe prius & poſterius, ſed ei cõiungi poſſunt. æternitas autem non habet prius neque poſterius, neque ea compatitur.

AD PRIMVM. Ergo dicendum, quòd creaturæ ſpirituales quantum ad affectiones & intelligentias, in quibus eſt ſucceſſio, mẽ ſurantur d tempore. Vnde & Auguſti. * ibidem dicit, quòd per tẽpus moueri, eſt per affectiones moueri. Quantum vero ad eorum eſſe naturale mẽſurantur æuo. Sed quãtum ad viſionem gloriæ, participant e æternitatem.

D. 129. Lib 8. ſuper Gen. cap. 20. com. 3.

AD SECVNDVM. Dicendum, quòd æuum eſt totum ſimul, non tamen eſt æternitas: quia compatitur ſecum prius & poſterius.

AD TERTIVM. Dicendũ, quòd in ipſo eſſe angeli in ſe conſiderato non eſt differentia præteriti & futuri, ſed ſolum ſecundum adiunctas mutationes. Sed quòd dicimus angelum eſſe vel fuiſſe, vel futurum eſſe, differt ſecundum acceptionem intellectus noſtri, qui accipit eſſe angeli per comparationem ad diuerſas partes temporis. Et cum dicit angelum eſſe vel fuiſſe, ſupponit aliquid cum quo eius oppoſitum, non ſubditur diuinæ potentiæ e. Cum vero dicit futurum eſſe, nondum ſupponit aliquid. Vnde cum eſſe & non eſſe angeli ſubſit diuinæ potentiæ, abſolute conſiderando poteſt Deus facere, quod eſſe angeli non ſit futurum, tamen non d poteſt facere quod non ſit dum eſt, vel quod nõ fuerit poſtquam fuit.

AD QVARTVM. Dicendũ, quòd duratio æui eſt infinita: quia non finitur tempore. Sic autem eſſe aliquod creatũ d infinitum, quod non finiatur quodam alio, non eſt incouenies.

D. 585. D. 871.

latior erit ſermo. Aeuum autem eſt menſura eſſe immutabilis quidem, ſed naturalis ordinis. Et hæc eſt per ſe primo differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hac enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates ſoluuntur. Quia enim operatio beata diuini eſt ordinis, ideo æternitate dicitur menſurari participatiue. Hinc etiam oritur vis concluſionis impugnatæ a Scoto, ſcilicet, Intellectus creatus non poteſt ex ſe in operationem beatam: ergo menſuratur æternitate. Ex primo ſiquidem antecedente ſequitur, ergo diuini eſt ordinis: & poſt, ergo menſuratur æternitate.

¶ Vnde ad primam rationem Scoti negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipſa in ſe non eſſet immutabilior æuiterno: eſt tamen immutabilioris ordinis: quia diuini: & propterea dicitur, & eſt immutabilior ſecundum ſuum genus. Dixi autem, dato quòd non ſit &c. quia minor mutatio ſufficit ad non eſſe operationis beatæ, q̃ ſubſtãtiæ angeli: quia hæc exigit annihilationem, illa non. Eſt & rurſus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. vna ſiquidem viſio beata abſque omni mutatione continet viſiones omnium ſpectantium ad vniuerſum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hanc immutabilitatem aſcendere poteſt.

¶ Ad probationem autem primam dicitur, quòd ſicut actus eſt ſimpliciter nobilior potentia: & tñ ſubſtantia eſt ſimplr nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi eſt nobilior materiã prima, ratione ſecundi econtra. Ita in propoſito, & hæc eſt vera, quòd ſubſtantia eſt nobilior accidente. Et ſimiliter hęc, q̃ eſſe diuini ordinis eſt nobilius eſſe naturali: & propterea vtrunque eſt verum in diuerſis ordinibus. Subſtantia quippe angeli eſt nobilior ſecundum eſſe naturæ, operatio autem beata ſecundum excellentiam deitatis. Et ſi proprie loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶ Ad ſecundam autem probationem, negatur quòd ſubſtantia operationis beatæ menſuretur æuo. ſubſtantia enim operationis & eius perfectio vna res numero ſunt & eadem menſuratur menſura. Vnde non ſolum beatitudo operationis, ſed ipſa operatio beata menſuratur æternitate participata. Falſum quoque eſt q̃ perfectio non ſit immutabilior ſubſtantia operationis, eo modo quo diſtinguuntur: quoniam ſubſtãtia operationis ſi ſine perfectione beatitudinis eſſet, in inſtãti temporis diſcreti menſuraretur. Perfectio autem deitatis menſuram æternitatis adducit: nõ eo modo quo accidens ſuperinducitur, ſed eo potius modo quo differentia generi adueniens naturam affert ſpecificam. Et propterea, nõ valet probatio in oppoſitum de Deo quod ineſt p accidẽs. cõſtat enim quòd natura generica aut quaſi generica ſecundum ſe nõ talis, aut tãtæ perfectionis ex perfectione differentię aduenientis: quę tamen generi accidere conceditur, perfectionẽ tantam ac talem aſſequitur, ita q̃ vnũ ens perfectum ſit. & ſic eſt in propoſito.

¶ Ad ſecundam autem obiectionẽ principaliter dicitur, q̃ pprie loquẽdo, beatus vt ſic, caret potentia ad nõ eſſe beatum: ſicut cælum caret potentia ad non eſſe rotundum. Quemadmodum n. materia prima ſi reciperet formam vnã æquiualentem omnibus formis generabilium & corruptibilium, careret potentia ad non eſſe illius formæ: ita intellectus habens actum beatum, caret potentia ad non eſſe illius actus. Actus. n. ille eſt omnium bonorum non aggregatione, ſed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit, extenſo autem vocabulo vt arguens vtitur vocando potentiam non eſſe potentiam logicam vel obiectiuam, dicitur, quòd æternum per eſſentiã oportet carere omnino potentia ad non eſſe: non autem per participationem, ſed ſat eſt vt diſtinguatur contra æuiternum diuerſitate ordinis: quia illud ſcilicet eſt ordinis æterni per eſſentiam, iſtud vero naturæ.

¶ Contra quartam propoſitionem arguit Scotus in ſecundo vbi ſupra, non aliter quàm contra primam, ſcilicet eſſe ſubſtantiale habet eundem manendi modum quãdiu eſt, quem habet æuiternum: quia ſucceſſione caret &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter reſpondere quàm ſuperius. Non enim penes habere eſſe modo ſucceſſiuo vel permanenti diſtinguuntur menſuræ, ſed penes mutabile & immutabile, vt dictum eſt. Sed aduerte hîc, quòd Scotus ibidem nititur ſoluere rationem Sancti Thomæ ad hoc in reſponſione ad tertium in præcedenti articulo factam, ſcilicet quia motus eſt menſura non tantum motus, ſed etiam quietis. Ait enim quòd ſubſtantia bouis abſolute menſuratur æuo: quies autem eius, tempore: nec aliud ex illa ſequitur ratione. Sed hæc reſponſio non eſt ſufficiens euaſio, quoniam tempus comprobatur in litera, menſurare non ſolum quietem, ſed rem quieſcentem: quoniam omne quieſcens eſt mobile: omne autem mutabile ſecundum quod mutabile, menſuratur tempore. Conſtat autem quòd ſecundum ſubſtantiam nos ſumus mutabiles. ergo ſecundum ſubſtantiam temporales. Et ſtat vis rationis in hoc. Motus & quies ſubſtantialiter accepti, id eſt mutatio ſubſtantialis, & quies ſub eſſe ſubſtantiali non ſolum in actu, ſed in potentia menſurantur tempore. ergo eſſe ſubſtantiale noſtrum menſuratur tempore: antecedens patet ex eo quòd actus & potentia ad eiuſdem ordinis menſuram ſpectant, vt ex primo cęli. & 4. Phyſico. habetur: conſequentia autem tenet ex eo, quòd potentia talis, ſubſtantialis eſt, vt 10. Metaphy. dicitur.

¶ In reſponſione ad ſm occurrit dubiũ circa illã propoſitionẽ: euĩ eſt totũ ſimul: Impugnat ſiquidem ab illa opinione refutata i litera ſic. Aeuũ cõtinue ſit a Deo, ac p hoc põt deficere ab eẽ, & cõſequẽter põt annihilari: ac deinde iterũ creari. igit nõ ẽ totũ ſimul

mul. Et habes in Scot. & in Capreolo in 2. diſt. 2. q. 2.

¶ Ad hæc facile patet reſponſio ex dictis. æuum enim, ſiue æuiternum, non continue ſit proprie loquendo, ſed conſeruatur a Deo. Nec poteſt deficere ab eſſe ex intrinſeco, ſed Deus poteſt ipſum annihilare. Et propterea non ſequitur, ergo nõ eſt totum ſimul.

Si enim poſſet ex intrinſeco eſſe plus, aut minus, aut præciſe tantum ſecundum durationẽ, tũc nõ eſſet totũ ſimul, ſed ex eo quod Deo poteſt, non ſequitur hoc in natura æui, ſeu æuiterni. Natura enim rei non eſt metienda ſecũdum vires diuinas, ſed p prias. In caſu autem annihilationis & re creationis dicitur, q̃ eſſet ſucceſſio inſtantium menſurantium creationem, annihilationem, & recreationem, & nõ ipſius æui. Inſtantia enim illa nihil æui ſunt, ſed ſunt partes temporis diſcreti, cuius iam meminimus. Idem enim eſſet tũc iudicium de illo angelo, ſicut eſſet de duobus angelis: quorum vnus prius altero crearetur, vtitur enim æuo tunc ille vnus quaſi duo.

¶ In reſponſione ad tertium, aduerte q̃ ibi diſtinguitur eſſe angeli dupliciter, vno modo abſolute, & ſic non habet præteritum, nec futurũ: ſed ſubditur diuinæ potentiæ: & poteſt non eſſe per potentiam in alio. Alio modo vt coexiſtens differẽtiis temporis realis vel imaginarii: & habet præteritum & futurum: & ſic dicimus quòd fuit & quòd erit. & ſic ſecundum futurum ſubditur diuinæ potentiæ: non ſecũdum præteritum. Quia ſupponitur in compoſſibile, vt in litera dicitur. Et nota quòd authoritas Hierony. ad Macellam, ſolus Deus non nouit præteritum & futurum. & ſimiliter Auguſt. Præſens ſi ſtat, eſt, æternitas. & ſimiles intelliguntur ſecundum ſe: & omnia quæ in eis ſunt. Angelus enim ſecundum affectiones habet præteritum & futurum: ſimiliter æuum. patet adiuncta, non ſtat: vt in præcedenti art. dictum eſt.

50 a. diſt. 2. q. 1 art. 2. Et 5. q. 1 q. 4.

¶ *Super Quæſtionis vndecimæ Articulum ſextum.*

IN Titulo vnum numero.

¶ In corpore 4. Primo ponũtur opiniones diuerſæ de quæſito. Secundo, ponitur via diſcutiẽdi quæ opinio ſit verior: & dicitur, quòd ex cauſa vnitatis temporis eſt procedendum: & probatur, quia in cognitione ſpiritualium per corporalia peruenimus. Tertio, ipſam viam ingreditur, vbi 4. opiniones de cauſa vnitatis tẽporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secunda ex vnitate principii, ſcilicet æternitatis. Tertia ex vnitate primi ſubiecti, ſcilicet materiæ primę. Quarta ex vnitate primi motus. Et prima quidem reprobatur ſic, tempus non eſt numerus abſolute, ſed numeratus, in motu, ſcilicet continuo: ergo non ex vnitate numeri eſt vnus. Secunda vero & tertia ſimul ſic. Tempus eſt vnum ſimpliciter, ergo non eſt vnum principio, & ſubiecto remoto tantum. tenet ſequela: quia vnum ſubiecto vel principio, ſunt vnum ſecũdũ quid. Quarta autem probatur ſic, Primꝰ motus eſt ſimpliciſſimus. ergo mẽſura cęterorum. ergo comparatur ad tempus, non ſolum vt menſuratum ad menſuram, ſed vt ſubiectum ad accidẽs: ergo ex eius vnitate eſt tempus vnum. conſequentia prima probatur ex 10. Metaphyſi. Aliæ vero relinquuntur per ſe notæ, quoniam conſtat quòd quantitas primi menſurati eſt ipſius menſura coniuncta, cæterorũ vero ſeparata. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, ſed primi tantum, ſicut vniuerſaliter accidẽs multiplicatur ad multiplicatiõem ſubiecti. cum ergo primum non multiplicatur: ergo nec menſura, vt in propoſito. Quarto, principaliter ex iſta aſſignata via ad quæſiti reſponſionem inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas cõcluſiones ponens. Altera eſt: æua ſunt multa. probatur: prima æuiterna ſunt multa. ergo. Altera eſt, æuum eſt vnum tantum. probatur: primum æuiternum eſt vnũ tantum. ergo. Antecedentia ſunt ipſæ opiniones diuerſæ conſequẽtiæ fundantur ſuper proceſſu facto de vnitate tẽporis: cuius radix fuit, mẽſura multiplicatur ad multiplicationẽ primi menſurati. & quoniam ex his non habetur reſponſio ad quæſitum certa, ideo ſubdit tenendam eſſe ſecundam concluſionem. Quia probabilior eſt illius opinio, vt inferius patebit, & ſic concluſio reſponſiua eſt: Aeuum eſt tantum vnum.

421

Li 4. Phyſico. tex. 101. com. 2.

ro. metaphy. tex. 4. com. 3.

¶ Aduerte hîc, quòd ſicut quilibet motus habet propriũ prius & poſterius in ſeipſo, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & conſequenter proprium tempus: ſed quoniam non cuiuſlibet motus numerus eſt certificatiuus omnium motuum ex natura ſua, ſed tantum numerus primi motus propter eius ſimplicitatem maximã. ideo ſolus primi motus numerus temporis complere rationem habet. Et propterea, tempus eſt vnum numero formaliter completęq; ſumptum: & ſunt multa tempora quaſi materialiter ſeu incomplete. Et ſimile eſt iudicium de æuo. Eodem enim modo eſt vnum & multa. Vtrum autem æuum ſit accidens, aut eſſe, aut eſſentia æuiterni in quæſtione ſpeciali quærendum eſt, Metaphyſici quippe negotii hoc eſt.

¶ Circa ea quæ hic definita ſunt, complura ſunt dubia.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum ſit vnum æuum tantum.

AD SEXTVM. Sic procedit. Videtur q̃ non ſit tantũ vnũ æuum. Dicitur enim in apocryphis Eſdræ: Maieſtas & poteſtas æuorum eſt apud te Domine.

¶ 2 Pret. Diuerſorum generum diuerſę ſunt menſuræ. Sed quædam æuiterna ſunt in genere corporalium, ſcilicet corpora cæleſtia, quædam vero ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, ſcilicet angeli. Non ergo eſt vnum æuum tantum.

¶ 3 Pret. Cum æuum ſit nomen durationis, quorum eſt vnum æuum, eſt vna duratio. Sed non omnium æuiternorum eſt vna duratio: quia quædam poſt alia eſſe incipiunt, vt maxime patet in animabus humanis. Non eſt ergo unum æuum tantum.

¶ 4 Præt. Ea quæ non dependent abinuicem, non uidentur habere unam menſuram durationis. Propter hoc enim omnium temporaliũ uidetur eſſe unũ tempus: quia omnium motuũ quodãmodo cauſa eſt primus motus: qui prius tẽpore menſuratur. Sed æuiterna non dependent abinuicem: quia unus angelus non eſt cauſa alterius. Non ergo eſt unum æuum tantum.

SED CONTRA. Æuum eſt ſimplicius tẽpore, & propinquius ſe habens ad æternitatem: Sed tempus eſt unum tantum. Ergo multo magis æuum.

RESPONDEO. Dicendum. quòd circa hoc eſt duplex opinio. Quidã enim dicunt, quòd eſt unũ æuum tantum, quidam quòd multa. Quid autem horum uerius ſit oportet conſiderare ex cauſa unitatis temporis. In cognitionẽ enim ſpirttualium per corporalia deuenimus c. Dicunt autem quidam, eſſe unum tempus omnium temporalium propter hoc, q̃ eſt unus numerus omnium numeratorum: cũ tempus ſit numerus ſecũdum Philoſophum *. Sed hoc non ſufficit: quia tempus non eſt numerus, ut abſtractus extra numerum, ſed ut in numerato exiſtens: alioquin non eſſet continuus: quia 10. ulnę panni continuitatem habẽt non ex numero, ſed ex numerato. Numerus autem in numerato exiſtens non eſt idem omnium, ſed diuerſus diuerſorum. Vnde alij aſſignãt cauſam unitatis temporis ex unitate æternitatis, quæ eſt principium omnis durationis. Et ſic, omnes durationes ſunt unum, ſi conſideretur eorum principium. Sunt uero multæ, ſi conſideretur diuerſitas eorum, quę recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij uero aſſignant cauſam unitatis temporis ex parte materiæ primæ, quæ eſt primum ſubiectum motus, cuius menſura eſt tempus. Sed neutra aſſignatio ſufficiens videtur: quia ea, quę ſunt unum principio, uel ſubiecto, & maxime remoto non ſunt unum ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Eſt ergo ratio unitatis temporis, unitas primi motus, ſecundum quem cum ſit ſimpliciſſimus, omnes alij menſurantur, ut dicitur in 10. Metaphy *. Sic ergo tempus ad illum motum comparatur non ſolum ut menſura ad menſuratum, ſed etiam ut accidẽs ad ſubiectum: & ſic ab eo recipit unitatem. Ad alios autem motus comparatur ſolum, ut menſurati menſurati. & quoniam ex his non habetur reſponſio ad quæſitum certa, ideo ſubdit tenendam eſſe ſecundam concluſionem. Quia probabilior eſt illius opinio, vt inferius patebit, & ſic concluſio reſponſiua eſt: Aeuum eſt tantum vnum.

¶ Aduerte hîc, quòd ſicut quilibet motus habet propriũ prius & poſterius in ſeipſo, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & conſequenter proprium tempus: ſed quoniam non cuiuſlibet motus numerus eſt certificatiuus omnium motuum ex natura ſua, ſed tantum numerus primi motus propter eius ſimplicitatem maximã. ideo ſolus primi motus numerus temporis complere rationem habet. Et propterea, tempus eſt vnum numero formaliter completęq; ſumptum: & ſunt multa tempora quaſi materialiter ſeu incomplete. Et ſimile eſt iudicium de æuo. Eodem enim modo eſt vnum & multa. Vtrum autem æuum ſit accidens, aut eſſe, aut eſſentia æuiterni in quæſtione ſpeciali quærendum eſt, Metaphyſici quippe negotii hoc eſt.

¶ Circa ea quæ hic definita ſunt, complura ſunt dubia.

Primo namque Sco. in 2. di. 2. & q. 3. reprehendit, quòd primum æuiternum mensuetur æuo, & quamuis ipsum primum sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione. Mensura ex natura rei est notior ex natura rei mensurato: sed nihil est in primo æuterno notius ipsa substãtia æuiterni: ergo nihil est i eo quod habeat rationem mensuræ substantiæ eius. Durandus autem reprehendit mensurationem extrinsecam vnius æuiterni, per aliud æuiternũ tripliciter. Primo sic. Illud cuius duratio ẽ certior ex propria ratione q̃ ex comparatione ad extrinsecum, nõ mẽsuratur secundũ durationem per extrinsecum: sed æuiternũ est huiusmodi. probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundo: duratio infinita non est mensurabilis: ergo. Tertio non quantum, non est mensurabile: ergo: tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur a Capreolo in secundo, distin. 2. consulto tamen omissis cæteris dicemus, vnde omnia soluentur.

Li. 1. periarchion cap. 8. tom. 4.

Cap. 10. et 4 a medio.

530 a b c d

¶Ad euidentiã igitur huius scito, ꝙ vt ex dictis patere iam potest, æuiternũ nõ mensuratur æuo siue intrinsece, siue extrinsece per modum quantitatis cõtinuæ aut successiuæ, aut ẽt discretæ: sed per modum vnitatis: quoniam æuum est indiuisibile: totum simul, &c. Cum enim æuum sit vnitas immutabilis, vitæ mutabilitati coniunctę: quanto aliquod mutabile minus est immutabilitati coniunctum, tanto est immutabilius & minus compositum: ac per hoc simplicius, & consequẽter: magis vnum: supponimus autem nunc quòd æuiternum quanto inferius tanto pluralitati maiori, coniunctius est: vnde & habet species minus vniuersales. & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea supremum æuiternum tanquam maxime immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi iuncta, est maxime vnum: & consequenter ex natura sua habet: vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sic mensurantur extrinsece.

Lib. 10. metaph. text. 3 & 4. tom. 3.

¶Ad Scotum ergo negatur minor. Dico namque, quòd æuum existens in primo æuiterno siue sit eius substantia, aut existẽtia, siue non, est notius in ratione mensuræ ipsa æuiterni substantia, vt immutabilis: quoniam æuum nihil aliud est quàm vnitas permodum mensuræ talis immutabilitatis: ac per hoc ipsum æuum est formaliter vnitas, cui primo debetur ratio mensuræ, vt patet 4. & 10. Metap, substantia autem sic immutabilis est denominatiue vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quod id, quòd est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quòd est denominatiue tale. Quãtuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omnium, quæ in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mẽsuræ est

1Q. 50. art 4.

sura ad mensuratum. Vnde secundum eorum multitudinẽ non multiplicatur: quia vna mensura separata multa mensurari possunt. Hoc igitur habito sciendum, quòd de substantiis spiritualibus duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quòd omnes processerunt a Deo in quadã æqualitate, ut Origine. dixit*. uel etiam multæ earum, ut quidam posuerunt. Alij uero dixerunt, quòd omnes substantie spirituales processerunt a Deo quodam gradu & ordine. Et hoc uidetur sentire Dion*. qui dicit 10. ca. cæ. hierar. quòd iter substantias spirituales sunt primę, mediæ, & ultimę, etiam in uno ordine angelorum e. Secundum igitur primam opinionem necesse est dicere quòd sunt plura æua secundũ quòd sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundum autem secundam oppinionem oportet dicere, ꝙ sit unum æuum tantum: quia, cum unumquodque mensuretur simplicissimo sui generis, (vt dicitur in 10. Metaphisc.*.) oportet quòd esse omnium æuiternorum mensuretur esse primi æuiterni: quod tanto est simplicius, quanto prius. Et quia secunda oppinio uerior est, (vt infra ostendetur*.) cõcedimus ad præsens unum esse æuum tantum primo.

Cap. 9. non multum procul a principio.

D. 79.

Ad primvm. ergo dicendum, quòd æuum aliquando accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

Ad secvndvm. dicendũ, quòd licet corpora cælestia & spiritualia differant in genere naturæ, tamen conueniunt in hoc, ꝙ habent esse intransmutabile. Et sic mensurantur æuo.

Ad tertivm. Dicendũ, quòd nec omnia temporalia simul incipiunt, & tamen omnium est vnum tempus propter primum, quod mensuratur tempore. Et sic omnia æuiterna habẽt vnum æuũ propter primum: etiam si non omnia simul incipiant.

Ad qvartvm. Dicẽdum, quòd ad hoc ꝙ aliqua mensurentur per aliquod vnum, non requiritur ꝙ illud vnum sit causa omnium eorum, sed ꝙ sit simplicius.

QVAESTIO. XI.

De Vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POst Præmissa, considerandum est de diuina vnitate.

¶Et circa hoc quęruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum vnum addat aliquid supra ens.

¶Secundo. Vtrum opponãtur unũ & multa.

¶Tertio. Vtrum Deus sit unus.

¶Quarto. Vtrũ sit maxime unus.

ARTICVLVS. I.

Vtrum unum addat aliquid supra ens.

Ad Primvm Sic procedit. Videtur, ꝙ unum addat aliquid supra ens. omne.n. ꝙ est in aliquo genere determinato, se notius illius substantia, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate, in genere tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶Ad durandum vero respondendum est negando maiorem, vt patet in perfectione & mensura quidditatiua. Perfectio namque quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco q̃ ex extrinseco: & tamen vnaquæque quidditas mensuratur prima quidditate sui generis, est ergo sophisma secundum non causam vt causam: non enim causa mẽsuræ extrinsecę est melior certitudo ab extra quàm intra. Sed dependentia certitudinis intrinsecę ab extrinseca, vt a simpliciori, vt dictũ est. Ad secundum vero & tertium similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vnitatẽ. Infinitum enim & non quantum vniformitatis rationem non subterfugiunt. Restat aduc dubiũ, quid sit illud primũ æuiternum: sed quoniam per accidens esset huic proposito, in tractatu de angelis dicetur.

¶ *Super Quæstionis vndecimae Articulum primum.*

CIrca ordinẽ quęstionis huius, & precedẽtium, dubiũ est: quoniam vnum prius conuenit enti quam simplicitas, & immutabilitas, & reliqua tractata, a quę stione tertia hucusque: ergo incouenienter vltimo loco tractatur de vnitate. antecedens probatur, quoniam omne ens est vnum. non autem simplex nec immutabile. prius autem est a quo non conuertitur consequentia.

¶Ad hoc dicitur ꝙ sicut tractatus de animalis natura secundũ omnia predicata quidditatiua, precedit tractatum de vnitate animalis, ita tractatus de natura diuina secundũ omnia predicata quasi quidditatiua, precedit tractatũ de vnitate illius, qm̃ vnitas est quasi passio entis: & vnitas talis rei est, quasi passio illius. Quatuor autem de quibus tractatum hactenus est. post quęstionem, An est de natura diuina, scilicet simplicitas & perfectio: infinitas & immutabilitas: in latitudine quidditatiuorum prædicatorum clauduntur, vt patet inductiue, & ideo prius de illis pertractatum est, & ad eorum complementum insertæ sunt quęstiones de bonitate, de existentia Dei in rebus, deq; æternitate. Et sic quasi expedita quidditate ad passionem primam, scilicet vnitatem deuenit. Hanc autem esse mentem authoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius in litera posita coniicere potes, ibi enim hæc quinq; tractãda proponuntur. Nec obstat obiectio allata, negatur enim ꝙ vnitas sit prior supradictis. Et ad probationem dicitur, ꝙ prius est a quo nõ conuertitur cõsequentia ratione sui, nõ aũt si ratione alterius. V.g. esse coloratũ respectu hominis est a quo non conuertitur consequentia, non tamen est

¶1 q. 10. a. 3. Et c. dist. 3. q. 3. a. 3. Metaph. lib. 2. & 13. li.

prius homine quamuis sit communius prædicatum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subiecti sui est, a quo nõ conuertitur consequentia. ratione namque subiecti valet: est homo: ergo est coloratum, & non econuerso. Vnde id a quo non conuertitur consequentia, est prius, vel includit aliquid prius, ratione cuius nõ cõuertitur consequentia, & sic in proposito, vnum non est formaliter prius, sed includit ens, ratione cuius non valet sequela, Est vnum, ergo immutabile, sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

¶In corpore duæ conclũsiones. Prima directe responsiua quæsito. vnum addit supra ens, non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur. vnum nihil aliud significat quã ens indiuisum. Ergo. Secunda vero conclusio est corollaria, vnũ conuertitur cũ ente & nihil omnis probatur. Esse cuiuslibet rei consistit in diuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter. primo inductiue in esse simplicium & compositorum. secundo a signo: quo vnum quodque custodit suam vnitatem sum entitatem. omnia parent clare in litera.

¶ Circa primã conclusionẽ occurrit dubium ex duplici capite: qm̃ & Auicen. tenet, vnum addere rem aliquam supra ens, & Sco. tenet addere realitatem quãdam. Sed quia cõtra Auicen. positionẽ in 4. Metaph. ab Arist. & hic disputatur in litera. Sco. opinio in 4. Metaph. tangenda est. Putans ergo vnũ signare passionẽ entis, dicit ipsum iportare formaliter rẽ positiuam, eandem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet passionem identificari proprio subiecto. probargq; nituntur sequaces eius intentum ibidẽ multipliciter. Primo vnũ formaliter. i. vt distinctum cõtra ens, est idem realiter quod ens: ergo est aliquid positiuum. tenet sequela: quia negatio non potest identificari enti reali. Secundo, vnum formaliter est extra nihil, vtpote entis passio: ergo est positiuum. Tertio, vnum formaliter habet rationẽ primæ mẽsuræ & principii numeri: ergo vt prius. Quarto, vnum dicit perfectionem simpliciter: ergo. probatur antecedens. tum quia in vnoquoque est melius ipsum quàm nõ ipsum. Tum quia fit reductio ad summe vnum: sicut ad summe bonum & iustum, &c. hoc enim est proprium perfectionum simpliciter.

¶Ad hoc breuiter respondetur. & primo quidem distinguitur antecedens: quia esse idem contingit dupliciter. scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idẽ enti negatiue: quia non aliam naturam significat, sed eandem alio modo, vt dicitur 4. Metaphy. & sic consequentia nihil valet.

¶Ad ꝫm vero dicitur, quod vnum formaliter non est magis extra nihil quã alia priuatiua, seu negatiua in genere: est ergo extra nihil sic: & tunc negatur consequentia.

¶Ad tertium autẽ negatur consequentia. qm̃ mẽsurare cõmune est positiuis & negatiuis, nõ solũ. n. in generibus entium simplicissimum mensurat reliqua, sed ẽt in generibus ægritudinũ & peccatorũ, vt patet in moralibus. Minimum. n. in vitiis gulæ mensura est reliquorũ: & minimũ absolute, id est vnũ mensurat multitudinem absolute. vtrũq; tamen est negatiuum. s. multitudo & vnũ, vt in litera huius qõnis dicitur. Idem aũt intelligo numerũ transcendentẽ & multitudinem absolute: & ꝓptetea cõsequens est negatiui numeri negatiui principii eẽ.

b 29 1 33

¶Ad quartũ negatur antecedens. Vnũ enim non dicit perfectionem, nisi diuisio priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter non dicit perfectionem simpliciter, ita nec vnitas eius, alioquin paternitas, & filiatio diuinæ essent simul imperfectæ: quia nõ vna. Et sicut esse substantiale dicit perfectionẽ: ita & vnitas eius. Abstrahit ergo vnũ a perfectione, & imperfectione.

¶Ad primam vero probationem ex diffinitione Ansel. dicitur, quòd dicitur hic illa particula, melior. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶Ad secundam vero dicitur, quòd reductio illa nõ est propria perfectionibus simpliciter, sed communis etiam negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immutabile, ad summe immateriale, &c. Quãuis etiam posset congrue dici, quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogũ absolute inuestigatum quæritur pro primo, ac per hoc primo vnum, quod est vnũ, substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summe vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum; quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ista, inest.

¶In responsione ad primum. Aduerte quòd Scotistæ inuehunt contra rationem Auerr. in 4. Metaphysi. comment. 3. contra

Auicen. qua hic vsus est Sanct. Tho. Aiunt enim quòd est sophisma figuræ dictionis. quoniã mutatur quo in quod. Id namque quo res est vna, est vnum vt quo, non vt quod. & ideo non sequitur processus in infinitũ: sicut nec ab albo & albedine. Sed hæc reprehẽsio valde rudis est. Tum quia constat in transcendentibus concretũ vere prædicari de abstracto. Entitas enim est ens, & vnitas vna: & per hoc non mutatur quo in quod. Sed vtitur ratio ipso quo, vtroque modo, scilicet vt quo & quod. Et ideo optime cõcludit: nec est simile de albo & albedine, quia non est alba. Tũ quia si vnũ addit naturam aliã supra ens, puta supra hominẽ aut leonẽ, qua ratione hæc est vera, naturahominis est vna, eadem erit vera, natura vnitatis est vna: omnis enim natura vna est. Nec excusat hoc adiacentia naturæ. s. quia natura vnitatis semp inest aliis: & ꝓterea est quo: Commune nãq; est oĩ naturæ siue subsistenti, siue inexistenti esse vnam, vt patet in accidentibus, ergo stat ratio i suo robore. De vno aũt, quod est principium numeri, quale accidẽs sit, præsentis nõ est negotii, sed erit quæstio specialis.

¶ In responsione ad secundum, nota diligẽter: quoniam hoc argumẽtum fluctuare facit eruditos: qa non penetrant hanc responsionem. Scito quòd responsio literæ stat i illis verbis, Ens diuiditur ꝑ vnũ & multa, quasi per vnum simpliciter, & multa secũdũ quid. Et ly simpliciter & secundum quid, non determinãt ly vnũ, aut ly multa, sed determinant ly diuiditur. Et est sensus, quòd ens diuiditur simpliciter per vnum, & secundum quid per multa. i. vnum continetur simpliciter sub ente, multa autem secũdum quid, vnde & statim hoc probatur in litera. Nam & ipsa, inquit, multa non continentur sub ente, nisi vt participant vno. Et quoniam cõstat quòd natura talis diuisionis est, ꝙ membrum simpliciter æquatur diuiso absolute sumpto: & merito, qm membrũ ẽm quid nõ sapit diuisum nisi ẽm quid: ideo stat responsio optime, & quòd vnum continetur cum ente, & tm est diuisionis membrum. Exemplũ huius est. si distinguitur homo in hoĩem in actu, & hoĩem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia, &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionẽ doctrinæ, & ad explanationem intenti: qm & vnum tam simpliciter q̃ ẽm quid, & multa tam simpliciter quàm secundum quid, vno participãt.

52
1. dist. 24. q. 1. art. 3. 4. Et 10. me. le. 4.

*art. preced.

igitur ens diuiditur per vnũ & multa, quasi per vnum simpliciter, & multa secũdum quid. Nam & ipsa multitudo nõ contineretur sub ente: nisi contineretur aliquo modo sub vno. Dicit enim Diony. vltimo cap. de di. no. quòd non est multitudo nõ participãs vno: sed quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto: & quæ sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto: & quæ sunt multa numero, sunt vnum specie: & quæ sunt speciebus multa, sunt vnum genere: & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio.

AD TERTIVM dicendum, ꝙ ideo non est nugatio, cum dicitur ens vnum, quia vnũ addit aliquid secundum rationem supra ens.

ARTICVLVS. II.

Vtrum unum & multa opponantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd vnũ & multa non opponantur. Nullum enim oppositum prædicatur de suo opposito: sed omnis multitudo est quodammodo vnum, vt ex * prædictis patet. ergo vnum non opponitur multitudini.

¶ 2 Præt. Nullum oppositum constituitur ex suo opposito: sed vnum constituit multitudinem. Ergo non opponitur multitudini.

¶ 3 Præt. Vnum vni est oppositum. Sed multo opponitur paucum. Ergo non opponitur ei vnum.

¶ 4 Præt. si unum opponitur multitudini, opponit ei sicut indiuisum diuiso: & sic opponetur ei ut priuatio habitui. Hoc autem uidetur inconueniens, quia sequeretur, quòd unum sit posterius multitudine, &

¶ In corpore vna conclusio, responsiua quæsito affirmatiue, vnum opponitur multis diuersimode. probatur. vnum principiũ numeri opponitur numero & mensurato, vnum autem conuersum cum ente, opponitur vt indiuisum diuiso: ergo. Antecedẽs pro prima parte probatur ex 10. Metaph. quia vni primo conuenit mensura, & numerus est multitudo mensurata. pro secunda patet. consequentia aũt est euidens, quia alia est oppositio relati ua, alia priuatiua.

¶ Aduerte hic, ꝙ quamuis litera intẽdat de diuersis vnitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamen doctrina optime deducere poteris, quòd eadẽ vnitas diuersimode sumpta. s. vt principium numeri: & vt indiuisa opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimode sumptæ. s. sub rõne numeri, & sub rõne diuisi. Et sic hæc distinctio erit, quãdoq; rerum, quãdoq; rationum. & quãdo est rationum conuenãt vtrique vni, & vtriq; multitudini: quoniam & vnũ conuersum cũ ente principiũ est numeri trãscendentis, & vnum in prædicamẽto: qnã titatis est ẽdiuisum.

¶ In responsione ad secundum, dubiũ occurrit quomodo verificatur quòd multitudo componit ex vnitatibus, nõ secundum id quod habẽt de in diuisione, sed secũdum id quod habent de entitate. hoc enim in multitudine transcendenti, de qua litera loquitur, manifeste est impossibile. Quoniam aut hic est sermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis, vt patet ex vi argumenti, & responsionis, cum dicitur, quòd multitudo est totum heterogeneum. De ipsa autẽ multitudine cõstat, quòd non componit ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alioquin multitudo trãscẽdés vt multitudo ẽ, eẽt substãtia, ytpote ex substãtiis rerũ cõposita.

¶ Ad hoc dicitur quòd tam vnum quàm multa transcendenter sumi possunt dupliciter. Vno modo substantialiter, alio modo cõplectiue, seu formaliter. Si sumantur primo modo, constat quòd multitudo componitur ex rebus vnis, & quòd est substantia seu ens reale: & sic videtur secundum planum literæ sensum textus primo interpretandus. Et si obiiciatur: ergo non loquitur de multitudine formaliter dicitur, quòd loquitur de multitudine formaliter quantum ad id quod realiter est. Altius tamen atque formalius loquendo dicendum mihi videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuersaliter: & quòd per illa verba, vnitates secundum id quod habent de entitate, non intendit litera rem, quæ est vna, sed intẽdit ipsam vnitatis naturam, prout entis actum exercet. Quod vt clarius percipiatur, ab vno in genere quantitatis incipiamus. Vnitas de genere quantitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est nõ numerus, quod est esse non diuisam in se, quemadmodum numerus est diuisus in plures vnitates. Et sic patet quòd non componit numerũ: sicut nec nõ domus componit domũ. Alio modo vt est in se talis

10. metaph. text. 20.

D. 1157.

In postpraedicamenta de oppos. et 5. metaphis. to. 18.

D. 580 154

se talis entitas, puta accidens, & sic componit numerum. Vnitas quoque transcendens dupliciter sumi potest. Primo, vt est indiuisa, quod est esse non multitudinem. Et sic impossibile est componere multitudinem ratione dicta. Alio modo secundum id quod est. i. secundum ipsam negationem diuisionis: non inquantũ exercet actum priuationis: sed inquantum habet entis rationẽ. Et sic componit multitudinem formaliter, & cõplectiue sumptam. Ita quòd, hæc distinctio contracta ad vnum, & multa transcendenter, non est distinctio priuationis ad oppositum: sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo. Ita quod ipsa indiuisio vt exercet actum privationis, non componit. Et ipsamet vt cuiusdam entitatis rationem habet, componit multitudinẽ: quæ secundum veritatem negatiuũ ens formaliter est magis quàm vnũ. & quòd hæc sit mens literæ, non solum ex forma litis sensu patet, sed ex responsione ad quartum: vbi dicitur, ꝙ diuisa non habẽt rationẽ multitudinis, nisi vtrunque diuisorum habeat rationẽ vnius. hic enim manifeste apparuit, ꝙ multitudo formaliter ex vnitatibus formalitatis consurgit. & consequenter ex negationibus: qm̃ solam negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ In responsione ad quartum, dubiũ occurrit, quomodo verificẽtur illa verba, Diuisio est prior vnitate non simpliciter: sed secũdum nostræ apprehẽsionis rõnẽ. Videtur enim, quòd diuisio sit simpliciter prior vnitate: qm̃ habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio aũt se habet ad vnitatẽ vt habitus ad priuationẽ: ergo. Nec põt dici ꝙ diuisio nõ est vere habitus quo priuat vnitas ẽm se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligendi: quia oporteret assignare saltẽ circumlocutiue, quis est ille habitus quo priuat secundum se vnitas. Nec facile esset hoc fingere: quia ille habitus secundũ se aut est quid positiuum, aut negatiuum. Si positiuum: ergo aliquid positiuum vltra ens est ante vnitatem: quod est impossibile. Si negatiuum: ergo aliqua negatio est ante vnitatem. Et si hoc non incõuenit, cur incõuenit diuisioni, quę negatio est esse ante vnitatẽ?

¶ Ad hoc dicitur, quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidem propositiones sunt veræ, & quòd diuisio est prior vnitate simpliciter. i. ẽm se, in esse intelligibili tm̃. eo ꝙ diuisio negatio est, quæ ens rationis est. Et quòd diuisio est posterior vnitate simpliciter, id est secundum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secundum quid tantum. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non sit prior negatione. Esse autem vnum est esse hoc: & non esse non hoc. vbi patet, quòd in ratione vnius clauditur negatio alterius extremæ contradictionis. Extrema igitur contradictionis,

A quorum est ipsa diuisio, præcedunt naturaliter vnitatem. Primo enim est homo, & in eodem priori est non homo, in esse intelligibili. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo, & non est homo. quod est esse vnum, id est indiuisum. Non enim est diuisum in se ita vt sit homo & non homo.

¶ Penes priuationẽ enim huiusmodi diuisionis vnũquodq; est & dicitur vnũ. Si vnum priuatiuũ nomen est secundum veritatem, vt supponimus. Nullum autem inconueniẽs est negationem diuisionis esse priorem negatione vnitatis. Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re, esse ante positionem vnitatis. Secunda autẽ propositio patet ex se. Non enim oportet ad hoc quod homo sit, & intelligatur vnus, vt negatio hominis sit aliqua natura, puta bouina aut cælesti. Si enim solus homo eẽt, vn̄ nihilominus esset sicut ante mundi creationẽ Deus erat vn̄. Et De⁹ in nulla erat re. Creatis autẽ aliis posita, est diuisio Dei a non Deo in rerum natura. De qua diuisione dicit litera, quod non est prior simpliciter, vt patet ex calce responsionis, vbi dicitur: Secundo, apprehendimus diuisionem. Quid clarius? hoc ens non est illud ens, dicẽdo, diuisionem in rerũ natura expressit. Et ꝓterea eandem diuisionem dixit, quòd simplicia ex compositis diffinimus. Diuisionem ergo tam realem quàm positinã posteriorem vnitati formaliter. Nõ autem cõtradictoriam

45 431

26

53
1. q. 103. artic. 3. Et 1. dist. 2. art. 1. Et 2. dist. 2. q. 1. art. 1. Et 1. contra. cap. 42. Et po. q. 3. art. 6. Et opus. 3. ca. 15. Et 12. Meta. fi.

quòd importat excessum quẽdam, & sic opponit pauco: unde primo modo duo sunt multa, non autem secundo.

AD QVARTVM. dicẽdum, quòd unum opponitur priuatiue multis, in quãtum in ratione multorum est quòd sint diuisa.

¶ Vnde oportet, quod diuisio sit prius unitate non simpliciter, sed secundum rationem nostræ apprehẽsionis e. Apprehẽdimus enĩ simplicia per composita. Vnde diffinimus punctum, cuius pars non est e uel principium lineæ. Sed multitudo etiam secundum rationem consequenter se habet ad unum: quia diuisa non intelligimus habere rationem multitudinis, nisi per hoc quòd utrique diuisorum attribuimus unitatem. Vnde unum ponitur in diffinitione multitudinis, non autem multitudo in diffinitione unius. Sed diuisio cadit in intellectu ex ipsa negatione entis, ita ꝙ primo cadit in intellectu ens e. Secundo quod hoc ens non est illud ens, & sic secũdo apprehẽdimus diuisionem. Tertio unum, quarto multitudinem.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit unus.

AD TERTIVM. Sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ sit unus. Dicitur enim 1. ad Cor. 8. Siquidem sunt dij multi & domini multi.

¶ 2 Præt. Vnũ quod est principium numeri, non potest prædicari de Deo, cum nulla quantitas de Deo prædicet. similiter, nec unum quod conuertitur cum ente: quia impor

in esse intelligibili.

¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua affirmatiue. Deus est vnus, probatur tripliciter. Primo, Deus eodem modo formaliter est Deus & hic: ergo est vnus. antecedens patet ex q. 3. quia idem est omnino hic Deus & natura diuina, consequentia probatur. Impossibile est plurificari hunc: ergo &. Deum. Secundo, Deus est vniuersaliter perfectus: ergo vnus, probatur consequentia a destructione cõsequentis, ducendo ad oppositum anteceden tis, vt clare patet in litera. Tertio, Deus omnia quæ in vniuerso sunt, per se reducit in vnum ordinem: ergo Deus est vnus.

¶ Quo ad primam partem, antecedens probatur: quia diuersa non conueniunt in vnum ordinem nisi ab aliquo.

¶ Quo ad secundum vero sic: Deus est perfectissimum & primũ principium: ergo est per se & non per accidens principium. consequentia vero probatur dupliciter. Tum quia melius per vnum dispõnuntur res quàm per plura principia. Tum quia vnius non est causa per se nisi vnum, per accidens autem plura.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum quartum.*

TItulus clarꝰ ex dictis

¶In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue, Deus est maxime vnus: proba tur. Deus est maxime ens & maxime indiuisus. ergo. antecedens probatur. quo ad primam partem: quia est ipsum esse. quo ad secundã; quia omnino simplex omni diuisibilitate caret, consequẽtia autem probatur ex ratione vnius includentis ens & indiuisionẽ: omnia clara sunt in litera.

¶In respõsione ad primũ dubium est, quo modo priuatio suscipit magis & minus, propter diuisionem. Ipsa enim diuisio, negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipit magis & minus.

¶Ad hoc respondetur breuiter, qꝙ diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enĩ rationale distat a lapide quam boue. Et propterea, maior est diuisio inter hominem & lapidem: & propterea minor est vnitas generis in quo cõueniũt homo & lapis, vt patet.

Q. 3. art. 3.

Q. 4. art. 2.

500

Tat priuationem, & omnis priuatio imperfectio est, quæ Deo non competit. Nõ est igitur dicẽdum, quòd Deus sit unus.

SED CONTRA. Est qꝙ dicitur Deut. 6. Audi Israel; Dominus Deus tuus unus est.

RESPONDEO. Dicendum, quòd Deũ esse unum ex tribus demonstratur. Primo quidem ex eius simplicitate. Manifestum est enim quòd illud unde aliquid singulare, est hoc aliquid, nullo modo est multis cõmunicabile. Illud enim unde sortes est homo, multis communicari potest: sed id, unde est hic homo, non potest communicari nisi uni tantum. Si ergo sor. pid esset homo, pquod est hic homo, sicut non possunt esse plures sortes, ita nõ possent esse plures homines. Hoc autẽ conuenit Deo. nam ipse Deus est sua natura, ut supra ostensum est*. Secundũ igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶Secundo uero ex infinitate eius perfectionis. Ostensum est enim supra*, quòd Deus comprehendit in se totam perfectionem essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos differre. Aliquid ergo conueniret uni quod non alteri. & sic ille, in quo esset priuatio, non esset simpliciter perfectus. Si autem hoc esset, perfectio alteri eorum deesset. Impossibile est ergo esse plures Deos. Vnde & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti ueritate ponentes principium infinitum, posuerunt unum tantum principium.

¶Tertio ab unitate mundi. Omnia enim quæ sunt, inueniuntur esse ordinata ad inuicem, dum quædam quibusdã deseruiunt. Quæ autẽ diuersa sunt, in unum ordinẽ non cõuenirẽt, nisi ab aliquo uno ordinarentur. Melius enim multa reducuntur in unum ordinem per unũ, quàm per multos: quia pse vnius vnum est caussa, & multa non sunt caussa vnius nisi per accidens: inquantum scilicet sunt aliquo modo vnum. Cum igitur illud, quod est primum, sit perfectissimum & per se, non per accidens, oportet quod primum reducens omnia in vnum ordinem sit vnum tantum. Et hoc est Deus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd dicuntur dii multi secũdum errorem quorundam, qui multos deos colebant: existimantes planetas & alias stellas esse deos, vel etiã singulas partes mundi. Vnde subdit, Nobis autem vnus Deus, &c.

AD SECVNDVM dicendum, quòd unum secundum quod est principium numeri, non prædicatur de Deo, sed solum de his, quæ habent esse in materia[c]. Vnum enim, quod est principium numeri, est de genere mathematicorum: quæ habent esse in materia: sed sunt secundum rationem a materia abstracta. Vnum vero, quod conuertitur cum ente, est quoddam metaphysicum, quod secundum esse non dependet a materia. Et licet in Deo non sit aliqua priuatio, tamen secundum modum apprehensionis nostræ, non cognoscitur a nobis nisi per modum priuationis & remotionis. Et sic nihil prohibet aliqua priuatiue dicta de Deo prædicari, sicut quod est incorporeus, infinitus, & similiter de Deo dicitur quod sit vnus.

175

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum Deus sit maxime unus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur qꝙ Deus non sit maxime unus. unum enim dicitur secundum priuationem diuisionis. Sed priuatio non recipit magis & minus. Ergo Deus nõ dicitur magis unus quàm alia, quæ sunt unum.

54 Q. 18. art. 3. c. & q. 30 art. 3. c. Et caussa 2.

¶2 Præt. Nihil uidetur esse magis indiuisibile quàm id quod est indiuisibile actu & potentia, cuiusmodi est punctus & unitas. Sed in tantum dicitur aliquid magis unum, inquantum est indiuisibile. Ergo Deus non est magis unum quàm unitas & punctus.

52

¶3 Præt. Quod est per essentiam bonum, est maxime bonum. Ergo quod est per essentiam suã unum, est maxime unum. Sed omne ens est unum per suam essentiã, ut patet per Philosophum in* 4. Metaphy. Ergo omne ens est maxime unum. Deus igitur nõ est magis unum quàm alia entia.

4. metaphy. text. 3. tex.

SED CONTRA est, quod dicit Boe. quòd inter omnia, quæ unum dicuntur, arcem tenet unitas diuinæ trinitatis.

RESPONDEO. Dicendum, quòd cum unũ sit ens indiuisum, ad hoc quòd aliquid sit maxime unũ, oportet qꝙ sit & maxime ens, & maxime indiuisum. Vtrunque autem competit Deo. Est enim maxime ens, inquãtum est non habens aliquod esse determinatum per aliquam naturã, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistens omnibus modis indeterminatum. Est autem maxime indiuisum, inquantum neque diuiditur actu, neq; potentia secundum quẽcunque modum diuisionis, cum sit omnibus modis simplex. ut supra* ostensum est[c]. Vnde manifestum est quòd Deus est maxime unus.

Q. 3. art. 7.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet priuatio secundum se non recipiat magis & minus, tamẽ secũdum quòd eius oppositum recipit magis & minus, etiam ipsa priuatiua dicuntur secundum magis & minus[c]. Secũdum igitur quod aliquid est magis diuisum uel diuisibile, uel minus, uel nullo modo, secundũ hoc aliquid dicitur magis & minus, vel maxime vnum.

0 260

AD SECVNDVM dicendum, quod punctus & vnitas, quæ est principium numeri, non sunt maxime entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maxime unũ. Sicut enim subiectum non est maxime vnum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

AD TERTIVM dicendum, qꝙ licet omne ens sit vnum per suam substantiã, nõ tamẽ se habet æqualiter substãtia cuiuslibet ad causandam vnitatem: quia substantia quorundam est ex multis composita, quorundam vero non.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

IN titulo, intellectus creatus non humanus, (& hoc bene nota) possit, absolute siue per potentiam in alio, siue in se, vide re per essentiam, id est intelligere qdditatiue: ita vt complete sciat terminare quæstionem quid est de Deo. Cognoscere enim de aliquo quid est videre illud per essentiam, complete autem dico termina re quid est, vt distinguitur contra incõplete: eo modo, quo sciens cõmunia prædicata essentialia alicuius incõplete scit. oportet enim scientẽ quid, habere omnia predicata quidditatiua vsque ad vltimam differentiam inclusiue. Et non sumo complete, id est comprehensiue, imo scire qd est, habet latitudinẽ quoad modum sciendi. Diuiditur enim in compre hendere & apprehẽdere. Et rursus apphendere habet multos gradus, vt infra patebit. Est igitur quæstio, an aliquis creatus intellectus possit scire de Deo quid est. Et si dubizas de hac expositione, vide primum cõtra gent. ca. 3. & tertium eiusdem ca. 4. & 5.

¶In corpore 4. primo, ponitur causa dubitandi. secundo, recitatur opinio negatiua. tertio improbatur. quarto respondetur quæsito.

¶Quo ad primum est vna propositio, Deus est in se maxime cognoscibilis: ppter excessum tamẽ eius respectu alterius, est alicui incognoscibilis. prima pars probatur: quia Deus est actus purus. Secunda vero declaratur exemplo solis & visus,

¶Aduerte hic, qꝙ cũ ex 2. Meta. habeatur, qꝙ difficultas cognoscendi ex duobus oriri possit, scilicet ex obiecto vel potentia. & hîc est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate: consonum fuit vt non prætermitteretur hîc quòd causa dubii non est ex parte obiecti: sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

¶Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre dei essentiam: ratio eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum, vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

¶Aduerte hîc, quòd hæc opinio iudicio meo non est Aui. aut philosophorum: quoniam saltem prima intelligentia creata cognoscit quid est Deus, apud Auic. quoniam ipse est illius proximum principium: sed hæc opinio fuit aliquorum Christianorum, vt puto; & ideo contra eam ex his, quæ fidei sunt, disputat vt patebit.

QVAESTIO XII.

Quomodo Deus a nobis cognoscatur, in 13. articulos diuisa.

VIA In superioribus cõsideraiumꝰ qualiter Deus sit secundum seipsum, restat cõsiderãdũ qualiter sit in cognitione nostra, id est, quomodo cognoscatur a creaturis.

¶Et circa hoc quæruntur 13.

¶Primo. Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei.

¶Secundo. Vtrum Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatam.

¶Tertio. Vtrum oculo corporeo Dei essentia possit videri.

¶Quarto. Vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus, sufficiẽs sit videre Dei essentiam.

¶Quinto. Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiã indigeat aliquo lumine creato.

¶Sexto. Vtrum videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat.

¶Septimo. Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehẽdere Dei essentiam.

¶Octauo. Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam, omnia in ipsa cognoscat.

¶Nono. Vtrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat.

¶Decimo. Vtrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videt.

¶Vndecimo. Vtrum in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiam Dei uidere.

¶Duodecimo. Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita possimus cognoscere.

Tertiodecimo. Vtrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti uita aliqua cognitio Dei per gratiam.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum uidere per essentiam.

AD PRIMVM. Sic proceditur. Videtur quòd nullus intellectus creatus possit Deum p essentiam uidere. Chryso. enim super Ioan.* exponens illud quod dicitur Ioan. 1. Deũ nemo vidit vnquã: sic dicit, ipsum quod est Deus non solum prophetæ, sed nec angeli uiderũt, nec arcangeli. Quod enĩ creabilis est naturæ, qualiter uidere poterit quod increabile est? Dionys. etiã 1. cap.† de di no. loquens de Deo dicit, Neque sensus est eius, neque phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia.

¶2. Præt. Omne infinitum in quãtum huiusmodi, est ignotum: sed Deus est infinitus, ut supra* ostensum est. ergo secundũ se est ignotus

¶3. Præ. Intellectus creatus nõ est. cognoscitiuus nisi existentium. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens[c]. Sed Deus non est existens, sed supra existenria, ut dicit Dionys. ergo non est intellegibilis, sed est supra omnem intellectum.

¶4. Præ. Cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitũ sit perfectio cognoscentis. Sed nulla est proportio itellectus creati ad Deũ: quia in ĩfinitũ distãt. ergo intellectus creatus nõ potest uidere essentiã Dei.

SED CONTRA est, quod dicitur primæ Ioan. 3. uidebimus cum sicuti est.

55 12. q. 5. art. 1. c. et q. 93. art. 2. c. 3. & 3. contra c. 5. 54. & 57. Everi. q. 8. art. 1. et. quo 7 ar. 2. et quol. 10. fi. & opusc. 1. c. 104. & Matt. 5. *homilia 14. in Ioann. aliquantulum a principio, tomo 3. *cap. 1. a medio illius. *q. 7. art. 1.

35 26 d 32

si nanq; hoîs beatitudo in intellectione altissima consistit, a fortiori aliorũ quoq; intellectualiũ felicitas altissima erit speculatio

¶Circa destructionem consequentis, quo ad secundam partem aduerte, quòd volens author aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidẽ, attulit propositionem quam oportet expresse credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum, & consequentiam ratione deducit, & ideo optime concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Tho. referunt.

¶Secundo improbatur opinio sic, si intellectus creatus non potest videre Deum: ergo non potest ipsam rerum causam videre: ergo desiderium naturæ erit inane. prima consequentia relinquit per se nota. secũda aũt probatur: homini inest naturale desideriũ videndi causam visis effectibus, vt eius admiratio attestatur. ergo.

Circa

¶ Circa hanc rationem dubium duplex occurrit. Primum est simpliciter, & ad hominem. Non enim videtur verum, quòd intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum: quoniam natura non largitur inclinationem ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signum est, quòd organa natura dedit cuilibet potentiæ quâ intus in anima posuit. Et in secundo cæli dicitur, quòd si astra haberent vim progressiuam, natura dedisset eis organa oportuna. Implicare igitur videtur, quod natura det desiderium visionis diuinæ. Et q̃ nõ possit dare requisita ad visionem illam, puta lumen gloriæ, &c. Apud S. Tho. quoque doctrinam, vt dictum est in primo articulo huius operis, homo, non naturaliter sed, obedientialiter ordinatur in felicitatem illam. ergo.

¶ Secundũ vero dubium est: quia concesso toto processu, non sequitur intentum: infert enim tãtum. ergo prima causa videri potest, & non, ergo Deus. Dicam enim, q̃ Deus inquantũ causa rerum, videri desideratur, & non secundũ substantiã suam in se. Et sic scietur nõ quid est absolute, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substãtia vt primus motor: & huius conditionibus, vt sic notis, quiescit desiderium, vt patet in cõpleméto scientiarũ.

¶ Ad euidentiã horum scito, quòd creatura rationalis potest dupliciter considerari, vno modo absolute, alio modo vt ordinata est ad felicitatẽ. Si primo modo consideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem. & sic concedo quòd non naturaliter desiderat visionem Dei in se absolute. Si vero secundo modo consideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic, nouit quodlam effectus, puta gratię, & glorię: quorum causa est Deus vt Deus est in se absolute, non vt vniuersale agens. Notis autẽ effectibus, naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitiam causę. Et propterea desiderium visionis diuinę, (etsi nõ sit naturale intellectui creato absolute.) est tamen naturale ei suppositа reuelatione talium effectuũ. Et sic tam ratio hîc allegata quam reliquæ rationes ad idem collectę, in cap. 50. tertii contra Gen. concludunt inane fore desiderium intellectualis naturę creatę, si Deum videre non possit. Non oportuit autem exprimi, quòd de creatura intellectuali non absolute, sed vt ordinata ad felicitatem esset sermo. Quia commune est cuilibet scientię, quòd semper intelligantur termini formaliter, vt subsunt illi scientię, vt patet de quantitate in physicis.

RESPONDEO. Dicendum, quòd cum unumquodque sit cognoscibile secundum, [a] quòd est in actu: Deus qui est actu purus absque omni permistione potentiæ, quantum in se est, maxime cognoscibilis est. Sed quod est maxime cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile non est, propter [e] excessum intelligibilis supra intellectum. Sicut sol, qui est maxime visibilis, videri non potest a vespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attendentes quidam posuerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiã Dei videre potest. Sed hoc inconuenienter dicitur. cum enim vltima hominis beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectus [e], si nunquam essentiam Dei videre potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio eius beatitudo cõsistet, quam in Deo. Quod est alienum a fide. In ipso enim est vltima pfectio rationalis creaturæ: quod est ei principium essendi. Intantũ enim vnumquodque perfectũ est, inquantum ad suum principium attingit. similiter etiam est præter rationem. Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus consurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desideriũ naturæ [e]. Vnde simpliciter concedendum est q̃ beati Dei essentiam videant.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vtraque authoritas loquitur de visione comprehensionis [d], Vnde præmittit * Dionysius immediate ante verba posita dicẽs: Omnibus ipse est vniuersaliter incomprehẽsibilis, & nec sensus est, &c. Et Chrysost. * parum post verba prędicta subdit, visionem hic dicit certissimam patris considerationẽ & comprehensionem tantam, quantam pater habet de filio.

AD SECVNDVM. Dicendum, quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non perfectæ per formam, ignotum est secundũ se [e]: quia omnis cognitio est p formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ nõ limitatę per materiam, est secũdum se maxime notum. Sic autem Deus est infinitus, & non primo modo, ut * ex superioribus patet.

AD TERTIVM. Dicendũ, quòd Deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existẽs, sed quia est supra omne existens: in quantum est suum esse. Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

AD QVARTVM. Dicendũ, quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundum quod duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quælibet habitudo vnius ad alterum, proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturę ad Deũ inquãtum se habet ad ipsum vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum. Et secundum hoc, intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum.

ARTICVLVS. II.

Virum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.

AD SECVNDVM. Sic proceditur. Videtur, quòd essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ 2 Præ. August. dicit 9. * de Trin. Cum Deum nouimus, sit aliqua [f] rerum requisitorum ad diuisionem: & dicitur, quòd sunt duo scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. Et probatur, visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente. ergo.

¶ Secundum est modus vnionis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ, & per similitudinem eius. & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque enim modus expressus est: quamuis alter negatus a corporalibus, quasi per hoc innueret, in spiritualibus non impossibile fore.

¶ Tertium

¶ Tertium est modus similitudinis: & dicitur. quòd est duplex, scilicet ex parte rei visę, & ex parte virtutis visiuæ: declaraturq; secundum membrum ex vi illius conditionalis veræ: si virtus visiua habet esse a re, visa virtus visiua non solum essetipsa, sed similitudo rei visę, vt patet: quia effectus est similis causę. Ex his autẽ habes quartum, scilicet quòd visio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei visę. secundo per essentiam virtutis visiuę. tertio per similitudiné mediam repręsentanté rẽ visam visiuę virtuti: vt enim patet, ex dictis, tot modis contingit vnionem rei visę cum vidente variari. Verum vt literę cõsoni simus, nomine essentię virtutis visiuę, non intelligas tantum ipsam vim visiuã, sed quicquid se tenet ex parte eius. s. quocunque confortatiuum, aut eleuatiuum, &c. ipsius vis visiuę: siue illud sit lumẽ gratię, vel glorię. Totũ enim hoc alio vocabulo dicit similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quę subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secũdum duę conclusiones responsiuę quęsito ponuntur. Prima affirmatiua. Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuę. Secunda negatiua. Ad videndum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinem mediam ex parte rei visę. Prima conclusio probatur. Deus est author intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essentię diuinę: ergo ad visionem Dei, &c. antecedens patet cum prima consequentia: quę nihilominus confirmatur per locum a diuisione: quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur a signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autem conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus non videtur per aliquam creatam similitudinem. Antecedens probatur authoritate Dionysii, & declaratur exemplo corporeę similitudinis. consequẽtia vero patet per locum a minori. Secundo, nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia Deus est suum esse. Tertio sic, omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullam potest videri Deus, vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modum essendi & intelligendi.

¶ Contra has rationes, quamuis Aureolus apud Capreolum in 4. distin. 49. q. 5. multipliciter arguat: tota tamen vis rationum contra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatę rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicium faciendo de specie in essendo, & in repręsentando: cum tamen constet valdè magnam differentiam interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctum ab essentia atque finita in essendo, est in repręsentando, & supremi ordinis, & habẽs esse idem cum essentia atque infinita. hæc enim insunt ei obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad euidentiam horum scito, q̃ in distinctio inter per se & per accidens errandi occasionem prębet. Species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantię, vel accidẽtia, sed hoc accidit eis: verũ p se exigit talis spẽs quòd sit repręsentatiuum alterius non per modũ signi, quo niam quodlibet potest significare quodcunque: sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, vt primo de anima dicitur, cõuenerunt in hoc, quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet specié esse similem non solum secundum genus, sed speciem specialissimam formaliter, vel eminenter. Nunquam enim anima nostra domum quidditatiue nouit, nisi apud se speciem domus, quę sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei visę, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentali: vt de se patet. Et exigit q̃ sit nobilior, aut saltem eque nobilis q̃ sit nobilitas modi essendi rei visę, vt inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens vt sic, habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: vt cognitionem terminat. Ex his autem ad rationem literę descendẽdo dicitur, quòd speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur, quũ consideratur quòd per accidens est in essendo. Per se vero, quum consideratur quòd est magis vel minus de articulata aut eleuata: qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasię: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat, quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, vt patet in exemplo literæ. Deus enim adeo eleuatę est naturę, vt omnis quouis modo dearticulata species, qualẽm oportet creatam quamcunque esse, inferioris sit ordinis per se, in quantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd in essendo vel in repręsentando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se vt sic, nihil refert dicere in essendo, & in repręsentãdo: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quòd quid est rei visę, & consequenter eiusdẽm ordinis cum re. Et secũdum modum essendi per accidens se habere ad substãtiale, aut accidẽtale esse, cum in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. Si species igitur est inferioris ordinis per se, impossibile est quòd sit similis quidditatiue rei superioris ordinis. Et nota, quòd non dicitur q̃ species inferior non possit visionem facere superioris, quoniam angelus inferior videt forte superiorem naturaliter: sed dicimus, quòd species inferioris ordinis hoc non potest. Constat enim

Deum

D. 761.
xii
ca. 1. de diuinom. aliquãtulum a principio.
D. 366.
Readẽ homil. 14. parum ante medium tom. 3.
* 15. de Trin. cap. 9. parum a medio. tomo 3.
56
4. di. 49 q. art. 1. Item ri. q. 8. art. Et quo. art. 1. & contra. & opusc. 105
* lib. 9. de Trin. capi circa medium, tom.
D. 485.
c
65
429
ca. 1. nõ multum procul a principio.
D. 451.
Q. 3. art. 4.

Deum non ſolum ſuperiorem omni creato intellectu, ſed ordinis altioris eſſe, etiam apud philoſophos, vt patet in 12. Metaph. comment. 44. Secunda quoque ratio aſſumit, & bene, quòd quemadmodum ſpecies domus in mente oportet, quòd ſit forma domus, ita ſpecies Dei, cuius forma eſt ipſum eſſet, oportet quòd ſit ipſum eſſe: & ſuper hoc fundatur ſimilitudo ad Deum: Nec vult iſta ratio, quòd ſpecies Dei ſit ipſum eſſe in eſſe naturali, ſicut eſt Deus. Sed quòd ſit ipſum eſſe in aliquo modo eſſendi. Alioquin, ſimilis non eſſet ſpecies quidditati diuinæ. ſed repugnaret aliquid eſſe ſecùdum rem ipſum eſſe, in quocunque modo eſſendi creato, aut creabili: quoniam quouis modo reali ponatur res eſſe, ſemper eſt ens per participationem, in illo modo eſſendi. ergo. Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: ſpeciem nãque Dei quidditatiuam oportet eſſe nõ hoc vel illud, ſed infinitum ens, aut ſecundum eſſe naturale, aut ſecundum aliquid aliud eſſe reale, alioquin realis ſimilitudo & adæquata qualem cognitio exigit. non habetur: ſed impoſſibile eſt ſecundum quodcunque eſſe creatum dari vnum aliquod ſimile adæquate infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quòd diſtinctio de eſſe & repræſentari contracta ad repræſentare per modum ſimilitudinis, non eſt diſtinctio, niſi diuerſarum conditionum eſſendi. Et propterea, quòd vniuerſaliter negatur de eſſe rerum, ſufficienter negari probatur de eſſe in repræſentando per modum ſimilitudinis. Et propterea diuinum S. Tho. ingenium ad diſtinctionem deſcendere dedignatum eſt: puerile ſiquidem putauit quæ deeſſe creato liquido negando probauerat, ad talem & talem eſſendi conditionem creatam adaptare. Sed alii decepti ſunt, vt dictum eſt propter non diſtinguere inter per ſe & per accidens.

¶ Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur ſimilitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ, & quòd nulla eſt ſimilitudo ex parte Dei, ſcilicet reptæſentatiua: confirmaturque primum authoritate ſcripturæ.

¶ Aduerte quòd licet ſuperficietenus conſideranti appareat, q ſimilitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei viſionem in quantum ſimilitudo eſt: quoniam non ponitur vt affimi let. ſed vt confortet eleuetque intellectum. Interius tamen perſcrutanti apparebit, quòd per ſe requiritur in quantum ſimilitudo non vt repræſentandi actũ habeat, ſed conſtituẽdi in eſſe ſimili ipſi Deo quaſi eiuſdem rationis. Oportet enim videntem Deum, eſſe Deum quodammodo diuinæque naturæ conſortem. Conſtitutiuum autem intellectus creati in eſſe diuino, eſt ipſum gloriæ lumen: & propterea merito ſimilitudo hæc a ſanctis exaltatur atque repetitur.

¶ Aduerte hic, quòd hinc habetur, q beati non poſſunt formare verbum de Deo clare viſo vt ſic, quamuis poſſint formare verbũ de his, quæ in Deo videntur. Cùm. n. verbũ ſit ſimilitudo expreſſa, & clarius præſentans rem conceptam, quam ſpecies impreſſa, ſi impoſſibile eſt inueniri ſpeciem impreſſam creatam reſpectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ: multo magis impoſſibile eſt inueniri ſpeciem expreſſam. Omnes enim rationes contra illam, ſunt contra iſtam, & omnem aliam ſpeciem. Videbunt ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non viderent vt in litera dicitur.

¶ In reſponſione ad tertium. Aduerte quòd hic ponitur eſſentia diuina conſtituens intellectum beatum in actu vice ſpeciei intelligibilis. Hoc autem qualiter poſſibile ſit, dupliciter exponi potuit repræſentans videnti Dei eſſentiam. Tertio, quia diuina eſſentia eſt aliquod incircũſcriptum continens in ſe ſupereminenter quicquid poteſt ſignificari vel intelligi ab intellectu creato [e]. Et hoc nullo modo per aliquam ſpeciem creatam repræſentari poteſt: quia omnis forma creata eſt determinata ſecundum aliquam rationem vel ſapientiæ, vel virtutis, vel ipſius eſſe, vel alicuius huiuſmodi. Vnde dicere Deum per ſimilitudinem videri, eſt dicere diuinam eſſentiam non videri. Quod eſt erroneum. Dicendum ergo, quòd ad videndum Dei eſſentiam requiritur aliqua ſimilitudo ex parte viſiuæ potentiæ, ſcilicet lumen diuinæ [d] gloriæ, confortans intellectum, ad videndum Deum. De quo dicitur in Pſalm. In lumine tuo videbimus lumen. Non [d] autem per aliquam ſimilitudinem creatam Dei eſſentia videri poteſt, quæ ipſam diuinam eſſentiam repræſentet vt in ſe eſt.

Ad primvm ergo dicendum, quòd authoritas illa loquitur de ſimilitudine, quæ eſt per participationem luminis gloriæ.

Ad secvndvm dicẽdum, quòd Auguſtin. ibi loquitur de cognitione Dei, quæ habetur in via.

Ad tertivm dicendum, quòd diuina eſſentia eſt ipſum eſſe. Vnde ſicut aliæ formæ intelligibiles, quæ non ſunt ſuum eſſe, vniuntur intellectui ſecundum aliquod eſſe, quo informant ipſum intellectum: & faciunt ipſum in actu, ita diuina eſſentia vnitur intellectui creato vt intellectum in actu, per ſeipſam faciens intellectum in actu.

D. 485. 25 D. 986. I K

D. ibi. 57 4. di. 49 q. 2 art. 2.

ne in diaphano, & colore in aqua, &c. Ita ſpecies intelligibilis, ſi actu eſt in genere intelligibili, eſt intelligendi principium. Ita quòd in telligere eſt vt ipſius eſſe. Et propterea quamuis aliquo modo actiua ſit ſpecies intellectionis, melior tamen & potior, eſt proportio ipſius formalis, quam actiua. Speciem igitur vniri actu intellectui, eſt conſtituere ipſum in hoc quod eſt eſſe actu intelligentem. Eſſe autem actu intelligentem, nihil aliud eſt quàm intellectum eſſe per ſecte ipſum cognitum. Cognoſcere namque aliquid, vt inferius patebit, nihil aliud eſt quàm eſſe etiam illud in actu completo. Ex his autem ad diuini balbutiendo aſcendẽtes dicimus, quòd diuinam eſſentiam vniri intellectui per ſeipſam, & conſtituere formaliter ipſum in actu in genere intelligibili, eſt ipſam facere formaliter intentionem eſſe actu vltimo, ipſum Deum intelligibiliter, ſublatis omnibus, quæ imperfectionis ſunt. Hoc autem ſufficiẽter fit ſubſtantia ipſa diuina concurrente ad viſionem beatam immediate vt obiectum: & principium viſionis formale. Dixi autem ſublatis imperfectionibus: qa viſio beata nõ eſt actus & eſſe ſubſtantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis eſſet: ſicut eſſet ſpeciei intelligibilis creatæ, ſi poneretur.

Lib. 22. de Ciuit. Dei, ca. 29. circa mediũ, to. 5

Epiſt. 112. cap. 9. to. 2.

¶ *Super Q. quæſtionis duodecimæ Articulum tertium.*

Art. ſequẽti & Q. 78.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio negatiue reſpõſiua quæſito. Impoſſibile eſt Deum videri ſenſu viſus, & quacunque alia vi ſenſitiua partis. Probatur, Potẽtia ſenſitiua eſt actus corporis: ergo eſt commenſurata corpori. ergo non ſe extendit vltra corporalia. ergo non ad Deum. antecedens patet, conſequentia prima probatur: qa actus proportionatur ei cuius eſt actus ſecunda patet ex ſecũda: tertia, quia Deus, eſt omnino incorporeus. omnia plana ſunt.

Q. 3. art. 1

ARTICVLVS. III.

Vtrum eſſentia Dei videri poſſit oculis corporalibus.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur, quòd eſſentia Dei videri poſſit oculo corporali. Dicitur enim Iob. 19. In carne mea videbo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.

¶ 2 Præterea, Auguſtinus dicit ultimo. * de ciuitate Dei, cap. 29. Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, ſcilicet glorificatorum, non ut acutius uideant, quàm quidam perhibentur uidere, ſerpentes uel aquilæ. Quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia uigeant, nihil aliud poſſunt uidere quàm corpora: ſed ut uideant & incorporalia. Quicunque autem poteſt uidere incorporalia, poteſt eleuari ad uidendum Deum: ergo oculus glorificatus poteſt uidere Deum.

¶ 3 Præterea, Deus poteſt uideri ab homine uiſione imaginaria. dicitur enim Iſa. 6. Vidi dominum ſedentem ſuper ſol, &c. Sed uiſio imaginaria a ſenſu originem habet: phantaſia enim eſt motus factus a ſenſu ſecundum actum, ut dicitur in tertio de anima: ergo Deus ſenſibili uiſione uideri poteſt.

Sed contra eſt quod dicit Auguſtinus in * libro de videndo Deum ad Paulinam. Deum nemo vidit vnquam: vel in hac vita ſicut ipſe eſt: vel in angelorum vita, ſicut viſibilia iſta, quæ corporali viſione cernuntur.

Respondeo. Dicendum, quòd impoſſibile eſt Deum videri ſenſu viſus, vel quocunque alio ſenſu, aut potentia ſenſitiuæ partis. Omnis enim potentia huiuſmodi eſt actus corporalis organi, vt infra dicetur.

* Actus autem proportionatur ei, cuius eſt actus. Vnde nulla huiuſmodi potentia, poteſt ſe extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus eſt, vt ſupra * oſtenſum eſt. Vnde nec ſenſu, nec imaginatione videri poteſt, ſed ſolo intellectu.

Ad primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea uidebo Deum Saluatorem meum: non intelligitur, quòd oculo carnis ſit Deum uiſurus, ſed quòd in carne exiſtens poſt reſurrectionem uiſurus ſit Deum. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus uidet te: intelligitur de oculo mentis: ſicut Epheſ. 1. dicit Apoſtolus: Det uobis ſpiritum ſapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis ueſtri.

Ad secvndvm dicendum, quòd Auguſtinus loquitur inquirendo *in uerbis illis*, & ſub conditione. Quod patet ex hoc * quod præmittitur. longe itaque potentiæ alterius erunt, ſcilicet oculi glorificati, ſi per eos uidebitur incorporea illa natura. Sed poſtmodum hoc determinat dicens: Valde credibile eſt ſic, nos uiſuros mundana tunc corpora cæli noui & terræ nouæ, ut Deum ubique præſentem: & uniuerſa etiam corporalia gubernantem clariſſima perſpicuitate uideamus, non ſicut nunc inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſed ſicut homines, inter quos uiuentes motusque uitales exercentes uiuimus: mox ut aſpicimus, non credimus uidere; ſed' uidemus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum uiſuros: ſicut nunc oculi noſtri uident alicuius uitam. Vita autem non uidetur oculo corporali, ſicut per ſe uiſibile, ſed ſicut ſenſibile per accidens. Quod quidem a ſenſu non cognoſcitur, ſed ſtatim cum ſenſu ab aliqua alia uirtute cognoſcitiua. Quòd autem ſtatim uiſis corporibus diuina præſentia ex eis cognoſcatur per intellectum, ex duobus contingit, ſcilicet ex perſpicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus innouatis.

Ad tertivm dicendum, quòd in uiſione imaginaria non uidetur Dei eſſentia, ſed aliqua forma in imaginatione formatur, repræſentans Deum, ſecundum aliquem modum ſimilitudinis, prout in ſcripturis diuinis, diuina, per res ſenſibiles, metaphorice deſcribuntur.

Eodem lib. 22. cap. 29. tom. 6.

A B C D E

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.

IN titulo nihil est obscurum aduertẽtibus, quòd ly per sua naturalia, denotat causam sufficientem.

¶ In corpore est vnica cõclusio respõsiua quæsito negatiue. Impossibile est q̃ aliquis itellectus creatus per sua naturalia essentiã Dei videat. Probatur vnica rõne sic. Cognitio fit ſm quòd cognitũ est in cognoscente: ergo secundum modũ cognoscentis: ergo secundum modum naturę ipsius cognoscentis. ergo si modus essendi alicuius rei cognitę excedat modum naturæ cognoscentis, cognitio illius rei, est supra naturam illius cognoscentis. ergo cognoscere ipsum esse subsistens, est supra facultatem naturalem cuiuscunq; intellectus creati, soliq̃ intellectui diuino connaturale: ergo itellectus creatus non potest Deũ per essentiam videre, nisi per gratiam. Prima consequentia probatur: quia cognitum est in cognoscẽte secundum modum cognoscentis: secunda vero relinquitur nota. tertia autem manifeste sequitur ex precedentibus, & nihilominus, in litera declaratur, & a posteriori inductiue probatur, distingue do modos essendi rerum cognoscibilium, vt sic in tres, & ostendendo eos proportionaliter respondere tribus modis essendi naturæ cognoscitiuę, vt clare patet in litera. quarta autem consequẽtia probatur: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum. vltima autem est per se nota.

58
4. dist. 49. q. 2. art. 6. Et veri q. 8 articul. 3. Et 3. contra c. 50. *cap. 4. p. 4. parum ante mediũ.

Art. 1. huius quęst.

¶ Circa declaratio nem ac probationem tertiæ consequentię aduerte duo. Primo quòd licet in litera ponantur tres tantum modi essendi ex parte rei cognitæ. scilicet esse in hac materia, & esse sine materia, & esse ipsum esse subsistens, id est sine omni potentia: quia tamẽ primus modus distinguitur, nõ in plures modos essendi, & ideo tres tantum sunt, sed in duos modos, quorum alter est rei, alter rationis, scilicet esse in hac materia, & abstrahere ab illa, seu singulariter, & vniuersaliter: & singularia vt sic ad naturam spectant cognoscitiuam cuius est esse actum corporis, quia ad sensitiuam: vniuersalia vero ad naturam, quæ quodammodo est in corpore, & quodammodo nõ; quia ad intellectiuam humanam, quę partim est separata & partim coniuncta, vt dicitur in secundo phy. tex. 26. ideo ordines cognoscentiũ multiplicari possunt secundum modos essendi, magis quàm ordines cognitorum. Et propterea in litera in homine, in quo vtraque iungitur natura, ponitur intellectus in altiori ordine quã sensus: ex hoc tñ nihil deperit rationis efficacię. Tum quia sicut vniuersale & singulare ad vnum essendi modum spectant, scilicet ad esse in materia, ita anima sensitiua & humana ad vnum modum essendi pertinent, scilicet ad esse formam, q̃ quid erat esse, & perfectionẽ corporis physici, vt in secundo de anima probatur. Tũ q̃a ex his optime habetur q̃ modus essendi naturæ cognitæ, nũquã excedit modũ naturę cognoscẽtis: quod est intentũ. Secundo aduerte, q̃ ex hoc processu literæ inducẽdo ex singularibus & sensu: vni uersalibus & intellectu humano, substantiis immaterialibus & intellectibus separatis optime infertur, q̃ modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis: & est signũ, q̃ ille excessus est causa nõ cognitionis vt in probatione consequentiæ a priori est assumptũ, & sic optime infertur: ergo cognitio ipsius esse per se subsistẽtis, soli intellectui diuino est cõnaturalis, ac per hoc supra cęteros est.

¶ Circa tertiã consequẽtiam dubium occurrit. Scotus siquidem in 4. dist. 49. quæstio. 11. & in primo dist. 3. q. 3. & in quolibet. quæst. 14. art. 2. eam impugnat, ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolib. arguit eam quo ad intellectum nostrum respectu sui naturalis obiecti: in quarto autem respectu essentiæ diuinæ & intellectus creati.

¶ Arguit ergo sic primo. conditionalis illa nõ sequit ex p̃missis ergo antecedẽs p̃batur: quia ex hoc quod cognitũ est in cognoscente ſm modũ naturæ cognoscentis, nihil aliud habet, nisi q̃ cognitio est perfectio proportionata cognoscẽti: & similiter obiectum cognitionis. Ex hoc aũt nõ sequit̃ æqualitas intẽta. s. q̃ cognoscẽtis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et cõfirmatur. Ex p̃portione inter obiectũ & potẽtiã sequit̃ magis dissimilitudo & inæqualitas: sicut inter motiuũ & mobile, & materiã & formã. Talis siquidẽ est proportio inter potẽtiã & obiectum. vnde oculus videt & cælũ & terrã: & tñ nõ habet modum essendi similem cælo & terræ, quum illud sit incorruptibile, & magis ad

ad propositum: idea lapidis nõ est similis lapidi in modo essendi.

¶ Secundo, quia si illa conditionalis esset vera: sequeretur quòd angelus inferior non cognosceret superiorem: quia modus essendi superioris excedit modum inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa sequitur, quòd intellectus creatus, etiam illustrat⁹ lumine gloriæ, non posset videre Deum. probatur sequela: quia modus essendi Dei, excedit modum essendi tot⁹ huius. s. intellect⁹ illustrati & habituati, &cæt.

¶ Quarto, ſpäliter arguit cõtra eã vt applicatur ad intellectũ nr̃um & obiectũ in hac assignatũ: quia si ista conditionalis ẽ vera ex natura potẽtiæ cognoscitiuæ. sequitur, q̃ beati nunquam videbũt Deũ. probatur sequela, quia nulla potentia p̃t eleuari supra suũ obiectum adequatũ. visus. n. non p̃t eleuari ad videndum fantasma, nec aliquis habitus aut vis superaddita p̃t eleuare potentiam supra suum obiectum, sed infra obiecti latitudinem: qm̃ potentia prius respicit obiectũ ex se, quàm habitus adueniat, vt patet.

Art. 2. huiꝰ quæst.

¶ Vltimo addit, q̃ arguit hac ex ꝓpositionibus non syllogisticis.

¶ Ad euidentiã horũ scito, quod ut in q. 14. latius dicetur: rãdicaliter initium cognitionis est, ex eo q̃ natura aliqua est nõ solum ipsa, sed alia. Et quoniam esse alia non cõtingit vno tñ modo, diuersi ordines cognoscentium surgunt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia, surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solũ ipsæ, sed alia. Et propterea secundum diuersum ordinem ipsarum naturarum cognoscẽtium oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscens est cognitum. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd esse cognitum modificatur secũdum modum naturæ cognoscentis, & non ecõuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum, quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quòd mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. verbi gratia, anima humana est substantia vltima inter intellectuales. Ac per hoc naturaliter sortitur, quòd sint infimo modo intellecta, ea quæ cognoscenda sunt. Et hinc surgit, quòd ipsam oportet esse cognitam dearticulate, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, q̃ ipsam oportet habere cognita a phantasmatibus: & consequenter q̃ capacitas eius naturalis non extendat se ad hoc, quòd sit illa cognoscibilia, quæ sunt separata a materia. Angelus autẽ, quia eleuatioris est essentiæ, vtputa materiam nullo modo requirẽtis ad sui modi essendi perfectionem, & ipse est alia excellentiori modo quàm anima nostra: vnde est hæc materialia & inferiora eminenter, superiora autem participatiue. Et hæc est radix rationis factæ in litera; quę fundatur supra hoc, quòd cognitum est in cognoscente secundum modum naturæ cognoscentis: & quòd cognitio sit, secundum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declarata radice patet, quòd ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis, quàm sit natura cognita, quòd non poterit ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, eo quòd non est illud nisi modo proprio sibi: quod est non esse illud, nisi diminuta quadam participatione: quæ ad visionem non sufficit. Ex hac eadem quoque radice omnia obiecta facile soluuntur, terminos literæ prius notantibus. Est siquidem hic sermo non de cognitione vniuersaliter, sed de visione, id est, cognitione complete quidditatiua. Rursusq; sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunq; modo possibili. sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non ſm speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur q̃ obiecta, q̃ assignantur potentiis, non sunt obiecta adequata extensiue, sed sunt obiecta adæquata intensiue naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiue penetrare, sed infra.

¶ Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, q̃ optime illa conditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, vt exposi tum est. Ex hoc. n. q̃ cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscenti, manifeste sequitur, q̃ natura cognoscẽs, non potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiue. Talis namque cognitio inferiores vires excedit. Nec est verum quòd Scotus imponit litere. s. q̃ velit æqualitatẽ seu similitudinem inter cognitum & naturã cognoscitiuam secũdum se. Hoc enim nec somniauimus, sed litera hic docuit, quòd inter cognitum & naturam cognoscitiuam secundum se exigitur non excessus ex parte cogniti: & vt dictum est, sermo est de non excessu in modo essendi generico, & cognito quidditatiue ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad opposita respondere. Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere, & plusquàm genere: & tamen omnia quidditatiue nouit. Quod autem de oculo respectu cœli affertur, puerile est: quoniam cœlum vt visibile non habet alium essendi modum, quam mixtum. vtrumque enim est singulare sensibile, &c. Corruptibile autem, & incorruptibile sunt differentiæ accidentales visibilis vt sic: quemadmodum & cæteræ substantiales differentiæ accidunt visibili, cum substantia sit per accidens visibilis. vnde visus non videt aliquod visibile excedens ipsum in modo essendi: quod est intentum literæ.

¶ Ad secundam vero obiectionem negatur sequela: quia Angeli non differunt inter se in modo essendi generice, sed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc quod sunt formæ, non in materia omnino.

¶ Ad tertiam similiter negatur sequela: quoniam excessus obiecti supra modum cognoscentis non assignatur in litera pro causa visionis obiecti quomodocumque, sed ex propriis viribus cognoscentis. Argumentum autem supponit esse causam non visionis absolute, & ideo peccat ſm non causam, vt causam.

¶ Ad quartam negatur quoque sequela: quoniam (vt iam patet) de obiecto non quocumque quidditatiue cognoscibili naturaliter est sermo. Concedo autem, quòd intellectus ex natura sua, non potest quidditatiue cognoscere altius quid,

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam uidere possit.

AD QVARTVM Sic proceditur. Videtur quòd aliquis itellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiã videre possit. Dicit enim Dion. * 4. ca. de diui. no. q̃ angelus est speculum purum, clarissimum, susciens totã (si fas est dicere) pulchritudinem Dei. Sed unumquodque uidetur dum uidetur eius speculum. Cum igitur angelus per sua naturalia intelligat seipsum, uidetur quòd etiã per sua naturalia intelligat diuinam essentiam.

¶ 2 Præt. Illud q̃d est maxime uisibile, sit minus uisibile nobis propter defectum nostri uisus, uel corporalis uel intellectualis. Sed intellectus angeli non patitur aliquẽ defectũ. Cũ ergo Deus secundũ se sit maxime intelligibilis, videtur q̃ ab angelo sit maxime itelligibilis. Si igit alia intelligibilia p̃ sua nãlia intelligere pót, multo magis Deũ.

¶ 3 Præt. Sensus corporeus non potest eleuari ad intelligẽdam substãtiã incorpoream: quia est supra eius naturã. Si igitur uidere Deũ per essentiam sit supra naturã cuiuslibet intellectus creati, uidetur q̃ nullus intellectus creatus ad uidendum dei essentiam pertingere possit. Quod est erroneũ, ut ex supradictis patet*. Videtur ergo q̃ intellectui creato sit naturale diuinam essentia uidere.

SED CONTRA est quod dicitur Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Sed vita æterna consistit in visione diuinæ essentiæ, secundum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cogn. te solum verum Deum, &c. Ergo videre Dei essentiã, cõuenit intellectui creato per gratiam, & non per naturam.

RESPONDEO. Dicendum, q̃ impossibile est q̃ aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiã Dei videat. Cognitio enim contingit secundum quòd cognitum est in cognoscẽte. Cognitum autẽ est in cognoscente secundum modũ cognoscentis. Vnde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secũdum modum suæ naturę. Si igitur modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modũ naturæ cognoscẽtis, oportet q̃ cognitio illius rei sit supra naturam illius cognoscẽtis. Est autẽ multiplex modus essendi rerum. Quædã. n. sunt, quorũ natura non habet esse nisi in hac materia indiuiduali, & hmõi sunt oĩa corporalia: Quædã vero sunt, quorum naturæ sunt per se subsistentes, nõ in materia aliqua, quę tamẽ nõ sunt suũ esse, sed sunt esse habentes. Et hmõi sunt substantiæ incorporeæ, quas angelos dicimus. Solius aũt Dei proprius modus essendi est, vt sit suũ esse subsistens. Ea igitur, quæ non habent esse nisi in materia indiuiduali, cognoscere est nobis connaturale[e], eo q̃ anima nostra per quam cognoscimus est forma alicuius materiæ. Quæ tamẽ habet duas virtutes cognoscitiuas. Vnam, q̃ est actus alicuius corporei organi. Et huic connaturale est cognoscere res secundũ q̃ sunt in materia indiuiduali. Vnde sensus non cognoscit nisi singularia. Alia vero virtus cognoscitiua eius est intellectus, qui nõ ẽ actus alicuius organi corporalis. Vnde p̃ intellectũ connaturale est nobis cognoscere[d] naturas, q̃ quidẽ non habẽt esse nisi in materia ĩdiuidualĩ, nõ tamen secundũ q̃ sunt in materia indiuiduali, sed secundum q̃ abstrahuntur ab ea per considerationem intellectus. Vnde secundũ ĩtellectũ possumus cognoscere huiusmodi res in vniuersali: quod est supra facultatem sensus. Intellectui autem angelico, cõnaturale est cognoscere naturas non in materia existentes[e]. Quod est supra naturalem facultatem intellectus animę humanę, secundum statum præsentis vitæ, quo corpori vnitur. Relinquitur ergo quòd cognoscere ipsum esse subsistens, sit cõnaturale soli intellectui diuino, & quòd sit supra facultatem naturalem cuiuslibet intellectus creati[e]: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum. Non igitur potest[d] intellectus creatus, Deum per essentiam videre, nisi inquantum Deus per suam gratiam se intellectui creato coniungit, vt intelligibile ab ipso.

D. 143

A D PRIMVM ergo dicendum, quòd iste modus cognoscendi Deum, est angelo connaturalis, vt scilicet cognoscat eum per similitudinem eius in ipso angelo refulgentem. Sed cognoscere Deum per aliquam similitudinem creatã non est cognoscere essentiam Dei, vt supra ostensum est*. Vnde non sequitur, quòd angelus per sua naturalia possit cognoscere essentiam Dei.

281. 26 42

A D II. dicendũ, q̃ intellectus angeli non habet defectum, si defectus accipiatur priuatiue, vt. s. careat eo quod habere debet. Si vero accipiatur negatiue, sic quælibet creatura inuenitur deficiens, Deo comparata, dum non habet illam excellentiã, quæ inuenitur in Deo.

A D III. dicendum, q̃ sensus visus, quia omnino materialis est, nullo modo eleuari potest ad aliquid immateriale. Sed intellectus noster, vel angelicus, quia secundum naturam a materia aliqualiter eleuatus est, potest vltra suam naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari. Et huius signum est, quia visus nullo modo potest in abstractione cognoscere id, qđ in concretione cognoscit: nullo enim modo potest percipere naturam, nisi vt hanc. Sed intellectus noster potest in abstractione considerare, quod in concretione cognoscit. Etsi enim cognoscat res habentes formam in materia, tamen resoluit compositum in vtrumq;, & cõsiderat ipsam formam per se. Et similiter intellectus angeli, licet connaturale sit ei cognoscere esse concretum in aliqua natura; tamen potest ipsum esse secernere per intellectũ, dũ cognoscit quòd aliud est ipse; & aliud est suum esse. Et ideo cum intellectus creatus per suã naturã, natus sit apprehendere formam concretam, & esse concretum in abstractione, per modum resolutionis cuiusdã: potest per gratiam eleuari vt cognoscat substantiam separatam subsistentem, & esse separatum subsistens.

quàm sit natura animæ nostræ, cum quo tamen stat, q̃ põt per gratiam eleuari ad quidditatiue cognoscendum etiã Deum, non enim conuenit potentiam eleuari ad cognoscendũ aliquid quid ditatiue, quod est extra obiectum quidditatiue, cognoscibile a se naturaliter. Sed obiectio procedit ac si obiectum hoc assignatum, esset obiectum adæquatum ex tensiue, vt sonus respectu auditus, & ideo peccat. Iam em̃ dictum est, quòd hic est sermo de obiecto adæquato intensiue ex natura potentiæ ſm proprias vires: & non de obiecto adæquato extensiue, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet potest potentiam. Propositiones autem, ex quib⁹ litera procedit, etsi non sunt syllogisticæ formaliter, sunt tamen virtualiter, vt superius eas ordinauimus valde facile, absque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

59
¶ 3, contra c. 51. 52. & 55. Et opus. 3. c. 105. & 4. dist. 49. q. 2. art. 7. Et ueri. q. 3. ar. 3. 14.

Articvlvs V.

Vtrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus creatus ad videndum essentiam Dei, aliquo lumine creato nõ indigeat. Illud enim quod est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine non indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo non videtur per aliquod lumen creatum.

¶ 2 Præt. Cum Deus videtur per medium, non uidetur per suam essentiam. Sed cum uidetur per

¶ Super Q. quæstionis duodecimæ Articulum quintum.

IN titulo, intellectus creatus actu vel potentia indiget, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionẽ Dei. ¶ In corpore vnica conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam. probatur. intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinã pro forma intelligibili. ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantam sublimitatem, ergo augmẽto gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato, antecedens patet ex art. 2. consequentia prima probatur ex illa maxima. Omne quod eleuatur ad aliquid excedens suam naturam, oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturã. declaratur̃; in natura aëris & ignis. secunda autem consequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati non sufficit ad videndam Dei essentiam. tertia vero probatur: quia augmentatio intellectiuæ vis illuminatio vocatur, quòd declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dicitur lumen vel lux. Et confirmatur authoritate Apocalyp. 21. Demum ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur quòd est facere deiformes: probatur̃; authoritate primæ Ioan. 3. Et sic declaratur an est, & quid est ipsius luminis.

¶ Circa illam maximam, nota q̃ aliquid esse supra naturam alicuius cõtingit dupl⁹. Vno modo dignitate, quòd. s. est supra gradum essentialem naturæ alterius: vt ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia. s. est supra posse alterius: vt lumen respectu aëris: quamuis aër sit substantia, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secundo modo. Et propterea supernaturale simpliciter, si primo modo sumitur, Deus tm̃ est. secundo autem modo, charitas, gratia, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tàm actiue, quàm passiue: actiue quidem, quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiue vero, quia non possunt fieri aut pullulare à quacumque natura: & sic sumitur hîc supernaturalis dispositio.

¶ Circa primæ consequentiæ probationem dubium est. Primo, quia si illa maxima est vera, sequitur processus in infinitum in dispositionibus: & pater sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quædam forma. ergo oportet ipsam antecedi ab alia dispositione supernaturali: & iterum illam ab alia eadem rõne: & sic deinceps. Secundo oritur dubium: quia dato q̃ illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in vere formis & materiis. Modo essentia diuina non est vere forma intellectus creati videntis ipsam, cum non det formaliter illi esse vndique, ergo ratio ruere videtur.

¶ Ad primum horum breuiter dicitur cum S. Tho. alibi: quòd illa propositio est verissima de forma, quæ est vt terminus generationis: non autem de illa, q̃ est vt via ad terminũ. videmus enim in naturalibus, q̃ est eadẽ rõ vt materia disponatur p̃ forma substantiali terminante generationem: & pro accidentalib⁹ præuiis ad illam, vt patet de aqua, igne & calore, & propterea non sequitur processus in infinitum, sed est status in forma, q̃ se habet vt dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionem sicut formæ oportet esse dispositionẽ. Ad ſm aũt dr̃ per interemptionem: essentia namq; diuina est

aliquod lumen creatum, uidetur per medium. Ergo non uidetur per suam essentiam.

¶ 3 Præt. Illud, quod est creatum, nihil prohibet alicui creaturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia uidetur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo alio lumine ad uidendum Deum. Quod est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad uidendum Dei essentiam, lumen superadditum requirat.

SED CONTRA est qđ dicitur in Psal. In lumine tuo uidebim⁹ lumẽ.

RESPON. dicendum, quòd omne, quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quòd disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturam. e Sicut, si aer debeat accipere formam ignis, oportet quòd disponatur aliqua dispositione ad talem formam. Cum autem aliquis intellectus creatus videt Deũ per essentiam, ipsa essentia Dei fit forma intelligibilis intellectus. Vñ oportet, q̃ aliqua dispositio supernaturalis d ei superaddatur ad hoc, q̃ eleuetur in tantam sublimitatem. Cum igitur virt⁹ naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, vt ostensum * est, oportet quòd ex diuina gratia supaccrescat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuæ il luminationẽ intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur

D. 910. D. 936.

Art. præce-

de improportionato proportionatum. Secundo, quia quicquid A fit, frater Thomas in 4. dist. 49. tenet quòd visio Dei potest comunicari homini in solis dispositionib. viæ. ergo non exigitur lumen gloriæ, quod est propria dispositio patriæ. Multa alia recitantur Apud Capreolum. dist. 49. q. 4. argumenta: quæ cõsulto omitto. aut. n. sup ponunt intellectum pure passiue cõcurre ad visionem Dei: aut quia ex his facile soluuntur: vel a suis authoribus solu ta sunt.

¶ Ad primum Scoti breuiter põt cõcedi totum: & dici q̃ indigentia nõ est ex parte Dei seu obiecti: sed ex parte intellectus creati. vnde cõsideratis vtrisque negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandũ illud, Sententia tene, sed linguã cohibe: simpliciter quidem nullum inconueniens est cõcedere, q̃ per aliquã formã creatam, non tamen vt speciem, intellectus creatus naturaliter videt Deum. Quoniam quilibet B habitus, & omnis forma est ex propria natura principium proprii actus. Habens enim charitatem vt sic, naturaliter diligit Deum meritorie, &c. Non enim minus charitas inclinat ad actum proprium quàm cæteri habitus: signum autem naturalitatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus, siue naturales, siue supernaturales. Veruntamen ne errandi occasio sumatur, distinguẽdum est, quòd videre Deum naturaliter per aliquam formam creatam, potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, seu connaturalem. alio modo per formam creatam supernaturalem, & non solum supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac refutatum: secundo vero modo est necessarium. Et tale est lumen gloriæ: illuminatus quidem illo, naturalissime videt Deum: adeo vt impossibile sit, non videre illum stante lumine. Vnde patet, quòd non est simile de cæco illuminato, & de intellectu illuminato: quia C ibi vis data est naturalis, licet supernaturaliter data, hic vero vis data est supernaturaliter, & data est supernaturalis. D

¶ Ad tertium negatur argumentum. est enim sophisma figuræ dictionis: mutatur siquidem quid in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata non significat rem absolute: sed significat actum in ordine ad agens creatum. & sic est simile, sicut si aliquis generetur: Deus producit actum meritorium mediante voluntate & charitate Petri. ergo potest producere illum sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet: qm̃ memoria intellectiua impertinens est felicitati, quæ consistit in actu & non in habitu. Et bene aduerte, quòd Scotus cum sequacibus nõ potest amplius in hac materia sustineri: qm̃ in Clementina, ad nostrum, de hæret. ex presse erroris dãnantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndum Deum, vbi cernis ecclesiam amplexã S. Tho. doctrinam determinasse, non solum indigentiam luminis: sed cãm. s. vt eleuetur anima ad talem visionem, vt in litera dicitur. E

¶ Ad primum Durandi, concesso antecedente, negatur sequela. Ad probationem dicitur, q̃ ex peruersa interpretatione p̃cedit: poni enim propter excellentiam obiecti supra potentiam contingit vno modo vt adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio: sed contra nullum militat. Alio modo: vt excessus non prohibeat attractionem potẽtiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumẽ gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra aũt hũc sensum, manifeste patet p̃bationẽ nõ p̃cedere. Quod si fiat vis in hoc, q̃ de non proportionato fieri dr̃ proportionatus. Iã habita est rãsio in litera. in art. 1. in rãsione ad vltimum declarando, quomodo intelligitur p̃portionis nomen in p̃posito.

¶ Ad secundum dicitur, q̃ Durandus noluit intelligere illa S. Tho. verba. q. 2. artic. 7. Lumen siquidem gloriæ potest dupliciter habere. Vno modo per modum passionis, alio modo per modum habitus. Primo modo, non ponit hominem extra viã. Secundo modo est propria patriæ dispositio. & ideo quum in solis dispositionibus viæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra viam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens vera san. Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. art. 11. ponit idẽ, quod in 4. & tamen in eisdem q. de ve. q. 13. art. 1. & q. 20. arti. 2. sic exponit. & similiter in 2. 2. q. 185. articu. 3. quare indubie sic tenendum est.

¶ In responsione ad tertium, quoniam subtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid est tam esse, quàm fieri connaturale alicui. Secundo quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam. esse connaturale est oriri, seu pullulare ex intrinsecis illius naturæ, vt ex 2. Physico. patet. & in motu elementorum apparet. Fieri vero cõ naturale est, q̃ id, quod non fluit ex principiis alicuius, fluat ex principiis eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: sic enim solummodo principia, a quibus aliquid fluit, effici possunt principia eius, a quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinam essentiam, non in esse naturæ: sed in esse intelligibili, est proportio proprii connaturalis ad naturam a qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud est quàm vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ, vt formæ intelligibilis, atque factiua visionis diuinæ. Ad hæc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis. sed habere diuinam essentiam, vt formam intelligibilem. & similiter videre Deum, soli Deo est connaturale. ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur, diuinam essentiam, & lumen gloriæ esse eiusdem ordinis eo modo, quo dispositio vltima, & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatem: quia scilicet cuicunque naturale est vnum, & reliquum: & cui non vnum, neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse connaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in 1. quæst. Prolo. primi sentent. volentis quòd naturale & supernaturale non distinguant res: sed habitudines ad causas actuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona Spiritus Sancti, & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia: non solum quia a solo agente supernaturali causari possunt: sed quia nulli creaturæ factæ aut factibili connaturalis esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalis, imo diuini ordinis. Et si contra hoc obiiciatur, de distantia infinita inter Deum, & lumen gloriæ: aut quòd aliud est loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quòd licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem: de quo tamen loquimur, facile respondeti potest, quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum, sunt infiniti medii gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longe maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem, & istæ non: quamuis istæ magis conueniãt in natura: quia forte sunt eiusdem speciei, vt Sortes & Plato, &c. Maior ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Qm̃ sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ, soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incommunicabiliter ad extra. Circa summum vero communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam, vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis: sed in summo incommunicabiliter: limitate autem communicatur, nõ tm̃ connaturale sit alteri. Sicut si lux acciperetur ,ppria qualitas solis, tota

In 4. dist. 49.

D. 361.

latitudo lucis est connaturalis soli tantum: sed in summo incommunicabiliter, Citra summum vero communicabilis, non ita vt sit connaturale aliis: quia non vt fluat ab illis (si astra ponantur extraneæ naturæ a solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione a luce solari.

¶ *Super Q. quæstionis duodecimæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio respondens quæsito affirmatiue, scilicet Videntium Deū vnus perfectior videbit quàm alius. Secundo excluditur falsa huius causa. Tertio probatur ex vera causa.

¶ Quo ad secundū aduerte, quòd idem obiectum melius ab vno videri quàm ab alio ex duobus oriri potest. Primo, quia per limpidiorem speciem ab vno videtur quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in aëre melius videmus quàm per eam in aqua, & per meliora ocularia similiter. Secundo etiam oriri potest ex acutiore visu. patet. stante nanque identitate visibilis cum æqualitate speciei & visiuæ virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia namque & medium, &c. omnia ad speciei qualitatem spectāt. litera ergo primam causam excludit sufficienter, ex hoc, quòd visio illa non est futura per speciem secundam autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic. videntium Deū vnus alio habet maiorem charitatem. ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumen gloriæ. ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deū quàm alius. Antecedens supponitur. prima consequētia nota est, ex terminis cū secunda & tertia. charitas enim ipsa est, desiderium Dei. Desiderium autem constat præparationem magnam esse ad desiderati cōplexū: lumen vero gloriæ ni

60 4.dist.49.q.2.arti.4.& 3.cōt.c.56.

li.83.quæs. Q.32. in princ.to.4.

*Art.3. huius quæst.

inquantum facit medium transparens in actu, vt possit moueri a colore.

Ad II dicendum, quòd lumē istud non requiritur ad videndum Dei essentiam quasi similitudo, in qua Deus videatur: sed quasi perfectio quædam intellectus confortās ipsum ad videdum Deum. Et ideo potest dici, quòd non est medium, in quo Deus videatur: sed sub quo videtur. Et hoc non tollit immediatam visionem dei.

Ad III dicendum, quòd dispositio ad formam ignis, non potest esse naturalis nisi habenti formam ignis. Vnde lumen gloriæ nō potest esse naturale creaturæ, nisi creatura esset naturæ diuinæ: quod est impossibile. Per hoc enim lumen fit creatura rationalis deiformis, vt dictum est.[e]

Articvlvs. VI.

Vtrum uidentium essentiam Dei vnus alio perfectius uideat.

Ad sextvm sic procedit. Videtur, q̄ videntium essentiā Dei, vnus alius perfectius non videat. Dicitur. n. 1. Ioan. 3. Videbimus Deum sicuti est: sed ipse vno modo est. Ergo vno modo videbitur ab omnibus. Non ergo pfectius & minus perfecte.

¶ 2 Præt. Augu. dicit in *lib. 83. q. quòd vnam rem non potest vnus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deum per essentiam, intelligunt Dei essentiam. Intellectu enim videtur Deus non sensu: *vt supra habitum est. Ergo videntium diuinam essentiam vnus alio non clarius videt.

¶ 3 Præt. Quòd aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: uel ex parte obiecti visibilis: uel ex parte potentiæ uisiuæ uidentis. Ex parte autem obiecti: per hoc quod obiectum perfectius in uidente recipitur. s. secundum perfectiorem similitudinem, quod. in proposito locū non habet. Deus enim non per aliquam similitudinem: sed per eius essentiā præsens est intellectui essentiam eius uidenti. Relinquitur ergo, q̄ si unus alio perfectius eum uideat: q̄ hoc sit secundum differentiam potentiæ intellectiuæ. Et ita sequitur q̄ cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior, clarius eū uideat. Quod est iuconueniens, cum hominibus promittatur in beatitudine æqualitas Angelorum.

Sed contra est, quòd uita æterna in uisione Dei consistit: secundū illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Ergo si omnes æqualiter dei essentiam uident in uita æterna, omnes erūnt æquales: cuius contrariū dicit Apostolus. 1. Corin. 15. Stella differt a Stella in claritate.

Respon. Dicendum, q̄ uidētium Deum per essentiam unus alio perfectius eum uidebit. Quod quidem non erit p aliquam Dei similitudinem perfectiorem in uno q̄ in alio: cum illa uisio non sit futura per aliquam similitudinem, *ut ostensum est. Sed hoc erit per hoc, q̄ intellectus unius habebit maiorem uirtutem seu facultatem ad uidendum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi deum non competit intellectui creato secundum suam naturā: sed per lumē gloriæ: quod intellectum in quadā deiformitate constituit, *ut ex superioribus patet. Vñ intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deum uidebit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia ubi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desiderium quodammodo facit desiderantem aptum & paratum ad susceptionem desiderati: Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius Deum uidebit & beatior erit.

Ad Primvm ergo dicendum, quòd cum dicitur, uidebimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti, determinat modum uisionis ex parte rei uisæ: ut sit sensus: uidebimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius uidebimus quod est eius essentia. Non autem determinat modum uisionis ex parte uidentis: ut sit sensus, quòd ita erit perfectus modus uidendi: sicut est in Deo perfectus modus essendi.

Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cum enim dicitur quòd rem unam unus alio melius non intelligit, hoc habet ueritatem si referatur ad modum rei intellectæ; quia quicunque intelligit rem esse aliter q̄ sit, non uere intelligit: nō autem si referatur ad modū intelligendi: quia intelligere unius est perfectius q̄ intelligere alterius.[c]

Ad III. dicendum, quòd diuersitas uidendi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectum omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differentes similitudines: sed erit per diuersam facultatem intellectus, non quidem naturalem: sed gloriosam, ut dictum est.*

Articvlvs VII.

Vtrum uidentes Deum per essentiam ipsum comprehendant.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, quòd uidentes Deum per essentiam, ipsum comprehendant. Dicit enim Apost. Phil. 3. Sequor autem si quomodo comprehendam. Non autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse, 1. Corin. 9. Sic curro, non quasi in incertum. Ergo ipse comprehendit: & eadem ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens: sic currite vt comprehendatis.

¶ 2 Præt. Vt dicit Augustin. in lib.* de videndo Deum ad Paulinam: illud comprehēditur quod ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntem: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntem; cum Deus sit simplex: ergo a quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

Si dicatur quòd videtur totus: sed non totaliter. contra. Totaliter vel dicit modum videntis, vel modum rei visæ. Sed ille, qui videt Deum per essentiam, videt eum totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eum sicuti est: * vt dictum est. Similiter videt eum totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

Sed contra est, quod dicitur Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

Respon. dicendum, quòd comprehendere Deum impossibile est cuicunque intellectui creato: attingere vero mente Deum qualitercunque magna est beatitudo, *vt dicit Augustin.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd illud comprehenditur, quod perfecte cognoscitur. perfecte autem cognoscitur, quod tantum cognoscitur, quantum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstratiuam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, nō comprehenditur, puta, si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duob* rectis aliquis sciat, per demonstrationem comprehendit illud. Si vero aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc q̄ a sapientibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendet ipsum: quia non pertingit ad illum perfectum modum cognitionis, quo cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est, quod sic patet. Vnumquodque enim sic cognoscibile est, secundum quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitum, * vt supra ostensum est, infinite cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam, perfectius uel minus perfecte cognoscit, inquantum maiori uel minori lumine gloriæ perfunditur.[c] Cum igitur lumen gloriæ creatum in quocūque intellectu creato receptum nō possit esse infinitū, impossibile est, quòd aliquis intellectus creatus Deū infinite cognoscat. Vnde impossibile est quòd Deum[d] comprehendat.

Ad primvm ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo strictè & proprie secundum quod aliquid includitur in comprehēdēte. Et sic nullo modo Deus comprehenditur, nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus, nullo finito includi potest: [e] vt aliquid finitum eum infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo comprehensio largius sumitur secundum quod comprehensio insecutioni opponitur. Qui. n. attingit aliquem qñ iam tenet ipsum: cōprehendere eum dicitur. Et sic Deus comprehenditur a beatis, secundum illud Canti. 3. Tenui eum, nec dimittā. Et sic intelligunt authoritates Apostoli de cōprehensione. Et hoc modo comprehensio est vna de tribus dotibus animæ, quæ rīdet spei, sicut uisio fidei, & fruitio charitati. Non. n. apud nos omne quod uidet iam tenetur uel habetur, quia uident interdum distantia, uel q̄ non sunt in potestate nostra. Neq; iterum omnibus, q̄ habemus fruimur: uel quia non delectamur in eis: uel quia non sunt ultimus finis desiderij nostri: ut desiderium nostrum impleāt & quietēt. Sed hæc tria habent beati in Deo: qa & uidēt ipsum: & uidēdo tenēt sibi præsentē in potestate habētes semper eum uidere: & tenentes fruuntur sicut ultimo fine desiderium implente.

Ad II. dicendum, q̄ non pp hoc Deus incomprehensibilis dicitur, quasi aliquid eius sit, quod nō uidea tur: sed quia non ita perfecte uidetur sicut uisibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis ꝓpositio per aliquam ꝓbabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod non cognoscatur, nec subiectum, nec prædicatū, nec compositio: sed tota non ita perfecte cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde Aug.* diffiniendo cōprehensionem dicit, q̄ totum comprehenditur uidendo: quod ita uidetur ut nihil eius lateat uidentem: aut cuius fines circumspici uel circumscribi possunt: tunc. n. fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finē in modo cognoscendi illam rem peruenitur.

Ad III. dicendum, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidem ita q̄ totus modus obiecti non cadat sub cognitione: sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis. [e] Qui igitur uidet Deum per essentiā, uidet hoc in eo quod infinite existit: & infinite cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, ut. s. ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis ꝓbabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiue non cognoscat.

Articvlvs VIII.

Vtrum uidentes Deum per essentiam omnia in Deo uideant.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur, quòd uidentes Deum per essentiam, omnia

& uer. q.8. artic. 2.

Epist. 112. ca. 9. circa principiū, tomo. 2.

arti. præcedenti.

Art. 1. huius quæ.

Art. præcedenti.

61 4.dist.49. q.1. art.5. 3.cōt.c.

Epist. 112. cap. 9. tomo. 2.

Loco citato in argumento.

60 a 70 c 424 430

62 4. dist. 49. art. 5. Et ueri q. 2. art. 4. & 3. cōt. c. 54. & 57.

videri possunt omnia in Deo: sed plura vel pauciora iuxta modum videndi ipsum. Antecedens patet, consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda vero probatur: quia quanto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. Et manifestatur hoc ex differētia intellectuū humanorū, circa ꝓpositū aliquod principium multarū cōclusionum, tertia ex secunda euidenter sequitur, quarta aūt ꝓbatur: quia nullus intellectus creatus potest Deum comprehendere.

*Li.4.dial. c.33.in fin. & li.2. Moral.c.3.

¶ Circa primam consequentiam, dubium occurrit ex Scoto: & cæteris ponentibus in Deo esse res vt in speculo voluntario. Formaturque ratio contra literam sic. Res sunt in Deo non solum vt in causa, sed vt i speculo voluntario. ergo sophisma consequentis committit, inferēdo. ergo res in Deo videntur præcise vt in causa. Constat enim quòd ly præcise subintelligit in litera. Alioquin non inferret intētū, vt patet. Antecedēs probatur & authoritate Aug. in lib. de videndo Deum. Deꝰ est speculū voluntariū. & si vult vr̄, & si nō vult non vr̄, & rōne: quia Deus repræsentat omnia distincte, vt speculum: & nō indistincte tm̄ vt causa. & ꝓpterea cum totus literæ ꝓcessus fundetur sup hoc, quòd Deus repræsentet non nisi vt causa indistincte, ruere videtur.

3. de Aīa, tex.7.to.2.

¶ Ad euidētiam huius scito ex q.de ver. q.12.art.6. quòd res sunt in Deo proprie vt in causa. Metaphorice autem vt in speculo, Deus enim est vere & proprie causa, nō vere & proprie speculum: sed metaphorice. Dicitur enim speculum, quia distincte repræsentat: sed non est proprie speculū, quia non repræsentat impressa ab alio, vt speculi ratio habet, ꝓpter quam conditionem verbo Dei a patre procedenti speculum appropriatur. Sapien.7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula: vt pote patris expressa imago. Constat autem ex Diony. & August. theologiam symbolicam non esse argumentatiuam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo August. dicitur quòd est locutio metaphorica, propter illam conditionem, quia scilicet distincte repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ, & tanti luminis. Et hoc respectu visionis beatæ: respectu vero nouarum reuelationum, Deus non concurrit obiectiue: sed causaliter: & propterea omnino est voluntarium, & quasi speculum exemplare.

c.7. a med. 4 521 288 289

¶ Ad rationem autem in oppositum dicitur, quod vere peccat secundum fallaciam consequentis: ac si repræsentare distincte vno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito, quòd repræsentare distincte dupliciter contingit.

Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repræsentantis, vt apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta a specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorū: vt si dicamus, anima intellectiua repræsentat distincte formā corporeitatis, & formā mixti, & animā vegetatiuā, & animā sensitiuā, hæc.n.non habent in natura intellectiuæ animæ distincta fundamenta similitudinum illarū ad eam: sed ꝓ vnū & idē natura animæ intellectiuæ omnibus rīdet: vt similis nō minus q̄ si singulorū ꝓpriū similitudinis fundamentum haberet: ita.n.repræsentat ꝓprias cōditiones cuiusq; , ac si singulorū adæquata esset species. Et ratio est: qa excedere non impedit perfectionē repræsentandi: nihil n.minus species albi repræsentaret ipsum si cum hoc ꝓ idē repręsēt aret et nigrū. Peccat ergo rō dupliciter. Primo, qa ex sensu metaphorico arguit. Secundo, qa supponit q̄ distincte repręsentare nō sit nisi distinctio ex parte repræsentantis. q̄ iā patet eē falsum: & i ꝓposito falsissimū. Deꝰ.n.gloriosus nō habet in sua natura effectus suos distincte ex parte sui: sed ex parte effectuum: quia ipse est actus ꝓfectissimus oīa vnitissime præhabēs & ex pfectione tā eminēte habet, ꝙ ita est ꝓpriū exemplar huius, & illius, id est, ꝓpria huius & ꝓpria illius habet, ac si singulorum distinctū exēplar esset. Vñ cōsequētia literæ in telligiē cū ly præcise: vt arguēdo dr̄. & optima est: qa i Deo oia alia a se nō sunt nisi idistincte & vnitissime: quod est esse virtualiter in causa. Hæc.n.est vere veritas s̄m theologiā & philosophiā. vt in q. 14.S.Tho. dicet. Et bene nota. quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo: & aliis in eo existentibus aut visis loquens: & in pueriles vulgaresq̄ue loquacitates incides.

D.

In corp. art.

ar. præ ti.

¶ Circa probationem secundæ consequentiæ dubium occurrit. Nam Scotus in 3.dist. 14.q.2.dicit, quòd hæc probatio continet fallaciam cosequentis, Quoniam dato quòd sit verum quod in litera dicitur, scilicet quòd cognoscens perfectius causam plures effectus in ea videat, non ꝓpterea sequitur esse verum econuerso, s. quòd eum, qui plura videt, oporteat causam perfectius videre. Et tamen totus ꝓcessus fundatur super hac ꝓpositione subintellecta: & non super illa expresse posita in litera. Quòd autem ista ꝓpositio conuertens illā sit falsa, ꝓbat Scotus ibidem tripliciter in cōi. Primo, causa in quantum causa, nullam pfectionem accipit a causato: qa est prior. ergo cognitio principii, vt est causa, non perficitur per cognitionem conclusionum.

¶ Præterea. Accipio vnum principium cognitum in aliquo gradu, & quæro: vtrum eius cognitione non aucta, possit per ipsum cognosci aliqua conclusio, aut non: si sic, habetur propositum: & si vna, pari rōne possunt aliæ in eo clausę sciri absque perfectiori notitia principii. si non, ergo in hoc gradu cognitum principium, nō est principium: quia nullius est principium.

¶ Præterea. Primo posteriorum quid est supponitur: & quia est passionis scitur: sed cognitio quid est non perficitur per notitiam posterioris. qa. ergo notitia principii non fit perfectior ꝓpter hoc quòd facit scire principiatum.

¶ Du-

¶ Durandus quoque & Gottifre. contra eandem instant ꝓbatio nem: ꝓ quanto innititur manifestationi illi de principio & conclusionibus. Tum quia non simile est quo ad contineri: q̄m conclusiones continentur in principio, in potentia & confuse. in causa aūt prima, effectus continentur in actu & distincte. Tum quia nō est simile quo ad cognosci. q̄m in principio non cognoscūtur conclusiones in actu: nisi facta deductione sub sumptione, applicatione &c. in prima autem causa simpliciter effectꝰ videntur.

¶ Ad horum euidētiam scito: quod videri aliquid pōt dupliciter. Vno mō in seipso obiectiue: sicut speculū oppositū visui vr̄ in seipso. Alio modo in alio obiecti ue: sicut res post tergum videntis sitæ. videntur in speculo. Videntur enim non in se: sed in sibi similibus specieb⁹ in speculo relucentibus: & sicut est in corporalibus, ita in spiritualibus. In proposito igitur non est sermo de omnium visione in seipsis: sed in alio obiecto. s. non tm̄ vt in speculo: sed vt in causa: vt ex dictis patet. Videri autem aliquid in, vel ex causa, intelligimus nō qualitercunq; se habente visa causa ad effectus visionem. sed si se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ videretur effectus: sed aliunde. Hoc autem stante, declaratur intentum sic. Idem manens idem, semper quantum est ex se facit idem. ergo causa cognita in aliquo gradu manens eadem omnino tam in esse q̄ in cognosci, semper facit idem. ergo impossibile est quòd vt sic faciat cognosci aliquem effectum: quem a principio cognosci non fecit. ergo non potest plurium effectuum notitiam parere, nisi mutata: sed non in esse. ergo in cognosci. & nō in minus, vt patet. ergo in magis cognosci: quod est intentū. Vñ patet ꝙ plura videre i causa & pfectiꝰ videre cām, sūt cōuertibiliter se cōsequētia. q̄m & si pfectiꝰ cām videt. plura in ea videt: & si plura in ea videt, pfectius ipsam videt. Alioqn plura i eo videre esset effectus sine causa. Si.n.perfectior modus videndi causam, hmōi causa non est: aliqua alia causæ noua dispositio huius effectus causa erit, nec facile erit fingere illam dispositionem in esse vel in cognosci.

A

¶ Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In conuertibilibus enim non cadit sophisma consequentis: sed vno posito relicto non poni intelligitur.

¶ Ad obiectiones autem, quas contra veritatem manifestatam, quæ est vera in causa & effectibus, & in principio: non solum in cognoscendo: sed essendo: & conclusionibus facile respondetur, dicendo: quòd Scotus aut fuit, aut simulauit se cæcum. Aliud est enim notitiam conclusionū in aut ex principio, vt causa sufficiente præexigere perfectiorem notitiam principii: Et aliud est facere ipsam perfectiorem. Hæc enim distant pluſquā cœlū & terra. In litera docetur primum: & non secundum: Et arguens in prima & tertia ratione impugnat s̄m tantum. Vnde breuiter cōcedatur gratis: ꝙ nec cognitio principii vt causæ, perficitur ꝙ notitiam cōclusionis: nec quòd notia quid est, perficitur per notitiā quia est, quæ est demonstrationis effectus: sed vtrobique cæteris paribus supponitur maior notitia principii. & quicquid est, si ex vi cognitionis ipsorum illa sciuntur modo, & prius non.

B

¶ Ad secundam vero obiectionem quæ interrogat, vtraq; pars rīderi pōt. Primo dicendo, quòd principium in aliquo gradu cognitum vt sic nullius est principium incognoscendo actu ꝓ ꝓ im perfectionem cognitionis: & non ex natura illius principii. hoc enim nullum inconueniens est. Secundo, dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscendo negatur sequela. ergo ipsum non aucta eius cognitione erit principium cognoscendi vnam aliam. & si quæratur: quare est quòd ad aliquam conclusionem sufficiat minima visio principii: & ad aliam non, Respondet Sanct. Thom. in quæstionibus de veritate quæst. 8. articu. 4. ad 12. quòd visa causa in promptu est: vnde aliquas conclusiones in aut ex ea percipiamus: quia sunt manifestius in ea. non sic autem est de omnibus: quia multi sunt latentiores effectus: vt experientia testatur.

C

¶ Ad primam autē aliorum obiectionē dicitur, quòd imo est similis ¦continentia: quoniam principiū demonstrationis inquantum habet vim actiuam respectu cōclusionum, continet eas in actu: & cō sequenter non cōfusē: sed distincte ex parte contentorum: in suo tm̄ ordine. Cōmune est enim omni causæ actiuę cōtinere effectꝰ i actu forma liter vel eminēter.

D. 277

¶ Ad secundam aūt dicitur q̄ licet multū referat cognosci ex alio, & cognosci in alio: & per discursum & sine discursu, &c. Quo ad notiā tm̄ pluralitatis effectuum, ꝓ causam notam: ita ꝙ ly propter denotat causam sufficientem: nihil refert. Par enim est iudicium cæteris paribus. Et propterea litera vtriusque memi nit & cognitionis in alio, quasi per totū: & cognitionis ex alio, in manifestatione adducta, de principio demonstratiuo. Posset etiam dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantum: & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio: & nō solum ex principio: vt patet in termino scientiæ: vbi resolutis conclusionibus in principiis videntur omnia. Et quòd si quis in principio viso plures videre incipit conclusiones, ille proculdubio absque omni discursu perfectius principium penetrat, & Angelicæ potius quàm humanæ naturæ est: quoniam illius est intelligere: nostrum est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio, quoniam declaratio est a posteriori. Ex hoc enim quòd experimur, quòd cognoscere ex principio plura prouenit ex maiori cognitione principii, signum habemus, quòd cognoscere plura in causa, non nisi ex maiori causæ cognitione procedit: quia si de quo minus videtur & inest, ergo de quo magis. non ergo adductum est principium de monstratiuum, vt simile causæ in cognitionis modo respectu cōclusionū, &c. sed vt signū a posteriori, quare taceāt mordaces.

lib. 5. confessio. cap. 4. in principio, to mo. ✣

Circa tertiam consequentiam dubium ex propriis ipsius diuinæ cognoscibilitatis occurrit. primo ex Aureolo & Gottifre. directe contra consequentiam sic. Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem. ergo non infert comprehendere Deum, quòd stat in indiuisibili. consequentia nota. & antecedens ꝓbatur. cognoscere omnia in Deo contingit dupliciter. & habendo cognitionem infinitam extensiue, & habendo cognitionem infinitam intensiue, quæ sola est comprehensio. quia perfectio cognitionis penes intensionem attenditur per se loquendo. ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare & infinite clare, quod est comprehendere. habet igitur visio omniū in Deo latitudinem. Et confirmatur, omnia alia a Deo si ponerentur, non adæquarent in essendo, Dei infinitum esse. ergo si omnia ponantur cognosci non adæquant eius cognoscibilitatem. ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omniū.

E

¶ Scotus quoque vbi supra, dupliciter contra hoc arguit. Primo sic, si a, insunt b, & c, ordine quodam, ita quòd b, sit tota ratio, quare ineſt c si videns b. non comprehendit a. ergo multo minus videns c, comprehendit a. Exemplum de subiecto & de duabus passionibus, quarum vna ineſt mediante alia: si videns primam non comprehendit subiectum. ergo nec videns secundā. Sed Deo ineſt infinitas intensiua: & in eo sunt omnia: & infinitas intensiua est rō quare in eo sunt omnia. & ad videre infinitatem intensiuam, non sequitur comprehensio Dei: vt patet. ergo nec ad videre omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶ Secundo sic. Cognoscens vnum effectum in verbo nō cōprehendit illū effectū: nec verbū vt est illius causa. ergo quotcūque

effectus cognoscat, non comprehendet vllum eorum nec verbum, vt est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes, non comprehendit nec eos nec Deum. F

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd videre omnia est non solum videre quot: sed quantum pôt diuina virtus: quoniam ibi est non solum extensio secundum numerum: sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solum pôt quocunque facto facere aliud: sed quocunq; facto potest semper facere perfectius. vnde quamuis impossibile sit omnia fieri, siue in esse, siue in cognosci: hæc tñ conditionalis est vera, q̃ si fierent, fieret adæquatus effectus diuinæ potentiæ: & similiter si cognoscerentur cognosceretur, adæquatus effectus eiusdem. Constat autem quod cognito adæquato effectu alicuius virtutis ipsam virtutẽ comprehendere facile est. Quod si sic accidit ex cognitione omnium in se, multo magis cognitio omnium in causa præsupponit comprehensionem ipsius causæ. Quoniam tanta præsupponitur cognitio, quanta est vis causandi: alioquin ex causæ notitia, effectus adæquatus, id est, vniuersalitas possibilium nesciretur.

¶ His autem præmissis, Ad primum negatur antecedens. Probatio autem assumit, aut supponit vnum falsum, quod possit in Deo sciri quot, absque eo quòd sciatur quantum potest. Hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & deum infinite, mutuo se consequuntur.

¶ Ad confirmationem potest dici dupliciter. primo negando cõsequentiam vltimam: quia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo, seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secundo, quòd omnia adæquare diuinum esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. vno modo quòd æqualis sit entitas, aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquarent. Alio modo, quod cognoscibilitas I Dei seu diuinæ virtutis, vt sic, non esset maioris cognoscibilitatis, quàm eius quam representarent omnia: sicut dicimus, q̃ intelligere est effectus adæquatus animę intellectiuę, & tamen non est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo: sed secundo: & hoc modo, omnia adæquarent diuinum esse & diuinam cognoscibilitatem. Verum, vt dictum est, contradictionem implicat, omnia fieri siue in esse, siue in cognosci: semper enim quocunque facto potest aliud atque perfectius facere: & quocunque reuelato, potest aliud reuelare. inexhauribilis quippe est diuina virtus.

¶ Ad primum Scoti dicitur, quòd maior est vera, seruato eodẽ modo essendi in, non autem variato. In his enim quę formaliter alicui insunt ordine quodam &c. propositio illa est vera. & propterea tenet in exemplo adducto: In his autem, quorũ primum inest formaliter, & secundum causaliter, vera non est. Quoniam sicut a priori visio causæ infert visionem formaliter K existentium in ea, non autem omnium contentorum virtualiter in illa: quoniam illa manifeste in ea apparent, hæc autem latent in virtute: ita econuerso, visio omnium virtualiter contentorum in causa, infert a posteriori comprehensionem causæ: visio autem formaliter inexistentium, infert visionem tantum ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium. ista vero manifestorum in causa. Et propterea quando b, inest formaliter a, causæ: & c, inest virtualiter, stat quod visio bene inferat comprehensionem a: & tamen visio c, infert illam. Sic autem est in proposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter. omnia autem sunt in eo non formaliter: sed virtualiter. Et consequenter illa patet visо Deo: & econtra. Ista autem quia latenter insunt, iuxta modum visionis Dei videntur. Et propterea visio istorum omnium in causa, vtpote de ordine occultorum præsupponit cõprehensionẽ eius: nõ autẽ visio finitatis. Variato igit mõ essẽdi in, falsa est illa maior. hic aũt cõstat variari. ergo.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum ea, quæ uidentur in Deo a uidentibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines uideantur.

63 veri. q. 8. artic. 5.

AD NONVM sic procedi-
tur. Videtur quòd ea, quæ videntur in Deo a videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum: sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu, & visus in actu visibile in actu, inquantum eius similitudine informatur, vt pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus videntis Deum per essentiam intelligatin Deo aliquas creaturas, oportet quòd earum similitudinibus informetur.

¶ 2 Præt. Ea, quæ prius vidimus, memoriter tenemus. Sed Paulus videns in raptu essentiam Dei (vt dicit Aug.* 12. super Gene. ad literã) G postquam desijt essentiam Dei videre, recordatus est multorum, quæ in illo raptu viderat: vnde ipse dicit quòd audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui. 2. Corin. 12. Ergo oportet dicere, quòd aliquæ similitudines eorũ, quæ recordatus est, in eius intellectu remanserint. Et eadem ratione quando præsentialiter videbat Dei essentiam, eorum, quæ in ipsa videbat, aliquas similitudines vel species habebat.

12. sup. ne. cap. 28. tom.

Si primo modo sumitur comprehendere, nego quod videns lapidẽ in verbo, nõ cõprehendat ipsum. Dico. n. quòd anima Christi videt in verbo omnem creaturã, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatũ primo modo. Et eadem ratione comprehendit verbum vt est illius vt sic, causa. Cuius signum est, q̃ ad comprehendendum hoc non exigitur q̃ perfectius videat verbum: nec hoc est cõprehendere Deũ nisi secundum quid, q̃d non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo, sic negatur vltima consequentia. quoniam aliquis, & aliqui effectus quotcũque non sunt adæquatum obiectum diuinæ potentiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea, non est idem iudicium de vno aut aliquibus & omnib⁹: sicut nec de inadæquato & adæquato effectu. Peccat ergo argumentũ ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere. n. inæqualẽ effectũ in causa, quãuis nõ præexigat cõprehensionẽ illius, cognoscere tñ æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habes í Capreolo in 3. dist. 14. q. 2. Et í 4. dist. 49. q. 6. vide ibi. hæc enim loco huic opportuna visa sunt. H

¶ *Super quæstionis duodecimæ Articulum nonum.*

TItulus clarus est. intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quęsito negatiue. Videntes Deum, non vident in eo alia per species eorum: sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam. Probatur. vnũquodque sic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscẽte. ergo dupliciter cõtingit aliquid cognosci. s. p similitudinẽ sui & p similitudinẽ similis. ergo in se & in alio. ergo alia videri in Deo, est videri non per proprias similitudines, sed secũdũ similitudines suas in Deo. ergo visa in Deo non per species, sed per solam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur: Prima consequentia probatur ex eo, quòd quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Ex hoc enim manifeste sequitur alterum membrum, quod poterat verti in dubium. Secunda vero consequentia probatur per locum a conuertibilibus: cognosci namque per sui speciem est in seipso vt obiecto cognosci, & econuerso. & similiter cognosci per alterius speciem, est in alio obiecto cognosci. tertia autem probatione non eget. Constat namque quòd res videri in Deo est videri in alio, cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo, sicut quilibet effectus habet aliquid in causa cui assimilatur. Vltima autem consequentia quo ad secundam partem tenet ex ante determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cum in litera ex vi præsentis discursus debuisset concludi, Ergo visa in Deo non per proprias species, sed per speciem Dei videntur. Illatum tamen est, per ipsam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur. Tenet namque ipsa non solum locum obiecti in quo alia videntur: sed supplet etiam vices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hęc Capreolus in tertio, distinctio. 14. quęst. 2. & in quarto, distinctio. 49. quęstio. 6. quædam recitat argumenta ex quodam Hibernico & Aureolo, omissione digna hoc in loco: aut quia etiam ex litera pueri scirent soluere: aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ a vespertina; de quibus vt sic inferius erit tractandum.

¶ Super

¶ Super quæstionis duodecimæ Articulum decimum.

TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ videntur in verbo non successiue, sed simul videntur. Probatur, omnia visa in verbo videntur non per proprias species: sed per solam essentiam diuinam. ergo simul. Antecedens ex præcedente articulo patet: consequentia probatur, [Ratio quare nõ possumus simul multa intelligere, est pluralitas specierũ: ergo vbi non est pluralitas specierũ, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidẽ sic, intellectus non potest simul pluribꝰ speciebus ad intelligendum, id est, in actu cõpleto informari, vt patet a simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas specierum impedit simul multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quod intelligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul: & tamen eadem per speciem totius simul intelligimus in toto. Cum vnitate ergo speciei stat multa intellige re simul: non autem cum pluralitate.

56

84 285

296 297

D. 141

¶ Aduerte hic primo, quòd sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit verum q̃ pluralitas spediat: An tantum de his quæ sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacumque pluralitate specierũ sit sermo: an de aliqua, quæ scilicet non ordinetur ad vnum, &c. Verum quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur: ideo differantur.

¶ Aduerte secundo, quòd ex hac ratione, non habetur quòd oporteat omnia per vnam speciẽ representata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus ex quo nullum adest impedimentum. Et quia in visione verbi omne bonum possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potentia: vt dicitur 9. meta. ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur. A

¶ Contra conclusionem huius literæ Scotus in 3. distin. 14. quęst. 2. tenens quòd anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiue ad quodcumque se voluerit conuerti, videat, Arguit dupliciter. Primo sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta. ergo impossibile videtur potentiam finitam, perfecta attentione videre infinita simul. Secundo sic: si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitũ excederet perfectionem alterius animæ, quòd videtur inconueniens.

64 3. cont. c. 58. & 59.

¶ Ad hæc breuiter supponendo, quòd anima Christi videat in verbo infinita, vt etiam argumenta supponũt: & est verum, facile respondetur, quòd attentio circa plura vt plura intelligibilia, est minus perfecta simul: sed non circa plura vt vnũ intellectum. Quæcunque autem vnica specie intelliguntur, vt vnum intelligibile obiiciuntur. Vna enim species vnũ intelligibile, per se est: nec est multa, nisi vt vnum sunt. Et propterea videre siue plura, siue infinita in vno non minuit attentionem circa singula in illo: quoniam non ponunt in numerum, nec inter se: nec cum illo vt visa in eo. Et hoc bene nota. Vnde vana est, ista alia causa ficta a Scoto ad impediendum multa simul intelligere. Diminutio siquidem attentionis ex diuersitate specierum causatur. cum vnitate enim speciei stat perfectissima attentio.

8. sup. Genes. c. 22. & 23. tom. 3.

Li. 15. de tri. nit. ca. 16. in fi. to. 3.

D. 195 D. 76

291

¶ Ad secundum vero & potest negari conse-

D

E

B

C

consequentia. videre enim finita aut infinita in Deo, non specificat aut per se modificat, seu quantificat visionem Dei: Sed eius causa. s. perfectius vel imperfectius videre Deum. Nec valet, Videt adeo perfecte vt videat infinita. ergo videt infinite: quoniam visis infinitis vnius ordinis, restant infinita alterius ordinis: & visis illis restant alia. Et vt patuit, nunquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi, vt alibi uidendum est, excedit in infinitum omnes alias animas, & Angelos: non sicut infinitum excedit finitum: quia etiam anima Christi finitū habet gloriæ lumen: sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitum inferiora crescerent, nunquam adæquarent rem superioris ordinis: vt patet inductiue. Xps enim est caput super omnem ecclesiā triumphantem, &c.

¶ Circa illam similitudinem in litera positam. s. sicut corpus nō potest simul formari diuersis figuris, &c. dubium occurrit: Scotus nanque in primo. dist. 2. q. 1. tertiæ partis illius distinctionis, in rñsione, ad tertium argumentum, reprehendens Algazelem authorem hnius similitudinis, dicit, ꝙ nihil valet ꝓp duo. Primo quia hic tollitur, id quod ibi est rō impossibilitatis. probatur, quia rationes oppositorum nō sunt oppositæ in intellectu: vt patet 9. metaphysicæ. Secundo, quia species intelligibiles non sunt figuræ. sed formæ simplices ſm commentatorem 6. metaphysicæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur cum sancto Thom. in 1. 2. q. 54. art. 1. ad vltimum, quòd ratio similitudinis cōsistit in hoc, quod est terminare. sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis non in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supra dictis patet. Et propterea sicut impossibile est plurib⁹ terminis idē corpus simul terminari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam. non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio proprie dicta: cum inter figuras non sit contrarietas: nec in re, in intellectu. Et ideo, illud ex 9. metaphy. sic, non est ad propositum.

¶ Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt vt figuræ, quo ad multa: puta extensionem, limitationem, &c. sunt tamen vt figuræ, quo ad hanc conditionē, s. terminare id, cuius sunt: & hoc stat cū simplicitate formę: imo ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectiuū.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum undecimū.*

IN titulo possit absq; speciali miraculo, quo ad hoc, quòd sit in hac vita: & non sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

¶ In corpore vna conclusio rñsiua, q̄sito negatiue. Deus non potest videri ꝓ essentiā ab homine puro ī hac vita mortali. Vbi nota duos terminos, ly puro, ꝓp Christum, qui sī mul erat viator & comprehensor: ly mortali, ꝓp statum hominum post resurrectionem: in quo corpus nō impediet visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primo a priori. modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscentis. Anima autem nostra quamdiu in hac vita uiuimus, habet esse in materia corporali. unde naturaliter non cognoscit aliqua nisi, quæ habent formam d in materia e: uel quę per huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem, quòd per naturas rerum materialium diuina essentia cognosci non potest. Ostensum est enim supra *, quòd cognitio Dei per quamcumq; similitudinem creatam, non est visio essentiæ ipsius. Vnde d impossibile est animæ hominis secundum hanc vitā viuentis essentiam Dei uidere. Et huius signum est, quòd anima nostra quanto magis a corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium. abstractorum fit capaciore. Vnde in somniis & alienationibus a sensibus corporis magis diuinæ reuelationes percipiuntur, & præuisiones futurorum.

¶ Contra signū alla rum ī litera inuehit Scot. in 4. dist. 45. q. 2. contra somniū du plr. Primo: quia tūc quanto somn⁹ esset ꝓfundior, tanto magis talia viderentur. hoc est falsum. ergo, consequentia ꝓbat: quia tunc est maior abstractio a sensib⁹. Sed o: quia maius miraculū vī, ꝙ in somno reuelatur veritas q̄ in vigilia, intellectu non nimis circa sensibilia intēto: qm naturale est in vigilia habere vsum rōnis, non aūt in somno. Contra alienationes vero inuehit, ꝙa hoc fundamētum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicitur epileptic⁹ fuisse: & ad operiendam miseriā suam dicebat oportere se cadere Angelo loquente sibi, &c. Inde Auicen. reuerētu⁹ legem suam in metaphysica, docuit hæc de alienatiōib⁹.

¶ Ad euidentiā horum scito primo ex Sancto Tho. in q. de vc. q. 12. art. 9. & secunda secundæ q̄st. 172. art. 1. Ad cognitionem duo concurrere. s. receptionē, & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio a sensibus confert, quo ad iudicium vero non: quoniam impressiōes subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus, sed iudicare p fectè nequimus nisi facta resolutione, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio cœli & 6. ethic. Vñ litera semper vtitur nominibus pertinentib⁹ ad receptionē. s. capacem esse & percipere. Scito secūdo ꝙ cum sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nro intellectu, & cōsequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligentē fantasmata speculari, manifeste sequit vt hic non sit sermo de quali, aut quanta cumq; abstractione a corporalibus, sed infra latitudinem intellectus in actu. Et ex his oia soluuntur: qm patet quòd prima sequela nihil valet: quia somnus ꝓfundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculum iudicium veritatis in somno, nō tm receptio. Et simile est in oib⁹ alienationibus iudicium vndecumq; veniant: si. n. infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, quanto magis fantasia circa sp̄ualia occupatur ministrādo in intellectui, tanto intellectus intelligibiliū superiorum est capacior: vtpote vicinior & minus turbata. Et inde ꝓuenit, ꝙ melancholicorum, alii oīno expertes sunt superiorum: quia. s. adeo turbatā habēt fantasiam vt intellectus in actu haberi nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alii superiorum multa loquuntur, & prædicunt vera, alii pauca, ſm quod pl⁹ aut minus impediūtur interiores vires. Et ſm quod melius habent dispositā fantasmata, & ſm altiora fantasmata in his q̄ in illis, &c. Nec sunt hęc ex lege Mahumeti, vt hic dicere nō est veritus, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptura, ex sacris doctoribus. Et de philosophia & ex perientia dictū est: quamuis non desint philosophorū authoritates in de somno & vigilia. Sacra aūt scriptura, plena est visionib⁹ in somniis: imo Num. 12. Deus locuturū se ꝓphetis in somniis ꝓmittit. Et Ioēlis 2. dr: inter effectus spūs sancti, somnia somniabūt, & cæt. Aug. quoq; 12. sup Genesim ad literā inquit: aīæ humanæ, ſm ꝙ a sensibus abstrahitur, conuenit futura prænidere. Greg. quoq; in 4. dial. hoc idē docet: imo dicit hoc cōuenire aīæ, vel ex natura subtilitate, aut reuelatione superiorū. Taceat ergo præsumptuosa hęc vox: Christianissima doctrina hæc est, & philosophica simul.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum duodecimum.*

IN titulo cognoscere non dicit videre, est necessarium, quòd uideatur essentia Dei.

AD IIII. dicendum, quòd visio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorū, non autem in anima nostra, sed per pñtiam, essentiam, & potentiā e.

ARTICVLVS XII.

Vtrum per rationem naturalem Deum in hac uita cognoscere possimus.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd per naturalem rationem Deum in hac uita cognoscere non possimus. Dicit enim Boet. * in lib. de conso. quòd ratio non capit simplicem formam: Deus autem maxime est simplex forma, ut supra oñsum est †. Ergo ad eius cognitionem ratio naturalis peruenire non potest.

¶ 2 Præt. Ratione naturali sine fantasmate nihil intelligit anima, ut dicitur in tertio de anima *. Sed Dei, cum sit incorporeus, fantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci non potest a nobis cognitione naturali.

¶ 3 Præt. Cognitio, quæ est per rationem naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis cōmunis est: sed cognitio Dei competit tantum bonis. Dicit enim Aug. primo de trin. †quod mentis humanæ acies in tam excellenti luce non figitur: nisi per iustitiam fidei emundetur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

SED CONTRA est, quòd dicitur Ro. 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationē naturalem.

RESPON. dicendum, ꝙ naturalis nostra cognitio a sensu principium sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extēdere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usq; ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam videat: quia creaturæ sensibiles sunt effectus dei uirtutem causæ non adęquantes. Vnde ex sensibilium cognitione non potest tota dei uirtus cognosci: & per consequens nec eius essentia uideri. Sed

Cap. 31. torum, i. tur. tom.
* 12. de cap. 2. c. tom. 3. 397
12. sup. 6. 25. & pri. tom. 3.
Art. 4. hu. quæ.
Art. 2. & huius q.
b 4 3

D. 712
D. 129 D. 140
D. 10
D. 669
D. 351 D. 752 42
D. 488

D. 191. 192. 193.
49
66
Boēt. tri. q. 1. art. 2. Et 1. dis. 3. q. 1. art. 1.
*Li. 5. inter medium & fi. prosæ 4.
†Q. 3. ar. 7.
3. ēaīa. tex. 30. habetur ēt de mem. & reminis. c. 1. to. 2.
†Lib. 1. de tri. c. 2. par. 1. a princ. tom. 3.

65 4. dist. 49. q. 2. art. 7. & uer. q. 10. art. 11. & quo. 1. q. 1. artic. 1. & 3. contra c. 45.
12. Confes. c. 25. parum a medio, to. 1.
63
ſm. præced.
66

dere, vt superius: sed cognoscere, id est, intelligere: quomodocunque id contingat, per rationem naturalem, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quęsito affirmatiue, cum corollario. Cõclusio est. Possumus in hac vita per rationem naturalem cognoscere Deum secũdum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur, naturalis nostra cognitio oritur a sensu, ergo tantũ extenditur quantum sensibilia manuducũt: ergo extenditur non ad visionẽ Dei, sed ad cognitionem eius secũdum quòd prima omnium causa excellentissimą. Antecedens cum prima consequentia patet. secunda uero quo ad primam partem probatur. sensibilia non sunt adæquatus effectus diuinæ virtutis: ergo ex eis non potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essentia eius videri. Quo ad secundam uero partem probatur. sensibilia sunt effect⁹ dependentes a Deo, scilicet vt prima causa. ergo ex eis potest Deus vt prima causa cognosci. Corollarium est: tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo. causalia negatiua, & supereminentia. Ad causalitatem quidẽ pertinentia sunt secundum triplex genus causæ: non solum prædicata causalitatem importantia: puta exemplar, factiuũ, finis, &c. sed prædicata absoluta, quæ ex causalitate a posteriori inferuntur, vt esse, viuere, nosse, &c. Et ad hæc reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autem, quæ ex conditionib⁹ antedictis consequuntur: vt ꝙ incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad supereminentiam autem spectãtia ex eisdem consequuntur: vt quòd est super omne esse, & intelligibile, & intellectum. hæc enim omnia ex necessitate cõsequuntur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autem obscura sunt naturaliter nobis in hac vita.

422

233

I.i.1. Retract. c.4.to.1. id dixerat Aug. 1. lib. Solilog. c.1. tom.1.

quia sunt eius effectus a causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, vt cognoscamus de Deo an est: & vt cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei conuenire: secundum quod est prima omnium causa excedẽs omnia sua causata[e]. Vnde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas; quòd scilicet omnium est causa: & differentiam creaturarum ab ipso, quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quæ ab eo causantur: & quòd hæc non remouentur ab eo propter eius defectum, sed quia super'excedit[e].

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio ad formam simplicem pertingere nõ potest, vt sciat de ea quid est, potest tamen de ea cognoscere, vt sciat an est.

AD II. dicendum, ꝙ Deus naturali cognitione cognoscitur per fantasmata effectus sui.

AD III. dicendum, quòd cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam non competit nisi bonis. sed cognitio eius quæ est per rationem naturalem potest competere bonis, & malis. Vnde dicit August. *in lib. Retractationum: Non approbo quod in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti. respõderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei, quàm ea, quæ habetur per rationem naturalem.

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ per gratiam non habeatur altior cognitio Dei, quàm ea, quæ habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dionys[a]. 1. lib. de mystica theologia, ꝙ ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyse dicit: Qui tamen excellentiam quãdam obtinuit in gratiæ cognitione. Sed coniungi Deo, ignorando de eo quid est, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur a nobis Deus, q̃ per rationem naturalẽ.

¶ 2 Præt. Per rationem naturalem in cognitionem diuinorum peruenire non possumus, nisi per fantasmata, sic etiam nec secundum cognitionẽ gratiæ. Dicit enim Dion.* 1. cap. cœle. hierar. quòd impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi veritate sacrorum velaminum circumuelatum. ergo per gratiam non plenius cognoscimus Deum, quàm per rationem naturalem.

¶ 3 Præt. intellectus noster per gratiam fidei Deo adhæret. Fides autem non videtur esse cognitio. Dicit enim Gregor. *in homil. quòd ea, quæ non videntur, fidem habent, & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis, aliqua excellentior cognitio de Deo.

SED CONTRA est, quòd dicit Apost. 1. Corinth. 2. Nobis reuelauit Deus per spiritum suum illa, scilicet quæ nemo principum huius seculi nouit, id est, philosopho rum: vt exponit glo.*

RESPON. Dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur a nobis, quàm per rationem naturalem. Quod sic patet. Cognitio enim, quam per naturalem rationem habemus, duo requirit: scilicet fantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles cõceptiones ab eis abstrahimus.

Et quantum ad vtrumque iuuatur humana cognitio per reuelationem gratiæ. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionem luminis gratuiti: & interdum etiam fantasmata in imaginatione hominis formantur diuinitus magis exprimentia res diuinas: quàm ea, quæ naturaliter a sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdum etiam aliquæ res sensibiles formantur diuinitus, aut ẽt voces ad aliquid diuinum exprimẽdum, sicut in baptismo visus est spiritussanctus in specie columbę: & vox Patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet per reuelationem gratiæ, in hac vita non cognoscamus de Deo, quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamẽ plenius ipsum cognoscimus, inquantum plures & excellentiores effectus eius nobis, demonstrantur, & inquantum eij aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quæ ratio naturalis non pertingit, vt Deum esse trinum & unum.

AD II. dicendum, ꝙ ex fantasmatibus uel a sensu acceptis secundum naturalẽ ordinem, uel diuinitus in imaginatione formatis tanto

67 q.32.art.1. Et 1.dist.3. q.1.art.4. Et veri. q.10.art.vlt. Et Boët.tri. q.1.art.4. *Cap.1.in fi. illius.

Ca.1. circa medium.

¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articuli decimumtertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiã a nobis quàm per rationem naturæ. Probatur, Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumen intellectuale, & quo ad fantasmata. ergo perfectior est cognitio. Consequentia probatur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens uero probatur, quia per gratiam interdum formantur fantasmata melius exprimentia diuina: interdum res sensibiles, interdum voces. ergo. Exemplum primi, in visionibus Prophetarum, Secũdi, in columba baptismi Christi, tertii, in voce ibidem audita.

¶ Aduerte hîc, quod cognitio per gratiam in hac vita de Deo, præfertur naturali, non ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cum sit per modum euidentiæ (vt in responsione ad tertiũ dicitur) sed ex parte obiecti extensiue & intensiue: vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali, ac per hoc nobiliora & manifestiora secundum se per gratiam cognoscimus, vt quòd est trinus, &c. Hæc enim tãto aliis præstant, quanto eorum cognoscibilitas tam alta est, vt soli Deo sint naturaliter euidentia: vt in principio libri contra Gentil. aperitur.

¶ Super

Homil. in Euã. medio.

Hieron. illum h. tom.9.

¶ *Super Quæstionis decimaetertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue cũ modificatione. conclusio est, Deus potest a nobis nominari ex creaturis, non autẽ secundum, quòd est secundum se. Probatur conclusio quo ad vtramque partem simul. voces sunt signa intellectuũ: & intellectus sunt similitudines rerum. ergo voces referuntur ad res significandas mediis intellectib⁹: ergo secundũ quòd aliquid a nobis intelligitur sic potest a nobis nominari. ergo Deus potest nominari a nobis ex creaturis, & non secundum quòd est se secundum se. Antecedens est philosophi 1. periherm. consequentia vero tã prima quàm secunda relinquitur nota. Vltima autem probatur: quo ad primam consequentis partem: quia Deus cognoscitur a nobis ex creaturis triplici ter, vt dictum est. Quo ad secundam vero: quia Deus in hac vita non potest videri a nobis per essentiam. Et ad clari tatem terminorum, subditur in litera declaratio exemplaris ab oppositio: quomodo nomina non significant Deum secundum quòd in se est. & intẽdit, quòd significare rem secundum quòd est, est significare termi num naturæ illius: vt ly homo, quòd impossibile est hic de Deo haberi. quoniam omnia nomina significant termi nos, aut rerum communium, aut negationum: uel respectuum, &c. vel compositorum ex his, vt patet inductiue.

¶ Circa hanc partem occurrit dubiũ. Scotus siquidem in 1. distin. 22. quæsti. vnica, discutiens hanc propositionem assumptam, sicut res intelligitur; ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionẽ nominis, vel quo ad vsum nominis imposiri, & tria dicit.

¶ Primo, ꝙ quo ad impositionẽ videtur excellentior cognitio intellectualis habetur, quanto lumen intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationem ex fantasmatib⁹ plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

AD III. dicendum, quòd fides cognitio quædam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed hæc determinatio ad unum nõ procedit ex uisione credentis, sed a uisione eius, cui creditur. Et sic inquantum deest uisio deficit a ratione cognitionis, quæ est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad unum per uisionem & intellectum primorum principiorũ.

QVAESTIO XIII.

De nominibus Dei, In duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quæ ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad considerationem diuinorum nominum. vnumquodq; n. nominatur a nobis secũdum quod ipsum cognoscimus.

CIRCA hoc ergo quæruntur duodecim.

¶Primo. Vtrum Deus sit nominabilis a nobis.

¶Secundo. Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prædicentur de ipso substantialiter.

¶Tertio. Vtrum aliqua nomina dicta de Deo proprie dicantur de ipso. an omnia attribuantur ei metaphorice.

¶Quarto. Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma.

¶Quinto. Vtrum nomina aliqua dicantur de Deo, & creaturis vniuoce, vel æquiuoce.

¶Sexto. Suppositio, quòd dicantur analogice, vtrum dicantur de Deo per prius vel de creaturis.

¶Septimo. Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore.

¶Octauo. Vtrum hoc nomen Deꝰ sit nomẽ naturæ, uel opationis.

¶Nono. Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen communicabile.

¶Decimo. Vtrum accipiat' uniuoce uel æquiuoce secundum ꝙ significat Deum per naturam, & per participationẽ & secũdũ opinionẽ.

¶Vndecimo. Vtrũ hoc nomẽ, Qui est, sit maxime ꝓprium nomen Dei.

¶Duodecimo. Vtrum ꝓpositiones affirmatiue possint formari de Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen Deo conueniat. Dicit enim Dionys. *1. cap. de †diuin. nomin. ꝙ neq; nomen eius est, neque opinio. Et Prou. 30. dicitur. Quòd nomen eius, & ꝙ nomen filij eius si nosti?

¶ 2 Præt. Omne nomen aut dicitur in abstracto, aut in concreto: sed nomina significantia in concreto non competunt Deo, cum simplex sit: neque nomina significantia in abstracto, quia non significant aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

¶ 3 Præt. Nomina significant substantiam cum qualitate; uerba autem, & participia significant cum tempore: pronomina autem cum demonstratione, uel relatione. Quorum nihil competit Deo: quia sine qualitate est & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest ut demonstrari possit, nec relatiue significari: cum relatiua sint aliquorum antedictorum recordatiua, uel nominum, uel participiorum, uel pronominum demonstratiuorum. Ergo Deus nullo modo potest nominari a nobis.

SED CONTRA est quod dicitur Exod. 15. Quasi uir pugnator omnipotens nomen eius.

RESPON. Dicendum, quòd secũdum Philosophum* uoces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines. Et sic patet, quòd uoces referũtur ad res significandas mediante conceptione intellectus. Secundum igitur quòd aliquid a nobis intellectu cognosci potest, sic a nobis potest nominari: ostensum* est autem supra, ꝙ Deus in hac uita[d] non potest a nobis uideri per suam essentiam, sed cognoscitur a nobis ex creaturis secundum habitudinem principii, & per modum excellentiæ & remotionis[e]. sic igitur potest nominari a nobis ex creaturis. Non tamen ita ꝙ nomen significans ipsum exprimat diuinam essentiam secũdum quod est. Sicut hoc nomen homo exprimit sua significatione essentiam hominis secundum ꝙ est: significat

68 1.dist.22.q.1.art.1. †Cap.1.a medio illi⁹.

Lib.1.periherm.ca.1.to.1.

Art.11.q. præced. D.482

66

A falsa. quod probat sic. Substantia non intelligitur a nobis distincte in propria natura: & tamen significatur. ergo imponere possumus nomina distinctius significantia quàm intelligimus: consequentia vero & antecedens pro secunda parte probatur: quia cognitis (verbi gratia) accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantię lapidis, intendentes illam significatũ iri per nomen: & tamen non cognoscimus distincte illam. Secundo, quòd quo ad vsum est simpliciter falsa. Tertio, ꝙ multis nominibus potest vti viator ex primentibus diuinã essentiam sub ratione ipsius essentiæ diuinæ. Probantur hæc duo: quia verisimile est esse in sacra scriptura huiusmodi nomina, vt Iudæi dicunt de nomine tetragammaton, & cæt. siue imposita fuerint hæc nomina a Deo, siue ab Angelo.

¶ Ad hæc pro quãto veritati non consonant, dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabili imponi nomen distinctius significans q̃ concipiatur: & in litera redditur causa: quia uoces significant res non nisi media conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem, & confusa confusam, & maior maiorem, & minor minorem, &c. Quare ab hac vniuersalissima regula de causa & causato hæc excipienda sunt. Proba tio autem sua nihil valet, tum quia antecedens pro prima parte est falsum. Tum quia pro secũda parte male probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis accidentibus cognoscimus rem quandam sublatẽre, & secundum se esse & subsistere, &cæt. & huiusmodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur, si enim cognoscetur confuse, ut in exemplo dato, nunquam significabitur nisi confuse. ex tali siquidẽ nomine nunquam aliquis plus in-

intelliget, quam perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio, cognito alicuius nominis significato in re discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem videtur. De secundo vero bene dicit Scot[o]: experimur enim ꝙ multis nomini[b]ꝰ vtimur confuse notis antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia (experientia teste) nullū tale nomen diuinū habemus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti authoritate nouitas hæc dicitur. Et quia Dion. in 1. cœlest. Hierar. dicit, impossibile est nobis aliter lucere diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum occultetur: videtur mihi simpliciter falsum dictum Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita non est a nobis nominabilis, nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum.

Q. præced. art. 4.

182

¶ In responsione ad 5m dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significat ut quo & non per modum subsistentis: cum sit nomen substantiuum, vt Albeo. substantiui autem proprium est per modum substantiæ significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma consequentis, a modo substantiæ ad hunc modum determinate affirmando: Substantiuum quidem significat per modū substantiæ, id est, per se stantis, id est solitarie: & non per modum subsistentis. Et si instetur, quòd ét similitas significat cum uitatem in naso: & consequenter non significat formam solitarie, sed cum subiecto. Respondetur, ꝙ hic nō est quæstio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi. abstractum autem & concretum in significatione conueniunt: quia vtrunque puram formam significat, vt in prædicamentis de albo dicitur. & ex natura significatæ formę oportet vtrumque copulare subiectum formæ significatę. Sed ex modo significandi differentia est: quia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi: vt primum significatum, in ciius signum dicimus, quòd simū est nasus curuus. prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum vero subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura tei significatæ: aut si importat, non importat principaliter. sed vltimo. Vnde econuerso dicimus, quòd simitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractū per modum substantiæ quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cum alio ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretū autem ex modo significandi principaliter significat aliud cum re primo significata. Vnde dictum Auicennæ reprehensum ab Auerroi. 5. metaphy. com. 14. ratione modi significandi intelligitur, verum fuit. Nec ratio Auerroꝭ concludit oppositum: quoniam non tenet nisi in formaliter significatis ex vi significationis.

ad 74

¶ *Super Quaestionis decimaetertiae Articulum secundū.*

IN titulo nomē dicatur, id est, secundum suum formale significatū attribuatur, & non secundū, id quod copulatur aut pro quo supponit, &cæt. substantiaꝝ, vt distinguitur contra accidentaliter: vocando accidens oē quod est extra esse rei. sic enim homo dicitur substantialiter de Sorte, disciplinabile vero & album dicuntur accidētaliter de eodem. Nec restringes quęstionem, sed iuxta tituli amplitudinem, siue substantialiter complete, vt vltima differentia, vel diffinitio: siue substantialiter incomplete, vt animal respectu hominis dicatur: totum sub quæsito prę senti concluditur, quum quærimus: an aliquod nomen sub stantialiter de Deo dicatur.

Po. q. 4. & 5. dist. 22. Et 1. cœ. c. 5. 1. *Lib. de thodoꝝ dei. c. 9.

In lib. qui dicitur. כנף קדמוני 1. doctor dubiorum.

¶ In corpore quinque. primo, ponit in quibus nominibus habet locum hæc quæstio, secundo, refert duas opniones. tertio reprobat eas, quarto respondet quæsito affirmatiue. quinto, ostendit, quis sit sensus quum huiusmodi nomina Deo attribuūtur; & patet particularum distinctio in litera.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo, quod sunt tria genera nominum de Deo. Negetiua, vt incorporeus, immensus, &c. Relatiua, vt dominus, finis, efficiens. Et positiua absoluta, vt ens, sapiens, viuens, &c. Secundo quòd quæstio nō est de primo, aut secundo genere, sed tertio tantum, quia cōstat quòd illa puram negationem, aut relationem significant: sicut album puram qualitatem.

Li. 7. de tri. c 1. & 7. ꝙ totū. Et lib. 6. c. 4. to. 3.

¶ Quo ad secūdum duæ sunt opiniones: prima est ponētium nomina hæc dici de Deo negatiue, secunda relatiue vt patet.

¶ Quo ad tertium contra vtramq; opinionem simul tripliciter arguitur clare: in secunda tamen ratione aduerte, quòd fundatur super illa maxima: omne nomen, primum dicitur de eo, de quo dicitur formaliter, q̄ de cæteris quomodo libet aliter dicatur.

¶ Quo ad quartū conclusio respōsiua quæsito affirmatiue est. Huiusmodi nomina dicuntur de Deo substantialiter, imperfecte tamen. probatur. nomina significant Deum, vt a nostro intellectu cognitum. ergo vt cognitum ex creaturis. ergo vt repræsentatum ex creaturis. ergo vt assimilantur ei creaturæ. ergo vt supereminens principium: cuius forma defectiue participatur ab eis. ergo substantialiter. Antecedens patet ex 1. perihermenias cum prima & secunda cō sequentia. tertia autem est per se nota, quarta vero probatur ex 4. quæst. quia non vt repræsentatum similitudine specifica aut generica, igit analoga vt principium, &c. Vltima autem manifeste sequitur: si enim quod quid est cuiusq; creaturæ, diminuta quędam similitudo est substātię diuinæ simplicissimæ, oportet vt ipsa diuina substantia participetur, repręsentetur, cognoscatur, nominetur & significetur &c.

¶ Quo ad quintum sensus propositionū ex dictis aperitur: explicite dicendo, ꝙ intelligitur. Sed non intelligitur Deus a nobis in hac uita secundum suam substantiam: ergo nec aliquod nomen impositum a nobis dicitur de Deo secundum suam substantiam.

SED CONTRA est quod dicit Augustꝰ. 7. de trin. Deo hoc est esse quod fortem esse, uel sapientem esse, & si quid de illa simplicitate dixeris, qua eius substantia significatur. Ergo omnia nomina huiusmodi significant diuinā substantiam.

RESPON. dicendum, quòd de nominibus, quę de Deo dicuntur negatiue, uel quæ relationem ipsius ad creaturam significant, manifestum est quòd substantiam eius nullo modo significant, sed remotionem alicuius ab ipso, uel relationem eius ad alium, uel potius alicuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ absolute & affirmatiue de Deo dicuntur, sicut bonus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hæc omnia nomina, licet affirmatiue de Deo dicantur, tamē magis inuenta sunt ad aliquid remouendum a Deo, quàm ad aliquid ponendum in ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum esse uiuentem, significamus quòd Deus non hoc modo est sicut res inanimatæ, & similiter accipiendum est in aliis, & hoc posuit rabbi Moy.* Alij uero dicunt, quòd hęc nomina imposita sunt ad significandum habitudinem eius ad creata, ut cum dicimus Deus est bonus, sit sensus, Deus est causa bonitatis in rebus, & eadem ratio est in aliis. Sed utrumque istorum uidetur esse inconueniens propter tria. Primo quidem, quia secundū neutram harum positionum posset assignari ratio: quare quædam nomina magis de Deo dicerentur quàm alia. sic enim est causa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si nihil aliud significatur, cū dicitur, Deus est bonus, nisi Deus est causa bonorum, poterit similiter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est corpus remouetur, quòd non sit ens in potentia tantum sicut materia prima. Secundo, quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta de Deo per posterius dicerentur de ipso. Sicut sanum per posterius dicitur de medicina, eo quòd significat hoc tantum quòd sit causa sanitatis in animali, quod per prius dicitur sanum. Tertio, quia hoc est contra intentionem loquētium de Deo. Aliud enim intendunt dicere, cum dicunt Deum uiuentem, quàm quòd sit causa uitæ nostræ: uel quòd differat a corporibus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est, quòd huiusmodi quidem nomina significant substantiam diuinam & prædicantur de Deo substantialiter, sed deficiunt a repræsentatione ipsius. quod sic patet. Significant enim sic nomina Deum, secundum quod intellectus noster cognoscit ipsum. Intellectus autem noster cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cognoscit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum repræsentant. Ostensum est autem supra *, quòd Deus in se præhabet omnes perfectiones creaturarum, quasi simpliciter & vniuersaliter perfectus. Vnde quælibet creatura intantum eum repræsentat, & est ei similis, inquantum perfectionem aliquam habet, non tamen ita quòd repræsentet eum, sicut aliquid eiusdem speciei, vel generis, sed sicut excellens principium, a cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen aliqualem similitudinem effectus consequuntur: sicut formæ corporum inferiorum repræsentant virtutem solarem. Et hoc supra expositum est*, cum de perfectione diuina agebatur. Sic igitur prædicta nomina diuinam substantiam significant, imperfecte tamen, sicut & creaturæ imperfecte eam repræsentant. Cū igitur dicitur, Deus est bonus, non est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus non est malus: sed est sensus, id, quod bonitatem dicimus in creaturis, præexistit in Deo: & hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse bonum inquantum causat bonitatem: sed potius econuerso, quia est bonus, bonitatem rebus diffundit: secundum illud Augustꝰ. de doctrina Christiana, inquantum bonus est, sumus.

Q. 3. art. 2.

Q. 3. art. 2. & 3.

Li. 1. de doctri. Christiana. c. 32. tom. 3.

ADPRIMVM ergo dicendū, quòd Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina non significant quid est Deus, quia a nullo istorum nominum exprimitur quid est Deus perfecte, sed vnumquodque imperfecte eum significat, sicut & creaturæ imperfecte eum repræsentant.

AD II. dicendum, quòd in significatione nominum aliud est quandoque, a quo imponitur nomen eius diffinitionem declarantē eius essentiam. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomen, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus, & voce significamus.

AD II. dicēdum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quæ Deo attribuim[o]ꝰ, hoc modo significant, secundum quòd competit creaturis materialibus: quorum cognitio est nobis connaturalis, vt supra dictū est*. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quæ sūt perfecta & subsistentia sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quo aliquid est: inde est ꝙ omnia nomina a nobis imposita ad significandum aliquid completum subsistens significant in concretione [e], prout competit compositis. Quæ autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens, sed ut quo aliquid est: sicut albedo significat ut quo aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est*, & subsistens est, attribuimus ei nomina deficiant a modo ipsius[e], sicut intellectus noster non cognoscit eum, ut est secundum hanc uitam.

AD III. dicendum, quòd significare substantiam, cum qualitate, est significare suppositum cum natura, uel forma determinata, in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significādum † substantiam & perfectionem ipsius, sicut iam dictum est*, ita dicuntur de Deo nomina significantia substantiam cum qualitate. Verba uero & participia consignificantia tempus dicuntur de ipso, ex eo ꝙ æternitas includit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia, non possumus apprehendere, & significare nisi per modum compositorum, ita simplicem æternitatem non possumus intelligere, uel uoce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem intellectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina uero demonstratiua dicuntur de Deo secundum, quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, nō ad id quod sentitur. Secundum enim quòd a nobis intelligitur, secundum hoc sub demonstratione cadit. Et sic secundum illum modum, quo nomina & participia, & pronomina demonstratiua de Deo dicuntur, secundum hoc & pronominibus nominibus relatiuis significari potest.

16 a 70 72

subsistentiā b In solutione præced.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo substātialiter. Dicit enim Dam.* Oportet singulum eorum, quæ de Deo dicuntur, non quid est secundum substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid eorum, quæ assequuntur naturam, uel operationem.

¶ 2 Præt. dicit Dionꝫ†. 1. cap. de diui. no. Omnium sanctorum theologorū hymnum inuenies ad beatos thearchiæ processus manifestatiue & laudatiue Dei nominationes diuidentem. Et est sensus, ꝙ nomina, quæ in diuinam laudem sancti doctores assumunt, secundum processus ipsius Dei distinguuntur. Sed quod significat processum alicuius rei, nihil significat ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina dicta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶ 3 Præt. Secundum hoc nominatur aliquid a nobis secundum, qđ

† Capit. 1. de mediis.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo, quod sunt tria genera nominum de Deo. Negetiua, vt incorporeus, immensus, &c. Relatiua,

¶ Super

¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo ly proprie potest sumi dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra communiter. Et sic animal non dicitur proprie de homine: quia dicitur de aliis. Alio modo vt distinguitur contra metaphorice: & sic animal dicitur proprie de homine: florere autem non. Proprie enim dici, est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundum se. Metaphorice autem est significatum nominis inueniri in eo, de quo dicitur secundū suam similitudinem tantum: hic sumitur proprie, vt distinguitur contra metaphorice.

¶ Circa ordinem horum articulorum dubium occurrit: quoniam præposterus videtur ordo seruatus in 2. & 3. art. quia in ordine compositiuo communiora prius tractanda sunt. Cōmunius autē est nomen proprie dictum de aliquo, quam substātialiter: quoniam accidentalia nomina etiam proprie dicuntur, vt patet dicendo, Sortes est albus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur. quòd ordo horum articulorum est optimus. non tamen attenditur penes communitatem maiorem & minorē: sed intimiorem, ac priorem rationē dubitandi. Prima namque quæstio cum sit quæstio an est, ideo prima quærendi ratio est, an Deus sit nominabilis, secundam vero quæstionē constat esse quęstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia scilicet sua, an relatio, an negatio, &c. tertia vero quæstio. quoniam est quia est: ideo tertio loco quærendum est, quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationē: scilicet proprie vel metaphorice, secundus ad vnitatem, & multitudinem: scilicet synonyme, &c. Cōstat autem, quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec men ad significandum, & id, ad quod significandum nomen imponitur. Sicut hoc nomen lapis, imponitur ab eo, quòd lædit pedem, non tamen imponitur ad hoc significandum quòd significet lædens pedem, sed ad significandam quandam speciem corporum, alioquin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur dicendum est, quod huiusmodi diuina nomina, imponuntur quidem a processibus deitatis. Sicut enim secundū diuersos processus perfectionum creaturæ Deum repræsentant, licet imperfecte: ita intellectus noster, secundum vnūquemque processum, Deum cognoscit & nominat: sed tamen hæc nomina non imponit ad significandū ipsos processus, vt cū dicitur: Deus est viuens; sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad significandum ipsum rerum principium prout in eo præexistit vita, licet eminentiori modo quàm intelligatur vel significetur.

D. 442

70 Po.q.7.art. 4.ad 6. Et 1.dist.8. q.4.artic.3. Et dist. 22. art. 2. Et 1.contra c.30. *art.1.huiꝰ quæst.

Cap.2. parum ante medium, & c. 4. simil.

ADD III. dicendum, quòd essentiam Dei in hac vita cognoscere non[d] possumus secundum, quòd in se est, sed cognoscimus eam secūdum, quòd repræsentatur in perfectionibus creaturarum. Et sic nomina a nobis imposita eā significāt.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo proprie. Omnia enim nomina, q̄ de Deo dicimus, sunt a creaturis accepta: vt dictum est*. Sed nomina creaturarum metaphorice dicūtur de Deo, sicut, cum dicitur, Deus est lapis vel leo, vel aliquid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo dicuntur metaphorice.

¶ 2 Præt. Nullum nomen proprie dicitur de aliquo: a quo verius remouetur, q̄ de eo p̄dicetur: Sed oīa huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur a Deo, q̄ de eo prædicentur: vt patet per Dionys.*2. cap. cœlestis Hierar. Ergo nullum istorum nominum proprie dicitur de Deo.

¶ 3 Præt. Nomina corporum non dicūtur de Deo nisi metaphorice: cū sit incorporeus. Sed oīa huiusmodi est verum, quòd dici proprie sit communius, quàm dici substantialiter: sed habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter, contingit & proprie, & metaphorice. Possumus enim, quod quid est rerum, metaphorice significare, vt antiqui fecerunt, vnde post determinationem, quòd dicuntur nomina de Deo substantialiter, merito dubitatum est, an dicantur de Deo proprie.

¶ In corpore duo. primo distinguit. secundo respōdet quæsito. Quo ad primum distinguit ea, quæ sunt in nomine dicto de Deo sic. In nominibus Deo attributis sunt duo: scilicet perfectio significata. & modus significandi. Probatur hæc distinctio sic. perfectiones procedentes in creaturas a Deo, sunt eminentiori modo in Deo quàm in creaturis: ergo habent in se duo, scilicet ipsam perfectionem & modum essendi: ergo conceptus nostri de Deo habent in se duo proportionaliter, scilicet rem conceptam & modum concipiendi: ergo nomina attributa Deo habēt in se duo scilicet rem significatam, & modum significandi. antecedens patet cum prima consequentia: secunda uero probatur, quia Deum ex his perfectionibus cognoscim⁹ nō quo modolibet, sed secundum modum, quo sunt in creaturis: id est q̄ Deum ex effectibus suis sic cognoscimus, quòd modus essendi effectuum, redundat in nostrum modum concipiendi, proportionaliter. & sic cōceptus de Deo in duo distingui oportet, non tanquam in diuersa concepta, sed in vnum ut rem conceptam, & alterum vt modum rei conceptæ, sed ipsius conceptus: qui tamen modus ipsius conceptus a modo rei conceptæ derivatur. tertia autem sequela euidens est.

In prin. Theologi. de fide. Gratian. tom.1.

¶ Quo ad secundum iuxta membra duo, distinctionis factæ, respondet quæsito vnica conclusione bimembri. Est autē conclusio hæc:

Aliqua

Aliqua nomina dicta de Deo, proprie & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi, hæc vltima pars probatur, quia hīt modum significandi proprium creaturarum. Prima autem pars relinquitur per se nota ex dictis in quæst. 4.

¶ In respōsione ad primum: aduerte ly in ipso nominis significato, quòd intelligitur de significato formali, prio, non autem de materiali & communi: sapientia. n. non significat qualitatem nisi gratia materię, & tā quam quid commune. ex formali. n. & sibi proprio significato: nec qualitas, nec habitus, nec aliquid aliud insinuatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regendi denique, &c. quam cōtingit esse substātiā & accidens, habitū & actum, &c.

Eodē ca. 2.

71 Po.q.7. ar. 6. Et 1. contra c. 5.

¶ *Super quæstionis de cimætertiæ Articulum quartum.*

IN titulo synonyma, id est idē omnino significatū habentia. ita quòd idē sit dicere, Deus est sapiens, & Deus est bonus, &c.

¶ In corpore rndet q̄sito vnica conclusione negatiue sic. Nomina huiusmodi attributa Deo, non sunt synonyma, probatur dupliciter. Primo secundum illas duas vias in articu. 2. confutatas. Secundo iuxta sententiam, quam sequimur. Prima probatio est: rationes horum nominū sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos. ergo non sunt synonyma. Secunda probatio est. Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis, ergo conceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ perfectionibus, procedentibus a Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes, ergo rationes huiusmodi nominum Deo attributorum sunt diuersæ. ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex vi proportionis. quia sicut idem simpliciter omnino, multis perfectionibus repręsentatur in esse reali, ita in esse intentionali: quod est dicere, ita multis conceptionibus. tertia vero probatur, quia conceptio ipsa est ratio nominis. vltima est per se nota.

Ar. prin. huius.

¶ Circa illam propositionem assumptam ad probandum tertiā consequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia 4. metaphys. textu. commen. 28. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primę.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ratio apud philosophos & theologos in proposito, dupliciter sumi potest: scilicet formaliter, vel denominatiue: sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re quæ est alba, denominatiue. Si sumitur formaliter, sic est nomen intentionis secundæ, & significat relationem quandā: Si denominatiue, sic significat conceptionem & diffinitionem, sed excellentiori modo. Vnde ibidem dicit Dionys.* Quòd est super omnem substantiam & vitam.

ADD III. Dicēdum, quòd ista noīa q̄ proprie dīr de Deo, important conditiones corporales non in ipso significato nominis, sed quātū ad modū significandi. Ea vero quę metaphorice de Deo dīr: important conditionem corporalem in ipso suo significato.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum nomina dicta de Deo, sint nomina sinonyma.

AD QVARTVM sic p̄ceditur. Vī, q̄ ista nomina dicta de Deo sint nomina sinonyma. Sinonyma. n. nomina dīr, quæ omnino idem significant. Sed ista nomina dicta de Deo omnino idē significant in deo: quia bonitas Dei est eius essentia, & similiter sapientia. ergo ista nomina sunt omnino sinonyma.

¶ 2 Si dicatur quòd ista nomina significant idem secundum rem, sed secundum rationes diuersas. Contra: ratio cui non respōdet aliquid in re est vana: si ergo istæ rationes sunt multæ & res est vna, videtur quòd rationes istæ sint vanæ.

¶ 3 Præt. Magis est vnum quod est vnum re & ratione, quàm quod est vnum re & multiplex ratione. Sed Deus est maxime vnus. ergo videtur quòd non sit vnus re & multiplex ratione. Et sic nomina dicta de Deo, non significant rationes diuersas. & ita sunt sinonyma.

SED CONTRA. Omnia sinonyma sibiinuicem adiuncta, negationem adducunt: sicut si dicatur, vestis, indumentum. Si igit omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset cōuenīter dici Deus bon⁹, vel aliquid hmōi, cum tū scriptum sit Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercitūum nomen tibi.

RESPON. Dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo non sunt synonyma. Quod quidem facile esset videre, si dicere mus, quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, vel ad designandam habitudinem causæ respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horum nominum secūdum diuersa negata, vel secūdum diuersos effectus cōnotatos. Sed secundum quòd dictum est,* huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfecte, etiam plane apparet secundum præmissa, † quòd habent rationes diuersas. Ratio enim quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, formar ad intelligēdum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus p̄cedentibus a Deo in creaturas. Quę quidem perfectiones in deo præexistunt vnite & simpliciter, in creaturis vero recipiūtur diuise & multipliciter: dicta de Deo, non significant rationes diuersas. & ita sunt sinonyma.

Art. 2. huiꝰ quæst.

†Ar. 1. huius quæst.

SED CONTRA. Omnia sinonyma sibiinuicem adiuncta, negationem adducunt: sicut si dicatur, vestis, indumentum. Si igit omnia nomina dicta de Deo sunt synonyma, non posset cōuenīter dici Deus bonꝰ, vel aliquid hmōi, cum tū scriptum sit Hier. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercitūum nomen tibi.

RESPON. Dicendum, quòd huiusmodi nomina dicta de Deo non sunt synonyma. Quod quidem facile esset videre, si dicere mus, quòd huiusmodi nomina sunt inducta ad remouendam, vel ad designandam habitudinem causæ respectu creaturarum. Sic enim essent diuersæ rationes horum nominum secūdum diuersa negata, vel secūdum diuersos effectus cōnotatos. Sed secundum quòd dictum est,* huiusmodi nomina substantiam diuinam significare licet imperfecte, etiam plane apparet secundum præmissa, † quòd habent rationes diuersas. Ratio enim quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, formar ad intelligēdum Deum conceptiones proportionatas perfectionibus p̄cedentibus a Deo in creaturas. Quę quidem perfectiones in deo præexistunt vnite & simpliciter, in creaturis vero recipiūtur diuise & multipliciter: Si quæraī ergo multis de re, puta Deo, conceptibus, quid respondet in re? respondendum est, quod ipsis conceptibus respondet res vna multipliciter imitabilis, seu repræsentabilis. pluralitati autem ipsorum conceptuum non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quòd vnite contineat, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione cōceptuum ad distinctionem obiectæ rei, est arguere a distinctione effectuum ad distinctionem causæ. Quod patet esse ridiculum: quoniam cum multitudine effectuum stat vnitas causę, vt patet: & propterea in litera vtrumque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet vnum simpliciter, multipliciter repræsentatum.

¶ In respōsione ad tertium, aduerte quòd illa propositio: Deus est vnus re, & plures secundum rationem, potest dupliciter percipi. Vno modo vt sit multiplex ratione subiectiue, id est quòd sit subiectum plurium conceptuum, & est falsa: quoniam vnicus est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiue, id est quòd est obiectum plurium conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter: & sic est vera, & ad propositum: ita quòd Deus dicitur multiplex ꝑm rō nē. i. est obiectū verificās actu vel virtute plures cōceptiōes de eo.

¶ In eadem respōsione, aduerte radicem prædictæ propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius vnitatem. ex parte vero intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo,

quæ nominibus significãtur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa vnitate, quòd adeo dearticulate intelligit, quemadmodũ in rebus extra diuersificãtur imitationes diuinę. Sicut enim extra, aliud est iustitia, aliud sapientia, &c. ita etiã in intellectu nostro, & hoc, vt infra patebit, quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit, quia intellectus accipit a rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit, sicut res multipliciter repræsentant. vnde si intellectus noster non acciperet scientiam a rebus, 97 vt contigit in Adã, nihil minus idem sequitur, ex hoc quòd intellectus proportionalis est rebus, D. 286. vt in litera dicitur. Ex hac autem radice, tu qui alios respicis, habere facile potes radicem plurali tatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa vnitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas orietur ex eadẽ respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum cõstet quòd propinquissimus intellectꝰ non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa vnitate, nulla concepti pluralitas oritur. Radix ergo absolute & vniuersaliter loquendo, & nõ tantum respectu nostri, quare Deus est multiplex ratione, est eius perfecta vnitas, & finitas intellectus creati. Quod iõ hîc dixim⁹: quia ex hac litera deducitur, nõ quòd ad hãc spectet quęstionem, q̃ de nominibus est & consequenter nõ nisi de dependentibus a nobis. 72 Po.q.7. ar. 7. & opus. 3.ca.27. Et 1. cõtra ca. 32. 33. & 34.

¶ *Super quæstionis decimæ tertiae Articu. quintum.*

IN titulo, ly vniuoce, sumitur vt in prædicamentis diffiniuntur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere, vt etiam in fine huius articuli dicetur.

¶In corpore quatuor. Primo respondet quæsito negatiue, quòd non vniuoce. Secundo quòd nec æquiuoce pure. Tertio affirmat quòd analogice. Quarto comparat analogiam ad duo prædicta. Quo ad primum conclusio negatiua est. Nomina cõmunia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. Probatur sic. omnis effectus inadæquatus recipit diuisim & multipliciter, quòd in causa est simpliciter & eodem modo: ergo recipit similitudinem Art. 1. huius q. agentis non secundum eandem rationem: ergo creaturæ partiti pant diuisim &c. perfectiones, quæ in Deo vnitæ sunt. ergo nomina communia perfectionem importantia, quum de creaturis dicuntur, significant aliquid distinctum ab aliis, de Deo autem dicta non significant aliquid, vt distinctum. ergo huiusmodi nomina dicta de creaturis, comprehẽdit sũ significatã, de Deo autem, relinquunt rem significatam, vt excedẽtem nominis significationem: ergo huiusmodi nomina non dicũtur de Deo & aliis secundum eãdem rationem: ergo non dicuntur vniuoce de Deo & creaturis. Antecedens declaratur exemplo Solis & inferiorum. ita ꝙ declaratio non est tam exemplaris, quàm ꝓportionalis. Ex qua etiam proportionalitate, prima cõsequẽtia manifesta relicta est cum secunda. tertia autem cum reliquis in litera, vt per se nota relinquitur, eo quòd a significatis formalibus ad significãtia vt sic, quo ad vnitatem, & pluralitatem rationis, liquidum est processum esse optimum. Ipsum tamen consequens tertiæ consequentiæ & quartæ, declaratur exemplariter in ly sapiens, quod est nomen commune Deo, & creaturis multis. 10. li. Metaphys. 4. tom.

¶ Circa primam cõsequentiam occurrit ꝓ nouitiis dubium: quia non videtur valere, eo quòd multa sunt eiusdem rationis (genere, vel saltem vniuoce vniuocatione logica, de qua est sermo) ĩ coporibus inferioribus & cœlestibus, & tamen inferiora hęc cõparantur ad cœlestia corpa, vt ad causas vnite habentia, quæ hîc diuisim participantur. Antecedés patet. Corporeitas. n. & diaphaneitas &c. sumẽ &c. sunt eiusdẽ rõis hîc & ibi.

¶ Ad hoc breuiter dr ꝙ illa maxima assũpta in antecedẽte, ex qua infertur diuersitas rõnis, intelligitur formaliter. i. vt sic. ita quòd semper participatio diuisim eius quòd simpliciter ac vnite est in causa, excludit identitatem rõnis ẽt logicam, ab illa re participata: non autem ab aliis, si qua alia sunt effectui & causæ cõmunia, non ex vi talis participationis. Sic aũt cõtingit in obiectionibus allatis. Nã diaphaneitas & similia, diuisim sunt in superioribus sicut & hîc, Corporeitas aũt si vnite ibi est. s. absque cõpositione materiæ & formæ, vt putat Auer. vniuoce non dr de illis & istis. vnde ipse Auer. negat super Porphyrio, corpus esse genus prædicamẽti substãtiæ. Et ponit corpus compositum, &c.

si autem

Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarum respondet vnum simplex principium, repræsentatũ per diuersas perfectiones creaturarum varie & multipliciter, ita varijs & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet vnum omnino simplex, secũdum huiusmodi conceptiones [e] imperfecte intellectum. Et ideo nomina Deo attributa, licet significẽt vnã rem, G tamen quia significant eam sub rationibus multis & diuersis, non sunt [d] synonyma.

Et sic patet solutio ad primũ: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant vnum secundum vnam rationem. Quæ enim significant rationes diuersas vnius rei, non primo & per se vnum significãt: quia nomen non significat rem, nisi mediante conceptione intellectus vt* dictum est.

AD II. Dicendum, ꝙ rationes plures horum nominum, non sunt cassæ & vanæ: quia omnibus eis respondet vnum quid simplex, per omnia huiusmodi multipliciter & imperfecte repræsentatum.

AD III. Dicendum, ꝙ hoc ipsum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: ꝙ ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in alijs, in ipso sunt simpliciter & vnite. Et ex hoc cõtingit, ꝙ est vnus re & plures secundum rationem; quia intellectus noster ita multipliciter apprehẽdit eum, I sicut res multipliciter ipsum repræsentant.

ARTICVLVS. V.

Vtrum ea quæ de Deo dicuntur & creaturis vniuoce dicantur de ipsis.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quę dicuntur de Deo & creaturis, vniuoce de ipsis dicantur. Omne enim æquiuocũ reducitur ad vniK uocum, sicut multa ad vnum: Nam si hoc nomen canis, æquiuoce dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus vniuoce dicatur, scilicet de omnibus latrabilibus. Aliter enim esset procedere in infinitum. Inueniuntur autem quędam agentia vniuoca, quę conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem; quædam vero agentia æquiuoca, sicut Sol causat calidum, cum tamen ipse nõ sit calidus nisi æquiuoce. Videtur igit quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocũ. & ita, quæ de Deo & creaturis dicuntur vniuoce prędicant.

¶ 2 Præt. Secundum æquiuoca nõ attenditur aliqua similitudo. Cum igitur creaturæ ad Deum sit aliqua similitudo, secundum illud Gen. 1. Fa. hom. ad ima. & si. no. videtur quòd aliquid vniuoce de Deo & creaturis dicatur.

SED CONTRA, Quicquid prædicat de aliquibus sm idem nomen & non sm eandem rationem prædicatur de eis æquiuoce. Sed nullum nomen conuenit Deo secũdum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura. nam sapientia in creaturis est qualitas, nõ autem in Deo: genus autem variatum mutat rationem, cum sit pars diffinitionis: & eadem ratio est in alijs. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuoce dicit.

¶ 2 Præt. Deus plus distat a creaturis q̃ quæcunque creaturæ ab inuicem. Sed pp distantiam quarundã creaturam contingit quòd nihil vniuoce de eis prędicari potest: sicut de his, quæ non conueniunt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid vniuoce prædicatur, sed omnia prædicantur æquiuoce.

si autem ex materia & forma resultat etiam ibi: iam patet quòd A diuisim etiam ibi habetur. Propterea dicito, quòd corpora cælestia inquantum habent aliquid vnite, quod participatur hîc diuisim, vt videtur virtutibus actiuis, quarum omnes aut multas in vnica lucis natura habent: nihil habent eiusdẽ rationis cũ istis.

¶ Circa tertiam consequentiam difficultas occurrit non parua, ex duobus capitibus. Primo quòd consequentia nihil valet: quoniam procedit a rerum conditionibus ad nominum conditiones.

Constat enim intellectum nostrum, a quo dependent nomina, natũ esse adunata diuidere, & propterea posse intelligere, & significare perfectionem: puta sapientiam absq; intellectione & significatione conditionũ suarum: quas habet in re, puta quòd sit idem cum aliis, aut non idem. vnde consequentiæ istæ nihil valent: sapientia est in creaturis res distincta a iustitia, &c. ergo nomen sapientiæ dictum de creaturis, significat sapientiam cum distinctione eius a iustitia, &c. sicut non valet: quantitas in mistis est res coniuncta colori, ergo nomen quanti dictum de mistis, significat quantitatem coniunctam colori, &c. Secundo, quia quicquid sit de consequentia, ipsa tamen propositio consequens, in qua sustentatur præsens positio, est in se falsa. Et manifestatur hoc ratione sic. Sapientiæ nomen absolute aut significat sapientiam finitam, aut infinitam, aut vtranque, aut neutro modo, sed abstrahit a finitate & infinitate, Non primum, quia sic ista esset falsa, Deus est sapiens: Nõ secundum: quia sic ista esset falsa, homo est sapiens: Nec tertium, quia sic vtraque prædictarum esset falsa: ergo quartum, & si sic: ergo dicendo, homo est sapiens, & Deus est sapiens, ly sapiens non magis significat quid distinctum in prima quàm in secunda, quia simpliciter & absolute in vtraque prædicatur absque additione aliqua. Et confirmatur: quia positionis huius author in hoc videtur deceptus, quòd non distinxit inter formale significatum nominis, & materiale suppositum eiusdem. Quamuis enim quum dico, homo est sapiens, ly sapiens gratia materiæ subiectæ prædicet rem distinctam, &c. quia scilicet ipsa sapientia in homine est res distincta ab eius esse, &c. Ex formali tamen suo significato non prædicat nisi sapientem esse: siue limitate, siue non ibi sit secundum rem. D

¶ Ad euidentiam horum tria facere oportet. primo declarare terminos assumptos. Secundo excludere falsum sensum huius processus. Tertio manifestare verum. Scito quòd significare aliqd vt distinctum seu in ratione distincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid vt fundans distinctionem sui ab aliis: & sic sumitur in proposito. Intendit enim litera, quòd sapientia & alia huiusmodi significent in creaturis, non quòd quid est sapientiæ & distinctionem eius a iustitia: sed quòd quid est sapientiæ, vt fundat diuersitatẽ sui a iustitia. Hoc autem, (vt infra patebit,) non aliunde habet sapientia quàm ex sua quidditate. Et ideo significare sapientiam, vt distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam vt quidditatem. Quum autem audis ly ab aliis, non E intelligas ab vniuersis cæteris: qm̃ sic omne nomẽ etiam in Deo significat aliquid distinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter, vel ab aliis possibilibus in eodem inueniri, vt litera aperte præ se fert. Põt autem processus iste habere duos sensus. Primus est, vt ex identitate & distinctione reali pfectionum, inferatur differentia nominum quo ad significare pfectionem vt distinctam, & significare non vt distinctam: & iuxta hunc sensum procedunt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus, vt obiiciendo probatum est: nec est intentus in litera. Alter vero sensus est; vt ex identitate & distinctione formali per fectionum inferatur prædicta nominum differẽtia, & hic sensus est intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ duas perfectiones iungi ad propositum, cõtingit dupliciter. s. identice & formaliter. Identice quidem, vt si

fingamus quòd sapientia Sortis & eius iustitia sint vnamet res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primo si fingamus, ꝙ propria ratio formalis sapientiæ, & propria ratio iustitię sint vna ratio formalis. Ita quod illa vna ratio non sit tertia ratio, sed sit tantũ ꝓpria sapientiæ, & iustitiæ ratio, & hmõi identitas est simpliciter impossibilis implicansque duo contradictoria. Si. n. illæ duæ nõ sunt vna ratio tertia. ergo nõ sunt vna ratio: qm̃ nulla ratio est identitatis formalis vnius ad aliã. ex quo ꝛm se non sunt vna. & si sint vna ratio: ergo sunt vna tertia ratio: eo quòd vna ꝛm se non est altera. Secundo potest intelligi, si fingamus rationem sapientiæ, & rõnem iustitiæ eminenter claudi in vna ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non solũ possibilis: sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo: sed, vt in litera habetur, ratio sapientiæ in Deo, non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiæ, bonitati, potentiæ, &c. Sicut enim res quę est sapientia, & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in vnam rem superioris ordinis, s. deitatem: & ideo sunt vna res in Deo: ita ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis instítiæ, eleuantur in vnam rationem formalem superioris ordinis. s. rationem propriam deitatis: & sunt vna numero ratio formalis eminenter vtramque rationem continens: non tantum virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris: sed formaliter, vt ratio lucis cõtinet rationem virtutis calefactiuæ. Vnde subtilissime diuinum S. Tho. ingenium, ex hoc quòd ratio sapientiæ in Deo est formaliter, non solum ipsa: sed etiam ratio iustitiæ, & consequenter est ratio propria non sapientiæ: sed alicuius tertii. In creaturis aũt est formaliter ipsa propria ratio sapientiæ. Intulit ergo, alia est ratio sapientiæ in Deo, & alia sapientiæ in creaturis: ac per hoc nomen commune non dicitur de eis secundum vnam rationem.

Quod vt clarius percipiatur, exempla subdamus. Si enim quæratur quid est homo inquantum sapiens: respondebitur, ꝙ ordinatiuus vel aliquid huiusmodi. Si vero quæratur, quid est Deus inquantum sapiens, respondendum est, quòd aliquid eminenter præhabens in se esse ordinatiuum. Vbi manifeste patet, ꝙ licet ly sapiens sit nomen commune Deo & homini, ratio tamen vtri usque secundum illud nomen, non est omnino eadem: ꝓpter hoc: quia ratio sapientiæ in homine est solum ipsa: in Deo vero est ipsa & aliæ, imo nec ipsa nec aliæ, sed altior quædam ratio. & hoc est quod in litera acute perspecta dicitur.

¶ Ad obiectiones autem in oppositum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quòd processus iste non arguit ex conditionibus rerum ad conditiones nominum absolute: sed ex diuersitate rationis formalis significatæ per nomen in hoc, & in illo, ad destruendam vniuocationem nominis. vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate reali, sed ex identitate & diuersitate formali perfectionum inter se intellecta, procedit litera. Nec licuisset ẽt ex formali identitate perfectionum inter se destruere vniuocationem nominis, nisi ex formali identitate eorũ, quæ secundum se non sunt idem, constaret sequi tertiam rationem altiorem omnibus huiusmodi diuersis. Ex hoc enim quòd non nisi tertia ratio est, proxime liquet formalis distinctio perfectionis eleuatæ & non eleuatę, seu identificatæ formaliter aliis, & non identificatæ formaliter aliis.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd argumentum supponit sapientiæ nomen absolute, non vt significat speciem qualitatis: sed transcendenter sumptum significat aliquam rationem formalem vnam simpliciter. Quod tamen hîc quæritur & disputatur, & concluditur esse falsum: quia significat rationem formalem vnam secundum analogiam, & non simpliciter. Quomodo autem ratio vna secundum analogiam prædicatur de pluribus, diffuse tractatum a nobis est in tractatu de analogia nominum. Vnde ad quæsitum dicendum esset, quòd importat vtramque sapientiam: sed non per modum vniuoci: & ideo sequela nihil valet. quæ hoc supponit.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quod quum dico, Deus est sapiens, ly sapiens, ex formali suo significato importat sapientiam eandem formaliter iustitiæ, &c. imo vt rectius loquar, significat non sapientiam, sed aliquid eminenter præhabens rationem sapientiæ. Quum vero dico, homo est sapiens: ly sapiens prædicat ipsam sapiétiæ rationem: vt patet ex respõsionibus reddendis quærentibus quid est Deus vt sapiens, & quid est homo vt sapiens. Illud enim formaliter nomen significat, quæ respondetur quærenti quid est a, inquantũ habet illud nomen. Non est igitur deceptus author: sed rationem vniuocorum formalem formalissime est intuitus, iuxta Arist. diffinitionẽ.

D.474. συνώνυμον ὁμώνυμον ἑτερώνυμον

¶ Contra prædictã cõclusionem Scotus in 1. dist. 2. quæst. 1, & 3. & dist. 8. q. 2. arguit multipliciter. Tum quia nomina huiusmodi habent conceptum certum in communi, stante dubitatione de conceptibus Dei & creaturæ. Tum quia processus metaphysicales vtuntur vna ratione formali in huiusmodi, & auferendo ab ea omnes cõditiones imperfectionis attribuunt eam Deo. Tum quia aliter Deus non esset naturaliter cognoscibilis aliquo simplici conceptu, eo quòd ille conceptus non claudereturessentialiter, nec virtualiter in aliquo relucente in phantasmate. Tum quia omnis comparatio est in aliqualiter vniuoco ex 7. physi. Constat enim Deum esse perfectius ens quàm creatura. Et quamuis diffuse hæc in commentariis de ente & essentia tractata sint. nunc tamen breuiter respondetur.

¶ Ad primum quidem. Illud argumentum nihil aliud concludit, nisi alietatem conceptus sapientiæ. Verbi gratia: in communi sapientia Dei & sapientia creaturæ: sed ex hoc inferre, ergo vniuocus conceptus, est sophisma consequentis. Quoniam conceptus analogus est etiam alius ab inferioribus, non tamen eo alietatis modo, quo est alius conceptus vniuocus ab vniuocatis: quia hic est alius vt præcisus ab eis, ille uero vt continens eos, vt diffuse scripsimus in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd metaphysicales processus vtuntur vna ratione simpliciter in principio inquisitionis, sed in termino vtuntur ratione vna non simpliciter, sed secundum analogiam. sic enim est vna ratio sapientiæ, quando expoliata est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio, vt Scotus obiicit, de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere, vna analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucente in phãtasmate participatiue vel imitatiue. Nec oportet quòd contineatur essentialiter, aut virtualiter. datur enim tertius modus.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio fit etiam in analogo, quod medium est inter vniuocum & æquiuocum: & ideo negatur assumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secundum analogiam, & sic communis vtrique, vt alibi docuimus.

¶ Quo ad secundum conclusio negatiua est. huiusmodi nomina non dicuntur de Deo & aliis pure æquiuoce. Probatur sic. si dicerentur æquiuoce, nihil posset ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophum & Apostolum. ergo. Consequentia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis: destructio vero consequentis patet.

¶ Aduertenda sunt hîc duo. Primum est, ly pure. non enim in litera dicitur absolute, quòd non æquiuoca: sed cum limitatione dicitur, quòd non sunt pure æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secundum veritatem, analoga comprehenduntur sub æquiuocis: quæ in prædicamentis diffiniuntur. Aequiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim sunt quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur pure æquiuoca. Et de his loquitur litera hæc. Quædam vero sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehenduntque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est, ly nihil in consequente positum, non supponit pro nihilo simpliciter: qm̃ dato q̃ omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc posse mus cognoscere, q̃ Deus est creator & super omnia: & quod non est corpus, &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: pura esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo: sed semper incideret fallacia æquiuocationis, vt patet.

¶ Quo ad tertium conclusio respõsiua affirmatiue hæc est, quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicũtur de eis secundum analogiam vnius ad alterum, id est creaturæ ad Deum. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominum, scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc vocatur vnius ad alterum: vel ratione proportionis aliquorum non inter se: sed ad tertium: & hæc vocatur duorum ad tertium, seu multorum ad vnum. exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio: quo ad primam quidem partem per locum a diuisione, propter quod in litera dicitur, dicendum est igitur, &c. Quo ad secundam vero sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis. ergo nomina communia vtrisque dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam vero, quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

¶ Memento hîc, quòd exempla ponimus non quod ita sint: sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogũ Deo & creaturis, secundum denominationem extrinsecam, vt sanum: sed in hoc tenet similitudo, q̃ vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se: quamuis diffimiliter sit hic & ibi. Nam inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ est in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal vero sanum, & vrinam, non est similitudo: sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas, secũdum prædicationem formalem. hîc autem proprie est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcumque, siue extrinsece, siue intrinsece, &c.

¶ Quo ad quartum conclusio est. Iste modus prædicationis medius est inter vniuoca & æquiuoca. probatur per locum a diffinitione ad diffinitum. hîc non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter: sed secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propterea ratione diuersarum proportionum est diuersitas secundum q̃d: ratione vero vnius rei ad quam vel secundum quam illæ diuersę proportiones fiunt, est secundum quid vna, vt patet in exemplo de sano, &c. ergo. Hanc materiam si vis plene intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ In respõsione ad primum dubiũ occurrit, quia finis respõsionis contradicit principio eiusdem. in principio siquidem dicitur, quod æquiuoca reducuntur in vniuocum in prædicationibus. In calce autem dicitur quod in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo in hac respõsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & pure æquiuoca: & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca, & non vniuoca, & hæc facta est in fine: & ideo nulla est contradictio. Sed hæc respõsio difficultatem patitur, eo quòd sic non est satisfactum argumento. Vis enim argumenti stat in hoc, quòd vniuocum habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quòd hoc est verum non solum de pure æquiuocis: sed quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum non solum est prius multis simpliciter: sed multis secundum quid, et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis, vtpote aliquo modo multitudinem includentibus

dentibus in se. Propterea respondendum videtur secundo, quòd vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est cõtradictio. Quoniam in principio est sermo de reductione resolutiua prædicati in se: in fine autem de reductione resolutiua diuersorum prædicatorum. Aliud est. n. resoluere diuersa in vnum, aliud autem resoluere aliquid in seipso. Ibi enim vnũ reducitur in aliud, hîc autem vnum diſtinguitur in sua: vt patet i naturalibus. Ad propositum igitur, quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorũ, dictum est quòd nõ vniuocum est prius. Art. 1. huius quæst. Quia ens est primũ ad quod cætera reducuntur. Quum vero sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictum est quod vniuocum præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo q̃ ens ipsum, quod analogice dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuoce dictum de hominibus, & vniuoce quoque dictũ de albis, & hoc concludebat vis argumenti. Concludebat ergo q̃ comparando diuersa prędicata inter se, analogum præcedit: resoluendo autẽ idẽ prædicatum in se, vniuocum præcedit, vt vnum multa. Reliqua quæ in hac respõsione de agẽtiũ ordine dicuntur, infra, quum de actione Dei ad extra tractabitur patebunt.

¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum sextum.*

TItulus vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex respõsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primo regula traditur ad discernendũ de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundo respondetur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertio, quo ad proprie dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quarto secundum veritatem.

¶ Quo ad primum regula est. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur. In omni nomine analogo est vnum respectum a cæteris, ergo illud vnum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnum est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaraturque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda vero consequentia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quam analogum prius dici de illo quod diffinit cætera, quàm de aliis.

¶ Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium nõ dissimulandum occurrit. Primo ad hominem: quia ipsemet S. Tho. in q. de ve. q. 2. arti. 11. dicit nõ esse verum vniuersaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogice dici de Deo & aliis: & tamen creatura nõ dicitur sapiens in ordine ad Deum, nec econuerso, ut patet: sed hoc quidem signum est, illud vero causa: vel ex eo quod vnum habet proportionem, ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Et hoc modo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogice, & non æquiuoce pure, neque vniuoce. Nõ enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt supra* dictum est. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secundum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principium & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus communitatis medius est, inter puram æquiuocationem, & simplicem vniuocationem. Neque enim in his, quæ analogice dicuntur est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis: sed nomen quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas proportiones ad aliquid vnũ. Sicut sanum de vrina dictum, significat signum sanitatis animalis: de medicina vero dictum, significat causam eiusdem sanitatis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet in prædicationib⁹ oporteat æquiuoca ad uniuoca reduci, tamen in actionibus agens non uniuocũ ex necessitate præcedit agens uniuocum. Agens enim non uniuocum est causa uniuersalis totius speciei, ut Sol est causa generationis omnium hominum. Agens uero uniuocum non est causa agẽs uniuersalis totius speciei (alioquin esset causa suiipsius, cum sub specie contineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei constituit. Causa igitur uniuersalis totius speciei, nõ est agẽs uniuocum. Causa autem uniuersalis est prior particulari. Hoc autem agens uniuersale, licet non sit uniuocum, non tamen est omnino æquiuocũ: quia sic non faceret sibi simile: sed potest dici agens analogicum. Sicut in prædicationibus omnia uniuoca reducuntur ad unum primum non uniuocum: sed analogicum, quod est ens.

AD II. Dicendum, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiam nec idem secundum genus repræsentat, vt supra* dictum est. Q. 4. art. 3.

AD III. Dicendum, q̃ Deus non est mensura proportionata mẽ suratis. e Vnde non oportet quòd Deus & creaturæ sub uno genere contineantur.

Ea uero, quæ sunt in contrariũ, concludunt quòd non uniuoce huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur, non autem quòd æquiuoce.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.

AD SEXTVM sic procedit. Videt q̃ noſa prius dicant de creaturis quàm de Deo. Probatur: ratio horũ nominum, vt dixi de Deo, non potest intelligi absq; rõne eorundem, vt dicuntur de creaturis. ergo. Antecedens patet exemplariter in communi quidem de ridere, in proposito autem de leone. consequentia vero tenet ex regula assignata. 73 1. cõt. c. 34.

¶ Quo ad tertium conclusio hypothetica est. Si communia nomina proprie dicta dicerentur de Deo causaliter tantum, dicerẽtur per prius de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorum significatio vt de Deo dicuntur, non posset intelligi sine significatione eorundum in creaturis. ergo. Antecedens patet in exemplo boni. consequentia vero tenet ex assignata regula.

¶ Quo ad quartum conclusio respõsiua est. Huiusmodi nomina quo ad rem significatam, prius de Deo: quo ad impositionem nominis, prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem. Hæc nomina nõ solum significãt Deũ esse talem causaliter: sed etiam essentialiter: & a Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem.

¶ Quo ad secundam vero partem. Creaturas prius cognoscimus & nominamus. ergo. Probatur secundo ex signo: habent modum significandi, quod conuenit creaturis. ergo.

¶ Circa illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solum significant quòd Deus sit causa: sed quòd sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur. Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter, & formaliter bonus, sequitur primo, quòd ly bonus, dictum de Deo non significet vnum, contra

Arist. 4. metaph. Sequitur secundo oppositum intenti: quoniã esset sensus: Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens, ubi manifeste patet, aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur, quòd verba illa possunt dupliciter sane intelligi. Primo vt intelligantur de possibili seorsum, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamen: ita quòd ista: Deus est bonus, est uera causaliter sumpta; & est etiam vera formaliter sumpta; & non quòd simul importet vtrunque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur.

Lib. 1. Peri herm. ca. 1. id habet Arist. to. 1.

¶ Secundo, vt exponantur de vtroque significato simul: & sic oportet dicere, quòd huiusmodi nomina, dicuntur de Deo formaliter, & causaliter, sed fundamentaliter, verbi gratia, quum dicitur Deus est bonus, non solum significatur q̃ Deus est habens bonitatem, sed etiam quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatẽ bonitatis aliorum: ita quòd, ly talem, non modum aut rationem aliquam addit supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deꝰ dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, q̃ illa nõ est eadẽ cũ nra, nisi ſm analogiã. Illa aũt ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proxime, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc, nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cointelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et constat, quòd opinio illa loquebatur de significatione causalitatis, non fundamentaliter, sed formaliter, ut patet.

† Ca. 1. de di. nom. ali quãtulum ante finẽ.

¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partem, aduerte, quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd, hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera complectitur vtrumque necessarium ad hoc, scilicet & quòd nomen saluatur formaliter, & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probatur, quia est causa cæterarum. Neutrum enim horum seorsum sufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, vt patet inductiue. Ratio enim sani in causa, licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni, licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec re conturbet quispiam dicens: ergo non est eadem ratio de creaturis quàm de Deo. Secundum enim quòd cognoscimus aliquid, secundum hoc illud nominamus, cum nomina secundum Philosophum* sint signa intellectuum. Sed per prius cognoscimus creaturam quàm Deum. Ergo nomina a nobis imposita per prius conueniunt creaturis quàm Deo.

Cap. 1. de myst. Theolog. parum ante med.

¶ 2 Præt. Secundum Diony. † in lib. de diui. nomi. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina a creaturis translata in Deum per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo; sicut leo, lapis, & huiusmodi. Ergo omnia nomina, quæ de Deo & de creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

† Ca. 1. de di. nom. ali quãtulum ante finẽ.

¶ 3 Præt. Omnia nomina, quæ communiter de Deo & creaturis dicuntur: dicuntur de Deo sicut de causa omnium, vt dicit Diony.* Sed quod dicitur de aliquo per causam, per posterius de illo dicitur: per prius enim dicitur, animal sanum quàm medicina, quæ est causa sanitatis. Ergo huiusmodi nomina, per prius dicuntur de creaturis, quàm de Deo.

Cap. 1. de myst. Theolog. parum ante med.

SED CONTRA est quod dicitur Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrẽ dñi nostri Iesu, ex quo omnis paternitas in cœlo, & in terra nominatur: & eadem ratio videtur de nominibus aliis, quæ de Deo & creaturis dicuntur. Ergo huiusmodi nomina per prius de Deo quàm creaturis dicuntur.

RESPON. dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice dicuntur, necesse est, quòd omnia dicantur per respectum ad vnum. Et ideo, illud vnum oportet, quòd ponatur in diffinitione omnium, e Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metaphy.* necesse est, quòd illud nomen d per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, & per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquant ad illud primum, vel magis, vel minus. Sicut sanum, quod dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medicina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali, & in diffinitione sani, quod dicitur de vrina, quæ dicitur sana, inquantum est signum sanitatis animalis. Sic ergo, omnia nomina, quæ metaphorice de Deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur, quàm de Deo: quia dicta de Deo nihil aliud significant, quàm similitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dictum de prato, nihil aliud significat quàm quòd pratum similiter se habet in decore cum floret, sicut homo cum ridet, secundum similitudinem proportionis: sic nomen leonis dictum de Deo, nihil aliud significat, quàm

77

4. Meta. tex. 28. mo. 3. d. 10. qu.

ne aliorum, cuius oppositum hic tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundum veritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter, & prius de Deo quàm aliis: quia cum vtrisque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secundum rem formalitate illa in aliis. Non tamen est sic prior, vt scilicet diffiniens est prius diffinito: sed est prior vt causa exemplaris saltem est prior exẽplato. Et propterea, sicut omnia exemplata sunt talia in ordine ad exemplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinam bonitatem. Et sicut nõ oportet exemplata significari cum ordine ad exemplar, quamuis illud habeãt: ita non oportet bonitatem creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinam: quamuis secundum esse illam semper respiciant vt exemplar. verba igitur 5. articu. & similia, hîc non sunt confutata: sed exposita: quòd scilicet intelliguntur secundum esse, & non secundum significari, nisi fundamentaliter, p̃ quanto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinem ad Deum vt causam. Verba autem 2. artic. non fuerunt inducta vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita: sed vt exponeretur ex notioribus nobis: & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius, clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam cum de Deo, q̃ quum de creaturis dicuntur: sed vere absolute dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

¶ Super

¶ Super quæstionis decimaetertiae Articulum septimum.

TItulus clarus est ex tempore, scilicet dominus, saluator, & creator, &c.

¶ In corpore quinque facit.

¶ Primo, ponit cõclusionem responsiuam quæsito.

187

¶ Secundo, claudit amplam viam, p̃ hanc conclusionem.

¶ Tertio ibi, verum tamen, veram viam aggreditur.

¶ Quarto ibi, quum igitur Deus, probat conclusionem.

¶ Quinto ibi, non p̃ aliquã: excludit tacitã obiectionem.

89

¶ Quo ad primum conclusio respondet quæsito, est affirmatiua, & particularis. s. quædam nomina important relationem ad creaturas, dñr de Deo ex tempore.

¶ Quo ad secundũ scito, quòd hæc conclusio ideo difficultatem aliquam habere videtur, quia nulla res noua, potest Deo aduenire: & propterea si huiusmodi nomina non ponunt rẽ aliquam realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rem realem, secus esset. Et quoniã litera intendit probare cõclusionem ex hoc medio, scilicet quia non ponunt in Deo, nisi relationem rationis, idcirco ampliſſima via, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturæ: quia erronea, est statim exclusa, & hoc est primum. Recitatur autem hic error ab Auerroe, 12. Metaphys. commen. 19. Confutatur̃que hic sic. Res naturales habent ordinem, habitudinemque naturalem adinuicẽ. ergo. consequẽtia patet: & antecedẽs, præter euidentiã quã habet ex 12. Metaph. commen. 52. vbi ordo vniuersi bonũ eiusdem dicit, vt per se manifestũ assumitur.

Art. 2. huius quæst.

¶ Hic esset quærendum, an dentur relationes reales: sed quoniam egrederemur propositi limites, fiat quæstio specialis.

¶ Quo ad tertium: via propria ad inuestigandum medium conclusionis inferendæ, est videre, quando relatio est res naturæ, & quando non: & vnde habet quòd sit res naturæ, & vnde q̃ non sit nisi rationis. Hanc ergo viã ingrediendo, sic proceditur. Relatio exigit duo extrema. ergo tripliciter potest inueniri res naturæ aut rationis. s. aut ex parte vtriusq; erit res rõnis, aut ex parte vtriusq; erit res naturę, aut ex altera res naturæ, & ex altera res rõnis. antecedens patet: consequentia vero probatur. Extrema tripliciter variantur. s. quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo: aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respiciat: aut vnum respicit alterum non eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea, tribus modis relatiuorum, scilicet respicientium idem & non entium: & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primo gradu, intellectus facit extrema non entia: sed extrema, dum distinguit vnum in duo. In secundo vero, intellectus facit vnum extremum, & ens & extremum. Quo ad secundam vero partem, declaratur ex duobus generibus relatiuorum sub ea contentorum, scilicet consequentium quãtitatem & actionem & passionem, vt patet in 5. Metaphys. Quo ad tertiam vero declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu sei entia, &c. & dextro in columna: Authoritateq̃ Aristotelis confirmatur.

Art. 3. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit quantum ad impositionẽ nominis.

AD II. Dicendum, quòd nõ est eadem ratio de nominibus, quæ metaphorice de Deo dicuntur, & de aliis, vt † dictum est.

AD III. Dicendum, q̃ obiectio illa procederet, si huiusmodi nomina solum de Deo causaliter dicerentur, & non essentialiter, sicut sanum de medicina.

ARTICVLVS VII.

Vtrum nomina quæ important relationem ad creaturas, dicantur de Deo ex tempore.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nomina, quæ important relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambros.* dicit quòd hoc nomen Dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis: sed æterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo ex tempore: sed ab æterno.

¶ 2 Præt. Cuicunq; cõuenit aliquid ex tpe põt dici factum. Quod. n. ex tpe est album, fit albũ. Sed Deo non conuenit esse factum. ergo de Deo nihil prædicatur ex tempore.

quòd, relatio dominii concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert, an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imo ponitur terminus ipse: in secundo vero, ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo vero, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio, An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.

¶ Et quoniam hæc quæstio necessaria est hîc, & intacta, nisi a Scoto, a quo videtur male definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in 1. distinct. 30. quæst. 1. motus (vt reor) ex verbis huius literæ, vt more suo carperet, probat multipliciter: quòd terminus relatiui inquantum terminus, est res absoluta: ac per hoc, nullum oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterum relatiuum: nec secundum rem, nec secundum rationem. Probatq̃ hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertii modi & alia est: quia cætera sunt mutua, ista autem quæ sunt tertii modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertii modi, terminus est res absoluta. Antecedens patet 5. Metaphys. cap. ad aliquid: consequentia vero est per se nota: quia ex quo nõ est correlatiuum & est terminus. ergo res absoluta est, quæ terminat. Secundo sic. Actus diffinit potentiam, & non econuerso. ergo actus vt terminus, est res absoluta: Antecedẽs patet.

¶ Hic multa dicuntur, contra quæ obiicitur ab aliis: puta quod inter ens & nõens, non est relatio realis. Et quòd inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationẽ realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hîc dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones.

† In corp. art. a c d 70

¶ Veruntamen vnũ valde arduum dubium, dissimulandũ non est circa illa verba literæ. in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum oppositarum: puta scientiæ & sensus. Est autem dubiũ duplex. primo circa sensum literæ: Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlatiuum exigatur ad hoc, vt extremũ sub-intelligatur sub ratione termini ipsius relatiui. verbi gratia. An relatio dominii exigat ad hoc vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturæ, inquantum eius est serua: vel potius intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectũ alterius extremi sub ratione termini: ita

74 Inf. quæst. 34. artic. 3. 2. & q. 43. art. 2. Et 1. di. 14. q. 1. art. 1. 5. & di. 30. ar. 1. p̃ tocũ. & 2. c. & dist. 37. q. 2. ar. 3. c. & 3. & dist. 30. ar. 4. 1. Et 3. d. 32. ar. 3.

* Lib. 1. de fide c. 1. circa medium tom. 3.

9.Metaph.consequentia ꝓbatur.Actus diffinit potentiam vt terminat relationem potentiæ ad ipsum, & diffinit vt prior est q̃ potentia,ergo vt terminus est prior potẽtia: sed vt correlatiuum non est prior potentia : quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius,ergo vt correlatiuum non est terminus.ergo vt res absoluta. Tertio sic,Relatiuum vt sic diffinitur per terminum,ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiuũ. Antecedẽs patet prima vero cõsequẽtia tenet ex 7.& 9. Metaphy.ibi enim prioritas substantiæ respectu accidentis:& hic actꝰ respectu potentiæ habetur: ex hoc quòd diffiniunt illa,secunda vero cõsequentia patet: qa aliter daretur circulus in priore & posteriore secũdũ diffinitionem, quod est impossibile.

¶ Quarto sic.In relatiuis tertii modi alterum extremũ nullam relationem habet, nisi dum actualiter consideratur,& terminat relationem reliqui,extremi ad se nullo intellectu considerante,imo etiam existente. ergo terminat ratione absoluti & non ratione relationis cointellectę. Hæc sunt motiua Scoti satis subtilia:& putauit ea efficacia,ita vt eorũ cõclusioné veram asserat. Vt autem cognoscatur quantum a vero distet opinio hæc, ex textu 5.Metaphysicæ, in quo se fundauit, inchoandum est. Errauit siquidem dupliciter ĩ illo textu. Primo, quia ipse supponit

¶ 3 Præt. Si aliqua nomina dicuntur de Deo ex tempore propter hoc quòd important relationẽ ad creaturas, eadem ratio videtur de omnibus, quæ relationem ad creaturas important: Sed quædam nomina importantia relationem ad creaturas dicuntur de Deo ab æterno (Ab æterno enim sciuit creaturam & dilexit, secundum illud Ier. 31. In charitate perpetua dilexi te) Ergo & alia nomina, quæ important relationem ad creaturas ; vt dominus & creator, dicuntur de Deo ab æterno.

¶ 4 Præt. Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum: Sed non potest esse quòd sit in creatura tantum: quia sic Deus denominaretur dominus : a relatione opposita, quæ est in creaturis, nihil autem denominatur a suo opposito, Relinquitur ergo quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cum ipse sit supra tempus. Ergo videtur quòd huiusmodi nomina non dicãtur de Deo ex tempore.

¶ 5 Præt. Secundum relationem dicitur aliquid relatiue : puta secundum dominium dominus : sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio dominii non est in Deo secũdum rem: sed solum secundum rõnem, sequitur, ꝙ Deus non sit realiter dns : quod patet esse falsum.

¶ 6 Præt. in relatiuis, quæ non sunt simul natura, vnum potest esse alte-

tradictoria, ergo, antecedens manifestatur. Textus loquitur de his,quæ secundum se sunt ad aliquid. & negat de aliquo illorũ hoc ipsum quod est,esse ad aliud se habere. ergo negat diffinitionem a diffinito, seu quod æquialet a parte subiectiua per se diffiniti. Antecedens patet pro vtraque parte. In illo textu dicit enim scibile, & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & quod non dicuntur ad aliquid, quia ipsa ad aliud sint: sed quia alia dicunẽ ad ipsa. cõsequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in prædicamentis. Et cum hæc contradictio sit manifesta dicendum videtur, quod Aristotel. loquitur de ad aliquid secundum sua fundamẽta quum dicit, ipsa nõ sunt ad aliud : sed alia ad ipsa.Et hic paralogismus(vt reor) mente retentus decepit omnes, qui i hoc textu errauerũt. Ad cuius solutionem scito,quod quia metaphylicus tractat de relatiuis vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: Idcirco differentia ista est intelligenda de relatiuis ſm ꝙ entia realia sunt, & non de eis sumptis, vt abstrahunt ab ente reali,id est secundum quòd important, ad, non curando de esse eorũ: quẽadmodũ in prædicamẽtis diffinita sunt. Et propter ea omissa ibidem est differẽtia ista. Inter relatiua. ergo per se differẽtia ponitur, quoad esse reale,quod ponunt, nõ quod supponũt, in hoc quod quædã

165

5.de Tr c.16.t.

16

rò non existente: sicut scibile existit non existente scientia, vt dicitur in prædic. Sed relatiua, quæ dicũtur de Deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiue de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina, dominꝰ & creator,dicuntur de Deo ab æterno, & non ex tempore.

SED CONTRA est quod dicit August. 5. de trin. * quòd hæc relatiua appellatio dominus,Deo cõuenit ex tempore.

RESPON. Dicendum, ꝙ quædam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & non ab æterno. Ad cuius euidentiam sciẽdum est, ꝙ quidam posuerunt relationẽ non esse rem naturæ : sed rationis tantum. Quod quidem apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsæ res naturalem ordinem & habitudinem hñt adinuicem. ᵉ Veruntamen sciendũ est,quòd cũ relatio requirat duo ex trema, tripliciter se habere põt ad hoc quod sit res naturæ & rõnis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantum : quando scilicet ordo, vel habitudo non potest esse inter aliqua nisi secundum apprehensionem rationis tantum, vtpote cum dicimus idem,eidem idem. Nam secundum quòd ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibꝰ relationibus, q̃ sunt inter ens & nõ

relatiua sunt,quæ ideo entia realia sunt,quia ipsa sunt in rerum natura talia entia. quòd ad aliud se habent. Quædam vero non sunt entia realia,quia ipsa in rerũ natura sint ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt : quia alia realia dicũtur ad ipsa,ita quod differentia consistit in hoc : per se relatiuorum quædam sunt relatiua realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam.Quædam vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius.n.realitate relatiua ipsa quoq; inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hunc sensum consonat dictum commune.s.quod ex hoc textu habetur, quod omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciãꝫ quod textus non meminit de esse reali:qm̃ supponitur ꝙ de tali esse loquatur,ex eo ꝙ metaphy.sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis. & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & non vt intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, quod nulla est contradictio : quoniam non negatur diffinitio de diffinito : sed insinuatur, quod illa diffinitio conuenit ad aliquid, siueꝰ sit ens reale, siue sit ens rationis : nec illa negatur de ad aliquid : sed negatur a quibusdam, poni esse in rerum natura quòd sit ad aliud : cum quo tamen stat quod formaliter illamet, hoc ipsum quod sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumentum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertii modi, quod alterum ideo tantum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶ Ex

¶ Ex his autem facile patet responsio ad quæsitum quo ad relatiua tertii modi : Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito ꝙ nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuũ dicitur,& quod in diffinitione relatiui oportet ponere.hæc enim duo ipsemet Scotus concedit conuenire in termino. Tunc sic : si absolutum vt sic,esset terminus relatiui. sequeretur primo quod cum in diffinitione ad aliquid dicitur : Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt, est ad aliud se habere : ly aliud supponeret pro re absoluta : & sic duplum, hoc ipsum quod est, non est ad aliud. id est dimidium : nec seruus est ad Dominũ : nec pater ad filium, &c. hoc autem ex prædicamentis & expositoribus constat esse falsum. omnes enim dicunt quod ly aliud supponit pro termino: & assignando illud, dant correlatiuum : Imo textus expresse dicit, quòd Dominus non dicitur ad aliquid aliud in seruo existens, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibidẽ dicit quòd sem per id, ad quod dicitur relatiuum, oportet esse in prædicamento relationis. Sequeretur secundo, quod in diffinitione alicuius creaturæ necessario caderet Deꝰ sub propria ratione absoluta Et cũ hoc sit impossibile,sequeretur quod aliqua creatura naturalis remaneret incognoscibilis naturaliter : patet sequela de creatione passiua : de relatione vniuersꝙ ad Deum vltimum finem, &c. Sequeretur tertio quòd relatiuũ exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuum & absolutũ. Et quũ ex prædicamentis patet quod correlatiuũ exigitur, vt id ad quod dicitur,illud absolutum quare exiget nulla est ratio.

Li.5. Metaphys. text. 26. tom.3.

¶ Sequcretur quarto,quod in diuinis personis non possent saluari relationes ad intra,nisi ponendo personas distingui realiter in absolutis. tenet sequela,quia relatiuum reale exigit terminũ realiter a se distinctum. Si ergo paternitatis diuinæ terminus est res absoluta, ergo aliqua res absoluta in diuinis distinguitur a patre realiter. Dicendum est ergo cum peripateticis & cæteris philosophis, quantum videre me recolo, quòd terminus relatiui & correlatiuum idem sunt:imo terminare relatiuum,est in ratione correlatiui cuiusque.

¶ Et ad primam obiectionem Scoti iam patet responsio. Termi nus enim relatiui tertii modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu 5. metaphy.iexpresse dicitur, quum dicitur ibidem de termino, quòd est ad aliquid secundum se : & quòd ad ipsum dicitur aliud:hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari, ergo. Quomodo autem de eodem verificetur etiam quòd ipsum non dicitur ad aliud, iam declaratum est.

¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur,ꝙ falsum supponitur,scilicet quòd de actu vt terminat relationem potentiæ,ibi sit sermo.Ibi enim tractatur de natura potentiæ, & de natura actꝰ ſm transcendentes relationes, quibus essentialiter potentia respicit actum.Et actus talis respicit potentiã.Et vult Arist.ꝙ quia

potentia non potest absque actu intelligi: actus autem potest & intelligi,& esse absque potentia,vt patet de actu puro:ideo actus est prior potentia,ex malo ergo intellectu literæ illius procedit obiectio. quamuis possit dici ꝙ huiusmodi relatiua, quorum vnum importat actum, & reliquum potentiam, non sunt bene assignata : & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicẽ, &c.vt Auerrois in prædicamentis dixit.

¶ Ad tertiam obiectionẽ ,pprie loquendo negandum est antecedens: qa vt Magnus docuit Albert. Relatiuum non diffinitur per terminũ, sed ad terminum:qa non habet esse ꝑ terminum in quocunq; genere causæ: sed ad terminum.consequẽtia tamẽ omnino est falsa: quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cũ diffinito.

169

D.10 89.

¶ Ad authoritates autem Aristo. dicit quòd tenent: quia loquuntur de materia, in qua inter diffiniens & diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia. ergo diffiniens est prius.vbi autem nullus est ordo, non potest inferri prioritas. Inter correlatiua autem nullus est ordo : sed sunt omnino simul, vt patet in post prædicamentis.ergo. Et aduerte quòd hęc obiectio militat contra authorem suum: arguendo sic. Quicquid sit de termino, certum est in relatiuis mutuis vnũ esse diffinitiuũ alterius, & econuerso. ergo prius & posterius ſm diffinitionem,&c. consequentia nota.antecedens vero est Porphirii hîc allegati a Scoto pro se.ergo.

b 227

D. 1099.

¶ Ad vltimam, quæ terret nouitios,patet solutio ex verbis Aristo. Negatur siquidem antecedens : qm̃ in relatiuis tertii modi vtrunque extremum simul habet relationem. sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, quæ est in ipso ad aliud. Reliquum vero est relatiuum propter relationem realem alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existentia istius correlatiui,quàm existentia sui compatris : quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertii modi, quòd relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca : qui tamen est realis fundamentaliter: seu quo ad substratum, vel denominatum.Ex his autem patet responsio ad dubitationem motam circa sensum literæ huius. Ex quo namque constat quòd Deus non terminat seruitutem, nisi vt Dns formaliter : quia ly Dominus, est proprius terminus serui : patet ꝙ intentio literæ est,quòd correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his verba S.Tho.in quæst.de potentia Dei.quæst.7.articu.10.ad 4. vbi dicit, quòd terminare ordinem seruitutis creatæ, quod claudit in ratione Dominii, conuenit Deo. Et intendit quod conuenit Deo secundum rem, vt patet ex argumento ad quod respondet. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc.n.conuenit Deo secundum

rem,

tem, sicut potestas coercendi subditos. Et quòd hoc intendat ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire Deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter Deus habet vnde ordinetur ad subditos.

¶ Quo ad quartum probatur conclusio intenta sic. Deus est extra totum ordinem vniuersi, ita ꝙ creaturæ ordinantur ad ipsum, & non econuerso. ergo creaturę realiter referũtur ad Deum. In Deo autem non est ad creaturas relatio, nisi rationis. ergo nihil prohibet quædã nomina importãtia relationẽ, dici de Deo ex tempore. Antecedens patet. prima autem consequentia ex illa maxima, in præcedenti parte posita: scilicet, quando cunque extrema nõ sunt vnius ordinis, & vnũ respicit aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si Deus est extra ordinem, &c. Secunda autem consequẽtia est ꝑ se nota.

¶ Contra rationem adductam in litera pro hac conclusione, Scotus dupliciter instat in loco præallegato. Primo inquit: Ratio ista petit principium: quia quũ Deus manifeste sit prior creatura, ac ꝑ hoc aliquẽ ordinẽ habet, vt prius ad posterius: assumendo quòd in eo non est ordo, nihil aliud est, quam assumere quòd Deus non habet ordinem realem ad creaturam. hoc autem erat probandum. Secundo peccat vt dicit, secundũ sophisma consequẽtis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non negationem relationum æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis, negat omnem realem relationem.

¶ Aureolus quoque, vt habes in 3. distinct. primi in Capreolo, contra hanc rationem instat: sed quoniam assumit vel motiua soluta a Sancto Thoma expresse: vel assumit aliud ab hac ratione loco illius: ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quod in æquiuoco laboramus. in litera enim est sermo non de ordine formaliter, quia est relatio: sed de ordine fundamentaliter: Ita quòd esse eiusdem ordinis nihil aliud est, quàm esse eiusdem rationis, quo ad causam relationis: & esse non eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita quòd, inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadem causa referendi vnum ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem, est identitas specifica in causa. In relatiuis autem secundi modi, scilicet pertinentium ad actionem & passionem, est identitas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinq; causa est perfectio propria: quamuis in patiente vt habeatur, & in agente vt conseruetur, vt Auerro. de intelligentiis 12. Metaphy. commen. 36. docuit. In relatiuis autem tertii modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suę ad aliud: & propterea alterius extremi dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet, quòd non petit principium: non est enim idem dicere, in Deo habitudinem ad creaturam, vt Dominus. Et huiusmodi non significant substantiam diuinam directe, sed indirecte, inquantum præsupponunt ipsam: sicut Dominiũ præsupponit potestatem: quæ est diuina substantia. Quædam vero significant directe essentiam diuinam, & ex consequenti important habitudinem, sicut saluator, creator, & huiusmodi, significant actionem Dei, quæ est eius essentia. Vtraque tamen nomina ex tempore de Deo dicuntur quantum ad habitudinẽ, quam important, vel principaliter vel consequenter, non autem quantum ad hoc quòd significant essentiam, vel directe, vel indirecte.

Ad II. dicendum, quòd sicut relationes, quæ de Deo dicuntur ex tempore, non sunt in Deo nisi secundum rationem: ita nec fieri, nec factum esse dicitur de Deo, nisi secundum rationem, nulla mutatione circa ipsum existente, sicut est id, Domine refugium factus es nobis.

Ad III. dicendũ, quòd operatio intellectus & voluntatis est in operante. Et ideo nomina, quæ significant relationes consequentes actionem intellectus, vel voluntatis, dicuntur de Deo ab æterno.

Quæ vero consequuntur actiones procedentes secundum modũ intelligendi ad exteriores effectus, dicuntur de Deo ex tempore, vt saluator, creator, & huiusmodi [e].

Ad IIII. dicendũ, quòd relationes significatę ꝑ huiusmodi nomina, quæ dicuntur de Deo ex tẽpore, sunt in Deo secundum rationem tantum: oppositæ autem relationes in creaturis sunt secundum rem. Nec est inconueniens, quod a relationibus realiter existentibus in re, Deus denominetur: tamen secundum quòd cointelliguntur per intellectum nostrum oppositæ relationes in Deo, vt sic Deus dicatur relatiue ad creaturã: quia creatura refertur ad ipsum: sicut philosophꝰ dicit in quinto metaph*. quòd scibile dicitur relatiue, quia scientia refertur ad ipsum.

Ad V. dicendum, quòd cum ea ratione referatur Deus ad creaturam, qua creatura refertur ad ipsum: cum relatio subiectionis realiter sit in creatura: sequitur quòd Deus non secundum rationem tantum, sed realiter sit Dominus. Eo enim modo dicitur dominus, quo creatura ei subiecta est.

Ad VI. dicendũ, quod ad cognoscendum vtrum relatiua sint simul natura uel non: non oportet considerare ordinem rerum, de quibus relatiua dicuntur, sed significationes ipsorum relatiuorum. Si enim vnum in sui intellectu claudat aliud, & econuerso, tunc sunt simul natura: sicut duplum, dimidiũ, & pater, & filius, & similia. Si autem vnũ in sui intellectu claudat aliud, & non econuerso: tunc non sunt simul natura. Et hoc modo se habent scientia & scibile. Nã scibile dicitur secũdũ potẽtiam: scientia autẽ secundũ habitũ probationem afferret: secundum impedimentum excluſit, prefatæ obiectioni tacite respondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus. verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso: sed in creatura, probaturque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuum tertii modi, vt scibile seu in proposito Dominus, & similia, possunt iudicari esse secundum duo entis genera. Primo in genere entis simpliciter. Secundo in genere entis secundum quid: id est entis rationis. Si loquamur de eis secundum esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia comparia sua, quæ terminantur ad ipsa formaliter, sunt in rerum natura, ita quòd ad eorum esse extra animam, hoc sufficit. sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic esse Dominum nihil ponit in Deo, secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationem serui: quam Deus secundum se terminat subiectiue, id est vt quasi subiectum termini formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura. s. relationem seruitutis ad Deum vt subiectum, &c. nec ipsum terminare formaliter seruitutis relationem plus aliquid ponit, q̃ sit esse ipsius terminati: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc, Deus est Dñs de nouo, & sine omni intellectu. sola seruitute creaturæ: quia esse Dñm, nullum esse in rerum natura ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua, vnum oppositorũ esse, quia aliud est, vt Aristoteles docuit. & ratio est: quia oppositæ relationes nõ sunt entia extra animam: hoc enim verum est secundum esse proprium: & quòd ista sunt, quia opposita sunt, hoc verum est secundum esse alienum. Videbisque Sanctum Thomam vtrunque tetigisse in hac responsione: Augustinum quoque in quinto de trinita. capitulo vltimo. Aduertes quoque quòd nouitiis compatiens author, magis vsus est relatiuis istis secundum esse rationis, quàm secundum illam essendi diminutionem non facile intelligibilem. Ex his quoque patet, quomodo nullo intellectu considerante, potest dici Dominus Deus formaliter: & quomodo non nisi fundamẽtaliter, &c. distinguendo de esse proprio vel alieno ipsius. Habesq; hinc defectũ Scoti in primo distinctione 30. quæstione prima, credẽtis quòd Deus dicitur Dominus ex sola relatione, quæ est in creatura. ponit enim effectum formalem, scilicet esse Dominum, absque causa formali, scilicet relatione Domini. quod non est intelligibile.

¶ *Super Q. quæstionis decimi octauæ Articulum octauum.*

In titulo nomẽ naturæ, sumitur, vt distinguitur contra nomen tam operationis, quàm perfectionis, quasi superadditæ naturæ per modum proprietatis.

¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito cũ distinctione sic. Deus est nomen naturæ, quo ad id, ad quod nomen impositum est: operationis vero quo ad id, a quo impositum est. Hęc conclusio in litera probatur, quo ad duo: scilicet quo ad distinctionẽ, quã in se claudit: & quo ad secundam partẽ. prima autem pars vt nota relinquiẽ. Probatur ergo distinctione sic. nomina rerũ per se cognitarũ habent id a quo & ad quod nomen imponitur idem: rerum autem per alia tantum, puta effectus, operationes, aut proprietates cognitarũ habent id, a quo, aliud ab eo, ad quod nomen imponitur: sed nomina diuina sunt rerum secundi ordinis. ergo in eis aliud est a quo, &c. ergo ly Deus habet aliud a quo, &c. Maior probatur: quia sicut cognoscitur, ita nominatur. Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secundam partem: & qualitatum sensibilium, quo ad primam. Minor patet ex dictis in quæst. 12. Secunda autem cõclusionis pars probatur: ly Deus est impositum ab vniuersali prouidentia. ergo,

posita relatiua in hoc a cæteris oppositis differunt, quòd se simul ponunt: nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt Sanctus Thomas docuit. At si obieceris, quòd in materia relatiua non sit denominatio ab extrinseco, vt in 2. contra Gent. cap. 13. determinatur. Respondeo, quòd hoc est verum formaliter, non autem realiter.

Non enim Deus dicitur Dominus a seruitute formaliter: sed a relatione Dominii: quæ est velut ei inhærens: sed tamen Deus dicitur Dominus, & realiter Dominus, a realitate seruitutis: qa esse Dominum nullum esse ponit, nisi quod terminus est realis seruituris. Et sic ista denominatio est formaliter ab intrinseco, & realiter ab extrinseco. Si autẽ loquamur de eis secundum esse rationis, sic esse Dominũ ponit in Deo retẽst temporaliter poni. Secundo ex fundamento illius rationis. Dato enim ꝙ Dominus non ponat supra Deum nisi relationem rationis, & ex hoc, non prohibeatur temporalitas: si tamen ista relatio rationis non posset denominare temporaliter, nisi ꝓpter mutationem aliquam in ipso denominabili, oporteret dicere, quòd nullum huiusmodi nomẽ potest dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio: sed est omnino immobilis, vt in quæst. 9. dictum est. Quia igitur litera ista iã impedimentum ex formali significato excluserat, vt confirmatam conclusionis

75
1. dist. 2. in expo. lit. & dist. 18. art. 5. 6. Et dist. 32. q. 2. art. 2.
* lib. 1. orthod. fidei. c. 12.
Θεὸς θέειν ἀδύνατον θεᾶ σθαι.

In Prologo li. 2. de fide circa prin. tom. 2. c. 3. ad Gala. post med. tom. 5. li. 1. de fide ad gran. c. 1.
b
69
113

vel secundum actum. Vnde scibile secundum modum suæ significationis præxistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundum actum, tunc est simul cum scientia secũdũ actum. Nam scitum nõ est aliquid nisi sit eius scientia. Licet igitur Deus sit prior creaturis: quia tñ in significatione nomini clauditur ꝙ habeat seruum, & econuerso, ista duo relatiua dominus & seruus, sunt simul natura. Vnde Deus non fuit Dominus antequam haberet creaturam sibi subiectam.

Articvlvs VIII.

Vtrũ hoc nomẽ Deus sit nomẽ naturæ.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur ꝙ hoc nomen Deus non sit nomen naturæ. Dicit enim Damas* in 1. lib. quòd deus dicit a theyn quod est curare & fouere vniuersa. vel ab ethyn, id est ardere. Deus enim noster ignis consumens est. vel a theaste quod est considerare omnia. Hæc autem omnia ad operationem pertinent. Ergo hoc nomen deus, operationem significat & non naturam.

¶ 2 Præterea, Secundum hoc aliqd nominatur a nobis secũdum quòd cognoscitur. Sed diuina natura est nobis ignota. Ergo hoc nomen deus non significat naturã diuinã.

Sed contra est quod dicit Ambr. in lib. 1. de fide. * quod deus est nomen naturæ.

Respon. dicendum, quòd non est semper idem id, a quo imponitur nomen ad significandum, & id ad quod significandum nomẽ imponitur. [e] Sicut enim substantiam rei ex proprietatibus vel operationibus eius cognoscimus, ita substantiam rei denominamus quã doquę ab aliqua eius operatione, vel proprietate. Sicut substantiam lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lædit pedem: non tamen hoc nomen impositum est ad significandum hanc actionẽ: sed substantiam lapidis. Si qua vero sunt, quę secundum se sunt nota nobis, vt calor, frigus, albedo, & huiusmodi, non ab alijs denominã tur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id a quo imponitur nomen ad significandũ. Quia igitur deus non est notus nobis in sui natura: sed innotescit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, vt supra * dictum est. Vnde, hoc nomen deus est nomen operationis quantum ad id, a quo imponitur ad significandum. Imponitur enim hoc nomen ab vniuersali rerum ꝓuidẽtia. Omnes enim loquẽtes de deo, hoc intẽdunt nominare deũ, quod habet ꝓuidẽtiam vniuersalẽ de rebus. vnde dicit Dionys. * 12. cap. de di. nominib. quòd deitas est quæ omnia videt prouidẽtia, & bonitate perfecta. Ex hac autẽ operatione hoc nomẽ deus assumptũ, impositum est ad significãdum diuinam naturam.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd omnia, quæ posuit damasce. pertinẽt ad prouidẽtiam, a qua imponitur hoc nomen deus ad significandum.

Ad II. dicendum, quòd secundum quòd naturam alicuius rei ex eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde, quia substantiam lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundum seipsam, sciendo quid est lapis, hoc nomen lapis ipsam lapidis naturam, secundum quòd in se est, significat. Significat enim diffinitionem lapidis, per quam scimus quid est lapis. Ratio enim, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metaphys. * Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam non possumus cognoscere secundum quòd in se est, vt sciamus de ea quid est; sed per modum eminentiæ & causalitatis & negationis, vt supra dictum est. * Et sic, hoc nomen deus significat naturam diuinam. Impositum est enim nomen hoc ad aliquid significandum supra omnia existens; quod est principium omnium & remotũ ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes deum.

Art. 1. huius quæst.

Ca. 12. parũ ante medium.

li. 4. Metaphys. tex. 28. tom. 3.

Quæst. 12. art. 12.

ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex communi vſu loquentium. Secundo authoritate Dion. Et confirmatur in reſponſione, authoritate Damaſ.

¶ *Super quæſtionis decimaetertiæ Articulum nonum.*

TItulus clarus.

¶In corpe quatuor.

¶Primo diſtinguit ly communicabile.

¶Secundo tradit regulas quaſdam.

¶ Tertio reſpondet quæſito,

¶Quarto pficit doctrinam de communicabilitate diuinorum nominum.

¶Quo ad primum. Communicabilitas duplex ponitur, ſcilicet proprie & metaphorice: & ſatis clara eſt litera: ī qua & definitur vtrūque membrum, & exemplo in leonis nomine aperiuntur.

¶ Quo ad ſecūdum ponūtur quatuor regulę, ad diſcernenda nomina communicabilia ab aliis. & quàm differēter ſint cōmunicabilia. Duæ regulæ ad ſenſibilia ſpectant, duæ autē ad formas ſeparatas, & ſic nihil vniuerſi prætermiſſum eſt.

¶Prima regula eſt: omne nomen ſignificans naturam diſtinctam ab indiuiduo, eſt cōmunicabile ꝓprie: ſecundum rem vel ſecundum rationem ſaltem. Probatur a priori. omnis forma in ſuppoſito indiuiduāte exiſtēs, eſt ſecundum ſe prædicto modo communis. ergo. Antecedens quo ad communitatem rei probatur in natura hominis: quo ad communitatem vero rationis tantum probatur ex natura ſolis. Sic natura ſpecifica intelligitur a nobis abſtrahendo a ſingulari. ergo eſſe in vno vel pluribus ſingularibus eſt præter intellectum naturæ ſpecificæ. ergo ſeruato intellectu naturæ ſpecificæ, poteſt etiam ſol intelligi vt in pluribus exiſtens.

¶Aduerte hīc quòd communicabilitas proprie ſubindiuiſa inſinuatur in hac regula, ſcilicet in communicabilitatem ſecundum rem, & rationem ſimul: & ſecundum rationem tantum: & inſinuatum eſt ſimul, quòd fundamentum communicabilitatis realis eſt inuentio illius naturæ in multis. Quæ vt Auicen. dixit: triſariam inuenitur, ſcilicet, Aut in actu ſimultaneo, vt patet in natura humana, cuius ſunt ſimul actu plura ſingularia. Aut in actu ſucceſſiuo, vt dicitur de Phœnice, quòd vita ſequentis, mortem exigit prioris. Aut in potentia tantum, vt domus mille angulorum, ſi numquam fiet. Fundamentum autē communicabilitatis ſecundum rationem tantum, ex parte noſtri intellectus aſſignatum eſt, & dictum, quòd eſt cognitio naturæ abſque cognitione indiuiduantium. & hæc pluribus modis contingit, vt infra patebit.

¶Secunda regula eſt, omne nomen ſignificans ſingulare, eſt incommunicabile proprie, tam ſecundum rem quàm rationem: licet ſit communicabile metaphorice. Probatur a priori quo ad primam partem. quia ſingulare vt ſic, eſt diuiſum ab omnibus aliis. Quo ad ſecundam vero: quia non poteſt in apprehenſione intellectus cadere pluralitas huius indiuidui. Quo ad tertiam autem exemplo Achillis.

¶Tertia regula eſt: omne nomen ſignificans formam non indiuiduam per aliud ſuppoſitum: ſed per ſeipſam ſecundum quòd in ſe eſt, eſt incommunicabile proprie, & re & ratione: quamuis non metaphorice. Probatur a priori quo ad primam partem: quia ſunt per ſeipſas ſubſiſtentes. Quo ad ſecundam vero: qa ſic intelligerentur ſe cundum quòd ſunt. Sed ſcito quòd huiuſmodi nominibus caremus: quia non poſſumus intelligere tales formas, ſecundum quòd in ſe ſunt.

¶Quarta regula eſt, omne nomen, quod habemus, ſignificās huiuſmodi formas ꝓ ſe ſubſiſtentes, eſt cōmunicabile proprie non ſecundum rem: ſed ſecundum rationem tantum. probatur vltima pars a priori, huiuſmodi formæ intelliguntur a nobis non ſuo mō: ſed mō rerū cōpoſitarum, ſcilicet habentium formam in materia. ergo quantum ad rationem nominum idem eſt iudicium de nominibus ſignificantibus formas, ſiue ſeparatæ ſint, ſiue in alio. Antecedens probatur ex ſigno, impoſuimꝰ illis formis nomina concreta. ergo intelligimꝰ illas modo compoſitorum. Antecedens patet: & conſequentia probatur. Concreta ſignificant naturā in aliquo. ergo, ſi, &c.

¶Aduerte hic latitudinem inſinuatam in communicabilitate nominum ſecundum rationem. Sol enim, & Gabriel. ver rationem: ſed diſſimiliter. Sol enim ideo communicabilis dictus eſt, quia natura ſua abſtrahit ab hoc: & conſequenter prærer eius rationē eſt vnitas, aut pluralitas ſingularium. Gabriel vero, quia intelligitur per modum quo intelliguntur naturæ compoſitorum. Quæ vt planius intelligas, ſcito quòd ly ſecundum rationem vniuerſaliter & proprie loquendo in propoſito non ſonat diffinitionem: ſed importat modum eſſendi in ratione noſtra. Ita quòd ſenſus eſt, quòd omnis natura ſpecifica, vt obiecta eſt intellectui noſtro communis eſt; pluribus: quia obiicitur non vt hæc: ſed vt natura ſpecifica: ſiue ipſa ſecundum rem ſit ex alio hic, vt natura ſolis, & ſenſibilium omnium: ſiue ex ſe ſit hic, vt de Deo patet, & de angelis probabile eſt. Latitudo autem manifeſte hīc habetur, quòd natura Solis cum non ſit ex ſe hīc, & ex parte ſui, & ex parte intellectus, habet quod obiiciatur intellectui noſtro, non vt hic & conſequenter communitas eius ſecundūm rationem, habet vtrinque fundamentum. Natura autem Gabrielis cum ſit ex ſe hic, ex ſolo modo intelligendi noſtro, ſortitur, quòd nobis obiiciatur vt ipſa, & non vt hic. Et propterea communicabilitas iſta ex noſtra tantum parte habet fundamentum. Vnde hinc habere potes, quomodo intelligendum ſit, ꝙ Gabriel eſt vniuerſale & ꝑdicabile de multis, & ſpēs, &c. Hæc. n. & ſimilia ſufficit verificari, nō de eis abſolute: ſed vt obiectis ſeu cognitis a nobis. Et qm̄ diffuſe de his in commentariis de ente & eſſentia ſcripſimus, non eſt opus hic eadem replicare.

¶Quo ad tertium reſpondet q̄ſito vna concluſione trimembri, hoc nomen Deꝰ eſt incommunicabile ſecundum rem, communicabile autem ſecundum opinionem, & ſecundū ſimilitudinem. Probatur prima pars: natura diuina ſignificata hoc nomine eſt in commutabilis ſecundum rem. ergo. Secūda quoque declaratur exēplo Solis: & confirmatur authoritate gloſæ ad Galat. 4. Tertia vero pars declaratur in participantibus diuina, adiuncta authoritate Pſalmi.

¶Aduerte hic quòd quia prædicta concluſio cum ſequente ex prædictis regulis ſequitur manifeſte: ideo non oportuit alias addere ꝓbationes.

¶ Quo ad quartum ponitur hæc concluſio, ſi eſſet aliquod nomen diuinum ſignificans naturam illam inquātum hāc. illud eſſet omnino incommunicabile ꝓprie ad extra. Manifeſtaturq; ficto in Sole: inferiturque dubium de nomine Tetragrammaton. Aduerte hic quòd hæc concluſio non ſolum ad doctrinæ huius complementum poſita eſt: ſed ex vera (vt reor) dubitatione, quę eſt de illo nomine quod apud Heb. in tanta fuit reuerentia. Nos enim nomen illud in actu exercito latet: quāuis in actu ſignato dicatur Tetragrammaton. Et propterea litera dubitatiue loquitur.

¶ *Super Quæſtionis decimaetertiae Articulum decimum.*

IN titulo aduerte quòd ly Deus quā doque verificatur de his tribus ſuppoſitis ſcilicet Deo vero, & Deo participatiue, & Deo opinatiue: vt patet quum Moyſes dictus eſt Deus Pharaonis: & Beelzebub, Deus Accaron. Quā doque autem de ſolo vero Deo affirmatur: vt cum dicitur quòd vnus tantū eſt Deus. Non vertitur hic in dubium, an ly Deus: vt ſignificat habentem veram deitatem, ſit vniuocū: hoc enim eſt per-ſe notum, eſſe non ſolum vniuocum: ſed incommunicabile, vt dictum eſt. Et ꝓpterea de omnibus aliis prædicatur negatiue ſecundum illam ſignificationem. Sed quod dubitatur hic, eſt, an quum vere affirmatur ly Deus de his tribus: cum ſcilicet dicitur quòd Dominus ipſe eſt Deus, & quòd Moyſes eſt Deus Pharaonis: & Beelzebub eſt Deus Accaron, vniuoce ſumatur, an æquiuoce, vel analogice, id eſt, vnam vel plures. Et ſi plures, omnino aut ſecundum quid habeat ſignificationes. Et ſic patet titulus cum reſponſione ad primum.

¶In corpore vna cōcluſio reſpōſiua quæſito, hoc nomē Deꝰ, dicitur de his tribus nō vniuoce, neq; æquoce: ſed analogice. Probatur ex rationibus terminorū quo ad ſingulas partes. vniuoca eandem omnino, Aequiuoca diuerſam oīno, Analoga primam in aliis clauſam rationē habet. Sed ly Deus, dictum de his non primo, nec ſecundo: ſed tertio modo ſe habet, ergo eſt analogum. Maior ex ſe nota: quam optime notabis ad effugandā a te & aliis ignorantiam prauæ diſpoſitionis in materia de analogia, &c. Minor autem probatur inducendo in ſingulis. Conſtat enim, quòd participatiue Deus, & ſimiliter opinatus Deꝰ, abſq; veri Dei ratione intelligi nequit: ſed bene econuerſo: ſicut depictus aut opinatus leo abſque veri leonis cointellectione intelligi non poteſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura diuina non eſt communicabilis: niſi ſecundum ſimilitudinis participationem.

AD II. Dicendum, ꝙ hoc nomen Deus, eſt nomen appellatiuū, & non ꝓprium: quia ſignificat naturam diuinā, vt in habente: licet ipſe Deus ſecundū rē nō ſit nec vniuerſalis nec particularis. Nomina enim non ſequuntur modum eſſendi qui eſt in rebus: ſed modū eſſendi ſecundū ꝙ in cognitione noſtra eſt. Et tamen ſecundum rei veritatem eſt incommunicabile, ſecundū ꝙ dictum eſt de hoc nomine Sol. *

AD III. Dicendum, ꝙ hæc nomina bonus, ſapiens, & huiuſmodi ſimilia, impoſita quidem ſunt a perfectionibus procedentibus a Deo in creaturas: non tamen ſunt impoſita ad ſignificandum diuinam naturam: ſed ad ſignificandum ipſas perfectiones abſolutę. Et ideo etiam ſecundum rei veritatem ſunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impoſitum eſt ab operatione propria Deo: quam experimur continue ad ſignificandam diuinam naturā.

ARTICVLVS X.

Vtrum hoc nomen Deus, vniuoce dicatur de Deo per participationem, ſecundum naturam, & ſecundum opinionem.

AD DECIMVM ſic procedi tur. Videtur quòd hoc nomen Deus vniuoce dicatur de Deo per naturam & per participationē, & ſecundum opinionem. Vbi. n. eſt diuerſa ſignificatio, non eſt contradictio affirmantis & negātis: æquiuocatio. n. impedit contradictionē. Sed catholicus dicens, idolum non eſt Deus: cōtradicit pagano dicēti, idolum eſt Deus. Ergo Deus, vtrobique ſumptum vniuoce dicitur.

¶ 2 Præt. Sicut idolum eſt Deus, ſecūdū opinionē & nō ſecūdum veritatem, ita fruitio carnaliū delectationum dicitur felicitas ſecūdum opinionem & non ſecundum veritatē. Sed hoc nomen beatitudo vniuoce dicit de hac beatitudine opinata, & de hac beatitudine vera. ergo & hoc nomen Deus vniuoce dicitur de Deo ſecundum veritatem, & de Deo ſecundum opinionem.

¶ 3 Præt. Vniuoca dicuntur quorū eſt ratio vna. Sed catholicus cum dicit vnum eſſe Deum, intelligit nomine Dei rem omnipotentem, & ſuper omnia venerandam; &

q.39.art.4. 1.Et 1. dist. 4.q.1.ar.2. 3.Et di.21. q.2.ar.1.4. Et po. q.7. art.3.1. *Art.præcedenti.

arti. præcedenti.

D.116 d. 634

68

Art.1. huius quæſt. ad 2. argu.

D.301. D.119

ar. præcedēti. Q. 11. articic. 3.

D.465

Gloſa interlinealis ibi.

In corp.ar.

ſupra arti. 5. c. & infra q. 29. art.4. & 1. prol. artic. 2. 2. & di. 35. art. 4. & 1. cōtra ca. 32. 33. & 34. & neri, q.2. art. 11. & po. q. 7. art. 7. & opuſ. 3. cap. 27.

¶ *Super Quæstionis decimæterciæ Articulũ undecimum.*

IN titu. Proprium cum tripliciter sumi possit, vt distinguitur contra cõmune, & vt distinguitur contra metaphoricum, & vt distinguitur contra extraneum. In proposito directe sumitur tertio modo: ita qđ proprium intimum, maxime autem proprium, id est maxime intimum, significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphorice dicta de aliquo, datur latitudo, dum vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quã alterius, &c. Ly maxime autem, comparationem excessiuam dicit, respectu cæterorum diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiẽs, &c. siue propria, vt Deus, creator, &c. Vtrum autem hæc comparatio extendatur etiã ad nomina diuina composita, non apparet: quoniam nulla fit in toto articulo de compositis mẽtio: sed solum de simplicibus: propterea restabit adhuc sub dubio an ly qui est, *sit* magis proprium nomen Dei, quàm ly summum bonũ, seu ly ens infinitum, &c.

¶ In corpore vna est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶ Sed aduerte quòd hęc conclusio potest dupliciter formari. Primo sic. hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei triplici ratione, Ita quod ly triplici rõne sit pars conclusionis: & sit determinatio ly maxime proprium: & sic sensus est maxime proprię quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi: vt in responsione ad primũ exprimitur. Alio modo potest formari sine tali limitatione, sic: hoc nomen, qui est, est maxime proprię nomen Dei: & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis: sed continuatio conclusionis cum probationibus: quasi diceret, & probat tripliciter. Primo sẽsui duo fauẽt, s. interpositio ly triplici ratione inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera: & explicatio in respõsione ad primum facta. Secundo quoque sensui fauẽt duo. Primo, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam parui refert quo qs modo eam formet, age vt lubet.

¶ Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primo sic. Qui est, significat nõ formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiã solius Dei: ergo est maxime proprium Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse. secunda autem, quia vnumquodque denominatur a sua forma.

¶ Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia nõ infert, quod hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina: sed quòd hoc nomen cõueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis vero est extra essentiam: & tamen concludendum erat, vt etiam in litera infertur, quod hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quod ratio litęræ cõcludit vtrumque: quoniam ex hoc qđ significatũ formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequit, & quod magis cõueniat Deo quàm aliis: quia illa essentialiter, aliis non: & quod magis cõueniat Deo q̃ alia nomina: qui est essentiale priꝰ cæteris, cũ cætera posterius quid significẽt. Hoc autem

primo peri her. ca. 1. aliis verbis æquipollentibus, tom. 1.

D. 110

72
73

hoc idem intelligit gentilis cum dicit, idolum esse Deum. Ergo hoc nomen vniuoce dicitur vtrobique.

SED CONTRA illud, quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, vt dicitur in *1. peri her. Sed animal dictum de animali vero & de animali picto, æquiuoce dicitur. Ergo hoc nomen Deus dictum de Deo vero, & de Deo secundum opinionem æquiuoce dicitur.

¶ 4 Præt. Nullꝰ põt signare id quod nõ cognoscit. Sed gẽtilis nõ cognoscit naturã diuinam. Ergo cũ dicit, idolũ est Deus, non signat verã deitatẽ: hãc aũt signat catholicus dicẽs vnum esse Deum. Ergo hoc nomen Deus non dicitur vniuoce: sed æquiuoce de Deo vero, & de Deo secundum opinionem.

RESPON. Dicendum, quòd hoc nomen Deus in præmissis tribus significationibus non accipitur neque vniuoce, neque æquiuoce: sed analogice. Quod ex hoc patet. Quia vniuocorum est omnino eadem ratio, æquiuocorum est omnino ratio diuersa. in analogicis vero, oportet quòd nomen secũdũ vnam significationem acceptum, ponatur in diffinitione [d] eiusdem nominis secundum alias significationes acceptas. [e] sicut ens de substantia dictum ponitur in diffinitione entis secundum quòd de accidente dicitur: & sanum dictum de animali ponitur in diffinitione sani secundum quòd dicitur de vrina & de medicina. Huius enim sani, quod est in animali, vrina est significatiua, & medicina factiua. sic accidit in proposito. Nã hoc nomen Deus, secundum qꝺ pro Deo vero sumitur in ratione Dei, sumitur secũdum quòd dicitur Deus secundum opinionem vel participationem. Cum enim aliquem nominamus Deum secundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habens similitudinem veri Dei. Similiter cum idolum nominamus Deum, hoc nomine Deus intelligimꝰ significari aliquid, de quo homines opinantur quòd sit Deus. & sic manifestum est, quòd alia & alia est significatio nominis: sed vna illarum significationum clauditur in significationibus alijs. Vnde manifestum est quòd analogice dicitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nominum multiplicitas non attenditur secundum nominis prędicationem: sed secundum significationem. Hoc enim nomen homo, de quocunque prædicetur, siue vere, siue falsę, dicitur vno modo. Sed tunc multipliciter diceretur, si per hoc nomen homo intenderemus significare diuersa: puta, si vnus intenderet significare per hoc nomẽ homo, id quod vere est homo, & aliꝰ intẽderet significare eodem nomine lapidem, vel aliquid aliud. Vnde patet quòd catholicus dicens idolum non esse Deum, contradicit Pagano hoc asserenti: quia vterque vtitur hoc nomine Deus, ad significandum verũ Deum. Cum enim Paganus dicit idolum esse Deum, non utitur hoc nomine secundum quòd significat Deum opinabilem. Sic enim uerũ diceret, cum etiam catholici interdum in tali significatione hoc nomine utantur: ut cum dicitur, omnes dij gentium dæmonia.

Et similiter dicendum ad II. ET III. Nam illæ rationes procedũt secundum diuersitatem prædicationis nominis: & non secundum diuersam significationem.

AD IIII. Dicendum: quòd animal dictum de animali uero & de picto, non dicitur pure [d] æquiuoce. Sed *Philosophus largo modo accipit æquiuoca secundum qꝺ includunt in se analoga: quia & ens [d] quod analogice dicitur, aliquando dicitur æquiuoce prædicari de diuersis prædicamentis.

AD V. Dicendum, quòd ipsam naturam Dei prout in se est, neque catholicus, neque paganus cognoscit: sed uterque cognoscit eam, secundum aliquam rationem causalitatis, uel excellentiæ, uel remotionis, ut supra* dictum est. [e] Et secundum hoc in eadem significatione accipere potest gẽtilis hoc nomen Deus (cum dicit, idolum est Deus) in qua accipit ipsum catholicus dicens, idolum non est Deus. Si uero aliquis esset, qui secundum nullam rationem Deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi forte sicut proferimus nomina, quorũ significationes ignoramus.

I

ARTICVLVS. XI.

Vtrum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium.

AD VNDECIMVM sic qꝺ iceditur. Videtur, qꝺ hoc nomen, qui est, non sit maxime proprium nomen Dei. Hoc enim nomen Deus est nomen incommunicabile, ut* dictum est. Sed hoc nomen, qui est, non est nomen incommunicabile. Ergo hoc nomen, qui est, non est maxime proprium nomen Dei.

autem implicite in litera insinuatũ est in ly esse, vel in ly nõ formã aliquã, quasi diceret, nõ significat formã aliquã. vt cætera nomina, puta sapiẽs, viuẽs, &c. De transcendẽtibus aũt cõstabat ea posteriora esse ipso esse, & ꝓpterea non oportuit solicitari autho rem circa hæc.

† cap. 3. in prin. illius.

¶ Quo ad secundũ vel secundo ꝓbatur conclusio sic. essentia Dei *non* potest a nobis pro statu viæ intelligi modo quo in se est. ergo omne intellectum quocunque modo determinatum, deficit a modo quo Deus in se est. ergo quanto aliqua nomina sũt minus determinata, tãto magis ꝓprie dãr de Deo a nobis. ergo qui est, est maxime ꝓprium nomen Dei. vltima consequentia ꝓbatur in litera: quia cætera nomina, aut sũt minus cõia: aut si conuertuntur, addũt aliquid rõnis sãltẽ, supra ipsum. Et cõfirmatur authoritate Damas. Priores aũt consequentiæ in litera nõ ꝓbatur. Et prima qdẽ rõne nõ egebat. qm̃ ex se satis liquet. Si. n. modꝰ dei est incognit⁹, seq̃ qꝺ oĩs modꝰ cognitus deficiat a mõ Dei. Secunda quoq; plane inde deducit, qm̃ si oĩs modus cognitus deficit a mõ Dei: ergo quãto determinatior modus, tanto magis deficit: qm̃ defectus iste ex eminẽtissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quanto rõ significata per nomen est amplior, aut absolutior, tanto minus recedit ab illo intermi nato pelago diuinæ substãtię: & hoc est magis proprie dici. non. n. aliquod nomen adæquat modũ Dei: sed quia minus deficit, magis ꝓpriũ dr̃. Ita qꝺ minime interior alia recedere, est maxime proprie dici. Deficere aũt in ꝓpositio cõiter sumit: qđa. n. noĩa vt trãscẽdentia minus determinata deficiunt ne gatiue: plus tamen & minus vt dictum est: adeo vt quædam alia, scilicet determinata, deficiant contrarie, vt corpus, &c. Omnis ergo determinatio deficit, quamuis dissimiliter.

¶ Aduerte hîc, quòd ly est, dupliciter potest determinari: scilicet ex parte prædicati, & ex parte subiecti, Prædicati quidem, quum dicitur, est sapiens, vel bonus, &c. Subiecti autem quum dicitur, homo vel bos est, &c. hoc autem nomen, qui est, merito indeterminatissimum dicitur: quia vtrinque ly qui est, indeterminatum significat. Non enim significat qui est bonus, aut sapiens, aut substantia, sed absolutissime, qui est absq; quacunque determinatione. Ex parte etiam ly qui, cum nulla significetur natura, sed *cum sit* relatiuum *substantiæ*, communissime importat substantiam: non vt est certum genus, sed vt omnis essentia, substantia dicitur. Et propterea Damascenus pelagus infinitum substãtiæ significare dixit: substantiæ quidem, ratione ly qui. pelagus autem infinitũ ratione ly est, absque omni determinatione: potest eũ determinari infinitis determinationibus: hoc autem maxime manifestat. quòd adeo eminens est, vt infinities infinitos essendi modos, etiam cogitabiles, eminentissime comprehendat.

li. 1. ortho. fidei c. 12.

¶ Quo ad tertium vero, vel tertio, probatur conclusio ex cõsignificatione. qui est, significat esse in præsenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. præsentialitas enim est maxime propria Deo, vt patet per Augustinum.

li. 5. de tri. c. 2. tom. 3. Et lib. 83. qst. q. 17. tom. 4.

¶ Aduerte hîc, quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolute & formaliter, & sic considerandum est hic, nec differt ly, qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: qa ens nõ ita explicite explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quod relatiuũ clausum in ly ens, est neutri gnis, vt patet exponendo ens, id est, quod est, vt expresse ab Aristotele exponitur pluries. neutrum autem genus, cum informe sit, magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis in sinuatur existentis, quàm dicẽdo, quod est. Propter quas conditiones adiũctas his, quæ in litera dictæ sunt: ly qui est. secundo modo consideratur vt meritoappropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est, cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum sunt, non sunt, nisi sic, id est, tantæ & talis perfectionis, & non absolute: oportet, vt hoc nomen sic sumptum, eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui exellentissimi intellectus apprioretur, quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, &c. Tunc enim, licet non variaretur nominis significatio,

In corp. ar.

τετράγραμματον θεὸν

4
26

q. 13. ar. 4. ¶ 3.

ficatio, plus tamen insinuaret quàm significaret formaliter, cū ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum denotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen consideratur, esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissime in Deo ponit, pelagusque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem, per indeterminationem, quā in communi importat, ad infinitatem per eminentiam trahit, æternum esse illud innuendo: propter quod nullum nomē simplex, quo ad conceptum, habemus, quod magis explicet diuinā naturam quidditatiue quàm ly, qui est. Tertio modo consideratur, qui est, ut est primū membrū huius analogi. s. qui est, & ly qui est nō ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia supradicta. alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, vt dictum est. Et quoniam analogum simpliciter prolatū stat pro primo, idcirco ly qui est, absolute pro primo sumit: & est ppriissimum Deo propter supradicta: & hæc sequere, quoniam & vera, & authoricōsona sūt, absolute ac formaliter loquēti.

79
1. dist. 4. q. 2. art. 1. & 1. cōr. c. 36.

Ca. 2. parū ante med.

† lib. de trini. ante medium li.

q. 3. arti. 7. & 8.

q. 3. arti. 7. præcipue.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, quia distinctio facta ibidem nō habet locum in proposito, qm̄ in ly qui est, idem est, a quo nomē imponit, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomē quo ad vnum, erit quo ad vtrūque: & tamen in litera dicitur, quòd est magis proprium quo ad id a quo, & non quo ad id ad quod. quomodo possunt hæc simul stare?

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet idem sit: non tamen ad idem comparatur. In vtroque enim nomine: scilicet ly qui est; & ly Deus, sunt duo, scilicet a quo & ad quod: & comparatio nem proportionaliter faciendo, scilicet comparando a quo vnius ad a quo alterius: & ad quod vnius ad ad quod alterius: facile patet sensus clarus literæ, quod esse est magis proprium Deo, q̄ vniuersalis prouidentia: & quòd deitas est magis propria Deo, quàm esse: quoniam deitas importat illam naturam quasi secundum differentiam specificam: ly vero qui est, importat eandem quasi secundum genus. Veruntamen quòd quia conceptum, ly Dei, quantum ad id ad quod imponitur, non habemus nisi in aljo: conceptum vero, ly qui est, quantum ad vtrumque habemus: idcirco licet Deus secundum se magis

ARTICVLVS XII.

Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.

AD DVODECIMVM sic procedit. Videtur, q̄ propositiones affirmatiuæ nō possunt formari de Deo. Dicit enim Dionysius * 2. cap. cœlestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt verę, affirmationes autem incompactæ.

¶ 2 Præt. Boetius dicit in † lib. de Trin. quòd forma simplex subiectum esse non potest. Sed Deus maxime est forma simplex, vt supra * ostensum est. Ergo non potest esse subiectū: sed omne illud, de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur vt subiectum. ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

¶ 3 Præt. Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, * vt supra probatum est. Cum igitur omnis intellect[us] affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quòd propositio affirmatiua vere de Deo formari non possit.

SED CONTRA est. quod fidei nō subest falsum: sed propositiones quædam affirmatiuæ subdūtur fidei, vtpote quòd Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. ergo propositiones affirmatiuæ possunt vere formari de Deo.

RESPON. Dicendum, quòd propositiones affirmatiuę possunt vere formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera, oportet quòd prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationem. Et hoc patet tam in propositionibus quę

F proprium nomen ac intimius sit, quo ad nos tamen magis explicatiuum est Dei ly qui est: quàm ly Deus, propter rationem dictam. Et scito quòd ly qui est, vt appropriatum, seu primum analogatum nomen est, vnicum tantum conceptum formalem importat: ita quòd non componitur ex duobus conceptibus, vt color albus: neque vt ens per se, neq; vt summum bonum, neque vt ens infinitū. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitum substantiæ: imo si recte ac perfectē concipitur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: nō enim quia ens infinitum ideo est qui est: sed quia est qui est, ideo esse infinitæ perfectionis est. Vnde non recte sensisse videtur Scotus in 1. di. 3. q. 1. dicēs, quòd simplicior & perfectior cōceptus proprius Deo, nobis possibilis sit conceptus huius nominis ens infinitum. Iam enim patet q̄ cōceptus ly qui est, simplicior, perfectior, ac prior est.

¶ Super quæstionis decimaetertiae Articu. duodecimum.

TItulus clar[us] est. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Propositiones affirmatiuæ verę possunt de Deo formari. Probatur. omnis ꝓpositio affirmatiua significat identitatem aliquā secundum rem prædicati & subiecti, cū distinctione eorundem secundum rationem: sed in Deo inueniunt hæc duo. ergo. Maior probat dupliciter. Primo inductiue in propositionibus accidētalibus, & essentialib[us] duplicibus, s. & in quibus prædicatum & subiectum habent ſm se rōnes diuersas, & in quibus nō. Secundo ratione. Propositio affirmatiua habet copulā, prædicatum, & subiectum. ergo importat identitatem ratione copulæ: & distinctionem ratione pluralitatis extremorum. Minor vero probatur. Deus non cognoscitur a nobis, vt est in sua omnimoda vnitate, sed sub diuersis rationibus vnius & simplex. ergo.

¶ Aduerte Thomista quòd hinc habes quòd Deus apud S. Tho. est vnius tm̄ rationis formalis eleuate cōprehēdentis omnia, &c. hoc. n. intendit cū dicit hic, q̄ est omnino vnus & simplex: alioquin aduersatiua subiūcta cum eius causa non cōsonaret. s. sed tm̄ intellectus noster ſm diuersas conceptiones ipsum cognoscit: quia non potest ipsum vt in se est videre. Si ergo posset ipsum vt est videre, non distingueret deitatem a sapientia: nec sapientiā a bonitate ſm rationem: vt modo facit, dicendo. Deus est sapiēs & bonus, &c. vnica ergo est in Deo formalis ratio tantum.

¶ *Super*

¶ Super Quæstionis decimaequartae Articulum primum.

TItulus scientia. nomine scientiæ intelligimus cognitionem intellectiuam certam & euidentem.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In Deo est scientia perfectissime. probatur. Immaterialitas ratio est, q̄ aliquid sit cognoscitiuum, & ſm modum immaterialitatis est mod[o] cognitionis: sed Deus est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissime scientiā. Maior hēt duas partes, & quo ad utramque probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primo, ratione sic. Esse cognoscens est ex habere formam suā & alteriusergo ex amplitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia i hoc differt cognoscens a nō cognoscente. Prima vero consequētia ex se est euidens: quia q̄d est ipsam & alia, est magis amplum q̄ quod est ipsum tm̄: & cōfirmatur authoritate tertii de anima, Anima est quodammodo omnia. Secunda vero cōsequentia probatur ex dictis in q. 7. q̄ coarctatio formæ est ex materia: & infinitas formarum per recessum a materia. Secundo probatur maior authoritate Arist. 2. de anima, q̄ plantæ nō cognoscunt propter suam materialitatē. Quo ad secundā vero partem probatur maior ex gradib[us] cognoscēdi in sensu & intellectu. Ille. n. cognoscitiuus est: quia receptiu[us] specierū sine materia. Iste magis: quia separatus & immistus, vt dicitur 3. de anima. Minor autem ex supradictis est nota.

¶ Circa differētiam assignatam inter cognoscentia, & nō cognoscentia dubitat. Aut quum dicitur q̄ cognoscēs natum est esse etiam alia, intendis q̄ ly esse, intelligatur per identitatē: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua non est nata esse idem quod lapis, quod bos, &c. Aut per informationem,

Art. 3. huius. q. & 1. dist. 22. arti. 2. 1. & dist. 34. q. 3. art. 1. c. & po. q. 7. art. 5. 2.

D. 369.

60. a. b

414
430

Deo esse incompactas[d] vel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, ut supra * dictum est.

AD 11. Dicendum, q̄ intellectus noster, non potest formas simplices subsistentes secundum q̄ in seipsis sunt comprehendere: sed apprehendit eas secūdum modum compositorū, in quibus est aliquid quod subjicitur, & ē aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti, & attribuit ei aliquid.

AD 111. Dicendum, quòd hęc propositio: intellectus intelligens rem aliter[e] quàm sit, est duplex: ex eo q̄ hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc uerbum, intelligit, ex parte intellecti, uel ex parte intelligentis [e]. Si ex parte intellecti, sic propositio uera. & est sensus. Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quàm sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in propositio: quia intellectus noster formās propositionem de Deo, nō dicit eū esse compositum, sed simplicem. Si uero ex parte intelligentis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, q̄ rei in essendo. Manifestum est enim q̄ intellectus noster res materiales infra se existentes, intelligit immaterialiter; nō q̄ intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundū modum suum, scilicet composite: non tamen ita q̄ intelligat ea esse composita. Et sic intellectus noster non est falsus, formans compositionem de Deo.

QVAESTIO XIIII.

De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POst Consideratione eorum, quę ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de his, quæ pertinēt ad operationem ipsius. Et quia operatio quædam est, quę manet in operante, quædam uero quæ procedit in exteriorē effectū: Primo agemus de scientia & uoluntate (nam intelligere in intelligente est, & uelle in uolente) & postmodum de potentia Dei, quę cōsideratur ut principium operationis diuinæ in effectum exteriorem procedētis. Quia uero intelligere, quoddā uiuere est: post considerationem diuinæ scientiæ, considerandum est de uita diuina. Et quia sciētia uerorum est, erit etiam considerandum de ueritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscēte est, rationes autem rerum secūdum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ uocantur, cum consideratione scientiæ erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

Circa scientiam uero, quæruntur sexdecim.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit scientia.
¶ Secundo, Vtrum Deus intelligat seipsum.
¶ Tertio, Vtrum comprehendat se.
¶ Quarto, Vtrum suum intelligere sit sua substantia.
¶ Quinto, Vtrum itelligat alia a se.
¶ Sexto, Vtrum habeat de eis propriam cognitionem.
¶ Septimo, Vtrum scientia dei sit discursiua.
¶ Octauo, Vtrū scientia Dei sit causa rerum.
¶ Nono, Vtrum scientia dei sit eorum, quæ non sunt.
¶ Decimo, Vtrum sit malorum.
¶ Vndecimo, Vtrum sit singularium.
¶ Duodecimo, Vtrum sit infinitorum.
¶ Decimotertio, Vtrum sit contingentium futurorum.
¶ Decimoquarto. Vtrum sit enuntiabilium.
¶ Decimoquinto, Vtrum sciētia dei sit uariabilis.
¶ Decimosexto, Vtrum Deus de rebus habeat speculatiuam scientiam uel practicam.

ARTICVLVS I.

Vtrum in Deo sit scientia.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, quòd in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cum sit medius inter potentiam

80
1. distin. 15 artic. 1. Et 1. contra. cap. 44

H ¶ Radix

¶Radix autem ista eluecsit, si intuemur per se differentiam, inter modum quo cognoscens est cognitum, & quo materia habet formam. Et similiter quàm differenter fit vnum ex cognoscente & cognito, & materia & forma. Idem enim iudicium est de esse & de vno, cum eandem naturam significent, vt in. 6. Meth. dicitur. Sciendum est ergo, quòd per se differentia in hoc est. Quòd cognoscés est ipsum cognitū actu vel potētia. Materia autem nunquam est ipsa forma. Ex hac differentia quo ad est se sequitur differentia quo ad vnitatem: quòd scilicet cognoscés & cognitū sunt magis vnum, quàm materia & forma. vt egregie dixit Auer. in 3. de anima commen. 5. Et rationem reddidit modo dictā: quia ex intellectu & intellecto, non fit tertium, sicut ex materia & forma: assignando enim pro ratione maioris vnitatis exclusionem tertii: aperte docuit vnitatē cognitionis sistere in hoc, quia vnum est aliud. Vnde Ari. in 3. de ani. hoc idem prædocuit dicens: quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autem hanc esse veram per se differentiam ex eo quòd omnes cōmunes animi conceptiones & conclusiones ei consonant: scilicet quòd accidit cognoscitiuo & cognito diuersitas inter ea. & similiter compositio eorum. Et similiter p cognitū hēat esse itētionale in cognoscēte, & p in nulla natura possunt adeo elongari materia & forma, subiectum & accidens, vt vnum sit idem alteri saluis rationibus eorum, vt de cognoscente & cognito compe rimus.

& po. q. 8. ar. 1. c. 2. & q. 9. arti. 5. cor. Et veri. q. 2. ar. 1. Et opus. 3. cap. 28. &. 35. Et. 12. me. l. 6.

li. 3. de anima, tex. 37. tom. 2.

35
36

2. de anima tex. 124. tomo. 2.

417

¶Necessitas autem hoc ponēdi, ex duabus nascitur positionibus. Altera est: vnumquodque operatur secundū quòd est actu. 3. Physico. Altera est: cognitum est principium specificatiuum cognitionis, ex 11. Metaphy. Ex his sequitur, quòd cum cognoscens debeat esse sufficiens principium suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet quod sit specificatiuum principium illius, quod est esse cognitum. Et si his adiungas ex 2. cæli. t. com. 17. quòd vnumquodq; est propter suam operationem: sequetur quod natura cognoscitiua est talis secundum se, vt sit actu vel potētia ipsum cognitum: qđ est esse nō solū ipsa, sed alia, vt in litera. dr. Et si hęc cōparaueris ad reliqua entia, videbis differentiā inter cognoscētia & nō cognoscentia manifestari ex hoc. Reliqua nanq; entia, aut recipiūt formas propter ipsarum formarum operationes, aut proprer operationem tertii compositi ex recipiente & recepto. Exemplum & actum. Ergo scientia non est in Deo.

¶ 2 Præt. Scientia (cum sit conclusionum) est quædam cognitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia non est in Deo.

¶ 3 Præt. Omnis scientia vel vniuersalis, vel particularis est. Sed in Deo non est vniuersale & particulare, vt ex superioribus patet*. Ergo in Deo non est scientia.

*Q. 3. ar. 5.

SED CONTRA est, quòd Apost. dicit Rom. 11. O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei.

RESPON. Dicendum, quòd in Deo perfectissime est scientia. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cognoscentia a nō cognoscentibus in hoc distinguuntur: quia non cognoscentia nihil habēt nisi formam suam tantum: sed cognoscēs natum est habere formam etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscente. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis, est magis coarctata & limitata. Natura autem rerū cognoscentium, habet maiorem amplitudinem & extensionem. Propter qđ dicit* Philosophus. 3. de anima, quòd anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, est per materiam. Vnde & supra diximus, quòd formæ secundum quòd sunt magis immateriales, secundū hoc magis accedunt ad quandam infinitatem c. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secundū modum immaterialitatis est modus cognitionis Vnde in* 2. de anima dicitur, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatē c. Sensus autē cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierum sine materia. & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separatus est a materia, & immistus, vt dicitur in*3. de anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, (vt ex † superioribus patet) sequitur, quòd ipse sit i summo cognitionis.

* 2. de anima tex. 124. tomo. 2.

c

ADPRIMVM ergo dicendum, q̄ quia perfectiones procedentes a Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo (vt supra dictum est*) oportet, quòd quandocunq; nomē sumptum a quacūque perfectione creaturę Deo attribuitur, secludatur ab eius significatiōe omne illud, quod pertinet ad imperfectum modum qui competit creaturæ. Vnde scientia non d est qualitas in Deo, vel habitus, sed substātia, & actus purus.

* Q. 3. ar. 5. d

ADII. Dicendū, quòd ea, quæ sunt diuisim & multipliciter i creaturis, in Deo sunt simpliciter & vnite, vt supra dictū* est. Homo autē secundū diuersa cognita, habet diuersas cognitiones. Nam secundū quòd cognoscit principia, dicit habere intelligentiā: scientiā vero, secundū qđ cognoscit cōclusiones, sapiēntiā. secūdū quod cognoscit causam altissimā: consilium vel prudētiam, secūdum quòd cognoscit agibilia. Sed hæc oīa Deus vna & simplici cognitione cognoscit, * vt infra patebit. Vnde simplex Dei cognitio, omnibus istis nominibus nominari pōt: ita tn, qđ ab vnoquoq; eorū secundū quòd in diuinam prædicationē venit, secludatur quicquid imperfectionis est, & retineatur quicquid perfectionis est. Et secundum hoc dicitur Iob. 12. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

* Q. 3. ar. 5.

ADIII. Dicendū, q̄ scientia est secundū modum cognoscentis. Scitum enim est in sciente secundum modum scientis e. Et ideo cum modus diuinæ essentiæ sit altior, quàm modus, quo creaturæ sunt, scientia diuina non habet modum creatæ sciētiæ, vt. s. sit vniuersalis d vel particularis, vel i habitu, vel in potētia vel sm aliquē talē modū dispositā.

e

d

¶Super

¶Super Quæstionis decimaequartæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

¶In corpore vna conclusio, responsiua quæsito affirmatiue. Deus intelligit seipsum per seipsum. probatur. Deus est absque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt oībus modis idē: ergo intelligit seipsum p seipsū: Antecedēs patet. prima vero cōsequētia fundatur super duas ppositiōes. Altera est: obiectum intellectus oportet esse actu i intelligente ad hoc vt intelligat. Altera est: oīs diuersitas intellectus ab obiecto ē pp admixtam naturā potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanētem: quia ista inter operationes tran seuntes & immanētes habet terminū. Secūda, ex libro de anima sic: sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Non autē est hic eadē potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatē status eorum: diuersitas vero potētialitatē. Ex his enim manifeste patet sequela prima sic. Intelligibile oportet esse in intelligente, & non est aliquo modo distinctum nisi p potentiam. ergo intelligibile illius in quo nulla est potētia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est absq; potētia, &c. ergo, &c. Deinde in litera explanatur cōsequēs, quo ad ly oībus modis, excludendo duos diuersitatis modos. s. inter actum & potentiam, & inter substantiā & accidens. Secunda consequentia patet.

81
veri. q. 2. ar ti. 2. &. 1. cōtra c. 47. & 48. & l. 4. c. 11. co. 3. Et 1. dis. 25. ar 2. Et 12. me l. 8.
*Propo. 15. in principio tom. 3. inter opera Arist.
† lib. 3. de anima, tex. 12. & 28. tomo. 2.
*li. 3. de tri. non multū remote ante finem.
† lib. 15. de tri. ca. 1. & li. 6. sup. Gen. c. 12. ad mediū. pp. 3
*li. 3. de anima, tex. 15. tom. 2.

¶Circa verba literę in secūda propositione fundante cōsequētiam, aduerte, q̄ hoc quod dicitur. s. secundum hoc tn̄ sensus vel intellectus aliud est a sensibili, uel intelligibili, quia vtrunque est in potētia: dupliciter exponi potest. Primo, vt ly vtrunque, referat potentiam & obiectum. Secūdo, vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuā & intellectiuam. Et si iste secundus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit, & planus literæ sensus seruatur. Si verò primus sensus intētus dicatur, eget nitore: quoniam ex hoc haberef expresse, quòd ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum, exigitur potentialitas, non solum in cognoscente, sed etiam in cognito: quod non est vsquequaque verum. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primo, quòd exigatur potentialitas in vtroque ita quod vtrunque sit secundum se potentiam habens: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum vt patet,

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus intelligat se.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nō intelligat se. Dicitur enim in lib. de* causis, quod omnis sciens, qui scit suam essentiam, est rediēs ad essentiam suam reditione completa: sed Deus non exit extra essentiam suam, nec aliquo modo mouetur: & sic non competit sibi redire ad essentiam suam. ergo ipse nō est sciens essentiam suam.

* lib. de causis, propo. 15. in principio tom. 3. inter opera Arist.

¶ 2 Præt. Intelligere est quoddā pati & moueri, vt dicitur in. 3. † de anima: scientia etiam est assimilatio ad rem scitam: & scitum etiam est perfectio scientis. Sed nihil mouetur, vel patitur, vel perficitur a seipso, neque similitudo sibiipsi ē, vt Hilarius* dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

* lib. 3. de anima, tex. 12. & 28. tomo. 2.

¶ 3 Præt. Præcipue Deo sumus. similes secundum intellectum: quia secundum mentem sumus ad imaginem Dei, † vt dicit Augu. Sed intellectus noster nō intelligit se, nisi, sicut intelligit alia, vt dicitur in. 3. * de anima. Ergo Deus nō intelligit se, nisi forte intelligendo alia.

† lib. 3. de tri. ca. 1. & li. 6. sup. Gen. c. 12. ad mediū. pp. 3
*li. 3. de anima, tex. 15. tom. 2.

SED CONTRA est quod dicitur. 1. ad Corin. 2. Quæ sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei.

RESPON. Dicēdum, quòd Deus se per se ipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciēdum est, quòd licet in operationibus, quæ transeunt in exteriorem effectum, obiectū operationis quod significatur vt terminus, sit aliquid extra operantem: tamen in operationibus, quæ sunt in operante, obiectum quod significatur vt terminus operationis, est in ipso operante; & secundum quòd est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in* lib. de anima, quòd sensibile in actu est sensus in actu, d & intelligibile in actu est intellectus in actu e. Ex hoc enim aliquid

* lib. 3. de anima, tex. 36. & 37. to. 2.
D. 762 b 280

d

e

A quum Deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tūc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectum. Secundo, quod exigatur potentialitas vtriusque respectu huius, id est, quòd obiectum sit potentia intelligibile ab ipso intellectu. & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est verū. Sed iudico meo non est hic intētum. Tū quia vna potentialitas, scilicet potentia sufficit. Tū quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius, non est potentialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tū quia vtraq; ista potentia resoluitur tandem quo ad hūc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatē ipsius cognoscitiuæ virtutis. Tum quia planus sensus literæ primam expositionē optime amplectitur, & propositō satisfacit, & ideo primum sequamur.

¶ Circa expositionē consequentis: vbi ly omnibus modis idē explanatur per exclusionem duorum: scilicet status potentialitatis, & diuersitatis intellectus a specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum non sufficienter explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim, quòd nec est in potentia. Neq; species, qua se intelligit, est aliud a substātia sua: & tamen intellectus & intellectum non sunt omnibus modis idem, etiā intelligēdo seipsum. Tum quia hoc est proprium Dei. Tū quia conceptus. quē format de seipso, non est substantia sua, quicquid ille sit.

D. 1123

D. 755. Loco citato in argumēto. 304

¶ Ad hoc dupliciter dicitur. Primo, quod ly ita scilicet, vt neq; careat specie, neque species sit aliud, &c. accipiatur limitatiue, id est, quòd per

D

E

hæc duo limitetur id quod dixerat, scilicet omnibus modis idē: ac si dixisset, sunt omnibus modis idem quo ad hæc duo: & sic dubium motum locum non habet.

¶ Et licet hic sensus literæ consonet, pro quāto in articulo quarto, quærēdū restat: vtrū intelligere Dei sit idē quod ipse Deus: considerantibus tamē quòd hic est sermo de intellecto, & intellectus identitate: & quod dubiū restans de intelligere, remanet pro quāto sunt aliquæ difficultates ex ꝓpriis ipsius intelligere, vt distinguitur cōrta intellectū, dici aliter posse videtur: acceptando q̄ ly ita, scilicet vt neq; careat specie, &c. teneatur expositiue.

¶ Et ad dubium motum, respondetur q̄ exclusio horum duorum, adæquat omnimodam identitatem intellectus & intel-

lecti. Sed nomine speciei nō est intelligenda species impressa tantum, sed vniuersaliter tā impressa, quàm expressa. Vbi enim intellectus & species vniuersaliter non distinguitur, ibi intellectus & intellectum omnino est idem. Et hoc in doctrina S. Tho. est indubie verum: quoniam conceptus ipse est species expressa, quæ in solo Deo est substantia. Et sic in nullo alio saluatur integre exclusio horum duorum. Vtrum autem hoc sufficiat secundum aliorū Philosophorum dogmata, non est præsentis negotii: sed in tertio de anima vel in 12. Metaphy. dicetur.

¶ Quod autem sic vniuersaliter in præsenti litera sumat species, textus insinuat per illa verba, cum est actu intelligens. Si de specie impressa tantum intenderet, non oportuisset dicere, cum est actu intelligens: cum illa etiam insit, cum intellectus noster non est in actu intelligens, sed dormiens. vnde explanādo speciem intelligibilem per statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actū secundum, qui est intelligere. Cōstat autem ad illum cōcurrere vtramque speciem. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersalior sit sensus.

436 d 370

82 3. dist. 14. ar. 2. q. 1. & 2. Et 1. contra co. 3. Et uer. q. 2. ar. 2. 5. & q. 20 art. 4. co. Et opus. 3. cap. 106. 223. & 264. Et opus. 9. cap. 79. *tomo 4. li. 83. quæst. q. 14.

¶ *Super Q uaestionis decimaequartae Articulum tertium.*

†q. 7. art. 1.

TItulus clar⁹ ex corpore.

¶ In corpore vna cō clusio respōsiua quæsito affirmatiue. Deus perfecte comprehendit seipsum. Probatur, Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut perfecte cognoscibilis est. ergo perfecte comprehendit seipsum. Antecedens probat sic. Vnumquodq; tātū

* Lib. 83. quæst. q. 14. tom. 4.

83

bili, vel assimiletur ei, hoc conuenit intellectui, qui quandoque est in potentia: quia per hoc quod est in potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectę: & perficitur per ipsam, sicut potentia per actum. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, nō perficitur per intelligibile, neq; assimilatur ei: sed est sua perfectio & suū intelligere.

AD III. Dicendum, quòd esse naturale non est materiæ primę, quæ est in potentia: nisi secundum quod est reducta in actum per formam. Intellectus autē noster possibilis se habet in ordine intelligibilium, sicut materia prima ī ordine rerum naturalium: eo quòd est in potentia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis nō potest habere intelligibilium operationē, nisi inquātū perficitur per spēm in telligibilē alicuius. Et sic intelligit seipsum per spēm intelligibilem e: sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quòd cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere: & per actum cognoscit potentiam intellectiuam. Deus autem est sicut actus purus tam in ordine existentium, quàm in ordine intelligibilium: & ideo per seipsum, seipsum intelligit.

ARTICVLVS. III.

Vtrum Deus comprehendat seipsum.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd Deus nō comprehendat seipsum. Dicit enim Augustinus in * lib. 83. quæstionum, quòd id quod comprehēditur se, finitum est sibi: sed Deus est omnibus modis infinitus. ergo nō comprehendit se.

Si dicatur quòd Deus infinitus est nobis, sed sibi finitus: Contra, Verius est unumquodque secundum quod est apud Deum, quàm secundum quod est apud nos. Si igitur Deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus: verius est deū esse finitum, quàm infinitū. quod est contra prius determinata †. Nō ergo Deus comprehendit seipsum.

SED CONTRA est, quod Augustinus * dicit ibidem: Omne quod intelligit se, comprehendit se: sed Deus intelligit se. ergo comprehendit se.

RESPON. Dicendum, q̄ Deus perfecte comprehendit seipsum: quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quādo peruenitur ad finem cognitionis ipsius: & hoc est quando res cognoscitur ita perfecte, sicut cognoscibilis est c. Sicut propositio demonstrabilis comprehenditur, quādo scitur per demonstrationem, non autem quando cognoscitur per aliquam rationem probabilem. Manifestum est autem, quòd Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut perfecte cognoscibilis est. est enim vnumquodque cognoscibile secūdum modum sui actus c. Nō enim cognoscitur aliquid secundum q̄ in potentia est, sed secundū quòd est in actu, ut dicitur in 9.* Metaphy. Tanta est autem virtus Dei in cognoscendo, quanta est actualitas eius in existendo: quia per hoc quod actu est, & ab omni materia & potentia separatus, Deus cognoscitiuus est, ut * ostensum est. Vnde manifestum est, quòd tantum seipsum cognoscit, quātum cognoscibilis est. Et propter hoc seipsum perfecte comprehendit.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd comprehendere, si proprie accipiatur, significat aliquid habens & includens alterum. Et sic oportet quòd omne comprehensum sit finitum, sicut omne inclusum c. Non sic autem comprehendi dicitur Deus a seipso, ut intellectus suus sit aliud quàm ipse, & capiat ipsum & includat. Sed huiusmodi locutiones per negationem sunt exponendæ. Sicut enim Deus dicitur esse in seipso, quia a nullo exteriori continetur: ita dicitur cō prehēdi a seipso: quia nihil est sui quod lateat ipsum. Dicit enim Augustinus in * lib. de uidendo Deum, q̄ totum comprehenditur uidendo, quod ita uidetur, ut nihil eius lateat uidentem.

AD II. Dicendum, quòd cum dicitur: Deus finitus est sibi, intelligendum est secundum quādam similitudinem proportionis: quia sic se habet in non excedendo intellectum suum, sicut se habet aliquid finitum in nō excedendo intellectum finitum. Non autem sic dicitur Deus sibi finitus, quòd ipse intelligat se esse aliquid finitū.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum ipsum intelligere Dei, sit eius substantia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd ipsum intelligere Dei non sit eius substantia. Intelligere est cognoscibile, quātum est actu. ergo tā ta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus p̄ hoc, quòd est actus ab omni materia & potentia separatus. ergo tanta est vis cognoscitiua, q̄ta est actualitas. igitur virtūq; concludēdo sequitur, Tanta est cognoscibilitas, quāta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primum patet ex 9. Metap. Assumptum vero secūdum ex art. 1. & 2. Consequētia aūt probatur ex rōne comprehensionis sic. Cōprehendere, est ad finem cognitiōis alicuius peuenire: ergo est ita p fecte cognoscere rē, sicut res est cognoscibilis. ergo si Deus perfecte cognoscit, sequitur. ergo comprehendit. omnia sunt clara: & tū in litera declaratur rō cōprehensionis exemplariter, in cognitione p positionis demōstrabilis. Finis. n. cognitionis ipsius non habetur, quousque demōstretur: quoniam semp maneret plus cognoscibilis, quàm cognita esset.

¶ *Super Q uaestionis decimaequartae Art. quartū.*

TItulus clarus.

¶ In corpe duo, primo conclusio respōsiua quæsito affirmatiue: secūdo epilogus ante dictorum.

¶ Quo ad primū, cōclusio est. Intelligere Dei, est eius substantia: pbat dupliciter. Primo ducēdo ad impossibile cū Arist. si intelligere Dei esset aliud a substātia, sequeretur, q̄ diuina substātia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actū perfectioré: hoc est ipsibile. ergo cōsequentia probatur: q̄a intelligere est p fectio & actus intelligētis. Secundo pbat ostendendo sue: substantia Dei est suum esse, & sua spēs intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substātia. Antecedens: quo ad primam partem, patet ex quæstione tertia.

¶ Quo

E

K

H

I

1. de trin. ca. 7. tom. 3

q. 3. art. 4.

Epist. ad Prin. cap. 9. princ. tom. 1.

li. 12. Met. tex. 39. tomo. 3.

Art. 2. huius quæst.

8 1. comm. 46. & li. 4. ca. 12. Et 3. cap. 30. &

¶ Quo ad secundam ex secundo articulo huius quæstionis. consequentia vero probatur. Intelligere est actus manens in intelligente, vt esse: ergo si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis oportet q̄ sit suum intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequitur speciē, vt esse formā.

¶ Ad euidentiā consequentiæ cum sua probatione, quoniā occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem, notanda sunt duo. Primo q̄ in litera quatuor dicuntur de intelligere. s. quòd manet in intelligente: quòd vt actus & perfectio eius: quòd vt esse est actus existentis: q̄ consequitur intelligibilem speciem, vt existere formā. quorum duo prima non probantur, quia clara sunt: tertium autē probatur p quartum: quod relictum est pro cōstāti. Aduerte secundo quòd quartum dictum. s. quòd intelligere cō sequitur speciē intelligibilem, vt esse formā, quo ad triā, quantum ad propositum spectat, verificatur. Primo quo ad causalitatē: quoniā forma est ratio essendi: & species in telligibilis est ratio intelligendi. Secundo quo ad necessitatem: quoniam forma in actu necessario comitatur existere: & speciem intelligibilē in actu, non medio modo in ter potētiā & actū, necessario comitatur intelligere. Tertio, quo ad modum causandi, qm̄ forma complēdo quod est, facit esse: & species intelligibilis in actu nō in genere entis, sed in genere intelligibilis, complendo intellectum, facit in telligere: vt ex primo arti. huius quæstionis, & dictis in quæst. 12. patere potest. Ex his autē & præcipue ex hoc vltimo liquet tertium dictum literæ, quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existentis. i. intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imo intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili, sicut esse est ipsum esse entis in genere entiū. Aduerte tertio, quòd substantia diuina est forma: imo actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et rōne primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione vero secundi est ratio intelligendi, & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respondet substātiæ suæ, vt puro actui in genere entium. Intelligere vero respondet eidem in genere intelligibilium. et proportionabiliter sic, q̄ intelligere est esse substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequētia cum sua probatione fuit optima & formalis: arguens ex concursu vtriusq; formæ in vnā: & idētificatione illius vnius cum proprio esse s̄m vnū genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quòd substantia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroq; genere: secundo q̄ substātia Dei est suum esse, ac per hoc idētificat sibi esse in genere entium, infert, ergo oportet etiam quòd sit suum intelligere. i. quòd identificet sibi esse suum, quod sibi cōuenit in genere intelligibili. Nō enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substātiæ diuinæ in genere intelligibili, q̄ in genere entiū. Et si oppositum dicere tur, sequeret q̄ non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili, qui claudit in se naturā cognoscentis & cogniti vt sic, cōparatur ad intelligere vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

¶ Quo ad s̄m epilogus adunans triplicem idētitatē patet, cum corollario suo, q̄ nullā ponit diuersitatē in Deo ipsum esse intelligentem. omnia clara sunt.

¶ *Super Q uaestionis decimaequartae Art. quintū.*

84 1. dist. 35. ar. 2. et ver. q. 2. art. 4. Et. 1. contra ca. 48. & 49. *lib. 83 q. 46. post. mediū to. 4

TItulus in communi quærit, nō distinguēdo q̄d quid est ab an est.

¶ In corpore duo. primo respōdet quęsito affirmatiue. secundo assignat modum, quo uerificatur conclusio.

¶ Quo ad primum conclusio est. Necesse est Deum cognoscere alia a se: Probatur dupliciter.

¶ Primo sic, Deus perfecte seipsum intelligit: ergo perfecte cognoscit uirtutem suam: ergo ea, ad quæ se extendit uirtus sua: ergo alia a se. Antecedens, licet ex predictis probatum sit. iterum probatur, ducendo ad impossibile. s. si Deus non perfecte se intelligit: ergo esse suum non est perfectum: hoc est impossibile. Et tenet sequela: quia suum esse est suum intelligente. Prima consequentia relinquitur per se nota. Secunda uero probatur: quia aliter uirtus nō perfecte cognoscitur, ut patet. Tertia autem: quia uirtus diuina se extendit ad alia a se. quod probatur: quia est prima causa omnium.

¶ Secundo probatur sic, seu confirmatur. Esse primæ causæ est eius intelligere. ergo omnes effectus præexistentes in prima causa, sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea mō intelligibili. pbat sequela: quia unūquodque est in altero modo eius, in quo est.

¶ Circa has rōnes aduerte, q̄ bis in litera sumitur hæc propositio, Esse Dei est eius intelligere: semel ad pbandum antecedens

primę rationis,& semel cõstituitur antecedẽs secundę rationis. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquẽdo inter pretari potest vtroque modo, scilicet formaliter & identice. Formaliter quidem: quia intelligere est formaliter esse Dei: inquantum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur imperfectum. Idẽtice vero: quia ẽt sic inferẽ intentũ, subintellectis ꝓpositionibus cõibus: quoniã cum intelligere Dei subiectiue & obiectiue, sit capax perfectionis oĩmode secundũ se: & sit idem cum esse Dei: si est imperfectum, necessario sequitur, ergo esse Dei est imperfectũ a posteriori: ex imperfectione posterioris, inferendo imperfectionem prioris idẽtificantis sibi posterius. Si enim oĩno perfectum esset idẽtificans, nullam imperfectionem identificati permitteret. Sed secũda vice ambiguum est quonã pacto sumatur. Si. n. sumitur formaliter falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in cõmuni vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutẽ actiuã: quia in tali esse ꝓexistunt omnes effectus causę actiuę. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cum sit perfectio naturaliter prior, &c. Si vero sumitur identice, assumptũ est verum: sed ratio nihil valet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis, sic autem esset in proposito: quoniã ista: omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis. ista vero: esse primæ causæ, est suum intelligere, est identica. Et cõsequenter ex eis non potest inferri ista formalis: ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet, omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione: & per modum relationis. Et similiter nõ valet subsumendo, esse Dei est eius velle: ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo: quòd in hoc antecedente illa propositio: intelligere Dei est suum esse, identica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali, &c. conceditur. Sed cum hoc stat, quòd ex tali identica cum tali formali, sequatur formalis, ideſt, licet non sequatur gratia formæ, sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: qm̃ de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex identitate earum sequitur, ꝙ quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habent naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, ſm suas rationes formales. Et cum oẽs possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali, ad oĩa se naturaliter extendit, ad quæ vna se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sunt idem, cõsequens est, ꝙ quæcunq; sunt in esse vt esse, & per modũ entis, sunt in intelligere, vt in intelligere & per modũ intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter: velle aũt alia, cũ pertinẽtibus ad ipsum, licet sit perfectio, non tñ est naturalis, sed libera.

¶ Secundo dicitur & melius, & procul dubio ad mentẽ literę, ꝙ illa propositio est formalis: quicquid. n. sit de esse Dei, esse tamẽ Dei vt primæ causæ vt sic, intelligere est: qm̃ non ex eo ꝙ est, sed ex eo ꝙ intelligit: & vt intelligit, non vt est, causãt & causatiuus naturaliter est. Nec est verũ, ꝙ effectus intellectualis causæ vt sic, præexistant in esse vt præuenit intelligere: imo ꝙ præexistant in esse, est per accidens. i. ex hoc ꝙ intelligere est esse: vt

*art. præcedenti.

gat alia a se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Ipsum intelligere, speciẽ habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus a suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tanto est nobilius, quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, * vt ex dictis patet. si igitur Deus intelligit aliquid aliud a se, ipse Deus specificatur ꝑ aliquid aliud a se; quod est impossibile. Non igitur intelligit alia a se.

Sed contra est, quòd dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

Respondeo dicendum, ꝙ necesse est deum cognoscere alia a se. Manifestum est enim quòd seipsum perfecte intelligit c: Alioquin suum esse nõ esset perfectum, cum suum esse sit suum intelligere. Si autẽ perfecte aliquid cognoscitur, necesse est, ꝙ virtus eius perfecte cognoscatur. Virtus autẽ alicuius rei perfecte cognosci nõ potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ virtus se extendit c. Vnde cum virtus diuina se extendat ad alia, eo ꝙ ipsa est prima causa effectiua omniũ entium (* vt ex supradictis patet:) necesse est quòd deus alia a se cognoscat. Et hoc ẽt euidentius fit si adiungatur, ꝙ ipsum esse causæ agentis primæ. i. dei, est eius intelligere. Vnde quicũq; effectus præexistũt in deo, sicut in causa prima, necesse est, ꝙ sint in ipso eius intelligere: & ꝙ omnia in eo sint secũdum modum intelligibilem. Nã omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

Ad sciendũ aũt qualiter alia a se cognoscat, cõsiderandum est, ꝙ dupliciter aliquid cognoscitur c. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidẽ cognoscitur aliquid, qm̃ cognoscitur per spẽm propriã adæquatã ipsi cognoscibili: sicut cũ oculus videt hoĩem ꝑ spẽm hominis. in alio autem videtur id, quod videtur per spẽm cõtinentis: in aliquo, est relucere i eo vt obiectũ possibile intelligi. Et iuxta hunc sensum cõsequentia quoq; plana est: quia si esse est intelligere, oĩa, quæ sunt in esse, sunt in intelligere vt intelligere est. i. intelliguntur: & si intelliguntur: ergo sunt vt intellecta seu intelligibilia: qm̃ vnũquodq; est in aliquo per modũ eius in quo est: ac ꝑ hoc q̃ sunt in intelligere, sunt modo intelligibili. Inter hos aũt duos sensus hoc referre videtur in ꝓposito, ꝙ iuxta primũ sensum ex primo antecedente, absque medio sequitur. Iuxta secundum vero, per cõsequentiã aliam mediã, quæ in litera fit. Et quãuis litera neutrũ excludat: quia tamẽ secundus infert primum, & subtilior ac formalior est, ideo amplectendus est.

¶ Quo ad secundum assignatur modus, quo alia a Deo cognoscuntur ab ipso vnica conclusione. Alia a Deo, cognoscuntur a Deo, nõ in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus videt seipsum & alia per essentiam suam. ergo seipsum in seipso: alia autem a se, non in seipsis, sed in substantia sua antecedens patet. cõsequentia vero probatur, distinguẽdo videre dupliciter, in seipso, & in alio, & diffiniendo vtrunque. Ex diffinitionibus namque eorũ, patet sequela: nam si videri in seipso, est videri ꝙ propriam & adæquatã speciem, videri uero in alio, est videri per speciem alterius in quo illud est, vt in litera dicitur, consequens est, quod ex hoc ꝙ Deus per essentiã suã vt speciem, videt se & alia, quod se in se, alia nõ in seipsis, sed in ipso uideat: quia cõstat ꝙ essentia sua est species adæquata Deo, & nõ aliis.

¶ Aduerte hĩc duo pro explanatione literæ. Primo sensum distinctionis factę in litera de cognitiõe in seipso vel in alio, ꝙ ly in seipso seu alio tenetur obiectiue: ita ꝙ videri in ipso, significat videri nõ in alio obiecto seu viso. Videri autem in alio, significat videri in alio obiecto, seu in alio viso. Secũdo verificationem diffinitionũ mẽbrorum: cum. n. quælibet species intelligibilis aut sensibilis habeat aliquod adæquatũ obiectum, & illud procul dubio sit primo & primũ, & illius repræsentatiũ & obiectum, oportet ꝙ si aliquod est adæquatum obiectum speciei, ꝙ nõ in alio obiecto repræsentetur ab illa, sed in se ipso, & ecõuerso, si aliquod non in alio obiecto repræsentatur ab aliqua specie, oportet quòd sit adæquatum, repræsentatum per illam. Si enim est in adæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. nam omni speciei oportet respondere aliquod obiectum adæquatum, in quo omnia cõtinentur repræsentata per illam: alioquin non esset adæquatum illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet quòd sit inadęquatum obiectũ repræ-

repræsentatum per illam speciẽ, vt patet. vnde patet ratio vtriusq; diffinitionis. optime. n. diffinitur visum in seipso esse, quod per adæquatam sibi speciem videtur. Et similiter visum in alio esse, quod per speciem continentis, in quo. s. relucet, videtur.

¶ Circa has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet prælibare, ꝙ species repręsentatiua pluriũ ad obiectũ adęquatum cõparatur vno modo: ad obiectum vero inadęquatũ cõparari potest duob⁹ modis. Nam obiectum adęquatũ non nisi immediate immediatione obiectiua repręsentare potest: obiectum vero inadęquatũ põt repręsentare mediate, & immediate: mediate quidem, repręsentãdo ipsum, put est in obiecto adæquato: tunc enim repręsentat ipsum mediante obiecto adęquato. ĩmediate vero repręsentãdo ipsum ſm se abstrahẽdo a modo, quo est in obiecto adęquato: tunc. n. immediate ĩmediatione obiectiua, de qua sola est hĩc sermo, ipsum repręsentat: & vt sic non repręsentat ipsum mediante obiecto primo. Exemplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta lignum iuxta speculum: & in prospectu sortis videntis, & ponamus siue vere siue false, ꝙ non sit alia species in sorte qua videt ipsum lignum in seipso, & qua videt lignum in speculo (vtroq; enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim ꝙ species visibilis illa existens in vidente, comparatur ad lignũ dupliciter, scilicet immediate, in quantum est ratio videndi illud in seipso: & mediate, inquantum est ratio videndi illud in speculo. Ex hac aũt enucleatione ruit primo definitio prima. Nã hãc manifeste sequitur: ꝙ stat aliquid videri in seipso, & tñ non per spẽm adæquatã sibi, vt patet in inadęquato repręsentato ĩ quãtum immediate refertur ad speciem repręsentantem. Ruit sẽcũdo totus processus literę circa modum, quo alia a Deo cognoscuntur. Nam hĩc dicitur, quòd licet valeat consequentia. a, videtur per speciem continentis: ergo videtur in alio, non tamen valet: ergo videtur tantum in alio: seu quòd idem est, ergo non videtur in seipso: quia illa species continentis potest ad cõtentũ dupliciter comparari. Immediate scilicet, & mediate, &c. & tamen in litera expresse vtrunq; infertur. Oritur tertio hinc diuersa circa modum diuinę cognitionis opinio. Nam opinantes quòd essentia diuina, quę sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia a Deo dupliciter, immediate scilicet, & immediate: cõcedunt consequenter, quòd Deus cognoscit alia a se dupliciter. s. in seipso, & in seipsis rebus cognitis per vnam tantum rationem cognoscendi, essentiam. s. diuinam solã. Opinantes vero, qđ essentia diuina vt ratio cognoscẽdi, nõ põt repręsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adęquatum: consequenter dicũt, Deum seipsum tantum in seipso, alia vero in se Deo, & non in seipsis videre.

¶ Circa conclusionem quoq; & diffinitionem visũ in alio, occurrit dubium ex Scoto in 35. dist. primi, tenente, quòd Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia a se in seipsis inesse obiectiuo seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra prędicta talis formari ratio: visum in alio, & visum per speciem continentis non conuertuntur: igitur hæc non est diffinitio illius. consequentia patet, & antecedens probatur: lapis videtur a Deo per speciem continentis, quia per essentiam Deus, quæ est species sui & aliorũ eminenter, & tamen videtur in seipso obiectiue: ergo.

In cor. art.

820 Li. 3. de anima tex. 38. tom. 2.

Sicigitur dicendum est, quòd Deus seipsum videt in seipso, quia seipsum videt per essentiam suam. Alia autem a se, uidet non in ipsis, sed in seipso, inquantum essentia sua continet similitudinem aliorum ab ipso.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd uerbum August. dicentis, ꝙ Deus nihil extra se intuetur, non est sic intelligendum, quasi nihil quod sit extra se intueat, sed quia id, quod est extra seipsum, non intuetur nisi in seipso, ut * dictũ est.

Ad ii. dicendum, quod intellectum est perfectio intelligentis, non quidem secundum suam substantiam, sed secundum suam speciem: secundum quam est in intellectu, ut forma & perfectio eius c. Lapis enim nõ est in anima, sed species eius, ut dicitur in * 3. de anima. Ea uero, quæ sunt alia a Deo, intelliguntur a Deo, inquãtũ essentia Dei continet species eorum, ut dictum * est. Vnde non sequitur, ꝙ aliquid aliud sit perfectio diuini intellectus, quàm ipsa essentia Dei.

Ad iii. dicendum, ꝙ ipsum intelligere non specificatur per id, quod in alio intelligitur, sed per principale intellectum, in quo alia intelliguntur. Intantũ enim ipsum intelligere specificatur per obiectũ suum, inquantum forma intelligibilis est principium intellectualis operationis. Nam omnis operatio specificatur per formam, quæ est principium operationis: sicut calefactio per calorem. Vnde per illam formam intelligibilem specificatur intellectualis operatio, quæ facit intellectum in actu. Et hæc est species principalis intellecti: quæ in Deo nihil est aliud quam essentia sua: in qua omnes species rerũ comprehenduntur. Vnde nõ oportet, quòd ipsum intelligere diuinum, uel potius ipse deus specificetur per aliud quàm per essentiã diuinam.

A Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficienti ad producendum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in se ipso. Argumenta vero Scoti, quę in eadem quæst. facit, ad sequentem articulũ magis spectant: vbi de cognitione distincta aliorum agetur.

*In cor. ar.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, duo notanda sunt.

¶ Primo, quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectum cognitionis (vtrunque enim sibi conuenit) eminenter cõtinet omnia intelligibilia in hoc tamen est dissentio: quoniam rudiores putant, quòd in essentia diuina cõtineatur alia cũ qua dam distinctione vt relucẽt res in speculo. Sapiẽtes vero docent, quod in essentia diuina cõtinentẽ omnia indistincte & eleuate, vt effectus in causis eminẽtibus, sic tamen perfecte, ac si distincte cõtinerẽtur. Et quoniam hoc proculdubio est verum, vt naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina vt species intelligibilis non repræsentat alia immediate, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere.

¶ Secundo notãdum est: quòd esse cognitum seu obiectiuũ, &c. nõ vniformiter ab oĩbus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quod esse cognitum repræsentatum, & quicquid aliud æquiualet, est esse quoddam distinctum contra esse in rerum natura: non tamen est apud eum esse essentiæ, sed potius esse ſm quid, & essentiæ & existentiæ rerum. Nec putat tale esse, esse relatiuum, sed absolutum, ſm quid tamen, & fundans relationẽ vt patet ibidem. Et quo ad hoc non differre dicit respectu huius intellectus, puta humani, aut illius puta diuini. & in tali esse ponit oĩa alia a Deo produci per actũ intellectus diuini: & sic ĩtelligi illa in seipsis: & nõ solũ in essentia diuina vt in causa. ¶ S. Thomas aũt in quæst. de ve. q. 21. docuit chimericum hoc esse: qm̃ ens rationis distinctum cõtra ens reale, sufficienter euacuari dixit per negationẽ & relationẽ. Cõstat enim quòd tale esse non est reale: igitur rationis: igitur negatiuum, aut relatiuum. Et vere mirum est, qũo in medium lumen offenderunt isti. Constat enim primo ex significatione nominum, quòd cognosci est denominatio extrinseca: & quòd res dicitur visa aut cognita denominatione extrinseca: & consequenter non per aliquod esse cognitum quod formaliter habeat. Cõstat secundo, quòd esse repræsentatum non est aliquid in repręsentato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimeræ haberet vim productiuã chimeræ in tali esse: quod est fatuum. Constat tertio, quòd quia non est pluralitas sine necessitate ponenda, & omnia optime saluãtur, ponẽdo esse cognitum repræsentatũ, &c. esse tãtummodo esse relatiuũ, frustra excogitatũ est tale esse. secũda pars assumpti patet inductiue: & ideo nolo morari. Aduertatur quoque hoc propriis dictis Scoti. qm̃ sequitur ex hoc, quòd Iapis prius habeat tale esse quam intelligatur a Deo, probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam vt speciem intelligibilem, q̃. in esse cognito per actum intellectionis: quia prior est repræsentatio q̃ cognitio, vt causa effectu. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quòd Deus naturali necessitate non libere producit extra se alia a se in esse absoluto, quamuis secundũ quid. Contra-

riaſ demũ hoc philoſophiæ explicite a c optime confiteri, q̃ Deus nihil intelligit extra ſe non ſolũ formaliter ſed obiectiue: quia quicquid intelligit, intelligit per eſſentiã propriã vt formã intelligibilẽ: & in eſſentia propria vt obiecto: nec alio poteſt diuertere intuitum ſuũ, vt iſti fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppoſitum dicitur, q̃ illę diſtinctiones formaliter in tellectæ, nullam habent inſtantiã, ſed ſunt in cõmuni veriſſimæ: etiam quacũque hypotheſi facta. Viſum enim in ſe vt ſic, non per alterius ſpeciẽ, ſed ꝓpriã aut vt propriã, q̃ eſt idem quod per propriã formaliter videri oportet: apud ſpecies concedẽtes: inter quos eſt ſermo & econuerſo, quod ꝓ propriã aut cõem vt propriã videẽ, in ſe ipſo videtur. Et ſi militer eſt de diſtinctione viſi in alio. Viſum enim in alio vt ſic, per illius cõtinẽtis ſpeciem videtur: & econuerſo, quod per continentis ſpeciem vt ſic videtur, in alio videtur.

Vnde ſiue verum ſit ſiue falſum ſit, q̃ eadẽ ſpecies poſſit mediate, & immediate repreſentare inadequata, nihil refert in propoſito: q̃m formaliter loquimur: illa aũt diſtinctio materialiter ſpeciẽ cõtinentis, ſeu adæquatam cõſiderat, vt patet ex dictis.

¶ Ad obiectionem autem ex Scoto dicitur, q̃ fundamentum illud Scoticum ſupponit hoc falſũ, ſcilicet quòd eſſe cognitum ſit quoddã eſſe abſolutum, &c. extra intellectũ: q̃m (vt ex dictis patet) nihil aliud eſt q̃ eſſe relatiuũ denominatione extrinſeca.

Vnde ad rõnem formaliter concedatur: q̃ Deus ꝑ eſſentiam ſuam vt ſpeciem, eſt in actu primo ſufficiẽti ad producendũ quodcũq; in eſſe cognito. Et cũ infert: ergo lapidem: concedatur. Sed cum vl

85 1. diſt. 35. art. 3. & d. 36. q. 1. art. 1. & 1. contr. c. 50. & 63. vſq; 72 & li. 3. cap. 75. & 76. & veri. q. 2 art. 4. & 5. & opuſ. 3. ca. 134. & 135. *Art. præcedenti.

†Q. 13. arti. 1.

90

ARTICVLVS. VI.

Vtrum Deus cognoſcat alia a ſe propria cognitione.

AD SEXTVM. Sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoſcat alia a ſe propria cognitione. Sic.n. cognoſcit alia a ſe, vt dictũ eſt, ſecundũ q̃ alia ab ipſo in eo ſunt: ſed alia ab eo ſunt in ipſo ſicut in prima cauſa cõi & vniuerſali. Ergo & alia cognoſcuntur a Deo, ſicut in cauſa prima & vniuerſali. Hoc autem eſt cognoſcere in vniuerſali, & non ſecundũ propriam cognitionem. Ergo Deus cognoſcit alia a ſe in vniuerſali, & nõ ſecundum propriam cognitionẽ.

¶ 2 Præt. Quantum diſtat eſſentia creaturæ ab eſſentia diuina: tantũ diſtat eſſentia diuina ab eſſentia creaturę. Sed per eſſentiam creaturæ non poteſt cognoſci eſſentia diuina, vt ſupra † dictum eſt. Ergo nec per eſſentiam diuinam poteſt cognoſci eſſentia creaturæ. Et ſic cum Deus nihil cognoſcat, niſi per eſſentiam ſuam, ſequitur quòd nõ cognoſcat creaturam ſecundũ eius eſſentiam, vt cognoſcat de ea quid eſt. Quod eſt propriam cognitionem de re habere.

¶ 3 Præt. Propria cognitio non habetur de re, niſi per propriam eius rationem. Sed cum Deus cognoſcat omnia per eſſentiam ſuam, nõ videtur quòd vnumquodque per propriam rationẽ cognoſcat. Idem enim non poteſt eſſe propria ratio multorum & diuerſorum. Non ergo habet propriam cognitionem Deus de rebus, ſed communem. Nam cognoſcere res non ſecundũ propriam rationem, eſt cognoſcere res ſolum in communi.

SED CONTRA. Habere propriam cognitionem de rebus, eſt cognoſcere res non ſolum in communi, ſed ſecundũ quod ſunt abinuicem diſtinctæ. Sic aũt Deus cognoſcit res. Vnde dicitur Heb. 4 quòd pertingit vſque ad diuiſionẽ ſpiritus & animę, compagũ quoq; & medullarum: & diſcretor cogitationum & intentionum cordis, & non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius.

RESPONDEO. Dicendum, quòd circa hoc quidam errauerũt, dicentes [e] quòd Deus alia a ſe non cognoſcit niſi in cõmuni, ſcilicet in quantum ſunt entia. Sicut enim ignis ſi cognoſceret ſeipſum ut eſt principiũ caloris, cognoſceret naturã caloris, & oĩa alia in quantum ſunt calida: ita Deus inquãtum cognoſcit ſe vt principiũ eſſendi, cognoſcit naturã entis, & omnia alia inquantum ſunt entia. Sed hoc nõ poteſt eſſe. Nã intelligere aliquid in communi & non in ſpeciali, eſt imperfecte aliquid cognoſcere. Vnde intellectus noſter, dum de potentia in actum reducitur, pertingit prius ad cognitionem vniuerſalem & confuſam de rebus, quàm ad propriam rerum cognitionẽ: ſicut de imperfecto ad perfectum procedens, vt patet in primo Phyſicorum. Si igitur cognitio Dei de rebus aliis a ſe eſſet in vniuerſali tantum & non in ſpeciali, ſequeretur quòd eius intelligere non eſſet omnibus modis perfectum, & per cõſequens eius eſſe. quod eſt cõtra ea, quæ ſuperius * oſtenſa ſunt. Oportet igitur dicere quòd alia a ſe cognoſcat propria [d] cognitione, non ſolum ſecũdum quòd communicãt in ratione entis, ſed ſecundum quòd vnum ab alio diſtinguitur. Et ad huius euidentiam conſiderãdum eſt: quòd quidam volentes oſtendere, quòd Deus per vnum cognoſcit multa, vtuntur quibuſdam exemplis: vt puta quòd ſi centrum cognoſceret ſeipſum, cognoſceret oẽs lineas progredientes a centro. uel lux ſi cognoſceret ſeipſam, cognoſceret omnes colores. Sed hæc exempla, licet quantum ad aliquid ſimilia ſint, ſcilicet quantum ad vniuerſalem cauſalitatem, tamen deficiunt quantum ad hoc, quòd multitudo & diuerſitas non cauſantur ab illo uno principio uniuerſali, quantum ad id, quod principium diſtinctionis eſt: ſed ſolum quantum ad id, in quo cõmunicant. Non enim diuerſitas coloris cauſatur ex luce ſolum, ſed ex diuerſa diſpoſitione diaphani recipientis. Et ſimiliter diuerſitas linearum ex diuerſo ſitu. Et inde eſt, quòd huiuſmodi diuerſitas, & multitudo non poteſt cognoſci in ſuo principio ſecundum propriam cognitionem, ſed ſolum in communi. Sed in Deo non ſic eſt: ſupra enim * oſtenſum eſt, quòd quicquid perfectionis eſt in quacunque creatura, totum præexiſtit & continetur in Deo ſecundum modum excellentem. Non ſolum autem id in quo creaturæ communicant: ſcilicet ipſum eſſe ad perfectionem pertinet, ſed etiam ea, per quæ creaturæ adinuicem diſtinguuntur. Sicut uiuere & intelligere, & huiuſmodi: quibus uiuentia a non uiuentibus, & intelligentia a non intelligentibus terius infertur: ergo talia ꝓducta habẽt eſſe in ſeipſis, negat: q̃m nihil aliud tali productione fit, niſi denominatio extrinſeca. Ex hoc.n. quòd Deus intuendo ſuã eſſentiã intuetur in ea lapidem, conſequitur q̃ lapis hẽt iſtã denominationẽ extrinſecã, quòd dicitur cognit[a] a Deo: nec aliquid oportet acquirere, vt patet, cum hoc ſufficiat.

Super quæſtionis decimæquartæ Artic. ſextũ.

TItulus propria cognitione. Cognitio ꝓpria de aliquo dupliciter intelligi poteſt. Primo vt diſtinguitur contra cõem ex parte actus cognoſcẽdi. i. de ipſo ſolo: & ſic de nulla re, Deus hẽt propriã cognitionẽ, qa ſolam vnicã habet cognitionẽ, quæ nullius eſt ſoli[e], ſed ita eſt huius q̃ ẽt omnium aliorum.

¶ Secundo, vt diſtinguitur contra cõem ex parte rei cognitæ. i. de propriis ipſius. Et ſic ſumitur in ꝓpoſito. Quærim[r]. n. an Deus ſic cognoſcat alia a ſe, vt intueaẽ quę ſunt propria ſingulorum.

¶ In corpore tria. Primo reſpõdet quę ſito affirmatiue. Secundo aſſignat modum verificationis eius. Tertio, probat ſimul concluſionem reſponſuam & modum eius, duabus rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auer. ex 12. Meta. cõm. 5. Et de hac recitantur duo, .ſ. ipſa opinio. I. q̃ Deus cognoſcit oĩa ſm quod cõicant in eſſe: & modus eius, quia. ſ. cognoſcendo ſe vt eſt primum eſſendi principiũ. declaratúrq; hoc exẽplo ignis.

¶ Secundo reprehẽditur, ducendo ad impoſſibile. ſi Deus ſciret alia tm̃ inquãtum entia. ergo intelligeret entia i cõi tm̃. ergo in confuſo & in potentia, ergo imperfecte: ergo intelligere Dei non eſſ

ſet oĩbus modis perfectũ: ergo nec eſſe Dei: qd[r] eſt impoſſibile.

¶ Aduerte quod cognitio attingens aliquid ſm predicata cõia zm̃, poteſt dici imperfecta in potentia, confuſa, in cõi, vniuerſalis, &c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitę: & hoc modo proculdubio verum eſt, q̃ cognitio talis habet has conditiones.

Alio modo ex parte ipſius cognitionis in ſe: & ſic non ſemper eſt verũ quod cognitio talis. 1. ſiſtens in cõmunibus habeat has cõditiones: alioquin Metaphy. quæ ſiſtit in cõibus oium eſſet imperfecta ex parte actus, &c.

Vnde tres primæ cõſequentię, ex parte rei cognitę ſumptę, ſunt ex ſe euidẽtes: & probãtur in litera ex primo Phy. vt patet. Nec euadit reſponſio Auer. dicentis quòd quia obiectum ſciẽtiæ Dei nõ eſt ens, quod eſt vniuerſale ad oia entia in cõi in potẽtia cõfuſe & iperfecte oĩa compreheudens, ſed eſſentia Dei, quę nec eſt vniuerſalis, nec particularis, &c. iõ ſcientia Dei non eſt vniuerſalis, nec particularis, non cõis, nec ꝓpria. ſed equiuocę ẽ a noſtra ſciẽtia eleuata. Hoc.n. licet ſit verum, non tamẽ ſoluit obiectũ: quia prædicata cognita de rebus in eſſentia diuina, oportet eſſe aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut vniuerſalia: quãtus primũ obiectum neutrum ſit: & ad prædicata cognita referendo, procedunt optime tres primæ conſequẽtię: oportet enim ſcientiam Dei ſi terminatur ad cõmunia tãtum rerum: quòd vt ſic ex parte rerũ cognitarum dicatur in confuſo, in potentia &c. quia iſtę ſunt conditiones prædicatorum cognitorum.

¶ Circa quartã cõſequentiam, in qua ad perfectionem cognitionis in ſeipſa tranſitur: aduerte q̃ non infertur, ergo cognitio Dei eſt imperfecta priuatiue: quia negaret conſequentiam Auerrois dicendo, quòd cognitio Dei eſt perfectiſſima: & tñ non attingit res niſi vt ſunt entia: quia non eſt apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo nõ eſt omnibus modis perfecta: quod negari non poteſt a ponentibus antecedẽs: quia de eſſe ponitur hic modus perfectionis: quo ſcilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modus aliquã perfectionem dicit cum nulla admixta imperfectione: & conſequenter aptus natus eſt eſſe in illo intelligere, in quo ſunt omnes nobilitates omnium intelligentium ab imperfectionibus preciſibi les: quale eſt intelligere Dei: ſicut & eſſe eius habet omnium

A entium nobilitates: vt in litera dicitur.

¶ Tertio ex hac reprenſione infertur concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Deus cognoſcit alia a ſe propria cognitione.

Ex quo enim impoſſibile eſt, quòd ſiſtat in communibus, ergo oportet quòd veniat ad propria: & declaratur in litera, quid enim ſemper cognoſcens cognoſcit cognitum ſecundum illud eſſe quod habet in cognoſcente. Oculus enim nõ cognoſcit lapidem ſecundum eſſe quod habet in oculo, ſed per ſpeciem lapidis quam habet in ſe, cognoſcit lapidem ſecũdum eſſe quod habet extra oculum. Et ſi aliquis cognoſcens cognoſcat cognitum ſecundum eſſe quod habet in cognoſcente, nihilominus cognoſcit ipſum ſecundum eſſe quod habet extra cognoſcentem. Sicut intellectus cognoſcit lapidem ſecundum eſſe intelligibile, quod habet in intellectu: inquantum cognoſcit ſe intelligere, ſed nihilominus cognoſcit eſſe lapidem in propria natura. Si vero intelligatur ſecundum quòd hoc aduerbium, ſic, importat modum ex parte cognoſcentis, verum eſt, quòd ſic ſolum cognoſcens cognoſcit cognitum, ſecundum quod eſt in cognoſcente. Quia quanto perfectius eſt cognitum in cognoſcente, tanto perfectior eſt modus cognitionis.

Sic igitur dicendum eſt, quòd Deus non ſolum cognoſcit res eſſe in ſeipſo, ſed per id quòd in ſeipſo continet res, cognoſcit eas in propria natura: & tãto perfectius, quãto perfectius eſt vnumquodque in ipſo.

AD II. dicendum quòd eſſentia creaturæ comparatur ad eſſentiam Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo eſſentia creaturæ non ſufficienter ducit in cognitionem eſſentiæ diuinæ: ſed eccõuerſo.

AD III. dicendum, q̃ idem non poteſt accipi, ut ratio diuerſorum per modũ adæquationis [e]. Sed diuina eſſentia eſt aliquid excedens omnes creaturas. Vnde poteſt accipi vt propria ratio vniuſcuiuſque ſecundum quòd diuerſimode eſt participabilis: vel imitabilis, a diuerſis creaturis.

282. b

importet cognoſcere propria cognitione, ſcilicet cognoſcere res non ſolum ſecũdum conditiones in quibus communicant, ſed ſecundum eas, quibus adinuicem diſtinguuntur: hæc enim ſunt ſingulis propria.

¶ Quo ad ſecũdum tria ſiunt. Primo recitantur exempla, quibus alii nituntur oſtendere modum, quo Deus cognoſcẽdo ſe, nouit alia: q̃ ſunt de luce & colore, & patet. Secũdo oſtẽduntur hæc exẽpla nõ oſtendere in tẽtum ſic, R es in & a Deo ſunt ſm̃ duo. .ſm̃ id in quo cõicant: & propria quibus diſtinguuntur: hæc exẽpla nõ ſunt ſimilia quo ad propria, ſed quo ad id in quo cõicant. ergo huius rõnis in litera primo ponitur, & declaratur minor: in vtroq; exemplo de lineis reſpectu centri: & coloribus reſpectu lucis: & patet ſecundo maior ſic: quicquid perfectionis eſt in rebus, continetur in Deo eminenter: ſed nõ ſolũ id in quo cõicãt, ſed diſtinguens eſt perfectio, ergo totũ eſt in & a Deo: hæc vltima minor declaratur inductiue i vi uentibus: in cognoſcẽtibus, in propriis formis rerũ. Tertio affertur ꝓportionatum exemplũ ad declarandum intentũ, & eſt, q̃ Deus ſe habet ad alia, ſicut actus perfectus ad imperfectos: vt homo ad animal. probatur quo ad eſſe: quia eſſentia Dei continet oẽs rerum perfectiones excellẽter. Dein de probatur quo ad cognoſci: quia perfecte cognito actu perfecto, cognoſcuntur in eo omnes imperfecti: & quo ad communia & quo ad propria, vt patet in exemplo adducto.

¶ Aduerte hic, quòd eſſentia Dei habet duas conditiones in cõtinentia aliorum, vna eſt excellentia: quia. ſ. eſt in infinitum perfectior cęteris: & ſic eminenter res continet. Altera cõprehenſio: quia. ſ. cõprehendit in ſeipſa oẽm perfectionem poſitiuã reperibilem in quacunq;: ita q̃ nulla res cõparata ad ipſam addit aliquid poſitiuũ, quod nõ contineatur in eſſentia Dei. Et hoc quia eſt ipſum eſſe, præhabẽs i ſe oẽm eſſendi modũ. Ambas aũt has conditiones inueniri in aliqua re creata nõ videtur poſſibile: cõ

parando

parando tñ actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generatione, vt hoiem ad animal, aiam intellectiuam ad alias: tetragonum ad trigonum: senariũ ad trinarium, &c. aliquo modo hoc saluatur: & idcirco in litera exempla hæc afferuntur, vt. s. ostendatur & excellentia & comprehensio oĩs positi ui: vtrũq; enim hæc exempla ostendunt: & ideo ostẽdunt intentum, quamuis in epta sint exẽpla oĩa ad tam eminentem cõtinentiã. Et ppea in litera inducendo exempla dicitur, vt si diceremꝰ homo ad animal: quasi diceret, si concessa licentia licet, &c.

¶ Quo ad tertium probatur cõclusio sic mul cum declarato eius modo, dupliciter. Primo, essentia Dei habet in se q.cquid perfectionis est in quocunq; & amplius. ergo Deus cognoscendo se, cognoscit oĩa propria cognitione. Antecedẽs patet ex dictis: consequentia vero probatur a destructiõe consequentis sic. St Deus cognoscẽdo se nõ nouit alia ꝓprie cognitione: ergo nõ nouit qũocunq; est participabilis sua pfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicite cõtenta in antecedente. s. propria cuiusq; natura consistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfecte nouit seipsum. Tenet ista, ex ipso antecedente: in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnem modum perfectionis.

¶ Sequitur igitur ex destructione consequentis, aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile, quòd Deus non perfecte nouit seipsum: quod etiam redundat in falsitatem antecedentis: quia si sic esset, essentia diuina non esset infinitæ perfectionis, & consequenter non omnem modum perfectionis possibilem eminenter contineret.

¶ Secundo probatur sic. Si Deus cognoscendo se non cognosceret alia propria cognitione: ergo non perfecte cognosceret omnes modos essendi. ergo non perfecte cognosceret naturam essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex antedictis.

¶ Et aduerte quòd hæc ratio directe est cõtra opinionem in principio corporis recitatam: imo ex illius fundamẽto procedens cõtra ipsam: quia quum sit ipsum esse, cognoscendo perfecte se cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonẽ cognoscendo se, cognosceret perfecte humanitatis naturam, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quàm aliquis modus essendi.

¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus nõ cognosceret humanitatem cum hoc modo quo est in materia Sortis, & cum illo quo est in materia Platonis: imo ex hoc cõsurgas ad intuendum propositũ. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognosceret hos modos particulares: quia isti modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione. s. ex materia: sed si fingas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quòd nihil aliud adsit, de necessitate sequetur quòd cognita humanitate cognoscentur omnes eius modi. Sic autem cõstat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, nõ aliunde quàm ab esse prouenit. Et secluso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: qm & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt ꝼm quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi, cognoscantur oĩa ꝼm proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem non vidit prima opinio, ideo errauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus, scilicet viuere, intelligere, &c. præter quæ

86
1. contra. c. 55. 56. et 57. & po. q. 9. art. 2. 10. & quol. 11. art. 2. 2. Et opus. 3. ca. 29.
*2. Topic. ca. 4. in declaratione loci 33. to. 1.
† q. 14. art. 8. & 5.

ARTICVLVS. VII.

Vtrum scientia Dei sit discursiua.

AD SEPTIMVM. Sic proceditur. Videtur, quod scientia Dei sit discursiua. Sciẽtia enim Dei non est secundum scire in habitu. Sed secundum *Philosophum in. 2. Topic. scire in habitu contingit multa simul: sed ītelligere actu vnum tantum. Cum ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt † ostensum est.) uidetur ꝙ non simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

¶ 2 Præt. Cognoscere effectum p causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ 3 Præter. Perfectius Deus scit vnamquamq; creaturã quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus: et sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

SED CONTRA. Est, quòd August. dicit in *15. de trin. Quòd Deus non particulatim vel sigillatim omnia videt: velut alternante conceptu, hinc illuc, inde huc: sed omnia videt simul.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ in scientia diuina nullus est discursus: quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secundum successionem tantum. Sicut cum postquam intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligendum aliud. Alius discursus est secundum causalitatem. Sicut cum per principia peruenimus in cognitionem conclusionum. Primus autem discursus Deo cõuenire non potest. Multa enim, quę successiue intelligimus, si vnumquodque eorum in se ipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus[e]. Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res do modũ cognitum, non verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd lapis videtur a Deo secundũ esse quod habet in ipso Deo, sed non tantum: quia lapis etiam videtur a Deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali quam effectiua, & breuiter secundum omnes modos essendi, non solum sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in se ipso tantum lapidem, videt lapidem, secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis verbis dicitur, vt patet.

¶ In respõsione ad tertiũ, aduerte quòd hinc patet quòd apud S. Tho. ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ: qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsum diuersimode imitantium obiicit, & amplius. Nec exigi ponit ad hoc aliquas relationes: vt in secunda opinione recitata a Scoto in 35. dist. primi dicitur. Propterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit: non sunt contra S. Tho. in hac materia. Quantũ autem valeant contra positionem S. Tho. de ideis, in sequenti quæstione videbitur.

¶ Super quaestionis decimaequartae Articulum septimum.

TItulus clarus est in principio corporis.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito negatiue. Sciẽtia Dei nullo modo est discursiua. Probatur: in scientia Dei nõ est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem. ergo nullo modo est discursus. consequẽtia probatur ex sufficienti distinct. discursus, quę in nobis manifestatur clare. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. discursus ꝼm successionẽ consistit in intelligendo vnũ post aliud. Sed Deus oĩa videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligẽdo vnum post aliud. Quo ad secundum vero probatur dupliciter. Primo: quia discursus secundus includit primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum, & consequenter est notitia secundi ex primo, & nõ in primo: sed Deus cognoscit omnia in primo: ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resolutis iam effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter, absque prquia tamen resolutione, Deus omnia in seipso omnium causa videt. Et memento hîc corrigere codicem si hoc modo se habet, Tertius vero discursus: debet enim legi, Terminus vero discursus est

Super

¶ Super Quaestionis decimaequartae Articulum octauum.

TItulus.

¶ Aduerte quòd hîc articulus est magni momenti: quoniã hîc inchoat quæstio de modo, quo Deus producit res extra se. Quærere. n. an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quàm quærere, vtrũ Deus causet per intellectum. Verum, quia causalitas rerũ potest dupliciter cõsiderari. Primo secũdũ se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, vbi omnia plene examinabuntur. Alio modo vt est qualitas scientię diuinę: & sic hoc in loco quæritur, vt complete ostẽdatur qualis sit scia Dei, an scia Dei habeat hanc conditioné. s. esse causam rerum.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Sciẽtia Dei est causa rerum. Circa quã conclusionem in litera tria fiunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in cõmuni modus, quo scientia Dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter cõclusio cũ modo iam expresso.

¶ Quo ad primum scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificiatiũ. ergo scientia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per suum intellectum: ergo forma intellectus est principium operationis: sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius. ergo: omnia sunt clara.

¶ Quo ad secundum determinatur in communi: scientia est causa non nisi adiuncta voluntate. Probatur. scientia non significat rationem causæ ex hoc tantum quòd est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum. ergo nõ nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore. cõsequẽtia vero probatur: scientia ex se, se habet ad oppositа, ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptũ & consequentia habentur 9. Metaphy.

¶ Aduerte hic quòd litera satis caute loquitur de forma naturali. Non enim dicit quòd forma naturaliter actiua puta calor eget aliqua inclinatione superaddita ad hoc vt sit principium actionis, cũ hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantum habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto, ex hoc siue vt sic, non habet quòd sit seu significetur vt principium actionis. Et hoc verum est: quoniam aliter sequeretur ꝙ omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamẽ hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab intrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore, an ab extrinseco vt contingit in scientia, quæ vt probatum est causæ in actu secundo rationem nõ habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquã causabit nisi causaret oppositа simul: quod est impossibile.

¶ Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum secũdum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione: quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere. ergo Deus est causa rerum per intellectum. ergo scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedẽs patet: & prima consequentia relinquitur, vt nota. secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consueuit dici scientia approbationis.

¶ Circa primam cõsequẽtiam huius rationis dubium occurrit: quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, Esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per intellectum: habet enim instantiam dupliciter. Primo secundũ veritatem. nõ enim valet, esse Dei est suum intelligere: ergo Deus producit filium vel spiritũ sanctum per intellectum: cum vterque producatur a Deo per naturam, vt infra patebit. Secundo secũdum opinionem tenẽtiũ Deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicendo, quòd Deus producit res per intellectum comitanter tãtum: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio: agere per intellectum est perfectius superius & vniuersalius, quàm agere per naturam. quæ propositio probatur in secundo contra Gentiles. 23. super hac enim suppositа, optime sequitur: si esse Dei est eius intellige re, ergo omnes effectus Dei sunt in Deo. intelligibiliter, vt ex supradictis patet: quia oportet effectus prexistere in ipsa essentia causæ ꝼm modũ essentiæ ipsius causæ: si aũt oĩa sunt & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superiusq; vniuersaliusq; est esse causam rerum per intelligere, quàm per esse tantum, cum constet Deo tribui deberi quod perfectissimum, quod supremum, quod vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur: ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorum aliquorum opinione iam patet: quòd male negarent consequentiam. Ad eam vero, quæ tangit materiam de Trinitate, dicitur quòd obiectio non est ad propositum, quia sermo est de vere causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autem ad intra nõ sunt causalitates vere & proprie. Nec patet est vere & proprie causa filii: cum eadem numero sit vtriusque substantia, & ideo non est mirum si non tenet ibi. Posset quoque nihilominus aliter dici. quòd hæc consequentia tenet, supposito quòd ex parte producibilis, non repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis: quamuis haberet esse intelligibiliter in causa, &c. nunquam tamen sequeretur quòd posset per intellectum produci vt patet. Constat autem quòd sic est in proposito. nam personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autem aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerum infertur: ergo Deus est agens per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est author per naturam, vt infra patebit.

¶ In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam

videamus in speculo. Deus autem omnia videt in uno, quod est ipse, ut *habitum est[e]. Vnde simul & non successiue omnia uidet. Similiter etiã & secundus discursus Deo competere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primum: procedentes. n. a principiis ad conclusiones nõ simul vtrũque considerant. Deinde quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est: ꝙ quãdo cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum non cognoscitur in primo: sed ex primo. Terminus vero discursus est, quando secundum videtur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tunc cessat discursus[e]. Vnde cum Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio non est discursiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit unum tantum intelligere in seipso: tamen contingit multa intelligere in aliquo uno vt dictum est*.

AD II. dicendũ, quòd Deus non cognoscit per causam quasi prius cognitam, effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: vt dictum est[e].

AD III. dicendum, quòd effectus causarũ creatarum uidet quidẽ Deus, in ipsis causis multo melius quàm nos: non tamen ita ꝙ cognitio effectuũ causetur in ipso ex cognitione causarum creatarum sicut in nobis[e]. Vnde eius scientia non est discursiua.

ARTICVLVS. VIII.

Vtrum scientia Dei sit causa rerum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei nõ sit causa rerum. Dicit enim Orige. super epistolam *ad Ro. Nõ propterea aliquid erit; quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur a Deo antequã fiat.

¶ 2 Præt. Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerũ creatarum, videtur quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ 3 Præt. Scibile est prius scientia & mensura eius, ut dicitur in † 10. Meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei nõ est causa rerũ.

SED CONTRA. Est, quod dicit August.* 15 de Trin. uniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit Deus

119

87
1. dist. 38. art. 1. & 1. contra cap. 61. & 62. Et veri q. 2 art. 14.
*lib. 7. sup. illũ: Quos vocauit, hos & iustificauit to. 3
† Lib. 10. Metaphys. text. 5. to. 3.
*lib. 15. de trin. ca. 13. in medio tomo 3. & lib. 6. c. 10.

Art. 4 & 5 huius quæ. 292 427

119 o 84

In cor. art. & ar. præce.

In cor. art. 293

niam, cum per se de causalitate rerũ tra ctabiẽ, discutietur.

¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulũ nonũ.*

TItulus clarus. ¶In corpore duo. Primo respondet quæsito affirmatiue. Secundo assignat differentiam quandam inter scié tiam diuersimode non entium.

¶Quo ad primum conclusio est. Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur: De⁹ scit omnia quæ sunt quocũque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam, quã creaturæ fieri, cogitari, & dici. ergo eorum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd Deus habet scientiam non entium. Prima consequentia probatur: distinguẽdo modos essendi, id est simpliciter & secundum quid, & subdiuiden do secũdũ qđ iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris vel creaturæ, actiuæ uel passiuæ, realis uel opinatiuæ, &c. Secunda uero consequẽtia est per se nota: quia non sunt actu hæc oia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potẽtia, quæ est conditio diminuens optime de eis uerificatur absolute negatio entis & sic sunt nõ entia: sicut de homine in potentia vere dicitur non homo, & de arca in potentia non arca.

¶Quo ad secundũ differentia est nominalis, quòd quædã non entia dicitur Deus scire scientia uisionis, quædã uero simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia uisa apud nos habent duas cõditiones. Altera est, quòd sunt præsentialiter obiecta uidenti. Altera quòd habent esse distinctum extra uidẽtem. Et propterea

Lib. 9. tex. 10. tom. 3.

118

In corp. ar.

sed ideo sunt quia nouit.

RESPONDEO dicendum, q̃ scientia Dei est causa rerum. Sic.n. scientia Dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo q̃ artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet q̃ forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principiũ calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis, inquantum est forma manens in eo, cuidat esse, non nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectũ. Et similiter forma intelligibilis nõ nominat principiũ actionis secundum quòd est tantũ in intelligente. nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per uoluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad oppositа se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) nõ produceret determinatũ effectum nisi determinaretur ad unũ per appetitum, vt dicitur in nono *Metaphys. Manifestum est autem quòd DEVS per intellectum suum causat res[e]: cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est, q̃ sua scientia sit causa rerum, secundum quòd habet voluntatem coniunctam. Vnde scientia DEI secundum q̃ est causa rerum, consueuit nominari scientia approbationis.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt dictum est*.

Sed qđ dicit ideo præscire Deũ aliqua, quia sunt futura: intelligendum est secundum causam consequentiæ: non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, q̃ Deus ea præscierit: non tamen res futuræ sunt causa quòd Deus sciat.

AD II. dicendum, q̃ scientia Dei est causa rerum secũdum q̃ res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, q̃ res essent ab æterno. Vnde quamuis scientia Dei sit æterna, non sequitur tamen q̃ creaturæ sint ab æterno.

AD III. dicendum, q̃ res naturales sunt mediæ inter scientiam DEI & scientiã nostram. Nos enim scientiam accipimus a rebus naturalibus, quarum DEVS per suã scientiam causa est. Vnde sicut scibilia naturalia sunt priora quàm scientia nostra & mensura eius, ita scientia DEI est prior quàm res naturales,

F

G

H

I

K

ARTICVLVS IX.

Vtrum Deus habeat scientiam non entium.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, q̃ DEVS non habeat scientiam nisi entium. Scientia enim DEI non est nisi verorum. Sed verum & ens conuertũtur. Ergo scientia DEI non est nõ entium.

¶2 Præt. Scientia requirit similitudinem inter scientem & scitum. Sed ea, quæ non sunt, non possunt habere aliquam similitudinem ad Deum, qui est ipsum esse. Ergo ea, quę nõ sunt, nõ possunt sciri a Deo.

¶3 Præt. Scientia Dei est causa scitorum ab ipso. Sed non est causa nõ entium, quia non ens non habet causam. Ergo Deus non habet scientiam de non entibus.

SED CONTRA est, quòd dicit Apostolus ad Rom. 4. Qui vocat ea, quę non sunt, tanq̃ ea quæ sunt.

RESPONDEO dicendum, q̃ Deus scit omnia quæcunque sunt quocũque modo. Nihil autem prohibet ea, quæ non sunt simpliciter, aliquo modo esse. Simpliciter enim sunt, quæ actu sunt. Ea vero, quæ non sunt actu, sunt in potentia, vel ipsius DEI, vel creaturæ: siue in potentia actiua, siue in passiua: siue in potentia opinandi vel imaginandi: vel quocunque modo significandi. Quæcũque igitur possunt per creaturam fieri, vel cogitari, vel dici, & etiam quæcunq; ipse facere potest, omnia cognoscit DEVS: etiã si actu non sint. Et pro tanto dici potest, q̃ habet etiam nõ entium scientiam. Sed horum, quæ actu non sunt, est attendenda quædã diuersitas. Quædam enim licet nõ sint nũc in actu, tamen vel fuerunt, vel erunt: & omnia ista dicitur DEVS scire scientia visionis. Quia cum intelligere DEI, quod est eius esse, æternitate mensuretur, quæ sine successione existẽs totum tempus comprehendit, præsens intuitus DEI fertur in totum tempus[e], & in omnia quæ sunt in quocunque tempore, sicut in subiecta sibi præsentialiter.

Quædam uero sunt, quæ sunt in potentia DEI vel creaturæ, quæ tamen nec sunt, nec erunt, neque fuerunt. Et respectu horum non dicitur habere scientiam visionis, sed illa quæ quãdoque sunt, uisionis scientia intelligi dicuntur: quæ uero nunquam, non uideri, sed simplici intelligentia sciri dicũtur. Illa enim habẽt has duas cõditiones pp æternitatem scientiæ diuinæ, &c. ista neutram.

¶Circa hanc partẽ est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia ut sic, sed magis ad nõ entia in quantũ sunt entia: & consequenter per accidẽs pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia nõ entium agitur. Assumptum patet, quia ea quę quãdoque sunt, pertinent ad scientiam uisionis, ea ratione, quia sunt entia quãdoque in actu, & nõ inquantum non entia. ergo.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ ista differẽtia tangit non entia utroque modo, scilicet in quantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nũquam sunt, sed semp̃ sunt in potentia, non sẽper lum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligẽtia nosc̃untur. Et similiter eorum, quæ quandoq; actu sunt non solum entitates in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tẽpore: uisionis scientia cognoscitur ab æterno. Et horũ ratio est: quia negatio per affirmationẽ cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complete complectẽs nõ entia ad p positũ.

¶ *Super*

D 747

101 b

118 87.

89 1.disti. 36. q.1.ar.2. & Ver.q. 2.ar. 3. & 1. cõtra. c.71. & 11.quol. q.2.ar.vnico. *Tex.25.tomo 2. † Enchiridii c2.11.tomo 3. Et lib.3.cõfess.cap.7. tom.1. ar.2 *Ar.2. huius quæst.

*Ar.5.& 6. huiꝰ quæst.

† C.2.circa finem. to.5

¶ *Super quæstionis decimaequartae Articulum decimũ.*

TItulus clarus. ¶In corpore, primo respõdet quę sito affirmãdo quòd sic est: secundo quomodo est.

¶Quo ad primum, conclusio respõsiua directe quęsito affirmatiue est, Deus cognoscit mala. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quæ possunt quibuscunque illorum accidere: ergo scit mala. Antecedẽs cum prima consequentia relinquitur pro euidenti. Assumptum uero probatur: quia sunt quædam bona, quibus potest accidere vt per mala corrumpãtur, vt patet tam de bono naturali, quàm morali.

¶Quo ad secundũ, Modus cognoscẽdi est per aliud: ita q̃ hæc conclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur, & confirmatur. Probatur. primo. Esse mali consistit in priuatione boni: ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, q̃a bona scit. Antecedẽs patet. consequentia vero ꝓbatur: q̃a vnumquodq; eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exẽplo: sicut tenebrę noscuntur per lumen, Cõfirmatur demum authoritate Diony. vt patet in litera.

¶ *Super Quaestionis decimaequartae Articulum vndecimum.*

TItulus, singularia rerum materialiũ. De his enim est dubium, non de singularibus immaterialibus: cum iam dictum sit, quòd nouit seipsum, quẽ singularem esse cõstat.

¶In corpore, primo respõdet directe quę sito, q̃ sic. Secundo, tractatur quomodo. ¶Quo ad primum tria. Primo respõdet quęsito affirmatiue.

simplicis[d] intelligentiæ. Quod ideo dicitur: quia ea, quæ videtur apud nos, habent esse distinctum extra videntem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quod sunt in potentia, sic habent veritatem[e] ea, quæ non sunt actu, verum est enim ea esse in potentia: & sic sciuntur a Deo.

AD II. dicendum, quòd cum Deus sit ipsum esse, intantum vnũquodque est, inquantum participat de Dei similitudine: sicut vnũquodque intantum est calidum, inquantum participat calorem. Sic & ea, quæ sunt in potentia, etiam si non sunt in actu, cognoscuntur a Deo.

AD III. dicendum, quòd Dei scientia est causa rerum voluntate adiuncta[e]. Vnde nõ oportet quòd quæcunque scit Deus, sint, vel fuerint, vel futura sint: sed solum ea, quæ vult esse, vel permittit esse. Et iterum: non est in scientia Dei, vt illa sint, sed quod esse possint.

ARTICVLVS X.

Vtrum Deus cognoscat mala.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat mala. Dicit enim Philosophus in *3. de Anima, quòd intellectus, qui non est in potentia, non cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, vt † dicit Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu, vt ex dictis patet, * videtur quòd Deus non cognoscat mala.

¶2 Præt. Omnis scientia vel est causa sciti, vel causatur ab eo: sed scientia Dei non est causa mali, nec causatur a malo. ergo scientia Dei non est malorum.

¶3 Præt. Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, vel per suum oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam essentiam: * ut ex dictis patet. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neque ei malum opponitur. Diuinæ enim essentię nihil est contrarium, ut dicit Augustinus † 12. de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala.

¶4 Præt. Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud, imperfecte cognoscitur. Sed malum nõ cognoscitur a Deo per seipsum: quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. oportet enim cognitum esse in cognoscente. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonũ, imperfecte cognoscetur ab ipso, quod est impossibile: quia nulla cognitio Dei est imperfecta[e]. ergo scientia Dei non est malorum.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouerb. 15. Infernus & perditio coram Deo.

RESPON. Dicendum, quòd quicunque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quę possunt illi accidere. Sunt autem quædam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpantur: vnde Deus non perfecte cognosceret bona, nisi etiam cognosceret mala. Sic autem est cognoscibile unumquodque, secundum quod est: unde cum hoc sit esse mali, quod est priuatio boni: per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebræ. Vnde dicit Diony. *7. capitu. de diui. no. Quòd DEVS per semetipsum tenebrarum accipit uisionem, nõ aliunde uidẽs tenebras quàm a lumine.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum Philosophi est sic intelligendum, quòd intellectus, qui nõn est in potentia, non cognoscit priuationem in ipso existentem. Et hoc cõgruit cum eo, quod supra dixerat: quòd punctum, & omne indiuisibile, per priuationem diuisionis cognoscitur[e]. Quod contingit ex hoc: quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro, sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia a substantijs separatis. DEVS igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

AD II. Dicendum, quòd scientia DEI non est causa mali, sed est causa boni, per quòd cognoscitur malũ.

AD III. Dicendum, quòd licet malum non opponatur essentiæ diuinæ, quæ nõ est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus DEI, quos per essentiã suam cognoscit, & eos cognoscens, mala opposita cognoscit.

AD IIII. Dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tãtum, est imperfectæ cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est, quod sit priuatio boni. Et sic neq; diffiniri, neq; cognosci potest, nisi per bonum.

D

ARTICVLVS XI.

Vtrum Deus cognoscat singularia.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd DEVS non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus

85

*Non multum a medio.

Lib. 3. de anima, tex. 23. & 25. tom. 2.

52 d 431

90 1.dist.3.ar.ti.3.& dist.

Deus cognoscit singularia. Probatur. Omnes perfectiones in creaturis inuẽtæ, præexistunt in Deo altiori modo: cognitio singulariũ est perfectio hominis. ergo præexistit in Deo altiori modo.

¶Secundo, ostendit vim huiꝰ motiui ex authoritate Aristot. Ratio enim ista fundatur in hoc, q̃ opus sit, omne cognitum a nobis, cognosci a Deo: & hoc assumpsit Arist. contra Empedoclem. Tertio declarat illam particulam in conclusione adiunctam ex vi medii. s. altiori modo, i hoc attendi, dicens, q̃ nos per diuersas potentias cognoscimꝰ singularia & vniuersalia. Deus autẽ simplici intellectu omnia tã materialia, quam immaterialia comprehẽdit, & probatur: quia q̃ diuiduntur in inferioribus, sunt simpliciter & vnite i Deo.

¶Aduerte hic, quòd quia maior propositio non est vera de præexistẽtia formali, nisi in perfectionibus simpliciter: ideo licet nostrum cognoscere singulare, & sentire sint idem: littera non dixit, sentire, sed cognoscere singulare, ptinet ad perfectionẽ nostrã. Sentire enim nõ est pfectio simpliciter, nec præexistit i Deo formaliter, sed virtualiter tantum. Cognoscere autem singulare, est perfectio simpliciter. & cõcludendum erat hic, q̃

36.q.1.art. 1.&.1.contra ca. 50. 63.vsq; 72. & lib.3.ca. 75. &376. Et verit.q. 2.ar.4.&.5 Et opus. 3. cap.134. & 135.

† Li. 2. de anima.tex. 1. Et. 1. Phys. text. 49. tom.2.

præexistit in Deo formaliter.

¶ Quo ad secundū tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem, prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, stat in hoc, ꝙ Deus cognoscit singularia cognoscendo omnes eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere. Nihil est in aliquo singulari, quod non ex aliqua vniuersali causa insit. ergo cognitis oībus causis vniuersalibus cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exemplo in eclypsi. Refutatur hæc opinio, si Deus cognosceret singularia cognoscendo tantum vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate, cuius oppositum probatum est, consequentia probatur. Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. Assumptum probatur & manifestatur. Probatur: quia dempta materia signata, seu principio indiuiduationis, quicquid illud sit, cum vniuersale non esse constet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur vero hoc in homine exemplariter.

¶ Secunda vero opinio stat in hoc. Deus cognoscit singularia applicando vniuersalia ad particularia. Cōtra: applicatio nō est nisi ad præcognitum, ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis non facit.

¶ Determinatio autem est. Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primā partem sic. Scientia Dei est causa rerum: Ergo se extendit ad oia, ad q̄ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedēs cū prima cōsequētia est notum. Secunda vero probat, quia Deus est causa non solum formæ, sed materiæ indiuiduantis.

Quo ad secundam partem sic, Deus scit

Q.4.arti.2.

Li.1.de anima.tex.80. Et li.3.metaph. text. 15. tom. 2. &.3.

80

287 b 85

diuinus immaterialior est, quàm intellectus humanus: sed intellectus humanus propter suam immaterialitatem nō cognoscit singularia: sed sicut dicitur in primo de † Anima, ratio est vniuersalium, sensus vero particularium. Ergo Deus nō cognoscit singularia.

2 ¶ Præt. Illę solæ virtutes in nobis sunt singulariū cognoscitiuæ, quæ recipiunt species non abstractas a materialibus conditionibus: sed res in Deo sunt maxime abstractę ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶ 3 Præt. Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquātum sunt singularia, non videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia: quæ cum sit ens in potentia tantum, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

SED CONTRA est, quod dicitur Prouer. 16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

RESPON. Dicēdum, quòd Deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuētæ, in Deo præexistunt secundum altiorē modum, vt ex * dictis patet. Cognoscere autem singularia pertinet ad perfectionem nostram. vnde necesse est, quòd Deus singularia cognoscat. Nam & Philosophus pro inconuenienti habet quòd aliquid cognoscatur a nobis, quod nō cognoscatur a Deo. Vnde contra Emped. arguit in. 1. de Anima †. & in 3. Meth. quòd accideret Deum esse insipientissimum, si discordiā ignoraret: Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & vnitæ existunt c. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicē intellectum, vtraq; cognoscit. Sed qualiter hoc esse possit, quidā manifestare volentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas vniuersales c. Nam nihil est in aliquo singularium, quod non ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales cœli, posset pronuntiare omnes eclypses futuras. Sed istud non sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus sortiuntur quasdam formas & virtutes, quæ quantumcunque adinuicem coniūgantur, non indiuiduantur, nisi per materiam indiuidualem. Vnde qui

F

I

K

cognosceret Socratē per hoc, quòd est albus, vel Sophronici filius, vel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundum modum prædictum, Deus non cognosceret singularia in sua singularitate. Alii vero dixerunt, quod Deus cognoscit singularia, applicādo causas vniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus pōt applicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: vnde dicta applicatio, nō potest esse ratio cognoscēdi particularia, sed cognitionem singularium præsupponit. Et ideo, aliter dicendum est, quòd cum Deus sit causa rerū per suā scientiā, ut dictū est * intantum se extendit scientia Dei, inquantū se extendit eius causalitas c. Vnde, cū virtus actiua Dei se extendat nō solū ad formas, a quibus accipitur ratio vniuersalis, sed etiā vsq; ad materiā (vt infra ostendetur *) necesse est ꝙ scientia dei vsq; ad singularia se extendat, quæ per materiā indiuiduātur. Cū enim sciat alia a se per essentiam suam, in quantum est similitudo rerum, vel vt principium actiuum earum: necesse est, ꝙ essentia sua sit principiū sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt, non solum in vniuersali, sed etiā in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & nō formæ tantum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intellectus noster speciem intelligibilem abstrahit a principiis indiuiduantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus, non potest esse similitudo principiorū idiuidualium c. Et propter hoc, intellectus noster d singularia non cognoscit c. Sed species intelligibilis diuini intellect°, quæ est Dei essentia, nō est immaterialis per abstractionē, sed per seipsam, principiū existens omnium principiorum, quæ intrāt rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia indiuidui. Vnde per eam Deus cognoscit non solū vniuersalia, sed etiā singularia.

AD II. DICENDUM, quòd quāuis species intellectus diuini secundū esse suum non habeat conditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensu: tamen virtute se extendit ad immaterialia & materialia, ut dictum est *.

AD III. DICENDŪ, quòd materia licet recedat a Dei similitudine secundum suam potentialitatem; tamē inquantū vel sic esse habet, similitudinē q̄dā retinet diuini esse.

alia a se per essentiā suam, vt similitudo seu actiuum principium est eorum. ergo essentia sua est sufficiens principium cognoscēdi omnia, quæ per ipsum fiunt, etiā in singulari, ergo cognoscit singularia p̄ suam essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia vero ex terminis & probatione primę partis patet. Vltimo declaratur tota ratio, exēplo scientiæ artificis, si fingamus quòd sit causa formæ & materiæ artificiati.

¶ Aduerte, quòd tota determinatio huius literæ, supponit Deum esse causam proximam materiæ primæ: de quo, quia inferius erit specialis quęstio, supponatur nunc. hoc enim concesso reliqua clara sunt & indubitata.

¶ In responsionibus ad argumēta, multa discutienda sunt, sed non hic. sed inferius in locis propriis patebūt.

Ar.81. quæst.

Q.442.

¶ *Super quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.*

3.q.10. art. 3. Et. 1. d. 39. q. 1. a. Et verit. q. 2. art. 9. & art. 5. 4. Et 1. contra c. 69. & 71. Et opus. 3. c 135.

*Li.3. Phys. text. 63. to.2.

†Li. 12. de ciuita. Dei: ca. 18. post medi. to. 5.

*Li.3. text. 34. tom.2.

†Li.6. Phys. a tex. 60. vsq; ad. 66. tom. 2.

*Lib. 12. de ciuit. ca. 18. a medio. to. 5.

Ar.9. huius quæst.

D.477. D.1215.

ARTICVLVS XII.

Vtrum Deus possit cognoscere infinita.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō possit cognoscere infinita. Infinitū enim secūdum, quòd est infinitum, est ignotum: quia infinitum est, cuius quantitatem accipiētibus, sem per est aliquid extra assumere, vt dicitur in 3. physico. * Augustinus etiam dicit 12. de † ciuitate Dei, ꝙ quicquid scientia comprehenditur, sciē tis comprehensione finitur: sed infinita non possunt finiri. ergo non possunt scientia Dei comprehēdi.

¶ 2 Si dicat ꝙ ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt. Contra. Ratio ifiniti est, quòd sit imper transibile, & finiti, quòd sit pertransibile, vt dicitur in tertio physicorum *. sed infinitum non potest trā siri nec a finito, nec ab infinito, vt probatur in sexto Physicorum †: ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiæ Dei, quæ est infinita.

¶ 3 Præt. Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est, quòd sit mensuratum. ergo infinita non possunt sciri a Deo.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus duodecimo de ciuitate Dei * Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientiæ non est numerus.

RESPON. Dicendum, quòd cum Deus sciat non solum ea, quæ sunt actu, sed etiam ea, quæ sunt in potentia vel sua, vel creaturæ, vt * ostensum est: hæc autem cō stat esse infinita: necesse est dicere, quòd deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quæ est tantum eorum quæ sunt, vel erunt, vel fuerūt non sit infinitorum, vt quidam dicunt, cum non ponamus mundum ab æterno fuisse: nec generationem & motum in æternum mansura, vt indiuidua in infinitum multiplicētur: tamen, si diligentius considerētur, necesse est dicere, quòd deus etiam d scientia visionis, sciat infinita. Quia Deus scit etiam cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absque fine e. Hoc autem ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscentis, se extendit secundum modum formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quæ est in sensu, est similitudo solū vni

A

B

C

D

E

indiuidui: vnde per eam solum indiuiduum cognosci potest. Species autem intelligibilis intellectus nostri, est similitudo rei quantum ad naturam speciei, quæ est participabilis a particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodammodo homines etiam infinitos, sed tamen non inquantum distinguuntur ab inuicem, sed secūdum quod communicant in natura speciei, propter hoc quòd species intelligibilis itellectus nri, nō est similitudo hominum quantum ad principia iudiuidualia, sed solū quātum ad principia speciei. Essentia autem diuina, per quam intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiēs omnium quæ sunt, vel esse possunt, non solum quantum ad principia communia, sed etiam quātum ad principia d propria vniuscuiusque, vt * ostensum est. vnde sequitur, quòd scientia Dei se extendat ad infinita, etiā secundum quòd sunt abinuicem distincta.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ infiniti ratio congruit quantitati secundum Philosophum in. 1. Phys. * De rōne aūt quātitatis est ordo partiū. Cognoscere ergo infinitum secūdum modū infiniti, est cognoscere partem post partē: & sic nullo modo contingit cognosci infinitū. Quia quātacunq; quantitas partium accipiatur, semper remanet aliquid extra accipientem. Deus autem non sic cognoscit infinitū, vel ifinita, quasi enumerādo partē, post partem, cum cognoscat omnia simul, non successiue, vt supra * dictū est. Vnde nihil prohibet ipsum cognoscere infinita.

AD II. Dicendū, ꝙ transitio importat quandā successionē in partibus. Et inde est, ꝙ infinitum transiri non potest, neq; a finito, neq; ab infinito. Sed ad rationem cōprehensionis sufficit adæquatio: quia id comprehendi dicitur, cuius nihil est extra comprehendentem. Vnde non est contra rationem infiniti, quod comprehendatur ab infinito. Et sic, quod in se est infinitum, potest dici finitum scientiæ Dei, tanquam cōprehensum, non tamen tanquam pertransibile.

AD III. Dicendū, ꝙ scientia Dei est mēsura rerū non quantitatiua: qua q̄dē mensura carent infinita: sed qua mēsurat essentiā, & veritatē rei. Vnūquodq; enim intantum habet de veritate suæ naturæ, inquantū imitatur Dei scientiā: sicut artificiatū inquantū concordat arti. Dato aūt ꝙ essent aliqua infinita actu secundū numerū puta infiniti hoies, vel secundū quātitatē continuā, vt si esset aer infinitus (vt quidam antiqui dixerunt) tamē manifestū est ꝙ haberent esse determinatū & finitū c: quia esse eorum, esset limitatum ad aliquas determinatas naturas. vnde mēsurabilia essent secūdū scientiā Dei.

D.472. Art. præced.

Li.1. Phys. tex.15.to.2

Art. 7. huius quæst.

37 92

infra.q. 86. art.3. &.4. Et.1.dis.38 ar. 5. Et.1. contra.c.67 Et verit. q. 2.art.12. & quoli. 12. q.3.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum scientia Dei sit futurorum contingentium.

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei non sit futurorū cōtingentium

¶ Super

¶Quo ad primũ conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Deus cognoscit futura contingentia. Probatur: Deus scit omnia non solum quæ sunt actu, sed quæ sunt in potentia sua & creaturæ: ergo scit futura contingentia: Antecedens patet ex dictis, consequentia probatur: quia quædam horum sunt contingentia futura nobis.

¶Aduerte quod ista additio, scilicet nobis non ponitur vt limitatio, aut conditio diminuens rationẽ futuri, sed vt declaratio: hæc enim sunt futura simpliciter, quia sunt futura secundum seipsa futura, & non tantum quo ad nos. Sed declarant futura simpliciter, per futura nobis: quia sunt futura secundum illam mensuram durationis, qua nos mensuramur, scilicet secundum tempus, & non secundum æternitatem, vt infra patebit.

*Art. 8. huius quæst.

Lib. 1. post. tex. 17. to. 1

¶Quo ad secũdum ponuntur duo modi, quibus contingentia futura subduntur diuinæ cognitioni: differenter tamẽ. Et sic ponit hæc conclusio: cõtingẽtia futura cognoscunt a Deo, qui sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis sed primo modo certe, secundo modo vero, inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum. i. in actu, & in potentia causarum: & ponendo differentias tres inter hos status. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis: vt in potentia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu, habet rationem determinati ad vnũ, vt in potentia, contingentis ad vtramque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturæ &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

¶Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiæ: & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cum enim cõtingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substãtialis: quælibet vnumquodq; secundum propriam naturam in seipso est ens cõtingẽs, vel necessarium &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quod res cõtingens siue sit in actu, & præsens, siue in potentia futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingens in actu, & in potentia, præsens, & futurum, nõ est differentia naturæ: quasi aliam naturam habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturæ. Potest enim vna eadem natura, sua rõne salua, diuersos habere status in actu & in potentia, præsentis, & futuri. &c. Status. n. actualitatis est status determinati ad alterã partem contradictionis: status vero in causa ad vtrãlibet, est status indeterminationis. Cõstat aũt, quòd cõtingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas aũt ex parte determinationis. Et ideo, res contingens vt futura & in potentia, dicitur habere rõnẽ contingentis quo ad statum, vt præsens autem in actu dicitur habere rationem necessarii quo ad statum. Rursus, res quantũcunque contingens, ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status, ad ipsam sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo perihermenias: quia vnumquodq; quod est, quando est, necessario est. Res autẽ vt futura seu in potentia, eum non sit, talem necessitatis modum non contrahit, sed contingens, & in statu contingente absq; tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: quod cõtingẽs vt præsens, potest subdi infallibili & certę scientiæ, & in calce responsionis ad secundum dicitur, quòd vt sic, est necessarium.

¶Quo ad tertiũ, primo ponitur modus, quo Deus hæc nouit, s. simul. Et qm ex eadẽ radice pendet ratio, quare Deus hæc cognoscat, ideo in litera proposito modo simultatis, ex ei⁹ causa p p et tingentium. A causa enim necessaria procedit effectus necessarius: sed scientia Dei est causa scitorum, vt supra* dictum est. Cum ergo ipsa sit necessaria, sequitur scita eius esse necessaria. nõ ergo scientia Dei est contingentium.

¶2 Præt. Omnis conditionalis, cuius antecedens est necessarium absolute, consequens est necessarium absolute. Sic enim se habet antecedens ad consequens, sicut principia ad conclusionem. Ex principijs autem necessarijs, non sequitur cõclusio nisi necessaria, vti. 1. Poste.* probatur. Sed hæc est quædam conditionalis vera: si Deus sciuit hoc futurum esse, hoc erit, quia scientia Dei non est nisi verorum. Huius autem conditionalis antecedẽs est necessarium absolute: tum quia est æternum: tum quia significatur vt præteritum. Ergo & consequens est necessarium absolute. Igitur quicquid scitur a deo est necessariũ; &, sic scientia Dei non est cõtingẽtiũ.

¶3 Præt. Omne scitum a deo necesse est esse: quia etiam omne scitum a nobis necesse est esse: cum tamen scientia Dei certior sit quàm scientia nostra. Sed nullum contingens futurũ necesse est esse. Ergo nullũ contingẽs futurũ est scitum a Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur i Psal. 32. Qui finxit singillatim corda eorum, qui intelligit omnia opera eorum, scilicet hominum. Sed opera hominum sunt cõtingentia, vtpote libero arbitrio subiecta. Ergo Deus scit futura contingentia.

RESPON. Dicendum, quòd cum supra* ostensum sit, qđ Deus sciat oia, non solũ quæ actu sunt, sed et quæ sunt in potẽtia sua vel creaturæ: horũ aũt quædam sunt contingẽtia nobis futura, sequitur q⁹ Deus contingentia futura cognoscat.

Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd contingens aliquod dupliciter potest considerari[c]. Vno modo in seipso, secundum quod iam in actu est. & sic non consideratur ut futurum, sed ut præsens: neque ad utrumlibet contingens, sed ut determinatum ad unum. & propter hoc sic infallibiliter subdi potest certæ cognitioni, vtpote sensui uisus, sicut cum uideo Sortem sedere. Alio modo potest considerari contingens, ut est in sua causa. Et sic consideratur, ut futurum & ut contingens nondum determinatum ad unum: quia causa contingens se habet ad oppositа. & sic contingens non subditur per certitudinem alicui cognitioni. Vnde quicunque cognoscit effectum cõtingentem in causa sua tantum, nõ habet de eo nisi coniecturalem cognitionem. Deus autem cognoscit omnia[d] contingentia, non solum prout sunt in suis causis, sed etiam prout unũquodque eorum est actu in seipso[e]. Et licet contingentia fiãt in actu successiue, non tamen Deus successiue cognoscit contingentia, licet prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: quia sua cognitio mensuratur æternitate, sicut etiam suum esse, aut scitur a Deo certe, aut non: si sic, ergo non oportet ponere ipsam in actu existere ad hoc vt certe sciatur: si non, ergo aliter nouit Deus facta quàm fienda contra Augustinum quinto super Gene. ad literam. Probatur consequentia: quoniam cum facta erit dicta sessio, certe scietur a Deo. Secundo sic. scientia Dei non accipit certitudinẽ ab alio obiecto quàm propria essentia: ergo non est certa ex hoc quòd sessio est in actu, sed aliunde. Antecedẽs probatur: quia aliquin intellectus diuinus vilesceret.

Tertio sic. Aeuum angeli secundũ istos coexistit toti tempori. ergo angelus secundum istam rationem poterit naturaliter cognoscere omnia futura contingentia.

¶Ad has obiectiones respondẽdo præmitto, quòd iste locus ab aduersantibus iudicatur plenus contradictionis & erroris: a sequentibus autem doctrinam Sancti Thomæ reputatur adeo obscurus, vt neminem hactenus viderim, siue scripto siue verbo assertiue tueri hoc dictum: & me iam annis forte quindecim fateor latuisse. Sed nudiustertius, dum super commentatione huius articuli meditarer, illuxit (vt arbitror) diui Thomæ ope, veritas plana & in manifesto posita: & ideo paucissimis verbis pertransita. Sciendum est igitur primo ad euidentiam terminorum, quòd esse præsens, seu coexistere æternitati, formaliter loquendo, abstrahit a præsentia cogniti ad cognoscentem. quoniam si æternitas esset res non cognoscitiua, & lapis quandoque esset: esset ibi uera præsentia siue coexistentia absque cognitione aliqua. Patet quoque ex hoc, & ex litera, quòd sermo est de esse rerum, quæ fiunt in tempore, non obiectiuo, nec potentiali, &c. sed de esse in actu in rerum natura secundum seipsas extra causas suas: ita quòd sermo præsens est de coexistentia reali contingentium in actu ad æternitatem: & sic cum dicitur omnia esse præsentia æternitati, sensus est, omnia secundum suum esse in actu in rerum natura, sunt præsentia, id est coexistunt æternitati.

¶His præmissis aduerte, quòd res temporales esse præsentes æternitati potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd in quolibet nunc temporis sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem mensuratur quolibet instanti temporis. Et hunc sensum acceperunt, quantum videtur mihi, aduersarii ex verbis Sancti Thomæ. Sed errauerunt. hoc enim nunquã somniauit S. Thomas, imo manifeste implicat contradictionem. Quoniam coexistentia rei ad æternitatem, æquatur in durationem mensuræ eiusdem existentiæ, cum non coexistat, nisi secundum suam actualem existẽtiam: sed existentia instantis, in quo cras sol oritur, non mensuratur instante aliquo præcedente aut sequente. ergo nec quolibet.

¶Præt. Si instans semper ideſt pro quolibet instanti temporis coexisteret æternitati: ergo coexisteret aliis instantibus temporis tam præteritis quàm futuris. Et sic illud instans non esset labens. & omnia instantia essent vnum instans in veritate, & plura instantia temporis eiusdem essent simul. & præteritum & futurum essent præsens, &c. quæ omnia sunt manifeste impossibilia. Alio modo potest intelligi, quòd in quolibet nunc æternitatis, sint præsentes æternitati, ita quòd coexistentia cuiuslibet rei ad æternitatem saluetur in quolibet nunc æternitatis: & hic sensus est verus & intentus a diuo Thoma. Verus quidem: quia cum æternitas non habeat nisi vnum nunc, quod æquatur ipsi æternitati, & excedit omne tempus: necesse est quòd omne instans nostri temporis, & quicquid in illo est aut fit, saluetur in nunc æternitatis: & mensuretur ab illo: non vt a mensura adequata, sed excessiua. Vnde vt clarius euadas laqueos a rebus ad propositiones, & a propositionibus ad res procedendo: iste propositiones: omnia quæ fiunt in tempore, sunt præsentia æternitati: uel sunt præsentia Deo ab æterno: vel sunt semper præsentia Deo, & similes, distinguendæ sunt. quia ly sunt, aut consignificat nunc temporis, aut nunc æternitatis. & similiter ly ab æterno: aut ly semper: aut teneẽ sincathegorematice, id est quod distribuat pro omni tẽporis differentia: aut cathegorematice, idest quòd importet sempiternitatẽ perfectam quæ importatur in æternitate & ipsius nunc. Et primo modo sunt falsæ, secundo autem veræ. Verum quippe est & indubitatum, primum instans huius horæ esse in nunc æternitatis. & similiter verum est, vltimum instans istius horæ, nõ in hoc nunc temporis quod est principium huius horæ, sed in nunc æternitatis eodem esse, pro alio tamen instanti temporis, vt de se patet. Et propterea non inconuenit duo contradictoria secundum nũc temporis, esse in eodem nunc æternitatis &c. Quod autem hic sensus sit intentus in litera, ex duobus patet. Primo ex eo quod sic omnia dicta verificantur & consonant. Cum enim nunc, siue temporis, siue æternitatis, non possit distingui in præsens, præteritum, & futurum, sed præsens tantum est: demonstrando in actu signato nunc æternitatis: verum est dicere, omnia æternitati esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nunc æternitatis sunt præsentia æternitati. & similiter consignificando in actu exercito nunc æternitatis, verisimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra, putat consignificare oportere nunc temporis. Secundo ex eo quòd sic optime redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc namque, quòd omnium existentiæ temporales secundum nunc æternitatis sumptę, sunt præsentes æternitati, optime ac directe sequitur, quòd illi visioni, quæ æternitate mensuratur, omnia secundum suas existentias simul simultate instantanea æternitatis, sunt præsentia. Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

Q. 10. art. 2 & 4.

¶Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud uisibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa uisio: ita ad hoc quòd aliquid sit præsens secundum se diuino conspectui, exigitur quòd sit & adsit secundum illam durationis mensuram, qua mensuratur uisio diuina. hæc autem est æternitas, ergo sat est, quòd sint secundum æternitatem sumpta præsentia, & non præterita, aut futura, quàmuis secundum tempus sumpta, sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem. Omnia sunt præsentia Deo ab æterno. Omnes enim laborant in æquiuoco, accipientes res vt sunt in tempore, uel instantibus: cum tamen hic sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus: vt sunt seu vtuntur æternitate.

46 45 48 435 D.324

¶Et per hæc eadem patet responsio ad argumenta quæ asseruntur a Capreolo in 36. d. primi ex Aureolo.

¶Ad obiectiones autem secundo loco contra applicationem rationis ad propositum, respondetur, & ad primam, cum dicitur. Sessio mea crastina vt futura aut scitur certe, aut non. respondetur distinguendo: quòd ista sessio futura vt futura, non habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter comparari. Vno modo ut indeterminatas ad producendam crastinam sessionem meam, uel eius negationem.

¶Alio modo vt determinatas ad illius productionē magis quàm oppositi: vel cum exclusione oppositi. Futura primo modo nō sumuntur vt futura, sed vt futura penitus cōtingentia: Futura autē secundo modo, sumuntur quidem vt futura, sed declinant a contingentia: sm q determinatio causarum ad alterum partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingentia vt futura ex causis ideterminatis, nō sunt scibilia, vt in littera dicit, nec a Deo, nec a quocunq; qa nō sunt entia, nec in actu, nec in potentia magis ipsa q̄ opposita. Ex causis autē determinatis sunt cognoscibilia iuxta dictum de terminationem causarum. Et cum dicitur: ergo Deus aliter nouit facta quàm fieda, simpliciter negatur consequentia. quia ly aliter in authoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

¶Ad probationem autem superfluum est respondere, adeo puerilis videtur. dicit enim: cognoscit autem sessionem certitudinaliter Deus, cum illa fuerit actu: quis enim ignorat Deo nullam accedere cognitionem? vnde debet dicere, & tamen cognoscit illam certitudinaliter secundum eius actualem existentiam: sed hoc non probat consequentiam. Aliud est enim q̄ aliter se habeant res vt factæ, q̄ vt fiendæ ad Dei cognitionem: & aliud q̄ aliter Deus nouit facta q̄ fienda. Illud enim est verum in materia contingenti loquendo, hoc autem est falsum. Illud significat q̄ res aliam dispositionem habet vt facta, & aliā vt fienda: quia vt facta inducit necessitatem quandam, vt fienda non. Et sic vt facta est scibilis certe, vt fienda non. Et rursus vt facta potest certum intuitum Dei terminare, vt fienda non.

¶Ad secundam dicitur, q̄ aliud est scientiam Dei capere certitudinem ex sessione Sortis, & aliud est sessionem Sortis non esse capacem vt sit terminus certe Dei notitiæ, nisi secundum q̄ est in se certa. Primum enim inconuenit. Secundum autem est necessarium. Primum non habetur ex litera, sed secundum. quare conceditur tota ratio, vtpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum. s. q̄ ex hac positione habeatur, q̄ scientia Dei capiat certitudinē ab alio obiecto q̄ substātia sua: deberet enim supponere, quòd exigit certitudinem etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, nō solum in substantia sua: hoc enim hinc habetur & non quòd capit certitudinem ab alio.

¶Ad tertiam dicitur, q̄ dupliciter deficit. Primo: quia cognitio angeli, qua cognoscit temporalia, non mensuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secundo, quia repræsentatio singularium temporalium per principium cognitionis angelicæ. s. speciei intelligibilis, non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est q̄ futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt inferius patebit.

¶Contra secundam autem rōnem conclusionis. s. quia Deus habet apud se rōnes oīum rerum: arguit Scotus vbi supra, interpretans per rationes rerum ideas earum quadrupliciter. Tum quia rōnes extremorum quantumcunq; perfectæ, nō pariunt notitiā complexionis eorum contingentis. Tum quia mere naturaliter ante omnem determinationem voluntatis diuinæ repræsentant: quando adhuc contingentia determinata non sunt. Tum quia ex eadem radice sequitur, q̄ eodem modo sunt contingētium futurorum de facto & non futurorum, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentant hoc fore illo tempore, quàm alio ex eadem radice.

¶Ad huius difficultatis solutionem præmittenda sunt tria. Primo, q̄ licet idea & ratio se habeant sicut superius & inferius: qm̄ idea est terminus tm̄ intellectus, ratio autē communis est, & ad terminum, & ad principium intellectionis. quia tm̄ vt in q̄one sequente dicitur, principium intelligendi in Deo non pluralitat, sed terminus in intelligendo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rōnes rerum esse apud Deum p̄sentes: idcirco merito per ly rōnes rerum, interpretamur ideas earum, quas constat comparari ad intellectum diuinum. vt quod intelligit: & non vt quo: vt in sequenti q̄one dicitur. Secūdo, præmitto quòd hæc quæstio nō coincidit cum illa: an per eandem ideam Deus cognoscat subiectum & accidentia: qm̄ aduersarii per has argumentationes intendunt inferre, quòd nec per candē, nec per diuersas ideas Deus cognoscit complexionem contingentem. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractandam, sed disputatur hic, quod ideæ non se extendunt ad repræsentandum complexionē contingentem: quod potius esset in sequenti quæstione differendum, sed propter rationē S. Tho. hic inclusam, & a Scoto, Aureolo, & Gregorio. i hac materia impugnatam, hoc in loco tractāda visa est. Premitto tertio, quod licet sm viam tenentium quòd ideæ non sunt idem cum substantia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenētes tamen ideas esse ipsam diuinā essentiam, facillime patet ideas se extēdere ad repræsentandas veritates contingentes. Cum. n. essentia diuina sit & ratio intelligendi omnia vt principium, & ratio intelligendi oīa vt obiectum, ut patet ex supradictis: & ipsa vt principium seu species intelligibilis, sit et̄ secundū Scotum hic, sufficiēs repræsentatiuum omnium veritatum contingentium: oportet quòd ipsamet ut obiectum sit etiam sufficiens ratio omnium etiam veritatum contingentium, alioquin ipsa vt obiectum non adæquaret seipsam vt speciem intelligibilem, quod est impossibile. Et sic, cū ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerum, cōsequens est, quòd se extendant etiam ad veritates contingentes.

¶His prælibatis dicitur, quòd cum apud S. Thom. ideæ sint ipsa essentia Dei vt est obiectiua rerum ratio, optime dictū est, quòd quia rōnes seu ideas rerum præsentes apud se habet Deus, ideo nouit omnia futura contingentia certe: unde ad primam obiectionem simpliciter negandum est assumptum. potest tamen propter claritate doctrinæ distingui: quòd idea alicuius quidditatis potest dici dupliciter perfecta. Vno modo, vt perfectio dicit modū intrinsecum rei cuius est, & sic verum est assumptum: quia quantumcunque perfecte repræsentetur homo secundum omnem. s. suæ intrinsecæ entitatis modum, nunquam repræsentaretur conjunctio eius cum sessione, seu fortuita inuentione thesauri. Alio modo, vt perfectio dicit totalitatē omniomodam rei: & sic falsum, est assumptum: qm̄ si homo repræsentatur sm omne esse suum: (hoc enim ē totaliter repræsentari: quia sm oīa sua esse) necesse est, quòd repræsentetur secundum esse quod habet in tali, & tali coniunctione contingenti. Sic autem perfecte repræsentant ideæ diuinæ, res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶Ad secundum autem & reliqua, negatur antecedens, quod est radix omnium. s. quòd ideæ mere naturaliter repræsentēt quicquid repræsentant. Dicimus namque quòd aliquid repræsentant mere naturaliter, puta quidditates rerū: & aliquid nō mere naturaliter, sed naturaliter ex suppositione libera, scilicet existē tias rerum & coniunctiones contingentes. Illa enim repræsentāt ante omnem actum voluntatis diuinæ: ista autem supposita libera determinatione diuinæ voluntatis, ad alteram partem cōtradictionis, vt ipsemet Scotus acceptat de repræsentatione horum in essentia, vt ratione intelligendi. Et sic patet cætera ruere: quoniam non eodem modo se habent ad futura, & non futura, & ad hoc tēpus & aliud, sed determinatæ sunt ex suppositā uoluntate diuina.

¶Et p hæc patēt responsio ad argumenta Gregorii cōtra idē in 38. distin. primi.

¶In respōsione ad primū aduerte, quòd duo ex ea habenē ambigua. Primum est, quod scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria. Secundum est, quòd scita a Deo sunt cōtingentia ꝓpter causas proximas, necessaria autem relata ad scientiam Dei. Et quāmuis secunda pars huius dicti non habeatur hic formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertium.

¶Contra primum enim dictum, manifeste obstat libertas diuinæ scientiæ respectu creaturarum ut factibilium: & diuinæ cauſaliatis. Deus enim libere fecit scibilem factionem creaturarū: quia ipsam voluit, si ipsam noluisset, nec a Deo, nec ab alio sciretur: et ex eadē radice patet quòd est causa libera. igit scientia De

Dei respectu eorum quæ sunt vt sic, nec est necessaria quo ad A scire, nec quo ad causare: omnino igitur falsum est, quòd scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria.

¶Contra secundum autem dictum obiicitur. Aut intēdit quòd vnum & idem in se est contingens & necessarium simul, scilicet quòd cōtingentiam habeat a causis propriis, necessitatē vero a causa prima. Et hoc est impossibile, quia contingens & necessarium sunt differentiæ substantiales entium & oppositę, vt patet. ergo impossibile est, quòd idem sit contingens & necessarium secūdum idem, quātumcunque ad diuersas causas comparetur. & tenet sequela, qa natura rei non mutatur in se ꝓpter diuersitatem habitudinū ad diuersas causas. Aut intendit quòd res in se contingens, ad primam causam habet habitudinem necessariam, ad causas autem proximas, habet habitudinem contingentem, seu econuerso, quòd prima causa habet habitudinem necessariam ad effectum in se contingentem, causæ vero proximæ, habent habitudinem contingentem ad eundem. Et contra hoc arguit Scotus in primo distin. 2. q. 2. & distin. 8. q. 4. & dist. 39. in hac q. 4. Primo sic. Causa, quæ mouet, inquantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet: sed omnis causa secunda mouet seu agit inquantum mota a prima. ergo, si necessario mouetur a prima, necessario quoque mouet ipsa: & sic nulla datur causa contingens.

¶Præt. Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum, quàm causa posterior: ergo in illo priori, causa prima dabit effectui necessitatem. Igitur in secundo instanti naturæ, causa proxima non potest eidem dare contingentiam.

¶Præt. Omnis effectus contingens causæ potest produci a Deo immediate, stante identitate naturę illius effectus. ergo esset contingens sublatis causis secundis, a sola prima causa dependens. ergo.

¶Præt. Deus de facto multa contingentia immediate produxit, ergo res non sunt contingentes ex proximis causis, sed a prima causa principaliter.

¶Ad huius difficultatis euidentiam scito, q̄ de radice vnde oritur contingentia disputare, directe nō spectat ad hunc locum, in quo de contingentibus in eo q̄ scitis, non in eo quòd causatis est quæstio: sed spectat partim ad quæstionem. 19. in qua de voluntate Dei vt causa est rerum quæritur: quoniam scientia non causat nisi determinata a voluntate: partim ad quæstionem. 115. in qua de necessitatione inferiorum a superioribus corporibus disputatur. Sed quia in hoc primo argumento literæ agitur de contingentibus in eo q̄ causatis a scientia Dei: quia illa scientia est non solum scientia, sed causa scitorum: & in responsione dicitur non solum q̄ stat causam proximam esse contingentem, & remotam necessariam, sed quòd stat etiam causam simpliciter primā esse necessariam, & hoc isti reputant impossibile, ideo duo agenda sunt. Primo agetur de hoc in communi, an repugnent ista. Secundo ostēdetur quid de facto sit: quomodo scilicet Deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius literæ.

¶Quo ad primum, ne simus in æquiuoco, Necessarium dupliciter sumitur ad propositum. Primo modo simpliciter: scilicet q̄ omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, q̄ scilicet non potest mutari de hoc in oppositum: quāmuis absolute potuisset esse oppositum, & non hoc. In litera de vtraq; necessitate fit mentio respondendo ad primum. De necessitate quidem simpliciter, cum dicitur in communi, q̄ causa remota potest esse necessaria, & effectus cōtingens, & exemplificatur de motu solis, quem cōstat numerari a Philosophis inter causas necessarias simpliciter. De necessitate autem immutabilitatis: cum in speciali de scientia Dei dicitur, q̄ est causa necessaria. Non. n. est necessaria causa simpliciter, cum potuisset non esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quia ex quo determinata est vt causa sit, & ad tales effectus tantum producendos, nō potest mutari. In proposito igitur dico, q̄ nō repugnat effectum esse contingentem, & causam remotam, siue illa ponatur prima simpliciter, siue non, esse simpliciter necessariam. Et hoc conuinciturin syllogismis, vbi conclusio contingens sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Conuincitur etiam ratione: quia pluralitas ab vnitate, motus ab immobili, difformē ab vniformi oportet quòd procedat. Sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, & difformitatis: quia potest aliter se habere.

Necessariū autem, vnius, immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo contingens a necessario, & non econuerso, procedit naturaliter: ac per hoc non repugnat, sed consonat contingenti, quòd a simpliciter necessario ortum habeat.

Conuincitur etiam euidētia casualium, quæ apud nos accidunt, vt in litera dicitur: nisi quis neget ueram contingentiā in istis inferioribus. Suadetur quoque authoritate Aristot. & Auer. & plurium Philosophorum.

¶Nec sustinendus est Scotus in 2. distin. 1. quæst. 3. dicens, quòd Philosophi concesserunt latenter duo contradictoria, dicendo aliquid contingenter fieri, & primam causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius Achilles, quam toties replicauit, respondetur ex duplici capite: distinguitur enim primo ly inquantum mota ab alia: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto: si enim causa secunda est causa, ergo non præcise mouet quia mota, sed etiam ex se aliquid confert. Et si præcise mouet quia mota, nihil ex se confert: & sic non est causa. Si vero concausam, principalem tamen: negatur assumptum, quoniam stat, quòd necessario moueatur, & non necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secunda, secundum modum ipsius causæ secundæ. Et sic, licet a prima causa moueatur necessario secunda, recepta tamen motio in secunda: si secunda causa imaginetur contingens modificatur contingentia recipientis. Et quoniam prius natura modificatur, quàm impellat ad mouendum, motio illa iam modificata ad causam contingentem, mouebit secundam ad mouendum non necessario, sed contingenter. Et si causa secunda ponatur causa naturalis, possibilis tamē deficere: motio illa iam modificata ad naturam causæ secundę, mouebit illam secundam ad mouendum non necessario, sed vt in pluribus iuxta modum proprium ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificii ex vno capite. Rursus distinguitur mota ab alia, altera distinctione, scilicet aut motione præuia priæ actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne, aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem. Primo modo dato quòd esset vera, aut sustentabilis, secundo tamen modo sustineri non potest dicta propositio: quoniam causa cooperans intrinsece, cooperatur vnicuique secundum modum eius, cui cooperatur. Talis est autem cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quòd attingit a fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modum cuiusque cooperantis vnicuique. Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd illa prioritas vniuersaliter nō est secundum aliquam quasi durationem naturæ, vt in vno instanti naturæ effectus attingatur a prima causa, & in alio a secunda, vt arguens imaginatur, sed est secundum independentiam & immediationem virtutis: quia prior independentius & immediatius immediatione virtutis attingit effectum quàm secunda: in eodem tamē instanti, naturæ effectus ab vtraque attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatem & contingentiam: quia non attingitur a prima secundum se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam a duabus causis simul necessaria & contingente. Ad tertiam autem & quartam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc, quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc nunc quid dicendum.

¶Quo ad secūdum igitur. s. quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa proprie loquendo, nec est causa necessaria simpliciter, neque contingens, sed superior vtraque. Nec habemus magis proprium uocabulum, quàm ut dicat q̄ est causa libera. Necessitas. n. simpliciter repugnat libertati,

contingentia vero imperfectionem in libertate importat: quia ponit mutabilitatem: & idcirco diuus Thom. in primo sententiarum distin. 38. præueniens inepta modernorum vocabula, negat Deum causare contingenter. Cum enim regulare sit, q̃ superius præhabet in se vnite, quæ in inferioribus sunt sparsa, consequens est vt causa prima superior necessariis & cõtingentibus, præhabeat i se nõ formaliter, sed eminenter naturam & modum causarum necessariarum & contingentium, & sit causa vtrorumq; & cooperétur vtrisque ad earum proprios effectus secundum modos earum.

435 Et propterea nos, qui bus omnis causa videtur necessaria, aut contingens, stupemus, non prævalentes videre, quomodo vna causa sit cõmunis necessariis & cõtingentibus immediate. Sed si eleuemẽtis oculos in excellentius genus causæ, eminentioremq; causandi modum, cessat stupor, & omnia consonant: quamuis remaneamus in caligine, non intuentes illum modum, quo omnibus intrinsece illabens, cunctis iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attendendum in huiusmodi materiis. Appellatur tamen Deus, vel eius scientia, causa necessaria, propter necessitatem non simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiam inquantum causa formaliter siduatur. Vnde cum quæritur: vtrum prima radix contingentiæ sit diuina voluntas, an causæ proximæ. Respondendum est cum duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est, de ly diuina voluntas: potest enim intelligi diuina voluntas, idest contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligunt: & sic respondendum est negatiue, Tum quia supponit falsum, scilicet velle diuinum esse contingens, cum non cõtingens, nec necessarium, sed liberum & necessarium immutabilitatis necessitate sit: Tum quia etiam si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest contingentia, vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus vltimarum causarum defectibilium, aut ad vtrumlibet. Potest etiam intelligi diuina uolũtas absolute, idest efficacia sui velle, & sic respondetur cum diuo Thoma affirmatiue: quoniã diuina voluntas est causa adeo efficax, vt suo imperio efficiat & necessaria, & contingentia. Secunda autem distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, idest propria: & dicendum est negatiue, vt patet ex dictis. Potest quoque intelligi prima, idest principalis & primaria: & sic patet, quòd respondendum est affirmatiue. Ex his autem patet quid ad tertiam, & quartam obiectionem Scoti dicendũ est, concedendo enim assumpta, dicitur quòd illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementum supplens vicem causæ contingentis, in tertia obiectione. et ipse est causa proxima, in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed contingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus autem verborum literæ in responsione ad secundum & tertiũ, quo ad hoc, Res scitæ relatæ ad scientiã Dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniam non est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiã Dei vt causam, sed vt scien K tiam. Si enim omnia scita referantur ad scientiam diuinam, ut effectus ad causam: sic quædam sunt necessaria, & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem necessariam ad talem causam ex parte causæ, seu (rectius loquendo) nec ad aliquid habet habitudinem necessariam talis causa, sed liberam ad omnia & immutabilem, vt patet ex dictis. Si autem referantur ad diuinam scientiam vt scientiam: cum omne scitum, vt sic, sit impossibile aliter se habere, ut patet primo Posteriorum, sic omnia scita sunt necessaria, non in se simpliciter, sed ex suppositione, secundum eam dispositionem, ex qua habent quòd sint scita, idest terminantia diuinum intuitum: hoc est dictu, quòd licet cursus Sortis sit in se & simpliciter contingens, tamẽ cursus sortis suppositò quòd sit, necessarius est, dum est, vt patet primo Perihermenias. Et si adiungas his, quòd cursus sortis non est capax, vt terminet intellectum certum, nisi vt præsens dum est: consequens erit, quod cursus sortis relatus ad diuinam scientiam vt sic, est necessarius, id

A tur vt præsens. Aliud. n. est iudicium de ipsa re absolute, & de ipsa vt significata per orationem de futuro, vt patet ex dictis. vn de nõ vr intelligibile quod hoc consequens, a erit, fumatur vt præsens: quia si fumitur vt presens, iam non est ly a, erit, sed a est, & si est illa propositio, a erit, iam non fumitur vt præsens. Se

separabile a re: quia quòd est scitum a Deo, non potest esse non scitum. Hæc autem instantia locum haberet, si hoc quod dico scitum, importaret aliquam dispositiõem subiecto inhærentem: sed cum importet actum scientis ipsi rei scitæ (licet semper sciatur) potest aliquid attribui secundum se, quod B non attribuitur ei inquantum stat sub actu sciendi. Sicut esse materiale attribuitur lapidi secundum se, quòd non attribuitur ei secundum quòd est intelligibile.

cundo dubitatur, q̃a incompacta & disiõna vr rñsio hęc: q̃n antecedens accipit scientiam vt significatam in præterito: & non vt æternitate mensuratam. Et consequẽs accipiendum dicit, vt præsens. hęc .n. nõ congruunt ad inuicem: eo quòd, vt patet ex dictis, res vt præsens rñdet æternitati, & actui cognitionis, ut mensuratur æternitate. Tertio dubitatur: quia ista rñsio dato q̃ sit vera, non tñ est sufficiens: quia tota rñsio recurrit tandẽ ad necessitatẽ rei in sua præsentialitate. Ex dictis autem superius constat, q̃ etiam sublata illa ratione præsentialitatis rerum ad æternitatem, adhuc Deus hãbet certam notitiam contingentium, p̃p rõnes rerum ap ud se præsentes. Igitur cum hoc argumentum militet simpliciter: & non ℔m illam rõnẽ tñ, oportebat rñdere simpliciter, & non iuxta illam rationem tantum, vt in litera fit. ergo insufficiens.

C ¶ Ad cuiusdam horum prædeclarandus est sensus literæ. Ad cuius perceptionem nota, q̃ istud consequens verum. ſ. a, erit, claudit duo. ſ. futuritionem ipsius a, & præsentialitatem quando; ipsius a. Oportet enim ad eius veritatem vtrunque concurrere, & q̃ sit futurum, & q̃ quandoque illa de secundo adiacẽte de præsenti sibi correspondens scilicet a est, sit vera. Cum autem (vt ex dictis patet) a in sua tantum futuritione inspectum, non sit certe intuitus capax, propter sui defectum: quia scilicet non habet rationem certi cognoscibilis, oportet quòd a vt præsens sumatur ad hoc vt certi intuitus terminus sit. Ac per hoc istud consequens, a erit, quum ratione futuritionis non sit terminus certi intuitus, quòd a quãdoque sit, relinquitur quòd ratio quare terminet certum intuitum est incluſa in eo propositio de præsenti sibi correspondens scilicet a est, ita quòd istud consequens, a erit, non aliunde certo intuitu cognoscitur verum, nisi quia videtur ista sibi respondens & incluſa in eo, scilicet a est quandoque. Est igitur sensus literæ, quòd ista propositio, scilicet a erit, quæ est consequens in conditionali proposita, potest sumi dupliciter. Primo absolute, & sic non est necessaria: & potest sumi vt subſtat diuinæ scientiæ id est, vt est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria, a est dum est: quia Iy a erit, est terminus diuini intuitus inquantum includit in se il lam de præsenti, scilicet a est: & non inquantum est futurum.

¶ Ad primam ergo obiectionem negatur, quòd hic sit implicatio in adiecto, quoniam hîc non accipitur futurum formaliter, vt præsens: ſed est explicatio & distinctio incluſorum in propositione de futuro. Distinguitur hîc præsentialitas futura ipsius a; contra futuritionẽ eius: & vtraque claudit ur in illo consequẽte. Et docetur, quòd illud consequens, est certe cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate, est necessarium sequitur, quòd hoc consequens sumptum secundum eam dispositionẽ in qua subest diuinæ scientiæ sit necessarium: ubi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundam autem obiectionem facile dicitur, quod actus sciendi in Deo per verbum præteriti temporis, non consignificatur vt præteritus: consignificaretur enim falso. sed consignificatur vt coexistens præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia a, ad præteritum: imo eam concomitatur.

¶ Ad tertiã autem dicitur breuiter, q̃d obiectio ꝓcedit ex malo intellectu literæ. Non .n. rñsio ista fundatur super æternitate actus, aut super coexistentia rerum ad æternitatem, vt obiectio supponit: ſed fundatur sup dispositione, ℔m quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim cõtingens futura vt sic, non est scibilis, ſed vt præsens est scibilis: vt patet ex dictis: & hoc est ve rũ: siue sciatur præsentialitas rei rõne eternitatis, siue rõne idea rũ in mẽte diuina repræsentantiũ res cũ conditionibus existentiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentãtis prædicta in ratione speciei intelligibilis, siue ratione specierum infusarũ in mẽte

F est, in statu necessitatis: quàmuis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio, & sensus omnium, & responsio ad obiecta. Benedictus Deus.

¶ In responsione ad secundum tria sunt ambigua. Primum est, quòd illud antecedens est absolute necessarium. Secundum est, illa regula, Quando in antecedente ponitur aliquid pertinẽs ad actum animæ, cõsequens est accipiendum non secundum esse quod habet i se, Inco ſed in anima. Tertiũ est applicatio huius ad proprium.

¶ Circa primum diligenter aduerte: q̃ disceptãtib⁹ de hoc, æquiuocatio pabulum præbet, adeoq; abducit, ut Thomistæ quidã cæcutiant i medio lumine, glosantes literam contra eius intẽtionem. Scito igitur, quòd quæstio de necessitate scientię, vel prę sciẽtia Dei respectu futurorum, potest, quantum ad propositum spectat, dupliciter discuti. Primo absolute, & secundum rem. An scilicet Deus necessario sciat, A, esse futurum, & hæc quæstio clara iam est: quia nõ H necessario absolute, sed libere nouit, A, esse futurum: cum quo tamen stat, quod necessario necessitate immutabilitatis, nouit, A, esse futurum, vt patet ex dictis. Et in hoc, nescio doctorem aliquẽ discordare. Sed hoc est extra propositum præsentis argumenti, quod uim propositionum discutit, non rerum absolutæ. Alio modo potest discuti, ut significatur per tales propositiones. er sic de ea in hoc argumento est sermo. Vnde licet primo modo, idest secundum rem absolute, nulla sit differentia inter istam, Deus scit a. futurum, & istam, Deus sciuit. a. futurum: quia sciẽtia Dei in se est æterna, nec transit in præteritum &c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire Dei, vt præsens: in secunda vero, vt præteritum. Et ideo tanta est differentia inter eas, quanta inter necessitatem propositionis de præsenti, & de præterito in materia contingenti, accipiendo contingens, vt est differentia materiæ propositionum, cum distinguitur triplex materia propositionum, scilicet remota, necessaria, & contingens. Constat autem ex cõibus, quòd inter propositionem de præsenti & præterito veram, in materia contingenti, puta Sortes sedet, & Sortes sedit, hæc est differentia: quòd illa de præsenti non est necessaria absolute: quàmuis sit necessaria cum appositione, dum sedet, vt dicitur in primo perher. Ista vero de præterito est necessaria absolute, vt patet ex contradictoriis earum: huius enim contradictorium est simpliciter impossibile, etiam per diuinam potentiam, scilicet Sortes non sedit. Illius uero contradictorium absolute est possibile, scilicet Sortes non sedet. Quia quàmuis uere sedeat, non tamen necessario: sed qui iam sedit, non solum vere sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum non sedisse. Hoc enim solo priuatur Deus, ingenita facere quę facta sunt, dixit Agathon 6. Ethi. Cum igitur omnis propositio uera de præterito, sit necessaria, consequens est, quòd licet ista sit contingens, Deus vult, A, fore, ista tamen est necessaria, Deus voluit, A, fore. Et similiter licet hæc sit contingens, Deus scit, A, fore: ista tamen est necessaria, Deus sciuit, A, fore. Et sic patet, quàm optime, ac subtiliter diuus Thomas in litera dixerit, quòd istud antecedens, Deus sciuit, A, fore, est necessarium absolute. Et quòd non intendit quod sit tantum necessarium, id est immutabile (vt quidam glosant, & male) nam frustra addidisset ly absolute, & laborasset alios reprehendendo. Patet etiam q̃ nihil officit necessitati absolute illius, transitus actus sciendi super futuro contingenti: quàmuis multum hoc referat, loquẽdo de scientia Dei absolute. Patet etiam, quòd posteriores nõ uidentur intellexisse hunc locum. Et ideo uentilantes hoc argumentũ, ad scientiam Dei in se absolute, & propositiones de præsenti diuerterunt, ac si æquiualerent illis de præterito, hæc de primo.

¶ Quo ad ℔m. Greg. de Arimino in 1. dist. 38. arguit hãc regulã falsitatis: q̃a ualet, Scio lapidẽ esse materialẽ: ergo lapis est materialis. & tñ cõstat, q̃ cõsequẽs intelligitur de lapide in seipso, & non ℔m esse quod habet in anima. Et similiter possunt asserri mille instantiæ: puta; Scio Sortẽ currere: ergo Sortes currit &c.

¶ Ad hoc dicitur, qđ ista regula formaliter & bene intellecta, est verissima. Formaliter quidẽ. Tum quia intelligenda est de cõsequente quo ad id, quod infertur in eo ex vi actus animæ positi in antecedente, & non ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex vi actus animæ illato vt sic, seu inquantũ infertur ex tali actu, & non absolute. Bene autem, quia esse in anima, & ly esse in se non sic interpretanda sunt vt prima facie apparet, prout scilicet esse in aia distinguitur contra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hîc, vt est cõe ad illum modũ essendi, quo distinguuntur entia in aia ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionem, quã res terminat actum animæ. Esse vero in se sumitur hîc stricte, pro esse quod debetur ei absolute, vt sic, id est inquantum conuenit ei absolute, vt sic, siue tale esse conueniat sibi ℔m prædicata quidditatiua, Puta, homo est animal: siue ℔m prędicata existentiæ, vt Sortes est, aut currit. Ita q̃ sensus regulę est, q̃ qñ in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum sequitur ex vi illius actus animæ, est intelligendũ ℔m esse quod habet in anima, id est ℔m esse obiectiuum, vel ℔m conditiones in obiecto terminãtes actum animæ, & non ℔m esse quod habet in se, id est, & non est illud intelligendum absolute & simpliciter, vt sic. Quod aũt regula sic intellecta sit verissima, probatur: q̃a actus animæ, de quibus est sermo, sunt immanentes: nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales aũt actus vt sic, nihil ponunt in suis obiectis, & ideo q̃ ex eorum vi infertur conuenire obiectis vt sic, non conuenit rebus obiectis absolute. Dico autem vt sic, quia gratia materiæ, p̃p coincidentiam conuenientium absolute alicui: & illatorum de eodem ex vi actus animæ, contingit id quod infertur ex actu animæ conuenire rei absolute & in se: ſed hoc accidit illato inquantum pendet ex actu animæ. Vnde cum ista consequentia, scio sortem cursurum, ergo sortes curret, fit optima: & consequentia teneat ex vi actus ſciendi: quia. ſ. est certus, uerus, & infallibilis: consequens non est accipiendum in se, id est tanquam vna propositio vera, certa & infallibilis per se ipsam seorsum: ſed vt consequens ex tali antecedente, id est, D ergo sortes curret, ea veritate, certitudine & infallibilitate, qua scitur cursurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ nõ infert in eo aliam certitudinem, veritatem, & infallibilitatem. Ista vero consequentia, scio hominem esse corruptibilẽ, ergo est corruptibilis, est bona, sicut precedens: & formaliter intellecta infert consequens intelligendum sicut præcedens: ſed gratia materię, consequens etiam seorsum sumptum, est certum. Quòd autem hæc sit mens literæ, patet ex eo quòd in litera sub ly esse in anima, duo subsumuntur. Alterum pertinens ad esse obiectiuũ in illo exemplo, intelligendo lapidẽ, ergo lapis est immaterialis

Alterum spectans ad conditionem inhærentem rei obiectæ, qua res terminat actũ animæ in illa propositione, quę est consequens conditionalis propositæ, scilicet, a, erit, exponẽdo quod debet accipi, vt subest diuinæ scientię, id est, vt est in sua præsentialitate. Constat enim quod de esse in actu præsentialiter ipsius a, in rerum natura loquitur. Illud enim est illa conditio, ℔m quã E terminat diuinum intuitum, vt patet ex dictis. Et si iunxeris simul, quod esse in actu conuenit a, in seipso. & quod accipere a, vt terminat scientiã Dei, id est, ℔m suam præsentialitatẽ, non est accipere a, in se ipso, sed ℔m qđ est in anima: manifeste videbis q̃ a, tunc tãtum sumitur ℔m esse in se, qñ sumitur ℔m id qđ conuenit ei absolute vt sic, & non vt infertur ex actu animæ, vt exposuimus.

¶ Et sic patet rñsio ad obiecta: quia materialiter militãt, nõ formaliter: & male interpretanẽ, ly esse in anima. hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium. ſ. applicationem regulæ ad proposita, ambiguitas surgit.

¶ Primo quia in litera committitur implicatio in adiecto, dicẽdo q̃ consequens sumitur vt subest scientiæ Dei. ſ. prout est in sua præsentialitate, implicat. n. q̃ aliquid si sumitur vt futurũ vt sic, sumatur vt præsens. Constat aũt q̃ in consequente dicente, a erit, a sumitur vt futurũ. ergo nõ stat q̃ hoc cõsequens significãs a vt futurum, sumaẽ vt præsens. quamuis stet, q̃ res futura suma

alicuius: puta alicuius angeli, vel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiam rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile certe, nisi ratione præsentialitatis inclusæ correspondue.

¶ In responsione ad tertium omnia ex prædictis patet, Illud tñ aduerte, qđ in principio responsionis, vbi assignatur differentia inter necessitatem sciti a nobis, & a Deo: quia illud dupliciter, oportet esse certum. s. in se: & vt subest scientiæ, hoc autem vt scitū tm. Redditur ratio huius differentiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidem ratio est bona sufficiensque, se non est sola, quare caue ne fallaris.

93 Inf.qō. 16. ar.5.primū Et 1.distin. 38.art.3.& dist.41.art. 5.c. Et 1. contra. 58. sextum. & c.59.Et ve. q.2.ar.7.

¶ *Super Quæstionis decimæquartae Articulum decimum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito, quod sic. Secundo, qūo.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Deus scit enuntiabilia, probatur. Deus scit quicquid est in potentia tam sua, quàm creaturæ: sed enūtiabilia sunt in potestate nostra, ergo Deus scit omnia illa.

Ar.9.huius quæst.

¶ Quo ad secūdum ostenditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna cō clusione. Deus scit enuntiabilia non cō ponendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam, id est, non per modum secundæ operationis intellect⁹, sed primæ: Probatur dupliciter. Primo a simili. Deus scit materialia immaterialiter: composita simpliciter. ergo enuntiabilia, non enuntiando, sed intuendo. Et declarat quomodo hoc esse possit, exemplo ficto in intellectu nostro: si intelligēdo quid hominis, intelligeremus ipsum esse album, &c. Secundo ratione. Species intellectus diuini, id est, eius essentia, sufficit ad demonstrandum omnia. ergo Deus intelligendo essentiam suam, intelligit essentias omnium, & quæcumque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequētia fundatur super hoc, quòd ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata in repræsentando: quod probatur in litera sic. Species

294

921

ARTICVLVS XIIII.

Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.

AD DECIMVMQVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat enuntiabilia. Cognoscere enim enuntiabilia conuenit intellectui nostro, secundum quòd componit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est compositio. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enūtiabilium, cum sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

SED CONTRA est, quod dicitur Psal. 93. Dominus scit cogitationes hominum. Sed enuntiabilia continentur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enuntiabilia.

RESPON. Dicendum, quòd cum formare enuntiabilia sit in potestate intellectus nostri: Deus autem scit quicquid est in potentia sua, vel creaturæ, vt supra * dictum est. necesse est quòd Deus sciat omnia enuntiabilia, quæ formari possunt. Sed sicut scit materialia immaterialiter & composita simpliciter: ita scit enuntiabilia non per modum enuntiabilium[e], quod scilicet in intellectu eius sit compositio vel diuisio enuntiabilium, sed vnumquodque cognoscit per simplicem intelligentiam intelligendo essentiam vniuscuiusque. Sicut si nos in hoc ipso quod intelligimus quid est homo, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt. Quod quidem in intellectu nostro non contingit: qui de vno in aliud discurrit, propter hoc, quòd species intelligibilis sic repræsentat vnum, quòd non repræsentat aliud[e]. Vnde intelligendo quid est homo, non ex hoc in ipso alia quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundum quandam successionē. Et propter hoc, ea quæ seorsum intelligimus, oportet nos in vnum redigere, per modum compositionis vel diuisionis enuntiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia, sufficit ad demonstrādum omnia. Vnde intelligendo essentiam suam, cognoscit essentias omnium, & quæcunque eis accidere possunt[e].

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ratio illa procederet, si Deus cognosceret enuntiabilia per modum enuntiabilium.

AD II. dicendum, quòd compositio enuntiabilis significat aliquid esse rei. Et sic Deus per suum esse quod est eius essentia, est similitudo omnium eorum, quæ per enuntiabilia significantur.

ARTICVLVS XV.

Vtrum scientia Dei sit uariabilis.

AD DECIMVMQVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ scientia Dei sit variabilis. Scientia enim relatiue dicitur ad scibile. Sed ea, quæ important relationem ad creaturam, dicuntur de Deo ex tempore, & variantur secundum variationem creaturarum. Ergo scientia Dei est variabilis secundū variationem creaturarum.

¶ 2 Præt. Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quàm faciat: Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest variari secundū augmentum & diminutionem.

¶ 3 Præt. Deus sciuit Christum nasciturum. Nunc autem nescit Christum nasciturum: quia Christus nasciturus non est. Ergo non quicquid Deus sciuit, scit. Et ita scientia Dei videtur esse variabilis.

SED CONTRA est, quod dicitur Iacob. 1. quòd apud Deum, non est transmutatio, neque uicissitudinis obumbratio.

RESPON. Dicendum, quòd cum scientia Dei sit eius substantia ut ex † dictis patet: sicut substantia eius est omnino immutabilis, ut supra * ostensum est: ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse.

¶ *Super Quæstionis decimaequartae Articulum decimumquintum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quesito affirmatiue. Scientia Dei non est variabilis, probatur, substātia Dei est oīno immutabilis. ergo scientia Dei est omnino inuariabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

¶ In responsione ad tertium, circa illud dictum, scilicet hæc non est vera, quicquid Deus sciuit scit: si ad enuntiabilia referatur, dubium occurrit ex triplici capite. Primo sic. Sicut enuntiabilia, quandoque sunt vera, & quandoque non, & ideo prius scita nesciuntur: ita res q̄dam. puta Sor. quandoq; est ens, & quandoque non. ergo ét res corruptibiles prius scitæ nesciuntur. ergo nulla est differentia inter enuntiabilia, & res, quo ad hoc: cuius oppositū ex litera habetur. consequentia patet. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile verū, quàm ens. Vnumquodq; enim cognoscibile est, secūdum quòd est ens. Et confirmatur, quia sicut Deus ab æterno intuetur natiuitatem Christi pro tali tempore, ita hoc enūtiabile, Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi ꝓ aliis temporibus: ita falsitatem prędicti enūtiabilis. ergo sicut ñ dicitur nescire natiuitatem Christi quā sciuit, sic non debet concedi nescire illud enūtiabile quod scit. Secundo sic optime sequitur, Deus nescit aliquid eorū, quæ sciuit. ergo pauciora scit, quàm sciuit: consequens dicitur non concedendum in responsione ad secundum: quia implicat sensum cōpositum. consequentia autem probatur. quia minutus est de facto numerus scitorum.

¶ Tertio sic. Deus sciuit aliquod enuntiabile, quod nescit. ergo scire suum transiuit in nescire. ergo variatio est in scientia Dei. Nec videtur sufficere responsio posita in litera: quia non idem esse iudicium de enuntiabili, & de re, litera sustinet.

¶ Ad euidentiam huius materiæ notanda sunt duo. Primo, quòd inter enuntiabile, & rem, hæc est differentia ad propositū, quòd enuntiatio eadem manens & perseuerans mutatur de vera in falsam: & consequenter de scibili in nescibilem, & econuerso, vt patet. Res autem si mutatur de esse in non esse aut econuerso, non perseuerat: & propterea non potest demonstrari vna & eadem res manens modo scibilis, & modo nescibilis, sicut vna enuntiatio. Secundo aduertendum est, quòd de variatione scientiæ Dei potest dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus sciendi: & sic omnino est immutabilis, tam actu quàm potentia, vt dicitur in responsione ad secundum: quamuis scientia visionis potuisset ad plura vel pauciora determinari: ab æterno absolute loquendo. Sed semel determinata omnino ex parte Dei inuariabilis est. Alio modo ex parte scitorum. Et sic non quo ad res, sed quo ad enuntiabilia, nihil prohibet ipsam mutari: quia mutatio ista nullam mutationem ponit in Deo, sed in enuntiabili scito: quia scilicet mutatur de scibili in nescibile, & econuerso. Ex his autem patet responsio ad obiecta. Ad primum enim iam assignata est differentia inter rem & enūtiationē illius: quare non est eadem ratio, &c. Et ad confirmationem nihilominus addendū est: quòd res, scilicet natiuitas Christi, determinat sibi certū sui esse tempus. Enuntiatio autem, scilicet Christus nascitur, nullum certum tempus cōsignificat, sed præsens in communi, seu vage secundum tempus quo formatur aut profertur: & ideo modo est verum, & modo falsum: quia alicui præsenti adequatur, & alicui non: perseuerans tamen idem omnino. quod non potest dici de re, quę certum habet sui esse tempus presens.

D. 478

In prædicament. ca. de substantia, declinando ad fin. to. 1.

¶ Ad secundum autem conceditur referendo ad enuntiabilia ex parte eorum: nec oppositum docuit litera in responsione ad secundum: quoniam ibi est sermo de augmento, & diminutione scientiæ diuinæ ex parte Dei, & reputatur inconueniēs augmētatio, non solum de facto, sed de possibili. Et propterea quantū est ex parte Dei, negandum est plura scire, quam sciat. Et quòd hæc sit mens literæ patet. quia potentiam Dei ad determinandam scientiam visionis pertractat, inferens non debere concedi Deum posse plura scire, quàm sciat, propter sensum cōpositum inferentem mutabilitatē ex parte Dei: quia infert scientiam Dei iam determinatam posse a Deo mutari.

¶ Ad tertium vero negatur sequela, vt patet ex dictis: quia hoc non est propter variationem scientiæ, sed sciti. Et licet non sit idem iudicium de re & enuntiatione, quo ad hoc, quod idem se saluo, mutetur de scibili in non scibile, vt dictum est: tamen quo ad hoc, quòd variatio vtriusq; nō redundat in variationem diuinæ scientiæ, idem est iudicium. Et quo ad hoc adducitur in litera declaratio a simili, ex rerum variatione sumpta, non quo ad primum.

¶ *Super Quæstionis decimaequartae Articulum decimumsextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo in communi distinguit scientiã speculatiuam & practicam. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum distinctio est ista. Sciẽtia quædam est speculatiua tãtum, quædam practica tã tum, quædam secun dum quid practica. & secundum quid speculatiua. Declaratur sic. scientia dicitur speculatiua tripliciter, scilicet ex obiecto, aut modo, aut fine: ergo quædam est speculatiua tantum, &c. Antecedens declaratur exẽplariter. consequentia probatur: quia speculatiua ex obiecto, est speculatiua tantum. speculatiua uero ex modo tantum, aut fine tantum, est secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. quæ vero nullo horum modorum speculatiua est, relinquitur quòd practica tantum sit.

¶ Circa hanc partem aduerte primo, quod practicum & speculatiuũ hîc sumitur non solum vt sunt cõditiones sciẽtiæ secundum se, sed etiam ex parte scientis. Et propterea dicitur quòd ars domificatiua non intendentis domificare, est speculatiua ex fine, & practica ex modo & obiecto. glossandũ est enim de fine ex parte sciẽtis: & non ipsius scientiæ. Quoniam si loquimur de fine ipsius scientiæ, ipsa est etiam practica ex fine, quoniam finis eius est domificatio. Et hoc si aduerteris, deludes irrisiones aduersariorum. Aduerte secundo, quòd sicut speculatiua est tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiam scientis, & hæc est tantum practica. Secunda ex obiecto modo & fine scientiæ, non scientis, & hæc est uere practica. Sed in litera dicitur secundum quid speculatiua ex parte finis scientis. Tertia ex obiecto: sed non modo neque fine scientiæ, & hæc est etiam secundum quid practica, scilicet ex parte obiecti. & secundum quid speculatiua, scilicet ex modo & fine scientiæ: quia se comitantur. Quum enim aliquid practice scitur, iam ex se ad opus ordinatur, & econuerso. Aduerte tertio, quòd per speculatiuam ex modo tantum, id est, de obiecto operabili modo speculatiuo, non intelligitur scientia de operabili in vniuersali: quoniam scientia de operabili, siue sit per principia proxima operationis, siue per principia remota & vniuersalia operationis, sub eodem membro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili, scrutans non quomodo res fiat, sed quid est, &c. vt in litera dicitur. Talis enim cognitio non spectat ad artifices, sed ad Philosophos: qui cum sciant quid est cithara, aut domus, scientiam tamen illa faciendi, non habent.

¶ Quo ad secundum tria dicuntur. Primo comparatur scientia Dei ad ipsum Deum. secundo ad alia a se. tertio respondetur cuidam tacitæ obiectioni. De primo ponitur conclusio. Scientia Dei de seipso est speculatiua tantum: probatur, quia ipse

95 Infra. qõ. 34. art. 3. co. & 12. q. 3. art. 5. primum & 1. sentent. in prolog. Et verit. q. 3. ar. 3. con. * Artic. 8. huiꝰ quæst.

Lib. 6. metaphy. text 2. Et lib. 1. cap. 2. non procul a princip. tomo 3.

ARTICVLVS XVI.

Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.

AD DECIMVMSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus de rebus non habeat scientiam speculatiuam. Scientia enim Dei est causa rerum, vt supra ostensum est*. Sed scientia speculatiua non est causa rerum scitarum. Ergo scientia Dei non est speculatiua. ¶ 2 Præt. Scientia speculatiua est per abstractionem a rebus: quod diuinæ scientiæ non competit. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

SED CONTRA, Omne quod est nobilius, Deo est attribuendum. sed scientia speculatiua est nobilior quàm practica, vt patet per Philosophum in principio metaphysic*. Ergo Deus habet de rebus scientiã speculatiuam.

RESPON. dicendum, quòd aliqua scientia est speculatiua tantum, aliqua practica tantum, aliqua vero secundum aliquid speculatiua, & secundum aliquid practica. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd aliqua scientia potest dici speculatiua tripliciter.

Primo ex parte rerum scitarum, quæ non sunt operabiles a sciente. sicut est scientia hominis, de rebus naturalibus, vel diuinis.

Secundo, quantum ad modum sciendi. Vt puta, si ædificator consideret domum diffiniendo & diuidendo & considerando vniuersalia prædicata ipsius. Hoc siquidem est, operabilia, modo speculatiuo considerare, & non secũdum quòd operabilia sunt. Operabile enim est aliquid per applicationem formæ ad materiam, non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formalia.

Tertio, quantum ad finem. Nã intellectus practicus differt fine a speculatiuo, sicut dicitur in tertio de anima*. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis: finis autem intellectus speculatiui est consideratio veritatis. Vnde, si quis ædificator consideret qualiter posset fieri aliqua domus, nõ ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum, erit (quantum ad finem) speculatiua consideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ est speculatiua ratione ipsius rei scitæ, est speculatiua tantum. Quæ uero speculatiua est secundum modum vel finem, est secundum quid speculatiua, & secundum quid practica. Cum uero ordinatur ad finem operationis, est simpliciter practica. Secundum hoc ergo dicendum est, quòd Deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantum: ipse enim operabilis non est. De omnibus uero aliis habet scientiam & speculatiuam & practicam. Speculatiuam quidem, quantum ad modum. Quicquid enim in rebus nos speculatiue cognoscimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum Deus multo perfectius nouit. Sed vt est quoddam speciale scirum distinctum contra alia scita, scilicet alia a Deo, est speculatiua. Respectu uero aliorum est practica, &c. vt in litera dicitur.

non est operabilis. De secundo ponitur conclusio. Scientia de aliis a se, est speculatiua & practica: etiam diuersimode, probatur primo, quod sit speculatiua: quia omnia nouit modo speculatiuo quid sunt, &c. Deinde quod sit practica, diuersimode; quia de factibilibus, quæ numquam fiunt, practicam habet uirtute, id est ex obiecto & modo & fine scientiæ, non fine scientis. De his uero quæ de facto quãdoque fiunt, habet practicam simpliciter & actu. Obiectio autem, cui respondetur, est, quia mala nõ facit deus, neque sunt de numero factibiliũ aut factorum a Deo, quomodo ergo hæc ad scientiam practicam spectabunt? Respondetur quòd sicut medicina est nõ solum sani, sed ægri ita scientia Dei non faciendo, sed permittendo, ordinando, impediendo, &c.

¶ Aduerte hic, q̃ de scientia Dei posſumus loqui dupliciter. Primo absolute secundum quòd in se est: & sic cum sit vna & simplex præhabens in se eminenter omnem scientiæ perfectionem, neque est practica, neque speculatiua, sed altius quid eminenter continens vtrũque, iuxta ea, quæ in prologo dicta sunt. Alio modo in respectu talis sciti: & sic dicitur hic de ea qđ est speculatiua, aut practica. Respectu quidem huius sciti qđ est essentia sua, non vt essentia est adæquatum obiectũ scientiæ, sic enim pertinet ad scientiã Dei absolute: sed

I

K

¶ Circa positas conclusiones dubium occurrit ex Scoto, ipse siquidem in prologo primi sententiarum tenet oppositum primæ conclusionis, dum definit scientiam Dei de seipso esse simpliciter practicam: aut nihil sibi deesse quin sit practica, nisi quod voluntas Dei non est bona ex regula, sed naturaliter ex seipsa, & in 38. distinct. primi tenet oppositum secundæ conclusionis, quo ad hoc, quòd Deus habet scientiam practicam de aliis a se: vult enim quòd non habeat scientiam practicam de aliis a se, sed speculatiuam. Ratio eius contra primam conclusionem consistit in hoc. Scientia de essentia Dei est prior naturaliter amore illius essentiæ, & rectificatiua illius: ergo est practica. Et ad rationem pro conclusione in litera positam, scilicet quia Deus non est operabilis, respondet quòd Deus est operabilis, id est, attingibilis per operationem immanentem, amoris scilicet. Ratio vero contra secundam consistit in hoc. Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinæ voluntatis dictat res esse agendas: ergo nulla est ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet, & consequentia probatur: quia scientia practica est dictatiua ad operandum. In prologo autem fundat se super prioritate sic: nulla notitia de rebus, &c. est prior actu voluntatis diuinæ, &c. ergo non est practica.

¶ Ad has

¶ Ad has autem obiectiones suppositis his, quæ in Prologo dicta sunt, & in quæstione speciali de praxi, non est difficile respondere. Ad primam enim neganda est consequentia, quicquid sit de antecedente: plus enim exigitur ad notitiam practicam, vt ibi patuit. Solutio rationis nostræ a Scoto data valeret quidem, si Deus, aut operatio, qua a se amatur, fieret, vel etiam regulariter scientia practica.

¶ Oportet nanque omnem causam esse causam vel operationis uel effectus: sciẽtia autem practica causam sonat, vt patet ex nomine: & 9. meta. Et respectu quidem creaturarũ factibilium, causa in Deo ponitur in ordine ad effectum, non in ordine ad factionem: quia illa est substantia Dei. Respectu autem ipsius Dei quo ad neutrũ poni potest: quia nec ipse, nec operatio fit, aut pendet. Ridiculum ergo est audire Deum esse operabilem scientia sua practica.

¶ Ad obiectionem vero contra secundam conclusionem primo loco factam, negatur consequentia: falsum enim manifeste est, quod notitia practica debeat esse dictatiua ad operandum, satis est enim quòd sit regulatiua. Ars enim domificatiua, non dictat domificandum esse, imo est indifferens ad opposita, vt patet 9. Metaphy.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiectionem secundo loco adductam: falsum quippe est assumptum. quoniam vt dicitur 9. Meta. potentia rationalis quam constat esse notitiam practicã, determinatur ab appetitu, & non econuerso. Et ideo præsupponitur ab appetitu vt indifferens. Vnde mirum est de isto homine, quomodo præclarum eius ingenium non aduertit, quòd quemadmodum ars domificatiua absolute, præuenit actum voluntatis: & præuenitur a voluntate, vt determinatiua ipsius ad operandum, & præuenit executionem, scilicet ipsam domificationem: ita rationes omnium operum factibilium a Deo, naturaliter in essentia diuina relucent, præueniendo omnem voluntatis actum: sed præueniri eas oportet a voluntate diuina, vt determinentur ad operandum. Vnde quædam rationes sunt determinatæ ad operandum, & quædam non, vt in litera dicitur. Et illæ etiam, quæ determinate sunt a diuina voluntate, præueniunt executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vtrum potentia executiua in Deo sit ipsa voluntas, an tertia potentia: quoniam etiam ipsa voluntas vt determinans præcedit, & vt exequens sequitur.

D. 713 D. 479

Lib. 1. anim. tom. 4.

E

¶ *Super Quæstionis decimaequintae Articulum primum.*

IN titulo nihil aliud notandum est, nisi q̃ quid nominis ideæ.

¶ In corpore tria. Primo proponit conclusionem responsiuam quæsito. Secundo assignat quid nominis ideæ. Tertio probat conclusionem responsiuam.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Necesse est ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd esse in mente sumitur formaliter, id est, inquantum mens est. Hoc autem est esse obiectiue, vt intellectum in intelligente, & non vt forma in eo, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd necesse est ponere ideas obiectiue in intellectu diuino.

¶ Quo ad secundum, idea significat formam alicuius rei præter rem ipsam existentem, & declaratur ex idiomate Græco.

A Si vis ideæ diffusæ diffinitionem videre, lege q. 3. de veri. art. 1.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio proposita sic. Mundus non est factus a casu, sed est factus a Deo per intellectum agentem. ergo forma mundi est finis suæ generationis. ergo in mente diuina est forma, ad similitudinem cuius mundus est factus. ergo in mente diuina est idea. Antecedens, quo ad vtrãque partem supponitur, vt inferius mõstrandũ est in loco suo. Prima autem cõsequẽtia probatur ex illa maxima: in omnibus, q̃ generantur, nõ a casu, forma est finis generationis. secunda uero consequentia duo infert. s. & quòd forma ad cuiꝰ similitudinem, &c. est in Deo, & quòd est tali modo. s. in mente diuina, id est, obiectiue, & quo ad vtrumque in litera probatur. Quo ad primum: quia commune est omni agẽti præhabere similitudinẽ intentæ formæ. quo ad secundum vero est differentia inter agens naturale, & a proposito in modo habendi illam similitudinem: quia illud secundum esse naturale, vt patet in igne, hoc secundum esse intelligibile, vt patet in artifice. si rabilibus perfecta scientia non habetur, nisi sciantur inquantum operabilia sunt. Et ideo, cum scientia Dei sit omnibus modis perfecta, oportet quòd sciat ea, quæ sunt a se operabilia inquantum huiusmodi, & non solum secundum quòd sunt speculabilia. Sed tamen non receditur a nobilitate speculatiuæ scientiæ, quia omnia alia a se, uidet in seipso. Seipsum autem speculatiue cognoscit, & sic in speculatiua suiipsius scientia, habet cognitionem, & speculatiuam & practicam omnium aliorum.

B

QVAESTIO XV.

De Ideis, in tres articulos diuisa.

C

OST cõsiderationem de scientia Dei, restat considerare de ideis.

ET circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo. An sint ideæ.

¶ Secũdo. Vtrũ sint plures, uel una tantum.

¶ Tertio. Vtrum sint omnium, q̃ cognoscuntur a Deo.

ergo Deus est agens per intellectum. ergo, &c. Tertia deinde consequentia probatur: quia in hoc consistit ratio ideę. probatur. Ratio ideæ est vt sit forma præter rem, exemplar rei, & principium cognitionis, &c.

D ¶ Aduerte hic diligenter, quòd in litera caute dicitur, quòd idea ponitur vt exemplar, & non dicitur vt principium essendi. Quia principium essendi sonaret formam qua agens agit. Idea autem non significat talem formam, sed formam, quam agens concipit, ad cuius similitudinem operatur, & non qua operatur. & hoc est proprie exemplar. Et propterea in exemplo de domificatore expresse subiungitur, qđ idea domus, est forma, quam mente concipit, & non ars domificatiua. Similiter cum litera dixisset, quod idea est principium cognitionis, statim addidit limitationem secundum quod formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, quasi diceret, non dico quòd idea est principium cognitionis: quia hoc sonaret, quòd ipsa esset ratio cognoscendi, vt species intelligibilis: sed quòd ipsa est principium cognitionis eo modo, quo formæ cognoscibilium obiectiue, in cognoscente existentes, principia cognitionis ipsarum rerum cognoscibilium dicuntur. Et quoniam in penultimo consequente totum hoc continebatur. s. forma mundi præter mundum existens, & causalitas exemplaris, & modus essendi intelligibiliter, seu obiectiue, ideo merito vltima consequentia ex his, quæ ad rationem ideę spectant, & iam posita erant, probata est, prægnantibus verbis, scilicet: & in hoc consistit ratio ideæ.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: quia falsum, & inconsonans videtur, quòd idea sit essentia diuina. Falsum quidem inquit Sco. in 1. dist. 35. quia tota ratio ideæ saluatur in lapide habente esse obiectiuum in intellectu diuino. ergo idea in Deo non est essentia diuina. Antecedens patet applicando totam ideæ rationem. Et confirmari posset assumendo diffinitionem positam in q. de veri. q. 3. art. 1. & eam quæ ex hoc ar. habetur. s. quòd est forma alicuius rei præter ipsam rem, exemplar, atque principium sic cognitionis eiusdem. consequentia autem probatur. esse obiectiuum non est esse reale, sed est esse diminutum. ergo non est essentia diuina. Inconsonans autem, quia idea aut est essentia diuina ut est, aut essentia diuina ut est obie-

cta

cta intellectui diuino. si primo modo, vt in artic sequenti innuitur, ubi dicitur, quòd idea vt essentia diuina est sic immutabilis. hoc enim conuenit essentiæ diuinæ secundum quòd ens est. Male ergo respōsum est ad principale qua situm articuli. Et probatur sequela. quæstioni an est de re habente esse in rerum natura, & in intellectu, male respondetur affirmatiue, per esse quòd habet in intellectu, pretermisso esse in rerū natura: sicut quæreti an sphæra ignis sit, male respondetur, quòd est in intellectu. Et ratio est, quia esse in intellectu est esse secundū quid, esse in rerum natura est esse simpliciter. Quæstio autem an est, quærit de esse simpliciter: & propterea si respōdeatur de esse in mente, insinuatur quòd illa res non habet aliud esse, sed esse in mente est eius esse simpliciter. Si igitur idea est essentia secundum esse reale, male respōsum est quæsito, Necesse est ponere ideas in mente diuina. Si autem idea est essentia vt obiecta est intellectui diuino. male ergo dictum est quòd est ipsa essentia diuina: quoniam essentia diuina vt obiecta, non habet esse reale sed obiectiuū. Et si per impossibile essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiecta intellectui, ideæ ratio saluaretur, Ideā ergo esse idem quod essentia est per accidens, imo superfluū: quia natura cuiusq; rei est obiecta intellectui diuino, secundario tamen, etiam si nunquam identificaretur essentiæ diuinæ vt obiecta est intellectui diuino: quoniam ipsa cognoscitur a Deo non solum vt est in priori obiecto, sed secundum se. Hæ rationes non sunt ex Sco. formaliter: sed vt veritas elucescat, partim ex ipso, partim ex litera: eas formandas credidi.

96 Inf. q6. 44. art. 3. Et. 1. dist. 36. q. 2. art. 2. Et ve ri. q. 3. ar. 1. †Cap. 7. a medio.

*Q. 14. art.

Lib. 83. qst. q. 46. parū a prin. to. 4.

¶ Ad euidentiam horum duo videnda sunt: ex quibus solutio omnium pendet. Primo quomodo idea se habeat ad esse. Secundo quid sit esse obiectiuum.

¶ Quo ad primum scito quòd (vt ex allegatis locis patet) de ratione ideæ est esse exemplar rei: De ratione autem exemplaris est esse formatiuum rei mediante agente per intellectum. Vnde ibidem dicitur, quòd si omnia agerent de necessitate naturæ, non ponerentur ideæ. De ratione autem formatiui sic est esse in mente. nunquam enim exemplar aliquod est sic formatiuum, nisi potentia remota, nisi sit in mente. & si est in mente, tantum formatiuum sic saluatur. Modus ergo essendi exemplaris necessarius est esse in mente. Cæteri autem modi essendi sunt per accidens absolute loquendo. Et propterea in litera, quæstioni an est, de ideis respōsum est, quòd sunt in mente diuina. Esse namque in mente est simpliciter necessarium esse idearum, & formaliter conuenit ideæ vt idea est. Nec curauit author de esse idearum in rerum natura, vt Platoni ascribitur. Quoniam hic theologiam tradebat & de diuino intellectu: Illa autem discussio metaphysicalis est, ad tractatum de separatis substantiis spectans. Vnde patet, quòd idea in Deo est, formaliter loquendo, essentia diuina, vt in mente est diuina. Nec oppositum in illis verbis sequentis articuli dicitur. Quoniam ly immutabile, claudere intelligitur in se rationem exemplaris ac per hoc vt ex dictis patet, idea dicitur essentia diuina, vt exemplar est, id est, vt formatiua est rei medio intellectu: hoc quod sic patet. In omnibus enim, quæ non a casu generantur, necesse est formam esse [d] finem generationis cuiuscumque. Agens autem non ageret propter formam nisi inquantum similitudo formæ est in ipso [e]. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agentibus præexistit forma rei fiendæ secundum esse naturale, sicut in his, quæ agunt per naturam. sicut homo generat hominem, & ignis ignem. In quibusdam vero secundum esse intelligibile, vt in his, quæ agunt per intellectum. sicut similitudo domus præexistit in mente ædificatoris. Et hæc potest dici idea domus: quia artifex intendit domum assimilare formæ, quam mente concepit. Quia igitur mundus, non est casu factus, sed est factus a Deo per intellectum agentē, (vt infra† patebit) necesse est quòd in mente diuina sit forma ad similitudinem cuius mundus est factus. Et in hoc consistit ratio ideæ [e].

D

E

F

G

H

Qu. 15.

Ad primum ergo dicendū, quòd Deus non intelligit res secundum ideam extra se existentem, & sic etiam Arist. *improbat opinionem Platonis de ideis, secundum quòd ponebat eas per se existentes, non in intellectu.

*Lib. 12. metaphys. 10. text. 51.

Ad II. dicendum, quòd licet Deus per essentiam suam se, & alia cognoscat, tamen essentia sua est principium operatiuum aliorum, non autem suiipsius: ideo habet rationem ideæ secundum quòd ad alia comparatur: nō autem secundum quòd comparatur ad ipsum Deum.

I

Ad III. dicendum, quòd Deus secundum essentiam suam est similitudo omnium rerum. Vn de idea in Deo nihil est aliud quàm Dei essentia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Ideæ sint.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ideæ non sint. Dicit enim Dion. †. 7. cap. de di. nom. quòd Deus non cognoscit res secundum ideam. Sed ideæ non ponuntur ad aliud, nisi vt per eas cognoscantur res. Ergo ideæ non sunt.

¶ 2 Præt. Deus in seipso cognoscit omnia, vt supra *dictum est: sed seipsum non cognoscit per ideam. Ergo nec alia.

¶ 3 Præt. Idea ponitur, vt principiū cognoscendi, & operandi. sed essentia diuina est sufficiens principium cognoscendi, & operandi omnia: non ergo necesse est ponere ideas.

SED CONTRA est quod dicit August. *in lib. 83. q. Tanta vis in ideis constituitur, vt nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

RESPON. dicendum, quòd necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim græce, latine forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipsas res existentes. Forma autem alicuius rei præter ipsam existens ad duo esse potest: vel vt sit exemplar eius cuius dicitur forma [e]: vel vt sit principium cognitionis ipsius, secundum quòd formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente. Et quantum ad vtrumque est necesse ponere ideas.

236

¶ Ad secundam autem iam patet, quòd idea in Deo est essentia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cum arguitur. ergo male dictum est, q̄ essentia sit: negatur sequela. Tum quia non est dictū, quòd est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, verificaretur pp vnitatem vtriusque in Deo. Essentia. n. diuina habet vtrumq; modum essendi enuenter: in suo vnico excellentissimo modo essendi. Et propter rea, affirmando identitatem ideæ cum essentia, non sequitur formaliter loquendo more humano. ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerū natura. In ista autē non affirmatur hoc ſm, sed primum. Et ideo illæ duæ consequētiæ, quæ obiiciēdo subiūctæ sunt. s. ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina, est per accidens, & ergo est superfluum, nihil valent: quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quòd nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quòd modus, quo res obiectæ obiiciuntur; necessario est esse in obiecta essentia: alioquin De[a] intelligeret aliquid extra se, & vilesceret eius intellectus, vt 12. metaph. patet. vnde falsum & impossibile est, q̄ lapis obiiciatur in Deo in seipso lapide obiectiue. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia metaph.

97 1. dist. 36. q. 2. a. 2. & 1. contra. cap. 54. Et veri. q. 3. art. 2. Et opus. 9. q. 66.

Lib. 1. ca. 9. & 10. & 11.

¶ Ad illam autem hypotheticā deductionem: si essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideæ. ergo identitas ideæ cum essentia est per accidēs. Admissa conditionali, negatur vlterior sequela: imo sequitur oppositum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia vt obiecta. Et si dicatur. ergo ideam esse essentiam diuinam, secundum esse reale est accidens, negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentię diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale, sed per se, ex eminentia propria ipsius. Sed falli multos contingit in hoc, ex eo quòd consideratur esse obiectiuum absolute, & reale absolute: quæ constat non esse idem. Cum hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali: ex quibus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

Super Quaestionis decimaequintae Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primo respondet quæsito affirmatiue. Secundo ostendit, quòd hæc pluralitas non repugnat diuinæ simplicitati. Tertio ostendit quomodo hīc pluralitas est.

¶ Quo ad primum conclusio respōsiua est, Necesse est ponere ideas plures. Probatur. vltimus finis in quolibet effectu est proprie intentus a principali agente. ergo ordo vniuersi est proprie intentus & per se factus a Deo. ergo in mente diuina est idea ordinis vniuersi. ergo in ea sunt propriæ rationes omnium rerū. ergo in ea sunt plures ideæ. Antecedens manifestatur in ordine exercitus & duce. Prima vero consequentia probatur: quia optimum in rebus existens est ordo: quod firmatur ex 12. metaph. Et confirmatur veritas consequentis ex destructione opinionis dicentem, quòd in diuinis omnia vnum sunt, præter ingenerationē, generationem, & processionem. Sic igitur non sunt plures ideæ.

SED CONTRA est, quòd dicit August*. in lib. 83. quæst. ideæ sunt principales quædam formæ, uel rationes rerum stabiles atque incommutabiles: quia ipsæ formatæ non sunt, ac per hoc æternæ: ac semper eodem modo se habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Sed cum ipsæ neque orian tur, neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire potest, & omne quod oritur & interit.

RESPON. dicendum, quòd necesse est ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in quolibet effectu, illud quod est ultimus finis, proprie est intentum a principali agente: sicut ordo exercitus a duce. Illud autem, quod est optimū in rebus existens, est bonum ordinis vniuersi, vt patet per Philosophum in 12. metaph*. Ordo igitur vniuersi est proprie a Deo intentus, & non per accidens proueniens secundum successionem agentium: prout quidam dixerunt, quòd Deus creauit primum creatum tantum: quòd creatum creauit secundum creatum [e], & sic inde quousque producta est tanta rerum multitudo: secundum quam opinionem, Deus non haberet nisi ideam primi creati. Sed, si ipse ordo vniuersi est per ordinem vniuersi ad inuicem, ad inferendam pluralitatem idearum in Deo, inseruit opinionem Auic. de modo, quo pluralitas emanauit creaturarum: de qua inferius erit sermo. si. n. distinctio creaturarum non per se intenta esset a Deo, sed ex parte Dei esset per accidens, scilicet propter successionem agentium: seu quouis alio modo; non habemus viam concludendi in Deo exemplaria multorum, sed vnius tantum. Nullus enim opifex exigit ideam eorum, quæ sunt per accidens.

Lib. 83. qst. q. 46. a medio. tom. 4.

Li. 12. met. tex. 52.

¶ Quo ad secundum ostenditur, quòd pluralitas idearum non repugnat diuinæ simplicitati ex differentia, quæ est inter quod & quo aliquis intelligit: vtiturq; tali ratione: multiplicare qd, non repugnat simplicitati, sed multiplicare quo: sed idea est quod, & non quo. ergo multitudo idearum non repugnat simplicitati diuinæ. maior probatur: quia multa intelligere non ponit compositionem, aut imperfectionem, &c. sed bene hoc ponit multis speciebus intelligere. minor probatur inductiue ex idea domus in mente artificis, &c.

¶ Circa differentiam in litera assignatam, inter quod & quo intelligitur, dubium occurrit. Primo aut est sermo de pluralitate reali, aut rationis. si reali, vtriusque pluralitas præiudicat diuinæ simplicitati. si rationis, vtrumque potest pari ratione plurificari. Quoniam essentia diuina vt species comprehendit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa vt obiecta comprehendit omnia obiecta: & sic æqua est vtrinque pluralitas secundum rationem. Secundo, intellectum a Deo non potest esse nisi vnum numero, vt patet 12. metaphy. ergo repugnat multi-

246

multiplicare quod intelligitur a Deo. falsum est ergo, quod pluralitas eius quod intelligitur, non præiudicat. Tertio in Deo est sapientia, & ars, & scientia. ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent vt quo Deus intelligit: vt etiam expresse litera dicit in responsione ad 3m.

¶ Ad euidentiam horum scito, quantum ad 1m quo, & quod, quod hic est sermo de quo & qđ in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus, quæ exercent actũ ipsius quo, vel actũ ipsius, quod vt in ꝓposito. Idea est quod intelligitur in actu exercito: quoniã significat, id qđ se habet ad intellectionem vt obiectũ vel terminus. Ars vero est quo in actu exercito: quia importat, id quod se habet vt principiũ formale intellectionis, & sic de aliis. Quantum vero ad multitudinẽ seu pluralitatẽ scito, quòd hic est sermo nõ de pluralitate realis, nec de pluralitate rationis, formaliter loquendo: sed de pluralitate simpliciter, quod aut quo. Ita quòd intentio literæ est ponere differentiam in hoc, ꝙ ratio formalis exercens, actum, quòd potest multiplicari simpliciter, potestq; absolute dici multæ. Ratio vero exercens actum quo, nõ potest sic multiplicari, vt possit absolute dici multæ. Ad primam ergo obiectionem in oppositum patet responsio, dicim enim, quòd quia idea est quod intelligitur, & ad pluralitatem cogniti sufficit omnis distinctio rationis. nam aliud cognitum est punctum vt principium, & aliud vt finis. ideo ad pluralitatem idearum sufficit distinctio illa relatiua: qua essentia vt sic imitabilis est vnum cognitum, & vt sic imitabilis est aliud cognitum, &c. Ad pluralitatem vero principii intelligendi, non sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secundum propriam, & per se rationem principii intelligendi. Ideo non est par ratio multitudinis, ipsius quo & ipsius quod quum ergo dicitur, essentia diuina, ita plura continet obiecta sicut ratio, conceditur, sed negatur, quòd sicut pluralitas illa, quæ intelligitur in ipsa obiecta sufficit ad pluralitatem simpliciter ipsius quod. ita eadem pluralitas quæ intelligitur in eadẽ vt ratio seu species intelligendi, sufficiat ad pluralitatem ipsius quo, propter rationem iam dictam. Ad secundam autem obiectionem dicitur dupliciter. Primo quòd intellectum a Deo non est nisi vnum, vt distinguitur contra multa disparata, & non vt simpliciter distinguitur contra multa. Ideæ non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniam quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatem namque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic, id est, in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis contingit, quoniam triangulum, & bouem intelligimus. Habere autem multa cognita non disparata, imo in vno numero communicantia non præiudicat simplicitati. Secundo, quòd intellectum per se primo a Deo oportet esse vnum. Idea autem est intellectum per se secundo, & ideo compatitur multitudinem. Non enim dictum est in litera, quòd omne quod potest multiplicari, sed quòd multiplicare quod, non præiudicat simplicitati. Sat se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quòd habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriẽ rationes eorũ, ex quibus totum constituitur. Sicut ædificator, speciem domus concipere non posset, nisi apud ipsum esset propria ratio cuiuslibet partium eius. Sic igitur oportet quòd in mente diuina, sint propriæ rationes omnium rerum. Vnde dicit Auguſt*. in lib. 83. q. quòd singula propriis rationibus a Deo creata sunt. vnde sequitur, quòd in mente diuina sint plures ideæ. Hoc autem quomodo diuinæ simplicitati non repugnet, facile est uidere, si quis consideret ideam operati esse in mente operantis, sicut quod intelligitur, non autem sicut species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu. Forma enim domus in mente ædificatoris est aliquid ab eo intellectum: ad cuius similitudinem domum in materia format. Non est autem cõtra simplicitatẽ diuini intellectus, quòd multa intelligat: sed contra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideæ sunt in mẽte diuina, vt intellectæ ab ipso.

Quod hoc modo potest videri. Ipse enim essentiam suam perfecte cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solum secundum quod in se est, sed secundum quod est participabilis secundum aliquem modum similitudinis a creaturis[e]. Vnaquæque autem creatura habet propriam speciem, secũdum quòd aliquo modo participat diuinæ essentiæ similitudinem. Sic igitur in quantum Deus cognoscit suam essentiam vt sic imitabilẽ a tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationẽ & ideam huius creaturę[e]. Et similiter de aliis. Et sic patet, quòd Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum, quæ sunt plures ideæ.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd idea non nominat diuinam essentiam inquantum est essentia, sed inquantum est similitudo, vel ratio huius vel illius rei. Vnde secũdum quòd sunt plures rationes intellectæ ex vna essentia, secundum hoc dicuntur plures ideæ.

Ad ii. dicendum, quòd sapientia & ars significantur, vt quo Deus intelligit, sed idea, vt quod Deus intelligit. Deus autem uno intellectu intelligit multa, & non solum secundum quòd in seipsis sunt, sed etiam secundum quòd intellecta sunt: quod est intelligere plures rationes rerum. Sicut artifex dum intelligit formam domus in materia, dicitur intelligere domum: dum autem intelligit formam domus vt a se speculatam, ex eo quòd intelligit se intelligere eã, intelligit ideã, vel rationẽ domus. Deus autem, non solum intelligit multas res per essentiam suam, sed etiam intelligit se intelligere multa per essentiã suam[e]. Sed hoc est intelligere plures rationes rerum, vel plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas.

Ad iii. dicendum, quòd huiusmodi respectus, quibus multiplicantur ideæ, non causantur a rebus, sed ab intellectu diuino, comparante essentiam suam ad res.

Ad iiii. Dicendum, quòd respectus multiplicantes ideas, nõ sunt in rebus creatis, sed in Deo.

Non tamẽ sunt reales respectus, sicut illi quibus distinguũtur personæ, sed respectus intellecti a Deo.

Articvlvs iii.

Vtrum omnium, quæ cognoscit Deus, sint ideæ.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd nõ omnium, quę cognoscit deus, sint ideę i ipso. Mali enim idea nõ est in Deo, quia sequeretur malũ esse in Deo: sed mala cognoscuntur a Deo. Ergo non omnium, quæ cognoscuntur a Deo, sunt ideę.

¶ 2 Præt. Deus cognoscit ea quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt: vt supra dictum est *. Sed horum nõ sunt ideæ: quia dicit Dion. † 5. c. de di. no. quòd exemplaria sunt diuinæ voluntates, determinatiuæ & effectiuę rerum. Ergo nõ omnium, quæ a Deo cognoscuntur, sunt ideę in ipso.

¶ 3 Præt. Deus cognoscit materiã primã, quæ non põt habere ideam, cum nullam habeat formam. Ergo idem quod prius.

¶ 4 Præt. Cõstat quòd Deus scit nõ solum species, sed etiam genera, & singularia, & accidentia: sed horũ non sunt ideæ, secundũ positionem Platonis, qui primus ideas introduxit, vt dicit Auguſt*. Non ergo omnium cognitorum a Deo sunt ideæ in ipso.

Sed contra. Ideæ sunt rationes in mente diuina existentes, vt per Auguſt*. patet: sed omnium quę cognoscit deus, habet proprias rationes. ergo omnium, quæ cognoscit, habet ideam.

Respon. Dicendum, ꝙ cum ideæ a Platone ponerentur principia cognitionis rerũ, & generationis ipsarum, ad vtrumque se habet idea, prout in mente diuina ponitur. Et secundum quòd est principium factionis rerum, exemplar dici potest, & ad practicam cognitionem pertinet. Secundum autem ꝙ principiũ cognoscitiuum est, proprie dicitur ratio, & potest etiam ad scientiam speculatiuam pertinere. Secundum ergo quòd exemplar est, secundum hoc se habet ad omnia, quæ a Deo fiunt secundum aliquod tempus. Secundũ vero quòd principiũ cognoscitiuũ est, se habet ad omnia, quæ cognoscũtur a Deo, etiam si nullo tempore fiant: & ad omnia, quæ a Deo cognoscuntur secundum propriam rationẽm, & secundum quòd cognoscuntur ab ipso per modum speculationis.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd malũ cognoscitur a Deo non per propriam rationem, sed per rationem boni. Et ideo malum non habet in Deo [d]ideam, neque secundum quòd idea est exẽplar, neque secundum quòd est ratio.

Ad ii. Dicendum, quòd eorũ quæ neque sunt, neque erunt, neq; fuerunt, Deus non habet practicã cognitionem, nisi virtute tantum. Vnde respectu eorum non est idea in Deo, secundum quòd idea significat exemplar, sed solum secundũ quòd significat rationem.

Ad iii. Dicendum, quòd Plato, secundum quosdam, posuit materiam non creatam: & ideo nõ posuit ideam esse materiæ, sed materiæ concausam. Sed quia nos ponimus materiam creatam a Deo, non tamen sine forma[e]: habet quidem materia ideam in Deo, non tamen aliã ab idea compositi. Nam materia secundum se, neque esse habet, neque cognoscibilis est.

Ad iiii. Dicendum, ꝙ genera nõ possunt habere ideam aliam ab idea speciei, secundũ quòd idea significat exemplar: quia nunquam hic restat, cuius compositi idea, materiæ primę sit idea. Si tamen litera perspicaciter videatur, facile patebit, ꝙ idea vt ratio respõdens materiæ primæ, est idea corporis; ꝙ est genus in prędicamẽ

Lib 83. qst. q. 46. post mediũ to. 4

Li. 83. que q. 46. post mediũ to. 4

D. 713

191 d

98 1. dist. 36. q. 2. ar. 3. & 1. d. 1. q. 1. ar. 2. c. & ver. q. 3. art. 4. 5 & 7. & 8.

*Art. 9. præced. quæst. † Cap. 5. nõ multum re mote ante finem.

Lib. 83. q. 46. to. 4.

c 235 24 r b c

to substãtiæ: quoniã secundum illius formam diffiniretur, si diffiniretur. Idea.n. vt ratio, est omnis cognoscibilis per propriam rationem: vt in litera dicit. Idea autem eius vt exemplar, nõ est alio modo quærenda quàm ideæ generũ, de quibus in litera dicitur, quòd nõ habẽt aliã ideam a specie &c.

¶ *Super Q uæstionis decimaesextae Articulum primũ.*

TItulus clarus. ¶In corpe duo, primo respõdet quæsito, secũdo assignat rationem pluriũ diffinitionũ veritatis, ibi, Et secũdum hoc veritas.

Q. 22. ar. 3. ¶Quo ad primum, conclusio respõsiua quæsito est: Veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum, a quo dependent. Hęc conclusio habet tres partes. & quo ad primam quidem probatur: Verum est terminus intellectus. ergo est in intellectu. Antecedens declaratur ex proportionali conuenientia inter verum & bonũ: quia sicut bonum significat id, in quod tẽdit appetitus, ita verum id, ad quod tẽdit intellectus. Consequẽtia vero probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. Metaphy. quia ille extra, hæc intus perficitur.

¶Quo ad secũdam vero partem, scilicet q̃ secundario in rebus, probatur ibi, (sicut autem bonũ) verum est in intellectu secundum q̃ conformatur rei intellectę, ergo ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuatur: ergo res ītellecta vera dicitur secundum q̃ habet ordinem ad intellectũ. Antecedẽs manifestatur ex proportionali conuenientia inter bonum & verum: quia sicut bonum est in re vt conueniens est appetitui, ita verũ in intellectu &c. Consequentia quoq; vtraque ex eadem radice probat: prima, quia ex bono in re, bonitas ad appetitum deriuatur. secũda quoque, quia ex hoc, appetitus boni dicitur bonus.

¶Quo ad tertiã autem partem, scilicet a quo dependẽt, probatur ibi, Res autẽ intellecta, dupliciter. primo ratione, secundo ab effectibus. Ratio est. Iudicium de vnaquaq; re non fit secũdum ea, quæ insunt per accidẽs, sed per se: ergo vnaquæq; res dicitur vera absolute secundũ ordinem ad intellectum, a quo dependet. Antecedens patet: consequentia vero probatur ex differẽtia inter ordinem rei ad intellectũ cãtiuum, vel cognoscitiuum tantum: quia, cad istum per accidens, ad illum per se ordinem habet: quod declaratur exemplo domus, respectu artificis & non artificis. Effectus autem testimonium præbentes his, sunt artificialia & naturalia. artificialia enim tam mechanica, vt domus, quàm liberalia, vt oratio, vera absolute sunt, si conformia sunt artib⁹. Naturalia quoque vera absolute sunt, si consonant opifici, quem supponimus esse primum intellectum.

¶ Circa prædicta duo ppositiones aduertendæ sunt. prima est. Verum est id in quod tẽdit intellectus sicut bonũ &c. hæc enim inferius articulo 3. ad tertium discutietur. altera est. Cognitio est secundum quòd cognitum est incognoscente. Appetitus autem secundum inclinationem ad rem. Et hæc in quæst. 82. articu. 3. defendẽt, vbi cõparabitur intellectui voluntas.

¶Quo ad secũdum reddit ratio sex diffinitionum veritatis: quòd tres pertinent ad verum in re, duæ ad verum in intellectu, & vna ad verũ vtrobiq;: omnia clara sunt.

¶ *Super quæstionis decimaequintae Articulum secundum.*

TItul⁹ clar⁹ apud retinẽtes, quòd intellectus componens & diuidens, nõ significat substantiã aut potentiam aliquam, sed operationem intellectus, vocaram compositio & diuisio, in tertio de anima.

¶In corpore est vnica conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Veritas proprie loquendo, est tãtum in intellectu componente & diuidente. Hæc cõclusio habet duas exponentes, scilicet: veritas proprie loquendo est in intellectu cõponente & diuidente, & quod in nullo alio. Probãturq; ambæ simul in litera sic. Omnis res est vera secundũ quòd habet propriam formam suæ naturę: ergo intellectus vt cognoscens est verus, secundum quòd assimilatur rei cognitæ. ergo veritas est conformitas intellectus & rei. ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem cognitionis ad cognitum. ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur, cognoscit primo & dicit verum. ergo intellectus componens & diuidens cognoscit uerum. ergo in eo tantum est verum secundum proprium modum nomine veri importatum. ergo in eo tantum est verum proprie loquendo. Prima consequentia probatur, quia similitudo rei cognitæ est propria forma intellectus vt cognoscens. Secunda vero manifeste tenet ex suo antecedente probato: adiuncta illa propositione, in principio corporis articuli posita, scilicet: verum secundum sui primam rationem est in intellectu. Si enim sic est & veritas intellectus attenditur secundum similitudinem ad rem, consequẽs est, quòd veritas per conformitatem intellectus & rei definienda sit. Tertia autem vt nota relinquitur, & vere nota est, quoniam si veritas cognitionis consistit in similitudine, seu conformitate intellectus & rei, oportet vt cognoscere veritatem sit cognoscere conformitatem hanc. s. intellectus & rei & econuerso, cognoscere hãc cõformitatẽ, sit cognoscere veritatẽ. Quarta vero quo ad partes negatiuas declaratur inuisu & intellectu simplici. Quo ad affirmatiuã vero, nec probatiõe nec manifestatione eget. Quinta autem probat: quia in omni propositione, aliquam formam significatam per prædicatum, applicat rei significatæ per subiectũ, vel remouet ab ea. Sexta vero probatur: quia verum est perfectio intellectus vt cognitum. & manifestatur ex differentia, ex supradictis consequente, inter cognoscentem esse verum, & cognoscentem cognoscere verum. Illud enim est cognoscentem esse verum vt quandã rem. et ideo conuenit sensui & intellectui quòd quid est, & vocibus in complexis: hoc autẽ est habere verum vt cognitum in cognoscente & ideo in intellectu cõponente vocibusq; complexis vt signis, &c. Vltima demum consequentia per se nota est, vt patet.

¶Ad euidentiã horum aduerte, q̃ planus sensus, quę superficies huius litęrę prima fronte ostendit, videtur q̃ quia cognitio sensus, puta visus, aut etiam simplicis intellect⁹, cõformis est rei: ideo vera dici potest. Sed quia non potest illã conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionem simplicẽ & rem, cognoscere, ideo non cognoscit verum. & quia intellectus componens illam cognoscit, ideo cognoscit verum. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secundum veritatem. Tum quia falsum est, q̃ intellectus simplex non cognoscat illã conformitatem, quoniam conformitas illa, diffinibile quoddam est, & consequenter simplici intellectu cognoscit. Tum quia illa conformitas non cognoscitur nisi reflexe ab intellectũ: verum autem cognoscitur directe & non reflexe tantum. Tum quia medius terminus in litera adductus ad probandum, quòd conformitas, in qua consistit veritas, cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, non esset ad propositum, vt patet applicãti. Vt igitur præsens litera cum qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primo q̃ aliud est loqui de intellectu etiam in actu secũdo, & aliud de intellectu inquantum cognoscẽs: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate istius. Ad veritatẽ. n. intellectus in actu secundo, non plus requiritur quàm ad veritatem sensus in actu secundo. vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicitur ut quædam res verã, quando cognitio

Loco citato in argumento.

100 1. dist. 19. q. 5. art. 1. 7. & ve. q. 1. ar. 3 *Lib. 3. tex. 26. tom. 2.

Lib. 6. metaphy. tex. 8 tom. 3.

Eod. lib. & cap.

Commẽtis. quarti in arg.

Lib. de ver. relig. ca. 36. tom. 1.

Li. de ver. relig. ca. 36. a medio to. 1.

In dialogo de verit. ca. 2.

genus sit, nisi in aliqua specie. Similiter etiam est de accidentibus, quę inseparabiliter concomitantur subiectum, quia hæc simul fiunt cum subiecto. Accidentia autem, quæ superueniũt subiecto, specialem ideã habent. Artifex enim per formam domus facit omnia accidentia, quę a principio cõcomitant domũ. Sed ea, quæ superueniunt domui iam factæ, vt picturæ, vel aliquid aliud, facit per aliquã aliam formam. Indiuidua vero secundum Platonem, non habebant aliam ideam, quàm ideam speciei. Tum quia singularia indiuiduatur per materiã, quam ponebat esse increatam, vt quidam dicunt, & concausam ideæ. Tum quia intentio naturæ cõsistit in speciebus: nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solum se extendit ad species, sed ad singularia, vt infra dicetur *.

QVAESTIO XVI.

De ueritate, in octo Articulos diuisa.

VOniam autem sciẽtia verorum est; post cõsiderationem scientiæ Dei, de veritate inquirendum est.

Circa quam quærũntur octo.

¶Primo, Vtrum veritas sit in re, vel tantum in intellectu.

¶Secundo, Vtrum sit tãtum in intellectu cõponente & diuidente.

¶Tertio, De comparatione veri ad ens.

¶Quarto, De cõparatione veri ad bonum.

¶Quinto, Vtrum Deus sit veritas.

¶Sexto, Vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus.

¶Septimo, De æternitate veritatis.

¶Octauo, De incõmutabilitate ipsius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ueritas sit tantum in intellectu.

AD PRIMVM sic proceditur. ¶Videtur quòd veritas non sit tantum in intellectu, sed magis in rebus. Aug*. enim in lib. Sol. reprobat hanc notificationem veri. Verum est id quod videtur, quia secundũ hoc, lapides, qui sunt in abditissimo terræ sinu, non essent veri lapides: quia non videntur *. Reprobat etiam istam, Verũ est quod ita se habet, vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere: quia secũdum hoc, sequeretur quòd nihil esset verũ, si nullus posset cognoscere, & diffinit sic verũ. †Verum est id quod est. & sic videtur, quòd veritas sit in rebus, & nõ in intellectu.

¶2 Præt. Quicquid est verum, veritate verum est: Si igitur veritas est in intellectu sõlo, nihil erit verum nisi secundum quòd intelligitur: quod est error antiquorum Philosophorum *, qui dicebãt omne quod videtur, esse verum. Ad quod sequitur, contradictoria simul esse uera: cum contradictoria simul a diuersis vera esse videantur.

¶3 Præt. Propter quod vnũquodque, & illud magis, vt patet primo posteriorum †. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera, vel falsa ſm Philosophum * in prædicamentis. ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

SED CONTRA est quod Philosophus dicit sexto Metaph. †quòd verum & falsum non sunt in rebus, sed in intellectu.

RESPON. Dicendum, quòd sicut bonum nominat id, in quod tẽdit appetitus: ita verum nominat id, in quod tendit intellectus. Hoc autem distat inter appetitum & intellectum, siue quamcunque cognitionẽ, quia cognitio [d] est secundum quòd cognitum est in cognoscente: appetitus autem est secundum quòd appetens inclinatur in ipsam rem appetitam [e]. & sic terminus appetitus, quod est bonum, est ī re appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso intellectu. Sicut autem bonum est in re, in quantum habet ordinem ad appetitum; & propter hoc ratio bonitatis deriuatur a re appetibili in appetitum, secundũ quòd appetitus dicitur bonus, prout est boni: ita, cum verum sit in intellectu, secundum quòd conformatur rei intellectæ, necesse est, quòd ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuetur, vt res etiam intellecta uera dicatur, secundũ quòd habet aliquẽ ordinem ad intellectum. Res autem intellecta ad intellectum aliquem, potest habere ordinem vel per se [e], vel per accidens. Per se quidem habet ordinem ad intellectum, a quo dependet secundum suum esse: per accidens autem ad intellectũ, a quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus, quòd domus comparatur ad intellectum artificis per se, per accidens autem comparatur ad intellectum, a quo non dependet. Iudicium autem de re non sumitur secundum id quod inest ei per accidens, sed secundũ id quod inest ei per se. Vnde vnaquæq; [d] res dicitur vera absolute secundum ordinem ad intellectũ, a quo dependet. Et inde est, quòd res artificiales dicuntur verę per ordinem ad intellectum nostrum. Dicitur enim domus vera, quę assequitur similitudinem formæ, quę est in mente artificis: & dicitur oratio vera, inquantũ est signum intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ, secundum quòd assequuntur similitudinem specierum, quæ sunt in mente diuina. Dicitur enim verus lapis, quia assequitur propriam lapidis naturam secundum præconceptionem intellectus diuini. Sic ergo veritas principaliter est in intellectu, secundario vero in rebus, secundum quòd comparatur ad

cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autem intellectus vt cognoscens est, exigitur, ꝙ veritas sit in eo vt est cognoscens: hoc autem non est nisi sit in eo vt cognita. Propterea litera inuestigans vbi proprie verũ sit, a propria forma intellectus non in actu primo aut secundo, sed vt cognoscens est

Art. præc.

procedit: & vult ꝙ ppria eius forma ac perfectio est similitudo cogniti, non quæ est principiũ cognitiõis, sed q̃ est terminus, vel quasi terminus seu perfectio ad quam attingendo cognitio perficit. Propter quo nota secundo, ꝙ similitudo rei cognitæ dupliciter sumit quantum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simplici .i. per modum incomplexi representantis, quicquid sit illa species. Secũdo pro specie representatiua cogniti vt sic siue complexe siue incõplexe, quicquid sit illa, siue ipẽs impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio: hæc enim nõ variãt propositum. In præsenti litera nõ sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita ꝙ sensus litere est, ꝙ similitudo attracta seu assecuta a cognitione, est propria forma, & perfectio intellectus vt cognoscens est, & illa cognitio quæ suiipsius conformitatem cum re cognoscit, illa cognoscit verum: & nulla alia, quomodocunq; sit illa conformitas. ſ. siue per modum complexi siue incõplexi. Tertio nota, ꝙ cognoscere conformitatẽ sui ad cognitũ cõtingit dupliciter. ſ. in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere cõformitatẽ in actu signato, est cognitionẽ terminari ad relationẽ conformitatis. Cognscere vero conformitatem in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt cõforme cognito. Quod vt clarius percipiatur, manifestatur in actu dicẽdi, quoniã clarius apparet propositum in ipso. Dicit quispiam conformitatem intellectus & rei in actu signato, cum hæc verba seu significata eorum in communi vel in speciali materia quam intelligit, dicit mentaliter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquàm autem dicit aliquid vt conforme vel difforme rei, quandiu incomplexum aliquod dicit: dicẽdo enim homo, aut centaurus, aut vacuum: nihil dico vt cõforme vel difforme rei alicui: sed cum primo dicit, homo est: aliquid dicit conforme vel difforme rei: quoniam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet: & simile est de credere, & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatem sui ad rem, nihil aliud est quàm cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere complexũ aliquod. Apprehẽdẽdo enim ly homo est, apprehẽdo aliquid vt conforme. In proposito, non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secundo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. ex eo quòd enuntiatio omnis, ponit vel remouet aliquid a subiecto. si enim cognoscere conformitatẽ sui ad rem, est cognoscere aliquid in se vt conforme rei, & nunquam cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi cũ cognoscitur enuntiatio, quã constat esse ĩ enuntiante & conformitatem vel difformitatem ad rem importare: oportet ꝙ solus intellectus enuntiãs cognoscat ac dicat cõforme vel difforme vt sic. Et quia hoc solũ est dicere & cognoscere verũ in actu exercito, ideo solus intellectus cõponens & diuidens, cognoscit & dicit verum. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componente & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguendum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædictis. Quam distinctionem si non capis, ex distinctione hac quo ad significationem percipiet etiam nouitius quilibet: significare enim verum, vt in logicalibus instructionibus habetur, dupliciter inuenitur. ſ. in actu exercito & signato. Nam ly verũ, significat verum, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes, significat verum, quia exercet ipsam veritatem. Et ly homo est alatus, significat falsum in actu exercito &c. Et propterea in primo periherme nias dicitur: qđ enũtiatio est oratio significans verum vel falsum. ſ. in actu exercito: quod ẽ significare cõforme rei, vel difforme vt sic.

¶ Ex his autem patet quartũ, quod obscuritatem magnam ĩ hac materia ponit scilicet, ꝙ veritas est conformitas intellectus & rei, hoc enim potest intelligi de veritate rei, vel de veritate absolute. Et primo modo est optime dictum, quoniã veritas, qua omnis res in suo gradu essendi dicit vera, siue cognoscat siue non, consistit in conformitate horum duorum, vt patet ex litera hac & præcedente. Secundo autem modo vt prima fronte apparet, est benedictũ, sed particulariter intelligendũ, quia nõ cõformitas cuiuscũq; intellectus, sed intellectus cõplexi tantũ, est veritas, vt patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hanc perscrutati fuerimus, inueniemus ꝙ vniuersaliter & proprie loquendo, hæc diffinitio soli veritati absolute conuenit, & non veritati rei nisi extensiue. Conformitas enim intellectus ad rem, dupliciter potest in intellectu inueniri. uno modo ꝙ accidens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incomplexo vt sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incomplexum vt sic, respectum nullum æqualitatis, aut inæqualitatis ad alterum exercet: quàmuis forte adæquatum alteri de facto sit, vt patet inductiue. Complexa autem enuntiatio mentalis omnis, per se exercet in propria ratione ꝙ sit æqualis & inæqualis enuntiare rei: quoniam essentialiter est similitudo ꝙ hoc insit vel nõ insit illi. Et si quidem inest qđ repræsentat in esse, conformis dicitur, sin autem, difformis. Cum igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione conformis aut difformis: & de ratione veritatis absolute sit conformitas intellectus: consentaneum est, quod de intellectu, cui per se conuenit conformitas, est sermo. Ita ꝙ sensus est, veritas est conformitas intellectus & rei, id est. veritas est intellectus per se conformis rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitatis, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquam subiectum non per accidens, sed per se. Talis autem est intellectus componens vt dictum est. Vnde Ari. 4. metaph. tex. 27. diffiniuit verum & falsum per enuntiabile dicens, ꝙ verum est ens esse & non ens non esse: falsum autem ens non esse & non ens esse. Ita ꝙ enuntiabile diffinit verum, & verum enuntiationem: vt ostendatur verum proprie in huius cõpositione tantum inueniri, vt verum exercite.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum tertium.*

IN titulo ly verum, in suæ analogiæ communitate sumitur, vt ex responsione ad primum habetur.

¶ In corpore una conclusio, responsiua quæsito affirmatiue. Verũ

& ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim me A dii, & manifestationem ex proportionali similitudine veri & boni. Vis medii est, vnumquodque inquãtum habet de esse, intantum est cognoscibile. ergo ens & verum conuertuntur. Antecedẽs manifestatur ex authoritate. 3. de anima, in qua dicitur, Animã esse omnia, quia est omnia cognoscibilia. hoc enim non esset verum, nisi cognoscibilitas adæquaret esse, vt patet. consequentia vero probatur, quia verũ importat ordinem ad cognitionem, id est, cognoscibile. Proportionalis autem similitudo consistit in tribus. Primo ĩ hoc, sicut bonum significat appetibile, ita verum cognoscibile. Secundo ꝙ sicut bonũ conuertitur cum ente, ita verũ. Tertio, sicut bonum addit supra ens ordinẽ ad appetitum, ita verũ ordinẽ ad intellectũ.

¶ Circa hoc est vnũ dubium, quoniã vis medii cõsistit in hoc ꝙ verum importet cognoscibile in cõi, vt patet, & in verbis literæ & ex authoritate inducta ex. 3. de anima. hoc autem esse falsum litera in calce dicit. Quoniam dicit, ꝙ importat ordinẽ ad intellectum, ac per hoc importat cognoscibile sic. ſ. per intellectum, & non cognoscibile in communi, & vere sic est, quoniã vt in primo articulo dictum est, verum importat id, in quod tendit intellectus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur negando, ꝙ uis medii exigat ꝙ uerũ significet cognoscibile ĩ cõi. sufficit enim, ꝙ uel significet cognoscibile in cõi, uel significet tali modo, sic ꝙ ille modus sit ita amplus, ꝙ se extẽdat ad oĩa, ad q̃ se extẽdit cognoscibile ĩ cõi, nihil enim refert ad uim rationis, an uerum importet cognoscibile in cõi, an aliquid illi æquiualens: utrobique enim sequitur cõuertibilitas ueri cum ente. Sic autem est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extẽdit, ad quæ se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile, & unumquodque quantum habet de esse, tantum habet de intelligibilitate. Inchoauit autem a cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, ut a facilioribus traderet disciplinam, hoc quod diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiam dicens. Vnumquodque inquãtum B habet de esse, in tantũ est cognoscibile, relinquit, & econuerso, quod tamen subintelligi oportet, ut conuertibiliter se consequatur ens & uerum.

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit, quoniam responsio hæc, repugnare uidetur supra & alibi, dictis San. Tho. Dictũ est enim in. 1. art. ꝙ uerum est in quod tendit intellectus, sicut bonum est, in quod tẽdit appetitus. Et alibi dicitur, ꝙ uerum est obiectum intellectus. Modo autem dicitur, quòd ueri ratio assequitur apprehensionem entis, obiectum enim intellectus nõ sequitur, sed præuenit potius intellectionẽ. Videtur etiam contra ueritatem, quoniam non ideo ens est uerum, quia apprehenditur, sed econuerso, quia est uerum, ideo apprehenditur siue actu, siue potentia.

¶ Ad hoc dicit, quòd uerum dupliciter sumitur, ut patet ex diuisis. ſ. pro ueritate rei, & proprie, & quòd proprie est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius, imo propria intelligentis perfectio obiectiua. Et sic uerum non consequitur, nec præcedit intellectionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur præsens litera, sed litera articuli primi, quę infert, verũ esse in intellectu. Verum autem rei, est posterius quidem ente, prius autẽ cognitione, & est obiectum intellectus

Art. 1. huius quæst.

non formale (quoniam illud est ens) sed est condicio propria obiecti formalis. Ens enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet in tellectum, du m omnia intelligunt actu uel potentia, certam tamen exigit conditionem generalem, qua excercet hoc, qđ est perficere in tellectum obiectiue, & hanc addit uerũ supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet pficit appetitũ, nec quomodolibet agit. Vnde inter verũ & bonum, quàmuis cõueniãt in hoc, q uòd utrumq; est obiectũ & terminans, &c. hoc interest. ꝙ bonum, obiectum formale uoluntatis, uerum autem conditionem obiecti formalis significare uidetur. Et, ppterea, omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autẽ intellectio non est intellectio ueri formaliter, ut in litera dicitur, sed rei uere. ita ꝙ ly rei, notat rem intellectam, & ly uere conditionem quares intelligitur. propter quod, rationes Scoti in. 1. dist. 3. quæst. 4. uel. 5. quibus impugnat uerum esse proprium obiectum intellectus, non oportet soluere, quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hac litera docetur nõ esse. Ad opposita igitur dicendum est, quòd dicta S. Thom. nec inter se, nec ueritati aduersantur: quoniam nõ intendit hoc litera, qđ ratio ueri consequatur apprehensionem de ueritate rei loquendo, sed quòd ratio ueri aftar seu assistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur. assequi enim proprie loquendo, non est sequi, sed potius pertingere. Manifeste enim litera ostẽdit, ꝙ nihil aliud intendit, nisi quod uerum est quando ens intelligitur, & tamen uerum non intelligitur, ut etiam exemplũ de intelligibilitate ostendit. Constat enim prius obiectũ esse intelligibile quàm apprehendatur. Nec propterea ponimus uerum in re, absq; ordine ad intellectum, sed ponimus primo ens, deinde ens ut perfectiuũ intellectus, & tertio intelligibile, quoniam intelligibile est, quia uerũ est, & non econtra. In hoc autẽ quod est esse perfectiuũ intellectus, manifeste patet ordo ad intellectum.

Art. 1. huius quæst.

Lib. 2. Metaphy. tex. 4. tom. 3.

Li. 3. de anima. tex. 37. tom. 2.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum quar tum.*

102 Veri. q.21. art.3.

IN titulo ly secun dum rationẽ, pro prie cadit supra ly bonum & verum, & non supra ly prius, quàmuis in idem re deat vterque sensus, si accipiatur prioritas rationis ſm se, vt ex responsione ad primum sumi potest non quo ad nos tan tũ. Est ergo sensus: vtrum ratio boni sit prior ratione veri.

¶ In corpore duo. Primo excluditur ta cita obiectio con tra ipsam quæstionem. Secundo respõ detur quæsito.

¶ Quo ad primũ di citur, ꝙ licet vtrunque horum conuertatur cum ente suppositaliter, distinguũ tur tamen ratione. Dixit enim hoc, quo niam cum ordo sup ponat distinctionem & quæstio hæc est de ordine boni & ve ri, oportet ipsorum distinctionem præhabere. Ex dictis au tem ha ctenus habetur, ꝙ idem sunt bonum & verũ, quòd ens, & consequenter inter se. Quomodo ergo nunc quæri tur de ordine? Hæc enim obiectio per pauca illa verba in principio literæ excluditur, quoniã in eis declarat ꝙ idẽtitas est in supposito non in ratione formali horum, sed in hac distinguuntur.

25 26 ¶ Quo ad secundũ respondetur quæsito vnica conclusione. Veri tatio absolute est prior ratione boni. Probatur dupliciter, primo. Verũ sequitur esse simpliciter, & immediate, bonum autem consequitur esse secundũ ꝙ est aliquo modo

a 410 perfectum, id est, secundum ꝙ habet ali quo modo rationem perfectionis. ergo ve rum est propinquius enti quàm bonum, ergo est prius. Antecedens pro secunda parte probatur, quia ens est sic appetibile id est, ens non habet rationem appetibilis, nisi vt rationem perfectionis induit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm uerum.

AD QVARTVM sic proce ditur. Videtur, ꝙ bonum se cundum rationem sit prius quàm verũ. Quod enim est vniuersalius secundum rationem prius est, vt patet ex primo Phys.* sed bonum. est vniuersalius quàm verum. Nã verum est quoddam bonum scilicet intellectus. ergo bonum prius est ſm rationem quàm verum.

¶ 2 Præt. Bonum est in rebus, verũ autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum * est. Sed ea quæ sunt in re, sunt priora his, quæ sunt in intellectu. Ergo prius est ſm rationem bonum q̃ verum.

¶ 3 Præt. Veritas est quædam species virtutis, vt patet in. 4. Ethic. † Sed virtus continetur sub bono. Est enim bona qualitas mentis, vt dicit Augu.* Ergo bonũ est prius. quàm verum.

*Li.1.Phy. tex. 49. Et ex Primo tex. pri.lib. tom. 2.

*Art.2.huius quæst.

Lib. 4. Et hic cap. 7. tom. 5. *Lib. 6.cõ. Iulianũ ca. 7.tom.7.

SED CONTRA, quod est in pluribus est prius secundum ratio nẽ. Sed verum est in quibusdã, in quibus nõ est bonũ. ſ. in Mathematicis. Ergo verũ est prius q̃ bonũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ licet bonum & verum supposito conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secundum hoc verum absolute loquendo prius est q̃ bonum. quod ex duobus apparet. Primo quidem ex hoc, ꝙ verũ propiquius se habet ad ens, quod est prius, q̃ bonum. Nam verum respicit ipsum esse simpliciter & immediate, ratio autem boni consequitur esse, ſm quòd est aliquo modo perfectum, sic enim appetibile est *. Secundo apparet ex hoc, ꝙ cognitio naturaliter præcedit appetitum. Vnde, cũ verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonũ secundum rationem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas & intellectus mutuo se includunt*. nam intellectus intelligit voluntatem, & voluntas vult intellectum intelligere. Sic ergo inter illa, quæ ordinant ad obiectum voluntatis, cõtinetur etiam ea quæ sunt intellectus, & econuerso. Vnde in ordine appetibiliũ bonum se habet vt vniuersale, & verum vt particulare. in ordine autem intelligibilium est econuerso. Ex hoc ergo, quòd verũ est quoddam bonum: sequitur quòd bonum sit prius in ordine appetibi- F lium, non autem quòd sit prius simpliciter.

AD II Dicendum, ꝙ secundum hoc est aliquid prius ratione qđ prius cadit in intellectu ᶜ. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secundario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primo est ratio entis, secundo ratio veri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

AD III. Dicendum, ꝙ virtus, quæ dicitur veritas, non est veritas communis, sed quædam veritas, secundum quã homo in dictis & factis ostendit se vt est. Veritas autem vitæ dicitur particulariter; secundum quòd homo in vita sua implet illud, ad quod ordinatur ꝑ intellectum diuinum ᶜ: sicut etiã dictum * est, veritatem esse in cæteris rebus. Veritas autem iustitiæ est secundum quòd homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legum. Vnde ex his particularibus veritatibus nõ est procedẽ dum ad veritatem communem.

G

H

ARTICVLVS. V.

Vtrum Deus sit ueritas.

AD QVINTVM sic procedi tur. Videtur, quòd Deus non sit veritas. Veritas enim consistit in compositione & diuisione intellectus ᵉ. sed in Deo non est compositio & diuisio. Ergo non est ibi veritas.

I

¶ 2 Præt. Veritas secũdum * Aug. in lib. de vera relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo nõ est veritas.

¶ 3 Præt. Quicquid dicit de Deo, dicitur de eo vt de prima causa omnium. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquẽ peccare ẽ verũ. ergo hoc erit a Deo. Quod patet esse falsum.

K

SED CONTRA est, qđ dicitur Io. 14. Ego sum via, veritas & vita.

RESPONDEO Dicendum, ꝙ sicut * dictum est, veritas inuenitur in intellectu secundum ꝙ apprehẽdit rẽ vt est, & in re ſm quòd habet esse cõformabile ɨtellectui. Hoc autẽ maxime inuenit in Deo. Nam esse suũ, nõ solum est conforme suo intellectui, sed etiã est ipsum suũ intelligere ᵉ & suũ intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & oĩs alterius intellectus. ᵉ: & ipsc est suũ esse & intelligere, Quod patet, Tum quia ens non secundum quancunq; considerationem comitatur boni ratio, vt patet in Marthe. Tũ quia omne appetens appetit perfectionẽ aliquam. Secunda quoque consequentia probatur, quia ens cõstat esse primo bono, imo primum simpliciter. Secundo probatur conclusio, Verum respicit cognitionem, bonum autem appetitum. ergo verum est prius bono: probatur sequela, quia cognitio naturaliter præcedit appetitionem.

¶ *Super quæstionis de cimæsextæ Articulum quintum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõ siua quæsito. In Deo non solum est veritas, sed ipse est veritas prima & summa. Conclusio hæc claudit in se quatuor partes. Prima est, quòd in Deo est veritas, vt in re, secunda, ꝙ in Deo est veritas obiectiue, tertia, ꝙ Deꝰ est veritas, quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur. Quo ad primam quidem, Esse Dei est non solum conforme suo intellectui, sed etiam ipsum intelligere. ergo est maxime verũ veritate rei. probatur sequela, quia veritas in re est secundũ ꝙ habet esse cõformabile ɨtellectui. Quo ad secundã veritatem, Intelligere Dei est mẽsura omnis alterius esse & intellectus. ergo cognoscit verũ. ꝓbat sequela, qa veritas in intellectu est ſm qđ apprehẽdit rẽ vt est. Constat enim intellectio nẽ mensurantẽ oẽ esse, oportere apprehẽdere res esse vt sunt, & similiter mẽsurantẽ oẽm intellectũ et cõponẽtẽ & diuidẽtẽ, oportere apprehẽdere quicquid a quocunq; apprehẽditur. Quo ad tertiã autẽ. Deus est suũ esse & suũ intelligere. ergo est ipsa veritas, & patet sequela. Ex eo n. quod

quòd est suum esse, sequitur, ergo est ipsa veritas rei. Ex eo autẽ quòd est suum intelligere, sequitur, ergo est ipsa veritas in intellectu. Quo ad quartam autem particulam, probatio non speciali ter affertur, sed ex insertis in præcedentibus habetur. Ex eo nã quòd suum esse & intelligere, habet rationem primæ mensuræ, & causæ oĩs esse, & intellectus, manifeste sequitur, ꝙ quæ illic est veritas, summa & prima est.

A

¶ *Super quæstionis de cimæsextæ Articulum sextum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõ siua quæsito. Veritas qua omnia sunt vera, quodammodo est vna, & quodammodo nõ. Probatur hæc cõclusio, quo ad vtrunq; partẽ simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus in ordine ad intellectũ diuinum. ergo veritas in intellectu existẽs, ſm propriam rationem multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in vno & eodem secundum diuersa cognita. veritas autẽ, qua omnes res veræ dicũtur, ẽ vna ac prima. Antecedẽs patet ex dictis. Cõsequentia aũt quo ad vtriusq; partis illationẽ probatur ex differentia inter vniuocum & analogum in hoc, quòd illud in quolibet vniuocato saluatur secundum propriam rationem: ɨstud autem in primo tantum ponit propriam rationem: in aliis autem fundatum ordinem ad primum. Exempla habentur in litera. Quo ad id vero, quod in secunda parte consequentis implicite clauditur, ſ. quòd omnia respiciant veritatem intellectus diuini, probatur: quia illi vnumquodque assimilatur secundum suam entitatem. Et confirmatur prima pars consequentis authoritate gloſæ, vt pater in litera.

B

¶ Circa partem primam consequentis, dubium occurrit. Aut illa pars. ſ. Veritas ɨtellectus multiplicatur, non est in litera probata nisi authoritate gloſæ: aut veritas inuenitur vniuoce in omnibus intellectibus, saltem creatis. vtrumque autem horum est inconueniens. ergo. Assumptum probatur. In litera, nulla probatio est nisi ex differentia inter vniuocum & analogum: & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertur multiplicatio, sed ex parte vniuoci. ergo aut non probatur, aut probatur ex conditione vniuoci, quod multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorũ. & sic supponitur veritatem vniuoce inueniri in omnibus intellectibus creatis. Quòd autem vtrumque horum sit inconueniens, manifestatur. Et primum quidem, quia in litera post differentiã inter vniuocũ & analogum, ac applicationem eius ad materiã, de qua est sermo, statim cum nota illationis concluditur, dicendo, Si ergo loquamur &c. Secũdum autem, quia veritas in intellectu nostro est compositio & diuisio: in intellectu vero angelico & diuino est simplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & nostra simplex intelligentia, & compositio, & diuisio habet.

C

D

E

¶ Circa eandem quoque partem dubium occurit, quia videtur litera implicare. Quoniam si analogum in vno tantum secundũ propriam rationem saluatur, & ex quæst. 13. constat omnia nomina communia Deo, & aliis esse analoga, & consequenter veritatem analogice inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur ꝙ in multis intellectibus non sunt multæ veritates, sed omnes intellectus sunt veri vna sola veritate, scilicet intellectus diuini, & econuerso, si veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum verorum. ergo non per prius & posterius dicitur de eis, quia quod per prius & posterius dicitur, in vno tantum formaliter inuenitur, vt litera sonat.

¶ Circa secundam quoque partem consequentis dubium occurrit. Quia cum dicitur, omnia esse veraveritate diuina, loquendo de veritate rei: aut intelligitur secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecã: non intrinsecam, vt patet. ergo extrinsecam. & si sic, ergo res aut non sunt veræ formaliter, quod est inconueniens, quia vnaquæque res habet in se propriam veritatem rei, qua dicitur vera, vt patet de sensu respectu ꝓprii sensibilis, aut sunt veræ vtroque modo, sicut in q. de bono dictum est, ꝙ omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiue, & tamen cum hoc sunt bonitatibus propriis formaliter bonæ. & si sic, ergo non sunt veræ sola veritate diuina.

b 253

¶ Ad primam dubitationem dicitur ne gando disiunctiuam illam, quoniam datur tertius modus exponendi literam. Ad cuius euidentiam scito, ꝙ in vniuoca prædicatione duo clauduntur, scilicet prædicari formaliter de vniuocatis, & prædicari de eis secũdum eandem omnino rationem formalem, vt patet in animali respectu bonis & leonis. Multiplicatio autẽ eius ad multiplicationem subiectorum, non conuenit ei ex secũdo, quoniam ipsi soli conueniret, quòd constat esse falsum: sed conuenit ei ex primo, in quo communicat cum aliquibus non vniuocis. Vnde cum in proposito sit sermo de vniuoco, inquantũ multiplicatur ad multiplicationem subiectorum, consequens est quòd propositio, in cuius virtute tenet sequela quo ad primam partem, non est ista, Vniuocum multiplicatur ad multiplicationem vniuocatorum, sed ista communior, & clausa in prædicta, Prædicatum formaliter multiplicatur ad multiplicationem subiectorum. Et tunc concedo, ꝙ subsumi intelligitur, ꝙ veritas sit formaliter prædicatum respectu intellectus, & sic infertur. ergo veritas multiplicatur ad multiplicationem intellectuum, immo intellectorum, siue in vno, siue in diuersis intellectibus. Meminit autem litera potius vniuoci, quàm prædicati formaliter, vt a notioribus traderetur disciplina.

¶ Ad secundam vero dubitationem dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera, non est vniuersalis de omni analogiæ, modo, imo proprie loquendo, vt patet primo Ethico. nulli analogo conuenit, sed conuenit nominibus ad vnum vel in uno, aut ab vno quæ nos abusiue vocamus analoga. Veritas autem, si comparetur ad res & intellectus, est nomen ab uno, quoniam in intellectu solo est veritas, a qua res dicuntur veræ. Si vero comparetur ad intellectus inter se, sic est nomen analogum. Nam proportionaliter saluatur, formaliter tamen in quolibet intellectu cognoscente verum. Esse ergo nomen aliquid secundum propriam rationem in vno tantum, est conditio nominum quæ sunt ad vnum, aut ab vno &c. & non nominum proportionaliter dictorum. Veritas autem respectu intellectus diuini & aliorum, proportionale nomen est: & ideo nõ sequitur quòd in solo Deo sit. Iam enim dictum est in solutione primi dubii, quòd omni ꝓdicato formaliter de pluribus, conuenit pluraliter ad pluralitatem subiectorũ, siue illud sit vniuocum, vt animal, siue proportionale,

104 12. q. 95. arti. 1. 3. Et 1. dist. 19. q. 5. arti. 2. Et ver. q. 1. ar. 4. &. 8. Et psal. 11. co. 2. *lib. 14. de tri. ca. 8. Et li. 15. ca. 1. circa finem tom. 3.

† In dialo. de verit. c. 14. circa finem.

tionale, vt ens, &c. De huiusmodi autē differentia nominū plene scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad dubium autē contra secundā partem conclusionis, responsio ex litera habetur vbi dicitur, q̄ licet plures sint essentiæ, vel formæ rerum, tamen vna est veritas &c. Hæc enī verba post probatā conclusionem adiuncta sunt ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatē, quo ad hoc, quoniam res omnes dicuntur bonæ dupliciter, ītrinsece & extrinsece, vt i q. 6. dictum est. Veræ autem dicuntur extrinsecā tantum denominatione, ita quòd nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiue, seu adimpletiue respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset, nisi æquiuoce, vt in q. de ve. q. 1. art. 4. dicitur. Quēad modum

Est glos. August. in istū Psal. 11. to. 8.

si non esset sanitas ānalis, nulla medicina, nullaq; dieta sana dici posset. Et oīū vna est ratio, quia scilicet in ratione veri in rebus, cadit veritas intellectus, & sani in medicina & dieta, cādit sanitas animalis, & sic de aliis. sublatā enim diffinitione, non remanet idem nomē, nisi æquiuoce.

¶ *Super quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.*

D. 191. 65

TItulus clarus. ¶ In corpore, vna conclusio, respō sua qsito negatiue, Nulla veritas creata est æterna, probatur. Veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quam veritas intellectus. ergo si nullus intellectus esset æternus, nulla veritas creata eēt æterna. ergo in solo intellectu diuino veritas æternitatem habet. ergo nul

RESPON. Dicendum, quòd quodammodo vna est veritas, qua omnia sunt vera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiam sciēdum est, quòd quando aliquid prædicatur vniuoce de multis, illud inquolibet eorum secundum propriam rationem inuenitur, sicut animal ī qualibet specie animalis. sed quando aliquid dicitur analogice de multis, illud inuenitur secundum [d] propriam rationem in vno [d] eorum tantum, a quo alia denominantur. Sicut sanum dicitur de animali, & vrina, & medicina, non quòd sanitas sit nisi in animali tantum, sed a sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua, & vrina inquātum est illius sanitatis significatiua. Et quamuis sanitas [d] non sit in medicina, neq; in vrina, tamen in vtroque est aliquid, per quod hoc quidem facit, illud autem significat sanitatem. *Dictum est autem, q̄ veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundum quòd ordinātur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de veritate, put existit in intellectu secundum propriam rationem, sic in multis intellectibus creatis sunt multæ veritates, et in vno & eodem intellectu secundum plura cognita. Vnde dicit * glos. super illud Psal. 11. Diminutæ sunt veritates a fi. hom. &c. q̄ sicut ab vna facie hominis, resultant plures similitudines in speculo, sic ab vna veritate diuina resultant plures veritates. Si vero loquamur de veritate secundū q̄ est in rebus, sic omnes sunt verę vna prima veritate, cui vnumquodque assimilatur secundum suam entitatē. Et sic licet plures sint essentiæ, vel formæ rerum, tamen vna est veritas diuini intellectus, secundum quā omnes res denominātur verę.

Art. 1. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ anima non secundum quācunq; veritatem iudicat de rebus omnibus, sed fm veritatem [d] primā [e]: inquantum resultat in ea sicut in speculo, fm prima itelligibilia. Vnde sequitur q̄ veritas prima sit maior anima. & tamē et am veritas creata, quæ est in intellectu nostro, est maior anima non simpliciter, sed fm quid, inquantum est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed verum est, qđ nihil subsistens est maius mente rationali, nisi Deus.

AD II. Dicendum, q̄ dictum Anselmi veritatē habet, fm quòd res dicuntur veræ per comparationem ad intellectum diuinum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum veritas creata sit æterna.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videt̄ q̄ veritas creata sit æterna. Dicit enim Augu. in * lib. de libero arbi. q̄ nihil est magis æternum quàm ratio circuli. & duo & tria esse quinq;. Sed horum veritas, est veritas creata. Ergo veritas creata est æterna.

¶ 2 Præt. Omne quod est semper, est æternū, sed vniuersalia sunt vbiq; & semper. Ergo sunt æterna. Ergo & verum quod est maxime vniuersale.

¶ 3 Præt. Id quod est verum in præsenti, semper fuit verum esse futurum. Sed sicut veritas propositionis de p̄senti est veritas creata, ita veritas ppositionis de futuro. Ergo aliqua veritas creata est æterna.

¶ 4 Præt. Omne quod caret principio & fine est æternum, sed veritas enuntiabilium caret principio & fine. quia si veritas incepit cum ante non esset, verum erat veritatē nō esse, & vtiq; aliqua veritate verū erat, & sic veritas erat antequā inciperet. Et similiter si ponat veritatem habere finem, sequitur q̄ sit, postquā desierit. verū enim erit veritatem nō esse. Ergo veritas est æterna.

SED CONTRA est, qđ solus Deus est æternus, vt supra habitum est *.

RESPON. Dicendum, q̄ veritas enuntiabilium non est aliud q̄ veritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu; & est in voce. Secundum autem q̄ est in intellectu, habet per se veritatem, sed secundum q̄ est in voce, dicitur verū enuntiabile, fm q̄ significat aliquā veritatē intellectus, non pp aliquā veritatē in enuntiabili existentē, sicut in subiecto, sicut vrina dicit̄ sana non a sanitate, q̄ in ipsa sit, sed a sanitate ānalis, quā significat. Similiter etiā * supra dictū est, q̄ res denominant̄ veræ a veritate intellectus. Vnde si nullus ītellectus esset æternus, nulla veritas esset æterna. Sed quia solus intellectus diuinus est æternus, in ipso solo veritas æternitatem habet [e]. Nec propter hoc sequitur q̄ aliquid aliud sit æternum q̄ Deus, quia veritas intellectus diuini est ipse Deus, vt supra * ostensum est.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ratio circuli & duo & tria esse quinq;, habēt æternitatē in mente diuina.

AD II. Dicēdū, q̄ aliquid esse semp & vbiq;, pōtin telligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extēdat ad omne tps & ad oēm locū, sicut Deo cōpetit esse vbiq; & semp. Alio mō, quia nō hēt in se quo determinet̄ ad aliquē locū vel tps, sicut materia prima dicit esse vna, non quia habet vnā formā, sicut homo est vnus ab unitate unius formæ, sed per remotionem omnium formarū distinguentium. Et per hunc modū quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper, inquantum vniuersalia abstrahūtur ab hic & nūc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu, si quis sit æternus.

la veritas creata est æterna. Antecedens quo ad primam partem probatur. Enuntiabile in voce, ē verum significatiue tā tum: sicut urina est sana. In mente autē est per seipsum. i. formaliter verū. ergo, quo ad secundam verō ex dictis assumitur. Prima consequētia relinquitur nota per se, eo q̄ non datur alia veritas præter tres has. s. in re, in signo, & in intellectu. Secunda probatur, quia solus intellectus diuinus est æternus. Tertia aūt, quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus. vt in ar. 5. dictum est: creata autē veritas est aliud a Deo.

¶ Aduerte hic duo. Primo, q̄ conclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersaliore ppositione, Nihil aliud, quàm Deus est æternum, quia veritas Deus est. Secundo, q̄ ex hoc loco apertissime habes, quòd nullum secundario obiectum diuini ītellectus ponendum est, quod sit aliud a Deo: quoniā si propositiones cognitæ, seu earum veritas, qđ idem est, in ītellectu diuino sūt Deus, quanto magis lapis, & quicquid aliud incomplexe significatur? & hoc est bene notandum, ad confirmandā notitiam de intelligere diuino traditam.

Ad. 1. dist. 19. q. 5. arti. 3. & ver. q. 1. ar. 4.

*2. de lib. arbit. c. 12. nō procul a fine tom. 1. & de vera Religione cap. 30.

In dial. de verit. c. 8. & 32.

¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum octauum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore, vna conclusio respō sua quæsito cū vno corollario: conclusio est. Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionem tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare respōdetur de veritate intellectus, cū quæsitum fuerit, de veritate in communi, & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter, ergo & mutabilitas & īmutabilitas eius: cæterę enim conditiones sequuntur esse. Secundo probatur conclusio. Tertio declaratur ille termin⁹ mutabilis in conclusione positus, Potest. n. sumi dupliciter, scilicet subiectiue & terminatiue. in proposito sumi dicitur terminatiue & non subiectiue, & ratio est, quia formę, sic. i. termi natiue vocantur mutabiles, non subiectiue. Probatur igitur conclusio sic. Veritas intellectus est conformitas intellectus ad res. ergo potest variari ex parte intellectus & rei. ergo si sit aliquis intellectus absque alternatione opinionum, & cuius acceptionem nulla res subterfugiat, eius veritas est immutabilis. ergo veritas ītellectus diuini est immutabilis, nostri vero mutabilis. antecedens patet. prima consequentia probatur: quia oīs similitudo pōt ex parte extremorū variari. secūda aūt: quia ista variatio ex parte intellectus cōsistit in mutatione acceptionū, ex parte vero rei in latēte mutatiōe rei: tertia aūt relinquit euidēs. Corollarium aūt est: veritas fm quā res naturales dicūtur veræ, est omnino immutabilis, probatur, quia est veritas ītellect⁹ diuini.

106

unus ab unitate unius formæ, sed per remotionem omnium formarū distinguentium. Et per hunc modū quodlibet vniuersale dicitur esse vbique & semper, inquantum vniuersalia abstrahūtur ab hic & nūc: sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu, si quis sit æternus.

AD III. Dicendum, quòd illud, quod nunc est, ex eo futurum fuit antequam esset, quia in causa sua erat, ut fieret. Vnde sublata causa, nō esset futurum illud fieri. sola autem causa prima est æterna. Vnde ex hoc nō sequitur, quòd ea quæ sunt, semper fuerit verū ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, ut essent futura. quę quidem causa solus Deus est.

AD IIII. Dicendum, quòd quia intellectus noster non est æternus, nec ueritas enūtiabilium, quæ a nobis formantur, est æterna, sed quandoq; incepit. Et antequam huiusmodi ueritas esset, non erat uerum dicere ueritatem talē non esse nisi ab intellectu diuino, in quo solum ueritas est æterna, sed nunc uerum est dicere ueritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est uerū nisi ueritate, quę nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam ueritatem ex parte rei, quia ista est ueritas de non ente. Non ens autē non habet ex se ut sit uerū, sed solū modo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde intantum est uerum dicere ueritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse ipsius, ut præcedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum ueritas sit immutabilis.

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur, quòd ueritas sit immutabilis. Dicit enim Augu. in lib. * 2. de libero arbitrio quòd ueritas non est æqualis menti, quia esset mutabilis sicut & mēs.

¶ 2 Præt. Id quod remanet post omnem mutationem, est immutabile, sicut prima materia est ingenita & incorruptibilis, quia remanet post omnem generationē & corruptionem. Sed ueritas remanet post omnē mutationē, quia post omnē mutationē uerū est dicere esse uel non esse. Ergo ueritas est immutabilis.

¶ 3 Præt. Si ueritas enuntiationis mutatur, maxime mutatur ad mutationem rei. Sed sic non mutatur. ueritas enim secundum * Anſel. est rectitudo quædam in quantum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hæc autem propositio: Sortes sedet, accipit a mente diuina, ut significet Sortem sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo ueritas propositionis nullo modo mutatur,

¶ 4 Præt. Vbi est eadem causa, & idem effectus: sed eadem res est causa ueritatis harum trium propositionū for. sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum ueritas. Sed oportet quòd alterum horum sit uerum. Ergo ueritas harum propositionū immutabiliter manet. & eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 11. Diminutæ sunt ueritates a filijs hominum.

Art. 1. huius quæst.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra * dictum est) Veritas proprie est in solo intellectu, res autem dicuntur ueræ a ueritate, quæ est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas ueritatis consideranda est circa intellectum. Cuius quidem ueritas in hoc consistit, quod habeat conformitatem ad res intellectas, Quæ quidē conformitas uariari potest dupliciter, sicut & quælibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde uno modo uariatur ueritas ex parte intellectus ex eo, quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionē accipit. Alio modo si opinione eadem manente, res mutetur. Et utroque modo fit mutatio de uero in falsum. Si ergo sit aliquis intellectus in quo non possit esse alternatio opinionum, uel cuius acceptionem non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis ueritas. Talis autem est intellectus diuinus, ut ex superiori bus patet *. Vnde ueritas diuini intellectus est immutabilis, ueritas autem intellectus nostri mutabilis est. non quòd ipsa sit subiectum mutationis [c], sed in quantum ī intellectus noster mutatur de ueritate in falsitatem, sic enim formæ mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est, secundum quam res naturales dicuntur ueræ, quæ est omnino immutabilis.

q. 14. ar. 13

44 c

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de ueritate diuina.

AD II. Dicendum, quòd uerum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neque corrūpitur per se, sed per accidens, inquantum hoc uel illud ens corrumpitur uel generatur, ut dicitur in * primo Physico. ita ueritas mutatur, non q̄ nulla ueritas remaneat, sed quia non remanet illa ueritas quæ prius erat.

*li. 1. Phys. tex. 76. to. 2.

AD III. Dicendum, q̄ propositio non solum habet ueritatem sicut res aliæ ueritatem habere dicuntur, inquantum implent id, quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere ueritatem quodam speciali modo inquantum significat ueritatem in tellectus. Quæ quidem consistit in conformitate intellectus & rei. qua quidem subtracta mutatur ueritas opinionis, & per consequēs ueritas propositionis [c]. Sic igitur hæc propositio, Sortes sedet, eo sedente uera est, & ueritate rei, inquantum est quædam uox significatiua, & ueritate significationis, inquantum significat opinionem ueram: Sorte uero surgēte, remanet prima ueritas, sed mutatur secunda.

c 94

AD IIII. Dicendum, quòd sessio Sortis, quæ est causa ueritatis huius propositionis, Sortes sedet: non eodem modo se habet dum Sortes sedet, & post quam sederit, & antequam sederet. Vnde & ueritas ab hoc causata, diuersimode se habet, & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur, quòd licet altera trium propositionum sit uera, quòd eadem ueritas inuariabilis maneat.

¶ *Super quæstionis decimæseptimæ Articulum primũ.*

TItulus clarus.
¶ In corpore tria. primo declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundum quid rerum. Deinde ponuntur duæ conclusiones respõsiuę quęsito. Prima est: falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus a Deo, nisi forte in voluntariis Secunda est: falsitas secundum quid est in rebus dupliciter.
¶ Quo ad primum intendit, quòd falsitas simpliciter rei, consistit in differmitate rei ad intellectum, a quo dependet: falsitas autem secundum quid in differmitate rei ad intellectum a quo non dependet. Vtrũque autem horum simul probatur sic. verum & falsum opponuntur. ergo vbi primo est veritas, ibi primo falsitas. ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum. ergo falsitas simpliciter rerũ consistit in differmitate ad intellectum, quem per se respicit. ergo ad intellectum a quo dependet. ergo falsitas secundũ quid rei consistit in differmitate ad intellectum per accidens. ergo a quo nõ dependet. prima consequentia probatur: quia oppositа sunt circa idem: secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnumquodque nominatur simpliciter ab eo, quod conuenit per se. quarta vero, quia intellectus, a quo dependet res, per se respicitur: quinta autem cum sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ, quia scilicet ab intellectu per accidẽs denominat res ſm quid, & q̃a intellectus, a quo res non pẽdet, est p̃ accidẽs.
¶ Quo ad ſm, prima conclusio respõsiua, scilicet: falsitas

107
Supra q. 16 ar. 1 & 2. & 1. dist. 9. q. 5 ar. 1. & 1. cont. ca. 60. & veri. q. 1. art. 10. & periher. lec. 3.
*li. 2. ca. 8. in fi. to. 1.
†cap. 33. a medio. to. 1
*Q. 16. ar. 3.
†li. de uera relig. c. 34 tom. 1.
99

QVAESTIO XVII.

De falsitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE Quæritur de falsitate.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum falsitas sit in rebus.
¶Secundo, Vtrum sit in sensu.
¶Tertio, Vtrum sit in intellectu.
¶Quarto, De oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum falsitas sit in rebus.

AD PRIMVM. sic proceditur. Videtur, quòd falsitas nõ sit in rebus. Dicit enim Aug. in*lib. soliloq. Si verum est id quod est, falsum non esse vſpiam concludetur, quouis repugnante.
¶ 2 Præt. Falsum dicitur à fallendo: sed res non fallunt, vt dicit Augustin. in †lib. de vera relig. quia non ostendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.
¶ 3 Præt. Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectũ diuinum, ut supra * dictum est. sed quælibet res, inquantum est, imitatur Deum. ergo quælibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

SED CONTRA est, quod dicit Augustin. † in lib. de vera relig. quòd omne corpus est verum corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est unitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

RESPON. Dicendum, quòd cum verum & falsum opponãtur; opposita autem sunt circa idem: necesse est, ut ibi prius quæratur falsitas, vbi primo veritas inuenitur, hoc est in intellectu[c]. In rebus autem neque veritas neq; falsitas est nisi per ordinem ad intellectum. Et quia vnumquodque secundum id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secundum autem id, quod conuenit ei per accidens, nõ nominatur nisi secundum quid: res quidem simpliciter falsa dici posset per comparationem ad intellectum, a quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autem ad alium intellectũ, cui comparatur per accidens, non posset dici falsa nisi secundũ quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales: sicut ab intellectu humano res artificiales. Dicuntur igitur res artificiales falsæ simpliciter & secundum se inquãtum deficiunt a forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quando deficit ab operatione artis. Sic autem in rebus dependentibus a Deo, falsitas inueniri nõ potest per comparationem ad intellectum diuinum, cum quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: nisi forte in voluntarijs agentibus tantum, in quorum potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpę consistit, secũdum q̃ ipsa peccata, falsitates & mẽdacia dicuntur in scripturis, secundũ illud Psal. 4. Vt quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum, operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquantum subditur ordini diuini intellectus, sicut dicitur Ioann. 3. Qui facit veritatem venit ad lucẽ. Sed per ordinem ad intellectũ nostrum, ad quem comparantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ, non simpliciter, sed secundum quid. & hoc dupliciter. Vno modo secundum rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso: secundum quem modum, quæ libet res potest dici esse falsa quantum ad id, quod ei non ineſt. sicut si dicamus diametrum esse falsum commensurabile, vt dicit Philosophus in *5. Metaphys. & sicut dicit Augustin. in † libro soliloquiorum, quòd tragœdus est falsus Hector. sicut ecotrario potest vnum quodque dici verum secũdum id, quod competit ei. Alio modo per modum causæ. & sic dicitur res esse falsa quæ nata est facere de se opinionem falsam. Et quia innatũ est nobis per ea quæ exterius apparent de rebus iudicare, eo quòd nostra cognitio a sensu ortum habet, qui primo & per se est exteriorum accidentium: ideo ea quæ in exterioribus accidentibus habent similitudinem aliarum rerum, dicuntur esse falsa secũdum illas res, sicut fel est falsum mel, & stannum est falsum argentum. & secundum hoc dicit Augustin. in * libro soliloquiorum, quòd eas res esse falsas nominamus, quę verisimilia apprehendimus. Et philosophus dicit in * quinto metaphy. quod falsa simpliciter nõ est in rebus dependentibus a Deo, nisi forte in voluntariis, probatur: res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano. ergo falsitas simpliciter naturalium consistet in differmitate ad intellectum diuinum. ergo in rebus dependẽtibus a Deo, falsitas inueniri nõ potest per comparationem ad intellectum diuinum, cum quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: nisi forte in voluntarijs agentibus tantum, in quorum potestate est subducere se ab ordinatione diuini intellectus: in quo malum culpę consistit, secũdum q̃ ipsa peccata, falsitates & mẽdacia dicuntur in scripturis, secundũ illud Psal. 4. Vt quid diligitis uanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum, operatio virtuosa veritas vitæ nominatur, inquantum subditur ordini diuini intellectus, sicut dicitur Ioann. 3. Qui facit veritatem venit ad lucẽ. Sed per ordinem ad intellectũ nostrum, ad quem comparantur res naturales per accidens, possunt dici falsæ, non simpliciter, sed secundum quid. & hoc dupliciter. Vno modo secundum rationem significati, vt dicatur illud esse falsum in rebus, quod significatur vel repræsentatur oratione vel intellectu falso: secundum quem modum, quæ libet res potest dici esse falsa quantum ad id, quod ei non ineſt. sicut si dicamus diametrum esse falsum commensurabile, vt dicit Philosophus in *

firmatur experientia in sensu gustus.

¶ In responsione ad primum, nota distinctionem sensus ex quæstio. de ver. q. 1. arti. 2. Sensus dupliciter. Vno modo vt cognoscit res: secundo vt offert superiori potentiæ. & hoc dupliciter, scilicet vt res quædã, & vt indicatiuus rerum. Primo modo sensus tractatus est hic, & dictum est, quòd est verus respectu proprii sensibilis &c. Secundo autem modo, scilicet vt res offerens se in actu secundo superiori, est semper simpliciter verus, sicut & cæteræ res, iuxta determinationem in articulo præcedenti. Et hoc modo accepit sensum Augusti. in authoritate inducta. Tertio autẽ modo, scilicet vt nuntius rerum, est falsus quandoq; causaliter: quia natus est pluries facere falsam æstimationem de re. Semper ergo sensus facit veram æstimationem de dispositione propria, sed non de dispositione rerum secundum se tales: & hoc intendit responsio literæ huius, distinguens iudicium ex sensibus duplex, scilicet de ipso sensu in actu, & de re sensata. Et quo ad primũ nõ fallimur per sensum, sed quo ad secundum.

lib. 5. Metaphys. text. 34. tomo. 3.

109 ver. q. 1. ar. 12. & 1. dist. 19. q. 5. art. 1. 7. & 3. cont. c. 108. §. 4. *li. 83. quæsti. Q. 32. in princi. to. 4.

† li. 3. de anima, text. 511. tomo. 3.

¶ Super quæstionis de cimaseptimæ Articulum tertiũ.

TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo, in quo intellectu est, aut nõ est falsitas. Secundo ibi (hac tamen differentia) quomodo in illo intellectu, in quo est, inuenitur falsitas. Tertio ibi (quia vero falsitas) quomodo & quando ex illo deriuatur falsitas ĩ intellectu, in quo non est.

¶ Quo ad primum est hæc conclusio. Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente. Hæc cõclusio probatur ratione, & manifestatur simul in se, & in sua probatione ex proportionali similitudine intellectus & sensus. Ratio igitur est hęc. Res naturalis nõ deficit ab esse, quod sibi conuenit secundum suam formam: sed deficere potest ab accidentibus, vel consequentibus: ergo virtus cognoscitiua non deficit a cognitione illius, cuius similitudine informatur, sed accidentium eius vel consequentium. ergo in intellectus circa quod quid est non decipitur, sed in componendo vel diuidendo. Antecedens probatur inductiue in homine: consequentia vero probatur, Sicut res se habet ad esse per formam, ita virtus cognoscitiua ad cognoscere per similitudinẽ rei cognitæ. ergo, si res non potest deficere &c. Secunda vero consequentia quo ad primam partem probatur, quia intellectus informatur similitudine quidditatis: quo ad secundam vero, quia componendo attribuitur quidditati aliquid vel non conſequens, vel oppositum. Similitudo autem proportionalis est, Sicut sensus visus sensiæ autem attribuitur falsitas: quia repræsentat similitudinem rei etiã absentis. Vnde quando aliquis conuertitur ad similitudinem rei tanquam ad rem ipsam, prouenit ex tali apprehensione falsitas. Vnde etiã Philosophus in *quinto metaphy. dicit, q; vmbrę & picturę, & somnia dicuntur falsa, in quantum nõ subsunt res, quarũ habẽt similitudinẽ.

Ad III Dicẽdum, quòd ratio illa procedit, quòd falsitas non sit in sensu, sicut in cognoscente verũ & falsum.

ARTICVLVS III.

Vtrum falsitas sit in intellectu.

Ad TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd falsitas non sit in intellectu. Dicit. n. Aug. in *lib. 83. quæst. Omnis qui fallitur, id in quo fallitur, nõ intelligit: Sed falsum dicitur esse in aliqua cognitione, secundum quòd per eam fallimur. Ergo in intellectu non est falsitas.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit interdum in tertio de anima, quòd vbi compositio intellectuũ est, ibi verum, & falsum est: sed compositio intellectuum est in intellectu. Ergo verum & falsum est in intellectu.

Respon. Dicendum, quòd sicut res habet esse per propriam formam, ita virtus cognoscitiua habet cognoscere per similitudinem rei cognitæ. Vnde sicut res naturalis nõ deficit ab esse, quod sibi competit secundum suam formam, potest autem deficere ab aliquibus accidentalibus, vel consequentibus: sicut homo ab hoc, quòd est habere duos pedes, non autem ab hoc, qđ est esse hominem: ita virtus cognoscitiua non deficit in cognoscendo respectu illius rei, cuius similitudine informatur. potest autem deficere circa aliquid consequens ad ipsam, vel accidens ei, sicut * est dictũ, quòd visus non decipitur circa sensibile proprium, sed circa sensibilia communia, quæ consequẽter se habent ad ea, & circa sensibilia per accidens. Sicut autem sensus informatur directe similitudine propriorũ sensibiliũ, ita intellectus informatur similitudine quidditatis rei. Vnde circa quod quid est, intellectus non decipitur: sicut neque sensus circa sensibilia propria [c]. In cõponendo vero, vel diuidendo potest decipi, dum attribuit rei, cuius quidditatẽ intelligit, aliquid quod eam non consequitur, vel quod ei opponitur. Sic enim se habet intellectus ad iudicandum de huiusmodi, sicut sensus ad iudicandum de sensibilibus communibus, vel per accidens. Hac tamen differentia seruata, quæ supra circa veritatem * dicta est, quòd falsitas in intellectu esse potest, non solum quia cognitio intellectus * falsa est, sed quia intellectus eam cognoscit sicut & veritatem. In sensu autem falsitas non est vt cognita, vt * dictum est. Quia vero falsitas intellectus per se solum circa compositionem intellectus est, per accidens etiam in operatione intellectus, qua cognoscit quod quid ẽ, potest esse falsitas, inquantum ibi cõpositio intellectus admiscetur. Quod potest esse dupliciter. uno modo, secundum quòd in intellectus diffinitionem vnius attribuit alteri. [c] ut si diffinitionem circuli attribuat homini: vnde diffinitio vnius rei est falsa de altera. Alio modo, secundum quòd partes diffinitionis cõponit ad inuicem, quæ simul sociari non possunt. Sic enim diffinitio nõ est solum falsa respectu alicuius rei, sed est falsa in se. vt si formet talem diffinitionem, Animal rationale quadrupes, falsus est intellectus sic diffiniendo: propterea q; falsus est in formando hanc compositionẽ, Aliquod animal rationale est quadrupes. Et propter hoc in cognoscẽdo quidditates simplices nõ potest esse intellectus falsus: sed vel est verus, vel totaliter nihil ĩtelligit.

Ad PRIMVM ergo dicendũ, quòd [d] quia quidditas rei est proprium obiectum intellectus [e]: propter hoc, tunc proprie dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est, sic de eo iudicamus: sicut accidit in demostrationibus, in quibus non est falsitas. Et hoc modo intelligitur verbũ *Aug. quòd omnis, qui fallitur, nõ [3]intelligit id in qno fallitur: non autem ita, quòd in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

Ad II dicendum, quòd intellectus semper est rectus, secundum quòd intellectus est principiorum, circa quæ non decipitur ex eadem causa, qua nõ decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quæ statim intellectis terminis cognoscũtur, ex eo quòd prędicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum uerum & falsum sint contraria.

Ad QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd verum & falsum non sint cõtraria. Verum enim & falsum opponuntur, sicut quod est, & quod nõ est: nam verũ est id quod est, vt dicit *. Aug. Sed quod est & quod non est, non opponuntur ut contraria. Ergo verũ & falsum non sunt contraria.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum nõ est in alio: sed falsum est in vero. Quia sicut dicit Aug. † in lib. soliloq. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset verus Tragœdus. Ergo verum & falsum non sunt cõtraria.

¶ 3 Præt. In Deo non est cõtrarietas aliqua. Nihil enim diuinæ substantiæ est cõtrarium, vt dicit Aug. 12. de ciuit *. Dei: sed Deo opponitur falsitas. nam Idolum in scriptura mędacium nominatur. Iere. 8. Apprehenderunt mendacium, gloss *. id est, idola. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ Super quæstionis de cimaseptimæ Articulum quartũ.

Sed CONTRA est, qđ dicit Philosophus in secũdo periher *. Ponit .n. falsam opinionẽ verę cõtrariam.

IN titulo, ly cõtraria, sumitur proprie, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Verum & falsum sunt cõtraria. Probatur sic, Falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadæquatam rei. ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum. ergo nec contradictorie, nec priuatiue, sed cõtrarie opponitur vero. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, tex. 27. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei, confirmatur. Secunda autem est ex se euidens, quia acceptio difformis est aliquid. Vltima autẽ probatur ex differentia inter opposita contradictorie, priuatiue, & contrarie, quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto, in secunda negatio in subiecto, in tertia positio in subiecto.

¶ Aduerte hic, quòd litera supponit, verum & falsum opponi, tanquam per se notum: & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorũ creditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur, & tamen vtrumque diffinitur. Verum enim, inquit Aristoteles, est ens esse, & non ens non esse. falsum autem ens non esse, & non ens esse. Vnde qua ratione verum significat positiuum, scilicet enuntiationem enti & non enti cõformem, eadem falsum significat enuntiationem vtrique difformem, & non significat negationem conformitatis, vt illi in litera recitati putauerunt.

¶ Circa

inquantum participant illud, vt patet primo posteriorum. secunda super hoc, q; non est de ratione quod quid est, esse compositũ. quod etiã patet. Manifestatur autẽ conclusio distinguendo duos modos, quibus cõpositio admitteretur intellectui circa quod quid est. Primus consistit in coniunctione diffinitionis cum diffinito. secundus in coniunctione partium diffinitionis, vt patet in litera. & differunt in hoc hi modi, quòd error in secundo, cõstituit quod quid est in se falsum: primus autem falsum huic.

¶ Corollarium est, q; in cognoscendo quidditates simplices, intellectus non potest esse falsus, sed aut verus, aut nullus.

¶ Circa primũ modũ falsitatis, & hoc corollarium, occurrit dubium, Tũ quia coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectũ quod quid est. Intellectus enim quod quid est lineæ, non dicit, Linea est longitudo, cuius extrema sunt duo pũcta: sed dicit tantum, Lõgitudo, cuius extrema sunt duo pũcta. hęc enim est diffinitio, quam solam constat ad primam operationem intellectus spectare. Illud autẽ notum, Linea est longitudo &c. ab intellectu componẽte dicitur. sicut etiam dicit, Linea est curua; vel recta, cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius, primæ imponitur operationi. Tũ quia iste modus falsitatis ita habet locũ in simplicibus, sicut in compositis: potest enim simplicissimus cõceptus iungi, cui non conuenit quidditatiue. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum litera sonat in corollario.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum differt coniunctio diffinitionis cum diffinito a coniunctione cum cæteris, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniunctionis ad quod quid est, & nõ coniunctionis cum aliis. Coniunctio enim diffinitionis cum diffinito, dat diffinitioni quòd sit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas, nisi inquantum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est, non cõtingit, nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cum diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciendo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formans conceptum mõtis aurei, vel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus. non sic autem se habet ad quod quid est, coniunctio cũ passionibus, & aliis: quoniam absque illis, quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quod quid est, essentialiter exigit ĩ essendo id cuius est, quamuis non hoc vel illud, oportet vt etiam in cognosci illud exigat: ac per hoc illa coniunctio ad primam spectat operationem intellectus, sicut & coniunctio partium diffinitionis, quamuis hæc vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, consurgit ex compositione diffiniti (nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quantum est ex se, cum nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso) propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, vt scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illam nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi se habet ad quidditatem, sicut visus ad colorem, ita q; per se primo cognoscit quod quid est, & ab ipso tantũ perficitur, & mouetur per se primo. Huius autem ratio assignatur, Tum quia species intelligibilis primo est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur: Tum quia in qđ quid est, clauditur cognitio omnis complexionis, sive conuenientis, sive disconuenientis, adeo quòd, si quis perfecte penetraret quidditates rerum, perfecte intelligeret in eis omnes propositiones de earum accidentibus, vt inferius in tractatu de Angelis patebit: Tũ quia quòd quid est, cognoscibile est ex se. complexio autem non nisi ex quod quid est. In cuius signum principia cognoscimus, inquantũ terminos cognoscimus, vt dicit primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

¶ Super quæstionis de cimaseptimæ Articulum quartũ.

IN titulo, ly cõtraria, sumitur proprie, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Verum & falsum sunt cõtraria. Probatur sic, Falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadæquatam rei. ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum. ergo nec contradictorie, nec priuatiue, sed cõtrarie opponitur vero. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, tex. 27. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei, confirmatur. Secunda autem est ex se euidens, quia acceptio difformis est aliquid. Vltima autẽ probatur ex differentia inter opposita contradictorie, priuatiue, & contrarie, quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto, in secunda negatio in subiecto, in tertia positio in subiecto.

¶ Aduerte hic, quòd litera supponit, verum & falsum opponi, tanquam per se notum: & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorũ creditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur, & tamen vtrumque diffinitur. Verum enim, inquit Aristoteles, est ens esse, & non ens non esse. falsum autem ens non esse, & non ens esse. Vnde qua ratione verum significat positiuum, scilicet enuntiationem enti & non enti cõformem, eadem falsum significat enuntiationem vtrique difformem, & non significat negationem conformitatis, vt illi in litera recitati putauerunt.

¶ Circa

110 12. quæst. 64. arti. 3. 3. & 1. dist. 9. q. 5. ar. 1. 2. & veri. q. 1. ar. 10. 5.

*li. 2. Soliloc. 5. in fi. tomo. 1.

† lib. 2. Soliloc. ca. 10. tom. 1.

† lib. 12. de Ciu. Dei. c.

2. circa fi. tomo. 5.

*Est Hiero. in illum locum to. 5.

† 2. Perihet c. vlti. to. 1.

¶ Circa primum consequens. ſ. falſum ponit acceptionem inadæquatam rei. aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd falſum significet formaliter acceptionem difformẽ, vt nigrum, colorem congregatiuum. Alio modo, quòd ponat relationem difformitatis formaliter, & acceptionẽ fundamentali ter: ſicut diſſimile ſignificat relationem, & ponit qualitatẽ. Primo modo nõ potest intelligi: quoniã ſequeretur quòd vnũ cõtrariorum formaliter ſumptum tranſiret in reliquũ: qd̃ non eſt intelligibile. nõ enim potest percipi qd̃ albedo fiat nigredo: ſed qd̃ res quæ eſt alba mutetur in nigram. patet autẽ ſequela ex prædicamentis, vbi dicitur, quòd eadem numero oratio ſuſcipit verũ & falſum. ſi enim vnamet enũciatio ẽ modo vera, & modo eſt falſa, & tam uerum quã falſum formaliter ſignificat enuntiationẽ, oportet quòd unum contrariorum forma liter recipiat alterũ. Vnde ex hoc ipſo, quòd unamet numero oratio eſt modo vera, modo falſa: patet quòd verũ & falſum, aliquid in oratione ſignificant, & non ipſam enuntiationem. In cuius ſignum, cum ſubſumendum eſſet in litera: Quòd falſum ſignificat aliquod poſitiuum in certo ſubiecto, nihil aliud ſubiunctum eſt, niſi quod falſum ponit acceptionem inadequatã, vt inadæquationem ſignificari in acceptione intelligeres. Eſt tamen circa hoc aduertendum, quòd ſicut ſimile & diſſimile contrarie opponuntur, & dupliciter contingit ea contrariari, ſcilicet ratione fundamẽti, ſicut cum album ſimile alteri albo mutatur in nigrum, qd̃ eſt diſſimile al bo: & ratione termini, ſi ſcilicet terminus mutaretur in nigrum, ita verum contrarie quidem opponitur falſo, & dupliciter poteſt contingere. Ex parte quidem termini, cum eadẽ oratio de vera fit falſa, propter mutationem rei ſignificatæ, vt patet in materia contingenti. Ex parte autem fundamenti, cum fundamenta ipſa ſunt contraria. fundamentum autem veritatis & falſitatis vt ex dictis patet, eſt enuntiatio, ſeu acceptio intellectus. Enuntiationum autem, vt in ſecundo periher. probatur, contrarietas inuenitur primo inter affirmatiuam & negatiuam eiuſdem de eodem &c. quarum alteram oportet eſſe veram, & alteram falſam. igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falſum ex parte fundamenti, dum de enuntiatione vnius partis contradictionis tranſit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falſo, aut non eſt vere contrarietas, eo quòd ſine ſui mutatione de vno in aliud oratio tranſit: aut ſi pro vera contrarietate, qualis inter relatiua eſſe poteſt, accipiatur, non habet contrarietatis rationem ex mutatione termini (quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut eõuerſo:) mutatio autem de vero in falſum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta, quia ſcilicet mutatio intellectus de opinione affirmatiua in negatiuam, aut econuerſo, eſt vere inter contraria. et quòd plus eſt, ex contrarietate fundamẽtorum inaſcitur contrietas veri & falſi ſecundũ terminum (nã ideo hæc oratio, Sort. ſedet, eo ſurgente dicitur ſuſcipere aliud contrarium, ſcilicet falſum, quia eſt contraria illi, quæ eſt vera, ſcilicet Sortes nõ ſedet: niſi enim eſſet inter ipſas orationes contrarietas, mutatio de vero i falſum verę cõtrarietatis ratione nõ haberet.) propterea in litera non fit mentio, niſi de contrarietate ex parte fundamenti in nata. & merito: quia relationis naturam ſecundum fundamẽti naturam maxime videmus, eo quòd aut eſt idẽ cum eo, aut naturaliter eius quaſi paſſio.

¶ In reſponſione ad ſm, videto qd̃ large vtitur contrarietatis vocabulo ibidem, prout. ſ. etiam priuatiuam cõtinet oppoſitionem, vt patet de bono & malo tranſcẽdẽter ſumptis, & ex verbis ſubiũctis, ſcilicet. Sicut omnis priuatio fundatur in ſubiecto: ita omne malum &c. Fecit autẽ hoc author nõ incuria. ſed quia, quo ad vim argumenti, idẽ eſt iudicium de contrariis & priuatiue oppoſitis, inſinuare voluit, quòd reſponſio propria etiam debet eſſe eadem, ſiue contrarie, ſiue priuatiue opponantur. Et propterea contrarietatis nomen extendere docuit.

¶ *Super quæſtionis decimaeoctauae Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito. Illa proprie ſunt viuentia, quæ ſeipſa ſecundum aliquam ſpeciem motus mouent. Hæc concluſio primo probatur, deinde explanatur. Probatio eſt, Differentia viuentium a nõ viuentibus, ex manifeſte viuentibus ſumenda eſt. ergo ex vita animalium. ergo ex eo in quo primo manifeſtatur vita, & in quo vltimo remanet. ergo ex mouere ſeipſum. ergo illa proprie ſunt viuentia, quæ ſeipſa ſecundum ſpeciem aliquam motus mouent. Prima conſequentia probatur authoritate libri de vegetabilibus. tertia autem probatur, quia tandiu iudicatur animal viuere, quandiu ex eo motus apparet &c. Explanatur vero quo ad terminos, dicendo quod ly motus communiter ſumitur, & ab oppoſito, quia quæ non ſe agũt nõ niſi ſimilitudinarie viuere dicuntur.

¶ In reſponſione ad ſecundum. Aduerte quod non intendit litera limitare concluſionem iam probatam. quaſi addenda fuiſſet hæc particula. ſ. in ſua naturali diſpoſitione, ſed in tendit, q̃ ex iſta differentia, ſcilicet q̃ grauia & leuia non mouent ſe in ſua naturali diſpoſitione, viuentia autem ſic, habetur q̃ illis non conuenit abſolute mouere ſe, ſed viuentibus tantum, propterea quia hinc manifeſtatur, q̃ motus illorũ per ſe ſpectat ad acceſſum ad perfectionem naturalẽ, & conſequenter ſpectat ad complementum generationis ipſorum. Et quia nihil generat ſe, ſed ab eo a quo generatur cõpletur ſuum generari, ideo motus grauium & leuium generanti attribuitur. In motu autem viuentium manifeſte patet nihil horũ inueniri. Et propterea ſola viuentia ſeipſa mouẽt. Et hæc ſunt valde notãda in materia de motu grauium & leuiũ, quoniam ſubtiliſſima & clariſſima ratio eorũ motus hic habetur.

¶ *Super quæſtionis decimaeoctauae Articulum ſecundum.*

Titulus clar⁹ eſt.

¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito, vita ꝓprie eſt eſſe ſubſtantiale, minus proprie vero eſt operatio. Hæc concluſio quo ad vtrãq; partem ſimul probatur ſic. Intellectus noſter accipit a ſenſu. ergo ex his, quæ apparẽt ex terius de re cognoſcimus eſſentiã. ergo plerunq; ex proprietatibus exterioribus imponũtur nomina ad ſignificandas eſſentias reſũ. ergo huiuſmodi noĩa quandoq; accipiunt pro eſſentiis rerum naturalium ſit uiuere. Dicit enim Philoſophus in octauo phyſicorum*, quòd motus eſt ut uita quædam natura exiſtẽtibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum. Ergo omnes res naturales participant uitam.

¶ 2 Præt. Plantæ dicuntur viuere, inquantum habent in ſeipſis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis eſt perfectior & prior ſecundum naturam quàm motus augmenti & decrementi, vt probatur in 8. Phyſico. *Cum igitur omnia corpora naturalia habeant aliquod principium motus localis, videtur quòd omnia corpora naturalia viuant.

¶ 3 Præt. Inter corpora naturalia imperfectiora ſunt elementa. Sed eis attribuitur vita. dicuntur enim aquæ viuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

SED CONTRA eſt, quod dicit Dionyſi. 6. capit. de diuinis nomi. *quòd plantæ ſecundum vltimam reſonantiam vitæ habẽt viuere. Ex quo poteſt accipi, quòd vltimum gradum vitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata ſunt infra plantas. Ergo eorum non eſt viuere.

RESPON. Dicendum, quòd ex his, quæ manifeſte viuunt, accipere poſſumus, quorum ſit uiuere, & quorum non ſit uiuere. Viuere autem manifeſte animalibus cõuenit. Dicitur enim in libro de vegetabilibus*, quòd vita in animalibus manifeſta eſt. Vnde ſecundũ illud oportet diſtinguere viuentia a non uiuẽtibus, ſecundum quod animalia dicuntur uiuere. hoc autẽ eſt in quo primo manifeſtatur vita, & in quo vltimo remanet.

Primo autem dicimus animal viuere, quando incipit ex ſe motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere, quandiu talis motus in eo apparet: quando vero iam ex ſe non habet aliquem motum, ſed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ. Ex quo patet, quòd illa ꝓprie ſunt viuentia, quæ ſeipſa ſecundum aliquam ſpeciem motus mouent, ſiue accipiatur motus proprie, ſicut motus dicitur actus imperfecti, id eſt exiſtentis in potentia, ſiue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & ſentire dicitur moueri, vt dicitur in tertio de anima*: ut ſic viuentia dicantur quæcunque ſe agunt ad motum vel operationem aliquam: ea vero, in quorum natura non eſt vt ſe agant ad aliquẽ motum vel operationem, viuentia dici non poſſunt, niſi per aliquam ſimilitudinem.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uerbum illud Philoſophi, poteſt intelligi vel de motu primo. ſ. corporum cæleſtium, uel de motu communiter. Et utroq; modo motus dicitur quaſi vita corporum naturalium per ſimilitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cœli eſt in vniuerſo corporalium naturarum, ſicut motus cordis in animali quo conſeruatur uita. Similiter etiã quicunq; motus naturalis hoc modo ſe habet ad res naturales, ut quædã ſimilitudo uitalis operationis. Vnde ſi totum uniuerſum corporale eſſet unũ animal, ita quòd iſte motus eſſet a mouente intrinſeco, ut quidam poſuerunt, ſequeretur quod motus eſſet uita omnium naturalium corporum.

AD II. Dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus, non competit moueri niſi ſecundũ quòd ſunt extra diſpoſitionem ſuæ naturæ, utpote cum ſunt extra locum propriũ. Cum enim ſunt in loco proprio & naturali, quieſcunt. ſed plãtæ & aliæ res uiuentes, mouẽtur motu uitali, ſecundum hoc, quòd ſunt in ſua diſpoſitione naturali, non autem in accedẽdo ad eã uel in recedendo ab ea. imo ſecundum ꝙ recedunt a tali motu, recedunt a naturali diſpoſitione. Et præterea, corpora grauia & leuia mouẽtur a motore extrinſeco uel generãte qui dat formã. uel remouente prohibens, ut dicitur in. 8. phyſico. * & ita non mouent ſeipſa, ſicut corpora uiuentia.

AD III. Dicendum, quòd aquę uiuæ dicũtur quę habent continuum fluxum. Aquæ enim ſtantes, quæ non continuantur ad principium continue fluens; dicuntur mortuæ, ut aquæ ciſternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per ſimilitudinem. Inquantum enim uidẽtur ſe mouere, habẽt ſimilitudinem uitæ. ſed tamẽ nõ eſt in eis uera ratio uitæ, quia hunc motum non habẽt a ſeipſis, ſed a cauſa generãte eas, ſicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS. II.

Vtrum uita ſit quædam operatio.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd uita ſit quædam operatio. Nihil enim diuiditur niſi per ea, quæ ſunt ſui generis. Sed uiuere diuiditur per operationes quaſdam, ut patet per Philoſophum in. 2. lib. de anima*: qui diſtinguit uiuere per quatuor, ſcilicet alimento uti, ſentire, moueri ſecundum locũ, & intelligere. ergo uita eſt operatio quædam.

¶ 2 Præt. Vita actiua dicitur alia eſſe a contẽplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuerſificantur niſi ſecũdum operationes quaſdã. ergo uita eſt quædã operatio.

¶ 3 Præt. Cognoſcere Deum eſt operatio quædã. hæc autem eſt vita, ut patet per illud Ioan. 17. Hæc eſt autẽ uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum Deum. Ergo uita eſt operatio.

SED CONTRA eſt quod dicit Philoſophus in ſecundo de anima*, Viuere, uiuentibus eſt eſſe.

RESPON. Dicendum, ꝙ (ſicut ex dictis patet*) intellectus noſter, qui proprie eſt cognoſcitiuus[d] quidditatis rei ut proprii obiecti, accipit a ſenſu[e]: cuius propria obiecta ſunt accidẽtia exteriora. Et inde eſt, quòd ex his, quæ exterius apparent de re, deuenimus ad cognoſcendã eſſentiam rei. Et quia ſic nominamus aliqd ſicut cognoſcimus illud (ut ex ſupradictis patet*) inde eſt, ꝙ plerũq; a proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad ſignificandas eſſentias rerum. Vnde huiuſmodi nomina, quãdoq; accipiũtur proprie pro ipſis eſſentiis

69.b prè pro ipsis essentiis, & minus ꝓprie pro proprietatibus, a quibus imponuntur. ergo vitæ nomẽ sumitur ꝓprie pro substantia cuius naturæ conuenit mouere se, & minus ꝓprie pro operatione vitali. ergo viuere proprie nihil aliud est, quàm esse in tali natura. ergo vita significat hoc ipsum, ergo viuum non est prædicatum accidẽtale, sed substanciale. ergo de primo ad vltimum, vita proprie est esse substantiale, minus proprie est operatio. Prima cõsequentia secundum duo clausa in consequente, scilicet exteriora & quidditas, ex duobus in antecedente clausis, scilicet intellectu & sensu, probatur. Primum est, quia intellectꝰ é cognoscitiuus qdditatis rei. Secũda vero est, quia accidẽtia exteriora sunt propria sensus. Secũda consequẽtia probatur, quia sicut cognoscimus, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substantiæ & quantitatis. Quarta probatur, quia vitæ nomẽ sumitur ex exterius apparente, scilicet mouere se, &c. Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur, quia vita nõ differt a viuere nisi penes modũ significandi, scilicet in abstracto, & declaratiue exẽplo cursus. Septima est per se nota. Et cõfirmatur nihilominus secunda pars cõclusionis authoritate. 9. Ethicorum.

Lib. 9. Ethi. c. 9. tom. 5.

¶ *Super Q uæstionis decimæoctauæ Articulum tertiũ.*

IN titulo, conueniat, intelligitur formaliter, nam virtualiter deo vitę perfectionem conuenire in quæst. 4. probatum est.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito. Vita maxime proprie in Deo est, vbi antequam probetur, nota quòd author apud quærit, & aliud respõdet. Quę essentiis rerum, ad quas significandas principaliter sunt impositæ: aliquando autem sumuntur pro proprietatibus, a quibus imponuntur. & hoc minus proprie. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositũ est ad significandum quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquando ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quantitatis. Sic ergo dicẽdũ est & de vita. nam vitæ nomen sumitur ex quodam exteriꝰ apparenti circa rem, quod est mouere seipsum, non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandam substantiam, cui conuenit secundum suam naturam mouere seipsam, uel agere se quocunque modo ad operationem. Et secundum hoc, uiuere nihil aliud est, quàm esse in tali natura, & vita significat hoc ipsum, sed in abstracto. sicut hoc nomen cursus significat ipsum currere in abstracto[e]. Vnde uiuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale. quandoque tamen vita sumitur minus proprie pro operationibus vitæ, a quibus nomen vitæ assumitur, sicut dicit Philosophus nono Ethicorum *, quòd viuere principaliter est sentire, uel intelligere.

Lib. 9. Ethi. c. 9. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Philosophus ibi accipit viuere pro operatione vitæ. Vel dicendum est melius, quòd sentire & intelligere & huiusmodi, quãdoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operãtium. Dicitur enim nono Ethico *. quòd viuere est sentire uel intelligere, id est habere naturam ad sentiendum, uel intelligẽdum. & hoc modo distinguit Philosophus viuere p illa quatuor. Nã in istis iferioribus quatuor sunt genera viuentium, quorum quædam habent naturam solum ad utendũ alimento, & ad consequentia, quæ sunt augmẽtum & generatio, quædam ulterius ad sentiendum, ut patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. quædam uero cum his ulterius ad mouendum se secũdum locum, sicut animalia perfecta ut quadrupedia, & uolatilia, & huiusmodi: quædam uero ulterius ad intelligendum, sicut homines.

AD II. Dicendum, quòd opera uitæ dicuntur, quorum principia sunt in operantibus, ut seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operum F inesse hominibus non solum principia naturalia (ut sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, ut sunt habitus inclinantes ad quædam operationũ genera, quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur, quasi per quandam similitudinem, quòd illa operatio quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat uitam suam ad ipsam, dicitur uita hominis. Vnde quidam dicuntur agere uitam luxuriosam, quidam uitam honestam. & per hunc modũ uita contemplatiua ab actiua distinguitur. & per hunc etiam modum cognoscere Deum dicitur uita æterna. Vnde patet solutio ad tertium.

G

ARTICVLVS III.

Vtrum Deo conueniat uita.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deo non conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secũdum quòd mouent seipsa, ut dictum est *. Sed Deo non competit moueri. Ergo neque uiuere.

¶ 2 Præt. In omnibus quæ uiuunt, est accipere aliquod uiuendi principiũ. Vnde dicitur in. 2. de anima †, quod anima, est uiuentis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non cõpetit uiuere.

H

¶ 3 Præt. Principium uitæ in rebus uiuentibus quæ apud nos sunt, est anima vegetabilis, quę nõ est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non competit uiuere.

SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 83. Cor meum & caro mea exul. in Deum uiuum.

RESPON. Dicendũ, quòd uita maxime proprie in Deo est.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cũ uiuere dicantur aliqua secundum quòd operantur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota [e], quanto perfectius competit hocalicui; tãto perfectius in eo inuenitur uita. in mouentibus autem & motis tria per ordinem in ueniuntur. Nam primo finis mouet agentem. agẽs uero principale est quod per suam formam agit. & hoc interdum agit per aliquod instrumentum, quod non agit ex uirtute suę formæ, sed ex uirtute principalis agẽtis. Cui instrumento competit sola executio actionis: inueniuntur igitur quædam, quæ mouent seipsa non habito respectu ad formam uel finẽ, quę ineest eis a natura, sed solum quantum ad executionem motus: sed forma, per quam agunt, & finis propter quẽ agunt, determinantur eis a natura, & huiusmodi sunt plantæ; quæ secundũ formam inditam eis a natura, mouẽt seipsas secundum augmentum & decrementũ. Quædam uero ulterius mouent seipsa, non solum habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quę est principium motus, quam per se acquirũt. & huiusmodi sunt animalia, quorum motus principiũ est forma non a natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quanto perfectiorem sensum habent, tãto perfectius mouent seipsa. nam ea, quæ non habent nisi sensum tactus, mouentur solũ infra seipsa motu dilatationis & constrictionis, ut ostrea parum excedentia motũ plantæ. Quæ uero habent uirtutem sensitiuam perfectam, non solum ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotum motu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia, formam quæ est principium motus per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituũt sibi

I

J

rit enim simplicé quæstionẽ an est de vita Dei. Respondet autẽ de eminentissimo modo viuendi. fecit autem hoc, quoniam Deũ viuere, ex supradictis satis constabat, cum declaratum iam sit ipsum esse intellectualis naturæ. Sed quomodo viuat, ex propriis ostendum erat. probatur ergo sic. Viuere dicuntur aliqua inquantum operantur ex seipsis, non quasi ab aliis mota. ergo quãto pfectius hoc conuenit alicui, tanto perfectius in eo inuenitur vita. ergo mouentia se quo ad finẽ, formam, & executionem, perfectiꝰ viuunt, quàm mouentia se quo ad formam & executionem tantum: & hæc, quàm mouentia se tantum quo ad executionẽ. ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quod naturaliter habet non determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gradum. ergo in Deo maxime est vita.

A

412

¶ Ad euidentiam secundæ consequẽtiæ, quia comparatio in telligi non potest, nisi gradus comparatorum ostendatur. litera graduat mouentia se, & ex ipsa graduatione necessitatem consequentiæ ostendit. Duo ergo facit. primo ostendit ea, ex quibus graduantur viuentia: scilicẽt, tres gradus viuentiũ ordinat. Tria autem sunt ex quibus mouentia se graduantur. s. finis, forma, & executio. Et ꝓpterea aliqua mouent se ad executionem tantũ: aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent se: aliqua ad executionẽ, & formam, & finem, & hæc perfectiꝰ sime. In primo ordine sunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In secundo sunt animalia, vt patet ex eo, quòd principium motus eorum non est forma a natura indita, sed per sensum accepta: & ratione latitudinis in ipsis animalibus inuentæ, scilicet quòd quanto perfectius sentiunt, tanto perfectius mouent seipsa, quod manifestatur in differenti motione animalium perfectorum & imperfectorum. In tertio sunt intellectum habentia, quod probatur: quia solius rationis ac intellectus est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem, vnumquẽ in alterum ordinare. ergo & præstituere sibi finem. & declaratur signo eminentia huius vitæ, ex eo quòd in vno & eodẽ hoĩe pars intellectiua mouet potentias sensitiuas, & per illas corporalia organa. Confirmaturq; exemplo in artificialibus. Pro tertia autẽ consequentia, ponit litera in supremo viuendi gradu latitudinẽ, & sic summũ in eo declarat. Mouentium ergo se ad executionem, formam, & finẽ, alia mouent se quo ad quædam, quædam sibi finem suæ operationis, vel sui motus: sed est eis inditus a natura, cuius instinctu ad aliquid agendũ mouentur per formam sensu apprehensam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouẽt seipsa [e], etiam habito respectu ad finem, quem sibi præstituunt. Quod quidem non fit nisi per rationem & intellectum, cuius est cognoscere proportionem finis, & eius quod est ad finem [e], & vnum ordinare in alterũ. Vnde perfectior modus viuendi est eorum quæ habent intellectũ: hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signum, quòd in vno & eodẽ homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ p suum imperium mouent organa, quæ exequũtur motũ. Sicut etiam in artibus videmus, quòd ars, ad quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei quæ inducit formam nauis: & hęc præcipit illi, quæ habet executionem tantum in disponendo materiam. Sed quàmuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta a natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere: & ultimus finis, quem non potest non velle *. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quòd quantum ad aliqua, ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, qđ naturaliter habet, non determinatur ab alio, hoc est qđ obtinet summum gradum vitæ. tale autem est Deus: unde in deo maxime est vita. Vnde Philosophus ĩ 12. meta*. ostenso quòd Deus sit intelligens, concludit quòd habeat vitam perfectissimam & sempiternam: quia intellectus eius est perfectissimus, & semper in actu.

B

C

D

E

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicitur in 9. metaphy*. duplex est actio. Vna quæ transit in exteriorem materiam, vt calefacere, & secare. Alia quæ manet in agente, vt intelligere, sentire, & velle *: quarum hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secũda actio inquantum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quòd sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti, scilicet existentis in potentia: huiusmodi autẽ actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in 3. de anima. Hoc igitur modo, quo itelligere est motus, id quod se intelligit, dicitur se mouere. Et per hunc modum etiam Plato posuit, quòd Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus imperfecti.

Lib. 9. meta. text. 16. tom. 3. 425 276 283

AD II. Dicendum, quòd sicut Deus est ipsum suum esse & suum intelligere, ita & suum viuere. Et propter hoc sic viuit, quòd non habet viuendi principium.

AD III. Dicendum, quòd vita in istis inferioribus recipitur in natura corruptibili, quę indiget & generatione ad conseruationẽ speciei, & alimento ad cõseruationem individui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locum in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnia sint uita in Deo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur qꝰ non omnia sint vita in Deo. Dicitur enim Actuũ 17. In ipso viuimus, mouemur, & sumus. Sed ea quæ sunt in Deo, sunt vita in Deo. ergo non omnia sunt vita in Deo.

¶ 2 Præt. Dicitur Psal. 35. Apud te est fons vitæ. Sed non omnia sunt apud Deum. ergo non omnia sunt vita in Deo.

¶ 3 Præt. Omnia quæ sunt in Deo, sunt Deus. Sed non omnia sunt Deus. ergo non omnia sunt vita in Deo.

SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est in ipso vita erat.

RESPON. Dicendum, quòd omnia sunt vita in Deo. Omnia enim quæ sunt in Deo, sunt ipsa eius essentia. Essentia autem Dei est vita, quia est actus purus, & non actus mixtus potentiæ, ut in corporibus. Actus autem purus non potest esse nisi vita. Vnde cum omnia quæ sunt in Deo, sint vita, ut dictum est, necesse est omnia esse vitam in Deo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia quæ facta sunt, in ipso sunt vt intellecta. Vnde

114 4. cõtra ca. 13. fin. Et veri. q. 4. art. 8.

¶ Aduerte

¶ Aduerte hic. Primo, quòd quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quæ quandoq; sunt, vt in responsione ad quartũ patebit, ideo litera qua si limitauit ly omnia, ad omnia facta, id est, quæ secundũ aliquod tempus facta sunt, fiunt, aut fient. Aduerte secundo, ꝙ vt ex responsione ad quartum patet, hæc propositio hic posita, Quicquid est in Deo vt intellectum, est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludendum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.

Lib. de ver. religio. c. 29 circa medium tom. 1.

¶ In responsione ad tertium, si eleuare vis responsionem ac rationem hanc ad omnia, nomine materiæ intelligi omne quod se tenet ex parte materiæ, id est potentiam. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicam, ꝙ ista est immaterialis tantum, illa vero & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel, de cuius ratione non est materia sed potentia, verius in seipso est Gabriel, quàm in Deo: sed litera meminit materiæ tantũ, quia de non viuentibus argumentum loquitur, quæ constat materialia esse, & manifestum impedimentũ habere, ne sint verius ipsa in Deo.

Ita legit & distinguit Aug. tract. 1. super Io.

Ar. præced. 83 803

¶ In responsione ad quartum, recolito ꝙ in articulo secundo dictum est, ꝙ viuere proprie significat ipsum esse viuentis, quod est principium operationis vitalis: minus proprie vero operationem vitalẽ. Ex hoc autem sequitur, ꝙ aliquid potest dici viuere, uel uita, dupliciter. Vno modo, quia est ipsa operatio uitalis: & sic omnia: quorũ in Deo est ratio seu similitudo, uiuunt in ipso, quia sunt eius intelligere. Secũdo, quia est principium uitalis operationis: & sic sola bona, quæ quandoque fiunt, uiuunt in deo, quoniã mur, & sumus: sed non omnia in Deo sunt motus. ergo non omnia in ipso sunt vita.

¶ 2 Præt. Omnia sunt in Deo sicut in primo exemplari. Sed exemplata debent conformari exemplari. Cum igitur non omnia viuant in seipsis, videtur ꝙ non omnia in Deo sint vita.

¶ 3 Præt. Sicut Aug. dicit in li. de vera * reli. Substantia viuens est melior qualibet substantia non viuẽte. Si igitur ea quæ in seipsis non viuunt, in Deo sunt vita, videtur ꝙ verius sint res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen videtur esse falsum, cũ in seipsis sint in actu, in Deo vero in potentia.

¶ 4 Præt. Sicut sciuntur a Deo bona, & ea quæ fiunt secũdũ aliquod tempus: ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo; in quãtum sunt scita ab ipso, videtur ꝙ etiam mala, quæ nunquam fiũt, sunt vita in Deo, inquantũ sunt scita ab eo. Quod videt inconueniẽs.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat: sed oĩa præter Deũ facta sunt. ergo oĩa in Deo sunt vita.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est, * viuere Dei est eius intelligere, in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius [c]. Vnde quicquid est in Deo vt intellectũ, est ipsum viuere, vel vita eius, unde cum omnia quæ facta sunt a Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur ꝙ omnia in ipso sunt ipsa vita diuina.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ creaturæ ĩ Deo esse dicunt duplicit er. Vno modo, inquantum continentur & conseruantur virtute diuina: sicut dicimus ea esse in nobis, quę sunt in nostra potestate. Et sic creaturę dicuntur esse in Deo, etiam prout sunt in proprijs naturis. Et hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicẽtis: In ipso viuimus, mouemur, & sumus, quia etiam nostrum viuere, & nostrum esse, & nostrum moueri, causantur a Deo. Alio modo dicuntur res esse in Deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, ſ̃ nõ sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res, prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est vita, nõ autem motus, inde est quòd res hoc modo loquendi in Deo non sunt motus, sed vita.

AD II. dicendum, ꝙ exempla ta oportet cõformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secũdum modum essendi. Nã alteri⁹ modi esse habet forma quãdoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mẽte artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde & rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita, quia in mẽte diuina habent esse diuinum.

AD III. dicẽdũ, ꝙ si de ratione rerũ naturaliũ non esset materia, sed tãtũ forma, oĩbus modis veriori modo essent res naturales ĩ mẽte diuina p suas ideas, ſ̃ in seipsis. Propter quod & Plato posuit, ꝙ homo separatus erat verus homo: homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerũ naturalium est materia [c], dicendum quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mente diuina, quàm in seipsis: quia in mente diuina habent esse increatũ, in seipsis autem esse creatum. Sed esse hoc, vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina, quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis, quã in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia, quàm quæ est in mente: quia hæc est domus in actu, illa autem domus in potentia.

AD III. dicendum, ꝙ licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur [c], non tamen sunt in Deo sicut creata a Deo, vel cõseruata ab ipso, neque sicut habẽtia rationem in Deo. Cognoscuntur enim a Deo [d] per rationes bonorũ: unde non potest dici, ꝙ mala sint vita in Deo. Ea vero, ſ̃ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse vita in Deo, secundum quòd viuere nominat intelligere tantum, inquantũ intelliguntur a Deo [c], non autem secundum ꝙ viuere importat principium operationis.

QVAESTIO XIX.

De uoluntate Dei, in duodecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam scientiam pertinent, considerãdum est de his, quæ pertinent ad voluntatem diuinã, vt sit prima consideratio de ipsa Dei voluntate. Secunda de his, quæ ad voluntatem absolute pertinent. Tertia de his, quæ ad intellectum in ordine ad voluntatem pertinent.

Circa ipsam autem uoluntatem quærũtur duodecim.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit voluntas.
¶ Secũdo, Vtrum Deus velit alia se.
¶ Tertio, Vtrũ quicquid De⁹ vult, ex necessitate velit.
¶ Quarto, Vtrũ voluntas Dei sit causa rerum.
¶ Quinto, Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.
¶ Sexto, Vtrum voluntas diuina semper impleatur.
¶ Septimo, Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.
¶ Octauo, Vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.

¶ Nono,

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.*

IN titulo, voluntas sumitur dupliciter. Primo pro actu volẽdi. Secũdo pro principio seu potentia elicitiua actus volẽdi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat, quia vbi vnum, ibi reliquum, & econuerso.

¶ In corpe tria. Primo proponitur conclusio responsiua ſ̃sito cum suo medio. Secundo probatur medium, manifestatur v is eius, deducturq; conclusio quo ad primam partem. Tertio idem probatur quo ad secũdã partẽ in calce.

¶ Quo ad primũ cõclusio est. In Deo est voluntas sic, quòd suum velle est suum esse, medium autem est, Voluntas sequitur intellectum. in Deo autem est intellectus. ergo.

¶ Aduerte hic duo. Primo, ꝙ licet secũda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce, implicite tamẽ proposita intelligitur ĩ ly, sicut, cum proponitur uoluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, ꝙ quia medium est proprium subiectum voluntatis. (Intellectiutum ehim est per se primo volitiuum) Idẽ erit ꝓbare ꝙ intellectũ sequit voluntas, & ꝓbare a priori voluntatẽ esse, & q d est volũtas, & pp qd ẽ volũtas, ſ̃quis volũtatẽ esse in cõi ꝓbatione nõ egeat, ꝙa experimur eã esse ĩ nobis. Et ꝓpterea valde notãda sunt quæ sequuntur, vtpote arduum arcanum indicatura.

¶ Quo ad ℔m proceditur sic. Intellectus intelligens est actu per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, cum non habet, quæritur: cum habet, quiescit in illo. ergo in quolibet habente intellectum est voluntas. ergo in deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. Primum est, habitudo talis ad formam, seu perfectionẽ naturalem vt in habita quiescat, in nõ habitam vero inclinetur. Secundum est, ꝙ talis habitudo in carentibus cognitione, vocatur appetitus naturalis. Secunda vero probatur ex eadem radice dupliciter. Primo, quia vtrunque illorum spectat ad volũtatem. Secundo ex proportionali, quia ex eadem causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur, quia in deo est intellectus.

¶ Circa primam consequentiam dubium est, quia expresse declinat proportionalis similitudo a forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, vt illatum esset. ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilẽ, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur, quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in litera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilẽ. Malus ergo videtur hic processus, vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio, quia forma intelligibilis est intus, bonum vero apprehensum est extra, vt patet in. 6. Metaphysicorum.

¶ Circa secundam quoque consequentiam, dubium est. Quia ex tali processu nihil habetur, nisi ꝙ in natura intellectuali est appetitus formæ intelligibilis, vel etiam rei apprehensæ: sed non habetur ex hoc, ꝙ ille appetitus sit actus elicitus, quod tamen probandũ erat: probatio siquidem illius consequentiæ, scilicet quia istud appetere spectat ad voluntatem, præsupponit voluntatem quam quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum, &c. Differunt namque primo, quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, vt patet secũdo de anima: naturalis vero communis est omnibus. Secundo quia naturalis consequitur rationem formalẽ rei absolute. Animalis vero sequitur naturam inquantũ apprehẽsiua est. Tertio, quia naturalis est actu ex sola natura. Animalis uero nõ põt exire in actũ nisi ex apprehensione. Quarto, quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huiꝰ ad hoc. Appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus. secundus. Quinto, ꝙa appetitus naturalis est ad vnum: animalis uero ad multa iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sexto, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulari potentiæ appetenti. Animalis uero est rei, quia conueniens toti seu suppposito. Septimo, quia naturalis ĩ actu

115 3. q. 18. art. 1. cor. Et. 1. dist. 45. arti. 1. Et. 1. contra. c. 72. & 73. §. 2. & li. 4. ca. 19. Et veri. q. 23. art. 1. Et opus. 3. ca. 32. & 35

ſ̃li. 3. de anima. tex. 54.

ſ̃li. 8. Phy. tex. 49. to. 2

Q. 6. art. 3.

bet esse in actu per suam formam, ita intellectus intelligens actu per suam formam intelligibilem. Quæ libet autem res ad suam formam naturalem hãc habet habitudinẽ, vt qñ non habet ipsam, tẽdat in eã & qñ habet ipsam, quiescat in ea. & idẽ est de qualibet perfectione naturali quod est bonũ naturæ. Et hæc habitudo ad bonũ ĩ rebus carentibus cognitione, vocat appetitus naturalis [c]. Vnde & natura in tellectualis ad bonũ apprehensum p formã intelligibilẽ simile habitudinẽ habet, vt. ſ. cum habet ipsum quiescat in illo; cũvero non habet, qrat ipsum. & vtrũq; ptinet advolũtatẽ. Vnde in quolibet habẽte ĩtellectũ est volũtas, sicut in quolibet habẽte sensum est appetitus aĩalis. Et sic oportet in Deo esse volũtatẽ, cũ sit in eo intellectus. Et sicut suũ ĩtelligere est suũ esse [c], ita suũ velle.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd licet nihil aliud a deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omniũ, quæ ab eo fiunt, & hoc per suã essentiã, cũ per suã essentiã sit bonus, vt supra ostensum est [c]. Finis enĩ habet rationẽ boni.

AD II. dicendũ, ꝙ voluntas ĩ nobis pertinet ad appetitiuã partẽ. Quæ licet ab appetendo nominẽ, non tamen hunc solum habet actum vt appetat, quæ non habet, ineſt rei ab alio: aĩalis uero ex se, quia bonum mouet inquantum apprehensum a seipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus. ſ. quod quicquid appetitur non quatenus apprehensum, naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur quia apprehensum, elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primo naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur, inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quæ est apprehendere res. Secundo rationali appetitu, & sic a uoluntate appetitur, ut apprehensa, ut patet, cũ considerando quàm excelsum ac optimum sit videre Deum aut intelligere naturas corporum cœlestium & c. optamus illam habere cognitionem, & gauderemus si illam haberemus, hos enim actus, uoluntatis non naturæ opera esse experimur in nobisipsis, Habetur autem ex hac ueritate manifeste, quòd appetere actu elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere naturaliter, sequitur naturam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiã primam. Et si contemplatus fueris, quòd cognoscere est cognoscẽtem esse actu cognitum, & quòd quia omne esse est sc̃m aliquã formã, quòd hoc esse quod significat cognoscere, est ℔m formam cognoscibilẽ actu in genere cognoscibili, uidebis duo. Primo, ꝙ formam intelligibilem constituere intellectũ in actu est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu literæ a forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit uitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expressio, quòd de forma intelligibili loquebatur, nõ in genere entiũ, sed in genere intelligibili, non qualitercunq;, sed inquantũ constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundo, quòd quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus, merito (quia duo tantũ sunt genera essendi, primũ ℔m ꝙ res est aliquid ℔m naturale esse secundum

ſm vero ſcām ꝙ res eſt aliquid apprehēſibiliter) oportet dupli F
cē appetitū ponere, & ꝓportionaliter, vt ſ. ꝙa primū genus eſſen
di cōſiſtit in eſſe per modū actus primi, ſm aūt cōſiſtit in eſſe p
actū ſm, qui eſt apprehendere, ideo appetere appetitu ſequente
eſſe naturale nō eſt actus ſecundus, ſed inclinatio, vt dictū eſt, ap
petere vero appetitu
ſequente eſſe, quod
in cognitione conſi-
ſtit, eſt actus ſecun-
dus elicitus a virtu-
te appetitiua conſe-
quente naturam, in-
quantum apprehen
ſiua eſt. Et hoc eſt ve
re fundamentum in
litera aſſumptū, hæc
eſt proportionalis ſi
militudo formæ na-
turalis & intelligibi
lis, vnde manifeſte i
cepit ex hoc quod ſi
cut forma naturalis
conſtituit ens, ita for
ma intelligibilis con
ſtituit cognoſcens, id
eſt ens tali modo, vt
hic & ex præcedenti
bꝰ patet. Ac per hoc
patet ſolutio aduerſū
que dubiū. Neq; enī
probatio ſecundæ cō
ſequentiæ præſuppo
nit voluntatē, ſed cō
cluſo ex prima conſequentia, quod ten
dere in appre hēſum
non habitū & quie-
ſcere in habitu in na
tura intellectuali vt
ſic ſunt, quod eſt eſ-
ſe actus elicitos, opti
me illatum eſt. ergo
volūtas ibi eſt, quia
actus hi ad voluntā-
tē ſpectant vt experientia teſtatur, &
ratio conuincit.

¶ Quoad tertiū pro
batur ſecūda pars cō
cluſionis ſic. Intelli-
gere Dei eſt ſuum eſ
ſe. ergo velle Dei eſt
ſuū eſſe. conſequen-
tia probatur, ex ſimi
litudine ꝓportionali p ly ſicut. Cū enī vrūq; ſit actu ſecūdꝰ & ī
manēs &c. oportet ſi alterū idēificaī eſſe diuino, ꝙ etiā reliquū.

¶ *Super Q. æſtionis decimæ nonæ Articulum ſecundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli duo. Primo reſpondet quæſito, quod
ſic eſt, ſecūdo oſtendit quomodo eſt in calce ibi. ſed ſe vt finem.

¶ Quoad primū cōcluſio reſpōſiua eſt, Deus vult ſe & alia. pro
batur. Res naturales inquantum perfectæ ſunt naturaliter incli
nantur ad cōmunicandū ſuū bonū aliis, ergo ad rationē voluntā
tis pertinet, vt bonū, quod quis habet, aliis cōmunicet. ergo hoc
præcipue pertinet ad voluntatē diuinā. ergo Deus vult ſe & alia
Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidē diſtinguē
do duplicē inclinationem naturæ. ſ. ad bonum proprium & alio
rum, probatur vero ab effectu, quia omne agens perfectū agit ſi-
bi ſimile. Prima conſequentia probatur ex proportionali ſimili-
tudine inter naturalē inclinationē & rationalē, quæ eſt volūtas.
Secunda aūt probatur, quia a diuina voluntate deriuatur omnis
perfectio tanquā illi ſimilis, vt domus in lignis, eſt ſimilis domui
volitæ ab artifice. Tertia autem probatione non eget.

¶ Circa hunc proceſſum dubiū eſt. Proceſſus iſte videtur funda
ri in hoc, quod quicquid perfectionis eſt in inferiori, ponendū eſt
proportionaliter in ſuperiori. Super hoc enim videtur fundari tā
prima quàm ſecūda cōſequentia. Prima quidē qm̄ ex quo incli
natio naturæ in quātū perfecta tendit in bonū alterius, fatēdū ē
ꝙ inclinatio apprehēſiua, tēdat etiā ī bonū alterius. Secūda quo
que quia ſi hoc inuenitur in aliqua volūtate, ſcilicet in diuina,
vtpote perfectiſſima, & quæ magis facit ſibi ſimile, q̄ quæcunq;
alia volūtas, & quodcūq; agens pfectū, qm̄ ab ea oīs deriuaī per
fectio. In hoc aūt proceſſu ſic fundato. latet hæc ꝓpoſitio falſa. ſ.
Deū velle alia, eſt perfectio quædā ſuæ volūtatis. ergo proceſſus
malus. Quod enim iſta propoſitio in hoc claudatur proceſſu pa-
tet, quia ſi inclinatio in bonū alterius, perfectio nō ſupponeretur
nō valeret proceſſus
ergo ponenda eſt in
volūtate, & ergo in
diuina, præſertim, ꝙ
omnia, quæ Deo &
creaturis communia
ſunt, vt voluntas. &
intellectus & c. ad
ipſum omni imperfe
ctione ſublata tranſ
ferri intelligimus,
quo ad id, quod per-
fectionis eſt. Quod
aūt illa ꝓpoſitio ſit
falſa, patet, quia ſi
Deus nullū aliud a
ſe vellet, eſſet æque
pfectus ſicut modo
eſt. Velle igitur alia,
nullam ei perfectio-
nem addit.

¶ Ad hoc poteſt du-
pliciter reſponderi,
iuxta duos ſenſus,
quibus pōt intelligi
Deū velle alia. Pri-
mo velle actualiter
alia eſſe. Secūdo vel
le potentialiter alia
.i. eſſe volitiū alio-
rū, ſiuevelit alia, ſiue
nō. Et ſiquidē intelli
gaī cōcluſio iſta ſe-
cundo mō, nulla eſt
ambiguitas, qm̄ eſſe
volitiū aliorū ēpſe
ctio in Deo, ſicut eē
factiuū aliorū eſt pfectio naturæ. Nec
potuit Deus nō eſſe
volitiꝰ aliorū, quā-
uis potuit non velle
alia. Si vero intelli-
gaī cōcluſio etiā pri
mo modo, difficile ē
ſoluere. dicēdum tī
mihi vī, quod de vo
luntate in cōi loquē
do, conſequentia eſt
optima, qm̄ ad perfectionē actus voluntatis ſpectat amor amici-
tiæ, & liberalitas &c. quibus aliorū bona volumus, deeſſet enim
huiuſmodi perfectio actibus voluntatis, in cuius ſignum charitas
volūtati infundiī, gratia enī nō mutat naturam ſubiecti, ſed
perficit illud per modū ipſius. De voluntate aūt diuina loquēdo
conſequentia bona eſt, ſed proportionalitas valde ponderāda. Si
inclinatio ī bonū aliorū eſt perfectio naturæ ꝓ modū naturæ, cō
ſequēs eſt ꝙ ĩclinari ī bonū aliorū erit perfectio volūtatis ꝓ mo
dū voluntatis. i. volūtaria. Et ſi inclinari in bonū aliorū ꝓ modū
voluntatis, eſt perfectio volūtatis, ergo inclinari in bonū aliorū ꝓ
modū volūtatis diuinæ, erit pfectio volūtatis diuinæ. Sed cū di-
cis ꝙ modū volūtatis diuinæ, duas limitatiōes addis pfectioni, al
tera eſt, ꝙ eſt volūtaria, altera eſt ꝙ oīno libera, ac indepēdēs, vt
pote primæ volūtatis naturæ cōformis. Cōcedere aūt ꝙ Deū vel
le alia, eſt pfectio volūtaria & oīno libera, nullū inconueniēs eſt.
Neq; enim ex hoc ſequiī, ꝙ Deo potuit deeſſe aliqua pfectio. ſ.
velle alia, ſed ꝙ potuit deeſſe aliqua pfectio volūtaria ac oīno li-
bera. Hęc enim eſt cōditio diminuēs tōnē pfectionis, reſpectu eiꝰ
in quo eſt, quoniā ſignificat ſuū oppoſitū nō eſſe imperfectioné.

¶ Circa eādē deductionē, imo verba literæ dubiū occurrit. Qm̄
ex hoc proceſſu ſequi videtur, ꝙ Deus non ſolum velit alia, ſed
ꝙ velit omnia quæ velle poteſt. Et hoc in litera exprimitur dū
dicitur, ꝙ ad diuinā ſpectat voluntatem vt bonum aliis cōmuni
cet ſecundum quòd poſſibile eſt. hoc autem eſt falſum, quoniam
multa poſſet Deus velle, quæ non vult, vt patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum deum velle alia, vt in ſe-
quenti articulo patebit, ſit omnino liberum, nec vllam habeat
cauſam, nō poteſt niſi poſt factum, aut ex reuelatione cognoſci,
quòd

quòd Deus vult alia, & conſequenter ꝙ vult hæc vel illa. Nec A
ad hoc oſtendendum factus eſt literæ huius proceſſus: ſed ad
oſtendendum quòd velle alia ad perfectionem, voluntariam ta-
men, voluntatis diuinæ ſpectat: omnia autem vel quædam
hæc, vel illa velle, hinc non habetur, nec haberi poteſt: quoniam
cū hīc cōcludaī pfe
ctio volūtaria, & di-
uina volūtas ſibiipſi
ſit lex & rō, nihil
aliud rōnabiliter di-
ci hinc pōt, q̄ qd ī
litera dī, ꝙ. ſiad eā
ſpectat alia velle ſm
ꝙ poſſibile eſt, ſumē
do poſſibile a poten
tia ordinata, & nō a
potētia ſimpliciter.
Nā hoc tantumdem
eſt, ac ſi diceret, ſm
quòd ipſa diuina vo
luntas vult.

¶ Quoad ſecūdum,
diſtinguitur duplex
modus, quo aliquid
eſt volitū. ſ. vt finis,
& vt ad finem: & dī
ꝙ Deus vult ſe vt fi
nem, alia vt ad finē.
Et ꝓbatur, ſeu mani
feſtatur qūo vtrūque
horum ſit, cum dī,
inquantum conde-
cet diuinam bonita-
tem etiā alia ipſam
participare. Experi-
mur ſiquidem in no
bis, ꝙ cum noſipſos
perfecte amamus,
non ſolum volumus
nos eſſe, viuere, &c.
ſed etiam volumus
nobis qd nos decet:
& ex hoc volumus
beneficī eſſe, nō prin
cipaliter vt aliis bo-
na velimus, ſed quia
volumus quod nos
decet, ſequitur alſo
tum bonum. Cum
autem deceat diuinā
bonitatem participa
ri, Deus aliis vult
bona: quia decet ſe,
ſeu bonitatem ſuā,
& conſequenter ſe
vult vt finem, & alia
a ſe vt ad finem, qa
propter ſe, modo dicto. Nec hoc eſt minuere liberalitatem, aut
amorem Dei erga nos adeo commendatum, ſed eſt aperire quàm
immenſæ amabilitatis ſit diuina bonitas, oſtendereque creaturā
non eſſe talis modi amabilitatis capacem. Nihil. n. minus habet,
quod eo quo non poteſt modo amari, a Deo non amatur: quin-
imo amor liberaliſſimus verſus nos manifeſtatur, cum vī quod
diuinam bonitatem ſic participari decet, ꝙ oppoſitū nō dedecet,
ſic decet quod nihil ſibi, ſed nobis tm̄ confert. Hinc. n. patet, ꝙ
Deum velle libere hanc decentiam, eſt noſtrum eligere bonum:
quia eſt velle ſic ſuam bonitatem, vt etiam nos ſimus. poterat. n.
abſque vllo damno ſuo velle etiam ſic eam, quòd nihil eam par-
ticiparet, vt in ſequenti patet articulo.

¶ *Super quæſtionis decimænonæ Articulum tertium.*

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primo declaratur ly neceſſario in titu-
lo poſitum, quot modis ſumitur: & diſtinguitur neceſſarium
abſolute, & ex ſuppoſitione, vt clare patet. Secundo ponitur
concluſio reſponſiua quæſito. ſ. Deus neceſſitate abſoluta vult
aliquid, non omnia, niſi ex ſuppoſitione. Hæc concluſio habet
tres partes. Et primo probatur quo ad primam ſic. Voluntas
ſicut & quælibet potentia neceſſariam habet habitudinem ad ꝓ
priū & principale eius obiectum: ergo Deus ex neceſſitate vult
bonitatem ſuam eſſe. ergo Deus vult neceſſario aliquid. Antece
dens probatur dupliciter, ſcilicet inductione & ratione: inductio
fit in voluntate noſtra, & in viſu. Ratio aſſerītur: quia de ratio
ne potentiæ eſt, vt in illud. ſ. proprium & primum obiectum ten
dat. Conſequentia autem probatur: quia bonitas diuina eſt ꝓ-
prium & adæquatum obiectum voluntatis diuinæ. Deinde pro-
batur quo ad ſecun-
dam partem ſic. Ea
quæ ſunt ad finem,
non ex neceſſitate
volumus volentes ſi
nem, niſi ſint talia
fine quibus finis eſ-
ſe non poteſt. Sed
alia a ſe vult Deus
inquantum ordinā-
tur ad diuinam bo-
nitatem vt finem, &
ſine eis poteſt diuina
bonitas eſſe. ergo
alia a ſe Deus non
ex neceſſitate vult.
non ergo omnia ex
neceſſitate abſoluta
vult. Maior probaī,
manifeſtaturq; ex in-
ductiue in trib⁹ exē
plis: quorum prima
duo ſpectant ad ex-
ceptionem, & ter-
tium directe ad præ
ſentem. Minor ve
ro probatur: quia
bonitas Dei ex ſe ſo
la ſic eſt perfecta, ꝙ
ex aliis nihil ei per-
fectionis accreſcit.
Demum ꝓbatur cō
cluſio quo ad tertiā
partem ſic. Volun
tas Dei non pōt mu
tarī. ergo ſuppoſito
ꝙ velit, non pōt nō
velle. ergo neceſſita
te ſuppoſitionis vult
alia a ſe: quod erat
probandum, & ſic
probata eſt tota cō
cluſio propoſita.

¶ Circa probationē
primæ partis cōclu-
ſionis aduerte, quòd
illa maxima: Omnis
potentia habet habi
tudinem neceſſariā
ad proprium obie-
ctum, non intelli-
gitur quo ad exerci
tium actus, ſed quo ad ſpecificationem eius, id eſt, non ſonat
quod omnis potentia neceſſario exerceatur circa obiectum, cum
experiamur potentias quandoque otioſas eſſe: ſed quod ſi exer-
cetur, oportet quòd circa proprium obiectum exerceatur. Hoc
enim idem eſt ac ſi diceretur, quòd exercitus actus neceſſariam
habet habitudinem ad proprium potentiæ obiectum: hoc autem
eſt quod per illam maximam intenditur, & optime propoſito
deſeruit, in quo non quæritur de exercitio actus, ſed de ſpeci-
ficatione exerciti actus. Non enim eſt quæſitum: an Deus ve-
lit, ſed: an quicquid vult, neceſſario velit. Vbi manifeſte patet,
quòd de exercito actu inſinuato in ly quicquid vult, ſpecifica-
tionem quærit, an ſcilicet neceſſariam, aut non neceſſariam
habitudinem ad volitum habeat. De veritate autem inductio-
nis, quo ad vtrumque introductorum non eſt præſentis ſpe-
culationis, an ſcilicet viſus ſic ſe habeat ad colorē, & voluntas
noſtra ad beatitudinem. Nihil enim ad propoſitum hoc refert:
quoniam, ſi ſic non ſe habent ad iſta, habent ſe tamen ſic ad
propria obiecta, quæcunque ſint illa. Exempla enim ponimus
vt diſcentes intelligant.

¶ Circa probationem ſecundæ partis dubium occurrit. Falſum
nāque videtur, quòd nihil perfectionis accreſcat diuinæ bonita-
ti ex aliorum volitione, nam & in articulo præcedente, & in
1. contra Gent. cap. 76. expreſſius habetur, quod ex hoc quòd
Deus vult ſuam perfectionem, vult alia. Igīt ex volitione alio-
rū pendet perfecte eſſe volitā eſſentiam diuinam. Et ſi ſic eſt, cū

ſed etiā vt amet quod habet, & de
lectetur in illo. & quantū ad hoc
voluntas in Deo ponitur. quæ ſem
per habet bonū quod eſt eius obie
ctum, cum ſit indifferens ab eo ſe-
cundum eſſentiam, vt dictum eſt*.

AD III dicendū, ꝙ voluntas
cuius obiectum principale eſt bo-
num, quod eſt extra voluntatem, G
oportet quòd ſit mota ab aliquo.
Sed obiectum diuine volūtatis eſt
bonitas ſua, quæ eſt eius eſſentia.
unde cum voluntas Dei ſit eius eſ
ſentia, non mouetur ab alio a ſe,
ſed a ſe tantum eo modo loquen-
di, quo intelligere & velle dicitur
motus ᶜ. Et ſm hoc Plato dixit, ꝙ
primum mouens mouet ſeipſum.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus uelit alia a ſe.

AD SECVNDVM ſic proce-
ditᵉ. Videt ꝙ Deus nō velit H
alia a ſe. Velle enim diuinum eſt
eius eſſe: ſed Deus non eſt aliud a
ſe. ergo non vult aliud a ſe.

¶ 2 Præt. Volitū mouet volentē, ſi-
cut appetibile appetitum, vt dici-
tur in. 3. de anima *. Si igitur Deus
velit aliquid aliud a ſe, mouebitur
ciᵒ volūtas ab aliquo alio, quod eſt
impoſſibile.

¶ 3 Præt. Cuicunque voluntati ſuf I
ficit aliquod volitū, nihil quærit
extra illud: ſed Deo ſufficit ſua bo-
nitas, & volūtas eius ex ea ſatiatur.
ergo Deus nō vult aliq̄d aliud a ſe.

¶ 4 Præt. Actus voluntatis multi-
plicatur ſm volita. Si igitur Deus
velit ſe & alia a ſe, ſequitur, ꝙ actᵒ
voluntatis eius ſit multiplex, & p
cōſequens eius eſſe, quod eſt eius
velle. Hoc autem eſt impoſſibile.
non ergo vult alia a ſe.

SED CONTRA eſt, quod Apo
ſtolus dicit. 1. Theſ. 4. Hæc eſt volū
tas Dei, ſanctificatio veſtra.

RESPON. Dicendum, ꝙ Deus
non ſolum ſe vult, ſed etiam alia
a ſe. quod apparet a ſimili prius in
troducto ᵃ. Res enim naturalis nō
ſolum habet naturalem inclinatio
nē reſpectu proprij boni, vt acqui
rat ipſum cum non habet, vel vt
quieſcat in illo cum habet, ſed etiā
vt propriū bonū in alia diffundat ᵉ
ſm ꝙ poſſibile eſt. Vnde videmᵒ, ꝙ
oē agēs inquātū eſt actu & pfectū
facit ſibi ſimile. Vnde & hoc perti
net ad rationem voluntatis, vt bo-
num quod quis habet aliis cōmu-
nicet ſm ꝙ poſſibile eſt. Et hoc pre
cipue pertinet ad voluntatem diui
nam, a qua per quandam ſimilitu-
dinem deriuatur omnis perfectio.
Vnde ſi res naturales inquantum
perfectæ ſunt, ſuum bonum alijs
communicant, multo magis perti
net ad voluntatem diuinam, vt bo
num ſuum alijs per ſimilitudinem
cōmunicet, ſm ꝙ poſſibile eſt. Sic
igitur vult & ſe eſſe, & alia. Sed ſe
vt finem, alia vero vt ad finem, in-
quantum condecet diuinā bonita-
tem, etiam alia ipſam participare.

optima, qm̄ ad perfectionē actus voluntatis ſpectat amor amici-
tiæ, & liberalitas &c. quibus aliorū bona volumus, deeſſet enim
huiuſmodi perfectio actibus voluntatis, in cuius ſignum charitas
volūtati infundiī, gratia enī nō mutat naturam ſubiecti, ſed
perficit illud per modū ipſius. De voluntate aūt diuina loquēdo
conſequentia bona eſt, ſed proportionalitas valde ponderāda. Si
inclinatio ī bonū aliorū eſt perfectio naturæ ꝓ modū naturæ, cō
ſequēs eſt ꝙ ĩclinari ī bonū aliorū erit perfectio volūtatis ꝓ mo
dū voluntatis. i. volūtaria. Et ſi inclinari in bonū aliorū ꝓ modū
voluntatis, eſt perfectio volūtatis, ergo inclinari in bonū aliorū ꝓ
modū volūtatis diuinæ, erit pfectio volūtatis diuinæ. Sed cū di-
cis ꝙ modū volūtatis diuinæ, duas limitatiōes addis pfectioni, al
tera eſt, ꝙ eſt volūtaria, altera eſt ꝙ oīno libera, ac indepēdēs, vt
pote primæ volūtatis naturæ cōformis. Cōcedere aūt ꝙ Deū vel
le alia, eſt pfectio volūtaria & oīno libera, nullū inconueniēs eſt.
Neq; enim ex hoc ſequiī, ꝙ Deo potuit deeſſe aliqua pfectio. ſ.
velle alia, ſed ꝙ potuit deeſſe aliqua pfectio volūtaria ac oīno li-
bera. Hęc enim eſt cōditio diminuēs tōnē pfectionis, reſpectu eiᵇ
in quo eſt, quoniā ſignificat ſuū oppoſitū nō eſſe imperfectioné.

¶ Circa eādē deductionē, imo verba literæ dubiū occurrit. Qm̄
ex hoc proceſſu ſequi videtur, ꝙ Deus non ſolum velit alia, ſed
ꝙ velit omnia quæ velle poteſt. Et hoc in litera exprimitur dū
dicitur, ꝙ ad diuinā ſpectat voluntatem vt bonum aliis cōmuni
cet ſecundum quòd poſſibile eſt. hoc autem eſt falſum, quoniam
multa poſſet Deus velle, quæ non vult, vt patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum deum velle alia, vt in ſe-
quenti articulo patebit, ſit omnino liberum, nec vllam habeat
cauſam, nō poteſt niſi poſt factum, aut ex reuelatione cognoſci, quòd

q. 13. ar. 4.

Ar. præced.

1 Ti corp. ar.

* li. 3. de ani
ma. tex. 54.
com. 2.

116
1. diſ. 45. ar
ti. 2. Et 1. cō
tra. c. 74. 75
& 84. & ve
rit. q. 23. ar.
4.

117
1. diſ. 43. q.
2. ꝓ totū. &
diſ. 47. ar. 1.
Et 1. cōt. c.
80. 81. 82.
83. & 89. fi.
Et lib. 2. c.
25. & 27.
fi. Et li. 3. c.
97. Et veri.
q. 23. art. 4.
Et por. qō.
3. art. 15.

oporteat essentiam diuinam esse perfectissime volitam a Deo: sequitur, ergo necessario alia sunt volita a Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quod præsens litera non dicit, quòd ex volitione aliorum nil perfectionis diuinæ bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis volitis nil perfectionis ei accrescit, hoc.n. puerile est. Tum qa sic processus literæ de volitione inquirens aliorum nullus esset. Tũ quia obiectio militat contra ipsam volitionem: etiam si nunquam esset hæc litera. Nec potest rursus dici, quòd diuinam bonitatem perfecte amari non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, s. quòd volitio aliorũ pẽdet ex hoc quòd diuina bonitas est perfecte volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem dicitur, non euaditur tamen a difficultate obiecta: stante enim hoc, adhuc sequitur alia necessario esse volita a Deo: qm̃ diuina bonitas necessario est ab eo non solum volita: sed perfecte volita: hoc autẽ necessario cõcomitatur aliorũ volitio, vt dictum est. ergo.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, quidam extensiuus. et quòd inter hos tm̃ differt, quòd primus graduat perfectionem amoris, secũdus autem non, sed extendit ipsum. Et si quãdoq; inueniatur scriptum, quòd secũdus pertinet ad perfectionem, intelligendum est de perfectione extensiua, & non simpliciter. Vnde in ꝓposito, diuina bonitas necessario est perfectissime volita a Deo, perfectione intensiua: qa est infinite amata: sicut est infinite amabilis: sed nõ necessario est perfecte volita perfectione extensiua, sed libere. Amari autẽ sic, s. secundum conuenientiam ad extra, seu vt diffundatur, participetur, & multiplicetur secũdum suam similitudinẽ, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertinet: & consequenter non cum necessario, sed cum libere conuenientibus Deo computandum est. Quia igitur diuina bonitas libere est sic perfecte volita a Deo, ideo libere alia vult, & non econuerso. Et ideo proprie loquendo, nec ex aliis, nec ex aliorum volitione, aliquid perfectionis etiam extensiue, diuinæ bonitati accrescit, sed econuerso: ex perfecta extensiue volitione suæ bonitatis, Deus esse & alias pfectiones vult aliis.

¶ In responsione ad quintum & quartum, nota diligentissime doctrinam i primo contra Gent. c. 83. de contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta, scilicet quandoque ex parte causæ, & quandoque ex parte eius, ad quod dicitur. Et plene intelliges ea, quæ hic dicuntur breuissime. Ex his autem, quæ hic dicuntur & ibi explanantur, habes quàm rudis & nouus sermo sit Scoti in 1. distinct. 39: voluntatem diuinam primam causam cõtingentem appellantis. Fas quippe non est in diuina voluntate contingẽtiam dicere: sed vt in litera dicitur, est in se necessaria non necessariam habens habitudinem ad secundario volita, si necessarium aut cõtingẽs ei tribuẽdum est. Magis proprio enim vocabulo libera illam dicere debemus, vt alibi S. T. docet: quoniã libertas media est inter necessitatem & contingentiã. Illa.n. impossibilitatem aliter se habendi, hęc possibilitatem aliter se habendi successiue, id est, mutabiliter ponit: libertas autẽ absq; mutabilitate aliter se haberi posse significat.

¶ In responsione ad sextum aduerte, ꝙ illa propositio: Quęcunq; Deus scit, de necessitate scit, si intelligatur de scientia simplicis intelligentiæ, quæ scilicet naturaliter præcedit actum voluntatis, verissima est: nec est in ea dubium. Et sic videt intendere litera, quæ de scientia aliorum vt distinguit contra voluntatem eorum tractat in hoc argumẽto. de his. n. verum est, ꝙ habẽt esse in Deo ex necessitate. Si quis possibile est etiam eum non velle illud, & possibile est eũ velle illud quod non vult. Ergo volũtas diuina est cõtingẽs ad vtrũlibet. Et sic imperfecta: quia omne cõtingens est imperfectum & mutabile.

¶ 5 Præt. Ab eo, quod est ad vtrũlibet, non sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio inclinetur ad vnũ, vt dicit Commen. in 2. Physic.* Si ergo voluntas Dei in aliquibus se habet ad vtrumlibet, sequitur ꝙ ab aliquo alio determinetur ad effectum: & sic habet aliquam causam priorem.

¶ 6 Præt. Quicquid Deus scit, ex necessitate scit. sed sicut scientia diuina est eius essentia, ita voluntas diuina. Ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

SED CONTRA est, quod dicit Apost. Ephes. 1. Qui operatur omnia fm̃ consilium voluntatis suæ. Quod autem operamur ex cõsilio voluntatis, non ex necessitate volumus, nõ ergo quicquid Deus vult, ex necessitate vult.

RESPON. Dicendum, quòd necessarium dicitur aliquid dupliciter, scilicet absolute, & ex suppositione.[c] Necessarium absolute iudicatur aliquid ex habitudine terminorũ, vtpote quia prædicatũ est in diffinitione subiecti, sicut necessariũ est hominem esse animal, vel quia subiectum est de rõne prędicati, sicut hoc est necessarium, numerum esse parem vel imparem, sic autem non est necessarium Sor. sedere. Vnde non est necessarium absolute, sed potest dici necessarium ex suppositione. Suppositio enim ꝙ sedeat, necesse est eum sedere dum sedet.[c]

Circa diuina igitur volita hoc considerandum est, ꝙ aliquid Deũ velle est necessarium absolute, non tamen hoc est verum de omnibus, quæ vult. Voluntas enim diuina necessariã habitudinem habet ad bonitatem suam, quæ est propriũ eius obiectum. Vnde bonitatem suam esse, Deus ex necessitate vult, sicut & voluntas nostra ex necessitate vult beatitudinem.[c] Sicut & quælibet alia potentia necessariam habitudinem habet ad proprium & principale obiectũ, vt visus ad colorem, quia de sui ratione est, vt in illud tendat. Alia autem a se Deus vult, inquantũ ordinãtur ad suam bonitatem, vt in finem. Ea autem quæ sunt ad finem, non ex necessitate volumus volẽtes finẽ, nisi sint talia, sine quibus finis esse non potest.[c] sicut volumus cibũ, volentes conseruationem vitæ; & nauem, volentes transfretare. Nõ sic autem ex necessitate volumus ea, sine quibus finis esse pót, sicut equum ad ambulandum: quia sine hoc possumus ire: & eadem ratio est in alijs. Vnde, cum bonitas Dei sit pfecta, & esse possit sine alijs, cũ nihil ei perfectionis ex alijs accrescat, sequitur, quòd alia a se eũ velle, non sit necessarium absolute, & tamen necessarium est ex[d] suppositione. Supposito enim quòd velit, non potest non velle: quia non potest voluntas eius mutari.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ex hoc quòd Deus vult ab æterno quicquid vult, non sequitur quòd necesse est eum illud velle, nisi ex suppositione.

AD II. Dicendum, quòd licet Deus ex necessitate velit bonitatem suam, non tamen ex necessitate vult ea, quæ vult, ꝓpter bonitatem suam: quia bonitas eius potest esse sine alijs.

AD III. Dicendum, quòd non est naturale Deo velle aliquid aliorum, quæ non ex necessitate vult: neque tamen innaturale, aut contra naturam, sed est voluntarium.

AD IIII. Dicendum, quòd aliquando aliqua causa necessaria habet non necessariam habitudinem ad aliquem effectũ: quod est propter defectum effectus, & non propter defectum causæ. Sicut virtus Solis habet non necessariam habitudinem ad aliquid eorum, quæ contingenter hic eueniunt, non propter defectum virtutis solaris, sed propter defectum effect[d] non necessario ex causa ꝓueniẽtis. Et similiter, ꝙ Deus nõ ex necessitate velit aliquid eorum quæ vult, non accidit ex defectu voluntatis diuinæ, sed ex defectu, qui competit volito secundum suam rationẽ: quia scilicet est tale, vt sine eo esse posit perfecta bonitas Dei. Qui quidem defectus consequitur omne bonum creatum.

AD V. ergo dicendum, quòd causa, q̃ est ex se cõtingẽs, oportet ꝙ determinet ab aliquo exteriori ad effectũ. Sed volũtas diuina, q̃ ex se necessitatem habet, determinat seipsam ad volitũ, ad quod habet habitudinem non necessariam.

AD VI. dicendũ, ꝙ sicut diuinũ esse, in se est necessariũ: ita & diuinũ velle, & diuinũ scire. Sed diuinum scire habet necessariã habitudinẽ ad scita, nõ autẽ diuinum velle ad volita, quod ideo est, quia scientia habetur de rebus fm̃ ꝙ sunt in sciente: voluntas autẽ comparat ad res fm̃ ꝙ sunt in seipsis.[c] Quia igitur omnia alia habẽt necessarium esse fm̃ ꝙ sunt in Deo, nõ autẽ fm̃ quòd sunt in seipsis, habẽt necessitatẽ absolutã, ita ꝙ sint per seipsa necessaria: ꝓp hoc Deus quęcunq; scit, ex necessitate scit: non autem quęcũque vult, ex necessitate vult.

ARTICVLVS IIII.

Virum voluntas Dei sit causa rerum.

AD QVARTVM sic ꝓcedit. Vr̃ ꝙ voluntas Dei nõ sit causa rerũ. Dicit. n. Dion. cap. 4. de di. no.* Sicut noster Sol nõ ratiocinans, aut præeligens, sed per ipsum esse illuminat omnia participare lumen ipsius valentia: ita & bonum diuinum per ipsam essentiam omnibus existentibus immittit bonitatis diuinę radios: sed omne quod agit, p volũtatẽ agit, vt ratiocinãs & præeligẽs. ergo Deus non agit per voluntatem. ergo volũtas Dei non est causa rerum.

¶ 2 Præt. Id, quod est per essentiã, quis autem dicturus hoc accipit de scitis a Deo omnibus qualiter cunque animaduertat, quòd complexiones contingentes, puta me nunc scribere, non sunt veræ necessario, sed libere: & consequenter, libere in Deo habent esse, & non ex necessitate. Ac per hoc prædicta rnsio in his non habet locum. Est tñ quidam necessitatis modus ẽt in horum scientia apud Deũ, qui non est in eorum volitione: qm̃ omne scibile, quam primũ est scibile, oportet scitum esse a Deo: non autẽ omne volibile, q̃ primum est volibile, oportet esse a Deo volitum, vt patet. Et ratio diuersitatis est: quia omne verũ oportet esse in Deo, & consequenter cognitum: quia cognitum secundum quòd in cognoscente est, cognoscitur: omne autem bonum non oportet esse, aut fore in seipso, & consequenter non oportet esse volitum a Deo. Ex hoc autẽ patet differentia supradicta in ter diuersa scita a Deo: qa illa, quæ ex se sunt scibilia, absoluta necessitate cognoscunt a Deo. Illa vero q̃ sortiuntur veritatẽ, & cõsequẽter scibilitatẽ ex volũtate diuina, supposita eorũ veritate necessario sciunt. nihil autẽ aliud a Deo, quãcũque supponat bonũ, necessario est ab eo volitum, vt patet. Vsi de scibilibus & amabilib[9], formaliter loquendo, pñt verba literæ vniuersaliter intelligi, vt. s. omne scibile sit necessario scitũ a Deo: non autẽ omne amabile est necessario volitum: quia omne scibile habet necessario esse in Deo, quamuis quorundam scibilium scibilitas non sit necessaria. Non autem omne amabile habet esse, aut fore necessariũ. Et bene notato, saneque intelligito verba literæ in rẽdditione causæ præfatæ; quoniam non intendit necessitatem simpliciter ab vniuerso excludere, quam in secundo contra Gent. cap. 30. probat, sed necessitatem essendi: quoniam nullam rem esse est simpliciter necessariũ, nisi Deum. Et hoc insinuant illa verba, Ita quòd sint per seipsa necessaria. & simpliciter intendit; quòd necesse est omnia, vel omnia scibilia, habere esse in Deo.

*Ca. 4. circa prin.

¶ Super Quæstionis decimenonæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo proponit conclusionem: secundo probat conclusionem tripliciter.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primo, conclusionem responsiuã quæsito affirmatiue, scilicet, Voluntas Dei est causa rerum. Secundo quid hoc importat, scilicet, Deum agere per voluntatem, & non per naturæ necessitatem. Tertio, quòd quidam existimarunt Deum agere per naturæ necessitatem.

¶ Vbi aduerte, quòd agere per necessitatem naturæ dupliciter potest intelligi. Primo vt idem sonat, quòd agere naturaliter est agere non quia agens vult hoc, dato etiam quòd velit illud: sed est agens, quia est tale, vt patet in generatione hominis: quãmuis enim Sortes velit generare, non tamen generat quia vult, sed quia est talis dispositionis naturalis &c. Secundo sumi potest vt idem sonat, quòd agere non libere, eo modo quo dicimus quòd nõ libere, sed necessitate naturali Deus vult se, & nos volumus bonum. Et quãuis vtrũque de Deo existimatum sit, & quòd agat non quia vult, quãmuis volens, sed quia est talis naturæ, vt in secundo contra Gent. c. 23. dr̃. Et ꝙ agat qa intelligit & vult, naturali tñ necessitate, tale intelligere & velle habens, vt ibidem in cap. 26. & 27. tangitur. In præsenti tamen litera primo modo sumitur agere per necessitatem naturæ, ita quòd intẽtio pñsens est ostendere, ꝙ Deus agit qa vult, & non quia est. Ex coniunctione autem conclusionis præcedentis articuli cum hac, sufficiẽter habet solutio secundæ quæstionis: quia si agit qa vult, vt hic ostenditur, & se tñ vult naturaliter, & cætera libere, vt ostẽsum est, ergo ager alia, qa illa vult, libere.

¶ Quo ad secundũ, probatur tripliciter intenta cõclusio. Primo ex ordine agentiũ, sic: Tam natura quàm intellect[9] agit propter finem. ergo agenti per naturam prædeterminatur finis & medium ab aliquo superiori intellectu.[c] ergo agens per intellectum est prius agente per naturam. ergo Deus est agens per intellectum & voluntatem. Antecedens probatur ex. 2. Physic. Prima consequentia manifestatur exemplo sagittæ: secunda relinquitur per se nota: tertia vero probatur, quia Deus est primũ agens. Nec te moueat, quòd secunda consequentia sic leniter tacta est: quia communis animi conceptio est, quòd agere propter finem, exigit finem cognosci, vel ab ipso tendente in finem, vel aliquo dirigente, vt in sagitta contingit. Et quia constat naturã, vt sic, non cognoscere, ideo liquet, quòd oportet a cognoscẽte dirigi. Inter agere quoque per intellectum & per voluntatem, nulla differentia est in proposito: quoniam nec intellectus agit absque voluntate, quæ est appetitus intellectiuus: nec voluntas absque intellectu, quia bonum intellectum mouet eam. Et ideo nullum vitium committitur ex vno in aliud declinando.

¶ Secundo probatur ex ratione naturalis agentis, sic. Agens per naturam, agit quia est tale. ergo operatur vno modo. ergo vnum effectum. ergo habet esse determinatum. ergo Deus non potest agere per naturam. ergo determinati effectus ab infinita illius bonitate procedunt secundum determinationem intellectus & voluntatis. Antecedens probatur ab effectu: quia quãdiu est tale, non facit nisi tale. Prima consequẽtia cũ secũda & tertia relinquitur nota, & prima quidem cũ secunda procedit a priori: tertia, ꝓp quam antecedens cum prioribus est inductum, a posteriori infert prius, vt patet. quarta vero primo probatur: quia esse

esse diuinum non est determinatum, quod ex eo patet, quòd contingit in se totam essendi perfectionem. Secundo manifestatur vis probationis ducẽdo ad impossibile. Si esse infinitum causaret naturaliter, causaret aliquid infinitum in essendo: hoc est impossibile. ergo. Quinta autem consequentia ex vi distinctionis agẽtiũ patet. Et aduerte, ꝙ ista ratio concludit, quòd Deus non potest naturaliter agere aliquem vnum effectum per seipsum solum. Si quis autem poneret Deum solum, nullam rem integraliter causare, sed concausantibus aliis causis ipsum dare esse effectibus, diceret ꝙ proprius effectus diuini esse infiniti, est esse indeterminate secũdum se, sed determinate tamen semper inuentũ ꝑ secundas causas. Sed hoc a seipso discordat: quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso præeuenanasse esse omnium illarum causarum concausantium; quoniam omnem essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est, ergo concedere oportet quòd Deus aliquem effectum per seipsum solum integraliter ꝑducere põt. ergo nõ ꝙ necessitatem naturæ, nisi dari possit effectus infiniti esse. vt in litera dicitur. stat ergo ratio.

Tertio probatur ex habitudine effectuũ ad causam sic: effectus præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedũt ab eo secundum modum intelligibilem: ergo per modum voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerum. Prima consequentia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secunda probatur: quia effectus procedunt a causa secundum modum, quo præexistunt in causa: quod probatur, qa omne agens agit sibi simile: tertia consequentia probatur, quia inclinatio ad agendum id, quod per intellectum conceptum est, voluntaris est. ultima est per se nota.

¶ Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat a sua probatione, vtrũque est inconueniens: ergo. Propositio. n. literæ est ista. Effectus procedunt a causa sm ꝙ præexistunt in ea: & ꝓbatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tunc sic, aut ꝓpositio intendit de modo effectus ꝓcedentis, aut de modo procedendi: si intendit ꝙ effectus procedens a causa habet modũ essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet, sed ipsa est falsissima: quoniam domus ꝓcedens ab artifice nõ assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, ꝙ effectus a causa procedit illo vel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio non est ad ꝓpositum: quia vt diximus, in

Sicut sagittæ prędeterminatur finis & certus modus a sagittante. Vnde necesse est, quòd agens per intellectum & voluntatẽ sit prius agente per naturam. Vnde, cum primũ in ordine agẽtiũ sit Deus: [c] necesse est quòd per intellectum & voluntatem agat. Secundo ex ratione naturalis agentis, ad quod pertinet vt vnum effectum producat: quia natura vno & eodem modo operatur, [e] nisi impediatur. Et hoc ideo, quia fm quòd est tale, agit. vnde quandiu est tale, non facit nisi tale. omne enim agens per naturam, habet esse determinatum. Cum igitur esse diuinum non sit determinatum, sed contineat in se totam perfectionẽ essendi, [e] non potest esse ꝙ agat per necessitatem naturæ: nisi forte causaret aliquid indeterminatum & infinitum in essendo: quod est impossibile, vt ex superioribus patet.* Non igitur agit per necessitatem naturæ, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedunt secundum determinationem voluntatis & intellectꝰ ipsius. Tertio ex habitudine effectuum ad causam. secundum hoc enim effectus procedunt a causa agente, secundum quòd præexistũt in ea; quia omne agens agit sibi simile. Præexistunt autem effectus in causa secundum modum causę. unde cum esse diuinum sit ipsum eius intelligere; [e] præexistunt in eo effectus eius fm modum intelligibilem, & per modũ intelligibilem procedunt ab eo, & sic per consequens per modum voluntatis. Nam inclinatio eius ad agendum quod intellectu conceptum est, pertinet ad voluntatẽ. Voluntas igitur Dei est causa rerũ.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ Dionys. per verba illa non intendit excludere electionem a Deo simpliciter, sed secundum quid: inquantum scilicet, non quibusdam solum bonitatem suam communicat, sed omnibus: [e] prout scilicet electio discretionem quãdam importat.

Ad ii. Dicendum, quòd quia essentia Dei est eius intelligere & velle ex hoc ipso quòd per essentiam suam agit, sequitur quòd agat per modum intellectus & voluntatis.

Ad iii. Dicendum, quòd bonum est obiectum voluntatis. Pro tanto ergo dicitur, quia Deus bonus est, sumus: [e] inquãtum sua bonitas est ei ratio volendi omnia alia, vt supra dictum est.*

Ad iiii. Dicẽdum, ꝙ vnius & ejusdem effectus, ẽt in nobis, est causa, scientię vt dirigens, qua concipitur forma operis, & voluntas vt imperans: quia forma vt est in intellectu tm̃, nõ determinatur ad hoc ꝙ sit vel non sit in effectu, nisi per volũtatem. [e] Vnde intellectus speculatiuus nihil dicit de operando. Sed potentia est causa vt exequens, quia nominat immediatũ principium operationis. sed hæc omnia in Deo vnum sunt.

Articvlvs. v.

Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam.

Ad qvintvm sic ꝓcedi tur. Vt ꝙ volũtatis diuinę sit

¶ Sed si attendamus modum procedẽdi ex parte effectus, sic propositio assumpta vt dictũ est, non vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio, neque ipsa, quoniam modus iste, proprie loquendo, magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi a causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte in telligibiliter, quoniam a prohereti, vt dicitur 9. Metaphy. quãuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporum cœlestium ex parte eorum procedunt incorruptibiliter, & vniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, procedunt enim per actiones eorum æternas, & cõmensuratas eis, quãuis participatio eorũ apud sphærã gñabiliũ, &c. sit corruptionis & dearticulationis plena: qa passio nõ æquatur actioni.

¶ *Super Q. quæstionis decimænonæ Artic. quintum.*

Titulus intelligendus, vt sonat de vera causa.

¶ In corpore vna cõclusio rñsiua q̃sito negatiue. Volũtatis diuinæ nulla est causa. Hæc conclusio probatur, manifestatur: & saluatur simul id, quod difficultatem in hac re facit, s. Deus vult alia propter finem. Probatio est, Voluntas eodem actu volens finem, & ea quæ sunt ad finem, non habet volitionem causatam. ergo voluntas diuina non habet causam. Antecedens probatur, quia idẽ non est causa suiipsius. & manifestat ab oppositio, s. qñ alio actu volumꝰ finẽ, & alio ea quæ sunt ad finem. Consequentia vero ꝓbatur: quia volũtas diuina vno actu vult omnia in sua bonitate. Manifestatio vero consistit in ꝓportionali similitudine inter intellectum & voluntatem quo ad modũ habendi, vel nõ habendi cãm. habendi quidem, qa intellectus alio actu intelligẽs principia & conclusiones, habet scientiam causatam. Non habendi vero, qa intellectus eodẽ actu principia & cõclones intelligens, non habet conclusionem scitiam causatam ex principiis eadem rõne: qa scilicet idem non est causa suiipsius. Id autem quod difficultatem ingerit, scilicet quòd Deus vult alia propter finem, saluatur primo distinguendo, ꝙ aliud est velle alia ꝓpter finem: & aliud est velle alia esse ꝓpter finem: & quòd hoc secundum est verũ, non aũt primum. Secundo aperiẽdo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligens vno actu conclusiones & principia, nõ intelligit conclusiones ex principiis: tamen intelligit conclusiões esse ex principiis, & ꝓportionaliter est in voluntate. Causa autem totius ꝓportionalitatis huius in litera tãgitur, cũ dicitur, qa voluntas sequitur intellectum.

¶ Ad euidentiã eorum quæ hic dñr, & in rñsione ad tertiũ, aduerte has quatuor ꝓpositiões. Prima est: hoc est ꝓp hoc. Secunda: Deus vult hoc eẽ ꝓp hoc. Tertia: hoc est volitum a Deo ꝓp hoc aliud volitũ ab eodem. Quarta: Deus vult hoc, qa vult illud aliud. Inter has aũt manifesta est dif

sit assignare aliquam causam. Dicit enim Aug.† lib. 83. q. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti voluntario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

¶ 2 Præt. In his quæ fiunt a volente, qui propter nullam causam aliquid vult, non oportet aliam causam assignare, nisi voluntatem volentis: sed voluntas Dei est causa omnium rerum, vt ostensum est.* Si igitur voluntatis eius non sit alia qua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quærere, nisi solam voluntatem diuinam. Et sic omnes scientiæ essent superuacuæ, quæ causas aliquorum effectuum assignare nituntur. quod videtur inconueniens. Est igitur assignare aliquam causam voluntatis diuinæ.

¶ 3 Præt. Quod fit a volente non ꝓp aliquam causam, dependet ex simplici voluntate eius. si igitur volũtas Dei nõ habeat aliquã causam, sequitur ꝙ omnia quę fiunt, depẽdeant ex simplici eius voluntate, & non habeant aliquam causam aliã. quod est inconueniens.

Sed contra. Est, qđ dicit Augustꝰ* in lib. 83. q. Omnis causa efficiens, maior est eo quod efficitur: nihil tamen maius est voluntate Dei. non ergo causa eius quærenda est.

Respon. Dicendum, ꝙ nullo mõ voluntas Dei causam habet.

Ad cuius euidentiam cõsiderandum est, ꝙ cum voluntas cõsequat intellectum: [e] eodem modo contingit esse causam alicuius volẽtis vt velit, & alicuius intelligentis vt intelligat. In intellectu autem sic est, quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionem intelligentia principij est causa scientiæ conclusionis. Sed si intellectus in ipso principio inspiceret conclusionem, vno intuitu apprehendens vtrumque, in eo scientia conclusionis nõ causaretur ab intellectu principiorum: quia idẽ non est causa suiipsius, sed tm̃ intelligeret principia esse causas cõclusionis. Similiter est ex parte voluntatis, circa quam sic se habet finis ad ea quæ sunt ad finem, sicut in intellectu principia ad conclusiones. [e] Vnde si aliquis vno actu volens finem, & ea quæ sunt ad finem, velle finem erit ei causa volendi ea quæ sunt ad finem: sed si vno actu velit finem, & ea quæ sunt ad finem, hoc esse non poterit: quia idem non est causa suiipsius. Et tamen erit verum dicere, ꝙ velit ordinare ea, quæ sunt ad finem, in finem. Deus autem sicut vno actu omnia in essentia sua intelligit, [e] ita vno actu vult omnia in sua bonitate. [e] Vnde sicut in Deo intelligere causam nõ est causa intelligendi effectus, sed ipse intelligit effectus in causa, [e] ita velle finem, non est ei causa volendi ea, q̃ sunt ad finẽ. Sed tm̃ vult ea q̃ sunt ad finẽ, ordinari i finẽ. [e] Vult ergo[d] hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.

Ad primvm ergo dicendum, quòd voluntas Dei rationabilis est, non ꝙ aliquid sit Deo causa volendi, sed inquantum vult vnum esse propter aliud.

Ad ii. Dicendum, quòd cũ velit Deus effectus sic esse, vt ex causis certis proueniant ad hoc quòd seruetur ordo in rebus; non est superuacuum etiam cum volũtate Dei alias causas quærere. Esset tamen superuacuum, si aliæ causæ quærerentur vt primæ, & non dependentes a diuina voluntate. Et sic loquitur Augustꝰ. in 3. de Trin.* Placuit vanitati philosophorum etiam alijs causis effectus cõtingentes tribuere: cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei.

Ad iii. Dicendum, quòd cum Deus velit effectus esse propter causas, quicunque effectus ꝑsupponunt aliquem alium effectum, non dependent ex sola Dei voluntate, sed ex aliquo alio. Sed primi effectus ex sola diuina volũtate dependent, vtpote si dicamus, quòd Deus voluit hominem habere manus, vt deseruirẽt intellectui operando diuersa opera: & voluit eum habere intellectum ad hoc, quòd esset homo: & voluit eum esse hominem vt frueretur ipso, [e] vel ad complemẽtum vniuersi. Quæ quidem nõ est reducere ad alios fines creatos vlteriores. Vnde hmõi dependent ex simplici voluntate Dei: alia vero ex ordine etiam aliarum causarum.

in loco allegato dicitur, quòd vnum volitum a Deo est causa alteri, quòd cadat sub ordine voluntatis diuinæ. Quarta autem, quoniam dependentiam significat ex parte actus cōcedenda seu in vsum deducenda non est, sed pie exponenda, & ex parte voliti interpretanda, si alicubi inuenitur. Hinc quoq; habes dñam inter ſm argumētū & tertium in litera: Secūdū.n.loquiē de causis rerū volitarū absolute. Tertiū vero de causis rerū in ordine ad voluntatē diuinā: ex parte tñ voliti. Verbi gra, primū intēdit q̄ nō sit quærendū, quare homo habet manus, secūdū vero, q̄ nō sit q̄rendū quare Deus voluit hominem habere manus. & illud quidē spectat ad primam ꝓpositionem, hoc ad tertiā ꝓprie loquendo: & sic intelliges respōsiones.

120 1.di.47.ar.1. & art.2.co. Et veri.q.23.art.2.co. Et quol.11.ar.3.co & quol.12 ar.4.co.

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum sextum.*

IN titu. nota duo. Primo quòd volūtas sumitur hic non pro velleitate, sed ꝓ velle simpliciter. Secundo, quòd aliud est quærere: vtrum omne quod fit Deus velit: & aliud: vtrū omne quod Deꝰ vult fiat: hic non quæritur primum, sed secundum: quoniam hoc solum importat titulus, de primo autem in articulo nono erit sermo.

Art.præce.

b c 119 137

¶ In corpore vna cōclusio' respōsiua q̄sito affirmatiue. Necesse est voluntatem Dei semper impleri. Probatur sic: informis sic est, quòd a forma vniuersali nihil potest deficere: quāmuis aliqd possit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idē oportet esse in causis agentibus: quod extra ordinem agentis simpliciter vniuersalis, sub quo omnes causæ particulares comprehenduntur, nihil sieri. potest: quāmuis extra ordinem alicuius agētis particularis aliqd fiat. Ergo impossibile est q̄ diuina voluntas suum effectū nō cōsequaſ.

136 a.

Oportet igit ipsam semper impleri. antecedens declaraſ in prædicatis essentialiter ordinatis: q̄m ibi manifesta est vniuersalitas formarū,

136

ARTICVLVS VI.

Vtrum uolūtas Dei semper impleatur.

AD SEXTVM sic procedi-tur, Videtur, quòd voluntas Dei non semper impleatur. Dicit enim Apostolus. 1. ad Timoth. 2. quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit. Ergo voluntas Dei non semper impletur.

¶ 2 Præt. Sicut se habet scientia ad verum, ita voluntas ad bonū. sed Deus scit omne verum. Ergo vult omne bonum: sed non omne bonum fit. multa enim bona possunt fieri. quæ non fiunt. non ergo voluntas Dei semper impletur.

¶ 3 Præt. Voluntas Dei cum sit causa prima, non excludit causas medias, vt dictum * est. Sed effectus causæ primæ potest impediri per defectum causæ secundæ. sicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatem tibiæ. Ergo & effectus diuinæ voluntatis potest impediri propter defectum secundarum causarum. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

SED CONTRA est quod dicitur in Psal. 113. Omnia quæcūque voluit Deus fecit.

RESPON. Dicendum, q̄ necesse est volūtatē Dei semp ꝑfleri.[e]

Ad cuius euidentiam considerādum est, q̄ cum effectus cōformetur agenti secundum suam formā, eadem ratio est in causis agentibꝰ, quæ est in causis formalibus. In formis autem sic est, quòd licet aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari, tamen a forma vniuersali nihil deficere potest. Potest enim esse aliquid, quod non est homo vel viuum, non autem potest esse aliquid, quod non sit ens. Vnde de hoc idem in causis agentibus contingere oportet. potest enim aliquid fieri extra ordinem alicuius causæ particularis agentis, non aūt extra ordinem alicuius causæ vniuersalis, sub qua omnes causæ particulares comprehenduntur: [e] quia si aliqua causa particularis deficiat a suo effectu, hoc est propter aliquā aliā cām particularem impedientem: quæ continetur sub ordine causæ vniuersalis. Vnde effectus ordinem causæ vniuersalis prima vero consequentia probatur: quia effectus conformatur agenti secundum suam formam. secunda vero consequentia probatur: quia voluntas Dei est vniuersalis causa omnium rerum. Præter has autem probationes primum consequens, quod est proprium fundamentum huius conclusionis confirmatur, & manifestatur. Confirmatur quidē, ex ratione deficiendi ab intento effectu: q̄a scilicet est cōcursus alterius causæ non contentæ vt sic sub illa. Manifestatur autem in effectibus stellarum & primi cœli. Secundū quoque cōsequēs, quod est ipsa conclusio, manifestatur ex peccatore: in quo videtur non impleri diuinam voluntatem, & omnia clara sunt in litera.

¶ Circa hunc processū nota quatuor. Primo, quòd defectus, de quo est sermo in litera, non sumitur hic negatiue, sed contrarie: quoniam in vtroq; gñe causæ potest defectꝰ negatiue ab vniuersalissima causa inueniri. Cæcitas enim non est ens, nec tñ est enti contraria, sed tali enti, puta visui: & peccator peccando deficit a diuina voluntate negatiue: non enim agit quod Deus vult, nō tamen contrarie, vt patebit. Secundo quòd eadē ratio est quo ad causas agentes & formales quo ad hoc expressum. i. vniuersalem extensionem: & nō oportet quo ad cætera: hoc.n. sequitur ex illa maxima. effectus conformatur agenti ſm formam: manifeste nāq; hinc sequitur, quòd extensio formæ & agentis ꝓportionaliter se habet. Tertio quòd notanter in litera dr: Peccator recedere videtur a diuina voluntate, quoniam simpliciter non agit peccans contra volūtatem Dei cōsequētem, vt patet ex eo, quòd Deus vult permittere hunc, nunc, sic, &c. peccare: sed agit pro tāto cōtra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit: & quia non volitum a Deo voluntate cōsequēte agit: & quia cōtra præceptum

Lib. 1. præf. c. 8. Enchir. c. 103. Et li. Iulian. 8. con.

† Liber thodox. dei. ca. non ma. a fine. Aug. fallip. ti. 2. cor. 8. c. 15.

ac prohibitiones eius, quod dicitur in litera: agere contra vnū ordinem voluntatis eius, facit: & quia digna odio voluntatis diuinæ perpetrat. Quarto, quòd ea, quæ hic dicuntur de impedimento causarum agentium, intelligenda sunt formaliter, infra ordinem causarum effectiuarum vt sic, quoniam si considerentur impedimēta materiæ vt sic, aliter forte diceretur. Sed de his inferius erit sermo diffusus, cū de gubernatione rerum loquemur. Nūc hæc ſit sunt, q̄m voluntas diuina adeo vniuersalis est causa, vt etiam omnis materiæ conditiones eidē ſubsint.

A

¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum septimum.*

TItulus clarꝰ est. ¶ In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Voluntas Dei est omnino immutabilis. Probatur. voluntas est boni: ergo dupliciter tantum potest ꝑcipere velle, scilicet, quia incipit vel esse, vel cognosci sibi bonum. ergo non potest ꝑcipere velle absque ꝓpositione mutatione intellectus, vel dispositionis substantiæ propriæ. ergo non est mutabilis absque aliqua harū mutationum. ergo voluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur: ipsum tamen consequens declaraſ quo ad vtrāque partem, ex calefieri & consilio. Secunda est per se nota. Tertia autem ex differentia inter mutare voluntatem, & velle mutationem, manifestatur. Quarta demū probatur: quia tam substantia quàm sciētia Dei est omnino immutabilis.

D. 222.

59 11 f

¶ Circa has consequentias duo nota. Primo quòd antecedens tanquam vulgata propositio est diminute scriptum: subintelligi.n. oportet ly intellecti. Et tunc manifeste patet primam consequentiam non egere probatione: quoniam si velle est tantum respectu boni intellecti, oportet quòd noua volitio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundo quod tertia consequentia in litera non habetur in se, sed in sua tantum probatione, sed ad claritatem maiorem expressimus illam.

In corp.ar.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit propter ly sibi in consequente positum. Videtur enim quòd illa particula falsificet consequens, & non sequatur ex antecedente. Falsum quidem reddat consequens, quia potest aliquis incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri: vt manifeste patet in amore amicitiæ. Quòd non sequatur vero ex antecedente, clare liquet: quoniā bonum alterius sub bono claudit intellecto.

B

¶ Ad hoc dicitur, quòd vt patet 8. Ethic. Amabile quidem bonum, vnicuiq; autē proprium: & ꝓpterea voluntas primo est boni proprii, secūdario aūt est boni alieni. vnde & ibidem dr, quòd amicabilia quę sunt ad alios venerunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se. Propter quod cōsequentia ista, si de bono ꝓ se primo volito seu volibili itel ligatur, est optima formaliter. Si autem de bono vniuersaliter intelligitur, vt antecedens sonat, cō sequētia tenet ēt formaliter: & fundatur super hoc, quòd mutabilitas seu nouitas volitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris ꝓrii, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. & hoc rationabiliter: q̄a amor alio rū oritur ex ꝓprio. Ex hoc enim patet, quòd in cō sequēte, alienus amor essi nō formaliter, virtualiter tamen est inclusus: & consequenter incipere velle: quia incipit esse vel cognosci bonum alteri, non est alia ratio seu alius modus incipiēdi velle ab his, qui in consequente sunt expressi. & sic cessat & obiectio falsitatis: q̄a illi alii modi non ponuntur in numerum cum istis, nec excludūtur: sed claudūtur in his virtualiter. & obiectio consequentiæ, q̄a, vt dictum est, inferrur nouitas volitionis respectu boni vniuersaliter, quamuis disformiter: quia respectu ꝓprii formalis, respectu alieni virtualiter. Fecit autē hoc author, non tñ breuitatis gratia, sed ea potius rōne motus: quia de volūtate diuina loquebatur, de qua perspicuum ex dictis erat, quòd alia non vult nisi bonitatem propriam volendo: ita quòd ipsa sola est ei volendi causa. & sic in materia, de qua est quæstio, sat fuit vniuersalem maiorem de proprio bono assumere verissimam formaliter. minor enim iam probata est, scilicet: Deus quicquid vult, bonitatem propriam volendo vult.

C

¶ In responsione ad quartum diligenter aduerte, quòd intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad opposita: quoniā in ea nulla oīno est potentia, sed est velle eius aut necessariū simpliciter, vt velle se: aut necessariū ſmutabiliter, vt velle alia:

D

ARTICVLVS VII.

Vtrum uoluntas Dei sit mutabilis.

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd volūtas Dei sit mutabilis. Dicit enim Dominus Genes. 6. Pœnitet me fecisse hominem. Sed quemcunque pœnitet de eo quod fecit, habet mutabilem voluntatem. ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

¶ 2 Præte. Ieremiæ 18. ex persona domini dicitur, Loquar aduersus Gentem & aduersus regnum, vt eradicem & destruam & dispердā illud: sed si pœnitentiam egerit Gens illa a malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

E

¶ 3 Præt. Quicquid Deus facit, voluntarie facit. sed Deus non semper eadem facit. nam quandoque præcepit legalia obseruari, quādoque prohibuit. Ergo habet mutabilem voluntatem.

¶ 4 Præt. Deus non ex necessitate vult quod vult, vt supra dictum est.* Ergo potest velle & non velle idem. Sed omne, quod habet potentiam ad opposita, est mutabile. sicut quod potest esse & non esse, est mutabile secundum substātiam: & quod potest esse hic & non esse hic, est mutabile secundū locum. Ergo Deus est mutabilis secundum voluntatem.

SED CONTRA est, quòd dicitur Num. 23. Nō est Deꝰ quasi homo, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur.

RESPON. Dicendum, quòd voluntas Dei est omnino immutabilis. Sed circa hoc considerandum est, quòd aliud est mutare voluntatem, & aliud est velle aliquarum rerum mutationem. Potest enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanēte, velle q̄ nunc fiat hoc, & postea fiat contrarium, & huc

121 1.dis.39.q.1.ar.1.cor. & ad 3. & 4. Et 1.cōtra.ca. 82. Et lib. 2.c. 25.fi. Et li. 3.ca.91. & 98. fin. Et po.q.3.art. 15.7.

Art.3. huius quæst.

& huc tendunt manifeste verba literæ in responsione, ex negatione necessarii absolute, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quòd ex negatione necessarii absolute, non sequitur potentia seu possibile secundum aliquam potentiam, sed stat quòd ponatur necessarium immutabiliter. Non enim cum dicitur: Deus pōt velle hoc, aut oppositum: ly potest, denotat possibile secundum aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorū, vt expresse habes in primo contra Gentiles, cap. 83. Et ꝓpterea imaginatio Scotica in primo. di stin. 39. quæst. 1. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quam in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis, est cum mutabilitate aliqua, vt 9. Metaphysico. habetur, & argumentū hoc in litera factum conuincit.

Q. 9. art. 1. & q. 14. ar. 15. simul.

¶ *Super quæstionis decimæ nonæ Articulum octauum.*

125 IN tjtu. nota duo. Primo quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædam partes vniuersi dicūtur necessaria, vt corpora cœlestia, & intelligentiæ; quædam vero contingentia, vt fortuita, & casualia & libera. Secundo ꝙ aliud est quærere: vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere, vtrum omnibus volitis a Deo imponatur necessitas. primum.n, non est præsentis negotii, quoniam non est hic consideratio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autem importat, an ex hoc, quòd aliquid est volitum a Deo, sequatur illud esse in se necessarium absolute. Et hoc hic quæritur: nil enim aliud ad hunc spectat tractatum, nisi quid ex diuina volitione res velitę sortiūtur. hic est ergo sēsus tituli.

¶ In corpore tria facit. Primo ponit conclusionem responsiuam quæsito. Secundo tractat circa rationē illius cōclusionis quādā opinionē. Tertio assignat ipse verā rōnē cōclusionis.

66 72

¶ Quo ad primum conclusio responsiua clare patet in litera. Diuina voluntas quibusdam volitis a ꝉse necessitatem imponit, & quibusdam non.

¶ Quo ad secūdum duo facit. Primo recitat opinionē. s. ꝙ quidā putarunt rōnē huius esse disparitatem mediorū agentium: qa. s. q̄dam agit per causas medias necessarias, & quædā per causas cōtingentes. Deinde reprehēdit hanc opinionē dupliciter. Primo sic. Diuina voluntas est causa prima nō impedibilis ob defectū cuiuscunque causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secundam. & ꝓbatur consequentia: quia effectus primæ causæ est contingēs ꝓp defectum causæ secundæ: ex eo quòd impeditur effectus primæ causæ per defectum secundæ: vt patet de Sole, & plāta, respectu perficiēdi fructus. Secundo ducendo ad incōueniens sic: Distinctio necessarii a contingente refertur tantū in causas secundas: ergo est præter intentionem, & voluntatem diuinam: quod est inconueniens.

¶ Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima ꝓpositio, supra quàm tota fundatur rō, falsa vī. Non enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim cōtingēs ꝓp contingentiam secundæ causæ non prouenit ex impeditione semper primæ causę, sed quandoq; ex modificatiōe primæ causæ in secunda: & sic videtur intellexisse opinio illa, ꝙ quia diuina voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

¶ Circa secundam quoque rōnem duplex dubitandi rō occurrit: tum quia antecedens recedit a quæsito, vt in titulo declaratum est. loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingens absolute: tū qa. consequentia nihil valet. Dato. n. ꝙ cōtingentia esset ꝓp causas secūdas, stat cōtingēt iam esse volitam a Deo, qm̄ ab eo sunt volitæ ꝓp-

D. ex Lira. ca. 3. medio.

Art. 3. huius quæst.

† Li. 2. Phisic. text. 1. 2. 3.

perfectionem vniuersi, ipsæ causæ contingentes: & consequēter effectus earum: & sic vndique ruere videntur rationes ambæ.

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiam dubium occurrit, quoniam irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, ꝙ sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tñ natura causarū

120 secūdarū defectibilium seu liberarū, propria cōtingētiæ causa est: ac ꝓ hoc reprehēsioni nō debuit esse locus, qñ effectui propria est reddita causa, quis nō ois.

¶ Ad euidentiā horum sciendum est, ꝙ quāuis, vt in titulo dictū est, alia quæstio formaliter sit de causa cōtingētiæ, & alia de causa contingētiæ volitæ a Deo: quia tamen volūtas diuina vnumquodque vult esse ꝓpter suā causam in quocunque genere causæ, coincidunt ambæ quæstiones quo ad materiam, & proterea non extra ꝓpositum, imo ad hoc necessarium est de causa contingentiæ differere. Et reuera nihil aliud in dubiū vertitur hic, nisi q̄ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc i genere causæ efficientis.

¶ Nec descendit sermo præsens ad contingentiam talem, vel talē, sed cōtingentiæ absolute ꝓpriam ac primam radicem quærit, an sciliceet sit aliqua conditio causarum secūdarum, an sit aliqua cōditio ipsius diuinę volūtatis, quę est prima omniū causa.

¶ Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditionē secundæ causæ, id est defectibilitatem seu possibilitatē cōtradictionis in causis secundis inuentam. Quod vt melius intelligaf, scien-

E dum est, quòd instrumētum defectiuum dupliciter contingit cōcurrere ad artis opus.

¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice, sed sit consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ.

¶ Secundo modo vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia scriptor dupliciter potest vti malo calamo. Primo, quia statuit se vti omni genere calami. Secundo, quia statuit se facturum malas literas. In primo casu, cum scriptor vtens calamo lapideo, malas format literas, aduertenda sunt duo. Primo ꝙ tam malitia calami, quàm malitia literarum non cadit sub electione scriptoris, sed consequitur malitia ex necessitate materiæ: Non enim ipse malum elegit calamum, sed quia omne genus calami elegit, ex necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea deformitas literarū reducitur vt in priam & primam radicem in ipsam conditionem calami, & non in scriptorem, qui si idoneo vteretur calamo, bonas literas faceret, & sic conditio calami est impeditiua virtutis scriptoris

sicut ad aliquid prius, a quo habent necessitatem: cum hæc conditionalis sit vera, Si aliquid Deus vult, illud est, omnis autem conditionalis vera est necessaria. sequitur ergo, quod omne, quod Deus vult, sit necessarium absolute.

SED CONTRA. Omnia bona, quæ fiunt, Deus vult fieri. si B igitur eius voluntas imponat rebus volitis necessitatem, sequitur ꝙ oīa bona ex necessitate eueniunt. Et sic peribit lib. arbitrium, & consilium, & omnia huiusmodi.

RESPON. Dicendum, quòd diuina voluntas quibusdam volitis necessitatem imponit, non autem omnibus. Cuius quidem rationem aliqui assignare voluerunt ex causis medijs: quia ea, quæ ꝓducit per causas necessarias, sunt necessaria: ea vero, quæ producit per C causas cōtingentes, sunt contingētia. [e] Sed hoc non videtur sufficienter dictum pp duo. Primo quidē: quia effectus alicuius primæ causę est contingens ꝓp causam secūdā, ex eo quòd impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secūdæ: sicut virtus Solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest quin voluntas Dei effectum suum producat. [e] Secundo quia si D distinctio contingentium a necessarijs referatur solum in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quòd hoc contingit propter efficaciam diuinæ voluntatis. Cum enim aliqua causa efficax fuerit ad agendū, effectus consequitur causam: non tantum secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi,

modificatæ per calamum. In secundo vero casu, deformitas literarum cum defectu calami sub electione cadit scriptoris: imo ex hoc ipso malum calamum elegit, vt malas literas formet, quatenus instrumentum habeat conforme malo effectui intento, & sic virtus scriptoris modificatur quidem in calamo malo, sed non impeditur, imo defectus ipse calami obsequitur eidem, quoniam electus est ad modificationem virtutis suę, vt suauiter intentū defectuosum effectū attingat.

¶ Tenet igitur ad ꝓpositum applicādo, recitata opinio, ꝙ Deus gloriosus, qa omni genere causarum secūdarum vti statuerit, & infra latitudinem causarū secūdarum inueniūtur quædam defectiuæ vel ad vtrūlibet, propterea sequatur contingentia. Et sic itellecta opinio hęc, optime reprehensa est: Est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur, ob modestiam authoris: quia insufficienter causam reddit contingentiæ: imo, vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere potest, propriā causam cōtingentiæ nō reddidit. Quoniam dum conditionem se cundæ causæ propriam radicem dixit, primæ causæ in qua est vera radix locum non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis.

238 D. 324. 117

¶ Reprehensa quoque rōnabiliter vtroque est medio: quoniam virtutem primæ causæ modificarii in secunda, etsi cōtingat dupliciter, scilicet cum impedimento & sine impedimento eius, vt in exemplo dato manifestū est: vtrobique enim virtus scriptoris, malo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionem causæ secundæ tanquam in primam radicem, oportet quòd conditio causæ secundæ sit impediens: & non solum modificans primæ efficaciam. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamento patet responsio: non enim necessum est a proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt.

¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet contingentia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarum causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valde inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis pure sensibilium, & in naturis pure intellectualium, & in natura media inter vtramque, puta humana.

¶ Quo ad tertium tria facit.

¶ Primo.

¶ Primo reddit causam veram propositæ conclusionis dicens, ꝙ est efficacia diuinæ voluntatis. Secundo manifestat hoc sic. effectus consequitur causam efficacem, non tantũ secundum id ꝙ fit, sed etiam secundum modum essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri, fortiuntur a voluntate sua, non solũ quòd fiant, sed etiam modum quo vult ꝙ sint & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd fiant necessario, & quædam contingenter. ergo ex hoc quibusdã effectibus adaptauit causas necessarias, & ꝙbusdã cõtingẽtes: nõ imponit ergo omnibus voluntis necessitatem diuina voluntas: quia tantæ efficaciæ est vt fiãt res etiam quomodo vult. Antecedens manifestatur in litera in generatione filii, quo ad similitudinem accidentium. prima vero consequentia probatur: quia voluntas Dei est efficacissima causa. secunda autem, quia Deus vult contingentiam & necessitatem: quod probatur ex causa finali propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autem manifestatur: quia contingentia præexigunt causas contingentes: & necessaria necessarias, vt ꝓximas & conformes sibi causas: aliter enim non essent omnia disposita suauiter. Vltima autem patet de primo ad vltimum.

123 2.di.46.ar.4. Et 1.cõtra.c.95. Et lib.2.c.25. fi. Et po.q.1.arti.6. & 5.quo.q.3.ar.2.

¶ Tertio ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum prærecitatam opinionem dicens, quòd est totum oppositũ eius, quod illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, quòd ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniuerso: & non econuerso: quia causæ contingentes sunt volitæ, ideo consecutiue volita est contingentia. & hæc quidem iam in exẽplis supra positis explanata sunt. Ad pleniorem tñ determinationis huius intelligentiam scire debent nouitii, ꝙ aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solum est voluntas, sed efficax causa, quàmuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen discurri conceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus vult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere ꝓceditur. vt. s. quia illud velle efficacissimum est, & res & modi voliti fiunt.

¶ Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, quòd post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita a Scoto in 1. senten. distinct. 2. quæst. 2. & distinct. 8. quæst. 2. & distinct. 39. quæst. 1. Credit enim, quòd prima radix contingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc concordat nobiscum: sed nos dicimus, quòd illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. & quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intendit libertatem illius, ira quod imaginatur, quòd qa Deus libere vult & causat, ideo est contingentia in vniuerso, adeoque huic sententiæ inhæret, vt dicat nihil posse euenire contingenter si Deus omnipotens libere non causaret: dixitque Aristo. cum cæteris philosophis contradictoria concessisse, cum aliquid contingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Affert autem complura, tum ad probationem, tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum subditarum corporibus cœlestibus: & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferendi censui, quæ contingentiam absolute respiciunt. Afferam ergo primo rationes suas, deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur. tertio respondebitur rationibus eius.

¶ Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotum est hæc. Causa mouens inquantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet. sed omnis causa secunda est mouens inquantum mota a prima. ergo si necessario mouetur, necessario mouet: igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in vniuerso contingenter fit: & sic contingentia in vniuerso est ex hoc, quòd Deus contingenter vult & causat. & probatur minor: quia nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ.

¶ Secunda ratio est: prima causa prius naturaliter respicit effectum, quàm quæcunque alia causa: ergo si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinem ad ipsam: ergo nullus effectus fit contingenter. & probatur secũda sequela: quia impossibile est, ꝙ idem effectus habeat habitudinem contingentis & necessarii, respectu tam eiusdem quàm diuersarum causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam.

¶ Primo, quia ex ipsa sequit hãc partẽ vniuersi nõ esse a Deo, vt mala fieri bonum est. dicit enim Augustinus in Enchi. * Quàmuis ea, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sint bona, tñ vt non solũ sint bona, sed ẽt vt sint mala, bonũ est fieri. Ergo Deus vult mala.

¶ 2 Præt. Dicit Dion. 3. c. de di. no. Erit malũ ad omnis. i. vniuersi ꝓsecto quòd diuina voluntas non libere, sed naturali necessitate vellet & causaret, salua tamen efficaciæ suæ virtute, hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentia saluaretur. tum quia essent causæ defectibiles. tum quia essent agentia libera: pura homines. Et hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse a Deo, sed quasi ex se: tunc enim manifeste apparet, quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus habet per se causam, aliquid contingenter euenit. vt patet 6. Metaphy.

¶ Ad primam autem rationẽ Scoti, multipliciter responderi põt. ¶ Primo distinguendo ly mota, seu ly mouetur. Dupliciter enim contingit secundam causam moueri a prima. uno modo motione præuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem motus a manu. alio mõ motione cooperatiua intrinsece ꝓpriæ actioni. & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsa: in quo tantum verificatur minor. non enim oportet cum aliquis vult aliquid, seu cum Sol illuminat, primam causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsece cooperari tali electioni vel illuminationi. & hoc quia cooperatio in vnoquoque est secundum naturam vniuscuiusque, sic enim disponit omnia suauiter. Vnde sine necessario siue libere cooperetur Deus, nihil minus creata voluntas libere vtitur illa cooperatione.

¶ Secundo distinguendo ly inquantum mota, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam.

¶ Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. non enim causa secunda mouet ob hoc præcise, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario moueri a prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ, & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secundæ. Ex tali autem modo cosurgere potest, quòd non necessario mouet, vt patet in causis defectibilibus. illa autem ꝓpositio adiuncta, scilicet: causa secunda, nihil agit nisi in virtute primæ, non iuuat: quoniam non est sensus quòd causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quòd ipsa secunda nullum effectum producit, nisi virtute primæ cõcurrente, & coniungẽte virtutem secundæ suo effectui: qm̃ prima omnia attingit immediate immediatione virtutis, vt in quæst. 8. declaratum est. Ad secundam vero rationem dicitur, quod prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in nullo priori haberet necessariã habitudinẽ ad primam; sed solam ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim ꝓpositio assumpta non est sic intelligenda: quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum, & in secundo, causa secunda. puerilis. n. hic est sensus, ex quo tñ cõsequẽtia processisse vr, sed est intelligenda quo ad independentiã & intimitatem: attingit. n. prima causa effectũ secundæ & independentis & intimius q̃ secunda, vt patet in principio libri de causis. & propterea dr respicere prius. Ex hoc autẽ sensu nihil cõsequẽtiã valere patet.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum voluntas Dei sit malorum.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quod fit, Deus vult: sed

Enchiridii c. 10. in fin. & 11. in prin. to. 3.

*Cap. 6. in primo tom. 3.

97

Li. 83. qst. q. 2. tom. 4.

26

Q. 5. art. 1.

D. 784. D. 1061. D. 1200.

¶ Secundo, quia da naturali necessitate

¶ Probatur. malum bono opponitur: ergo ipossibile est malum appeti, nisi cõiũctum bono magis appetito q̃ alterum bonum priuatum ꝙ malum: ergo impossibile est malum cupe esse volitũ a Deo, possibile tñ est malũ tam naturalis defectus q̃ pœnæ esse a Deo volitum: prima consequentia ꝓbat: quia rõ boni est rõ appetibilis. & quo ad primam partem declarat, atq; manifestatur in omni gne appetitus, s. naturalis, animalis, & intellectualis: in actione naturali, & appetitu leonis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secũdam autem partem ꝓbatur: qa omne malum conitũ alicui bono est priuatio alterius. secunda autem consequentia, quo ad primã partem probat: quia nihil est magis volitum a Deo q̃ bonum suum, cui malum culpæ opponit. quo ad secũdam manifestatur: quia Deus vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam q̃ bonum pœna priuatum: in naturalibus quoq; magis vult ordiné naturæ, quàm vitam huius agni comesti a lupo.

¶ Circa ꝓbationem secundæ consequentiæ aduerte, ꝙ in litera non dr, ꝙ malũ culpæ priuat bono diuino, sed ꝙ priuat ordine ad ipsum.

Et ꝓp hoc dubium oritur, quia nihil vr valere illa ratio: omne. n. malum priuat aliquo ordine ad bonitatẽ diuinam: qm̃ -actũ positiuũ, sed ꝓ modũ repellẽtis: & ꝙ sic sumat hic volũtas, patet ex rõne, quæ in litera ponit ad ꝓbandam cõclusionem rñsiuam: in hoc. n. solo sensu ꝓbatur. Secundo, ꝙ malum est priuatio boni debiti: oportet. n. omnes has conditiones habere negationem, si mali rõnem habet. Malum vero pœnæ præter hoc includit rõnem inuoluntarii, culpæ autẽ voluntarii. hic autẽ queritur de malo in cõi rñdebitur autẽ distincte. In corpore vna est conclusio rñsiua quæsito, habens tñ plures partes: Deus nullo mõ vult malum culpæ, vult tñ per accidens malum naturalis de fect⁹, & malũ pœnę.

¶ Sed contra est, quod dicit Aug.* in lib. 83. quæst. Nullo sapiẽte hoie authore, fit homo deterior. est autẽ Deus omni sapiẽte homine præstãtior, multo igit minus Deo authore fit aliquis deterior. il lo autẽ authore fit aliquid quod fit illo volente. nõ ergo volente Deo fit homo deterior. constat autem quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

RESPON. Dicendum, quòd cum ratio boni sit ratio appetibilis (vt supra dictum est*) malum autem opponatur bono: impossibile est quòd aliquod malum d inquã tũ huiusmodi appetatur, neq; appetitu naturali, neq; animali, neq; intellectuali, q̃ est voluntas. tamẽ aliquod malum appetitur per accidens, e inquantum consequitur ad aliquod bonum. et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens naturale intendit priuationem vel corruptionem, sed formã, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem vnius, q̃ est corruptio alterius. Leo. n. occidens ceruum, intendit cibum, cui cõiungitur occisio animalis. similiter fornicator intendit delectationem, cui coniungitur deformitas culpæ. malum autem, quod cõiungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidens, nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, q̃ bonum quod priuatur per malũ. Nullum autem bonum Deus magis vult, quàm suam bonitatem. uult tamẽ aliquod bonum magis quàm aliud quoddam bonum. Vnde sine necessario siue libere cooperetur Deus, nihil minus creata voluntas libere vtitur illa cooperatione.

¶ Secundo distinguendo ly inquantum mota, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam.

¶ Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. non enim causa secunda mouet ob hoc præcise, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario moueri a prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ, & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & modo proprio ipsius causæ secundæ. Ex tali autem modo cosurgere potest, quòd non necessario mouet, vt patet in causis defectibilibus. illa autem ꝓpositio adiuncta, scilicet: causa secunda, nihil agit nisi in virtute primæ, non iuuat: quoniam non est sensus quòd causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quòd ipsa secunda nullum effectum producit, nisi virtute primæ cõcurrente, & coniungẽte virtutem secundæ suo effectui: qm̃ prima omnia attingit immediate immediatione virtutis, vt in quæst. 8. declaratum est. Ad secundam vero rationem dicitur, quod prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in nullo priori haberet necessariã habitudinẽ ad primam; sed solam ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim ꝓpositio assumpta non est sic intelligenda: quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum, & in secundo, causa secunda. puerilis. n. hic est sensus, ex quo tñ cõsequẽtia processisse vr, sed est intelligenda quo ad independentiã & intimitatem: attingit. n. prima causa effectũ secundæ & independentis & intimius q̃ secunda, vt patet in principio libri de causis. & propterea dr respicere prius. Ex hoc autẽ sensu nihil cõsequẽtiã valere patet.

¶ Super quæstionis decimænonæ Articulum nonum.

IN titulo aduerte duo.

¶ Primo quòd voluntas hic non sumitur vt se extendit ad velle & non velle, eo modo quo videre se extendit ad videre & nõ videre: dum visũ percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi, & ad voluntatem spectare per velle, aut nõ velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: quoniam constat Deum multa mala nolle, quæcunque scilicet non permittit suos electos incurrere: sed sumitur velle proprie pro actu positiuo per modum acceptantis: nolle enim significat actum

omnis ordo ad eam est, sicut ad vltimum finem, & primum fontem, &c. ergo ex hoc ꝙ malum culpæ priuat ordine ad bonum diuinum, non sequitur quòd non possit esse volitum a Deo per accidens, & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo.

¶ Ad hoc breuiter dr, quòd malum culpæ in hoc differt a cæteris malis, ꝙ ipsum quãtum est ex se, est priuatiuũ boni diuini s̃m seipsum, si esset priuabile: quemadmodũ amor amicitiæ erga Deum est positiuũ boni diuini s̃m se, si esset ponibile: cætera autẽ mala respiciunt bonitatẽ diuinam in aliquo particulari effectu.

¶ Et ꝓpterea caute in litera vtrumq; in simuatum est. s. & ꝙ priuaret bono diuino s̃m se, in hoc qđ dixit, ꝙ Deus nihil magis vult q̃ bonitatem suam: & ꝙ de facto nõ priuat ipso sed ordine ad ipsũ, quod intellige s̃m seipsum, vt hinc habeas dr̃iam a cæteris malis. Et per hoc patet rñsio ad dubiũ. Non. n. est eadem rõ de ordine ad diuinã bonitatem s̃m seipsam, & de ordine ad eam secundũ aliquã certam participationem ipsius.

¶ In rñsione ad primum aduerte duo. Primo, ꝙ in litera iudicium de malo culpæ s̃m se, fit ex intentione peccãtis, ꝓpterea, quia malũ culpę non est effect⁹ reducibilis in causas superiores, sed ꝓpria causa habet ipsum peccanté vt sic. Iudicium autẽ de vnaquaque re s̃m ꝙ priam eius causam agendum est.

¶ Secundo, quod authoritati Aug. argué do adductæ nihil in litera rñdet, & nisi sit deffectus codicis, omissa non vr, quia ex dictis hic apparet glosla illorũ verborum Augustini. s. quod intelligenda sunt per accidens: mala enim esse, est bonum fieri nõ per se, sed per accidens.

D. 836.

In solut. ad argu. ꝓce.

b 136

D

C

E

ARTICVLVS. X.

Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.

AD DECIMVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ Deus nõ ha-

¶ Super quæstionis de cimenonæ Articulum de cimum.

TItulus in corpore & ex vsu clarus est, quo ad quid nominis: quod hic sufficit.

124 2.dis.25.q.1.art.1. Et 1.cõt.c.88.

¶ In

Et veri. q̄s. 2. ar. 3. & mal. q̄s. 16. ar. 5. cor.

*Est epist. ad Damasum Papā nō longe a fine. to. 4.

†Arr. p̄ced.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua: Deus habet liberū arbitrium. Probatur. Deus vult non ex necessitate alia a se. ergo respectu illorum habet liberū arbitrium. probatur consequentia: quia liberum arbitrium est eorum, quæ non necessario, vel naturali instinctu sunt volita: quod manifestatur: & in nobis respectu fœlicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorū, quæ naturali instinctu appetunt.

¶ *Super quæstionis de cimænonæ Articulum undecimum.*

412

TItulus in corpore declarabitur quo ad illum terminum, volūtas signi. ly vero distinguenda, signat non participationē ipsius voluntatis signi in plures, sed distinctionē ipsius a volūtate beneplaciti, de qua habē⁹ habitus est sermo. Ita ꝙ sensus quæstionis est: vtrū distinguenda sit voluntas signi in Deo a voluntate simpliciter, seu beneplaciti.

113 412 117 *Ar. 3. huius quæst.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiue. In Deo distinguitur voluntas signi a voluntate simpliciter.

Art. 3. hui⁹ quæst.

¶ Manifestatur, in Deo signum voluntatis dicitur voluntas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphorice: ergo distinguenda est voluntas signi a voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur authoritate Matthæi 6. consequentia vero prima manifestatur ex proportionalitate signi alicuius passionis & signi volitionis: vt patet in ira & punitione, &c. secunda autem cōsequentia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatem in hoc, quòd illa inuenitur etiam ꝓprie in Deo, & ex terminis: quia volūtas signi nihil aliud est q̄ voluntas metaphorice dicta: volūtas vero beneplaciti, est voluntas ꝓprie dicta. Vnde patet ꝙ distinctio volūtatis diuinæ in volūtatē beneplaciti & signi, nō est distinctio rei, sed vocis in suas significationes.

¶ *Super quæstionis de cimænonæ Articulum duodecimum.*

TItul⁹ in primo argumento explanatur, dū explicātur ipsa quinque signa in hoc versu cōtenta. Præcipit, ac ꝓhibet, ꝓmittit, cōsulit, implet.

Q. 13. art. 1. præcipe.

¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua affirmatiue. Ista quinque signa cōuenienter ponūtur circa diuinam voluntatem. Manifestatur primo ex parte volentis, ex eo q̄d his quinque modis declaramus nos aliq̄ velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quòd distinguuntur penes præsens, vel futurum malum & bonum, necessariū & superabundās, interseriturque quòd ita sit de facto. s. ꝙ hæc quinque dicant diuinæ voluntates authoritate Matth. 6. & Augustini.

D. 6.

1. Ethi. c. 6. 2 me. to. 5. Dion. ca. 4. aliquātulū a medio.

¶ Consequentia vero prima quo ad primā partē, s. ꝙ primo actus tendat in bonum. Probatur ex eo ꝙ id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Quo ad secundam vero. s. in communi, quia communius natura liter est prius: cuius signum ad ꝓpositū est, quòd intellectus prius respicit verum commune quàm vera particularia. Secunda autem consequētia probatur ex differentia obiecti amoris, ad obiecta aliorum actuum voluntatis & appetit⁹: qa amor est respectu boni in cōi. desideriū aūt, spes, & delectatio, respectu boni specialis, puta p̄tis. vel futuri. Et cōfirmat ex hoc, ꝙ oēs alii mot⁹ appetitiui nascūt ex amore: qđ manifestat⁹ inductiue in actib⁹ desiderii, gaudii, odii, tristitiæ, &c. Tertia aūt consequentia probatur: qa remoto primo, remouent⁹ alia. Quarta autem probatur: quia in Deo est voluntas. Circa prædicta duo occurrunt notanda. Primo, quòd cum in litera dicitur, ꝙ amor respicit bonū in communi, ly in communi, non significat idem quod vniuersale, sed significat idem quod quandoq; permittit. Ergo non debent ex oppositio diuidi.

Li. 8. Phys. tex. 32. t. 2.

¶ 2 Præt. Nihil deus operatur, nisi volens, vt dicitur Sapiētiæ 11. Sed voluntas signi distinguitur a voluntate beneplaciti. Ergo operatio sub voluntate signi comprehendi non debet.

¶ 3 Præte. Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio, pertinēt ad solam rationalem creaturam. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuisionem, cum nō sint vnius ordinis.

¶ 4 Præt. Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, sed malum omnifariam, vt patet per Philosophum in 2. ethi. & per Dion. in 4. cap. de di. no †. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur vnum signum tātum, scilicet prohibitio, respectu uero boni duo signa. s. consilium & præceptum.

Respon. Dicendum, quòd huiusmodi signa uoluntatis dicuntur ea, quibus consueuimus demonstrare nos aliquid velle. Potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum, vel per alium. per seipsum quidem, inquantum facit aliquid, vel directe, vel indirecte, & per accidens. Directe quidem, cum per se aliquid operatur: & quantū ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem, inquantum nō impedit operationem. nam remouens prohibens dicitur mouens per accidens, vt dicitur in 8. Physic.*. Et quantum ad hoc dicitur signū permissio. Per alium autem declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione. quod fit præcipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid: ꝓpter hoc ista quinque nominantur interdū nomine voluntatis diuinæ, tanquam signa voluntatis. Quod enim præceptum, consilium, & prohibitio dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Quod autem permissio, vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per Augustī. qui dicit in Enchi.*. Nihil fit nisi omnipotens fieri uelit: vel finendo vt fiat, vel faciendo. Vel potest dici, quòd permissio & operatio referuntur ad præsens. permissio quidem ad malum, operatio vero ad bonum. Ad futurum vero prohibitio respectu mali, respectu vero boni necessarij præceptum, respectu vero superabundantis boni, consilium.

Ad primvm ergo dicendum, quòd nihil prohibet circa eandē rem aliquem diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idem significantia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere præcepto & cōsilio & operationi, & prohibitioni, vel permissioni.

Ad ii. Dicendum, quòd sicut Deus potest significari metaphorice velle id, quod non vult voluntate proprie accepta, ita potest metaphorice significari vel le id, quod proprie vult. Vnde nihil prohibet de eodē esse voluntatem beneplaciti, & uoluntatem signi. Sed operatio semper est eadē cū volūtate beneplaciti, non autem præceptum, vel consilium. Tū quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

Ad iii. Dicendum, ꝙ creatura rōnalis est dña sui actus. & ideo circa ipsam spālia q̄dā signa diuinæ voluntatis assignant, inquātū rōnalē creaturam Deus ordinat ad agendū voluntarie & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias nō habent locum nisi operatio & pmissio.

Ad iiii. Dicendum, ꝙ omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tñ in hoc conuenit ꝙ discordat a voluntate diuina. Et ideo vnum signum respectu malorum assignatur. s. prohibitio. Sed diuersimode bona se habent ad bonitatem diuinam, quia q̄dam sunt, sine quibus fruitionem diuinę bonitatis cō sequi non possumus, & respectu horū est præceptū: quædam vero sunt, quibus perfectius cōsequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum ꝙ cōsiliū est non solum de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

¶ Manifestatur, in Deo signum voluntatis dicitur voluntas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphorice: ergo distinguenda est voluntas signi a voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur authoritate Matthæi 6. consequentia vero prima manifestatur ex proportionalitate signi alicuius passionis & signi volitionis: vt patet in ira & punitione, &c. secunda autem cōsequentia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatem in hoc, quòd illa inuenitur etiam ꝓprie in Deo, & ex terminis: quia volūtas signi nihil aliud est q̄ voluntas metaphorice dicta: volūtas vero beneplaciti, est voluntas ꝓprie dicta. Vnde patet ꝙ distinctio volūtatis diuinæ in volūtatē beneplaciti & signi, nō est distinctio rei, sed vocis in suas significationes.

¶ *Super quæstionis de cimænonæ Articulum duodecimum.*

TItul⁹ in primo argumento explanatur, dū explicātur ipsa quinque signa in hoc versu cōtenta. Præcipit, ac ꝓhibet, ꝓmittit, cōsulit, implet.

Q. 13. art. 1. præcipe.

¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua affirmatiue. Ista quinque signa cōuenienter ponūtur circa diuinam voluntatem. Manifestatur primo ex parte volentis, ex eo q̄d his quinque modis declaramus nos aliq̄ velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quòd distinguuntur penes præsens, vel futurum malum & bonum, necessariū & superabundās, interseriturque quòd ita sit de facto. s. ꝙ hæc quinque dicant diuinæ voluntates authoritate Matth. 6. & Augustini.

D. 6.

1. Ethi. c. 6. 2 me. to. 5. Dion. ca. 4. aliquātulū a medio.

¶ Consequentia vero prima quo ad primā partē, s. ꝙ primo actus tendat in bonum. Probatur ex eo ꝙ id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Quo ad secundam vero. s. in communi, quia communius natura liter est prius: cuius signum ad ꝓpositū est, quòd intellectus prius respicit verum commune quàm vera particularia. Secunda autem consequētia probatur ex differentia obiecti amoris, ad obiecta aliorum actuum voluntatis & appetit⁹: qa amor est respectu boni in cōi. desideriū aūt, spes, & delectatio, respectu boni specialis, puta p̄tis. vel futuri. Et cōfirmat ex hoc, ꝙ oēs alii mot⁹ appetitiui nascūt ex amore: qđ manifestat⁹ inductiue in actib⁹ desiderii, gaudii, odii, tristitiæ, &c. Tertia aūt consequentia probatur: qa remoto primo, remouent⁹ alia. Quarta autem probatur: quia in Deo est voluntas. Circa prædicta duo occurrunt notanda. Primo, quòd cum in litera dicitur, ꝙ amor respicit bonū in communi, ly in communi, non significat idem quod vniuersale, sed significat idem quod

Li. 8. Phys. tex. 32. t. 2.

¶ 2 Præt. Nihil deus operatur, nisi volens, vt dicitur Sapiētiæ 11. Sed voluntas signi distinguitur a voluntate beneplaciti. Ergo operatio sub voluntate signi comprehendi non debet.

¶ 3 Præte. Operatio & permissio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio, pertinēt ad solam rationalem creaturam. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuisionem, cum nō sint vnius ordinis.

¶ 4 Præt. Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, sed malum omnifariam, vt patet per Philosophum in 2. ethi. & per Dion. in 4. cap. de di. no †. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur vnum signum tātum, scilicet prohibitio, respectu uero boni duo signa. s. consilium & præceptum.

Respon. Dicendum, quòd huiusmodi signa uoluntatis dicuntur ea, quibus consueuimus demonstrare nos aliquid velle. Potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum, vel per alium. per seipsum quidem, inquantum facit aliquid, vel directe, vel indirecte, & per accidens. Directe quidem, cum per se aliquid operatur: & quantū ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem, inquantum nō impedit operationem. nam remouens prohibens dicitur mouens per accidens, vt dicitur in 8. Physic.*. Et quantum ad hoc dicitur signū permissio. Per alium autem declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione. quod fit præcipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua persuasoria inductione, quod pertinet ad consilium. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid: ꝓpter hoc ista quinque nominantur interdū nomine voluntatis diuinæ, tanquam signa voluntatis. Quod enim præceptum, consilium, & prohibitio dicantur Dei voluntas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Quod autem permissio, vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per Augustī. qui dicit in Enchi.*. Nihil fit nisi omnipotens fieri uelit: vel finendo vt fiat, vel faciendo. Vel potest dici, quòd permissio & operatio referuntur ad præsens. permissio quidem ad malum, operatio vero ad bonum. Ad futurum vero prohibitio respectu mali, respectu vero boni necessarij præceptum, respectu vero superabundantis boni, consilium.

Ad primvm ergo dicendum, quòd nihil prohibet circa eandē rem aliquem diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idem significantia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere præcepto & cōsilio & operationi, & prohibitioni, vel permissioni.

Ad ii. Dicendum, quòd sicut Deus potest significari metaphorice velle id, quod non vult voluntate proprie accepta, ita potest metaphorice significari vel le id, quod proprie vult. Vnde nihil prohibet de eodē esse voluntatem beneplaciti, & uoluntatem signi. Sed operatio semper est eadē cū volūtate beneplaciti, non autem præceptum, vel consilium. Tū quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

Ad iii. Dicendum, ꝙ creatura rōnalis est dña sui actus. & ideo circa ipsam spālia q̄dā signa diuinæ voluntatis assignant, inquātū rōnalē creaturam Deus ordinat ad agendū voluntarie & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias nō habent locum nisi operatio & pmissio.

Ad iiii. Dicendum, ꝙ omne malum culpæ, licet multipliciter contingat, tñ in hoc conuenit ꝙ discordat a voluntate diuina. Et ideo vnum signum respectu malorum assignatur. s. prohibitio. Sed diuersimode bona se habent ad bonitatem diuinam, quia q̄dam sunt, sine quibus fruitionem diuinę bonitatis cō sequi non possumus, & respectu horū est præceptū: quædam vero sunt, quibus perfectius cōsequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum ꝙ cōsiliū est non solum de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

Art. 3. hui⁹ quæst

¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum secundum.*

TItulus est clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio. Deus amat omnia existentia, nō tñ eo modo sicut nos. Hæc conclusio quo ad primā partem sic ꝓbatur. Omnia existētia, in quantum sunt, bona sunt: & sic quòd hoc habēt, inquātū sunt volita a Deo. ergo cuilibet existēti Deus vult aliqd bonū. ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primā partē probat: ꝙa ipsum esse, & ꝙlibet rei ꝓfectio, bonitas q̄dā est. Quo ad secūdā vero, ꝙa voluntas Dei est causa rerū. Cōsequētia vero prima, ꝓbatione nō eget: secūda aūt ꝓbat ex eo, qđ amare, nihil aliud é quā velle alicui bonū. Quo ad secūdā aūt partē manifestatur cōclusio, ꝙa amam[2] moti a bonitate rei amatæ. Deus autem amat creando, & infundendo bonitatē quam amat.

127 Infra q.82. art.5.1. Et 3.di.32. ar. 11. Et 1.cōt. cap.89.90. 91. & 96. Et lib.4.c. 19.

*Ca.4.par. 2.& par.1. non multū ante finē.

Amor est vis vnitiua & concretiua. Hoc aūt in Deo lōcū hēre nō pōt, cū sit simplex. Ergo í Deo nō est amor.

SED CONTRA est, quod dicitur. 1. Ioan. 4. Deus charitas est.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis, est amor. Cū enim actus volūtatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis, tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius, & per se, est obiectum volūtatis & appetitus: malum autem secundario, & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono, oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum, his qui respiciunt malum, vt gaudium quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est cōmunius, naturaliter est prius. Vñ & intellectus per prius habet ordinem ad verum cōmune, q̄ ad particularia quædam vera. Sunt autē quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonū sub aliqua speciali conditione: sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito: desiderium aūtē & spes de bono nondū adepto. Amor aūt respicit bonum in communi siue sit habitum, siue non habitum: unde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponunt amorē, quasi primā radicem. Nullus enim desiderat aliquid, nisi bonum amatum: neq; aliquis gaudet, nisi de bono amato. Odiū etiam non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitiam, & cætera hmōi, manifestum est in amorem referri, sicut in primū principium. Vnde in quocunq; est volūtas vel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo, remouentur alia. Ostēsum est autem * in Deo esse voluntatem: unde necesse est in eo ponere amorem.

Q.19.ar.

ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ vis cognitiua non mouet, nisi mediante appetitiua: & sicut in nobis ratio vniuersalis mouet mediante ratione particulari, vt dicitur in 3. de Anima: † ita appetitus intellectiuus, qui dicitur voluntas, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo: unde proximum motiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper actū appetitus sensitiui concomitatur aliqua trāsmutatio corporis, & maxime circa cor, quod est primum principium motus in animali. Sic igitur actus appetitus sensitiui, inquātū habent trāsmutationē corporalem annexam, passiones dicuntur, non aūt actus volūtatis. Amor igitur, & gaudiū, & delectatio fm quòd significāt actus appetitus sensitiui, passiones sunt: nō aūt fm[d] quòd significant actus appetitus intellectiui. & sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philosophus in 7. Ethi. * quòd Deus vna & simplici operatione gaudet, et eadem ratione sine passione amat.

Text.13. 58.tom.

D.9[illegible]

Li.7.Eth. c.vlt.ad nē.tom.

ADII. dicendum, ꝙ in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, s. corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira, vt dicitur in 1. de Anima, * materiale est accensio sanguinis circa cor, vel aliquid hmōi: formale vero, appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte eius, quod est formale, in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio: sicut in desiderio, quod est boni non habiti: & in tristitia, quæ est mali habiti. et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quædam vero nullam imperfectionem designāt, vt amor, & gaudium. Cum igitur nihil horum Deo conueniat fm illud quod est materiale in eis, vt dictum est. * illa, quæ imperfectionem important, et formaliter, Deo conuenire nō possunt, nisi metaphorice pp similitudinem effectus, vt supra dictum est. † Quæ autem imperfectionem nō importāt, de Deo proprie dicuntur, vt amor & gaudium, tamen sine passione, vt dictum est. *

Li.1.dest ma ten.t & 63.64 tom.3.

Ad prim argum.

Q.3.ar.2 ad 2.& 4 ꝓce.ar.1. *In illos & q.pri ar.11.

ADIII. dicendum, quòd actus amoris semper tendit in duo, s. in bonum, quod quis vult alicui: & in eum, cui vult bonum. Hoc enim est proprie amare aliquem, velle ei bonum. Vnde in eo quòd aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quærit sibi vnire inquantum potest. Et pro tanto [d] dicitur amor vis vnitiua, etiam in Deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod vult sibi, non est aliud quàm ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt supra ostensum est. † In hoc vero quòd aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis cōcretiua, quia alium aggregat sibi, habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus, est vis concretiua absq; compositione, quæ sit in Deo, inquantum aliis bona vult.

D.10[illegible]

Q.6[illegible]

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus omnia amet.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non omnia amet. Quia secundum Dionys. 4. cap. de diuin. nomin. * Amor amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autem est dicere, quòd Deus extra

128 1.2.q.1. arti.1. Et 3.di. ar.1.q.3

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum tertium.*

Et 1.cōt. c. 91. Et li.3. c.150. prin cip. Et ver. q.27.art.1. cor. & virt. q.2.ar.7.ad 2. *Ca.4.par. 1. declinan do ad finē.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo distinguit quòd inæqualiter amare contingit dupliciter: & probat distinctionē ex eo, quòd amare est velle bonum alicui. Secundo respondet quæsito duabus cōclusionibus iuxta ꝓdicta membra distinctionis. Prima cōclusio est, Deus ex parte actus amandi oīa æqualiter amat, probatur: amat vno simplici & semper eodem modo se habente actu voluntatis: ergo æqualiter. Secunda conclusio est. Deus ex parte boni volīti amato, quædam amat magis aliis. probatur: si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri: nō esset aliquid alio melius, hoc est manifeste falsum: ergo. consequētia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerum.

304.

†Li.8.Ethi co.ca.2. & 11.tom.3.

se positus, in alia transferatur. Ergo inconueniens est dicere, quòd Deus alia a se amet.

¶ 2 Præt. Amor Dei æternus est. sed ea, quæ sunt alia a Deo, non sunt ab æterno nisi in deo. ergo Deus non amat ea nisi in seipso: sed secundum quòd sunt in eo, nō sunt aliud ab eo. ergo Deus non amat alia a seipso.

¶ 3 Præt. Duplex est amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ. * sed Deus creaturas irrationales non amat amore concupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiam amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. † ergo Deus non omnia amat.

¶ 4 Præt. In Psalm. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem, Nihil autem simul odio habetur & amatur. ergo Deus non omnia amat.

SED CONTRA est, quod dicitur Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

RESPON. Dicendum, quòd Deus omnia existentia amat. nam omnia existentia inquantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra, * quòd voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quòd intantū habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum a Deo. Cuilibet igitur existenti, Deus vult aliquod bonum. unde, cum amare nil aliud sit, quàm velle bonum alicui, [e] manifestum est, quòd Deus omnia quæ sunt, amat: non tamen eo modo, sicut nos. Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerum, [e] sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, sed econuerso bonitas eius vel vera, vel æstimata, prouocat amorē, quo ei volumus & bonum conseruari quod habet, & addi quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est infundēs & creans bonitatem in rebus.

Ad prim. ergo Dicendum, quòd amans sic fit extra se in amatum translatum, inquantum vult amato bonum, & operatur per suam prouidentiam, sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius 4. ca. de* diui. nom. Audendum est autem & hoc pro veritate dicere, ꝙ & ipse omnium causa pabundātiam amatiuæ bonitatis extra seipsum fit ad oīa existentia prouidentijs.

Loco citato i arg.1.

Ad II. Dicendū, quòd licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in Deo, [e] tamen per hoc quòd ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in propriis naturis. Et eadem ratione amauit. sicut & nos per similitudines rerum, quę in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

84

Ad III. Dicendum, quòd amicitia non potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contingit esse redamationem & communicationem in operibus vitæ: & quibus contingit bene euenire, vel male secundum fortunam & fœlicitatem: sicut & ad eas proprie beneuolentia est. Creaturæ autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur Deus, proprie loquendo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad se ipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscimus enim aliquid & nobis & alijs.

ADIIII. Dicendum, quòd nihil prohibet vnū & idem secundum aliquid amari, & secundū aliquid odio haberi. Deus autem peccatores [d] inquantū sunt naturæ quædam amat. Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum vero peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. et hoc in eis a Deo non est. Vnde secundum hoc, ab ipso odio habentur.

D.96.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.

129 2.di.26.ar. 1.ad 2.Et.3 di.19.ar.5. q.1.& dist. 32.ar.4. Et 1.cōt.c.91.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur. n Sap. 6. æqualiter est ei cura de omnibus: sed prouidentia Dei quam habet de rebus est ex amore, quo amat res. ergo æqualiter amat omnia.

¶ 2 Præt. Amor Dei est eius essentia: sed essentia Dei magis & minus non recipit. ergo nec amor eius. non igitur quædam magis quàm alia, neque magis velle. ergo nec magis quædam alijs diligit.

SED CONTRA est, quod dicit Aug. * super Io. Omnia diligit Deus quæ fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quę sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum.

Tract.110. ī Euāg. Io. a medio illius tom.9.

RESPON. Dicendum, quòd cum amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus nō magis quædam alijs amat, quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis, [e] & semper eodem modo se habente. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quàmuis non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere, quòd Deus quædam alijs magis amat. Cum. n. amor Dei sit causa bonitatis rerum, (vt dictum est *) non esset aliquid alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri.

119

Art.præce.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, nō quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

AD II. Dicendum, quòd ratio illa procedit de intensione amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autem quod Deus creaturæ vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis vigesimæ Articulum quartum.*

TItulus clarꝰ est. ¶ In corpore vna conclusio respõ siua quæsito affirmatiue, Deus magis diligit meliora, pbat. Volũtas Dei est causa bonitatis in rebꝰ: ergo Deũ magis diligere aliquid, nihil aliud est q̃ velle illi maius bonum. ergo ex hoc aliqua sunt meliora ꝙ Deꝰ magis bonũ vult. ergo meliora plus amat. ¶ In rñsione ad q̃n tũ, dubiũ ingerunt verba in calce posita, s. quod peccator prædestinatꝰ, ſm aliquod tempus nõ est nec bonus neq; malus. Videtur enim sententia hæc & salsa, & contra authoris doctrinam: q̃m tam angelus q̃ homo ſm ipsum. fuit creatus in gſa: & q̃libet homo cõtrahit peccatum originale. Et dato ꝙ nõ essent creati in gratia vno tm̃ istanti, & non p aliquod tempus fuissent neque boni neque mali: omnino igitur apparent hęc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur. Primo ꝙ hæc verba sunt vera depossibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligit omnis mensura durationis, etiam instantanea. Tã angelꝰ. n. q̃ homo quãdoque, scilicet in primo instanti potuit esse neque bonus neq; malus moraliter. Secundo, ꝙ verificantur de bonitate & malitia morali personali, id est per ꝓprium actum, infans enim quàmuis sit malꝰ peccato naturæ, ex proprio tamen opere neq; bonus neq; malus est. Tertio, ꝙ ista sunt simpliciter vera & absolute intelligenda absque restrictione aliqua: & licet peccator prædestinatus postquã habuit esse, semper fuerit bonus aut malus: quandoque tamen, scilicet per infinitũ tẽpus quo non fuit, neque bonus neque malus fuit.

In corp.ar.

130 3.di.32.ar. 5.q.1.2. 3. & 4.& dis. 31.q.2.ar. 2.q.3.

Trac.vlt.in Ioan. inter prin. & me diũ tom. 9.

Cap. 3. in Esaiã sup. illud Pecca tum vt Sodomæ ꝓdica uerunt. tom. 5.

ADRESPONDENDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toto genere humano, cum sit Deus & homo: sed Deus magis dilexit genus humanum, quàm Christum; quia dicitur Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. ergo Deus nõ semper magis diligit meliora.

¶ 2 Præt. Angelus est melior homine. unde in Psal. 8. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab Angelis: sed Deus plus dilexit hominem quàm Angelum. dicitur enim Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semẽ Abrahæ apprehendit. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ 3 Præt. Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. unde dñs sciens hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens, Simon Ioannis diligis me plus his? sed tũ Christus plus dilexit Ioãnẽ quàm Petrum. ut enim dicit Aug. * super illud Ioan. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Io. a cæteris discipulis discernitur: non ꝙ solum eum, sed ꝙ plus eum cæteris diligebat. non ergo semper magis diligit meliora.

¶ 4 Præt. Melior est innocens pœnitente, cum pœnitentia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier. * sed Deus plus diligit pœnitentem quàm innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur. n. Lu. 15. Dico vobis, ꝙ maius gaudium erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis, qui non indigent pœnitentia. ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

¶ 5 Præt. Melior est iustus pscitꝰ q̃ peccator prædestinatus: sed Deus plus diligit peccatorẽ prædestinatum, quia vult ei maius bonum. s. vitam æternam. ergo Deus non semper magis diligit meliora.

SED CONTRA. vnũquodq; diligit sibi simile, vt patet p illud, quod habetur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile: sed intantum aliquid est melius, inquantum est Deo similius. ergo meliora magis diliguntur a Deo.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere secundum prædicta, ꝙ Deus magis diligat meliora. Dictum est enim, * quòd Deum diligere magis aliquid, nihil aliud est quàm ei maius bonum velle. uoluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, quòd Deus eis maius bonum vult. unde sequitur ꝙ meliora plus amet.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Deus Christum diligit, non solum plus quàm totum humanũ genus, sed etiam magis q̃ totam vniuersitatem creaturarum: quia. s. ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen, quod est super omne nomen, vt verus Deꝰ esset. Nec eius excellentiæ deperijt ex hoc, ꝙ Deus dedit eum in mortem pro salute humani gñis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus. n. est princi patus super humerum eius, vt dicitur Esa. 9.

AD II. Dicendum, quòd naturam humanam assumptam a Dei verbo in persona Christi (secũdum prædicta *) Deus plus amat quàm omnes Angelos: & melior est, maxime ratione vnionis. sed loquendo de humana natura communiter, eam Angelicæ comparando, secundum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur: ° cum eadem sit mensura hominis & Angeli, vt dicitur Apoc. 20. ita tũ ꝙ quidam Angeli quibusdam hominibus, & quidam homines quibusdam Angelis, quantum ad hoc, potiores inueniuntur. Sed quantũ ad conditionẽ naturæ, Angelus est melior homine. nec ideo naturam humanam assumpsit Deus, quia hominẽ absolute plus diligeret, sed quia plꝰ indigebat. Sicut bonꝰ paterfamilias aliqd pretiosius dat seruo egrotãti, quod nõ dat filio sano.

AD III. Dicendum, ꝙ hæc dubitatio de Petro & Ioanne multipliciter soluit. Aug. * nãque refert hoc ad mysterium dicens, ꝙ vita actiua, quæ significatur p Petrum, plus diligit Deum quàm vita cõtemplatiua, quæ significatur per Ioannem, quia magis sentit præsentis vitæ angustias, & æstuantius ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Contemplatiuam vero vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. nõ. n. finitur simul cum vita corporis, sicut vita actiua.

Quidam vero dicunt, quòd Petrus plus dilexit Christum in membris: & sic etiam a Christo plus fuit dilectus. unde ei ecclesiam commendauit. Ioannes vero plus dilexit Christũ in seipso. & sic etiã plus ab eo fuit dilectus. unde ei commendauit matrem. Alij vero dicunt, quòd incertum est quis horum plus Christum dilexerit amore charitatis & similiter quẽ Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriam vitę ęternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse, quantum ad quãdam promptitudinem, vel feruorem. Ioannes vero plus dilectus, quantum ad quædam familiaritatis indicia, quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij vero dicunt, ꝙ Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellẽtius donum charitatis, Ioannem vero plus, quantum ad donũ intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilectus: sed Ioannes secundũ quid. Præsum-

¶ Et hæc expositio magis formalis est, & propositę consona, & absque quæstione. Intẽdit enim litera docere nõ esse mirũ, peccatorẽ pdestinatum, esse ꝓ aliquo tempore peiorẽ & minus amatũ, ex eo ꝙ pro aliquo tẽpore nõ erat aliquo modo amatus, quãdo scilicet nõ erat: quoniam tunc neque bonus neq; malus erat, vniuersaliter loquendo de bono & malo: vt patet.

Aug. lib. præceden.

Homil. 34. in euan. aliquantulum a prin.

131 4.di.46.q.i. 2.1.quæs.1. & 1. contra 693.

Trast.vlt. in Io.a medio tom. 9.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum primum.*

145

TItulus, vt iam pater ex dictis, quærit, verum iustitia sit formaliter in Deo.

¶ In corpe duo facit. ¶ Primo enim distinguit iustitiam i duas species, scilicet commutatiuam, & distributiuam.

¶ Secundo, respondet quæsito duabus conclusionibus, iuxta numerum specierum iustitiæ.

¶ Prima cõclusio est negatiua, In deo nõ est iustitia cõmutatiua. probat authoritate Apostoli, Quis prior &c.

¶ Secunda est affirmatiua, In deo est iustitia distributiua. & probatur. Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuique secundum suam dignitatem. ergo ordo vniuersi demonstrat Dei iustitiam. igitur in eo est iustitia. Consequentia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familię congruus ostendit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi &c. & confirmatur authoritate Dionysii.

¶ Circa primã cõclusionem dubium est, Tum quoniam falsum videtur, in Deo non esse iustitiã commutatiuã, quoniam forma diuini iudicii sit secundum iustitiã commutatiuam, dum recompẽsat & præmia meritis, & supplicia peccatis, vt expresse author dicit in secũda secũdæ. quæst. 61. articu. 4. ad primum. Tum quoniã probatio nõ videt sufficiens: quoniã ad iustitiam commutatiuam spectat nõ solum retributio, sed etiam ipsa prior datio. Non solum enim emptio, sed etiã vẽditio iustitia commutatiua regulatur. Et propterea ex negatione secundi actꝰ in Deo, non videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ, quoniam saluaẽ etiam in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quòd neuter actus commutatiuæ iustitiæ locum habet in Deo: quia sicut non potest dare pro accepti, ita nec potest dare pro accipiẽdis. nihil enim sibi ex creaturis accrescere potest. Excluditur quoq; ex hoc, quòd nemo potest priꝰ aliquid dare Deo: vterque actꝰ ab ipso, quoniam si nemo potest prius dare, consequens est quòd nemo possit æqualens reddere: & consequenter quòd Deus non possit pro æquali accipiẽdo dare, & sic commutatiua iustitia, quę æqualitatẽ inter datum, & acceptum facit, locum in eo habere nõ potest. Ad primam vero dicit, quòd inde non potest haberi, nisi quòd quidam modus commutatiuę iustitiæ in diuina distributione seruatur, dum pro demeritis supplicia, & pro meritis præmia dispensat. hic autẽ intenditur, quòd in Deo non est ipsa iustitia cõmutatiua.

¶ In responsione ad tertium, aduerte doctrinam traditam in secundo cõtra Gent. in c. 28. & 29. & melius hæc intelliges, videś ꝙ hoc potius ẽ iustũ cõdecẽtię in ordine ad Deũ, quam sim pliciter iustum.

Huius lib. titulus est. An oẽ quod est, bonũ sit: circa finem illius.

Lib. 5. Eth. cap. 4.

Cap. 8. non procul a fine, & cap. 9 a medio.

Q. 19. a. 11 & q. 20. a. 1

Lib. 3. Eth. cap. 10.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo nõ sit iustitia. Iustitia enim contra tempe rantiam diuiditur: temperantia autẽ non est in Deo. ergo nec iustitia.

¶ 2 Præt. Quicunque facit omnia pro libito suæ uolũtatis, non secundum iustitiam operatur: sed sicut dicit Apostolus ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secundum consilium suę uoluntatis. non ergo ei iustitia debet attribui.

¶ 3 Præt. Actus iustitiæ. est reddere debitum: sed Deus nulli est debitor. ergo Deo nõ competit iustitia.

¶ 4 Præt. Quicquid est in Deo, est eius essentia: sed hoc non competit iustitiæ. dicit enim Boet. * in lib. heb. quòd bonum essentiam, iustũ uero actum respicit. ergo iustitia non competit Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 10. Iustus dominus, & iustitiam dilexit.

RESPON. Dicendum, quòd duplex est species iustitiæ. Vna quæ cõsistit in mutua datione & acceptione: ut puta, quæ consistit in emptione & uenditione, & alijs huiusmodi communicationibus, uel cõmutationibus. Et hæc dicitur a Philosopho in 5. Ethi. * iustitia commutatiua, uel directiua commutationũ, siue communicationum: & hæc nõ competit Deo, quia ut dicit Apost. Rom. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia quæ cõsistit in distribuendo: & dicitur distributiua iustitia, secũndum quod aliquis gubernator, uel dispensator, dat unicuiq; secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familię, uel cuiuscunq; multitudinis gubernatæ demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernãte: ita ordo uniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quàm in rebus uolũtarijs, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dion. * 8. c. de diui. no. Oportet uidere in hoc ueram Dei esse iustitiã, ꝙ omnibus tribuit propria, secundum uniuscuiusq; existẽtium dignitatẽ: & uniuscuiusq; naturã in proprio sãluat ordine & uirture.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uirtutũ moralium quædam sunt circa passiones, sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores, & audacias: mãsuetudo circa iram. Et huiusmodi uirtutes Deo attribui non possunt, nisi secundum metaphoram: quia in Deo neq; passiones sunt, ut supra dictum est: * neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi uirtutes, sicut in subiecto, ut dicit Philosophus in tertio Ethic. Quædam uero uirtutes morales sunt circa operationes: ut puta, circa datio

D.815. D.833. ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus ex dictis est clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõdua quæsito affirmatiue. Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. Probatur, Veritas intellectus regulantis, & mensuratis res, cõsistit in adæquatione rerum ad intellectum: iustitia aũt consistit in conformitate operũ ad legem, cui cõcordat, ergo iustitia Dei cõuenienter veritas nominatur. Antecedẽs pro prima parte probatur ex conuenientia, & differentia veritatis in intellectu accipiente a rebus, & causante res. Conueniẽtia quidẽ, quia veritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, qa in intellectu causato, est adæquatio intellectus ad res: in causante autem, est adæquatio rerum ad intellectum: pro secunda vero parte: qa sicut se habent artificiata aũt ad artem, ita se habẽt opera iusta ad legem, consequentia aũt probatur, quoniam iustitia Dei facit ordinem in rebus conformem sapiẽtiæ suæ, quæ est omniũ lex. Et confirmatur tota manifestatio ex eo, quod etiam in nobis sic inuenitur veritas iustitiæ.

Li.10.Ethi cap.8.

D.1065.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.*

TItulus iam patet ex vsu.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo clarificat respõsionem. Conclusio respõsiua est, misericordia est maxime in Deo, non secundum passionis affectum: sed secundum effectum. Probatur. Tristari de miseria aliena nõ cõuenit Deo: sed repellere eam, hoc maxime ei conuenit. ergo misericordia nõ quãtum ad affectum: sed quãtum ad effectum maxime Deo conuenit. Antecedens exnes & sumptus, ut iustitia [d] & liberalitas & magnificentia, [d] quæ etiã non sunt in parte sensitiua: sed in uoluntate. Vnde nil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles: sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim, secundum uirtutes politicas, Deum laudare, ut dicit Philosophus in 10. Ethic*.

AD II. dicendum, quòd cum bonum intellectum sit obiectum uoluntatis, impossibile est Deum uelle nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius uoluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suã uolũtatem facit, iuste facit, sicut & nos quod secundum legem facimus, iuste facimus. Sed nos quidem secundũ legẽ alicuius superioris, Deus aũt sibi ipsi est lex.

AD III. dicendum, quòd unicuique debetur, quod suum est. Dicitur autẽ esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruꝰ est domini, & non econuerso. Nam liberum est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, importatur quidam ordo exigentiæ, uel necessitatis alicuius ad quod ordinatur. est autem duplex ordo considerandus in rebus. Vnus, quo aliquid creatũ ordinatur ad aliud creatum. Sicut partes ordinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & unaquæque res ad suum finem. Alius ordo quo oĩa creata ordinantur in Deũ. Sic igitur & debitum attẽdi potest dupliciter [d] in operatione diuina. Aut secundum quòd aliquid debetur Deo. aut secundum quòd aliquid debetur rei creatæ. & utroq; modo Deus debitum reddit. Debitum enim est a Deo, ut impleatur in rebus id, quod eius sapientia & uoluntas habet, & quod suam bonitatem manifestat. & secundũ hoc iustitia Dei respicit decentiã ipsius, secundum quam reddit sibi quod sibi debetur. Debitum etiam est alicui rei creatæ, qꝰ habeat id, quod ad ipsam ordinatur [e]. Sicut homini qꝰ habeat manus, & quòd ei alia animalia seruiant. Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat unicuiq; quod ei debetur secundũ rationem suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc unicuique debetur, quod est ordinatũ ad ipsum, secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potius alia in ipsum. Et ideo iustitia quandoq; dicitur in Deo condecentia [d] suę bonitatis: quandoq; uero retributio pro meritis. Et utrũq; modum tangit Anſel. dicens: Cum punis malos, iustum est, quia illorũ meritis conuenit. Cum uero parcis malis iustum est. quia bonitati tuæ condecens est.

AD IIII. dicendum, quòd licet iustitia respiciat actum, non tamen per hoc excluditur quin sit essentia Dei: quia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principiũ actionis. Sed bonum non semper respicit actũ, quia aliquid dicitur esse bonum non solum secundum quod agit, sed etiam secundũ quod in sua essentia perfectũ est. Et propter hoc ibidem dicitur, quòd bonum comparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

planatur, quo ad [d] miseria, vt scilicet sonet defectum quemcunque, & probatur quo ad secundã partem sic. Defectus nõ tolluntur nisi per alicuius bonitatis perfectionem. ergo hoc maxime pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Consequentia autẽ probatur: quia affectus misericordis est tristitia, effectus vero ẽ depulsio alienæ miseriæ. Clarificatio autem cõsistit

Dam.

ARTICVLVS II.

Vtrum iustitia Dei sit ueritas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, qꝰ iustitia Dei non sit ueritas. Iustitia enim est in uoluntate. Est. n. rectitudo uoluntatis, ut dicit Anſel.* ueritas aũt est in intellectu secundũ Philosophũ in 6. metaph. †& in 6. Ethic. Ergo iustitia nõ ptinet ad ueritatẽ. ¶ 2 Præt. Veritas secundum Philosophum in 4. Ethi*. est quædam alia uirtus a iustitia. Non ergo ueritas pertinet ad rationem iustitiæ.

SED CONTRA est, quod in Psal. 84. dicitur, Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi ueritas pro iustitia.

RESPON. dicendũ, qꝰ ueritas consistit in adæquatione intellectus, & rei, sicut supra dictũ est*. Intellectus aũt, qui est causa rei, comparat ad ipsam sicut regula & mẽsura. Econuerso autem est de intellectu qui accipit scientiã a rebus [e]. Qñ igitur res sunt mensura & regula intellectus, ueritas consistit in hoc qꝰ intellectus adæquatur rei, ut in nobis accidit. Ex eo enim quòd res est uel non est, opinio nostra & oratio uera uel falsa est. Sed quando intellectus est regula, uel mensura rerum, ueritas consistit in hoc, quòd res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere uerum opus, qñ cõcordat arti. Sicut autem se habẽt artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legẽ, cui concordant. Iustitia igitur Dei, quę constituit ordinem in rebus conformẽ rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius*, cõuenienter ueritas nominatur. Et sic ẽt dicit in nobis ueritas iustitiæ,

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione, uel intellectu. Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur secundum legem, est in uoluntate.

AD II. dicendũ, quòd ueritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam uirtus, per quam aliquis demõstrat se talem in dictis, uel factis, qualis est [e]. Et sic consistit in conformitate signi ad significatũ; non autem in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de ueritate iustitiæ dictum est*.

I31 4.dist.46.q. ar.1.a.1. * In dict. verit. cap. †6.Ethic. 2. & 6.metaph. text. tomo 5. & tom.3. * Li.4.Eth. ca.7.tex.

q.16.ar. c 87

In corp.

ARTICVLVS III.

Vtrum misericordia competat Deo.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd misericordia Deo nõ competat. Misericordia. n. est spe-

I33 2.2.qꝫ

2.r.2.1.& 4. dist.46.q.2. ar.1.q.1.& 1.có.ca. 91 fin. & Psal. 24. †Li.2.orth. fid.cap. 14.

in differenti habitudine diffusæ a Deo perfectionis ad eius bonitatem, iustitiã, liberalitatem, & misericordiam, & satis clare est in litera.

¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum quartum.*

†Glosa interlinearis ibi.

TItulus est clarꝰ.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, scilicet. In quolibet opere Dei misericordiam, & iustitiam oportet inueniri.

¶ Circa quã tria facit. Primo misericordiã nomẽ extẽdit, extendendo nomen misericordiæ ad omnẽ defectum: & rationẽ extensionis assignat: quia cum miseria oppONATUR felicitati, in sola rationali creatura, quæ felicitatis est capax, miseria ꝓprie inueniri potest.

¶ Secũdo probat cõclusionem quo ad iustitiam sic: Debitum ex diuina iustitia cõtingit dupliciter, scilicet Deo vel creaturæ, & neutrũ potest in aliquo opere Dei prætermitti. ergo in oĩ opere Dei oportet esse iustitiam. Antecedens quo ad primam partẽ habetur ex dictis in 1. arti. ad tertiũ, quo ad secundam vero manifestatur, quia non potest facere Deus aliq̃d, quod non congruat sapientiæ & bonitati ipsius, & similiter quicq̃d in rebꝰ creatis facit conuenienti ordine, & proportione disponit.

¶ Aduerte hĩc, quòd illa propositio in litera posita: neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti, nõ est intenta ab authore prout sonat, qñ in opere creationis proprie nulla potest inueniri ratio debiti respectu alicuiꝰ creaturæ: sed solum respectu sapientiæ, & volũtatis diuinæ, vt in responsione ad quartum hĩc habes: sed est interpretãda quo ad opera prouidentiæ, & gubernationis, ad quod insinuandum cum illa manifestatur in litera, notanter dicitur,

q.6.art.4.

q.6. arti.2. & 4. † Arr.1.hius quæst.

c 128

est species tristitiæ, ut dicit Damaꝰ. Sed tristitia nõ est in Deo. Ergo nec misericordia.

¶ 2 Præt. Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus nõ potest prætermittere, id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Tim. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. negaret autem seipsum, ut dicit glosꝰ. ibidem, si dicta sua negaret. ergo misericordia Deo non competit.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 110. Miserator & misericors dominus.

RESPON. dicendum, quòd misericordia ẽ Deo maxime attribuenda, tamen secundum effectum non secundum passionis affectum [e]. ad cuius euidentiam considerandum est, quòd misericors dicitur aliquis quasi habens miserum cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius ꝓ tristitiã, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur quòd operetur ad depellendam miseriam alterius, sicut miseriam propriam. & hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius nõ competit Deo: sed repellere miseriam alterius, hoc maxime ei competit, ut per miseriam quemcunque defectũ intelligamus. Defectus autem non tolluntur, nisi per alicuius bonitatis perfectionem. Prima autem origo bonitatis Deus est, ut supra ostensum est*. Sed considerandũ est ꝓ elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatẽ diuinã, & ad iustitiam, & ad liberalitatẽ, & misericordiam: tñ secundũ aliã, & aliam rationem. Communicatio. n. perfectionum absolute considerata pertinet ad bonitatem, ut supra ostensum est*. Sed inquantũ perfectiones rebus a Deo dãtur secundũ earum proportionem, pertinet ad iustitiam, ut dictũ est supra †. Inquantum uero non attribuit rebus perfectiones propter utilitatẽ suã, sed solum pp suam bonitatem [e], pertinet ad liberalitatem. Inquantum uero perfectiões datæ rebus a Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

AD PRIMVM igitur dicẽdum, quòd obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

AD II. dicendum, quòd Deus misericorditer agit, non quidẽ contra iustitiam suam faciendo: sed aliquid supra iustitiam operãdo, sicut si alicui, cui debentur centum denarii, aliquis ducentos det de suo: tamen non contra iustitiam facit: sed liberaliter uel misericorditer operat. et similiter si aliquis offensam in se commissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. vnde apostolus remissionem donationẽ vocat Ephes. 5. Donate inuicẽ sicut & Christus uobis donauit. Ex quo patet, quòd misericordia non tollit iustitiã: sed est quædam iustitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quòd misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, qꝰ non in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quædam enim opera Dei attribuuntur misericordiæ, ut iustificatio impii, quædam uero iustitię, ut damnatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. non ergo in omni opere Dei apparet misericordia & iustitia.

¶ 2 Præt. Apostolus ad Rom. 15. conuersionem Iudæorum attribuit iustitiæ & ueritati, conuersionem autem gentium misericordiæ. ergo nõ in quolibet opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ 3 Præt. Multi iusti in hoc mundo affliguntur. hoc autem est iniustũ. Non ergo in omni opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ 4 Præt. Iustitiæ est reddere debitum, misericordiæ autem subleuare miseriam. et sic tã iustitia, quàm misericordia aliquid præsupponit in suo opere. Sed creatio nihil præsupponit [e]. ergo in creatione neq; misericordia est, neque iustitia.

SED CONTRA est qđ dicitur in Psal. 24. Omnes uiæ domini misericordia & ueritas.

RESPON. dicendum, ꝓ necesse est ꝓ in quolibet opere Dei misericordia & ueritas inueniantur. si tamẽ misericordia pro remotione cuiuscunq; defectus accipiatur, q̃uis non omnis defectus proprie possit dici miseria: sed solum defectus rationalis naturæ quam contingit esse felicem. nã miseria felicitati opponitur. Huius autem necessitatis ratio est: quia cum debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit uel debitũ Deo, uel debitũ alicuiꝰ creaturę, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid Deus, quòd non

134 4.dist.46.q. 2.art.2.q.2. Et 2.có.ca. 28. & ver. q.28.art.1. ad 8. & po. q.5.artic.4. ad 6. Et ps. 24. & ad Roma.15.

quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi diceret, quod quicquid facit, facit creationi suppositã.

¶ Probatur deinde conclusio quo ad misericordiã sic. Opus diuinæ iustitiæ semper præsupponit opꝰ misericordiæ, & in eo fundatur. ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantum ad primam eius radicem. Antecedens probatur, quia reducitur debitũ in aliquid ex sola diuina bonitate collatum, quod probatur: quia aliter procederetur in infinitum & declaratur exemplariter.

¶ Tertio, qa ex hac probatione videbatur ꝓ misericordia concurreret ad opa Dei quasi remota causa: ideo declarat, quod concurrit eminentius quàm iustitia, & hoc dupliciter.

¶ Primo, quia causa primaria vehementius influit quàm secunda, & sic vis misericordiæ, & saluatur, & vehementius operatur in omnibꝰ consequentibus.

¶ Secũdo ab effectu: qa debitæ alicui creaturæ largius Deꝰ dispensat, quàm ꝓportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis suæ. Patet autẽ sic esse, quia minus eo quod de facto diuina bonitas cõfert, ad cõseruandũ iustitiæ ordinem sufficeret.

238

¶ *Super Quæstionis vigesimæ secundæ Articulum primum.*

TItulus clarꝰ est. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiuæ, necesse est esse prouidentiam in Deo. Et probatur: omne bonum quod est in rebus, est creatum a Deo. ergo bonum ordinis rerũ in finẽ, & præcipue vltimum est creatũ a Deo. ergo ratio ordinis rerũ in finem in mẽte diuina præexistit. ergo in eo est prouidentia. Antecedens patet. prima vero consequentia probatur: quia in rebus creatis non solum in uenit bonitas secundum substantias rerum: sed secundum ordinem earum in finem, & præcipue vltimum. Secunda autem probatur: quia Deus est causa rerũ per intellectum. Tertia autem probatur, ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finẽ, & declarant singulæ particulæ. Primo quòd sit ratio: qa est principalis pars prudentiæ. Secũdo quòd sit ordinis in finẽ, quia proprium prudẽtiæ est ordinare in finẽ. Tertio quòd sit rerũ ex differentia inter prudentiam monasticam & œconomicam, vel politicam: quoniam illa est ratio ordinis propriorum actuum ad finẽ vitæ suę, ista vero est rõ ordinis subiectorum sibi in finem eorũ, vt patet Matth. 24. Ex hac enim distinctione sequitur, quòd prouidentia diuina nõ est pars prudentiæ monasticæ: quoniam ista imposſibilis est Deo: quia nihil habet ordinabile in finem: sed est pars prudẽtiæ quasi politicæ: immo monarchicæ, & cõsequẽter oportet quòd sit ordinans res ipsi subiectas in suos fines. Et confirmatur hæc definitio authoritate Boe. &c. & ex differentia inter prouidentiam & dispositionem.

¶ Circa diffinitionẽ sit conueniens sapientię & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus [e] aliquid esse debitũ Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem diuinæ iustitiæ semper prę̃supponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creaturæ enim non debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistẽs, uel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debet, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitũ, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis depẽdeat, quæ est ultimus finis. Vtpote si dicamus quòd habere manus, debitũ est homini propter animam rationalem [e], animam uero rationalem habere ad hoc quòd sit homo, hominem uero esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia, quantum ad primã radicem eius. Cuius uirtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam uehementius in eis operat̃, sicut causa primaria uehementius influit, q̃ causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quę ali cui creaturæ debent, Deus ex abundãtia suæ bonitatis largius dispensat, quàm exigat proportio rei. Minus. n. est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ, q̃ quod diuina bonitas confert, quæ omnẽ proportionem creaturæ excedit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordiæ: qa in quibusdã uehemẽtius apparet iustitia, in quibusdã misericordia. Et tamen in damnatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans: sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impii apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quam tamẽ ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. cap. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

AD II. dicendum, quòd iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudæorum, & gentiũ. Sed aliqua ratio iustitiæ apparet in conuersione Iudæorum, quæ non apparet in conuersione gentium, sicut quòd saluati sunt propter promissiones patribus factas.

AD III. dicendum, quòd in hoc etiam quòd iusti puniuntur in hoc mundo, apparet iustitia & misericordia, inquantũ per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgãtur, & ab affectu terrenorum in Deum magis eriguntur, secundũ illud Greg. Mala, quæ in hoc mundo nos præmunt, ad Deum nos ire compellunt.

AD IIII. Dicendum, quòd licet creationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsupponitur tamen aliquid in Dei cognitione. Et secundum hoc etiam saluatur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum quòd conuenit diuinæ sapientię, & bonitati. Et saluatur quodammodo ratio misericordiæ, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVAESTIO XXII.

De Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad uoluntatẽ absolute pertinent, procedendum est ad ea, quæ respiciunt simul intellectum & uoluntatem. Huiusmodi autem est prouidentia quidem respectu omnium, p̃destinatio uero, & reprobatio, & quę ad hęc consequuntur, respectu hominum specialiter in ordine ad æternam salutem. Nam & post morales uirtutes in sciẽtia morali consideratur de prudentia, ad quã prouidentia pertinere uidetur.

Circa prouidentiam autẽ Dei quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ Deo conueniat prouidentia.

¶ Secundo, Vtrũ omnia diuinæ prouidentiæ subsint.

¶ Tertio, Vtrum diuina prouidentia immediate sit de omnibus.

¶ Quarto, Vtrũ prouidẽtia diuina imponat necessitatẽ rebꝰ ,puisis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum prouidentia Deo conueniat.

AD PRIMVM sic procedit̃. Videtur q̃ prouidentia Deo non conueniat. Prouidentia. n. secundum Tullium* est pars prudentiæ. Prudentia aũt (cũ sit bene consiliatiua secundum philosophum in 6. Ethic. †) Deo competere non potest, qui nullum dubium habet, vn de eũ consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

¶ 2 Præt. Quicquid est in Deo, est æternũ. Sed prouidentia non est aliquid æternum, est enim circa existẽtia, quæ non sunt æterna secundum Dam. ergo prouidentia nõ ẽ in Deo.

¶ 3 Præt. Nullum cõpositum est in Deo: sed prouidentia videtur esse aliquid compositum, quia includit in se voluntatem & intellectum. ergo prouidentia non est in Deo.

SED CONTRA Est, quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere prouidentiam in Deo. Omne enim bonum quod est in rebus, a Deo creatum est, ut supra ostensum est*. In rebus autem inuenitur bonum non solum quãtum ad substantiam rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & præcipue in finem vltimum, qui est bonitas diuina, vt supra habitum est*. Hoc igitur bonũ ordinis in rebus creatis existens, a Deo creatũ est. Cum autẽ Deus sit causa rerum per suum intellectũ, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationẽ ipsius præexistere, vt ex superioribus patet: * necesse est quòd ratio ordinis rerum in finem, in mente diuina præexistat. Ratio autem ordinandorum in finem, proprie prouidentia est. Est enim principalis pars prudẽtiæ, ad quã aliæ duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum, & intelligentia præsentiũ, prout ex præteritis memoratis, & præsentibus intellectis, coniectamur de futuris prouidẽdis. Prudentiæ autem proprium est, secundum Philosophum in sexto Ethic*. ordinare alia in finem, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suæ: siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel ciuitate, vel regno, secundum quem modum dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudẽs, quem constituit dñs super familiam suã: secundum quem modum, prudentia, vel prouidentia Deo conuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finem ordinabile, cum ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem, prouidẽtia in Deo nominatur. Vnde Boet. 4. de consol*. dicit, quòd prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Dispositio autem potest dici tam ratio ordinis rerum in finẽ, quàm ratio ordinis partiũ in toto.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd secundum Philosophum in sexto Ethic†. Prudentia proprie est præceptiua eorum, de quibus eubulia recte cõsiliat̃: & synesis recte iudicat. Vnde licet cõsiliari non competat Deo, secundum quòd cõsiliũ est inquisitio de rebus dubiis, tamen præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psal. Præceptum posuit, & non præteribit. Et secundum hoc competit Deo ratio prudentiæ, & prouidentiæ. Quãuis etiam dici possit, quòd ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniũt. Vnde dicitur Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

AD II. dicendum, quòd ad curam duo pertinent [e], scilicet ratio ordinis, quę dicitur prouidentia: & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio, quorum primum est æternum, secundum temporale.

AD III. dicendum, quòd prouidentia [d] est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem, nisi velit finem. Vnde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonum, vt dicitur in 6. Ethi*. Et tamen si prouidentia ex æquali respiceret voluntatem & intellectũ diuinum, hoc esset absque detrimẽto diuinæ simplicitatis, cum uolũtas & intellectus in Deo sint idẽ, ut supra dictum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.

AD SECVNDVM sic procedit̃. Videtur quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ. Nullum enim prouisum est fortuitum. Si ergo omnia sunt prouisa a Deo, nihil erit fortuitum: & sic perit casus, & fortuna. quod est contra communem opinionem,

¶ 2 Præt. Omnis sapiens prouisor excludit defectum & malum, quãtum potest, ab his quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus non potest ea impedire, & sic non est omnipotens: aut non de omnibus curam habet.

¶ 3 Præt. Quę ex necessitate eueniunt, prouidentiam, seu prudentiam non requirunt. Vnde secundũ Philosophum in sexto Ethic.*

¶ Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit, etiam in particulari; vt artifex eorum. ergo necesse est ꝙ oia supponantur suo ordini. & probatur sequela: quia omnia artificiata, subdũ ordini artis.

¶ Aduerte hic, ꝙ non est intentio litteræ ponere identitatem artis, & prouidẽtiæ: quoniam earum differentia est manifesta, dũ ars respicit ipsam substantiam artificiatorum: prouidentia autem ordiné in finẽ, sed intendit proportionaliter se habere artem, & prouidentiam, & propterea, &c. In cuius signũ, litera in probatione consequentiæ vtitur ly sicut, quod est nota non identitatis, sed similitudinis, proculdubio proportionalis hic.

¶ In responsione ad primum, aduerte, ꝙ tã fortuitum quam casuale, relatiuum est: & propterea non oportet, id quod in se, & simpliciter est fortuitũ, esse fortuitum respectu omnis agentis. Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid prædicatũ absolutũ, non definit esse aut dici tale ex cõparatione ad quodcunque: quãdo uero aliquid est tale in se & simpliciter ſm aliquod prædicatum respectiuum: non sõlum non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantum, verum etiã oppositum prædicatũ respectiuum, in ordine tamen ad aliud correlatiuum, fortiri põt, vt patet de albo, quod cũ absolute sit alteri albo simile, ad nigrũ tñ cõparatum, est dissimile. Sic igit quia res dicuntur fortuitæ vel casuales i ordine ad naturã, & intentionẽ creatã, nõ incõuenit, ꝙ in ordine ad diuinã intẽtionẽ nõ fortuitæ, sed p se intẽtæ sint & dicãtur, ita tñ, ꝙ ſm se sum-

90 287 235

prudentia est recta ratio contingentium, de quibus est consilium, & electio. Cum igitur multa in rebus ex necessitate eueniant, non omnia prouidentiæ subduntur.

¶ 4 Præt. Quicunque dimittitur sibi, non subest prouidentiæ alicuius gubernantis: sed homines sibiipsis dimittuntur a Deo, secundum illud Eccles. 15. Deus ab initio cõstituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. & specialiter mali, secundum illud, Dimisit illos secundum desideria cordis eorum, Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶ 5 Præt. Apostolus 1. Cor. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. & eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

SED CONTRA. Est quod dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia, quòd attingit a fine vsque ad finem fortiter & dispo. omnia suau. l

RESPON. Dicendum, quòd quidam totaliter prouidentiam negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponentes mundum factum esse casu [e]. Quidam vero posuerunt incorruptibilia tantum prouidentiæ subiacere, corruptibilia vero non secundum individua, sed secundum species: sic enim incorruptibilia sunt. ex quorum persona dicitur Iob 22. c. Nubes latibulũ eius, & circa cardines cæli perambulat, neque nostra considerat. A corruptibilium autem generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorẽ intellectus, quo participant. In aliis autem individuis corruptibilibus aliorum opinionem est secutus. sed necesse est dicere, omnia diuinæ prouidentiæ subiacere, non in vniuersali tantum, sed etiam in singulari. Quod sic patet. Cum enim omne agens agat propter finem, tantum se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum se extendit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cõtingit in operibus alicuius agentis aliquid prouenire non ad finem ordinatũ, quia effectus ille consequitur ex aliqua alia cã præter intentionem agentis. Causalitas autẽ Dei, qui est primum agens, se extendit vsque ad omnia entia non sõlũ quãtum ad principia speciei, sed etiam quantũ ad individualia principia [e], non solũ incorruptibiliũ, sed et corruptibiliũ. Vnde necesse est, omnia quæ habent quocũque modo esse, ordinata esse a Deo in finem, secundũ illud Apostoli ad Romanos 13.

Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Cũ ergo nihil aliud sit Dei prouidẽtia quàm ratio ordinis rerum in finẽ, vt dictum est*, necesse est omnia inquantum participant esse, intantum subdi diuinæ prouidentiæ. Similiter etiam supra ostensum est [e], quòd Deus omnia cognoscit, & vniuersalia [d] & particularia. Et cũ cognitio eius comparetur ad res sicut cognitio artis ad [d] artificiata (vt supra dictum est*) necesse est quòd omnia supponãtur suo ordini, sicut oia artificiata subdũtur ordini artis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliter est de causa vniuersali. & de causa particulari. Ordinem enim causæ particularis aliquid potest exire, non autem ordinem causæ vniuersaliis Non enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquam aliam causam particularem impedientem, sicut lignum impeditur a combustione per actionẽ aquæ. Vnde, cum omnes causæ particulares cõcludãtur sub vniuersali causa, impossibile est aliquem effectum ordinem causæ vniuersalis effugere. Inquantum igitur aliquis effectus ordinẽ alicuius causę particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causæ particularis: sed respectu causæ vniuersalis, a cuius ordine subtrahi nõ potest, dicitur esse prouisum. sicut & concursus duorum seruorũ, licet sit casualis inquãtum ad eos, est tñ prouisus a domino, qui eos scienter sic ad vnum locum mittit, vt vnus de alio nesciat.

AD II. dicendum, quòd aliter de eo est, qui habet curam alicuius particularis, & de prouisore vniuersali: quia prouisor particularis excludit defectum ab eo, quod eius curæ subditur, quãtum potest: sed prouisor vniuersalis permittit aliquem defectum in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius [e]. Vnde corruptiones, & defectus in reb⁹ naturalibus, dicuntur esse contra naturam particularem, sed tamen sunt de intentione naturę vniuersalis, inquantum defectus vnius cedit in bonum alterius, vel etiam totius vniuersi. nam corruptio vnius, est generatio alterius, per quam species conseruatur. Cum igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonum vniuersi perfectum [e]. Si enim omnia mala impedirentur, multa

ptę simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sint & dicãtur ea ratione, quia vnaquæque res est, & iudicatur ſm proprias & proximas causas. Et per hoc patet nõ cõtradicere doctrinam hanc de prouidentia diuina doctrinæ traditæ in philosophia naturali, & 6. Metaph. quoniã vtrobique res examinatæ iudicatęque sunt secundum quòd pendẽt ex proximis vel saltem particularib⁹ causis, quales sunt omnes causæ create: quarum nec intẽtionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causãt, scilicet necessario, vel contingẽter. hoc enim propriũ est primę causæ, quæ respicit ens in eo qđ ens.

¶ In rñsione ad secũdũ, dubiũ occurrit, quo pacto mala culpæ sint permissa a Deo propter perfectionem vniuersi. Tũ quia si Deus cooperatus fuisset cum gratia sua, tam angelis, quàm hominibus qui lapsi sunt, ad perpetuam in bono perseuerantiã, vt possibile fuit, vniuersum multo melio⁹ esset, eo quòd nihil ab ordine respiciente diuinã voluntatẽ ſm se, qui est suprem⁹ ordo in vniuerso, defecisset, quoniã in tali defectu malũ culpæ consistit, vt supra dictum fuit. Tum quia virtutes, quæ ex malo culpæ occasionantur, vt patientia martyrum, & pœnitẽtia &c. nõ deessent vniuerso: quoniam inuenirentur ſm præparationem animi. Ad hoc dicitur, quòd integritas vniuersi maiꝰ bonũ est, quàm quodcũque particulare bonum creatum, vt patet Gen. primo: exigit autẽ vniuersi integritas, virtutes, & si qua sunt alia ex malo occasionaliter prouenientia, non solum in statu impfecto, sed in statu pfecto: constat autem perfectũ virtutis statum cõsistere in actu secundo, & non in habitu, vt patet 1. Ethi. & 12. Metaph. de

Enchi. cap. 11. ad principium. tomo 3.

deessent ergo multæ perfectiones vniuerso, puta iustitia punitiua, patientia martyrũ, & similia, imo, quod maxime pondẽ, deesset vniuerso hostia illa diuini suppositi, quã in cruce obtulit, qđ adeo bonum fuit & est, vt excedat in bonitate omne malum culpæ, non solum hominum, sed dæmonum. Vnde & ipse ordo in diuinam bonitatem secundũ se, quãuis ex malo culpæ sit læsus, tantum tamen boni ad eundem ordinẽ spectantis ex malo culpę Deus effecit, vt feliciter actum cũ vniuerso dicere possimus, cum Deus malæ culpæ pmisit, iuxta illud Gregorii. O felix culpa, &c. Subest etiã naturalis ratio, cur malum culpæ pmissum fuerit, s. suauis rerũ dispositio. Potẽtia nãq; pecẽdi ab vniuerso subtrahi nõ potuit sine illius maxima iactura in amissiõe oĩum creaturarum intellectualium, vt alibi patet. Actus aũt pẽti ab hmõi potentia pgrediens, quis phiberi, i. non pmitti, potuisset, suauis tñ dispõliberi arbitrii creati hoc nõ exigit, sed magis vt sua vi seipsum agat. Et qm ad puidẽtiã diuinã spectat disponere oĩa suauiter, sapientissime elegit Deus pmissionẽ malorũ culpæ. Nec fallaris, cũ legis in litera, mala esse de intẽtione naturæ vłis: ac pinde mala culpę esse de intẽtione primi, & vłissimi agentis. Hęc. n. nõ ita sũt intelligenda, vt ipsa mala sint volita, seu itẽta siue p se, siue p accidẽs: qm hoc esse ipoſe de malo culpæ supra manifestatũ ẽ: sed qđ ipsa mala, nõ sũt nolita, seu exclusa p intẽtionem, seu volitionẽ causæ primæ, & qđ permissio malorũ culpę est intenta pp integritatẽ ac pfectionẽ vniuersi. & ſm pmissionẽ hanc tenet similitudo ꝓportiõalis inter intentionem naturæ vłis respectu malorũ naturaliũ, & intenbona deesset uniuerso. Non enim esset uita leonis, si non esset occisio animalium: nec esset patientia martyrũ, si non esset persecutio tyrannorum. Vnde dicit Augustinus in Enchi. * Deus omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operibus suis, nisi usqueadeo esset omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo. Ex duabus autem rationibus quas nunc solui mus, uidentur moti fuisse, qui diuinæ prouidentię subtraxerunt corruptibilia, in quibus inueniuntur casualia, & mala.

AD III. dicendum, quòd homo non est institutor naturæ: sed vtitur in operibus artis & uirtutis ad suum usum rebus naturalibus. Vnde prouidentia humana non se extendit ad necessaria, quæ ex natura proueniunt, ad quæ tamen se extendit author naturæ. Et ex hac ratione uidentur moti fuisse, qui cursum rerum naturalium subtraxerunt diuinæ prouidẽtiæ, attribuentes ipsum necessitati materiæ, ut Democritus & alij naturales antiqui.

AD IIII. dicendum, quòd in hoc quod dicitur, Deum hominẽ sibi reliquisse, non excluditur homo a diuina prouidentia: sed ostenditur, quòd non præfigitur ei uirtus operatiua determinata ad unũ, sicut rebus naturalibus [e] quę aguntur tantum, quasi ab altero directę in finem: non autem seipsa agunt, quasi se dirigentia in finem, ut creaturæ rationales per liberum arbitrium, quo consiliantur & eligũt: unde signanter dicit. In manu consilij sui. Sed quia ipse actus liberi arbitrij reducitur in Deum, sicut in causam, necesse est vt ea, quæ ex libero arbitrio fiunt, diuinæ prouidentiæ subdantur. Prouidentia enim hominis continetur sub prouidentia Dei, sicut causa particularis sub causa uniuersali. Hominum autem iustorum quodam excellentiori modo Deus habet prouidentiam, quàm impiorũ, inquantum non permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutem eorum. Nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, ut dicitur Roma. 8. Sed ex hoc ipso, quòd impios non retrahit a malo culpæ, dicitur eos dimittere: non tamen ita, quòd totaliter ab eius prouidẽtia excludantur: alioquin in nihilum decideręt, nisi per eius prouidentiam conseruarentur. Et ex hac ratione uidetur motus fuisse Tullius, qui res humanas, de quibus consiliamur, diuinæ prouidentiæ subtraxit.

AD V. dicendum, quòd quia creatura rationalis habet per liberum arbitrium dominiũ sui actus (ut dictum est*) speciali quodam modo subditur diuinæ prouidentiæ, ut scilicet ei imputetur aliquid ad culpam, uel ad meritum, & redditur ei aliquid ut pœna, uel præmium [e]. Et quantum ad hoc, curam Dei Apostolus a bobus remouet, non tamen ita quòd indiuidua irrationalium creaturarũ ad Dei prouidentiam non pertineant, ut Rabbi Moyses existimauit [e].

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus immediate omnibus prouideat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt quòd Deus non immediate omnibus prouideat. Quicquid enim est dignitatis, Deo est attribuendum: sed ad dignitatem alicuius regis pertinet, quòd habeat ministros, quibus mediantibus subditis ꝓuideat. Ergo multo magis Deus non immediate omnibus prouidet.

¶ 2 Præt. Ad prouidentiam pertinet res in finem ordinare. Finis autẽ cuiuslibet rei est eius perfectio, & bonum. Ad quamlibet autem causam pertinet effectum suũ perducere ad bonum. Quælibet igitur causa agens, est causa effectus prouidentiæ. Si igitur Deus omnibus immediate prouidet, subtrahũtur omnes causæ secundæ.

¶ 3 Præt. Augustinus * dicit in Ench. quòd melius est quædam nescire, qã scire, ut uilia. Et idem dicit Philosophus in * 12. met. sed omne quod est melius, Deo est attribuendum. Ergo Deus non habet immediate prouidẽtiam quorundam uilium, & malorum.

SED CONTRA est, quod dicitur Iob, 34. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Super quo * dicit Grego. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

RESPON. dicẽdum, quòd ad prouidentiam duo pertinent, scilicet ratio ordinis rerũ prouisarum in finẽ, & executio huius ordinis, quæ gubernatio dicitur [e].

Quantum igitur ad Primum horũ, Deus immediate omnibus prouidet, qui in suo intellectu habet rationem omnium etiam minimorum [e]. & quascunque causas alitionẽ Dei glorioſi respectu malorũ culpę

¶ *Super Quæstionis uigesimæ secundæ Articulum tertium.*

IN titulo, ly immediate, significat negationẽ medii prouisoris ad ꝓuidẽtiæ diuinę complementũ, & sensus ẽ, Vtrũ ad actũ prouidendi omnibus, qui Deo conuenit, requiratur, aut ẽt concurrat aliquis medi⁹ puisor, vt sic. 9. 1. art. 10.

¶ In corpore tria facit. Primo distinguit actus prouidentię in duo. s. in ordinare, & executionem statuti ordinis. & primus ꝓprie dicitur prouidere, secundus vero gubernare. Secundo respondet quęstio dubius conclusionibus iuxta hos duos actꝰ. Prima est, Deus immediate ꝓuidet omnibus quo ad rõnem ordinis. Secunda vero est, Deus ꝓ aliqua media ꝓuidet quantũ ad executionem. Probatur prima, Deus hẽt in intellectu suo rõnem oĩum ẽt minimorum: & dedit causis, quas effectibꝰ pfecit, virtutem ad illos effectus producẽdos. ergo in sua rõne phabet ordinem illorum effectuum in finem. ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationẽ ordinis. Secunda vero ꝓbatur: quia Deus gubernat inferiora per superiora. & excluditur statim tacita obiectio cõtra eã, dũ dicitur, quòd gubernare per media conuenit Deo, non propter defectũ virtutis &c. vt patet in litera. d 120 b 504 554 0

¶ Attende nouitie, quòd inter prouidere & gubernare hoc interest, qꝺ prouidere est operatio immanens, gubernare vero transiens. Et propterea prouidere nõ per seipsum, ponit imperfectionẽ in ipso prouidẽte, quoniã importat ipsum non ſtatuere in mẽte sua totum omnium ordinem in omnem finem, sed partem tantum: gubernare vero per media non ponit imperfectionem in gubernante, nisi 137 Infra q. 11 3 art. 6. & 3. cõ. c. 76. 77 83. & 94. & opu. 3. c. 154. & opu. 15. cap. 14. b 135 105

Cap. 17. tomo 3.

lib. 12. metaphis. tex. 51. tomo 3.

lib. 14. Moraliũ, cap. 26. ante medium.

ex eius defectu procedat, sed ponit actionem eius transeuntem multis quasi instrumentis expleri, qđ non inconuenire deo patet ¶ Tertio excluditur ex dictis opinio Plat. satis clare, de qua tñ si diffuse videre cupis quomodo impugnetur, lege tertium contra Gent. cap. 76. ibi enim aduertes etiam, quòd non est intentionis

præsentis, excludere medios, puisores, vt executores diuini ordinis pertingentis vsque ad minima (hoc enim esset etiam tollere prudentiam humanam) sed excludere medios, puisores vt prouisores tantũ, id est, ita, puisores, quòd non executores præfati ordinis: sed alterius, in diuino actu aliter non comprehẽsi. Et si vis perspicere conclusionis plenius hic positas, lege tertium contra Gent. cap. 94. vbi nunc facta distinctio cum eisdem conclusionibus diffusius ponitur, & manifestaſ in principio solutionis.

li. 8. de prouidẽtia. c. 3.

¶ *Super quæstionis vigesimæ secundæ articulum quartũ.*

TITVLVS ex dictis in quæstione 19. artic. 8. clarus est. Est enim quæstio, vtrũ ex positione diuinæ prouidẽtię modo declarato, sequatur quòd omnia prouisa sunt necessaria. ¶ In corpore duo facit. Primo proponit cõclusionem resp̃onsam, annexa recitatione oppositæ opinionis. Secundo probat conclusionem ipsam. Conclusio est, Diuina prouidentia imponit necessitatẽ quibusdam, & nõ oĩbus: probatur sic. Ad prouidentiam diuinam pertinet ordinare res in finem. ergo ad perfectionem vniuersi. ergo oẽs gradus entium produẽre. ergo quibusdam effectibus præparare causas necessarias, & quibusdam contingentes, nõ igitur ad eam spectat omnib⁹ necessitatem imponere. Prima consequentia probatur, quia perfectio vniuersi est principale bonum existens in ipso: bonitas enim diuina est longe maius bonum, sed separatum ab vniuerso, & finis eius separatus, vt patet. 12. Metaph. Secũda autem probatur, quia perfectio vniuersi non esset, si non omnes essendi gradus inuenirentur in rebus. Tertia vero, quia oportet ad hoc vt necessario, vel cõtingẽter eueniant effectus, causas proximas esse huiusmodi. Hic non opus est amplius repetere disputationem de contingentia: sufficiunt siquidem supra dicta etiam huic loco,

lib. 9. de Ciui. Dei. c. 1. & 2 tom. 5. Et lib. 8. ca. 14.

¶ In resp̃onsione ad primum, dubitatio occurrit valde ardua, & forte ab humano intellectu insolubilis. Ad cuius euidentiam, vt melius percipiatur in quo consistit dubitatio, aduertendũ est, q

quibus effectibus præfecit, dedit eis virtutem ad illos effectus producendos. Vnde oportet quòd ordinem illorum effectuum in suatione præhabuerit.

Quantum autem ad secundum sunt aliqua media diuinæ prouidẽtiæ, quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiam suæ bonitatis, vt dignitatem causalitatis etiam creaturis communicet. Et secundum hoc excluditur opinio Platonis, quam * narrat Grego. Nyssenus, triplicem prouidentiam ponentis. Quarum prima est summi Dei, qui primo, & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo quantum ad genera, species, & causas vniuersales. Secunda vero prouidentia est, qua prouidetur singularibus generabilium, & corruptibilium. Et hanc attribuit dijs, qui circũeunt cælos, idest, substantijs separatis, quæ mouent corpora cælestia circulariter. Tertia uero prouidentia est rerum humanarum, quam attribuebat dæmonibus, quos Platonici ponebant medios inter nos, & Deos, vt narrat Augustinus. 9. de * Ciui. Dei.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ habere ministros executores suæ prouidẽtiæ, pertinet ad dignitatem regis. Sed quòd non habeat rationem eorum, quæ per eos agenda sunt, est ex defectu ipsius. Omnis enim scientia operatiua tanto perfectior est, quanto magis particularia cõsideratur, in quibus est actus.

AD II. Dicendum, quòd per hoc quòd Deus habet immediate prouidentiam de rebus omnibus, non excluduntur causæ secundæ, quæ sunt executrices hũius ordinis, vt ex supradictis patet.*

q. 19. art. 5. & 8.

AD III. dicendum, quòd nobis melius est non [d] cognoscere, mala, & vilia, inquantum p̃ ea impedimur a consideratione aliquorum meliorum, qui non possumus simul multa intelligere: & inquantum cogitatio malorum peruertit interdum voluntatem in malum. Sed hoc non habet locum in Deo, qui simul omnia vno intuitu videt, & cuius voluntas ad malum flecti non potest.

D.929.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum prouidentia rebus prouisis necessitatem imponat.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd diuina prouidẽtia necessitatem rebus prouisis imponat. Omnis enim effectus qui habet aliquam causam p se, quæ iam est, vel fuit, ad quam de necessitate sequitur, prouenit ex necessitate, vt Philosophus probat in sexto * Metaphys. Sed prouidentia Dei, cum sit æterna, præexistit & ad eam sequitur effectus de necessitate: non enim potest diuina prouidentia frustrari. Ergo prouidentia diuina necessitatem rebus prouisis imponit.

¶ 2 Præt. Vnusquisque prouisor stabilit opus suum quãtum potest, ne deficiat: sed Deus est summe potens. Ergo necessitatis firmitatem rebus a se prouisis tribuit.

¶ 3 Præt. Boe. dicit † 4. de con. q̃ fatum ab immobilibus prouidentiæ proficiscẽs exordijs, actus fortunasque hominum indissolubili causarum connexione astringit. Videtur ergo quòd prouidentia necessitatem rebus prouisis imponat.

SED CONTRA. est, quòd dicit Dion. 4. cap. de diui. nõ. quòd cor rumpere naturam non est diuinæ prouidentię: hoc autem habet quarundam rerum natura, quòd sint contingentia. Non igitur diuina prouidẽtia necessitatem rebus imponit contingentiam excludens.

potentia ista atque libertas non exibit in actum negationis scirendi, sed affirmationis, sic, quòd ineuitabile est quin affirmatio eueniat. & si sic est, cum iam ab æterno diuina prouidentia sit in actu determinata respectu omnium, & immutabilis, & infallibilis &c. sequitur quòd de facto omnia ineuitabiliter eueniant, quamuis quædam contingenter, & quædam necessario. Notanter autem dixi; de facto: quia de possibili absolute loquendo, potest deus non determinare prouidentiam suam ad hæc, vel illa futura. Sed cum iam determinata est, repugnat immutabilitati efficaciæ, vniuersalitati, atque certitudini suæ ueritabilitas euentium. Et si omnia ineuitabiliter eueniunt de facto, vt quid consiliamur, & conamur ad hęc magis quàm illa prosequenda

sequenda vel vitanda? Nil enim minus videtur ex hoc destrui pars moralis: omnisque conatus Ecclesiæ, atque exhortatio ad bonum, quàm ex negatione contingentiæ. Quamnis enim negatio euitabilitatis, & negatio contingentiæ non æquiualeant, vt iam patet ex dictis, quoad proposita tamen incõuenientia æqualiter videntur. Nullus enim consiliatur de ineuitabili, nec aliquis conatur, aut hortaſ, aut orat circa ineuitabilia.

¶ Ad hanc dubitationem nihil scriptũ reperi in S. Thoma: quoniam nullibi eũ mouisse hãc recolo, sed semper studuit ad saluandã contingentiã. In aliis quoque doctoribus nihil hactenus cõperi ad quæstionem istam, nisi quæ communiter dicuntur de sensu compositо & diuiso, de necessitate consequentiæ & consequentis, de libertate electionis diuinæ in æternitate, de quę natura causarum ad vtrumlibet in vniuersо inuentarum.

Sed hæc omnia, vt ex dictis patet, intellectum non quietãt: quoniam, vt iam dictum est, nõ de Deo secundum se consideratо, sed secundum quòd de facto est: & similiter non de ipsis naturis causarũ, aut rerum, nec de necessitate, aut contingentia: sed de compossibilitate ineuitabilium euentuũ cũ cõtingentia, & libertate eorundẽ est quæstio. Non. n. satisfit quæsito, dicendo, quòd actus eueniens est euitabilis, & ineuitabilis. Euitabilis quidem secundum se, ineuitabilis vero secundum quòd est prouisus. licet enim hoc sit verũ, tamen non soluit nodum: quoniam actus eueniens de facto, est iam prouisus ab æterno. Et esse prouisum, vincit conditiones ipsius secundũ se: & consequenter actus eueniens est simpliciter, id est omnibus consideratis ineuitabilis: & secundum quid, id est solitarie sumptus, euitabilis. sicut proiectio mercis tempore naufragii est simpliciter volita, quia omnibus consideratis est volita, & secundum quid est nolita: quia secundum se proiectio ipsa displicet. Nihil quoque ad propositũ facit dicere, quòd esse prouisum nihil ponit in actu euenięte. In hoc enim exemplo manifeste apparet nihil ad rem referre an ponat, vel non ponat: esse namque volitum nihil ponit in proiecta mercẽ: & tamen &c. Nec etiam euaditur dicendo, quòd quia actus eueniens est prouisus a Deo, & ineuitabilitas eius, sequitur esse, puisum, vt res respectiua ad Deũ: actus eueniens est de facto ineuitabilis respectu Dei, non autem respectu nostri. Hoc enim æquiualet nihilo: quoniam si de facto ineuitabilis est a Deo, ergo & de facto ineuitabilis est, & simpliciter, & a nobis: quoniam impossibile est a quocunque uitari, q̃ a Deo de facto vitari non potest, propter ipsius summam efficaciam. Oportet igitur, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum, alterum duorum dicere, aut quòd esse prouisum non sequatur ineuitabilitas, aut quòd ineuitabilitas euentus prouisi non deroget euitabilitati eorundem euentuũ. Et hoc secundum quidem propter rationem supra adductam, non caplo quomodo possit verificari: liquet enim quòd nõ nisi secundum quid euitabilitas saluari apparet. Primum autem, quamuis communiter a doctoribus destruatur, dicẽtibus quòd esse prouisum, seu volitum, seu prædestinatum (pro eodem enim quo ad hanc difficultatem omnia accipio) sequitur ineuitabilitas. Ego tamen

RESPON. dicendũ, quod prouidentia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, non autem omnibus, ut quidam crediderunt. Ad prouidentiam enim pertinet ordinare res in finem. Post bonitatem autem diuinam, quæ est finis a rebus separatus, [e] principale bonũ in ipsis rebus existens, est perfectio uniuersi: quæ quidem non esset, si non omnes gradus essendi inuenirentur in rebus [e]. Vnde ad diuinam prouidentiam pertinet, omnes gradus entium producere. Et ideo qui busdam effectibus præparauit causas necessarias, ut necessario euenirent: quibusdam uero causas contingentes, ut euenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum [e].

a b 105

143 c

122

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ effectus diuinæ prouidentię non solum est aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire, uel contingẽter, uel necessario. Et ideo euenit infallibiliter & necessario: quod diuina prouidentia disponit euenire infallibiliter & necessario, & euenit contingenter, quod diuinę prouidentiæ ratio habet ut contingenter eueniat.

AD II. dicendum, q̃ in hoc est immobilis, & certus diuinæ prouidentiæ ordo, q̃ ea, quæ ab ipso prouidentur, cuncta eueniunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessario, siue contingenter.

AD III. dicendum, q̃ indissolubilitas illa, & immutabilitas quã Boe. tangit, pertinet ad certitudinẽ prouidentiæ, quæ non [d] deficit a suo effectu, neque a modo eueniendi, quem prouidit, nõ autem pertinet ad necessitatem effectuũ. Et considerandum est, quòd necessarium & contingens proprie consequuntur ens, inquantum huiusmodi. Vnde modus cõtingentiæ, & necessitatis cadit sub puisione Dei, qui est uniuersalis prouisor totius entis: non autem sub prouisione aliquorum particularium prouisorum.

D.922.

QVAESTIO XXIII.

De prædestinatione in octo articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ prouidentiæ, agendum est de prædestinatione, & de libro uitæ.

Et circa prædestinationem quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum Deo conueniat prædestinatio.

¶ Secundo, Quid sit prædestinatio: & utrum ponat aliquid in prædestinato.

nabile videtur: tum propter rationem prædictam: tum quoniam, vt ait Grego. minus de Deo sentit, qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatẽ, actualitatem, certitudinem, atque vniuersalitatem, & similia, spectare scimus, aut ex fide tenemus suspicor: sed aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, qui est inter Deum & euentum prouisum: vel ex glutino inter ipsum euentum, & esse prouisum arbitror: & sic intellectum animæ nostræ oculum noctuæ esse considerans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim tam fidei catholicæ, quàm philosophiæ, fateri cæcitatem nostrã, quàm asserere tanquam euidentia, quæ intellectum non quietant: euidentia namque quietatiua est. Nec propterea omnes doctores præsumptionis accuso: quoniam balbutiendo vt potuerunt, immobilitatem ac efficaciam summam, & æternam diuini intellectus, voluntatis, potestatisque insinuare intẽderunt omnes per infallibilitatem ordinis diuinæ electionis ad euentus omnes, quorum nihil præfatæ suspitioni obstat, quæ altius quid in eis latere credit. Et vere si sic prædicaretur, nullus forte circa prædestinationem erraret Christianus, sicut non errat in materia Trinitatis: quia dicitur, & scribitur, & ita est, quòd occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoare ab his, quæ certo scimus & experimur in nobis, scilicet quòd omnia, quæ sub libero arbitrio nostro continentur, euitabilia a nobis sunt, & propterea digni sumus pœna vel præmio. Quomodo autem hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio &c. credere quod sancta mater Ecclesia credit. Scriptum est enim, Altiora te ne quæsieris: plurima enim sunt tibi supra sensus hominum reuelata. Et hoc est vnum de illis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæterciæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd hic quæritur de diuina prædestinatione, non simpliciter ex modo quærendi, sed respectu hominum: vtrunque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinat quæstionem an est, simpliciter: in respõsionibus vero argumentorum, respectu hominum.

¶ In corpore ponitur vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In Deo est prædestinatio, cum vno corollario in calce. Probatur conclusio sic. Vita æterna in diuina visione consistés, est finis excedens proportionem & facultatem naturæ creatæ. ergo rationalis creatura illius capax perducitur in ipsam, quasi a Deo transmissa. ergo huius transmissionis ratio in deo præexistit. ergo in deo est prædestinatio. Antecedens &declaratur distinguendo duplicem finem, in quem a diuina prouidentia creatura ordinatur, scilicet, proportionatum & superexcedentem. & probatur ex supradictis in quæstione 12. Prima consequentia probatur, quia ad id, ad qđ non potest aliquid sua virtute pertingere, oportet ab alio trãsmitti, sicut sagitta a sagittante. Secunda vero probatur, quia in eo est ratio ordinis omniũ in finem, quæ vocatur prouidentia Tertia aũt probatur sic. Ratio rei fiendæ in mente actoris præexistens, est quædam præexistẽtia. ergo ratio huiusmodi transmissionis fiendæ, est præexistens transmissio. ergo est prædestinatio. probatur hoc vltimum: quia destinare, est mittere: & prædestinatio, est ratio huiusmodi trãsmissionis, in vitam æternam. Corollarium vero est, Prædestinatio quantum ad obiecta, est pars prouidentiæ. & probatur, quia prouidẽtiæ diuinæ subiacẽt omnia, quo ad ordinem in finem.

¶ Aduerte hic, quòd prædestinatio ex parte actus non ponitur pars prouidentiæ: quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationem in se habet: sed quantum ad obiecta, pars ponitur prouidẽtiæ, quoniam quodlibet trium subiectorum prædestinationi, pars est subiectorum prouidẽtiæ. Res enim creatura rationalis: ordo vero transmissio: finis vita eterna. Cõstat aũt quodlibet horum, partem esse totius entis, ordinis, & finis creati. prouidẽtiæ subiecti.

¶ Circa hanc partem nota differentiam inter S. Thom. doctrinam & alios, de quorum numero est Sco. in 40. dist. primi. Putant enim prædestinationẽ proprie electionem, & consequenter actum diuinæ voluntatis significare. Hic aũt ex presse dicitur, qđ actum intellectꝰ importat, sicut & prouidentia: quoniam pars est prudentiæ. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quòd diuinus intellectus, nostro more loquendo, primo excogitauit ordinem eligẽdorum: ac mittendorum in vitam eternam, eumque suæ voluntati proposuit acceptandum: deinde libere sua voluntas illum ordinem exequendum elegit. & sic tertio ordo, qui prius, idest, secundum se, rationem excogitati habebat, modo habet rationem statuti. Diuersitas igitur opinionum in hoc consistit, quòd illi ipsam electionem, quę ordinem illũ excogitatũ ac proposítũ statuit, prædestinationis noĩe intelligendam dicunt. Nos autem non ordinem excogitatum: sed ordinem statutum in ipsa authoris mẽte, prædestinationis nomine significamus. Et quoniam diuersitas hæc de vocabulis est potius quàm rebus, eo quòd hæc omnia requiri ad prædestinationem nullus ambigit. Vnusquisque in suo sensu abũdet, modo nominibus vtamur vt plures.

¶ *Super Quæstionis vigesimæterciæ Articulum secundum.*

IN titulo, Vtrũ ponat aliquid, id est cum dicitur, Sortes est prædestinatus, vtrũ ly prædestinatus, prædicet aliquod ens in Sor. substãtiale, aũt accidentale, vt cum dicitur, Sor. est animal, vel Sor. est albus: aut nihil ponat in eo, sed denominet tantum denominatione extrinseca: sicut cum dicitur, album videtur.

¶ In corpore vnica est conclusio responsua quæsito negatiue. Prædestinatio nõ est aliquid in prædestinato, sed in prædestinante tantum. probatur & manifestat conclusio. Probatur quidẽ sic, Prouidentia nihil ponit in pduisis, sed in intellectu tantum prouisoris rationẽ ordinis, &c. ergo prædestinatio in mẽte tantum diuina, ponit rationẽ ordinis electorũ &c. Et probat cõsequentia, quia prædestinatio pars est prouidẽtiæ. Manifestatur vero ex differentia inter ipsam prædestinationem, & illius executionem: quoniã hæc actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et declaratur hoc ex differentia simili inter prouidentiam, & gubernationem, quę actiue quidem in gubernante, passiue vero in gubernatis ponit aliquid. Et quoniam executio prædestinationis aliquo vno ꝓprio caret nomine, idcirco in litera duobus ex primitur, dũ subditur, quòd est vocatio, & magnificatio, ex testimonio apostoli &c.

¶ Tertio, Vtrum Deo cõpetat reprobatio aliquorum hominum.

¶ Quarto, De comparatione prædestinationis ad electionẽ, utrũ scilicet prædestinati eligantur.

¶ Quinto, Vtrum merita sint causa, uel ratio prędestinationis, uel reprobationis, aut electionis.

¶ Sexto, De certitudine prædestinationis, utrum scilicet prædestinati infallibiliter saluentur.

¶ Septimo, Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.

¶ Octauo, Vtrũ prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines prædestinentur a Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ homines non prædestinentur a deo. Dicit. n. Dam. in *2 lib. Oportet cognoscere, ꝙ oĩa quidem præcognoscit deꝰ: non aũt oĩa prædeterminat. Præcognoscit. n. ea quæ in nobis sunt: non aũt prędeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorum actuum domini per liberum arbitriũ. Ea ergo, quæ pertinent ad meritum, vel demeritum, non prædestinãtur a deo. Et sic hominum prædestinatio tollitur.

¶ 2 Præt. Oẽs creaturæ ordinantur ad suos fines ꝑ diuinam prouidentiam, vt supra dictum est: * sed aliæ creaturæ non dicuntur prædestinari a Deo. ergo nec homines.

¶ 3 Præt. Angeli sunt capaces beatitudinis, sicut & homines: sed angelis non competit prædestinari, vt videtur, cum in eis nunquam fuerit miseria: prædestinatio aũt est propositum miserendi, vt dicit * Augu. ergo homines non prędestinantur.

¶ 4 Præt. Beneficia horibus a deo collata, ꝑ spũm sctũm viris sanctis reuelantur, secundũ illud Apost. 1. Cor. 2. Nos aũt non spiritũ huius mũdi accepimus: sed spũm, qui ex deo est, vt sciamus q̃ a Deo donata sunt nobis. Si ergo hoies prædestinarentur a deo, cum prædestinatio sit dei beneficiũ, esset prædestinatis nota sua prædestinatio. Qđ patet esse falsum.

SED CONTRA est, qđ dr Ro. 8. Quos ꝑdestinauit, hos & vocauit.

RESPON. Dicendum, ꝙ deo conueniens est hoies prædestinare. Oĩa enim diuinæ prouidentiæ subiacẽt, vt supra * ostẽsum est. Ad prouidentiam aũt pertinet res in finem ordinare, vt dictum est * Finis autem, ad quẽ res creatę ordinantur a deo, est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatæ & facultatem, & hic finis est vita æterna, quæ in diuina visione consistit, quę est supra naturam cuiuslibet creaturæ, vt supra habitum est * Alius autem finis est naturæ creatæ proportionatus, quem scilicet, res creata potest attingere secundum virtutem suæ naturę. Ad illud autem, ad quod nõ potest aliquid virtute suæ naturæ peruenire, oportet quòd ab alio transmittatur, sicut sagitta a sagittante mittitur ad signum. Vnde proprie loquendo, rationalis creatura, quę est capax vitæ æternæ, perducitur in ipsam quasi a deo transmissa: cuius quidem transmissionis ratio in Deo præexistit, sicut & in eo est ratio ordinis omnium in finem, quam diximus esse prouidentiam. Ratio autem alicuius fiendi in mente actoris existens, est quædã præexistentia rei fiendę in eo. Vnde ratio prædictæ transmissionis creaturę rationalis in finem vitę eternę, prædestinatio nominatur: nam destinare est mittere Et sic patet, quòd prædestinatio quantum ad obiecta, est quædam pars prouidentiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Dama. nominat prædeterminationem impositionem necessitatis: sicut est in rebꝰ naturalibꝰ, quæ sunt prædeterminatæ ad vnum. Quod patet ex eo quod subdit, non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. unde prædestinatio non excluditur.

AD II. dicendum, quòd creaturæ irrationales non sunt capaces illius finis, qui facultatẽ humanæ naturæ excedit. Vnde non proprie dicuntur prædestinari, etsi aliquando abusiue prædestinatio nominet respectu cuiuscunque alterius finis.

AD III dicendum, quòd prædestinari conuenit angelis, sicut & hominibus: licet nunquam fuerint miseri. Nam motus non accipit speciem a termino a quo, sed a termino ad quem. Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, vtrum ille qui dealbatur, fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus. Et similiter nihil refert ad rationem prædestinationis, vtrum aliquis prędestinetur in vitam æternam a statu miserię, vel non. Quãmuis dici possit, quòd omnis collatio boni supra debitum eius, cui confertur, ad misericordiam pertineat, vt supra dictum est. *

AD IIII. dcm, ꝙ ẽt si aliquibꝰ ex spali priuilegio sua ꝑdestinatio reueletꝰ, non tñ conuenit vt reueletꝰ

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur, quòd prædestinatio ponat aliquid in prædestinato. Omnis enim actio ex se passionem infert. Si ergo prædestinatio actio est in Deo, oportet ꝙ prædestinatio passio sit in prædestinatis.

¶ 2 Præt. Orig. dicit. * super illud Rom. 1. Qui prædestinatus est &c. Prædestinatio est eius qui non est: sed destinatio eius est qui est. Et Auguſt. dicit in lib. de prædestinatione sanctorum. Quid est prædestinatio, nisi destinatio alicuius existẽtis? Ergo prædestinatio non est nisi alicuius existentis, & ita ponit aliquid in prædestinato.

¶ 3 Præt. Præparatio est aliquid in preparato: sed prædestinatio est præparatio beneficiorum Dei, vt dicit Auguſt. in * lib. de prædestinatione sanctorum. Ergo prædestinatio est aliquid in prædestinatis.

¶ 4 Præt. Temporale nõ ponitur in diffininione æterni: sed gratia, quæ est aliquid tẽporale, ponitur in diffinitione prædestinationis. nã prædestinatio dicitur esse ꝑparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Ergo prædestinatio non est aliquid ęternum. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prędestinatis: nam quicquid est in Deo, est æternum.

SED CONTRA est, quod Augu. * dicit, quòd prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei: sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciente. Ergo nec prædestinatio est in ꝑdestinatis, sed in ꝑdestinãte.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ prædestinatio nõ est aliquid in ꝑdestinatis, sed in prædestinante tm̃. Dictum* est. n. quòd prædestinatio est quædã pars prouidentiæ. Prouidentia aũt non est in rebus prouisis, sed est quædã ratio in intellectu prouisoris, vt supra dictum est. * Sed executio prouidentiæ, quæ gubernatio dicitur, passiue quidem est in gubernatis, actiue autem est in gubernante. Vnde manifestũ est, ꝙ prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorũ in salutẽ ęternam in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiue quidem in prædestinatis, actiue autem est in deo. Est autem executio prædestinationis vocatio, & magnificatio, secundum illud Apostoli ad Rom. 8. Quos præ destinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & magnificauit.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, ꝙ actiones in exteriorẽ materiam transeuntes, inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio, e non autem actiones in agente manẽtes, ut sunt intelligere & uelle, ut * supra dictũ est. et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio non ponit aliquid in ꝑdestinato: sed d executio eius, quæ transit in exteriores res, ponit in eis aliquem effectum.

AD II. dicendum, ꝙ destinatio aliquando sumitur pro reali missione alicuius ad aliquem terminum: & sic destinatio non est nisi eius qđ est. Alio modo sumitur destinatio pro missione, quam aliquis mente concipit, secundum ꝙ dicimur destinare, quod mente firmiter proponimus. Et hoc secundo modo dicitur 2. Macha. 6. cap. ꝙ Eleazarus destinauit non admittere illicita propter uitæ amorem. et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamẽ prędestinatio ratione antecessionis quam importat, potest esse eius qđ non est, qualitercunque eius destinatio sumatur.

AD III. dicendũ, ꝙ duplex est ꝑparatio. Quędã patiẽtis, ut patiat: & hæc ꝑparatio est in ꝑparato. Quædam alia est agentis, ut agat. & hæc est in agente. et talis præparatio est prędestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se præparare ad agendum, inquantum præconcipit rationem operis fiendi. Et sic Deus ab æterno præparauit prædestinando, concipiens rationem ordinis aliquorum in salutem.

AD IIII. dicendum, ꝙ gratia non ponitur in diffinitione prædestinationis, quasi aliquid existens de essentia eius: sed inquantum prę destinatio importat respectum ad gratiã, ut causæ ad effectum: & actꝰ ad obiectum. Vnde nõ sequitur, ꝙ prædestinatio sit aliquid tẽporale.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur, ꝙ Deus nullũ hominẽ reprobet: Nullus enim reprobat quem diligit: sed Deus omnem hominem diligit, secundum illud Sap. Diligis omnia, quæ sunt: & nihil odisti eorum, quę fecisti. Ergo Deus nullum hominem reprobat.

¶ 2 Præt. Si Deus aliquẽ hominem reprobat, oportet ꝙ sic se habeat re

¶ *Super Quæstionis vigesimæterciæ Articulum tertium.*

IN titulo, reprobare in communi significat repulsionẽ alicuius tanquã indigni. in proposito aũtẽ indignitas ista attenditur respectu vitæ æternæ.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, determinando quæstionẽ, an est. Secundo ibi, Sic igitur, determinat quæstionẽ, quid est. Et quamuis hoc non fuerit directe quæsitum: quia tamen propria causa an est, est quid est, vt in 2. poste. dicitur, merito vtrumque simul determinatur. Quo ad primum est hæc conclusio. Deus aliquos reprobat. Probatur, Ad prouidentiam pertinet permittere aliquem defectũ in rebus illi subiectis. ergo ad prouidentiam diuinã pertinet permittere aliquos a vita æterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis. Prima vero consequentia probatur: quia ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare homines in vitam ęternã. Secũda autem, quia hoc nihil aliud est quàm reprobare.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniam tota vis eius nõ infert intentũ. Aut enim intendit inferre, quòd reprobatio, seu permissio defectus a vita ęterna, recte infertur ex hoc, quòd prouisoris est permittere: aut intẽdit quòd ex hoc recte infertur, quòd ꝑmissio si est, pertinet ad ꝓuidentiam. Et si quidem intendit hoc secundum, non respondet q̃stio: qm̃ ex hoc nõ hr̃, qđ Deus aliquos reprobat: sed quòd si reprobat, reprobare ad prouidentiam suam spectat. Si autem intendit primũ, tunc ratio nihil valet: imo cõmittitur sophisma consequentis, dum arguitur a prouidentia in communi respectu finis, in communi ad prouidẽ-

139 1. dist. 40. q. 2. art. vnico & 3. contra cap. vlt. * cap. 30. in principio.

q. præcedenti ar. 1. & 2.

Vnum simile habet de prędestinatione sanctorũ, c. 10. to. 7.

q. præcedenti. ar. 1. & 2.

q. præcedenti. artic. 4.

140 1. dist. 40. q. 1. art. 1.

Sup. illud Qui factus est ei secundum carnẽ tomo. 3.

lib. de bono perseueranti æ cap. 14. tomo. 7.

q. 22. art. 1.

lib. 2. q est de bono ꝑseuerantiæ, cap. 14. tomo. 7.

arti. præcedenti.

q. 1. ar. 3. & 4.

276 q. 14. art. 4. & 18. ar. 3 ad 1.

D. 33.

141 1. di. 40. q. 4. art. 1. & 2. Et 3. cõ. cap. vlt. Et Ro. 9. l. 2. fi nz.

uidentiam respectu huius finis .ſ. vitæ ęternæ. Quàmuis enim ad prouidẽtiam vniuerſi exigat̃ permiſſio alicuius defectus, & ſimiliter prouidentiæ in communi non repugnet permittere aliquos defectus: non tamen omnis prouidentia hoc exigit, vt patet de prouidentia neceſſariorum, vt ſic. & tamen litera infert, ac ſi illa propoſitio, ſcilicet, Ad prouidentiam ptinet permittere, eſſet vniuerſalis. Ad hoc breuiter reſpondetur, quòd primus ſenſus eſt di recte de intẽtione literæ: quoniam ſic re ſpõdet quæſito. Nec oportet propterea ſophiſma aliquod admittere, nec illa propoſitione, vt ſimp℞ vniuerſali, vti: ſed vniuerſali in materia defectibili ſecundum ſe. Ita quòd ſenſus eſt, Ad prouidentiam rerum ſecundũ ſe defectibilium a fine, ſpectat permittere &c. & tunc optime ſequit. ergo prouidentia diuina habet hunc actum, ſcilicet permittere aliquos deficere a vita æterna, quoniã creaturæ rationales ſunt defectibiles ab hoc fine. Et ſi queras ſiũ damẽtum illius præmiſſæ, ſcito, quòd eſt ſuauis diſpoſitio rerum prouiſarum. Ex hoc enim quòd prouidentia ſuauiter diſponit, defectibilia ſuis viribꝰ relinq̃t: & ſic euenĩũt defectus.

¶ Quo ad ſecũdum, tria de reprobatione dicit. Primo, quod ẽ pars prouidentiæ. & probat hoc ex proportionalitate ad p̃deſtinationem. Secundo, quòd non eſt tantum præſcientia. & probat hoc ex ſuo toto, ſcilicet ex prouidentia, quæ manifeſte addit ſupra præſcientiam. Tertio, q℘ includit volũtatem permittendi caſum, & puniẽdi culpam & probat hoc rurſus ex proportionalitate ad p̃destinationem in hoc, quòd illa reſpicit & id quod eſt præſentis ſæculi, & quod futuri &c. Ex his autem facile colligitur quid eſt reprobatio, quòd ſcilicet eſt præſcientia cum voluntate permittendi culpã, & dãnandi propter culpã.

130

Arti. 1. huius quæſt.

q. 22. art. 2.

q. præceden ti artic. 1.

D. 96.

Auguſtin. lib. 1. ad ſimpli. q. 2. & li. 1. de præde. & g. c. 2. Fulg. lib 1. de dup. prædeſt. Dei.

¶ *Super quæſtionis vigeſimæ tertiæ Articulum quartum.*

IN titulo, electiõis vocabulũ propriesumitur, prout ſonat actũ voluntatis, quo optione propoſita vnum mauult altero.

¶ In corpe vna ẽ cõcluſio reſpõſiua affirmatiue, Oẽs prædeſtinati ſunt electi & dilect̃i a deo: Probatur: Prudentia eſt ratio in intellectu exiſtens, præceptiua ordinationis aliquorũ in finem. ergo prouidentia eſt ratio præceptiua &c. Ergo p̃deſtinatio eſt ratio p̃ceptiua ordinis aliquorum in vitam æternam. ergo prædeſtinatio aliquorum præſupponit, ſcilicet Deus illorum velit ſalutem. ergo prædeſtinatio præſupponit electionem, & electio dilectionem. ergo omnes prædeſtinati ſunt electi & dilecti a deo. Prima conſequentia probatur, quia ſicut eſt de prudentia, ita de prouidentia. Et aduerte, quòd ly ſicut, potius expreſſiue, quam ſimilitudinarie tenetur: quoniam prouidẽtia, vt ſuperius dictũ fuit, principalis prudentiæ pars eſt, immo eſt ipſe præcipuus actus prudentię politicæ. Secunda vero in litera explicite nõ habet, ſed ob clarioꝛem contextum apoſita eſt: & patet ex eo, quòd prædeſtinatio eſt pars prouidentiæ. Tertia autẽ probatur, quia non præcipitur aliquid ordinandum in finem, niſi præexiſtente voluntate finis. Et hoc intellige de vere interiori præcepto: quod dico propter exteriꝰ præceptum, quod ſignum diuinæ voluntatis in quæſtio. 19. poſitum ẽ. Illo enim modo præceptum ſumendo, multa Deus vult, vt patet in peccatoribus.

*Art. 3. huius quæſt.

q. 19. ar.

128

Arti. 1. huius quæſt.

141 Infra. q. 20. arti. 1. con. & 1. diſt. 46. arti. 1. & ver. ca. artic. 1. an. & 2. & 2. q. 10. lect. 1. * cap. 4. ca. primo. Argum. 111

143 1. d. 41. art. 3. Et 3. cõt. c. vlt. Et ve. q. 6. ar. 2. & 1. q. 15. l. 3.

q. 22. art.

catoribus. Quarta autẽ probatur, quia ad tale velle diuinũ pertinet electio & dilectio. Et quoniam in hac quarta conſequentia tria inferuntur ſcilicet, electio, et dilectio, & ordo inter electionem & dilectionem diuinam, ideo ſingula in litera manifeſtantur. Et primo quòd ex tali velle ſequatur dilectio q̃a eis vult hoc bonũ, diligere enim eſt velle illi bonum. Secundo, q℘ electio quia hoc bonũ vult illis præ aliis quos reprobat. Tertio q℘ electio dilectionem præſupponit: & hoc ex differentia inter ordinem horum actuũ in nobis & in Deo: quoniã in Deo dilectio electionem præcedit, in nobis vero econtra: & ratio eſt, quia volũtas ſua cauſat̃ bonitatem rerum, noſtra autem a bonitate rerum mouetur.

¶ Circa differẽtiam nunc aſſignatam, aduerte quòd prædicta differentia eſt intelligenda reſpectu vni⁹ & eiuſdem obiecti, & rurſus de prima ratione electionis, aliter non appareret vera differentia iſta vniuerſaliter intellecta. cum enim amor ſit primus actꝰ voluntatis, non poſſumus eligere niſi præamemus: ſed tamẽ ex amore circunſtantiarum eligimus hunc, vt ipſum amemus, vt patet in electione vxoris: & ſic reſpectu huius & nõ ſimpliciter in nobis electio dilectionem præcedit: manifeſte quoq; in dilectione noſtra benefica patet, quòd quàmuis benefacere præcedat electionem eiuſdem cui benefaciat, dum omnes æquo amore proſequeremur: fieri tamen non poteſt, vt effectus in amato ex ſolo noſtro amore pueniẽs, ad electionem eiuſdem nos ducat: quoniam ſtante paritate amoris ſequi non poteſt electio. diſparitas autẽ ſi fiat in amando ab obiecti circũſtantiis magis amatis mouetur ad eligendum

q. 20. art. 2. & 3.

In corp. ar. & q. 20. articu. 2.

† Aug. Ser. 11. de verb. apoſ. aliquã tuli 2 principio. to. 10 ⁹ q. 19. ar. 6.

q. 6. arti. 4.

nis. Vnde prædeſtinatio aliquorum in ſalutem æternam, preſupponit ſecundum rationem, quòd deus illorum velit ſalutem. Ad quod pertinet electio & dilectio. Dilectio quidem inquantum vult eis hoc bonũ ſalutis æternæ. Nam diligere eſt vel le alicui bonum, vt ſupra dictũ *eſt. Electio autem inquantum hoc bonum aliquibus præ alijs vult cum quoſdam reprobet, vt ſupra dictũ eſt. * Electio tamen & dilectio aliter ordinantur in nobis & in Deo, eo quòd in nobis voluntas diligendo non cauſat bonum: ſed ex bono præexiſtente incitamur ad diligendum. ᶜ Et ideo eligimus aliquem, quem diligamus. Et ſic electio dilectionem præcedit in nobis. In Deo autem eſt econuerſo. Nam voluntas eius, qua vult bonum alicui diligendo, eſt cauſa quòd illud bonũ ab eo præ alijs habeatur. Et ſic patet, quòd dilectio præſupponitur electioni ſecũdum rationem, & electio prædeſtinationi. Vnde omnes prædeſtinati ſunt electi & dilecti.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ſi cõſideretur communicatio bonitatis diuinę in cõmuni, abſque electione bonitatem ſuam communicat, inquantum, ſcilicet. nihil eſt quod non participet aliquid de bonitate eius, vt ſupra dictum *eſt. Sed ſi conſideretur communicatio iſtius vel illius boni, non abſq; electione tribuit, quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat alijs. Et ſic in collatione gratiæ & gloriæ attenditur electio.

Ad ii. dicendum, quòd quando voluntas eligẽtis prouocatur ad eligendum a bono in re præexiſtente, tunc oportet quòd electio ſit eorum quæ ſunt, ſicut accidit in electione noſtra. Sed in Deo eſt aliter vt dictum eſt. * Et ideo ſicut dicit Auguſt. † Eliguntur a deo qui non ſunt, neque tamen errat qui eligit.

Ad iii. dicendum, quòd (ſicut ſupra * dictum eſt.) Deus vult omnes homines ſaluos fieri antecedenter: (quod nõ eſt ſimpliciter vel le ſed ſecundum quid) non autẽ conſequenter, qđ eſt ſimpliciter velle.

A

B

C

D

E

Articvlvs v.

Vtrum præſcientia meritorum, ſit cauſa prædeſtinationis.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur, quòd præſcientia meritorum ſit cauſa prædeſtinationis. Dicit enim Apoſto Rom. 8. Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit. Et glo. Ambro. ſuper illud * Roma. 9. Miſerebor cui miſerebor &c. dicit, miſericordiam illi dabo quẽ præſcio toto corde reuerſurum ad me. Ergo videtur q℘ præſcięti a meritorum ſit cauſa prædeſtinationis.

¶ 2 Præt. Prædeſtinatio diuina inclu dit diuinam voluntatem, quæ irrationabilis eſſe non poteſt, cum præ deſtinatio ſit propoſitum miſerendi, vt Auguſt. dicit. † Sed nulla alia ratio poteſt eſſe prędeſtinationis niſi præſcientia meritorum. Ergo præſcientia meritorum eſt cauſa, vel ratio prædeſtinationis.

¶ 3 Præt. Non eſt iniquitas apud deum vt dicitur Roma. 9. Iniquum autem eſſe videtur, vt æqualibus inæqualia dẽtur. Omnes autem homines ſunt æquales, & ſecundũ naturam, & ſecundũ peccatum originale. Attenditur autem in eis inæqualitas ſecundum merita, vel demerita propriorum actuum. Non igitur inæqualia præparat Deus hominibus prædeſtinando, & reprobando, niſi propter differentiũ meritorum præſcientiam.

Sed contra eſt, quod dicit Apoſto. ad Tit. 3. Non ex operibus iuſtitiæ, quę fecimus nos: ſed ſecundum ſuã miſericordiam ſaluos nos fecit. Sicut autem ſaluos nos fecit, ita & p̃deſtinauit nos ſaluos fieri. Non ergo præſcientia meritorũ eſt cauſa, vel ratio prædeſtinationis.

Respon. dicendum, q℘ cũ prædeſtinatio includat voluntatem vt ſupra dictum eſt, * ſic inquirẽda eſt ratio prædeſtinationis, ſicut inquiritur ratio diuinæ voluntatis. Dictum eſt autem ſupra, * quòd non eſt aſſignare cauſam diuinæ voluntatis ex parte actus volendi: ſed poteſt aſſignari ratio ex parte volitorum, inquantum, ſcilicet. deus vult eſſe aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita inſanæ mentis, qui diceret merita eſſe cauſam diuinę prędeſtinationis ex parte actus prædeſtinãtis. Sed hoc ſub quæſtione vertitur: vtrũ ex parte effectus prędeſtinatio habeat aliquam cauſam. Et hoc eſt quærere: vtrum Deus præordinauerit ſe daturum effectum prædeſtinationis alicui propter merita aliqua. Fuerunt igitur quidam, qui dixerunt, quòd effectus prædeſtinationis præordinatur alicui propter merita præexiſtentia in alia vita. Et hęc fuit poſitio Origen. qui poſuit animas humanas ab initio creatas, & ſecundum diuerſitatem ſuorum operum diuerſos ſtatus eas ſortiri in hoc mundo corporibus vnitas.

* Sed hanc opinionẽ excludit Apoſtolus, quòd non ſumus ſuffi-

Art præce.

q. 19. art. 5.

† De prædeſt. c. 10. tomo. 7.

250

361

sufficientes cogitare. &c. Constat enim, quòd cogitatio est primũ ex nobis initiũ cooperãdi bene. Tertia opinio ẽ, q̃ merita futura, in hac tñ vita, sunt cã prædestinationis. Et ad hãc opinionẽ reducit opinio retractata ab Augu. s. q̃ fides futura fuit rõ p̃destinationis Iacob, magis quã Esau. Sed hãc opinionẽ cõfutat author in litera sic: Si aliq̃d ex pte nr̃a esset cã p̃destinationis, illud nõ claudereẽ sub prędestinationis effectu: sed totũ q̃d inuenit in bono vsu gr̃æ, ẽ effect⁹ p̃destinationis: ergo nihil, q̃d est in bono vsu gr̃æ, est cã prædestinãdi. probat̃ destructio cõsequentis sic. Non est distinctũ id q̃d est a causa sc̃da & a cã prima. ergo nõ est distinctũ q̃d est ex libero arbitrio & prædestinatione. ergo id q̃d est p liberum arbitriũ, est ex prædestinatione. prima cõsequentia nunc facta probatur: q̃a diuina prouidẽtia producit effect⁹ p operationes causarum secundarum.

¶ Circa hãc partem aduerte, q̃ Henricus de Gãdauo. Quodl. 4. art. 19. & Quodl. 5. art. 5. tenet opinionẽ satis propinquã huic modo confutatę dicens, q̃ bonus vsus non gratiæ, vt præcedens dixit opinio, s̃z liberi arbitrii, est cã p̃destinationis. Et q̃m ratio facta in litera directe militat contra talem opinionem, idcirco conatur soluere eã & probare sũã opinionẽ. Et suam quidẽ probat authoritate Augusti. Venit de occultissimis meritis, &c. vt habes a magistro. 41. distin. deinde ratione tripliciter. Tum quia electio præsupponit disparitatem eligendi a reprobando, tum quia iustitia semper est comes misericordiæ. & sic aliquam congruentiam ex parte prędestinã, di oportet inueniri ad misericordẽ prædestinationem: tum quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri. ergo & prædestinationis. Rationem autem præsentem arguit, negando quòd ex indistinctione eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur quòd id quod est ex parte liberi arbitrii, totaliter claudatur sub prædestinatione seu eius effectu: quoniam stat indistinctum esse bonum vsum liberi arbitrii, qui est a gratia & libero arbitrio, & tamen ipsum esse quodammodo a libero arbitrio, quo non est a gratia: & sic eo modo quo est nostrer & nõ gratiæ, potest esse causa prædestinationis. Quòd autem bonus vsus liberi arbitrii aliquo modo sit ipsius quo non est gratiæ, patet authoritate August. sup illud, Adiuua nos Deus salutaris noster: vbi vult nos cooperari gratiæ.

¶ Ad hæc, quoniã manifeste eiusdẽ est difficultatis hæc opinio cũ recitata in litera, breuiter nũc est dicẽdũ. Et authoritati Aug. magister r̃ndet dicens, eam retractatam in simili, & bñ dicit: q̃m expsse ipse Aug. hãc retractationũ suarũ regulã tradidit vt sententia alicubi retractata, vbiq; in operibus suis retractata censeatur. Ad rationes aũt dicitur, quòd electio supponit dilectionẽ, ex qua est disparitas: sed dilectio non est extra prædestinationẽ: iustitia quoq; in primis effectibus nõ in ordine ad creaturas & bonitatẽ, sed sapiẽtiã diuinã comes est requirenda. Nec ẽ idẽ iudiciũ de reprobatiõe & p̃dest. q̃m in reprobatiõe ẽ aliq̃d extra totũ reprobationis effectũ. s. culpa: nõ sic aũt est i prædestinato, in quo totũ ordinãs ipsum in vitã æternã, est prędestinationis effectus. Et ex hoc apparet error solutionis allatæ: videtur. n. q̃ iste idẽ fecit iudiciũ de gratia gratũ faciente, de qua loquitur Aug. & de qua verificatur, q̃ bon⁹ vsus liberi arbitrii aliquo mõ est a nobis, quo non est a gratia & de gratia prædestinationis, i. gratuita p̃destinatione: cũ tñ distẽt plusquã cælũ & terra: q̃m sub ista stolus Rom. 9. dicens, Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: quia maior seruiet minori. Fuerũt ergo alii qui dixerunt, quòd merita præexistentia in hac vita sunt ratio & causa effectus prædestinationis. Posuerũt enim Pelagiani quòd initium benefaciendi sit ex nobis, consummatio autem a Deo. Et sic ex hoc contingit quòd alicui datur prædestinationis effectus, & non alteri: quia vnus initium dedit se præparando, & non alius.

SED CONTRA hoc est, quod dicit Apostolus 2. Cor. 3. q̃d non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis. Nullum autem anterius principium inueniri potest, quàm cogitatio. Vnde non põt dici, quòd aliquod in nobis initium existat, quod sit ratio effectus prædestinationis. Vnde fuerunt alii, qui dixerunt, quòd merita sequentia prædestinationis effectum, sunt ratio prædestinationis: vt intelligatur quòd ideo Deus dat gratiam alicui, & prærdinauit se ei daturum, quia præsciuit eũ bene

I

cadũt nõ solũ actus charitatis, sed oẽs eorũ modi & gratuita auxilia. Et breuiter, vt in litera dicitur, oẽ ordinans prædestinatũ in vitã æternã, & sic, cũ bonus vsus liberi arbitrii prout est a nobis, sit vnũ de his, quibus ordinamur in vitã æternã: quia ordinamur vt libere cooperãdo, bene illam consequamur, sequitur, q̃ nõ solum ipse bonus vsus lib. arb. sed etiã modus quo est a nobis, cadat sub p̃destinatione, ẽtis nõ cadat sub gr̃a gratũ faciẽte. & sic i litera cũ d̃r nõ oẽ distinctũ q̃d ẽ a li. arb. & p̃destinatione, intelligẽdũ est nõ solũ quo ad ipsũ actum, sed ẽt quo ad oẽm modũ eius: ac p hoc de oĩmoda distinctiõe interp̃tãdũ ẽ, & sic sit finis opinionũ.

¶ Quo ad tertium, r̃ndet q̃sto cũ distinctione tribus cõclusionibus. Distinctio est effectus prædestinationis, potest sumi dupliciter. s. in cõi, vel in particulari. Et nõ intẽdit de cõitate & singularitate s̃m p̃dicationem, sed s̃m totalitatẽ & partitionẽ: ita q̃ p cõe intẽdit p̃destinationis totũ effectũ siue in oĩbus siue i aliquo vno p̃destinato: p particulare vero ẽtẽdit partẽ aliquã totĩ⁹ effectus p̃destinationis in alio vno p̃destinato particulari: siue ẽt in omnibus in communi, hoc. n. nihil refert ad propositum. Prima ergo conclusio est. Effectus particulares p̃destinationis nihil prohibet habere causam, sic q̃ alter alterius sit causa, & econuerso. Declaratur, quia posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris, vt meritum præmii, &c. Sc̃a vero conclusio ẽ: Totus effect⁹ p̃destinationis nullã hẽt cãm ex pte nr̃a. Probat̃: q̃a totũ in nobis nos ordinãs in vitã æternã, ẽ prędestinationis effectus: q̃a ẽt ipsa p̃paratio, iuxta illud, Cõuerte nos dñe ad te, & cõuertemur. Tertia aũt cõclusio ẽ. Tot⁹ effect⁹ p̃destinationis hẽt, q̃ cã diuinã bonitatẽ, p̃bat̃: q̃a ipse ẽ, & vltim⁹ illius finis, & eiusdẽ prima rõ tãquã primũ mouẽs volũtatẽ diuinã ad p̃destinãdũ.

¶ Rñsio ad tertiũ q̃m multa cõtinet, & singula ferè verba impugnata sunt ab Hẽr. & Aur. distincte tractãda ac examinãda est. Tria igit̃ in hac rñsione facit. primo cãm reprobationis & p̃destinationis in cõi assignat. Sc̃do cãm earundẽ in singulari, ibi. Sed quare hos elegit. Tertio directe r̃ndet argumento, ibi, Neq; tamẽ, &c.

¶ Quo ad primũ, intẽdit hãc cõclusionẽ, De⁹ hoĩes quosdã reprobat, & quosdã p̃destinat, vt bonitas sua repr̃senteẽt, & p modũ misericordię parcitiuę & p modũ iustitiæ punitiuæ. Probat̃q; hãc dupl̃r. prio rõne. Sc̃do authoritate Apl̃i ad Ro. 9. & ad Ti. 2. Rõ sumit ex ꝓportionali similitudine vniuersi & gñis hũani in ordine ad vitã æternã, & cõsistit i hoc, q̃ quẽadmodũ bonitas diuina ẽ cã finalis p̃fectionis vniuersi; sic ex ea hẽ rõ diuersitatis graduũ rerũ s̃m sũmũ & infimũ & p̃missionis malorũ: ita ex eadẽ hẽ rõ diuersorũ graduũ in gñe hũano s̃m misericordiã parcẽdo: & s̃m iustitiã puniẽdo, & declarat̃ assumptũ, q̃a bonitas diuina ẽ finis oĩũ vt repr̃sentabilis p ea, & cũ sit vna & simplex, nec aliqua creatura ad eã simplicitatẽ ptingere possit, oportuit vt diuersis reb⁹ repr̃seteẽt: & cõsequẽter, si vniuersũ pfecte infra latitudinẽ tñ creaturę debet illã repr̃sẽtare, oportet ex oĩbus cõstare gradibus ab imo vsq; ad summum, & si hęc debent cõseruari, multa oportet mala permittere, vt superius declaratum fuit.

¶ Circa hãc rõnẽ. 4. occurrũt impugnata. primũ ẽ ꝓportio inter genus humanũ & vniuersum. arguit. n. hoc Hęricus dicẽs, debuisse fieri ꝓportionẽ inter vniuersã creaturã rõnalẽ, & vniuersũ, saltem namque repr̃sentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic ratio in hominibus nihil valet.

Secundum

¶ Secundum est, proportio inter gradus vniuersi & gradus hominum: non est inquit Henr. par de eis ratio: quoniam omnes species vniuersi sunt de perfectiõe per se vniuersi, nõ autem oẽs ꝑtes actuũ moraliũ, quod probatur, quia nullus defectus siue culpæ siue pœnę, pertinet per se ad perfectionẽ vniuersi. Cõstat aute mul

A

tos actus morales vt mendacium, furtũ: & his similia, malicul pæ esse species.

¶ Tertiũ est applicatio iustitię ad reprobos. Saluat̃. n. iustitia inquit Aur. in p̃destinatis, iuxta illud Apostoli, Quã reddet mihi dñs in illa die iustus iudex.

¶ Quartũ ẽ causalitas finalis attributa iustitiæ punitiuæ, respectu reprobatiõis in cõi: cõtra hoc. n. arguit vterq; s. Hẽr. quidẽ quia nõ videtur rationabile vt De⁹ fieri peccata p̃mittat, vt ea postmodum puniat, imo in hoibus videmus q̃d̃ q̃ permittit aliquẽ peccare si possẽt eũ prohibere, vel impedire peccat. nõ igitur hoc attribuendũ est Deo, Et confirmat hoc Aureo. q̃a nõ sũt facienda mala vt veniãt bona: sed reprobatio absq; omni de merito est mala. ergo nõ ẽ a Deo faciẽda propter hoc solũ vt appareat in sua iustitia bonitas. Præterea inquit Aur. iustitia punitiua nõ est p se intenta, sed tantũ ex suppositione culpæ punibilis. ergo ipsa nõ est principalis causa reprobationis sed peccatum prius ipsa, & rursus, ergo nulla necessitas est, vt aliquid fiat in vniuerso; ad hoc vt iustitia punitiua eluceat.

¶ Ad primã horum dicendũ est, q̃ licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersum: rationabiliter tñ author gen⁹ humanũ posuit, nõ q̃a duo vniuersa cõstituant hoĩes & Angeli, sed q̃m de facto cõstat quosdã hominũ reprobari & quosdã p̃destinari: tãquã ipsum gen⁹ humanũ cuiusdã vniuersi ex tot gradib⁹ cõstantis rationẽ habeat, & q̃ hæc sit mens literæ insinuant illa verba. Si igitur consideremus totũ genus humanum vt totam rerum vniuersitatem, ex nota siquidem cõditionali innuit q̃ non tã ex ni rationis, q̃ ex facto proportionalitatẽ hanc exercebat.

¶ Ad s̃m dicitur quòd arguens forte somnians, hoc obiecit huic literæ: nusquam enim reperitur talis proportio facta.

¶ Ad tertium vero dicitur dupliciter. Primo quod non ex relucentia iustitiæ, sed iustitiæ talis reprobationem litera infert, talis autem non saluatur in prædestinatis. Secundo dicitur, quòd etiam ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniã iustitia ꝓprie dicitur opus in quo maxime ipsa relucet et minus misericordia: sicut econuerso, misericordia absolute dicitur vbi qua si totum ipsius est parumm relinquens locum iustitiæ: & sic licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit.

¶ Ad quartũ, vt bene intelligatur resp̃sio & S. Th. doctrina, præ libare oportet, quòd in reprobatione sunt tria, permissio peccati, ipsum peccatũ & æterna punitio, nec hæc tria sunt effect⁹ reprobationis diuinæ quemadmodũ omne ordinãs in vitã æternã erat effectus prædestinationis, propter q̃d nõ possumus hic recte dicere totũ effectũ reprobationis, vel parte vt distinximus de effectu prædestinationis, sed debemus cautius loquendo dicere totum quod est in reprobatione, vel id quod est in ea ex virtute reprobãtis. Et tunc scio, quòd apud diuum Tho. vt patet sup. 9. c. epist. ad Rom. diuersi est sentẽtia de causa prædestinationis & reprobatiõis: q̃m vltimus effectus reprobatiõis, scilicet punitio, habet causã ex parte reprobati. s. culpã, cuius nullo mõ Deus est actor: prędestinationis aute vltimi effectus. s. beatitudinis; licet sit aliqua causa in nobis, s. meritũ, id tñ totũ est a prædestinãte. Et sic, si de effectu toto vtriusq;. s. reprobationis & p̃destinationis ẽ sermo, nulla de peccato q̃stio inseri debet, sed de his tantũ, quæ a reprobante & prædestinãte sunt quæ bona oportet esse: & de his dicitur, quòd diuina bonitas eorum causa est. Si aute est sermo de toto eo quod in reprobo inuenitur, sic aliquid est a Deo, atq; diuina bonitate, aliquidvero nec a Deo, nec propter diuinã bonitatem, imo auersio est ab illa, vt patet de peccato mortali. Et ideo licet præsciẽtia meritorũ non cõcedatur causa prędestinationis, præscientia tñ demeritorum causa quodã speciali modo est reprobationis, quia, propter demerita p̃scita nec a se præparata statuit Deus a se quosdã perpetuo puniendos, vt sua bonitas etiã in talibus iustitia participetur. Atq; sic modi illam participãdi, a sua sapiẽtia statuti impleãtur. Cum igitur relucẽtia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua finis & rõ reprobationis in litera dicitur, referendum est ad ipsos effectus reprobationis. s. permissionem peccatorũ, & pœnas culpæ præparatas vel redditas, & non quo ad peccatum. Non enim finis eius est bonum aliquid, vt ex supradictis patet. Nec ad ipsos effectus sic referendum est, vt aliæ causæ singulorũ excludãtur, vt aduersarii intellexisse videntur. Et ideo decepti sunt: q̃m, vt in litera expresse dicitur. permissionis malorũ, cõseruatio diuersorum est causa. Et ad mala culpæ applicando, suauis dispositio creaturarum rationalium & hominum, manifeste est causa permissionis peccatorum: dum homines quidam relinquuntur in manu proprii cõsilii: punitionis quoque culpa, quæ nullo modo est a Deo, est causa demeritoria. Vnde omnia argumẽta tam Henrici q̃ Aureoli, a falsa interpretatione huius literæ nusquam enim reperitur talis proportio facta.

B

C

D

E

In corp. ar.

c 312

q. 19. ar. 3. ad 3m

q. 22. ar. 2.

Aug. lib. 1. ad simp. q. 2. Et de pd. & gra. c. 3. Et li. 6. Hypog. et li. de prædſan. c. 12. & li. 2. c. 8.

In corp. ar.

249
250
138

F

G

H

I

K

dat. Vnde, cum permissio ℈m se nō sit mala, & relucentia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua sit magnū bonum, si ad nihil aliud permissio ordinaretur, adhuc bona esset. Negandū est ergo & ꝙ reprobatio quo ad primū eius effectum, secluſa omni alia causa, esset mala: & ꝙ reprobatio quo ad omnes eius effectus, ponatur a nobis sine oī alia causa, vt iā patet ex dictis. Ad vltimū dicitur negādo assumptū. ſ. Iustitia puniti ua non est per se intēta: non. n. vno modo dr̄ per se intentū. Aliquid est. n. per se primo intentum, & aliquid per se nō primo: id enim est per se primo intentum, qđ bonū cū sit, in se intentionē oium ad ipsum qūlibet facientiū adæquat. i. ꝙ tā ipsum, quàm oia ad ipm qūlibet concurrentia intenduntur ab eo, respectu cuiꝰ est per se primo intentum. Id aūt dicitur per se non primo intentum, qđ in se quidē bonū est, ac intentum: sed ex aliquo, nullo modo in tento occasionatur, de horū numero est iustitia punitiua, ꝙ ex peccatis puniēdis occasionem habet.

Tracta. 26. non remote a principio. Tom. 9

Quòd aūt hmōi perfectiones malum culpæ præsupponētes, ꝙ se intēte sint & dicendę sint, relucētia diuinæ bonitatis in passione Christi testat. Constat. n. eā ꝙ se intēta esse a Deo, dum per ipsam intenta fuerit tota latitudo felicitatis omniū purę hoium prædestinatorū, & gloria sui corporis cū cæteris, quæ sibi & aliis meruit: & tñ ex malo culpæ occidentiū ipsum occasionari oportuit. Vñ neutra cōsequentia aliquid valet: & de prima quidē satis patet. de secūda quoq; solicitari nō oportet: qm̄ manifeste liquet, qđ ꝓp hæc bona ex malo culpæ occasionata, multa in vniuersō rōnabiliter fieri expedit, vt patet ī exēplis adductis.

¶ Quo ad secundum intendit hanc conclusionem, Causa quare Deus istos prædestinat, illos reprobat, est sola Dei voluntas. Et ꝓbat eā authoritate Aug. arq; ꝓportionali similitudine ad ptes ac sitꝰ materiæ tā in naturalibꝰ, quā artificialibꝰ, vt clare patet ī hra.

¶ Circa hanc partē tria occurrunt impugnata. Primū est ipsa cōclusio: secundū est exemplū naturale: tertiū exemplū artificiale. Contra exemplū quidē vtrunq; obiicit Henr. primo, quia in partibus materiæ, siue arti, siue actori naturæ subiectis, æqua est rō: in hoibus aūt istis, & illis est dispar ratio, aliter dispōsito hoc q̄ illo. Aureolus deinde, qa hmōi partes materiæ carēt sensu, ac experientia boni & mali: hoies aūt isti, & illi, experiuntur & bona & mala pœnæ, & propterea non est par rō, qm̄ in exemplis sola voluntas sufficit, quia nulli fit iniuria: in proposito aūt non sufficit, quia fit iniuria patientibus & afflictis. Contra conclusionem quāuis arguat Aureolus ac Henricus, quia tñ nō alia tangitur difficultas, q̄ dudum discussa & manifestata, pertrāsire expedit. Non. n. hæc conclusio aliud intendit, nisi ꝙ stātibus supradictis, scauſis reprobationis & prædestinationis in cōi, nulla est causa quare ille cause cū suis effectibus magis applicentur ad hunc hominē, q̄ ad illū, nisi diuina volūtas. Quare. n. hunc permittat cadere, illū vero teneat ne cadat, ex sola eius voluntate dependet. Quare vero hunc puniat, non ex sola Dei volūtate dependet, sed ex demerito huius, vt diximus de punitione reprobatorū in cōi. Vnde concludendo, quare in hoc reprobationis effectus primus, & non in illo, sola Dei volūtas est causa. Non. n. ex diuina bonitate, aut ex inæquali dispositiōe (qm̄ nulla est ante primum effectū, vt in corpore articuli probatū fuit cōtra Henrici positionē) ratio habetur, quare in hoc, magis quā illo, hic ponatur effectus.

Ex his autem patet primo solutio obiectionum Aureoli: quoniā impugnat quod nunquam somniauimus, scilicet, quòd deus pro libito voluntatis suæ magis hunc, quam illum punit & affligit: putans hoc intendisse literam hanc, & exempla adducta, cum tamen ad primos effectus, scilicet, ꝑmissionem & dilectionem, omnia respiciant. Patet quoque responsio ad Henricum: quoniam ante primos effectus prædictos æque sunt dispositi isti, & illi, sicut partes materiæ primæ, & lapides respectu domus &c.

¶ Quoad tertiū, respondetur argumento: Nō esse iniquitas æqualibꝰ inæqualia præparare in gratuitis, sed in debitis: Et confirmatur authoritate patrisfamilias Matthæi 20.

¶ Aduerte hic, quòd tam Henricus, quā Aureolus hunc passum reprehēdere conantur: quia reprobatio non est de numero gratuitorum, punire enim non est gratiæ, sed iustitiæ: in iustis autem locum non habet verbum patrisfamilias. Sed ad hoc facillima est responsio. Reprobatio enim, vt iam dictum fuit, quo ad vltimū effectum, id est, punire, iustitiæ actū exercet, in qua, vt expresse litera dicit, non licet vnicuique facere quod vult. Quo ad primum autem effectum, id est, permissionem peccati &c. negationem actus misericordiæ, seu gratiæ exercet. Et quia non solum gratuitum est dare maiorem, vel minorem gratiam, sed simpliciter dare, & non dare illam, infra latitudinem gratuitorum comprehenduntur, idcirco reprobare & prædestinare, inter gratuita merito connumerantur, quàmuis diuersimode, vt patet ex dictis: & propterea optime ad ea sententia patrisfamilias est applicata.

¶ *Super Quæstionis vigesimatertiæ Articulum sextum.*

IN titulo, aduerte ex quæstionibus de veritate, quæst. 6. artic. 3. quod ly Certa, pōt dupliciter intelligi. ſ. certitudine cognitionis, vel certitudine ordinis Cum enim prædestinatio duo in se claudat. ſ. præcognitionem, & præcausalitatem, potest attēdi certitudo eius & quo ad cognitionem, vt. ſ. habeat certam cognitionem de prædestinatis effectibus & euentibus & pōt rursus attendi eius certitudo quoad causalitatem, vt. ſ. habeat infallibilem ordinem in attingendo ac perducēdo ad prædestinatos effectus. Et quoniā prima certitudo non exit limites scientiæ diuinæ, de qua ſatis abūde tractatum est, certitudo vero ordinis proprias habet difficultates in hac materia, propterea hic titulus, de certitudine ordinis, est intelligēdus, ita quod sensus est, An prædestinatio, in quantum causa, habeat infallibilem ordinē ad effectus intentos. ¶ In corpore vna est cōclusio respōsiua, habens tamen duas partes. Prædestinatio est certa, non tñ necessitatem imponit. Probatur quo ad vtranq; partem simul, dupliciter. Primo ex parte prouidentiæ, sic. Prouidētiæ ordo est infallibilis, & tñ quædam prouidentiæ subiecta contingenter eueniunt secundum conditiones causarum proximarum. Ergo & prædestinatiōis ordo est certus, & tñ prædestinationis effectus cōtingenter eueniunt iuxta liber tatem arbitrii. Antecedens patet in quæstione præcedente. Cōsequentia aūt probatur, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ.

¶ Secundo manifestabilis dicit̄ conclusio ex supradictis similibꝰ cōditionibus scientiæ, & volūtatis diuinæ respectu cōtingentiū.

¶ Aduertę hic, ꝙ manifeste litera adæquat certitudinem prouidentiæ

dētiæ certitudini prædestinatiōis, imo ex certitudine ordinis illius, ꝓbat a priori certū ordinē istius. Ita ꝙ, sicut oē prædestinatum, ita oē ꝓpui sum infalliblīter euenit. Verba ât. S. T. in qōnibꝰ de veritate. q. 6. ar. 3. cū ponit dria inter prædestinationē & prouidentiā in hoc, ꝙ prouidentia non est certa respectu euentus finis particularis in materia contingenti, prædestinatio autem est certa, non sunt interpretāda vt sonant, vt ex hac litera & supradictis patet. Non enim intēdit, ꝙ prouidentiæ diuinæ nō subiacent tales euentus, nec ꝙ oppositū eueniat prouisi euentus, sed quòd multi ordines huiusmodi causarum contingētium ad aliqua futura, sub diuina prouidentia cadunt, & tamen illa futura nunquam erūt, vt patet de multis præparationibus huiusmodi causarum, quibus tamen non eueniunt intenta: sub prædestinatione autem nullus cadit ordo particularis alicuius ad aliquod futurum, quin etiam sub eadē cadat euentus illius futuri. Et nascitur hæc differētia ex amplitudine ambitꝰ prouidentiæ, quia. ſ. sub ipsa oīs ordo clauditur, siue cum euentu futuri, siue non, sub prædestinatione ât soli ordines habētes euētū ad intentū sine etiā ī particulari, nullꝰ enī ordo deficiens a proprio intento vt sic sub ipsa cadit. Veruntamen non sunt extendenda nec vsitanda verba illa, quoniam ordo deficiēs a proprio euentu, non est prouisus a Deo, quo ad euētum, sed quo ad ipsum ordinē, & nō euentum proprium, & propterea nihil certitudinis adimit prouidentiæ, huiusmodi non euentus. Propter quod diximus & dicimus, ꝙ ī melius verba mutauit author simpliciter de prouidentiæ certitudine tractans hic, adæquando eam

Nunciatur ex Aug. lib. de bona perse ue. cap. 14. tom. 7.

Art. 1. huius quæst.

Q. 22. ar. 4.

Q. 14. art. 13. & q. 19. a. 8

aliquem prædestinatū (vt Petrum) peccare, & tunc occidi. Hoc autē posito, sequitur prædestinationis effectum frustrari. Hoc igitur non est impossibile. Non ergo est prædestinatio certa.

¶ 3 Præt. Quicquid Deus potuit, potest. Sed potuit non prædestinare quem prædestinauit. Ergo nunc potest nō prædestinare. Ergo prædestinatio non est certa.

SED CONTRA est, quod supra Rom. 8. Quos præsciuit hos & prædestinauit &c. dicit glo. Prædestinatio * est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, qua certissime liberantur quicunque liberantur.

RESPON. Dicendum, quòd prædestinatio certissime & infallibiliter cōsequitur suum effectum, nec tamen imponit necessitatem, vt scilicet effectus eius ex necessitate prouenīat. Dictum est * enim supra, quòd prædestinatio est pars prouidentiæ. Sed non omnia quæ prouidentię subduntur, necessaria sunt: sed quædam contingēter euenīunt secundum cōditionem causarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamen prouidētiæ ordo est infallibilis, vt supra * ostensum est. Sic igitur & ordo prædestinationis est certus, & tamen libertas arbitrij nō tollitur, ex qua contingenter prouenit prædestinationis effectus.

Ad hoc etiam cōsideranda sunt quæ supra * dicta sunt de diuina scientia & de diuina voluntate, quæ contingentiam a rebus non tollunt, licet certissima & infallibilia sint.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd corona dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex prædestinatione diuina, & sic nullus coronam suam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur, quoddammodo nostrum est. et sic suam coronam aliquis amittere potest per peccatum mortale sequens. Alius autem illam coronam amissam accipit, inquantum loco eius subrogatur. non enim permittit Deus aliquos cadere, quin alios erigat, secundum illud Iob. 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Sic enim in locum angelorum cadentiū substituti sunt homines & in locum Iudeorum gentiles. Substitutus autem in statū gratiæ etiam quantum ad hoc coronam cadentis accipit, quòd de bonis, quæ alius fecit, in æterna vita gaudebit, in qua vnusquisque gaudebit de bonis tā a se, q̄ ab aljs factis.

AD 2m Dicendum, quòd licet sit possibile eum, qui est prædestinatus, mori ī peccato mortali ſm se consideratum, tamen hoc est im possibile, posito, prout. ſ. ponitur eum esse prędestinatum. Vnde nō sequit ꝙ prædestinatio falli possit.

AD 3m Dicendum, quòd cum prædestinatio includat diuinā voluntatem, sicut supra dictum est * ꝙ Deum velle aliquid creatum est necessārium ex suppositione propter immutabilitatem diuinæ voluntatis, nō tamen absolute, ita dicendum est hic de prædestinatione. unde nō oportet dicere, quòd Deus possit non prædestinare quę prædestinauit, in sensu composito accipiendo, licet absolute considerādo Deus possit prædestinare, vel nō prædestinare: sed ex hoc nō tollitur prædestinationis certitudo.

ARTICVLVS VII.

Vtrum numerus prædestinatorum sit certus.

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur quòd numerus prædestinatorum non sit certus. Numerus enim, cui potest fieri additio, non est certus: sed numero prædestinatorum potest fieri additio, vt videtur: dicitur enim Deuteron. 1. ca. Dñs Deus nostер addat ad hunc numerū multa milia * Glos. 1. diffinitum apud Deū, qui nouit qui sunt eius. Ergo numerus prædestinatorū nō est certus.

¶ 2 Præt. Non potest assignari ratio, quare magis in hoc numero, q̄ in alio, Deus homines prędordinet ad salutem: sed nihil a Deo sine ratione disponitur. Ergo non est certus numerus saluandorum prædordinatus a Deo.

¶ 3 Præt. Operatio Dei est perfectior q̄ operatio naturę. Sed ī operibus naturæ bonum inuenitur vt in pluribus, defectus autem & malum vt in paucioribus. Si igitur a Deo instituerēt numerus saluādorum, plures essent saluandi q̄ damnandi. cuius contrarium ostendit Matt. 7. vbi dicitur, Lata & spaciosa est via, quæ ducit ad pditionem, & multi sunt qui intrant per eam. Angusta est porta & arcta via q̄ ducit ad vitā, & pauci sunt qui inueniūt eā. Non ergo est prædordinatus a Deo numerus saluandorū.

SED CONTRA est. qđ Aug. dicit in lib. * de correptione & gra. prædestinationi. Nec illorum meminit, quoniam nunc dicta pia interpretatione ex parte rerum sustineri vtcunque possunt. Cætera autem, quæ circa certitudinem prædestinationis disputāda essēt, iam discussa sunt in præcedenti quæstione de prouidētia, vnde non oportet eam amplius repetere.

Art. 4. huius quæst.

¶ *Super quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum septimum.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore tria facit, primo de certitudine numeri prædestinatorū absolute. Secundo de numero reproborū. Tertio de certitudine quo ad nos, numeri prædestinatorū tractat. ¶ Quoad primū hæc est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Numerꝰ prædestinatorū est deo certus non solū formaliter, sed materialiter, nō solū vt cognitus: sed vt electus & predefinitus. Conclusio hæc habet tres partes principales, & prima quidē. ſ. quę sit: Deo certus pro constāti relinquitur. Secunda aūt. ſ. nō solū formaliter, sed materialiter, & declaratur quoad terminos quidam hoc negantes afferuntur, & probatur ducēdo ad inconueniens sic. Si numerus prædestinatorū esset Deo certꝰ formaliter tantū, tolleretur certitudo ordinis prædestinatio ni attributa in præcedenti articulo: hoc est inconueniens. ergo. patet consequentia, quia staret Petrū esse prædestinatū, & tamen nō saluari, & sic prædestinatio nō infallibiliter suū sortiretur effectū. Tertia aūt. ſ. non solum vt cognitus: sed vt prædefinitus, & declaratur quo ad terminos exemplo numeri guttarū pluuię & arenæ maris quo ad ly cogniꝰ, & differētia inter numerū mansionū domus, & mensurarum partis, &c. & numerum lapidum respectu ædificatoris, quo ad

145 1. dist. 44. q. 3 arti. 1. n. 1 & ver. q. 6. ar. 4.

Gloſa ordinaria, ibidē

Lib. de corre. & gratia. 13. to. 7.

ly prædefinitus, & probat sic. Omne agés intédit facere aliquod finitum. ergo intendit aliquam determinatam mensuram in suo effectu. ergo excogitat aliquem numerum in partibus principalibus per se requisitis ad totum. ergo Deus præordinauit, in qua mẽsura debet esse totum vniuersum. ergo prędefiniuit quis esset conueniẽs numerus vniuersi essentialib⁹ partibus, id est, perpetuis. ergo prædefiniuit certum numerum prędestinatorũ. Antecedens ex quæstione septima supponitur: Secũda aũt cõsequentia declaratur ex differentia inter numerũ principaliter requisitorũ ad opus, & numerũ eorum, quæ requirũtur solum propter aliud, illorum nãq; numerus prædefinitur, istorum autem tantus præcipitur, quanto opus erit ad cõstructionem priorum. Tertia aũt probatur, quia totũ vniuersum est proprius effectus Dei. Quarta vero, quo ad illã terminũ. s. partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia, vt sic, in hoc ꝙ illa ꝓpter se, hæc autem propter speciei saluté ad vniuersum spectant. & ex hoc inferitur corollarium pertinens ad prouidẽtiã Dei. s. ꝙ numerus indiuiduorum corruptibilium extra speciem humanam est Deo certus, non prædefinitiue, sed prægnoscitiue: numerus aũt specierũ vtroq; modo est Deo certus, & similiter numerus elemẽtorum, astrorum, & sphærarum. Quinta demum probatur, quia creaturæ rationales beatitudinem consequentes ordinantur ad bonũ vniuersi præ cæteris creaturis, qsod probatur, quia ex eo ꝙ rationales, sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, ex eo autem quòd beatitudinem consequuntur immediatius attingunt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

Art. præc.

Q. 7. art. 3. & 3.

¶ Circa antecedens, dubium occurrit propter infinitatem motus. Constat enim ꝙ apud philosophos, motores orbium intendunt semper mouere, & consequenter intendunt facere effectũ infinitum, & tamen in litera assumitur, ꝙ omne agens intendit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primo, ꝙ hoc assumptum intelligitur de effectu in actu. de tali enim probatum est in quæstione. 7. ꝙ nõ potest intendi ab aliquo agente: motus autem cœli constat, ꝙ non est infinitus in actu, & propterea nõ obstat proposito. Dicerent secundo Philosophi, quòd motores orbium non intendunt per se primo circulationes infinitas, sed assimilationem ad Deum in causando alia, quæ quia mouendo cõseruatur, ideo quasi per accidens intendunt semper mouere, tanquam infinitæ circulationes non sint propter se: sed quia tot requiruntur ad motorum perfectionem conseruandam, seu diffundendam, quo ad Deum gloriosum.

¶ Circa declarationem partium vniuersi. dubium occurrit, qm in primo cœli. Arist. & san. Tho. corporalitatum simplicia partes ẽm specié vniuersi ponunt, hic autem adiungũtur species mistorum & vegetabiliũ & animaliũ. Ad hoc dupliciter dici potest. Primo, ꝙ in primo cœli est sermo de ꝑfectione substãtiali vniuersi, hic autem de perfectione quasi per modũ passionis: habẽt enim se oẽs corporales species ad simplicia corpora, vt pasiones ad subiectum, dũ ex eis & actiue & materaliter fiunt & cõstat. Secũdo dicit, ꝙ vniuersum põt sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo cœli, & constituitur ex solis simplicibus corporib⁹, qm nulla corpulẽtia est in vniuerso misi simpliciũ corporũ, oĩs enim mistorum corpalis materia ex elemẽtis ẽ, alio mõ pro vniuerso perfectionis, & sic tractat hic, & ad eius integritatẽ exiguntur oẽs spẽs, vt in litera dr: nõ enim ꝑfectiones specificæ corporum istorũ ex simplicib⁹ corpib⁹ vt sic sunt, sed ex altiori quadã natura, vt patet de perfectione vitali.

¶ Circa cõclusionẽ ipsã aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolũ in. 4. di. primi, cõtinuitur impugnare, sed qm nõ arguit ex propriis certi numeri: sed ex oĩbus pertinentibus ad discretionẽ prædestinatorũ a reprobis, & equocat de fine vniuersi, & hæc superi⁹ patẽt, idcirco ꝓtẽseuandũ cẽsui: ex his. n. facile ꝓ oĩum solutio.

¶ Quoad ẽm est hæc cõclusio. Numerus reproborũ non est oĩno sic certus. Et probatur. Electis omnia cooperantur in bonum. ergo reprobi prædestinati sunt a Deo in bonum electorum. ergo numerus reproborum non est sic omnino certus.

¶ Aduerte hic ly sic oĩno, in reprobis enim sunt duo. s. ipsa creatura, & id, quod ꝓtinet ad esse reprobũ: quo ad naturã, eodẽ modo ꝑdefinitus est numerus electorũ & reproborũ, qm vtriq; eiusdẽ naturæ sunt icorruptibilis, rõnalis, &c. quoad gratuita vero, sicut electi ꝑdiffiniti sunt, ꝓpter seipsos, vt. s. propriis actibus atq; felicibus vltimũ finẽ simpliciter attingant, reprobi vero quasi irrationabiles creaturæ prout sunt, nõ ad bonũ propriũ, qm felicitate priuati sunt: sed alienum. s. Dei & electorum, ita numerus electorum

electorum est certus propter se. Numerus autem reproborum propter aliud, id est, electos. Vnde considerando reprobos ratione subiecti, dicimus, ꝙ est certus eo rum numerus etiam prædiffinitiue. Cõsiderando autem eos quatenus reprobi sunt dicimus, ꝙ nõ sunt in certo numero prę diffinitiue, sed quasi tot diuina prouidentia reprobis vtitur, quot ad electorum bonum conferre conspicit. Et hanc distinctionem per illa verba (non sic autẽ omnino est) intendit literæ: dicẽs enim (nõ sic) excluit reprobos a principalibus & per se primo partibus vniuersi, apponens autem ly (omnino) exemit eos a partibus pure propter aliud & sic q̃si medios locauit propter incorruptibilitatẽ subiecti, &c. vt diximus.

¶ Quod ad tertium tractatur numerus prædestinatorum hominum, an nobis sit certus, referunturq; tres opiniones, & nulla earum approbatur: sed quarta approbatur melior.

¶ Aduerte hic, ꝙ opiniones istæ non reprehenduntur. Tũ quia in materia valde dubia, & per certitudinẽ occulta nobis, opinatiue locuti sunt authores. Tũ quia authores opinionum harum, illustres, ac etiã sancti videntur fuisse: secũdam nanque opinionẽ Gregorii esse constat: melior autẽ omnib⁹ quarta dicitur, quia authoritati Ecclesiæ innititur dicẽtis in collecta secreta: Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus: & ad hoc innuẽdum eisdem verbis author vsus est in litera.

¶ *Super quæstionis sui gesmæseriæ Artículum octauum.*

TItulus clarus ẽ. ¶ In corpore duo facit. Primo duas opiniones tractat, Secundo, respõ

146 1. di. 41. ar. 4. & 3. diff. 17. 2ae. 3. q. 1. ad 3. & 4 dist. 45. q. 3 ar. 3 ad 5. & ver. q. 6. a. 6.

Ad 2m Dicendum, ꝙ ratio quã A titatis alicuius partis, accipiẽda est ex proportione illius partis ad totum. Sic enim est apud Deum ratio, quare tot stellas fecerit, vel tot rerum species, & quare tot prædestinauit ex proportione partium principalium ad bonum vniuersi.

Ad 3m dicẽdũ, ꝙ bonũ proportionatum cõi statui naturæ, accidit vt ĩ pluribus, & deficit ab hoc bono, vt ĩ paucioribus. Sed bonũ quod excedit communem statum naturæ, inuenitur vt in paucioribus, & deficit ab hoc bono vt in pluribus. Sicut patet, ꝙ plures homines sunt qui habent sufficientẽ scięti am ad regimen vitæ suæ, pauciores autem qui hac scientia carent, qui moriones vel stulti dicuntur, sed pauciss̃imi sunt respectu aliorum, qui attingunt ad habendam profundam scientiam intelligibilium rerum. Cum igitur beatitudo æterna in visione Dei consistens, excedat communem statum naturæ, & præcipue ẽm quod est C gratia destituta per corruptionem originalis peccati, pauciores sunt qui saluantur. Et in hoc etiam maxime misericordia Dei apparet, ꝙ aliquos in illã salutem erigit, a qua plurimi deficiũt, ẽm communem cursum & inclinationem naturæ.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, ꝙ prędestinatio nõ possit iuuari precibus sanctorum. Nullum enim æternũ impeditur ab aliquo tẽporali. Et per consequens non potest temporale iuuare ad hoc ꝙ aliquod æternum sit. Sed prædestinatio est æterna. cum igitur preces sanctorum sint temporales, nõ possunt iuuare ad hoc, ꝙ aliquis prædestinetur. Non ergo prædestinatio iuuatur precibus sanctorum.

¶ 2 Præt. Sicut nihil indiget consilio, nisi propter defectum cognitionis, ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectũ virtutis. Sed neutrum horum competit Deo prædestinanti. Vnde dicitur Roma. 11. Quis adiuuit spiritũ domini? aut quis cõsiliarius eius fuit? Ergo prędestinatio non iuuatur precibus sanctorum.

¶ 3 Præt. Eiusdem est adiuuari & impediri. Sed prædestinatio nõ potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 25. ꝙ Isaac rogauit Deũ ꝓ Rebecca vxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ. Ex illo autẽ conceptu natus est Iacob, qui ꝑdestinatus fuit. Nõ aũt fuisset impleta prædestinatio, si natus nõ fuisset. Ergo ꝑdestinatio iuuatur ꝑcibus sanctorũ.

RESPON. Dicendum, ꝙ circa hanc quæstionẽ diuersi errores fuerunt. Quidã enim attendentes certitudinem diuinæ prædestinationis, dixerũt superfluas esse orationes, vel quicquid aliud fiat ad salutem æternam consequendam, quia his factis vel non factis, prædestinati consequuntur, reprobati non consequuntur. Sed cõtra hoc sunt oẽs admonitiones Sacræ scripturæ, exhortantes ad orationẽ, & ad alia bona opera. Alij vero dixerunt, ꝙ per orationes mutatur diuina prædestinatio. Et hæc dicitur fuisse opinio Aegyptiorũ, q̃ ponebant ordinationẽ diuinã, quã fatũ appellabant, aliquibus sacrificijs & orationib⁹ impediri posse. Sed contra hoc etiam est auctoritas Sacræ scripturæ. Dicit enim. 1. Reg. 15. Porro triũphator Israel nõ parcet, neq; penitudine flectetur. Et Ro. 2. dicitur ꝙ sine pęnitẽtia sunt dona Dei & vocatio. Et ideo aliter dicendũ, ꝙ in prędestinatione duo sunt consideranda. s. ipsa præordinatio diuina & effectus eius. Quãtum igitur ad primum, nullo modo prędestinatio iuuatur precibus sanctorum. Nõ enim precibus sanctorum fit, ꝙ aliquis prędestinetur a Deo. Quantum vero ad ẽm dicitur prædestinatio iuuari precibus sanctorũ, & alijs bonis operibus, quia prouidentia (cuius prædestinatio est pars) non subtrahit causas secundas: sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarum secundarum subiaceat prouidentiæ. Sicut igitur sic prouidentur naturales effectus, vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effect⁹ non prouenirẽt; ita prædestinatur a Deo salus alicuius, vt etiam sub ordine ꝑdestinationis cadat quicquid hominem promouet in salutẽ, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis salutem non consequitur. Vnde præ destinatis conandum est ad bene operandum, & orãdum, quia per huiusmodi, prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur. 2. Pe. 1. Satagite, vt per bona opera certam vestram

Grego. li. 1 dialo. c. 8.

det quæsito. Quoad primũ, opiniones & earum improbationes satis in litera patent. Et scias, quòd vt in articulo sexto Quæstio. 6. de veritate habetur, prima opinio ex Epicureis, secũda ex Stoicis ortã videtur, aut potiꝰ ex Aegyptiis ĩ Stoicos deriuata, & in eã Auicẽna quoq; incidisse vr. Et qm extremæ sunt, prima credente ꝙ nostra nihil conferunt, secunda vero, quòd totũ faciunt, cũ etiam ipsum prædestinantẽ mutant, rationabiliter media sẽtẽtia vera cõprobat. s. quòd aliquo modo sic, & aliquo modo nõ, vt in litera subiũgitur. Quoad ẽm ergo, rãdet quæsito duabus cõclusionibus iuxta duo distinctionis mẽbra: distinctio est. Ia ꝑdestinatione sunt duo. s. prædestinatio & effectus. Prima cõclusio est. Prędestinatio quo ad præordinationẽ nullo modo iuuatur ꝑcib⁹ sanctorũ, & ꝓbatur, qa nõ sit sanctorũ precibus ꝙ aliquis præordinetur a Deo in vitã ęternã. Secũda ẽ. Prædestinatio quo ad effectũ iuuatur ꝑcibus sanctorum, & aliis bonis operibus: & ꝓbatur. Prouidẽtia nõ subtrahit causas secundas, sed eis vtit sic, vt sine illis prouisi effectus nõ ꝓuenirẽt. ergo ꝑdestinatio salutis alicuiꝰ cõtinet sub suo ordine quicquid illũ promouet in salutẽ, q̃cũque sint illa, ita ꝙ sine eis, saluté ille nõ cõsequeret. ergo prædestinationis effectꝰ per hmõi oĩones, & opera certitudinaliter impletur, qđ erat intentũ. Antecedẽs patet ex dictis, & manifestatur in naturalibus: prima vero cõsequẽtia, q̃ sola explicite habet in litera, probat, qa prędestinatio est pars ꝓuidentię, reliqua ex se patẽt. Annectitur quoq; corollariũ in litera, imo inferit ꝓ modũ exhortationis quia ad mores pluri mũ res hæc prodest. Confirmaturq; ea authoritate Petri Apo

237

stoli; vt satis clare patet in litera.

¶ *Super quæstionis ui gesimæquartæ Arti culum primum.*

IN titulo aduerte, quòd non incipit a quæstione: an est, sed a queſtione: quid est, supponens ex authoritate scripturæ librum vitæ esse, & propter affinitatem cum prædestinatione quærit quid sit, quærendo an sit idē qđ ꝓdestinatio, qua tenus ex diuersitate illa, habeaſ quid est.

¶ In corpore duo facit. primo dicit quid nois. secundo quid rei, Quoad primum tria dicit. Primo ꝙ liber vitæ non propriæ, sed metaphorice dicitur in Deo. Secundo quòd significat scriptionem prædestinatorum. Tertio originem huius metaphoræ, ꝙ. ſex humanis libris, in quibus scribūtur cōsiliarii, seu milites sumpta est.

¶ Quoad secūdū est hæc conclusio. Liber vitæ in Deo est notitia firma ac significatiua prædestinatorum. hæc conclusio quoad duas partes manifeſtatur. Primo quo ad ly firma, authoritate Prouerb. 3 deinde ratione, quia conscriptio in libris materialibus fit ad ſuccurrendum memoriæ. Secūdo quo ad ly significatiua, & hoc ex rōne metaphorę, quia sicut ſcriptura libri est signum agendorū, ita notitia Dei est signū repræſentās ipſi perducēdos in vitā ęternā. Et cōfirmatur ſecūdæ ad Thim. 2. Ex his autem facile patet quæſitum, quod in reſponſione ad quartū exprimitur, quoniā principaliter quærebaſ quid est liber vitæ, quod ī corpe decisum est.

¶ *Super quæstionis ui gesimæquartæ Articulum secūdū.*

TItulus clarꝰ est.

¶ In corpore est vna cōclusio trīſi ua quæſito affirmatiue. Liber vitæ pro prie reſpicit vitam

137

Q. 19. art. 6.

vocationem & electionē faciatis.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ratio illa oſtendit, ꝙ prædestinatio non iuuatur præcibus ſanctorū quantū ad ipſam præordinationē.

AD 2m Dicendum, ꝙ aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo inquantum ab eo accipit virtutem, & ſic adiuuari, infirmi est, vnde Deo non competit, & ſic intelligitur illud, Quis adiuuit ſpiritum domini? Alio modo dicitur quis adiuuari p aliquē per quem exequitur ſuam operationem, ſicut dominus per miniſtrum. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos, inquātum exequimur ſuam ordinationem, ſecundum illud. 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores ſumus. Neque hoc est propter defectum diuinæ virtutis, ſed quia vtitur cauſis medijs vt ordinis pulchritudo ſeruetur in rebus, & vt etiam creaturis dignitatem cauſalitatis communicet*.

AD 3m Dicendum, ꝙ ſecundæ cauſæ non poſſunt egredi ordinē cauſæ primæ vniuerſalis (vt ſupra dictum est*) ſed ipſum exequūtur. Et ideo prędestinatio per creaturas potest adiuuari, ſed non impediri.

QVAESTIO. XXIIII.

De Libro uitæ, in tres articulos diuſa.

DEINDE conſiderandum eſt de libro vitæ.]

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Quid ſit liber vitę.
¶ Secūdo, Cuius vitæ ſit liber,
¶ Tertio, Vtrum aliquis poſſit deleri de libro vitæ.

ARTICVLVS. I.

Vtrum liber uitæ ſit idem quod prædeſtinatio.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur ꝙ liber vitæ non ſit idem quod prædeſtinatio, Dicitur enim Eccle. 24. Hæc omnia liber vitæ. Glo. *id est, nouum & vetus teſtamentum. hoc autem non est prædeſtinatio. Ergo liber vitæ non est idem quod prædeſtinatio.

¶ 2 Præt. Augu. in † lib. 20. de Ciui. Dei. ait, ꝙ liber vitæ est quædā vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera ſua bona vel mala in memoriam reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere ad prædeſtinationem, ſed magis ad attributum potentiæ. Ergo liber vitæ non est idem quod prædeſtinatio.

¶ 3 Præt. Prædeſtinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ eſſet prędeſtinatio, inueniretur liber mortis, ſicut liber vitæ.

SED CONTRA est, quod dicitur in * glo. ſuper illud Pſal. 68. Deleantur de libro viuentiū. Liber iſte est notitia Dei, qua prędeſtinauit ad vitam quos præſciuit.

RESPON. Dicendum, ꝙ liber vitæ in Deo dicitur metaphorice ſecūdum ſimilitudinem a rebus humanis acceptam. Est enim cōſuetum apud homines, ꝙ illi, qui ad aliquid eliguntur, conſcribunt in libro vtpote milites vel conſiliarij, qui olim dicebātur patres cōſcripti. Patet autem ex præmiſſis †, ꝙ oēs prædeſtinati eliguntur a Deo ad habendum vitā æternā. Ipſa ergo prædeſtinatorum conſcriptio dicitur liber vitæ. Dicitur autē metaphorice aliquid conſcriptum in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenet, ſm illud Prou. 3. Ne obliuiſcaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum cuſtodiat. & poſt pauca ſequitur Deſcribe illa in tabulis cordis tui. nā & in libris materialibus aliquid conſcribitur ad ſuccurrendum memoriæ. Vnde ipſa Dei notitia, quā firmiter retinet ſe aliquos prædeſtinaſſe ad vitam æternam, dicitur liber vitæ. nam ſicut ſcriptura libri est ſignum eorum, quæ fienda ſunt, ita Dei notitia est quoddam ſignum apud ipſum eorum qui ſunt perducendi ad vitam æternā, ſm illud. 2. Tim. 2. Firmum fundamentum Dei ſtat, habēs ſignaculum hoc, nouit dominus qui ſunt eius.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ liber vitæ pōt dici dupliciter. Vno modo conſcriptio eorū, qui ſunt electi ad vitam, & ſic loquimur nunc de libro vitæ. Alio modo poteſt dici liber vitæ conſcriptio eorum, quæ ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel ſicut agēdorum, & ſic nouum & vetus teſtamentum dicitur liber vitæ. Vel ſicut iam factorum, & ſic illa vis diuina qua fiet, vt cuiliber in memoriā reducantur facta ſua, dicitur liber vitæ. Sicut etiam liber militiæ poteſt dici, vel in quo ſcribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet ſolutio ad ſecundum.

AD 3m. dicendum, ꝙ non est conſuetum conſcribi eos, qui repudiantur, ſed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non reſponder liber mortis, ſicut prædeſtinationi liber vitæ.

AD 4m. Dicendum, ꝙ ſm rationem differt liber vitæ a prædeſtinatione. Importat enim notitiam prædeſtinationis, ſicut etiam ex gloſa inducta apparet*.

ARTICVLVS. II.

Vtrum liber uitæ ſit ſolum reſpectu uitæ gloriæ prædeſtinatorum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ liber vitæ non ſit ſolum reſpectu vitæ glorię prędeſtinatorū. Liber enim vitæ est notitia vitæ. Sed Deꝰ per vitam ſuam cognoſcit omnem aliam vitam. Ergo liber vitæ præcipue dicitur reſpectu vitæ diuinæ, & non ſolum reſpectu vitæ prædeſtinatorum.

¶ 2 Præt. Sicut vita gloriæ est a Deo: ita vita naturæ. Si igitur notitia vitæ glorię dicitur liber vitæ, etiam notitia vitæ naturæ, dicetur liber vitæ.

¶ 3 Præt. Aliqui eliguntur ad gratiam, qui non eligūtur ad vitam glorię, vt patet per id quod dicitur Ioan.

gloriæ. Probatur ſic, Liber vitæ est notitia electorum ad vitam. ergo ad vitā ſupra naturā, & finalē, ergo ꝓprie ad vitā gloriæ: prima conſequētia probatur, quia id ad quod aliqui eliguntur, habet duas conditiones. ſ. & quòd nō cōueniat eis ſm ſuas naturas. & quòd habeat rationē finis, & declaratur hoc ſcīm exēplo militis. Secunda vero cōſequētia probatur, quia vita gloriæ est finis ſupernaturalis. Aduerte hic, quod litera aſsignās primā cōditionē eiꝰ, ad quod aliquid eligitur, nō dixit quòd est ſupra facultatem naturæ, quia hoc falſum fuiſſet, cum pugnare ac conſulere, vires naturæ non excedant, ſed dixit negatiuā. ſ. non conuenit ex natura, non enim ex natura ſortitur aliquis, ꝙ ad hanc rē publ. rutandam pugnet, aut cōſulat, ſed ex alio prīcipio gubernante. ſ. rēpub. & ex hac accōmodatione extulit librū vitæ ad vitā non ſolū non ex natura, ſed ſupra omnē facultatē cuiuſcūque naturæ creatæ.

¶ *Super quæſtionis ui geſimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo facit. primo tractat quandā opinionē, ſecundo reſpondet quæſito ſm propriā ſententiā. Quo ad primū. primo refert duas propoſitiones quorundā opinātiū. prima é. Nullus deletur de libro vitę ſm rei veritatē. ſecūda eſt. Aliqui delentur de libro vitæ ſecundum opinionem hominum & declaratur ſecundæ. propoſitionis cōſonātia cum ſacra ſcriptura, quia apud ipſam qñque dr̄ res fieri, qñ innoteſcit, & conſequēter deleri, qñ apparet deleri pp̄ priationē gratiæ. Deide arguit primā propoſitionē cū ſumma modeſtia falſitatis, quia præmiū repromiſſum ſanctis, ſm

149

1. diſt. 31. q. 1. arti. 2. & diſt. 40. q. 1. arti. 2. ad 5. & q. 3. ad 3. & phil. 4 & heb. 12. l. 4. fi.

6. Nonne duodecim vos elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Sed liber vitæ est conſcriptio electionis diuinæ, vt * dictum est. Ergo etiam est reſpectu vitæ gratiæ.

SED CONTRA est, quòd liber vitæ est notitia prædeſtinationis, vt * dictum est, ſed prædeſtinatio non reſpicit vitam gratiæ, niſi ſm ꝙ ordinatur ad gloriā. Non enī ſunt prædeſtinati qui habent gratiam, & deficiūt a gloria. Liber igitur vitæ non dicitur niſi reſpectu gloriæ.

RESPON. dicendum, ꝙ liber uitæ, vt * dictū est, importat cōſcriptionem quandam, ſiue notitiam electorum ad vitam. Eligitur autē aliquis ad id, quod non competit ſibi ſecundum ſuam naturam. Et iterum id ad quod eligitur aliquis habet rationem finis. nō enim miles eligitur, aut cōſcribitur ad hoc ꝙ armetur: ſed ad hoc ꝙ pugnet, hoc enim est propriū officium, ad quod militia ordinatur. Finis autē ſupra naturam exiſtens, est vita gloriæ, vt ſupra * dictū est. Vnde proprie liber vitæ reſpicit vitā gloriæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ vita diuina etiam prout est vita glorioſa, eſt Deo naturalis. vnde reſpectu eius non est electio, & per conſequens neque liber vitæ. non enim dicimus ꝙ aliquis homo eligatur ad habendum ſenſum, vel aliquid eorum quæ conſequuntur naturam. Vnde per hoc etiam patet ſolutio ad ſecundum. reſpectu enim vitæ naturalis nō est electio, neque liber vitæ.

AD 2m dicendum, ꝙ vita gratiæ non habet rationem finis, ſed rationem eius, quod est ad finem. Vnde ad vitam gratiæ non dicitur aliquis eligi, niſi inquantum vita gratiæ ordinatur ad gloriam. Et ꝓpter hoc, illi qui habent gratiam, & excidunt a gloria, non dicuntur eſſe electi ſimpliciter, ſed ſecundū quid. Et ſimiliter non dicuntur eſſe ſcripti ſimpliciter in libro vitæ, ſed ſecundum quid, prout. ſ. de eis in ordinatiōe & notitia diuina exiſtit, ꝙ ſint habituri aliquem ordinem ad vitam æternam ſecundum participationem gratiæ.

ARTICVLVS. III.

Vtrum aliquis deleatur de libro uitæ.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur ꝙ nullꝰ deleatur de lib. vitæ. Dicit enim Augu. in * 20. de Ciuit. Dei, ꝙ præſciētia Dei quæ non poteſt falli, liber vitæ est. Sed a præſcientia Dei non potest aliquid ſubtrahi. ſimiliter neque a prædeſtinatione. Ergo nec de libro vitę poteſt aliquid deleri.

¶ 2 Præt. Quicquid est in aliquo, eſt in eo per modum eius in quo eſt: ſed liber vitæ est quid æternū & immutabile. Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, ſed immobiliter & indelebiliter.

¶ 3 Præt. Deletio, ſcripturæ opponitur: ſed aliquis nō poteſt de nouo ſcribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri poteſt.

SED CONTRA est, quod dicitur in Pſal. 67. Deleantur de lib. viuentium.

RESPON. dicendum, quòd quidam dicunt, quòd de libro vitæ nullus poteſt deleri ſecundum rei veritatem: poteſt tamen aliquis deleri ſecundum opinionem hominum. Eſt enim conſuetum in ſcripturis vt aliquid dicatur fieri, quando innoteſcit, & ſecundum hoc aliqui dicuntur eſſe ſcripti in lib. vitæ, inquantum homines opinātur eos ibi ſcriptos propter præſentem iuſtitiam, quā in eis vidēt. Sed quando apparet vel in hoc ſeculo vel in futuro, ꝙ ab hac iuſtitia exciderunt, dicuntur inde deleri. Et ſic etiam exponitur in * gloſ. deletio talis, ſuper illud Pſal. 68. Deleantur de lib. viuētiū. Sed quia non deleri de libro vitæ ponitur inter præmia iuſtorum, ſecundum illud Apoc. 3. Qui vicerit ſic, veſtietur veſtimentis albis, & nō delebo nomē eius de lib. vitæ (quod aūt ſanctis repromittitur, non eſt ſolum in hominum opinionem) poteſt dici, quòd deleri vel non deleri de libro vitæ, non ſolum ad opinionem hominum referendum eſt, ſed etiam quantum ad rem. Eſt enim liber vitæ conſcriptio ordinatorum in vitam æternam. ad quam ordinatur aliquis ex duobus, ſcilicet, ex prædeſtinatione diuina, & hæc ordinatio nunquam deficit, & ex gratia. quicunque enim gratiam habet, ex hoc ipſo eſt dignus vita æterna. & hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati ſunt ex gratia habita ad habendum vitam æternam, a qua tamen deficiunt per peccatum mortale. Illi igitur qui ſunt ordinati ad habendum vitam æternam ex prædeſtinatione diuina, ſunt ſimpliciter ſcripti ī lib. vitæ, quia ſunt ibi ſcripti vt habituri vitā æternā ī ſeipſa, & iſti nunquam delentur de libro

ciui. Dei. c. 15. in fi. to. 5.

Glo. ſa ordinaria ibidē

ti gratia, sed omnes christiani, imo & omnes homines essent scripti in lib. vitæ: quoniam omnes ordinati sunt in vitã æternam, ex hoc ipso quòd rationales sunt, iuxta illud Augustini de prædestinatione sanctorũ. posse habere charitatem, naturæ est hominum.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diffinitio superius data fuit ꝑfecta, vtpote explicans substantialia libri vitæ: conscriptio enim prædestinatorum ad substantiam pertinet libri vitæ: cõscriptio autem ordinatorum secundũ presentem iustitiam habet se ad librum vitæ vt accidens: qa vt consequens substantiale. Non enim ad librum vitæ spectat talium conscriptio, nisi ex hoc ipso quòd est liber vitæ gloriæ, ad quam soli prædestinati conscribuntur: nã vt in rñsione ad tertiũ p̃cedentis articuli dicitur: constituti in pręsenti gratia pro tanto ad cõscriptionem libri vitæ spectãt, ꝑ quanto vitam illam gloriosam, pro nũc, aliquo modo partici pant, & hic dicitur & in idem redit, ꝙ propterea conscribũ tur, quia vitam æternam in sua causa habituri sunt. Ex his enim patet, quòd ad librũ vitæ pertinet cõscriptio habentiũ præsentẽ gratiam ex consequẽti: & sic talis cõscriptio est extra substãtiam libri vitæ. Nec in diffinitione debuit ex primi sed (vt in lra fit) postmodum deduci. Ad aliam autẽ obiectionem tacite ex litera respõdetur, ꝙ non quomodolibet ordinati in vitã æternam, sed ordinati sic quòd sunt digni vita æterna conscribũ tur in libro vitę. Et propterea neque oẽs Chriani (si aliquis est qui nũquam fuit in gratia, quod posset accidere in ficte accidente ad baptisꝰ mum) neque omnes homines, sunt aliquomodo scripti in li. vitæ: quamuis po

In corp. ar.

150 1.di.42.q.1.ar.1. Et 1.cõtra ca.16.& li.2.c.7.8.9.& 10. Et po.q.1.ar.1.

vitæ. Sed illi qui sunt ordinati ad habendum vitam æternam, nõ ex prædestinatione diuina, sed solum ex gratia dicuntur esse scripti in li. vitæ, non simpliciter, sed secundũ quid, quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam non in seipsa, sed in sua causa. & tales possunt deleri de lib. vitæ, vt deletio non referatur ad notitiã dei, quasi Deꝰ aliquid præsciat, postea nesciat, sed ad rẽ scitã, quia. s. Deus scit aliquẽ prius ordinari in vitam æternam, & postea non ordinari cum deficit a gratia.

Ad primvm ergo dicendũ, ꝙ deletio (vt dictum est*) non refertur ad librum vitæ ex parte præscientię, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte præscitorum quæ sunt mutabilia.

Ad 2m dicendum, ꝙ licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in se ipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio lib. vitæ.

Ad 3m dicendum, ꝙ eo modo quo aliquis dicitur deleri de libro vitæ, potest dici, ꝙ ibi scribatur de nouo, vel secundum opinionẽ hominum, vel secundum, ꝙ de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiam sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

QVAESTIO XXV.

De diuina potentia, in sex articulos diuisa.

POst considerationẽ diuinæ præscientiæ & volũtatis & eorũ, quæ ad hoc pertinent: restat considerandũ de diuina potentia.

Circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum in Deo sit potentia.
¶ Secũdo, Vtrum eius potentia sit infinita.
¶ Tertio, Vtrum sit omnipotens.
¶ Quarto, Vtrum possit facere ꝙ ea quæ sunt præterita, nõ fuerit.
¶ Quinto, Vtrum Deus possit facere quæ non facit, vel prætermittere quæ facit.
¶ Sexto, Vtrum quæ facit possit facere meliora.

Articvlvs I.

Vtrum in Deo sit potentia.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur, ꝙ in Deo non sit potentia. Sicut enim prima materia se habet ad potentiã, ita Deus (qui est agens primum) se habet ad actum. Sed prima materia secundũ se considerata, est absque omni actu. Ergo agẽs primum (quod est Deus) est absque potentia.

¶ 2 Præt. Secundum Philosoph. * in. 9. Meta. qualibet potentia, melior est eius actus. Nam forma est melior quàm materia, & actio quã potẽtia actiua. est enim finis eius: sed nihil est melius eo quod est in Deo, quia quicquid est in Deo, est Deus, vt supra * ostensum est. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶ 3 Præt. Potentia est principium operationis. Sed operatio diuina est eius essentia, cum in Deo nullũ sit accidens. essentiæ autem diuinæ non est aliquod principium. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶ 4 Præt. Supra * ostensum est, ꝙ scientia Dei & voluntas eius sunt causa rerum. causa autem & principium idem sunt. Ergo non oportet in Deo assignare potẽtiam, sed solum scientiam & voluntatem.

Sed contra est, qđ dicitur in Psal. 88. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

Respon. Dicendum, ꝙ duplex est potentia, scilicet passiua (quæ nullo modo est in Deo) & actiua, quam oportet in Deo summe ponere. Manifestum est enim ꝙ vnumquodque secũdum quòd est actu & perfectum, secundum hoc est principium actiuum alicuius. Patitur autem vnumquod que secundum quòd est deficiens & imperfectum. Ostensum * est autem supra, quòd Deus est purus actus & simpliciter & vniuersaliter perfectus, neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vndeᵈ sibi maxime competit esse principium actiuum, & nullo modo pati. Ratio autem actiui principij conuenit potentiæ actiuæ. nam potentia actiua est principium agẽdi in aliud, potentia vero passiua est principium patiendi ab alio, vt Philosophus dicit * 5. Meta. relinquitur ergo quòd in Deo maxime sit potentia actiua.

Ad primvm ergo dicendum, quòd potentia ᵈ actiua non diuiditur contra actum, sed fundatur in eo. Nam vnumquodque agit secundum quòd est actu, potentia vero passiua diuiditur cõtra actum. nam vnumquodque patitur secundum quòd est in potentia. Vnde hæc potentia excluditur a Deo, non autem actiua.

Ad 2m Dicendum, quòd quãdocunque actus est aliud a potẽtia, oportet ꝙ actus sit nobilior

tentiam quandã vel de remotam ad illã vitam habeant.

¶ Circa ea quæ i cel ce literæ posita sunt scito, quòd deleri ex parte deletorum nõ importat scripturæ cassationem, sed mutationem de scriptis in non scriptos, qui enim heri fuit in gratia, & consequenter inter scriptos, lapsus hodie, mutatus est ꝑ peccati maculam, desitque iter scriptos esse, & hoc vocat deleri ex parte rei scitæ vt patet in litera.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum primum.*

In titulo. Potentia significat principium operationis ad extra, seu transeuntis, extenso operationis nomine tam ad actionem quã ad passionem.

¶ In corpore respõdetur quæsito vnici distinctiõe, & duabus conclusionibus mixtis, iuxta duo distinctionis membra. Distinctio est: potentia est duplex, actiua. f. & passiua. Conclusio prima est. Potentia passiua nullo modo est in Deo. secunda est. Potentia actiua maxime est in Deo. Probat hæc secũda: vnũquodq; ſm quod est in actu & ꝑfectũ, est principiũ actiuũ. ergo deo maxime cõpetit esse principiũ actiuũ. ergo in eo maxime est potentia actiua. Prima cõsequentia probatur ex eo ꝙ Deus est actus purꝰ & vniuersaliter ꝑfectꝰ. Secunda vero, quia rõ principii actiui conuenit potentiæ actiuæ, vt patet ex diffinitione eius. 5. & 9. Met. &c. Prima autẽ eodẽ modo ex negatione oppositorũ ꝓbatur. Vnũquodque patitur ſm ꝙ est deficiẽs & imperfectũ. ergo Deo nullo mõ conuenit pati. ergo nec potẽtia passiua: cõsequẽtia eodẽ mõ ꝓbat, quia. s. in Deo nulla ẽ ipfectio &c.

¶ In rẽsponsione ad secundum, & tertiũ, difficilia valde verba discutiẽda occurrũt

Tria

Tria namque de actione vt distinguitur contra effectum, dicuntur. Primum est, quòd actio si est distincta a potentia actiua, est nobilior ipsa potentia. Secundum est, ꝙ actio in creaturis principiatur a potentia. Tertium est, ꝙ actio sic se habet ad potentiam actiuam, ꝙ si transferatur in Deum, oportet actionem ipsam esse essentiam diuinã.

Hæc enim omnia liquido habẽtur in litera. Est autem ratio arduæ dubitationis hæc. Actio trãsiens, pura mouere, vt distinguitur contra effectum, aut solum dicit motum ab hoc, aut aliquid aliud: si tantũ significat motum ab hoc, oportet ea quæ hic dicuntur verificari, aut de sola relatione ab hoc aut de solo motu, aut de toto composito scilicet motu ab hoc, sed de nullo horum verificantur primum & tertium dictum: nihil enim horũ est nobilius potẽtia actiua motoris Saturni. Et quod magis vrget, nihil horũ ẽ qđ oporteat idẽtificari diuinæ substãtiæ, si ponamus Deũ sine omni medio mouere corpus aliquod quod constat non esse impossibile, tunc enim manifeste videre quisq; potest motũ non oportere idẽtificari subſtantiæ diuinæ. Et similiter relationem non oportere idẽtificari eidẽ, quamuis oporteret ipsam non esse realẽ ex parte Dei, vt ex supradictis patet, & cõsequenter nec motum ab hoc identificari eidem diuinæ essentiæ oportere. Si vero significat aliquid aliud, ruunt omnia in. 3. Phy. tradita. Ruere quoque videtur opi. dicens, actionẽ esse subiectiue in passo, quæ tamen ex Arist. ibidem, & in. 2. de ani. sumpta videtur. Ad hoc dicendum mihi videtur, ꝙ apud San. Tho. actio transiens præter motũ & relationẽ dicit aliquid subiectiue in agente. Probat hoc & manifestat. Probat qđ ratione vnica iã tacta, cõuincẽte intellectũ meũ, sustinẽdo vtrãq; viã posità in rñsione ad. 4. Actio trãsiens significat aliquid subiectiue existens in agente creato, identificatũ aũt realiter substantiæ in agente increato: sed motus ab hoc vt ꝑportat tm̃ motũ & relationẽ, nõ significat aliq d hiᵒ. ergo motus ab hoc, modo exposito, non est totũ actionis transeuntis. Maior habetur & in. 2. cõ. Gen. c. 9. ratione vlti. & quo ad secundam partem habetur in mille locis, vbi de creatione, gubernatione & quibusuis aliis actionibus & potentiis diuinis ad extra est sermo, vt hic etiam patet. Minor autem patet resolutiue. Constat enim, quòd Deo mouente vel angelo, in neutro motus esset. relatio autem, quamuis in angelo esset, in Deo tamen nullo reali modo esset, quia nec per inhesionem vt patet, nec per identitatem, vt in. 2. contra Gen. c. 12. in princ. probatur manifeste. Et si diceretur ad hanc rationem, ꝙ maior est vera, nõ ex vna sed ex diuersis radicibus, quia quo ad agentia creata, est vera ratione relationis, quam oportet subiectiue existere in agẽte, quo ad agens vero increatum est vera ratione actionis immanentis, quam solã in Deo ponit actio transiens præter factum & relationẽ. Si sic (inquã) diceretur præcipue propter authoritatem S. T. in. 2. contra Gen. c. 23. ratione. 4. subtiliter quidẽ euaderetur, nõ tamen sufficienter. Ad cuius euidentiã scito, ꝙ vt in hoc arti. in rẽsponsione ad quartũ littera dicit, duobus modis sustinetur potentia actiua in Deo. Vno modo, vt sit velut potentia executiua intellectus & voluntatis. Alio modo, vt sit ipsa voluntas consul

potẽtia. Sed actio Dei nõ est aliud ab eius potentia, sed vtrunque est essentia diuina: quia nec esse eius est aliud ab eius essentia: vndeᵈ nõ oportet quod aliquid sit nobilius quàm potentia Dei.

Ad 3m dicendum, quòd potẽtia in rebus creatis non solum est principium actionis, sed etiam effectus. Sic igitur ĩ Deo saluatur ratio potentiæ quãtum ad hoc, quòd est principium effectus, nõ autem quantum ad hoc quòd est principium actionis ᵉ, quæ est diuina essentia: nisi forte secũdum modum intelligendi, prout diuina essentia (q̃ in se simpliciter præhabet quic quid perfectionis est in rebus creatis ᵉ) potest intelligi & sub ratione actionis, & sub ratione potentiæ: sicut etiam intelligit & sub ratione suppositi habentis naturam, & sub ratione naturæ. Sic igitur in Deo saluatur ratio potẽtiæ, quantũ ad hoc, ꝙ est principium effectus.

Ad 4m dicendum, quòd potẽtia non ponitur in Deo vt aliquid differens a scientia, & voluntate secundum rem, sed solum secũdum rationem, inquantum scilicet, potentia importat rationem principij exequentis ᵉ id, quod voluntas imperat, & ad quod scientia dirigit. quæ tria Deo secundum idem conueniunt. Vel dicendum, quòd

ipsa scientia vel volũtas diuina secundum quòd est principium effectiuum, habet rationem potentiæ. Vnde consideratio scientiæ & volũtatis præcedit in Deo considerationem potentiæ, sicut causa præcedit operationem & effectum.

Articvlvs II.

Vtrum potentia Dei sit infinita.

Ad secvndvm sic procedi tur. Videtur, quòd potentia Dei nõ sit infinita. Omne enĩ infinitum est imperfectum, secundũ Phi. * in 3. Phy. sed potentia Dei non est imperfecta. Ergo non est infinita.

¶ 2 Præt. Omnis potentia manifestatur per effectum, aliàs frustra esset. Si igitur potentia Dei esset infinita, posset facere effectum infinitum. quod est impossibile.

¶ 3 Præt. Philosophus probat in † octauo Physicorum, quòd si potentia alicuius corporis esset infinita, moueret in instanti. Deus autem non mouet in instãti, sed monet creaturam spiritualem per tẽpus, creaturam vero corporalem per locum & tempus, secundum Augusti. * octauo, super Genesim ad literam: non ergo est eius potẽtia infinita.

151 1.di.43.q.1 arti.1. Et.4. con. ca.44. & cap.65. & po.q.1. artic.2. & opus.3.cap. 19. & opus. 9.c.4. & 12. Meta. l.6.fi. *tex.63.64. &.65.to.2.

† li.8. Phisi. tex.79.to.2

* li. 8. sup. gene. c. 20. 21. & 23. to mo. 3.

linquiẽ ꝙ aliquid aliud actio transiens significat in agente. Verba autem in oppositum adducta ex. 23. c. & ex. 35. & similia, possunt interpretari quòd procedunt iuxta illã viam, namque illud opus omnibus viis vti videtur ad intentum.

¶ Declaraẽ aũt occultũ hoc latuisse etiam in. 3. Phy. & similibus locis ex fuo cõpari. s. passione, de qua proportionaliter dr, ꝙ est motus in hoc, sicut de actione, ꝙ est motus ab hoc: quemadmodũ enim constat, ꝙ in passione sunt tria. s. motus, relatio inhæretiæ ipsius motᵒ ad subiectũ, & fundamẽtũ illiᵘ relationis. qđ ẽ essentialiter passio, siue illud sit passiua actuatio subiecti, siue esse formæ fluẽtis vt actuãs subiectũ, siue qđcũq; aliud, ita ex parte actionis nõ solũ motus & relatio significatur, sed ly. ab, significat prius ipsam essentiam actionis, operationẽ. s. in agente ꝓ perficiendũ aliud. Sed qm̃ propriis vocabulis caremus, nominibus relationũ. s. præpositionibus ab, & in, vtimur ad occulta significanda, vt sæpe cõtingit: & sic oẽs textus cõsonãt. Cũ his enim stat, actionis trãseũtis & passionis eũdẽ esse actũ, qm̃ actio huiusmodi, vt sic, propter perficiendũ passum est, & propterea ratione illius actus perfectio passi & esse in passo &c. dicitur ipsa actio. Nec plura hic dicenda videntur, qm̃ præsenti proposito sat sunt.

¶ *Super quæstionis vigesimæquintæ Articulum secundum.*

In titulo ly infinita, significat infinitatem intensiuam.

¶ In corpore vnica est conclusio rẽsponsiua ad quæsitum affirmatiue. Potẽtia Dei est infinita. probatur. Esse dei est infinitũ. ergo actiua potẽtia Dei est infinita. Antecedens patet ex quæstio. 7. consequentia probatur: quia potentia actiua Deo conuenit ſm ꝙ est in actu, id est fundatur super eius actu, & quantitas potentiæ cõsequitur quãtitatẽ actus. qđ probat ex illa vniuersali. Quãto aliquod agẽs est ꝑfectius ĩ forma qua agit, tãto maior est potẽ tiã

tia eis, vt patet in ca
†lib.8. non multũ qro- lefactiuo &c. litera
cul ante est clara.
medium. ¶ In respõsione ad tertium multa dicẽda essent de infinita te potentiæ motiuæ, quæ prolixa valde sunt, & in speciali, quã de hoc fecimus
ar. præced. quæstione, discussa sunt, quare pro nũc transeundum puto.

¶ Super quæstionis ii gesim. quintæ Arti culum ter tium.

Q.7.art.1. IN titulo ly omni potens, dupliciter distribui potest, scili cet pro omnipotẽtia & pro omni possibili. non quæritur hic, vtrũ sit omnipotens id est, habeat omnẽ potentiam. Quoniã iam in.1.ar. determinatum est, ꝙ in Deo nulla ẽ potẽtia passiua, sed quærit: vtrũ sit omnipotẽs, id est, possit omnia.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primo quid hic certũ & ambiguũ sit dicit. Secundo ambiguitatem soluit, ibi. Sed si quis &c.

Q.7.art.1. ¶ Quoad primum duo dicit, primo ꝙ pars affirmatiua q̃stionis est ab omnibus confessa. Secundo ꝙ diffinitio omni potentiæ, quæ deberet esse propriũ medium ad inferendã confessam conclusiõnẽ difficilis est, quia dubitatur pro quibus distribuit ly omnia, cũ dicitur Deũ posse omnia.

¶ Quo ad ſm tria dicit, primum quòd ly omnia, distribuit possibile absolute. Secũdo, quòd ly possibile absolute denominat quicquid habet rationem entis, actu, vel potentia. ibi, Est autem considerandũ. Tertio excludit ab huiusmodi distributione & denominatione sola
Q.3.art.5. &.q.4.ar.3 implicantia contradictionem, ibi. Nihil autẽ opponitur &c.
36 ¶ Primum horũ. ſ. ly omnia, distribuit possibile absolute, probatur distinguendo possibile dupliciter. ſ. ſm aliquã potentiam, vel absolute, ex.5. Metap. Et destruendo ꝙ nõ po

SED CONTRA est quòd dicit Hilar. † octauo de Trini. quòd Deus est immensę virtutis viuens, potens. Omne autem immensum est infinitum. ergo virtus diuina est infinita.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ sicut iam dictum est*, secundũ hoc potentia actiua inuenitur in Deo, secundum quod ipse actu est. Esse autem eius est infinitum, inquantum nõ est limitatum per aliquid recipiens, vt patet per hæc, quæ supra dicta* sunt; cum de infinitate G diuinæ essentiæ ageretur. Vnde necesse est quòd actiua potentia Dei sit infinita. In omnibus enim agentibus hoc inuenitur, quòd quanto aliquod agẽs perfectius habet formam, qua agit, tãto est maior eius potentia in agendo. Sicut quanto est aliquid magis calidum, tãto habet maiorem potentiam ad calefaciendum. Et haberet vtique potentiam infinitam ad calefaciendum, si eius calor esset infinitus. Vnde, H cum ipsa essentia diuina (per quam Deus agit) sit infinita (sicut supra *ostensum est) sequitur quòd eius potentia sit infinita.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de infinito, qd est ex parte materiæ non terminatæ per formam: cuiusmodi est infinitum, qd congruit quantitati. Sic autem non est infinita diuina essentia (vt supra * ostensum est,) & per consequens nec eius potẽtia. Vnde non sequitur quòd sit imperfecta.

AD II. dicendum, quòd potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu. Potẽtia enim generatiua hominis nihil potest pluſquàm generare hominẽ. Sed potentia agentis non vniuoci, non tota manifestatur in sui effectus productione. Sicut potentia Solis nõ tota manifestatur in productione alicuius animalis ex putrefactione generati. Manifestum est autem ꝙ Deus non est agens vniuocum. Nihil enim aliud potest cum eo conuenire neque in specie, neq, in genere, vt supra *ostensum est. Vnde relinquit, quòd effectus eius semper est minor, quàm potentia eius * Non ergo oportet quòd manifestetur infinita potentia Dei in hoc ꝙ producat effectum infinitum. Et tamen etiam si nullum effectũ produceret, non esset Dei potentia frustra; quia frustra est quod ordinatur ad finem, quẽ non attingit. Potentia autem Dei nõ ordinatur ad effectum sicut ad finem, sed magis ipsa est finis sui effectus.

AD III. dicendum, ꝙ Philosophus in 8. Physic. probat, quòd si aliquod corpus haberet potentiam infinitam, quòd moueret in non tempore. Et tamen ostendit, quòd potentia motoris cæli est infinita: quia mouere potest tempore infinito *. Relinquitur ergo secundum eius intentionem, quòd potentia infinita corporis si esset, moueret in non tempore: non autem potentia incorporei motoris. Cuius ratio est, quia corpꝰ mouẽs aliud corpus, est agens vniuocum. Vnde oportet quòd tota potentia agẽtis manifestetur in motu. Quia igitur quanto mouentis corporis potentia est maior, tanto velocius mouet: necesse est ꝙ si fuerit infinita, moueat improportionabiliter citius, quod est mouere in non tẽpore. Sed mouens in corporeum est agens non vniuocum. Vnde nõ oportet, quòd tota virtus eius manifestetur i motu ita, ꝙ moueat in non tempore. Et prefertim, quia mouet secundum dispositionem suæ voluntatis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit omnipotens.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit omnipotẽs. Moueri enim & pati aliquid, omniũ est: sed hoc Deus non potest. Est enim immobilis, vt supra dictum * est non igitur est omnipotens. I

¶ 2 Præt. Peccare aliquid agere est: Sed Deus non potest peccare, neq; seipsum negare, vt dicitur secundę Tim. 2. ergo Deus nõ est oĩpotens.

¶ 3 Præt. De Deo dicitur, ꝙ omni potentiam suam parcẽdo maxime & miserando manifestat. Vltimum igitur. quòd potest diuina potentia, est parcere & misereri. Aliquid autem est multo magis quàm parcere & misereri, sicut creare alium mundum vel aliquid huiusmodi. Ergo Deus non est omnipotens.

¶ 4 Præt. Super illud 1. Cori. 1. Stultam fecit Deus sapientiam huius mundi dicit *. glo. Sapiẽtiã huius mundi fecit Deus stultam ostẽdendo possibile, quod illa impossibile iudicabat. Vnde videtur quòd nõ sit aliq̃id iudicandũ possibile vel impossibile ſm inferiores causas, prout sapientia huius mundi iudicat, sed ſm potentiam diuinam. si igitur Deus sit omnipotẽs, omnia erunt possibilia. nihil ergo impossibile. Sublato autẽ impossibili tollitur necessarium. Nã quod necesse est esse, impossibile est non esse. Nihil ergo erit necessarium in rebus, si Deus est omnipotẽs. hoc autem est impossibile. ergo Deus non est omnipotens.

SED CONTRA est, quod dicitur Lucæ. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbum.

RESPON. Dicendum, ꝙ communiter confitentur omnes Deũ esse omnipotentem. Sed rationem omnipotentiæ assignare, videtur difficile. Dubium enim potest esse B quid comprehendatur sub ista distributione, cũ dicitur: omnia posse Deum. Sed si quis recte considerat (cum potentia dicatur ad possibilia) cum Deus omnia posse dicitur, nihil rectius intelligitur q̃ ꝙ possit omnia possibilia, & ob hoc omnipotens dicatur. Possibile aũt dicit dupliciter ſm Phi. in* 5. Meta. Vno modo per respectũ ad aliquam potentiam. sicut quod subditur humanæ potentiæ dicitur esse possibile homini. Non autẽ potest dici, ꝙ Deus dicatur omnipotens, quia possit omnia quæ sunt possibilia naturæ creatæ, quia diuina potentia in pluſ extenditur. Si autem dicatur ꝙ Deus sit omnipotens, quia potest omnia quæ sunt possibilia suæ potentiæ, erit circulatio in manifestatione omnipotẽtiæ. hoc enim nõ erit aliud quàm dicere ꝙ Deus est omnipotẽs, quia potest omnia quæ potest, relinquitur igitur ꝙ Deus dicatur omnipotens, quia potest omnia possibilia absolute. quod est alter modus dicendi possibile. Dicitur autem aliquid possibile vel impossibile absolute, ex habitudine terminorũ. Possibile quidem quia prædicatum non repugnat subiecto, vt Sortem sedere. Impossibile vero absolute, quia prædicatum repugnat subiectõ, vt hominem esse asinum. Est autem considerandum ꝙ cum vnũ quodq; agens agat sibi simile, vnicuique potentiæ actiuæ correspondet possibile vt obiectum propriũ secundum rationem illius actus, in quo fundatur potentia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad proprium obiectum ad esse calefactibile. Esse autem diuinum, super quod ratio diuinæ potentiæ fundatur, est esse infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius esse perfectionem *. Vnde quicquid potest habere rationem entis, cõtinetur sub possibilibus absolutis, respectu quorum Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis, nisi non ens. Hoc igitur repugnat rationi possibilis absoluti, quod subditur diuinæ omnipotentiæ, quod implicat in se esse & non esse simul. Hoc enim omnipotentiæ non subditur, non propter defectum diuinę potentię, sed quia non potest habere rationem factibilis, neque possibilis. Quæcunque igitur contradictionẽ non implicant sub illis possibilibus cõtinentur, respectu quorũ dicitur Deus omnipotens. Ea vero, quæ cõtradictionem implicant, sub diuina omnipotentia non continentur, quia nõ possunt habere possibilium rationem. Vnde conueniẽtius dicitur, quòd ea non possunt fieri, quàm quòd Deus non possit facere. Neque hoc est contra verbum Angeli dicentis, non erit impossibile apud Deum omne verbũ. Id enim quod cõtradictionem implicat, verbum esse nõ potest: quia nullus intellectus potest illud concipere.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deus dicitur omnipotẽs secundum potentiam d actiuam, non secundum potentiam passiuam, vt dictũ* est. vnde quod non potest moueri & pati, non repugnat omnipotentiæ.

AD 2m dicendum, quòd peccare est deficere a perfecta actione. vnde posse peccare est posse deficere in agẽdo, quod repugnat omnipotẽtiæ. Et propter hoc Deus peccare nõ potest, qui est omnipotẽs. Quàmuis * Philosophus dicat in 4. Topic. quòd potest Deus & studiosus praua agere. Sed hoc intelligit uel sub cõditione, cuius antecedens sit impossibile, vt puta si dicamus ꝙ potest Deus praua agere si velit. Nihil enim prohibet conditionalem esse veram, cuius antecedẽs & cõsequẽs est impossibile. Sicut si dicatur, si homo est asinus habet quatuor pedes. Vel vt intelligatur, ꝙ Deus potest aliqua agere, quæ nunc praua videntur, quæ tamen si ageret, bona essent. Vel loquitur secũdum communem opinionem gentilium, qui homines dicebant transferri in Deos, vt Iouem vel Mercurium.

AD 3m dicendum, quòd Dei omnipotentia ostenditur maxime in parcendo & miserando: quia p hoc ostẽditur Deum habere summam potestatem, quòd libere peccata dimittit. Eius enim, qui superioris legi astringitur, non est libere peccata cõdonare. Vel quia par

¶ Circa ꝺdictam assignationem obiecti diuinæ potentiæ, dubiũ occurrit. Quia si omne possibile absolute, omneq; ens ac non implicans cõtradictionem sub omnipotentia claditur, Deus ipse continebit sub sua omnipotentia, qm Deũ esse, de numero horum est, vt patet.

¶ Ad hoc & similia dicendum est, quòd eũ sermo præsens sit de omnipotentia factiua, cum dicimus omne possibile, omne ens, omne nõ implicans contradictionem, semper sub intelligitur causabile effectiue: sic enim ex cluduntur & diuina & peccata & quæcũque sunt potentiarũ passiuarum, & imperfectarum vt sic.

lib.5.meta. tex.17.to.3

¶ Circa probationem secundi, dubiũ occurrit: qm non videtur sufficienter inferre intẽtũ. Ex hoc enim, quòd potentia actiua Dei fundatur super esse infinito & vniuersaliter perfecto, debuisset inferri. ergo obiectum poręę actiuæ Dei est possibile esse infinite & vniuersaliter perfecte, sicut de potentia calefactiua infertur quòd est calefactibile, quod in litera non fit, sed infertur. ergo obiectũ eius est possibile esse absque alia probatione.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ut ex præcedenti patet articulo, hæc est differentia inter causam vniuocã & æquiuocam, ꝙ causę vniuocæ respondet aliquod adæquatum obiectum in effectu, æquiuocæ vero non, Et propterea cum esse Dei duas habeat cõditiões ad propositũ. ſ. eleuationem supra genera & vniuersalitatem perfectionis, nec possit fingi aliquod causabile cum his conditionibus in singulari, consequens est vt sumatur in vniuersali. Tale autẽ est esse. quoniam ad nullũ determinatũ est genus, & ad omnes se perfectionũ modos extendit, & propterea satis subtiliter in

¶ Circa probationẽ tertii dicti. dubium occurrit, quoniã præmissum videtur nõ ens. Ex eo namque quòd nihil opponitur enti nisi nõ ens, inferẽdum erat, ergo non ens opponitur possibili absolute, quia opponitur enti, & non debebat tantum inferri. ergo quæcunq; implicãt simul ens & nõ ens, repugnant possibili. Nec potest ad hoc dici, ꝙ implicite vtrũque illatũ est, quoniã (vt patet in litera) illatũ est, ꝙ sola implicantia contradictionem repugnãt possibili. Cõstat enĩ quòd nõ entia absq; implicatione cõtradictionis inueniuntur. Vnde ambiguitas relinquitur quomodo eo prætermisso, saltatũ sit ad ens & non ens simul.

D.49.2

¶ Ad hoc dicitur, quod vt patet. 5. Meta. &. 2. Phy. Eadem est causa actiua obiecti & sui oppositi, diuersimode tñ, quia faciendo, causat obiectum proprium, non faciendo autem oppositum, vt patet dẽ nauta ibidem. Et sic in dubio nõ erat, nõ ens cadere sub actiua potentia Dei, cuius propriũ obiectũ assignatum est ens. oportet enim illam faciendo ens, non faciendo non ens respicere, & cũ multa non entia absque implicatione contradictionis sint non entia, vt patet in materia contingente, consequẽs est, quòd non ens prætermissum non fuit, sed claditur sub non implicãtibus contradictionem. Propter quod falsus nullus in litera factus est, sed ex eo quòd solum non ens opponitur enti, & constat ꝙ non opponitur ei diuisum, sed coniunctum in eodem, de eodem ad idem &c. optime illatum est. ergo continens ens & nõ ens simul solũ repugnat possibili. Et non debuit, nec potuit inferri.

Ar.1.huius quæst. & in isto.

Ca.2.id inuit.to.1.

si.ergo non ens repugnat possibili, quia nec repugnat enti, nisi cum illis conditionibus constituen-
Q.22.ar.4. tibus contradictionē vt de se patet.
¶ Circa hanc positionē aduerte, q̄ præsenti proposito sufficit, q̄ quicquid implicat contradictionem inquantum huiusmodi excludatur ab omnipotētia, nec hoc vertēdum est in dubium. Vtrum autem hoc vel illud implicet contradictionem, alterius negotii est. Et similiter, vtrum vno vel pluribus modis contingat implicari contradictionem nihil refert. Omnia enim quæ secundū se implicāt contradictionem, vere impossibilia sunt vt fiant etiā a Deo. Et per hoc patet responsio ad ar-
D.324. gumenta Aureoli apud Capreolū i primo dis.42. q. prima.
q.14.ar.13. ¶ In responsione ad quartū aduerte, q̄ per sapientiā huius mundi non intelligimus Philosophiam secundū se, quoniam illa non iudicat falsum, sed intelligit ur Philosō, secundum quòd vtuntur ea homines huius mundi ex quorum defectu lumine temerarium prodiit iudiciū quo ipossibilia causis secundis impossibilia absolute iudicata sunt, vt incarnatio Dei, &c.

153
22.q.152.a.
3.ad 3.Et.1
dist. 42.q.2
art.2. Et.2.
cō. c. 25.Et
po.q.1.arti.
3.Et 5.quo.
q.2.ar.1.

¶ *Super quæstionis vigesimæquintæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd præteritum sumitur dupliciter, scilicet formaliter & denominatiue. i. pro ipsa præteritione, & pro re quę præteriit: in proposito, quàmuis vtroq; modo sumi possit, directe tamen & per se primo sumitur pro re, quæ præteriit. Ita quòd sensus quæstionis é: an Deus possit expoliare rem, quæ præteriit a præteritione, hoc enim est facere eam non fuisse, sicut quærimus: an Deus possit expoliare substātiā a quātitate, & acere hoc, esset face-

cendo hominibus, & miserando perducit eos ad participationē infiniti boni, qui est vltimus effectus diuinæ virtutis. Vel quia (vt supra dictum * est) effectus diuinæ misericordiæ est fundamentum omniū diuinorum operū. nihil enim debetur alicui nisi propter id, quod est datum ei a Deo non debitū. In hoc autē maxime diuina omnipotentia manifestatur, q̄ ad ipsum pertinet prima istitutio oīum bonorū.

AD 4m dicendum, q̄ possibile absolutum non dicitur neque fm causas superiores, neq; fm causas inferiores, sed secundum seipsum. Possibile vero, quod dicitur secundum aliquam potentiam, nominatur possibile fm proximam causam, vnde ea, quæ immediate nata sunt fieri a Deo solo, vt creare, iustificare. & huiusmodi, dicūtur possibilia fm causam superiorē. Quæ aūt nata sunt fieri a causis inferioribus, dicuntur possibilia fm causas inferiores. Nam fm [4] conditionē causæ proximæ, effectus habet contingentiam vel necessitatem, vt supra dictum * est. In hoc autē reputatur stulta mundi sapientia, qa ea, quæ sunt impossibilia natura, etiam Deo impossibilia iudicabat. & sic patet, q̄ omnipotentia Dei impossibilitatem & necessitatem a rebus non excludit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus possit facere quòd præterita non fuerint.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ Deus possit facere q̄ præterita non fuerint. Quod enim est impossibile per se, magis est impossibile, q̄ quod est impossibile per accidēs. Sed Deus potest facere id quod est impossibile per se, vt cæcum illuminare, vel mortuum resuscitare. ergo multo magis potest Deus facere illud, qđ est ipossibile p accidēs. Sed p̄terita nō fuisse est ipossibile p accidēs. accidit enī Sortē nō currere: esse ipossibile ex hoc qđ p̄terijt. ergo Deus pōt facere q̄ præterita non fuerint.
¶ 2 Præt. Quicquid Deus facere potuit, potest, cū eius potentia nō minuatur: sed Deus potuit facere antequā Sortes curreret, q̄ non curreret. ergo postquam cucurrit, potest Deus facere q̄ non cucurrerit.
¶ 3 Præt. Charitas est maior virtus q̄ virginitas. Sed Deus potest reparare charitatem amissam. ergo & virginitatē. ergo p̄t facere q̄ illa, q̄ corrupta fuit, nō fuerit corrupta.

SED CONTRA est, qđ Hier. * dicit. Cum Deus omnia possit, nō potest de corrupta facere incorruptam. ergo eadem ratione non potest facere de quocunque alio p̄terito q̄ non fuerit.

RESPON. dicendum, q̄ sicut supra dictum * est, sub omnipotentia Dei non cadit aliquid quod cō tradictionem implicat. præterita autem non fuisse, contradictionē implicat. Sicut enim contradictionem implicat dicere, quòd Sortes sedet & non sedet, ita q̄ sederit, & nō sederit. Dicere aūt q̄ sederit, est dicere q̄ sit præteritū. dicere aūt q̄ non sederit, est dicere q̄ non fuerit. Vnde præterita nō fuisse non subiacet diuinæ potentiæ. Et hoc est quod Aug. * dicit contra Faustum. Quisquis ita dicit. si Deus oīpotēs est, faciat vt quæ facta sunt, facta non fuerint, non videt hoc se dicere, si Deus oīpotens est, faciat vt ea, quæ vera sunt, eo ipso q̄ vera sunt, falsa sint. Et Philosophus dicit in *. 6. Ethic. q̄ hoc solo priuat deus, ingenita [4] facere quæ sunt facta.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ licet præterita non fuisse sit impossibile per accidens, si consideret id, quod est præteritū, id est, cursus Sortis, tñ si cōsideretur præteritū sub ratione præteriti, ipsum non fuisse est impossibile non solum per se, sed absolute contradictionē implicans. & sic est magis impossibile quàm mortuū resurgere, quod non implicat contradictionem. quod dicitur impossibile secundum aliquam potentiā. s. naturalē. Talia enim impossibilia diuinæ potentiæ subduntur.

AD 2m dicendum, q̄ sicut Deus quantū est ad perfectionē diuinæ potentiæ oīa pōt. sed quædam non subiacent eius potentiæ, quia deficiunt a ratione possibilium, ita si attendatur immutabilitas diuinæ potentiæ, quicquid Deus potuit potest. Aliqua tamen olim habuerunt rationem possibilium dum erant fienda, quæ iam deficiunt a ratione possibilium dum sunt facta. Et sic dicitur Deus ea non posse, quia ea non possunt fieri.

AD 3m dicendum, quòd omnem [4] corruptionem mentis & corporis Deus auferre potest a muliere corrupta, hoc tamē ab ea remoueri non [4] poterit, quòd corrupta non fuerit, sicut etiam ab aliquo peccatore auferre non potest quòd non peccauerit, & quòd charitatem non amiserit.

*Ad Eph. cliii de ci. floditatē, ci nitatis, ci quantuli, primū. in.

arti. pra. & q.1.a. ad.1.

lib.2.cō. tra Faus. c.5.in pa. tom.6

lib.6.Eth. ca.2.in fi. tom.5. D.1136

D.1136

D.1136

sibilitas absoluta cō comitās implicationē contradictionis.

154
1.dis.43.q.
2. Et.2.cō.
123. vsque
30. Et lib.
3.c.98. fin.
Et po. q. 1
ar.5.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articuli quintum.*

TItulus clarus ē.
¶ In corpore tria facit. Primo tractat quandam opinionem, secundo tractat aliam. tertio respondet quæsito.
¶ Quo ad primū, opinio quædā erronea, tenet partem negatiuā, quia tenet Deū agere ex necessitate naturæ, & declaratur ex actione naturalium proportionaliter, & tandem reprehenditur, quia falsō innititur fundamēto, vt patet ex dictis in qst. 19. vbi vterque modus naturalis necessitatis, scilicet spectans ad naturam, & spectās ad voluntatem, a diuina actione remotus est.
¶ Quo ad secundū, tria ordinate facit. Primo ponit ipsam opinionem tenentē quoq; partem negatiuam: sed alia ratione, quæ est talis. Deus nihil potest operari absque ordine sapiētiæ & iustitiæ suæ, ordo autem sapiētiæ & iustitiæ suæ non extendit se vltra ea, quæ quandoq; fiūt. ergo. Secundo examinatur hæc ratio quo ad primam propositionem, approbādo eam, quia diuina potentia æqualis est suæ sapientię, & ecōuerso, propter identitatem mutuam. Fertio examinatur & reprehenditur quo ad
117 122 238 secūdam propositionem probando suā contradictoriam, scilicet: Diuina sapientia non arctatur ad ordinem stabilitum qui nunc est, tali ratione. Tota ratio ordinis, quam sapiens rebus a se factis imponit, sumit a fine. ergo a fine proportionate rebus ppter finem sapiētia faciētis limitatur ad certum ordinem, & a fine proportionabiliter excedēte nō limitatur. ergo diuina sapientia non determinatur ad aliquem re-
Q.21.ar.2. non adæquat diuinam sapientiā, sic, vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinem [e]. Manifestum est autem, q̄ tota ratio ordinis, quam sapiens rebus a se factis imponit, a fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus pp finē factis, sapientia faciētis limitat ad aliquē determinatū ordinē. sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia non determinatur ad aliquem ordinē rerum, vt non possit alius cursus rerum effluere. unde dicendum est simpliciter, q̄ Deus potest alia face re quàm quæ facit.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ in nobis, in quibus est aliud potentia & essentia, a voluntate & intellectu, & iterū intellectus aliud a sapientia, & voluntas aliud a iustitia, potest esse aliquid in potentia, quod non potest esse in voluntate iusta, vel in intellectu sapiente: sed in Deo est idem potentia & essentia, & voluntas & intellectus & sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potētia diuina, quòd non possit esse in voluntate iusta ipsius, & intellectu sapiente eius. Tunc, quia voluntas non determinatur ex necessitate ad hæc vel illa, nisi forte ex suppositione, vt supra dictum * est. neque sapientia Dei & iustitia determinat ad hunc ordinem (vt supra dictum est *) nihil prohibet [d] esse aliquid in potētia diuina, quod non vult, & quod nō continet sub ordine quē statuit rebus. Et quia potētia intelligit vt exequēs, voluntas autem vt imperans, & intellectus & sapientia vt dirigens, quod attribuitur potentiæ fm se cōsideratæ, dicit De[e] posse fm potētiā absolutā. et huiusmodi est oē illud, in quo potest saluari ratio entis, vt supra dictum est *. Quod autem attribuitur potentiæ diuinæ fm q̄ exequitur imperium voluntatis iustæ, hoc dicitur Deus posse facere de potentia ordinata. Secūdum hoc ergo dicendum est, quòd Deus potest alia facere de potentia absoluta, q̄ quæ præsciuit & præordinauit se facturū, nō tamen potest esse q̄ aliqua faciat, quæ nō præsciuerit & præordinauerit se facturū, quia ipsum facere subiacet præscientiæ & præordinationi, nō autem ipsum posse, quod est naturale. Ideo enim Deus aliquid facit quia vult, nō tamen ideo pōt quia vult, sed quia talis est in sui natura.
AD 2m dicendum, q̄ Deus nō debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cū

rum ordinem sic, vt non possit alius effluere. Antecedens patet, cum prima cō 131
sequentia, cuius con 118
sequentis secundam partem appofui, quoniam implicite tantum in litera habetur, & tamen ex illa pender vis rationis. Constat autem eam subintelligendā fuisse ex posteriori stica regula: Si affirmatio est causa affirmationis &c. si enim commensuratio finis ratio est limitationis ad certum ordinem, quia tota ratio ordinis est a fine, oportet q̄ in commēsuratio finis p excessum sit ratio non limitationis ex eadem causa. secunda vero consequentia probatur, quia diuina bonitas quę finis est omniū, improportionabiliter excedit omnem stabilitum ordinem rerum.
¶ Quoad tertiū conclusio respōsiua quæsito est. Deus potest alia facere quā quæ facit. Nec aliter hæc conclusio probatur, quia examinādo propositas opiniones, exclusæ sunt oēs cau- Q.19.ar.3.
sæ restrictiuæ diuinæ potentiæ ad ea quæ facit. Cū enim In corp. ar.
obiectum eius, vt dictum est, sit posibile absolute, si restringeretur ad posibile quod facit, aut hoc esset ratione naturæ agentis, aut ratione quasi potentiarum, aut ratione quāsi habituū, cum in Deo non cadant impedimēta & indispositiones, &c. Hæc autem omnia sunt exclusa in litera. in prima quidem opinione, natura & voluntas, ac per hoc intellectus implicite. in secunda vero habitus, scilicet sapientia & iustitia. Vnde omnibus restrictiuis exclusis, restat ambitus diuinæ potentiæ in sua latitudine ad posibile absolute.

D.501.

Art. 3. huius quæst.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum sextum.*

IN titulo continentur duæ quæstiones, altera formaliter, scilicet: vtrũ Deus possit meliorare facta. altera virtualiter, scilicet: vtrũ Deus possit facere alia meliora factis. Clauditur enim hæc secunda in prima ratione primi sancti, quod est vniuersum, quoniã melioratõ vniuersi ex aliis rebus pẽdet, vt in responsione ad tertium dicitur.

¶ In corpore vtriusq; quæsito respondentur duabus distinctionibus, & tribus conclusionibus. Prima distinctio explicata est de bonitate, scilicet substantiali vel accidentali. Secunda est iplicite de eadem, vel diuersa: Prima conclusio est. res eadem non potest fieri melior substantialiter, & probatur quia differentia substãtialis se habet vt vnitas in numeris &c. Secunda est res eadem potest fieri melior accidentaliter. Tertia ẽ: De qualibet re a se facta, pt facere aliã meliorẽ. Nec aliter hic probantur hæ conclusiones, quoniã ex prædictis sequũtur. Si enim obiectũ diuinæ potẽtiæ est possibile absolute, & hæc sunt de numero possibiliũ, quod ex eo percipi pot, quòd nulla apparet cõtradictio in his, consequens est, quòd hæc possit Deus facere.

155
1.di.44.ar.1.2.&3.&3.di.13.ar.2.q.2.ad 2 &3.Et po.q.3.ar.16.ad 17.

¶ Circa tertiam cõclusionẽ dubitatur ex Scoto & ex Aureolo, Scotus quidem implicite in tertio sententiarũ. distin. 13.q.1. tenet oppositũ tali rõne. Accepta aliqua determinata creatura ex parte inferiori quæ sit A, quæritur ascendendo, aut est status ad aliquã supremam, & habetur propositum, aut non, sed potest procedi in infinitum, & tunc sic: Quanto aliqua creatura magis excedit A, tanto est perfectior, & per consequens creatura quæ in infinitũ excedit, est in infinitũ perfectior, & ita erit in se intensiue infinita, quod est impossibile. Aureolus vero apud Capreolum in. 43. dist. primi, sex mediis contra hanc conclusionem inuehit valde prolixis, quorum vim tantum afferam. Primo ergo arguit. Si procederetur in infinitum in perfectionibus specificis, superior esset quoddã totale perfectionale respectu inferioris, & consequenter esset continens perfectiones omnium aliarum creaturarum, & consequenter infinitæ perfectionis, quod est impossibile. Prima cõsequẽtia tenet, quia superior continet perfectionem inferioris, & adhuc plus. Vltima autem tenet, quia huiusmodi perfectiones apud te sunt infinitæ.

* lib. 3. contra Maximin. c. 7. ad finẽ, to. 6.

dicitur, q̃ Deus non potest facere nisi quod debet, nihil aliud significatur nisi q̃ Deus non potest facere nisi quod ei est cõueniens & iustum. Sed hoc quod dico conueniens & iustum, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, q̃ hoc qđ dico conueniens & iustum, prius intelligatur coniungi cum hoc verbo est, ita q̃ restringatur ad standũ pro præsentibus, & sic referatur ad potentiam. & sic falsum est quod dicitur: est enim sensus, Deꝰ non potest facere nisi quod modo conueniens est & iustum. Si vero prius coniungatur cum hoc verbo, potest (quod habet vim ampliãdi) & postmodum cum hoc verbo, est, significabitur quoddã præsens & confusum, & erit locutio vera sub hoc sensu, Deus non potest facere, nisi id quod si faceret, esset conueniens & iustum.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ licet iste cursus rerum sit determinatꝰ istis rebus, quæ nunc sunt, non tamen ad hunc cursum limitatur diuina sapiẽtia & potẽstas. Vnde licet istis rebus, quę nunc fiunt, nullus alius cursus esset bonus & conueniens, tamen Deus posset alias res facere, & alium eis imponere ordinẽ.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus possit meliora facere ea, quæ facit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus nõ possit meliora facere ea, quæ facit. Quicquid enim Deus facit, potentissime & sapientissime facit: sed tanto fit aliquid melius, quãto fit potentius & sapiẽtius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quàm facit.

¶ 2 Præt. Aug. * contra Maximinũ sic argumentatur, Si Deus potuit & noluit gignere filium sibi æqualem, inuidus fuit: eadẽ ratione: si Deus potuit res meliores facere q̃ fecerit & noluit, inuidus fuit. Sed iuidia est omnino relegata a Deo. ergo Deus vnũquodque fecit optimum. non ergo Deus potest aliquid facere melius quàm fecit.

¶ 3 Præt. Id quod est maxime & valde bonum, nõ potest melius fieri, quia maximo nihil est maius. Sed sicut Augu. dicit in * enchi. bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonũ vniuersi non potest melius fieri a Deo.

¶ 4 Præt. Homo Christus est plenus gratia & veritate, & Spirtum habet non ad mensuram. & sic nõ potest esse melior. Beatitudo etiã creata dicitur esse summum bonum, & sic non potest esse melius. Beata etiam virgo Maria, est super omnes choros Angelorum exaltata, & sic non potest esse melior. nõ igitur omnia quæ fecit Deus, potest facere meliora.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Ephe. 3. quòd Deus potest omnia facere abundantius quàm petimus, aut intelligimus.

RESPON. Dicendum, q̃ bonitas alicuius rei est duplex. Vna quidem, quæ est de essentia rei, sicut esse rationale est de essentia hominis, & quãtũ ad hoc bonũ, Deꝰ nõ potest facere aliquam rem meliorem quàm ipsa sit (licet possit facere aliquam aliam ea meliorẽ) sicut etiam non potest facere quaternarium maiorem. quia si esset maior, iam non esset quaternarius sed alius numerus. sic enim se habet additio differentiæ substantialis in diffinitionibus, sicut additio vnitatis in numeris, vt dicitur in *. 8. Metaphy. Alia bonitas est, quę est extra essentiam rei. sicut bonũ hominis est esse virtuosum vel sapientem, & secundum tale bonũ potest Deus res a se factas facere meliores. Simpliciter autẽ loquendo qualibet re a se facta põt Deus facere aliam meliorem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cum dicitur Deum posse aliquid facere melius quàm facit, sily melius sit nomen, verum est, qualibet enim re potest facere aliam meliorem. Eãdem vero potest facere meliorem quodammodo, & quodam modo non, sicut * dictum est. Si vero ly melius sit aduerbium, & importet modum ex parte facientis, sic Deus non potest facere melius quàm sicut facit, quia non potest facere ex maiori sapientia & bonitate. Si autem importet modum ex parte facti, sic potest facere melius, quia potest dare rebus a se factis meliorem modũ essendi quantum ad accidentalia, licet non quãtum ad essentialia.

AD 2ᵐ Dicendum, q̃ de ratione filij est quòd equetur patri, cum ad perfectum venerit, non est autem de ratione creaturæ alicuius, q̃ sit melior quàm a Deo facta est. Vnde non est similis ratio.

AD 3ᵐ Dicendum. q̃ vniuersum (suppositis istis rebus) non potest [d] esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum a Deo, in quo bonum vniuersi consistit. Quorũ si vnũ aliquod esset melius, corrũperetur proportio ordinis. Sicut si vna chorda plꝰ debito intenderetur, corrumperetur cytharæ melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere istis rebus factis, & sic esset illud vniuersum melius.

AD 4ᵐ Dicendum, q̃ humanitas Christi ex hoc, q̃ est vnita Deo, & beatitudo creata ex hoc q̃ est fruitio Dei, & beata virgo ex hoc q̃ est mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus, & ex hac parte nõ potest aliquid fieri melius eis, sicut nõ põt aliquid meliꝰ esse Deo.

Enchiria. 10. vers.

lib. 8. Metaphy. text. 10. com.

D.502. D.115.202 D.294. Secundo sic, Processus ad mensuram est finitus. ergo processus ad superius in specificis perfectionibus est finitus. consequentia patet. ex. 10. Meta. Tertio sic. Vniuersitas specierum creabiliũ distat a diuina perfectione, sicut finitum ab infinito. ergo est finitæ perfectionis. ergo impossibile est in ipsa, in infinitum procedere ascendendo. patet sequela, quia processus in infinitum ſm perfectionem excedit omnem finitam perfectionem. Quarto. Processus ad vnitatem & totalitatẽ est finitus. ergo processus iste est finitus. probat sequela, quia est ad vnitatem & totalitatem vniuersi. Quinto sic: id in qđ primo a Deo incipiendo descenditur, oportet dari. ergo nõ proceditur in infinitum ascendẽdo: consequentia nota, & antecedens probatur ex illa maxima Dion. Infima iungũtur supremis per media, ita q̃ supremum infimi, attingit infimum supremi, &c. Sexto sic. Deus & infima creatura sunt duo extrema, non distantia in infinitum per modum intercidentis medii, sed per infinitatem alterius extremi. ergo inter ea non possunt esse infinita media.

¶ Ad euidentiã horum scito, quòd cum hic non sit sermo nisi de potẽtia Dei & possibili absolute, cum dicimus q̃ quãcũq; creatura facta, potest fieri alia perfectior, non denotatur aliqua potentia in creatura ad aliam vl teriorem creaturam sicut in numeris accidit, sed denotatur inconsummabilitas, possibilis absolute, Est enim infinitũ sicut infinitum materiale, quòd quocũq; posito vel accepto semper restat aliud accipiendum. Denotat quoq; inexhaustibilitas diuinæ potentiæ, qm̃ est infinitæ actualitatis simpliciter. ita quòd nullo participato actu exhauritur, sed semper restat vlterior exhauriendus actus. vnde ad rationem Scoti facile respondetur concesso processu in infinitum, negando quòd sequeretur aliqua creatura in infinitum excedens infimam, quoniam inter infimam & quancunque aliam signabilem, semper est finita distantia, vt patet in numeris. Omnes enim hę obiectiones adductæ, aut multæ earum in hoc falluntur, q̃ non discernunt inter processum in infinitum, id est, in aliquod vnum numero infinitum, & inter processum in infinitum, id est nunquam in vltimum, sed semper in aliquod, sic quòd restet aliud vlterius. Et si bene aduertimus iuxta primum sensum, ly infinitum, est terminus ad quem processus, & habet vim nominis, in. 2. aũt habet vim

D.502. ¶ Ad primam autẽ Aureoli obiectionẽ dicitur, q̃ ratio illa peccat tripliciter, primo in hoc, quod modo diximus, Secundo in hoc, q̃ male interpretatur illã propositionem. Perfectio superior includit inferiorẽ, & aliquid vltra: ista enim non est vera de perfectionibus vltimarum differentiarum, in nulla siquidem intelligẽtia claudit virtualiter quicquid positiue perfectionis ponit vltima differẽtia bouis, hoc enim est Dei proprium, vt alibi videndum est. Tertio in hoc, q̃ nõ distinguit inter esse infinitæ perfectionis simpliciter, & esse in finitæ perfectibnis i genere. In quo etiã errauit tertia ratio. quoniam si tota vniuersitas creabilium esset, essent quidem infinite perfectiones specifice, non tamen essent infinitum ens, quoniam singula & omnia simul essent entia per participationẽ. Et sisr si esset aliqua vna creatura æquialens omnibus illis, non esset infinitæ perfectionis simpliciter, sed in genere. Sicut si essent infinita aſalia, aut vnũ animal eis æquialens, non sequeretur nisi infinita perfectio in genere animalis. Et sic minima intelligentiarũ cum sit altioris ordinis forma, esset pfectior omnibus eis, vtpote sub genere animalis

In corp. ar.

¶ Ad secundã obiectionem dicitur, q̃ peccat tripliciter. Primo, quia processus iste nõ est ad mẽsurã, cũ nõ sit ad terminũ aliquem. Secũdo, quia non distinguit inter totalẽ processum, de quo tñ est tota quæstio, & singulos partiales processus, de quibus nõ est quæstio, qm̃ constat quemlibet esse finitũ & ad mensurã materialiter. i. ad rẽ, quæ si esset, esset mensura. Et hic est tertius error. q̃. ſ. non distinguit inter processum ad mensuram materialiter & in potentia, non naturali, sed logica, & diuina, & mensuram in actu, & vt sic. Tertia quoq; ratio tripliciter errat. Primo, quia putat vniuersitatem creabiliũ plus posse actu accipi, quàm vniuersitatẽ numerorum. Secundo in hoc, quod diximus, quòd æquiuocat de infinita perfectione. Tertio in hoc, q̃ non videt. q̃ infra infinitũ in genere, finitum autem simpliciter, potest in infinitũ procedi simpliciter, quod est intentum. Quarta aũt peccat, sicut secunda. Tũ quia, processus iste totalis nõ ẽ ad vnitatem & totalitatẽ vniuersi, quia nullum habet termiꝰ num vtiã dictũ est. Tũ quia singuli partiales processus sunt ad vnitatem & totalitatem vniuersi nõ nisi i potẽtia logica & diuina. Tũ quia sunt ad huiusmodi vnitatem & totalitatẽ materialiter & nõ formaliter, nõ enim

156 Infra q. 62. ar. 4. cor. Et 2. di. 1. q. 2. a. 2. ad 4. Et dis. 15. q. 3. arti. 3. ad 1. Et. 1. cõ. ca. 100. & 101 * prol. 2. parum a prin.

iplicat contradictionem, q̃ fierent plures creaturæ absque aliquo vniuerso, per se ex eis resultãte.

¶ Ad quintã autem patet rnsio, Quòd illud dictum Diony. intelligitur de creaturis inter se, & nõ de connexione inter creaturam & Deũ. Vnde non datur primum possibile descẽdendo a Deo, nec vltimum ascendendo ad eundem, & sic vana est quæstio, Vtrũ sit finitum vel infinitum. De facto autẽ semper datur primũ factum, quod est perfectionis finitę. Sexta demum obiectio, seipsam interimit, quoniã infinita distantia ex infinitate alterius extremi, infert necessario infinita intercidentia media, si non actu, tamẽ in potentia, vt manifeste patet in quantitate continua. Non enim potest intelligi quòd inter lineã infinitam & lineã pedalẽ, non ponsint intercidere infinitæ lineæ mediæ. ſ. bipedalis, tripedalis, & sic in infinitum. Vnde consequentia allata nihil valet.

lib. 1. Ethic. c. 9. paule a priaci. to. 5.

22 33 20

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum primũ.* Q. 4. arti. 2. &. q. 18. arti. 4.

TIculus clarus.

¶ In corpore vna est cõclusio rũsiua quæsito affirmatiue. Beatitudo maxime conuenit Deo. Probatur, Beatitudo est bonũ perfectum intellectualis naturæ. ergo maxime

de diuina beatitudine.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum beatitudo Deo competat.

¶ Secundo, Secũdum quid dicitur Deus esse beatus. Vtrum secundum actum intellectus.

¶ Tertio, Vtrum sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati.

¶ Quarto, Vtrum in eius beatitudine omnis beatitudo includatur.

ARTICVLVS. I.

Vtrum beatitudo Deo competat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videt quòd beatitudo. Deo non conueniat, Beatitudo enĩ secundum Boe. * in. 4. de Cõso. est status omnium bonorum aggregatione perfectus, sed aggregatio bonorum non habet locum in Deo, sicut nec compositio. Ergo Deo nõ conuenit beatitudo.

¶ 2 Præt. Beatitudo siue felicitas est præmium virtutis secundũ Philosophum in * 1. Ethi. Sed Deo nõ conuenit præmium, sicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

SED CONTRA est, quod dicit Apostolus. 1. ad Tim. vlt. Quẽ suis temporibus ostẽdet Deus beatus & solus potẽs Rex Regum & Dominus Dominantium.

RESPON. Dicendum, q̃ beatitudo maxime Deo competit. Nihil enim aliud sub nomine beatitudinis intelligitur nisi bonũ perfectum intellectualis naturæ, cuius est suam sufficientiam cognoscere in bono quod habet, & cui competit, vt ei contingat aliquid vel bene vel male, & sit suarũ operationũ domina. Vtrunq; aũt istorũ excellentissime Deo cõuenit. ſ. perfectũ esse & intelligentẽ [c]. Vnde beatitudo maxime cõuenit deo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ aggregatio bonorum est in Deo non per modum compositionis, sed per modum simplicitatis, quia quæ in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistunt simpliciter & vnite, vt supra dictum est [a].

AD 2ᵐ Dicendum, q̃ esse præ-

maxime cõueñit deo. Añs habet duas partes. ſcp ſit bonũ pſectũ: & cp ſit intellectualis naturæ. prima quaſi p ſe nota relinquitur. Secũda ãt pbaf rõne triũ cõditionũ intellectualis naturæ. ſ. cognitionis ſufficientiæ, capacitatis boni vel mali, & dominii operationum: & ſecunda quidem reſpondet bono, prima perfecto, tertia autem vtrisq; : cõſequẽtia vero probatur, quia vtraque pars antecedẽtis maxime inuenit i Deo.

¶ *Super quæſtionis ſuigeſimæſextæ Articulum ſecundum.*

TItulus formaliter intelligendus eſt, ita cp eſt ſermo de intellectu, vt intelligitur formaliter diſtinctus a ſubſtantia & voluntate diuina. Et quoniam eadẽ eſt ratio, vt in corpore dicitur de beatitudine ſanctorum, idcirco ad hũc articulũ ſpectat quæſtio illa cõmunis actrita: Vtrum beatitudo conſiſtat in actu intellectus, aut voluntatis. reliquorũ enim beatitudo ſimilitudo quædam diuinæ eſt beatitudinis.

¶ In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Beatitudo attribuenda eſt Deo, & aliis beatis ſm intellectum. Hæc concluſio & probatur & declaratur: probatur quidem ſic. Beatitudo eſt bonũ perfectum intellectualis naturæ. ergo eſt perfectiſſimum in intellectuali natura, igitur conſiſtit in intelligendo. ergo tam Deus quàm alii, beati ſunt ſecundum intellectum. Antecedẽs & patet ex dictis, & manifeſtatur ab effectu, quia. ſi intellectualis natura naturaliter appetit eſſe beata, ſicut vnaquęque res ſuam perfectionem. Prima vero conſequentia in litera non habetur ex plicite, ſed appoſuimus eam ad claritatem doctrinæ, & ex ſe patet. Secũda autem probatur, quia perfectiſſimũ in qualibet intellectuali natura eſt intellectualis operatio. quod probatur, quia ſecundum eam capit quodammodo omnia. Vltima autem & patet ex ſe, & quo ad alios probatur, quia alii dicuntur beati per aſſimilationẽ ad beatitudinẽ Dei. manifeſtatur aũt quo ad ly intellectũ in Deo ex hoc, cp licet eſſe, & velle, & intelligere i Deo ſint idẽ, qa nõ differunt rõne, ideo cõueniẽter ſm rationem formalẽ loquendo, intellectui Dei ſpecialiter attribuitur beatitudo.

¶ Circa hęc dicta, triplex eſt qã. Prima: vtrum beatitudo naturaliter appetatur. Secunda: vtrum operatio intellectus ſit omnium perfectiſſima. & quantum valeat ratio hic aſsignata ad hoc. Tertia: vtrum ipſa concluſio vera ſit. hæc enim omnia dicuntur in litera, & habent diuerſos opinantes. Et quoniam prima quæſtio in quæſtione. 82. tractabitur, ſufficiat hic ſcire, quòd natura intellectualis, tripliciter naturaliter appetit beatitudinem. Primo, appetitu. i. inclinatione naturali, & ſic verificatur vniuerſaliter. Secundo, appetitu, id eſt actu apparendi naturali ſimpliciter, & ſic verificatur de Deo & beatis. Tertio, appetitu, id eſt actu appetendi naturali quo. ad ſpecificationem actus, libero aũt quo ad exercitium eiuſdem, & ſic verificatur quo ad homines. Experimur enim, cp reſpectu beatitudinis non poſſumus habere nolle, quàmuis in poteſtate noſtra ſit libere velle, vel non velle illã actualiter. Sed de his erit tunc ſermo latior.

¶ Secunda quoq; quæſtio ibidem ex propoſito tractabitur. & propterea pertranſeundum nunc eſt. Circa tamen rationem hic

157 2. diſt. 16. art. 2. cor.

33

*titulus huius libri ẽ: an oẽ quod ẽ, bonũ ſit. circa finem illius.

lib. 32. c. 5. iter mediũ & finem.

mium virtutis accidit beatitudini vel felicitati, inquantum aliquis beatitudinem acquirit, ſicut eſſe terminum generationis accidit enti, inquantum exit de potentia in actum. Sicut igitur Deus habet eſſe quãuis nõ generetur, ita habet beatitudinẽ quãuis nõ mereatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus dicatur beatus ſecundum intellectum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, cp Deus non dicatur beatus ſm intellectũ. Beatitudo enim eſt ſummum bonum: ſed bonũ dicitur in Deo ſm eſſentiã, *Et bonũ reſpicit eſſe ſm eſſentiã ſm Boe. in *lib. de hebdo. Ergo & beatitudo dicitur in Deo ſecundum eſſentiam & non ſecundum intellectum.

¶ 2 Præt. Beatitudo habet rationẽ finis. Finis autem eſt obiectum voluntatis, ſicut & bonũ. Ergo beatitudo dicitur in Deo ſm voluntatẽ & non ſecundum intellectum.

SED CONTRA eſt, quod Gregorius dicit *32. moralium, Ipſe glorioſus eſt, qui dum ſeipſo perfruitur, accedentis laudis indigens nõ eſt. Eſſe autẽ glorioſum ſignificat eſſe beatum. Cum igitur Deo fruamur ſecundum intellectum, quia

I

viſio eſt tota merces (vt dicit *Augu.) videtur cp beatitudo dicatur in Deo ſecundum intellectum.

RESPON. Dicendum, cp beatitudo (ſicut dictum * eſt) ſignificat bonum perfectũ intellectualis naturæ. Et inde eſt, cp ſicut vnaquæq; res appetit ſuam perfectionẽ, ita & intellectualis natura naturaliter appetit eſſe beata [c]. Id aũt quod eſt pfectiſſimũ in qualibet intellectuali natura, eſt intellectualis operatio, ſecundum quam capit quodãmodo omnia. Vnde cuiuſlibet intellectualis naturæ creatæ beatitudo conſiſtit [d] in intelligẽdo. In Deo autem non eſt aliud eſſe & intelligere ſm rem, ſed tantum ſecundũ intelligentiæ rationem. Attribuenda ergo eſt Deo beatitudo ſm intellectum, ſicut & aliis beatis, qui p aſſimilationem ad beatitudinem ipſius, beati dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, cp ex illa ratione probatur, cp Deus ſit beatus ſecũdum ſuam eſſentiã, non autem cp beatitudo ei conueniat ſm rationem eſſentiæ, ſed magis ſecundum rationẽ intellectus.

AD 2m Dicendum, cp beatitudo cum ſit bonum, eſt obiectũ voluntatis: obiectum autem præintelligitur actui potẽtiæ. Vnde ſm modum intelligendi prius eſt beatitudo diuina, q̃ actus [d] voluntatis in ea requieſcẽtis. Et hoc nõ poteſt eſſe

illatam aduerte, cp nobilitatem actus intelligendi ſupra cæteros nõ ex obiecto, vt tunc fiet, ſed ex modo probat, intellectio enim fit capiendo intellectum, quod conſtat eſſe omnia. Amatio autẽ & vniuerſaliter volitio, nõ fit capiendo rem amatam, ſed potius conuerſo. Intellectus enim intelligẽdo habet intellectum in ſe: volũtas autẽ amãdo quaſi exit ad amatum, & cũ nobilius ſit (cæteris paribus) habere aliquid, q̃ tẽdere in illud, ideo intellectio ex modo proprio ſui generis nobilior eſt oi alia operatione. Vnde cũ Deus eſſentiam propriã habeat pro obiecto tam intellectus quàm voluntatis, & actus intellectus ex modo ſui generis ſit nobilior, merito ſm intellectũ beatus dicitur, & idem eſt iudicium de aliis beatis: quoniam ex parte obiecti æqualitas eſt. Vnde ad tertiam quæſtionem deſcendendo ſcito, quòd Scotus in quarto, di. 49. q. 4. tenet oppoſitum, volens beatitudinem cõſiſtere principaliter in actu voluntatis, quæ eſt nõ dilectatio, ſed amor: probatq; intentũ tripliciter. Primo ſic. Velle tendit immediate in Deum, vt in finem vltimum. ergo immediatius eſt vltimo fini; & conſequenter primo appetibili quàm intelligere. Secundo. Aut velle eſt propter intelligere, vel eõuerſo, aut neutrum propter alterum: ſed primum eſt peruerſum ſm Anſel. lib. 2. cur Deus homo, c. 1. Tertiũ autem eſt impoſsibile, vt patet. ergo relinquitur ſecundum. ergo amare eſt finis intellectionis, & cõſequẽter nobilius. Tertio ſic. Inter intrinſeca ſumme volendum eſt aliquod velle. ergo in eo cõſiſtit beatitudo. Antecedens probatur, & de appetitu naturali, qui eſt inclinatio, & de appetitu libero recto, qm voluntas plus appetit perfectionem ſui in vltimo fine, quàm perfectionem intellectus. Fiunt & multa alia argumenta contra hanc concluſionem, recitata a Capreolo. 49. diſt. 4. q. 2. quæ breuitatis cauſa omitto, præſertim, quia ex dicẽdis in q. 82. & in ſolutione horum, omnia quodammodo patebunt. Scito igitur, cp valde differt comparare intellectionem & amorẽ beati inter ſe & viatoris. Et rurſus ſimpliciter aut ſm quid. i. ſm hoc genus. Tam ſimpliciter enim quàm in beato, intellectio melior eſt & finis volitionis. In viatore autem, dilectio præſtat, quia tendit in Deũ ſm ſeipſum. Et ſimiliter ſm quid. i. in ratione agentis ſeu mouentis primũ tenet locum. Et inde prouenit, quòd ſm voluntatem dicamur ſimpliciter boni ac mali. Et conſequẽter cp actus eius dicatur peſsimus & optimus, & quòd tendat in Deũ ſm genus nobiliſſimũ cauſæ. ſ. vt finẽ. eius enim eſt mouere agens, & cp ſit dña & formaliter libera, &c. hæc enim omnia ad nobilitatẽ ſm quid ſpectant. Vnde ad primũ Scoti patet riſio, qm peccat ſm nõ cauſam, vt cãm: oportet enim imeditius coniunctum eſſe optimo abſolute & non vt fini, ſi beatitudo concludenda eſt, quæ conſiſtit in perfectiſsimo ſimpliciter.

¶ Ad ſecundum quoque iam patet, quòd Anſelmus de amore viatoris interpretandus eſt.

¶ Ad tertium autem nihil omnino valet. Tum quia ſicut voluntas naturali appetitu magis vult volitionẽ, ita itellectus intellectionem omnis. n. potentia tali appetitu tendit in ſua primo. Tũ quia falſum eſt, quòd voluntate libera, volũtas ſibi magis quàm intellectui

intellectui velit, quoniam actus elicitus ad hoc ab inſtitutore naturæ datus eſt appetitui animali, vt primo appetat ſuppoſito. Et propterea ſi intellectio eſt maior perfectio ſuppoſiti, quàm volitio, recta voluntas mauult intellectionem quàm volitionem.

¶ *Super Quæſtionis nigeſimeſextæ Articulum tertium.*

IN titulo ly Beatitudo, nõ eſt arctãdum ad beatitudinẽ Dei, ſed ſimpliciter & abſolute reſpectu omnis beati interpretandum eſt.

¶ In corpore duæ ſunt diſtinctiones bimembres cũ tribus concluſionibus. Prima diſtinctio ẽ. Beatitudo eſt duplex. ſ. obiectiua & formalis, quæ ẽ ipſe actus. Secũda eſt beatorũ, ſcilicet Dei & creaturarum beatarum. Prima concluſio eſt. Deus eſt beatitudo obiectiua omniũ beatorum, & ad hoc aſſert authoritas Aug. Secũda eſt. Deus nõ eſt beatitudo formalis creaturarum beatarũ. Tertia eſt. Deus eſt beatitudo formalis ſuiipſius. nec alia ratione probãtur, niſi quia actꝰ intelligendi creaturæ eſt quid creatum, in Deo aũt increatꝰ.

¶ Circa ſecundam concluſionem ſcito, cp quidam apud Capreolũ in. 2. diſt. 3. q. 2. impugnant illam, moti, tum ex perpetuitate infinitæ viſionis beatæ, tum ex impoſsibilitate naturali infinitarum intenſiſsimarum ſpecierum in eodẽ intellectu creato, tum ex poſsibilitate partis affirmatiuæ. ſ. quòd ipſa intellectio diuina poteſt eſſe æque ſiens & intima cuilibet intellectui creato, ſicut intellectio creata: tum authoritate Augu. & Philoſophorum: ſed hæc parum valent. Viſio namque beata ſanctorũ, creatum quid eſt finitæ perfectionis ſimpliciter, infinitę vero ſm quid. i. obiectiue, incorruptibilis quoq; eſt vndique ſm potentiã naturalẽ loquẽdo, qm & ex parte ſubiecti & obiecti, & coniunctionis vtriuſq; nulla ad corruptionem potentia eſt. Nec ex hoc ſequitur, animã

158 1. q. 3. art. 1. Et. 4. diſt. 49. q. 1. art. 3. q. 4. Et vr. quat. c. 102.

Q. 6. ar. 2.

Q. 6. ar. 2. & 4. & q. 11. ar. 3.

D. 271. 308.

Lib. 5. conſe. ca. 4. in princ. to. 1.

3o

se niſi actus intellectꝰ. Vnde ſ actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus ſit beatitudo cuiuslibet beati.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur, cp Deus ſit beatitudo cuiuſlibet beati. Deus enim eſt ſummum bonum, vt ſupra * oſtenſum eſt. Impoſsibile eſt autem eſſe plura ſumma bona, vt etiam ex ſuperioribus patet †. Cum igitur de ratione beatitudinis ſit, cp ſit ſummum bonum, videtur cp beatitudo non ſit aliud quàm Deus.

¶ 2 Præt. Beatitudo eſt finis rationalis naturæ vltimus. Sed eſſe vltimum finem rationalis naturæ ſoli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuſlibet beati eſt ſolus Deus.

SED CONTRA. Beatitudo vniꝰ eſt maior beatitudine alterius, ſecundum illud 1. Cor. 15. Stella differt a ſtella in claritate. Sed Deo nihil eſt maius. Ergo beatitudo eſt aliquid aliud quàm Deus.

RESPON. Dicendum, cp beatitudo intellectualis naturæ cõſiſtit in actu [d] intellectus. In quo duo poſſunt conſiderari, ſ. obiectum actus, quod eſt intelligibile; & ipſe actus, qui eſt intelligere. Si igitur beatitudo cõſideretur ex parte ipſius obiecti, ſic ſolus Deus eſt beatitudo: quia ex hoc ſolo eſt aliquis beatus, cp Deum intelligit, ſecundum illud Aug. in * 5. lib. confeſſ. Beatus eſt qui te nouit etiã ſi alia ignoret. Sed ex parte actus intelligentis beatitudo eſt quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem eſt etiam ſecundum hoc aliquid increatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, cp beatitudo quantum ad obiectũ, eſt ſummum [d] bonum ſimpliciter: ſed quantum ad actum in creaturis beatis, eſt ſummum bonum, nõ ſimpliciter, ſed in genere bonorũ participabilium a creatura.

AD 2m dicendum, cp finis eſt duplex, ſcilicet cuius & quo, vt Philoſophus dicit, ſcilicet ipſa res & vſus rei [e]. Sicut auaro eſt finis pecunia, & acquiſitio pecuniæ. Creaturæ igitur rationalis eſt quidem Deus finis vltimus vt res, beatitudo autẽ creata vt vſus, vel magis fruitio rei.

D. 1176. 287.

A non tot poſſe recipere ſpecies intenſas ſimul quin plures, viſio in primis beata non ponit in numerum cum aliis intellectionibus, qm̃ communiſſimi, altioriſq; ordinis eſt. Datur deinde ſtatus in ſpeciebus, ad quas eſt naturalis potentia & ſcipue ſimul i actu, vt in tractatu de Angelis clarius patebit. Impoſsibile quoq; eſt operationem vitalẽ meam non ab intrinſeco meo eſſe, cum in hoc ratio meæ vitæ conſiſtat: eſſet enim vitalis & non vitalis, & propterea cũ beatitudo ſit operatio vitalis beatorũ, implicat diuinã eſſentiam eſſe illã, & aut antecedens eſt falſum, aut eſt ſophiſma figurę dictionis, ab ęquali pſentia ad modũ. Authoritates quoque obiectiue intelligendæ ſunt, ſi vere addu cuntur.

159 1. cont. ca. vlti.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in Dei beatitudine omnis beatitudo includatur.

AD QVARTVM ſic procedi tur. Videtur, cp beatitudo diuina non cõplectatur omnes beatitudines. Sunt enim quædam beatitudines falſæ. Sed in Deo nihil poteſt eſſe falſum. Ergo diuina beatitudo non complectitur omnem beatitudinem.

¶ 2 Præt. Quædam beatitudo ſecundum quoſdam conſiſtit in rebus corporalibus, ſicut voluptatibus, diuitijs, & huiuſmodi. Quæ quidem Deo conuenire non poſſunt, cũ ſit incorporeus. Ergo beatitudo eius nõ complectitur omnem beatitudinem.

SED CONTRA eſt, quòd beatitudo eſt perfectio quædam: diuina autem perfectio complectitur oẽm perfectionem, vt ſupra * oſtenſum eſt. Ergo diuina beatitudo cõplectitur omnem beatitudinem.

RESPON. Dicendum, cp quicquid eſt deſiderabile in quacunq; beatitudine vel vera vel falſa, totum eminentius in diuina beatitudine præexiſtit. De contemplatiua enim felicitate, habet continuam & certiſſimam contemplationem ſui & omnium aliorum: de actiua vero, gubernationẽ totius vniuerſi. De terrena vero felicitate, quæ conſiſtit in voluptate, diuitijs, poteſtate, [d] dignitate, & fama, ſecundum Boet. in 3. de conſol. habet gaudium de ſe & de omnibus alijs pro delectatione. Pro diuitijs habet omnimodam ſufficientiã, quã diuitiæ promittunt: pro poteſtate, omnipotentiam: pro dignitate, omnium regimen: pro fama vero, admirationem totius creaturæ.

¶ Circa cõtẽplatiuã felicitatẽ aduerte, cp quidã ex verbis Ariſto. 3. de aſa dicentis quòd intellectus ſpeculatiuus nihil dicit de fugiendo aut proſequendo, reſecant a contemplatiua felicitate omnem delectationem & amorem: gloſſantes, vt potuerunt, admirabiles delectationes decimi Ethi. Sed re vera erraſſe

D. 710.

raſſe videntur. in communi ſiquidem loquendo, contemplationem rerum excellentium, ſequitur delectatio intellectualis per modum naturalis reſultantiæ, quoniam operationē optimā conjungentem naturaliſſimo obiecto, neceſſario ſequitur delectatio, vt patet ex delectationis diffinitione, 2. rheto. Nec cōtra hoc militat authoritas tertii de anima, quæ de ꝓſecutione aialiter nō naturaliter loquitur, id eſt, de actu appetitus tāquam eligibili, non tanquā naturaliter concomitāte, vt hic accidit. Ad propoſitum autē deſcendendo, ambiguitas hæc nō habet locum, quoniam viſio beata nec practica, nec ſpeculatiua eſt, ſed altioris ordinis eminenter vtranq; præhabens.

¶ Circa actiuā felicitatem aduerte hic, ꝙ qdā minus pene tantes perfectiones rerum, ac per hoc nō aduertentes, quòd perfectio actiuæ partis conſiſtit in agere, dixerunt quòd felicitas practica conſiſtit in actu voluntatis. Litera autē propter dictam rationem ponit eam in actione executiua, vniverſali tamen. ſ. gubernatione vniverſi, & merito, quoniam finis practicæ eſt operati.

¶ *Super quæſtionis nigeſimæſeptimæ Articulum primum.*

ORdo præſentis tractatus ſatis patet in litera. Vnde ad articulum primum deſcendendo aduerte in tit. illius, Primo ꝙ ly proceſsio, ſumitur communiter, non deſcendendo ad talē, vel talem proceſsionem, Secundo quod ly ſit, ſumitur proprie vt diſtinguitur eſſe contra intelligi, id eſt, eſſe ſm rem contra eſſe ſm rationē. Tertio, quod ly in, ſumitur proprie, vt denotat modum eſſendi in aliquo formaliter. Quarto quòd ly diuinis, ſumitur ſtrictiſſime ꝓ his quæ ſunt vere Deus. Ita quòd ſenſus q̄ſtionis eſt: an in ipſo Deo formaliter inueniatur ſm rē proceſsio aliqua.

¶ In corpore tria facit. Primo reſpondet queſito quo ad id quod liquet. Secundo, duos errores circa id quod latet, tractat. Tertio reſpondet quæſito determinando & aperiendo occultum.

¶ Quoad primum, vnum dicit, de quo non eſt dubium. ſ. diuina Scriptura vtitur nominibus, proceſsionem ſignificātibus cum de Deo loquitur, ex hoc enim ſubintellecto, quòd ſcriptura non dicit falſum, nec loquitur in hac parte Metaphorice, manifeſte habetur, quòd oportet in diuinis aliquam proceſsionem eſſe ac ſaluari, ſed ambiguum reſtat, qualis ſit illa proceſsio. Vnde circa hoc ambiguum, reliquum huius literæ occupatur.

¶ Quoad ſecundum, ponitur primo error Arrij dicentis hāc proceſsionem eſſe effectus a cauſa, & reprehenditur authoritatibus Scripturæ. Ponitur deinde error Sabellij, exponētis hanc proceſsionem eſſe cauſæ in effectum, & ſimiliter reprehenditur. Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur, quoniam diffuſius ſunt alibi confutati & tractati, vt patet in quarto contra Gentiles.

¶ Quo ad tertium tria dicit, Primo iter parans ad duo proceſsionum genera, vtriuſque erroris cecitatē aperit, ex eo quòd diligenter inuenti, dū vterq; ſtudet ſaluare proceſsionem in Deo, neuter in eo, ſed extra eum proceſsionē ponit. & cauſa fuit, quia vterq; proceſsionē ad extra tantum poſuit, Secundo duplex proceſsionis genus inueniri dicit. ſ. ad extra & ad intra: manifeſtatur hoc ſic, ſicut actio eſt duplex. ſ. tranſiens, & immanens; ita proceſsio quædā eſt ſm actionē tranſeuntē, & quædā ſm immanentē, ꝙomnis proceſsio actionem ſequatur, ergo quædam eſt proceſsio ſm hanc actionem, quæ eſt intelligere, & probatur hęc ſequela, quia proceſsio ad intra. id eſt, ſm actionem immanentem maxime patet in intellectu quod probatur: quia in quocunq; intelligente ex hoc ipſo quòd intelligit, procedit conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia prouenies, nuncupata verbum cordis & ſignificata verbo vocali apud nos. Tertio & vltimo ponit concluſionem reſponſiuam, In Deo eſt proceſsio ſecundū emanationem intelligibilem, & probatur ſic. Deus eſt ſuprē omnia. ergo ea quæ in Deo dicuntur, ſunt intelligenda ſecundū ſimilitudinem non corporum ſed intellectualium ſubſtantiarum. ergo proceſsio non eſt in eo ſm actionem in exterior rem effectum: ſed ſecundū emanationē intelligibilem. Et cōfirmatur, quia ſic ſi des catholica ponit proceſsionem in diuinis, prima conſequentia probatur ex eo, qđ corpora ſunt infimæ creaturæ, intellectus vero ſuprēmæ, quāmuis etiam ipſæ deficiant a diuina ſimilitudie. Secūda vero vt nota inductiue in motu locali & alteratione relinquitur.

¶ Circa ꝓdicta plura occurrunt dubia. primo circa illā propoſitionem: ſecundū actionem immanentē, eſt proceſsio quæ dā ad intra: vt enim apud Capreolū. 27. diſt. 1. q. 2. patet, aſſeruunt... contra hoc Scot. Aureolus, Durandus, Petrus de Palu. &, Gerar. de Carmelo. Et conſiſtit vis arguendi in hoc. Inter actionem immanentē & tranſeuntē hoc intereſt. ꝙ per iſtā eſt aliquid operatū, per illā nihil. ergo ruit propoſitio fundamentalis in materia de proceſsione diuina. Antecēdēs patet ex. 9. Meta. & 1. Ethi. conſequentia vero eſt per ſe nota. Et cōfirmatur inquit Durādus, quia ex ſentire & uelle nihil ꝓducit. ergo nec ex intellectione. Et cōfirmat addit Gerar. qa cuiuſcūq; operatiōis eſt aliquid operatū illud eſt ea nobilius, actu aūt ſecūdo immanēte nihil eſt nobilius. ergo. Circa eādē propoſitionē aliud occurrit dubiū an ipſa actio immanēs ſit ipſa ꝓductio actiua eius, qđ procedere dr ſm ipſa. Scot. ſiquidē in. 27. di. 1. q. 1. tenēs partē negatiuā arguit contra hoc tripliciter, Primo ex rōne iā dicta, qa operatio immanēs eſt actus vltimus. Secūdo, quia ſi intellectio eſſet actio productiua termini, impoſſibile eſſet intelligere eā eſſe & nō eſſe illius termini, vt patet de calefactione & calore: ſed nō eſt impoſſibile intelligere intellectionē eſſe abſq; termino. ergo. Tertio, quia ſic intelligentia gigneret verbū, & non memoria, quod eſt cōtra Augu.

¶ Circa illā ꝓpoſitionē. ſ. Quicūq; intelligit ex hoc ipſo ꝙ intelligit, procedit aliquid intra ipſum. dubiū occurrit. Tū quia beati vt ſic, intelligūt Deū, & tamē nō formant verbū de eo. ergo falſa eſt dicta ꝓpoſitio. Antecēdēs patet, qa aliter Deus vt obiectū beatitudinis poſſet aliqua ſpecie creata repreſentari, ꝙ in. 12. q. reprehēſum eſt. Tū qa ſecluſa fide, ſcimus ꝙ Deꝰ intelligit. & tū nō poſſumus ex hoc probare proceſsionē eſſe in eo. ergo iſta propoſitio eſt credita, & non ſcita, aut intellecta, vel eſt falſa.

¶ Circa eādē propoſitionē dubiū occurrit: an cōceptus intellectus ſit aliud ab ipſa actuali intellectione, vt litera vult, an ſit idē qđ ipſa. Sco. enim in. 27. diſ. primi, oppoſitū tenet cū multis aliis a Capreolo recitatis ibidē. q. 2. quadrifariā ād diuiſi ſunt ipugnatores. Quidā nāq; ipſam diſ. ab actu intelligendi impugnāt. qdā vero cām diſt. verā. Alii āt cām ęiuſdē nō verā, ſed impoſitā. ſ. ad ꝓfectius repreſentādū vel cognoſcēdū. Alii demū ducēdo ad impoſsibile. Et diſt. ipſam quidē Scot. & Durādus, conanē infringere rōne & authoritate. Ratio quidē Scoti in. 27. diſt. 1. per viam diuiſionis infert verbū eſſe actualē intellectionē. Et q̄m excluſo viæ noſtræ in ſecundo dubio adducta fuit, nunc pertranſeamus. Durandus aūt ibidem arguit ſic. Verbum ſeu cōceptus conſiſtit in ratione manifeſtatiui ſibi, vel alteri. ergo ne detur proceſsus in infinitum, primum verbum quod eſt verbum cordis, eſt ipſa manifeſtatio per eſſentiam, hæc autem eſt ipſa actualis intellectio.

TRACTA. DE TRINITATE.

QVAESTIO XXVII.

De proceſſione diuinarum perſonarū, in quinque articulos diuiſa.

CONSIDERATIS autem his, quæ ad diuinæ eſſentiæ vnitatē pertinent, reſtat conſiderare de his, quæ pertinent ad Trinitatem perſonarum in diuinis. Et quia perſonæ diuinæ ſecundum relationes originis diſtinguuntur, ſecundum ordinem doctrinæ, prius cōſiderandum eſt de origine, ſiue de proceſſione. Secundo de relationibus originis, Tertio de perſonis.

Circa proceſſionem quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum proceſſio ſit in diuinis.

¶ Secundo, Vtrū aliqua proceſſio in diuinis generatio dici poſſit.

¶ Tertio, Vtrum præter generationem aliqua alia proceſſio poſſit eſſe in diuinis.

¶ Quarto, Vtrum illa alia proceſſio poſſit dici generatio.

¶ Quinto, Vtrū in diuinis ſint plures proceſſiones quàm duæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum proceſſio ſit in diuinis.

AD PRIMVM ſic procedi-tur. Videtur, quòd in Deo nō poſſit eſſe aliqua proceſſio. Proceſſio enim ſignificat motum ad extra: ſed in diuinis nihil eſt mobile neq; extraneū. Ergo neq; ꝓceſſio.

¶ 2 Præt. Omne procedens eſt diuerſum ab eo a quo procedit. Sed in Deo non eſt aliqua diuerſitas, ſed ſumma ſimplicitas. ergo ī Deo non eſt proceſſio aliqua.

¶ 3 Præt. Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare: ſed Deus eſt primum principium, vt ſupra oſtenſum eſt. ergo in Deo proceſſio locum nō habet.

SED CONTRA eſt quod dicit Dñs Io. 7. Egō ex Deo proceſſi.

CORPVS. Et conſiſtit vis arguendi in hoc. Inter actionem immanentē & tranſeuntē hoc intereſt. ꝙ per iſtā eſt aliquid operatū, per illā nihil. ergo ruit propoſitio fundamentalis in materia de proceſsione diuina. Antecēdēs patet ex. 9. Meta. & 1. Ethi. conſequentia vero eſt per ſe nota. Et cōfirmatur inquit Durādus, quia ex ſentire & uelle nihil ꝓducit. ergo nec ex intellectione. Et cōfirmat addit Gerar. qa cuiuſcūq; operatiōis eſt aliquid operatū illud eſt ea nobilius, actu aūt ſecūdo immanēte nihil eſt nobilius. ergo. Circa eādē propoſitionē aliud occurrit dubiū an ipſa actio immanēs ſit ipſa ꝓductio actiua eius, qđ procedere dr ſm ipſa. Scot. ſiquidē in. 27. di. 1. q. 1. tenēs partē negatiuā arguit contra hoc tripliciter, Primo ex rōne iā dicta, qa operatio immanēs eſt actus vltimus. Secūdo, quia ſi intellectio eſſet actio productiua termini, impoſſibile eſſet intelligere eā eſſe & nō eſſe illius termini, vt patet de calefactione & calore: ſed nō eſt impoſſibile intelligere intellectionē eſſe abſq; termino. ergo. Tertio, quia ſic intelligentia gigneret verbū, & non memoria, quod eſt cōtra Augu.

¶ Circa illā ꝓpoſitionē. ſ. Quicūq; intelligit ex hoc ipſo ꝙ intelligit, procedit aliquid intra ipſum. dubiū occurrit. Tū quia beati vt ſic, intelligūt Deū, & tamē nō formant verbū de eo. ergo falſa eſt dicta ꝓpoſitio. Antecēdēs patet, qa aliter Deus vt obiectū beatitudinis poſſet aliqua ſpecie creata repreſentari, ꝙ in. 12. q. reprehēſum eſt. Tū qa ſecluſa fide, ſcimus ꝙ Deꝰ intelligit. & tū nō poſſumus ex hoc probare proceſsionē eſſe in eo. ergo iſta propoſitio eſt credita, & non ſcita, aut intellecta, vel eſt falſa.

¶ Circa eādē propoſitionē dubiū occurrit: an cōceptus intellectus ſit aliud ab ipſa actuali intellectione, vt litera vult, an ſit idē qđ ipſa. Sco. enim in. 27. diſ. primi, oppoſitū tenet cū multis aliis a Capreolo recitatis ibidē. q. 2. quadrifariā ād diuiſi ſunt ipugnatores. Quidā nāq; ipſam diſ. ab actu intelligendi impugnāt. qdā vero cām diſt. verā. Alii āt cām ęiuſdē nō verā, ſed impoſitā. ſ. ad ꝓfectius repreſentādū vel cognoſcēdū. Alii demū ducēdo ad impoſsibile. Et diſt. ipſam quidē Scot. & Durādus, conanē infringere rōne & authoritate. Ratio quidē Scoti in. 27. diſt. 1. per viam diuiſionis infert verbū eſſe actualē intellectionē. Et q̄m excluſo viæ noſtræ in ſecundo dubio adducta fuit, nunc pertranſeamus. Durandus aūt ibidem arguit ſic. Verbum ſeu cōceptus conſiſtit in ratione manifeſtatiui ſibi, vel alteri. ergo ne detur proceſſus in infinitum, primum verbum quod eſt verbum cordis, eſt ipſa manifeſtatio per eſſentiam, hæc autem eſt ipſa actualis intellectio. ergo. Et confirmatur, quia tale per denominationem extrinſecam reducitur ad tale intrinſece. ergo cum ratio manifeſtatiui non conueniat niſi extrinſece verbo exteriori, oportet fieri reductionem ad aliquid, quod intrinſece per eſſentiā manifeſtet: hoc aūt eſt actualis intellectio, ergo vt prius. Secundo ſic. Q̄cunque aliqua virtus eget duabus formis ad operandum, habita vna adhuc eſt in potentia eſſentiali, qa eſt in potentia nō ſolum ad operationē, ſed formā. ergo ſi ponitur verbū, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia eſſentiali. Tertio arguit in 6. diſt. primi. qa duæ formæ eiuſdem ſpeciei eſſent in eodem ſubiecto. Cætera aūt quę cōtra cām diſtinctionis, aut contra poſſibilitatem eius addu cuntur, vide ſi vis ſingillatim ī capreolo, ex dicendis nāq; omniū ſolutio facile lime exercitatis patebit.

Circa aliā ꝓpoſitionē, ſ. Cōceptio rei intellectæ, ex vi intellectiua & eius notitia ꝓcedit, dubiū eſt de quali notitia intelligatur, ſ. habituali, an actuali. Quòd. n. non verificetur de habituali ꝓbat Durandus in 27. diſt. primi, quia perfectius non ꝓcedit a minus perfecto. intellectus aūt cum ſola ſpecie imperfectior eſt verbo, ſeu conceptu. Nec valet ſi dicat, ꝙ licet ſpecies ſit imperfectior conceptu: tū intellectus cū ſpecie, eſt perfectior cōceptu: hoc inquam nihil eſt. Tum quia ſicut producens eſt intellectus cum ſpecie, ita ꝓductū eſt intellectus cum verbo. Tū qa de quali formali principio & termino ꝓceſſionis eſt quæſtio quid eorum ſit perfectius, & non de compoſitis, vt patet inductiue in omnib⁹: hic autem conſtat terminum. i. conceptum eſſe nobiliorem ſpecie: igitur ſpecies non eſt illa notitia a qua ꝓcedit. Quòd aūt nō ſit actualis notitia, multipliciter probat Sco. in 1. diſt. 2. cuius argumenta omitto: quia vt patebit non ſunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dr, ꝙ dria illa inter actionem immanentem & tranſeuntem, non eſt ſic ample intelligēda vt ſonat, ſed vel quo ad neceſſitatem, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam gloſſam ſenſus eſt: operatio tranſiens habet neceſſario operatū, immanens aūt non neceſſario infert aliquod operatum: & ſic ceſſant obiectiones omnes, vt patet. Et abſq; dubio hæc fuit mens Philoſophi, & manifeſte continet veritatem: ex eo. n. ꝙ habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifeſte patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter ſe. Iuxta ſecundam vero gloſſam ſenſus eſt, quòd actio tranſiens habet opus: ſic ꝙ ordinatur ad ipſum opus. Actio vero immanens non habet opus, quia non per ſe ordinatur ad opus aliquod: ſed ſi qñ habet opus, illud ordinatur ad ipſam. Et vtrumque horum accidit in propoſito: quia nec intelligere neceſſario producit conceptum, nec quando format ipſum ordinatur ad conceptum, ſed econuerſo cōceptus ordinatur potius ad perfectionem ipſius intelligere. Vnde patet reſponſio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi: quoniam operatum eſt nobilius, quando operatio per ſe ordinatur ad ipſum, non autem quando eſt potius econuerſo, vt manifeſte patet in actu & habitu.

¶ Ad ſecundam dubitationē dicendum, ꝙ omnes vñr in hoc cōuenire, ꝙ productio intellectualis verbi eſt dicere intellectualiter, excepto Durando in 27. diſt. primi. Sed dria opinionum eſt in hoc, an dicere in rōne ſua claudat actum intelligendi, an ſolā productionem: ſiue illa ſit aliquis alius actus ſecundus, ſiue relatio ſignificata per modum actus ſecundi. Scot. n. vt patet in 1. di 8. q. vlt. & diſt. 27. & in quolibetis. q. 1. diſtinguit in intellectu duplicem actum ſm: alterum qui eſt operatio, & alterum, q eſt productio: & vult, ꝙ intelligere ſit actus ſecundus, qui eſt operatio: dicere vero ſit actus ſecundus, qui eſt productio: ordinatq; iſtos duos actus inter ſe, reſpectu eiuſdem principii, ſ. intellectus in actu primo, ſic, quòd intellectus prius naturaliter mouet ipſum, vel ſimilitudine ſuā ipſi imprimit. Et ſic accepit Sabellius dicens, ipſum Deum patrem filium dici, ſm ꝙ carnē aſſumpſit ex Virgine, & eūdem dicit Spiritū ſanctum ſecundum ꝙ creaturam rationalem ſanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de ſe dicentis Ioan. 5. Non poteſt facere a ſe filius quicquam. & multa alia, per quæ oſtenditur, quòd non eſt ipſe pater qui filius. Si quis aūt diligenter conſideret, vterque acceptum ꝓceſſionem, ſm quòd eſt ad aliquid extra. Vnde neuter poſuit ꝓceſſionem in ipſo Deo. Sed cum omnis ꝓceſſio ſit ſm aliquā actionem, ſicut ſm actionem, quæ tendit in exteriorem materiam, eſt aliqua ꝓceſſio ad extra; ita ſecūdum actionem, quæ manet in ipſo agēte, attenditur proceſſio quædam ad intra. Et hoc maxime patet

A eſt operans quàm producens; ſeu dicens: & ſic apud ipſum dicere ſeu producere verbum non eſt actus intelligendi: quāmuis ſit actus intellectus. Sed quòd hæc poſitio non ſit conueniens, vnica tantum ratione ad hominem, ſuadetur ſic. Cauſa habens duos effectus inter ſe ordinatos, ita quòd neuter eſt alterius cauſa, ſic ſe habet, ꝙ eſſentialior eſt comparatio vtriuſq; ad cauſam, quàm inter ſe. ita quòd ſi ꝓ impoſſibile adimeretur primus, non propter hoc negāda eſt habitudo ſecundi ad cauſam: ſed intellectus in actu primo, eſt vt cauſa hñs hos duos effectus, ſ. intelligere & dicere, ordinatos inter ſe, ita quòd neutrum eſt cauſa alterius: ergo ſi per impoſſibile ſubtraheret intelligere, non ꝓp hoc ſequitur quòd ſubtrahatur dicere: & ſic iſta cōditionalis eſt poſſibilis, ſi intellectus non intelligeret, diceret: qđ manifeſte implicat cōtradictionem: quid enim diceret ſi nihil conſideraret? Maior eſt ipſius Scoti in 2. diſtin. 1. quæſt. 1. art. 3. minor autem eſt eiuſdem in locis prædictis. Impoſſibilitas autem concluſionis eſt euidens S. Th. autem vbique tenet, quòd dicere eſt intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, ita quòd vtrumque horum eſt de eius ratione. Et ſi diligentius verba huius articuli conſiderentur, intellectio ipſa eſt productio conceptus non curando pro nunc, an omnis intellectio ſit productio verbi, an non. Dicit enim expreſſe litera, quòd per actionem immanentem, quæ eſt intelligere, conceptus ſeu verbum procedit: nulla ergo remanet apud ipſum actio alia ab intelligere quæ ſit actio ſeu productio conceptus. Si enim tertium actionis genus intenderet, proceſſus hic rueret. Fiunt autem contra hanc poſitionem obiectiones bifariam. Aliæ enim intendunt. quòd intelligere non eſt actio productiua: aliæ vero quòd dicere non eſt intelligere. & primæ quidem allatæ ſunt mouendo dubitationem, reliquæ autem. quoniam notionalia immiſcentur, in quæſtio. 34. vbi de verbo ſpecialiter tractabitur, ſoluentur. Hic enim in communi eſt ſermo. Et quoniam principium eſt, prolixum eſſe decet ſecundum Platonis præcepta: quatenus ex principiis bene diſcuſſis facilior ſit ad reliqua aditus.

¶ Ad primā ergo obiectionē Scoti ex dictis iā patet rñſio: qa iō opatio īmanēs dr, & eſt actus vltimꝰ & qa nō neceſſario ꝓducit opus, & qa ſi ꝓducit illud, magis eſt ꝓp ipſum quàm econuerſo.

¶ Ad ſecundam vero dr, quòd aliquam operationem eſſe actionem productiuam termini, contingit dupliciter: vno modo neceſſario, alio modo permiſſiue: & quòd conditionalis aſſumpta a Scoto non eſt vera in actione productiua permiſſiue, qualis eſt intellectio, vt in ſolutione primi dubii dictum eſt.

¶ Ad tertium autem dicitur quòd æquiuocatur, intelligentia enim apud Auguſt. non gignit verbum vt principium formale, ſeu actiuum vt quo, ſed memoria: cum hoc tamen ſtat quòd aliqua intelligentia ſit ipſa gignitio verbi, vt nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dr, quòd ly quicunq;, diſtribuit tantum pro hominibus viatoribus: intendit. n. ex his, quæ in nobis videntur, eleuare ad inuiſibilia & incomprehenſibilia Dei. Nos. n. intelligendo ſemper cōceptum aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui primo: perfectum vel imperfectum &c. Vnde ad obiectiones non eſt aliter reſpondendum, ſed conceden da eſt earum concluſio ſcilicet, quòd non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non ſolum in Deo & beatis, ſed etiā in intelligentiis quo ad intellectionem ſuiipſius hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale, non autem adæquatum viſioni proferre poteſt, plus enim videt quàm dicere poſſit quocunque creato verbo. Angelus autem ſeipſum per ſeipſum etiam obiectiue præſentialiter habens, vane verbum

formaret de se.sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquēdo,illa propositio. Quicunq; intelligit &c. credita est,non scita.
¶Ad quartā dubitationē,licet multi cū Sco.in 27.dist. 1.tñ deāt affirmādo identitatē cōceptus & actualis intellectionis cuiusdā primo genitæ &c. S.T.tñ vt expresse hꝫ inferius,q.34.arti.1. ad secundum tenet cō ceptū esse aliud ab actu intelligendi,vt terminum ab eo cuius est terminus.
¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in parte intellectiua præter potētias actus,& habitꝰ posuit terminū actꝰ. ea necessitate , vt obiectum actus secūdi hab ererur præsens ipsi actui obiectiue. Obiectum.n. intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primo, vt comprincipium actus intelligendi, & hoc fit per speciem intelligibilem. Secundo, vt obiectum:obiectum enim vt obiectum, non significat causam, vel principiū actus, sed terminū actꝰ: & hoc oportet fieri per cōceptum; qui verbum speciesq; expressa qnq; dr. Alioquin obiectum intellectus nō esset intra actualiter actualitate actus secūdi. Quòd enim ad hoc officium nō sufficiat species intelligibilis, ex eo patet: quia hoc est officium termini. illi autem competit rō principii. Quòd etiam non sufficiat ipse actus intelligēdi, ex eo probatur, quòd officiū obiecti nō est officiū ipsius actus secundi,nisi intellectione reflexa. Vnde conceptus seu verbum apud nos, est res non intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali: & ea necessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actu intus. Hanc aūt esse mentem S. T. si quis dubitat,legat ipsum in 1.contra Gen.c.53. & in 4.c.11.& in quæstionibus de potentia q.8.art.1.& q.9.ar.1.& 3. vnde patet eos, de quorum numero vr Durādus in 29.dist.primi,qui imponunt nobis,verbum poni propter notitiam perfectiorē, aut expressionem repræsentationem: minus bene dixisse. Aduerte tamen & diligenter, quòd conceptum seu verbum esse obiectum & terminum actus intelligendi, potest intelligi dupliciter. Vno modo,inquantum imago alterius,id est, secundum rem repræsentatam, id est,quòd ipsa res concepta terminat actum intelligendi. Modus vero essendi sic spiritualiter intus, est cōditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquantum res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidem modo intendimus nos conceptum esse obiectum intellectus in actu, & nō secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde patet ruina omnium argumentorum cōtra hanc viam procedentiū, & ex eo,q̄ res ipsæ,puta leo,bos &c. intelliguntur actu recto, & non species in anima, & ex eo q̄ idem quod quid est, obiectum est omnium intellectuum, & ex aliis huiusmodi. Non discernere.n.inter obiectum,vt rē, & obiectum,vt rei imaginem, vt sic, causa erroris est. Discernentes autem hæc, & attendentes duabus præfatis conditionibus conceptus.s.q̄ est res, & q̄ est imago: vtendo illa propositione Arist. In de memoria & reminiscentia. Idem est motus in imaginem, & rem cuius est imago, facile omnia soluunt & interpretantur:

In corp.ar.

in intellectu, cuius actio, s.intelligere manet in intelligente. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua prouenions, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionē vox significat: & dr verbū cordis,significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicuntur non sunt intelligenda secundum modum in simarum creaturarum, quæ sunt corpora,sed secundum similitudinem suprem arum creaturarum, q̄ sunt intellectuales substantiæ,a q̄bus ēt similitudo accepta deficit a repræsentatione diuinorum. Non ergo accipienda est processio secūdum quòd est incorporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor a calefaciente in calefactum., sed secundum emanationem intelligibilem, vtpote verbi intelligibilis a dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam,vel in exteriorem effectum, talis autem processio non est in diuinis, vt dictum * est.

qua ratione dicitur,quòd verbum est obiectum &c. Et qm̄ actus intelligendi & conceptus simul sunt & non sunt, simul quoque sunt & nō sunt principium alicuius.ita quod sicut cōtingit actū intelligendi esse causam alterius actus intelligendi vel volendi, ita & conceptū:pro vno.n.computantur quo ad agere.

AD 2m. Dicendum, quòd id, quod procedit secundum processionem, quæ est ad extra, oportet esse diuersum ab eo a quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili, nō oportet esse diuersum,imo quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cū eo a, quo procedit. Manifestum est enim q̄ quāto aliquid magis intelligitur, tanto cōceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc quòd actu intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellecto. Vnde cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis (vt supra dictū * est) necesse est, quòd verbum diuinum sit perfecte vnum cum eo, a quo procedit absque omni diuersitate.

AD 3m. Dicendum, quòd procedere a principio, vt extraneum & diuersum, repugnat rationi primi principij: sed procedere vt intimum & absque diuersitate per modum intelligibilem, includitur in ratione primi principij. Cum enim dicimus ædificatorem principium domus in ratione huius principij, includitur conceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primum principium. Deꝰ autem qui est primum principiū rerum, comparatur ad res creatas vt artifex ad artificiata.

Quarto,quia nisi abutamur vocabulis, si verbū est manifestatiuum rei dictę,manifestatio cōsequenter nihil aliud est quàm ipsa platio verbi.Constat aūt quòd verbū non debet reduci ad platione eo ordine reducēdi,quo participās reducit ad p essentia, de quo loquitur arguens.Reducēdū est igit verbū extra ad interius tanquam dependens ad id, a quo dependet:& inter ipsa verba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinum,quod solum est per essentiam,iuxta illud.Et Deus erat verbum.
¶Ad secundam respondetur, quòd maior non est vera, nisi vtraque forma sit præuia actui: conceptus autem est forma non præuia, sed terminans actum vt patet ex dictis.
¶Ad tertiā vero dr, quòd cōceptus, & actus,& species,nō sunt formæ eiusdem speciei in essendo.sed species est cōpletiuū subiecti,actus est esse,cōceptus obiectum:licet in repræsentādo seu attingendo.i.obiectiue,omnia sint eiusdem rōnis tanquam partialia concurrentia ad vnum completum esse in actu tale,&c.
¶Ad quintam dubitationem dicendum est,tres esse hic opiniones. Prima est,quòd notitia,quæ concurrit ad productionem cōceptus seu verbi,vt forma qua agens agit,est actus secundus,sine intelligere:& hanc viam vr sequi Henricus. Secunda est,quòd talis notitia est velut actus primus tantum. Hāc viam vr sequi Scotus in 1.dist.2.q.7. Tertia est, quòd necessario est notitia per modum actus primi, contingenter tamen est quandoque actualis intellectio: & hæc est via San.Tho.
¶Ad cuiꝰ euidētiā scito ex q.de ve.q.4.ar.2.q̄ notitia,a qua p̄cedit cōceptꝰ pōt eē triplex:iuxta triplicē modū,quo causat i nobis actualis notitia. Prima est quasi habitualis.i.p modū actus primi

primi:sit .n. intelligere ex actu primo. Secunda est notitia cōplexa principiorum:sit enim ex ipsa scire. Tertia est simplex intelligentia prioris quidditatis:sit enim ex ipsa notitia posterioris. Et qm̄ hi vltimi modi talem conceptum respiciunt,& non conceptum absolute,ideo absolute loquendo & per se cōceptus a notitia per modum primi actus procedit tā tum: talis tamen cōceptus potest aliū de procedere: vnde nō oportet hic multum solicitum esse.
¶Ad rationem tamen Durandi dicendum est, quòd species seu habitus & actus dupliciter cōparari possunt:Vno modo quo ad modū essendi: & alio modo quo ad specificationem. Inuenitur enim vtrumque horum in eorum quolibet. Si comparētur primo modo, sic actꝰ est nobilior habitu, seu specie, vt dicitur 1.Ethico. & ratio est: quia actus est simpliciter actꝰ, illa vero habent esse medium inter actū & potētiam: & hoc nihil aliud ē quàm dicere, quòd & res cognita nobiliori modo adest animæ, cum adest actu secundo, quàm cum adest habitu seu actu primo: & anima nobiliori modo se habet cum actu attingit res, quàm cum habitu. Nec actus quo ad modum essendi prædictum producitur a specie, sed ab ipsa actu. Si autem comparentur secūdo modo, sic respectu eiusdem obiecti loquendo,paris nobilitatis sunt & sic actꝰ adq̄quarus speciei manat ab ea quasi effectus a causa vniuoca:habet.n.actus q̄ sit talis a principio formali,quod est species,vt accidit ēt in aliis. Et sic patet solutio rōnis Durandi: quæ non solum contra nos, sed & contra ipsum Arist.militabat.
¶Circa secundam consequentiam ad conclusionem principalem dubium occurrit: eo quòd falsum est quòd processio secundum actionem ad extra sit propria infimis creaturis.s.corporalibus. Manifestum est enim quòd ipsę intellectuales substantiæ procedunt a Deo secundum actionem ad extra,& sic processus literæ falso videtur inniti fundamento.
¶Ad hanc dubitationem breuiter dicitur, quòd procedere secū dum actionem ad extra,cōputari videtur in litera inter processiones corporales, non ea ratione, quòd ipsa in corporalibus tantum inueniatur, sed quia est adeo communis, vt etiam in corporibus inueniatur, & in ipsis corporalibus manifestius relucet. Valde enim vilem oportet esse processionē, quæ rei omni quantumcunque infimæ conuenit. propter quod in proposito, vbi graduantur processiones, inter corporales tanquam infimas,merito cōputata est & exclusa a proprio processionis modo inuento in substantiis intellectualibus,quæ supremum tenent locum in vniuerso.
¶In responsione ad tertium,caue ne sis præceps, colligendo ex verbis istis in ratione primi principii claudi realem processionē: quam ponit fides absolute, sed quomodo hoc intelligatur,inferius quæst.45.arti.6.patebit.

ARTICVLVS II.

Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.

AD SECVNDVM sic pceditur. VR, q̄ pcessio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni oppositæ,& vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.
¶2 Præt. In Deo est pcessio sm modum intelligibilem, vt dictum * est: sed in nobis talis pcessio nō dr generatio. Ergo neque in Deo.
¶3 Præt. Omne genitum accipit esse a generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptū. Sed nullum esse receptum est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse p se subsistens (vt supra probatum * est) sequitur q̄ nullius geniti esse, sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal.2. Ego hodie genui te.

RESPON. Dicendum, q̄ processio verbi in diuinis dr generatio.
Ad cuius euidentiam, sciēdum est, q̄ nomine generationis dupliciter vtimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est quàm mutatio de non esse ad esse. Alio modo proprie in viuentibus: & sic generatio significat originem alicuius viuentis a principio viuente coniuncto: & hæc proprie dicitur natiuitas. Non tamē omne huiusmodi dicitur genitum, sed proprie quod procedit secundum rationem similitudinis: Vnde pilus, vel capillus nō habet rationem geniti & filij, sed solum qđ procedit sm rationē similitudinis non cuiuscunque. Nam vermes qui generantur in animalibus, non habent rationem generationis & filiationis, licet sit similitudo sm genus. sed requiritur ad rationem talis generationis, quòd procedat secūdum rationem similitudinis in natura eiusdē speciei, sicut homo procedit ab homine, & equus ab equo. In viuentibus autem, quæ de potentia in actū vitæ procedunt, sicut sunt homines & animalia, generatio vtrāq; gnationem includit. Si autem sit aliqđ viuens, cuius vita nō exeat de potentia in actum, pcessio (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omnino primam rōnē gnationis, sed potest habere rationem generationis, quæ est propria viuentiū. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rōnem generationis. procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: & a principio coniuncto, vt supra iam dictum * est: & secundum rationem similitudinis. Quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idē est intelligere & esse, vt supra * ostensum est. Vnde processio verbi in

161 4.cōt.c.10. & 11. Et sequi. 3. ca. 3.

Ar.peper.d.

Q.7.art.1. & q.11.ar. 4.

Q.14.ar.

a 2

b

c

d

e

f

g

h

k

l

m

n

o

p

q

r

s

t

u

x

y

z

aa

bb

cc

dd

ee

ff

gg

hh

ii

kk

ll

mm

nn

oo

pp

qq

rr

ss

tt

xx

yy

zz

aaa

bbb

ccc

ddd

eee

fff

ggg

hhh

iii

kkk

lll

mmm

nnn

ooo

ppp

qqq

rrr

sss

ttt

xxx

yyy

zzz

¶*Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItulꝰ de gnatione formaliter intēdit, & clarior erit in corpe.
¶In corpe duo facit. Primo distinguit prædicatū qsiti. i. generationem. Secundo respondet quæsito affirmative.
¶Quo ad primum, distinguit, describit, & comparat gnationem. Distinctio est; gnatio dupliciter, s. communiter & propria viuentibus. Descriptio vero membrorum est. Gnatio cēis omnibꝰ, est mutatio de nō esse ad esse, vt patet. 5. Phy si. Generatio ,propria viuētibus, (quę natiuitas proprie dr,) est origo viuentis, a viuente coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ. Comparatio demum est quo ad separabilitatē & cōiūctionem vtriusq;: cum enim constet, q̄ prima separatur a secunda, & rursus q̄ in viuentibus, quæ apud nos sunt, vtraque simul concurrit: ea ratione; quia exeunt de potentia ad actum, de necessitate sequitur q̄ si aliquod viuēs nascit absque exitu de potētia ad actū, q̄ ibi generatio secunda separatur a prima.
¶Circa diffinitionem natiuitatis, sola illa particula cōiuncto, obscura aliqualiter est: eius tñ expositionē ,plixā hēs i 4.cō. Gē.c.11.
¶Quo ad secundū, conclusio respōsiua est. Processio verbi in diuinis habet rationem generationis, secundo modo. Et probatur, singillatim probādo tali processioni conuenire quatuor conditiones integrantes rationem natiuitatis. Quòd enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quòd vero a principio coniuncto, patet ex articulo præcedente: & præcipue in responsione ad secundum. Quòd autem sit secundum rationem similitudinis, probatur: quia conceptio intellectus similitudo est rei intellectæ. Quòd demum sit in eadem natura, probatur: quia in Deo idem est intelligere & esse: & sic nō solum infertur conclusio, sed etiam ipsius corollarium, scilicet quòd verbum procedens in diuinis est filius.
¶Circa rōnem vltimi dicti in litera,s.quòd ideo verbum diuinū procedit, vt res eiusdem naturæ cum Deo, quia ibi intelligere est esse. Aduerte quòd hæc rō pluries in hoc opere repetita in 4. contra Gētiles ca.11.exponitur: & dr, quòd tenet pro tanto, quia in communi loquendo, esse conceptus seu verbi, est intelligi, & propterea vbicunque intelligere qđ idētificat ipsi intelligi, est accidens, ipsum quoq; verbū est accidens: vbi aūt intelligere est esse substantiale, ibi quoq; verbū est substātia; & q̄a sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substantia diuina. Conceptus autem omnium creaturarum intellectualium sunt accidentia.
¶Sed circa hāc rōnē, dubiū occurrit ex duplici capite. Primo ex eo qđ intelligi, nihil ponit in re intellecta: & cōsequēter nō pōt esse reale esse ipsius conceptus. Secundo, q̄a actus intelligendi distinguit realiter a cōceptu: & sm hanc viam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur non pōt esse ipsum esse cōceptus.

Art.præcē.

Q.3.art.4. & q.14.ar. 4.

¶Ad euidentiam horum sciendum est, q̃ quia verbum vt verbū est ipsum intellectum in actu interius, habet tria. Ex eo.n. quòd est intellectum in actu, sequitur, ergo esse eius vt sic est intelligi: vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo vero quòd est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligendi exprimit, sequitur, ergo esse eius est sic intelligi, vt. s. interius in quo &c. Sic aũt intelligi est aliquod esse reale, q̃n est esse exp̃sã actu similitudinem obiecti. Ex eo vero quòd est sic obiectum in actu, habet quòd sit vnū de concurrentibus ad perfectionem actus intelligendi. Et consequenter q̃ intellectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac per hoc est esse omnium concurrentium ad perfectionem intellectus in actu, sit esse ipsius verbi.

In corp. ar.

q. 14. ar. 4.

¶ Vnde ad primam obiectionem dr̃, q̃d licet intelligi nihil ponat in re intellecta: intelligi tamẽ sic, id est, vt ꝓpriũ interius intellectum aliquid reale ponit, non in re intellecta vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est, secundum esse quod habet interius in conceptu.

c d 106

¶Ad secundam vero dr̃, q̃ intellectio est esse, & intellectus, & speciei intelligibilis, & verbi; diuersimode tamẽ quia intellectus & speciei est esse ut ꝗ telligere: verbi aũt in intelligi, illorum quasi principiorum, ipsius vt termini, illorũ quasi vnius cõpleti subiecti, ipsius, vt obiecti. Vñ nullũ inc̃ueniẽs sequit̃, nisi quis putet eodẽ esse nõ posse distincta realiter existere: q̃d falsum esse patet in materia, forma, & cõposito.

¶Circa rõnẽ gn̄ationis applicatæ ad diuinã processionẽ dubiũ occurrit ex Aureolo apud Capreolũ in 9. distin. primi. Arguit, n. sic, Si diuina ꝓcessio prædicta rõne dicereť gn̄atio: sequerent̃ duo impossibilia. Primum est, quòd filius non esset eo verbũ quo filiº & ecõtra, cõtra Aug. 7. de Trin. c. 4. & tenet sequela: q̃a nec gn̄atio verbi in nobis est gn̄atio substãtiæ viuæ, nec gn̄atio filii apud nos est generatio verbi. Secundum, est quòd processio Spiritussan K ti esset generatio. Et probatur sequela: quia sibi competit tota illa definitio, Sed ad hæc facilis est responsio, negando vtramque consequentiam: nec probatio primæ aliquid valet: quia in nobis filius procedit per actionem transeuntem: & verbum per operationem quæ est accidens: in Deo autem nihil horum locum habet. Quare autem proprietas filii ex primatur etiam verbi nomine, in 34. q. ar. 2. ad tertium patet. Probatio quoque secundæ consequentiæ falsum assumit: quoniam vt in articu. 4. ex proposito tractabitur: deficit illa conditio per modum similis.

¶In rñsione ad tertiũ notato aurea verba in calce illius, s. in ipsa perfectione diuini esse cõtinet &verbũ, &c. Perspicue.n. apparet hic q̃d nulla est distinctio formalis actu in essentiã diuinã & ꝓprietates psonales, & attributa, & reliqua q̃ in Deo formaliter saluant: ipsa.n. ꝓfectio diuini esse st ꝑm se (vt sic liceat loq.) differret, hęc oĩa in se cõcluderet: & ꝓpterea oẽm hmõi distinctionẽ in Deo nõ nisi virtualiter, in intellectu vero ꝑm rõnem ponito: diuinis dr̃ generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ obiectio illa ꝓcedit de gn̄atione secundum rõnem primam, prout importat exitum de potentia in actum. Et sic non inuenitur in diuinis, vt supra dictum * est.

AD 2m. Dicendum, quòd in G telligere in nobis non est ipsa substantia intellectus. Vnde verbum quod secũdum intelligibilem operãnẽ procedit in nobis, nõ est eiusdem naturę cum eo a quo ꝓcedit. Vnde non ꝓprie & cõplete cõpetit sibi rõ gn̄ationis. Sed intelligere diuinum est ipsa substantia intelligẽtis, vt supra * ostensum est. Vñ verbum procedens procedit vt eiusdem naturæ subsistens. Et propter hoc, proprie dicitur genitum & filius. Vnde & his quæ pertinent H ad generationem viuentium, vtitur Scriptura ad significãdam processionem diuinę sapientiæ, Prouer. 8. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro vtimur nomine cõceptionis[c], secundum quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet nõ in I ueniat̃ naturæ identitas.

AD 3m. Dicendum, quòd non omne acceptum est receptũ in aliquo subiecto, alioquin non posset dici, quòd tota substantia rei creatæ sit accepta a Deo, cum totã substantiæ nõ sit aliquod subiectũ receptiuum. Sic igitur id quod est genitum in diuinis, accipit esse a generante, non tanquam illud esse sit receptum in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsistẽtiæ diuini esse. Sed secundum hoc dicitur esse acceptum, inquantum procedens ab alio habet esse diuinum, non quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuini esse cõtinetur, & verbum intelligibiliter procedens, & principium verbi, sicut & quęcunque ad eius perfectionem ptinẽt, vt supra dictum * est.

¶*Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum tertium.*

IN titulo ly alia, significat veram alietatem, & propter ly sit, oportet quòd significet alietatem realem. non.n. est vera alietas ꝓcessionũ realiũ, nisi sit realis, ly in diuinis, sumit̃ sicut in 1. art. declaratũ est: & eodem modo est intelligendum in singulis istius q̃stionis articulis: ne oporteat idẽ pluries repetere.

¶In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In diuinis præter ꝓcessionem verbi est alia processio, quæ est processio amoris. Et probatur sic. In natura intellectuali apud nos, præter ꝓcessionem verbi ſm actionem intelligibilem, est alia ꝓcessio, s. amoris ſm operationem voluntatis: ergo in diuinis præter processionẽ verbi est alia ꝓcessio, &c. Antecedens probat̃ ex proportionali: quia sicut per conceptionem verbi intellectum est in intelligente: ita per processionẽ amoris amatum est in amante. consequẽtia vero ꝓbatur: quia in diuinis non est processio nisi secundum actionem immanentem naturæ intellectualis, quam constat esse hanc duplicẽ intellectus & voluntatis.

¶Circa hoc occurrit primo dubium, simile dubio moto circa ꝓcessionem verbi, an. s. per actum volũtatis ꝓcedat aliquid in ea tanquam termi nus eiusdẽ. Et prẽcões rationes ex parte actionis immanen tis sunt aliæ ex propriis voluntatis. Videtur enim primo contra dicere hoc ipsimet S. T. in q. dẽ ve. q. 4. ar. 2. ad septimum, vbi dicit, quòd in voluntate nihil procedit nisi per modum operationis: & quod secus est in intellectu. Secundo, contra hoc arguit tam Sco. quàm alii, tenentes amorem produ ctum esse actum amandi, vt spiratum: quemadmodum verbum tenent esse actũ intelligẽdi genitum, magisq; authoritatibus arguunt, q̃ rationibus. Omnes aũt authoritates & rõnes huc tendunt, quòd Spiritussanctus est amor: amor autem actus est amandi.

¶Circa illa verba, ſm quam amatum est in amante, dubium oc currit ex Aureolo apud Capreolum, x. dist. primi. Is. n. multis argumentis nititur hoc impugnare, & simpliciter, & ad hominem. Veruntn̄ omnia eius motiua in hoc consistunt, amor, seu impulsus voluntatis, consistit in tendentia ad rẽ amatã, & nõ in simillitudine illius: ergo per ꝓcessionẽ amoris nõ fit amatũ in amãte: sed ecõuerso, amans trahit̃, transformatur, & est in re amata: iuxta illud Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

¶Ad euidentiam horum sciendum est, q̃ quia ea quæ sunt voluntatis, minus nota minusq̃ nominata sunt, ex his quæ in intellectu apparẽt: ꝓportionaliter ea q̃ in voluntate sunt, author definiuit: ita q̃ quẽadmodũ intelligẽdo formamus cõceptum, ita amando inclinationẽ quãdã in amatũ facimus intus: q̃ q̃a nomine caret, amor, impulsus, inclinatio, affectio q̃; vocatur. Verum inter intellectum & voluntatem non solum differẽtia est in hoc, quòd terminus illius est similitudo, istius aũt affectio: sed ẽt in hoc, q̃ res quæ in intellectu est terminus, habet modum & nomen termini, vt patet de verbo & conceptu. Res vero terminans in volũtate, licet ſm rem sit terminus, nec modum tẽ, nec nomẽ habet termini, q̃n & est & significat vt in aliud tẽdẽs: cõstat aũt quòd in aliud tẽdere, cõditio est nõ termini, sed viæ. Et ꝓp hanc

q. 11. ar. 3. rõnem, scripta sunt verba illa i q. de ve. vt patet diligẽter tota rñsionem conferẽti ac penetranti, vnde nihil officiũt pro posito. Et ex eadem radice patet rñsio ad reliqua obiecta in 1. dubio: penuria siquidem vocabulorum, amoris nomen ad eius terminum extendit.

q. 19. ar. 1. ¶Ad secundam autem dubitationem dicitur, quòd argumẽta in duobus peccant. Primo in hoc, quòd nõ vident tertium modum essendi in, præter ꝓ essentiã & similitudinẽ, s. per inclinationem seu affectionem, quõ esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui: hic.n. vt in 4. contra Gẽt. c. 19. ex planaẽ: tertiº est modus: & iuxta hunc amatum est in amãte, vt de se patet. Secundo in hoc, quòd non librando quid sit amatum esse in amante, putant hãc consequentiã valere, Amatum fit a voluntate in amante, ergo amatum trahit̃ ad amãtẽ: cũ tñ nihil valeat: quia amatum non aliter fit in amante nisi ſm affectionem amantis in amatum: & consequenter ex hoc ipso quòd sic fit, trahitur, transformatur, impellitur amans in amatum obiectiue. et sic in eo est. Patereq; facile poterat hoc, ex ipsa amati rõne. Amari.n. nõ est trahi, sed trahere amãtẽ: & cõsequẽter fieri vt amatũ, nõ est fieri vt tractũ, sed ut trahẽs: ac ꝓ hoc sĩ aliq̃d fit i volũtate vt amatũ: ñ fit vt tractũ ad ipsam: sed ecõtrario vt trahẽs ipsam. Et hoc mõ fatemur sĩilitudinẽ ꝓportionalẽ literæ inter intellectũ & volũtatẽ currere, s. quo ad hoc ꝙ sicut ibi fit res ĩtellecta, ita hic res amata, sed diuersimode: vt dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio consistit in hoc, quòd maior illa non tenet in natura infinita identificante sibi omnia: quàmuis inueniatur vera in aliis: quia finitæ sunt, & propterea ex eis assumpta est velut maxima.

¶In responsione ad tertium nota duo. Primum est, quòd tertiũ argumentum intendebat concludere nõ esse maiorẽ distinctionẽ inter has ꝓcessiones, q̃ sit inter intellectũ & volũtatẽ, & cõsequẽter sicut ĩter intellectũ & volũtatẽ in Deo non est vere alietas', ita nec inter processiones. R ñsio aũt intẽdit ostẽdere, quòd distinctio inter processiones est maior: imo q̃ inter eas est alietas stante idẽtitate intellectus & volũtatis: & hoc ꝓp ordinẽ originis in ter eas: q̃ tñ oriť ex rõnibus principiorũ, s. intellectus & voluntatis: inter q̃ nõ est talis ordo. Ita q̃ est distinctio in principiatis: & non est in principiis, & ex ratione ipsorum principiorũ est ordo originis, nõ in seipsis, sed in processionibus ſm ipsa: & sic alietas processionum quæsita: in corpore articuli implicite tantum determinata, hic explicite manifestatur ex ordine originis.

¶Secundum aduertendum hic est, quod in litera dicitur, quòd de ratione amoris est, quòd procedat a conceptione intellectus, & consequenter in diuinis, quòd processio sit a processione. Est .n. primo hic dubiũ an sit de rõne processionis amoris in primo modo dicẽdi per se, an in secundo. Est & rursus dubium, an de rõne amoris sit procedere a verbo inquantum verbũ, an solũ inquãtũ verbũ est res intellecta. Est & tertio dubiũ, an præfat̃ ordo originis sit ꝑcise id, quo realiter distinguunt̃ ipsæ processiones. ita q̃ secluso ipso non esset realis iter eas distinctio. Sed q̃n in q. 36 ar. 2. discutiẽda hæc sunt, vbi melĩ quoque intelligent̃ post tractatum personarum diuinarũ, idcirco hic prætẽdamus.

¶Quinque tñ nullo pacto prætereũda censui. Primum est, quòd constat quòd accipiẽdo conceptũ pro re concepta seu cognita vt sic, processionẽ amoris oportet esse a concepto: Incognita.n. neq̃quã diligere possumus: & propterea in litera quasi per se notum dicit̃, quòd de rõne amoris est oriri a conceptu. Secundum est q̃ res cognita est causa amoris in gñe causæ efficientis: quod ex eo patet q̃d in litera dr̃, q̃ amor habet ordinem orginis ad conceptum. Cõstat enim ordinem originis in proposito ordinem esse secundũ modum efficientiæ, consonatq̃; huic sententiæ illud Auer. in 12. metaph. com. 36. Balneum in anima est agens desidrium, &c.

q. 4. ar. 3. & 4.

¶Tertiũ est, quòd quàmuis amor oriatur effectiue a duobus, s. a volũtate, & a re amabili cognita, sicut & verbum ab intellectu & intelligibili vnà cum intellectu: magna tamen differentia percipienda hic est. Conceptus enim producitur ab vtroque in vi vnius efficientis completi, & in ratione rei. Amor autem producitur a voluntate & re amabili cognita, non vt integrantibus vnum agens, sed vt e diuerso ac diuersis rationibus concurrentibus: A voluntate enim oritur in ratione rei, Ab amabili autem in ratione cogniti. Amabile enim vt cognitũ amorem parit, voluntas autem vt talis res. Et hæc pro nunc sufficiant pro fundamentis dicendorum de amore & Spiritusancto.

¶Quartum est, quòd Sco. in 1. dist. 13. ex illo verbo, ordinis, intellexit hunc locum de dist. processionum ſm prius & posterius & impugnauit tripliciter. Primo, quia ista non est prima distinctio processionũ, nã iõ illa prior, hæc posterior: q̃a illa est talis & ista talis. Secũdo, q̃a processiones diuinæ sunt relationes. Relationes autem non distinguuntur primo, per alias relationes.

¶Tertio, quia istæ relationes ordinis, sunt aliæ a relationibus originis: quod probatur: quia sunt inter alia extrema. Nam relatio originis est inter productum & producens, relatio vero ordinis est inter originem & originem, male ergo exposita est litera. Sed ad hæc facilis est responsio: ex ipso.n. progressu istius tractatus apparet sensus literæ simul cum rõne: quare sic quasi diminute, locutus sit hoc in loco author: manifestabitur enim inferius, quòd in diuinis non est ordo nisi originis: & quòd ille nõ includit relations prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est, pro distinctione secundum prius & posterius: q̃n est distinctio ordinis originis. Et si con-

tra hoc dicatur quòd ista distinctio non est prima, de distinctione reali loquendo, negatur assumptum: nam vt inferius patebit, solæ relationes originis realiter distinguunt in diuinis: de formali autem distinctione iam patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequenti: quòd, s. distinguuntur vna per intellectum, alia per voluntatem. Vnde iste ordo non addit super ipsas origines alias relationes, vt secunda obiectio vult. Nec é verũ quòd alia sunt secũdũ rem extrema relationum originis & ordinis: qm̃ ꝓductũ & eius passiua origo ī diuinis, sunt vnamet relatio eodemq; ordine quo ꝓ ductum, s. Spiritus-sanctus est a producto, s. filio, ꝓcessio illius est a processione istius, quod est oriri ab illa. Tacuit autẽ author hic, hæc, qm̃ more suo a magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractanda ꝓcedit: ordinem hic, ordinem deinde specificabit originis.

163 1.di.13.ar.3.Et 4.cõt.2.23.

¶ Quintum est, ꝙ argumenta Scoti ibi dem contra tenẽtes ꝓcessiones istas distingui penes principia distincta. ℔m rõné, puta intellectũ & volũtatẽ, nõ sunt cõtra viã nostram: quoniam non militant nisi contra tenentes quòd distinctio realis ꝓcessionum penderet ex distinctione rõnis principiorum, quod alienum est a doctrina S. T. Quãuis. n. (vt in litera dicit) ex rõne intellectus & volũtatis nascat harũ distinctio, nõ tñ distinctio harũ orit̃ ex distinctione illorũ. Aliud est .n. dicere, ex intellectu & voluntate seu ex rõnibus eorũ, & aliud est dicere ex distinctione ipsorum: primum enim significat ipsum Deum seu rem realem: secundum vero ens rationis.

In suo sym bolo fidei.

D.773.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte diligenter ly generatio. Cum enim in præcedenti arti. determinatum sit, quòd processio amoris non est processio verbi, & in 2. art. determinatum fuit quòd processio verbi est generatio: absque quæstione liquet quòd processio amoris non est illa gnatio, quæ est processio verbi: & consequenter constat, quòd processio amoris realiter distinguitur a gnatione illa in diuinis, & de his non hic est qõ. Vnde nil aliud hic quæritur, nisi: vtrum amoris processioni in diuinis conueniat ratio formalis gnationis. Et sic diligenter perscrutanti apparet, quòd sicut ꝓcedens titulus quæsiuit distinctionem realem processionis a processione, ita, hic quærit formalem nõ ℔m quãcunq; rõnẽ, sed ℔m rõnem generationis. Et vere restabat hoc quærendum: quoniam

stabilitis processionibus verbi & amoris in diuinis, & ꝙ illa est gnatio & illud filius: oportebat inquirere ac decidere an ista quoq; sit gnatio. & cõsequẽter iste quoq; filiꝰ, an nõ. Et hoc est qd̃ quæsitum. Processio amoris in diuinis non est gnatio. Secunda est rñsiua quæsito. Processio amoris in diuinis non est gnatio, quia omne generans gnat sibi simile. Voluntas aũt totaliter ex opposito. primo fit in actu: nõ ℔m similitudinem voliti, sed ℔m inclinationẽ in illud. secundo, ex hoc, processio in voluntare non est ℔m rõnẽ similitudinis, sed impellentis. tertio, ex hoc, processio ista non est generatio, nec procedens est genitus, aut filius: & tũc subsistit ꝓbatio secũdæ cõclonis: ꝙ s. procedat vt Spũs ꝑ modũ subsequentis cõsequẽtiæ sic. Spũs importat vitalẽ quãdam motionem cum impulsu non qualẽcunque, sed eam, qua ex amore dicimur moueri vel impelli. ergo procedens in voluntate per modum impulsus procedit vt Spiritus: quod erat intentum. Et sic vtraque conclusio simul est probata. Et fundatur processus vis super illa particula posita in diffinitione generationis, scilicet secundum similitudinem. Ita quòd, quia processio aliqua ex propria ratione formali est vel non est secundum similitudinem, est aut non est generatio. Sane tamen intelligendo quo ad constructiuam: quia intelligit concurrentibus cæteris particulis, quæ sunt de ratoine generationis: ad destructiuam enim sufficit istius tantum particulę negatio, eo quòd rationes formales sunt sicut numeri, vt dr̃ 8. metaphy. ¶ Circa differentiam primam inter intellectum & voluntatem assignatam, dubium occurrit, de quo actu interpretãda sit, an de primo, an de secundo. Et si quidem interpretaꝰ de actu primo, falsa vr̃ ex parte voluntatis: qm̃ fictio vr̃, ꝙ ad hoc ꝙ voluntas velit aliq̃d, præexigat in ea aliqua inclinatio faciẽs ipsam formaliter in actu primo, sicut spẽs intelligibilis se habet ad intellectũ proportionaliter. Si vero intelligit de actu secundo, oportet assignare quo oriat ex hac dria secũda. cũ hac. n. stat, quòd vtrobique sit processio ℔m similitudinem, vt patebit in sequenti dubio.

¶ Circa secundã differentiam dubium occurrit: quia falsa quoque videtur ex parte volũtatis, nec sequi ex prima, imo potius contradicere primæ: quod sic manifestatur. Procedere ℔m similitudinem in proposito, est terminũ ꝓcessionis ex vi ꝓcessionis esse similem producenti in actu, vt patet de verbo respectu intellectꝰ in actu primo: sed amor ꝓcedit ut similis volũtari in actu primo: ga impulsus procedit ab impulsu sicut in amorem. nam ad verbum pertinet inquantum ipsum est quędam similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis. sed ad amorem pertinet, non ꝙ ipse amor sit similitudo, sed inquãtum similitudo est principiũ amandi. Vnde non sequitur quòd amor sit genitus, sed quòd genitum sit principium amoris.

q.13.ar.1.

¶ Ad primum aũt dubium dr̃, quòd litera põt de vtroq; actu intelligi. Et de primo quidem non sic intelligenda est, vt argumẽtum fingit: sed quòd voluntas in actu primo in se fit actu ꝑ inclinationem, non curando vtrum illa inclinatio sit rei superaddita volũtati: aut sit idem quod ipsa. vtrumque namq; vr̃ verũ, respectu diuersorũ ī volũtate nostra: inclinatur namq; naturaliter volũtas in beatitudinem & inclinatur rursus affectione superaddita in hęc vel illa bona, quibus afficitur ex cõsuetudine, passione, aut rõne. De actu vero secũdo nõ est dubium. Quo ad illationem vero consequentium differentiatum, & literæ cõtextum, de actu secundo interprætanda est. Ex hoc enim ipso, quòd terminus intellectꝰ in actu est similitudo rei intelligitur, quòd terminus productiuus amoris non facit sibi simile secundum illam formam, quæ est ei quasi ratio agendi, id est, rem volitam: & sic satisfit obiectis. Ad quarti dubii euidentiam sciendum est, primo, quòd aliud est aliqua distingui seipsis formaliter, & aliud est aliqua formaliter distingui seipsis primo. Ad primum enim sufficit, quòd per aliquid sibi essentiale fiat distinctio, siue illud sit pars diffinitionis, siue tota diffinitio. Ad secundum autem non sufficit hoc: sed exigitur ꝙ sint primo diuersa: ita quòd distinguantur non per aliud distinctiuum. Secundo scito, quòd quemadmodum diuersorum ordinũ entia sunt, ita & rõnes formales eorum: & propterea oportet quorũdam entiũ diffinitiones includere aliq̃d extra essentiã diffinitã. nõ ꝓ melius, sed ex necessitate absoluta, vt patet de relationibus: ꝓ quod, cum de hmõi entibus sermo est, & dicimus quòd seipsis distinguuntur, aut non distinguuntur, aut aliq̃d aliud habent: attendere oportet, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo vt ly seipsis, ostendat proprias essentias. Alio modo vt ostendat proprias essentias cum præcisione: non solũ eorũ quæ sunt in suis diffinitionibus per additamẽtum clausa, sed ét transcendentis ordinis ad illa. Et siquidem hoc secũdo modo in telligaꝰ, vt plurimũ proprię vocis ignorantia est, qm̃ hmõi essentiæ intrinsecę claudunt talem ordinem in seipsis, nec ab eo abstrahi pñt. primo aũt mõ, optima est interpretatio: qm̃ vnaquæque res intrinsecum constituiuum, & consequenter distinctiuũ oportet ꝙ habeat: & qm̃ hmõi intrinseca ordinem quendam ad extrinseca habent, iõ & a Philosophis & a S. T. frequẽter dñtur hęc cõuenire per extrinseca: puta terminũ obiectũ subiectũ, &c. Idem. n. est sensus horũ cũ primo apud sane intelligentes. Et hic oportet valde notare in materia de potentiis, operationibus, motibus, & aliis hmõi. Ex his namq;, omniũ veritas facile apparet. His prælibatis, ad dubium dicendum est: quòd apud S. T. ꝓcessiones istæ non distinguuntur seipsis primo, imo exponẽdo ly seipsis cum præcisione ordinis trãscendentis ad principia, terminos, & cætera hmõi: dicere ꝙ distinguant seipsis primo, est nihil dicere: & hæc duo intẽdebat in loco adducto, vt ibidem patet: qm̃ de vltimate distinctiuis loquit̃: & principia terminosq; examinat. Sed distinguũt apud ipm̃ formaliter ꝑ illas paꝛticulas, seu drias in earũ diffinitionibus clausas intrinsece. s. ꝑ modũ similis., & ꝑ modũ impulsus, vt expresse patet in litera. Et hũc sensum seruãdo, põt cõcedi qd̃ distinguunt seipsis, sicut ét põt eodẽ mõ cõcedi de boue & homine, nõ tñ cõsueuimus hmõi sermone vti, nisi in vltimate distinctiuis. & distinctis; sed nõ est qõ faciẽda de veribus. Hinc aũt patet in hoc Sco. in 13. di. 1. distentire a S. T. qm̃ tenet istas ꝓcessiones distingui seipsis primo, ita quòd in nullo cõueniũt: nec tñ aliqua hoc rõne ꝓbat. Et in ꝓmptu erat & est cõtra eũ obiectio, ꝙ istæ ꝓcessiones cõueniũt in multis prædicatis quidditatiuis, vt puta ꝙ ꝓcessio diuinæ ꝑsonæ sit immaterialis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quintum.*

TItulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore vnica est cõclusio rñsiua q̃sito. Nulla ꝓcessio

ARTICVLVS IIII.

Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Vr̃, ꝙ processio amoris in diuinis sit gnatio. Quod enim procedit in similitudine naturæ in viuentibus, dicitur generatum & nascens. Sed id quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in similitudine naturæ, aliàs esset extraneum a natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit vt genitum & nascens.

¶ 2 Præt. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est ét de rõne amoris. Vnde dr̃ Eccl. 13. ꝙ omne animal diligit simile sibi. si igitur ratione similitudinis, verbo procedenti conuenit generari & nasci, videtur etiam quòd amori procedenti conuenit generari.

¶ 3 Præt. Non est in genere quod non est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quædam processio amoris, oportet ꝙ præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo videtur quòd processio amoris in diuinis sit generatio.

SED CONTRA est, qa ℔m hoc sequeret, ꝙ spiritussanctus qui procedit vt amor, procederet vt genitus. quod est contra illud Athanasij. *Spiritussanctus a patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

RESPON. Dicendum, quòd ꝓcessio amoris in diuinis non debet dici generatio. Ad cuius euidẽtiam sciendum est, quòd hæc est differentia inter [d]intellectum & voluntatem, quòd intellectus fit in actu per hoc, quòd res ītellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, nõ per hoc ꝙ aliqua similitudo voliti sit in voluntate, [e] sed ex hoc quòd voluntas habet quãdam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem quę attenditur secundũ rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & mouentis in aliquid. [f] Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, nõ ꝓcedit vt genitum, vel vt filius, sed magis procedit vt Spiritus. Quo nomine quædam vitalis motio & impulsio designatur: ꝓut aliquis ex amore dicitur moueri vel impelli ad aliquid faciendum.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius vnitatis non potest accipi ꝑ pria ratio huius processionis, vel illius: secundum quam vna distinguatur ab alia, sed oportet quòd ꝑpria ratio huius vel illius ꝓcessionis accipiatur secundum ordinem vnius processionis ad aliam. Huiusmodi autem ordo attenditur secundum rationem voluntatis & intellectus. Vnde secundum horum propriam rationem sortitur in diuinis nomen vtraque processio, quod imponitur ad propriam rationem rei significandam. & inde est quòd procedens per modũ amoris: & diuinam naturam accipit, & tamen non dicitur natum.

AD 2[m]. Dicendũ, ꝙ [g] similitudo aliter ptinet ad verbũ, & aliter ad amorem. nam ad verbum pertinet inquantum ipsum est quędam similitudo rei intellectæ, sicut genitum est similitudo generantis. sed ad amorem pertinet, non ꝙ ipse amor sit similitudo, sed inquãtum similitudo est principiũ amandi. Vnde non sequitur quòd amor sit genitus, sed quòd genitum sit principium amoris.

AD 3[m]. Dicendum, ꝙ Deum nominare non possumus nisi ex creaturis, vt dictum est supra. [h] Et quia in creaturis communicatio naturæ non est nisi per generationem, processio in diuinis non habet proprium vel speciale nomen nisi generationis. Vnde processio quæ non est generatio, remanet sine speciali nomine: sed potest nominari spiratio, quia est processio spiritus.

ARTICVLVS. V.

Vtrum sint plures processiones in diuinis, quàm duæ.

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ sint plures ꝓcessiones in diuinis, quàm duæ. Sicut enim scientia & voluntas

164 Infra. qõ. 28. artic. 4. cor. & q. 37 ar. 1. cor. & q. 41. art. 6. cor. & po. q. 10. art. 2. arg. ad op.

[d] terminus autem voluntatis in actu non est similitudo rei volitę: sed impulsus potius in illam, manifeste sequit ꝙ totale productiuum conceptus facit sibi simile ℔m formam, q̃ est ei ratio agendi. Totale vero productiuum amoris non facit sibi simile secundum illam formam, quæ est ei quasi ratio agendi, id est, rem volitam: & sic satisfit obiectis. Ad quarti dubii euidentiam sciendum est, primo, quòd aliud est aliqua distingui seipsis formaliter, & aliud est aliqua formaliter distingui seipsis primo. Ad primum enim sufficit, quòd per aliquid sibi essentiale fiat distinctio, siue illud sit pars diffinitionis, siue tota diffinitio. Ad secundum autem non sufficit hoc: sed exigitur ꝙ sint primo diuersa: ita quòd distinguantur non per aliud distinctiuum. Secundo scito, quòd quemadmodum diuersorum ordinũ entia sunt, ita & rõnes formales eorum: & propterea oportet quorũdam entiũ diffinitiones includere aliq̃d extra essentiã diffinitã. nõ ꝓ melius, sed ex necessitate absoluta, vt patet de relationibus: ꝓ quod, cum de hmõi entibus sermo est, & dicimus quòd seipsis distinguuntur, aut non distinguuntur, aut aliq̃d aliud habent: attendere oportet, quòd dupliciter potest intelligi. Vno modo vt ly seipsis, ostendat proprias essentias. Alio modo vt ostendat proprias essentias cum præcisione: non solũ eorũ quæ sunt in suis diffinitionibus per additamẽtum clausa, sed ét transcendentis ordinis ad illa. Et siquidem hoc secũdo modo intelligaꝰ, vt plurimũ proprię vocis ignorantia est, qm̃ hmõi essentiæ intrinsecę claudunt talem ordinem in seipsis, nec ab eo abstrahi pñt. primo aũt mõ, optima est interpretatio: qm̃ vnaquæque res intrinsecum constituiuum, & consequenter distinctiuũ oportet ꝙ habeat: & qm̃ hmõi intrinseca ordinem quendam ad extrinseca habent, iõ & a Philosophis & a S. T. frequẽter dñtur hęc cõuenire per extrinseca: puta terminũ obiectũ subiectũ, &c. Idem. n. est sensus horũ cũ primo apud sane intelligentes. Et hic oportet valde notare in materia de potentiis, operationibus, motibus, & aliis hmõi. Ex his namq;, omniũ veritas facile apparet. His prælibatis, ad dubium dicendum est: quòd apud S. T. ꝓcessiones istæ non distinguuntur seipsis primo, imo exponẽdo ly seipsis cum præcisione ordinis trãscendentis ad principia, terminos, & cætera hmõi: dicere ꝙ distinguant seipsis primo, est nihil dicere: & hæc duo intẽdebat in loco adducto, vt ibidem patet: qm̃ de vltimate distinctiuis loquit̃: & principia terminosq; examinat. Sed distinguũt apud ipm̃ formaliter ꝑ illas paꝛticulas, seu drias in earũ diffinitionibus clausas intrinsece. s. ꝑ modũ similis., & ꝑ modũ impulsus, vt expresse patet in litera. Et hũc sensum seruãdo, põt cõcedi qd̃ distinguunt seipsis, sicut ét põt eodẽ mõ cõcedi de boue & homine, nõ tñ cõsueuimus hmõi sermone vti, nisi in vltimate distinctiuis. & distinctis; sed nõ est qõ faciẽda de veribus. Hinc aũt patet in hoc Sco. in 13. di. 1. distentire a S. T. qm̃ tenet istas ꝓcessiones distingui seipsis primo, ita quòd in nullo cõueniũt: nec tñ aliqua hoc rõne ꝓbat. Et in ꝓmptu erat & est cõtra eũ obiectio, ꝙ istæ ꝓcessiones cõueniũt in multis prædicatis quidditatiuis, vt puta ꝙ ꝓcessio diuinæ ꝑsonæ sit immaterialis.

¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quintum.*

TItulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore vnica est cõclusio rñsiua q̃sito. Nulla ꝓcessio

potest esse in diuinis nisi verbi & amoris. Probatur sic, processiones diuinæ non possunt accipi nisi ſm actiones immanentes, ergo non nisi ſm intelligere & velle: ergo non nisi verbi & amoris. prima consequentia probatur dupliciter: primo quia in natura intellectuali non est aliud genus actionis immanentis: constat enim Deum naturæ esse pure intellectualis. Secundo, quia sentire, quod tertiũ est genus immanentium, non est omnino extra operationes transeuntes: proquanto fit ab obiecto extrinseco.

¶ Circa antecedens, quod est fundamentum dictorum & dicendorum in materia de Trin. aduerte quòd dupliciter impugnari potest a negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanẽtes. in hac.n. negatiua conueniunt Sco. & Durandus, vt superius allegatũ fuit. & contra Sco. quidẽ argutum est, recitata eius opinione. Vnde nũc restat Durãdi dicta refelle re. Ipse nãque in x. dist. primi, non annuens huic rationi ad 6. distin. se remittit: in qua & hanc literam impugnauit, & suã fundauit opinionẽ. Arguit ergo quòd ꝓcessiones diuinæ non attendun tur penes intelligere & velle: quia hæc sunt essentialia communia omnibus personis, & idem realiter: productiones autem sunt secundum omnes actus notionales: nec omnibus conueniunt & distinguuntur realiter. Opinatur autem ipse, processiones diuinas attendi ſm actus naturæ, præcisis intellectu, & voluntate, & omnibus actibus eorum: & in hoc etiam a Sco. dissentit, ponente eas attendi secundum actus intellectus & volũtatis, quãmuis illos actus distinguat ab intelligere & velle. Fundatque Durandus opinionem suam sic: Communicatio naturæ prouenit ex fœcũditate ipsius naturæ. ergo nõ prouenit ex intellectu & voluntate. Seclusis igitur his, sicut remanet natura, ita remanet & fœcũditas & actus cõmunicatiuus naturæ. ergo, &c. Añs & patet inductiue, & est per se notum, & firmatur authoritate Hilarii, omnibus creaturis substantiam volũtas attulit, &c. consequentia vero probatur ex eo ꝙ qualis est ordo inter aliqua, cum distinguuntur realiter similis est ordo inter illa cum distinguuntur ratione: patet autem ꝙ natura prior est intellectu & voluntate: & similiter actus naturæ actibus eorũ. Et confirmatur, quia si calor esset intelligens & volens, non cale faceret inquantum intelligens aut volens, sed ex natura sicut nũc: per se igitur & primo communicare naturam, est actus naturæ, omni alio seclusõ: hæc est vis positionis Durandi.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nota primo, quòd natura nullum actum habere potest, nisi ille sit actio immanens aut trãsiẽs: impossibile namq; est tertium genus operationis seu productionis inuenire, etiam si fingendi detur licentia: eo quòd oportet omnem actum secundum, esse perfectiuum esse agentis aut acti. & inducendo singulas vniuersi naturas, sufficiens huic ꝓpositioni testimonium perhibetur, etiamsi adducta ratio deesset.

¶ Nota secundo, quòd fœcunditas non est conditio oĩs naturæ: non enim omnis natura potest communicare seipsam ſm eandẽ rõnem: seu vniuoce. sic enim mõ loquimur. constat namque Solem non posse generare alium Solem, & similiter procul est ab intelligentiis actus communicatiuus proprię naturę: cuius attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur secundum intellectum & voluntatem accipiuntur in Deo duæ processiones, videtur quòd tertia sit accipienda secundum potentiam.

¶ 2 Præt. Bonitas maxime videtur esse principium processionis, cum bonum dicatur diffusiuum sui esse. Videtur igitur quòd secundum bonitatem aliqua processio in diuinis accipi debeat.

¶ 3 Præt. Maior est fœcunditatis virtus in Deo, quàm in nobis: sed in nobis non est tantum vna processio verbi, sed multæ: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex vno amore aliꝰ amor. ergo & in Deo sunt plures processiones, quàm duæ.

SED CONTRA est quòd in Deo non sunt nisi duo ꝓcedentes, ſ. filius & Spiritussanctus. Ergo sũt ibi tantum duæ processiones.

RESPON. Dicendum, quòd processiones in diuinis accipi non possunt nisi secundum actiones quæ in agente manent. Huiusmodi autem actiones in natura intellectuali & diuina nõ sunt nisi duę, scilicet intelligere & velle. Nam sentire, quod etiam videtur esse operatio in sentiente, est extra naturam intellectualem: neque totaliter est remotum a genere actionum [4] quæ sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quòd nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd potentia est principium agẽdi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentiæ non accipitur processio diuinæ ꝓsonæ, sed solũ ꝓcessio creaturarũ.

AD 2ᵐ. Dicendum, quòd bonũ (sicut dicit Boet.* in lib. de Heb domadibus) pertinet ad essentiam, & non ad operationem, nisi forte sicut obiectum voluntatis. Vnde, cum processiones diuinas ſm aliquas actiones necesse sit accipere secundum bonitatem, & huiusmodi alia attributa: non accipiuntur alię processiones nisi verbi & amoris: secundum quòd Deus suam essentiam, veritatem & bonitatem intelligit & amat.

AD 3ᵐ. Dicendum, quòd (sicut supra habitum est*) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur.

num [4] quæ sunt ad extra. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quòd nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd potentia est principium agẽdi in aliud. Vnde secundum potentiam accipitur actio ad extra. Et sic secundum attributum potentiæ non accipitur processio diuinæ ꝓsonæ, sed solũ ꝓcessio creaturarũ.

AD 2ᵐ. Dicendum, quòd bonũ (sicut dicit Boet.* in lib. de Heb domadibus) pertinet ad essentiam, & non ad operationem, nisi forte sicut obiectum voluntatis. Vnde, cum processiones diuinas ſm aliquas actiones necesse sit accipere secundum bonitatem, & huiusmodi alia attributa: non accipiuntur alię processiones nisi verbi & amoris: secundum quòd Deus suam essentiam, veritatem & bonitatem intelligit & amat.

AD 3ᵐ. Dicendum, quòd (sicut supra habitum est*) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur.

ratio redditur inferius quæst. 45. articu. 5. ad primum.

¶ Nota tertio, quòd in illa natura, cui conuenit fœcunditas, eo modo inuenitur communicare se, quo inuenitur agere ad communicationem sui. Cum autem in diffinitione naturæ 2. Phys. ponatur primum non proximum principium, non est in quacunq; natura requirendum quod sit seclusa qualibet potentia proximum & immediatũ principium operationis, sed sat est, qđ sit primũ illius principium mediãte potentia eius naturali, vt in clementis & animalibus patet. Ex his autem inductiue manifestis atq; rationi consonis deducitur primo, ꝙ si qua est natura fœcũda communicabilis per suam actionem transeuntẽ, illa non inquantum intelligens, volens, aut sentiẽs: sed seclusis omnibꝰ his habet actũ sui communicatiuũ per potentiam suã, qui est actio trãsiẽs. Si qua autem natura est fœcunda, cui repugnet communicari per actionem transeuntem, qualis est omnis natura pure intellectualis, illa habet per potentiã vel potentias suas actum communicatiuum sui de genere actionum immanentiũ: & cũ hmõi actiones in natura intellectuali non sint nisi actus intellectus & voluntatis, solæ nãque istæ sunt naturales potentiæ ꝓpriæ naturæ pure intellectualis: sequitur, ꝙ si qua natura pure intellectualis est fœcunda, actus communicatiuus ipsius est, actus intellectus, aut volũtatis, vel vterq;: & hæc est rõ literæ huiꝰ inchoata iã a. 1. art. huiꝰ qõnis cõtra Arriũ. &c.

¶ Ad obiectiones igitur oppositũ dr̃: & primo ad primã, quòd ex omnibus illis nihil aliud hr̃, nisi quòd ꝓcessiones seu ꝓductiones non sunt actiones immanentes præcise: quod nos docemus, tenentes quòd sunt intelligere exprimendo verbum, & similiter velle spirando: & sic de aliis, vt inferius latius patebit. Ad radicẽ aũt opinionis concessa antecedente ꝓpositione, neganda est sequela: qm̃ stat quòd actus communicatiuus naturæ sit ex fœcunditate eius: & tamen non præueniat quocunq; ordine actum intellectus aut voluntatis, eo ꝙ naturæ illi repugnat communicari per alium actum quàm intellectus aut voluntatis. Ad probationem vero sequelæ cum dicitur qualis est ordo, &c. concessa maiore negatur minor, quo ad id quod supponit, ſ. quòd naturæ fœcũdę debeatur actus sui communicatiuus seclusis cæteris. hoc.n. est falsum: vt declarauimus. Et si insteturꝫ, quia intellectus præsupponit naturam fœcundam, ergo actus intellectus præsupponit actum naturæ fœcundæ: neganda est causalis & sequela, quãuis præiacens illius causalis sit vera: & ratio negationis est, quoniã huiusmodi argumentationes non tenent in subordinatis, quorum eadem est operatio: ita quod primum non nisi per secundũ operari potest, vt contingit in proposito. Et si quæratur causa quare natura non potest seclusa potentia operari, nulla est alia ratio, nisi quia est natura. debetur enim sibi ex hoc esse primum, non proximum operis principium. repugnat enim naturæ communicari per talem priorem actum, vt diximus. Falli autem videtur imaginatio ex hoc, quòd imaginatur quis naturam & intellectum se habere quasi duas naturas: cum tamen ad propositum oporteat imaginari, quòd intellectualitas sit differentia cõstitutiua naturæ in tali ordine, seu genere rerum, quod aut sit infœcunda,

infœcunda, aut fœcunditas eius sit per actus intelligibiles: & sic est in rei veritate. Et ex hoc patet nihil officere proposito veritatem illius conditionalis, de calore & similibus: quoniam veræ sunt deformis communicabilibus per actionem ad extra. & quas singimus habere se vt sic ad intellectualitatem vt proprietatem: & non vt de terminatiuam differentiam ad modum cõmunicationis sui, vt in proposito accidit. Vnde processiones diuinæ putandum est, quòd omnium processionum in se ꝓfectiones ꝓhabeant eminenter. Et quia sunt ex fœcunditate naturæ, ideo sunt ipsius communicatiuæ. Et quia sunt in natura pure intellectuali, ideo sunt actus intellectꝰ & volũtatis. Et quia sunt perfectæ simpliciter, ideo neutra multiplicatur, &c.

¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ. Articulum primum.*

IN titulo ly reales, quid significet pater: quare autem addaf, In corpore, litera dicet: quia scilicet non omnes relationes sunt reales: ly. sint in Deo. significat modum essendi in Deo formaliter. Et quoniam in numero plurali quæritur.: insinuatur & qđ intẽdit an i Deo sint plures relationes reales: & quòd de relationibus ad intra est quæstio. Relationes enim ad extra & superius tractatæ sunt, & magis essent. Dei ad alia, q̃ in ipso Deo ſm seipsum: quo modo de eo loquimur.

¶ In corpore tria facit: primo proponit cõclusionem rñsiuã: secundo tractat illũ terminum reales: tertio probat conclusionem. Quo ad primũ conclusio rñsiua quę sito affirmatiue est: Relationes quędam sunt in diuinis realiter. Quo ad secundum, & reddit rõ quare apponatur supra relationem realitas, & quis sit respectus realis, & quis rõnis. Ratio primi est differentia inter ad aliquid & alia gña: quoniam cæterorum gñum omnia sunt ſm rem: ad aliqd vero aliqua sunt ſm rõnem tm̃, & aliqua ſm rem. Et nascitur hæc differentia ex vna alia, ſ. ꝙ cætera secundum propriam rationem significat aliquid alicui inhærere, ad aliquid vero secundum propriam rationem significat tantum respectum ad aliud.

¶ Circa hæc dicta multa sunt dubia. primo circa primam differentiam ex parte vtriusque extremi. Ex parte quidem ad aliqd, sic. Ad aliquid, vt est vnum genus distinctum contra alia genera secundum propriam rationem suam formalem, est ens reale: qm̃ est pars, mẽbrum, seu modus entis realis, diuisi in decẽ genera. ergo falsum est, ꝙ hoc sit singulare in gñe ad aliqd quòd aliqua inueniantur ſm rõnem. Et si diceretur, quòd hic nõ est sermo de aliquid, vt est vnum genus: sed vt est analogum quoddã ad omnia relatiua. Repellitur hæc rñsio ex litera distinguente ad aliquid contra alia gña. Constat.n. distinctum cõtra gña, vnũ ex gñibus esse. Ex parte autem reliquorũ gñum dubitatur. Q m̃ in omnibus vr̃ inueniri aliquid ſm rem & aliquid ſm rõnem. rosa.n. intellecta, substantia est ſm rõnẽ: & similiter triangulus abstractus, & sic de aliis. Ergo nõ est ꝓpriũ relationi habere aliquid ſm rẽ, & aliquid ſm rõnẽ. In gñe quoq; quãtitatis inueniunt vtroque mõ species, reales quidẽ vt corpus, rationis autem formaliter, vt tempus, saltem apud Sanctũ Tho. ergo.

¶ Circa secundam differentiam dubiũ quoque vtrinque occurrit. Ex parte quidem ad aliquid simile præmisso: quoniã genus ad aliqd non significat ex ꝓpria ratione solum ad, sed ad reale: aliquin pars entis realis non esset formaliter. Ex parte vero aliorum generũ: quoniam actio secũdum propriam rationem non significat aliquid alicui inhærens, vt etiam Sanctus Tho. testatur alibi, id est, in quæs. de potentia. quæst. 8. art. 2. Nõ ergo omne aliud genus accidentis secundum ꝓpriam rationem significat aliquid inhærens alicui.

¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado rñdendo, vt a radice inchoemus: dicendum est, quòd ad aliquid seu relatio secundum propriam rationẽ nihil aliud est, quàm id quo primo a cæteris diuersum est, hoc autẽ neque est esse ens, neq; esse accidens, seu inhærens, neque esse quid reale: quoniam hæc omnia communia sunt: sed est ad aliud se habere, qđ dictione simplici optime significatur per ly ad. Et propterea qñcunque de ad aliquid seu relatione secundum propriam rationẽ loquimur, de Ad, est sermo. Et quoniam multæ relationes sunt reales, multæ rationis tantum, & quælibet habet suum Ad, cõsequens est ꝙ Ad inquantũ Ad, neq; reale neque rationis ens necessario sit: sed vtrumque permissiue. Nec inconuenit aliquod sic abstrahens a reali, esse secundum quandam sui partem modificatum ad differentiam entis realis, & quoniam in illa parte includitur formaliter ly Ad, tanquam proprium distinctum, licet modificatum, idcirco etiam de relationibus realibus loquẽdo formaliter, secundum id quod est eis priũ, quo distinguũtur a reliquo rerum gñe, intelligi põt de Ad inquantũ Ad. Et sic patet, ꝙ non refert qñque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cum scilicet, loquimur de eis secundum eam conditionem simplicem, q̃ est eis propria: quia interpretandũ est vtrobiq; de ad.

165 1. di. 26. q. 2. arti. 1. Et di. 33. ar. 1. in cor. & 4. cont. c. 14. Et po. q. 2. 2. 6. cor. & q. 8. ar. 1. & op. 3. c. 53. *In medio li. de Trin.

166 a 214 †Circa fin. lib. de trin.

74

Q. 14. & 7. q. 1. att.

de Ad. hoc.n. solũ est inter simplicia ꝓpriũ, vt de se patet. Et per hoc patet rñsio tã ad primũ q̃ ad secũdũ dubiũ ex parte ad aliquid. Et patet rõ quare dicatur: quòd relationes ſm ꝓpriã rõnẽ nihil ponunt in relatiuo. &c. hæc enim omnia quantum est ex ratione Ad, vt sic vera sunt: quàmuis ex tali Ad, puta reali falsa essent. Et propterea caute loqui oportet: nam aliter loquendum est de ſpecieb⁹ & vniuersaliter relationibus necessario realibus ex propriis rationibus, vt paternitas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationib⁹ absolutè: istæ enim significant tãtum ad aliquid, illæ vero ad aliquid reale. Ad obiectionem vero ex parte aliorum generum in secundo dubio dicitur, quòd litera non comparat ad aliqd ad cætera omnia gña in secunda differentia: sed ad genera absoluta, vt scilicet quantitatem & qualitatem, quæ tantum in litera ex primuntur. Et hanc esse S. Tho. mentem testãtur verba eiusdem in 1. distin. 26. quæst. 2. art. 1. exꝑsse in hac differentia explicãtis omnes alias formas absolutas. Et propterea si actio est forma absoluta, q̃quid sit de modo significandi de quo loquitur author in q̃stio. de potentia, ex parte rei & est & habet quòd significet ut inhærens. Si autem est forma respectiua, nihil obstat ꝓposito, posset tamen concessa extensione ad alia genera dici, q̃ per ly inhærens, intelligitur non hoc quod significat formaliter hoc vocabulũ inhærens: sed oĩs modus essẽdi, ex sua rõne formali significans esse in rerũ natura. Et hoc modo clauduntur omnia gña, alia ab ad aliqd, ẽt substãtia: imo & reliqua entia, siue in gñe siue extra gen⁹. Et hãc esse mentem literæ sumi põt ex eo, q̃ nec ꝓpria ratio qualitatis, nec quantitatis consistit in ineſſe: cum ineſſe cõe sit omnibus generibus accidentis. sed consistit in quodam modo ineſſendi: tali tñ, quòd ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostẽdere. ¶ Ad primum vero dubium ex parte aliorum gñum dr, q̃ ꝓcedit ex malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio.n. est (vt sic loquar) essentia quædã, cuius quibusdã subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura: & vendicant sibi esse rõnis tm̃, q̃busdam aũt conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in rõne non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa. n. ſm rõnẽ nõ est rosa, neq; Homerus in opinione est Homerus. Relatio aũt in rõne est vera relatio. Et iterum relatio non secũdum aliquid est ens naturæ, & secundum aliqd rationis, puta completiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet rsponsio ad obiecta. tempus enim & similia completiue tantum pendẽt a ratione. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus.

Q. ꝓced. ar. 2. & 4.

166 a 173

huiusmodi. Aliquando vero respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferẽtis vnum alteri: & tunc est relatio rationis tãtum. Sicut cũ comparat ratio hominem animali, vt ſpeciẽ ad genus. Cum autem aliquid procedit a principio eiusdem naturæ, necesse est quòd ambo, scilicet procedens & id a quo procedit, in eodem ordine conueniant. & sic oportet quòd habeant reales respectus adinuicem. Cum igitur processiones in diuinis sint in identitate naturæ (vt ostensum est*) necesse est quòd relationes quæ ſm processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

Ad primvm ergo dicendum, quòd ad aliquid dicitur omnino non prædicari in Deo secundum propriam rationẽ eius quod dicitur ad aliquid, inquantum scilicet propria ratio eius quod ad aliquid dicitur, non accipitur per cõparationem ad illud cui ineſt relatio, sed per respectum ad alterum: non autem per hoc excludere voluit, quòd relatio non esset in Deo, sed quòd nõ prædicaretur per modum inhærentis secundum propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis.

Ad 2m. Dicendum, quòd relatio quæ importatur per hoc nomẽ idem, est relatio rationis tantum; si accipiatur simpliciter idem: quia hmõi relatio nõ põt consistere, nisi in quodam ordine, quẽ ratio adinuenit alicuius ad seipsum secundum aliquas eius duas cõsiderationes. Secus autem est, cum dicuntur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, siue speciei. Boet. igitur relationes q̃ sunt in diuinis, assimilat relationi identitatis: non quantum ad omnia, sed quãtum ad hoc solum, quòd ꝓ huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

Ad 3m. Dicendum, quòd cum creatura ꝓcedat a Deo in diuersitate naturæ, Deus est extra ordinem totius creaturæ, nec ex eius natura est eius habitudo ad creaturas. Non. n. producit creaturas ex necessitate suæ naturæ, sed per intellectum & per volũtatem, vt supra dictum est. † Et ideo in Deo nõ est realis relatio ad creaturas, sed in creaturis est realis relatio ad Deũ: quia creaturæ continentur sub ordine diuino, & in earum natura est quòd dependeant a Deo. Sed ꝓcessiones diuinæ sunt in eadem natura. Vñ non est similis ratio.

Ad 4m. Dicendum est, quòd relationes quæ consequuntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes rationis tantum: quia scilicet eas ratio adinuenit inter duas res intellectas. Sed relationes quę consequũtur operationem intellectus, quæ sunt inter verbum intellectualiter procedens, & illud a quo procedit, non sunt relationes rationis tantum, sed rei. quia & ipse intellectus & ratio est quædam res: & comparatur realiter ad id quod procedit intelligibiliter: sicut res corporalis ad id quod ꝓcedit corporaliter. Et sic paternitas & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersarum quiditatum: quarum vna sit ens reale, & altera, sit ens rationis: vt in relatione contingere diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter vel secundum quid.

¶ Quis autem sit respectus realis, & qs rationis explanatur distinguendo, quòd respectus quandoq; est in ipsis naturis rerum: quandoque in apprehensione rationis tantum: & ille quidem est, cum duæ aliquæ res indinationem seu ordinem ad inuicem habent, vt patet de grau i & loco deorsum: istæ aũt est cum rõ confert vnum alteri, vt ostenditur in ſpecie & genere.

¶ Aduerte hic duo. Primũ est, quòd litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniã de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamẽtali, vt quæst. 13. ex positum est. Secũdũ est, quòd nomine rationis conferẽtis, intelligendus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina: quot aũt modis hoc contingat in 1. sent. dist. 26. quæst. 2. ar. 1. & q̃st. de potentia q̃st. 7. ar. 11. habes.

¶ Circa hanc parte dubium occurrit ex 45. dist. primi ipsius Sco. putantis quòd non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua a volũtate, & aliqua ab imaginatiua: ꝓbatq; hoc tali rõne. Ois potentia potẽs habere actũ circa obiectũ existẽs, si vt existẽs, & illud obiectũ cõparare ad aliud, ad quod ex natura rei non comparatur, potest in obiecto vt obiectũ est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad creaturam & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationem. Tunc vltra talis relatio cõstat quòd non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus.

¶ Ad hoc ex 5. & 6. metaphysicæ, dicendum est, quòd cum ens non inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera: & ens per accidens discussum in 6. metaphysice: & ens verum in 5. inchoatum & in 6. determinatum: fictio vt ponere alium modum essendi: ipse namque Aristoteles ens in anima sufficiẽter se determinasse putauit determinãdo de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullũ aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est, quòd relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suum esse, & sic non habet esse nisi in intelligi. Alio modo secundum suam quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & a voluntate & ab imaginatiua: imo etiam a visu exteriori: visus namque attringendo colorem, causat in eo relationem visi ad videntem. Et similiter dextri animalis causat relationem dexteritatis in columna: & tamen hæ relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cum voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causent relationem in obiecto: quia non alio modo causant, quàm si essent causæ naturales in patiente dispoſito, &c. efficerent vt resultaret relatio realis. faciunt. n. & hoc modo vt resultet relatio rationis: quando ens rationis esse potest: hoc aũt cum consistat in intelligi, nunquã est actua liter nisi intelligat: præexistentibus nãque prædictis fundamẽtis quasi habitua liter est. Vnde maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis ſm esse actuale, falsa est: vera autem secundũ esse fundamentale. Et propterea in litera dicitur, quod huiusmodi respect⁹ est in sola apprehensione rationis.

166 1. di. 33. ar. 1. Et 4. cõt. c. 1 4. & po. q. 8. ar. 2. & quol. 6. ar. 1. Et opuſ. 3. c. 54. 55. & 57. Et opusc. 9. q. 6. & 10. 16 fin. 74

*li. 5. d. tri. c. 5. in princip. tom. 3. † Lib. 7. de trin. ca. 1. 2 med. to. 3. 119 118 Q. 19. 2. & 4. Et 14. ar. 1. D. 1. 3. 4

¶ Quo ad tertium probatur posita conclusio sic. Quandocunq; aliquid procedit a principio eiusdem naturæ, ambo sunt eiusdem ordinis, & consequẽter habent reales respectus adinuicem: sed processiones in diuinis sunt in identitate naturæ: ergo relationes ſm processiones diuinas sunt reales, q̃d erat ităm: oia ex dictis clara sunt.

*In cap. ad aliqd. t. 1.

¶ In rñsione ad primum nota nouitie, q̃ quia ꝑdicari fundatur ſuper ineſſe, eadem rõne qua relatio ex propria rõne nõ ineſt, & tñ ſm rem quandoq; ineſt, dicitur etiam quòd nõ prædicatur & tñ ꝑdicat sic, ſ. per modum ad aliud.

Q. 3. art. 4. & q. 4. arti. 2. simul. 161 c

¶ In rñsione ad secundum habes, quòd relatio identitatis specificæ seu genericæ est relatio realis mutua, ex illo verbo, secus autem est &c. quàmuis etiam si hoc non diceretur, posset ratione conuinci. quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quàm duæ albedines: sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis. ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendum, cum tractatur de fundamento relationis, aut de distinctione relationis a fundamento. Habes. n. hinc quòd relatio immediate fundatur in substantia, & quòd distinguitur realiter a fundamento, q̃m constat apud S. T. hmõi relationes esse accidentia in prædicamento relationis posita. Nec obstat primo dicto, quòd alibi dicatur, relationem oportere fundari in substantia mediantibus aliis generibus propter sui debilitatẽ: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo. n. est relatio, quæ dicitur fundari supra quantitatem: quia vnum fundat illam, vt patet 5. metaph. & tñ constat q̃ secũdum rem qualitates & vniuersaliter formæ eiusdem rationis fundant illam, sub ratione tñ vnius, prout vnum in substantia facit idem in quantitate æquale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, posterius perscrutandum est.

¶ *Super quæstionis vigesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus in corpore artic. clarificatur.

¶ In corpore tria facit. Primo, refert errorem quendam. Secundo, tractat radicem recitati erroris, & eliciendæ veritatis. Tertio ibi (quicquid aũt) rñdet quæsito ſm veritatẽ. Quo ad primũ tria dicit. Primum erroré circa quæsitũ, scilicet relationes in diuinis sunt assistentes seu extrinsecus affixæ: Secundum est, quòd hic error dicitur quòd fuit Gilberti Porretani. Tertium est, quòd dicitur errorem suum postmodũ reuocasse.

¶ Quo ad secũdum tria dicũtur. Primo distinguitur tam relatio quàm quodcũque aliud genus accidentis in duas rationes formales, quarum altera communis est omnibus huiusmodi generibus: & hæc est rõ accidẽtis. i. ineſſe subiecto, q̃m accidẽtis esse, est ineſſe. Altera est propria rõ vniuscuiusq; 210 eorum: & penes hãc relationis genus differt ab aliis absolutis: quòd aliorũ propriæ rõnes, significãt rẽ in ordine ad subiectum: relationis aũt nõ in ordine ad subiectũ, sed terminũ. i. differũt quo ad affirmationem & negationẽ, huius causalis .a. ex ꝓpria rõne ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua em̃ est vera in aliis generibus. negatiua aũt in relatione, vt ex supradictis patet. Secundo q̃ relationes ẽt in rebus creatis si sumant ſm id quod habẽt ex propria rõ. D. 1086. ne relationis tm̃: sic sunt assistẽtes. Si aũt ſm id quod habent inquantum sunt accidentia, sic sunt inhærentes. Tertio q̃ ratio erroris Gilberti fuit, quia consideravit relationem secundum id tantum, quod ex propria ratione habent: prosentia, erit creatura. & ita ei non erit adoratio latriæ exhibenda. cõtra quod in præfatione cantatur: Vt in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas.

Respon. Dicendum, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postmodum in Remensi concilio reuocasse. Dixit enim quòd relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ.*

Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd in quolibet 9m. genere accidentis, est duo considerare. Quorum vnum est esse quod cõpetit vnicuique ipsorum ſm quod est accidens: & hoc cõmuniter in oĩbus est ineſse subiecto. accidentis enim esse est ineſse. Aliud quod potest considerari in vno quoque, est propria ratio vniuscuiusque illorum generum. Et in alijs quidem generibus a relatione, vtpote Quãtitate & Qualitate, etiam ꝓpria ratio generis accipitur secundum cõparationem ad subiectum. nam quantitas dicitur mensura substantiæ: qualitas vero dispositio substantiæ. Sed ratio propria relationis d non accipitur secundum comparationem ad illud in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra. Si igitur consideremus (etiã in rebus creatis) relationes secundum id, quod relationes sunt, sic inueniuntur esse assistentes, nõ intrinsecus affixæ, quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam, ꝓ

pterea enim dixit eas extrinsecus affixas. si enim inhæsionem considerasset, vt litera subsequenter facit, aliter dixisset.

¶ Quo ad tertium ergo, vnica ponitur conclusio rsponsiua cum vno corollario. conclusio est. Relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem. & probatur quo ad primam partem sic: quicquid in rebus creatis habet esse accidentale, transfatum in Deum, habet esse substantiale, ergo relatio in Deo existẽs, habet esse essentiæ. Antecedens probatur: quia in Deo nihil est vt accidens in subiecto, sed quicquid est, est eius substantia: consequentia vero, quia relatio in creaturis, ex parte in, habet esse accidentale. Quo ad secundam autem partem sic: in relatione importatur respectus ad suum oppositũ: in essentiæ vero nomine nõ, ergo, &c.

¶ Corollarium est: Esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est omnino vnum & idem. Vbi diligenter aduerte quòd quia esse in, significat esse actualis existẽtiæ accidentis in proposito. Actualis aũt existentia etiam relationis non est ad aliquid, vt expresse docet S. T. in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad primum. ideo actualis existentia relationis diuinæ est omnino idem cum actuali existentia ipsius diuinæ essentiæ, quia non differt ab illa etiam ratione: sicut q̃d quid est relationis intelligitur differre a quod quid est essentiæ, vt respectiuum ab absoluto. Et hoc est quod Aug. dixit, quòd idem est quo pater est Deus, & quo est: non autem eo pater, quo Deus, & sic habemus non solum realem identitatem relationis cum essentia, sed omnimodã identitatem existentiæ vtriusque.

Articvlvs II.

Vtrum relatio in Deo sit idem quod sua essentia.

Ad secvndvm sic pceditur. Videtur quòd relatio in Deo non sit idem quod sua essẽtia. Dicit enim Augustin. in 5. de trinit.* quòd non omne quod dicitur in Deo, dicitur secundum substantiam. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium. Sed hæc non secundum substantiam dicuntur. Ergo relatio non est diuina essentia.

¶ 2 Præt. Augustin. dicit 7. de trini.† Omnis res quæ relatiue dicitur, est etiam aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquæ sunt in Deo, oportet esse in Deo aliquid aliud præter relationes. Sed hoc aliud non potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud a relationibus.

¶ 3 Præt. Esse relatiui est ad aliud se habere, vt dicitur in prædicamẽtis. * Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur quòd esse diuinæ essentiæ sit ad aliud se habere. quod repugnat perfectioni diuini esse: quod est maxime absolutum & per se subsistens, vt supra ostensum est. * Non igitur relatio est ipsa essentia diuina.

Sed contra, Omnis res quæ non est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter competit Deo. si ergo non est diuina essentia, erit creatura. & ita ei non erit adoratio latriæ exhibenda. cõtra quod in præfatione cantatur: Vt in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas.

Respon. Dicendum, quòd circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorem suum postmodum in Remensi concilio reuocasse. Dixit enim quòd relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ.*

Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd in quolibet 9m. genere accidentis, est duo considerare. Quorum vnum est esse quod cõpetit vnicuique ipsorum ſm quod est accidens: & hoc cõmuniter in oĩbus est ineſse subiecto. accidentis enim esse est ineſse. Aliud quod potest considerari in vno quoque, est propria ratio vniuscuiusque illorum generum. Et in alijs quidem generibus a relatione, vtpote Quãtitate & Qualitate, etiam ꝓpria ratio generis accipitur secundum cõparationem ad subiectum. nam quantitas dicitur mensura substantiæ: qualitas vero dispositio substantiæ. Sed ratio propria relationis d non accipitur secundum comparationem ad illud in quo est, sed secundum comparationem ad aliquid extra. Si igitur consideremus (etiã in rebus creatis) relationes secundum id, quod relationes sunt, sic inueniuntur esse assistentes, nõ intrinsecus affixæ, quasi significantes respectum quodammodo contingentem ipsam rem relatam, ꝓ

pterea enim dixit eas extrinsecus affixas. si enim inhæsionem considerasset, vt litera subsequenter facit, aliter dixisset.

¶ Quo ad tertium ergo, vnica ponitur conclusio rsponsiua cum vno corollario. conclusio est. Relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem. & probatur quo ad primam partem sic: quicquid in rebus creatis habet esse accidentale, transfatum in Deum, habet esse substantiale, ergo relatio in Deo existẽs, habet esse essentiæ. Antecedens probatur: quia in Deo nihil est vt accidens in subiecto, sed quicquid est, est eius substantia: consequentia vero, quia relatio in creaturis, ex parte in, habet esse accidentale. Quo ad secundam autem partem sic: in relatione importatur respectus ad suum oppositũ: in essentiæ vero nomine nõ, ergo, &c.

¶ Corollarium est: Esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est omnino vnum & idem. Vbi diligenter aduerte quòd quia esse in, significat esse actualis existẽtiæ accidentis in proposito. Actualis aũt existentia etiam relationis non est ad aliquid, vt expresse docet S. T. in 1. dist. 33. q. 1. art. 1. ad primum. ideo actualis existentia relationis diuinæ est omnino idem cum actuali existentia ipsius diuinæ essentiæ, quia non differt ab illa etiam ratione: sicut q̃d quid est relationis intelligitur differre a quod quid est essentiæ, vt respectiuum ab absoluto. Et hoc est quod Aug. dixit, quòd idem est quo pater est Deus, & quo est: non autem eo pater, quo Deus, & sic habemus non solum realem identitatem relationis cum essentia, sed omnimodã identitatem existentiæ vtriusque.

vtriusque. Et propterea vna est actualis existentia omnium diui narũ relationũ. q. uis inter se distinguanẽ realiter ipsæ relationes.
¶ In responsione ad secundum, circa illa verba (id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res: in Deo autem non est alia res, &c.) dubium magnũ est de relationis distinctione a fundamento, & simp'r: & i doctrina S. T. Quidã .n. ẽt Thomistæ. tenẽt relationẽ cẽ eãdem rem cũ fundamento. Quidã autẽ tenent quòd distinguitur realiter a fundamento. Alii autẽ tenent quasdam relationes identificari fundamẽtis, quasdã vero distingui realiter ab eis. Quid aũt horũ verius sit, aut ſm mentem S. T. ex rõnibus & ppositionibus suis discutere oportet. Opinio ergo prima cõsona vr S. T. ex quatuor ppositionibus eius.

b 211 218

Prima est communis omnibus, ſ. Esse ppriũ vniuscuiusq; formæ simplicis incipit & desinit cũ illa. Secũda ẽt cõis ẽ ex 5. phy. Relatio gñaliter in aliquo nulla mutatione in eo facta. Tertia ppria. ſ. Th. Inesse cuiusq; forẽ accidẽtalis distinguit realiter ab essentia accidẽtis, & ab esse subiecti. Quarta ẽt propria S. T. Inesse relationis non est ad aliud se habere. Ex his. n. sequitur, quòd Sorte solo existente albo, similitudo coalborum nõ est, genito autem Pr̃one albo in Sor. est similitudo: & nullum absolutum de nouo acquisiuit: alioquin vere mutatus esset. Ergo aut inesse similitudinis est idem, quod inesse albedinis, & consequenter similitudo est idem quod albedo ſm rem: aut præerat inesse similitudinis absq; similitudine: quod est contra primam propositionem. Simpliciter autem & ad hominem fundaẽ hæc opinio super tacto fundamento, ſ. gñationis absq; mutatione: Super compositione: quia. ſ. non est compositius albũ simile, quàm album, & expresse in q. 7. de potentia Dei. ar. 8. dr̃, quòd relatio non componit cum eo cuius est: Et super minima sua entitate in ter cętera prædicamenta, vt dicit Auer. in 12. met. cõment. 19. p hoc. n. oportet q̃ sit minoris entitatis q̃ tempus, quod est vtcũq; ens sine anima, vt dr̃ 4. phy. Opinio vero distinguens quasdã relationes a fundamentis, & quasdam nõ, est Scoti in 2. dist. 1. q. 5. & in 3. dist. 8. & in quolibetis. q. 3. tenentis has duas vniuersales. Relatio cuius fundamentum põt remanere sine termino, distinguitur realiter a fundamento. Altera est. Relatio cuius fundamẽtum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamẽto. Probatq; vtranq; propositionem ex eadem radice: primam quidem, quia ex quo non implicat contradictionem, fundamentum remanere absq; relatione, sequitur q̃ sunt duæ res: implicat. n. vnã & eãdem rem, simul esse & non esse: sed̃m vero ex opposito, quia ex quo implicat contradictionem, fundamentum esse sine relatione, sequitur quòd sunt vna res. Opinio vero dicens relationem omnem realem distingui realiter a fundamento, est sine dubio S. T. quàmuis multi Thomistæ ipsum non intellexerint: habeturq; manifeste & ex authoritatibus eius, & sequitur ex ppositionibus suis. Manifeste siquidem in hac litera ponit dr̃iam inter relationẽ in creaturis & in diuinis, quo ad hoc, quòd in creaturis id quod inuenitur præter contentum sub significatione nominis relatiui, est alia res: in diuinis autem est eadem. constat autem quod fundamentum non continetur sub significatione nominis relatiui. Habentẽ quoq; propositiones indubitatæ, apud eũ tres. Prima est, q̃ nulla substantia in genere, põt idem esse realiter q̃ relatio, vt patet in q. de potentia. q. 8. ar. 2. ad primum. Secũda est: aliqua relatio realis fundatur immediate in re quæ est substantia, vt patet in ar. præcedente de relationibus similitudinis

F seu identitatis specificæ: ita q̃ inficiari nõ põt: patet quoq; et relatione creationis passiuæ, de qua in suo loco erit sermo, cõstat enim eam supra substantiam fundari. Tertia aũt, quæ ex istis manifeste sequit, ẽ q̃ in realibus relationibus creaturarũ, relationes insunt substantiis, & cõpositionem faciunt accidentis ad subiectum, vt patet in 1. sent. dist. 33. q. 1. ar. 1. in calce corporis. Ex his. n. manifeste sequit̃ q̃ omnis relatio realis fundata immediate in substantia, distinguit̃ realiter a fundamento apud S. T. Ex his autem & radice primæ propositionis deducit̃ alia vtis simp'r, ſ. q̃ ois relatio realis in creaturis distinguit̃ realiter a fundamẽto. Hr̃. n. ex his, q̃ relatio realis fundata in substãtia habet ppriũ esse in, & ppriũ esse ad. & cũ cõstet quòd esse in, est eius actualis existẽtia: sequit̃ q̃ gñaliſſimũ relationis est forma habẽs ppriã existẽtiã: & cũ nõ p accidẽs sit res cui debeat ẽsse, q̃m ly accidens, essentia liter prædicat̃ de eo: cõsequẽs est q̃ cuilibet suo inferiori hoc conuenit. Et cõfirmat̃, qa alioquin nõ prædicaret̃ accidẽs in primo modo dicẽdi per se, de qualibet relatione contenta sub gñe ad aliqd: & tenet sequela: quia nõ seipsa formaliter esset res ex qua flueret inesse: sed ex forma fundamẽti tantũ. Radix aũt primæ propositionis est, quia est diffinita ad vnum genus: & per cõsequẽs excludit ab alio gñe, vt ibi dr̃, hæc. n. rõ, g̃ bona est ac sufficiens, infert distinctionẽ quoq; realem relationis a quantitate & qualitate: oportet. n. maiorẽ seu antecedẽs sic formare. Res diffinita ad vnũ genus, realiter excludit ab alio gñe: sed substãtia creata, &c. & sic æque vera ẽ subsũptio: sed quãtitas & qualitas ẽ diffinita ad vnũ genus: ergo. Est igit mẽs S. T. quòd ois relatio realis pdicamẽti ad aliquid, distinguit̃ realiter a fundamẽto. Quòd aũt positio hæc magis cõsonet veritati, ex doctrina Arist. 12. meta. ponentis alia esse principia relationis, & alia qualitatis, & aliorũ gñum, pcipi põt: & ex rõne adducta, ſ. quòd relatio est essentialiter accidens: & cõsequẽter habet propriũ in, vtpote ſm propriã essentiam, & ex solutione obiectionũ ad oppositũ. Ad rõnẽ igitur Sco. dr̃, quòd falso innititur fundamento. multa. n. sunt distincta realiter, quorum vnum implicat contradictionem esse sine altero: vt patet apud ipm de partibus essentialibus simul sumptis, & tertia entitate, & vniuersaliter de illis, inter quæ est essentialis dependentia. Nec prodest dicere quòd ipsemet Sco. fecit hanc exceptionẽ: satis est enim proposito, quòd non posse esse sine altero, non infert indistinctionem realem. Et sicut tu, de essentiali dependẽtia excipis, ita, & aliis licebit excipere de necessaria cõnexione, &c.

K Nec etiam est verum vniuersaliter, quòd remanens distinguitur realiter a corrupto: vt manifeste patet in calore remisso. non. n. distinguitur realiter a seipso prius intenso. Vnde radix illa sic absolute: indistinctionem realem non probat vniuersaliter, quãuis suadeat. Quo autem vtatur illa Arist. in Topi. & vti illa possumus, alterius est negotii, hæc enim sufficiunt proposito.
Ad rationes vero primæ opinionis dicitur; & primo ad primam, quæ maximam vim habet: quòd inesse similitudinis, Sorte tantum existente albo, neque omnino est, neque omni no non est, sed quodammodo est, & quodammodo non est: est enim incomplete, non est autem complete: & quoniam esse actualiter, sonat esse complete, ideo ista negatiua est vera, inesse relationis non est: cum qua tñ stat veritas affirmatiuę cum conditione ſm quid, scilicet inesse relationis est quodammodo, id est, incomplete: & pp debilitatem sui esse ex sola appositione termini complet: resultãte siquidẽ ad, resultat & cõplemẽtũ ipsius in, quoniã non

non ex defectu fundamenti similitudo incompletum esse hẽbat, sed ex defectu termini: & propterea consequens est, quod posito termino, qui deficiebat, compleat fundamentum quasi prolem, aut fructũ seu effectũ suũ. Cuius exẽplũ simile, & ad hoc ppositũ affert. S. T. in q. 7. de potentia Dei ar. 9. ad septimum de esse actiõis: subtracto nãque calefactibili si esset calor calefactiuus, calefactio actiua nõ esset actualiter, nec inesset agẽti, vt accidens in subiecto, & tñ appositio calefactibili statim esset & inesse actio in agente pp cãdẽ cãm: qa. ſ. tã relo q̃ actio tollit actu, subtracto extrinseco termino, vel passo, & remanet radicaliter seu causaliter. Et ex hoc vt ibidem dr̃, soluit rõ de mutatione: qd̃. n. sic remanet, nõ oportet noua mutatione gñari: qm̃ ex parte causarum sufficientia iã est in actu, sed quasi impediunt ex subtractione extrinseci. Et sic̃ in corruptione non ppriè est mutatio: ex quo remanet actu illa causarũ sufficientia; mutatio .n. ppriè dicta terminus est alterationis: hic aũt interuenit tã naturalis q̃dã resolutio, aut illius defectio. Componere aũt relationẽ cũ fundamẽto, cõpositiũque esse albũ sic̃, q̃ albũ nõ solũ nõ incõuenit, imo est necessariũ, qa sic̃ tudo realis est essentialiter accidẽs. sed fallit imaginatio. q̃nque: qm̃ relationũ noia nõ explicite offerũt sua signatiõe inesse. Nec obstãt authoris verba in loco obiecto assignata: qm̃ eã ibidẽ ostendit: q̃ de relatione formal'r. i. de Ad, loquit̃: dũ dicit, qa nõ significat aliquid in subiecto, &c. vt expresse in sequẽti ar. ad septimũ pariter. Minimæ demũ entitatis relatio inter cętera pdicamẽta, & est & dr̃ qa ex ppriis sibi, i. Ad, nõ hẽt q̃ sit reale, imo quãtũ est ex hoc, põt in ratione solũ inueniri: & iõ q̃dã putauerũt esse de secũdis intellectis. Tẽpus aũt & reliqua oportet (vt dictũ est) esse entia realia aliquo mõ. Circa prædicta aduerte, quod licet qui busdam relationibus assentiat. Sco. S. T. q̃ distinguanẽ realiter a fundamentis, vt patet ex dictis: nõ tñ conueniũt in hoc quòd inesse relationis distinguaẽ realiter ab eius essentia: sicut nec vr̃, q̃ esse & essentia distinguanẽ in creaturis realiter. Nec tamẽ intelligas inesse relationis distingui ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta. vtrumque enim horũ est falsum: esse nãque relationis in gñe est relationis, reductiue tñ, vt eius actualitas: sicut esse substantiæ in genere substantiæ; & esse qualitatis in genere qualitatis, &c. Sco. autem non potest vitare vnum impossibile, scilicet, quòd idem relatiuum dicatur bis, id est, ad termẽ nos ex duabus partibus. Si ẽm v. g. similitudo realiter referẽ ad

211 218 b d

Q. 13. p to ti & art. 2. præcipue.

167 Inf. q. 30. ar. 1. cor. 2. cor. Et p. q. 2. ar. 3. & 6. cor.

Q. 4. art. 2.

in Deo. sed tamen aliter, & aliter, nam id quod inuenitur in creatura, præter id quod continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo autem non est alia res, sed vna & eadem: c quæ non perfecte exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dictũ est enim supra, * cum de diuinis nominibus agebatur, quòd plus continetur in perfectione diuinæ essentiæ, quàm aliquo nomine significari possit. Vnde nõ sequitur, q̃ in Deo, præter relationem, sit aliquid aliud secundum rem, sed solũ consideranda nominum ratione.

A D 3^m. Dicendum, q̃ si in perfectione diuina nihil plus continetur, q̃ quod significat nomen relatiuum, sequeretur q̃ esse eius, esset imperfectũ, vtpote ad aliquid aliud se habens: sicut si non conteneretur ibi plus, quàm quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistens. Sed quia diuinæ essentiæ pfectio est maior q̃ qđ significatione alicuius nominis cõprehendi possit; non sequitur, si nomen relatiuum, vel quodcunque aliud nomen dictum de Deo, non significat aliquid perfectum, quòd diuina essentia habeat esse imperfectum: quia diuina essentia comprehendit in se omnium generum perfectionem, vt supra dictum est. *

ARTICVLVS III.

Vtrum relationes quæ sunt in Deo, realiter abinuicem distinguantur.

AD TERTIVM sic procedi tur. Videtur, quòd relationes, quæ sunt in Deo, realiter abinuicem non distinguantur, Quęcunque enim vni & eidem sunt eadem, sibiinuicem sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum diuina essentia. Ergo relationes secundum rem abinuicem non distinguuntur.

¶ 2 Præt. Sicut paternitas & filiatio secundum nominis rationem distinguuntur ab essentia diuina, ita & bonitas & potentia. Sed propter huiusmodi rationis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis & potentiæ diuinæ. Ergo neque paternitatis & filiationis.

¶ 3 Præt. In diuinis non est distinctio realis nisi secundum originẽ: sed vna relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relationes non distinguuntur realiter abinuicem.

SED CONTRA est, quod dicit Boet. in lib. de trinit. * quòd substantia in diuinis continet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. si ergo relationes non distinguuntur abinuicem realiter, non erit in diuinis trinitas realis, sed rationis tantum. quod est Sabellia ni erroris.

RESPON. Dicendum, q̃ ex eo quòd aliquid alicui attribuit̃, oportet q̃ attribuantur ei omnia quæ sunt de rõne illius. Sicut cuicũque attribuitur homo, oportet quòd attribuatur ei esse rõnale. De ratione autem relationis est respectus vnius ad alterum, secundum quem aliquid alteri opponitur relatiue. Cum igitur in Deo realiter sit relatio (vt dictum est *) oportet quòd reliter sit ibi oppositio. Relatiua [d] autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Vnde oportet q̃ in Deo sit realis distinctio, non quidem secundum rem absolutam, quæ est essentia, in qua est summa vnitas & simplicitas, sed secundum rem relatiuam.

¶ In rñsione ad tertium, dubiũ occurrit circa illa verba: sequeret̃ q̃ eius esse esset imperfectũ, vtpote ad aliqd aliud se habẽs. Ex hoc. n. vſ q̃ relatio dicat imperfectionẽ: qđ tñ constat esse falsum: quia nec pfectionẽ dicit, nec iperfectionẽ alioqn vel iperfectio esset i Deo, vel vna psona hẽret aliquã pfectionẽ, quã non haberet alia. Quòd ãt hoc sequatur ex his verbis manifestatur sic. Si esse ad aliquid non diceret imperfectionem, ex hoc quòd aliquius esse esset ad aliud se habere, non sequeretur quòd esset imperfectum vt patet: sed secundum literam sequitur, illud esse, esse imperfectum: ergo esse ad aliquid dicit imperfectionem. Ad hoc dicitur quòd litera non assumpsit p antecedente esse aliqd, sed eẽ solũ ad aliqd excludẽdo omne ab solutum: non tantũ formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, In perfectione diuina: nõ solum in abstractione conceptus, sed in rerum natura, vt patet in litera. Ex hoc autem antecedente liquido sequitur, ergo esset imperfectum: quia omne qđ nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quàm relatio: aut est ens rationis, aut accidens, quorum vtrũque est imperfectũ. Non obstant ergo verba literæ veritati illi: quòd relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

non multũ a fine lib.

160

Art. 1. huius quæſt.

D. 954.

¶ *Super Quæſtionis vigeſimæoctauæ Articulum tertium.*

IN titulo ly relationes, indefinite, non vniuersaliter tenetur: quoniam non est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguantur realiter abinuicem, vt patet de paternitate & spiratione actiua: sed, an sint aliquæ in Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter abinuicem.
¶ In corpore vna est conclusio responsiua quęsito affirmatiue, In Deo est realis distinctio secundum rem, non absolutam, sed relatiuam. Probatur sic. In Deo est realiter relatio, ergo in eo est respectus relatiue oppositus alteri. ergo relatiua oppositio, ergo realis distinctio: ergo non secundum rem absolutam, quia in ea est summa vnitas & simplicitas: ergo secundum rem relatiuam. Prima consequentia cum cæteris probatur ex illa maxima. Qñ aliquid attribuitur alicui, oportet attribui ẽt omnia quæ sunt de

rationę

ratione illius: hæc.n. patet inductiue in homine & reliquis, subsumendo sub ista, quòd respectus oppositus est de rõne relationis, & oppositio de rõne respectus huiusmodi, & distinctio de rõne oppositionis, &c. vt clare patet in litera.

¶Circa prædicta, duplex occurrere põt nouitio dubiũ. Primo circa illam maximam,

Li.3.Phys. tex.21.t.2. qa non vr vera, qm̃ multa attribuuntur Deo absq; his, quæ sunt de diffinitione eorum, vt patet de sapientia & iustitia & aliis hmõi. Secũdo circa illam cõsequentiam. ergo in eo est oppositio relatiua, qm̃ non valet: in Sorte albo est respectus realis similitudinis relatiue oppositus. ergo in eo

D. 34. Li.3.Phys. tex.22.t.2. est oppositio relatiua: sed ergo in eo est alterum extremum oppositionis relatiuæ: & consequẽter nõ valet vltetior illatio Ifæ, ergo í eo ẽ distinctio relatiua: sed ergo, í eo ẽ vnũ extremũ distinctiõis relatiuæ: & sic ruit tot⁹ ꝓcessus literæ.

¶Ad primũ horũ facillime ex supradictis patet rnsio: ꝙ.s. illa maxima intelligit de rõne formali quo ad id, quod est illi ꝓprium, nõ excludendo cõia transcendentia: quicquid enim claudit in huiusmodi rõne formali rei attributę Deo, saluat in deo. Obiectiones aũt in oppositum semper assumunt falsum, putaꝙ de tali rõne iustitiæ seu sapiẽtiæ, sit qualitas aut habitus. &c.

¶Ad secundũ vero dr, quòd in primo antecedente ex supradictis ac manifestatis includit ly ad intra. Ita qđ aũs totũ est in Deo est realiter relatio ad ītra: & tunc optime valent cõsequentię, quoniam sequitur vtrumque extremũ oportere esse in ipso Deo: & per hoc cessant obiectiones ad appositũ tactæ, quoniam procedunt de relatiuis ad extra.

¶In responsione ad primum. aduerte Aureoli obiectionẽ apud Capreolum in 1.distin.2.q.3.artic.1. Talis est identias extremorum inter se, qualis est eorum in tertio: sed ista in proposito est realis: ergo & illa: maior probatur, quia aliter rueret fundamẽtum syllogismorum ex vnitate medii inferens extrema coniuncta, vel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simpliciter maior, nec super illa fundantur syllogismi in primo priorum, sed super ista. Eadem medio, sunt eadem inter se, aliud est enim loqui de identitate, & aliud de qualitate identitatis. Hæc autem ꝓpositio dupliciter quãtum ad propositum spectat, glossat. Primo vt litera dicit, quod est absolute vera, quando sunt omnino eadem tertio, id est realiter & formaliter: alioquin sophismа accidentis non committeretur in syllogismis ex hmõi variatione. Secundo, quòd est vera quo ad id, secundũ quod identificãtur medio, seu quo ad rõnem identificationis in medio. ſm id enim eadem medio, sunt ẽt eadem inter se. Et hæc est directe mens Aris. (vt puto) & cõprehẽdit sub se primã glossam, & sic vr vr vera.

Non autem oportet eadem medio identificari inter se, ẽt id in quo non identificãtur medio: id est, quòd non est rõ identificationis ipsi medio. Et propter hoc, multa accidunt sophismata in his, quæ aliquo modo vniuntur, & aliquo modo non: & sic est in proposito, vt ex præcedenti patet articulo.

¶ *Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulũ quartum.*

TItulus clarus.

¶In corpore vnica cõclusio rnsiua quæsito affirmatiue. In Deo sunt trn̄ quatuor relationes reales, ſ. paternitas, filiatio, ſpiratio, & processio. Probat sic. In Deo sunt relationes reales, & non cõsequẽtes quãtitatẽ nec actionem ad extra, ergo sunt cõsequẽtes actiones ad intra, ergo in eo sũt trn̄ relatiões consequentes duas ꝓcessiones ad intra, ergo sunt quatuor tantũ relationes reales: ergo sunt iste, paternitas, filiatio, ſpiratio, & ꝓcessio. Ans quo ad quãtitatẽ ꝓbat: q.a in eo nõ est quantitas, vt patet ex Aug. quoad actionẽ ad extra, ꝓbat ex supradictis in q.13. Prima vero cõsequentia ꝓbat ex 5.met. qa ſ. relatio ois fundat super quantitatem, aut actionẽ & passionem. Secunda aũt ꝓbat ex dictis, qa. ſm actiones immanentes duæ trn̄ sunt processiones. Altera ſm intellectum, & altera ſm voluntatẽ: illa verbi, hæc amoris. Tertia aũt, qa ſm quãlibet ꝓcessionẽ oportet duas oppositas relationes esse, procedentis, & a quo ꝓcedit. Quarta demũ probatur, quo ad nomina primarũ duarũ sic. Processio verbi dr gnatio ſm propriam rationem natiuitatis viuentium, & relatio principii huius natiuitatis dr paternitas, nati vero dicitur filiatio, ergo: quo ad duas vero reliquas manifestatur sic. Processio amoris caret nomine ꝓprio: ergo & relationes ſm ipsam. Et rursus vocatur ꝓcessio seu ſpiratio: nõ cõuenienter relatio principii hic vocatur ſpiratio. Relatio vero ſpirati vocatur, vsurpato nomine, processio. & sic patet totum.

¶Circa propositionem illam ex 5.met. iterum aduerte ex q. de potentia Dei. q.7.ar.9. quòd intelligitur ſm modum non ſm rẽ, id est, omnis relatio realis fundatur super quantitatem &c. id est, super re quæ est quantitas aut alia re, vt induit rationem quantitatis. vnde vnum in substantia facit idem: & vnum in qualitate facit simile: vnum enim ad quantitatem pertinet modaliter. Sed tunc duplex occurrit hic dubium. primo quantum valeat rõ literę, procedẽs ex eo: ꝙ in Deo nõ est quãtitas ſm rẽ: vt patet ex inducta authoritate Aug. Scẽo qa falsõ adduci vr authoritas ex 5.met. qm̃ ibi ponit certi⁹ mod⁹ relatiuorũ: vt ẽt ibi. S.T. exponit, scilicet mensurę & mensurabilis non quantitatiue.

¶Ad primum horum dicitur: quòd quia secundum veritatem author tenet nullam relationem realem in Deo consequi quantitatem enim considerare in Deo relationes intelligentis ad intellectum, & volentis ad volitum. Quæ videntur esse relationes reales, neque sub prædictis continentur. Non ergo sunt solum quatuor relationes reales in Deo.

¶2 Præt. Relationes reales accipiuntur in Deo secundum processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, vt Aui. dicit. Ergo in Deo sunt infinitæ relationes reales.

¶3 Præt. Ideæ sunt in Deo ab æterno, vt supra dictum est, † non autem distinguuntur abinuicem nisi secundum respectum ad res, vt supra dictum est: * ergo in Deo sunt multo plures relationes æternæ.

¶4 Præt. Aequalitas & similitudo & identitas sunt relationes quędã, & sunt in Deo ab æterno. Ergo plures relationes sunt ab æterno in Deo, quàm quæ dictæ sunt.

SED CONTRA, Videtur ꝙ sint pauciores: quia secundum Philo. in 3. Phys. * Eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebis ad Athenas. Ergo videtur quòd pari ratione eadem sit relatio de patre ad filium, quæ dicitur paternitas: & de filio ad patrem, ꝙ dicitur filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in Deo.

RESPON. Dicendum, quòd secundum Philo. in 5. Meta. † Relatio omnis fundatur vel supra quantitatem, vt duplum & dimidium: vel supra actionem & passionem, vt faciens & factum, pater & filius, dominus & seruus, & huiusmodi. Cum autem quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate

titatem, tam secundum rem quàm secundum modum: & inferius tractaturum se ꝓmittit in respõsione ad quartum de huiusmodi relationibus, consequentibus quantitatem secundum modum: puta æqualitate & similitudine: ideo hic summarie pertransiuit contentus ratione de quantitate secundum rem. Et si instes, ergo ex hoc

Li.1.de Trin.c.1.circa fi. & li.6.c. 7.circa pri. tom.3. D. 1089. art.non sufficienter concluditur intentum: respondetur ꝙ sufficienter quantũ præsentis loci erat, (quoniam ab hoc loco illæ relationes. relegantur inferius tractãdæ:) quãmuis nõ sufficienter absolute, si omnia hic fuissent perlustranda: ꝓper quod ne limitatus hic tractatus, errandi occasio alicui foret, protestatur in responsione ad quartum se inferius hoc completurum in loco ꝓprio, vbi de cõmunibus relationibus diuinis personis agetur: sic.n. institutus ordo exigebat.

¶Ad secundum vero dubium dicitur, quòd quia hic est sermo de realibus relationibus inter res eiusdẽ ordinis: ĩmo eiusdem naturæ seu saltem mutuis. Relatiua autem tertii modi, vt ibidem patet, in hoc differũt ab aliis, quia non sunt mutua: ideo nulla commissa est in allegando falsitas. est enim vera illa vniuersalis in realibus relationibus mutuis, de quibus est sermo.

¶ *Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte: quòd cũ vnaquæque ars terminis vtatur, ꝓut in illa arte consueuerunt accipi, qđ ex eo liquet, quia significatio nominum est ad placitum, & tanto magis translatio ex vna significatione in aliã: cum inquam sic sit, rationabile est, vt princeps omniũ sciẽtiarum sacra theologia ꝓpriis quoq; gaudeat vocabulis. Et propterea nõ ꝙritur hic de personæ nomine vtcunque, sed vt est í vsu theologorum. constat.n. aliter persona accipi apud canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla inerudite Boetium arguit malæ diffinitionis personæ. est.n. ea optima, vt in hoc patebit ar. ſi de persona hoc modo intelligatur, vt etiam ipse intendebat.

¶In corpore tria facit. Primo ostenditur dignitas indiuidui subſtantiæ: secundo dignitas indiuidui rationalis naturæ: tertio respondetur quæsito. Quo ad primum intendit, quòd indiuiduum subſtantiæ cõuenit quidem cum indiuiduis omnium generum in hoc, ꝙ vnumquodque est particulare seu indiuiduum. differt tamen ab aliis quo ad duo, scilicet, quo ad causam indiuiduationis, & quo ad nominis specialitatem. Substantia.n. indiuiduatur per se ipsam. accidens aũt per subiectũ, quod est substantia. quod manifestatur in hac albedine. Et ꝓpterea indiuiduum subſtantiæ speciale sortitũ est nomen: & vocatur hypostasis, seu prima subſtantia: quod non inuenitur in generibus accidẽtium.

¶Circa hæc dicta multiplex occurrit dubium. Primo ex parte subſtãtiæ, qũo sit verum in doctrina S.T. ꝙ subſtãtia indiuiduatur per se ipsam, cum apud ipsum distinctio numeralis primo conueniat quantitati, & per illam subſtantiis materialibus ac cęteris: & sic de ratione indiuidui subſtãtiæ, cũ sit distinctio ab aliis: sequitur ꝙ subſtãtia indiuiduet quo ad intrinsecũ distinctiuũ ꝓ quãtitatẽ, & nõ ꝓ seipsam, vt in litera dicitur.

¶Secundo, dubium est ex parte accidentium: qm̃ quãtitas per seipsam indiuiduat, vt patet ex diffinitiõe 5.Met. Quãtum ẽ qđ diuiditur in ea quæ insunt, quorum singulũ natũ est esse hic: & in mathematicis abstractionibus manifeste patet dari hanc lineam, &c. nullo imaginato subiecto. Dubium quoq; nõ nullũ parit litera in eo, ꝙ exprimit subiectũ indiuiduãs accidẽs, esse substantiã, cum manifeste pateat, hãc cõditionalẽ esse verã, Si albedo eẽt í hac quãtitate, sine subſtãtia esset hæc: & cõsequẽter illa categorica est falsa.

¶Tertio, dubiũ est ex parte quoq; accidentis, qũo intelligitur, quia indiuiduatur per subiectum, an ſcilicet intrinsece, an extrinsece, id est, an cum dicitur hæc albedo, in

ADPRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ in his, in quibus dr intellectus, & intellectum, volens & volitum, potest esse realis relatio, & scientię ad rem scitam, & volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omnino intellectus & intellectum: ° quia intelligendo se intelligit omnia alia, & eadem ratione volũtas & volitum. Vnde in Deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio eiusdem ad idem. Sed tamen relatio ad verbum est realis: ° quia verbum intelligitur, vt procedens per actionem intelligibilem, non autem vt res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id quod ex re intellecta concipit intellectus, vocatur verbum.

ADSECVNDVM vero dicendum, quòd in Deo non est nisi vnica relatio ad creaturam temporalem, scilicet relatio dominii. Et ratio huius est, quia ad hoc quod relatio realis sit in Deo, requiritur quod sit fundata in re, & quod sit ad terminum realem. Quia vero creatura non habet esse reale nisi in tempore, ideo non potest esse quod relatio realis Dei ad creaturam sit nisi quando creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore.

ADTERTIVM dicendum, quòd relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore.

ADQVARTVM dicendum, quòd relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore.

ADQVINTVM dicendum, quòd relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore. Et ideo relatio quæ est in Deo ad creaturam, non est nisi secundum quod creatura habet esse in tempore.

QVAESTIO XXIX.

De personis diuinis, in quatuor articulos diuisa.

RAEMISSIS aũt his quę de processionibus & relationibus præcognoscenda videbantur, necessarium est aggredi de personis.

Et primo secundum considerationem absolutam, & deinde secundum comparatiuam considerationem. Oportet autem absolute de personis, primo quidem in communi considerare, deinde de singulis personis.

Ad communem autem considerationem personarũ quatuor pertinere videntur: primo quidem significatio huius nominis persona. Secũdo vero numerus personarũ. Tertio, ea q̃ cõsequuntur numerũ personarũ, vel ei opponunt, vt diuersitas & similitudo & huiusmodi. Quarto vero, ea quæ pertinent ad notitiam personarum.

do, in ly hæc claudat intrinsece subiectum an extrinsece, eo modo quo nasus cadit in significatione similitatis vel simi. Si enim clauditur extrinsece tantum, sequitur quòd accidens indiuiduatur per seipsum intrinsece. Si autem clauditur intrinsece: sequitur quòd hæc albedo non est ens, nec vnum per se, & consequenter in nullo genere: ac p hoc male dr̃ litera, q̃ in quo libet genere inuenitur vniuersale & particulare.

¶Ad primum horũ quantum spectat ad hanc literam, facile dici potest, q̃ hic nõ est sermo de subsistentia tali, puta materiali, sed de subsistentia absolute: ac per hoc de vniuersis substantiæ indiuiduis: non quatenus indiuidua sunt talis, vel talis substantiæ, sed quatenus indiuidua sunt substantiæ. Tũ quia sic tantum est sermo formalis. Tũ quia sic proprie interpretatur intenta differentia inter indiuiduum substãtiæ & indiuiduum accidentis. hæc enim differunt, primo inquãtũ indiuiduũ substãtiæ & inquãtũ indiuiduũ accidentis: p cõia omnibus substãtiæ idiuiduis ex vna parte, & p cõia omnibus accidentibus indiuiduis ex alia parte. Talia.n. sunt quæ conueniunt his inquantũ hmõi sunt indiuidua. Et per hoc patet rñsio ad reliqua dubia: qm̃ instantias afferunt de indiuiduis accidentiũ. nõ quatenus accidentium sunt indiuidua, sed quatenus sunt talium accidentium indiuidua, puta quãtitatis vel qualitatis mediate afficientis substantiam: vt albedo est, quæ exempli causa in litera est adducta, vt addiscẽtes itelligãt. stat ergo literæ veritas incõcussa, q̃ indiuiduũ substantiæ, vt sic, per seipsum est indiuiduum, qm̃ constat vt sic, nullam habere dependentiã ab accidente, & q̃ indiuiduũ accidẽtis, vt sic, qm̃ a nullo alio oportet dependere subiecto, nisi substãtia p substãtiã subiectã indiuiduet.

¶Ad vltimum aũt dubium dicendum est, p̃ rõnem in obiicendo tactã, q̃ hoc accidens nõ includit subiectũ intrinsece, sed per additamentum: ita q̃ sicut in diffinitione accidentis clauditur subiectum, non vt essentiæ intrinsecum, sed p additamentũ: ita in diffinitione huius accidentis, si diffiniret, clauderet hoc subiectũ p additamẽtũ, & nõ intrinsece. Nec hoc repugnat literæ in dicta assignata: qm̃ sicut accidens nõ põt intelligi absque dependentia a subiecto, ita nec hoc absque dependentia ab hoc subiecto. hæc autem substantia vt sic, nullam includit dependentiam ad aliquid extrinsecum, & ideo per seipsam substantia indiuiduatur: accidens autem per substantiam.

¶De substantia aũt materiali & de talibus accidentibus q̃o in

169
3.q.2. arti. 2.cor. & 1. dist.25.art. 1. & pot.q. 9.arti.2.& de vnio.artic.1.
*Tercia pagina a principio libri.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo. De diffinitione personę.
¶Secũdo. De comparatione personæ ad essentiam, subsistentiam, & hypostasim.
¶Tertio. Vtrum nomen personæ competat in diuinis.
¶Quarto. Quid ibi significet.

ARTICVLVS PRIMVS.

De diffinitione personæ.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd incõpetens sit diffinitio personę, quam Boetius* assignat in lib. de duabus natu. quæ talis est, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Nullum enim singulare diffinitur. Sed persona significat quod dam singulare. Ergo persona inconuenienter diffinitur.

¶2 Præt. Substantia (prout ponitur in diffinitione personę,) aut sumitur pro substantia prima, aut p substantia secunda: si pro substantia prima, superflue additur indiuidua, quia substantia prima est substantia indiuidua: si vero stat pro substantia secunda, falso additur, & est oppositio in adiecto. Nam secundę substantiæ dicuntur genera vel species. Ergo diffinitio est male assignata.

¶3 Præt. Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bona assignatio siquis diceret, homo est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis. cum igitur persona sit nomen rei: significat enim substantiam quandam rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum (quod est nomen intentionis) in

I

K

diuiduentur, alterius negotii est: eritque de hoc quæstio specialis. Nunc autem scito, quòd apud me, substantia materialis indiuiduatur per materiam sub certis dimensionibus, tanquam per proprium & intrinsecum, non solum constitutiuum, sed distinctiuũ: chimericũ est. n. hos actus separare fm rẽ. Per materiã aũt sub certis dimensionibus, nõ intelligo (vt olim exposui in cõmentariis de Ente & essentia) materiã cũ potentia ad quãtitatẽ, qm̃ potentia illa (vt patet in 12. met. in tractatu de principiis prædicamentorum) est in gñe quantitatis & sic Sortes nõ esset vnum per se. Sed intelligo materiam distinctã numero non vt subiectũ quãtitatis, sed vt prius natura ipsius fundamentũ, radix, & causa: ita q̃ ipsa materia i se est prius sic distincta q̃ quanta: vt sic effectus proportionet causæ. Distinctio.n. numeralis qua Sor. distinguit a Platone inquantum sunt isti homines, nõ est distinctio quãtitatiua, sed fundamentũ quantitatiuæ distinctionis. Et sic principiũ distinctiuũ huius hois ab illo vt sic, est radix & fundamẽtum quãtitatis, & consequenter distinctiõis sequẽtis ipsam. Hoc aũt est materia, q̃ est altera pars cõpositi primo terminantis generationem substantialem in rerum natura in primo instanti naturæ ante adhæsionem accidentium, oportet. n. p tunc esse singulare distinctũ ab vniuersali, & per se ens: ac vnum: quod absque constitutiuo in esse hoc intelligi nequit: per idem aũt vnumquodque est hoc, & a cæteris distinguit. Nec propterea nego illam maximam ex sensibus Arist. ac S. Tho. habitam, scilicet quòd distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati: & consequenter per illam cæteris, secundum doctrinam posteriorum: quoniam participare naturam eius, cui primo conuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illam formaliter saluari in omnibus ipsam participantibus, vt in 1. posteriorum ostendimus. Materia autem, quæ radix fundamentumque est quantitatis, non est etiam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: immo (vt melius loquamur) est quasi præhabens quantitatis naturam. Et quoniam magis est præhabere quam participare, si participantia naturam aliquã, quoquomodo pũt in effectum illius: quanto magis præhabentia naturã illã, hoc potent? oportet. n. omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in se, vel suis participantibus, aut a præhabentibus fieri, vt inductiue patet etiam in effectibus formalibus, in vegetatiuo & sentitiuo, & similibus: quamuis distinctio de qua loquimur, non

eius diffinitione ponitur.

¶4 Præt. Natura est principium motus & quietis in eo in quo est per se, & non per accidens, vt dicitur in 2. Physic.* Sed persona est in rebus immobilib⁹, sicut in Deo & in Angelis. Non ergo in diffinitione personę debuit poni natura, sed magis essentia.

¶5 Præt. Anima separata est rõnalis naturæ indiuidua substãtia: nõ autem est persona. Inconuenienter ergo persona sic diffinitur.

RESPON. Dicendum, quòd licet vniuersale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamẽ speciali quodam modo indiuiduum inuenitur in genere substãtiæ. Substantia.n. indiuiduatur per seipsam, sed accidentia[d] indiuiduantur per subiectum, quod est substãtia. Dr̃. n. hæc albedo inquãtum est in hoc subiecto. Vnde et cõuenienter[d] indiuidua substantiæ habent aliquod speciale nomen præ alijs. Dicuntur. n. hypostases, vel primæ substantiæ. Sed adhuc quodã specialiori & pfectiori mõ inuenit particulare, & indiuiduũ in substantijs rõnalibus, quæ hñt dominium sui actus: & non solum aguntur sicut alia, sed per se agunt, actiones autem in singularibus sunt. Et ideo etiam inter cæteras substantias, etiam quoddã speciale nomen habent singularia rationalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prædicta diffinitione† personæ ponitur substantia indiuidua, inquantum significat singulare in gñe substantiæ: additur autem rationalis naturæ, inquantum significat singulare in rationalibus substantijs.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet hoc singulare vel illud diffiniri non possit, tamen id quod pertinet ad commu-

numeralis materialis primo conuenit quantitati: & consequenter per illam cæteris, secundum doctrinam posteriorum: quoniam participare naturam eius, cui primo conuenit aliquid, pluribus modis contingit. Nec oportet illam formaliter saluari in omnibus ipsam participantibus, vt in 1. posteriorum ostendimus. Materia autem, quæ radix fundamentumque est quantitatis, non est etiam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: immo (vt melius loquamur) est quasi præhabens quantitatis naturam. Et quoniam magis est præhabere quam participare, si participantia naturam aliquã, quoquomodo pũt in effectum illius: quanto magis præhabentia naturã illã, hoc potent? oportet. n. omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in se, vel suis participantibus, aut a præhabentibus fieri, vt inductiue patet etiam in effectibus formalibus, in vegetatiuo & sentitiuo, & similibus: quamuis distinctio de qua loquimur, non

non sit formalis effectus quantitatis, nec materia huiusmodi sic contineat quantitatẽ. Sed hæc dicta sunt, vt legentes intelligãt, reliqua autem huius materiæ, ibidem tractata sunt.

¶Quoad scdm, ostenditur dignitas indiuiduorum rõnalis naturæ inter omnia indiuidua substãtię similiter quo ad duo. Primo, quo ad modũ essendi principium operationum, quia. s. indiuiduum rationalis naturæ solũ habet dominiũ sui actus, & quòd hoc spectet ad dignitatem indiuidui probat litera ex hoc, q̃ actiones sunt singularium. primo Metaphys. Secundo, quo ad specialitatẽ nominis, quia reliqua vt i diuidua sũt talis naturę puta irrationalis, nomen proprium non meruerunt, hoc autẽ fortitum est speciale nomen, quod est persona, propter prædictam dignitatem. Et sic habemus & propositas dignitates, & quid nominis persone in hoc quod dicitur, quòd est nomen indiuidui rationalis naturæ. restat ergo ꝛtium.

¶Quo ad tertium igitur, respondetur quæsito vnica conclusione responsua affirmatiue, implicite tamen: Diffinitio personę est competens, & manifestatur sic. Prefata diffinitio explanat ambas proprietates indiuidui rationalis naturæ. ergo est cõpetens. Antecedens declaratur, quia eam, quæ conuenit sibi inquantũ est singulare substanziæ explanat per ly substãtia indiuidua. Eam vero, quæ conuenit sibi inquantũ singulare rationalis naturę, explanat per ly rõnalis naturæ: cũ enim indiuiduũ inferioris sit etiã indiuiduum superioris, vtriusq; conditiones habere oportet. Et rursus, cum indiuiduo duo atribuantur. s. eẽ, & operari, vniuersalia. n. neutrũ habẽt, p vtrũq; primo. s. per esse, secundo per operari, indiuidua dignissauit.

¶In rẽspõsione ad primũ, & tertium, habes, quòd aliquid reale. s. modus subsistendi vltra naturã specificam conuenit indiuiduis substantiæ, vt latius declarauimus in prędicamẽtis. Ex rẽsponsione vero ad secũdũ habes, quòd substantia indiuidua non sumitur hic, vt distinguitur contra substantiam vniuersalem: sed vt distinguitur cõtra essentiã substantiæ, tam vniuersalem quàm particulare. Hæc enim tantũ vocatur substantia prima, suppositum, persona &c. Quid autem addat supra hãc humanitatem substantia prima, seu suppositum, cum tractabitur de vnione verbi cum natura humana, discutietur.

¶Ad propositũ autem sufficit scire, q̃ addit omnimodã incommunicabilitatẽ, ita quòd nec communis esse põt, nec assumi: ratione enim primi deitas, ratione vero secundi hæc humanitas, suppositũ non est.

¶In rẽsponsione ad quintum, aduerte, q̃ hinc habes, quòd ex hac Boetii diffinitione, non sequitur, animam esse personam, vt Sco. in. 1. dist. 23. voluit, non penetrãs quid importat substantia prima, quæ hic dicit indiuidua.

¶*Super Quæstionis nugesimenonę Articulum secundum.*

IN titulo ly sit, ostendit, quòd de vera identitate est quæstio.

¶In corpore vna est conclusio rẽspõsiua. Persona significat in genere rationalium substantiarũ quod hęc tria nomina. s. subsistentia, res, natur̃, & subsistantia seu hypostasis, significant communiter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duabus distinctionibus. Prima est, subsistantiæ in essentiam, & subsistantiam primam. Secunda est ipsius primæ substãtiæ in nomina tria, duo quidẽ rei, & vnum intẽtionis, vt clare patet in littera. Ex his nanque manifestatur, & quomodo persona nõ est idem quòd essentia, & quomodo est idẽ quòd hypostasis & subsistẽtia.

¶4 Præt. Boe. dicit in com. prędicamẽtorũ, q̃ hypostasis dicitur materia, vsiosis autem (idest subsistẽtia) dicitur forma. Sed neq; forma

In li. prædicamẽt. c. de substantia. com. 1.
D.1026.
D.728.
569
Li. 5. tex. 5. com. 5.
Li. 2. Phys. tex. 3. to. 2.
Posita gratian.
In lib. de duabus naturis, i pag. 2.a prin.
b 365
170 1.di.23.art. 3.& pot. q. 9.ar. 1.
*In 3. pag. a prin. lib.
169
Aliquantulum a prin. li. videlicet 3. pag. a principio.

neq; materia potest dici persona. Ergo persona differt a prædictis.

RESPON. Dicendum, ꝙ ſm Philoſophum in 5. Metaph. * ſubſtantia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur ſubſtãtia quidditas rei, quam ſignificat diffinitio: ſm quòd dicimus, ꝙ diffinitio ſignificat ſubſtantiam rei. Quam quidem ſubſtantiam, Græci vſiam vocant, quod nos eſſentiam dicere poſſumus. Alio modo dicitur ſubſtantia ſubiectum, vel ſuppoſitum, quod ſubſiſtit in genere ſubſtantiæ. Et hoc quidem communiter accipiendo nominari poteſt, & nomine ſignificante intentionem. Et ſic dicitur ſuppoſitũ. Nominatur etiã tribus nominibus ſignificantibus rem. Quæ quidem ſunt res naturæ, ſubſiſtentia, & hypoſtaſis, ſm triplicẽ conſideratione ſubſtantiæ ſic dictæ. Secundũ enim ꝙ per ſe exiſtit, & nõ ĩ alio, vocatur ſubſiſtẽtia. Illa enim ſubſiſtere dicimus, quæ non in alio: ſed in ſe exiſtunt. Secundũ vero quòd ſupponitur alicui naturæ cõi, ſic dr̃ res naturæ, ſicut hic homo eſt res naturæ humanę, ſm vero ꝙ ſupponitur accidentibus, dr̃ hypoſtaſis vel ſubſtantia. Quòd autem hæc tria nomina ſignificant cõmuniter in toto genere ſubſtantiarum, hoc nomen perſona ſignificat in genere rationaliũ ſubſtãtiarum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hypoſtaſis apud Græcos ex propria ſignificatione nominis habet, ꝙ ſignificet quodcunq; indiuiduũ ſubſtantiæ, ſed ex vſu loquendi habet, ꝙ ſumatur pro indiuiduo rationalis naturę, ratione ſuæ excellentiæ.

AD 2m dicendũ, ꝙ ſicut nos dicimus in diuinis pluraliter tres ꝑſonas & tres ſubſiſtẽtias, ita Græci dicũt tres hypoſtaſes. *Sed qa nomẽ ſubſtãtię qd̃ ſm ꝓprietatẽ ſignificationis nõdet hypoſtaſi, æquiuocat apud nos cum qnq; ſignificet eſſentiam, qnq; hypoſtaſim, ne poſſit eſſe erroris occaſio, maluerunt pro hypoſtaſi transferre ſubſiſtentiam quàm ſubſtantiam.

AD 3m dicendum, ꝙ eſſentia proprie eſt id, quod ſignificatur per diffinitionem. Diffinitio autem complectitur principia ſpeciei, non autem principia indiuidualia. Vnde in rebus compoſitis ex materia & forma, eſſentia ſignificat non ſolum formam, nec ſolum materiam: ſed compoſitum ex materia & forma cõi, prout ſunt principia ſpeciei. Sed cõpoſitũ ex hac materia & ex hac forma, habet rationem hypoſtaſis & perſonę. Anima enim & caro, & os, ſunt de ratione hoĩs. Sed hęc anima, & hęc caro, & hoc os, ſunt de ratione huius hominis. Et ideo hypoſtaſis [d] & perſona addũt ſupra rõnẽ eſſentię principia indiuidualia, neq; ſunt idem cum eſſentia in compoſitis ex materia & forma vt ſupra dictum eſt*, cũ de ſimplicitate diuina ageret.

AD 4m dicendum, ꝙ Boet. dicit genera & ſpecies ſubſiſtere, inquantum indiuiduis aliquibus competit [d] ſubſiſtere, ex eo ꝙ ſunt ſub generibus & ſpeciebus in prædicamento ſubſtantię comprehenſis, non ꝙ ipſę ſpecies vel genera ſubſiſtant, niſi ſecundum opinionem Platonis [e]: qui poſuit ſpecies rerũ, ſeparatim ſubſiſtere a ſingularibus. Subſtare vero competit eiſdem indiuiduis in ordine ad accidentia, quæ ſunt præter rationem generum & ſpecierum.

AD 5m dicendum eſt, ꝙ indiuiduum compoſitum ex [d] materia & forma, habet quòd ſubſtet accidenti ex proprietate materiæ. Vnde & Boet. dicit in li. 2. de trinitat. * Forma ſimplex ſubiectum eſſe non poteſt. Sed quod per ſe ſubſiſtat, habet ex proprietate ſuę formæ, quæ non aduenit rei ſubſiſtẽti, ſed dat eſſe actuale materiæ, vt ſic in diuiduum ſubſiſtere poſſit. Propter hoc ergo hypoſtaſim attribuit materię, & vſioſim ſiue ſubſiſtentiam formæ, quia materia eſt principium ſubſtãdi, & forma eſt principium ſubſiſtendi.

Li. 5. Meta. tex. 15. to. 3

οὐσία, οὐσίωσις ὑπόστασις ὑφίστασις

D. 1147

Q. 3. art. 3.

D. 1137.

54

K

D. 639.

Li. 2. de tri. ante mediũ

ARTICVLVS III.

Vtrum nomen perſonæ ſit ponendum in diuinis.

AD TERTIVM ſic ꝓcedit. Videt, ꝙ nomẽ ꝑſonæ nõ ſit ponendũ in diuinis. Dicit enim Dionyſ. in prin. de di. no. Vniuerſaliter nõ eſt audẽdum aliquid dicere nec cogitare de ſuperſubſtantiali occulta diuinitate, ꝓter ea, q̃ diuinit' nobis ex ſanctis eloquijs ſunt expreſſa. Sed nomen ꝑſonæ, nõ exprimitur nobis in ſacra ſcriptura noui vel veteris teſtamenti. Ergo nõ eſt noĩe perſonę vtendũ in diuinis.

¶ 2 Præt. Boe. dicit in li. de du. na. † Nomẽ ꝑſonę vr̃ traductũ ex hiſpſonis q̃ ĩ comedijs tragedijsq; hoĩes repreſentabãt. Perſona. n. dicta eſt a ꝑſonãdo, quia concauitate ipſa, maior neceſſe eſt vt voluat' ſonus. Græci vero has ꝑſonas ꝑſopa vocãt ab eo, ꝙ ponant' in facie, arq; ante oculos obtegãt vultũ. Sed hoc non põt cõpetere in diuinis, niſi forte ſm metaphorã. Ergo nomẽ ꝑſonæ nõ dicit' de Deo niſi metaphorice.

¶ 3 Præt. Oĩs ꝑſona ẽ hypoſtaſis: ſed nomẽ hypoſtaſis nõ vr̃ Deo cõpetere, cũ ſm Boe. * ſignificet id qd̃ ſm ꝓprietatẽ ſignificationis nõdet hypoſtaſi, æquiuocat apud nos cum qnq; ſignificet eſſentiam, qnq; hypoſtaſim, ne poſſit eſſe erroris occaſio, maluerunt pro hypoſtaſi transferre ſubſiſtentiam quàm ſubſtantiam.

AD 3m dicendum, ꝙ eſſentia proprie eſt id, quod ſignificatur per diffinitionem. Diffinitio autem complectitur principia ſpeciei, non autem principia indiuidualia. Vnde in rebus compoſitis ex materia & forma, eſſentia ſignificat non ſolum formam, nec ſolum materiam: ſed compoſitum ex materia & forma cõi, I prout ſunt principia ſpeciei. Sed cõpoſitũ ex hac materia & ex hac forma, habet rationem hypoſtaſis & perſonę. Anima enim & caro, & os, ſunt de ratione hoĩs. Sed hęc anima, & hęc caro, & hoc os, ſunt de ratione huius hominis. Et ideo hypoſtaſis [d] & perſona addũt ſupra rõnẽ eſſentię principia indiuidualia, neq; ſunt idem cum eſſentia in compoſitis ex materia & forma vt ſupra dictum eſt*, cũ de ſimplicitate diuina ageret.

AD 4m dicendum, ꝙ Boet. dicit genera & ſpecies ſubſiſtere, inquantum indiuiduis aliquibus competit [d] ſubſiſtere, ex eo ꝙ ſunt ſub generibus & ſpeciebus in prædicamento ſubſtantię comprehenſis, non ꝙ ipſę ſpecies vel genera ſubſiſtant, niſi ſecundum opinionem Platonis [e]: qui poſuit ſpecies rerũ, ſeparatim ſubſiſtere a ſingularibus. Subſtare vero competit eiſdem indiuiduis in ordine ad accidentia, quæ ſunt præter rationem generum & ſpecierum.

AD 5m dicendum eſt, ꝙ indiuiduum compoſitum ex [d] materia & forma, habet quòd ſubſtet accidenti ex proprietate materiæ. Vnde & Boet. dicit in li. 2. de trinitat. * Forma ſimplex ſubiectum eſſe non poteſt. Sed quod per ſe ſubſiſtat, habet ex proprietate ſuę formæ, quæ non aduenit rei ſubſiſtẽti, ſed dat eſſe actuale materiæ, vt ſic in diuiduum ſubſiſtere poſſit. Propter hoc ergo hypoſtaſim attribuit materię, & vſioſim ſiue ſub

Super q̃ſt. 29. expoſitionem Articuli tert.

IN titulo quæritur vtrũ ſit formaliter

¶ In corpore vnica eſt concluſio habens duas partes. Perſona de Deo dicitur excellentiori modo quàm de creaturis. Probatur quo ad primam partem. Eſſentia Dei continet in ſe omnem perfectionẽ. ergo omne quod eſt perfectionis, eſt Deo attribuendum. ergo id quod eſt perfectiſſimũ in tota natura. ergo perſona. Et declarat' hęc vltima cõſequẽtia, quia ſignificat' ſubſiſtens in rationali natura. Quo ad ſecundã vero partem, quia alia nomina communia Deo & creaturis excellentiori modo dicuntur, vt patet ex ſupradictis.

¶ Circa hũc proceſſum dubiũ eſt, quo ſit verũ, ꝙ perſona ſignificet ꝑfectiſſimũ ĩ tota natura. Tũ qa natura ſpecifica perfectior videtur indiuiduo. Tum quia ſequeretur quòd in diuinis eſſet diſtinctio imperfectiſſima.

¶ Ad horum euidentiã ſciendũ eſt, quòd perſona in cõi loquendo, ſignificat perfectiſi mũ in tota natura, non quia perſonalitas ſit perfectiſimũ omniũ: ſed quia natura intellectualis, (quæ eſt omniũ perfectiſiſima in ſito cõpleto eſſe) eſt ens perfectiſiſimum omnium. conſtat autem quod niſi per ſeipſam in rerum natura ſubſiſtat, quiocũq; hoc ſit, perfecta non eſt. Et ꝓpterea quia perſona ſignificat dignitatẽ talis naturæ ſubſiſtentis, ideo perfectiſſimum in tota natura merito ſignificat. Vnde non obſtat ſi indiuidua materialia ſint propter naturã. Tum quia non ſit hic comparatio perſonæ ad naturã, ſmo natura claditur in perſona. Tũ quia ſermo præſens de perſona in cõi & non in naturis materialibus eſt. Secunda vero obiectio ſoluitur per hoc, quòd in ratione ꝑſonæ in cõmuni, etiã claudẽ aliquid

aliquid perfectiſſimum in tota natura, clauditur tn̄ aliquid abſtrahens a perfectione & imperfectione. ſignificat enim rem naturæ intellectualis ſubſiſtentem incommunicabiliter. Incommunicabilitas enim nec perfectionem nec imperfectionẽ dicit. Et quo ad hoc diſtinguuntur perſonæ diuinę, non autem quo ad ea, quę perfectionis ſunt. Et ſic negãda eſt ſequela, vel diſtinguendũ eſt, vt dixim'. Sed ad huc reſtat dubium: quoniam ſi perſona quo ad aliquid abſtrahit a perfectiõe, ſequeretur, quòd ex vi proceſſus facti in litera, integra ratio perſonæ non concluderetur in Deo, qñ ex perfectione eſſentiæ diuinæ, litera infert rationẽ perſonę tanquã rẽ perfectiſſimã in Deo reperiri.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ ex perfectione diuinæ eſſentiæ prouenit, non ſolum ꝙ ſit omnis perfectio: ſed quicquid neceſſario ineſt his, quæ perfectionem dicunt, de quorum numero eſt incommunicabilitas & propterea ex perfectione eſſentiæ diuinæ eſt, ꝙ ſit perſona quo ad omnia quæ clauduntur in ratione perſonę, imo (vt ſuperius habitũ eſt) de ratione perfectionis diuinæ eſt, ꝙ Deus ipſe ſit trinus ſm huiuſmodi res incõmunicabiles quas ꝑſonas dicim'.

Q. 13. ar. 3.

54 80

a 182 195 a

Eodem modo quo dicitur de creaturis: ſed excellentiori modo: ſicut & alia nomina, quę creaturis a nobis

† In Epiſt. ad Dionyſ. quæ incipit Quoniam veruſto: medio tempore tom. 3. * Arg. 2. 3. huius.

¶ Super quæſtionis viceſimæ nonæ Articulum quartum.

TItulus clarus ẽ & in corpore magis explanabitur

¶ In corpore quatuor facit. Primo, rationem difficultatis inſinuat. Secũdo, refert quaſdã opiniones. Tertio, reſpõdet q̃ſito. Quarto, ex determinatione præmiſſa ſaluat quodãmodo prærecitatas opiniones.

¶ Quo ad primum, duas cõditiones oppoſitas in hoc noĩe inuentas, cauſas aſſignat difficultatis: nõ ſignificat enĩ ad aliqd, & pluraliter tñ in diuinis ponitur. hæc enim eſt conditio relatiuorũ repugnans abſolutis. Illa ad abſoluta ſpectat.

¶ Quoad ſcđm, tres affert opiniones. Prima ꝑſonę nomẽ æquocat, & vr̃ magiſtri. 25. d. 1. Sed hęc refellit quo ad cãm & rẽ, quia maior data fuiſſet occaſio calumniæ &c. Secunda eſſentiã in recto, relationem vero in obliquo, tertia vero econuerſo, perſonã ſignificare dicit, vt ſatis clare habetur in litera.

212 a

Art. 1. huius quæſt.

imposita Deo attribuuntur, ſicut ſupra oſtenſum eſt *, cum de diuinis nominibus ageretur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet nomẽ perſonæ in Scriptura veteris vel noui teſtamenti, non inueniatur dictum de Deo: tñ id quod nomẽ ſignificat multipliciter in ſacra ſcriptura, inuenitur B aſſertum de Deo. ſ. ꝙ eſt maxime ſe ens [c], & ꝑfectiſſime intelligens [c]. Si autem oporteret de Deo dici ſolum illa ſm vocem, quæ ſacra ſcriptura de Deo tradit, ſequeretur ꝙ nunquam in alia lingua poſſet aliquis loqui de Deo niſi in illa, in qua primo tradita eſt ſcriptura veteris vel noui teſtamenti. Ad inueniendum autem noua nomina, an tiquam fidem de Deo ſignificãtia, coegit neceſſitas diſputandi cum hæreticis. Nec hæc nouitas vitanda eſt cum non ſit prophana, vtpote a ſcripturarum ſenſu non diſcordans [c]. Docet autem Apoſtolus prophanas vocum nouitates vitare. 1. ad Tim. vltimo. C

AD 2m dicendum, ꝙ quãuis hoc nomen perſona non cõueniat Deo quantum ad id, a quo impoſitum eſt nomen, tamen quantum ad id ad quod ſignificãdum imponitur, maximẽ Deo conuenit. Quia enim in comœdijs & tragedijs repræſentabãtur aliqui homines famoſi, im- D poſitum eſt hoc nomẽ perſona, ad ſignificandum aliquos dignitatem habentes. Vnde conſueuerunt dici perſonæ in eccleſijs, quę habent ali quam dignitatem. Propter quod, quidam diffiniunt perſonam dicẽtes, ꝙ perſona eſt hypoſtaſis proprietate diſtincta ad dignitatẽ pertinente. [c] Et quia magnæ dignitatis eſt in rationali natura ſubſiſtere, ideo omne indiuiduum rationalis naturæ dicitur perſona, vt dictum eſt *. Sed dignitas diuinæ naturæ E excedit omnem dignitatem. Et ſecundum hoc maxime cõpetit Deo nomen perſonæ.

AD 3m dicendum, ꝙ nomen hypoſtaſis non competit Deo quantum ad id, a quo eſt impoſitum nomen, cum nõ ſubſtet accidentibus. competit aũt quãtum ad id, ad qđ

¶ Quoad tertiũ, concluſio reſponſiua queſito eſt. Perſona diuina ſignificat relationem per modũ ſubſtãtiæ i. hypoſtaſis in natura diuina. hæc concluſio ex parte ſubiecti includit duos terminos. ſ. perſona diuina, ex parte vero prædicati includit tres terminos. ſ. ly relationem, ly per modũ hypoſtaſis, & ly in natura diuina, & quo ad ſingulos declaratur in litera. quo ad ſubiectũ qui dem dicitur. Primo, ꝙ aliud eſt quærere & loqui de ſignificatione ꝑſonę & aliud de ſignificatione per ſonæ diuinæ. Secundo, quòd perſona, & perſona diuina ſe habent ſicut animal & homo. & ex hoc ſequitur tertiũ, ꝙ ly perſona diuina ponitur ad circũloquendum incõplexũ nomen, ſicut ſi animal rationale ponerem' loco hominis. Et ſic titulus q̃ſtionis clarior apparet, qm̃ q̃ſtio eſt de ſignificatione non ly perſonę cũ ꝑdicãr de Deo qm̃ ſic diſcuſſa ẽ ei' diſtinctio, ꝑdicãr enĩ ꝑſona cõiter dicta: ſed ꝑſonæ diuinę: an .ſ. totũ hoc ſignificet relationẽ aut eſſentiã. Ex parte autem ꝑdicati ſingillatim manifeſtat' cõcluſio: & primo quidem, ꝙ ſignificet relationẽ ſic. Perſona in cõi ſignificat ſubſtantiã indiuiduam rationalis naturæ. ergo perſona talis naturæ ſignificat diſtinctum in illa natura. ergo perſona diuina ſignificat relationem originis. Deinde probatur. ꝙ p modũ ſubſtãtiæ. i. hypoſtaſis ſic. Relatio in diuinis nõ eſt accidẽs: ſed diuina eſſentia. ergo eſt ſubſiſtens ſicut illa. ergo paternitas diuina eſt Deus pater, ſicut deitas eſt Deus. ergo perſona diuina ſignificat relationem ſubſiſtentem. ergo per modũ hypoſtaſis. Demum, quo ad ly in natura diuina, declaratur, excludendo tacitã obiectionẽ de idẽtitate naturæ & hypoſtaſis in diuinis, & ĩtẽdit, ꝙ licet ſubſiſtẽs in diuina natura ſit idẽ qđ ipſa: cũ hoc tñ ſtat, ꝙ perſona ſignãt rẽ ſubſiſtẽtẽ, nõ per modũ naturæ: ſed p modũ ſubſtãtiæ, q̃ eſt hypoſtaſis in illa natura, qa rõne diſtinguunt.

¶ Circa illã particulã, Relationẽ, aduerte, ꝙ vt S. Tho. in qõne

a 15 170 b

† Art. 1. huius quæſt. arg. 1.

Li. 4. de tri. c. 18. & 23.

172

1. di. 23. ar. 3. & diſt. 26 q. 1. ar. 1. & Pot. q. 9. art. 4.

Cap. 6. circa princ.

Li. 6. de tri. ca. 4. & ſequentibus. Et lib. 5. de trin. c. 9. in fine. to. 3.

Li. 4. Meta. phyſ. tex. 28. tom. 3.

† Art. 1. huius quæſt.

de potẽtia,q.8.ar.4. exponit, pſonã diui nã ſignificare relatio nẽ:pt itelligi dupr. vno mõ formaliter.alio modo materialiter, & vult ibidem,q uòd materialiter tantũ ſi gnificet relationem originis, formaliter vero hypoſtaſim diuinæ naturæ. Et per hanc diſtinctionem multæ ſoluunt obie ctiones. Videtur tñ mihi,quòd hoc in lo co altius ſcrutatus propriam rõnẽ ſubiecti.i.perſonæ diuinæ,intẽdat quòd nõ ſolũ materialiter. i. tanquã id in quo ne ceſſario ſaluatur:ſed etiã formaliter relationẽ diuina pſona ſecludat,nõ tñ determinate paternitatẽ aut filiationẽ. De rõ ne.n.formali diuinæ hypoſtaſis ſecũdum veritatẽ eſt, relatio originis,quãuis non iſta vel illa. In cuius ſignũ,nihil hic ſoluitur ex illa diſtinctio ne:ſed omnium difficultatum ratio redditur, diuerſitas inter modũ ſignificãdi & rem ſignificatam, quia.ſres ſignificata eſt relatiua.ſignificatur aũt abſolute per modum hypoſtaſis.

¶ Circa probationẽ illius particulæ per modum hypoſtaſis, aduerte, quòd licet nõ valeat. A.ſignificat relationem ſubſiſtentem.ergo ſignificat eam vt ſubſiſtẽtem,vt in litera fieri videtur, valeret tamẽ, ſi.A.ex propriatione ſignificaret per modum ſubſiſtẽtis id quod ſignificat, & quoniam perſona manifeſte ſignificat per modũ ſubſiſtentis,ad probandũ quòd ſignificaret relationem per modũ ſubſiſtentis,non erat opus niſi probare,q ſignificaretur relatio & quòd ipſa ſubſiſteret, & hoc fit perſpicue in litera.

¶ Circa prædicta ſimul occurrunt obiectiones Sco. ex primo,dif.23.&.25. Arguit enim,quòd nec relatio,nec ſubſtantia prima aut ſecunda;nec aliquid poſitiuum quiditatiuũ diuinis perſonis, ſignificatur nomine ſignificat ſubſtantiam.

¶ 4 Præt. Perſona in hominibus & Angelis non ſignificat relationem ſed aliquid abſolutum. Si igitur in Deo ſignificaret relationem, diceretur æquiuoce de deo & hominibus & Angelis.

SED CONTRA eſt,quod dicit Boe. í lib. de Trin.* q omne nomẽ ad perſonas pertinens,relationem ſignificat. Sed nullum nomen magis pertinet ad perſonã quàm hoc nomen perſona. ergo hoc nomen perſona relationem ſignificat.

RESPON. dicendum, q circa ſignificationem huius nominis perſona in diuinis, difficultatem ingerit,q pluraliter de tribus prædicatur præter naturã eſſentialium nominum, neq; etiam ad aliquid dicitur,ſicut nomina quæ relationem ſignificant. Vnde,quibuſdam viſum eſt, q hoc nomen perſona ſimpliciter ex virtute vocabuli, eſſentiam ſignificet in diuinis, ſicut hoc nomen Deus, & hoc nomen ſapiẽs: Sed propter inſtantiam hereticorum, eſt accõmodatũ ex ordinatione Concilij, vt poſſit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, vel cũ nomine partitiuo: Vt cũ dicimus tres perſonas, vel alia eſt perſona patris,alia filij. In ſingulari vero poteſt ſumi pro abſoluto & pro relatiuo. ſed hæc non videtur ſufficiens ratio. quia ſi hoc nomen perſona, ex vi ſuæ ſignificationis, non habet quòd ſignificet niſi eſſentiam in diuinis, ex hoc qđ dictũ eſt, tres perſonas, non fuiſſet hæreticorũ quietata calumnia: ſed maioris calumniæ data eſſet eis occaſio. Et ideo alij dixerũt, q hoc nomen perſona in diuinis, ſignificat ſimul eſſentiam & relationem. Quorum quidã dixerunt, q ſignificat eſſentiam in recto, & relationem in obliquo, quia perſona dicitur quaſi per ſe vna. Vnitas autem pertinet ad eſſentiam. quod autem dicitur per ſe, implicat relationẽ oblique. Intelligitur enim pater per ſe eſſe quaſi relatione diſtinctus a filio. Quidam vero dixerunt econuerſo, q ſignificat relationem in recto & eſſentiã in obliquo, quia in diffinitione perſonæ, natura ponitur in obliquo. & iſti propinquius ad veritatẽ acceſſerũt.

Ad euidẽtiam igitur huius quæſtionis conſiderandũ eſt, q aliquid eſt de ſignificatione minus communis, quod tamen non eſt de ſignificatione magis cõis. Rationale enim includit in ſignificatione hominis, quod tamen non eſt de ſignificatione animalis. Vnde,aliud eſt quærere de ſignificatione animalis,& aliud eſt quærere de ſignificatione animalis, quod ẽ homo. Similiter,aliud ẽ quærere de ſignificatione huius nominis perſona in communi,& aliud de ſignificatione perſonæ diuinæ. Perſona enim in communi ſignificat ſubſtãtiam indiuiduam rationalis naturæ, vt dictum eſt*. Indiuiduum autem eſt, quod eſt in ſe indiſtinctum,ab alijs vero diſtinctum. Perſona igitur in quacunq; natura, ſignificat id,quod eſt diſtinctum in natura illa. ſicut in humana natura ſignificat has carnes, & hęc oſſa, & hanc animam;quæ ſunt principia indiuiduantia hominem, quæ quidem licet non ſint de ſignificatione perſonæ,ſunt tamen de ſignificatione perſonæ humanæ. Diſtinctio autem in diuinis non fit niſi per relationes originis, vt dictum eſt ſupra*. Relatio autem in diuinis non eſt ſicut accidens inhærens ſubiecto: ſed eſt ipſa diuina eſſentia°. Vnde eſt ſubſiſtens ſicut eſſentia diuina ſubſiſtit. Sicut ergo deitas ẽ Deus, ita paternitas diuina eſt Deus pater, qui eſt perſona diuina. Perſona igitur diuina ſignificat relationem vt ſubſiſtentem. Et hoc eſt ſignificare relationem per modum ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis ſubſiſtens in natura diuina, licet ſubſiſtẽs in natura diuina, nõ ſit aliud q̃ natura diuina. Et ſm hoc verum eſt, q hoc nomen perſona ſignificat relationem in recto & eſſentiam in obliquo, non tamen relationem inquantum eſt relatio: ſed inquantum ſignificatur per modum hypoſtaſis. Similiter etiam ſignificat eſſentiã in recto: & relationem in obliquo, inquantum eſſentia idem eſt quod hypoſtaſis. Hypoſtaſis autem ſignificatur in diuinis: vt relatione diſtincta. Et ſimiliter relatio per modum relatiõis ſignificata, cadit in ratione perſonæ in obliquo. Et ſecundum hoc etiam dici poteſt, quòd hæc ſignificatio huius nominis perſona, non erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vſu hoc nomen perſona, niſi ſicut vnum aliorum abſolutorum. Sed poſtmodum accommodatum eſt hoc nomen perſona ad ſtandum pro relatiuo ex cõgruẽtia ſuæ ſignificationis, vt ſcilicet hoc quod ſtat pro relatiuo, non ſolum habeat ex vſu (vt prima opinio dicebat) ſed etiam ſignificatione ſua.

perſonæ, in diuinis. Et quòd non relatio quidẽ, probat, quia ad quod cunq; dicitur relatiuũ iferi?,ad idẽ dr relatiuũ ſuperius, licet nõ primo, ergo,ſi perſona dicit relationem:ſicut pater eſt pater filii primo, ita eſſet perſona filii nõ primo. quod eſt falſum. Quòd vero nihil poſitiuum quiditatiuum perſonis, probat, quia ab vltimis diſtinctiuis & conſtitutiuis perſonarũ, nihil poteſt abſtrahi commune dictum de eis in quid, quia ſunt primo diuerſa, alioquin poſſet de eis quæri in quo conueniunt, & in quo differunt. Quòd aũt nec ſubſtãtia prima, pbat, quia ſubſiſtens, indifferens eſt ad abſolutum & relatiuum.

¶ Ad has obiectiones, loquendo de perſona diuina de qua videtur etiam Sco. loqui, vt patet ex ſecũdo motiuo adducto, breuiter dicẽdũ eſt, pp rõnẽ adductã in litera. q ipſa ſignificat relationẽ originis in cõi, nõ per modũ relationis: ſed hypoſtaſis. Et quia relatio originis conſtitutiua diuinæ perſonę nõ ſolũ in ſpeciali vt paternitas: ſed ẽt ſm rõnẽ relationis hypoſtaticæ, claudit quidditatiue in rõne diuinæ pſonæ, puta patris, eo mõ quo ſuperius claudit in rõne inferioris, & ipſa eadẽ relatio eſt ſubſtãtia prima, ſeu hypoſtaſis diuinę naturæ: idcirco oppoſitũ oĩum triũ illatorũ a Sco. tenemus. Et ad primã obiectionẽ patet rñſio ex literã, qm̃ illa maior nõ eſt vera, qñ relatiuũ ſignificat p modũ abſoluti, vt cõtingit in ꝓpoſito, & idcirco ſequela eſt nulla. Ad ſecũdã vero obiectionẽ dr, q aliud eſt loqui de rebꝰ, & aliud de cõceptibus, quibus eni a rebus ſub cõceptibꝰ vltimate diſtinctiuis, nõ poſſit abſtrahi cõe aliquid dictũ in qd de illis cõceptibus, præter trãſcendẽtia, a rebus tãipſis abſolute, quæcũcunq; ſimplicibus poteſt abſtrahi prædicatum aliquod cõmune vniuocũ quaſi generis vel ſpeciei & non ſolum quaſi proprium, modo nulla cauſa eſt in propoſito, quòd ſi perſona diuina ſignificat aliquid cõe predicatũ in quid de diuinis perſonis, q illud oportet eſſe commune cõſtitutiuis perſonarũ quo ad vltimos ſuos conceptus, abſtractæ & præciſe ſumptis. hanc enim conditionalem ſupponit illud motiuum, quã. non oportet eſſe veram; nec ab ipſo eſt probata. Ad tertiam autẽ obiectionẽ negat, quòd ratio ſubſiſtentis (accipiendo ſubſiſtens per modũ hypoſtaſis, vt tam in diffinitione. Boe. q̃ in diffinitione Ric. ar. exprimitur, applicãdo ad diuina) abſtrahat ab abſoluto & reſpectiuo: imo eſt reſpectiua, q̃ uis poſſit a nobis abſolute concipi, vt de facto ſignificatur perſonæ diuinæ nomine. Et quoniam nihil aliud eſt prima ſubſtãtia ī diuinis q̃ huiuſmodi res reſpectiua ſubſiſtens &c. ideo perſona diuina ſignificando rem reſpectiuam huiuſmodi, ſignificat ſubſtantiam primã diuinæ naturæ, & ſignificando ſubſtantiam primam diuinę naturæ ſignificat relationẽ originis ſubſiſtentem &c.

Quoad quartum redit ad opiniones precitatas. Et primo ad tertiã de relatione in recto, & naturã obliquo. dicitq; hoc verificari de relatione, non vt relatio: ſed vt ſubſiſtens. Relatio enim dupliciter ſumi poteſt. ſ. vt relatio, puta paternitas, ſeu qua aliqd ad aliud refert, & vt hypoſtaſis, ſeu quo quaſi denominari intelligitur relatiuum, vt ly, Pater, ſubſtantiue ſumptũ. Deinde ad ſecundã opinionem de eſſentia in recto, & relatione in obliquo, & dicit hoc verificari de eſſentia non formaliter, ſed idẽtice: id eſt, vt identifica-

AD PRIMVM ergo dicendũ, q hoc nomen perſona dicitur ad ſe, non ad alterum, quia ſignificat relationem non per modum relationis: ſed per modum ſubſtantię, quæ eſt hypoſtaſis. Et ſm hoc, Auguſt. dicit quòd ſignificat eſſentiã, prout in Deo eſſentia eſt idem cũ hypoſtaſi °, quia in Deo non differt quod d eſt, & quo eſt.

AD 2m dicendũ, q quid qñque quærit de natura quam ſignificat diffinitio, vt cũ quæritur, quid eſt homo? & reſpondetur, animal rõnale mortale e. Quãdoq; vero quærit ſuppoſitum, vt cum quæritur, quid natat in mari? & reſpondetur, piſcis. Et ſic quærẽtibus quid tres, reſponſum eſt, tres perſonæ.

AD 3m dicendum, q in intellectu ſubſtantiæ indiuiduæ. i. diſtinctæ vel incõmunicabilis, intelligit in diuinis relatio, vt dictum eſt*.

AD 4m dicendũ: q diuerſa ratio minus cõmunium, non facit æquiuocationẽ in magis cõmuni. Licet enim ſit alia ꝓpria diffinitio equi & aſini, tamen vniuocantur in nomine animalis, quia cõmunis diffinitio animalis conuenit vtriq;. Vnde non ſequitur, q licet in ſignificatione perſonæ diuinæ contineatur relatio, non autem in ſignificatione angelicæ perſonæ vel humanæ, q̃ nomen perſonę æquiuoce dicatur. Licet nec etiã dicatur vniuoce, cum nihil vniuoce de Deo dici poſſit, & de creaturis, vt ſupra oſtẽſum eſt. *.

QVAESTIO XXX.

De pluralitate perſonarum in diuinis, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de pluralitate perſonarum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ſint plures perſonæ in diuinis.

¶ Secũdo, Quot ſunt.

¶ Tertio, Quid ſignificent termini numerales in diuinis.

¶ Quarto. De communitate huius nominis perſona.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ſit ponere plures perſonas in diuinis.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit ponere plures perſonas in diuinis. Perſona enim eſt rationalis naturę indiuidua ſubſtantia. Si ergo ſunt plures perſonæ in diuinis, ſequitur q̃ ſint plures ſubſtantię. Quod videtur hæreticum.

¶ 2 Præt. Pluralitas proprietatum abſolutarũ, non facit diſtinctionẽ perſonarum, neq; in Deo neq; in nobis, multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo nõ eſt alia pluralitas niſi relationum, vt ſupra dictum eſt*. Ergo non poteſt dici, q in Deo ſint plures perſonæ.

¶ 3 Præt. Boe. † dicit de Deo loquens, q hoc vere vnũ eſt in quo nullus eſt numerus: ſed pluralitas importat numerum. Ergo nõ ſunt plures perſonæ in diuinis.

¶ 4 Præt. Vbicunq; eſt numerus, ibi eſt totum & pars. Si igitur in Deo ſit numerus perſonarum, erit in Deo ponere totum & partem. Qđ ſimplicitati diuinę repugnat e.

SED CONTRA eſt, quod dicit Athanaſius †, Alia eſt perſona patris, alia filij, alia ſpirituſſancti. Ergo pater & filius & ſpirituſſanctus, ſunt plures perſonæ.

RESPON. dicendum, q plures eſſe perſonas in diuinis, ſequitur ex præmiſſis. Oſtẽſum eſt enim ſupra*, q hoc nomen perſona, ſignificat in diuinis relationem, vt rem ſubſiſtentem in natura diuina. Supra autem habitum eſt †, q ſunt plures relationes reales in diuinis. Vnde ſequitur q ſint plures res ſubſiſtentes in diuina natura. Et hoc eſt eſſe plures perſonas in diuinis,

AD PRIMVM ergo dicendum, q d ſubſtantia non ponitur in diffinitione perſonæ, ſecundum quod ſignificat eſſentiam: ſed ſecundum quod ſignificat ſuppoſitum. Quod patẽt ex hoc q additur indiuidua. Ad ſignificandum aũt ſubſtantiam ſic dictam, habẽt Græci nomen hypoſtaſis. Vnde ſicut nos dicimus tres perſonas, ita ipſi dicunt tres hypoſtaſes. Nos autem non conſueuimus dicere tres ſubſtantias, ne intelligerẽtur tres eſſentiæ, propter nominis æquiuocationem.

AD 2m dicendum, q proprietates abſolutę in diuinis (vt bonitas, & ſapientia) non opponuntur adinuicem, vnde neq; realiter diſtinguuntur. Quãmuis ergo eis conueniat ſubſiſtere, non tamen ſunt plures res ſubſiſtentes, quod eſt eſſe plures perſonas: proprietates aũt abſolutæ in rebus creatis non ſubſiſtunt, licet realiter abinuicem diſtinguantur, vt albedo & dulcetur hypoſtaſi, & de relatione vt relatio eſt. Demum ad primam opinionem de æquiuocatione & accõmodatione, & dicit tria. primo ſignificationẽ fuiſſe olim occultam, ſecunda affirmat accommodationem, tertio, q. cauſa accommodationis non eſt vſus, vt prima dicebat opinio, ſed ipſa vera & propria ſignificatio nominis, & ſic patet ſolutio nodi propoſiti in principio corporis: nam perſonæ nomen ratione rei ſignificatæ pluraliter realiter in diuinis: ratione vero modi ſignificãdi non dicitur ad aliquid.

¶ *Super quæſtionis triageſimæ Articulum primum.*

TItulus manifeſte quærit de reali pluralitate.

¶ In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. In diuinis ſunt plures perſonæ, & probatur ſic ex dictis. In diuinis ſunt plures relationes reales. ergo ſunt plures res ſubſiſtentes in diuina natura. ergo plures perſonæ, & tenet ſequela, quia per ſona diuina ſignificat relationem vt rẽ ſubſiſtentem.

¶ In reſponſione ad ſecundum, vbi ex eo quòd nõ opponuntur in diuinis ſapientia & bonitas, infertur quòd non diſtinguuntur realiter, nõ oportet aliud huius conſequentiæ fundamentum iacere, quã quòd ſola oppoſitio relatiua res diuinas diſtinguit. Nõ enim abſolute intulit ex negatione oppoſitionis negationem diſtinctionis: ſed explicite apposuit ly in diuinis. Et propterea hoc ſufficit ad propoſitum.

¶Super quæstionis trigesimæ Articulum secundum.

Q.28.ar.3. IN titulo aduerte, quòd intentio litteræ est non solum discutere, an sint plures personæ quàm tres: sed etiã an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet, tum ex propositione quæstionum in principio huius quæstionis (dicit enim littera ibi, ꝙ secundo quærendum est quot sunt) tum ex conclusione responsiua in corpore articuli proposita & illata, est enim vna exclusiua. s. Personæ diuinæ sunt tãtum tres: ad cuius veritatẽ patet oportere verificari, ꝙ nec sunt plures nec pauciores.

a 165 c 166 a Loco citato

D.974. ¶ In corpore vnica conclusione exclusiua respondet quæsito. Necesse est ponere personas in diuinis tres tantum. Et probatur simul quo ad vtrãque exponentem sic. Plures personæ diuinæ sunt plures relationes subsistentes, abinuicẽ realiter distinctæ sola oppositiõe relatiua. ergo omnes relationes oppositæ ad distinctas personas, nõ oppositæ ad eãdem pertinent. ergo pater

Quæst. 42. ar. 1. & 4. 174 Infra q. 31. arti. 1. & q. 41. art. 6. & 1. di. 10. ar. 5. & 4. con. c. 12. vel. 13 & c. 25. vel 26. & pot. q. 9. ar. 9. & opus. 2 ca. 56. & 60.

nitas & filiatio ad duas spectant personas. sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filii, Tunc vltra. ergo aliæ duæ relationes. scilicet spiratio & processio, neutri præmissarũ, sed sibiinuicẽ oppositæ, ad vnam personam non spectant: ambæ ergo vel vna earũ cõuenit vtriq; dictarum personarũ vel vna vni, & alia alii: sed processio nõ potest cõuenire vtrique, quia processio intellectus prodiret ex processione amoris. ergo spiratio conuenit vtrique, vtpote nulli earum opposita. ergo processio conuenit alii personæ. ergo sunt tantũ tres personæ. s. pater & filius & spũssctus.

Art. præce.

¶ Circa hunc processum dubium occurrit non paruũ, de modo procedendi: dimi

do. Sed proprietates relatiuæ in Deo & subsistunt, & realiter abinuicem distinguuntur vt supra dictum est *. Vnde pluralitas talium proprietatum, sufficit ad pluralitatem personarum in diuinis.

AD 3^m dicendum, ꝙ a Deo propter summam vnitatem & simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolute dictorum, non autem pluralitas relationum, quæ relationes ꝓdicantur de aliquo vt ad alterum^c. Et sic, compositionem in ipso de quo dicuntur non importãt, vt Boe. * in eodem libro docet.

AD 4^m dicendũ, ꝙ numerus est duplex. s. numerus simplex vel absolut^s, vt duo, & tria, & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, vt duo hoĩes & duo equi. Si igitur in diuinis accipiatur numerus absolute, siue abstracte, nihil prohibet in eo esse totũ &^d partem, & sic non est nisi in acceptione intellectus nostri. nõ enim numerus absolutus a rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si aũt accipiamus numerum prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidẽ creatis, vnum est pars duorum, & duo trium, vt vnus homo duorũ, & duo trium. & sic non est in Deo, quia tantus est pater, quanta tota trinitas, vt infra patebit †.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Deo sint plures personæ quàm tres.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sunt plures ꝓsonæ quàm tres. Pluralitas enim personarũ in diuinis est secundum pluralitatem proprietatum relatiuarum, vt dictum est. * Sed quatuor sunt relationes in diuinis (vt supra dictum est) scilicet paternitas, filiatio, cõmunis spiratio, & ꝓcessio. Ergo quatuor personæ sunt in diuinis.

¶ 2 Præt. Non plus differt natura a voluntate in Deo, quàm natura ab intellectu; sed i diuinis est alia persona, quæ procedit per modũ voluntatis, vt amor, & alia, quæ procedit per modum naturæ, vt filius. Ergo est etiam alia, quæ procedit per modũ intellectus, vt verbũ, & alia, quæ procedit per modũ naturæ, vt filius. Et sic iterũ sequitur ꝙ nõ sunt tãtũ tres ꝓsonæ in diuinis.

¶ 3 Præt. In rebus creatis quod excellentius est, plures habet operationes intrinsecas: sicut homo supra alia animalia habet intelligere & velle: sed Deus in infinitum excedit omnem creaturam. Ergo non solum est ibi persona procedens per modum volũtatis & per modum intellectus, sed infinitis alijs modis, Ergo sunt infinitæ personæ in diuinis.

¶ 4 Præt. Ex infinita bonitate patris est, ꝙ infinite seipsum cõmunicet producendo personam diuinam: sed etiam in spiritusancto est infinita bonitas. Ergo spirituſſanctus producit diuinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

¶ 5 Præt. Omne quod continetur sub determinato numero, est mensuratum. numerus enim mensura quædam est. Sed personæ diuinæ sunt immensæ, vt patet per Athanas. * Immensus pater, immensus filius, immensus spirituſſanctus. Non ergo sub numero ternario continentur.

SED CONTRA est, quod dicitur. 1. Ioã. vltimo, Tres sunt qui testimonium dant in cælo, pater, verbum, & spirituſſanctus. Quærẽtibus autem quid tres, respõdetur, Tres personę. vt Auguſt. dicit. *. de tri. 7. Sunt igitur tres personę tantum in diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd ſm præmissa † necesse est ponere tantum tres ꝓsonas in diuinis. Ostensum * est enim ꝙ plures personæ sunt plures relationes subsistentes abinuicẽ realiter distinctę. Realis autem distinctio inter relationes diuinas, non est nisi in ratione oppositionis relatiuæ. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quæ autem relationes oppositæ non sunt, ad eandem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo & filiatio (cum sint oppositæ relationes) ad duas personas ex necessitate pertinẽt. Paternitas igitur subsistens est persona patris, & filiatio subsistens est persona filij. Aliæ autem duæ relationes ad neutram harum oppositionem habent: sed sibiinuicem opponuntur. impossibile est igitur quòd ambæ vni personæ conueniant. Oportet ergo quòd vel vna earum conueniat vtrique dictarum personarum: aut quòd vna vni, & alia alij. non autem potest esse, ꝙ processio cõueniat patri, & filio, vel alteri eorũ, quia sic sequeretur, ꝙ processio intellectus, quæ est generatio in diuinis, ſm quã accipitur paternitas & filiatio, prodiret ex ꝓcessione amoris ſm quã accipit spiratio & processio, si persona generãs & genita, procederẽt a spirate. Quod

nutus enim manifeste videtur & truncus. Tũ quia proponit disunctiuã s. ꝙ spiratio & processio sic se habent, ꝙ vel vna earum conuenit patri & filio, vel vna patri & alia filio, & tũ nõ discutit secundã partẽ disiunctiuę ex cuius discussione pendet, an personæ sint pauciores quàm tres. Tum quia proponit etiam negatiuam habẽtem duas partes. s. ꝓcessio nõ conuenit patri & filio vel alteri eorum. Et tamen non probat eam nisi quo ad primam partem, vt manifeste conuincit ratio literæ & subiũcta verba testãtur. s. si persona generans & genita procederẽt a spirante.

¶ Circa eundẽ quoque processum dubiũ est: qm̃ implicare vr cõtradictoria. Ex vna enim parte dr ꝙ sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis, & ꝙ relationes secũdæ cõbinationis. s. spiratio & processio, non opponuntur relationibus primæ. s. paternitati & filiationi, & ex alia parte pbatur realis distinctio processionis a paternitate & filiatione: Ex his. n. arguo sic. Ex primo dicto, sola oppositio relatiua distinguit realiter: sed processio nõ opponitur relatiue paternitati aut filiationi, ex secundo dicto. ergo nõ distinguitur realiter. Et econuerso, processio distinguit realr a paternitate, & filiatione. ergo opponitur illi relatiue: vel. ergo nõ sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, oĩa sunt cõtra literam. ergo.

¶ Ad primã dubitationẽ dicendũ est, ꝙ decuit oĩa membra discutiẽda, ꝓponere explicite, ne aliqd eorũ videret oblitioni traditũ, & vt ostẽderẽt ex cõclone ꝓcessus ꝓposita oĩa ipliciter fuisse discussa. Modº aũt, quo absq; defectu oĩa discussa intelliguntur i hac breui litera, est hic, illato i cõi, ꝙ altera earum. s. spirationis & processionis

Q.27.ar.3. & 4. ꝓcessionis inest vtri que. s. patri & filio, aut vna vni, & altera alteri, & subiuncto in speciali, quòd processio nec vtriq; nec alteri inest, incepit prosequi primam partem tam primæ quàm secundæ propositionis: an scilicet vna vtrique, idest patri & filio in sit, & hoc examinando inchoauit a processione, intulitque partem negatiuã. s. ꝙ ipsa non conuenit vtrique. Et eadẽ via gradiendo consequẽter reliquam. s. spirationem, concluſit cõuenire vtriq;. Et sic absoluto prius membro, prius proposito, vt rectus ordo poscebat, reliqua membra proposita nõ fuit opus amplius discutere, quoniam ex affirmatione primi, & præmiſsis huius processus, manifeste inueniuntur exclusa, dictũ est enim quòd spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam, & nunc illatũ est, quòd spiratio cõ non potest esse quòd vna vni, & altera alteri conueniat, quæ proposita fuerant.

Loco nunc citato. 2 163 Nec obstat processui huic sic exposito, ꝙ cum nota illationis litera inferat dicens Relinquitur ergo, quòd spiratio. illatio enim illa non respicit omnia antedicta sed communes canones hic præmiſsos & vim dualitatis relationum. s. processionis & spirationis, & intendebat, quòd qa si non obuiat oppositio, altera harum idẽtificatur vtrique. s. patri & filio, & processio non potest idẽtificari vtrique, relinquitur quòd spiratio identificetur vtrique, vtpote nullam habens ad vtranque oppositionem, sic. n. infert litera, & non absolute sine additione præfati medii, vt patet intuenti.

219 183 178 Q.27.ar.1. & 4. 161 190 4

¶ Ad secundam vero dubitationẽ, breuiter dicitur, quòd cum oppositio relationis

A est contra præmissa *. Relinquitur ergo, ꝙ spiratio conueniat & personæ patris, & personæ filij, vtpote nullam habens oppositionem relatiuam, nec ad paternitatẽ, nec ad filiationem. Et per consequens oportet, ꝙ conueniat processio alteri personæ, quæ dicitur persona spirituſſancti, quæ per modũ amoris procedit, vt supra habitum est*. Relinquitur ergo, tantum tres personas esse in diuinis. s. patrem, & filium, & spiritum sanctum^e.

B AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ licet sint quatuor relationes in diuinis: tamen vna earum. s. spiratio, non separatur a persona patris & filij: sed conuenit vtrique. Et sic licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas. (quia nõ conuenit vni tantum personæ) neq; relatio personalis. i. constituens personam^e. Sed hæ tres relationes, paternitas, filiatio, & processio, dicuntur proprietates personales, quasi personas cõstituẽtes. nã paternitas est persona patris, filiatio ꝓsona filij, ꝓcessio ꝓsona spirituſſancti, ꝓcedentis.

C AD 2^m dicẽdũ, ꝙ id quod procedit per modũ intellectus, vt verbum, procedit ſm rationem similitudinis, sicut etiam id quod procedit per modum naturæ: Et ideo supra dictum est †, quòd processio verbi diuini, est ipsa generatio per modum naturæ. Amor aũt inquantũ huiusmodi, non procedit, vt similitudo illius a quo ꝓcedit: licet in diuinis amor sit coessentialis in quãtũ est diuinus. Et ideo ꝓcessio amoris, nõ dr generatio i diuinis^e.

D AD 3^m dicendũ, ꝙ homo (cũ sit perfectior aliis animalibus) habet plures operationes intrinsecas, q̃ alia animalia, quia eius perfectio ē per modum cõpositionis. Vnde in angelis, qui sunt perfectiores & simpliciores, sunt pauciores operationes intrinsecæ q̃ in homine^e, quia in eis non est imaginari, sentire, & huiusmodi: sed in Deo ſm rẽ non est nisi vna operatio, quæ est sua essentia. Sed quo sunt duæ processiones supra ostensum est*.

E AD 4^m dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si spirituſſanctus haberet aliam numero bonitatem a bonitate patris, oporteret enim, ꝙ ſ cut pater per suam bonitatem producit personam diuinam, ita & spirituſſanctus. Sed vna & eadem bonitas, patris est & spirituſſancti. Neque etiam est distinctio, nisi per relationes personarum^e. Vnde bonitas conuenit spirituſancto, quia si habita ab alio: patri autem sicut

tiua distinguens diuina sit secundũ ordinem originis, dupliciter possunt dici aliqua ibidem relatiue opposita. s. ratione relationis, vel ratione originis, opposita ratione relationis sunt tantum cor relatiua, vt pater & filius adinuicem, & spirans & procedens ad inuicem. ratione autẽ originis opposita sunt quæcunque sic se habẽt, qd vnũ oportet esse ab alio, & non ecõtra.

Q.42.ar.1. & 2. Dico ergo primo, quòd secunda combinatio non opponitur prime ratione relationis, & hoc intendit litera dicens, neutram harum, oppositionem habere ad aliquam illarum

175 1. dist. 24. q. 1. arti. 3. & pot. q. 9. ar. 7. & quol. 10. q. 1. art. 1. Secundo, quòd processio opponitur vtrique, ratione originis, quia origo amoris est ab intellectu, & non ecõtra. Et hoc intendebat litera excludens processionem a patre & filio, est enim oppositio hic, oppositio relatiua originis, spiratio autem nec ratio ne relationis, nec ratione ordinis originis, aliquam habet ad paternitatem & filiationem oppositionem, & propterea merito coincidit cum vtraq;. Et si diuersis rationibus interpretando oppositionẽ relatiuã, nulla est implicatio in hoc processu, vt patet ex dictis, & efficacius probatum est personas diuinas esse tres tantum.

¶ In responsione ad secundum aduerte, si vis complete videre quare processio in tellectus & naturæ coincidit, non autẽ voluntatis, tres differẽtias positas in quęstionibus de potentia quæst. 10. arti. 2. ad. 11.

Lib. 4. de trin. ante medium.

Amb. li. 1. de fide. c. 2. ante med. tom. 2.

¶Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.

IN titulo termini numerales sunt, vnus, duo, tres &c. ponere aliquid, est significare aliqd positiũ, ita ꝙ sensus est

ARTICVLVS III.

Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ termini numerales ponant aliquid in diuinis. Vnitas enim diuina est eius essentia: sed omnis numerus est vnitas repetita. ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiam. ergo ponit aliquid in Deo.

¶ 2 Præt. Quicquid dicitur de Deo & creaturis eminentius conuenit Deo quàm creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶ 3 Præt. Si termini numerales nõ ponunt aliquid in diuinis: sed inducuntur ad remouendum tantũ, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitatem pluralitas, sequitur quòd sit circulatio in ratione, confundens intellectum, & nihil certificans; quod est inconueniens. Relinquitur ergo, quòd termini numerales aliquid ponunt in diuinis.

SED CONTRA est, quod Hilar. dicit in. 4. de trin. * Sustulit singularitatis ac solitudinis intelligẽtiam, professio consortij, quod est professio pluralitatis. Et Ambr. dicit in li. de fide. † Cum vnum Deũ dicimus, vnitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo ponimus. Ex quibus videtur, ꝙ huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad remouendum, nõ ad ponendum aliquid.

RESPON. Dicendum, ꝙ Magister in sententijs ponit, ꝙ termini numerales non ponunt aliquid in diuinis, sed remouent tantũ. Alij vero dicunt contrarium.

Ad euidẽtiã igit huius cõsiderã

cũ dicimus ꝙ pater & filius sunt duo, an ly duo prædicet aliq d positiue, vt sapiés, aut patet, an solá negationé vt ly incorpore⁹.
¶ In corpore quatuor facit. Primo refert duas extremas opiniones alteram magistri in. 24. dist. 1. tenentis solam negationé his terminis significari, alteram oppositã. Secundo ponit quandam distinctionẽ de pluralitate pro fundamento tam veritatis inueniẽdæ, quàm erroris vitandi. Tertio prærecitatarum opinionum radices ostẽdit. Quarto respondet determinando.
¶ Quoad ꝑm, quia primũ patet, distinctio est ista. Pluralitas est duplex, ſ. materialis & transcendẽs. Et probatur sic, Diuisio ẽ duplex, ſ. continui & oppositorum vel diuersarum formarum, ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur. Et manifestãtur mẽbra distinctionis ex duabus aliis differẽtiis præter prædictã radicalẽ, quia ſ. materialis est species quãtitatis, transcẽdens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis a materia.
¶ Quo ad tertium vtraq; opinio solam materialem multitudinem quæ numer⁹ vocatur, ispexit: sed alio calle incessit, dũ ipsam perfectionẽ altera, altera vero vltimam differentiam, quasi absq; imperfectione consideravit. Et sic illa ad ponẽdum terminos numerales assumptos dixit.
¶ Quo ad quartũ, conclusio respõsiua quæsito est. Termini numerales in diuinis significãt illa de quibus dicuntur, solam negationem addendo. Et probatur ac declaratur. probatur quidem sic. Termini numerales in diuinis non sumuntur a numero, qui est species quantitatis, sed a multitudine transcendente, ergo significãt illa de quibus dicuntur sola negatione addita. Antecedens quo ad partem negatiuam, quę directe est contra rationem vtriusque opinionis præmissæ probatur, quia aliter sequeretur, quòd non dicerentur de Deo nisi metaphorice, & probatur sequela, quia proprietates corporales non nisi metaphorice de Deo dicuntur, vt patet de latitudine & longitudine &c. Quo ad partem vero affirmatiuam, licet explicite nõ probetur, sequitur tamen ex differentia inter vtranque multitudinem, & præcipue ex illa, quæ se tenet ex parte subiecti, constat enim diuina esse de ordine immaterialium. Consequentia vero probatur ex differentia inter vtranque multitudinem ac vtriusq; principium vnitatem, quo ad significandũ aliquid positiuum vel negatiuum sic. Vnum transcendenter significat rem, quę vna dicitur, addita tantum negatione diuisionis. ergo multa transcendenter significat res, quæ plures dicũtur addita tantum negatione diuisionis circa vnamquáq; multitudo enim ex vnitatibus constat. vnũ vero quod est principium numeri, & ipse numerus, certũ ac cidens positiuumq; significat, alioquin quantitatis species non esset &c. ergo si termini numerales á diuinis sumpti sũt a multitudine transcendenti significant res illas, quibus adduntur sola negatione addita, quod erat probandum, manifestatur autem applicando ad essentiam & personas, vt clare patet in litera.
¶ Circa prædicta aduerte primo, ꝙ ex litera habes, ꝙ opinio authoris differt quo ad radicẽ ab vtraq; opinione præmissa. Quoad conclusionẽ vero simpliciter differt a secunda. quamtamen absque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet. q. 14. circa principium artic. 1. dum trini nomẽ de Deo dictum a specie quantitatis discretæ abstrahit. A prima vero differt ꝙm aliquid, quia. ſ. non pure negatiue significare dicit, quamuis etiam negationem importare concedat cum ipso magistro.
¶ Aduerte secundo, ꝙ sunt hic multæ ꝓpositiones disputabiles, scilicet, quòd numer⁹ est vna certa species quantitatis & ꝙ non inueniretur nisi in rebus quantitatis. Et ꝙ vnũ principium numeri est aliquod accidens positiuum materiale. Sed quoniã præsentis negotii nõ sunt, erit, si tẽpus dabitur de his q̃stio specialis.
¶ Aduerte tertio, ꝙ cum in litera dicitur ꝙ multitudo nihil addit supra res nisi indiuisionem circa vnamquamque, dupliciter ſtelligi potest. Primo, quòd ly. Nihil, supponat pro positiuo, præsens enim discussio ad hoc fit, vt sciatur an positiuũ aliquid addat, aut solam negationem non curando, vtrum vnam vel plures, certum est enim multitudinem includere plures negationes scilicet eam quam claudit vnitas, quæ est indiuisio in se, & eam quam addit multitudo, quæ est distinctio vnius vnitatis ab alia.

Secundo,

Secundo, ꝙ ponderetur ly res illas in numero plurali, significat enim in actu exercito diuisionem vnius ab alia, & sic supra res diuisas multitudo non addit nisi negationem diuisionis, circa vnamquãque, & hoc modo ly nihil, ſtat tam pro positiuo quàm pro negatiuo.

¶ *Super quæstionis tri gesimæ Articulum quartum.*

TItulus clar⁹ est.
¶ In corpore tria facit. Primo ostẽdit quid clarum & quid ambiguum hic sit. Secundo refert aliorum opiniones, circa illud ambiguũ Tertio respõdet quę sito determinando. Quoad primũ, tria dicit. Primo de communicate huius nominis, quòd est manifesta, & probat ex ipso modo loquendi, dicim⁹ enim tres personas. Secundo, de modo communitatis, quòd est etiam manifest⁹ negatiue, quoad modũ illum quo essentia diuina est communis, quia non est vna persona communis tribus personis. Tertio de modo cõmunitatis, quòd rẽſtat ambiguus, qũo. ſ. persona sit cois tribus.
¶ Quoad secundũ duæ referuntur opiniones. Altera, quòd est communiras negationis. Altera, ꝙ est cõmunitas intẽtionis, illa super diffinitione Ricardi, ista super diffinitione Boetii fundata ẽ: vtraque tamen reprehenditur ex prædeterminatis in præcedenti quæstione, de significatione per sonæ quòd. ſ. est nomen significãs in diuinis, relationẽ per modum hypostasis, & in communi substantiam primam rationalis naturæ, ac per hoc nec intentionis nec negationis est nomen. Et cũ cõmunitas attendatur penes significatum, sequitur, quòd non sic cõmunitas ista tẽtionis aut negationis, sed rei significatæ.
¶ Quoad tertium, conclusio respõsiua quæsito ẽ. Nomẽ personæ est commune tribus personis diuinis secundum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Hæc conclusio in oppositũ inductæ, non probant sufficiẽter propositum. licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorum pluralitas, non tamen sequitur ꝙ his noĩbus hoc solũ significetur. Albedine enim excludit nigredo, si tñ noĩe albedinis significat sola nigredinis exclusio.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ hoc nomẽ persona, non possit esse commune tribus personis. nihil enim est cõmune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona, non significat essentiam in recto. Ergo non est commune tribus.
¶ 2 Præt. Commune opponitur incõmunicabili. Sed de ratione personæ est, ꝙ sit incommunicabilis, vt patet ex diffinitiõe Ricar. de sancto Victo. supra posita*. Ergo hoc nomẽ ꝑsona nõ est cõmune tribus.
¶ 3 Præt. Si est cõmune tribus, aut ista communitas attenditur ꝙm rẽ, aut ꝙm rationem. Sed nõ ꝙm rem, quia sic tres ꝑsonæ essent vna persona. Nec iterum ꝙm rationem tantũ quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare, neque genus, neque species, vt supra ostensum est*. Nõ ergo hoc nomen persona est commune tribus.
SED CONTRA est quod dicit Aug. 7. de Trin†. ꝙ cum quæreretur quid tres, respõsum est, tres personæ, quia cõmune est eis id quod est persona.
RESPON. Dicendum, ꝙ ipse modus loquendi ostendit hoc nomen persona, tribus esse cõmune cũ dicimus tres personas: sicut cũ dicimus tres homines, ostẽdimus hominem esse cõmune tribus. Manifestum est aũt, ꝙ non est cõmunitas rei, sicut vna essentia communis est tribus, quia sic sequeretur vnã esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit cõmunitas, inuestigantes diuersimode locuti sunt. Quidam. n. dixerũt ꝙ est communitas negationis ꝓpter hoc, ꝙ in diffinitione ꝑsonæ ponit incommunicabile. Quidam aũt dixerunt, ꝙ est communitas intẽtionis, eo quod in diffinitione personæ ponitur indiuiduum, sicut si dicatur, ꝙ esse speciem est commune equo & bouí, & vtrunque horum excluditur per hoc, ꝙ hoc nomen persone, non est nomen negationis, neque intentionis. sed est nomen rei°. Et ideo dicendum est, ꝙ etiam in rebus humanis hoc nomẽ persona est commune communitate rationis, nõ sicut genus vel species: sed sicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel specierum, vt homo, vel animal. sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, nõ autem intentiones naturarum cõmuniũ, quæ significantur his nominibus genus vel species. Sed indiuiduũ vagum (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, vt. ſ. sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed inoĩe singularis[d] designati, significatur determinatũ distinguẽs. Sicut inoĩe Sor. hæc caro, & hoc os. Hoc tñ interest, ꝙ aliquis homo significat naturam, vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo existendi qui competit singularibus. Hoc autem nomen persona, non est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ: sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab aliis. Et sic, hoc nomen persona, secundum rationem est cõmune tribus personis diuinis.
AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.
AD 2ᵐ dicendum, quòd licet persona sit incõmunicabilis, tamen ipse modus existendi in communicabiliter, potest esse pluribus communis°.
AD 3ᵐ dicendum, quòd licet sit communitas rationis & nõ rei, tñ nõ sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus vel species°: tum quia neque in rebus humanis cõmunitas personæ est communitas generis vel speciei, tum quia personæ diuinæ habẽt vnum esse: genus autem & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus, secũdum esse differentibus.

¶ Super

¶ *Super quæſtionis tri geſimæprimæ Arti culum primum.*

IN titulo, trinitas ſecundum propriam ſignificationẽ vocabuli ſumitur.
¶ In corpe, vnica ẽ concluſio affirmatiue reſpõdens, Trinitatis nomine in diuinis eſt vtendum. Et probatur ſic. In diuinis ponitur pluralitas perſonarũ. ergo ponẽda eſt etiã trinitas, cuius cõtrariũ ẽ, probatur conſequentia, quia quod ſignificat pluralitas indeterminate, ſignificat trinitas determinate, importat enim determinatum numerum, ſ. trinarium, Et procedit hæc ratio ſuppoſita veritate fidei. i. quòd in diuinis ſunt vere tres perſonæ.

QVAESTIO. XXXI.

De his quæ ad unitatem uel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuiſa.

POST hæc conſiderandũ eſt de his, quæ ad vnitatẽ vel pluralitatem pertinẽt in diuinis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De ipſo nomine trinitatis.
¶ Secundo, Vtrum poſſit dici, filius eſt alius a patre.
¶ Tertio, Vtrum dictio excluſiua, quæ videtur alietatem excludere, poſſit adiungi nomini eſſentiali in diuinis.
¶ Quarto, Vtrum poſſit adiungi termino perſonali.

ARTICVLVS. I.

Vtrum ſit trinitas in diuinis.

177 1. diſt. 24. q. 2. ar. 2. & 2 di. 1. q. 1. ar ti. 5. cor. & op. 3. c. 30. 50. 51. & 52

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd non ſit trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel ſignificat ſubſtantiam vel relationem. Sed hoc nomen trinitas, non ſignificat ſubſtantiã. præ dicaretur enim de ſingulis perſonis: neq; ſignificat relationem, quia non dicitur ſecũdum nomẽ ad aliud. Ergo nomine trinitatis non eſt vtendum in diuinis.
¶ 2 Præt. Hoc nomen trinitas, videtur eſſe nomen collectiuũ, cũ ſignificẽt multitudinẽ. Tale aũt nomen nõ conuenit in diuinis, cũ vnitas importata per nomen collectiuũ, ſit minima vnitas. In diuinis aũt eſt maxima vnitas, Ergo hoc nomẽ trinitas, nõ cõuenit ĩ diuinis.
¶ 3 Præt. Omne trinũ eſt triplex: ſed in Deo nõ eſt triplicitas, cum triplicitas ſit ſpecies inæqualitatis. Ergo nec trinitas.
¶ 4 Ptæt. Quicquid eſt in Deo, eſt in vnitate eſſentiæ diuinæ, quia Deus eſt ſua eſſentia. Si igitur trinitas eſt in Deo, erit in vnitate eſſentiæ diuinæ. & ſic in Deo erunt tres eſſentiales vnitates, quod eſt hæreticum.
¶ 5 Præt. In omnibus quæ dicuntur de Deo, concretũ prædicatur de abſtracto. Deitas enim eſt Deus, & paternitas eſt pater. Sed trinitas non põt dici trina, quia ſic eſſent nouem res in diuinis, quod eſt erroneũ. Ergo nomine trinitatis non eſt vtendum in diuinis.

In ſuo ſymbolo fidei.

SED CONTRA eſt, ꝙ Athanaſius * dicit, ꝙ Vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda ſit.

RESPON. Dicendũ, ꝙ nomen trinitatis in diuinis, ſignificat determinatũ numerũ perſonarũ. Sicut igit põitur pluralitas pſonarũ in diuinis, ita vtẽdũ eſt noĩe trinitatis, quia hoc idẽ, qđ ſignificat pluralitas indeterminate, ſignificat hoc nomẽ trinitas determinate.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hoc nomen trinitas, ſm etymologiam vocabuli, videtur ſignificare vnam eſſentiam trium perſonarum, ſecundum ꝙ dicitur trinitas quaſi trium vnitas. Sed ſecũdum proprietatem vocabuli, ſignificat magis numerum perſonarũ vnius eſſentiæ, & propter hoc non poſſumus dicere, ꝙ pater ſit trinitas, quia non eſt tres perſonæ. Non autem ſignificat ipſas relationes perſonarum, ſed magis numerum perſonarum adinuicem relatarum, & inde eſt, ꝙ ſecundum nomen, ad aliud non refertur.

AD 2m dicendum, ꝙ nomen [4] collectiuum duo importat. ſ. pluralitatem ſuppoſitorum, & vnitatem quandam. ſ. ordinis alicuius. Populus enim eſt multitudo hominum ſub aliquo ordine comprehenſorũ. Quantum ergo ad primum, hoc nomen trinitas, conuenit cum nominibus collectiuis, ſed quantum ad ſecundum differt, quia in diuina trinitate, non ſolũ eſt vnitas ordinis, ſed cum hoc, eſt etiam vnitas eſſentiæ.

AD 3m dicendũ, ꝙ trinitas abſolute dicitur. Significat enim numerũ ternariũ perſonarũ. Sed triplicitas ſignificat proportionẽ inæqualitatis. eſt enim ſpecies proportionis inæqualis, ſicut patet per Boe. * in arithmetica. Et ideo non eſt in Deo triplicitas: ſed trinitas,

Lib. 1. de

AD 4m dicendum, ꝙ in trinitate diuina intelligitur & numerus, & perſonæ numeratæ. Cũ ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerum in vnitate eſſentiæ, quaſi ſit ter vna, ſed perſonas numeratas ponimus in vnitate naturæ, ſicut ſuppoſita alicuius naturæ dicuntur eſſe in natura illa. Econuerſo autem dicimus vnitatem in trinitate, ſicut natura dicitur eſſe in ſuis ſuppoſitis.

160

AD 5m dicendum, ꝙ cum dicimus, trinitas eſt trina ratione numeri importati, ſignificatur multiplicatio eiuſdem numeri in ſeipſum, cum hoc quod dico trinũ, importet diſtinctionem in ſuppoſitis illius, de quo dicitur. Et ideo non poteſt dici, ꝙ trinitas ſit trina, quia ſequeretur ſi trinitas eſſet trina, ꝙ tria eſſent ſuppoſita trinitatis, ſicut cũ dicitur, Deus eſt trinus, ſequitur ꝙ ſunt tria ſuppoſita deitatis.

ARTICVLVS. II.

Vtrum filius ſit alius a patre.

¶ *Super quæſtionis tri geſimæprimæ Arti culum ſecundũ.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur ꝙ filius non ſit alius a patre. Alius. n. eſt relatiuum diuerſitatis ſubſtãtiæ. Si igitur filius eſt alius a patre, videtur ꝙ ſit a patre diuerſus. Quod eſt cõtra Auguſt. 7. de trin. * vbi dicit, ꝙ cum dicimus tres perſonas, non diuerſitatem intelligere volumus.
¶ 2 Præt. Quicunq; ſunt alij abinuicem, aliquo modo abinuicẽ differunt. ſi igitur filius eſt alius a patre, ſequitur quòd ſit differens a patre. Quod eſt contra Amb. in. 1. de Fide. † vbi ait, Pater. & filius deitate vnum ſunt. nec eſt ibi ſubſtantiæ differentia, neque vlla diuerſitas.
¶ 3 Præt. Alienum ab alio dicitur. Sed pater nõ eſt alienus a filio. dicit enim Hilar. in. 7. de trin. * ꝙ in diuinis pſonis nihil eſt diuerſum, nihil alienum, nihil ſeparabile. Ergo filius nõ eſt alius a patre.
¶ 4 Præt. Alius & aliud idem ſignificant, ſed ſola generis conſignificatione differunt. Si ergo filius eſt alius a patre, videtur ſequi ꝙ filius ſit aliud a patre.

SED CONTRA eſt qđ Aug. † dicit in lib. de fide ad Petrum. Vna eſt enim eſſentia patris & filij & ſpiritusſancti, in qua non eſt aliud pater, aliud filius, aliud ſpiritusſanctus, quàmuis perſonaliter ſit alius pater, alius filius, alius ſpiritusſanctus.

RESPON. Dicendum, ꝙ quia ex verbis inordinate prolatis incurritur hæreſis (vt Hier. dicit *) ideo cum de trinitate loquimur, cum cautela & modeſtia eſt agendũ, quia vt Augu. dicit in. 1. de trinit. † Nec periculoſius alicubi erratur, nec laborioſius aliquid quæritur, nec fructuoſius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de trinitate loquimur, duos errores oppoſitos cauere tẽperate inter vtrunq; procedentes. ſ. errorem Arrij [e], qui poſuit cum trinitate perſonarum trinitatem ſubſtantiarum, & errorem Sabellij, qui poſuit cũ vnitate eſſentiæ vnitatem perſonæ.

D. 702.

Ad euitandum igitur errorem Arrij (vitare debem[9] in diuinis, nomen diuerſitatis [d] & differẽtiæ, ne tollatur vnitas eſſentiæ, Poſſumus autem vti nomine diſtinctionis propter oppoſitionem relatiuam. Vnde ſicubi in aliqua ſcriptura authẽtica, diuerſitas vel differẽtia perſonarũ inuenitur, ſumitur diuerſitas, vel differẽtia pro diſtinctione. Ne aũt tollatur ſimplicitas diuinæ eſſentiæ, vitandum eſt nomẽ ſeparationis & diuiſionis quæ eſt totius in partes. ne aũt tollatur æqualitas, vitandum eſt nomen diſparitatis. ne vero tollatur ſimilitudo, vitandum eſt nomen alieni & diſcrepãtis. Dicit enim Amb. in li. de Fide [e] ꝙ in patre & filio non eſt diſcrepans: ſed vna diuinitas. Et ſm Hila. (vt dictum eſt †) in diuinis nihil eſt ſeparabile. Advitandum vero errorem Sabellij vitare debemus ſingularitatẽ, ne tollatur communicabilitas eſſentiæ diuinæ, Vnde Hil. dicit. 7. de trin. Patrem & filiũ ſingularẽ Deũ prædicare, ſacrilegũ eſt. Debemus etiã vitare nomẽ vnici, ne tollatur numerus perſonarũ. vnde Hil. † in eodẽ li. dicit, ꝙ a Deo excludit ſingularitas, atq; vnici intelligẽtia: dicimus tamen vnicũ filium, quia non ſunt plures filij in diuinis. Neq; tñ dicimus vnicũ Deũ, quia pluribus deitas eſt coĩs. Vitamus etiam nomen confuſi, ne tollatur ordo naturæ, a perſonis. unde Amb. dicit. 2. de Fide * Neq; confuſum eſt, quod vnum eſt, neq; multiplex eſſe poteſt quod indifferens eſt. Vitandũ eſt etiam nomen ſolitarij ne tollatur conſortiũ triũ perſonarum. Dicit enim Hil. in. 4. de tri. † Nobis neq; ſolitarius, neq; diuerſus Deus eſt cõfitendus: hoc autem nomen alius, maſculine ſumptum, non importat niſi diſtinctionẽ ſuppoſiti, vnde cõueniẽter dicere poſſumus, ꝙ filius eſt alius a patre, quia. ſ. eſt aliud ſuppoſitũ diuinæ naturę, ſicut eſt alia pſona & alia hypoſtaſis

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ alius, quia eſt ſicut quoddã articulare nomen tenet ſe ex parte ſuppoſiti vnde ad eius rõnẽ ſufficit diſtinctio ſubſtantiæ, quæ eſt hypoſtaſis vel perſona. Sed diuerſitas requirit diſtinctionẽ ſubſtantiæ, quæ eſt eſſentia. Et ideo non poſſum[9] dicere, ꝙ filius ſit diuerſus a pẽ, licet ſit ali[9]

D. 934.

AD 2m dicendum, ꝙ differentia importat diſtinctionem formæ. Eſt aũt tantũ vna forma in diuinis, vt patet per id quod dicitur Philip. 2. Qui cum in forma Dei eſſet, Et ideo nomen differentis non proprie cõpetit in diuinis, vt patet per authoritatẽ inductã *. Vtitur tamen Damaſc. † nomine differentiæ in diuinis perſonis, ſm quod proprietas relatiua ſignificatur per modum formæ. Vnde dicit ꝙ non differunt abinuicem hypoſtaſes ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum determinatas proprietates. Sed differẽtia ſumitur pro diſtinctione, vt dictum eſt †.

3. orthod. fi de ca. 6. & 7.

In corp. ar.

AD 3m dicendũ, ꝙ alienũ eſt qđ eſt extraneum & diſſimile. Sed hoc non importatur cũ dr alius. & ideo dicimus filiũ aliũ a patre, licet nõ dicamus alienum.

AD 4m dicendum, ꝙ neutrum genus, eſt informe, maſculinũ aũt eſt formatum, & diſtinctum, & ſimiliter [d] femininum. Et ideo conuenienter per neutrum genus, ſignificatur eſſentia cõmunis, p maſculinũ aũt & fœmininum, aliquod [d] ſuppoſitum determinatũ in communi natura. Vnde etiã in rebus humanis, ſi quæratur. Quis eſt iſte, reſpondetur, Sor. quod nomen eſt ſuppoſiti. Si aũt quæratur quid eſt iſte, reſpondetur, animal rationale & mortale [e]. Et ideo quia in diuinis diſtinctio eſt ſm perſonas, non autem ſm eſſentiam, dicimus ꝙ pater eſt alius a filio: ſed nõ aliud, et econuerſo dicimus, ꝙ ſunt vnum: ſed non vnus.

D. 598. D. 848. 17

ARTICVLVS III.

Vtrum dictio excluſiua Solus, ſit addenda termino eſſentiali in diuinis.

¶ *Super quæſtionis tri geſimæprimæ Arti culum tertium.*

179 1. diſt. 2. 1. q. 1. art. 1.

TItulus intelligentibus termi nos ſatis clarus eſt.
¶ In corpore tria di cuntur. Primo diſtinguitur quòd ly ſolus, poteſt accipi dupliciter. ſ. vt dictio categorematica, & ſyncategorematica, & ſatis clare explanantur membra in litera. Deinde ponitur vna concluſio reſponſiua quæſtio negatiue. ſ. ſolus categorematice nõ poteſt addi termino eſſentiali in diuinis: probatur, quia ſequeretur, Deum eſſe ſolitarium. Deinde ponitur alĩera concluſio affirmatiue, ſolus ſyncategorematice, poteſt addi termino eſſentiali in diuinis, & probatur, quia poſſunt excludi cętera a conſortio prædicati, vt patet dicendo, Solus Deus eſt ætternus.

Lib. 2. c. 3. a medio illi[9] tom. 1.

Li. 6. de tri. c. 9. in prin. tom. 3.

AD TERTIVM ſic procedi tur. Videtur, ꝙ dictio excluſiua, ſolus, non ſit addenda termino eſſentiali in diuinis, quia ſm Philoſophum in elenc. * Solus eſt qui cum alio non eſt: ſed Deus eſt cũ angelis & ſcũs animabus. Ergo nõ poſſumus dicere Deum ſolum.
¶ 2 Præt. Quicquid adiungitur termino eſſentiali in diuinis, poteſt prædicari de qualibet perſona per ſe, & de omnibus ſimul, quia enĩ cõuenienter dicitur ſapiens Deus poſſumus dicere, pr eſt ſapiẽs De[9]: & trinitas eſt ſapiẽs Deus: ſed Aug. in. 6. de trin. † dicit. Conſiderãda eſt illa ſententia, qua dicitur, nõ eſſe patrem verũ Deum ſolum. ergo non poteſt dici ſolus Deus.
¶ 3 Præt. Si hæc dictio ſolus, adiungitur termino eſſentiali, aut hoc erit reſpectu prædicati perſonalis. aut reſpectu pdicati eẽntialis: ſed non reſpectu prędicati perſonalis. quia hæc eſt falſa: ſolus Deus eſt pater, cum etiam homo ſit pater. Neq; etiam reſpectu prædicati eſſentialis, quia ſi hęc eſſet vera, ſolus Deus creat, videtur ſequi, ꝙ hæc eſſet vera, ſolus pater creat. quia quicquid dicitur de Deo, poteſt dici de patre. Hæc aũt eſt falſa, quia etiã filius eſt creator. Non ergo hæc dictio Solus, poteſt in diuinis adiungi termino eſſentiali.

SED CONTRA eſt, qđ dicitur. 1. ad Tim. primo, Regi ſec. immortali, inuiſibili, ſoli Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ hæc dictio, ſolus, poteſt accipi vt categorematica, vel ſyncategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, quæ abſolute ponit rem ſignificatam circa aliquod ſuppoſitum, vt albus circa hominem, cum dicitur homo albus. Si ergo ſic accipiatur hæc dictio ſolus, nullo modo poteſt adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret ſolitudinẽ

circa

Citatur. 4. ſentent. in magiſt. diſt. 13. in fine.

† Lib. 1. de tri. cap. 3. in princ. to. 3.

Loco a...e cato. to. 2.

† Li. 4. non ſolum an te medium

Li. 7. de tri ni. nõ multũ a fine libri.

In. 2 argu: † Dama. li.

circa terminum cui adiungeretur, & sic sequeretur F
Deum esse solitarium. Quod est contra prædicta *. Di-
Art. præce. ctio vero syncategorematica dicitur, quæ importat
ordinem prædicati ad subiectum, sicut hæc dictio om
nis, vel nullus. Et similiter hęc dictio solus, quia exclu
dit oĕ aliud suppositū a cōsortio prędicati. Sicut cū di
citur, solus Sortes scribit, non datur intelligi ꝙ Sor.
sit solitarius: sed quòd nullus sit ei consors in scribē-
do, quàmuis cum eo multis existentibus. Et per hunc
modum, nihil prohibet, hanc dictionem solus, adiun
gere alicui essentiali termino in diuinis, inquantum
excluduntur omnia alia a Deo a consortio prædicati.
Vt si dicamus, solus Deus est æternus, quia nihil præ-
ter Deum est æternum. G

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ licet angeli &
animæ sanctæ semper sint cum Deo, tamen si non es-
set pluralitas personarū ī dininis, sequeretur, ꝙ Deus
esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo
per associationem alicuius, quod est extraneæ naturę,
dicitur enim aliquis solus esse in horto, q̄uis sint ibi
multæ plantæ & animalia. Et similiter diceretur Deus
esse solus vel solitarius, angelis & hominibus cum eo
existentibus, si non essent in diuinis personæ plures.
Cōsociatio igit angelorū & animarū, nō excludit soli
tudinē absolutā a diuinis, multominus solitudinē re-
spectiuam & per cōparationē ad aliquod prædicatū.

Ad 2m dicendū, ꝙ hæc dictio solus, proprie loquē H
D. 1052 do, nō ponitur ex parte prædicati d quod sumitur for
maliter. respicit enim suppositū, inquantum excludit
aliud suppositū ab eo cui adiungitur. Sed hoc aduer-
biū, tantū, cū sit exclusiuū, potest poni ex parte subie-
cti & ex parte prædicati. Possumus enim dicere, tantū
Sortes currit, i. nullus alius. Et Sortes currit tātum. i.
nihil aliud facit. Vnde non proprie dici pōt, pater est
D.1132 solus Deus, vel d trinitas est solus Deus, nisi forte ex
parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, vt dica
tur, trinitas est De°, qui est solus Deus. Et f̄m hoc etiā
posset esse vera ista, Pater est deus qui est solus Deus,
si relatiuū referret p̄dicatū & nō suppositū. Augu. aūt
cū dicit patrē nō esse solū Deū, sed trinitatē esse solum I
Deum, loquitur expositiue, ac si diceret, cum dicitur,
regi seculorum inuisibili, soli Deo, non est exponen-
dum de persona patris: sed de sola trinitate.

Ad 3m dicendum, ꝙ vtroq; modo potest hęc dictio
solus, adiungi termino essentiali. hæc enim proposi-
tio: solus Deus est pater, est duplex, quia ly pater pōt
2 prædicare personā patris °. Et sic est vera. Non enim
186 homo est illa persona, vel potest prædicare relationē
° tantū. Et sic est falsa. Quia relatio paternitatis etiā in
187 alijs inuenitur, licet nō vniuoce. Similiter hæc est ve-
ra: solus Deus creat, nec tamē sequitur. ergo solus pa-
ter. quia, vt sophistæ dicunt, dictio exclusiua immobi K
litat terminū cui adiūgit, vt nō possit fieri sub eo de-
scensus pro aliquo suppositorū. Non enim sequit, so-
lus homo est aīal rationale mortale. ergo solꝰ Sortes.

¶ *Super quæstionis tri gesimæprimæ Arti culum quartum.*

Articvlvs. IIII.

Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.

180 Titulus limita-
1.dist. 21.q. tus est: non est
1.ar.2.& 4. enim quæstio, vtrum
con.c.2,5,& possit addi dictio
pot. q. 10. exclusiua termino, p
ar.4. ad 12. sonali, puta patri ab
solute, sed respectu
prædicati commu-
nis, puta viuere, in
telligere, esse &c.
¶ In cōtrario resp̄
det quæsito quatuor
conclusionibus & co
rollario: posuit aut ē
eas tali arte. Accipit
primo vnam proposi
tionem, in qua dic
tio exclusiua addi
tur termino persona
li respectu prædica
ti communis, vt in
ipsa clare cæterę in
spiciātur. s. solus pa
ter est Deus. Dein
de distinxit quatuor
sensus eiusdem, di
stinguendo ly solus multipliciter, & iux
ta singulos sensus po
suit singulas conclu
siones. Distinctio est
ly solus dupliciter,
categorematice, &
sic est falsa, quia po
nit patrem solitarū
syncategorematice,
& tūc dupliciter: vel
a forma subiecti, &
sic vera & impro
pria, vera quidē au
thoritate Aug. im
propria autem, quia
nonnisi cum implici
to subintellecto, vel
a consortio prædica
ti. Et hoc dupliciter
s. vel masculine, &
sic falsa & propria,
vel neutraliter, & sic
vera & impropria,
& probantur ambæ,
quo ad proprie &
impropie, quia so
lus proprie respicit
subiectum, magisq;
excludit aliū quàm
aliud. Quoad veri
tatem vero & falsi
tatem, quia filius &
similiter est alius a
patre & non aliud:
creatum .n. oportet
esse quod est aliud.
Corollarium autem
est, quòd huiusmodi
propositiones impro
priæ non sunt exten
dendæ, sed pie expo
nendæ.

Li.6. dem nit.ca.3. fine com.

Ar.pra

Li.de tri ni.ca.4.

Ia.ca.4.

scant te solum Deum verum. Ergo
solus pater est Deus verus.

¶ 2 Præt. Matth. 2. dicitur, Nemo
nouit filium nisi pater. Quod idē
significat ac si diceretur, solus pa-
ter nouit filium. Sed nosse filiū est
commune. Ergo idem quod prius.

¶ 3 Præt. Dictio exclusiua non ex-
cludit illud quod est de intellectu
termini cui adiungitur. Vnde non
excludit partem neque vniuersale.
Non enim sequitur, solus Sortes
est albus. ergo manus eius non est
alba. vel, ergo homo nō est albus:
Sed vna persona est in intellectu al
terius, sicut pater in intellectu filij
& econuerso. Non ergo per hoc
quod dicitur, solus pater est Deus,
excludit filius vel spiritussanctus.
Et sic videt hæc locutio esse vera.

¶ 4 Præt. Ab ecclesia cantatur, Tu
solus altissimus Iesu Christe.

Sed contra. hęc locutio,
solus pater est Deus, habet duas ex
positiuas. s. pater est Deus, & nullꝰ
alius a patre est Deus. sed hęc secū
da est falsa, quia filius alius est a pa
tre, qui est Deus. ergo hæc est falsa,
solus pr̄ est Deꝰ, & sic de similibus.

Respon. Dicendū, ꝙ cū dicimꝰ,
solus pater est Deus, hæc proposi-
tio potest habere multiplicē intel-
lectum. Si enim solus ponat solitu
dinē circa patrem, sic est falsa f̄m
ꝙ sumitur categorematice. Secun-
dū vero ꝙ sumitur syncategorema
tice, sic iterum potest intelligi mul
tipliciter, quia si excludat a forma
subiecti, sic ē vera, vt sit sensus, so
lus pater est Deꝰ. i. ille cū quo nul
lus aliꝰ est pr̄ est Deꝰ. Et hoc modo
exponit Aug. in. 6. de trin.* cum di
cit. Solū patrē dicimus, non quia
separatur a filio, vel spiritusan-
cto: sed hoc dicētes significamus,
ꝙ illi simul cū eo non sunt pater.
Sed hic sensus non habetur ex con
sueto modo loquendi, nisi intelle-
cta alia implicatione, vt si dicatur:
ille qui solus dicit pater, est Deus.
Secundū vero propriū sensum excludit a cōsortio prę
dicati. Et sic, hęc propositio est falsa, si excludit alium,
masculine. Est autē vera, si excludit aliud neutraliter
tantum. quia filius est alius a patre, non tamen aliud,
similiter & spir. sanct. Sed quia hæc dictio, solus, re-
spicit proprie subiectum (vt dictum est †) magis se ha
bet ad excludendum alium quàm aliud. Vnde non est
extendenda talis locutio: sed pie exponenda, sicubi
inueniatur in authentica scriptura.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ cum dicimus
te solum Deum verum, non intelligitur de persona pa
tris: sed de sola trinitate, vt Aug. * exponit. Vel si intel
ligatur de persona patris, non excluduntur aliæ perso
næ propter essentiæ vnitatem, prout ly solus, excludit
tan tum aliud, vt dictum est †.

Et similiter dicendū est ad 2m. Cū. n. aliquid essen-
tiale dicitur de patre, non excluditur filius, vel spīr. A
sanct. propter essentiæ vnitatē. Tamē sciendum est, ꝙ
in authoritate prædicta, hæc dictio, nemo, non idē est
quod nullus homo, quod videtur significare vocabu
lum. Non enim posset excipi persona patris: sed sumi
tur secundum vsum loquendi distributiue, pro qua-
cunque rationali natura.

D. 588. Ad 3m dicendū, ꝙ dictio d exclusiua nō excludit il
la quæ sunt de intellectu termini cui adiungitur, si nō
differunt f̄m suppositū, vt pars & vniuersale. Sed fi
lius differt supposito a patre. & ideo nō est similis rō.

Ad 4m dicendū, ꝙ non dicimus absolute, ꝙ solus
filius sit altissimus, sed ꝙ solus sit altissimus cum spi- B
ritu sancto, in gloria Dei patris.

QVAESTIO XXXII.

De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

Consequenter inquirendum est de cognitione diuinarum personarum.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum per rationem naturalem possint co- C
gnosci diuinæ personæ.
¶ Secundo. Vtrum sint aliquæ notiones diuinis per-
sonis attribuendæ.
¶ Tertio, De numero notionum.
¶ Quarto, Vtrum liceat diuersimode circa notiones
opinari.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsecundæ Ar ticulum primum.*

Articvlvs. primvs.

Vtrum trinitas diuinarum perso narum possit per naturalem rationem cognosci.

181 Titulus satis pa
1.q.39.art. tet.
7.cor. & 1. ¶ In corpore tria fa
dis.3.q.1.ar cit. Primo, respōdet
tic.4. Et.1. quæsito vnica con-
cōtra c.14. clusione negatiua. s.
Et verit. q. impossibile est per
10.arti.13. rationē naturalem
Et po.q.9. ad cognitionem tri-
ar.5.cor.& nitatis diuinarum
Boe.tri.q. personarum peruenī
1.art.4. Et re. Et probatur sic.
Ro.1.l.6.fi Homo p rōnē natu
ne. ralē cognoscit Deū
Li.de Ca tātum ex creaturis,
lo.ter.2. ergo cognoscit ip-
sum f̄m id tantum,
quod est principium
entium. ergo secun-
dum id tātum quod
pertinet ad vnitatē
essentiæ. ergo nō co
gnoscit ea q̄ pūnēt
ad distinctionē per-
sonarum. Prima cō-
sequentia probatur,
quia creaturæ ducūt
tantum in Dei co-
gnitionem, sicut effe
ctus in causam. Secū
da vero, quia virtus
creatiua communis
est toti trinitati, &
omnia sunt manife-
sta. Secundo declarat, ꝙ afferre ratio-
nes naturales ad tri

Ia.li.qui di

Ad primvm sic procedi- D
tur. Videtur, ꝙ trinitas diui
narū personarū possit per naturalē
rationē cognosci, Philosophi enim
non deuenerunt in Dei cognitio-
nem nisi per rationem naturalem.
Inueniuntur autem a Philosophis
multa dicta de trinitate personarū.
Dicit enim Arist.* in. 1. de cæ. &
mund. Per hunc numerum. s. ternā
rium, adhibuimus nosipsos magni
ficare Deū vnū, eminentē proprie- E
tatibus eorū quæ sunt creata. Aug.
etiā dicit. 7. confes. † Ibi legi. s. in li
bris Platonicorum, non quidē his
verbis: sed hoc idem omnino mul
tis, & multiplicibus suaderi ratio-
nibꝰ, ꝙ in principio erat verbum,
& verbum erat apud Deū, & Deus
erat verbū, & huiusmodi quę ibi
sequuntur. In quibus verbis disti n
ctio diuinarum personarum tradi
tur. Dicitur etiam in glos. Roma.
1. & Exod. 7. ꝙ magi Pharaonis de
fecerunt in tertio signo. i. in noti-
tia tertiæ personæ. s. spir. sanct. &
sic ad minus duas cognouerūt. Tri
megistus etiam dixit*. Monas ge-

nitatē personarum nocet dupliciter. Pri
mo, ratione dignita-
tis fidei. Secundo,
vtilitatis hominum,
quæ clare habentur
in litera. Tertio, in-
fert qūo ea quę sunt
fidei, tractanda sunt
tam cum fidelibus
quàm cum infideli-
bus, adiuncta autho
ritate Dionysii, quæ
ex supradictis i quæ
stione prima, clara
sunt.

citur Pimā der. Dialog. 4.

Li.1. de tri nit.c.4.cir ca princ.

¶ 2 Præt. Ric. de sanct. vict. dicit
in lib. de Trin.* Credo sine dubio,
ꝙ ad quancunq; explanationē ve-
ritatis, nō modo ꝓbabilia, imo etiā
necessaria argumenta non desint.
Vnde etiam ad probandum trinita
tem personarum, aliqui induxerūt
rōnē exīnitate bonitatis diuinę,
q̄ seipsam infinite cōmunicat in processione diuinarū
personarum. Quidam vero per hoc, ꝙ nullius boni si
ne consortio potest esse iucunda possessio. Aug.* ve-
ro procedit ad manifestandum trinitatem personarū,
ex processione verbi & amoris in mente nostra. Quā
viam supra secuti sumus. † ergo per rationem natura
lem potest cognosci trinitas personarum.

Lib. 10. de tri. c. 11. & 12. & li. 9. ca. 4. & se quentibus. tom. 3.

¶ 3 Præt. Superfluū videtur homini tradere, qđ huma
na ratione cognosci nō pōt. Sed nō est dicēdū, ꝙ tradi
tio diuina de cognitione trinitatis sit superflua. Ergo
trinitas personarū ratione humana cognosci potest.

†Q.27.ar. 1.&3.

Sed contra est qđ Hila. dicit i li. 1. de Trin. Pag.5.a pri
Non putet homo, sua intelligentia, generationis sacra cipio libri.
mētū posse cōsequi. Amb. † etiā dicit. Impossibile est, †Amb.li.1. de fide ad
generationis scire secretū. Mēs deficit, vox silet. Sed p Gratianum
originē generationis & processionis, distinguitur tri- c.5.ante me
nitas in personis diuinis, vt ex supra dictis patet.* Cū dium to.2.
ergo illud homo non possit scire & intelligentia con- Q.30.ar.2.
sequi, ad qđ ratio necessaria haberi nō potest, sequit,
ꝙ trinitas personarū per rationē cognosci non possit.

Respon. dicendum, ꝙ impossibile est per rationē
naturalem ad cognitionē trinitatis diuinarum perso-
narū puenire. Ostensum est enim supra *, ꝙ homo per- Q.12.ar.4.
rationē naturalē in cognitionē Dei puenire nō pōt, ni &.12.
si ex creaturis. Creaturæ aūt ducūt in Dei cognitionē
sicut effectꝰ in causam. Hoc igit solū ratione naturali
de Deo cognosci pōt, qđ cōpetere ei necesse est, f̄m ꝙ
ē oīum entiū principiū. et hoc fundamēto vsi sumus
supra † in cōsideratione Dei. Virtus aūt creatiua Dei,
ē cōis toti trinitati. vnde pertinet ad vnitatē essentię,
nō ad distinctionē p̄sonarū. Per rationē igit naturalem
cognosci possunt de Deo ea, q̄ pūnēt ad vnitatē essen-
tiæ, nō aūt ea q̄ pūnent ad distinctionē p̄sonarum. Qui
aūt ꝓbare nitit trinitatē p̄sonarum naturali ratione, fi
dei dupliciter derogat. Primo quidē, quantum ad di-
gnitatē ipsius fidei, quæ est vt sit de rebꝰ inuisibilibꝰ,
quæ rationē humanā excedunt. vnde Apost. dicit ad
Heb. 11. ꝙ fides est de non apparentibus. et Apost. di
cit. 1. Cor. 2. c. Sapiētiā loquimur īter perfectos. sapiē-
tiā vero nō huius seculi: neq; principū huius seculi:
sed loquimur Dei sapientiā in mysterio, q̄ absconditā
est. Secūdo, quātū ad vtilitatē trahēdi alios ad fidē. Cū
enim aliquis ad probādā fidē inducit rōnes, q̄ nō sunt
cogentes, cedit in irrisionē infidelium. Credunt enim
ꝙ huiusmodi rationibus innitamur, & propter eas
credamus. Quæ igitur fidei sunt, non sunt tentanda,
probare nisi per authoritates, his qui authoritates su
scipiunt. Apud alios vero, sufficit defendere non esse
impossibile quod prædicat fides. Vnde Dion.* dicit. Cap.2.non
2.ca. de di.no. Si aliquis est, qui totaliter eloquiis resi- multum re
stit, lōge erit a nostra philosophia. Si āt ad veritatē elo, mote a pri.
quiorū. s. sacrorū respicit, hoc & nos canone vtimur.

Ad

¶ *Super quæstionis tri gesimæ secundæ Articulum secundū.*

IN titulo aduerte duo, qm̄ quæstio est de q̄stione an est, an. ſſint notiones in diuinis. Primo quid nominis ipſius notionis. Notio namque in cōmuni, notificationem ſeu manifeſtationem importat proprie loquendo paſſiue ſeu formaliter, ſicut lectio & auditio, & ſimilia. Ad diuina autem applicata ſumit̄ ꝓ proprietate vni⁹ vel duarū perſonarū. Et videtur ꝙ beatus Augu. primo introduxerit in hanc materiā notionis vocabulū: dū. 5. de trinit. ait, ꝙ alia eſt notio qua intelligitur ingenitus, & alia qua genitor. Secūdo ad perfectionē doctrinæ ſcito, ꝙ notio vt ſumitur a theologis, in litera ſequētis articuli diffinitur ſic, Notio eſt propria ratio cognoſcendi diuinam perſonā. Vbi nota, ꝙ ly ratio cognoſcendi, inſinuat ꝙ ſit formale principiū cognoſcēdi, & ex hoc ſequit ſtricte loquendo, ꝙ ſignificetur in abſtracto: ſicut enim formale principiū eſſendi oportet eē formāita formale principium cognoſcēdi vt ſic, oportet concipi ac ſignificari vt formam. hoc aūt eſt vt quo aliquid eſt, hoc autem importat abſtractum. Et propterea in præſenti art. diſputatio cū Præpoſitino circa abſtractū & concretum verſatur: non enim eſt hic quæſtio de rebus abſolute: ſed vt ſignificatis ac innoteſcentibus per nomina, ly vero propria, inſinuat ꝙ ſignificat aliquid ſpeciale, aliter non eſſet propria cognoſcendi ratio, & propter hoc (vt dicetur) eſſe ab alio non eſt notio. Ly vero diuinam perſonam, inſinuat tria. Primo, ꝙ ſignificat aliquid ꝓtinens ad originem, quia ordine originis diſtinguuntur diuinæ perſonæ. Secundo, ꝙ illud ꝓtineat ad dignitatem non

199

*Lib. 1. non multū procul a medio illius.

† Origenes Io. 1. ſuper illud. Et Deus erat verbū. Et idē refert Hiero. in epi. ad Pammachium & Oceanum, quę incipit Schedulæ quas. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ philoſophi non cognouerunt myſterium trinitatis diuinarū perſonarū ꝓ ꝓpria, q̄ ſunt paternitas, filiatio, & proceſſio, ſm illud Apoſto. 1. ad Cor. 2. Loquimur Dei ſapientiam, quam nemo principum huius ſeculi cognouit. i. philoſophorum, ſm gloſ. Cognouerūt tn̄ q̄dā eſſentialia attributa, quæ appropriant̄ perſonis, ſicut potentia patri, ſapientia filio, bonitas ſpiritui ſancto, vt infra patebit[c]. Quod ergo Ariſt. dicit per hunc numerū adhibuimus nos ipſos, & c. nō eſt ſic intelligendum, ꝙ ipſe poneret ternarium numerum in diuinis. Sed vult dicere, ꝙ antiqui vtebantur ternario numero in ſacrificijs & orationibus, propter quandam ternarij numeri perfectionem. In libro etiam Platonicorum inueni tur, In principio erat verbum, non ſm quòd verbum ſignificat perſonam genitam in diuinis: ſed ſm ꝙ per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus oīa condidit, q̄ filio appropriatur. Et licet appropriata tribus ꝓſonis cognoſcerēt: dicuntur tn̄ in tertio ſigno defeciſſe. i. in cognitione tertiæ perſonæ, quia a bonitate, quæ ſpiritui ſancto appropriatur, deuiauerunt, dū cognoſcentes Deum, nō ſicut Deū glorificauerūt, vt dicitur Roma. 1. vel quia ponebant Platonici vnū primum ens, quod etiam dicebant eſſe patrē totius vniuerſitatis rerū, cōſequenter ponebant aliam ſubſtantiam ſub eo, quam vocabant mentem, vel paternum intellectū. In qua erant rationes omnium rerum, ſicut Macrobius * recitat ſuper ſomniū Scipionis. Non autem ponebant aliquam ſubſtātiam tertiam ſeparatam, quæ videretur ſpiritui ſancto reſpondere. Sic autem nos non ponimus patrē & filiū ſm ſubſtantiam differentes: ſed fuit error Origenis & Arrij† ſequentium Platonicos. Quòd vero Trimegiſtus dixit, monas monadē genuit, & in ſe ſuum reflexit ardorem, nō eſt referendum ad generationem filij vel proceſſionem ſpir. ſanct. ſed ad productionem mūdi. Nā vnus Deus produxit vnum mundū propter ſuiipſius amorem.

AD 2^m dicendū, ꝙ ad aliquā rē dupliciter inducit̄ ratio. Vno modo ad ꝓbādū ſufficienter aliquā radicē ſicut in ſcientia naturali inducit̄ rō ſufficiēs ad ꝓbādū, ꝙ motus cęli ſemp ſit vniformis velocitatis. Alio mō inducit̄ rō, nō q̄ ſufficienter ꝓbet radicē: ſed q̄ radici iā poſi

F tæ oſtendat cōgruere cōſequentes effectus. Sicut in aſtrologia ponit̄ ratio æcentricorum & epicyclorū ex hoc, ꝙ hac poſitione facta, poſſunt ſaluari apparentia ſenſibilia circa motus cęleſtes, nō tn̄ rō hæc eſt ſufficiēter ꝓbās, quia etiā forte alia poſitione facta ſaluari poſſent. Primo ergo mō, pōt īduci rō ad ꝓbādū Deū eſſe vnū, & ſimilia. Sed ſecūdo mō, ſe habet rō q̄ īducit̄ ad manifeſtationem trinitatis, quia. ſ. trinitate poſita cōgruunt hi⁹ rōnes nō tn̄ ita, ꝙ p has rationes ſufficienter ꝓbet trinitas ꝓſonarū. Et hoc patet ꝓ ſingula. bonitas enim infinita Dei manifeſtat etiā in ꝓductione creaturæ, quia infinitæ virtutis eſt ex nihilo ꝓducere[e]. Nō enim oportet ſi infinita bonitate ſe cōicat, ꝙ aliquid infinitū a Deo ꝓcedat: ſed ſm modū ſuū recipiat diuinā bonitatē. Similiter etiā q̄d dicit ꝙ ſine cōſortio non pōt eſſe iucunda poſſeſſio alicuius boni, locū habet q̄n in vna ꝓſona nō inuenit̄ ꝓfecta bonitas. Vnde, indiget ad plenam iucunditatis bonitatē, bono alicuius alterius conſociati ſibi. Similitudo aūt intellectus noſtri non ſufficiēter probat aliquid de Deo, ꝓp hoc, ꝙ intellectus non vniuoce inuenit̄ in Deo & in nobis. Et inde ē, ꝙ Aug. ſup Io. dicit, ꝙ p fidē venit̄ ad cognitionem, & non ecōuerſo.

A D 3^m dicendū, ꝙ cognitio diuinarū ꝓſonarū fuit neceſſaria nobis dupliciter. Vno modo, ad recte I ſentiendū de creatione rerum. Per hoc enim, ꝙ dicimus Deū oīa feciſſe verbo ſuo, excluditur error ponentiū Deum produxiſſe res ex neceſſitate naturę. Per hoc aūt̄, ꝙ ponimus in eo proceſſionē amoris, oſtēditur, ꝙ Deus non propter aliquā indigentiam creaturas produxit, neq; ꝓp aliquam aliam cauſam extrinſecam: ſed ꝓp amorē ſuæ bonitatis. Vnde & Moyſes, poſtquā dixerat. In principio creauit Deus cęlum & terrā, ſubdit, Dixit deus. Fiat lux, ad manifeſtationem diuini verbi. Et poſtea dixit: Vidit Deꝰ lucē ꝙ eſſet bona, ad oſtēdēdū ꝓbationē diuini amoris. Et ſimiliter in alijs operibus. Alio mō & pręcipalius ad recte ſentiēdū de ſalute generis humani, q̄ pficit̄ p filiū incarnatū, & per donum ſpiritus ſancti.

ARTIÇVLVS. II.

Vtrū ſint ponendæ notiones in diuinis.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ nō ſint ponendæ notiones in diuinis. Dicit

essentialem: ſed perſonalem, quia perſona, dignitatis nomē eſt. Tertio, ꝙ ſit vni⁹ in eo quòd vnum. i. ꝙ ſi ſignificet aliquid cōueniens pluribus (vt de ſpiratione patet) conueniat illis inquātum vnū. Et ſic patet titulus.

¶ In corpe duo pręcipit̄ facit. Primo, ponit opinionē Præpoſitini. Secundo, cōfutando illam, reſpōdet quæſito.

¶ Quoad primum, tria Præpoſitinus dicit. ſ. opinionē, quòd ſ. non ſunt ponendæ proprietates in abſtracto, ſeu notiones in diuinis. Et radicem opinionū. ſ. propter ſimplicitatem perſonarum diuinarum. Et expoſitionē ſacrorum eloquiorū quo ad hoc. ſ. ꝙ abſtractū exponendū eſt per concretum.

¶ Quoad ſecm, duo ex oppoſito fiūt. Primo, deſtruitur radix opinionis prædictæ. Secūdo, probatur oppoſita opinio. Primū ſit ſic: ſm ꝙ intelligimus, ſic nominam⁹. ergo noīamus diuina modo nō ſuo: ſed ſenſibilium. ergo nō minamus ea, ratione ſimplicitatis nomini bus abſtractis, ratione vero ſubſiſtentiæ, nominibus cōcretis. ergo nō pręiudicat diuinæ ſimplicitati vti in diuinis abſtractis & concretis. Prima cōſequentia probatur: quia intellectus noſter non pertingit ad cognoſcendū Deū ſm ꝙ in ſe eſt: ſed cognoſcit eū more ſenſibilium. Seēūda vero probatur, quia in ſenſibilibus abſtracti nomen exſimplicitate, concreti vero ex cōpleme to ſtādi, ſumptū eſt reliqua per ſe patēt.

¶ Cōtra hanc rationem Aureo. apud Capreolū in. 26. diſt. primi, arguit, volēs probare, quòd nomia in diuinis diſtinguuntur ab eo cuius eſt nomia, puta paternitas a patre, non ſolū ex modo intelligendi ex ſenſibilibus orta, vt dicit̄ littera: ſed etiam ex parte rei. Et arguit ſic. Vbicū que abſtractum differt a concreto, ſolo modo

Q. 3. art. 3. ad. 1. pręci pue. & q. 13. art. 1.

Lib. 3. Orthod. fid. c. 5. circa pri.

Tract. 36 in Ioan. circa medium. ꝙ.

199 3 c

Infra. q. 39. art. 1. ad. 1. dist. 2. q. 1. art. 2. dist. 33. q. 1. art. 1. ad. 2. dicē.

modo ſignificandi, quicquid reale dicitur de vno, dicitur de reliquo, vt patet de deitate & Deo: ſed paternitas & pater non ſic ſe habēt q̄m paternitas ſe tota diſtinguit a filio, nō aūt pater. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dr̄, ꝙ diſtinctionē inter abſtractū & concretū in diuinis ex diuina re oriri, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ in Deo eſt aliquid, vnde verificat abſtractum & cōcretū. & hoc proculdubio eſt verū, quoniā ſimplicitate abſtractum, ſubſiſtentia cōcretum fundat. Alio modo ꝙ in diuinis ſit aliqua diſtinctio, ex qua oritur diſtinctio inter abſtractū & cōcretum, & hoc eſt chimericum. Vnde ad rationē in oppoſitum neganda eſt maior, eiusque probatio falſa eſt, q̄m generare prędicatur de Deo, non autem de deitate. Ad veritatem nāq; locutionum exigitur, quòd prædicatum conueniat rei ſignificatæ per ſubiectum ſub illo modo, quo ſignificatur, vt patet extra de trinitate & fide catholica.

¶ Secūdo, proponit oppoſitam opinionē & eſt cōcluſio reſpōſiua quæſito affirmativa. Oportet i diuinis ſignificari in abſtracto & concreto non ſolum nomina eſſentialia, ſed etiam perſonalia. ſ. paternitatem & patrē &c. Et probatur concluſio duabus rōnibus, quarū prima extendit ſe ad eſſentialia & perſonalia. Secunda autem ad perſonalia tantum. Eſt ergo prima rō, vt hęreticorū inſtātiæ habeamus propria reſpōſiua, & formatur ſic ratio. A cōfitentibus patrē & filium & ſpi. ſan. eſſe vnum Deū & tres ꝓſonas. oportet rīderi interrogātibus, quo ſunt vnus Deus, & quo, vel quibus ſunt tres perſonæ. ergo oportet dicere quòd deitate ſunt vnum, propriet atibus autem. ſ. paternitate, filiatione &c. ſunt plures, ſic enim & non aliter tribus interrogatiuis. ſ. quid, quis, & quo, reddimus tria propria reſpōſiua.

¶ Cōtra hanc rationē Greg. de Arimino. in. 26. diſt. primi, inſtat, intendens eā ſoluere, dicens, quòd ꝓp hæreticorū inſtantiā non oportet proprietates has diſtinguere. Quia Aug. docuit rīdere in ſermone de fide & ſymbolo, Credimus trinitatē ꝓſonis diſtinctā ſubſtantia vnitam. Et Hier. in expoſitione fidei cathol. ſubſtātia vnū ſunt: ſed ꝓſonis ac nominibus diſtinguūtur. ergo abſq; ꝓprietatibus habemus reſpōſiuā, quo ſunt vnum, & quo plures.

¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primo, quòd Gregorius male immiſcere vī hanc literæ huius rationem, tractatui de rebus abſolute, quę videtur ipſe ibidem intendere. vt enim patet ex titulo totius

A qōnis, hic tractatur de cognitione diuinarū perſonarū, & non de eſſe earundem. Secundo, dicitur ꝙ male ponderauit verba literæ dicentis, ꝙ oportet habere rīſiuū ad interrogatiuū quo, non reſpectu huius termini qui eſt trinitas: ſed reſpectu eriā huius termini perſona, quod conſtat ex neutra illarū authoritatū haberi.

Tertio, ꝙ litera iuxta morē ſuū loquit̄ formaliter, & conſtit vis eius i hoc, ꝙ interrogatiuo quo, oportet reddi rīſiuū. quod ex proprio mō ſignificandi ſignificat vt quo, alioquin nō quieſcet inſtātia quærentiū. Conſtat. aūt ꝙ ꝓſona non ſignificat vt quo, cum ſit concretum nomē. Oportet igit̄ vt habeamus propriū rīſiuum quo, nō reſpectu huius, aut illius termini: ſed ſimpliciter reſpectu cōcretorū diuinorū proprietates in abſtracto ad mittere in diuinis, & hoc directe intendit litera. Locis nunc proxime citatis.

¶ Secunda vero ratio primo ponitur, deinde a Prepoſitino ſoluitur. Tertio excluditur ſolutio dupliciter. eſt ergo ſecūda ratio. Perſonæ patris vna refertur ad duas perſonas. ſ. filii & ſpiritus ſancti, nō vna relatiōe. ergo oportet in patre diſtinguer notiones. Antecedēs quo ad ſecundā partem probatur, ducēdo ad impoſſibile ſic. Si pater vna relatione reſpiceret filiū & ſpi. ſanc. filiꝰ & ſpi. ſanc. vna quoq; relatione reſpiceret patrē, & ſi ſic. ergo filiꝰ & ſpiritus ſanctus non eſſent duæ perſonę. Et probat̄ hæc vltima ſequela, qa ſola relatio multiplicat trinitatem, ſequeretur, ꝙ filius & ſpiritus ſanctus non eſſent duæ perſonæ. Neq; tamen pōt dici (vt Prepoſitinus dicebat) ꝙ ſicut Deus vno mō ſe habet ad creaturas, cum tamen creaturæ diuerſimode ſe habeant ad ipſum, ſic pater vna relatione refertur ad filiū & ad ſpir. ſanct. cū tamē illi duo, duabus relationibꝰ referātur ad pa

B na apprehendit & nominat. i. ſecundū ꝙ inuenitur in rebus ſenſibilibus, a quibus cognitionem accipit. In quibus ad ſignificandum ſimplices formas nominibus abſtractis vtimur: ad ſignificandum vero res ſubſiſtentes, vtimur nominibus cōcretis. Vnde & diuina, ſicut ſupra dictū eſt[f] rōne ſimplicitatis p nomina abſtracta ſignificam⁹, rōne vero ſubſiſtentiæ & cōplemēti, p nomina cōcreta. Oportet autem nō ſolū nomina eſſentialia in abſtracto & in cōcreto ſignificare (vt cū dicimus deitatem & Deum, vel ſapiētiam & ſapiētem) ſed etiā perſonalia, vt dicamus paternitatem & patrē. Ad quod duo pręcipue nos cogūt. Primo quidē hæreticorū inſtantia. Cum. n. confiteamur patrem & filium & ſpi. ſanct. C eſſe vnum Deum & tres perſonas, quęrentibus quo ſunt vnus Deus, & quo ſunt tres[g], ſicut rīndetur ꝙ ſunt eſſentia vel deitate vnum: ita oportuit eē aliqua nomina abſtracta, quibus rīderi poſſit perſonas diſtingui. & huiuſmodi ſunt ꝓprietates vel notiones in abſtracto ſignificātes, vt paternitas & filiatio. Et ideo eſſentia ſignificatur in diuinis vt quid, ꝓſona vero vt q̄s: proprietas aūt vt quo. Secundo, quia vna ꝓſona inuenit̄ in diuinis referri ad duas perſonas. ſ. perſona patris ad perſonā filij & perſonam ſpi. ſanct. Non autem vna relatione, quia ſic ſequeretur, ꝙ ēt filius & ſpiritus ſanctus, vna & eadē relatione referrentur ad patrē. Et ſic D cum ſola relatio in diuinis multiplicet trinitatem, ſequeretur, ꝙ filius & ſpiritus ſanctus non eſſent duæ perſonæ. Neq; tamen pōt dici (vt Prepoſitinus dicebat) ꝙ ſicut Deus vno mō ſe habet ad creaturas, cum tamen creaturæ diuerſimode ſe habeant ad ipſum, ſic pater vna relatione refertur ad filiū & ad ſpir. ſanct. cū tamē illi duo, duabus relationibꝰ referātur ad pa

ad ipſum, ſicq; ꝓportionalit̄ ceſſebat de filio & ſpūſctō ad patrē.

¶ Cōtra hanc aūt rīſionē dupliciter in litera arguit̄. Primo ſic. rō ſpecifica relatiui cōſiſtit in hoc, ꝙ eſt ad aliud ſe habere. ergo vni relationi ſm ſpeciē, non poſſunt ex oppoſito correſpondere duæ diuerſæ ſm ſpeciē. ergo relationibus filii & ſpi. ſan. non pōt rīndere vna relatio patris, quātis oībus relationibus creaturā poſit rīndere vna relatio ex parte Dei. Prima cōſequentia declarat̄ in patre & dño, reſpectu filii & ſerui. Secunda aūt, quia relationes ſpi. ſan. & filii ſunt diuerſarū rationū, creaturarū aūt ad Deū vnius ſunt rationis. Secundo, peccat inſtantia, quia: ſermo præſens eſt de relationibus realibus. vtrīnq;. Relatio autē Dei ad creaturā non eſt realis, & propterea non oportet quòd ſit vna.

Nullum

Nullū.n.incōueniēs est multiplicare relationes rationis in Deo.
¶ Circa antecedēs assumpcum.s. Ratio specifica relatiui consistit in esse ad aliud: aduerte, quòd non intendit per hoc, ꝙ ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est, quem tamen sensum superficies deductionis præsefert, quasi arguere velit, quòd quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relatiōi vnī speciei correspondere terminos diuersarum specierū, hoc enim est falsum, qm̄ apud ipsum ex causa seu fundamento consurgit relationis species. Sed intēdit, ꝙ specifica ratio relatiui consistit in esse ad aliud proportionale sui: quemad modum enim relatiuum in communi consistit in esse ad aliud in communi, ita relatiui species cōsistit in ordine ad aliud ſm speciem, ac per hoc unicum specie relatiuum consistit in esse ad aliud vnicū specie correlatiuum. Sic enim per se descendit ad aliquid propriis differētiis i suas species.
¶ Circa prædicta occurrit multiplex dubium. Dubitatur.n. primo de illa propositione. Pater refertur ad filium & spiritum sanctum, non vna, sed duabus relationibus. Aut enim est sensus, quòd ibi sunt relationes duæ ſm rem, & hoc est falsissimum, quoniam spiratio & paternitas in patre sunt una res numero. Aut est sensus, quòd sunt duæ ſm rationem. Et hoc, licet sit verum, non est tamen ad propositum. Tum, quia de rebus in hac ratione est sermo, quæ ex natura relationum procedit. Tum, quia ex præmissis prædictæ rationis manifeste sequit, si est validā, quòd diuersis specie relationibus oportet diuersas specie relationes correspondere. Constat aūt, ꝙ ad diuersitatem specificā in rerū natura, nō sufficit distinctio rōnis.
¶ Dubium secundo est, circa propositionem illam assumptam cōtra Prepositinum. s. Vni relationi ſm speciem, non possunt correspondere duæ ſm speciem. Manifeste enim tenemus oppositū, qm̄ vni filiationi Sortis, respondent diuersa um specierum relationes. s. paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in tertia parte: q. 35. art. 5. expresse habetur.
¶ Ad primum dubium dicendum est, quòd hic sunt duo. s. pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidem asserit litera partem affirmatiuam, volens quòd paternitas & spiratio sunt duæ relationes reales, quia distinguuntur differentiis relationis. De modo autem, quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis, quia non opponuntur adinuicem relatiue, & sic non sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentiis rei. Affirmare vero quòd sunt duæ formaliter ſm rationem tantum non quietat multorum intellectum, quia esse duo ſm rationem, nō est esse duo: sed intelligi duo, sicut esse quantum ſm rationē, non est esse quantum: sed intelligi quantum. Vnde, cum nulla sit actualis distinctio præter realem aut rationis, restat quòd sint duæ virtualiter. i. periade se habent ac si essent duæ, & hoc conso nat excellentiæ diuinæ rei, & est in rerum natura absque omni opere intellectus, sufficiēs; proposito, reliquisq; difficultatibus soluendis: nam specifica diuersitas duarum relationū infert specificam diuersitatem relationum sibi correspondentium formaliter, vel virtualiter. i. quòd illæ relationes correspōdentes, habeāt specificam distinctionem in rerum natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionem actualiter. Et sic, quoniā persona patris habet relationes duas, sic quòd vnaquęq; vendicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duæ in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tanquam duas patris notiones ponere. Alioquin responderi non posset quærenti, quo pater, & quo spirator, cum constet patrem ad filium, spiratorem vero ad spiritum sanctum esse, veruntamen

Q.28.ar.1. ad.3.

trem. Quia cū ratio specifica relatiui consistat in hoc, ꝙ ad aliud se habet: necesse est dicere, ꝙ duæ relationes non sunt diuersæ ſm speciem, si ex opposito vna relatio eis correspondeat. Oportet enim aliā speciem relationis esse domini & patris, ſm diuersitatem filiationis & seruitutis. Omnes autem creaturæ sub vna specie relationis referūtur ad Deum, vt sunt creaturæ ipsius. Filius autem, & spiritus sanctus nō ſm relationes vnius rationis referuntur ad patrem. vnde nō est simile. Et iterum: in Deo nō requiritur relatio realis ad creaturā, vt supra dictū est. * Relationes aūt rationis in Deo multiplicare non est incōueniens. Sed in patre oportet esse relationem realem, qua refertur ad filium & spir sanc. Vnde, secūdū duas relationes filij & spir. sanct. quibus referūtur ad patrem, oportet intelligi duas relationes i patre, quibus referatur ad filium & spir. sanct. Vnde, cum non sit ni si vna patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicuntur proprietates & notiones.

ADPRIMVM ergo dicendū, ꝙ licet de notionibus nō fiat mentio ī sacra scriptura, sit tñ mētio de personis, in quibus intelliguntur notiones, sicut abstractū ī cōcreto.

AD 2m dicendū, ꝙ notiones significantur in diuinis, non vt res: sed vt rationes quædā, quibus cognoscuntur personæ, licet ipsæ notiones vel relationes realiter sint ī Deo, vt supra dictū est. Et ideo, ea q̄ habent ordinē aliquē ad actū aliquem essentialē vel personalē, non possunt dici de notionibus, quia hoc repugnat modo significandi ipsarum. c Vnde non possumus dicere, ꝙ paternitas generet, vel creet, sicut sapiētia vel intellectus. Essentialia vero, quæ non habent ordinem ad aliquem actum: sed remouent conditiones creaturæ a Deo, possunt prædicari de notionib⁹. possumus enim dicere, ꝙ paternitas est æterna, vel immensa vel quodcunq; huiusmodi. Et similiter pp idētitatē rei possunt substātiua ꝓnalia & essentialia ꝓdicari de notionib⁹, possum⁹. n. dicere ꝙ paternitas ē De⁹, & Deitas est pr̄.

AD 3m dicendum, ꝙ licet personæ sint simplices, tamen absque præiudicio simplicitatis, possunt proprie rationes personarum in abstracto significari, vt dictū est.

Q.28.ar.1.

partialium. & sic etiam non est verum: vt ex illo articulo tertiæ partis patet. vel non partialium, & sic est verum. Vnde, notanter S. Tho. ibidem in vltimo argumento ex hoc eodem fundamento non infert. ergo impossibile est vnum relatiuum dici ad duo: sed. ergo impossibile est, ꝙ vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa, per ly omnino, non partialia innuens. Voco autē relatiua partialia in proposito, illa, quorum fundamenta partialiter concurrunt ad vnum numero effectum, vt patet de patre & matre respectu filii, consona autem veritati glosa hæc ostenditur ex eo, ꝙ proprie loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit, quasi partes adæquati extremi: sed quando vnum ex vna, & alterum ex altera parte respiceret, bis diceretur, vt species ad genus, & ad individuum, & scientia diceretur ad scibile & scientem &c. S. Tho. ergo hic contra Prepositinum intendit impossibile esse, quòd vna relatio ſm speciē habeat extrema diuersarū rationū nō partialiū: processio namq; & filiatio nō habēt ptialia fundamēta, sed diuersarū oino rōnū ſm se pfectarū, qm̄ filius pfecte terminat ꝓcessum intellectus. & similiter spūssctūs pfect⁹ est termin⁹ ꝓcessionis volūtatis: si tertia ās parte extrema diuersarū rōnū partialia reddidit filiationi vt ꝓ.
¶ In ns̄ione ad sc̄m, dubiū occurrit, q. d sit significari vt res, & qd significari vt rō. Si. n. hoc idē est, ꝙ significari in cōcreto & in abstracto, litera contradicit sibi, quia sapiētia abstractū nomē est, & tñ de Deo dr̄, ꝙ disponit oia suauiter &c. Nō obstāte sibi tali mō significādi. Si āt intendit differētia inter rē realē & rōnis, manifeste falsū dr̄, qm̄ paternitas rē realē significat, sicut & sapiētia
¶ Ad hoc dr̄, ꝙ quia ly vt, aliquā cōditionē ꝑportat, & condition rei est existere vel subsistere, nulla siquidem res vt res est, nisi sit & similiter nulla res vt res significatur, nisi vt ens, seu existens significetur. R. ō āt, quia innotescendi gratia. 6. Topico. dicitur inuenīa principiūq; notitiæ sit actus & forma, ex nono Meta. cōditio rōnis est, vt sit formaliter notificatiua, & proportionaliter vt significetur vt formale principiū i cognoscendo. sic enim modus significandi correspondet conditioni rōnis vt ratio est. Et quia hæc exercent abstractum & concretum, ideo cōceditur quòd significari

gnificari vt res, coincidit cum concreto, & vt rō cum abstracto.
¶ Et ad obiectionem in oppositum dr̄, ꝙ licet omnibus abstractis ex modo significandi cōe sit nō cōgruere operationibus, inter abstracta tñ est magna latitudo, ex parte ipsius rōnis formalis significatæ. Quorundā. n. rō formalis ſm se nullū habet ordinem ad

183 2.dist.26.q.2.ar.3. & dist.27.q.1. ar.1.cor. & dist.28.q.1. & 30.q.1. ar.1.& 2. & 3.q.3. ar.1.& 2.7.& 9.10.art.5. 12.& opusc. 2.c.57.58. 59.60.& 61.

opus, vt pater in relationibus: quorūdā aūt ſm se habet ordiné ad opus: vt sapiētia ad ordinare, iustitia ad reddere vnicuiq; ius, &c. illa abstracta, q̄ ex re formaliter significata opus respiciunt, cōgruā ꝓportionē ad mittunt, vt in litera de sapientia & intellectu dr̄. Reliqua autem vt paternitatis & reliquę notiones, q̄a, nec ex mō significandi, nec ex ꝓpria rōne formali operis principia sunt, congruas enuntiationes habere non ꝓnt circa operationes, vt in litera dicitur, vnde, nulla ē cōtradictio.

Q.28.a.5.

¶ *Super Q uæstionis trigesimæ secundæ Artī. seruium.*

TItulus intendit de numero qui nario adæquate: ita quòd, neque plures neq; pauciores sint notiones q̄ quinq;.
¶ In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito. Secundo, ponit differentiā inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad numerū.
¶ Quo ad primum, conclusio respōsiua quæsito affirmatiue ē, Notiōes sunt q.n que, s. innascibilitas, paternitas, cōis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur sic. Norio est ꝓpria ratio cognoscēdi diuinam personam: ergo attenditur ſm originem: ergo secūdum hæc duo, s. a quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinque. Antecedens est descriptio notionis superius expōsita. Prima consequētia probatur: quia diuinæ ꝑsonæ multiplicantur secundū originem. Secūda aūt, quia hæc duo spectant ad originem, & secundum ea innotescunt diuinæ ꝑsonæ. Tertia vero manifestatur singillatim ad singulas applicādo personas vtrumque modum originis. Et quo ad personam q̄dē patris, ex illo modo, qui ab alio, non positiue sed negatiue, habetur innascibilitas: ex illo vero, a quo alius, paternitas & spiratio, quo ad personam vero filii, ex ly qui ab alio, habetur filiatio: ex ly vero, a quo alius, habetur eadem spiratio. Quo ad personam vero spiritus sancti, ex ly qui ab alio, habetur processio. ex ly vero, a quo alius, nec positiue, nec negatiue aliqua ponit, propter rationem subiunctam in responsione ad quartum.
¶ Quo ad secundum, determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, s. notionis, relationis, proprietatis, & ꝓnalitatis, vt formaliter possit locutio interpretari: nec vnī confuse pro alio accipiatur. Et in litera satis clare patēt. Si qua vero circa hæc sūt dubia cōsti tutiua, aut circa innascibilitatē, inferi⁹ propriis locis patebunt.

188

¶ Circa discussionē factam in litera post rnsiones ad argumēta, occurrit dubium motū a Scoto in 28. dist. 1. q. 1. argum. 3. & hic intactū. Quare s. nō est ponenda sexta notio, s. inspirabilitas communis patri & filio: sicut enim pater innotescit positiue dupliciter & negatiue negatiōne vtriusq; originis, vel primæ earū: ita filius, cū sibi conueniat negatio vnius earum, debet illa innotescere.

Q.33.ar.4. ad 3.

¶ Ad hoc dubium nihil suenio a S. T. dictū in speciali respectu personæ filii. Inferius nanque q. 33. ar. 4. Et in 1. sen. di. 28. q. 1. ar. 1. solutionem huius dubii dedit inquantū tangit personam patris dicens, ꝙ innascibilitas importat negationem vtriusq; originis. Ex hoc. n. manifeste pater, quòd ī patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubium est de persona filii. Ea quoq;, quæ de sufficientia notionum. 26. dist. 1. dicit, male possent ad hoc applicari. Tum, quia etiam inspirabilitas dicit aliquid speciale, est enim negatio ī genere &c. Tum, quia etiam innascibilitas conceditur a S. Thom. notio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infra. Scotus aūt vbi supra, quasi veller introducere sextā notionem, non audet tamen se contra torrentem opponere doctorum, quinque tantum notiones approbantium. Vnde, nisi (inquit) assignetur aliqua ratio de hoc, sexta erit concedenda notio. Videtur autem mihi, quòd sufficiēs habeatur ratio, quare in spirabilitas non est ponenda inter notiones.

Q.40.ar.1. ad 1.

*In cor.ar.

Prima S.Tho. Q ¶ Ad

¶Ad cuius euidentiam scito, quòd cum notio innotescendi gra F ponenda sit (vt eius nomen ostendit) & priuatio per habitū, negatio q; per affirmationem naturaliter cognoscatur, & nō econuerso: consequens est, quòd negationes modorū originis, inter notiones cōputari regulariter nō debent, in cuius signū ꝓsona spūs sancti vnā tm notionē habet, & tm sibi conuenit negatio natiuitatis filio conuenientis. Et qm inspirabilitas negatio q dā est, iō inter notiones locū habere non debet. Quòd autem innascibilitas notio posita sit negatiua, præter regulariter, est propter tres singulares rōnes locū nō habentes in aliis negationibus. Prima est, quia persona patris sola se habet in trinitate in ratione primi principii. solus em pater ibi est principium, non de principio. Et propterea, tum quia ratio primi optime p negationem notificatur, Tum ad commendandam hāc tā tam patris authoritatem propter quam ſm Hilarium maior dicitur filio: & Filiꝰ in Euangelio solitus est omnia referre ad patrem. & Ecclesia omnes ferè orationes ad patrem dirigit: merito hmōi negatio notio posita est. Et hæc rō tangitur in litera, in responsione ad quartū in calce, & in 1. senten. vbi supra. Secunda ratio est ꝑp variā connexionem istorum terminorū in communi, ſ. pater & ingenitus. hæc enim duo separata inueniuntur apud nos: omnis. n. pater est genitus, id est ab alio, vel etiam genitus proprie, excepto Adam, qui fuit pater & ingenitus. Ex propriis tm rationibus coniungi possunt, & in paterna persona iuncta sunt, nō sic autem est de filio & inspirabili: hæc. n. vbiq; connexa sunt: & iō merito negatio illa inter notiones numerata est. Et sumitur hæc ratio ex Augu. 5. de Trinit. cap. 8. Tertia ratio ex Hilario in lib. de synodis, ad commendandam vnitatem diuinæ naturæ: ponendo siquidem innascibilem vnam personam, ponitur vnum principium, & caput in natura diuina. Inquit. n. Hilarius, quòd ponere duos innascibiles, est ponere plures deos, & plures naturas diuinas, ac per hoc, ponere vnum innascibilem commendat vnitatem diuinæ naturæ: ꝑp quod, sacri doctores nō qualitercunq; ponunt innascibilitatem esse notionem: sed vt propria est patri, ita quòd nec essentię, nec spūi san. cōuenit. Accessit forte ad hęc, quòd nominibus ꝓpriis ꝓcessionis spūsancti caremus. Quia igitur rōnem habemus, quare singulari priuilegio innascibilitas est notio, & regulariter negationes a notionibus excluduntur, rōnabiliter a sacris doctoribus inspirabilitas omissa est.

¶In responsione ad secundum, aduerte, quòd significari vt res quædam, est significari, vt res singularis in rerum natura: & quoniam nominibus personarum in actu exercito, (vt pater & filius & spiritusſanctus) & nomine similiter essentiæ (vt Deus) significantur personæ, & natura in diuinis vt res singulares: notionum autem, proprietatum, & relationum vt sic nominibus, id est abstractis, rationes potius rerum significantur: ideo ex horum numero non dicitur Deus quinus, vel quatrinus, &c.

¶In responsione ad tertium, dubium est, propter obiectionem Scot. in quolib. 5. in calce articu. 2. Si distinctio inquit rationis inter paternitatem & spirationem sufficeret ad impediendā prædicationem in abstracto, impediretur etiam ista: sapientia est bonitas: quoniam distinguuntur formaliter. Consequens autem est falsum apud te hic. ergo. Exemplum quoque, quod de attributo adducitur, non est ad propositum, sed potius ad oppositum. Extra propositum quidem, quia attributum est nomen intentionis, quæstio autem est de nominibus primæ intentionis. Ad oppositū vero, quia ex illo exemplo hſ, quòd sicut attributū potentiæ nō est attributū scientiæ, & tn potētia est scientia: ita notio paternitatis non est notio spirationis, & tamen paternitas est spiratio: quod est oppositum intentæ cōclusionis.

vnius personæ, cum non opponantur adinuicem relatiue, non differunt realiter. Nec tamen de inuicem prædicantur: quia significatur vt diuersę rōnes ꝓnarū. Sicut ēt non dicimus, ꝙ attributū potentiæ sit attributum scientiæ: licet dicamus, ꝙ scientia sit potentia. e

Ad 4m dicendum, quòd cum G persona importet dignitatem, vt supra dictum est,* nō potest accipi notio aliqua spiritꝰ sancti ex hoc, ꝙ nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad authoritatem patris, quòd sit a nullo.

Ad 5m dicēdū q filius d & spūs sanctus non cōueniunt in vno ſpetiali modo existendi a patre: sicut pater & filius conueniunt in vno speciali modo ꝓducendi spiritum sanctum. Id autem quod est principium innotescendi, oportet eē aliquid speciale, et ideo nō est simile. H

¶Ad hoc dr, ꝙ obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imo ex diminuta inspectione eius. Non enim dicitur in litera, ꝙ iō non prædicantur de inuicem, quia distinguuntur rōne: sed qa significantur vt diuersæ rōnes personarum. i. vt diuersæ rationes relatiuæ. Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistentes: vt prædictum fuit. Et intendit de diuersitate in actu exercito, non sub notionis vocabulo, sed sub relationis ratione. Fundatur. n. respōsio hęc super doctrina in 5. Meta. c. de vno, ſcp sub illo aliqua, ꝓprie multiplicantur, cuius differētiis distinguuntur, ita quòd intendit, ꝙ quia pater 184 1. dist. 3. ar. 5. Lin. de c. 3. com. nitas & spiratio sub diuersis differentiis diuinæ relatiōis sūt. illa em est ad filiū, hæc ad spiritū sanctum, ideo & duæ relationes reales diuinæ sunt. Et quia hāc distinctionem important in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc quòd significantur vt diuersæ rōnes personarum. i. relatiuorū personalium: ideo non prædicantur de inuicem. Vnde, ad obAt. pater.

iectionem negandum est antecedens. Et de exemplo dicendum est, quòd est valde ad propositum si sane intelligatur: non em adductum est nisi ad manifestandum fundamentum illud ex 5. Meta. ſ. quòd sub illo retinent aliqua pluralitatem, sub cuius pluribus differentiis comprehenduntˉ. Et quia sub attributi intentione & non rei, scientia & potentia Dei distinguunt, iō plura attributa dr, nec vnum dr aliud: licet vna sit alia, quia non distinguuntur rei differentia: Ita quoq; dicitur in proposito: nō solum respectu intentionis importatæ per ly notio, sed etiam respectu rationis formalis substratæ, i. relationis diuinæ. sicut em attributum numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & non solum notionis intentio, numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea, sicut hoc attributum non est illud, ita & hæc notio non est illa (quod in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina. Et quòd hæc sit San. Tho. intentio, percipi potest ex 1. senten. distinct. 27. q. 1. artic. 1. in corpore, & ad tertium:

¶Contra hanc quoq; rōsionem, inquantum dicit, ꝙ paternitas & spiratio sunt idem realiter, argumenta extant Durandi apud Capreolum. 13. distin. 1. artic. 2. contra primam conclusionem. Sed non sunt mihi visa recitatione digna.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum liceat contrarie opinari de notionibus.

Ad qvartvm sic ꝓcedit. Vī, ꝙ nō liceat contrarie opinari de notionibus. Dicit. n. Augu. in 1. de Trin. † q nō errat alicubi periculosius, q in materia trinitatis, ad quā certū est, notiones pti nere. Sed cōtrariæ opiniones non pñt esse abſq; errore. Ergo cōtrarie opinari circa notiones non licet.

¶2 Præt. Per notiones cognoscunt psonæ, vt dictum est.* Sed circa psonas non licet cōtrarie opinari. Ergo nec circa notiones.

Sed contra. Articuli fidei nō sunt de notióibꝰ. Ergo circa notiōes licet sic, vel aliter opinari.

Respon. Dicēdū, ꝙ ad fidē ptinet aliquid dupſt. Vno mō directe, sicut ea q nobis sunt principaliter diuinitus tradita, vt Deū esse trinū & vnum, filium Dei esse incarnatū, I

¶Quo ad primum duplex ponit genus pertinentium ad fidem, ſ. directe & indirecte. De primo genere dicit, quòd opinari falsum, est hæresis, & maxime adiuncta pertinacia. De secundo vero dicit duo: primo, ꝙ antequam consideretur, seu determinatum sit, consequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, nō est hæresis, maxime sine pertinacia. Secūdum est, ꝙ error hmōi post manifestationem, aut Ecclesiæ determinationē, est hæresis. Et ex his deducif corollarie, ꝙ multa hodie reputātur hæretica, &c.

¶Aduerte hic, quòd ad rationem hæresis in se, sufficit ꝙ sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationem hærerici formaliter requiritur vl tra hæc, pertinacia: & propterea in litera per modum additionis adiungitur, si adsit, aut absit, pertinacia. Rursus in secundo genere, quando deest determinatio ecclesiæ, non vocatur manifestum consequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quòd multi doctores credunt sic, aliis oppositū sentientibus. Vnde, in hmōi falsum opinantes nō solum ab hæresi, sed etiam a peccato excusanē: qui iuxta gradū suum

ſtum quantū cognoscunt, rōnabiliorem viā arbitrantur se sequi: salua Ecclesiæ reuerentia.

¶Quo ad secundū, conclusio responsiua est, quòd licet cōtrarie opinari de notionibus, si nihil est, aut cōsideratur cōsequēs contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secundo genere.

¶Super quæstionis trigesimæ secundæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpe vna conclusio. Pater est principium. probatur, Principium est a quo aliquid procedit: & econuerso. Pater est a quo procedit alius, scilicet filius, & spiritus sanctus, ergo pater est principium.

¶In responsione ad primum aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolum in 1. distin. 29. duo dicta huius literæ impugnat. Primum est differentia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim contra hoc Hilarium in 4. de Trinitate patri authoris nomen tribuentem: & Augustinum in 7. de Trinitate cap. 4. dicentem de patre, Illud quod est ei causa vt sit, est ei causa vt sapiens sit. Secundū est, quòd ideo nomine principii & non causæ vtimur in diuinis, quia est communius: quoniā extendit se, &c. Cōtra hoc instat. Nomen ratione communitatis conueniens Deo hoc habet, quia ratio minus communis non conueniret ei: sed principium non est huiusmodi secundum dicta tua: quoniam nulla ratio principii posita in 5. Metaphy. conuenit patri respectu filii, vt patet discurrenti.

¶Ad primum horū dicitur dupliciter. Primo quòd satis est literæ, quòd Latini doctores non habuerunt causæ vocabulum in vsu: dato ꝙ aliquando inuenirentur. Secundo dicitur ad illud Hilarii

185 Infra q. 36. ar. 4. & 1. dist. 19. ar. 2. & 39. 1. ar. 2

& huiusmodi. Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maxime si pertinacia adiungatur. Indirecte vero ad fidem pertinent ea, ex quibus cōsequitur aliquid contrariū fidei. Sicut si quis diceret, Samuelem non fuisse filiū Helcanæ. ex hoc enim sequitur, scripturam diuinam esse falsam.

Circa huiusmodi ergo, absque periculo hęresis, aliquis falsum potest opinari, antequàm consideretur vel determinatum sit, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, & maxime si non pertinaciter adhæreat. Sed postquàm manifestū est, & præcipue si sit per ecclesiam determinatū, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare, non esset absque hæresi. Et propter hoc, multa nunc reputantur hæretica, quæ prius nō reputabantur propter hoc, quòd nūc est magis manifestum quid ex eis sequatur. Sic igitur dicendum est, ꝙ circa notiones aliqui absq; periculo hæresis, contrarie sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans, quòd ex hoc sequatur aliquid cōtrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

QVAESTIO XXXIII.

De persona patris, in quatuor articulos diuisa.

Consequenter cō siderandum est de personis in speciali. Et primo circa personam patris.

Circa quam quæruntur quatuor.

¶ Primo. Vtrum patri competat esse principium.

¶ Secūdo. Vtrum persona patris proprie significetur hoc nomine, pater.

¶ Tertio. Vtrū per prius dicat in diuinis pater secūdum ꝙ sumit personaliter, quàm secundum quòd sumitur essentialiter.

¶ Quarto. Vtrum sit proprium patri, esse ingenitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum competat patri esse principiū.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur, quod pater nō possit dici principium filij, vel spiritus sancti. Principium. n. & causa idem sunt secundū Philosophū. † Sed non dicimus patrem esse causam filij. Ergo non debet dici ꝙ sit eius principium.

¶2 Præt. Principium dr respectu principiati. Si igitur pater est principiū filij, sequitur filiū esse principiatum: & per cōsequens esse creatum. Quod videtur esse erroneū.

¶3 Præt. Nomen principij a prioritate sumitur. Sed in diuinis non est prius & posterius, vt Athanas.* dicit. Ergo in diuinis non debemus vti nomine principij.

Sed contra est quod dicit Aug. in 4. de Tri. † Pater est principium totius deitatis.

Respon. Dicendum, quòd hoc nomē principium, nihil aliud significat quàm id, a quo aliquid procedit. Omne enim a quo aliquid procedit quocunque modo, dicimus esse principium, & econuerso. Cum ergo pater sit a quo procedit alius, sequitur quòd pater est principium.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Græci vtuntur in diuinis indifferēter noīe causæ, sicut & noīe principij: Sed Latini doctores non vtunt nomine causę, sed solū noīe principij. Cuiꝰ rō est: quia d principium cōius est quàm causa: sicut causa communius quàm elementum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quanto autem aliquod nomē est communius, tāto cōueniētiꝰ assumit in diuinis, vt supra dictū est.* Quia nomina quāto magis specialia sunt, tāto magis determinant modum conuenientem creaturæ. Vnde hoc nomē causa, videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quam nō importat nomē principij. In omnibus. n. causæ gnāliꝰ semper inuenitur distantia inter cām, & id cuius est causa, ſm aliquam perfectionem aut virtutem. Sed nomine principij vtimur ēt in his, quæ nullam hmōi differentiam habent, sed solum secundum quendam ordinem. Sicut cum dicimus, punctū esse principiū lineæ, vel etiam cum dicimus, frontem lineę esse principium lineæ.

Ad 2m dicendum, quòd apud Græcos inuenitur de filio vel spiritu sancto dici, quòd principiantur. Sed hoc non est in vsu doctorum nostrorum. Quia licet attribuamus patri aliquid authoritatis ratione principij, nihil tamen ad subiectionem, vel minorationem quocunque modo pertinens, attribuimus filio vel spiritui sancto, vt videtur omnis erroris occasio. Secundum quem modum, Hilar. dicit* 9. de Trinita. Donantis authoritate pater maior d est, sed minor non est filius, cui vnum esse donatur.*

Ad 3m dicendum, quòd licet hoc nomen principium, quantum ad id a quo imponitur ad significandum, videatur a prioritate sumptum: non tn significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est qđ

& po. q. 10. ar. 1. 8. 1. † Ex lib. 4. Meta. tex. 3. com. 3.

*in suo fym bolo fidei.

† Lib. 4. de Trin. c. 20. declinando ad fi. to. 3.

Li. 9. de tri. iter medii & finē lib. D. 617. 75 69 b 186

¶ Super Quæstionis trigesimætertiæ Arti. secundum.

IN titulo ly pater, vt in solutione dubii patebit, sumitur ꝓ ut in diuina trinitate admittitur. Ly proprie, sumitur & vt distinguitur contra metaphorice, & vt distinguitur contra cõmune, & vt distinguitur contra extranee. Extraneum autem dico quomodolibet adiacens: quemadmodum dicimus de aliquo, quòd Sortes est nomẽ proprium eius, filius vero Platonis primogenitus, non est eius nomen proprium, quia significat accidens adiacens Sorti, & non eius substantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directe sumitur in hoc titulo: vtroque autem alio modo concomitanter. Ita ꝓ intentio quæstionis est: an pater sit nomen significans propriam substantiam seu proprium substantiale alicuius diuinæ personæ: an significet aliquid adiacens illi. Vnde, ly diuinæ personæ, supponit ꝓ ipsa hypostasi, vt hic.

Q.13. arti. 8.

186 Infra q.40. ar.2.cor.& 3.q.60.art. 7.ad 2.&4. dist.3.ar.2. q.1.ad 5.

Q.13.a.11

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater est nomen proprium personæ patris. Et ꝓbatur sic. Significãs id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus aliis, est nomen ꝓprium illius: sed pater significat paternitatem, per quam persona patris distinguitur ab omnibus aliis; ergo est nomen proprium ꝑsonæ patris. Maior probatur in litera virtualiter sic. Nomen proprium huius hominis significat hanc animam & hoc corpus: ergo significat id, ꝓ quod distinguitur ab omnibus aliis, pars autem ratio est de cæteris: igitur: Antecedens manifestat: & ratione: quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa: ita &c. & authoritate. 7. meta.

Li.7.meta. tex. 34. & 35. tom. 3.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit: quoniam medius terminus, s. significare id, quo persona hæc distinguitur a cæteris: aut importat significare nomen, & a quo nomen imponitur, vt supra dictum est.*

ARTICVLVS II.

Vtrum hoc nomen pater, sit nomen proprie diuinæ personæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen pater, non sit proprie nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomẽ pater, significat relationem: Persona autem est substantia individua. Non ergo hoc nomen pater est proprie nomen significatiuum personæ.

¶ 2 Præt. Generãs communius est quàm pater. Nam omnis pater est generans, sed non econuerso. Sed nomen communius magis ꝓprie dicitur in diuinis, vt dictum* est. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

¶ 3 Præt. Nihil quod secundũ metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicuius. Sed verbum metaphorice apud nos dicitur genitum vel proles. & per consequens ille cuius est verbum, metaphorice dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest proprie dici pater.

¶ 4 Præt. Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo quàm de creaturis, sed generatio per prius videtur dici de creaturis quàm de Deo. uerior enim ibi videtur esse generatio vbi aliquid ꝓcedit ab alio distinctum, non secũdum relationem tantum, sed etiã secundum essentiam. Ergo nomen patris quod a generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personæ.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Ipse inuocabit me, pater meus es tu.

RESPON. Dicendum, ꝙ nomen ꝓprium cuiuslibet personæ significat id, per quod illa persona distinguit ab omnibus alijs. Sicut enim de rõne hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hæc anima & hoc corpus: vt dr̃ in* 7. meta. His aũt, hic homo ab omnibus alijs distinguitur. Id autem per quod distinguit persona patris ab omnibus alijs, est paternitas. Vnde ꝓpriũ nomen personæ patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ apud nos, relatio non est subsistens persona. Et ideo hoc nomen pater apud nos, non significat personam, sed relationem personæ, non autem est ita in diuinis: vt quidam falsò opinati sunt. nam relatio quam significat hoc nomen pater, est subsistens persona. Vnde supra dictum* est, quòd hoc nomen ꝑsona in diuinis significat relationem vt subsistẽtẽ in diuina natura.

Q.13.a.1.

AD 2m dicendum, quòd secundum Philosophum* 2. de anima, Denominatio rei maxime debet fieri a perfectione & fine. Generatio autem significat vt in fieri. sed paternitas significat complementũ generationis: & ideo potius est nomen diuinæ personæ pater, quàm generans vel genitor.

Lib.2.tex. 44.com.4.

AD 3m dicendum, quòd verbũ nõ est quid subsistens in natura humana. Vnde non proprie potest dici genitum vel filius. Sed verbum diuinum est aliquid subsistens in natura diuina. [c] Vnde proprie & non metaphorice dicitur filius, & eius principium pater.

AD 4m dicendum, quòd nomen generationis & paternitatis, sicut & alia nomina, quæ proprie dicuntur de diuinis, per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis, quantum ad rem [d] significatam, licet non quantum ad modum significandi. [e] Vnde & Apostolus dicit ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestum est enim, quod generatio accipit speciẽ a termino, qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior formæ generantis, tanto verior & perfectior est generatio. Sicut generatio vniuoca est perfectior, quàm non vniuoca. Nam de ratione generantis est, ꝙ generet sibi simile secundum formam. Vnde hoc ipsum, quòd in generatione diuina est eadem numero forma generantis & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed speciẽ tantum: [e] ostendit, quòd generatio, & per consequẽs paternitas, per prius sit in Deo quàm in creaturis. Vñ hoc ipso, quòd in diuinis

Dam. 73

166

161

161 a 5

¶ In rñsiõe ad quartum nota, quòd de ratione

ratione generationis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formæ quæ communicatur. Et quoniam generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autem speciei est vnitatis, quanto (stante distinctione suppositali) maior est unitas formæ, tanto generatio est perfectior.

¶ Super quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.

IN titulo aduerte tria, Primo ly pater sm quòd personaliter. Pater. n. dupliciter de Deo dicitur, scilicet personaliter, cum dicitur pater domini nostri Iesu Christi: & essẽtialiter, cũ dicitur, pater misericordiarum. Et ideo non immerito addit ly secundum quòd personaliter. Secundo ly dicatur. nõ enim quæritur an in diuinis prius sit esse patrem ad intra, an esse patrem ad extra: sed: an rõ formalis patris nomine significata, per prius dicatur de deo, vt est pater intra, quàm de Deo, vt est pater extra. Tertio ly prius: quàmuis. n. ex ratione in oppositum facta in litera prioritatem indistincte significare videatur, directe tñ in ꝓposito stat pro priori tate sm naturæ ordinem, qui inter intentiones vnius nominis inueniri est solitus, vt pater: in toto 5. metaph. Ita ꝙ sensus est: an ratio patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quàm ratio eiusdem essentialiter dicta.

Tom.1. in Comil. de fi de. quæ est ep. circ. me.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater per prius dicitur in diuinis ꝑsonaliter quàm essẽtialiter. Probat sic. omnia imperfecta sumuntur a perfectis: ergo omne nomen pri9 dicitur de illo, in quo saluatur tota eius ratio pfecte, quàm de illo, in quo saluatur sm aliqd: ergo paternitas pri9 dicitur in diuinis secundum quòd importat respectum ꝑsonæ ad personam, quàm secundum ꝙ dicit respectum Dei ad creaturas: ergo. Prima consequentia probatur. primo, quia de eo de quo nomen dicitur secundum aliquid, dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfecte saluatur, manifestatur deinde in leonis nomine. Secunda autem probatur, quia in Deo patre & Deo filio, inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura non, sed secundum aliqualem similitudinem. Et ꝓbatur prima pars huius assumpti, quia diuinarum personarum vna est naturã ac gloria. Secunda vero pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturæ est cum Deo. Quo ad affirmationem vero manifestatur, graduando latitudinem filialis assimilationis creaturæ ad Deum, iuxta quatuor modos similitudinis, scilicet vestigii, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Confirmatur, omnia authoritatibus satis clare in litera.

Q.27.ar.2. & q.28.ar. 4.

¶ In responsione ad primum, diligenter notato tria, scilicet distinctionẽ, cõparationes, & rõnes earũ. Distinctio est hæc: communium, id est essentialium, quædam dicuntur absolute, vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiue ad extra, vt dominus, & cætera. Comparationes sunt duæ, prima est: cõmunia absoluta sunt priora secundum intellectum personalibus. Altera est: communia respectiua ad extra, sunt posteriora personalibus. Ratio primæ comparationis est, quoniam communia absoluta claudantur in personalibus, & non econuerso, priora. n. cõstat esse, a quibus non conuertitur cõsequentia. Ratio vero secundæ comparationis est, quoniam processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc, personalia præsupponuntur a respectibus ad extra. Et aduerte diligenter hãc secundæ comparationis rationem, quòd non loquitur nisi de respectibus ad extra, consequentibus actiones transeuntes: hi enim tantum spectant ad processionem creaturarũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum hoc nomen pater, dicatur in diuinis per prius, secundum quòd personaliter sumitur.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen pater, non dicatur in diuinis per prius, secundum quòd personaliter sumitur. Commune. n. secundum intellectum est prius ꝓprio: sed hoc nomen pater, secundum quòd personaliter sumitur, est proprium personæ patris: secundum vero quòd sumitur essentialiter, est commune toti trinitati. nam toti trinitati dicimus, pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptum, quàm personaliter.

¶ 2 Præt. In his quæ sunt eiusdem rationis, non est predicatio ꝓ prius & posterius. Sed paternitas & filiatio secundum vnam rationem vñr dici secundum quòd persona diuina est pater filij, & sm quòd tota trinitas est pater noster vel creaturæ, cum secundum* Basilium: accipere sit communne creaturæ, & filio. Ergo nõ per prius dicitur pater in diuinis secundum quòd sumitur essentialiter, quàm secundũ quòd sumitur personaliter.

¶ 3 Præt. Interea ꝙ nõ dicuntur secundum rationem vnam, non potest esse comparatio. Sed filius cõparatur creaturæ in ratione filiationis, vel generationis, sm illud Colloss. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ. Ergo non per prius dicitur in diuinis paternitas ꝑsonaliter sumpta, quàm essentialiter, sed secundum rationem eandem.

SED CONTRA est, quòd æternum prius est temporali. Ab æterno autem Deus est pater filij, ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filij, quàm respectu creaturæ.

RESPON. Dicendum, quòd per prius dicitur nomen de illo in quo saluatur tota ratio nominis pfecte, quàm de illo in quo saluatur secundum aliquid. De hoc enim dicitur quasi per similitudinem ad id, in quo perfecte saluatur: quia omnia imperfecta sumuntur a perfectis: Et inde est, ꝙ hoc nomen Leo, ꝓprius dicitur de animali, in quo tota ratio leonis saluatur, qd̃ proprie dicitur leo, quam de aliquo homine, in quo inuenitur aliquid de ratione leonis, vt puta audacia, vel fortitudo, vel aliquid huiusmodi: de hoc enim per similitudinem dicitur. Manifestum est autem ex præmissis,* quòd perfecta ratio paternitatis & filiationis, inuenitur in Deo patre & Deo filio, quia patris & filij vna est natura & gloria. Sed in creatura, filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum perfectam rationem, cum non sit vna natura creatoris & creaturæ, sed secundum aliquale similitudinem. quæ quanto perfectior fuerit, tanto propinquius acceditur ad veram filiationis rationem. Dr̃ enim Deus alicuius creaturæ pater, propter similitudinem vestigij tantum, vtpote irrationalium creaturarum: secundũ illud Iob. 38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius vero creaturæ, scilicet rationalis secundum similitudinẽ imaginis: secundũ illud Deut. 32. Nonne ipse est pater tuus qui possedit, & fecit, & creauit te? Aliquorum vero est pater secundum similitudinem gratiæ, qui etiam dicuntur filij adoptiui, secundum quòd ordinantur ad hæreditatem æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum: secundum illud Rom. 8. Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes. Aliquorum vero secundum similitudinẽ gloriæ, prout iam gloriæ hæreditatem possident, secundum illud Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorũ Dei. Sic igitur patet, quòd per prius paternitas dicitur in diuinis secãdum quòd importatur respectus personæ ad personam, q̃ secundum quòd importatur respectus Dei ad creaturam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cõia absolute dicta secundum ordinem intellectus nostri, sunt priora quàm ꝓpria, quia includuntur in intellectu proprioru, sed nõ econuerso. In intellectu

Et propterea, ex hoc loco non habemus mentem authoris, circa communia respectiua ad creaturas, spectantia ad actiones immanentes: an scilicet posteriora sint personalibus, puta an secundum ordinem intellectus prius sit, Deum intelligere creaturas, quàm producere filium, aut econuerso. Et est dubitatio de simplici intelligentia q̄ inest Deo naturaliter, non autem de scientia visionis quę inest ei libere. Et quoniā impertinens est difficultas hæc ꝓ posito, quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater, erit de hoc specialis quæstio iuxta hunc articulum. Alia autem difficultas, an scilicet processio personarū sit principium processionis creaturæ: inferius quæst. 45. articu. 6. ex proposito tractabitur.

¶ Super quæstionis tri gesimætertiæ Articulum quartum.

IN titulo, propriū distinguitur contra commune. Et excludit, vt in respōsione ad secundum habetur, non solum alias personas diuinas, sed etiam naturam ipsam.

¶In corpore vnica est conclusio nō nisi implicite responsiua quæsito, ac posita: Ingenitum esse est proprium patris. Probatur sic. Pater & filius in diuinis sunt principium nō de principio, & principium de principio: quemadmodum in creaturis hæc est principium primū, illa principium secundum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet inquantum principiū paternitate & communi spiratione: & inquantum non de principio per nō esse ab alio: ergo per esse ingenitum. Etsi subitellexeris, quòd esse principium non de principio, seu nō esse ab alio, est proprium patri, concludes nō solum quòd ingenitum conuenit patri, quod in litera explicatur: sed etiam quòd est proprium patri: quod quæsitum erat: & quod determinare intendebat litera. Antecedens declaratur, quia in personis diuinis non est prius & posterius, vt inferius patebit. Consequentia vero prima probatur, quia principium primum in creaturis dupliciter innotescit, scilicet relatione ad ea quæ sunt a se, & negatione sui ab alio. Secunda vero consequentia probatur: quia non esse ab alio spectat ad innascibilitatem significatam ingeniti nomine.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd ingenitum cum .n. psonæ p̄tis intelligit Deus, sed non cōuertitur. Sed cōia quæ important respectum ad creaturam p posterius dn̄r, q̄ propria, q̄ important respectus personales: quia psona procedens in diuinis, procedit vt principium productionis creaturarum. Sicut enim verbum conceptum in mente artificis per prius intelligitur ꝓcedere ab artifice, q̄ artificiatum quod producitur ad similitudinem verbi concepti in mente: ita per prius procedit filius a patre, q̄ creatura, de qua nomen filiationis dicitur secundū quòd aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet per illud quod dr̄ Rom. 8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij eius.

AD 2m, dicendum, ꝙ accipere dicitur esse commune creaturæ & filio, non secundum vniuocationem, sed secundum similitudinem quādam remotam: ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vnde in authoritate inducta subditur: Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquā dixerat conformes fieri aliquos imaginis filij Dei. Sed filius Dei naturaliter habet quoddam singulare præ alijs, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idem Basilius * dicit. Et secundum hoc dicitur vnigenitus: vt patet Ioan. 1. Vnigenit⁹ qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit: et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū esse ingenitū, sit patri proprium,

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quòd esse ingenitum, non sit patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in patre, sed remouet tantum. Ergo non significat proprietatem patris, conflet ex in, & genitum: vtrumque est multiplex. Nam ly in, dupliciter sumitur, scilicet pure negatiue, aut priuatiue: & hoc multipliciter, aut in ente, aut in genere, aut in seipso: & hoc solo modo dicit imperfectionem. Hic autem sumitur priuatiue in genere, aut principii personaliter, aut diuinæ rei. Genitum quoq; dupliciter sumitur. s. proprie, i. ab alio per generationem: & communiter, idest, quouis modo ab alio. Vnde in litera quinque dicitur. Primo, ꝙ ingenitum pure negatiue nō est proprium patri. Secūdo, quòd ingenitum priuatiue ī seipso non conuenit patri. Tertio, quòd ingenitum priuatiue in gne diuini supositi, non est ꝓpriū patri: quia conuenit spiritui sācto. Quarto, quòd in genitum in gne principii personaliter dicti, est ꝓpriū patri. Et in his quatuor acceptionibus ly genitum, sumitur ꝓprie. Quinto, quòd in genere rei diuinæ sumendo ly genitum cōter, ingenitū est propriū patri: qm̄ solus nullo mō est ab alio. Essentia nāq; & si nō simpl⁹, tn̄ vt in filio & spū. s. est a patre.

¶In responsione ad quartum aduerte, ꝙ litera duas assignat rōnes, quare nō p̄t esse in diuinis duæ psonæ ingenitę; iuxta illud Hilarii, Cum vn⁹ Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipue, quia si essent duo innascibiles, vnus eorum non esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igit, quòd distinguerentur diuersitate naturæ.

AD 5m. dicendum, quòd proprietas patris, put non est ab alio, potius significatur per remotionem, natiuitatis filij, quàm per remotionem processionis spiritussancti. Tum quia processio spiritussancti nō habet nomen speciale, vt supra dictum est; * tum qa etiam ordine naturæ p̄supponit generationem filij. Vnde remota a patre, quòd non sit genitus, cum tamen sit principiū gnationis; sequitur consequēter ꝙ nō sit ꝓcedēs ꝓcessione spiritussancti: qa spiritussanctus nō est gnationis principiū, sed a genito ꝓcedēs.

QVAESTIO XXXIIII.

De persona filij, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de persona filij. Attribuuntur autem tria nomina filio, scilicet, Filius, Verbum & Imago. Sed ratio filij ex ratione patris consideratur. Vnde restat cōsiderādum de verbo & imagine.

Circa uerbum quæruntur tria.

¶Primo. Vtrum verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter.

¶Secūdo. Vtrum sit proprium nomen filij.

¶Tertio. Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas.

uersitate perfectionis. Sed Sco. actus concepta passione, quā expressiu⁹ erat in 26. distin. eiusdē: hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

¶ Super Quæstionis trigesimæquartæ Art. primum.

183 TItulus satis clarus est, ex communi vsu vocabulorum in materia trinitatis. Et ly sit, denotat quòd est qō, an ex ꝓpria sui significati rōne sit nomen personale, an non. Non. n. quærit, Vtrū possit supponere ꝓ persona, vel: an ex accommodatione sit psonale nomē: sed simpl⁹ in diuinis tn̄, idest cum de Deo prædicatur.

¶In corpore tria facit. Primo, proponit conclusionem tn̄sitam quæstio, s. Verbi nomen proprie sumptum in diuinis, est personale, & nullo modo essentiale. Secundo, statim declarat illos termi nos conclusionis, proprie sumptum in diuinis. Tertio, ꝓbat conclusionem ibi: ipse aūt cōcepto cordis.

¶Quo ad secundū ad declarandum ly proprie sumptum, distinguit verbi nomen, & ordinat eius modos. Distinguit quidem, quòd sumitur dupliciter, s. proprie & metaphorice. Et rursus ꝓprie sumitur tripliciter: & sic adunādo omnes modos, quadrupliciter dr̄: trib⁹ quidem primis modis ꝓprie, & quarto similitudinarie. Primo igit, ꝙ verbo in voce. Scdo, in cogitatiua. Tertio, in intellectu. Quarto autē, ꝙ aliquo facto, qd̄ verbo signātū, iperatū, vel effectū est. Ordinat aūt primo, verbū cordis, secūdo, oris, tertio, cogitatiue, locās, pbās que primorū ordinē ex hoc, ꝙ vox exterior, verbi rōnem non habet, nisi qa significat interiorē mentis conceptum. Ad declarādum vero, ly in diuinis, dicit, ꝙ verbū in Deo primum, per hoc, quòd habet relationem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo, inquantum est primū principium, per hoc, quòd non est ab alio. Sic igit, & pater innotescit quidem paternitate & communi spiratione per respectum ad personas ab eo procedentes. Inquantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc, ꝙ non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis, quam significat hoc nomen; Ingenitus.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quidam dicunt, quòd innascibilitas, quam significat hoc nomen; Ingenitus, secūdum quòd est proprietas patris, non dicitur tantum negatiue, sed importat vel vtrumque simul, scilicet ꝙ pater a nullo est, & ꝙ est principium aliorum: vel importat vniuersalem authoritatem, vel etiam fontalem plenitudinem. Sed hoc nō videtur verum: quia sic innascibilitas non esset alia proprietas a paternitate & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur propriū in communi. Nam fontalitas, & authoritas, nihil aliud significant in diuinis, quàm principium originis. & ideo dicendum est secundum Auguſt. 5. de Trin. * quòd Ingenitus negationem generationis passiue ꝑportat. Dicit enim, quòd tantum valet quod dicitur ingenitus, quantum valet quod dicitur, non filius, nec propter hoc sequitur, quòd ingenitus nō debeat poni propria notio patris: quia prima & simplicia per negationes notificantur. Sicut dicimus p̄ctum esse, cuius pars non est.

AD 2m. dicendum, quòd ingenitum quandoque sumitur negatiue tantum. Et secundum hoc Hier. * dicit Spiritumsanctum esse ingenitum, id est, non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo priuatiue, non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim * dicitur priuatio. Vno modo, quando aliquid nō habet, quod natum est habere ab alio, etiamsi ipsum non sit natum habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua, quia caret vita, quam quædam res natæ sunt habere. Alio modo, dicitur priuatio, quando aliquid non habet, qd̄ natum est habere ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cæca. Tertio modo, quando ipsum non habet, quod natum est habere. Et hoc modo priuatio imperfectionē importat. Sic autem ingenitum non dr̄ priuatiue de patre, sed secundo modo, prout. s. aliquod suppositū diuinæ naturæ non est genitum, cuius tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rōnem, et de spiritusancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc, ꝙ sit proprium soli patri, oportet vlterius in nomine ingeniti intelligere, ꝙ cōueniat alicui personæ diuinæ, quæ sit principium alterius personæ, vt sic intelligatur importare negationem in gne principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine ingeniti, ꝙ omnino non sit ab alio: & non solum ꝙ non sit ab alio per gnationem. Sic enim nec spiritui sancto conuenit esse ingenitum: qui est ab alio per processionem, vt persona subsistens: nec et diuinæ essentiæ, de qua potest dici, quòd est in filio, vel in spiritusancto ab alio, scilicet a patre.

AD 3m. dicendum, quòd secundum Damas. * Ingenitum vno modo significat idem quod increatū, & sic secundum substantiam dicitur, per hoc enim differt substantia creata ab increata. Alio modo significat id, quod non est genitum. Et sic relatiue dicitur eo modo, quo negatio reducitur ad genus affirmationis: * sicut non homo ad genus substantiæ, & non album ad genus qualitatis. Vnde, cum genitum in diuinis relationem importet, ingenitum etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur, quòd pater ingenitus distinguatur a filio genito secundum substantiam, sed solum secundum relationem, inquantum scilicet relatio filij negatur de patre.

AD 4m. dicendum, ꝙ sicut in quolibet gne oportet ponere vnum primum, ita in diuina natura oportet ponere principiū quod nō sit ab alio, qd̄ ingenitū dicitur. Ponere igit duos innascibiles, est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hilar. dicit in li. de Synodis. * Cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipue, quia si essent duo innascibiles, vnus eorum non esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igit, quòd distinguerentur diuersitate naturæ.

AD 5m. dicendum, quòd proprietas patris, put non est ab alio, potius significatur per remotionem, natiuitatis filij, quàm per remotionem processionis spiritussancti. Tum quia processio spiritussancti nō habet nomen speciale, vt supra dictum est; * tum qa etiam ordine naturæ p̄supponit generationem filij. Vnde remota a patre, quòd non sit genitus, cum tamen sit principiū gnationis; sequitur consequēter ꝙ nō sit ꝓcedēs ꝓcessione spiritussancti: qa spiritussanctus nō est gnationis principiū, sed a genito ꝓcedēs.

QVAESTIO XXXIIII.

De persona filij, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de persona filij. Attribuuntur autem tria nomina filio, scilicet, Filius, Verbum & Imago. Sed ratio filij ex ratione patris consideratur. Vnde restat cōsiderādum de verbo & imagine.

Circa uerbum quæruntur tria.

¶Primo. Vtrum verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter.

¶Secūdo. Vtrum sit proprium nomen filij.

¶Tertio. Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas.

sumitur pro verbo intellectus, confirmatque hoc authoritate Auguſt. De his modis accipiendi verbum, diffuſe ac clare ſcriptum inuenies in q.de ve.q.4.artic.1.& 2.Et in 1.ſent.diſt.27.q.2.artic.1.2.quare vide ibi.

¶ Circa ordinem inter verba poſitum in litera, dubium eſt, qualis ſit, an quo ad nos, an ſecundum ſe. Quòd enim non ſit quo ad nos, ex eo patet, quòd iuxta hunc ordinem non verbum cordis, ſed verbum vocis, locũ primum habere debet, vt etiam in literæ principio inſinuatur. Quòd vero non ſit ſecũdum naturam, ex eo apparet, quia verbum cogitatiue ſecũdum in hoc ordine locũ ſibi vendicat: quoniam conſtat vocale verbum ex imaginatione dependere. Et ſic quouis ordine dicatur, male verbum oris ſecũdo loco poſitum videtur, debeſ enim ſibi naturæ ordine, vltimº, quo ad nos vero, primus.

189 12.q.93.artic.1.ad 2. Et ver.q.4.ar.2.&4.& opu.1.c.11

† In Euãg. Io.c.1.ſup illud i principio erat verbum.

¶ Ad hoc dr ꝙ aſſignatus ordo, eſt naturæ ordo inter intẽtiones verbi nomine ſignificatas.

* Lib.9. de Trin. c.10. circa finẽ.

*In Mono. cap.58.

¶ Ad cuius euidentiam, ſcito duos eſſe canones in huiuſmodi. Primus eſt, Omne nomen per prius dicitur formaliter, quàm ſecundum de nominationem extraneam, vt patet inductiue. Alter eſt, Omne nomẽ formaliter dictum de pluribus, prius dicitur de eo a quo aliud dependet, quam de dependente ab illo, & hoc etiam patet inductiue. verbum igitur, quia formaliter ſaluatur in verbo cordis & oris tãtum, in cogitatiua autem cauſaliter: iõ iuxta primam regulam vltimo dicitur de verbo cogitatiue. Et ad hoc inſinuandum litera dixit,

Li.7.de tri. ca.1.paulo poſt princ. tom.3.

Imaginatio verbum dicitur, innũens quòd in cogitatiua ea ratione dicitur verbum: quia eſt verbi imaginatio cauſalis tamen. Quia autem verbi ratio formalis in intellectu ſine dependentia a verbo vocis, in voce autem cum dependentia eſt a verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quàm de verbo vocis dicitur, formaliter tamen, vt dictum eſt, & non ſecundum extrinſecam denominationem, vt Durãdus putauit. Quod ex eo patet, quòd vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis conceptus: in illo emꝫ priori vox verbũ erat, & rõ verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non ſumpſit a verbo cordis.

¶ Præterea, Vox eſt ſignum expreſſiuum non denominatione extrinſeca, ſed formaliter, ſicut Sortes eſt albus: ſed ratio verbi in voce eſt eſſe expreſſiuum, ſeu manifeſtatiuum ſignum conceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: ſicut etiam ratio verbi in conceptu eſt eſſe expreſſiuum ſignum habitualis notitiæ ſibi, vt in q.de veri. dicitur. Igitur ſignificatiua vox formaliter eſt verbum, ſicut formaliter eſt expreſſiua.

¶ Ad obiectionem autem in oppoſitum dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur ſecundum ordinem rerum, in quibus intentiones ſaluantur: nec ſecundum ordinem illarum intentionũ in eſſe naturæ, Sol enim quàmuis ſit prior calefacto a ſe, & cauſalitas Solis prior ſit naturaliter, quàm calor cauſatus per illam: non tamen prius dicitur calidũ de eo, quàm de calefacto, ſed eõtra: ſed attenditur ſecundum habitudinem ipſarum intentionum in hoc, quod eſt includi in alia, & non econtra. Sic autem ſe habent intentio formalis & ſecundum denominationẽ extrinſecam. Et propter ea, licet cauſalitas cogitatiue, qua in ea dicitur verbum, ſit prior vocali verbo, poſterius tamen prædicationem eius recipit.

Lib.1.Periher.in principio.tom.1. † Lib.1.de aia.ter.ꝓ tom.1.

¶ Quo ad tertium probatur concluſio ſic: Verbum in diuinis ſignificat conceptum intellectus, ergo ſignificat aliquid ab alio procedens: ergo aliquid perſonale. ergo non ſumitur eſſentialiter, ſed perſonaliter tãtum.

q.27.ar.3. ad 5.

D.1161.

¶ Prima conſequentia probatur: quia de ratione ipſius cõceptus cordis eſt, ꝙ procedat ab alio, ſicut a notitia concipientis. Secunda vero probatur: quia perſonæ diuinæ diſtinguuntur ſecundum originem. Tertia eſt per ſe nota.

160 Li.1.ortho. fid.cap.9.

¶ Circa hanc rationem ac concluſionẽ dubiũ occurrit ꝓpter tria. Primo, quia ꝓcedere abſtrahit a ꝓceſſu reali & ꝓceſſu ſm rõnem. Et ſimiliter ly ab alio, poteſt vtroque modo intelligi, ſcilicet, alio ſecundum rem, vel ſecundum rationem: & tñ litera infert & proceſſum & alietatẽ & realitatẽ. Secundo & eſt confirmatio præcedentis, propter multas inſtantias: Intelligere enim, amare, & quodcunque aliud ſimile, ſignificat aliquid procedens ab alio, puta intellectu uel voluntate, &c. & tamen non ſequitur, ergo huiuſmodi ſunt nomina perſonalia in diuinis. Tertio & eſt augumentatio præcedentium, ꝓpter ipſummet authorem, qui & in q.de ve.& in 1.ſent.vbi ſupra, propter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductã tenet non concludere, ſuſtineꝛque oppoſitum concluſionis hic ꝓbatæ, dicẽs: verbũ qñq; ꝑſonale, qñq; eſſentiale nomẽ eſſe.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, primo de re ipſa, deinde de authore dicendum eſt. Quo ad rem, ſcito duo. Primo, quia ly ſecundum rationem, eſt conditio diminuens, ſicut pictum vel mortuum: moueri enim ſecundum rationem non eſt moueri, ideo

A ſi, ideo procedere ſecundum rationem non eſt procedere, ſed eſt intelligi quòd procedat, id eſt, per modum proceſſus. Et propterea, cum de proceſſu eſt ſermo, de reali oportet intelligi: ſicut cum de motu aliiſque quæ per rationem diminuuntur loquimur, alioquin incerta eſſent omnia. Scito ſecundo, ꝙ aliud eſt ſignificare aliqd procedens ab alio, & aliud ſignificare aliquid per modũ procedentis ab alio.

Lib.15.de trin.c.10.a med.to.3.

In primo enim, dicitur quòd res ſignificata procedit ab alio. In ſecundo vero, ꝙ res ſignificata intelligitur & ſignificatur vt procedẽs, ſeu per modum procedentis ab alio.

¶ Inter hæc autem duo, maior eſt diſtãtia, quàm inter cœlum & terram, quoniam tanta eſt, quãta eſt inter eſſe & ſignificari. In primo enim res ſignificata eſt ab alio, in ſecundo vero, ſignificatur vt ab alio. His autem ſtãtibus, reſpõdetur quòd propoſitiones in litera aſſũptæ non ſunt diſtinguendæ: quoniam expreſſe ſignificant proceſſionem cadere ſupra rem ſignificatam, ſtat ergo ratio in hoc: Verbi nomen proprie ſumptum in intellectu, ſignificat conceptũ procedẽtem ab alio: ita quòd proceſſio determinat ly conceptum ſecundum rem, quoniã aliter proceſſio non eſt. & proprie dicitur in diuinis. ergo ſalua ibi quo ad vtrũque: aliter non proprie diceretur, ergo eſt nomen perſonale: quia ibi nihil eſt ab alio niſi perſona: quãmuis multa intelligañ vt ab alio. & per hoc patet reſponſio ad inſtãtias. Amare enim nõ ſignificat aliquid procedens ab alio, ſed ſignificat aliquid ꝓ modum procedẽtis ab alio. Et eadem ratio eſt de cæteris huiuſmodi. Quo ad authorem vero dicitur, quòd vt apparet diligenter intuẽti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatis ꝓfectionẽ peruenit. Nam in 1.ſent. ſecundo diſtinguendæ: quoniam expreſſe ſignificant proceſſionem cadere ſupra rem ſignificatam, ſtat ergo ratio in hoc: Verbi nomen proprie ſumptum in intellectu, ſignificat conceptũ procedẽtem ab alio: ita quòd proceſſio determinat ly conceptum ſecundum rem, quoniã aliter proceſſio non eſt. & proprie dicitur in diuinis. ergo ſalua ibi quo ad vtrũque: aliter non proprie diceretur, ergo eſt nomen perſonale: quia ibi nihil eſt ab alio niſi perſona: quãmuis multa intelligañ vt ab alio. & per hoc patet reſponſio ad inſtãtias. Amare enim nõ ſignificat aliquid procedens ab alio, ſed ſignificat aliquid ꝓ modum procedẽtis ab alio. Et eadem ratio eſt de cæteris huiuſmodi. Quo ad authorem vero dicitur, quòd vt apparet diligenter intuẽti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatis ꝓfectionẽ peruenit. Nam in 1.ſent. ſecundum eſt illorum opinionem, qui verbi nomen, ſicut amoris nomẽ, conſiderantes, quandoq; eſſentiale, qñq; ꝑſonale dixerunt. Poſtmodum in q.de veri. declinauit in alteram partem, ſcilicet quòd dicitur perſonaliter, non tamen abſque formidine alterius, vt patet ex eo, quod reſpondet rationibus ad vtrãque partem: alterantis. Dicitur autem proprie verbum in Deo ſecundum quòd verbum ſignificat conceptum intellectus. Vnde Auguſt. dicit in 15. de Trin. † Quiſquis poteſt intelligere verbum, non ſolum antequam ſonet, verumetiam antequam ſonorum eius imagines cogitatione inuoluantur, iam poteſt videre ali B quam verbi illius ſimilitudinem, de quo dictum eſt: In principio erat verbum. Ipſe autem conceptus cordis de ratione ſua habet quòd ab alio procedat, ſcilicet a notitia concipientis. Vnde verbũ ſecundum quòd proprie dicitur in diuinis, ſignificat aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem nominum perſonalium in diuinis, eo quòd perſonæ diuinæ diſtinguuntur ſecundum originem, vt dictum* eſt. Vnde oportet quòd nomen verbi, ſecundum C quòd proprie in diuinis accipitur, non ſumatur[d] eſſentialiter, ſed per ſonaliter tantum.

ra vt rationabiliori amplexa. Poſtremo hoc in loco alteram partem, ſcilicet quòd perſonaliter dicitur, aſſeruit cum expreſſa deſtructione alterius, ſcilicet quòd nullo modo eſſentialiter. Et hoc, quia vidit omnia illa quæ dubium fecerant aliquando, hac vna ratione ceſſare, ſcilicet quòd verbi nomen, ſignificat aliquid procedens ab alio, per hoc ſecernens ipſum ab his q̃ ſignificant per modum procedẽtis. Cõtra hoc enim nulla inſtantia militat, in hoc nulla diſtinctio habet locum, vt patet ex dictis. Neque aſſumpſit hoc abſq; probatione, ſed ꝓbauit hoc ex ipſa ratione rei ſignificatæ: Ipſe, inquit, conceptus cordis de ratione ſua habet quòd ab alio procedat. Nõ ergo eſt aliquid eſſẽtiale, quoniã in nullius eſſentialis rõne clauditur ſiue intrinſece, ſiue vt neceſſario concomitans, ꝙ procedat ab alio. Nec derogat hoc dignitati doctoris, qm̃ naturale eſt itellectui humano perfici in proceſſu temporis.

524 Li.7.de tri. c.2. nõ longe a princ. tom.3.

¶ Retractauit ergo antedicta, non commemorãdo ſeipſum aliter ſenſiſſe, ſed repellendo opinionem quam ſuſtinuerat.

¶ In reſponſione ad primum aduerte, ꝙ conditionalis illa, Si ponitur verbũ dei metaphorice dictum oportet poni verbũ Dei proprie dictum, nõ tenet gratia formæ, ſed gratia materiæ. Quoniam vt in litera dicitur, ſi ponitur verbum Dei, metaphorice ponitur aut manifeſtatum verbo Dei, aut manifeſtans verbum Dei. his enim duobꝰ modis dicitur metaphorice, vtrobiq; ſit elauditur verbum ꝓprie dictum, & conſequenter perſonaliter, vt deductum eſt in litera: nihil.n.eſt in ratione verbi, qđ imperfectionem importet, ſed tantum eſſe ab alio, &c.

Lib. 15. de trini. c.16. in princip.

¶ In reſponſione ad ſecundum aduerte, ꝙ cum dicitur in litera, Quòd intelligere ita ſe habet ad intellectum in actu, ſicut eſſe ad ens in actu, eſt locutio nõ

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uerbum in diuinis ſit nomen perſonale.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd verbum in diuinis non ſit nomen perſonale. Nomina enim perſonalia proprie dicuntur in diuinis, G vt pater & filius. Sed verbũ metaphorice dicit in diuinis, vt Origen. dicit ſuper Ioan. † Ergo verbũ non eſt perſonale in diuinis.

¶ 2 Præt. Secundum Auguſt. in li. de Trin.* Verbum eſt notitia cum amore. Et ſecundum Anſelm. in Monol. † Dicere ſummo ſpiritui nihil aliud eſt, quàm cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis eſſentialiter dicuntur. Ergo verbum non dicitur perſonaliter in diuinis.

¶ 3 Præt. De ratione verbi eſt quòd H dicatur. Sed ſecundum Anſelm.* Sicut pater eſt intelligens, & filius eſt intelligens, & ſpiritusſanctus eſt intelligens: ita pater eſt dicens, filius eſt dicens, & ſpiritusſanctus eſt dicens, & ſimiliter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen verbi eſſentialiter dicitur in diuinis, & non perſonaliter.

¶ 4 Præt. Nulla perſona diuina eſt facta. Sed verbum Dei eſt aliquid factum, Dicitur enim in Pſal. 148. I Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ergo verbum non eſt nomen perſonale in diuinis.

SED CONTRA eſt, quòd dicit Aug. in 7. de Trin. † Sicut filius refertur ad patrem, ita & verbum ad id cuius eſt verbum. Sed filius eſt nomen perſonale, quia relatiue dicitur. Ergo & verbum.

RESPON. Dicendum, quòd nomen verbi in diuinis ſi proprie K ſumatur, eſt nomen perſonale, & nullo modo eſſentiale.

Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, quòd verbum tripliciter quidem in nobis proprie dicit. Quarto autem modo dicitur improprie ſiue figuratiue. Manifeſtius autem & communius in nobis dicit verbum quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quãtum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, ſcilicet vox ipſa, & ſignificatio vocis. Vox enim ſignificat intellectus conceptum, ſecundum Philoſophum in lib. 1. Periher.* Et iterum, vox ex ſignificatione vel imaginatione procedit, vt in lib. de Anima † dicitur. Vox autem quæ non eſt ſignificatiua, verbum dici non poteſt. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia ſignificat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundario vero, ipſa vox interioris conceptus ſignificatiua. Tertio vero, ipſa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damaſc.* in 1. lib. cap. 17. dicens, quòd verbum dicitur naturalis intellectus motus, ſecundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat, velut lux & ſplendor quãtum ad primum. Rurſus, verbum eſt quod non verbo profertur, ſed in corde pronuntiatur quantum ad tertium. Rurſus etiam verbum eſt angelus, id eſt nuntius intelligentiæ quantum ad ſecundum. Dicitur autem figuratiue quarto modo verbum id, quod verbo ſignificatur, vel efficitur, ſicut conſueuimus dicere, hoc eſt verbum quod dixi tibi, vel quod mandauit rex, demonſtrato aliquo facto, quod verbo ſignificatum eſt, vel ſimpliciter enuntiantis, vel etiam impetelligi, ſcilicet, alio ſecundum rem, vel ſecundum rationem: & tñ litera infert & proceſſum & alietatẽ & realitatẽ. Secundo & eſt confirmatio præcedentis, propter multas inſtantias: Intelligere enim, amare, & quodcunque aliud ſimile, ſignificat aliquid procedens ab alio, puta intellectu uel voluntate, &c. & tamen non ſequitur, ergo huiuſmodi ſunt nomina perſonalia in diuinis. Tertio & eſt augumentatio præcedentium, ꝓpter ipſummet authorem, qui & in q.de ve.& in 1.ſent.vbi ſupra, propter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductã tenet non concludere, ſuſtineꝛque oppoſitum concluſionis hic ꝓbatæ, dicẽs: verbũ qñq; ꝑſonale, qñq; eſſentiale nomẽ eſſe.

¶ Ad euidentiam huius dubitationis, primo de re ipſa, deinde de authore dicendum eſt. Quo ad rem, ſcito duo. Primo, quia ly ſecundum rationem, eſt conditio diminuens, ſicut pictum vel mortuum: moueri enim ſecundum rationem non eſt moueri, ideo

in potẽtia ipsum cognitũ: deinde mediõmõ iter potẽtiã, & actũ: & demũ est ipsum, & tunc tñ dr actu cognoscẽs. Nec obstat ꝙ intelligere dicat actionẽ tũ qa est imanẽs, vt in Ifa. dr. tũ qa ſm veritatẽ, magis hẽt de significari, q̃ esse actionis.

Li.7.de tri. cap.1.circa princip.

¶ In rñsione ad tertiũ dubiũ est: an verbũ diuinũ procedat ex oibus, q̃ sunt in scientia patris, s. patre, filio, & spũsa. & omnibus creaturis. ¶ Sed qm̃ hoc in ar. 3. huiꝰ qõnis tractat magis ex proposito, ibidem diffinietur.

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Artic. secũdũ.*

IN titu. ly ꝓpriũ, distinguit & cõtra cõe, & cõtra extraneũ. i. adiacẽs, vt de patris noie dictũ fuit. Ita quòd sensus qõnis est. Vtrũ verbi nomẽ in diuinis, toli filio cõueniat vt eius ꝓsonalis ꝓprietas, vt patet ex argumentis. ¶ In corpore vnica est conclo rñsiua q̃si to affirmatiue. Verbi nomen ꝓprie dictũ in diuinis, est ꝓpriũ nomen ꝓsonæ filii. Et ꝓbat sic. Verbũ significat emanationẽ intellectus. i. ꝓcedẽs ſm emanationẽ intellectus. ergo significat filiũ. ergo solus filius ꝓprie est verbũ. Probatur prima cõsequentia, qa & ꝓsona ꝓcedẽs ſm talem emanationẽ est filiꝰ, & hmõi ꝓcessio est gñatio. ¶ Aduerte hic, ꝙ si vis huius ꝓbationis ꝓspicue inspiciat, se cũda consequentia absque probatione merito posita est. Ex eo namq;, quòd ꝓsona ꝓcedens ſm emanationẽ intellectus est filiꝰ, sequitur quòd verbi nomen conueniat filio. Ex eo vero, ꝙ talis processio ẽ ipsa gñatio, quam constat terminari ad filium, sequitur, quòd idẽ sit esse filium & eẽ verbũ. Ac per hoc, esse verbũ, est ꝓpriũ ipsi filio, quemadmodũ esse filium: & sic soli proprie cõuenit.

Q. 14. ar. 2. & 4.

190 1. dis. 27. q. 2. ar. 2. q. 2. Et ver. q. 4. ar. 3. & op. 1. ca. 11.

est verum quòd pater & filius & spiritussanctus sint vnus dicens. Vnde Augusti. dicit *7. de Trinit. Illo coęterno verbo non singulus intelligitur in diuinis, sed dici cõuenit cuilibet personæ. Dicit enim non solum verbum, sed res q̃ verbo intelligitur, vel significatur. Sic ergo vni soli ꝓsonæ in diuinis cõuenit dici eo modo quo dr verbum. eo vero modo quo dr res in verbo intellecta, cuilibet personæ conuenit dici. Pater enim intelligẽdo se, & filiũ & spiritum sanctum, & oĩa alia quæ eius scientia continentur, concipit verbũ: vt sic tota trinitas verbo dicatur, & etiam omnis creatura. Sicut intellectus hominis verbo quod concipit intelligendo lapidem, dicit. Anselm. vero improprie accepit dicere pro intelligere. Quæ tñ differunt: nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam. in qua, nulla ratio originis importatur: sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ. In Deo autem importat omnimodam idẽtitatem, quia in Deo est omnino idem intellectus & intellectum, vt supra *ostensum est. Sed dicere ĩpor tat principaliter habitudinem ad verbum cõceptum. nihil enim est aliud dicere, quàm ꝓferre verbũ. sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, q̃ in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola persona quæ profert verbum, est dicens in diuinis, cum tamen singula personarum sit intelligens & intellecta, & per consequens verbo dicta.

Ad 4m. dicendum, quòd verbum sumitur ibi figuratiue, prout significatum vel effectus verbi, dicitur verbum. Sic enim creaturę dicũtur facere verbum Dei, inquantum exequuntur effectum alicuius, ad quem ordinãtur ex verbo concepto diuinæ sapientiæ: sicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit opus ad quod ex verbo Regis instigatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum uerbũ sit proprium nomen filij.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ verbum non sit proprium nomen filij. Filiꝰ enim est persona subsistens in diuinis. Sed verbum non significat rem subsistentem, vt in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ filij.

¶ 2 Præt. Verbum prolatione quadam procedit a dicente: si ergo filius est proprie verbum, non procedit a patre, nisi per modũ ꝓlationis. Quod est hæresis Valentini, vt patet ꝑ Aug. in *lib. de hæresibus.

Lib. de hæresib. cap. 6.

¶ 3 Præt. Omne nomen proprium alicuius personæ significat proprietatem aliquam eius. Si igitur verbũ sit proprium nomen filij, significabit aliquam ꝓprietatem eius: & sic erunt plures proprietates in diuinis, quàm supra enumeratæ sunt.

183

¶ 4 Præt. Quicunque intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed filius intelligit. Ergo filij est aliquod verbum. Et sic non est proprium filij, esse verbum.

Li. 5. cõtra Eunom. ca. 11.

¶ 5 Præt. Hæbræ. i. dr de filio; Portans omnia verbo virtutis suæ. Ex quo Basilius † accipit, ꝙ spiritussanctus sit verbũ filij. Non est ergo propriũ filij, esse verbum.

† lib. 6. de. c. 2. in fi. tom. 3.

SED CONTRA est, quod Augusti. dicit * 6. de Trin. Verbum solus filius accipitur.

Q. 27. ar. 2.

RESPON. Dicendum, ꝙ verbum proprie dictum in diuinis, personaliter accipitur, & est propriũ nomen personæ filij. significat enim quandam emanationem intellectus. Persona autem, quæ procedit in diuinis secundum emanationem intellectus, dicitur filius, & huiusmodi processio dicitur generatio, vt supra * ostensum est. Vnde relinquitur, quòd solus filius proprie dicatur verbum in diuinis.

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis non est idem esse & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturã nostram, sed esse Dei est ipsum eius intelligere. Vnde verbum Dei, nõ est aliquod accidens in ipso, vel aliqs effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturam eius, & iõ oportet ꝙ sit aliquid subsistens. Quia quicquid est in natura Dei, subsistit. & ideo Damas. dicit, * ꝙ verbum Dei est substantiale, & in hypostasi ens. Reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

17

Li. 1. orth. fid. c. 8. in pcul. a fi.

Ad 2m. dicendum, quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia filium dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabantur, sicut Hila. refert * 6. de Trini. sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet p Aug. * in lib. de hæresibus.

Li. 6. de tri. nõ remot. a princip. Loco in a. gen. contra.

Ad 3m. dicendum, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine filij. Vnde dicit Aug. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas filij, quæ est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. nam, vt ostendatur connaturalis patri, dr filius: vt ostendatur coęternus, dicitur splendor: vt ostendatur omnino similis, dicitur imago: vt ostendatur immaterialiter genitus, dr verbum. Nõ autem potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarentur.

4 174 Q. 14. ar. 2 & 4.

Ad 4m. dicendũ, ꝙ eo mõ cõuenit filio esse intelligẽtẽ, quo cõuenit ei esse Deũ, * cũ intelligere essentialiter dicat in diuinis, * vt dictũ est. est aũt filius Deus genitꝰ, nõ aũt gñans Deus. unde est quidẽ intelligẽs, nõ vt ꝓducẽs verbũ, sed vt verbũ ꝓcedẽs, put. s. i Deo verbũ procedens ſm rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur a principio verbi.

Gloss. interlinea. eadem.

Ad 5m. dicendum, ꝙ cum de filio dicitur, Portans omnia verbo virtutis suæ, verbum figurate accipitur pro effectu verbi. Vnde * glos. ibi dicit, ꝙ verbũ sumitur pro imperio, inquantum scilicet, ex effectu virtutis verbi est, quòd res conseruentur in esse, sicut ex effectu virtutis verbi est, ꝙ res producãtur in esse.

¶ *Super*

¶ *Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum tertium.*

IN titulo nota ly in nomine verbi: non enim quæritur: vtrũ res quæ est verbum, respiciat creaturas, sed: vtrum res illa diuina vt verbi nomine significat, claudat respectũ aliquẽ ad creaturas.

¶ In corpore tria facit. Primo, ꝓponit conclusio directe responsiua quæsito affirmatiue, simul cũ medio, ac per hoc respondet quo ad respectum in cõmuni. Secundo, determinãdo qualis est ille respectus, rñdet de tali respectu: cõi tri pa tri & creaturis. Tertio, distinguendo, respondet de respectu quo tñ respicit creaturas. Quo ad primum, conclusio est de respectu in cõi, si cut in cõi quoq; q̃si tum fuit: & est ista. In verbo Dei importat respectus ad creaturas. Et subiũgitur statim mediũ: quia Deꝰ cognoscẽdo se, cognoscit creaturas.

191 1. dis. 27. q. 2. ar. 2. Et ver. q. 4. ar. 1. & quoli. 4. q. 4. ar. 1. ad 1.

¶ Quo ad secũdum aũt ꝓpositũ, mediũ explicatur magis applicãdo ipsum ad cõclusionẽ cõtractã ad respectum talem, s. verbum Dei est expressiuum patris & creaturarũ. Probatẽm sic. Verbum est repræsentatiuũ omnis eius quod actu intelligit: ergo verbum Dei est expressiuum, nõ solum patris, sed ẽt creaturarũ. Antecedens ꝓbatur in nobis, apud quos sũt diuersa verba ſm diuersa intellecta in actu. consequẽtia vero ꝓbat: qa Deꝰ unico actu se & omnia intelligit.

¶ Quo ad tertiũ est hæc cõclusio. Verbũ Dei eius quod est in Deo patre, est expressiuũ tm, creaturarũ vero ẽ expressiuũ & opatiuũ. Probat, Scientia Dei, ẽ dei q̃dem cognoscitiua tm, creaturarum aũt cognoscitiua & factiua: ergo verbũ Dei: &c. Et confirmat autho ritate scripturæ. Dixit & facta sunt.

¶ Circa ꝓdicta vniuersamq; hanc materiam, aduerte hic esse 4. Primo, res dicta verbo. Secũdo, relatio inter verbũ & rem dictã. Tertio, modꝰ quo verbũ refert ad res dictas. Quarto, rõ quare sic refert. Et quo ad res dictas q̃dẽ i 1. art. huiꝰ qæstio. in responsione ad tertium habuimus, quòd sunt hæc tria scilicet essentia diuina, persona diuina, & omnis creatura. Pater enim dicit hæc omnia verbo. Relatio vero verbi ad res dictas vt sic, est relatio rationis: & est relatio expressiui ad expressum, vt in litera dr: & in his duobus conueniunt alii nobiscum, coacti forte authoritate Aug. In reliquis autem duobus, s. in modo & causa, diuersitas est opinionum. Sco. n. in 2. di. 1. q. 1. art. 2. & in quolibetis. q. 14. art. 2. tenet quòd verbũ Dei ex

95

Quòd vero Basiliꝰ interpretat verbũ ꝓ spiritu sancto, improprie & figurate locutus est, ꝓut verbũ alicuius dici põt, omne illud quod ẽ manifestatiuũ eius, vt sic ea rõne dicatur spiritus sanctus verbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS III.

Vtrum in nomine uerbi importetur respectus ad creaturam.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd in nomine verbi non importetur respectus ad creaturam. Omne enim nomen connotans effectum in creatura, essentialiter in diuinis dicitur: sed verbum non dicitur essentialiter, sed personaliter, * vt dictum est, ergo verbum non importat respectum ad creaturam.

¶ 2 Præt. Quæ important respectũ ad creaturas, dr de Deo ex tpe, vt Dominus & creator: sed verbum dicit de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturã.

¶ 3 Præt. Verbũ importat respectũ ad id a quo ꝓcedit: si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur, quòd procedat a creatura.

¶ 4 Præt. Ideæ sunt plures ſm diuersos respectus ad creaturas. Si igit verbũ importat respectum ad creaturas, sequit, ꝙ in Deo non sit vnum verbum tantum, sed plura.

¶ 5 Præt. Si verbũ importat respectũ ad creaturam, hoc nõ est nisi in quantum creaturæ cognoscuntur a Deo. sed Deus non solum cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabit respectus ad non entia. quod vr falsum.

SED CONTRA est, ꝙ dicit Augusti. in * lib. 83. quæstionum, quòd in nomine verbi significatur non solum respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ per verbum facta sunt operatiua potentia.

RESPON. Dicendum, ꝙ in verbo importatur respectꝰ ad creaturam. Deus. n. cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. Verbum igitur in mente conceptum est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed qa Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum patris, sed etiam creaturarũ. Et sicut Dei scientia, Dei quidem est cognoscitiua tãtum, creaturarum autem cognoscitiua & factiua: * ita verbũ Dei, eius quod in Deo patre est, est expressiuum tm, creaturarum vero est expressiuum & operatiuum. & propter hoc dicitur in Psa. 32. Dixit & facta sunt, quia importat in verbo rõ factiua eorum, quæ Deus facit.

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd in nomine personæ includitur etiam natura oblique. * Nam persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: in nomine igitur personæ diuinę quantum ad relationem personalem nõ importatur respectus ad creaturam, sed importatur in eo quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet inquantum includitur in significatione eius essentia, ꝙ importetur respectus ad creaturam. Sicut. n. proprium est filio quòd sit filius: ita proprium est ei, quòd sit genitus Deus, vel genitus creator. & per hunc modum importatur relatio ad creaturã in nomine verbi.

172

Ad 2m. dicendum, quòd cum relationes consequantur actiones, quædam nomina important relationem Dei ad creaturam, quæ cõ sequitur actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, sicut creare & gubernare, & talia dicũr de Deo ex tempore. * Quædam vero relatio est, quæ consequitur actionem non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentem in agente, vt scire & velle, & talia non dr de Deo ex tpe. * & hmõi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi. nec est verum, quòd nomina importantia relationem Dei ad creaturas omnia dicantur ex tempore, sed sola illa nomina quæ important relationem consequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, ex tempore dicuntur. *

74 c

94 a

Ad 3m, dicendum, quòd creaturæ nõ cognoscunt a Deo p scientiã a creaturis acceptã, sed p essentiam suam. Vnde nõ oportet quòd a creaturis procedat verbum, licet verbũ sit expressiuum creaturarũ.

97 b

Ad 4m. dicendum, ꝙ nomen Ideæ, prin cipaliter est impositũ ad

procederet ex omnibus, &c. ergo procederet de seipso verbo vt noto patri, quod est inconueniens, & tenet sequela. quia vnum de

de intellectis formaliter a patre, est verbum. Tertio. Nulla relatio realis alicuius personæ diuinæ est ad creaturã, sed geniti ad id, de quo gignitur, si est distinctum realiter, est relatio realis, ergo verbum non est genitum de lapide vt noto patri. S.T. aũt, vt hic patet, tenet verbum Dei natum esse ex omnibus q̃ sunt in scientia patris, ſ. essentia, p̃sonis, & oĩ alio in 97 b telligibili simplici, quod dico pp scita a Deo scientia visonis. Imaginaẽ. n. vt expresse in 1. ar. dixit, quòd pater intelligendo se & filiũ & spiritũsa. & oẽm creaturam, subaudi tu, simplici intelligẽtia, cõcipit verbũ: ita quòd prius ſm rõnem Deus pater intelligit quicquid naturaliter relucet in diuina essentia, q̃ producat filium. Verũ tamen est, q̃ verbum principaliter exprimit essentiam, & secundario creaturas, sicut & Deus p̃ principaliter intelligit essentiam suam, & secundario creaturas: ita q̃ ly principaliter & ly secundario, nihil aliud significãt nisi ī se & in alio. Creatura. n. in essentia diuina, ipsa autem essentia ī se intelligitur, & exprimitur. ¶Ad imaginatiões aũt Scoticas facile est rndere. Primariũ enim fundamẽtum nihil valere ex eo patet, quòd productio illa creaturarũ chimerica est, & periculosam ingerens doctrinã. sequitur eñ, Deũ gloriosum nõ posse esse absque hoc, q̃ sint creaturæ in esse diminuto, quod ī philosophia ridiculũ, in fide aũt scandalum vr. sed de his aliàs. Nos. n. essentiam diuinam & formaliter & obiective omne intelligibile comprehendere tenẽtes, ex superius determinatis, dicimus quòd quia verbum ꝓcedit nõ ex quãlicunque cognitione essentiæ diuinæ, sed ex comprehẽsione eiũsdem, oportet vt ꝓcedat ex notitia omniũ q̃ sciunt cõprehendẽdo diuinã essentiam. sed hæc sunt omnia supradicta, vt patet ex q. 14. ergo. Et hoc ꝓculdubio fuit fundamentum S.T. Ex quo ad primam obiectionem Sco. dr breuiter, q̃ vniformiter loquẽdo, ſ. de creatura intellecta in Deo, & similiter amata in Deo: par rõ est de verbo & spiritusan. nec aliquod sequitur inconueniens. Posset tn simplr negari sequela, & paritas rõnis: q̃a amor respicit res amabiles in seipsis, verbũ aũt res in intellectu. Ad secundam vero dr, quòd nullum inconueniẽs est, verbũ ꝓcedere ex seipso & spũsan. vt notis patri. i. ex notitia quã habet pater de eis, imo hoc est necessariũ pp allatam rõnẽ. Quin potius, cũ ipse Sco. expresse in 6. dist. primi teneat, quòd pater prius intelligit filium, q̃ producat ipsum, voluntarie reputaẽ hoc incõueniẽs. ¶Tertia aũt obiectio rñsione non est digna, q̃m verbum non distinguitur realiter ab his, a quibus procedit vt cognitis, sed a quo procedit vt dicente, vt de se patet. Esto tamen in hac materia cautus, ꝓ veritatem conditionalẽ, scilicet: si Deus nihil intelligeret in sua essentia nisi ipsam solam, adhuc haberẽt productio verbi. Ex hac. n. sequi vr, quòd productio verbi non est posterior intellectione creaturarum in Deo. Habes namque aliam conditionalẽ, si Deus non ẽsset productiuus ad intra intelligendo se, intelligendo significãdũ respectũ ad creaturã. Et ideo pluraliter dr in diuinis, c neq; est personale. Sed nomẽ verbi principaliter impositum est ad significandã relationẽ ad dicentẽ, & ex cõ sequenti ad creaturas, inquantum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tãtum verbum & personaliter dictum.

G AD 5m dicendum, quòd eo modo quo scientia Dei est nõ entium, & verbum Dei est non entiũ, quia nõ est aliquid minus in verbo Dei quàm in scientia Dei, vt * August. dicit. Sed tamen verbum est entiũ vt expressiuum & factiuum. non entium autem vt expressiuum & manifestatiuum.e

QVÆSTIO XXXV.

De Imagine, in duos articulos diuisa.

H DEINDE q̃rit de imagine.

Et circa hoc quærũntur duo.

¶Primo, Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

¶Secũdo, Vtrum sit ꝓpriũ filij.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd imago non dicat personaliter in diuinis. I Dicit. n. Aug. in * lib. de fide ad Petrum est sanctæ trinitatis diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶ 2 Præt. Hila. dicit in † lib. de syno. q̃ imago est eius rei ad quã ima ginatur, species indifferens. Sed species, siue forma, in diuinis dr essentialiter: ergo & imago.

¶ 3 Præt. Imago ab imitando dicitur. in quo importatur prius & posterius. Sed in diuinis personis nihil est priꝰ & posteriꝰ. Ergo imago nõ põt esse nomẽ p̃sonale ī diuinis.

SED CONTRA est, qd dicit Aug.* Quid est absurdius q̃ imaginem ad se dici? Ergo imago in diuinis relatiue dicitur. & sic est nomen personale.

RESPON. Dicendum, quòd de ratione imaginis est similitudo. Non tn quæcũque similitudo sufficit ad rationem imaginis, sed similitudo quæ est in specie rei, e vel saltem in aliquo signo speciei. Signum autem speciei in rebus corporeis maxime vr esse figura. uidemus enim, quòd diuersorum animalium secũdum speciem sunt diuersæ figuræ, non autem diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete, nõ dr esse imago, nisi depingat figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationem imaginis origo. quia vt Augusꝰ. dicit in * lib. 83. quæstionum, vnum ouum non est imago alterius, quia non est de illo expressum.c Ad hoc ergo q̃ vere aliquid sit imago, requirit quòd ex alio procedat simile ei in specie, vel saltem in signo meo retractat S.T. id, quod in q.de ve. q. 4. art. 5. dixerat, ſ. quòd verbi nomen principaliter significat absolutũ. Et sequit hæc retractatio determinationem quam in 1. ar. hic fecerat, ſ. quòd verbum sit nomen personale tantum: ita quòd verbum significat primo proprietatem personalẽ ipsius filii in cõcreto, & q̃m quasi substratũ est notitia connotata, ideo refertur etiam ad dicta &c. Et hoc consonat responsioni ad primum, & verbis præcedentis art. ſ. verbum significat quandam emanationem intellectus. Constat enim quòd emanatio illa, proprietas personalis est filii. Nisi enim hoc esset, primo eius significatum ex propria eius significatione non significaret proprietatem personalem filii in diuinis, sed ex connotato tantum, cuius oppositum ibidem dicitur.

¶Super quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.

TItulus ex supradictis clarus est.

¶In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginem, Secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum conditiones sunt, similitudo specifica, seu secundum specificum signum puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem conditio, scilicet similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad figuram, declaratur in animalibus & picturis. Tertia autem probatur authoritate Augusꝰ. afferendo instantiam de ouis. Et aduerte diligenter, quòd hæc tertia conditio intelligitur per se, id est, q̃ origo terminetur ad ipsam inquantum similitudo est, id est, ad hoc quòd sit similitudo, & non per accidens res illa sit similis. Et hoc bene nota, quoniam super hoc fundatur processus sequentis articuli: nisi enim sic intelligeretur, omnes imaginis conditiones conuenirent spirituisancto.

¶Contra hanc tamen tertiam imaginis conditionem, arguit Aureo. quia sequeretur, quòd soli artifices imaginum haberent imagines.

¶Sed hæc obiectio ex rudi intellectu ꝓcedit, q̃m & si verũ sit, imaginem semper oriri a repræsentato, memorem tamen oportet esse q̃ hoc non contingit vno tantum modo: q̃m q̃q; oritur a re præsentata ſm esse naturale principiante, sicut filius oritur a patre: q̃nq; ſm esse intellectum, seu cogitatum, vt statua Cæsaris oritur a Cæsare cogitato in mente artificis: vnde patet, consequentiam nihil valere.

¶Quo ad secundũ conclusio rñsiua q̃si to affirmatiue est: Imago ī diuinis est nomen personale.

¶Probat. Nomina importantia originẽ in diuinis, sunt personalia: ergo imago est nomen personale. Antecedens patet, consequẽtia vero tenet ex rõne imaginis assignata.

¶Super Quæstionis trigesimæquintæ Art. secundũ.

TItul. clarus est.

¶In corpe tria facit. Primo, dicit quid vsus de hoc q̃si to habeat. Secundo, tractat duas opi. ter tio, determinat.

¶Quo ad primum tria dicit, primo, vsũ Græcorũ, secundo, Latinorum, tertio, Sacræ scripturæ: q̃ omnia clare patent in litera.

¶Quo ad secundũ, quia vsus Latinorũ authoritate scripturæ sacræ confirmatꝰ est, circa eius rõnem diuersæ afferuntur opiniones: quare scilicet solus filius imago dicitur. ¶Et prima quidem opinio propter conuenientiam in notione cum patre. excludit, q̃a ſm notionalia non attenditur æqualitas. ergo nec similitudo. ergo nec imago.

¶Secunda autem discurrens per singula: nec inueniens cuius possit dici spirituſanctus imago, excluditur: quia posset dici patris & filii, inquantum sunt vnum. ¶Et confirmatur, quia homo est vna imago totius trinitatis. Quo ad tertium redditur prædicti vsus Latinorum & scripturæ ratio: & quia vt dicitur in secundo Post. Idem est scire cãm conclusionis & ipsam, simul respondetur quæsito affirmatiua conclusione. ſ. Imago est nomen proprium filii: & eius probatio nihil aliud est, quam ratio, quare spirituſanctꝰ nõ dicat imago, filius autem sic. Et consistit rõ ī hoc. Filiꝰ procedit vt verbũ, de cuius rõne est similitudo specifica ad id, a quo procedit: Spiritus vero sanctꝰ procedit vt amor, de cuius rõne non est talis similitudo, ergo filiꝰ solꝰ est imago. Antecedens ex q̃. 27. quo ad vtramque partem patet. Consequentia autẽ rectè ex rõne imaginis. Et manifestatur ac confirmatur vis rationis huius assignantis pro causa modum procedendi, ex simili dicta propter similẽ causam ibi inuentam, inter filium & spiritum sanctum, in hoc quod est esse natũ: quamuis. n. vterque sua processione patris accipiat naturam, solus tamen filius dicitur natus, propter modum procedendi differentẽ vtriusque, vt supra manifestatum est: quia scilicet procedit vt similis, &c. Et ne aliquis solicitus restaret vnde habet spirituſanctus, q̃ sit similis patri & filio: aut crederet hoc ex modo ꝓcedendi habere, subiunxit, q̃ similitudo conuenit spirituisancto, nõ iquãtum amor, sed inquantum amor diuinus.

¶Circa hæc dubiũ occurrit ex Aureolo, apud Capreolum in 27. dist. 1. q. 2. conclusione 6. Et est dubium ex præsenti litera ortum habens, eãdemque infringens sic. Spiritus sanctꝰ procedit vt amor diuinꝰ: ergo vt filius. ergo rõ adducta. nihil valet: prima cõsequẽtia tenet ex litera dicente, quòd spiritusanctus inquantum amor diuinus, habet quòd sit similis. secunda autem, & antecedens per se patent.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, distinguendi sunt termini in antecedente positi, scilicet, ly amor diuinus & ly procedit ut. Quo ad primum scito, q̃ forma communis potest dupliciter cõtrahi, &

Lib. 15. de tri. c. 14, parum a principio to. 3.

98

192 Infra. q. 93. art. 5. ad 4. Et 1. dist. 18 q. 2. ar. 2. * Cap. 1. a med. to. 3.

† Nõ tantum tenet a pręc. lib. Et ingina. c. 1 principio.

loco in arg. citato.

loco sibi ī arg. citato.

193 1. dist. 18. q. 1. art. 3. Et dist. 31. q. 3. ar. 1. con. Et dist. 1. l. 2. c. 6. 9. 11. 12. Et dist. 18. c. 12. Et dist. 31. qſt. 3. ar. 3. ſ. 74. in fine. to. 4.

Lib. 6. c. 7. de trin. c. 2. to. 3.

q. 37. l. 74. to.

145

Li. 7. de tri. c. 1. to. 3.

Li. 6. de tri. c. 4. in fine. Et lib. 5. c. 6. a medio. tom. 3.

D. 1134. q. 36. ar. 4.

In corp. ar.

D. 931.

trahi, & a contrahente denominari, primo per aliquam dr̃iam p se illius. secũdo per aliquid extra latitudinem formalem illius. Exemplum primi, color albus. Exemplum secundi, color naturalis. albedinis. n. dr̃ia, est coloris per se diuersificatiua, natura vero, sicut & ars, extra genus coloris est. Amor igitur dupl̃r contrahi põt. Primo p amoris proprias dr̃ias, puta amicitiæ, vel concupiscentiæ. secundo p naturas amantes, puta angelicam, vel humanam. Etsi quidẽ amor contrahat p omnes suæ latitudinis per se dr̃ias: nũquam inuenies aliquã, ex qua habebit rõnẽ similis ei a quo procedit. Tum quia omnes per se dr̃iæ in fra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem similis. Tum quia, vt infra patebit, impulsio q̃dam est. Ac per hoc, omnes per se eius dr̃ias oportet eẽ impulsionis p se diuersificatas, q̃ a similis rõne quãmuis nõ causaliter, formaliter tñ remotum est. Si vero p aliq̃d extraneũ contrahat, nihil ꝓhibet similis quandoq; rationem habere: sed hoc est per accidens naturaliter & identice, vt de se patet. Quãdo ergo dicitur amor diuinus, si ly diuinus, non trahat amórem extra latitudinem differentiarũ p se amoris, sed ifra volũtatis, inquantũ voluntas est, latitudinem stando, denotet cuius sit vt obiecti & amantis, scilicet Dei. Negandum est q̃ inquãtum huiusmodi sit similis. Nec in hoc sensu intelligenda est ꝓpositio, in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio sumpta, quasi ab extraneo, puta a natura, cui identificatur, tũc concedendum est ratione identitatis, inter amorem & naturam, quòd amor diuinus, vt sic, est similis ei a quo procedit. Et in hoc sensu intelligas literam præsentem. Quo ad alium terminum aduerte, quòd cum dicitur, spiritus sanctus procedit vt amor diuinus, & in aliis similibus locutionib⁹: duplex sensus fieri potest. Primo pro-

194
22.q.14.ar. 1.cor. & 1. di. 10.ar.4. Et 4. cõ.gẽti.c.19.fin. Et mal. q. 3.a.14.cor. & opus. 3. c.46.& 47. * Lib.8. de trini. circa. med. libri.

AD 3ᵐ dicendum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdẽ naturæ secundum speciem, vt imago Regis inuenitur̃ filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago Regis inuenitur̃ denario. Primo autem modo filius est imago patris, secundo autem modo dicitur homo imago Dei, & ideo ad designandam in homine imperfectionem imaginis, homo non solũ dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendẽtis in perfectionem designatur. Sed de filio Dei nõ põt dici q̃ sit ad imaginẽ, quia est pfecta patris imago.

QVAESTIO XXXVI.

De persona ſpiritus ſancti, in quatuor articulos diuiſa.

POST considerationem prædictam, considerandũ est de his, quæ pertinent ad personã spiritus sancti: qui non solum dicitur spiritus sanctus, sed etiam amor & donum Dei.

Circa ſpiritum ſan. ergo quærũtur quatuor.

¶Primo. Vtrum hoc nomen spiritus san. sit proprium alicuius diuinæ personæ.

¶Secũdo. Vtrum illa persona diuina, quæ spiritus sanct. dicitur, procedat a patre & filio.

¶Tertio. Vtrũ ꝓcedat a pr̃e p filiũ.

¶Quarto. Vtrũ pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum hoc nomen ſpiritus ſanctus, ſit proprium nomen alicuius diuinæ perſonæ.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, quòd hoc nomẽ spiritus sanctus, nõ sit propriũ nomen alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomen spiritus sanctus est commune tribus personis. Ostendit enim Hila.* 8. de Trini. in spiritu Dei, aliquando significari patrem, vt cum dicitur, spiritus Domini super me. Aliq̃n significari filium, vt cũ dicit filius: In spiritu Dei ejcio dæmonia, naturæ suæ potestate eijcere se dæmonia demonstrans. Aliquãdo de spiritu sanc. vt ibi, Effundam de spũ

prie, vt denotentur tantum formalia & propria illius modi procedendi. Secundo extensiue, vt denotentur etiam communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. Verbi gratia in proposito. Cum dicitur, spiritus sanctus. procedit vt amor diuinus: si ly vt, sumat̃ ꝓprie, ꝓpositio non est vera accipiendo amorẽ diuinũ idẽtice, q̃n ex propriis processionis amoris est diuini infra latitudinem voluntatis solius stando, spiritus sanc. non habet quod sit Deus, sed quod sit amor Dei, vt amãtis & amati: sed est vera ꝓ amore diuino formaliter. Sed tũc cõcesso ante dente, nihil valet prima consequentia, vt patet ex dictis.

¶Nec oppositũ habetur in litera loquẽte de amore diuino identice. Si vero ly vt, denotet et cõia, tunc est vera de amore diuino. & formaliter & identice: & sic habet rõnẽ similis, sed q̃n ꝓprie & formaliter de modis ꝓcedendi a theologis sermo habetur, idcir co illud ãnexedens de amore diuino primo modo intelligendũ est & admittẽdum, sed neganda est prima consequentia, s. ergo ꝓcedit vt sitis.

¶Et ad ꝓbationem dicendum est, quòd laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis: q̃n ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur obiectiue & effectiue, vt in antecedẽte sumitur, & cũ sumit identice, vt in ꝓbatione cõsequẽtię fit.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, q̃ ly spũssan. dupliciter sumi põt. Primo in vi duarum dictionum, vt scilicet ly spũs, sit substãtiũ, & ly sanct⁹ adiectiuũ. Alio mõ in vi vnius nominis: sicut si alicui imponeret nomẽ proprium, homo bonus. In ꝓposito, hoc secundo modo quærit̃, ad quod denotãdum dicitur in titulo: vtrum hoc nomen, &c.

¶In corpe vna est conclusio tñsiuæ q̃stionis affirmatiue. Hoc nomẽ spũs san. est ꝓpriũ diuinæ pſonæ ꝓcedentis per modũ amoris ex accommodatione sacræ scripturæ. Et quoniam conclusio hæc duo includit, scilicet necessitatem accommodationis, & conuenientiam talis accommodationis: ideo in litera vtrumque fit: Declaratur enim primo, necessitas accommodationis sic. Altera processio in diuinis, quæ scilicet est per modũ amoris, caret nomine proprio: ergo & relationes: ergo & pſona ꝓcedẽs: ergo sicut relatiões nominatę sunt ex accõmodatione, ita & pſona. Deide, assignatur rõ talis accõmodationis ex partialibus significationib⁹, Tũ, q̃a cões patri & filio. Tum, quia amoris diuini quo ad vtrumque proprietatem insinuãt, vt clare patet in litera.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæſextæ Articulum ſecundum.*

IN titulo aduerte, q̃ articulus iste cõtinet in se duas quæstiões, scilicet: an spiritussan. ꝓcedat a filio, & an spiritussan. sic ꝓcedat a filio, q̃ si non procederet ab eo, non distinguere tur personaliter ab ipso. Et prima quidem quæstio inter Græcos & Latinos versatur. ¶Secunda autem inter Latinos inter se.

¶Propter quod, dubium statim occurrit circa titulum: q̃n q̃stiones sunt æquales numero his quæ vere scimus, hæc ãtem quæstio est vna, & scita sunt duo: vt patet in corpore.

¶Et incõuenit hoc, præcipue articulatim scribẽti, eius est enim singillatim singulas quæstiones discutere.

¶ Ad hoc dupliciter respondeti põt.

¶Primo, quòd quia vt dicitur in 2. Poster. Idem est quærere an Luna eclypſetur, & an sit aliqua ratio eclypſis Lunæ: idem est quærere, an spiritussan. procedat a filio, & an sit aliqua ratio processionis eius a filio: pari autem quæsitũ constat optime responderi, & quòd ita est, & quòd propter talem rationem ita est, vnde, in hoc articulo nihil est vitii, sed respondendo explicatum est, quod implicite in titulo continebatur. Nec oportuit in duos articulos diuidere quæsitum & quæsiti rationem, alioquin oportet et omnem articulum diuidere in duos.

¶Secundo dicitur, quòd quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantum tale, non est præsentis intentionis discutere processionem spiritussancti qualitercunque, sed per se: ita quòd intentum est. Vtrum spiritussan. procedat a filio, id est: vtrum de ratione propria personæ spiritussan. sit ꝓcedere a filio, Quod. n. cõuenit alicui p se, cõuenit ei ex ꝓpria ratione.

Ad hoc autem quæsitum affirmatiue respondendo, oportet non solum ostendere spiritumsan. procedere a filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate, siue forma, aliter nõ ostenderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi.

¶Ad cuius euidentiam plenioreꝫ, scito, quòd alicui ꝓducto põt dupliciter cõuenire, ꝓduci necessario a pluribus personis diuinis. Vno modo, ex parte producentis, alio modo ex parte ꝓducti. Exemplum primi habetur in productione creaturæ a Deo, necessario enim est a tribus personis: quia indiuisa sunt opera trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset ꝓduci, & esse sicut est, etiam si a solo patre produceretur. Exemplũ secundi haberẽt, si creatura suo formali constitutiuo prauaretur, si non esset a pluribus personis. Ad propositum spiritussanc. procedit a patre & filio necessario, ex parte producentis secũdum omnes, quia omnia patris non repugnantia filio, sunt necessario communia ipsi filio. An autẽ ex parte producti ꝓcedat necessario a filio, in dubium vertitur. Quia vero cõuenientia producto, per se conueniunt ei ex parte sua, cætera enim conueniunt per accidens, aut quasi per accidens, ideo per se loquendo, quæritur: vtrum spiritussan. ex ꝓprio constitutiuo ac distinctiuo habeat, q̃ procedat a filio.

¶In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secũdo arguit Græcos.

¶Quo ad primum ponitur vna conclusio rñsiua q̃sito affirmatiue, scilicet. Spiritussanc. necessario procedit a filio. et ꝓbatur tribus rõnib⁹. Prima est. Si spiritussan. non esset a filio non posset ab eo pſonaliter distingui. ergo. Et ꝓbat̃ sequela sic: personæ diuinæ non distinguunt̃ adinuicẽ per aliq̃d absolutũ, sed solũ relationib⁹ oppositis originis ſm esse principium & a principio: ergo, si spũssan. non habet hmõi relationem originis a filio, non distingueret̃ ab eo personaliter. Assumptũ quo ad oẽs sui ptes, singillatim probatur. Prima qui dem, scilicet nõ per aliquid absolutum, quia deesset vnitas

195
1.di.11.ar. 1.Et po. q. 10.ar.4. & opuſ. 1. ca. 49. 50. & 51. & opu. 3.ca.49. & 4.cõ. c.24. & 25.
*Cap. 1. de di.no. parũ a princip.

†In 1. Constanti.cano ne. 7. to. 1. Conci.

ſ. Ad 3.

Declinat ad finẽ bri.

163

In corp. ar.

Li. 2. c. 11. dist. 31. 15. c. 17. ca. fin.

essentiæ, eo quòd omne absolutum est essentiale. Secunda vero, scilicet: quòd solis relationibus, ex prima sequitur manifeste. Tertia autem, s. oppositis, manifestatur ex eo, quòd in patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt oppositæ relatiue. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, q̃ est intelligendum de relationibus propriis. Quinta demum, s. secundum principium & a principio, ex præcedentibus manifeste sequitur. consequentia vero probatur sic. Stante assumpto, aut filius procedit a spiritu sancto, aut econtra: sed primum nullus dicit, ergo necesse est spiritum sanctum esse a filio.

¶Circa conditionalem assumptam & eius probationem, dubiũ occurrit ex Scoto, in 1. distinct. 11. quæstio. 2. tenente oppositum. Arguitq; contra fundamentum positionis, scilicet: sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. Primo. Disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito, distinguit realiter vbicunque inuenitur: sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum natiuitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. ¶Iuxta hoc motiuum, soluit probationem adductam in litera de duabus relationibus in patre, dicens, quòd non est eadem ratio de actiuis & passiuis pro ductionibus. vnum enim potest dare esse pluribus, nõ tñ põt accipere esse pluries, nisi forte desierit esse. Et cõfirmat̃ motiuũ hoc, ex

ex parte productionum argumentis Aureoli in 11. dist. primi, q. 1. artic. 1. consistentibus in hoc. Generari & spirari sunt incompossibilia in eodem suppposito, secluso quòd ipsi generari coniunctum sit spirare. ergo seipsis realiter distinguuntur: consequentia plana est, & antecedens quo ad primam partem est euidens. Quo ad secundam vero, ꝓbat tripliciter. Primo, ꝙa ꝙquid in diuinis conuenit alicui rei conuenit ei formaliter & ex se: ergo ét incompossibilitas istorum cõuenit ex se. Et cõfirmatur, quia incompossibilitas ista orit ex ordine, quo vna ꝓcessio præsupponit aliam. Ordo aũt oritur ex rõnibus formalibus: ergo ex seipsis primo sunt incõpossibiles. Scõo, si incompossibilitas ista est ex eo, quòd gñari cõiũgit spirare, i quo gñe causę, spirare dat hãc incõ possibilitatẽ ipsi generari: nõ effectiue, aut finaliter, vt patet: nec formaliter, ꝙa tũc sequeret, ꝙgñari & spirari essent idem formaliter. Tertio, ꝙa si hinc est incõpossibilitas ista, aut hoc est quia gñari & spirare sunt idẽ re: aut ꝙa simul cõueniunt in filio: aut ꝙa vnũ est præuium alteri: sed nihil horũ põt dici, ꝙa hæc oĩa cõueniunt ipsi spirare respectu essẽtię, cui cõstat ñ dare icõpossibilitatẽ ad spirari.

¶ Secũdũ caput, vñ mouet Sco. est. Si in patre ꝓ impossibile nõ esset actiua spiratio, sed in solo filio, adhuc esset trinitas ꝓsonarũ: ergo nõ requirit oppositio relatiua inter spiritum sanctum & personam, a quâ distinguitur, & sic ruit totus processus.

¶ 3 Præt. Damasc.* dicit, Spiritũ sanctũ ex pre dicim⁹: & spũm prĩs nominam⁹: ex filio aũt spiritũ san. nõ dicim⁹: spũm vero filij noĩam⁹. Ergo spũs sanctus non ꝓcedit a filio.

¶ 4 Præt. Nihil ꝓceditab eo, i quo quiescit. Sed spũs sanct. quiescit in filio. Dr. n. in legẽda beati And. Pax vobis: & vniuersis qui credunt in vnũ Deũ patrẽ, & vnũ filium eius vnicum dñm nr̃m Iesum Chr̃m, & in vnum spiritum san. procedẽtem ex patre in filio permanẽtem. Ergo spiritus san. non procedit a filio.

¶ 5 Præt. Filius procedit vt verbũ: sed spiritus noster in nobis, non vr̃ procedere a verbo nostro. Ergo spiritus sanctus non procedit a filio.

¶ 6 Præt. Spiritus sanctus perfecte procedit a patre. Ergo superfluum est dicere, quòd procedit a filio.

¶ 7 Præt. In perpetuis non differũt esse & posse (vt dicit in *3. Phys.) & multo minus in diuinis. Sed spiritus san. potest distingui a filio, etiam si ab eo non procedat. Dicit enim Ansel. † in lib. de ꝓcessione spiritus sanc. Habent vtique a patre esse filius & spiritus san. sed diuerso modo: quia alter nascendo, & alter procedendo, vt alij sint per hoc abinuicem. Et postea subdit.* Nã si ꝓ aliud nõ essent plures filiꝰ & spiritus san. per hoc solũ essent diuersi. Ergo spiritus san. distinguitur a filio ab eo non existens.

SED CONTRA est, quod dicit Athanasius.* Spiritus sanctus a patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere spiritũ sanctum a filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supra* dictis patet. Non enim est possibile dicere, quòd secundum aliquid ab solutum, diuinæ personæ abinuicem distinguantur: quia sequeretur, quòd non esset trium vna essentia. Quicquid enim in diuinis absolute dicitur, ad vnitatem essẽtiæ pertinet. Relinquitur ergo, quòd solum relationibus, diuinæ personæ abinuicem distinguãtur. Relationes autem personas distinguere non possunt, nisi secundum quòd sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarum vna refertur ad filium, & alia ad spiritum sanctum: quæ tamen, quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, sed ad vnam personam patris tantum pertinent. Si ergo in filio & in spiritu sanct. non esset inuenire nisi duas relationes, quibus vterque refertur ad patrem, illæ relationes nõ essent adinuicem oppositæ, sicut neque duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde, sicut persona patris est vna, ita sequeretur, quòd persona filij & spiritus sancti esset vna, habens duas relationes oppositas duabus relationibus patris. Hoc autem est hæreticum, cũ tollat fidẽ trinitatis. Oportet ergo, quòd filius & spiritus sanctus, abinuicẽ referant oppositis relationibus.

Omne vnũ formale distinctiuum pluriũ ex vna parte aliquo, ponit i illis pluribus aliqđ vnũ sum damẽtũ illi⁹ distictionis ꝓportionale illi.

¶ Ad euidẽtiã huiꝰ difficultatis, quamuis tractare de constitutiuis ꝓsonarum spectet ad 40. q. pp tũ discussam ex cõsuetudine hic materiã scito, quòd cum in diuinis nõ sit formaliter nisi substantia & relatio, & substantia vt pote cõis, nec cõstituat nec distinguat hypostases: oportet, quòd vtrũque relationi tribuatur. Relationi autẽ cum possit aliquid conuenire dupliciter, s. secundũ ꝓpria relationis, & secundũ cõmunia sibi & absolutis: quęcũque attribuuntur diuinis relationibus, necesse est conuenire eis, inquãtum relatiões sunt. Et sic, constituere ac distinguere, relationi diuinæ (prout relatiua res ẽ) conuenit. Interrem autem relatiã & absolutã hoc interest, ꝙ res absoluta constituit rem in se, relatio vero cõstituit rem ad aliã. Et qm̃ vnumquodque sicut est ens, ita vnum & distinctũ: constitutiuum absolutum sicut constituit ens in se, ita distinguit illud secundum se: & consequenter ab vniuersis aliis. Constitutiuum vero in esse relatiuo, quia constituit ens ad aliud vnum correlatiuum, s. ita distinguit illud ab illo vno tantum, alioquin diuersitas seu distinctio non esset ꝓportionata passio entis. Plus enim faceret constitutiuum aliquid distinguendo quàm cõstituendo, quod non videtur intelligibile. Si igitur in diuinis sola relatio multiplicat trinitatem, & hoc non conuenit relationi per accidens, sed quatenus res relatiua est, Et res relatiua vt sic, constituit & distinguit relatiue tantum: quamcunque enim aliam distinctionem habet, non facit inquantum res relatiua: sed haberet eam ex communibus sibi & absolutis: vt patet de disparatione, hæc enim non est propria relatiuis, & sic, non potest cassari a relatione secundum rationem relationis: consequens est, quòd in diuinis nulla sit distinctio realis nisi relatiua, ita ꝙ non solum res distinctę sunt relatiuę, sed distinctio ipsa est relatiua. Et cum cõstet distinctionem relatiuã non esse sine relatiua oppositione, & esse respectu correlatiui tm̃: manifeste sequitur, ꝙ sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas ꝓsonas. Et hæc non aduertere aut penetrare, fuit causa dissensiõis i hac materia. Si. n. aduertissent, ꝙ Ecclesia tradẽdo vnitatẽ substãtiæ, & trinitatẽ rerũ relatarũ ex formali locutione insinuat, ꝙ hoc formaliter intelligẽdũ est, vidissent ꝓfecto ex hoc ipso, ꝙ distinctio nõ tradit nisi relatiuorũ, ꝙ ét distinctio ipsa propria relatiuis, quatenus relatiua sunt, esse debet, ꝙd saluare nõ pñt, dũ dñr res q. dem distinctas eé relatiuas, distingui tm̃ absq; oppõne relatiua, ꝙa sũt disparatæ & incompossibiles &c. hæc. n. communia sunt non propria relatiuis, vt iam diximus. Ex his autem habetur respõsio ad obiectiones ex parte constitutiui ipsius filii. cum enim dicitur, ꝙ idẽ est constitutiuum & distinctiuum alicuius ab omni alio, distinguẽdũ est de duplici constitutiuo. s. absoluto, vel respectiuo, & ꝙ in absolutis verũ ẽ. In relatiuis vero sub distinguẽdum est de duplici distinctione .s. relatiua vel quacũq; alia, puta disparata seu cõtraria, seu contradictoria, seu etiam priuatiua.

¶ Et dicendum, ꝙ de distinctione relatiua loquendo, falsissimũ est assumptũ: qm̃ constitutiuũ alicuius in esse relatiuo, non est distinctiuum illius distinctionis relatiuæ, nisi a correlatiuo, propter ipsam relationis naturam, a cæteris aũt distinguit quouis alio modo. duplum enim vt sic, quia nõ est nisi ad dimidium, non distinguitur etiam relatiue nisi a dimidio, a triplo autem & quadruplo & reliquis entibus, distinguitur quidem duplicitate inquãtũ ẽ hoc ens non relatiue, vt de se patet. Et quia in diuinis persona est formaliter relatio, non est distinctio personalis; neque realis nisi sit relatiua. Et propterea de facto ista est falsa: filius distinguitur realiter siue per filiatione, quia ista est falsa: filius filiatione distinguitur relatiue a spiritusan. quamuis ista sit vera: filius distinguitur filiatione a spiritusan. sed talis distinctio non sufficit ad realem distinctionẽ, immo est sophisma consequentis, argute a distinctione ad distinctionem relatiuam. Et bene hoc aduerte, quia ex hoc omnium pendet solutio. Patet quoque ex his, quòd signum literæ, de duabus relationibus in patre, stat in suo robore. Est. n. signum ꝙ sola relatiua distinctio & oppositio est ibi realis. Solutio autẽ Sco. non est ad propositũ, quia diuertit a relationibus ad processiones: de relationibus. n. litera loquitur, non de emanationibus. quare. Sed contra hæc. S. T. verba, vehementius quidam arguunt de ipsis relationibus loquendo, dicentes, ꝙ peccant s̃m non causam vt causam. Causa enim quare duæ relationes non oppositæ non constituunt duas personas, nõ est negatio oppositionis. Tũ, quia constat, ꝙ de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas, & tñ processio nulli earum opponitur relatiue. Tum, quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmatiõis. s. ꝙ oppositę relationes cõstituerent duas personas: hoc aũt constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullam personam constituit. Ad hæc breuiter dicitur, ꝙ procedunt ex mala interpretatione literę. Cũ. n. dr̃, quòd quia nõ sunt oppositæ, non constituunt duas personas, ly constituunt, determinat ly duas, & non determinat ly personas, nisi inquantum duas s̃m rẽ: ita quòd sensus est, quòd quia non sunt oppositæ, nõ constituunt duas personas. i. non faciunt distinctionem realẽ per sonarũ. constituere. n. duo vt sic, nihil aliud est q̃ distinguere &c. Et sic assignatur vera & ꝑcisa causa. Spiritus. n. sanc. non constituitur in esse distincto a filio & patre, nisi vt spirantibus, ita ꝙ spiratio cõstituit patrem & filiũ in hoc, ꝙ sint distinctę personæ a spiritusãcto, quis iter se distiguãtur paternitate & filiatione. Radix aũt horũ est, ꝙa sunt res relatiuæ &c. non. n. salua vnitate substãtiæ, põt aliter distinctio ꝓsonarũ saluari, nisi ꝓ relationes originis, de quarum rõne sit distinctio realis, ꝓpria relatiõis originis: hãc autẽ cõstat ex oppositione fieri, vt patet ex dictis. Vnde patet rñsio ad obiecta: æquiuocãt. n. dũ cõstituere in esse distincto, non aduertũt in sermone versari, & hoc in materia relatiua habere singulare cõstituendi distinguendi q̃; modũ &c. obiecta aũt ex parte distinctiui, difficultatẽ ex vi verborum magis q̃ rei facere videntur. Secũdũ rẽ quidẽ dicendũ est, ꝙ spiratio distinguit realiter relatiue ꝓsonã filii a spũs. Et ꝓ hoc dr̃ distinguere ꝓsonaliter: patet aũt ꝙ nõ oportet ꝙ relatiue distinguit ꝓsonã esse personalitatẽ, quæ de in trinseca rõne ꝓsonalitatis. Facientibus aũt vim in verbis, & quærentibus quo silius distinguit̃ ꝓsonaliter a spiritusan. dicẽdũ ẽ, ꝙ distingue re ꝓsonaliter cũ sit facere formaliter ꝓsonã distinctam ab alia persona, cõtingit dupliciter: vno mõ, ꝙ faciat vtrũq; s. ꝓsonã & distinctio

Nõ autem possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ, nisi relationes originis, vt* supra probatum est. Oppositæ autem relationes originis, accipiũtur s̃m principiũ & s̃m quòd est a principio. Relinquitur ergo, ꝙ necesse est dicere, vel filium esse a spiritusancto (quod nullus dicit) vel spiritũsanctum esse a filio, quod nos confitemur. & huic quidem consonat ratio processionis vtriusque. Dictũ enim est supra* ꝙ filius procedit per modum intellectus vt verbũ, spiritusanctus autem per modũ voluntatis vt amor. Necesse est autem ꝙ amor a verbo procedat. Nõ enim aliquid amamus nisi secundum quòd conceptione mẽtis apprehẽdimus*. vnde & s̃m hoc manifestũ est, ꝙ spiritus sanctus procedit a filio. Ipse etiam ordo rerum hoc docet. Nusquam enim hoc inuenimus, ꝙ ab vno procedant plura absque ordine nisi in illis solũ, quæ materialiter differunt. Sicut unus saber producit multos cultellos materialiter abinuicem distinctos, nullum ordinem habentes adinuicẽ. Sed in rebus, in quibus non est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorum aliquis ordo. Vnde etiam in ordine creaturarũ productarum, decor diuinæ sapiẽtiæ manifestatur. Si ergo ab vna persona patris procedunt duæ personæ, scilicet filius, & spiritus sanctus, oportet esse aliquem ordinẽ eorum adinuicem. Nec potest aliqs ordo, alius assignari, nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio. Nõ est igitur possibile dicere, quòd filius & spiritus sanctus, sic procedant a patre, ꝙ neuter eorũ procedat ab alio, nisi quis poneret in eis materialem distinctionem, quod est impossibile. Vnde etiam ipsi Græci processionẽ spiritus sancti aliquẽ ordinem habere ad filium intelligunt. Concedunt enim spiritũsanctum esse spiritum filij, & esse a patre per filium, Et quidam eorũ dicuntur concedere, ꝙ sit a filio vel profluat ab eo, nõ tamẽ quòd procedat. quod videtur vel ex ignorantia, vel ex proteruia esse. Quia si quis recte consideret, inueniet processionis verbum inter omnia quæ ad originem qualemcunque pertinent, communissimum esse. Vtimur enim eo ad designandum qualemcunque originem. Sicut ꝙ linea procedit a puncto, radius a sole, riuus a fonte. Et similiter in quibuscunque alijs. Vnde ex quocunque alio, ad originem pertinẽte potest concludi, quòd spiritus sanctus procedit a filio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd de deo dicere non debemus quod in sacra scriptura non inuenitur, vel per verba, vel per sensum. Licet autem per verba non inueniatur in sacra scriptura, quòd spiritus sanctus procedit a filio, inuenitur tamen quantum ad sensum, & præcipue, vbi dicit filius, Ioan. 16. de spiritusancto loquens, Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Regulariter etiam in sacra scriptura tenendum est, quòd id, quod de Patre dicitur, oportet de filio intelligi: etiã si dictio exclusiua addatur, nisi solum in illis, in quibus pater & filius secundum oppositas relatio nẽ: alio mõ, ꝙ faciat alterũ. s. distinctionẽ in ꝓsona. Sicut dicim⁹, ꝙ dupliciter contingit facere domũ albã. s. vel faciendo vtrũque, vel iungendo vnũ alteri: nec refert ad propositũ, facere effectiue vel formaliter. Q̃ igit̃ distinguit ꝓsonaliter faciẽdo totũ & singulas partes, oportet esse de rõne ꝓsonali, tale aũt nõ est spiratio; ꝙ aũt distinguit ꝓsonaliter, faciẽdo totũ rõne vnius partis i alia, nõ oportet esse de rõne ꝓsonali: sed satis est, ꝙ sit notio ꝓsonę relatiua &c. Et sic esse vnũ spiratoré, nõ est esse vnã personã, quia spiratio nõ est cõstitutiua ꝓsonæ. & tñ spiratio distinguit ꝓsonã & filii, & patris, ꝓsonaliter, faciẽdo distinctionẽ nõ ꝓsonalitatẽ a spiritusa. Ad obiecta aũt ex parte emanationũ rñsio habet in litera ad. 7. & consistit in hoc, ꝙ emanationes filii & spũsan. possunt sumi dupliciter. Vno mõ s̃m suas integras rõnes, & sic icludũt ordinẽ originis vnius ab alia, & cõsequẽter filiũ & spiritũsa. distingui ex suis ꝓductionibus, & distingui oppositione relatiua originis, idẽ ẽ. A lio mõ possunt sumi secluso ordine originis iter eas, vt arguẽtes accipiũt. Et sic dicim⁹, primo, ꝙ accipiũtur s̃m suas rõnes incõpleras, & propterea nõ est mirũ, si fallunt vtẽtes eis tanquã completis. Secundo, ꝙ non sunt duæ totales acceptiones eiusdẽ naturæ. Sed prima est acceptio naturæ simplr̃, secũda

Li. 1. orth. fidei. ca. 11. non procul a fine.

Li. 3. Phys. tex. 32. t. 2.

† Nõ ꝓcul a prin. lib. & ꝓ totum lib.

*Eodem loco nunc dicto.

In symbolo suo fidei

Q. 28. arti. 4.

Q. 27. ar. 2. & q. 32. ar. 2.

Q. 27. ar. 2. & q. 28. ar. 4.

16. c.

autem ſm quid. Si.n. ſecluderetur ordo originis inter eas, filius per generationem acciperet naturam ſimpliciter, & ipſemet per proceſſionem acciperet eam ſm quid. Et ſic argumenta quæ ſup ponunt vel aſſumunt has emanationes eſſe totales, & incompoſſibiles, ſecluſo ordine originis inter eas, ruunt: incompoſsibilitas enī, totalitas, & alia huiuſmodi conueniunt eis integraliter, & non imperfecte ſumptis. Ad obiectiones autem Aureo. iuxta hoc motiuum, ex parte productionum, ſingilla tim reſponderetur. Et ad primum quidem ex dictis patet, q̄ ſpirando generari & ſpirari ſecluſo ordine originis inter ſe, non ſunt incompoſſibilia. Nec eſt verū q̄ incompoſsibilitas eorū oriatur ex illo ordine, quo vna præexigit aliam, ſed ex ordine originis, quo vna eſt ab alia, conſtituitur. Ad ſcdm aūt, cū quæritur de genere cauſalitatis, dicīt, q̄ ſpirare dat genito incompoſsibilitatem hanc formaliter, ſicut albedo dicitur dare formaliter ſubiecto incōpoſſibilitatē nigredinis. Nec valet cōſequentia: ergo generari eſſet ſpirari, quod eſt correlatiuum ipſius ſpirare, ſicut non valet. ergo ſubiectū albedinis eſt nigredo, quæ eſt contraria albedini. Ad tertiū autem dicitur, quòd propter nullum illorum triū eſt iſta incōpoſsibilitas: ſed p̄ pter hoc, quia ſpiratio eſt notio perſonę relatiua ad ipſum ſpiritumſanctum.

180 b

Dum ponitur ſymbolum illius, circa med. habetur, tomo. 1. Concil. q̄ ſunt Coloniæ impreſſa, ānodo. 1530.

¶ Advnicū vero motiuum ex parte Patris, dicīt, q̄ ſi ſpirituſſan. procederet a ſolo filio, adhuc diſtingueret a patre ordine originis, & ſi non immediate, tamen mediate. Et eodē modo eſſet inter eos relatiua oppoſitio, dum iſta eſſet vera: pater ſpirat mediate ſpiritumſanctum. Sic enim pater ſub altero oppoſitorum clauderetur. Non eſſet tñ conſubſtantialitas trium perſonarum. Excluſio nanque patris ab immediata ſpiratione, in ſubſtantię inæqualitatem redundaret.

¶ Secunda ratio in litera poſita ad probandam principalem concluſionem eſt: nihil amamus niſi quod conceptione mentis apprehendimus. ergo amor procedit a verbo. ergo ſpirituſanctus a filio, quia ille vt amor, iſte vt verbum procedit.

¶ Circa hanc rationem aduerte, q̄ in litera adducitur magis vt rationabilis, quàm vt neceſſaria, vt illa verba oſtēdunt. ſ. huic cōſonat ratio proceſsionis vtriuſque. Dico autē hoc, quia ratio iſta fundatur ſuper hoc, q̄ amor eſt ab amante & amabili vt concepto, quia incognita diligere non poſſumus. hoc autē fundamentū de amore & conceptione eſſentialiter, in omni natura intellectuali verum eſt, quāuis (vt dicetur) de amore notionaliter, & ſimiliter de conceptu notionaliter euidentem neceſsitatē non oſtēdat. Dicere. n. quiſpiā poſſet, q̄ pater producit amorē ſui notionalē cognoſcendo ſe eſſentialiter. Verūtamen ſatis rationabile eſt, vt qualis ſit ordo inter eſſentialia intellectus & voluntatis, talis etiā ſit ordo inter notionalia vtriuſq;, ac per hoc, amor notionaliter, qui eſt ſpūſan. ſit ex conceptu notionaliter qā verbum eſt, ſicut amor eſſentialis oriē ſm rōnē ex conceptu eſſentiali, quo formaliter pater oīa nouit: Quidā tñ conſequentiā huius tōnis labefactare conati, arguunt contra eā dupliciter. Primo: poteſt fieri apprehēſio intellectus abſq; conceptu, ergo poteſt fieri ét amor: igitur antecedens eſt falſum. Aſſumptum probatur, tū in viſione beata, tū in actu credendi, tum quia verbum eſt aliud apud te ab actu intelligendi. Secundo, quia nō valet: non poſſumus intelligere ſine ſenſu. ergo ſtellectio eſt a ſenſu, vt a principio productiuo. igitur conſequentia nihil valet &c. Ad hęc dicitur, q̄ antecedēs eſt verum de intellectione naturali. vnde nihil obſtat beata viſio. Per actū aūt credēdi formaē fidei verbū. Et licet verbū ſit aliud ab ſtellectione, i ſeparabile tñ eſt ab ipſa, nec p̄t ab ipſa ſe cludi in natura libus. Secunda vero obiectio puerilis valde eſt, credit. n. latuiſſe diuum Thomam, quòd ex concurrentia alicuius, non ſequatur concurſus illius, vt principii productiui, quod inſantes ſciunt: litera. n. ſupponit communia ſ. q̄ bonum cognitū ſit principium productiuū amoris, vt patet. 3. de anima, & 12. Met. & aſſumit quòd eſſe cognitum, eſt eſſe conceptū mēte, quod in q. 27. ſtābilitum eſt, & ſic infert intentū. vnde inſtantia allata contra rudem illū ſenſum, non contra verū & intentum militat.

Dum inſi ſto. dum militat.

¶ Tertia ratio eſt ex rerū ordine talis. Abvno nunquam procedunt plura abſque ordine inter ſe, niſi in materialiter tantū differentibus. ergo ab vno patre nō procedūt filius & ſpūſcſtūs abſq; ordine inter ſe. ergo inter eos oportet eſſe ordinē originis. Antecedens manifeſtatur. quo ad primam partem in creaturis, quia in hoc manifeſtatur decor diuinæ ſapiētię. Quo ad ſecundā vero in artificialibus, puta duobus martellis. Vltima āt cōſequētia probāt ex eo q̄ pſonæ diuinæ nō diſtinguūtur materialiter, nec quēcūq; ordinē, niſi originis, cōpatiuntur: cæteris nāq; imperfectionē aliquā claudunt. Et hanc rationē ſi confirmare noueris, efficacem inuenies: vbi. n. eſt pluralitas realis ſinę reali ordine, ibi eſt confuſio.

¶ Contra hanc tñ rationē quidā arguunt. Primo, quia antecedens falſum eſt. Tū qa ſi Deus ,pduceret plures Gabrieles, eſſet pluralitas immaterialis ſine ordine. Tū qa Deꝰ immediate pōt p ſe oīa ,pducere. ſecūdo qa litera obſtat ſibiipſi, dū ſubdit, q̄ Græci cōcedunt ordinē importatū per ly per, & abſq; probatione aſſumit, quòd nō poteſt eſſe ibi ordo niſi importatus per ly a ut ab.

¶ Ad hæc dicitur, q̄ pluralitatis materialis nomine, hic intelligitur pluralitas materialis, vt diſtinguitur contra ſpecificā, qualis de facto eſt inter duas intellectiones eiuſdem ſpeciei, & eſſet inter Gabrieles. Plura quoq; ſeu omnia a Deo non producuntur ſpecifice diſtantia, ſiue ordine inter ſe, ſiue aDeo ſmediate. Nec aliam ordinem Græci mentetenus intellexerunt, per ly per, q̄ nos intelligamus per ly a, quoniam (vt in articulo ſequenti patet) ly per, cauſalitatem denotat, & reſoluendo facillime patet, quòd ad efficientis genus in propoſito reduci oportet. Et propterea patet, quòd non abſque ſubintellecta probatione aſſumpſit

Ita de tri. in hac lītra.

aſſumpſit litera, q̄ ibi nō poteſt eſſe, ordo realis, niſi a, quo alius, & qui ab alio: cæteros enim conſtat imperfectionem claudere.

¶ Quo ad ſecūdam partem huius articuli, Græcos arguit, tria eorū dicta recitando. ſ. quòd communiter concedunt, ordinem inter filiū & ſpūſcm. Secundo, quòd aliqui concedunt, quòd ſit vel profluat a filio. Tertio, quòd negatur, quòd procedit a filio. Ex q̄bus arguit eos ignorantiæ, vel proteruiæ, quoniam tertium contradicit primo & ſecūdo, q̄ ꝓbat ſic. Procedere eſt communiſſimū inter omnia ſpectantia ad originem. ergo ex quocunq; conceſſo pertinente ad originem, puta ordine, ſeu eſſe a, ſeu profluere, ſequitur affirmatio proceſſus, & ſic priores affirmationes repugnāt negationi proceſſionis. Antecedens probatur, quia ytimur proceſſione in omnibus vt patet inductiue.

In corp. ar. 2. q. 27.

196 1. di. 12. ar. 3. Et opuſ. 2. ar. 41. Et q. 9. a. 27.

¶ In reſponſione ad tertium, ſcito, quòd quidam inuehunt cōtra hæc verba, q̄ ex his ſequitur, Dama. fuiſſe hæreticū, quod & ſimpliciter eſt inconueniens, & in illo ſpecialiter opere, quia illud recipit papa Eugenius. Ad hoc dicīt, quòd non ſequitur illum fuiſſe hæreticū, quia vt in. q. 32. ar. vlt. dictum eſt. Antequam conſideretur, aut determinetur per eccleſiam abſque hæreſis vitio, opinatur quis falſum, quod poſtmodum ſi pertinaciter ſuſtineret eēt, hęreticus. Dicitur autē Dam. illo fuiſſe ꝛepore quo deciſum hoc non erat. quare &c.

¶ In reſponſione ad ſeptimū, aduerte, q̄ ex iſtis verbis videtur eliciū, q̄ apud S. Tho. emanationes diuinę diſtinguūtur per hoc qđ vna eſt ab vno, altera vero a duobus, vt in 13 diſt. 1. Scotus attulit. Sed re vera iſta dicta diſtant ſicut cęlum & terra, dicere

D

ſed ſecundum ſimilitudinem verbi mentalis a quo amor procedit.

A

Ad 6m dicendum, q̄ per hoc, q̄ ſpiritusſanctus perfecte procedit a patre, non ſolum non ſuperfluum eſt dicere, q̄ ſpirituſſanctus procedat a filio: ſed omnino neceſſarium, quia vna virtus eſt patris & filij. Et quicquid eſt a patre, neceſſe eſt eſſe a filio, niſi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius eſt a ſeipſo, licēt ſit a patre.

Ad 7m dicendum, q̄ ſpiritus ſanctus diſtinguitur perſonaliter a filio in hoc, q̄ origo vnius, diſtinguitur ab origine alterius. Sed ipſa differentia originis eſt per hoc, q̄ filius eſt ſolum a patre, ſpiritus ſanctus vero a patre & filio. Non enim aliter proceſſiones diſtinguerentur, ſicut ſupra * oſtenſum eſt.

B

ARTICVLVS. III.

Vtrum ſpiritus ſanctus procedat a patre per filium.

C

Ad tertium ſic procedit. Videt, q̄ ſpiritus ſanctus nō procedat a patre per filiū. Quod enim procedit ab aliquo p aliquem, non procedit ab eo immediate. Si igitur ſpiritus ſanctus procedit a patre per filium, non procedit a patre immediate. Quod videtur inconueniens.

¶ 2 Præt. Si ſpiritus ſanctus procedit a patre per filium, nō procedit a filio, niſi propter patrē. Sed propter quod vnumquodq; & illud magis. Ergo magis procedit a patre quàm a filio.

D

¶ 3 Præt. Filius habet eſſe per generationem, ſi igitur ſpiritusſanctus eſt a patre per filium, ſequitur q̄ prius generetur filius, & poſtea procedat ſpiritusſanctus, & ſic proceſſio ſpiritusſancti non eſt æterna. quod eſt hæreticum.

¶ 4 Præt. Cum aliquis dicitur per aliquem operari, poteſt econuerſo dici. Sicut enim dicimus q̄ Rex operatur per Balliuum, ita poteſt dici quod Balliuus operatur per Regem. Sed nullo modo dicimus quòd filius ſpiret ſpiritumſanctū per patrem. ergo nullo modo poteſt dici quòd pater ſpiret ſpiritū ſanctum per filium.

E

Sed contra. eſt, quod Hila. * dicit in lib. de Trin. Conſerua hāc, oro, fidei meæ religionem, vt ſemper obtineā patrem. ſ. te, & filium tuum vna tecum adorem, & ſpiritumſanctum tuū, qui eſt per vnigenitum tuum, promereā.

Respon. Dicendum, quòd in omnibus locutionibus, in quibus dicitur aliquis per aliquē operari, hæc præpoſitio per, deſignat in cauſali aliquā cauſam, ſeu principium illius actus. Sed cum actio ſit media inter faciens & factum, quandoque illud cauſale cui adiūgitur hæc præpoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundum quod exit ab agente, & tunc eſt cauſa agenti q̄ agat, ſiue ſit cauſa finalis, ſiue formalis, ſiue effectiua, ſiue motiua. Finalis quidē, vt ſi dicamus, quòd artifex operatur per cupiditatem lucri. Formalis vero, vt ſi dicamus q̄ operat p̄ partem ſuā. Motiua vero, ſi dicamus q̄ operat p̄ imperiū alterius. Quandoq; vero dictio cauſalis cui adiungitur hæc prepoſitio per, eſt cauſa actionis, ſecundum quod determinatur ad factū, vt cum dicimus, artifex operatur per martellum. non enim ſignificatur, q̄ martellus ſit cauſa artificij, q̄ agat, ſed q̄ ſit cauſa artificiato, vt ab artifice ,pcedat, & hoc ipſum habeat ab artifice. Et hoc eſt qđ quidā dicunt, quòd hæc præpoſitio per, quādoque notat authoritatem in recto, vt cum dicitur, Rex operatur per Balliuum. Quandoque autem in obliquo, vt cū dicitur, Balliuus operatur per Regem. Quia igitur filius habet a patre, quòd ab eo, procedat ſpiritusſanctus, poteſt dici quòd pater per filium ſpirat ſpiritumſanctum, vel q̄ ſpiritusſanctus procedat a patre per filium, quod idem eſt.

B

Ad primvm ergo dicendū quòd in qualibet actione eſt duo conſiderare, ſcilicet ſuppoſitum agens, & virtutem qua agit, ſicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre & filio conſideretur virtus, qua ſpirant ſpiritūſanctū, nō cadit ibi aliquod medium, quia hæc virtus eſt vna & eadem. Si autem conſiderentur ipſæ perſonæ ſpirantes, ſic cum ſpiritusſanctus communiter procedat a patre & filio, inuenitur ſpiritusſanctus immediate a patre procedere, inquantum eſt ab eo, & mediate inquantum eſt a filio. Et ſic dicitur procedere a patre per filium. Sicut etiam Abel proceſſit immediate ab Adam, inquantum Adam fuit pater eius, & mediate, inquantum Eua fuit mater eius, quæ proceſſit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis proceſſionis ineptum videatur ad ſignificandam immaterialem proceſſionem diuinarum perſonarum.

Prima S. Tho.

quòd differentia ſit, quia vna eſt ab vno, & alia a duobus ſuppoſitis, & dicere q̄ differentia eſt, quia vna eſt a patre ſolū, alia vero a patre & filio. Ibi enim ſola differentia inter vnitatem & pluralitatem ſuppoſitorum, pro cauſa redditur, quod eſt ridiculū: contra quod & laborauit Scotus. Hic aūtē, ordo originis inter eas pro cauſa redditur. Hoc enim verba illa important. Non enim poteſt aliter originis ordo ſaluari, niſi altera ſit a patre & filio. Hunc autem ordinem originis, quia ad integritatem rationum formalium ipſarum originum, vt diſtinctæ realiter ſunt, ſpectare iam oſtenſum eſt, ideo hoc ſano ſenſu intelligendo, nihil nocet concedere, perſonā ſpiritusſancti ex ſua origine diſtingui a filio.

¶ *Super quæſtionis trigeſimæ ſextæ Articulum tertium.*

In titulo, nihil eſt ambiguū, accipiēdo ipſum ſic communiter vt ſonat, abſq; ſcilicet dictione excluſiua, &c.

¶ In corpore duo facit. Primo oſtendit quot modis ſumitur ly per, in huiuſmodi propoſitionibus. Secundo reſpondet quæſito in calce articuli.

¶ Quo ad primum quatuor dicuntur. Primū eſt, quòd ly per, denotat aliquā cauſalitatem in accuſatiuo caſu, ſuper quem cadit. Secundum eſt, q̄ illa cauſalitas quandoq; eſt reſpectu actionis ſecundū quod exit ab agēte: & declaratur hoc in triplici genere cauſæ. Tertiū eſt, quòd illa cauſalitas quandoque eſt reſpectu actionis, ſecundum quod determinatur ad factum, vt patet in artificialibus inſtrumentis. Quartum eſt, quòd hæc diſtinctio coincidit cum illa aliorum, ſcilicet quòd

quãdoq; denotat authoritatẽ in recto, & quãdoq; in obliquo.
¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua quæsito affirmatiue est. Spiritussanctus procedit a patre per filium. Et probatur: filius habet a patre, quòd ab eo procedat spiritussanctus, ergo põt dici quòd pater spirat per filiũ spiritumsanctũ &c. Consequentia tenet ex exposita significatione, ly per, quando denotat medium ex parte producti, scilicet quòd denotat quòd sit mediũ habens a principali, quòd producat: sic enim sumitur in proposito, & non primo modo: filius.n. non est medium ex parte patris, nõ.n. est ratio spirationis vt exit a patre, sed potius vt terminetur ad spiritũ sanctum. Et hoc considerando spiritũ sanctum vt est a patre mediate, secus enim dicendum est loquendo de ipso, vt est immediate a patre. Et ideo litera dicit, quòd potest dici patrem spirare per filium spiritumsanctum, & non dixit, quòd oportet omnino sic dici, secundum vnam enim acceptionem tantum verificatur.

Ad 2m dicendum, ꝙ si filius acciperet a patre aliam virtutem numero ad spirandum spiritũ sanctum, sequeretur quòd esset sicut causa secunda & instrumentalis; & sic magis procederet a patre, q̃ a filio. Sed vna & eadem numero virtus spiratiua est ī patre & filio; & ideo æqualiter ꝓcedit ab vtroq; Licet aliqñ dicat̃ principaliter vel proprie ꝓcedere de patre pp hoc, ꝙ filius habet hãc virtutẽ a patre.

Ad 3m dicendum, ꝙ sicut generatio filij est coæterna generanti (vnde nõ prius fuit pater, quàm gigneret filium) ita processio spiritus sancti est coæterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, quàm spiritus sanctus procederet: sed vtrunq; æternum est.

Ad 4m dicendum, quòd cũ aliquis dicitur per aliquid operari, non semper recipitur conuersio. Non enim dicimus, ꝙ martellus operet ꝑ fabrũ: dicimus autẽ ꝙ Balliuus operat̃ per Regem. Quia Balliui est agere, cum sit dominus sui actus. martelli autem non est agere: sed solum agi: vnde non dicitur autem Balliuus operari per Regem: quãmuis hæc præpositio per, denotet medium, quia quanto suppositum est prius in agendo tanto virtus eius est immediatior effectui, quia virtus causæ primæ coniungit causam secundam suo effectui. Vnde, & prima principia dicuntur immediata in demonstratiuis scientijs. Sic igitur, inquantũ Balliuus est medius secundum ordinem suppositorum agentium, dicitur Rex operari per Balliuum, secundum ordinem vero virtutum, dicitur Balliuus operari per Regẽ, quia virtus Regis facit, ꝙ actio Balliui consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter patrem & filium quantum ad virtutem, sed solum quantum ad suppositа: & ideo dicitur, ꝙ pater spirat per filium, & non econuerso.

¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulũ quartum.*

197 1.di.11.ar.2.er.4. Et 4 cõtra.c.25. fi. & op. 1. ca.11.fi. Et opus. 9. c. 25. & Io.8 lec.3. & 15 lectio.3

Articvlvs. IIII.

Vtrum pater & filius sint unum principium spiritus sancti.

Ad quartvm sic proceditur. Videtur, quòd pater & filius non sint vnum principium spiritus sancti. Quia spiritus sanctus non videtur a patre & filio procedere inquantum sunt vnum, neque in natura, quia spiritus sanctus sic etiam procederet a seipso, qui est vnum cum eis in natura. Neque etiam inquantum sunt vnum in aliqua proprietate, quia vna proprietas non potest esse duorum suppositorum, vt videtur. Ergo spiritus sanctus procedit a patre & filio, vt sunt plures. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.

¶ 2 Præt. Cum dicitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti, non potest ibi designari vnitas personalis, quia sic pater & filius essent vna persona. Neque etiam vnitas proprietatis. Quia si propter vnam proprietatem pater & filius sunt vnum principiũ spiritus sancti, pari ratione, propter duas proprietates pater videtur esse duo principia filij & spiritꝰ sancti, quod est inconueniens. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti.

¶ 3 Præt. Filius non magis conuenit cum patre, quàm spiritus sanctus: sed spiritus sanctus & pater non sunt vnum principium respectu alicuius. diuinæ personæ. Ergo neque pater & filius.

¶ 4 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principiũ spiritus sancti, aut vnũ, qd est pater, aut vnũ, qd nõ ẽ pater: sed neutrũ est dare. Quia si vnũ, qd est pater, sequitur, ꝙ filius sit pater Si vnum, quod nõ est pater, sequitur, quòd pater non est pater. Non ergo dicendum est, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.

¶ 5 Præt. Si pater & filius sunt vnũ principium spiritus sancti, videtur econuerso dicendum, quòd vnum principium spiritus sancti sit pater & filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principium, oportet, quòd supponat vel pro persona patris, vel pro persona filij, & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti.

¶ 6 Præt. Vnum in substantia facit idẽ. Si igitur pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti. sequitur quòd sint idem principium: sed hoc a multis negatur. Ergo non est concedẽdũ, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus sancti.

¶ 7 Præt. Pater & filius & spiritus sanctus, quia sunt vnum principiũ creaturæ, dicuntur esse vnus creator: sed pater & filius non sunt vnus spirator: sed duo spiratores vt a multis dicitur. Quod etiam consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo * de Trini. quòd spiritus sanctus a patre & filio authoribus confitendus est. Ergo pater & filius non sunt vnum principium spiritus sancti.

SED CONTRA est, quod Augu. dicit in *7. de Trini. quòd pater & filius nõ sunt duo principia, sed vnũ principiũ spiritus sancti.

RESPON. Dicendum, quòd pater & filius in omnibus vnum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde cum in hoc, quod est esse principium spiritus san. non opponantur relatiue, sequitur ꝙ pater & filius sunt vnum principium spiritus sanc. Quidam tamen dicunt hanc esse impropriam, pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti. Quia cum hoc nomen principium singulariter acceptũ, non significet personam: sed proprietatem, non potest conuenienter dici, quòd pater & filius sint vnum principium spiritus san. nisi vnum intelligatur quasi aduerbialiter positum, vt sit sensus, sunt vnum principium, id est, vno modo. Sed simili ratione posset dici pater duo principia, filij & spiritꝰ san. i. duobus modis. Dicendũ est ergo, ꝙ licet hoc nomẽ principiũ significet proprietatem, tamen significat eam per modũ substantiui: sicut hoc nomen pater & filius etiam in rebus creatis. Vnde numerum accipit a forma significata, sicut & alia substantiua. Sicut igitur pater & filius sunt vnus Deus propter vnitatem formæ significatæ hoc nomine principiũ.

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ si attendatur virtus spiratiua spiritussanc. procedit a patre & filio, inquantum sunt vnum in virtute spiratiua, quæ quodammodo significat naturam cum proprietate, vt infra dicetur. Neq; est inconueniens, vnam proprietatẽ esse in duobus suppositis; quorũ est vna natura. si vero considerentur suppositа spirationis, sic spiritus sanctus procedit a patre & filio, vt sunt plures. Procedit enim ab eis, vt amor vnitiuus duorum.

Ad 2m dicendum, ꝙ cum dicitur. pater & filius sunt vnum principiũ spiritus san. designatur vna proprietas, quæ est forma significata per nomen. Non tamen sequitur, quòd propter plures proprietates possit dici pater plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.

Ad 3m dicendum, ꝙ secundũ relatiuas proprietates non attenditur in diuinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundum essentiã. Vnde sicut pater non est similior sibi q̃ filio, ita nec filius similior patri quàm spiritus sanctus.

Ad 4m dicendum, ꝙ hæc duo scilicet pater & filius sunt vnum principiũ quod est pater, aut vnũ principium quod non est pater: non sunt contradictorie opposita. Vnde non est necesse alterum eorum dare. Cum enim dicimus: pater & filius sunt vnum principiũ, hoc quod dico principium, non habet determinatam suppositionem: immo confusam pro duabus personis simul: vnde in processu est fallacia figuræ dictionis a confusa suppositione ad determinatã.

Ad 5m dicendum, ꝙ hæc etiã est vera, vnũ principium spiritus san. est pater & filius, quia hoc qd dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed indistincte pro duabus, vt dictum* est.

Ad 6m dicendum, ꝙ conuenienter potest dici, quòd pater & filius sunt idem principiũ, secundum quod ly principium, supponit confuse & indistincte pro duabus personis simul.

Ad 7m dicendum, ꝙ quidã dicũt ꝙ pater & filius, licet sint vnũ sanctorum dictum sit, spiritumsanctum mutuam esse charitatem patris & filii, tenendum esse arbitror quòd principium spiratiuum vt quod, inquantum huiusmodi, exigit pluralitatem, ita quòd dualitas est cõditio spiratoris, nullam addens perfectionem supra vnitatẽ suppositi: sed secũda persona addit solã conditionem requisitam ad principium quod. Ob cuius defectum (negatiue sumendo defectum) vna sola persona nõ spiraret: sicut ob eius abstractionẽ a pfectione & imperfectione nulla imperfecte, sed singula quæque perfecte spirat. Nec hoc absque ratione credimus. Si enim processio spiritus sancti necessario ẽ a patre & filio, vt superius probatum est, necessario sequitur quòd sit ab eis inquantum tales. ergo inquantum plures, nõ enim sunt intelligibiles vt sic, nisi vt plures. Ratio quoque assumpta ex litera, quia, scilicet ꝓcedit vt amor vnitiuus, manifestat in tentum, si animaduertimus ꝙ in hac re, etiam vocabulis caremus, & sic ex appropriatis, propria intelligere ac infinuare oportet. Accedit ad hoc ratio in primo sententiarum, dist. 29. artic. ultimo, a San. Thoa. assignata, quia scilicet spirare est actio personalis. Nec propterea ex his obliti̇m me credas suprædictorum, stant enim hæc simul, scilicet, quòd spiritussanctus ꝓcedit a patre & filio inquantum duo sic, id est inquantum habent tale pluralitatem, seu dualitatem, & quòd processio spiritussancti non differt a generatione sufficienter, ex hoc, quòd est a duobus, & ita ab vno, quoniam dualitas suppositalis absolute ad hoc non sufficit, vt supra diximus. Argumenta autẽ Scoti non oportet afferre, quia non militant contra positionem nostram, dualitatem suppositorum ex parte principii quod, tantum dicentem, nisi id quod adduximus de perfectione, sed contra Henricum ponentem concordiam &c.

¶ In responsione ad secundum, dubium est circa illa verba, pater non potest dici plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum. Quia si regula de plurificatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ, vera est, voluntarium appareret excipere plurificationem principii in patre. Constat enim formas significatas esse plures, puta paternitatem & spirationem. Nec potest dici recte (vt quidam credunt) ꝙ illa regula est vera tantum, quãdo est pluralitas realis formæ significatæ. Nam constat artem sutoriam distingui realiter

cessit a patre, & filio vt sunt plures, dubium occurrit, an principium spiratiuum quod, exigat vt sic, pluralitatem suppositorũ. Dico autem vt sic, ad excludendum concursum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creatiuo. Accidit enim creationi, quòd a tribus sit personis, nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus.

Est igit hic dubium, an ipsa spiratio per se sit a duobus, an nõ: sed quasi per accidens, vt creatio est a tribus. Scotus enim in primo distin. 12. tenens pluralitatem non exigi, fundat se super omnimoda perfectione principii spiratiui in vno supposito. Sanctus Thomas quidem in primo sententi. distinct. 11. articu. vlti. ad secundum, ponens differentiam inter creationem & spirationẽ, quo ad hoc, sentire videtur oppositum, iuxta determinationem a se factã in secundo articulo eiusdem distinctionis, quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re, quoniam nulla apparet ratio cõuinces alteram partem. perfectio nãque principii quod, & quo, in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter pater solus, imperfectũ esset principium spiritussancti. Stante autem omnimoda perfectione vtriusq; principii in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis, quòd si illud solum esset, posset perfecte spirare spiritumsanctum, & sic non per se requiritur pluralitas i principio qd; spirationis. Modus autem procedendi, vt nexus communio atque mutuus amor vnitiuus, qui conuenire dicitur spiritui sancto, intelligi non potest niſi sit a duobus ad minus, ac per hoc oportet ꝑ se pluralitatẽ intenire in spiratiuo principium quod. Neutra tamen harum viarum ducit necessario ad intentum. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis, sed ratione non habitæ, nec possibilis haberi conditionis in vnico supposito, solus pater, aut solus filius non posset spirare spiritumsanctum consubstantialem & personaliter distinctum &c. Secunda autem deficit, quia connectere, vnire, & similia, non conueniunt spiritui sancto, ex proprietate personali, sed ex essentiali incluso, scilicet amore, vt in quæstione sequenti, articulo primo ad secundum, litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quãmuis huiusmodi non cogant, quia tamen San. Thom. expresse superius dixit in hac eadem quæstione, quòd de ratione spiritussancti est, quòd sit a patre & filio, & hic apponit notam reduplicationis, dicens, quòd procedit a patre & filio, vt sunt plures personaliter. Communeque

Libr. 5. de trin. ca. 14. in fine to. 3

D.493.

D.496.

204 Dist. 34.

In solutione 7. argu.

D.1062.

In solutione 7. argu.

Lib. de non resp. ad hæc.

In solutione precedẽ. argu.

395 223 b

D.1134

ter artificialiua, & tamen Sortes habens vtranque, non est duo artifices.

¶ Ad hoc dicitur, quòd aliud est loqui de nomine substantiuo, & aliud de substantiuo concreto, substantiuum enim vt sic, penes pluralitatem formæ significatæ pluificatur, sufficienter quidem, si est abstractū, exactiue aũt absolute, i. ꝙ ad sui pluralitatẽ exigit pluralitatẽ formæ significatæ, siue hoc sufficiat, siue nõ. Substantiuũ aũt cõcretũ, qa substãtiuum, exigit pluralitatẽ formæ, quia verò concretum exigit pluralitatem suppositorum. Et sic, cũ principium sit substantiuum cõcretũ, optime in litera dicitur, ꝙ implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Ne ediscrediturarea-gula de substantiuo sane intellecta, vt exposuimus.

¶ In responsione ad quintum & quintũ, dubiũ est logicale, nomen a Gregorio in duodecima distinctione primi, tractatũ quinto a Capreolo in fine, quomodo, scilicet, ly principiũ suppONat confuse. Tum quia nullum est consimile. Tum quia si staret confuse, liceret descendere sub prædicato ad eius singularia per propositionem de disiuncto extremo, quod hic non licet.

¶ Ad horum primũ dicitur dupliciter. Primo, ꝙ non oportet quærere confusionem, respectu termini communis concreti substantiui, quia hoc habet ex natura sua suppositione, vt sanctus Tho. dicit in tertio sententiarũ, dist. 1. q. 2. art. 4. sed oporteret quærere de scitiuum, quando supponeret determinate. Secundo dicitur ꝙ confunditur a ly &, quando est prædicatum.

¶ Ad secundum vero motiuum, similiter dupliciter respondetur. Primo, ꝙ illa regula non habet locum vbi sub prædicato nõ stant plura singularia, vt contingit in proposito: singulare enim principii non est pater, aut filius: sed hoc principiũ, cum aũté ibi non sint plura numero principia: sed pater & filius sunt vnum numero principium spiritussancti, non restat descensus ad singularia principii: sed si ad patrem vel filium venitur, iam extra regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundo dicitur aliis concedendo consequentiam, & negando falsitatem consequentis, ut videre potes in Capreolo.

¶ In responsione ad sextum, aduerte ꝙ hoc in loco author determinauit, quod indecisè dimisit in primo sententiarum, distinctio. 29. ad vltimum.

¶ In responsione ad septimum, aduerte, quòd hoc in loco author arguit opinionem quam ipse sequutus fuit in primo sententiarum, distinctio. 11. &. 29. articulis vltimis. Ratio autem in litera adducta examinabitur in tertio articulo. 39. quæstionis, vbi ex proposito tractabitur de adiectiuis & substantiuis.

In solutione ad. 1, arg. huius ar.

D. 4 11. 1 133 -

D. 9 2 7. et 28

D 40

QVAESTIO XXXVII.

De nomine spiritus sancti, qui est amor, in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris. I

Et circa hoc quærunturduo.

¶ Primo, Vtrum sit proprium nomen spiritus sancti.

¶ Secũdo, Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

principium spiritus san, sunt tamẽ duo spiratores propter distinctionem suppositorum, sicut etiã duo spirantes, quia actus referuntur ad suppositа. Nec est eadem ratio de hoc nomine creator, quia spiritus sanctus procedit a patre & filio vt sunt duæ personæ distinctæ (vt dictum * est) non autẽ creatura procedit a tribus personis vt sunt personæ distinctæ: sed vt sunt vnum in essentia. Sed videtur melius dicẽdum, quòd quia spirans adiectiuum est, spirator vero substãtiuũ, possumus dicere ꝙ pater & filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorum, non autem duo [d] spiratores propter vnam spirationem. Nam adiectiua [d] nomina habent numerum sm suppositа, substantiua [d] vero a seipsis, sm formam significatam. Quod vero [d] Hylarius dicit, ꝙ spiritus sanctus est a patre & filio authoribus, exponendũ est, quòd ponitur substantiuum pro adiectiuo.

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum primum.*

TItulus clarus ex dicendis in corpore, & superius discussis, de nomine patris & verbi.

¶ In corpore vna est distinctio cum vna conclusione. Distinctio est: amor potest sumi essentialiter & personaliter. Cõclusio autem est. Amor personaliter est nomen proprium spiritussancti. Manifestatur; simul quatuor faciendo, tali ordine. Primo ponitur in cõmuni differentia inter processiones diuinas, quo ad notitiam & nominationem spectãtium ad ipsas. Secũdo ibi. & tamen similiter, ponitur conuenientia ĩter eas quo ad duo, scilicet modum producendi, quia sicut intelligendo se producit verbum, quod est conceptus rei intellectæ in intelligẽte, ita amando se producit impressionem seu affectionem rei amatæ in amante, & numerum habitudinum, quia sicut ibi tres sunt habitudines, scilicet ad rem intellectã & ad verbum, & econuerso, s. verbi ad eius principiũ, ita hic tres sunt scilicet ad rem amatam, ad affectionem, & ipsius ad eius principium. Tertio ibi: sed ex parte, in speciali ostendit differentiã inter has processiones, quo ad nominationem habitudinum prædictarũ, quia scilicet in intellectu omnes sunt nominatæ. In voluntate autẽ sola prima: cæteris enim primæ nomina accommodantur. Quarto ibi: sic igitur, infert ex dictis distinctionem prius: & conclusionem, deinde vt clarè patet in litera.

¶ Aduerte hic, ꝙ illa distinctio amoris in essentialem & personalem, vt clare ex hoc articulo habetur, non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes. Tota enim ratio distinctionis est accommodatio vocabuli ad aliam significationem, sicut si notitiæ nomen accommodaretur verbo. Vnde non sunt duo amores in diuinis, vnus essentialis & alter personalis. Sed ly amor, propter penuriam vocabulorum, quandoque significat diuinum amorẽ, qui proculdubio essentiale quoddam est. Quandoque vero tertiam personam procedentem per modum voluntatis & amoris. Vnde vanus est labor argumẽtorum Aureoli. in. 32. dist. 1. apud Capreolum contra hanc distinctionem, inquantum est Sanct. Tho. quoniam sic intelligitur.

Reliqua ad hunc articulum spectantia, superius in vigesimaseptima quæstione discussa sunt.

1 dist. 10. 4. & 11. q. 1. ar. 1. q. 2. ar. 2. cor. Et dist. 13. q. 1. ar. 2. ad 7. Lib. 1. dist. 11. ar. 1. q. 1. ar. 1. ad 1. Homil. 16. in euang. circa principium.

C 1. 4. 11. 2. 8. pa. non reperies.

† Q. 36. a. 2.

ris in diuinis sumi põt essentialiter & personaliter. Et sm quòd personaliter sumitur, est propriũ nomẽ spiritus sanctus, sicut verbum est proprium nomen filij. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd cum in diuinis, vt supra ostensum * est, sint duæ processiones, vna per modum intellectus, quæ est processio verbi: alia p modũ voluntatis, q̃ est processio amoris, quia prima est nobis magis nota ad singula significanda, q̃ in ea considerari possunt, sunt magis propria noĩa adinuenta, non aũt in processione voluntatis. Vnde & quibusdam circumlocutionibus vtimur ad significandam personã procedentem, & relationes etiã quę accipiuntur sm hanc processionem, & processionis & spirationis nominibus nominantur, vt supra dictum * est, quæ tñ sunt magis noĩa originis; q̃ relationis, sm proprietatem vocabuli. Et tamẽ similiter sm vtranq; processionem cõsiderari oportet. Sicut enim ex hoc, quòd aliquis rem aliquã intelligit, prouenit quædam intellectualis conceptio rei intellectæ in intelligente, q̃ dr verbum, ita ex hoc ꝙ aliquis rem aliquã amat; prouenit [d] quædã impressio (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amantis, sm quam amatum dicit esse in amãte, sicut & intellectũ in intelligente, ita ꝙ cum aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso; nõ solum per identitatẽ rei: sed etiam vt intellectũ in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuenta ad significandum respectum intelligentis ad rẽ intellectã, vt patet in hoc, quod dico intelligere. Et sunt etiã alia vocabula adinuenta ad significandum processum intellectualis conceptionis, scilicet ipsum dicere & verbum. Vnde in diuinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia non importat habitudinem ad verbum procedens: sed verbũ personaliter dicitur, quia significat id, quod procedit. Ipsum vero dicere, dicit notionaliter, quia importat habitudinem principij verbi ad verbum ipsum. Ex parte aũt voluntatis præter diligere & amare, quæ important habitudinẽ amantis ad rem amatam, non sunt aliqua vocabula imposita, q̃ importent habitudinẽ ipsius impressionis, vel affectionis rei amatæ, quæ prouenit in amãte ex hoc ꝙ amat, ad sũũ principium aut ecõuerso. Et ideo, propter vocabulorum inopiam, huiusmodi habitudines significamus vocabulis amoris & dilectionis, sicut si verbum nominaremus intelligentiam conceptam, vel sapientiam genitam. Sic igitur, inquantum in amore vel dilectione non importatur nisi habitudo amãtis ad rem amatã, amor & diligere essentialiter dicuntur, sicut intelligẽtia & intelligere: inquantum vero his vocabulis vtimur ad exprimendam habitudinem eius rei, quę procedit per modum amoris, ad suum principiũ, & ecõuerso, ita ꝙ per amorem intelligatur amor procedẽs, & per diligere intelligatur spirare amorem procedentem, sic amor est nomen personæ, & diligere vel amare est verbum notionale, sicut dicere vel generare.

Q. 37. ar. 2. 3 4. & 5.

D. 12 01

In corp. ar. 3 4. art. 2. ad 4.

Q. 14. ar. 4

ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ Augu. loquitur de charitate, secundum quod essentialiter sumitur in diuinis, vt dictum * est.

ADSECVNDVM dicendum, quòd intelligere & velle & amare, licet significentur per modum actionum transeuntium in obiecta; sunt tamen actiones manentes in agentibus (ut supra dictum est *) ita tamen ꝙ in ipso agente, important habitudinem quandam ad obiectum. Vnde amor etiam in nobis, est aliquid manens in amante, & verbum cordis manens in dicente, tamen cum habitudine ad rẽ, verbo expressam vel amatam. Sed in Deo in quo nullum est accidens, plus habet, quia tam verbum q̃ amor est subsistens. Cum ergo dicitur, ꝙ spiritus sanctus est amor patris in filiũ, vel in quicquam aliud, non significatur aliquid transiens in alium: sed solum habitudo amoris ad rẽ amatam. sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

ADTERTIVM dicendum, ꝙ spiritus sanctus dicitur esse nexus patris & filij inquantum est amor, quia cum pater amet vnica dilectione se & filium, & econuerso, importatur in spiritu sancto (prout est amor) habitudo patris ad filium, & econuerso, vt amãtis ad amatũ. Sed ex hoc ipso ꝙ pater & filius se mutuo amant, oportet quòd mutuus amor qui est spiritus sanctus, ab vtroque procedat. Secundum igitur originem spiritus sanctus non est medius, sed tertia in trinitate persona. Secundum vero prædictam habitudinem, est medius nexus duorum ab vtroque procedens.

ADQVARTVM dicendum, ꝙ sicut filio licet intelligat, non tamen sibi competit producere verbum, quia intelligere conuenit ei vt verbo procedenti, ita licet spiritus sanctus amet, essentialiter accipiendo, non tamen conuenit ei, quòd spiret amorem, quod est diligere nationaliter sumptum, quia sic diligit essentialiter vt amor procedens, non vt a quo procedit amor.

D

ARTICVLVS II.

Vtrum pater & filius diligant se spiritu sancto.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ pater & filius non diligant se spiritu sancto. Augu. enim * in. 7. de Trinit. probat, quòd pater nõ est sapiens sapientia genita. Sed sicut filius est sapiens sapientia genita, ita spiritus sanctus est amor procedens vt dictum est. † Ergo pater & filius non diligunt se amore procedente qui est spiritus sanctus.

¶ 1 Præt. Cum dicitur, pater & filius diligunt se spiritu sancto, hoc verbum diligere, aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed non potest esse vera secundum quod sumitur essentialiter, quia pari ratione posset dici, quòd pater intelligit filio. Neque etiam secundum quod sumitur notionaliter, quia pari ratione posset dici quòd pater & filius spirant spiritu sancto, vel quòd pater generat filio. Ergo nullo modo hæc est vera: pater & filius diligunt se spiritu sancto.

¶ 3 Præt. Eodem amore pater diligit filium & se & nos. Sed pater non diligit se spiritu sancto, quia nullus actus notionalis reflectitur super principiũ actus. nõ enim põt dici ꝙ pater generat se

E

¶ *Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum secundum.*

INtitulo aduerte, quòd licet quæstio proponatur de re, dicendo: vtrum pater & filius &c. difficultas tamen circa veritatẽ propositionis versatur. An. s. propositio ista sit vera. Pater & filius diligunt se spiritu sancto. De re enim, siue diligere sumatur notionaliter, siue essentialiter: constat quo modo se habeant pater & filius & spiritus sanctus.

¶ In corpore tria facit. Primo ostendit causam difficultatis: secũdo refert quoq; opiniones: tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, ratio difficultatis ẽ, circa propositionẽ: quia ille ablatiuus spiritussancto, videtur importare habitudinẽ principii respectu dilectionis in patre & filio: quod tamen est impossibile.

¶ Quo ad secũdum opiniones satis clarę sunt in litera.

¶ Quo ad tertium ponit duas conclusiones iuxta membra distinctionis præmissę. s. Diligere sumitur dupliciter, essentialiter & notionaliter. Prima cõclusio est, ꝙ sumendo diligere essentialiter,

199 1. dist. 14. q. 1. arti. 1. cor. Et dist. 32. q. 1. art. 1. Et. 4. cõ. c. 23. fin. & po. q. 2. art. 3. 11. & q. 5 artic. 9. 13. † li. 7. de tri. cap. 1. in fi. præsertim, tom. 3.

† ar. præce. & q. 27. ar. 3.

liter, pater & filius non diligunt se spiritusancto. Secunda est, quòd sumendo diligere notionaliter, pater & filius diligunt se spiritusancto. Declarat eas ac probat, trahendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamentis, alterum est. de ly formalis, alterum de modo denominandi. Primum igitur est. Omne denominás vt sic, habet rationem formalis. Et declaratur dupliciter. primo, qa res communiter a formis denominantur, secúdo exemplo de vestimento. Secúdú vero est. Producens denominari potest ab eo, quod ab ipso procedit, non solum vt actio, sed etiam vt effectus: sed hoc quãdo ipse effectus is ĩ intellectu actionis claudi tur. Prima pars huius declarat in igne & calefactione. Secúda autem in arbore & floribus. ex his. n. subiuncto intellectu ipsius diligere notionaliter. Pro secunda conclusione talis est formãda ratio. Quãdocunque in intellectu actionis claudi tur effectus, agens potest denominari ab actione & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & spiritu sancto. Minor declaratur dupliciter. primo, exponẽdo ly diligere notionaliter, secundo, ex simili illi dicere. Prima autẽ cõclusio Aug. authoritate probata relinquit, vtpote euidẽs.

¶ Circa hæc dicta ꝓ secunda conclusione dubiũ est multiplex Scotus. n. in. 1, dist. 32. q. 1. arguit quadrupliciter. Primo, contra fundamentũ positiõis. Aedificare importat ædificium cum sit ædem facere, & tamen non dicitur, ædificator ædificat ede, & in proposito, spirare importat spiritum. Est enim emittere spiritum, & tamen non conceditur quòd spirent spiritusancto. ergo fundamentum nullum. Secundo, dato ꝓ talis positio quandoq; concederetur, non tamen esset conuersiua super agens, quod tamen in proposito accidit, cum dicitur, diligunt se. Tertio, in constructione trãsitiua, Nunquam effectus vt effectus construitur in ablatiuo, diligere autem est verbum transitiuum. ergo. Quarto, arguit cõtra exemplum de florere, dupliciter: primo, quia florere nõ est florem producere. Tum, quia est verbum neutrum, quod significat idem, quod suum adiectiuum, si esset impositum, sicut calere est esse calidum, Tum, quia addit Aur. si Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exemplum non est simile, quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, nõ cõstruiẽ vt terminus actionis: in ꝓposito aũt est sermo de termino actionis ĩ ablatiuo, respectu verbi actiui quale est diligere.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis nota duo. Primo, ꝙ cum in fundamento positionis dicitur, quãdo in intellectu actionis &c. dupliciter intelligi potest, primo, de intellectu actionis absolute, secundo, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito non intelligitur primo mõ, sed secundo. Actus. n. notionalis quo pater & filius producunt Spiritum sanctum, vnius tantum rationis est absolute. Alterius tamen est significatus nomine spirare & nomine diligere, pro quãto aliquid claudit ĩ ratione sua, vt significatur dilectionis noie, qd nõ claudit vt significatur spiratiõis vocabulo, vt ĩ litera habetur in responsione ad 5ũm. Secúdo aduerte, quòd in intellectu actus sic significati, claudi esse ctum, contingit dupliciter. Vno modo, vt specificantem seu determinantem qualitatem actionis, sicut in dealbare claudit albedo, & in calefacere claudit calor & sic de aliis, vt enũ ostendatur, quòd nõ quodcũq; facere: sed tale significetur, calefacere & dealbare & ædificare dicim. Secundo modo, claudit effectus vt cõiunctus. illi actioni, vt productum suæ ꝓductioni, vt ly dico, vocaliter sũpto, claudit verbũ vocale, est enim dicere, verbum proferre. Et hoc modo sumitur in proposito, ita ꝙ in sensus illius fundamenti est. Quandocunq; in intellectu actionis talis terminus significare, claudit effectus vt esse ctus coniunctus suæ productioni, tũc producens denominari potest ab illo effectu in ablatiuo &c. Et si quæratur causa, quare quidam termini sic significent & quidam non, nõ est alia ratio. nisi q2 hi sunt impositi ad sic significãdum, hi aũt nõ. Discernuntur tamẽ hi ab illis in hoc, ꝙ verba sic includentia effectum, si construũtur cum aliquo alio transitiue, non significantur habere habitudinem ad illud producentis ad productum, vt patet cum Sortes dicit historiam Troiæ. Illa vero sic, vt patet dicendo, Sortes ædificat cælum. Et hoc ex prima oritur differentia, quia. si illa claudunt in se proprium effectum, ista non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis immutata quo ad terminum, in istis autem determinatur sm adiunctum. His autem stantibus, ad primum pater responsio, negando assumptum, quoniam ædificare, spirare, & alia huiusmodi, non important effectum nisi specificatiue.

¶ Ad scãm autẽ dicitur, quòd potest fieri constructio conuersiua super se, quando obiectum actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito, & in similibus, potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ hystoriam.

¶ Ad tertium autem, negatur quoq; assumptum in verbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum, qualia sunt diligere, dicere &c. construunt enim cum obiecto transitiue, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante

Li. 6. de tri. cap. 5. circa prin. to. 3.

Li. 1. retracta. c. 26. aliquã tulũ a prin. to. 1.

minante: vt patet dicendo. Sortes dicit verbo historiam. Ad ea vero, quæ quarto loco contra exemplum de florere adduncuntur, facile dici potest: quòd exempla ponimus non vt ita sit &c. Veruntamen sustinendo exẽplum dicimus, quòd florere, vere significat flores emittere, vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutralitas verbi: quoniam hæc ad modum significandi spectat, nõ ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quãuis vere diceretur arbor florida, non tamen quòd floruit, esset enim ista vera: arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum est se in hoc exemplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduerte, quòd in hac materia satis iudicio meo est rationabilia afferre ratione materiæ, scilicet vocabulorũ. Hæc enim omnia ex terminis sic significãtibus accidunt. Vnde, & in responsione ad secundum patet, quòd & si conueniẽter dicat, Sortes dicit verbo historiã, inconuenienter tamen poneretur loco dicit rorum eius significatum, dicendo: Sortes profert verbũ verbo historiã Troiæ. Hoc. n. ex diuersa habilitate terminorum ad cõstructionẽ accidit, quia scilicet ly proferre, non potest construi cum illo effectu denominante, ly autẽ dicit, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu spiritusancti, generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

198

In corp. ar.

In illo arr.

198

D. 15.

Lib. 15. de tri. c. 17. ter primũ medium to. 3.

I

K

A

B

C

D

E

¶ *Super quæstionis tricesimæoctauæ Articulum primũ.*

De nomine Spiritus sancti, quod est donum, in duos articulos diuisa.

QVONIAM QVENTER quæritur de dono.

Et circa hoc quærũtur duo.

¶ Primo, Vtrum donum possit esse nomen personale.

¶ Secúdo, Vtrum sit proprium spiritus sancti.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum donum sit nomen personale.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, ꝙ donum non sit nomen personale. Omne enim nomẽ personale, importat aliquã distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim Aug. *15. de Tri. ꝙ spiritus sancta datur, sicut Dei donum, vt etiã seipsum det, sicut Deus. Ergo donũ non est nomen personale.

¶ 2 Præt. Nullũ nomen personale cõuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum, quod pater dat filio, vt pater per Hyla. *8. de tri. ergo donũ nõ est nomẽ psonale

¶ 3 Præt. Secundũ Dama. † nihil est subiectum aut sequens in diuinis personis. Sed donũ importat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum a quo datur. Ergo donũ nõ est nomen personale.

¶ 4 Præt. Donum importat respectũ ad creaturã. Et ita videtur. de Deo dici ex tempore. Sed nomina personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt pater & filius. Ergo donum non est nomen personale.

SED CONTRA est, quod Aug. *dicit ĩ 5. de Tri. Sicut corpus carnis, nihil aliud est q̃ caro, sic donũ spiritus san. nihil aliud est q̃ spiritus san. Sed spiritus san. est nomen personale. Ergo & donum.

RESPON. Dicendũ, ꝙ in nomine doni, importatur aptitudo ad hoc, ꝙ donet. Quod aũt donat, habet aptitudinẽ vel habitudinẽ, & ad id a quo datur, & ad id cui datur. Nõ enim daretur ab aliquo nisi esset eius, & ad hoc alicui datur, vt eius sit. Persona autẽ diuina, dicitur esse alicuius, vel secundum originem, sicut filius est patris, vel inquantum ab aliquo habetur. Habere autẽ dicimur id, quo libere possumus vti vel frui ᵉ, vt volumus. Et per hunc modum diuina persona non põt haberi, nisi a rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ aũt creaturæ moueri quidẽ possunt a diuina psona, nõ tamen

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ esse sapientem, vel intelligẽtem, in diuinis non sumitur nisi essentialiter ᵉ. Et ideo non potest dici ꝙ pater sit sapiens, vel intelligens filio. Sed diligere sumitur non solum essentialiter: sed etiam notionaliter. Et secundum hoc, possumus dicere quòd pater & filius diligũt se spiritu sancto, vt dictũ est ᵉ.

AD 2ᵐ dicendum, quòd quãdo in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus potest denominari principiũ actionis ab actione & ab effectu, sicut possumus dicere quòd arbor est florens floritione & floribus. Sed quando in actione non includitur determinatus effectus, tunc nõn potest principium actionis denominari ab effectu: sed solum ab actione. Non enim dicimus, quòd arbor producit florem flore: sed productione floris. In hoc igitur quod dico, spirat vel generat, importatur actus notionalis tantum. Vnde non possumus dicere, quòd pater spiret spiritu sancto, vel generet filio. Possumus autem dicere, quòd pater dicit verbo tanquam persona procedẽte, & dicit dictione, tanquam actu notionali, quia dicere importat determinatã personam procedentem, cum dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorẽ. Et ideo potest dici, quòd pater diligit filiũ spiritu sancto tanquam persona procedente, & ipsa dilectione tanquam actu notionali.

AD 3ᵐ dicendum, quòd pater non solum filium: sed etiam se & nos diligit spiritu sancto, quia (vt dictum est*) diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinæ personæ: sed etiã personam productã p modũ amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde sicut pater dicit se & omnem creatũram verbo, quod genuit, inquantum verbum genitum sufficienter repræsentat patrem & omnẽ creaturam, ita diligit se & omnẽ creaturam spiritu sancto, inquantum spiritussanctus procedit vt amor bonitatis primæ, sm quam pater amat se & omnem creaturam. Et sic etiam patet, ꝙ respectus importatur ad creaturam, & in verbo ᵉ & in amore procedente quasi secundario, inquantum, s. bonitas & veritas diuina, est principium intelligendi & amandi omnem creaturam.

200 1. distin. 18. artic. 1.

Lib. 15. de tri. c. 19. a medio, to. 3.

Lib. 8. circa medium & paulo post. † colligitur ex li. 4. ca. 19. a medio & li. 3. c. 21

li. 15. de tri c. 19. a medio. to. 3.

228

tamen sic, q̃ in potestate earum sit frui diuina persona, & vti effectu eus. Ad quod q̃nq; pertingit rationalis creatura, vt puta cum sic fit particeps diuini verbi & procedentis amoris, vt possit libere Deum vere cognoscere & recte amare. Vnde sola creatura rationalis, potest habere diuinam personam. Sed ad hoc q̃ sic eam habeat, non potest propria virtute peruenire. Vnde oportet q̃ hoc ei de super detur, Hoc enim dari nobis dicitur, quod aliunde habemus. Et sic diuinæ personæ competit dari & esse donum.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ nomen doni importat distinctionem personalem, ꝑm quod donũ dicitur esse alicuius per originem. Et tamen spiritus sanctus dat se ipsum, inquantũ est suiipsius, vt potens se vti, vel potius frui, sicut & homo liber; dr esse suiipsius. Et hoc est q̃d Aug. dicit super Ioan. Quid tam tuũ est q̃ tu? Vel dicendum, & melius, q̃ donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius, dicitur multipliciter. Vno modo per modum identitatis, sicut dicit Aug. super Ioan. et sic donũ nõ distinguitur a dante: sed ab eo cui datur. et sic dicitur quòd spiritus sanct. dat se. Alio modo dr aliquid esse alicuius, vt possessio vel seruus. Et sic oportet quòd donum essentialiter distinguatur a dante. et sic donum Dei est aliquid creatũ. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tantum. et sic filius est patris, & spiritus sanctus vtriusque. Inquantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur a dante personaliter, & est nomen personale.

AD 2^m dicẽdũ, q̃ essentia dr esse donũ patris, primo modo, quia essentia est patris per modum identitatis.

AD 3^m dicendum, q̃ donum ꝑm quod est nomen personale in diuinis, non importat subiectionem: sed originem tantum in comparatione ad dantem. In cõparatione vero ad eum, cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum * est.

In corp. ar.

AD 4^m dicendum, q̃ donum non dicitur ex eo q̃ actu datur: sed inquantum habet aptitudinem vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donũ, licet ex tempore detur. Nec tamen per hoc, quòd importatur respectus ad creaturam, oportet quòd sit essentiale: sed quòd aliquid essentiale in suo intellectu includatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, vt supra dictum * est.

Q.29.ar.4. & q.34.ar. 3.ad.1.

¶ *Super Quæstionis trigesimæ octauæ Articulum secundum.*

201

TItulus ex præ-
dictis est clar⁹.
1. dist. 18. ar. 2. Et vc. q.1. ar. 3. 5.
¶ In corpore est vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Donum personaliter sumptum, in diuinis est propriũ nomen spiritus sancti. Et probatur, Donum est datio irreddibilis, ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis, ergo amorem. ergo amor est primum donũ. ergo spiritus sanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet authoritate Philosophi.

ARTICVLVS. II.

Vtrum donum sit proprium nomen spiritus sancti.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd donũ non sit proprium nomen spiritus sancti. Donum enim dicitur ex eo quod datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis. ergo esse donum conuenit filio, sicut spiritui sancto.

¶ 2 Præt. Omne nomen proprium alicuius personæ, significat aliquã eius proprietatem: sed hoc nomẽ donum non significat proprietatẽ aliquam spiritus sancti. Ergo donũ non est proprium nomen spiritus sancti.

¶ 3 Præt. Spiritus sanctus potest dici spiritus alicuius hominis: sed non potest dici donum alicuius hominis: sed solum donum Dei. Ergo donum nõ est proprium nomen spiritus sancti.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit in. 4. de Tri. Sicut natũ esse est filio a patre esse, ita spiritũ sanctum donum Dei esse, est a patre & filio procedere. Sed spiritus sanctus sortitur proprium nomen inquantum procedit a patre, & filio. Ergo & donum est proprium nomen spiritus sancti.

RESPONSIO. Dicendum, q̃ donum secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est propriũ nomen spiritus sancti.

Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd donum proprie est datio irreddibilis, secundum Philosophum, id est, quod non datur in tentionẽ retributionis. et sic importat gratuitam donationem. Ratio autem gratuitæ donationis, est amor: ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumus ei bonum. Primum ergo, quod damus ei, est amor quo volumus ei bonũ. Vnde manifestum est, quòd amor habet rationem primi doni, per q̃d oĩa dona gratuita donantur. Vnde cum spiritus sanct. procedat vt amor (sicut iam dictum est) procedit in ratione doni primi. Vnde dicit Augustinus † 15. de Trin. quòd per donum, quod est spiritus sanct. multa propria dona diuiduntur membris Christi.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet, quòd sit similitudo sui principij; dicitur proprie imago, licet etiam spiritus sanctus sit similis patri: ita etiam spiritus sanctus quia a patre procedit vt amor, dicitur proprie donum, licet etiã filius detur. Hoc enim ipsum, q̃ filius datur, est ex patris amore, secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.

AD 2^m dicendum, quòd in nomine doni ĩportatur, quòd sit dantis per originem. Et sic importatur proprietas originis spiritus sancti; quæ est processio.

AD 3^m dicendum, q̃ donum antequam detur, est tantum dantis: sed postquam datur, est eius cui datur. Quia igitur donum non importat dationem in actu, non potest dici quòd sit donum hominis: sed donum Dei dantis. Cum autem iam datum est, tunc hominis est, vel spiritus vel datum.

Prima vero consequẽtia explanatur, quia irreddibilis datio, é gratuita donatio. Secunda autem, quia ideo gratis damus alicui, quia bonum illi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc q̃ est ratio dandi, est etiã datum. Quarta autem, quia solus Spiritus sanctus procedit vt amor. Et confirmatur cõclusio authoritate Augustini.

¶ Circa ꝓdicta, occurrit primo cõmune dubium, an donũ significet primo proprietatem personalẽ spiritus sancti, vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud.

¶ Occurrit quoque dubium ex Aureo, apud Capreolum in 18. dist. primi, multiplex. Tum quia hæc litera cõtradicit quæstioni præcedẽti. Ibi siquidem dictum est q̃ spiritus sanctus ꝓcedit vt impressio. hic autem quòd procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est falsum. Si enim spi. san., ꝓcedit vt amor igitur quo spiritus, eo amor: igitur eo Deus bonus & sapiens &c. quoniam amor, essentiale q̃d est. Tum quia cum dicitur spiritus sanctus ꝓcedit, vt amor aut ly amor, sumit essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositum: et etiam ſe quereꝛtur q̃ spiritus sanctus ex vi processionis suæ, specialẽ clauderet caulalitatem respectu creaturæ: illam. s. quã claudit amor essentialiter dictus, Si personaliter, consequentia nihil valet. ergo procedit vt donum primum, quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto, is enim est ratio omnis gratuitę collationis.

¶ Ad horum euidẽtiam sciẽdum est, q̃ donum in communi tria manifeste importat. s. rem donabilem respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis. i. q̃ est illius qui põt illud donare. Sed rẽ donabilem

† lib. 15. de trin. ca. 19. ante me. tom. 3.

donabilem importat denominatiue, quia denominat illã. Respectum vero donabilitatis. i. vt aptũ sit alteri donari, significat primo, vt ex litera sumitur vtriusq; articuli. Ex hac enim parte in vtroque processit articulo, vt patet intuenti. Respectum vero ad donatorem consignificat magis (iudicio meo) quàm significet. Vel dicatur q̃ signi ficat illum secundario. Donum autem in diuinis personali ter, quia primum donũ, denominat amorem vt rem donabilem, quia donantis per originem est, relationem processionis constitutiuæ spiritussãcti significat, quia vero donabile creaturis tantum rationalibus, respectũ rationis ad eas signi ficat. Eodem (iudicio meo) ordine, quẽ diximus in dono in communi. Veruntamen, nõ est idem or do in re, qui est in signi ficari. Spiritui nã que sancto primo cõuenit sua proprietas personalis, ratione cuius est patris & filii donantium: secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis, & tertio respectus donabilitatis. Quòd enim respectus donabilitatis conueniat spiritui sancto ratione amoris essentialis in clusi, & ratione probatur, quia. s. nullũ personale, vt sic, includit respectum ad creaturas, Et literæ testimonio conuincitur in responsione ad quartum primi ar. vbi expresse docemur, q̃ sicut in diffinitione personæ claudit aliquid essentiale, ita in ratione doni, & q̃ ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturam, & ratione notionalis est nomen personale. Quòd aũt amor essentialis claudatur in doni nomine, ex eodem patet fundamento, quia. f. respectus ad creaturam exigit aliquid essentiale claudi in significante ipsum. Vnde ꝑm rẽ & ꝑm nomẽ, excepto ordine significandi, donum se habet vt verbum. Sicut enim verbum tria dicit. s. respectum originis, notitiam, & respectum ad res dictas & ẽt faciendas, ita donũ dicit respectum originis, amorem, respectum ad amata & susceptiua doni. Et sicut ibidem argumẽtum a rebus, ad nomina, & econuerso non tenet, quoniam nõ vã let: verbum inquantum verbum, dicit respectum ad res dictas. ergo proprietas filii dicit talem respectum, nec econuerso proprietas filii non dicit respectum talem. ergo nec verbum inquantum verbum, quoniam plus importat verbi nomen, quàm proprietas illa, ita proportionaliter de dono censendum est. Non enim valet a doni nomine arguere ad proprietatem spiritussancti, aut econuerso, quoniam plus includit doni nomẽ, vt patet ex dictis. Esto igitur cautus intuendo, an de rebus pure sit sermo, an digrediatur ad res sub nominibus. Si enim de rebus pure est sermo, nulla persona procedens ex vi processionis suæ, habet aliquam rem realem, aut rationis propriam, nisi relationem originis, quæ est idem quod ipsa. Et sic, neque personæ verbi conuenit notitia seu respectus ad res dictas, neque personæ spiritussancti amor, seu relatio vt donetur. Sed si de eisdem personis vt significantur his terminis. s. verbo & dono, est sermo, tunc dicimus verbi personæ est proprium respectum ad res dictas, & doni personæ respectum ad res doni capaces &c. & per hæc patet solutio argumentorum multorum apud Capreolum, vbi supra, volentium quòd respectus donabilitatis non est proprius alicui personæ. Hoc enim est verum ratione proprietatis personalis simpliciter consideratæ, falsum autem ratione absoluti inclusi non extranee: sed vt in obliquo cadentis in eius ratione, sicut in diffinitione personæ ponitur rõnalis natura. & si diffiniretur persona diuina, caderet in eius ratione natura diuina, & similiter, si diffiniretur verbum diuinũ, diffiniretur p notitiã diuinã: & similiter donũ p amorẽ diuinũ &c. Ad argumẽta ergo Aureo. veniendo, dicitur, q̃ ex inopia vocabulorum modo dicitur quòd spiritussanct⁹ procedit vt impressio, modo vt impulsus, mõ vt amor &c. vt vel tot nominib⁹ rem obscuram, atq; innominatam significare possimus. Qđ autem additur falsum esse, quòd spiritussanctus procedit vt amor, negat: quoniam hoc commune dictum sanctorũ esse videtur. Et ad primã in oppositum probationẽ neganda est sequela, de amore eẽntiali loquendo, q̃m ſi eo spi. san. quo amor, q̃is eadẽ ꝓcessiõe sit spi. sã. & De⁹ & amor, & beat⁹ &c. vt patet p Au. & Hyla. i. 18. di. 1. Ad secũdam vero dicitur, q̃ ly amor, sumitur personaliter, & q̃ valet consequẽtia, spi. san. ꝓcedit vt amor id est, vt impressio amando procedens. ergo procedit vt primum donum, quia amor essentialiter sumptus ex modo procedendi claudi tur in ratione illius impressionis in obliquo, sicut diximus de verbo respectu notitiæ, & persona respectu naturæ. Et sic nihil obstat quòd de amore essentiali probatum sit esse donum, & tamen hoc conueniat amori personaliter sumpto ratione illius inclusi. Quàmuis dici possit & vere, quòd esse primum donum probatur de impressione illa in communi, & deinde ascendendo ad diuina infertur conuenire spiritui sancto qui est illa impressio. Sed quoniam est res relatiua, & iste respectus doni inuenitur conuenire impressioni in communi ratione absoluti, ideo subintelligimus quòd spiritui sancto cõueniat hoc ratione absoluti, vt clausi in ratione respectiui. Posset & tertio dici, q̃ cum dr spiritussanctus procedit vt amor, ly vt, notat modum amoris essentialis, quoniam reuera ad modum illius procedit. Et sic ex modo procedendi magis quàm ex proprietate procedẽtis, probatur, donum quo ad respectum rationis ad illius susceptiua, esse proprium nomen spiritussancti, cointellecta relatione originis. Et ne fallaris in huiusmodi nominibus plura importantibus, iudica de eis, sicut de complexis ex notionali, & essentiali, puta sapientia genita, amor productus, & similibus. Quod libet enim horum proprium nomen est alicuius personæ, ratione totius coniuncti simul, vel vna pars ratione alterius inter propria cõputatur, sic enim accidit de dono & similibus, vt de se patet resoluendo clausa in eorum significationibus.

202 Supra q.3. ar.3. Et. 1. dis.34.q.1. art.1.

Q.30.ar.2. & q.28. ar. 3.

Li.7.de tri. cap.6.circa princ.to.3.

¶ *Super quæstionis trigesimænonæ Articulum primum.*

IN titulo ly idem. significat identitatem realem.

¶ In corpore quatuor facit. primo reddit rationem quæsiti, secundo refert opinionem quandam ibi, & quia Boe. tertio improbat eam ibi: ex quo sequitur.

¶ Quo

QVAESTIO. XXXIX.

De personis ad essentiam relatis, in octo articulos diuisa.

POstea, quæ de personis diuinis absolute tractata sunt, considerandum restat de personis in comparatione ad essentiam, & ad proprietates, & ad actus notionales, & de comparatione ipsarum adinuicem.

Quantum igitur ad primum horum, octo quæruntur.

¶ Primo, Vtrum essentia in diuinis, sit idem quod persona.

¶ Secũdo, Vtrum dicendum sit q̃ tres ꝓsonę sunt vnius essentię.

¶ Tertio, Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in plurali, vel in singulari.

¶ Quarto, Vtrum adiectiua notionalia, aut verba, vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus, cõcretiue acceptis.

¶ Quinto, Vtrum prædicari possint de nominibus essentialib⁹, in abstracto acceptis.

¶ Sexto, Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus cõcretis.

¶ Septimo, Vtrum essentialia attributa sint approprianda ꝓsonis.

¶ Octauo, Quod attributũ cuique personæ debeat appropriari.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in diuinis, essentia sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic procedi-
tur. Videtur, q̃ in diuinis, essentia non sit idem quod persona. In quibuscunque enim essentia est idem quod persona seu suppositũ, oportet q̃ sit tantum vnum suppositum vnius naturę, vt patet in omnibus substantijs separatis. Eorum enim quę sunt idem re, vnum multiplicari non potest, quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est vna essentia, & tres personæ, vt ex * supra dictis patet. Ergo essentia non est idem quod persona.

¶ 2 Præt. Affirmatio & negatio simul & semel ñ verificant de eodẽ. Sed affirmatio & negatio verificantur de essentia & ꝓsona. nã ꝓsona ẽ distincta, ergo ꝓsona & essentia nõ sunt idẽ.

¶ 3 Præt. Nihil subijcitur sibiipsi. Sed persona subijcitur essentiæ. vnde suppositum vel hypostasis nominatur. Ergo persona non est idem quod essentia.

SED CONTRA est, quod Augst. *dicit. 7. de Trini. Cum dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm substantiam patris.

Transcription_ref_segment_ref_segment_ref_segment

¶ Quo ad primum aduerte, quòd potuisset obiici authori, super fluitas huius articuli. Quoniam superius in q. 3. de diuina simplicitate quæsitum & determinatum fuit, in Deo esse idem omnino suppositū cū essentia. Et propterea in principio huius articuli rationem necessitatis eius assignauit, intendens quòd quantum est ex parte simplicitatis, quæstio ista manifesta erat, nec iterāda: sed ex parte trinitatis suppositorum, seu personarum ostēdā, tunc enim non erat locus huic tractatui.

Q.3.ar.3.

¶ Quo ad secūdum opinio (vt videtur) Porretanorū refert, quòd persona nō est idem quod essentia, quia relatio est tantum assistens, & consequenter non transit in essentiam. ergo nec persona, cum sit ipsa relatio.

Boe. lib. de Tri. nō pro eul a fine.

Q.28.ar.2.

¶ Quo ad tertium, reprehenditur hæc opinio, quòd falsum antecedens assumat, quia relatio in rebus creatis non solum assistit, sed inest. ergo in Deo non solum adest, sed substantia leē habet, vt latiꝰ in.28.q. dictum est.

Q.29.ar.4.

¶ Quoad quartū, cōcluso respōsiua est. Persona est idem realiter, quod essentia, ipsę tamen personæ inter se distinguuntur realiter. Et probatur quoad vtranque partem. persona est relatio subsistens in diuina natura. ergo est idem realiter quod essentia, & distincta realiter ab altera persona relatiue illi opposita. Et probatur sequela, quia relatio in Deo comparata ad essentiam non differt re, sed ratione tantum. Comparata autem ad oppositam relationem, habet distinctionem realem, & hoc vi oppositionis relatiuæ realis.

¶ Circa illam propositionem: relatio seu persona non differt re; sed ratione tantū ab essentia diuina, occurrunt obiectiones Sco. in primo dist. 2. q. 4. vult enim ꝙ persona & essentia distinguantur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & authoritatibus. Prima ratio est. pater secluso actu intellectus habet in re entitatem communicabilem & entitatem incommunicabilē. ergo habet in se rem diuersarum rationum formalium, probatur sequela, quia si esset res vnius rationis in se, vel esset tantum cōmunicabilis, vel tantum incommunicabilis, quorum vtrunq; est hæreticum. Secunda ratio est. pater intelligens in primo signo originis se, aut intelligit essentiam & paternitatem, vt duo obiecta formaliter distincta, aut non: si sic, habetur intentū, quia cognitio intuitiua est rei ſm esse præsens in se: si non, ergo distinguuntur tantum in modo concipiendi. ergo ex distinctione inter ea non est hoc communicabile, & hoc incommunicabile, & tenet sequela, quia distinctio ſm modum concipiendi nihil facit in re. Authoritates aūt sunt Aug. 7. de tri. omnis essentia quæ relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidem: si pater nō est aliquid ad se, non est ad aliud. Et rursus de filio: non eo verbū quo sapientia. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in se rem absolutam & ad aliud.

¶ Ad enidentiā horū scito, quòd sicut in Deo ſm rē siue in ordine reali, est vna res non pure absoluta, nec pure respectiua, nec mista, aut cōposita, aut resultans ex vtraque: sed eminentissime & formaliter habens quod est respectiui, immo multarū rerū respectiuarum, & quod est absoluti, ita in ordine formali seu ratione formaliū ſm se, non quo ad nos loquendo, est in Deo vnica ratio formalis, non pure absoluta nec pure respectiua, non pure cōmunicabilis nec pure incōmunicabilis: sed eminentissime ac formaliter continens, & quicquid absolutæ pertectionis est, & quicquid trinitas respectiua exigit. Oportet autem sic esse, quia oportet cuilibet simplicissimę rei ſm se maxime vni, rīdere vnā adæquatā rationē formalē: alioquin non esset per se primo vnū intelligibile a quouis intellectu. Et confirmatur, quia verbū Dei vnicū tantū est. Constat. n. verbū, si perfectū est, adæquare id cuius est. Fallimur aūt, ab absolutis & respectiuis ad Deū procedendo, eo quòd distinctionē inter absolutū & respectiuū quasi priorem re diuina imaginamur, & consequenter illā sub altero mēbro oportere poni credimꝰ, & tamē est totū oppositū. Quæres diuina prior est ente & oībus differētiis eius, est. n. supens & sup vnū &c. Et ppea, quēadmodū virtutes inferiores non vt dearticulatæ ac distinctæ inter se ad vnam solis virtutem etiam formaliter elcuantur, multo magis absolutū & respectiuū ad vnam rē & rationē formalē diuinā eleuantur. Vnde ad primum Scoti negatur consequentia. Et ad probationē eius, negatur assumpta conditionalis. ex hoc. n. quòd est vnius rationis in se, non sequitur. ergo tantū cōicabilis, vel tantum incōmunicabilis, sed stat quòd sit & communicabilis & incōmunicabilis: & hoc pp infinitatē illius rationis formalis. nec est mirabileꝰ vnā ratione formalē habere vtrūq; quàm vnicā rē; imo illud ſm rectā philosophiā sequitur ex hoc posito ꝙ fidē. Poteris quoq; nouitiis distinguere illā cōditionalē, dicendo, ꝙ est vera de vna rōne formali limitata, non aūt de illimitata, vt in proposito contingit.

¶ Ad secundā vero dr, ꝙ pater nō intelligit essentiam & paternitatem vt duo obiecta formalia ſm se, sed vt vnū formaliter & multa virtualiter, ut pater ex dictis. nō ita ꝙ in illa summa rē atq; ratione formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita ꝙ sint formaliter & realiter, sed distinctio earū est virtualiter, quia ita ibi sunt acta essent distinctæ & rursus quia ita exercet propria vtriusq; acta essent distinctæ. Vnde Sco. errauit dimittendo hunc modū loquendi, & introducendo vt propriissimum aliū de distinctione formali ex natura rei. Nouus siquidem hic modus alienus valde est a diuinitatis eminentia formali. Deuertat enim eam formaliter. Is autem quem nos secuti sumus, tantæ rei, vtcunque consonat.

¶ Ad authoritates aūt dicitur, quòd quia balbutiendo vt possumus excelsa Dei resonamus, ideo Aug. & doctores de essentia & relatione, vt de distinctis formaliter loquuntur, hoc. n. ex parte rei fundatur super hoc, quia sunt formaliter distincta virtualiter, quāuis non actualiter: ex parte autem nostri, quia ratione obiectiua apud nos distinguuntur actualiter, sed hoc nihil in Deo ponit nisi relatiuam denominationem entis rationis.

¶ In responsione ad primū. aduerte ꝙ summa rīsionis cōsistit in hoc, ꝙ illa maxima non tenet vbi natura est absoluta, & suppositum respectiuum, & hoc propter oppositionem relatiuam, vt patet ex supradictis.

¶ In rīsione ad secūm, aduerte ꝙ argumentū confirmat ab Aureolo contra hanc responsionem apud Capreolū in. 2. dist. 1. q. 3. sic. effectus in actu habet causam in actu: sed non contradicens cōicabile & incōicabile, distingui & non distingui, est effectus in actu, ante oēm actū intellectus. ergo habet cām in actu: sed ens sa eius est distinctio. ergo est ibi distinctio ante oēm actū intellectus. Nec sufficit rīdere, ꝙ ibi est distinctio fundamentaliter, sic enim causa non esset in actu, & tamen effectus esset in actu contra Philosophum. 5. Metaphysi. & secundo physicorum.

¶ Ad hoc a quibusdam rīdetur, negādo minorē, qm negatio quę est alterū extremū cōtradictionis, non est actu ante opus intellectus, qm non est nisi ens rationis. Sed hæc respō nihil valet. errat. n. non discernendo inter non esse, qđ negatio significat in actu exercito, & inter illud met non esse, inquātum induit rōnē entis rationis. hominem enim non esse bouem, nec ens rationis significat, sed non esse bouem. Et quāmuis nullo intellectu consideramte, ista propositio non esset, & illud non esse; nō haberet rationem entis, significatum tamē propositionis ab intellectu non pendet. Verum, argumentum potest quasi fortius fieri. Effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria. s. cōmune & proprium, sunt effectus in actu &c. Vnica tamen responsione ad hæc omnia & similia dicitur, negādo vniuersaliter illam propositionem. s. quòd sola distinctio est causa huius effectus, nam iste effectus pōt oriri a distinctione, vt a causa quasi vniuoca, & a virtualiter continente distinctionem, vt a causa æquiuoca, modo constat, quòd quando effectus potest oriri a causa vniuoca sola, & a causa æquiuoca sola, ad positionem effectus in actu, non sequitur determinate altera causarum, sed sub disiunctione: & quia sic est in proposito, concedo ꝙ effectus in actu habet causam in actu: sed illa est vel distinctio in actu vel contines virtualiter distinctionem, & hoc sēm mēbrū. est verum in proposito, nec aliquid obiectorum contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materiis, vbi de causa distinctionis, secundum rationem ex parte rei a Scotistis & aliis mole staberis. hoc enim vno, omnium ora obstrues.

¶ Super. Quæstionis trigesimanonæ Articulus secundus.

203 1. dist. 34. q. 1. art. 2.

IN titulo id solum aduertendum est, quòd de propositione est quæstio, an sit vera & congrua.

¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quizāsito affirmatiue. s. dicimus vnā essentiam trium personarum, & tres personas vnius essentiæ. Probatur: diuina nominantur a nobis ſm modum non suū sed in rebus creatis inuentum. ergo essentia in diuinis significatur, vt forma triū personarū. ergo dicimus vnam essentiā trium, & tres vnius. Antecedens probatur, quia sic diuina cognoscimus. consequentia autem, quia in sensibilibus natura per materiam in diuiduatur, & se habet vt forma, & individuum vt suppositum illius. Secunda vero probatur, quia in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si adiectiuū appositum sit determinans formā, vt patet exēplariter: oia enī clara sunt in litera.

* In fine. 4. in principio numeratis.

Cap. 1. paulo post & paulo post medium repetitur.

Lib. de tri. c. 6. paulo post med. tom. 3.

non est dicendū, ꝙ tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ 6 Præt. Id quod potest esse erroris occasio, non est

ARTICVLVS II.

Vtrum sit dicendum tres personas esse unius essentiæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ nō sit dicendum, tres personas esse vnius essentiæ. Dicit enim Hilarius in * lib. de synodis, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt quidē per substantiam tria, per consonantiā vero, vnum. Sed substantia Dei est eius essentia. Ergo tres personæ nō sunt vnius essentiæ.

¶ 2 Præt. Non est affirmandum aliquid de diuinis, quod authoritate scripturæ sacræ non est expressum, vt patet per Dio. *. l. c. de diuino. Sed nunquam in scriptura sacra exprimitur, ꝙ pater & filius & spiritus sanctus sunt vnius essentiæ. Ergo hoc non est asserendum.

¶ 3 Præt. Natura diuina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere, ꝙ tres psonę sunt vnius naturę.

¶ 4 Præt. Non consueuit dici ꝙ persona sit essentiæ: sed magis ꝙ essentia sit personæ. Ergo neq; cōuenienter videtur dici quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ 5 Præt. Aug. * dicit, ꝙ non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia & persona. Sed sicut prepositiones sunt transitiuæ, ita & obliqui. Ergo pari ratione

A in diuinis dicendum. Sed cum dicuntur tres personæ vnius essentiæ, vel substantiæ, datur erroris occasio. quia, vt Hilarius dicit in * lib. de synodo, Vna substantia patris & filij prædicata, aut vnum qui duas nuncupationes habet, subsistentē significat, aut diuisam vnā substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ a duobus & vsurpata sit & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse vnius substantiæ.

Lib. de synod. in tertio fol. 2 principio lib.

SED CONTRA est, ꝙ Aug. dicit in * lib. 3. contra Maximinū. Quòd hoc nomē omousion, quod in concilio Niceno aduersus Arrianos firmatum est, idem significat quod tres personas esse vnius essentiæ.

Lib. 3. contra Maximinum. ca. 14. ante medium, tom. 6. ὁμοούσιον ὁμοούσιον q. 13. art. 1. & 11.

B RESPON. Dicendum, ꝙ (sicut supra dictū est *) intellectus noster res diuinas nominat, non ſm modum earum, quia sic eas cognoscere non potest: sed ſm modum in rebus creatis inuentum. Et quia in rebus sensibilibus, a quibus intellectus noster scientiā capit, natura alicuius speciei per materiā indiuiduatur, & sic natura se habet vt forma, indiuiduum autē vt suppositum formæ, propter hoc etiam in diuinis quantum ad modum significandi, essentia significatur vt forma trium personarum, dicimus autem in rebus creatis formā quācūq; esse eius, cuius est forma, sicut sanitatem vel pulchritudinē hominis alicuius.

C Rem autem habentem formam non dicimus esse formæ, nisi cum adiectione alicuius adiectiui, quod designat illam formam. Vt cum dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia ī diuinis multiplicatis personis, nō multiplicatur essentia, dicimus vnam essentiam esse triū personarum, & tres personas vnius essentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ substantia sumitur pro hypostasi, & non pro essentia.

AD 2m dicendū, ꝙ licet tres personas esse vnius essentiæ, non inueniatur in sacra scriptura per hæc verba, inuenitur tamen quantum ad hunc sensum. Sicut ibi. Ego & pater vnum sumus. Et ego in patre, & pater in me est. Et per multa alia haberi potest idem.

AD 3m dicendū, ꝙ quia natura designat principiū actus, essentia vero ab essendo dicitur, possunt dici aliqua vnius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut oīa calefacientia. Sed vnius essentiæ dici non possunt, nisi quorū est vnū esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, quod dicitur, ꝙ tres psonę sunt vniꝰ essentię, quàm si diceretur, ꝙ sunt vnius naturæ.

AD 4m dicendū, ꝙ forma absolute accepta, consueuit significari, vt eius cuius est forma, vt virtus Petri. Econuerso aūt res habēs formā aliquā non consueuit significari vt eius, nisi cū volumus determinare siue designare formam. Et tunc requiruntur duo genitiui, quorū vnus significet formā, & alius determinationē formæ, vt si dicatur. Petrus est magnæ virtutis. Vel etiā requiritur vnus genitiuus habens vim duorum genitiuorū, vt cū dr, Vir sanguinū est iste. i. effusor multi sanguinis. Quia igitur essentia diuina significatur vt forma respectu psonæ, cōuenienter essentia psonæ dicit: non aūt econuerso, nisi aliquid addat ad designationē essentiæ, vt si dicatur ꝙ pater est persona diuinę essentiæ, vel quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

AD 5m dicendū, ꝙ hæc ppositio Ex, vel De, nō designat habitudinē causæ formalis: sed magis habitudinē causæ efficientis, vel materialis. Quæ quidē causæ in oībus distinguuntur ab his quorū sunt causæ. Nihil. n. est sua materia, neq; aliquid est suū principium actiuum.

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum tertium.*

IN titulo notanter dicitur, vt hoc nomen Deus, ad insinuādum, ꝙ præsens quæstio est de nominibus essentialibus in cōcreto, siue adiectiua, siue substantiua sint.

Lib. de synod. in vlt. folio. ante finem lib.

¶ In corpore duo facit. Primo, distinguit subiectum quæstionis, proponens iuxta distinctionis membra, duas conclusiones respōsiuas quæsito. Secundo, ꝓbat eas simul.

¶ Quoad primum, distinctio est. Nomen diuinorum essentialium quædam sunt substantiua, & quædam adiectiua. Prima conclusio est: substantiua prædicantur de tribus personis singulariter tātum, ita ꝙ nō pluraliter. Secūda est: adiectiua prædicātur de tribus ꝑsonis in numero plurali.

¶ Quoad secām, ꝓbatur vtraque conclusio tali ordine. Primo, ponitur maior in communi. Secūdo, antequā subsumatur minor in diuinis, explanatur in creaturis ipsa maior ibi, in creaturis autē. Tertio, subsumitur minor, & infertur vtraque conclusio, explanando etiam Athanasii verba. Est ergo ratio ex differentia inter substantiua & adiectiua in modo significandi sumpta. Substantiua significant per modum substantiæ. Adiectiua vero, per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas substātiui attenditur penes formam significatam, adiectiui autem penes suppositū & tenet sequela, quoad primam partem, quoniam substantia sicut esse habet ex se, ita vnitatē & pluralitatem, accidens vero, sicut esse nō habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinem ex ipso suscipit.

¶ Circa hanc partē dubiū occurrit. Primo de regula, secundo, de efficacia ratio actiuum. Aliquid tamē est sua forma, vt patet in oībus rebus immaterialibus. Et ideo ꝓ hoc, quod dicimus, tres personas vnius essentiæ, significando essentiam in habitudine formæ, nō ostēdit aliud esse essentia q̄ ꝑsonæ. qđ ostēderet si dicerem⁹ tres ꝑsonas ex eadē essentia.

AD 6ᵐ dicendum, ꝙ sicut Hila. *dicit in lib. de synod. Male sanctis rebus præiudicatur, si, quia nō sanctæ a quibusdā habentē, esse nō debeāt. Sic, si male intelligitur omousion, quid ad me bene intelligētē? Sic ergo vna substantia ex vna geniti ꝓprietate, nō sic ātex ꝓportione, aut ex vnione; aut ex cōione.

ARTICVLVS. III.

Vtrum nomina essentialia prædicentur singulariter de tribus personis.

AD TERTIVM sic proceditur, vī, ꝙ nomina essentialia (vt hoc nomen Deus) non prædicent singulariter de tribus ꝑsonis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur vt habēs humanitatem, ita Deus significat⁹ vt habens deitatē. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶ 2 Præt. Gen. 1. vbi dicitur, In principio creauit Deus cælum & terrā, hebraica veritas habet, Elohim, quod potest interpretari dij, siue iudices. Et hoc dicitur propter pluralitatē personarū. Ergo tres personæ sunt plures dij, & nō vnus Deᵒ.

¶ 3 Præt. Hoc nomen res (cū absolute dicat) vī ad substantiā pertinere. Sed hoc nomen pluraliter prædicatur de tribus personis. Dicit enī Aug. in *li. de doct. Christiana. Res quibus fruēdum est, sunt pater, & filius, & ſpiritus ſanc. Ergo, & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

¶ 4 Præt. Sicut hoc nomen Deus, significat habentem deitatē, ita hoc nomen ꝑsona significat subsistentem in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres ꝑsonas. Ergo eadē rōne dicere possumᵘ tres deos.

SED CONTRA est, ꝙ dicitur Deut. 6. Audi Israel, dominus Deᵘ tuus, Deus vnus est.

RESPON. Dicendū, ꝙ nominum essentialium, quædā significant essentiam substantiue, quædā vero adiectiue. Ea quidē q̄ substantiue essentiā significant, prædicantur de tribus personis singulariter tantū, & non pluraliter. Quæ vero adiectiue essentiam significant, prædicantur de tribus ꝑsonis in plurali.

Cuius ratio est, quia nomina substantiua significāt aliquid per modū substantiæ, nomina vero adiectiua significant aliquid per modū accidentis, quod inhæret ſubiecto, Substantia aūt sicut per ſe habet eſſe, ita per ſe habet vnitatē vel multitudinē. Vnde, & ſingularitas vel pluralitas ᵈ nominis ſubſtātiui, attenditur fm formā ſignificatā per nomen ᵉ. Accidentia aūt sicut eſſe habent in ſubiecto, ita ex ᵈ ſubiecto ſuſcipiunt vnitatē, & multitudinem ᵉ. Et ideo, in adiectiuis attēditur ſingularitas & pluralitas fm ſuppoſita. In creaturis aūt, nō inuenitur vna forma in pluribus ſuppoſitis niſi vnitate ordinis, vt forma multitudinis ordinatæ. Vnde, nomina ſignificantia talē formā ſi ſint ſubſtantiua, prædicātur de pluribus in ſingulari, nō aūt ſi ſint adiectiua. Dicimᵘ enim, ꝙ multi hoīes ſunt collegiū vel exercitus, aut populus, dicimus tn ꝙ plures hoīes ſunt collegiati. in diuinis aūt eſſentia diuina ſignificat⁹ modū formę vt dictum * eſt. Quæ quidē ſimplex eſt & maxime vna: vt ſupra † oſtē ſum eſt. Vnde, nomina ſignificātia diuinā eſſentiā ſubſtantiue, ſingulariter & non pluraliter de tribus ꝑ ſonis prædicantur. Hæc igitur eſt ratio, quare Sortē & Platonē & Ciceronē dicimus tres hoīes, patrem aūt & filiū & ſpiritūſanctū non dicimus tres deos: ſed vnum Deū, quia in tribus ſuppoſitis humanæ naturę ſunt tres humanitates, in tribus autem perſonis eſt vna diuina eſſentia. Ea vero, quę ſignificant eſſentiam adiectiue, prædicātur pluraliter de tribus, propter pluralitatē ſuppoſitorū. Dicimus enim tres exiſtentes, vel tres ſapiētes, aut tres æternos & increatos & immenſos, ſi adiectiue ſumanᵗ. Si vero, ſubſtātiue ſumantur, dicimus vnum increatum, immenſum & æternum, ut Athanaſi. * dicit.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ licet Deus ſignificet habentē deitatē, eſt tn aliud modus ſignificandi. Nā Deus dicitur ſubſtātiue: ſed habens deitatē dicit⁹ adiectiue. Vn de licet ſint tres habentes deitatē, nō tamen ſequitur, ꝙ ſint tres dij.

AD 2ᵐ dicendū, ꝙ diuerſæ linguæ habēt diuerſum modū loquēdi. Vnde, ſicut ꝓp pluralitatē ſuppoſitorū Græci, dicūt tres hypoſtaſes, ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos aūt non dicimus pluraliter neq; deos neq; ſubſtātias: nec pluralitas ad ſubſtantiā referat.

AD 3ᵐ dicendū, ꝙ hoc nomē

eſt plura principia, & clariſſime eādem docuit in loco proprio: vbi, ſcopus erat, in tertia parte loco allegato: vbi & reprehendit oppoſitam opinionem quam ipſemet ſecutus fuerat in tertio ſent. diſt. 1. q. 2. ar. 5. quicquid alii dixerunt prætermittendo.

¶ Ad ſecundā vero dubitationē dicitur, quòd maior eſt omnino falſa, qm̄ per ſe primo terminus numeralis ponit ſignificatum ſuū circa ſuppoſitum determinabilis, & hoc tā in ſubſtantiuis quām adiectiuis vt patet ex dictis: ſed in concretis ſubſtantiuis, qa ſubſtantiua ſunt, ponit ét ſignificatū ſuū circa ſignatū illius. Et ſic nec obiectio aliqd valet, nec modus ſignificādi excluſus eſt qn opereē ꝙ ſubſtantiua etiam quo ad formam numerā tur, ſeu termino numerali determinātē.

¶ Stabilita igitur regula vniuerſali loco maioris ex ratione, manifeſtat eam author ī creaturis, vbi & duo docet. Primū eſt, quòd inter vnitatem formæ in pluribus ſuppoſitis diuinis, & in ſuppoſitis creatis tantum intereſt, quòd in pluribus ſuppoſitis creatis, nō inuenitur forma vna numero, niſi vnitate ordinis: in diuinis aūt ſuppoſitis inuenitur vna numero eſſentialiter & in diuiſibiliter: Secundū eſt, ꝙ etiā in iſta minima vnitate attendantur res creatæ ꝑ fatæ regulæ, vt patet in collegiatis. Demum ſubſumpta minore, quòd eſſentia diuina eſt ſimplex, & maxime vna in tribus perſonis, concludit primam concluſionem. ſ. de ſubſtantiuis, & applicat eam ad differentiā inter tria indiuidua hominis, & tria ſuppoſita diuina. Deinde infert concluſionē ſecūdā, de adiectiuis adiectiue ſumptis, propter Athanaſium, qui ſubſtātiue vſus eſt adiectiuis in ſymbolo, nec opus eſt ampliori declaratione.

¶ *Super Quæſtionis trigeſimænonæ articulum quartum.*

TItulus clarus eſt ex præcedentibus.

¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionem quandam. Secundo improbat eam, ſimulque reſpondet quæſito.

¶ Quo ad primum, opinio quædam fuit, quòd nomina eſſentia liaex ſe ſupponunt proprie pro eſſentia. Sed ex adiuncto notionali trahuntur ad ſtandum pro perſona. Et eſt huius fundamentū diuina ſimplicitas, qua fit, quòd eſſentia pro qua ſupponit abſtractū, eſt idem ſuppoſito pro quo ſupponit concretum.

¶ Quoad ſecām improbat primo præfata opinio, quia in proprietate locutionis attendenda ſunt ambo. ſ. ſignificatio & modus ſignificādi. Prædicta aūt opinio ſignificationem tantum inſpexit, ad quam ſpectat idem eſſe habentem & rem habitam. Ponitur deinde altera opinio reſponſiua quæſito. ſ. nomina eſſentialia in cōcreto, poſſunt proprie ſupponere pro perſonis. Et probatur ex eodem fundamento, ex modo ſignificandi, Deus, & ſimilia ſignificāt naturā in habēte. ergo poſſunt ſupponere pro ꝑſonis. Antecedens manifeſtat inductiue, in ly homo &c. Tertio explanatur, quotmodo de facto ly Deus quādoq; ꝓ perſona vna, vel duabus vel tribus ſupponit.

¶ Circa dicta hic, tria occurrunt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolum in. 1. diſt. 4. q. 1. ar. 3. Primū

res eſt de tranſcendentibus. Vnde fm ꝙ ptinet ad relationē, pluraliter ꝑdicat⁹ in diuinis, fm vero ꝙ ptinet ad ſubſtantiā, ſingulariter ꝑdicat. Vnde Aug. *dicit ibidē, ꝙ ea dē trinitas quędam ſumma res eſt.

AD 4ᵐ dicendū, ꝙ forma ſignificata ꝓ hoc nomē ꝑſona, non eſt eſſentia vel natura: ſed ꝑſonalitas. vnde cū ſint tres ꝑſonalitates, ideſt tres ꝑſonales ꝓprietates in ꝑſe & filio & ſpirituſancto, non ſingulariter, ſed pluraliter ꝑdicat⁹ de tribᵘ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum nomina essentialia concreta, possint supponere pro persona.

AD QVARTVM sic procedit. Videt ꝙ nomina eſſentialia concretiua, nō poſſunt ſupponere ꝓ ꝑſona, ita ꝙ hæc ſit vera, Deus genuit Deū. Quia (vt ſophiſtę dicūt) terminus ſingularis, idē ſignificat & ſupponit. Sed hoc nomen Deus videtur eſſe terminus ſingularis, cum pluraliter ꝑdicari non poſſit, vt dictum eſt *. Ergo cum ſignificet eſſentiā, videtur ꝙ ſupponat pro eſſentia & non pro perſona.

¶ 2 Præt. Terminus in ſubiecto poſitus non reſtringitur ꝓ terminum poſitū in ꝑdicato ratione ſignificationis: ſed ſolū ratione tpis cōſigni ficati. Sed cū dico, Deus creat, hoc nomē Deus ſupponit ꝓ eſſentia. Ergo cū dicit, Deus genuit, non pōt iſte terminus Deus ratione prædicati notionalis, ſupponere ꝓ ꝑſona.

¶ 3 Præt. Si hæc eſt vera, Deus genuit, quia pater generat, pari ratione hæc erit vera, Deus non generat, quia filius nō generat. Ergo eſt Deus generans & deus non generās. Et ita vī ſequi ꝙ ſint duo dij.

¶ 4 Præt. Si Deus genuit deū, aut ſe Deum, aut alium deum. Sed non ſe deum, quia vt Aug. dicit in * 1. de Tri. nulla res generat ſe ipſam, Neque alium deum, quia non eſt niſi vnus deus. ergo hæc eſt falſa, Deus genuit deum.

¶ 5 Præt. Si Deus genuit deum, aut Deum qui eſt deus pater, aut Deū qui non eſt deus pater. Si Deum qui eſt deus pater, ergo deus pater eſt genitus. Si deum qui nō eſt Deus pater, Ergo deus eſt qui nō eſt deus pr. quod eſt falſum. Nō ergo pōt dici ꝙ Deus genuit deum.

SED CONTRA eſt, quod in ſymbolo dicitur, Deum de Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ quidam dixerunt, quòd hoc nomen Deus, & ſimilia, proprie fm ſuam naturam ſupponunt pro eſſentia: ſed ex adiuncto notionali trahuntur ad ſupponendum pro perſona. Et hæc opinio proceſſiſſe videtur ex conſideratione diuinæ ſimplicitatis, quæ requirit, quòd nomē Deus ſupponit ꝓ eſſentia. Ergo cū dicit, Deus genuit, non pōt iſte terminus Deus ratione prædicati notionalis, ſupponere ꝓ ꝑſona ¶ 3 Præt. Si hæc eſt vera, Deus genuit, quia pater generat, pari ratione hæc erit vera, Deus non generat, quia filius nō generat. Ergo eſt Deus generans & deus non generās. Et ita vī ſequi ꝙ ſint duo dij. ¶ 4 Præt. Si Deus genuit deū, aut ſe Deum, aut alium deum. Sed non ſe deum, quia vt Aug. dicit in * 1. de Tri. nulla res generat ſe ipſam, Neque alium deum, quia non eſt niſi vnus deus. ergo hæc eſt falſa, Deus genuit deum. ¶ 5 Præt. Si Deus genuit deum, aut Deum qui eſt deus pater, aut Deū qui non eſt deus pater. Si Deum qui eſt deus pater, ergo deus pater eſt genitus. Si deum qui nō eſt Deus pater, Ergo deus eſt qui nō eſt deus pr. quod eſt falſum. Nō ergo pōt dici ꝙ Deus genuit deum.

Li. 1. de Trin. c. 1. ante medium tom. 3.

SED CONTRA eſt, quod in ſymbolo dicitur, Deum de Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ quidam dixerunt, quòd hoc nomen Deus, & ſimilia, proprie fm ſuam naturam ſupponunt pro eſſentia: ſed ex adiuncto notionali trahuntur ad ſupponendum pro perſona. Et hæc opinio proceſſiſſe videtur ex conſideratione diuinæ ſimplicitatis, quæ requirit, quòd ter ſupponit pro habente naturam humanā indefinite, ita Deus pro habēte natūrā diuinā indiſtincte, vt etiam S. Tho. 1. diſt. 4. dicit. Secunda vero ratio eſt, quia vī differentia hæc contradicere his q̄ dicta ſunt in corpore. Dū ibi dictū eſt, ꝙ Deus ex ſe rō ne modi ſignificandi ſtat pro ꝑſona, reprehenſaq; eſt altera opinio dicens, quòd ſupponere pro perſona, habet ex adiuncto notionali, hic autem in reprehenſam incidit opinionem, dum dicit, quòd in hoc differunt ly Deus & ly homo, quòd ly Deus ex ſe, pro natura, ex adiuncto pro perſona, ly homo vero econtra ſupponit: manifeſte namque hæc videntur contrariari.

¶ Secūdū aūt dubiū eſt, qđ ibi dr, hanc eſſe falſam. Deus non generat. Contra hoc. n. multa habes argumēta apud Capreolum in 1. di. 4. q. 1. ar. 2. q̄ oportet ſoluere. Aureolᵘ ergo arguit primo ſic. In iſta, Deus nō generat, ly Deus ſtat pro natura, vt tu dicis. ergo eſt vera. probatur ſequela, quia natura non generat, vt patet Extra de ſumma trinitate. Præt. nō generare eſt notionale. ergo cōtrahit ly Deus ad ſtādū ꝓ ꝑſona. Antecedēs probat, quia affirmatio & negatio ſunt eiuſdē generis. Præt. Deus non generat & oīs Deᵘ generat, ſunt cōtradictoriæ. ergo ſupponūt ꝓ eiſdē, ſed ī ſecūda ſupponit ꝓ ꝑſona. ergo & ī prima. Deide arguūt Durādᵘ & Greg. de Arimi. ꝙ de virtute ſermonis vera eſt hæc ꝓpoſitio, quāuis ꝓp erroris periculū a magiſtris nō acceptet. Durādus qđ igit ſic: de Deo ꝑdicātur oīa q̄ de ꝑſonis diuinis verificantur; ſed nō generare verificat⁹ de duabus ꝑſonis. ergo. Præt. Deus fm naturā eſt ſingularis, fm vero ſuppoſita plurificatur. ergo reſpectu ꝑdicatorū eſſentialiū, habet vim termini ſingularis, reſpectu vero ꝑſonaliū, habet vim termini cōis indefiniti, vt patet, qa dicimus, Deus eſt generans, Deus eſt genitus, & verificat⁹ pro diſtinctis ſuppoſitis. ergo & cōſequētia ſeu cōcomitantia. ſ. generat & nō generat, ſimiliter verificari oportet. Gregorius autem ſiciſta eſt

est indefinita; & habet duas singulares veras, sicut & ista: persona diuina non generat, quam constat esse simul veram cum altera indefinita, scilicet: persona diuina generat. ergo non est falsa.

¶ Tertium dubium est circa rationem literæ, scilicet ꝙ cum dicitur, Deus non generat, datur intelligi, quòd generatio repugnat diuinæ naturæ. Hoc enim inquit Aureolus, non est verum, quoniam ex negatione alicuius ab aliqua natura, non sequitur repugnantia: stat enim quòd abstrahat.

¶ Ad euidentiã horum notandum est diligentissime, quòd inter Deum & cæteras substantias hoc interest, ꝙ in reliquis hæc duo scilicet naturam & habens naturam, oportet sic se habere, vt habens naturam sit suppositum. Natura vero sit ipsa essentia: in Deo autẽ habens naturam dupliciter inuenitur, scilicet suppositum, vt pater vel filius, & singulare. i. hic Deꝰ. Itaque in diuinis cõsideranda sunt tria, scilicet essentia, hic Deus, & supposita diuina. s. pater & filius & spiritussanctus. In reliquis autem duo tantum inueniuntur, puta humanitas & Sor. non enim hic homo est aliud quàm Sortes. Hic tamen Deus est pater & filius & spiritussanctus, & generat & genitus é &c. de quo scriptum est Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum, vt in calce vltimi articuli huius q̃stionis S. Th. exponit. Est autem ratio diuersitatis, quia natura diuina ex seipsa subsistit, nec mendicat subsistẽtiam a suppositis, immo cõfert eam illis. Reliquæ autem naturę, non subsistunt nisi in supposito. Cum autem naturalissimum sit cuique termino concreto, supponere pro habente significatam formã, consequens est, quòd Deus primo supponat pro hoc Deo. Et quia hic Deus significat singulare naturę diuinæ, ideo dicitur, quòd pro natura in concreto, et quia hoc singulare est cõmune tribus suppositis, ideo quandoque dicit̃ qđ̃ stat pro personis idistincte. Et quia est idẽ cuilibet supposito, & concrete significatur, ideo potest stare pro singulis personis. Ex hoc autem fundamento singillatim respõdendo & inchoando a primo dubio, in responsione ad tertium, propter ordinẽ doctrinæ dicitur, quòd inter Deum & hominem in supponendo, differentia attenditur, quo ad suppositionem pro persona indeterminate. Et stat differentia in hoc, quòd Deus sine aliquo adiuncto reddit propositionem singularem: quoniã supponit pro hoc Deo communi ℔ rem tribus personis. homo vero sine aliquo adiuncto constituit propositionem indefinitã, quoniam supponit personaliter, quamuis indeterminate. Et ecõtra, homo ex adiuncto constituit propositionem singularem, cum habet suppositionem simplicem vt puta, homo est species. Deus vero ex adiuncto constituit propositionem indefinitam supponendo personaliter. Et

in Deo idem sit habens, & quod habetur. Et sic habens deitatem, quod significat hoc nomen Deus, est idem quòd deitas. Sed in proprietatibus locutionum, non tantum attendenda est res significata: sed etiam modus significandi. Et ideo, quia hoc nomẽ Deus significat diuinam essentiam, vt in habente ipsam, sicut hoc nomen homo humanitatem significat in supposito, alij melius dixerunt, quòd hoc nomen Deus ex modo significandi habet, vt proprie possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen Deus supponit pro essentia, vt cum dicitur, Deus creat: quia hoc prædicatum competit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est deitas. Quandoque vero supponit personam vel vnam tantum, vt cum dicitur, Deus generat, vel duas, vt cũ dicitur Deus spirat, vel tres, vt cum dicitur, Regi seculorum immortali, inuisibili, soli Deo &c. 1. Timo. 1.

Ad primum ergo dicendũ, ꝙ hoc nomen Deus, licet conueniat cum terminis singularibus in hoc, ꝙ forma significata non multiplicatur: conuenit tamen cũ terminis communibus in hoc, quòd forma significata inuenitur in pluribus suppositis. Vnde non oportet ꝙ semper supponat pro essentia quam significat.

Ad 2m dicendum, quòd obiectio illa procedit contra illos qui dicebant, quòd hoc nomen Deus non habet naturalem suppositionem pro persona.

Ad 3m dicendum, quòd aliter se habet hoc nomen Deus ad

supponendum pro persona, & hoc nomen homo. Quia enim forma significata per hoc nomen homo, id est humanitas, realiter diuiditur in diuersis suppositis, per se supponit pro persona, etiã si nihil addatur, quod determinet ipsum ad personam, quæ est suppositum distinctum. Vnitas autem siue communitas d humanæ naturæ non est secundum rem: sed solum secundum considerationem. e Vnde iste terminus homo, non supponit pro natura communi, nisi propter exigentiam alicuius additi, vt cum dicitur: homo est species. Sed forma significata per hoc nomen Deus, scilicet essentia diuina, est vna & communis secundum rem. Vnde per se supponit pro natura d communi: sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam. Vnde cum dicitur: Deus generat, ratione actus notionalis supponit hoc nomen Deus pro persona patris.

Sed cum dicimus: Deus non generat, nihil additur quod determinet hoc nomen ad personam filij. vnde datur intelligi, quòd generatio repugnet diuinæ naturæ.

Sed si addatur aliquid pertinens ad personam filij, vera erit locutio, vt si dicatur: Deus genitus non generat. Vnde etiam non sequitur, est Deus generans & Deus non generans, nisi ponatur aliquid pertinens ad personas, vt puta si dicamus: pater est Deus generans, & filius est Deus non generans. Et ita non sequitur quòd sint plures dij, quia pater & filius sunt vnus Deus, vt dictum est*.

oritur hoc, vt in litera dicitur, ex hoc, quòd inuenitur hic Deus in rerum natura tribus personis communis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpore, vt secunda ratio obiiciebat, quoniam in corpore articuli de potentia ad supponendũ personaliter, fuit sermo. Et dictum est, ꝙ potest ex modo significandi supponere pro persona, sicut & homo. In responsione autem ad tertiũ, est sermo de modo reductionis potentiæ ad actum. Et dicitur ꝙ ly Deus, cum possit ex se supponere pro essentia. i. ꝙ hoc Deo & ꝙ persona. i. pro patre & filio & spiritusancto, ad suppositionem actualiter pro hoc Deo nõ eget reducente: ad supponendum vero pro personis reducitur per aliquid additum. In homine vero, in cuius significato nõ inuenitur vnũ commune, nisi vt subest intellectui, econtra accidit reductio. vnde nulla est repugnantia inter dicta.

¶ Ad primum autem dubium in corpore articuli motũ, breuiter ex dictis patet responsio, negando. s. n. sequela. supponit pro habente deitatem. ergo pro persona: stat enim quòd supponat pro hoc Deo. Nec approbo quod alii sentire videntur de mente San. Tho. esse, ꝙ semper Deus stat pro persona distincte, vel indistincte. Tum quia in præsenti litera expresse distinguitur, quando Deus stat pro personis etiam omnibus, & quando stat pro essentia. Tũ quia aliter non saluatur differentia posita in litera in responsione ad tertiũ. Tum quia in ista Deus non generat, si ly Deus, staret pro personis indistincte, esset vera, vtpote indefinita. Tum quia in ista, Deus est pater & filius & spiritussanctus, seu trinitas, ly Deus non stat pro supposito vt in articul. 6. litera contra Porretanum dicet: sed pro vna numero re communi. Nec obstat si quandoque supponendo pro natura dicatur, etiam supponere pro personis indistincte. Hoc enim concomitanter intelligendum est. Primo enim pro natura in concreto supponit. Et quia etiam verificatur pro personis aliquando prædicatum, ideo supponere pro personis indistincte, tunc, secundario tamen, acceptari potest.

¶ Ad secundum autem dubium in corpore motum, iam patet quòd arguens deceptus est, intelligens pro essentia essentiam in abstracto, cum tamen author intelligat de essentia in concreto, cum dicit, ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro natura, stat enim secundum veritatem pro hoc Deo vnico singulari, cõmuni tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratione illius omnibus suppositis conuenit. Nec est verum, ꝙ actiones sint suppositorum vniuersaliter: sed singularium subsistentium, quale est hic Deus, & nihil refert non abstrahere a suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet.

¶ Ad

¶ Ad tertium autem dubium ibidem motum dicitur, quòd vt iam ex dictis patet, non repugnat: immo quandoque vnum sequitur ad alterum, Deum supponere pro natura & pro omnibus personis, quàmuis diffortiter vt dictum est. Vnde, licet in vtraque istarum, scilicet, Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro trinitate: quia tamen Augusti. de tota trinitate exclusiuam exponit, vt in quæst. 31. habitum est: ideo hanc in exemplum allatam puto. oportet autẽ distingui hoc membrum contra primum, quia primus separatur ab eo: stat enim Deus quandoque pro natura, & non pro aliquo supposito, vt dictum est.

¶ Ad secundum autem dubium motũ in responsione ad tertium circa veritatem istius: Deus nõ generat, ex fundamento iam dicto respondetur. Et ad primum quidẽ Aureol. iam patet, quòd æquiuocat de natura: quoniam nos dicimus, quòd stat pro natura in concreto, idest pro hoc Deo, de quo falsum est dicere, non generat: quãmuis verificetur de deitate. Ad secundum vero negatur, quòd non generare sit notionale: quoniam ad esse notionale requiriẽ quòd sit aliquid speciale, nõ generare autem est commune, cum conueniat etiam naturæ. Nec ex hoc, ꝙ negatio & affirmatio sunt eiusdem generis sequitur, quòd non generare sit notionale: quoniam illud intelligitur de genere rei, non autem in genere principii cognoscendi. Non enim affirmatio est propria ratio cognoscendi aliquid, sequitur quòd negatio sit propria ratio cognoscẽdi aliquid aliud speciale, cum negatio verificetur tam de ente, quàm de non ente. Notionale autem propriã rõnẽ cognoscẽdi sonare patet ex dictis.

¶ Ad tertiũ vero dicitur, quòd quàmuis nefas sit dicere, omnis Deus: quoniam vnus numero tantum est. respondendo tamen, negatur, quòd in ly omnis Deus, ly Deus stet pro suppositis: qm nõ põt distribuere nisi ꝙ indiuiduis deitatis: qđ cõstat ex vnũ tm. Et si tu accipis ea ꝙ suppositis, nõ sunt cõtradictoria.

Ad 4m dicendum, quòd hæc est falsa, pater genuit se Deum: quia ly se (cum sit reciprocum) refert idem suppositum. Neque est contrarium quod Augusti.* dixit ad Maximinũ, quòd Deus pater genuit alterum se: quia ly se, vel est casus ablatiui, vt sit sensus, genuit alterum a se: vel facit relationem simplicem, & sic refert identitatẽ naturæ: sed est impropria vel emphatica locutio: vt sit sensus: genuit alterum simillimum sibi. Similiter & hæc est falsa, genuit aliũ Deum: quia licet filius sit alius a patre (vt supra dictum* est) non tamen est dicendum, quòd sit alius Deus, quia intelligeretur quòd hoc adiectiuum alius, poneret rẽ suam circa substantiuum, quod est Deus: & sic significaretur distinctio deitatis. Quidam tamen concedũt istam, genuit alium Deum: ita quòd, ly alius, sit substãtiuum, & ly Deus, appositiue construat cũ eo. Sed hic est improprius modus loquendi & euitandus, ne detur occasio erroris.

Ad 5m dicendum, quòd hæc est falsa: Deus genuit Deum qui est Deus pater: quia cum ly pater, appositiue cõstruat cũ ly Deus, restringit ipsum ad stãdũ ꝙ pſona patris: vt sit sensus, genuit Deũ qui é ipse pater: & sic pater esset genitꝰ: quod est falsum. Vñ negatiua est vera, genuit Deum qui non est deꝰ pater. Si tñ intelligeretur constructio nõ esse appositiua, sed aliquid esse interponendum, tunc ecõuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sensus, genuit Deũ, qui est Deus, qui est pater. Sed hæc est extorta expositio. Vnde melius est, ꝙ simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua concedatur. Præpositinus tamen dixit, quòd tã negatiua quàm affirmatiua est falsa: quia hoc relatiuum, Qui, in affirmatiua potest referre suppositum, sed in negatiua refert & significatum & suppositum. Vnde sensus affirmatiuæ est, quòd esse. Deum patrem, conueniat personæ filij. Negatiuę vero sensus est, quòd esse Deum patrem, non tantum remo.

¶ Ad argumenta autem Durandi & Gregorii breuiter dicitur, quòd conuenientia personis sunt duplicia: quædam propria suppositis: vt generare & generari, & similia. Et quædam communia suppositis & naturis, vt distingui, non generare, & similia. Inter quæ tantum differt, quòd propria trahunt terminos ad standũ suppositaliter, eo quia propria suppositis sunt. Communia autẽ, quia communia sunt: non contrahunt. Et ex hoc sequitur alia differẽtia, scilicet, quòd ꝓpria prædicata de personis, prædicant etiam de concretis substantialibus. Ex eo em̃, quòd trahũt illa ad supponendũ personaliter nihil significant personale determinare essentiam, sed tantum supposita. Communia vero, quàmuis verificata de personis, non prædicantur de concretis substantialibus. ex eo enim, quòd nõ contrahunt ipsa, significaretur personalia conuenire essentiæ. Et propterea, quãmuis concretentur: pater distinguitur realiter a filio, non tamẽ ista. Deus distinguitur rea ꝑ a Deo. Et ex hoc patet ad argumẽta: tã Durandi q̃ Gregorii.

quẽ vterq; fundat̃ super hoc, quòd quiequid prædicatur de aliqua persona, põt prædicari de Deo. Quãmuis etiam sit aliud peccatũ vtriusque in hoc, quòd putãt ꝙ ista. Deus non generat, sit indefinita: cum tamẽ sit singularis: qm̃ supponit ꝙ hoc deo.

¶ Ad vltimum demum dubium dicitur, quòd quàmuis ex negatione nõ sequatur repugnãtia vniuersaliter, sequitur tñ in materia necessaria: opõteret. n. vel conuenire vel repugnare qcqd necessario attribuit: cõstat autẽ, ꝙ gñare & nõ gñare deo ñ nisi necessario attribuit ꝑtí cũ hęc nõ cõueniat ꝙ actũ volũtatis.

¶ *Super Q. 9 nis vrigę semænonæ Ar. quin.*

TItul. clarus est.

¶ In Corpore duo facit. Prio, refert errorẽ Abbatis Ioachim. Secũdo, ostendit ꝙ

¶ Quo ad primum: Abbas Ioachim, vt patet in principio Decretalium; tenuit partem affirmatiuam: & fundamentum eius erat diuina simplicitas, cum authoritate Augustini male intellecta.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est negatiua, scilicet

243 181 465. I K B C D E F G H

In epist. ad Maximum medicũ, q̃ est 66. paulo ante medium. to. 2.

q. 31. ar. 2.

D. 30. 2 107 D. 9. 4.

ar. pen.

206 1. distin. 5. q. 1. artic. 1.

Li. 7. de tri. c. 1. circa fi. & cap. 2. in prin. to. 3.

*q. 3. ar. 3. & 4.

† Ar. præce.

Lib. 2. peri her. ex c. 1. tom. 1.

Li. 4. de tri. c. 20. declinãdo ad finẽ to. 3.

† Li. 1. de trini. c. 1. ante med. to. 3.

licet, ꝙ hmõi nomina abstracta non possunt supponere pro personis. Et probatur ad veritatem propositionũ oportet seruare & rem significatã & modũ significãdi: sed Deꝰ & deitas hñt diuersos modos significãdi, ergo &c. litera. n. plana est. Et addit cõfirmatio ducens ad inconueniẽs: qa si de hmõi abstractis diceretur psona, significaretur distinctio in ipsis.

Art. præcc.

¶ In responsione ad quintum, aduerte quòd in illis verbis (possumꝰ dicere qđ essentia est res, vel Deus generãs: si res & Deus supponunt pro persona, nõ aũt si supponant ꝓ essentia) ly supponere pro essentia sumitur iuxta ꝓpositum

Art. præcc.

præsentis articuli. s. ꝓ essentia in abstracto, & nõ sumit ꝓ essentia in cõcreto: iuxta ꝓpositũ precedentis articuli. Et

D. 436.

ratio cõuincens ad hanc expositionem est, quia de quolibet de quo contingit negare, potest affirmari contradictorie: & cõsequẽter, cum de essentia in concreto falsa sit negatiua. s. Deus non generat, veram oportet esse affirmatiuam cõtradictoriã, s. Deus generat. & sic hæc affirmatiua est vera: nõ solum accipiẽdo ly Deus pro patre, sed ét ꝓ essentia in cõcreto. sumit ergo i hac litera essẽtia ꝓ essẽtia in abstracto.

b 208 216. b

¶ *Super quæstionis trigesimæ nonæ Articulum sextum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore ẽ vna cõclusio habẽs duas partes: & est hæc: noꝛa tã psonalia quã notionalia si sunt adiectiua, nõ prædicantur de essentia, si vero substãtiua, prædicãtur de ea. Et quo ad primã quidẽ parte est satis ꝓbata relinquit ex præcedenti articulo. Quo ad secundã vero, manifestatur ex reali dentitate inter essentiam & personas singulas

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserens quòd sicut dicitur, Deus genuit Deum: ita potest dici, quòd essentia genuit essentiam, considerans quòd propter diuinam simplicitatem nõ est alius Deus, quàm diuina essentia. Sed in hoc deceptus fuit, quia ad ueritatem locutionũ, non solum oportet considerare res significatas, sed etiam modum significandi, vt dictum est.* Licet autem secundum rem, sit idẽ Deus, quòd deitas, non tamen est idem modus significandi vtrobique. Nam hoc nomen, Deus, quia significat diuinam essentiam, vt in habente, ex modo suæ significationis naturaliter habet, quòd possit supponere ꝓ persona. Et sic ea quę sunt propria personarum, possunt prędicari de hoc nomine, Deus, vt dicat, ꝙ Deus est genitus, vel generans, sicut dictum est.* Sed hoc nomẽ, Essentia, non habet ex mõ suæ significationis quòd supponat ꝓ persona: quia significat essentiam, vt formam abstractam. Et ideo ea quę sunt propria personarum, quibus abinuicem distinguuntur, non possunt essentiæ[d] attribui. Signi ficaretur enim ꝙ esset distinctio in essentia diuina, sicut est distinctio in suppositis.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ ad exprimendam vnitatem essentię, & personæ, sancti doctores aliquando expressius locuti sunt, q̃ proprietas locutionis patiatur. Vnde huiusmodi locutiones nõ sunt extendendæ, sed exponendæ, vt s. nomina abstracta exponantur per concreta, vel etiam per nomina psonalia: vt cum dicitur, Essentia de essentia, vel Sapientia de sapientia, sit sensus. Filiꝰ, qui est essentia & sapientia, est de patre, qui est essentia & sapiẽtia. In his tñ nominibus abstractis est quidã ordo attẽdẽdꝰ: quia ea q̃ pertinẽt ad actũ, magis ꝓpinquant se hñt ad psonas, quia actus sunt suppositorum. Vnde minus impropria est ista, Natura de natura, vel Sapientia de sapientia, quàm Essentia de essentia.

AD 2m dicẽdum, quòd in creaturis, generatum non accipit naturam eandem numero quam generans habet, sed aliam numero, quę incipit in eo esse per generationẽ de nouo, & desinit esse per corruptionem: & ideo generatur & corrumpitur per accidens. Sed Deus genitus eandem naturam numero accipit, quam generans habet. Et ideo natura diuina in filio non gñatur, neq; per se, neq; p accidẽs.

AD 3m dicendum, ꝙ licet Deus, & diuina essentia sint idem secundũ rem, tamen ratione alterius modi significandi, oportet loqui diuersimode de vtroque.

AD 4m dicendum, ꝙ essentia diuina prædicatur de patre per modum identitatis, ꝓp diuinam simplicitatem: nec tñ sequit ꝙ possit supponere pro patre, ꝓpter diuersum modum significãdi. Ratio autem procederet in illis, quorũ vnũ prædicatur de altero: sicut vniuersale de particulari.

AD 5m dicendum, ꝙ hæc est dria inter nomina substantiua, & adiectiua: quia nomina substantiua ferunt suum suppositum, adiectiua vero non, sed rem significatam ponunt circa subsstantiuum. Vnde sophistæ dicũt, quòd nomina substantiua supponunt, adiectiua vero non supponunt, sed copulant. Nomina igitur personalia substantiua possunt de essentia prædicari ꝓp identitatem rei. Neque sequitur, ꝙ proprietas personalis, distinctam determinet essentiam: [e] sed ponitur circa suppositum importatum per nomen substantiuum. Sed notionalia, & personalia adiectiua, non possunt prædicari de essentia, nisi aliquo substantiuo adiuncto. Vnde non possumus dicere quòd essentia[d] est generãs: possumus tñ dicere, quòd essentia est res generans, vel Deus generans: si res, & Deus supponant ꝓ persona, non autem si supponant pro essentia. Vnde non est contradictio, si dicatur quòd essentia est res generans, & res nõ generans: quia primo res tenetur pro persona, secundo pro essentia.

D. 666.

AD 6m dicendũ, ꝙ deitas, inquantũ est vna in pluribus suppositis, habet quandã cõuenientiam cũ forma nominis collectiui. Vñ cũ dr Pater est principiũ totius deitatis, potest sumi ꝓ vniuersitate personarũ, inquantum, s. in omnibus personis diuinis ipse est principium. Nec oportet quòd sit principium suiipsius: sicut aliquis de populo dicitur Rector totius populi, nõ tñ suiipsius. Vel potest dici, ꝙ est principium totius deitatis, non quia eam generet & spiret: sed quia eam generando, & spirando communicat.

ARTICVLVS VI.

Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essẽtialibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd personæ non possint prædicari de nominibus essentialibus concretis, vt dicat, Deus est tres personę, vel est trinitas. Hæc. n. est falsa, Homo ẽ omnis homo: quia pro nullo suppositorum verificari põt. Neque. n. Sor. est omnis homo, neque Plato, neq; aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, pro nullo suppositorum naturæ diuinæ verificari potest. Neq; cũ pater est trinitas, neque filius, neque spiritussanctus, ergo hæc est falsa, Deus est trinitas.

¶ 2 Præt. Inferiora non prædicantur de suis superioribus, nisi accidentali prædicatione: vt cum dico, Animal est homo: accidit enim animali esse hominẽ. Sed hoc nomen, Deus, se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, vt Damasce. dicit.* Ergo videtur quòd nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine, Deus, nisi accidentaliter.

& omnes, & hoc respectu essentiæ tam in abstracto quã in concreto. Ita quòd vtraque est veraessentia est tres personæ: & Deus est tres psonæ, vt clare patet in litera. Et aduerte ꝙ id qđ dr de substãtiuis, licet verificet respectu essẽtiæ tã in abstracto q̃ in cõcreto: qđ tñ dictũ est de adiectiuis in prima parte conclonis respectu essẽtię in abstracto, tantũ intelligas eo quòd idẽ est iudiciũ de adiectiuis: & ver

bis', ad per hoc de quo verificatur quòd generat, verificatur etiã quòd est generans, & de quo negatur vnum, negatur aliud. Et iam patet ex dictis: quantum hæc differant, respectu concreti & abstracti substantialis.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit: qm̃ expresse

1 In ser. 12 de tpe: & ser. 3 in cœna dñi. Art. præcc.

in q. 8. de potentia Dei art. 2. ad 6. author dicit non esse prædicationem per se, cum paternitas prædicatur de essentia: immo ibi incidere sophisma accidentis. hic autem dicit ꝙ hæc est per se, & nullo modo ꝓ accidẽs, Pater est Deꝰ. Et posset augeri dubitatio simpliciter: sed qm̃ vnico verbo difficultas euacuaꝝ, pertrãseo distinguẽdo, ꝙ prædicatio ꝓ se est duplex: qdã identica, & quædã formalis. Inter q̃s tãtum distat, ꝙ idẽtica per se non vocatur absolute per se, sed cum determinatione, scilicet per se identica. illa autem simpliciter vocatur per se: cum autem vtrobique dicantur huiusmodi propositiones identicæ, salua veritate, potuit ibi dici, quòd nõ sunt per se: quia non formales, vt ibi exponit. Et dic, ꝙ sunt per se in latitudine identicarum, vt hic innuitur, & in principio responsionis & ĩ intẽro: intendit namque ꝙ non accidit Deo esse patrem: cum tamen accidat animali identificari homini. Est ergo nullo modo per accidens quo ad idẽtitatem. Et tamẽ internenit fallacia accidentis, quo ad formalitatẽ. Et sic omnia consonant: & euacuantur argumenta de prædicationibus formalibus & directis, & per se iuxta modos positos in libris posteriorũ: nihil. n. horum identicam prædicationem molestat, ꝓprie loquẽdo.

Art. 4. huius q. D. 928.

Art. 4. huius q. D. 1053.

D. 19.

208 Ad. 31. q. 1. a. 2.

Aug. in 15 de Trin. cap. 13. in fin.

¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum septimum.*

IN titulo, appropriari non significat proprium fieri. q̃n essentialia nulli psonæ pñt fieri propria, sed significat accõmodari & adaptari, ut cõsueuerũt

SED CONTRA est, ꝙ Aug. †dicit i li. de fi. ad Pe. Credim⁹ vnũ Deũ, vnã esse diuini noĩs trinitatẽ.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ (sicut iã dictũ est.*) licet noĩa psonalia vel notionalia adiectiua, nõ possint prædicari de essentia: tñ substãtiua pñt ꝓp realẽ idẽtitatẽ essentiæ & psonę. Essentia aũt diuina non solũ idẽ est realiter cũ vna psona, sed cũ tribꝰ. Vñ & vna psona & duæ & tres, pñt de essentia prædicari, vt si dicamus, essentia est pr̃ & filius & spũssan. Et quia hoc nomẽ Deus, ꝓ se habet ꝙ supponat ꝓ essentia (vt dictum est*) ideo sicut hæc est vera, essentia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ (sicut supra dictũ est†) hoc nomẽ homo[d] ꝓ se habet supponere ꝓ persona, sed ex adiũcto habet ꝙ stet ꝓ natura cõi. Et ió hæc est falsa, homo est omnis homo: quia ꝓ nullo supposito verificari põt. Sed hoc nomẽ Deus p se hẽt, ꝙ stet ꝓ essentia. Vñ licet ꝓ nullo suppositorum diuinæ naturæ hæc sit vera, Deus est trinitas, ẽ tñ vera ꝓ essentia. qđ nõ attẽdẽs Porretanus, eã negauit.

AD 2m dicendũ, ꝙ cũ dr, Deus vel diuina essentia est pater, est[d] prędicatio per identitatẽ, nõ aũt sicut iferioris de superiori: quia in diuinis nõ est vniuersale & singulare.[e] Vnde[d] sicut est per se ista, pater est Deus, ita & ista, Deus est pater: & nullo modo per accidens.

ARTICVLVS VII.

Vtrum nomina essentialia sint appropriandæ personis.

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur, quòd nomina essentialia non sint appropriandæ personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in diuinis: quia vt Hierony.* dicit, ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis appropriare alicui, potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi ꝙ vel illi tantum personæ conueniant cui appropriantur, vel quòd magis conueniãt ei quàm alijs. Ergo essentialia attributa non sunt appropriandæ personis.

¶ 2 Præt. Essentialia attributa in abstracto significata, significant per modum formæ, Sed vna persona non se habet ad aliam vt forma; cum ab eo cuius est forma, supposito nõ distinguatur. Ergo essentialia attributa maxime in abstracto significata, non debent appropriari personis.

¶ 3 Præt. Proprium prius est appropriato. Proprium enim est de nõe Essentia aũt diuina non solũ idẽ est realiter cũ vna psona, sed cũ tribꝰ. Vñ & vna psona & duæ & tres, pñt de essentia ꝑdicari, vt si dicamus, essentia est pr̃ & filius & spũssan. Et quia hoc nomẽ Deus, ꝓ se habet ꝙ supponat ꝓ essentia (vt dictum est*) ideo sicut hæc est vera, essentia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ (sicut supra dictũ est†) hoc nomẽ homo[d] ꝓ se habet supponere ꝓ persona, sed ex adiũcto habet ꝙ stet ꝓ natura cõi. Et ió hæc est falsa, homo est omnis homo: quia ꝓ nullo supposito verificari põt. Sed hoc nomẽ Deus p se hẽt, ꝙ stet ꝓ essentia. Vñ licet ꝓ nullo suppositorum diuinæ naturæ hæc sit vera, Deus est trinitas, ẽ tñ vera ꝓ essentia. qđ nõ attẽdẽs Porretanus, eã negauit.

AD 2m dicendũ, ꝙ cũ dr, Deus vel diuina essentia est pater, est[d] prędicatio per identitatẽ, nõ aũt sicut iferioris de superiori: quia in diuinis nõ est vniuersale & singulare.[e] Vnde[d] sicut est per se ista, pater est Deus, ita & ista, Deus est pater: & nullo modo per accidens.

ARTICVLVS VII.

Vtrum nomina essentialia sint appropriandæ personis.

AD SEPTIMVM sic ꝓcedi tur. Videtur, quòd nomina essentialia non sint appropriandæ personis. Quod enim potest vergere in errorem fidei, vitandum est in diuinis: quia vt Hierony.* dicit, ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis appropriare alicui, potest vergere in errorem fidei: quia potest intelligi ꝙ vel illi tantum personæ conueniant cui appropriantur, vel quòd magis conueniãt ei quàm alijs. Ergo essentialia attributa non sunt appropriandæ personis.

¶ 2 Præt. Essentialia attributa in abstracto significata, significant per modum formæ, Sed vna persona

doctores facere, attribuentes sapientiam filio, quia est verbũ &c. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue vni ca cõclusione. Cõueniens fuit ad manifestationẽ fidei essentialia appropriari personis. Et probatur breuiter sic: trinitas, quãuis indemonstrabilis, est tamen notificabilis per magis manifesta nobis: ergo conuenit ipsam manifestari per essentialia: ergo essentialia conuenit appropriare personis. Prima consequentia probatur dupliciter. primo, quia essentialia possunt ratione naturali cognosci: personales aũt proprietates non. Secũdo, ex simili, sicut ꝓ sona manifestat̃ per similitudinẽ vestigii vel imaginis, ita ꝓ essentialia. Secunda aũt sequela declaratur, qa appropriatio in propolito nihil aliud est q̃ manifestatio psonarũ per essentialia attributa. Scdo ponit duos gñales modos appropriãdi. s. ꝓ similitudinẽ ad ꝓpria psonarũ, aut ꝓ dissimilitudinẽ ad iperfectiões inuẽtas apud nos ĩ psonis eorũdẽ nominũ, puta patrib⁹ aut filiis, &c. vt i sequẽti art. clare patet.

Q. 32. ar. 1.

Q. 32. ar. 1.

SED CONTRA est, quòd Apostolus dicit 1. Cor. 1. Christum Dei virtutem & Dei sapientiam.

RESPON. Dicendum, quod ad manifestationem fidei, conueniens fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enim trinitas personarum demonstratione ꝓ bari nõ possit (vt supra dictũ est*) conuenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declaretur. Essentialia vero attributa sunt nobis magis manifesta secundum rationem, q̃ propria personarum: quia ex creaturis ex quibus cognitionem accipimus, possumus per certitudinem deuenire in cognitionem essentialium attributorum, non autem in cognitionem personalium proprietatum, vt supra dictum est. † Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta, vtimur ad manifestationem diuinarum personarum, ita & essentialibus attributis. Et hæc manifestatio personarum per essentialia attributa, appropriatio nominatur. Pñt aũt manifestari personæ diuinæ per essentialia attributa dupliciter. Vno mõ per viam similitudinis, sicut ea quæ pertinẽt ad intellectum, appropriantur filio, qui procedit per modũ intellectus, vt verbum. Alio mõ ꝓ modũ dissimilitudinis: sicut potentia appropriat̃ patri (vt Aug. dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutem infirmi, ne tale aliquid suspicemur in Deo.

In corp. ar.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd essentialia attributa, non sic appropriantur personis, vt eis eẽ propria asserantur, sed ad manifestandum personas per viam similitudinis, vel dissimilitudinis: vt dictũ est. * Vnde nullus error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

AD 2m dicendum, quòd si. sic appropriarentur essentialia attributa personis, quòd essent eis propria, sequeretur, quòd vna persona se haberet ad aliam in habitudine formæ. Quod excludit August. † in 6. de trinit. ostendens, quòd pater non est sapientia quam genuit, quasi solus filius sit sapientia, vt sic pater & filius simul tantum possint dici sapientia, non autem pater sine filio. Sed filius dicitur sapientia patris, qa est sapientia de patre sapiẽtia. Vterque enim per se est sapientia, & simul ambo vna sapientia. Vnde pater nõ est sapiens sapientia quam genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

Li. 6. de trin. c. 2. adiuncto. 1. to. 3.

¶ *Super Quæstionis trigesimenonæ Articulum octauum.*

TItul⁹ valde amplus est, comprehendit enim q̃nes de tot appropriatis, quot arguendo pugnantur: quæ omnia in scriptura tradita contineri videntur.
¶ In corpore nihil addendum puto, quoniã distinctus, ordinatus, formatus facileque intelligibilis ex se est, Vñ lectione potius, q̃ expositione eget.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum conuenienter a sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.

AD OCTAVVM sic procedit̃r. Vī, ꝙ inconuenienter a sacris doctoribus sint essentialia, personis attributa. Dicit enim Hil. in 2. de Trin.* Æternitas est in patre, species in imagine, vsus in munere. In quibus verbis ponit tria nomina, ꝓpria personarum. s. nomen pris, & nomen imaginis, quod est ꝓprium filio (vt supra dictum est †) & nomen muneris siue donum, quod est ꝓprium spiritui⁹. (vt supra habitũ est.*) Ponit etiã tria appropriata. Nam æternitatem appropriat patri, speciem filio, vsum spiritui. Et vī, ꝙ irrationabiliter. Nam æternitas importat durationem essendi, species vero est essendi principium, vsus vero ad operationẽ pertinere videtur. Sed essentia & operatio nulli personæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter, videntur ista appropriata personis.

¶ 2 Præt. Aug. in 1. de doct.* Christ. sic dicit: In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritu⁹, æqualitatis vnitatisq̃ concordia. Et videtur, quòd inconuenienter; quia vna ꝑsona non denominatur formaliter per id, quod appropriatur alteri. Non. n. est sapiẽs pater sapientia genita, vt dictum est. † Sed sicut ibidẽ subditur, tria hęc, vnum omnia sunt propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia ꝓp spiritum⁹. Non ergo conuenienter appropriantur ꝑsonis. Item secundum Aug. patri attribuitur potentia, filio sapientia, spiritui⁹ bonitas. Et vī hoc esse incõuenies. Nam virtus ad potentiam pertinet. Virtus aũt inuenitur appropriari filio, secũdum illud 1. ad Cor. 1. Christum Dei virtutem, Et ēt spiritui sancto, secũdũ illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Non ergo potentia patri est appropriãda.

¶ 3 Itẽ Aug. in lib. de Trin.* dicit, Non consuese accipiendum est, quòd ait Apostolus, Ex ipso, & ꝑ ipsum, & in ipso: Ex ipso dicẽs, propter patrẽ, Per ipsum, ꝓp filium, In ipso, ꝓp spiritum sanctũ. Sed videtur, quòd inconuenienter: quia per hoc, quòd dicit in ipso, videtur importari habitudo causæ finalis, quæ est prima causarum, ergo ista habitudo causæ deberet appropriari patri, qui est principium non de principio.

¶ 4 Itẽ inuenitur veritas appropriari filio, secundum illud Ioã, 14. Ego sum via, veritas, & vita. Et similiter liber vitæ: fm illud Psal. 39. In capite lib. scriptum est de me. glo. † i. apud patrem qui est caput meum. Et similiter hoc qđ dico, qui est. Quia super illud Isa. 65. Ecce ego ad gentes; dicit glo.* Filius loquitur qui dixit Moysi: Ego sum qui sum. Sed videtur, quòd ꝓpria sint filij, & non appropriata. Nam veritas secundum Aug.† in lib. de vera religione, est summa similitudo principij absq; omni dissimilitudine. Et sic vī, ꝙ proprie conueniat filio qui habet principium. Liber ēt vitæ vī, ꝓpriũ aliquid esse: quia significat ens ab aliõ. Omnis. n. liber ab aliquo scribitur. Hoc ēt ipsum qui est, vī esse propriũ filio. Quia, si cum Moysi dicitur, Ego sum qui sum, loquitur trinitas. Ergo Moyses poterat dicere, ille qui est pater & filius & spiritus⁹san. misit me ad vos. Ergo & vlterius dicere poterat, ille qui est pater & filius & spiritus⁹san. misit me ad vos, demõstrãdo certam ꝑsonam. Hoc aũt est falsum. Quia nulla ꝑsona est pater & filius & spũs⁹san. Non ergo potest esse commune trinitati, sed est ꝓprium filij.

RESPON. Dicendum, quòd intellectus noster qui ex creaturis in Dei cognitionem manuducitur, oportet quòd Deum consideret secundum modum quem ex creaturis assumit. In consideratione autem alicuius creaturæ, quatuor per ordinem nobis occurrunt. Nam primo, consideratur res ipsa absolute, inquantum est ens quoddam. Secunda autem consideratio rei est, inquantum est vna. Tertia consideratio rei est, secundum quod inest ei virtus ad operandum, & ad causandum. Quarta aũt consideratio rei est, secundum habitudinem, quam habet ad causata. Vnde, hæc etiam quadruplex consideratio circa Deũ nobis occurrit. Secundum igitur primam considerationem, qua consideratur absolute Deus secundum esse suum, sic sumitur appropriatio Hilar. fm quam, æternitas appropriatur patri, species filio, vsus spiritui⁹san. Æternitas. n. inquantum significat esse non principiatum, similitudinem habet cũ ꝓprio patris, qui est principium non de principio, species autem siue pulchritudo habet similitudinem cum ꝓprijs filij. Nam ad pulchritudinem, tria requiruntur. Primo quidem, integritas siue perfectio. Quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita ꝓportio siue consonantia. Et iterũ claritas. Vnde quæ habent colorem nitidum, pulchra esse dicuntur.

Quantum igitur ad PRIMVM, similitudinem habet cum ꝓprio filij, inquantum est filius habens in se vere & perfecte naturam patris. Vnde, ad hoc innuẽdum Aug.† in sua expositione dicit, Vbi scilicet in filio summa & perfecta vita est, &c.

Quantum vero ad 2m conuenit cum ꝓprio filij, inquantum est imago expressa patris. Vnde, videmus ꝙ aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfecte representat rem, quãmuis turpẽ. Et hoc tetigit Aug.* cũ dicit, Vbi est tanta conuenientia, & prima æqualitas, &c.

Quantum vero ad 3m conuenit cum proprio filij, inquantum est verbum, quod quidem lux est, & splẽdor intellectus: vt Damasc.† dicit. Et hoc tangit Augustinus.* cum dicit, Tanquam verbum perfectum cui non desit aliquid, & ars quædam omnipotentis Dei &c. Vsus autem habet similitudinem cum ꝓprijs spiritus⁹. largo modo accipiendo vsum: fm quòd Vti, comprehendit sub se etiam frui: prout vti, est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui, est cum gaudio vti, vt Aug.* 10. de Trinit. dicit. Vsus ergo quo pater & filius se inuicem fruuntur, conuenit cum proprio spiritui⁹. inquantũ est amor. Et hoc est, quod Aug.† dicit, illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab illo appellatus est. Vsus vero, quo nos fruimur, similitudinem habet cum proprio spiritui⁹. inquantum est donum. Et hoc ostendit Augus⁹. cum dicit, Est in trinitate spiritus⁹sancti, genitoris, genitique suauitas, ingenti largitate atque ubertate nos vel creaturas perfundens. Et sic patet quare æternitas, species, & vsus personis attribuantur vel approprientur, non autem essentia vel operatio:

Li. 6. de trin. cap. 10. in fine illius, tom. 3.

Ar. præced. ad 2. & q. 37. ar. 2. arg. 1.

Glosa ordinaria ibi. * Glosa interlinealis ibidem. † Cap. 26. post mediũ illius, to. 1.

operatio: quia in ratione horum, propter sui communitatem, non inuenitur aliquid similitudinem habens cum proprijs personarum.

Li. 1. de doct. Christ. cap. 5. tom. 3.

Secunda vero consideratio Dei est, inquantum cõsideratur vt vnus. Et sic Augus⁹.* patri appropriat vnitatem, filio æqualitatem, spiritui sancto concordiam siue connexionem. Quæ quidem tria vnitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam vnitas dicit absolute, non præsupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui non presupponit aliquam personam: cum sit principium non de principio: æqualitas autem importat vnitatem in respectu ad alterum. Nam æquale est quod habet vnam quantitatem cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio, qui est principium de principio. Connexio autem importat vnitatem aliquorum duorum. Vnde, appropriatur spũ sctõ inquantum est a duobus: ex quo sen su etiam intelligi potest quod dicit Aug.* tria esse vnũ propter patrem, æqualia propter filium, connexa ꝓpter spiritum sanctum. Manifestum est enim, quòd illi attribuitur vnumquodque in quo primo inuenitur: sicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animam vegetabilem, in qua primo inuenitur ratio vitæ in istis inferioribus. Vnitas autem statim inuenitur in persona patris, etiam per impossibile remotis alijs personis. Et ideo, aliæ personæ a patre habent vnitatem, sed remotis alijs personis, non inuenitur æqualitas in patre. Sed statim posito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicuntur omnia æqualia propter filium, nõ ꝙ filius sit principiũ æqualitatis patri, sed quia nisi esset patri æqualis filius, pater æqualis non posset dici. æqualitas enim eius primo consideratur ad filium. Hoc. n. ipsum, ꝙ spiritus⁹sanctus patri æqualis est, a filio habet. Similiter excluso spiritu sancto, qui est duorum nexus, non posset intelligi vnitas connexionis inter patrem & filium. et ideo, dicuntur omnia esse connexa propter spũm sctm. Quia posito spiritu sancto, inuenitur ratio connexionis in diuinis personis. Vnde, pater & filius possunt dici connexi.

Li. 1. de doct. Christ. cap. 5. tom. 3.

Secundum vero tertiam considerationem, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum, dicitur sumi tertia appropriatio, scilicet, potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. Quæ quidem appropriatio fit & secundum rationem similitudinis, si consideretur quòd in diuinis personis est: & secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur quòd in creaturis est. Potentia enim habet rationem principij. unde, habet similitudinem cum patre cœlesti, c qui est principium totius diuinitatis. Deficit autem interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia vero, similitudinem habet cum filio cœlesti inquantum est verbum, quod nihil aliud est, quàm conceptus sapiẽtiæ. Deficit autem interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas autem, cũ sit ratio & obiectum amoris, habet similitudinem cum spiritu diuino qui est amor: sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum secundum quòd importat violentiam quandam & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem. Virtus autem, appropriatur filio & d spiritui sancto: non secundum quòd virtus dicitur ipsa potentia rei, sed secundum ꝙ interdum virtus dicitur id qđ a potẽtia rei procedit, prout dicimus aliquod virtuosum factum esse virtutem alicuius agentis. Secũdum vero quartam cõsiderationem, prout cõsiderat Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropria

Li. de doct. Christ. cap. 5. tom. 3.

Loco non proximo citato.

Li. 1. de Trin. cap. 1. in medio tom. 3.

Loco proximo citato.

Lib. 15. de Trin. cap. 17. in medio.

† Lib. 6. de Trin. cap. 4. in medio.

* Loco citato.

tio ex quo, per quem, & in quo. Hæc enim præpositio Ex, importat habitudinem quandam causæ materialis, quæ locum non habet in diuinis. Aliquando vero habitudinem causæ efficientis. Quæ quidem cõpetit Deo ratione suæ potentiæ actiuæ. Vnde, & appropriat̃ patri, sicut & potentia. Hæc vero præpositio Per, designat quidem quandoque causam mediam: sicut dicimus quòd faber operatur per martellum. Et sic ly per, quandoque non est appropriatum, sed propriũ filij: fm illud Ioan. 1. Oia per ipsum facta sunt: non quia filius sit instrumentum, sed quia ipse est principium de principio. Quandoque vero designat habitudinem formæ, per quam agens operatur, sicut dicimus quòd artifex operatur per artem. Vnde sicut sapientia & ars appropriãtur filio: ita & ly per quem. Hæc vero præpositio In, denotat proprie habitudinẽ continentis. continet autem Deus res dupliciter. Vno modo, secundum suas similitudines: prout, s. res dicuntur esse in Deo inquantum sunt in eius scientia. Et sic hoc quod dico in ipso, esset appropriatum filio. Alio vero modo, continentur res a Deo, inquantum Deus sua bonitate eas conseruat & gubernat, ad finẽ conuenientem adducendo. Et sic ly in quo, appropriatur spiritui sancto, sicut & bonitas. Nec oportet, ꝙ habitudo causę finalis (quàmuis sit prima causarum) approprietur patri qui est principium non de principio, quia personæ diuinæ, quarũ pater est principium, non ꝓcedunt vt ad finem (cum quælibet illarum sit vltimus finis) sed naturali ꝓcessione, quæ magis ad rõnem naturalis potentiæ pertinere videtur.

Ad illud vero, quod de alijs quæritur dicendum, ꝙ cum veritas pertineat ad intellectum (vt supra dictũ est*) appropriatur filio, non tñ est proprium eius. Quia veritas vt supra dictum est, considerari potest ꝓut est in intellectu, vel ꝓut est in re: sicut igitur intellectus & res essentialiter sumpta, sunt essentialia & non ꝑsonalia, ita & veritas. Diffinitio autem Augu. inducta datur de veritate secundum quòd appropriatur filio. Liber autem vitæ in recto quidem importat notitiam, sed in obliquo vitam. Est enim, vt supra dictum est, † notitia Dei de his, qui habituri sunt vitã æternam. Vnde, appropriatur filio, licet vita approprietur spiritui sancto, inquantum importat quendã interiorem motum, & sic conuenit cum proprio spiritui⁹sancti inquantum est amor. Esse autem scriptum ab alio, non est de ratione libri inquantum est liber, sed inquantum est quoddam artificiatum. Vnde, non importat originẽ, neque est personale, sed appropriatur personæ. Ipsum autem nomẽ, Qui est, appropriatum personæ filij, non secũdum propriam rationem, sed ratione adiuncti: inquantum scilicet in locutione Dei ad Moysen, præfigurabatur liberatio humani generis, quæ facta est ꝑ filium. Sed tamen secundum quòd ly qui, sumitur relatiue, posset referri interdũ ad ꝑsonam filij: & sic sumeretur personaliter, vt puta si dicat, filius est genitus, qui est, sicut & Deus genitus personale est. Sed infinite sumptum est essentiale. Et licet, hoc pronomen iste, grammatice loquẽdo, ad aliquam certam personam videatur pertinere: tamen quælibet res demonstrabilis, grammatice loquendo ꝑsona dici potest, licet secũdum rei naturam non sit ꝑsona. Dicimus enim, iste lapis, & iste asinus. Vnde, & grãmatice loquendo, essentia diuina secundum quòd significatur & supponitur per hoc nomen Deus, põt demonstrari hoc pronomine iste, fm illud Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum.

q. 16. ar. 1.

q. 24. ar. 1.

¶Super quæstionis quadrageſimæ Articulum primum.

TItulus clarus eſt.
¶In corpore tria facit. Primo tractat opinionem Porretani: ſecundo Prepoſitini: tertio rñdet quæſito. Antequam vltra procedatur aduerte q̄ quatuor modis poſſunt variari opiniones in propoſito. Primo, tenendo pro prietates neque eſſe perſonas, neque in perſonis, Secundo, eſſe perſonas, ſed nō in perſonis. Tertio, econtra, eſſe in perſonis, ſed non eſſe perſonas. Quarto, eſſe perſonas & in perſonis, non poteſt enim quint⁹ modus imaginari. Et ſigni ficant diuerſas habi tudines ly eſſe, & ly in, Nā ly eſſe, identitatem, ly vero in, formalem denominationem ſignificāt. Vnde omnes hi mo di, excepto tertio, ſortiti ſunt opinantes, vt in articulo pa tet. Primum enim, ſcilicet, proprietates neque eſſe perſonas neque in perſonis, Porretani ea ratione dicebant, quia rela tiones vt aſſiſtentes conſiderabant in ordine ad aliud. Sed hoc litera reprehēditur, ratione pluries dicta: quia ſcili cet relatio eſt idē q̄d eſſentia diuina.

210 1.diſt.26.q. 2.arti.1. & di.33.ar.2. & opuſ.3. c.58.66. & 67.

¶Circa hanc partē dubium occurrit: q̄a male adduci videtur opinio Porretani. quoniam vt in q. prę cedēte allegatū eſt, ponebat ipſe relatio nem eſſe perſonam, perſonam autem nō eſſe eſſentiam: ma le ergo hic ſibi attri buitur, relationem non eſſe perſonam.

Li.4.Phyſ. text.24. & ſubſeq.t.2.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd in hoc loco ſuppōit author perſonam identifica ti eſſentiæ: quod nō ſuppoſuit, ſed quæ rebat in 1.artic. quę ſtionis præcedentis. Et propterea hic & ibi verum recitauit, Nam loquendo de perſona diuina, non curādo vtrum ſit ea dem eſſentiæ, dice bat Porretanus ipſam relationem aſſiſtentem eſſe pſonā.

Titulus li. eſt. An omne quod é, bonum ſit: poſt mediū illius.

Suppoſito autem q̄ pſona ſit idē q̄d eſſe tia, ſequebaſ ex Por retano, quòd relatio nō eſt pſona: q̄a relatio aſſiſtit, & non

QVAESTIO XL.

De perſonis in comparatione ad relationes ſiue proprietates, in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE quęritde pſonis in cōparatione ad relatio nes, ſiue proprietates.

Et quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum relatio ſit idem quod perſona.
¶Secūdo. Vtrum relationes diſtin guant & conſtituāt perſonas.
¶Tertio. Vtrum abſtractis p intellectū relationibus a pſonis, re maneant hypoſtaſes diſtinctæ.
¶Quarto. Vtrum relationes ſm intellectum, præſupponāt actus perſonarum, vel econuerſo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum relatio ſit idem quod perſona.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Vī, quòd in diuinis nō ſit idem relatio quod perſona. Quę cunque enim ſunt idem, multiplicato vno eorum, multiplicatur & aliud. Sed contingit in vna per ſona eſſe plures relationes, ſicut in perſona patris eſt paternitas & communis ſpiratio: et iterum vnam relationem in duabus perſo nis eſſe, ſicut communis ſpiratio eſt in patre & filio. Ergo relatio non eſt idem quod perſona.

¶2 Præt. Nihil eſt in ſeipſo ſecun dum Philoſophum in 4. Phyſic.* Sed relatio eſt in perſona. Nec po teſt dici quòd ratione identitatis, quia ſic eſſet etiam in eſſentia: ergo relatio, ſiue proprietas, & per ſona non ſunt idem in diuinis,

¶3 Præt. Quæcunque ſunt idem, ita ſe habent, quòd quicquid præ dicatur de vno, prædicatur & de alio. Non autem quicquid prædicatur de perſona, prædicatur de ꝓprietate. Dicimus.n.q̄ pater generat, ſed non dicimus q̄ paternitas ſit gnans. Ergo proprietas non eſt idem quod perſona in diuinis.

SED CONTRA, in diuinis non differunt quod eſt, & quo eſt, vt habetur a Boet.* in lib. de Hebdo. Sed pater paternitate eſt pater. Ergo pater idem eſt quod paternitas. et eadem ratione alię ꝓ

identificaſ eſſentię: ſic aūt patet in hoc artic. ſermonem habeti de perſona: quare nullus error eſt.
¶Quo ad ſecundum, Prepoſitinus dicebat ꝓprietates eſſe pſo nas & nō in pſonis, ea rōne qua in q.32. negauit ſimilitudinem, expo nendo ſemp abſtractū p cōcreto. Vñ & in litera reprehēditur, qa

prietates idem ſunt cum perſonis.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc aliqui diuerſimode opinati ſunt. Quidam enim dixerūt proprietates neque eſſe perſonas, neque in perſonis. Qui fuerunt moti ex modo ſignificandi relatio num, quæ quidem nō ſignificāt vt in aliquo, ſed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt relationes eſſe aſſiſtentes, ſicut ſupra expoſitū eſt.* Sed quia relatio ſm quod eſt quæ dā res in diuinis, eſt ipſa eſſentia: eſſentia aūt idem eſt quod perſona (vt ex dictis patet†) oportet quòd tunc relatio ſit idem quod perſo na. Hanc igitur identitatem alij cō ſiderantes, dixerunt proprietates quidem eſſe perſonas, non autem in perſonis: quia non ponebant ꝓ prietates in diuinis, niſi ſm mo dum loquendi, vt ſupra dictum eſt.* Neceſſe eſt autem ponere pro prietates in diuinis, vt ſupra oſten dimus.† Quæ quidem ſignificant in abſtracto, vt quædam formæ p ſonarum. Vnde, cum de ratione formæ ſit, quòd ſit in eo cuius eſt forma, oportet dicere proprieta tes eſſe in perſonis, & eas tamen eſſe perſonas, ſicut eſſentiam eſſe in Deo dicimus, quæ tñ eſt Deus.

AD PRIMVM ergo dicen dum, quòd perſona & proprietas ſunt idem re, differunt tamen ſe cundum rationem. Vnde non oportet quòd multiplicato vno multiplicetur reliquum. Conſide randum tamen eſt, quòd propter diuinam ſimplicitatem conſidera tur duplex realis identitas in diuinis, eorum, quæ differunt in re bus creatis. Quia enim diuina ſim plicitas excludit compoſitionem formæ & materiæ, ſequitur q̄ in diuinis idem eſt abſtractum & cō cretum, vt deitas & Deus. Quia ve ro diuina ſimplicitas excludit com poſitionem ſubiecti & accidentis, ſequitur quòd quicquid attribuitur Deo, eſt eius eſſentia: & ꝓpter hoc ſapientia & virtus idem ſunt in Deo, quia ambo ſunt in diuina eſſentia. Et ſecundum hanc dupli cem rationem identitatis, proprie tas in diuinis eſt idem cum perſo na. Nam proprietates perſonales ſunt idem cum perſonis, ea ratio ne qua abſtractum eſt idem cum concreto. Sunt enim ipſæ per ſonæ ſubſiſtentes, vt paternitas eſt

necesſe eſt ponere ꝓ prietates ſ abſtracto vt formalia pricipia pſonarū, vt ibidem probatum fuit.
¶Quo ad tertium cōcło rñſiua ample ctiſ quartū modū, & eſt: ꝓprietates ſunt pſonæ & in pſonis, & manifeſtat dupl. Prio rōne ſic. Dero ne formę eſt eſſe i eo cuius eſt forma: ergo ꝓprietatem oportet eſſe in pſona. Et ꝓbatur ſequela, qa eſt forma perſonæ. Secundo quo ad vtrāque partem ſimul ex ſimili: deitas eſt in Deo, & eſt Deus: ergo.
¶Aduerte hic, quòd proprietates eſſe in perſonis, poteſt intelligi & trāſitiue & intrāſitiue. Et ſi qdē intrāſitiue itelligaſ, redit opinio Prepoſi tini: qm̄ nihil aliud ſignificaſ niſi ꝓprie tates eſſe perſonas. Si autem tranſitiue, dupliciter intelligi poteſt. Primo vt ly in, denotet tranſitio nem ſm rem: & ſic eſt falſum. Alio mo do vt denotet tranſi tionem ſm rōné, nō qualemcunq;, ſed ve lut formæ in ſuppo ſito: & ſic ſumitur in propoſito. Eſt au tem ratio neceſſitās ad vtramque affir mationem, ſcilicet eſſe perſonam & in perſona: quia ſi ſo la idētitas poneret, cū proprietas ſit ét eadem eſſentiæ, non pluribus modis eſſet proprietas in perſo na quàm in eſſentia. Et ſic idem eſſet iu diciū de hac paterni tas eſt in patre, & pa ternitas eſt in eſſen tia: cū tñ iſta ſit idē tica tñ, prima aūt ſit idētica & forma lis. Et ſcito q̄ fundā mentū idētitatis eſt indiſtinctio realis, fundamētū aūt de nominationis forma lis exigit aliq̄d ſm rōnem, ſ. diſtinctio nem inter quod, & quo. Et ex his faci le reſpondere potes ad arg. Greg. de Ari mino in 26. & 27. diſt. primi, negantis dari proprietates in perſonis

Q.41.a.3.

Q.ꝓpoſ. arti.1.

Q.31.a.2.

Loco mā cipio.

perſonis, omnia enim ſoluuntur, aduertendo quòd non denota tur tranſitio formalis niſi ſecundum rationem. Vnde & ratio facta in litera, ex hoc eodem fundamento tenet, ſcilicet quòd ſi cut de ratione formæ inhærentis ſecundum rem ſuppoſito, eſt quòd realiter inſit illi: ita de ratione formæ ſeu principii forma lis in cognoſcendo, eſt q̄ ſm rōnem in ſit: ita quòd ſola di ſtinctio importata per ly ineſt, eſt ſe cūdum rationem, cō iunctio enim pro prietatis in ſuppoſi to eſt ſecundum rē, ſicut formæ in ſup poſito.

¶Super Quæſtionis quadrageſimæ Arti. ſecundum.

Q.30.ar.2.

INtitulo q̄rit non de quocunq;, ſed de primo diſtictiuo. An ſcilicet relatio nes diſtinguant pri mo perſonas.

D.958.

¶In corpe quatuor facit. Primo p̄mittit q̄dā neceſſaria. Secū do refert quādā opi nionē. Tertio impro bat eā. Et quarto re ſpondet quæſito.
¶Quo ad primum tria præmittit, ſ. ne ceſſitatem quæſiti: quia ſunt ibi plura cōmunicantia ī vno, Et limites qōnis: q̄a non eſt vagandū in quærendo diſtinctiua, ſed ſtandum infra hæc duo, ſ. relationem & originem quia ſecundum hæc duo perſonæ differunt, Et differentiā inter hæc duo atque conuenientiam: qm̄ ſunt vna res, & differunt in modo ſignifi candi. Nam relatio ſignificatur p̄ modū formæ, origo vero p̄ modum actus.

b 181

¶Circa limites quæ ſiti aduerte primo, q̄ Scotus in 26. diſt. 1. niſi timeret eccle ſię contradicere, oſté dit ſe velle libenter tenere, quòd in perſona diuina præter eſſentiam cōem tri bus, & relationem ac originem cuique perſonæ propriā, ſit quædam entitas ab ſoluta incōmunica bilis, q̄ eſt conſtituti ua diuinę pſonę. In choatiq; poſitionem hāc a dicto quodam Bonauen. in 25. diſt. 2. fundatiq; ſe ſuper authoritate ſcriptu ræ, prouerb. 30. Quod nomen eius & quod nomen filii eius ſi noſti? arguens ſic. Quæſtio quærit dubium, & ſupponit ali quid certum: iſta ſupponit filii nomen, & quærit nomen pro prium eius: ergo filiatio non eſt eius nomen proprium & con ſtitutiuum. Affert quoq; multas rationes & authoritates: q̄bus,

211 1.di.26.q. 2.ar.& po. 4.ar.3.& 4.q.ar.1.ad 4.

ipſe pater, & filiatio, filius, & proceſſio, ſpirituſſanctus. Proprietates autem non perſonales ſunt idem cum perſonis, ſecundum aliam rationem identitatis, qua illud quod attribuitur Deo, eſt eius eſſentia. Sic igitur communis ſpiratio, eſt idem cum perſona patris & cum perſona filij: non quòd ſit vna perſona per ſe ſubſiſtens: ſed ſicut vna eſſentia eſt in duabus perſonis, ita & vna proprietas, vt ſupra dictum eſt.*

AD 2m dicendum, quòd proprietates dicuntur eſſe in eſſentia, per modum identitatis d tantum: in perſonis autem dicuntur eſſe per modum identitatis, non quidem ſecundum rem tantum, ſed quantum ad modum ſignificandi, ſicut forma in ſuppoſito. Et ideo proprietates determinant & diſtin guunt perſonas, non autem eſſen tiam.

AD 3m dicendum, quòd participia & verba notionalia, ſignificant actus notionales. Actus autem ſuppoſitorum ſunt. Proprietates autem non ſignificant vt ſup poſita, ſed vt formæ ſuppoſitorum. e Et ideo modus ſignifican di repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur.

ARTICVLVS II.

Vtrum perſonæ diſtinguantur per relationes.

AD SEC VNDVM ſic pro ceditur. Videtur, quòd perſonæ non diſtinguantur per re lationes. Simplicia enim ſeipſis diſtinguuntur: ſed perſonæ ſunt maxime ſimplices. Ergo diſtin guuntur ſeipſis, & non relatio nibus.

¶2 Præt. Nulla forma diſtinguitur, niſi ſecundum ſuum genus. Non enim album a nigro diſtingui tur niſi ſecundum qualitatem. Sed hypoſtaſis ſignificat indiuiduū in genere ſubſtantiæ. Non ergo re lationib⁹ hypoſtaſes diſtingui pñt.

quia ipſemet reſpōdet, dimiſſis, prædicta duo declaranda ſunt. S. Bonauentura in primis non eſt talis opinionis, quòd perſo næ diuinæ ſint abſolutæ, vt expreſſe patet in 26.di.1.ſui: vbi po nit proprietates ut origines diſtinguere perſonas: ita quòd eis abſtractis, non remanent hypoſtaſes. Ponitq̄ue omnes proprie tates eſſe relatio nes, ſeu origines ex cepta innaſcibilita te, quæ eſt negati tiua. Illa vero ver ba quæ Scotus ad ducit, ſunt qui dem Bonauenturę, ſed ad aliud propo ſitum: ipſe enim in 25. diſtinctio. primi. articu. 1. quæ rens de ſignifica tione huius nomi nis perſona, tenet quòd perſona de ge nerali & primo ſignificato importat ſubſtantiam: de ſpe ciali vero & vlti mo ſignificato, im portat relationem: quia in diuinis pro prietas perſonalis eſt relatio. Et arguit contra ſe: quia dici ſecundum ſubſtantiam & ſecun dum relationem, di ſtinguuntur in di uinis ex oppoſito. ergo non poteſt per ſona ſimul dici ſe cundum ſubſtan tiam ex generali & primo, & ſecun dum relationem ex ſpeciali & vltimo. Et reſpondet, quòd dici ſecundum ſub ſtantiam inuenitur dupliciter. primo, ſecundum ſubſtan tialem eſſentiam: ſecundo, ſecundum hypoſtaſim. Et quòd dici ſecun dum ſubſtantiam, primo modo, diſtin guitur contra dici ſecundum relatio nem, non autem ſecundo modo: quia ſubſtantia, id eſt hypoſtaſis, ad diuina contrahi tur per relationem. Ex hoc autem dicto, liquet etiam cæcis, quòd non ponitur a Bona uentura duplex res abſoluta: altera eſſentialis & altera hypoſtatica, vt Scotus fingere vellet: ſed habetur tan tum, quòd ſubſtan tia dupliciter ſumi tur, & pro eſſentia & pro hypoſta ſi: quod etiam ha betur quinto Metaphyſic. & quòd ſubſtantia ſecundo mo do, id eſt, hypoſtaſis, dicitur formaliter de perſona diuina, & quòd ſimul & ſemel perſona diuina eſt hypoſta ſis, & tamen relatio, &c. Hæc enim omnia communia ſunt omnibus theologis. Valde autem mirum eſt hoc im-

Boe.de tri. non procul a fine lib.

212

poni Bonauenturæ : cum in calce illius articuli expresse dicat, quòd persona patris non potest abstrahi a paternitate, salua sua personalitate, quid clarius ? &c. Ad id vero Salomonis, qđ Sco. tanti facit, facillime respondetur, quòd est æquiuocatio de nomine filii Dei. Dupliciter, n, potest nominari, sicut & cõpi. Vno modo secundũ suũ (vt ita dicam) quod quid est. Alio modo secũdum conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidẽ modo nullum nomen non solum filii, sed nec Dei habemus, scriptum est. n. Isaiæ. 54. Generationem eius quis enarrabit ? & sic filiꝰ est nomen ꝓprium secundæ personæ diuinæ inter nomina parientia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen ꝓpriũ ptinẽs ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut et Deus est nomen ꝓprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus, ineffabile est.

¶Circa eosdem limites quæsiti aduerte secundo, ꝙ relationis nomine author intelligit ipsam relationem indistincte. i, nõ curando ipsam distinguere in seipsam vt habet actum relationis, & in seipsam vt habet actum proprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietatem vel relationem. Dico aũt hoc, (qm̃ vt inferius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquantum relatio, & vt proprietas indiuidualis seu personalis. Litera tamen vltimos modos sub vno hic comprehendit, triplici (vt reor) rõne. Primo, quia nõ habemus nomina primarum intentionum pertinentia ad ꝓprietates nisi relationis vel originis, vt patet discurrendo. Secundo, qa alterum membrum, s. relatio, salua sua ratione, poterat subdistingui, vt de facto subdistinctum est in litera 4. artic. huius quæstionis. Tertio, quia cum personalitas secundum veritatem sit relatio, personamque reponat in genere ad aliquid, generis nomine large accepto, consequens est vt relationi dare[t] hic actus.

¶Circa differentiam assignatam inter relationem & originem dubium occurrit : quoniam falsum videtur quòd differant in modo significandi. Ambæ enim significantur, & in abstracto & in concreto & adiectiue & substantiue, & cæteris modis significandi : ergo in hoc non differunt. Est & aliud maius dubium circa subiunctam differentiam, scilicet quòd relatio significatur per modum formæ, origo vero per modum actus. Aut enim per significari per modum formæ, intendit significari per modum principii formalis in denominando, id est vt quo aliquid est tale, & sic differentia nulla est : quoniam sicut paternitas est qua aliquis est, & dicitur pater ; ita generatio est qua aliquis est, & dicitur generans. Aut intendit significari vt rẽ inhærentem : & sic falsum est, quòd relatio significetur per modum formæ : quoniam vt ipsemet San. Thom. in quæst. de potentia quæst. 8. artic. 2. docuit, relatio licet insit, non tamen significatur vt inhærens ; immo differentia nulla esset ; quoniam vt ibidem dicitur, eadem est de actione & relatione quo ad hoc, ratio. Ad hæc simul dicitur, quòd non est hic sermo de modis significandi grammatice, seu ex parte nominis significantis : sed potius metaphysice, seu ex parte rei significatæ, pluresque vnius rei rationes, appellando plures illius modos. Itaq; intentio literæ est, quòd illa vna res, alio mõ. i. alia rõne significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter respondetur ad secundam ambiguitatem ; quòd quia forma est quæ dat esse rei formaliter, significari per modum formæ est in proposito, significari per modum dantis esse formaliter. Et qm̃ hoc contingit dupliciter, s. ex parte nominis, & ex parte rõnis significatæ : & iã dictũ est, quòd hic nõ est sermo de mõ significandi ex parte nominis, iõ conceditur scũm mẽbrũ. Et ad obiectionẽ

intrinsecum, sed vt via quædam a re, vel ad rẽ. Sicut generatio significatur vt via quædam ad rem genitam, & vt progrediens a generãte. Vnde non potest esse, ꝙ res genita & generans distinguantur sola generatione, sed oportet intelligere tam in generante quàm in genito ea quibus abinuicem distinguuntur. In persona autem diuina non est aliud intelligere, nisi essentiam & relationem siue proprietatem. Vnde cum in essentia conueniant, relinquitur quòd per relationes personæ abinuicem distinguãtur. Secundo, quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligenda, quasi aliquid commune diuidatur ; quia essentia communis remanet indiuisa, sed oportet quòd ipsa distinguentia constituant res distinctas. Sic autem relationes vel proprietates distinguunt vel constituunt hypostases, vel personas inquantum sunt ipsæ personæ subsistentes, sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo quòd in diuinis non differunt abstractũ & concretum. [c] Sed contra rationem originis est, quòd constituat hypostasim vel personam. Quia origo actiue significata significatur, vt progrediens a persona subsistente, vnde præsupponit eam. Origo autem passiue significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personam ꝓ subsistentem, & nondum vt eam constituens. Vnde melius dicitur quòd personæ seu hypostases distinguantur relationibus q̃ per originem. Licet enim distinguantur vtroque modo, [e] tamen prius & principalius per relationes secundum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen genitor vel generans significat actionem & realem relationem hoc interest, quòd actio tam vt actio, quàm vt realis actio, habet rõnẽ egredientis : quãmuis forte insit. Relatio aũt realis & sic vt relatio non habeat rationem nisi assistẽtis, tñ vt relatio realis habet rõnem assistentis & inhærentis, & propterea ex parte rationis significatæ significatur ꝑ modum formæ. Et in hoc differt ab origine : & hęc é rõ quare inferius relationi attribuitur distinguere ac cõstituere personam, & nõ origini, vt plenius patebit in 4. artic.

¶Quo ad secundũ, recitat opinio quã sequitur Bonauentura, tria dicens. Primo, ꝙ relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundo, ꝙ origo distinguit eadem rõne, quia scilicet est prior relatione. Tertio, quòd relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates indiuiduales.

¶Quo ad tertium duæ rationes contra præfatam opinionem adducuntur. Prima est, distinctiuũ oportet esse intrinsecum & proprium : ergo nec origo, nec essentia distinguit, ergo relatio. Antecedens probatur in creaturis : in quibus distinctio aut est ꝓ materiam, aut per formam, prima vero consequẽtia quo ad primam partem probatur : quia origo vt sic, habet rõnem viæ a re, vel ad rem, & sic non est intrinseca. quo ad secundam vero, quia essentia est communis : & sic non est propria : secunda vero consequentia ꝓbatur per locum a diuisione : qm̃ in persona præter essentiã & originem, sola relatio restat. Secũda aũt rõ est : distinctiuũ personale in diuinis est constitutiuũ personæ, sed origini repugnat esse constitutiuum personæ, non aũt relationi. ergo nõ origo, sed relatio distinguit. Antecedens declaratur intuendo duplicẽ modum distinguẽdi, scilicet cõstituendo distinctum : vel distinguendo tãtum, i. uxta duplicem modum se habendi ad distinctum : cõtingit enim rem præexistentem distinguere, vt patet in diuisione aquæ, & tunc sola distinctione opus est : contingit etiam rẽ non præexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. Essentia igitur diuina, quàmuis præexistere intelligatur relationibus distinctiuis, nõ tamẽ partitur seu distinguitur per relationes : quoniam semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere : & constituere personas, vtpote non præexistentes : vt in antecedente assumptum est. Minor autem quo ad primam partem probatur, qa origo actiue præsupponit personam : passiue autem est via in eam. Quo ad secundam autem, quia relationes sunt ipsę ꝓsonæ subsistentes, eo quòd nõ differunt ibi abstractũ & concretum.

¶Circa hanc rõnem dubium est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primo, quid sibi velint illa verba : relationes constituunt personas inquantum sunt ipsæ personæ. Secundo, quam vim habeant, cum illa adiuncta propositione : abstractum & concretum ibi non differunt. Est autem ratio dubitandi, quoniam si est verum, omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personam, vt patet ex illatione reduplicatiua, & sic origo inquãtum est ipsa persona constituit eam, & similiter essentia &c. Nihil ẽt videtur dictum, quòd hoc constituit illud inquantum est ipsum : nisi quòd idem constituat se, quòd non est ad propositum. Extra propositum quoque subiuncta videntur verba illa de abstracto & concreto. De efficacia autem nulla apparentia est, dato quòd sint vera ; quoniam & esse personas, & abstractum non differre a concreto, verificatur de originibus.

¶Ad hæc dr, quòd ꝓ esse ꝓsonas, nõ intelligit author tãtũmodo idẽtitatẽ, sed identitatẽ ex rõne ipsius ꝓprietatis, seu relationis. In hoc

In hoc. n, vt supra dictum est, differt ab origine : ꝙ ipsa ex sua rõne inest, loco cuius in diuinis est idem illi cuius est, origo autem ſm ꝓpriam rõnem non inest : & consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly aũt inquantum, non tenetur reduplicative, sed specificatiue, determinat. n. conditionem ſm quam cõuenit relationi constituere, & nõ origini : sicut cum dr, homo est crispus inquantum capillatus, conuenit. n. relationi secundum quod esse aliquid significat in diuina persona confirmere ipsam. Et quia nõ cõstituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduentium : ideo dixit ꝙ constituit ipsam inquantum est ipsa. Itaque sensus est, quòd quia relatio ẽ ex ꝓpria rõne non pars nec aduentiens aliquid, sed ipsa persona, ideo & constituit & distinguit, sub intelligẽdo semper sermonem de ꝓpriis personarũ. Et ad manifestandum quòd relatio sit ipsa persona, & nõ pars vel aliquid, adductũ est, quòd ibi abstractum est idem quod concretum, hoc. n, nõ est verum in his quæ se habent vt totum & pars. Vnde patet rãsio ad obiecta omnia, latens. n. sentẽtia, occasio fuit obiectionum. Hæc aũt intelligas de his inquantum huic rõni deseruiunt. Sed quomodo absolute vera sit apud authorem hæc ꝓpositio, relatio constituit in quãtũ est ꝑsona ipsa, in artic. sequenti dicetur.

¶Circa dicta in his rõnibꝰ aduerte duo.

Primum est in prima rõne, quòd omnis distinctio oportet quòd sit per aliquod intrinsecum, formam, s. vel materiam : hoc. n. oportet habere ꝓ fundamento, in materia de principio indiuiduationis, vt non ponatur quantitas intrinsecum distinctiuum Sortis a Platone. Secundum est in secunda rõne, quòd distinguere ẽt ꝓ sonam contingit constituendo & non constituendo. Et hoc oportet habere præ oculis in quæstione de distinctione filii a spiritusancto, vt in quæst. 36. diffuse diximus.

¶Quo ad quartum conclusio respõsiua est : hypostases diuinę, melius dr ꝙ distinguantur relationibus, quàm per originem. Et qm̃ melius supponit vtrumque bonum : declarando conclusionem, primo dicit quòd vtrumque est verum. Secundo, quòd hoc est melius : quia ſm modum intelligendi, prius & principalius distinguunt per relationes. Et demum deducit corollarium constens in dria inter patris & genitoris nomen : quia pater est nomen solum proprietatis, sed personæ nomen, genitor autem ꝓprietatis tm̃. Et patet sequela : quia relatio constituit, origo autem nõ. Ad fundamentum autem alterius opinionis, scilicet origo est prior relatione, vtpote consequente ipsam : respondebitur in 4. artic. vbi distinguitur relatio.

¶In responsione ad primum aduerte, quòd de personis diuinis possumus loqui dupliciter, scilicet secundum se : & sic verum est quòd distinguuntur seipsis : vt Prepositinus & Gregor. de Ariminо tenent. Et hoc expresse concedit San. Thom. in 1. senten. dist. 26. q. 2. art. 1. ad quintum. Si autem considerentur vt notæ & significatæ nobis, sic cum non distinguantur a relationibus nisi in modo significandi, constituuntur & distinguuntur relationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur deitate a reliquis.

¶In responsione ad tertium aduerte, quòd distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tum, quia secũdum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria : reliquas enim non implicat contradictionem non esse quoniã extra Deũ sunt. Tum, quia nihil imperfectionis ponit, aut præsupponit. Et propterea ordine perfectionis est prima, & hoc intellige ordinã do distinctiones in ordine entium simpliciter : secus enim esset in ordine distinctionum vt sic, vt in postprædicamentis diffuse diximus.

¶In responsione ad quartũ habes tria. Primo, quòd relatio subsistens facit distinctionem suppositalem : & de hoc inferius erit sermo. Secundo, quòd ly aliud positum in diffinitione ad aliquid seu relatiui, stat pro correlatiuo. Et ex hoc habes qđ conformiter dixerimus in q. 13. de termino relatiui. Tertio, quòd ly aliud, non præsupponit a relatiuo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quàm bene quoque dictum sit, quòd vnum reliquum, nõ vt prius sed vt simul natura & intellectu.

Li. 5. de tri. c. 6. in princip. tom. 3.

Li. 4. de tri. non multũ remote a princip.

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

a 212 lib. 26. q. 1 ar. 2. & po. q. 2. ar. 4. & opuſc. 2. ca. 6. & 61.

b 166

c b 186

a 210

e 171

f 195

ARTICVLVS III.

Vtrũ abstractis per intellectũ relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases.

AD TERTIVM sic ꝓceditur. Vẽ, quòd abstractis per intellectum proprietatibus, seu relationibus a personis, adhuc remaneant hypostases. Id enim ad quod aliquid se habet ex additione, põt intelligi remoto eo quod sibi additur. Sicut homo se habet ad animal ex additione, & potest intelligi animal, remoto rationali. Sed persona se habet ex additione ad hypostasim. Est enim persona hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. [e] Ergo remota proprietate ꝓsonali a persona, intelligitur hypostasis.

¶2 Præt. Pater non ab eodem habet quòd sit pater, & quòd sit aliquis. Cum enim paternitate sit pater : si paternitate esset aliquis, sequeretur quòd filius in quo nõ est paternitas, non esset aliquis. Remota ergo per intellectum paterni tate a patre, ad huc remanet quòd sit aliquis, quod est esse hypostasis. Ergo remota proprietate a persona, remanet hypostasis.

¶3 Præt. Aug. dicit 5. de trin. *Nõ hoc est dicere ingenitum quod est dicere patrem. Quia si filium non genuisset, nihil prohiberet eum dicere ingenitum, sed si filium nõ genuisset, nõ inesset ei paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypostasis prîs vt ingenita.

SED CONTRA est, quòd Hilar. dicit 4. de Tri. † Nihil habet filius nisi natum. Natiuitate autem est filius. Ergo remota filiatione, non remanet hypostasis filij. Et eadem ratio est de alijs personis.

RESPON. Dicendum, quòd cat tantum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem, quæ est distinctiua & constitutiua hypostasis. [e] Hoc autem nomen generans vel genitus significat originem, quæ non est distinctiua & constitutiua hypostasis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd personæ sunt ipsæ relationes subsistentes. Vnde nõ repugnat simplicitati diuinarũ personarũ, ꝙ relationibꝰ distinguant.

AD 2m dicendum, ꝙ personæ diuinæ non distinguunt in esse in quo subsistunt, neq; in aliquo absoluto, sed solum ſm id, ꝙ ad aliquid dicuntur. Vnde ad earum distinctionem sufficit relatio.

AD 3m dicendum, quòd quanto distinctio prior est, tãto propinquior est vnitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio ꝑsonarũ nõ debet eẽ nisi ꝑ id qđ minimũ distinguit, s. per relationem.

AD 4m dicendum, quòd relatio præsupponit distinctionẽ suppositorũ qñ est accidens [e] : sed si relatio sit subsistẽs, nõ ꝑsupponit, sed secũ fert distinctionẽ. Cũ. n. dr, quòd relatiui esse, est ad aliud se habere : per ly aliud, intelligit correlatiuum qđ non est prius, sed simul natura.

[e] Li. 4. de tri. c. 1. ante med.

abstractis proprietatibus non personalibus, remanent personæ: & declaratur in ambabus, sinnascibilitate & spiratione.

¶ Circa hanc conclusionem dubium occurrit. Quoniam contradicere videtur doctrinæ traditæ in q.36. vbi dictum est, quòd abstracta spiratione a filio, non distingueretur personaliter a spiritu sancto: si.n. abstracta spiratione, filius remanet psona, vt hic dicitur: ergo remanet hypostasis distincta 2 per sonis, quæ esse possunt in natura diuina: & consequêter non distinguitur psonaliter a spiritu sancto per spirare. Et econuerso, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet hypostasis distincta, abstracta spiratione: cuius oppositū hic dicit.

Ad hoc breuiter ex fundamento supra posito dr, q vtrūq; sane intellectum, est verum: abstracta siq dem spiratione, remanet hypostasis filii, vt hic dr: & tñ abstracta spiratione, nō remanet distinctio illius hypostasis a spiritu sancto, vt ibi dr. Hæc autem non cōtradicunt: & rō est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui non remaneret relatiua, ab illa non remaneret distincta.

Li.3. orth. fidei.c.6.in princ.

Falsum enim est q psona diuina & vna res relatiua per vnū & idem cōstituatur & distinguatur relatiue a cæteris, & in eadem natura, vt supra ostensum est.

¶ Tertia vero cōclusio est iuxta eandem abstractionem formalem, Abstractis, p prietatibus personalibus, non remanent hypostases. Et probatur ex vtroq; actu, p prietatis personalis, i. constituere & distinguere. Ex constituere quidem, ppriates personales nō aduenient præexistentibus hypostasibus, sed ferunt secū sua suppositā, inquātum sunt ipsa: ergo ipsis abstractis, non remanent suppositā. Ex distinguere vero, hypostasis est substātia indiuidua, ergo est aliquid distinctū in diuinis: ergo remota relatione psonali, nō remanet hypostasis. & tenet hæc vltima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

Ar. preced.

duplex fit abstractio per intellectum. Vna quidem, secundum qd vniuersale abstrahitur a particulari, vt animal ab homine. Alia vero secundum quod forma abstrahitur a materia. Sicut forma circuli abstrahitur per intellectum ab omni materia sensibili.

Inter has autem abstractiones G hæc est differentia, q in abstractione quæ fit fm vniuersale & particulare, non remanet id, a quo fit abstractio. Remota enim ab homine dria rationali, nō remanet in intellectu homo, sed solum animal.

In abstractione vero quæ attenditur fm formam a materia, vtrūque manet in intellectu. Abstrahēdo enim formam circuli ab ære, remanet seorsum ī intellectu nostro & intellectus circuli & intellectus æris. Quāmuis autem in diuinis nō H sit vniuersale neque particulare, nec forma & materia secundum rem, tamen secundum modum significandi inuenitur aliqua simili tudo horum in diuinis, secundum quem modum Dam.* dicit, quòd commune est substantia, particulare vero hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione, quę fit sēcūdum vniuersale & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia communis, non autem hypostasis patris, quæ I est quasi particulare. Si vero loquamur secundum modum abstractionis formę a materia, remotis pprietatibus non personalibus, remanet intellectus hypostasum & personarum. Sicut remoto per intellectum a patre, quòd sit ingenitus, vel spirans, remanet hypostasis, vel persona patris. Sed remota p prietate personali per intellectū, tollitur intellectus hypostasis. Nō enim proprietates personales, sic intelliguntur aduenire hypostasibus diuinis, sicut forma subiecto K præexistenti, sed ferunt secum sua suppositā, inquantum sunt ipsæ psonæ subsistentes. Sicut paternitas est ipse pater. Hypostasis enim significat aliquid distinctum in diuinis, cum hypostasis sit substātia indiuidua. Cum igitur relatio sit quæ distinguit hypostases & constituit (vt dictum est*) relinquitur quòd relationibus psonalibus remotis per intellectum, non remaneant hypostases. Sed (sicut dictū est †) aliqui dicunt quòd hypostases in diuinis non distinguuntur p relationes, sed per solam originē, vt intelligatur pater esse hypostasis quædam per hoc, quòd non est ab alio: filius autem per hoc, quòd est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatem pertinentes constituunt rationem personę. Vnde & personales dicuntur. Vnde remotis huiusmodi relationib⁹ per intellectum, remanent quidē hypostases, sed non personæ. Sed hoc non potest esse propter duo. Primo, quia relationes distinguūt & constituunt hypostases, vt ostensum est.* Secundo, quia omnis hypostasis naturę rōnalis, est psona, vt patet per diffinitionem Boet. † dicentis, quòd persona, est rōnalis naturæ indiuidua subsātia. Vñ ad hoc q̄d esset hypostasis, & nō psona, oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatem, non autē ex parte personæ proprietatem.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd illa propositio pluries repetita, s. proprietates constituunt personas, seu ferunt secum suppositā inquantum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in omnibus puris & simplicibus communis. Deitas.n. constituit Deum, inquantum est ipse Deus: & gabrielitas Gabrielem inquantū est Gabriel, si sunt omnino idē. Et significant hæ p positiones specialem modum constituendi: dupliciter .n. cū cōtingat cōstituere, primo, sicut forma constituit compositum: secundo, sicut simplex constituit simplex, cum de primo modo constituē di loquimur, qm̄ relatio est cōstitutio: sim pliciter dicimus, q anima rōnalis constituit hominē &c. Et sic cōstituens nō est constitutum. Cū autem de secūdo cō stituendi modo est sermo, ad dr̄iam primi dr̄ cum additione, q constituit inquantum est ipsum constitutum, nihil aliud intendendo p hoc, nisi q constitutiuum pro tanto dr̄ constituere, pro quā to ponit se: ponendo enim se, constituit, q a ly se, mōstrat cō stitutum, & hoc significat ly inquātū est ipsum. Itaq; paternitas ponendo se, constituit patrem, quia ipsa est pater. Et sic ly inquātum, tenetur reduplicatiue: modumque constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc, habes facilē viā respondendi obiectionibus cōtra hmōi propositiones.

Art. prec.

Art. prec.

Boet. lib. de duabus naturis a persona. cap. iii.

¶ Quo ad tertium refert & cōfutat opinionem quādam dicentem, q p abstractis relationibus, remanent hypostases, sed non personæ. Et nō primi est, quia remanent origines distinguentes. Ratio vero secundi: quia relationes pertinent ad dignitatem, quæ est de ratione personæ, nō aūt hypostasis. Confutatur autem dupliciter. Primo, ratio primi dicti, quia relationes probatum est esse prima distinctiua. Secundo, rō secundi dicti: quia dignitas qua differt p sona ab hypostasi, tenet se ex parte naturæ. Persona.n. addit supra hypostasim ex parte naturæ intellectualitatem.

lectualitatem. Ex parte autem ipsius indiuidui, nihil penitus ad A dit, vt patet ex diffinitione Boet. Vnde, quia relationes se tenent ex parte indiuiduationis, falsum est quòd relationes sint proprietates personæ, & non hypostasis: sunt enim æque abstracta, persona & hypostasis ex parte indiuiduationis: quāmuis ex parte naturæ dignioris, persona sit qd magis determinatum.

¶ In responsione ad secundum aduerte, quod vt dicitur 5. Metaph. non inconuenit quædam dici ad aliquid secundū nomina specifica, q̄ non dicuntur ad illud, secundum nomina generica. Et propterea non inconuenit similiter accidere in proposito, scilicet quòd pater, patris nomine & re, referatur ad filium, personæ autem re quidem, sed non nomine referaē ad eundem. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate pater est & pater, & persona: sed persona significat esse illam per modum absoluti. Dixi autem hæc p pter argumenta Aureoli, & Scoti: quæ tacenda censui. Ex hoc enim facile solūuntur.

213 1.dist.27.q. 1.arti.2. & post.qo.10. ar.3. & op. 3.ca.63. & 64. * li.1.dist. 1.para.6.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Arti. quartum.*

TItulus satis ex præcedentibus est clarus.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet secundum opinionem superius minus probatam. Secundo respondet iuxta viam quam sequitur.

¶ Quo ad primum, conclusio secūdum illos est vnica. Relationes consequuntur actus notionales: & manifestatur, quia apud D eos non distinguunt nec constituunt hypostases, &c.

¶ Quo ad secundum, primo distinguit originem in actiuam & passiuam, manifestando eas exemplariter. Secundo, ponit conclusionem vnam de origine passiua. Origo passiue præcedit p prietates personarum procedētium: etiam personales. Probatur, quia significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Tertio, ponit secundam conclusionem de origine actiue. Origo actiue præcedit relationem originantis non personalem. Et manifestatur in communi spiratione, vt est actus, & vt est relatio. Quarto, distinguit personalem proprietatem patris, quæ sola restabat: quòd potest dupliciter considerari, s. vt relatio, & vt constitutiua personæ. Et ponit hanc conclusionem, quòd paternitas ut est relatio, sequitur generationē: vt vero constitutiua personæ, præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur sup actum, Secundam vero, quia actio præsupponit personam agentem.

¶ Circa vltima dicta dubium occurrit. Primo, quia videntur E hæc contrariari supradictis in articu. 2. Quia aut loquimur de origine & relatione secundum rem, & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cum vtraque earum sit multiplex, quoniam potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo constituit: aut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum est: aut affirmādum non erat, quod relatio magis quàm origo constituit & distinguit.

¶ Circa eandem quoque partem, dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione paternitatis: aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est author ostendere, quòd constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur contra essentiam, & contra originem, te, non remanet in diuinis hypostasis patris, vt distinguit ab alijs personis, sed vt distinguitur a creaturis: sicut Iudæi intelligunt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd act⁹ notionales preintelligantur ,pprietatibus. Dicit.n. magist.*27.dis.1. sentent. quòd pater semper est, qa genuit filium. Et ita videtur quòd generatio fm intellectum præcedat paternitatem.

¶ 2 Præt. Omnis relatio præsupponit in intellectu id supra quod fundatur: sicut æqualitas quantitatem. Sed paternitas est relatio fundata super actione, quæ est generatio. Ergo paternitas præsupponit generationem.

¶ 3 Præt. Sicut se habet generatio actiua ad paternitatem, ita se habet natiuitas ad filiationem. Sed filiatio præsupponit natiuitatem. ideo enim filius est, quia natus est. Ergo & paternitas præsupponit generationem.

SED CONTRA, generatio est operatio personæ patris. Sed paternitas constituit personam patris. Ergo prius est secūdum intellectū B paternitas quàm generatio.

RESPON. Dicendum, quòd fm illos qui dicunt, quòd proprietates nō distinguunt & constituūt hypostases, * sed manifestant hypostases distinctas & constitutas, absolute dicendum est, q relationes fm modū intelligendi, consequuntur actus notionales, vt dici possit simpliciter, quòd quia genera t, est pater. Sed supponendo quòd relationes distinguant & constituāt hypostases in diuinis, * oportet di- C stinctione vti. Quia origo significatur in diuinis actiue & passiue: actiue quidem, sicut generatio attribuitur patri, & spiratio sumpta pro actu notionali attribuitur patri & filio. Passiue autem, sicut natiuitas attribuitur filio & processio latiuam constituit, ruunt allegata ex locis prædictis. Si autem vt est idem alicui absoluto, constituit, sequitur quòd personalitas in diuinis est formaliter absoluta, cuius oppositum confessi sumus. Accedunt quoque argumenta Aur. apud Cap. in 26.di. 1. specialiter contra illud dictum sumptum ex quæstionibus de potentia Dei. Et rursus, contra tertium dictum sumptum ex 2. art. huius quæstionis, s. relatio vt subsistens constituit, quærendo quid importat ly vt subsistens: & breuiter inferendo, quòd hoc nihil aliud est nisi q̄ idem constituat se, vel quòd constituens vt constitutum constituat.

212

211

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd licet non desint Thomistæ tenentes oppositum propter illa adducta ex quæstionibus disputatis, & illis alludentia in 1. sent. mihi tamen videtur de mente S. Th. quòd relationes illę quas dicimus personales, s. primæ & incommunicabiles, infra latitudinem relatiuam suam, tamē, constituunt personas. Moueor autem ex doctrina huius quæstionis: expresse enim in primis, actus constituendi personaliter in 2. artic. attributus est relationi, vt distinguitur contra essentiam, & etiam originem: ergo non inquantum est essentia, constituit personam, Deinde in art. 3. expresse dictum est, quòd relationes personales ferunt secum sua suppositā: si ergo secum ferunt, non in quantum sunt essentia suppositant, qm̄ constat quòd non ferunt secum essentiam. Post modum etiam ibidē in responsione ad secundum explicite dictum est, quòd pater est paternitate non solum pater, sed quis, & hypostasis. Constat autē quòd id quod conuenit personæ paternitate formaliter, non cōuenit ei in quantum est eadem essentiæ, sed vt potius distinguitur ab ea. Vt tamen omnia consonēt, & melius percipiatur intentum scito, quòd aliud est relationem habere aliquid, quia est eadem essentiæ, & aliud est relationem habere aliquid vt est essentia. Primum enim significat relationem habere illud ab essentia radicaliter, secundum autem formaliter. Exemplum primi: relatio est res realis, exemplū secundi: relatio est creatrix. Vnde in proposito imaginor, quòd quemadmodum relatio illa non ex hoc quod relatio, sed ex esse quod de numero essentialium est, est realis, vt supra dictum est contra Porretanos: & tamen realitas conuenit relationi illi per se ipsam formaliter, per essentiam autem radicaliter. Ita esse subsistentis naturæ subsistētia hypostatica, conuenit illi relationi puta paternitati per seipsam formaliter, per essentiam autem radicaliter. & sic relatio illa,

illa, non in quantum relatio, quia conueniret omni relationi, F
sed inquantum illa, i. inquantum res relatiua hypostatica & prima constituit personam. Itaq; esse constitutiuũ hypostasis seu esse hypostaticum, non ratione alicuius absoluti formaliter illi conuenit, sed ratione sui. Nec oppositum volunt loca allegata: qm̃ in qõnibus disputatis intendit ꝙ constituere habent ab essentia radicaliter, vt patet ex q. 9. ar. 5. ad 13. vbi idem iudicium de hoc cẽ set & de rõne quare pater est paternitas, s. pp identitatẽ cum essentia: quod constat radicaliter intelligi. Relatio quoq; potest dupl̃r dici diuina, vno modo idẽtice, quia, sẽ eadem deitati. alio mõ formaliter, qa s. est in genere diuinorum. In proposito, hoc secundo modo relatio est diuina: est. n. paternitas illa increati & supremi, ac per hoc diuini ordinis speciã formaliter, q̃uis ab essentia hoc habeat radicaliter, cui est eadẽ. Et qm̃ res ex hoc quòd diuina formaliter subsistẽs seu subsistãtifica est: (nihil. n. diuinũ accidẽtis naturam habere potest) idcirco in idem redit: dicere relatio vt diuina, & vt subsistens: ita quòd relatio, puta paternitas vt subsistantifica relatiua res est, personam patris constituit: subintellectis aliis conditionibus, s. incommunicabilitate & primitate ad differentiam spirationis: quæ etiam si soli patri conueniret, quia non est prima, non constitueret personam. Vnde patet quid est dictu, relatio vt subsistens. s. vt substantifice naturæ secundum se formaliter est. Ex hoc. n. habet quòd constituat hypostasim, & quòd non includit essentiam intrinsece, sed connotam vt radicem. Et qm̃ ẽm veritatem hic non est distinctio inter constituens & constitutum, nisi in modo significandi: idcirco ad hoc insinuandum, dictum est, quòd relatio constituit inquantũ est ipsa persona. i. relatio cõstituit personã, hoc solo modo. s. ponendo seipsam, quia est ipsa persona. Et propterea constituens & constitutum sunt omnino idem realiter & formaliter, solo modo significandi distincta. Colligendo igitur omnia, cum dictum est: relatio constituit personam, quia est diuina essentia, quia diuina, quia subsistens, quia ipsa persona: essentia radicẽ, diuina denominatio, conditionem formalem in communi, subsistentia eandem in speciali, & ipsa persona, modum constituendi personam expressit: Tantæ. n. celsitudinis constitutio pluribus debuit quo ad plures conditiones nominibus explicari. Vnde Aureoli rõnes omnes cessant. Aduertentes namq; qñ de radice, qñ de conditione formali, & qñ de modo constituendi est sermo: nec miscentes vnum alteri: animaduertent pariter, aut in æquiuoco laborare, aut non esse inconueniens quod inconueniens apparet: puta quòd constituẽs constituat inquantum est ipsum constitutum, si ly inquantum specificet modum constituendi &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradũ prosequendo ordinem ad reliquas dicendum est. Et ad secundã quidem dicitur, quòd sicut apud logicos relatio dupliciter significatur, s. vt concepta, & vt exercita, & tñ vnamet relatio est: ita in proposito, paternitas vt exercita consequitur actum generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt concepta, præcedit generationem & constituit hypostasim: vnde, non coincidunt membra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquantum relatio, communicando in vocabulis cum litera: qm̃ in litera paternitas vt relatio, significat paternitatem, vt exercet actũ relationis vt relatio est: paternitas vero vt constitutiua personæ significat paternitatem eandem, vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtrunque infra relatiuam illius latitudinem spiritus sancto. Origines. n. passiue significatæ simpliciter præcedunt secundum intellectum proprietates personarum procedẽtium etiã personales. Quia origo passiue significata significatur, vt via ad personam proprietate constitutam. Similiter & origo actiue significata prior est secundum intellectum, q̃ G
relatio personæ originantis, quæ non est personalis. Sicut actus notionalis spirationis, secundum intellectum præcedit proprietatem relatiuam innominatam, communem patri & filio. sed proprietas personalis patris potest considerari dupliciter. Vno modo, vt est relatio, & sic iterum secundum intellectum præsupponit actum notionalem. Quia relatio inquantũ huiusmodi fundatur super actum. Alio modo, secundũ quòd est con H
stitutiua personæ. & sic oportet, ꝙ præintelligatur relatio actui notionali, sicut persona agens præintelligitur actioni.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd cum magister dicit, ꝙ quia comprehendatur, simul tamen non sunt secundum rationis ordinem, sed paternitas vt præcedit generationem, constituit & distinguit relatiuam personam patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter, sed non relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas, non vt relatio, sed vt constitutiua. Vt constat autem gentem rationem cõstituit, & distinguit eandẽ personam non in esse hypostatico, sed in esse relatiue exercito. & ideo vocatur paternitas vt relatio: ita quòd, non sunt duo esse relatiua in patre, sed vnũ tantum datum a paternitate formaliter ante generationem vt hypostaticum, & post vt exercitum. Et similiter vnica ẽ distinctio relatiua patris a filio. sed data prius vt hypostatica, & post vt exercita: & sic de similibus. Et hęc si perspicies, omnia consonabunt, & videbis quo modo Sco. ratio in 1. dist. 28. q. vlt. contra hanc distinctionem literæ nihil valet, quia laborat in æquiuoco: non percipiens, quòd ly vt relatio, hic significat non naturam, sed actum seu officium relationis, vt expositum iam est.

generat, est pater: accipitur nomẽ patris secundum quòd designat relationem tantum, non autem secundum quòd significat personam subsistentem: sic enim oporteret econuerso dicere, quòd quia pater est, generat.

AD 2m dicendum, ꝙ obiectio illa, pcedit de paternitate, fm quòd est relatio, & non secundum quòd est constitutiua personæ.

AD 3m dicendũ, ꝙ natiuitas est via ad personã filij. Et ideo fm intellectũ pcedit filiationẽ, ẽt fm ꝙ est constitutiua personæ filij. Sed generatio actiua significatur vt progrediens a persona patris. Et ideo, præsupponit proprietatem personalem patris.

QVAESTIO XLI.

De personis in comparatione ad actus notionales, in sex. articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de personis in comparatione ad actus notionales.

Circa quod sex quæruntur. Primo. Vtrum actus notionales sint attribuendi personis. Secundo. Vtrum huiusmodi actus sint necessarij, vel voluntarij. Tertio. Vtrum secundum huiusmodi actus, persona pcedat de nihilo, vel de aliquo. Quarto. Vtrum in diuinis sit ponere potentiam, respectu actuũ notionalium. Quinto. Quid significet huiusmodi potentia. Sexto. Vtrum actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales non sint personis attribuendi. Dicit enim Boet. * in lib. de Trin. quòd omnia genera cum quis in diuinam vertit prædicationem, in diuinam mutantur substantiam, exceptis relatiuis. Sed actio est vnum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuit, ad eius essentiam pertinebit, & nõ ad notionem.

¶ 2 Præt. Aug. † dicit. 5. de Trin. ꝙ D
omne quod de Deo dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Sed ea quæ ad substantiam pertinent, significãtur per essentialia attributa: quæ vero ad relationem, per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo præterhæc, attribuendi personis notionales actus.

¶ 3 Præt. Proprium actionis est ex se passionem inferre. Sed in diuinis non ponimus passiones. Ergo E
neque actus notionales ibi ponendi sunt.

SED CONTRA est, quod Augustꝰ dicit in lib. de fide ad Pet. Proprium quidem patris est, quòd filium genuit. Sed generatio actus quidam est. ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd in diuinis personis attenditur distinctio secundum originem. Origo autem conuenienter designari

est locus, quo vtuntur dicẽtes actionem, esse subiectiue in passo. A
Sed facile ad hoc respondetur, quòd hic est sermo de actione vt actio est, & nõ vt accidens est, vel substãtia: & ideo nihil iuuat.

¶ Super quæstionis quadragesimæprimæ Articulum secundum.

Et circa hoc quæruntur sex.

¶ Primo. Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.
¶ Secundo. Vtrum huiusmodi actꝰ sint necessarij, vel voluntarij.
¶ Tertio. Vtrum secundum huiusmodi actus, persona pcedat de nihilo, vel de aliquo.
¶ Quarto. Vtrum in diuinis sit ponere potentiam, respectu actuũ B
notionalium.
¶ Quinto. Quid significet huiusmodi potentia.
¶ Sexto. Vtrum actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales non sint personis attribuendi. Dicit enim Boet. * in lib. de Trin. quòd omnia genera cum quis in diuinam vertit prædicationem, in diuinam mutantur substantiam, exceptis relatiuis. Sed actio est vnum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuit, ad eius essentiam pertinebit, & nõ ad notionem.

¶ 2 Præt. Aug. † dicit. 5. de Trin. ꝙ D
omne quod de Deo dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Sed ea quæ ad substantiam pertinent, significãtur per essentialia attributa: quæ vero ad relationem, per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo præterhæc, attribuendi personis notionales actus.

¶ 3 Præt. Proprium actionis est ex se passionem inferre. Sed in diuinis non ponimus passiones. Ergo E
neque actus notionales ibi ponendi sunt.

SED CONTRA est, quod Augustꝰ dicit in lib. de fide ad Pet. Proprium quidem patris est, quòd filium genuit. Sed generatio actus quidam est. ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd in diuinis personis attenditur distinctio secundum originem. Origo autem conuenienter designari non potest, nisi per aliquos actus. ᵉ Ad significandũ igitur originis ordinẽ in diuinis personis, necessariũ fuit attribuere personis actus notionales. 211

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnis origo designatur per aliquem actum. Duplex autem ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidem, secũdum quòd creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et idco, actiones quæ attribuuntur Deo ad designandum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinent. Alius autem ordo originis in diuinis attenditur, secundum processionem personæ a persona. Vnde, actus designantes huius originis ordinem, notionales dicuntur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines adinuicem, vt ex dictis patet.* 2. 33. ar. 3.

AD 2m dicẽdum, quòd actus notionales secundũ modum significandi tantum, differunt a relationibus personarum, sed re sunt omnino idem. ᵉ Vnde, Magister dicit in 1. senten. 26. dist. † quòd generatio & natiuitas alijs nominibus dñr paternitas & filiatio. 211 Paragra. 2. circa finẽ.

Ad cuius euidentiam attendendum est, quòd primo oportet cognoscere originem alicuius ab alio ex motu. Quia enim aliqua res a sua dispositione remoueretur per motum, manifestum fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio, secundum primam nominis impositionem importat originẽ motus. Sicut enim motus prout est in mobili ab aliquo, dicit passio: ita origo ipsius motus secundum quòd incipit ab alio, & terminatur in id quod mouetur, vocatur actio. Remoto ᵈ igitur motu, actio nihil aliud importat, quàm ordinem originis secundum quod a causa aliqua, vel principio procedit ᵉ in id quod est a principio. Vnde, cum in diuinis non sit motus, actio personalis producentis personam, nihil aliud est, q̃ habitudo principij ad personam quæ est a principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relationes vel notiones. * Quia tamen de diuinis & intelligibilibus rebus loqui non possumus, nisi secundum modum rerum sensibilium a quibus cognitionem accipimus, & in quibus actiones & passiones inquantum motũ implicant, aliud sunt a relationibus, quæ ex actionibus & passibus consequuntur: oportuit seorsum significari habitudines personarum per modum actꝰ, & seorsum per modum relationum. Et sic patet, quod sunt idem secundum rem, sed differunt solum secundum modum significandi. D. 39. 34. b 239 a 167 2 108 211

AD 3m dicendum, quòd actio secundum quòd importat originem motus, infert ex se passionem: sic autem non ponitur actio in diuinis personis. Vnde, non ponuntur ibi passiones, nisi graminatice loquẽdo, quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari.

ARTICVLVS II.

Vtrum actus notionales sint uoluntarij.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales sint voluntarij. Dicit enim Hil. * 1. lib. de Syno. Non naturali necessitate ductus, pater genuit filium. 215 1. dist. 6. ar. 1. 2. & 3. & po. q. 2. a. 3.

¶ 2 Præt. Apost. Col. 1. Transtulit nos in regnum filij dilectionis suæ. Dilectio autem voluntatis est. Ergo filius genitus est a patre, voluntate.

¶ 3 Præt. Nihil magis est voluntarium quàm amor: sed spiritus sanctus procedit a patre & filio vt amor.

aliter

* In medio li. & est diffinitio 25. & erit aliquantulũ a medio lib.

214 Opus. 3. ca. 65.

* In medio lib. & 2 166

Li. 5. de tri. cap. 4. & 5. num. 3.

Can. 1. in princ. n. 2.

aliter esse. ergo natura, non voluntas, est principium diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima consequentia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, vtpote diuinæ naturæ, procul est a sic, & aliter se habere, quia Deus est per se necesse esse: quo ad creaturam vero, qa est ex nihilo. Reliqua, vt nota relinquuntur. Testimonium autem ab Arrii errore affertur: quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hila. authoritate vulgata.

¶ Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni filii & spiritussancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalib⁹ vniuersaliter quærẽte, & ex tertio argumẽto. Expressit autem in conclusionibus author generationem filii, tanquam priorem secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefaceret quomodo se habent ad voluntatem.

Hic lib. ad Orosiũ inscribit Dialog. 65.

† Quæs. hs to. 4. c. 7. in principio.

¶ Circa primam conclusionem & distinctionem simul aduerte, quòd volũtas cõcomitans, vocat volũtas cõparata ad illud, vt ad obiectũ pcise. Volũtas aũt principiãs, vocat volũtas cõparata ad illud, vt causa seu principium ad effectum. Et properea, voluntas concomitans potest inueniri dupliciter, scilicet antecedẽter, sicut cum desidero pluuiam futuram: & consequenter, sicut cũ placet pluuia quæ est, aut fuit. Vtrum autem cõclusio prima verificetur de voluntate concomitante, & prius & post secundũ intellectum, an non, in litera non exprimitur: Sco. tamen in 1. distinct. 6. tenuit partem affirmatiuam, quam credo consonam S. T. Tum quoniam apud ipsum superius in quæst. 33. artic. 3. ad primum, docuit, quòd absoluta communia toti trinitati sunt priora notionalibus: constat autem quod velle generationem filii, sicut etiam velle essentiam diuinam, est absolutum commune toti trinitati: ergo prius pater vult generationem filii q̃ generet. Tum quoniam par videtur ratio de processione spiritus sancti, quam constat prius amari secundum rationem, quàm oriri: quoniam pater amando se & filium & spiritumsanctum, & eadem ratione spirationem ipsam, spirat spiritumsctũ. Nec obstant dicta in q. de potentia Dei q. 2. ar. 3. qm̃ ibi per volũtatẽ præcedentẽ & voluntatẽ prioré tpe, natura, siue intellectu, intelligit voluntatem, vt principium, vt patet diligenter cõsideranti.

¶ Circa rationem adductam pro secunda conclusione aduerte, quòd tres ibi differentiæ inter voluntatem & naturam in causando ponuntur. Et quarta in essendo. Alio tamen ordine eas numerauimus quàm in litera ponantur, vt vis illationis a priori fieret. Differentia ergo in essendo in antecedente assumpta est, reliquæ autem tres in tribus consequentibus successiue ponuntur. Est autem sensus primæ differentiæ, quòd vnius rei naturalis in actu vnica est forma. Et quantũ ad propositum spectat, nihil refert, vtrum vna res naturalis habeat plures formas subordinatas, vt putant tenentes pluralitatem formarum in eodem, an sit solum vna forma substantialis. Tum quia omnes quo ad propositum sumuntur, vt habent vim vnius. Tum quia quælibet vna tantum est. Voluntas autem vna & eadem, plures vt plures, i. non vnius vim habentis formas fortitur: vt patet cũ omnino disparata vult: & nulla sua forma dat vnum velle, sed oppositа: quoniam vt dicitur 9. Metaph. potentia rationalis oppositorum est. Differt igitur voluntas a natura, quia natura cõstituit in esse per vnicam formam, voluntas autem constituitur in suo esse, quod est velle, per multas formas, 1. obiecta volita. Tum volendo multa per multa. Tum volendo opposita per vnum. Vltima autem differẽtia ex parte productorum se tenẽs: intelligenda est non absolute, sed vt stant sub talibus causis, hoc siquidem duplici modo intelligi potest. f. simpliciter, & sic falsum est, quòd effectus naturæ non possint aliter se habere vt manifeste patet. Et vt stat sub tali causa, & sic est verũ & intentum: quoniam effectus naturalis, deductis impedimentis, oportet quòd sit talis, quale est agens: nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri: effectus vero voluntarius potest, aut potuit sic & aliter fieri, ex quo voluntarius est.

¶ Circa probationem primæ consequentiæ, qua deducitur secunda differentia, & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agentis per quam agit, dubium occurrit. Aut ista propositio est vera de assimilatione ad formam & modum essendi illius formæ: aut de assimilatione ad formam tantum. Si quo ad formam tantum, ergo vane affertur in litera ad probandum naturã determinari ad vnũ & quale est natura agens, tale agere ex hoc, quòd vnius rei naturalis est vna forma, per quã res constituitur in suo esse naturali: quia effectus assimilatur formæ agentis. Et manifestatur sequela ex differentia inter secundam & tertiam differentiam, nam secunda, scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam: nam sic agens, vnicam habet formam, & producit simile, oportet quòd producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum.

Ergo procedit voluntarie.

¶ 4 Præt. Filius procedit per modũ intellectus vt verbũ: sed oẽ verbũ, pcedit a dicente per voluntatẽ. Ergo filius procedit a patre per voluntatem, & non per naturam.

¶ 5 Præt. Quod non est voluntarium, est necessarium. si igitur pater genuit filium non voluntate, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra August. * in lib. ad Orosium.

SED CONTRA est, quod August. dicit in eodem lib. † quòd neque volũtate genuit pater filiũ, neque necessitate.

RESPON. Dicendum, quòd cum dicitur aliquid esse vel fieri voluntate, dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possum dicere, quòd ego sum homo mea voluntate, quia scilicẽt volo me esse hominem. Et hoc modo potest dici, quòd pater genuit filium voluntate, sicut & est voluntate Deus: quia vult se esse Deum, & vult se generare filium. Alio modo sic, quòd ablatiuus importet habitudinem principij. Sicut dicit quòd artifex operatur voluntate, quia voluntas est principium operis. Et secundum hunc modum dicendum est, quòd Deus pater non genuit filium voluntate, sed voluntate produxit creaturam. Vnde in lib. de Syno.* dicitur, quòd si quis voluntate Dei tãquam vnum aliquid de creaturis filium factum dicat, anathema sit. Et huius ratio est: quia voluntas & natura secundum hoc differunt in causando, quia natura determinata est ad vnum: sed voluntas non est determinata ad vnum. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Manifestum est autẽ, quòd vnius rei non est nisi vna forma naturalis, per quam res habet esse: vnde qualẽ ipsum est, tale facit. Sed forma per quam voluntas agit, non est vna tantum, sed sunt plures, secundum quod sunt plures rationes intellectæ. Vnde quod voluntate agitur, nõ est tale quale est agens, sed quale vult, & illud intelligit esse, agens. Eorum igitur volũtas principium est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorum autem quæ non possunt nisi sic eẽ, principium natura est. Quod autẽ potest sic, vel aliter esse, longe est a natura diuina, sed hoc pertinet ad probandum naturã determinari ad vnũ & quale est natura agens, tale agere ex hoc, quòd vnius rei naturalis est vna forma, per quã res constituitur in suo esse naturali: quia effectus assimilatur formæ agentis. Et manifestatur sequela ex differentia inter secundam & tertiam differentiam, nam secunda, scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam: nam sic agens, vnicam habet formam, & producit simile, oportet quòd producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum.

¶ Tertia autem, secundũm agere tale, quale ipsum in se est, pertinet ad assimilationem ad formam & modum essendi illius, vt patet, & est hic principaliter intenta: quoniam ex hac sequit quarta, quæ proximum medium est conclusionis. Si igitur positio illa non tenet quo ad assimilationem ad modum essendi, nõ probatur intentum. Si autem dicatur quòd est vera quo ad similationem vtriusque, f. formæ & modi, sequitur contra alterum membrum, nam sequitur. ergo effectus voluntatis assimilatur formæ in mente in modo essendi: quod patet esse falsum: nam domus in mente est sine materia.

¶ Ad hoc dubium, quàmuis ad pauca respicientes, distinguerent de agente naturali & voluntario, si tamen attendimus, quòd hæc propositione litera cõmuniter vtitur ad naturale & voluntarium, & infert ex ea, quòd illud agit quale ipsum est. hoc autem quale vult, non quale est, aliter oportet dicere. Dicito ergo, propositionem illam esse veram quo ad formam & modum per se illius inquantum est rõ agendi. Omne namque agens siue naturale, siue voluntarium, quantum põt facit simile sibi ſm formã, & per se conditiones seu modum eius. Vocatur aũt & est modus per se alicuius, qui modificat eam infra propriam latitudinem. Modus enim per se docendi infra doctrinæ latitudinem est, & sic de aliis. Inter naturale autem & voluntarium agens, hoc interest, quòd naturale agit quia est, voluntarium vero quia vult: ac per hoc, forma naturalis est ratio agendi quia est: forma vero voluntaria est rõ agendi quia volita. Et propterea, modus per se formæ naturalis, est sic, vel sic esse: nam sic esse ad latitudinem essendi spectat. Modus vero per se formæ voluntariæ, est sic, vel sic volitum, & non sic esse: nam sic volitum spectat ad latitudinem voliti: sic autem esse, distinguitur contra illud. Ex his autem vlterius sequuntur duo. Primo, quòd forma voluntaria habet duplicem ambitum modum, vnum in quantum est vnius entium in mundo: & hic est esse immaterialiter in mente. Et alterum inquantum est ratio agendi: & hic est esse sic, vel sic volitum: forma autem naturalis eundem essendi modum habet, inquantum est ens, & inquantum est ratio agẽdi, & ratio est quam diximus: quia ista agit quia est, illa quia volita: velle enim est aliud ab esse. Secundo, quòd agens naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quantum potest effectum absque distinctione aliqua: & propterea filius assimilatur patri, etiam in individualibus conditionibus, si virtus generatiua sit fortis. Et inde prouenit etiam, quòd tantum substantiæ compositæ possunt immediate producere substantias materiales apud peripateticos. Agens vero voluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta: quia, f. male subsumitur, quòd modus essendi formæ voluntariæ, sit modus formæ, de quo est sermo in illa maxima: nã in ea est sermo de mõ p se formæ inquantũ est ratio agendi: & est vniuersaliter vera. Agens enim voluntarium conatur quantum potest, vt faciat qd vult, sicut, qñ, vbi, & qũo vult, vt patet. Et sic vides q̃ perspicue ex illa maxima author tertiã dictam intulerit, q. f. naturale agit quale ipsum est: voluntarium vero quale vult, non quale est: & hæc bene notato, & applicato quando oportet.

¶ Circa

¶ Circa has differentias aliud occurrit dubium ex parte voluntatis, an. f. verificentur de ea vt productiua ad extra tantũ, an etiam vt productiua ad intra. Nam si ad extra tantum, vanus est hic labor, vbi de productionibus ad intra est quæstio. Si vero etiam ad intra, sequitur quòd nihil erit productum a voluntate intus, nisi in actu reflexo. & sequela: quia ex prædictis omne voluntarie productum, est productum vt volitum: nihil est enim in volũtate volitũ, nisi reflexe &c.

Ioan. de opera Hilar. in li. de Syn. circa medium. In Symbo beniamẽ.

118

¶ Ad hoc breuiter dr̃, qp aliquid esse in volũtate volitum, contingit dupliciter. Vno mõ vt rem quãdam, & sic reflexe est volitum. Alio mõ vt tendentiã in obiectum amatum, & sic est directe volitum eadẽ volitione, qua volitum. Potest quoque & aliter volitum distingui in volitum vt rationem volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra saluatur id, quod de voluntate hic dr̃. Est. n. intus pductum, qa volitum actu recto, vel vt ratio volendi, vel vt tendẽtia in aliud. Et hoc sufficit: sic. n. volũtariũ est ipsum velle, & liber ipse amor.

¶ In responsione ad tertium, nota distinctionem & responsionẽ. Distinctio est de voluntate in communi: quod potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædam, & vt se habet ad vtrumque, & quòd primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, libere. Et declaratur primus modus, in voluntate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus vero in voluntate Dei respectu aliorum a se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, quòd scilicet spiritussanctus pcedit naturaliter, per modum tamen voluntatis.

¶ Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco. enim in 1. distinctio. 2. in q. de numero productionum diuinarũ, & in distin. 10. eiusdem, & in quolibetis, quæst. 16. tenens spiritum sanctum procedere libere, conatur infringere hanc distinctionem: & ostendere quòd voluntas nullum actum habet mere naturaliter. Arguit ergo primo sic. Voluntas & natura habent oppositos modos principiandi, ita quòd nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum: voluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed se ipsam determinat ad exercitium operis. Quo ad illam vero partem, quòd vnus non reducitur in alterum, probatur: quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertranseo. Et confirmatur: quia oppositi modi agendi primo distinguentes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ: sed libere & naturaliter operari sunt huiusmodi. ergo. Probatur minor ex Arist. & in Phys. & in Metaphy. ponente primas differentias actiui principii, naturale & liberum, sub diuersis tamen nominibus. Nam in 2. Phys. vocatur a proposito, & in 9. Metaph. s. vocatur potentia rationalis &c. Et confirmatur: quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, vt potentia liberа. ergo sub ratione etiam potentiæ liberæ vult ipsum finem. Et tenet sequela: quia eadem est potentia circa vtrumque.

¶ Præt. Conditio intrinseca potentiæ absolutæ, vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando: sed libertas est huiusmodi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas, ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur. Firmitas operationis persicit: sed necessitas importat firmitatem. ergo perficit operationẽ liberam. Et confirmatur vltimo: quia non est eadem diuisio in principium actiuum necessarium & contingens, & in naturale & liberum. Sicut igitur aliquod naturale potest cõtingenter agere, quia potest impediri: ita aliquod liberum potest necessario agere. Affert quoq; ad hoc authoritatem Aug. Aut voluntas nõ est, aut libera dicenda est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solũ non velimus, sed nequaquã velle possimus. Ex quib⁹ omnibus duo intendit, f. qp omnis actus voluntatis est liber: & quòd cum libertate actus stat necessitas simpliciter eiusdem: & dicit spiritum procedere libere, & necessario.

¶ Circa eãdem distinctionem applicatam ad spiritumsanctum, dubium occurrit ad hominem. Spiritussan. est a voluntate vt principio. ergo spiritussan. potest sic, & aliter se habere. Antecedens probatur: quia voluntas paterna est principium spũssan. sicut intellectus paternus est principium verbi. Cõsequentia autem tenet ex dictis in corpore huius ar. vbi dictũ est, qđ est a voluntate vt principio põt aliter se habere. Et si dicat quòd esse a voluntate vt principio distincto contra naturã, dat sic, & aliter se habere: eẽ aũt a voluntate vt natura, non: Contra. spiritussan. est a voluntate, vt voluntas est distincta contra naturam. ergo. Antecedens probatur tripliciter: quia aliter numerus processionum diuinarum male fuisset probatus superius in q. 27. ar. 5. ex hoc, quòd in natura intellectuali nõ est, nisi intelligere, & velle. Secundo, quia voluntas in pductione spiritussancti concurrit, vt potentia distincta ſm rõnem ab essentia, seu natura, & ab intellectu. Tertio, quia vt hac risione dr̃, spiritussanctus pcedit per modum voluntatis.

372

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, distinctionis, ac propriæ locutionis, aduerte primo, qp quemadmodũ intellectus trifariam consideratur. Primo absolute, vt est potentia intellectiua: & sic vocatur intellectus. Secundo, put est cognoscitiuus absque discursu, & sic quoq; vocatur intellect⁹. Tertio, put est discursiuus, & sic vocatur rõ. Ita pportionaliter, non eodem tñ ordine, volũtas trifariã sumi põt, Primo p potẽtia volitiua: & sic vocat volũtas. Secundo p eadẽ potentia, inquantum est naturaliter determinata ad aliquod obiectũ seu opus, & sic vocatur voluntas vt natura. Tertio p eadem potentia vt est indeterminata ad vtrum libet: & sic vocatur qñq; liberum arbitriũ, qñq; voluntas. Et qa contingit volũtatem determinari ex se dupliciter, Vno mõ quo ad specificationem actus, i. qp si operatur circa tale obiectũ, oportet exire in actum talem, ita qp non oppositum, sicut voluntas nostra determinata est ad beatitudinem. Alio mõ quo ad specificationem & exercitium actus, sicut voluntas vidẽtis Deũ, determinatur ad amandum ipsum: ita qp nõ solum nõ põt hẽre actũ odii erga ipsum, sed ẽt nõ põt suspendere actum amandi eundẽ. Ita dupl⁹ voluntas habet rõnem naturæ. Primo, vt determinata est ex se respectu alicuius obiecti ad velle, ita qp nõ põt nolle illud: vel econuerso, ad nolle aliqd, ita qp nõ põt velle illud. Et sic cõcorditer dicimus, qp voluntas habet rõnẽ naturæ respectu beatitudinis & miseriæ: sed cũ hac naturalitate stat libertas quò ad exercitium actus, i. velle, aut nõ velle: & similiter nolle, aut non nolle. Secundo vt determinata est ex ppria natura respectu alicuius obiecti ad velle, nõ solũ vt distinguit̃ cõtra nolle, sed ẽt vt distinguitur contra nõ velle, f. quòd oportet ipsam ex se pñsentãũ tale obiectũ velle absq; libertate suspẽdẽdi actũ. Et in hoc differentire intendit Scot, ita quòd rõ naturæ in volũtate, respectu exercitii actus, est in qua differentimus, & quæ impugnatur.

¶ Aduerte secundo, quòd qa potentiæ distinguunt̃ p actus, & actus per obiecta: cõsequens est, quòd si actus plures habẽt distinctiones ac dr̃ias, oportet distinguendo considerare, quòd dr̃iæ actuum, quæ attendunt̃ pres per se primo dr̃ias obiectorum formalium, sunt distinctiuę potentiarũ. Reliquę aũt dr̃iæ actuũ nõ distinguunt potentias, quãrũcũq; inter se sint diuersæ. Et propterea, si naturale & liberũ nõ sunt dr̃ię actuum penes p se primo, obiecta distinctiua potẽtiarũ nõ inferent ex hac parte distinctionem potentiarũ. Videntur aũt naturale & liberũ esse dr̃iæ modi agendi, quemadmodum discurrere, & simplr intueri sunt modi intelligẽdi. Et quemadmodũ intelligere per discursum, & simpliciter, sunt quidem oppositi modi cognoscendi, & per se primo non diuersificant potentiã, sed modum operandi, præsupposito tñ possunt dici diuersificare potẽtiam, p quãto, f. sic supponunt diuersas potentias, vnam ita intellectualem, quòd non rõnalem: alteram vero ita rationalem, quòd etiam intellectualem. Nõ. n. põt esse rõnalis absq; intellectu, quia posterius non põt absolui a participatione prioris. Ita naturale, & liberũ per se primo, diuersificãt non potentiam, sed modũ operãdi: præsupponunt tñ diuersitatem potentiarũ naturalis & liberæ, nõ ita quòd sicut

sicut datur potentia mere naturalis, ita datur potentia mere libera, quia hoc est impoſſe: qm̃ in poſteriori oportet ſaluari rõnem prioris, & infimum inferioris participare ſuperius. conſtat enim, quòd natura prior eſt voluntate, ſed datur potẽtia vere libera, quæ ſm̃ ſui ſupremũ habet rõnẽ naturæ, ſm̃ vero reliquũ eſt mere libera. His igit̃ prælibatis, ad rõnem Sco. negatur quòd neuter iſtorũ modorum agendi reducatur in alterum: qm̃ liberum reducit̃ ad naturale, habet enim ſe liberum ad naturale vt multa ad vnum, vt motus ad immobile, vt varium ad vniforme. Et propterea oportet quòd oriatur ab ipſo, & fundetur in ipſo, ſitq; ipſius eſſectus: vt inferius in q. 60. ar. 2. & 82. ar. 1. manifeſtabit. Et cũ ꝓbat̃ oppoſitũ: q. a ſe queretur, ꝙ liberũ ſm̃ totũ genus ſuũ eſſet imperfectum, accipiendo imperfectum priuatiue & ꝓprie, negatur conſequẽtia, loquendo de naturali & libero ex parte producentis. Si autem eſt ſermo ex parte ẽt ꝓducti, dico, quòd ꝓductio libera dicit imperfectionem in reatu ꝓducto libere: qm̃ dicit illud in ſe poſſe ſic, & aliter ſe habere, vt in corpore art. deductum eſt. Dixi aũt realiter ꝓducto, ꝓp liberã volitionẽ, qua Deus vult bonum creaturis, ipſa enim non eſt ꝓducta realiter, & propterea non poteſt in ſe ſic, & aliter ſe habere, aut habuiſſe, quis poſſit aliter habuiſſe habitudinem rõnis ad creaturas, ꝓp imperfectionẽ termini. Et ſic, ruit fundamentum Sco. ex hoc art. ex hac ꝓpõne, Productio libera vt diſtinguit̃ cõtra naturalẽ, dicit imperfectionẽ in realiter ꝓducto. & ꝓterea poni non põt in diuinis ad intra. Et hic eſt alius defectus ſui fundamenti. Vñ ad confirmationem primam dr̃, quòd quia dr̃iæ poſteriores non variant ſuum prius, & naturale & liberum, ſunt dr̃iæ modi agendi: ideo non variant dr̃ias actionum quibus diſtinguunt potentias. Concedo ergo, quòd naturale & liberum ſunt diſtincti modi agendi, non tamen quòd ſint oppoſiti modi diſtinctiui potentiarum: ſed proprie loquẽdo, ſunt diſtinctiui modorum poſſendi. Et hoc intendit Ariſto. in locis adductis: non enim intendit excludere a propoſito & rationali naturam identice & cauſaliter, ſed vt hic formaliter: vt etiam author in hoc articu. diſtinxit voluntatem contra naturam. Et tamen non ſequitur, ergo eſt alia potentia: ſed, ergo eſt alia potentia, vel alia ratio eiuſdem potentiæ. Poſſet tamen hæc materia vnico verbo abſolui, dicendo, quòd voluntas diſtinguitur contra naturam præciſe, & non contra naturam intraneam voluntati, quæ eſt ſimul natura & voluntas. Ad aliam vero confirmationem dicitur, quòd eadem quidem eſt potentia attingens finem & referens in finem, ſed non eodem modo. Sicut etiam idem eſt intellectus principiorum & concluſionum, non tamen eodem modo. Ita enim ſe habent liberum & naturale in voluntate, ſicut diſcurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam vero rationem diſtinguendum eſt de neceſſitate, aut ſimpliciter aut im

In 2. ſol. poſt me. li.

Loco in ar. gu. citato.

ad rationem creaturæ, quia Deus eſt per ſe neceſſe eſſe, creatura autem eſt facta ex nihilo. Et ideo, Arriani volentes ad hoc deducere ꝙ filius ſit creatura, dixerunt, ꝙ pater genuit filium voluntate, ſecũdum quod voluntas deſignat principium. Nobis autem dicendum eſt, quòd pater genuit filium non voluntate, ſed natura. Vnde Hil.* dicit in li. de Syno. Omnibus creaturis ſubſtantiam Dei voluntas attulit, ſed naturam dedit filio ex impaſſibili, ac non data ſubſtantia ꝓfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata ſunt, qualia De⁹ eſſe voluit: filius autem natus ex deo, talis ſubſiſtit, qualis & Deus eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd authoritas illa inducitur contra illos, qui a generatione filij etiam concomitantiam paternę voluntatis remouebant dicentes, ſic eum natura genuiſſe filiũ, vt tamen voluntas generãdi ei nõ adeſſet, ſicut & nos multa naturali neceſſitate contra voluntatem patimur, vt mortem, ſenectutem, & huiuſmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia & ſubſequentia. ſic enim ibi dicitur,* Non enim nolente patre, vel coactus pater, vel naturali neceſſitate inductus, genuit filium.

AD 2m dicendum, quòd Apoſtol. nominat Chriſtum filium dilectionis Dei, inquantum eſt a Deo ſuperabundanter dilectus, non quòd dilectio ſit principium generationis filij.

mutabilitatis: & dicendum, quòd actui libero vt ſic, repugnat neceſſitas ſimpliciter, de qua eſt ſermo: qua ſpiritusſanctus neceſſario procedit, ita quòd eius oppoſitum implicat contradictionem ſecundum ſe. Neceſſitas autem immutabilitatis, eſt firmitas quæ ſtat eum libertate, & perficit operationem liberam. Et per hoc, patet riſpo ad confirmationes: ſupponunt. n. libertatem eſſe cõpoſſibilem neceſſitati ſimpliciter alicui⁹ actꝰ vt ſic: quod vt ex 9. Metaph. patet, falſum eſt: oportet. n. libertatem eſſe reſpectu alicuius oppoſitionis.

¶ Ad ſecundam dubitationem, quæ eſt ad hominem dr̃, ꝙ labor eſt in æquiuoco, nã ſpũſſanctus procedit a voluntate vt principio, & a voluntate vt voluntas, ſumendo voluntatis nomen ꝓ poteſtia volitiua: & hoc concludunt omnes obiectiones. Sic. n. voluntatem accipiẽdo, verum eſt quòd productio ſpiritusſancti eſt a voluntate vt principio, & vt diſtincta contra naturam, i. ſubſtantiam volentis: non autem contra naturam. i. rõnem naturæ in ſe quaſi participatam. i. cõtra modum operandi naturæ: & ꝙ penes intellectum & voluntatem ſumitur numerus ꝓceſſionũ diuinarũ, & quòd ſpũſſanct. ꝓcedit ꝓ modum voluntatis. Ex hoc. n. ꝙ ꝓcedit per operationem volitiuę potẽtiæ, habet illas tres conditiones, in quibus differt modus voluntatis a mõdo naturæ: quas vide in quæſtionibus diſputatis de potentia Dei, Quæſt. 10. articu. 2. ad 11. Cum his omnibus tamen ſtat, quòd conueniunt in hoc vnico modo, ſcilicet naturaliter, vt in litera habes. Accipiendo autem voluntatis nomen pro ratione voluntatis inquãtum eſt libera: ſic negatur, quòd proceſſio ſpiritusſancti ſit a voluntate: & dicitur quòd eſt a voluntate, non inquantum voluntas, ſed inquantum natura & ſimilia. Vnde hic oportet aduertere, quomodo vtatur quis vocabulis.

¶ Reſtat vnum dubium, an voluntas æquiuoce ſumatur in prima & ſecunda concluſione, quæ tamen ſunt commune, omnibus theologis, & determinatæ in 1. Sentent. diſtinct. 6. Si enim ſumitur vniuoce, ſequitur, quòd pater voluntate concomitante ad vtrumlibet, velit generationem filii: de hac enim eſt ſermo in ſecunda. Si autem æquiuoce, ſatis leuis videtur diſputatio & differentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ſumitur vniuoce vtrobique, ſcilicet pro potentia volitiua, ſeu actu volendi abſolute & indiſtincte. Et in prima oſtenditur, quòd actus volendi non curãdo qualis, reſpicit generationem filii, ſiue proceſſionem ſpiritusſancti, vt obiectum: in ſecunda vero determinatur, quòd velle etiam non curando quale, non habet rationem principii ad vtrũlibet reſpectu actuum notionalium. Verum, habere rationem principii ad vtrumlibet, ſignificatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vt puta, genuit voluntate: & ſic non eſt æquiuocatio.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæprimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum actus notionales ſint de aliquo.

TItulus quærit, de actibus notionalibus &c. in actu exercito: an ſcilicet pater generet filium de aliquo, aut de ſe ipſo, aut de aliquo alio.

Si de aliquo alio, cũ id de quo aliquid generatur, ſit in eo quod generatur, ſequitur, ꝙ aliquid alienũ a patre ſit in filio. Quod eſt contra Hilar.* 7. de Trin. vbi dicit, Nihil in his diuerſum eſt, vel alienum. Si autem filium generat pater de ſeipſo, id autem de quo aliquid generatur, ſi ſit permanens, recipit eius prædicationẽ quod generatur: ſicut dicimus, ꝙ homo eſt albus, ꝙa homo permanet, cum de non albo fit albus. Sequitur igitur, ꝙ pater vel nõ permaneat genito filio, vel quòd pater ſit filius, quod eſt falſum. Non ergo pater generat filium de aliquo: ſed de nihilo.

¶ 2 Præt. Id de quo aliquid generatur, eſt principium eius, quod generatur: ſi ergo pater generat filium de eſſentia vel natura ſua, ſequit̃, ꝙ eſſentia vel natura patris ſit principium filij. Sed non principium materiale, quia materia locũ in diuinis non habet. Ergo eſt principium quaſi actiuum, ſicut generans eſt principium geniti. Et ita ſequitur, quòd eſſentia generet. Quod ſupra improbatum eſt*.

¶ 3 Præt. Aug. dicit, ꝙ tres perſonæ nõ ſunt ex eadem eſſentia, quia non eſt aliud eſſentia & perſona. Sed perſona filij nõ eſt aliud ab eſſentia. Ergo filius non eſt de eſſentia patris.

¶ 4 Præt. Omnis creatura eſt ex nihilo: ſed filius in ſcripturis dicitur creatura. Dicitur enim Eccl. 24. ex ore ſapientiæ genitæ, Ego ex ore altiſſimi prodij, primogenita ante omnem creaturã. Et poſtea, ex ore eiuſdem ſapientiæ dicitur. Ab initio & ante ſecula creata ſum. Ergo filius nõ eſt genitus ex aliquo: ſed ex nihilo. Et ſimiliter poteſt obijci de ſpirituſancto, ꝓpter hoc quod dicitur Zac. 12. Dixit Dominus ex tẽdens cælum, & fundans terram, & creans ſpiritum hominis in eo. Et Amos. 4. ſcdm̃ aliã literam; Ego formãs mõtes, & creans ſpiritum.

SED CONTRA eſt, qd̃ Augu. † dicit in lib. de fide ad Pet. Pater Deus ſolus eſt de ſua natura, ſine initio genuit filium ſibi æqualem.

RESPON. Dicendum, ꝙ filium non eſt genitus de nihilo: ſed de ſubſtantia patris. Oſtenſum eſt enim ſupra*, ꝙ paternitas, & filiatio, & natiuitas, vere & ꝓprie eſt in diuinis. Hoc autem intereſt inter generationem veram, per quã aliquis procedit vt filius, & factionem, ꝙ faciens facit aliquid de exteriori materia; ſicut ſcamnum facit artifex de ligno: homo autẽ generat filium de ſeipſo. Sicut autẽ artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt in fra oſtendetur*) non ex nihilum cedat in ſubſtantiam rei: ſed quia ab ipſo tota ſubſtantia rei producitur, nullo alio præſuppoſito. Si ergo filius ꝓcederet a patre, ut de nihilo exiſtens, hoc modo ſe haberet ad patrem, vt artificiatum ad artificem, quod manifeſtum eſt nomen filiationis proprie habere nõ poſſe: ſed ſolum ſecundum aliquam ſimilitudinem. Vnde relinquitur, ꝙ ſi filius Dei procederet a patre, quaſi exiſtens ex nihilo: non eſſet vere & proprie filius. Cuius contrarium dicitur. 1. Ioan. vlt. Vt ſimus in vero filio eius Ieſu Chriſto. Filius igitur Dei verus, non eſt ex nihilo, nec factus: ‡ ſed tantũ genitus. Siqui autem ex nihilo a Deo facti filij dei dicantur, hoc erit metaphorice ſm̃ aliqualẽ aſſimilationẽ ad eũ, quivere filius eſt. Vnde in quantũ ſolus eſt verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, ſm̃ illud Ioan. 1. Vnigenitus qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. inquantũ vero per aſſimilationem ad ipſum alij dicũtur filij adoptiui, qua ſi metaphorice dicitur eſſe primogenitus, ſm̃ illud Roma. 8. Quos præſciuit & prædeſtinauit fieri cõformes imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo, ꝙ Dei filius ſit genitus de ſubſtantia patris, aliter tamen, quàm filius hominis. Pars enim ſubſtantiæ hominis generantis tranſit in ſubſtantiam geniti. Sed diuina natura impartibilis eſt. Vnde neceſſe eſt, quòd pater generando filium, non partem naturæ in ipſum tranſfuderit: ſed totam naturam ei communicauerit, remanente diſtinctione ſolum ſm̃ originem, vt ex dictis patet*.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cũ filius dicitur natus de patre, hęc prepoſitio De, ſignificat principiũ generans conſubſtantiale, non autẽ principium materiale. Quod enim producit de materia, fit ꝓ trãſmutationẽ illius, de quo producitur in aliquã formã. Diuina autem

Prima S. Tho. T in

¶ Sup. Quæſt. 27. ar. 1. & 2. Et 3. diſt. 1. ar. 1. ad 1.

216 diſt. 5. q. 2. ar. 1. & 2.

In corp. & q. 13. ar. 3. prin.

11. de Trin. non pro cul a fine li bro.

Q. 41. ar. 3. de Trini. ar.

Cap. 1. de ſum. bo. 3.

Q. 27. ar. 2. & q. 33. ar. 2. & 3.

Q. 45. ar. 1.

D. 6. 16.

Q. 27. ar. 2.

in hoc articulo fit: vbi de nihilo, per proportionem ad de subiecto artificialium declaratur, cũ tamen opponatur ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma præexistente. Et similiter reliquę tres conditiones, communes sunt præexistenti intrinseco. Ad confirmationem autem de parte & alienone gandum est assumptum, & quoad alienum quidem, patet in natura angelica, quoad partem vero, in fictione propositi exempli de Sorte.

b 43

li, 15. de trini. ca. 13. in fine: tom. 3.

Ad ea autem, quę in vltima confirmatione adducuntur: negandum est, essentiã recipere ꝓprietatẽ, quoniam comparatur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quoque passiua, procul dubio est a productione ońo simplicium, de quorum numero cõstat esse diuinam personam. Nec aliquod incõueniẽs ẽ, huiusmodi potentiis actiuis nõ respõdere passiuas: sufficit. n. respõdere terminos, vt potẽtia creatiua (q̃ tñ inferior est) testatur. essentia, non est transmutabilis; neque alterius formæ susceptiua *.

Ad 2m dicendum, ꝙ cum dicitur Filius genit⁹ de essentia patris: fm expositionem Magist. 5. dist. 1. sentẽtiarum: designat habitudinẽ principij quasi actiui. Vbi sic exponit. Filius est genitus de essentia patris, id est de patre essentia, ꝓpter hoc quod Aug. 15. lib. de Trin. *dicit. Tale est, qđ dico de patre essentia, ac si expressius dicerem de patris essentia: Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, ꝙ creatura est ex deo essentia: nõ tamen ꝙ sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, ꝙ hæc prępositio De, semper denotat consubstantialitatem. Vnde non dicimus, ꝙ domus sit de ędificatore, cum non sit causa consubstantialis. Possumus autem dicere, quòd aliquid sit de aliquo, quocunque modo illud significetur, vt principium consubstantiale, siue illud sit principium actiuum, sicut filius dicitur esse de patre: siue sit principium materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro, siue sit principium formale in his duntaxat, in quibus ipsę formę sunt subsistentes, & non aduenientes alteri. possumus enim dicere, quòd Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modũ dicimus, ꝙ filius est genitus de essentia patris, inquantum essentia patris, filio per generationem communicata, in eo subsistit.

Ad 3m dicendum, quòd cum dicitur, Filius est genitus de essentia patris, addit aliquid, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cum dicitur, ꝙ tres personæ sunt de essentia diuina, non ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per prępositionem significata. et ideo non est simile.

Ad 4m dicendũ, ꝙ cũ dicitur, Sapiẽtia est creata, põt intelligi, non de sapientia, quæ est filius Dei: sed de sapientia creata, quã deus indidit creaturis. Dicit enim Eccl. 1. Ipse creauit eam. s. sapientiam spiritusancto, & effudit illã super oĩa opera sua. Neq; est inconueniens, ꝙ in vno contextu locutionis loquatur Scriptura de sapientia genita & creata, quia sapiẽtia creata est participatio quædã sapientiæ increatæ. Vel põt referri ad naturã creatã assumptã a filio, vt sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum. i. ꝓpter quod sum creaturæ vniri. Vel ꝓ hoc, ꝙ sapiẽtia creata, & genita nũcupat, modus diuinæ generationis nobis insinuat. In generatione. n. qđ generat. accipit naturã generãtis, qđ pfectionis est. In creatione vero, creãs non mutat. sed creatũ nõ recipit naturã creãtis. Dicit ergo filiꝰ simul creatus, & genitus, vt ex creatione accipiat ĩmutabilitas pr̃is, & ex generatione vnitas naturæ in pr̃e & filio. Et sic exponit intellectus huius Scripturæ ab Hil. ‡li. de synodis. Authoritates aũt inductæ nõ loquunt de spiritusancto: sed de spiritu creato, qui q̃nq; dicit ventus, quandoq; aer, quandoq; flatus hominis, q̃nque etiam anima, vel quæcunq; substãtia inuisibilis.

li de Synodis in. 2. fo. post li. pri.

Articvlvs IIII.

Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.

¶ *Super Quæstionis quadragesimęprimæ Articulum quartum.*

Ad qvartvm sic ꝓcedi tur. Vr̃, ꝙ in diuinis non sit potentia respectu actuũ notionaliũ. Oĩs. n. potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potentia. n. passiua in Deo nõ est, vt supra ostensum est *. Potentia vero actiua nõ competit vni personæ respectu alterius: cũ personæ diuinæ non sint factæ, vt ostensum est †. Ergo in diuinis nõ est potentia ad actus notionales.

¶ 2 Præ. Potẽtia dr̃ ad possibile. Sed diuinæ psonæ nõ sunt de numero possibiliũ: sed de numero necessariorũ. ergo respectu actuum notionalium, quibus diuinæ personæ procedunt, non debet poni potentia in diuinis.

¶ 3 Præt. Filius procedit vt verbũ, quod est conceptio intellectus, spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad voluntatem Sed potentia in Deo dicitur per cõparationem ad effectus: non autem per comparationem ad intelligere & velle, vt supra habitum est. * Ergo in diuinis nõ debet dici potẽtia per comparationem ad actus notionales.

Sed contra est, qđ dicit Aug. † contra Maxi. hæreticum, Si Deus pater non potuit generare filiũ sibi æqualem, vbi est oĩ potẽtia Dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

Respon. Dicendum, quòd sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potentiam respectu huiusmo di actuum, cum potentia nihil aliud significet quàm principium alicuius actus. Vnde cum patrem intelligamus, vt principium generationis, & patrem & filium, vt principiũ spirationis, necesse est, quòd patri attribuamus potentiam generandi, & patri & filio potentiam spirandi. Quia potentia generandi significat id quo generans generat, Omne autem generans generat aliquo. Vnde in omni generante oportet ponere potentiam generandi, & in spirante potentiam spirandi.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut secundum actus notionales non procedit aliqua persona vt facta, ita neque potẽtia ad actus notionales dicitur in

In titulo, potentia, vt patet quinto & nono Metaph. dupliciter sumitur. Primo, pro potentia logica, quæ consistit in non repugnãtia terminorum, & de hac non est sermo. Secũdo, pro principio operationis, & sic sumitur hic: vnde in diuinis, esse potentiam, significat esse potentiæ rationẽ formalem respectu notionalium, sicut etiam enim quęritur vtrũ in Deo sit scientia, nil aliud quæritur nisi: an scientia dicatur de Deo formaliter.

217 1. dist. 7. q. 1. ar. 1. & pot. q. 2. ar. 1.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Necesse est ponere in diuinis potẽtiã respectu actuũ notionalium. Hæc conclusio primo in litera probatur sic: in diuinis ponuntur actus notionales. ergo necesse est ibi ponere potentiam horum. Et probatur sequela: quia potentia nihil aliud significat, ꝙ principium actus. Secundo, explanatur vis rationis huius in speciali, sic. Omne generans generat aliquo: ergo in omni generãte opotet ponere potentiã generandi. ergo necesse est patri attribuere potentiam gẽnerandi. Prima consequentia probatur, quia potentia generandi significat id, quo generans generat. Secunda vero probatur, quia pater est generationis principium. Et similiter potes forma rationem de spirante & potẽtia spiratiua, idem enim est iudicium.

*Q. 15. ar. 1.

An. præced.

¶ Circa hæc aduerte, ꝙ quamuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7. dist. primi, contra rationem & conclusionem arguat, duę tamen afferenda censui. Alterum contra rationem & conclusionem simul. Alterũ contra eoclusionem.

†lib. 5. de Maximo. ca. 11. circa finẽ tom. 1.

nem. Arguitur ergo primo sic: aut potentia ponitur in Deo respectu actuum notionalium secundum rem, & hoc non, quia nõ est secundum rem principium elicitiuum actus notionalis, vt patet: quoniam actus est idem cum ipsa potentia: aut secundum rationem tantum, & hoc non, quia sic etiam intellectus haberet rationem potentiæ: quoniam secundum rationem est principium intelligendi. nullo igitur modo valet ratio literæ, fundata super hoc, quòd potentia est principium actus Secũdo arguitur sic, ex oppositio. Negatio potẽtiæ generandi, non est negatio potentiæ. ergo affirmatio potentiæ generandi, non est affirmatio potentiæ. Antecedens est Augustini: cõsequentia vero patet, ex primo Perihermin: affirmatio & negatio de eodem sunt.

D. 494.

130

¶ Ad primum horum dicitur, quòd potẽtia ponit⁹ i diuinis respectu actuum notionalium secundum rem. Sed aduertendum est, quòd aliquis actus potest in esse potentiam sui principium, ex duplici conditione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus eius, realiter per ipsum productus. Ita quòd, quodlibet horum per seipsum separatim infert potentiam secundum rem. Verũ, quando actus est elicitus: infert potentiam principium illius secundum se. Quãdo vero actus nõ est elicitus: sed tantum effectus seu terminꝰ realiter productus, infert potentiam principium illius, non secundum se: sed secundum suum effectum, seu terminum. Et quoniam generatio non est actus elicitus a patre: sed ipse pater, habet tamen quasi effectum filium realiter distinctum: Ideo in patre est potentia generandi, quæ est principium secundum rem generationis, non secundum se: sed secundum quòd ponit genitum. Vnde ratio literæ ex actu sumpta valida est, cum distinctione tamen prædicta intelligenda, scilicet de actu vel secundum se, vel secundum suum terminum realiter emanante. Et ad hoc insinuandum, in litera expresse dicitur: quòd sicut ponuntur ibi actus, ita potentiæ, significando per ly Sicut, & ly Ita, ꝙ iuxta modum actus est modus potẽtiæ. Et hoc, quia pluribus modis actus vendicare potest sibi potẽtiã, vt diximus, & in litera respondendo ad tertium exprimitur. Ad secundum vero conceditur totum, quoniam potentia generandi non affirmat potentiam, sed potentiam sic: id est potentiam respectu talis actus, scilicet notionalis: nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optime dixit, quòd filius non genuit: non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiæ absolutæ, quam constat communem esse toti trinitati. Cum quo tamen stat, quòd in solo patre, vt infra dicetur, est potentia generandi.

¶ *Super Quæstionis quadragesimęprimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est ex præcedentibus. Tantum hoc ad uertat nouitius, ꝙ potentia sumitur hic, non pro respectu principii: sed pro re cui conuenit ille respectus, vtrunque namque claudit in ratione potentiæ, sed de illa re dubitatur hic: an sit essentia, vel paternitas &c.

A

¶ In corpore quatuor facit. Primo, refert opinionem quandam. Secundo, reprehendit illam. Tertio, reprehendit quandam aliam opinionem: ibi: nec etiam essentiam &c. Quarto, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, recitata opinio est, quòd potentia generandi significat relationem tantum.

b 189

¶ Quo ad secundũ: reprehenditur hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinam essentiam principaliter sic. Potentia in vnoquoque a gente, est id⁹, quo agens agit. ergo est forma cui fit assimilatio. ergo potentia generatiua est i quo genitum assimilatur generanti. ergo natura diuina in patre, est potẽtia generandi. ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantum. Prima consequentia probatur: quia omne producens, producit sibi simile quantum ad formam, qua agit, quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autem probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur authoritate Hilarii. Quarto vero consequens, quo ad primam partem confirmatur authoritate Magistri in 7. dist. 1.

218 1. di. 7. q. 1. ar. 2. & pot. q. 2. ar. 2.

Li. 5. Meta. tex. 17. to. 3.

¶ Quo ad tertium: reprehendenda opinio est, quòd potentia generandi significat essentiam in quantũ est idem relationi: ita quòd ex æquo significat vtrunque, reprehenditur autem sic. Forma indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, & non est quo generãs generat. ergo in diuinis paternitas est constituens personam patris generantis, & non est quo pater generat. Antecedens probatur, quo ad secundam partem: quia alioquin Sortes generaret Sortem.

B

C

Consequentia vero probatur, quia paternitas licet sit forma, est tamen forma indiuiduulis, & applicatur probatio secundę partis antecedentis secundæ partí consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet quòd pater generaret patrem sicut ibi Sortes, Sortem gigneret.

¶ Q noad quartum conclusio respõsiua quæsito est: potentia generandi significat diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex supradictis sic: quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius, & generatio apud Dam. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo: ergo.

¶ Et aduerte, quòd pro cõstanti cum cæteris theologis supponit author, potentiam generandi claudere in se relationem, & ideo nõ fuit solicitus vt probaret ipsam includi: sed sat fuit probare, ꝙ nõ sola, & quòd nõ sic. s. ex æquo includitur. Et scito, ꝙ secunda opinio reprehensa in litera, est ea, quam author secutus fuerat in 7. di. 1. q. 1. ar. 2, ac per hoc est hic retractata.

D

¶ Circa primum assumptum. s. potentia in vnoquoq; agẽte, est id, quo agens agit: dubium occurrit: an hoc sit verum de omni-

quo agens agit, aut ſolum de quo primo, aut ſolum de quo proxime. Non poteſt dici, ꝙ omne quo agens agit, ſit potentia, quia tunc ſequeretur, quòd in Sorte eſſent plures potentiæ generatiuæ, quoniam generat humanitate, & generat potentia generatiua, quæ eſt vis partis vegetatiuæ. Nec poteſt dici, ꝙ verificatur ſolũ de quo primo, quoniam ſequeretur ꝙ calor in igne non eſſet potentia calefactiua: ſed eius ſubſtãtia quæ eſt primũ principium calefactionis. Nec poteſt dici, quòd verificatur tantum de quo proxime, quia ſic falſum dictum eſſet in litera, ꝙ natura humana, eſt potẽtia generatiua hominis, Et ſimiliter male inferretur concluſio principalis, quoniã natura diuina non niſi mediante intellectu & volũtate, eſt principium generationis & ſpiratiõis: vt ex ſupra dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur. quòd aſſumptũ eſt verum de omni, quo agens agit, duabus conditionibus ſeruatis. ſ. quòd illud ſit aliqua forma agentis, & hoc ad differẽ tiam inſtrumentorum, & ꝙ ſit per ſe principium illius actionis, ſiue elicitiuum, ſiue principale. & hoc ad differẽtiam concomitãtiũ. Nec ꝓpterea ſequitur, eſſe plures poteãtias eiuſdem rationis ĩ eodem, quia ſecundum ſe, potentiæ in eodem ſunt diuerſorum ordinum, dum altera prima, altera proxima eſt, vt pater de natura humana & potentia generatiua: in ordine vero ad actum, vnitatem habent: ſunt enim vnius & eiuſdem generationis principium, & ideo vt ſic, computantur quaſi vnum principium & vna potentia, conſtans ex proximo & primo concurrentibus.

¶ Circa poſitionem quatenus affirmat potentiã generatiuã eſſe diuinam naturam, ex duplici capite dubium occurrit. Primo, ex diuina natura, vt diſtinguitur cõtra perfectiões attributales, puta intellectum & volũtatem, & contra hoc afferuntur argumẽta Sco. Secundo, ex eadem vt diſtinguitur contra relationem. Et contra hoc, afferũtur argumenta Bonauentũræ, Garronis, Her. & Duran. Verũ quia author non ſumit hic diuinam naturam vt diſtinguitur contra intellectum & voluntatem, niſi forte ſm quid, quoniam apud ipſum, etſi natura diuina ſit primum principium quo generationis, non tamen ſola: ſed ipſa eſt vt primum quo, intellectus autem eſt vt proximum quo, vt ex tractatis de proceſſione filii & ſpirituſſan. manifeſte patet. Vnde diuina natura hic ſumitur non ſolum vt ipſa, ſed comprehendens quodcunque abſolutum ut principium quo, concurrens ad huiuſmodi actus notionales. Et propterea nihil refert, quantum ad propoſitum ſpectat, loqui de diuina natura, & de quocunque alio abſoluto eſſentiali. Propter quod, Scotica argumenta emittenda ſunt. Aliorum vero, qui eſſentiam ut diſtinguitur contra relationes impugnant, rationes ex eſſentiæ ratione, ex forma perſonali, ex actu notionali atque authoritate procedunt. Ex eſſentia quidẽ primo ſic. Formæ quę eſt formalis ratio alicuius actionis, debetur illa actio, etiam ſi ſit ſeparata a ſubiecto, vt patet de albedine ſeparata reſpectu diſgregationis: ſed deitas ut intelligitur ſeparata a patre, non debetur iſta actio, puta generare. ergo ipſa non eſt ratio generandi. Præterea: deitas eſt unius ſimpliciſſimæ rationis. ergo non eſt ratio tantum duarum actionum. ſ. generationis & ſpirationis: ſed aut unius aut infinitarũ. Præterea: deitas eſt communis tribus perſonis, ergo non eſt propria ratio actus proprii vni perſonæ. Ex forma uero conſtitutiua patris paternitate, quia idem eſt principium eſſendi & operandi, imperfectionis enim eſt, ut forma det actum primum & non ſecundum. Ex actu uero, quia ſicut actus eſſentialis a forma eſſentiali, ita perſonalis a perſonali. authoritas autem eſt Auguſt. 5. de Trinit. c. 6. Eo pater quo eſt ei filius: ergo non diuinitate: ſed paternitate eſt ei filius. & tenet ſequela: quia paternitate eſt pater.

¶ Ad euidentiam horum ſcito, quòd in hoc uidentur opponentes decipi, qz non diſcernũt quantum interſit inter diuinam naturam & diuinam naturã in hoc, puta patre. Nõ intendit author quòd diuina natura ſit potẽtia generatiua, ſed quòd natura diuina in principio, nõ de principio, eſt potentia generatiua. Et ad hoc inſinuandum, in littera immediate ante authoritatem Hilarii dicitur. Inde diuina natura in patre, eſt potentia generatiua in ipſo, ubi bis perſonam nominauit, ſemel ex pte naturę, & ſemel ex parte potentiæ generandi, ut oſtẽderet, quòd neutrum ſumitur pure abſolute. Diuina ſquidem natura cum Dam. munis eſt tribus, cũ omnibus ſuis prorietatibus. Diuina autem natura non ſolum ut pater, ſed ut in patre, ſolius eſt patris: ipſa enim ut ſic. i. ut ĩ patre, ſeu ut patris, potentia eſt generandi. Et propterea in litera dicitur, quòd potentia generandi includit paternitatem, nõ in recto, ſed in obliquo. Deitas enim non ut paternitas; ſed ut patris, potentia eſt generandi, & patri propria: & per hoc facile reſpondetur obiectionibus. Vnde primæ rationis licet poſſet negari maior, quoniam albedo ſeparata a quantitate non diſgregaret, diſtinguatur tamẽ, quòd actus attribuitur dupliciter alicui formæ, uno modo abſolute, ac per ſe poſitiue. Et ſic dato quòd maior eſſet uera, minor eſt falſa, quoniam generatio non attribuitur diuinæ naturæ abſolute, nec per ſe poſitiue, quoniam cõuenirет ei in quocunque inueniretur: ſed quaſi permiſtiue, eo modo, quo particularia conueniunt aniuerſalibus. ſic enim cõparantur perſonæ ad eſſentiã, ut in q. 40. dictum eſt. Alio modo attribuitur actus formæ ut in hoc, & ſic maior eſt falſa, & minor uera. Et per hoc, patet reſponſio ad tertiũ. Cõmune n. ut cõe, non eſt propria rõ proprii, ſed bene cõe vt proprij. perſonæ, eſt propria rõ actus proprii ipſi perſonæ.

¶ Ad ſecundã uero, poteſt per idem reſpõderi, quòd licet deitas ſm ſe, non magis reſpiceret duo quàm mille, tamen ut in hoc. ut in principio non de principio, & ut in eo, & principio de principio ſimul, duos tantum inchoat actus. Poteſt tamen ratio haec pluribus aliis modis ſolui. ſ. quia deitas cum intellectu unius & cum uoluntate alterius, eſt principium. Nec plurium, quia præter actum intellectus & uoluntatis, non datur tertius in natura intellectuali. Ex parte quoq; certi ordinis ipſarum productionũ inter ſe, dici poteſt, quòd nõ inconuenit ab uno ordine oriri. Ad rationẽ uero ex parte formæ, falſum eſt aſſumptum ſm communem philoſophiæ uiam, tenentem non omnem formam eſſe actuatã, & ſpecialiter relationẽ. Poſſet tamẽ dici, quòd quodammodo paternitas conſtituendo patrem, dat generare, pro quãto dat ei concurrere actiue ad generationem ut quod, nec plus ſibi debetur. Ad illud uero de actu, negãda eſt proportionalis ſimi-

litudo, quoniam actus eſſentialis infra latitudinẽ pure eſſentialium inuenit quod & quo, actus vero perſonalis infra latitudinẽ pure perſonalium repugnat, quòd inueniat quo, quia perſonalitas non poteſt eſſe ratio faciendi ſibi ſimile, niſi idem poſſet generare ſe, quod non eſt intelligibile. Ad authoritatem demum Aug. dicendum eſt, ꝙ labor eſt in æquiuoco, quoniã loquitur de quo formaliter. Deitas autẽ patris eſt quo cauſaliter pater generat, & ei eſt filius.

b ¶ In reſponſione ad
160 primum aduerte, ꝙ
b inter generans & ge
161 nitum inueniuntur
d duo. ſ. conuenientia
186 & diſtinctio. Et diſtinctio quidem, conditio eſt. Aſſimilatio aũt, ratio eſt. generans enim non generat vt diſtinguat: ſed vt aſſimilet diſtinctum. Et propterea, quãto maior eſt conuenientia, tanto perfectior eſt generatio, ſalua diſtinctione hypoſtatica. Et quãto minor eſt huiuſmodi ſuppoſitalis diſtinctio, tanto perfectior, ẽ generatio. Vnde in diuinis diſtinctio eſt minima, quia relatiua, & cõuenięti̇a eſt ſumma: quia ſunt eadem res numero ſimpliciſſima & omnino indiuiſa &c.

¶ Super Queſtionis quadrageſimæprimæ Articulũ ſexum.

IN titulo aduerte, quòd non quæritur hic: an perſonæ diuinæ poſſint eſſe plures trib⁹, hoc. n. in q. 30. diſcuſſum eſt: Sed hic tantum quæritur: an ratio formalis atoma alicuius perſonę, poſſit plurificari, ita. ſ. quòd nõ ſit tantum vnus filius, aut vnus ſpirituſſanct⁹, vt ſic iſta quæſtio differat ab illa, quòd ibi de pluralitate perſonarum ſimpliciter. hic autem de pluralitate perſonarum eiuſdem rationis formalis, quæſtio eſt. Dupliciter autem imaginari poſſumus talem pluralitatem. Primo, vt ſint plures filii, quorum neuter ſit pater, aut ſpiritus. Secundo, vt ſint plures filii, vt etiam ſpirituſſ. ſit filius alia filiatione. Et ſimiliter poteſt diſtingui de duobus ſpiritibus ſanctis. ſ. aut, vt neuter ſit filius, aut vt etiam filius ſit ſpirituſſan. alia numero ſpiratione paſſiua. Vtroque enim modo eſſent plures filii, & plures ſpirituſſancti, & vno modo eſſent plures perſonæ quàm tres. Alio vero modo nõ propter quod ſi ſubtiliter conſideretur quæſtio iſta: ſtat cum trinitate perſonarum, & ideo poſita eſt poſt determinatum numerum perſonarum. Nec ad eam ſpectat diſcutere niſi pluralitatem pure numeralem, ſeu indiuidualem.

¶ In corpore vnica eſt concluſio, ex Athanaſii ſymbolo. In diuinis eſt tantum vnus pater, vnus filius, vnus ſpirituſſanctus. Et probatur quadrupliciter. & rationes quidem in litera ſatis formatæ ſunt, quia tamen impugnantur, ſingillatim examinabuntur.

¶ Prima ergo ratio fundata ſuper hoc, quòd forma vnius ſpeciei non multiplicatur niſi ſm materiam, multos habet aduerſarios, ſ. Sco. Aureolum, Adam &c. Quorum inſtãtiæ cõſiſtunt in hoc, quòd inuenitur multiplicatio formæ accidentalis in eadem materia, & afferunt lumen, ſpeciem in medio, ſeu oculo, & relationem. In eadem ſiquidem parte diaphani videmus multa lumina ſecundum multitudinem illuminantium, vt oppoſita multitudo vmbrarum & illuminationum teſtatur. In eodem quoque medio, ſpecies eſt vtriuſq; parietis eiuſdem quantitatis, coloris, figuræ &c. ita vt non ſit aliqua ratio diuerſitatis ſpecificæ. Vnũquodque album multas habet ſimilitudines ad reliqua alba. Et ſimiliter vnus pater pluribus paternitatibus refertur ad plures

filios. Alioquin, relatio remaneret corrupto termino. Afferuntur & alia contra hanc rationem, quæ vide, ſi vis, apud Capreolum in. 7. diſt. 1. ex dicendis quidem ſolnetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. in Quol. q. 2. directe multipliciter, quòd immaterialitas formæ, non eſt ratio ꝙ ipſa ſit ex ſe hæc, ſeu inmultiplicabilis numero.

ARTICVLVS. VI.

Vtrum actus notionalis ad plures perſonas terminari poſſit.

AD SEXTVM ſic procedi tur. Videtur, ꝙ actus notionalis ad plures perſonas terminari poſſit, ita ꝙ ſint plures perſonæ genitæ, vel ſpiratæ in diuinis. Cuicunq; enim ineſt potentia generãdi, poteſt generare: ſed filio ineſt potẽtia generandi. ergo poteſt generare: non autem ſeipſum, ergo alium filiũ. Ergo poſſunt eſſe plures filij in diuinis.

¶ 2 Præt. Auguſt. * dicit contra Maxi. Filius nõ genuit creatorem. neque enim non potuit: ſed non oportuit.

¶ 3 Præt. Deus pater eſt potentior ad generandũ q̃ pater creatus. Sed vnus homo poteſt generare plures filios. Ergo & deus, præcipue cum potentia patris vno filio generato non diminuatur.

SED CONTRA eſt, ꝙ in diuinis non differt eſſe & poſſe. Si igitur in diuinis poſſent eſſe plures filij, eſſent plures filij. Et ita eſſent plures perſonæ q̃ tres in diuinis. quod eſt hæreticum.

Primo ſic. Quo primo aliquid eſt in actu extra cauſam & intellectum, eo eſt hoc primo: ſed quælibet entitas abſoluta ſeipſa primo, eſt extra cauſam & intellectum. ergo: probatur maior, quia eſſe extra cauſam & intellectum, non conuenit niſi huic. Et confirmatur: res nõ eſt hęc per illud, quod non eſt per ſe cauſa eius: ſed materia non eſt cauſa formæ, ſecundum Auicennã. ergo forma non eſt hæc per materiam. Præterea ſequeretur quòd Gabriel eſſet ex ſe hic, & cõſequẽter abſq; contradictione non poteſt poni vniuerſalis, prædicabilis de pluribus &c. Præterea contra hanc propoſitionem ſunt articuli Pariſius dãnati: ſi formæ non reciꝑiunt diuiſionem ni ſi ſecundum materiam, error &c. Et tandem infert, non eſſe ſanam doctrinã, concluſionem adeo certam & neceſſariam tenere per propoſitiones generales nimis, & cum tot inſtantiis.

219
1. di. 7. q. 2. ar. 2. & 1 li. & po. q. 2. ar. 1. ad 10. & ar. 4.

lib. 3. c. 12. circa finem tom. 6.

¶ Ad horum euidentiam nota primo, quòd materiæ nomine, hoc in loco intelligitur omne receptiuum. Nam conſtat: quòd charitas, forma eſt vnius ſpeciei multiplicata ad multitudinem beatorum angelorum & hominum, & tamen nulla eſt in voluntate materia, quæ eſt pars compoſiti: ſed receptiua tantum potentia. Vnde ſenſus propoſitionis eſt, quòd forma ſpecifica non multiplicatur, niſi ſecundum receptiuum, & intendit, quòd ſi eſt forma receptibilis, plurificatur ad plurificationem receptiuorum actu vel potentia, quod dico propter animas intellectiuas: ſi autem eſt in receptibilis, eo ipſo eſt implurificabilis. Aduerte ſecundo, quòd (vt patet quinto Metaphyſi. vbi fundamenta omnis ſcientiæ traduntur) dum omnium ſeminum rationes habemus, vnum numero ſunt, quorum materia eſt vna, identitas igitur numeralis penes vnitatem attenditur materiæ: nec cum vnitate materiæ ſtat pluralitas numeralis formæ eiuſdem ſpeciei. Et propterea Ariſtotelem ſequentes, negamus omnia in inſtantiis aſſumpta. Quoniam ſtat, formam eſſe vnam in eſſendo, & multiplicem in dependendo, vel repræſentando, vel reſpiciendo, vel aliis huiuſmodi. Et ſic ſimilitudo albi ad omnia alba, vna eſt relatio, in eſſendo, & multiplex in reſpiciendo. De defectu autem ad defectum termini, diſtingue, quòd deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiuſmodi ſunt ſingula reſpecta ab vno, ſingulum enim inadæquatur extenſiue. Et ideo altero remanente, non ſufficit ad hoc vt deſit relatio, quæ erat ad ipſum: ſed ad hoc quòd deſinat ipſum reſpicere. Species quoque in medio etiam reſpectu obiectorum intenſi & remiſſi vnica eſt ſecundum eſſe, multiplex autem in repræſentando, & dependendo. Et propterea, vt intentio eſt huius ducit ad hoc, & vt illius, ad illud. Et ſimiliter eſt de lumine. eſt enim vnum lumen ſecũdum eſſe, & multiplex in dependentiis, Et propterea cõcedũtur multæ illuminationes & cõcedit quòd eſt multiplex ſm vias, ſeu tendentias & obſtacula. Et ꝓpterea apparent multæ vmbræ. Stat igit in ſuo robore ar-

sumpta propositio, in tractatu de angelis stabiliēda. Ad primam autem Scoti rationem, dicitur primo, quòd ipse non intellexit propositionem tanto studio a se impugnatam. non enim immaterialitas, idest carentia materiæ (quæ est altera pars compositi) sed immaterialitas, id est carentia materiæ, id est potentiæ receptiuæ, est de qua author loquitur, vt manifestauimus, & etiā litera insinuat hic in exemplo de albedine, si subsisteret. Et propterea, vane articulos Parisienses, qui de materia, vt materia loquūtur, affert: cum ſm veritatem, materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo in hac propositione intelligatur. Verum, ne ea dem argumenta fierent contra irreceptibilitatem, respondetur ad singula. Ad primum quidem, falsa est maior, quia vnumquodque est primo extra causam & intellectum, esse significato p secundū adiacēs, & tamē nō est illo, hoc. Probatio vero nihil valet: etiam ſm apparentiam, ex hoc quòd nō nisi singulari aliqua duo. s. esse extra intellectum & causam, & esse hoc, conueniunt, inferēs idē titatem formalem, vtriusque quo. Ad secūdam vero, quòd nec somniauimus, quòd forma in materia existens, sit hæc per materiam intrinsece, seu formaliter, sed causaliter. Et licet materia ſm Auic. nō sit causa materialis formæ: sed cōpositi, quia causa materialis nominat causam intrinsecā, est tñ materia causa formæ in genere causæ materialis: educit. n. de ea, vt materia, & hoc sufficit. Ad ea vero, q̄ de angelis tāguñt, suo loco dicetur. & dictum est in commētariis, de Ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glossauimus. Et aduerte, quòd hęc doctrina modo tradita, non est noua, sed forte ascendens ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem inreceptibilitatem immaterialitatem. Tum, quia in substantiis separatis, inreceptibilitas non nisi immaterialitatem subsistentem in specie significat. Tum, quia potētia receptiua ex parte materiæ se tenet, & facile propterea erat ex hac illam intelligere. & sic patet prima ratio sumpta ex cōmunibus oibus oīno immaterialib⁹ formis subsistentibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad proprietates personales: immo necesse fuit, quoniam ipsæ de talium numero sunt, & non cognoscimus eas secundum seipsas: sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus, vt teneamus conclusionem certam & necessariam, ex propositione certissima cōmuni omnibus philosophis, immo communi animi conceptione sapientium.

In suo symbolo fidei.

173 174

174 234

Ar. 2. huius quæst.

¶ Secunda ratio sumitur ex modo specificante processiones. s. per modum verbi & amoris, & fundatur super vnitate actus intelligendi, ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quam rationem instant quidam sic. Si vnitas actus intelligēdi, infert vnitatem filii, aut intendis de vnitate reali, aut secundum rationē. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatem personæ productæ, si secundum rationem, ergo distinctio ſm rōnē inferret distinctionem personarum: sicut enim vnitas ad vnitatē: sic distinctio ad distinctionem se habet.

¶ Scotus autem in Quolibetis vbi supra, contra hanc rationem dicit, quòd non est valida, quia fundatur super hac propositione. Vbi non potest esse nisi vnicus actus intelligendi, nō potest esse nisi vnicum dicere, & vnicum verbum: hæc autem propositio est

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Athan. * dicit. In diuinis est tantū vnus pater, vnus filius, vnus spiritus ſan. Cuius quidem ratio quadruplex assignari potest. Prima qui dē ex parte relationū, quibus solū personæ distinguūtur. Cum enim personæ diuinæ sint ipsæ relationes subsistentes ᵃ, non possent esse plures patres, vel plures filij in diuinis, nisi essent plures paternitates & plures filiationes. Quod quidem esse non posset, nisi secundū materialem rerum distinctionem. Formæ enim vnius speciei nō multiplicātur nisi secundum materiā, quæ in diuinis non est. Vnde in diuinis non potest esse nisi vna tantum filiatio subsistens, sicut & albedo subsistens non posset esse nisi vna ᵇ. Secunda vero ex modo processionum, quia Deus omnia intelligit, & vult vno & simplici actu. Vnde non potest esse nisi vna persona procedens per modū verbi, quæ est filius, & vna tātum per modum amoris, quæ est spiritus sanctus. Tertia vero sumit ex modo procedendi, quia personæ ipsæ procedunt naturaliter, vt dictum est *. Natura autem determinatur ad vnum. Quarta ex perfectione diuinarum personarū. Ex hoc enim est perfectus filius, ꝙ tota filiatio diuina in eo continetur & quòd est tātū vnus filius. & simliter, dicendū est de alijs personis.

I

ADPRIMVM ergo dicendū, ꝙ quamuis simpliciter concedendum sit, ꝙ potentiam, quam habet pater, habeat filius, non tamen cōcedendum est, ꝙ filius habeat potentiam generandi, si generādi, sit gerundiuum verbi actiui, vt sit sensus, ꝙ filius habeat potentiam ad generandum. Sicut licet idem esse sit patris & filij, non tamen conuenit filio esse patrem propter notionale adiunctū. Si tamen hoc quod dico generandi, sit gerundiuū verbi passiui, potentia generandi est ī filio. i. vt generetur, Et similiter, si sit gerundiuū verbi ipersonalis, vt sit sensus: potentia generandi. i. qua ab aliqua p persona generatur.

ADSECVNDVM dicendum, quòd Augusti. in verbis illis non intendit dicere, quòd filius posset generare filium: sed ꝙ hoc non est ex impotentia filij, ꝙ non generet, vt infra patebit.

ADTERTIVM dicendum, quòd immaterialitas & perfectio diuina requirit, vt non possint esse plures filij in diuinis, sicut dictum est ᶜ. Vnde quòd non sint plures filij, non est ex impotentia patris ad generandum.

Q. 42. ar. 2 ad 3.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hic est sermo de vnitate numerali, quæ supponit vnitatē formalē: vt patet. 5. Met. c. de vno, quoniā de multiplicatione numerali tantum personarum est quæstio, ita quòd ratio consistit in hoc, Intellectio Dei est vna numero: ergo verbū est vnū numero, & si essent intellectiones Dei plures ſm numerum, essent plura verba ſm numerum. Ad argumentū ergo dicitur, quòd intēdit de vnitate numerali forma li. i. quæ infert vnitatē formalē: non autē de vnitate numerali identica, qualis est inter actum intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negat sequela. Quomodo aūt ex distinctione formali secundum rationem inter intellectum & voluntatē inferatur distinctio personarum, in q. 27. declaratū fuit. & dictum, quòd hoc nō sequitur imediate, sed mediāte ordine originis. Ad obiectionē vero Scoti dicitur, ꝙ ratio literæ non fundatur super illa propositione: sed super hoc, quòd vbi est vnum tantum intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non est nisi vnum dicere & vnum verbum, quod patet esse verum: super flueret nanque aliud dicere. Et similiter ex vnitate formæ absolutæ, optime iferretur vnitas formæ respectiuæ, seu actionis adæquatæ. Et ad hanc adæquationem insinuandā dicitur in litera, quòd Deus omnia simplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

¶ Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui vere est modus, quòd. s. procedunt naturaliter ut distinguit contra libere: & fundatur super hoc, quòd natura determinatur ad vnū.

¶ Contra quam etiam rationem instant quidam. Aut intendis, quòd natura determinatur ad vnum numero, & hoc est falsum, etiam in naturis limitatis: Aut ad vnum modum producendi, & hoc est falsum in natura infinita. Neutro igit mō rō aliq̄d valet.

K

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd intendit tertio modo, s. quòd natura determinatur ad vnum formaliter, sub hac enim subsumitur & recte, de natura eadem pluribus modis communicabili, ꝙ secundum vnumquenque modum est determinata ad vnum formaliter illius modi, & consequenter, quòd hęc natura secundum hunc modum est determinata ad hoc vnum, & sic concluditur vnitas numeralis producti vno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostendendum differentiam inter naturale & voluntarium agens, in largiendo unitatem numeralē effectui vnica simul actione agendo, ab agente. n. voluntario possunt simul plura produci, vt inquit Auerrois com. 44. 12. Meta. a naturali autem, non nisi vnum ab vno. Et ex his patet responsio ad obiectionem Scoti, vbi supra, infringentis quoque hanc rationem, quia natura non determinatur ad vnum numero.

¶ Quarta vero ratio ex pfectione diuina sumit. & fundatur sup hoc, ꝙ oīs res diuina habet quicquid inueniri potest infra latitudinē illius rationis formalis. Ex hoc enim manifeste sequitur, ꝙ non compatitur sui partitionē. & consequenter nec pluralitatē.

¶ Sed

¶ Sed contra hanc quoq; rationem instatur, quòd nihil valeat, quia sic sequeretur, ꝙ esset vnū tantum productum in diuinis, & probatur sequela, quia productum est res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinem producti inueniri potest, & sic excludit multiplicationem sui, ꝙ si hic non valet. ergo nec in ratione tua.

A

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ fundamentum illud intelligendum est de re diuina, quę est vna per modum speciei specialissimæ, & non de re diuina, quæ est vna per modum generis, quoniam sub specie non nisi materialis restat differentia, sub genere autē latent multa, & sic directe deseruit proposito, quoniam de pluralitate numerali, vt iam dictum est, quæritur, & cessant obiectiones: productum enim non specificam, sed genericam rationem signi ficat, filius autē specificam: & ideo de filiatione tenet ratio, de productione autem non. Et nota hanc rationem, quoniam concludit vni uersaliter nullū præ dicatum specificum siue absolutum, siue respectiuum in Deo pluralificari. Vnde patet, ꝙ nulla sit instātia Scoti, vbi supra, cōtra hanc rationē: quia filius est perfectus Deus, & tamen non habet deitatem omni modo habēdi: ergo filiatio potest esse perfecta, & tamen haberi aliā ab alio. Similitudo enī nulla est, vt patet, quia est a modo habendi ad diuersitatē numeralem, immo quia filius est perfectus Deus, sequitur. ergo habet quicquid est infra latitudinē deitatis, & consequēter est immultiplicabilis secundum deitatem.

220 3. part. 3. dist. 1. q. 4. ar. 1 li. 4. con. c. 9. ar. 10. 3

Q. 13. ar. 2. *Super quæstionis quæ ꝓgressimæ secundæ Articuli primū.*

B

TItulus satis clarus est, ita enim indeterminate vt sonat, interpretādus est, discutiendū est enim, & an sit & quo sit &c.

¶ In corpore vnica est conclusio directe responsiua quæsito, Ne cesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Et probatur sic. in diuinis personis non possumus ponere maius & minus. ergo necesse est ponere æqualitatem. Consequentia probatur, ex. 10. Meta. quia æquale dicitur quasi per negationem maioris & minoris. Antecedens vero probatur dupliciter. primo authoritate Boetii, secūdo ratione sic, Si esset inæqualitas in diuinis personis nō esset in eis vna numero quantitas. ergo nec vna essentia. ergo tres personæ non essent vnus Deus, qđ est impossibile. prima cōsequētia ꝓbat, qa inæqualiū nō pōt esse vna numero quātitas. Secunda aūt, quia quantitas in diuinis nihil aliud est q̄ essentia.

¶ Circa hāc rōnē aduerte, quòd licet ex negatione inæqualitatis non sequatur simpliciter affirmatio æqualitatis, vt patet de puncto respectu lineæ, & propter hoc, in litera dixit author, ꝙ æquale dicit quasi per negationē. Supposita tamen quantitate in distinctis extremis, sequitur ex negatione inæqualitatis, affirmatio æqualitatis. Vtrum autē sequatur æqualitas quæ sit relatio realis, aut non, inferius patebit.

C

¶ In responsione ad primū aduerte Thomistā, ꝙ apud S. Thom. hic, intēsio & remissio formæ est ipsius esse tiæ formæ, & nō solū ipsius esse, hoc ī primo mō quātitatis virtualis habes.

Li. 6. de trinit. c. 10. parum a princ. tom. 3.

¶ In responsione ad sedm habes soloné ostium argumentorū. Aureoli apud Capreolum, in dist. 19. primi. Æqualitas. n. fundata in substantia distinguitur a similitudine & identitate ſm modū, sicut & fundamenta sic distinguuntur, vt in litera manifestat de æqualitate & similitudine alborū, vt sic, albū. n. vt habet ratione albi non excedētis, nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur similе & æquale eadē relatione, & idē est iudicium de subſtantia per modum quātitatis sumpta: semper nanq; æqualitas includit priorem relationē, & addit modum fundamenti.

In suo symbolo fidei.

Li. 10. Meta. text. 15. 16. & 17. to mo. 3.

¶ In rńsione ad tertiū aduerte, ꝙ Aureolus apud Capreolū ibidē impugnat vltima verba, volēs ꝙ pater est æqualis & æquaſ filio. Et consſtūt rōnes suæ ī hoc. Aequari non significat æqualitatē accidere, sed æqualitatē habere ꝓmodū fluxꝰ vt cætera verba. ergo pōt cōuenire patri. Antecedēs patet ex se, & idu ctiue, dicimus. n. quòd duę lineæ coæquant, & trineutra ab altera æqualitatē sumit &c.

In li. de Trinit. paulo a princ.

D

SECVNDVM dicendum, quòd licet materia ſm Auic. nō sit causa materialis formæ: sed cōpositi, quia causa materialis nominat causam intrinsecā, est tñ materia causa formæ in genere causæ materialis: educit. n. de ea, vt materia, & hoc sufficit. Ad ea vero, q̄ de angelis tāguñt, suo loco dicetur. & dictum est in commētariis, de Ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glossauimus. Et aduerte, quòd hęc doctrina modo tradita, non est noua, sed forte ascendens ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem inreceptibilitatem immaterialitatem. Tum, quia in substantiis separatis, inreceptibilitas non nisi immaterialitatem subsistentem in specie significat. Tum, quia potētia receptiua ex parte materiæ se tenet, & facile propterea erat ex hac illam intelligere. & sic patet prima ratio sumpta ex cōmunibus oibus oīno immaterialib⁹ formis subsistentibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad proprietates personales: immo necesse fuit, quoniam ipsæ de talium numero sunt, & non cognoscimus eas secundum seipsas: sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus, vt teneamus conclusionem certam & necessariam, ex propositione certissima cōmuni omnibus philosophis, immo communi animi conceptione sapientium.

¶ Secunda ratio sumitur ex modo specificante processiones. s. per modum verbi & amoris, & fundatur super vnitate actus intelligendi, ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quam rationem instant quidam sic. Si vnitas actus intelligēdi, infert vnitatem filii, aut intendis de vnitate reali, aut secundum rationē. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatem personæ productæ, si secundum rationem, ergo distinctio ſm rōnē inferret distinctionem personarum: sicut enim vnitas ad vnitatē: sic distinctio ad distinctionem se habet.

¶ Scotus autem in Quolibetis vbi supra, contra hanc rationem dicit, quòd non est valida, quia fundatur super hac propositione. Vbi non potest esse nisi vnicus actus intelligendi, nō potest esse nisi vnicum dicere, & vnicum verbum: hæc autem propositio est

QVAESTIO. XLII.

De Æqualitate & similitudine diuinarum personarum ad inuicem: in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de comparatione personarum ad inuicem. Et primo, quantum ad æqualitatem & similitudinem. Secundo, quantum ad missionem.

Circa primum quærūntur sex.

¶ Primo, Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis personis.

¶ Secūdo, Vtrum persona procedens sit æqualis ei, a qua procedit secundum æternitatem.

¶ Tertio, Vtrum sit aliquis ordo in diuinis personis.

¶ Quarto, Vtrum personæ diuinæ sint equales ſm magnitudinem.

¶ Quinto, Vtrū vna earū sit in alia.

¶ Sexto, Vtrum sint equales ſm potentiam.

E

ARTICVLVS. I.

Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.

ADPRIMVM sic procedi tur. Videtur, ꝙ æqualitas non competat diuinis personis, æqualitas enim attenditur ſm vnū in quantitate, vt patet per Philosophum. 5. Metaphysi. * In diuinis autem personis non inuenitur, neque quantitas cōtinua intrinseca, quæ dicitur magnitudo, neq; quātitas continua extrinseca, quæ dicitur locus & tempus, neque secundum quantitatem discretam inuenitur in eis æqualitas, qa duæ personæ sunt plures q̄ vna. Ergo diuinis personis nō cōuenit æqualitas.

D

¶ 2 Præt. Diuinæ pſonæ sunt vnius essentiæ, vt supra dictum est †. Essentia autem significatur per modum formæ. Conuenientia autem in forma non facit æqualitatem, sed similitudinem. Ergo in diuinis personis est dicenda similitudo, & non æqualitas.

¶ 3 Præt. In quibuscunque inuenitur æqualitas; illa sunt sibiinuicē æqualia, quia æquale dicitur æqualiquale. Sed diuinæ personæ non possunt sibiinuicem dici æquales. Quia vt August. * dicit. 6. de Trin. Imago, si perfecte implet illud, cuius est imago, ipsa coæquatur ei: non illud imagini suæ. Imago autem patris est filius. & sic pater nō est æqualis filio. Non ergo in diuinis personis inuenitur æqualitas.

¶ 4 Præt. Aequalitas relatio quædam est: sed nulla relatio est communis omnibus personis, cum secundum relationes personæ abinuicem distinguantur. Non ergo æqualitas diuinis pſonis cōuenit.

E

SED CONTRAest, ꝙ Athana, † dicit, ꝙ Tres personæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Quia ſm Philosophum in. 9. Metaph. † Æquale dicitur quasi per negationem minoris & maioris, non autem possumus in diuinis pſonis ponere aliquid maius & min⁹. Quia vt Boet. * dicit in lib. de Trin. eos differentia. s. deitatis comitatur, qui vel augent vel minuunt, vt Arri. qui gradibus numerorum trinitatem variantes distrahunt, atque in pluralitatem deducunt. Cuius ratio est, quia inæqualium non potest esse vna quantitas numero. Quantitas autem in diuinis non est aliud q̄ eius essentia. Vnde relinquitur, ꝙ si esset aliqua inæqualitas in diuinis pſonis, ꝙ nō esset in eis vna essentia. et sic nō essent tres personæ vnus Deus, quod est impossibile. Oportet igitur æqualitatē ponere in diuinis personis.

Li. 6. de trinit. c. 10. parum a princ. tom. 3.

Ad hoc dī, ꝙ æquari ſm proprietatē vocabuli significat motū, seu accessum quendam ad id cui æquatur; vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, nisi cum fit ſm rem vel designationē. æqualis alteri, vnde negandum est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verum, gratia materiæ in diuinis omne accipere, accedere &c. spectat ad originem. & propterea ibi sequitur differentia in litera posita, inter nomen & verbum quo ad patrem & filium, quāmuis etiam in creaturis, cū linea æquatur per se lineæ, ab illa æquatur: sicut imago Cæsaris a Cæsare fit.

¶ In respōsione ad quartum: aduerte opinionem doctoris & eius fundamenta. Opinio est, quòd æqualitas diuinarum personarū, non est relatio realis, & quòd cum dicitur, pater & filius sunt æquales, ly æquales, tria includit, scilicet vnitatem essentiæ, di

stinctionem realem relationum subsistentium, ideſt personarum & relatiuam appellationem, qua formaliter denominatur æquales. & quòd ſm illa duo, equalitas ponit aliquid reale ī diuinis, ſm tertium autem relationem tantum rationis ponit, quod & authoritate Magiſtri confirmatur in.31.dist.1. Fundamenta autem positionis sunt duo, ſm duas conditiones requisitas ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorū, altera ē fundatio nō sup alia relatiōe. ¶ Verum cōtra hæc arguitur a tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in.31.dist.1. & in Quoli.q.6. vbi contra hæc obiicit. Arguitur igitur primo contra illam cōditionem de reali distinctione fundamentorum. Aequalitas fundatur super vna quantitate distinctorū extremorū: ergo sup simpliciter vna quantitate distinctorum verior est equalitas, q̄ super quamtitate vna ſm quid. ergo sup quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secūdo, quia ad relationes reales sufficiunt tres conditiones. ſ. distinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quòd insint extremis, absque omni opere intellectus: ergo. Tertio, quia sic relationes originis non possent distingui realiter, quoniā si essentia est fundamentum, ipsa est indistincta, ſi relatio, obstat secunda conditio, Et confirmatur: quia ſi una albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur contra conclusionē sic. Aequalitas est in filio ex virtute productionis, & ē prima æqualitas apud Aug.6.de Trin. vlt. & est perfectio simpliciter apud eundē de quātitate aiæ c.7. ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia secluso oī intellectu, filius est realiter æqualis patri. ergo aliqua æqualitate æqualis. ergo nō æqualitate quæ est relatio rationis. ¶ Præt. Inquit Scotus: ſi esset inæqualitas inter patrē & filium, esset relatio realis. ergo æqualitas est realis. Et confirmatur, inueniē inæqualitas pfecta in re. ergo & æqualitas: sed nulla pōt esse nisi in diuinis pſonis, qm̄ oīs alia quantitas est imperfecta. ergo, ¶ Ad euidentiam horum aduerte, quòd defectus primæ conditionis positæ in litera. i. ſi non est distinctio realis fundamentorum, infert, quòd impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primo referuntur, sicut albedo primo dissegregat. Et de eis primo intelligitur cum dicitur, quòd exigitur distinctio extremorum: esse enim æquale, primo conuenit quanto, & cuicunque subſtrato vel coniuncto, non conuenit niſi ratione quanti. Secunda autem conditio non facit relationes nō esse reales: sed facit eas non esse alias a fundamētis. Vnde quælibet duo correlatiua, realibus relationibus oppositionis opponuntur adinuicem: sed sunt illamet correllatiua: ſeipſa enim paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea, ſi prima conditio nō deficeret, æqualitas filii ad patrem esset ipſa filiatio, & patris ad filiū esset paternitas. Vnde ad rōnem primam dicitur, quòd antecedens est sane intelligendum. Potest enim dupliciter intelligi. Primo, vt ſonāt verba. ſcilicet quòd vnitas quantitatis faciat æquale. Alio modo, q̄ vnitas. i. indistinctio quantitatis ab alia ſm magis & minꝰ faciat æquale. Rursus: æquale potest dupliciter ſumi. Vno modo, vt ſignificat relationem æqualitatis realem, alio modo, vt ſignificat æqualitatem indistinctæ siue ſecundum rem, siue non. Si primo modo ſumatur, antecedens verum est de æquali ſecundo modo, id est confuse ſumpto, & non de æqualitate, i. reali relatione, & ideo ratio nihil valet: Si ſecundo modo, antecedens verū est de æqualitate reali, & est radix positionis noſtræ. Et ex his patet, quòd ſecunda ratio male interpretatur cōditiones relationum realiū, debent enim extrema realiter distingui ſecundum fundamenta, ſi relationes ſunt præxigentes fundamenta. Ad tertium autem dicitur dupliciter. primo, quòd relationes originis fundantur ſuper actibus notionalibus. Et cum dicitur, illi ſunt res reſpectiuæ, reſpondetur, q̄ ex hoc bene ſequitur. ergo relationes originis non ſunt aliæ relationes ab illis, & non ſequitur. ergo non ſunt relationes reales. Secūdo dicitur & meliꝰ, quòd illa conditio intelligitur de relationibus inexigentibus fundamentum. Sunt enim relationes duplicis ordinis. Quædam ferunt ſecum non ſolum fundamēta, ſed etiam ſuppoſita. Et hæ ſunt relationes originis, quas diximus conſtituere hypoſtaſes &c. Quædam vero non ferunt, ſed ſupponunt fundamenta & hypoſtaſes, & tales ſunt æqualitas & ſimilitudo, & ideo illæ reales, iſtæ non. Et per hoc patet ſolutio rationum Scoti in Quol. procedunt enim ex hoc, quòd eſſentia est fundamentum relationum originis, quod non est verum proprie loquendo. Ad confirmationem vero de albedine, negatur quòd ibi esset ſimilitudo pro relatione reali, niſi forte ratione diuerſarum partium ipſius albedinis extenſæ, quod est extra propoſitum. ¶ Ad ea vero, quæ primo contra concluſionem obiiciuntur, vnica est mīſio, quòd filius est (ſecluſo oī intellectu) vere & realiter æqualis patri, quoad vnitatem eſſentiæ, & diſtinctionem perſonarum: ſe ſimilitudinem, & aliquid plus: quia excludit exceſſum. Quæcunque enim communicant in vna forma, poſſunt dici ſimilia, etiam ſi inæqualiter illam formam participent. Et ſicut ſi dicatur, aer eſſe ſimilis igni in calore. Sed non poſſunt dici æqualia, ſi vnum altero perfectius formam illam participet. Et quia non ſolum vna est natura patris, & filij, ſed etiā æque perfecte est in vtroque, ideo non ſolum dicimus filium eſſe ſimilem patri, vt excludatur error Eunomij: ſed etiam dcimus æqualem, vt excludatur error Arrij.

Ad 3m dicendum, q̄ æqualitas vel ſimilitudo dupliciter poteſt ſignificari in diuinis, ſcilicet per nomina, & per verba. Secundum quidem quod ſignificatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis perſonis, & ſimiliter tudo. Filius enim est æqualis, & ſimilis patri, & econuerſo. Et hoc ideo, quia eſſentia diuina, non magis est patris quàm filij. vnde ſicut filius habet magnitudinem patris quod est eſſe eum æqualem patri. ita pater habet magnitudinem filij, quod est eſſe eum æqualem filio. Sed quantum ad creaturas (vt Dionyſ. * dicit. 9. ca. de diuin. no.) non recipitur conuerſio æqualitatis, & ſimilitudinis. c Dicunt enim cauſata ſimilia cauſis inquantum habent formam cauſarum: ſed nō econuerſo, quia forma principaliter est in cauſa, & ſecundario in cauſato. Sed verba ſignificant æqualitatem cum motu. Et licet motus non ſit in diuinis, est tamē ibi accipere. Quia igitur filius accipit a patre vnde ē æqualis ei, & nō *ecōuerſo, pp hoc dicimus, q̄ filiꝰ. coæquatur Patri & nō econuerſo.

Ad 4m dicendum, quòd in diuinis perſonis nihil est conſide-

rare niſi eſſentiam, in qua communicant, & relationes in quibus diſtinguuntur. æqualitas autem vtrū que importat. ſ. diſtinctionem perſonarum (quia nihil ſibiipſi dicitur æquale) & vnitatem eſſentiæ, quia ex hoc perſonæ ſunt ſibiinuicem æquales, q̄ ſunt vnius magnitudinis & eſſentię. Manifestum est autem q̄ idem ad ſeipſum non refertur aliqua relatione reali. Nec iterū, vna relatio refertur ad aliā, per aliquam aliam relationem. Cū enim dicimus, q̄ paternitas opponitur filiationi, oppoſitio non est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo, æqualitas & ſimilitudo in diuinis perſonis, non est aliqua realis relatio diſtincta a relationibus perſonalibus, ſed ī ſuo intellectu includit & relationes diſtinguentes perſonas, & eſſentiæ vnitatē. Et propterea Magiſter dicit in trigeſima prima diſtin. primi ſent. quòd in his, appellatio tantū est relatiua.

Articvlvs II.

Vtrum perſona procedens, ſit coæterna ſuo principio, ut filius patri.

Ad secvndvm ſic proceditur. Videtur, q̄ perſona procedens nō ſit coæterna ſuo prīcipio, vt filius patri. Arrius. n. 12. modos generationis aſſignat. Primus modus est, iuxta fluxum lineę a puncto: vbi deeſt æqualitas ſimplicitatis. Secundus modus est, iuxta emiſſionem radiorū a ſole: vbi deeſt æqualitas naturę. Tertius modus est, iuxta characterem ſeu impreſſionem a ſigillo: vbi deeſt conſubſtantialitas & potentiæ efficiētia. Quartus modus est, iuxta imiſſionem bonæ voluntatis a Deo: vbi etiam deeſt cōſubſtantialitas. Quintus modus est, iuxta exitum accidentis a ſubſtantia, ſed accidē ti deeſt ſubſiſtentia. Sextus modus est, iuxta abſtractionem ſpeciei a materia, ſicut ſenſus accipit ſpeciē a re ſenſibili, ubi deeſt æqualitas ſimplicitatis ſpiritualis. Septimus modus est, iuxta excitationem voluntatis a cogitatione, quæ quidē excitatio temporalis est. Octauus modus est, iuxta transfigurationē, vt ex ære fit imago, quæ materialis est. Nonus modus est, motꝰ a mouente, & hic etiam ponitur effectus & cauſa. Decimus modus est, iuxta eductionem ſpeciem a genere, qui non competit in diuinis, quia pater non prædicatur de filio, ſicut genus de ſpecie. Vndecimus modus est, iuxta ideationem, vt arca exterior, ab ea quę ē in mēte. Duodecimus modus est, iuxta naſcentia, vt homo est a patre: vbi est prius & poſterius ſm tempus. Patet ergo, q̄ in omni modo quo aliquid est ex altero, deeſt æqualitas naturæ, aut æqualitas durationis. Si igitur filius est a patre, oportet dicere, vel eum eſſe minorē patre, aut poſteriorem, aut vtrunq;.

¶ 2 Præt. Omne quod est ex altero, habet principiū: ſed nullū æternū habet principiū. Ergo filius nō est æternus, neque ſpiritusſanctus.

¶ 3 Præt. Omne quod corrumpitur deſinit eſſe. Ergo oē qđ generatur, incipit eſſe: ad hoc enim generat, vt ſit. Sed filius est genitus a patre. Ergo incipit eſſe, & non est coæternus patri.

¶ 4 Præ. Si filius genitus est a patre, aut ſemper generatur, aut est dare aliquod inſtans ſuę ḡnerationis. Si ſemper generatur (dum autem aliquid est in generari, est impfectū, ſicut patet in ſucceſſiuis, quæ ſunt ſemper in fieri, vt tempus & motus) ſequitur q̄ filius ſemper ſit imperfectus: quod est inconueniēs. Est ergo dare aliquod inſtans generationis filij. Ante illud ergo inſtās filius non erat.

Sed contra est, quod Athanaſius dicit, * q̄ totæ tres perſonæ, coæternæ ſibi ſunt.

Resp. n. Dicendū, q̄ neceſſe est dicere filiū eſſe coæternū patri.

Ad cuius euidentiam conſiderandum est, q̄ aliquid ex prīcipio exiſtens poſterius eſſe ſuo principio, poteſt contingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis, alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agētibus voluntarijs, aliter in agentibus naturalibus. In agētibus quidem voluntaris, pp electionē tēporis. Sicut n. in agentis voluntarij poteſtate est, eligere formam quā effectui cōferat, vt ſupra dictum eſt *: ita in eius poteſtate est eligere tēpus in quo effectū ꝓducat. c In agētibus aūt naturalibus hoc cōtingit, quia agens aliquod nō a principio habet perfectionē virtutis naturalis ad agendū: ſed ei aduenit poſt aliquod tempus, ſicut homo nō a principio generare pōt. Ex parte actionis impeditur, ne id qđ est a principio, ſimul ſit cū ſuo principio, pp hoc q̄ actio est ſucceſſiua. Vnde dato, q̄ aliquod agēs tali actione agere inciperet ſtatim cum eſt, non ſtatim eodē inſtanti eſſet effectus, ſed in inſtanti ad quod terminatur actio. Manifeſtū est aūt ſm præmiſſa *, q̄ pater nō ḡnerat filiū voluntate: ſed natura. Et iterum, q̄ natura prīs ab æterno pfecta fuit. c Et iterū, q̄ actio qua pater producit filium, nō est ſucceſſiua, c quia filius Dei ſucceſſiue generatus eſſet, & eius generatio mate-

D.1080. D.479. D.555. Li.6.de tri. cap.8.circa med.to.3. c.1.ante medium.to.3. 223 221 4.contra.c. 11. Et po. 4.ar.3.co. & 5.ar. 2. Et opu. 3.61. c.9.in dio. 24 D.31.

personarum, & quo ad relatiuam appellationem fundamentaliter, hæc enim habet ex vi generationis. Et ſic est prima æqualitas, & nō per realitatem additę relationis. Sicut etiam filius est idem ſibiip ſi realiſsime, ſecluſo omni intellectu, & hoc habet a pſe &c. tamen nō ſequitur, ergo relatio identita tis ſibi est realis, est enim idem ſibi identitate fundamentali ter, & ita filiꝰ equalis equalitate fundamēt aliter ſūpra. Hęc. n. inſtantia manifeſtat vitium obiectionū. Nec est verū, quòd equalitas formaliter ſumpta ſit perfectio ſimpliciter. Nec Augu. hoc dicit, quāmuis dicat, quòd equalitē inæqualitati iure præponis. Albū enim nigro iure præpones, & tamen neutrū est perfectio ſimpliciter. Scito tamen veritatem, q̄ æquale non quo ad relationē, ſed quoad fundamentum præponitur inæquali, quia vnum præponitur multo, & ſicut vnū pręponitur multo, vnum autem per ſectionē ſimpliciter non dicit, niſi ens de nominatum vnum ſit pfectio ſimpliciter: & ppterea æquale a genere perfectionum, ſimpliciter est valde remotū. Nec realitas inæqualitatis, ſi eſſet in diuinis ſerret realitatē æqualitatis, quoniam illa habet duas quantitates numero diſtinctas, maiorē. ſ. & minorē. Hæc aūt unā zātū de facto habet. De perfectione aūt æqualitatis dupliciter cōtingit loqui. ſ. abſolute & vt realis relatio. Et vtroque modo cōcedo, quòd inuenitur in re, perfecta æqualitas, ſed primo modo ſumpta in diuinis, ſecundo aūt modo ī aliis rebus. Falsum est. n. immo impoſsibile, q̄ ſecundo modo in ueniatur in diuinis, quoniam est forma imperfectionē coexigens. ſ. diſtinctionē numeralem abſolutorū. & bene ī re hæc aduertas, & concedas in diuinis verā æqualitatem, & perfectā, & primā, ſummam &c. vt in corpore articuli probatum est: ſed non inquantum est relatio realis, vt in reſpōſione ad quartum dicitur. Nec fallaris digrediendo ab æqualitate vno modo, ad eam alio modo.

¶ *Super quæſtionis quæ dragesimeſecūdæ Articuli ſecundum.*

Titulus clarꝰ est. ¶ In. corpore vnica est concluſio reſpōnſiua quæſito affirmatiue. Necesse est filiū esse coæternum patri. Probatur ſic. Omne ex principio exiſtēs, poſteriꝰ illo, aut procedit ab illo voluntarie, aut a natura paulatim perfecta, aut actione ſucceſsiua: ſed pater non ḡnerat filiū voluntate, ſed natura ab æterno perfecta & abſque actione ſucceſsiua. ergo habet filium coæternum. Et ſimiliter est de ſpirituſan. Maior declaratꝰ diſtinguendo cauſam poſterioritatis ex parte agentis, vel actionis &c. vt patet in litera. Minor vero quo ad vltimam partē declaratur dicendo ad impoſsibile. ſ. quòd filius eſſet ſucceſsiue natus & cū materia & motu. Nec fundat hic illatio, mæreriæ ſuper hoc. quòd, vbicunque est ſucceſsio, ibi ſit materia; ſed, quòd vbicūque est ḡneratio ſucceſsiua ſubſtantiæ, ibi est materia.

In ſuo ſymbolo fidei.

Q.41.ar.2. 246 Q.præced. art. 2. 36 46

¶ Super quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.

IN titulo ly naturæ, non est obliquus determinatus per ly ordo: sed econtra determinans ipsum ordinem. Ita quòd non est sensus. Vtrum sit ordo naturæ, tanquam rei ordinatæ: sed vtrum sit ordo naturæ, ideſt naturalis: vt naturale distinguitur contra voluntarium.

¶ In corpore vna ē conclusio. In personis diuinis est ordo naturæ. Probatur, Serm.38. p totū.10.10. ordo semper est per comparationem ad aliquod principium. ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principii. ergo est in diuinis secundum originem absq; prioritate. ergo est ordo naturæ. Prima consequentia explanatur in situ. intellectu, & singulis causis. Secūda autē probatur: quia principium in diuinis est ſm originē absque prioritate. ex quæstio. 33. art. 1. Tertia autem manifestatur authoritate August. qui & hoc vocabulum induxit.

D.570. ¶ Circa hanc partem. pro quanto ponitur ordo absque prioritate, dubium insurgit apud multos, putantes de ratione ordinis esse prioritatem, & sicut ibi ponitur ordo originis: ponēdum esse Q.27.ar.2. quòd ibi sit prioritas & posterioritas originis: Verū, quia non est Theologorū contentionibus deseruire: & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: idcirco breuiter scito, quòd Q.10.ar.4. eū ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc, & in eo ſm rem inuenitur a quo alius, & qui ab alio, & rursus a quo alius est quandoque † Origen. Hom. 1 ca. 1. Ioā. a me dio. tom. 3. Aug. ī psal. 2. sup. id ho die genui te tom. 8. Gregor. 29. l. moral. c. 1. a se producens: vt patet de primo producente, & in his nulla sit discordia, consequēs est quòd inter ros & Scotum his omnibus consentiētē, in .1. dist. 28. q. vlt. & quolibetis q. 4. non sit controuersia ſm rem, sed tantum differentia est in vocabulis. Quoniam ipsi vocant prius origine, a quo alius, & etiam a se producens, posterius vero origine, qui ab alio, ita quòd prioritas originis est a ly a quo, seu a se, posteriorias vero ly ab alio, vt patet ab ipsomet 1. 1. di. 12. q. 2. & alibi. Vnde in huiusmodi propter sanctorum doctorum reuerentiam qui his vocabulis vsi non sunt, & ad tollendas erroris occasiones, sententiam teneant, sed linguam cohibeant. Patiunt quoque huiusmodi locutiones obscuritatē in rebus manifestis, vt patet cū fit quæstio de identitate vel diuersitate signi originis, quo vel quiA

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ sicut Aug. * dicit in lib. de Verbis Dñi, Nullus modus processionis alicuius creaturæ, pfecte repræsentat diuinā generationē. Vnde, oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt qđ deest ex vno, aliqualiter suppleat ex altero. Et ppter hoc dī in Synodo Ephesina. Coexistere semper cœternū patri filium, splēdor tibi denuntiet. Impassibilitatem natiuitatis, ostendat verbum, consubstantialitatem, filij nomen insinuet. Inter oīa tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu. Qđ quidē non est posterius eo a quo ꝓcedit: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

AD 2m dicendum, ꝙ æternitas [4] excludit principium durationis, sed non principium originis.

AD 3m dicendū, ꝙ omnis corruptio est mutatio quædam. Etiō omne qđ corrumpitur, incipit nō esse, & desinit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio, vt dictū est supra *. Vnde filius semper I generat, & pater semper generat.

AD 4m dicēdum, ꝙ in tempore aliud est qđ est indiuisibile, scilicet instans: & aliud est qđ est durans, scilicet tempus. Sed in æternitate ipsum nūc indiuisibile est, & semp stans, vt supra dictum est *. Generatio vero filij non est in nunc tēporis: aut in tempore, sed in æternitate. Et ideo, ad significandū præsentialitatem & pmanentiam æternitatis, pōt dici ꝙ semper nascitur vt Origenes dixit. Sed (vt Greg. & K Aug. † dicūt) melius est ꝙ dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiā ęternitatis: & ly natus, pfectionē geniti. Sic ergo, filius nō imperfectus est, neq; erat qđ non erat, vt Arrianus dixit.

ARTICVLVS. III.

Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ in diuinis G psonis non sit ordo naturæ. Quicqđ.n.in diuinis est, vel est essentia vel persona, vel notio. Sed ordo naturę non significat essentiā, neq; est aliqua personarum, aut notionum. Ergo ordo naturæ non est in diuinis.

¶ 2 Præt. In quibuscunq; est ordo naturæ, vnum est prius altero, saltem secundum naturam & intellectum, sed in diuinis personis nihil H est prius & posterius, vt Athan *. dicit. Ergo in diuinis personis nō est ordo naturæ.

¶ 3 Præt. Quicquid ordinatur, distinguit': sed natura in diuinis nō distinguitur. Ergo non ordinatur. ergo non est ibi ordo naturæ.

¶ 4 Præt. Natura diuina est eius essentia. Sed nō dicit' in diuinis ordo essētiæ. Ergo neq; ordo naturę.

SED CONTRA, Vbicūq; est pluralitas sine ordine, ibi est confusio: sed in diuinis personis non est confusio, vt * Athan. dicit. Ergo est ibi ordo.

RESPON. Dicendum, ꝙ ordo semper dicitur per cōparationem ad aliquod principium. Vnde sicut dicitur principium multipliciter. s. secundū situm, vt punctus, secundū intellectum, vt principiū demonstrationis, & ſm causas singulas: ita etiam dicit' ordo. In diuinis autem, dī principium scđm originem absq; prioritate. Et hic vocatur ordo naturæ secundū Aug. †. non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ordo naturæ significat nobus pater & filius spirant, cum tamen res clara sit, quòd pater a se, & filius a patre, vnico simul actu spirant, vt vnicum principium, vt dictum est.

¶ In responsione ad scđm, dubiū occurrit, non pręteritum a Sco. in. 2. 8. dist. 1. q. vlt. quòd hoc dictum repugnat dictis in q. 40. art. vlt. Hic nanque dicitur, paternitas siue pater nullo modo ē prior filio, ita quòd nec ſm naturā, nec ſm intellectum, ibi autem expresse dictum est quòd hypostasis patris est prior ſm intellectū actu notionali, qui est generatio actiua, & cō sequētur prior filio, q. sequit generatiōē passiuam, vt ibidem dicitur, nō ergo stāt hæc duo simul.

¶ Ad euidentiā huius difficultatis, & simpliciter & ad hominem scito, quòd de patre & filio in diuinis contingit loqui dupliciter. Vno modo ſm rem pure. & sic loquitur hic author negās oēm prioritatē, & posterioritatē, & ꝓbat hoc efficacissima ratione, s. quòd in eis non est nisi relatio & essentia, in essentia nulla ē prioritas, cum sit vna, relationes sunt simul natura & intellectu. ergo. Alio modo contingit loqui de eis sub aliquo partiali cōceptu, seu modo concipiēdi, & sic locutus est superius. Et merito: quia tiulus articuli erat de præintellectione prioprietatum respectuum actuum, & conuersio. et sic pater similiter & paternitas, cōceptus vt Hypostasis, præcedit ſm intellectum genetationem & filium, vnde nulla ē ī dictis cōtradictio. Immo ex hoc loco manifeste apparet, quòd Sco. tam in loco allegato, quām in quolibetis. q. 4. impōsuit S.T. motiuū ad faciendam illā distinctionē de paternitate vt constituua, & vt relatio, vt saluaret patrem esse priorem filio, neque enim hoc somniauit author vnquam. sed hic docuit oppositum, dicens ipsas relationes subsistentes, quæ sunt pater & filius, oportere esse omnino simul etiā intellectu, & hoc ex meritis rerū. Ratio. n. quæ mouit autorem ad illam distinctionē, fuit, quia relatio vnica habet duos actus. s. constituere hypostasim, & referre, vt ibi patuit, & scito, quòd cum hac vnica distinctione præmissa. s. de rebus ſm se: aut de eis ſm aliquem specialem conceptum, seu cōcipiendi modum, solues obiectiones eorum, qui omnino prioritatem in diuinis probare volunt, vel ex eo quòd Aug. dicit, quòd nihil generat se, eo quòd esset antequam esset, & sic de ratione generantis

nerātis ē esse ante genitum, vel ex eis similibus. Hæc. n. omc 229 nia nō cōcludunt rē seu personā generātem &c. esse priorē, etiā ſm intellectū, sed rem illam sic cōceptā, esse priorē ſm rationem. Cōstat autem non valere argumentū a re sic cōcepta, ad eandē simpliciter. Est enim sophisma a secundum quid, ad simpliciter.

¶ Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quartū.

TItulus clarus ē. ¶ In corpore vnica est conclusio, Necesse est filiū esse æqualē patri i magnitudine ab ęterno. Et probatur primo quoad primam partem, sic. De rōne paternitatis & filiationis est, quòd filī accipiat perfectionē c 203 naturæ, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet perfectionem naturæ paternæ. ergo est ęqualis patri in magnitudine. Antecedens declaratur in creaturis. Prima vero consequentia probatur: quia in diuinis est vere & proprie paternitas & filiatio. Secūda autē, quia magnitudo nihil aliud 223 1. dist. 9. q. 1. ar. 2. Et. 4 contra. c. 7. 11. & ca 1. co. & 30. q. 2. ar. 3. cor. 1. & q. 10. ar. 4. cor. & Boet. de Trin. q. 3. ar. 4 significat q̄ perfectionē naturæ. Quo ad scđa vero prē. s. ab æterno, ꝓbat. Virtus Dei patris nō est defectiua, neq; filius Dei successiue perficitur. ergo ab æterno, & declaratur sequela, quia ex horū oppositis accidit in humanis, quòd filī non statim æquatur patri. Et cōfirmat tū authoritate Hilarii.

tionem originis in communi, non A hominibus generatio est transmutatio quædam, exeūtis de potentia in actum, nō statim a principio homo filius est æqualis patri generanti: sed per debitum incrementū ad æqualitatem perducitur, nisi aliter eueniat propter defectum principij generationis. Manifestum est autem ex dictis, ꝙ in diuinis est proprie, Q.33.ar.2. & 3. & vere paternitas & filiatio. Nec potest dici, ꝙ virtus Dei patris fuerit defectiua in generando, neq; ꝙ Dei filius successiue, & per transmutationem adperfectionem peruenerit. c Vnde necesse est dicere, ꝙ ab ęterno fuerit patri æqualis in magnitudine. Vnde, & Hilar. 221 * dicit in lib. de Syno. Tolle corporum infirmitates, Lib. de Synod. in ter. fol. ante finem lib. tolle cōceptus initiū, tolle dolores & omnē humanā necessitatem, omnis filius ſm naturalem natiuitatem B æqualitas patris est, quia est & similitudo naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ verba illa intelliguntur dicta de Christo ſm humanam naturam, in qua minor est patre, & ei subiectus. Sed ſm naturam diuinā, ęqualis est patri. & hoc est quod Atha. †dicit. In suo symbolo fidei. li. 9. de tri. iter mediū & finē lib. D. 617. Aequalis patri ſm diuinitatē, minor patre ſm humanitatem. Sed ſm Hilar. * in. 9. lib. de Trin. Donātis[d] autē thoritate pater maior est: sed minor nō est cui vnum esse donatur. Et in li. de Syno. † dicit, ꝙ subiectio filij Parū a medio illius. naturæ pietas est. i. recognitio authoritatis paternæ; Habeē hic liber inter opera Hilarii. Subiectio autem cæterorum, creationis infirmitas.

AD 2m dicendum, ꝙ ęqualitas attenditur ſm magnitudinem. Magnitudo autem in diuinis significat C perfectionem naturæ (vt dictum est *) & ad essentiam ptinet. Et ideo, æqualitas in diuinis, & similitudo ſm essentialia attenditur, nec potest ſm distinctionem relationum inæqualitas, vel dissimilitudo dici. Vnde * Art. prim. huius qst. ad 1. argu. Augusti. † dicit contra Maximinum: Originis quæstio est quid de quo sit, æqualitatis autem qualis, aut Lib. 3. contra Maximinū c. 18. post mediū tom. 6. quantus sit. Paternitas igitur est dignitas patris, sicut & essentia patris. nam dignitas est absoluta, & ad essentiā pertinet. Sicut igit' eadē essentia, quę in patre est paternitas, ī filio est filiatio[e]: ita eadē dignitas quę in patre est paternitas, in filio est filiatio. Vere ergo dicitur ꝙ quicquid dignitatis habet pater, habet filius, nec sequit', paternitatē habet pater. ergo paternitatem habet filius. Mutatur. n. quid, ī ad aliquid. Eadē. n. est essentia & dignitas patris & filij. Sed in patre est ſm relationē dantis, in filio ſm relationem accipientis. c 225

AD 3m dicendū, ꝙ relatio in [d] diuinis non est totum vniuersale, quāmuis de similibus relationibus prædicetur, quia omnes relationes sunt vnū ſm essentiam & esse. Quod repugnat rationi vniuersalis, cuius partes ſm esse distinguuntur, & similiter persona (vt supra dictū est *) non est vniuersale in diuinis. Vnde neq; oēs relationes sunt maius aliquid q̄ vna tantū; nec oēs psonę maius aliquid q̄ vna tantum; quia tota perfectio diuinę naturæ, est in qualibet personarū. D. 1088 Q.30.ar.4. ad.3. 224 1. dist. 19. q. 3. arti. 2. Et 4. contra. c. 9. fi. & 65. Et Io. 10. lc. 6. fi. & c. 16. l. 7. tex. 23. tomo. 2.

ARTICVLVS V.

Vtrum filius sit in patre, & econuerso.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur ꝙ filius nō sit in patre, & econuerso. Philosophus. n. in. 4. Phys. * ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & ſm nullum horum filius est in patre, aut econuerso, vt patet discurrēti per singulos modos. Ergo filius nō est in patre, nec econuerso.

¶ 2 Præt. Nihil quod exiuit ab ali- *¶ Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quintum.*

TItulus clarus ē. ¶ In corpore vnica est conclusio habens tres partes. Pater est in filio, & econuerso, ſm essentiam, & relationē, & originem. Quo ad primā partem, probat sic, Essentia patris est in filio. ergo pater est in filio: antecedens

tecedens manifestatur, quia pater cõicat essentiã filio absq; ali- F
qua trãsmutatione: cõsequẽtia vero probatur, quia pater est sua essentia, & sist econuerso, essentia filii est in patre. ergo filius est in patre, qa filius est sua essentia. Et cõfirmat authoritate Hila.

¶ Circa hanc pte aduerte duo. Primum est, quòd patrem esse in filio ratione essentiæ, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ipsa essentia ſm se, sic ratio essendi in filio, quemadmodum dicimus, quòd pater intelligit ratione essentiæ. Et hic sensus alienus est a mẽte authoris: sic enim oppime sequeretur, ergo filius est in filio, sicut sequitur, ergo filius in telligit. Alio modo, quòd eẽntia vt vna in pluribus sit ratio vni, quòd sit in alio, quemadmodũ etiã dicimus quòd essentia, vt in principio, est ratio generandi. & sic verificatur in proposito. Esse enim in alio cum duo exigat, coniunctionem & distinctionẽ extremorum, dupliciter contingit, vel ſm rationem, quo ad distinctionem, vt Deitas in Deo, & vniuersaliter forma in supposito a quo non distinguitur realiter, vel ſm rẽ: in proposito intelligitur ſm rẽ, ita quòd ad esse in inuicem diuinarũ psonarũ, cõcurrit & realis alteras, & realis cõiũctio. Est. n. pr̃ in filio, vt cõsubstãtialis in alio consubstantiali, ratione vnius essentiæ in vtroque: ex hoc autẽ scito secundo, quòd esse in persona: vt modo loquimur, est de numero notionalium mistorum, sicut potentia generãdi, quoniam claudit in se distinctionem personarum, & vnitatem essentiæ. Et propter ea, sicut in aliis huiusmodi mediis inter essentialia & notionalia: non valet argumentum ad essentialia pure sumpta, ita nec hic. Vnde sicut essentia non generat, & tamen in patre est ratio generandi, ita ipsa non est in aliqua persona, eo modo, quo persona vna est in alia, & ipsa tamẽ in pluribus, est ratio essendi in inuicem. Et ex his patet primo, efficacia rationis literę, quæ nõ ex identitate patris, aut filii cum essentia, vt quidam intellexisse videntur: sed ex vnitate essentiæ vtriusq; procedit. Et optime hoc insinuatur in ipsis patris & filii ac essentiæ nominibus. Patet se cũdo, solutio rationum allatarum in. 19. di. primi apud Capreo. Ambæ nanq; cõditiones simul iunctę reddũt processum validũ.

¶ Vnũ tamen restat dubium: an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ vtriusq;, ita q̃ par fuerit dixisse, essentia patris est ī filio. ergo &c. & essentia patris est filius. ergo &c. i. an ad vim processus exigatur ille modus In, vt iacet in litera. ſessentia patris est in filio. ergo &c. Et ratio dubii est, quia ly In, non nisi relationẽ rationis dicit. Pater autẽ in filio ſm rem. Et rursus essentia alio modo est in filio, q̃ pater in filio: quia illa vt forma in supposito, hic vt suppositum substantiale in alio supposito.

¶ Ad hoc dr̃, quòd quia ad veritatẽ propositionũ modus significandi tantũ spectat, qđ q̃nq; variat veritatẽ, idcirco licet processus iste quo ad rẽ sup vnitate essentię ī plurib⁹ fundetur (hoc. n. cõsubstãtiales psonas reddit, & vnã subst̃atialiter in alia ponit ſm rẽ) tñ quo ad manifestandũ, quòd proprie verificat hęc locutio: pater est in filio, & econuerso, fundatur etiã supra ly In. Ex hoc. n. quòd vna essentia plurium, congrue admittit ly In, respectu singularum personarum, optime sequitur. ergo quælibet persona rõne illius essentiæ põt quoq; dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, immo de necessitate oportet diuersum esse modũ rõnis essendi & entis: vt patet inductiue, nec officit quòd

quo, est in eo, sed filius ab æterno exiuit a patre, ſm illud Micheæ. 5. Egressus eius ab initio, a diebus æternitatis. Ergo filius nõ est ī pr̃e. ¶ 3 Pr̃e. Vnũ oppositorũ nõ est in altero. Sed filius & pr̃ opponunt relatiue. Ergo vnº nõ põt esse in alio.

SED CONTRA est, qđ dicit Ioã. 14. Ego in patre, & pater ī me est. G

RESPON. Dicẽdũ, q̃ in patre & filio tria est considerare. ſ. essentiã, & relationẽ, & originẽ, & secũdũ quodliber istorũ, filius est ī patre, & econuerso. Secũdũ essentiã. n. pater est in filio, quia pater est sua essentia, & cõicat suã essentiã filio, nõ p aliquã suã trãsmutationẽ. Vnde sequitur, q̃ cũ essentia patris sit in filio, q̃ in filio sit pater. Et similiter cũ filius sit sua essentia, sequit̃ q̃ sit in patre, ī quo est eiº essentia. Et hoc est quod Hilar.* dicit. 5. de H
Li. q. de tri. ulti. fo. li. Trin. Naturã suã (vt ita dicã) sequit̃ immutabilis Deus, immutabilẽ gignẽs Deũ subsistentem. Ergo in eo dei naturã intelligimus, cũ in Deo deus insit. Secũdũ etiã relationes manifestum est, q̃ vnum oppositorum relatiue est in altero ſm intellectum. Secundum originem etiã manifestum est, q̃ processio verbi intelligibilis non est aliquid extra,

lis patri ſm potentiam. Dicitur. n. A
Ioan. 5. Non potest filius a se facere quicquam, nisi quod viderit patrem faciẽtem. Pater autem a se potest facere. ergo pater maior est filio secundum potentiam.

¶ 2 Præt. Maior est potentia eius qui præcipit & docet, q̃ eius qui obedit & audit: sed pater mandat filio, ſm illud Ioan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium ſm illud Ioan. 5. ca. Pater diligit filium, & B
omnia demonstrat ei, quæ ipse facit. Similiter & filius audit, ſm illud Ioan. 5. Sicut audio, iudico. ergo pater est maioris potẽtiæ quàm filius.

¶ 3 Præt. Ad omnipotentiam patris pertinet, q̃ possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim Au-
Lib. 3 cont. Maxim. ca. 2. circa fine tom. 6. ¶ 4. t. art. 4. ad 1. guſt. * in lib. contra Maximinum. Si non potuit generare sibi æqualem, vbi est omnipotentia Dei patris? Sed filius non potest generare filium, vt supra ostensum est †. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potesta C
te equalis.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

RESPON. Dicendum, q̃ necesse est dicere, q̃ filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, q̃ quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris virtutis in agẽdo. Ostensum est autem supra*, q̃ ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit, q̃ filius sit æqualis patri in magnitudine, idest, in perfectione naturæ. Vnde relinquitur, q̃ filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de spiritusancto, respectu vtriusque.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in hoc q̃ dici- D
tur: filius non potest a se facere quicquam, non subtrahitur filio aliqua potestas, quam habeat pater, cũ statim subdatur, q̃ quæcunque pater facit, filius similiter facit: sed ostenditur, q̃ filius habet potestatem a
Lib. de tri. in alio, post medium li. patre, a quo habet naturam. Vnde dicit Hilar. 9. de Trinit. Naturæ diuinę hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, quòd non a se agat.

AD 2ᵐ dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filij, non intelligitur nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referri mandatum patris, per hoc, q̃ ab E
æterno dedit ei scientiam & voluntatem agẽdorum, eum generando. Vel potius referendum est ad Christum, secundum humanam naturam.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem est potentia qua pater generat, & qua filius generatur†. Vnde manifestum est, quòd quicquid potest pater, potest filius: non tamen sequitur, q̃ possit generare: sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quam pater: sed cum alia relatione. Quia pater habet eam vt dans. & hoc significatur, cum dicitur, quòd potest generari.

QVAESTIO XLIII.

De Missione diuinarum personarum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum de missione diuinarum personarum.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrũ alicui diuinæ personæ cõueniat mitti.
¶ Secũdo, Vtrum missio sit æterna, vel tẽporalis tãtũ.
¶ Tertio, Secundum quid diuina persona inuisibiliter mittatur.
¶ Quarto, Vtrum quilibet personæ conueniat mitti.
¶ Quinto, Vtrum inuisibiliter mittatur, tam filius q̃ spiritussanctus.
¶ Sexto, Ad quos fiat missio inuisibilis.
¶ Septimo, De missione visibili.
¶ Octauo, Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.

¶ *Super Q uæstionis quadrageſimætertiæ, Articulum primũ.*

TItulus ex consuetudine scripturę clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua affirmatiue. Ali- 226
cui personæ diuinæ potest cõuenire mitti: probatur sic. Missio includit duo, scilicet habitudinẽ processionis a mittẽte, vel secundum imperiũ, vel secundũ originẽ, & habitudinẽ ad id, quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo personæ diuinæ potest cõpetere missio, vt importat habitudinẽ processiõis ſm originẽ, & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. Et cõfirmatur cõsequẽs: quia de facto, filius est missus a patre, vẽ nouo modo esset in mundo, scilicet per assumptam carnem.

¶ Aduerte hic, quòd simul litera tradidit & quid sit missio, & quot ichdat, & quo tupliciter dicatur, & absq; alio medio intulit conclusionem: quoniã cõstat, alicui personæ diuinæ cõuenire processionem ſm originẽ, & nouũ modũ essendi in aliquo, vt de filio explanatur. Dubium autẽ quod circa rationẽ missionis est, in vltimo huius q̃nis arti. tractabitur quoniam ibi ex proposito accidit.

1. dist. 15. q. 1. ar. 2. Et 4. cõtra. ca. 23. & ca. 24. ratione 2.

Hilar. 7. de tri. nõ procul a fin. li.

549 quo modo esse, quo prius non erat [e]. Missio igitur F
diuinæ personæ cõuenire potest secundum quod importat ex vna parte processionem originis a mittẽte, & secundum quod importat ex alia parte nouum modũ existendi in alio. Sicut filius dicitur esse missus a patre in mundũ, ſm quod incepit in mundo esse p carnẽ assumptã, & tñ ante in mundo erat, vt dicit Ioã. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ missio importat minorationem in eo qui mittitur, ſm quod importat processionẽ a principio mittẽte, aut ſm imperiũ, aut ſm cõsiliũ, quia imperans est maior, & cõsilias
In corp.ar. est sapiẽtior. Sed i diuinis nõ iportat nisi processionẽ originis, quæ est ſm æqualitatẽ, vt supra dictum est [*].

AD 2m dicendum, ꝙ illud quod sic mittitur, vt incipiat esse vbi prius nullo modo erat, sua missione localiter mouetur. unde oportet, ꝙ loco separet a mittẽte. Sed hoc nõ accidit in missione diuinæ personæ, qa psona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius non fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione: sed habet solam distinctionem originis.

AD 3m dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione, quæ fit secundum motum localem, quæ non habet locum in diuinis.

¶ *Super Q uæstionis quadragesimæterciæ Articulũ secundũ.*

ARTICVLVS. II.

Vtrum missio sit æterna, uel temporalis tantum.

227 1.di.15. q. 2.ar.2. IN titulo: ly tãtũ, positũ est propter processionẽ quæ distinguitur i æternã & temporalem. 14. di.1.Sent. Ita quòd qõ est: an missio diuinæ personę, distinguenda sit in æternã & temporalem, an inueniatur tãtũ missio tẽporalis, & nulla sit missio æterna.

¶ In corpore ponit vna distinctio trimẽbris cũ tribus cõclusionib9 iuxta singula mẽbra. Distinctio est: Nominum ſignificantium originem diuinarum personarum, quædam ſignificant solum habitudinem ad principium, vt processio. quædam cum habitudine ad principiũ processionis terminum æternũ, vt generatio & ſpiratio. quædã cũ habitudine ad principiũ processionis terminum temporalẽ, vt missio & datio. Qđ probatur: quia mittitur aliquid ad hoc, quòd in aliquo sit simpliciter, vel nouo modo. Datur vero ad hoc: vt habeat, vtrũq; autẽ horũ est tẽporale. Conclusiones ãt sunt, ꝙ noia tertii ordinis dicuntur tẽporaliter tantũ, secũdi vero, æterHomil.26. in euange. paulo post princ.

AD SECVNDVM sic procedit. Videt, ꝙ missio possit esse æterna. Dicit enim Gregor. *eo mittitur filius, quo generatur. Sed generatio filij est æterna. ergo & missio.

¶ 2 Præt. Cuicunque conuenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non I
est temporalis, sed æterna.

¶ 3 Præt. Missio processionẽ importat. Sed processio diuinarum personarũ est æterna. ergo & missio.

SED CONTRA est, qđ dicitur. Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.

RESPON. Dicendũ, ꝙ in his quæ important originem diuinarum personarum, est quædam differentia attendenda. Quædam. n. in sui significatione important solam habitudinem ad principiũ, vt K
processio & exitus. Quædam vero cũ habitudine ad principiũ determinãt processionis terminũ. Quorũ quędã determinãt terminũ æternum, sicut generatio & ſpiratio. Nam generatio est processio diuinæ personæ in naturam diuinam. Et ſpiratio paſsiue accepta importat processionem amoris subſistentis. Quædam vero cum habitudine ad principium important terminũ temporalem, sicut missio & datio. Mittitur. n. aliquid ad hoc, vt sit in aliquo, & datur ad hoc, ꝙ habeat. Personam autem diuinam haberi ab aliqua creatura: vel esse nouo modo existẽdi in ea, est quoddam temporale. Vnde missio & datio in diuinis, dicuntur temporaliter tantum. Generatio autem & ſpiratio solum ab æterno. Processio autem & exitus dicuntur in diuinis, & æternaliter, & temporaliter: nam filius ab æterno ꝓcesit vt sit Deus: temporaliter autem, vt etiam sit homo ſm missionẽ visibilem, vel etiam vt sit in homine secundum G
inuisibilem missionem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Grego. loquitur de generatione tẽporali filij, nõ a pre, sed a matre. Vel qa ex hoc ipso filius habet, ꝙ posit mitti, ꝙ est ab æterno genit9

AD 2m dicendũ, ꝙ diuinã per sonã esse nouo modo aliquo, vel ab aliquo haberi temporaliter, nõ est propter mutationẽ diuinæ personæ, sed propter mutationẽ creaturæ [e], sicut & deus temporaliter dicit Dñs pp mutationẽ creaturæ. H

AD 3m dicendũ, ꝙ missio non solũ importat processionẽ a principio: sed determinat processionis terminum temporalem. unde missio solũ est tẽporalis, Vel missio includit processionẽ æternam, & aliquid addit. ſ. tẽporalẽ effectum. Habitudo. n. diuinæ personæ ad suũ principium non est nisi ab eterno. Vnde gemina dicit processio, æterna. ſ. & temporalis: non propter hoc, quòd habitudo ad principiũ geminetur: sed geminatio est ex parte termini tẽporalis & æterni.

ARTICVLVS. III.

Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ, sit solum secundum donũ gratiæ gratum facientis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, ꝙ missio inuisibilis diuinæ personæ, nõ sit solũ ſm donũ gratiæ gratũ facientis. Diuinã. n personã mitti, est ipsam donari. Si igitur diuina psona mittitur solũ ſm dona gratię gratũ faciẽtis, non donabitur ipsa persona diuina: sed solũ dona eius. Quod est error dicentium ſpiritumſanctum non dari: sed eius dona.

¶ 2 Præt. Hæc præpositio ſm, denotat habitudinẽ alicuius causæ: sed persona diuina est causa ꝙ habeatur donũ gratiæ gratum facientis, & non econuerſo, ſm illud Rom. 5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per ſpiritũſanctũ, qui datus est nobis. Ergo inconuenienter dicitur. ꝙ psona diuina ſm donaliter tñ, primi ãt, vtroq; mõ. Et sic patet rñsio satis clara.

¶ In rñsione ad tertium, aduerte diligẽter, ꝙ duæ rñsiones ibi datę nõ differũt in numero significatorũ, qm ſm vtrãq; missio importat processionẽ a principio, & terminũ seu effectũ tẽporalẽ: sed in qualitate seu specie processionis. Nã prima rñsio intẽdit, ꝙ missio iportat ꝓcessionẽ in cõi in terminũ tẽporalẽ. Secũda aũt intẽdit, ꝙ missio ĩcludit processionẽ æternã & effectũ tẽporalẽ. Et hanc rñsionẽ secũdã præfert author primæ ex hoc: qa habitudo diuinæ psonæ ad suũ principiũ ẽ una tñ, illa. ſ. qua æternaliter ꝓcedit ab ea. ſm ãt primã rñsionẽ, psona missa, puta filij, ꝓter generationis reſpectũ refert ad patrẽ vt mittentẽ ipm in terminũ tẽporalẽ, puta assumptã carnẽ. Et ad hoc cõfirmãdũ exponit distinctio, q̃ fit de gemina ꝓcessione tẽporalis. ſ. & æterna, ꝙ ibi nõ geminatur respectus ad principium, sed ad terminũ: qm alter est æternus, alter tẽporalis. Et hãc secũdã rñsionẽ secta tur author cõiter.

¶ *Super Q uæstionẽ quadragesimæterciæ Articulũ tertiũ.*

IN titulo: missio inuisibilis dicit, qm vt ab Aug. 4. de tri. & in. 15. di. 1. tractatur: missio distinguitur in missionẽ visibilẽ, & in missionẽ inuisibilẽ. Et dr visibilis illa, q̃ fit cũ aliquo signo sensibili: sicut spũſſ. missus est in forma ignis & colũbæ. Et filius in carne humana. Inuisibilis aũt cũ fit intus in aĩa absq; exterioribus signis, vt cũ ipsum ditur gratia cõiter. De hac ergo inuisibili missione diuinę ꝓsonæ ad animã: est nũc qõ. vtrũ attẽdat tñ ſm grã gratũ faciẽtẽ, q̃ filios Dei cõstituit, an ẽt ſm alia dona, cõia bonis & malis, puta ſ3 scĩa, fidem, ꝓphetĩã: &c

Et

Et dicitur gratia gratum faciens, ad differentiã gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quibus Apost. ad Cor. A

¶ In corpore tria intendit probare. Primum est, ꝙ persona diuina mittitur inuisibiliter ſm solã gratiã gratũ facientem, & hæc est conclusio directe responsiua quęsito. Secundũ est, ꝙ psona diuina datur etiã ſm solã gratiã. Tertiũ est, ꝙ psona diuina in ipso gratiæ dono simul datur & mittit. ibi: sed tñ in ipso dono. Probat aũt hæc, adunando duo prima sic, diuinæ personæ, missio quidem exigit existentiã nouo modo in aliquo: datio aũt exigit ꝙ habeatur ab aliquo. ergo vtrũque exigit gratiã gratũ faciẽtẽ. Et ꝓbatur seq la. quia neutrũ horũ est nisi ſm perfectã gratiã, qđ in lra singillatim probatur. & primo de nouo modo existendi sic. Modi existendi Dei i creaturis sunt duo, ĩcõis. ſ. & specialis. Primus attendit ſm participationẽ causæ ab effectibus, & distinguitur per essentiã, ꝑsentiã, & potentiã, de quibus in q. 8. diffuse tractatũ est. Secũdus vero specialis attẽditur, ſm esse obiectiuũ respectu solius creaturæ rationalis. Et qa ſm hunc modũ Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existit nouo modo in creatura rationali, vt in tẽplo suo: & consequenter ſm solam gratiam nouo modo existit.

¶ Circa hanc deductionẽ dubiũ occurrit: de intento & de vi processus. De intento quidem, an in tendat nouũ modũ existendi tanquã di sparatũ ab illis quatuor enumeratis. ſ. per essentiã, præsentiam, potentiam, & vt cognitũ ac amatũ, ita quòd detur quintus modus proprius gratiæ, ſm quẽ persona diuina existat cũ mittitur, aut intendit nouum modum existendi, tãquam nouam spẽm alicuius istorũ quatuor modorũ: Si primũ intendit. ergo falsum dicit, quòd ſm illũ modũ, quo amatum est in amãte, Deus habitat in creatura rationali, vt in tẽplo. Si vero intẽdit secundũ, pari & forte meliori rõne, nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum trium priorum modorum ſpecies, puta esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ a Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶ De vi autem processus dubium est primo, quoniã causa reddita in litera non est causa. In litera. n. dicitur, quia cognoscendo & amando, creatura rationalis attingit operatione sua ad ipsum deum: ideo secũdum istum modum Deus habitat in ea, vt in tẽplo. Quod enim hoc non sit causa, manifeste probatur, quia cum posita causa ponatur effectus, sequeretur, quòd in omni creatura rationali cognoscente & amante Deum habitaret vt in templo suo, quod patet esse falsum in Gentilibus Philosophis &c.

¶ Dubiũ est secundo, quia concesso quòd assignata causa sit efficax, ambiguũ tñ restat vnde sequatur exclusiua. ſ. quòd ſm solã gratiã sit nouus modus. Quãuis. n. Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiam, nõ tamen per solam: quia per fidem & prophetiam etiam est vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in christianis existẽtibus in mortali peccato, & multa opera bona amore Dei facientibus. Et quicquid sit de re, dato ꝙ sit verũ, ꝙ per solã gratiã sit nouus modus, vnde hoc probatur in litera, & tamẽ cum nota illationis subditur. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quòd diuina ꝓsona existat, nisi gratia gratũ faciẽs &c. Nulla enim alia causa huius illationis i litera apparet, nisi supradicta, quæ aut solam exponentem affirmatiuã, aut nullam infert. Voluntarie igitur exclusiua illata est &c.

¶ Ad primũ dubiũ dicitur, quòd intendit non de disparato modo: sed de ſpecie noua quarti modi, & quòd quartus modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex ratio insinuatur ſm duas differẽtias inter ipsum & alios positas. Prima est, ꝙ iste est speciali. i. proprius rationali creaturæ, reliq vero cõmunes sunt oĩbus. Secunda est, ꝙ ꝓ istũ De9 ipse attingitur a creatura, per illos effectus eius tãtũ. Oportet. n. eã ex cellentẽ missionem, vtpote diuinæ personæ ad rõnalia, attendi ſm proprium & ſupremũ rationalis creaturæ. Hoc autẽ cõstat non esse actũ aliquem primũ: qm̃ est sicut dormiens, nec quẽlibet actum secundũ, sed eũ quo cognoscit ac amatur ipse deus optimus. Vnde De9 vt ꝓ gratiæ habitũ in aĩa existẽs, ignobiliori modo existit, quàm ipse in eadem per gratiæ actus. ſ. cognitionem & amorem: quanto actus præstat habitui, & tangere ſm se, ꝑstat tactui per aliud. Solus igitur quartus modus est, secundum quem nouus inquirendus est modus existendi Dei in creatura rationali. 200

¶ Ad secũdũ vero, & tertiũ dubiũ simul dicit, ꝙ litera potest dupliciter exponi. Primo, vt reddat causam quasi proprii generis. Secundo, vt reddat causam quasi propriæ formę. Potest siquidẽ intelligi de amore & cognitione dei absolute: & potest intelligi de amore & cognitione dei in se, vt est ex charitate diligentis. Si de amore Dei absolute intelligamus, tunc redditur ratio proprii & per se generis illius noui modi, qui quæritur. Ex eo enim quòd iste modus quartus est specialis creaturæ rationali: & ſm eũ Deus ipse attingitur operatione creaturæ, sequitur quòd excellens ille modus quæsitus, infra latitudinẽ istius contineatur, & hic sensus aperte prætẽditur in litera. Et sic patet, nihil obstare obiectionẽ secundi dubii: qm̃ stat, ꝙ sit vera causa assignata proprium genus, & tñ nõ valet. ergo vbi est illa causa, ibi est illa species: sed. ergo ibi est illud genus: licet. n. aĩal sit propriũ leonis genus, inuenitur tñ extra leonẽ. Et qm̃ ois spẽs cõstituiẽ differentia per se sui generis, & nõ differẽtia p accidens vt patet. 7. Met. ideo ex hoc quòd quartus ille modus est propriũ genus istius noui, oportet ꝙ iste nouus modus consistat in differentia Dei, vt amati & cogniti. Et cũ Deus, vt amatus & cognitus, præter communem

munē modū non sit nisi vno mō, simp'r loquēdo. s. p charitatē seu gratiā sc̄ificatē, t̄plūs suū cōsequ'ns est, q̄ ex illa causa habeatur etiā exclusiua, de qua é tertiū dubiū. At si dixeris, q̄ in litera nō habetur, q̄ Deus nō est præter cōem modū amatus, nisi ab his quos inhabitat &c. fateor. Sed memēto, q̄ author hic suppo nit proprietates gratiæ & charitatis. Et p̄pea tacitis his, cucurrit ad cōclusionē Ipsa quoq; exercitatio ecclesiastica nobis hoc īsinuat. Deū enim a nullo amari (nisi oīter) concedimus, existenti in peccato mortali, seu extra gratiā: quare hoc quasi in promptu esset, ex practica subintellectū est. Si vero de amore Dei, quo ex charitate diligitur, interpretemur, breuior é via. Ex eo nāq;, quòd amādo & cognoscēdo creatura rōnalis ad tātā celsitudinē cōscēdit, q̄ Deū ipsum. i. s̄m q̄d in se est ex charitate diligēdus, attingit, sequit statim: & q̄ s̄m hūc quartū modū in hac sui celsitudine tātū diuina persona nō solū existat: sed inhabitet, vt in tēplo, quo actibus cognitionis & amoris colit: q̄n extra hāc celsitudinē nō attingit ip'se s̄m q̄ in se est, prout ex charitate diligitur. Et q̄n hæc celsitudo, & hoc tēplū sola gratia fit, ideo optime infertur. ergo sola gratia gratū faciens est ratio, vt Deus nouo modo sit in creatura rationali. Et sic patet solutio vtriusque dubii.

¶ Deinde probat in litera assumptū, de haberi p̄sona diuinā ab aliquo: habet solū, quo libere q̄s pōt vti, vel frui. ergo persona diuina, sola gratia habetur. probatur sequela: quia per solā gratiā potest quis persona diuina frui. Tertium autem, scilicet, quòd ipsa persona diuina simul datur, & mittitur: p̄batur: quia ipso gratiæ dono spiritussanctus inhabitat creaturam.

¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulū quartū.*

229 3.dist.15.q.2.ar.vnico.

TItulus clarus. ¶In corpe vnā cōclusio trīsiua quæsito. Patri non cōuenit mitti: sed filio & spiritui sancto. Probatur. Missio importat processionem ab alio, & i diuinis s̄m originē. ergo nō patri: sed filio & spiritui sancto conuenit mitti. cōsequentia probatur: quia pater nullo modo est ab alio, sed filius & spiritussanctus.

ARTICVLVS. IIII.

Vtrum patri conueniat mitti.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur, q̄ patri etiā I conueniat mitti. Mitti. n. diuinam personam est ipsam dari: sed pater dat seipsum (cum haberi non possit nisi seipso donante) ergo potest dici, q̄ pater mittat seipsum.

¶ 2 Præt. Persona diuina mittit s̄m inhabitationē gratiæ. Sed per gratiam tota Trinitas inhabitat in nobis, s̄m illud Ioan. 14. Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo quælibet diuinarū personarum mittitur.

¶ 3 Præt. Quicquid conuenit alicui personæ, conuenit K omnibus, præter notiones & personas. Sed missio nō significat aliquam personam, neq; etiam notionem, cum sint tantum quinque notiones, vt supra dictum est. * ergo cuilibet personæ diuinæ conuenit mitti.

Q.32.ar.3. li.2.de Tri. ca.5. paulo post princ.

SED CONTRA est, q̄d Augu. † dicit in 2. li. de Trin. q̄ solus pater nunquam legitur missus.

Ar.1. & 2. huius quæst.

RESPON. Dicēdū, q̄ missio i suā rōne īportat processionē ab alio, & in diuinis s̄m originē: vt supra dictū est *. Vñ cū p̄r nō sit ab alio, nullo mō cōuenit sibi mitti: sed solū filio & spūisan. quib' cōuenit esse ab alio.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ si dare importet liberalē cōicationē alicuius, sic p̄r dat seipsum in quātū se liberaliter cōicat creaturę ad fruēdū. Si vero īportet authoritatē dātis respectu ei' q̄d dat, sic nō cōuenit dari tiæ gratum faciētis, sicut & donū F prophetiæ: & quælibet gratia gratis data. Vñ 1. Cor. 12. Gratia gratis data nominat manifestatio spiritus. Sic igitur Apostolis dicit datus spiritussanctus, ad operationē miraculorum: quia data est eis gratia gratū faciens cum signo manifestante. Si autē daretur solū signū gratiæ gratum facientis sine gratia, non diceretur dari simpliciter spiritussanctus: nisi forte cum aliqua determinatione, secūdū quod dicitur, q̄ alicui datur spiritus prophetiæ, vel miraculorum, inquātum a spiritusancto habet virtutē prophetādi, vel miracula faciēdi.

in diuinis, nisi p'sonę quę est ab alio, sicut nec mitti,

AD 2^m dicendū, q̄ licet effectus gratiæ, sit etiam a p'se q̄ inhabitat p gratiā, sicut & filius & spūssan. quia tn̄ nō est ab alio, nō d̄r mitti. Et hoc est q̄d dicit Aug.* lib.4.de Tri. ca.20. pri. medio.

4. de Tri. q̄ p̄r cū in tpe a quoquā cognoscit', nō dicit missus. Non. n. habet de quo sit, aut ex quo procedat

AD 3^m dicendum, q̄ missio inquantum importat processionem a mittente, includit in sui significatione notionem, non quidem in speciali: sed in generali', prout esse ab alio est cōmune duabus notionib' 1 2 3

ARTICVLVS. V.

Vtrū filio conueniat inuisibiliter mitti.

AD QVINTVM sic p̄cedit. Vī, q̄ filio nō cōueniat inuisibiliter mitti. Missio. n. inuisibilis diuinæ p̄sonæ attēdit, s̄m dona grāe: sed oīa dona gratiæ p̄tinent ad spiritū-sanctū, s̄m illud. 1. Corint. 12. Oīa operat' vn' atq; idē spūs. ergo inuisibiliter nō mittit' nisi spiritussanct'.

¶ 2 Præ. Missio diuinæ p̄sonæ fit s̄m gratiā gratū faciētē. Sed dona, q̄ p̄tinēt ad p̄fectionē itellectus, nō sunt dona gratiæ gratū faciētis: cū sine charitate possint haberi, s̄m illud. 1. ad Corī. 13. Si habuero p̄phetiā & no. myst. o. & oēm scientiā, & si habuero oēm fi. ita vt mō. trās. charitatē aūt nō habeā, nihil sum. Cū ergo filius p̄cedat, vt verbū intellectus: videt, q̄ non conueniat sibi inuisibiliter mitti.

¶ 3 Præt. Missio diuinæ p̄sonæ est quæda p̄cessio, vt dictū est *. Sed alia est p̄cessio filij, alia spiritussancti. Ergo & alia missio, si vterq; mittit. Et sic altera earū sufficeret, cū vna sit sufficiens ad sanctificandā creaturā. Ar. præced. & ar. 1. huius quæst.

SED CONTRA est, q̄d Sap. 9. d̄r de diuina Sapia: Mitte illā de cęlis sctis tuis, & a sedē magnitudinis tuæ.

RESPON. Dicēdum, q̄ p gratiā gratum faciētē, tota Trinitas inhabitat mentē, s̄m illud Ioā. 14. Ad eū veniemus, & mānsionē apud eū faciem'. Mitti ät p̄sonā diuinā ad aliquē p inuisibilē gratiā, significat nouū modū inhabitādi illi' p̄sonæ, & originē ei' ab alia. Vnde cū tā filio q̄ spūissan. cōueniat, & inhabitare p gratiā, & ab alio esse, vtriq; conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet cōueniat inhabitare per gratiam, non tamē sibi conuenit ab alio esse, & per cōsequēs nec mitti *. a b 224

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ licet oīa dona inquātū dona sunt, attribuātur spiritui sancto (q̄a habet rōnē primi doni s̄m q̄d est amor, vt supra dictū est') aliqua tn̄ dona s̄m p̄prias rōnes attribuunt' p quandā appropriationem filio. Illa quæ pertinent ad intellectum. Et s̄m illa dona attenditur missio filij. Vnde Aug. 4. de Trin. q̄ tunc inuisibiliter filius cuiquam mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur. li.4.de Tri. ca.20. cum medio in p.

AD 2^m dicēdū, q̄ anima p gratiā cōformatur Deo. Vnde ad hoc, q̄ aliqua p̄sona diuina mittat' ad aliquē p gratiā, oportet q̄ fiat assimilatio illi' ad diuinā p̄sonā, q̄ mittit' p aliq̄d gratiæ donū. Et q̄a spūssan. est amor: p donū charitatis aīa spiritui sancto assimilat'. Vnde s̄m modū charitatis attēdit' missio spiritus sancti. Filius ät est verbū, nō qualecūq;, sed spirās amorē. Vnde Augu. dicit in. 9. li. de Tri. Verbo aūt, q̄d insinuare intēdim', cū amore notitia est'. Nō igit' s̄m qualiber p̄fectionē, itellectus mittit' filī': sed s̄m talē īstitutionē, vel instructionem li.9.de Tri. ca.10. circa finē med. 3 9

Loco citato in solut. 1. arg.

In corp. ar. & ar. 1. huius quæst.

structi onem intellectus, qua prorumpat in affectum A amoris, vt dicit' Ioan. 6. Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. Et in Psalm. In medi. mea exardescet ignis. Et ideo signanter dicit Aug.* q̄ filius mittitur, cum a quoquam cognoscitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiā significat. Et hæc proprie dicitur sapientia quasi sapida scientia, secundum illud Eccle. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

AD 3^m dicendum, quòd cum missio importet originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiā (vt supra dictum est *) si loquamur de missione quantum ad originem, sic missio filij distinguitur a missione spiritussancti, sicut & generatio a p̄cessione. Si B autem quantum ad effectum gratiæ, sic communicāt duæ missiones in radice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflammatio affectus. Et sic manifestum est, q̄ vna nō potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciēte, nec vna persona separatur ab alia.

¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Artic. sextum.*

231 1.dist.15.q.1.ar.1.q.1. 2. & 4.

TItulus clar' est. ¶In corpe vna est conclusio implicite responsiua quæsito affirmatiue. Missio inuisibilis fit ad oēs participes gratiæ. Probatur. Missio importat incēptionem essendi, vel simpliciter, vel nouo modo. ergo i eo, ad quem fit missio inuisibilis, oportet ponere gr̄am & eius nouitate, ergo missio inuisibilis fit ad oēs i q̄bus sunt hęc duo. ergo ad oēs participes gratiæ.

¶ Aduerte hic, q̄ nouitas gr̄æ nō est a gratia distincta, tā quam gratia possit esse non noua, sed ad ostendendum tē pus quando fit inuisibilis missio. Ad hoc enī, nō sufficit sola inhabitatio gratię, vt patet in' his q̄ sunt in gratia pro illo tempore, quo eorum gratia nō augetur. Est siquidē tūc inhabitans gr̄a: sed quia deest innouatio aliqua, ideo tunc eis nō fit missio. Et p̄ptera, puto autho rē subticuisse cōclusionē vltimo illatā, qua si intulisset, q̄ missio inuisibilis fit ad oēs p̄icipes gr̄æ cū aliqua nouitate: nō ad excludēdū quoddā ips: vt dictū est, & diffuse patet in rūsionibus argumentorū, in q̄bus ea quæ dātur de Sacramentis & Xpo, loco p̄rio discutēda sunt. Li.3.de tri. d. 2. & lib. 4. d. 1. ar. 1. q. 1. C D

¶ 2 Præt. Profectus in virtute non est nisi per gratiam. Sed missio inuisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut p̄ficiat, aut deficiat. Et sic missio eēt continua. ergo missio inuisibilis non fit ad oēs participes gratiæ.

¶ 3 Præt. Christus, & beati pleniss̄i me habent gratiam. Sed ad eos nō videtur fieri missio, quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem secundum quod homo, & omnes beati, perfecte sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ, fit missio inuisibilis.

¶ 4 Præt. Sacramenta nouæ legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Non ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

SED CONTRA est, quòd secundum Augu. * missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturā. Omnis autem creatura habens gratiam sanctificatur. Ergo ad omnē creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra dictū est *) missio de sui ratione importat, quòd ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodam modo nouo, s̄m quod missio attribuitur diuinis p̄sonis. Sic ergo in eo ^d ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo inueniuntur. 226 D. 902.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio inuisibilis est facta ad patres vete. testamenti. Vnde dicit Aug. * 4. de Trin. quòd secundum quod filius mittitur inuisibiliter, fit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in patribus, & p̄phetis. Cum ergo dicitur, Nondum erat datus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quæ facta est in die Pentecostes. Li.4.de tri. ca.20. parū an̄ me. t.3.

AD 2^m dicendum, quòd etiam secundum profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Aug. dicit * 4. de Trini. quòd tunc cuiquā mittitur filius, cum a quoquam cognoscitur, atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deum, vel perfectę animæ rationalis in Deo. Sed tamen secundum illud augmentum gratiæ præcipue missio inuisibilis attenditur, q̄n aliquis proficit in aliquem nouū actum vel nouum statum gratiæ: vt puta, cum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetiæ, vel in hoc, q̄ ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quæ possidet, aut quodcumque opus arduum aggreditur. Li.4.de tri. c.20. to. 3.

AD 3^m dicendum, quòd ad beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundum intensionem gratiæ: sed secundū quod aliqua mysteria eis reuelantur de nouo. Quod est vsque ad diem iudicij. Quod quidem augmentum attenditur secundum extensionem gratiæ ad plura se extendētis. Ad Christum autem fuit facta inuisibilis missio in principio suæ conceptionis: ^e non autem postea, cum a principio suę conceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia. e 232

AD 4^m dicendum, quòd gratia est in sacramentis nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis, secundum quendam discursum ab agente in patiens. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinę personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

¶ *Super Quæstionis quadragesimoctauæ Artī. septimum.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum spiritui sancto conueniat inuisibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd spiritui sancto non conueniat visibiliter mitti. Filius enim s̄m quod

232 Locis supra, ar. 6. in ductis.

quæsitum fuerit, id est non solum de spiritussan. sed filio. Secundo, ponit differe tiam inter modum vtriusq; missionis.

¶Quo ad primum conclusio est. Conueniens fuit filium & spiritumsanctum visibiliter mitti: probatur sic. Modus connaturalis hominis est, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur. ergo in visibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. ergo sicut seipsum & æternas processiones per visibilia Deus hominibus quodam modo demõstrauit: ita conueniens fuit, vt inuisibiles missiones personarum, secundum aliquas visibiles creaturas manifestaret. hoc autẽ est ipsas visibiliter mitti. prima consequentia probat: qa Deus prouidet omnibus secũdũ vniuscuiusque modum: reliqua sunt satis rationabilia.

¶Quo ad secũdum differentia est, quia filius est missus visibiliter tanquam sanctificationis, actor, vt patet in processu sacræ scripturæ, Spiritus autem sanctus tanquam sanctificationis indicium, vt in baptismo Christi apparet. Ratio autem huius differentiæ satis accommoda redditur ex conditionibus notionalibus: quia scilicet, filius est principiũ spiritussancti, ipe autem spiritussan. est donum, inquantũ procedit vt amor, vt ex supradictis patet.

visibiliter missus est in mundo, dicitur esse minor patre. Sed nũquã legit spiritussanctus minor patre. Ergo spirituisancto non conuenit visibiliter mitti.

¶2 Præt. Missio visibilis attenditur secundum aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut missio filij secundum carnem. Sed spiritus sanctus nõ assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde nõ potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo quàm in alijs, nisi forte sicut in signo: sicut est etiam in sacramentis & in omnibus figuris legalibus. Non ergo spiritussanct⁹ visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd secundum omnia huiusmodi, eius missio visibilis attenditur.

¶3 Præt. Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur spũsanctus, quàm alia persona.

¶4 Præt. Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilium creaturarum, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur spiritussanctus visibiliter mittit, debuit mitti secundũ aliquas creaturas rationales.

¶5 Præt. Quæ visibiliter fiunt diuinitus, dispensantur per ministerium angelorum, vt Augusti. dicit *3. de Trin. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non spiritus sanctus.

¶6 Præt. Si spiritus sanctus visibiliter mittat, hoc non est nisi ad manifestãdũ inuisibilẽ missionẽ, quia inuisibilia p uisibilia manifestantur. Ergo ad quem missio inuisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad omnes ad quos fit missio inuisibilis, siue in nouo, siue in veteri testamento, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo spiritus sanctus visibiliter mittitur.

SED CONTRA est, quod dicitur Matth. 3. quòd spiritus sanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

RESPON. Dicendum, quòd Deus prouidet omnibus secundum vniuscuiusque modum. Est autem modus cõnaturalis hominis, vt per visibilia ad inuisibilia manuducatur; (vt ex supradictis patet. *) Et ideo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus & processiones æternas personarum, per creaturas visibiles, secundum aliqua indicia hominibus quodammodo demonstrauit: ita conueniens fuit, vt etiam inuisibiles missiones diuinarum personarum secũdum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamen filius & spiritussanctus. Nam spirituisancto inquantum procedit vt amor, competit esse sanctificationis donum, filio autem inquantum est spiritus sancti principium, competit esse sanctificationis huius authorem. Et ideo filius visibiliter missus est tãquam sanctificationis author, sed spiritussan. tanquam sanctificationis indicium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici possit. Et sic ratione naturæ assumpte, filius dicitur minor patre. Sed spiritussanct. nõ assumpsit creaturã visibilem, in qua apparuit in vnitatem personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter visibilem creaturam.

AD 2^m dicendum, quòd missio visibilis spiritus sancti, non attenditur secundum visionem imaginariam quæ est visio prophetica: quia, vt Augustinus dicit *2. de Trinita. visio prophetica, non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam vero illam & ignem, oculis viderunt, quicunque viderunt. Neque iterum sic se habuit spiritussanctus ad huiusmodi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra, iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quem significabat. Sed illa columba & ignis, ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columbæ quam populus in eremo sequebatur, & fulgoribus ac tonitruis, quæ fiebant cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret, atq; prædiceret. Sic igitur apparet, quòd missio visibilis, neque attenditur secundum visiones prophetica, quæ fuerunt imaginariæ & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui testa. in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed spiritus sanctus visibiliter dicitur esse missus, inquãtum fuit mõstratus in quibusdam creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

AD 3^m dicendum, quòd licet illas creaturas visibiles tota Trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demonstrandum specialiter hanc vel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater & filius & spiritus sanctus, ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quàmuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

AD 4^m dicendum, quòd personam filij declarari oportuit, vt sanctificationis authorem (vt dictum est. *) Et ideo oportuit quòd missio visibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcumque alia creatura. Neque oportuit quòd creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta a spiritusan. in vnitatem personæ, cum non assumeretur ad aliquid agẽdum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam, non oportuit quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

AD 5^m dicendum, q illæ creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio angelorũ: non tñ ad significandum psonã angeli, sed ad significandam personam spiritus sancti.

Li.3.de tri. c.4.5. & 9. tom.3.

q.12.a.12.

Li.2.de tri. c.6. p. med.

331 c

Li.de tri. c.17. circa fin. tom.3.

Incorp.

sancti. Quia igitur spiritussanctus erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secundum eas spiritussanctus visibiliter mitti dicitur, & non angelus.

AD 6^m dicendum, quòd non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signũ visibile exteri⁹, sed sicut dr 1.Cor. 12. Manifestatio spũs dat alicui, ad vtilitatẽ scilicet Ecclesiæ. Quæ quidẽ vtilitas est, vt p hmõi visibilia signa fides cõfirmet & propaget. Quod quidẽ principaliter factũ est per Christum, & per Apostolos, secundum illud Heb. 2. Cum initium accepisset enarrari per dominũ ab eis qui audierũt, in nos confirmata est. Et ideo, specialiter debuit fieri missio visibilis spiri. sanc. ad Christum, & ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos Sanctos, in quibus quodammodo Ecclesia fundabatur: ita tamẽ quòd visibilis missio facta ad Christum, demonstraret missionem inuisibilem: non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad eum factam. c Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem, sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in Christo authoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (vnde vox patris intonuit, Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vnigeniti, alij regenerarentur. In transfiguratione vero, sub specie nubis lucidæ, ad ostẽdam exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est. Ipsum audite. Ad Apostolos autem, sub specie flatus, ad ostendendum potestatem ministerij in dispensatione Sacramentorum. Vnde dictum est eis: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis igneis, ad ostendendum officium doctrinæ. Vnde dicitur, quòd cœperunt loqui varijs linguis. Ad patres autem veteris testamenti, missio visibilis spirituss an. fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis filij quàm spiritus san. cum spiritus san. manifestet filium, sicut filius patrem. Fuerunt autem factæ visibiles apparitiones diuinarum personarum patribus veteris testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici nõ possunt: quia non fuerũt factę (fm Aug.*) ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

¶ *Super quæstionis quadragesimæ tertiæ Articu. octauum.*

233 a.del.1.q.3. & po.q. 1.a.1. ad quartum. 1.lib.4.de Trin.c.vlti. in fin.to.3.

TItulus clat⁹ est. ¶In corpe tria facit. Primo, refert duas opiniones: secundo, saluat vtranque: tertio, excludit obiectionem ibi, nõ aũt propter hoc homo: & quoniã omnia ordinate sunt in litera ac clare, non opus est mora. Ad euidentiam tamen huius quæstionis, scito, quòd optima via omnes difficultates soluendi, est dicere, quòd missio ẽ nomẽ multiplex, habens multas intẽtiones, quemadmodum nomina tracta ta in 5. Metaphy. & ⁹ intentiones eius sunt hę quæ narrãtur in litera: scilicet, processio missi a mittente secundum se, & secundum nouum modum essendi. Et rursus, processio missi secundum se ab aliquo, & secũdum nouum modum essendi a mittente: & secunda intentio reducitur ad primam, tanquam ad potiorem. Et propterea in 1. artic. huius quæstionis author dixit, quòd de ratione missionis est processio missi a mittente: loquebatur. n. de primaria intentione missionis, hic autem non oblitus, distinguit, vt secundã intentionẽ eiusdem adiiceret, præsertim ob reuerẽtiã Aug. Sanctorum, & Magistri in 15. dist. 1. vbi q. 2. art. 1. diffuse rationem secundæ intentionis inuenies.

Lib. 15. de Tri. ca. 26. tom. 3.

Li.2.de tri c.5. p totũ tom. 3.

D. 901

D. 430.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea, a qua procedit æternaliter.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea, a qua ꝓcedit ęternaliter. Quia sicut dicit Aug.* 4. de Tri. Pater a nullo mittitur, quia a nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittit ab alia, oportet quòd sit ab illa.

¶2 Præt. Mittens habet authoritatem respectu missi, sed respectu diuinæ personæ non potest haberi authoritas, nisi secundum originem. Ergo oportet quòd diuina persona quæ mittitur, sit a persona mittente.

¶3 Præt. Si persona diuina potest mitti ab eo a quo non est, nihil prohibebit dicere quòd spiri. san. detur ab homine, quàmuis non sit ab eo. Quod est contra Aug.*3. de Trin. Ergo diuina persona non mittitur, nisi ab ea, a qua est.

SED CONTRA est, quòd filius mittitur a spiritusancto secũdum illud Isa. 48. Nunc misit me Dominus deus, & spiritus eius. Filius autem non est a spiritusancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea a qua non est.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc inueniũtur aliqui diuersimode locuti esse. Secundũ quosdam enim, persona diuina nõ mittitur nisi ab eo, a quo est æternaliter. Et secundum hoc cum dicitur, filius Dei missus a spiri. sanct. referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum a spiritusancto. Augustinus autem dicit *2. de Trini. quòd filius mittitur & a se & a spiritusanct. & spiritussanctus etiam mittitur & a se & a filio, vt sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personæ, sed solum personæ ab alio existenti: mittere autẽ conueniat cuilibet personæ. Vtrumque autem habet aliquo modo veritatem: quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existẽs, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur vt principium personæ, quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa, cui conuenit esse principium illius personæ. Et sic filius mittitur tantum a patre, d spiritussanctus autem a patre & filio. Si vero persona mittẽs intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non d autem propter hoc, homo dat spiritum sanctum, quia nec effectum gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVAESTIO XLIIII.

De processione creaturarum a Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Qẽns quadragesimæquartæ Articulum primum.*

POST considerationem diuinarum personarũ, considerandum restat de processione creaturarum a Deo. Erit autem hæc consideratio tripartita, vt primo consideretur de productione creaturarum. Secundo, de earum distinctione. Tertio, de conseruatione & gubernatione. Circa primum tria sunt considerãda. primo quidem, quæ sit prima causa entium. Secundo, de modo procedẽdi creaturarum a prima causa. Tertio, vero de principio durationis rerum.

INtit. ly, oẽs ens ñ stat ꝓ oĩ re alia a deo, alioq n supflueret sequẽs artic. sed stat ꝓ oĩ re, q̃ ꝓprie dr ens, vt sũt apud nos cõposita, & i superioribꝰ, q̃ subsistit ly creatũ nõ ꝓprie sumit: qm i toto decursu huius articuli, nulla fit difficultas de causalitatis mõ significato p creationẽ: sed significat ly creatũ i proposito, causatum effective.

hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius quæstionis proponitur in litera primo sic: vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium, vbi manifeste patet quod diximus: & hoc idē etiā ostendit litera in conclusione respōsiua. Vsus est autem author non casu, ly causa efficiēs, & ly creatum, sed ea ratione, vt ostenderet, quòd gratia materię, hæc duo co incidunt: omne ens est creatum, & omne ens est factum a deo, &c.

¶In corpore vnica est conclusio respōsiua quęsito affirmatiue. Necesse est omne quod quocunq; modo est, a deo esse, & probatur sic: omne inuentum in aliquo per participationem, causatur ab eo, cui inest p essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus aliis a Deo per participationem & in deo per essentiam: ergo omnia alia entia causata sunt ab ipso deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor vero, quo ad deum, probatur ex quæst. 3. in qua probatum est, q̄ Deus est ipsum esse subsistens: quo ad alia vero a Deo sic: esse subsistens, non est nisi vnum: ergo omnia alia a Deo non sunt suum esse: ergo participant esse. Antecedens & probatū dicitur, quæst. 7. articu. 1. ad tertium, & clarius, articu. 2. eiusdem quęstionis: & manifestatur exēplo: sicut si albedo esset subsistens &c. & additur ratio, qa multiplicatio est secundum recipiētia.

234 2. di. 1. q. 1 ar. 2. & 3. & dist. 17. q. 1. ar. 2. Et 2. cōt. ca. 6. 15. & 16. Et opu. 3. cap. 68. & 69. & opu. 15. cap. 9.

Et confirmatur tota ratio authoritatibus Platonis & Arist.

¶Circa hanc rōnem multa sunt aduertenda, & circa literam & circa rē. Circa literā quidē aduerte primo, q̄ cum in conclone dr, Omne quod quocūq; modo est, significatur omnis modus entis constitutiuus cuiuscūq; gnis: & nō cōis, seu transcendens modus: quo ens distinguit per actū & potentiam: ira q̄ sensus est. Omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, vel potentia: dico autem hoc pp materiam primam: quæ sequenti referuatur articulo: & pp ipsum actum essendi, de quo verificari non pōt q̄ non est suum esse, quod tñ in minore subsumitur de omni alio a deo. Aduerte secundo, q̄ p eodem reputat litera, q̄ omnia alia a Deo non sunt suum eē, & participant esse. Quo ad rem vero scito, quòd ista ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quòd illa communis est Platonicis & Peripateticis: si illud per essentiam inuenitur, & est propositio secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta a perfectis, & per aliud a per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres cōditiones. Primo, q̄ est ipsa natura, puta bonitas vel albedo. Secundo, quòd non est contracta quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones; si albedo vt quatuor separaretur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertio, quòd est in se ipsa naturaliter subsistens:

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo. Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium.

¶Secūdo. Vtrum materia prima sit creata a Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei.

¶Tertio. Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum.

¶Quarto. Vtrum ipse sit causa finalis rerum.

Articvlvs primvs.

Vtrum sit necessarium, omne ens esse creatum a Deo.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd nō sit necessarium omne ens esse creatū a Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet eē aliqua entia nō creata a deo.

¶2 Præt. Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quod non pōt non esse, non indiget causa efficiente. Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse, non potest nō esse. Cum igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quòd non omnia entia sint a Deo.

¶3 Præt. Quorumcumque est aliqua causa, in his pōt fieri demōstratio per cām illā. Sed in mathematicis nō fit demōstratio per cām agētem, vt per Philosophū patet in* 3. Metaph. Non igitur omnia entia sunt a Deo, sicut a causa agente.

Sed contra est, quòd dicitur Romanorum 11. cap. Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

Respon. Dicendum, quòd necesse est dicere, omne quod quocunque modo est, a Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quòd causetur in ipso ab eo, cui essentialiter conuenit: sicut ferrū fit ignitum ab igne. Ostensum est autem supra, * cum de diuina simplicitate ageretur, quòd Deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostensum * est, quòd esse subsistens, non potest esse nisi vnum, sicut si albedo esset subsistens, non posset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur secundum recipiētia. Relinquitur ergo, quòd omnia alia a Deo non sint suum esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quòd omnia quæ diuersificantur secundum diuersam participationem essendi, vt sint perfectius, vel minus perfecte, causari ab vno primo ente, quod pfectissime est.* Vnde & Plato dixit, quòd necesse est ante omnem multitudinem ponere vnitatem. Et Aristo. dicit in secundo * Metaphysicorum, quòd id quod est maxime ens & maxime

Li. 3. Meta. tex. 4. com.

Q. 3. art. 4.

Q. 11. ad 3. & 4.

Li. 2. Met. tex. 4. com. 3.

Li. 2. Met. tex. 4. com. 4.

positis materialibus. Sed subsistere actus receptibilis secundum suum ordinem, constituit talem actum per essentiam: & negatio subsistentiæ constituit eundem per participationem. Vnde quia esse secundum suum ordinem est receptibile in alio, & similiter, sapientia, bonitas &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibiles erant in materia. Ideo quodcunque horum si subsistat, est tale per essentiam, & si non subsistat, per participationem. Et propter ea in litera datur exemplum de albedine quam constat esse formam receptibilem in alio. Et quoniam naturaliter subsistere includit irreceptibilitatem, & non subsistere receptionem in alio, propterea in litera a subsistentia ad recipi declinatur, dum dicitur, quòd albedo non multiplicatur nisi secundum recipientia. Restant tamen hic duo dubia. Alterum superius prætactum, & infra discutiendum, scilicet: an multiplicatio individuorum eiusdem rationis, sit solum penes recipientia. Alterū: an verum sit q̄ omnia alia a Deo nō sint suum esse, quod in commentariis de Ente & essentia cap. 5. requirit: ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies: vnde & hic pertranseo.

¶Circa vim huius rōnis aduerte duo. Primo, q̄ licet non cōcludat explicite: nisi. ergo omne ens est a Deo, omittendo q̄ effectiue, p cōstanti tñ relictum est, q̄ effectiue: qm̄ cum paruarissimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinē efficere quàm id, quod est tale per essentiam: consequens est necessario, quòd ipsum sit primum

primum faciens talia per participationem: nisi forte inueniretur aliquid eminentius præhabens illud: quod in proposito nō habet locum, cum nihil possit esse eminentius quàm ipsum esse per essentiam. Secundo, quòd author tractans de creatione hic, subtilissima arte vsus est: processit namque ex vere propriis. Creare enim, cum nihil aliud sit quàm facere quòd res sint, & non includat q̄ sint tales vel tales, idē est quærere creatorem entium omniam, & causam effectiuam omnium, inquantum entia, vt etiā inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entiū inquātū entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic, sicut viuentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiā: iuxta authoritatem secūdi Met. & propositionem 18. lib. de causis, subintellecta proprietate causæ effectiuæ, quæ est facere sibi simile.

Li. 5. Met. tex. 6. to. 3.

¶In responsione ad primū esset dubiū: an relatio creationis passiue distinguatur realiter a re creata: sed de hoc erit sermo. arti. 3. quæs. 45.

¶In responsione ad secundum aduerte, quòd responsio formalis consistit in negatione illius maioris, Quod non potest non esse, non indiget causa efficiente, seu non indiget causa dante sibi q̄ sit: & ratio assignatur in litera: quia est fallacia cōsequētis, a pluribus causis veritatis &c. Indigere enim causa efficiente, cōtingit ex duobus: vel ex eo quòd potest esse & non esse, vel ex eo quòd non esset, si causa inquantum causa non esset, id est si ab alio non haberet illud esse, hūc enim sensum causæ nomen insinuat. Et hanc interpretationem diligenter notato: per eam enim soluitur dubitatio minus penetrantium hanc literam, & instantium, quòd non valet: hoc nō esset, si illud non esset: ergo illud est causa huius, vt patet in correlatiuis: & etiam in homine & risibili: homo enim non esset, si risibile non esset, & tñ risibile non est causa hominis. Cessant enim hæc oia, si pspectum fuerit quòd litera de causa inquantū causa, & nō de re, quæ est causa, absolute loquitur. Valet enim. A non esset, si causa illius non esset. i. si non causaret, ergo A eget cā. Illi aūt interpretabant de re, quæ est causa materialiter.

¶Circa eādē rationē diligenter aduerte, q̄ author explicite cōcedit plura entia necessaria: quod etiam probat in 2. contra Gēt. c. 30. Et scito, q̄ ex m rem nulla forte est dissensio Scoti ab authore: sed tantummodo in vocabulis: qm̄ Scotus & alii sequaces eius, noīe necessarii simpliciter intelligunt id, quod nulla potentia potest nō esse: & sic solum Deum dicunt necessarium simpliciter. S. Tho. aūt peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones 5. Meta. necessarium simpr vocat id, quod nō pōt nō esse per potentiam in se. Et propterea, concedit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera: quia iudicium de rebus debet dari & dici, secundum propria ipsarum rerum, & non ex ira et ratione abilior & nominatio authoris: qm̄ multa entia sūt, quæ in se nullam habent potentiam ad non esse, & sic verum est simpliciter, quòd non possunt non esse: & consequenter quòd sunt entia necessaria: quāmuis fm potentiam logicam, & potentiam in alio. s. Deo, omnia alia a Deo possint nō esse. Et hinc habes, quàm puerliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidā dicere, q̄ verba S. T. in hac materia male sonāt. Attendāt naturis rerum, sermoni formali ac pprio, & intentioni 8. Metaphysicis: & deprehendent cæcitatem propriam.

¶Circa eandem respōsionē nota, quòd quidam authoritates allatas in Isa ex 5. Meta. tex. 6. & 8. Phys. tex. 15. dicūt nō esse ad ppositū: quia Arist. loquitur de cōplexis & non de incōplexis. Sed rudis valde iterpretatio hæc est. Tū, qa 8. Phy. hoc dicit tractando de principio motus æterni cōtra Democritū: volens quòd rei æternæ, q̄rēda sit causa: & ad hoc manifestādum inducit de triāgulo. habent e tres anguli. 2. Tum, qa 5. Met. postquā de cōplexis tractauit, subdit de plex esse necessariū, s. ex se & ab alio: & vult q̄ necessarium ex se, sit omnino simplex: & loquitur de Deo. Tum, quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse, quod sub affirmatione vel negatione subiacet: quod cōstat esse incōplexū: oīs nāque cōplexio i sola est anima.

235 Supra q. 14 art. 11. cor. Et 1. di. 36. q. 1. ar. 1. Et veri. q. 3. ar. ti. 5. cor. Et po. q. 3. ar. 5. & q. 4. Et opuſ. 3. ca. 69. 98. 229 230. Et ro. 11. lect. 5. Et Phyſ. 8. l. 2. *Text. 62. tom. 2.

Articvlvs 2.

Vtrū materia prima sit creata a Deo.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd materia prima non sit creata a Deo. Omne enim quod fit, componitur ex subiecto & ex aliquo alio, vt dr in* 1. Phys. sed materię primę non est aliquod subiectū. Ergo materia prima nō potest esse facta a Deo.

¶2 Præte. Actio & passio diuiduntur contra se inuicem. Sed sicut primum principium actiuū est Deus, ita primum principium passiuum est materia. Ergo deus & materia prima sunt duo principia contra se inuicem diuisa: quorum neutrum est ab alio.

¶3 Præt. Omne agens agit sibi simile. & sic, cum omne agens agat in quantum est actu, sequitur, quòd omne factum aliquo modo sit in actu. Sed materia prima est tantū in potentia, inquantum huiusmodi. Ergo contra rationem materiæ primæ est, quòd sit facta.

Sed. contra est, qd dicit Aug.* 12. cōfe. Duo fecisti dne, vnū quæ in se nullam habent potentiam ad non esse, & sic verum est simpliciter, quòd non possunt non esse: & consequenter quòd sunt entia necessaria: quāmuis fm potentiam logicam, & potentiam in alio. s. Deo, omnia alia a Deo possint nō esse. Et hinc habes, quàm puerliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidā dicere, q̄ verba S. T. in hac materia male sonāt. Attendāt naturis rerum, sermoni formali ac pprio, & intentioni 8. Metaphysicis: & deprehendent cæcitatem propriam.

¶Circa eandem respōsionē nota, quòd quidam authoritates allatas in Isa ex 5. Meta. tex. 6. & 8. Phys. tex. 15. dicūt nō esse ad ppositū: quia Arist. loquitur de cōplexis & non de incōplexis. Sed rudis valde iterpretatio hæc est. Tū, qa 8. Phy. hoc dicit tractando de principio motus æterni cōtra Democritū: volens quòd rei æternæ, q̄rēda sit causa: & ad hoc manifestādum inducit de triāgulo. habent e tres anguli. 2. Tum, qa 5. Met. postquā de cōplexis tractauit, subdit de plex esse necessariū, s. ex se & ab alio: & vult q̄ necessarium ex se, sit omnino simplex: & loquitur de Deo. Tum, quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse, quod sub affirmatione vel negatione subiacet: quod cōstat esse incōplexū: oīs nāque cōplexio i sola est anima.

¶ *Super Q uæstionis quadragesimæquartæ Arti. secundum.*

Lib. 12. cōfes. c. 7. i fine. tomo. 1.

In titulo, creatum non accipitur proprie, vt distinguitur contra increatum, sed vt distinguitur contra increatum, scilicet in causatum effectiue.

¶In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim a Philosophis inuentos. Secundo ibi: hoc igitur: respondet quæsito.

¶Quo ad primum, quatuor dicit. Primo, primū ordinē causarū transmutationum accidentalium. Secundo, sēdm ordinē causarum transmutationum substantialium. Tertio ibi: sed cōsiderandum est: cōuenientiā inter hos ordines inter se, & cōsistit in hoc quòd vtrobiq; Philosophi, causas agētes particulares rebus assignauerunt: quod probatur, quia vtroq; mō considerauerunt ens particulare particulariter, s. inquantum est tale ens: vel inquantū est hoc ens: quod pbatur: qa sicut subiectum per formam accidentalē cōtrahit ad determinatū modū essendi, ita materia prima per formam substantialem ad determinatā spēm. Quarto, vltimo ordinē ponit causarū, & in eo est cā entium inquātū sunt entia: & inuestigata dicitur hæc causa ex considerantione entium, non solum secundum quòd sunt hæc vel illa, vt in prioribus, sed secundum quòd sunt entia.

¶Circa hos causarū ordines aduerte primo, qūo sumat ens seu esse hoc i loco. Tres. n. hic ponunt rerū cōdones, s. esse accidētale; esse substantiale, & esse absolute, q̄ inter se non vniformiter distinguuntur. Nam inter esse substantiale & accidentale, manifesta est disparatio. Esse aūt absolute, nō est tertia res, sed se habet

ad illa, quasi sicut animal ad tale, & tale animal. Et ꝓpterea, quãnis semper cum fit aliquod esse, siue substantiale, siue accidentale si at esse, sicut cum fit homo, fit animal; & cum fit albũ, fit colo ratu m. Non tñ semper esse fit per se, sed qñq; per accñs, & qñq; per se. Et cum quidẽ fit esse ꝑ accñs, ab omni causa fit: & extra

propete, s. angelum: aliud propenihil, s. materiam primam.

RESPON. dicendum, ꝙ anti qui philosophi paulatim, & quasi pedetentim, intrauerunt in cognitionem veritatis. A principio. n. quasi grossiores existẽtes, nõ existimabant esse entia nisi corpora sensibilia. * Quorum qui ponebant in G eis motum, non cõsiderabant motum nisi secundum aliqua accidentia, vt puta secundum raritatem & densitatem, per congregationem & segregationem. Et supponentes ipsam substantiam corporum increatam, assignabant aliquas causas huiusmodi accidentalium transmutationum, vt puta amicitiã, litẽ, intellectũ, aut aliquid hmõi. Vlterius vero procedentes, distinxerunt per intellectum inter formam substantialem, & materiã, H quam ponebant increatam: & perceperunt transmutationem fieri in corporibus, secundum formas essentiales. Quarum transmutationum quasdam causas vniuersaliores ponebant, vt obliquum circulum, secundum Arist. * vel ideas, secundum Platonem. Sed considerandum est, quòd materia per formam contrahitur ad determinatam speciem, * sicut substãtia alicuius speciei per accidens ei aduenies cõtrahitur ad determinatum modum essendi, vt homo cõtrahitur per album. Vtrique igitur cõsiderauerunt ens particulari quadã consideratione: vel inquantum est hoc ens, vel inquantum est ta-

Li. 2. de generat. text. 56. tom. 2.

35

ꝑ quantum entia & causas transmutationum. s. ꝙ ista sunt causa entium inquantum hęc, vel talia, illa inquantum sunt entia. ¶ Circa aũs huius rõnis dubium occurrit: quantum valeat. A est causa entium inquãtũ entia: ergo est causa oĩs eius, qđ ptinet ad esse eorũ. Cũ nõ valeat. A est cã hois inquãtũ homo: ergo est cã oĩs eius, qđ ptinet ad esse hois: & similiter de causa bouis, & cæterorũ. Et quòd nõ valeat, patet, si fingamus ideas * Platonicas esse per se causas sensibilium: constat. n. ꝙ idea hominis esset causa hominum, vt sic: & tamen nõ causaret materiam quæ tamen est pars hominis: & idem iudicium de quocunq; transmutante est. ¶ Ad euidẽtiã harũ difficultatũ, prælibãdũ est, qñ ens sit ꝑ se. Iuxta doctrinam igit 1. Phys. tex. 76. dupl'r in cõi loquẽdo cõtingit fieri aliquid, s. per se & per accñs. Et vt ibi dr, Illud fit ꝑ se, cuius rõ immediate ante hoc non fuit, Illud vero fit ꝑ accñs, cuius rõ antequã fieret, erat. Exemplũ primi, qñ coloratũ fit ex nõ colorato, exẽplũ secũdi, qñ ex nigro fit coloratũ, quia fit albũ. In nigro. n. prẽerat coloratũ: & rõ huius dr ferẽtiæ, assignat ibi dẽ optima, s. ꝙ a nullũ agẽs ꝑ se intẽdit facere id qđ est, sed quod nõ ẽ, vt fit. Et sumit ly ex, in ppõsito, nõ vt denotat habitudinẽ subiecti sed ordinẽ durationis ad terminum a quo, ita ꝙ significat idẽ qđ post, vt patet ibidem. Ens igitur dupliciter contingit fieri, scilicet per accidens & per se. Per accidens quidem fit, quando factio inuenit ens, seu quando fit ex ente, sicut quando coloratum fit ex nigro, per se autem, quando fit ex non ente, sicut cum coloratum fit ex non colorato propter eandem causam. Et quoniam omne transmutans, aliquod ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu, ideo nullum transmutans facit per se ens, sed per accidens tantum. Ex quo enim inuenit ens, licet non illud quod intendit generare, non ideo agit per se vt faciat ens: sed accidit vt intendendo facere tale ens, faciat etiam ens: vnde si non intenderet facere nisi ens, non ageret: quia iam ante actionem suam est. Si itaque peripathetica hæc doctrina, & optime fundata super continua experientia & ratione vera est, oportet dicere, quòd ficut ad hoc, quòd coloratum fiat per se, oportet quòd non præfuerit coloratum, ita ad hoc, quòd ens fiat per se, oportet quòd nõ præfuerit ens: hoc autem est nihil præsse, & totum fieri non ex aliquo. Et sic oportet quòd si ens fit per se, quòd fiat post nihil ipsius entis. Et ex his patet ratio dictorum in litera, ex eo namque quòd transmutans omne inuenerunt subiectum determinat, manifeste patet sequi, quòd non facit per se ens, sed determinat ad hoc vel illud. Materia enim prima etsi secundum se non sit quid, vel quale, est tamen tali pacto ens, quòd vnumquodque ex se producibile, seipsa ponit extra nihil. Est enim aliquid omnium. Et ꝓpterea, merito impeditur causationẽ entis in eo quod ens, & ab agente per se ens, oportet

produci effectum totum syncathegorematice, vt in litera dicitur. A
¶ Ad primum ergo dubium dr, quòd de causis intrinsecis loquẽdo, eędem, q̃uis nõ eodem mõ, sunt causę entium in eo ꝙ entia: & transmutabilũ vt sic, s. materia & forma, vt patet in 1. Phys. & 7. Metaph. Transmutabilia. n. entia inquãtum entia, ex materia & forma cõstãt,

separata autẽ a materia, ex sola forma. De principiis quoq; extrinsecis loquendo, principia transmutabiliũ & entiũ vt sic, materialiter coincidũt, qm̃ deus gloriosus est & primus motor, & ſupremus finis, & primũ essendi principiũ: & ꝓpterea indistincte ꝙ; inuenit de causis entiũ, in eo quòd entia, & causis trãsmutationũ. Oportet tñ diligenter lectorẽ discernere, qñ formaliter, & qñ materialiter sermo verificat. Nos. n. hic, quia formaliter loquimur, ió causas entiũ in eo ꝙ entia a causis trãsmutationis separamus. Id vero, quod addit ex 5. Phy. & similibus, nõ obstat: qm̃ aliud est fieri ens simp'r, & aliud est fieri ens ſm̃ quod ens: illud em̃ importat fieri ens ex pura potẽtia vt subiecto, hoc autẽ fieri ens post nõ ens simp'r. Ad rõnẽ ãt, concesso quòd idem sit fieri per se ens & ens in actu, negãdũ est, ꝙ ens in actu fit per se, quando fit ex pura potentia: nũquam enim per se fit, nisi qñ fit post non ens in actu: hoc autem nunquã potest per transmutationẽ cõtingere, vt patet ex dictis. Et caue ne fallaris nescíens discernere inter has propositiones, ens in actu fit ex ente in potentia per se, & ens in actu fit per se. In prima. n. notatur habitudo termini ad subiectum, & est vera: quia si ens in actu habet subiectũ, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. Met. tex. 8. In secunda autẽ, notatur habitudo termini ad suum fieri absolute: & propterea nunquam verificatur, quando ratio terminí præerat.

236 tor. q.7. ar. 1. ad 3. Et 2. co. 11. in princ.

Art. 1. huius quæſt.

336

A

B

C

D

¶ Ad secũdũ dubiũ dr, ꝙ a specificatiua ad vniuersalẽ: nec valet cõsequẽtia simp'r, nec cũ nota specificationis, formaliter loquẽdo. Non. n. valet: Sortes est crispus ſm̃ qđ: capillatus, ergo oĩs capillatus vt sic, est Crispus, &c. vnde, cum in ista, Ens inquantũ ens habet causas, teneatur ly inquantũ, specificatiue: qm̃ sensus est, ꝙ ens habet causas non solum ſm̃ speciales rõnes essendi, puta humanũ, equinũ, &c. sed etiam ſm̃ ipsam entis rationem, quamuis non in quolibet, quia non in Deo. non solum. n. Sortes dependet, quia est homo, vel animal: sed etiã quia est, &c. E
De instantia vero allata, nihil nocet: quia tenet gratia materiæ. ¶ Ad tertium vero dubium dicitur, ꝙ formaliter loquendo, in omni materia valet. A est causa effectiua per se B. inquantum B. ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad esse B, vt sic, alioquin non esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hois inquantũ homo, est causa omnis eius, qđ ptinet ad hominis esse, vt sic, & similiter causa entis inquãtum ens, est causa oĩs eius, quod pertinet ad ens, vt sic: & in hoc non est differentia. Sed disparitas est in vlteriori consequentia, gratia materiæ. Cum enim inter ens, & reliqua specialia, puta hominem, animal, &c. tantũ differt, quòd in aliis, aliud est materia absolute, & aliud materia vt est eius, qm̃ materia absolute est ingenerabilis & incorruptibilis, vt autem est propria hominis, est ab agente hominem. In ente vero, idem est materia, & materia vt entis: quoniam materia absolute, non nisi entis esse põt: ió in terminis specialibus nõ valet sequela: A est causa ꝑ se homi-

nis, ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad hoĩem: sed oportet addere, vt sic, & postmodũ non valet vlterior sequela, ergo est causa omnis eius, quod ptinet ad esse hominis: &, ergo est causa materiæ quæ est pars hominis: sed in termino vniuersalissimo, s. Ens, valet primo, A est causa entis, vt ens: ergo est causa omnis eius, quod pertinet ad ens, vt sic: & valet vltimus: ergo est causa oĩs eius, quod pertinet ad ens: &, ergo est cã materiæ, q̃ est pars entis, vt in litera infertur.

ARTICVLVS III.

Vtrum causa exemplaris, sit aliquid præter Deum.

AD TERTIVM sic procedit. Vr, ꝙ causa exemplaris sit aliquid præter Deum. Exemplatum. n. habet similitudinem exẽplaris: sed creaturæ longe sunt a diuina similitudine. Non ergo Deus est causa exemplaris earum.
¶ 2 Præt. Omne quod est per participationem, reducitur ad aliquid per se existens, vt ignitum ad ignẽ, sicut iam dictum est. * Sed quæcũque sunt in sensibilibus rebus, sũt solum per participationem alicuius speciei. Quod ex hoc patet, ꝙ in nullo sensibilium inuenitur solum id, quod ad rationem speciei pertinet, sed adiunguntur principijs speciei principia indiuiduãtia. Oportet ergo ponere ipsas species per se existentes, * vt per se homi-

nem, & per se equum, & huiusmodi. Et hæc dicuntur exemplaria. Sunt igitur exemplaria res quædã extra Deum.
¶ 3 Præt. Scientiæ & diffinitiones sunt de ipsis speciebus, non secundum quod sunt in particularibus, quia particularium non est scientia, nec diffinitio. Ergo sunt quędam entia, quæ sunt entia vel species nõ in singularibus. & hæc dr exemplaria. Ergo idẽ quod prius.
¶ 4 Præt. Hoc idem vr per Dionysium qui dicit. * 5. cap. de diui. no. Quòd ipsum secũdum se esse, prius est eo quod est per se vitam esse, & eo qđ est per se sapientiam esse.

SED CONTRA est, quod exẽplar est idẽ quod idea. Sed ideæ (ſm̃ quod Augu. * lib. 83. q. dicit) sunt formę principales, quæ diuina intelligentia cõtinent. Ergo exẽplaria rerũ nõ sunt extra Deum.

RESPON. Dicendum, quòd Deus est prima causa exẽplaris omnium rerum. Ad cuius euidẽtiam considerãdum est, quòd ad productionem alicuius rei ideo necessarium est exemplar, vt effectus determinatam formam cõsequatur. Artifex enim producit determinatam formã in materia, propter

Ca. 5. nõ remote a prin.

Li. 83. qst. 9. 46. ante med. to. 4.

etiam in rebus creatis: manifestatur illa particula, primũ. Probatur. Determinatio formæ effectus, est a causa exẽplari, & res naturales determinatas formas consequuntur: ergo determinatio formarũ naturaliũ reducitur, sicut in primũ principiũ in diuinam sapientiã, quæ ordinẽ vniuersi excogitauit: ergo in diuina sapientia sunt exemplares formæ omniũ rerum, ergo ipse Deus est primum exemplar omnium rerum. Antecedens pro prima parte declaratur in artificialibus, de exemplari, tam intus quam extra. Quo ad secundam vero partem manifestũ est. consequentia vero probatur, quia ordo vniuersi in rerum distinctione consistit. Consequentia autem tertia probatur, excludendo simul obiectionem quandam. Probatio est, quia illæ exemplares rationes, non sunt aliud realiter a diuina substantia. Obiectio vero est, quia huiusmodi formæ sunt multæ, substantia vero Dei, vna. Exclusio autem obiectionis est, ꝙ multitudo ista non multiplicat diuinam rem, sed respectum ad creatas seu creabiles res, vt in 15. q. patuit. Deinde declaratur, cur dixerit in conclusione ly primum, dicens, quia possunt dari secundaria exemplaria, perfectiora siquidem entia exemplaria dici possunt inferiorum, vt Philosophi dicunt.

¶ Circa necessitatem exemplaris causæ, sciẽdo, quòd determinationem formæ effectus, esse proprium effectum causę exẽplaris, vt in litera dicitur, inductiua experientia manifestat. Videmus enim artifices, formas artificialibus determinare, secundum quòd proponunt, petentes huiusmodi artificialia: ipsum autem proponere, quod tale quid sic tantum &c. volo: est exemplar dare: ex quo certa datur forma effectus. Verum tamẽ est, quòd huiusmodi operationem non exemplar per seipsum, sed per agens: diuersimode tamen, quia per agens a proposito immediate: per agens veró naturale, mediate: mediate scilicet datore naturæ. Et sic pro quanto opus naturæ est opus intelligẽtiæ exemplaris causa ad determinandum omnibus effectibus formas necessaria est. Et exemplaris causa sufficientiam agentis siue naturalis, siue a proposito, non tollit. Nec ipsa superfluit: sed in suo ordine idẽ facit, quod agens alio causandi genere facit.

Li. 12. Met. tex. 36. tomo 3.

¶ Circa radicem conclusionis rursus aduerte, quòd quia author F supra determinatione formarum naturalium, quam manifeste videmus, fundat processum suum, ad ponendum Deum esse causam exemplarem: & Arist. confutat Plat. credentem exemplaria esse præter particularia agentia, vt res certas formas sortiatur: ne errare hic contingat: dupliciter potest ex determinatione formarum inferri, ꝙ sunt exẽplaria. Vno mõ sic, ꝙ ex determinatis formis, concludamus determinata exemplaria tanquã proximas rerũ causas. Et sic falsum est: quoniam periret principalis actio agentis q̃ sunt apud nos; Bos enim non generaret bouem.

Alio modo sic, vt ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo vniuersi, concludamus earum exemplaria in prima causa: quæ ordinem ex cogitauit vniuersi, tanquã partes ideæ ipsius ordinis. Et hoc est rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfecte non habetur, nisi propria partiũ exemplaria habeantur, & sic manifeste hic procedit: vñ non auferetur causalitas proximarũ causarum, sed cũ opus naturæ sit opus intelligentiæ; primæ rationes naturaliũ operum assignãtur. 24 Et sic habes vim primæ consequentiæ.

¶ In respõsione ad secundum, habes glossam illius propositionis: Omne tale per participationẽ, reducitur ad tale per essentiã: glossat em̃, vel ad aliqd eminentius contĩnẽs illud. b 336

Ad primum ergo dicendum, quòd licet creaturæ non pertingant ad hoc, quòd sint similes Deo secundum suam naturam similitudine speciei, vt homo genitus homini generanti: c attingunt tamen ad eius similitudinem secũdum repræsentationem rationis in I tellectæ a Deo, vt domus quæ est in materia, domui quæ est in mente artificis.

Ad 2m dicendum, quòd de ratione hominis est quòd sit in materia. Et sic non põt inueniri hõ sine materia. Licet igit̃ hic homo sit participationem speciei, non tamen potest reduci ad aliquid existens per se in eadem specie, sed ad speciem superexcedentem, c sicut sunt substantiæ separatæ. Et eadem ratio est de alijs sensibilibus. c 79 85

Ad 3m dicendum, quòd licet quælibet scientia, K & diffinitio sit solum entium, non tamen oportet ꝙ res eundem modum habeant in essendo, quem intellectus habet in intelligendo. c Nos enim per virtutem intellectus agentis abstrahimus species vniuersales a particularibus conditionibus: non tamen oportet quòd vniuersalia præter particularia subsistant vt particularium exemplaria.

Ca. 11. inter med. & finem. Ad 4m dicendum, quòd sicut dicit Dionys.* 11. ca. de diui. no. Per se vitam, & per se sapientiam quãdoque nominat ipsum Deum, quandoque virtutes ipsis rebus datas: non autem quasdam subsistentes res, sicut antiqui posuerunt.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquartæ Artic. quartum.*

In titulo ly omnium, distribuit ꝑ omnibus rebus aliis a Deo quoniam tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

¶ In corpore vnica est conclusio, diuina bonitas est finis rerũ omnium. Probatur sic, primum agens intẽdit solum communicare suam bonitatẽ, & vnaquæque creatura intendit consequi illius similitudinem: ergo diuina bonitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differentia inter primum agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quòd illa etiam agẽdo intendunt aliqd acquirere, quia simul agunt & patiũtur. hoc vero non propter acquisitionem, sed propter communicationem tantum finis, agit. Quo ad secundam vero partem, probatur: quia idem est finis agentis & patientis, vt sic, quãm uis diuersimode. Cõsequentia vero probatur quò ad primũ agens ex duabus ꝑpositionibus; prima est, ꝙ omne agens agit propter finem, quod probatur, ꝙa alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc q̃ illud, nisi casu, secũda est, idem est finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propositione, scilicet, idem est finis agentis & patientis.

¶ Circa prędicta, ꝑ quanto ponunt ꝙ omnium rerum, cõprehendendo etiam primum agentem:

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus sit causa finalis omnium.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit causa finalis omnium. Agere enim propter finem videtur esse alicuius indigentis fine. Sed Deus nullo est indigens. Ergo nõ competit sibi agere propter finem. G

¶ 2 Præt. Finis generationis & forma generati, & agens, non incidunt in idem numero (vt dicitur in* 2. Physic.) Quia finis generationis est forma generati: Sed Deꝰ est primum agens omnium. Non ergo est causa finalis omnium.

¶ 3 Præt. Finem oĩa appetunt: Sed Deum non oĩa appetunt: quia neque omnia ipsum cognoscũt. Deus ergo non est omnium finis. H

¶ 4 Præt. Finalis causa est prima causarum. Si igitur Deus sit causa agens & causa finalis, sequitur quòd in eo sit prius & posterius. quod est impossibile.

Sed contra est, quod dicitur Prouerb. 6. Vniuersa ꝓpter semetipsum operatus est dominꝰ.

Respon. Dicendum, quòd omne agens agit propter finem. Alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud, nisi a casu. c Est autem idem finis agentis & patientis inquãtum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est, quod agens intẽdit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quædam, quæ simul agunt & patiuntur, quæ sunt agentia imperfecta: & his conuenit, quòd etiam in agẽdo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantum, non conuenit agere propter acquisitionem alicuius finis, sed intendit solum communicare suam perfectionem, quę est eius bonitas. Et vnaquæque creatura intendit cõsequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis & bonitatis diuinæ. c Sic ergo diuina bonitas est finis rerum omnium.

Ad primum ergo dicendum, ꝙ agere ꝓpter indigentiam, non est nisi agentis imperfecti: quod natũ est agere & pati: sed hoc Deo nõ cõpetit. Et ideo ipse solus est maxime liberalis: quia non agit ꝓpter suam vtilitatem, sed solum propter suam bonitatem.

Ad 2m dicendum, quòd forma generati non est finis gnationis, nisi inquantum est similitudo formæ gnantis, c quod suã similitudinem communicare intẽdit. Alioquin, forma generati esset nobilior generãte, cum finis sit nobilior his quæ sunt ad finem.

237 Infra q. 65. artic. 1. ad 3. 103. art. 2. Et 1. dist. 2. q. 2. a. 2. ad 2. Et 3. cõtra gen. c. 17. & 18.

b Text. 36 com. 1.

diuina bonitas est finis, aduerte, quòd Deus potest dupliciter A sumi, Primo modo absolute, & sic eius nullus est finis. Alio modo, vt primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo, quantum ad rem, quæ est actio: qua dicitur agens: & sic rursus nullum habet finem, quia actio Dei est eius substantia: & sic consueuit dici, quòd Deus agit propter finem non sui, sed aliorum, vt in quæstio. 19. articu. 1. ad primum, tactũ est. Alio modo formaliter, secundum rationem actionis: & sic habet suam bonitatẽ, finem suæ actionis: qa omne agẽs, vt in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, qa finis est causa causarũ, id est, causalitatis cæterarũ causarum: ergo est cã causalitatis agentis: qđ est esse causam suæ actionis: si igitur finis, propter quem agit Deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare Deus agit. Et hoc expresse conatur litera docere in corpore, & in respõsione ad primum: distinguendo de agente ꝓp finem cõsequendum, vel communicandum, & in respõsione ad quartum, docendo, quòd non inconuenit in Deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, vt priorem causam: se ipso vt agente. Et sic respõsio, amplior quodammodo est, quàm quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, vt finis ad plures res, quàm sint omnes creaturæ: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, vt sic, vt patet ex dictis.

¶ Circa differentiam inter alia agentia: & primum, scito, quòd agentia imperfecta, quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quędam quæ agunt & patiuntur ab his in quæ agunt per reactionẽ. & ista sunt quæ communicant in materia, vt dicitur in secundo de generatione. Quædam vero sunt, quæ agunt & patiũtur, id est agunt mota ab alio: & ista est conditio omnium secundum rum agentium. Et dicuntur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta. quia deficiunt a primi nobilitate, & de his loquitur directe litera, condistinguens contra ea primum agens: ex eo namque quòd agunt quasi acta, consequens est, vt in agendo tẽdant quasi patientia in acquirendum seu conseruandum (non enim refert D quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquam propriam perfectionem: & vt inquit Auer. 12. Metaph. com. 36. saltem assimilationem ad primam causam in faciendo entia. Et hæc est summa perfectio: quoniam vt Dion. inquit, Omnium diuinissimum est, Dei cooperatorem fieri.

¶ In respõsione ad secundum nota tria. Primum est, quòd in nutur quædam distinctio, cuius alterum tantum membrum ex primitur, scilicet forma geniti dupliciter: vno modo, vt similis formæ generantis: Alio modo tacetur. Innuitur enim hæc distinctio, cum dicitur, quòd non nisi vt similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundum est, quod, ibi dicitur, scilicet, quòd forma geniti, non nisi vt similis generanti est finis. Tertiũ est, quòd hoc probatur: quia finis est nobilior his quæ sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionẽ ambiguum est, quod sit alterum distinctionis membrum. Circa respõsionem vero: Tum, quia falsa videtur, quonlam forma E geniti etiam absolute est finis generationis: vt, de se patet. Tum, quia ex ea non satisfit argumẽto inferenti, ex hoc quòd forma geniti est finis generationis, quòd ipsum agens non est finis suæ actionis: quoniam finis generationis non coincidit in idem numero cum agente. Cum enim ex hac respõsione, hoc solum habeatur, quòd forma geniti non est finis nisi vt similis, confirmatur potius argumentum: quia siue sit finis vt similis, siue nõ vt similis, sufficit quòd ipsa est finis, quam constat non coincidere in idem numero. Et confirmatur, quia ipsa vt similis, est distincta a forma agentis: quoniam de ratione similitudinis est diuersitas, vt dicitur 5. Meta. Circa rationem demum dubiũ est: quia cum in vniuocis par sit nobilitas generantis & geniti, (si forma geniti non potest esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finem) pari ratione nec forma generantis, nec forma geniti, vt similis generanti, potest esse finis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis sciendũ, ꝙ quis cõparando corruptibilia ad sempiterna, vt in 2. de Aĩa, tex. 34. & in 2. Celi, com. 17. dr, agentia corruptibilia agunt ꝓp aliud. Etem vt hic ostenditur, oĩa agunt vt participent perfectionem diuinam. Absolute tñ: & non de his vel illis agentibus loquendo, & comparãdo ea ad effectus, vt in hoc argumento fit, dicendum est, ꝙ oĩbus agẽtibus cõe est agere ꝓp se, quãuis diuersimode. qđ sic manifestat, Oẽ agens intẽdit facere sibi simile: ergo intẽdit seipsum diffundere, extẽdere, & ampliare: ob hoc namq; gnans gnat, vt perseueret semp, eo quo põt modo, vt Philosophus dixit ibidẽ. In hoc autem, quòd dico seipsum diffundere seu cõicare, duo claudũtur, s. diffundere, & ly seipsum: & cum constet quòd nullũ agens seipsum intẽdat ꝓp diffundere seu cõicare vt finem, restat vt diffundere intendat ꝓp seipsum vt finem: & sic ipsum est cõicationis finis, & non econuerso. Differunt aũt agentia cætera a primo, quo ad hoc, quòd reliqua cõicationẽ ordinãt ad se, i. ad suam vtilitatem. Quãuis hoc ẽt sit diuersimode, in substantiis sempiternis & corruptibilibus: qm̃ illæ ad conseruandã indiuidualiter assimilationẽ ad primam causam, istæ ad conseruandã assimilationẽ, vt pñt ad eandem, agunt. Prima aũt causa cõicationem ordinãt ad se, i. ad suã bonitatem: & ideo reliqua agunt vt sic sint, aut conseruent: Deus aũt, qa est. Et propterea liberalissimæ actionis ẽt a Philosophis dr, vt i rñsione ad primum dr. His prælibatis, ad primum dubiũ dr, quòd distinctio est hæc. Forma geniti dupl̃r, s. vt est geniti, & vt est similis gnantis: qm̃ intendit author excludere, ꝙ vt est geniti, nõ est finis agẽtis: vt. sustineat, quòd Deus nõ agit ꝓp creatam naturã vt finẽ, sed ꝓp seipsum. Ad secundũ vero negat quòd hoc sit falsum: generatio. n. põt dupl̃r sumi, vno mõ vt ab agente, alio mõ absolute: puta vt via. Et hoc quidem mõ, finis gnationis est forma etiã vt geniti, sed primo mõ non, vt in litera dr. Nec est verũ, ꝙ hinc nõ satisfit argumẽto, qm̃ forma vt similis formæ gnantis, significat formã geniti quidẽ, sed ex ea parte quæ est vna cum illa, quę est altera ipsa: quæ est quasi vicaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa vt quasi induit illam, est finis: qa illa est vere finis. Et sic formaliter satisfit argumento: quòd licet finis gnationis nõ coincidat in idem numero cũ forma agentis: redundat tñ in idem numero: ex eo quòd forma geniti non est finis, nisi vt similis formæ agentis. Ad cõfirmationẽ vero dr, quòd similitudo, cum distinctorũ eadem qualitas sit, ex parte vnitatis magis se tenet, q̃ significat, quàm distinctionis, q̃ vt subiectorum conditionem exigit: & ideo author ad vnitatẽ insinuandam illa vsus est. Ad dubium demũ contra rõnem dr, quòd rõ literæ optime cõcludit, ꝙ forma geniti, vt sic, nõ põt esse finis gnationis vt ab agente: qa non est nobilior agente. Sed nõ põt reflecti contra formam geniti, vt similem agenti, i. contra formam agentis: quia nulla cõparatio habet locum secluſa distinctione: non. n. oportet idem esse nobilius se, cum agit ꝓp se: sed cum finis est aliud ab agente, oportet finem esse nobiliorem agente.

¶ *Super quæstionis quadragesimæquinæ Articulum primum.*

Titulus in principio corporis manifestabitur.

¶ In corpore duo facit. Primo dicit quid nominis creationis. secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, duo dicit, primo, quòd creatiõ significat emanationem totius entis a causa vñi. secundo, quòd significatũ innenit: quod ꝓbat, quia nõ solũ oportet in rebus inspicere emanationem particularem, sed vniuersalem, vt iam patet ex dictis.

¶ Quo ad secundum, conclusio respõsiua est. Creatio est ex nihilo. Et probatur sic. Quod procedit secũdum emanationem particularem, nõ præsupponitur. ergo cum totum ens procedit emanatione vniuersali, impossibile est aliquod ens præsupponi: ergo quod creatur, fit ex non ente, quod est nihil. antecedens probat inductiue. Cum fit homo, & albũ, &c. consequentia aũt manifesta relinquitur, ex cõi rõne factionũ ꝓportionalr applicata. Sed a aũt sequela manifestat, & quo ad terminos (qa nihil idẽ est qđ nullum

nullũ ens: & creatio est emanatio totius entis) & quo ad similitudinẽ ꝓportionis ĩ gñatione hoĩs.
¶ Circa ꝓdicta aduerte duo. Primum est, ꝙ añcedẽs cum suis inductionibus & cõsequẽtibus nõ loquitur de fieri ex non hoĩe, aut nõ albo, & yãt ex nõ tali vt subiecto: qm̃ sic intelligendo, nihil concluderet. Posset .n. dici, ꝙ fit totum ens ex nõ ente: qđ est ens in potẽtia: sicut hõ ex nõ hoĩe, qđ tm̃ est hõ in potẽtia, & albũ ex nõ albo: qđ tm̃ est albũ in potẽtia. Sed intẽdit Ex, idest Post. Oportet em̃ hoĩem fieri post nõ hoĩem, & albũ post nõ albũ, si ꝓ se fit. Nihil em̃ aliud hic intendit, nisi supradictũ fundamẽtũ ĩ 1. Phy. tex. 76. Vñ & verba sua hic manifeste insinuãt hũc sensum, cũ dicit, sicut si gñatur hõ, nõ fuit prius hõ, cõtra ex nõ homine, distinguens prius hoĩem, insinuat, ꝙ ly ex, significat post. Scõo, quòd noĩe totiꝰ entis in ꝓposito nihil refert: vtrũ intelligas totũ vniuersum, aut aliqđ ꝑticulare ens totũ syncathegoreme tice: semp. .n. oportet qđ creat, ex nihilo sui fieri, i. post nihil sui. Et ex hoc, habes solutionẽ dubitationis, qm̃ ꝓ aĩa ĩtellectiua creat, & tm̃ fit semp in subiecto: q. a. ſ. post nihil sui sit per se: qđ de nulla alia forma in materia verificatur.

238 2. di. 1. q. 2. ar. 2. Et po. q. 3. ar. 1. * Cõt. aduer. c. 24.

Beda ĩ hũc locũ, to. 1.

Q. præcedẽ ti. ar. 2.

¶ Tertio. Vtrũ creatio sit aliquod ens in rerum natura.
¶ Quarto. Cui competit creari.
¶ Quinto. Vtrũ soliꝰ Dei sit creare.
¶ Sexto. Vtrũ cõe sit toti trinitati, aut ꝓprium alicuius personæ.
¶ Septimo. Vtrum vestigium aliqđ trinitatis, sit in rebus creatis.
¶ Octauo. Vtrũ opus creationis admisceatur in operibus naturæ & voluntatis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ creare sit ex nihilo aliquid facere.

AD PRIMVM sic ꝓcedit. Videtur, quòd creare nõ sit ex nihilo aliquid facere: dicit. n. * Aug. cõtra aduersarium legis & prophetarũ. Facere, est quod omnino non erat: creare vero, est ex eo, quod iam erat, educendo aliquid constituere.
¶ 2 Præt. Nobilitas actiõis & motus ex terminis consideratur. Nobilior igitur est actio, quæ ex bono ĩ bonũ est, & ex ente in ens, quàm quæ est ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur esse nobilissima actio: & prima inter omnes actiones. Ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens.
¶ 3 Præt. Hæc præpositio Ex, importat habitudinem alicuius causæ & maxime materialis: sicut cũ dicimus, ꝙ statua fit ex ære. Sed nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

SED CONTRA est, quod sup illud Gen. 1. In principio creauit Deus cœlum &c. dicit glo. * ꝙ creare est aliquid ex nihilo facere.

RESPON. Dicendum, quòd (sicut supra dictũ est.*) non solum oportet considerare emanationem alicuiꝰ entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiam emanationem totius entis a causa vniuersali, quæ est Deus. & hanc quidem emanationem designamus nomine creationis. Quod autem procedit secundum emanationem particularem, non præsupponit emanationi. Sicut si generat̃ homo, nõ fuit prius homo, sed homo fit ex nõ homine, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis vniuersalis a primo principio, impossibile est quòd aliquod ens præsupponatur huic emanationi. Idem autem est nihil, quòd nullum ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo: ita creatio, quæ est emanatio totius esse, est ex non ente: quod est nihil*.

335

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Aug. æquiuoce vtitur nomine creationis, secundum quod creari dicũtur ea, quæ in melius reformantur, vt cum dicitur aliquis creari in episcopũm. Sic autẽ non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est.*

In corp. ar.

F AD 2m dicendum, quòd mutationes accipiunt speciem & dignitatem non a termino a quo, sed a termino ad quem. Tanto ergo perfectior & prior est alia mutatio, quanto terminus ad quem illius mutationis est nobilior & prior: licet terminus a quo, qui opponitur termino ad quem; sit imperfectior. Sicut generatio simpliciter est nobilior & prior quàm alteratio, propter hoc, quòd forma substantialis est nobilior, quàm forma accidentalis: tamen priuatio substãtialis formæ, quæ est terminus a quo in generatione, est imperfectior q̃ contrarium, quod est terminus a quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia terminus G ad quem, est tota substantia rei. Id autẽ quod intelligitur vt terminus a quo, est simpliciter non ens.

AD 3m dicendum, quòd cum dicitur, aliquid ex nihilo fieri, hæc ꝓpositio Ex, non designat causam materialem, sed ordinem tantum, sicut cum dicitur, ex mane fit meridies, id est, post mane fit meridies. Sed intelligendum est, quòd hæc præpositio Ex, potest includere negationem importatam in hoc, quod dico nihil, vel includi ab ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, & ostenditur ordo eius, quòd est ad non esse præcedens. Si vero negatio includat præpositionem, tunc ordo negatur, & est sensus: Fit ex nihilo, i. non fit ex aliquo: ᵉ sicut si dicatur, iste loquit H de nihilo, quia non loquitur de aliquo. Et vtroq; modo verificatur, cũ dicitur, ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo, hæc præpositio Ex, importat ordinem, vt dictum est. ᵉ Secundo modo, importat habitudinẽ causæ materialis, quæ negatur.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus possit aliquid creare.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum secũdum.*

AD SECVNDVM sic proceditur: Vr̃, quòd Deus non possit aliquid creare. Quia secundũ Philosophum* 1. Physico. Antiqui philosophi acceperunt vt communem conceptionem animi, ex nihilo, nihil fieri. Sed potentia Dei non se extendit ad contraria primorum principiorum, vtpote, ꝙ Deus faciat, quòd totum non sit maius sua parte, vel quòd affirmatio & negatio sint simul vera. ergo Deus non potest aliquid ex nihilo facere vel creare.
¶ 2 Præt. Si creare est aliquid ex nihilo facere: ergo creari est aliquid fieri. Sed omne fieri est mutari: ergo creatio est mutatio. Sed omnis mutatio est ex subiecto aliquo, vt* patet per diffinitionem motus. Nam motus est actus existẽtis in potentia. ergo est impossibile aliquid a Deo ex nihilo fieri.
¶ 3 Præt. Quod factũ est, necesse est aliquando fieri. Sed non põt dici, ꝙ illud quod creatur, simul fiat, & factum sit: quia in permanẽtibus, quod fit non est, quod autem factum est, iam est: simul ergo aliquid esset & nõ esset. Ergo si aliquid fit, fieri eius ꝓcedit factũ esse. Sed hoc

1

K

b 237

a

239 2. dist. 1. q. 1. art. 2. & 3. & dist. 37. q. 1. art. 1. Et 2. cõ. ca. 6 15. & 16. Et po. q. 3. ar. 1. 6. cõ. * Tex. 34. 2 mo. 2.

Li. 3. Phys. tex. 6. to. 2.

non potest esse, nisi præexistat subiectum in quo sustentetur ipsum fieri. Ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.
¶ 4 Præt. Infinitam distantiam, non est pertransire. Sed infinita distantia est inter ens & nihil. Ergo non contingit ex nihilo aliquid fieri.

SED CONTRA est, quòd dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, vbi dicit glo.* quòd creare est aliquid ex nihilo facere.

Habet ex ꝓdicta super hunc locũ. Q. præced. artic. 1.

RESPON. Dicendum, quòd non solum est impossibile a Deo aliquid creari, sed necesse est ponere a Deo omnia creata esse, vt ex præmissis habetur.* Quicumque enim facit aliquid ex aliquo, illud ex quo facit, præsupponitur actioni eius, & non producitur per ipsam actionem. Sicut artifex operatur ex rebus naturalibus, vt ex ligno & ære, quæ per artis actionem non causantur, sed causantur per actionẽ naturæ. Sed & ipsa natura causat res naturales quãtum ad formam, sed præsupponit materiam. Si ergo Deus non ageret nisi ex aliquo præsuppoſito, sequeretur, quòd illud præsuppositum nõ esset causatum ab ipso. Ostensum est autem supra,* quòd nihil potest esse in entibus, quod non sit a Deo, qui est causa vniuersalis totius esse. Vnde necesse est dicere, ꝙ Deus ex nihilo res in esse producit.

Q. præced. art. 1. & 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd antiqui Philosophi, sicut supra dictum est,* non considerauerunt, nisi emanationem effectuum particularium a causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione. Et secundum hoc, erat eorum communis opinio, ex nihilo nihil fieri. Sed tamen hoc, locum non habet in prima emanatione ab vniuersali rerum principio.

Q. præced. artic. 2.

AD 2m dicendum, quòd creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi tantum. Nam de ratione mutationis est, quòd aliquid idem se habeat aliter nunc, & prius. Nam quandoque est idẽ ens actualiter ſse habens nunc & prius, sicut in motibus secundum quantitatem & qualitatem. Quandoque vero est idem ens in potentia tantum, sicut in mutatione secundum substantiam, cuius est subiectum materia, sed in creatione (per quam producitur tota substantia rerum) non potest accipi aliquid idem aliter se habens nunc & prius, nisi secundum intellectum tantum: sicut si intelligatur aliqua res prius nõ fuisse totaliter, & postea esse. Sed cum ᵈ actio & passio conueniant in substantia motus, & differant solum secundum habitudines diuersas, vt dicitur in

D 34.

Li. 3. Phys. tex. 20. & 21. com. 2.

* 3. Physic. oportet quòd subtracto motu, non remaneant nisi diuersæ habitudines, in creante & creato. Sed quia modus significandi sequitur modum intelligendi, vt dictum est, creatio significatur per modum mutationis. Et propter hoc dicitur, quòd creare est E ex nihilo aliquid facere, quamuis facere & fieri magis in hoc conueniant quàm mutare & mutari: quia facere & fieri important habitudinem causæ ad effectum, & effectus ad causam: sed mutationem ex consequenti.

AD 3m dicendum, quòd in his quæ fiunt sine motu, similiter est fieri & factum esse, siue talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur & illuminatum est, ᵉ) siue non sit terminus motus, sicut simul formatur verbum in corde & formatum est. Et in his quod fit, est cum dicitur fieri. Sed significatur ab alio esse, & prius non fuisse. Vnde, cum creatio sit sine motu, simul

274

A aliquid creatur & creatum est.

AD 4m dicendum, quòd obiectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod infinitum medium inter nihilum & ens. Quod patet esse falsum. Procedit autem falsa hæc imaginatio ex eo, quòd creatio significatur vt quædam mutatio inter duos termi nos existens.

ARTICVLVS III.

Vtrum creatio sit aliquid in creatura.

¶ *Super Q æstionis quadragesimæ quinte Arti. tertium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio non sit aliquid in creatura. Sicut enim creatio passiue accepta attribuitur creaturæ, ita creatio actiue accepta attribuitur creatori: sed creatio actiue accepta non est aliquid in creatore. Quia si sic, sequeretur quòd in Deo esset aliquid temporale. Ergo creatio passiue accepta non est aliquid in creatura.
¶ 2 Præt. Nihil est medium inter creatorem & creaturam. Sed creatio significatur vt medium inter vtrumque. Non enim est creator (cum non sit æterna) neque creatura: quia oportet eadem ratione aliam ponere creationem qua ipsa crearetur, & sic in infinitum. Creatio ergo non est aliquid.
¶ 3 Præt. Si creatio est aliquid præter substantiam creatam, oportet quòd sit accidens eius. Omne autem accidens est in subiecto. Ergo res creata esset subiectũ creationis, & sic idem est subiectum creationis & terminus. Quod est impossibile. Quia subiectũ prius est accidente, & conseruat accidens. Terminus autem posterius est actione & passione, cuius est terminus: & eo existente cessat actio & passio. igitur ipsa creatio non est aliqua res.

SED CONTRA. Maius est fieri aliquid secundum totam substantiam, quàm secũdum formam substantialem vel accidentalem. Sed generatio simpliciter vel secũdum quid, qua fit aliquid secundum formam substantialem vel accidentalem, est aliquid in generato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam est aliquid in creato.

RESPON. Dicendum, quòd creatio nõ ponit aliquid in creato secundum relationẽ tantum, quia quod creatur, non fit per motum, vel per mutationem. Quod enim fit per motum vel mutationem, fit ex aliquo præexistenti. Quod quidem contingit in productioni-

240 1. dist. 30. q. 1. art. ad 1. Et po. q. 3. a. 3.

229 b

74

¶ Circa

¶Circa tamen hoc, dubium est. Sco. enim in secundo dist. 1. q. 4. & 5. tenens creationem passiue sumptam esse relationem transcendentem: & eandem realiter fundamẽto, tripliciter nititur hoc probare. Primo: illud quod ꝓprie inest alicui, & sine quo illud non potest esse absque contradictione, est idem sibi realiter: sed relatio lapidis ad Deum est huiusmodi: ergo. probatur maior sic: contradictio secundum esse & non esse dictæ de aliquibus, infert distinctionem realem illorum: ergo impossibilitas recipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorũ. Et hoc, inquit ipse, vbi non est dependentia essentialis. Et declaratur. ait: quia impossibilitas, quòd A fit sine B, aut est ꝓpter identitatem illorum, aut propter simultatem in natura eorundem, aut ꝓpter posterioritatẽ ipsius A, sed nihil horum duorum vltimorum conuenit lapidi respectu illi⁹ relationis ad Deũ, vt patet, & tamen non potest esse sine illa: ergo est idem illi. Præt. Quod vniformiter dicitur de omni alio a Deo ad ipsum, nulli accidit: sed talis relatio vniformiter conuenit omni creaturæ ad Deum: ergo nulli accidit. & sic est idem fundamento. Probatur maior: q̃a par ratio est de omnibus. Præterea: Substantia 7. Metaphy. est prior accidente, natura, diffinitione, & tempore, & ly tpe intelligit sic, quod nulla est contradictio ex parte substantiæ, quin possit esse prior, duratione omni accidente: ergo non est contradictio, quòd lapis esset prior duratione omni dependentia ad Deum, & sic esset absq; eo ꝙ dependeret a Deo, si dependentia est accidens: hoc autem est absurdum, ergo. ¶Ad euidentiã huius difficultatis non est opus alia facere fundamenta: sed superius determinata sequẽdo, dicendum est, quòd hmõi relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura est accidens distinctum realiter a substantia, & quòd tñ creatura nõ pot esse sine hmõi dependentia: sicut nec homo quin sit risibilis, vt in q. precedente, art. 1. ad primum author docuit ex rõne: quia, sominis creatura est ens per participationem Dei, nec ab hoc potest denudari. Ad prima ergo rõnẽ Scoti in oppositum, negatur maior, & ad probationem eius dr, ꝙ añs est falsum, vt loquendo: vt superius, cum de rẽone & fundamento tractatum est, ostendimus. Et rursus, consequentia nihil

D. 34. Ar. præce. ad. 2.

Q. 13. ar. 7.

Ar. præce.

c. 42. ar. 1. ad 4.

bus particularibus aliquorum entium. Non autem potest hoc contingere in productione totius esse a causa vniuersali omnium entiũ, quæ est Deus. Vnde deus creando producit res sine motu. Subtracto[d] autem motu ab actione & passione, nihil remanet nisi relatio, vt dictum est. * Vnde relinquitur, quòd creatio in creatura, non sit nisi relatio quædam ad creatorem, vt ad principium sui esse: sicut in passione, quæ est cũ motu, ꝑportat relatio ad principiũ mot⁹.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creatio actiue significata, significat actionem diuinam, q̃ est eius essentia, cum relatione ad creaturam. Sed relatio in deo ad creaturam non est realis, sed secundum rationem tantum. Relatio vero creaturæ ad deum est relatio realis, vt supra dictum est, * cum de diui. nomi. ageretur.

AD 2[m] Dicendum, quòd quia creatio significatur vt mutatio, sicut dictum est: * mutatio autem media quodammodo est inter motum & motum, ideo etiam creatio significatur vt media inter creatorem & creaturam. Tamen creatio passiue accepta, est in creatura, & est creatura. Neque tamen oportet, quòd alia creatione creetur. Quia relationes (cum hoc ipsum quòd sunt, ad aliquid dicantur) non referuntur per aliquas alias relationes, sed per seipsas, sicut & supra dictum est, * cum de æqualitate personarum ageretur.

AD 3[m] Dicendum, quòd creationis, secundum quod significatur vt mutatio, creatura est terminus. sed secundum quod vere est relatio, creatura est eius subiectũ, & prius ea in esse, sicut subiectum accidente. Sed habet quandam rationem prioritatis ex parte obiecti, ad quod dicitur, quod est principium creaturæ. Neque tamen oportet, quòd quandiu creatura sit, dicatur creari: quia creatio importat habitudinem creaturæ ad creatorem, cum quadam nouitate, seu incœptione.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum creari sit proprium compositorum & subsistentium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd creari nõ sit proprium compositorum & subsistentium. Dicitur enim in lib.* de causis. Prima rerum creatarum est esse. Sed esse rei creatæ non est subsistens. Ergo creatio ꝓprie non est subsistẽtis & cõpositi. ¶2 Præt. Quod creatur est ex nihilo. Composita autem non sunt ex nihilo, sed ex suis componentib⁹. Ergo cõpositis nõ cõuenit creari. ¶3 Præt. Illud proprie producitur per primam emanationem, quod supponitur in secunda. Sicut res naturalis per generationem naturalem, quæ supponitur in operatione artis. Sed illud quod supponitur in generatione naturali, est materia. Ergo materia est quę proprie creatur, & non compositum.

SED CONTRA est, quod dicit Genesis. 1. In principio creauit Deus cœl. & ter. Cœlum autem & terra sunt. res compositæ subsistentes. ergo horum proprie est creatio.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ creari est quoddam fieri, vt dictum est. * Fieri autem ordinatur ad esse rei. Vnde illis proprie cõuenit fieri & creari, q̃bus conuenit esse. Quod quidem conuenit proprie subsistẽtibus, siue sint simplicia, sicut substantiæ separatæ: siue sint composita, sicut substantiæ materiales. Illi enim proprie cõuenit esse, quod habet esse, & quod est subsistens in suo esse. Formæ autem & accidentia, & alia huiusmodi, non dicuntur entia, quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, vt albedo ea ratione dicitur ens, quia ea subie-

Art. præc.

Infra. ar. 3. Et ver. de spi. ar. 3. ad 3. Et po. q. 1. ar. 1. Et ar. 3. & ar. 4. q. 3. Et quod. 9. q. 1. ar. 1. ad 2. ꝓpositio in primo.

valet, formaliter loquendo, vt ipsemet fatetur, ponendo exceptionem vnam: cur & mihi non licebit aliam exceptionem ponere? Ad declarationem autem negatur distinctio illa, quia insufficiens est, etiam apud ipsum, vt patet de partibus simul sumptis respectu tertiæ entitatis, illæ enim non possunt esse, quia tertia entitas sit, & tamẽ nõ sunt possẽtiores, nec simul natura, nec eædem illi tertiæ entitati, nec dependentes essentialiter ab illa. Vnde ratio nihil valet, dicimus enim, quòd inseparabilitas quã dam est propter necessariam rerum cõnexionem, & sic est in proposito: ꝓpter assignatã cãm. Ad secundam vero rõnẽ, negatur minor: qm̃ vt hic dicitur in risione ad secundũ, dependẽtia ad deũ aliter conuenit substãtiis creatis, & aliter ipsis relationib⁹ dependentiæ: qm̃ substantiæ dependẽt per relationes: ipsæ autem relationes dependent seipsis. non ergo vniformiter huiusmodi relatio conuenit omnibus aliis a deo. Ad tertium vero dicitur, quòd admissa expositione illa, non valet sequela. ergo substantia creata potest esse sine omni accidẽte: qm̃ ad veritatem illius propositionis: Substantia est prior &c. sufficit quòd aliqua substãtia sit huiusmodi. talis est autẽ prima substãtia, ꝫm veritatẽ, & ãliber. intelligẽtia, sedm Auer. 12. Met. cõ. 25

Ar. ꝓæc.

¶Super Q. nõnullis quadragesimæ quinto Articulo.

QVAEST. XLV. ARTIC. V.

¶Super quæstionis quadragesimæquintæ Articulum quintum.

TItulus ex prædictis clarus est.

¶In corpore quatuor facit. Primo, respondet quæsito quo ad creare virtute propria. Secundo, refert quandam opinionem quo ad creare instrumentaliter, ibi, contingit autem. Tertio improbat præfatam opin. in cõi, ibi: sed hoc esse non potest. Quarto, improbat eãdem in spãli, quo ad agẽs corporeum, ibi: & hoc precipue.

¶Quo ad primum conclusio respõdua quæsito est. Creare est propria actio solius dei. Et probatur sic. Esse est proprius effectus primę & vniuersalissimæ causæ, quæ est De⁹: & producere esse, absolute ptinet ad rõnem creationis. ergo creatio est propria actio solius dei. Prima propositio probatur dupliciter. Primo rõne, quia effectus vniuersaliores, oportet in vniuersaliores & priores causas reducere. Esse autem inter omnes effectus est vniuersalissimũ. Secundo, authoritate, ex lib. de causis: Quòd neq; intelligentia, neque alia nobilis dat esse, nisi inquãtũ operatẽ operatione diuina.

¶Circa hanc partẽ multiplex dubium occurrit. Et primo, circa primam propositionem assumptã. Arguit enim Scor. in 4. distin. 1. contra eam, dicens eam esse falsam, quod probat sic. Esse compositi est a gñante compositum, ergo non est proprius effectus Dei: & tenet sequela, qa cõpositũ, puta bos, est ab vniuoco gñante. &c.

¶Dubium est secũdo: circa probationes illius. Arguit. n. ibidem contra eas. Et primo cõtra primam: Aut ibi est sermo de vniuersalitate causæ & effectus secundum prædicationem, aut secundum perfectionem: aut de vniuersalitate effectus secundum prædicationem, causæ vero secundum perfectionem. si semper est sermo de vniuersalitate secundum prædicationem, & minor est falsa: quia Deus non est causa vniuersalissima in prædicando: & vt patet, nõ concluditur intentum. Si vero semper est de vniuersalitate ꝫm perfectionem, minor etiam est falsa: quia esse non est perfectissimus effectus: quod probatur, quia quodcunque includitur in multis, non potest esse perfectius quocunque illorum in quo includitur. Si autem difformiter accipiatur, ita ꝙ ex parte causæ sumatur vniuersalius ꝫm perfectionem, & ex parte effectus ꝫm prædicationem, tunc dupliciter peccat ratio: quia primo, maior est falsa. Nam effectus vniuersalissimus in prædicatione potest esse a causa imperfecta: quia saluatur in pluribus effectibus imperfectis. Secundo, quia peccat ꝫm sophisma consequentis: qm̃ ex hoc, quòd effectus vniuersalissimus in prædicatione est a causa vniuersalissima ꝫm perfectionem, & esse est huiusmodi, sequitur ista conclusio. Ergo eẽ inquantum hmõi, non potest esse nisi a causa vniuersalissima ꝫm perfectionem: sed ex hoc non sequitur, ergo esse huius creabilis non potest esse nisi a tali causa, patet ergo, quòd in illatione est fallacia consequẽtis. Quòd si distinguat, quòd in isto producto est considerare esse huius & esse simpliciter, hoc non soluit: quia ista non sic distinguuntur, quin ab eadem sint causa, cum sint idem. Deinde contra aliam probationem inuehit, quòd concludit oppositum

Lib. meta. tex. 2. to. 3. 142 49.

36 c

Art. 1. huius quæst. & 144. ar. 2.

Ar. præce.

Ar. præce.

242 2. dist. 1. q. 1. art. 3. Et 4. di. 5. q. 1. arti. 3. q. 3. Et 2. cõt. c. 21. 85. & 96. Et li. 3. c. 68. Et po. q. 3. art. 5. Et opus. 3. ca. 70. 94. & 95. Et opus. 15. c. 10.

*Lib. 2. de anima tex. 34. tom. 2.

Q. 7. ar. 2. 3 & 4.

A intenti: quia non absolute negat propositio illa, intelligentiam dare esse, immo magis affirmat dum dicit, quòd non competit sibi dare esse, nisi inquantum operatur operatione diuina.

¶Circa vim illationis rõnis factę: dubitatur sic. Aut author intẽdit quòd esse sic, est proprius effectus primæ causæ, quòd est a sola prima causa, & tunc militant obiectiones Sco. Aut ꝙ sic est proprius, ꝙ per se primo est a solo deo: & tunc illatio nihil videtur valere, nisi in virtute isti⁹ cathegoricæ, Producere esse per se primo, est creare: hæc autem est falsa, quoniam producere per se primo esse in boue, nõ est creare. alioquin cũ bos generatur, vel esse ei⁹ a nullo producitur ꝙ se primo, vel creatio semper admittetur omni operationi naturæ: quod est contra S. Th. in vlt. arti. huius quæstio.

¶Ad euidentiã horum scito, quòd magna differentia est inter aliquem effectum & seipsum cũ cõditione per se primo. Valde enim distant A fit a B, & A per se primo fit a B. In primo. n. significatur solum, quòd A fit, in secũdo ꝙ per se primo fit. Vnhæc duo, Esse fit, & Esse p se primo fit, distant pluspluscœlum & terra. In primo namque significatur tm̃, quòd esse terminat factionẽ: In secundo vero, ꝙ terminat, & modus quo terminat. In primo quoq; non infert, ergo immediate ante hoc non erat ens, in secundo aũt sic, vt patet ex supradictis ex 1. Phy. In primo rursus: nõ infert agẽs propriũ. In secũdo aũt infert agẽs propriũ, & ꝙ se primo. In primo demũ non infert, ꝙ in quocunq; fiat ab illa cã. In secundo aũt infert, quòd in quocũq; fit, ab illo agẽte fit: qm̃ oportet vt ab illo fieri, a quo per se primo fit. Vnde cum in ꝑsenti rõne non sit sermo de effectibus, vt quomodolibet fiunt, sed, vt per se primo fiunt, vt patet ex verbis literæ dicentis, quòd vniuersaliores effectus oportet in priores & vniuersaliores causas reducere, Reductio enim a per se primo fit: manifeste liquet quòd male intellecta est ratio ista a Sco. interpretante eam de fieri effectuum, absque ly per se primo. Vnde ad primum dubium dicitur, quòd propositio illa est verissima, sed male intellecta ab arguente. debet enim accipi conclusio. vt sequitur ex premissis, ex quibus habetur, quòd esse est proprius effectus causæ vniuersalissimæ, quæ est Deus, id est, esse est per se primo effectus Dei. hoc enim significat ly proprius, & non significat idem quòd solum, seu tantum, vt arguens intellexit imponens authori, ꝙ esse est effectus solius Dei, hoc enim nunquam somniauimus, immo omnem causam tenemus dare esse, virtute tamen primæ causæ: vt propositio libri de causis adducta insinuat. Vnde frustra nixus est Scotus contra hunc articulum quo ad hoc.

¶Ad secundum vero dubium contra probationes dicitur: quòd directe loquendo, maior intelligit differenter vniuersale ex parte causæ & effectus: qm̃ sensus est, quòd effectus vniuersalior ꝫm prædicationem, reducitur in cãm vniuersaliorẽ ꝫm causalitatẽ, seu ꝫm perfectionem. Et ad primam obiectionem in oppositũ dr, quòd ista maior est verissima, vt etiam ipse postmodum cogitur fateri ibidem. Et quòd probatio ad oppositum nihil valet. Nam cum hoc, quòd effectus vniuersalissimus sit a pluribus: immo ab

ARTICVLVS V.

Vtrum solius Dei sit creare.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd nõ solius Dei sit creare. Quia * secũdum Philosophum Perfectum est, quod B potest sibi simile facere. Sed creaturæ immateriales sunt perfectiores creaturis materialibus, quæ faciunt sibi simile. Ignis enim generat ignem, & homo generat hominem. Ergo substantia immaterialis potest facere substãtiam sibi similem. Sed substantia immaterialis non potest fieri nisi per creationem, cum non habeat materiam ex qua fiat. Ergo aliqua creatura potest creare.

¶2 Præt. Quanto maior est resistẽtia ex parte facti, tanto maior virtus requiritur in faciente. Sed plus resistit contrarium, quàm nihil. Ergo maioris virtutis est aliquid facere ex contrario (quod tamẽ creatura facit) quàm aliquid facere ex nihilo. Multo magis igitur creatura hoc facere potest. C

¶3 Præt. Virtus facientis consideratur secundum mensuram eius quod fit. Sed ens creatum est finitum, vt supra probatum est, * cum de Dei infinitate ageretur. Ergo ad producendum per creationem aliquid creatum, non requiritur nisi D

ctum est album. Vnde secundum * Philosophũ, Accidens magis ꝓprie dicitur entis quàm ens. ¶Sicut igitur accidentia & formæ & huiusmodi, quæ non subsistunt, magis sunt coexistentia quàm entia, ita magis debent dici concreata, quàm creata. Proprie vero creata sunt subsistentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur: prima rerum creatarum est esse, ly esse, non importat substantiam creatam, sed importat propriam rationem obiecti creationis. Nam ex eo dicitur aliquid creatum, quòd est ens, non ex eo quòd est hoc ens, cum creatio sit emanatio totius esse ab ente vniuersali, vt dictũ est. * Et est similis modus loquendi: sicut si diceretur, quòd primum visibile est color, quàmuis illud, quod proprie videtur, sit coloratum.

AD 2[m] dicendum, quòd creatio non dicit constitutionem rei compositæ ex principijs præexistentibus: sed compositum sic dicitur creari, quòd simul cum omnibus suis principijs in esse producitur. *

AD 3[m] dicendum, quòd ratio illa non probat quòd sola materia creetur, sed quòd materia non sit nisi ex creatione. Nam creatio est productio totius esse, & non solum materiæ.

omnibus causis, ſtat quòd a ſola prima cauſa eſt per ſe primo. Non enim diximus, quòd effectus vniuerſaliores ſunt tantum a cauſis vniuerſalioribus, vt arguens intellexit, ſed quòd reducuntur in eas, id eſt, quòd ſunt per ſe primo ab eis. Et mirum eſt, quo in hoc caligauerit, cum in promptu erat noſſe hanc maiorem ex 2. Phy. & 3. Mer.

¶Ad ſecundam vero probationem dr, quòd conſequentia eſt optima. Eſſe per ſe primo, eſt cauſa vniuerſaliſſima: ergo eſſe huius & illius & cuiuſcunque, eſt per ſe primo ab eadem cauſa. & fundatur conſequentia ſuper illa cathegorica, Eſſe in quocunq; fit, ab eo oportet fieri a quo per ſe primo fit: quam conſtat eſſe per ſe notã. Nec huic veritati obſtat, quòd cũ fit bos: eſſe fiat a boue generante, quoniam non fit ab eo niſi per accidens, illo accidentalitatis modo, quo coloratum fit per accidens, cum ex nigro fit album. Ad obiectionem vero cõtra allegatam authoritatem, iam patet reſponſio: quia non eſt allata ad ꝓbãdũ, quòd eſſe eſt a ſolo Deo, ſed ꝙ eſſe eſt ꝓ ſe primo a deo.

¶Ad tertium autẽ dubium dicendum eſt, quòd rõ literę poteſt dupliciter intelligi. Primo, vt ex idẽtitate productionis eſſe per ſe primo, & creationis, inferatur quòd creatio eſt propria actio ſoli⁹ Dei, id eſt conueniat ſoli deo, ex propriis ſeu virtute propria: & ſic proceſſus pateret ex dictis in præcedenti quæſtione. Et licet vera diceret, non multum tamen artificioſus videtur. Nec propoſitiones aſſumptæ de reductione effectuum in cauſas, multum viderentur ad propoſitum. Vnde ſecundo intelligitur, vt ex identitate per ſe primo termini actionis primæ cauſæ & creationis inferat, quòd creatio eſt propria ſolius Dei actio, & ſic artificioſus valde, & efficaciter ex aſſumptis propoſitionibus fit proceſſus. Ex eo namque, quòd eſſe, eſt per ſe primo ratio quòd aliquid fiat a prima cauſa, & etiã quòd aliquid creetur, optime ſequitur, quòd creatio primæ cauſæ propria eſt. Et hunc ſenſum manifeſte inſinuat litera: dũ primam propoſitionem, ſcilicet, quòd eſſe eſt per ſe primo rõ, quòd aliquid attingatur ab vniuerſaliſſima cauſa, probat ex regula reductionis effectuum vniuerſaliorum in cauſas vniuerſaliores. Secundam vero, ſ. quòd eſſe eſt ratio quòd aliquid creetur, ponit dicendo, quòd producere eſſe non inquantum eſt hoc, vel tale, ſed inquantum eſſe pertinet ad rationem creationis. In his em verbis oſtenditur, quòd eſſe, ratio creationis eſt, & ſic ſubtiliter ex identitate per ſe primo termini, concluſum eſt intentum. Et quia hoc ex dictis ſatis in promptu erat: ideo litera dicit, quòd ſatis apparet in primo aſpectu, quòd creatio eſt propria actio ſolius Dei. Vnde ad obiectionem in oppoſitũ dr, quòd cathegorica fundans hunc proceſſum, non eſt illa propoſitio, quãuis ſit vera. ſ. producere per ſe primo eſſe, eſt creare, ſed quòd reſpicere per ſe primo eſſe, eſt operatio propria primæ cauſæ, vel creare eſt reſpicere per ſe primo eſſe. Cum vero dicitur, quòd iſta eſt falſa, Dare per ſe primo eſſe eſt creare: quia ĩ factione bouis &c. Rñdetur quòd nullum inconueniens eſt, immo oportet in factione rerum naturalium eſſe a nullo fieri per ſe primo tunc: quoniã ſit ſemper vnumquodque ex alio ente, licet per accidens, & vt mil

Li. 3. de tri. c. 8. per totum. to. 3.

Ex ꝓpoſitione 3. poteſt haberi. tom. 3.

virtus finita. Sed habere virtutem finitam, non eſt contra rationem creaturæ. Ergo non eſt impoſſibile creaturam creare.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in * 3. de Trin. quòd neque boni, neq; mali angeli, poſſunt eſſe creatores alicuius rei. Multo minus igitur aliæ creaturæ.

RESPON. Dicendum, quòd ſatis apparet in primo aſpectu ſecundum præmiſſa: quòd creare non poteſt eſſe propria actio niſi ſolius Dei. Oportet enim vniuerſaliores effectus in vniuerſaliores & priores cauſas reducere. Inter omnes autem effectus, vniuerſaliſſimum eſt ipſum eſſe. Vnde oportet, quòd ſit proprius effectus primæ, & vniuerſaliſſimæ cauſæ, quæ eſt Deus. Vnde etiam dicitur li. * de cauſis, ꝙ neque intelligentia, vel anima nobilis dat eſſe, niſi inquantum operatur operatione diuina. Producere autem eſſe abſolute, nõ inquantum eſt hoc, vel tale, pertinet ad rationem creationis. Vnde manifeſtum eſt, quòd creatio eſt ꝓpria actio ipſius Dei. Contingit autem quòd aliquid participet actionem propriam alicuius alterius, non virtute propria: ſed inſtrumẽtaliter, inquantum agit in virtute alterius: ſicut aer per virtutem ignis habet calefacere & ignire. Et ſecũdum hoc, aliqui opinati ſunt, quòd licet creatio ſit propria actio vniuerſalis cauſæ, tamen aliqua inferiorum cauſarum inquantum agit in virtute primæ cauſæ, poteſt creare. Et ſic poſuit Auicenna, ⁶ ꝙ prima ſubſtantia ſeparata creata a Deo, creat aliam poſt ſe, & ſubſtantiam orbis, & animam eius, & ꝙ ſubſtantia orbis creat materiam inferiorum corporum. Et ſecundum hũc etiam modum Magiſter dicit in 5. diſtin. * 4. ſenten. quòd Deus poteſt creaturæ communicare potentiam creandi, vt creet per miniſterium, nõ propria authoritate. Sed hoc ᵈ eſſe non poteſt, quia cauſa ſecunda inſtrumentalis, nõ participat actionem cauſæ ſuperioris, niſi inquantum per aliquid ſibi ꝓprium diſpoſitiue operatur ad effectum principalis agentis. Si igitur nihil ibi ageret ſecũdum illud, qđ eſt ſibi proprium, fruſtra adhiberetur ad agendum. Nec oporteret eſſe determinata inſtrumenta determinatarum actionum. Sic. n. videmus, quòd ſecuris ſcindendo lignũ, quod habet ex proprietate ſuæ formæ, ꝓducit ſcamni formã, q̃ eſt effectus proprius principalis agẽtis. Illud autẽ quod eſt proprius effectus Dei creãtis, eſt illud quod præſupponitur omnibus alijs, ſcilicet, eſſe abſolute. Vnde nõ poteſt aliquid operari diſpoſitiue, & inſtrumentaliter ad hunc effectum, quòd quodliber enſ ens, quod a natura fit, in productione totius vniuerſi, in qua producta ſunt omnia ſecũdum vnã ſui partem, ſ. materiam inchoatiue a prima cã cœpit pendere, & poſtmodũ ex coopratione primæ cauſæ in ſecundis cauſis, vnumquodque complete fit ens. Et ſic ꝓ ſe primo, quod libet inquantũ ens, eſt a prima cã: ſed nõ per actionem totaliter nouam, & ſimiliter conſeruatur ab ipſa. Et ſic eſſe omne reducitur in actionem Dei, vt ꝓ ſe primo cauſæ, ſed non totaliter nouã. ¶Quo ad ſecundũ, ponit opiniones Auic. & Magiſtri: ſatis clare circa communicationẽ actus creãdi, quòd. ſ. poteſt cõmunicari creaturæ. Et licet, eorũ rationes non niſi arguendo afferantur: hic tñ oſtenditur quòd poſitio hæc non repugnat concluſioni determinatæ, cũ hoc enim quòd creatio ꝓpria eſt Dei actio, ſtat, quòd poteſt alteri conuenire, non ex propriis, ſed inquãtum participat Deum, cuius eſt illa actio propria, & hoc quantum eſt ex ratione proprietatis: & hoc oſtenditur in litera de actione ignis reſpectu aeris.

¶Aduerte hic, quòd author recitando Magiſtrum, refert quoq; ſeipſum in 1. di. 2. q. 1. art. 3. & 5. diſt. 4. q. 1. ar. 3. q. 2. ad quartũ: non aſpernatum opinionem Magiſtri, quam hic repellit cum ſequacibus, etiam ſi ipſemet fuit vnus ex illis.

¶Quo ad tertium repræhenditur poſitio prædicta, tali ratione. Cauſa ſecunda inſtrumentalis non participat actionem cauſæ ſuperioris, niſi inquantum per aliquid ſibi proprium diſpoſitiue operatur ad effectum principalis agentis: ſed nullũ agens ſcẽm, poteſt aliquid diſpoſitiue operari ad effectum Dei creantis: ergo nulla poteſt eſſe cauſa inſtrumẽtalis ad creationis actum. Maior probatur dupliciter, ducẽdo ad inconuenies primo, quia ſi nihil ageret cauſa inſtrumentalis ſecundũ ſibi proprium, fruſtra adhiberetur ad agendum. Secundo, quia non oporteret eſſe determinata inſtrumenta determinatarum actionum. Deinde manifeſtatur inductione ad ſenſum, quia ſic videmus in ſecuri. &c.

Minor quoque probatur dupliciter. Primo, ex termino: quia eſſe abſolute, quod eſt proprius effectus creantis: omnibus aliis præſupponitur: ſecundo ex modo, quia creatio non eſt ex aliquo: & ſic excludit omne diſponibile.

¶Circa hanc rationem occurrunt obiectiones, primo Scoti: qa vbi ſupra: dupliciter maiorem aſſumptam impugnat, volẽs eam eſſe falſam cum illa particula, diſpoſitiue, ſine illa autem poſſe bene & male intelligi. Et quia author expreſſe ponit illam particulam, & in illa conſtituit vim medii termini, vt pater: ideo ſingula afferenda ſunt diſtincte. Vult ergo primo, quòd cauſa inſtrumentalis non oportet quòd habeat actionem propriam, cuius oppoſitum in litera dicitur: concedens quoq;, quòd cauſa inſtrumentalis, habet aliquid proprium per quod agit, negat quòd per

per illud proprium habeat actionem, niſi in virtute principalis agentis. Et hoc probat: quia in quacunque actione quam habet inſtrumentum non in virtute principalis agentis, in illa non eſt inſtrumentum, ſed principale agens. Tertio, arguit contra ly diſpoſitiue. Inſtrumentum poteſt attingere effectum principalis agentis. ergo non oportet vlr ꝙ agat diſpoſitiue. Antecedens concedit, inquit, ér ab ipſo. i. S. T. aliibi, ſ. in 4. ſenten. di. 1. q. 1. ar. 4. q. 1ª. Et manifeſtatur in factione monetę, & ſigillatiõe. Quarto, ſuchit cõtra exẽplum de ſecuri & ſimilibus, volens ꝙ ex his nõ põt trahi intentum: quia ſunt inſtrumẽta ad actionem præuiam alteri actioni: ſecuris. n. eſt inſtrm ad ſciſſionem, quę eſt præuia formationi ſcamni: nõ ſic aũt eſt in omnibus cauſis inſtrumentalibus, qm̃ aliqua ſunt inſtra, vt dictũ eſt, aꝫ ſolã illã actionẽ, qua principalis effect⁹ fit. Duran. deinde arguit, volens primo, ꝙ rõ ſupponit vnum falſum, ſ. quòd omnis cã ſecunda ſit cã inſtrumentalis reſpectu dei. Hoc inquit eſt falſum, qm̃ angelus nullo mõ mouetur a Deo, cũ agit. Et prꝫterea, ſequeretur ꝙ oẽm naturalẽ actionem ſequereẽ effectus dei. Scõo, ꝙ rõ in ſecũda ꝑcipue ꝓbatione minoris, ſupponit aliud falſum, ſ. ꝙ oĩs actio cauſæ ſcdæ ſit ex ſubiecto, hoc inquit non eſt neceſſarium: quia non minus poteſt Deus ſeparare accidẽs a ſubiecto dũ fit a naturali agente, q̃ cũ factũ eſt. Tũc ſic, ſeparet Deus accñs a ſubiecto dũ fit a naturali agẽte. ergo illud fieri erit nõ ex ſubiecto. nõ ergo ſic oportet cãm ſecũdã agere ex ſubiecto, q̃n poſſit oppoſitũ diuina fieri potẽtia.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, ſcito, quòd vlr loquẽdo, dupliciter intelligi põt, cãm inſtrumentalem exigere actionẽ, ſ. propriam, & principalis agẽtis. Vno mõ ſic, vt ſint duæ actiones habentes diuerſas res ꝓ terminis, ſicut calor aĩę & calefacit & gñat carnẽ: & hoc iudicio meo, nõ eſt neceſſarium: & cõtra hoc tẽdit Sco. Alio mõ ſic, vt vna operatio ꝓut eſt ex ꝓpria inſtri virtute, faciat aliquid ſuiũ ordine naturæ, ei quod facit ꝓut eſt ex virtute principalis agentis, ſicut ſitualis cõpoſitio trianguli ex virtute motiua ſimul ponit tres virgas, ex rõne aũt facit formã triãguli, nulla alia actione adiũcta. & ſic eſt in ſculpturis. Et hoc eſt intlligendũ, & intẽtũ. Certũ q̃dẽ, qa oĩs cã inſtrumẽtalis ꝓpriã aliquã virtutẽ actiuã hẽt: aliqn, vt in ſra dr, fruſtra ad agẽdũ aſſumeretur &c. Omni aũt virtuti actiuę rñder aliquid ꝑ eã factibile, alioquin eſſet actiua nihili. Et cũ cõſtet, ꝙ primũ in intẽtione eſt vltimũ in gñatione, & ꝙ cõcurrẽtibus cã principali & inſtrumentali ſimul, primũ in intentione eſt effectus, ẽm id quod habet ex cauſa principali: conſequens eſt, quòd id quod habet effectus ex cã inſtrumentali, eſt præuium ei quod eſt ex cã principali, ſiue illa duo ſint multæ res, ſiue vna: & diſtinguañ vt res & modus eius, ſiue quouis alio mõ, nihil refert. Intentũ aũt, qa & noia alludunt, & efficax ꝓceſſus eſt. Nomine. n. diſpoſitionis intelligitur omne præueniens, & nomine ꝓprię actionis intelligit operatio inquãtũ eſt ex inſtrumenti virtute. Efficacia aũt ꝓceſſus liquet, qm̃ ſi oĩs cã inſtrumentalis cauſat virtute ꝓpria aliquid putum termino formali principalis agentis; & in creatione

nihil põt cauſari ꝑuium quocunq; mõ: cõſequẽs eſt, nullã poſſe in creando inſtrumentalem cãm cõcurrere. Vñ ad rõnes Sco. q. cõtra primũ ſenſum tendũt, rñdere q̃is forte nõ oporteret: dico tñ, quòd cã inſtrumentalis habet actionem ꝓpriã, coincidentem tñ materialiter cum actione quã habet vt inſtrm, agẽtis. Et cũ ſe cũdo dr, ꝙ quicqd opat̃ ꝓ illud ꝓpriũ cauſat in virtute principalis agentis: põt dupl̃r intelligi. Primo ſic. In virtute principalis agentis, i. ꝓ virtutẽ principaliter exiſtẽtę i principali agẽte, & ſic eſt falſiſſimũ: qm̃ ꝓ virtutẽ in ſe, & non in principali cauſat illud ꝓpriũ, alioqn vt deductũ eſt, per illud ꝓpriũ nihil ꝓprii faceret. Alio modo ſic, In virtute principalis agentis, i. vt fiat ſub principali agẽte. Et ſic. vr verũ, qm̃ principale agẽs dupl̃r ſe habet ad cãm inſtrumẽtalem, ſ. vt vtẽs ꝓpria inſtrumẽti virtute, & vt eleuãs ipſam ad aliqd altius cãndũ, intẽtũ, ſ. ab ipſa principali cauſa. Et ſic, inſtrumentũ ad hoc ꝙ fit inſtrumentum, exigit virtutem & actionem propriam, & participationem actionis principalis. Et licet, in ſecunda tantum dicatur proprie inſtrumentaliter cauſare, in prima tamẽ non dicitur agens principale, ſed cauſans ex propria virtute. Vnde conſequẽtia Scoti. In hac actione non cauſat in virtute principalis agentis. ergo ipſum eſt agens principale, non valet: non enim oportet, quòd reſpectu omnis actionis cauſa ſit aut principalis aut inſtrumentalis proprie loquendo: ſed datur medium, ſcilicet, quòd eſt cauſa inſtrumentalis, ex propriis illam cauſans. Extenſis tamen vocabulis poteſt dici, & cauſa inſtrumentalis etiam illius propriæ actionis, pro quanto agit ap plicata ab alio: ſicut, quia anima vtitur calefactione ad generationem carnis, animæ calor poteſt dici inſtrumentum animæ, etiam in calefaciendo, & poteſt dici cauſa principalis: quia ꝓpria virtute cauſat. Nec inconuenit, immo oportet omnem cauſam inſtrumentalem eſſe ſic principalem, ideſt, habentem propriam virtutem, diuerſimode: nec hoc accidit, ſed per ſe conuenit inſtrumento, ſicut vnicuique formæ propria materia. Ratio namque inſtrumenti non niſi in propria virtute actiua ſaluari põt, ſicut ratio hominis in talibus carnibus & oſſibus.

¶Ad ſecundum vero negatur conſequentia, pertingit ad vltimam formam quandoque: ergo non diſpoſitiue, diſponendo namque ex propriis pertingit ad vltimũ ex virtute agentis principalis, ẽt ſumendo diſpõẽ pro diſpoſitione realiter diſtincta: vt ibidem dat author exemplum de qualitatibus actiuis & formis naturalium, & per oppoſitum reſpectu animæ intellectiuæ.

¶Ad vltimum dicitur, quòd doctrina a notioribus tradenda eſt. Et propterea, author exemplum de ſecuri induxit: in quo tamen declarauit intentum, dicendo, quòd producit formam ſcamni, inſinuans per hoc, quòd nihil aliud intendebat, niſi quòd inſtrumenta etiam attingendo formam intentam a principali, diſponunt. ideſt, præuium aliquid faciunt.

¶Ad Durandum autem, dicitur primo, quòd rõ literæ non eget illa ꝓpoſitione. ſ. Omnis cauſa ſecũda eſt inſtrm Dei: ſed illa: q cũq; cã ſcda aſſumeret ad creationis actũ, eſſet cã inſtrumẽtalis:

quam

Li. 1. Phyſ. text. 43. & ſequẽ. to. 2.

Ca. 4. & 10 cœle. hiera. a medio.

* 3. art. 4.

quam constat non posse inficiari, quia ſm omnes, creatio est ꝓpria actio solius Dei, & quæcunque causa assumitur ad exequẽdum propriam superioris actionem, constat quòd vt instrumentalis cã adhibetur. Dicitur ſecundo, quòd etiam illa propoſitio est vera, vt patet ex q. De potentia, q. 3. ar. 7. vbi angelus, & oĩs causa ſecunda non agit, niſi agat a Deo multipliciter, vt diffuſe ibidem oſtendi tur. Nec incõuenit, immo oportet oẽm actionem creaturæ attingere ad effectũ Dei: quia ſemper attingit ad eſſe, qđ nulla causa dat, niſi ĩ virtute primæ cauſæ, vt hic, & i tertio cõtra Gent. c. 64. & 65. oſtenditur.

335 c

¶Ad obiectionem aliam vero eiuſdem dr, quòd licet ſemp poſſit accũs a ſubiecto ſeparari in ſenſu diuiſo, nõ tñ cõpoſſibile eſt, quòd accidens ſeparetur a ſubiecto, & fiat ab agente naturali: niſi ſorte eidem in fieri tribuatur, vt gerat vicem ſubiecti: ſicut in ſacramento altaris dicimus, quòd quantitas gerit vicem ſubſtantiæ, etiam in corruptione. Rõ autem diſparitatis inter poſſibilitatẽ ſeparationis accidentis in fieri, & facto eſſe, eſt, quia eſſe accidentis non eſt in eſſe actualiter, ſed aptitudinaliter in ſubiecto. Et propterea ſtat, quòd ſeparetur, & fit. Fieri autem eius ab agente naturali eſt actualiter educi de potentia: non enim aliter agens naturale agit, niſi educẽdo de potentia ſubiecti. Et ꝓpterea, ſicut non ſtat ſimul, quòd fiat ab agente naturali, & non reducatur de potentia ſubiecti, quia implicat: ita non ſtat ſimul, quòd fiat ab agente naturali, & ſit ſeparatum a ſubiecto, eſt. n. manifeſta implicatio, quam ſi aduertiſſet Durandus, forte tacuiſſet.

¶Quo ad quartum, confutatur prædicta opinio ſpecialiter quo ad corpus: quia omne corpus agit tangendo. ergo præexigendo aliq d ſuæ actioni: nullum aũt creans præexigit aliq d. ergo. &c.

¶In reſpõſione ad primum, aduerte, quòd Sco. eam refert vbi ſupra, per modum rõnis cõtra Auic. ſic: participans naturã aliquam facit ſibi ſimile nõ ꝓducendo naturã abſolute, ſed applicãdo &c. Et cõtra eã multipliciter arguit. Primo, quia hic aſſumuntur duo alibi improbata, ſ. quòd hõ nõ eſt hic niſi per materiã. Et quòd angelus eſt hic per ſuam formam. Secundo, quia illa maior, aut fundatur ſuper hoc, ꝓductum oportet participare naturam. Et ſic ſequeſ quòd nec a Deo poſſet creari angelus. Aut ſuper hoc, quòd producens angelus participat naturã. Et ſic, nihil valet, q a angelus ꝓducẽs non habet aliquid præſuppoſitum ipſi eſſe: ergo nec in producẽdo requirit aliquod præſuppoſitũ ipſi eſſe: ꝓducẽdũ. n. oportet eſſe ſimile producenti. Tertio, contra illã propoſitionem minorem. Omne ens creatum participat naturã eſſendi, aut eſſe participatur tanquam actus poſterior eſſentia, aut tanquã idem eſſentiæ, ſed neutro modo concluditur intentum, ergo.

¶Ad hæc breuiter dr, & ad primum, quòd illa alibi improbata, ſunt ẽt alibi ſuſtentata, & verificata. Ad ſecundum vero dr, quòd vt in litera aperte monſtratur, maior ipſa verificatur, quia agens participat illam naturam: & probatur in litera maior, ducendo ad impoſſibile: quia, ſ. ſi participãs aliquã naturã, cauſaret illã abſolute, & nõ in hoc, ſequereſ quòd cauſaret illã in ſeipſo: & tenet ſequela, quia cauſa alicuius naturæ abſolute, eſt cã illius vtr: & conſequenter in quocunq;, eſt participata: & conſequenter in ſe ipſo, ex quo ipſum quoque eſt de numero participantium illam naturam. Ad obiectionem ergo dicitur, quòd ex hoc antecedẽte. Angelus producit alium angelum, ſequuntur duo cõtradictoria, ſ. & quòd angelus producendus habet aliquid præſuppoſitũ: & quòd non habet. Ex eo namque, quòd oportet eſſe ſimilẽ producenti, ſequitur, quòd non habet. Ex eo vero, quòd producẽs eſt ens per participationem, ſequitur, quòd producẽdi aliquid præexiſtat: quia eius actio non poteſt eſſe, niſi factio eſſe in hoc. Nec eſt mirum hoc, quia antecedens implicat. Vnde, argumentum Scoti nihil valet, ex ſequela vnius contradictorii inferens non ſequelam alterius. dicimus enim quòd ſequitur vtrumque: & hoc oſtendit, quòd antecedens eſt omnino impoſſibile: & vt in litera dicitur, ex hoc euidenter patet, quòd nulla creatura poteſt creare.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd nihil refert ad propoſitum: identitas aut diuerſitas eſſentiæ ab eſſe, ſatis eſt, quòd ſint entia ligata, tanto requiritur maior virtus in agente ad reducendam materiam in actum. Vnde multo maior potentia requiritur in agente, ſi nulla potẽtia præexiſtat. Sic ergo patet, ꝓ multo maioris virtutis ẽ facere aliq d ex nihilo, q̃ ex cõtrario.

A D 3m dicendum, ꝓ virtus ſcientis nõ ſolũ conſideratur ex ſub G ſtantia facti, ſed etiam ex modo faciendi. Maior enim calor non ſolum magis, ſed etiam citius calefacit. Quãmuis igit creare aliquem effectum finitum non demonſtret potentiam infinitam, tamen creare ipſum ex nihilo demonſtrat potentiã [d] infinitam. Quod ex prædictis patet*. Si enim tanto maior virtus requiritur in agente, quanto potentia eſt magis remota ab actu, oportet, quòd virtus agentis ex nulla præſuppoſita potentia, quale agens eſt creans, ſit infinita: quia nulla ꝓportio eſt nullius potentiæ ad aliquam potentiam, quã præſupponit virtus agentis naturalis, ſicut non entis ad ens. Et ga nulla creatura habet ſimpliciter potentiam infinitam, ſicut neque eſſe [d] infinitum, vt ſupra* probatũ eſt, relinquitur quòd nulla creatura poſſit creare.

D. 409. In ſolutio. ad arg. 2. præced.

D. 736. Q. 7. ar. 2.

H

I

K

per participationem, aut omnino ſimplicia, aut inſeparabiliter compoſita, ſic quòd nihil eorum poteſt præſupponi ante aliquid aliud eorundem. iam enim oſtenſum eſt, quòd maior cum toto proceſſu ſolida eſt, quicquid horum ſit. Quod arguens ſubdit, quòd apud nos ſubiectum non ſupponitur propter naturam agentis participatam, ſed quia forma, quæ eſt pars naturæ participatæ, eſt materialis: ipſæ rerum actiones, & ratio in litera ad probandum maiorem allata, oſtendũt rude eſſe.

¶In reſponſione ad tertium habes reſpõſionem inquirentibus, quare potentia creandi non poteſt cõmunicari creaturæ: quare repugnat &c. ratio eſt, quia virtus creatiua eſt infinita, & ſi non ratione facti, tamen ratione modi faciendi. Et per hoc ſolues multa argumentorum a Capreolo recitatorum in 2. diſtin. 1. q. 3. contra hanc concluſionem: quæ vide ſi vis in eo. Veruntamen Scotus vbi ſupra, hanc rationem affert: & quãmuis male videatur ſubſumere, inferendo diſtantiã potentiæ ab actu: nihilominus, quia euidenter apparet quòd hunc literæ paſſum reprehendere nititur, recitanda eſt ſolutio eius, & confutanda. Dicit ergo, quòd licet nullius potentiæ ad aliquam potentiam nulla ſit proportio. negatur tamen ſequela, ergo virtus quæ poteſt ſuper hanc, nullam habet proportionem ad virtutem quæ poteſt ſuper illam. Et ratio negationis eſt, quia prima extrema, ſcilicet, nulla potentia, & aliqua potentia ſunt, inter quæ non eſt nata eſſe proportio: quia alterum non eſt quantum, alia vero extrema, ſcilicet virtutes, ſunt inter quæ nata eſt eſſe proportio, quia ambæ ſunt quantæ. Et datur exemplum de puncto & linea, inter quæ nulla eſt proportio, & tamen virtutes potentes ſuper illis, non ſunt improportionales.

¶Ad hanc ſolutionem confutandam & firmitatem rationis factæ in litera, ſcito, quòd ratio literæ non fundatur præciſe ſupra improportionem primorum extremorum, vt arguens diſſimulare videtur, ſed fundatur ſuper illa regula Peripatetica, quòd qñ ſunt duo extrema ſic ſe habentia, quòd quãtũ vnum minuitur, reliquum creſcit tantum proportionaliter, & econuerſo, ſi vtrumque numeraliter multiplicatum ponatur, & combinetur: ita quòd quælibet combinatio conſtet ex vno vnius, & altero alterius extremi, ſi vnum ponitur diminui vſque ad non gradum, ſuum compar creſcit ſupra omnem gradum, ideſt, in infinitũ, ac per hoc, ſicut inter minutum vſque ad non gradum, & retinentem gradum, nulla eſt proportio: ita inter reliqua duo creſcentia nulla eſt proportio. Verbi gratia, & eſt exemplum ad propoſitum ex 4. Phyſi. tex. 72. Velocitas motus, & corpulentia ſpatii ſunt duo extrema, quæ cæteris paribus ita ſe habent, q̃ quanto minuitur corpulentia, tanto motus eſt velocior: vt patet ad ſenſum. Si multiplicetur vtrumque, & ponamus duos motus, & duo ſpatia vnum motum in vno ſpatio, & reliquum in alio, & corpulentia vnius ſpatii minuatur vſque ad non gradum, ideſt quòd nullum ſit corpus: oportet quòd velocitas motus in illo ſpatio augeatur in infinitum, & qualis eſt proportio ſpatii ſine corpore, ad ſpatium corpore plenum, talis ſit proportio velocitatis iſtius, ad velocitatem illius. Super hac regula ſunt datur proceſſus Philoſophi ibidem, ad probandum, quòd motus in vacuo & pleno, ſunt improportionales. Super hac regula fundatur proceſſus literæ, vt patet ex ipſa litera expreſſe aſſumente in prima propoſitione duo extrema, ſcilicet, & proportionale augmentum, & decrementum eorum, dicens, quòd ſi tanto maior virtus exigitur in agente, quãto potentia elõgatior eſt ab actu: hoc. n. diminutionem importat: & poſtmodum ſubdit alterum extremum ad non gradum. oportet inquit, ꝓ virtute agentis ex nulla præſuppoſita potentia ſit improportionalis &c. Et quãmuis hæc, etiam ſi fingendi licẽtia daretur, nõ poſſit negari: põt tamen probari, & ad propoſitũ in noſtris terminis. Quia aliter ſequereſ ꝓ virtus potens facere ex aliqua potentia, & virtus potẽs facere ex nulla potẽtia, eſſent æquales: qđ nõ eſt intelligibile: repugnat. n. illi p ſe notæ maiori aſſumptæ in ſra, quam Sco. tãquã eam non viderit, tacuit. Et patet ſequela, arguẽdo mõ Ariſ. ſumpta aliqua virtute faciẽte ex nulla potẽtia & finita fm eos, puta A: & alia virtute certa, puta B, faciẽte ex aliqua potentia, puta C: & ſtatuta inter eas certa proportione, puta decupla: arguitur ſic, ſi ſumatur potentia in decuplo elongatior ab actu, quàm C, virtus faciens, ex iſta potẽtia in decuplo excedet B: ergo erit æqualis ipſi A, quod in decuplo tantũ excedit B. ergo virtus agẽs, ex aliqua potentia erit æqualis virtuti agenti ex nulla. Et aduerte quòd nihil refert: vtrum poſſit dari in natura potẽtia ĩ decuplo, aut cẽtuplo remotior, ſicut nihil refert: vtrũ poſſit dari corpus ĩ centuplo &c. ſubtiliùs, & motus ſemper velocior: ſufficit enim veritas conditionalium. Quicqd enim repugnat veritati huiuſmodi cõditionalium, eſt impoſſibile. Et ſi hoc negas, philoſophiã naturalem Ariſt. de ſtruis, vt patet in 4. 6. 7. & 8. Phyſi. Ad Scotum ergo dicit: ꝓ rõ non arguit ex extremis improportionalibus abſolute, ſed ex eis vt terminis ꝓgreſſus augmentationis & diminutionis proportionalis, vt patet, & iõ valet. Exemplum vero de puncto & linea, quæ extrema ĩproportionalia abſolute sũt: nihil obſtat, quia ad nullum eſt ꝓpoſitũ. Stat ergo ſolida demõſtratio literæ, ꝓ virtus creatiua eſt infinita, & ideo incommunicabilis: omnis enim virtus finita eſt alterius virtuti finitæ proportionalis, vt etiã ipſe fatetur, quoniã vtraque quanta eſt & finita.

243 2. prol. com. 1. 2. Et po. 99. ar. 5. ad 4

11. 1. meta. 10 com. 2 pri.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulũ ſextũ.*

IN titulo: Propriũ diſtinguitur contra commune.

¶In corpore duæ cõcluſiones. prima eſt, Creare non eſt proprium alicui perſonæ, ſed commune toti Trinitati. Probat, creare ẽ proprie cau

ARTICVLVS VI.

Vtrum creare ſit proprium alicuius perſonæ.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur, ꝓ creare ſit ꝓprium alicuius perſonæ. Quod. n. eſt prius, eſt cauſa eius quod eſt poſt, & perfectum imperfecti. Sed proceſſio diuinæ perſonæ eſt prior quàm proceſſio creaturæ, & magis perfecta, quia diuina perſona procedit in perfecta ſimilitudine ſui principij, creatura vero in imperfecta. Ergo proceſſiones diuinarum perſonarum ſunt cauſa proceſſionis rerum. Et ſic creare eſt proprium perſonæ.

¶2 Præt. Perſonæ diuinæ non diſtinguuntur abinuicem niſi p ſuas proceſſiones & relationes*. Quicquid igitur differenter attribuitur diuinis perſonis, hoc conuenit eis ſm proceſſiones & relationes ꝓ ſonarum. Sed cauſalitas creaturarũ diuerſimode attribuitur diuinis ꝓſonis. Nam in ſymbolo fidei patri attribuitur, ꝓ ſit creator omnium inuiſibilium & viſibiliũ. Filio autem attribuitur, ꝓ per eum omnia facta ſunt, ſed ſpirituſan. ꝓ ſit dominus & viuificator. Cauſalitas ergo creaturarum cõuenit perſonis ſecũdũ proceſſiones & relationes.

¶3 Præt. Si dicat ꝓ cauſalitas creaturæ attenditur ſm aliquod attributum eſſentiale, quod appropriatur alicui perſonæ, hoc non videtur ſufficiens. Quia quilibet effectus diuinus cauſatur a quolibet attributo eſſentiali. ſ. potentia, bonitate, & ſapientia, & ſic non magis primet ad vnũ, quàm ad aliud. Non debet ergo aliquis determinatus modus cauſalitatis attribui vni perſonæ imagis quàm alij, niſi diſtinguerentur in creando ſecundum relationes & proceſſiones.

SED CONTRA eſt, qđ dicit Dion.* 2. c. de diui. no. ꝓ cõia toti* diuinitatis ſunt omnia creabilia.

RESPON. Dicendum, ꝓ creare eſt proprie cauſare, ſiue producere eſſe rerum. Cum autem omne agens agat ſibi ſimile: principium actionis cõſiderari poteſt ex actionis effectu. Ignis enim eſt qui gignit ignem. Et ideo creare conuenit Deo ſm ſuum eſſe, quod eſt eius eſſentia, quæ eſt communis tribus perſonis. unde creare non eſt proprium alicui perſonæ, ſed commune toti Trinitati. Sed tamẽ diuinæ perſonæ ſm rationem ſuæ proceſſionis habent cauſalitatẽ reſpectu creationis rerum. Vt enim ſupra oſtenſum* eſt, cum de dei ſcientia & volũtate ageretur: Deus eſt cauſa rerum per ſuum intellectum & voluntatem, ſicut artifex rerum artificiatarũ. Artifex autem per verbum in intellectu conceptum, & per amorem ſuæ voluntatis ad aliquid relatum, operatur. Vnde & Deus pater operatus eſt creaturam per ſuum verbum, quod eſt filius, & per ſuum amorem, qui eſt ſpiritusſanctus. Et ſm hoc, proceſſiones perſonarum ſunt rationes productionis creaturarum, inquãtum includunt eſſentialia attributa, quæ ſunt ſcientia & voluntas.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝓ proceſſiones diuinarũ perſonarũ ſunt cauſa creationis ſicut dictum* eſt.

AD 2m dicendum, ꝓ ſicut natura diuina, licet ſit communis tribus perſonis, ordine tamen quodã eis conuenit, inquantum filius accipit naturam diuinam a patre, & ſpiritus ſanct. ab vtroque, ita etiã & virtus creandi, licet ſit communis tribus perſonis, ordine tamen quodam eis conuenit. Nam filius habet eam a patre, & ſpirituſſan. ab vtroq;. Vnde creatorem eſſe attribuitur patri, vt ei qui nõ habet virtutem creandi ab alio. De filio autem dicitur, Per quem omnia facta ſunt, inquantum habet eandẽ virtutem, ſed ab alio. Nam hęc prepoſitio, per, ſolet denotare cauſam mediam, ſiue principium de principio. Sed ſpirituiſancto, qui habet eandem virtutem ab vtroque, attribuitur ꝓ dominando gubernet & viuificet quæ ſunt creata a patre per filium. Poteſt etiam huius attributionis communis ratio accipi ex appropriatione eſſentialium attributorum. Nam ſicut ſupra dictum eſt*, patri attribuitur & appropriatur potentia, quæ maxime manifeſtat in creatione, & iõ attribuit patri creatorem eſſe. Filio aũt appropriat ſapiẽtia, ꝓ quã agẽs p ĩtellectũ operat. Et iõ dr de filio: Per quẽ oĩa facta ſunt. Spirituiſancto autẽ appropriat bonitas, ad quã ptinet gubernatio, deducẽs res ĩ debitos fines, & viuificatio. nã vita in ĩteriori quodã motu cõſiſtit. primũ aũt mouẽs ẽ finis & bonitas

AD 3m dicẽdũ, ꝓ licet effectꝰ Dei ꝓcedat ex quolibet attributorũ, tñ reducit vnuſquiſq; effectus ad illud attributũ. cũ quo habet cõueniẽtiã ſm ꝓpriã rationem. Sicut ordinatio rerũ ad ſapiẽtiã, & iuſtificatio ipij ad miam & bonitatẽ ſe ſupabũdãter diffundẽtẽ. Creatio vero q̃ ẽ ꝓductio ipſi⁹ ſubſtãtię rei, reducit ad potẽtiã.

A 1. Sent. 44. ar. 3. Q. 14. ar. 8. & q. 19. ar. 4.

B Q. 39. ar. 8.

C In corp. ar.

D

E

ARTICVLVS VII.

Vtrum in creaturis ſit neceſſe inueniri veſtigium Trinitatis.

AD SEPTIMVM ſic proceditur. Vi, ꝓ in creaturis nõ ſit

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulũ ſeptimũ.* 244 Sup. q. 5. ar. 5. Et infra. q. 93. ar. 1. & 16. co.

IN titulo: Veſtigiũ metaphorice ſumitur pro

Et. 1. dist. 3. q. 2. ar. 3. & 5. & cont. c. 25. fin. Et pot. q. 9. ar. 9.

tur pro repræsentãri uo per modum, quo vestigiũ repræsentat impressorem eius. Et sumptum est, ex. 3. di. 1. sent. vbi a theologis hoc tractatur.

*Q. 32. art. 1.

¶ In corpore tria, Primo, qd nominis vestigii & imaginis, Secundo, cõclusionẽ responsuam quo ad imaginem. Tertio, quo ad vestigium.

¶ Quo ad primum, Cõmune ẽ vestigio & imagini repræsentare: quia omnis effectus representat suã causam, Differentia est inter ea, quia vestigium repræsentat causalitatem, imago formam eius: declaratur, quoniam his duobus modis inueniuntur effectus repræsentare cãm: & hi congruũt vestigii & imaginis rõnib⁹.

li. 6. de trin. non procul a fine lib. to mo. 3.

¶ Aduerte hic, q̃ quia vestigium metaphoricẽ tãtum sumitur in proposito, & translatio metaphorica, potest ſm multas conditiones fieri: ideo nõ incõuenit, q̃ vestigiũ dicatur, vt repræsentatiuum causalitatis, & non formæ, vel vt repræsentatiuum partis & nõ totius, vel repræsentatiuum imperfectum. i. ſm cõmunia omnib⁹ creaturis, & non propria rationalib⁹ &c. Vnicuique nãq; in hoc suo abundare sensu conceditur, modo a vero nõ declinetur.

¶ Quo ad ſcdm cõclusio est: in creaturis rationalibus est imago trinitatis. Probatur, processiones diuinæ sunt verbi & amoris intellectualis. ergo in creaturis rationalibus est imago earum. probatur, quia in eis sunt verbũ & amor. Sed quoniam de re hac erit q̃. 93. ar. 6 trãsgamus.

Q. 27. per totam.

¶ Quo ad tertiũ, cõclusio est: In creaturis omnibus inuenitur vestigiũ trinitatis. Probatur: in qualibet creatura inueniuntur aliqua q̃ oportet reduci ei diuinas personas, sicut in causam. ergo in qualibet est vestigiũ trinitatis. Antecedens manifestat, ſm quatuor assignationes triplicitatis, inuẽtæ

463

29

necesse inueniri vestigium trinitatis. Per sua enim vestigia vnumquodque inuestigari potest: sed trinitas personarum, nõ potest inuestigari ex creaturis, vt supra dictum est* Ergo vestigia trinitatis non sunt in creatura.

¶ 2 Præt. Quicquid i creatura est, creatum est. Si igitur vestigiũ trinitatis inuenitur in creatura secũdũ aliquas proprietates suas, & omne creatum habet vestigiũ trinitatis, oportet in vnaquaque illarum inueniri etiam vestigium trinitatis. Et sic in infinitum.

¶ 3 Præt. Effectus non repræsentat nisi suam causam. Sed causalitas creaturarum pertinet ad naturam cõmunem: nõ autẽ ad relationes, quibus personæ & distinguuntur & numerantur. Ergo in creatura nõ inuenitur vestigium trinitatis, sed solum vnitatis essentiæ.

SED CONTRA est, quod Augustinus. dicit* 6. de Trinita, quòd Trinitatis vestigium in creatura appareat,

RESPON. Dicendum, quòd omnis effectus aliqualiter repræsentat suã causã, sed diuersimode, nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatem causæ, nõ autẽ formam eius, sicut fumus repræsentat ignem: & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigium autem, demonstrat motum alicuius transeuntis, sed non qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam, quãtum ad similitudinẽ formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantẽ: & statua Mercurii, Mercurium: & hæc ẽ repræsentatio imaginis. Processiones autem diuinarum personarum, attenduntur secundum actus intellectus & voluntatis, sicut supra dictum est*. Nam filius procedit vt verbum intellectus: spiritussanctus, vt amor voluntatis. In creaturis igitur rationalib⁹, in quibus est intellectus & voluntas, inuenitur repræsentatio trinitatis. per modum imaginis, inquãtum inuenitur in eis verbum conceptum, & amor procedens*. Sed in creaturis omnibus inuenitur repræsentatio Trinitatis per modum vestigij, inquantum in qualibet creatura inueniuntur aliqua, quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formam per quam determinatur ad speciem, & habet ordinem ad aliquid aliud*. Secundum igitur quod est quædam substantia creata, repræsentat causam & principium, & sic demonstrat personam patris, qui est principium non de principio.

Secundum autem quod habet quandam formam & speciem, repræsentat verbum, secũdum quod forma artificiati est ex conceptione artificis. Secundum autem quod habet ordinem, repræsentat spiritumsanctum inquantum est amor*: quia ordo effectus ad aliquid: alterum est ex voluntate creantis. Et ideo dicit Augustinus, in* 6. libro de Trinit. quòd vestigium Trinitatis inuenitur in vnaquaque creatura, secundum quod vnum aliquid est, & secundum quod aliqua specie formatur, & secundum quod quendam ordinem tenet. Et ad hæc etiam reducuntur illa tria, numerus, pondus, & mensura, quæ ponuntur Sap. 11. Nam mensura refertur ad substantiam rei, limita tam suis principijs, numerus ad speciem, pondus ad ordinem.

Et ad hæc etiã reducuntur alia tria quæ ponit Augustinus. * modus, species, & ordo. Et ea quæ ponit in lib. † 83. quæst. quod constat, quod discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam substantiam, discernitur per formam, congruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt, quęcunque sic dicuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd repræsentatio vestigij attenditur secundum appropriata, per quem modum ex creaturis in Trinitatem diuinarum personarum veniri potest, vt dictum est*.

AD SECVNDVM dicendum, quòd creatura est res proprie subsistens, in qua est prædicta tria inuenire. Neque oportet quòd in quolibet eorum quæ ei insunt, hæc tria inueniantur, sed secundum ea vestigium rei subsistenti attribuitur.

AD TERTIVM dicendum, quòd etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est*.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim

i qualibet creatura, & cla. repetet littera.

¶ Ad tertiũ in antecedẽte dr̃ dup. Primo, q̃ ly in qualibet creatura, distribuit etiã pro rõnalibus, qm̃ i his habet locũ imago vt infra patebit, ſm rõnẽ, & vestigiũ ſm p̃portionales cõditiones ceatũ, & ceterarũ creaturarũ, puta modi, ſpẽi, & ordinis &c. Secũdo, q̃ cũ dr̃, q̃ oportet reducere in diuinas p̃sonas, vtcausam, intelligitur modo iam determinato. ſ. in diuinas personas, rõne appropriatorũ, ratione quorum sunt causæ creaturarum.

li. 6. de trin. c. vltimo.

¶ *Super Quæstionis quadragesimequintæ Articuli octaui.*

IN titulo hoc, aduerte, q̃ quæstio ẽ non de singulis operibus naturæ & artis: sed de oĩbus aut pluribus: an creatio in oĩbus aut pluribus operibus naturæ & artis misceat. Dico a ũ hoc, pp generationẽ hois, qm̃ de ea nulla hic fit mẽtio, qs qd in pluribus ẽ, tractat hic.

In li. de causis lect. 6. & Et. 15.

*Q. 15. a. 1. ad 3.

¶ In corpe quatuor facit. primo reddit causam q̃stiõis: secũdo tractat vãã opinionẽ, tertio opponit, quarto mdet q̃stio.

¶ Quoad primũ, rõ quæsiti est factio sortarũ, de qua apud oẽs fuit, & est maxima qõ. Cũ enim cõstet animi cõceptio omniũ esse ex nihilo nihil fit, & similiter nihil reuertit in nihil: et eligit ex nihilo ſui, & fit in nihil ſui, & nõ vt tu des intelligunt, ex nullo p̃suppositor videret formas substantiales p̃cipue qm̃ q̃s appareãt re, & q̃nq; nõ, in varias incidebãt opiniones extremas. Nã quidã ponẽtes latitationẽ rũdebãt negatiue qõni, q̃a negabãt oẽ fieri, ne ponerẽt aliq̃d ex nihilo fieri, & hos refellit author ignorantiæ materiæ. Alii de quorum numero videntur Plato & Aui. &c. ponẽtes formas p̃prie fieri, respondent affirmatiue, quia fiunt ex nihilo ſui: subiectã tamẽ materia velut

Q. 31. a. 2. ad 1.

In corp. & art. primo.

2. dist. 1. q. 1. ar. 1 ad 3. Et pot. q. 3. ar. 4.

uit oculos eorum, ne aduerterent ponere se ex nihilo aliquid fieri. Et hos arguit author: quia nesciebant naturã formæ, q̃ scilicet forma materialis (de qua loquimur) non est fieri nec eẽ. Solus diuinus ille Arist. quo ad ingenium, viam inuenit mediã, qua & vere res fierẽt, & nihil fieret ex nihilo ſui. Ponẽdo. n. q̃ forma sunt, & nõ sunt absq; generatione & corruptione, idest q̃ earum non est fieri, nec corrumpi: sed q̃ sola composita fiunt, generantur & corrumpuntur, omnia saluauit: semper enim aliquid compositi pręest, & remanet materia, & sic respondetur negatiue quæstioni: sed non quia nihil fit, sed q̃a sola composita fiũt: formæ autem sunt ad factionem compositorum, & non sunt ad corruptionem eorundem. Creatio ergo non admiscetur operibus naturæ, sed præsupponitur eidẽ: & ſic patent omnia quæ sunt in litera.

D 69.

¶ In resp̃onsione ad ſecundum: tractãdũ esset: an qualitates actiuæ possint inducere formas substantiales virtute substãtiarum. Sed quoniã inferius, vbi de potẽtiis angeli & animæ agetur, vniuersaliter tractabitur: an substantia creata possit esse immediatũ principium alicuius operationis, ideo illuc vsq; differatur &c.

¶ In resp̃onsione ad tertiũ, aduerte duo. Primo, q̃ cum dicitur ad generationẽ animalium imperfectorũ sufficere agẽs vniuersale, non excluditur virtus proportionalis semini, quæ est p̃xima causa generationis: sed excluditur proximũ vniuocum formaliter, a quo deriuata sit vis illa. Sicut a boue generante decidit semen generationẽ bouis &c. An autem illæ virtutes necessario ponẽde sint, alterius negotii est. Sat est hic, q̃ illę nõ excluduntur ex sufficientia agentis vni

Ita q. 3. a. 2. ad 4. huius quæst.

per ſe: sed per accidens tantum.

AD 2m dicendum, q̃ qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialiũ. & ideo agens naturale non solum producit sibi simile secundum qualitatẽ, sed secundum speciem.

AD 3m dicendũ, q̃ ad generationẽ animaliũ imperfectorũ, sufficit agens vniuersale, quod est virtus cęlestis, cui assimilant non ſm speciẽ, sed ſm analogiã quãdã*. Neq; oportet dicere, q̃ eorũ formę creãtur ab agente ſeparato. Ad generationem vero animalium perfectorum, non sufficit agẽs vniuersale: sed requirit agẽs proprium, quod est generans vniuocum.

AD 4m dicendum, q̃ operatio naturę nõ est nisi ex p̃suppositione principiorũ creatorũ. & sic ea, q̃ p naturã fiunt, creaturæ dicuntur.

QVAESTIO XLVI.

De principio durationis rerum creatarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de principio durationis rerum creatarum.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum creaturæ semper fuerint.

¶ Secũdo, Vtrũ eas incępisse sit articulus fidei.

¶ Tertio, Quomodo Deꝰ dicatur: in principio cœlum & terram creasse.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uniuersitas creaturarum semper fuit.

AD PRIMVM sic proceditur. Vr̃, q̃ vniuersitas creaturarũ, quæ nũc mundi noĩe nuncupatur, non incęperit: sed fuerit ab æterno. Omne. n. quod incœpit esse antequã fuerit, possibile fuit ipsum esse: alioquin impossibile fuisset ipsum fieri, Si ergo mundus incœpit esse antequã inciperet, possibile fuit ipsum esse. Sed quod possibile est esse, est materia, quæ est i potentia ad esse, quod est per formã, & ad non esse, qđ est p priuationẽ: si ergo mundus incępit esse, ante mundũ fuit materia. Sed nõ potest esse materia sine forma, materia autẽ mundi cum forma, est mũdus. Fuit ergo mundus antequam esse inciperet. quod est impossibile.

246

2. dist. 1. q. 1. ar. 5. & dist. 2. q. 1. ar. 3. cor. Et 2. con. c. 34. & 37. fi. Et pot. q. 3. ar. 17. Et quol 3. q. 14. ar. 2 cor. Et 1. cœle. 6.

¶In responsione ad decimum, dubium est: an actio Dei sit actu ab æterno formaliter, i. inquantū actio: an solum materialiter, i. fm quod res est. Sic n. primo modo intelligitur, sequitur quòd Deus ab æterno est actu agens, creans, causans &c. & si sic, ergo ab æterno est aliquid creatū, actū, causatum &c. Et tenet sequela, ex 5. Meta. Causæ singulares in actu inquantum causæ, & effectus, simul sunt, & nō sūt. Si autem secūdo modo tantum intelligitur. ergo ab æterno est causa agēs in potentia, & postmodū ē causa i actu agēs, quod est icōueniēs.

¶ Ad hoc dubiū cū cautela respondendum est: ne dicam[a], vel Deū ab æterno causam in potentia tantum, quod in secundo contra Genti. ca. 5. reprobatur: vel Deum ab æterno creantem mundum, quod constat esse erroneum: quoniam creans ad creatū dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur. 5. Meta. Media ergo via distinguēdo dicamus, ꝙ actio Dei est in actu ab æterno, non solum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. primo, vt sit in actu fm id qđ ponit actio inquātū actio i agēte. Sc̄do, fm qđ ifert ex se passionē vel effectū. Primo mō, actio Dei est in actu ab æterno. Secundo modo, nō. Et propter primum, Deus non est causa in potentia, sed in actu ab æterno, Propter secūdum vero, Deus nō creauit mūdum ab æterno, nec creat modo animam Antichristi. Et sic ꝓratur: quomodo illa actio passionis vel effectus est in Deo ab æterno, actu vel potentia: Responsio in promptu est, quòd est in eo in potētia actiua, & nunquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconueniens est ponere aliquid in potentia in Deo. Et propterea actionem secūdum totū id quod in agēte ponit formaliter, oportet ab æterno i Deo esse actu &c.

Lib. 1. Physic. tex. 82. to. 2. † li. 1. de celo. text. 20. tom. 2.

¶ 2 Præt. Nihil quod habet virtutem vt sit semper, quandoque est, & quandoq; non est, quia ad quantum se extēdit virtus alicuius rei, tandiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutem vt sit semper. non enim virtutem habet ad determinatum durationis tempus. Nihil ergo incorruptibile quandoque est, & quandoque non est.

Sed omne quod incipit esse, quandoq; est, & quandoq; nō est, nullum ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, vt corpora cœlestia, & omnes substātię intellectuales. Ergo mundus nō incœpit esse.

¶ 3 Præt. Nullum ingenitum incœpit esse. Sed Philosophus in* 1. Phy. li. dicit, ꝙ materia est ingenita. Et in † 1. de Cœl. & mun. ꝙ cœlum est ingenitum. Non ergo vniuersitas rerum incepit esse.

¶ 4 Præt. Vacuū est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mūdus incepit esse; vbi nunc est corpus mundi, prius nō fuit aliquod corpus, & tn poterat ibi esse. alio quin, nunc ibi nō esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. quod est impossibile.

¶ 5 Præt. Nihil de nouo incipit moueri nisi per hoc: ꝙ mouēs & mobile aliter se habet nunc, q̄ prius. Sed qđ aliter se habet nūc q̄ prius, mouetur. Ergo ante omnem motū de nouo incipientem, fuit aliquis motus. motus ergo semper fuit. Ergo & mobile, quia motus non est nisi in mobili.

¶ 6 Præt. Omne mouens, aut est naturale, aut est volūtarium. sed neutrum incipit mouere, nisi aliquo motu præexistente. natura enim semper eodē modo operatur. Vnde nisi precedat aliqua immutatio vel in natura mouentis, vel in mobili, non incipiet a mouente naturali esse motus, qui non fuit prius. Voluntas autem absque sui immutatione, retardat facere quod proponit. Sed hoc non est nisi per aliquam immutationem, quam imaginatur ad minus ex parte ipsius tēporis*. Sicut qui vult facere domū cras & nō hodie: expectat aliquid futurū cras, quod hodie non est: & ad minus expectat, ꝙ dies hodiernus trāseat, & crastinus adueniat, quod sine mutatione nō est: qa tēpus est numerus motus. Relinquitur ergo, ꝙ ante omnem motum de nouo incipientem, fuit alius motus. & sic idem qđ prius.

¶ 7 Præt. Quicquid est semper in principio, & semper in fine, nec desinere, nec incipere potest. Quia quod incipit, non est in suo fine, quod autem definit, non est in suo principio. Sed tempus semper est in suo principio & fine, quia nihil est temporis nisi nunc, quod est finis præteriti, & principium futuri. Ergo tēpus nec incipere nec desinere potest. & per consequens nec motus, cuius numerus, tempus est.

¶ 8 Præt. Deus aut est prior mundo natura tātū, aut duratione, Si natura tātū. ergo cū Deus sit ab æterno[c], & mūdus est ab æterno. Si autē est prior duratione, prius autem & posterius in duratione cōstituunt tempus. Ergo ante mundum fuit tēpus. quod est impossibile.

¶ 9 Præt. Posita causa sufficiēti ponit effectus. Causa. n. ad quā nō sequit effectus, est causa imperfecta indigens alio ad hoc, ꝙ effect[us] sequat. Sed De[us] est sufficiēs causa mūdi, & finalis rōne suę bonitatis, & exēplaris rōne suæ sapiæ, & effectiua rōne suę potētię, vt ex supioribus patet. Cū ergo de[us] sit ab ęterno, & mūd[us] fuit ab ęterno.

¶ 10 Præt. Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio dei est eius substantia, quæ est æterna. Ergo & mundus est æternus.

SED CONTRA est, qđ dicit Ioan. 17. Clarifica me pater apud temetipsum, claritate quā habui priusquam mundus fieret. Et Prouer. 8. Dns possedit me in initio viarum suarum, antequā quicquā faceret a principio.

RESPON. Dicēdū, ꝙ nihil pōt ꝑ ter deū ab ęterno fuisse. & hoc qđē ponere nō est ꝑpossibile. Ostēsum* est. n. supra, ꝙ volūtas Dei est causa rerū. Sic ergo aliqua necesse est esse, sicut necesse est deū velle illa, cū necessitas effect[us] ex necessitate causæ depēdeat, vt dīr in* 5. Meta. Ostēsum est aūt supra †, ꝙ absolute loquendo, nō est necesse deū velle aliq̄ nisi seipsum. Nō est ergo necessariū deū velle ꝙ mūd[us] fuerit semp, sed eatenus mundus est, quatenus deus vult illū esse, cū esse mundi ex voluntate Dei dependeat, sicut ex sua causa. Nō est igit necessariū mundū semper esse: unde nec demonstratiue ꝓbari pōt. Nec rōnes quas[d] ad hoc Arist. inducit, sunt demonstratiuæ simpliciter, sed fm quid. Sad contradicendū rōnibus antiquorū, ponentiū mundū increare fm quosdā modos in veritate impossibiles[e]. Et hoc apparet ex tribus. Primo quidē, quia tā in. 8. Physic. q̄ in* 1. de Cęl. ꝓmittit quasdā opiniones, vt Ana, & Emp. & Plat. cōtra quos rōnes cōtradictorias induxit. Secundo, quia vbicunq; de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorū. Quod nō est demōstratoris: sed ꝓbabiliter ꝓsuadētis. Tertio, quia expresse dicit in † 1. li. Topi. ꝙ qdā sunt problemata dialectica, de quibus rōnes nō habemus: ut vtrū mūdus sit ętern[us].

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ antequā mundus esset, possibile fuit mundū esse, nō quidē fm potētiā passiuā, quę est materia: sed fm potētiā actiuā Dei, & ēo, fm quod dicitur aliquid absolute possibile non fm aliquā potentiā: sed ex sola habitudine terminorum, qui sibi non repugnant, fm quod possibile opponitur impossibili, vt patet per Philosophū in* 5. Meta.

AD 2[m] dicēdū, ꝙ illud qđ habet virtutē vt sit semp, ex quo habet illā virtutē, nō q̄nq; ē, & q̄nq; nō est: sed antequā haberet illā virtutē nō fuit. Vnde hæc rō ꝙ ponit ab Arist. in* 1. de Cę. nō cōcludit simplr, ꝙ incorruptibilia nō ĩcœperūt esse: sed ꝙ nō ĩcœperūt esse ꝓmodū naturalē, quo gnabilia & corruptibilia ĩcipiūt ēe.

AD 3[m] dicendum, quòd Arist. in † 1. Physi. probat materiam esse ingenitam per hoc, ꝙ non habet ſubiectū de quo fit, in primo autē de cœ. & mū. ꝓbat cœlum

lib. 1. de cęlo. text. 20. to. 2. *cœlum ingenitum, quia non habet contrariū ex quo generetur. Vnde patet, ꝙ per vtrunque non concludi tur nisi ꝙ materia, & cœlum non inceperunt per generationem, vt quidā ponebant, præcipue de cœlo. Nos autem dicimus, ꝙ materia & cœlum producta sunt in esse per creationem, vt ex dictis patet*.

Q. 44. ar. 1 ad. 3. AD QVARTVM dicendum, ꝙ ad rationem vacui nō sufficit in quo nihil est, sed requiritur ꝙ sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus, vt patet per Arist. in* 4. Physi. Nos autem dicimus, nō fuisse locum aut spatium ante mundum.

Lib. 4. text. 66. tom. 2.

AD 5[m] dicendum, ꝙ primus motor semper eodē modo se habuit, primum autem mobile non semper eodem modo se habuit, quia incepit esse, cum prius non fuisset. Sed hoc nō fuit per mutationem, sed per creationem, quæ non est mutatio, vt supra dictū est*. Vnde patet ꝙ hæc ratio, quam ponit Arist. in. 8. Physi. procedit eorta eos, qui ponebāt mobilia æterna: sed motū nō æternū, vt patet ex opinionibus Ana. & Empe. Nos autem ponimus, ex quo mobilia inceperunt, semper fuisse motum.

Q. 45. ar. 2. ad. 1.

AD 6[m] dicendum: ꝙ primum agens est agens voluntarium. Et quàmuis habuit voluntatem æternam producendi aliquem effectum, non tamen produxit æternum effectum. Nec est necesse, ꝙ præsupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationem tēporis. Aliter enim est intelligēdum de agente particulari, quod præsupponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente vniuersali, quod producit totum, sicut agens particulare producit formam & præsupponit materiā, vnde oportet ꝙ formā inducat fm ꝓportionem ad debitā materiā. Vnde rationabiliter in ipsō cōsideratur, ꝙ inducit formā in talem materiā, & nō in aliam ex differentia materiæ ad materiam. Sed hoc non rationabiliter videtur in Deo, qui simul producit formam & materiā: sed cōsideratur rationabiliter in eo, ꝙ ipse producit materiā congruā formę & fini. Agens aūt particulare, præsupponit tēpus sicut & materiā. Vnde rationabiliter cōsideratur in eo, quòd agit in tpe posteriori, & non priori fm imaginationē successionis tēporis post tempus. Sed in agēte vniuersali, qđ producit rem & tempus, nō est considerare ꝙ agat nunc, & nō prius, fm imaginationem temporis post tempus, quasi tempus præsupponatur eius actioni: sed considerandum est ꝙ dedit effectui suo tēpus quantum voluit, & fm quod conueniens fuit ad suā potentiam demonstrandam. Manifestius enim mundus ducit in cognitionem diuinæ potentiæ creantis, si mūdus nō semper fuit q̄ si semper fuisset. Omne. n. quod non semper fuit, manifestū est habere causam. Sed non ita manifestum est de eo, quod semper fuit.

Li. 4. Physi. tex. 99. to. 2.

AD 7[m] dicendū, ꝙ sicut dicitur in* 4. Physi. prius & posterius, est in tempore fm quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tempore, sicut & in motu. Supposita aūt æternitate motus, necesse est ꝙ quodlibet momētū in motu acceptū, sit principium & terminus motus. Quod non oportet si motus incipiat. Et eadem ratio est de nunc temporis. Et sic patet, ꝙ ratio illa instantis nūc, ꝙ semper sit principium & finis tēporis, presupponit æternitatē tēporis & motus. Vnde Aristo. hanc rationem inducit in * 8. Physi. contra eos, qui ponebant æternitatem tēporis, sed negabant æternitatē motus.

Lib. 8. text. 10. tom. 2.

AD 8[m] dicendū, ꝙ Deus est prior mundo duratione. Sed ly prius, non designat prioritatem temporis: sed æternitatis. Vel dicendū, ꝙ designat ęternitatē A tēporis imaginati, & nō realiter existentis, sicut cū dr, supra cœlum nihil est: ly supra, designat locū imaginatum tantum, fm quod possibile est imaginari, dimensionib[us] cęlestis corporis, dimēsiones alias superaddi.

AD 9[m] dicēdū, ꝙ sicut effectus sequitur a causa agēte naturaliter, fm modū suæ formæ, ita sequit ab agente ꝑ volūtatē fm formā ab eo ꝓceptā & diffinitā, vt ex superioribus* patet. Licet igit Deus ab æterno fuerit sufficiēs causa mundi, nō tn oportet ꝙ ponat mūd[us] ab eo productus, nisi fm quod est in prædiffinitione suæ voluntatis, vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declaret suum authorem. Q. 14. ar. 8 & q. 41. ar. 2.

AD 10[m] dicēdū, ꝙ posita actione, sequit effectus fm B exigentiā formæ, quæ est principiū actionis. In agentibus aūt ꝙ voluntatē quod conceptū est & ꝓdiffinitū, accipitur vt forma, quæ est principium actionis[c]. Ex actione igit Dei æterna, nō sequit effectus ætern[us]: sed qualem Deus voluit, vt. s. haberet esse post non esse. 221

ARTICVLVS II.

Vtrum mundum incœpisse sit articulus fidei.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ mundū incœpisse nō sit articulus fidei, sed C conclusio demonstrabilis. Omne enim factum habet principiū suæ durationis. Sed demōstratiue probari potest, ꝙ Deus sit causa effecti ua mundi, & hoc etiam probabiliores Philosophi posuerunt. Ergo demonstratiue probari potest, quòd mundus incœperit.

¶ 2 Præt. Si necesse est dicere ꝙ mūdus factus est a Deo, aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed non ex aliquo, quia sic materia mundi præcessisset mundum: contra D quod procedunt rationes Aristote.* ponentis cęlū ingenitū. Ergo oportet dicere ꝙ mūdus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post non esse. Ergo oportet ꝙ esse inceperit.

¶ 3 Præt. Omne quod operatur per intellectum, a quodam principio operatur, vt patet in omnibus artificialibus. Sed Deus est agens per intellectum. Ergo a quodam principio operatur. Mūdus igitur qui est eius effectus, non fuit semper.

¶ 4 Præ. Manifeste apparet, artes aliquas & habitationes regionum, ex determinatis temporibus incœpisse. Sed hoc non esset, si mundus semper fuisset. Mundum igitur nō semper fuisse manifestum est. E

¶ 5 Præt. Certū est nihil Deo æquari posse. Sed si mundus semper fuisset, equipararet Deo in duratione. Ergo certū ē, nō semp mūdū fuisse.

¶ 6 Præt. Si mundus semper fuit, infiniti dies pręcesserunt diē istū. Sed infinita non est pertransire. Ergo nunquā fuisset peruentum ad hūc diem. Quod est manifeste falsum.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæ sextæ Articulū secundū.*

247 Locis supra ar. 1. ad ductis.

IN titulo, articul[us] fidei sonat, qđ sola fide tenere oportet.

¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quæsito. s. Mundum incepisse sola fide tenetur. ita quòd demonstratiue probari nō potest. Quā cōclusionem, primo probat quo ad secūdam partem. Secundo manifestat, quo ad primam. Et tertio ostendit quantæ vtilitatis sit, nosse ꝙ ꝓpositam cōclusionē. Quo ad primū igitur, intendit talem rationem. Nouitas mundi nō potest demonstrari ex parte mundi, nec ex parte suæ causæ. ergo est indemōstrabilis. Antecedens quo ad primam partem probatur. Demōstrationis principiū est quod quid est, & vnūquodque fm rationē suæ speciei abstrahit ab hic & nunc. ergo nō potest demonstrari, quòd homo, aut cęlum; aut lapis non semper fuit. Secunda pars antecedentis manifestat a cōmuni dicto, ꝙ vniuersalia sunt vbiq; & semper. Quo ad secundam vero partem probatur. Volūtas Dei ratione inuestigari nō potest, niti circa necessario volita. ergo non potest demonstratiue sciri, quid circa creaturas voluerit, & tenet sequela, quia nihil circa creaturas necessario vult. lib. 1. de cęlo, a tex. 20 ad. 32. vsq; tom. 2.

¶ Circa probationē primæ partis antecedentis assumpti, aduerte, quòd vis rationis consistit in hoc. Quod quid ē vniusquæ cuiusque rei creatæ specifice sumptum, abstrahit ab hic & nunc. ergo nō potest esse sufficiens mediū ad inferendum noui tatem rei, quia noui tas ipsa temporis differentiam continet. Liquido enim constat, non esse rationē essendi nunc, & non prius, quod ſm se in differens est ad nūc & prius. vnde, author non solum de mūdo, sed de quacūq; re mundi intulit, quòd ex eius qd ditate nō potest mō strari ei' nouitas simpliciter.

Lib. 2. Phy si. tex. 29. to mo. 2.

tex. 5. to. 3.

¶ Circa principalē consequentiam aduerte, quòd cum mūdus significet vniuersitatem rerum, & extra vniuersum nihil sit nisi caput ipsius: consequēs est, quòd nullus locus relinquatur demonstrationi quia, ad inferendum nouitatem mundi, & propter ea litera, excluſa causa & quod quid est ipsius & omnium eius partiū, pro constanti reliquit nouitatem mundi indemonstrabilem. Quo ad primam vero partē conclusionis. ſ. quòd fide teneatur, manifestatur. Voluntas diuina, potest homini manifestari per reuelationem. ergo mundum incœpisse, est credibile, & tenet se quela. quia fides reuelationi innititur.

Homil. 1. in Exechielē.

Q. 32. ar. 1.

¶ Tertiò, vtile est, inquit, hoc considerare, & hoc ex duabus vtilitatibus manifestat. Prima est repressio præsumptionis. Secunda est euitatio irrisiōis ab infidelibus, vt clare patet in litera.

Q. 17. ar. 3.

¶ In responsione ad septimū, aduerte No uitie, ꝙ aliud est dicere, Sortes pater, ē causa per se Platonis filii, & Plato per se causa Ciceronis, & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causæ Ciceronis. Primum enim est verissimum, quoniam sicut homo generat hominem, ita & pater tuus, vt dicit 12. Met. tex. 27. Secundū aūt ē falsissimū, qm causæ p se ordinatę, respectu alicuius effectus sunt, vt in litera dr, diuersorū ordinū simul causantes effectū illū, & ppterea nō possunt infinitari. Pater autē & Auus eiusdē ordinis causæ sunt, non simul causantes tertium, quāmuis, vt dictū est, inter se auus fuerit per se causa patris, & pater filii, & propterea, ad productionē Sortis non refert finitas, vel infinitas progenitorū.

Lib. 11. de ciu. Dei. c. 4. & 12. lib. de ver. q. 3. a. 10.

D. 40.

¶ In responsione ad octauum diligenter aduerte, quid ibi dicit, & quare dicat. Post recitatas namq; opiniones subdit cōsiderandum esse, ꝙ hæc ratio particularis est & verum dixit, quoniam particularis est non in se, sed respectu ūsiti: vt ipsemet subdit. Quæsitum est enim hic, vtrum mūdū. i. vniuersitatem creaturarū incœpisse, sit articulus fidei, & nō vtrum singulas species creaturarum in cœpisse, sit articulus fidei. Dato nāq;, ꝙ hoīē icepisse, sit demonstrabile, adhuc dubiū restat: utrum vniuersum incæpisse, sit demōstrabile, quoniā stat cū incœptione hois, æternitas mundi, vel angelorū, vt in litera dicitur. Causa autem quare hoc dixerit ē, quia ſm doctrinam authoris, ratio inducta cogit, parū tamē vtilis ab eodē dicit in. 2. contra Gent. c. 38. quoniam multa supponit, i quibus discordāt philosophi.

li. 12. c. 5. tom. 4.

Q. 44. ar. 1. ad 3.

Q. 45. ar. 2.

¶ Circa eandem responsionē aduerte, ꝙ ſm authoris doctrinam sustinentē immortalitatē animæ numeratæ sine circulo, & impossibilitatem infinitatis in actu simul, etiā per accidens, intelligibile non est, ꝙ generatio humana sit æterna. Et propterea cauti sint Tho. in cōcedēdo mundū potuisse esse ab æterno, cōcedant mundū quo ad substantiā, cōstitisse sicut dicit Aug. * 11. de ciui. Dei, Philosophorum ponentium æternitatem mūdi duplex fuit opinio. Quidam enim posuerunt, ꝙ substantia mundi non sit a Deo. Et horū est intollerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidā autem sic posuerunt mundum æternum, ꝙ tamen mundum a Deo factum dixerunt. Non enim mundū tempus volunt habere, sed suæ creationis ĩitium, vt quodā modo vix ītelligibili, semper sit factū. Id autem quomodo intelligant, inuenerunt, vt idem dicit in * 10. de ciuit. Dei. Sicut enim inquiunt, si pes ex æternitate semper fuisset impuluere, semper subesset vestigiū, quod a calcante factum nemo dubitaret: sic & mūdus semper fuit, semper existente qui fecit.

Lib. 11. de ciu. Dei. c. 4.

Et ad hoc intelligendum considerandū est, ꝙ causa efficiens quæ agit per motum, de necessitate præcedit tempore suum effectū, quia effectus non est nisi in termino actionis, agens autem omne, oportet esse principium actionis. Sed si actio sit instantanea & non successiua, non est necessarium, faciens esse prius facto duratione, sicut patet in illuminatione. Vnde dicūt, ꝙ nō sequit ex necessitate, si Deus est causa actiua mundi, ꝙ sit prior mundo duratione, quia creatio qua mundum produxit, nō est mutatio successiua, vt supra dictū est*.

Ad 2m dicendum, ꝙ illi qui ponerent mundum æternum, dicerent mundum factum a Deo ex nihilo: non ꝙ factus sit post nihilū, ſm quod nos intelligimus per nomen creationis *, sed quia non est factus de aliquo. Et sic etiam non recusant aliqui eorum, creationis nomen, vt patet ex Auic. * in sua Metaphysi.

Ad 3m dicendum, ꝙ illa est ratio Anax. quæ ponitur in. 3. Physi. Sed non de necessitate concludit, nisi de intellectu, qui deliberando inuestigat, quid agēdum sit, quod est simile motui. Talis autem est intellectus humanus, sed non diuinus. vt supra patet *.

Ad 4m dicēdū, ꝙ ponētes ęternitatē mūdi, ponūt aliquā regionē infinities eē mutatā de inhabitabili in habitabilē, & econuerso. Et similiter ponūt, quòd artes pp diuersas corruptiones & accidētia, infinities fuerunt inuentæ, & iterū corruptæ. Vnde Arist. dicit in lib. * Meteo. ꝙ ridiculum est ex huiusmodi particularib' mutatiōib' opinionē accipere de nouitate mūdi totius.

Lib. 2. tex. 40. & 41. lib. de cō fut. prola 6 ponit post princip. 48 42

Lib. de hora. c. 46. n. 6. Idem ni Sent. 149. de ēpore. 10. 382 367 370 & 5

Lib. 1. tex. 40. & 41. lib. 6. phys. quentib. to mo. 2.

Ad 5m dicendum, ꝙ etsi mundus semper fuisset, non tamen parificaretur Deo in æternitate, vt dicit Boe. in fine de * conso. quia esse diuinū, est esse totū simul absq; successione. Non autem sic est de mundo *.

Ad 6m dicendum, ꝙ transitus semper intelligitur a termino in terminum. Quęcunque autem præterita dies signetur, ab illa vsq; ad istam sunt finiti dies, qui pertransiri poterunt. Obiectio autem procedit ac si positis extremis, sint media infinita.

Ad 7m dicendum, ꝙ in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitum per se', vt puta, si causæ quæ per se requiruntur ad aliquem effectum, multiplicarentur in infinitum. Sicut si lapis moueretur a baculo, & baculus a manu, & hoc in infinitum. Sed per accidens in infinitum procedere in causis agentibus, nō reputatur impossibile, vt puta: si omnes causæ quæ in infinitum multiplicantur, non teneant ordinem nisi vnius causæ: sed earum multiplicatio fit per accidēs *. Sicut artifex agit multis martellis per accidens, quia vnus post vnū frangitur. Actidit ergo huic martello, ꝙ agat post actionē alterius martelli. Et similiter accidit huic homini inquantum generat, ꝙ sit generatus ab alio. generat enim inquantum homo, & non inquantum est filius alterius hominis. Omnes. n. homines generātes, habent gradum vnum in causis efficientibus. ſ. gradū particularis generantis. Vnde nō est impossibile, ꝙ homo generetur ab homine in infinitum. esset autē impossibile, si generatio huius hominis dependeret ab hoc homine, & a corpore elementari, & a sole, & sic in infinitum.

Ad 8m dicendum, ꝙ hanc rationem, ponentes æternitatem mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in Meta. Algazelis, dicentis hoc esse infinitum per accidens. sed hoc improbatū est* superius. Quidam vero dicūt animā corrumpi cū corpore. Quidam vero, ꝙ ex oībus animabus remanet vna tm. Alij vero (vt Auguſt. * dicit) posuerūt pp hoc circuitū animarum, vt. ſ. animæ separatæ a corporibus post determinata temporum curricula, iterum redirent ad corpora. de quibus oībus in sequentibus est agendū'. Cōsiderandum tamen, ꝙ hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis, ꝙ mundus fuit ęternus, vel saltē aliqua creatura, vt angelus: nō ät hō. Nos aūt intēdimus vniuersaſt: an aliqua creatura fuerit ab ęterno.

Q. 7. ar. 4.

Lib. 2. tex. 40. & 41. lib. de cō fut. prola 6 ponit post princip. 48 42

1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8)

Q. præced. art. 2.

¶ *Super Quæstionis quadragesimę sextæ Articulū tertiū.*

ARTICVLVS. III.

Vtrum creatio rerum fuerit in principio temporis.

2a 2æ. 1. q. 1. a. 6. ad 3. Et quodl. 5. 9. 2. ar. 1. corp. & opu. 3. c. 100.

Titulus satis clarus est.

¶ In corpore conclusio responsiua est, ꝙ In principio creauit Deus cœlum & terrā, tripliciter exponitur, contra tres errores. ſ. In principio temporis, contra Philosophos. In filio, cōtra Pythagoricos, & Manicheos. Ante omnia, contra Platonem, Aui. & sequaces. Oia plana sunt in litera. ex quibus habetur conclusio responsiua quę sito affirmative, & ad perfectionem doctrinæ, cum multis adiunctis.

¶ In responsione ad primum aduerte, ꝙ author negat primū temporis instās mēsuraſſe creationem. non ꝙ diutius emanatio illa durauerit cum instantanea sit, vt in responsione ad primum, in articulo præcedēte dictū est: sed quia creatio ad substantias etiam in corporales, quæ supra tempus, & temporis instantia sunt, se extēdit. Vnde primum instans temporis, etsi non fuerit mensurans creationē, fuit tamen coexistens creationi, quæ instanti temporis discreti quo mensurātur operationes spirituales, vt infra patebit, mensurata est.

D. 1152.

A non mensurat substantiam rerum, & pcipue incorporaliū. Ergo creatio non fuit in principio tēporis.

¶ 2 Præt. Philosophus * probat, ꝙ oē qđ fit, fiebat. & sic oē fieri habet prius & posterius. In principio ät tēporis (cū sit indiuisibile) non est prius & posterius. Ergo cum creari sit quoddam fieri, videtur ꝙ res nō sint creatę in principio tēporis.

¶ 3 Præt. Ipsum etiam tempus creatum est. Sed non potest creari in principio temporis, cum tempus B sit diuisibile, principium autem tēporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit ī principio tēporis.

Sed contra est, qđ Gen. 2. dr. In pricipio creauit de' cęlū & terrā.

Respon. Dicēdū, ꝙ illud verbū Genes. 1. In principio [d] creauit Deus cęlū & terrā, tripliciter exponitur ad excludēdum tres errores. Quidā. n. posuerunt mundum sempr fuisse, & tēpus nō habere principium. Et ad hoc excludēdū, exponitur: In principio. ſ. tēporis. Quidā vero posuerunt duo esse creationis principia, vnum bonorum, C aliud malorum. Et ad hoc excludē dū, exponitur: In principio. i. in filio, Sicut. n. principiū effectiuū appropriatur patri pp potentiam, ita principiū exēplare appropriatur filio pp sapientiā: vt sicut dicitur: Omnia in sapiētia fecisti, ita intelligatur Deum oia fecisse in principio. i. in filio, ſm illud Apostoli ad Coll. 1. In ipso. ſ. filio, condita sunt vniuersa. Alij vero dixerunt corpalia esse creata a Deo mediā tibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludēdum, exponitur: In principio creauit Deus cœlū & terrā. i. ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata. ſ. cęlum empireum, materia corporalis, quæ nomine terræ intelligitur, tempus, & natura angelica.

Lib. 6. phys. tex. 40. & se quentib. to mo. 2.

Ad primum ergo dicēdū, ꝙ nō dicunt in principio tpis res esse creatæ, quasi principiū tpis, creationis sit mensura: sed qa simul cū tpe, cęlū & terra creata sunt.

Ad 2m dicendū, ꝙ verbum illud Philosophi, intelligitur de fieri, quod est p motum, vel quod est terminus motus. Quia cum in quolibet motu sit accipere prius & posterius, ante quodcūq; signū in motu signato, dū. ſ. aliquid est in moueri & fieri, est accipere prius, & ét aliquid post ipsum, quia qđ est ī principio motus, vel in termino, nō est in moueri. Creatio autē, neq; est motus, neq; terminus motus, vt supra dictū est. Vnde sic aliquid creatur, quod nō prius creabat. D

Ad 3m dicendum, ꝙ nihil fit, nisi secundum qđ est. Nihil autem est temporis, nisi nunc. vnde non potest fieri nisi secundum aliquod nunc. Non quia in ipso primo nūc sit tempus: sed quia ab eo incipit tēpus.

QVAESTIO XLVII.

De distinctione rerum in communi, in tres articulos diuisa.

Post productionem creaturarum in esse, cōsiderandum est de distinctione earum.

Erit autem hæc consideratio tripartita. Nam primo, considerabimus de distinctione rerum in communi. Secundo, de distinctione boni & mali. Tertio, de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, De ipsa rerũ multitudine, seu distinctione.
¶ Secũdo, De earum inæqualitate.
¶ Tertio, De vnitate mundi.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum primum.*

IN titulo quęrit: an distinctio sit a Deo, nõ quomodolibet, sed vt per se intenta, vt in processu articuli patet.

¶ In corpore tria facit. Primo, tractat opinionẽ ãtiquorũ: scdo opinionẽ Aui. tertio respõdet quæsito.

¶ Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, quòd distinctio rerum est a materia sola & causalr, vel a materia simul & agẽte. Reprehenditur aũt vtraque opinio quo ad hoc, in quo cõmunicãt, scilicet ꝙ distinctio est a materia vt a causa prima, ideſt inreducibili in aliam priorẽ causam, dupliciter. Primo, quia ipſa materia ẽ a Deo. Secũdo, quia etiã forma est prior materia: quoniã materia est propter formam.

¶ Quo ad secundũ refertur opinio Aui. quòd distinctio est ex secũdis agẽtibus: & ꝙprobatur dupliciter. Primo, ꝙa hoc est falsum de distinctione incorruptibilium, quoniã a solo Deo fieri possunt. Secũdo, quia distinctio rerum, esset a casu: & cõsequẽter cõplemẽtũ vniuersi esset a casu, & tenet prima sequela: quoniã quod fit ex concursu multarũ causarum agentiũ, non per se intentum ab aliquo dirigẽte eas in vnũ, casu fit: secũda autẽ sequela tenet, quia perfectio vniuersi, in rerũ diuersitate consistit.

¶ Quo ad tertium, conclusio respõsiua ẽ. Distinctio seu multitudo rerum est ex intẽtione primi agẽ

249
2.con.c.39 vsque. 45. inclusiue. Et lib.3. c. 97. Et pot. q.3. arti.1. ad 9. & ar. 16. co. Et opu.3.c.71 72. 73. & 101. Et 12. me.lec. 2. fi.
*Q.11. ar. 4.
†Q.44.ar. 3.
*Q.44.art. 4.
Q.44.ar.2.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum rerum multitudo & distinctio sit a Deo.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ rerũ multitudo & distinctio, non sit a Deo. Vnum enim semper natum est vnũ facere. Sed Deus est maxime vnus, vt ex præmissis patet* Ergo non producit nisi vnum effectum.

¶ 2 Præt. Exemplatum assimilatur suo exemplari: sed Deus est causa exemplaris sui effectus, vt supra dictum est. † Ergo cũ Deus sit vnus, effectus eius est vnus tantum, & non distinctus.

¶ 3 Præt. Ea quę sunt ad finem, proportionantur fini. Sed finis creaturæ est vnus, scilicet diuina bonitas, vt supra ostensum est. *Ergo effectus Dei non est nisi vnus.

SED CONTRA est, qđ dicitur Gen. 1. ꝙ Deus distinxit lucem a tenebris, & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est a Deo.

RESPON. Dicendum, ꝙ causam distinctionis rerum multipliciter aliqui assignauerunt. Quidã enim attribuerũt eam materiæ vel soli, vel simul cum agente, soli quidem materiæ: sicut Democritus & & omnes antiqui naturales, ponẽtes solam causam materialem, ſm quos distinctio rerum prouenit a casu ſm motum materię. Materiæ vero & agẽti simul distinctionem & multitudinem rerum attribuit Anaxa. qui posuit intellectum distinguentem res, extrahendo quod erat permistũ in materia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidem, quia supra ostensum * est, ꝙ etiã ipsa materia a Deo creata est. Vnde oportet & distinctionem, si qua est ex parte materiæ, in altiorem causam reducere. Secundo, quia materia est propter formã & non econuerso, distinctio autẽ rerum est per formas proprias. Nõ ergo distinctio est i rebus propter materiam: sed potius econuerso in materia creata est difformitas, vt esset diuersis formis accommodata. Quidam vero attribuerũt distinctionem rerum secundis agentibus, sicut Auicen. qui dixit, quòd Deus intelligendo se, produxit intelligẽtiam primam ᵉ, in qua, quia non est suum esse, ex necessitate incidit compositio potẽtię & actus, vt infra patebit ᶠ. Sic igitur prima intelligentia inquantum intelligit causam primam, produxit secundam intelligentiam: inquãtum autem intelligit se, ſm quod est in potẽtia, produxit corpus cœli, quod mouet: inquantũ vero intelligit, se ſm illud quod habet de actu, produxit animam cęli. Sed hoc nõ potest stare propter duo. Primo quidem, quia supra ostensum est ᵍ, ꝙ creare solius Dei est. Vnde ea quæ non possunt causari nisi per creationem, a solo Deo producuntur. Et hæc sunt omnia quæ non subiacent generationi & corruptioni. Secundo, quia ſm hanc positionem, nõ ꝓueniret ex intẽtione primi agentis vniuersitas rerum: sed ex concursu multarum causarum agẽtium: tale autem dicimus prouenire a casu. Sic igitur cõplementum vniuersi, quod in diuersitate rerum consistit, esset a casu, quod est impossibile. Vnde dicẽdum est, ꝙ distinctio rerũ & multitudo, est ex intentione primi agentis, quod est Deus. Produxit.n. res in esse ꝓpter suam bonitatem communicãdam creaturis ʰ, & per eas repræsentandam. Et quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari nõ potest, produxit multas creaturas & diuersas, vt quod deest vni ad repræsentandam diuinam bonitatem, suppleatur ex alia. Nam bonitas quæ i Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim ⁱ. Vnde perfectius participat diuinam bonitatem, & repræsentat eam totũ vniuersum, q̃ alia quæcunq; creatura. ᵏ Et quia ex diuina sapientia est causa distinctionis rerum, ideo Moyses dicit res esse distinctas verbo Dei, quod est conceptio sapientiæ, Et hoc est quod dicitur Genes. 1. Dixit Deus, Fiat lux: Et diuisit lucem a tenebris.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ agens per naturam agit per formam per quam est, quæ vnius tãtũ est vna. Et ideo nõ agit nisi vnum. Agens autem voluntarium, quale est Deus, vt supra ostẽsum est, *agit ꝓ formã intellectã. Cũ igit Deũ multa intelligere non repugnet vnitati & simplicitati ipsius, vt supra ostensum est* relinquit quòd licet sit vnus, posſit multa facere.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ ratio illa teneret de exemplato, quod perfecte repręsentat exemplar, quod non multiplicatur nisi materialiter. unde imago increata quæ est perfecta, est vna tantum. Sed nulla creatura sic

tis, qui est Deus, probatur. Deus produxit res i esse propter suã bonitatẽ communicãdã creaturis & per eas repræsentãdã: ergo produxit multas creaturas, & diuersas. & tenet sequela. quia per vnã creaturã sufficienter repræsentari non potest. Quod probatur, quia bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, increaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur, quia perfectius participat diuinam bonitatem totũ vniuersum, quam quæcunque creatura. Secundo, probatur cõclusio authoritate scripturæ. Gen. 1. Dixit Deus &c.

¶ Circa hanc rationem aduerte, ꝙ cum dicitur, nominatur, aut quæritur sufficiens repræsentatio bonitatis diuinę, nõ est sermo de sufficiẽtia simpliciter, quoniam nec mille mundi sufficerent ad id, sed de sufficientia cõsona perfectioni vniuersi. huc enim tendit ratio, vt huiusmodi repræsentationem diuinæ bonitatis in rerum vniuersitate per se intentã a Deo fateamur, quia vnica creatura ad huiusmodi repræsentationem nõ sufficeret.

¶ In responsione ad secundum, aduerte, ꝙ exemplar dupliciter Deo attribuitur i tera vult. Primo, ratione substantiæ simpliciter, & sic Deus est vnum exemplar omnium. Secundo, ratione substãtiæ, sic vel sic imitabilis, & sic in mente diuina sunt multa rerũ exẽplaria iuxta multitudinem idearum.

ʰ c 154
ⁱ 250 3.cont.c.39 vsque 45. in clusiue, & li.3.c.97. Et pot.q.3. ar tic. 16. Et de ẽa ar.7. con.
Lib. Metaurt. 20. tom.3. 131 34
ᵏ 90 368

Q.44.ar.3.
Q.44.ar.4.
Q.44.ar.3.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItulus intelligẽdus est, sicut præcedens.

¶ In corpore duo facit. Primo, tractat opinionẽ Origenis. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primũ ponitur ſ litera opinio Origenis satis clare, cõtinẽs tria. scilicet creaturas æquales creatas & inæquales ex li.arb. & diuersitatem, immo & creationem corporũ ex punitione, & sic respõdet quæsito negatiue. Refert quoque & occasio huius opinionis, quia, scilicet excludere eo natus est opinionem ponentem distinctionem ex contrarietate principiorum boni & mali, quæ.vide tur fuisse Empedoclis & Manichęorũ. De quibus oĩbus, si diffuse tractatũ videre vis, lege i 2. cõtra Gẽti. a c. 39. vsq; ad 46. hic.n. hæc breuiter tanguntur.

¶ Contra hanc autẽ opinionem arguitur in litera. Quia sequeretur, ꝙ vniuersitas corporaliũ creaturarũ non esset propter Dei bonitatem communicandã, sed propter peccatũ puniendum: sed hoc est inconueniens probat authoritate Genesis, & Aug.

¶ Aduerte hic, qnõ excluditur in hac ratione totaliter diuina bonitas, quoniã etiam iustitiæ punitiuæ finis est diuina bonitas: sed excluditur diuina bonitas a solitudine sufficientii. Hæc.n. est differẽtia inter bona absolute, & bona non nisi punitiue, ꝙ primorum ratio, sola diuina bonitas est, secundorum vero, nũquã diuina bonitas causa est, nisi demeritò supposito, quod non est a Deo. Et propterea, in litera non est simpliciter negata diuina bonitas, sed apposita est aduersatiua. ſ. sed ad puniẽdũ peccatũ. Ex hoc.n. insinuatur, quod diximus. Manifestatur præsentat perfecte exẽplar primũ, qđ est diuina essentia, & ideo potest per multa repræsentari. Et tamen ſm quod ideæ dicuntur exẽplaria, pluralitati rerum corrñdẽt mente diuina pluralitas idearum.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ in specula tiuis, medium demõstrationis, qđ perfecte demonstrat conclusionẽ, est vnum tãtum. Sed media probabilia sunt multa. Et similiter i operatiuis quãdo id, quod est ad finẽ, adæquat (vt ita dixerim) finem, nõ requiritur ꝙ sit nisi vnũ tantum. Sed creatura non sic se habet ad finem, qui est Deus. ᶜ unde oportuit creaturas multiplicari.

ARTICVLVS II.

Vtrum inæqualitas rerum sit a Deo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ inæqualitas rerum non sit a Deo. Optimi.n. est optima adducere. Sed iter optima vnum non est maius altero. Ergo Dei qui est optimus, est omnia æqualia facere.

¶ 2 Præt. Æqualitas est effectus vnitatis, vt dicitur in *Meta. Sed Deus est vnus. Ergo fecit oĩa æqualia.

¶ 3 Præt. Iustitiæ ẽ inęqũlia inæquãlibꝫ dare. ᵉ Sed Deus est iustus i oĩbꝫ operibus suis. Cum ergo operationi eius, qua esse rebus cõmunicat, non præsupponatur aliqua inæqualitas rerũ, vt ꝙ fecerit oĩa æqualia.

SED CONTRA est, quod dicitur Eccl. 33. c. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum, sol solẽ, a domini sciẽtia separata sunt.

RESPON. Dicendum, ꝙ Origẽ. volens excludere positionẽ ponentium distinctionem in rebus ex contrarietate principiorum boni & mali, posuit, a Deo a principio omnia creata esse æqualia. Dicit.n. ꝙ Deus primo creauit creaturas rationales tãtum, & omnes æquales * In qbus primo exorta est inęqualitas ex libero arbitr. quibusdã cõuersis in Deum secundum magis & minus, quibusdam etiam secũdũ magis & minus a Deo auersis. illæ igitur rationales creaturæ, q̃ę ad Deum per liberũ arbitr. cõuersæ sunt, promotæ sunt ad diuersos ordines angelorum pro diuersitate meritorum. Illę autem q̃ę auersæ sunt a Deo, sunt corporibus alligatæ diuersis, ſm diuersitatem peccati: & hanc causam dicit esse creationis, & diuersitatis corporũ. Sed ſm hoc, vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter bonitatem Dei communicandã creaturis, sed ad puniendum peccatũ. Quod est cõtra illud quod dicitur Gene. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. ᵉ Et vt Augu. dicit. * 11. de ci. Dei. Quid stultius dici potest, q̃ istũ solem vt in vno mundo vnus esset, non decori pulchritudinis, vel saluti rerum corporalium consuluisse artificem Deum: sed hoc potius euenisse, quia vna anima sic peccauerat, ac per hoc si centum animæ peccassent, centum soles haberet hic mundus? Et ideo dicendum est, ꝙ sicut sapientia Dei est causa distinctionis rerũ ᶠ, ita & inæqualitatis.

Quod sic patet. Duplex enim distinctio inuenitur in rebus ᵍ. Vna formalis, in his quæ differunt specie, alia vero materialis, in his quę differunt numero tãtum. Cum autem materia sit propter formam *, distinctio materialis est ꝓpter formalem. Vnde videmus, ꝙ in rebus incorruptibilibus non est nisi vnũ indiuiduũ vnius speciei, quia species sufficiẽter cõseruatur in vno. In generalibus autem & corruptibilibus, sunt multa indiuidua vni* speciei ad cõseruationem speciei. ex quo patet, ꝙ principalior est distinctio formalis q̃ materialis. Distinctio autem formalis, semper requirit inęqualitatem, *quia (vt dicitur in. 8. Meta.) Formæ rerum sunt sicut numeri, in quibus species variantur per additionẽ vel subtractionẽ vnitatis. Vnde in rebus naturalibus, gradatim species ordinatæ esse videntur. Sicut mista perfectiora sunt elementis, & plãtæ coporibus mineralibus, & animalia plantis, & homines alijs animalibus, & in singulis horum vna species perfectior alijs inuenitur. Sicut ergo diuina sapientia causa est distinctionis rerum propter perfectionem vniuersi, ita & inæqualitatis. Non.n. esset pfectum vniuersum, si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus.

AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ optimi agentis est producere totum effectum suum optimum, nõ tamen ꝙ quãlibet partẽ totius faciat optimam simpliciter: sed optimã ſm ꝓportionẽ ad totũ ʰ. Tolleret.n. bonitas animalis, si quælibet pars eius, oculi haberet dignitatẽ. Sic igit & Deus totum vniuersum constituit optimum, ſm modum creaturæ, nõ aũt singulas creaturas: sed vnã alia meliorẽ. et ideo de singulis creaturis dicitur Genes. 1. Vidit Deus lucem ꝙ esset bona. et similiter de singulis. Sed de oĩbus simul dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fec. & erant val. bona.

AD

ᵉ 334 Li.11. de ciuita. Dei. c. 23. a medio tom. 5. Cyrillus Alex. lib. 1. cõm. i Ioã.
ᶠ 236 249
ᵍ 249 275
ʰ 259 275 235
* 368 Lib. 8. Meta. text. 10. tom. 3.

AD 2^m dicendum, ꝙ primum quod procedit ab vnitate, est æqualitas [c], & deinde procedit multiplicitas. Et ideo a patre (cui fm Aug. * appropriatur vnitas) processit filius, cui appropriat æqualitas, & deinde creatura, cui cõpetit inæqualitas: sed tñ etiã a creaturis participatur quædã æqualitas. ſ. proportionis.

AD 3^m dicendum, ꝙ ratio illa est quæ mouit Origen. * sed non habet locum, nisi in retributione præmiorum, quorũ inæqualitas debetur inæqualibus meritis [c]. Sed in constitutione rerũ, nõ est inæqualitas partium ꝙ quãcunq; inæqualitatem ꝓcedentem vel meritorum, vel etiã dispositionis materiæ: sed pp perfectionẽ totius [c], vt pater etiã in operibus artis: nõ.n. ꝓpter hoc differt tectũ a fundamento, quia habet diuersam materiam: sed vt sit domus ꝑfecta ex diuersis partib^9, q̃rit artifex diuersam materiã, & faceret eam si posset.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulũ tertiũ.*

IN titulo sermo est de vnitate numerali, & de mũdo, nõ solũ corpeo, sed vniuerso, & de facto, nõ de possibili. non enĩ nunc de potẽtia Dei disputamus, sed de diuersitate innenta in rebus in cõmuni.
¶ In corpore duo facit. Primo, respõdet quæsito, secundo, ex ratione data deducit corollarie quid alii potuerunt opinari.
¶ Quo ad primum, conclusio responsiua est, quòd mũdus est tantum vnus. Et probatur sic. Quęcũque sunt a Deo, ordinem habent adinuicẽ & ad ipsum Deũ. ergo omnia ad vnũ mundum necesse est pertinere, & probatur sequela. quia mũdus iste vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundo corollarie differentia inter philosophos. ſ. quòd illi qui posuerũt mũdi causam, aliquam ordinantem sapientiam, non posuerũt plures mundos: qui vero, res a casu dixerũt, ut Democritus, plures potuerunt dicere mundos.
¶ In responsione ad tertium aduerte, ꝙ tota responsio sumpta est ex Aristo. in primo cœli & mundi. Veruntamen cũ in litera dicitur, ꝙ non est possibile esse aliam terram, ly possibile, non sumitur ꝙ possibili fm actiuam potẽtiam Dei, neqs pro possibili logico, sed pro possibi-

ARTICVLVS. III.

Vtrum sit unus mundus tantum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ nõ sit vn^9 mundus tantum: sed plures. Quia vt Aug. dicit in † lib. 83. q. inconueniens est dicere, quòd Deus sine ratione res creauit. Sed ea ratione qua creauit vnum, potuit creare multos, cum eius potentia non sit limitata ad vnius mundi creationem: sed est infinita, vt supra ostẽsum est [*]. Ergo Deus plures mundos produxit.
¶ 2 Præt. Natura facit quod melius est, & multo magis Deus. Sed melius esset esse plures mũdos quàm vnum, quia plura bona paucioribus meliora sunt. Ergo plures mũdi facti sunt a Deo.
¶ 3 Præt. Omne quod habet formã in materia, potest multiplicari fm numerum, manẽte eadem specie, quia multiplicatio fm numerum est ex materia. Sed mundus habet formam in materia. Sicut.n. cum dico, homo, significo formam, cũ autẽ dico, hic homo, significo formam in materia: ita, cum dicitur mundus, significatur forma; cum autem dicitur, hic mũdus, significatur forma in materia. Ergo nihil prohibet esse plures mundos.

SED CONTRA est, quod dicitur Ioann. 1. Mundus per ipsum factus est. Vbi singulariter mundum nominauit, quasi vno solo mundo existente.

RESPON. Dicendum, ꝙ ipse ordo in rebus sic a Deo creatis existens, vnitatem mundi manifestat. Mundus enim iste, vnus dicitur vnitate ordinis, fm quod quædã ad alia ordinantur. Quæcunq; autem sunt a Deo, ordinem habent adinuicem & ad ipsum Deum, vt supra ostensum est. Vnde necesse est, quòd omnia ad vnum mundũ pertineant. Et ideo illi potuerunt ponere plures mundos, qui causam mundi non posuerunt aliquã sapiẽtiam ordinantem: sed casum: vt Democ. qui dixit, ex concursu atomorum, factũ esse hunc mundum, & alios infinitos.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hęc ratio est, quare mũdus est vn^9, quia debent omnia esse ordinata vno ordine, & ad vnũ. Propter qđ Arist. in * 2. Meta. ex vnitate ordinis in rebus existentis, concludit vnitatem Dei gubernantis. Et [c] Plato ex vnitate exẽplaris, probat vnitatem mundi, quasi exemplati.

AD 2^m dicendum, ꝙ nullum agens intendit pluralitatem materialẽ vt finẽ [c], quia materialis multitudo non habet certum terminum: sed de se tẽdit in infinitum. Infinitum autem repugnat rationi finis. Cum autem dicitur plures mundos esse meliores quàm vnum: hoc dicitur secũdum multitudinem materialem. Talẽ autem melius non est de intentione Dei agentis: quia eadem ratione dici posset; ꝙ si fecisset duos, melius esset, ꝙ essent tres, & sic in infinitum.

AD 3^m dicẽdũ, ꝙ mũdus cõstat ex sua tota materia. Nõ enim est possibile esse aliam terram, quàm istam, quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc mediũ, vbicunque esset. Et eadem ratio est de alijs corporibus, quæ sunt partes mundi.

li sumpto ex potentia indita rebus creatis, fm quã dicimus, quòd ipsibile est mortuum resurgere. Tractatus enim iste, ut iã diximus, attestatur ꝙ nõ, qđ possit, aut non possit Deus, sed quid distinctio rerum habeat, requiritur.
¶ Circa rationẽ in litera adductam ex Aristo. ad probandã vnitatem terrę: quia oĩs terra naturaliter mouetur ad hoc medium ubicunque esset, dubium est: sed quoniam hoc ex intentione spectat ad librum de cælo, unde sumpta est ratio, iõ fiet aut hic quæstio specialis, aut in loco proprio.

QVAESTIO XLVIII.

De distinctione rerum in speciali, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de distinctione rerum in speciali. Et primo, de distinctione boni & mali. Deinde, de distinctiõe spiritualis, & corporalis creaturæ.
¶ Circa primũ, quærẽdũ est de malo, & de causa mali.

Circa malum quæruntur sex.

¶ Primo, Vtrum malum sit natura aliqua.
¶ Secũdo, Vtrum malum inueniatur in rebus.
¶ Tertio, Vtrum bonum sit subiectum mali.
¶ Quarto, Vtrum malum totaliter corrumpat bonũ.
¶ Quinto, De diuisione mali, per pœnam & culpam.
¶ Sexto, Quid habeat plus de ratione mali, pœna, vel culpa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum malum sit natura quædam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd malum sit natura quædam. Quia omne genus est natura quædam. Sed malũ est quoddam genus. Dicitur.n. in * prædicamentis, ꝙ bonum & malum non sunt in genere; sed sunt

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulũ primũ.*

TItulus clarus.
¶ In corpe tria facit. Primo, ponit modũ sciẽdi quęsitũ. Secũdo, exequẽdo illum, respõdet quęsito. Tertio reddit rationem cuiusdam dicti Dionysii.
¶ Quo ad primum. Mod^9 cõstituit i hoc, quòd

genera aliorum. Ergo malum est natura quædam.
¶ 2 Præt. Omnis differentia constitutiua alicuius speciei est natura quædam. Malum autem est differẽtia constitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus a bono, vt liberalitas ab illiberalitate. Ergo malum significat naturã quandam.
¶ 3 Præt. Vtrunque contrariorum est natura quædam. Sed malum & bonum non opponuntur, vt priuatio & habitus: sed vt cõtraria, vt ꝙ bat Philosophus † in Prædicamentis, per hoc, quòd inter bonum & malũ est aliquid medium, & a malo potest fieri reditus ad bonũ. ergo malum significat naturã quãdã.
¶ 4 Præt. Quod non est, non agit. Sed malum agit, quia corrumpit bonum. ergo malum est quoddam ens, & natura quædam.
¶ 5 Præt. Ad perfectionem vniuersitatis rerũ nõ pertinet, nisi qđ est ens & natura quædam. Sed malũ pertinet ad perfectionẽ vniuersitatis rerũ. Dicit.n. Aug. in * Enchi. ꝙ ex omnibus consistit, vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatũ & suo loco positum, eminentius commẽdat bona. Ergo malum est natura quædã.

SED CONTRA est, quòd Dionysius dicit * 4. c. de diui. no. Malum est non existens, neque bonum.

RESPON. Dicendum, ꝙ vnũ oppositorum cognoscitur per alterum, sicut per lucem tenẽbra. Vnde & quid sit malum, oportet ex ratione boni accipere. Diximus autem supra *, ꝙ bonũ est omne id, quod est appetibile, & sic, cũ omnis natura appetat suum esse & suã perfectionem, necesse est dicere, ꝙ esse & perfectio cuiuscunq; naturę, rationem habeat bonitatis. Vnde non potest esse, quòd malum significet [d] quoddam esse, aut quandam formam, seu naturam. Relinquitur ergo, ꝙ nomine mali significetur quædam absentia boni, & pro tanto dicitur, ꝙ malum neque est existens, nec bonum, Quia cum ens inquantum huiusmodi sit bonum, eadẽ est remotio vtrorũque.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aristo. ibi loquitur secundum opi. Pythagoricorum, qui malum existimabant esse naturam quandã. & ideo ponebant bonum & malum genera. Consueuit enim Aristot. & præcipue in libris logicalibus ponere exempla, quæ probabilia erant suo tempore, secũdum opinionem aliquorum Philosophorum. Vel dicendum, quòd dicit Philosophus in * 4. Meta. ꝙ prima contrarietas est habitus & priuatio, quia scilicet, in omnibus contrarijs saluatur, cum semper vnum contrariorum sit imperfectum respectu alterius, vt nigrum respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et pro tanto bonum & malum dicuntur genera, non simpliciter, sed contrariorum: quia sicut omnis forma habet rationẽ boni, ita oĩs priuatio inquãtũ huiusmodi, habet rõnẽ mali.

AD 2^m dicendum, ꝙ bonum & malum non sunt differentiæ constitutiuæ: nisi in moralibus, quæ recipiunt species ex fine, qui est obiectum voluntatis, a quo moralia dependent. Et quia bonum habet rationem finis, ideo bonum & malum sunt differentię specificæ in moralibus. Bonum per se, sed malum inquãtum est remotio debiti finis. Nec tamen remotio debiti finis constituit speciem in moralibus, nisi secundum quod adiungitur fini indebito. Sicut neq; in materialibus inuenitur priuatio formæ substantialis, nisi adiũcta alteri formę. Sic igitur malum, quod est differentia constitutiua in moralibus, est quoddam bonum adiunctum priuationi alterius boni. Sicut finis intemperati est, non quidem carere bono rationis, sed delectabile sensus absque ordine rationis. Vnde malum inquantum malum, non est differentia constitutiua: sed ratione [d] boni adiuncti.
¶ ET per hoc etiam patet responsio ad 3^m. Nam ibi Philosophus loquitur de bono & malo, fm quod inueniuntur in moral. Sic enim inter bonum & malum inuenitur medium, prout bonum dicitur quod est ordinatum: malum autem quod non solum est deordinatũ: sed etiam nocitũ alteri. Vnde dicit Philosophus in. 4. Ethic. ꝙ pdigus vanus quidẽ est: sed nõ malus.

Ab hoc etiam malo, quod est secundũ morem, contingit fieri reditum ad bonum: non autem ex quocũque malo: nõ enim ex cæcitate fit reditus ad visionẽ, cum tamen cæcitas sit malum quoddam.

AD 4^m dicendum, ꝙ aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter, eo modo loquendi, quo dicitur albedo facere album. Et sic malum etiam ratione ipsius priuationis, dicitur corrumpere bonum: quia est ipsa corruptio vel priuatio boni. Alio modo dicitur aliquid agere effectiue: sicut pictor dicitur facere album parietem. Tertio modo, per modum causæ finalis, sicut finis dicitur efficere mouendo efficientem. His autẽ duobus modis, malũ non agit aliquid per se, ideſt secundum quod est priuatio quædam, sed secundũ qđ ei bonum adiũgitur. Nam omnis actio est ab aliqua forma, & omne quod desideratur, vt finis, est perfectio aliqua. Et ideo, vt Diony. dicit * 4. ca. de diui. no. Malum non agit, neque desideratur nisi virtute boni adiuncti. Per se autem est infinitum, & prẽter voluntatem & intentionem.

AD 5^m dicendum, ꝙ sicut supra dictum est * Partes vniuersi habent ordinem adinuicem, secundum quod vna agit in alteram, & est finis alterius & exemplar. Hæc autem, vt dictum est *, non possunt conuenire malo, nisi ratione boni adiuncti. Vnde malum [d] neque ad perfectionem vniuersi pertinet, neque sub ordine vniuersi concluditur, nisi per accidens, ideſt ratione boni adiuncti.

ARTICVLVS II.

Vtrum malum inueniatur in rebus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ malum nõ inueniatur in rebus. Quicquid.n. inuenitur in rebus, vel est ens aliquod, vel priuatio entis alicuius

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ, Articulum secundum.*

IN titulo: Malum inueniri in rebus nõ significat esse realẽ: quoniã iã hoc ex eluſum

cluſum eſt. Sed ſignificat eſſe communiter in rebus: in reb⁹ autem dicitur propter ea, quæ ſolum inueniuntur in anima, vt ſecundæ intentiones. Et eſt quæſtio de inuentione formali, ita q̃ nõ in tẽdimus, vtrum malum habeat fundamentum in rebus, ſed an ſit inueniatur formaliter in rebus.

¶ In corpore vnica eſt concluſio riſiua quæſito affirmatiue. Malũ inuenit̃ i reb⁹ ſicut & corruptio.

¶ Et probatur. Perfectio vniuerſi requirit inæqualitatẽ in rebus, vt omnis bonitatis gradus ſiplex tur. ergo ſicut requirit vt ſint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit vt ſint indefectibilia a bono & defectibilia a bono. ergo q̃dã in vniuerſo deficiunt quandoq;. ergo malũ inuenitur i reb⁹ ſicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima conſequentia probatur. quia iſti ſunt duo gradus bonitatis, in uenti in vniuerſo, iuxta illos duos gradus entis, vt de ſe patet: ſecunda vero conſequentia relinquitur per ſe nota. Et vere ſic eſt, quoniam impoſsibile eſt ſecluſis miraculis, poſſibilia nunquam deficere: tertia autẽ probatur, quia ratio mali conſiſtit indefectu a bono, ſubintelligendo debito. Et confirmatur illa modificatio & expreſſio ſicut: q̃a corruptio ipſa quoddã malũ eſt, q̃a eſt malũ corrupti

¶ Et bene nota ly ſicut: quoniã ſoluit dubium nonitiorũ, quærẽtiũ: quomodo ſi malũ eſt negatio formaliter, & negationes nõ habẽt eſſe niſi i anima, vt etiã in reſponſione ad ſecundum litera dicit applicando ad eſſe mali: quomodo ſquã verificatur, quòd malum eſt formaliter i rebus: habes ſolutionem, quia non verificatur, quòd eſt in rebus vt ens, ſed eſt in rebus vt corruptio i actu exercito, ſi. vt rei remotio for

ca.4.par.4. non multũ remote a principio.

art.præced.

lib.3.ca.4. non remote a princ.

Q.47.22.v. &.2.

265

103 c

quod eſt non ens. Sed Dion. dicit *4.c.de diui.no. q̃ malum diſtat ab exiſtente, & adhuc plus diſtat a nõ exiſtente. ergo malum nullo modo inuenitur in rebus.

¶ 2 Præt. Ens & res conuertuntur. Si ergo malum eſt ens in rebus, ſequitur q̃ malum ſit res quædam. quod eſt contra prædicta. *.

¶ 3 Præt. Albius eſt quod eſt nigro impermiſtius, vt dicitur in *3. lib. Topicorum Ariſto. ergo & melius eſt, quod eſt malo impermiſti⁹. Sed Deus facit ſemper quod melius eſt G multo magis quàm natura. ergo in rebus a Deo conditis nihil malum inuenitur.

SED CONTRA eſt, q̃ ſm hoc, remouerent oẽs prohibitiones & pœnę, quæ non ſunt niſi malorum.

RESPON. Dicendum, q̃ (ſicut ſupra dictum eſt *) perfectio vniuer ſi requirit inæqualitatem eſſe in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Eſt autẽ vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonũ ſit q̃ nun quã deficere poſſit. Alius autẽ H grad⁹ bonitatis eſt, vt ſic aliqd bonũ ſit, q̃ a bono deficere poſſit, qui etiã gradus in ipſo eſſe inueniunt. Quædã. n. ſunt: quæ ſuũ eſſe amittere nõ poſſunt, vt incorporalia *. Quædam vero ſunt, quæ amittere poſſunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuerſitatis rerũ requirit, vt non ſolum ſint entia incorruptibilia: ſed etiam corruptibilia: ita perfectio vniuerſi requirit vt ſint quædam, quæ a bonitate deficere poſſint, ad quod ſequitur ea interdum deficere. In hoc autẽ conſiſtit ratio mali, vt. ſ. aliquid deficiat a bono. Vnde manifeſtũ eſt, quòd in rebus malum inuenitur, ſicut & corruptio. Nã & ipſa corruptio malum quoddam eſt.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ malũ diſtat & ab ente ſimpliciter: & non ente ſimpliciter, quia neq, eſt ſicut habitus, neque ſicut pura negatio, ſed ſicut priuatio.

AD 2^m dicendum, q̃ ſicut dicitur in *. 5. Metaphy. ens dupliciter dicitur. *Vno modo ſm quod ſignificat entitatem rei, prout diuiditur per decẽ prædicamẽta. Et ſic cõuertitur cũ re. Et hoc modo, nulla priuatio eſt ens. Vnde nec malũ. Alio modo, dicit ens, quod ſignificat veritatem propoſitionis, quæ in compoſitione conſiſtit ᵉ, cuius nota eſt, hoc verbũ, eſt. Et hoc eſt ens, quo reſpondetur ad quæſtionem an eſt. Et ſic cæcitatem dicimus eſſe in oculo, vel quancunq; aliam priuationem. Et hoc modo

li. 5. Meta. text. 14. to. 3. 77 b

etiam malum dicitur ens. Propter huius autem diſtinctionis ignorãtiam, aliqui conſiderantes q̃ aliquæ res dicuntur malæ, vel q̃ malum dicitur eſſe in rebus, crediderunt q̃ malum eſſet res quædam.

AD 3^m dicendum, quòd Deus & natura, & quodcunq; agens facit quod melius eſt in toto: ſed nõ quod melius eſt in vnaquaque parte, niſi per ordinem ad totum, vt ſupra dictum eſt *. Ipſum autem totum, quod eſt vniuerſitas creaturarum, melius & perfectius eſt, ſi in eo ſint quędam, quæ a bono deficere poſſunt, quæ interdum deficiũt, Deo hoc nõ impediente. Tũ, quia prouidentiæ non eſt naturam deſtruere: ſed ſaluare, vt Diony. dicit *4. c. de diui. nomi. Ipſa autem natura rerum hoc habet, vt quæ deficere poſſunt, quandoque deficiãt. Tum, quia, vt dicit Aug. in Enchi. *Deus eſt adeo potens, q̃ etiam bene põt facere de malis. Vnde multa bona tollerentur, ſi Deus nullũ malum permitteret eſſe ᶜ. Nõ enim generaretur ignis niſi corrumperetur aer. Neque conſeruaretur vita leonis, niſi occideretur aſinus. Neque etiam laudaretur iuſtitia vindicans & patientia ſufferens, ſi nõ eſſet iniquitas.

ARTICVLVS III.

Vtrum malum ſit in bono, ſicut in ſubiecto.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, q̃ malum nõ ſit in bono ſicut in ſubiecto. Omnia enim bona ſunt exiſtentia: ſed Dionyſ. † dicit. 4. ca. de diuin. no. q̃ malum non eſt exiſtens, neque in exiſtentibus, Ergo malum non eſt in bono ſicut in ſubiecto.

¶ 2 Præt. Malum non eſt ens, bonũ vero eſt ens. Sed non ens non requirit ens, in quo ſit ſicut in ſubiecto. Ergo nec malũ requirit bonũ, in quo ſit ſicut in ſubiecto.

¶ 3 Præt. Vnum contrariorum nõ eſt ſubiectum alterius. Sed bonũ & malum ſunt contraria. Ergo malũ nõ eſt in bono ſicut in ſubiecto.

¶ 4 Præ. Id in quo eſt albedo ſicut i ſubiecto, dicitur eſſe album. Ergo & id in quo eſt malum ſicut in ſubiecto, eſt malum. Si ergo malum ſit in bono ſicut in ſubiecto, ſequitur quòd bonum ſit malum, contra id quod dicitur Eſai. 5. Væh, qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

SED CONTRA eſt, q̃ Augu.

malis, ipſa nãq; abſentia boni formaliter malũ eſt, & vt in riſione ad quartũ q̃ cedentis articuli dictũ eſt, malũ formaliter corrũpit bonũ oppoſitũ, q̃ a eſt ipſa priuatio boni in ſubiecto apto &c. Dicunt ergo mala ita bus eſſe, non poſitiue, ſed remotiue. i. nõ ponendo, ſed remouẽdo formaliter aliquid a rebus. Et ſic mala formaliter inueniuntur in reb⁹ vt mala, ſunt. n. rerũ mala: in aĩa aũt per cõpoſitionẽ, & quãcũq; aliã intellectus opationẽ ſueniunt, vt entia & bona. Et ideo nihil obſtat, immo pdeſt, ppoſito, q̃ malũ nullũ eſſe ponat i re, qm de malo vt malũ eſt in actu exercito, loquimur, quod conſtat, q̃ vt malũ in actu exercito, non inuenitur vbi ponit aliqd, ſed tantum vbi remouet bonum debitũ: hic eſt. n. act⁹ ei⁹ formalis, vt patet ex dictis. Nihil ergo valet cõſequẽtia, malũ vel priuatio nullũ eſſe ponit in re, ſed eſt tantũ ens in aĩa. ergo nõ inuenitur formaliter i rebus. Quãſtat q̃ inueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito, imo ſequitur oppoſitum, remouet eſſe in ſubiecto. ergo inuenitur i re vt exercens negationis non poſitionis actũ. Sic autẽ hæc inuenirĩ in rebus, eſt ſimpliciter ipſa inueniri, quia formaliter inuenitur, & ſm modum proprium ſui generis, puta non entis, vel priuationis.

Q.57.a.2.

c.4.nõ malum remote ante finẽ

Ench.c.11. circa princ. ex c.100. in fi.tom.3.

b 336

254 2.dii.34.q. 1.ar.4.dist. cõ.c.11.dis mal.q.1.ar. 1.2.Et opus fc.3.c.16. & 176.

†c.4.par.4.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæoctauæ Articulũ tertiũ.*

TITUL⁹ clarus eſt. In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Malũ eſt in bono vt in ſubiecto. Probatur. Malũ eſt boni remotio nõ negatiue, ſed priuatiue. ergo malum & bonũ priuatũ, ſunt in eodem ſubiecto. ſ. ente, in potentia, ſimpliciter, vel ſm qd. ergo malũ eſt in bono

Iacchi.c.14 ante med. tis.

21. huius quæſt.

D.1058

110 lib.4.Meta. text.4. & li. 5.ar.27.& lib.10. text. 15. tom.3.

† Enchir.c. 23.in prin. tom.3.

ſicut in ſubiecto. Antecedens quo ad ſecundam partẽ probatur, ducendo ad impoſsibile duplex. Primũ eſt, quòd ea quæ nullo mõ ſunt, eſſent mala: ſecundum eſt, quòd omnia eſſent mala. Quo ad tertiam vero, ex ſufficientia bimembris diſtinctionis ipſius remotionis boni, Prima conſequentia probatur, quia priuationis & formæ idẽ eſt ſubiectum. ſ. ens in potentia ſimpliciter, vel ſm quid, Secũda vero, quia vtrunq; eſt bonũ, & de ente quidẽ in potentia ſcdm quid, probatur, quia eſt ens in actu: actus autem bonitas quędam eſt, de ente vero in potentia ſimpliciter, quia bonũ dicitur ſicut & ens, ac per hoc, ſicut ens in potẽtia, ens quoddam eſt, ita bonum in potentia, bonum quoddam eſt.

¶ *Super Quæſtionis quadrageſimæoctauæ Articulũ quartũ.*

IN titulo: Corrũpere ſumit forma liter, Totũ vero bonum, ſumitur pro toto integrali, vel qua ſi integrali: circa q̃ malum ponitur. Ita q̃ ſenſus eſt, vtrum malum poſitum in aliquo, auferat formaliter quicquid bonitatis ſueniſſ i illo.

¶ In corpore vnica eſt principalis concluſio directe reſpõſiua quæſito negatiue. Malum non poteſt totaliter conſumere bonum. Hanc autem concluſionẽ manifeſtat vna diſtinctione trimembri, adiunctis ſingulis membris conclu ſionibus ſpecialib⁹. Diſtinctio eſt, Bonũ triplex eſt. ſ. forma, ſubiectum, & habilitas ſubiecti ad formam. Prima concluſio eſt, Bonũ vt forma, tollitur totaliter per malũ, probatur, quia eſt ſibi oppoſitum, & manifeſtatur, ſicut lumen tollitur per tenebras, & viſus per cæcitatem. Secunda concluſio eſt. Bonum vt ſubiectum, nec tolli

* dicit Enchir. q̃ malum non eſt A eſſe cũ priuatione alterius boni ᶜ. niſi in bono.

RESPON. Dicendum, q̃ ſicut dictum eſt †: Malum importat remotionem boni. non autem quęlibet remotio boni, malũ dr. Põt. n. accipi remotio boni & priuatiue & negatiue. Remotio igit̃ boni negatiue accepta, mali rationem non habet. Alioquin ſequeret̃, q̃ ea quę nullo modo ſunt, mala eſſent. Et iterum, q̃ quælibet res eſſet mala ex hoc, q̃ non habet bonum alterius rei, vt pote: q̃ homo eſſet malus, quia nõ habet velocitatem capreæ, vel fortitudinem leonis: ſed remotio boni priuatiue accepta, malum dicitur: ſicut priuatio viſus, cęcitas dicitur. Subiectum ᵈ autem priuationis & formæ, eſt vnũ & idẽ. ſ. ens in potẽtia, ſiue ſit ens in potentia ſimpliciter, ſicut materia prima, quæ eſt ſubiectum formæ ſubſtãtialis & priuationis oppoſitæ: ſiue ſit ens in potentia ſm qd & in actu ſimpliciter, vt corpus diaphanũ, quod eſt ſubiectũ tenebrarum & lucis. Manifeſtum eſt autem, q̃ forma per quam aliquid eſt actu, perfectio quædam eſt, & bonũ quoddã, & ſic oẽ ens i actu, bonũ quoddã eſt. Et ſimiſt oẽ ens in potentia, in quantum huiuſmodi, bonum quoddam eſt, ſm quod habet ordinem ad bonum. Sicut enim eſt ens in potentia, ita & bonum in potentia. Relinquitur ergo, q̃ ſubiectum mali ſit bonum.

D.291.

AD 2^m ſic dicendũ, q̃ Propheta imprecatur, Vęh illis, qui dicũt id quod eſt bonũ, ſm quod eſt bonum, eſſe malum: hoc autem non ſequitur ex præmiſſis, vt per prædicta patet *.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum malum corrumpat totum bonum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, q̃ malum corrumpat totum bonum. Vnum enim contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum ſunt contraria. Ergo malũ poteſt corrumpere totum bonum.

¶ 2 Præt. Aug. † dicit in Enchir. q̃ malum nocet inquantum adimit bonum. Sed bonum eſt ſibi ſimile & vniforme. Ergo totaliter tollitur per malum.

¶ 3 Præt. Malum quandiu eſt, nocet, & aufert bonũ: ſed illud a quo ſemper aliquid aufertur, quandoque cõſumitur, niſi ſit infinitum, quod nõ poteſt dici de aliquo bono creato. Ergo malum conſumit totaliter bonum.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit in Enchir. q̃ malum non poteſt totaliter conſumere bonum.

RESPON. Dicendum, q̃ malum non põt totaliter cõſumere bonũ.

Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, q̃ eſt triplex bonum. Quoddam, quod per malum totaliter tollitur, & hoc eſt bonum oppoſitum malo. Sicut lumen totaliter per tenebras tollitur, & viſus per cæcitatem. Quoddam vero bonum eſt, quod nec totaliter tollitur per malum, nec diminuitur. ſ. bonum quod eſt ſubiectum mali. Non enim per tenebras aliquid de ſubſtãtia aeris diminuitur. Quoddam vero bonum eſt, quod diminuitur quidem per malum, ſed nõ totaliter tollitur, & hoc bonum eſt habilitas ſubiecti ad actum. Diminutio autem huius boni nõ eſt accipienda per ſubtractionem, ſicut eſt diminutio in quãtitatibus, ſed per remiſſionem, ſicut eſt diminutio i qualitatibus & formis. Remiſsio autem huius habilitatis eſt accipienda e contrario intenſioni ipſius ᵉ. Intenditur enim huiuſmo di habilitas per diſpoſitiones, quibus materia prępparatur ad actum, quæ quanto magis multiplicantur in ſubiecto, tãto habilius eſt ad recipiendum perfectionẽ, & formã, & e contrario remittitur p diſpoſi-

a 52

In corp.ar.

255 12.q.85.a. 1.2.& 4.Et 2.di.34.ar. 5.Et.3.cõ. c.10. & 12. Et mal.q.2 ar.9.11.& 12.Et opus. 3.117. & 118.

†ca.12.circa medium

tur, nec diminuit̃ q̃ malũ. & manifeſtat in aere & tenebra. Tertia eſt, Bonũ vt habilitas ſubiecti ad actum, diminuitur per malum, & non totaliter tollitur. Et declaratur hæc concluſio. Primo, quantum ad diminutionem, ſecundo ibi, ſi igitur contrariæ diſpoſitiones quãtum ad non totalem ablationẽ. Intendens ergo declarare, qualis, & quanta ſit huiuſmodi diminutio, inſinuat duplicẽ diminuẽdi modũ ſueniri. ſ. p ſubtractionẽ, & per remiſsionẽ. prima eſt quãtitatiua, ſecunda eſt qualitatiua. & rurſus diminutio per remiſsionem, ſeu qualitatiua, dupliciter contingit. Primo, per remiſſionem ipſius qualitatis, & per contrarias diſpoſitiões ſubiecti ad talem actũ. In propoſito, diminutio ſumenda eſt per remiſsionẽ, non q̃oliber, ſed per appoſitionem contrariarũ diſpoſitionũ. Et pbatur hoc ſecũdũ ſic: habilitas intenditur per diſpoſitiones prępparantes materiã ad actum. ergo remittitur per diſpoſitiones impedientes potentiã ad actum. Antecedens manifeſtatur, quia quanto magis multiplicantur diſpoſitiones materię, tãto habilior eſt ad actũ. Conſequentia vero probat, quia remiſſio ſumitur ecõtrario intenſioni. Dei n de intendẽs manifeſtare, qũo nũquã tollit totaliter habilitatis bonũ: diſtinguit remiſsionem per cõtrarias diſpoſitiões, dupliciter inueniri poſſe: primo finite, ſecundo infinite. Et neutro modo, totaliter habilitatẽ ſubiecti ad actũ tolli oſtẽdit. Quòd. n. finita ſit quandoq; remiſſio habilitatis: probatur ex eo, q̃ finita eſt multiplicatio diſpoſitionum contrariarum, vt patet in multiplicatiõe qualitatũ elemẽtorum, quibus materiæ habilitas ad formam ignis, verbi gratia, diminuitur.

Enchi.c.12 per totum tom.3.

260

minuitur. Quòd uero in huiusmodi remissione nõ tollatur totaliter habilitas, ex eo patet, quòd finitis existentibus, appositione contrariorũ & remissione, nõ é opus eradicari habilitatẽ remanentis subiecti. Quòd autem infinita quãdoque fit remissio, manifestatur, ex infinita multiplicatione opacorum corporum, inter solem & aerem. Et proportionaliter, ex infinita multiplicatione peccatorum, inter iustitiæ solẽ & animam. Quòd uero ex hmõi infinita remissione non totaliter tollat habilitas, probatur ratione. Quia sẽper manet in sua radice quod est substantia subiecti: & manifestatur in allatis exẽplis, in naturalibus, & moralibus: in diaphano siquidem, respectu luminis, & aía, respectu gratiæ. Et sic patet principalis cõclusio, s. quòd nunquam malũ totaliter aufert bonũ: quoniam relinquit subiectũ, & aliquid habilitatis ad actũ.

¶ In responsione ad tertium nota, quòd tanta est differentia inter diminui p se, & per accidens. i. nõ ne sui vel alterius: quòd cum impossibile sit finitum nõ cõsumi à finita & equali subtractione per se, Possibile tamen est, vt in litera dicitur, a finito in infinitum etiam æqualiter subtrahi, & tñ illud non consumi, quãdo diminutio é per accidens. i. per aliud, vt in proposito, minuitur enĩ habilitas propter appositum impedimentum, & non ſm se.

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum quintum.*

TItulus suscipitur vt iacet: intelligendo per culpã malum quod agim⁹: per pœnam vero, malum quod patimur.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito limitate, s. omne malum in rebus voluntarijs, est pœna vel culpa.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q bonum quod opponitur malo totaliter tollitur: sed alia bona nõ totaliter tollũtur, vt dictum est*.

AD 2m dicẽdũ, q habilitas prædicta est media inter subiectum & actũ. Vnde ex ea parte qua attingit actũ, diminuit p malũ: sed ex ea parte qua tenet se cũ subiecto, remanet. Ergo licet bonum in se sit simile, tñ pp comparationẽ eius ad diuersa, nõ totalr tollit, sed in parte.

AD 3m dicendũ, q quidã imaginates diminutionẽ boni p dicti ad similitudinẽ diminutionis quantitatis, dixerunt, q sicut continuũ diuiditur in infinitum, facta diuisione ſm eandẽ pportionẽ, vt puta q accipiat medĩũ medij, vel tertiũ tertij: sic in proposito accidit. Sed hæc rõ hic locũ nõ habet, quia in diuisione, in qua seruatur eadẽ proportio, semp subtrahit minus. & min⁹. Minus enim ẽ mediũ medij, q̃ mediũ totius. Sed scdm peccatũ nõ de necessitate minus diminuit de habilitate prædicta, q̃ præcedens; sed forte aut æqualiter, aut magis. Dicendum est ergo, q licet

F ista habilitas sit quoddam finitũ, diminuitur tñ in infinitũ, non per se, sed per accidens, ſm quod contrariæ dispositiones, etiam in infinitum augentur, vt dictum est*.

ARTICVLVS V.

Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.

G AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, q malũ insufficienter diuidatur per pœnã & culpã. Oĩs, n. defectus malum quoddã esse vr. Sed in oĩbus creaturis est quidã defectus, q se in esse conseruare non possunt, qui tñ nec pœna nec culpa est. Non ergo sufficiẽter malũ diuiditur p pœnã & culpam.

¶ 2 Præt. In rebus irrationalibus nõ inuenitur culpa nec pœna, inuenitur tñ in eis corruptio & defectus quæ ad rationẽ mali pertinent. Ergo non oẽ malũ est pœna vel culpa.

H ¶ 3 Præt. Tentatio quoddã malum est. Nec tñ est culpa, quia tentatio cui nõ consentitur, non est peccatũ: sed materia exercendę virtutis, vt dicitur in gl. † 2. Cor. 12. Nec ẽt pœna, quia tentatio præcedit culpã pœna aũt subsequit. Insufficiẽter ergo malũ diuiditur p pœnã & culpã.

SED CONTRA videtur, q diuisio sit superflua. Vt enim Aug.* dicit in Ench, malũ dicit quia nocet. Quod aũt nocet, pœnale est. Oẽ ergo malum sub pœna continetur.

I RESPON. Dicendum, q malum (sicut supra dictum est*) est priuatio boni, quod in perfectione & actu consistit principaliter & per se. Actus autẽ est duplex: primus & secundus. Actus quidẽ primus, est forma & integritas rei. Actus autem secundus, est operatio. Contingit ergo malum esse dupliciter. Vno modo per subtractionem debitæ operationis, vel quia omnino non est, vel quia debitum modum & ordinem non habet. Quia vero bonum simpliciter est obiectum voluntatis, malum quod est priuatio boni secundum specialem rationem, inuenitur in creaturis rationalibus habentibus voluntatem. Malum igitur, quod est per subtractionem formæ & integritatis rei, habet rationẽ pœnæ, & præcipue supposito, q omnia diuinæ prouidentiæ & iustitiæ subdantur, vt supra ostensum est*. De ratione enim pœnæ est, quòd sit contraria voluntati. Malum autem quod consistit in subtractione debitæ operationis in rebus voluntarijs, habet rationem culpæ. Hoc enim imputatur alicui in culpam, cũ deficit a perfecta actione, cuius dominus est ſm voluntatem. Sic igitur q malum

luntariis, est pœna vel culpa. In qua conclusione tria continentur. Omne malum, & in rebus voluntariis, et pœna vel culpa. Et propterea hæc tria, ordinate procedendo declarat. Primo igitur distinguit malum in communi: in malũ rei, & malũ operis. Quam distinctionẽ probat ex distinctione boni, in bonitatẽ per modũ actus primi, & actus secũdi. Secundo ostẽdit, q rationaliter malũ in voluntariis sortitum est speciales rationes, distinctiones, & nomina: sic, bonũ simpliciter est obiectum voluntatis. ergo malũ ſm specialẽ rõnẽ inuenit in voluntariis creaturis. Probatur consequentia, quia malum est priuatio boni, ac per hoc, sicut bonũ specialiter reperitur in volũtario, ita & malum. Demum tertiũ principaliter intentum manifestat sic. Malum rei habet rõnẽ pœnæ in rebus voluntariis, supposito præcipue, quòd omnia diuinæ prouidẽtiæ & iustitiæ subduntur, malum vero operationis in eisdem, habet rationẽ culpæ. ergo omne malum in rebus voluntariis est pœna, vel culpa. Antecedens probatur manifestatur, quia de ratione pœnæ est, quòd sit contraria voluntati. quo ad secundam vero, quia hoc alicui imputatur in culpam, q̃. s. deficit a perfecta actione existente in potestate eius, cõsequentia vero nota est, ex distinctione mali præposita.

In corp. ar.

256 2. dist. 35. ar. 1. Et. 3 di. 34. q. 2. a. 3. q. 1. ci. Et mal. q. 1. arti. 4.

Art. 3. huius quæst.

In cõtra.

In glosa ordinaria ibi Super id. Ne magnitudo retributionum Enchir. ca. 12. nota. p.

Art. 3. huius quæst.

malum in rebus voluntarijs consideratum, est pœna vel culpa.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q quia malum priuatio est boni, & non negatio pura, vt dictum est supra*, non omnis defectus boni est malum, sed defectus boni, quod natum est, & debet haberi. Defectus enim visionis non est malum in lapide, sed in animali: quia contra rationem lapidis est, q visum habeat. Similiter etiam cõtra rationem creaturæ est, q in esse conseruetur a seipsa, quia idem dat esse & conseruat. Vnde iste defectus non est malum creaturæ.

2 509 AD 2m dicendum, q pœna & culpa non diuidunt malum simpliciter, sed malum in rebus voluntarijs.

AD 3m dicendum, q tentatio prout importat provocationẽ ad malum, semper malum culpæ est in tẽtante, sed in eo qui tentatur non est proprie, nisi secũdum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agẽtis est in patiente. Secundum autem quod tẽtatus immutatur ad malum a tentante, incidit in culpam.

AD 4m dicendum, q de ratione pœnæ est, quòd noceat agenti in seipso, Sed de ratione culpæ est, q noceat agenti in sua actione, Et sic vtrunq; sub malo cõtinetur, secũdum quod habet rationem nocumenti.

ARTICVLVS VI.

Vtrum habeat plus de ratione mali pœna, quàm culpa.

257 2. 2. q. 19. ar. 1. cor. & q. 76. art. 4. co. Et 2. dist. 37. q. 3. art. 2. cor. Et mal. q. 1. ar 2. 5.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa. Culpa enim se habet ad pœnam, vt meritum ad præmiũ. Sed præmiũ habet plus de ratione boni quàm meritum, cum sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali, quàm culpa.

¶ 2 Præt. Illud est maius malũ, quod opponitur maiori bono. Sed pœna sicut dictum est*, opponitur bono agẽtis, culpa autem bono actionis. Cũ ergo melius sit agẽs quàm actio, videtur quòd peius sit pœna quàm culpa.

¶ 3 Præt. Ipsa priuatio finis, pœna quędam est, quæ dr carentia visionis diuinæ. Malum autẽ culpæ est per priuationem ordinis ad finem ergo pœna est maius malũ q̃ culpa.

SED CONTRA, Sapiens artifex inducit minus malum ad vitandum maius, sicut medicus præcidit membrum ne corrũpatur corpus. Sed Dei sapientia infert pœnã ad vitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

RESPON. Dicendum, q culpa habet plus de ratione mali quàm pœna. Et non solum quàm pœna sensibilis, quæ consistit in priuatione corporaliũ bonorũ, cuiusmodi pœnas plures intelligunt, sed etiã vniuersaliter accipiendo pœnam, ſm quod priuatio gratiæ, vel gloriæ, pœnæ quædam sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidẽ est, quia

¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum sextum.*

*Art. præc.

¶ In corporeva est conclusio respõsiua quæsito, Culpa plus habet de ratione mali quàm pœna quæcunque, tam sensus quàm damni. Et probatur dupliciter: primo, ex malo culpæ sit aliquis malus, ex malo pœnæ, non: ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo authoritate Dionysii. 2. ratione sic. Bonũ simpliciter cõsistit in actu. ergo bonũ hominis simpliciter consistit in bono vsu rerum habitarũ. Ergo ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur homo bonus, & ex mala malus. ergo perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna. prima consequentia probatur, quia vltimus actus est operatio, seu vsus rerum: secũda vero, quia vtimur rebus omnibus per voluntatẽ, & ex planã secũda pars consequentis eius. s. ex mala malus, quia potest quis etiam bono, male vti, vt patet de grammatico. Tertia aũt, q a culpa cõsistit in deordinato actu volũtatis, pœna vero in priuatione alicuius eorũ, quibus vtitur voluntas. Secunda vero ratio est, Deo est actor mali pœnæ, & non culpæ. ergo malũ culpæ est incomparabiliter prius. Antecedens probat sic: Malum pœnę priuat bono creaturæ, malum vero culpæ opponitur proprie bono increato. ergo illius potest esse causa Deus. non huius. Antecedẽs hoc, quo ad primam partem manifestatur in duplici bono creaturæ, s. possessio & participatio. Quoad secũdã vero probatur sic, Malum culpæ contrariatur impletioni diuinæ voluntatis, & diuino amori, quo bonum diuinũ in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.

ca. 4. par. 4. circa me.

28

¶ Esset hic dubitandum, quomodo bono diuino potest aliquid opponi, & diuinavoluntas nõ impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de voluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur, ideo nũc trãseamus.

D. 503. D. 840.

AD PRIMVM ergo dicendum, q licet culpa terminetur ad pœnam, sicut meritum ad præmium, tamen culpa non intenditur propter pœnam, sicut meritum propter præmiũ: sed potius econuerso, pœna inducitur vt vitet culpa. Et sic culpa est peius q̃ pœna.

AD 2m dicẽdũ, q ordo actionis q̃ tollit p culpã, est pfectius bonũ agẽtis, cũ sit pfectio secunda, q̃ bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima.

AD 3m dicẽdũ, q nõ est cõparatio culpæ ad pœnã, sicut finis & ordinis ad finẽ, quia vtrũq; põt priuari aliquo mõ, & p culpã & p pœnã. Sed p pœnã qdẽ, ſm qđ ipse homo remouetur a fine & ab ordine ad finem. Per culpam vero, secundum qđ ista priuatio pertinet ad actionem, quæ non ordinatur ad finem debitum.

QVAESTIO XLIX.

De Causa mali, in tres articulos diuisa.

QVENTER quæritur de causa mali.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum bonum possit esse causa mali.

¶ Secũdo, Vtrũ summũ bonũ, qđ est Deus, sit causa mali.

¶ Tertio, Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit prima causa omnium malorum.

ARTI-

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulū primū.*

258
1.2.q6.75. ar.1. Et. 2. di.1.q.1 ar 1.1.ad 2. Et di.34.ar.3. Et.2.có.ca. 46. Et lib. 3.c.9.& 10 Et mal.q.1 ar.3.

TItulus vt iacet: de causa i cōmuni, sumendus est. ¶ In corpore, duo facit: Primo, respondet qsito in cōi affirmatiue. Secundo, in speciali, ſm singulā genera causarum. ¶ Quoad primū cōclusio ꝓpria est, Cā mali est bonum. Et ꝓbat sic. Malū ē defectus boni debiti. ergo oē malum habet aliquā causam: ergo causa mali est bonū. Prima cōsequētia ꝓbat: quia defectus a naturali, & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahente rē ex tra suā dispositionē. Qđ ꝓbat inductiue: primo i malo rei, exēplo mor⁹ graiuis, sedo i malo actionis, qui non nisi ex impedimento prouenit. Secunda autem cōsequentia probatur: quia esse causā soli bono cōuenit, quod dupliciter probatur. Primo vniuersaliter: quia esse causā conuenit soli enti, ergo soli bono. & tenet sequela: quia omne ens inquātū huiusmodi, est bonum, Secundo, in singulis generibus cautarū, quia agens, finis, & forma perfectionem & cōsequenter bonitatem, important. Materia quoque, boni rationem habet, prout potentia bonum est. omnis igitur causalitas bono soli conuenit.

¶ Quoad 2dm ponit 4uor cōclusiones, iuxta 4uatuor genera causarū. prima est iuxta causam materialem. bonum est causa mali materialiter. Probatur: quia est eius subiectum. Secunda est: malū non habet causam formalem. Probatur, quia est priuatio formæ. Tertia ē: malū non habet causam finalem. Probatur, quia est priuatio ordinis ad debitum finē, ac per hoc boni vtilis. i. ad finē. Quarta est: malum habet causam efficiētem non per se, sed per accidens. Et hāc

ea.4. parte. 4.a med.

† li.1. con. Iulia.ca.9. parum ante medium tom.7.

D.838.

254

D. 291. Q. præced. art.4.

30

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum bonum posit esse causa mali.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ bonum non possit esse causa mali. Dicit enim Matthæi 7. Nō potest bona arbor malos fructus facere.

¶ 2 Præt. Vnum contrariorum nō potest esse causa alterius. Malum autem est contrarium bono. Ergo bonum nō potest esse causa mali.

¶ 3 Præt. Effectus deficiens, non procedit nisi a causa deficiēte: sed malū si causam habeat, est effectus deficiens. ergo habet causam deficientē. Sed oē deficiēs malū est. Ergo causa mali non est nisi malum.

¶ 4 Præt Dion*. dicit 4. ca. de diuinomi. ꝙ malū non habet causam: ergo bonum non est causa mali.

SED CONTRA est, quod Augustin.† dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum, nisi ex bono.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, quòd omne malum aliqualiter causam [d] habeat. Malū enim est defectus boni, quod natum est, & debet haberi [e]. Quòd autē aliquid deficiat a sua naturali & debita dispositione, non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suā dispositionē. Nō enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellēte, Nec agēs deficit a sua actione, nisi propter aliquod impedimentum. Esse autē causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantū est ens. Omne autē ens inquantum huiusmodi, bonū est. Et si consideremus speciales rationes causarum, agens, & forma, & finis, perfectionem quandam important, quæ pertinēt ad rationem boni. Sed & materia, inquātū est potentia ad bonum, habet rationem boni. Et quidem ꝙ bonū sit causa [d] mali ꝑ modū causæ materialis, iam ex præmissis patet*. Ostensum est enim, ꝙ bonum est subiectum mali. Causam autē formalem, malum non habet: sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitū. Non solum enim finis habet rationem boni, sed etiam vtile, quod ordinatur ad finem [e]. Causam autem per modum agētis habet malum: non autem per se: sed ꝑ accidens.

Ad cuius euidentiam sciēdum est, ꝙ aliter causatur malū in actione, & aliter in effectu. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agētis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel propter debilitatem virtutis motiuæ, vt in pueris, vel propter solam ineptitudinem instrumēti, vt in claudis. Causatur autem malum in re aliqua, non tamē in proprio effectu agentis, quādoque ex virtute agentis, quandoque autem ex defectu ipsius, vel materię. Ex virtute quidem vel perfectione agentis, quando ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio: sicut ad formam ignis sequitur priuatio formę aeris, vel aquæ. Sicut ergo, quanto ignis fuerit perfectior in virtute, tanto perfectius imprimit formam suam, ita etiam tanto perfectius corrumpit contrarium. Vnde malum, & corruptio aeris & aquæ est ex perfectione ignis, sed hoc est per accidens: quia ignis non intendit [d] priuare formam aquæ, sed inducere formam propriam, sed hoc faciendo causat & illud per accidens. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta, quòd deficiat a calefaciendo, hoc est vel propter defectum actionis, qui redundat in defectum alicuius principij, vt dictū est*: vel ex indispositione materię: quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono, cui per se competit agere [e]. Vnde verum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus.* dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus voluntatem malam, & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autem bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa voluntate bona iudicetur actus moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ voluntatis causatur a creatura rationali quæ bona est. et sic est causa mali.

AD 2m dicendum, quòd bonum non causat illud malū, quod est sibi contrarium, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malum aquæ, & homo bonus secundum suam naturam causat malum actum secundum morem. Et hoc ipsum per accidēs est, ꝙ aliter causatur malū in actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agētis, vel instrumentalis: malū vero rei, nō curando, vtrum illā res sit effectus proprius agentis, vel non, causatur tripliciter: quandoque ex virtute agētis, qñq; ex defectu agentis; qñq; ex defectu materiæ. Hac distinctione ſtate probatur, ꝙ nunquam malū habet causam efficiētē, nisi per accidens, & primo quidē, quādo causatur ex virtute agentis, quia agens per se intendēs inducere formā ꝓpriā, ꝑ accidēs, intendit nocere opposita. Sed o reducit ceteros modos in vnū, qđ est agēs esse deficiēs: & ꝓbat intētū sic, Esse deficiēs accidit bono. ergo malū ſm nullū modū habet causam nisi ꝑ accidēs. & tenet sequela: q a bono ꝑ se cōperit agere. Reductio autē ꝓbatur sic sic, reliq modi continebāt malū, aut effectū ꝓprii, aut actionis: sed defectus effectus ꝓprii est, vel ex defectu actiōis, vel ex defectu passiōis, & hoc quidē ex materia, ille vero ex defectu actiui principii procedit, & vterq; rursus constituit cām deficere. ergo oīs modꝰ, quo malū ꝓuenit, ad deficere agētis reducitur, vnde cōstat oria tur defectus. Et sic breuiter author oīa mēbra tori² diuisiōis pluſtrauit, ad duo reducta. i. malū effectꝰ extranei, & malū effectꝰ ꝓprii, i hoc. n. ēt malū actionis cōprehendit quo ad cām.

¶ In rñsione ad tertiū, Aduerte, qđ dr ꝙ defectꝰ subiectionis regulę, nō ē culpa: sed eū sequit culpa, pōt bene & male intelligi. Si intelligat de defectu tali absolute: verū dr, Si āt ād affectu hoc. i. applicato ad hūc operāte sine regula, falsum est: qm ex ipsa applicatiōe ad hūc, nunc sic operantem, culpę rōne sortitur.

D. 806. q. 48. ar. 2. & q. 22. artic. 2.

D. 503. 257

In corp. ar. 3. q. 19. artic. 9.

vt dictum est.* Inuenit autē ꝙ ēt vnum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ambiens, calefacit, inquātū calor retrahit ad interiora.

AD 3m dicendum, ꝙ malum habet causam deficientem, aliter in rebus voluntarijs, & naturalibus. Agens enim naturale, producit effectum suum talem, quale ipsum est: nisi impediatur ab aliquo extrinseco, & hoc ipsum est quidem defectus eius. Vnde nunquam sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliquod aliud malum in agente, vel materia, sicut dictum est.* Sed in rebus voluntarijs, defectus actionis a voluntate actu deficiente procedit, inquantum non subijcit se actui suæ regulæ. Qui tamen defectus non est culpa, sed eum sequitur culpa, ex hoc quòd cum tali defectu operatur.

In corp. ar.

AD 4m dicendum, quòd malum non habet causam per se, sed per accidens tantum, vt dictum est.*

ARTICVLVS II.

Vtrum summum bonum, quod est Deus, sit causa mali.

¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Arti. secundum.*

259
3.di.32.q. 2.artt.1.Et di.37.q.3. ar.1. Et 2. con.ca. 40. & li.3.c.71 Et lo. 9. Et Ro.1.dec.fi.

TItulus satis ex pdictis patet. ¶ In corpore duas conclusiones respōsuas ponit iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est. Malū actionis, nō reducitur in Deum sicut in causam. Et probatur sic. Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducit in Deū vt cām: & tenet sequela, quia in Deo nullꝰ est effectꝰ, sed summa perfectio.

*Ar. prece.

†Q.6.ar.1. ꝙ 4.

*Li.2.Physic.tex. 30. com.2.

¶ Secunda conclusio est. Malum rerū aliquarum, reducit in Deum sicut i causam: & probatur hoc, tām naturalibus quām in voluntariis, & primo, in naturalibus sic. Deꝰ intendit vt formam principaliter intentam in rebus creatis, bonum ordinis vniuersi, exigens qdam defectiua & actualiter interdum deficientia: ergo causando bonum ordinis vniuersi, per accidens causat mala rerum. Consequentia probatur: quia agens per se producens formam, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat illam corruptionem & defectū per accidens. Et confirmatur cōsequēs, authoritate Scripturæ, & sit excludit instantia authoritatis, apparentis in oppositum, Sapientiæ primo. Deinde ex eodem membro ꝓbat, i volūtariis sic. Ordo vniuersi exigit ordinē iustitiæ punitricis peccatorū. ergo malū pœnæ est etiam a Deo.

† li.83.qſt. qu.1. i me. com.q.

In ſimo.

Ar. præced.

¶ Circa hęc, dubiū occurrit: an prima concio intelligatur vēr de omni malo actionis, an trū in voluntariis. Si. n. in telligitur vēr, tunc sequitur, quòd clau dicatio Sortis nō sit a Deo, quia est malum actionis. Et si hoc concedatur, manifeste sequit, Deū non esse actorē mali pœnæ, cū claudicatio sit de numero pœnarū. Et quod de hoc dr, simile potest adduci de cæteris defectibus actionū, puta visionis, audi tionis &c. Et sic periret scriptorum sanctorū doctrina, tradens hæc omnia esse a Deo, vel ad punitionem, vel ad augmentum meriti, &c. Si autem intelligitur in voluntariis tantum, oblitus videtur author limitationis: quod literæ non cōsonat, eo quòd manifeste secundam conclusionem vēr tractat: & locus iste de malo, vniuersalem tractatum exigit.

Lib. 1. cont. Iulia. c. 6. non malū a bono.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd conclusio, intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, inquātum actio est. Et cum dicitur: ergo claudicatio Sortis non reducitur in Deum, distinguatur ꝙ claudicatio inquantum sonat defectum actionis vt tic, non reducitur in Deum vt effectuum causam, sed in defectum causæ secundę. Et rursus, claudicatio inquātum est voluntaria, reducitur in Deum vt authorem pœnæ: inquantum vero est a charitate ordinata, reducitur in Deum vt authorem meriti: & sic de aliis.

Ar. præced.

¶ In rñsione ad tertium, aduerte, ꝙ tunc tm absentia causæ agētis, dr causa defectus, qñ debebatur ꝓsitia. Et ꝓterea, q a nūquā cum rebus debeꝰ, Deus subtrahit influxum: ideo non sequitur ꝓprie loquēdo, ꝙ Deus sit causa defectuū ex hoc solo, ꝙ nō facit. Quāmuis quādoque Scriptura ipsum tali modo causam appellet: vt patet circa indurationem Pharaonis.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit vnū summum malum, quod sit causa omnis mali.

¶ *Super quæstionis quadragesimænonæ Articulum tertium.*

200
2.2.q.172. ar.6.cor. & 2.d.1.q.1. art.1. ad 1. & di.34.

AD TERTIVM sic ꝓcedit. Vī ꝙ sit vnū summū malum

TItulus directe quærit de causa efficiente. ¶ In corpore duo facit. Primo, respōdet

ar.1.ad 4.& ar. 2.cor.Et 3.cõ. c. 13. & 15. Et pot.q.3.art. 6.Et op.15. c.16.

quæsito vnica conclusione negatiue. Secũdo, radicem erroris aliter opinantium ostendit.

¶ Quo ad primum conclusio est. Nõ datur vnum summum malum, primũ principium omniũ malorum, sicut ecõtra datur vnũ summũ bonum. Et probatur tripliciter. Primo, quia non datur malum per essentiam, i. aliquid per essentiam malũ. Secũdo, quia non datur malum summum. i. integrum. Tertio, qa hæc duo repugnãt, primũ principiũ, & malũ, & omnia clare patent in litera.

¶ Quo ad secundũ, narrãtur errores, & confutantur ex vna communi radice. Errarunt ponẽtes duo prima principia, bonum & malum in duobus. Primum est, aliqua natura est in se mala. Secundum est, prima principia sunt cõtraria. Ratio primi erroris fuit: quia considerauerunt naturam aliquam, puta igneam vt nociuam huic. Confutatio autem eius est, quia simpliciter debet considerari vt pars totius vniuersi: quoniam sic omnis res ordinatissime suum locum obtinet, atque bona est. Ratio vero secundi erroris fuit, quia effectus contrarios in causas tãtum contrarias, reducere nouerunt. Confutatio vero eius est, quòd reducẽda sunt contraria in communem & vniuersalem causam: quod probatur: quia omnia contraria cõueniũt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est iudiciũ de vnitate formæ & agẽtis, cũ similia sint, & actiui & passiui, cũ debeant adæquari. & manifestat̃ in corpore cœlesti respectu inferiorum.

¶ Communis autẽ radix horũ, & similiũ errorũ est: quia particulares causas, & non vniuersalem causam entiũ in eo quòd entia, attigerunt. Omnia enim ad vnũ essendi prin-

234

258

Art.1.& 2. præced.

Q.6.art.4.

Q.44.ar.1. D. 837.

Q.6.art.3. & 4. D. 291. †Q.6.ar. 4. & q. præc. ar.3. & 4.

F

quod sit causa omnis mali. Contrariorũ. n. effectuũ cõtrariæ sunt causæ. Sed in reb⁹ inuenit̃ cõtrarietas, ẽm illud Eccle. 33. cap. Contra malum, bonum est, & contra vitam, mors. Sic & contra virum iustum, peccator. Ergo sunt cõtraria principia: vnum boni, & aliud mali.

¶ 2 Præt. Si vnum contrariorũ est in rerum natura, & reliquum, vt dicitur* in 2. de Cœlo & mundo. Sed summum bonum est in rerum natura, quod ẽ causa omnis boni, vt supra ostensum est. † Ergo est & summum malum ei oppositum causa omnis mali.

¶ 3 Præt. Sicut in rebus inuenitur bonum & melius: ita malum & peius. Sed bonum & melius dicũtur per respectum ad optimum. Ergo malũ & peius dr̃ per respectũ ad aliquod summum malum.

¶ 4 Præt. Omne quod est per participationem, reducitur ad illud qđ est per essentiam.* Sed res quę sunt malæ apud nos, non sunt malę per essentiam, sed per participationẽ. H Ergo est inuenire aliquod summũ malũ, quod est causa omnis mali.

¶ 5 Præt. Omne quod est per accidens, reducitur ad illud quod est per se. Sed bonum est causa mali per accidens. Ergo oportet ponere aliquod summum malũ, quod sit causa malorum per se. Neque potest dici, quòd malum non habeat causam per se, sed per accidẽs tãtum, quia sequeretur, quòd malum non esset vt in pluribus, sed vt in paucioribus. I

¶ 6 Præt. Malum effectus, reducit̃ ad malum causæ: quia effectus deficiens, est a causa deficiente, sicut supra dictum est. † Sed hoc non est procedere in infinitum. Ergo oportet ponere vnum primum malũ, quod sit causa omnis mali.

SED CONTRA est, ꝙ summum bonum est causa omnis entis: vt supra ostensum est. * Ergo non potest esse aliquod principium ei oppositum, quod sit causa malorum. K

RESPON. dicendum, quòd ex prædictis patet, † non esse vnum primum principium [d] malorum, sicut est vnum primum principiũ bonorũ. Primo quidẽ: quia primũ principium bonorum est per essentiam bonũ, vt supra ostensum est.* Nihil autem potest esse per suam [d] † essentiam malum. Ostensum est enim, quòd omne ens inquãtum est ens, bonũ est, & ꝙ malum non est nisi in bono, vt in subiecto. Secundo, quia primum bonorum principium est summum & pfectũ bonum, quod præhabet in se omnẽ bonitatem, vt supra ostensum est.* Sũmum aũt malũ esse nõ põt: quia sicut ostẽsum est, [e] & si malũ semper diminuat bonum, nũquã tamen illud põt totaliter consume re. Et sic semper remanente bono, non põt esse aliquid integre, & perfecte malum. Propter quod, Philosophus dicit in 4. Ethic. † ꝙ si malum integrũ sit, seipsum destruet. Quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali) subtrahitur etiam ipsum malum, cuius subiectum est bonum.

Tertio, qa ratio mali repugnat rationi primi principij, tum quia malum causat̃ ex bono, vt supra ostensum est,* tum quia malũ non potest esse causa nisi per accidens. Et sic non potest esse prima causa, quia causa per accidens est posterior ea quæ est per se, vt patet in 2. Physi. † Qui autem posuerunt duo prima principia, vnum bonum, & alterum malum, [e] ex eadem radice in hunc errorem inciderunt. ex qua & aliæ extraneæ positiones antiquorum ortum habuerunt: quia, scilicet non consideraverunt causam vniuersalem totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuũ. [e] Propter hoc enim, si aliquid inuenerũt esse nociuum alicui rei per virtutem suæ naturæ, æstimauerunt naturam illius rei esse malam. [e] Puta, siquis dicat naturam ignis esse malã: quia combussit domũ alicuius pauperis. Iudicium autem de bonitate alicuius rei, non est accipiẽdum secundum ordinem ad aliquid particulare, sed ẽm seipsum, & ẽm ordinem ad totum vniuersum, in quo quælibet res suum locum ordinatissime tenet, vt ex dictis patet.* Similiter etiam, qui inuenerunt duo rum particularium effectuum contrariorum, duas causas particulares contrarias, nesciuerunt reducere causas particulares contrarias, in causam vniuersalem communem. Et ideo vsque ad prima principia contrarietatem in causis esse indicauerunt. Sed cum omnia contraria conueniant in vno communi, necesse est in eis supra causas contrarias proprias inueniri vnam causam communem. Sicut supra qualitates contrarias elementorum inueniri tur virtus corporis cœlestis. Et similiter, supra omnia quæ quocunque modo sunt, inuenitur vnum primum principium essendi: vt supra ostensum est.*

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd contraria conueniunt in genere vno, & etiam conueniunt in ratione essendi. Et ideo licet habeant causas particulares contrarias, tamen oportet deuenire ad vnã primam causam communem.

AD 2um dicẽdum, quòd priuatio & habitus natacipium reducuntur: quoniam omnia in participatione esse conueniunt, vt patet ex supradictis.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit. Quoniam in arti. vltimo precedẽtis qõnis, dictũ est, & probatum, Quòd malũ culpæ opponitur proprie bono increato, non vt in nobis, sed vt in seipso: hic autem dicitur & probatur, quòd bono increato nullum malum opponitur, non videtur ergo stare hæc duo simul.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd malũ opponi increato bono, potest intelligi dupliciter, scilicet formaliter, vel obiectiue. Formaliter quidem est impossibile, malum aliqđ, opponi diuino bono, propter rationem in litera tactã, s. bonum habens malum formaliter oppositum, exigit potẽtiam, circa quam habet fieri malũ: Deus autem est actus purus. ergo, Obiectiue autem, malũ culpæ opponitur bono diuino. in seipso: quod optime probat̃ in loco allegato: ex obiecto charitatis. Vult enim explicite, vel interpretatiue quilibet peccans quantũ in se est, Deum non esse vltimum finẽ: quod est opponi ei obiectiue secũdum id qđ in se est: sicut ecõtra. Amans ex charitate vult Deo quicquid est: & ei debetur, Et sic nõ repugnant dicta.

Q.cit.ar.4.

253 254

li. 4. Ethic. c. 5. ãte me. tom. 5.

Q.11.ar.3. & 4.ar.2.

54 2 655

Art.1.huius quæst.

Art.1.& 2. huius qu. 5.

†Li.1.Phys. tex. 66. in. 2.

248 333

235 b

253

Q.2.ar.3.

sunt fieri circa idem. Subiectum autem priuationis A est ens in potentia, vt dictum est.* Vnde cum malum sit priuatio boni, vt ex dictis patet, † illi bono opponitur cui adiungitur potentia, non autem [d] summo bono, quod est actus purus.

AD 3^m^ dicendum, quòd vnumquodque intenditur ẽm propriam rationem. Sicut autem forma est pfectio quædam, ita priuatio est qđam remotio. Vnde omnis forma & perfectio, & bonum, per accessum ad terminum perfectum attenditur, priuatio autem & malũ, per recessum a termino. [e] Vnde non dr̃ malum & peius per accessum ad summum malũ, sicut dr̃ bonum & melius per accessum ad summum bonum.

AD 4^m^ dicendum, quòd nullum ens dicitur malum per participationem, sed p priuationẽ participationis. Vnde non oportet fieri reductionem ad aliquid, quod sit per essentiam malum. B

AD 5^m^ dicendum, quòd malum non potest habere causam nisi per accidens, vt supra ostẽsum est*. Vnde impossibile est fieri reductionem ad aliquid, qđ sit per se causa mali. Quod autem dicitur, quòd malum est vt in pluribus, simpliciter falsum est. Nam ġenerabilia & corruptibilia, in quibus solum contingit esse malũ naturæ, sunt modica pars totius vniuersi. Et iterum in vnaquaq; specie defectus naturæ accidit, vt in paucioribus. In solis autem hominibus malum videtur [d] esse vt in pluribus: quia bonum hominis secũdum sensum corporis, non est bonum hominis inquantum homo, sed secũdum rationem. Plures autem sequuntur sensum quàm rationem. C

AD 6^m^ dicendum, quòd in causis mali, non est ꝓcedere in infinitum, sed est reducere omnia mala in aliquã cãm bonã, ex qua sequitur malum per accidẽs.

D. 839. 295.

¶ *Super Q. nonagesimam quinquagesimæ Articulum primum.*

IN titu. nota duo. ly incorporeus, & ly omnino. Corporeum dr̃, quantum, seu extensum, siue per se, vt quantitas, siue per accidens, vt albedo. Incorporeũ ergo dr̃, quod neutro mõ est extẽsum. Omnino, dupl̃r intelligi põt, primo ad differẽtiã animæ nostræ, quæ licet in se sit inextensa, est tñ forma corporis, & sic non sumitur hic, vt patet ex 1. ar. qõis sequentis, vbi dubitatur: an angelus sit forma corporis. non ergo hic hoc excluditur: secũdo ad differentiam animarum animalium per sectorum, quæ licet sint incorporeæ, id est inextensæ apud S. Tho. q. 76. arti. 8. non tamen sunt omnino incorporeæ, qa nullam habent operationem nisi corporalem. Per omnino ergo incorporeum, intendit substantiã

QVAESTIO L.

De Substantia Angelorum absolute, in quinque articulos diuisa.

ROST hæc considerandum est de distinctione corporalis & spiritualis creaturæ. Et primo, de creatura pure spirituali, quę in Scriptura sacra Angelus nominatur. Secundo, de creatura pure corporali. Tertio, de creatura composita ex corporali & spirituali, quæ est homo. D

¶ Circa vero Angelos considerandum est primo, de his quæ ptinent ad eorum substantiã. Secundo, de his quæ pertinent ad eorum intellectum. Tertio, de his quæ pertinent ad eorum voluntatem. Quarto, de his quę pertinent ad eorum creationem. De substantia autem eorum considerandum est & absolute, & per cõparationem ad corporalia. Circa substantiã vero eorũ absolute, quinque quęruntur. E

¶ Primo. Vtrũ sit aliqua creatura oĩno spũalis, & penit⁹ incorporea.

¶ Secõ. Supposito ꝙ Angelus sit talis, quęritur: Vtrũ sit compositus ex materia & forma.

¶ Tertio. Quęritur de multitudine eorum.

¶ Quarto. De differentia ipsorum ab inuicem.

¶ Quinto. De immortalitate, seu incorruptibilitate ipsorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ Angelus sit omnino incorporeus

AD PRIMVM sic ꝓcedit. Vr̃, quòd Angelus nõ sit omnino incorporeus. Illud. n. quod est incorporeũ solũ quo ad nos, & nõ quo ad Deum, non est incorporeum simpl̃r. Sed Damas.* dicit in lib. 2. ꝙ Angelus incorporeus & immaterialis dr̃ quantum ad nos: sed comparatus ad Deum, corporeus & materialis inuenitur. Non ergo est incorporeus simpliciter.

¶ 2 præt. Nihil mouet̃ nisi corp⁹, vt ꝓbat̃ in 6. Phys. † Sed Dam.* dicit ibidẽ, ꝙ Angelus est substãtia intellectualis semp mobilis. Angelus ergo est substantia corporea.

¶ 3 Præt. Amb. † dicit in lib. de spiritusancto, Omnis creatura certis suæ naturæ circumscripta est limitibus. Circumscribi autem proprium est corporum. Ergo omnis creatura est corporea. Angeli autem sunt Dei creaturæ, vt patet in Psal. 148. Laudate Dominum omnes Angeli eius. Et postea subditur: Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo Angeli sunt corporei.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 103. Qui facit Angelos suos spiritus.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod prę cipue in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod consistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autem assimilatio effectus ad cãm attenditur; qñ effectus imitatur causam secundum illud, per quod causa producit effectum, sicut ęalidum facit calidum. Deus autẽ creaturã producit per intellectum & voluntatem, vt supra ostensum est.* Vnde ad perfectionem vniuersi requiritur, ꝙ sint aliquę creaturę intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, quia omne corpus, determinatur ad hic, & nunc. Vnde necesse est ponere, ad hoc quòd vniuersum sit perfectum, quòd sit aliqua incorporea creatura. Antiqui autem ignorantes vim intelligẽdi, & sic eleuatam supra corpus, ꝙ nec ipsa, nec operatio sua sit corpea, i. ꝓ organũ corporeũ exercita.

¶ In corpore tria, Primo, rñdet qsito vnica cõclone: secũdo antiquos & Sadducæos arguit ibi: antiq aũt. tertio cõclusionem cõfirmat ex reprehensione eorum, ibi: sed hoc ipsum. Cõclo est, Necesse est ponere aliquã creaturã in corporeum. Probat̃, Necesse est vniuersum eę pfectũ, ergo pfecte sit̃ Deo: ergo simile Deo ẽm intellectiuã naturã. ergo necesse ẽ ponere aliquã creaturã incorpoream. Añs patet, prima vero cõsequẽtia ꝓbat̃, qa perfectio vniuersi consistit in assimilatione ad Deũ: quod ꝓbat̃, qa est præcipue intenta inter oĩa in rebus ipsis creatis a Deo. Secunda vero consequentia ꝓbat̃: quia Deus agit ẽm intellectum & volũtatem. Tertia vero cõsequentia ꝓbat̃, eo quòd intellectus nullius corporis est actus: quod probatur: quia omne corpus determinat̃ ad hic & nunc.

¶ Sed sunt hic plura dubia. Dubitat̃ em̃ primo, circa sensum consequentis primæ consequẽtię. hoc. n. videtur falsum. Quia aut intẽdit de similitudine perfecta simpl̃r, quæ est similitudo vniuoca, & sic patet esse falsum. Aut de perfecta in tali genere, puta creaturarum. Et cum hoc contingat dupliciter, s. aut i genere creaturarũ factibilium, aut factarum: si factibilium est falsum, qa quacunq; facta põt perfectiorẽ ac similiorem sibi Deus facere. Si factarũ, quãuis sit verum, nõ tñ infert ꝓpositũ suũ. qm̃ ex hoc, ꝙ effectus pfectissime assimilatur suæ causæ analogæ, seu æquiuocæ inter omnes effectus factos ab ea: non sequitur, ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, vt patet de effectib⁹

261

2.con.c 46 & 50. Et pot.q.6.art.1.6.cor. Et spu.ar.5. Et opu.3. cap. 74. Et opu. 15.c.1.

Li.6.Phys. tex. 2. *Damas. li. 2.cap.3.

† Lib.1. de spiritusancto.ca.7. in prin.to.2.

Q.14.ar.8. & q.19.artic.4.

inferioribus respectu corporum cœlestium, & intelligentiarũ.
¶Secundum dubium est circa medium assignatum ad probandam secundam consequentiam, s. Deus agit ℔ intellectum & voluntatem, ergo vniuersum, quod eius est effectus perfecte similis, habet in se naturam intellectualem. Non enim videtur
417 non distinguentes inter sensum, & intellectum, [e] nihil esse existimauerunt in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehendi potest. Et quia sub imaginatione non cadit nisi corpus, existimaue
235 rũt quòd nullum ens esset, nisi corpus, [e] vt Philosophus dicit̃ 4. Phy
Li.4.Phys. text.52. & 57.tom.2. si.* Et ex his ꝓcessit Sadducæorum error, dicentium non esse spiritũ. Sed hoc ipsum ꝙ intellectus est altior sensu, rationabiliter ostendit esse aliquas res incorporeas, a solo intellectu comprehensibiles.

Ad primvm ergo dicẽdũ, quòd substantiæ incorporeæ medium sunt inter Deum & creaturas corporeas. Medium autem cõparatum ad vnum extremũ, videtur alterum extremum, sicut tepidum comparatum calido, videtur frigidum: & hac ratione dicitur, ꝙ angeli Deo comparati, sunt materiales &* corporei, nõ quòd in eis sit aliquid de natura corporea.

Ad 2m dicendum, quòd motus ibi accipitur prout intelligere & velle, motus quidam dicuntur. Dicitur ergo angelus, substantia semper mobilis; quia semper est
Tertul.lib. 1.de an.c.2. Hilar. can. 5.sup Mat. Gennad.de Eccle. dog. c. 11. actu [d] intelligens, non quandoq; actu & quandoque potentia, [e] sicut nos. Vnde patet, quòd ratio procedit ex æquiuoco.

Ad 3m dicendum, quòd circumscribi terminis localibus, est proprium corporum: sed circumscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tã corporali quàm spirituali. Vnde dicit Ambro.* in libro de Spiritu sancto, ꝙ licet quædam locis corporalibus nõ contineantur, circumscriptione tñ substantię nõ carent.

D. 134. 278

Li.1. de spiritu san.ca. 7.in princ. tom. 2.

per essentiam lateat aliquis, & suprẽmus inter eos, simillimũq; Deo apud Augst. 14. de Trinit. est intellectualis. Modi autem essendi, quamuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamen logica & Deiloquendo, sunt infiniti: quia non datur suprema creatura factibilis a Deo. Vnde perfectio vniuersi, exigit quidem continentiam omnium graduum creabilium, sed non omnes creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione vniuersi optime infertur gradus intellectualis, ac per hoc, perfectissima similitudo vniuersi ad Deum, vtpote consequens etiam perfectissimum gradum factibilem. Vniuersum igitur esse perfecte simile Deo in genere factibilium, dupliciter potest intelligi, s. graduum, aut creaturarum. primo modo est verum, secundo modo non. Et quia vt ex dictis patet, vniuersum perfecte simile secundo modo non est dabile, nec perfectio vniuersi exigit talem similitudinem: consequens est, quòd simpliciter & absolute loquendo, recte dicitur, vniuersum perfecte simile Deo, cum secundum omnes essendi gradus ei est simile.

¶Ad secundum dubium dicitur præmittendõ, quòd aliud est cõparare quemcunque singularem effectum suæ causæ, & aliud in sum vniuersum, qui effectus est primo intentus, ꝓp quem cęteri sunt effectus. ad hoc enim requiritur assimilatio ad cãm ℔ omnes gradus possibiles participari ab illa causa. Ad primum vero hoc non requirit. Dñ ergo, ꝙ per intellectũ & voluntatem S. T. intendit formam intelligibilem, seu artem Dei, qua egit mundum per actionem intellectus & voluntatis.

Articvlvs II.
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma.

Ad secvndvm sic ꝓceditur. Videtur, ꝙ angelus sit cõpositus ex materia & forma. Omne.n. quod cõtinet sub aliquo gñe, est cõpositum ex gñe & dria, q̃ adueniens gñi, cõstituit spẽm. Sed genus sumit̃ ex materia, dria vero ex forma, vt patet in 8. Meta.* Ergo omne qđ est in gñe, est cõpositũ ex materia & forma. Sed angel9 est in gñe substantiæ. ergo est compositus ex materia & forma.

¶2 Præt. In quocunq; inueniũtur proprietates materiæ, ibi inuenit̃ materia. Proprietates autem materię sunt recipere & substare. Vnde dicit Boe.† in lib. de Trinit. ꝙ forma simplex subiectũ esse non põt. Hoc aũt inuenit̃ in angelo. Ergo angel9 ẽ cõpositu9 ex materia & forma.

¶3 Præt. Forma est actus. Quod ergo est forma tantũ, est actus purus. Sed angelus non est actus purus. (hoc enim solius Dei est.) ergo non est forma tantum, sed habet formam in materia.

¶4 Præt. Forma proprie limitatur & finitur per materiam.* Forma ergo quę non est in materia, est forma infinita.* Sed forma angeli nõ est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia.

Sed contra est, quod Dion.* dicit 4, c, de di. no. ꝙ primę creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelligũtur.

Respon. Dicendum, quòd quidam ponunt angelos esse compositos ex materia & forma: & substantiæ corporeæ, rõnabile est, ꝙ ponatur substantia intellectualis altior, & a corpore absoluta. Tertio põt dici iuxta explanationem tituli, quòd ly omnino incorporeum, non sumitur hic adeo stricte. Reliqua sunt plana.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Artic. secundum.*

Titulus clarus est. In eo tamen aduerte, ꝙ remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quãtitati substrata, remanebat adhuc dubiũ: an talis substantia indiuisibilis quãtitate, esset diuisibilis essentialiter, i. composita ex materia & forma.
¶In corpore duo principaliter facit. Primo, refert opinionem Auicebron, secundo improbat eam.
¶Quo ad primum, quia ordinate refert fundamentum, positionem, & modum, s. quòd materia, quam ponebat in angelis, ponebat tali mõ ꝙ erat vna omniũ, nõ oportet aliter laborare.
¶Quo ad secundum, retrogrado ordine hæc tria impugnantur. Vnitas quidem materiæ q̃a sequeret ꝙ angelus esset quãt9. Positio vero materię, q̃a intelligere est opatio penit9 immaterialis. ergo substãtia intellectualis est penitus immaterialis. cõsequẽtia tenet,

tenet, quia modus operandi attestatur modo operantis. Añs vero probatur ex natura obiecti, quia intellectum oportet esse immateriale, ergo & intelligere, quia ab obiecto operatio specificatur. Fundamẽtum autem elidit. Tum in communi: quia modus quo res intelligitur a nobis, non est modus quo res est in se, cuius signũ est, quòd materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quàm in se. Tum in speciali proposito, quia suiperiora intelligim9 per modum rerum compositarum, in quibus aliud est in quo conueniunt, & aliud in quo distinguuntur: & ex hoc emanauit fundamẽtum illud: tũ in natura diuina.
¶Circa improbatiõnẽ vniuersitatis materiæ, dubitatiuncula occurrit. Nam posset dici, consequẽtiam non valere, eo quòd, materia ista communis omnibus sic diuisa est, quòd per receptionẽ quãtitatis, facta est vna pars materiæ corporalium. Reliquum vero materiæ absq; quantitate remanẽt & sic est materia spiritualis distincta a corporali: hoc, qđ non est affecta quantitate.
¶Ad hoc põt tripliciter rñderi. Primo, quòd quia S. T. præuidit hanc fugã: iõ adiungit reprobationẽ materię simpłr, quod erat principaliter intentũ. Sc̃do & melius põt dici, quòd ista responsio non euadit quin materia spũalis sit diuisibilis quantitatiue, quãmuis sustineat, quòd non sit diuisa actu: qm̃ cum sit vna ante receptionem quantitatis, nõ est maior rõ cur ℔ hanc portionem vel illã, affecta sit quantitate. Ponere aũt substantias spirituales, esse actu vel potentia quantas, seu actu vel potẽtia diuisibiles quantitatiue, eiusdem rationis est. Tertio et melius põt dici, ꝙ ista rñsio non põt dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, ĩmo eadem ratione argueretur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cum sit eiusdem rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos, si materia absque quantitate caret partibus &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio Sancti Tho. efficax fuit.
¶Circa efficaciã rõnis in ĩsa factæ cõtra positionẽ Auicebron, dubium ex Durãdo occurit. Quia nõ vł valere, nisi cõtra tenentes angelos esse substãtias intellectuales ℔ se totos. Stat nãq; ꝙ detur substantia intellectualis secundum partem. i. formam: & tamen sit composita ex materia & forma, vt patet de hoĩe & cælo, s. est animatum &c. Et si sic est, ergo nihil valet rõ contra Auicebron: qm̃ ipse non videtur tenere illam viam.

A. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd quicquid sit de mente Auicebron, ratio literæ manifeste concludit, quòd substantia intellectualis vt sic, est immaterialis, i. independens in esse a materia, hoc.n. ex operatione & obiecto ꝓbatur. Ac per hoc, si est substãtia in specie completa, omnino est immaterialis, vt patet. Et qm̃ angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cuiꝰ signũ est, quia alia est qõ de animabus cœlorum & aliorum animatorum: & alia de angelis. ideo euidenter sequitur, quòd euadi non potest ab hac ratione per illã rñsionem obiiciẽdo allatam. negãdo.n. quòd supponamus angelos esse totos intellectuales, dicimus, ꝙ supponimus qđ nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substãtiam intellectualem in specie completã. Et sic procedit formaliter ratio.
79 85 c e
¶In responsione ad primum aduerte, ꝙ quia vis argumenti cõstitit i illa propositione Philosophi, iõ S. T. tria facit. Primo, ostendit quid formaliter requiritur ad rationẽ distẽrentiæ, s. determinare ad aliquẽ gradũ in entib9. quia spẽs rerũ sunt sicut numeri, q̃ differũt ꝑ additionẽ & subtractionẽ vnitatis, vt dr̃ in 8. Met.* In reb9 aũt materialib9, aliud est ꝙ determinat ad spãlẽ gradũ, s. forma, & aliud ꝙ determinat̃, s. materia. Vñ ab alio sumit̃ genus, & ab alio dria. Sed in reb9 ĩmaterialibus nõ est aliud determinãs & determinatũ, sed vnaquæq; earũ ℔ seipsam tenet determinatũ gradũ in entib9. Et iõ gen9 & dria in eis nõ accipit̃ ℔ aliud & aliud, sed ℔ vnũ & idẽ. q̃ tñ differũt ℔ cõsideratiõnẽ nostrã. Inquãtũ.n. intellectus nr̃ cõsiderat illã rẽ vt indeterminate, accipit̃ in eis rõ generis; inquantũ vero considerat vt determinate, accipitur ratio differentiæ.
8.Met.tex. 10. tom. 3.
Ad 2m dicendum, quòd ratio illa, ponitur in libro fontis vitæ, Et esset necessaria, si idem esset
371 d 441 d D. 116.
264 a
¶In rñsione ad secundum, dubium est de differentia assignata inter receptionẽ materiæ & intellectus: quia illa recipiendo cõstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic aũt recipit formam ℔ ipsam rationem formæ. Quid est recipere ℔ ipsam rationem formæ? Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, quia ẽt materia hoc recipit. Aut est recipere solã formã: & hoc nõ, quia ẽt materia hoc habet. Aut est recipere intentionaliter: & hoc nõ, q̃a ẽt aer recipit intentionaliter. Aut recipere vł r: & hoc non potest ℔ S. T. dici: quia apud ipsum, quicquid recipitur in intellectu, est indiuidualis, seu singularis res, puta hæc species intelligibilis.
¶Et augetur difficultas, quia hic distinguit̃ receptio formæ ℔ ipsam rõnẽ formæ contra receptionem, qua res constituuntur in esse. Constat.n. quòd receptio contra istam distinctam, est receptio intentionalis. Et tñ hæc est etiam receptio materialis, vt patet

ex S.T. secundo cõtra Genti. c. 51. ratione tertia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd recipere secundum ipsam rationẽ formæ, est recipere formam per modũ formæ. Modus autẽ formæ est, quem secũdum se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimũ est recipere formam, salua eius cõmunitate & amplitudine ad q̃cũq; : & hoc est recipere vñr.

¶ Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd recipere vniuerſaliter, non opponitur cuilibet ſingularitati, ſed ſingularitati materiali, q̃ eſt ad hic & nunc: quoniam vnũ indiuiduum immateriale æquialet in finitis materialis ordinis. Et ſpecies lapidis in anima, eſt lapis vniuerſalis, quãmuis ſit vna q̃dam res numero alterius ordinis, ſ. immaterialis.

¶ Ad ſecũdam obiectionem dr, quòd receptio intentionalis habet magnam latitudinem. Diuiditur enim in vniuerſalẽ & particularem, q̃ conuenit ſenſui, & medio &c. Vnde non eſt inrẽtio S.T. inſinuare, quòd receptio ſecundũ ipſam rationem formæ, & receptio intentionalis conuertatur. Sed cum receptio ſit triplex, ſcilicet pure materialis, quæ conſiſtit in eſſe, & pure formalis, ſcilicet q̃ abſtrahit ab omnibus materialibus, & media, quæ eſt partim materialis, & partim formalis, & hæc eſt intentionalis, particulariter cõueniẽs ſenſibus. Cõtra vnum extremũ ſ. receptionem ſimpliciter materiæ S. T. alterum extremũ diſtinxit, ſ. receptionem intentionalem vniuerſalẽ, inſinuãs etiam ex hoc, ſapiẽtibus, diſtinctionem ipſius recipere intellectus a tota latitudine receptionis materiæ, ſiue totaliter, ſiue partialiter.

Li. 1. de aĩa apud Ariſ. tex. 2; t. 3.

D. 168.

D. 113.

d 366

q. 3. art. 4.

D. 736.

D. 112.

36

modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet eſſe falſum. Materia enim recipit formam, vt ſecundum ipſam cõſtituatur in eſſe alicui ſpeciei, vel aeris, vel ignis, vel cuiuſcunque alterius. Sic autem intellectus non recipit formam: alioquin verificaretur opinio Empedo. qui poſuit quòd terram terra cognoſcimus, & ignem igne. Sed forma intelligibilis eſt in intellectu, ſecundum ipſam rationem formæ: ſic enim cognoſcitur ab intellectu. Vnde talis receptio, non eſt receptio materiæ, ſed eſt receptio ſubſtantiæ immaterialis.

AD 3m dicendum, quòd licet in angelo non ſit compoſitio formæ & materiæ, eſt tamen in eo actus & potentia. Quod quidem manifeſtum poteſt eſſe, ex conſideratione rerum materialium, in quibus inuenitur duplex compoſitio. Prima quidem formæ & materiæ, ex quibus conſtituitur natura aliqua. Natura aũt ſic cõpoſita nõ eſt ſuum esſe, ſed eſſe eſt actus eius. Vnde ipſa natura comparatur ad ſuum eſſe, ſicut potentia ad actum. Subtracta ergo materia, & poſito quòd ipſa forma ſubſiſtat non in materia, adhuc remanet cõparatio formæ ad ipſum eſſe, vt potentiæ ad actum. Et talis compoſitio intelligenda eſt in angelis. Et hoc eſt q̃ a quibuſdam dr, q̃ angelus eſt cõpoſitus ex quo eſt & quod eſt: vel ex eſſe, & q̃d eſt, ut Boet. dicit. Nam quod eſt, eſt ipſa forma ſubſiſtens. Ipſum autem eſſe, eſt quo ſubſtantia eſt, ſicut curſus eſt, quo currens currit. Sed in Deo non eſt aliud eſſe, & quo eſt: vt ſupra oſtenſum eſt. * Vnde ſolus Deus eſt actus purus.

AD 4m dicendum, quòd omnis creatura eſt finita ſimpliciter, inquantum eſſe eius non eſt abſolute ſubſiſtens, ſed limitatur ad naturam aliquam cui aduenit. Sed nihil prohibet aliquam creaturam eſſe ſecundum quid infinitam. Creaturę autem materiales habẽt infinitatem ex parte materiæ: ſed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materiam in qua recipitur. Subſtantiæ autem immateriales creatę, ſunt finitę ſecũdum ſuum eſſe, ſed infinitæ ſecundum quod eorum formæ non ſunt receptæ in alio, ſicut ſi diceremus albedinem ſeparatam exiſtẽtem, eſſe infinitam quantum ad rationem albedinis; quia non contrahitur ad aliquod ſubiectum. Eſſe tamen

F eius eſſet finitum, quia determinatur ad aliquam naturam ſpecialem. Et propter hoc dicitur in libro de cauſis, quòd intelligentia eſt finita ſuperius, inquantum ſcilicet, recipit eſſe a ſuo ſuperiori: ſed eſt infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia.

ARTICVLVS III.

¶ Super Q. ſexta quinquageſimæ Articulum tertium.

Vtrum angeli ſint in aliquo magno numero.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, q̃ angeli nõ ſint in aliquo magno numero. Numerus enim ſpecies quãtitatis eſt, & ſequitur diuiſionem continui. Hoc autem non poteſt eſſe in angelis, cum ſint incorporei, vt ſupra oſtenſum eſt. * Ergo angeli nõ poſſunt eſſe in aliquo magno numero.

¶ 2 Præt. Quanto aliquid eſt magis propinquum vni, tanto minus eſt multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas eſt Deo propinquior. Cum ergo Deus ſit maxime vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimũ de multitudine.

¶ 3 Præt. Proprius effectus ſeparatarum ſubſtantiarum, videtur eſſe motus corporum cœleſtium. Sed motus corporum cœleſtium ſunt ſecundum aliquem determinatum numerum paucum, qui a nobis apprehendi põt. Ergo angeli nõ ſunt in maiori multitudine, quàm motus corporum cœleſtium.

¶ 4 Præt. Dion. * dicit 4. cap. de diui. no. quòd propter radios diuinæ bonitatis ſubſiſtunt intelligibiles, & intellectuales omnes ſubſtantiæ. Sed radius non multiplicatur, niſi ſecundum diuerſitatem recipientium. Non autem poteſt dici quòd materia ſit receptiua intelligibilis radij, cum ſubſtantiæ intellectuales ſint immateriales, vt ſupra oſtenſum eſt. * Ergo videtur quòd multiplicatio ſubſtantiarum intellectualium nõ poſſit eſſe, niſi ſecundum exigentiam primorum corporum: ſcilicet cœleſtium, vt ad ea quodammodo proceſſus prę dictorum radiorũ terminetur. Et ſic idem quod prius.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Dan. 7. Millia millium miniſtrabant ei, & decies cẽtena millia aſſiſtebant ei.

RESPON. Dicendum, quòd circa numerum ſubſtantiarum ſeparatarũ, diuerſi diuerſis vijs, pceſſerũt. Plato. n. poſuit * ſubſtãtias ſeparatas eſſe ſpecies rerum ſenſibilium, vtpote: ſi poneremus ipſam naturam humanam eſſe ſeparatã: & ſecundum hoc oportebat dicere, quòd ſubſtantiæ ſeparatæ ſint ſecundum numerum ſpecierum ſenſibilium. Sed hanc poſitionem improbat Ari. † ex eo, quòd materia eſt de ratione ſpecierum ſenſibilium. * Vnde ſubſtãtiæ ſeparatæ nõ poſſunt eſſe ſpecies exemplares horum ſenſibilium, ſed habent quaſdam naturas altiores naturis rerũ ſenſibilium. Poſuit tamen Ari. * q̃ illæ naturæ perfectiores habent ordinem ad ſenſibilia iſta, ſecundum rationem mouẽtis & finis. Et ideo ſecundum numerum primorum motuum, conatus eſt adinuenire numerum ſubſtantiarum ſeparatarum. *

Sed quia hoc videt repugnare documẽtis Sacræ ſcripturæ, * Rabbi Moy. Iudæus volens vtrumque concordare, poſuit quòd angeli ſecundum quod dicuntur ſubſtãtiæ immateriales, multiplicantur ſecũdum numerũ motuũ vel corporũ cœleſtium, ſm Ari. * Sed poſuit q̃ angeli in ſcriptura dicuntur etiam homines diuina annuntiantes, & iterum virtutes rerum naturaliũ, quæ dei omnipotentiam manifeſtant. Sed hoc eſt alienum a cõſuetudine ſcripturæ, quòd virtutes rerum irrationabilium, angeli nominentur. Vnde dicendum eſt, quòd etiam angeli, ſecundum quod ſunt immateriales ſubſtantiæ, in quadã multitudine maxima ſunt, omnẽ materialem multitudinem excedẽtes. Et hoc eſt quod dicit Dion. * 9. cap. Cœleſt. Hierarch. Multi ſunt beati exercitus ſupernarum mentium, infirmam & conſtrictã excedentes noſtrorum materialiũ numerorum commẽſurationem. Et huius ratio eſt, quia cum perfectio vniuerſi ſit illud, quod præcipue Deus intendit in creatione rerum, quanto aliqua ſunt magis perfecta, tanto in maiori exceſſu ſunt creata a deo: ſicut autem in corporibus attenditur exceſſus ſecundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis poteſt attendi exceſſus ſecundum multitudinem. Videmus autẽ, quòd corpora incorruptibilia, quæ ſunt perfectiora inter corpora, excedunt quaſi incomparabiliter ſecundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota ſphæra actiuorum & paſſiuorum eſt aliquid modicum, reſpectu corporum cœleſtium. Vnde rationabile eſt, quòd ſubſtantię immateriales excedant ſecundum multitudinem ſubſtantias materiales, quaſi incomparabiliter.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis non eſt numerus, qui eſt quantitas diſcreta, cauſatus ex diuiſione continui, ſed cauſatus ex diſtinctione formarũ prout multitudo eſt de tranſcendẽtibus, vt ſupra dictum eſt. *

AD 2um dicendum, quòd ex hoc, quòd natura angelica eſt Deo propinqua, oportet quòd habeat minimum de multitudine in ſui compoſitione. nõ autem ita, quòd in paucis ſaluetur.

AD 3m dicendum, quòd ratio illa eſt Ariſt. in 11. Metaph. Et ex neceſſitate cõcluderet, ſi ſubſtãtię ſeparatæ eſſent propter ſubſtantias corporales. Sic enim frustra eſſent immateriales ſubſtãtię, niſi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non eſt autem hoc verum, quòd ſubſtãtiæ immateriales ſint propter corporales: quia finis, nobilior eſt his, quę ſunt ad finem. Vnde etiam Ariſt. dicit ibidem, q̃ hæc rõ non eſt neceſſaria, ſed probabilis. Coactus autem fuit hac ratione vti: quia ad cognoſcendum intelligibilia, non poſſumus peruenire niſi per ſenſibilia.

AD 4m dicendum, quòd ratio illa procedit ſecundum opinionem eorum, qui cauſam diſtinctionis rerum ponebant eſſe materiam. hoc autem improbatum eſt. * Vnde multiplicatio angelorum neque ſecundum materiam, neque ſecundum corpora eſt accipienda, ſed ſecundum diuinam ſapientiam, diuerſos ordines immaterialium ſubſtantiarum excogitantem.

¶ Circa maiorem eiuſdem rationis, occurrit dubium: quia nõ vi verum, quòd quanto aliqua ſunt perfectiora, excedunt alia magnitudine, vel multitudine. Aurum enim neutro modo excedit ferrum. Gemmæ quoque incomparabiliter exceduntur a lapidibus: & tamen conſtat hæc prætioſiora eſſe.

¶ Ad hoc videtur dicendum, quòd, vt in 1. de cœlo & mundo diſcutitur, partes vniuerſi ſunt duplices. Quædã velut integrãtes ſubſtantiam eius: & hæc pertinẽt ad primam integritatem vniuerſi. Quædam vero ſunt velut perficientes ipſum ad ſecundariam perfectionem vniuerſi, & ſunt effectus primarum. Primæ partes ſunt tantum elementa, corpora cœleſtia, & intellectuales creaturæ. Secundæ vero ſunt quæli bet miſta. In primis partibus intelligenda eſt maior ſanctitas Thomæ, & in illis eſt veriſſima: & ſatis ſufficit propoſito ſuo. Quoniam ex hoc, non ſolum concluditur, quòd numerus angelorũ, ideſt intellectualiũ ſubſtantiarum excedit numerum cœlorum, & elemẽtorũ. Sed quemadmodũ exceſſum magnitudinis incomparabiliter intuemur inter ſuperiora corpora & inferiora, a fortiori, cum longe plus diſtent ſubſtantiæ immobiles & ſpirituales a corporalibus, quàm quæcunque corpora inter ſe, conſequens eſt, eas incomparabiliter excedere & præcellere dictorum & cætera rũ materialiũ multitudinem.

¶ Circa concluſionem principalẽ, dubium occurrit: an in telligatur de omni multitudine materiali, ſcilicet, ſecundum ſpecies, & ſecũdum numerum: an de multitudine ſpecifica materialiũ tantum: an de multitudine primarum partium materialiũ vniuerſi. Si hoc tertio, vel ſecundo modo intelligitur, non tam magnus & exceſſiuus videtur numerus angelorum, quantus dici ſolet. & tamen tertio modo intelligi oportere, ſolutio præcedens oſtendit, Alioquin, æquiuocario contingerer in præmiſſis, & concluſione. Si autem primo modo, abſurditas non parua videtur: puta, quòd ſint plures angeli quàm grana milii, frumenti &c. numerus enim horum,

¶Super quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.

TItulus clarus.
¶In corpore duo. Primo, recitat tres opiniones clare. tertia est quam sequitur Sco. Secundo, impugnat simul omnes quo ad propositum dupliciter: vt patet.
¶Prima ratio, Angeli non sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie. cõsequentia probatur, quia quæcunque cõueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter.
¶ Secundo impugnat, posito quòd essent materiales, ꝓbando eandem conclusionem, sic. Distinctio causata ex materia, aut est secũdũ diuersitatẽ quãtitatis, aut secundũ diuersitatem potentiæ: ibi non est prima, quia sunt incorporei. ergo esset secunda. sed hæc nõ solum excludit identitatem specificam, sed genericã: ergo.
¶Circa probationẽ consequentiæ in prima ratione, occurrit dubium: quia aut assumit falsum, aut nihil ꝓbat. Si.n.ly differũt materialiter, significat differre materia proprie dicta, quæ sit altera pars rei differentis, falsum assumitur: quia duæ animæ differũt materialiter, & tñ non differunt in materia, quia carent illa. Et similiter duæ lineæ mathematice sumptæ, & similiter duo accidẽtia eiusdem speciei in angelis. Si uero, ly differunt materialiter, significat differẽtiã in materia proprie dicta, non tamen q̃ sit pars rei differentis: tunc & falsum assumitur: vt patet ĩ duabus instantiis vltimo dictis. Et cõtra hoc sunt argumenta multa Scot. q̃ in q. de Ente & essentia habes. Et intẽtum nõ probat: eo quòd, differre materialiter hoc modo superius est ad differre materialiter, per hoc ꝙ est compositum ex materia & forma, & ad differre materialiter, per hoc, quòd aliquo mõ differt ẽm materiam. Ac per hoc, ex negatione compositionis non põt inferri negatio differentiæ materialis: sed est fallacia consequentis: ab inferiori ad superius negatiue. Si autem ly differunt materialiter, significat differentiam in materia communi

264 2.di.3.q.1. art.4. Et 2. cõ.c.91. & 92. & 93. rõne 4. Et spi. a.9. Et opu. 30. le.6. & lec.9. prin. Et opu.32. cap.161.

Li.3. meta. tex.11.t.3. †Cap.4. & 10. Cæleſt. Hierarch.a medio.

368

Art.1. huius q. D. 11;.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angeli differant specie.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non differant specie. Cum enim differentia sit nobilior genere, quæcunque conueniunt secundum id, quod est nobilissimum in eis, conueniunt in vltima differentia constitutiua, & ita sunt eadem secundum speciem. Sed omnes angeli conueniunt in eo, quod est nobilissimũ in eis, s.in intellectualitate. Ergo oẽs angeli sũt vni⁹ spẽi.
¶ 2 Præt. Magis & minus non diuersificant speciem. Sed angeli nõ videntur differre ad inuicem nisi secundum magis & minus: ꝓut scilicet, vnus alio est simplicior, & perspicacioris intellectus. Ergo angeli non differunt specie.
¶ 3 Præt. Anima & angelus ex opposito diuiduntur: sed omnes animæ sunt vnius spẽi. Ergo & angeli.
¶ 4 Præt. Quanto aliquid est perfectius in natura, tanto magis debet multiplicari. Hoc autem nõ esset, si in vna specie esset vnum tantum indiuiduum. Ergo multi angeli sunt vnius speciei.

SED CONTRA est, quòd in his quæ sunt vnius speciei, nõ est inuenire prius & posterius, vt dicitur in 3. Metaph.* Sed in angelis etiam vnius ordinis sunt primi, & medij, & vltimi, vt dicit Dion.† 10. cap. Angelicæ hierar. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas.[c] Alij vero, quòd omnes angeli sunt vnius speciei, sed non animæ. Quidam vero, quòd omnes angeli vnius Hierarchiæ, aut etiam vnius ordinis. sed hoc est impossibile. Ea enim quæ conueniunt specie, & differunt numero, conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma, vt dictum est supra: *sequitur[d] quòd impossibile sit esse duos angelos

I

K

Fuiter sumpta, i. in eo quòd se habet vt materiale respectu speciei hoc mõ acceptæ ab omnibus. Sed tunc nihil omnino ꝓbatur ad propositum pp eandem rationem: quia scilicet minor sub intellecta, s.angeli nõ differũt materialiter, non probatur ex hoc: quia nõ sunt cõpositi ex materia & forma, sed ẽ sophisma cõsequẽtis.
¶Ad hoc dicitur ꝙ cũ opposito. S. Th. sic vtis, tertio modo intelligenda est: in cuius signũ subdit exẽplum de plurificatione albedinis, quã constat indiuiduari non ex materia, sed ex quanto. Ad instãtiã aũt in oppositũ dicitur: ꝙ S. Th. breuitati studenti, sat fuit afferre probationem efficacem in illa materia, de qua loquebatur. Ad cuius euidentiam scito, quòd cum apud ipsum, omnis differentia pure materialis oriatur, aut ex quantitate (vt accidit in rebus materialib⁹,) aut ex subiecto, vt accidit in accidentibus spiritualibus, differentiam vero ex quãtitate orta in substantiis locum non habeat nisi ratione materiæ. Materia autẽ non alio pacto in substãtia completa fit, nisi vt pars eius: consequẽs est, quòd de substantiis cõpletis quales sunt angeli loquendo, sufficiẽter excludit ab eis differentia materialis, per hoc quòd ex cludit ur ab eisdem compositio ex materia & forma.
¶Circa primum argumentum nota, ꝙ S.T. non ex defectu argumentorum ex propriis: vt consueuit, argumentatur ex cõmunibus: sed argumẽtũ hoc propria angelorũ scrutatur.
¶Ad cuius euidentiã aduertende sunt duæ propositiones quasi per se notæ. Prima est, quòd in substantiis q̃ apud nos sunt, ratio generis inuenitur seorsum existens in rerum natura, absque nobilitate superadditæ naturæ. Corporeitas eñ inuenitur absque perfectione mistionis, vt patet ĩ elemẽtis: & mistũ absq; vita, vt patet in mistis inanimatis. & viuũ absq; sensu, vt patet in plantis: & sensus absq; motu, vt patet in ostreis. & hoc absq; intellectu, vt patet in brutis. Secunda est, quòd intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso. Ex his.n. duabus ꝓpositionib⁹, ꝓductũ est argumẽtũ. Maior.n. ex prima, & minor ex

I

Ad 2m

K

Ad 3m

Ad 4m

D. 61.

Q. 47. a. 1.

ex secunda, scilicet propositione. Si enim genus seorsum inuenitur a summa natura, quia natura imperfectior: consequens est ꝙ non omnes angeli conueniant in summa natura. Et si conueniũt in summa natura, quòd illa non sit genus, quia non potest extra seipsam inueniri: sed angeli conueniunt in intellectualitate, quæ est nobilissimũ omnium. ergo.
¶Circa respõsionẽ ad primum aduerte duo. Primo, quòd ibi non est sermo de quacumq; alietate inter naturam generis & differentiæ. Sed de alietate realis separationis, nõ rationis genericæ a ratione perfectioris differentiæ, sed rationis genericę a tota vna latitudine differentiarum perfectioris ordinis: puta vitæ a rationibus sentiendi, & sensitiui a rationibus bipedis, & quadrupedis &c. Ita quòd intẽdit author interimere primam propositionẽ: volens eam non esse necessariam vniuersaliter: quãuis quandoque verificetur. Et ꝓbat hoc dupliciter: primo, ostendit, quia genus & differentia lat est ꝙ differant, vt indeterminatum & determinatum. Secũdo, ducendo ad inconueniens, scilicet, ꝙ in irrationalibus animalibus esset ꝑter naturam sensitiuam, quæ est genus, alia perfectior forma: vel essent vnius speciei. vtrũq; enim est inconueniens, vt inferius patebit.
¶Secundo, quòd responsio formaliter consistit in hoc, ꝙ conuenire in nobilissimo sui, contingit dupliciter: Primo, in nobilissima natura. Secundo, in nobilissimo gradu naturæ eius communis. Primo modo, maior est falsa, secũdo vero modo, est vera, sed tunc minor est falsa.

265 2.di.3.q.1. ar.1.co. Et d.7.q.1.ar. 3.cor. Et 2. cõ.c.54. & 91. ad 3. Et ꝓpu.5.art. 3. & 4. cor. Et opuſc. 3. ca. 74. Et opuſc. 9. c. 47. *Lib.1. orthod.c.3. † Circa finem 5. fol. 2 princ. lib. numerandi.

†Ca.4. parum a principio.

D. 122.

Ar.1. & 2. huius q.

262 267

¶*Super quæstionis quinquagesimæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.
¶In corpore vna conclusio. Angeli sunt incorruptibiles secundum suam naturam. Probatur dupliciter. Primo sic. Omne quod corrumpitur, per hoc corrumpitur, quòd eius forma separatur a materia. ergo angeli sunt incorruptibiles. tenet consequentia: quia angeli sunt formæ subsistentes, & omnino immateriales, ac per hoc in eis non potest habere locum separatio formæ a materia. Antecedens vero probatur sic, esse per se conuenit formæ: ergo inseparabile est a forma. ergo in omni corruptione fit separatio a materia. Antecedens primum nunc assumptum probatur ex eo, quòd cuicumque conuenit esse, conuenit ratione formæ, vt patet in materia, quæ maxime distat a forma.

cationem specierum, non autem multiplicationem indiuiduorum in vna specie.

ARTICVLVS V.

Vtrum angeli sint incorruptibiles.

AD QVINTVM sic proceditur. Vr, ꝙ angeli nõ sint incorruptibiles. Dicit enim Dam.* de angelo, quòd est substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.
¶ 2 Præt. Plato dicit in Timæo, † O Dij deorum, quorum opifex idẽ paterque ego: Opera siquidẽ vos mea, dissolubilia natura. Hos autẽ deos nõ aliud quàm angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.
¶ 3 Præt. Secundum Gregor.* omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotẽtis conseruaret. Sed quod in nihilum redigi potest est corruptibile. Ergo cum angeli sint a Deo facti, videtur quòd sint corruptibiles secundum suam naturam.

SED CONTRA est, quod Dion.* dicit 4. cap. de diui. no. ꝙ intellectuales substantiæ vitam habent indeficiẽtem ab vniuersa corruptione, morte, & materia, & generatione, mundæ existentes.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere angelos secundũ suam naturam esse[e] incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi ꝓ hoc, quòd forma eius a materia separatur. Vnde, cũ angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet *impossibile est, ꝙ eius substantia sit corruptibilis. Quod enim conuenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest.[e] Ab eo autem cui conuenit per aliud, potest separari, separato eo secundum quod ei conuenie

B

C

D

E

Prima vero consequentia patet ex 1. Posterio. & declaratur exẽplo rotunditatis circuli & æris, seu circuli ænei. Secunda vero consequentia fundatur super duobus: primum est, Corruptio est mutatio de esse in non esse. Secundum est, In omni corruptione oportet materiam remanere. Ex his enim manifeste sequitur separatio formæ a materia: quia cum in omni corruptione destruatur aliquod esse, & esse non possit separari a forma, oportet quòd esse & forma simul pgant. Et cum ex alia parte in oĩ corruptione oporteat subiectum remanere, necesse est, quòd si corruptio fit, quòd esse separetur a subiecto remanente: ac ꝓ hoc forma etiam ab eodem separetur: alioquin corruptio intelligi non potest.
¶Circa primam rationem dubitatio accidit, de veritate illius propositionis assumptæ, scilicet, Esse ꝓ se conuenit formæ. Hæc enim, aut est falsa, aut nihil infert ad propositũ. Dupliciter enim interpretari potest. Primo, vt ly per se, distinguitur contra per aliud, & idem significat quod sine medio, seu immediate, Et hoc modo licet sit vera, propositum tamen non ꝓbat: quia ex hoc nõ sequitur ipsum esse, inseparabile esse a forma. Non enim valet, A conuenit B immediate. ergo inseparabiliter, vt patet de forma respectu materiæ, & de albedine respectu superficiei. Obstat ẽt huic interpretationi declaratio S. Th. ex rotũditate & circulo &c. Secundo modo, potest accipi ly per se, vt distinguitur cõtra per accidens. Et sic propositio est falsa, tum in doctrina S. Th, tum simpliciter. Apud S. Th. quidem, esse per accidens prædicatur

44 367 D. 1131. Art. 2. huius quæst. 44 Li.3. cont. Maximiñ c.12.a medio. to.6. & in epist. ad Diosc. fere circa med. *Q. 62. 338 b Q.44.ar.1.

de qualibet forma citra Deum: ita quòd, nec est de essentia alicuius formæ, nec fluit ab illa ut passio: vt superius ĩ q.3.ar.4. dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa, quòd sit. Simpliciter autem, quia nulla res potest intelligi sub oppositio eius, quod cõuenit per se. Constat autem, quòd absque contradictione, de quacumque forma, excepta diuina, potest dici quòd non est. igitur esse non per se conuenit formæ.
¶Ad hoc dicitur, quòd ly per se, vtroque modo interpretari potest. Et quo ad primum modum, distinguendum est de medio, scilicet, de media actione, & de media forma. ex coniũctione enim aliquorum immediate, idest, sine media forma, non potest concludi inseparabilitas, vt obiiciendo probatum est. Quã documque vero aliqua duo sic se habent, quòd coniunguntur vniuersaliter absque media actione coniungente, tunc illa duo

oportet

oportet esse inseparabilia ab inuicem, propterea quia quæcunque eadem generatione generantur, eadem quoque corruptione corrumpuntur. Talis autem immediatio actionis, non inuenitur inter materiam & formam, & alia huiusmodi: qm̃ constat præexistentibus subiectis, agens sua actione coniungere illa. Sed inter formam quãcunque, & existentiam rei, nulla mediat actio iungens hanc illi: qm̃ non prius fit forma, & p alia actionem iungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illam coniunctionem terminatur, & ppterea inseparabiliter se habet.

¶ Ad cuidẽ tamen vero secũdi modi sciẽdum est: quòd aliqd cõuenire alicui p se .i. nõ p accns, cõtingit dupliciter. Vno mõ simpliciter. Alio modo physice. Vocat autem perseitas sim pliciter, quæ fundatur super habitudine terminorũ absolute sumptorum.

Perseitas vero physica, quæ fundatur super habitudine terminorum in esse naturali positorum. Exemplum primi. Quinarius est impar. Exemplum secundi. Sortes quandoque corrumpetur. Conueniunt autem hæ duæ perseitates in hoc, quòd quemadmodum, quod conuenit alicui per se simpliciter, necessario, & inseparabiliter adhæret illi absolute sumpto, ita ꝓportionabiliter, quod conuenit alicui per se physice, necessario & inseparabiliter comitatur illud in esse naturali positum. Differunt vero, quia prædicata per se simpliciter, nihil non necessariũ supponunt, qm̃ respiciunt subiecta absolute sumpta: prædicata vero per se physice supponunt aliquid non necessarium, s. subiecta producta fuisse in rerum natura: productio autem rerum non semper est necessaria, & hoc est, quia talia prædicata respiciunt subiecta in esse physico. Ex hoc autem differunt secundo, quia perseitas prima adeo est necessaria, vt ꝓpositum implicet cõtradictionẽ. Perseitas vero secunda non est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus. & ideo oppositum non implicat contradictionem. Patet hæc oĩa dicta de perseitate physica cõparando actualẽ corruptionẽ, non nunc, sed qñq; ad quodcũq; corruptibile. Non .n. accidit misto alicui, ꝙ corrũpatur qñq; sed per se cõuenit illi ex principiis essentialibus: & tñ non implicat contradictionem illud nunquam corrumpi, sed illud suæ naturæ dimissum nũquã corrumpi. Et per hoc patet tñ ad obiecta: quia existere est prædicatum accidentale respectu cuiuslibet naturæ citra diuinã, .i. non per se simpliciter, & ideo oppositum non implicat contradictionem. Dicitur vero prædicatum per se respectu formæ, qa perseitate physica illi coniungitur: qm̃ formã productã necessario comitatur existere, & non per accidens: & hoc est verũ, & efficaciter infert propositum. Notandum est autem, & præ oculis hñda distinctio hæc: qm̃ & ad theologalia, & ad physica in multis materiis est vtilis & necessaria. Soluitur quoq; ex dictis, obiectio de separatione existẽtiæ propriẽ ab anima Christi, producta in rerum natura. Qm̃ illa apud S.T. proprium nõ habet esse existentiæ. Iam .n. ex dictis patet, quòd esse per se & inseparabiliter comitatur formam productam quantum est ex se, seu sibi dimissam. Anima autem Christi producta non sibi dimissa est, sed præuenta a verbo diuino, & ad illius esse, assumpta est.

¶ Secunda ratio a signo est ista. Obiectum intellectus est sempiternum. ergo intellectualis substantia est incorruptibilis. Antecedens probatur: quia est supra tempus. Consequencia vero, quia intellectionis species & ratio ex obiecto comprehenditur: & operationis modus, operantis essendi modum ostendit: quia vnumquodque operatur secundum quod est actu.

¶ Notanda hic sunt duo circa antecedens. Primo, quòd subiectum antecedentis, scilicet, ly obiectum intellectus: dupliciter sumi potest, scilicet materialiter pro re obiecta intellectui. Alio modo formaliter, idest pro intelligibili in actu, vt sic: primo modo, non sumitur hic, sed secundo. Secundo, quòd prædicatum antecedẽtis, s.ly sempiternum, dupliciter sumi potest, s. positiue & negatiue. Et quãmuis secundo modo expositum sit indubie verum: & primo modo aliqualiter sit ambiguum: in vtroque tñ sensu proposito seruit, & magis in primo. Nulli siquidem dubium est, quòd intelligibile in actu vt sic, cum abstrahat a motu & mutatione, sit immutabile & necessarium, ac per hoc perpetuum negatiue. Si quis quoque profundius scrutatus fuerit, inueniet, quòd quia intelligibile, vt sic, est supra tempus & motũ: consequens est & quòd intelligibile per se loquendo, vendicet sibi sempiternitatem quemadmodum tus velocibilitate in infinitum, ac ꝓhoc accidit intelligibili corrumpi, quia est sic intelligibile: puta in phantasmatibus: & quòd intelligibile in actu, sic extra animam in quantum tale existeret, sempiternum positiue secundum suum esse poneretur: qm̃ existere supra tempus & motum, ponere tur habere intelligibile: ergo in actu vt sic, si existeret, est sempiternum, positiue & si nõ, est sempiternũ p se negatiue.

¶ Circa consequentiam aduerte, quòd vis consequentiæ consistit in hoc: Intelligibile in actu vt sic, est supra tempus, ergo intellectio est eorum, quæ sunt supra tempus: ergo & intellectualis substantia. Prima consequentia probatur: quia ratio operationis ex proprio obiecto formaliter sumpto, fumitur. Si enim intelligibile vt sic, supra motum, & tempus elevatur, immobilitatem sempiternitatemque ex posuit: consequens esse debet, vt in reflectionis conditio ex immobilitate, & sempiternitate sumaꝫ: ac per hoc ad eundem spectat ordinem. Secũda vero consequentia probatur: quia si intelligere est operari hoc modo, s. supra tempus &c. ergo modus essendi intellectualis substantiæ, erit etiam supra tempus & motum. ergo erit sempiternus ens. Aduerte bene hic, quòd ex sempiternitate obiecti, nõ intuli mus sempiternitatem operationis; sed illam esse de ordine sempiternorum, idest, eleuatam supra tempus & motum. Et hoc, p se loquendo de intellectione vt sic: qm̃ per accidens contingit, quòd intellectio tali modo, s. per phantasmata fit cum cõtinuo, & tempore. Ex hoc autem quòd intellectio sic est eleuata supra tempus, signum habemus magnum, quòd intellectus vt sic, magis est eleuatus, ac per hoc subsistit incorruptibiliter.

QVAESTIO LI.

De comparatione Angelorum ad corpora, in tres articulos diuisa.

DEINDE quærit de Angelis p cõparationẽ ad corporalia. Et primo, de comparatione angelorum ad corpora. Secundo, de cõparatione angelorũ ad loca corporalia. Tertio, de comparatione angelorum ad motum localem.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo. Vtrum angeli habeat corpora naturaliter sibi vnita.

¶ Scdo. Vtrũ assumant corpora.

¶ Tertio. Vtrum in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

¶ Circa consequentiam aduerte, quòd vis consequentiæ consistit in hoc: Intelligibile in actu vt sic, est supra tempus, ergo intellectio est eorum, quæ sunt supra tempus: ergo & intellectualis substantia. Prima consequentia probatur: quia ratio operationis ex proprio obiecto formaliter sumpto, fumitur. Si enim intelligibile vt sic, supra motum, & tempus elevatur, immobilitatem sempiternitatemque ex posuit: consequens esse debet, vt in reflectionis conditio ex immobilitate, & sempiternitate sumaꝫ: ac per hoc ad eundem spectat ordinem. Secũda vero consequentia probatur: quia si intelligere est operari hoc modo, s. supra tempus &c. ergo modus essendi intellectualis substantiæ, erit etiam supra tempus & motum. ergo erit sempiternus ens. Aduerte bene hic, quòd ex sempiternitate obiecti, nõ intuli mus sempiternitatem operationis; sed illam esse de ordine sempiternorum, idest, eleuatam supra tempus & motum. Et hoc, p se loquendo de intellectione vt sic: qm̃ per accidens contingit, quòd intellectio tali modo, s. per phantasmata fit cum cõtinuo, & tempore. Ex hoc autem quòd intellectio sic est eleuata supra tempus, signum habemus magnum, quòd intellectus vt sic, magis est eleuatus, ac per hoc subsistit incorruptibiliter.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæprimæ Artic. primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna conclusio respondetur, s. Angeli nõ habent corpora sibi naturaliter vnita. Probatur sic. Dantur aliquæ substantiæ intellectuales perfectæ, non indigentes accipere scientiam a sensibus: ergo dantur substantiæ intellectuales separatæ a corporibus. Tales dicimus angelos, ergo. Antecedens probatur: quia in quolibet genere in quo inuenitur imperfectũ, oportet præexistere perfectum. Sed in genere substantiali intellectuali, inuenitur aliqua imperfecta indigẽs sensibus ad acquisitionem scientiæ: quia est potentia in genere intelligibilium: vt patet de anima humana. ergo &c. consequentia vero probatur sic. In antecedente duo assumpsimus, s.ly substantiæ intellectuales, & ly perfectę absque indigentia &c. Et ideo, primo probatur, quòd inquantum substantiæ intellectuales non habent quòd sibi conueniat vniri corpori: deinde probatur, quòd nec in quantum tales substantiæ hoc habent. Primum ergo probatur sic: Intelligere non est actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, ergo esse vnitum corpori non est de ratione intellectualis substantiæ vt sic: ergo non conuenit omni intellectuali substantiæ. Ista vltima consequẽtia probatur, quia quod accidit alicui naturæ, non vniuersaliter inuenitur in illa, & declaratur exemplo alarum respectu animalis. Secundum vero probatur sic: Substãtiæ intellectuali accidit vniri corpori propter imperfectionem & indigentiam scientiæ, vt patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substantiis perfectis ergo.

¶ Circa antecedẽs, & eius probationem occurrit triplex dubiũ. Primo enim dubitatur de terminis assumptis, s. perfectum & imperfectum: quomodo in illa probatione sumantur: cum dicitur, In quocũq; genere inuenitur imperfectũ, in eodẽ oportet præexistere perfectum. Aut enim hęc propositio fundatur super illo principio, Actus est naturaliter prior potentia: & hoc non: quia veritas illius principii, non certificatur nisi ex hoc: quia id quod est in potẽtia, oportet reduci ad actũ ab eo, quod ẽ in actu, quod in proposito non habet locum. Ex hoc nanque principio non potest concludi, nisi aliqua substantia intellectualis quæ sit reductiue in actu animæ nostræ, q̃ est in potentia: talis aũt est intellectus agens qcd ille sit. Aut fundatur super illo alio principio, s. dfiarum eiusdem gñis oportet vnam se hꝫ vt habitũ & pfectioné, alteram vero vt privationem & imperfectionem. Et hoc ẽt nõ sufficit proposito: qm̃ ex hoc, nihil aliud põt cõcludi, nisi quòd datur aliqua substantia intellectualis ẽm naturã suæ spẽi, perfectior alia humana. Vtrum autẽ illa perfectior spẽs habeat scientiã cõpletã ex se inditã aut nõ, ex hoc principio nõ sufficiẽter concludit: quia ſtat esse ſpẽm pfectiorẽ, & tñ nõ hꝫ tali mõ scientiã. ¶ Et confirmaſ hoc, ex natura sensitiua: in qua qm̃ inuenit natura sensitiua imperfecta in aialibꝫ imperfectis, cõsequẽs est, vt denẽ animalia pfectiora, i. hñtia virtutes sensitiuas perfectiores. Nõ tñ ex hoc sequitur, quòd denẽ aialia hñtia spẽs sensibiles cõgenitas siue interiores, siue exteriores. sic ergo erit in proposito. Secũdo dubitaſ circa alium terminum ibidẽ assumptũ, s. ly ĩ eodẽ gñe. Aut .n. sumitur genus stricte. Et hoc nõ, quia sequereſ ꝙ ista rõ non valeret, nisi ex suppositione ꝙ angeli sunt i gñe: quod ab omnibus nõ concediſ, immo a Peripatheticis discrepare vꝫ. Aut sumiſ genus p coordinatione, iuxta consuetudinem qua solemus dicere in gñe entium, & in gñe intelligibilium &c. Et si sic sumiſ, intentum non concluditur, quãmuis verum assumaſ, Qm̃ dicetur, ꝙ substantia illa intellectualis perfecta, quam oportet præexistere in gñe intelligibilium, est Deus gloriosus: aq per hoc, male illatum est: trales dicimus Angelos. Tertio circa ipsum accidens dubitatiuncula occurrit: qm̃ in numero plurali dr, ꝙ sunt aliquæ substantiæ intellectuales &c. Et tñ ex probatione adducta non poteſt inferri nisi in numero singulari, ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta &c. Male igitur cõclusum videtur illud antecedens.

¶ Ad euidentiam harum dubitationum notandum est, ꝙ vis rationis assumptæ ad probandum ans consistit in hoc, ꝙ quãcunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut drias essentiales, necesse est, quòd si inuenitur ẽm imperfectiorem modum aut differentiam, ꝙ inueniatur etiam ẽm perfectiorem. Et huius rõ est multiplex: tum quia cum vtrunque sit possibile, natura non est magis solicita circa imperfecta, quàm circa perfecta. Tum, quia imperfectiora sunt propter magis perfecta. Tum, qa diuisiua naturæ plurificabilis, aut sunt simul natura, vt patet de differentiis condiuidentibus genus ex post prædicamentis: aut alterum se habet vt prius, & alterum vt posterius, vt cõtingit in diuisione analogi: & sic etiam posterius infert prius.

¶ Hoc igitur stante, dicitur ad primum dubium, quòd hic accipitur propositio ex secundo fundamento.

¶ Et ad obiectionem in oppositum rñdetur dupliciter. Primo, quòd quia hæc duo, scilicet pfectior natura intellectualis quàm sit tota anima humana: & natura intellectualis, ita perfecta, ꝙ nõ indiget acquirere scientiam a sensibilibus, conuertuntur adinuicem: ideo S.T. efficaciter cõclusum antecedens, pro constanti dimisit. Et de claratur conuertibilitas hæc ex iferius dicendis: dum manifestabitur in q. 70. aam intellectiuam p.p. ipsum intelligere, in solo hoie indigere corpore. Et põt et colligi ex dictis Arisin 3. de anima, in fi. & põt rõne ꝓbari: sed nolo hoĩe indistere. Secũdo dr, quòd dato, quòd supra animã hominis esset aliquæ substantiæ intellectuales, nõ hñtes sciẽtiã inditã a natura, adhuc tñ rõ cõcludit intentũ: qm̃ hꝫ sciẽtiam congenitã, est modꝰ possibilis ẽm naturã intellectualis substantiæ, & est perfectus: ergo si dẽtur imperfecti modi habendi naturã intellectualẽ, debet in ueniri modus perfectus habendi eãdẽ: ac per hoc, denẽ substantiæ intellectuales, nõ indigẽtes acquisitione scientiæ. Et per hoc patet rñsio ad cõfirmationẽ: qa nõ est similis rõ in natura ɨtellectuali & sensitiua, quo ad hoc, scilicet ꝙ in natura intellectuali modus habendi illam cum plenitudine virtutis & speciei ab intrinseco, est modus possibilis in natura. Modus vero habẽdi naturam sensitiuam sic perfectam, ꝙ habet etiam species sensibiles inditas, est modus impossibilis in natura: & ideo ratio procedit in natura intellectuali, non autem in sensibili.

¶ Ad secundam dubitationem dicitur, quòd quomodocunq; sumatur genus, intentum concluditur. Tum, quia Deus non clauditur in coordinatione substantiarum intellectualium: quoniam non est pars vniuersi, sed bonum separatum eiusdem: vt dicitur in 12. Metaph. tex. 52. Tum, quia restringendo minorem, scilicet in genere intellectualium substantiarum conditarum, ni hilominus sequitur propositum, vt patet discurrenti.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd numero plurali vsus est San. Tho. non ex vi rationis huius præcise: sed ex hac ratione simul & supradictis in præcedente quæstio. de numero intellectualium substantiarum.

¶ Circa probationem illius consequentiæ, scilicet, accidit, ergo non conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non vꝫ necessaria. Qm̃ ſtat aliquid accidere alicui, & tñ conuenire omni. nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamen inueniri in omni animali.

¶ Ad hoc breuiter dr, ꝙ accidentia, id est prædicata accidẽtalia, sunt in duplici ordine: & quædam sunt accidentalia & superiori & inferioribus: quædam vero sunt accidentalia quidem superiori, essentialia tñ & constituiua inferiorũ: vel cõsequentia essentialiter cõstituiua inferiorũ, vt rõnale vel risibile, respectu animalis est accidens: respectu vero hominis est essentiale. Cum ergo

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi unita.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Dicit enim Orig. in lib. periarchon, * Solius Dei, idest Patris & Filij & spiritussancti naturæ illud proprium est, vt sine materiali substantia & absque vlla corporeæ adiectionis societate, intelligatur existere. Bernardus etiam dicit in 6. Homil. † super cant. Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem, cuius natura sola neque propter se, neque propter aliũ solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem omnem spiritum creatũ, corporeo indigere solatio. Augustin. * etiam dicit super Genes. ad lit. Dæmones aerea dicũ tur animalia: quia corporum aereorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis & angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶ 2 Præt. Gregor. † in Homil. Epiphaniæ, nominat angelum rationale animal. Omne autem animal cõponitur ex corpore & anima. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶ 3 Præt. Perfectior est vita in angelis, quàm in animabus. Sed anima nõ solũ viuit, sed etiã viuificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

266 a di. 8. ar. 1. Et 2. cõt. c. 48 & 89. & 90. Et por. q. 6. art. 6. Et Mal. q. 16. ar. 1. Et ſpir. ar. 5. Et epist. 211. & 221. Et opu. 15. ca. 8.

* Lib. 1. c. 6. in fin. c. 4. 7 Sent. 5. & 6 circa pen.

Lib 2. c. 17 & lib. 3. sup. Gen. c. 10. in prin. c. 3.

† Hom. 10. in euig. circ ea princ.

¶ Et ad obiectionem in oppositum rñdetur dupliciter. Primo, quòd quia hæc duo, scilicet pfectior natura intellectualis quàm sit tota anima humana: & natura intellectualis, ita perfecta, ꝙ nõ indiget acquirere scientiam a sensibilibus, conuertuntur adinuicem: ideo S.T. efficaciter cõclusum antecedens, pro constanti dimisit. Et declaratur conuertibilitas hæc ex iferius dicendis: dum manifestabitur in q. 70. aam intellectiuam p.p. ipsum intelligere, in solo hoie indigere corpore. Et põt et colligi ex dictis Arisin 3. de anima, in fi. & põt rõne ꝓbari: sed nolo hoĩe indistere. Secũdo dr, quòd dato, quòd supra animã hominis esset aliquæ substantiæ intellectuales, nõ hñtes sciẽtiã inditã a natura, adhuc tñ rõ cõcludit intentũ: qm̃ hꝫ sciẽtiam congenitã, est modꝰ possibilis ẽm naturã intellectualis substantiæ, & est perfectus: ergo si dẽtur imperfecti modi habendi naturã intellectualẽ, debet in ueniri modus perfectus habendi eãdẽ: ac per hoc, denẽ substantiæ intellectuales, nõ indigẽtes acquisitione scientiæ. Et per hoc patet rñsio ad cõfirmationẽ: qa nõ est similis rõ in natura ɨtellectuali & sensitiua, quo ad hoc, scilicet ꝙ in natura intellectuali modus habendi illam cum plenitudine virtutis & speciei ab intrinseco, est modus possibilis in natura. Modus vero habẽdi naturam sensitiuam sic perfectam, ꝙ habet etiam species sensibiles inditas, est modus impossibilis in natura: & ideo ratio procedit in natura intellectuali, non autem in sensibili.

Q. 75. ar. 2.

390.

Q. 84. ar. 6. & 89. ar. 1.

Q. 55. ar. 1.

¶ Ad secundam dubitationem dicitur, quòd quomodocunq; sumatur genus, intentum concluditur. Tum, quia Deus non clauditur in coordinatione substantiarum intellectualium: quoniam non est pars vniuersi, sed bonum separatum eiusdem: vt dicitur in 12. Metaph. tex. 52. Tum, quia restringendo minorem, scilicet in genere intellectualium substantiarum conditarum, ni hilominus sequitur propositum, vt patet discurrenti.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quòd numero plurali vsus est San. Tho. non ex vi rationis huius præcise: sed ex hac ratione simul & supradictis in præcedente quæstio. de numero intellectualium substantiarum.

¶ Circa probationem illius consequentiæ, scilicet, accidit, ergo non conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non vꝫ necessaria. Qm̃ ſtat aliquid accidere alicui, & tñ conuenire omni. nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamen inueniri in omni animali.

¶ Ad hoc breuiter dr, ꝙ accidentia, id est prædicata accidẽtalia, sunt in duplici ordine: & quædam sunt accidentalia & superiori & inferioribus: quædam vero sunt accidentalia quidem superiori, essentialia tñ & constituiua inferiorũ: vel cõsequentia essentialiter cõstituiua inferiorũ, vt rõnale vel risibile, respectu animalis est accidens: respectu vero hominis est essentiale. Cum ergo

ergo dicitur, quòd accidens alicui naturæ non conuenit ei vniuersaliter, vera & necessaria propositio est, de accidente secundo modo. Vera etiam vt in pluribus de accidente vt in primo modo. Et quia S.T. de accidente secundo modo loquebatur, ideo non solum ex veris, sed ex necessariis processit.

¶ Circa probationē consequentiæ, quo ad secūdā partē dubitari posset, ꝙ non nisi vnus modus ex cludatur, quo subsūtia intellectualis corpus naturaliter vnitum habere potest, ille scilicet, quòd animæ humanæ cōpetit. Posset enim aliquis dicere, quòd insufficienter concluditur separatio naturalis a corpore ex hoc, nisi probet, quòd nullus alius modus é possibilis. quod cum S. T. non fecerit, insufficiēter cōclusisse videtur.

¶ Ad hoc dr, ꝙ formaliter loquēdo de substantia intellectuali & tota eius latitudine per se, i. de omnibus subsūtiis intellectualibus, & inquantum intellectuales sunt, & inquantum sic vel sic intellectuales sunt: sufficiens fuit processus S. T. qm hoc tm̄m cōtingit, intellectualem opationem egere corpore, s. pp acquisitionem scientiæ & seruitiū phantasmatum, vt cōtingit in hoīe. Et quia S. Th. formaliter de substantia intellectuali loquebat, ideo hoc vno mō exclusо, pertransiuit. Et vere sapienter ꝓceſſit: qm̄ dato ꝙ alicui subsūtiæ intellectuali, puta aiæ cœli, vel alicui⁹ corporis aerei, aliunde posset cōpetere naturalis vnio ad corpus: nihilominus rō ista in suo pseuerat robore: qm̄ si in latitudine intellectualiū discurrēdo ꝑ oēs dr̄ias intellectualitatis vt sic, nō inueniē vnio ad corpus, nisi pp impfectionē vis intellectualis: consequēs est, vt ꝑinueniatur perfecta vis intellectualis absq; indigentia corporis. Et sic interpretandus est processus S.T.

¶ Sed contra hanc rn̄sionem q̄is subtilem, instari potest: qm̄ ex vi istius ꝓcessus non pōt inferri, ꝙ sunt subsūtiæ tales a corporibus separatæ simp̄r, sed inquantum intellectuales sunt. Diceret aūt quispiā, ꝙ cū hoc stat, ꝙ sint coniunctæ corporibus aliunde, puta quia motiuæ seu operatiuæ sunt ad extra. Ad hoc dr̄, ꝙ opinari talem causam vnionis ad corpus, non est rōnabile circa omnes subsūtias intellectuales: quamuis circa aliquas sit forte dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tam limitatæ & imperfectæ virtutis motiuæ, vt non nisi cō iuncto secundum esse organo applicari possunt immediate: cæteris autem mediante illo. Vnde si subsūtia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quòd præinueniatur secundum gradum perfectum, in quo vis operatiua ad extra, sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quòd scilicet vtraque sit eleuata, ita quòd neutra egeat coniuncti secundum esse, corporis adminiculo. Quia ergo intentio S.T. erat cōcludere particulariter, scilicet quòd aliquę subsūtiæ intellectuales sunt separatæ a corporibus, non discutere vniuersalem, scilicet an omnes subsūtiæ intellectuales perfectæ ſm scientiam

Li.7.de Ciuit.Dei.c.6.tam.5.

Ar.sequēti

corpus. Et ex hac existimatione deriuatum vr̄, ꝙ aliqui existimauerūt nullas subsūtias incorporeas esse nisi corporibus vnitas: adeo ꝙ, quidam etiam posuerunt Deum esse animam mūdi: ᶜ vt Aug.ˣ narrat in 7.de Ciuit.Dei. Sed quia hoc fidei catholicæ repugnat, q̄ ponit Deum super omnia exaltatum, ſm illud Psalm.8. Eleuata est magnificentia tua super cœlos. Orig. hoc de Deo dicere recusans, de alijs secutus est aliorum opinionem, sicut & in multis alijs deceptus fuit, sequens antiquorum Philosophorum opiniones. Verbum autem Ber. pōt exponi, ꝙ spiritus creati indigeāt corporali instrumento, non naturaliter vnito, sed ad aliquid assumpto, vt infra dicetur. * August. autem loquitur non asserendo, sed opinione Platonicorum vtens, qui putabant esse quædam animalia aerea, quæ dæmones nominabant.

AD 2ᵐ dicendum, quòd Gregor. nominat Angelum rationale animal metaphorice propter similitudinem rationis.

AD 3ᵐ dicendum, quòd viuificare effectiue simpliciter perfectionis est. Vnde & Deo conuenit, secundum illud 1. Reg. 2. Dominus mortificat & viuificat, sed viuificare formaliter est subsūtię, quæ est pars alicuius naturæ, & non habentis in se integram naturam speciei. Vnde subsūtia intellectualis, quæ non est vnita corpori, est perfectior quàm ea, quæ est corpori vnita.

sunt separatæ a corporibus: immo inferius quæst. 70. verteturˢ in dubium. Et per istam mter rationem qua vsus est, excludebatur obiectio ista, pro quanto obstaret illi particulari, & ista instātia sumpta est a conditione extra latitudinem intellectualitatis, vt sic: & idcirco ab intendente processum ex vi intellectualitatis,

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli assumant corpora.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli non assumāt corpora. In opere. n. angeli nihil est superfluum, sicut neque in opere naturæ. Sed superfluum esset si angeli corpora assumerent. Angelus enim nō indiget corpore, cum eius virtus omnem virtutem corporis excedat. Ergo angelus non assumit corpus.

¶ 2 Præt. Omnis assumptio ad aliquam vnionem terminatur: quia assumere dr̄ quasi ad se sumere. Sed corpus non vnit angelo vt formæ, sicut dictum est. † Ex eo autem, ꝙ vnitur sibi vt motori, non dicitur assumi: alioquin sequeretur, quòd omnia corpora mota ab angelis, essent ab eis assumpta. Ergo angeli non assumunt corpora.

¶ 3 Præt. Angeli nō assumunt corpora de terra vel aqua: quia non subito disparerent. neque iterum de igne: quia combureret ea quæ contingerent. Neque iterum ex aere: quia aer infigurabilis est, & incolorabilis. Ergo angeli corpora non assumunt.

SED CONTRA est, quod Augustˢ. * dicit 15. de Ciuit. quòd angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

RESPON. dicendum, quòd quidam dixerunt angelos nūquam corpora assumere, sed omnia quæ in scripturis diuinis leguntur de

non exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialium, consequens est, vt aliquę tales sint nō egentes corporibus, iuxta secundam rn̄sionem. Tum, ex parte dicendorum inferius, vbi de eis inquantum motores, erit sermo. Nunc. n. cum de substantia eorum sit sermo, & subsūtialia rerum ex operatione principali pensanda sint, &c. suis propriis locis discutienda: sat est ostēdere quòd operatio propria & essentialis earum, ducit ad ponendam subsūtiam earum posse ita eleuatā, ꝙ corpore non egent. Ac per hoc, hic simpliciter dici pōt, ꝙ separatæ sunt a corporibus. In subsūtialibus. n. nō differūt possibile & necessarium.

¶ *Super Qōns quinquagesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus quo ad quid nois, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, quod significat ad se sumere, i. ad suiipsius manifestationem, & non ad sua opera peragenda. Secundo, scripturæ consuetudo attendenda est: in qua introducunt angeli in corporibus apparentes.

¶ In corpore tria facit. Primo refert quādā opinionē Rabbi Moysi. Scdo, improbat eā. Tertio, rndet quæsito vnica conclusione.

¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet, & quòd angeli non assumunt corpora, Et quòd ea quæ dicuntur in scripturis de corporea apparitione angelorum, intelliguntur de imaginaria tantum apparitione.

¶ Quo ad secundum, arguit̄ contra vltimū dictū sic. Cōiter visum

Lib.17.de Ciuit.Dei.c.29.circa prin.& lib.16.c.29.in 5.

sum ab omnibus videtur visione corporali, qua videtur illud, quod est positū extra videntem: sed angeli corporaliter apparentes fuerunt visi communiter ab omnibus: ergo. Maior patet ex dr̄ia inter visionem corporalem exteriorem & imaginariā, ex parte obiecti: quia pura imaginaria terminatur ad obiectū intra: oculorū vero visio, terminatur ad obiectum extrinsecū. Et ex hoc sequitur alia dr̄ia: q̄ visum imaginarie, vt sic, solū est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet. Visum autem oculis, quia extra videntem existit, ab omnibus cō muniter videri pōt. Minor vero ex scriptura probatur, de angelis: qui apparuerunt Abrahæ, Loth, & Tobiæ.

¶ Quo ad tertiū cōclusio rn̄siua est ista: angeli interdū assūmūt corpa. Probat̄ sic. Q dē substātia, q̄ non est corp⁹, nec habet corpus naturaliter vnitum, & q̄liq; videtur visione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo, & præcedentibus. & similiter maior.

apparitionibus angelorum, contigisse in visione prophetiæ, hoc est secūdum imaginationem. Sed hoc repugnat intētioni scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde non videtur indifferenter ab omnibus. Scriptura aūt diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt communiter ab omnibus viderentur. Sicut angeli apparentes Abrahæ, visi sunt ab eo, & tota familia eiˢ, & a Loth, & a ciuibus Sodomorum. Similiter angelus qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestum fit, huiusmodi contigisse secūdum corpoream visionem, qua videtur id, quod positum est extra videntem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autem visione, non videtur nisi corpus. Cum igitur angeli, neq; corpora sint, neq; habeant corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet, * relinquitur, ꝙ interdum corpora assumāt.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiariter cū hominibus cōuersando, demōstrent intelligibilem societatē, quam homines expectant cum eis habendam in futura vita. Hoc etiam quòd angeli corpora assumpserūt in veteri testamento, fuit quoddam figurale indicium, quòd verbum Dei assumpturum esset corpus humanum. Omnes enim apparitiones veteris testamenti, ad illam apparitionem ordinatæ fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne.

AD 2ᵐ dicendum, quòd corpus assumptū vnitur angelo, non quidem vt formæ, neque solum vt motori, sed sicut motori repræsentato per corpus mobile assumptū. Sicut enim a Sacra scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerū sensibilium describuntur: ita corpora ᵈ sensibilia diuina virtute sic formantur ab angelis, vt congruant ad repræsentādum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

AD 3ᵐ dicendum, quòd licet aer in sua raritate manens, non retineat figuram neque colorem: quando tamen condensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aere, condensando ipsum virtute ᵈ diuina, quātum necesse est ad corporis assumendi formationem.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæprimæ Articu. tertium.*

TItulᵒ clarus est i corpore artic.

¶ In corpe articuli vna cōclō rn̄siua, s. Angeli per corpora assumpta, pōt opari

quædam opera vitę quantū ad id, in quo communicant cum corporibus non vitalibus, non autē quātum ad id, quod est proprium viuentiū: conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantū ad distinctiones quas supponit. Probatur vero, quantum ad vltimam particulam. Distinctiones sunt istæ: operationum, quædam est vitalis, quæ scilicet, est ab anima inquantum anima: & quædam non vitalis, quæ. s. est a natura tātum, vt motᵒ. sursum vel deorsum. Operationum rursus vitaliū, quædam habent aliquid commune cū non vitalibus, & aliquid proprium inquātū vitales sunt, quædam vero nihil habēt commune cū non vitalibus. Exēplum vtrarumque, habetur i litera. Probatio vero vltimæ particulæ est: quia. eius est actio, cuius est potentia, vt dicitur in lib. de Somno & vigilia: sed angelorum in corporibus assumptis non est potentia ꝓpria aię: ergo nec actio.

¶ Circa distinctionē secundam, & primam partem cōclusionis simul, dubiū occurrit. Quoniam cum assignatur talis distinctio, aut intendit, ꝙ in quibusdā operationibus inueniantur duo realiter distincta: alterum commune vitalibus & non vitalibus, & alterum proprium vitalibᵒ: aut ꝙ illa duo sint ſm rōnem tm̄ distincta, quēadmodū supius & inferius. Si primo modo, falsum apparet, qm̄ operationes omnes animæ sunt simplices, & non cōpositæ ex duobᵒ realiter distinctis. Si secūdo modo, falsum quoq; videtur: quia in hoc non differūt operationes animæ inter se, qm̄ omnes operationes animæ communicant cum operationibus inanimatorum in aliquo prædicato communi, & sic distinctio

Li.2.de anima.tex.13.tom.2.

Li.2.de anima.tex.90.tom.2.

Ar.preced. arg.2.preci pue.

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli in corporibus assumptis, opera uitæ exerceant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis, opera vi-

sio est nulla.
¶Ad hoc est dicendum, quòd intentio S. Th. (vt patet ex qõ.6. de potentia Dei. artic.8.) est loqui de duobus realiter distinctis, non tamen componentibus operationem, sed cõcurrẽtibus ad ipsam. Ita quòd sensus distinctionis est, quòd operationum vitalium: quædam sunt communicantes cum non vitalibus in effectu, seu termino: quamuis differant in principio. Quædam vero sunt q̃ necĩ principio, nec in termino, seu effectu communicant cum vitalibus. Primæ sũt, locutio, & motꝰ processiuus & generatio: quorum termini seu effectꝰ sunt diuisio aeris, motus localis, & alteratio: quæ possunt etiam per actiones non vitales causari. Secũdæ vero sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quæ non solum ab anima sunt, sed ad aĩatũ corpus, vt sic terminantur.
¶Circa probationẽ conclusionis, aduerte diligenter, quòd ex ista ratione sufficienter cõcluditur, quòd angeli nullũ opus vitæ, absolute loquendo, in corpribꝰ assumptis exercent, eo quòd nullã potentiam vitalem in assumpto corpore habent. Et sic neq; locutio, neque motus progressiuus vere competit angelis. Sed quia quarũdam actionum vitalium terminus põt fieri sine actione animæ, ac per hoc sine potentiis animæ, vt verberare aerem, & moueri localiter: iõ talia opera vitæ angelis p corpora assumpta attribũtur: nõ ſm quod opa vitæ, nec ſm qđ talia opera vitæ, sed ſm similitudinem effectus, i. attribuuntur eis opa similia istis vitalibus quo ad effectum. Similia autem dico, non metaphorice, sed pprie, quẽadmodũ albũ albo sike est. Nã metaphorica sititudine, sia opa vitæ eis attribui possunt.
¶Circa dicta S. T. in hac materia hic & in q.de potentia loco allegato, dubiũ occurrit: ex eo quòd ponit gnationem in gne operũ vitalium communicantiũ cũ non vitalibus, sed separat eam a corporibus assumptis Angelorum: quia materia corporalis non obedit Angelis ad transmutationẽ formalem. Hoc enim non videtur verum: quia generatio vitalis, terminatur ad animatum, inquantum animatum est: & cõsequérer dato q̃ ñ cõcurreret, trãs mutatio formalis, esset discõueniẽs Angelo: & est sub altero genere operationum vitalium.
¶Ad hoc dicitur, q̃ distinctio ibidem facta a S. Thoma quãtuis potuisset fieri amplior, restricta tamẽ est ab eo ad opera, quæ sunt ab eadem anima in eodem numero ab his quæ non sunt huiusmodi. Et sic generatio quæ terminatur ad animam non eandẽ numero, sed specie, posita est in secundo membro, & exclusa propter aliam causam. Non cõtradicit tamẽ his amplior distinctio, qua animæ opera distinguuntur in ea q̃ incipiunt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandẽ numero, siue non: & ea quæ tantum incipiunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excluduntur, s. & quia terminantur ad animatũ vt sic: & qa sunt trãsmutationes formales.

Cap. 1. ante mediũ. tom. 1.

Li. 8. art. 1.

Ca. 15. inter principiũ & medium.

tum est motus. Quantum ergo ad id, quod est commune vtrisq; operibus, possunt opera vitæ fieri ab angelis per corpora assumpta: nõ autem quantum ad id, quod est pprium viuentium: quia secundum Philosophum in libro de som.* & vig. cuius est potentia, eius est actio. Vnde, nihil potest habere opus vitæ, quod non habeat vitã, quæ est potentialę principium talis actionis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut non est contra veritatem, q̃ in scriptura, intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur: quia hoc non dꝰ ad astruẽdum quòd intelligibilia sint sensibilia, sed q̃ per figuras sensibilium proprietates intelligibilium secundum similitudinem quandã dantur intelligi: ita non repugnat veritati sanctorum angelorum, q̃ per corpora ab eis assumpta, videntur homines viuentes, licet non sint. Non enim assumuntur, nisi vt per pprietates hominis & opera hominis, spirituales proprietates angelorum, & eorum spiritualia opera designentur. Quod non ita cõgrue fieret, si veros homines assumerent: quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in angelos.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sentire est totaliter opus vitæ. Vnde nullo modo est dicendum, quòd angeli per organa assumptorum corporum sentiant: nec tamen superflue sunt formata. Non enim ad hoc sunt formata, vt per ea sentiatur, sed ad hoc vt per huiusmodi organa, virtutes spirituales angelorum designent: sicut p oculũ designatur virtꝰ cognitiua angeli, & per alia membra alię eius virtutes, vt Dio.* docet vlt. ca. cœl. Hierar.

AD 3ᵐ dicendum, quòd motus qui est a motore coniuncto, est proprium opus vitæ. Sic autem non mouentur corpora assumpta ab eis, quia angeli nõ sunt eorum formę. Mouentur tamen angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus: cũ sint in eis sicut motores in mobilibus, & ita sunt hic, quòd non alibi. quod de Deo dici non potest. Vnde licet Deus non moueatur motis his in quibꝰ est, quia vbique est: angeli tñ mouentur per accidens ad motum corporum assumptorum. Non aũt ad motum corporum cœlestium: etiamsi sint in eis, sicut motores in mobilibus: quia corpora cœlestia nõ recedunt de loco secundum totũ. Nec determinatur spiritui mouenti orbem locus, secundum aliquam determinatam partem substantiæ orbis, quæ nunc est in oriẽte, nunc in occidente, sed secundum determinatum situm: quia semper est in oriente virtus mouens, vt dicitur in 8. Physic.*

AD 4ᵐ dicendum, quòd angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta, sed est aliquid simile locutioni, inquantum formant sonos in aere, similes vocibus humanis.

AD 5ᵐ dicendum, quòd nec etiam comedere, proprie loquendo, angelis conuenit, quia comestio importat sumptionem cibi cõuertibilis in substantiam comedẽtis. Et quãmuis in corpus Christi post resurrectionem cibus non cõuerteretur, sed resolueretur in præiacentem materiam: tamen Christus habebat corpus talis naturæ, in quod posset cibus conuerti. Vnde fuit vera comestio. Sed cibus assumptus ab Angelis, neque conuertebatur in corpus assumptum, neque corpus illud talis erat naturæ, in quod posset alimentum conuerti. Vnde non fuit vera comestio, sed figuratiua spũalis comestionis. Et hoc est quod Angelꝰ dixit Tobiæ 12. Cum essem vobiscũ, videbar quidem manducare & bibere, sed ego potu inuisibili, & cibo vtor. Abraham aũt obtulit eis cibos, existimãs eos homines esse, in quibus tñ Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, vt Aug.* dicit 16. de Ciuit. Dei.

Lib. 16. de Ciuit. Dei. c. 29. a medio. tom. 1.

AD 6ᵐ dicendum, quòd sicut August. † dicit 15. de Ciuit. Dei, multi se expertos, vel ab expertis audisse confirmant, Syluanos & Faunos (quos vulgus incubos vocat) improbos sæpe extitisse mulierибus, & earum expetisse atque peregisse concubitum. Vnde hoc negare impudentiæ videtur. Sed Angeli Dei sancti, nullo modo sic labi ante diluuium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum, nomi nat Scriptura eas, quæ natæ erant de stirpe Cain. Neq; mirandum est, q̃ de eis gigãtes nasci potuerunt. Neq; enim omnes gigantes fuerunt, sed multo plures ante diluuium q̃ post. Si tamen ex coitu dæmonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut a corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, vtpote, quòd idem dæmon qui est succubus ad virũ, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem (vt Aug.* dicit 3. de Trin.) vt sic ille qui nascitur, non sit filius dæmonis, sed illius hominis, cuius est semen acceptum.

Li. 3. tex. 13. cap. 8. & 9. tom. 3.

¶Super

¶Super Qõnis quinquagesimæ secundæ Articulum primum.

TItulus clarus est.
¶In corpore duo facit. Primo, respondet quæsito vnica cõclusione. Secundo, ex ipsa conclusione deducit quasi tria corollaria.
¶Quo ad primum, cõclusio est ista, Angelus est in loco: æq uoce tamẽ respectu corporis. Probat sic secũda pars directe. Corpus est in loco per contactum quãtitatiuum: ergo angelus est in loco per contactum virtuale: tenet consequẽtia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.
¶Quo ad secundã partẽ. Tres proprietates corporis inquãtum locati excludit a locatione Angeli, scilicet, commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, vt clarẽ patet in litera.
¶Circa probationem positæ conclusionis, aduertenda sunt duo. Primo, quòd licet formaliter quæratur: an Angelus sit in loco, intentio tamen theologorum quærentium, est quærere de modo, quo Angelus est in loco, quia hoc tantum cadit sub dubio. Et idcirco S.T. de prima parte conclusionis, non nisi implicite curauit, & secundæ directe respondit. Secundo, quòd vis conclusionis San. Thomæ consistit in hoc, omne quod est in loco, ratione suæ quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quod habet quantitatem molis, ratione illius locari potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus: cum neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: consequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur, nisi tactu quantitatiuo coniungatur loco, ita res spiritualis actualiter non est in loco, nisi quantitas virtutis contactu virtuali coniungatur loco. Ac per hoc æquiuoce vtrumque locari dicitur.
¶Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem, quid intendat S.T. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actum primum, aut absolutum, aut respectiuum. Si actum secundum, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor põt dici. ergo. Quòd em̃ non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter. Primo, quia omne absolutum in angelo, aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens a loco. Secundo, quia tactus virtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem, quæ est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem: inter eas quidem, cum non nisi forte per accidens sit quantitatiuus tactus per se loquendo, virtualis tñ contactus est secundum esse substantiale vel accidẽtale. Constat aũt, nihil Angeli dare aut recipere formaliter esse a loco, igitur. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quæ, & qualis est illa mutatio, quam sequitur hæc forma respectiua. Quoniam non est necesse, quòd sequatur fieri secundum substantiã, neque quantitatem, neque qualitatem, neque motum localẽ: quia nec est necesse, quòd Angelus fiat in loco, nec quòd moueatur ad locum, ad hoc, quòd sit in loco. Patent hæc, si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi doctores tenuerunt. hac enim hypothesi facta, saltem conditionaliter, patet quòd creata postmodum creatura corporea, angeli, non cœperunt esse in loco per hoc tantum, quòd locus qui non erat, est: quia non esset maior ratio ex hoc, quare hic esset in hoc loco: & ille in illo: nec oportuit moueri tunc motu locali, quia nusquam erat. moueri enim localiter præsupponit esse in loco. Quòd vero non sit actus secundus immanens, patet. Tum, quia omnis actio immanens Angeli est omnino immaterialis. Tum, quia intelligere aut velle locum, non sufficit quòd aliquis sit in loco. Quòd demum non sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primo, ex eo quòd omnis actio trãsiens est cum motu, aut mutatione formali, vel locali subiecti, in quod transit: non facile autem est fingere quomodo aliquid horum conuenit angelo respectu cœli Empirei. Secundo, quia hoc videtur cõtra Sanctum Thomam in Quol. quolibeto. 1. q. 2. artic. 1. vbi expresse exponens illam propositionem, scilicet, Angelus est in loco solum per operationem, dicit; Quòd si per operationem intelligimus motionem, quòd propositio non est vera: Si vero per operationẽ intelligimus quamcumq; vnitionem virtutis; propositio est vera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contactus virtutis. quàm actionem trãseuntem.
¶Tertio, cõtra hoc sunt sex argumenta Scoti in 2. Senten. distinct. 2. q. 6. quæ habes a Capreolo distin. 2. q. 1.
¶Ad euidẽtiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes, & Philosophi, & Theologi conceden tes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quòd Angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus, in hoc etiam conuenire omnes videntur, quòd contactus ille sit relatio præsentiæ Angeli ad locum causaliter vel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas consistit, in assignando quod sit illius præsentiæ fundamentum. Excedit enim euidentia eius, humani ingenii capacitatem: propterea, quia ex sacris eloquiis habemus Angelos alicubi esse: & non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt, Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam præsentem esse loco. Secundo, quæ præsentia inter numeratas sit certa, & quæ dubia. Tertio, applicabimus ad Angelos. Quarto, videbimus quæ sit mens Sancti Thomæ, & sic respondebitur quæsito. Quinto, satisfiet obiectionibus.
¶Quo ad primum, Præsentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circumscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda vero, importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, idest, esse ita hic, q̃ non alibi. Et hæc subdiuiditur in præsentiam substantialem, & præsentiam causalem. Vocatur autem præsentia substantialis, relatio præsentię, qua formaliter substãtia etiam indiuisibilis præsens est ita huic loco, quòd non alii: etiam si nullam causalitatem habere posset respectu loci. Causalis autem præsentia secundum triplicem statum causæ effectiuæ, distinguitur in triplicem, s. in præsentiã ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiam operationis. Appellatur autem præsentia ordinis, relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quando sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficienteque ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia vero approximationis, vocatur relatio approximationis immediate agentis in patiens immediate: quæ præuenit actionem, ordine naturæ saltem. Præsentia autem operationis, dicitur relatio agentis ad passum immediate, inseparabilis ab actione: ita q̃, vel est ipse respectꝰ in actione importatus: vel non est sine illo. Possunt autem hi tres modi præsentiæ causa exempli declarari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui præsentia ordinis, existentis inter virtutem suam, & nauem, vt gubernabilis ab ipso est. Et deinde præsens eidem ſm approximationem, dum ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertio, sit præsens naui ſm actualem operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem, sit idem quod relatio mouentis ad motũ, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.
¶Quo ad secũdũ sciẽdũ est, q̃ harũ quinq; pñtiarũ: tres tñ sunt certæ, s. circũscriptiua, & ordinis, & opatiõis. Aliæ aũt duæ ambiguæ valde sunt & coincidunt, & pp eas est vniuersa hæc difficultas. Et de pñtia qdẽ circũscriptiua laborare nõ oportet: qa est nota ad sensum. Pñtia vero ordinis ex hoc conuincit, q̃ si nullũ corpus esset, & vna substantia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequã intelligeret agere vna in aliã, esset iter eas ordo actiui ad passum: quo altera posset potẽtia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc. n. pñtia cõsequit rones potentiæ actiuæ & passiuæ proximę deductis impedimentis &c. Et inuenitur tam in corporalibus, quàm in spiritualibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Angelus sit in loco.

AD PRIMVM sic pcedit. Videtur, q̃ Angelus non sit in loco. Dicit enim Boet.* in lib. de Hebd. Communis animi conceptio apud sapientes est, Incorporalia in loco non esse. Et Arist. in 4. Phy. † dicit, q̃ nõ omne quod est, est in loco, sed mobile corpus. Sed Angelus non est corpus (vt supra ostensum est.*) Ergo Angelus non

269
1. d. 37. q. 3. art. 1. & 2. Et 2. dist. 6. ar. 3. Et po. q. 3. art. 19. Et quol. 11 q. 1.
* Boe. in li. An oẽ qđ ẽ, bonũ sit. circa prin.
† Li. 4. Physic. tex. 45. & 57. to. 2.
* Q. 50. artic. 1.

Præsentia vero operationis manifesta est, oportet enim, agens immediatum immediatione suppositi, indistans esse a patiente, quandiu agit, vt patet 7. Physic. longo processu. Ambiguitatem vero habent reliquæ duæ præsentiæ, propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidem affirmatiua præsentiæ substantialis, ratio est potissima: quia talis præsentia nõ est res impossibilis: cũ non implicet contradictionem, substantiam esse sic presentem loco. Igitur ponenda est in quæstione tam difficili. Antecedens declaratur, non solũ de possibili, sed de facto, sic. Substantia particularis, puta hæc terra, locata ī hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectum separaretur ab ea sua quantitas, nihilominus esset ita in hoc vase, quòd non alibi, quod est habere relationem præsentiæ substantialis ad hunc locum. Daf ergo pñtia substantialis, qua substãtia indiuisibilis pñs est loco, secluſa omni habitudine actiui ad passiuum, vel econuerso. Pro parte vero negatiua est: quia positio ista nõ est intelligibilis. Omnis.n. respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus adueniens, exigit aliquod fundamentum. Sed talis respectus pñtiæ substantialis, nullum habet fundamentum. ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tum inductiue, Tũ, quia aliter voluntarie posset quilibet respectus cuilibet attribui: ex quo, fundamentũ nullum requirendum est, quod sit rõ, quare hoc sibi conueniet respectu actus vel potentiæ. Tũ, quia respectus omnis, aut conuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignanda est eius rõ ex ente inquantum ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdam, assignanda est rõ, quare illis potius q̃ aliis ex fundamento in illis, & non aliis inuento. Tũ quia posse certum respectum habere, est prædicatũ demonstrabile de re, quàmuis habeat illum in actu sit forte contingens: ergo habet in subiecto cãm necessariam, per quam a priori infertur, & per quã ineſt illi: alioquin contingenter ineſſet. Causa autẽ illa, aut fundamentum est, aut ex ipsa illud hf̃. Minor vero probatur: qm̃ aut fundamentum talis respectus, est aliquod absolutum inuẽtũ in pura substantia: aut absolutum cum aliquo extrinseco connotato. Sed neutrum potest poni. ergo. Quòd.n. non sit absolutum aliquod, patet distinguendo ea, quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ, & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius & limitatio eiusdem. Substantia.n. inquantum substantia, hunc non fundat respectum. Tum, quia non omnis substantia potest illum fundare. Tum etiam, quia ponẽtes illum, fatentur iuxta articulum Parisiensem 218. q̃ substantia non est rõ essendi in loco diffinitiue. Inquantum vero limitata siue ad genus, siue ad speciem, siue ad singulare, hoc etiam non habet: qm̃ æquiuoce df̃ limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locum. Modi.n. entis & differentiæ essentiales & indiuiduales, contrahunt ad tale & hoc ens, & non ad ens in loco seu locabile: nisi cum contrahitur ens per quantum, quantitate molis. Tunc.n. manifeste contrahitur consequenter ad locabile. Per alios aũt entis modos, cum per se primo non contrahatur ad locabile, oportet assignare qũo consequenter contrahatur, & cum non possit assignari, restat q̃ sit fictio: simile quoq; iudicium est de virtute substantiæ, quæ ponit eadem realiter cum substantia & limitatione eius: qm̃ limitatio virtutis entitatiua est limitatio ad talem & tm̃ effectum, non localis. Quòd autem fundamentum & ratio talis respectus non sit substantia, connotato aliquo alio, probatur. Tale extrinsecum nõ potest esse, nisi aut negatio, aut relatio: sed relatio non est: quia iterum de illius fundamento quærendo, eadem redibit quæstio. Negatio vero non apparet ad propositum, nisi indistantiæ: vt putari forte possit q̃ substantia indistans a loco, fundat presentiæ relationem ad locum Sed hoc nihil est: quia talis negatio conuenit substantiæ indiuisibili, etiã nusquam existenti: vt patet. & sic substantiam nusquam existentem contingeret esse præsentem huic loco: ac p hoc esset nusquã, & esset hic, quod implicat cõtradictionẽ. Si hæc vera sunt, patet q̃ imaginatio ponentiũ talẽ respectũ, in falso fundat. Credit.n. q̃ quẽadmodũ hęc aqua existẽs in vase, habet duo, s. q̃ sit ibi diffinitiue, & si: ibi circũscriptiue: ita habeat duo fundamenta, s. quantitatem fundantem circunscriptionem, & substantiam fundantem diffinitionem. Cum tñ ex prædictis habeatur, q̃ vnum tm̃ est hic fundamentum, s. quãtitas: mediante qua, hæc aqua & diffinitur & circunscribit hic. Et ex hoc vlterius sequitur, q̃ quemadmodum hæc aqua secluso colore, implicat cõtradictionem q̃ sit visibilis: ita secluſa quantitate, q̃ sit locabilis. Et hoc loquẽdo, vt mõ loquimur de substãtia, secluſa oi virtute actiua & passiua quocunq; mõ. Et sic positio illa, est impossibilis simplr. Ad exemplũ quod adducitur de hac aqua existẽte in vase, remota per intellectũ quãtitate &c. df̃, q̃ imaginatio in hoc decipitur: qñ secluſa quantitate, aqua illa nusquam remaneret: qm̃ nullam habitudinẽ haberet ad locum. Sed restaret cum negatione distantiæ ab illo loco, & quocunq; alio. Et ꝓpterea nõ oportet q̃rere quo ierit: sed vas plenũ aere reperi retur, aqua indiuisibili reddita, & nusquam existente. Nec hoc est mirabile, sed consequens ad hypothesim factam. Sicut si ponerẽtur a Sorte remoueri quantitatem, oporteret consequenter fateri, q̃ non haberet partes integrales, s. cor, hepar, caput &c. q̃a remaneret substantia indiuisibilis: & tñ imaginamur, q̃ remanet Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum. Pro parte quoque affirmatiua præsentiæ approximationis agẽtis ad passum, præueniẽtis actionem, potissima rõ est: quia agens agere in passum immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cum actio non sit prior simultate, relinquitur q̃ simultas est prior actione. declarantur singula. Primum: quia cum dr̃ ex 7. Physic. q̃ oportet agẽs & patiẽs imediata esse simul, si esse simul nihil aliud est q̃ illud agere & hoc pati, dicendo oportet agens & patiens esse simul, nihil aliud diceremus, q̃, oportet agens agere, & patiens pati: quod est ridiculum. Differunt ergo hæc inter se. Deinde declaratur sc̃m, s. q̃ sint hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine, ibi est confusio. Demũ declaratur tertium, scilicet q̃ actio non sit prior simultate: qm̃ non ideo agens proximum est passo quia agit: sed quia approximatum est passo, ideo agit. Pro parte vero negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cũ prædictis, aut est vna fictio. Qm̃ vel vtrumq; s. agens & patiens est corporeum, aut vtrumque spirituale, aut alterum spirituale, & alterũ corporeum. Si vtrumque est corporeum, simultas præueniens actionem, est quantitatiuus contactus, vt patet in 7. Physf. hic autem ad pñtiam circunscriptionis pertinet. Si vero vtrumque est spũale, ẽt si fingendi, daret licentia, simultas pueniens actionẽ est pñtia ordinis, nõ cuiuscunq; sed talis, s. immediati &c. Et merito, quia vt Aug. docuit: hoc facit ordo in spiritualibus, qm̃ situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus, attenditur secundum situm: ita in spiritibus ſm ordinem. Si aũt alterum est spirituale, & alterum corporeum, approximatio ista non potest fingi q̃ sit situalis: quia spirituale insituabile est. Oportet ergo, q̃ coincidat cum approximatione ordinis, & approximatione ſm substantiam. Non facile. n. esset, tertium quid fingere. Et si prædicta vera sunt, ita q̃ præsentia substantialis sit fictio, restat vt sola præsentia ordinis intelligi possit præueniens operationem. Et sic, ista præsentia approximationis coincidit cum præsentia ordinis, & addit in corporalibus præsentiam secundum contactũ quantitatiuũ, aut pura fictio est, si aliquid aliud esse dicatur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ, satisfit ex nunc dictis: concedendo q̃ simultas agẽtis & passi, sit aliud ab operatione, & quòd sit prior natura quàm operatio. Sed negatur, quòd sit aliud quid, quàm presentia ordinis in communi loquendo. Descendendo autem ad corporalia, negatur quòd sit aliud a præsentia ordinis & sit. hæ enim duæ sufficiunt ad hoc, quòd illud immediate agat, & illud immediate patiatur. Situalis quidem præsentia requiritur, quia quanta sunt: ordinis vero, quia actiua & passiua sunt. Et qm̃ vtriusque huius ambiguitatis tractatæ, pars negatiua rationi magis est consona, & ex notis nobis resolute intellectum quietare videtur: ideo partem negatiuam tenendam arbitror. Et sic, tres tantum præsentias acceptabimus, secundum situm, secundum operationem, & secundum ordinem.

¶ Sed quantitas virtualis[e]. Per applicationem igitur virtutis Angelicę ad aliquẽ locũ qualitercũque, dr̃ Angelus esse in loco corporeo. Et secundum hoc patet, q̃ non oportet dicere q̃ Angelus commensuretur loco, vel q̃ habeat situ in cõtinuo; hoc enim cõuenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensiua. Smiliter etiam nõ oportet propter hoc q̃ contineat a loco Nam substantia incorporea sua virtute contingens rem corpoream, continet ipsam, & nõ continetur ab ea. Anima enim est in corpore vt continens, & non vt contenta[e] Et similiter Angelus dicit esse in loco corporeo, non vt cõtentum, sed vt continens aliquo modo.

Et per hoc patet rñsio ad obicta.

¶ Sed dubium circa præsentiam ſm operationem remanet, an formaliter in communi loquendo inter agens in actu & patiens præter relationes agentis & patientis, sit relatio præsentiæ adinuicem: præsentiæ dico, non præuenientis, sed concomitantis operationem, qua relatione ipsum agens formaliter dicatur præsens passo, & econuerso.

Si.n. ponitur, cũ talis præsentia sit relatio æquiparantię, ac per hoc exigens fundamentum eiusdem rationis in vtroque extremo, surgit quæstio de fundamento eius, & deinde de in separabilitate eius ab operatione. Nec video quomodo possit his quæstionibus satisfieri, ſtãtibus supradictis. Si vero non ponitur: nullas patiemur angustias, quoniã nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione nanque agentis & patientis rẽ sic, nullam oportet consurgere aut concomitari relationem æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad parte negatiuam, quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens[f], Primo, esse simultatem secundum præsentiam ordinis, Secundo, secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia, secundum quantitatiuum contactum. hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est, licet quidam, de quorum numero est Sco. in. 2. sen. di. 3. posuerunt angelum esse in loco, per præsentiam substantialem, penes quam etiam attendi dicunt approximationem agentis ad patiens. Quia tamen præsentia huiusmodi voluntaria, ac sine ratione ponitur, immo contra dicit notis nobis ex sensibus, vt ex dictis patet. & angeli substantiæ sunt in corpore & immateriales, & consequenter a præsentia situali alienæ, non nisi duobus modis præsentes esse possunt loco, scilicet secundum præsentiam ordinis, vel secundum præsentiam operationis. hęc de tertio.

¶ Quo ad quartum. Circa mentem. S. T. diuersimode a diuersis dicitur. Quidam in duabus his propositionibus consistere eius opinionem putant. Prima est. Sola operatio transiens, est angelo ratio essendi in loco. Secunda est. Substantia angeli est sic coniuncta huic loco quòd est ab alio loco distans. Imaginantur enim quòd quemadmodum quantitas est ratio substantiæ corporeę, q̃ sit in loco, & cum hoc ipsa substantia corporea mediante quantitate est in loco sic, quòd vere ab alio loco distat & alteri propinquior est: Ita operatio transiens sit ratio angelo q̃ existat in loco, ipse tamen angelus per illam ad locum diffinitur, ita quòd a remotiori magis distat loco, quàm a propinquo. Quidã autem primæ propositioni non consentiunt, sed dicunt q̃ vel operatio trãsiens vel quæcunque relatio per modum operationis transeuntis significata, est angelo ratio essendi in loco, propter verba S. Th. ex Quolibetis adducta. De secunda vero propositione affirmant primam partem. s. q̃ substantia angeli est coniuncta loco, & non solum operatio eius. Fundant autem vtrique secundam propositionem super verbis Sanct. Tho. expresse in tertia parte. quæstio. 52. articu. 2. dicentis, quòd anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationem & per substantiam, in aliis vero per operationem, seu effectum tantum. Et in Quolibeto. 6. articu. 2. respondens argumento primo tali, Si angelus ageret per imperium voluntatis, posset ita agere in propinquum sicut in distans, & sic non oporteret ipsum descendere de cœlo in terram, vt hic operaretur, dicit, q̃ quia oportet mouens esse simul cum mobili quod ab eo mouetur, vt dicitur in. 7. Physi. ideo oportet substantiam angeli aliqualiter coniũgi rebus quas mouet. Ex his clare habetur, q̃ etiam apud substantias spirituales, modus essendi in loco per substantiam, distingui tur a modo essendi in loco per operationem, & quòd vterque cõuenit substantiæ spirituali. Quinetiam ex secunda authoritate videtur haberi distantia & propinquitas, quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, quòd tria quæranturratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distantiam & propinquitatem. Primum apud S. T. est quantitas virtualis tangens locum. Tactus autem iste nihil aliud est, quàm præsentia secundum operationem & præsentia ordinis siue vtraque simul concurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primo, q̃ præsentia ordinis non distinguitur a præsentia operationis, sicut potentia ab actu secundo, sed potius quemadmodum habitus ab actu secundo. Non enim ex hoc q̃ angelus potest operari alicubi, dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substãtiæ angeli, negatione situalis distantię, eo modo, quo sibi potest conuenire, vt inferius dicetur: Ex parte vero intellectus cognitionem practicam talis operis in hoc corpus, vt a se exercendi: Ex parte vero potentiæ executiue, expeditionem, ita quòd potẽtia sua nec detineatur seu impediat virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata prõptaq;, habeatur. Ex parte aũt voluntatis electionem prę dictæ præparationis ad hoc op'in hoc corpus exercendũ. Hæc .n. est ratio habitus, vt cũ voluerit quis operetur. Secundo sciendum est, quòd quẽadmodum operationũ duplex est genus, quoniã quædã sunt cũ continua exteriori actione, vt mouere. Quædam vero interpolata actione exteriori sunt contentæ, vt præsidere custodire & his similia. ita dupliciter contingit angelos præsentes esse loco secundum operationem. Vno modo, quia actualiter exteriori operatione attingunt corpora. Alio modo, quia actualiter attendunt & vacant, vt cœpta bene succedant, quàmuis non continue exteriori operatione aliquid ibi agant. Et hoc modo Angeli custodiẽtes homines, præsidentes prouinciis aut locis, dicuntur ibi esse. Non enim qui custodit aut præsidet, oportet quòd sempet in custodito aut subdito aliquid faciat. sed quòd semper vigilet, studeat, & vacet ad hoc, & nunc impedimenta amoueat, nunc ęro promoueat, nunc euentum rei expectet occurrentibus prouisurus &c. De secundo vero .s. cum dicitur, angelum alicubi esse, quæ res sit existens in loco, dicitur, quòd non solum operatio seu effectus angeli est in loco, sed ipsa substantia proculdubio. Sed diuersimode. Nam operatio est in corpore, vt perfectio in perfectibili. Substantia vero angeli est vt res per seipsam, seorsum habens suum subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidentale ipsi loco, cum neutrum alterius accidens aut substantia quoquo modo sit.

¶ Sed est aduertendum, quòd sicut dupliciter contingit Angelum operari in corpus, scilicet immediate immediatione suppositi, & mediate: ita dupliciter potest dici esse in loco median te operatione, scilicet per potentiam, & per substantiam. In corpore enim, in quo immediate operatur, est per operationem, & p potentiã, quia attingit illud sua virtute, & per substantiam, quia immediate immediatione suppositi attingit ipsum, concurrente negatione distantiæ situalis, vt causa, seu conditione, sine qua non. In corpore vero in quo mediate agit, est per operationem, & per potentiam, non autem per substantiam.

Tertium autem, scilicet: an substantia angeli existens in loco, distet ab alio loco, distinctione eget. Distantia enim dupliciter sumi potest. Primo proprie pro distantia locali seu situali. Secundo pro distantia inter agens & patiens vt sic, id est in proportione inter hoc & illud, vt alterum agat, & alterum patiatur ab eo. Si hoc secundo modo loquimur de distantia, tunc manifeste patet, Angelum esse vni loco propriquiorem q̃ alteri, quia hoc nihil aliud est, quàm esse proportionatum agens respectu vnius magis q̃ alterius. Si autẽ loquimur de distãtia situali, tunc distinguendum est, per se, aut per accidens. Et per accidens dupliciter, iuxta doctrinam Phil. 8. Physico. tex. 45. & dicenda sunt tria. Primo, quòd angelus non est per se distans aut propinquus loco alicui. Secundo, quòd Angelus secundum seipsum, non est per accidens distans, aut propinquus alicui loco, quemadmodum albedo quanta per accidens in vno loco distat per accidens ab alio loco. Tertio, quòd angelus est per accidens distans, aut propinquus loco alicui secundum corpus in quo est, ita quòd distantia non redundat in ipsum angelum: sed prædicatur de ipso ratione corporis in quo est, & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & distat a distante: sicut apud Aristote. motor orbis inferioris dicitur moueri per accidens ad motum superioris. Et per hæc pãtet quomodo diuersa San. Tho. dicta sint intelligenda. Nam ea quæ dixit in tertia parte de anima Christi, ideo dixit, quia in vna parte inferni immediate operari ipsam posuit, in aliis vero mediate. Non quòd nunc ium miserit, sed quia mediante effectu quem in limbo patrum habuit, ad alios descendit, quoniam per virtuosum descensum ad limbum patrum, & damnatos confutauit, & purgandis spem dedit &c. vt ex verbis, Sanct. Tho. in responsione ad tertium ibidem patet. Potest quoque, in vno tantum inferni loco fuisse animam Christi, secundum substantiam, intelligi alia ratione, quia. s. ab aliis partibus erat distans,

stans, per accidens, modo præexposito, & tamen diuinitatis virtute, effectū in illa loca faciebat. Quæ vero in quolibeto. 6. dixit propter simultatem ordinis, quæ præuenit operationē, & excludit distantiam istam situalem, per accidens, dixit. Patet quoq; ex his ratio: quare S.T. in quolibeto. 1. distinxit contactum virtutis ab operatione, quia

270 1. dis. 17. q. 3. arti. 2. Et q. 4. arti. 1. cor. Et 4. di. 44. q. 2. art. 3. q. 2. ad 1. Et po. q. 3. art. 29. ad 1.

ſ. contactus virtutis attenditur, non ſolū ſm exteriorem operationem continue exercitam: ſed etiam penes ſtudium & attentionem ad cœpta ſequenda &c. Vnde ibidē ſtatim ſubdit, quòd per operationē, nō ſola motio intelligatur, ſed quæcunque vnitio, qua ſua virtute contingit corpus, ſiue præſidendo, ſiue continendo. Et intendit non de continentia ſubſtantiali, qua in ſuperioribus inferiora naturaliter continentur eminenter, quia ſic quilibet Angelus eſſet vbiq; ſed de continentia quæ nata eſt competere formis, quæ eſt ſimul tenere corporis partes: hoc. n. modo anima continet corpus, vt dicitur in. 1. de ani. tex. 90. in cuius ſignum, ipſa recedēte, partes defluunt &c. Aſiſtentia ergo angeli ad ſimul tenendum corpus, quo ad aliquid eſſe vel operari, eſt continentia ſufficiens ad hoc, quòd angelus ibi dicatur eſſe. Nec ex his mihi ſimponas, q̄ dixerim angelos locari apud S.T. ex ſola præſentia ordinis, hoc enim adhuc non eſt habitum. Sed ad hoc tantum peruētum eſt, quòd angelus preſens eſt loco dupliciter, ſm operationē, & ſm ordinem. Et quòd iſta præſentia præuenit naturaliter illam, quia H eſt ipſa appropinquatio agentis ad patiens. Vtrum autem talis præſentia ſufficiat ad hoc, quòd angelus dicatur eſſe in loco, crediderim ego diſtinguendum, quòd eſſe in loco angelum, cōtingit dupliciter. Vno modo, cōplete, & ſic non ſufficit præſentia ordinis. Alio modo, incomplete, & ſic ſufficit. Cum. n. ſola eſt præſentia ordinis, inchoata quidem eſt præſentia angeli ad locum: ſed non eſt cōpleta. Cū vero actualiter incipit operari, tunc eſt complete præſens. Et ſm hoc, poſſent diuerſa theologorum dicta interpretari, mō de eſſe i loco cōplete, mō de eſſe in loco incōplete. De S.T. aūt ītētione nō clare cōſtat, q̄a ipſe & ſ illo. 1. Quolibet & hic, notāter dixit, q̄ per applicationē virtutis Angelice quali tercunq; ad locū, Angelus eſt in loco, & conſequenter cū hic applicationis modus non ſit extra qualitercunq;, incluſus videtur ab eo, & vere ſic eſt exponendus, niſi obſtet quòd applicationis modus de quo loquitur, eſt talis, quòd duo angeli non poſſunt ſimul habere illum, reſpectu eiuſdem loci. Videtur autem quòd I præſentia ordinis reſpectu eiuſdē loci, poſsit pluribus angelis ſimul conuenire. Secundo poteſt obſtare, quòd in reſponſione cuiuſdā argumenti in prædicto; Quolibeto dicitur, quòd quo ad eſſe in loco, prius natura ē operari quàm eſſe in loco, ergo præſentiā ordinis, quæ prius natura eſt quàm operatio, non tenuit ſufficere ad eſſe in loco, q̄a ſic prius eſſet in loco, quàm operaret. Sed ad hoc pōt dupliciter dici. Primo, quòd apud S.T. præſentia ordinis includitur ſub præſentia ſm operationem qualitercunq;, qm̄ ut ex dictis patet, tripliciter pōt variari, vel ſm continuatā attentionem, interceptā vero exteriorē operationē cum reliquis conditionibus (vt ſupra dictum eſt) vel ſm habitualem applicationem, quam importat præſentia ordinis. Et ſic cōmuniter accipiendo operari actualiter vel habitualiter, clarē conſtat operari nō prius eſſe in loco quàm eſſe, immo ſunt idem, ſed eo modo quo ratione diſtinguūtur, operari eſt prius, quia eſt ratio eſſendi in loco. Secundo poteſt dici, K quòd reſponſio S.T. intelligenda eſt formaliter. i. vt euacuat vim argumenti, dato etiā quòd per ſolam operationē actualiter exercitam Angelus eſſet in loco, quicquid de hoc ſit, oporet. n. reſpōſionem illā ab omnibus admitti, quicquid ſit de concluſione. Vñ de & Sco. in. 37. diſt. 1. fingens, præſentiā immenſitatis inter Deū & vbiq;, fatetur quòd prius natura potentia Dei habet terminū ſuæ operationis, quàm eius immenſitas terminum compræſentē. De primo vero obſtaculo quid dicendum ſit, in. 3. ar. huius q. diſcutietur. Satis ergo nunc ūt noſſe, quòd relatio præſentiæ ſubſtantiæ ſpiritualis ad locum, ſemper pertinet ad actionē, vel etiā paſſionem tranſeuntem actualiter vel habitualiter exercitam. Quantum ego capere hactenus poſſum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintum vt dictum iam eſt, Scot. multipliciter cōtra S.T. arguit: quę quoniam diffuſe a Capreolo tractantur in 1. q. 2. diſt. 2. ſen. breuiter perſtringenda duxi. Et primo arguit, quòd detur præſentia ſubſtantialis dupliciter. Primo ad hominem, quia S.T. in hac prima parte q. 8. ar. 1. hāc poſuit, & nunc negat. ergo.

ARTICVLVS. II.

Vtrum Angelus poſſit eſſe in pluribus locis ſimul.

AD SECVNDVM ſic procedit. Videtur, q̄ Angelus poſſit eſſe in pluribus locis ſimul. Angelus enim non eſt minoris virtutis, quàm anima, ſed anima eſt G ſimul in pluribus locis, quia eſt tota in qualibet parte corporis, vt Auguſt. dicit. Ergo angelus poteſt eſſe in pluribus locis ſimul.

¶ 2 Præt. Angelus eſt in corpore aſſumpto, & cum aſſumat corpus continuum, videt q̄ ſit in qualibet eius parte. Sed ſecūdū partes eius cōſiderant diuerſa loca. Ergo Angelus eſt ſimul in pluribus locis.

¶ Deinde ſimpliciter, Virtus operatiua angeli, aut ſe habet mediante, aut immediate ad actionem in loco: ſi mediate, quæratur de illo medio, & ſic deinceps, ſi immediate, ergo ſubſtantia operantis eſt immediata loco, & habetur intentum.

¶ Sed ad hęc patet reſponſio ex dictis. Ad primū quidē ex dictis in q. 8. ad ſcđm vero ex nunc oſtenſis conceditur. n. immediatio ſuppoſitalis, & indiſtantia localis, vtraque enim eſt conditio præſentiæ, ſecundum ordinem quàm ſecundū operationē. Ad has enim, tantum ratio illa ducit, & non ad aliquam poſitiuam præſentiam ſubſtantialem, vt argues ſingit, & nulla hoc ratione probauit, ſed ſuppoſuit. li. 6. de cæ. c. 6. tex. 3

¶ Secundo arguit, quòd operatio non ſit ratio angelo eſſendi in loco tripliciter. Primo ducendo ad incōueniēs tripliciter. ſ. quòd angelus frequenter eſſet nuſquā, quia in cœlo empireo nihil operatur. Et quòd angelus mouens cęlum, eſſet in toto cœlo, quia totum primo mouet, quia eſt ſibi proportionatum, ita quòd ſi auderetur ſtella orbi, moueret cū labore. ſecundo cœli. text. 71. Et quòd angelus eſſet in loco cōmenſuratiue: quia operatio ſua eſt in loco cōmenſuratiue per accidens, & ipſe nō niſi per eā ibi eſt. Secūdo oſtēſiue. Rō eſſendi in loco eſt in angelo formaliter, aliquin angelus nō eſſet formaliter in loco, ſed operatio trāſiēs nō eſt in angelo formaliter. ergo. Terrio authoritatibus Damaſceni, quæ dicunt angelum operari & eſſe in loco. ergo aliud eſt operari, & aliud eſſe i loco ī angelo, alioquin ſuperflue vtrūq; diceret.

¶ Sed ad hæc quoq; ex dictis facile reſpondetur. Primum quidē q̄d reputat incōueniens. ſ. Angelū nuſquā eſſe, nō incōuenit, immo vt Ariſt. primo cœli. tex. 100. dixit, entia illa beata, non ſunt ápta eſſe in loco. Quod vero in argumento miſcetur de operatione circa cœlū empireū, pōt multipliciter ſolui. Primo quòd angelos eſſe in cœlo empireo, eſt locutio Metaphorica, q̄a ſunt in gloria, ad quā ſanctificatū eſt cœlū empireū. Cuius ſignū eſt, quòd (vt Magiſter adducit in. 2. di. ſecundi) dr̄ quòd cœlū illud eſt plenū angelis, quod nō pōt niſi Metaphorice intelligi. Secundo, q̄ angeli in cœlo empireo operantur, ſed nos latet qualis eſt operatio illa. Quod aūt a quibuſdā dr̄, quòd ſunt ibi per exornationē, vel aliquid huiuſmodi, quod eſt relatio per modū operationis ſignificata, imaginarie magis quàm rōnabiliter dictū puto, nihil enim ad q. hanc de mō ſignificandi qui a nobis fit. Si ergo ſm rē ſolus reſpectus ſiue omni operatione actu vel habitu tāgente locū, poni pōt in angelo, quo formaliter præſens ſit angelus loco, iā ponitur ſm rē præſentia ſubſtantialis ſuperius impugnata, ſi angelus ponitur in loco, & non vt operans in operato, & vniuerſa quæ diximus ruunt. At ſiquis rationabilē non putat hāc operationis ignorantiā, primā neceſſe eſt amplectatur reſpōſionem, ſi authoritatē Gregorii Nazianzeni negare veretur. Ait. n. quòd abuſiue dicimus angelos eſſe in loco, qm̄ deberemus dicere q̄ operantur in loco. Alterius vero incōuenientis, ſequela negatur. vt. n. patet. 8. Phy. Motor cœli non eſt primo in toto cœlo, ſed in circulo æquinoctiali, cuius motus eſt velociſſimus. Nec in toto illo, ſed in loco orientali, ut patet in. 2. cœli, quia ibi eſt dextrū ex natura rei determinatū nō materialiter, ſed formaliter, vt dicit Auer. & bene. in. 2. cœli. cō. 15. Nec eſt quærendū vbi quieſcat, qm̄ nō eget loco, nec quieſcit, ſed eſt immobilis omnino. Tertii quoque inconuenientis ſequela nulla eſt, vt patet de ſe, per accidens enim effectus tali modo non redundat in cauſam: immo, vt S.T. dicit. Angelus eſt p ſe in loco nō ſimpliciter, ſed vt operans.

¶ Ad rationem oſtenſiuam dicitur, quòd licet maior ſit vera de eſſe in loco localiter, non tamē de eſſe in loco æquiuoce. ſ. vt operans in eo, vt patet. Ad authoritatem Damaſceni, dicitur, quòd propter noſtrum modum intelligendi, quo ſuperiora inferiorum more apprehendimus & nominamus, cum hic aliud ſit operari in loco, & aliud eſſe in loco, copulauit de illis loquēs eſſe & operari. Vnde ibi non diſtinguuntur re: ſed ratione tantū concipiente modum illum per modū operationis & per modū præſentiæ.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſecundæ Articulum ſecundum.*

TItulus clarus eſt: Hoc tamen in eo notandum eſt, quòd ly poſſint, dicit potentiam naturalem ipſorum Angelorum, & ordinariam ipſius Dei, quoniam hic nō examinamus q̄d Dei potentia de hac re poſsit abſolute, ſed quid rerum ordo habeat.

¶ In corpore articuli quinque facit. Primo reſpōdet quæſito. Secundo

eundo ex hoc excludit quendam errorem. Tertio remouet quandam obiectionem. Quarto infert, quàm differēter Corpus, Angelus, & Deus ſint in loco. Vltimo ex dictis ſoluit argumenta.

¶ Quo ad primū, cōcluſio nſiua habet tres partes, & eſt hęc. Angelus non eſt vbiq;, ſed in vno particulari loco. Et probatur ſin- 8. Ori. ſcđ. 2. Et ſcđ. 6. 17.

¶ 3 Præt. Damaſc. † dicit, q̄ vbi Angelus operat, ibi eſt. Sed aliquādo operatur ſimul in pluribus locis, vt patet de Angelo ſubuertēte Sodomam. ergo Angelus. poteſt eſſe in pluribus locis ſimul.

SED CONTRA eſt, quod Damaſc. dicit, quòd Angeli dum ſunt in cœlo, non ſunt in terra. B 8. 2. 3. cir a med.

RESPON. dicendum, q̄ Angelus eſt virtutis & eſſentiæ finitę. Diuina autem virtus & eſſentia infinita & ē vniuerſalis cauſa omniū, & ideo ſua virtute oīa contingit, & nō ſolum in pluribus locis eſt, ſed vbique: virtus autem Angeli, q̄ia finita eſt, non ſe extendit ad omnia, ſed ad aliquid vnum determinatū. Opor tet enim quicquid 549

comparatur ad vnam virtutem, vt vnum aliquid cōparari ad ipſam. Sicut igitur vniuerſum ens, comparatur vt vnum aliquid ad vniuerſalē Dei virtutē, ita & aliquod particulare ens comparatur vt aliquid vnū ad Angeli virtutē. Vnde cū Angelus ſit in loco per applicationē virtutis ſuæ ad locū, ſequit q̄ non ſit vbique, nec in pluribus locis, ſed in vno loco tantum.

Circa hoc tamen aliqui decepti ſunt. Quidam enim imaginationē tranſcēdere non valentes, cogitauerunt indiuiſibilitatē Angeli ad modū indiuiſibilitatis puncti. Et iō crediderūt, q̄ Angel⁹ nō poſſet eſſe niſi in loco punctali. Sed manifeſte decepti ſunt. nam pūctum

¶ Ad euidētiā harū difficultatū, ſciendū eſt, quòd effectus dupliciter pōt cōparari ad ſuā cauſam. Primo, ut obiectū ad potentiā. Secundo, ut effectus ad cauſam, uerbi gratia, calefactum comparatur ad uirtutem calefactiuam ut obiectum poſsibile, & ut eſſe ętus executioni mandatus. Primo modo attenditur comparatio inter rationē formalē effectus, & rationē operandi ipſius cauſæ. Secundo uero modo, attenditur ſuppoſitū ſeu indiuiduū ipſum effectus, & operatio cauſæ in actu exercito. His ergo duobus modis cum interpretari poſſet propoſitio aſſumpta, dicitur, quòd ſi primo modo interpretet hæc propoſitio, æquiualet illi, Ab uno inquantū unū, non procedit niſi unū, quæ de unitate formali tā cauſæ q̄ effectus intelligitur, & eſt uniuerſaliter uera. Qm̄ oīs uirtus reſpicit unam rationem formalem in ſuo adæquato obiecto, alioquin, una nō eſſet formaliter. Nec ex hoc ſequitur, quòd potentia rationalis non ſit ad oppoſita, aut quòd uirtus diuina non poſsit plura formaliter producere, niſi multiplicata formaliter: qm̄ tam potentia rationalis, q̄ uirtus diuina, per ſe primo reſpicit unū. Et de potentia quidem rationali ex. 10. Meta. patet, ubi dicitur, q̄ potentia rationalis per ſe primo, agit alterū oppoſitorum, reliquum uero per ſe ſecundo. De potentia uero diuina patet: quia per ſe primo reſpicit eſſe: reliqua uero inquātū ſunt eſſendi modi & participationes, & propterea pōt plura producere formaliter ſub entę, quemadmodū & niſus poteſt plures colorū ſpecies uidere, ſub uno tm̄ genere. Et per hoc excluditur inſtantia de multiplicatione formali uirtutis Angelicæ. Dicit. n. q̄ in angelo eſt una uirtus operatiua, ſed eius unitas formalis nō attēdit penes iſtas rōnes formales ſpecificas, ſed penes genericam, ſeu analogā aliquā rōnē, ſub qua cōprehēdūtur multæ ſpecificæ rationes formales. Vnde nō ſolū realiter, ſed etiā formaliter eadē eſt uirtus, qua Angelus cuſtodit, præſidet, mouet, & facit quicquid facit. Et ſic ꝓpoſitio iſta in hoc ſenſu uera eſt, nō tm̄ ſic principaliter intēta, qm̄ unitatē numeralē loci concludere intendimus. Dixi aūt principaliter, quia ſecundario eſt ſic intēta, qm̄ ut dr̄. 5. Met. Q̄ d eſt unū numero per ſe, eſt etiā unū rōne. Quia ergo in ſecundo ſenſu, propoſitio hæc eſt principaliter intēta, ad eius euidētiā ſciēdū eſt, q̄ quēadmodū ex parte cauſæ inuenitur uſitata diſtinctio in cauſam totalē, & in cauſas partiales. i: in cauſam quæ in ſuo ordine ſola ſufficit, & cauſas, quæ plurium cōcurſum requirūt eiuſdē ordinis, ut patet de pluribus trahentibus nauē, & de uno ſolo trahente nauiculā, ita ꝓportionaliter ex parte effectus diſtingui pōt, ita q̄ quidā eſt effectus totalis, & quidā effect⁹ partialis. Ita q̄ quēadmodū partiales cauſæ alicuius effect⁹ dicūtur nō quæcūq; duæ cauſæ ēt eiuſdē generis, ſed illæ tantū quæ & in eodē genere cauſæ, & in eodē ordine cōcurrūt ad integrādā unā illius ordinis cauſam. Nō. n. ſol & homo partiales cauſæ Sortis ſunt. Sed plures trahentes nauē partiales cauſæ tractus dicūtur, quia ad integrandū unū perfecte trahenti conueniunt. Ac per hoc um unius cauſæ totalis obtinent, cōcurrentibus tm̄ ſuperioribꝰ cauſis in ordinibꝰ ſuis. Similiter effectus partiales alicuius uirtutis dicūtur, nō quicūq; duo effectus illius, ſed illi tm̄, qui ad integrandum unum totalem effectū producuntur. Ac per hoc, rō effectus partialis diſtinguitur a ratione effectus totalis in

hoc. quòd ille necessario sit vt pars alterius, iste vero absolute. ¶ Secundo sciendum est, ꝙ effectus totalis, ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet, vt defectiuus, ut excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis, triplex est mobile, aliquod adæquatū, aliquod excedens, & aliqđ minus, ita ꝙ maī illo pōt mouere. Tertia distinctio é, de fieri simul vel successiue. Ex 40 D. 112. his. n. tribus distinctionibus habeť interpretatio illius ꝓpositionis. Eſt. n. sic interpretāda: quodcunq; cōparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel qua si & simul, ad virtutem vnā realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero: & sic est vniuersaliter verā de oi virtute siue finita, siue infinita, siue naturali siue libera. Vñ & S. T. in hoc articulo, post hāc propositionē statim subintulit, virtuti diuinę respondere vniuersum ens, quasi li. 8. tex. 84 tom. 2. adæquatum effectū. Sed aduertito, ꝙ licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolute, secunda tamē nō est opus si contrahitur ad virtutem Angelicā: quia etiā duos effectus defectiuos, non potest simul producere. Tertia quoq; opus nō est, si contrahitur ad virtutē infinitā: qm̄ illa, quicquid potest producere successiue, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obiiciendo adducta sunt. Non sequitur primo, ꝙ Deus nō possit producere plura numero vt plura: qm̄ illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus, compatitur secum totam latitudinem tam numeralem quam formalem possibilē. Eſt. n. illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione virtutis creatiuæ ad vnū formaliter. i. ad esse, stat ꝙ possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero. i. vniuersum, stat multitudo ista rerū, ex quibus consurgit vniuersum. Nec huic determinationi obstat, ꝙ Deus possit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturā produxisse. Tum, quia vniuersum hoc, & quicquid, & quotcunq;, qualitercunque separatim & seorsum produci ponant, necessario partes erunt vniuersi entis, quāuis non essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter quòd, notanter S. T. in litera, non assignauit virtuti diuinæ velut adæquatū effectum vniuersum, sed vniuersum ens: Nec dixit, quodcunque fit ab aliqua vna virtute &c. sed quodcunque comparatur, vt in situare quòd de adæquato, vel quasi adæquato effectu loquebatur, qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque ens factum aut factibile, sed vniuersum ens tantum. Tum, quia vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, a qua non nisi vnum vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatus cōcludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Nō sequitur etiā si ꝺm inconueniens: qm̄ attingere aliquos effectus partiales, contingit dupliciter. Primo, ꝺm id in quo conueniunt tantum. Secundo, ꝺm ea etiam in quibus distinguuntur, & in hoc differunt virtus diuina & angelica: qm̄ angelica attingit multos effectus partiales ꝺm id tantum, in quo vniuntur. Virtus vero diuina attingit in omnibus vniuersi partibus, etiā ea in quibus distinguuntur: & ideo angelus vnum tantum numero potest simul facere: Diuina vero plura: quia illa non attingit plura nisi ut unum, hæc uero attingit plura, vt unum, & vt plura. Propter quod S. T. in litera utrunque insinuans, duo dixit: & conuenientiam virtutis angelicæ & diuinæ, in hoc, quòd sunt determinatæ ad vnum numero, & differentiam in hoc, ꝙ diuina est determinata ad tale vnum numero. Ex quo sequitur necessario, ipsam attingere plura sub illo vno. Ex hoc nāque, quòd vniuersum ens attingitur, consequens est, quòd multitudo vt multitudo est, attingatur: qm̄ de ratione uniuersi est habere nō solum multa ut unū, sed multa ut multa. i. nō solū id in quo multa cōueniunt, pura ordinē: sed ea ī qb⁹ distīguunt. Angelica uero uirt⁹ est determinata ad vnū tale, ex quo nō sequit multitudo, qa ad particulare ens. est indiuisibile habens sitū, sed Angelus ē indiuisibile extra gen⁹ quātitatis & situs existens[e]. Vnde non est necesse, quòd determinetur [d] ei vnus locus indiuisibilis secūdum situm, sed, vel diuisibilis, vel indiuisibilis, vel maior, vel minor, secūdū quod volūtarie applicat suā virtutem ad corpus maius vel minus. Et sic, totum corpus cui per suam virtutem applicatur, correspōdet ei vt vnus locus. Nec tamē oportet ꝙ si aliquis Angelus mouet cœlum, ꝙ sit vbique. Primo quidem, quia nō applicatur virtus eius nisi ad id, quod primo ab ipso mouet. Vna autem pars cœli est, in qua primo est motus scilicet pars orientis. Vnde etiam Philosophus in. 8. Physico. * virtutem motoris cœlorum, attribuit parti Orientis. [e] Secundo, quia non ponitur a Philosophis, quòd vna substantia separata moueat omnes orbes immediate. Vnde nō oportet, ꝙ sit vbique. Sic igit patet, ꝙ diuersimode esse in loco, cōuenit corpori, & Angelo, & Deo. Nam corpus est in loco circūscriptiue: quia cōmēsuratur loco. Angelus aūt nō circūscriptiue, cū nō cōmēsuretur loco, sed diffinitiue: quia ita est in vno loco, quòd non in alio. Deus autem neque circunscriptiue, neq; diffinitiue, quia est vbique.

Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta, quia, totum illud cui immediate applicatur virtus Angeli, reputatur vt vnus locus eius, licet sit continuum.

¶ Ad tertiū demū inconueniens dicitur, quòd quāmuis angelus possit mouere duos lapides discontinuos, vt partialia mobilia unius totalis motus consurgentis ex duabus passiuis partialibus motionibus, non tamen posset mouere eosdem ut duo mobilia totalia, idest, quòd neutrum moueretur vt compars alterius, sicut patet in trahente paruum lignū potenteq; trahere simul unū aliud æquale. Is. n. posset trahere ambo simul, ut duo partialia mobilia eadē actione tracta, non tū posset dū trahit vnū, alia actione seorsum trahere aliud. Quanta autē distantia intercipi possit inter duos partiales effectus, certū nō habemus. Necessarium tamen videtur: quòd quemadmodū cærææ uirtutes finitæ naturales habent certam sphæram actiuitatis suæ, ultra quā non possunt immediate operari, contigit. n. aliqd simul, coagulari, vt dē de sensu & sensato, quæcunque simul moueat, tanquā in loco vno existentia respicit. Nec posset illamet simul mouere, si alterū eorū extra sphæram actiuitatis suæ poneretur. Et propterea, negatur quòd sit eadē ratio de parua & magna distantia partialium effectuum inter se. Vnde nō sequitur, ꝙ angelus possit esse simul in duersis locis.

¶ Circa illā propositionē. s. Angelo pōt attribui locus indiuisibilis, uel diuisibilis, maior, uel minor, ꝺm qđ uolūtarie applicat suā virtutē suā, dubiū occurit: it: an Angelus possit in loco diuisibili quātūcūq; paruo, aut quātūcūq; magno esse. Sco, n. in 2. Sen. d. 2. q. 6. tenet parte negatiuā: & dupl⁹ ꝓbat angelū nō posse esse in loco quātūcūq; paruo, quāuis cōcedat i loco pūctali. Primo, ex 36. 1. Euclidis, vbi dr; ꝙ q eqd pōt esse in vno ęqualiū, pōt ēt esse & in alio, si tibi figuratio nō repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequit, ꝙ angelus pōt esse in loco quātūcūq; lōgo: q a semp est inuenire qua drāgulū strictius æquale cuicūq; quadrato dato. Secūdo, rōne naturali, q a sequeret, angelū esse infinitæ uirtutis. Probat cōsequētia: q a determinata uirtute angeli ad maximū locū, posse illā applicare ad minorē. est aliq; alia uirtutis actiuæ: & posse applicare adhuc ad minorē, est magis & pfectiꝰ posse, & sic in infinitū. ergo si potest ad locū quātūcūq; paruiorē se semp trāsferre, erit uirtutis infinitæ. S. T. aūt tenet in re hac tria: Primo, ꝙ pōt esse in loco indiuisibili. Secūdo, ꝙ nō pōt esse in loco quātūcūq; magno: q a uirt⁹ eius est finita. Nec pōt arbitriū uolūtatis suæ efficax esse, nisi iuxta uires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo, ꝙ angelus potest esse in loco quantuncunque paruo: qm̄ procul dubio potest operari in loco quātūcūq; paruo, cū nulla repugnātia sit ex parte effectus aut uirtutis &c. ut de se patet. Motus enim localis saltem, non determinat sibi minimum locum, ut patet 6. Phy ꝺm. Vnde in quantuncūque paruo, potest causari ab angelo.

¶ Ad rōnes āt Scoti faciliter rndeti pōt. Ad primā quidē, ꝙ nō est ad ꝓpositū propositio Euclidis. Qm̄ manifeste loquit de esse in loco cōmensuratiue: uolens ꝙ oē cōmensurabile alteri æquali, sit cōmēsurabile reliquo, nisi figuratio obstet: qđ ridiculū est ad ꝓpositū reducere. Quāuis etiā posset secūdo dici, ꝙ aliqd est posse esse in quātūcūq; lōgo simpliciter, & aliud est posse esse in quātūcūq; lōgo respectu datæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitū crescere ꝺm partes auferibiles ex data linea, ut patet. 3. Phy si. Quāus n. lōgū in infinitū simpliciter nō posset rndere angelo, qā rn esset infinite lōgū ꝓ restrictiones assignati quadrati, posset rndere angelo vt loc⁹ unus, Tale. n. esset simplr finitū ꝺm lōgitudinē, & nunqū quacunque excrescentia facta excederet certā quantitatē. Ac per hoc, nisi longitudo intantum prorraheretur, ꝙ exiret sphærā actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadratū, posset ēt quadrāgulū. Si aūt sphęrā actiuitatis exiret, iā haberur rō, quare ī illo esse nō posset: obstaret. n. exitus extra sphærā, quēadmodū Euclides dicit, ꝙ corpali alicui obstaret figuratio.

¶ Ad secundā rationē dicitur: ꝙ falsum est, maioris uirtutis esse ad minorē, & ad minorē locū se posse applicare, hoc. n. non est ex quantitate

quātitate virtutis, sed ex libertate pendet, vt S. Tho. dicit. Vnde, quāmuis applicare se ad totum locum sit aliquantæ virtutis, quia nullus effectus potest esse quin ab aliquanta virtute fiat, applicare tamen se ad maiorem vel minorem infra propriam sphæram, non maiorem aut minorem, per se loquendo, exigit virtutē, sed libertatē vsus il 271 lius. Et ꝙ hoc patet, qđ ꝺm S. T. de alia ambiguitate quam in fine mouet Scot. tenendum sit. An. s. si angelus ē in loco, de necessitate sit in tanto loco determinate, puta vnius palmi, ipse enim reputat vtranq; quæstionis partem, nullum parere incōueniens. Ex dictis autē S. T. manifeste sequit negatiua, ita quòd affirmatiua opposita inconueniēs induceret, quia sequeret ꝙ latitudo usus virtutis angelicæ, si eēt libera, sed naturalis, quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ secundæ Articuli tertium.*

TItulus clarus é ex prædictis. Quæritur. n. directe de possibili, secūdū rerum potentiam.

¶ In corpore articuli vnica conclusione respondet quęsito. Angelus plures non possunt simul esse in vno loco. Probatur sic. Impossibile est duas causas totales & immeditas simul esse eiusdem effectus. Ergo impossibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedens inductiue, & in causis efficientibus & formalibus, deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta, excludi tur instantia de pluribus immediate trahentibus nauem: consequentia vero probatur ex eo, quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quàm perfecte & immediate continere illum, in genere causæ efficientis.

¶ Circa hanc conclusionem aduerte, quòd dupliciter potest intelligi. s. de potentia naturali & de potentia logica. Et sū quidem intelligitur de potentia logica, multas habet instantias. Tū, quia nulla apparet contradictio, plures angelos virtute diuina alligari vni & eidem loco, immo de facto forte est de pluribus animabus damnatorū æqualis omnino demeriti. Tū quia confusio operationum, quāmuis sit inconueniens quoddam, sequens ex hoc, quòd angeli sunt in eodem loco, non liquet tamen quòd sit omnino impossibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodem loco non est sic impossibile. quamuis nisi hoc fide teneremus, dicerem⁹ quòd implicat contradictionem. Si vero de naturali potētia intelligitur, tria obstant. Primum est, medium assumptū a S. Tho. propositio enim illa, Impossibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdem, verificatur de impossibili logico, quoniam fundatur super hoc, quòd sequeretur aliter duo cōtradictoria. s. q. idē simul dependeret & non dependeret a sua per se causa: patet sequela, quia stante dualitate causarum per se, ex vna parte sequitur. ergo effectus dependet ab vtraque, quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera vero parte sequitur. ergo effectus a neutra dependet: patet sequela, quia ab illa non dependet, qua seclusa nihil minus esset vel fieret. Sed quāuis altera earū secluſa, effectus esset vel fieret. ergo a neutra pendet. ergo implicat contradictionem. Secundū est, quia non inconuenit, in vno & eodem loco ꝺm easdē partes produci simul duos diuersarū rationū effectus ab agentibus diuersarum rationū: potest. n. vnū & idē ꝺm eandē partē ab vno agente fieri calidū, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce. si mul ergo poterunt & naturaliter plures angeli in eodē esse loco. Tertiū est, ꝙ ꝺm hoc presentia ordinis non vī esse sufficiens rō existendi in loco, qm̄ plures angeli possunt vni & eidē loco præ-

ARTICVLVS. III.

Vtrum plures angeli possint simul esse in eodem loco.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd plures angeli possint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora non possunt esse simul in eodē loco, quia B replent locum. Sed angeli non replent locum, quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum: vt patet per Philosophum in 4. Physic. * Ergo plures angeli possunt esse in vno loco.

¶ 2 Præt. Plus differt angelus & corpus quàm duo angeli. Sed angelus & corpus sunt simul in eodē loco: quia nullus locus est, qui nō sit plenus sensibili corpore: vt probatur in 4. Phy. * Ergo multomagis duo angeli possūt esse ī eodē loco. C

¶ 3 Præt. Anima estī qualibet parte corporis, secundum Augſ. sed dæmones licet non illabantur mētibus, illabuntur tamen interdum corporibus: & sic anima & dæmon sunt in eodem loco. Ergo eadem

lib. 4. Phy. text. 51. & 58. tom. 2.

lib. 4. Phy. tex. 58. to. 2. Aug. lib. 6. de trin. c. 6. non procul a fine to. 3. Et in Epist. 28. ad Hieronimum.

A sentes sic esse, quoniā ex hoc non sequitur confusio operationū.

¶ Ad hoc breuiter dicitur iudicio meo, ꝙ conclusio intelligenda est non de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc, ex parte medii assumpti a S. T. qm̄ illud medium nō habet locū nisi in naturali modo, quo angelus est in loco. s. per operationem suam. Cū tamen constet dēmones locari per pati, potiꝰ quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositæ in litera: fecit enim categoricam propositionē de inesse. s. ꝙ duo angeli non sunt simul in eodem loco, & nō modalem de possibili. Moueor tertio, ex cōsuetudine S. Thomi qui semp ex ꝓpriis & de propriis rei de qua agitur, determinare cōsueuit: Quærimus enim hic (vt in titu. diximus) qd rerum ordo habeat, non quid Dei potentia possit. Vnde ad instantias in oppositum dicendum est, & ad primam dicitur dupliciter. Primo, ꝙ cū tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdem ratio nis solo numero distinctæ, vt patet, dicitur, quòd ibi non est Q. præced. contradictio. Tum, art. 1. quia non ab omnibus videtur concedi quòd hic effectus sit per se ab hac causa, propterea quia posset esse hic & non ab hac causa. vt dicunt. Tum, quia concessa persitate, non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraq; & neutra: sed quòd dependeat ab vtraque inquantum vniuntur, cum quo stat, quod ambæ istæ D sint falsæ, ab vtraq; depēdet, & a neutra depēdet. Declarātur hęc, & patēt: si fingas duo luminosa eiusdē rationis & virtutis, æque proxima alicui ꝺm se totū medio primo illuminabili perfecte i. in summo a quouis eorū, & vt nō negeť ista fictio, nec disimilis sit propositō, ponantur per Dei potentiam illa duo luminosa in eodem loco. Tunc quæratur: aut medium illuminatum erit ab altero, aut vtroque. & c. Eſt enim iste præcise casus de quo disputamus. Vnde cum talis fictio non implicet contradictionem, sed de potentia Dei absoluta posset poni in esse: sequitur, quòd ponere duas totales &c. non sit impossibile logicum, sed physicū. Quo circa, in tali casu, illa duo luminosa se haberent vt partes vnius luminosi, superexcedētis in duplo vel amplius sua actiuitate, potentia passiuā cui approximatur, a quo cōstat, quòd non ꝺm partes diuisim, sed vt vnia tur in vno, effectus dependeret, & sic in proposito a duobus agentibus non vt duo sunt, depēderet, sed vt vniuntur, duo tamē essent. Secūdo dicitur, ꝙ aliud est, plures angelos esse simul ín eodē loco, & aliud est, plures angelos esse naturaliter simul in eodē loco. Primū. n. non implicat cōtradictionē. dato ꝙ ꝺm implicaret cōtradictionem, propter rationē adductā, & sic posset sustineri iuxta istam distinctionē vtraque pars. Propter qđ S. T. cōclusionē quidē de inesse, maioré aūt assumpsit de impossibili, logico quidem, loquendo de talibus causis vt plures sunt, physico autē, loquendo de eisdē causis pluribus, sed nō inquātū plures. Ad secūdā instantiā dr, ꝙ cū angelus sit per se in loco, vt operās in operato, quēadmodū operata cōtingit esse diuersa realiter & formaliter, & tñ esse vnū subiecto, ita nō incōuenit plures angelos esse in eodē loco materialiter, non tñ formaliter.

¶ Ad tertiam dicitur, quòd sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis &c. sint æque approximata immediate vni & eidem passo ꝺm eandem rationem, ita naturaliter est impossibile, vt duæ intelligentiæ sint præsentes vni & eidem loco secundum eandem potentiam passiuam. & ratio vtrobique est: quia tam natura quàm intellectus, horret superfluitates tanquam orioſas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis a sufficienti rarione locandi angelum.

¶Circa probationem consequentiæ, dubium occurrit: quoniam assumpta propositio. s. Angelus est in loco per modum continentis perfecti, non videtur necessaria. Quoniam perfectio causalitatis, aut est conditio necessario requisita ad hoc, ꝙ angelus sit in loco, aut est cõditio necessario cõcomitans ad idē. Sed neutrū potest dici, ergo &c.

In corp.ar. Quod enim non necessario requiratur, patet ex duobus. Tū ex pluribus trahentibus nauem, quorū quilibet secluſa cor poreitate diceretur esse ibi. Tum ex eo quod supra dixit S. Tho. quòd angelus est in loco per applicationem suæ virtutis immediate qualitercunque. Quòd vero non necessario concomitetur, ex eo patet, quòd angeli sunt virtutis finitæ, & possunt eiusdem rationis effectum immediate producere in loco. ex his enim duobus manifeste sequitur, quòd est possibile aliquem effectum, puta motum localem alicuius cõtiendæ molis, debere produci, ad quē plurium angelorum motiuæ virtutes requirantur.

¶Ad hoc est dicendum, quòd cum præsens quæstio sit de potentia naturali & non logica; sat est, si propositio ista necessaria est, necessitate physica. i. vt in pluribus. Et quoniam hæc sunt remotissima a sensibus, sat est si est nobis nota propositio hæc ex mediis rationabilibus, vt patet ex. 2. cœli. &. 12. Met. Consentaneum siquidē est rationi, vt quilibet angelus tantum dignitatis inter causas obtineat, vt imperfectionis huius, quę est esse causam partialē, expers sit: quoniam dignitas hæc, a stris omnibus tributa a natura creditur, quanto magis in materialibus causis, quarum minima excedit incomparabiliter omnē corporalem causam. Accedit ad hæc, quòd boni angeli virtute suffulti diuina, ad loca hæc applicātur, & ideo ad omnia, ad quæ mittuntur sufficere dixit S. Tho. in. 1. sent. dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum, non oportet aliter respondere: quoniam fatemur, quòd propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus, quòd eius necessitas talis non est, nisi probabiliter nota nobis. Et propterea, posset sustineri, si quandoque inuenitur a sanctis, aut illustribus doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco, quod Ricar. sentire videtur.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli duo principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuam habētem duas partes. s. Angelus potest moueri localiter, æquiuoce tamen respectu corporis. Secūdo declarat, & probat simul eam quo ad tria. Primum est, quòd non eadem ratione motus competit corpori & angelo. Secundū est, qd sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primū, talem rationem inducit. Corpus est in loco vt contentum & cõmensuratum, igitur motus eius necessario est ſm exigentiam loci, ac per hoc ex continuitate eius, est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori eiusdē, est prius & posterius in motu. Angelus vero est in loco vt continens locum, non commensuratum eidem: igitur eius motus non est necessario ſm exigentiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in præcedente quæstione, & ex. 6. Physi. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est:

272 1.di.17 q. 4.art.1. Et opu.15.ca. 18. Et mat. 28.ca.3.

QVAESTIO LIII.

De Motu locali angelorum, in tres articulos diuisa.

QVONSEQVENTER cõsiderandum est, de motu locali angelorum.

Et circa hoc, quæruntur tria.

¶Primo, Vtrū angelus possit moueri localiter.

¶Secūdo, Vtrū moueatur de loco ad locū, per transeundo mediū.

¶Tertio, Vtrum motus angeli sit in tempore vel in instanti.

ARTICVLVS I.

Vtrum angelus possit moueri localiter.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd angelus non possit moueri localiter. Vt enim probat Philosophus in 6. physic*, nullum impartibile mouetur: quādiu aliquid est in termino a quo, non mouetur, nec etiam dum est in termino ad quem, sed tunc mutatum est. Vnde relinquitur, quòd omne qđ mouetur, dum mouet, partim est ī termino a quo, & partim in termino ad quem. Sed angelus est impartibilis. Ergo angelus non potest moueri localiter.

¶ 2 Præt. Motus est actus imperfecti, vt dicitur in 3. physic.† Sed angelus beatus non est imperfectus. Ergo angelus beatus non mouetur localiter.

¶ 3 Præt. Motus non est, nisi propter indigentiam. Sed sanctorum angelorum nulla est indigentia. Ergo sancti angeli localiter non mouentur.

SED CONTRA: eiusdē rationis est angelum beatum moueri, & animam beatam moueri. Sed necesse est dicere animam beatam localiter moueri: cum sit articulus fidei, quòd Christus secundū animam descendit ad inferos. Ergo angelus beatus mouetur localiterr

RESPON. Dicendum, quòd Ang. beatus potest moueri localiter. Sed sicut esse in loco æquiuoce conuenit corpori & angelo ᵉ: ita etiam & moueri secūdum locum. Corpus enim est in loco, inquantū continetur sub loco, & commensuratur loco. Vnde oportet quòd etiam motus corporis secundum locum, commensuretur loco, & succesiue. Et declarat quo ad duo, & ꝙ sit cõtactus: quia esse in loco nihil aliud est, q̄ virtualiter tangere locū. Et ꝙ sit diuersorū locorū, quia nō pōt esse simul ī pluribus locis, ac p hoc diuersa loca tangi succesiue oportet. Sed qm̄ diuersa loca contingit non simul tangere, intercedente quiete media: et tunc tales contactus non dicerentur angeli motiui, ideo additur ly succesiue, id est, immediate & consequenter se habendo. Quo ad tertiam intendit hoc. Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur vtraq; pars, quia potest totum locum simul deserēdo, ad alium se transferre, & potest paulatim vnum deserendo, partem alterius continue occupando acquirere.

¶Circa ꝺdicta aduerte diligenter, ꝙ més. S. T. expresse, & absque dubitatione sentit, motū localē proprie loquendo, non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & æquiuoce, noībus vtendo vt plures, dicitur subst̄atias spirituales esse in loco: ita & moueri localiter: vnde moueri eas, nō est esse subiectū motus, sicut nec locari est eas esse subiectū vbi: sed virtualiter tangere in genere causæ efficientis diuersa loca. Et ex hoc patet primo, ꝙ inanis fuerit labor Scoti, in loco allegato, ad ꝓbandum angelum posse vere moueri localiter, quia susceptiuum alicuius generis, & non indeterminatū nec illimitatum &c. Suppo nit. n. quod nunquā probauit, angelū. s. esse susceptiuū ipsius vbi diffinitiue ſm substantiam, vt in quæstione præcedente dictum est. Pater secundo, quòd non consona eorum videtur sententia, qui vel S. T. attribuunt substantias spirituales motu locali localiter vere moueri. vel hoc de mente eius suspirantes, vt verum asserunt. Et quòd amplius est, gloriantur se intelligere S. Tho.

¶ Circa

* text.31.& a text.38. vsq; 44.

lib.3. Phy. text.16.in.

169 170

¶Circa continuitatem motus angeli, dubium occurrit: an ibi sit vna tantum operatio, an multæ. Si enim vna est, in vno tantum loco per illam erit, & sic moueretur, & nō moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum, & esset in vno tantum loco propter vnitatem operationis. Sequitur etiam, quòd motus angelicus male diffinitus esset per diuersitatē contactuum, quoniā vnitas operationis, ī fert vnitatem contactus. Si vero necessario multæ ibi sunt operationes, sequitur, quòd non sit motus continuus. Et sequeretur etiam, ꝙ angelus non posset manutenere, seu cõtinuare eandē operationē de loco ad locum, quod tamen homo potest.

lib.4.Phys. tex.99.10.2

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ cum dicitur angelus moueri motu continuo, contingit & vna tātum & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duæ distinctiones notandæ sunt. Prima est: dupliciter potest intelligi angelum continue applicari diuersis locis. Primo modo, ita quòd locꝰ & patiens ese comitentur, quo ad vnitatē & diuersitatē. Alio modo, vt cū di uersitate locorū sit vnitas patientis. Tertius siquidē modus, scilicet cum diuersitate patientium sit vnitas loci, non est ad propositum, quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua mō loquimur. Secunda distinctio est, quòd operationē esse vnam aut multas, contingit dupliciter. Vno mō, secūdum quod exit ab operante. Alio modo, secundum quod terminatur in patiens. Et hoc dupliciter. s. vel in ordine ad aliquid extrinsecum ipsi patiēti, vel ſm seipsum. Ex his enim patet primo, quòd sine angelus dicatur moueri ex eo quòd eundem lapidem defert de loco ad locum, sive ex eo, quòd vnam magnam aquam paulatim per partem post partem continue mouet: semper interuenit diuersitas cõtactus & operationis ex parte patientis, vel in ordine ad extrinsecum tantum. s. magnitudinē, seu spaciū, vt quando defert lapidem: vel in ordine ad extrinsecum & secundum seipsum patiens, vt quando modo prædicto mouet aquam. Concurrere autem in hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec uideo esse necessarium, nec impossibile. Sat enim est ad saluandam descriptionem motus angelici, talis diuersitas cõtactuum, ex parte patiētis. Neq; sequitur ex vnitate operationis, quòd per eam non attingat diuersa loca continue, sicut ex vnitate corporis locati non sequitur semper in eodē loco esse. Sed quemadmodū cū corpus mouetur, in qualibet parte temporis & in quibuscunque instantibus, est in diuersis locis, alioquin quiesceret, in singulis tamē instātibus in nullo sibi adæquato est loco: Ita angelus, operans operatione vna ex parte sui, multiplici vero ex parte passi simpliciter, vel secundum quid, in quocunque instanti vnum respicit locum, in singulis tamen partibus temporis, & in quibuscunque duobus instantibus diuersa attingit loca.

Q.prec.ar. 1.

D.118.

Q.precedens.1.

¶ In responsione ad primum, dubiū occurrit, eo quòd S. Tho. & sibiipsi & veritati contrarius videtur, dum dicit, quòd angelus potest dici moueri, dum est in termino a quo, vel ad quem. Nā. in. 1. sent. distin. 47. q. 4. art. 1. ad tertiū, dicit, quòd angelus in neutro termino mouetur: sed in successione vnius ad aliū, & ratio est, quia motus angeli non componitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius, ac ꝙ hoc, partes motus eius non sunt motus, & consequenter in neutro termino mouet. Et cõfirmatur, quia motus angeli comparatur ad esse in terminis, sicut numerus ad vnitates, apud S. Tho. Et consequenter, sicut numerꝰ nō potest dici esse, altera tantū vnitate existente, nec angelus moueri altero tantū termino existēte. Et sic, quemadmodum motus cõtinuus nō est suo termino adueniente, ita nec motus angeli, cuius op positum hic dicitur.

b 40 270

D.119.

D.120.

¶ Ad huius difficultatis solutionē, duo attendēda sunt. Primum est, quòd termini motus angelici sunt de natura instātanearum mutationum quo ad hoc, ꝙ in eis inuenitur simul fieri & factum esse, vt dicit. 6. Physi. ita quòd terminꝰ quicūq; angelici motus potest distingui in fieri & factum esse. Et in quantum cõtinet in se factum esse, verificatur negatiua. s. quòd in eo angelus non mouetur, inquantum vero continet in se fieri, verificatur affirmatiua. s. ꝙ in eo angelus mouetur. Et merito, quia terminus a quo motꝰ angelici, non habet rōnē partis motus, nec rationē termini a quo, nisi in respectu ad successentē terminū, & ecōtra de termino ad quem: ſm tales tñ respectus, successio attendirūr terminorū, & consequenter motus angelicus. Secundo attendendum est, ꝙ cū motus sit de genere successiuorū & nō ꝑmanētiū, motꝰ angelicꝰ se habet nō vt numerꝰ ꝑmanēs, sed vt numerꝰ successiuus. Numerū āt successiuū cōstat sufficiēter esse si ī successione suarū vnitatū est. Vnde nō requirit vnitates, ex qbus cōponit simul esse, sed esse in actu successiuo, & ex his patet rñsio ad obiecta. Nec mihi imponas, ꝙ ī loco termini a quo, dixerim respectū esse ad terminū ad quē, cū angelus relinquēdo lapidē in quo fuit, cœlo empireo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius, quòd in ipso angelo operante circa vnum terminum, est actus permixtus potentiæ, pro quanto operando circa illud, operabitur immediate circa aliud. Et similiter operatio circa terminum ad

quem, habet necessario duo. s. succedere præcedenti, terminando prædictam potentiam, et id quod est absolute, & quandoque tertium, s. permistam potentiam ad succedentem operationem.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum secundum.*

TItulus clarꝰ est, ¶ In corpore quatuor facit. Primo, distinguit motũ angeli in continuũ, & non continuum. Secundo, respondet quæsito conclusione affirmatiua, de motu continuo. Tertio, respondet quæsito quo ad motũ non continuum conclusiõe negatiua. Quarto, reddit causam emergentis differentiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medii.

¶ Quo ad primũ: nihil oportet addere, quia ex præcedente articulo manifesta est distinctio, hic repetita.

¶ Quo ad secundũ: conclusio est ista: Angelus motu continuo, necessario pertrãsit media. Et probatur ex ratione medii, ex. 6. Physico. Et eius ratio adducitur ex. 4. Physico. vt patet in litera.

¶ Quo ad. tertium cõclusio est ista. Angelus motu non continuo, nõ potest pertransire omnia media. Et probatur sic. Media inter quæcũque extrema loca, sunt infinita. ergo motu discontinuo, aut pertransiri omnia non pñt, aut infinita actu numerabũtur. Sed infinita, actualiter numerando consumi est impossibile. ergo ipossibile est, quòd omnia media discontinuo motu pertranseanť. Antecedens probatur. Tum, quo ad loca indiuisibilia Tũ, quo ad loca diuisibilia, ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Cõsequentia vero deducitur ex eo, quòd infinitas locorum non consumitur a mobili quocunq;, nisi propter continuitatem motus, & merito: quoniam infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibique invicem possunt respondere, vt quemadmodum in locis sunt infinitæ partes, & infiniti termini in potentia, ita in correspondente sibi, sit potentialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminis æquentur: stat ergo vis probationis in hoc. Infinita loca sola continuitate motus, a mobili quocunque consumi possunt. ergo motu discõtinuo aut non pertranseunť, aut si transiri dicãtur actu dinumerabuntur: quoniam singula loca actualiter terminabunt partiales mutationes, integrantes motum discontinuum.

¶ Quo ad quartum, quia ex dictis sequitur, ꝙ angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio pertransito, quãdo mouetur motu discõtinuo, immo necessario oportet ipsum in tali motu aliqđ medium omittere. Et ex alia parte constat, corpus non posse transire de extremo ad extremũ, nisi per omnia media. Differentiæ huius, ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia, secundum totum vel partes. Angelus vero cõtinet locum &c.

¶ Circa antecedens assumptum ad secũdam conclusionem, q̃ tiuncula occurrit: quomodo sit verũ, inter quælibet duo loca diuisibilia, esse infinita loca media, cum manifeste pateat, inter duas mediates alicuius cõtinui, vnum tantum medium inueniri. s. indiuisibile, quod est terminus cõmunis, & nullum inter eas inueniri medium indiuisibile.

¶ Ad hoc est dicendum breuiter, quòd aliud est loqui de duabus partibus cõtinui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquẽdo, duo loca nõ sunt, ꝙ vt sic, situaliter nõ distant. Et ppea, duæ partes cõtinuæ magnitudinis, dupliciter sumi possunt: vno modo ex ea parte, qua continuãtur vel contiguantur, & sic eum in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere non possunt. Nec inter eas localis motus eẽ potest. Si vero sumãtur ex ea parte, qua aliqualiter abinuicem distant, sic de vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas sunt infinitæ media, tam diuisibilia q̃ indiuisibilia, vt patet ex ratione continui. Et quia S. Tho. de pluralitate locorum vt plura sunt, formaliter loquebatur, & non de partibus continui absolute: ideo optime dixit, ꝙ inter quælibet duo loca, sunt infinita loca media, & non dixit, quòd inter quaslibet duas partes, sunt infinitæ partes.

¶ Circa secundam conclusionem aduerte, ꝙ Sco. in. 2. dist. 2. q. vlti. tenẽs, ꝙ angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminum distantem a termino a quo, nisi pertransito medio, arguit tali ratione. Ordo præfixus a superiore agente, videtur esse necessarium cuicunque agenti inferiori, quando habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus a Deo cuilibet virtuti creatæ, igitur quando angelus mouet se per talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. & confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distãtia, impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ minor est falsa simpliciter: qm̃ talis ordo nõ est præfixus virtuti immateriali, inquãtũ motiua est in motu discontinuo, quoniam ex parte sui absoluta est a legibus distãtiæ situalis, vt pote, superioris ordinis. Nec ex parte effectꝰ alligatur ad ordinẽ istũ: quoniam discõtinui ponuntur. Ad confirmationem vero dicitur, ꝙ nec distantia locorum inter se, nec distinctio eorũ impedit, quin succedens operatio possit ad alterũ terminari, quoniam absoluta ab vno loco operatione, indifferẽter & indistanter se habet ad quẽcunq; locum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsertiæ Articulũ tertium.*

TItulus eget diligentissima annotatione. Aduertẽdum est enim, ꝙ cũ motus nomen, commune sit motui & mutationi. tripliciter intelligi põt quæstio ista. Primo, de simplici acquisitiõe loci: vtrum. s. angelus in instanti acquirat locũ. Et talis sensus nõ est ad propositum, patetque solutio eius: Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusquam fuisset. Secundo modo, potest intelligi, de acquisitione loci succedẽte mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter, primo, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in alium, seu, quòd idem est: de mensura destitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiam habet solutionem, quoniam constat talem mensuram esse instantis: nec in isto sensu quæritur a S. Tho. Et propterea multa argumenta Grego. recitata a Capreolo. in. 6. dist. 2. quia ad hunc sensum spectant, contra S. Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi ꝙ in instanti acquiritur terminus ad quem, in quo etiam deseritur terminus a quo: cuius oppositum creditur nos opinari. Alio igitur modo potest intelligi, de cõparatione mẽsuræ propriæ acquisitionis termini ad quem, ad mensuram propriã termini a quo, vtrum. s. se habeant hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instans & tempus. Et hæc est quæstio præsens, quam discutere intendit S. Th. Vnde quærere: vtrũ motus angeli sit in instanti, in proposito est quærere: vtrum mensura transitus angeli de loco ad locum sic se habeat, ꝙ mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminum a quo, vt instans ad tempus: & hoc est valde notandum.

¶ In corpore articuli facit quinque Primo, refert quandam opinionem. Secundo, impugnat illam. Tertio, respondet iuxta propriam opinionẽ ibi: sed oportet assignare. Quarto, ostendit qua le sit tempus in quo mouetur angelus. ibi: continuo quidem. Quinto, ostẽdit quo modo differat tale tẽpus a tempore cõmuni, ibi: sed istud tempus.

¶ Quo ad primum, quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, ꝙ cum angelus mouetur, in toto tempore præcedẽti est in termino a quo, in vltimo autẽ instanti, est in termino ad quem, ac per hoc mouetur instantanee. Secunda est, quòd inter duos terminos, non est aliqđ mediũ: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quòd non est dare vltimum nũc, in quo fuit in termino a quo, sicut nec in generatione &c. Quarta est, quòd est dare vltimum tempus in quo fuit in termino a quo, & hæc est opinio quam sequitur Scotus.

¶ Quo ad secũdũ: impugnatur prima propositio talis rationẽ. Omnis mutatio instantanea, est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motꝰ. ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior vero probatur ex cõuenientia inter motum & quietẽ, quo ad mensurã: in hoc, quòd quicquid mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet illius temporis aliter & aliter se habet. Et similiter qcquid quiescit in aliquo toto tpe, in quolibet illius eodem modo se habet. Ex hac enim conuenientia sequuntur duæ modales. Altera est: Impossibile est aliquid toto aliquo tempore quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est: Possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autẽ manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertium, conclusio responsiua est ista. Motus angeli, necessario est in tempore.

¶ Et probatur sic: In motu angeli, sunt duo nunc. ergo ibi est tẽpus. Antecedẽs patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tempus, sed est vltimum nunc in quo fuit in termino a quo, & posterius est alterum nunc, vt patet ex improbatione præcedentis opinionis. Consequentia vero probatur, ex eo quòd vbicunque sunt plura nũc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartum dicitur, quòd motus angeli continuus est in tempore continuo, motus vero discõtinuus est in tẽpore discreto. Et probatur, quia tempus habet continuitatem a motu.

¶ Quo ad quintum dicitur, quòd vtrunque tempus mensurans motum angeli, aliud est a tempore, mensurante motum cœli: quia motus angeli non dependet ex eo.

¶ Circa

273 1. di. 37. q. 4. arti. 2. Et quol. 1. q. 3 a. 2. Et vir. q. 1. art. 13. ad 14.

274 2. di. 37. q. 4. arti. 3. Et 4. dist. 44. q. 2. ar. 3. q. 3. Et quol. 1. q. 3. ar. 2. Et quol. 9. q. 4. ar. 3. Et quol. 11. ar 1. 4.

In corp. ar.

Art. prec. D. 1ª.

li. 5. tex. 21 & lib. 6. tex. 77.

lib. 4. Phy. sico. tex. 59 tom. 4.

D. 2ª.

li. 6. Phys. a princi. per. 10. tex. tom. 2.

AD 2m dicendum, quòd motus existentis in potentia, est actus imperfecti. Sed motus qui est secundũ applicationem virtutis, est existentis in actu: quia virtus rei est secundum quòd actu est.

AD 3m dicendum, quòd motus existẽtis in potẽtia, est propter indigentiam suam: sed motus existentis in actu, non est propter indigẽtiam suam: sed propter indigentiã alterius. Et hoc modo, angelus propter indigẽtiam nostram localiter mouetur, secũdum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis.

ARTICVLVS II.

Vtrum angelus transeat per medium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ angelus non transeat per medium. Omne enim quod pertransit medium, prius pertransit locũ sibi æqualem, quàm maiorẽ. Locus autẽ æqualis angeli, q̃ est indiuisibilis, est locus punctalis. Si ergo angelus in suo motu pertransit medium, oportet ꝙ numeret puncta infinita suo motu. quod est impossibile.

¶ 2 Præt. Angelus est simplicioris substantiæ, quàm anima nostra. Sed aĩa nostra sua cogitatione potest trãsire de vno extremo ĩ aliud: non pertranseundo medium. possum enim cogitare Galliam, & postea Syriam, nihil cogitando de Italia, quæ est in medio. Ergo multo magis angelus põt de vno extremo trãsire ad aliud, nõ per mediũ.

SED CONTRA, si angelus mouetur de vno loco ad alium, quando est in termino ad quẽ, nõ mouetur, sed mutatus est. Sed ante omne mutatum esse præcedit mutari. ergo alicubi existens mouebatur. Sed non mouebatur dum erat in termino a quo. mouebatur ergo dũ erat in medio. Et ita oportet, quòd pertranseat medium.

RESPON. dicendũ, quòd sicut supra dictum est, motus localis angeli potest esse continuus, & non continuus. Si ergo sit continuus, non potest angelus moueri de vno extremo in alterum, quin transeat per medium: quia, vt dicitur in 6. Physic. † Mediũ est in qđ prius venit quod continue mutatur, quàm in quod mutatur vltimum. Ordo enim prioris & posterioris in motu continuo, est secundum ordinem prioris & posterioris in magnitudine, vt dicitur in 4. Phys. *Si autem motus angeli nõ sit cõtinuus, possibile est ꝙ pertranseat de aliquo extremo in aliud, non pertransito medio. quod sic patet. Inter q̃libet. n. duo extrema loca, sunt infinita loca media: siue accipiant loca diuisibilia, siue ĩdiuisibilia. Et de ĩdiuisibilibꝰ manifestũ ẽ: quia ĩter q̃libet duo pũcta, sunt infinita pũcta media, cum nulla duo puncta consequantur se inuicem sine medio, vt in 6. Phys. probat. De locis autẽ diuisibilius necesse est hoc dicere. Et hoc demonstrat, ex motu cõtinuo alicuius corporis. Corpus enim non mouetur de loco ad locum nisi in tempore. In toto autem tempore mensurante motum corporis, non est accipere duo nunc, in quibus corpus, qđ mouetur, nõ sit ĩ alio & alio loco. Quia si in vno & eodẽ loco, esset in duobus nunc, sequeretur, quòd ibi quiesceret: cum nihil aliud sit quiescere, quàm in loco eodẽ esse nunc & prius. Cum igit, inter primum nunc & vltimum temporis mensurantis motum, sint infinita nunc, oportet quòd inter primum locum a quo incipit moueri, & vltimũ locũ ad quem terminatur motus, sint infinita loca, & hoc sic etiã sensibiliter apparet. Sit enim vnum cõrpus vnius palmi, & sit via per quam transit, duorum palmorum, manifestum est, ꝙ locus primus a quo incipit motus, est vnius palmi, & locus ad quem terminatur motus, est alterius palmi. Manifestum est autem, ꝙ quando incipit moueri, paulatim deserit primum palmum, & subintrat secũdum. Secundum ergo, quod diuiditur magnitudo palmi, secũdũ hoc multiplicãtur loca media: qa quodlibet pũctũ signatum in magnitudine primi palmi, est principium vnius loci: & punctũ signatum in magnitudine alterius palmi, est terminus eiusdẽ. Vnde cum magnitudo sit diuisibilis in infinitum, & puncta sint etiam infinita in potentia in qualibet magnitudine: sequitur quòd inter quælibet duo loca, sint infinita loca media. Mobile autẽ infinitatẽ mediorũ locorũ nõ cõsumit, nisi p cõtinuitatẽ motus: quia sicut loca media sunt infinita in potentia, ita & in motu cõtinuo est accipere infinita quædam in potentia. Si ergo motus nõ sit continuus, omnes partes motus erunt numeratæ in actu. Si ergo mobile quodcunque moueatur motu non continuo, sequitur ꝙ vel non transeat omnia media, vel ꝙ actu numeret media infinita. quod est impossibile. Sic igitur secundum quod motus angeli non est continuus, non pertransit omnia media. Hoc autem, s. moueri de extremo in extremum, & non per medium, potest conuenire angelo: sed non corpori *: quia corpus mensuratur, & cõtinetur sub loco, Vnde oportet, ꝙ sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia angeli non est subdita loco vt contenta, sed est superior eo vt cõtinens. Vnde in potestate eius est, applicare se loco, prout vult vel p medium vel sine medio.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ locus angeli, non accipitur ei æqualis secundum magnitudinẽ: sed secundum contactum virtutis. Et sic locus angeli potest esse diuisibilis, & non semper punctalis. Sed tamen loca media etiam diuisibilia, sunt infinita, vt dictum est *. Sed consumuntur per continuitatẽ motus, vt patet ex pdictis.

AD 2m dicendum, quòd angelus dum mouetur localiter, applicatur eius essentia diuersis locis, animæ autem essentia non applicatur rebus quas cogitat: sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideo non est simile.

AD 3m dicendum, ꝙ in motu continuo, mutatũ esse nõ est pars moueri, sed terminus. Vnde oportet, ꝙ moueri sit ante mutatum esse. Et ideo, oportet quòd talis motus sit per medium. Sed in motu nõ continuo, mutatũ esse est pars, sicut vnitas est pars numeri. Vnde succesiso diuersorum locorum, ẽt sine medio, constituit talẽ motũ.

ARTICVLVS. III.

Vtrum motus angeli sit in instanti.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ motus angeli sit in instãti. Quãto enim virtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior. Sed virtus angeli mouentis seipsum, improportionaliter excedit virtutem mouentem aliquod corpus. Proportio autem velocitatum, est secundum minorationem tẽporis. Omne autem tempus, omni tempori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus mouetur in tempore, angelus mouetur in instanti.

¶ 2 Præt. Motus angeli simplicior quit tali ratione. Ordo præfixus a superiore agente, videtur esse necessarium cuicunque agenti inferiori, quando habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus a Deo cuilibet virtuti creatæ, igitur quando angelus mouet se per talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. & confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunque distãtia, impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ minor est falsa simpliciter: qm̃ talis ordo nõ est præfixus virtuti immateriali, inquãtũ motiua est in motu discontinuo, quoniam ex parte sui absoluta est a legibus distãtiæ situalis, vtpote, superioris ordinis. Nec ex parte effectꝰ alligatur ad ordinẽ istũ: quoniam discõtinui ponuntur. Ad confirmationem vero dicitur, ꝙ nec distantia locorum inter se, nec distinctio eorũ impedit, quin succedens operatio possit ad alterũ terminari, quoniam absoluta ab vno loco operatione, indifferẽter & indistanter se habet ad quẽcunq; locum.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsertiæ Articulũ tertium.*

TItulus eget diligentissima annotatione. Aduertẽdum est enim, ꝙ cũ motus nomen, commune sit motui & mutationi. tripliciter intelligi põt quæstio ista. Primo, de simplici acquisitiõe loci: vtrum. s. angelus in instanti acquirat locũ. Et talis sensus nõ est ad propositum, patetque solutio eius: Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusquam fuisset. Secundo modo, potest intelligi, de acquisitione loci succedẽte mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter, primo, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in alium, seu, quòd idem est: de mensura destitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. Et hæc quæstio euidentem etiam habet solutionem, quoniam constat talem mensuram esse instantis: nec in isto sensu quæritur a S. Tho. Et propterea multa argumenta Grego. recitata a Capreolo. in. 6. dist. 2. quia ad hunc sensum spectant, contra S. Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi ꝙ in instanti acquiritur terminus ad quem, in quo etiam deseritur terminus a quo: cuius oppositum creditur nos opinari. Alio igitur modo potest intelligi, de cõparatione mẽsuræ propriæ acquisitionis termini ad quem, ad mensuram propriã termini a quo, vtrum. s. se habeant hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instans & tempus. Et hæc est quæstio præsens, quam discutere intendit S. Th. Vnde quærere: vtrũ motus angeli sit in instanti, in proposito est quærere: vtrum mensura transitus angeli de loco ad locum sic se habeat, ꝙ mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminum a quo, vt instans ad tempus: & hoc est valde notandum.

¶ In corpore articuli facit quinque Primo, refert quandam opinionem. Secundo, impugnat illam. Tertio, respondet iuxta propriam opinionẽ ibi: sed oportet assignare. Quarto, ostendit qua le sit tempus in quo mouetur angelus. ibi: continuo quidem. Quinto, ostẽdit quo modo differat tale tẽpus a tempore cõmuni, ibi: sed istud tempus.

¶ Quo ad primum, quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, ꝙ cum angelus mouetur, in toto tempore præcedẽti est in termino a quo, in vltimo autẽ instanti, est in termino ad quem, ac per hoc mouetur instantanee. Secunda est, quòd inter duos terminos, non est aliqđ mediũ: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quòd non est dare vltimum nũc, in quo fuit in termino a quo, sicut nec in generatione &c. Quarta est, quòd est dare vltimum tempus in quo fuit in termino a quo, & hæc est opinio quam sequitur Scotus.

¶ Quo ad secũdũ: impugnatur prima propositio talis rationẽ. Omnis mutatio instantanea, est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motꝰ. ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior vero probatur ex cõuenientia inter motum & quietẽ, quo ad mensurã: in hoc, quòd quicquid mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet illius temporis aliter & aliter se habet. Et similiter qcquid quiescit in aliquo toto tpe, in quolibet illius eodem modo se habet. Ex hac enim conuenientia sequuntur duæ modales. Altera est: Impossibile est aliquid toto aliquo tempore quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est: Possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autẽ manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertium, conclusio responsiua est ista. Motus angeli, necessario est in tempore.

¶ Et probatur sic: In motu angeli, sunt duo nunc. ergo ibi est tẽpus. Antecedẽs patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius non potest esse tempus, sed est vltimum nunc in quo fuit in termino a quo, & posterius est alterum nunc, vt patet ex improbatione præcedentis opinionis. Consequentia vero probatur, ex eo quòd vbicunque sunt plura nũc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartum dicitur, quòd motus angeli continuus est in tempore continuo, motus vero discõtinuus est in tẽpore discreto. Et probatur, quia tempus habet continuitatem a motu.

¶ Quo ad quintum dicitur, quòd vtrunque tempus mensurans motum angeli, aliud est a tempore, mensurante motum cœli: quia motus angeli non dependet ex eo.

¶ Circa

In corp. ar.

¶ Circa improbationem primæ opinionis, dubium occurrit, de propositione illa, super qua fundatur ratio S. Th. s. Impossibile est aliquid in aliquo toto tempore quiescere, & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere. Et similiter de illa, Omne quiescés in aliquo toto tempore, in quolibet instanti illius eodem modo se habet. Dubium inquam est: an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicunt veritatem habere gratia formæ, oportet eas, in omni materia verificari, Et tamen habet multas instantias. Quoniam ista non est vera necessario, Omne quod mouetur in aliquo toto tempore, in quolibet instãti illius mouet. Tũ, quia in nullo instanti mouetur. Tũ, quia in primo instãti, nõ aliter se habet nunc & prius. Alioquin sequeretur, q̃ daretur primum mutatũ esse in motu. Nec ét quicquid est albũ, aut homo, in aliquo toto tẽpore, in quolibet instanti illius est homo, aut album. Sed stat, quòd ĩ vltimo instanti illius nõ sit, vt patet in corruptione omnium permanentium. De his enim vere enũciatur quòd in toto tempore præcedẽte sint, & quòd in vltimo instanti non sunt. Si autem est vera gratia materiæ, ita q̃ in istis terminis, scilicet in quiete, & eodem modo se habere verificentur tãtum, oportet primo reddere rationẽ: quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias, quas cõtra hoc affert Sco. in. 1. dist. 2. q. 11. quas etiam habes recitatas in Capreolo. in. 6. dist. 2. Et prima instantia est, de instantanea transubstantiatione panis in corpus Christi, cum tamen in toto tempore præcedente, panis quieuerit.

Art. precc.

¶ Secunda vero est, de aere tenebroso, & subito illuminato, quoniam in toto tempore præcedẽti quieuit sub tenebra. Et si dicatur, inquit ipse, quòd illuminatio est terminus motꝰ localis, hoc nihil facit. Tũ, quia hoc est per accidens. Tum, quia deus posset instantanee producere corpus luminosum, præsens aeri quiescenti in tenebris, toto tempore præcedẽte. Tum, quia ex hoc nõ euadit, quin ex parte subiecti, aer quieuerit toto tempore in rei veritate: & tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instantia est, de ipso angelo, quoniam ex ista propositione sequeretur, quòd angelus aliquo tempore quiescens, nũquam moueretur postmodum. Probatur sequela: quoniam posito, quòd in vna hora quiescat: aut incipiet moueri in vltimo instanti illius horæ, & hoc non per te: aut in aliquo instanti mediato, vel immediato illi. Non mediato, quia tunc in tempore intermedio quieuisset. Nec immediato, quia instans non est immediatũ instanti. Et si dicatur incipere in instanti temporis discreti: quæratur, quid de tempore nostro respondet illi instanti: an. s. vltimũ instans horæ, an tempus immediate sequens, an aliquod instans mediatum. Et cum non possit assignari nisi tempus immediate sequens, sequitur quòd angelus quiescens, non potest incipere moueri instantanee, quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, primo videndus est sensus propositionis. deinde respondendum quæsito.

¶ Quo ad primum, sciendum est, quòd quidam duas distinctiones subintelligi putant in prædictis propositionibus. Vna est, de ly in toto aliquo tempore. s. primo, vel non primo. Altera est, de ly in quolibet instãti. sin trinseco vel extrinseco. Et dicũt, q̃ propositio sic moderanda est, Omne quiescens in aliquo toto tempore primo. i. adæquate, in quolibet instanti intrinseco illius eodẽ modo se habet: Et hoc modo dicũt, q̃ propositio est per se nota, sicq; eam assumptam fuisse a S. Th. Sed salua pace eorum dixerim, vocem propriã ignorare videntur. Quoniam apud S. Tho. eorum iudicio ex ista propositione non habetur, quòd si aliquid est tale, puta homo, vel album in aliquo toto tempore, oportet quòd sit etiam tale in vltimo instanti illius. Et tamen si ista propositio esset sic intelligenda, euidẽter cõstat, quòd quicquid est homo in aliquo tempore adæquate, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset enasionẽ præbere. Quoniam prima opinio quam improbat S. Tho. non dicebat aliquid quiescere in toto aliquo tempore, & in vltimo instanti intrinseco, aliter se habere, vt patet ex litera. Quia ergo in tentio Doctoris ex proposito in quo loquitur, colligẽda est & manifeste paret, primam opinionem iudicasse, motum angeli ad eius quietem præcedentem se habere, vt instans gene rationis ad tempus præuiæ alteratiõis, & constat, q̃ nec alteratio illa mensuratur toto illo tempore primo, nec instãs illud generationis est intrinsecum tempori, vt mensuranti alterationem, consequens est, q̃ si S. Tho. efficaciter improbare intendit positionem prædictam, q̃ assumat propositionem vniuoce cũ aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Sciendum est igitur, q̃ in toto tempore, dupliciter distribui potest. Primo, in partes tantum, vt idem sit dicere, in toto aliquo tempore, & in quali bet parte illius temporis: Secundo, in partes & in quæcunque illius sunt. Et sic idem est dicere, in toto aliquo tempore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quãuis vtroq; modo propositio sit in vsu, in proposito tamẽ, in primo sensu a Philosophis & Theologis intelligitur. Alioquin esset implicatio in adiecto: dicere cum ex aqua fit ignis, in toto illo tẽpore est aqua, & in vltimo instanti est ignis. Et in hoc sensu constat, primã opinionem dixisse, quòd angelus in toto aliquo tempore quiescit, & in vltimo illius instanti nouum locum acquirit. Et quoniam realiter & non apparenter S. Tho. intendit sibi contradicere, idcirco oportet dicere, in eodem sensu distribui ly in toto tempore. Ita quòd controuersia est: an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tempore, idest, in qualibet parte alicuius temporis, & in vltimo instanti illius aliter se habeat, sit possibilis. Prima. n. opinio reputauit eam possibilem, & super ipsam fundauit positionẽ suã. S. Tho. vero reputat eam esse impossibilem, & hæc de primo.

¶ Quo ad secũdum dicitur, q̃ hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autem gratia formæ. i. non verificatur in omnibus terminis, sed in istis. Et declaratur vtrumque: prima pars negatiua, quia ex esse tali in aliquo toto tempore, non formaliter infert esse etiam tale in vltimo instanti illius temporis. Ista enim conditionalis nõ est necessaria, Si est homo in aliqua hora, ergo in termino illius horæ est homo, immo de facto apparet illius falsitas, de hora mensurante eius corruptionem. euidẽs est autem ratio, quare non teneat formaliter, quia, ſ. rotum tẽpus præcedens suũ terminum, comparatur ad illud, vt prius ad posterius. Nec est necessarium, q̃ si est tale in priori mensura, perseuerare tale in posteriori. Pars vero affirmatiua declaratur, aduertendo, q̃ cum intentio S. Tho, sit tractare de naturis & naturaliter competẽtibus ipsis angelis, tam ſm statum naturæ, quàm gratiæ, nõ est hic sermo de possibili, aut impossibili logico, & respectu potentiæ diuinæ, sed de possibili Physico, in quo attenditur quid rei ordini congruat, seclusis miraculis, nõ quid Deus possit: Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis, secundum quas S. Tho. doctrinam. Dicitur ergo, quòd impossibile est ſm ordinem rerum naturalium aliquid habere esse quietum in toto aliquo tempore, & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quem, seu omnis terminus præceditur secundũ naturæ cursum ab aliquo fieri: habet enim hoc rerum ordo, experiẽtia teste, vt nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit via, ducẽs ad illum terminum. Et propterea, cũ habere aliquid esse sub quiete, nõ sit via ad alteritatẽ siue acquisitinam, siue deperditiuam, sed habere illud esse in motu, quia hoc est acquirere vel perdere, consequens est, vt quiescens in aliquo toto tempore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin veniſſet ad terminũ ad quem nõ processisset. Quod autem in termino aliter se habet quàm prius, præcedente motu ad terminum peruenit.

¶ Ad instantias autem adductas contra propositionem sic intellectam, facile patet ex dictis responsio. Quod enim adducitur de transubstantiatione, dupliciter deficit. Primo quia illud non est naturale, sed miraculosum valde, ac per hoc ad potentiã Dei spectat. Secundo in hoc, quòd transubstantiatio, nullã habet quietẽ oppositam, nisi abuti velimus vocabulis, cũ nec motus ipsa sit.

¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dicitur, q̃ illuminatio est terminus motus localis. Et ad obiectiones contra hoc respondendo, ad primam dico, quòd quamuis illuminatio absolute per accidens terminet motum localem, quoniam scimus partes propinquas corpori solari perpetui esse luminis, nullo accessu vel recessu solis ab eis concurrente, tamen illuminatio noua, de qua tantum præsens potest esse sermo ad propositum, per se est terminus motus localis, non per se primo, sed per se secundo, secundum naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secũdam, quia scilicet non est ad propositum, quia de dei potentia, non de naturæ cursu loquitur. Ad tertiam vero dicitur, quòd quamuis aer quiescat, secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis, non tamen quiescit secundum esse relatiuum, quia continue aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum vel distans, sed quia ad relationem nõ est per se motus, vt dicitur. 5. Phys. sed aliquid potest aliter se continue habere secundum esse relatiuum, propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentẽ ordinẽ aliquẽ, ideo stat, q̃ aer non quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam continue, aliter se habeat propter motum alterius, secundum esse respectiuum ducens ad exclusionem tenebræ, & acquisitionem luminis. Et vtrunque horum ponitur satis rationabiliter. Nã quia ad relationem non est motus, ergo nec quies, quoniam circa idẽ habent fieri, sed loco motꝰ est aliter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, scilicet tenebra, non radicatur in aliqua forma cõtraria lumini, sed in relatione distãtiæ seu absentiæ, inter diaphanũ & lucẽs, consequẽs est, quòd aer absque motu in se, aliter se habet cõtinue secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc, quòd aliter se habet continue secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mentem S. Thomæ, loquentis de propria mensura motus angelici, & de aliter, vel eodem modo se habere in vltimo instanti, in ratione termini ad quem, & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicẽ ipsius termini, sed vt exposuimus in titulo. Vnde instantia illa æquiuocat. Primo de motu angeli, intendens motus nomine, termini acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dico, quòd angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco, & vt in termino ad quẽ, & vt in principio motus, vt in principio quidem motus: quia potest postquam nusquam fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nusquam fuit, & in vltimo illius est hic. quod apud S. Thomam non est moueri, sed mutatum esse. Vt in termino vero ad quem, quia potest angelus in duobus instãtibus sui temporis immediatis, diuersis locis successiue se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant vni horæ, sic quòd secundum coexistat vltimo instanti horæ, & primo tori temporis præcedenti. Et si dicatur, quòd hoc est quod dicebat prima opinio, & quòd impugnatur hic a S. Tho. respondetur q̃ non est verum, sed ex malo intellectu S. Thomæ hoc creditur. Vt enim in titulo dictum est: quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini a quo. Et prima opinio dicebat, quòd se habent vt instans & tempus immediate præcedens, & ideo non datur vltimũ instãs in termino a quo &c. S. Thomas vero vult, quòd se habẽt vt instans, & instans immediata, & quòd detur vltimum in termino a quo. Et si contingat illa instantia coexistere tempori, nostro modo prædicto, hoc est per accidens, & coexistenter, & non tanquam in propria mensura Et rursus, quòd etiam in tali contingentia coexistenter loquendo & non mensurative, non dicere tur angelus in toto tempore præcedente quieuisse, sed inchoasse motum. Et sic in vltimo, esse in termino ad quem, vel in toto tẽpore præcedente non motum fuisse, in vltimo autem inchoare motum. Et quia hæc non aduerterunt Scotus, & alii, ideo ipsum

Art. 1. huiꝰ quæst. lib. 4. Phy. tex. 99. tomo. 2.

D. 719.

ipſum non intellexerunt impugnantes ignotum.

¶ Circa quartam partem & quintam, vbi S. T. ponit motum angeli non menſurari tempore, quod eſt menſura primi motus, ſed alio, ſiue continuo ſine diſcreto, dubitatio multiplex eſt. Primo quidem de natura talis temporis diſcreti, & neceſsitate ponendi illud. Et ſimiliter de diuerſitate, talis tpis continui a tempore communi. Et quoniã hæc, partim ſpectant & tractata ſunt in qõ. 10. partim ſeorſum tractanda eſſent ſpecialiter quæſtione, ideo hic tantum afferendas cenſui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici ſe tenent. Scotus igitur in. 2. diſt. 2. q. 11. cõtra tempus diſcretũ tripliciter arguit. Primo, quia pluralitas non eſt ponenda ſine neceſsitate, nulla autem ratio cogit ponere tale tempus: quod declaratur tripliciter. Primo, quia angelus eſt in loco apud te, per operationem: aut ergo trãſeuntem, aut immanentem. Si immanentem, illa mẽſuratur æuo, ſi tranſeuntem illa menſuratur tempore communi, vel inſtanti. Secundo, quia quicquid ſaluatur per tempus diſcretum, poteſt ſaluari per tempus continuũ. Tertio, quia quemadmodum nõ incõuenit angelos cõuenire cũ corporibus in aliqua corporali cõditione eiuſdẽ põnis aliquo modo. ſ. eſſe in loco, ita non inconuenit ſm tale eſſe, mẽſurari eadẽ mẽſura, qua mẽſurantur ſimiles conditiones in corporibus. Secũdo ſpecialiter arguit cõtra alietatem talis tẽporis cõtinui. Quia ſi poneretur, pp hoc, maxime deberet poni, quia motus angeli non dependet a motu cœli. Sed hoc nihil facit ad propoſitum. Tum, quia menſuratio qualis a quali, vel quanti a quanto, non exigit dependentiam eſſentialem, ſed ſufficit q̃ quantitas huius, certa cognitione certificari poſsit ex illo. Tum, quia ambulatio Petri poſt reſurrectionem non poteſt fingi, quòd menſuraretur alio tempore quàm communi, & tamẽ non dependet a motu cœli, qui tunc non erit. Tum etiam, quia quies cęli tempore communi menſurabitur, & tamen motus cœli non erit. Tum etiam, quia tempore Ioſue ſtante cœlo, motus qui facti ſunt interim, tempore communi menſurabantur.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd neceſsitas ponendi tempus diſcretum ex natura operationum angelicarum cõſequenter ſe habentium, in q. 10. eſt oſtenſa. Neceſsitas vero ponendi aliud tempus cõtinuum a tempore cõmuni, aſsignatur a S. Th. hic ex hoc, q̃ mutabilitas alicui⁹ nõ depẽdet a motu cœli. Ad obiectiones ãt in oppoſitũ reſpondendo dicit, q̃ prima inſtantia falſum vtrinq; aſsumit. Nam neque operationes immanentes naturales angeli menſurantur æuo, ſed tempore diſcreto. Neque operationes trãſeuntes, quas ſecũdũ communem curſum habent, quod dico propter motores orbium, vt ſic menſurantur tempore communi, aut eius inſtanti, vt in litera dicitur. Secunda quoque inſtantia falſum aſsumit: nam ſine tempore diſcreto non poteſt ſaluari, q̃ detur vltimum eſſe operationis angelicæ. Nec poteſt ſaluari q̃ habeant menſuras ſibi proportionales: inconueniens ſiquidẽ eſt quòd operationes angelicæ, quæ immediate ſe conſequuntur (ita quòd ambæ totæ ſimul, ſucceſsiuæ tamen exiſtunt) ad temporis noſtri menſurationem aptentur: qm̃ vt patet, neque tempus noſtrum ſm quancunq; partem eſt totum ſimul, neque inſtans noſtrum eſt ſtabile. Tertia ſimiliter inſtantia falſum ſupponit, angelum. ſ. eſſe ſubiectũ ipſius vbi & motus localis, vt ex dictis patet. Ad primam vero obiectionem ſpecialiter contra motum continuum dicitur, quòd verum eſt, independentiam & motus & mutabilitatis alicuius mobilis eſſe rationem, q̃ nõ mẽſuret a motu cœli. Et ad rationem in oppoſitum dicitur, q̃ quãtũ menſurari a quanto, contingit dupliciter. ſ. per ſe, & per accidẽs. Et quàmuis ad menſurari per accidens ſufficiat certitudo cognitionis, ad mẽſurari tñ per ſe ab aliquo, requiritur dependere per ſe ab illo, nõ in genere cauſæ efficientis, vt q. 10. art. vlt. ad vltimum docuit author, ſed in genere cauſæ formaliis eo mõ, quo ſimpliciora in entibus exẽplaria p ſe ſunt cæterorũ, ita q̃ alia non poſſunt eorum ſimplicitati pfectionique æquari, nedũ excedere. Intelligi enim non poteſt, vt ex natura alicuius inſit illi menſurabilitas ab A, & tñ ab A, non dependeat, vnde. & in. 10. Metaphy. tex. 21. Ariſ. dicit, quòd menſurabile refertur quidẽ ad menſurã, ſed mẽſura non refertur ad ipſum. Vnde nullũ inconueniens eſt, dicere ambulationem Petri poſt reſurrectionem, non menſurari per ſe tempore communi, ſicut & motũ angeli de quo loquimur, quia poteſt eſſe velocior motu cœli, &c. Manſio autem cœli tunc ſi quietis rationem haberet, tempore communi potentiali rationaliter menſurari diceretur. Sed qm̃ nõ quietis, ſed fixionis miraculoſę rationẽ habebit, ideo cœlum ſtans, æuo potius menſuratur, vtpote nulla in ipſo exiſtente potentia, ad fixionis ſtatus remotionem. Tempore autem Ioſuæ, primum mobile ſtetiſſe non conſtat, ſed tantũ corpus ſolare. Vnde inſtantia nõ eſt ad propoſitũ. Quàmuis poſſet etiam, conceſſa ceſſatione primi motus, dici, q̃ miraculum nõ aufert quin motus inferiores ex natura ſua nõ depẽdeãt a primo. Quàmuis quia iſta dependentia eſt reſpectu extrinſeci, diuina virtus ſuſpendere aut ſupplere eam poſsit.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus eſt. Tantummodo requirit vt notetur, q̃ ſubſtantia pro eſſentia, & non pro eſſe ſubſtantiali Angeli ſupponit. Et quòd iſta quæſtio eſt cum philoſophis tenentibus, in ſubſtãtiis immaterialibus omnino, quales ſunt intelligẽtiæ, nullum eſſe accidens, vt Auer. tenet in. 12. Meta. comm. 25.

¶ In corpore vna concluſione reſponſiua tripliciter probata reſpondetur. Eſt autem cõcluſio talis. Nec intelligere, nec actio cuiuſcũq; creaturæ eſt eius ſubſtãtia. Hæc cõcluſio habet duas partes. Altera eſt de itelligere reſpectu angeli. Altera eſt de quacũq; actione reſpectu cuiuſcũq; ſubſtantiæ creatæ: & prima quidẽ ratione vtrãq; partem intẽdit S. T. probare. Duabus vero reliquis, circa intelligere perſiſtere. Eſt ergo prima ratio talis. Solus actus purus eſt ſua actualitas. Solus Deus eſt actus purus. Ergo ſolus Deus eſt ſua actualitas. Sed agere eſt propria actualitas virtutis quemadmodũ eſſe eſt propria actualitas eſſentiæ, igitur ſol⁹ Deus eſt ſuũ eſſe, & ſuũ agere. Maior propoſitio habet duas exponẽtes. ſ. actus pur⁹ eſt ſua actualitas, & nihil aliud ab actu puro eſt ſua actualitas, & quo ad hãc ſecũdã probat in litera ſic. Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admiſtum. ergo nõ eſt ſua actualitas, quia actualitas potentialitati repugnat.

¶ Circa hanc rationẽ, dubiũ occurrit de veritate aſsumptarũ propoſitionũ, efficaciaq; earundẽ ad propoſitũ inferendũ. Et rõ dubitandi eſt: quia aut propoſitiones aſsumptæ intelligendæ ſunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, duo inconuenientia ſequũtur. Primũ eſt, quòd prima exponens maioris, implicat in adiecto dicens, actus purus eſt ſua actualitas. Qm̃ ſi eſt ſua actualitas formaliter loquendo. ergo aliquid puri actus habet rationem actuantis, & aliquid habet rationẽ eius, quod actuatur. Tenet ſequela: quia ratio formalis actus eſt reſpectiua. Et ſi ad intrinſeca rei terminatur, vt hic dicitur, per illud pronomẽ, Sua, neceſſe eſt quòd terminus eius. ſ. potentia vel potentialis ſit in eodem, & ſic non eſt actus purus. Secundũ inconueniẽs eſt, quòd actio & virtus, eſſe & eſſentia formaliter, & communiſsime ſumpta, ex propriis rationibus formalibus, vendicarẽt ſibi hoc, quòd alterũ. ſ. pura actio eſſet actualitas alterius. ſ. virtutis, & ſimiliter eſſe reſpectu eſſentiæ. Patet ſequela: quia ſuper hac propoſitione fundatur proceſſus S. T. vt patet in litera, ſi formaliter intelligatur. Et confirmatur: quia cum dicit S. T. actio eſt propria actualitas virtutis, ſicut eſſe eſſentiæ, aut intendit de eis in cõmuni, aut in ſpeciali. Nõ in ſpeciali, quia non potuiſſet ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam, vt fecit. ergo in communi. Quòd autem concedere hanc propoſitionem ſit incõueniens, ex eo patet, quia ſequeretur, quòd in quocunque iſta formaliter inuenirentur, alterum eſſet actus, & alterum potentia: Alioquin ſm ſuas rationes formales in eo non eſſent. Si vero intelligendæ ſunt materialiter, tunc etiam duo ſequuntur incõuenientia. Primo, petitio principii in maiore dicẽdo: ſolus actus purus eſt ſua actualitas. i. operatio: hoc eſt. n. quod veritur in dubium, & quod a ſectatoribus oppoſitæ opinionis negat, vt patet de Auer. 12. Meta. com. 25. Secundo nullitas proceſſus S. T. non. n. facile eſſet fingere, quomodo proceſſus iſte apparentiam aliquam, ne dicam veritatem, haberet, ſi ratio actus & potentiæ præcidatur: cum totus ſuper his fundetur.

¶ Circa ſecundam exponentem maioris. ſ. nihil aliud ab actu puro eſt actualitas, dubium occurrit. Qm̃ ineffica̅ videtur eius probatio. Nã, aut intendit hic concludere diſtinctionem formalem tantum: aut formalem & realem ſimul. Non primum, quia ex hoc non haberetur intentũ: vt de ſe patet. ergo ſecũm. Sed hoc nõ ſequitur. Tum, quia illa propoſitio aſsumpta, Actualitas poteſt actualitati repugnat, eſt vera de identitate formali, non autem reali. Stat. n. q̃ eadẽ res ſit actualis & potentialis, vt patet de ipſa eſſentia angeli, quæ actualitas quædam eſt, & potentialis ad exiſtentiam. Tum, quia ex habere aliquid potentiæ admiſtum, nõ ſequitur excluſo omnis actualitatis, ſed puræ tantũ. Non. n. valet, A, habet aliquid de potentia permiſtũ. ergo non eſt actus: ſed. ergo non eſt actus purus. Et tamen S. T. hoc aſsumpſit, dicẽs. Quic quid habet aliquid potentiæ, non eſt ſua actualitas. Et confirmatur ex illo verbo, Sua, q̃ idem importat quod ꝓpria, ſic, Propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admiſtum, eſt defectiua, & quodammodo potentialis, cum non ſit actus purus. ergo nullam habet repugnantiam, vt identificetur rei, quæ ſic eſt actus, quòd habet aliquid potentiæ admiſtum. Patet ſequela: propter proportionem quam habent adinuicem.

¶ Ad euidentiã huius rationis S. T. ſciendũ eſt primo, quòd duę rationes formales quadrupliciter ſe habere poſſunt ad identitatem realẽ. Aut. n. ex ſeipſis vendicant ſibi identitatẽ realẽ, & iſtæ in quocunque inueniuntur, ſunt eædem realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & ſimilia. Aut ex ſeipſis vendicant non identitatem, ſeu diſtinctionem realem, vt ratio albedinis & dulcedinis, & tales in quocunq; inueniũtur, diſtinguũtur realiter. Aut ex ſeipſis neutrum ſibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædã indifferenter ſe habent ad identitatem & diuerſitatem realẽ: quędam vero magis ad diuerſitatem, quàm identitatem declinant. Sunt. n. quædã rationes formales rerũ, quæ nec ex ſeipſis, nec ex conditionibus quæ comitarentur eas, ſi inuenirentur ſibi ipſis derelictæ, aliquam per ſe vnionem haberent, vt patet de rationibus iuſtitiæ & ſapiẽtiæ. Quædã vero ſunt, quæ qũãuis ex ſeipſis neutrum ſibi vendicent: tamen ex ſeipſis aliquã inter ſe ſibi vendicant per ſe coniunctionem, & ex conditionibus concomitantibus eas, quantũ eſt ex parte ipſarũ ſi ſolæ inuenirentur, coniunctio illa realem diſtinctionẽ exigeret extremorum. Et tales ſunt rationes virtutis & operationis. Nam nec ex ſeipſis identitatem realẽ habẽt: alioq; n ſi oib⁹ eſſent idẽ realiter. Nec ex ſe ipſis diuerſitatẽ habẽt realẽ: alioquin in Deo diſtinguerent realiter. Nec ex ſeipſis abſtrahunt ab omni coniunctione inter ſe, imo & ex ſeipſis habent coniunctionem quandã per ſe: quaſi vt propria perfectio, & id cuius eſt illa perfectio. Et ſi rationes iſtæ ſolæ conſiderentur, quantum ex earum meritis pendet coniunctio iſta, nõ eſt aliter per ſe quàm per naturam actus & potentiæ. Nullo. n. alio modo, etiam ſi fingendi daretur licentia, imaginari poteſt talium per ſe coniunctio. Ex hoc autem quòd coniungerentur per ſe vt actus & potentia, ſequitur vlterius quòd diſtinguerẽtur realiter. Si. n. eſſent realiter idẽ, iã eſſent coniuncta identice. Et ſic neutrum eſſet actus alterius. Quãuis. n. poſſet forte intelligi vt actus ſuiipſius: intelligẽdo vnũ vt duo, impoſsibile tamen eſt, vt idem ſit actus ſuiipſius. In coniunctione autem aliquorum per ſe, vt actus & potentiæ, alterũ non ſolũ intelligit, ſed eſt vere actꝰ, & alterũ vere potentia illius. Sciendum eſt ſecundo, q̃ aliqua duo habere ſe vt actum & potẽtiam, contingit dupliciter. ſ. formaliter & virtualiter. Formaliter quidẽ, qñ alterũ ita inuenitur in re alteri coniunctum, quòd actuat ſm rẽ reliquũ: Virtualiter aũt, qñ aliqua duo identice quidẽ ſunt vnũ, habẽt tñ tales rationes formales, quæ ſi cõiungerentur abſtrahendo ab eo, ex quo habent quòd ſint vnũ, identice, alterũ, reliquum ſm rẽ actuaret. Et hoc modo ſe habẽt virtus & operatio. Nã in quibuſdã actualiter operatio virtutem ſm rem actuat, & virtus operatiua per illã perficitur, vt patet in nobis. In quibuſdam vero virtus & operatio eadẽ res ſunt: ac per hoc operatio virtutẽ ſm rem perficere nequit. Non perdit tamẽ operatio ex hoc, quin ſit tale ens, quòd ſi nõ præueniretur ab idẽtificante ipſam cũ virtute, actuaret ſm rẽ illã. Et propterea põt dici, quòd ſe habent adinuicem tunc, ſicut actus & potentia virtualiter ſeu conditionaliter. Quemadmodũ æternitas & immutabilitas dicimus, quòd ſe habent ſicut cauſatũ & cauſa, non formaliter (quia æternitas non cauſatur ſm rẽ ex immutabilitate, quia ſunt idẽ) ſed virtualiter: quia ſi cauſaretur, ex immutabilitate cauſaretur. Ex his autem patet, & vis rationis S. Tho. & reſponſio ad obiecta. Vis quidẽ rationis in hoc cõſiſtit. Quæ ſe habent vt proprius actus & propria potentia, non ſunt idẽm niſi in actu puro. Virtus & operatio ſe habent vt proprius actus & propria potentia. ergo. Maior fundatur ſuper hoc: quia talia in quocunque inueniuntur, cum ratione actus & potentiæ, inter ſe diſtinguuntur realiter. ergo a deſtructione conſequentis, ſi non diſtinguuntur realiter, non ſaluantur coniuncta vt proprius actus & propria potentia. ergo, aut vtrũq; in illo habebit rationẽ potẽtiæ, quod eſt ipoſsibile, aut vtrũq; rationẽ actus. Vel, ergo illud in quo talia identificantur abſq; remanſione actus & potentiæ, aut eſt actus purus, & habetur intentũ, aut eſt potentia pura. Sola enim hæc duo per ſe loquendo ſunt propriæ rationes & cauſæ excludentes permiſtionem actus & potentiæ: ſed impoſsibile eſt quòd ſit pura potentia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter cõtinet actũ, immo eſt imperfectiſsimũ oium entiũ. ergo ẽ actus purus, qui eminenter cõtinet in ſe & rationẽ actus & rationẽ potẽtiæ. Et ex eo, quòd actus, actualitatem habet, ex eo vero, quòd purus, imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

¶ Ad obiecta vero in oppoſitũ dicit, quòd propoſitiones aſsumptæ intelligendæ ſunt formaliter: ſed cũ formali intellectu propoſitionũ ſtat diſtinctio ſupra dicta de actualiter & virtualiter, vt patet in exẽplo adducto, & ſimilibus. Et ex preſſe etiã docetur ab Ariſt. in. 2. Cœli, qui hanc propoſitionẽ. Motus cęli incipit ab oriente, nõ materialiter, ſed formaliter ſuſtinens, exponit dupliciter. ſ. actualiter, & ſic dicit quòd eſt falſa, quia apud ipſum, motus cęli nunquã incœpit, vel virtualiter. i. ſi inciperet, ab oriente inciperet. & ſic dicit eſſe verã. Similiter igitur in propoſito. Actꝰ purus eſt ſua actualitas, diſtingui poteſt formaliter intellecta, actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare, vt obiiciendo tactum eſt. Secundo vero modo eſt veriſsima: & proculdubio ad hũc ſenſum fiunt huiuſmodi propoſitiones a doctoribus. Nõ. n. intẽdunt dicere quòd actus purus ſit id, quod ipſum actuat: ſed ſit id, quod ipſum actuaret: ſi actuabilis eſſet. Sicut cũ dicimus, quòd Deus ſit ſua perfectio, nõ intendimus q̃ Deus ſit id, quod perficit ipſum, ſed quòd ipſum perficeret: ſi eſſet perfectibilis. Illa vero propoſitio communis: Operatio & virtus ſe habẽt vt actus & potẽtia: de virtute & operatione in cõmuni intelligitur. Sed vtendum eſt eadem diſtinctione. ſ. actualiter vel virtualiter, & ſic nõ ſequitur, vel quòd in Deo inueniantur cũ rõne actꝰ & potẽtiæ, vel quòd ratio ſit ineffica̅: qm̃ vt oſtẽdendo vim rationis

D. 741. Ar. præced. D. 119. 120. Art. 1. huius quæſt. tex. 39. Li. tex. 37. com. 1. 275 2. dis. 2. q. 1. ar. 1. con. & 7. Eti. cõ. cap. 52. Et quo. 1. a. 3. & 4. Et opa. ſc. 30. lc. 9. & 8. *tex. 19. Q. 3. art. 4. & q. 44. ar. 1.

tionis declarauim⁹, hoc sufficit. Ex his quoq; patet, q̃d ad secundã dubitationẽ dicẽdũ sit: vnica siquidẽ distinctione oĩa soluuntur. s. q̃ aliud est loqui de actu & potentia absolute, & aliud de actu proprio & potentia propria. Quãuis. n. vna res quæ non sit actus purus, possit habere rationem actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamẽ est, q̃d vna res sit proprius actus & propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc emineter prehabeat: q̃m si actualiter inueniũtur, distinguerẽtur realiter, aut idẽ esset proprius actus suiipsius, quod non est in telligibile. Dicitur ergo, q̃uòd intendit S.T. inferre distinctionem realẽ & q̃ illa propositio, Actualitas potentialitati repugnat, est vera quo ad identitatẽ realem, si potentialitas propriæ actualitati de qua loquimur, comparetur. Et sic̃, quãuis ista cõsequẽtia non valeat, A habet aliquid potentialitatis admistum. ergo non est actualitas aliqua: valet tñ ista. ergo nõ est propria actualitas, respectu cuius est potentialis. Et similiter, quãuis nihil prohibeat rem habentẽ aliquid potentiæ esse actũ defectiuũ: impossẽ tamẽ est esse suum actũ, quãuis defectiuũ: quia iam (vt pluries dictũ est) actus suus non esset, quamuis intelligeretur. Aduerte tñ diligẽter, q̃ prædictæ propositiones dupl̃ possunt applicari ad intẽtum S.Th. Primo ad ostẽdẽdũ q̃ angel⁹ nõ sit sua operatio: q̃a est potẽtialis respectu illius. Et sic in hoc processu supponeretur, angelũ esse in potentia respectu operationis. & probat̃ ex hoc distinctio realis ab eadem. Secũdo ad ostẽdẽdũ, q̃uòd in angelo nõ est ratio idẽtificationis inter virtutẽ & operationẽ, quæ se habẽt vt proprius actus, & propria potentia: & secundũ hoc supponit̃, angelũ nõ esse actũ purũ. Et probatur distinctio realis angeli a sua operatione: quia ratio identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus: non est nisi puritas actus. Et ad hoc, nõ ad primũ, applicãdæ sunt, ppositiones adductę: q̃m primo mõ supponeret̃ quo dãmõ, pbãdũ. Sed o vero efficax reddit̃ pcessus, vt patet ex dictis.

¶ Secũda rõ est ducens ad impossibile sic. Si intelligere angeli esset eius substantia. ergo esset subsistens. ergo vnũ tantũ. ergo vn⁹ angelus, neq; distingueretur ab altero, neq; a deo. Secunda consequentia probatur: quia intelligere subsistens nõ potest esse nisi unũ, q̃d probat̃: quia nullũ abstractũ subsistẽs potest esse nisi vnũ.

¶ Circa hanc rationẽ, multiplex dubitatio occurrit. Primo, dubitatur circa primã consequentiã. s. Si intelligere angeli esset substantia eius, esset subsistens. Aut. n. ibi sumitur subsistere simpliciter, & sic ista quidẽ consequentia est optima, q̃m de substantia completa, de qua hic est sermo loquẽdo, ista cathegorica est necessaria, Substantia est subsistens: sed secunda consequentia, tunc nihil valet. s. est subsistens. ergo unum tantũ, vt in sequenti dubio patet. Aut ibi sumit̃ subsistere in seipso præcidendo oẽ posterius. & sic cõsequẽtia ista nihil valet, q̃a ista cathegorica nõ est necessaria, sed cõtingens: substãtia est subsistens in seipsa abstracte. Perfectio nãque simpliciter, substãtiæ noñe importata, indifferẽter se habet ad subsistendũ in seipsa, vt cõtingit in Deo, & ad subsistendũ in aliquo cõrahente ipsam ad naturam permistam potentiæ. vt contingit in angelis & aliis completis substantiis, sicut intelligere cõtingit esse substãtia, puta in Deo, & accidẽs, puta in nobis.

¶ Secundo dubitat̃ an illa consequẽtia, Intelligere angeli est subsistens. ergo vnũ tantũ, intelligenda sit gratia materiæ, vel gratia formæ. Nõ gratia formæ, quia nõ tenet in oĩbus. Nõ. n. valet, A est subsistens. ergo nõ est nisi vnũ specie & numero. de tali. n. vnitate est hic sermo, vt patet de prædicatis quidditatiuis ipsarũ substantiarũ. Tale. n. est cõe pluribus substantiis ſm specię & tñ subsistit. Nõ. n. inficiari põt, quin aliquod prædicatũ essentiale sit cõmune plurib⁹ angelis, & tamen subsistãt in eis. Et sic nõ valet: talis res est subsistens, ergo est vna tantũ specie & numero. Similiter si essent albedo & nigredo subsistẽtes nõ valeret, Color ẽ subsistens. ergo est vnũ tantum ſm speciem & numerum. Nec etiam gratia materiæ. Tũm, quia oporteret assignare illam conditionẽ in intelligere angeli, ratione cuius teneret, quod hic nõ fit. Tum, quia probatio assumpta in litera est vniuersalis, ac per hoc significans, quòd non gratia materiæ est sermo.

¶ Tertio circa illã cathegoricã assumptã ad pbationẽ secũdæ cõsequentiæ. s. Intelligere subsistens nõ põt esse nisi vnũ, dubiũ occurrit. Q̃m aut nõ est ad propositũ, aut est falsa. Probatur hoc di stinguẽdo, primo ly intelligere, secũdo coniũctionẽ ei⁹cũ ly subsistẽs. Intelligere. n. põt supponere vel pro intelligere puro, vel p intelligere tali. i. tãæ pfectionis, puta quãtã ponit naturalis itel lectio Gabrielis. Si intelligat̃ de intelligere simpliciter, dato q̃ p positio sit vera, nõ est ad propositũ: q̃m intelligere angelicũ non

di, sed maxime ppositũ clarificat. Tũ, q̃a de abstractione conceptus ex parte rei, & nõ ex parte nostri rõnis, est sermo. Tũ, q̃a a nobis⁹ nobis occulta hæc, hoc mõ insinuanẽ. Quẽadmodũ. n. nõ aliqua formalis in abstracto nõ multiplicat̃ si sola sumat̃, ita & si ſm rẽ in seipsa subsistere ponat̃, multitudinẽ excludere manifestat̃. Quo aũt propositio hęc intẽtũ S.T. inferat, ex sequentibus est manifestũ.

¶ Ad secũdã aũt dubitationẽ dr̃, q̃ cõsequẽtia illa duplicit̃ põt accipi. Primo vt iacet, & sic est bona, gratia materiæ. Alio mõ ſm id, q̃d implicite importat, & sic est bona, gratia formæ. Si. n. formet̃ sic, Si intelligere est subsistẽs, ergo non est nisi vnũ, nõ tenet gratia formæ: quia ista est falsa: oẽ subsistens nõ est nisi vnũ. Sed tenet gratia materiæ, nõ specialis. i. huius q̃d est intelligere, sed generalis, i. huius quod est esse abstractum. Ita quòd in materia abstractorũ, ista est vera, Omne subsistens nõ est nisi vnũ. Et quia intelligere est de numero abstractę conceptorũ, quãuis significetur non per nomen, sed per verbũ infinitiui modi, ideo consequentia tenet. Si vero consequentia hæc ſm id, q̃d implicite cõtinet, explicite sic formaret̃, Si intelligere in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vnũ, est bona gratia formæ. Et quia eius cathegorica in cuius virtute tenet, nõ est ista. Omne subsistens non est nisi vnum, sed ista. Omne abstractum subsistens non est nisi vnum, quã tantum S.T. assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu exposito.

¶ Ad tertiã vero dubitationẽ, quæ valde difficilis est, cũ Dei auctoritio dicã quid occurrit. Cũ. n. tota difficultas cõsistat in hoc, an de intelligere, an de intelligere tali sit sermo, duas tantũ vias inter se incõpossibiles habemus, quarũ tñ alterã oportere eligere video ad soluendã difficultatem hanc. Prima est: negare q̃ obiectiones supponunt. s. q̃ detur intelligere & intelligere tale abstrahendo actũ intelligendi ab extrinsecis, & stando præcise in intrinsecis illius: quoniã intelligere nõ est tale, nisi vel subiectiue, puta diuinũ, angelicum, vel humanum, vel obiectiue, quia ad tale vel tale obiectũ terminatur. Et ſm hoc, facillime ad obiecta patet responsio. Nam sermo præsens est de intellectione ſm eius intrinseca tantum intelligendus, & sic ratio stat̃, q̃m si intelligere angeli præcise sumptum, abstrahendo ab omni extrinseco subiecto. s. & obiecto, non esset formaliter loquendo nisi pura intellectio, consequens est, quòd si in tali abstractione subsisteret, quòd esset purum intelligere subsistens, ac per hoc non esset nisi vnũ, ut ex dictis patet. Sed quoniã hæc rõnio minus cõsonãs est rationi, Tum, quia omnis intellectio, immo oĩs actus immanens esset vna species specialissima intrinsece loquendo, quoniã par est rõ de omnib⁹. & sic velle omne esset vnius speciei, & similiter omnis visio, omnis auditio &c. Tũ, quia aliquid eiusdẽ speciei specialissimæ esset̃ connaturaliter commune intelligentiis oĩbus & nobis. Tum, quia intellectionẽ esse talẽ obiective, nõ est esse tale extrinsece, vt nũc nũc patebit. Vnde alio mõ & rõnabilius põt dici, concedendo quod supponunt obiectiones. s. dari intellectionem, & intellectionẽ talẽ intrinsece, quòd sermo S.T. in telligẽdus est formaliter & p se, & quòd hoc sufficit ad ppositũ.

¶ Ad euidentiã aũt primi sciendum est, quòd intellectio tripliciter contrahi potest. Primo per subiecta, cum distinguitur in angelicã & humanã. Secundo per obiecta, cum distinguitur per terminari ad tale & tale obiectum. Tertio per proprias differentias diuisiuas illius, quemadmodum genus diuiditur, seu analogum per suos modos. Et diuisio quidẽ per subiecta manifeste est extrinseca, & per accidens, alioquin idẽ esset differẽtia per se plurium non subalternatim positorum, puta humanum esset per se differentia intellectionis, volitionis, visionis, & reliquorũ similium. Diuisio vero penes obiecta, dupliciter contingit. s. penes obiecta secundaria, & hęc manifeste est extrinseca & per accidens. Et penes obiecta primaria, puta cum diuiditur intellectio in actum intelligendi proportionatum intelligibili reluçenti in phantasmate, aut proportionatum reluceti in seipso. Et de tali diuisione crediderim ego, quòd sit per se essentialis, non q̃ putẽ obiecta ẽt primaria esse differentias per se actus intelligendi, quia obiecta sunt extrinseca, differentias vero oportet esse intrinsecas constitutiuas per ipsas, quoniã differentia eius quod est esse, rei pars est. Sed arbitror differentias essentiales actus intelligendi sumi in ordine ad talia obiecta, ita q̃ non sunt absolubiles a tali ordine. Et hoc rationabiliter dici potest, quoniã nec ipsum intelligere absolui potest ab ordine ad obiectum suũ formale. Quoniã si quæratur quid est intelligere, non poterit, responderi, nisi q̃ est operatio vitalis circa uerũ, uel aliquid simile. Didicimus aũt q̃ p se differentiæ alicuius superioris accipiendę sunt illæ, quæ diuersificant id, ex quo illud superius formaliter constat. Differentiæ enim animalis sunt quæ diuersificãt illud, quatenus sensitiuum. Et sic, quia intellectio cõstat ex re non absolubili a tali obiecto, cõsequẽs est, q̃ per se differentiæ illius erunt res essentialiter respicientes diuersas per se rationes talis obiecti. Et sic̃ reflectio erit vt genⁿ, diuisibile formaliter per essentiales differentias, seu modos. Nec sequitur ex hoc, q̃ idẽ esset differentia pluriũ: quo niam quãmuis una res sit obiectum actus intelligendi & uolendi, alia tamẽ ratione formali obiicitur utrique. actus quidem intelligendi ut species ueri, uolẽdi uero, ut species boni. Vnde nõ est idem obiectum formale utriusque. Hæc de primo.

¶ Quo ad secũdũ dicendũ est, q̃ quãuis intelligere angeli præcise sumptum abstrahẽdo ab extrinsecis, claudat in se intrinsece duo. s. & q̃ sit intelligere, & quòd sit tale, puta proportionatũ intelligibili in seipso habenti aliquid potentialitatis, claudit tñ vltra hęc perfectionis modũ, q̃m ſm vtrãq; rõnẽ aliquid perfectionis ponit. Et q̃m subiecta sic accipienda sunt, vt cõsona sint prædicatis, & ad propositum, esse substãtiam, est prædicatũ ad perfectionẽ spectans, ideo hic sumitur intelligere angeli, nõ inquantũ intelligere absolute, quia intelligere absolute abstrahit a substantia & accidente. Et sic, nullũ intelligere inquantũ intelligere, subsistit. Nec sumitur inquantũ tale, quia vt obiiciendo deductũ est, nõ concluderetur intentũ. Sed sumit̃ inquantũ intelligere habẽs tantũ pfectionis simpliciter. Dico aũt simpliciter, vt distinguit̃ a seipso, vt habet aliquid imperfectionis admistũ. Et sic intelligere angeli sumitur medio modo inter intelligere absolute, & intelligere tale. ita q̃ cũ assumit̃, si intelligere angeli esset substantia, ly intelligere angeli supponeret pro ipso actu intelligendi, & mõ suæ perfectionis simpliciter. Et est sensus, Si intelligere angeli est tãta pfectionis, q̃ est substãtia, hoc &c. & sic saluat̃ sermo formalis & p se. Formalis q̃dẽ, q̃n de intelligere angelico quãtũ ad id, q̃d cõuenit sibi ex pfectione sui intelligere, est sermo. Per se aũt, q̃m esse pfectũ nõ ẽ pdicatũ accñtale aut trahẽs rẽ extra rõnẽ suã: sed cuiq; rei infra latitudinẽ formalẽ cõuenit, vt i q. 4. pleni⁹ dictũ ẽ.

¶ Quo ad tertiũ dicendũ est, quòd (vt obiiciendo tactũ fuit,) ex duobus tantũ capitibus videri posset processus iste insufficiens. s. aut quia indiscussum relinquitur, an intelligere angeli inquantũ tale, sit substantia: aut quia ptermissa est distinctio, de subsistere formaliter & identice. Sed q̃ neutrũ horũ obstet declarat̃. Et de primo quidẽ facile patet. Tũ, quia cũ esse substãtiã sit pdicatũ dicẽs pfectionẽ simpliciter, si intelligere angeli ſm totũ id q̃d dicit pfectionẽ simp⁹r nõ est substãtia, a fortiori minus erit substantia ſm id, in quo habet aliquid imperfectionis admistũ. Constat aũt quòd inquantũ tale aliquid imperfectionis conetinet. tũ etiã, quia intelligere angeli inquantũ tale est subiectũ extraneum respectu prædicati, dicẽtis pfectionẽ simp⁹r, quale ẽ substãtia. Et ideo mirũ non est si in doctrina ex propriis omissum fuit. Nec obstat q̃ pdicatũ sit nõ substantia absolute, sed substantia angeli: quia si intelligere est substãtia angeli, sequitur ergo q̃ sit substantia, q̃d est pdicatũ dicẽs pfectionẽ simp⁹r, quod ẽt principaliter intẽdit in hac qõne. Si. n. subsistere, pculdubio sua. i. intelligẽtis substantia est. Q̃d aũt sic ſm nõ obstet, sic declarat̃. Subsistere seu substãtiã esse, possumus imaginari cõuenire alicui rõni formali quadruplíciter. Primo mõ, vt superius suo inferiori, quẽadmodũ cõuenit hõi Secũdo, vt inferius suo superiori, quẽadmodũ conuenit enti. Tertio mõ, quasi modus intrinsecus, sicut dicimus quòd sapiẽtia infinita subsistit. Quarto mõ, idẽtice, sicut dicimus, quòd relationes in diuinis sunt substãtiæ. Et si volumus recte cõsiderare, primus modus oĩno erat extra propositũ: q̃m de se patet, quòd intelligere nõ est inferius ad substãtiã. Et sic̃ secũdus modus extraneus erat, quia substãtia nõ est inferius ad intelligere. Cõstat. n. quòd neq; differẽtiæ substãtiæ, sunt differẽtię actus intelligẽdi, neque ecõuerso, differẽtię actⁿ intelligẽdi, sunt differẽtiæ substãtiæ, Vnde duo tãtũ modi relinquebãtur, vterq; aũt modus si per se attribui crederet̃ ipsi intelligere angeli, sufficiẽter excluditur ex hac rõne: q̃m ad maximam perfectionem ipsius intelligere, spectaret quodlibet horũ. Si nãq; intelligere angeli per se cõuenit subsistere, quasi-modus essendi eius, aut idẽtitas cum substantialitate ex perfectione sua simpliciter hoc habet, q̃m vtrũq; horũ ponit perfectionẽ simpliciter. Excludere aũt quodcunq; eorũ per accidens opus nõ fuit. Tũ, quia esse substãtiã vel accidẽs, nulli rei cõuenit per

per accidens, sed semper sunt conditiones essentiales rerum. Tū, quia hoc solo modo posset dici, q intelligere subsistit per accidēs. quia identitas cū substantia non conuenit sibi ex parte sui, sed ex parte substantiæ. Sed hoc extraneū erat a proposito, quia substantia angeli iam declaratum est, quòd est res finitæ perfectionis & nō est actus pur⁹, ac per hoc non habet in se, vnde vendicet sibi identitatē cū oī eo, quod sibi conuenit. Propter has enim cōditiones, substantia Dei est q cq d habet, & per hoc iā paret rnsio ad obiecta, et ī quo cōsistit vis S.T. Quāuis. n. sit rō ducens ad impossibile: mediū tn super quo firmatur, est causa conclusionis. Fundatur. n. super quantitate perfectionis ipsius intelligere angeli: & intendit quòd si tantæ perfectionis est, vt sibi vendicet substantialitatē, nō cōpatiet secū multitudinē, sed erit vnū tātū. Et probat sequelā, quia sic subsisteret in sua abstractione: omnino aūc abstractū subsistēs vnū tantū est. vnde manifeste patet ex dictis, q nihil obstat distinctio de subsistere identice & formaliter: nec de intelligere tali. Et q categorica illa sic accipit, intelligere ex sua pfectione subsistēs, nō est nisi v nū.

essentiam, sed per cōcomitantiam: quia cū sit in actu eius substantia, statim quantum est in se concomitatur ipsam actio. Quod nō est de intellectu possibili⁹, qui nō habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

AD 2^m dicendum, q vita nō hoc modo se habet ad viuere: sicut essentia ad esse, sed sicut cursus ad currere[e], quorum vnum significat

¶Ad primā aūt dubitationem dī, q cōsequentia illa intendit de subsistere in se, seu abstracte. Et q categorica eius nō est ista: substantia est subsistens in se præcise, sed ista: substantia angeli, puta Gabrielis, est subsistēs in seipsa, qm prædicatū antecedētis est totū hoc. s. substantia angeli, vt patet in litera. Sed hoc nō saluat cōsequētia, quia ī m hoc nō sequereē. ergo intelligere angeli, esset subsistēs in seipso intelligere, sed in seipsa subsitātia angeli. Cū tn cōstet, q primū oportet inferre, & nō ī m tātū, vt ex dictis patet. Quòd aūt sophisma amphibologiæ hic cōmitteretur, exēplo declarat suppositio. Albedine. n. subsistente, color esset res subsistēs in seipsa, quia esset albedo quæ in seipsa subsisteret, nō tn color in seipso esset subsistens, sed in albedine contractus. Et similiter substantia, cōe prædicatū Deo & creaturis, est substantia Gabrielis, quæ in seipsa subsitit: non tn sequitur. ergo est in seipsa abstracte subsistens. Et si dicatur, q istæ instantiæ non habēt locū in proposito, quia cōstat liquido, q intelligere & subsitātia nō possunt se habere sicut superius & inferius, quia neutrius differētiæ, alterius esse possunt per se: facile hoc retunditur obiiciendo q quāmuis hoc cōstet, nō tn cōstat quin intelligere & subsitantia immaterialis se habeant sicut ens & bonū, quorū per se differentiæ quis sint aliæ formaliter, identice tn coincidunt. Et sic, quēadmodū nō valet, bonitas est idem quod substantia angeli quæ subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa, ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendū est, prænotando qūo hi duo modi subsistendi se habeant adinuicē, & in ordine ad substantiā. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere in seipso, vt homo si subsisteret separatus, se habent vt imperfectum & perfectum in eodē genere. Perfectius nanque lōge est in seipso subsistere, quàm ab alio subsistentiam mendicare, vt de se patet, & vt prius & posterius, quia id quod est per se in quolibet genere, prius est eo quod est per aliud, vt patet secundo physicorū tex. 66. Cōparantur autem hæc ad substantiam hoc pacto, q esse subsistantiam sequitur subsistere, siue in se, siue in alio, nisi imperfectio, puta quia est pars substantiæ, magis quàm subsistentia prohibeat. Esse aūt subsitātiam perfectibilem formaliter, vel contrahibilē indiuidualiter, sequitur subsistere in alio. Esse vero substantiam sic completam, vt excludat cōtrahens omne tam formale quàm materiale, sequitur subsistere in seipso. His autem stantibus dicitur, quòd quemadmodū in antecedente duo continentur, alterum explicite. s. si intelligere angeli esset substantia, & alterum implicite. s. si intelligere angeli est tātę perfectionis q vendicet sibi esse substantiam: ita in consequente duo intelligenda sunt, alterum explicite. s. ergo esset subsistens, accipiendo ly subsistens communiter, alterum implicite. s. ergo in seipso subsisteret. & sicut explicitum sequitur ex explicito: ita implicitum ex implicito. Et quòd in antecedente illud contineatur, ex dictis patet, & ex eo quia per se notum est, q istæ duæ perfectiones simpliciter, ī m se dispārataē sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo q sunt perfectiones simpliciter, vnde iunguntur: sed a iunguntur, ex magnitudine perfectionis alterius vel vtriusque prouenit. Quòd autem ex implicito hoc, sequatur illud, ex duobus patet. Primo, quia si intelligere ponitur tantę perfectionis, q vendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura substantiæ, consequens est, q vendicet quoq; sibi perfectissimum modum illius naturæ, qualis natura est subsistere in seipso. Secundo, quia cum intelligere perfectio simpliciter sit, ac per hoc independens a materia ī m rationem, & ī m esse ī cum tanta perfectione infra propriā rationem ponitur in rerum natura, vt vendicet sibi identitatem, cum tam perfectissima natura & extranea ab ipso ī m se, a fortiori supponitur esse tātæ perfectiōis, q excludat a se determinabilitatem formaliter & materialiter, quoniā vtraque imperfectionē ī portat. ac per hoc q sit de ordine rerū non nē dicātium esse ab ali quo contrahente. Et in talibus manifeste patet consequentia: quia si est substātia, non potest esse nisi

actū in abstracto, aliud ī cōcreto. Vnde nō sequit, si viuere sit esse, q vita sit essentia. Quamuis etiam quandoq; vita pro essentia ponat: secundum quòd Aug.* dicit in li. de tri. quòd memoria & intelligētia, & voluntas sunt vna essentia, vna vita: sed sic nō accipitur a Philosopho cum dicit, quòd actio intellectus est vita.

AD 3^m dicendum, quòd actio

substantia sic perfecta, q non expectet esse a contrahente, & consequenter oportet q subsistat in seipso. Accipiendo igitur consequentiam tam secundum id quod explicite, quàm id quod implicite continetur: quoniam prædicatum consequentis non est simplex, sed duo continet. s. subsistere in seipso, prædicatum quoque antecedentis compositum oportet esse. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato, & erit ista. Substantia ex tanta perfectione, est ratio subsistendi in seipso.

¶Ad quartum dubiū dicitur, q subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tātum affirmationem essendi in rerū natura, & negationem sustentationis in alio quocunque. Alio modo, subsistere importat quendam naturalem entis modum, cui naturaliter annexæ sunt talis negatio & talis affirmatio. In proposito non est sermo de subsistere primo modo, sed secundo. Quoniā de subsistentia naturali ipsius intelligere loquimur, quæ substantialitas est, & perfectionem simpliciter ponit, & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi conuenit. Vnde ad obiectionem in oppositū dicitur, quòd si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantæ perfectionis, quātā potest habere actus intelligendi, qm nulla limitatione propriæ latitudinis modificaretur, quemadmodum humanitas subsistēs apud Platonem, totam humanis perfectionem sibi vendicaret. Et consequenter, cum intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oporteret q intelligere subsistens esset infinitum: ac per hoc identificaret sibi omnem aliam perfectionem simpliciter. & sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, q si intelligere subsisteret, q esset sic purum intelligere, q non esset velle, immo esse, & velle, & voluntas, & deitas &c.

¶Ad cōfirmationē vero dicit⁹, q æquiuocat de subsistere: quia in subsistere primo modo, perfectionē non augeat intrinsecā, vendicare tn sibi subsistentiam, magnā perfectionē ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionem infinitam. Quod etiā ex eo patet, quia cum intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tantæ perfectionis est, vt hanc perfectionē simpliciter quæ est esse, substantiam sibi vendicat, par ratio est, vt ex eadem perfectione sua, omnem aliam perfectionem simpliciter, si bi identificet: quæ enim est maior ratio de ista quàm alia? & sic intelligere esset actus purus &c. Et hæc distinctio de subsistere cum hac confirmatione vltima, est notanda, quoniam ex illa Scotistæ, ex ista vero Auerroistæ retundūtur.

¶Tertia rō est ista. Si intelligere angeli esset substātia, nō posset esse gradus in intelligendo perfecte, & minus perfecte. Probat cō sequentia, quia tales gradus attenduntur secundum diuersam participationem ipsius intelligere.

¶Circa istam rōnē, primo notandus est sensus consequentis: nā consequens illatum, potest habere duos sensus. Alter est, quòd in eodem angelo nō posit esse intelligere perfectius & minus perfecte: & sic consequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdem angeli, non suscipit magis & minus: sed quomodo cōsequēs sit impossibile non video; cum nulla ratio appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligendi in eodem angelo. Alter igitur & intentus sensus a S.T. est, quòd nō essent diuersi gradus intelligendi simpliciter. Et confirmatur ista consequentia super præcedente ratione, quoniam si intelligere subsisteret, non esset nisi vnū, ac per hoc excluderet distinctionē ī multos gradus.

¶ Secūdo circa hāc rōnē dubitat, quia nō vr cōsequētia valeat formaliter: qm nō valet, subsitātialitas est subsitātia, seu subsistens. ergo nō distinguit in diuersos gradus subsitātialitatis. Et tn subsitātialitas est perfectio simpliciter, sicut & intelligere. Quòd aūt non valeat de subsitantialitate consequentia hæc, de se patet, q a subsitātialitas in oībus angelis & cōpletis subsitantiis, cū tāta gradium diuersitate ī m magis & minus perfectum inuenitur.

¶Ad

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd consequentia est optima formaliter: & quòd si substantialitas in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vna, nec compateretur graduum diuersitatem. Sed argumentum fallitur, qm de substantialitatis subsistere æquiuocatidupliciter. n. contingit. Vno modo, quòd ex sua perfectione quam dicit, præcidēdo ab omni mistione imperfectionis, sic abstracta subsistat: & hoc mō, vt dictum est, nō est nisi vna. Alio mō, vt admistū habet aliqd imperfectionis ex eius per se differentiis diuisiuis, quales sunt omnes dīæ in gñe substantiæ: & sic q̄cedit obiectio. Et iō non est cōtra ppositum. Habet aūt ista perfectio simpliciter, s. substantialitas vtrumq; modū subsistendi possibilē: quia omnes differentiæ & modi p se illius, constituunt substantiam aliquā in aliquo esse subsitātiali, & consequenter subsistente.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimum. equarta Art. secundum.*

TItulus clarus. ¶In corpore articuli quatuor facit. Primo, proponit cōclusionem rnsium: s. quòd neque actio angeli: neq; actio alicuius creaturæ, est eius esse. Secundo, distinguit duplex genus actionis, scilicet immanentis & transeuntis. Tertio, probat conclusionem propositam, quo ad actionem transeuntem. Quarto, quo ad actionē immanentem. Et medium quidem assumptum ad probandum de actione transeunte est: quia est effluxus ab agente ī actum, esse autem significatur, idest, est res significata nutra ipsum agens: vt etiam significatio ostendit. ly enim significatur, ex parte rei se tenet, & non tantum ex parte modi significandi. De actione autem immanente medium est: quia actio immanens est infinita simpliciter, vel secundum quid, idest in aliquo gñe: esse autem cuiusque rei, est vnitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciem rei, scilicet cuius est: ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partem sensitiuam. Primum enim est infinitum simpliciter, quia obiectum eius ad omnia se extendit. Secundum vero est infinitum secundum quid: quia obiectum eius ad quasdā tantum species se extendit, & omnia clara sunt in litera.

¶Circa hanc rationem aduerte, quòd operatio immanens dupliciter sumi potest, s. in communi, puta intelligere, videre &c. Et in speciali, seu contracte ad tale vel tale subiectum, puta intelligere humanum, videre bouinum &c. In proposito non est sermo de istis in communi, quia sic non esset differentia inter eas, & esse in communi: sed est de eis sermo vt contractæ sunt ad subiecta. Ita quòd intendit, quòd quia esse humanum est certæ speciei, intelligere vero humanum, non: sed est infinitum, ideo non sunt idem. Aduerte secundo, quòd determinari seu esse in aliqua specie, contingit dupliciter: vno modo per accidens, seu extrinsece. Alio modo per se, & intrinsece. In proposito, nō est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens: quia sic ratio nihil valeret, vt patet discurrenti facillime. Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quòd intendit, quòd quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere vero humanum non est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis, seu veri: ac per hoc, est infinitum & indeterminatum simpliciter, iō nō sunt idē. & simile est in aliis. Et ex hoc patet, quàm

q̄ trāsit in aliquid extrinsecū, é realiter media inter agens & subiectū recipiens actionē. Sed actio q̄ manet in agente, nō est realiter mediū inter agens & obiectū, sed ī m modum significandi tm̄. Realiter vero cōsequitur vnionē obiecti cū agente. Ex hoc enim quòd intellectum fit vnum cum intelligente, consequitur intelligere quasi quidā effectus differens ab vtroque.

ARTICVLVS II.

Vtrum intelligere angeli sit eius esse.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur, quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in 2. de Aīa. * Sed intelligere est quoddam viuere, vt in eodē dī. † Ergo intelligere angeli est eius esse.

¶ 2 Præt. Sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma, per quam intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

SED CONTRA. Intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium * 4. c. de diui. nomin. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius.

RESPON. Dicendum, quòd actio angeli non est eius esse, neq; actio alicuius creaturæ. Duplex. n. est actionis genus, vt dī 9. metaphysicorum. * Vna. s. quæ transit in aliquid exterius, inferens ei passionē, sicut vrere & secare. Alia vero actio est quæ non transit in rē exteriorē, sed magis manet in seipso agente: [e] sicut sentire, [d] intelligere & velle. Per hmōi. n. actionem, nō immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestū est, q nō pōt esse ipsum esse agētis. nam esse agentis significatur intra ipsum: actio aūt talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione hēt infir. itatem vel simpliciter, vel ī m quid. Simpliciter quidē sicut intelligere, cuius obiectū est [d] verum, & velle, cuius obiectū est bonū. Quorū vtrunque cōuertitur cū ente. Et ita intelligere & velle, quantū est de se, habent

A conformiter S.T. dixerimus in præcedenti articulo, nō admittēdo intelligere esse speciem atomam. Si enim esset perfectio indiuisibilis formaliter, iam esset determinatum ad certam speciem essentialiter: super cuius oppositō fundatur hæc ratio.

¶Circa fundamentum huius rationis dubium est: quia duplex credi potest, scilicet vel hoc. Quorumcumque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ, illa diuersæ sunt res: Vel hoc, Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum vero ad plures species essentialiter determinari pōt: sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentū huius rōnis est, cōcedere oportet omnem distinctionem formalem & specifi cam esse realem: qā nec a Thomistis tenētibus relationem esse idem fundamēto, acceptatur. Nec videtur consonū doctrinæ S. Thomæ, qm̄ sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se boni a speciebus & differētiis entis distinguuntur formaliter, & tamē sunt idem realiter. Si vero propositio hæc falsa dicatur, & super secunda, ppositione fundetur processus iste, redit

Cap. 4. par. 1. a medio.

Li. 9. Met. tex. 16. t. 3.

D. 1122 81 a 140 283

D. 752

B

C

rursus ambiguitas similis, & forte maior. Tum, quia secunda propositio non differrā prima nisi penes vnum. Quoniam in prima alietas tantum specificarum differentiarum enuntiatur causa distinctionis realis. In secunda vero alietas & pluralitas, quia scilicet, ex vna parte est vna differentia constituens, ex alia vero parte sunt plures differentiæ specificæ: sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autem valde videtur vnde habeat pluralitas differētiarum aliarum, quòd faciat distinctionem realem a se vnius alius differentiæ, si vnitas alius differentiæ ad hoc non sufficit. Quoniam pluralitas ista, nihil aliud operatur, nisi quòd id cui conuenit, se habeat vt natura generica, quemadmodum vnitas differentiæ facit, quòd res cui conuenit, se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua: quare res vnius speciei non possit esse idem cum re naturæ genericæ alterius ordinis, si potest esse idem cum re naturæ specificæ alterius ordinis. Tum, quia nec propositio potest acceptari a prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei: relatio autem quæ ponitur identificata illi, ad multas indifferens est species, quoniam diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis &c. Et confirmatur, quia cuicumque non repugnat pluralitas differentiārum specificarum, illi nec repugnant magis tres quàm quatuor aut decem differentiæ. Et propterea, si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, non minus vna res esse poterit, & esse in omnibus speciebus vnius generis.

¶Ad hoc dubium dicitur, quòd processus Sanct. Tho. directe & proxime super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negatione: ita quòd proximum fundamentum est hæc propositio. Determinatum essentialiter secundum esse specificum, non est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin, vnamet res esset essentia completa formaliter vltimo complemento formali, & non esset cōpleta vltimo cōplemento formali, qđ implicat cōtradictoria simul. Et licet in hoc nō referat: vtrum res ponatur determinabilis per vnum esse specificū, aut per plura, quēadmodum natura generica per plura specificatur, sequuntur tamen plura impossibilia ex secundo, quàm ex primo,

Quoniam si ponitur quòd res ſpecifica vnius ordinis, eſt identice res ſpecifica alterius ordinis, non ſequitur niſi hoc, ꝙ determinatum eſſentialiter vltima determinatione formali, eſt determinabile eſſentialiter alia determinatione formali: & ſic eſſet determinatum vltimate, & non determinatum vltimate. Si vero ponitur, quòd res ſpecifica vnius ordinis, eſt identice res generica alteri⁹ ordinis, præter prædictum incõueniẽs ſequuntur duo alia, ſcilicet, quòd determinatum formaliter vltima determinatione eſſet natura formabilis eſſentialiter multis differentiis: & quòd eſſet duæ naturæ oppoſitæ, quia eſſet idem cũ duabus differentiis extremis, diuidentibus rem illam genericam. Sicut ſi ſuperficies eſſet natura coloris, ſequeretur quòd vna & eadẽ ſuperficies eſſet albedo & nigredo. Quia oĩs ſuperficies eſſet identice color, ac ꝓ hoc, hęc ſuperficies eſſet non ſolum talis color, pura albedo: ſed eſſet identice omnis color, quod implicat contradictionẽ. Sicut ſi quis poneret colorem ſignificare vnum numero, & tñ eſſe genus. Ex hoc patere poteſt, ꝙ quamuis ambæ propoſitiones veræ forte ſint, ad propoſitum tamen non ſpectant de neceſſitate. Niſi illæ quæ de identitate & diſtinctione inter rem ſpecificam & rem genericam alterius ordinis loquuntur, quæ habent maiorem euidentiam.

Ca. 4. par. 1. parũ añ medium.

280

262

¶ Vnde ad obiectiones in oppoſitum, nihil aliud puto eſſe dicẽdum, niſi quòd ſermo præſens limitandus eſt duabus vel tribus conditionibus. Prima eſt, quòd hic loquimur de differentiis realibus, ideſt addentibus aliquam rationem realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & ſibi ſimilles: qm̃ non addũt rem realem, ſed relationem rationis tm̃. Secunda eſt, quòd loquimur de identitate per ſe, quoniam per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum, qui loquuntur in aere, fingentes aliqua eſſe eadem realiter, & eandem rem eſſe eſſentialiter determinatam vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis: hoc enim per ſe loquendo non eſt intelligibile. Per accidens autem, dato ꝙ non implicaret contradictionem, nulla tamen ratione tale per accidens poni videtur: quoniam natura quantum poſſibile eſt, horret per accidens, & ad per ſe ſemper intendit. Tertia conditio eſt ab illis apponenda, qui relationem tenent idem cum fundamento, ſ. quòd ſermo præſens eſt de abſolutis. Sed aduertãt qui hanc apponunt tertiam conditionem, quomodo prædicta in conuenientia, & maxime tertium, poſſint euadere, cum prædicta non gratia materiæ abſolute vel reſpectiue, ſed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & ſpeciei, quæ communia ſunt abſolutis, & reſpectiuis, deducta ſint.

¶ *Super quæſtionis quinquageſimæquartæ Articulum tertium.*

IN titulo notandum eſt, quòd cum potentia ſit principium actuum, vel paſſiuum operationis, duo in ſe claudit, ſcilicet relationem principii, & rem abſolutam, quæ eſt proxima ratio agendi vel patiendi. In ꝓpoſito, non eſt qõ de relatione, ſed de re abſoluta. Ita quòd ſenſus tituli eſt: vtrũ potentia nõ ꝓ reſpectu, ſed ꝓ re abſoluta, quã ſignificat, ſit idem cum ſubſtantia angeli.

¶ In corpore vnica eſt concluſio reſponſiua negatiue, & eſt vt̃is tam de angelo, quàm de quacunque creatura, ſcilicet. Nulla virtus operatiua ſiue angeli, ſiue cuiuſcunq; creaturæ, eſt eius ſubſtantia. & ꝓbaf ſic. Nullius creaturæ eſſe eſt ſua operatio. ergo nullius creaturæ ſubſtantia eſt ſua potẽtia operatiua. Aſſcendens patet ex ꝓcedẽte articulo: cõſequẽtia vero deducit, quia ſm diuerſitatem actuũ, oportet eſſe diuerſitatẽ potẽtiarũ ꝓpriarũ: qa vnuſquiſq; actus ꝓprius, rñdet ꝓpriæ potentiæ: ſed operatio & eſſe ſunt actus diuerſi, quorũ ꝓpriæ potẽtiæ ſunt ſubſtãtia & vis operatiua. ergo ſubſtantia & potentia operatiua ſunt diuerſe. ¶ Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo, in illa propoſitione, Diuerſitas actuum, exigit diuerſitatem potentiarum. Aut enim eſt ſermo de diuerſitate abſolute, aut tali. Si abſolute, nil concludit: quia diſtinctio in principiatis, non infert diſtinctionem in principiis, niſi forte diſtinctionem formalem potentiarum, quæ non ſufficit ꝓpoſito. Si de tali, aut de formali, & ſic etiam non infert propoſitum: aut de reali, & ſic eſt falſa manifeſte: quia cũ diuerſitate realium actuum, ſtat vnitas potentiæ, vt patet in potentia viſiua: & aliis, immo cum

277 Inf. q. 77. a. 1. cor. & q. 79. art. 1.

* Cap. 1. 2. de diuin. & c. 12. de Hier.

contrarietate reali actuum, vt patet 2. Cœli. comment. 18. Rurſus, aut eſt ſermo de omni actu, aut de tali: ſi de omni, manifeſte ſequitur proceſſus in infinitum, qm̃ ipſa potentia operatiua, actꝰ quidam eſt apud te: cum accidens ponatur & ſubiectiue in anima. Et ſic, ſi vnuſquiſque actus exigit propriam potentiam, præerit alia potentia prior: & cum illa quoque eſſet actus quidam, præexigeret aliam priorem, & ſic in infinitum. Si vero de actu tali, non facile erit aſſignare qualis ſit. Si enim dicitur, quòd eſt ſermo de actibus vltimaris, deprehenditur quòd hic eſt fuga q̃dam, ex eo, quia ſic actus vltimatus inquantum actus vltimatus eſt, haberet hanc proprietatem, ſcilicet exigere potentiam propriam. Sed hoc eſt falſum: quoniam vt patet in 12. Metaphyſic. & 2. de anima. & 3. Phyſico. quilibet actus qui per ſe fit, fit in propria potentia. Conſtat autem quòd non omnis actus qui eſt ꝓ ſe terminus actionis, alicuius eſt actus vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis abſoluta, ad aliquam operationem ordinatur. Si vero dicitur, quòd eſt ſermo de actu tali, id eſt de actu per ſe expectato ab eo cuius eſt actus, deprehenditur falſum hoc eſſe, ex dicto Sancti Thomæ hic ſubſtantiis ſub iſtis propoſitionibus, quòd eſſe eſt talis actus reſpectu eſſentiæ. Conſtat enim quòd eſſentia non expectat eſſe, nec aliquod mediat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: ſed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Eſt & tertia ratio dubitandi, ex propoſitionibus ſubſumptis, ſcilicet. Eſſentia eſt propria potentia reſpectu eſſe, & potentia operatiua reſpectu operari. Si enim hæ propoſitiones veræ ſunt cum antedictis, manifeſte ſequitur, quòd quemadmodum operari & eſſe diſtinguuntur ſemper formaliter & realiter: ita etiam ſemper omnis eſſentia diſtingueretur realiter ab omni operatiua potentia: quod implicat contradictionem. Tum, quia nulla eſſentia alicuius formæ accidentalis eſſet potentia operatiua, & ſic calor non eſſet potentia calefactiua. Tum, quia nulla potentia operatiua haberet eſſe: quia non eſſet eſſentia.

¶ Circa concluſionem ipſam, multæ ſunt dubitationes, & obiectiones, ꝓ quanto ponit ꝙ nulla ſubſtantia creata eſt immediatũ principium alicuius operationis. Quoniam, aut vꝰ intelligit de principio tam actiuo quàm paſſiuo, aut de actiuo tantum. Si de vtroq; ſequitur quòd ſubſtantia nullius tranſmutationis ſubiectum proximum eſſe poteſt. hoc autem eſt inconueniẽs. Tum, quia oppoſitum apparet in materia prima. Tum, quia hoc ſalnari non poteſt, niſi ponendo in omni ſubſtantia quædam accidentia potentialia congenita ipſi ſubſtantiæ: quibus mediantibus eſſet tranſmutabilis diuerſis trãſmutationibus: hoc aũt eſt volũtarium & irrationabile: quia pluralitas nõ eſt ponenda ſine neceſſitate. Natura enim facit ex paucioribus quantum poteſt, vt patet 1. Phyſico. Si autem eſt ſermo de principio actiuo tantum, ſequitur quòd ſupponatur hic, omnes potentias partis ſenſitiuæ & intellectiuæ, eſſe actiuas, eo quòd ſunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in 2. de anima manifeſte dicitur, ſenſus eſſe potentias paſſiuas, & ſimiliter intellectum poſſibilẽ in tertio eiuſdem. Deinde contra hoc ſunt obiectiones Sco. in 2. diſt. 26. & in 4. diſt. 12. Et primo arguit ſic. Ordinatum ad finẽ quãto immediatius ordinatur ad illum, tãto nobilius ordinatur: ſubſtantia creata nobiliſſimo modo ordinatur ad finẽ per operationem attingendum, ergo immediate operabitur: Et confirmatur: quia operari immediate conuenit formæ ignobiliori, ſcilicet accidentali, & formæ nobiliori, ſ. deitati: ergo conuenit etiam formæ mediæ, ſcilicet ſubſtantiali creatæ. Et confirmatur ſecundo, quia alioquin ſubſtantia intellectualis eſſet beata per accidens, quod eſt inconueniens. probatur conſequentia: quia eſſet ſubiectum beatitudinis per receptiuum medium, in quo reciperetur beatitudo, ſi eſſet ſeparatum a ſubſtantia. Secundo ſic: Subſtantiam oportet producta ſubſtantia, etiam tãquam a principio quo agens agit, ergo ſubſtantia eſt principium actiuum vt quo: quod nihil aliud eſt quàm potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te, forma in qua genitum aſſimilatur generanti, eſt ratio & principium generandi. ergo potentia generatiua in quacumque ſubſtantia, eſt ſubſtantia. Et ſi dicatur concedendo, quòd ſubſtãtia eſt principium actiuum quo operationis & generationis, non proximum, ſed primum, vt dr̃ in diffinitione naturæ, & quòd potentia operatiua nominat principium proximum, Contra hoc multipliciter obiicitur. Tum, quia negari nõ poteſt quin ſubſtantia ſit immediatum principium talis potentiæ operatiuæ, quam ponis eſſe accidens. Tum, quia negari ẽt non poteſt quin ſubſtantia ſit immediatum principium ſubſtantialis productionis: quoniã aut ſubſtantialis productio elicitur immediate a forma ſubſtantiali, vel a forma accidentali. Si a ſubſtantiali, hr̃ intentum: ſi ab accidentali, aut virtute propria, & hoc non: vt de ſe patet, Aut virtute ſubſtãtiæ, quia eſt eius inſtrumentum, & hoc eſſe etiam falſum declaratur quadrupliciter. Primo, qa inſtrumentum apud te non mouet niſi motum a principali agente. ergo aliqua eſt operatio ſubſtantiæ, qua mouet accidens ad agendum, quod eſt principale intentum. Secundo, quia cauſa principalis & inſtrumentalis ſunt ordinatæ eſſentialiter, ſicut ſuperior & inferior. Conſtat autem, quòd cauſa ſuperior prius natura attingit effectum, q̃ inferior. Et ſi eſt naturalis, quicquid vel quãtum põt, prius naturaliter agit q̃ inferior. In illo ergo priori producta eſt ſubſtantia immediate a ſubſtantia. Et conſequẽter in ſecundo ſigno naturæ, in quo terminatur actio cauſæ ſecũdariæ, nõ producitur ſubſtantia niſi idẽ bis producatur. Tertio, quia quo inſtrumentum non ſe extendit, illuc oportet principalis agentis actionem pertingere. Sed actio accidentis nõ attingit nudæ materiæ primæ eſſentiam, ergo gñationem ſubſtantialem quæ in ea fit, a ſubſtantia immediate, glici oportet. Quarto, quia cum dr̃ accidens cauſare ſubſtãtiam in virtute ſubſtantiæ, ly in virtute: aut addit aliquid abſolutum, aut reſpectiuum. Si abſolutum, cum illud ſit accidẽs, eadem qõ erit. Si reſpectiuum, manifeſte patet, quòd ex reſpectu ſuperaddito, accidens non põt facere ſubſtantiam, qm̃ relatio non largitur virtutem actiuam: & etiam illa relatio eſſet accidens. Tum, quia non põt negari quin ſubſtantia in ſuo ordine ſit immediatum principium alicuius ꝓprie operationis, vt patet ex rõne cauſæ ſuperioris principalis, vt diximus. Et cõfirmatur, quia quãuis Deus apud philoſophos non cauſet niſi mediantibus cauſis ſecundis, tñ ipſe eſt immediata cauſa ꝓpriæ operationis in ſuo ordine. ergo ſimiliter ſe habebunt ſubſtantia creata & forma accidentalis: dato quòd non cauſet niſi mediante accidente. Tertio arguitur ducendo ad impoſſibile. quia ſequeretur quòd poſſet fieri per diuinam potentiã ſubſtantia intellectualis ſine intellectu, & econuerſo: quia omne abſolutum prius põt fieri ſine alio abſoluto diſtincto realiter a ſe. Et ſi dicaꝫ, quòd hoc nõ poteſt fieri propter neceſſariam connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentũ propter duo. Primo, quoniam iſta connexio attenditur nõ ſecundum cõnexionẽ potentię ad actũ: quia omnis potentia, eſt potentia contradictionis, vt dicitur 9. Meta. tex. 17. ſed ſm connexionẽ cauſæ actiuæ naturaliter ad ſuum effectum. Vnde & apud te, potentiæ fluunt ab eſſentia, ergo ſubſtantia eſt immediate actiua: qđ eſt principale intentum. Secundo: quia cum Deus poſſit ſupplere vicem omnis cauſæ extrinſecæ, quantumcunque talis connexio videatur neceſſaria, poterit tñ Deus facere vnum ſine alio. Quarto arguitur ex confeſſis & experientia. Fatemur in primis, quòd angelus intelligit ſubſtantiam propriam per ſe ipſam. igitur eſſentia angeli eſt proximum principium intellectionis. Experimur quoque, quòd aqua calefacta frigefit a ſeipſa: ergo propria ſubſtantia eſt principium proximum frigefactionis.

* 1. q. 90. art. 2. * 11. confil. c. 7. in fine. to. 1.

Ante med. lib. de trin.

C. 11. circa med. illius.

D. 748

¶ Ad euidentiam præſentis materiæ, notandæ ſunt aliquæ diſtinctiones. Prima eſt de actu. Quidã eſt adæquatus potentiæ: vt intelligere reſpectu intellectus, & videre reſpectu viſus. Quidam vero inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouẽ, & tale videre, puta album. In ꝓpoſito eſt ſermo de actibus adæquatis tantum: qm̃ de talibus tantum verificatur, quòd potentię diſtinguuntur per actus. Secũda eſt de graduatione rerum. Quædam. n. res ſunt, quæ primaria intentione intenduñ a natura vt actus. Quædã vero vt potentiæ: q̃uis contingat res intentas vt actus, habere aliquid potentiæ admiſtum: Et ſimiliter res intẽtas vt potentias, habere aliquid actualitatis admiſtum. Et illæ quidem ſunt per ſe primo & eſſentialiter actus: & per hoc ſimpꝫ locantur in coordinatione actuum. Iſtæ vero ſunt per ſe primo & eſſentialiter potentiæ. Et conſequenter ſimpliciter locantur in ordine potentiarũ: ita quòd imaginandũ eſt, ꝙ quẽadmodũ in genere ſubſtantiæ eſt inuenire quaſdã res a natura intentas per ſe primo, vt principia aliorum ſint, ita in quolibet gñe ſint quædã res per ſe primo intẽtæ a natura, vt principia proxima aliorum. Et ſi ita eſt, ex hoc habeẽ tertia diſtinctio actus & potentiæ, qa vterque eſt duplex. Actuum. n. quidam eſt per ſe primo actus & ſecundario potentia. Quidam vero econuerſo. Et ſimiliter potentiarũ, quædã eſt per ſe primo potentia, & ſecundario actus: quædam vero econtra. Quãuis in his ſit latitudo quædam: qm̃ potẽtiæ paſſiuæ ſunt actus tm̃ modaliter pro quanto ſubiectis inhærent aliquæ earũ: habẽt. n. ex hoc quẽdã actus modũ. Potentiæ vero actiuæ, actus q̃dem ſunt, ſed tales, quòd ſunt eſſentialiter intenti; & ad hoc producti in natura, vt principia operationum ſint. Et propter hoc, in genere principiorum eſſentialiter locantur. In propoſito ergo, ſermo eſt de actu per ſe primo intento in rõne actus, & de potentia per ſe primo intenta in rõne potẽtiæ. Quòd autem dentur in natura tales res, ſpecialem quæſtionem exigeret. In prõptu tñ apparet rõnabiliter eas poni poſſe. Quandoquidem habitus omnes practici, vt docuit Ariſtot. in Ethic. res tales tunt: qm̃ ad nihil aliud ſunt niſi ad operari. Similiter formalia ſignificata potẽtiarũ aĩæ ad nihil aliud ſunt niſi ad operari. His præſuppoſitis, ad obiectiones contra rationem S. Tho. factas, reſpondetur, quòd præſens ſermo eſt de diuerſitate reali: non quacumque, ſed formali: non quorumcunq; actuũ, ſed adæquatorũ, & per ſe primo intentorũ in ratione actus, talis. n. diuerſitas totalis potentiarũ diuerſitatem exigit nõ a poſteriori, ſed a priori inferens eã: qm̃ actus adæquatus eſt finis potẽtiæ: & ex 2. phy. expreſſe patet, quòd ex fine aſſignare rationẽ & cõditionem eius, quod eſt ad finẽ, eſt reddere cauſam a priori, immo potiſſimam cauſam in rebus naturalibus: quia naturalia ſunt ꝓp finẽ. Et propterea argumentũ illud: Diſtinctio in principiatis nõ arguit diſtinctionẽ in principiis, ſophiſma eſt accidẽtis: qm̃ actus potentiarũ, nõ in eo ꝙ effectus, ſed in eo quòd fines, potentias diſtinguũt. Ad id vero qđ obiicit cõtra propoſitiones ſubſumptas,

dicitur quòd (vt patet ex verbis S.T. in respõsione ad vltimum argumentum) esse hic non sumitur vniuersaliter, prout est cõmune quid ad actum primum subst antialem & accidẽtalem, sed pro esse substantiali tantum. Et ratio est: quia hic sumitur vt totaliter distinguitur contra esse, quod datur per operari. Tale autem est esse accidentale: quia operari est quoddam accidentale esse habere. Et ideo non est mirum, si forma accidẽtalis proximum principium essendi, & operãdi est: q̃a & esse eius, & operari eiusdem, est quoddam esse accidentale. Non sic autem se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substãtia, & hoc accidens.

Ar. 1. & 2. præced. & q. 3. ar. 4.

299

¶ Ad obiectiones cõtra conclusionem ordinate dicendo, respondetur: quòd sermo præsens proprie loquẽdo, est tãtum de potẽtia operatiua, siue actiue, siue passiue operari dicatur, mõ ibi vera operatio sit. Et per hoc excludũtur omnes potentiæ puræ receptiuæ, i. quæ non media aliqua operatione aliquid habent vt actum, qualis est potentia subiecti respectu proprię passionis, & vniuersaliter respectu eorum quę per se congenita sunt rei. Vnde non videtur incõueniens ponere potentialitates tales, congenitas substantiis rerum. Nec multiplicantur entia sine necessitate. Quoniam vt patet 12. Metaphysic. in tex. 26. & 28. in quolibet genere, est dare propriam potentiam, & proprium actum, quæ sunt vt principia illius generis. Ex hoc enim sequitur manifeste, quòd oportet alterum duorum dicere. Aut quòd substantia sit reductiue in aliis generibus, vt potentia reducitur ad genus actus. Aut quòd dentur istæ potentiæ congenitę: & cum primum sit inconueniens, vt ét ipse Sco. fatetur, oportet dicere secundum. Neque potest ad illum tex. Arist. responderi: q̃ loquitur de potentia obiectiua: q̃m expresse loquitur de potẽtia & actu, vt principia sunt eius, quod est in genere. Constat autem, quòd potentia obiectiua principiũ non est rei, immo est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id vero, q̃d de potentia materiæ obiicitur, patet rñsio a S. Th. intendente, quòd potentia materiæ est ad esse substãtiale, nulla mediãte operatione, quæ sit vere operatio, ac per hoc accidens inter ipsam materiam & formam substantialem: q̃m in instanti generationis, nulla res est in materia, nisi forma substantialis, cum consequentibus ad ipsam.

279 f

¶ Ad primam aũt rõnem Sco. dr, quòd esse principium operationis contingit tripl'r, s. vel ꝓximum tm: vel principale tm, vel ꝓximum & principale simul, & quòd elicere operationẽ vt principium ꝓximũ tm, est imperfectionis: quia oportet esse de gñe accidentis. Elicere vero opationẽ, vt ꝓximũ & principale simul, est summe perfectionis: q̃a ponit in re pfectionẽ substantiæ, & accidentis. Elicere vero vt principale tm, mediũ est, & ꝓpterea rõna biliter cõuenit substantiæ creatę, quæ media est inter Deũ & accidẽtia. Vñ ad primũ dr, q̃ substantia debet ordinari ad finẽ, nobilissimo mõ, possibili tñ. Immediatio aũt per exclusionem potẽtiæ mediæ, est modus impossibilis substantiæ creatæ. Et per hoc patet ad primam cõfirmationem, quia s. rõne nimiæ perfectionis quam haberet, repugnat substantiæ creatæ, esse proximum principium operationis, q̃m esset proximum & principale simul.

¶ Ad alteram vero confirmationem (si non velimus abuti vocabulis) negatur consequentia: q̃m operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari per accidens. Et ad probationẽ negat, q̃ beatitudo comparetur ad potentiam substãtiæ intellectuales: & ad ipsam substantiã intellectualẽ, vt color ad superficiem & substãtiã corporeã. Ita q̃, quẽadmodũ color informaret superficiẽ, si esset separata a corpore, ita beatitudo potẽtiã, si esset separata a substãtia. Dico. n. q̃ ista cõditionalis est falsa: q̃m beatitudo est essentialiter operatio vitalis, quam nõ est itelligibile esse nisi viuentis. Tũ ét quia beatitudo nõ põt esse nisi in beato. Nõ põt dicitur, q̃ proprius actus respondet proprię potentiæ. In omni autem creato, essentia differt a suo esse, & cõparatur ad ipsum sicut potentia ad actum, vt ex supra dictis patet.* Actus autem, ad quem comparatur potentia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idẽ intelligere & esse: nec aliqua alia operatio, aut in ipso, aut in quocunque alio creato. Vnde essentia angeli nõ est eius potentia intellectiua, nec alicuius creati essentia, est eius operatiua, potentia.

Ar. 1. & 2. præced. & q. 3. ar. 4.

299

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua.

279 f

AD 2m dicendum, quòd forma simplex, quę est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. & de tali forma loquitur ibi Boetius. Forma autem simplex quæ non est suũ esse, sed cõparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis: & præcipue eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidens pertinet ad formam. Accidens vero quod est indiuidui, non consequens totam speciem, consequitur materiam, quæ est indiuiduationis principium. Et talis forma simplex est angelus.

377

AD 3m dicendum, quòd potentia materię est ad ipsum esse substantiale, & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

377 b

autem fingi, q̃ potentia separata esset beata, quẽadmodũ superficies esset colorata: vñ nõ solũ antecedẽs & cõsequẽs illius cõditionalis sunt impossibilia, sed etiam conditionalis ipsa.

¶ Ad secundam rationem Sco. conceditur, substantiam oportere fieri a substantia, tanquam a causa principali, non autem ꝓxima. Et ad primã instantiam de causatione accidentis a substantia, dicitur, quòd nullum accidens causatur a substantia immediate per operationẽ mediã. Cũ hoc tñ stat: q̃ multa accidentia consequunt substantiam & in genere causæ effectiuæ, & materialis, ꝓ modum naturalis sequelæ. Et hoc modo substãtia est causa suarum passionum & potentiarũ.

¶ Ad instantiam vero de propria causalitate causæ principalis, & superioris, dupliciter dici potest. Primo, negãdo q̃ substantia & sua potentia operatiua sunt, proprie loquẽdo, causa principalis & instrumẽtalis, superior & inferior: & propterea, obiectiones non habẽt locum. Et potest esse ratio negationis, quòd substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duæ causæ, sed vt causa, & quasi conditio causæ. Secundo potest dici, admittendo q̃ se habeant nõ vt causa (superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et q̃ instrumentum est duplex, coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentatiua, coniuncta instrumenta animæ dici possunt: potentia tamen magis coniunctum instrumentum est. Nec opus est, omne coniunctum instrumentum moueri a principali, sed operari principaliter, concurrente ad illud operari principali agente: quoniam sic large accipiendo instrumentum, hanc sufficit haberi instrumẽti conditionem. Vnde nõ oportet obiectis aliter respondere, supponentibus substantiam & potentiam operatiuam se habere vt duas causas.

¶ Ad id tamen quod tangitur de proximo principio elicitiuo generationis substantialis dicitur, quòd ẽm rem, gñatio substãtialis instantanea, non est operatio aliqua, sed est terminus generationis transmutantis materiam vsq; ad hoc. Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem, quod in toto tempore præcedente generabat, in instanti vltimo illius temporis generat, terminando actionem suam.

¶ Et cum quęritur: quo alteratio, aut quodcunq; accidens virtute substãtiæ substãtiã faciat: q̃d est illa virt'? breuiter dico, dupl'r dici posse. Primo a q̃busdã dr, q̃ est res q̃dã intentionalis eo mõ, quo intẽtio coloris dr esse in aere: & q̃ licet sit accidens ẽm esse, est tñ causaliter substãtia, nõ vt principalis cã, sed vt vis quodãmodo instrumẽtalis, quã cõstat posse esse imperfectiorẽ effectu: vt patet de formis seminũ, & approbat 12. Meta. tex. 40. Secũdo dr, q̃ accidẽs ipsum ex hoc ipso q̃ est cõiũctũ substantię tali, est eius organum coniunctum: & est ipsius virtus, nec oportet aliam superaddere virtutem. Et hoc puto verum in his, quæ non sunt vera instrumenta: sed ipsum & substantia sunt vna causa.

¶ Ad tertiam aũt rõnem dicitur primo: quòd illa propositio absoluta, Realiter distincta sunt separabilia ab inuicem, est falsa, ét in doctrina sua: q̃m partes essentiales simul sumptæ apud ipsum, distinguuntur realiter a toto: & tamen non posset alterum sine altero fieri. Deinde dicitur, quòd connexio necessaria inter substantiam & eius potentiam: dato q̃ esset ex causalitate actiua, non tamen inferret substantiam esse immediatum principiũ alicuius operationis, vt patet ex dictis: non infert etiam quòd Deus possit eas separare, quia potest supplere vicem causæ efficientis: quoniam hoc intelligitur de efficiente proprie, scilicet per operationem mediam. Tale autem non est substantia respectu suæ passionis, vt ex dictis iam patet.

¶ Ad illud q̃d obiicit de essẽtia angeli, dr, q̃ substãtia angeli nõ é elicitiuũ principiũ itellectiõis, sed potẽtia. Et q̃uis substãtia absque

que media specie intelligibili ad intellectionem concurrat: non tamen concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectus in actu respectu sui: vt infra patebit.

¶ Ad vltimum vero de frigefactione aquæ calidę, dupliciter dicitur. Primo, quòd principium illius frigefactionis est forma media[n]te frigiditate, quæ in aliquo gradu in ea remanſit: quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat, quòd frigiditas illa sit minor calidi tate ſtroducta: quãuis enim sit minor formaliter, est tamen maior radicaliter, seu virtualiter, propter formã substantialem propriam eius radicẽ, cuius est virtus, & proprietas. Contingere autem potest, totum quodãmodo pati a toto, propter contrarietatem qualitatum actiuarum in toto existentium in continua pugna. Secundo dicitur, & melius, quòd frigefit per se a generante, & a forma propria, per modum tantum sequelæ, eo modo quo graue grauitando frangit prohibens ipsum descendere, & deorsum mouetur: Imaginãdũ est. n. & ita est, q̃ quẽadmodũ ad formã grauis geniti extra locũ suũ, naturaliter sequeretur motus deorsum, nisi aliquid, phiberet: ita ad formã aquæ sequitur esse frigidum in tanta pfectione. Et si impedíatur a tanta perfectione, sequitur, remoto prohibente, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue grauitando vincit, phibens quandoque, ita frigidum frigendo vincit calidum prohibens. Q̃si calidũ illud, ab agente illud fouẽte, desſituitur. Et rursus, quẽadmodũ graue sequit motus deorsum mediãte grauitate: ita aquã frigefactio, mediante frigiditate illa, a qua nõ est denudabilis. Quòd autem altero istorum modorum, qui ualdẽ, ꝓpinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oportebit recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc non põt rationabiliter dici. Tum quia aqua efficitur frigidior continente. Tum quia si circumscriberetur continens, aut poneretur neutrale, nihil minus aqua calida frigefieret: cuius signum euidẽs est, quia aqua calida posita in continente nõ calido, tepefcit. Vnde continens, & quæcumque alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, vt remouens prohibẽs. Oportet. n. naturalis accidentis alicuius, naturam causam ponere, quæ intrinsecum principium est, ut patet 2. Phyſi.

¶ *Super quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quartum.*

TItulus eget recordatione eorum, quæ traduntur in 3. de anima, vbi ponuntur in anima nostra duæ ſvirtutes ad intelligendum concurrentes: vna actiua, vocata intellectus agens: & altera passiua, vocata intellectus possibilis. Hoc enim est quod vertitur nunc in dubium, de Angelis: An scilicet vis intellecti ua angelorum, distinguatur in duas potẽtias, actiuam, scilicet & passiuam, an non: hoc enim est quærere: vtrum in eis sit intellectus agens & intellectus possibilis.

¶ In corpore articuli, vnica conclusione quæsito respondet negatiue, scilicet. In angẽlis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi æquiuoce, probatur: ratio necessitatis vtriusque intellectus non habet locum in angelis. ergo: antecedens declaratur, primo quo ad intellectum possibilem, secundo quo ad intellectum agentem. Possibilis enim ponitur propter potentiam ad actum duplicem, scilicet ad actum primum, & ad actum secundum, qui nõ habet locum in angelo quo ad naturalia, de quibus est sermo. Agens vero ponitur p̃p defectum intelligibilis: quia scilicet oportet intelligibile in potentia, transferri ad ordinem in telligibilium in actu, quod etiam non habet locum in angelis: q̃a propriũ intelligibile eorum, est quidditas immaterialis, de se intelligibilis, quemadmodum lumen est de se visibile.

¶ Circa rationem probantem non dari intellectum possibilem in angelis, obiectiones Scoti occurrunt in 2. dist. 3. q. vlt. directe intendentes confutare eam sic. In angelis est potentia receptiua specierum intelligibilium: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur consequentia: quia nihil refert an potentia receptiua præcedat duratione actum receptum, an natura tm̃, in quo tu ponis differre intellectum angeli a nostro possibili. Et confirmatur: q̃a si Deus dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectum possibilem, vt patet in Christo.

¶ Contra rationem adductam de intellectu agente, arguit Scot.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in angelo sit intellectus agens & possibilis.

278 Arist. c. 96. textione 6.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelo sit intellectus agens & possibilis. Dicit enim Philosopus in 3. de anima.* quòd sicut in omni natura est aliquid, quo est omnia fieri, & aliquid, quo ẽ omnia facere, ita etiam in anima. Sed angelus est natura quædam. Ergo in eo est in

*) 3. de anima tex. 17. num. 2.

tellectus agens & possibilis.

¶ 2 Præt. Recipere est proprium intellectus possibilis: illuminare autẽ est proprium intellectus agẽtis: vt patet in 3. de anima.* Sed angelus recipit illuminationem a superiori, & illuminat inferiorẽ. Ergo in eo est intellectus agens, & possibilis.

*) 3. de anima tex. 2. & 18. tom. 2.

SED CONTRA est, quòd in nobis intellectus agens & possibilis est, per comparationem ad phãtasmata. Quę quidem cõparant ad intellectum possibilem, vt colores

¶ Contra conclusionẽ instat ét ibidẽ sic. Potentia actiua q̃ est pfectionis in creatura inferiori, non est neganda a creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi. ergo. Præterea. Natura nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam, si non habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibilem, vt possit sibi acquirere cognitionem: vniuersalium quidem si non haberet inditam, & singularium quam non habet congenitam.

¶ Ad has obiectiones facile est respondere, si natura angelorum consideretur. Vt enim patet ex superioribus quæstionibus, natura angeli media est inter actum purum, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis, vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus nõ informis: sed informans naturis, omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & a philosophis tam Peripateticis, quàm Platonicis concorditer asseritur. Quàmuis ex eo quod habet potentialitatis, comparetur ad intellectũ formatum, vt recipiens ad receptum. Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturæ prouenit, quòd ex ea fluant proprietates, & ex potentialitate fit vt recipiantur in ea. Et quia natura sicut non deficit in necessariis, ita non abundat dando superflua: propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelæ naturalis non impedibilis, nata est sequi pfectio ꝓpria: oportuit natura sollicitari ad dandũ sibi virtutes, quibus posset acquirere sibi suam perfectionem. Cum enim talis natura sic sit instituta, q̃ eã necessario comitatur sua perfectio, superflue adiunctæ essent virtutes, quibus naturaliter acquirere posset perfectionẽ, qua naturaliter carere non potest. Ex hac ét radice manifeste prouenit, & quòd intellectus angelicus nullum habet obiectum motiuũ eius quo ad actum primum, & quòd intellectus eius numquam naturaliter est in statu potentiæ: & consequenter nullo eget actiuo.

¶ Ad obiectiones autem in oppositũ de intellectu possibili dicit, quòd nihil valent: quia nõ distinguunt inter per se, & per accidens. Potẽtia. n. receptiua duplex est. Quædã per accidẽs, coeua suo actui: & de tali ꝓcedunt obiectiones, q̃ imaginantur intellectũ angelicũ esse, sicut intellectũ nostrũ, cui accidere põt quòd habeat species coeuas. Quędã vero est per se coęua suæ perfectioni, quia. s. est naturaliter inseparabilis ab ea, quẽadmodum figura respectu cœli: & talis non potest vocari possibilis, q̃m nũquã est in statu potentiæ. Vnde ridiculum est dicere, quòd cœlũ est possibile respectu suæ figuræ, apud philosophos, vt patet 9. Met. tex. 17. & talis potentia est in intellectu angeli.

¶ Ad obiectiones vero de intellectu agente, dr quòd peccãt. Primo, quia obiectũ illud quod ponit adæquatum p̃ prædicationẽ, nõ est vt̃e abstractũ a sensibilib', neq; totaliter, neq; partialiter. Sed ex hoc ipso factũ, quòd illius species naturaliter sunt inditæ angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agens ob illius abstractiones. Peccant secundo, quia necessitas ponendi intellectũ agẽtem, non est ex parte obiecti inquãtũ est vt̃e p prædicationẽ, sed inquãtum est in rerum natura actualiter perfectiuum & motiuum intellectus. ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandum intellectum possibilem. Patet autem ex dictis, tale obiectũ, scilicet in ratione motiui, nullum esse respectu angeli: nisi forte substantiã propriam, aut alicuius alterius superioris intelligentiæ, quas constat esse actus intelligibiles. Peccant tertio, quoniam obiectum per prædicationem adæquatum, commune est omnibus intellectibus, scilicet ens, aut verum: ac per hoc nullius

intellectus propria venanda sunt. Sed proprium obiectum cuiusque intellectus est ens, & verum modificatum in per se primo obiecto motiuo, vel quasi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum nostrum se habet quod quid erat rei sensibilis, & ad quemlibet angelum se habet substantia propria: & penes talia obiecta distinguuntur inter se intellectus, & propriæ eorum conditiones accipiuntur. Li.3.de anima.tex.18. tom.2. Vnde poſſet dici, & bene, quòd obiectū primo, & p se adæquatum in ratione motiui naturalis in tellectus angelici cuiuslibet, est res singularis in essendo, scilicet essentia propria. Et cum obiicitur quòd non continet virtualiter omnia, dicendum est, quòd non est opus obiectum continere virtualiter omnia, sed sat est quòd contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum conditiones naturaliter cognoscibiles a tali intellectu repræsentatiue: & hoc conuenit essentiæ angeli, diuersimode tamen respectu diuerſorum: quoniam superiora repræsentat quasi vt effectus causam: Inferiora vero econuerso: quasi vt causa effectum. 391 D. 134. & vniuersaliter tā superiorum, quàm inferiorum repræsentatiuas spēs virtualiter cōtinet, quāuis non eorum naturas: & hoc vltimum sufficit. Quoniam sat est, quòd primum obiectum contineat virtualiter cognitiones omnium. Diuini nāque obiecti propriū est, & cognitiones, & naturas omnium continere.

Q. sequēti ar. 2. D. 136. 137. 146. 281 291 ¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem iā patet ex dictis: quoniam falsum est, quòd intellectus agēs pertineat ad perfectionem simplr naturæ humanæ, sed pertinet ad perfectionem ei inquantum est natura imperfecta, immo imperfectissima in genere intellectualium: quoniam pertinet ad pfectionem acquisitiuam D. 126. 147. propriæ perfectionis, quæ præsupponit eius naturalem absentiā quæ imperfectionē importat manifestē. Vnde illa propositio, Potentia actiua, quæ est perfectionis &c. non est vera, nisi de perfectione simpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quę essent imperfectiones in superioribus Patet ad visum, ad intellectum autem agentē vt colores ad lumen, vt patet ex 3. de anima*. Sed hoc non est in angelo. Ergo in angelo non est intellectus agens & possibilis.

RESPON. Dicendum, quòd necessitas ponendi intellectū possibilem in nobis, fuit propter hoc, quòd nos inuenimur quandoque intelligentes in potentia & non in actu. Vnde oportet esse quandam virtutem, quæ sit in potentia ad intelligibilia, ante ipsum intelligere, sed reducitur in actum eorum, cū fit sciens, & vlterius cum fit considerans. Et hæc virtus vocatur intellectus possibilis. Necessitas autem ponendi intellectum agentem fuit, quia naturæ rerum materialium, quas nos intelligimus, non subsistunt extra animam immateriales & intelligibiles in actu, sed sunt solum intelligibiles in potentia extra animam existētes. Et ideo oportuit esse aliquam virtutē, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc uirtus dicitur intellectus agens [c] in nobis. Vtraque autē necessitas deest in angelis: quia neque sunt quādoque intelligētes in [d] potētia tm̄ respectu eorū q̄ naturaliter itelligūt: neq; intelligibilia eorū sunt intelligibilia in potētia, sed in actu. Intelligunt. n. primo & principaliter res immateriales, vt infra patebit*. Et ideo non potest in [d] eis esse intellectus agēs & possibilis, nisi æquiuoce.

ADPRIMVM ergo dicendum, q̄ Philosophus intelligit ista duo esse in omni natura, in qua cōtingit esse generari vel fieri, vt ipsa verba demonstrant. In angelo autem non generatur scientia, sed naturaliter adest* Vnde non oportet ponere in eis agens & possibile.

AD 2m dicendum, quòd intellectus agentis est illuminare: non quidem [d] alium intelligētem, sed intelligibilia in potentia inquantum per abstractionem facit ea intelligibilia actu. Ad intellectum autem possibilem, pertinet esse in potentia respectu naturalium cognoscibilium, & quandoque fieri actu. Vnde quòd angelus illuminat angelum, non pertinet ad rationem intellectus agentis. Neque ad rationem intellectus possibilis pertinet, quòd illuminat de supernaturalibus mysterijs, ad quę cognoscenda quandoque est in potentia. Si quis autem velit hæc vocare intellectum agentē & possibilem, æquiuoce dicet, nec de nominibus est curandum.

F etiam falsum esse, quòd in omni natura ponendæ sunt virtutes quibus posset acquirere suam perfectionem si careret illa, quoniam hoc non habet locum, nisi in his quæ naturaliter carere possunt sua perfectione. Alioquin oporteret etiam in Deo ponere intellectum agentem & possibilem. De cognitione autem singularium, inferius erit sermo, pro nunc autem negatur intellectum angeli esse in potentia naturali ad quemcumque actum primum, siue sit obiectū vīle, siue sit subiectum singulare.

G

ARTICVLVS V.

Vtrum in angelis sit sola intellectiua cognitio.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur, q̄ in angelis non sit sola intellectiua cognitio. Dicit enim Auguſt.*8. de Ciuitate Dei, quòd in angelis est vita, quæ intelligit & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiua

H

¶ 2 Præt. Isidorus † dicit, q̄ angeli multa nouerunt per experiētiam, Experiētia aūt fit ex multis memorijs, vt dr̄ in 1. Metaphys.* Ergo in eis est etiā memoratiua potētia.

¶ 3 Præt. Dionys. † dicit 4. cap. de Diui. nominib. quòd in dæmonibus est phantasia proterua. Phantasia autem ad vim imaginatiuā pertinet. Ergo, in dæmonibus est vis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia sunt eiusdem naturæ.

I

SED CONTRA est, quod Gregorius.* dicit in Homilia de Ascensione, quòd homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

RESPON. Dicendum, quòd in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur, [e] & huiusmodi vires sunt actus quarundam partium corporis, sicut est visus in oculo, & auditus in aure. Quędam vero vires animæ nostræ sunt, quarum operationes per organa corporea nō exercētur, vt intellectus & voluntas: & hmōi nō sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter vnita. vt supra ex dictis patet.* Vnde de

K

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt patet tertio de Anima, motiuum secundum locum ex parte animæ, coincidit cum appetitiuo: quàmuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non sint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Propterea dixerūt Aristoteles, & Auerroys loco allegato, quòd intelligentiæ mouent amando, & desiderando intellectualiter. Et propterea consequentia fuit optima, vis enim motiua, vt non est virtus organica, non differt ab intellectu & voluntate. Potest quoque & tutius dici: quòd quia exclusio non fit a concomitantibus, non est exclusa potentia moti

L

M

ua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantum. Comes enim eorum in separabiliter est. D.136.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquinte Articu. primum.*

IN titulo nota quatuor terminos. Primo, ly itelligāt: stat enim pro cognitione distincta. Secūdo ly omnia: distribuit namque p omnibus rebus, & rerum prædicatis ac conditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertio, ly per, denotat habitudinem causæ formalis, eo modo quo ratio intelligendi formaliter ad intellectionem concurrere creditur. Quarto, ly substantiam suam, intellige cum præcisione, id est solam, ad excludendū species intelligibiles & superiores substātias, ita quòd sensus quæstionis est: vtrū essētia angeli sit sufficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia, tātum, quantum potest illa cognoscere.

An.3.huius quæl. arg. Aug. lib.2. super Gen. c.17. ad fin: & li.3. c.10. *Lib.2.de Ciuit. Dei. c.10. paulo post princ. tom.5. D.766.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue, scilicet. Angelus non cognoscit omnia per essentiā suā, sed per similitudines superadditas. Probatur sic. Nulla forma complete per ficit aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quæ se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet vt forma respectu suæ intellectiuæ potentię: & non continet omnia quæ potest angelus intelligere: ergo nō est ei forma adequata: & consequēter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur a posteriori, in forma & materia sensibilium: minor vero, quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secunda vero pars probatur, quia intellectus angelicus extendit se ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum est obiectum inD.442. 147. 281 Li.12.de Trin.c.11. tom.3. 291

N

tellectus omnis. Essentia autem angeli non continet in se omnia. Quod probatur. Tum, quia est determinata ad genus & ad speciem. Tum, quia cōtinere in se omnia, est propriū essentiæ diuinæ, quæ est infinita simpliciter. Nota primo, quòd secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequelæ a Sancto Thoma apposita é. & non probata, sed quasi per se nota dimissa, apud supponentes, angelos habere cognitionē de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & cōcedentes dari species intelligibiles. Vnde duæ hic annexe tuntur quęstiones. Altera: an angeli cognoscant omnia secūdum proprias rationes. Altera: an dentur species intelligibiles. Et secunda quidem seorsum tractabitur. Ad primam autem, quia directe spectat ad p positum, & expresse hoc fumitur in minore: esset nunc dicendum, nisi inferius multis q̄stioni bꝰ singillatim discutienda esset, vnde pro nunc supponatur. Nota secundo, quòd in præsenti ratione supponitur, essentiam angeli posse esse ei rationem intelligendi: et discutitur: an respectu omnium intelligibilium ab eo, sit ratio, an non respectu omnium. Illud autem quod præsupponitur, in sequenti q̄stione articu. 1. explanabitur, & discutietur: hoc autem tanquam communiter confessum supponitur. Nota tertio, quod continentia, de qua est sermo in maiore & minore, est continentia completa, siue formalis siue virtualis sit: completa autem continentia dicitur, quando aliquid continetur secūdum omnes ipsius conditiones formaliter, vt genus in specie, vel virtualiter, vt creaturæ sunt in creatoris potentia. Nam nisi de huiusmodi continētia sit sermo, forma non adæquaret potentiam quantumcumque esset contiO

QVAESTIO LV.

De medio cognitionis angelicæ, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER q̄ritur de medio cognitionis angelicæ.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo. Vtrū angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species.

¶ Secūdo. Si per species: vtrum p species connaturales, vel per species a rebus acceptas.

¶ Tertio. Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales, q̄ inferiores.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam.

ADPRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̄ angeli cognoscant oīa per suam substātiam. Dicit. n. Diony.*7. c. de Diui. nom. quòd angeli sciunt ea, [f] quæ sunt in terra, secundum propriā naturam mentis. Sed natura angeli est eius essentia. Ergo angelus per suam essentiā res cognoscit.

P

¶ 2 Præt. Secundum Philosophum in *12. Metaphy. & in 3. de anima, in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur. Id autem quod intelligitur, est idem intelligenti, ratione eius quo intelligitur. Ergo in his, quę sunt sine materia, sicut sunt angeli, id quo intelligitur, est ipsa substantia intelligentis.

¶ 3 Præt. Omne quod est in altero, est ī eo p modū eius in quo est. Sed angelus habet naturā intellectualē. ergo quicquid est in ipso, est in eo p modū itelligibilē. Sed omnia sunt in eo: quia inferiora in entibus sunt in superioribus essentialiter, superiora vero sunt in inferioribus participatiue. Et ideo dicit Dion.* 4. cap. de diui. nomi. quòd Deus tota in totis cōgregat, id est omnia in omnibus.

Q

nens alias. Et sic minor clara est: quoniam essentia angeli sola, ersi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium, in se tamen secundum se solam, non æquialet speciebus ex ea fluentibus: quoniam multa addunt in repræsentando, quæ sola per se ipsam repræsentare

requit, Quia ea, quæ præsentialiter, in solo Deo continentur, secundum omnes eorum conditiones, quia addunt aliquid positiui, qđ in angelorum essentiis non continetur; quia sunt finitæ. Nota quarto, quòd cum in litera probatur, quòd quo intellectus intelligit, est forma eius, quia quo agens agit, est forma eius: sumitur agens & agere communiter, vt etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non est actio, sed qualitas, vis. tamen rationis non infirmatur ex hoc, immo valida magis redditur: Quoniam si intelligere est tale agere, qđ est esse tale, a fortiori sequitur, ergo quo sic agit, est eius forma: quia est quo intelligens habet tale esse.

Cap. 4. non remote a princ.

832 417

338 390

D. 752. 276

23 85

Ergo angelus omnia in sua substantia cognoscit.

SED CONTRA est, quod Dionysi,* dicit in eodem capite, ꝙ angeli illuminantur rationibus rerum, ergo cognoscũt per rationes rerum, & non per propriam substantiam.

RESPON. Dicendum, quòd illud, quo intellectus intelligit, cõparatur ad intellectum intelligentem, vt forma eius, [c] quia forma est quo agens agit. Oportet autẽ ad hoc quòd potentia perfecte cõpleatur per formam, quòd omnia contineantur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quòd ĩ rebus corruptibilibus, forma non perfecte complet potentiam materiæ; [c] quia potentia materiæ ad plura se extendit, quàm sit continentia formæ huius, vel illius. Potentia autem intellectiua angeli se extendit ad intelligendũ omnia: quia obiectum intellectus est [d] ens, vel verum commune. [c] Ipsa autem essentia angeli non cõprehenditur in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, vt in se simpliciter omnia comprehendat perfecte. [c] Et ideo, solus Deus cognoscit omnia per suam essentiã: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius, aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

F G H

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur angelum secũdum suam naturam res cognoscere: ly secundum, non determinat medium cognitionis, quod est similitudo cogniti; sed virtutem cognoscitiuam, quæ conuenit angelo secundum suã naturã.

I

AD 2m dicendum, quòd sicut sensus in actu est sensibile in actu, [c] vt dicitur in 2. de Anima, non ita, quòd ipsa vis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis, q̃ est in sensu; sed quia ex vtroq; fit vnum, sicut ex actu & potentia; ita & intellectus [d] in actu, dicitur esse intellectum in actu: non quòd substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idem est autem quod dicitur: in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur: quòd intellectus in actu, est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu, quòd est immateriale. [c]

81 a 425

D. 762.

417

AD 3m dicendum; quòd ea quæ sunt infra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius; & non quidem perfecte, neque secundum propriam rationem, cum angeli essentia finita existens, secundum propriam rationem ab alijs distinguatur, sed secundum quandam rationem communem. [c] In essentia autem Dei, sunt omnia perfecte, & secundum propriam rationem, sicut in prima & vniuersali virtute operatiua, [c] a qua procedit quicquid est in quacumque re proprium, vel commune. Et ideo, Deus per essentiam suam habet propriam [d] cognitionem de rebus omnibus; non autem angelus, sed solam communem.

417

417 a

D. 472.

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli intelligant per species a rebus acceptas.

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Artic. secundum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli intelligant per species a rebus acceptas. Omne enim quod intelligitur per aliquam sui similitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero existens, aut est ibi per modum exemplaris, ita quòd illa similitudo sit causa rei; aut est ibi per modum imaginis, ita ꝙ sit causata a re: oportet igitur quòd omnis scientia intelligentis, vel sit causa rei intellectæ, vel causata a re. Sed scientia angeli, non est causa rerum existentium in natura, sed sola diuina scientia. [c] Ergo oportet, ꝙ oẽs species, per quas intelligit intellectus angelicus, sint a rebus acceptæ.

¶ 2 Præt. Lumen angelicum est fortius quàm lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles a phantasmatibus, ergo lumẽ intellect[a] angelici potest abstrahere species, etiam ab ipsis rebus sensibilibus, Et ita, nihil prohibet dicere, quòd angelus intelligat ꝑ species a rebus acceptas.

¶ 3 Præt. Species quæ sunt in intellectu, indifferenter se habent ad præsens & distans, nisi quatenus a rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo angelus non intelligit per species a rebus acceptas, eius cognitio indifferenter se haberet ad propinqua & distantia, et ita frustra secundum locum moueretur.

SED CONTRA est, quod Dion. dicit* 7. cap. de diui. nom. ꝙ angeli non congregant diuinam cognitionẽ a rebus diuisibilibus, aut a sensibilibus.

RESPON. Dicendum, quòd species per quas angeli intelligũt, non sunt a rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic. n. oportet intelligere distinctionem spiritualium substantiarum & ordinem, sicut est distinctio & ordo corporaliũ. [c] Suprema autem corpora habẽt potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus, potentia materiæ non totaliter perficitur ꝑ formam, sed accipit nunc vnam, nunc aliam formam ab aliquo agẽte. Similiter & inferiores substantiæ intellectuæ, scilicet animæ humanæ, habent potentiam intellectiuam, non completam naturali-

Titul[o] clarus est. ¶ In corpore articuli vna est conclusio rũsiua, Spẽs ꝑ quas angeli intelligunt, non sunt a rebus acceptæ, sed sũt eis connaturales. Et probatur tripliciter, duabus rationibus, & vnica authoritate Augustini. Prima ratio est. Distinctio, ordoque corporalium habet, vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, & successiue acq̃rant eas: corpora vero superiora congenitas habeant suas perfectiones, sintque naturaliter completa &c. ergo distinctio ordoque substantiarũ intellectualium hoc idem habebunt, vt scilicet inferiores intellectus sint in potentia ad suas perfectiones: superiores vero habeant eas naturaliter cõgenitas. Tales autem perfectiones sunt species intelligibiles. ergo. ¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd Scotus in 2. dist. 3. q. vltima, dicit hãc rõnem non concludere ꝓpositum, sed magis oppositum. Quia perfectiones cœlestes sunt causabiles a Deo solo: perfectiones vero angelicæ sunt causabiles a creaturis. Ex hoc enim sequitur, & quòd ratio non concludit: quia non est idem iudicium de vtrisque; & quòd inferat oppositum: qa perfectiones causabiles a creaturis, facit prouidentia diuina per secundas causas. Constat autem quòd obiectum & intellectus, possunt causare speciẽ: ergo. Duradus quoque tripliciter dicit hanc rationem peccare. Primo, in proportionalitate corporum superiorum ad inferiora, & angelorũ ad animas nostras; quia aut intelligitur vniuersaliter, & sic est falsa; quoniam superiora corpora generãt inferiora: angeli autem

281 Infra q. 89. ar. 1. 2. & Et 2. dist. 3. q. 3. ar. 1. & ver. 9. & 2. dist. 1. c. 9. 2. fi. & 94. Et opu. 3. c. 224.

Ca. 7. inter princip. & medium.

87

491

autem non generant animas: aut particulariter, & sic nihil cõcludit. Secundo, in complemento naturali corporum cœlestium: quia aut intelligit de perfectione substantiali, & sic non est ad propositum, aut de accidentali etiam, & sic falsum assumit, quia luna & stellæ recipiunt lumen a sole. Tertio, ducendo ad impossibile: quia stantibus assumptis ꝓpositionibus tuis, sequeretur quòd angelus eẽt sic naturaliter perfectus: quòd non eẽt in potentia ad aliquam accidentalem perfectionẽ, & consequẽter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem: quod tu negares.

¶ Ad has obiectiones facile respondetur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionib[o] angelicis, siue cœlestibus, quòd dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secundum rationem communem, & sic vtrꝙe sunt causabiles a creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi, entia sunt, acquisibilia per actionem creaturarum de nouo. Alio modo secundum proprias rationes, prout & inquantum sunt in tali, & tali natura, scilicet cœlesti & angelica. Et hoc pacto, supponere perfectiones angelicas esse causabiles ab extra, aut non causabiles, est petitio principii: quia hoc est quod quærẽdo vertitur in dubium. Et Sanctus Thomas rationabiliter ex hoc, quòd natura indidit corporibus cœlestibus perfectiones suas, quæ tamen in communi sunt de nouo acquisibiles, intulit a fortiori, intelligentias esse tales naturas, quibus congenitæ sint propriæ perfectiones, quæ etiam in communi sunt de nouo acquisibiles. Et ex hoc a priori sequitur, quòd neutrę vt in tali natura sunt, sunt causabiles ab extra, sed ab actore naturæ tantum. Et ex hoc patet responsio ad Scotum. Secunda distinctio est de potentia, quia vt dicitur 8. Physi. dupliciter contingit aliquid esse in potentia, scilicet essentiali, idest, ad actum primum, aut accidentali, idest ad actum secũdum. Et vt patet in 2. & 3. de Anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo, sermo est de potentia essentiali, & ad perfectionem secundum actum primum; non aliquam, sed omnem, tam substantialem quàm accidentalem, naturalem tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quòd obiectio est satis puerilis: quoniam aliud est arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna conditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista corporum cœlestium conditione: quia scilicet sunt naturaliter completæ, & tamen facimus propositionem vniuersalem de omnibus corporibus primis. Vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem, in qua attenditur, & est vniuersalis quo ad prædicationem.

A

¶ Ad secundam vero instantiam dicitur, quòd corpora cœlestia quamuis comparentur ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia se habent vt receptiuum ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali aut accidentali, respectu earum. unde non est ad propositum talis potentialitas.

¶ Ad tertiam vero instantiam dici potest dupliciter. Primo, ꝙ proportionalitas inter angelos & corpora cœlestia, magis attenditur secundum potentiam essentialem quàm accidentalem, qa actus secundus corporũ est operatio transiens: angelorũ vero immanens, actus vero primus, vtrobique est in eo: cuius est, & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum, quia actus primus vtrobiq; est naturalis: actus vero secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporũ vero naturalis. Et propterea, hæc absque imperfectione non essent in potentia accidentali. Illi vero ex libertate, in natura tñ finita, habent potentiam accidentalem. Secũdo dici potest, quòd quemadmodũ in corporibus cœlestibus potest de nouo aliquid acquiri partialiter, vt patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lunæ, quo ad illuminari: ita in angelis est potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim se habent. Corpora nãq; cœlestia semper mouentur, & tamen mutant de termino in terminum; & luna semper illuminatur, & tamen semper mutatur. Angeli autem & semper actu intelligunt, saltem seipsos,

B

C

D

E

& mutantur de vna intellectione in aliam, respectu aliorum cognitorum.

¶ Secunda ratio est: modus quo res naturaliter perficiuntur, causatur ex naturali modo essendi, eiusdem. Cuius signum est, ꝙ in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur est, vt accipiat a corpore: alioquin frustra vniretur corpori, cum materia sit propter formam, & nõ ecõuerso, Sed angeli subsistũt absque omni coniũctione ad corpus, ergo perficiuntur absque acceptione a corpore, per influxum intelligibilem, ab actore naturæ.

58 494 260

¶ Circa hanc rationem Scot, vbi supra dicit, quòd quàmuis ex modo essendi animæ, concludatur modus quo perficitur, ex incorporeitate tamen angeli, non potest concludi, quòd non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia a corpore, vt materia, nõ infert independentiam a corpore vt obiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quòd processus Sancti Thomæ iuxta doctrinã traditam 1. Posteriorum procedit, scilicet, Si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis: & tenet in causis propriis. Si enim propria causa, quare anima accipit perfectionem suam a corpore, est modus essendi eius; consequens est, quòd negatio talis modi essendi, erit causa negationis talis modi perficiendi, immo oppositus modus essendi, erit causa oppositi modi perficiendi. Quòd autem modus essendi animæ sit propria causa modi perficiendi passiue, probatur a S. T. quia aliter vnio animæ intellectiuæ ad corpus, quæ importat talem modum essendi, frustra esset. Et tenet sequela, quia talis vnio, aut est primo propter bonum animæ, aut propter bonum corporis. Sed hoc non potest dici, quia forma non est propter materiam, relinquitur ergo illud, quia materia est propter formam.

Constat autem proprium bonum animæ intellectiuæ in pfectione intellectuali cõsistere. Et ex hoc patet ꝙ indepẽdẽtia naturalis a corpore vt a materia, infert indepẽdẽtiã ab eodẽ, vt obiecto.

¶ Sed contra hoc tamen instat iterum Scotus in 4. distin. 45. dicens, dupliciter posse solui hanc rationem, primo dicendo, quòd non sequitur, animam frustra vniri, si per hanc viam, & per aliã possit perfectio acquiri: sicut non sequitur, frustra potionem sumere infirmum, qui etiam per sectionem absque potione posset sanari. Secundo, dicendo quòd anima non vnitur propter bonum proprium, nec materiæ, sed totius compositi, & sic vtroque modo negatur, quòd modus essendi talis, sit propria causa talis modi perficiendi.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd in generatione entium & perfectorum, non contingit ponere plures modos, vt patet in naturalibus, non ergo est rationabile, perfectionem substantiæ intellectualis pluribus modis posse naturaliter fieri: quoniam vnius naturæ, vnus est modus naturalis suæ perfectionis. Secundo, quòd frustra fit per plura, quod fit per pauciora æque bene. Sed sic esset in proposito, immo melius anima perficeretur immediate ab obiecto, quàm a vice obiecto, idest phantasmate: igitur aut iste non erit naturalis, aut ille.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd quia intellectuale vt sic, non est actus corporis, consequenter vt sic, non est pars compositi corporei: ergo loquendo de substantia intellectuali formaliter, non potest dici quòd primo est propter compositum, nisi assignetur ratio, quare vnibilis est corpori. Nec potest dici, qa est talis forma, puta intellectiua simul & sensitiua, quia de hac coniunctione quæritur eodem modo, aut propter bonum sensitiui aut intellectiui. Non primum, quia illud est vt materia. Ergo secundum, scilicet a sensibus accipiat: & habetur intentum.

¶ In responsione ad secundum, vbi ponuntur duæ viæ respondendi, aduerte, quòd Scotus in locis allegatis impugnat primã responsionem tripliciter. Primo, contra eius efficaciam arguit sic: Esse imaginabile, aut ponitur medium inter esse intelligibile & sensibile ex parte obiecti, seu rei cognitæ, aut ex parte intellectus, seu potentiæ abstrahentis. Si ex parte rei, sequeretur, ꝙ ẽt Deus non posset intelligere lapidẽ, nisi media imaginatione, aut eẽ imaginabili. Si ex parte intellect[a], argumẽtũ nõ cõcludit. qa stat quòd aliquid sit mediũ virtuti inferiori & tñ non sit mediũ

virtuti

virtuti superiori, sicut (verbi gratia) gradus caloris vt quatuor, habet rationem medii, respectu virtutis calefactiuæ debilis, paulatim calefacientis: & non virtutis vehementis, subito magnum calorem inducentis.

¶ Secundo ad idem arguit sic. Nihil est in phantasmate, p quod sufficiat ad causandum speciem intelligibilem in suo ordine, quod non eminentius sit in re, cuius est phantasma, ergo res sensibilis in se ipsa, potest communicare speciem. igitur phãtasma est mediũ per accidens, id est pro statu isto. Antecedens probat: quia phantasma per hoc tantum agit, qa est repræsentatiuum obiecti.

284 * Li.2. sup Gene. c. 8. circa princip. tom. 3.

¶ Tertio contra eius veritatem instat, volés falsum esse, quòd esse imaginabile sit mediũ inter esse intelligibile & sensibile: quoniam esse imaginabile cõprehẽditur sub hoc extremo, quod est esse sensibile: quemadmodum imaginatio sub cognitione sensitiua

Li.2. super Gene. c. 8. circa med. tom. 3.

¶ Ad has obiectiones, dupliciter dici potest. Primo quòd S.T. ideo addidit secundam rñsionem, quia videbat rationem hanc pati calumniam, nec credidit ipsam esse necessariam, sed probabilem. Ego autem, puto opinatum esse ipsum cũ Auerroy in de Sensu & sensato, hanc rationem necessario cõcludere, si philosophiæ propositiones, vt Philosophos decet, admittantur. Addidit tamen secundam responsionem: vt theologantibus & secundum imaginationem loquentibus, satisfaceret. Dicendum est ergo, quòd ratio efficax est, quòd medium hoc est essentiale: non tantum in essendo, sed etiam in causando: non simpliciter, sed respectu talis causæ, scilicet rei sensibilis. Quòd enim esse imaginabile sit medium in essendo, inter esse sensibile exterius, & esse intelligibile: per se notum est: quia quod quid erat esse imaginabilis, partim est materiale, & partim spirituale. Quòd vero sit medium in causando esse intelligibile non simpliciter, ex eo patet, quòd effectus iste, scilicet esse intelligibile, potest causari absque esse imaginabili concurrente: vt patet de speciebus congenitis ipsis angelis. Quòd autem sit medium essentiale in causando eundem effectum respectu talis causæ, scilicet sensibilis exterioris, idest quòd si esse intelligibile causari debet a re sensibili extrinseca, causari non potest nisi per tale medium, scilicet esse imaginabile. Et loquimur semper de potentia & ordine naturali. Declaratur ex illa maxima Dion. 7. cap. de diui. nomi. scilicet, quòd ordo vniuersi hoc habet, vt supremum infimi, attingat infimum supremi. Ex hac enim habeo, quòd sensibile non nisi in suo supremo, pertingit ad infimum ordinem intelligibilem. Constat autem, quòd supremum in ordine sensibilium est, esse imaginabile: quia est spiritualissimum & propinquissimum intelligibilitati: & quòd infimum in ordine intelligibili, est concurrere ad speciem intelligibilem educendam de potentia ad actum. Igitur naturalis ordo rerum exigit, vt res sensibilis sm esse omnino materiale, non possit esse immediatum cooperans virtuti intellectuali, p ducẽti esse intelligibile. Sed si cooperari debet, oportet, quòd prius ad summum gradum perueniat. Habeo et secundo, qr solus intellectus humanus, qui est infimus in ordine intellectualium, coniungit supremo sensibilium, quod est concurrere cum sensibilibus ad habendum & colligendum esse intelligibile. Intellectus vero superiores, altiori modo illud obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum: quòd esse imaginabile est mediũ nõ solũ ex parte virtutis intellectiuæ, sed et ex parte sensibilis rei cognitæ. Non inquantum habet rationem obiecti seu termini, sed inquantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantias non obstare.

¶ Ad secundum vero, negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis, non per accidens, sed per se concurrit ad talem causalitatem, vt ex dictis iam patet. Ad probationem autem dicitur, quòd phantasma agere ratione naturæ repræsentatæ tantum, potest dupliciter intelligi. Vno modo, tanquam ratione agendi. & sic cõceditur. Alio modo, tanquam conditione agentis, & sic est falsum. Quiditas enim bouis, non secundum quodcũque esse, est primũ principium suipsius in esse intelligibili, sed sm esse spirituz ilissimum propriũ orginis, scilicet sensibilis. Vnde quemadmodum quod qd erat esse bouis, est prima ratio agendi in generatione naturali, cum bos generat bouem: esse autem materialiter & sensibiliter, vt bos est: in rerum natura, est conditio & rationis agendi, & agentis. Ita cum phantasma speciem intelligibilem concausat (cum phantasma nihil aliud sit quàm natura bouina in tali esse spirituali) rõ agendi est ipsa natura, sed conditio rõnis agẽdi & agentis, est, talis spualitas, quæ non eminentius cõtinetur in obiecto extrinseco, qm ipsa est ab anima, non quacumq;, sed suprema, seu sm sui supremum, qm̃ sensitiuum ex coniunctione ad intellectiuum, obtinet vim cogitatiuæ, a qua est tanta spiritualitas. Nec obstat, quòd phantasma sit quantũ quoddã & materiale, ac per hoc conueniens in modo essendi cum obiecto extrinseco: qm vt ex dictis patet, modus iste essendi, quamuis sit eiusdẽ generis, est tamen alterius & nobilioris rationis, adeo vt differat ab illo plusquam genere physico, & sit supremus in tota latitudine modorum essendi sensibilium: vt summa propinquitas eius ad ordinem intelligibilium testatur. Et propterea, vt dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis, nõ autem quidditas in esse omnino materiali.

¶ Ad tertium vero dicitur, quòd esse sensibile duobus modis sumi potest. Vno modo communiter: & sic cõstat quòd esse imaginabile est eius species. Alio modo magis stricte, & vsitatius p sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse mediũ: & quia de tali sensibili est sermo, vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd Scot. in 4. dist. 45. q. 2. tenens distantiam localem impedire cognitionem tam angeli, quàm animæ separatæ, authoritatibus munit se, scilicet Aug. in lib. de cura agenda pro mortuis, & Gregorii, in homiliis, dicentium, animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt a Ioan. Bapti. descensum ad inferos. Adducit etiam duas authoritates Arist. alteram ex 8. Phys. vbi vult intelligẽtiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus: alteram ex 7. Physico. vbi vult agens & patiens esse simul, simultate contactus in corporibus, vel simultate maiore, s. mutuæ præsentiæ in spiritualibus: apud ipsum ergo requiritur præsentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

¶ Ad has obiectiones dicitur, quòd peccant primo, quia supponunt angelum seu animam separatam accipere cognitionem a rebus sensibilibus: peccant secundo, secũdum non causam vt causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum, quæ sunt apud nos, & non ex distantia, vt infra patebit. Vnde authoritates Aug. & Greg. non sunt ad propositum, similiter & authoritates Arist. quia loquuntur de actione & passione: quàmuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorum iam pateat, quomodo authoritas intelligenda sit de præsentia ordinis.

¶ Super

¶ Super Qõnẽ quinquagesimæquintæ Articulum tertium.

IN titulo aduertendum est, quòd cum vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicãdo, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentando: intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est, quàm intelligere per species ad plura se extendẽtes in repræsentando. Et qm̃ hoc contingit dupliciter, Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis, Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo mõ quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium. per se differẽtiarũ eius actum terminatur, vniuersalior species diceret & esset, quàm repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tm̃, & hoc modo sumitur vniuersalior in proposito, & nõ primo modo.

282 2.dis.3.q.3. art.1.&2. 2. cap.96. Et vera.q.8.ar. 10. Et opu. 3.cap.8. & li.8.126. Et cauſis l. 4. & le. 10.

281. Q. precedẽti, art. 3.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio rãtiua affirmatiue, dupliciter probata, s. Angeli quanto sunt superiores, tanto per species vniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista. Intellectus quanto sunt naturaliter superiores, tãto sunt similiores Deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligunt, ergo per vniuersaliores: consequentia est nota: aliquin intelligens per pauciores species, non haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autem propositio patet, ex eo qp naturæ graduantur, secundum propinquitatem similitudinis naturalis ad primum. Secunda vero probatur ex eo, quòd Deus omnia per vnum, vt quo, intelligit, & hoc est perfectionis simpliciter. Ex hoc. n. euidenter sequitur, quòd similius Deo & perfectius intelligendi vim obtinet, qui per pauciora, omnia intelligit distincte, quàm qui per plura: qm̃ minor paucitas propinquior est vnitati quàm multitudo. Et lumen intellectus minus diuisum, aut diuisibile, perfectius est quàm diuisibile per multas rationes intelligendi ad hoc vt intelligat. Cuius signum est, secunda probatio in litera adducta, quam experientia dubitare non permittit. Experimur. n. in nobismetipsis quosdam discipulos esse: quibus oportet omnia singillatim dicere, quasi per singulas species dearticulando. Quosdam vero, qui statim ex vno multa apprehendunt: nec hoc aliunde q̃ ex nobilitate ingenii prouenit.

¶ Circa rationes adductas & conclonem, occurrunt obiectiones Sco. in 2. dist. 5. q. 10. vbi contra primam rõnem instat, dicens, p positionem illam, Quanto angeli sunt similiores Deo, tanto per pauciores species intelligunt, esse falsam: quia non oportet, qp intellectꝰ similior Deo assimiletur magis sibi in hoc, quod est per pauciores species intelligere: sed in hoc, quòd limpidius intelligit.

¶ Contra secundam vero rõnem a signo sumptam instat, dicens supponi ibi falsum, puta quòd homines melioris ingenii, p pauciores species intelligant: qm̃ tot sunt in illis, quot sunt in his, q sunt hebetioris ingenii. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Contra conclusionem autem directe, arguit tripliciter. Primo, Vnitas rõnis intelligendi, præsupponit vnitatem obiecti ad æquati, quod continentis virtualiter obiectiue omnia, quæ species illa cõtinet repræsentatiue: vt patet de essentia diuina, vt rõne intelligendi, & vt obiecta. Sed impossibile est dari tale vnum obiectũ continens multitudinem quidditatum. ergo non potest dari aliqua species creata, repræsentãs distincte multas quidditates. Secundo, quælibet rõ cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum. Sed talis species non posset habere actum sibi adæquatum. ergo non datur. Probatur minor: quia apud te, angelus non potest simul plures species actu intelligere distincte. Tertio arguit ad idem ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, s. quòd angelus plures naturas simul cognosceret distincte. Affert præterea vnã aliam rõnem contra tenentes speciem aliquam in angelo repræsentare tot, quin possit plura repræsentare: quod quidem, dicit, a nobis non oportere teneri, & bene dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularibus; & propterea cum tractabitur inferius de repræsentatione infinitorum singularium per vnam speciem angelicam, solluetur eius ratio.

¶ Ad obiectionem contra primam rõnem dr̃, notando, quòd duplex genus perfectionum inuenitur in Deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis, vt sapientia & bonitas: Quædam vero incommunicabiles, vt infinitas & deitas, & intelligere omnia distincte per substantiam suam, & alia hmõi. Nec solum inter se differunt pfectiones hæ, sed differenti modo creaturæ similiores Deo his appropinquant: quoniam secundum primas perfectiones attenditur appropinquatio pes nes magis participare rõnem formalem illius perfectionis. Secundum vero per fectiones incommunicabiles, appropinquatio attendit sm maiorem recessum ab oppositꝰ. Illud. n. est simili² deitati cui² natura magis recedit a nõ esse &c.

¶ Nota secundo, qp non solum intelligere est pfectio simpr, sed etiam intelligere omnia per vnum: vt patet ex diffinitione perfectionis simpr, posita ab Anselmo, Monologion. xv. Nec refert in proposito: an sit perfectio simpliciter seorsum & de per se: an sit gradus seu modꝰ pfectionis simpr: vt hoc qđ dico, actus purꝰ.

¶ Nota tertio, quòd suprema pars vniuersi, id est angeli, ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundum quasdam perfectiones simpliciter, sed secũdum omnes: magis tamen & minus secundum gradus suos: vt patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Thomæ ostendentis, angelos quanto superiores, tanto per pauciores species intelligere, quia sunt similiores Deo, secundum omnes perfectiones simpliciter, & consequenter secũdum hanc: vnde irrationabilis, & a Physosophia aliena est exceptio istius, Quare enim magis ista quàm aliæ excipienda est. Secundo dicitur, quòd ratio fundatur super essentiali graduatione intellectuum, vt sic: quoniam quanto intellectus est superior, tanto est perfectior. Quãto autem perfectior, tanto vnitior (vt sic liceat loqui) eo qòd virtus vnita, maior est seipsa dispersa. Constat autem magis vnum & indiuidualem esse intellectum, minus partitum per species intelligibiles, quàm eum qui per plures species diuidendus est ad singula cognoscenda: & consequenter quanto intellectus est perfectior, tãto est similior Deo, nõ solum in hoc, quòd limpidius cognoscit, sed etiam in hoc, quòd per pauciores species cognoscit.

¶ Ad obiectionem vero contra secũdam rationem dicitur, quòd S.T. nõ accepit pro signo ingeniosiores homines, ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidẽs est: hos, s. qui ingenio præstant, ex paucioribus principiis & absque distincta singulorum propositione apprehẽdere, hoc enim est signum euidens, quòd in vno multa apprehendere: nec egere singula seorsum proponi, attestatur magnitudini intellectus.

¶ Ad obiectiones autem contra conclusionem, dicitur, quòd vnitatem speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, dupliciter intelligi potest. Vno modo, quòd præsupponat vnitatem formalem & realem illius, sic in rerum natura existentis. Et hoc modo, non oportet esse verum, vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinæ. Talis enim res, non est sic in rerum natura, vt adæquate præsentatur per speciem. Et propterea, nulla vna res singularis inuenitur in rerũ natura, adequate illi respondens. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tãtum formalem obiecti: quemadmodum si species naturæ leoninæ a Deo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo verum est vniuersaliter: quòd omnis species supponit vnitatem obiecti, quoniam & omnis potentia respicit primo vnam rationem formalem. Et sic dico, quòd argumentum decipitur, putãs primo modo verificari maiorem, cum tamen in solo Deo. verificetur. In cæteris vero, sat est quòd quælibet species respiciat primo vnam rationem formalem: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad

¶Ad ſecundam vero obiectionem, ex parte actus, conceditur quòd angelus quilibet poteſt habere actum adæquatum cuilibet ſuæ ſpeciei. Nec nos dicimus oppoſitum, dicendo quòd nõ poteſt ſimul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus, quòd non poteſt ſimul plura vt plura intelligere ſimul. Non eſt autẽ plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam ſpeciem, vel etiã per plures ſpecies, ordine quodam ſe habentes, vel in ordine ad vnum.

Ca.12.celeſt.hierar.

In propoſ. 10. hſ iſte li.inter opera Ariſt.3.

¶Contra eandem concluſionem inſtatur, quia videtur contradicere ſupradictis, quoniam ſequitur ex ea, quòd poſſet dari aliquis angelus, qui omnia intelligeret per eſſentiam ſuam ſolã, & tenet ſequela, ad iunctã alia propoſitione tua, ſcilicet, quòd Quolibet angelo facto, pót Deus facere perfectiorem ſubſtantialiter: ex hoc enim ſequitur, quòd ſi facto angelo qui omnia intelligat per duas ſpecies, ſcilicet eſſentiam propriam & vnam ſuperadditam, fiat alter ſuperior: ille intelliget per pauciores ſpecies, & ſic per vnam tantum, quæ proculdubio erit eſſentia ſua.

¶Ad hoc dicitur breuiter, negando conſequentiam, quoniam ſtante illa hypotheſi, quicquid de illa ſit, dicitur, quòd creato ſuperiore angelo, neceſſario omnibus inferioribus angelis ſuperadderetur noua ſpecies, qua diſtincte poſſent illum intellige re, & ſic in illo qui erat ſupremus, erunt tres ſpecies: in iſto vero nouiter facto eſſent duæ tantum, & conſequenter pauciores. Et ſic eodem modo dicendum eſt, ſi procedatur in infinitum: ſemper ſuperior habebit pauciores ſpecies, non per minorationem dualitatis, ſed per additionem ſeu multiplicationẽ pluralitatis in inferioribus.

¶In reſponſione ad vltimum argumentum: dubium occurrit circa illam propoſitionem, Species intellectus angelici propter ſui excellentiam eſt ratio, ſeu ſimilitudo multorũ diſtincte, quéadmodum eſſentia diuina eſt ratio omnium. Hoc enim videtur eſſe falſum & impoſſibile, quoniam talis excellentia, aut eſt in eſſendo, aut in repræſentando tantum. Sed non poteſt dici quòd ſit in repræſentando tantum. Tum quia ratio ſeu proportionalitas ad eſſentiam diuinam nulla eſſet, quoniam eſſentia diuina propter excellentiam in eſſendo, quia. ſ. eſt præhabens omnem eſſendi rationem & modum, habet excellentiam in repræſentando omnia. Tum quia reddendo rationem: quare ſpecies angelica vna exiſtens, eſt multorum diſtincte repræſentatiua: q. a eſt excellens, i. q. a excellenter repræſentat, eſſet idẽ p idẽ declarare, & nullam reddere cauſam niſi ſecundum verba, quia idem eſt multa diſtincte repræſentare, & ſingula excellenter ſeu inadæquate repræſentare. Nec etiam dici poteſt, quòd ſit, propter excellentiam in eſſendo. Tum quia ſequeretur quòd vna ſpecies in mente angeli, eſſet in eſſendo excellentior multis ſubſtantiis ſenſibilibus, ſpecifice diſtinctis, immo multis ſubſtantiis angelicis, immo forte omnibus ſubſtantiis actu creatis, inferioribus, ſupremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiuſmodi ſpecies excellentes. Tum quia illa ſpecies eſſet etiã nobilior in eſſendo quàm eſſentia ſui angeli: quoniam quod eſt tantæ excellentiæ in eſſendo, vt habeat in ſe vnde ſibi aſſimilentur omnia inferiora: ſecundum proprias eorum quidditates, nobilius eſt in eſſendo quàm id quod non habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quẽadmodum communicari nequit ſubſtantiæ angeli, vt ſit tantæ excellentiæ in eſſendo, quòd ſit propria ſimilitudo multorum: ita nec tali ſpeciei, cum vtrumque creatura ſit, & determinatum ad genus & ſpeciem.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, notandum eſt primo, quòd duo ſunt genera entium. Quædam ad hoc primo inſtituta vt ſint: quãuis forte ſecundario alia repræſentent: & hæc vocamus res. Quædam vero ad hoc primo inſtituta ſunt naturaliter, vt alia repræſentent: & hæc vocamus intentiones rerum;

SED CONTRA eſt, quod dicit Dion.* 12.c.angelicæ Hierar. ꝙ ſuperiores angeli participãt ſciẽtiam magis in vniuerſali, quàm inferiores. Et in lib.* de cauſis dicitur, quòd angeli ſuperiores habẽt formas magis vniuerſales.

RESPON. Dicendum, quòd ex hoc ſunt in rebus aliqua ſuperiora, quòd ſunt vni primo, quod eſt Deus, ꝑpinquiora & ſimiliora. In Deo autem tota pleni tudo intellectualis cognitionis cõtinetur in vno, ſcilicet in eſſentia diuina, per quam Deus omnia cognoſcit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo, in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus ſimpliciter inuenitur. Vnde oportet, quòd ea quæ Deus cognoſcit per vnum, inferiores intellectus cognoſcant per multa: & tãto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur, quãto angelus fuerit ſuperior, tãto per pauciores ſpecies vniuerſitatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet, ꝙ eius formæ [d] ſint vniuerſaliores, quaſi ad plura ſe extendentes vnaquæque earum. Et de hoc, exemplum aliqualiter in nobis perſpici poteſt: ſunt enim quidam, qui veritatem intelligibilem capere non poſſunt: niſi eis particulatim per ſingula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum cõtingit. Alij vero qui ſunt fortioris intellectus, ex paucis multa capere poſſunt.

¶Notandum eſt ſecundo, quòd cognoſcitiuum & intentionale, non diſtinguunt ſicut duo rerum ordines: ſed potius vt concurrentia ad perfectionem vnius ordinis, ſ. naturarum cognoſcitiuarum, qrũ intentionale, complementum intrinſecum cognoſcitiui eſt. Complementum quidem: quia ad ſupplendum quod ſubſtantiæ cognoſcitiuæ debetur, ſ. eſſe cognoſcibilia, inuentum eſt. Intrinſecum vero: quia ad perficiendũ & eliciendum intrinſecam eius operationem, adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter ſe habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoſcitiuo in actu, inditum eſt actũ eſſe intentionale, quo eſt ſua cognoſcibilia. Cognoſcitiuo vero in potentia, ineſt in potentia tale eſſe intentionale, vt patet & in anima intellectiua & ſenſitiua noſtra. Quo ad altitudinem vero gradus, qrũ quanto vis cognoſcitiua eſt altior, tãto magis vnite ſe habet ad cognoſcibilia, vt patet aſcendendo a ſenſibus particularibus ad ſenſum communem, & ſic deinceps. Quanto autem magis virtus cognoſcitiua vnitur, tanto minorem diuerſitatem exigit in eſſe intentionali, quo eſt cognoſcibilia: ac per hoc, quanto virtus cognoſcitiua eſt altioris ordinis, tanto altius, & conſequenter minus diſtinctum, & magis vniuerſale in repræſentando ſibi vendicat eſſe intentionale, quo cognoſcibilia eſt: quod nihil aliud ẽ, quàm, id quod vocamus ſpecies intelligibiles, & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus, a primo intellectu ordinate prouenientes, perpenditur. Nam ipſe omnia eſt per ſubſtantiam ſuam, & per eam ſolã omnia nouit. Et cum hoc aliis cõicari non potuerit, quia entia limitata ſunt, collatum eſt eis, vt tales eſſent ſubſtantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quod ſecundũ eſſe ſubſtantiale habere non poſſunt, ſecundum eſſe intentionale haberent: magis & minus vniuerſaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem ſubſtãtiæ cognoſcitiuæ, adeo quòd anima noſtra vltima in ordine intellectualium, diuiſibilis ſit ſm eſſe intentionale, tanta diuerſitate, quanta materia ſecundum eſſe naturale. His ſtantibus, ad obiecta dicitur, quòd hic eſt ſermo de excellentia in eſſendo.

Quæ dupliciter intelligi poteſt, vel reſpectu eorum quę repræſentantur: vel reſpectu aliarum ſpecierum repræſentatiuarum eorundem obiectorum. Si reſpectu naturarum cognoſcibilium intelligatur excellentia, nõ poteſt intelligi niſi in modo eſſendi: ꝙ quanto ſpecies ſuperioris angeli, habet modum eſſendi altioris ordinis, quàm habeant non ſolum ſenſibilia, ſed etiam angeli inferiores, & ꝓp talem excellẽtiam poteſt plurium eſſe rõ diſtincta. Si vero intelligatur reſpectu ſpecierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & abſque ambiguitate relucet intentum: & intelligitur de excellentia non ſolum in mõ eſſendi, ſed in ipſa perfectione eſſendi: ita quòd imaginamur, quòd cum in anima noſtra ſint diuerſæ ſpecies iuxta diuerſitatem rerum repræſentatarum, puta ſpecies bouis, ſpecies leonis, ſpecies aquilæ &c. aſcendendo erit dare vnam ſpẽm altioris ordinis, æquiualentem excellenter ſeu eminenter, illis tribus, ſeu quatuor ſpeciebus. Et conſequenter repræſentanté diſtincte altiori mõ & illã, & quæ repræſentanẽ per illas quatuor ſpecies. Hoc. n. eſt cognoſcere per rõẽ vniuerſalem

vniuerſalem obiecta ſpecialia, quod eſt maximæ perfectionis. Et hoc modo clare patet: adductas inſtantias nihil obſtare. Nã non oportet dicere, ſpeciem vniuerſaliorem eſſe perfectiorem naturis repræſentatis, ſed eſſe perfectiorẽ repræſentatiuis adquatis earum: quod eſt neceſſarium. Nec eſt idem iudicium de eſſe ſubſtantiali angeli, & eſſe intentionali apud ſe: ſed proportionale. Non eſſe idem quidem ex eo patet, qa impoſſibile cõmuniter fatemur eſſe, quòd angelus ſecundum eſſe ſuũ ſubſtantiale, repreſentet propriam differentiã lapidis: & iam concedimus pariter, quòd ſecundum eſſe intentionale ſibi additũ illa repræſentatur. Vnde patet repugnare eſſe ſubſtantiali finito, quòd ſit ad certam naturam limitatũ, & ſit alterius ſecundũ propriam illius differentiã repræſentatiuum, & non repugnare hoc, eſſe intentionali. Nam ſpecies bouis in anima, ad certam entis naturam definitũ ens eſt, inter accidentia, & tamẽ bouinæ differentiæ propriæ repræſentatiua eſt. Et ratio huius diuerſitatis eſt ea, quã ſupra tetigimus, quia ſcilicet ens intentionale eſt primo a natura inſtitutum ad repræſentandum pro complemento ſubſtantiæ cognoſcitiuæ. Ipſæ vero res quarum ſunt intentiones, ſunt primo inſtitutæ ad eſſendum. Proportionale autem iudicium de ſubſtantia intellectiua & eſſe intentionali eſt. Quia quanto ſubſtantia eſt altior, tanto eſſe intentionale proprium illi eſt altius, imo ex altitudine ſubſtantiæ prouenit altitudo intentionis, maio remque perfectionẽ, æquiuocam tamẽ, ponit in angelo altitudo gradus ſubſtantialis, quàm altitudo intentionis: qrũ hæc nihil aliud ponit niſi eminenter æquiuale re repſentatiuis adæquatis rerum.

¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæſextæ Articu. primum.*

IN titulo hoc ſolũ notandum eſt, ꝙ præſentis intẽtionis eſt diſcutere principaliter modum, quo angelus cognoſcit ſeipſum: quoniam quòd cognoſcat ſeipſum, apud ſapientes dubium non eſt, ſed de modo, an ſcilicet per ſubſtantiam ſuam, an per aliquam ſpeciem ſuperadditam ſeipſum cognoſcat, dubitatur.

Et primo de cognitione rerum immaterialium. Secundo de cognitio ne rerum materialium.

Circa primum quæruntur tria.

¶Primo, Vtrum angelus cognoſcat ſeipſum.

¶Secũdo, Vtrum vnus cognoſcat alium.

¶Tertio, Vtrum angelus per ſua naturalia cognoſcat Deum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angelus cognoſcat ſeipſum.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Videtur, ꝙ angelus ſeipſum non cognoſcat. Dicit enim Dionyſ.* 6. cap. Angelicę hierar. quòd Angeli ignorant proprias virtutes. Sed cognita autem ſubſtantia, cognoſcitur virtus. Ergo angelus non cognoſcit ſuam eſſentiam.

¶2 Præt. Angelus eſt quædam ſubſtantia ſingularis, alioquin nõ ageret, cum actus ſint ſingularium ſubſiſtẽtium. Sed nullum ſingulare eſt intelligibile. Ergo non poteſt intelligi. & ita cum angelo non adſit niſi intellectiua cognitio, non poterit aliquis angelus cognoſcere ſeipſum.

¶3 Præt. Intellectus mouetur ab intelligibili: quia intelligere eſt quoddam pati, vt dr in* 3. de anima. Sed nihil mouetur: aut patitur a ſeipſo, vt in rebus corporalibus apparet. Ergo angelus non poteſt intelligere ſeipſum.

SED CONTRA eſt, quòd Aug. dicit 2. ſuper Geneſ. ad lit.* quòd angelus in ipſa ſua confirmatione, hoc eſt, in illuſtratione veritatis, cognouit ſeipſum.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ex ſupradictis* patet, obiectum aliter ſe habet in actione quæ manet in agente, & in actione, quæ tranſit in aliquid exterius. Nam in actione quæ tranſit in aliquid exterius, obiectum ſiue materia, in quam tranſit actus, eſt ſeparata ab agente: ſicut calefactum a calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione quæ manet in agente, oportet ad hoc quòd procedat actio, ꝙ obiectum vniatur agenti, ſicut oportet quòd ſenſibile vniatur ſenſui, ad hoc quòd ſentiat actu: & ita

¶In corpore articuli vnam concluſionẽ intẽdit, affirmatiue: ſ. ſuam ſ̃ito, ſ. Angelus ſe intelligit ſeipſum p ſuã ſubſtantiã. Et ꝓbat eã ſyllogiſmo hypothetico ſic. Si aliqd in gñe intelligibiliũ ſe habet vt forma intelligibilis ſubſiſtens, illud tale in telligit ſeipſum p ſeipſum: ſed quilibet angelus eſt huiuſmodi, ergo. &c. Primam ꝓpoſitionem conditionalẽ probat Sanct⁹ Thomas quo ad id, qđ hic intenditur, diſcurrendo cõditiones intelligibilis p ſeipſum. Vbi aduerte, quòd in prædicato cõſequentis aſſumptæ conditionalis, quatuor dicũtur, ſ. quòd illud tale intelligit, & ꝙ intelligitur, & ꝙ a ſeipſo, & quòd p ſeipſum. Et primũ iã ſuperius diſcuſſum eſt conuenire angelo. Reliqua vero hic intenduntur: quartum tñ principaliter: ideo tota intentio huius corporis verſat circa intelligibile, declarãdo qd per ſe, & qd per accidens cõcurrit ad intelligibile in actu reſpectu alicuius intellectus. Vnde quatuor p̃mittit cõditiones, quas examinat de obiecto intelligibili. ſ. coniũctionem, cauſalitatem, motionem & inhæſionem. Oſtendit ergo primo, quòd in intelligibile in actu oportet eſſe coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis tranſeuntis & immanentis. Secũdo, quòd intelligibile in actu, coniunctũ ſe habet ad intellectionẽ, vt principium formale, ſicut calor ad calefacere, & ſpecies viſibilis ad videre. Tertio, quòd mouere intelligẽté accidit ex eo quòd intelligẽs eſt in potentia: & cõſequẽter

283

2. q 87.ar. 1. Et 2. cõr. c. 96. Et li. 4. c. 11. cor. 1. & 2. Et ver. q. 8. ar. 6. Et cauſis lect. 13 fin. *c. 6 eccleſ. hierar. non procol a ſi.

li. 3. de anima tex. 12. to. 2.

li. 2. de Ge. c. 8. in principio fere. to. 3.

Q. 54. ar. 2

ter, quòd non per se requiritur ad intelligibile in actu, quòd mo-
ueat intelligentem. Quarto, quòd inhærere intelligenti, quę-
admodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quòd
est accidens: quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effe-
ctum concurreret, & consequenter quòd non requiritur ad in-
telligibile in actu
quòd informet in-
tellectum per inhæ
sionem. Ex his.n.
quatuor deducitur
assumpta conditio-
nalis, dum ex his
habetur, quòd ad
intelligibile in actu
ab aliquo intelle-
ctu, nihil aliud re-
quiritur, nisi quòd
sit coniunctum, &
sic coniunctum in-
telligẽti, vt sit prin
cipium formale in-
tellectionis in eo,
siue hoc moueat ip
sum, siue non: siue
inhæreat sibi, siue
non, sed subsistat.
Ex hoc enim mani-
feste sequit, ꝙ si ali
quid in genere intel
ligibilium se hẽt vt
forma intelligibilis
subsistens, quòd il-
lud tale habet ratio
nem completam in
telligibilis in actu,
respectu suiipsius,
quod præsupponi-
tur esse intellectiuum: ac per hoc intelligi a seipso per seipsum.
& si diligenter inspexeris, aduertes, quòd quatuor hæ conditio-
nes tribus illis conditionibus in consequente positis respondẽt:
quoniam primæ duæ inferunt, quòd illud tale intelligitur. ter-
tia vero, quòd a seipso: quarta autem, quòd per seipsum. Ex
quarta enim habetur, quòd non oportet speciem mediare quæ
inhæret intelligenti. Ex tertia vero, quòd non oportet distin-
ctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis, & moti.
Ex secunda vero & prima, quòd oportet esse vt actum & formã
in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta, p
batur a Sancto Thoma: quia angelus est forma subsistens intel-
ligibilis in actu.

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusio-
nem, dubium occurrit multiplex, tactum a Sco. in 2. Senten. di-
stin. 2. quæst. 8. Sed antequam illa afferam, moueo vnum du-
bium circa processum San. Tho. quod etiam aliqualiter tangi-
tur a Sco. sub alia forma: & consistit in hoc: quia videtur pro-
cessus iste aduersari sibiipsi, & aliis dictis San. Tho. & veritati.
Sibiipsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur
quòd oportet intelligibile esse vnitum intellectui vt principium
formale, quo operans operatur. Deinde vero dicitur, quòd non
oportet coniunctionem istam fieri secũdum inhæsionem. Quali
ter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili? Et confir
matur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est
in esse, aut operari. Non in operari, quia tu dicis quòd coniun
ctio ista præuenit operationem, immo est eius causa, ergo est
secundum esse: non subsistentiale, quia subsistantia angeli non
est forma subsistantialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa
apud te, ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur, inquit
Scot. exemplo tuo: quia calor si esset subsistens, quàmuis esset
principium calefaciendi, non tamen esset quo formaliter li-
gnum calefaceret. Ita quàmuis subsistantia angeli sit secundum
se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intel-
lectionis, sicut calor calefactionis: non tamen posset esse prin-
cipium formale, quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si
non insit illi intellectui, sed per se subsistat. Aliis vero dictis
Sancti Thomæ obstant hæc: quoniam ipse in 3. contra Genti.
cap. 51. dicit, hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd
est veritas ipsa, & purus actus etiam in genere intelligibilium,
quòd possit esse principium formale, quo intellectus intelligit:
& non informare illum intellectum secundum esse. Non igitur
stat simul quod hic dicitur. Contra veritatẽ autem inquit Scot.
quia impossibile est, aliquid esse quo formaliter res operatur
operatione immanente, & illud non esse in ea: vt patet ex
2. de anima. Vbi per hoc medium, scilicet quo formaliter
se habet obiectũ unitũ potẽtiæ ad
huiusmodi actionẽ, sicut forma q̃
est principium actionis in aliis agẽ
tibus. Sicut enim calor est princi-
piũ formale calefactionis in igne.
ita species rei visæ est principium
formale visionis in oculo.

Sed considerandum est, ꝙ hu-
iusmodi species obiecti quando-
que est in potentia tantum in co-
gnoscitiua virtute: & tunc est co-
gnoscens in potentia tãtum. Et ad
hoc ꝙ actu cognoscat, requiritur
quòd potentia cognoscitiua reduc-
catur in actum speciei. Si autem
semper eam actu habeat, nihilomi
nus p eã cognoscere potest absq;
aliqua mutatione, vel receptio-
ne præcedenti. Ex quo patet, quòd
moueri ab obiecto, non est de ra-
tione cognoscentis inquantum est
cognoscens, sed inquantum est po
tentia cognoscens. Nihil aũt dif-
fert ad hoc quòd forma sit princi-
pium actionis, ꝙ ipsa forma sit ali-
qũ inhærens & ꝙ sit per se subsi-
stens. Non enim minus calor cale-
faceret si esset per se subsistens, q̃
calefacit inhærens. Sic igitur, etsi
aliquid in genere intelligibiliũ se
habeat vt forma intelligibilis sub-
sistens, intelligit seipsum. Angelus
autem cum sit immaterialis, est
quędam forma subsistens: & per
hoc intelligibilis actu. Vnde sequi
tur, ꝙ p suam formam, quæ est sua
substantia, seipsum intelligat.

Ad primvm ergo dicen-
dum, quòd litera illa est antiquæ
translationis, quæ corrigitur per
nouã, in qua dicitur. Præterea, Et
ipsos, scilicet angelos cognouisse
proprias virtutes. Loco cui⁹ habe
batur in alia trãslatione: & adhuc
eos ignorare ꝓprias virtutes. Quã
uis etiã litera antiquæ translatio-
nis saluari possit quantũ ad hoc, ꝙ
angeli nõ perfecte cognoscunt suã
quia ponitur nõ inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus es
sentiam esse ipsi angelo, non solum in esse naturæ intrinsecam:
sed etiam in esse intelligibili. Ita quòd est obiectum actu intel-
ligibile magis intime vnitum, quàm per informationem seu in-
hæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduer-
tendum est, quòd causa huius erroris est, non discernere inter in-
telligibile extrinsecum & intrinsecum. Cum enim oporteat in-
telligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intel
ligibilis, creditur, quòd quemadmodum aliorum intelligibiliũ
naturas per informationem habet, ita & suiipsius oporteat ha-
bere: cum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum: quo-
niam, quemadmodum intelligens diuersimode se habet ad esse
dum ipsum, & ad essendum alia, ita diuersimode se habet ad
intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsummet in
tali esse naturæ, quod est etiam illud in esse intelligibili, quia il-
lud esse naturæ est actu intelligibile, ideo seipsum per seipsum
intelligere potens est. Quia vero alia non est, neque secundum
esse natutale, neque secundum esse intelligibile, nisi aliquid su
peraddatur: ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo
quid dicendum sit ad obiecta. Negãdum est enim poni hic obie-
ctum seperatum, quoniam ponitur coniunctum, non per inhæ-
sionem, sed per identitatem & per subsistentiam, non seorsum
& separatim ab intelligente, vt Scotus intellexit, sed in ipso
intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore, quo lignũ
calefacit: qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identice, non mi
nus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si spe-
cies visibilis esset per se subsistens per identitatem in vidente, es-
set nihilominus principium formale visionis in eo.

¶ Ad id autem, quod oppositum est obiiciendo, quòd intellectus
apud S. Thom. distinguitur realiter ab ipso angelo, dicendum
est, quòd nihil refert ad propositum distinctio, vel identitas in-
tellectus cum angelo. Vt enim ex libro de anima patet, siue po-
natur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorum
sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsę
sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeant: idem est iudi-
cium, quo ad posse & non posse, operari. Imaginandum est
enim, quòd quia intelligere primo est opus substãtiæ intelligen
tis, perfectius intelligere fit, si substantia ipsa vtranque vim hà-
bet, scilicet & obiecti, & operantis, quàmuis mediante aliqua
proprietate illam operationem eliciat, quàm si solam vim operã-
tis habeat: & mediante illamet proprietate, obiecti vim acci-
dentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc aliis dictis S. Tho. quo-
niam esse formam intelligibilem alterius, dixit proprium deita-
tis, non autem esse formam intelligibilem suiipsius: quod in ꝓ-
posito affirmamus, dum dicimus, quòd subsistantia angeli, quia
est subsistens & perfecta in esse immateriali: habet & quòd sit in
tellectiua, & quòd sit actu intelligibilis: ac per hoc fluat ab ea
vis, qua intelligit respectu suiipsius, non egens alia formatione,
supplente substantia prænieniente: & magis intrinseca & modifi
catiua ipsius, quàm quodcumque superadditum. Et ex his etiã
patet, quòd hoc nõ
repugnat demõstra
tioni factæ in 2. de
anima, quia nõ po-
nimus intelligibi-
le separatum, sed
magis coniunctum
operanti, quàm per
informationem. Sed
quod multos fallit
est, quia considera
tur intellectus ange
li & substantia eius,
quasi duæ res seor-
sum, & quæritur
quomodo vniũtur,
cum tamen secun-
dum veritatem in-
tellectus fluat ab es
sentia actu intelligi
bili: magis quia in-
timius formatus il-
la, quàm quacun-
que intẽtionali spe
cie: & hoc in gene-
re intelligibili. Vn-
de qui hic non vult
decipi, non distin-
guat iter intellectũ
& intelligentem vt
sic: sed vtatur eis vt vno, & quiescet.

¶ Ad obiectionem Scoti contra tertiam conditionem dicitur, ꝙ
cum cognoscens seu intelligens, vt in 2. & 3. de anima dupliciter
dicatur, in potentia scilicet essentiali, & accidentali, seu ad
actum primum & secundum: moueri ab obiecto attenditur secũ
dum actum primum in intellectu, & non secundum actum se-
cundum: quoniam vt patet in 3. de anima, intellectus in actu,
sicut sciens, non eget motore. Dupliciter ergo peccat arguens,
primo attendendo motionem cognoscentis a cognito, quo ad
actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscens & cognitum
coniuncta, sunt vna completa causa actus secundi in fieri, & in
esse. Et ideo hoc modo & non aliter, verificatur cognitionem
dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia ma
le interpretatur San. Thom. intelligens quòd assignauerit pro
causa motionis ab obiecto, differentiam temporalem, scilicet
quandoque esse in actu, & quandoque esse in potentia: cum ta-
men hoc non inueniatur in San. Thoma, sed assignatur pro cau
sa, esse in potentia, loquendo de potentia ad actum primum,
quod est manifeste verum & euidenter. Ex hoc enim quòd co-
gnoscens ex natura sua non habet in se cognitum, sed est in po-
tentia ad illud: sequitur quòd moueatur ab illo, & fiat actu ta-
le, quale cognitum est. Vnde vt subdit Sanctus Thomas, si co
gnoscens ex se vel aliunde, actu haberet in se naturam cogniti,
non moueretur a cognito, vt de se patet, quia nihil est mobile ad
id quod habet.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Artic. secundum.*

IN titulo articuli, illud tantum aduertendum est, quòd hic si-
mul intenditur, & an vnus angelus cognoscat alium, & quo-
modo.

¶ In corpore vna conclusione affirmatiua respondet quæsito:
Quilibet angelus cognoscit alios, per inditas omnium rerũ ratio
nes in eo. Declaratur conclusio ex authoritate Augustini. dicentis,
res esse productas a Deo non solum in esse naturali, sed etiam
in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim mani
feste habetur, quòd in vnoquoque angelo sint rationes omnium
tam corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intel
ligere. Et quoniam ly omnium, distribuit etiam pro ipso an-
gelo cognoscente: ideo S.T. ad confirmationem præcedentis ar-
ticuli solicite fuit hic, vt declararet quomodo in ipso angelo in-
telligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibile, ne
crederes, ipsum secundum esse intelligibile, aliquam intentio-
nem in seipso superaddere, supra esse naturale ipsius.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, quomodo re-
sponsio illa satisfaciat argumento: videtur enim consistere in
quadam exceptione, quasi dicat, quòd cognoscens potest ex na-
tura sua habere actu aliquã ex naturis cognoscibilibus ab ipso
quando natura ipsa est habens affinitatem cum aliis, & ordine
quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distin-
cta, & quia sic se habet natura angeli cuiusque ad cæteros:
ideo stat, quòd habeat seipsum in actu intelligibili & naturali,
& nõ impediat a co
gnitione aliorum.
Sed hoc patitur ma
gnam difficultatẽ.
Tum, quia vt dicit
Auerrois in 3. de
anima com. 5. pro-
positio dicens: quòd
Recipiés debet esse
denudatum a natu
ra recepti: intelligi
tur a natura generis
proximi rerum rece
ptarum. Et conse-
quenter ex hoc, ꝙ
natura intranea ha
bet affinitatem cum
extraneis: magis ob
stat propositio. Et
confirmatur, quia
apud S.T. omnes an
geli sunt eiusdẽ ge-
neris proximi, cum
neger in eis genera
subalterna. Tum,
quia secundum hãc
glosam rueret pro-
cessus Aristo. in 3.
de anima: quoniam
posset quispiam di-
cere, animã habere actu aliquam de naturis cognoscibilium, pu
ta seipsam: vel vt antiqui dicebant, aliquod elementum, &
quòd hoc non impedit aliorum cognitionem, quoniam ordine
quodam se habet ad alia, secundum perfectius & imperfectius,
vt de se patet, & habet affinitatem cum eis propter proximita-
tem in essendo, aut principiando. Tum, quia habere affinita-
tem distinguique ordine quodam, non remouet causam, quare
intus existens prohibet extraneum. Causa enim est, quia deter
minatum ex se ad certam naturam in actu, nõ potest ad alias de
terminari, sicut nec illa natura ad quam determinatur, potest
determinari ad alias. Vnde & Auerrois in 1. Physico. com. 63.
dicit, quòd si materia prima haberet ex natura sua aliquam for-
mam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet ali-
quam priuationem, non reciperet omnes priuationes. Constat
autem, quòd causa hæc habet locum in naturis quãtumcunque
affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfe-
ctum, quoniam commune est omnibus naturis specificis actua-
libus: quòd vltima differentia vnius non potest determinari per
vltimam differentiam alterius. Et quo ad actum discernendi
experimur, quòd sensus, affectus quocunque sensibili, impedi-
tur a discretione aliorum, secundum id, in quo differunt.

¶ Ad euidẽtiam huius difficultatis, duo breuiter tangẽda sunt.
Primo, fundamentum illius maximæ: quare, Intus existens, pro-
hibet extraneum. Secundo, sensus literæ.

¶ Quo ad primum, sciendum est, quòd propria ratio huius est:
quia vna natura non est determinabilis per aliam, si enim esset
aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima
habendo illam, non impediretur a receptione omnium. Et si-
militer intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, sci-
licet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur in
telligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis, ipsa sal
ua, esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur a gu
stu dulcedinis. Ex hoc autem relinquitur, quòd propositio illa
non tenet in naturis, quarum vna est determinabilis per alterã:
sed in his tantum, quarum neutra potest alterius esse determi-
natio. Propterea manifeste non tenet in naturis, quæ se habent
vt potentia & actus. Non enim receptiuum omnium forma-
rum sensitiuarum vt sic, impediretur a receptione earum, si es-
set actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est
per sensitiuam, vt potentia per actum.

¶ Quo ad secundum, verba literæ dupliciter intelligi possunt,
iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, p-
pter duplicem ordinem cognoscibilium. Constat enim, quòd na
turæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quædam enim co-
gnoscibiles tantum, vt patet de sensibilibus. Quædam vero
sunt cognoscibiles & cognoscitiuę, non per accidens, puta, quia
ratione vnius cognoscit, & ratione alterius cognoscitur, vt con-
tingit

ARTICVLVS II.

Vtrum vnus angelus alium cognoscat.

284
2. con. c. 96. Et vir. q. 8. art. 7. * Lib. 3. de aia tex. 4. to. 2.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, ꝙ vnus angelus alium non cognoscat. Dicit enim Philosophus in * 3. de anima, quòd si intellectus humanus haberet in se aliquam naturam de numero naturarum rerum sensibilium, illa natura interius existens, prohiberet apparere exranea. sicut etiam si pupilla esset colorata aliquo colore, non posset videre omnem colorem: sed sicut se habet intellectus humanus ad cognoscendas res corporeas, ita se habet intellectus angelicus ad cognoscendas res immateriales. Cũ igitur intellectus angelicus habeat in se aliquam naturam deter-

virtutem secundum quòd procedit ab ordine diuinæ sapiẽtiæ: quę est angelis incomprehensibilis.

Ad 2m dicendum, quòd singularium quæ sunt in rebus corporalibus, nõ est intellectus apud nos: non ratione singularitatis, sed rõne materiæ e quæ est in eis indiuiduationis principium. Vnde si aliB qua singularia sunt sine materia subsistentia, sicut sunt angeli, illa nihil ꝓhibet intelligibilia eẽ actu.

Ad 3m dicendum, quòd moueri & pati conuenit intellectui, secundum quod est in potentia. e Vnde non habet locum in intellectu angelico, maxime quantum ad hoc quòd intelligit seipsum. Actio etiã intellectus non est eiusdem rationis cum actione, quæ in corporalibus inuenitur in aliã materiam transeunte. C

6. c 42 to c

390 c 472 51 b 390

tingit in animalibus, sed per se: ita quòd idem est secundū se cognoscēs & cognitum actu, vt contingit in seperatis a materia. Et ex hoc prouenit, quòd naturæ cognoscibiles possunt dupliciter considerari, scilicet, vt cognoscibiles præcisè, & vt cognoscentes cognitæ: vbi vtrumque inuenitur. Ex his enim duabus distinctionibus oritur, & veritas sensuum, & veritatis claritas. Prima nāque facie, sensus literæ videtur, qui iam tactus est, quòd scilicet, natura eiusdem generis solo ordine graduq; specifico ab aliis naturis cognoscibilibus differens, si intus exiitit, nō, phibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio super hoc, quòd cognitio fit per assimilationem, ac per hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ, vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorum sunt huiusmodi, ideo natura vnius non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus consideratur naturas, vt cognoscibiles tantum, & par facit iudiciū de naturis spiritualibus & corporalibus. Sed obstat huic sensui experiētia, preter authoritates, & rationes allatas: quoniam experimur, vnum colorem impedire cognitionem aliorum, & similiter in saporibus. Et tamen constat, quòd colores inter se, & similiter sapores inter se, sola specie differunt, & in genere cōueniūt. Interius autem contemplantibus, sensus literæ videtur, quòd non est idem iudicium de naturis sensibilibus, q̄ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propter hoc, non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles:

Propos. 8. in princ. habetur hic liber inter opera Ari. to. 3.

264

Q. 50. ar. 4. & q. 55. ar. 1.

minatam de numero illarum naturarum, videtur quòd alias cognoscere non possit.

¶ 2 Præt. In * lib. de causis dicitur, quòd oīs intelligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo: & quod est sub se inquātum est causa eius. Sed vnus angelus non est causa alterius. Ergo vnus angelus non cognoscit alium.

¶ 3 Præt. Vnus angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius angeli cognoscentis: cum omnis cognitio sit fm rationem similitudinis. [c] Essentia autem angeli cognoscentis non est similis essentiæ angeli cogniti, nisi in genere, vt ex supradictis[x] patet. Vnde sequeretur, quòd vnus angelus non haberet de alio cognitionem propriā, sed generalem tantum. Similiter ēt nō potest dici, quòd vnus angelus cognoscat alium per essentiam angeli cogniti, quia illud quo intellectus intelligit, est intrinsecū intellectui. sola autē Trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici non potest, quòd vnus cognoscat alium p speciem, quia illa species non differt ab angelo intellecto: cū vtrūque sit immateriale. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus possit intelligere alium.

¶ 4 Præt. Si vnus angelus intelligit alium: aut hoc esset per speciem innatam, & sic sequeretur, quòd si Deus nunc de nouo crearet aliquē angelum, quòd non posset cognosci ab his qui nunc sunt. Aut per speciem acquisitam a rebus; & sic sequeretur, quòd angeli supiores nō possent cognoscere inferiores, a quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur, quòd vnus angelus alium cognoscat.

Propos. 11. in princ. habetur hic liber inter opa Arist. to. 3. * Li. 2. c. 8. per totum. to. 3.

Sed contra est, quod dicitur in * lib. de causis, quòd omnis intelligentia scit res, quæ non corrumpuntur.

Respon. Dicendum, quòd sicut Aug. dicit * 2. super Gen. ad lit. Ea quæ in verbo Dei ab æterno præextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. Vno modo, in intellectum angelicum: alo modo, vt subsisterent in proprijs naturis. In intellectum autem angelicum processerunt p hoc, quòd Deus menti angelicæ impressit rerū similitudines, quas in esse naturali produxit, In verbo autem Dei ab æterno extiterunt, non solum rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omnium spiritualium creaturarū. Sic igitur vnicuique spiritualium creaturarum a verbo Dei impressę sunt omnes rationes rerum oīum, tam corporalium q̄ spiritualium, ita tamen, quòd vnicuique angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale, & intellectuale simul, ita scilicet, quòd in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum, tā spiritualium quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum, [c] vt videlicet per huiusmodi species impressas, tam creaturas corporales quàm spirituales cognosceret.

Ad primvm ergo dicendū, quòd naturæ spirituales angelorum ab inuicem distinguuntur ordine quodam, sicut supra dictum * est. Et sic natura vnius angeli non prohibet intellectum ipsius a cognoscendis aliis naturis angelorum, cum, tam superiores quàm inferiores habeant affinitatem cū natura eius, differentia existente tantum secundum [d] diuersos gradus perfectionis.

Ad 2[m] dicendum, quòd ratio causæ & causati, non facit ad hoc, quòd vnus angelus alium cognoscat nisi ratione similitudinis, inquantum causa & causatum sunt similia: & ideo, si inter angelos ponatur similitudo, absque causalitate, remanebit in vno cognitio alterius.

Ad 3[m] dicendum, quòd vnus angelus cognoscit alium per speciem eius, in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio angelo cuius similitudo est: non secundum esse materiale & immateriale, sed secundum esse naturale & intentionale. Nam ipse angēlus est forma subsistens in esse naturali: non autem species eius quę est in intellectu alterius angeli, sed habet ibi esse intelligibile tātum, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferēte, habet esse intentionale tantum.

Ad 4[m] dicendum, quòd Deus vnamquāque creaturam fecit proportionatam vniuerso, quod facere disposuit. Et ideo, si Deus instituisset facere plures angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est, quòd Deus adderet aliquam creaturam vniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

super quo tū stabilis vis argumēti. Quòd aūt nō sit idem iudicium, ex affinitate spūalium inter se, ex hoc, quòd solo specifico ordine distant, apparet. Vbi scito, quòd proximitas naturarum pōt applicari ad cognoscibilia trīa, & sic vt dictū est, Intus existēs prohibet aliud, & pōt applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic nō impedit, imo iuuat cognitionē. Quòd.n. nō impediat, probat: quia remouetur causa impedimenti, quę est indeterminabilitas vnius naturæ p aliam, vt patet ex dictis. Ex hoc.n. quòd ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessario ponit determinabilis p alias: vnde si albedo esset non solum visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per alios colores, sicut potētia visiua. Modo aūt, quia ē visibilis trīa, nō est determinabilis p eos, & propterea modo intus existens, prohibet alios: tunc autem non impediret. Quòd autem magis adiuuet, ex eo patet: quòd cognitio fit per assimilationem: & minor opus est supueniat assimilatio, vbi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supra dictis: substātias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis p ximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo author respondendo, affinitatem naturarū spiritualium, pro rōne responsionis sumpsit: & argumento satisfecit proportionali, affinitatē apud nos impedientem, ibi nō impedire, dicens. Et ex his patet solutio obiectionū omniū: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolute loquūtur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imo oppositа ratio, vt patet ex dictis.

Q. 50. ar. 4.

D. III

Sup

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est, hoc adiecto, quòd, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo, proponit cōclusionem responsiuam affirmatiue, hanc. s. Angeli possunt per sua naturalia aliquā cognitionem habere de Deo. Secundo, declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguēdo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum, respectu intellectuum creatorum, medio loco ponēdo modū, quo Deus realiter cognoscitur ab angelo, & clare patent omnia in litera. Tertio, probat conclusio ex iam modificatā, s. q. angelus cognoscit Deum per similitudinem immediatē ab eo habitā sic, in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina. ergo per suam substātiam intelligit Deū tanquam per speciē immediate sumptā ab eo, & tenet consequentia, quia substātia a solo Deo est. Quarto, respondet tacitæ obiectioni, qua posset quisquā credere, q̄ talis cognitio Dei esset eius visio, propterea quia experimur in nobis, cognitionem per speciē immediate ab obieto impressam, visionis rationem habere. Facit aūt hoc, assignando primo causam, quare talis cognitio Dei in angelo nō est visio Dei, quia. s. nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deum perfecte. Secundo declarando, q̄ talis cognitio magis declinat in alterum extremum. s. visionem specularem ex illamet causa. i. elongatione a primo extremo, scilicet visione faciali, & ex hoc quòd angelus dicitur speculum Dei.

¶ Circa hanc conclusionem sic modificatam, dubium occurrit ex tribus cap. Primo, ex imperfectione cognitionis talis, quoniā fm hoc sequeretur, q̄ angelus non haberet nisi cognitionem cōfusam de ipso Deo, & tenet sequela, quia substātia angeli nō repræsentat id, quo Deus constituitur in esse proprio, & distinguitur ab aliis, sicut nec repræsentat id, quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur: quia si angelus per solam substantiam suam cognosceret alios angelos, non cognosceret eos distincte, propter rationem prædictam. ergo cognoscendo Deum per solā substantiam suam, non cognoscit eum distincte: quod est inconueniens. Secundo obiicit. Scotus in. 2. di. 3. q. 9. ex ratione discursus, sic. Cognitio per similitudinem repræsentantem vt cognitā, est cognitio discursiua: sed cognitio angeli de Deo p substantiā angeli, est per similitudinē repræsentantem vt cognitam. ergo est discursiua. hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis, & esset inconueniens simpliciter ponere, q̄ prima & perfectissima cognitio naturalis, quam habet angelus de Deo, sit discursiua, dato q̄ angelus posset discurrere. Maior, ppositio patet, ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentantem vt cognitā, qualis est species in speculo. Minor vero relinquitur per se nota: quoniam, angelus non nisi cognoscendo se, cognoscit Deum, cū cognoscit ipsum per suam substātiam. Tertio arguit idem ibidē, ex possibilitate & rationabilitate ponendi in mente angelica speciem intelligibilem repræsentantem distincte, non tamen adæquate & comprehensiue Deum, quemadmodum ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et tripliciter nitit hoc probare. Primo, quia homo in statu innocentiæ habebat cognitionem, de vltimo fine in speciali, & non solum in cōi, vt modo habet. ergo angelus fm naturā suam habet cognitionem de illo i speciali maiorem. quod est cognoscere distincte et tenet cōsequentia: q̄ beatitudo naturalis angeli est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secūdo sic. Paulus raptus ad vidēdum Deum, potuit meminisse eius quod viderat. ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod viderat. tenet consequentia, quia aliter non meminisset. Antecedēs vero ex ipso Apostolo patet, qui recordabatur se audisse arcana verba, quæ non licet homini loqui &c. Tertio, quia cognitio matutina apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & cōpetens angelis ante beatitudinem. ergo erat in eis cognitio distincta Dei, per aliquam speciem intentionalem vt rationē cognoscendi. tenet consequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo, impossibile est autē quòd in causa confusa cognita, cognoscantur effectus distincti, & ordinati.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc: an. s. nenda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei, an ipsa essentia substantiæ intellectualis, locum speciei intelligibilis repræsentatis Deū tali intellectui, sufficiēter suppleat. Primo vidēdum est, q̄d requiriē ad distincte repræsentare aliq̄d. Secūdo: an sit possibile dari repsentatiuū Dei distincte in esse naturali, vel intētionali.

¶ Quoad primū, breuiter sciendū est, quòd repræsentari distincte non dicitur res, nisi repræsentetur illa conditio, qua formaliter constituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiue. Non. n. homo distincte repræsentatur, nisi rationali repræsentato, suppositō quòd rationale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distincte non repræsentatur, nisi vltima sua differentia repræsentetur. Vnde Deus non distincte repræsentabitur, nisi repræsentetur id, quod se habet ad ipsum qua si essentialis & propria differentia constitutiua eius, in hoc, quòd est esse Deum. Hæc de primo.

¶ Quoad secūdū ex parte repræsentatiui, sciendū est, q̄ quantū contingit esse repræsentatiuū, tantā contingit esse cognitionē. Et propterea a destructione consequentis arguendo, si non contingit esse tantā cognitionem, nec possibile erit esse tantū repræsentatiuum: sed impossibile est dari naturaliter tātā cognitionē Dei in creatura. s. quòd sit eius cognitio distincta. ergo impossibile est dari repræsentatiuū Dei distincte. Quòd autem talis cognitio sit impossibilis, probat ex eo, quòd cognoscere distincte, est cognoscere vltimam differentiam, vel id, quod se habet vt vltima differentia. Cognoscens autem rem vsq; ad vltimā differentiā inclusiue, non solū fm quod terminat qōnē an est, seu quia est, sed fm quod terminat quæstionē quid est, cognoscit sufficienter ex natura rei a priori omnia cōuenientia illi rei: qm̄ sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates, & principium omnis demōstrationis est quod quid est, quod nulli creaturæ naturaliter conuenire

cap. 7. inter principium & medium

D. 828.

Ar. 1. huius quæst.

283 63 & b 84

pōt respectu Dei, de tali obiecto qđ est Deus. Ex parte vero obiecti aduertendū est, ꝙ si de diuinis balbutiendo loqui licet, irrepræsentabilitas eius rēluceat ex eo quòd infinitū enitatiue vt sic, non est distincte repræsentabile. Vnde q̄uis sapientia diuina possit repræsentari per aliquod creatū distincte, non tamen distincte repræsentatur inquantū infinita, nisi quo ad gradum an est: sed cōstitutiuū proprium Dei, puta Deitas vt sic, est ens infinitū, ergo est irrepræsentabile distincte. patet minor, quia non est imaginādū, quòd infinitas se habeat ad deitatē quēadmodū se habet ad rōnes attributales. Non.n. quēadmodū sapientia & bonitas sunt quędā rōnes formales seu realitates fm se, & infinitatē vel finitatē sortiuntur, vt modū quātitatis perfectionalis, ita deitas sortitur infinitatē, sed infinitas est ipsum quod quid erat esse deitatis: alioquin Deꝰ nō esset primo essentialiter & intrinsece ens infinitū. ¶ Ex his autē patet, quid dicendū sit ad primā obiectionem. Nā vocando oēm cognitionem rei citra quidditatiuā cognitionē cōfusam, cōcedit quòd oīs cognitio possibilis haberi de Deo a creatura naturaliter é cōfusa, quia nō q̄ditatiua.

Q. 12. ar. 4.

¶ Ad secundā vero obiectionē, quæ est Scoti, dr ꝙ maior est simpliciter falsa, vt patet de cognitione Sortis per speciē eius in speculo. Talis.n. sit per similitudinē repræsentantē vt cognitā: & tn nō est discursiua. Nec obstat si dicat, quòd Sortes tunc nō apprehendit ab eadē potētia, s. visua: sed per accidens ab altiori potentia: quēadmodū videntes Sortē, dicuntur videre viuū, hoc.n. magis facit ad propositū, qm̄ ex hoc, non impeditur responsio data, sed siue per se, siue per accidens, siue per eandē potentiā, siue per diuersam, satis est quòd cognoscens per similitudinē vt cognitā, non oportet quòd discurrat. Hoc.n. firmato, facillime patet, quō angelus absq; discursu per essentiā suā cognoscere potest Deum ex illo principio. Quę sunt diuersa & dispersa in inferioribus, vnite præhabent in vno superioris ordinis. Et propterea, quēadmodū angelus per vnā virtutē cognoscitiuā percipit nobiliori mō, quicquid nos per tot virtutes cognoscitiuas apprehendimus & inuestigamus: ita per vnā virtutē & vnā speciē, eminentius pōt habere quod nobis conuenit p diuersas potentias ac species se consequentes. Ac per hoc poterit per speciē repræsentantē vt cognitā, eminentius repræsentati cognitionē elicere absq; discursu per eandē virtutē, & absq; alia specie, sicut nos absq; discursu, per consequentē tamen speciē & potentiam facimus. Dicitur secundo, quòd similitudo repræsentans vt cognita, est duplex, quædā vt cognita tantum, quædā vt cognita, & rō cognoscēdi simul, vt patet de essentia diuina respectu oīum simpliciter. Et tunc dico, quòd quicquid sit de repræsentante primo modo, falsa est maior de repræsentante secundo mō, & quòd essentia angeli tali mō repræsentat ex sua excellentia: vnde & S.T. in corpore articuli dicit, quòd cognitio ista assimilatur cognitioni per speciē ab obiecto impressam immediate, repræsentantem tamen imperfectē. Et sic argumentum peccat & propter excellentiam intellectus angelici, & propter excellentiā substantiæ eius vt repræsentatiuæ. Nec obstat ꝙ essentia angeli nō cōprehendat Deū virtualiter: sufficit.n. qđ contineat ipsum participative.

¶ Ad obiectiones aūt tertio loco adductas ex Sco. dr ꝙ nec homo, nec angelus in quocunq; statu naturæ potuit habere cognitionē distinctā ideſt quidditatiuam ipsius Dei, quàmuis in latitudine cognitionis non quidditatiue pfectius homo cognouerit in statu innocentiæ q̄ nunc, & pfectiꝰ angeli q̄ hō, & iter eos, vnus perfectiꝰ altero. Sed argues decipitur in hoc, quia supponit quòd cognitio Dei nō in cōi, sed in speciali sit cognitio qđ ditatiua, quā negamus ab angelis, cū tn̄ constet, quòd stat cognoscere aliquid in speciali, & nō qđ ditatiue. Ad id vero quod obiicit de memoria rapti, dr a S. T. expresse, ꝙ nō potuit remanere spēs obiecti, q̄uis potuerit accipe spēs rerū visarū in obiecto, vn de & Paulꝰ nō meminit obiecti, nisi in cōfuso, & q̄a fuit, sed rerū visarū, pp qđ dicit in numero plurali, arcana verba, quę n̄ licet hoī loq. Ad vltimū de cognitione matutina, dr negando ꝙ cognitio matutina fuerit in angelis ante beatitudinem. Quamuis ētiā consequentia non videtur necessaria, quia nō est remotū quòd in causa non quidditatiue cognita, aliqui effectus ordinati cognoscantur distincte, q̄uis impossibile sit, in tali cognitione cognoscere oēs effectꝰ.

In corp.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum primum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpe articuli vna cōclusio ptōsiua. Angeli cognoscunt res materiales p̄ species intelligibiles existētes in eis. Et ꝓbat sic In angelis cōtinentur res materiales fm esse itelligibile. ergo. Ans habet duas partes, & quo ad primā. s. ꝙ cōtineant, probat a S. T. quia ordo vniuersi hoc habet, vt inferiora in superioribus cōtineant excellētiori mō. s. magis vnite & simplicius, & declarat ex cōtinētia oīum in Deo. Sed angeli sunt suprema in entibus, q̄ propinquissimi Deo, igit. Quo ad secūdā vero partē, q̄a quæ cōtinētur in aliquo, sunt in eo fm modū cōtinētis, ac p hoc, cū angeli sint intellectualis: naturæ, oīa quæ sunt in eis, sunt in eis itelligibiliter: & declaratur ex simili, p portione rerū ad cōtinētia Dei.

¶ Aduerte hic vnū, quòd ex vi istius processus nihil aliud infertur, nisi quòd angeli cōtinēt res materiales intelligibiliter. Vtrū ăt illud esse itelligibile, quo simpliciori & imaterialiori mō sunt in angelis res materiales, q̄ in anima nostra sint ipsæmet res materiales: sit esse subsătiale ipsorū angelorū, vt quidā Peripatetici credunt, vel esse intētionale p̄ species. s. intelligibiles, ex hoc processu non habetur. Sed S.T. concluſit, tale esse fore intentionale, quia iam in precedēte quæstione determinauerat, quòd esse substantiale angeli fm se solum, non est tātæ perfectionis, vt habeat vnde sibi assimilentur alia secundum proprias eorū differentias.

¶ 2 Præt.

Q. 84. ar. 1.

D. 485, 56

D. 366. 61

Q. 55. ar. 1.

Q. 84. ar. 2.

QVAESTIO LVII.

De angelorum cognitione respectu rerum materialium, in quinque articulos diuisa.

HEINDE quęritur de his materialibus, quæ ab angelis cognoscuntur.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum angeli cognoscāt naturas rerum materialium.

¶ Secūdo, Vtrum cognoscant singularia.

¶ Tertio, Vtrum cognoscāt futura.

¶ Quarto, Vtrum cognoscant cogitationes cordium.

¶ Quinto, Vtrum cognoscant omnia mysteria gratiæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli cognoscant res materiales.

AD PRIMVM sic proceditur, Vī, ꝙ angeli nō cognoscant res materiales. Intellectū enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo angeli non cognoscunt res materiales.

Infra q. 86. art. 2. Ex. con. 3. vir. q. 8. & q. 12. ar. 4. con. 2. q. 20. ar. 2. con.

Aduersus ex Aug. 12. sup. Gene. ad literam. ca. 5. & 10. 2. 3.

Ad 3m dicēdū, ꝙ cognitio quā naturaliter angelus habet de Deo, est media inter vtramque cognitionem: & tamen magis se tenet cum vna, vt supra dictum * est.

¶ 1 Præt. Visio intellectualis est eorum, quæ sunt in aīa per sui essentiam, vt dicitur in* glo. 2. ad Cor. 12. Sed res materiales nō possunt esse in anima hominis, vel in mente angeli p̄ suas essentias. Ergo nō possunt intellectuali visione cognosci, sed solū imaginaria, qua apprehēdūtur similitudines corporū: & sensibili, quæ est de ipsis corporibꝰ. In angelis aūt, nō est visio imaginaria & sensibilis, sed solū intellectualis. Ergo angeli materialia non cognoscere non possunt.

¶ 3 Præt. Res materiales nō sunt intelligibiles ī actu, sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis, quæ nō sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

SED CONTRA. Quicquid potest inferior virtus, potest virtus superior. Sed intellectꝰ hominis qui est ordine naturæ infra intellectū angeli, pōt cognoscere res materiales. Ergo multo fortius intellectus angeli.

RESPON. Dicendum, ꝙ talis est ordo in rebus, ꝙ superiora in entibus sunt perfectiora inferioribus, & qđ in inferioribus cōtinetur deficiēter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus cōtinetur eminēter, & per quandā totalitatē & simplicitatē. Et ideo in Deo, sicut in summo rerū vertice, oīa supersubstantialiter præexistunt, secūdū ipsum suū simplex esse, vt Diony. dicit in* lib. de diui. no. Angeli aūt inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores & similiores. Vnde & plura participant ex bonitate diuina & perfectius, vt Diony. dicit †4. cap. cœ. hierar. Sic igit oīa materialia in ipsis angelis præexistunt, simplicius quidē & immaterialius, quàm in ipsis rebus: multipliciꝰ aūt & imperfectius q̄ in Deo. Omne aūt quod est ī aliquo, est in eo per modū eius in quo est. Angeli aūt secūdū suā naturā sunt intellectuales. Et ideo sicut Deus per suā essentiā materialia cognoscit, ita angeli ea cognoscūt per hoc, ꝙ sunt in eis per suas intelligibiles species.

Dicitur ca. 1. declinando ad finem pri. cipij. ca. 65. paulo ante medium. Et ca. 4. cœlest. hierar. ante med.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intellectum est perfectio intelligentis secundū speciem intelligibilem, quā habet ī intellectu. Et sic species intelligibiles quæ sunt in intellectu angeli, sunt perfectiones & actus intellectus angelici.

AD 2m dicēdū, ꝙ sensus nō apprehendit essentias rerū, sed exteriora accidētia tantum: similiter neque imaginatio: sed apprehendit solas similitudines corporum: intellectus aūt solus apprehendit essentias rerum. Vnde in* 3. de anima dicit, ꝙ obiectū intellectus est quod q quid est, circa quod non errat, sicut neque sensus circa proprium sensibile. Sic ergo essentię rerū materialiū sunt in intellectu hominis, vel angeli, vt intellectū est in intelligente, & nō secūdū esse suū reale. Quædā vero sunt quæ sunt in intellectu vel in aīa fm vtrunq; esse. Et vtrorūq; est visio intellectualis.

Lib. de anima. text. 36. com. 2. D. 752.

AD 3m dicendū, ꝙ si angelus acciperet cognitionē rerū materialium ab ipsis rebus materialibꝰ, oporteret ꝙ faceret eas intelligibiles actu, abstrahendo eas: non aūt accipit cognitionē earum a rebus materialibus, sed per species actu intelligibiles rerū sibi cōnaturales. rerū materialium notitiā habet, sicut intellectus nr fm spēs quas intelligibiles facit abstrahendo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulū secundū.*

TItulus est clarꝰ aduertēti, quòd de singularibus materialibus est hic q̄stio, & de modo cognoscendi.

ARTICVLVS II.

Vtrum angelus cognoscat singularia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angelus singularia nō cognoscat. Dicit. n. Philosophus in* 1. Post. ꝙ sensus est singularium: ratio vero vel intellectus, vniuersalium. In angelis autem non est vis cognoscitiua, nisi intellectiua, vt ex superioribus patet. † Ergo singularia non cognoscunt.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio est per assimilationem aliquam cognoscentis ad cognitum. Sed non videtur quòd possit esse aliqua assimilatio angeli ad singulare, inquantum est est singulare, cum angelus sit immaterialis, vt supra * dictum est; singularitatis vero principium sit materia. Ergo angelus non potest cognoscere singularia.

¶ 3 Præt. Si angelꝰ scit singularia, aut per species singulares, aut per species vniuersales. Non per singulares: qa sic oporteret quòd haberet species infinitas. Neque per vniuersales: quia vniuersale nō est sufficiens principium cognoscēdi singulare inquātum est singulare, cum in vniuersali singularia non cognoscantur nisi in potētia. Ergo angelus non cognoscit singularia.

SED CONTRA. Nullus potest custodire quod nō cognoscit: sed angeli custodiunt homines singulares, secundum illud Psal. 90. Angelis suis mādauit de te &c. Ergo angeli cognoscunt singularia.

RESPON. Dicendum, quòd quidā totaliter subtraxerunt angelis singulariū cognitionē. Sed hoc primo quidem derogat catholicæ fidei, quæ ponit hæc inferiora administrari per angelos: secundum illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus. Si autem singularium notitiam non haberent, nullam prouidentiam habere possent de his, quæ in hoc mundo agūtur, cum actus singulariū sint. Et hoc est contra illud qđ dicit Eccles. 5. Ne dicas, coram angelo nō est prouidentia. Secundo etiam derogat philosophiæ documentis, secūdū quæ, ponuntur angeli motores cælestium orbium: & ꝙ eos moueāt secundum intellectū & voluntatē. Et ideo alij dixerūt, quòd angelus habet quidem cognitionem singularium: sed ī causis vniuersalibus, ad quas reducuntur particulares omnes effectus: sicut si astrologus iudicet de aliqua eclipsi futura p̄ dispositiones cœlestiū motuum. Sed hæc positio, prædicta inconuenientia nō euadit: quia sic cognoscere singulare in causis vniuersalibus, non est cognoscere ipsum vt est singulare: hoc est, vt est hic & nunc. Astrologus.n. cognoscens eclipsim futuram per cōputationē

¶ In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionem totaliter negatiuam, quę videtur Auerrois. s. quòd angeli non cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & administratione angelorū circa hæc, ex authoritate Apostoli. Secūdo, ex motione orbium cœlestium per intellectū & voluntatē, iuxta Arist. 12. Metꝰ. com. 36. & 37. Secundo, tractat opinionē aliā forte Auicennæ, dicētis, intelligētias cognoscere singularia cognoscendo vniuersales causas. Et impugnat eā simili modo dupliciter, eisdē mediis adiūgēs hoc, quòd cognoscere singulare in causis vniuersalibus, nō est cognoscere singulare, vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cognitionis, quā habet astrologus de hac eclipsi, quā semper ignorat vt hanc, nisi sensu percipiat eam.

Q. 54. ar. 5.

Q. 50. ar. 2.

¶ Circa rationē hāc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud assumptum. s. cognoscens singulare in causis vniuersalibus, nō cognoscit singulare in quantū hoc: qm̄ sequendo exemplum de astrologo, manifestum est, quòd scīēs recte computare motus astrorum, sciet non solum eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc. i. tali hora, & tali minuto, & in tali loco. & breuiter sciet nūc & hic esse. Quia huius modi singularia, ēt inquantum singularia, sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

541

¶ Ad hanc obiectionē dicitur, quod nūquā astrologus habebit certam cognitionem de aliquo singulari quantuncunque necessario, nisi per sensum, quia cōclusio singularis, nō potest sciri ex maiore & minori in vniuersalibus: sed oportet alteram præmissarū esse singularē.

58 90

Singulare aũt propositionem cogitatiua format. Et decipitur in hoc obiiciens, quia nõ aduertit quòd scire nunc solẽ esse in tali signo, & lunã in tali, non ad scientiã, sed ad sensum pertinet, & in fine hoc non põt cõputari. ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiã n. hoc vniuersale tantũ spectat. s. quòd quotienscunque sol & luna sunt in talibus signis &c. & quòd a tali signo ad aliud signũ tantũ tẽporis cõputatur, & similia. Ex quibus nũquã scit aliquod singulare, nisi subsumatur: sed nunc est sic, quod per sensum oportet haberi.

¶ Tertio respondet quæsito vna conclusione affirmatiua, s. Angeli cognoscunt singularia. Et ꝓbat eã, quia quæ sunt dispersa in inferioribus, conueniunt vni te in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus cõis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur authoritate Arist. reputantis inconueniens, litem cognoscere a nobis & non a superioribus.

¶ Circa rationẽ adductã ad probandũ hanc primã conclusionẽ, dubiũ occurrit. Propterea, quia illud principiũ, Quæ sunt disperſa in inferioribus, adunantur in superiori, põt intelligi dupliciter. s. quòd adunentur eminenter & formaliter: quemadmodum in sensu cõi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorũ, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo, eminenter quidem, sed non formaliter, quemadmodũ inferiora sunt in sole. Et si primo modo, ad hoc propositum assumptum dicatur, cũ nõ sit verũ, vniuersaliter rõ ruet. Si vero secũdo mõ, cõcludit oppositũ. Si aũt indistincte assumptum sit, indistincte etiam infertur ergo oẽs cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non potuerit inferri ex hoc: ergo cognitio singularium erit in eo fòrmaliter, qm̃ dicã quòd cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter continens cognitionem singularium. Et confirmatur I obiectio hæc, quia constat quòd intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus, & tamen in ipso non adunantur cognitiones singularium sic, quòd ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitiue & indirecte, ex admistione ad sensus. Vnde si ratio valeret, concluderet etiam de intellectu nostro, & quia non concludit de illo, igitur simpliciter non valet.

¶ Ad obiectionẽ hanc dicitur, ꝙ propositio illa indistincte sumitur sic, vt intelligatur quantũ possibile est, iuxta modum superioris. Ita quòd sensus est, dispersa inferius adunari superius eminentiori mõ, quo adunari possunt, iuxta tm̃ modũ & capacitatẽ superioris. Et propterea in his quæ possunt adunari eminẽter & formaliter, infert aduniationem talẽ. In his aũt quæ cõtingit eleuari eminenter tantũ, non infert nisi adunationem eminẽtiæ. Et qm̃ cognoscere quodcunque obiectũ, est de genere eorum, quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationẽ eminentem & formalem. Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici põt, primo negando, quòd ipse non cognoscat singularia, K qm̃ saltẽ in statu separationis cognosceret ea. Secundo, & melius (iudicio meo) dicitur, quòd intellectus humanus non constituit alium gradum in ordine rerum, sed claudit̃ur in illo rerũ gradu, in quo hõ locatur. Et ꝑterea nõ oportet ꝙ in ipso habeat locũ dicta propõ simpliciter, quæ de natura rei superioris cõpletæ in specie intelligenda est. Res. n. incõpletas non oportet simpliciter præhabere inferiora: sed magis conuenire & adunari cũ eis ad integrãdũ vnũ pfectũ, vt contingit in hoíe. Dixi aũt simpliciter, quia quodammodo quicquid potest virtus nostra inferior, põt & nostra superior, dum rem eandẽ perfectius vel nobilius attingit.

¶ Quarto respondet quæsito, quo ad modum cognoscendi, dicẽs quòd angeli cognoscunt singularia per ſpecies influxas a Deo, & probat, seu declarat hoc sic. Res omnes causantur a Deo, & quantũ ad formalia, & quãtum ad materialia earum in propriis naturis. ergo quo ad eadem causantur a Deo in mentibus angelorum, ergo per tales ſpecies cognoscent angeli singularia. Antecedens supponitur. Prima vero consequentia ex Augustino etiã supponitur, volente res factas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda vero consequẽtia probatur ex proportionalitate, quia quemadmodũ se habet essentia Dei per quam omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ ſm quod est causa talium rerum ad intellectus, i quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit omnia per illam, & quo ad vniuersales, & quo ad particulares conditiones, quia illa est similitudo omnium quo ad omnia: et quia scientia sua est causa rerũ. ergo angelus per ſpecies exẽplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares.

¶ Circa rationẽ adductam ad probandum hanc secundã cõclusionem, de mõ cognoscendi, occurrũt obiectiones Scoti in. 2. di. 3. q. vltima. Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primo, quia non valet consequẽtia: Res fluũt a Deo quo ad materiam & formam. ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis, præcipue apud te, qui tenes contra Cõmentatorem, ꝙ materia sit pars quidditatis: sed sufficit ꝙ fluant in mente angeli vt partes quidditatis in esse cognito. Secundo, quia ſpecies influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, vt alias probatum est. Tertio, quia cum dicis: Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatẽ. ergo & ſpecies in mente angeli, dico, quòd ibi est sophisma procedendo a magis petfecto ad minus perfectum affirmatiue.

¶ Circa ipsam conclusionem secundam multiplex obiectio occurrit. Et primo contra eam arguit Sco. in quæst. eadem, intendens ꝙ angelus cognoscat singularia per ſpecies acquisitas a rebus, & non per ſpecies influxas. primo, quia singulare, puta Sortes, cognoscitur vt hoc, & non per ſpeciem quidditatis. ergo per propriam ſpeciem. ergo [illegible] in angelo sunt inditæ omnium singularium propriæ [illegible], quod non est rationabile, aut acquirit ſpecies singularium, cum cognoscit illa, quod est intentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secundam vero patet, ex eo quòd hoc singulare non continetur determinate sub quidditate, vt hoc ſsingulare est. Et probatur ab eodem multipliciter in 2. di. 9. q. 2. contra primum argumẽtum, vnde sumpsit Capreolus argumenta quę recitat, quæ nec sunt facta a Scoto contra San. Thomam, nec militant contra eum omnia: ſed quædã quæ inferius adducentur.

¶ Secundo sic, Singulare cognoscitur ab angelo quoad suam existentiam actualem. ergo per ſpeciem acquisitam: tenet consequẽtia, quia nec ex notitia vniuersalium, nec ex rationibus termino rum certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illæ rationes, aut repræsentant determinate me ſedere, seu me esse cras, aut indeterminate, Si determinate, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, quòd hoc sit contingens. Si indeterminate, ergo nunquam per hos terminos habebit quòd determinate ſedeã: igitur oporter quòd accipiat aliunde notitiam huius.

¶ Tertio sic. Singulare cognoscitur ab angelo intuitiue, ergo accipit cognitionem ab ipso. tenet consequentia, quia ad cognitionẽ intuitiuã necessario cõcurrit ipsa res ut præsens. Et confirmatur quia impossibile est cognitionem intuitiuã esse per ſpecie eodẽ modo repræsentantem, re manẽte & non manẽte, vt de se patet.

¶ Quarto directe contra conclusionem adduco rationes Scoti, ex dist. 9. loco allegato ad probandum, quòd vnamet ſpecies intelligibilis non potest esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius ſpeciei. Et prima ratio est talis: Species vna repræsentat infinita singularia distincte. ergo est infinitæ perfectionis. consequens est impossibile, consequentia vero probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem, infinitas infert infinitã perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem:

perfectionem: quoniam includit perfectionem duarum rationũ A repræsentatiuarum adæquate. ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda vero est, Ista ſpecies quam ponis, aut repræsentat similiter opposita pertinentia ad existentias singularium, aut alteram partem contradictionis determinate, aut succ

336 335 cessiue modo vnam, modo aliam. Nõ primum, quia sic nihil repræsentaret. Non scm, quia, sic semp

Q.14.ar.8. angelus cognosceret vnum oppositũ tantum, & nunquã reliquum. Non tertium, quia naturale repræsentatiuum & vniforme in se, & in intellectu, nõ repræsentat differenter aliquid. Tertia ratio est, quia ex ista positione sequitur, quòd quodlibet singulare existens, statim esset notum naturaliter cuilibet angelo, & ita distantia localis non impediret &c.

¶ Ad obiectiones contra rõnẽ ad secũdã conclusionem dicitur, quòd per se primo & directe intentũ S.T. est, quòd qa a Deo effluit in angelum similitudo Sortis, non solum quo ad cõditiones communes, ſsed quoad conditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed qa opinatur materiam esse principiũ singularitatis in rebus materialibus, & formam cõmunitatis: Ideo in quæstionibus de ve. q. 8. ar. 2. inuenitur, rationem quã hic expressit per vniuersale & indiuiduale, expressisse per formam & materiam. Vnde dupliciter responderi potest. Primo, quòd quantum ad præsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma, quoniam vis rationis consistit in hoc, quòd in angelo indita est similitudo omnium tam vniuersalium quàm indiuidualium conditionum, quæcunque sint, & per quæcunque naturalia principia habeantur. Secũdo, quòd de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo, ſm seipsam. i. prout est in rerum natura. Alio modo, ſm quòd ex ordine ad formam per intellectum D abstrahitur, & quòd materia secundo modo cadit in quidditate rei naturalis. Primo vero modo indiuiduat, & quòd in proposito est sermo de materia, non vno tantum modo, ſed omnibus modis. Ita quòd intendit, quòd in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam ſm esse naturale, quod habet existendo in rerũ natura in rebus, & non solum similitudo eius ſm quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, quòd in eo est similitudo non materiæ: sed materiæ signatæ, quam cõstat in diffinitione non poni.

¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quòd ſpecies influxa sit ratio cognoscendi tantum quidditatem, nec aliquam adduxit vnquam arguens rationem efficacẽ ad oppositũ.

¶ Ad tertiam dicitur, quòd nulla est fallacia arguendo a communi exemplari ad consimilitudinem exemplatorum, immo est locus necessarius, & non tantum rationabilis, quoniam quicquid E conuenit vni similium, vt sic, conuenit & alteri. Talis autem est processus iste fundatus super hoc, quòd a Deo fluxerunt res in duplici esse, naturali, & intẽtionali in mentibus angelorum. Ex hoc. n. manifeste sequitur nõ ex ratione perfecti, aut imperfecti, ſsed ex ratione similiũ quòd similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi in mente angelica: ac per hoc illa ſpecies intẽtionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo, a qua est exemplata, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem ordinate respondeo ad primam, dicitur, quòd cognosci per propriam ſpeciem, dupliciter contingit. s. adæquate vel excellenter. Et quòd ſingulare ab angelo non cognoscitur ꝑ propriã ſpeciem adæquate, quia sic ſequeretur infinitas ſpecierum, ſsed per ſpeciem excedentem. i. repræsentantem nõ ſolum hoc, ſsed multa alia. Rursus, cognosci ꝑ ſpeciem quidditatis contingit dupliciter. s. adæquate & excellenter. Et quòd ſingulare non cognoscitur per ſpeciem quidditatis adæquate, quia sic non cognosceretur vt hoc, nisi forte arguitiue & valde imperfecte: sed per ſpeciem quidditatis excessiue. i. repræsentantem non ſolum ipsam, ſsed etiam ſingulares eius condiciones quas habet in rerum natura. Et hæc est via S.T. Nõ. m. putat ipse, quòd angelus cognoscendo quidditatem, puta æquitatẽ ex vi talis obiecti cogniti, cognoscat ſingularia illius, immo hãc viam in q. de ve. loco allegato, reprobat ſsed opinatur, quòd cognoscendo, quidditatẽ cognoscat indiuidua illius. i. ꝑ eã dẽ ſpẽm per quã cognoscit q. dditatẽ, cognoscit indiuidua illi⁹, qm̃ ſpes illa ẽ distincte repræsentans vtrũq; excellenter. Q. 54. ar. 4 & q. 55. ar. 2. D. 1146.

¶ Ad secundam vero & tertiam obiectionem simul dicitur, quòd ſpecies angelica repræsentat quidditatem rei, puta humanitatem, & oẽs varietates eius, ſm omnes conditiones eius naturales, vt S. T. loco allegato dicit: vnde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo, talem & tantam, & ſic de aliis conditionibus. D. 471.

¶ Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, videnda, ſunt duo, ſcilicet, quid repræsentatur, & quomodo repræsentatur.

¶ Quo ad primum ſciendum est, quatuor esse in rebus. ſ. quidditatem, ſingularitatem, existentiam, seu coniunctionem vnius cũ alio in rerum natura, & durationem talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet ſciri ab intellectu, habente perfectam notitiam de ſingularibus. Suntq; ſeparabilia ab inuicem in esse cognito, qm̃ vnũ potest cognosci alio ignoto, vt patet discurrẽdo per ſingula. Et qm̃ cognitio fit per aſsimilationẽ, necesse est intellectui cognoſcenti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidem duobus non est difficile concipere, quòd indita sit angelo eorum ſimilitudo: quoniã vtrũq; ſpectat ad quæstionem quid est: quoniam per primum ſcitur quid est Sortes vniuersaliter conceptus. i. inquantũ homo: per ſcm vero quid est Sortes inquantũ Sortes ſingulariter apprehenſus: quod a nobis nõ est ſcibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre & præcipue de quarto, qm̃ hoc ad qõné, an est, & qm̃ est, ſpectat. Et vt plene luſtremus rem hanc, ſciendum est, quòd coniunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui. ſ. in ſuis cauſis, vel in ſeipſa. In ſuis cauſis quidem, quemadmodum coniunctio humanitatis cum riſibilitate præsentatur intellectui, repræsentatis ſibi quod quid erat esse vtriuſque. Ex his. n. intellectus cõſpicit coniunctionem & coequitatem eorum, ſsed hoc non habet locum in contingentibus, vt de se patet. In ſeipſa autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita quòd duratio illius coniunctionis ſit repræsentata, ſicut qualitas aliqua rei repræsentatæ, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur viſui. Alio modo, vt ipſa coniunctio ſola ſit res repræsentata, & eius duratio concurrat vt conditio neceſsaria ad hoc quòd repræsentetur. Quẽad modum de facto se habet duratio ſeu præsentia coloris ad colorẽ viſum repræsentatum oculo. Non. n. ſpecies viſibilis repræsentat durationem præsentiæ, ſsed videri ac repræsentari color non potest, niſi præsenti tempore mensuraretur. Et cum ita ſit, ſpecies angelicæ apud S.T. non ſolum repræsentat humanitatem & ſorteitatem: ſsed etiam in ſeipſa coniunctionem eorum, cum existere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentat durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatã, ſsed tanquã conditionem, ſine qua coniunctio illa non repræsentatur. Quòd. n. non repræsenteturduratio contingentis coniunctionis ex eo patet, quòd firmiter credimus, angelos non cognoſcere futura contingentia. Si nanq; in angelo eſſet indita ſimilitudo ſeſſionis meæ craſtinæ, præſciret euidenter ſeſſionẽ mihi cõiungendã cras. Quòd aũt repræsentet durationẽ vt conditioné ſine qua nõ, & quòd hoc ſufficiat, declaratur, & primo ſcm: quia conſtat ſufficienter a nobis haberi cognitionẽ etiã intuitiuã rei per talẽ ſpeciem, vt patet in viſu no-

ro. & clarius pat et, si fingas visum esse virtute oium cognoscitiuam. Tunc.n. per talem speciem qua repræsentaretur sibi color præsens vt mō repræsentatur. s. quòd præsentia concurrit vt cō ditio sine qua non cognosceret non solum hunc colorē, sed hunc coloré existentem in præsenti tēpore. Deinde declaratur primū ex eo, quòd duratio alicuius nullam habet repugnantiam, vt sit talis conditio sine qua, res non repræsentetur. Et cōfirmat: quia quemadmodum duratio coloris est eius conditio, sine qua color nec imurat visum, nec videtur: ita est etiam conditio sine qua nō repræsentat. Et hæc de primo.

Q.55.ar.3.

Infra q.86. art.4.Et.2. 2.q.95.art. 1.&.1.dist. 38.ar.5. Et 2.di.7.q.2. art.2.Et 1. co.c.67. Et li.3.ca.154 Et veri.q.8 artic.12.Et ma.q.16.ar ti.7.Et opu scu. 3 .ca. 135.& 136

¶ Quo ad scām vero modū. s. repræsentandi, breuiter dicit, q̄ apud S. Thomam species impressa angelo a Deo, respectu prædictorum se habet sicut si in oculo esset naturaliter congenita species alicuius obiecti, puta huius albi. Tunc.n. per talē speciem nec repræsentaretur, nec cognosceretur hoc album, nisi quando existeret: quoniam inter repræsentās & repræsentatum requiritur similitudo. Nec hoc album simile est illi speciei repræsentanti, nisi hoc album existat: quoniam species illa, repræsentat hanc albedinē existentem: & sic per illam speciem videret oculus hoc album, quando illud esset, & nō videret illud, quādo illud nō esset: & sic duratio huius albi in rerū natura se haberet vt conditio sine qua hoc albū, nec repræsentaretur, nec videretur, non ex defectu speciei visibilis, sed ex defectu ipsius obiecti. Nec per mutationē speciei, sed per mutationem ipsius obiecti cognosceret hoc album nunc esse, & postmodū perciperet illud nō esse ex defectu assimilationis illius. Et ex hoc patet quō stat, quòd species sit indita, & nō causata ab obiecto singulari. Et quòd naturaliter repræsentet, & sit ratio cognoscendi rem p se primo & directe quando est, ex consequenti autē quādo nō est. Et quoniā vnū indiuiduum superioris ordinis æquialere potest multis nō solum indiuiduis, sed speciebus inferioris ordinis: eleuationē naturæ angelicæ supra corporea intuitus S. Th. posuit quòd vna spēs in angelo sit tāræ excellentiæ, quòd distincte quidē excellenter tamē sit ratio repræsentatiua multarū quidditatū & singularium, & multarum cōiunctionum contingentiū in rerū natura. Ita quòd quādocūq; coniūctio illa ponit in rerū natura, statim assimilatur illi speciei, & sic repræsentatur & cognoscitur, desinente autem desinit repræsentari: quia desinit assimilari. Et ex his facillime patet respōsio ad obiecta. Nam secūda obiectio supponit, quòd coniūctio cōtingens repræsentetur, non in seipsa, sed in rationibus terminorum tm. Terria vero supponit, q̄ psentia tēporalis nō concurrat necessario ad rē cognitā, nisi qa est causa cognitiōis: cū tñ liquido cōstare possit, quòd hoc albū dupliciter cōcurrit ad visionē. s. vt causa immutās visum, & vt obiectū terminās, & quòd præsentia tēporalis exigitur ad ipsum non solū inquantum immutans, sed inquantū terminans. Ita quòd si terminaret, & nō immutaret, nihilominus præsentiā exigeret temporalem: & sic se habet in proposito, vt patet ex dictis.

¶ Ad confirmationē aūt dicitur, quòd illa propositio, supra quā sæpissime se fundat Sco. s. q̄ spēs repræsentās re absente & psente, nō sufficit ad cognitionem intuitiuā, nō est vniuersaliter vera: quoniā hoc dupliciter cōtingit. s. per hoc quòd abstrahit a præsentia & absentia rei, quemadmodum se habent species intelligibiles apud nos, & de talibus est vera propositio. Alio modo non per abstractionē, sed per excellentiam, ideſt quia tantę excellentiæ est, vt repræsentet rē & ſm cōditiones eius absolute, & ſm cōditiones psentiæ: vel tāquā rē repræsentatā, vt spēs diuina, vel vt cōditionē sine qua nō, vt species angelica: & de talib⁹ non est vera propositio. Species ergo non propter abstractionem, sed excellentiam sui eodem modo repræsentans ex parte sui: siue res sit, siue non, sufficit ad cognitionem intuitiuam: quia posita re, aliquid noui repræsentat non per sui, sed rei repræsentatæ mutationem, seu nouitatem. Et hoc bene nota.

¶ Ad primā vero rationē ex di.9. adductā. 4. loco dicit, negādo cōsequentiā. Et ad probationem, qua dicit, Q̄n pluralitas infert maiorē pfectionē, infinitas infert ſſumit. debet. n. sub diſiūctiōe cōcludi, si pluralitas infert maiorē pfectionē, infinitas infert vel infinitā perfectionē, vel altioris ordinis pfectionē. Stat. n. q̄ vna pfectio altioris ordinis stātē sit pfectionis, q̄ excedat infinitas pfectiones inferioris ordinis: & eminēter æquialeat eis. Rursus secundo, dr̄ q̄ cū aliq̄d eē infinitæ pfectiōis cōtingat dupl⁹r. s. simpl⁹r, vel in tali gñe, aut spē, nec oporteat q̄d eē infinitū in tali gñe, aut spē, esse infinitū ens simpl⁹r, vt patet de albedine infinita, si esset intensiue infinita: nō. n., pterea esset pfectior q̄ substātia, sed esset infinitæ pfectionis, ista spēm tñ albedinis. Vñ in ꝓposito, dato q̄ infinitas cōtēctorū inferret ſinitatē cōtinētis, nō sequit, ergo illud cōtinēs é infinitæ perfectionis simpl⁹r, sed i taligne, aut specie. Et sic nō hæc ex duplici defecit capite, primo q̄

*Propoſi. cira finem.

95 415 50

135 k 136 281 287

c 281 527 2

non sequitur infinitas nisi sub diſiunctione: secundo, quia etiam q̄ sequitur infinitas, nō sequit infinitas pfectionis simpl⁹r. sed pfectionis in gñe vel in spē, quēadmodū pluralitas nō infert tūc maiorē perfectionē nisi eiusdē ratiōis. Et quoniā Scot⁹ sæpe vtē ista rōne ad diuersa proposita, & in diuersis materiis, oportet diligēter notare quæ diximus, & applicare ad materias. Quantū ad præsentē aūt spectat, iam patet quòd ponimus speciem altioris ordinis & similiter actum intelligendi speciei proportionatum.

¶ Ad secūdā aūt rōnem ex dictis habet rñsio. Supponit. n. rō vnā falsam. s. q̄ spēs in mēte angelica repsenter duratione cōiūctionis cōtingētis, tāquā rē repsentatā, cui⁹ oppositū diximus, immo hoc ꝓpriū est essentiæ diuinæ, & forte nō é cōmunicabile alicui speciei, quoniā hoc est repsentare ea quæ futura sunt cōtingēter in seipsis determinate. Et ió cū dr̄: aut repsentat vtrūq; oppositorū &c. rñdet cū triplici distinctione. s. de: ep sentari tāq̄ rē repsentatā, & condōnē sine qua nō, & de oppositis secundū differentias tpis & absolute, & de oppositis positiue & contradictorie. Et dicit q̄ spēs in mēte angelica, repræsentat tāquā rē repsentatā absterū oppositorū positiuorū absolute, & nō cū aliqua differentia tpis: repūtat. n. cōiūctionē Sortis cū sessione, & nō cōiūctiōē eius cū sessione & nō sessionē cōtradictorie. Nec repræsentat cōiunctionē Sortis cū sessione duratura hodie vel cras, sed absolute cōiunctionē ei⁹ cū sessiōe, & cōiūctiōē ei⁹ cū cursu. Et si dicas: quō ergo angelus cognosceret reliquū cōtradictorii⁹? Et similiter: quō certitudinē habebit per talē spēm de hodierna sessiōe Sortis, & crastino eius cursu? Iam ex dictis patet q̄ cū ponitur in effectu sessio Sortis, ſtatim fit assimilatio iter Sortē sedētē & illā spēm. & pūs tpis differētia repræsentat⁹ p illā, tāquā conditio sine qua nō. Et sic cognoscitur Sortes nunc sedēs. Cognoscitur vero post horā p eādē spēm Sor. nō sedēs, desinēte assimilatione inter ipm vt sedētē, & illā spēm. Et cras cognosceē currēs, facta assimilatione inter illā, & Sortē vt currētē. Et sic falsum é, q̄ si repūtat alterū oppositorū determinate, q̄ nūquā p ipsum cognoscet reliquū.

¶ Ad tertiam aūt rationē iam patet, quòd nō incōuenit, immo est necessariū & oia naturalia ſtatim cum fiūt, cōgenita esse angelo habituraliter, & distātiam localem non impedire ang. cognitionē.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est: accipitur enim in cōmuni futurum vt sic.

¶ In corpore duas distinctiōes ponit. Alterā de cognosci, vel in sua cā, vel in seipso. Alterā de futuro necessario, vel vt in plurib⁹, vel vt in paucioribus. Et duo facit: quia primo examinat oia mēbra sedæ distinctiōis, quō se habeāt ad primū mēbrū primæ, & sc̄o, quō se habeāt ad alterū eiusdē primę distinctiōis mēbrū.

¶ Quo ad primū tres cōclones dicit. Prima é. Futura necessaria cognoscūt i suis cāis ab angelo p certitudinē. Sc̄a é. Futura vt in pluribus cognoscūt in suis cāis ab angelo p cōiecturā, & declarat: qa etiā hoīes hāc habent cognitionē, sed angeli tāto magis, quāto vniuersaliꝰ & pfectius ītimas causarū cōditiōes penetrāt. Tertia é. Futura vt i paucioribus, in sua causa sunt penit⁹ ignota.

¶ Quo ad secūdū vnica est cōclusio. Futura tā necessario q̄ vt in pluribus quàm in paucioribus, i seipsis a solo Deo cognoscuntur. Et

Et probatur: quia solus intuit⁹ Dei æternitate mensuratur æqualiter se habenti ad omnes temporis differentias, ac p hoc æqualiter respiciens simul oia quæ sunt ſm quancūq; temporis differētiā.

¶ Aduerte hic duo. Primū est, quod S. T. multa hic dicit q̄ non probat, vel quia sunt p se nota exercitatis, puta quòd effectus necessarii cognoscuntur per certitudinē in suis causis, vel quia sunt superius discussa, puta quòd futurum contingens in sua causa vt sic, sit penitus ignotū. hoc enim in 9.4. vētilatum fuit. Nota secūdo, quòd cū duæ rationes assignari possint respectu cognitionis futurorum contingētiū in seipsis. s. æternitas intuitus, & plenitudo rationis repræsentatiuæ, quia. s. re præsentat rē & eius durationem &c. S. T. nō curans de hac secunda, exclusione primæ ab angelis, sufficienter intentū concludi voluit. Præterea, vt arbitror, q̄a mutuo se consequūtur, & exclusio vni⁹ é exclusio alterius, q̄a illa spectat ad infinitatē, hęc ad æternitatē. Tā autē æternitas, quàm infinitas soli Deo conueniunt. Maluit autem ex æternitate arguere, quia euidentius constat, Angelis repugnare æternitatem intuitus, q̄ plenitudinem talis repræsentatiui. Dubia vero quæ sunt circa hanc rationem de æternitate intuitus, in quæstione. 14 tractata sunt, vnde nunc transeundum est ad alia.

B

Sed contra. Id, quòd est proprium signum diuinitatis, nō conuenit angelis. Sed cognoscere futura est proprium signum diuinitatis, secundū illud Esa. 12. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus q̄ dij estis vos. Ergo angeli nō cognoscūt futura.

Respon. Dicendum, quòd futurum dupliciter potest cognosci. Vno modo, in causa sua. & sic futura quæ ex necessitate ex causis suis proueniunt, per certā scientiā cognoscūtur, vt solem oriri cras. Quæ vero ex suis causis pueniūt vt in pluribus, cognoscūtur non p certitudinem, sed per coniecturā, sicut medicus præcognoscit sanitatē infirmi. Et iste modus cognoscēdi futura [d] adest angelis, & tāto magis quàm nobis, quanto magis rerū causas & vniuersalius & perfectius cognoscunt, sicut medici, qui acutius vident causas, melius de futuro statu ægritudinis pronosticant. Quæ vero proueniunt ex causis suis vt in paucioribus, penit⁹ sunt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo, cognoscūtur futura in seipsis. & sic solius Dei est futura cognoscere: non solum quæ ex necessitate proueniūt, vel vt in pluribus, sed etiam casualia & fortuita: quia De⁹ videt omnia in sua æternitate: quę cum sit simplex, toti tempori adest, & ipsum cōcludit. Et ideo vn⁹ Dei intuitus fertur in omnia, quæ aguntur per totum tempus sicut in præsentia, & videt omnia vt in seipsis sunt, sicut supra dictum est[e], cū de Dei scientia ageretur. Angelicus autē intellectus & quilibet intellectus creat⁹, deficit ab æternitate diuina. Vñ nō pōt ab aliquo ītellectu creato cognosci futurū, vt est ī suo esse.

D. 41.

Q.14.ar.7. 13.

C

Ad primvm ergo dicēdū, q̄ homines nō cognoscunt futura, nisi in causis suis, vel Deo reuelante. Et sic angeli multo subtilius futura cognoscunt.

D

Ad 2^m dicēdū, q̄ licet intellect⁹ angeli sit supra tēpus, quo mensurant corporales motus: est tñ in intellectu angeli tempus secundū successionem intelligibilium conceptionum, secūdum quod dicit Aug. *8. sup. Gen. ad lit. q̄ Deus mouet spirituale creaturā per tēpus. Et ita, cū sit successio ī intellectu angeli, nō omnia quæ aguntur per totū tēpus, sunt ei præsentia.

E

Lib. c.10. 11.12.13

Ad 3^m dicendum, q̄ licet species quæ sunt in intellectu angeli, quātū est de se, æqualiter se habeāt ad præsentia, præterita, & futura, tñ psentia, præterita, & futura non æqualiter se habēt ad rationes. Quia ea, q̄ præsentia sunt, habent naturā p quā assimilant speciebus, quæ sunt in mente angeli. Et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondū habent naturā p quā illis assimilent. Vnde p eas cognosci nō possunt.

Ad 4^m dicendum, q̄ distantia secundum locum sunt in rerum natura, & participant aliquam speciē, cuius similitudo est in Angelo. quod non est verum de futuris. vt dictum * est. Et ideo non est simile.

In corp.ar.

Articvlvs IIII.

Vtrum angeli cognoscant cogitationes cordium.

Ad qvartvm sic procedit. Videtur q̄ Angeli cognoscant cogitationes cordiū. Dicit. n. Greg. in Moralibus sup illud Iob. 28. Nō æquabitur ei aurū vel vitrum, q̄ tūc. s. in beatitudine resurgētium vnus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi: cum vniuscuiusq; intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed resurgentes erunt similes angelis, sicut habetur Matth. 22. ca. Ergo vnus angelus potest videre id, quod est in conscientia alterius.

¶ 2 Præt. Sicut se habent figuræ ad corpora, ita se habent species intelligibiles ad intellectū. Sed viso corpore videtur eius figura. Ergo visa substātia intellectuali, videtur spēcies intelligibilis quæ est in ipsa. Ergo cū angelus videat aliū angelū & etiā animam, videtur q̄ possit videre cogitationem vtriusque.

¶ 3 Præt. Ea quę sunt in intellectu nostro, sunt similiora angelo, q̄ ea quæ sunt in phātasia, cum hæc sint intellecta in actu, illa vero in potētia tantū. Sed ea quæ sunt in phantasia, possunt cognosci ab angelo, sicut corporalia, cum phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur q̄ angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

Sed contra est, quòd proprium Dei non conuenit angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est proprium Dei, ſm illud Ierem. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile. & quis cognoscet illud? Ego dñs scrutās &c. ergo angeli nō cognoscūt secreta cordiū.

Respon. Dicendum, q̄ cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Vno modo, in suo effectu, & sic non solum ab angelis, sed ēt ab homine cognosci pōt, & tanto subtilius quāto effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur. n. cogitatio interdum non solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici, aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt, & multo magis angeli, vel etiam dæmones, quanto subtilius huiusmodi immutatiōes oc-

¶ *Super Quæstionis quīquagesimæseptimæ Articulū quartum.*

289 1.cō. c. 68. & lib. 3.ca. 154. princ. Et veri.q.8. artic. 13. Et mal. q. 16. art. 8.

In titulo aduerte, quòd præsens quæstio est de cognitione cogitationis cordis alterius in particulari, & complete, scilicet quo ad quæstionem an est, tam in se, quàm respectu termini. i. vtrū angelus cognoscat, si actualiter cogitē de aliquo, quid cogito, quid delibero &c.

¶ In corpore vnica ponitur distinctio bi membris. s. quòd cogitatiò potest cognosci dupliciter. f. in suo effectu, vel in seipsa. Et duæ conclusiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima est. Cogitatio cordis alterius potest cognosci ab angelo in suo effectu. Et probatur a fortiori: quia sic etiam potest cognosci ab homine p̄ im mutationem vultus & dispositionē corporis, vt medici discernunt quādoque. Et hoc confirmatur authoritate Augū. Secunda conclusio est, quòd cogitationes cordium in seipsis seu quod idē est, vt sunt in voluntate, soli Deo sunt naturaliter cognitæ, & probatur sic. Mere voluntaria soli Deo & volēti sunt nota: cogitationes cordiū sunt pure voluntariæ, quia ex sola voluntate dependent q̄ aliquis actu cogitet, aut velit aliq̄d, q̄n habitus est, quo quis vtitur cum vult. ergo. Maior probatur, quia voluntas soli Deo subiacet, qui solus in ea operari pōt, vt primū obiectum & finis vltimus. Et cōfirmatur conclusio, authoritate Apost. 1. ad Co. x

¶ Circa rationē adductam ad secundā cōclusionem, dubiū occurrit a Durando in. 2. dist. 8. motū, & est tale. Si voluntas rium soli Deo est cō

gnitū, quia voluntariū est, ex aliqua harū quinq; cōditionum prouenit, scilicet aut quia volūtas soli Deo subiacet, quo ad causari, et ex hoc nō: quia sic etiā materia prima, & essentia animæ soli Deo essent notæ: Aut quia soli Deo subiacet quo ad mouēri. et ex hoc non: quia sic etiā motus primi mobilis, si a solo Deo esset, sibi soli cognit⁹ esset. Aut qa libera est formaliter. & ex hoc nō, quia libertas est a coactione, nō a cognitione. Aut qa est ī determinata ad utrunq; oppositorū, et ex hoc nō, qa in determinatio tollit cogitatione posita ī actu: iā. n. determinata tūc est. Aut qa volūtate fit. et ex hoc pcise nō: qa sic oīs actus imperatus a volūtate, esset soli Deo notus: & sic ét actus exteriores voluntarii, ignoti essent angelis. Et confirmatur, quia apud re, angeli intelligūt per species innatas quę equaliter repręsentāt actus interiores & exteriores, spirituales & corpales.

lib. de Diuini. dæmo. cap. 5. post med. to. 3.

li. 2. retrac. c. 30. to. 1.

Q. 63. ar. 1. & q. 105. ar ti. 5.

¶ Contra eādem rationem arguit Scotus in. 2. dist. 9. q. 2. dupliciter. primo, quia non est maior ratio: quare voluntas possit occultare cogitationem posītam in actu, quām ipsam essentiam & voluntatem suam. Secundo, quia si cogitatio occultaē volitione, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, hī intētū: si occulta, ergo alia volitiōe occultabit: & iterū qreī de alia, & sic in infinitum.

2. 524

¶ Contra conclusiōnē, multa refert Capreo. in di. 9. secundi argumēta ex Sco. quorū qdā in Sco. nō inuenio. Quædā autē argumēta sunt ad hoīem a Sco. cōtra Hēri. facta, & quædā eādē habēt difficultatē, ita q ex solutione præcedentiū vno adiuncto argumento, quod Sco. directe contra cōclusionē facit, oīnia essent clara. Tāgit ergo vbi supra tale medium. Cogitatio, præcipue angelica, posita in actu, est obiectum actu intelligibile in se, & proportionatum cuicunque intellectui angelico, & sufficienter præsens omni tali intellectui. ergo pōt naturaliter intelligi ab altero angelo. consequentia est nota, & potest confirmari ex illa maxima, Actiuo & passiuo naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. Antecedens vero quo ad omnes sui partes est per se notum, supponendo quòd distātia localis nō impedit actionem & passionem omnino immaterialem, de quali est sermo. Et potest confirmari: quia quicquid potest inferior, potest & superior. ac p hoc, si Michael cognoscit propriā cogitationē intuitiue, poterit eandē multo eminentius intueri Seraphim.

¶ Ad euidentiam difficultatis huius sciendum est, quòd ſm duplicem opinionem de intellectu angelico, dupliciter in materia hac procedi potest. Secundum namque opinantes intellectum angeli moueri ab obiecto, scrutari oportet: an cogitatio voluntaria posita in actu, sit obiectum proportionatum, & sufficienter præsens in ratione motiui, respectu cuiuscunque intellectus angeli. Sco. n. tenet partem affirmatiuam, Grego. de Arimi. partem negatiuam. Sed hæc quæstio non habet locum apud opinantes intellectum angelicum non esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportere ipsum intelligere quicquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hanc viam, vanus est sermo omnis de actiuo & passiuo, motiuo & mobili & aliis huiusmodi. Sed oportet scrutari an coniunctio volūtatis cum sua libera operōne in actu exercito, repræsentetur per aliquam speciē innatam in angelis, an nō. Inhoc. n. pēdet tota difficultas. Dictū est. ſpēm in mēte angeli esse tātæ excellēriæ, vt habeat ī se vnde sibi assimiletur Sor. sedens, Sor. scribens Sor. currens. Cur igitur non hēt in se vnde sibi assimiletur Sor. volens, aut Sor. cogitans? Vt autē clare patet ex dictis S. T. hic & in qō. de veri. q. 9. ar. 12. & in qō. de dæmonibus ar. 8. arbitrat Diuus T. cogitationes cordium, quo ad esse actuale in particulari &c. non repræsentari per species innatas: quia sunt altioris ordinis, q̄ sint oīa naturalia. Ita q ex eo, quòd volūtas vt volens, A, vel B, est supra totum ordinem causarum & effectuum naturaliū, ideo nō repræsentatur per species impressas angelis, quæ repræsentatiuæ tantū sunt causarum, et effectuū naturaliū. Et huc tendit rō S. T. vbique. Probat. n. semper altitudinem voluntatis vt operātis ex exēptione eī a dependentia, & cōnexione, a quacūq; re naturali: ita q vis rōnis suæ cōsistit in hoc, quòd voluntas vt operās in particulari &c. est extra ordinem rerum naturaliū. ergo est naturaliter occulta cuicunque extrinseco intellectui creato: & tenet sequela, quia species naturales intellectuū, nō repræsentant nisi naturalia. Antecedens vero probatur: quia volūtas soli Deo subiacet, & quo ad exercitium actus, & quo ad specificationē actus in particulari, quia ipse sol⁹ pōt efficaciter mouere voluntatē, tā effectiue quām obiectiue, cū sit summū bonū, & finis vltimus &c. Ex hoc autē facile soluūtur obiectiones. Nā ad Durandū patet q̄d dicēdū est. ſ. quòd voluntas & voluntariū ex hoc ipso quod volūtariū, est in ſeipso occultū cuicunq; extrinseco creatò, quia soli Deo subiacet effectiue, & obiectiue. Et iō, nulla illarū causarū enumeratarū ab eo admittitur præcise, nisi tertia. & est ista quā dixit S. T. quāq; argues aut nō intellexit, aut itelligere noluit: libertas. n. volūtatis nō solū a coactione, sed a dependētia & connexione cū naturalibus est: ac per hoc, a cognitione extrinseca creaturæ. Ex hoc enim q aliquid sic soli Deo subiacet, quòd nullam naturam est habere connexionem cum naturalibus, occultum naturaliter est his, qui naturalium tantum rationes habent.

¶ Ad obiectiones vero Scot. contra eādē rōnē ex eodē principio iā patet rīsio: quia alia rō est de essentia, volūtate, & intellectu angeli, & de his vt sunt in actu secūdo mere voluntario: qm̄ illa ptinēt ad naturalē ordinē rerū, hæc aūt nō. Et similiter nō dicimus istā fatuitatē, q cogitatio occultetur volitione velut quodā velamine, vt argues imaginat, qrēs aliud illi⁹ velamē, sed dicim⁹ q cogitatio eo q̄a volita seu libera, est naturaliter occulta. Et hēt rōnē fuæ occultationis, libertatē ſperātis, vt dictū ac expositū ſ.

¶ Ad obiectionem demū. Sco. cōtra conclusionem dicitur, quòd tam hæc quām omnes aliæ, supponūt vnum falsum. ſ. intellectū separatū accipere cognitionē a reb⁹ cognitis, hoc. n. est falsissimū: qm̄ oīs intellectus separatus intelligit p̄ species influxas, & non aliter, nisi ſe ipsum & Deū, vt ex p̄dictis patet. Et ī hoc stādo, oēs objectiōes soluunt.

¶ *Super. Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articuli quintum.*

TItulus clarus ē.

¶ In corpore articuli vnam ponit distinctionem de cognitione, bimēbrē. Et iuxta vtrunque membrū duabus cōclusionibus respondet quæsito. Distinctio est. In angelis ē duplex cognitio, scilicet naturalis, & hæc est per essentias ipsorum, & per species innatas. Et supernaturalis, & beatifica, & hæc cognitio est quam habent in verbo Dei. Prima autem conclusio est negatiua. ſ. angeli cognitiōe naturali nō cognoscūt mysteria gratiæ. Et probatur, quia ista ex sola Dei voluntate dependēt. Et confirmatur ex hoc, quòd non cognoscunt naturaliter cogitationes cordiū. Et cōfirmatur tā vis q̄ mod⁹ arguēdi, authoritate Apostoli primæ ad Cori. 2.

¶ Circa hanc conclusionem aduerte, quòd eadem est ratio: quare cogitationes cordium, & quare mysteria gratiæ sunt occulta, quia. ſ. sunt extra ordinem rerum naturalium, quia. ſ. ista soli volūtati sunt connexa diuinę, Illa vero volūtati diuinæ & cogitantis tantum. Et propterea apud pones intellectū angelicum moueri ab obiecto, qua ratione ponunt moueri ipsum a cogitationib⁹ cordium iam positis ſactu, eadē rōne pon nūt moueri ipsum a mysteriis gr̄æ ī actu positis, nisi aliūde impediant virtute diuina. Et hoc expōsse sentit Sco. in 4. dist. 10. q. 9. Nec est opus aliter hic imorari, quoniam negando illud ſuppositum fundamentum eorū quòd scilicet intellect⁹ ſeparatus sit mobilis ab obiecto, totū eorum ędificium ruit.

¶ Secunda conclusio est affirmatiua, habens tamen multas cōditiones. ſ. Angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiæ, non omnia tamen, neque æqualiter, neque simul. Conclusio ipsa probatur authoritate Apostoli, primæ ad Corint. 2. Nobis autem reuelauit &c. Prima vero conditio declaratur, quia ſuperiores angeli plura & altiora mysteria cognoscunt, ea ratione, quia perſpicacius diuinam contemplantur ſapientiam. Secunda vero conditio, quia ſuperiores de his mysteriis illuminant inferiores. Tertia autem, quia quædam horum nō uerunt a principio: quædā vero in dies addiſcunt, prout eō rū congruit officiis.

¶ Circa hanc conclusionem dubiū occurrit: quoniam nō videtur verū quòd angeli cognitione beatifica cognoscāt mysteria gratiæ. Arguit. n. Sco. in. 4. di. 10. q. 9. ſ cōclone tertia, cōtra hoc sic. Beatus nō distinguitur a non beato, nisi videndo obiectū beatificum vt sic, & ea quæ in ipso includūtur vt sic: sed mysteria gratiæ nō claudūtur in obiecto beatifico vt sic. ergo: Minor patet, quia non ſpectat ad beatitudinem cognoscere gratiam conferri huic, vel illi &c.

¶ Præt. Arguo ego ad hominē sic. apud S. T. uidere plura in diuina essentia, ifert a posteriori uidere magis ipsam diuinā essentiā, ut patet ex quæst. 12. Et rursus apud ipsum & ueritatem: actus beatificus ad minus angelorum (quicquid sit de anima separata,) nunquam intenditur essentialiter. ergo impossibile est, angelos in uerbo de nouo aliq̄d uidere, quod prius nō uiderant. Hoc enim alterā prædictarū propositionū destruit, quoniam si de nouo aliquid uidet. ergo aut nō magis uidet uerbum contra primam propositionē, aut magis videt contra secundam.

¶ Ad hanc dubitationem breuiter dico, q̄ cognoscere aliq̄d in uerbo, contingit dupliciter: uno mō formaliter, alio modo causaliter. Et dico q̄ S. T. non intendit angelos quoscūq; de nouo uidere aliquid in uerbo formaliter: sed tm̄ cauſaliter. i. ex diuinis illuminationibus, quæ ſe habent ad visionem verbi, ſicut accidentia quædā cōcomitātia, nō simul. ſed ſucceſſiue, iuxta ſucceſſiuā diſpoſitionem

Infra. q. 64. ar. 1. ad 4. Et q. 106. ar. 4. ad 2. Et ephe. 3. lec. 3. fin.

Sup. super Genes. c. 19. circa med. quæ. 3.

Cap. 3. post princip.

lib. 1. Ethic. c. vlt. to. 3.

2. dist. 11. q. 2. arti. 4. Et opuſ. 1. ca. 26. Et Eph. 3. lect. 3.

d 329

Argum. ſed contra.

D. 366.

cognoscit qd̄ est in appetitu ſenſitiuo, vel phantasia hois, q̄ cognoscat id qd̄ est ī cogitatione vel volūtate: qa intellect⁹ & volūtas nō subiacēt appetitui ſenſitiuo & phātasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

ARTICVLVS. V.

Vtrum Angeli cognoscant mysteria gratiæ.

AD QVINTVM sic proceditur. Videt, q̄ angeli mysteria gratiæ cognoscant. Quia inter oīa mysteria, excellenti⁹ ē mysteriū incarnationis Christi. Sed hoc angeli cognouerūt a principio. dicit enim Augus. *5. ſup Gene. ad lite. q̄ ſic fuit hoc mysteriū abſconditū a ſeculis in Deo, vt tū innotesceret principib⁹ & ptātib⁹ in cœlestib⁹. Et dicit Apostol⁹. 1. ad Timo. 3. q̄ apparuit angelis illud magnū ſacramentum pietatis. Ergo angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

¶ 2 Præt. Rationes omniū mysteriorū gratiæ, in diuina ſapientia cōtinent, Sed angeli videt ipſam Dei ſapiētiā, quæ est eius essentia. ergo angeli mysteria gratię cognoscunt.

¶ 3 Præt. Prophetæ per angelos inſtruuntur, vt patet p̄ Diony. 4. cap. angelicæ Hierar. ſed Prophetę mysteria gratiæ cognouerūt. dicitur enim Amos 3. Nō faciet dominus verbum nisi re. ſe. ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas. Ergo angeli mysteria gratiæ cognoscunt.

SED CONTRA est, quòd nullus discit illud, qd̄ cognoscit. ſed angeli etiā ſupremi quærūt de diuinis mysterijs gratiæ, & ea discūt. Dicitur enim *7. cap. cœle. Hierar. q̄ ſacra Scriptura inducit quaſdā cœlestes essentias ad ipſum Ieſum, quęstionem faciētes, & addiſcētes ſcientiam diuinæ eius operationis p̄ nobis, & Ieſum eas ſine medio docentem, vt patet Iſa. 63. vbi quæ rentibus angelis, Quis est iſte qui venit de Edom? respondit Ieſus: Ego q̄ loquor iuſtitiam. Ergo angeli nō cognoscūt mysteria gratiæ.

RESPON. Dicendum, q̄ in angelis est cognitio duplex. Vna quidem naturalis, ſecundum quam cognoscunt res, tum per essentiam ſuam, tum etiam p̄ ſpecies innatas. Et hac cognitione, mysteria gratiæ angeli cognoscere nō possunt. Hæc enim mysteria, ex pura Dei voluntate depēdēt. Si enim vnus angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex volūtate eī⁹ dependentes, multo minus potest cognoscere ea, quæ ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumētatur Apost. 1. Cor. 2. Quæ ſunt hominis, nemo nouit nisi ſpiritus hominis, qui in ipſo est: ita & quæ ſunt Dei, nemo nouit nisi ſpiritus Dei. Est autem & alia angelorum cognitio, quæ eos beatos facit, qua vident verbum & res ī verbo. Et hac quidem viſione cognoscūt mysteria gratiæ, non quidē omnia, nec æqualiter omnes, ſed ſecundū quod Deus voluerit eis reuelare ſecundum illud Apoſt. 1. Cor. 2. Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum: ita tamen, q̄ ſuperiores angeli perſpicacius diuinā ſapientiā contēplantes, plura mysteria & altiora in ipſa Dei viſione cognoſcunt, quæ inferioribus manifestant, eos illuminādo. Et horū etiam mysteriorum, quædā a principio ſuæ creationis cognouerunt; qdā vero poſtmodū, ſm quod eorum officijs congruit, edocentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ de mysterio incarnationis Christi dupliciter contingit loqui. Vno modo in generali: et ſic omnibus reuelatum est a principio ſuæ beatitudinis. Cuius ratio est, quia hoc est quoddam generale principium, ad quod omnia eorū officia ordinantur. Omnes enim ſunt adminiſtratorij ſpiritus, vt dicitur Heb. 1. in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis: quod quidem fit per incarnationis mysteriū. Vnde oportuit de hoc mysterio omnes a principio cōiter edoceri. Alio modo, poſſumus loqui de mysterio incarnationis quātū ad ſpeciales cōditiones. Et ſic, non oēs angeli a principio de omnibus ſunt edocti: imo quidam etiam ſuperiores angeli poſtmodum didicerunt, vt patet per authoritatem Dion.* inductā.

AD 2^m dicendū, q̄ licet angeli beati diuinā ſapientiā cōtēplent: nō tamen eam comprehendunt. Et ideo nō oportet, quòd cognoſcant quicquid in ea latet.

dispositionem ipsorum secũdũ c ogrue tiam ad officia sua exequenda. Cũ hoc tamẽ stat, quòd quæ dã mysteria gratiæ Angeli omnes, vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suæ. Nec tamẽ oportet hæc pertinere ad obiectum beatificũ, vt sic. Iam enim in quæstione decimasecunda declaratum est, q videre aliquid ī verbo formaliter, cõtingit dupliciter, scilicet p se primo, & secundario. Et q ipse Deus tantum videt per se primo, creaturæ autem secundario. Et propterea ipse solus beat⁹, iuxta illud Augustꝰ qui autem te & illa nouit: non propter illa beatior, sed propter te solũ beatus. Vnde ratio Scoti cõcludit quòd gratis concedimus, imo qđ edocemꝰ, scilicet omne aliud a Deo non necessario pertinere ad obiectum beatitudinis, sed non infert esse impossibile in obiecto beatifico multa alia a Deo secundario, & quasi cõcomitanter videri eadẽ numero visione

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solũ aduertendum est, quòd hic est sermo de actu & potentia, vt sunt modi cognitionis angelicæ, siue naturalis, siue supernaturalis.

¶In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, scilicet essentiali, vel accidentali. Alterã de cognitione, naturali scilicet & supernaturali & hac duplici, scilicet per reuelationem & per visionem verbi. Et examinat oĩa membra huius secundæ distinctionis, applicando ea ad vtrũq; membrum primæ distinctionis ex tertio de anima. Secũdo, ostẽdit qũo se habeat cognitio angelica ad potentiã essentialẽ. Tertio, qũo se hẽat ad potentiam accidentalem. Quo ad secũdum duo dicit. Primũ est, q angeli non sunt in potẽtia essentiali secundum cognitiõẽ naturalẽ. Secundum est, q angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationẽ. Et probat vtrunq; ex proportionalitate inter angelos & corpora cœlestia, secundum potentiam ad esse permanens substãtiale vel accidentale: & secundũ potentiam ad illuminari.

¶ Nota hic q Scot. ī 2. di. 9. q. vlt. iterũ contra hanc rõnẽex corporibus cœlestibus sumptã, instat. Et quoniam obiectiones suæ coincidunt cum superius recitatis, ideo eas omitto.

¶ Quo ad tertium duo dicit, scilicet, q angeli q̃ cognoscũt naturaliter, nõ actu omnia considerant: & quòd secundum cognitionẽ in verbo sp actu cõsiderant: quia beatitudo consistit in actu, illa aũt est eorũ beatitudo.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum secũdum.*

TItulus clarꝰ est ¶In corpore rã det quæsito, tribus cõclusionibꝰ. Prima est. Angelii verbo cognoscunt oĩa simul. Secunda est. Angeli possunt naturali cognitione oĩa ea simul cognoscere, quæ per vnã speciẽ repræsentãtur. Tertia est. Angeli nõ possũt simul cognoscere naturaliter ea, quę q diuersas species innatas eis repræsentantur. Probantur aũt hæ oẽs conclusiones eodẽ medio sic. Multa non vt multa, sed vt vnũ intelligibile, possunt vna operatione & si mul intelligi. Sed repræsentata per vnã speciẽ habent rõnẽ vnius intelligibilis: repræsentata vero per plures habẽt rõnẽ plurium intelligibiliũ. ergo. Tunc vltra: cognitio in verbo est per vnã speciẽ tantũ, essentiã. ī. diuinã: igit. Et cõfirmatur hæc cõclusio prima, authoritate Aug. Maior primo probatur, quo ad primã partẽ ex hoc, quòd vnꝰ operationis de bet esse vnũ obiectũ, quẽadmodũ vnius motus vnus terminus. Secundo declaratur quo ad distinctionem quã præsupponit. ī. quòd multa possũt dupliciter cõparari ad virtutẽ perceptiuã. ī. vt multa & vt vnũ, & hoc ī sensu respectu partiũ cõtinui, & intellectu nostro, respectu partiũ positionis. Et vlr respectu extremorũ cuiuscũq; cõparationis. Et declarãt simul veritas totiꝰ maioris assumptę ex sensu, & intellectu nostro. Minor vero probat sic. Esse intelligibile cõuenit repsentatis q spẽm intelligibilẽ, q a vnũquodq; est intelligibile ī actu, ſm q eius similitudo est in intellectu. ergo esse vnum intelligibile conuenit eisdem per vnitatem speciei intelligibilis, & tenet sequela, quia in omni genere, ex eodem res habet esse & vnitatem.

¶Circa hũc processum occurrũt duo dubia. Primũ est, q a hic nõ distinguit inter simul cognoscere, & vna operatione cognoscere, cũ tñ hæc multũ inter se differãt, cũ experiamur simul nos pcipere sonũ & colorẽ, & tñ nõ vna operatione, & breuiter p se nota est eorũ diuersitas. Q ad hæc cõfundãt, patet ex eo, q cõclusio & q̃, de simultate ītelligẽdi loquit. Probatio aũt maioris de vnitate operationis sermonẽ facit, & sic processus videt esse nullus.

¶Secundũ dubiũ est circa probationẽ minoris: qm̃ illa propositio, Vnũquodq; est intelligibile in actu ſm quòd eius similitudo est in intellectu, habet locũ tantũ in his sensibilibus quæ ſm se sunt intelligibilia in potẽtia, & nõ in separatis a materia, quę ſm se sunt actu intelligibilia, vt manifestum est. Et consequenter ista rõ non erit nisi probatio particularis. ſ. quòd sensibilia repræsentata per vnã speciẽ, sunt vnũ intelligibile, & per diuersas diuersa, & nõ ẽ rõ vlis de oĩbus repsentatis, qđ tñ erat pbãdũ.

¶Circa vltimã cõclusionẽ dubiũ ex duplici capite occurrit. Primo ex eo, quòd angelus apud S.T. põt simul per tres species intelligere. ſ. per essentiã diuinã, per essentiã propriã, & per aliquã speciẽ innatã: alioquin cũ semper intelligant Deũ & se, nunquã possent intelligere aliud: non vr igitur stare quod hic dicitur. Secundo ex eo, quòd angelus cognoscit, & ponit differẽtiam inter cognita per diuersas species, puta inter animal & lapidẽ. ergo ſmul cognoscit per diuersas species: & tenet sequela ex doctrina secundi de anima, in ca. de Sensu communi. Et augetur difficultas ex hoc capite, quia non videtur valere processus factus ad cõcludendã hanc conclusionẽ, eo quòd stat aliqua cognosci vt vnũ intelligibile pro quanto cognoscuntur vt comparata adinuicem secundum diuersitatem, & tamen per diuersas species.

¶Circa primã & vltimã cõclusionẽ, dubiũ pulchrũ occurrit, sic. Angelus pót omnia simul intelligere per vnam speciem. ergo potest oĩa quorũ species habet, ſmul intelligere. Antecedens est prima conclusio, consequens vero est oppositũ vltimę: consequentia aũt probatur sic. Angelus simul nouit se & oẽs suas pfectiones: Sed inter suas perfectiones est esse intelligibilia: immo hæc est magis essentiæ angelicæ pfectio, quòd sit ipsa & alia tali mõ. er

cit. n. Philo. *2. Topi. q cõtigit multa scire, sed vnũ tantũ intelligere.

¶2 Præt. Nihil intelligit nisi ſm qđ ītellectus format per speciẽ intelligibilẽ: sicut corpus formatur p figurã. Sed vnum corpus non potest formari diuersis figuris. Ergo vn intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

¶3 Præt. Intelligere est motus q dam. Nullus aũt motus terminat ad diuersos terminos. Ergo nõ cõtingit simul multa intelligere.

SED CONTRA est qđ dicit Aug. *4. sup Gen. ad lit. Potẽtia spiritualis mẽtis angelicæ cuncta q̃ voluerit, facillime simul cõprehẽdit.

RESPON. Dicẽdũ, q sicut ad vnitatẽ motꝰ requirit vnitas termini, ita ad vnitatẽ operationis requirit vnitas obiecti. Cõtingit aũt aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui: si enim vna quæque per se accipiatur plures sunt. Vnde & non vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectũ. Alio modo accipiuntur secũdum quod sunt vnũ in toto. Et sic simul vna operatione cognoscuntur, tam per sensum, quàm per intellectũ, dũ totum continuum consideratur, vt dicitur in *3. de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subiectum & prædicatum, prout sunt partes vnius propositionis, & duo cõparata secundum quod cõueniunt in vna comparatione. Ex quo patet, quòd multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod vniuntur in vno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secundũ quod eius similitudo est in intellectu. Quæcũque igitur per vnam speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscuntur vt vnum intelligibile, & ideo simul cognoscunt. Quæ vero p diuersas species intelligibiles cognoscuntur, vt diuersa intelligi-

A go simul intueꝛ se esse tale ens q dditatiue, & talia entia ītẽtionaliter. Sed hoc est nosse oĩa repsentata p species q̃ sunt illa esse intẽtionalia. ergo angel⁹ simul & vno actu oĩa nouit, quorũspẽs hẽt

¶Ad euidentiã harũ difficultatũ sciendum est, species per quas ītelligit angelus, nõ esse eiusdẽ rationis. Nã quædã inter se eiusdẽ ordinis: quædã vero se habent adinuicem ordine quodã, quemadmodũ etiam in naturalib⁹. Quædã formæ existentes in materia, sunt eiusdẽ ordinis inter se, vt forma leonis, & bouis, & similes. Quædã vero ordine quodã se habent, vt vegetatiuũ & sensitiuum. Nec intendo p hoc exẽplũ aliud insinuare nisi ordinẽ inter quasdã species intelligibiles in angelo. Habent aũt inter se ordinẽ species illæ, quæ se excedũt ī repræsentãdo idẽ, quis diuersimode, & tales sunt essentia diuina, quę cum nulla specie ponit ī numerũ, quia est omnium perfectissimũ repræsentatiuum; & essentia propria ipsius angeli, cum qua nulla eius species ponit in numerum, quia ipsa essentia est omnium a se intelligibilium

B species, imperfecta tamẽ. Et per superadditã intelligibilẽ speciẽ pficitur, & determinat quodãmodo, vt sit distincte repræsentans talia, puta aãlia. Species vero illæ eiusdem inter se ordinis sunt, quæ disparatæ inter se sunt in repræsentãdo, quales sunt oẽs species inditæ singulis angelis. Rursus, species istæ disparatæ dupliciter accipi possũt. ſ. vt extrema sunt in repræsentãdo relationes alicuius & absolute. His aũt stantibus, dr quòd q̃uis aliud sit simul intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere, in proposito tñ, eadẽ est difficultas de simultate & vnitate, & notius est p posito de vnitate: eadẽ. n. est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt sic absolute, & repugnat simul intelligi & vna operatione intelligi, quẽadmodũ repugnat dici, vt & in. 4. Meta. texi. 10. dr, q q vnũ nõ intelligit, nihil intelligit, & in 3. de Aĩa, cõtingit multa scire, vnũ aũt intelligere. Notius aũt est, q vni operationi vnũ debeꝛ obiectũ, q̃ pluribus eiusdẽ potẽtiæ simul, q̃uis & hoc sit verũ. Et ideo S.T. vtrũq; explicauit, & probãdo a notiori tradidit disciplinã, Et per hæc patet rnsio ad primũ dubiũ. Et ad ultimũ, qđ est cõtra ultimã cõclusionẽ: fatemur. n. q angelus pót simul p plures spẽs intelligibiles ordinẽ inter se habentes intelligere, qm̃ ītelligibile earũ nõ ẽ totaliter diuersum. Sed quẽad modũ species excedit & cõtinet speciẽ quodãmõ ut totũ partẽ. ita intelligibile unius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter discernere inter intelligibilia disparatarũ specierũ, est unũ

C intelligere, & nõ p diuersas species absolute: sed p diuersas species, vt ad vnũ relatiuũ intelligibile coeunt. Nec ppea insufficiẽs aut falsus fuit pcessus, quo vnitas ītelligibilis ex vnitate speciei adæquatæ declarata est: qm̃ qd regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabaꝛ & tractari debet. Exceptio. n. hæc nota est, & iõ nihil officit vr regulæ, quæ traditur, & tradẽda est de cognoscibili absolute: et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis. Respectiua nãq; cõstat utrũq; exigere extremũ. Vnde & in qõ. de uerita. q. 8. art. 14. ad primum in contrarium, dicit S. Th. quòd nihil prohibet, multa ut unũ simul, intelligi, uel per unã formã.

D ¶Ad secũdã aũt dubitationẽ dr, q aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic ītellectui. Et q licet res imateriales & materiales in hoc inter se differãt, q illæ sunt intelligibiles actu in seipsis: istæ vero intelligibiles in potẽtia ſm seipsas: in hoc tñ cõueniũt, q huic aut illi intellectui intelligibiles actu nõ sunt, nisi ſm qđ sunt in hoc, aut illo intellectu. Supponi mꝰ ẽt supradictis, q sunt ī hoc aut illo, nõ nisi p similitudinẽ. Et iõ seq̃ꝰ, q eẽ ītelligibile huic ītellectui, sortiẽ unaquęq; res p hoc qđ ẽ ī illo ītellectu ſm suã spẽm, & hoc mõ ītelligẽdi ẽ hic S.T.

¶Ad

Homil. 16. in Ezech. a medio illi⁹

12. q. 50. ar ti. 5. cor. Et 2. cõ. c. 95. & 96. Et ver. q. 8. ar. 5. Et ma. q. 16. ar. 5. co. Et 6. cor. Iec. 4. tex. 6. to. 2.

ARTICVLVS I.

Vtrum intellectus angeli quandoq; sit in potentia, quandoque in actu.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur q intellectus angeli quandoq; sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia. vt dicitur. *3. Physi. Sed mentes angelicæ intelligendo mouentur, vt dicit Diony. 4. c. de diui. nomi. Ergo mentes angelicæ quãdoque sunt in potentia.

¶2 Præt. Cũ desideriũ sit rei non habitæ, posibilis tñ haberi, quicũq; desiderat aliquid intelligere, est in potẽtia ad illud. Sed. 1. Pet. 1. dr. In quẽ desiderãt angeli ꝓspicere. Ergo ītellectꝰ angeli q̃q; ẽ ī potẽtia.

¶3 Præ. In *li. de causis dr, q intelligẽtia intelligit ſm modũ suæ substantię. Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permistũ. ergo quandoque intelligit in potentia.

SED CONTRA est, qđ Augu. dicit *. 2. sup Gen. ad li. q angeli ex quo creati sunt in ipsa verbi æternitate, sancta & pia cõtemplatione pfruunt. Sed intellectus contẽplãs nõ est ī potẽtia, sed in actu. Ergo ītellectꝰ angeli nõ ẽ ī potẽtia.

RESPON. Dicendum, q sicut Philosophus dicit in *3. de aĩa, & in † 8. Physi. intellectus dupliciter est in potẽtia. Vno modo, sicut anteaddiscere vel iuuenire. i. antequã habeat habitum scientiæ. Alio modo, dicitur esse in potẽtia, sicut cũ iã habet habitũ scientiæ, sed nõ cõsiderat. Primo igitur modo, intellectus angeli nunquã est in potentia respectu eorum, ad quę eius cognitio naturalis se extendere potest. Sicut. n. corpora superiora. ſ. cœlestia nõ habent potentiã ad esse quæ nõ sit completa per actũ, ita cœlestes intellectus. ſ. angeli non habent aliquã intelligibilem potentiam, quę nõ sit totaliter cõpleta per species intelligibiles cõnaturales eis[c]. Sed quantũ ad ea, quę eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet intellectus eorum esse in potentia, quia sic etiã corpora cœlestia sunt[d] in potẽtia q̃q; vt illuminentur a sole. Secũdo vero modo, intellectus angeli põt esse in potentia ad ea quæ cognoscit naturali cognitione. Non. n. oĩa quę naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat, sed ad cognitionem verbi, & eorum quæ in verbo videt, nũquã hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur verbũ, & ea quæ in verbo videt. In hac. n. visione eorum beatitudo consistit. Beatitudo aũt nõ cõsistit in habitu sed in actu, vt dicit Philosophus in *. 1. Ethico. cap. 8.

ADPRIMVM ergo dicẽdũ, q motus ibi nõ sumit ſm qđ est actus ipẽfecti. i. exister̃tis in potẽtia, sed ſm qđ est actus pfecti. i. existentis in actu. Sic. n. intelligere & sentire dicuntur motus, vt dicitur in. 3. de anima.

AD 2m dicendũ, q desideriũ illud angelorũ non excludit rem desideratã, sed eius fastidium. Vel dicũtur desiderare Dei visionẽ, quantũ ad nouas reuelationes, quas p oportunitate negotiorũ a Deo recipiunt.

AD 3m dicendum, q in substantia angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus angeli sic est in potentia, q sit absque actu.

ARTICVLVS II.

Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.

AD SECVNDVM sic procedit. Videt, q Angelus nõ possit simul multa intelligere. Dicit. n. Philo. *2. Topi. q cõtigit multa scire, sed vnũ tantũ intelligere.

¶2 Præt. Nihil intelligit nisi ſm qđ ītellectus format per speciẽ intelligibilẽ: sicut corpus formatur p figurã. Sed vnum corpus non potest formari diuersis figuris. Ergo vn intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia.

¶3 Præt. Intelligere est motus q dam. Nullus aũt motus terminat ad diuersos terminos. Ergo nõ cõtingit simul multa intelligere.

SED CONTRA est qđ dicit Aug. *4. sup Gen. ad lit. Potẽtia spiritualis mẽtis angelicæ cuncta q̃ voluerit, facillime simul cõprehẽdit.

RESPON. Dicẽdũ, q sicut ad vnitatẽ motꝰ requirit vnitas termini, ita ad vnitatẽ operationis requirit vnitas obiecti. Cõtingit aũt aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui: si enim vna quæque per se accipiatur plures sunt. Vnde & non vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectũ. Alio modo accipiuntur secũdum quod sunt vnũ in toto. Et sic simul vna operatione cognoscuntur, tam per sensum, quàm per intellectũ, dũ totum continuum consideratur, vt dicitur in *3. de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subiectum & prædicatum, prout sunt partes vnius propositionis, & duo cõparata secundum quod cõueniunt in vna comparatione. Ex quo patet, quòd multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod vniuntur in vno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu, secundũ quod eius similitudo est in intellectu. Quæcũque igitur per vnam speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscuntur vt vnum intelligibile, & ideo simul cognoscunt. Quæ vero p diuersas species intelligibiles cognoscuntur, vt diuersa intelligi-

Infra. q. 89. arti. 4. Et 2. dist. 3. q. 3. art. 4. Et 3. di. 14. ar. 2. q. 4. ar. 2. cõ tra 055. Et ver. q. 8. ar. 14. Et quo. 7. q. 1. ar. 2.

ea. in de eternone. q. loci. to. pri.

Lib. 1. super Gen. ad li. q. 1. pri. ma. pri. q.

lib. 1. Ethi. c. 8. tom. 3.

li. 3. de ani ma. tex. 28 tom. 2.

Super Gen. ad li. q. 1. pri. ma. pri. q.

lib. 1. super Gen. ad li. c. 8. 2. mã. tom. 3.

¶ Ad dubiũ, vltimo contra primã & tertiã conclusionẽ motũ, respondetur, quòd intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo absolute: alio modo, vt sunt alicuius intelligentis seu intellecti, puta perfectio. Primo modo nõ simul intelliguntur, sed secundo. Nec hoc est contra determinata. Sed hæc responsio

86 64 427 patitur difficultatẽ. Quia, cũ cõe sit oĩ substantiæ separatæ, intelligere alia a se per modũ substãtiæ suæ, nulla intelligẽtia cognoscit aliq̃ aliud a se, nisi ℔ q̃ ipsa est illud. Et sic Gabrielẽ cognoscere lapidẽ absolute, est cognoscere lapidẽ, vt est in Gabrielẽ, aut seipsum Gabrielẽ ℔ m quod é lapis, quod idẽ est. Nõ enim plus cognoscit de lapide, q̃ ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quòd rñsio est bona, & quòd istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partiũ seorsum. Quãmuis n. idem videatur vtraq; visione, aliquid tñ impedit visionẽ partis seorsũ, quod nõ impedit visionem eius in toto. Et rursus, acutius videtur pars seorsum, q̃ in toto, vt patet cũ video totã domũ, & cũ distincte appli

293 3. cõ. c. 44. & 91. Etveri. q. 8. arti. 15. & q. 24 arti. 3. care volo visionẽ ad discernendũ singulas partes eius. Prius enim oẽs partes simul in toto video, sed cũ distincte singula perspicio, ab aliis partib⁹ visionẽ intentio animæ ad vnam dedita subtrahit. Ita proportionaliter contingit in angelo, quòd quãmuis primo oĩa simul in se vt toto quodã videat, si tamen singula distincte ℔ m seipsa absolute perspicaciter intueri vult, dũ vni attendit alterũ negligit, quia non põt finita vis simul eẽ i actu pfecto ℔ m duo esse eiusdẽ generis & ordinis &c.

bilia capiuntur[e]. Angeli igitur ea cognitione qua cognoscunt res p verbũ, omnia cognoscunt vna intelligibili specie, quę est essentia diuina. Et ideo, quantũ ad talẽ cognitionem omnia simul cognoscunt: sicut & in patria nõ erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia euntes atque redeũtes, sed omnem scientiam nostram simul vno conspectu videbimus: ut Augu. dicit in[x] 15. de. Trin. cap. 16. Ea vero cognitione, qua cognoscunt res p

Lib. 15. de tri. c. 16. circa finẽ, tomo. 3. species innatas, omnia illa simul possunt intelligere, quę vna specie cognoscunt, nõ aũt illa q̃ diuersis.

D. 765. Ad primvm ergo dicẽdum, q̃ intelligere multa vt vnũ, est quodammodo vnum intelligere.

Ad 2[m] dicẽdum, q̃ intellectus formatur p intelligibilem speciem quã apud se habet. Et ideo, sic potest vna specie intelligibili [d] multa simul intelligibilia intueri, sicut vnum corpus p vnã figurã potest simul multis corporib⁹ assimilari.

Ad 3[m] dicẽdũ, sicut ad primũ.

Articvlvs. III.

Vtrum angelus cognoscat discurrendo.

Ad tertivm sic procedit. Vĩ, q̃ angel⁹ cognoscat discurrẽdo. Discursus. n. itellectus attendit tur ℔ m hoc, quòd vnũ per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscunt vnum per aliud: cognoscũt. n. creaturas p verbũ. Ergo itellect⁹ angeli cognoscit discurrẽdo.

¶ 2 Præt. Quicquid potest virtus inferior, potest & virtus superior. Sed intellectus human⁹ potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, ℔ m quæ discursus attenditur. Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

¶ 3 Præt. Isidorus dicit[x], q̃ dæmones per experiẽtiam multa cognoscunt. Sed experimẽtalis cognitio est discursiua. ex multis. n. memorijs fit vnum experimentum: & ex multis experimentis fit vnum vniuersale: vt dr̃ in fin. Posteriorũ, & in principio † metaphysicæ. Ergo cognitio angelorũ est discursiua.

Sed contra est, qd̃ Dion. dicit[x] 7. cap. de diui. nom. q̃ angeli non cõgregant diuinã cognitionẽ a sermonib⁹ diffusis, neque ab aliquo communi ad ista specialia simul aguntur.

Respon. Dicendũ, q̃ sicut sæpius † dictũ est, angeli illum gradũ tenent in substantijs spiritualib⁹, quem corpora cœlestia ĩ substãtijs corporeis. Nam & cœlestes mentes a Dion. [x] dicuntur. Est autem hæc differentia inter cælestia & terrena corpora, q̃ corpora terrena p mutationẽ & motum adipiscunt suam vltimam perfectionem, corpora vero cœlestia statim ex ipsa sua natura, suam vltimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum, per quendam motum & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum scilicet ex vno cognito, in aliud cognitũ procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti, inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes, in eis discursus locum non haberet. Et hoc est in [d] angelis, quia statim ĩ illis q̃ primo naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt [e]. Et ideo dicuntur intellectuales, qa etiã apud nos ea quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicũtur. Vnde intellectus, dicitur habitus primorũ principiorum. Animæ vero humanæ, quæ veritatis notitiam p quendam discursum acquirunt [e]. rationales vocantur. Quod quidẽ contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberẽt plenitudinem intellectualis luminis, rũ passionũ, & ẽ prius natura nota illis. ergo ẽ earũ cãtiua ĩ quo cũq; itellectu ab illa passiuo. ergo erit discursus. Añs cũ prima cõsequẽtia est euidẽs. Vltima vero, pbaf: q a ad rõnẽ discursus nõ exigit ordo tpis, sed ordo naturæ, & causalitatis. ſ. q̃ hoc sit priñaliter notũ illo, & q̃ p hoc agnoscamus illud, q̃us simul tpe.

¶ Occurrit deinde Greg. de Arim. in. 2. di. 7. q. 5. dicens pcessum S. T. super nulla rõne fundari: sed sola suasione de corporibus cœlestibus, & q̃ cõclusio deducit ad ipossibile. Qm̃ si angel⁹ absq; discursu cognoscit viso aliquo subiecto oẽs eius passiones, sequitur q̃ aut habet simul infinitas intellectiones specie distinctas, aut vnã æquiualentẽ infinitis distinctis, quorũ vtrũq; est impossibile, quia esset infinitũ ens, & tenet sequela, de passionibus numeri & figuræ, q̃ sunt infinitę, sicut & spẽs numerorũ & figurarũ

¶ Ad

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua[t], dupliciter probata, primo ratione sic, Angeli inter substantias spirituales eum tenent locum, quem corpora cœlestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt a substantijs spiritualibus inferioribus proportionaliter, quemadmodũ corpora cœlestia a corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tm̃ differt, vt inferiora per motũ suas perfectiones vltimas acquirant. Superiora vero statim habent suas vltimas perfectiones. Et substantiæ spirituales inferiores, quales sunt animæ humanæ, per motum discursiuum perfectionẽ vltimam, quæ in veritatis contẽplatione consistit, acquirunt. ergo relinquitur quòd Angeli, veritatis contẽplationem cõplete statim absq; discursu naturaliter habeãt. Prima propositio authoricate Diony. firmatur. Aliæ vero quo ad corpora per se notæ sunt. Quo ad substantias vero spirituales, experimento in nobis patent. Deinde confirmatur conclusio, ex differentia nominum conuenientiũ substantijs spiritualibus superioribus & inferioribus: quia. ſ. illæ dicuntur intellectuales, istę vero rationales. Et omnia clara sunt.

¶ Sed aduerte, quòd in his declarationibus S. T. imiscet rõnẽ fundãtem, & proportionalitatem primæ rõnis, & differẽtiã signi secundo loco adducti. Et est rõ pfecti & ipfecti luminis intellectualis. Ita q̃, qa superiores ſpũs a nostris differunt penes perfectũ & imperfectũ lumẽ, & imperfectionis est ad videndã veritatẽ discursu egere: cuius signum est, quòd si tantũ haberet animа nostra luminis, quòd ỹisis principijs videret in eis quæ in eorum virtute continentur, non discurreret, relinquitur q̃ substantiæ illæ quæ in apprehẽso aliquo obiecto apprehendunt quicquid virtualiter cõtinet, veritatẽ & principii, & cõclusionis, absq; discursuo motu hẽant

¶ Circa prædicta occurrit primo Sco. in 2. di. 7. q. 1. dicẽs, nõ esse probabile ab angelis negare oẽm discursum, & remittit se ad procemiũ primi, in illa q̃st. vtrũ theologia sit sciẽtia: vbi hanc rõnẽ inuenio, directe quidem cõtra cognitionẽ in verbo, & cõsequẽter contra oẽs alias. Arguit ergo sic. Quiditas subiecti puta lineæ ĩ quocũq; lumine visa, continet virtualr veritates suas

¶ Ad hęc breuiter dicitur, & primo quòd ratio Scot. quadrupliciter peccat. Quia idem supponit esse iudicium de re cognita in se, & cognita in alio, cum tamen multum interſit. Secundo, quia supponit intellectum angelicum & beatum esse passiuum a re visa in alio, cum tamen & hoc sit falsum, & vniuersaliter itellectus angelicus nõ sit mobilis ab obiecto extrinseco. Tertio, quia discursus est effect⁹ se tenens ex parte intellect⁹ magis quàm obiecti, qm̃ de omni no simplicissimo, in tellectus noster discurrit, puta Deo. Et ideo, quantuncũque obiectũ in se habeat, vnde causet discursum, & intellectus sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso: non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto, vt statim in q̃ quid é viso, nõ penetret virtutem eius. Et tamẽ in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. Quarto, quia ad rationem discursus nõ sufficit, q̃ veritas vnius causetur a veritate alterius, immo nec hoc requiritur, vt patet in discursu a posteriori, sed exigitur, q̃ cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu, quod locum habere non potest, quãdo vna & eadem cognitione cognoscitur vtrũque. quoniã idem non est ℔ m rẽ causa sui ipsius, & sic est in proposito.

¶ Ad Greg. vero dicitur, q̃ S. T. proportionalitatem angelorũ ad corpora cœlestia, super rationem fundauit perfecti & imperfecti luminis, & nihilominus authoritate Diony. eam fulsit, vt Arist. docuit in secundo cœli, in huiusmodi rebus tam occultis & arduis, satis dicitur, quãdo rationabile aliquid dicitur: præsertim q̃ hæc conclusio, communis animi conceptio philosophorum videtur esse. Ea vero quo arguens obiicit in oppositum, facile soluuntur a recolentibus, q̃ non inconuenit vnum indiui duum superioris ordinis, æquiualere infinitis inferioribus, etiam ſi specie distinguerentur, ar ctatis tamen ad certum aliquod genus. Et aduertentibus, q̃ si essent infinitæ species coloris: lux nihilominus omnibus illis eminenter præstaret. Nec tamẽ esset ens ĩfinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitum: sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinitæ vero ℔ m quid in ratione coloris. Et hoc dico, nõ curando pro nunc: an angelus possit simul intelligere distincte oẽs species figurarũ & numerorũ.

¶ *Super Quæſtionis quinquagesimæoctauæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito vna conclusione negatiua. Secundo, respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis. Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. Probatur sic. Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscens statim quæcunque possent illi attribui: intelligit non componendo nec diuidendo: Intellectus angelicus est huiusmodi. ergo &c. Maior probatur & declaratur. Declaratur quidem ex proportionali similitudine, inter principiũ & cõclusionẽ in ordine ad discursum ex vna parte, & subiectũ & prædicatum ex altera parte, in ordine ad compositionem & diuisionem: vtrobiq;. n. eadẽ est necessitatis rõ, qua ſ. primo apprehenso non iuspicitur quod in eius potentia latet. Probatur autem ex inserto in hac p portionalitate medio. ſ. q̃ sublata causa, aufertur effectus, iuxta illud primi posteriorũ, Si affirmatio est causa affirmationis, sed propria ratio necessitatis ad intelligendũ tã̃ componendo q̃ discurrẽdo, est in simplici apprehensione obiecti non intueri alia: igitur intellectus statim in primo apprehenso cætera videns, nec discursu, nec cõpositione eget. Minor vero probatur sic. Quod cõuenit ĩtellectui nostro ex defectu intellectualis luminis, nõ est at tribuẽdũ intellectui angelico, in quo est lumen intellectuale perfectũ, q̃d̃ probatur per Dio. Sed in primo apprehẽso nõ inſpicere annexa, q̃ uenit in nobis ex defectu intellectualis luminis, vt de se patet. ergo. Deinde explicat, qũo angelus intelligat enũtiationes, & breuiter dicit q̃ quia intelligit mobilia immobiliter. & composita simpliciter &c. ideo intelligit & cõpositionem non cõponendo, & discursum nõ discurrendo: quod est dicere, q̃ compositio, & diuisio, & similiter discursus in actu exercito, puta, animal rationale est ríbile, Sortes est animal rõnale &c. cõparatur ad intellectũ angelicũ, vt res visa tantũ, & non vt modus videndi: ad nostrũ vero, vtroq; mõ.

¶ Circa maiorẽ adductæ rõnis, dubiũ occurrit, qm̃ insufficiẽs vr. Ex eo quòd causa illa, nõ est vniuersalis causa cõponẽdi & diuidendi, sed particularis. Est. n. causa quare nõ opus sit cõpositione & diuisione, ĩ cognoscẽdis his q̃ p se insunt, vel absunt subiecto. Nõ aũt ĩ his q̃ sunt p accidẽs, & causalibus seu fortuitis. q̃d̃ dupliciter, pbaf. Primo qa nõ ex defectu luminis puenit, q̃ aliquo subiecto cognito, nõ videatur ea q̃ sunt p accidẽs vel saltẽ causalia: qm̃ quãtũcũq; pfecte cognoscat subiectũ aliquod, nũquã ex eo videbit accidẽtalis cõiũctio, & maxime fortuita. Tũ, qa sequẽdo pportionalitatẽ S. T. illa p̃dicata cognoscunt in subiecto viso q̃ se habẽt ad subiectũ vt cõclusio ad principiũ, hæc aũt constat, nõ oĩa, sed illa tãtũ esse, q̃ virtualiter claudunt in subiecto, quẽad modũ cõclusio in principiis, qualia nõ sunt accidentalia & fortuita. Et cõfirmat, quia alioquin quilibet effectus haberet aliquã per se causam, contra Aristo. 6. Meta. & 2. Physicorum. ¶ Circa minorẽ eiusdẽ rõnis, dubiũ occurrit: quia nõ valet cõsequẽtia hæc, puta, Cõponere, & diuidere, seu discurrere cõuenit itellectui nostro ex imperfectione. ergo opposita pfectio cõuenit itellectui Angelico, cũ possit q̃ spiã dicere, q̃ illa ſperfectio cõis est intellectui no-

A

B

C

D

E

F

G

H

I

K

D. 442.

879

D. 394

Arist. 6. Meta. text. 21. & 2. Meta. 2.

93

ar. 2. huius quæſt.

cap. 7. inter principiũ & mediũ.

li. 3. de anima tex. 21. & 22. to. 2.

Rui nostro & Angelico, quoniam constat intellectum Angelicũ, non excludere omnem imperfectionem, & sic, cum ista ratio sit per hac consequentia fundetur, ineficax videtur.

¶ Ad euidentiam primæ dubitationis sciẽdum est primo: quòd aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri, contingit tripliciter. Primo vnũ cum alio, vt si simul videantur albedo & rubedo, & quæcũq; duo vel disparata. Secũdo, vnum cum & in alio, vt quodcunque accidens & vniuersaliter prædicatũ in subiecto. Tertio, cum in & ex alio, vt passio propria, & vniuersaliter effectꝰ quandoque cognoscitur cum causa, in causa, & ex causa. Sciendum est secundo, quòd quamuis quocunque modo simul plura absolute cognoscere simplici intuitu, attestetur perfectioni cognoscentis: differt tamẽ primus modus ab aliis in hoc, quòd intelligere intuendo vnum cum alio, prouenit ex perfectione intellectus absolute. Intelligere vero intuendo vnum in alio, prouenit nõ solum ex perfectione intellectus absolute: sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectũ, i. in quo, seu ex quo aliud cognoscitur. Tum, quia ex hoc quòd magis penetrat intellectus causam, aut subiectum cognitũ prouenit simul intueri quæ in eis, aut ex eis sunt & sunt, quia quanto magis aliquid cognoscitur, tanto virtus seu potentia eius magis penetratur. Nam ex penetratione potentiæ sciuntur ea, ad quę se extendit proportionaliter. i. quòd ex generatione potentiæ ẽm esse quidditatiuum, quidditatiue quoque sciuntur ea, ad quæ se extendit. Ex penetratione vero potentiæ secundum esse existentiæ & indiuiduale cum annexis conditionibus, cognoscuntur ea, ad quæ se extendit secundum existentiam, quando tamen sunt. Tum, quia ad perfectiorem cognitionem alicuius obiecti spectat, non solum potentiam, sed etiam omnia ad ipsum quomodolibet pertinentia cognoscere, & cõsequenter ad perfectiorem cognitionem naturalem alicuius obiecti spectat cognoscere omnia infra latitudinem naturaliũ, quomodolibet ptinentia ad obiectum illud. His ẽtantibus, ad obiectiones in oppositum respondetur, Et ad primam dicitur, quòd ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus, est ratio vniuersalis & non particularis. Et cum dicitur, quòd nõ est ex defectu luminis, sed ex naturis cognoscibiliũ patere obiectum & latere contingens, vel casuale: negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo & casualibus, aut contingentibus naturalibus: quoniam ex modicitate luminis intellectualis prouenit, quòd viso Sorte qui actualiter inuenirur a debitore in foro, non simul videatur inuentio a debitore iam illi coniuncta, sed oporteat componendo propositionem formare, quæ feratur in Sortem vt inuentum a debitore.

¶ Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd proportio inter subiectum & prædicatum, & principium & conclusionem, attenditur in proposito, secundum potentiam, non secundum virtualem continentiam. Virtus. n. principium actiuum seu operatiuũ nominat. Potentia autem commune nomen est etiã ad potentiã passiuam ad esse, Ita quòd similitudo proportionalis consistit in potentialiter cõtinere per se, vel per accidens, & quomodolibet, infra latitudinem tamen, vt dictum est, naturalium. Vel cõsistit quòd sicut se habet discursus ad continentiam virtualem conclusionum in principiis, ita se habet compositio & diuisio ad contenentiam potentialem prædicatorum in subiecto. Et hoc magis consonat literæ, virtutis nomen exprimentis in principio, potentiæ autem in subiecto, dũ dicit, quæcũque possunt attribui subiecto. Quòd autem prædicata omnia potentialiter saltem contineantur in subiecto, inductiue patet. Quoniam spectantia ad materiã naturalẽ actu, vel virtute, claudantur in eo, vt essentialia & passiones. Spectantia vero ad materiam contingentẽ (quàmuis infinita sint in potentia, quę tamen actu quando que inerunt alicui) finita & certa sunt, cũ sunt. Ac per hoc potentia iam reducta ad actum, contineri in illius potentia manifestat. Spectantia vero ad materiam remotam, dubium non est, virtualiter claudi in subiecto: quoniam negationes, repugnantiũ ex affirmatione subiecti, necessario consequuntur. Et per hoc patet, quòd nõ oportet casualibus dare causam per se, ex hoc quòd ponuntur cognosci cũ subiecto, & pertinere ad perfectiorem eius cognitionem: sequeretur enim hoc, si poneremus casuale an tequam esset, pertinere ad perfectioré cognitionẽ suæ causæ, nõ autẽ postquã est. Quoniã, quẽadmodum esse eius iã determinatum, compositionem facit cum eo in quo est in rerum natura, & illius quoddam esse est, quamuis accidentale, absque hoc quòd habeat per se causam, sic & intellectus, si perfecte cognoscit subiectum illud, omne eiꝰ esse intuetur, quod actualiter habet, absque perfeitate coniunctionis illorum.

¶ Ad dubitationem vero contra minorem dicitur, quòd defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidam specialis & proprius intellectui nostro. Communis quidem est, quòd virtus ipsa intellectiua potentialitatis aliquid habet admistum: et quòd modus cognoscendi sit per speciẽ superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius vero est intelligere per conuersionem ad phantasmata, esse in potentia, & alia huiusmodi. Nec est dubium quòd id quod conuenit intellectui nostro ex imperfectione communi, conuenit etiam angelo: sed cõsequentia illa tenet in his, quæ cõueuiunt intellectui nostro ex imperfectione propria, quoniã perfectiones oppositæ ponuntur in angelis. Quòd autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectiõe propria nostri intellectus proueniat S.T. hic supponit, & facile ex eius etiã dictis declaratur. Existentibus enim duobus modis cognoscendi. s. simplici intuitu, & per appositionem quandam, & vtroque conueniente intellectui nostro, & tam discursu quàm compositione & diuisione importante modum cognoscendi per appositionem quandam, cum constet perfectiorem modum cognoscendi esse per simplicem intuitum, & quòd in nobis hic modus cognoscendi parũ participatur in nostri supremo in prima operatione intellectus, & vtrunque ac similitudinarie in principio secundæ. i. in cognitione principiorum, & iam stabilitũ sit a Diony. in. 7. de diui. nom, quòd supremum infimi, attingit infimum supremi, euidenter sequitur, quòd modus cognoscendi componẽdo & diuidendo ex propria nostri imperfectione intellectus prouenit: cui ex aliqua li superiorum participatione communicatur, quòd degustet experiendo modum intelligendi per simplicẽ intuitum.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ octauæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quæsito vnica conclusione, habẽte quatuor partes. s. In intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens, non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primam partem: quia intellectus in prima operatione, semper est verus, per se loquendo, vt patet in sensu, & ex tertio de Anima. Intellectus autem angelicus semper intelligit per modum primæ operationis, ergo. Maior declaratur, assignando causas vtriusque modi, quo falsitas inuenitur in nobis intelligẽdo quod quid est, quod est obiectũ primæ operationis, quæ verque contingit ex compositione ad mista. Et rursus secũdus modus contingit, respectu quorundam obiectorum tãtum. s. compositorũ, non simplicium, vt patet ex nono Met. tex. 22. Quo ad secundam vero partẽ, declaratur assignando differentiam inter modum, quo per accidens nostræ simplici intelligentiæ admiscetur falsum, & modum quo per accidens admiscetur angelicæ, quia. s. falsitas apud nos, præcedit quod quid est, quoniam in via admiscetur componendo vel applicando. In angelis vero, falsitas sequitur quod quid est, quoniã in iudicando ex illo cõtingit. Quo ad tertiã vero & quartam partẽ simul probatur, & declaratur sic. Intellectus in iudicando ex qđ quid est, conditiones rei potens iudicare, saluo diuinæ sapientiæ ordine, & non saluo illo, potest falli circa supernaturalia, ẽtis non circa naturalia, sed intellectus angelicus, est huiusmodi in quibusdã. ergo. Maior propositio patet, quo ad naturalia, quia ex cognitione quod quid est, sufficiens habetur ratio naturalium, & ordinis diuinæ sapientiæ, vt disponentis cursum naturalem. Quo ad supernaturalia vero, quia hęc ex reuelatione tantum sciri possunt. Et declaratur exemplariter, de mortuo resuscitando, & de Christo homine & Deo. Minor autem declaratur: quia angelorum, quidam sunt boni, quidam vero mali, & illi quidem sua sorte contenti, iudicant, saluo semper superiori ordine, & quãtum est ex meritis causarum naturalium, hi vero superbia elati, iudicant simpliciter, ac si. nullus esset ordo superior immutatiuus ordinis naturæ. Et per hoc subducere dicuntur intellectus suos quandoque ab ordine diuinæ sapientiæ, & falli.

¶ Circa prædicta dubium occurrit nõ dissimulandũ, quo posit falsum inueniri in intellectu angeli, si omnis eius intellectio est simplex apprehensio, cui nõ admiscetur compositio aut diuisio. Nulla. n. prima intellectus operatio falsitati subesse potest, nisi ratione compositionis adiunctæ, vt in litera dicitur, & in nobis experimur, & ex diffinitione veri & falsi. 4. Meta. tex. 27. patet. Sed nulla intellectio angeli respectu tam naturalium quàm supernaturalium habet compositionem adiunctam, siue præcedentẽ, siue subsequẽtẽ. ergo nũquã in intellectu eius falsitas esse põt.

¶ Ad hanc dubitationẽ dici primo potest, negando minorem, qꝰ quis angelus naturalia oĩa intelligat intuendo quod quid est, tãquã pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, vt prius dictum fuit, sp naturales trãsditiões cõponẽdo & diuidẽdo intelligit. Et qꝰ hęc sit mens S. T. ex tribus suadet. Primo, ex eo qꝰ ratio excludens compositionẽ & diuisionẽ ab angelis, nõ habet locũ nisi in naturalibꝰ, qñ viso subiecto ex defectu luminis prouenit, qꝰ non videãtur prædicata naturaliter ei competẽtia, nõ autẽ quæ supernaturaliter cõuenire possunt, qñ cũ hæc attendantur ẽm potentiã Dei, sciri nõ possunt, nisi cõprehensa Dei potentia, quod nulli creaturæ est cõmunicabile. Secundo, quia aliter in hoc eodem articulo contradiceret sibiipsi, vt obiiciẽdo deductũ est, & processus eius ad ostendendũ, quo in iudicio angeli est falsitas per accidens, quẽad modũ in nobis, quis differenter, quia in nobis ratio falsitatis præcedit quod quid est, in eis vero sequitur, & qꝰ in nobis accidit inuestigando, in eis vero comparãdo naturale ad supernaturale, nullus esset. Tertio, quia in calce articuli huius respondendo ad opposita dicit, intellectum quod quid est habere falsitatẽ per accidens, vt ordinatur ad cõpositionẽ, & loquit de intellectu angeli. Sed qm̃ expresse S. T. tenet, qꝰ ẽt dæmones ad ea, quæ sunt eis naturaliter occulta, vt cognitiones cordium, non discurrunt, consequens est, vt apud ipsum, nunquã angelus cognoscat cõponendo & diuidendo. Idẽ est. n. apud ipm iudiciũ in præcedẽti art. de discursu, & cõpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto, & de alio. Quòd autẽ rationabile sit, oẽm angeli cognitionẽ absq; cõpositione esse, ex eo colligi põt, qꝰ regulariter apparet, qꝰ supernaturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoq; ẽm naturalẽ modũ vt recipientis, vt in nobis experimur, a quibus reuelata nostro modo cognoscuntur, vnde si naturalis modus cognoscẽdi angelis inditus est per simplicem apprehensionem, consequens est, vt reuelatæ simpliciter etiã apprehendant, & pari ratione quælibet alia naturaliter occulta: Aliter ergo dicendũ est, qꝰ cũ verũ & falsum in cõpositione cõsistat, quemadmodũ cõpositio dupliciter admiscetur cognitioni, ita & verũ & falsum. Potest. n. intellectui competere cõpositio ex parte modi cognoscẽdi, vt cũ cognoscimus, qꝰ homo est homo, & ex parte rei cognitæ, vt cũ cognoscimus rẽ cõpositã. Et per oppositũ simplex apprehensio, dupliciter inuenitur. s. quoad modũ cognoscendi, aut quo ad rẽ cognitã. Nec requiritur ad rõnẽ veri & falsi vtraq; cõpositio: sed altera. quæuis earũ sufficit. Patet. n. qꝰ de re quãtũcũq; simplicissima, põt quis habere cognitionẽ cõpositã, verã, aut falsam: puta formare ẽpositionẽ, qꝰ ipsa est ipsa, aut qꝰ ipsa nõ est ipsa. Et fiꝛ quãtũcũq; modꝰ cõcipiẽdi sit

ARTICVLVS V.

Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.

AD QVINTVM sic proceditur. Videꝰ, qꝰ in intellectu angeli possit esse falsitas. Proteruitas. n. ad falsitatẽ pertinet. Sed in dæmonibꝰ est phantasia proterua, vt dicit Diony. *4. cap. de diui. no. Ergo videtur qꝰ in angelorũ intellectu, possit esse falsitas.

¶ 2 Præt. Nescientia est causa falsæ æstimationis. Sed in angelis potest esse nescientia, vt Diony. dicit † 6. ca. Eccleſia. Hierar. Ergo videꝰ qꝰ in eis possit esse falsitas.

¶ 3 Præt. Omne quod cadit a veritate sapientiæ, & habet rationem deprauatam, habet falsitatem vel errorem in suo intellectu. Sed hoc Dionysi. dicit de dæmonibus *7. cap. de diui. nomi. Ergo videtur quòd in intellectu angelorum possit esse falsitas.

SED CONTRA. Philosophus dicit*3. de Anima, qꝰ intellectꝰ sem per verus est. Aug. etiam dicit in lib. †83. quæst. qꝰ nihil intelligitur nisi verum. Sed angeli non cognoscunt aliq̃d nisi intelligẽdo. Ergo in angeli cognitione nõ potest esse deceptio & falsitas.

RESPON. Dicendum, quòd huius quæstionis veritas, aliquatenus ex præmissa dependet. Dictũ est* enim, qꝰ angelus nõ intelligit componendo & diuidendo, sed intelligẽdo quod qd est. intellectꝰ autem circa quod quid est, semper verus est, sicut & sensus circa proprium obiectũ, ꝰt dicitur in*3. de Anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio & falsitas intelligendo quod quid est. s. secundum rationem alicuius compositionis: vel cum diffinitionẽ vnius rei accipimus vt diffinitionem alterius, vel cũ partes diffinitionis sibi non cohærent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicui* rei, animal qua drupes volatile: nullum enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis, quorũ diffinitio ex diuersis sumitur: quorũ vnum est materiale ad aliud. Sed intelligẽdo quidditates simplices, vt dicitur in*nono Metaphys. nõ est falsitas: quia vel totaliter nõ attinguntur, & nihil intelligimus de eis, vel cognoscuntur vt sunt. Sic igitur, per se non potest esse falsitas aut error aut deceptio in intellectu alicuius angeli, sed per accidens cõtingit, alió tamen modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectum quidditatis peruenimus, sicut cum diuidendo & demonstrando diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non contingit*: sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enũtiationes ad illam rem pertinẽtes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum, quæ naturaliter conueniunt rei, vel ab ea remouentur: non autẽ eorum, quæ a supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni, habentes rectam volũtatem angeli. Sed qm̃ expresse S. T. tenet, qꝰ ẽt dæmones ad ea, quæ sunt eis naturaliter occulta, vt cognitiones cordium, non discurrunt, consequens est, vt apud ipsum, nunquã angelus cognoscat cõponendo & diuidendo. Idẽ est. n. apud ipm iudiciũ in præcedẽti art. de discursu, & cõpositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto, & de alio. Quòd autẽ rationabile sit, oẽm angeli cognitionẽ absq; cõpositione esse, ex eo colligi põt, qꝰ regulariter apparet, qꝰ supernaturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoq; ẽm naturalẽ modũ vt recipientis, vt in nobis experimur, a quibus reuelata nostro modo cognoscuntur, vnde si naturalis modus cognoscẽdi angelis inditus est per simplicem apprehensionem, consequens est, vt reuelatæ simpliciter etiã apprehendant, & pari ratione quælibet alia naturaliter occulta: Aliter ergo dicendũ est, qꝰ cũ verũ & falsum in cõpositione cõsistat, quemadmodũ cõpositio dupliciter admiscetur cognitioni, ita & verũ & falsum. Potest. n. intellectui competere cõpositio ex parte modi cognoscẽdi, vt cũ cognoscimus, qꝰ homo est homo, & ex parte rei cognitæ, vt cũ cognoscimus rẽ cõpositã. Et per oppositũ simplex apprehensio, dupliciter inuenitur. s. quoad modũ cognoscendi, aut quo ad rẽ cognitã. Nec requiritur ad rõnẽ veri & falsi vtraq; cõpositio: sed altera. quæuis earũ sufficit. Patet. n. qꝰ de re quãtũcũq; simplicissima, põt quis habere cognitionẽ cõpositã, verã, aut falsam: puta formare ẽpositionẽ, qꝰ ipsa est ipsa, aut qꝰ ipsa nõ est ipsa. Et fiꝛ quãtũcũq; modꝰ cõcipiẽdi sit

109 tex. 26. tom. 2.

294

Li. 9. Meta. tex. 22. to. 3.

295 Sen. 11. q. 120. ad 3 & 1. 2. q. 8. a. 1. 4. 6. Et Mal. q. 16. a. 6. cor. Ca. 4. part. 4. parum a medio.

Ar. præced.

ca. 4. par. 4. parum ante medium

D. 142.

Ca. 7. ante medium.

Li. 3. de ani ma. ca. 6. & 17. ma. 10. & in lib. 83. q. 454. & 32. in. 4.

Aug. præce.

sit simplex, potest apprehendi compositum ex partibus di scohærentibus vel co hærentibus : ac per hoc, verũ vel falsũ. Et ex hoc patet, q̃ ad secundam operationem intellectus, non sufficit, nec requiritur necessario, compositio ex parte rei cognitæ, sed exigitur, & sufficit compositio ex parte modi cognoscendi. Et vlteri⁹ sequitur, quòd ad primã operationẽ intellectus, non exigitur simplicitas rei cognitæ : sed modi conoscẽdi. Sequitur etiam vlterius, q̃ in prima operatiõe intellect⁹, et si non possit esse falsitas, aut veritas, ratione modi cognoscendi, potest tamen in ea esse veritas aut falsitas ratione rei cognitæ, quando.scres cognita est composita. Et propterea 9. Met. dicitur, quòd in simplicibus, nullo mõ est falsitas, quia. s. nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscendi, si prima operatione cognoscunt qualem cognoscẽdi modum simplicitas exigit. Et si quæraꝰ, qũo in prima operatione ex parte rei cognitæ possit inueniri ratio veri, aut falsi, cum in prima operatione intellectus nihil affirmet aut neget: facile respondetur, quòd cũ concipit quidditatẽ seu rem cõpositam, quãmuis non formaliter affirmet, aut negat, virtualiter tamẽ est ibi affirmatio & negatio. Dum.n. intuetur A.B, si hæc cohærent, concipit verum virtualiter, quia cõcipit sic esse sicut est. Si vero non cohærent, concipit, falsum virtualiter, quoniam cõcipit sic esse sicut non est. Dicitur autem verum & falsum inueniri p accidens, in prima operatione intellectus. Tum, quia cõpositio sup qua fundatur ratio veri & falsi, accidit primæ operationi non solũ ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, sed

D. 440.

279

296 2. dist. 12. ar. 3. co. Et ver. q. 8. art. 16. & 17. Et op. 3. c. 224. Et Eph. 3. lec. 3. Et Hebr. 8. lec. 3.

lib. 3. de anima tex. 38. tom. 2.

lib. 2. super Gen. c. 8. p totũ, to. 3.

lib. 4. super Gen. ca. 22.

tem p cognitionẽ quidditatis rei, non iudicant de his, quæ supernaturaliter ad rẽ pertinẽt, nisi salua ordinatione diuina. Vndeĩ eis nõ potest esse falsitas aut error. Dæmones vero per voluntatẽ peruersam subducentes intellectum a diuina sapientia, absolute interdũ de rebꝰ iudicant secundum naturalem cõditionẽ. Et in his quæ naturaliter ad rem pertinent, nõ decipiuntur. Sed decipi[d] possunt quãtum ad ea, quæ supernaturalia sunt. Sicut si considerans hominem mortuum, iudicet eum nõ resurrecturum. et si videns hominem Christum, iudicet eum non esse Deum.

Et per hoc patet respõsio ad ea, quæ vtrinque obijciuntur. Nam proteruitas dæmonum est secundum quod non subduntur diuinæ sapientiẽ. Nescientia autem est in angelis non respectu naturalium cognoscibiliũ, sed supernaturaliũ. Patet etiam, quòd intellectus eius quod quid est, semper est verus : nisi per accidens secundum quod indebite ordinatur ad aliquam cõpositionem, vel diuisionem.

Articvlvs VI.

Vtrum in angelis sit cognitio matutina & vespertina.

Ad sextvm sic proceditur. Videtur, quod in angelis non sit vespertina, neque matutina cognitio. Vespære enim & mane admistionem tenebrarũ habẽt. Sed in cognitione angeli non est aliqua tenebrositas : cum non sit ibi error vel falsitas. Ergo cognitio angeli non debet dici matutina vel vespertina.

¶ 2 Præt. Inter vespere & mane cadit nox, & inter mane & vespere cadit meridies. Si igit̃ in angelis cadit cognitio matutina & vespertina, pari rõne vĩ q̃ i eis debeat esse meridiana & nocturna cognitio.

¶ 3 Præt. Cognitio distinguitur: secundum differentiã cognitorum. Vnde ĩ *3. de anima dicit Philosophus, quòd scientiæ secantur quẽ admodum & res. Triplex autem est esse rerum, scilicet in verbo, in propria natura, & ĩ intelligẽtia angelica, vt Aug. dicit † 2. super Gen. ad li. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis & vespertina, ꝓpter esse rerum in verbo, & in ꝓpria natura, debet etiã in eis poni tertia cognitio, propter esse rerũ in intelligentia angelica.

Sed contra est, q̃ Aug.* 4. super Gene. ad lite. & 11. de Ciuit. Dei, distinguit cognitionem angelorum per matutinã & vespertinã.

Respon. Dicendum, quòd hoc quod dicitur de cognitione [d] matutina & vespertina ĩ angelis, introductum est ab Augu.* qui 6. dies, in quib⁹ Deus legitur fecisse cuncta, Gen. 1. intelligi vult, non hos vsitatos dies, q̃ solis circuitu peraguntur: cum sol quarto die factus legatur, sed vnum diẽ, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentatam. [e] Sicut aũt in die cõsueto, mane est principium diei, vespere autem terminus : ita cognitio ipsius primordialis esse rerum, dicitur cognitio matutina. Et hæc est secundũ quod res sunt in verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creatæ secundum quod in propria [d] natura consistit, dicitur cognitio vespertina [e]. Nam esse rerum fluit a verbo sicut a quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminatur ad esse rerum, q̃d in propria natura habet.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd vespere & mane non accipiuntur in cognitione angelica secundum similitudinem ad admistionem tenebrarum, sed secũdum similitudinẽ principij & termini. Vel dicendum, quòd nihil prohibet, vt dicit Aug.* 4. super Gene. ad lit. aliquid in comparatione ad vnum dici lux, & in comparatione ad aliud dici tenebra: sicut vita fidelium & iustorũ, in cõparatione ad impios dicitur lux, secundum illud Eph. 6. Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Quæ tamen vita fidelium in comparatione ad vitam gloriæ, tenebrosa dicitur : secundum illud 2. Petr. 1. Habetis propheticum sermonẽ, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucẽti in caliginoso loco. Sic igitur cognitio angeli qua cognoscit res in propria natura, dies est per comparationẽ ad ignorãtiã vel errorẽ: sed obscura est per cõparationem ad visionem verbi.

Ad 2[m] dicẽdum, quòd matutina & vespertina cognitio ad diẽ pertinet, idest ad angelos illuminatos, qui sunt distincti a tenebris[f]. idest a malis angelis. Angeli aũt boni cognoscentes creaturam, nõ in ea figuntur, quod esset tenebrescere & nocte fieri: sed hoc ipsum referunt ad laudẽ Dei: in quo sicut in principio omnia cognoscunt. Et ideo post vesperam nõ ponitur nox, sed mane: ita q̃ mane sit finis p̃cedẽtis diei, & principiũ sequẽtis, inquãtũ angeli cognitionẽ præcedentis operis ad laudem Dei referunt. Meridies autem sub nomine diei comprehenditur, quasi mediũ inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionem ipsius Dei, q̃ nõ habet principiũ, nec finẽ.

Ad 3[m] dicendum, quòd etiam ipsi angeli creaturę sunt. Vnde esse rerum in intelligentia angelica, cõprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerum in propria natura.

Articvlvs VII.

Vtrum una sit cognitio matutina & vespertina.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur, quòd vna sit cognitio vespertina & matutina. Dicitur enim Genesi. 1. Factũ est vespere & mane, dies vnus. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, vt Augu.* dicit. Ergo vna & eadem est cognitio in angelis, matutina & vespertina.

¶ 2 Præt. Impossibile est vnam potẽtiam simul duas operationes habere. Sed angeli semper sunt in actu cognitionis matutinę, quia semper vident Deũ & res in Deo, secundum illud Mat. 18. ca. Angeli eorum, semper vident faciem patris mei &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia a matutina, nullo modo angel⁹ posset esse in actu cognitionis vespertinę.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit 1. Corin. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quòd ex parte est. Sed si cognitio vespertina sit aliud a matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectum. Ergo non poterit simul vespertina cognitio esse cum matutina.

In contrarivm est, quod dicit Aug.* 4. super Gen. ad lit. quòd multum interest inter cognitionem rei cuiuscunque in verbo Dei, & cognitionem eius in natura eius, vt illud merito pertineat ad diem, hoc ad vesperam.

Respon. Dicendum, quod sicut dictum est,* cognitio vespertina dicitur, qua angeli cognoscũt res in propria natura. Quod non potest ita intelligi quasi ex propria rerum natura cognitionem accipiant, vt hæc præpositio in, indicet habitudinem principij : quia non accipiunt angeli cognitionem a rebus, vt supra habitum* est. Relinquitur igit̃, quòd hoc quod dicit in propria natura, accipiat̃ s̃m rationem cogniti, secundum quod subest cognitioni, vt scilicet cognitio vespertina in angelis dicat̃, secundum quod cognoscunt esse rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoscunt, scilicet per species innatas, & per rationes rerum in verbo existẽtes. Non enim videndo verbum, cognoscunt solum illud esse rerum, quod habent in verbo, sed illud esse quod habent in propria natura : sicut Deus per hoc quod videt se, cognoscit esse rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio vespertina secundum quod cognoscũt esse rerum, quod habent in propria natura videndo verbum : sic vna & eadem secundum essentiam est cognitio vespertina & matutina, differens solum secundum cognita. Si vero cognitio vespertina dicatur secundum quod angeli cognoscunt esse rerum, quod habẽt in propria natura per formas innatas, sic alia est cognitio vespertina & matutina. Et ita videtur intelligere Augu. cum vnam ponat imperfectam respectu alterius.

Ad primvm ergo dicendum, quòd sicut numerus sex dierum s̃m intellectum Aug.* accipit̃ secundum sex genera rerũ, quæ cognoscuntur ab angelis : ita unitas diei accipitur s̃m vnitatẽ rei cognitæ, quæ tñ diuersis cognitionibus cognosci potest.

Ad 2[m] dicendum, quòd duæ operationes possunt simul esse vnius potentiæ, quarum vna ad aliam refertur[c] : vt patet cum voluntas simul vult & finẽ, & ea, quæ sunt ad finem. Et intellectus simul intelligit principia, & conclusiones per principia, quando iam sciẽtiam acquisiuit. Cognitio autem vespertina in angelis refertur ad matutinam, vt Augu.* dicit. Vnde nihil prohibet vtranque simul esse in angelis.

Ad 3[m] dicendum, quòd veniente perfecto, euacuatur imperfectum, quod scilicet ei opponitur : sicut fides, quæ est eorum quæ non videntur, euacuatur visione veniente. Sed imperfectio vespertinæ cognitionis non opponitur p̃fectioni matutinæ. [c] Quòd enim cognoscatur aliquid in seipso, non est oppositum ei, quòd cognoscatur in sua causa. Nec iterum quòd aliquid cognoscatur per duo media, quorum vnum est perfectius, & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet: sicut ad eandem conclusionem habere possumus & medium demonstrativum & dialecticum. Et similiter eadem res potest sciri ab angelo per verbum increatum, & per speciem innatam.

QVAEST. LVIX.

De voluntate Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

Consequenter cõsiderandũ est de his q̃ ptinẽt ad volũtatẽ angelorũ.

¶ Quo ad secundũ, prima conclusio est, quod cognitio vespertina habẽs creaturam pro termino & medio, differt essentialiter a cognitione matutina. Secunda est, cognitio vespertina habens creaturam ꝓ termino tantum, est eadẽ realiter cum cognitione matutina, differens solum s̃m terminos seu cognita, quod idem est.

¶ Aduerte hic, quòd quia oppositorum eadẽ est disciplina : cum ex præcedenti articulo decisum sit matutinum & vespertinum in cognitione attendi, & differre penes esse primordiale & vltimum, idest esse rei in verbo, & esse in seipsa : & esse rei in verbo vno tantum modo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per Augustinum patet : consequens fuit, vt tota latitudo differẽtiæ inter cognitionem matutinam & vespertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum ꝓpriam naturam ostẽderetur.

Locis citatis in prin. cor. ar. præcedẽtis.

c 317

Li. 4. super Gen. c. 23. tom. 3.

a 317

Li. 4. super Gen. c. 23 in prin. c. 3.

Ar. præcedẽtis.

Sent. ar. 1.

Locis citatis in arti. indutis.

Locis citatis in arti. præsentis, in princi. cor.

D. 440.

lib. 4. super Gen. c. 33. circa princ. tom. 3.

Li. 11. & 12. de ciu. Dei c. 29. & 30. & 33. quæ ad finẽ D. 440. lib. 4. super Gen. c. 22. & lib. 5. cap. 20. 3. lib. 11. de ciu. Dei, c. 9. in princ.

360

D. 440. c 311

est voluntas. et probatur sic. In habentibus intellectū, est appetitus boni vniuersaliter apprehensi: angeli sunt intellectuales. ergo in eis est talis appetitus: ergo volūtas. Tenet hæc vltima cōsequētia ex q̄d nois volūtatis: minor est nota. maior vero cōtinet i se duo, s. quòd intellectualib⁹ insit appetit⁹ boni, & q̄ insit talis appetit⁹, s. boni vīs. Et quo ad primū probatur, ex eo quòd oia habēt appetitū boni: q̄a ꝓcedunt ex volūtate diuina, q̄ non nisi in bonū tēdere & ordinare potest. Quo ad secūdū vero declarat, oñdēdo triplicē gradū appetitus, iuxta triplicē ordinē naturarū apptētiū, i. sine cognitione, cū cognitione particulari, & cū cognitione vīi, vt clare patet in litera.

398
2. cō. c. 46. Et opu. 3. c. 76. *Text. 42. tom. 2.

Et primo considerabimus de ipsa voluntate. Secundo de motu ei⁹, qui est amor, siue dilectio.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in angelis sit voluntas.

¶ Secūdo, Vtrum voluntas angeli sit ipsa natura eorum, vel etiam ipse intellectus eorum.

¶ Tertio, Vtrum in angelis sit liberum arbitrium.

¶ Quarto, Vtrum in eis sit irascibilis & concupiscibilis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in angelis sit uoluntas.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, quòd in angelis non sit voluntas. Quia, vt dicit Philosophus * in 3. de Anima, Voluntas in ratione est: sed in angelis non est ratio, sed aliquid superius ratione. Ergo in angelis non est voluntas, sed aliqd superius voluntate.

¶ 2 Præt. Voluntas sub appetitu continetur, vt patet per Philosophum in * 3. de Anima: sed appetitus est imperfecti. est enim eius quod nondum habetur. Cum igitur in angelis, maxime in beatis, non sit aliqua imperfectio, videtur quòd non sit in eis voluntas.

Li. 3. de aīa tex. 48. & sequē. vsq; ad 54. to. 2.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in † 3. de Anima, quòd voluntas est mouens motum, mouetur enim ab appetibili intellecto: sed angeli sunt immobiles, cum sint incorporei. Ergo in angelis non est voluntas.

† Lib. 3. de anima. tex. 54. to. 2.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit * 10. lib. de Trin. quòd imago Trinitatis inuenitur in mēte secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem: imago autem Dei inuenitur non solum in mente humana, sed etiam in mente angelica, cum etiā mens angelica sit capax Dei. ergo in angelis est voluntas.

Li. 10. c. 11. & 12. to. 3.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere in angelis voluntatem.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cū omnia procedant ex voluntate diuina, [c] omnia suo modo per appetitum inclinantur in bonum, sed diuersimode. Quædam enim inclinantur in bonum per solam naturalem habitudinem absque cognitione, sicut plantæ & corpora inanimata: [c] et talis inclinatio ad bonum, vocatur appetitus naturalis. Quædam [d] vero ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non quidem sic q̄ cognoscant ipsam rōnem boni, sed cognoscunt aliquod bonum particulare, sicut sensus, qui cognoscit dulce & album, & aliquid huiusmodi. inclinatio autem hanc cognitionem sequens dicitur appetitus sensitiuus. Quædam vero inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoscunt ipsam boni rationem, quod est proprium intellectus. [e] Et hæc perfectissime inclinantur in bonum: non quidem quasi ab alio solummodo directa in bonum, sicut ea quæ cognitione carent: neque in bonū particulariter tantum, sicut ea in quibus est sola sensitiua cognitio, sed tm̄ inclinata in ipsum vt̄e bonum, et hæc inclinatio dr̄ voluntas. Vnde, cum angeli per intellectum cognoscant ipsam vniuersalem rationem boni, manifestum est quòd in eis sit voluntas.

118 b 31 402 115 113 D. 225. 113

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ aliter ratio transcendit sensum, & aliter intellectus rōnem. Rō. n. transcendit sensum f̄m diuersitatem cognitorum. nā sensus est particularium, rō vero vniuersalium. Et ió oportet q̄ sit alius appetitus tendens in bonum vniuersale, qui debet rationi: & alius tendens in bonū particulare, qui debetur sensui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoscendi: quia scilicet intellectus cognoscit simplici intuitu, rō vero discurrendo de vno in aliud: sed tamen ratio per discursum peruenit ad cognoscēdum illud, quod intellectus sine discursu cognoscit, scilicet vniuersale. Idem est ergo obiectum quod appetitiuę proponitur & ex parte rationis, & ex parte intellectus. Vnde in angelis qui sunt intellectuales tantum, non est appetitus superior voluntate.

AD 2m dicendum, q̄ licet nomen appetitiuæ partis sit sumptum ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetitiua pars non solum ad hæc se extendit, sed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis sumptum est a læsione pedis, cum tamen lapidi non hoc solum conueniat. Similiter irascibilis potentia denominatur ab ira, cum tamen in ea sint plures aliæ passiones, vt spes, & audacia, & huiusmodi.

AD 3m dicendum, quòd voluntas dicitur mouens motum, secundum quod velle est motus quidā & intelligere, [e] cuiusmodi motū nihil ꝓhibet in angelis esse: q̄a talis mot⁹ est act⁹ ꝓfecti, vt dr̄ i *3. de anima. 2 113 29 Tex. 2

ARTICVLVS II.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimanonæ Articulum secundū.*

Vtrum in angelis uoluntas differat ab intellectu.

399

AD SECVNDVM sic procēditur. Videtur q̄ in angelis non differat voluntas ab intellectu & natura. Angelus enim est simplicior quàm corpus naturale, sed corpus naturale per suam formam inclinatur in suum finē, qui est eius bonum. ergo multo magis angelus. Forma autem angeli est vel natura ipsa in qua subsistit, vel species quę est in intellectu ei⁹. ergo angelus inclinatur in bonum per naturam suam, & per speciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum, pertinet ad voluntatē. Voluntas igit⁹ angeli nō est aliud quàm eius natura, vel intellectus.

¶ 2 Præt. Obiectum intellectus est verum, voluntatis autem bonum. Bonum autem & verum non differunt realiter, sed secundum rationem tantum. Ergo voluntas & intellectus non differunt realiter.

¶ 3 Præt. Distinctio cōis & ꝓprij, nō diuersificat potentias. Eadē. n. potentia visiua est coloris & albedinis: sed bonum & verum videntur se habere sicut commune & ꝓprium: nam verum est quoddam

Titul⁹ apud Thomistas cōiter & indubie interpretatur de dr̄ia reali. 1. dist. 41. q. 1. a. 2. 3. & veri. q. 22. arti. 10.

¶ In corpore vna é conclusio duas partes hr̄s negatiuas, Voluntas angelorū neq; est intellectus, neq; est natura eorū. Et ꝓbat quo ad singulas sigillatim. Et primo quòd non sit natura sic: Quicquid se extendit ad id qđ est extra ré, non est rei essentia: volūtas angelica se extendit ad id quod est extra rem. ergo. Maior ꝓbatur dupliciter, Primo rōne a priori: quia essentia rei itra ré ipsam apprehēdit. Secūdo a posteriori, quia vidēmus in sensibilibus quòd inclinatio ad intriusecū est intrinseca: inclinatio vero ad extrinsecū é extrinseca. Minor vero ꝓbat sic. Volūtas habens bonū infinitū extra volēté, extēditur naturaliter extra se: at volūtas creata habet bonum infinitum extra volentem, ergo. Maior huius prosyllogismi probatur sic. Voluntas naturaliter tendit in bonū. ergo sola illa nō tendit in bonū extrinsecum, in cuius essentia continetur totaliter bonum: quod in solo Deo locum habere constat.

b 245 304 33 117

¶ Circa maiorem assumptā aduerte, quòd duplicem sensum habere potest, secundū quod ly extra rem, dupliciter exponi potest. Vno. modo vt supponat pro re appetēte. & hoc modo propositio est falsa, quoniam materia appetit formam per appetitum qui est essentia eius, & tñ forma est extra ré appetētem. Alio modo, vt supponat pro re pertinente ad integritatem subsistētiæ completæ, vt sit sensus, quòd quicquid se extendit ad id quod est extra integritatem completæ subsistentiæ, non est essentia rei, id est nec essētia, nec pars essentię, nec aliquid ad complementum essentię spectans. Et secundum hunc sensum assumpta est a San. Tho. & probatur in litera.

¶ Circa probationē maioris principalis, dubium occurrit, eo q̄ digredi videtur: quoniam ex hoc q̄ natura é intra rem, quānis bene sequatur, ergo appetitus ad extra rem, non est appetitus ad naturam: non tamen apparet vnde sequitur, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura. Stant nāque hæc duo simul, q̄ quidditas alicui⁹ sit sibi intrinseca, & tamē appeticus ei⁹, qui est ipsamet, sit ad aliquid extrinsecum. Et confirmat, quia ista consequentia, Natura est intra rem, ergo quicquid se extēdit ad extra, nō est natura, si est necessaria, tenet in omni natura: quod tamen esse falsum videmus, quia natura grauitatis est intrinseca in diuidno grauiis, & tamen extendit se ad extra.

¶ Ad hoc breuiter dicendū est, q̄ cum vere & proprie ens sola cō pleta subsistantia sit, q̄m̄ & partes & accidentia, vt subst̄atiæ aliq̄d sint, instituta sunt a natura. In proposito, naturæ vel essentię nomine, integram quidditatem solius subsistantiæ, quæ sola est ens per se & propter se, intelligitur. Esse aūt vel apprehendi intra, nihil aliud significat, nisi essentialem independētiam tam in esse, q̄ in diffiniri ab extrinseco: sicut per oppositū extēdere se ad extra, nihil aliud est q̄ essentialiter ordinari & institutū esse ad aliquid extrinsecū a subsistantia rei: q̄m̄ nōn de quacumq; extensione ad extra est sermo, cum constet subsistantiam rei esse principiū generationis, & motus, & quietis: sed de extensione proxime & immediate, ac essentialiter: ita q̄ vis rōnis consistit in hoc: Quidditas subsistantiæ cōpletæ diffinitur apprehendēdo tantū intrinseca rei: extendens se essentialiter ad extra, non pōt diffiniri nisi per illud extrinsecum. igitur extendēs se ad extra, non est quid d tas rei, nec intra eam, sed voluntas & vniuersaliter potentia ad operari: & ad quodcūq; esse accidentale, extēdit se ad extra hoc

A modo, vt ex superioribus quæstionibus patet: ergo. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ Circa probationem maioris secundi syllogismi dubium occurrit: quia non videtur valere consequentia: Voluntas naturaliter inclinatur in bonum. ergo voluntas habēs bonum infinitum extra se, tendit in aliquid extrinsecū: quoniam non tenet in omni materia. Materia enim substantiæ naturaliter inclinatur in bonū, & tamen non extēdit se ad extra: igitur ratio nulla.

D. 769. 404 99

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ consequētia est bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius, quod est inclinari in bonū: dupliciter enim potest intelligi: vno modo, vt bonum distinguitur cōtra malum, & sic appetitus materiæ & vniuersaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonum. Alio modo, vt bonū distinguitur contra tale vel tale bonū, & sic solus appetitus intellectiuus tēdit in bonum. Quoniam solus intellectus ipsam boni rationem vt bonū est, apprehendit: & quia bonū vt bonum est, omne bonum comprehendit, cōsequēs est, vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonum: non quiescat nisi in omni bono, ac per hoc, si infinitum bonum habet extra se, tendat in aliquid extra. Non sic autem est de eo, quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantū: quoniam si tale bonum intra substantiam rei cōcluditur, ad extra nō tendit, quamuis infinitum bonum extra remaneat. Et per hoc patet responsio ad obiectum: quia hic sumitur inclinari ad bonum simpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocunque alio appetitu, nisi de intellectiuo, qui appellatur voluntas.

In corp. ar. adiūcto ar. 3. & 4. q. 16.

¶ Quo ad aliam vero partem conclusionis, scilicet, quòd non est intellectus, adducitur ratio talis. Alterius virtutis est, habere in se aliquid extrinsecum, & tendere in ipsum: sed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, scilicet habere in se, & tendere in illud. igitur sunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectum voluntatis, neque obiectum intellectus complete continetur in subsistantia earum, cuius oppositum inuenitur in Deo, qui est infinitum ens, & infinitum bonum.

¶ Circa vtranque partem conclusionis aduerte simul, quòd ex rationibus aliquid concluditur directe & immediate, scilicet distinctio quidditatiua voluntatis a natura & intellectu. Aliquid vero concluditur mediate, scilicet distinctio realis eorundem: quoniam cum quodliber horum sit ens limitatum, si quidditatiue distinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit identitas vnius cum alio, consequens est, vt distinguātur realiter: distinctio enim realis nō pōt conuenire entib⁹ accidentali-

tet. Et quod hic supponitur, s. q ex neutrius quidditate prouenit, quòd sint idem, seu vnum identice, probare opus non fuit probata distinctione quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, nisi ex duabus causis prouenire, scilicet vel ex infinitate, vt inuenitur in Deo, vel ex essentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenitur in vegetatiuo & sensitiuo, quorum posterius semper includit in se prius, & aliqd vltra. Vtrũque autem horum constabat locum nõ habere in ppõsito. Et ideo fuit sic respondere quęsito. Et confirmari põt sufficiẽtia huius modi procedẽdi authoritate Arist. qui in 4. Physico. concludit distinctionem realem existentis in aliquo ab eo, quo existit, ex distinctione quidditatiua harũ rationum, scilicet esse in aliquo, & in quo est aliquid.

300 2. distin. 7. q. 1. ar. 1. ad 1. Et 2. con. c. 47. Et ver. qst. 23. arti. 1. cor. Et qõ. 24. ar. 2. & 3. Et Mal. q. 16. art. 5. cor. Et op. 3. c. 76. * Li. 3. c. 3. & li. 6. c. 9. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum tertium.*

†q. 58. artic. 5.

IN titulo hoc solum notandũ est, quòd licet voluntas & liberum arbitriũ sint vnamet potentia secundum veritatem, ac per hoc videri posset, quòd posita volũtate, nõ deberet reuocari in dubium liberum arbitrium, & sic articulus iste sit superfluus: si quis tñ diligenter cõsideret, necessitatem huius articuli ex duobus pendet. Primo, quia liberum arbitrium facultatem communem sonat intellectus & voluntatis, cum dicat quid cõpositum ex libertate & arbitrio, ac per hoc, incertũ adhuc est in hoc loco, an sit idem quod volũtas, quin etiã a quibusdam hoc nõ acceptatur. Secundo ex eo, q voluntas appetitum intellectiuum ipsius boni nominat, & nõ modum appetendi. Sillibere vel non libere, & ꝓpterea post stabilitam voluntatem, i. appetitum boni intellecti in angelis, merito restabat quærere de modo appetendi: vtrum libere vel non libere, quod in præsenti articulo intenditur, sub vocabulo liberi arbitrii, quod nihil aliud significat, nisi actum liberum.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua affirmatiue, In angelis est liberum arbitrium. Et probatur sic. Intellectuale est iudicii liberi: Angelus est intellectualis. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo a posteriori, quia agit iudicio libero: quod manifestatur ex triplici ordine agentium, s. sine arbitrio vt naturalia: & cum arbitrio seu iudicio, sine tamen libertate, vt sensitiua iudicantia ex instinctu naturæ: & cum arbitrio & libertate, vt habentia intellectum. Secundo a priori, quia apprehẽdit vniuersalem rationem boni: & consequenter põt hoc proponere illi, & econuerso, quod est libere iudicare. Ex eo enim q apprehendens non arctatur ad hanc, vel illam boni rationem appetendam, & eas adinuicem conferre potest, liberum sibi de eis relinquitur iudicium.

¶ In respõsione ad secundum, duplex dubium occurrit. Primo, quia si intellectus est determinatus ad omnem naturalem veritatẽ, ergo voluntas non potest nisi vnã partem cõtradictionis quo ad naturalia, velle, sicut & intellectus intelligere. Secundo, quia si voluntas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, cum superius voluntate sit sol. Deus, respectu ergo aliorum angelus se habet ad vtrũlibet: & si sic est, ergo potest odisse aliũ angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶ Ad horum primum dicitur, q angelus habet intellectum determinatũ ad verum, tam in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilibus: ita quòd non potest naturaliter errare si in puris naturalibus cõsideretur, nõ ad hoc verum vel illud in diuiduatiter consideratũ quo ad agibilia, neque ad hoc verũ vel illud specifice cõsideratũ quo ad factibilia. Et hoc loquẽdo de cognitione imperatiua seu affectiua qm̃ ad cognitionem speculatiuam, indeterminatio nulla est naturaliter: & consequẽter voluntas potest velle hoc & oppositum, & intellectus intelligere imperatiue hoc, & oppositum. Et ratio diuersitatis est, quia cognitio vt imperatiua est, a voluntate pẽdet: vt speculatiua vero, a natura tm̃. Nec hoc est contra S. Thomã: quoniam per veritatem, quam naturaliter angelus cognoscere potest, intendit veritatem naturaliter notam, vt distinguitur contra supernaturaliter & contra libere notam: quoniam hanc negatio non ponit imperfectionem in intellectu, vt patet. Et vt clare liquet, tota intentio sua in hoc argumento, versatur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶ Ad secundum vero dr̃, quòd quia omne peccatum in moralibus, est per declinationem a summo bono: & quicunque peccat, contra Deum peccat, iuxta illud. Tibi soli peccaui: consequẽs est, vt omnia inquantum referibilia in Deum &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata voluntas quo ad superiora, sit determinata quo ad rectitudinẽ simpliciter, infra tamen naturalia. Cum hoc tñ stat indeterminatio quo ad hoc vel illud, nunc vel tunc agere, & quo ad tale vel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata: quia hæc respicit superius.

ARTICVLVS III.

Vtrum in angelis sit liberũ arbitrium.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelis non sit liberum arbitrium. Actus enim liberi arbitrii est eligere: sed electio non potest esse in angelis, cum electio sit appetitus præconsiliati: consilium autem est inquisitio quædam: vt dicitur in *3. Ethicor. Angeli autem non cognoscunt inquirendo: quia hoc pertinet ad discursum rationis. ergo videtur quòd in angelis non sit liberum arbitrium.

¶ 2 Præt. Liberum arbitrium se habet ad vtrumlibet. Sed ex parte intellectus non est aliquid se habens ad vtrumlibet in angelis, quia intellectus eorum nõ fallitur in naturalibus intelligibilibus, vt dictum † est. Ergo nec ex parte appetitus liberum arbitriũ in eis esse potest.

¶ 3 Præt. Ea quę sunt naturalia in angelis, conueniunt eis secundum magis & minus: quia in superioribus angelis natura intellectualis est pfectior q̃ in inferioribus. Liberum autem arbitriũ nõ recipit magis & minus. Ergo in angelis non est liberum arbitrium.

SED CONTRA. Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet: sed angeli digniores sunt hominibus. Ergo libertas arbitrii, cum sit in hominibus, multo magis est in angelis.

RESPON. Dicendum, quòd quędam sunt quæ non agunt ex aliquo arbitrio, sed quasi ab alijs acta & mota: sicut sagitta a sagittante mouetur ad finem. Quędam vero agunt quodam arbitrio, sed non libero, sicut animalia irrationalia. Quis enim fugit lupum ex quodam iudicio, quo existimat eum sibi noxium. Sed hoc iudiciũ non est sibi liberum, sed a natura inditum. Sed solum id quod habet intellectum, potest agere iudicio libero, inquantum cognoscit vltimũ rõnem boni: ex qua põt iudicare hoc, vel illud esse bonum. Vñ vbicunq; est intellectus, est liberũ arbitrium. Et sic patet liberũ arbitriũ esse in angelis et excellentius q̃ in hominibus, sicut & intellectum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Philosophus loquitur de electione sm̃ quod est hominis. Sicut aũt extimatio hominis in speculatiuis differt ab extimatione angeli in hoc, q. vna est absq; inquisitione, alia vero per inquisitionẽ, ita & in operatiuis. Vnde in angelis est electio, non tamen cum inquisitiua deliberatione consilij, sed per subitam acceptionem veritatis.

AD 2m dicendum, quod sicut dictum * est, cognitio fit per hoc, quòd cognita sunt in cognoscẽte. Ad imperfectionem autẽ alicuius rei pertinet, si nõ sit in ea id quod natum est in ea esse. Vnde angelus non esset perfectus in sua natura, si intellectus eius non esset determinatus ad omnem veritatẽ, quã naturaliter cognoscere potest. Sed actus appetitiuę virtutis est p hoc, quòd affectus inclinatur ad rẽ exteriorem. Non autem dependet perfectio rei ex omni re, ad quam inclinatur, sed solum ex superiori. Et ideo, non pertinet ad imperfectionem angeli, si non habet voluntatem determinatam respectu eorum quę infra ipsum sunt. Pertineret autem ad imperfectionem eius, si indeterminate se haberet ad illud, quod supra ipsum est.

AD 3m dicendum, quòd liberũ arbitrium nobiliori modo est in superioribus angelis, quàm in inferioribus, sicut & iudicium intellectus. Tamen verum est, q ipsa libertas, secundum quod in ea consideratur quędã remotio coactionis, nõ suscipit magis & minus: quia priuationes, & negationes non remittunt, nec intendunt p se, sed solum per suam causam, vel secundum aliquã affirmationẽ adiũctã.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in angelis sit irascibilis & concupiscibilis.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, q in angelis sit irascibilis & cõcupiscibilis. Dicit. n. Dion. *1. c. de diui. no. q in dæmonibus est furor irrationabilis, & concupiscentia amens. Sed dæmones eiusdem naturę sunt cum angelis, quia peccatum non mutauit in eis naturam. Ergo in angelis est ira scibilis & concupiscibilis.

¶ 2 Præt. Amor & gaudium in concupiscibili sunt; ira vero, spes & timor in irascibili. Sed hæc attribuuntur angelis bonis & malis in scripturis. Ergo in angelis est ira scibilis & concupiscibilis.

¶ 3 Præt. Virtutes quędã dicuntur esse in irascibili & concupiscibili, sicut charitas & temperantia videtur esse in concupiscibili, spes aũt & fortitudo in irascibili. Sed virtutes hæ sunt in angelis. Ergo in angelis est cõcupiscibilis & irascibilis.

SED CONTRA est, q Philosophus dicit in *3. de Anima, quod irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, quæ non est in angelis. Ergo in eis non est irascibilis & concupiscibilis.

RESPON. Dicendum, quòd intellectiuus appetitus non diuiditur per irascibilem & concupiscibilẽ, sed solũ appetitus sensitiuus. Cuius ratio est: quia cum potentiæ non distinguantur secundum distinctionem materialem obiecto rum, sed solum secundum rationem formalem obiecti, si alicui potentiæ respondeat aliquod obiectum secundum rationem communem, non erit distinctio potentiarum secundum diuersitatem propriorum, quæ sub illo communi continentur. Sicut si propriũ obiectũ potẽtię visiuę est color sm̃ rationẽ coloris, nõ distinguuntur plures potentiæ visiuę sm̃ differentiã albi & nigri. Sed si propriũ obiectum alicuius potentię esset album inquantum album, distingueretur potentia visiua albi, a potentia visiua nigri. Manifestum est autem ex dictis, quòd obiectum appetitus intellectiui, qui voluntas dicitur, est bonum secundum communem boni rationem. Nec ad id quod respicit primo illud superius, vt patet de visu respectu coloris & differentiarum eius. Secunda vero consequentia tenet ex eo, quòd proprium obiectum appetitus intellectiui est bonum in eo quòd bonum: quod ex eo declaratur, quòd nullus appetitus potest esse nisi boni. Si enim omnis appetitus ad bonũ formaliter necesse est vt tẽdat, appetitus vniuersalis obiectiue ad vniuersalem rationem boni, quæ ipsa boni ratio est, tanquam ad proprium obiectum necessario inclinabitur. Tertia vero consequentia propterea tenet, q̃ irascibilis & concupiscibilis, distinguũtur secũdum distinctionem bonorum particularium inter se, puta, ardui & absoluti, seu simplicis boni. Et propterea, ista distinctio habet locum in appetitu sensitiuo, cuius non est respicere bonum, nisi secũdum aliquas speciales rationes. Vltima vero consequẽtia ex eo tenet, q̃ in angelis non est nisi appetitus intellectiuus.

¶ Circa hanc rationẽ aduerte, q̃ hic posset esse dubium: quo pacto cũ efficacia istius stet, quòd appetitus sensitiuus distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. Quoniã si ex hoc, quòd appetitus intellecti uus respicit altius obiectum, & commune arduo & simplici bono, caret tali distinctione, cum appetitus quoq; sensitiuus respiciat vt proprium obiectum bonũ secundum sensum, quod est etiã commune ad arduũ & simplex bonum: consequens erit, q̃ nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilem. Sed quoniã de hac distinctione erit sermo specialis in sequentibus ex propositio, pro nunc sufficiat credere, q̃ ratio boni secũdũ sensum, non est vna ali qua ratio mouendi aut terminãdi actũ appetendi appetitus sensitiui, quẽadmodum ratio boni est ratio mouẽdi & terminãdi actum appetitus intellecti ui: sed se habet ad

301 Veri. q. 24. a. 10. cor. * Ca. 4. par. 4. prima 2 medio.

¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ nonæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, q̃ irascibilis & cõcupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo mõ vt sunt passiões seu potentiæ sensitiuæ. Et hoc modo ridiculũ esset quærere: vtrum sint in angelis, quos superius declarauim̃ non habere in se naturã sensitiuam. Alio mõ, vt significant absolute vim seu appetitũ irę, aut cõcupiscentiæ, siue p operationẽ sensitiuam, siue non. Et hoc modo vertitur hic in dubium: an appetitus angelicus cũ hoc q̃ est immaterialis, distinguat i cõcupiscibilẽ & irascibilem. Et fuit ratio quæstionis sermo scripturę & sanctorum, attribuens opera horũ angelis.

¶ In corpore ẽ vnica conclusio rñsiua negatiue, scilicet. Appetitꝰ angelicus non distinguitur p cõcupiscibile & irascibile. Et probatur sic. potentia non distinguitur penes distinctionẽ materialem obiecti: ergo non distinguitur penes differẽtias diuisiuas sui primi obiecti. ergo appetitꝰ intellectiuꝰ nõ distinguitur penes differentias diuisiuas boni: ergo non distinguitur in irascibilẽ & cõcupiscibilem: ergo appetitus angelicus non distinguitur in irascibilẽ & concupiscibilẽ. Antecedẽs est per se notum, quia potentiæ distinguũtur penes distinctionẽ formalem obiectorum, vt obiecta sunt. Prima autem consequẽtia cuidẽs de se ẽ, quia differentiæ diuisiuę alicuius superioris materialiter se habent

Li. 2. de anima. 41.

D. 128. 37 389

425 491

Aver. 2. de anim. com. 8. q. 18. ar. 1.

ad arduum, & simplex bonum: consequens erit, q̃ nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilem. Sed quoniã de hac distinctione erit sermo specialis in sequentibus ex propositio, pro nunc sufficiat credere, q̃ ratio boni secũdũ sensum, non est vna aliqua ratio mouendi aut terminãdi actũ appetendi appetitus sensitiui, quẽadmodum ratio boni est ratio mouẽdi & terminãdi actum appetitus intellecti ui: sed se habet ad

Li. 9. de ciui. Dei. ca. 5. nõ pcul a fine, to. 5.

D. 978. 2 127 331

D. 652.

appetitum sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articu. primum.

IN titulo aduerte, q̃ amor naturalis dupliciter sumitur. Vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, ita q̃ inclinatio illa nõ sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatione derelicta, sed naturalis quædam aptitudo ad illud. Et hoc modo nõ est dubium in omni re esse appetitum, siue amorem naturalem ad aliquid. Alio mõ sumitur amor naturalis, p actu elicito potẽtiæ appetitiuę. Et sic ad rõnẽ amoris naturalis requiruntur duo, scilicet quòd sit amor, & ex hoc oporteat, quòd sit talis actus elicitus, qualis est amor, idest primus actus appetitus: & quòd sit naturalis, & ex hoc oportet ex natura amantis conuenire ei. Ex natura aũt dico, vt distinguit contra electionẽ. Et sic quærit in proposito: vtrum in angelis sit dilectio naturalis: ita quòd sensus est: vtrum in eis sit aliqs actꝰ amãdi, nõ ex electione seu libertate, sed a natura proueniens.

302 2.q.26.ar. 1.2. Et 3.distin.27.q.1. arti. 2. cor. Et quoli.1. q.4.art.3.

¶ Ad cuius maiorẽ euidẽtiã sciẽdũ est, q̃ cum naturale sumatur hic, vt distinguitur contra liberum, & aliquid dupliciter liberum dicatur, s. quo ad exercitium, vel quo ad specificationẽ actus secundi, per oppositum dupliciter etiam dicetur naturale. Ita quòd operationum, alia est libera quo ad vtrumq; , vt electio: quia & libere eligimus: & libere si eligimus, determinamus nos ad alteram partem contrãdictionis ex parte obiecti. Alia vero est libera quo ad exercitium, sed naturalis quo ad specificationem, vt velle bonum, & intelligere principia: quoniam libere exercemus aut abstinemus nos ab vsu talium actuum. Sed si circa hæc obiecta operandum nobis est, non est in libertate nostra determinare nos ad alteram partem contradictionis ex parte obiecti. Alia autem est naturalis vtroq; mõ, vt sunt omnes operationes nullo modo sub ditæ libertati. In proposito igitur, sermo præsens est de naturali quo ad specificationem actus, quicquid sit de exercitio eius. Ita q̃ cum q̃rimus in quæstione, aut affirmamus in conclusione, amorem naturalem in angelis, intendimus, quòd in eis est amor naturalis obiectiue, non autem elicitiue, ita q̃ naturalitas determinat ordinem actus ad obiectum, & non ordinem actus ad potentiam. Nec intẽdimus per hoc negare naturalitatẽ actus quo ad exercitium, sed intendimus quòd quicquid sit de hoc, in præsenti q̃stione non est sermo nisi de naturalitate quo ad specificationem actus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua ad quæsitum affirmatiue. In angelis est amor naturalis. Et probatur tali ordine, quia primo probatur q̃ in rebus intellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secũdo, q̃ talis inclinatio inuenitur in eis s̃m voluntatem. Ex his enim duobus, manifeste sequitur intenta conclusio. Primum probatur sic: Omni naturæ commune est, vt ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid. ergo intellectualibus etiam conuenit habere aliquam inclinationem ex natura. tenet consequentia, tum ab vniuersali ad partem subiectiuam, tum a priori naturaliter ad suum posterius. Natura enim prior est intellectu, sicut essentia virtute. ergo naturale prius est intellectuali, sicut vt communior essendi gradus, minus communi essentialiter communiorem supponente, & non nisi in eo fundabili. Secundum vero probatur sic. In vnaquaq; re inuenitur inclinatio naturalis secũdũ modũ eius. ergo in angelo inuenit s̃m voluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet pure naturalium, sensitiuorũ, & intellectualium. Consequentia vero tenet, ex eo q̃ angelus est naturæ intellectualis.

q. præced. ti. ar. 3.

Li. 1. de Trini. cap. 8. & lib. 10. c. 11. & 2. to. 3.

¶ Circa prædicta occurrit dubium, quo modo in probatione primi sumitur ly inclinatio, & similiter ly natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secundo. Si p actu primo, nihil concluditur, nisi forte, quòd in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quam vocamus voluntatẽ: quod in precedente quæstione conclusum fuit, & nunc non est ad propositum. Si vero sumitur pro actu secundo, cum nõ sit sermo vniuersalis quo ad actum, idest de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud concluditur, nisi q̃ ex natura intellectuali potest sibi conuenire aliquis actus secundus. Et tunc patet, quòd in probatione secũdi, cum subsumitur, quòd hoc conuenit intellectualibus s̃m voluntatem, nihil valet quod dicitur: quia stat quòd conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est, quomodo sumitur ly natura: an scilicet p substantia rei, vt distinguitur contra potentias eiusdem, an pro essentia, seu quidditate cuiuscunque, siue sit substantia, siue potentia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifeste sequitur destructio libertatis, quoniam sequeretur quòd potentia libera naturaliter operaretur: quod implicat contradictionem. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundum omnes eius potentias conuenire sibi talem inclinationem, aut secũdum aliquam. Non secundum omnes, quia sic concluderetur amor naturalis non magis in voluntate, quàm in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio San. Thomæ valet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posteriori, ita concludit de vna potentia, sicut de alia.

D. 23. D. 24. 215 268 402

¶ Circa illam propositionem assumptam, scilicet, Semper prius saluatur in posteriori, dubium occurrit: quomodo accipitur in proposito: an scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo, quo prius efficiens, saluatur in posteriori agente. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert, nisi quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in communi est prior, & superior natura intellectuali: ex hoc autem habetur, nisi, quòd conditiones essentiales naturæ conueniãt intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autem sumitur secundo modo, nihil aliud infertur, nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ, a qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis q̃ vis, aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. si quo ad operationẽ ipsam, nihil aliud infertur nisi q̃ operatio posterioris, est quodammodo ẽt operatio prioris: q̃d non est ad propositum. Si quo ad modum operandi (ita quòd modꝰ operãdi prioris, sit etiam modus operandi posterioris) falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quod operatur liberẽ, & tamen substantia a qua egreditur, causat naturaliter: & agentium in vniuerso, alia libere, alia naturaliter agũt, & tñ primũ agẽs nõ agit nisi vno modo.

¶ Ad has obiectiones est dicẽdum breuiter, q̃ hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actꝰ secundus. Sed non est de qualicunque actu secundo, sed de illo tantum, qui habet rationem tendentiæ in aliud, & de natura, vt dicitur de substantia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ, idest substantiæ, habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniam inclinatio actualis non conuenit nisi mediante inclinatione habituali, consequens est, vt omni naturæ insit talis, actus secundus, qui est inclinatio actualis secundum inclinationem habitualem: quæ cum nihil aliud sit, q̃ proprius appetitus fluens ex illa natura, oportet, quòd talis inclinatio actualis insit secundum appetitum. Et consequenter inclinatio actualis naturæ intellectualis ineſt ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus, qui vocatur voluntas. Et sic patet, quòd non est par ratio de omni actu secundo, aut de omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostẽsum est, quòd ad omnem naturam sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturam intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequenter ostenditur, q̃ omni naturę conuenit, q̃ ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnum, hoc. n. idem est dicere, q̃ naturalis, & consequenter q̃ hoc conueniat naturæ intellectuali s̃m eius proprium appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶ Ad secũdã vero q̃nẽ, qua inquirit sensus probationis adductę ad præfatã maiorẽ, breuiter dr, q̃ hic est sermo de illo mõ saluandi, quo superius imbibitum, saluat in suo inferiori: ita q̃ qa natura intellectualis nec habet in se duo, & q̃ sit natura, & q̃ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rõnem naturæ s̃m aliũ gradũ, q̃ intellectualem: cõsequẽs est, q̃ appetitus prius totius, seu suppositi hñtis naturã intellectualẽ, habeat in se aliquid ex substantia intellectuali, inquantũ natura est, & aliq̃d inquãtum intellectualis est. Et cum ex hoc, quòd intellectualis est, sortiatur libertatem, ex eo q̃ habet rõnem naturæ, naturalitatem libertati non repugnantem sortiri debet: talis aũt est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet q̃ cum sermo S. Tho. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra liberum vt liberum est, si cõparemus rõnem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit, quòd prius, eo modo quo superius dr prius formaliter, saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas, quòd sic sit superior quemadmodum animal respectu hominis, sed potius

quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, quia scilicet natura non dicit alium gradum a quidditate, in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quòd, quemadmodum dicendo ens homo, non dico duos gradus, sed hominem tantum, sub duabus tamen rationibus: hic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, nõ dico duos gradus rerum, sed humanitatem tantum. Non sic autem est, dicendo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notãter dixi, quòd hic est sermo de illo modo, quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: oportet enim cõditiones talis prioris imbibitas, esse in propriis inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum conuenire, quemadmodum p̃prietates animalis, conueniunt homini. Et sic, ex hoc sequitur, quòd appetitus intellectualis in propria operatione naturalitatem simul cum libertate habeat, illam obiectiue, respectu tamen alicuius obiecti, hanc elicitiue. Et sic nõ solũ sequitur quòd cõditiones naturæ insint naturæ intellectuali, sed ẽt quòd sint illi imbibitæ. Si vero cõparet rõ naturæ ad ipsam potentiam appetitiuã, tunc posset vterq; modo saluationis sustineri: superioris quidẽ i inferiori, q̃ voluntas natura q̃dam est: prioris vero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia voluntas a natura, idest substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

303 Infr. q.62. ar.2.cor. Et 1.2.q.10. ar.1.cor. Et 2.2.q.154. ar.12.cor. Et ueri. q. 22.ar.6.co. *Lr. 3. Eth. c.3. a med.

† C. 4. non lõge a princip.

*Ar. præcedenti & q. 19. ar. 1.

¶ Ad cõfirmationẽ vero qua q̃ritur, aut tenet in operatione, aut mõ operandi: rñdetur, q̃ non est limitanda ppositio illa, sed indistincte & abstracte intelligenda, q̃ vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tñ capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi, siue quo ad vtrumque. Et q̃m in proposito, ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu determinatum esse ad vnum: consequens est, vt in omni habẽte rationem naturæ, secundum omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura in tellectualis secundum omnes vires suas, erit determinata ad vnũ secundum capacitatem eius. Non compatitur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad vnum elicitiue, nec determinationem ad vnum obiectiue vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo, non conclusimus vniuersalem, sed particularem, scilicet, quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis: nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: quia naturalitas in aliquo, quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitatis in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

¶ Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.

TItulus clarus est: electiua, idest libera totaliter, & quo ad obiectum, & quo ad exercitium actus.

¶ In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæsitum. Secundo, probat secundam. Tertio, probat primam. Quarto, aperit prædicta omnia habere locũ in naturalib⁹.

¶ Quo ad primum, prima conclusio est. In angelis est dilectio duplex, naturalis scilicet, & electiua. Secunda vero est. Naturalis dilectio in eis est principium electiuæ.

¶ Quo ad secũm, ꝓbat̃ sc̃da cõclo sic. Q̃d spectat ad naturam est prĩcipiũ i quolibet: ergo dilectio naturalis i angelis, ẽ prĩcipiũ di

lecti onis electiue. Añcedens dupl' ꝓbatur, primo rõne, quia natura est primum in vnoquoque: ac per hoc, sicut ipsa est fundamentum omnium, ita id quod spectat ad ipsam, est principium reliquorum. Probaf sequela a posteriori, quia s. vbi videmus id quod habet rõnem principii in vnoquoque, pertinere ad prius in illo. Secundo, manifestaf dictum añcedens in natura intellectuali nobis nota, in homine. s. tam quo ad intellectũ, q̃ quo ad volũtatem: & clare patet in lra.

¶ Circa hanc cõclõnẽ dubiũ occurrit, in quo gñe causæ, dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶ Ad hoc dr, ꝙ dilectio naturalis ex parte obiecti, est causa finalis electiuæ, quia ꝓp naturalem dilectum diligimus alia. Ex parte vero actus est causa per modum efficientis, sicut cognitio principii, est causa efficiens cognitionis cõclõnis. Voluntas .n. ex volitione finis facit se volẽte alia, facit aũt libere vtendo volitione naturali ad causandum dilectionem electiuã. Vñ non adimit libertas ex concursu hoc, sicut nec ex cõcursu alicuius habitus ad electionem.

¶ Quo ad tertiũ ꝓbatur prima conclõ sic. Habere vtrãque dilectionem, naturalem, s. & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura: ergo non est negandum ab angelis. Añcedẽs ꝓbaf ex dria duplici, inter dilectionem & cognitionẽ. prima est in hoc, ꝙ cognitio fit per hoc, ꝙ cognitum hf a cognoscente. Dilectio vero ꝓ hoc, ꝙ diligẽs tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, s. ꝙ cognitio inquisitiua ꝓueniat ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio aũt electiua, non ꝓuenit ex imperfectione appetentis. Et probaf sequela huius driæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, cũ importet discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc, ꝙ cognitum hf in cognoscente. Dilectio aũt electiua, cũ importet appetitum vnius, non ꝓp se, sed ꝓp aliud, ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili ꝓp aliud. Ex hoc enim ꝙ non ꝓp se, sed ꝓp alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc, ꝙ appetibile sit in appetente, sed ꝓ hoc, quòd appetens tendit in ipsum appetibile.

¶ Nota hic, ꝙ præsens sermo est non de appetente ſm omnia cõcurrentia ad actum appetendi: quoniam sic oportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appetente secundum vim appetitiuam præcise formaliter, in quantum appetens est. Sic enim

Sed contra, naturalibus neq; meremur, neq; demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merentur vel demerent. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

Respon. Dicendum, quòd in angelis est quædam dilectio naturalis, & quædam electiua. et naturalis dilectio in eis est principiũ electiuæ, quia semper id quod pertinet ad prius, [c] habet rationem principij. Vnde cũ natura sit primum quod est in vnoquoque, oportet quòd id quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus .n. cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem vel doctrinam. [c] Similiter in voluntate, finis hoc modo se habet, sicut principium in intellectu, vt dicitur in 2.* Physico. Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate, causantur omnes aliæ voluntates, cum quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni, quod homo naturaliter vult sicut finẽ, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quæ est boni quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus & voluntatis: quia, sicut supra dictum* est, cognitio intellectus fit, secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quòd non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædã, [c] a quibus in alia quodãmodo mouetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est econuerso, secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædam sunt secũdum se bona, & ideo secundum se appetibilia: quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud. [c] Vnde non est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid appetat naturaliter vt finem, & aliquid per electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio, & naturalis & electiua. Hæc autem dicta sunt, prætermissis his quæ supra naturam sunt. Horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infra* dicetur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd non omnis dilectio electiua est amor rationalis, secundum quod rationalis amor diuidi tur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, vt supra dictum est, * cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio hominis. unde rõ non sequit.

Ad 2m patet respõsio ex dictis. [c]

Articvlvs III.

Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.

Ad tertivm si procedi tur. Videtur, quòd angelus experimur in principiis. Practicus vero vtrãque põt cõtradictionis partẽ sub rõne veri boni apprehẽdere & ꝓponere cũ de bonis particularibus agit: qm̃ vtraq; pars põt fini cõsonare. Nõ aũt põt vtraq; pars in speculatiuis poni vera, sed altera tantum, quę non cognoscitur in particulari nisi qñ est, vt ex dictis patet. Negandũ est ergo, ꝙ intellectus non possit vtramque contradictionis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia nõ priuaf intellectus aliquo esse obiecti in se i actu primo. hæc .n. priuatio est de qua i artic. dr, ꝙ ponеret imperfectionẽ. Nec fuit diminutus S. Th. si hoc tacuit: qm̃ eiusdem rõnis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens, alterum insinuauit studiosis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica conclusio habens duas partes. Angelus diligit

diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probaf sic. Angelus desiderat sibi aliqd bonũ naturali appetitu, & aliquod ꝓ electionẽ: ergo. Antecedẽs quo ad secundã partem est ꝓ se notum. Quo ad primã vero probatur, ex eo ꝙ vniuersaliter etiã in rebus cognitione carentibus, inuenitur vnumquodq; naturaliter appetere suã perfectionẽ. Consequentia vero probatur, qa hoc est amare seipsum: quod declaraf distinguendo duos modos, quibus res amatur. saũt vt substantia, aut vt accidens: & probatur distinctio ex ratiõe obiecti amoris. s. boni, quod in hęc duo distinguitur. & omnia clara sunt.

¶ Aduerte hic, ꝙ bonũ distingui in substantiã & accidens, dupliciter intelligi põt. Vno mõ, vt sit diſtinctio in res. alio mõ, vt sit distinctio in modos. Et si quidẽ est distinctio realis, sensus est, ꝙ bonorũ, aliud ſm rem est accidens, aliud substãtia: et sic hęc distinctio infert secundã. s. ꝙ aliud hẽt rationem boni ꝓ modum accidentis, & aliud ꝓ modũ substantiæ. Nec tñ mẽbra harũ distinctionum mutuo se inferũt: qm̃ stat aliquid esse substantiã ſm rẽ, & tñ habere rõnẽ boni & accidẽtalis, & substantialis respectu diuersorũ, vt paret in his substantiis quæ assumũtur in vsum nostrũ: a seipsis .n. diligunt ꝓ modũ substãtiæ, a nobis vero per modum accidentis. In proposito autẽ, vtraque distinctio est necessaria. Tũ quia formo est de dilectiõe subiipsius i rebꝰ habẽtibus pfectiones supradictas de natura accidentiũ. Tũ quia secunda distinctio ꝙ principaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens, & vt accidẽtale) sluit ex prima: & propterea in litera ex prima posita in 1. Ethicorũ, dẽriuationem amoris a se in alia, sicut ab vno deriuatur vnitio.

Ad 3m dicendũ, ꝙ sicut amor est actio manens in agente, ita est motus manens in amante: non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, vtpote seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat seipsum.

Articvlvs IIII.

Vtrum unus angelus naturali dilectione diligat alium, sicut seipsum.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur ꝙ vnus angelus non diligat naturali dilectione alium, sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vnus angelus non cognoscit alium sicut seipsum: quia seipsum cognoscit per suam essentiã, alium vero, per eius similitudinem, vt supra dictum* est. Ergo videtur quòd vnus angelus nõ diligat alium sicut seipsum.

¶ 2 Præt. Causa est potior causato, & principium eo, quod ex principio deriuatur. Sed dilectio ꝙ est ad aliũ, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum. sicut dicit Philosoph.* 9. Eth. Ergo angelus non diligit aliũ sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶ 3 Præt. Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum hæc dilectio potest remoueri, vt patet in dæmonibus, qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

Sed contra est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccle. 13. Omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter alium sicut seipsum.

Respon. Dicendum, quòd sicut dictum* est, angelus & homo naturaliter seipsum diligit. Illud aũt qđ est vnũ cum aliquo, est ipsummet. Vnde vnumquodq; diligit id, quod est vnum sibi. Et si qui dẽ sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si vero sit vnũ secũ vnione nõ naturali, diligit ipsum dilectione nõ naturali. Sicut homo diligit ciuem suum, dilectione politicę virtutis, consanguineũ autẽ suum, dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis

ducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctionis amoris in amorem amicitiæ & concupiscentiæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articuli quartum.*

Titu. clarus est.

¶ In corpore vna cõclusio habẽs duas partes. Angelus vnus diligit aliũ dilectione naturali, quo ad aliquid, & quo ad aliquid nõ. Et probaf sic. vnũquodq; diligit quod est sibi vnum, & eo modo, quo est sibi vnũ. ergo quod est sibi vnum ſm naturã diligit dilectione naturali, & qđ nõ, non. ergo naturaliter diligit quod est sibi vnum in specie, vel in genere: ergo tã homo quam angelus naturaliter diligit alium quo ad aliquid, scilicet ſm conuenientiã in natura, & quo ad aliquid non, scilicet ſm id, aut in quo aliter conuenit, puta per electionem, aut consuetudinẽ: aut differt, quia ſm hoc forte odio habetur. Antecedẽs probatur quo ad primam partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnũquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam vero declaratur in amore consanguinei & conciuis. Secunda vero consequentia probatur, ex eo, quòd vnũ genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequẽtis fundatur prima pars conclusionis directe respondens quæsito, probatur idem consequens a San. Thoma a posteriori, ex naturali appetitu generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia, scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum proprium, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

naturalis

naturalis. Manifestum est autem, q̃ id quod est vnum cum aliquo, genere vel specie, est vnum per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id, qđ est secum vnum secundum speciem, inquantum diligit speciem suam. Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carent. Nã ignis, naturalem inclinationẽ habet, vt communicet alteri suam formam, quod est bonum eius. [116] sicut naturaliter inclinatur ad hoc q̃ quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, quòd vnus angelus diligit alium naturali dilectione, inquantum conuenit cum eo in natura. Sed inquantum conuenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiam inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diligit eum naturali dilectione.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc quod dico sicut seipsum, potest vnò modo determinare cognitionem seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit alium sicut seipsum, quia cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic non cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suam essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, alium autem non diligit per eius voluntatem.

AD 2m dicendum, quòd ly sicut, non designat æqualitatem, sed similitudinem. Cùm. n. dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud qđ est minus vnum cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnũ numero, quàm quod est vnum specie, vel genere. Sed naturale est quòd similem dilectionem habeat ad alium, sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquantum vult eius bonum.

AD 3m dicendum, quòd dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tanquam cui aliquis velit bonum, sed tanquam bonum, quod quis vult sibi, & per consequens alij, inquantum est vnum sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura: sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ Articu. quintum.*

306 1.2.q.109. ar.3. Et 2.2 q.26. ar.3. co. Et quo. 1. ar. 8. co.

TItu. clarus est. ¶ In corpe duo facit. Primo refert quandam opinionẽ circa quæsitum. Secundo, determinat vnica conclusione, simul improbando relatam opinionẽ. Quo ad primũ, tria dicit opinio illa. Primo, q̃ angelus naturaliter diligit Deũ plꝰ quàm se, amore concupiscentiæ. Secundo, quòd etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertio, quòd simpliciter diligit plus se q̃ Deũ. q̃a intensius & prin

*Art. præced.

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd Angelus naturali dilectione non diligat Deum, plus quàm seipsum: quia vt dictum* est; dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maxime distat a natura angeli. Ergo natura li dilectione, angelus minus diligit Deũ q̃ se, vel etiam alium angelum. ¶ 2 Præt. Propter quod vnũquodque, & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Vnumquodq; enim diligit aliquid inquantum est bonũ sibi. Ergo dilectione naturali, angelus nõ diligit Deũ plus q̃ seipsum. ¶ 3 Præt. Natura reflectitur in seipsam. nidemus enim q̃ omne agẽs naturaliter agit ad conseruationẽ sui. Non autẽ reflecteret in seipsam natura, si tenderet in aliud plus q̃ in seipsam. Non ergo naturali dilectiõe diligit angelus Deũ plus q̃ se. ¶ 4 Præt. Hoc videtur esse propriũ charitatis, vt aliquis Deum plus q̃ seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in angelis, [G] sed diffunditur in cordibus eorũ per spiritum sanctũ, qui datus est eis, vt dicit Aug.* 12. de ciuit. Dei. Ergo nõ diligunt deum angeli dilectione naturali plus q̃ seipsos. ¶ 5 Præt. Dilectio naturalis semp manet manente natura. Sed diligere Deum plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine, quia (vt Aug. dicit* 14. de ciuitat. Dei.) fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet, amor sui vsque ad Dei contemptũ, cœlestem vero, amor Dei vsq; ad cõtẽptũ sui. Ergo diligere Deũ supra seipsum, nõ ẽ naturale.

SED CONTRA. oĩa moralia legis præcepta, sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. ergo dilectiõe naturali angelus diligit Deum supra seipsũ.

RESPON. Dicendum, quòd quidã dixerunt, quòd angelus naturali dilectione diligit Deũ plus quàm se, amore concupiscentiæ, [I] quia scilicet plus appetit sibi bonum diuinum, quàm bonum suũ. Et quodammodo amore amicitię, inquantum scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonum, q̃ sibi. Vult enim naturaliter Deum esse deum, se autem vult habere naturam propriam. [K] Sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se, q̃ Deum, quia intensius & principalius naturaliter diligit se, quàm deum. Sed falsitas huius opinionis manifeste apparet, siquis in rebus naturalibus cõsideret, ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in his quæ sunt sine ratione, demõstrat inclinationem naturalẽ in voluntate intellectualis naturę. Vnũquodq; autẽ in rebus naturalibus, quod sm naturam hoc ipsum quod est, alterius est, principalius & magis inclinatur in id cuius est, q̃ in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his, quæ naturaliter aguntur. Quia vnumcipalius. Quo ad secundum conclusio respõsiua ẽ hęc, Angelꝰ naturali dilectione diligit plus Deum, quàm se. Et probatur dupliciter. primo sic. Vnum quodque, quòd id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id, cuius est, quàm seipsum: ergo natura intellectualis sm appetitũ sibi proprium, magis diligit id cuius est, quàm seipsum: ergo angelus magis diligit Deum, quàm seipsum. Antecedens probatur a posteriori dupliciter. Primo ex hoc signo in naturalibus, q̃ pars absque deliberatione exponitur p toto, & consequenter naturaliter, quia vnumquodque sic agit naturaliter, sicut aptum natum est agere. Secundo ex signo in ratio nalibus: quia bonꝰ, seu fortis, exponit se pro salute reipublicæ: & proculdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autem, facit hoc ex ratione, & est signum naturæ, quia ars imitatur naturam, & quia si ciuilitas esset a natura, opus hoc esset naturale. Consequentia vero prima patet ex eo, q̃ inclinatio naturalis in his quæ sunt sine ratione, arguit, & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequẽtia autem secunda tenet, ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus sicut & omnis creatura continetur sub eo: quia omnis creatura, secũdum id quod est, Dei est. Deinde p̃batur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset peruersa. Secundũ vero, q̃ naturalis dilectio nõ p̃ficeret per charitatem, sed destrueretur: hoc. n. esse impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

Li. 12. de ciuit. Dei. c. 9. post me dio. to. 5.

Li. 14. de ciuit. Dei. c. vlt. in pn. to. 5.

¶ Circa

¶ Circa rationem primam adductam ad conclusionem, aduertẽdũ est, quòd cum esse alterius contingat multis modis, scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hoc multipliciter: & impossibile sit, vniuersaliter intelligi sm omnem modum alterius illam propositionem assumptam: Vnũ quodq; quod est alterius, magis dili git ipsum q̃ seipsum: quoniam manifestũ esset falsa: consequens est, quòd intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius intelligẽda est. ita quòd, vis rationis stat i hoc, quòd pars naturaliter magis diligit totum q̃ seipsam. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionem, & assentat secundæ rationi, & illi signo de forti politico, ad hoc q̃ naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligendũ quàm seipsum, hanc tamen primã rationem destruere nititur, & in duobus deficere eam dicit. Primo, falsum esse dicit hoc fundamentum, s. q̃ pars naturaliter diligit plus totum, quàm seipsam. Et ad signum, q̃ manus exponit pro salute totius, dicit falsum eẽ quòd manus exponat se pro toto: sed quòd ipsum totum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, q̃ minus principales: exponit partem pro toto, & minus principale pro magis principali. Secundo dicit, quòd dato, quòd pars naturaliter exponeretur pro toto, hoc esset propter identitatem esse sui cum toto; quia s. intendit saluare seipsam inquantum habet esse in toto. Et sic falsum subsumitur cum dicitur, q̃ angelus seu quæcunq; creatura se habet ad Deũ vt pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionem requisitam ad propositum, scilicet, quòd sit aliquid eius quod reputatur vt totum: nulla enim creatura est aliquid Dei. ¶ Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse non solum verum, sed sufficienter probatum a San. Thoma ex adductis signis.

[1.2. Phys. tex. 78.]

[In corp. ar.]

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ratio illa procedit in his, quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum non est alteri ratio existendi & bonitatis. In talibus enim, vnũquodque diligit naturaliter magis seipsum, quàm alterum, inquantum est magis sibiipsi vnum, quàm alteri. Sed in illis quorum vnum est tota ratio existendi, & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum quàm ipsum, sicut dictum est, * quòd vnaquæque pars diligit naturaliter totũ, plus q̃ se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, q̃ bonum suum singulare. Deus autem non solum est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum, plus quàm seipsum.

AD 2m dicendum, quòd cum dicitur, quòd Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, sic ly inquantum, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naquodque sicut agitur naturaliter, sic aptum natum est agi, vt dicitur in* 2. Physic. Videmus enim, quòd naturaliter pars se exponit ad conseruationem totius corporis. Sicut manus exponitur ictui, absque deliberatione, ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem inuenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis, vt se exponat mortis periculo pro totius reip. conseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse De⁹, & sub hoc bono cõtinetur etiam angelus & homo, & omnis creatura, qa omnis creatura naturaliter secundum id quod est, Dei est: sequitur, q̃ naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat Deum quàm seipsum: alioquin, si naturaliter plus seipsum amaret quàm Deum, sequeretur quòd naturalis dilectio esset peruersa, & quòd non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ratio illa procedit in his, quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum non est alteri ratio existendi & bonitatis. In talibus enim, vnũquodque diligit naturaliter magis seipsum, quàm alterum, inquantum est magis sibiipsi vnum, quàm alteri. Sed in illis quorum vnum est tota ratio existendi, & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum quàm ipsum, sicut dictum est, * quòd vnaquæque pars diligit naturaliter totũ, plus q̃ se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonum suæ speciei, q̃ bonum suum singulare. Deus autem non solum est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum, plus quàm seipsum.

AD 2m dicendum, quòd cum dicitur, quòd Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, sic ly inquantum, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum. Si vero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est: non em esset in natura alicuius quòd amaret Deũ, nisi ex eo, q̃ vnumquodq; dependet a bono, quod est Deus.

AD 3m dicendum, quòd natura reflectitur in seipsam, non solum quãtum ad id, quod est ei singulare, sed multo magis quantum ad commune. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruandum non solum suum individuum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationẽ vnumquodque in id, quod est bonum vniuersale simpliciter.

AD 4m dicendum, quòd Deus secundum quod est vniuersale bonum, a quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione ab vnoquoq;. * Inquantum vero est bonũ beatificans naturali oẽs supernaturali beatitudine, sic diligit dilectione charitatis.

AD 5m dicendum, quòd cum in Deo sit vnum & idem eius substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiã, eódem motu dilectionis mouentur in ipsam Dei essentiam, prout est ab alijs distincta, & secundum quod est quoddam bonum commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicumque videt eum per essentiam, impossibile est quin diligat ipsum. Sed illi qui non vident essentiam eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdũ eorum volũtati contrariantur. Et sic hoc modo dicuntur odio habere Deum, cum tamen inquantum est bonum commune omnium, vnũquodque naturaliter diligat [E] plus Deum, quàm seipsum.

[Ad 1um ar.]

[Ad 2um ar.]

[Ad 3um ar.]

[Ad 4um ar.]

[Ad 5um ar.]

QVAESTIO LXI.

De Productione Angelorum in esse naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POst ea quæ p̃missa sunt de natura angeli, & cognitione, & volũtate eo-

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Articulum primum.*

IN titulo hoc solum aduertendum

est, quòd de causa effectiua est sermo.

¶ In corpore breuiter vna conclusione affirmatiua respondet q̃sito. Angelus est creatus a Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum

[220 235]

[318]

suum esse. ergo. Recole hic quæ supra, cum de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

rum, restat considerandum de eorū creatione: siue vniuersaliter de eorum exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶Nam primo cōsiderabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundo, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertio, quomodo aliquis ex eis facti sunt mali.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum angelus habeat causam sui esse.
¶ Secūdo, Vtrum angelus sit ab æterno.
¶ Tertio, Vtrum angelus sit creatus ante corporalem creaturam.
¶ Quarto, Vtrū angeli fuerint creati ī cœlo empyreo.

Articvlvs primvs.

Vtrum angeli habeant causam sui esse.

307 quoli. 3. arti. 6. cor. Et opu. 1. c. 35. Et opus. 3. cap. 74. Et opus. 15. c. 3. 9. & 17. * Tex. 16. tom. 3.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angeli non habeant causam sui esse. De his enim quæ sunt a Deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli non sunt creati a Deo.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in 8. Metaphys.* quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnum. Sed angeli sunt formæ immateriales, vt supra ostensum est. † Ergo non habēt causam sui esse.

†Q. 50. arti. 2.

¶ 3 Præt. Omne quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cum sint formæ, non accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 148. Laudate eum omnes angeli eius. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

RESPON. dicendum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id, quod præter Deum est, a Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse, in omnibus autem alijs differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet.* Et ex hoc manifestum est, quòd solus Deus est ens per suam essentiam, omnia vero [d] alia sunt entia per participationem. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est, angelos a Deo creatos esse.

Q. 3. art. 4. D. 113.

Li. 12. de ciui. Dei. ca. 33. circa. finem. to. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. dicit in 11. de ciuit.* Dei: quòd angeli non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cœli, aut etiam lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterat incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturam corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & a qua Moyses eos præcipue reuocare intendebat.

AD 2m dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent [d] causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentem per transmutationem materiæ de potentia in actum, [e] id habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

D. 646. 366

Articvlvs ii.

Vtrum angelus sit productus a Deo ab æterno.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vī, ꝙ angelus sit productꝰ a Deo ab æterno. Deus. n. est causa angeli per suum esse. Non. n. agit per aliquid additum suæ essentiæ. Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶ 2 Præt. Omne quod qñque est, & quandoque non est, subiacet tempori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro de causis.* Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶ 3 Præt. Auguſt. † probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quòd per intellectum est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ, & angeli non solū est incorruptibilis, sed etiam æterna.

SED CONTRA est, quòd dicitur Prouer. 8. ex persona Sapientiæ genitę, Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret a principio. Sed angeli sunt facti a Deo, vt ostensum est.* Ergo angeli aliquando non fuerunt.

RESPON. Dicendum, quòd solus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Hoc [e] enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandum. Sic enim Deus creaturas produxit, ꝙ eas ex nihilo fecit, ideſt postquā nihil fuerat.[e]

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo quòd Deus produxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei non de necessitate se habet ad productionem craturarum, vt supra dictum est.* Et ideo ꝑ duxit & quæ voluit, & quando voluit.

Ar. præc. D. 795. 238 249 Q. 19. ar. 3. & 8. & 46. ar. 1.

AD 2m dicendum, quòd angelus est supra tempus, quod est numerus motus cœli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius post non esse: & etiam quod est numerus successionis quę est in operationibus eius. Vnde Auguſt. dicit 8. super Gene. ad lit.* quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

Lib. super Gen. c. 20. & 22. & 23 tom. 3.

AD 3m dicendum, quòd angeli & animæ intellectuæ ex hoc ipso quòd habent naturam, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. [d] Sed hanc naturam non habuerunt ab æterno, sed data fuit eis a Deo quando ipse voluit. Vnde non sequitur, quòd angeli sint ab æterno.

D. 122.

Articvlvs. iii.

Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeum. Dicit enim Hierony. *

¶ *Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum secundum.*

308 Po. q. 1. ar. 2. & 3.

TItul[s] clar[e] est. ¶ In corpore breuissime cōclusionem responsiuā ponit. Solus Deus pater & filius, & spiritus sanctus, est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica sic, quòd contrarium est sicut hæreticum refutandum: quod probatur, quia secundum fidem cum dicitur, quòd Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quòd ly ex, notat ordinem durationis, ideſt postquā nihil fuit.

† Dam. li. 2. ortho. fi. di. 3. c. 3. circa finē. Greg. Nazian. in ser mone de Natali.

Propos. 4. fine, ex ter opa. ari. 1. con. 4. † Ex hoc de Trid. to. 3. Iol. 2. Solil. ca. 19.

309 2. di. 2. q. 1. ar. 3. Et po. q. 3. ar. 18. & 19. * C. 1. hoc illud. Quia primo fit alle quę non est in tem. to. 3.

dit quòd rationabilior est positio Latinorum tali ratione. Nulla pars est perfecta extra suum totū. Angeli sunt naturaliter vna pars vniuersi: igitur essent imperfecti extra vniuersum: igitur non sunt producti a Deo ante vniuersum. Maior patet, & minor probatur: quia angeli nō cōstituunt vnū vniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrant vniuersum. quod probatur, qa vna ordinatur ad aliā: ordo. n. est ipsum bonum, & vinculum partium vniuersi. Vltima vero consequētia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sūt. Tertio, ostendit ꝙ opinio Græcorum non est reputanda erronea, qa authoritas Gregorii Nazianzeni, eam sustinet.

Dā. 416

¶ Circa hoc vltimo dictū, dubium occurrit: qm vt patet in Decretalibus de summa trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter credimus, Ecclesia in Cōcilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam, ergo erronea est reputanda opinio opposita. Hūr. n. ibi hæc verba. Deus sua omnipotēti virtute simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturā, spūalem & corporalem: angelicam videlicet, & mūdanā. Nec potest excusari S. Th. ex nonitate determinationis: qm tpe ssio lā erant pmulgatæ & compilatæ Decretales.

Dā. 111

¶ Ad hoc dicitur a quibusdam, quòd si S. T. recoluisset hunc Decretalis, cum scripsit hunc articulum, non dixisset hæc verba. Sed mihi videt quòd sciēs & prudens hæc scripserit. Nam, illa verba decretalis, in reprætāda sunt in sensu in quo siunt, magis q̄ in sensu, quem faciunt; &

Aug. li. 11. de ciuit. d. c. 32.

super epistolam ad Titum. Sex milia nondum nostri temporis complentur annorū. Et quanta tēpora, quantasq; seculorū origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteriq́ue ordines Deo seruierunt? Damasc. † etiā dicit in 2. li. Quidā dicunt, ꝙ ante omnem creationem geniti sunt angeli, vt theologus dicit Gregor. Primum quidem excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitatio opus eius fuit.

¶ 2 Præt. Angelica natura est media inter naturam diuinam, & naturam corpoream. Sed natura diuina est ab æterno, natura autem corporea, ex tēpore. Ergo natura angelica facta est ante creationem temporis, & post æternitatem.

¶ 3 Præt. Plus distat natura angelica a natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Genes. describuntur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturam corporalem.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Nō autē hoc esset verum, si aliquid creatū fuisset antea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc inuenitur duplex sanctorum doctorum sententia: illa tñ probabilior videtur, quòd [d] angeli simul cum creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars vniuersi. Non enim constituunt per se vnum vniuersum, sed tā ipsi quàm creatura corporea in constitutionē unius vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturæ ad aliā. Ordo enim rerum adinuicem est bonum vniuersi. Nulla autē pars perfecta est a suo toto separata. Non est [d] igit probabile, vt Deus, cuius perfecta sunt opera, vt dr. Deut. 32. creaturam angelicā seorsum ante alias creaturas creauerit. Quāmuis contrarium nō sit reputandum erroneum, præcipue pp sententiam Greg. Nazan. cuius tāta est in doctrina Christiana authoritas, vt nullus vnquā eius dictis calūniā iferre psumpserit, sicut nec Athanasii documētis, vt Hie. dicit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hierony. loquitur secundum sententiam doctorū Græcorum, qui omnes hoc concorditer sentiunt, quòd angeli sunt antemundum corporeum creati.

AD 2m dicendum, quòd Deus non est aliqua pars vniuersi; sed est supra totum vniuersum, præhabens in se eminentiori modo totam vniuersi perfectionem, [e] Angelus autem est pars vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

AD 3m dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea. [e] Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata: non autē creatis angelis, esset ipsum vniuersum creatum. Si vero contrarium teneat: quòd dicitur Gen. 1. In prin. creauit Deus cælum & terram. exponendum est, in principio, ideſt in filio, vel in principio tēporis, [e] non autem in principio, ideſt, antequod nihil, nisi dicatur ante quod nihil in genere corporaliū creaturarum.

Articvlvs iiii.

Vtrū angeli sint creati in cælo empyreo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli enim sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantia incorporea non dependet a corpore secundum suum esse: & per consequens, neque secundum suū fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶ 2 Præt. Auguſt. dicit 3. super Gene. * ad lit. quòd angeli fuerunt creati in superiori parte aeris. Nō ergo in cælo empyreo.

¶ 3 Præt. Cælum empyreum dicitur esse cælum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuenisset eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id, quod ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam in cœlum.

SED CONTRA est, quòd Strabus dicit super illud, * In principio crea. Deus cœl. & ter. Cœlum non visibile firmamentū hic appellat, sed empyreum, ideſt igneū vel intellectuale, quod nō ab ardore, sed a splēdore dicitur. Quod statim factum, angelis est repletū.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictū est,* ex creaturis corporalibus & spiritualibus vnū vniuersū constituitur. Vñ sic creatæ sunt spirituales creaturæ, ꝙ ad creaturam corporalem aliquem ordinē habent, & toti creaturæ corporali pśident. * Vnde conueniens fuit ꝙ angeli in supremo corpore crearentur, tanquā toti naturæ corporeæ pręsidentes, siue id dicatur cœlum vt dicit S. Thomas in expositione illi⁹ Decretalis, verba illa, appōsita sunt contra errorem Origenis & eorum, qui ponūt creaturas spirituales tantum esse per se productas a Deo, ac postmodum propter demerita earum, corporales creaturas ꝑ ductas fuisse. Vnde cum dupliciter teneatur, angelos ꝑductos esse ante corpora: scilicet tanquam res sic per se productas, quòd ꝑpter earum demerita quodammodo ꝑ accidens mūdus corporeus sit productus: Vel simpliciter & absolute: ꝙ ex voluntate Dei, angeli præcesserint mundum visibilem. Decretalis illa, quāuis secundum verba vtranque positionem destruat: contra primam tamen tanquam contra hęresim, interpretanda est. Ad secundam vero tanquam ad minus probabilem, applicari potest. Et ratio huius glosæ est: quia determinatiōes istæ non nisi contra aliquos errores consueuerunt fieri.

501 33 262 248 310 Infra q. 102 arti. 2. 1. & 4. 1. Et 2. di. 6. art. 3. cor. Et op. 15. c. 17. fi. Referē in glosa ordinaria sup hoc verbū. & in com. gen. cap. 1. Art. præce. & b 541

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ primæ Artic. quartum.*

*Lib. 3. sup Gen. c. 10. ante mediū tom. 3.

TItulus clar[e] est. ¶ In corpore vna conclusio affirmatiua, Angeli sūt creati in cœlo empireo, seu supremo. Et probatur: quia sunt creati vt partes vnius vniuersi cum corporibus: ergo vt habentes aliquem ordinem ad creaturam corporalem: ergo vt præsidentes toti naturæ corporeæ: ergo conuenienter in supremo corpore. Et omnia clara sunt.

lum empyreum, siue qualitercunque nominetur. Vñ Isi. dicit, q̃ supremũ cœlũ est cœlũ angelorũ, sup illud Deut. 8. c. Dñi Dei tui est cœlum, & cœlum cœli.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli nõ sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes a cõpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri: Potuisset enim Deus, angelos ante totam creaturam corporalem creasse, vt multi sancti doctores tenent.[c] Sed facti sunt in loco corporeo, ad ostẽdendum ordinem eorum ad naturam corpoream, & quòd sua virtute, corporea contingunt. 309

AD 2m dicendum, quòd August. forte per supremam partem aeris, intelligit supremam partem cœli: cum quo aer quãdam conuenientiam habet, propter suam subtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, sed de illis qui peccauerũt, qui secundum quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet, dicere quòd superiores angeli habentes virtutem eleuatam & vltra supra oĩa corpora, sint in supremo creaturæ corporeæ creati: alij vero habentes virtutes magis particulares sint creati in inferioribus corporibus.

AD 3m dicendum, q̃ loquitur ibi non de cœlo aliquo corporeo, sed de cœlo sanctæ Trinitatis: In quod angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, vt infra patebit.* Q.63.ar.3.

QVAESTIO LXII.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articu. primum.*

De perfectione angelorum in esse gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuisa.

CONSEQVENTER inuestigandũ est, quomodo angeli facti sunt i esse gratiæ vel gloriæ.

Et circa hoc quæruntur nouẽ.

¶ Primo, Vtrum angeli fuerint in sua creatione beati.

¶ Secũdo, Vtrum indiguerint gratia ad hoc, quòd ad Deum conuerterentur.

¶ Tertio, Vtrum fuerint creati in gratia.

¶ Quarto, Vtrum suam beatitudinem meruerint.

¶ Quinto, Vtrum statim post meritũ, beatitudinẽ adepti fuerint.

¶ Sexto, Vtrum gratiam & gloriam secundum capacitatẽ suorum naturalium receperint.

¶ Septimo, Vtrum post consecutionem gloriæ, remanserit in eis dilectio & cognitio naturalis.

¶ Octauo, Vtrum postmodum potuerint peccare.

¶ Nono, Vtrum post adeptionem gloriæ, potuerint proficere.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli fuerint in sua creatione beati.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, quòd angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in lib. de Eccle. dog.* quòd angeli qui in illa in qua creati sunt beatitudine, perseuerant, non natura possident bonum quod habẽt. Sunt ergo angeli creati in beatitudine. *Ca.59.in. 3.inter opera Augu.

¶ 2 Præt. Natura angelica est nobilior quàm corpora lis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata formata, & perfecta: nec informitas præcessit in ea formationem tempore, sed natura tantum, vt Augu. dicit. 1. super Genes. ad lit.* Ergo nec naturam angelicã creauit Deus, informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio est per beatitudinem, secundum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata. Li.1.c.15. parũ 2 principio. in 3.

¶ 3 Præt. Secundum August. super Genes. ad lit.* ea, quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet, quòd statim a principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum eius expositionem) mane fuit cognitio angelica, secundum quam cognouerũt verbum, & res in verbo. Ergo statim a principio creationis, cognouerunt verbum & res in verbo. Sed angeli, beati sunt per hoc, quòd verbum vidẽt. Ergo statim a principio suæ creationis angeli fuerunt beati. Li.4.super Gen.c.34. & 22. & li. 5.cap.5.

SED CONTRA, De ratione beatitudinis est stabilitas siue confirmatio in bono. Sed angeli non statim vt creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundam ostendit. Non ergo angeli in sua creatione fuerunt beati.

RESPON. Dicendum, quòd nomine beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ,[c] & inde est, quòd naturaliter desiderat tur: quia vnumquodque naturaliter desiderat suam vltimam perfectionem. Vltima autem perfectio rationalis seu intellectualis naturæ, est duplex. Vna quidẽ, quã possunt assequi virtute suæ naturæ: & hæc quodammodo beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Arist.* perfectissimam hominis contemplationẽ, qua optimum intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse vltimam hominis fœlicitatem. sed super hanc fœlicitatem est alia fœlicitas, quã in futuro expectamus: qua videbimus Deum sicuti est. Quod quidem est supra cuiuslibet intellect⁹ creati naturam, vt supra ostensum est.* Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primam beatitudinem quam angelus assequi virtute suę naturę potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem hmõi angelus nõ acquirit per [d] aliquem motum discursiuum, sicut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatẽ, vt supra dictum est.* Sed vltimam beatitudinem, quę facultatem naturæ excedit, angeli non statim in [d] principio suæ creationis habuerunt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Et ideo nõ statim eam a principio debuerunt habere. Li.10.Etic. co.6.7.&l. tom.5. Q.12.ar. 4.& q.13. ar.1. D.140. Q.58.ar3 & 4. D.135.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali, quam angelus habuit in statu innocentiæ. Li.8.super Gene.c.18 medio.c.19. & lib.5.de Gen.ad lit. cap.24

AD 2m dicendum, quòd creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere nõ potuit perfectionem, ad quam per suam operationem perducit. Vnde sm Aug.* germinatio plantarũ, ex terra non statim fuit in primis operibus, in quibus virtus sola germinatiua plantarũ data est terræ. Et similiter, creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem, ad quam per suam operationem peruenire debebat.

AD 3m dicendum, quòd angelus duplicem habet verbi

verbi cognitionem: unam naturalem, & aliam gloriæ. Naturalem quidem, qua cognoscit verbum per eius similitudinem in sua natura relucentem.[c] Cognitionem vero glorię, qua cognoscit verbum per suam essentiam. Et vtraque cognoscit angelus res in verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfecte, cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in verbo, affuit angelo a principio suæ creationis: secunda vero non, [c] sed quando facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrũ angelus indiguerit gratia ad hoc, quòd conuerteretur in Deum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum. Ad ea enim quæ naturaliter possum⁹, gratia non indigemus: sed naturaliter angelus cõuertitur in Deũ, quia naturaliter Deum diligit, vt ex supradictis patet.* Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc, q̃ conuerteretur in Deum.

¶ 2 Præt. Ad ea tantum videmur indigere auxilio, quæ sunt difficilia: sed conuerti ad Deum nõ erat difficile angelo, cum nihil esset in eo, quod huic conuersioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratię ad hoc, quòd converteretur in Deum.

¶ 3 Præt. Conuerti ad Deum est se ad gratiam præparare. Vnde Zach. 1. dr, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos, sed nos non indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparemus, quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc, q̃ conuerteretur in Deum.

SED CONTRA, per conuersionem ad Deum angel⁹ peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc q̃ conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam: quod est contra illud Apost. Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

RESPON. Dicendum, quòd angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout est obiectum beatitudinis. Sicut enim supertius dictum est,* naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum q̃ volumus: naturalis aũt inclinatio voluntatis est ad id, quod est conueniens secundum naturam. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta; sicut patet, q̃ ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumentum ab anima nutritiua. Ostensum est autem supra, † cum de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem, [d] nisi nota a supernaturali agente. et hoc dicimus auxilium gratiæ. Et ideo dicendum est, quòd angelus in illam beatitudinem voluntate conuerti non potuit, nisi per auxilium gratiæ. Q.12.ar.4 & 5. D.685.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum inquantum est principium naturalis esse. Hic autem loquimur de conuersione ad Deum, inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

AD 2m dicendum, quòd difficile est quod transcendit potentiam: sed hoc contingit esse dupliciter. Vno modo, quia transcendit potentiam secundum suum naturalem ordinem, & tunc si ad hoc possit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile: si autem nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo, transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentiæ, sed propter aliquod impedimentum potentiæ adiunctum: sicut ascendere non est contra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ, quia anima quantum est de se, nata est mouere in quamlibet partem, sed impeditur ab hoc propter corporis grauitatem. Vnde difficile est homini ascendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimam, homini quidem est difficile, & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati: sed angelo est difficile propter hoc solum, quod est supernaturale.

AD 3m dicendum, quòd quilibet motus voluntatis in Deum, potest dici conuersio in ipsum. Et ideo triplex [d] est conuersio in Deum. Vna quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruentis. et ad hanc conuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quæ est meritũ beatitudinis. et ad hanc requiritur [d] habitualis gratia, quæ est merendi principium. [c] Tertia conuersio est, per quam aliquis præparat se ad gratiam habendam. et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis: [e] secundũ illud Tren. vlt. Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur. Vnde patet quòd non est procedere in infinitum. D.339. D.153. a 519 143

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli sint creati in gratia.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd angeli non sint creati in gratia. Dicit enim August. 2. super Gene. ad lit. quod angelica natura primo erat informiter creata, & cœlum dicta. Postmodum vero formata est, & lux appellata: sed hęc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum tertium.*

313

IN titulo hoc solũ aduertendum est, quòd hic est sermo de gratia gratum faciente.

¶ In corpore duo facit. Primo, duas refert opiniones contrarias. Secundo, affirmatiuam ostendit esse probabiliorem

2.di.4.ar.1. Et quol. 9. q.ar.3. cor.

1.q.49. ar.1. 2. q.2.ar 2. & dist. 4.ar.4. Et 4.dist.12.

rē tali ratione. Omnia, quæ processu temporis diuinæ ꝓuidentia facta sunt, in prima rerum conditione, secundum quasdam rationes seminales, producta fuerunt. ergo & beatitudinis status secundum gratiam ꝓductus fuit in creaturis intellectualibus: quemadmodum naturales effectus virtualiter in creaturis corporalibus. Antecedens probatur authoritate Augustini. consequentia fundatur super authoritate Ioannis, dicentis, gratiam esse rationem seminalem beatitudinis, & super ꝓportionalitate naturalium & supernaturalium.

¶ 2 Præt. Gratia inclinat creaturam rationalem in Deum. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset a Deo auersus.

¶ 3 Præt. Gratiam medium est inter naturam & gloriam. Sed angeli non fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur quòd nec ēt creati sint in gratia, sed primo in natura tantum: postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

SED CONTRA est, quod Augu.* dicit 12. de Ciuitate Dei: Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, ideſt cum amore casto quo illi adhærent, creauit simul in eis condens naturam, & largiēs gratiam[c]?

RESPON. Dicendum, quòd quàmuis super hoc sint diuersę opiniones, quibusdam dicētibus, quòd creati sunt angeli in naturalibus tantum: alijs vero quòd sunt creati in gratia: hoc tamen probabilius videtur tenendum, & magis dictis sanctorum consonum est, quòd[d] fuerunt creati in gratia gratum faciente. Sic enim videmus quòd omnia quę processu temporis per opus diuinæ ꝓuidentiæ creata a Deo operante sunt producta, in prima rerum conditione producta sunt secundum quasdam seminales rationes, vt Augustinus dicit super Genes.* ad lit. sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestum est autem, quòd gratia gratum faciens, hoc modo cōparatur ad beatitudinem, sicut ratio seminalis in natura, ad effectū naturalem. Vnde 1. Ioan. 3. Gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secundum opin. Augustini ponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creaturę, inditę sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim a principio sunt angeli creati in gratia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd informitas illa angeli, potest intelligi vel per comparationem ad formationem gloriæ. & sic præcessit tempore informitas formationem: vel per comparationem ad formationem gratiæ, & sic non præcessit ordine temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali Aug.* ponit.

AD 2[m] dicendum, quòd omnis forma inclinat suum subiectum secundum modum naturæ eius. Modus autem naturalis intellectualis naturæ est, vt libere feratur in ea quæ vult. Et ideo, inclinatio gratię[d] non imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

AD 3[m] dicendum, quòd quàmuis gratia sit medium inter naturam & gloriam ordine naturæ, tamen ordine temporis in natura creata, non debuit simul esse gloria cum natura, quia est finis operationis ipsius naturę per gratiam adiutæ. Gratia autem, non se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium bene operandi. Et ideo, statim cum natura gratiam dare conueniens fuit.

Li.12.de ciui.Dei,c.9. a med. t.3.

476

Li.8. ca.3. to.3. Et 5. de Gen. ad lit. cap.24.

Li.1. super Gen. c.15. tom.3.

D.723. D.819.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus creatus, suā beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandū. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

¶ 2 Præt. Naturalibus non meremur. Sed naturale fuit angelo ꝙ conuerteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinem.

¶ 3 Præt. Si angelus beatus beatitudinē suā meruit, aut ergo antequā eam haberet, aut post: sed non ante, quia (vt multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritum: nec etiā post. quia sic etiam modo mereretur. quod videtur esse falsum: quia sic minor angelus merendo ad superioris angeli gradum posset pertingere: et non essent stabiles distinctiones graduum gratię. quod est inconueniens. Non ergo angelus beatus suam beatitudinem meruit.

SED CONTRA, Apoc. 21. dicitur, quòd mensura angeli in illa cœlesti Hierusalem, est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere nō pōt, nisi per meritum. Ergo neque angelus.

RESPON. Dicendum, quòd soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idem est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autē creaturę esse beatum, non est natura, sed vltimus finis. Quælibet autem res ad vltimum finem per suā operationem pertingit: quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutē eius quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem. Vnde expectatur finis ex dono alteri[9]. Beatitudo autē vltima, excedit & naturam angelicam & humanam, vt ex dictis patet* Vnde relinquitur, quòd tam homo quàm angelus suam beatitudinē meruerint. Et si quidem angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum est meritum, absq; difficultate dicere possumus, ꝙ suā beatitudinē meruerit. Et similiter si quis diceret, quòd qualitercunque gratiam habuerit antequā gloriā. Si vero gratiā non

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articu. quarum.*

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, ostendendo, quòd angel⁹ meruit suam beatitudinem. Secundo ostēdit hoc idem ex diuersitate modorum habendi beatitudinem in angelis.

¶ Quo ad primum lustrat tres modos, quibus posset imaginari quòd esse beatum cōuenit alicui, scilicet, aut ꝓ naturam sine operatione media: sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturæ ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmium. Et sunt datur sufficientia distinctiōis horū modorū sup hoc, ꝙ beatitudo perfecta, est vltimus finis. talem em̄ oportet aut naturaliter inesse, aut per operationē acqri. Sed cū soli Deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, ideſt substantia & beatitudo: reliqua per operationem beatitudinem assequuntur. Et cum non ꝓ operationem sufficientem ex vi naturæ operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam: quod erat probandum.

¶ Circa prędicta aduerte primo, quòd hæc dicta, accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas, sic enim omnia consonant: alioquin, inficiationi esset locus: quoniā si ad Christum spectemus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniam beatus est, nec per naturam nec ꝓ acquisitionem, sed ex simplici dono per assumptionem. Nec beatitudo ei⁹ habet præmii rationē, sed communicatæ felicitatis

Ar.1. huius q. & q. 58. ar.3. & 4. & 5.

citatis absque merito, quia ꝙ in Maria natum est, non qualecunque natum est: sed sanctum natum est.

¶ Circa hunc articulum aduerte secundo, ꝙ inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. sent. dist. 1. hæc est differentia, ꝙ S.T. ibi quidem sub dubio relinquit: an angeli sint creati ī gratia, & defendit quartam opinionem: hic autem amplectitur opinionē, ꝙ angeli prēhabuerunt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferi⁹, q. 63. ar. 6. ostendet, opinio S.T. ex vtrisque dictis hic. s. & ibi constatur.

¶ Quo ad secundū, circuit quatuor modos, quibus imaginari poteſt, angelū meruisse beatitudinem. Primo, habendo gratiam prius non solū natura, sed durationē, q̄ beatitudinem. Et hoc modo, null⁹ est scrupul⁹. Vel habēdo beatitudinem absque præcedente gratia, & sic oportet aliquod horū trium dicere, vel absq; merito, vel per actus cōsequentes beatitudinem, vel ꝙ vnus & idem actus fuit meritor⁹ & fruitio beata: sed nihil horum potest dici. ergo relinquitur primum. Sufficientię distinctionis satis facile patere potest, quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est scām mēbrū. Aut cum merito, & tunc vel præcedente, & sic est primum membrū, vel simultaneo, & sic est quartum, vel consequente, & sic est tertium. nec potest quintus modus imaginari. Destructio autē singulorum trium modorum, satis plane habetur in litera: quia carere merito est cōtra rationē præmii. consequi autē præmium: est contra rationem meriti. Eundem vero actum meri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & meritis: quia illa ꝑfecta, ista imperfecta est.

¶ Circa hanc partē aduerte, ꝙ Scotus in 2. dist. 5. consentiens cōclusioni dicit, hāc vltimam rationem ad quartum mēbrū excludendum non cogere: quia falsum est, quòd gratia meretis sit necessaria absque merito imperfectior gratia fruentis, quàmuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via. Stat enim, æqualem gratiam habere aliquem in via, & in patria.

¶ Sed ad hoc dicendum est, quòd quicquid sit de hac quæstione, an possibile sit gratiam viatoris æquari secundum essentiam gratiæ comprehensoris, quoniam hoc exigit speciale quæstionē: ratio S.T. non se restrinxit ad perfectū & imperfectum secundum essentiam: sed simpliciter & absolute assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectam, merentis vero imperfectam: quòd quo ad statum, dubium nō habet, quoniam illa est in statu consummato, ista nō. Et similiter quo ad actum. & hoc sufficit in proposito, vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

¶ Circa eandem rationem, aduerte, ꝙ videtur quòd hęc ratio S.T. efficax non sit: sed soluta sit ab ipsomet ī Quolibet. 9. art. 8. vbi expresse dicit, quòd ex merito & beatum esse simul, nō sequitur, ergo gratia perfecta & ꝑfecta simul: sed ergo gra perfecta & terminus gratiæ imperfectæ simul. Sed hoc non est ita, q̄n ibi loquitur de merito, vt termino viæ, hic vero de merito, vt in via, vt plenius, patebit in quæstione sequente articulo sexto.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articuli quinti.*

TItulus clarus est. ¶ In corpore vnica est conclusio ratiua affirmatiue. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinē meruit, fuit beatus. Et probatur sic. Angelus naturalē perfectionē nō ꝑ discursum acquirit, sed statim per naturam habeat, sicut supra ostensum est. Sicut autē ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. & ita statim post meritū in angelo fuit beatitudo consecuta. Meritum autē beatitudinis nō solū in angelo, sed etiam in homine esse potest ꝙ vnicū actū habetur. ergo statim post primū actū meritoriū, fuit beatus. Antecedens patet ex supra dictis. consequentia vero ꝓbatur: quia ex merito ita se habet ad gratiā angel⁹, sicut ex nā ad beatitudinē naturalem.

D. 880. D. 884. 887. D.154. 155.

D. 142.

Ar.1.huius q. & q. 58. ar.3. & 4.

D. 1692.

naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam, proportionalis est modo, quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem, quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Propositio vero subsumpta probatur ex eo, q̃ homo pōt vnico actu mereri. ergo & angelus.

¶ Circa hanc cōclusionem & rationem aduerte, q̃ Scotus in 2. dist. 5. q. 1. ad vltimum argumentum, dupliciter hoc impugnat. Primo, conclusionem ad hominē, quia si esset vera, sequeretur q̃ nullus angelus esset damnatus, quia apud S. T. quilibet meruit vni co actu beatitudinē.

b 308

Secundo, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli, & multo falsius extenditur ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ: sed ex arbitrio donātis. Tertio, contra cōclusionem simpliciter. Præmium debetur secundum legē præmiantis: sed lex Dei est, non quòd qui vnum actū aut duos fecerit, sed per seuerauerit vsque in finē, hic saluus erit: igitur nisi quis vsq; in finem vitæ suæ meruerit, quàmuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinē non consequitur.

D. 887. 154. 155.

314

¶ Ad euidentiā horū duo notāda sunt. Primo vis processus S. T. secundo, verificatio eius. Quo ad primum, cū ea quæ ex sola diuina volūtate dependent, nobis nota non sint ni si ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus consequēs est, vt s̃m generales regulas, beatitudinē eis datam esse credamus. Et q̃m communis lex est, vt in termino viæ cuiusque beatitudo detur, nō aliunde ostendi potest quando beatificati sint angeli, q̃ ex duratione viæ eorū. Nec aliud intendit hic S. T. nisi q̃ angelus statim post primum actum meritorium est in termino viæ suæ. Et propterea idē est quærere: utrum angelus post

316

2. sent. dist. 3. para. 2. 2 medio illi[a]

informatum angelus beatus fuit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo secundum suam naturam, non statim natus est vltimam perfectionem adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quàm angelo.

AD 2[m] dicendum, q̃ angelus est supra tempus rerum corporalium[e]. Vnde instātia diuersa in his quæ ad angelos pertinent, non accipiuntur nisi s̃m successionem in ipsorum actibus. Non[d] autem potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio, cum vnus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ consummatæ[e]. Vnde relinquit q̃ oportet diuersa instantia accipi: in quorum vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

AD 3[m] dicendum, q̃ de natura angeli est, q̃ statim suam perfectionem cōsequatur, ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi vnus actus meritorius, qui ea ratione medium dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum angeli sint consecuti gratiam & gloriam secundum quantitatem suorum naturalium.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, q̃ angeli non sint consecuti gratiam, & gloriam s̃m quantitatem suorum naturalium. Gratia. n. ex mera Dei volūtate datur, Ergo & quantitas gratiæ dependet ex volūtate Dei, & non ex quātitate naturalium.

¶ 2 Præt. Magis propinquum videtur ad gratiam actus humanus, quàm natura: quia actus humanꝰ præparatorius est ad gratiam. Sed gratia non est ex operib. vt dicitur Rom. 11. Multo igitur minus quātitas gratiæ in angelis est secundū quantitatem naturalium.

¶ 3 Præt. Homo & angelꝰ pariter ordinātur ad beatitudinē vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

SED CONTRA est qd̃ Magister dicit 3. dist. secundi sententᵉ. q̃ angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus prædi ti sunt.

RESPON. Dicendum, q̃ rationabile est, q̃ s̃m gradū naturalium angelis data sint dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapientiæ diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est a Deo, ad gratiam & beatitudinē consequendam, ita etiam gradus naturæ angelicæ ad diuersos gradus gratiæ & gloriæ ordinari videntur, utputa, si ędificator lapides polit ad cōstruendam domum: ex hoc ipso q̃ aliquos pulchri[s] & decētius aptat, videtur eos ad honoratiorē partē domus ordinare. Sic igitur videt q̃ Deus angelos, quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarū dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundo apparet idem ex parte ipsius angeli: non. n. angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturæ, impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex ĩclinatione partis sensitiuę. Quā do autem non est aliquid quod retardet, aut impediat, natura in id s̃m totam[d] suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile ē q̃ angeli, qui meliorem[d] naturā habuerūt, ētiam fortius & efficacius ad Deū sint cōuersi[e]. Hoc autem etiam in hominibus cōtingit: quia s̃m intensionem conuersionis in Deum dat̃ maior gratia & gloria[e]. Vnde uidetur q̃ angeli qui habuerūt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q̃ sicut gratia est ex mera Dei volūtate, ita etiam & natura angeli. Et sicut naturam, Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

AD 2[m] dicendum, q̃ actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed natura est immediate a Deo, Vnde magis videtur quòd gratia detur secundum gradū naturæ, quàm ex operibus.

AD 3[m] dicendū, q̃ diuersitas naturaliū aliter ē in angelis, q̃ differunt specie, & aliter in hominib[s], qui differunt solo numero. Differentia. n. s̃m speciem est propter finem: sed differentia s̃m numerū est propter materiam[c]. In homine etiam est aliquid, quod potest impedire vel retardare motum intellectiuæ naturæ, nō autē in angelis. Vnde non est eadē ratio de vtroq;.

ARTICVLVS VII.

Vtrum in angelis beatis, remaneat cognitio naturalis.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, q̃ in angelis beatis nō remaneat cognitio & dilectio naturalis. quia vt dicitur 1. Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis, est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ. Ergo adueniente beatitudine, natura lis cognitio & dilectio cessat.

¶ 2 Præt. Vbi vnum sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriæ. Superfluū ergo esset, q̃ remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶ 3 Præt. Eadem potētia nō habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. fœlicitas. n. non est s̃m habitum, sed s̃m actum. vt dicitur in 1. Ethic.* Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

SED CONTRA. Quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius: sed beatitudo nō tollit naturā, cum sit perfectio ei[a]. Ergo non tollit naturalem cognitionem & delectionem.

RESPON. Dicendum, q̃ in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut. n. se habent principia operationum adinuicē, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autē, q̃ natura ad beatitudinem comparatur, sicut primū ad scd̃m, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo[c]. Vnde oportet, q̃ natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet, q̃ in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ perfectio adueniens, tollit imperfectionē sibi oppositam[c]. Imperfectio autem naturæ, non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernit ei, sicut imperfectio potētiæ, substernitur perfectioni formæ. et non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis: nō opponitur perfectioni cognitionis glorię. nihil. n. prohibet simul aliquid cognoscere p diuersa media[c]. sicut simul potest aliq̃d cognosci per medium probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiā Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam proprium, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

c 297

AD 2[m] dicendum, q̃ ea quæ sunt beatitudinis, p̃ se sufficiunt: sed ad hoc q̃ sint, præexigunt ea q̃ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo increata.

AD 3[m] dicendum, q̃ duæ operationes[d] nō possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur[c]. Cognitio autem & dilectio naturalis, ordinantur ad cognitionem & dilectionē gloriæ. Vnde nihil prohibet, in angelo esse & cognitionē & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

D. 50.

b 297

ARTICVLVS VIII.

Vtrum angelus beatus peccare possit.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur q̃ angelꝰ beatus peccare possit. Beatitudo. n. nō tollit naturam, vt dictum est*. Sed de ratione naturæ creatæ est, q̃ possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare.

¶ 2 Præt. Potestates rationales, sunt ad oppositā, vt Philosophꝰ dicit†. Sed voluntas angeli beati non desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶ 3 Præt. Ad libertatē arbitrij pertinet, q̃ homo possit eligere bonū & malum. Sed libertas arbitrij nō minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

SED CONTRA, est quod Augᵘˢ. dicit 11. super Gen. ad lit. q̃ illa natura quæ peccare nō potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

RESPON. Dicendum, q̃ angeli beati peccare non possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc cōsistit, q̃ p essentiam Deum vidēt[c]. Essentia autem Dei, est ipsa essētia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deū ad ipsum, sicut se habet quicūque nō videns Deum ad communem rationem boni. Impossibile est autem, q̃ aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attēdens ad bonum, vel q̃ velit diuertere a bono, inquātū huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendēs ad Deū: sic aūt volens vel agens, nō pōt peccare. Vnde angelꝰ beatꝰ nullo modo peccare potest.

AD PRIMVM ergo dicendum q̃ bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex coniunctione perfecta ad bonum increatū, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscit, quòd peccare non possit ratione iam dicta[c].

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulū octauū.* 318

TItulus clarᵉ est. ¶ In corpe, respondet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic. Angelus videt Deū p essentiā. ergo videt ipsam essentiam bonitatis. ergo non potest velle aut agere nisi attēdēs ad Deū. ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cū prima consequentia: secunda vero declaratur sic. videns ipsam bonitatis essentiam se habet ad illius appetitū, quemadmodum cuiusque voluntas ad beatitudinem seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquem velle nisi attendens ad bonum, q̃m nemo operatur respiciens ad malum. ergo impossibile est, q̃ videns ipsam bonitatis essentiā, velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

2. di. 7. q. 1. ar. 1. & art. 2. cor. & di. 23. q. 1. art. 1 ad. 1. & ar. 2 ad. 2. Et Iob. 4. Art. præce. † lib. 9. Metaphy. tex. 3. tom. 3. Li. 11. sup Gene. ca. 7. tom. 3. 472 498 In corp. ar.

¶ Aduerte hic, q̃ ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum vt sic, fundatur super hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & oīs boni ratio eminenter est. Et propterea, si appetitus nullus potest sic resilire a bono in communi, vt appetat aliq̃d non sub ratione boni: consequens est vt appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi s̃m illius rationem.

AD 2^m dicendum, quòd virtutes rationales se habent ad oppositа in illis ad quæ nō ordinātur naturaliter. Sed quātū ad illa, ad quę naturaliter ordinant, nō se habēt ad oppositа. Intellectus. n. nō potest nō assentire principijs naturaliter notis. et similiter voluntas nō potest nō adhærere bono, inquātū est bonū: quia in bonū naturaliter ordinat, sicut ī suū obiectū. Voluntas igitur angeli se habet ad oppositа, quātū ad multa faciēda vel nō faciēda: sed quātū ad ipsum Deū quē vident esse ipsam essentiā bonitatis, nō se habent ad oppositа: sed ſm ipsum ad omnia dirigūntur, quodcunque oppositorum eligant. quod sine peccato est.

AD 3^m dicendū, q liberū arbitriū sic se habet ad eligendū ea q̄ sunt ad finē: sicut se habet intellect^s ad cōclusiones. Manifestū ē aūt, q ad virtutē intellect^s pertinet, vt ī diuersas cōclusiones ꝓcedere possit ſm principia data: sed q in aliquā cōclusionem ꝓcedat prætermitendo ordinem principiorū, hoc est ex defectu ipsius. Vnde q liberū arbitriū diuersa eligere possit seruato ordine finis, hoc ptinet ad perfectionē libertatis eius: sed q eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc ptinet ad defectū libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est ī angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis, qui peccare possumus.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulū nonū.*

TITulus clar^s est. ¶ In corpore respondet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat eā sic. Omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinem tēdit vt mobile ab ipso Deo. ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum. ergo ad certum gradum beatitudinis. ergo non pōt amplius ꝓficere. Maior ꝓpositio probat^r ex eo, q intentio est de fine, cui repugnat infinitum, vt patet in. 2. Metaph. Minor vero probat^r ex eo, quòd creatura rationalis non est sufficiens vt perducat seipsam ad beatitudinem. Cōsequentia vero subiuncta probatur perlustrando modos, quibus posset imaginari inueniri in beatitudine determinatum & vltimum, & sic, aut illud determinatum attendit ſm determinationē obiecti, aut ſm determinationem gradualem ipsius beatitudinis, seu quod idē est, ſm determinationē modi fruēdi illo obiecto. Et si ſm determinationē grad^s beatitudinis, tripl^r hoc credi posset. Prio, q ille grad^s determinatus esset summ^s simpliciter. Secundo, q esset gradus quidam cert^s ex natura rei. Tertio, q determinatio talis gradus esset ex intentione dirigentis, ſtatuētis dirigere, & perducere ad talem gradū, ita q̄ non ad inferiorē neque ad superiorē. Et sic, cum sint quatuor modi, quibus credi posset inueniri determinationem & vltimitatem in motu ad beatitudinem, discurrendo per singulos, & tres primos excludendo, quartū cōcludit. Ac per hoc consequentia probatur manifestè sic, Illud determinatum & vltimū ad quod mouetur angelus à Deo, nō est obiectū, nec summus gradus habendi illud, vbi aliquis certus grad^s ex natura ipsius modi habendi tale obiectum. ergo relinquitur, q sit certus gradus beatitudinis determinatus ex prædestinatione diuina. Prima pars huius assumpti probatur. Tū quia obiectum commune est omnibus beatis. illud autem determinatum proprium est cuilibet. Tum, quia in beatitudine sunt diuersi gradus, quibus obiectum cōmunicatur diuersis: obiectū aūt ipsum in seipso non habet istam diuersitatem graduum. Secunda vero pars probatur, quia summa visio cum sit comprehensio talis obiecti, incōmunicabilis est creaturæ, & soli Deo possibilis, cum requirat efficaciam infinitam, vt patet x q. 12 Tertia vero pars probatur ex hoc, q inter visionem Dei & cōprehensionē eius est infinita distantia: ac ꝓ hoc multi, immo infiniti gradus videndi Deum sunt medii, & consequenter modi videndi, & sic nullus est determinatus modus videndi magis hic q̄ ille, ad quem deberet moueri creatura rōnalis a Deo, & declaratur distantia infinita ex hoc, q inter quodlibet ſi nicum & infinitum, sunt infinita media. Consequenter autē quarti modi relinquitur per se nota, ex insufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequētia principalis per se nota est, q̄ assequuto termino, vlterius transire non potest.

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa, vt manifestè patet in motu cœli, qui procul dubio posset a Deo perpetuari, quāmuis non teneamus philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuū. Erit ergo aliquod mobile, quod non mouebitur ad aliquid determinatū & vltimū. Nec ꝓbatio adducta sufficienter ipsam ꝓbat: quia cum intentione finis certi (puta communicare bonitatē suam, vel assimilari bonitati diuinæ) stat infinitas motionis, vt Auerrois. 12. Meta. 36. cōmēto dicit.

¶ Ad hoc dupliciter respōderi potest. Primo, q duplex est motus. Quidam ordinatus ad cōsequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicui^s nobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito: quoniam moueretur ad impossibile. s. ad consequendum id, ad quod peruenire non potest, quia infinitas motus nunquam terminabitur. Quidam vero est motus nō per se primo ordinatus ad consequendā aliquam perfectionē, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanans: et talis motus potest esse in infinitus. Nec propterea intētio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum ex trinsecis ab infinito motu, nō consequendum per motum: sed magis aut conseruandum, aut communicādū: ita q̄ omni motui commune est, q̄ intentio motoris tendit ad aliquid certū & determinatum, quia finis cuius est intentio, repugnat ratio infiniti. s. nūquā haberi posse, quod est de ratione infiniti. Sed differentia inter motus est in hoc, quòd quidam ordinatur ad illum certum finem, vt consequendum, quidam vero non, sed vt conseruādum, aut communicādum. Et quī in proposito fērmo erat de motu consequutiuo ipsius finis intenti, quoniā quæstio est de motu ad beatitudinem, idcir co maior S. T. cū eius probatione, & solida stat vniuersaliter & propositū infert. Nō. n. assumpsit omne mobile moueri motu finito: sed ad certum finem, quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motū per se primo assequutum, seu ordinatum ad consequendum, nulla erit instantia ēt apparenter, & habetur intentum. Si vero simpliciter & absolute, nihil minus habetur intentū applicando ī subsumptis propositionibus ꝓportionaliter illam certitudinem finis, puta, si motus requirit certum finem, subintelligitur quòd motus cōsequutiuus requirit certum finem cōsequendum, & sic pater responsio ad obiecta. Secūdo, posset dici, quòd S. Th. non simpliciter, sed vt theologus, assumpsit illam maioremquoniā de facto omnis motus est ad aliquem finem consequendum. nam & cœlum mouetur vt impleatur numerus electorum, sed prima rāsio ē solidior.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulum primum.*

TITulus clar^s est. Malum superi^s declaratū fuit, culpę contra pœnā, quod tripl^r differt &c. ¶ In corpore vna est conclusio respōsiua, affirmatiue. Omnis

¶ Quinto, Supposito q̄ nō, Vtrum aliquis eorum in primo instāti suæ creationis, potuerit esse malus per actū propriæ voluntatis.

¶ Sexto, Supposito q̄ non, Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum.

¶ Septimo, Vtrum supremus inter cadētes, fuerit simpliciter inter omnes angelos summus.

¶ Octauo, Vtrum peccatum primi angeli, fuerit aliis aliqua causa peccandi.

¶ Nono, Vtrū tot ceciderint quot remanserunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum malum culpæ posit esse in angelis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, q̄ malum culpæ in angelis esse non possit. Quia malum culpæ nō potest esse nisi ī his quæ sunt in potētia: vt dicit^r in 9. Metaph*. Subiectum. n. priuationis est ens in potentia. sed angeli, cum sint formæ subsistētes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

¶ 2 Præt. Angeli sunt digniores q̄ corpora cœlestia. Sed in corporibus cœlestibus non potest esse malum, vt Philosophi dicunt. Ergo neque in angelis.

¶ 3 Præt. Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est angelis quòd moueantur motu dilectionis in Deum. Ergo ab eis remoueri non potest: sed diligendo Deū non peccant. ergo angeli peccare non possunt.

¶ 4 Præt. Appetitus nō est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis non potest esse apparens bonum quod non sit verum bonum: quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem non potest præcedere culpam. Ergo angeli nō possunt appetere nisi id, quod est vere bonum. Sed nullus appetēdo id quod est vere bonum, peccat. Ergo angel^s appetendo nō peccat.

SED CONTRA est, quod dicitur Iob. 4. In angelis suis reperit prauitatem.

RESPON. Dicendū, q̄ tam angelus quàm quæcunque creatura rationalis si in sua natura consideretur, potest^d peccare. Et cuicunque creaturæ hoc conuenit vt peccare nō possit, hoc^d habet ex dono gratiæ, non ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare a rectitudine actus, quā debet habere, ^e siue frui^e. Sicut & ī habitib^s acquisitis operatio præcedens habitū, est acquisitiua habitus. Quæ vero est ex habitu iam acquisito, est operatio iam perfecta cum delectatione. Et similiter actus charitatis perfectæ, non habet rationē meriti, sed magis est de perfectione præmij.

AD 2^m dicendum, q̄ aliquid dicitur vtile dupliciter. Vno modo, sicut quod est ī via ad finem: & sic vtile est meritū beatitudinis: alio modo, sicut pars est vtilis ad totū, vt paries ad domū. Et hoc modo ministeria angelorum sunt vtilia angelis beatis, inquantum sunt q̄dam pars beatitudinis ipsorū. Diffundere. n. perfectionem habitam in alia, hoc est de ratione perfecti, inquantum est perfectum^e.

AD 3^m dicendum, q̄ licet angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamen in vltimo quantum ad seipsum ſm prædestinationem diuinam. Potest tamen augeri ^d angelorum gaudium de salute eorum q̄ per ipsorum ministeriū saluantur, ſm illud Luc. 15. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiā agente. Sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertinet. quod quidē augeri potest vsque ad diem iudicij. Vnde quidam dicunt, q̄ quātum ad præmiū accidētale, etiam mereri possunt. Sed melius est vt dicatur, q̄ nullo modo aliquis beatus mereri ^d potest, nisi sit simul viator & comprehensor: vt Christ^s. qui solus fuit viator & comprehensor^e. Prædictum. n. gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, q̄ illud mereantur.

QVAESTIO LXIII.

De Angelorum malitia quo ad culpā. in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerādū est, quō angeli facti sunt mali. Et primo quantum ad malum culpę. Secundo, quantum ad malum pœnæ.

Circa primū quærūtur nouē.

¶ Primo, Vtrum malum culpæ in angelo esse possit.

¶ Secūdo, Cuiusmodi peccata in eis esse possunt.

¶ Tertio, Quid appetēdo, angelus peccauit.

¶ Quarto, Supposito q̄ aliqui peccato ꝓpriæ volūtatis facti sunt mali: vtrum aliqui naturaliter sint mali.

320 12.q.89.ar.4.Et.2.dis.5.q.1.ar.1. Et.3.cōt.c. 108. 109. & 110. Et opus.15.c.19.&.20. lib.9 text. 19. tom.3.

306

D. 996.

D. 723.

b 152

creatura rationalis in solis naturalibus constituta, potest pecca-
re. & probatur sic Sola virtus operatiua, quæ est sua regula ope-
randi, non potest declinare a rectitudine actus. ergo sola uolũtas
diuina, non potest declinare a rectitudine actus voluntarii. Ante
cedens probatur ex ratione peccati in cõmuni, quia. f. nihil aliud
est q̃ declinatio a re
ctitudine, quã debet
habere actus. Et de-
claratur seu manife
statur hæc ratio in
peccato naturæ, ar-
tis, & moris. Et de-
claratur exemplari-
ter in manu, & regu
la incidẽdi, respectu
actus incisionis. Cõ
sequentia vero quo
ad expositionem pri
mam probatur, quia
voluntas diuina nõ
habet superiorẽ, ac
per hoc, est sibi ip-
si lex. Quo ad secun
dam vero, quia quæ
libet alia voluntas
regulanda est ſm vo
luntatem diuinam,
quod probatur. Tũ,
quia eius est propriũ
obiectum vltimus fi
nis simpliciter. Tum
qa vniuersaliter vo
luntas inferioris re-
gulanda est voluntate superioris, vt patet in milite &
duce, & vniuersaliter ī omnibus subor
dinatis voluntariis
agentibus.
¶ Circa antecedens,
dubitatiuncula oc-
curit, qm̃ secunda
exponẽs illius falsa
videt. f. Omnis vir-
tus quæ non est sua
regula, potest decli
nare a rectitudine
actus: stat. n. q̃ non
sit sua regula, & tñ
habeat ipsam immo
biliter congenitã, si-
cut homo risibilita-
tem, & sic non possit
declinare ab actus
rectitudine.
¶ Ad hoc breuiter
dicitur, q̃ eiusdẽ ra-
tionis est, & pro eodem in proposito reputatur, virtutem aliquã
esse suam regulam, vel habere eam immobiliter congenitã, quo-
niam hoc redit in idem. Et tantum differt in hoc, q̃ primo modo
natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identi-
cẽ: secundo vero modo, esset sua regula virtualiter: vnde nihil
obest proposito, quocunq; id modo accipiatur. Cõstat. n. nullam
voluntatem, excepta diuina, esse tantæ perfectionis, q̃ aut sit sua
regula, aut q̃ habeat eam congenitam ex natura, quoniam hoc
includit q̃ ex natura flueret immobilis amor omnis boni, tã na-
turalis quam supernaturalis, tam cõgeniti naturaliter quam per
reuelationem ostensi: quod implicat contradictionem manifeste,
quamuis ex aliquo gratuito Dei dono, immobilitatẽ talis amo
ris consequi possit.
¶ Ad euidentiam antecedentis scito, q̃ fundatur super hoc, q̃
actus rectus dicit duo, actum & rectitudinem: ac per hoc princi-
pia eius sunt duo. f. potentia operatiua, & regula. Et propterea
ſm coniunctionem potentiæ cum regula, erit coniunctio actus
cum rectitudine, ita q̃, si coniũctio est inseparabilis, etiam actus
necessario erit rectus, & si coniunctio illorum principiorum est
separabilis, actus etiã poterit esse nõ rectus. Et similiter, si coniũ
ctio est ex natura, actus naturaliter erit rectus, & si ex dono gra
tiæ, actus, stante dono, erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propte
rea, p̃ se nota est illa propositio, Virtus operatiua, quæ est sua re
gula, non potest naturaliter deficere a rectitudine actionis, expo-

D. 149.

accipiatur peccatũ in naturalib⁹, siue in artificialibus, siue in mora-
libus. Solum autem illum actum
a rectitudine declinare non cõtin-
git, cuius regula est ipsa virtus agẽ
tis. Si. n. manus artificis esset ipsa
regula incisionis., nũquam posset
artifex nisi recte lignum incidere,
sed si rectitudo icisionis sit ab alia
regula, cõtingit incisionẽ esse rectã
& nõ rectã. Diuina autẽ volũtas so
la est regula sui actus, qa nõ ad su-
periorem finem ordinatur. Omnis
autẽ voluntas cuiuslibet creaturę,
rectitudinem in suo actu non ha-
bet, nisi ſm quod regulatur a volũ
tate diuina, ad quam pertinet vlti-
mus finis: sicut quælibet voluntas
inferioris debet regulari ſm volũ-
tatem superioris: vt voluntas mili-
tis ſm voluntatẽ ducis exercitus.
Sic igitur in sola voluntate diuina
peccatum esse non potest: in quali
bet autem voluntate creaturæ pote-
st⁴ esse peccatum, secundum cõ-
ditionem suæ naturæ.

Ad primvm ergo dicen-
dum, q̃ in angelis non est potẽtia
ad esse naturale. est tamẽ in eis po
tentia ſm intellectiuam partem ad
hoc q̃ conuertatur in hoc vel in il
lud. Et quantum ad hoc potest in
eis esse malum.

Ad 2ᵐ dicendum, q̃ corpora
cœlestia non habent operationem
nisi naturalem. Et ideo sicut in na
tura eorum non potest esse corru-
ptionis malum, ita nec in actione
naturali eorum potest esse malum
inordinationis. Sed supra actionẽ
naturalem in angelis est actio libe

ri arbitrii, secundum quam con-
tingit in eis esse malum.

Ad 3ᵐ dicendum, q̃ naturale
est angelo, q̃ conuertatur motu di
lectionis in Deũ, ſm quod est prin
cipium naturalis esse⁶. Sed q̃ con-
uertatur in ipsum secundum quod
est obiectum beatitudinis super-
naturalis: hoc est ex amore⁴ gratui
to, a quo auerti potuit peccando.

Ad 4ᵐ dicendũ, q̃ peccatũ mor
tale⁴ in actu liberi arbitrii cõtigit
esse dupl⁹. Vno modo ex hoc q̃ ali
quod malũ eligit: sicut homo pec
cat eligendo adulterium, qđ ſm se
est malum. Et tale peccatũ semper
procedit ex aliqua ignorantia vel
errore. Alioquin, id quod ẽ malũ,
⁴ nõ eligeretur vt bonũ. Errat qui-
dem adulter in particulari, eligens
hanc delectationẽ inordinati actꝰ
quasi aliquod bonũ ad nunc agen
dum, propter inclinationem pas-
sionis aut habitus: etiam si in vni-
uersali non erret, sed verã de hoc
sententiã teneat. Hoc autem modo
in angelo peccatũ esse non potuit:
quia nec in angelis sunt passiones:
quibus ratio aut intellectus liget,
vt ex supradictis patet⁶: nec iterũ
primum peccatum habitus proce
dere potuit ad peccatum inclinãs.
Alio modo contingit peccare per
liberum arbitrium, eligendo aliqd
quod ſm se est bonum, sed non cũ
ordine debitæ mẽsuræ aut regulę:
ita q̃ defectus inducens peccatum
sit solum ex parte electionis, quæ
non habet debitũ ordinem nisi ex
parte rei electę: sicut si aliqs eligeret orare, nõ attẽdens ad ordinem

nendo ly est sua regula, vt diximus.
¶ Circa consequentiam aduerte duo. Primum est, quòd non in-
tendimus solam voluntatẽ diuinam absolute, excludẽdo omnia
alia agentia, esse regulam sui actus, sed inter voluntates sola ip-
sa est regula sui actus, ita quòd dictio exclusiua, nõ excludit om
nem aliam virtutẽ
operatiuam, sed tan
tum omnem aliam
voluntatem. Quo-
niam naturaliter vi
tutes naturales de-
clinare non pos-
sunt a rectitudine
sui actus, suntq; sibi
ipsis agendi regulæ.
Secundum est, quòd
non intendimus q̃
quælibet alia volun
tas possit deficere in
quolibet suo actu vo
luntario, quoniam
angelus in puris na
turalibus respectu
obiectorum natura-
lium, non potest de
ficere, sed q̃ omnis
alia voluntas potest
in aliqua sua actio-
ne deficere: hoc eni
sufficit ad hoc, q̃
possit peccare.
¶ Circa probationẽ
illius exponentis.
Quælibet alia volũ
tas non est sua regu
la, quia ordinat ad
vltimum finem, qui
pertinet ad voluntã
tem diuinã, & quia
habet superiorẽ, du
biũ occurrit. Quia si
ista ratio est efficax,
concludit, quòd om
ne agens scḋm põ
naturaliter deficere
in sua actione, quo
niã habet superius,
& ordinatur ad finẽ
vltimum simplici-
ter &c. quod tamen
Sanct. Tho. negat.
¶ Ad hoc dicitur, q̃
ista rõ est efficax nõ
in omni agente, sed
voluntario: nec in
omni operatione vo
luntaria, vt dictũ est,
sed aliqua: ita quòd

optime infert. ergo voluntas omnis secũda, potest in aliqua opera-
tione deficere. Et ratio diuersitatis est difformitas ordinis ad vl
timum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & na-
turalis. Operatio namque naturalis ordinatur ad vnum, mediante
quo respicit Deum, vt vltimum finem naturalis esse. Et ideo
ad regulandum eam, sufficit ratio illius vnius boni, quam cum
particulare bonum ponat, non inconuenit connaturalem esse ali
cui creaturæ. Operatio vero libera potest in omne bonũ, ac per
hoc, ordinatur ad vltimum finem in seipso, & prout est finis na-
turalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam, exigitur
ratio omnis boni, quam constat non posse connaturalẽ esse crea
turæ, quia sic ex vi naturæ haberet omne bonũ simpliciter, quia
posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo volũtas ordinatur
in finem vltimũ in seipso, vt supernaturalis est, cuius ratio
soli voluntati diuinæ est cõnaturalis: hoc. n. importãt
illa verba textus, ad quã pertinet vltimus finis,
& quia sic habet superiorẽ, ideo ex hoc opti
me infertur. ergo non est sua regula:
sed regulatur diuina voluntate.
Hæc autẽ non conueniunt
agentibus naturali-
bus nec voluntа-
riis omnibus respectu naturalium obiecto-
rum: quare &c.

¶ Super-

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.
¶ In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclu-
siones respõsiuæ: prima iuxta primum membrum, & aliæ iuxta
eiusdem. Distinctio est
de mõ essendi pecca
ti in aliquo: duplici
ter. n. cõtingit. f. ſm
reatum, aut ſm affe
ctũ. Et vocatur ſm
affectũ. i. formaliter.
Secũdum vero reatũ
i. ſm obligationem
ad pœnam illius pec
cati, quæ obligatio ẽ
effectus maculæ, quę
est formaliter pecca-
tũ remanens. Et qm̃
nemo obligatur seu
reus est pro peccato
cuius non est causa,
esse ſm reatũ, vt di-
stinguitur contra es
se ſm affectũ, est esse
in eo causaliter. Pri
ma cõclusio ẽ, Om-
nia peccata possunt
esse in angelis ſm
reatũ. Secũda cõclu
sio est, ſm affectum
in angelis primum
peccatum nõ potest
esse aliud q̃ superbia.
Tertia est, ſm affec-
tum potuit conse-
quẽter in angelis es
se peccatũ inuidiæ.
Prima cõclusio pro-
batur, quia possunt
inducere homines ad
omnia peccata. Secũ
da vero sic: primum
peccatũ fuit in affe-
ctione deordinata ad
bona spiritualia. er-
go fuit in non subie
ctione superioris re-
gulæ. ergo non fuit
nisi superbia. Ante-
cedens probatur, qa
angelus non potest
affici nisi ad bona
spiritualia, quod p-
batur, quia nihil af-
ficitur nisi ad conueniens quodam modo naturæ suæ. Prima ve-
ro cõsequentia probatur, quia in affectione ad spiritualia nõ cõ
tingit aliter peccare, nisi quia superioris regulæ non seruatur. Se
cunda autem consequentia probatur: ex eo q̃ non subdi superio
ri, superbię est. Tertia cõclusio probatur quo ad duo singillatim,
primo, quo ad posse: secundo, quo ad modũ quo fuit. primum. f.
q̃ potuit consequenter ibi esse inuidia, probatur. quia eiusdẽ ra-
tionis est rendere in bonum, & reniti opposito, qđ est actus inui-
diæ, quia inuidus dolet de bono alterius, inquantum impediti-
um proprii, quod amat. Secundum. f. quomodo inuidit, manife
statur sic. Angelus malus affectauit excellentiam singularem: er-
go doluit de bono hominis, & de excellentia diuina. Antecedẽs
probatur, quia non aliter potuisset habere ibi locum inuidia. Cõ
sequentia vero manifestatur ex eo, q̃ singularis excellẽtia ceſſat,
& ex excellentia cõmunicabili homini, & ex excellẽtia diuina.
¶ Circa rationem adductam pro secunda conclusione, dubiũ oc-
curit ex duplici capite. Primo, ex eo quòd hic assumitur. f. quòd
immoderatus affectus s ad spiritualia, non potest esse aliud pecca-
tum nisi superbia. Secundo, ex ratione adducta ad probandum
hoc. f. affectus ad spiritualia non est malus, nisi quia declinat a re
gula superioris. ergo est superbia. Contra primum. n. obstat Tũ,
quia multa vidẽtur esse vitia habentia pro obiecto bonum spiri
tuale. Tum, quia app etitus immoderatus boni spiritualis delecta
bilis, vt sic, ad luxuriã magis reduci videtur, q̃ ad superbiam. Vn
de Sco. in. 2. d. 6. q. vl t. ponit q̃ appetitus quo angelus inordina-
te cõcupiuit beatitud inẽ ad luxuriã magis reducit, qa est appeti
tus nõ excellẽtiæ: sed delectabilis. Cuius signũ adducit, q̃ potẽ

ab eccleſia inſti tutum. Et huiuſ-
modi peccat um nõ præexigit igno
rantiam, sed absentiam solum cõ-
siderationis eorum, quæ cõsiderari
debent. Et hoc modo angelus pec-
cauit conuer tendo se per liberum
arbitriũ ad propriũ bonũ, absq; or
dine ad regulã diuinæ voluntatis.

Articvlvs II.

*Vtrum in angelis possit esse tantũ pec-
catum superbiæ & inuidiæ.*

Ad secvndvm sic pro-
cedit. Videt, q̃ angelis nõ
possit esse solum peccatũ superbiæ
& inuidiæ. In quẽcunque. n. cadit
delectatio alicuius peccati, potest
cadere peccatum illud. Sed dæmo
nes delectantur etiam in obscœni-
tatibus carnalium peccatorum, vt
Aug. dicit 14. de Ciuit. Dei.* Ergo
in dæmonibus etiam peccata car-
nalia possunt esse.
¶ 2 Præt. Sicut superbia & inuidia
sunt peccata spiritualia, ita accidia
& auaritia, & ira. Sed spiritui con
ueniunt peccata spiritualia, sicut
& carni peccata carnalia. Ergo nõ
solũ supbia & inuidia ī angelis esse
potest, sed etiã accidia & auaritia.
¶ 3 Præt. Secundum Greg*. in mo
ralibus, ex superbia nascunt plura
vitia, & similiter ex inuidia. Posita
autẽ causa ponitur effectus. Si er-
go supbia & inuidia in angelis esse
possunt, pari ratiõne & alia vitia
in eis esse possunt.

Sed contra est, q̃ Aug. dicit

quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionis geo
metricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secũdũ vero obstat, quia
sic sequeretur q̃ omnis inordinata affectio ad quodcunq; bonũ,
esset superbia, quoniam nulla affectio ad bonum quodcunque,
habet rationem mali: nisi quia Dei regula non seruat in tali af-
fectu, & sic, & luxu-
ria & auaritia essent
superbiæ species.
¶ Circa secundam
conclusionem occur
rit dubium non dis
simulãdum, quia vi
detur contrariari di
ctis in præcedẽti ar-
ticulo, in respõsio-
ne ad quartum, vbi
dixit S.T. q̃ peccatũ
angeli fuit ex parte
electionis, & non ex
parte rei electę. Nũc
vero dicitur, quòd
est peccatum super-
biæ. Si enim fuit pec
catum superbiæ. ergo
elegit non subiũ-
ci Deo. ergo pecca-
uit ex parte rei elec-
tæ. Et tenet conse-
quentia prima, ex
differentia inter su-
perbiam & alia pec
cata, in hoc quòd
auersio a diuina re-
gula in aliis pecca-
tis inuenitur ex con
sequenti, in super-
bia autem per se, ex
hoc ipso. f. quòd su-
perbꝰ non vult Deo
& eius regulis subii
ci, vt expresse dicit
S.T. in secunda secũ
dæ q. 162. ar. 6. & 7.
Præterea hic dicit,
quòd angelus appe-
tiit excellentiam sin
gularem. ergo pec-
cauit ex parte rei
electæ.
¶ Circa secundam
conclusionem occur
rit dubium secũdo,
quid fuit illud bonũ
spirituale appetitũ
in primo peccato an

14. li. de Ciuit Dei*, q̃ angelus nõ est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Est tamen su-
perbus & inuidus.

Respon. Dicendũ, q̃ peccatum aliquod, in aliquo esse põt dupli-
citer. Vno modo ſm reatum: alio modo ſm affectum. Secundum rea
tũ quidẽ, omnia peccata in dæmo-
nibus esse contingit, quia dum ho
mines ad omnia peccata inducũt,
omnium peccatorum reatũ incur
runt. Secundum affectum vero, il-
la solum⁴ peccata in malis angelis
esse possunt, ad quæ cõtingit affici
spirituale naturã. Spirituale autẽ
naturã affici, nõ contingit ad bona
q̃ sunt propria corpori, sed ad ea q̃
in rebus spiritualibꝰ inueneri pos
sunt. nihil. n. afficitur nisi ad id, qđ
suę naturę potest esse quodãmodo
cõueniens. In spiritualibus autem
bonis, non potest esse peccatum
dum aliquis ad ea afficitur, nisi per
hoc quòd in tali affectu superioris
regula non seruatur. & hoc est pec
catum superbiæ, non subdi superi
ori in eo quo debet. Vnde pecca
tũ primũ angeli, nõ põt eẽ aliud q̃
superbia. Sed cõsequẽter potuit in
eis esse etiã inuidia. Eiusdẽ. n. ratio
nis est, q̃ affectus tẽdat in aliqd ap
petendum, & quòd renitatur op-
posito. Inuidus autem ex hoc de
bono alterius dolet, inquantum
bonum alterius æstimat sui boni
impedimentum. Non autem bonũ
alteriꝰ poterat æstimari ipedimẽtũ

geli. An scilicet, fuerit ipsemet, vt amatus a seipso puro amore
amicitiæ: an beatitudo vt desiderata sibi, vel quod idem est, ipse-
met vt concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitãdi, quo
niam apud S. T. non inuenitur aliter primum angeli peccatum,
nisi per inordinatum affectum sui, vt beatificabilis. Apud Scotũ
vero loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata, pri-
mum superbiæ deordinans amorẽ amicitiæ erga seipsum: scḋm
luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ, quo sibi beatitudi
nem concupiuit. Et eius ratio est, quia inordinata concupiscen-
tia necessario supponit inordinatam amicitiam, quoniam quem
tantum inordinate amo, illi inordinata concupisco.
¶ Circa modum assignatum vltimæ conclusionis, dubium oc-
currit, quoniam falsum videtur, quòd non aliter potuit esse in
uidia, nisi affectata excellentia singulari. Potest enim inuidus
dolere de bono alterius non solum inquantum impedit eius sin-
gularitatem, sed etiam inquantum impedit quancun que aliam
conditionẽ affectati boni, puta delectationẽ, liberũ vsum, & alia
huiusmodi, & si sic est, videt magnã pati calumniã, pecẽs S.T.
¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd non est mens San-
cti Tho. dicere simpliciter, quòd circa spiritualia non contingit
inordinate affici, nisi superbe. cum constet circa eadem, pos-
se esse vitium superbiæ oppositum, tanquam extremum alte-
rum, & humilitati tanquam virtuti mediæ, quoniam op-
posita habent fieri circa idem. Sed mens sua est, quòd primo
circa affectum spiritualium, non peccatur nisi superbe. Quo-
niam cum proprium obiectum superbiæ sit excellens, non
quomodocunque aut qualitercunque, sed excellens mensuram

D. 150. 421. 444.

Lib. 14. c. 3. a med. to. 5

a Deo præfixam vt sic ita q̃ in quacunq; re excellentia mensuræ vt a Deo taxatur, est proprium obiectũ superbiæ. Bona vero spiritualia cum secundum se excessiua esse non possint, quoniam quanto maiora habentur, tanto meliora sunt, & consequenter secundum se amari nimis, non possunt, consequens est, vt ex hoc primo habeant ratio nem vitiosi appetibilis, ex quo primo habent rationem excedentis, & incommensurati alicuius: hoc autem constat esse diuinam dispensationem & regulam. Et propterea affectus primo inordinatus ad spiritualia, superbia rationaliter est tendẽs in id, vnde primo habẽt spiritualia ratio nẽ vitiosi appetibilis. Notanter autẽ vtitur S. T. vocabulo affectionis, insinuans per hoc quòd primum peccatum oportuit esse actum volitionis, qui fertur in bonum vt sic, & non actum nolitionis, qui respuit malũ vt sic. Vnde ad primam obiectionẽ in oppositũ dicitur, quòd quàmuis in affectu spiritualium possint esse plura vitia, primum tamen oportet esse superbiã. Vitium enim sibi oppositum cum tendat in vilius ipso appetente, aut in angelis respectu spiritualium omnino locum nõ habet, aut primum locum habere non potuit: quoniam longe similius est naturæ tam excellenti appetere aliquid supra se q̃ infra, cum etiam omnibus inditum naturaliter videatur, ad magna tẽdere. Vitia autem cętera circa spiritualia, aut cõsistunt circa nolle, & sic non potuerunt esse prima, vt odium & inuidia, & huiusmodi, aut oriuntur ex affectu superbiæ, vt inanis gloria, & consequenter non possunt esse prima. Nec obstat appetitus ad delectabile vt sic, quem obiicit Sco. Tum, quia sicut delectabile nõn potest esse primum appetitum: sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum cõuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenienti coniuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, non est deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni, ad quod consequitur ratio delectabilis. Tum, quia inordinata affectio ad delectabile, nullum speciale vitium constituit; sed spectat ad eadem vitia quæ respiciunt illa bona delectabilia. Ita quòd inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in scientia, & in aliis, non spectant ad vnum vitium, nec quælibet earũ constituit seor sum aliquam speciem vitii: sed singulæ ad illas vitii species pertinent, quæ obiecta, puta potestatem, scientiam, potum, cibum &c. inordinate respiciunt: quemadmodum per oppositum ordinate delectari in aliquo bono non constituit vnam aut plures virtutes: sed est conditio sequens singulas. Iustus enim ordinate delectatur in bono ad alterum. Tẽperans vero in bono sensibili moderato, & sic de aliis. Vnde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile vt sic, voluntarium videtur. Et quòd dicitur de inordinata conclusionis geometricæ delectatione, respõdetur, q̃ spectat ad illud vitium, ad quòd spectat ratio boni apprehensi fundantis delectabile quicquid sit illud: non enim contingit aliter delectari. Tum, quia ipsemet Scotus fatetur, q̃ si excellentia appetitur, appetitus talis delectabilis ad superbiã, nõ ad luxuriã spectat. Ex hoc.n. habeo duo. Primo, id quod nũc dictum est, s.q̃ inordinata affectio alicuius delectabilis spectat ad idem vitium ad qđ̃ ptinet inordinata affectio sui fundamẽti: sicut inordinata affectio ad delectari in excellẽtia, spectat ad inordinatũ appetitũ excellentiæ, q̃a ad superbiã. Secũdo, q̃ appetitus beatitudinis nõ fuit luxuria: sed superbia, q̃a fuit appetitus inordinatus excellẽtiæ propriæ: qm̃ beatitudo est status oĩum bonorũ aggregatione pfectus, & sic appetendo beatitudinẽ, appetiit primo excellentiã, in qua plurimum consistere credimus beatitudinem. Et præterea

D.1.ecol.

boni affectati per angelum malũ, nisi inquantum affectauit excellentiam singularem: quæ quidem singularitas per alterius excellẽtiam cessat. Et ideo post peccatum superbiæ, consecutum est in angelo peccante malum inuidiæ, s̃m qđ de bono hominis doluit: & etiã de excellentia diuina, s̃m qđ eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

Ad primvm ergo dicẽdũ. q̃ dæmones nõ delectantur in obscœnitatibus carnaliũ peccatorũ, quasi ipsi afficiantur ad delectationes carnales. Sed hoc totum ex inuidia procedit, q̃ in peccatis hominum quibuscunq; delectantur, inquantum sunt impedimenta humani boni.

Ad 2m dicendum, q̃ auaritia, s̃m qđ est speciale peccatum, est immoderatus appetitus rerum temporaliũ, quæ veniunt in vsum vitę humanæ, quæcunque pecunia estimari possunt: & ad ista non afficiuntur dæmones: sicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia proprie sumpta, in eis esse non potest. Sed si auaritia dicatur cum ímoderata cupiditas habẽdi quodcunque bonum creatum, sic auaritia cõtinetur in superbia quæ est in dæmonibus. Ita vero cum quadam passione est, sicut cõcupiscentia. Vnde ipsa in dæmonibus esse non potest nisi metaphorice. Accidia vero est quædam tristitia, qua homo reddit tardus ad spirituales actus propter corporalem laborẽ, qui dæmonibus non competit. Et sic patet q̃ sola superbia & inuidia, sunt pure spiritualia peccata, quæ dæmonibus competere possunt: ita tamen, quòd inuidia non sumatur pro passione: sed pro voluntate renitente bono alterius.

Ad 3m dicendum, quòd sub inuidia & superbia, prout in dæmonibus ponuntur, comprehenduntur omnia peccata quæ ab illis deriuantur.

nulla maior excellentia ipsa fœlicitate ẽ, quæ omnis appetibilis excellentiã summumq; gradum in ratione sua claudit. aliàs beatitudo vltimi finis rationem non haberet.

¶ Ad id vero quod obiicitur ex alio capite, dicitur, q̃ bonum aliquod appeti, non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet, per se. i. q̃ per se despiciat superioris regula. Alio modo ex consequenti, seu per accidens. Et primo modo infertur superbia, cuius proprius actus est cõtemptus superioris: secundo modo commune est cæteris vitiis digredi a diuina regula.

¶ Ad primum contra secundam conclusionem dicitur, q̃ non dubio aspernari superiorem, per se conuenit superbię & cæteris ex consequenti. Sed quia tale per se cõtingit dupliciter, ideo vniuersaliter loquendo, trĩbus modis fit superioris regulæ contẽptus. Primo obiectiue, & modaliter simul. Et in hoc consistit supremus gradus superbiæ, quo eligitur non subiici Deo & vt res electa, & vt modus ipsius electionis, namq; ipsa met electio non regulatur diuina tũc regula. Secundo fit modaliter & ex consequenti: & in hoc consistit auersio cæterorũ peccatorum mortalium, quoniam dum tendunt ad sua obiecta, cõmitatur auersio a diuina regula. Tertio fit modaliter & per se, & in hoc consistit ratio superbiæ, dum ad secundum se bona tendit superbe. Ex eo nãq; q̃ talis appetitus est ad bonum, sequitur, quòd ex obiecto non redundet deformitas in actu, ac per hoc non comitatur auersio. Et ex eodẽ patet, quòd auersio tunc non concurrit obiectiue tãquam res electa. Ex eo vero, quòd in bonis superbe tendit, sequitur quòd ibi intercueniat nõ subiectio diuinæ regulæ vt modus ipsius appetitionis, & quòd voluntarie ibi intercueniat talis modus: alioquin peccatum nõ esset. Et si his adiungas, quòd non ex passione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus, restat vt per se inueniatur nõ subiectio ista. & sic auersio est per se volita: non vt obiectũ volitionis: sed vt modus eiusdẽ. & hoc modo fuit peccatum angeli, superbia. Nec requiritur ad per se volitũ, vt priuatiuum modũ electionis, quòd sit cognitum actu, quoniam hæc est condirio voluntarii obiectiue: sed sufficit quòd potuerit cognoscere & vitare illud, si voluisset, & voluntarie non vtatur eius opposito. s.regula. Cum ergo dicit. S. T. quòd superbia est auersio per se, ex hoc quòd non vult Deo & eius regulæ subiici: intelligendum est obiectiue, vel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quòd nõ per aliud, sed mere voluntarie aspernetur quis diuinam regulam vt modũ suæ electionis, ideſt pure & voluntarie eligat nõ vtens diuina regula. & ad hoc sufficit in intellectu incõsideratio regulæ. Et quoniam hæc omnia cõcurrunt in peccato angeli, vt ex dictis patet, ideo optime dictum est, quòd peccatum fuit superbia. Ad secundum dicetur inferius in articulo sequenti.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd cum amare sit velle bonũ alicui: non video quomodo posset esse amor amicitiæ siue ad se, siue ad alterum purus, ideſt absque aliqua concupiscentia. Amicum enim amare, est velle eum habere ad minus ea quæ habet, & similiter amare seipsum, est sibi velle seipsum ad minus. Vnde superius cum author quæsiuit: quomodo angelus amet se, pro tãto dixit amare se naturaliter vel electiue, pro quãto aliquod bonum sibi naturaliter vel electiue vult. Et propterea ad quæsitum dicẽdum est, quòd quæstio supponit falsum, quòd angelus amet se pura amicitia. talis enim amor non videtur possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret mõstrare, quomodo absque digressione ad concupiscentiam aliquam peccatum esset. Ex parte nanque obiecti, peccatum non est, ex parte vero modi amãdi peccatũ non

nõ video, nisi quia nimis se amaret. Quod ad hoc reducitur, q̃ aliquid sibi vult, q̃ ei non conuenit, qđ est concupiscere, puta q̃ tantũ se amet, vt non curet de diuina beatitudine: hoc.n. est vel lesibi sufficientiam ad beatitudinem. Vnde distingui potest, non curando de veritate membrorum in rerum natura, q̃ amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo, í sua puritate, & sic non fuit primum peccatũ angeli. Alio modo, vt ratio est concupiscẽdi sibi aliqd, & hoc modo primum peccatũ angeli fuit ex nimio amore sui: sed ille nimius amor ex hoc primo habuit rationem excessiui, q̃ fuit ratio cõcupiscẽdi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamẽtũ Scoti: dicẽdo, q̃ inordinatam concupiscẽtiam prouenire ex inordinata amicitia cõtingit dupliciter. Primo, q̃ illa amicitia in se absolute sit mala, & ex eius malitia fiat mala concupiscentia, & hoc modo non contingit in proposito. Alio modo, q̃ simul & vna numero in ordinatione vtrunq; defor metur: sed vnum sit ratio alterius. Nec prius natura vnum sit deforme q̃ alterũ, sed sit quasi pri⁹ origine formali tm̃: ita q̃ amicitia non vt prior in se, sed vt ratio concupiscendi sit primo mala & inordinata, quia. s. est inordinata ratio concupiscẽdi. Et sic accidit in peccato angeli: ac per hoc primum eius peccatum fuit amor, vnus & idem numero cõcupiscentiæ & amicitiæ, si tamen amor dici debet appetitus ardui.

¶ Ad tertiam dubitationem breuiter dicitur, q̃ ratio S. T. nõ affert solam singularitatem pro ratione inuidiæ: sed totum coniunctum, s. excellentiam singularem, & propterea ex vtroq; eorũ potest sumi ratio inuidiæ. Vnde & ipse dolorem de excellentia humana intulit ex singularitate: dolorem vero de excellentia diuina, intulit potius ex excellentia appetita, eius enim proprium est dolere de potestate deprimẽtis. Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

Super Quæstionis sexagesimatertiæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primo, proponit cõclusionem responsiuam quæsito in communi affirmatiue. Secundo, in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertio, ostendit hoc idem, in secundario eius peccato.

¶ Quo ad primum conclusio est, Angelus peccauit appetendo esse vt Deus.

¶ Quo ad secundum, quatuor principaliter dicit, tractãs tria mẽbra resultantia ex distinctione & subdistinctione huius appetibilis. s. esse vt Deus. Distinguitur.n. in modum æqualitatis, & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationẽ in eo, quo natũ est aliquid assimilari, & penes assimilationem eius in quo non potest aliquid assimilari. i. penes cõcibile & incõcibile illi creaturæ. & sic restant tria mẽbra discutiẽda. Et primo, iuxta primũ quidẽ ponit cõclusionẽ negatiuã. Angelus nõ appetiit esse vt Deus per æqualitatẽ. Et probat eã dupliciter, primo sic. Impossibile naturaliter cognitũ nõ eligitur ab appetẽte, cuius virtus cognoscitiua nullo habitu aut passione, impeditur. Sed esse vt Deus per æqualitatẽ respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi. ergo. Patet minor, quia primũ peccatũ nõn præcessit ali

Articvlvs III.

Vtrũ diabolus appetierit esse ut Deus.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, q̃ diabolus nõ appetierit esse ut Deus. Illud.n. q̃ non cadit in apprehensione, nõ cadit in appetitu: cum bonum apprehensum moueat appetitũ vel sensibilem, vel rationalẽ, vel intellectualẽ, in solo.n. huiusmodi appetitu cõtingit esse peccatum. Sed creaturã aliquã esse æqualem Deo non cadit in apprehensione: implicat.n. contradictionẽ, quia necesse est finitum esse infinitũ, si æquatur infinito. Ergo, angelus non potuit appetere esse vt Deus.

¶ 2 Præt. Illud qđ est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed assimilari Deo est finis in quem tẽdit naturaliter quælibet creatura. Si ergo angelus appetijt esse vt Deus, nõ per æqualitatẽ, sed p̃ similitudinẽ, videtur q̃ í hoc nõ peccauerit.

¶ 3 Præt. Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est q̃ homo. Sed nullꝰ homo nisi omnino amẽs, eligit esse æqualis angelo nedum Deo: quia electio non est nisi possibiliũ, de quibus est cõsiliũ. Ergo multo minus peccauit angelus

Q. 113. a 1. mep. to. 4.

appetendo esse vt Deus.

Sed contra est qđ dicit Isaie. 14. cap. ex persona diaboli: Ascendam in cœlum & ero similis altissimo. Et Aug⁹. dicit in lib. de quæstionibus vet. test. q̃ elatione inflatus, voluit dici Deus.

Respon. Dicendum, q̃ angelꝰ absque omni dubio peccauit appetendo esse vt Deus: sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per æquiparantiã: alio modo, per similitudinem. Primo quidẽ modo, nõ potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse ímpossibile naturali cognitione. nec primũ actum peccãdi in ipso præcessit vel habitus, vel passio ligãs cognoscitiuã ipsíus virtutẽ, vt in particulari deficiens eligeret impossibile, sicut í nobis interdum accidit. Et ideo dato: q̃ esset possibile, hoc esset cõtra naturale desideriũ: est.n. vnicuiq; naturale desideriũ ad cõseruãdũ suũ esse. quod nõ cõseruaret, si trãsmutaret í alterã naturã. Vnde nulla res q̃ est in inferiori gradu naturæ, pũt appetere superioris naturæ gradũ, sicut asinus nõ appetit eẽ equus: quia si transferretur in gradũ superioris naturæ, iam ipsum nõ esset. Sed in hoc imaginatio decipitur: quia.n. homo appetit esse í altiori naturæ superioris, habet necessario annexũ non esse subiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio, qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur í nobis ad habendas conditiones aliarum naturarum & consistit exclusio in hoc, quòd appetitus iste, est ad conditiones accidentales, quas nobis volumus saluis subst antiis, & nõ ad substantiales, q̃is imaginatio nõ discernẽs inter hæc, q̃nq; fallat. Sc̃do, tractat mẽbra subdistinctionis í cõi, ostẽdẽs qũo í eis accidit peccatũ, í altero quidẽ, q̃ est secũdũ totius distinctionis mẽbrũ ex parte modi in altero vero ex parte obiecti appetiti. Tertio, in speciali iuxta hæc mẽbra rndet q̃s to vna cõclusione dissunctiua. Angelus peccauit appetendo esse vt Deus, quo ad hoc, quòd est quiescere in naturali sibi fine, vel quo ad hoc, quòd est habere beatitudinẽ illã supernaturalẽ virtute propria. Et declarat primã partẽ pertinere ad tertiũ membrũ, distinguẽdo propria Dei, duo. s. nulli subesse simpliciter, & excludẽdo hoc ab appetitu angeli, quia implicat nõ esse appetẽtis, & nulli supernaturali subesse fini, & hoc appetiit. Secunda uero pars Ansel. authoritate firmatur. Quarto, reducit partes ambas ad tertium mẽbrum, quia secunda pars videbatur magis ptinere ad 2cm. Tertio principaliter quo ad secundariũ peccatũ angeli. Angelus secundario peccauit appetendo assimilari Deo in principatu super alia, quia id quod est per se, prius & causa est eius, quod est per aliud.

¶ Circa primã conclusionẽ dubiũ occurrit dupliciter, primo circa primã rationem, deinde circa secundam. Scotus.n.in.2. dist. 6. q.1. multipliciter probare nititur, q̃ voluntas perfecta potest esse respectu impossibiliũ. Tum, quia odio habẽs Deũ, vult ipsum nõ esse, ex. 3. Rhetorico. Tũ, quia voluntas põt vti fruẽdis & frui vtendis, apud Aug. lib. 83. q̃ ac p hoc põt frui se. nec per hoc velle sibi summum bonum. & tenet ista vltima sequela: quia eiusdem rõnis est, velle sibi frui passiue, & summã bonitatẽ, q̃m sola summa bonitate fruendũ est. Tũ, quia voluntas s̃m vtrũq; actũ amãdi. s. amore amicitiæ & concupiscentiæ, habet totũ ens pro obiecto. Propterea soluens rõnẽ S. T. distinguit q̃ electionis nomine, duo possumus intelligere. s. vel actũ voluntatis efficacem. i. consequentem conclusionem consilii, & talis non potest esse impossibilium, vel actum voluntatis consequentem plenam apprehensionem obiecti, & talis potest esse impossibilium.

¶ Secundũ dubiũ, est contra secundã rõnẽ, ab eodẽ ibidẽ. motiũ, eo q̃ rõ illa dupliciter deficit. Primo, quia voluntas põt velle antecedens absq; volitione cõsequẽtis, quẽadmodũ etiã intellectus põt intelligere vnũ sine alio. Secũdo deficit, quia secus est de volũtate ordinata, & secus de inordinata. hæc.n. põt acceptare antecedens absq; cõsequenti intrinseco vel extrinseco, q̃uis illa nõ possit. Videtur quoq; mihi aliũ pati defectũ. Nã rõ supponit id, qđ est cõtra desideriũ naturale nõ posse appeti, cũ tñ consister hoc nõ esse verũ, nisi loquẽdo de per se appetibili. Cõtingit. n. p̃ accidẽs, velle cõtra naturale desideriũ, vt patet in interficientibus se.

¶ Ad

¶ Ad euidentiam horum sciendum est primo, quòd cum obiectū volūtatis sit bonū cognitū, & boni rō absq; existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi possit, oportet vt volibile duas habeat conditiones. Prima est, ordo ad existere aut inexistere. s. quòd sit aut insit actu vel potentia. Secunda est, apprehensio eius vera vel falsa, qm̄ nihil differt, esse aut apparere bonū vt dī 2. ph. Et ex hoc manifestè sequitur, quòd ſm primam operationē intellectus purā, nū quam præsentatur appetibile, qm̄ illa nō intelligit rem in ordine ad esse. Sequitur etiam, q volibile vt sic, complexum quoddam sonat non abstrahens a possibili & impossibili. Quòd autem boni ratio ab existere nō abstrahat, patet tum ex eo, quòd nullus appetit sapientiam aut iustitiam absolute: sed eam esse aut inesse sibi vel alteri: Tum ex eo, q omnis amor, si est amicitię, tendit ad rem amatam, quia est: si cōcupiscentiæ, vt sit simpliciter vel ſm q d: Tum ex eo, q in mathematicis non inuenitur bonum, quia abstrahunt a causis conferentibus esse. Sciendum est secundo, q tam impossibile q̄ appetibile aliquid dicitur dupliciter. s. per se & per accidēs. Impossibile per se vocatur, non q̄ hic aut nunc, aut propter talem hypothesim est impossibile: sed simpliciter est impossibile. Per accidēs vero, q redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur, manifestum est.

¶ His stantibus dico tria: primo, q impossibile per se, nō est per se appetibile. Secundo, q impossibile per se, potest appeti per accidens. Tertio, q impossibile per accidens, potest apperi per se. Et ab hoc tertio inchoando, declaratur ex cōtinua in nobis experiētia. Quilibet. n. seclusa fide, de omnipotentia Dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ, mortuo filio desiderat eius vitam, & totaliter perdito ac abscisso membro, desiderat corporis integritatem, & alia huiusmodi quæ supponuntur impossibilia, per accidens tamen, quoniam hic aut nūc reddita sunt hęc impossibilia; quemadmodum desiderans aliquod peccatum non fuisse. Secundum vero ex Dei odio manifestatur: odientes. n. eum non solum volunt hoc impossibile per accidens. s. ipsum vt punitorem non esse: sed volunt hoc impossibile per se. s. ipsum qui punit, non esse. Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esse, apprehenditur coniunctum alicui appetibili apparenti, & conuenienti odientibus eum. Primum autem est per se notum, qm̄ impossibile per se ſm seipsum nec habet rationem entis, nec non entis, quia implicat contradictoria, & consequenter nō potest sub propria ratione appeti. Et sic, cum hoc quod est me esse æqualem Deo, sit impossibile per se, non potest esse per se appetibile. Et si hic obiicias, quòd hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio locum habere nō potuit, cōsequēs est, quòd non potuit hoc appetere. Et ex dictis patet responsio ad obiecta primi dubii. Ná prima obiectio de odio Dei, nihil aliud concludit, nisi quòd per accidens appetunt odientes Deum, illū non esse, quod non est inconueniens. Secunda quoque aut nihil infert, aut idem. s. q̄ per accidēs appetitur impossibile. Nihil quidem, quia ex fruī se, non sequitur nisi velle se esse summum bonū sibi, & non summum bonum simpliciter. Idem autem, qm̄ patet se esse sibi summum bonum, non nisi consequenter & per accidens appeteretur. Tertia obiectio, & assumit falsum, quia amicitia non est ad inanimata, vt dicitur. 8. Eth. et supponit falsum. s. q̄ ens incomplexum vt sic, sit concupiscibile. Et subsumit falsum. s. q̄ hoc. s. creaturā esse æqualem Deo, sit ens quoddam, cum implicet contradictoria, & consequenter nec ens, nec nō ens. Solutionem autem Sco. non oportet aliter infringere, quia ex dictis patet, quòd distinctio illa locum habet respectu impossibilium per accidens tantum, loquendo de appetitu per se.

¶ Ad obiectiones aūt Scoti contra scm̄ dubiū, breuiter dicitur quòd nec voluntas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita, & loquor de velle sue principaliter, siue ex consequenti, per se, vel p accidens. Alioquin, quilibet excusaretur à peccato, dum vellet antecedens. s. bonum delectabile & non consequens. s. deformitatem annexam. Vnde implicat, q̄ aliquis velit episcopatum, & sciat ipsi necessario annexum sacerdotium, & salte ex consequenti non velle illud.

¶ Ad vltimam autē obiectionē dicitur, q̄ ratio S. T. non supponit illud: sed supponit q̄ fermo sit de primo peccato angeli, quòd nec ignorātia, nec passione potest excusari, & ad obiectum ad quod natura appetētis inclinatum præbebat, oportit terminari. Constat. n. q̄ natura secluſis ignorantia & passionib⁹, nō impellit etiā per accidens ad eius per se primo oppositum. s. non esse eius.

¶ Circa conclusionē responsuam affirmatiue, dubiū duplex occurrit. Primo, quia expresse hic dicit, quòd angelus primo peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria virtute: sed hoc est quoddam malum ſm se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ, & appetiit non solum male, sed malū: cuius oppositum in articulo primo, fuit dictum. Probatur minor, quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat quòd illa ex virtute creata habēda, est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali, constat quòd q̄ius quiescere finaliter in illa, non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: imo est eius optimum: nec posset vlteriorē appetere, quia nullius alterius notitiam haberet, est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratum est a conditore, quòd ordinata est ad hunc vlteriorem finem &c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione S. T. habetur oppositum præmissarum. Q̄m ex hoc habētur, quòd angelus appetiit impossibile, qm̄ habere finalem beatitudinem ex propria virtute, est quoddam impossibile, & nō solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali, patet ex dictis in q. 12. De beatitudine vero naturali, patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientiæ, quia statuisse se manifestaueratangelos & omnem intellectualem naturam in finem supernaturalem, tanquā vltimum, ordinasse, & non in naturalem.

¶ Ad primū horū dicitur, quòd obiectum appetitus angelici est peccauit, fuit secundum se bonum, & non malum: sed modus tē dendi in illud fuit malus, quia electio illa, diuinæ regulæ ordine destituta fuit. Cum autem dicitur, quòd appetiit finalem beatitudinem virtute propria, interpretandum est quòd beatitudo ist res appetita, & vis naturæ sit modus appetendi, nō autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, immo priuatiuo, scilicet, destitutione regulæ diuinæ, quo deformata est electio angeli, sequitur iste modus. s. quòd naturaliter voluit habere. Ex hoc enim, quòd voluit & non supernaturaliter. ergo naturaliter. Vnde si appetuit beatitudinem supernaturalem, quia appetiit illam, & non secundum ordinem diuinæ misericordiæ: ergo conuincitur quòd appetiit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinem naturalem, vt vltimam simpliciter, fuit hoc modo, quia appetiit beatitudinem vt rem appetitam. & quia nō ordinauit illam in beatitudinem supernaturalem, cōuincitur appetiisse vt vltimam, & consequenter finalem beatitudiné ex virtutæ naturæ, quia habet eam ex vi naturæ. Omnis ergo cōditio malificans talem appetitionem ex parte modi appetēdi, nō obiecti appetiti, se tenet formaliter. Quāmuis ex cōsequenti & implicite ex modo redundet in obiectum, propter quam redundantiam, vtuntur doctores tali modo loquendi ex parte obiecti. Ista enim redundantia nihil officit proposito, quia & consequens est non præueniens, & quia implicite inuentæ sunt ibi istæ conditiones

conditiones positiuæ & non explicite. Et quia ex parte illius primi modi, qui primo constituit rationem peccati, oriuntur, & nō ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionem factam in præcedenti arti. quia eodem modo exponēdum est, angelum appetiisse excellentiam singularem interpretatiue implicite, & consequēter ad modum appetendi. Ex eo. n. q̄ sic ad uerse appetiit singularitatem, conuincitur appetiisse per ex clusionem communicationis cum aliis in habendo summā excellentiam ex misericordia: noluit. n. in hoc cum aliis conuenire.

¶ Ad secundum dubium dicitur dupliciter. Primo quòd S. T. dicit, quòd impossibile non potest appeti vt res appetita. Ex dictis autē nūc, patet quòd res electa non solum possibilis: sed bona fuit. Impossibilitas consequitur modum appetendi, vt patet ex dictis. Secundo dicitur, q̄ quo ad beatitudinem supernaturalem fuit per accidens volitum impossibile per se, & non fuit per se volitum: quo ad beatitudinē naturalem vt finalē, dicitur & quòd hoc est impossibile per accidens ex suppositione. s. superadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti &c.

¶ Circa dicta Sancti Tho. aduerte duo. Primo, quòd cū dicitur angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetisse assimilari Deo, in eo in quo nō est natus assimilari, propterea q̄ a solus Deo habet naturale pro beatitudine: intelligendum est, ſm ordinem iam statutum a diuina sapientia, a qua omnes creaturæ beatificabiles, q̄ sunt solæ intellectuales, ordinatæ sunt, vt obiectum beatitudinis diuinæ habeatur pro vltima beatitudine. Et non est intelligendum absolute ſm solas rerum naturas, quoniam si non superadditus esset a Deo ordo ille supernaturalis, quo libet intelligētia vltimum naturale absq; hoc enim modo philosophi posuerunt entia illa beata.

¶ Secundo aduerte, q̄ peccatum angeli, rationabilius ponitur in peccato habuerit pro beatitudine vltima: quia nō est opus, omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequētia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonum ut sic, quia non est minor intellectu præsentante; naturā quidem ordinet in aliquod bonum particulare, potest naturaliter tendere in aliquod malū, nōn inquantū malum, sed per accidēs, inquantum est coniunctum cuidā bono. Si vero aliquid sit, cuius natura ordinetur in aliquod bonū, ſm communem boni rationem, hoc ſm suam naturam non potest tendere in aliquod malum. Manifestum est autem, q̄ quælibet natura intellectualis, habet ordinem in bonū vniuersale⁶. quod potest apprehendere, & quod est obiectum voluntatis. Vnde cum dæmones sint substātiæ intellectuales, nullo modo possunt habere inclinationem naturalem in aliquod quodcunque malum⁶. Et ideo non possunt esse naturaliter mali.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliqui dæmones sint naturaliter mali.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quòd aliqui dæmones sint naturaliter mali. Dicit. n. Porphy. vt August. introducit 10. de Ciuit. Dei *, q̄ est quoddam genus dæmonum natura fallax, simulans Deos, & alias defunctorū. Sed esse fallacē, é esse malū. Ergo aliqui dæmones sūt naturaliter mali.

¶ 2 Præt. Sicut angeli sunt creati a Deo, ita & hoīes. Sed aliqui hoīes sunt naturaliter mali: de quibus dicitur Sap. 17. Erat eorum malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

¶ 3 Præt. Aliqua animalia irrationalia habent quasdam naturales malitias: sicut vulpes naturaliter est subdola: & lupus naturaliter est rapax, & tamē sunt creaturę Dei. Ergo & dæmones, licet sint creaturæ Dei, possunt ēe naturaliter mali.

SED CONTRA est, quod Dion. * dicit 4. cap. de di. no. q̄ dæmones non sunt naturaliter mali.

RESPON. Dicendum, q̄ omne quod est, inquantum est, & naturā habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, vtpote ex principio bono existens, quia semper effectus conuertitur in suum principium. Contingit autē alicui bono particulari, aliquod malū esse adiunctum, sicut igni coniungitur hoc malum, quod est esse consumptiuum aliorū. Sed bono vniuersali nullum malum potest esse adiunctum. Si ergo aliquid sit, cuius

quia nō est opus, omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequētia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonum ut sic, quia non est minor intellectu præsentante;

298

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ tertiæ Articulū quartum.*

TItulus clar⁹ est.

¶ In corpore una conclusio respō 302
siua negatiue. Dæ- 318
mones non sunt naturaliter mali. Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonū uniuersale, nō inclinantur ad malū. ergo nec substātiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo nō sunt naturaliter mali. Antecedēs probatur & declaratur simul, ostēdendo modū, causam, & cōditioné inclinationis naturalis in malū. Modus est p accūs, qm̄ nulla natura ordinat per se in malū sed ī bonū, q̄a ex bono principio est, & uniuersaliter effectus in suā cōuertit causam. Causa est cōiunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tēdit. patet ex exemplo. Cōditio est particularitas boni, ad qđ p se inclinatur natura. Patet, quia particulari bono potest aliud bonum contrariari ac per hoc, malum illius huic coniungi, & econuerso. uniuersali aūt bono cū oīs boni ratione cōtineat, impossibile est alicuius malū cōiūgi. Ex his manifeste patet antecedens. Et nota diligēter, q̄ non diximus particularitatē boni esse causam mali; sed conditionem boni fundantis malū; ca. 4. par. 4 parū a medio.

ca. 4. par. 4 ante med.

Ista alicui dicta non habuerit pecc.

3 dist. 17. q. 1. ar. 1. co. Et 3 dist. 20. q. 1. ar. 1. q. 1. in solo q. 1. ar. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. per to. 1 prin.

tante: sed adæquat ipsum. Secũda patet, quia dæmones sunt intellectuales naturæ. Tertia patet ex terminis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quintum.*

TItulus clar⁹ est.
¶ In corpe tria principaliter, iuxta tres opiniones quas tractat. In pria opinione tria dicit. Primum ẽ ipsa opinio, s. quòd fuit malus in primo instãti: scẽm quòd nõ spectat ad
324 2. di. 3. q. 2. Et ma. q. 16 ar. 4. Et Io. 8. l. 6. Manichæos ex Augu. tertium quòd repugnat scripturę. In secunda opinione, tria dicit. Primum est ipsa opinio, q̃ potuit peccare i primo instanti: sed non peccauit. Secundum est improbatio quorundam ex ratione ordinis actionis creaturæ, ad actionẽ qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis, quia habet locũ in successiuis, nõ in instantaneis, quales sunt creaturę & volitio. In tertia opinione primo ponit, & probat. Conclusio est, q̃ nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agens quod angelos in esse produxit, nõ potest esse causa peccati. ergo angelus non potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tã per se q̃ per accidẽs. Consequentia probatur: quia operatio incipiẽs cũ esse rei, ineſt ab agẽte illius. Quod declaratur & in operatione naturali. s. motus sursum respectu ignis, & in operatione defectiua. i. claudicatione tibiæ a natiuitate, & hoc quia peccatum ẽ operatio defectiua.
¶ Circa rationẽ adductam pro vltima opinione, dubiũ occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa ꝓpositio fundamẽtalis, Omnis operatio incipiens cum esse rei, est ei ab agente a quo habet esse, aut intelligitur q̃ sit ab agente, seu a generãte immediate. i. sine agẽte medio: sicut creditur de motu grauium & leuium: et sic propositio est manifeste falsa: sequeretur. n. q̃ ignis non calefaceret, & vniuersaliter q̃ res naturales non essent propriæ causæ effectiuæ. Aut intelligitur in cõi sue mediate, siue immediate. et tunc obstat primum verbum S.T. subiungẽtis: sicut moueri sursum ineſt igni a generante. Obstat secundo, quia cum de operatione dupliciter possit esse sermo. s. quo ad substantiam eius, & quo ad conditiones eiusdẽ, & hic sit sermo secundo modo, alioquin nõn esset ad propositũ: propositio ista, neq; est per se nota, neq; cũ aliqua probatione assumpta, & ideo videtur voluntaria. Obstat tertio

lib. 1. super Gen. c. 15. parũ a principio. Et li. 2. de Gen. ad lĩam. c. 5. ‡ lib. 2. c. 9. parũ a pri.

ARTICVLVS V.

Vtrum diabolus fuerit malus in primo instanti suæ creationis, per culpã propriæ uoluntatis.

AD QVINTVM sic procedit̃. Videtur, q̃ diabolus in primo instãti suæ creationis fuerit malus per culpam propriæ voluntatis. dicit̃. n. Ioan. 8. de diabolo: Ille homicidina erat ab initio.
¶ 2 Præt, Secundum Aug. 1. super Gen. ad lit*. Informitas creaturæ non præcessit formationem tẽpore, sed origine tantum. Per cœlum autem quod legitur primo creatũ vt ipse dicit in 2. lib. † intelligitur natura angelica informis. Per hoc autem q̃ dicitur q̃ Deus dixit, Fiat lux, & facta est lux, intelligitur formatio eius per conuersionẽ ad verbũ. simul ergo natura angel. creata est, & facta est lux. Sed simul dum facta est lux, distincta ẽ a tenebris, per quas intelliguntur angeli peccantes. Ergo in primo instanti suæ creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidam peccauerunt.
¶ 3 Præt. Peccatũ opponitur merito. Sed in primo instanti suę creationis aliqua natura intellectualis potest mereri, sicut anima Christi, vel etiam ipsi boni angeli. Ergo & dæmones i primo instanti suæ creationis potuerunt peccare.
¶ 4 Præt. Natura angelica virtuosior est, quàm natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instãti suæ creationis, incipit habere suam operationem, sicut ignis in primo instanti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instanti suæ creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut nõ rectam. si rectam, cum gratiam habuerint, per eam meruerunt beatitudinem. In angelis autẽ statim ad meritum sequitur præmium,

Scotus in. 5. dist. 2. q. 2. sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quã hẽt ab agẽte, & defectus quidã. ergo operatio incipiens cũ esse rei põt in duas causas reduci. s. in authorem naturę, quo ad substantiã, & in defectum secundæ causæ quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. non ergo totaliter attribuitur agenti naturæ. Et confirmatur vt supra dictum est*. Ergo fuissent statim beati, & ita nunquam peccassent. quod est falsum. Relinquitur ergo q̃ in primo instanti nõ recte operando peccauerunt.
SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona: Inter ea autem erant etiam dæmones. Ergo & dæmones aliquando fuerunt boni.
RESPON. Dicendum, q̃ quidam posuerũt q̃ statim dæmones in primo instãti suæ creationis mali fuerunt, non quidẽ per naturã, sed per peccatum propriæ voluntatis: quia ex quo est facto diabol⁹, iustitiam recusauit. Cui sententię, vt Auguſt. * dicit 11. de Ciuit. dei, quisquis acquiescit, non cum illis hæreticis sapit, ideſt Manichæis, q̃ dicunt, q̃ diabolus habet naturam mali. Sed quia hæc opinio authoritati scripturæ contradicit: (dicitur enim sub figura principis Babylonis de diabolo, Isa. 14. Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris? et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad diabolũ sub persona regis Tyri) ideo a magistris hæc opinio tanquã erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt, q̃ angeli in primo instanti suæ creationis peccare potuerunt, sed non peccauerunt. Sed hæc opinio etiã a quibusdam improbatur ea ratione: quia cũ duæ operationes se consequuntur, impossibile videtur, q̃ in eodẽ nunc, vtraque operatio terminetur. manifestum est autem, q̃ peccatũ angeli fuit operatio; creatione posterior: terminus autem creationis est ipsum esse angeli: terminus vero operationis peccati est q̃ sunt mali. Impossibile ergo videt q̃ in primo instãti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed hæc ratio nõ videtur sufficiens. habet. n. solum locum in motibus temporalibus,

Q. 62. ar. 1

re. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operatiuam perfectã ad operandũ, & non determinatam necessario ad rectitudinem operationis. ergo: & probatur antecedens quo ad secundam partem, quia non magis in primo, quam in secundo instanti habuit necessario tale determinans.
¶ Ad euidentiam horum sciendum est, q̃ ratio S.T. in hoc fundatur, q̃ vt superius iam dictum est, primum in vnaquaq; re est naturæ rõ, & consequenter prima operatio cuiusq; rei est naturalis, vtpote a re illa, inquantum naturæ rationem habet proueniens. Et quoniã operatio naturæ vt sic, opus est actoris naturæ illius, ideo vniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturæ attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali,

sectuali, eo q̃ libera est: qm̃ etiã in ipsa libera potestate naturæ, ratio primum locum obtinet, vt ex supradictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit quòd prima operatio cuiusq; rei, ineſt illi ab agente. i. ineſt illi ratione eius quod habet ab agente. Nec refert, vtrũ illud quod habet ab agente, cõcurrat ad talem operationem effectiue proprie, sicut ignis cale facit, aut per modũ principii formalis, vt quidam putant, in motu grauitatem concurrere. Comparatio. n. adducta in litera, similitudinẽ denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod vero obiicit de resolutione operationis in duas radices. s. perfectionẽ & defectum, locum non habet in proposito, qm̃ æquinocatio ibi committitur. nam defectus tam naturæ q̃ operationis est duplex. s. negatiuus, puta q̃ non est infinitæ, seu maioris perfectionis: et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem, quam habere debet. Et sermo noſter est de defectu operationis priuatiuo, qui contrariatur perfectioni aptæ natæ haberi, & debitæ naturæ intellectuali. Et ꝓterea, si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, quamuis non negatiuas in id, quod est ab actore naturæ illius, oportet defectũ operationis in aliquem defectum priuatium acceptæ naturæ reducere, vt optime manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiæ a natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem: quoniam non est par ratio, quòd primus actus sit natura, & q̃ alii: sicut non est par ratio de fundamento, & consequenter se habentibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & conseruari, nihil facit ad propositum, qm̃ hæc sunt per accidens.
¶ Ad dubiũ aũt ex authoritate Aug. occasionatum, breuiter dicitur, sustinendo dictum Aug. a S.T. ratificatum, quòd, vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis, non deducuntur ad hoc quòd Deus sit malus: sed ex communi suppositione q̃ Deus sit optimus, & q̃ non sit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiæ, quòd scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorãtia enim, quòd primus motus volũtatis est naturalis, arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expresse S. T. supponit cũ aduersariis oppositum Manichææ hæresis, & coassumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile: sed ostensiue concludit intentum, vt patet in formatione corporis.
¶ Ad obiectionẽ primam contra conclusionem, non oportet aliter respondere, quia in litera habetur, Ad secundam vero negatur secunda pars consequentis, quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturæ determinabat ad rectitudinem, non sic

D. 413.

D. 141. Q. 8. ar. 3

D. 746.

D. 703.

lib. 11. c. 15 circa med. tom. 5.

qui succeſſiue aguntur. sicut si motus localis sequitur ad alterationẽ, non potest in eodem instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instãtaneæ, simul, & in eodem instanti potest esse terminus primæ & secũdæ mutationis: sicut in eodem instanti in quo illuminatur luna a sole, illuminatur aer a luna. Manifestum est autem, q̃ creatio est d instantanea, & similiter motᵉ liberi arbitrij in angelis: non. n. indiget collatione & discursu d rationis, vt ex supra dictis patet*. Vnde nihil prohibet, simul & in eodem instanti esse terminum creationis, & terminum liberi a arbitrij. Et iõ aliter dicẽdũ est, q̃ impossibile fuit angelum in primo instanti peccasse per inordinatum actum liberi arbitrij. Quũuis enim res aliqua in primo instanti quo esse icipit, simul incipere possit operari: tamen illa operatio q̃ simul incipit cum esse rei, est ei ab agente a quo habet esse: sicut moueri sursum ineſt igni a generãte. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod possit esse causa defectiua actionis, poterit in primo instãti i quo incipit esse, habere defectiuã operationẽ: sicut si tibia, quæ nascitur clauda ex debilitate seminis, statim icipiat claudicare. Agens autẽ quod angelos in esse produxit. s. Deus, nõ potest esse causa d peccati. Vnde non potest dici, q̃ diabolus in primo instanti suæ creationis fuerit malus.
AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ sicut Aug. * dicit 11. de Ciuit. Dei: cum dicit q̃ diabolus ab initio peccat, nõ ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est: sed ab initio peccati, scilicet quia nunquam a peccato suo recessit.
AD 2ᵐ dicendũ, q̃ illa distinctio lucis & tenebrarum, s̃m qd̃ p tenebras peccata dæmonũ intelliguntur: accipiẽda est s̃m Dei præscientiam. Vnde Auguſt. * dicit 11. de ciuit. Dei. q̃ solus lucem ac tenebras discernere potuit, qui potuit etiam priusquam caderent, præscire casuros.
AD 3ᵐ dicẽdum, q̃ quicquid est in merito, est a Deo. et ideo in primo d instanti suæ creationis angelus mereri potuit. Sed non est si milis ratio de peccato, vt dictũ est*.
AD 4ᵐ dicendum, q̃ Deus nõ discreuit inter angelos ante auersionem quorundam & conuersionem aliorum, vt Aug. * dicit 11. de ciuit. Dei. et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerũt. Sed quidam eorum statim impedimentum præstiterunt suæ beatitudinis præcedens meritum mortificantes. et ideo beatitudine, quam meruerunt, sunt priuati.

ARTICVLVS VI.

Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.

AD SEXTVM sic proceditur. Vt, q̃ aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli: dicitur. n. Ezech. 28. Ambulasti perfectus in vijs tuis a die conceptionis tuæ, donec inuẽta est iniquitas in te. Sed ambulatio, cum sit motᵘ continuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationẽ diaboli, & eius lapsum.

autem in secundo: quia actus primus erat naturalis, secundus autem liber. Et scito quòd hæc Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in quæst. disp. de dæmonibus, articulo. 4.
¶ In responsione ad tertium dubium occurrit duplex. Primũ ex Scoto vbi supra, contra hoc quod dicitur, q̃ angelus potuit in primo instanti mere
ri. prima. n. operatio angeli non erat sua, sed actoris naturæ apud te. ergo in ea non potuit mereri. tenet sequela, quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum, quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. non totaliter naturalis. Tum, quia in pure naturalibus nõ meremur, nec demeremur. Tum, quia apud S. T. respectu cuiusq; actus, viator est liber quo ad exercitiũ actus. ergo operatio prima est secũdum quid libera. Et si sic est, cur voluntas, vt libera, non potuit apponere aliquam circunstantiã deformitatis? Nulla enim rõ de hoc apparet. Et confirmatur, quia si fuit libera quo ad exercitiũ actus. ergo poterat elicere illum actum & non elicere. ergo poterat peccare peccato omissionis, etsi non commissionis.
¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd operatio angeli prima fuit quidem naturalis, quo ad specificationem & rectitudinẽ actus: ita quòd natura angeli determinat ipsum ad hoc q̃ primũ eius velle sit consonũ naturæ voluntis. hoc. n. est voluntatem inchoare actũ sub ratione naturæ. i. rei determinatæ ita ad hoc, quod non ad oppositum: & ita ad rectitudinem quòd non ad oppositum. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finem & naturæ actorem, & seipsum, & ad sic intense amandũ: ita quòd non ad oppositũ, qđ in primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitiũ actus, quia non necessitatur volũtas angeli necessitate naturæ ad eliciendũ hunc actũ in primo instanti, q̃ is si exeat in actũ, ad actũ naturæ consonũ naturali necessitate determinata sit: unde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit aũt volũtas libera circunstantiã deformitatis apponere, quia ad rectitudinẽ eius determinata est a natura. Omissionẽ aũt actus, q̃ is potuisset incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, non tñ potuit omissionis peccatũ incurrere, qm̃ peccatũ omissionis rõne volũtatiæ declinationis pinclusit: ac p hoc, actũ volũtatis nõ rectũ habet necessario annexũ. Iã aũt dictũ est, q̃ volũtas angeli determinata naturaliter ẽ ad rectitudinẽ primi actᵘ, & ꝓpea eadẽ rõne nõ potuit i primo instãti potẽ eẽ omisionis, qua nõ potuit esse cõmissionis.
¶ In rñsione ad quartũ, occurrit dubiũ in sequẽti artic. tractãdũ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum sextum.*

TItulus clarus est.
¶ In corpore tria facit. Primo vtramque opinionẽ refert & comparat

D. 155.

In corp. ar.

li. 11. de Ciui. Dei, ca. 11. & 33. tom. 5.

325 quoli. 9. ar. 8. cor.

comparat. Secundo, radices primæ, tertio, radices secundæ ponit.

¶ Quo ad primum duo dicit. scilicet opiniones, & negatiuã. s. non fuit mora, præfert, ex authoritate, & ex probabilitate rei in se.

¶ Quo ad secũdũ duas radices ponit. s. angelũ prorupisse in actũ liberi arbitrii in primo instãti, & quod fuit creatus in gratia. Ex his. n. adiuncto tertio illo fundamẽto, scilicet q̃ per vnum actũ pergunt ad beatitudinẽ, sequitur q̃ statim beatitudinẽ accepissent, nisi statim impedissent.

Homi. 1. in Ezechielẽ, aliquantulũ ante medium to. 2.

¶ Quo ad tertium dicit, q̃ quocunque horum duorum negato, sequitur oppositũ. vbi aduerte, q̃ licet etiam negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum, vt Sco. negat: tamen quia hoc fundamentum tertium ex philosophiæ principiis euidenter sequitur, nõ connumeranda illud S. T. cum illis duobus, de quibus diuersæ substinentur opiniones.

Lib. 11. de Ciuit. Dei, ca. 15. parũ ante mediũ tomo. 5.

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnũ valde, quia secundũ instãs fuit libertatis & meriti, ita quòd, liberum fuit omnibus immediate post creationis instãs mereri & demereri. ergo erant omnes viatores. ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, quòd angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinem accepissent nisi &c. Falsum est secundo, quòd per tantũ vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant, quia vnum omnes habuerunt. Repugnat & tertio, quòd via angelorum, vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen possit post illam impedimẽtum præstari: hæc sunt quæ hanc S. Tho. doctrinam difficilem reddunt.

¶ Ad hæc breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis S. T. quolibeto. 9. ar. 8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est via, quòd non terminus. Alterũ vero est simul via & terminus. via, inquãtum est ex libero arbitrio, Terminus, inquantum consummate a deo perfunditur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris ad Deum, idẽ instãs est conuersionis & infusionis gratiæ. Et vniuersaliter quemadmodum in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secũdum instãs libertatis & meriti, dupliciter intelligi potest. primo modo, vt viæ distinctæ contra terminum. & sic negatur. Alio modo, vt in termino viæ. & sic cõceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine, q̃n actus ille vt inchoat ex libero arbi. & gratia, meritorius est. Inquantum vero completur per gloriam, beatitudo est. Et sic verificãtur omnia dicta, & quòd statim post primũ actũ beatitudinẽ acceperint, & quòd per vnũ tantum actum meritorium perueniant ad beatitudinem, vnũ. s. vt viam, cũ quo stat quòd exigatur alter vt terminus. Et sic stat quòd post vnum vt viam, ponsit impedimentum præstari, per alterum vt terminum. Via. n. pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus cõstat. Et hæc est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multæ Scoti in. 2. dist. 5. in responsione ad q̃. motam in dis. 4. & duo dicta S. T. impugnat. Primum est, quòd in secundo instanti simul fuit meritum & præmium. Quia meritum præcedit duratione præmium, vt ex quæstione præcedente probatum fuit, ex ratione gratiæ perfectæ, & imperfectæ secundum statum. Secundum est, quòd in secundo instanti quidam posuerũt obicẽ. Quia merentes vsque ad nũc præmiationis, in illo nũc præmiati sunt: sed omnes per te meruerunt vsque ad nunc præmiationis, quia vsq; ad scẽm nunc, quod apud te est nũc præmiationis. ergo oẽs præmiati sunt, & sic nullus peccauit. Maior probatur. Tũ, quia

¶ 2 Præt. Orig. *dicit, q̃ serpens antiquus non statim supra pectus & ventrem suum ambulauit. Per qđ intelligitur eius peccatũ. Ergo diabolus non statim potest primum instans suæ creationis peccauit.

¶ 3 Præt. Posse peccare, commune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationẽ hominis & eius peccatum. Ergo pari ratione, fuit aliqua mora inter formationem diaboli & eius peccatũ.

¶ 4 Præt. Aliud instans fuit in quo diabolus peccauit ab instãti i quo creat⁹ fuit. Sed inter quælibet duo instantia, cadit tempus mediũ. Ergo aliqua mora fuit inter creationem eius & lapsum.

Sed contra est, q̃ dicitur Ioan. 8. de diabolo, q̃ in veritate nõ stetit. Et sicut Augus. *dicit 11. de Ciuit. Dei. oportet vt hoc sic accipiamus q̃ in veritate fuerit, sed non permanserit.

Respon. Dicendum, q̃ circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior & sanctorũ dictis magis consonans est, q̃ statim post primum instans suæ creationis diabol⁹ peccauerit. Et hoc necesse est dicere, si ponatur q̃ in primo instanti suæ creationis, in actum liberi arbitrij proruperit, & cũ gratia fuerit creatus, vt supra diximus. *Cum enim angeli per vnum actum meritoriũ ad beatitudinem perueniant, vt supra dictũ est, si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum præstitisset peccãdo. Si vero ponat, q̃ angelus in gratia creat⁹ nõ fuerit, vel q̃ in primo instãti actum liberi arbitrij nõ potuerit habere: nihil, q̃ hibet aliquã morã fuisse inter creationẽ & lapsum.

Ad primvm ergo dicẽdũ, q̃ per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoque in sacra scriptura intelligũtur metaphorice motus spirituales instãtanei. Et sic per ambulationem intelligitur motus liberi arbitrij tendentis in bonum.

Ad 2m dicẽdũ, q̃ Orig. dicit q̃ serpẽs antiquus nõ a principio, nec statim supra pectus ambulauit pp primũ instans, in quo malus nõ fuit. & in via, necesse est duratione pcedere pmiũ, & gratiã esse imperfectã secundum statum. Ex eo vero, q̃ post meritum viæ, sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio, & esse terminum gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace, minus bene intellectus est S. T. ab his, qui dixerunt doctrinam S. T. in summa hac non esse eam, quam in quolib. tradiderat. Iam enim apparet, hanc doctrinam sine illa non posse saluari, veruntamen diligenter aduerte, quòd licet in sua opinione hic & ibi non discrepet, quia vtrobique tenet duplicem actum meritorium concurrisse. Alterum vt viã duratione præcedentem præmium: alterum vt terminum natura tantum præcedentẽ. In hoc tamen differt a nobis quædam est, quod vbi non reputauit falsam opinionem dicentem vnum tantum fuisse actum meritorium, illum. s. vt in termino fuit, & nullum præcessisse meritorium vt in via, quam tamen opinionem hic reputauit falsam, dum in q. præcedente expresse voluit, meritum præcedere duratione præmiũ. Nec hoc est mirum consideranti, quòd continue intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quam pro rationabili tate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicanda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligenter illam est prosecutus, quia suam opinionem illa egere doctrina videbat, cuius signum est, q̃ argumenta in oppositum soluit ex illa doctrina. Et tamen constat, q̃ ipse per se illam opinionem elegerat ibidem. Et constat etiam, q̃ mos eius & omnium, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundum propriam scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa, communia esse & suæ & illi opinioni, ideo ex doctrina vtrique communi, responsiones conflauit communes, & hæc bene nota.

¶ Ad secundum vero dicitur, q̃ mereri vsque ad nunc præmiationis contingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidẽ modo verum est quòd præmiantur: sed non primo modo. Et ad primam probationem in oppositum dicitur, quòd in nunc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obicem tanquã id termino viæ existentes. Ad secundam vero dicitur, quòd in termino viæ hominis consumatur meritum cuiusque. Nec videtur verum, quòd tunc sit impeccabilis: sed quilibet est liber vt in termino viæ existens, quemadmodum de angelo dictum est.

¶ In responsione ad tertium, dubium est non paruum. Quia hæc videntur sibiinuicem repugnantia. s. quòd actus vnus angeli fit primus, in nunc præmii non sunt amplius in via, ponentes autem obicẽ sunt in via. Tum, quia homo in tota vita sua existens in merito in instanti mortis non potest demereri, aut obicem ponere quin præmietur: meruit. n. vt daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autem est tua, supposito quòd via omniũ angelorũ fuerit æqualis. s. i duob⁹ instãtib⁹, seu moralis apud te.

¶ Ad primum respõdetur, quòd meritũ dupliciter contingit viæ puræ, & vt termini. Et q̃ meritum puræ viæ præcedit duratione præmiũ. Sed meritum vt in termino, potest esse simul cum præmio. Nec sequitur, quòd simul sit gratia perfecta & imperfecta: sed q̃ simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritũ. n. quẽad modũ dupliciter cõtingit. s. vt in via, & vt in termino: ita infert imperfectionem gratiæ, vel vt in via, vel in termino. Et propterea ex ratione meriti rationabiliter infertur, quòd merens prius duratione meruit, quam premiatus est, vt hic intulit S. T. Non tamen infertur, quod nullum instans meriti sit instans præmii. Ex eo. n. quòd meritum oportet esse in termino viæ, & in via, necesse est duratione pcedere pmiũ, & gratiã esse imperfectã secundum statum. Ex eo vero, q̃ post meritum viæ, sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cum præmio, & esse terminum gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace, minus bene intellectus est S. T. ab his, qui dixerunt doctrinam S. T. in summa hac non esse eam, quam in quolib. tradiderat. Iam enim apparet, hanc doctrinam sine illa non posse saluari, veruntamen diligenter aduerte, quòd licet in sua opinione hic & ibi non discrepet, quia vtrobique tenet duplicem actum meritorium concurrisse. Alterum vt viã duratione præcedentem præmium: alterum vt terminum natura tantum præcedentẽ. In hoc tamen differt a nobis quædam est, quod vbi non reputauit falsam opinionem dicentem vnum tantum fuisse actum meritorium, illum. s. vt in termino fuit, & nullum præcessisse meritorium vt in via, quam tamen opinionem hic reputauit falsam, dum in q. præcedente expresse voluit, meritum præcedere duratione præmiũ. Nec hoc est mirum consideranti, quòd continue intellectus studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quam pro rationabili tate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicanda ad meritum in termino. Ideo enim sic diligenter illam est prosecutus, quia suam opinionem illa egere doctrina videbat, cuius signum est, q̃ argumenta in oppositum soluit ex illa doctrina. Et tamen constat, q̃ ipse per se illam opinionem elegerat ibidem. Et constat etiam, q̃ mos eius & omnium, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundum propriam scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa, communia esse & suæ & illi opinioni, ideo ex doctrina vtrique communi, responsiones conflauit communes, & hæc bene nota.

¶ Ad secundum vero dicitur, q̃ mereri vsque ad nunc præmiationis contingit dupliciter, exclusiue & inclusiue. Et hoc quidẽ modo verum est quòd præmiantur: sed non primo modo. Et ad primam probationem in oppositum dicitur, quòd in nunc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obicem tanquã id termino viæ existentes. Ad secundam vero dicitur, quòd in termino viæ hominis consumatur meritum cuiusque. Nec videtur verum, quòd tunc sit impeccabilis: sed quilibet est liber vt in termino viæ existens, quemadmodum de angelo dictum est.

¶ In responsione ad tertium, dubium est non paruum. Quia hæc videntur sibiinuicem repugnantia. s. quòd actus vnus angeli fit primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius. ergo est informatus gratia, & non sufficit esse habentis gratiam, vt patet. Et rursus. ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deum, vt principium gratiæ, & obiectũ beatitudinis supernaturalis, quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deum ordinat. Et quia est primus. ergo actualiter tendit in Deum vt obiectum beatitudinis, quia actualiter tendere est prius q̃ virtualiter: sicut vniuersaliter id qđ est p se, prius est eo qđ est per aliud. Cõstat nanque quòd actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendẽtis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem. ergo non est meritorius. Et de exercitio quidẽ patet, quia sic nullo modo actus est liber, & cõsequenter nullo modo meritorius. De specificatione vero deducitur facile, quia sic actus ille sisteret ad obiectum naturale. ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo. ergo nõ informatur gratia. ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio, quia S. T. in q. de malo. q. 16. ar. 4. vult, naturalitatem primi actus angelici esse talem, vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, q̃ si verba S. T. ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis, non dixit illum actum angeli esse naturalem absolute: sed esse naturalem motum in bonum. ita q̃ naturalitas, vt prius declaratum est, determinat actũ non simpliciter: sed in ordine ad obiectum. Et nunc adiungimus, quòd determinat actum in ordine ad tale obiectum. s. bonum. Vnde intentio S. T. est accipiendo naturale vt distinguitur cõtra liberum, dicere, quòd primus actus angeli nõ fuit totaliter liber, libertate, quæ nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato. s. ad bonum & malum: sed fuit motus naturalis quo ad hoc, q̃ tenderet in bonum, quia nõ poterat esse malus: et non quo ad hoc, q̃ terminaretur ad obiectum pure naturale, vt sic naturalitas determinet actum quo ad specificationem a bono, siue naturali, siue supernaturali, & determinet obiectũ naturale sic, q̃ nõ ad oppositum eius. i. malum. non autem sic, q̃ non ad aliud quodcũque quia potest esse simul ad aliud non oppositum: sed persiciens, quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli duplicitter est naturalis. Primo, quia tendit naturaliter. i. non libere, in bonum. Secundo, quia tendit necessario in obiectum vel pure naturale, puta si non habuit gratiam: vel non dissonum a naturali: sed perfectiuũ eius, puta, si creatus fuit in gratia. Et per hãc met distinctionem vltimam patet, quomodo intelligenda est doctrina S. T. in q. de malo. Quoniam tendere in supernaturalia contingit dupliciter. s. absolute, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute, est tendere in ea indifferenter: ac per hoc bene vel male &c. Tendere vero in ea vt conformia naturalibus, arctatur ad tendere bene, eo q̃ malum est præter naturã. Et quia iam dictum est, q̃ angelus in secundo instanti liber fuit ad bonum & malum: in primo autem ex natura ad bonum determinatus est: consequens est, quòd non potuit tendere in primo instanti in naturalia & supernaturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mens S. T. patet, quia constat, q̃ apprehendere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis simul, non incõuenit, quis absolute sit impossibile. Vnde ex hoc, q̃ angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur, quòd non potuit peccare tunc, cum oportebat ipsum in naturalia ferri. Cũ hoc tamen stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale vt perfectionẽ naturalis, eo modo quo finis vlterior, est perfectio finis anterioris, ordinati in illum: quemadmodum vniuersaliter simul apprehendere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

¶ Circa eandem responsionem dubium aliud occurrit. An angeli in primo instanti vere & proprie meruerint vitam æternam. Si

enim dicitur quòd sic. ergo habuerunt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cũ electio eorum sit inflexibilis. ergo redditi sunt omnes impeccabiles; quòd est hæreticum. Si vero dicitur quòd non. ergo nõ amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis. ergo nullo modo meruerunt: quod est oppositum doctrinæ tuæ. Secunda consequentia est per se nota, quia meritum non est nisi p actum charitatis, cuius obiectum cõstat esse Deum, vt obiectum supernaturalis beatitudinis. Prima vero probatur, quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali, nõ enim datur tertia. Sed non naturali: quia illa non se extendit supra obiectum naturale, vt patet. ergo. Si nõ electiua, nullo modo amauerunt Deũ vt obiectum supernaturalis beatitudinis, quod erat deducendum.

b 308 427

lib. 4. c. 24. in fine, habetur i sen tu to. 3.

324.

¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primo, quòd non proprie meruerunt. Tum, quia S. T. in responsione ad tertium dicit, illũ motum fuisse naturalem. Tum, quia in responsione ad quartum expresse dicit, quòd primum instans respondet operationi, quia mens angelica conuersa est in seipsam. Tum, propter rationem in oppositum adductam, quia. s. vere meritũ est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes, tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione. credunt enim quòd angelus in primo instanti ad naturalia tantum se cõuerterit, cum gratia tamen, & ideo meruerit. Quod tamen est impossibile, quia ad rationem actus meritorii non sufficit, quòd sit actus non malus habentis gratiam, sed exigitur, quòd sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuiusque actus spectantis ad quemcunque habitum, exigitur, quòd informatus sit illo habitu: alioquin ex illo habitu nihil haberet: quoniã actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis, quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quòd primus actus non virtualiter, sed actualiter, in obiectũ charitatis tendit, vt probatum est, restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo, ex ratione vere & proprie meriti. Nihil. n. aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficienter quis vitã æternã mereatur: hoc autem omnibus fuit cõe, q̃m beatitudine quã meruerunt, inquit S. T. fuerunt quidã priuati: sufficiẽter autem meruisse intellige vt in via, non vt in termino, nisi p̃seuerans vsq; in finem. Tertio, ex solutione obiectionum. Iam enim declaratũ est quomodo motus ille non fuit naturalis absolute, sed in bonũ.

¶ Quod vero in rñsione ad quartũ dicit S. T. nihil obstat: quia ut ibi patet, non loquitur de cõuersione angeli in se absolute: sed per cognitionem vespertinam, vt distinguitur contra matutinã proprie dictam, quæ est visio beata. Et intendit, quòd duo distantia attenduntur penes duas opationes angelicas, quarũ una succedit alteri, & prima est vespertina, secũda matutina. Sed sub prima vespertina, si erãt in gratia, cõprehendit ois cognitio citra beatã, quæ est sola matutina, ita quòd cognitio vespertina distinguitur in naturalem & reuelatam. Et similiter omnis conuersio in se & in Deum citra conuersionem fruitionis. Patet autem hãc esse veram tẽtẽ literæ. Tũ, quia expresse loquitur de vespertina cõuersione, vt distinguitur contra matutinam. Tũ, quia de successione solicitus erat. Constat autem, quòd quotquot operationes simultaneas ponamus, non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis: sed ad vnum tantũ instans spectant, & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Designauit aũt illud magis ab actu naturæ. s. conuersionis in se, quia ille fundamẽtum est omnium & certior. Cũ aũt quæritur: aut dilectione electiua, &c. respõdetur, q̃ cũ dilectio electiua significet idem q̃ libera dilectio non solũ quo ad exercitium, sed etiã quo ad specificationẽ actus, & hæc sit duplex, distinguẽdũ est iuxta supra dicta: et dicẽdũ, q̃ quædam est dilectio libera naturaliter,

taliter,& quædã non totaliter.Et loquimur de libertate naturaliter conueniente voluntati creatæ. illa est libera totaliter, quæ est etiã libera ad bonũ & malũ.Nã hæc libertas nata est naturaliter conuenire libero arbitrio creato.Illa vero est libera: sed nõ totaliter, quæ q̃uis sit indifferens ad hoc & illud, non tamen ad bonũ & malum. Vnde angelus dilexit libere, seu dilectione electiua, non totaliter in primo instanti,quia non poterat pro tunc eligere malum. Quando vero dicitur, q̃ electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit eẽ ante ſcẽm instans. Posset quoque dici,q̃ illa dilectio fuit naturalis non angelo absolute: sed habenti gratiam in primo instãti sui esse, & tũc operanti, q̃n ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans a gratia, consequens est, q̃ liberũ arbitrium si superna uralibus se imiscet, determinatur ad cõformiter gratiæ se habendũ.Et sic,q̃is dilectio naturalis absolute non tẽdat ad supernaturalia, dilectio tñ naturalis habentis gratiã,in primo instanti tendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis, quia est determinata ad vnũ ad cõforme ſ.gratiæ ita q̃ nõ ad oppoſitũ.Et hæ duæ rñsiones,in idem redeũt.

326 Infra.ar.9. ad 3. Et 2. di.2. art.1. Et 3.cõ.ca. 169. fin. Et opuſ.15.c. 19.Et Eph. 2.&Iob.40

¶ Circa ꝓdicta ad huc non quieſcit intellectus: ſed dubiũ cõſurgit.Quia ſi angeli oẽs in primo inſtanti vere meruerunt per actum dilectionis Dei, vt obiectum eſt beatitudinis ſupernaturalis. ergo in ſecundo inſtanti non tenebantur ad actualiter dirigendũ actũ ſuũ in obiectũ charitatis. ergo nõ peccauerũt eligendo bonũ non cum debita ſubiectione ad Deũ: ſed aut nõ peccauerũt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima conſequẽtia probatur,quia preceptũ charitatis eſt affirmatiuũ, & obligat pro principio ad actualiter amandum, q̃ conſtat impleri a quolibet habẽte charitatẽ,quia in primo actu in Deũ tendit vt ſui ſuorumq; omnium finem, & ſic omnia ſua conſequentia,modo non repugnent virtualiter, tẽdunt in obiectum charitatis,virtute.ſ.primi actus.Secunda vero conſequentia probatur ſic.Eligere bonum abſq; actuali ordinatione ad Deũ immediate poſt primũ actũ charitatis,non eſt malum,immo eſt actus charitatis virtualiter:ſed talis fuit actus angeli in ſecundo inſtanti. apud S. T. vt patet ex ſupradictis. ergo male dictum ſuperius fuit, quòd ſola inconſideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli ſufficit.

Homil.34. in Euang. ante med. 326 Infra.ar.9. ad 3. Et 2. di.2. art.1. Et 3.cõ.ca. 169. fin. Et opuſ.15.c. 19.Et Eph. 2.&Iob.40 geca.6.&.7. cœleſt. Hie rarc. lib.2. ca.4. Li.8.c.6.& 7.& lib.10 ca.9.10. & 11. tom.5.

¶ Ad hoc dr, q̃ argumentũ procedit ex malo intellectu dictorũ S.T.Imaginatur nãq; , q̃ primũ peccatum angeli cõſiſtit in ſola omiſſione actualis regulæ.Cũ tñ peccauerit faciendo actũ cõtrariũ regulæ. Licet.n.ex parte intellectus ſola fuerit inconſideratio,liberum tñ arbitriũ cũ illa in cõſideratione nõ ſolũ elegit ſine illa,ſed cõtra illã modaliter, nõ obiectiue: ſicut ſi cidẽs aliquid abſq; regula,incidat obliquе. Actꝰ.n.rũc non ſolũ fit abſq; regula:ſed cõtra regulã. Patet aũt ſic angelũ peccaſſe,quia ſuperbię peccatũ cõmiſit. Superbia.n.cõtrarie opponiẽ humilitati, & diuinæ regulæ, q̃n vt Boe.dicit,ſola ſuperbia ſe opponit.Vnde angelꝰ peccãs receſſit a virtute charitatis,quã primo actu habuit volũtarie ſuppoſitẽdo. Poſſet quoq; dici,q̃ angelus i ſecũdo inſtãti (q̃a erat primũ & vltimũ totalis ſuę libertatis ad bonum & malũ) tenebatur deliberare de fine vite ſuæ,ſicut hõ i principio ſuæ libertatis.

Li.3.de Trin.c.4.&5. tom.3. De fide Ca tho.li.1.c.4. Ar.1.huiꝰ quæſt. Ar.2.huius quæſt. †Greg. loco citato in arg.ſed contra.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulum ſeptimum.*

TItulus claꝰ eſt, ¶ In corpe quatuor. Primo radices duas diuerſimode opinãdi: ſecũdo opinionẽ Damaſceni penes primã radicẽ tractat: tertio,opinionẽ Gregorii penes ſecũdã. quarto, cõparat eas adinuicẽ,tã opiniones q̃ radices.

¶ Quo ad primũ radices ſũt, pnitas expte peccãtis, & motiuũ ex pte obiecti.

¶ Quo ad ſcdm quatuor dicit. Prio,opinionẽ q̃ de inferiori ordine fuerũt mali; & q̃ maior inter prælatos terreſtribus fuit primus ex prima radice. Secũdo, qd ſuperficieręꝰ ſuppone re vr hęc opinio ſm Platonicos. Tertio,reſpõdẽt illud ſuppoſitũ Quarto,oſtẽdit qũo põt bene ſtelligi opinio Da.& oĩa clara ſũt.

¶ Quo ad tertium,ex ſecunda radice , & q̃ ſuperiores peccauerunt,& quòd ſupremus peccantium erat ſupremus ſimpliciter.

¶ Quo ad quartũ, cõparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatẽ, & dicitur ſecũda probabilior,quia radix melior.Et quo ad falſitatem, & dicit q̃ non ꝓterea prima iudicanda eſt falſa, quia etiam in his habet locum ſecunda radix.omnia clara.

¶ Super

Deus præcognoſcit, & ex vtroque habet gloriam, dum nos ex ſua bonitate ſaluat, illos ex ſua iuſtitia punit. Ipſa vero creatura intellectualis dum peccat, a fine debito deficit. Nec hoc eſt inconueniens in quacunque creatura ſublimi. Sic enim creatura intellectualis inſtituta eſt a Deo, vt in eius arbitrio poſitum ſit,agere propter finem.

Ad 3m dicendum, quòd quantacunque inclinatio ad bonum fuerit in ſupremo angelo, tamen ei ne ceſſitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium,eam non ſequi.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Arti.octauum.*

TItu.clarus eſt.

¶ In corpore vna concluſio reſponſiua. Peccatum primi angeli fuit aliis cauſa peccandi, non cogens, ſed quaſi exhortatione inducens. Probatur ſic ab effectu.

Cæteri dæmones ſunt ſubditi primo. ergo eius ſuggeſtione peccauerunt. Antecedens probatur authoritate Chriſti. Matth.25. Diabolo & angelis eiꝰ, ideſt nuntiis & miniſtris eius. Conſequentia probatur: quia ordo diuinæ iuſtitiæ hoc habet, vt cuius ſuggeſtioni aliquis conſentit in culpa, eius poteſtati ſubdatur in pœna: quod probatur ſecũdæ Petri 2. A quo quis &c.

¶ In reſponſione ad primum , dubium occurrit ex Scoto, vbi ſupra: contra hoc ſcilicet, quòd ſecundum inſtãs eſt mora indiuiſibilis t ſe, ſeu inſtantanea. Tũ, quia angeli peccauerunt pluribus peccatis diuerſarum ſpecierum, & non ſimul, ſeu ordine quodam, Tum,q̃a peccatum malorum angelorum tentanit bonos: ita quòd Apoc. 11. victoria tentationis in laudem, & excellens meritũ bonis aſcribitur. ergo. & tenet ſequela. Tum, quia ſi in inſtanti omnia perfecta eſſent, non fuiſſet, aut facillimum fuiſſet prælium inter eos. Tum, quia mali prius peccauerunt,deinde tẽtauerunt, & vltimo victoria bonorum reſiſtentiũ,ſub

327 vid.6.ar. ſed.di.34. in expoſ. Eccl.a. *Li.2.ca.4. De fid.Ca. In gloſa or dinaria ibi. & de eſſe hoc.

Ad primum ergo dicendum, quòd licet ſimul dæmones peccauerint, tamẽ peccatũ vnius, potuit eſſe alijs cã peccãdi. Angelꝰ enim non indiget ad eligendum, vel exhortandum, vel etiam conſentiẽdum temporis mora: ſicut homo, qui deliberatione indiget ad eligendum & ad conſentiendũ, & locutione vocali ad exhortandum: quorum vtrumque tempore agitur. Manifeſtum eſt autem, quòd etiam homo ſimul dum aliquid iam corde concepit, in eodẽ instanti incipit loqui. Et in vltimo instanti locutionis,in quo aliquis ſenſum loquentis capit, põt aſſentire ei quod dr: vt patet maxime in primis conceptionibus,quas quiſq; probat auditas. Sublato ergo tẽpore deliberationis , quod in nobis requiritur, in eodem inſtanti, in quo primus angelus ſuam affectionem intelligibili locutione expreſit, poſſibile fuit alijs in eam conſentire.

Ad 2m dicendum, q̃ ſuperbus, cæteris paribus, magis vult ſubeſſe ſuperiori, quàm inferiori. Sed ſi aliq̃ excellentia cõſequat ſub inferiori, quã ſub ſuperiori cõſequi nõ poſſit, magis eligit inferiori ſubeſſe, q̃ ſuperiori. Sic igitur non fuit cõtra ſuperbiam dæmonum, q̃ ſubeſſe inferiori voluerunt in eius principatum conſentientes: ad hoc eum principem & ducem habere volentes, vt virtute naturali ſuã vltimam beatitudinem conſequerentur: præſertim quia ſupremo angelo naturæ ordine, etiam tunc ſubiecti erant.

Ad 3m dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* Angelus non habet aliquid retardans, ſed ſecundum ſuam totam virtutem d mouetur in illud,ad quod mouetur,ſiue in bonum,ſiue in malum. Quia igit ſupremus angelus maiorẽ habuit naturalẽ virtutẽ, q̃ inferiores, intẽſiori motu in peccatũ prolapſus eſt. & iõ factus eſt etiam in malitia maior.

q.62.ar.6. D.1158. et 1121.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimætertiæ Articulum nonum.*

TItulus clarus eſt.

¶ In corpore vna concluſio reſponſiua. Plures remanſerunt quàm cecidẽrunt. Probatur: q̃a præter naturam inuenitur in paucioribus: peccatum autem eſt contra naturam angelorum. ergo.

328 Li.2. Ethi. c.6.2 medio.tom.5.

secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.

¶ 3 Præt. Angeli distinguuntur secundum personas, & secundum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam, quòd non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.

SED CONTRA est, quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt q̃ cum illis: quod exponitur de bonis angelis, qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

RESPON. Dicendum, quòd plures angeli permanserunt quàm peccauerunt: quia peccatum est contra naturalem inclinationem. Ea vero quæ cõtra naturam fiunt, vt in [d] paucioribus accidunt. Natura enim consequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus. D. 839.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur quantum ad homines, in quibus [d] malum contingit ex hoc, quòd sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notum est. In angelis autem non est nisi natura intellectualis: unde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum. D. 295.

AD 3[m] dicendum, quòd secundum illos qui dicunt, quòd diabolus maior, fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus: manifestum est, quòd non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantum. Secundum vero illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine, probabile est, quòd de quolibet ordine aliqui ceciderũt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ, in malum flecti potest. In sacra scriptura tamen, nomina quorundam ordinum vt Seraphin & Thronorum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei: quæ non possunt esse cum peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubin, Potestatum, & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur a scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia. I

326

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Artic. primum.*

329

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo distinctionem trimembrẽ ponit. Secũdo, iuxta singula membra cõclusiones. Distinctio est: cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio, Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta: probatur dupliciter. Primo, quia cõsequitur naturam simplicem. Secundo, authoritate Dionysi. Secunda. Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. 2. di 7. q. 2. artic. 1. Et Mal. q. 16. art. 6.

QVAESTIO LXIIII.

De pœna dæmonum, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum. K

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De obtenebratione intellectus.

¶ Secũdo, De obstinatione voluntatis.

¶ Tertio, De dolore ipsorum.

¶ Quarto, De loco pœnali ipsorũ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis ueritatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognoscerent, magis cognoscerent seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad magnam beatitudinem pertinere videatur, intantum, quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis. F

Probatur: quia pauca, & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus, aliis autem plura & clarius. Tertia. Cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: qa charitas est ablata.

¶ 2 Præt. Id quod est maxime manifestum in natura, videtur esse maxime manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maxime manifestum, contingit ex debilitate intellectus nostri a phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones non possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cum sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt. G

¶ 3 Præt. Cognitio rerum angelis conueniens est, duplex, secundum Augustinum, scilicet matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus, quia non vident res in verbo: nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris: unde post vespere fit mane, vt dicitur Genes. 1. Ergo dæmones non possunt cognitionem de rebus habere. H

Li. 4. super Gen. ad lit. cap. 23.

¶ 4 Præt. Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Augustin. † dicit quarto super Genes. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt: quia si cognouissent, nequaquã dominum gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Corinth. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.

Li. 4. cap. 24. & 29. princ.

¶ 5 Præt. Quamcunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiendo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut luxa tenebris, vt Augustin.* dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumẽ, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo a bonis angelis: quia nõ est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia a sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis. I

Li. 11. de ciui. Dei. 19. & 33. com. 5.

SED CONTRA est, quod Dionys.* dicit 4. cap. de diui. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quæ nequaquam mutata esse dicimus: sed sunt integra & splendidissima: inter ista autem naturalia dona, est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

Ca. 4. nu. 4. parum a medio.

RESPON. Dicendum, q̃ duplex est cognitio veritatis. Vna quæ hẽ per gratiam: alia quæ habetur per naturam: & ista quæ habetur per gratiam est duplex. Vna quæ est speculatiua tm̃, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia vero, quæ est affectiua, ducens amorem Dei: & hæc proprie pertinet ad donum sapientiæ. [e] Harum autem trium, cognitionum

num prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ a natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dionys.* quòd dona naturalia in eis integra manẽt. Vnde [d] naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed diminuta: quia de huiusmodi secretis diuinis tantum reuelatur eis, quantum oportet, vel mediantibus angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis effecta, vt dicit Augustin. 9. de ciuit. Dei: * Non autem sicut ipsis sanctis angelis, quibus plura & clarius reuelantur in ipso verbo. A tertia vero cognitione sunt totaliter priuati, sicut & a charitate. A

Loco citato in arg. sed contra. D. 440.

Li. 9. de ciuit. Dei. ca. 21. nõ procul a princ. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd fœlicitas consistit in applicatione ad id, quod superius est. Substantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. vnde aliqualis ratio fœlicitatis esse potest homini, si cognoscat substantias separatas, licet perfecta eius fœlicitas sit in cognoscendo primam substantiam, scilicet Deum. Sed substantiæ separatæ, cognoscere substantiam separatam, est connaturale, sicut & nobis cognoscere naturas sensibiles. Vnde sicut in hoc non est fœlicitas hominis, quòd cognoscat naturas sensibiles, ita non est fœlicitas angelo in [d] hoc q̃ cognoscat substantias separatas. B C D. 274.

AD 2[m] dicendum, quòd illud quod est manifestissimum in natura, est nobis occultum propter hoc quod excedit proportionem intellectus nostri, & non solum propter hoc, quòd intellectus noster accipit a phantasmatibus. Excedit autem diuina substantia non solum proportionem intellectus humani, sed etiam intellectus angelici. vnde nec ipse angelus secundum suam naturam potest [d] cognoscere Dei substantiam. potest tamen altiorem cognitionem de Deo habere per suam naturam, quàm homo, propter perfectionem sui intellectus: et talis cognitio remanet etiam in dæmonibus. Licet enim non habeant puritatem, quæ est per gratiam, habent tamen puritatem naturæ, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura. D. 143. D

AD 3[m] dicendum, quòd creatura tenebra est cõparata excellentiæ diuini luminis. et ideo cognitio creaturæ in propria natura, vespertina dicitur. Vespere enim est tenebris adiunctum, habet tamen aliquid de luce: cum autem totaliter deficit lux, est nox. Sic igitur & cognitio rerum in propria natura, quando refertur ad laudem creatoris, vt in bonis angelis, habet aliquid de luce diuina, & potest dici vespertina: si autem non referatur in Deum, sicut in dæmonibus, non dicitur vespertina, sed nocturna. Vnde & in Genes. legitur, quòd tenebras quas Deus a luce separauit, vocauit noctem. E

AD 4[m] dicendum, quòd mysterium regni Dei, quod est impletum per Christum, omnes quidem angeli a principio aliquo modo cognouerunt, [e] maxime ex quo beatificati sunt vi sione verbi, quam dæmones nunquam habuerunt: non tamen omnes angeli cognouerunt perfecte, neque æqualiter. [e] Vnde dæmones, multo minus, Christo existẽte in mundo, perfecte mysterium incarnationis cognouerunt. a 290 b 323 6 c

non enim innotuit eis, vt Augustin.* dicit, sicut angelis sanctis, qui uerbi participata æternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis, innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si autem perfecte & per certitudinem cognouissent ipsum esse filium Dei, & effectum passionis eius, nunquam dominum gloriæ crucifigi procurassent. A

AD 5[m] dicendum, quòd dæmones tribus modis cognoscunt veritatem aliquam. Vno modo subtilitate suæ naturæ: quia, licet sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tamen lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundo, per reuelationem a sanctis angelis, cum quibus non conueniunt quidem per conformitatem voluntatis: conueniunt autem similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere quod ab alijs manifestatur. Tertio modo cognoscũt per experientiam longi temporis, non quasi a sensu accipientes, [e] sed dum in rebus singularibus completur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognouerunt futura, vt supra de cognitione angelorum dictum est.* b 279

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Artic. secundum.*

Q. 57. ar. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum uoluntas dæmonum sit obstinata in malo.

330

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo tractat opinionem Origenis. Secundo determinat veritatem. ¶ Quo ad primum duo. Primo opinionem in duobus punctis & causa eorum scilicet, q̃ omnes mobiles pter Christum: cã primi, libertas, cã secundi, vnio Verbi. Secundo dicit hanc tãquam eroneam vitandam, ratione & authoritate. Ratio est, quia ruit ratio beatitudinis sanctorum. Authoritas, Christi. ¶ Quo ad secundũ tria dicit. Primo cõclusionẽ rẽ suam, s. Dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. Secundo, vnde huius causa sumenda sit ostendit, scilicet non ex gratuitate tantum culpæ, quia omnes culpę remissibiles sũt: sed ex cõditione status, scilicet quòd ex tra viam sint: quia hoc est angelis casus, quod hominib' mors. Tertio, causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quod grauitatẽ culpæ non dixit Sanct. Tho. non esse causam, sed non tãtum esse causam: quia in rei veritate grauitas 2. di. 7. q. 1. ar. 2. Et veri. q. 24. ar. 1. & art. 2. cor. Et mal. q. 16. art. 5. 232 232 Q. præce. artic. 8.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ voluntas dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in dæmonibus. [e] Sed libertas arbitrij per se & prius ordinatur ad bonum quàm ad malum. Ergo voluntas dæmonis nõ est ita obstinata in malo, quin possit redire ad bonum.

¶ 2 Præt. Maior est misericordia Dei, quæ est infinita, quàm dæmonis malitia, quæ est finita. a malitia aũt culpę ad bonitatẽ iustitiæ, nullus redit nisi p̃ Dei misericordiam. Ergo ẽt dæmones a statu malitiæ p̃t reddire ad statũ iustitiæ.

¶ 3 Præt. Si dæmones habent voluntatem obstinatam in malo, maxime haberent eam obstinatam in peccato quo peccauerunt. Sed illud peccatum in eis nũc non manet, s. superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo dæmon non est obstinatus in malitia.

¶ 4 Præt. Gregor. dicit, quòd homo per aliũ reparari potuit, quia p̃ alium cecidit. Sed dæmones inferiores per primum ceciderunt, vt supra dictum est. * Ergo eorum casus per alium reparari potuit. ergo non sunt in malitia obstinati.

¶ 5 Præt. Quicunque est in malitia obstinatus, nunquam bonũ opus operat. Sed dæmon aliqua bona

culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria: & ex genere, quia mortalis: & ex specie, quia superbiæ: & ex causa, quia ex malitia: & ex conditione peccantis, quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo quòd iustum est, vt qui non veniabiliter sed vsque adeo delinquit vt impotentem se faciat ad bene faciendū, hac pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quātumcūque grauior sit culpa, remissibi licatem ex grauitate non excludit. Aduerte secundo, quòd causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamē: quoniam causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: qa scilicet sunt iam ex tra viam. Conditio enim viatorum est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angel⁹ cadendo fiat extra viam sicut homo moriendo est anterior causa huius obstinationis & confirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status cōditionem ex authoritate Damasceni in litera, proponitur venanda obstinationis causa, scilicet principalis: vbi tria facit. Primo causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter. ergo appetit immobiliter. et sic postquam semel elegit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia vero probatur. Tum, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis, sequitur apprehensionem singularem, & vniuersalis vlem, Tum ex opposito, quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrumque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundo confirmatur cōsueta differentia inter liberum arbitriū angeli & hominis. Tertio, remittit se ad locum alium in tertia parte de obstinatione hominum, cuius meminerat. I

Li.4.par.4. parū a medio & non multū ante finem.

Li.1.periar chon. c.6.a medio, & c.5.tom. 4.

¶ Circa assumptum occurrit dubium. Primo ex rone discursus negati ab angelo, de quo supra dictum est. Secundo: quia equocatur de apprehensione: qm immobilitas conuenit apprehensioni naturali: modo aūt loquimur de apprehensione practica supernaturaliū, respectu quorum peccatū est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurāte mortem Christi, & postmodū disuadente per vxorem Pilati. Tertio: quia erratur in radice immobilitatis: qm non discurrere nō est sufficiens rō immutabilis apprehensionis: qm & immutabilis cognitio stat cum discursu, vt patet in conclusionibus geometricis. Et cum negatione discursus stat mutabilis cognitio, propter successionem cognitionum simpliciū: quia cognoscens actu abs discursu aliquid, est in potentia ad cognitionem oppositi: vt si cognoscens quòd omne totum est maius sua parte, esset in potentia ad cognoscendum oppositum per simplicem apprehensionem: vnde si per simplicem apprehensionem cognoscatur ratio aliqua alicuius conclusionis, & postmodum per simplicem apprehensionem apprehendatur ratio alia probabilior, ad oppositum intellectus flecti potest ad hanc secundam. Quarto, quia omittitur vera radix immobilitatis, scilicet cōnaturalitas. Ex eo enim quòd aliquorum cognitio est naturaliter indita sine speculatiue, siue practice, oritur immutabilis apprehensio, vt patet in primis principiis. Ex hoc enim excluditur potentia ad oppositum, & non ex eo quòd per simplicem apprehensionem cognoscitur, vt experimur in prima operatione intellectus. Quinto, quia si angelus apprehendit immobiliter cum in primo instanti omnes apprehenderint Deum, vt obiectum beatificum, amabilem super omnia, & cætera: ergo semper hanc cognitionem practicam seruant, & sic in secundo instanti non peccauerunt.

F ¶ Circa consequentiam occurrit dubium, quo ad vtramque eius probationem, et simpliciter. Et quidē contra primam probationem arguit Scotus in 2. distin. 7. Primo: aut intendis de motore sufficiente, aut insufficiente: si de insufficiente, manifeste falsum est, quòd oporteat mobile proportionari tali motori, quāmuis verum sit voluntatem moueri sic ab intellectu. Si de sufficiente, quāmuis verū sit, mobile oportere proportionari motori, falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu volūtatis. Falsum quidem, vt in 25. distin. huius declarabitur. Repugnans vero, qa duo ex hoc sequuntur, primo, quòd angel⁹ non potuerit peccare. Secundo, quòd non solum post primam electionē, sed in prima vel ante primam electionem sit voluntas immobilis. Primum deducitur sic. intellectus ante peccatum immobiliter & recte apprehendit, & mouit voluntatem, quia pœna non præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet. ergo voluntas a recto & immobili immobiliter mota ad rectū immobiliter tendit. ergo nūquam potuit peccare. Secundū vero sic: quia par ratio est de prima apprehensione & consequentibus: omnes enim immobiles sunt.

G homines malos in suppliciū æternum mittendos, bonos aūt in vitā æternam transferendos pronūtiat. Vnde hęc positio est tanquam erronea reputanda, & tenendum est firmiter secundum fidem catholicam, quòd & voluntas bonorum angelorum cōfirmata est in bono, & voluntas dæmonum d obstinata est in malo. Causam autem huius obstinationis oportet accipere, nō ex grauitate culpæ, sed ex cōditiōe

D.151. 447.

H ¶ Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primo, quòd consequentia nō valeat; quia sic etiam voluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundo, quòd differentia assignata inter voluntatem angeli & hominis non valeat, qa immutabilitas intellectus, quāmuis in angelo sine discursu, in homine etiā cum discursu inueniatur, tamen in homine voluntas est mobilis. ergo & in angelis. Contra ipsam vero consequentiam obiicit idem Scotus ibidem: quia effectus communis in homine & angelo, oportet assignare causam vtrique communem: sed obstinatio est communis effectus, & vnius rationis in vtroque, vt Augustinus de fide ad Petrum, cap. 5. Immobilitas autem apprehensionis, non est communis angelo & homini. ergo. Probatur minor: quia cum in hac vita nunquam immobiliter homo in malo, aut anima separata obstinata redditur absque præuia apprehensione immobili, aut præuia in statu separato. Non secundum: quia anima separata non demeretur: ergo primum: quod est intentum. Et confirmatur: quia Lazari anima fuit separata, et tamen nec immobilitatus est in bono nec in malo.

I ¶ Contra conclusionem obiicit Scotus vbi supra, intendens probare, quòd voluntas angeli non sit inflexibilis post electionem, quadrupliciter. Primo, authoritate Augusti. de fide ad Pet. cap. 5. volentis, quod si homo ex se posset redire ad iustitiam, multo magis angelus: ergo, inquit Scotus, natura angeli non magis repugnat reuersioni ex se ad bonum, quàm natura hominis: sed si esset inflexibilis post electionem, magis repugnaret, vt patet. igitur. Secundo ratione tali. Causa totalis non aliter causat, nisi secundum quod ipsa causa aliter se habet: & hoc deductis impedimentis. ergo voluntas non aliter causat actus post primam electionem, nisi ipsa secūdū, quod causa aliter se habeat. Sed ex hoc qđ elicuit primā electionem, non aliter se habet secundum quod cā. ergo eadem libertatis authoritate causare pōt actus cōsequētes, sicut primū: ꝓcessus clarus est totus. Et illa ꝓpositio, scilicet quòd post primam electionem non aliter se habet secundum quod cā, ꝓbat: quia ipsa est cā vt prior suo actu, & nō vt stat sub actu. Prius aūt vt prius, nō variatur ex posteriori. Et confirmat: quia nulla cā secunda potest esse causa, principali causæ agēdi, opposito modo illi, qui conuenit principali causæ ex sua causalitate: aliquin non esset principalis causa, sed voluntas ex se agit libere: ergo per nullum habitum aut actum superadditū agit necessario. Tertio, qa dæmon

dæmon pluribus peccatis non simul peccauit: ergo non quæcūque adhæsio fecit ipsum obstinatum, & posuit in termino. Quarto, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt & adhæserunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶ Contra eandem arguunt Durandus & Gregorius: quia ex hoc sequitur ꝓ angeli boni sint naturaliter cōfirmati i bono, nec male velle pōt: quod est contra Damascē. li. 2. c. 3. Nūc immobiles sūt ad malum, non natura sed gratia.

Li.2.dist. 4.in fin.

¶ Ad dubium contra antecedēs rādet: ꝓ positio S. T. fundatur super duabus ꝓpositionibus. Prima est, quòd natura lis cognitio angeli est immobilis. Secūda est, quòd supernaturalis cognitio est per modū naturalis, & cōsequēter immobilis. Prima ꝓpositio non fundatur super alio fundamento, q̄ eo quod posuit S. Tho. in litera. f. negatione discursus. Sed intelligendum est, non solum de discursu in actu, sed in potē tia. quòd non ex hoc, quòd aliqua cognitio hī absq; discursu, cōdudit immobilis, sed ex hoc quòd naturalis, cū sic nec terminat, nec terminare pōt discursum. Ex hoc. n. manifeste excludit etiā mobilitas p vicissitudinem: nā cū vnicuiq; naturæ intellectuali naturaliter inditā esse oporteat aliquam cognitionē immobilē. vt patet ex hoc, quia hoc præstitū est animæ nostræ, quæ est infima omnium, si aliquorū cognitio congenita est, & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principiis ad ignota se perducendo perficiat, vt patet in nobis. Non. n. pōt dici, quòd superiores habent talem notitiam cōgenitam aliquorum, & quòd priuata sint habitudine principii respectu ignotorum, cum habere hanc rationem principii sit nobilitatis, præsuppositā ignorantia aliorum. Si vero omnium notitia congenita est, neque discursus, neque vicissitudo habitualis locum habere potest. Sed omnium notitia ad illam comparatur naturam, quemadmodum notitia principiorum ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilis cognitionis est absolute, non discurrere tam actu quàm potentia: quod enim est sic intellectiuum omnium, notitiam habitualem habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositum nullam habet potentiam: & consequenter immutabilis est cognitionis. Secunda vero ꝓpositio fundatur super hoc, quod vnumquodque recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo conformi illi naturæ. Et experimur, quòd eo modo quāmuis nō ea euidētia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his autem patet responsio ad omnes obiectiones in oppositum, præterquàm ad vltimam. Nulla enim æquiuocatio cōmissa est, sed de omni cognitione siue naturali, siue super naturali verificaf immobilitas: quāmuis de naturali primo & de supernaturali consequenter ꝓ illā, & non ex se. Negatio quoq; discursus, nō actualis tantum, & respectu vnius singularis cognitionis, sed tam actu q̄ potentia, & totius naturæ cognoscentis posita est causa immutabilitatis: qm ex tali negatione oritur negatio viæ ad oppositā, scilicet ex principiis ad conclusiones: & vbi hæc negatio totaliter inuenit, habet secū annexā negationē vicissitudinis habitualis, vt patet: ac ꝓ hoc nulla via restat ad oppositā. Tacta est ergo & inclusa connaturalitas cognitionis tā quam radix immutabilitatis, ponendo negationem totalem discursus proprie dicti in tota vna natura: quia (vt iam dictum est) hoc manifeste infert actualiter inesse habitualem notitiam omnium tanquam principiorum. Ad vltimam autem obiectionem dicendum est, quòd cum dicitur, Omnem apprehensionem angeli esse immobilem, intelligitur de apprehensione completa & iudiciaria: ita quòd cum semel iudicauerit aliquid immobiliter, illudmet semper iudicant: & ex hoc excluditur tam instātia de fluctuatione dæmonis, de morte Christi, & de pugna angelorum bonorum apud Danielem, & aliorū eiusmodi (quia scilicet in nullo horū fuit totale iudiciū, sed velut dubia & suspēsa

A tentatio) quàm instantia de iudicio angelorum in primo instanti: quoniam tale iudicium completum non fuit, non propter dubitationem aut ineuidentiam annexā, sed ꝓ defectum liberatis. iudiciū nāque de fine supernaturali amādo i viatore puro, ex sui natura exigit ꝓ sit liberū ad bonū & malū: alioquin cōplerū nō est. in primo aūt instāti, iudiciū illud liberū arbitriū, vt dictū est. Et iō non ex plena libertate iudicauerūt illud bonū esse amandū super omnia: & iō nō immobiliter, sed in secundo instanti iudicium illud fuit plene in eorum libertate, nulla euidentia coneniente intellectū ad alteram partem, quoniam de supernaturalibus iudiciū erat, & tam erant ad bonū & malū liberi: & iō illud fuit immobile quod iudicatum est tunc.

B naturæ status. Hoc enim est hominib⁹ mors, quod angelis casus, vt Damascen.* dicit. Manifestum est autem, quòd omnia mortalia peccata hominū, siue sint magna, siue sint parua, ante mortem sunt remissibilia, post mortem vero irremissibilia, & perpetuo manētia.

Ad inquirendum ergo causam huiusmodi obstinationis considerandum est, quòd vis appetitiua in omnibus proportionatur apprehensiuæ, a qua mouetur sicut mobile a motore. Appetitus em̄ sensitiuus est boni particularis, voluntas vero vniuersalis, vt supra dictum est, * sicut et sensus apprehensiuus est singularium, intellectus vero vniuersalium. Differt autem apprehensio angeli ab

C apprehensione hominis in hoc, ꝙ angelus apprehendit immobiliter per intellectū, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo vero per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de vno ad aliud, habens viam procedendi ad vtrumque oppositorum. Vnde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter quasi potens etiam ab eo discedere & contrario adhærere: voluntas autem angeli adhæret fixe & immobiliter. Et iō, si consideretur ante adhæsionē, pōt libere adhærere & huic & oppositō, in his scilicet, quæ non natura liter vult. Sed postquam iam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideo consueuit dici, quòd liberum

¶ Ad obiectiones Sco. contra primam ꝓbationem consequentiæ dr, quòd sermo est de motore sufficiente in suo ordine, obiectiue. n. & in gñe cāe finalis, intellect⁹ ē sufficiēs motor volūtatis. Nec hoc est falsum, vt inferius cū de intellectu & volūtate q̄ref, manifestabit: nec repugnat dictis. Neutrū. n. eorū q̄ inducunt, sequit, qm̄ intellectus: & si nō male, deficiēter tn̄ mouit volūtatē angeli ad primā electionē, vt ex supradictis patet. & iō deficiēs a rectitudine mouit volūtatē imobilē ad actū malū. Sed m̄ vero inconueniēs dupl⁹ intelligi pōt. Vno mō ꝙ prima electio sit mutabilis, ita ꝙ prius natura quā intelligim⁹ ipsam posita, nō possit aſr fieri q̄n ipsa talis ponat. & hoc ꝓprie vocaf immobilitas añ electionē. & est impossibilis angelo. Alio mō, ꝙ ē ipsa prima electio ex quo posita est, nō pōt retractari. & hoc modo omnis electio angeli est immobilis: & hoc manifeste est ipsa nostra positio.

¶ Ad obiectionem autem contra secundam probationem dicif, quòd differentia assignata est optima, & quòd de notitia practica seu affectiua in particulari cum cæteris singularibus circunstātiis loquendo, nulla cognitio per discursum acquisita, est alicui homini immobilis, naturaliter loquendo: quoniam iudicium in particulari nunc, hic, in ordine ad hæc &c. potest semper variari, vel ex aliquo passionis motu insurgente, vel ex aliquo medio probabiliore nunc secundum apparentiam, vel ex obliuione prioris medii, aut in consideratione eiusdem, quæ omnia ad discursum pertinent. Non sic autem est in angelo, in quo semper concluso cum suo medio offertur, quia non est ibi discursus. vnde patet, quòd differentia voluntatum penes discurrere & nō discurrere, mobilitatem & immobilitatem inducit.

¶ Ad obiectionem autem contra consequentiam dicitur, quòd obstinatio dæmonis & animæ separatæ, non est omnino eiusdem rationis secundum veritatem, nec secundum Aug. Et ideo non oportet quòd habeat cām cōem eiusdē omnino rōnis in vtroq;. Sed eo modo, quo aliqualiter est eiusdem rōis, sic aliqualiter habet cām cōem. & illa est immobilitas tam intellectus q̄ volūtatis animæ positæ extra statū vię. Et dico, quòd anima obstinata redditf per primū actū, qué elicit in statu separationis, & quòd anima tunc demeret, non vt in via, sed vt in termino: vt ex superius dictis patet. Anima aūt Lazari, quāmuis extra præsentem vitam, non tn̄ extra viam posita fuit dispensatione diuina, quæ nulli legi arctatur. Nec hoc oportet probare, quia ad sensum patuit. Ad argumēta Scoti cōtra cōclusionē dr, & primo ad authoritatē Aug. quòd cum veritate illius cōditionalis stat veritas nostræ cathegoricæ: qm̄ redire ad bonū post peccatum mortale, nō nisi Deiformi natura q̄ gratia vocatur, fieri potest. Et si illa esset naturalis homini, a fortiori, angelo, qui speculum est purissimū fulcipiens totam, si fas est dicere, Dei pulchritudinem apud Dion. Cum veritate igitur huius cōditionalis, i. Si vis quā redire ad bonū, ineſſet homini, a fortiori ineſſet angelo: stat quòd nec homo, nec angelus possit a malo resurgere, & quòd ille immobiliter ex se malo adhæreat postquam elegit illud.

D ¶ Ad rationem autem dicitur: quòd volūtate vt prioré actu esse

causam sui actus, potest dupliciter intelligi. Primo vt ly actu, distribuatur pro omni actu voluntatis simpliciter: & est sensus, voluntas vt prior omni sua opatione est causa omnis sui velle: & in hoc sensu propositio est falsissima, sic enim est causa tantum primi sui velle: quoniam voluntas affecta primo suo actu, qui est amor finis, vult cætera: & nuda nihil vult nisi finem, quem primo vult. Secundo vt ly actu, distribuatur accommode: & est sensus, voluntas vt prior actu eliciendo, est, cã illius: & sic est verissima, qm vt cã efficiens est prior natura, effectu. Nec est quærenda alia causa huius, nisi ipsa natura voluntatis cui naturaliter conuenit, quòd aliter causat nuda, & aliter affecta; eo quòd transit in affectionis suæ naturam. Ad cõfirmationẽ vero dicitur, qp voluntas obtinata est libera, & libere causat actus suos: quamuis nõ sit libera hac libertate, scilicet ad bonum & malum. vnde simpliciter loquendo, argumentum non valet: est determinata ad malũ immobiliter, ergo non est libera: immo est sophisma consequẽtis a negatione minus communis, ad negationem magis communis. Quemadmodum enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter. quia nemo operatur respiciens ad malum: ita cum determinatione ad malum stat libertas plurium eligibilium sub illo malo. Quod si ad libertatem respectu boni & mali restringatur argumẽtum, dicendum est, quòd causare libere ad bonum & malum, esse modum causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter. Vno modo vt ly ex se, aut per se, teneatur positiue: vt sit sensus, quòd voluntas vendicat sibi per se iuxta aliquem modum perfectatis talem modum causandi. Alio modo vt ly per se, teneatur negatiue, idest nullo addito: vt sit sensus, quod voluntas creata nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet libere ad bonum & malum. Et hac distinctione stante, dicitur, quòd si in argumento sumatur ly per se positiue, maior est vera, sed minor falsa: quoniam nulli voluntati conuenit talis liberras per se in primo, aut in secundo modo dicendi per se: alioquin oporteret dicere, quòd voluntas beatorum potest peccare: quod enim conuenit alicui per se, necessario & inseparabiliter conuenit. Si vero sumatur ly per se, negatiue, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniam oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiue, idest nude sumpto, potest conuenire per aliquid adiunctum, vt manifeste patet: & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum: si affectione determinata ad malum aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet: libera tamen semper remanet respectu eorum quæ sunt ad finem suum siue bonum, siue malum. Ad tertiam autem & quartam obiectiones, patet responsio ex supradictis.

In 2. parte quam non absoluit.

In corp. ar.

arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitrium angeli est flexibile ad vtrũque oppositum ante electionẽ, sed nõ post. Sic igitur & boni angeli semper adhærentes iustitiæ sunt in illa confirmati, mali vero peccantes sunt in peccato obstinati. De obstinatione vero hominum damnatorum infra dicetur.*

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd boni & mali angeli habent liberum arbitrium, sed secundum modum & conditionem suæ naturæ, vt dictum est.*

AD 2m dicendum, quòd misericordia Dei liberat a peccato pœnitentes. Illi vero qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent: & per diuinam misericordiam non liberantur.

AD 3m dicendum, quòd adhuc manet in diabolo peccatum, quo primo peccauit, quantum ad appetitum, licet non quantum ad hoc quòd credat se posse obtinere: Sicut si aliquis credat se posse facere homicidium, & velit facere, & postea adimatur ei potestas, nihilominus voluntas homicidij in eo manere potest, vt velit fecisse, vel velit facere si posset.

AD 4m dicendum, quòd non est tota causa quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio sugerente peccauit. Et ideo ratio non sequitur.

AD 5m dicendum, quòd actus dæmonis est duplex. Quidam apprehensio qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. hoc aũ iudiciũ, vt in litera dr, perseverat immobile. Tũ, quia opinio talis possibilis nõ positiue, sed negatiue cõcomitata est iudiciũ electionis. Non.n.oportet, quòd dũ iudicauit excellentiam suã appetendam, crediderit positiue illam possibilẽ. Sed facis est, quòd nõ reputauerit illam impossibilẽ, quã nõ reputationem modo non habet positiue, apprehendẽdo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positiuo in positiuum, neque de iudicio in iudicium oppositum. Et per hoc patet responsio ad Durandum, arguentem, angelum posse conuerti ad bonum cessante inconsideratione: quemadmodum peccans ex passione cessante passione. Inconsideratio eñ illa quã quis cessauerit speculatiue, non tamen affectiue: vt conditio iudicii. Sed dæmon perseuerat iudicans eligendum sibi fore beatum, absque recursu ad diuinam misericordiam supernaturalem.

¶ In responsione ad quintum, tria dicta sunt ambigua. Primum est, quòd quilibet actus voluntarius dæmonis est malus. Secũdũ est eius rõ. Tertium est, quòd actu naturæ bono abutuntur.

¶ Contra primum enim dupliciter instat a Scot. vbi supra. Primo, quia hoc non est necessarium: quoniam voluntas potest se suspendere ab omni actu secundo, sicut potest aliquam aliam virtutem: vt patet ex Aug. 1. retractationum, c. 22. dicente, quòd nihil est tam in potestate nostra q ipsa voluntas. Secundo, quia sequeretur quòd quilibet actus voluntarius angeli esset eiusdem speciei, quod est inconueniens. & tenet sequela: qm causa vniuersalis malitiæ, non posset esse nisi prima affectio mala, quam constat non inclinare nisi ad actus eiusdem speciei. Tertio instat Durandus: qa fine existente bono ex gne, non est necesse cæteros actus esse malos: sic autẽ est in angelis, vt patet ex dictis.

¶ Contra secundum vero est, quia non valet, Fit non bene. ergo male: sed est sophisma consequentis. quoniam non bene, & dicitur de malo, quod est contrarium bono, & de non bono, quod negatiue opponitur bono, quòd scilicet non habet circunstantias bonificantes moraliter ipsum. Et confirmatur, quia in carente gratia, inter actum bonum & malum datur mediũ, puta honorare parentes. Et sic in proposito, credere ex euidentia rerum est actus, quãuis non bonus: quia non debito fine, non tamen malus, vt etiam Scotus vbi supra tangit.

¶ Contra tertium autem instat ibidem Sco. quia inclinatio naturæ, puta sinderesis, potest habere actum conformem sibi sistendo in eo, puta displicentiam de malo culpæ. Et similiter dolere de malo pœnæ inquantum læsiua naturæ, & similia. Quare enim nõ potest sistere in hæc, absque eo quòd apponat circunstantias malas, nulla apparet ratio, cum naturalia eorum apud Dio. 4. c. de di. no. sint integra & splendidissima.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, quòd, p portio voluntatis perfectæ extra viã ad finem suũ, est quemadmodũ p portio voluntatis nostræ ad beatitudinem in cõi. Ita q, ita se habet ille finis ad voluntatẽ sic cõplete affectam, quẽadmodum beatitudo nunc se habet ad nos: qm voluntas in naturam affectionis illius transit. Et perinde voluntas illa affectione determinatur ad vnum talem finem, quemadmodũ voluntas naturaliter determinata est ad boni rõnem. Et qm affectio illa non ad aliquem particulare, sed vniuersalissimum finem vtpote vltimum est, & ad vltimum finem alicuius simpliciter omnia diriguntur, & in ordine ad illum omnia mensurantur, consequens est, vt obstinatus simpliciter non solum habitualiter semper in illa affectione permaneat, sed etiam virtualiter: et si non actualiter, vt in instanti quo peccauit obstinate: virtualiter autem dico, id est participatiue: quẽadmodũ in omni actu volũtatis nostræ saluaẽ virtualiter appetitus beatitudinis, dum quicquid volumus vt participemus beatitudinem volumus. Ac per hoc, omnia quæ vult obstinatus propter illum finem, virtualiter vult. Et sic, ex eo quòd

¶ Ad obiecta vero cõtra secũdũ iã patet, q si nõ valeat simpr, sit nõ bñ, ergo male: valet tñ in obstinato pp imobilitatem finis vltimi simpr. Et propter eandẽ cãm non daẽ actus medius voluntarius in statu extra viã, quãuis deẽ in via. Et pp hoc met, patet rñsio ad obiecta cõtra tertiũ: qa cũ oẽs actꝰ secũdi, sint naturę cõformes siue in angelo, volũtati suę sint subiecti quo ad exercitium actus, & volũtas dęmonis sit determinata ad talẽ finẽ, necesse ẽ, vt ĩ oibꝰ illud velit, quod est bnis eius. Et sic oẽs eius operationes, ẽt naturales, inquantum voluntariæ, inficiuntur initiali affectione finis. Nec põt sistere in aliquo opere, vt naturæ cõforme est tm, nisi possit velle & non propter vltimum finem: quod est impossibile. Volunt enim quæcunque volunt in tali pessimo statu habere, & facere, vt dictum est: & sic omnibus abutuntur bonis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus est.

¶ In corpere tria facit. Primo distinguitur dolor duplici-

ter, assignando iuxta singula possibilitatem, vel impossibilitatem respectu angeli. Secundo, respondetur quæsito vna conclusione affirmatiua de necessario.

¶ Quo ad primum, dolor dupliciter, vt passio, & vt simplex actus voluntatis, Primo modo, est impossibilis angelo, secundo modo, est possibilis.

¶ Circa hanc partẽ aduerte, quòd Sco. in 1. lib. q. 3. & in 4. dist. 49. q. 7. imaginatur quodam nouo modo, tristitiam & delectationem in angelis, & animabus separatis. Distinguit voluntatem vt operatiuam, vt receptiuam, vt productiuam: & imaginatẽ quòd voluntas inquãtũ operatiua, amat, odit, eligit &c. Inquantum recepti ua, delectatur, tristatur q: ita quòd delectari, aut tristari, non est operari, sed pati. Est eñ passio cõsequens operationem perfectam. Inquantum vero pductiua, spirat amorẽ. Et sic, apud ipsum tam delectatio q tristitia, semp est passio: sed quãq; est passio cum alteratione organi, et tunc est passio appetitus sensitiui: quãdoque vero est passio volũtatis, & tunc est abobiecto præsenti in ipsa volũtate. S. T. aũt vt hic & clarius in prima 2. q. 22. & spãliter in artic. 3. & singulariter ad 3. nescit hmõi passiones in volũtate, sed actus simplices volũtatis ponit cũ simili tudine effectus. Nec obstat li dicat quòd delectatio nõ est in potestate volũtatis, & quòd consequitr operationem perfectam: cum his eñ omnibus stat simul, q sit simplex actus voluntatis: qm non quomodolibet dispolita volũtas põt libere non operari; sed ãtẽ vna, necesse est tunc, sequi aliam &c. Fundamẽtũ aũt authoris, hic tactũ, sed ibi declaratum est, quia passio a pati sumitur. Vnde quot modis dr pati, tot dicitur passio, & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudii, sed secundum quod patiens trahitur ad agens, quod in omni actu voluntatis fit: Facti sunt enim sicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus voluntatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio non est, vt per Aug. 9. de Ciui. Dei. ibidem allegatum patet.

¶ Quo ad secundum, conclusio est. Dolor necessario est in dæmonibus. probatur sic: Dæmones multa esse volunt, quæ non sunt: & non esse quæ sunt. ergo dolent. Consequentia, pbat

scilicet ex voluntate deliberata procedens, & is proprie potest dici actus eius. Et talis actus dæmonis, semper est malus. Quia, etsi ali quando aliquod bonũ faciat, nõ tamẽ benefacit. Sicut dũ veritatẽ dicit vt decipiat, & dum non voluntarie credit & confitetur, sed rerum euidentia coactus. Alius autẽ actus dæmonis est naturalis: qui bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ. Et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

ARTICVLVS III.

Vtrum dolor sit in dæmonibus.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor non sit in dæmonibus. Cum enim dolor & gaudium opponantur, nõ possunt esse simul in eodem. Sed in dæmonibus est gaudium. Dicit enim Auguſt.* cõtra Manichæos: diabolus potestatem habet in eos, qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infœlici potestate lætatur. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶ 2 Præt. dolor est causa timoris. de his enim timemus dum futura sunt, de quibus dolemus dum psentia sunt. Sed in dæmonibus nõ est timor: sm illud Iob 16. Factus est vt nullum timeret. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶ 3 Præt. Dolere de malo, est bonum. Sed dæmones non possunt benefacere. Ergo non possunt dolere ad minus de malo culpę, quod pertinet ad vermem conscientiæ.

SED CONTRA est, quòd peccatum dæmonis est grauius q peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati: secundum illud Apoca. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Ergo multo magis diabolus qui maxime se glorificauit, punitur doloris luctu.

RESPON. Dicendum, q tiomor, dolor, gaudium & hmõi, sm quod sunt passiones, in dæmonibus esse non pñt. Sic.n. sunt ppriæ appetitus sensitiui, qui est virtus ĩ organo corporali: sed sm quod nominant simplices actus volũtatis, sic possunt esse in dæmonibus. Et necesse ẽ dicere, q in eis sit dolor: quia dolor sm quod significat simplicem actum voluntatis, nihil est aliud q remissus volũtatis ad id, qđ est vel non est. Patet aũt, q dæmones multa vellent nõ esse quę sunt, & esse quæ non sunt. Vellent enim cum sint inuidi, damnari eos qui saluantur: unde oportet dicere, quòd in eis sit dolor: et præcipue, quia de ratione pœnæ est, quòd voluntati repugnet: priuantur etiã beatitudine quam naturaliter appetunt: et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

AD PRIMVM ergo dicendum, q gaudium & dolor de eodem, sunt opposita, non autem de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnum simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maxime secũdũ qđ dolor & gaudium, important simplices voluntatis actus: quia non solum in diuersis, sed ẽt in vna & eadem re potest esse aliquid quod volumus, & aliquid qđ nolumus.

AD 2m dicendum, q sicut in dęmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quod autem dicitur, Factus est vt nullum timeret: intelligit de timore Dei cohibẽte a peccato. Alibi nanq; scriptũ ẽ, q dęmones credũt & cõtremiscũt.

AD 3m dicendum, q dolere de malo culpæ pp se, attestatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ pp pœnam: attestatur bonitati naturæ, cui malum pœnę opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciuit. Dei, *q dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmon ergo cum peruersæ sit voluntatis & obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

331 a. d. 5. q. 1. 22. 2. cor. Etic. q. 24. a. 1. cõ. 1. q. 26. a. 1. ad 5. Et artic. 8. cor. principio ad 5. *Lib. 1. de Gen. cont. Manich. c. 7. arca me dium. 10. 1.

301 D. 978

Li. 19. c. 13 post mediũ tom. 5.

ex diffinitione dolo
ris sic sumpti. Ante-
cedens vero proba-
tur quadrupliciter.
primo, quia inuidi
sunt: secundo, qa
332 pœnis addicti. de rõ
4.di.45.q. ne enim pœnæ est
1.ar.3.cor. inuoluntarium: ter-
& ad 4. & tio, quia beatitudi
dis.47.q.1. ne priuantur: quar
art.3.q.4. to, quia iniqua eo-
ad 2. rum volumtas cohi
betur a multis.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articu. quartum.*

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo respon-
det quæsito vna con-
clusione. Secundo
rñdet tacitæ obie-
ctioni.
Li.3. super ¶ Quo ad primum
Gen. c.10. conclusio est ista.
a med.t.3. Angelis malis du-
plex locus pœnalis
conuenit: infernus
simpliciter, & aer
caligi nosus, vsq; ad
diem iudicii. Prima
pars relinquitur p
se nota: secunda pro
batur sic. R.õ diuinę
prouidentiæ habet,
quòd inferiorũ bo-
na per superiora ꝓ-
curet. ergo conue-
niẽs est, ꝙ hominũ
bonum indirecte p
dæmones procure-
tur: ergo conueniens est
eos iuxta nos in ae-
re isto locari vsq; ad
diem iudicii. Prima
consequentia & de-
claratur & ꝓbatur.
Declaratur quidem
distinguendo, dupliꝛ
ꝓcurari bonum ho
minis, s. directe & in
directe per exercitiũ
cõtrarii. Probatur
vero: qa dęmones
sunt medii iter Deũ
& homines, & non
totaliꝛ excluſi ab vti
litate naturalis ordi
nis. Nec habiles sũt
vt directe ꝓmoueãt
nos ad bonũ. restat
ergo vt idirecte, im
pugnãdo s. & exercẽ
do nos. Secũda vero
cõsequentia quo ad
primã partẽ, patet:
qa locus debet esse
cõueniẽs exercitio.
Quo ad secũdã aũt
ꝓbaꝛ: quia pugna &
exercitiũ nostrum,
vsq; ad diem est iu-
dicii: & declaratur
ex opposito, quia
angeli boni etiam
vsq; ad illud tem-
pus huc mittuntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aer iste sit locus pœnalis dæmonum.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd aer iste
non sit locus pœnalis dęmonum.
Dæmon enim, est natura spiri-
tualis. Natura autem spiritualis
non afficitur loco. Ergo nullus lo
cus est dæmonibus pœnalis.
¶ 2 Præt. Peccatum hominis nõ est
grauius quàm peccatũ dæmonis:
sed locus pœnalis hominis est in-
fernus. Ergo multo magis dæmo-
nis. ergo non aer caliginosus.
¶ 3 Præt. Dæmones puniuntur pœ
na ignis. Sed in aere caliginoso nõ
est ignis: ergo aer caliginosus non
est locus pœnæ dęmonum.
SED CONTRA est, qđ Aug.
dicit 3. super Genes. ad lit. quòd
aer caliginosus est quasi carcer dæ-
monibus vsq; ad tempus iudicij.
RESPON Dicendum, quòd
angeli secundum suam naturã, me
dij sunt inter Deum & homines.
Habet autem hoc diuinæ prouidẽ
tiæ ratio, quòd inferiorum bonum
per superiora procuretur. Bonum
aũt hominis dupliciter procuratur per
diuinam prouidẽtiam, vno modo
directe, dum s. aliquis inducitur
ad bonum, & retrahitur a malo,
& hoc decenter fit per angelos bo
nos: alio modo indirecte, dum sci
licet aliquis exercetur impugnatus
per impugnationẽ cõtrarij. Et hãc
ꝓcurationem boni humani, cõue
niens fuit per malos angelos fieri,
ne totaliter post peccatum ab vti-
litate naturalis ordinis exciderent.
Sic ergo dæmonibus duplex locus
pœnalis debetur. Vnus quidem
ratione suæ culpæ, & hic est infer
nus: alius autem ratione exercita-
tionis humanæ, & sic debetur eis
caliginosus aer. Procuratio au-
tem salutis humanæ protenditur
vsque ad diem iudicij. Vnde &
vsque tunc durat ministerium an-
gelorum & exercitatio dęmonum.
Vnde & vsque tunc, & boni angeli
ad nos huc mittuntur, & dæmo-
nes in hoc aere caliginoso sunt ad
nostrum exercitium: licet eorum
aliqui, etiam nunc in inferno sint
ad torquendum eos, quos ad ma-
lum induxerunt, sicut & aliqui bo
ni angeli sunt cum animabus san-
ctis in cœlo. Sed post diem iudi-
cij omnes mali, tã homines quàm
angeli, in inferno erunt, boni ve-
ro in cœlo.
AD PRIMVM ergo dicen-
dum, ꝙ locus non est pœnalis an-
gelo, aut animæ, quasi afficiẽs alte-
rãdo naturã, sed quasi afficiẽs, volũ
tatẽ cõtristãdo, dũ angelus vel ani-
ma apprehendit se esse in loco nõ
conuenienti suæ voluntati.
AD 2m dicendum, quòd anima
secundum ordinẽ naturæ non præ
fertur alteri animæ, sicut dæmo-
nes ordine naturæ præferuntur ho
minibus. Vnde non est similis ratio.
AD 3m dicendum, ꝙ aliqui dixerunt, vsq; ad diẽ
iudicij differri pœnam sensibilem, tam dęmonum
animarum, & similiter beatitudinem sanctorum dif-
ferri vsque ad diem iudicij. Quod est erroneum & re-
pugnans Apostoli sententiæ, qui dicit 2. Corin. 5. Si
terrestris domus nostra huius habitationis dissoluat,
domũ habemus in cœlo. Alij vero, licet hoc non con
cedant de animabus, concedunt tamen de dęmoni-
bus. Sed melius est dicendum, ꝙ idem iudicium sit de
malis animabus & malis angelis: sicut idem iudiciũ
est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicen
dum est, quòd sicut locus cœlestis pertinet ad gloriã
angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cum
ad nos veniunt: quia considerant illum locum esse
suum, eo modo quo dicimus honorem episcopi non
minui dum actu non sedet in cathedra. Similiter di-
cendum est, quòd dęmones, licet non actu alligen-
tur gehennali igni, dum sunt in aere isto caliginoso:
tamen ex hoc ipso ꝙ sciunt illam alligationem sibi de
beri, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in
quadam Gl. Iacobi 3. ꝙ portant secum ignem gehen In glosa ordinaria hi-
næ quocunque vadant. Nec est contra hoc, quòd ro- per illud, inflammat rotam.
gauerunt Dominum, vt non mitteret eos in abyssum:
vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi
pœnam, si excluderentur a loco, in quo possunt ho-
minibus nocere. Vnde Matth. 8. dicitur, quòd depre
cabantur eum, ne expelleret eos extra regionem.

¶ *Super Quæstionis sexagesim. æquintæ Artic. primum.*

TItulus clarus, ly a Deo, tenetur effectiue.
¶ In corpore tria fa
cit. Primo, refert
opinionem quãdã.
Secundo, determinat veritatem con-
tra eam, respondendo quæsito. Tertio
satisfacit motiuo ad
uersariorum.
¶ Quo ad primum
duo. Primũ est opi-
nio Manichæa, Visi
bilia sunt a deo ma
lo: secũdum, autho
ritas 2. ad Corin. 4.
¶ Quo ad secundũ
cõclusio respondeꝛ
ad quæsitũ est. Cor-
poralia, immo oĩa
sunt a Deo, probat
sic. Q nicũq; i diuer
sis inuenit aliquid
vnũ, oportet ꝙ illa
diuersa illud vnum
ab aliqua causa vna
recipiant. Sed in om
nibus tã corporali-
bus,

QVAESTIO LXV.

De Opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem
spiritualis creaturæ, con-
siderandum est de crea-
tura corporali. In cuius produ-
ctione tria opera scriptura cõme-
morat, scilicet opus creationis, cũ
dicitur, In principio creauit Deus
cœlum & terram &c. Opus di-
stinctionis, cum dicitur, Diuisit
lucem a tenebris: & aquas, quæ
sunt supra firmamentum, ab aquis
quæ sunt sub firmamento. Et
opus ornatus, cum dicitur, Fiant
luminaria in firmamento &c.
Primo ergo considerandum est de
opere creationis. Secundo, de
opere distinctionis. Tertio, de
opere ornatus.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum creatura corpo-
ralis sit a Deo.

bus, quàm spiritua-
libꝰ inuenitur esse.
ergo ab aliqua vna
essendi causa inue-
nitur: ille est Deus.
ergo, maior declara
tur exemplo seu in
ductione in haben-
tibus calorem &c.
Et probatur ratio-
ne: quia diuersa vni
ta, seu communicã
tia in aliquo (quod
idem est) aut ex se,
aut ab alio vniun-
tur. Et cum non ex
333 se, quia diuersa vt
3.dis.37.q. sic non vniuntur. er
1.ar.2.cor. go ab aliqua causa
Ex.con.c. vnionis.
4&15. Et ¶ Aduerte hic, quòd
lib.3.ca.1. San. Tho. breuitati
Expo.q.3. studens, maiorem
ar.1.cor. Et absolute assumpsit,
opu.20.li. sciens tamẽ sub dis
3.cap.1. iũctione debere in-
telligi, quòd quan-
docunque in diuer-
sis inuenitur aliqd
vnum specie, gene
re, siue analogia,
oportet vel quòd in
omnibus illis illud
vnum sit causatum
ab aliqua causa ex-
trinseca, vel quòd
vnum sit causa, &
reliqua sint causa-
ta ab eo, cui primo
illud conuenit: &
sic intellecta propo
sitio ista euidens est
in philosophia. Ter
tio, exponit quomo
do intelligenda sit
authoritas Aposto-
li adducta ab hære-
ticis: & patet in li-
tera.

¶ Secundo. Vtrum sit facta propter bonitatem Dei.
¶ Tertio, Vtrum sit facta a Deo mediantibus angelis.
¶ Quarto, Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediate a Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum creatura corporalis sit a Deo.

AD PRIMVM sic procedi
tur. Videtur, quòd creatu-
ra corporalis non sit a Deo. Dici-
tur enim Eccle. 3. Didici quòd om
nia quæ fecit Deus, perseuerant in
æternum. Sed corpora visibilia
non perseuerant in æternum. di-
citur enim 2. Corinth. 4. Quæ vi-
dentur, temporalia sunt, quæ au-
tem non videntur, æterna. Ergo
Deus non fecit corpora visibilia.
¶ 2 Præt. Genes. 1. dicitur, Vidit
Deus cuncta quæ fecerat, & erant
valde bona. Sed creaturæ corpora-
les sunt malæ: experimur enim
eas in multis noxias: vt patet in
multis serpentibus in æstu solis,
& huiusmodi. Ideo autem aliqd
dicitur malum, quia nocet. Crea-
turæ igitur corporales non sunt a
Deo.
¶ 3 Præt. Id quod est a Deo, non re
trahit a Deo, sed ducit in ipsum.
Sed creaturę corporales retrahunt
a Deo. Vnde Apostolus dicit 2.
Corinth. 3. Non contemplantibus
nobis quæ videntur. Ergo creatu-
ræ corporales non sunt a Deo.
SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 120.
Qui fecit cœlum & terrã, mare, & omnia quæ in eis
sunt.
RESPON. Dicendum, quòd quorundam hære-
ticorum positio est, quòd visibilia ista non sunt crea-
ta a bono Deo, sed a malo principio. Et ad argumẽ-
tum sui erroris assumunt quod apostolus dicit 2. Co-
rint. 4. Deus huius seculi, excæcauit mentes infide-
lium: Hæc autem positio est omnino impossibilis:
si enim diuersa in aliquo vniantur, necesse est huius
30 vnionis causam esse aliquam: non enim diuersa secũ
dum se vniuntur. e Et inde est, quòd quandocunq; in
diuersis inuenitur aliquid vnũ, oportet ꝙ illa diuersa
illud vnum ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuer
sa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc au-
tem quod est esse, communiter inuenitur in omnibus
rebus quantumcunque diuersis. Necesse est ergo es-
se vnum essendi principium, a quo esse habeant quę-
cunque sunt quocumque modo, siue sint inuisibilia
34 & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia. f Dici-
tur autem diabolus esse Deus huius seculi, non crea-
tione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo mo
do loquendi, quo Apostolus loquitur ad Philip. 3.
Quorum Deus venter est.
AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes
creaturæ Dei, secundum aliquid in æternum perseue
rant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ
nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corru
ptibiles. Sed quanto creaturæ magis appropinquãt
ad Deum qui est immobilis, tanto magis sunt immo-
biles. e Nam creaturæ corruptibiles in perpetuũ ma- 47
nent secundum materiam, e sed mutantur secundum
formam substantialem. Creaturæ vero incorrupti- 511
biles permanent quidem secundum substantiam, sed
sunt mutabiles secundum alia, puta secũdum locũ, e 43
vt corpora cœlestia: vel secundũ affectiones, vt crea- 49
turæ spirituales. Quòd autem Apostolus dicit, quæ
videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quã
tum ad ipsas res in se consideratas, secundum quod
omnis creatura visibilis subiacet tempori, vel secun-
dum suum esse, vel secundum suum motum: tamen
Apostolus intendit loqui de visibilibus secundum
quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis
quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter tran
seunt. Quę autem sunt in rebus inuisibilibus, perma-
nent in ęternum. Vnde & supra premiserat, Aeter-
num gloriæ pondus operatur in nobis.
AD 2m dicendum, quòd creatura corporalis se- D. 285.
cundum suam naturam est bona: sed non est bonum
vniuersale: sed est quoddam bonum particulare & 323
contractum: secundum quam particularitatem & cõ
tractionem, sequitur in ea contrarietas, e per quam
vnum contrariatur alteri, licet vtrumque in se sit bo
num. Quidam autem æstimantes res non ex earum
natura, sed ex suo proprio commodo: quęcunque
sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, non
considerantes quòd id quod est vni nociuum quan-
tum ad aliquid, vel alteri, vel eidem quantum ad ali
quid est proficuum. Quod nequaquam esset, si secũ
dum se corpora essent mala & noxia.
AD 3m dicendum, quòd creaturę, quantum est
de se, non retrahunt a Deo, sed in ipsum ducunt: qa
inuisibilia Dei per ea quę facta sunt, intellecta con-
spiciuntur, vt dicitur Rom. 1. Sed quòd auertant a
Deo, hoc est ex culpa eorum, qui insipienter eis vtun
tur. Vnde dicitur Sap. 14. quòd creaturæ factę sunt
in muscipulam pedibus insipientium: et hoc ipsum
quòd sic a Deo abducunt, attestatur quòd sunt a
Deo, Non enim abducunt insipientes a Deo, nisi al
liciendo secundum aliquid boni in eis existẽs, e quod 25
habent a Deo.

ARTICVLVS II.

Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.

AD SECVNDVM sic pro-
ceditur. Videtur quòd crea
tura corporalis non sit facta pro-
pter Dei bonitatem. Dicitur enim
Sapien. 1. Creauit Deus vt essent
omnia. Ergo omnia sunt creata ꝓ
pter proprium esse, & non pro-
pter Dei bonitatem.
¶ 2 Præt. Bonum habet rationem
finis. Ergo id quod est magis bo-
num in rebus, est finis minus bo-
ni. Creatura autem spiritualis cõ-
paratur ad corporalem, sicut ma-
ius bonum ad minus bonum. Er-
go creatura corporalis est propter

¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Art. secundum.*

TItu. clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primo adducit opinionem Origen. Secundo excludit illam. Ter
tio respondet quæ-
sito.
¶ Quo ad primum duo refert, opinio-
nem, & radicem
eius. Opinio est,
quòd creatura cor-
poralis non est fac-
ta ex prima Dei in
tentione, qua ad bo
nitatem suam aspi-
cit, sed ad pœnam
creaturæ spiritualis
peccantis. Radix ve
ro est prioritas crea
tionis

334 Supra q.25 ar.5.cor. Et opu.3.cap. 100.& 101

tionis ſpiritualium æqualitas naturalium, libertas arbitrii, & differmitas quo ad meritum & demeritum, vt patet in litera.

¶ Quo ad ſecundū, dupliciter ꝓbat hāc ſolutionem eſſe erroneam. Primo, quia contrariat Scripturæ, dicenti creaturam corporalem eſſe per ſeipſam bonam. Secundo, ducendo ad impoſſibile, ſcilicet, quòd diſpoſitio corporalis mundi quę nunc eſt, eſſet caſualis, vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium, concluſio reſponſiua eſt hæc. Diuina bonitas eſt finis omnium corporalium: & probatur ſic. Totum vniuerſum cū ſingulis ſuis partibus ordinat in Deū ſicut in finem. ergo diuina bonitas eſt finis omnium corporalium. Antecedēs declaratur, oſtēdendo & graduando fines alicuius totius & partiū eius, ſaxta quadruplicē habitudinem & gradum: primo, partiū ad ſua opera: ſecundo, partiū inter ſe: tertio, partium ad totum: & quarto, totius ad finem extrinſecum. Et probatur: quia vniuerſum eſt ad imitādum & repræſentandum diuinam bonitatem, quod eſt ad eius gloriam ordinari: conſequentia vero probat ex eo, quòd ex omnibus creaturis conſtituitur vniuerſum, ſicut totum ex partibus. Ac ꝓ hoc, idem eſt finis totius & illarum, communiter loquendo. Nihil enim prohibet, quaſdam partes peculiarius ſecundum proprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per propias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet.

ſpiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶ 3 Præt. Iuſtitia non dat inæqualia niſi inæqualibus. Sed Deus eſt iuſtus. Ergo ante omnem inæqualitatem a Deo creatā, eſt inæqualitas a deo non creata. Sed inæqualitas a Deo non creata, non poteſt eſſe niſi quæ eſt ex libero arbitrio. Ergo omnis inæqualitas ſequitur ex diuerſis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autem corporales ſunt inæquales ſpiritualibus, ergo creaturæ corporales ſunt factæ ꝓpter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Prouerbiorum 16. Vniuerſa propter ſemetipſum operatus eſt Dominus.

RESPON. Dicendum, quòd Orig. poſuit, quòd creatura corporalis non eſt facta ex prima Dei intentione, ſed ad pœnam creaturæ ſpiritualis peccantis. Poſuit enim, quòd Deus a principio creaturas ſpirituales ſolas fecit, & omnes æquales. [c] Quarum, cum eſſent liberi arbitrij, quædam conuerſæ ſunt in Deum, & ſecundum quantitatem conuerſionis ſortitæ ſunt maiorem vel minorem gradum, in ſua ſimplicitate remanentes. Quædam vero auerſæ a Deo, alligatæ ſunt corporibus diuerſis, ſecūdum modum auerſionis a Deo. Quæ quidē poſitio erronea eſt. Primo quidem, quia contrariatur ſcripturæ, quæ narrata productione cuiuſlibet ſpeciei creaturæ corporalis, ſubiungit: Vidit Deus quia hoc eſſet bonum: quaſi diceret, quòd vnumquodque ideo factum eſt, quia bonum eſt ipſum eſſe. Secundum autem opinionem Origē. creatura corporalis facta eſt, non quia bonum eſt eam eſſe, ſed vt malum alterius puniretur. Secundo, quia ſequeretur, quòd mundi corporalis diſpoſitio quæ nunc eſt, eſſet a caſu. Si enim ideo corpus ſolis tale factum eſt, vt cōgrueret alicui peccato ſpiritualis creaturę puniendo: ſi plures creaturæ ſpirituales ſimiliter peccaſſent, ſicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit ſolem creatum, ſequeretur quòd eſſent plures ſoles in mundo. et idem eſſet de alijs: hæc autem ſunt omnino inconuenientia. Vnde hac poſitione remota tanquam erronea, conſiderandum eſt, quòd ex omnibus creaturis conſtituitur totum vniuerſum, [c] ſicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem aſſignare, inueniemus primo quidem, ꝙ ſingulæ partes ſunt propter ſuos actus, ſicut oculus ad videndum. Secundo vero, quòd pars ignobilior eſt propter nobiliorem, ſicut ſenſus propter intellectum, & pulmo propter cor. Tertio vero, omnes partes ſunt propter perfectionem totius, ſicut & materia propter formam. Partes [d] enim ſunt quaſi materia totius. Vlterius autem, totus homo eſt propter aliquem finem extrinſecum, puta vt fruatur Deo. [e] Sic igitur & in partibus vniuerſi, vnaquæque creatura eſt propter ſuum proprium actum & perfectionē. Secundo autem, creaturæ ignobiliores ſunt propter nobiliores, ſicut creaturæ quæ ſunt infra hominem, ſunt propter hominem. Vlterius autem, ſingulæ creaturæ ſunt propter perfectionem totius vniuerſi. Vlterius autem, totum vniuerſum cum ſingulis ſuis partibus ordinatur in Deum ſicut in finem, inquantum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræſentatur ad gloriam Dei: quāmuis creaturæ rationales ſpeciali quodam modo ſupra hoc habeāt finem Deum, quem attingere poſſunt ſua operatione, cognoſcendo & amando. [e] Et ſic patet, quòd diuina bonitas eſt finis omnium corporalium.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipſo quòd creatura aliqua habet eſſe, repræſentat diuinum eſſe, & bonitatem eius. [e] Et ideo per hoc, quòd Deus creauit omnia, vt eſſent, non excluditur quin creauerit omnia propter ſuam bonitatem.

AD 2m dicendum, quòd finis proximus non excludit finem vltimum. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta eſt quodammodo propter ſpiritualem, non remouetur quin ſit facta propter Dei bonitatem.

AD 3m dicendum, quòd æqualitas iuſtitiæ locū habet in retribuendo. Iuſtum enim eſt quòd æqualibus æqualia retribuantur: non autem habet locū in prima rerum inſtitutione. [e] Sicut enim artifex, eiuſdem generis lapides in diuerſis partibus ædificij ponit abſque iniuſtitia, non propter aliquam diuerſitatem in lapidibus præcedentem, ſed attendens ad perfectionem totius ædificij, quæ non eſſet, niſi lapides diuerſimode in ædificio collocarentur: ſic & Deus a principio vt eſſet perfectio in vniuerſo, diuerſas & inæquales creaturas inſtituit ſecundum ſuam ſapientiam abſque iniuſtitia, nulla tamen præſuppoſita meritorum diuerſitate.

ARTICVLVS III.

Vtrum creatura corporalis ſit producta a Deo mediantibus angelis.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur, quòd creatura corporalis ſit ꝓducta a Deo, mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam ſapiētiam, ita omnia ſunt per Dei ſapiētiam facta, ſecundum illud Pſal. Omnia in ſapientia feciſti: ſed ordinare eſt ſapientis, vt dicitur in prin. [*] Metaph. Vnde in gubernatione rerum inferiora per ſuperiora reguntur quodam ordine: vt Augu. dicit [*] 3. de Trin. Ergo & in rerum ꝓductione talis ordo fuit, quòd creatura corporalis tāquam inferior per ſpiritualem tanquam

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæquintæ Articulum tertium.*

TItu. clarus eſt. ¶ In corpore duo facit. Primo refert opinionem Auicennæ. Secundo excludit eam, determinando cōcluſionem reſponſiuam quæſito, ratione & auctoritate.

¶ Quo ad primum opinio eſt affirmatiua, & patet.

¶ Quo ad ſecundū concluſio eſt, Creatura corporalis eſt ímediate a Deo prima ꝓductione. Probatur primo ratione. Creatio eſt actio impoſſibilis creaturæ: prima ꝓductio creaturæ

creaturæ corporeæ eſt creatio, ergo. Minor patet ex identitate effectus. Ad primam enim productionem ſpectat producere primum ordine gnationis, & conſequenter id qđ eſt imperfectiſſimū & in re: quia imperfectius eſt ſicut priꝰ. Ad creationem quo que ſpectat idē, qm extendit ſe vſque ad productionem materiæ primæ. ergo. Maior vero probat ſic. Cauſa quanto ſuperior, tanto ad plura ſe extendit in cauſando. ergo ad cōmunius. ergo ad magis ſubſtratum. ergo quod primo in omnibus ſubſternitur, proprie pertinet ad cauſalitatem ſupremæ cauſæ. ergo nulla cauſa ſecūda pōt aliquid producere, non præſuppoſito in re ꝓducta aliquo cauſato a prima cā. ergo nulla cā ſecunda pōt creare. Añs & prima conſequentia patent. Secūda vero probatur. quia ſubſtratū communius inuenit ſemper, q informans illud: quia informare eſt reſtringere & terminare, vt patet de eſſe, viuere, & intelligere: in qbus eſt graduū informatio: & materia & forma, in qbus rerum duarū, eſt per formationem vnio. Vltima aūt cōſequētia probatur ex ratione creationis: quia ſcilicet creatio eſt productio rei ſecūdum totam ſubſtantiam, nullo præſuppoſito creato vel increato. Deinde affertur authoritas ſcripturæ ad concluſionem.

¶ Aduerte hic primo, ꝙ cum dicitur, de ratione creationis eſſe, producere rem nullo præſuppoſito, quòd non negatur ſimpliciter omne præſuppoſitum: quoniam ſem per præſupponitur agens, & quandoque materia, vt patet in creatione animę intellectiuæ: ſed negatur omne præſuppoſitum, quod ſit aliquid illius qđ. eſt per ſe primo terminus illius creatio

ſuperiorem eſt producta.

¶ 2 Præt. Diuerſitas effectuum demonſtrat diuerſitatem cauſarum: quia idem ſemper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam ſpirituales quàm corporales ſunt immediate a Deo productæ, nulla eſſet inter creaturas diuerſitas, nec vna magis diſtaret a Deo q̄ alia. quod patet eſſe falſum: cum propter lōge diſtare a Deo, dicat Philoſophꝰ quædam corruptibilia eſſe.

¶ 3 Præt. Ad producendum effectum finitum, non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum eſt. Ergo per finitam virtutem ſpiritualis creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt eſſe & poſſe: ꝑſertim quia nulla dignitas competens alicui ſecundum ſuam naturam, ei denegatur, niſi forte ob culpam ſuam.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Geneſis 1. In principio creauit Deus cœlum & terram. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis eſt immediate a Deo producta.

RESPON. Dicendum, quòd quidam poſuerunt gradatim res a Deo proceſſiſſe. Ita ſcilicet, ꝙ ab eo immediate proceſſit prima creatura: & illa produxit aliam: & ſic inde vſque ad creaturam corpoream. [c] Sed hæc poſitio eſt impoſſibilis: quia prima corporalis creatura ꝓductio eſt per creationem, per quam etiam ipſa materia producitur. [c] Imperfectum enim eſt prius quàm perfectum, in fieri. Impoſſibile eſt [d] autem aliquid creari niſi a ſolo Deo.

Ad cuius euidentiam conſiderādum eſt, quòd quanto aliqua cauſa eſt ſuperior, tanto ad plura ſe extendit in cauſando. [c] Sēper [d] autē id quod ſubſternitur in rebus, inuenitur cōmunius quàm id, qđ informat & reſtringit ipſum: ſicut eſſe quàm viuere, & viuere quàm intelligere, [e] & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid eſt magis ſubſtratum, tanto a ſuperiori cauſa directe procedit. Id ergo quod eſt primo ſubſtratum in omnibus, proprie pertinet ad cauſalitatem ſupremæ cauſæ. Nulla igitur ſecunda cauſa poteſt aliquid producere non præſuppoſito in re producta aliquo, quod cauſat a ſuperiori cauſa. Creatio autem eſt productio alicuius rei ſecūdum ſuam totam ſubſtantiam, nullo præſuppoſito quod ſit vel increatum, vel ab aliquo creatum. [c] Vñ relinqui-

tur, ꝙ nihil poteſt aliquid creare niſi ſolus Deus, qui eſt prima cauſa. Et ideo vt Moyſes oſtēderet corpora omnia immediate a Deo creata, dixit, In principio creauit Deꝰ cœlum & terram.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ in productione rerum eſt aliquis ordo: non quidem vt vna creatura creetur ab alia [c] (hoc eñ impoſſibile eſt) ſed ita quòd ex diuina ſapiētia diuerſi gradus in creaturis conſtituuntur.

AD 2m dicendum, ꝙ ipſe Deus vnus abſque ſuę ſimplicitatis detrimento, diuerſorum cognoſcitiuus eſt, vt ſupra oſtenſum [*] eſt. Et ideo etiam eſt ſecundū diuerſa cognita diuerſorum productorum cauſa ꝑ ſuam ſapiētiam: ſicut & artifex apprehēdendo diuerſas formas, producit diuerſa artificiata.

AD 3m dicendum, ꝙ quantitas virtutis agentis non ſolum mēſuratur ſecundum rem factam, ſed etiam ſecundum modum faciendi: [c] quia vnum & idem aliter fit & a maiori, & a minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo vt nihil præſupponatur eſt virtutis [d] infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere poteſt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum formæ corporum ſint ab angelis.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd formę corporum ſint ab angelis. Dicit. n. Boe. in lib. [*] de Trini. ꝙ a formis q̄ ſunt ſine materia, veniunt formæ q̄ ſunt in materia. Formæ aūt quæ ſunt ſine materia, ſunt ſubſtātię ſpirituales: formę aūt q̄ ſunt in materia, ſunt formæ corporū. Ergo formæ corporum ſunt a ſpiritualibus ſubſtantijs.

¶ 2 Præt. Omne quod eſt ꝑ participationē, reducit ad id quod eſt per eſſentiā. [c] Sed ſpūales ſubſtātiæ per ſuā eſſentiā ſunt formæ, creaturæ aūt corporales participāt formas. Ergo formæ corporaliū rerū ſunt a ſpiritualibꝰ ſubſtantijs deriuatæ.

¶ 3 Præt. Spirituales ſubſtātiæ magis habent virtutē cauſandi quàm corpora cœleſtia. Sed corpora cœleſtia cauſant formas in iſtis inferioribus: unde dicuntur eſſe generationis & corruptionis cauſa. Ergo multo magis a ſpiritualibꝰ ſubſtantijs formæ quæ ſunt in materia, deriuantur.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit [*] 3. de Trini. quòd non eſt putandum. Ita quòd creari dicit illud quod fit producitur, qđ nihil eius præſupponitur. Tunc enim tota eius ſubſtantia ſyncategorematice producitur. Notāter aute dixi, quod per ſe primo terminat productionem: alioquin omnes formæ crearentur, quoniam nihil earum ſupponitur, quoniam ſubiectum nihil eſt earum: ſecundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per ſe, ſed ad fieri compoſitorum, vt Ariſtoteles adinuenit: quia hac ſola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & ſuffiunt ad creari duo, & quòd per ſe fiat, & quòd nihil eius præſupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc eſt eñ ex nihilo fieri.

¶ Aduerte ſecūdo, quòd ratio adducta hic ad excludendū creationis actum a cauſis ſecundis, ſi ſubtiliter perſpiciātur, & ad memoriam reducantur dicta ſuperius in qſt. 45. concludit, non ſolum quòd nulla ſecūda cauſa poteſt propria virtute creare, quod prima facie ſonat, ſed etiam ꝙ nec inſtrumentaliter aliqua earū hoc poſſit: quoniam ſi primum ordine cōpoſitionis in re eſt proprius effectus primæ cauſæ, nihil ſingi poteſt præuium, quod ad cauſam aliquam inſtrumentalem ſpectet, quoniā ante primum nihil eſt: & tamen cōſtat inſtrumentum omne ad præuium aliquid ageādum apponi, vt ex ſupra dictis patet.

¶ *Super Quæſtionis ſexageſimæquintæ Articu. quartum.*

TItu. clarus eſt. ¶ In corpore duo principaliter facit: primo refert opinionem affirmatiuam, diuerſimode tamen a Platone, Auicenna & quibuſdam modernis hæreticis

97 a 509.

Q. 14. arti. 11. Et q. 15 art. 2.

c 242

D. 409.

336 1. diſt. 36. q. 2. ar. 1. cor. Et 2. diſt. 1. q. 1. artic. 4. ad 4. Et diſtin. 18. q. 2. ar. 3. cor. Et 3. con. c. 24. & 69. Et opu. 34. cap. 2

*Ante mediū libri.

136

*Libr. 3, de Tri. ca. 8 in princ. to. 3.

reticis dictam. Secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet & quòd ponebat formas materialium separatas, & quòd ponebat eas iuxta ordinem formarum materialium: & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia, & quod hoc fit p modum participationis & assimilationis cuiusdam. Ex Aui. vero refert tria scilicet, quòd sunt quædam substantię separatæ non de natu ris inferiorum, quas angelos dicimus: & quòd in mẽte earum sunt formæ naturaliũ sicut in artifice, & ꝙ ab illis efluunt formæ naturales. Ex hæreticis autem duo, s. Deum esse creatorẽ omnium, & diabolũ formare materiam corporalem per varias species. Quo ad secundum tria. Primo, ꝙ formæ corporum non per se fiũt. Secundo, ꝙ eo mõ quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt a causis propinquis, a subſtãtiis separatis vt motoribus ad formas, & a Deo vt a prima causa. Tertio, ꝙ in prima rerũ cõditione, formæ corporales p ductę sunt a solo Deo. prima cõclo ꝓbat sic. Eiº est fieri cuius est esse, & eodem mõ: quia fieri terminatur ad esse: sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis cõposita sint. igitur nec fiũt p se. Et confirmatur authoritate Arist. 7. Meta. Et sic patet radix erroris omniũ recitatorũ. Secũda vero conclusio ꝓbatur eodẽ medio, adiũcta alia ꝓpositione, s. ꝙ vnũ quodq; fit a sibi simili, sic. Cõpositũ per se primo fit, & forma nõ fit nisi ad factionẽ cõpositi: ergo formæ corporales causantur nõ quasi influxę ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potẽtia i actũ ab aliquo agẽte cõposito. Et ꝓbatur cõ sequẽtia: qa oẽ qđ fit, fit a sibi simili. Ex hoc.n. ꝓbat prima pars sic. Forma nõ fit. ergo nõ oportet ab aliqua forma immateriali eã deriuari. Et añcedẽs patet, tum ex 7. Meta. tum ex rõne: quia eiusdem & eodem

D. 642.

35 542 419

Li. 7. Meta. tex. 26. 27. & 32. Et li. 8. tex. 8. tom. 3.

tandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Illi autẽ ad nutum dicitur seruire corporalis materia a quo spẽm recipit: non ergo formæ corpales sũt ab angelis, sed a Deo.

RESPON. Dicendum, quòd opinio fuit quorũdam, quòd omnes [a] formæ corporales deriuentur a substantijs spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidem dupliciter aliqui posuerunt. Plato enim posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari a formis sine materia subsistẽtibus, per modum participationis cuiusdam[c]. ponebat enim hominem quendam immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de alijs, ex quibus constituũtur hæc singularia sensibilia, secũdum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modum assimilationis cuiusdam, quam participationem vocabat. Et secundum ordinem formarum ponebant Platonici ordinem substãtiarum separatarum: puta ꝙ vna substantia separata est, quæ est equus, quæ est causa omniũ equorum: supra quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitã & cãm omnis vitæ. Et vlteri⁹, quandam quam nominabant ipm esse, & causam omnis esse. Auicen. vero & quidam alij, non posuerũt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quæ sunt in materia corporali: [c] sicut a formis, quæ sunt in mente artificis procedunt formæ artificiatorum. Et in idem videtur redire quod qdam moderni hæretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem a diabolo formatam, & per varias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice ꝓcessisse videntur. Quærebant.n. causam formarum, ac si ipsę formę fierent secundum seipsas. Sed sicut probat Aristo. in *7. Metaph. id quod proprie fit, est compositum. Formæ autem corruptibilium rerum habent vt aliquando sint, aliquando non sint absque hoc, quòd ipsæ generentur, aut corrumpantur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiam formæ non habent esse, sed composita habẽt esse per eas: sic enim alicui competit fieri sicut & esse. Et ideo cum simile fiat a suo simili, non est quærenda causa formarum corporaliũ aliqua forma immaterialis, sed aliquod compositum, secundum quod hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formæ corporales causantur, non quasi influxæ ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potẽtia in actum ab aliquo agente composito Sed quia agẽs compositum, quod est corpus, mouetur a substantia spirituali creata, [c] vt Augustꝰ. dicit * 3. de Trini. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales a substantijs spiritualibus deriuentur, non tanquam influentibus formas, sed tãquam mouentibus ad formas. Vlterius autem reducũtur in Deum sicut in primam causam etiam species angelici intellectus: quę sunt quædam seminales rationes corporalium formarum. In prima autem corporalis creaturæ productione, non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actũ. Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt, sunt immediate a Deo productæ, [c] cui soli ad nutum obedit materia tanquam propriæ causæ. Vñ ad hoc significãdũ Moyses singulis operibº ꝓmittit: Dixit Deus, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum p verbum Dei facta, a quo secundum Augustꝰ. est omnis forma, & compago, & concordia partium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Boe. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Aposto. dicit Hebr. 11. Fide credimus aptata esse sęcula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicẽdum est, quòd ab eis veniunt formæ q̃ sunt in materia, nõ per influxum, sed per motum.

AD 2[m] dicẽdum, ꝙ formæ participatæ i materia, reducunt nõ ad

Li. 3. de ani. c. 4. & tom. 3.

modo est esse & fieri: formæ aũt nõ sunt quasi ipsæ sint ergo nec fiunt. Deducatur etiam secunda pars sic. Compositum fit. ergo a composito, aliàs non fieret a sibi simili: ergo a trãsmutante materiam de potentia in actum. Nullo enim alio modo compositũ agere potest. Et his si adiungas, quòd forma non alia rõne est, nisi vt qua compositum est, sequitur euidenter quòd ab eodem composito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ vero partes huius secundæ cõclonis, s. quòd formæ fiunt a substantiis spiritualibus tãquam a mouẽtibus ad formas, & a Deo tanquã a prima causa, Et probãtur: qa composita agentia mouentur a substantiis spiritualibus, vt Aug. dicit. Et ipsæ species intellectꝰ Angelici reducũtur in primã causam: quasi rõnes seminales agẽs pfectum & primarium. Tertia conclusio, Formæ corporales in prima rerũ cõditione fuerũt immediate a Deo. Et ꝓbatur: quia nulla ibi interuenit trãsmutatio de potẽtia ad actũ: & si li Deo obedit materia ad nutum. Secũdo confirmat authoritate scripturæ, Genes. 1. & patet in litera.

¶Aduerte hic diligenter, ꝙ formã fieri per transmutationem, & ipsam educi de potẽtia ad actũ, non differunt. Et ꝓpterea, non est idem formã recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet quòd forma ex vi transmutatiõis resultet. Imaginandum est enim, formas omnes educibiles præsse i materia in potentia quasi latitantes sub potestate ipsius: & esse in ea vim causatiuam earum, materialiter tamen: ita quòd accedente determinato agẽte ad certam speciem, & transmutante materiam, illa ex vi talis mutationis murat: non ex eo quòd habet in se aliquid extrinsecus aduenies, sed ex eo quòd habet indeterminate, paulatim determinat ad habẽdum distincte qđ i se prius hẽbat cõfuse. Hæc.n. é vis determinatę trãsmutationis.

Li. 3. de ani. c. 4. & tom. 3.

542 242 249

Trad. in Ioã. tract. 9. & de Gen. ad lit. 4.

formas aliquas per se subsistẽtes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellectus angelici [c] (a quibus per motum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (a quibus etiam formarum semina sunt rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

AD 3[m] dicendum, quòd corpora cœlestia causant formas i istis inferioribus nõ influẽdo, sed mouẽdo [c].

b 336

c 335

¶ *Super Quæstionis sexagesimæ sextæ Artic. primum.*

TItu. clarus est.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo, refert diuersitatem opinionum. Secundo, ostẽdit sententiam Augustini oportere veram fateri. Tertio, sententiam aliorum tractat.

¶Quo ad primum duo dicit, scilicet ipsas opiniones contrarias de quæsito, & radicem, quòd in rei veritate nõ sunt contrariæ, propter æquiuocationem in formitatis.

¶Quo ad secundũ duo dicit. Primo qd nominis ipsius informitatis apud Augu. significat enim negationem omnis formę. Secundo, cõclusionem respondendam apud eundem: Informitas materiæ non præcessit durationem eius formationem, aut distinctionem, sed natura tãtum. Et de formatione quidem ꝓbatur: quia sequeretur, quòd esset ens in actu sine actu. De distinctione vero: quia sequeretur opinio antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter generari non esset nisi alterari: quia omnis forma genita, non faceret ens simpliciter, sed adueniret illi. Quòd autem præcedat natura, sicut potentia actum, & partes totum, probatur ex eo quòd talis informitas est conditio materiæ primæ secundum se.

¶Circa hanc partem aduerte, quòd ad hunc locum videntur spectare qõnes duæ: altera est: an materia possit esse sine forma: altera, an

336 lib. 69. art. 1. & 2. Et 374 lib. 2. cor. 1. & 64. 4. art. 1. & 2. arti.

*Lira. com. fol. 12. 2 mod. Et li. 1. sup. Ge. ad lit. 11.

¶Præt. Creaturæ corporalis formatio, facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni aũt opponitur cõfusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcessit tẽpore formationem materiæ, sequitur, a principio fuisse cõfusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt, Chaos.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorum. * Aug. enim vult, ꝙ in formitas materiæ corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum origine, vel ordine naturæ. Alij vero, vt Basilius, † Ambrosius, & Chrysostomus, volunt, quòd informitas materiæ tẽpore præcesserit formationem. Et quàmuis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ab inuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ Augustꝰ. quàm alij. Aug. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere quòd informitas materię tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionem. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis præcessit durationẽ, hęc erat iã in actu, hoc enim duratio importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, quòd habuit aliquam formam cõmunem, & postmodum superuenerunt ei formæ diuersæ quibus fit distincta: quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aerem, aut aquam, aut aliquod mediũ, ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari. quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur, quòd superueniens forma, nõ faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. quod est proprium formæ accidentalis. et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, quòd materia prima neque fuit creata omnino sine forma, neque sub forma vna communi, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationẽ seu distinctionem ipsius tempore, vt Augustꝰ. dicit; sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij vero sancti accipiunt informitatem, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicũt quòd informitas materiæ tempore præcessit formationem, sequitur, a principio fuisse cõfusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt, Chaos.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorum. * Aug. enim vult, ꝙ informitas materiæ corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum origine, vel ordine naturæ. Alij vero, vt Basilius, † Ambrosius, & Chrysostomus, volunt, quòd informitas materiæ tẽpore præcesserit formationem. Et quàmuis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ab inuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ Augustꝰ. quàm alij. Aug. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere quòd informitas materię tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionem. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis præcessit durationẽ, hęc erat iã in actu, hoc enim duratio importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autem quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam præcedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, quòd habuit aliquam formam cõmunem, & postmodum superuenerunt ei formæ diuersæ quibus fit distincta: quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aerem, aut aquam, aut aliquod mediũ, ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari. quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequebatur, quòd superueniens forma, nõ faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. quod est proprium formæ accidentalis. et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, quòd materia prima neque fuit creata omnino sine forma, neque sub forma vna communi, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationẽ seu distinctionem ipsius tempore, vt Augustꝰ. dicit; sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij vero sancti accipiunt informitatem, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicũt quòd infor-

Aug. lib. 1. super Gen. c. 15. parũ a prin. t. 3.

† Ambr. li. 1. hexamerõ. c. 8. t. 4. Basilius ex Homil. 2. sui hexam. paulo a principio. Chrysost. Homil. 2. i Gene a medio illius, tom. 1.

Loco citato in prin. corp. artí.

QVAESTIO LXVI.

De ordine creationis ad distinctionem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdum est de opere distinctionis. Et primo cõsiderandum est de ordine creationis ad distinctionem. Secundo de ipsa distinctione secundum se.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, Vtrum informitas materiæ creatæ, præcesserit tempore distinctionem ipsius.

¶Secũdo, Vtrum sit vna materia omnium corporalium.

¶Tertio, Vtrum cœlum empyreũ sit cõcreatũ materię i formi.

¶Quarto, Vtrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum informitas materiæ, tẽpore præcesserit formationem ipsius.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gene. 1. Terra erat inanis, & vacua: siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt Augu.* dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶2 Præt. Natura in sua operatione, Dei operationem imitatur: sicut causa secũda imitatur causam primam. Sed in operatione naturæ, informitas tẽpore præcedit formationẽ: ergo & in operatione Dei.

¶3 Præt. Materia potior est accidẽte: quia materia est pars substantiæ. Sed Deus potest facere ꝙ accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quòd materia esset sine forma.

SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nũquam fuit informe.

A

B

C

D

E

mitas materiæ corporalis, duratione præcessit formationem eiusdem. [e] et sic secundum hoc quantum ad aliquid cum eis Augustin. concordat, & quantum ad aliquid discordat, vt infra patebit.* Et quantum ex litera Genesi. accipi potest, triplex formositas deerat: propter quòd dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim a toto corpore diaphano, quod dicitur cœlum, pulchritudo lucis. Vnde dicitur, quòd Tenebræ erãt super faciem abyssi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc, quòd est aquis discoperta, & quantum ad hoc dicitur, quòd Terra erat inanis & vacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat, propter aquas vndique eam cooperientes. Alia vero, quam habet ex hoc, quòd est ornata herbis & plantis. et ideo dicitur, quòd erat vacua & incomposita, idest non ornata, secundum aliam literam. Et sic, cum præmisisset duas naturas creatas, s. cœlũ & terrã, informitatẽ cœli expressit, p hoc qđ dixit, Tenebræ erãt sup faciẽ abyssi, secũdũ qđ sub cœlo ẽt aer includitur. Informitatem vero terræ p hoc quod dixit, Terra erat inanis & vacua.

5 351 Q.69.ar.1.

Locis citatis in arg. Et lib.1.de Gene. cõt. Manicheos c.5. & 7. tomo.1.

In li.32. & est de natura, i vno so. añ med. li. *In cor. ar.

Q.69.ar.1.

Ad primum ergo dicendum, quòd terra aliter accipit in loco isto ab Augustin. & ab alijs sanctis. Augu.* enim vult, quòd nomine terræ & aquæ, significetur in hoc loco ipsa materia prima. Non enim poterat Moyses rudi populo primam materiam exprimere, nisi sub similitudine rerum eis notarum. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram, ne videatur secundum rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua. Habet tamen similitudinem cũ terra, inquantum subsidet formis: & cum aqua, inquantum est apta formari diuersis formis. Secundũ hoc ergo dicitur terra inanis & vacua, vel inuisibilis & incomposita, quia materia per formam cognoscitur. Vnde in se considerata dicitur inuisibilis vel inanis, & eius potentia per formam repletur. Vnde & Plato* materiam dicit esse locum. Alij vero sancti p terram intelligunt ipsum elementum: quæ, qualiter secundum eos erat informis, dictum* est.

Ad 2m dicendum, quòd natura producit effectum in actu de ente in potentia. et ideo oportet vt in eius operatione potentia tempore præcedat actũ, & informitas formationem. sed Deus producit ens actu ex nihilo. et ideo statim potest producere rem perfectam secundum magnitudinem suæ virtutis.

Ad 3m dicendum, quòd accidens cum sit forma, est actus quidam: materia aũt secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materiæ sine forma, quàm accidenti sine subiecto.

Ad primum vero quod obiicitur in contrarium, dicendum est, quòd si secundum alios sanctos informitas tempore præcessit formationem materiæ: non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex eius sapientia, vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

Ad 2m dicendum, quòd quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem, excludentem omnem distinctionem, præter hoc quòd Anax. posuit solum intellectum distinctum & immistum. Sed ante opus distinctionis scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem. Primo quidem cœli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam, vt infra* patebit. et hoc cum dicit, In principio Deus creauit cœlum & terram &c. Secundo per distinctionem elementorum, quantum ad formas suas: p hoc quòd nominat terram & aquam. Aerem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua: quãuis Plato aerem intellexerit significari per hoc, quod dicitur* spiritus Domini: quia etiam aer spiritus dicitur: ignem vero intellexerit significari per cœlum, quod igneæ naturæ esse dixit, vt Augu. refert in †8. lib. de ciuita. Dei, c.11. Sed Rabbi Moyses *in alijs cũ Platone concordans, dicit ignem significari per tenebras: quia vt dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis videtur esse conueniens, quod prius dictum est: [e] quia spiritus Domini in scriptura non nisi pro spiritu sancto consueuit poni. Qui aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quam vult formare. Tertia distinctio significatur secundum situm: quia terra erat sub aquis quibus inuisibilis reddebatur. Aer vero qui est subiectum tenebrarum, significatur fuisse super aquas: per hoc, quod dicitur, Tenebræ erant super faciem abyssi. Quid autem distinguendum remaneret, ex sequentibus apparebit. [e]

F G H I K

*In cõment. dio in Tim. c.16. †Li.8.c.11 tom.5. *Li.2. de plexorum. c.30.

349

Q.74.

Articvlvs II.

Vtrum una sit materia informis omnium corporalium.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Augu. 12. confes.* Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatũ: alterũ quod erat informe. Et hoc dicit eẽ terram inuisibilẽ & incõpositã, p quam dicit significari materiã rerũ corpõralium. Ergo vna est materia omnium corporalium.

¶ 2 Præt. Philosophus dicit in †5. Meta. quòd illa quæ sunt vnum in gñe, sunt vnũ in materia: Sed omnia corporalia conueniunt in genere corporis. Ergo omnium corporalium est vna materia.

¶ 3 Præt. Diuersus actus fit in diuersa potentia, & vnus in vna. Sed omnium corporũ est vna forma, scilicet corporeitas. Ergo omniũ corporalium est materia vna.

¶ 4 Præt. Materia in se considerata, est solum in potentia. Sed distinctio est per formas. Ergo materia in se considerata, est vna tantum omnium corporalium.

Sed contra. Quæcunque conueniunt in materia, sunt transmutabilia adinuicem, & agũt & patiuntur abinuicem: vt dicit in* 1. de generatione. Sed corpora cœlestia & inferiora non sic se habent adinuicem. Ergo eorum materia non est vna.

Respon. Dicendum, quòd circa hoc fuerunt diuersæ opiniones philosophorum. Plato eñ & omnes philosophi ante Aristo. posuerunt omnia corpora esse de natura 4. elementorum. Vnde cum 4. elementa communicent in vna materia, vt mutua generatio & corruptio in eis ostendit: per consequẽs sequebatur, quòd omnium corporum sit materia vna. Quòd autem quædam corpora sint incorruptibilia, Plato* ascribebat non conditioni materiæ, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit corporibus cœlestibus dicentem, †Natura vestra estis dissolubilia, [e] voluntate autem mea indissolubilia: quia voluntas mea maior est nexu vestro. Hanc autem positionem Aristo.* reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cœleste habeat naturalem motum diuersum a naturali motu elementorum, sequitur quòd eius natura sit alia, a natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis cœlestis, caret contrarietate: motus autem elementorum sunt inuicem contrarij (vt qui est sursum ei qui est deorsum) ita corpus cœleste est absque contrarietate: corpora vero elementaria sunt cum contrarietate: & qa corruptio & gñatio sunt ex contrarijs, sequitur quòd secundum suã naturam corpus cœleste sit incorruptibile, [e] elementa vero sunt corruptibilia. Sed non obstante hac differentia corruptibilitatis & incorruptibilitatis naturalis, Auicebron posuit vnã materiã omnium corporũ, attẽdẽs ad vnitatem formæ quæ est in omnibus, & diuersitatem formarum accidentalium, per quas diuersificantur corpora. Sed hoc non potest esse. Probatur dupliciter. primo, quia materia per vnã nõ fit actu, nisi sm potentiam ad illam: secundo, & est exclusio responsionis, quia materia secundum se, indifferenter se habet ad formam perfectam & imperfectam.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd Sco. contra conclusionem, Aegidius vero contra rationem & conclusionem instat. Vnde hic in 2. dist. 12. rationem hanc nititur soluere, negando secundã consequentiam: imaginatur. n. cp materia lunæ non sit in potẽtia ad formam ignis, quia forma lunæ non habet contrarium, & sic non est priuata, nec appetit illam. Sed reuera mirum est de tã præclaro discipulo, qũo a tanto decliuauit magistro, in re tam patula. Priuatio enim (vt habetur quarto Meta.) est negatio in subiecto apto nato: sed materia lunæ est secundum se apta nata recipere formam ignis, & habet negationem eius. ergo in materia lunæ est priuatio formæ ignis. Nec potest responderi ad hoc, nisi negando rõnem priuationis. Vnde S.T. & Sco. conati sunt excludere responsionem in litera tactam, quia apparentiã habet, non iltam quæ nihil valet: stat ergo ratio. Contra conclusionem autem, dupliciter arguitur: primo, impugnãdo in cœlo materiam quæ est pura potentia, secundo, impugnando quòd alterius rationis. Contra primum arguit Sco. in 2. dist. 14. q. 1. In cœlo non est potentia contradictionis. ergo in eo non est materia quæ est pure potentia. Antecedens ex nono Meta. text. 17. consequentia probatur. Potentia pura, est secundum se ad esse & non esse. Et confirmatur hoc motiuum: quia pura potentia priũ natura habet priuationem quàm formam. probatur, quia priuationem habet ex se, formam ab alio: sicut aer se habet ad tenebras & ad lumen. Et confirmatur: quia materia est per quam res potest esse & non esse: & materia 1. Physico. est principium vnum subiecto, & duo secundum rationem, propter priuationem, ergo. Arguunt quoque contra idem alii: quia si cœlum esset compositum ex materia & forma, non esset opus anima siue intelligentia motrice: & tenet sequela: quia formam sequeretur motus circularis: sicut motus deorsum sequitur formam grauis. Contra secundum vero arguit primo Scot. vbi supra. non dantur duo primi fines, nec duo prima agentia. ergo nec dãtur primæ materiæ duæ.

¶ Præt. Materia solis, dato quòd non sit in potentia ad aliam formam, est tamen secundum se in potentia ad formam solis & eius priuationem. ergo est in potentia contradictionis, & cõsequẽter corruptibile erit, quantũ est ex se corpus cœleste. Aegidius vero vbi supra, contra hoc idem arguit. Primo, quia negatio omniũ formarũ cõstituit vnitatem materiæ sm se, sed secluſa omni forma, tam cœlesti quàm inferiori, inuenitur omnis materia cum abnegatione omnis formæ: ergo omnis materia secundum se est vna & eadem negatiue, vt de materia omnium inferiorum dicimus. Secundo, quia actus est qui distinguit & separat 7. Metaph. tex. 49. ergo in pura potentia nulla potest esse distinctio secluſis actibus. Tertio, si darentur diuersæ puræ potentiæ, sequeretur quòd inter actum & potentiam puram non esset maxima distantia positiua: hoc non potest intelligi, ergo: & probatur sequela: quia positis duabus puris potentiis diuersarum rationum, vt hic ponitur, oportet quòd altera magis distet ab actu puro, quàm altera: ergo distantia vnius potentiæ puræ, non est maxima. hæc sufficiant hic: quoniam solutio horum erit manifestatio reliquorum.

¶ Ad euidentiam huius rei aduerte diligentissime, quòd siquis naturã materiæ, vt sic cõsiderauerit, facile omniũ rõnem reddet. Materia. n. sm se, secũdũ id qđ est, vt in litera dr, nõ est aliquod ens nisi substantialis potentia ad formã, nec aliã naturã habet: & hoc est eius quod quid est. Verũ, hoc nõ cõtingit vno modo, sed duobus: quia esse ad formã contingit dupliciter, s. ad formam sm genus, & ad formam talem secũdum speciem. Cum enim oporteat potentiam omnem, aliquẽ actũ per se primo respicere vt adæquatum sibi per quem diffiniẽda est, vt patet 9. Metaphy. s. conse- 367

quens est, vt substantialis potentia materiæ respiciat vt adæquatum actum, aut formam talem sm genus, aut sm speciem: indiuidua enim extra artem sunt. Inter hos autem duos modos hæc est in manifesto dria, cp potẽtia ad formam vnam genere tantũ, est ad plures species: potentia vero tantum ad formam vnam specie, non est ad plura, nisi forte per accidens, puta quia species illa multiplicabilis esset numeraliter. Ex hac autem differentia sequitur alia, scilicet, quòd potentia primo modo habet priuationem annexam: potentia vero secundo modo non. & patet sequela: qa materia, q̃ est in potentia ad plura, habẽdo vnũ actu, adhuc est in potentia ad aliud: ac per hoc priuatur illo. potentia enim ad aliquid cum negatione illius in eo constituit priuationem, vt patet: Materia vero cuius est potentia ad vnum solũ, cum habendo illud, nullo sibi possibili careat, nullam habet priuationem. Nec pertransibis hic, sed philosophice subsiste: & considera cp nulla res appetit negationem, aut malum, nisi qa appetit bonum, cui est annexa negatio alterius. Sicut calefactibile appetendo calorem, appetit negationem frigoris, & ignis appetendo perpetuitatem sui, corruptionem aquæ ex consequẽti appetit. Et propterea, si potentia aliqua non est ad aliam formam, non habet congenitam priuationem eius formæ quàm habet, aliter appeteret primo non esse, quod non est intelligibile. Vnde in proposito sic contingere rationi consonat. Et quòd materia prima horum inferiorum, est potentia substantialis respectu omnium formarum rerum generabilium & corruptibilium, ac per hoc respicit per se primo vt actum adæquatum formam substantiæ generabilis: sub qua, qm̃ multæ sunt species, oportet ipsam sub vna esse in potentia ad aliam, & consequenter illa priuatam: & sic omnia sunt adinuicem generabilia &c. Et quòd materia cœlestis corporis non est ad actum vnum tantum secundũ genus; sed vnum specie atoma: ita quòd non est putandum, cp materia cœli respiciat formam cœlestem vt actũ adæquatum, qa sic sequeretur potentia ad plura, & priuatio & corruptibilitas ab intrinseco: sed quòd materia lunæ est in potentia secundum se ad formam lunæ tantum, & materia solis ad formam solis tãtum, & sic de aliis; ita cp quot sunt species corporum cœlestiũ, tot sunt genera physica eorum. Et hoc quod dico, cœli materia, non significat aliquam vnam materiam, sed quoddam analogum omnibus materiis cœlestium corporum. Ad rationem ergo Sco. & Auer. dicito dupliciter, primo secundum rem, secundo ad hominem, ideſt secundum modum loquendi Arist. 9. Metaph. Secundum rem distingue, quòd potentia passiua est duplex. Quædam pure receptiua, quæ scilicet nulla passione media, recipit formam. Quædam vero receptiua & passiua simul: ita cp & agitur ab agẽte & recipit formam. Modo dico, & ita est, cp potentia pure receptiua non est potentia contradictionis. potentia autem receptiua & passiua simul hæc est contradictionis. Ex dictis autem patet, quòd materia lunæ est potentia receptiua tantum, quoniam nulla passione, aut actione media, materia habet illam formam: & patet hanc distinctionem esse veram

A B C D E

338 2.di.12.q. 1.& 2.cõ. ca.16.5.1. Et opus.5. c.34.Et op. 15.ca.7. & opus.42.c. 14.& 15.& 2.coeli.6. *Cap.12. tom.1.

†Text.10 tom.3.

Li.1. de gñe. ra. 2.m. 30. vsq; ad 34 tom.2.

ãs in potẽtia cœli respectu suæ figuræ. Illa.n.nõ est cõtradictionis,& tñ receptiua,nõ tñ passiua. Et si cõtra insteẽ, q̃a potentia ẽm se est indifferẽs ad actũ & negationẽ:vel q̃ plus est,prius natura habet negationẽ:quia ẽm se,ex Aui.6.Met.c.2. R.deat, negãdo cõsequẽtiã, si añs hat negatiue:vel añs,si fiat positiue. Ista eñ ꝓpositio negati

ua est vera , Potẽtia nõ ex se habet actũ: sed ex hac nõ sequitur affirmatiua. ergo ex se habet non actũ q̃ est esse in potẽtia cõtradictionis ẽm se , ad actũ,s.& nõ actũ : illa vero affirmatiua, Potentia ex se habet nõ actũ, est falsa : & sic̃ ista est falsa,Potentia ex se nõ habet actũ magis q̃ non actũ : q̃m ex se in ꝓprio gñe causæ,s.mate.ialis , ita vẽdicat sibi actũ talẽ,q̃ nullo mõ op positũ:q̃m ita talẽ q̃ nullũ aliũ. Ad homi né vero scito,q̃ Ari. 9.Mera.tex. 27. qui allegat,nõ vocat potẽtiã nisi potẽtiã vt potẽtiã: potentia au

572 tem vt potentia, nõ est q̃n iã est sub actu·& sic potẽtiã pure receptiuã nõ vocat potẽtiã: & ꝓterea dicit, q̃ omnis potẽtia est potentia cõtradictionis. Et si vis ẽt ꝓteruos cõuincere , asser codicẽ, & videbis ibidem q̃ negat in cœlo esse potẽtiã ad motũ localẽ,cũ tñ cõsteat q̃ motus est actus entis in potẽtia: inquãtũ in potẽtia.Quia.n.posuit motũ cœlo cœternũ,sicut & figurã , ac per hoc, cœlũ nunquã est in statu potẽtiæ respectu motus,sed semp in actu,ideo dixit nõ esse in potẽtia ad motũ , sed in potentia ad terminos motus.vñ & quo ad quos cõtinue agit̃ a motore deper dẽdos & acquirendos. Ad cõfirmationes añs dr̃ dupl̃r. Primo,distinguẽdo de nõ esse & priuatione simpl̃r,vel ẽm quid. & q̃ materia est p quã põt res nõ esse saltẽ ẽm q̃d,& sic̃ est idẽ subiecto cũ priuatione ẽm quid saltẽ.Sed'o,põt dici & melius,q̃ ist̃ ꝓpositiones pñt dupl̃r exponi. Primo,vt subiectũ vẽdicet sibi prædicatũ,& sic nõ sunt veræ, nisi cũ diliũctione simpl̃r: vel ẽm quid: alio mõ vt prædicatũ determinet sibi subiectum. & sic sunt veræ absolute. Vbicunq; namq; est potentia ad esse & non esse,ibi est materia . sic̃ vbi est priuatio, ibi est idẽ subiecto cũ materia, & nõ ecõtra. Ad argumentũ aliorũ negat̃ sequela:& rõ est: q̃a motus circularis est mot' animalis & nõ mere naturalis: & ꝓterea I nõ supefluit forma cœli. Nec est dicendũ, q̃ est principium pure passiuum respectu motus circularis : sed q̃ quẽadmodum forma cordis cõcurrit ad motũ cordis medio mõ inter pure passiuum & actiuũ,& tñ nõ nisi ab anima motus ille esse põt, ita forma cœli natura talis est ad quã in cõiunctione ad animã, seu intelligẽtiã natus est sequi motus circularis. Vñ substãtia corporalis cœli,est principiũ naturale mot' circularis:alioq̃n rueret tot' ꝓcessus i 1. de cœlo & mũdo,ad inferẽdã q̃ntã essentiã: & nihilominus anima oportet adiungere:sicut paret in motu cordis.Est.n.prim' motus in vniuerso,sicut motus cordis in animali,vt patet in 8.Phy. ¶Ad rõnẽ aũt primã Sco.cõtra secũdũ dictũ,negãda est sequela: q̃m nõ ẽ par rõ de causis extrinsecis & ĩtrinsecis:q̃m ist̃ sunt partes rei,& intrãt cõpositionẽ rerũ,ac ꝑ hoc oportet ẽẽ varias iuxta rerũ varietates,extrinsecꝰ aũt nõ. Ad sc̃m vero iã patet rñsio ex dictis.negat̃ siquidẽ, q̃ materia solis sit in potẽtia ẽm se ad priua K tionẽ suæ formæ:& rõ est,q̃a potẽtia ad priuationẽ hui' formæ, fundatur super potentia ad aliam formam, vt patet ex dictis .

¶Ad primũ vero Aegidii,modificãt illa ꝓpositio, negatio oĩum formarũ cõstituit vnitatẽ materiæ.põt.n.dupl̃r intelligi . Primo absolute, vt sonat,& sic est falsa: q̃a negatio absolute dr̃ de nihilo. Alio mõ in subiecto apto nato,& sic est vera:sed subiectũ aptũ in ꝓposito,est materia cõis multis.hæc.n.est vna negatiue nõ ꝓpositiue:sed materia cõis multis', cum materia ꝓpria vni nõ sortiẽ vnitatẽ ex negatione:q̃a ex hoc ipso q̃ hæc est cõis his,illæ non, iam sunt diuersæ. Ad secundũ aũt cõcedi',q̃ solus actus distinguit : & dico q̃ duæ puræ potentiæ distinguuntur actibus , quos per se primo respiciunt, & per quos diffiniuntur , & a quibus nõ põt abstrahi,ẽt per primam operationẽ intellectus. Et si quæras distinctiuum intrinsecũ in eis, dico q̃ est ipsa cuiusq; substantia lis cõmensuratio ad actũ sibi adæquatum.Et si de ipsa substãtiali

F commensuratione ad actũ quæras,dico q̃ est nõ solũ idẽtice, sed formaliter ipsa essentia cuiusq; puræ potentiæ. Et ꝓpterea, sicut actus adæquati sunt diuersi seipsis, ita potẽtiæ ꝓriẽ ad eos sunt per se diuersæ ꝑ actus . Sicut enim materia est ꝑ formam, ita distinctio materiæ est propter diuersitatem formarum . Ad tertium quo ad rem dicitur,q̃ nullum inconueniens est, vnã puram potentiã magis distare ab actu puro,quàm aliã puram potentiã : nõ per inclusionẽ alicuius actualitatis in vna magis quàm in alia: quia non essent ambæ puræ potentiæ : sed per vnius cõmẽsurationem ad perfectiorem actũ adæquatum respectu alterius , ita q̃ ex hoc vna pura potentia, est altera pura potẽtia minus ab actu distans, quia est capacitas ꝑfectioris actꝰ. Sed caue hic ne fallaris sophismate cõ sequentis, aut figuræ dictionis, a pura potentia, ad puram

G rum , quorum est materia communis : per vnam autem formam nõ fit in actu, nisi quantum ad illam formam: remanet ergo in potentia quantũ ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si vna illarum formarum sit perfectior & continens in se virtute alias : quia potentia quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectum & imperfectum . Vnde, sicut quãdo est sub forma imperfecta, est in potẽtiam, ad talem actum . Illa enim est prope nihil , & maxi

H me distans a Deo &c. sed habet latitudinem propter actus respectos,modo declarato .Singularum autem pure potentiarum, nulla, nisi cõmẽsurata iſimo actui, ẽ maxiẽ distãs. & ꝓpe nihil. Ex his aũt puto facile reliqua solui posse:quare trãseam'ad alia. ¶In litera deinde,author destruit hãc affirmatiuã , q̃ est positio Auer.Materia cœli est simplex substãtia corporea,talis rõne.Omne ens actu,vel est actus seu forma, vel habẽs actũ seu formã: sed corporeitas cœli,seclusomotore,saltem naturaliter & ad hominem, scilicet Auer. falsitas autem conclusionis probatur sic. Si corporeitas illa esset actus , esset intellecta in actu , quod repugnat cœlesti corpori , quia est sensibile , vt patet .

¶ Circa hanc rationem aduerte , quòd calumniam patitur,propterea quia fundatur super hac propositione, Omne quod est secundum se totum actus , est intellectum in actu, vt patet.hoc autem esse falsum patet ex eo , quòd hæc albedo, est secundum se tota actus : & similiter hæc forma huius bouis est tota actus:nihil enim horum habet plures partes,quarũ vna sit actus vel forma, & altera nõ.Et tñ cõstat, q̃ nihil horũ est intellectũ in actu, sed sensibile in actu & intelligibile in potẽtia. Et simĩr diceret Auer.de illa corporeitate,q̃ est de gñe substãtiæ sensibilis : & tñ tota est actus potentiæ admistus, quia mobilis, & subiectus quãtitati , figuræ,& cæteris accidentibus .

¶Ad euidentiam huius scito , q̃ esse ens in actu , contingit dupliciter. Vno modo proprie , alio modo cõiter.Et cõiter quidem vocatur ens in actu,omne quod quomodolibet extra causas suas est.Proprie autem illud tantum, cuius proprie est esse,quod scilicet est per seipsum , non quia aliquid est alicuius . hoc autem in his quæ fiunt , est illud qd̃ fit,idest compositum.vt patet 7.Met. In his aũt q̃ nõ gñanẽ nec corrũpunt̃,est illud quod fieret,si fieret.In proposito non est sermo de ente in actu communiter,sed proprie . Et propterea instantiæ nihil valent : nulla enim forma apud nos est , aut fit , nisi quia est , aut fit compositum . Vnde ratio literæ,ex resolutione substantiæ robur trahit . Cum enim substantia diuidatur sufficienter in materiam & formam,& cõpositum ex illis,& materia diffinita sit q̃ non est secundum eã hoc aliquid:forma vero sit secundum quam sit hoc aliquid: oportet quòd corporeitas cœlestis,cum manifeste sit hoc aliquid , seclusomotore , patet quòd non cadat sub membro primo, scilicet materia , sed secundo vel tertio , scilicet forma vel compositũ. Et cum Auerrois neget compositum , ergo restat quòd est forma : & est ratio , quia aliquid alicuius est , sed est per seipsam , ita quòd si fieret , eius esset per se primo fieri:ac per hoc,eius est per se primo esse . Omnis autem forma , quæ per se primo est, est intellecta in actu , quoniam vt in 3. de Anima dicitur , omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt , sicut circa separationem a materia . Duo igitur sequuntur ad positionẽ Auer. Ex eo quòd per se primo est ens in actu:sequit̃ quòd sit de genere

re intellectorũ i actu. Ex eo vero q̃d subiicitur quantitati potentiæ ad vbi.& c.sequitur quòd sit de genere sensibilium . Sunt ergo hæc incõpossibilia . Nec potest ab hac ratione euadere quis,nisi ponendo quartum genus substãtiæ,quod ab Ari.philosophia alienum esse patet. Quòd.n.aliqui ponunt.s. corporeitatẽ illam comprehendi sub primo membro, scilicet sub materia, distinguentes materiam, in materiã ad esse, & in materiam ad vbi , contradicit diffinitioni seu proprietati materiæ , q̃ ipsum est primũ mẽbrum, vt patet in.2. de Ani.Cõtrariatur quoq; doctrinę Ari. alibi,vr ostẽdi facile posset,si cõtra Auerroim,modo scribendum esset.Tertio,infert tres propositiones.prima est, Materia cœli secundum se non est in potentia , nisi ad formam quam habet.Secunda est, quòd non remanet in potẽtia ad esse,sed ad vbi. Tertia, q̃ materia corporum corruptibiliũ & incorruptibiliũ, nõ est eadem, nisi analogice: & est rel̃ponsio ad quæstum directe.

In 8 de Cęlo 390

Li. de Cęlo & mundo. 20 ẽpil 32. tom.

¶ Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.

Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informi.

ARTICVLVS III.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur,q̃ cœlum empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cœlum enim empyreum,si est aliquid , oportet q̃ sit corpus sensibile.Omne autem corpus sensibile,est mobile. cœlũ autem empyreum non est mobile , quia motus eius deprehenderetur per motũ alicuius corporis apparentis . quod minime apparet. Non ergo cœlum empyreũ est aliquid materiæ informi concreatũ. ¶2 Præt. Aug. dicit in * 3. de Trin.q̃ inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cœlum empyreum est quoddam supremũ corpus , oportet q̃ habeat aliquam influentiã in hæc inferiora corpora.Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile,cũ nullum corpus moueat nisi motũ. non est ergo cœlum empyreũ materiæ informi concreatum. Si dicatur q̃ cœlum empyreum est locus contemplationis non ordinatũ ad naturales effectus.Contra. Aug. dicit in * 4.de Trin.q̃ nos secundum quod mente aliquod æternum capimus,non in hoc mundo sumus.Ex quo patet, q̃ cõtemplatio mentem supra corporalia eleuat.Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶3 Præt.Inter corpora cœlestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum,& partim lucidum,scilicet cęlum sidereum . Inuenitur etiam aliquod cœlum totũ diaphanum, quod aliqui nominant cœlum aqueum vel crystallinum.Si ergo est aliud superius cœlũ,oportet quòd sit totum lucidum . sed hoc esse non potest, quia sic continue aer illuminaretur,nec vnquam nox esset . Non ergo cœlum empyreum materiæ informi est concreatum.

339 2.di.12.ar. 5.

Libr. 3. de Tri. c.4. & 5.tom.3.

Li.4. c.20. parũ a medio,tom.3.

SED CONTRA est,quod Strabus*dicit,q̃ cum dicitur,In principio creauit Deus cœlum & terram , cęlum dicit non visibile firmamentum, sed empyreũ; idest igneum.

Habetur in glosa ordinaria Gen. 1. super illud,In principio creauit Deus.

RESPON. Dicendum,q̃ cœlum empyreum non inuenitur positum nisi per authoritates Strabi & Bedæ,& iterum per authoritatem Basilij. In cuius positione , quãtum ad aliquid conueniunt.s.quantum ad hoc q̃ sit locus beatorũ.Dicit.n.Strabus, * & etiã Beda,q̃ statim factum,angelis est repletum.Basi.etiã dicit in secũdo hexame.Sicut damnati in tenebras vltimas abiguntur,ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce , quæ est extra mũdũ,& ibi quietis domicilium sortientur.Differunt tñ quantũad rationem ponendi.Nam Strabus & † Beda ponunt cęlũ empyreum ea ratione, quia firmamẽtum per quod cęlum sidereum intelligunt, nõ in principio,sed secũda die dr̃ factum.Basi.*vero ea ratione ponit,ne videatur simpliciter Deus opus suum a tenebris inchoasse q̃d Manichæi calumniãtur, Deum veteris testamenti,

Habetur 1 gloſa ordinaria Gen. 1. super illud,In prĩcreauit ; & refertur 2. sent. di.5 1. Et Beda in Com.Gen. ca.1. †loco nunc citato.

Homil. 2. in hexam. a medio.

Deum tenebrarum nominantes. Hæ aũt rationes, non sunt multũ cogentes: nam quæstio de firmamento qđ legitur factum in secunda die, aliter soluitur ab Aug. & aliter ab alijs sanctis. Quæstio autẽ de tenebris soluitur ſm Aug. * per hoc, q informitas, quæ per tenebras significatur, non præcessit duratione formationẽ sed origine. Secundum alios vero, cum tenebræ non sint creatura aliqua: sed priuatio lucis diuin. sapi. attestatur, vt ea, quæ produxit ex nihilo, primo in statu imperfectionis instituerat, & postmodum ea perduceret ad perfectũ. Põt aũt conuenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ: expectatur enim in futura remuneratione duplex gloria. s. spiritualis & corporalis, non solum in corporibus humanis glorificandis: sed etiam in toto mundo innouando. Inchoata est au tẽ spiritualis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorũ, *, quorum æqualitas sanctis ꝓmittitur. Vnde cõueniens fuit, vt etiã a principio corporalis gloria inchoaret in aliquo corpore, qđ ẽt a principio fuerit absq; seruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidũ: sicut tota creatura corporalis expectat post resurrectionẽ futurã. Et iõ illud cœlũ dr empyreum. i. igneum non ab ardore: sed a splendore.

Li. 9. super Gen. ad li. c. 15. & li. 7. cap. 27.

c 316

Sciendum est autem q Aug. * 10. de Ciui. Dei. dicit, q Porphyrius discernebat a dæmonibus angelos, vt aerea loca esse dæmonum, ætherea vero vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cœlum istud sidereũ, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, ſm quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non ſm qđ sumitur a velocitate motus, vt Arist. * dicit. Quod pro tanto dictũ sit, ne aliquis opinet Aug. cœlũ empyreũ posuisse, sicut nunc ponit a modernis.

Li. 10. de ciui. Dei, ca. 9. & 27. tomo. 5. πῦρ quasi θεῖν vel ἀίθειν. Lib. 1. Meteo, ca. 3. & 3. de cœlo, tex. 22, tomo. 2.

Ad primum ergo dicẽdũ, q corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mũdi, quia per motum creaturæ corporalis, procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consumatione glorię cessabit corporum motus: & talem oportuit esse a principio dispositionem cœli empyrei.

Ad 2m dicendum, q satis probabile est, q cœlum empyreum, secundum quosdam cum sit ordinatum ad statum gloriæ, non habet [d] influentiam in inferiora corpora, quæ sunt sub alio ordine, vtpote, ordinata ad naturalem rerum decursum. Probabilius tamen videtur dicendum, q sicut supremi angeli, qui assistunt, habent influentiam super medios & vltimos, qui mittuntur, quãmuis ipsi non mittantur ſm Dyo. * ita [d] cœlum empyreum habet influẽtiam super corpora quæ mouentur, licet ipsum non moueatur. Et propter hoc potest dici, q influit in primum cœlum, quod mouetur, non aliquid transiens & adueniens per motum: sed aliquid fixũ & stabile: puta, virtutẽ continendi & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatẽ ptinẽs.

D. 830.

Ca. 8. cele. hierar. circa principium id innuit.

D. 323. 336.

Ad 3m dicẽdũ, q locus corporeus deputatur cõtemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, vt exterior claritas interiori cõueniat. Vnde Basilius. * dicit, q ministrator spiritus non poterat degere in tẽnebris: sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

Hom. 3. in hexam. a medio illi⁹

Ad 4m dicendum, q sicut * Basi. dicit in 2. Hexam. constat factum esse cœlum rotunditate cõclusum, habens corpus spissum, & adeo validũ, vt possit ea quæ extrinsecus habent, ab interioribus separare. Ob hoc necessario post se, regionem relictam carẽtem luce cõstituit, vtpote, fulgore qui superradiabat exclusõ. Sed quia corpus firmamenti etsi sit solidum, est tamẽ diaphanum, qđ lumen nõ impedit (& patet per hoc, q lumen stellarum videmus non obstãtibus medijs cęlis) potest aliter dici, q habet lucem cœlum empyreũ nõ condensatã vt radios emittat, sicut corpus solis, sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ quæ non est conformis cum claritate naturali.

Hom. 3. in hexam. inter prin. & medium.

Articvlvs IIII.

Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quartũ.*

Ad qvartvm sic procedit ur. Videtur, q tẽpus non sit concreatum materiæ informi. Dicit * enim Augustinus. 12. confes. ad Deum loquens, Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus. s. materiam primam corporalem, & naturam angelicã. Nõ ergo tempus est concreatum materiæ informi.

¶ 2 Præt. Tempus diuiditur ꝑ diẽ & noctẽ. Sed a principio, nec nox, nec dies erat: sed postmodũ cũ diuisit Deus lucẽ a tenebris. ergo a prĩcipio nõ erat tps.

¶ 3 Præt. Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non a prĩcipio erat tempus.

¶ 4 Præt. Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata, quàm tempus.

¶ 5 Præt. Sicut tempus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet computari inter primo creata tempus, quàm locus.

Sed contra est, qđ Augu. * dicit super Gen. ad lit. q spiritualis & corporalis creatura, est creata in principio temporis.

* Ex lib. 1. sup. Gen. imperfecto c. 3. co. 1. & 8 referuntur. 1. sent. dist. 2. parag. c. 2.

Respon. Dicendum, quòd communiter dicitur, quatuor esse primo creata. s. naturam angelicam, cœlum empyreum, materiam corporalem informem, & tempus. Sed attendendum est, q hoc dictũ non procedit ſm Aug. * opinionem. Aug. enim ponit duo primo creata. s. naturam angelicam, & materiam corporalem, nulla mentione facta de cœlo empyreo. Hæc autẽ duo. s. natura angelica, & materia informis, præcedunt formationem non duratione, sed natura. Et sicut natura præcedunt formationẽ, ita etiam & motum, & tempus. unde tempus non potest eis connumerari. Procedit autem prædicta enumeratio ſm opinionẽ aliorũ sanctorum, ponẽtium q informitas materię duratione præcessit formationem, & tunc pro illa duratione necesse est ponere tempus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

Lib. 12. de fel. c. 11. ꝑ 1 2 prin. tom. 1.

Ad primvm ergo dicendum, q Aug. hoc dicit ea ratione qua natura angelica, & materia informis præcedunt origine, seu natura, tempus.

Ad 2m dicendũ, q sicut secundum alios sanctos materia erat quodammodo informis, & postea fuit formata: ita tempus quodammodo fuit informe, & postmodũ formatũ, & distinctum per diem & noctẽ.

Ad 3m dicendum, q si motus firmamenti non statim a principio incepit: tunc tempus quod præcessit, non erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunq; primi motus. Accidit enim [d] tẽpori q sit numerus motus firmamenti, inquãtum hic motus est primus motuũ. Si aũt esset alius motus primus, illius motus esset tẽporis mensura, quia oĩa mensurantur [d] primo sui generis. Oportet aũt dicere, statim a principio fuisse aliquem,

quem motum, ad minus secundum successionem cõceptionum & affectionum in mente aliqua. Motum autẽ non est intelligere sine tempore, cum nihil aliud sit tempus, q numerus prioris & posterioris in motu.

Ad 4m dicendum, quòd inter primo creata computantur ea, quæ habent generalem habitudinem ad res. Et ideo computari debuit tempus, quòd [d] habet rationem communis mensuræ, non autem motus, qui comparatur solum ad subiectum mobile.

D. 1150

Ad 5m dicendum, quòd locus intelligitur in cœlo empyreo omnia continente. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul. tempus autem quod non est permanens, concreatum est in suo principio, sicut etiam modo nihil est accipere in actu de tempore, nisi nunc.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum primũ.*

Titulus clarus.

¶ In corpe vna distinctio de significatione duplici nominis. s. quo ad primã impositionem, & quo ad vsum. iuxta vtrũq; membrũ respondet quæsito: iuxta primum negatiue, iuxta secundũ affirmatiue.

Qvaestio LXVII.

De opere distinctionis secundum se, in quatuor articulos diuisa.

Consequenter considerandum est de opere distinctionis secundũ se. Et primo, de opere primæ diei. Secundo, de opere secundæ diei. Tertio de opere tertiæ.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ lux, proprie in spiritualibus dici possit.
¶ Secũdo, Vtrum lux corporalis, sit corpus.
¶ Tertio, Vtrum sit qualitas.
¶ Quarto, Vtrum cõueniens fuit prima die fieri lucẽ.

Articvlvs primvs.

Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, q lux proprie in spiritualibus dicatur. Dicit enim Augu. * 4. super Gen. ad lit. q in spiritualibus melior & certior lux est. & q Christus nõ sic dicitur lux, quo modo lapis: sed illud proprie, hoc figuratiue.

Cap. 12. 2 genes.

Cap. par. 1

¶ 2 Præt. Diony. * 4. ca. de diui. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia dei. Nomina autem intelligibilia, proprie dicũtur in spiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in spiritualibus.

¶ 3 Præt. Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus, quàm ĩ corporalibus. Ergo & lux.

Ambro. pri. Psalm. 118. in fide ad Gratianũ, ser. 2.

Sed contra est, quod Amb. in * lib. de Fide, ponit splendorẽ inter ea, quæ de Deo metaphorice dicũtur.

Respon. Dicendum, q de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo, secundum primam eius impositionem. Alio modo, secundum vsum nominis, sicut patet in nomine Visionis, quod primo impositum est ad significandum actum sensus visus: sed propter dignitatem & certitudinem huius sensus, extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium, ad omnem cognitionem aliorum sensuum. Dicimus enĩ, Vide, quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidũ. Et vlterius, etiam ad cognitionẽ intellectus: secundum illud Matthæi 5. cap. Beati mũdo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Et similiter dicendum est, de nomine lucis. Nã primo quidem, est institutum ad significandum id, quod facit manifestationem in sensu visus: postmodum autem extensum est ad significandum omne illud, quod facit manifestationem ſm quãcunq; cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis, secundum suam primam impositionem, metaphorice in spiritualibus dicitur, vt Ambrosius dicit. Si autem accipiatur secundum quod est in vsu loquentium ad omnem manifestationem extẽsum, sic proprie in spiritualibus dicit.

Et per hoc, patet responsio ad obiecta.

Articvlvs II.

Vtrum lux sit corpus.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articuli secundi.*

342 2. dist. 2. q. 1 ar. 3. ad. 4. & di. 13. ar. ti. 3. & dist. 30. q. 2. art. 1. cor. Et 2. cœl. lec. 10. princ. Et. 2. de anima. lec. 14. *Li. 3. c. 5. a medio, tomo. 1.

Titulus clarus est.

¶ In corpe vna conclusio responsiua negatiue, Lux nõ est corpus. Probatur clare ex tribus motuis scilicet loco, motu, & generatione & corruptione, & clare patẽt sine quæstione.

Sed contra, Duo corpora non possunt simul esse in eodem loco: sed lumen est simul cum aere Ergo lumen non est corpus.

Respon. Dicendum, q impossibile est lumen esse corpus. quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem, ex parte loci, Nam locus cuiuslibet corporis est alius a loco alterius corporis, nec est possibile ſm naturam duo corpora esse simul in eodem loco qualiacunque corpora sint: quia contiguum, requirit distinctionẽ in situ. Secundo apparet idem, ex ratione motus. Si. n. lumen esset corpus, illuminatio esset motus localis corporis. Nullus autem motus localis corporis põt esse in instãti: quia oẽ quod mouetur localiter, necesse est q prius peruenĩat ad mediũ magnitudinis, q̃ ad extremum. illuminatio autem fit in instanti, nec potest dici quòd fiat in tempore imperceptibili. quia in paruo spatio posset tempus latere, in magno autem spatio, puta ab oriente in occidentem, tempus latere non posset. Statim. n. cum sol est in pũcto horizontis, illuminatur totum hemisphæriũ vsq; ad punctum oppositum. Est etiam aliud considerandum, ex patre motus: quia omne corpus, habet motũ naturalem determinatum. Motus autem illuminationis est ad omnem partem, nec magis ſm circulum, q̃ secundum rectitudinem. Vnde manifestum est, quòd illuminatio non est motus localis alicuius corporis. tertio apparet idẽ, ex parte generationis & corruptionis. Si. n. lumen esset corpus, quando aer obtenebrescit per absentiam luminaris, sequeretur q corpus luminis corrũperetur, & q materia eius acciperet aliam formam. quod non apparet, nisi aliquis dicat, etiam tenebras esse corpus. Nec etiam apparet ex qua materia tantũ corpus qđ replet mediũ hemisphæriũ, quotidie generetur. Ridiculum est etiã dicere, q ad solã absentiam luminaris, tãtũ corpus corrumpatur. Si quis etiam dicat q non corrumpitur, sed simul cum sole accedit & circũfertur, quid dici poterit de hoc, quòd ad interpositionem alicuius corporis circa cãdelã, tota domus obscuratur? Nec videt, q lumen congregę-

tc. 2. par. 1. circa med.

tur circa candelam: quia non apparet ibi maior clari tas post, quàm ante. Quia ergo omnia hæc non solum rationi; sed sensui etiam repugnant, dicendum est, quòd impossibile est lumen esse corpus.

Aug. Ep. 3. ad volus. li. 4. de Gene. ad lit. c. 22.

AD PRIMVM dicendum, quòd August. accipit lucē pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

AD 2^m dicendum, ꝙ Arist. lumen nominat ignē in ppria materia: sicut ignis in materia aerea, dr̄ flāma, & in materia terrea, dicitur carbo. Nō tn̄ est multū curādū de eis exēplis, q̄ Aristo. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundū opinionem aliorū [c].

¶ Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulū tertiū.

a 252

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria: iuxta tres opiniones duas extremas, prima est, tenētium lumen intentionem, se cūda, tenentium lucem substantiam, & mediam, s. esse qualitatem actiuam cōsequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo, primū opinio, lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra dupliciter: primo, quia denominat, secūdo, quia causat effectus naturales.

tex. 13.

343 2. di. 13. ar. 3. & 4. Et spū. arti. 8. ad 12. Et 2. de Anima lec. 14. Et opus. 9. q. 7. & 2. cœli. lec. 10.

¶ Hic aduerte quòd Scot^s in 2. distin. 13. & Aegidius in secūdo de anima: & in 2. senten. distin. 23. tenent lumen intentionale esse habere. Et ad primam rationē S. Thom. dicit Scoquòd maior non est necessaria: sed vera in multis per accidens: quia non habemus denominatiua propria. Ad secundā vero negat maiorē: affert autem Scot. rationem pro se, cōtra S. Thomam difficilem, lumē recipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedēs probat authoritate Auerrois in de sensu & sensato: & Aristotelis ibidem, ponentis lumen intrinsecum oculo: consequentia probatur: quia sensibile positū supra sensum, non causat sensationem.

Lib. 1. Orthod. fidei, ca. 9. & lib. 2. c. 7.

¶ Ad hoc breuiter videtur mihi dicendum, quòd esse lumis neque est esse pure intentionale, neque naturale, vt distinguitur cōtra intentionale: sed est esse altius præhabēs in se virtualiter id

D. 826.

D. 86.

quod spectat ad esse naturale & intētionale. Ita ꝙ est vtrūque & neutrum, & alterum, s. naturale vt S. Thomas dicit. Neutrum quidem, quia non habet esse naturale qđ distinguitur contra intentionale, idest esse naturale sic materiale: quemadmodum sēsibilia obiecta sensuum habent, quæ ob suam materialitatem sentiri nō possunt, posita supra sensum ꝼm se: quia sensus non est receptiuus nisi specierū sine materia. nec habet esse intentionale, vt distinguitur cōtra naturale: quia scilicet non est tantum intētio rei sensibilis, sed res ipsa sensibilis. Nec dicit a cōplemēto essendi, quod natū est in natura conuenire q̄dditati lucis: quēadmodum intentio albedinis non habet esse illud quod natū est in natura cōuenire quod q̄d erat esse albedinis. Vtrūque vero, quia hoc ostēdit efficacia eius, recipitur. n. in organo, & non impedit, immo facit sensationem: ergo habet qđ est intentionis. Causat rursus transmutationes reales in rebus inanimatis calefaciendo &c. ergo habet quod est esse naturalis, Alterum autem. s. naturale: quia hoc esse altius, in quo lumen præhabet qđ est vtriusque naturale esse, illius est, vt subiectū ostendit. Esse siquidē naturale alicuius quidditatis ab intentionali eiusdem, in subiecto differūt: vt patet ī omnibus inductiue. Subiectum autem lucis & luminis idē est. s. diaphanum inquantum huiusmodi: igitur. Sed qm̄ hoc esse, est spirituale valde. ideo habet etiā id quod ē intētionis. Et hoc ex eadem radice venit: quia organum visus est eiusdem naturæ cum eius subiecto: quia diaphanū est: vt patet ī de sensu & sensato: & hoc modo omnes aliquo modo dixerūt verū.

¶ Quo ad secundū duo: primū opinio, ꝙ est forma substantialis: secundū, cōtra dupliciter, quia sensibile per se, & quia in vno accidens.

D. 8. 2. 3. pl.

¶ Quo ad tertium conclusio respōsiua. Lux est qualitas actiua, cōsequens substantiā corporis ex se lucētis. Probatur dupliciter. Primo, quasi per locum a diuisione: quia nullum prædictorum est. ergo. Secundo a signo: quia radii stellarum habent diuersos effectus, iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signū, est dubiū, ad quid adductū sit hoc signū. Non. n. ad hoc ꝙ lux sit qualitas, nec ad hoc ꝙ sit actiua: quia virtunq; horum probatū est. ergo ad hoc ꝙ est cōsequens formā corporis lucentis ex se. Sed hoc non infertur ex hoc signo, nisi tenendo omnes stellas lucere ex se; quod est aut falsum, aut dubiū. Et patet hoc, quia diuersitas effectuum, non arguit lucem consequi corpus ex se lucens, nisi quia quælibet lux agit in virtute illius corporis, ex quo fluit. sic enim iuxta diuersitatem corporum, erit diuersitas actionum.

D. 77.

Li. 3. de anima. tex. 16. tom. 1.

19

¶ Ad hoc est dicendum, quòd quicquid sit de causalitate lucis ex stellis, ad propositum distinguere sufficit, quòd lucem sequi corpus lucens, contingit dupliciter. s. quo ad agere, & quo ad esse. Et ꝙ dato ꝙ lux sequatur quo ad vtrūq; simul, tātum corpus lucens ex se, & illud sit sol: sequitur tamen ad agere quodlibet corpus lucens, quoniam lux imbibitur in eo, & agit ꝼm proprietatem eius: & inde est, ꝙ lux lunæ habet proprium effectū, quis sit a sole. Ex hoc igit, ꝙ lux sequitur cuiuslibet corporis lucentis proprietatem quo ad agere, vt patet in radiis diuersarum stellarum, habētibus diuersum effectum iuxta earum diuersitatem, sequitur habetur, ꝙ lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere simul corpus lucens ex se, tanquam primum subiectum.

ARTICVLVS III.

Vtrum lux sit qualitas.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, ꝙ lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto, etiam postquā agens discesserit: sicut calor in aqua postquam remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aere recedente luminari. Ergo lumen non est qualitas.

¶ 2 Præt. Omnis qualitas sensibilis habet contrarium, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrarium. tenebra enim est priuatio luminis. Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

¶ 3 Præt. Causa est potior effectu. Sed lux cœlestium corporum causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiā esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

SED CONTRA est, qđ Damasc. dicit in lib. * 2. ꝙ lux est quædam qualitas.

RESPON. Dicendum, ꝙ quidā dixerunt, ꝙ lumen in aere non habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aere. Sed hoc non potest esse [d] propter duo. Primo quidem, quia lumen denominat aerem. fit. n. aer luminosus in actu. color [d] vero non denominat ipsum, non. n. dicit aer coloratus.

Secūdo, quia lumen habet effectū in natura, quia per radios solis calefiūt corpora. intentiones autem non causant transmutationes naturales. Alij vero dixerūt, ꝙ lux est forma substantialis solis. sed hoc etiā apparet impossibile propter duo. Primo quidem, quia nulla forma substātialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectū intellectus, vt dicitur in * 3. de Anima. Lux autem est secundum se visibilis. Secundo, quia impossibile est vt id quod est forma substātialis in vno, sit forma accidentalis in alio [e]; quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie, unde semper & in omnibus adest. ei. Lux autem non est forma substantialis aeris; alioquin ea recedente corrumperetur. unde non potest esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, quòd sicut calor est qualitas actiua, cōsequēs formam substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua, consequens formam substantialem solis: vel cuiuscunque alterius corporis a se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signum est, quòd radij diuersarum stellarum, habent diuersos effectus, secūdum diuersas naturas corporum.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd cum qualitas consequatur formam substantialem, diuersimodè se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. cum enim materia perfecte recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas cōsequens formam, sicut si aqua cōuertatur in ignem. Cum vero forma substantialis recipitur imperfecte secundum inchoationē quandam, qualitas consequens manet quidem aliquandiu: sed non semper [e]: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturam. Sed illuminatio non fit per aliquam trās mutationem materiæ ad susceptionē formę substātialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formæ. & ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

AD 2^m dicendum, quòd accidit luci, quòd non habeat contrarium, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est a contrarietate elongatum.

AD 3^m dicendum, quòd sicut calor agit ad formam ignis, quasi instrumentaliter in virtute formæ substantialis: ita lumen agit quasi instrumentaliter in virtute corporum cœlestium ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles [d] actu, inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

D. 2. 8. pl.

¶ Quo ad tertium conclusio respōsiua. Lux est qualitas actiua, consequens substantiā corporis ex se lucētis. Probatur dupliciter. Primo, quasi per locum a diuisione: quia nullum prædictorum est. ergo. Secundo a signo: quia radii stellarum habent diuersos effectus, iuxta stellarum diuersitatem.

¶ Sed circa hoc signū, est dubiū, ad quid adductū sit hoc signū. Non. n. ad hoc ꝙ lux sit qualitas, nec ad hoc ꝙ sit actiua: quia virtunq; horum probatū est. ergo ad hoc ꝙ est cōsequens formā corporis lucentis ex se. Sed hoc non infertur ex hoc signo, nisi tenendo omnes stellas lucere ex se; quod est aut falsum, aut dubiū. Et patet hoc, quia diuersitas effectuum, non arguit lucem consequi corpus ex se lucens, nisi quia quælibet lux agit in virtute illius corporis, ex quo fluit. sic enim iuxta diuersitatem corporum, erit diuersitas actionum.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd quicquid sit de causalitate lucis ex stellis, ad propositum distinguere sufficit, quòd lucem sequi corpus lucens, contingit dupliciter. s. quo ad agere, & quo ad esse. Et ꝙ dato ꝙ lux sequatur quo ad vtrūq; simul, tātum corpus lucens ex se, & illud sit sol: sequitur tamen ad agere quodlibet corpus lucens, quoniam lux imbibitur in eo, & agit ꝼm proprietatem eius: & inde est, ꝙ lux lunæ habet proprium effectū, quis sit a sole. Ex hoc igit, ꝙ lux sequitur cuiuslibet corporis lucentis proprietatem quo ad agere, vt patet in radiis diuersarum stellarum, habētibus diuersum effectum iuxta earum diuersitatem, sequitur habetur, ꝙ lux sequitur quo ad esse, & quo ad agere simul corpus lucens ex se, tanquam primum subiectum.

¶ Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articuli quarti.

344 2. di. 13. ar. 1. & Gab. ar. 1. fin.

TItulus clar^s est.

¶ In corpe duo. Primo respondetur ꝼm Augustinū. Secundo apud alios. & iuxta vtranquæ opinionem affirmatiue. Sed differentia est, ꝙ primo modo lux supponit p luce spirituali: secūdo vero, pro corporali. Prima respōsio. Lux conuenienter lucis productio, in prima die ponat. Est. n. lux qualitas quædam, vt dictum * est. Qualitas autē cū sit accūs, nō hēt rōnē prīni, sed magis rōnē postremi: nō ergo prima die debet poni productio lucis.

Aut. præce.

¶ 2 Præt. Per lucē distinguitur nox a die: hoc aūt fit per solem, qui ponitur factus die quarta. Ergo nō debuit poni productio lucis prima die.

D

¶ 3 Præt. Nox & dies fit p circulare motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamēti, quod legitur factum die secunda. Ergo nō debuit poni in prima die productio lucis distinguētis nocte & die. Si dicatur, ꝙ intelligitur de luce spirituali: Cōtra. Lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem a tenebris: sed non erant in principio spirituales tenebræ, qa et dæmones fuerunt a principio boni, vt supra dictum est *. non ergo prima die, debuit poni productio lucis.

E

Cap. 2. 4.

SED CONTRA. Id sine quo nō pōt esse dies, oportuit fieri ī prima die. Sed sine luce nō pōt esse dies. Ergo oportuit lucē fieri prima die.

RESPON. Dicendum, ꝙ de productione lucis, est duplex opinio. Aug. * enim videtur dicere, ꝙ non fuerit conueniens Moysen prætermisisse spiritualis creaturæ productionem. et ideo dicit, ꝙ

Aut. de Ciuit. Dei. ca. 9. & 33. fin. tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, ꝙ inconuenienter lucis productio, in prima die ponat. Est. n. lux qualitas quædam, vt dictum * est. Qualitas autē cū sit accūs, nō hēt rōnē prīni, sed magis rōnē postremi: nō ergo prima die debet poni productio lucis.

¶ 2 Præt. Per lucē distinguitur nox a die: hoc aūt fit per solem, qui ponitur factus die quarta. Ergo nō debuit poni productio lucis prima die.

¶ 3 Præt. Nox & dies fit p circulare motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamēti, quod legitur factum die secunda. Ergo nō debuit poni in prima die productio lucis distinguētis nocte & die. Si dicatur, ꝙ intelligitur de luce spirituali: Cōtra. Lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem a tenebris: sed non erant in principio spirituales tenebræ, qa et dæmones fuerunt a principio boni, vt supra dictum est *. non ergo prima die, debuit poni productio lucis.

SED CONTRA. Id sine quo nō pōt esse dies, oportuit fieri ī prima die. Sed sine luce nō pōt esse dies. Ergo oportuit lucē fieri prima die.

RESPON. Dicendum, ꝙ de productione lucis, est duplex opinio. Aug. * enim videtur dicere, ꝙ non fuerit conueniens Moysen prætermisisse spiritualis creaturæ productionem. et ideo dicit, ꝙ cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram, per cœlum intelligitur spiritualis natura adhuc informis, per terram autem intelligitur materia informis corporalis creaturæ. Et quia natura spiritualis dignior est q̄ corporalis: fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis naturæ, significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali [c]. Formatio. n. naturæ spiritualis est per hoc, ꝙ illuminatur vt adhæreat verbo Dei. Alijs autem videtur, ꝙ sit prætermissa a Moyse productio spiritualis creaturæ. sed huius rationem diuersimode assignāt. Basil. enim dicit, quòd * Moy. principium narrationis suæ fecit a principio, quod ad tempus pertinet sensibilium rerum: sed spiritualis natura. i. angelica prætermittitur, quia fuit ante creata. Chrisost. autem assignat aliam rationē, quia Moy. * loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quē etiam ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autem idolatriæ occasionem, si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ supra omnes corporeas creaturas: eas enim reputassent deos, cum etiam proni essent ad hoc, quòd solem, & lunam, & stellas colerent tāquā deos, quod eis inhibetur Deute. 4. Præmissa autem fuerat circa creaturā corporalem, multiplex informitas [c]. Vna quidem in hoc, ꝙ dicebatur, Terra erat inanis & vacua: alia vero in hoc, ꝙ dicebatur, Tenebræ erant super faciem abyssi. Necessarium autem fuit, vt informitas tenebrarum primo remoueretur per lucis productionem propter. duo. Primo quidem, quia lux, vt dictum est, * est qualitas primi corporis. vnde ꝼm eam, primo fuit mundus formandus. Secundo, propter communitatem lucis: communicant enim in ea inferiora corpora cum superioribus. Sicut autem in cognitione proceditur a communioribus, ita etiam in operatione: nam prius generatur viuum quàm animal: & animal quàm homo, vt dicitur in lib. * de generatione animalium. Sic ergo, oportuit ordinem diuinæ sapiētiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis, produceret lux, tanquam primi corporis forma, & tāquam cōmunior. Basi. * tamen posuit tertiam rationem, quia per lucē omnia alia manifestātur. Potest & quarta ratio addi, quæ in obijciendo est tacta, quia dies non potest esse sine luce. vnde oportuit in prima die fieri lucem.

337

Homil. 1. hexam. in fol. 2. a pri. illius.

Homil. 2. in Gen. circa medium illius to. 1.

Arti. 3. huius quæst.

Li. 2. de gener. animalium c. 3. tom. 4.

Homil. 3. hexamel. a medio illi^o.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ꝼm opinionē, quæ ponit informitatem materiæ, durationē præcedere formationem [c], oportet dicere, ꝙ materia a principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodum vero fuerit formata ꝼm aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

337

AD 2^m dicendum, quòd quidam dicunt lucem illam fuisse quandam nubem lucidam, quæ postmodum facto sole, in materiam præiacentem redijt. Sed istud non est conueniens: quia scriptura in principio Gene. commemorat institutionem naturæ, quæ postmodum perseuerat. vnde non debet dici quòd aliquid tunc factum fuerit, quod postmodum esse desierit. Et ideo alij dicūt, quòd illa nubes lucida adhuc remanet, & est coniuncta soli, vt ab eo discerni non possit. Sed secūdum hoc, illa nubes superflua remaneret. nihil autem est vanum in operibus Dei. Et ideo alij dicunt, quòd ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc etiam dici non potest, si ponatur corpus solis non esse de natura quatuor elementorum: sed esse incorruptibile per naturam: quia secundum hoc, materia eius, non potest esse sub alia forma. Et ideo est dicendum, ꝙ vt Dion. dicit * 4. c. de diui. no. ꝙ illa

ca. 4. par. 1. inter. principiū & medium.

lux, fuit lux solis: sed adhuc informis quãtũ ad hoc, ꝙ iam erat substãtia solis: & habebat virtutẽ illuminatiuam ĩ communi: sed postmodũ data est ei specialis & determinata virtꝰ ad particulares effectꝰ. Et ſm hoc, in ꝓductione huiꝰ lucis, distincta ẽ lux a tenebris, quãtum ad tria. Primo quidem, quantum ad causam, ſm quod in substantia solis erat causa luminis: in opacitate autem terræ causa tenebrarum. Secundo, quantũ ad locum: quia in vno hemisphærio erat lumen, in alio tenebræ. Tertio quantum ad tempus: quia in eodem hemisphærio ſm vnam partem temporis erat lumen, secundum aliam, tenebræ. & hoc est quod dicitur. Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.

Homel. 3. ĩ hexamer. a medio illiꝰ ‡li. 1. super Gen. ad lit. ca. 16. to. 3.

AD 3ᵐ dicẽdũ, ꝙ Basi. *dicit lucẽ & tenebras tũc fuisse p emissionẽ & cõtractionẽ luminis, & nõ p motũ.

Sed contra hoc objcit Augu. † ꝙ nulla ratio esset huius vicissitudinis emittẽdi & retrahendi luminis, cum homines & animalia nõ essent, quorum vsibus hoc deseruiret. Et præterea hoc nõ habet natura corporis lucidi, vt retrahat lumẽ in sui præsentia, sed miraculose põt hoc fieri. In prima aũt institutione naturæ, non quæritur miraculum: sed quid natura rerũ haLi. 2. super Gen. ad lit. cap. 1. parũ. a prin. to. 3. c beat, vt Aug. * dicit. Et ideo dicendũ est, quòd duplex est motus in cælo. Vnus communis toti cælo, qui facit diem & noctẽ, & iste videtur institutus primo die ᶜ.

359 Alius autem est, qui diuersificatur per diuersa corpora: secundum quos motus, fit diuersitas dierum ad inuicem, & mensium, & annorũ. Et ideo in prima die, fit mentio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motum communem. In quarta autem die, fit mentio de diuersitate dierum, & temporum, & annorum cum dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos. quæ quidem diuersitas fit per motus proprios.

Li. 1. super Gen. ad lit. ca. 15. to. 3. AD 4ᵐ dicendum, ꝙ ſm Aug. * informitas non præcedit formationem duratione. Vnde oportet dicere, ꝙ p lucis productionem intelligatur formatio spiritualis creaturæ, non quæ est per gloriã perfecta, cum qua creata nõ fuit, sed quæ est per gratiã pfecta, cum qua creata fuit, vt dictum est. * Per hanc ergo lucẽ, facta est diuisio a tenebris. i. ab ĩformitate alterius creaturæ non formatæ: sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio a tenebris spiritualibus: non quæ tunc essent, quia diabolus non fuit creatus malus, sed quas Deus futuras præuidit ᵉ.

Q. 62. ar. 5. I

b 324

¶ *Super Quæstionis sexagesimaeoctauæ Articulum primum.*

TItulus clarꝰ est.

¶ In corpe duo principaliter. Primo, ꝓmittit duo generalia documenta Aug. Primum, quòd ueritas saluetur scripturæ. Secundum, quòd nulla opinio immobiliter attribuatur illi. Secũdo, respõdet quæsito iuxta tres opiniones de firmamento (scilicet quòd aut cœlum sidereũ compositum ex elementis, aut cœlum sidereũ corpus simplex, & hoc, vel vnũ elementorũ, vel quinta essẽtia, aut superior pars aeris in qua nõ

345

QVAESTIO LXVIII.

De opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est, de Opere secũdæ diei. Et circa hoc quærũtur K quatuor.

¶ Primo, Vtrum firmamentum sit factum secunda die.

¶ Secũdo, Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum.

¶ Tertio, Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

¶ Quarto, Vtrum sit vnum cœlum tantum, vel plures.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ firmamẽtũ sit factũ secunda die.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, ꝙ firmamentũ non sit factum secunda die. Dicitur. n. Gene. 1. Vocauit deus firmamentum cœlum. Sed cœlum factũ est ante omnẽ diem, vt patet cum dicitur, In principio creauit deus cœlum & terrã. Ergo firmamẽtum nõ est factum secunda die.

¶ 2 Præt. Opera sex dierum, ordinantur ſm ordinem diuinæ sapientiæ. Nõ conueniret autem diuinæ sapientiæ, vt posteriꝰ faceret quod est naturaliter prius: Firmamẽtum autem est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fuit prima die. nõ ergo firmamentum factum est secunda die.

¶ 3 Præ. Omne qd est factum per sex dies, formatũ est ex materia prius creata ante oẽm diẽ. Sed firmamẽtum nõ potuit formari ex materia præexistente, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamẽtum non est factum secunda die.

H SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Dixit Deus, Fiat firmamentum. & postea sequitur. Et factũ est vespere & mane dies secundus.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Aug. * docet, in huiusmodi quæstionibus, duo sunt obseruanda. Primo qui dem, vt veritas Scripturæ inconcusse teneatur. Secundo, cum scriptura diuina multipliciter exponi possit, ꝙ nulli expositioni aliquis ita pcise inhæreat, ꝙ si certa rõne cõstiterit hoc esse falsum, quòd aliqs sensum scripturæ esse asserere psumat: ne scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credẽdi pcludatur. Sciendum est ergo, quòd hoc quod legitur, firmamentũ secunda die factum, dupliciter intelligi põt. Vno modo, de firmamento in quo sunt sidera. & ſm hoc, oportet nos diuersimode exponere ſm diuersas opiniones hominum de firmamento. Quidam. n. dixerunt, firmamentum illud esse ex elementis compositũ. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse, quia in eius cõpositione lis nõ erat: sed amicitia tantum. Alij vero dixerũt, firmamentum esse de natura quatuor elementorum: non quasi ex elementis cõpositũ, sed quasi elementũ simplex, & hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cæleste esse elemẽtũ ignis. Alij vero dixerunt, cælũ nõ esse de natura quatuor elemẽtorũ: sed esse quitum corpus, ꝑter quatuor elemẽta. Et hęc est opinio Ari. ᵉ * Secundum igitur primã opinionem absolute posset cõcedi, ꝙ firmamentum factum fuerit secunda die, ẽt ſm suã substantiã. nã ad opus creationis ptinet ꝓducere ipsam elementorum substantiam, ad opus aũt distinctionis & ornatus ptinet formare aliqua ex prẽexistentibus elementis. Secundum vero opinionem Plato. nõ est cõueniens, ꝙ firmamentum credatur ſm suã substantiã esse factum secunda die. Nam facere firmamentum ſm hoc, est producere elementum ignis. Productio autem elemẽtorum, pertinet ad opus creationis, ſm eos qui ponunt informitatem materiæ tempore præcedere formationem ᶠ, quia formæ elementorum sunt, quæ primo adueniunt materiæ. ᶠ Multo autem minus secundum opinionem Arist. * poni potest ꝙ firmamentum ſm suam substantiam sit secunda die productum, secundũ quod p istos dies successio temporis bes) sub distinctione & cõclusione bimẽbri. Si ordo dierum dicat ordinem temporis, firmamentum primo modo potest dici secundo die factum, secundũ substantiam, non autem secundo. Idem autem est iudicium de tertio, sed secundum formationẽ aliquam factum dicitur. Si vero dicat ordinẽ naturæ, potest dici secundum substantiam secũda die factum, quocunque modo sumatur. prima pars patet: quia firmamentum primo modo est cõpositum. secũda, quia formę simpliciũ corporum, pertinent ad productionẽ primo die factam. Secundũ mẽbrũ patet ex se.

Ex lib. 1. de per Gen. 18. & lib. cõtra. 1. a. & 25. colligitur n. 3. & 1.

Aug. lib. 1. super Gen. ad lit. ca. 9. ¶ In gloria ordinaria dicꝰ illud, In principio, dum. lib. 2. a. 6. non procul a pnc.

b 326 Li. super Gene. ad li tt. 12. & 2a. & li. 5. 14. tom. 3.

Li. 2. de ueram. pœnit. 3. an medium tit. super Gen. 4. in ard. to. 3.

Li. 2. phe tarum c. 30 c

349 a

346 cdo. 14. 27. 3 li de po. 4. a. 1. ad 3. in quol. 14. ar. 2.

Ari. li. 2. cælo, text. 20. com. a

337 Li. 1. de cœlo, 2. text. 21 vsq; ad 31. tom. 2.

poris designatur. Quia cœlũ, cũ sit ſm suã naturã incorruptibile, habet materiã q̃ nũ põt fubesse alteri formæ. Vnde impossibile est, ꝙ firmamẽtũ sit factũ ex materia prius tẽpore existente. Vnde productio substãtiæ firmamenti, ad opus creationis ptinet. Sed aliqua formatio eius ſm has duas opiniones, ptinet ad opus secũdæ diei: sicut etiã Dio. dicit 4. ca. de diu. no. ꝙ lumẽ solis fuit informe ĩ primo triduo, & postea fuit ĩ quarta die formatũ. Si autẽ p istos dies nõ designetur temporis successio, sed solũ ordo naturæ: vt Aug. *vult ᵉ: nihil prohibebit dicere ſm quãcunq; harũ opinionũ, formationẽ ſm substantiã firmamẽti ad secundã diem ptinere. Põt autem & alio modo intelligi, vt p firmamẽtum qd legitur secũda die factum, nõ intelligatur firmamẽtum illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aeris, ĩn qua cõdensantur nubes. Et dicitur firmamentum, pp ſpissitudinẽ aeris in parte illa. Nam qd est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmum, ad differentiam corporis mathematici, vt dicit * Basi. Et ſm hanc expositionem, nihil repugnãs sequitur cuicũq; opinioni. Vnde Aug. † 2. super Gene. ad lit. hanc expositionem commendans, dicit. Hanc cõsiderationem, laude dignissimã iudico. Quod. n. dixit, neq; est cõtra fidem, & in promptu posito documẽto credi potest.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ſm Chry. primo Moyses ſummarie dixit quid Deus fecit, præmittens. In princ. creauit Deus cœ. & ter. postea per partes explicauit, sicut siquis dicat, Hic artifex fecit domũ istã, & postea subdat. primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectũ. & sic non oportet nos aliud cœlum intelligere, cũ dicitur, In prin. crea. Deus cœ. & ter. & cum dr, ꝙ secunda die factum est firmamẽtum. Põt ẽt dici, aliud esse cœlum qd legitur in principio creatũ, & qd legitur secũda die factum. Et hoc diuersimode. Nã ſm Aug. * cælum qd legitur primo die factũ, est natura spiritualis informis. Cœlum autem qd legitur secunda die factum, est cœlũ corporeum. Secundũ vero † Bedam & Strabum, cœlum ꝙ legitur primo die factum, est cœlum empyreũ. Firmamẽtum vero qd legitur secunda die factum, est cœlum sidereum. Secundum vero Dam. * cælum qd legitur prima die factum, est quoddã cœlum sphæricũ sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ipsum esse nonã sphęrã, & mobile primũ qd mouetur motu diurno. Per firmamentum vero factum secũda die, intelligitur cœlum sidereum. Secundum autem aliam expositionem quam Aug. *tangit, cœlum prima die factum, est etiam ipsum sidereum. Per firmamentum vero secunda die factum, intelligitur spatium aeris, in quo nubes cõdensantur, qd etiam cœlũ æquiuoce dicitur. Et ideo ad æquiuocationẽ designãdam, signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentũ cœlũ, sicut & supra dixerat, Vocauit lucẽ diem, quia dies etiam pro spatio vigintiquatuor horarum ponitur. Et idem est ĩ aliis obseruãdũ, vt * Rabbi Moyses dicit.

Li. super Gene. c. 12 ad. 10. 3.

Li. 2. de Gene. con. Manich. c. 5. & 7. tom. 1.

AD 2ᵐ & 3ᵐ patet solutio ex supradictis ᵉ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articuli secundum.*

TItulus clarꝰ est.

¶ In corpe duo principaliter. Primo, respõdet quæstioni, an ẽ, affirmatiue, authoritate scripturæ. Secundo quæstioni quid est. i. quid sint

ARTICVLVS II.

Vtrum aquæ sint supra firmamentum.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur, quòd aquæ non sunt supra firmamentũ. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autem proprius grauis, nõ est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentũ.

¶ 2 Præt. Naturaliter aqua est fluida. Sed ꝙ est fluidum, non põt consistere super corpus rotundum, vt experimẽto patet. ergo cùm firmamentum sit corpus rotundũ, aqua non potest esse supra firmamentũ.

¶ 3 Præt. Aqua cũ sit elemẽtũ, ordinat ad gnationẽ corpis mixti: sicut ĩperfectũ ordinat ad pfectũ. Sed supra firmamẽtũ, nõ ẽ locꝰ mistiõis, sed supra terrã. Ergo frustra aqua esset supra firmamẽtũ. Nihil aũt in operibus Dei est frustra. Ergo aquę non sunt supra firmamentum.

B SED CONTRA est, quòd dicitur Gene. 1. ꝙ Diuisit aquas quæ erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut dicit Aug. * 2. super Gene. ad lit. Maior est scripturæ huius authoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas. Vnde qũo & quales aquæ ibi sint, eas tñ ibi esse, minime dubitamus. Quales autem sint illæ aquæ, non eodem modo ab omnibus assignatur. Orig. n. dicit, ꝙ aquæ illæ quæ super cœlos sunt, C sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psal. 148. dicitur, Aquæ quæ super cœlos sunt, laudent no. do. & Dan. 3 Benedi. aquæ omnes q̃ sup cœlos &c. Sed ad hoc respondet Basi. * in 3. Exam. ꝙ hoc non dicitur eo quòd aquæ sint rationales creaturæ, sed quia consideratio earum prudenter a sensu habentibus contemplata, glorificationem perficit Creatoris. Vnde ibidem dr idẽ de igne & grandine, & huiusmodi, de quibus constat, ꝙ non sunt rõnales creaturæ. Dicendum est ergo, ꝙ sunt aquæ corporales: sed quales aquæ sint, oportet diuersimode diffinire, ſm diuersam de firmamẽto sententiam. Si. n. per firmamentum intelligitur cœlum sidereum, qd ponitur esse de natura quatuor elemẽtorum, pari rõne & aquæ quæ super cœlos sunt, eiusdẽ naturæ poterunt credi cum elementaribus aquis. Si autem p firmamẽtum intelligatur cœlum sidereum, qd nõ sit de natura quatuor elemẽtorũ, tunc & aquæ illæ, quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut ſm Strabum, * dicitur cœlum empyreum. i. igneum, propter solis splẽdorem, ita dicetur aliud cœlum aqueum, propter solam diaphanitatẽ, qd est supra cœlum sidereum. Posito etiam, ꝙ firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc põt dici, ꝙ aquas diuidit, si per aquam non elementum aquæ, sed materiam informem corporum intelligamus, vt Aug. * dicit supra per Gen. ad lit. contra Manichæos, quia ſm hoc, quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autẽ per firmamentum intelligatur pars aeris, in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamentum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ, supra aliquam partem aeris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere. n. ꝙ aquæ vaporabiliter resolutæ eleuẽtur supra cœlum sidereum (vt quidam dixerunt, quorum opinionem Aug. tangit in *2. sup Gene. ad lit.) est oĩno impossibile. Tum, pp solliditatem cœli. Tum, pp regionem ignis mediam, quæ huiusmodi vapores cõsumeret. Tum, quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra concauum orbis lunæ. Tũ etiã, quia sensibiliter apparet, vapores nõ eleuari vsq; ad cacumina quo

Homi. 1. in Gen. nõ lõge a princi. tom. 1.

Homi. 1. hexame. non multũ procul a fine: sed nõ sunt omnia hæc verba.

Habetur in glossa ordinaria Gen. 1. super illud: In prin. creauit Deꝰ

Lib. 2. ca. 5. in fine.

Lib. 2. ca. 4. tom 3.

tundam mõtiũ. Quòd etiã dicũt de rarefactione corporis in infinitũ, propter hoc ꝙ corpus est in infinitũ diuisibile: vãũ est. nõ. n. corpus naturale in infinitũ diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ quibusdam vr ratio illa soluenda per hoc, ꝙ aquę quàmuis sint naturaliter graues, virtute tamẽ diuina super cœlos continẽtur. Sed hanc solutionẽ Aug. excludit* 2. lib. super Gen. dicens, ꝙ nunc quemadmodũ Deus instituit naturas rerũ, cõuenit quærere nõ qd in eis ad miraculũ suæ potẽtiæ velit operari. Vnde aliter dicẽdũ est, ꝙ fm duas vltimas opiniones, de aquis & firmamẽto patet solutio ex præmissis*. Secundum aũt primã opinionẽ, oportet ponere aliũ ordinẽ in elemẽtis, quàm Aristo. ponat, vt quædam aquæ spissæ sint circa terram: quędam vero tenues circa cœlũ, vt sic se habeant illæ ad cœlum, sicut istæ ad terram. Vel ꝙ per aquam intelligatur materia corporum, vt dictum est*.

AD 2m etiam patet solutio ex præmissis secundũ duas vltimas opiniones. Secũdũ vero primã, respõdet Basi.* dupliciter. Vno modo, quia nõ est necessariũ, vt omne ꝙ in cõcauo apparet rotũdũ, sit etiã supra rotũdũ: sed cõuexũ. Secũdo, quia aquæ q̃ sunt supra cœlos, non sunt fluidæ: sed quasi glaciali soliditate extra cęlũ firmatæ. Vñ & a quibusdã dicunt cęlũ crystallinũ.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ secundum tertiã opinionẽ, aquæ sunt supra firmamẽtũ vaporabiliter eleuatæ, propter vtilitatẽ pluuiarũ. Secundum vero secundã opinionẽ, aquę sunt supra firmamẽtũ, ideſt cœlũ totũ diaphanũ absque stellis. Quod quidã ponunt primum mobile, qđ reuoluit totũ cęlum motu diurno, vt operetur per motũ diurnũ continuitatem generationis*. sicut cœlũ in quo sunt sydera per motum, qui est secundum Zodiacum, operatur diuersitatem generationis & corruptionis per accessum & recessum, & p diuersas virtutes stellarum. Secundũ vero primã opinionẽ, aquæ sunt ibi, vt Basil. dicit, ad contemperandum calorẽ cœlestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, vt Augustt. dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum, est frigidissima.

Li.a super Gene.ca.1. paulo a principio.

In cor.ar.

Basil.hom. 3. hexam. aliquantulum ante medium.

Cœlũ dicitur, quia totũ diaphanũ vt aqua

509

Basi. hom. 3. hexã. ante medium

†Aug.li.2. sup.Gen.c. 5. per totũ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articuli tertii.*

347 Po.q.4.ar. 1.cor.

TItulus clarꝰ est. ¶In corpe duo. Primo tractat quandam falsam opinionem. Secundo respõdet q̃sito tripliciter. ¶Quo ad primum, refert opinionem in duobus punctis. Primum, quòd sit corpus infinitum. Secũdum, quòd cœlum non contineat omnia: sed quasdã partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundũ ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat duplicitẽr: in se quidẽ, quia hoc est falsum. ergo. In radice vero, quia superficies literæ nõ est vt iacet, accipienda, quia rudi populo &c. cuius signum

Li.1. Topicorum c. 6. parũ a principio. to.1.

ARTICVLVS III.

Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd firmamentum non diuidat aquas ab aquis: Vnius. n. corporis secundũ speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit* Philosophus. Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

Si dicatur, quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, sunt alterius speciei ab aquis, quæ sunt sub firmamẽto, contra. Ea quę sunt secundum speciem diuersa, nõ indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquę superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶2 Præt. Illud videt aquas ab aquis distinguere, quod ex vtraque parte ab aquis contingitur: sicut si aliquis paries fabricetur i medio fluminis. Manifestum est autẽ, quòd aquæ inferiores non pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamẽtũ aquas ab aquis.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

RESPON. Dicendum, quòd aliquis considerando superficiem nus literam Gen. posset talem imaginationem concipere secundum quorundam antiquorum Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam, aquã quoddam infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quã quidem immensitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cum dicitur, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiam, ꝙ istud cœlum sensibile quod videmus, nõ continet infra se omnia corporalia: sed est infinitum aquarum corpus supra cœlum. Et ita posset aliquis dicere, ꝙ firmamentum cœli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, ideſt, ab omnibus corporibus, quę infra cœlum continentur, quorum principium aquam ponebant. Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendum hunc esse intellectũ Scripturæ: sed considerandum est, quòd Moyses rudi populo loquebatur, quorum imbecillitati cõde scendẽs, illa solũ eis proposuit, quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem quantumcunque rudes terram & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aer autem non percipitur ab omnibus esse corpus, in tantum quòd etiam quidam philosophi, aerem dixerunt nihil esse, plenum aere vacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam, aerem autem nõ expresse nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aerem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cum dicit, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super faciẽ aquæ esse aliquod corpus diaphanũ, quod est subiectum lucis & tenebrarum. Sic igitur sive per firmamentum intelligamus cœlum in quo sunt sidera, sive spatium aeris nubilosum, conuenienter dicitur, quòd firmamẽtum diuidit aquas ab aquis secundum quod per aquam materia informis significatur, vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni conuenientia aquarum intelliguntur. Nam cœlum sidereũ distinguit corpora inferiora diaphana a superioribus. Aer vero nubilosus distinguit superioris aeris partem, in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi ipressiones ab inferiori parte aeris, quæ aquę connectitur, & sub nomine aquarum intelligitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd si per firmamentum intelligatur cœlum sidereum, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aer, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei, & deputantur tunc duo loca aquis nõ eadem ratione, sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autẽ inferior est locus quietis earum.

AD 2m dicendum, quòd si accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diuidere

est de aere tacito, & tamen insinuato.

¶ Quoad secũdum, aquæ dupliciter: materia informis, vel corpus diaphanum. primo modo saluatur quomodolibet sumendo firmamentum, vt in præcedẽte articulo Aug. dixit. Secũdo vero modo dupliciter iuxta firmamentum, vel pro cœlo inter diaphana vtrinque, vel pro aere nubiloso inter superiorem & inferioré partẽ eiusdẽ, & vtrãq; diaphanã & hanc aquis contiguã, & aquarũ nomine cõprehensam.

dere aquas ab aquis: non sicut causa faciens diuisionem: sed sicut terminus vtrarumque aquarum.

AD 3m dicendum, quòd Moyses propter inuisibilitatem aeris & similium corporum, omnia huiusmodi corpora, sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestum est, quòd ex vtraque parte firmamẽti qualitercunque accepti sunt aquæ.

¶ *Super Quæstionis sexagesimænonæ Articuli quarti.*

348 Sab.14.ar. 4.&1.Me.hab.fin.

TItulus clarꝰ est. ¶ In corpe duo. Primo discordiam inter Chrysostomũ & Basiliũ quo ad vnum, vel plures cœlos. Secũdo iuxta diuersas acceptiones, numerat eos. ¶Quo ad discordiam: quia ille vnũ, hic multos. in voce tamen tantum discordant, quia æquiuocantur dum ille totũ, iste partes respicit. ¶Quo ad secundũ. Cœli nomẽ distinguitur, in tres significationes. s. pprie, partici patiue, & metaphorice. Proprie, & primo modo tres cœli, totaliter lucidum, totaliter diaphanũ, & partim vtrumq; . proprie & participatiue. Secũdo modo, etiam tres, apud Damascenum, aereum, sidereum, & suprẽmum. Sed hic vitant Cœli nomine, participatiue in primo, & pprie i reliquis. Apud Rabanũ participiatiue, & proprie septem: igneũ, olympiũ, æthereũ, aereum, sidereum, aqueum, & empyreum. Metaphorice vel sancta trinitas vnum, vel bona diuina i cœlis: vel tria genera, supernaturalis visionis: corporalis, imaginaria & intellectiua.

Li.de Cœ.et mun. 95. tom.

Basil.hom. 3.de initio Genesim. †Dam.lib. 2.Orthod. fide ca.7. Chryso.hom.4.in Genesim. to.1.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum sit vnum cœlum tantum.

AD QVARTVM sic proceditur. Vr, ꝙ sit vnum cęlũ tantum. Cœlum. n. contra terram diuiditur, cũ dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terrã. Sed terra est vna tantum. Ergo & cœlum est vnum tantum.

¶ 2 Præt. Omne quod cõstat ex tota sua materia, est vnum tantum: Sed cœlum est huiusmodi, vt probat Philosophus* in 2. de Cœlo. Ergo cœlum est vnum tantum.

¶3 Præt. Quicquid dicitur de pluribus vniuoce, dicitur de eis secundum vnam rationem communẽ. Sed si sunt plures cœli, cœlum dicitur vniuoce de pluribus, quia si æquiuoce, non proprie dicerentur plures cęli. Oportet ergo si dicunt plures cœli, quòd sit aliqua ratio communis, secundum quam cœli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendũ quòd sint plures cœli.

SED CONTRA est, qđ dicit in Psal. 150. Laudate eũ cœli cęlorũ.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc videtur esse quædam diuersitas inter Basi. & Chryso. Dicit enim Chryso. non esse nisi vnum cœlum, & quòd pluraliter dicitur Cœli cęlorum, hoc est propter proprietatem linguæ Hebręæ, in qua cõsuetum est, vt cœlum solum pluraliter significetur, sicut sunt etiã multa nomina in Latino, quæ singulari carent. Basil.* autem & Dama. † sequens eum, dicunt plures esse cœlos. Sed hæc diuersitas magis est in voce quàm in re. Nã Chryso. * vnum cęlum nominat totum corpus, qđ est supra terram & aquã. Nam etiam aues quæ volant in aere, dicunt propter hoc volucres cęli. Sed quia i isto corpore sunt multæ distinctiones: propter hoc Basi. posuit plures cœlos.

Ad distinctionem ergo cœlorũ sciendum, considerandum est, ꝙ cęlum tripliciter dicitur in scripturis. Quandoque enim dicitur proprie & naturaliter. et sic dicitur cęlum corpus aliquod sublime & luminosum actu vel potentia, & incorruptibile per naturam. Et secũdum hoc ponuntur tres cęli. Primum totaliter lucidum, quod vocant empyreum. Secundum totaliter diaphanum, qđ vocant cœlum aqueum & crystallinum. Tertium partim diaphanum, & partim lucidum actu, qđ vocant cœlum sydereum. Et diuiditur in octo sphæras, scilicet in sphęrã stellarum fixarũ, & septẽ sphæras planetarũ, quæ possunt dici septẽ cœli, uel septẽ sphęræ. Secundo dr cęlũ per participationẽ alicuius ꝑprietatis cœlestis corporis. s. sublimitatis & luminositatis, actu vel potẽtia. Et sic totum illud spatiũ, qđ est ab aquis vsq; ad orbem lunæ, Dama.* ponit vnum cęlum, nominans illud aereum. Et sic secundũ eum sunt tres cœli, aereũ, sydereum, & aliud superius de quo intelligit, ꝙ Apostolus legitur raptus vsq; ad tertiũ cœlũ. Sed quia istud spatiũ continet duo elemẽta. s. ignis, & aeris, & in vtroq; eorum vocatur superior & inferior regio: ideo istud cœlum Rabanus distinguit in quatuor, suprẽmam regionem ignis, nominans cœlum igneũ: inferioré vero regionẽ, cęlũ olympium ab altitudine cuiusdam mõtis, qui vocat* Olympus. Supremã uero regionem aeris, vocauit cœlũ ethereũ pp inflãmationẽ, inferiorẽ vero regionẽ, cœlũ aereũ. Et sic cũ isti quatuor cœli tribꝰ superioribus cõnumerãtur, fiunt in vniuerso fm Rabanum, septẽ cœli corporei. Tertio dicitur cœlum metaphoricẽ. Et sic qñq; ipsa sancta trinitas dr cœlũ pp eius spiritualem sublimitatẽ & lucẽ. De quo cęlo exponitur diabolum dixisse, Ascendã in cœlum. i. ad æqualitatẽ Dei. Qñque etiã spiritualia bona, in quibus est sanctorũ remuneratio propter eorũ eminẽtiã, cęli nominantur, vbi dr Merces vestra multa est in cœlis, vt Augu. * exponit. Quandoq; vero tria genera supernaturalium visionũ scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cœli nominantur. De quibus Augu. * exponit, quòd Paulus est raptus vsque ad tertium cœlum.

Dama. lib. 2. Orthod. fidei ca.7.

Raban. in Gen. ca.1.

Li.1. de Ser. do. in mon te. cap.9.

Lib.12. ca. 29. &.34. tom.3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ terra se habet ad cęlum, vt centrũ ad circunferentiam. Circa vnum autem centrum possunt esse multæ circunferentię. Vnde vna terra existente, multi cęli ponuntur.

AD 2m dicendum, ꝙ ratio illa procedit de cœlo, secundum qđ importat vniuersitatẽ creaturarum corporalium. Sic enim est vnum cœlum tantum.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ in oĩbus cœlis inuenitur cõiter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet*.

In corp.ar.

QVAESTIO LXIX.

De opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdũ est de opere tertiæ diei.

Circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, De congregatione aquarum.

¶ Secũdo, De productione plantarum.

¶ *Super Quæstionis sexagesimænonæ Articulum primum.*

349 2. dist. 14. art. 5.

TItulus clarꝰ est. ¶In corpe duo. Primo respõdet fm Aug. secundo, secundũ alios sanctos. Dicunt aliquidem in ordine naturę vel tẽporis: tam comparãdo informitatem ad formationem, quàm vnam formationem ad aliam. Et rursus differũt, quia ille ad spirituales & corporales, isti ad corporales tantum se extendunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria vtriq; dicũt: sed primo Augustinus duo. Cœlum. i. naturam angelicã & materiam informẽ corpoream, formatã luce, Fiat lux, & forma cœlesti, Fiat firmamentum, & forma elementari, Congregentur aquæ: omnia ordine naturæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ aquarũ cõgregatio cõuenienter dicatur facta tertia die.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd aquarũ congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim, quæ facta sunt prima & secũda die, uerbo factionis exprimuntur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentum. Sed tertia dies cõdiuidit duabus primis. Ergo opus tertię diei, debuit exprimi verbo fa

Alii

Alii vero tria, cœlũ, aquã, & terrã prius tempore, & primo die cœlum formatũ luce & tempore: Secundo aquam distinctiõe & ordine, Fiat firmamentum. Tertio, terrã distinctione a mari & visibilitate. Congregentur aquæ.

ctionis, & non solum verbo congregationis.

¶ 2 Præt. Terra prius vndiq; erat aquis cooperta. propter hoc enim inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram, in quo aquæ congregari possent.

¶ 3 Præt. Quæ non sunt continuata adinuicem, non habent vnum locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

¶ 4 Præt. Congregatio ad motũ localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes, Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶ 5 Præt. Terra etiã in principio suæ creationis noĩatur cũ dr: In principio creauit Deus cœlũ & terrã. Inconuenienter ergo dicit tertia die, nomen terræ impositũ.

SED in contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ hic oportet aliter dicere ſm expositionẽ Aug. * & aliorum sanctorum, Augu. n. in oĩbus his operibus, non ponit durationis ordinem: sed solum originis & naturę. Dicit enim creatam naturã spiritualẽ informem, & naturam corporalem absq; oĩ forma, quã dicit *primo significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præcesserit tẽpore, sed origine tantum. Neq; vna formatio ſm eum præcessit aliã duratione, sed solum naturę ordine. Secũdum quem ordinem necesse fuit, vt primo poneretur formatio supremæ naturæ. s. spiritualis, per hoc, ꝙ legitur prima die lux facta. Sicut ãt spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præeminent inferioribus. Vnde secundo loco, tangitur formatio superiorum corporũ cũ dicitur, Fiat firmamẽtum. Per quod intelligitur impressio formæ cœlestis in materiã informẽ, non prius existentem tẽpore, sed origine tãtũ. Tertio vero loco, ponitur impressio formarũ elementariũ in materiã informẽ, non tempore, sed origine præcedentem. Vnde per hoc qđ dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur ꝙ materiæ corporali impressa est forma substãtialis aquæ, per quã cõpetit sibi talis motus, & forma substantialis terræ, per quã cõpetit sibi sic videri. Sed ſm * alios sanctos, in his operibus etiã ordo durationis attenditur. Ponunt. n, ꝙ informitas materiæ tempore præcessit formationẽ, & vna formatio aliã *. Sed informitas materiæ ſm eos, non intelligitur carentia omnis formæ, quia iam erat cœlum, & aqua, & terra, quæ tria nominantur tanquã manifeste sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ, carentia debitæ distinctionis, & consummatæ cuiusdam pulchritudinis. & ſm hæc tria nomina, posuit Scriptura tres informitates. Ad cœlum. n. qđ est superius, pertinet informitas tenebrarum, quia ex eo est origo luminis. Informitas vero aquæ, quæ est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatã aquarũ, vt Aug. * dicit contra Faust. Informitas vero terræ tangitur in hoc, quod dicitur, ꝙ Terra erat inanis & inuisibilis, ꝙ hoc ꝙ erat aquis cooperta. Sic igitur formatio suprẽmi corporis facta est prima die: & quia tẽpus sequitur motũ cœli, tempus aũt est numerus motus suprẽmi corporis, per huiusmodi formationem facta est distinctio tẽporis, noctis. s. & diei. Secundo vero die, formatum est medium corpus. s. aqua, per firmamentum accipiẽs quã-

lib. 1. super Gene. c. 15. & lib. 4. ca. 22. & 34. tom. 3. Aug. lib. 1. contra manich. c. 5. & 7. tomo. 1.

citatos qõ. 66. art. 1. in corp. & locis ibidem notatis. 337

Li. 22. contra Faust. c. 11. tom. 6.

dam distinctionẽ & ordinem: ita ꝙ sub nomine aquę etiam alia comprehenduntur, vt supra dictum * est. Tertio vero die, formatũ est vltimum corpus. s. terra, per hoc ꝙ discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde satis congrue sicut informitatem terræ expresserat dicens, ꝙ terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationem exprimit per hoc quod dicit, Et appareat arida.

Q. præced. art. 3.

Lib. 630.

AD PRIMVM ergo dicẽdum. ꝙ ſm Aug. * ideo in opere tertiæ diei non vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in præcedentibus operibus, vt ostendatur ꝙ superiores formæ. s. spirituales angelorũ & cœlestiũ corporũ sunt perfectæ in esse, & stabiles: formæ vero inferiorũ sunt imperfectę & mobiles: & ideo per congregationem aquarum & apparentiam aridæ, impressio taliũ formarũ designatur. Aqua. n. est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa. vt ipse dicit in * 2. super Gene. ad lit. Secundum vero alios dicẽdũ est, ꝙ opus tertiæ diei est perfectum, ſm solum motum localẽ. Et ideo, non oportuit ꝙ Scriptura vteretur verbo factionis.

Li. 3. super Gene. c. 10. & li. 2. c. 7. & 8. colligitur, tom. 3.

Li. 2. c. 11. in fi. to. 3.

AD 2m patet solutio ſm Aug. * quia non oportet dicere, ꝙ terra primo esset cooperta aquis, & postmodum congregatæ, sed ꝙ in tali congregatione fuerunt productę. ſm vero alios, tripliciter respondetur, vt Aug. dicit * 1. super Gen. ad lit. Vno modo, vt aquæ in maiorẽ altitudinẽ sint eleuatæ in loco vbi sunt cõgregatæ. nã mare est altius terra, vt experimento compertũ est in mari rubro, vt Basil. * dicit. Secundo, vt dicatur, ꝙ rarior aqua velut nebula terras tegebat, quæ cõgregatione dẽlata est. Tertio mõ, vt dicatur, ꝙ terra potuit aliquas partes ꝑbere cõcauas, q̃bus cõfluentes aquę reciperẽtur. Inter quas, prima videt probabilior

locis citatis in princip. corp.

Li. 1. c. 11. non procul a fine.

Homil. 4. hexam. a te medium

AD 3m dicendũ, ꝙ omnes aquæ vnum terminum habent. s. mare in quo confluunt vel manifestis, vel occultis meatibus. Et propter hoc, dicuntur aquæ congregari in vnũ locũ. vel dicit vnũ locũ nõ simpliciter: sed per comparationẽ ad locum terræ siccæ, vt sit sensus, Cõgregẽtur aquæ in vnũ locũ. i. seorsum a terra sicca. Nam ad designãdã pluralitatem locorũ aquæ, subdit, ꝙ congregationes aquarum appellauit maria.

AD 4m dicendum, ꝙ iussio Dei naturalem motũ corporibus præbet. Vnde dicitur ꝙ suis naturalibus motibus, faciũt velle eius. vel potest dici, ꝙ naturalo esset, ꝙ aqua vndiq; esset circa terram, sicut aer vndique circa aquam & terram: sed propter necessitatem finis, vt. s. animalia & plantę essent super terram, oportuit quòd aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidem aliqui Philosophi attribuunt actioni solis, per eleuationem vaporum desiccantis terram. sed sacra Scriptura attribuit potestati diuinæ: non solum in Gen. sed etiam in Iob. 38. c. vbi ex persona Domini dicitur. Circũdedi mare terminis meis, & Ier. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum mari?

Aug. lib. 2. super Gen. ca. 2. & lib. 1. ca. 13. Basi. homil. 4. hexam. a medio ad

AD 5m dicendum, ꝙ ſm Augu. * per terram, de qua primo fiebat mentio, intelligitur materia prima: nunc autem intelligitur ipsum elementum terræ. Vel potest dici ſm Basi. * quòd primo nominabatur terra ſm naturam suam, nũc autem nominatur ex sua principali proprietate, quę est siccitas Vnde dicitur, quòd vocauit aridam, terrã: vel potest dici ſm Rabbi Moysem, ꝙ vbicunque dicitur, Vocauit, significatur equiuocatio nominis. * Vnde prius dictum ẽ, ꝙ vocauit lucem diem propter hoc, ꝙ etiam dies vocatur spatium viginti quatuor horarum, ſm quod ibidem dicitur, Factum est vespere & mane, dies vnus.

Similiter

Similiter dicendum est, ꝙ firmamentum. i. aerem vocauit cœlum, quia etiam cœlum dicitur, qđ est primo creatum. Similiter etiam dicitur, ꝙ aridam. i. illã partem, quæ est discooperta aquis, vocauit terrã, aput distinguitur contra mare: q̃uis communi nomine terra vocetur, siue sit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbiq; per hoc, ꝙ dicitur vocauit. i. dedit naturam vel proprietatem, vt possit sic vocari.

¶ Super Quæstionis sexagesimenonæ Articulum secundum.

ARTICVLVS II.

Vrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

TItulus clar⁹ est.

¶ In corpe duo. Primo, directe respõdetur quæsito affirmatiue. Secũdo, qualis sit productio plãtarum, tractatur.

¶ Quo ad primum, conclusio. Productio plantarũ conuenienter tertio die facta est. probatur: quia pertinet ad formationẽ tertiæ. Declaratur hoc, ex duplici informitate terræ.

¶ Quoad scm ſm tria. Primo, diuersitas opinionũ Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter, plantas produ ctas ponũt. Secũdo, motiua August. ab authoritate Gen. secundo: & ratione differentiæ inter opus creandi & administrandi propagãdo. Tertio, motiua aliorum ex oppositio, & a ratione: quia institutio perfectorũ ad opus crationis spectat, & nihilominus saluatur differentia inter propagationẽ & creationem: & ab authoritate eadem Geneſis secundo. Et i hanc partem videt author declinare.

350 In 2. q. 4. ar. 2. ad 8.

Auctorec.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd uita in plãtis est occulta, quia carẽt locali motu & sensu, quibꝰ animatum ab inanimato maxime distinguitur c. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur, quasi quædam terræ formatio. 111

AD 2m dicendum, quòd ante etiam illã maledictionem, spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu: sed nõ erant producti homini in pœnam, vt. s. terra quam propter cibum coleret, infructuosa qđã & noxia germinaret. unde dictũ est, Germinabit tibi. 355 f

AD 3m dicẽdũ, ꝙ Moyses ea tãtũ, ꝓposuit quæ i manifesto apparẽt: sicut iã dictũ est. *Corpora ãt mineralia, habẽt generationẽ occultã in viscerib⁹ terræ. & iterũ, nõ habẽt manifestã distinctionẽ a terra, sed quædã terræ species videntur. Et iõ de eis mentionẽ nõ fecit. Q. 67. ar. 4.

QVAESTIO LXX.

De opere ornatus, quantum ad quartã diem, in tres articulos diuisa.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum primum.

TItulus clar⁹ est.

¶ In corpe tria. Primo, ex Scripturæ verbis, triplex opꝰ ponit, creationis, formationis, seu distinctionis, & ornatus, vnicuiq; suum obiectum attribuẽs. Primo, res iformes: secundo formas: tertio extrinseca mobilia. Secundo, respondet quæsito affirmatiue. Luminaria conuenienter producuntur quarta die. Et probatur: quia ista est prima dies ornatus, qua primũ creatum ornãdum erat, quemadmodum fuit prima die distinctionis formatum &c. Declarant hęc enumerando tria. primo creata, cœlum, terrã & aquas. idest media: & ordinãdo formationẽ eorum tribus diebꝰ. primo cœlum: secũdo aquas: tertio terram, & cõsimiliter ornatum quarto

351 Infra. q. 74 art. 1. ad. 4. Et 2. di. 15. q. 1. ar. 1. Et po. q. 4. ar. 1 du. 30.

quarto cœlũ: quinto aquas: sexto terram. Tertio, ostendit Augustinũ cũ aliis cõuenire quo ad actũ & quare: oĩa patẽt.

¶ Nota hic, q̃ Scriptura in creationis opere, secundo loco ponit terram, & tertio aquas: in distinctionis vero & ornatus opere, ecõuerso. Quia quo ad eẽ, simpliciter terra habet priorem necessitatẽ: quia primo propter cœlum, vt patet in secundo cœli, commen. 18. &c. quo ad nobilitatẽ vero, est vltimum.

corruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia, non potest esse absq; formis eorum. Sed eorum materia producta est ĩ opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorũ formæ. nõ ergo sunt facta quarta die.

¶ 2 Præt. Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerũt prima die, & non quarta.

¶ 3 Præt. Sicut plantæ fixæ sunt in terra, ita luminaria fixa sunt in firmamento. vnde Scriptura dicit, q̃ posuit ea in firmamento. Sed productio plantarũ simul describitur cũ formatione terræ, cui inhærent. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.

¶ 4 Præt. Sol & luna, & alia luminaria, sunt causæ plãtarũ. Sed naturali ordine causa p̃cedit effectũ. Ergo luminaria nõ debuerũt fieri quarta die, sed tertia vel ante.

¶ 5 Præt. Multę stellę secundum astrologos, sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna, debuerunt poni duo magna luminaria.

SED in contrarium, sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendum, q̃ in recapitulatione diuinorum operũ, Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cœli, & terra, & hominis ornat⁹ eorũ. in q̃bus verbis triplex opus intelligi põt. S. opus creationis: per q̃d cę lum & terra, p̃ducta legũtur, sed informia. et opus distinctionis, per q̃d cœlũ & terra sunt pfecta: siue per formas substantiales attributas materiæ omnino informi, vt Augu.* vult: siue quãtũ ad cõuenientẽ decorem & ordinẽ, vt alij sancti dicunt. et his duobus operibus addit ornatus, & differt ornatus a pfectione. nã pfectio cœli & terrę ad ea ptinere videtur. q̃ę cœlo & terræ sunt intrinseca: ornatus vero ad ea, q̃ sunt a cœlo & terra distincta. sicut homo perficitur p proprias partes & formas, ornatur aũt p vestimenta, vel aliq̃d huiusmodi. Distinctio aũt aliquorum, maxime manifestatur p motum localem, quo abinuicem separãtur. et ideo ad opus ornatus ptinet p̃ductio illarum rerũ. quæ habent motum in cœlo & in terra. Sicut aũt supra dictum* est, de tribus fit mentio in creatione. s. de cœlo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formantur p opus distinctionis trium dierum. Primo die cœlum: Secũdo die distinguuntur aquæ: Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus, Primo die, q̃ est quartus, p̃ducũtur luminaria, q̃ mouent in cœlo, ad ornatum ipsius: Secũdo die, qui est quintus; aues & pisces, ad ornatũ medij elementi, q̃a habent motum in aere & aqua, quæ pro vno accipiuntur: Tertio die, qui est sextus, producuntur animalia quæ habẽt motum in terra ad ornatum ipsius.

Sed sciendum est, q̃ in p̃ductione luminarium nõ discordat Aug.* ab alijs sanctis, Dicit. n. luminaria esse facta in actu, nõ in virtute tantum. nõ. n. habet firmamentum virtutem productiuã luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. vnde Scriptura nõ dicit, Producat firmamẽtum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ ſm* Augusti. nulla difficultas ex hoc oritur. non. n. ponit successionem temporis in istis operibus. et ideo non oportet dicere, q̃ materia luminarium fuerit sub alia forma.

Lib. 2. sup Gen. c. 11. tom. 3.

111 338

Q. præc. arti. 1.

Li. 5. super Gene. ca. 5. tom. 3.

Li. 4. super Gen. ca. 22. & 34. & 11. de Ciuita. Dei. c. 9. tomo. 3. & 5.

F Secũdum eos aũt, qui ponunt cœlestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit, quia põt dici, q̃ sunt formata ex p̃iacẽti materia, sicut animalia & plantæ. Sed ſm eos, qui ponũt corpora cœlestia esse alterius naturæ ab elemẽtis, & incorruptibilia p naturam, oportet dicere, q̃ substantia luminariũ a principio fuit creata. sed prius erat informis, & nũc formatur: non quidem forma substantiali, sed p collationem determinatę virtutis. Ideo tamẽ nõ fit mẽtio a principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysost.* dicit: vt p hoc remoueat populũ ab idolatria, ostẽdẽs luminaria nõ esse deos, ex quo nec a principio fuerunt.

Chrisost. hom. 6. in Gene. post medium, & habet in fine tria, tom. 1. & lib. 2. super Gen. c. 5. & lib. 1. c. 9. tom. 3.

AD 2ᵐ dicẽdum, q̃ ſm† Augusti. nulla sequitur difficultas: q̃a lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis, nunc aũt fit lux corporalis. Si aũt lux primo die facta, intelligit̃ lux corporalis, oportet dicere, q̃ lux primo die fuit p̃ducta ſm cõmunem lucis naturam: quarto aũt die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus: ſm quod videmus alios effectus habere radiũ solis, & alios radium lunæ, & sic de alijs. Et pp hanc determinatiõẽ virtutis, dicit Dio.* 4. c. de diui. nomi. q̃ lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est.

Q. 67. ar. 2.

b 344

ca. 4. part. int. & mec.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ ſm Ptolomeũ, luminaria nõ sunt fixa in sphæris, sed habent motũ seorsum a motu sphærarum. Ideo Chrysost.* dicit, q̃ nõ ideo dicitur, q̃ posuit ea in firmamẽto, q̃a ibi sint fixa: sed quia iussit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed ſm opinion. Arist. stellæ, fixę sunt in orbibus, & nõ mouentur nisi motu orbium ſm rei veritatem: tñ motus luminarium sensu percipitur, nõ aũt motus sphærarum. Moyses aũt rudi populo condescendẽs, sequutus est q̃ sensibiliter apparent: vt dictũ est*. Si aũt fit aliud firmamentum, quod factum est secunda die, ab eo in quo posita sunt sidera ſm distinctionem naturæ, licet sensus nõ discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est: ᵉ cessat obiectio. nã firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorem partẽ. In firmamento aũt posita sunt sidera quarta die, quantum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensui apparet.

Hom. Gen. inc. ben. Et ad p. 347 Q. præc. arti. 1.

I

Ho. 5. ca. non post. p. prin. ibet in fine tria. †Chrysost. in 6. in Gene. post. medium, tom. 1. *Hom. 6. in Gene. tom. 1.

AD 4ᵃᵐ dicẽdum, quòd sicut dicit* Basil. præmittit productio plantarum luminaribus, ad excludendam idolatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ a luminaribus: quãmuis (vt Chrysosto. † dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.

AD 5ᵐ dicendum, q̃ sicut Chrysost.* dicit, dicũtur duo luminaria magna, non tam quantitate quàm efficacia, & virtute: quia etsi aliæ stellæ sint maiores quantitate, q̃ luna, tñ effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus, & etiã ſm sensum maior apparet.

K

c 344

ARTICVLVS II.

Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q̃ inconuenienter causa productionis luminarium describatur. Dicitur. n. Ierem. 10. A signis cœli nolite metuere, quæ gentes timẽt. Non ergo luminaria in signa facta sunt.

¶ 2 Præt. Signum cõtra causam diuidit. Sed luminaria sunt causa eorum quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundũ.

TItulus: causa, vt luceãt super terrã in signa & tẽpora.

¶ In corpore duo. Primo quadruplicẽ causam finalem ostẽdit posse de creatura corporali assignari. Actũ proprium, secundo Cœli, text. 17. Aliam creaturã, secundo phy. text.

353

¶ 3 Præt. Distinctio temporum & dierum, incepit a primo die. Nõ ergo facta sunt luminaria in tempora & dies, & annos, ideſt in horum distinctionem.

¶ 4 Præt. Nihil fit, propter vilius se: quia finis est melior ijs quę sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Nõ ergo facta sunt vt illuminent terram.

¶ 5 Præt. Luna nõ præest nocti, quando est plena. Probabile ãt est, q̃ luna facta fuerit plena. Sic. n. homines incipiũt cõputare. Ergo luna nõ est facta vt p̃sit nocti.

IN CONTRARIVM sufficit authoritas Scripturæ.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut dictum est supra*, creatura aliqua corporalis põt dici esse facta, vel pp actum ꝓprium, vel pp aliam creaturam, vel pp totum vniuersum, vel pp gloriam Dei. Sed Moyses, vt populum ab idololatria reuocaret, illã solam causam tetigit ſm quod sunt facta ad vtilitatem hominum. Vnde dicitur Deut. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cœlũ, videas solem & lunam, & oĩa astra cœli, & errore deceptus, adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus in ministerium cunctis gentibus. hoc aũt ministerium explicat in principio Gene. per tria. Primo. n. ꝓuenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maxime vtilis ad cognoscendas res. & quantum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundo, quantũ ad vicissitudines tẽporũ: q̃bus & fatẽdiũ tollitur, & valitudo cõseruat̃, & necessaria victui oriunt̃: quæ non essent, si semp esset aut ęstas, aut hyems, & quãtũ ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio, quãtũ ad opportunitatẽ negotiorum & operum: inquantũ ex luminaribus cœli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotijs. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum, q̃ę dependent ex libero arbitrio.

AD 2ᵐ dicendum, quòd per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionem idololatriæ tolleret.

AD 3ᵐ dicendum, quòd in prima die facta est communis distinctio temporis, per diem & noctem, secundum motum diurnum, qui est communis totius cœli: qui potest intelligi incepisse primo die*. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

AD 4ᵐ dicendum, quòd in illuminatione terræ, intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici, quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se cõsideratur: sed secundum quod ordinatur ad integritatem vniuersi.

AD 5ᵐ dicendum, q̃ luna quãdo est perfecta, oritur vespere & occidit mane, & sic præest nocti. Et satis probabile est, q̃ luna fuerit facta plena, sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen, & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simpliciter tamẽ perfectum prius est imperfecto. Aug.* tamẽ hoc non asserit, quia dicit non esse inconueniens q̃ Deus imperfecta fecerit, quæ postmodũ ipse perfecit.

vniuersum. 12. Metaphy. Et Deus ibidem. Secũdo respõdet quæsito, quòd Moyses vnam tantũ tetigit, propter idolatriæ occasionem tollendam: & illa est vtilitas humana tripliciter, vt patet.

A

ARTICVLVS III.

Vtrum luminaria cœli sint animata.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̃ luminaria cœli sint animata. Superius. n. corpus, nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quæ pertinẽt ad ornatum inferiorũ corporũ, sunt

B animata. s. pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cœli.

¶ 2 Præt. Nobilioris corporis, nobilior ẽ forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora q̃ corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima aũt forma est anima, quæ est principium vitæ: quia vt Augu. dicit in lib.* de vera religi. q̃libet substantia viuens, naturæ ordine, p̃stur substantiæ nõ viuẽti.

C Ergo luminaria cœli sunt animata.

¶ 3 Præt. Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitæ, vt patet maximẽ ad vicissitudines tẽporũ: q̃bus & fatẽdiũ tollitur, & valitudo cõseruat̃, & necessaria victui oriunt̃: quæ non essent, si semp esset aut ęstas, aut hyems, & quãtũ ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies, & annos. Tertio, quãtũ ad opportunitatẽ negotiorum & operum: inquantũ ex luminaribus cœli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quæ sunt apta diuersis negotijs. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum, q̃ę dependent ex libero arbitrio.

D

AD 2ᵐ dicendum, quòd per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilem esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionem idololatriæ tolleret.

AD 3ᵐ dicendum, quòd in prima die facta est communis distinctio temporis, per diem & noctem, secundum motum diurnum, qui est communis totius cœli: qui potest intelligi incepisse primo die*. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.

E

AD 4ᵐ dicendum, quòd in illuminatione terræ, intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici, quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se cõsideratur: sed secundum quod ordinatur ad integritatem vniuersi.

AD 5ᵐ dicendum, q̃ luna quãdo est perfecta, oritur vespere & occidit mane, & sic præest nocti. Et satis probabile est, q̃ luna fuerit facta plena, sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen, & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectum deueniatur: simpliciter tamẽ perfectum prius est imperfecto. Aug.* tamẽ hoc non asserit, quia dicit non esse inconueniens q̃ Deus imperfecta fecerit, quæ postmodũ ipse perfecit.

Lib. 2. sup. Gen. c. 15. parum ante medium tom. 3.

¶ Super Quæstionis septuagesimæ Articulum tertium.

TItulus clar⁹ est.

¶ In corpe quatuor. Primo opiniones refert. Secundo inuestigat qualitatẽ illius vnionis: suppositũ, quòd principiũ motiuum sit cognoscitiuũ. Tertio probat suppositum hoc. Quarto cõcludit responsionem.

¶ Quo ad primum, opiniones philosophorũ, Anaxagoræ & Platonis. Et rursus theologorũ, Origen. Hieronymique & Damasceni cum Basilio. Augusti. demum neutraliter.

Lib. de vera relig. ca. 29. circa medium tomo. 1.

¶ Quo ad ſm. Cœlesti corpori non est cõiuncta aliqua anima vt forma: sed vt motor. Probat̃ summarie sic. Vnio illa non est nisi propter motionem, ergo sufficit cõiũctio ut motor. Antecedens ꝓbatur: quia materia est propter formã: & forma ꝓpter opus, & ab opere cognoscitur: & non propter vegetationem nec sensationẽ, nec intellectionẽ, ergo propter motionẽ tãtum. Assumpta omnia clare patent in litera quia ibi non est phantasma, &c. cõsequentia vero declaratur, ex Aristot. 8. physi. & Platone.

Lib. 1. de cę lo, tex. 7. & 8. & sequẽ. tom. 2.

¶ Quo ad tertium: probat̃ corpora cœlestia non moueri a natura, vt grauia & leuia, sed ab apprehensiua virtute, dupliciter. Primo ratione: q̃a natura, ad vnum est determinata. Secũdo authoritate Augusti.

Lib. 11. Meta. text. 35. tom. 3.

¶ Quo ad quartũ, primo responsio est, corpora cœlestia sũt animata ꝓquiuoce ab istis inferioribus. Secundo est correlatiuũ: q̃ inter vtrãq; opinionẽ nulla quasi est differẽtia in re.

Li. 8. Phys. text. 34. & sequẽ. to. 2.

† li. 8. Phy. tex. 29. to. 2. Dama. lib. 2. Ortho. fidei c. 6. circa fi.

¶ In secundo dubiũ occurrit: quia Sanctus Thomas in secũdo cõtra Gen. c. 70. vult quòd ſm Aristo, oportet cœlũ ponere animatum, ita quòd

Lib. 18. de Ciuit. Dei. ca. 41. ante medium tomo. 5.

quòd anima vniat cœlo vt forma: hic dicit ex Arist. quòd sufficit vniri vt motorem mobili.

Lib. 2. de anim. t. 7. to mo. 4.

¶ Ad hoc, nõ video responsionem, nisi aliter duarum. Vel quòd hic melius dixit, quia & posteri scripsit. Vel q̃ ibi intendebat, q̃ oportet ſm Arist. cœlum esse proprie animatum, saltem non repugnanter, eo q̃ doctrina sua ad hoc tẽdit. Quàmuis. n. posset interpretari vt hic fecit. ex his tamen quæ in secundo Cœli dicũtur, habemus q̃ animatum indistincte posuit. oportet ergo non repugnare, q̃ sit animatum ſm substantiã. Et hoc sat erat contra Auerroim, cõtra quẽ loquebatur. Sustinent autem verba illa hanc glosam: qa quando cõtra Auer. erat sermo, fas erat declinare in oppositum, vt Aug. contra Pelagianos facit. Posset tertio forte dici, q̃ hic ſm propriã opinionem, ibi ſm Aristotelẽ. & quãmuis adducat Aristotelem, non tamen asserit hanc esse eius opinionem: sed ex dictis eius sibi seruit.

†Dam. lib. 2. c. 6. ad finem. Basil. homi. 3. in hexam. a med. Aug. lib. 2. super Gen. c. 15. Et Enchirid. c. 58 ad fi. tom. 3

373.

424

363. c 368.

¶ In respõsione ad quintum, dubiũ est, quomodo potest dici moueri ab intrinseco, si vnitur motor solum, vt motor. & est hoc dubium tam contra Aristotelem, quàm Auerroim, & cæteros.

ta. Similiter etiam apud doctores fidei, fuit circa hoc diuersa opinio. Origenes* enim, posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiam idem sentire vr, exponens illud Ecclesiastici primo. Lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus, Basilius vero† & Damascenus asserunt. corpora cœlestia non esse animata. Augustinus vero sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, vt patet in *2. sup Genesim ad literã, & in Enchiridion. Vbi et dicit, q̃ si sunt animata cælestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum animæ. In hac aũt opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerãdũ est, q̃ vnio animę & corporis, non est pp corpus: sed pp animam. Non. n. forma est pp materiam, sed econuerso[c]. Natura aũt & virtus animæ, deprehenditur ex eius operatione, quæ etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur aũt corpus nostrum necessariũ ad aliquã operationem animæ, q̃ mediante corpore exercetur: sicut patet in operibus animę sensitiuæ & nutritiuę. Vnde necesse est, tales animas vnitas esse corporibus pp suas operationes. Est aũt aliqua operatio animæ, quæ non excerceꝫ corpore mediante[d], sed tñ ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, quibus indiget ad intelligendum[e]. Vnde etiam talẽ animã necesse est corpori vniri pp suã operationẽ[e], licet contingat ipsam separari. Manifestum est aũt, q̃ anima cœlestis corporis non põt habere operationes nutritiuæ animæ, q̃ sunt nutrire, augere & generare: huiusmodi enim operationes, non competũt corpori incorruptibili p naturam. Similiter etiã, nec operationes animæ sensitiuæ corpori cœlesti conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactũ, qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum, requirũt determinatam proportionem ſm commistionẽ aliquã elementorum, a quorum natura corpora cœlestia ponuntur remota. Relinquitur ergo, q̃ de operationib⁹ animæ, nulla potest cõpetere animæ cœlesti, nisi duę, intelligere & mouere. Nam appetere, cõsequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi inquãtum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes aũt sensitiuæ animę, corporibus cœlestibus non conueniunt, vt dictum est. Sic igitur propter operationem intellectualem, anima cœlesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, q̃ propter solam motionem. Ad hoc autem q̃ moueat, nõ oportet q̃ vniatur ei vt forma: sed per cõtactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vn

In isto art.

de Aristoteles lib. 8. Physico. postquam ostendit, q̃ primum mouẽs seipsum, componitur ex duabus partibus: quarum vna est mouens, & alia mota, assignãs quo hæ duæ partes vniantur, dicit, * q̃ per contactũ vel duorum adinuicẽ, si vtrunq; sit corpus, vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnum sit corpus, & aliud nõ corpus. Platonici etiam, animas corporibus vniri non ponebant, nisi per cõtactum virtutis, sicut motor mobili[f]. Et sic per hoc, q̃ Plato ponit corpora cœlestia animata, nihil aliud datur intelligi, q̃ quòd substantiæ spirituales vniuntur corporibus cœlestibus, vt motores mobilibus. Quòd aũtem corpora cœlestia moueantur ab aliqua substantia apprehendẽte, & nõ solũ a natura, sicut grauia & leuia, patet ex hoc, q̃ natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. quod in motu corporum cœlestium non apparet. Vnde relinquitur, quòd mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit* 3. de Tri. Corpora omnia administrari a Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, q̃ corpora cœlestia nõ sunt aiata eo mõ, quo plantæ, & aialia: sed æquiuoce. Vnde interponẽtes ea esse animata, & ponẽtes ea inanimata, parua vel nulla differẽtia inueniꝫ in re: sed in voce tãtũ.

Ad primum ergo dicendum, q̃ ad ornatum, pertinent aliqua ſm proprium motum. Et quantũ ad hoc luminaria cœli conueniunt cum alijs, quæ ad ornatum pertinent, quia mouentur a substantia viuẽte.

Ad 2m dicendum, q̃ nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter, quod tñ non est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cœlestis corporis, etsi nõ sit simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior, quantum ad rationem formæ. perficit. n. totaliter suam materiam, vt nõ sit in potentia ad aliam formam. quod anima non facit. Quantum etiam ad motũ, mouẽtur corpora cœlestia a nobiliorib⁹ motoribꝰ.

Ad 3m dicendum, q̃ corpus cœleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quod agit in virtute principalis agentis[c]. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substantia viuens, põt causare vitã.

Ad 4m dicendum, q̃ [d] motus corporis cœlestis est naturalis, non propter principium actiuum: sed propter principium passiuum: quia. ſ habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueat.

Ad 5m dicendum, q̃ cœlum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili, non sicut ex forma & materia, sed ſm contactum virtutis, vt dictum est[e]. Et hoc etiã modo potest dici, q̃ eius motor est principiũ intrinsecum: vt sic etiam motus cœli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis aialis, inquantum est animal, vt dicitur in *8. Physicorũ.

Lib. 8. tex. 40. 41. to. 2

Li. 8. Phy. text. 42. & 43. to. 2.

375

In con. 22.

Lib. 8. text 27. to. 2.

QVAESTIO LXXI.

¶ Super Quæstionẽ septuagesimam primam.

De opere quintæ diei.

Titulus clar⁹ est.

¶ In corpe duo. Primo, respondet affirmatiue, quia quintus dies rñdet sẽdo. Secundo differentiã inter Aug. & alios: qualis sit productio piscium & auium, actu vel virtute.

DEINDE considerandũ est, de opere quintæ diei. Et videtur, q̃ incõuenienter hoc opus describatur. Illud. n. aquæ producunt, ad cuius productionẽ sufficit virtus aquæ: sed virtus aquæ nõ sufficit ad productionẽ omniũ piscium & auiũ, cũ videamus plura eorũ generari ex semine. Nõ ergo cõueniẽter dicitur, Producant aquæ reptile aiæ viuentis, & volatile super terrã.

¶ 2 Præt.

¶ 2 Præt. Pisces & aues nõ tantũ ꝓducuntur ex aqua, sed in eorum cõpositione vr magis terra dominari q̃ aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

¶ 3 Præt. Sicut pisces habent motum in aquis, ita & aues in aere. Si ergo pisces ex aquis producuntur, aues non deberent produci ex aquis: sed ex aere.

¶ 4 Præt. Non omnes pisces reptant in aquis, cum quidam habeant pedes, quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Non ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quod dicitur, Producant aquæ reptile animæ viuentis.

¶ 5 Præt. Animalia terrestria sunt perfectiora auibus & piscibus. quod patet ex hoc, quòd habent membra magis distincta, & perfectiorem generationem. generant enim animalia. Sed pisces & aues generant ova. perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

In contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est[a], opus ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos, media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad opus ornatus, media, ideſt quinta, deputatur ad ornatum medij corporis per productionem auiũ & piscium. Vnde, sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucem, vt designet, q̃ quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mentionẽ de aquis & de firmamẽto cœli, vt designet, q̃ quinta dies respõdet secũdę.

Sed sciendum est, quòd sicut in productione plantarum differt August. ab alijs[c]: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt, pisces & aues quinta die esse productos in actu. August. autem dicit* 5. super gene. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

Ad primum ergo dicendum, q̃ Auicen. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elementorũ cõmistione absq; semine, etiam p viam naturæ[d]. Sed hoc vr incõueniẽs: quia natura determinatis mediis ꝓcedit ad suos effectus. Vnde illa quæ [d] naturaliter generãtur ex semine, nõ possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, q̃ in naturali generatione animalium, principium actiuum est virt⁹ formatiua, q̃ est in semine in ijs, q̃ ex semine generant, loco cuius virtutis in ijs, q̃ ex putrefactione generant, est virtus cœlestis corporis. Materiale aũt principium in vtrorunq; animalium generatione est aliquod elementũ, vel elemẽtatum. In prima aũt rerũ institutione fuit principium actiuũ, verbum Dei, qđ ex materia elementari produxit animalia, vel in actu ſm alios sanctos, vel virtute ſm Aug. non, q̃ aqua aut terra habeat in se virtutem ꝓducẽdi omnia animalia, vt Auic posuit: sed quia hoc ipsum, quòd ex materia elementari virtute seminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elemẽtis data.

Ad 2m dicẽdum, q̃ corpora auium & piscium, possunt dupliciter cõsiderari. Vno modo ſm se. & sic necesse est, q̃ in eis magis terrestre elemẽtum dominet. quia ad hoc, q̃ fiat cõtẽperatio mistionis in corpore animalis, necesse est, q̃ quantitatiue abundet in eo elementũ, quod est min us actiuum. ſ. terra. Sed si cõsiderentur ſm quod sunt nata moueri talib⁹ motibus, sic

A habent affinitatem quandã cum corporibus ſ quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

Ad 3m dicendum, q̃ aer, quia insensibilis est, nõ ꝓ seipsum connumeratur, sed cum alijs[c], partim quidẽ cum aqua, quantum ad inferiorem partẽ, q̃ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiã cum cœlo quantum ad superiorem partem: aues aũt motum habent in inferiori parte aeris. Et ideo sub firmamẽto cœli volare dicuntur, etiam si firmamẽtũ ꝓ nebuloso aere accipiatur. Et ideo productio auium aquæ ascribitur.

Ad 4m dicendũ, q̃ natura de vno extremo ad aliud transit p media. Et ideo inter cœlestia & aquatica animalia sunt quædã media, q̃ cõicant cum vtrisq; & cõputantur cum illis cum quibus magis cõicant, ſm id, quod cum eis cõicant, non ſm id, quod cõicant cum alio extremo. Tamen, vt includantur omnia huiusmodi, quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grandia &c.

Ad 5m dicendum, q̃ productio horum animalium ordinatur ſm ordinem corporũ, quæ eis ornãtur magis quàm ſm propriam dignitatem. & tamen in via generationis ab imperfectioribꝰ ad perfectiora ꝓuenit.

Quæred. ma.

QVAESTIO LXXII.

¶ Super Quæstionem septuagesimam secundam.

De opere sextæ diei.

Titulus clar⁹ est.

¶ Incorpe duo. Primo, respondet affirmatiue, qa sextus dies rñdet sẽdo. Secundo differentiã Augustini, & aliorũ, qualis sit productio animalium terrestrium, actu vel virtute.

DEINDE quæritur de opere sexti diei, Et vr, q̃ incõuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo incõuenienter dicitur, Producat terra animam viuẽtem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuentis.

¶ 2 Præt. Genus nõ debet diuidi cõtra speciẽ. Sed iumẽta & bestię sub quadrupedib⁹ cõputant. Incõueniẽter ergo quadrupedia cõnumerant iumẽtis & bestijs.

¶ 3 Præt. Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie, ita & homo: sed in factione hominis non fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mẽtio de genere vel spẽ, cũ dr.: In genere suo vel specie sua.

¶ 4 Præt. Animalia terrestria magis sunt similia homini qui a Deo dicitur benedici, quàm aues & pisces. Cum igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de alijs animalibus.

¶ 5 Præt. Quædam animalia generãtur ex putrefactione, quæ est corruptio quædam. Corruptio autem nõ conuenit primæ institutioni rerum. Non ergo animalia debuerũt in prima rerũ institutione produci.

¶ 6 Præt. Quædam animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nociuũ ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia, vel omnino fieri a Deo non debuerunt, qui est bonorum author, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

In contrarium sufficit authoritas Scripturæ.

Respon. Dicendum, q̃ sicut in die quinto ornatur medium corpus, & respondet secũdę diei[c]: ita in sexto die ornatur vltimũ corpus. ſ. terra p productionem animalium terrestrium, & respondet tertiæ diei. unde vtrobiq; fit mentio de terra. Et hic etiã secundũ Aug.* animalia terrestria producũtur potentialiter: secundum vero alios sanctos, in actu.

Ad

Lib. 5. sup Gen. c. 5. tom. 3.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Basil. dicit*, Diuersus gradus vitę, qui in diuersis viuentibus inuenitur, ex modo loquendi Scripturæ colligi pōt. Plantæ enim, habent imperfectissimam vitā & occultā. Vnde in earum productione nulla mentio fit de vita, sed solum de generatione: quia fm hāc solum inuenitur actus vitæ in eis. Nutritiua enim & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, vt infra dicetur. * Inter alia vero animalia perfectiora sunt (communiter loquēdo) terrestria, auibus & piscibus: non ꝙ pisces memoria careant, vt Basil. dicit* & Aug. improbat: sed propter distinctionē membrorum, & perfectionē generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates, etiam aliqua animalia impfecta magis vigēt, vt apes & formicæ. et ideo pisces vocat non animam viuentem: sed reptile animæ viuentis. Sed terrena animalia vocat animā viuētem propter perfectionē vitæ in eis, ac si pisces sint corpora habētia aliquid animę, terrestria vero animalia propter perfectionem vitæ, sint quasi animæ domi nātes corporibus. Perfectissimus aūt gradus vitę est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit produci a terra vel aqua, sicut cęterorum animalium: sed a Deo.

Ex hom. 8. sui hexam.

Q. 78. ar. 2

Basil. homi. 7. in hexamer. aliquā tulū a prī. Li. 3. Gene. ad lit. c. 8.

AD 2m dicendum, ꝙ per iumenta vel pecora intelliguntur animalia domestica, quæ homini seruiunt qualitercunq;. Per bestias aūt intelligūtur aīalia sęua, vt vrsi & leones. Per reptilia vero, aīalia q̄ vel non habent pedes quibus eleuentur a terra, vt serpentes, vel habent breues, quibus parū eleuātur, vt lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædā aīalia quæ sub nullo horū cōprehenduntur, vt cerui & caprei, vt etiā ista cōprehēderent, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia p̄mi sit quasi genus, & aīalia subiunxit, quasi species. Sunt .n. quædā reptilia quadrupedia, vt lacertę & formicæ.

AD 3m dicēdum, ꝙ in alijs animalibus & plantis mentionem fecit de genere & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In hoīe aūt non fuit necessariū vt hoc diceretur: quia qđ p̄missū fuit de alijs, etiam de homine intelligi pōt. Vel ꝙ animalia & plantæ producuntur fm genus, & speciem suā, quasi longe a similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinem Dei.

AD 4m dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutem multiplicandi per generationem. Et ideo qđ positum est in auibus & piscibus, quæ primo occurrunt, nō fuit necessarium repeti in terrenis animalibus: sed intelligitur. In hoībus aūt iteratur benedictio, quia in eis est quædā specialis multiplicationis rō, pp complēdū numerū electorum. et ne quisquā diceret in officio gignendi filios nullū esse peccatū. Plantę vero nullū habent ꝓpagādæ prolis affectū, ac sine vllo sensu generāt. unde idigne iudicatę sunt, benedictionis verbis

AD 5m dicendum, ꝙ cū generatio vnius sit corruptio alterius, ꝙ ex corruptione ignobiliorū generētur nobiliora, non repugnat primæ rerū institutioni. Vnde animalia, quæ generantur ex corruptione rerū inanimatarum, vel plantarum, potuerunt tunc generari: non autem quæ generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci, nisi potentialiter tātū.

AD 6m dicendū, ꝙ Aug. dicit in. 1. super Gen.* cōtra Manichæos, ꝙ si in alicuius opificis officinā impetus intrauerit, videt ibi multa instrumenta, quorum causas ignorat. et si multū est insipiens, superflua putat. Iā vero si in fornacē intus ceciderit, aut ferramento aliquo acuto se vulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa, quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiam eius irridet. Sic in hoc mundo quidam audent multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim, etsi domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamen completur vniuersitatis integritas. Homo aūt ante peccatum ordinate fuisset vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent.

Li. 1. de Gene. cō. Manich. c. 16. parū a prī. to. 1.

F

G

H

I

K

b 350 4d 2

QVAESTIO LXXIII.

De ijs, quæ pertinent ad septimum diē, in tres articulos diuisa.

¶ Super Q. quæstionis septuagesimæ tertiæ. Articuli primi.

DEINDE considerandum est de ijs, quæ pertinēt ad septimum diem.

Et circa hoc quæruntur tria.

¶ Primo, De completione operū.
¶ Secūdo, De requie Dei.
¶ Tertio, De benedictione, & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum completio diuinorum operum, debeat septimo diei ascribi.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ cōpletio diuinorum operum non debeat septimo diei ascribi. Omnia .n. quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinent. Sed consumatio seculi erit in fine mūdi, vt habet Matth. 13. tēpus ēt incarnationis Christi est cuiusdā cōpletionis tempus. vnde dicit tēpus plenitudinis. Galat. 4. et ipse Christus moriēs dixit, Cōsummatū est, vt dicitur Io. 19. Nō ergo cōpletio diuinorum operum competit diei septimo.

¶ 2 Præ. Quicūq; cōplet op⁹ suū, aliqd facit. Sed De⁹ nō legit̄ septimo die aliqd fecisse, quinimmo ab oī opere quiesse. Ergo cōpletio operū, nō cōpetit septimo diei.

¶ 3 Præt. Nō dicitur aliquid esse cōpletū, cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua, quia pfectū dicit cui nihil deest eorū quæ debet habere. Sed post septimū diē multa sunt facta, & productio multorū indiuiduorū, & etiā quarundā nouarū specierū quæ frequēter apparent, præcipue in animalibus ex putrefactione generatis. quotidie etiā Deus nouas alas creat. Nouū etiā fuit incarnationis opus. De quo dr Hiere. 31. Nouū faciet dns sup terrā. Noua etiā sunt miraculosa opera. de qbus dr Eccl. 36. Innoua signa, & imuta mirabilia. Innouabuntur etiam omnia in glorificatione sanctorum, fm illud Apoc. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Completio ergo diuinorum operum non debet attribui septimo diei.

SED CONTRA est, qđ dicitur Gene. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod fecerat.

RESPON. Dicendum, ꝙ duplex est rei perfectio, prima & secūda. Prima quidē perfectio est, fm quod res in sua substantia est pfecta. Quæ quidē pfectio est forma totius, quę ex integritate partiū cōsurgit. Perfectio aūt secūda ē finis, finis ät vel est opatio, sicut finis citharistę ē citharizare, vel est aliqd ad qđ p opationē pueniť, sicut finis ędificatoris est domꝰ, quā ędificādo facit. Prima aūt pfectio, est causa secundę, qa forma est principium operationis. Vltima aūt perfectio, quę est finis totius vniuersi, est perfecta beatitudo sanctorū, quæ erit in vltima consumatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est integritas vniuersi, fuit in prima rerū institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

AD

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dictum est, * perfectio prima, est causa secundæ. Ad hanc autem consequendam, duo requiruntur, natura, & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio, erit in fine mundi, vt dictum est. † Sed ista consummatio præcessit causaliter, quantum ad naturam quidem in prima rerum institutione, quantum ad gratiam vero, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consumatio naturæ, in incarnatione Christi consummatio gratiæ, in fine mundi consumatio gloriæ.

1. comp. ar. * In corp. ar. †

AD 2m dicendum, quòd septima die Deus aliquid operatus est, non nouam creaturam condendo, sed creaturam administrando, & ad propriam operationem eam mouendo: quod iam aliqualiter pertinet ad inchoationem quandam secundæ perfectionis. Et ideo consumatio operum secundum nostram translationem, attribuitur diei septimæ: Sed secundum aliam translationem, attribuitur diei sextæ: & vtrunque potest stare, quia consumatio quę est secundum integritatem partium vniuersi, competit sextæ diei: consumatio quæ est secundum operationem partium, competit septimæ. Vel potest dici, quòd in motu continuo, quandiu aliquid potest moueri vlterius, non dicitur motus perfectus ante quietem: quies enim demonstrat motum consummatum. Deus autem poterat plures creaturas facere, præter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso ꝙ cessauit nouas creaturas condere in septima die, dicitur opus suum consumasse.

A

B

AD 3m dicendum, quòd nihil postmodum a Deo factum est totaliter nouum, quin aliqualiter in operibus sex dierum præcesserit. Quædam enim præextiterunt materialiter, sicut quòd Deus de costa Adæ formauit mulierem. Quædam vero præextiterunt in operibus sex dierum, non solum materialiter, sed etiam causaliter: sicut indiuidua, quæ nunc generantur, præcesserunt in primis indiuiduis suarum specierum. Species etiam nouæ, si quæ apparent, præextiterūt in quibusdā acquisitis virtutibus: sicut & animalia ex putrefactione generata, producuntur ex virtutibus stellarum & elementorum, quam a principio acceperunt, etiam si nouæ species talium animalium producantur. Animalia etiam quædam secundum nouam speciem, aliquando oriuntur ex cōmistione animalium diuersorum secūdum speciem: sicut cum ex asino & equa generatur mulus, & hęc etiam præcesserunt causaliter in operibus sex dierum. Quædam vero præcesserunt secundum similitudinem, sicut animæ quæ nunc creantur. * Et similiter incarnationis opus: quia vt dicitur Philip. 2. Filius Dei est in similitudinem hominum factus. Gloria ēt spiritualis secundum similitudinem præcessit in angelis, corporalis vero in cœlo præcipue empyreo. * Vnde dicitur Eccle. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis, quæ fuerunt ante nos.

414 3ª 2

339

C

D

E

¶ Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Artic. secundum.

TItu. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualibus, sicut & motus, cui primo opponitur, s. ꝙ cessatione, & ꝙ impletione desiderii. Secundo, tridet vna cōclusione bimembri. Deus vtroq; mō requieuit septimo die. Et probat quo ad primum: quia cessauit a nouis: quo ad secūdū, quia in seipso qeuit. Tertio, excludit obiectio contra hoc secūdū: qa. s. nō debet hoc mō magis septima die, q̄ alia die quiescere: quia semper hoc modo quieuit, & nunquā habuit motum oppositū. Et hoc excludit, q̄ satiari seipso nō absolute: sed post cōdita opera attribuit septimo diei. Et hoc nō semp cōuenit, quāmuis nec oppositus motus. Et explicauit hoc scriptura ut osideret deum non egere factis.

357 Ca. 15. q. 1. a. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ Deus septima die non requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan. 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere.

¶ 2 Præt. Requies, motui opponitur, vel labori, qui interdum causatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absque labore sua opera produxit. Non ergo dicendum est, septima die a suo opere requieuisse.

Si dicatur, quòd Deus. Requieuit die septima, quia fecit hominem requiescere: contra, requies contraponitur eius operationi. Sed quod dicit, Deus creauit, vel fecit hoc vel illud, non exponit, ꝙ Deus hominem fecit creare, aut facere. Ergo nec cōsuētēr exponi pōt, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominem requiescere.

SED CONTRA est, qđ dr Gen. 2. Requieuit Deꝰ die septimo ab omni opere quod patrarat.

RESPON. dicendum, quòd quies, proprie opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu cōsurgit. Quāmuis aūt motꝰ proprie acceptus sit corporum, tñ nomen motus, etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo, secundum quod omnis operatio, motus dicitur: sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res, secundum quod se eis communicat, vt Dionys.* dicit 2. cap. de diui. nomi. Alio modo, desiderium in aliud tendens, quidam motus dicitur; Vnde, & requies dupliciter accipitur. Vno modo, pro cessatione ab operibus. Alio modo, pro impletione desiderij: & vtroque modo, dicitur Deus requieuisse die septima. Primo quidem, quia die septima cessauit nouas creaturas condere: nihil enim postea fecit, quod non aliquo modo præcesserit in primis operibus, vt dictum est. * Alio modo, secundum quod rebus conditis ipse non indigebat, sed seipso fruendo beatus est. Vnde post conditionem omnium operum, non dicitur, quòd in suis operibus requieuit, quasi eis ad suam beatitudinem indigens, sed ab eis requieuit vtique in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quāmuis ab æterno in seipso requieuerit, tamen, quòd post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem: & hoc est ab operibus requiescere, vt Aug.* dicit super Genes. ad lit.

Ca. 2. par. 1. & a medio.

2. 69. ar. 2.

Li. 4. c. 15.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus vsque modo operatur, conseruando & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

AD 2m dicendum, quòd requies non opponitur labori, siue motui, sed productioni nouarum rerum, & desiderio in aliud tendenti, vt dictum est. * In corp. 1.

AD 3m dicendum, quòd sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiam facit nos a suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, vt dicatur Deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Arti. tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.

358 2. di. 15. q. 3. ar. 3.

TItu. clarus est. ¶ In corpore duo. Primo enumerat duo in die septimo. Scđo rñdet q̃sito affirmatiue. Bñdictio debet diei septimo. Probatur: quia in eo inchoat administratio, & requies in Deo post opera: vtrique aũt debetur bñdictio & sanctificatio, primũ primo, & secundum secundo, vt patet.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd benedictio & sanctificatio non debeat diei septimæ. Tempus em̃ aliquod consueuit dici benedictum, aut sanctum, pp aliquod bonũ quod in illo tempore euenit: aut propter hoc quòd aliquod malum vitatur. Sed Deo nihil accrescit, aut deperit, siue operet, siue ab operã G do cesset. Nõ ergo spãlis bñdictio & sanctificatio debet diei septimę.

¶ 2 Præt. Benedictio a bonitate dicitur. Sed bonum est diffusiuum & communicatiuum sui, secundum Dion. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies, in quo a producendis creaturis cessauit.

¶ 3 Præt. In singulis creaturis quædam benedictio cõmemorata est, dum in singulis operibus dictum est: Vidit Deus quòd esset bonum. Non oportuit igitur ꝙ post omniũ productionem, dies septima bñdiceret.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum, quia H in illo cessauerat ab omni opere suo.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidem quantum ad hoc, quòd cessauit a nouis operibus condendis, ita tamen quòd creaturam conditam conseruat & administrat. Alio modo, secundum quod post opera requieuit in seipso. Quan tũ ergo ad primũ, competit septimæ diei benedictio: quia sicut supra dictum est, * benedictio ad multiplicationem pertinet. Vnde dictum est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autem rerum fit per administrationem creaturæ, secundum quam ex similibus similia generãtur. Quantum vero ad secũdum, competit septimæ diei sanctificatio: maxime enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, quòd in Deo requiescit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

Ar. præced.

Q. 62. ad 4. arg.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ non pp hoc dies septimus sanctificatur, quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere, sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationẽ & quietem in Deo.

AD 2m dicendum, ꝙ in primis sex diebus, productæ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicant & conseruant: quod ẽt ad bonitatẽ diuinam pertinet. Cuius etiam perfectio in hoc maxime ostẽditur, ꝙ in ipsa sola, & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruentes.

AD 3m dicẽdum, ꝙ bonum quod in singulis diebus commemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem: benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Arti. primum.*

QVÆSTIO LXXIIII.

De omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de omnibus septem diebus in communi.

TItu. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, respondet quæsito in cõmuni. Secundo, in speciali secundũ alios.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrũ sufficienter isti dies enumerentur.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd non sufficienter isti dies enumerẽtur. Nõ minus em̃ distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicem. Sed alij dies deputant distinctioni, & alij ornatui. Ergo ẽt alij dies debent assignari creationi.

¶ 2 Præt. Aer & ignis sunt nobiliora elementa, q̃ terra & aqua. Sed vn⁹ dies deputatur distinctioni aquæ, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aeris.

¶ 3 Præt. Non minus distant volucres & pisces, quàm volucres & terrestria animalia. Homo etiam plus distat ab alijs animalibus, quàm alia quæcunq; animalia ab inuicem. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cœli, & alius productioni hominis.

SED CONTRA videtur, quòd aliqui dies superflue assignentur. Lumen enim ad luminaria se habet vt accidens ad subiectum. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶ Præt. Dies isti deputantur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutum. I Ergo septima dies non debet alijs connumerari.

RESPON. dicendum, quòd ratio distinctionis horum dierum ex præmissis potest esse manifesta.* Oportuit enim primo distingui partes mũdi, & postmodum singulas partes ordinari per hoc, quòd quasi suis habitatoribus replentur. Secundum ergo alios sanctos, in creatura corporali tres partes designãtur. Prima, quæ significatur nomine cœli. Media, quæ significatur nomine aquæ. Infima, quæ significatur nomine terræ. Vnde & secundum Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: Li. 1. de cœlo, tex. 2. vt dicitur in 1. de Cœlo.* Prima ergo pars distinguitur prima die, & ornatur quarta. Media distinguit K secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguit tertia die, & ornatur sexta. Auguſt. vero conuenit quidem cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia secundum eum, in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus alijs creatura corporalis: ita quòd in secundo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorum operum respondet perfectioni senarij numeri, qui consurgit ex suis partibus aliquotis coniunctis, quæ quidem partes sunt, vnum, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ spiritualis, duæ formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui.

Q. 70. art. 1. & 72.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ secundum Auguſt. opus creationis pertinet ad productionem materiæ informis, & naturæ spiritualis informis. A Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. confes.* Et ideo creatio vtriusque, ponitur ante omnem diem. Sed secundum alios sanctos potest dici, quòd opus distinctionis & ornatus attenditur secundum aliquam mutationem creaturæ quæ tempore mensuratur. *Opus autem creationis, cõsistit in sola diuina actione in[d] instanti rerum substantiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem, dicitur, facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile.

S. in com. Gen. c. 1. & 2. com. 1.

351 D. 413.

AD 2m dicendum, quòd ignis & aer, quia nõ distinguuntur a vulgo, inter partes mũdi non sunt expresse nominata a Moyse: sed computantur cum me B dio, s. aqua, maxime quãtum ad inferiorem aeris partem. Quantum vero ad superiorem, computantur cum cœlo[e]: vt Auguſt. dicit.

Li. super Gen. c. 1. 3. num. 3.

AD 3m dicendum, quòd productio animalium recitatur, secundum quod sunt in ornatum partium mundi. Et ideo dies productionis animalium distinguuntur, vel vniuntur, secundum hanc conuenientiam, vel differentiam, qua conueniunt vel differũt in ornando aliquam partem mundi.

AD 4m dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo ꝓ ducta, sed quia sunt in aliquo modo formata, quo prius non erant, vt supra dictum est.*

Q. 70. art. 1.

AD 5m dicendum, ꝙ septimæ diei secundum Aug.* deputatur aliquid post omnia, quæ sex dieb⁹ attribuũ tur, s. ꝙ Deus a suis operibus in seipso requieſcit. Et ideo oportuit post sex dies fieri mentionem de septimo. Secũdum vero alios potest dici, ꝙ in septimo die mũdus habuit quendam nouum statum, vt, s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideo post sex dies ponitur septima, deputata cessationi ab opere.

Li. super Gen. c. 1. 5. num. 3.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articu. secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes isti dies, sint unus dies.

360 Lum. super Gen. ad lit. lib. 2. c. 1. n. 2. & 3.

TItu. clarus est. ¶ In corpore quatuor. Primo, diuersitatem opinionum Aug. & aliorũ: s. quia ille vnũ multipliciter præsentatum, isti multos. Secundo, diuersitatem opinionũ ad literã Gene. vbi ex Augu. q̃s. Primo, dies est cognitio in mẽte angelica: qa lux ꝓprie in angelo. Secundo, dies primus, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secundi: tertius respectu tertii &c. Tertio, fieri in die, quia oĩa p̃sumũt in mente angelica. Quarto, vnitas diei: quia omnia simul in verbo. Quinto, distinctio eorum non successu cognitionis, aut productionis, sed ordine naturæ inter res cognitas & Dei opera. Ex aliis vero, successio, & temporalium

SED CONTRA est, quòd Genes. 1. dicitur: Factum est vespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de alijs. Secundum autem & tertium dici non potest, vbi est vnum tantum. Ergo non fuit vnus dies tantum.

RESPON. Dicendum, quòd in hac quæstione Aug. ab alijs expositoribus dissentit. Augu.* enim vult 2. super Gen. ad lit. & 11. de ciui.† Dei, & ad Orosium, ꝙ omnes qui dicuntur septem dies, sunt vn⁹ dies, septempliciter rebus præsentat⁹. *Alij vero expositores, sentiũt C ꝙ fuerunt septem dies diuersi, & non vnus tantum. Hæ autẽ duæ opiniones si referantur ad expositionem literæ Gen. magnam diuersitatem habent. Nam secundum Auguſt. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secundi operis: & sic de alijs. Et dicitur vnumquodque opus esse factum in aliqua die: quia nihil Deus ꝓduxit in rerũ natura, quod non impresserit menti angelicæ[e]. D quæ quidem multa simul potest cognoscere, præcipue in verbo, in quo omnis angelorũ cognitio perficitur, & terminatur. et sic distinguitur dies, secundum naturalem ordinem rerum cognitarũ: non secundum successionem cognitionis, aut secũdum successionem productionis rerum. Cognitio autem angelica proprie & vere, dies nominari potest, cum lux quæ est causa diei, proprie in spiritualibus, secundum Aug.† inueniatur.[e] Secundũ vero alios, per istos dies & successio dierum temporalium ostenditur, & successio productionis rerum. Sed si istæ duæ opiniones referantur ad modum productionis rerum, nõ inuenitur magna differentia. Et hoc, propter duo, in quibus exponẽdo, diuersificatur Aug. ab alijs, vt ex supradictis* patet. Primo quidẽ, quia Aug. per terrã & aquã prius creatam, intelligit materiam totaliter informem. per factionem autem firmamenti, & cõgregationẽ aquarum, & apparitionem aridæ, intelligit impressionem formarum in materiam corporalem. Alij vero sancti per terrã & aquam primo creatas, intelligunt ipsa elemẽta mundi, sub ꝓprijs formis existẽtia. Per sequẽtia autem opera, aliquam distinctionem in corporibus prius existentibus, vt supra dictum est.* Secundo aũt differunt quantum ad productionem plantarum &

Li. 4. super Gen. c. 8. & 22. & 34. tom. 3. 296

† Li. 11. de ciui. Dei. c. 9. 7. to. 5. In dialogo quæs. 65. ad Orosiũ ca. 26. tom. 4.

Q. 16. ar. 1. & 69. ar. 1.

Q. 67. ar. 1. & 4. q. 68. ar. 1.

dierũ, & productionis rerum. Tertio, diuersitatẽ opinionum ad modum ꝓductionis rerum: vbi duo dicit. scilicet ꝙ est differentia, & ꝙ non magna. Et quidem quòd non magna, tum ex opere formationis, seu distinctionis: quia conueniũt, dum ponũt elementa primo ꝓducta. Tum, ex opere ornatus, quia conueniunt, quòd primo virtualiter, deinde actualiter ꝓducta sunt animantia & plantæ. Quòd vero dria restat, i quatuor manifestat. Primo, quia post primã ꝓductionẽ, fuit tẽp⁹ sine luce: scđo, sine firmaméto formato: tertio sine apparitione terræ: quarto, sine formatione luminarium. iuxta primos quatuor dies. Quarto, respondet quæsito dicens neutri p̃iudicãdũ esse. ¶ Nota ꝙ S. T. differẽtiam inter Aug. & alios non posuit, nisi in quatuor primis diebus. & non in quinto & sexto. Quia vt ex conuenientia apparet, vtrique conueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine temporis facta in actu post primam institutionem rerum: quãuis applicãdo ad literã Gen. illi dicãt ꝙ tertio, quinto & sexto die. Aug. non: sed cũ in principio temporis hæc virtualiter fecerit, post, actu facta sunt.

284

Li. 4. super Gen. c. 28. tom. 3. 341 344

†Aug. li. 5. super Gen. c. 5. tom. 3.

animalium, quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Augustin. vero potentialiter tãtum. † In hoc ergo, quòd Augustin. ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum vtrosque, in prima rerum ꝓductione materia erat sub formis substantialibus elemẽtorum, [c] & secundum vtrosque in prima rerum institutione non fuerunt animalia & plantæ in actu. [c] Sed remanet differentia quantum ad quatuor: quia secundum alios sanctos, post productionem creaturæ, fuit aliquod tempus in quo non erat lux. Item in quo non erat firmamentum formatum. Item in quo nõ erat terra discooperta aquis. et in quo nõ erãt formata cœli luminaria: quod est quartum. [c] Quæ non oportet ponere secundum expositionem Aug. Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est.

337 349 350 355

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die in quo creauit Deus cœlum & terram, creauit etiam omne virgultum agri nõ in actu, sed antequam oriretur super terrã, idest potentialiter, quod Augu. ascribit tertiæ diei: alij vero primæ rerum institutioni.

AD 2m dicendum, ꝙ Deus creauit omnia simul quantum ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantum ad formationem quæ facta est per distinctionem & ornatum, non simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

AD 3m dicendum, quòd in die septimo cessauit Deus a nouis opib⁹ cõdendis, non aũt propagandis quibusdam alijs: ad quam propagationem pertinet, quòd post primum diem alij succedunt.

AD 4m dicendum, quòd non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum, quòd omnia non sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerum institutione: et ideo oportuit vt diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autem per sequens opus, nouus perfectionis status mundo est additus.

AD 5m dicendum, quòd secundum Augustin.* ille ordo dierum referendus est ad naturalem ordinem operum, qui diebus attribuitur.

In locis citatis i principio corp. arti.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Artic. tertium.*

ARTICVLVS. III.

Vtrum Scriptura utatur conuenientibus uerbis ad exprimendum opera sex dierum.

361 2. dist. 13. q. 1. ar. 4.

TItu. clarus est. ¶ In corpore rñdet dupliciter. Primo secũdũ Aug. ꝓsona filii exprimit in omni opere, diuersimode tñ, s. vt principiũ & vt verbũ in creatione & aliis duob⁹: quia illa ad informitatem, hęc ad formationem pertinent. secundum alios vero primo creatur, deinde imperatur iã facto p ly dixit. Nota quòd cum quæstio sit de oĩbus, in corpore (qđ est ẽt rñsio ad primũ) S. T. rñdet de communibus ad creationẽ & alia, inquantum Deum respiciunt. ¶ In rñsionib⁹ vero argumẽtorũ ad alia verba descendit.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd Scriptura non vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentum, & hmõi opera ꝓ Dei verbum sunt facta, ita cœlum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Ioan. 1. c. Ergo in creatione cœli & terræ, debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in alijs operibus.

¶ 2 Præt. Aqua est creata a Deo: quæ tamen creata non commemoratur. Insufficienter ergo, rerum creatio describitur.

¶ 3 Præt. Sicut dicitur Genes. 1. vidit Deus cũcta quæ fecerat: & erãt valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus quòd esset bonum. Inconuenienter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secũdæ diei.

¶ 4 Præt. Spiritus Dei est deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶ 5 Præt. Nullus facit quod iã factum est. Incõuenienter ergo postquam dictum est, Dixit deus, fiat firmamentum, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. et similiter in alijs operibus.

¶ 6 Præt. Vespere & mane non sufficienter diuidunt diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, quòd factum est vespere & mane dies secundus, vel tertius.

¶ 7 Præt. Secundo & tertio non conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factũ est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vn⁹.

RESPON. Dicendum ad primum, quòd secundum Augu.* persona filij commemoratur tam in prima rerum creatione, quàm in rerum distinctione & ornatu, aliter tamen & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut aũt formatio artificiatorum est per formam artis, quæ est in mente artificis: quæ potest dici intelligibile verbum ipsius, ita formatio totius creaturæ est per verbum Dei. et ideo in opere distinctionis & ornatus fit mentio de verbo. In creatione autem cõmemoratur filius vt principium, cũ dicitur, In principio creauit Deus: quia per creationem intelligitur productio informis materiæ. Secundum vero alios ꝙ ponunt primo creata elementa sub proprijs formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit,* ꝙ per hoc quod dicitur, Dixit Deus: importatur diuinum imperium. Prius autem oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionem de diuino imperio.

Li. 4. Gen. ad lit. 5.

Homil. 1. Hexa. post medium.

Lib. 11. de ciui. Dei. c. 33. circa hanc. tom. 5. † Homil. 2. sui Hexa. post medi illiqua.

AD 2m dicendum, quòd secundum Augustin.* per cœlum intelligitur spiritualis natura informis, per terram autem materia informis omnium corporum. Et sic nulla creatura est prætermissa. Secundum Basiliũ † vero ponuntur cœlum & terra tanquam duo extrema, vt ex his intelligantur media, præcipue quia omnium mediorum motus, vel est ad cœlum, vt leuium, vel ad terram, vt grauium. Alij vero dicunt, quòd sub nomine terræ comprehendere solet Scriptura omnia quatuor elemẽta. unde in Psa. 148. postquam dictum est, Laudate dominum de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

AD 3m dicendum, quòd in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei, quod dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc, vel illud esse bonum.

Ad cuius euidentiã cõsiderãdũ est, ꝙ spiritussanct. amor est. Duo autem sunt, vt Augu.* dicit primo sup Gen. ad lit. propter quæ Deus amat creaturã suam, s. vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset qđ permaneret dr ꝙ spiritus Dei ferebatur super aquas, secundũ quod per aquam materia informis intelligitur, sicut amor artificis fertur super materiam aliquam, vt ex ea formet opus. ut autem maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deus ꝙ esset bonum. In hoc enim significatur quædam cõplacentia Dei opificis in re facta, nõ ꝙ alio mõ cognosceret, aut placeret ei creatura iã facta, quã antequam faceret. Et sic in vtroq; opere creationis & formationis, trinitas personarum insinuatur. In creatione quidem persona patris per Deum creantem: persona filij per principium, in quo creauit: spiritus sancti, qui supertertur aquis. In formatione vero, per personam patris in Deo dicente: persona vero filij, in verbo, quo dicitur: persona spiritussancti, in complacentia, qua vidit Deus esse bonum quod factum erat: in opere vero secundæ diei non ponitur, Vidit Deus quòd esset bonum: quia opus distinctionis aquarum tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde qđ ponitur in tertia die, refertur etiam ad secundam. Vel quia distinctio quæ ponitur secũda die, est de his quæ non sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione scriptura non vtitur. Vel iterum ꝓpter hoc, quòd firmamentum simpliciter, intelligitur aer nubilosus, qui non est de partibus permanentibus in vniuerso, seu de partibus principalibus mundi. & has tres rationes Rabbi Moyses ponit.* Quidam autem, assignant rationem mysticam ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.*

Li. 1. super Gen. ad li. ad. num. 3.

AD 4m dicendum, quòd Rabbi Moyses per spiritum domini intelligit aerem vel ventum: sicut & Plato intellexit: & dicit quòd dicitur, spiritus domini secũdum quod scriptura consueuit vbique, flatum ventorum Deo attribuere. Sed secundum sanctos, ꝑ spiritum domini intelligitur spiritussanctus, qui dicitur superferri aquæ, [c] ideſt materiæ informi secũdum Augu.* ne faciendo opera sua propter indigentiæ necessitatem, putaretur Deus amare. Indigentiæ enim amor, rebus quas diligit, subiicitur. Cõmode autem factum est, vt prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur. Non enim superfertur loco, sed præexcellente potentia, vt Augustin.* dicit 1. super Genes. ad lit. Secundum Basilium † vero, superferebatur elemento aquę, ideſt fouebat & viuificabat naturam aquę ad similitudinem gallinæ cubantis, vitalem virtutem his, quæ fouentur, iniiciens. habet enim aqua præcipue vitalem virtutem, quia plurima animalia generantur in aqua. & omnium animalium semina sunt humida. Vita etiam spiritualis datur per aquam baptismi. unde dicitur Ioan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

b 317
[c] Li. 1. sup Gen. c. 7. in fine, tom. 3.
Li. 1. super Gen. c. 7. in fine, tom. 3. † Basil. Homil. 1. Hexam. non multum re mota a fin.

AD 5m dicendum, quòd secundum Augu.* per illa tria, designatur triplex esse rerum. Primo quidem esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, Fiat. Secundo, esse rerum in mente angelica, per hoc quod dixit, Factum est. Tertio, esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit; Fecit. Et quia in primo die describitur formatio angelorum, non fuit necesse vt ibi adderet, fecit. Secũdũ alios vero põt dici, ꝙ in hoc qđ dicit, dixit Deus, fiat, importat imperiũ Dei de faciendo: per hoc autem quod dicit, factum est, importatur complementum operis. Oportuit autem, vt subderetur quomodo factum fuit: præcipue propter illos qui dixerunt omnia visibilia per angelos facta. & ideo ad hoc remouendum subditur, quod ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquam dicitur, & factum est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

Li. 4. super Gen. ad lit. c. 2. † Q. 18. ar. 4. ad 1. * Basil. Homil. 1. Hexam. non multum remota a fin.

AD 6m dicendum, quòd secundum Augustin.* per vespere, & mane intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quibus dictum est supra. † Vel secundum Basilium * totum tempus consueuit denominari a principaliori parte, scilicet a die: secundum quod dixit Iacob, Dies peregrinationis meæ: nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur vt termini diei, cuius mane est principium, sed vespere finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autem fuit, vt vbi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia temporum designarentur. Præmittitur autem vespere: quia cum a luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quàm terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chryso.* vrdesignetur quòd dies naturalis non terminatur in vespere, sed in mane.

Li. de Lib. per eorum. Li. de Gen. ad lit.

Hom. 3. in Genes. circa mediũ, sed clarius Homil. 2. medio, t. 1.

AD 7m dicendum, quòd dicitur vnus dies in prima diei institutione, ad designandum quòd viginti quatuor horarum spatia pertinent ad vnum diem. vnde per hoc quòd dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. vel propter hoc, vt significaret diem consumari per reditum solis, ad vnum & idem punctum. vel quia completo septenario dierum, redit ad primum diem, qui est vnus cum octauo. et has tres rationes Basilius * assignat.

Basi. Hom. 2. Hexam. non remote a fine.

QVAESTIO LXXV.

De Hoĩe qui ex spũali & corporali substãtia cõponitur, & primo quantũ ad essẽtiã aĩæ, in septẽ articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum primũ.*

DOst considerationem creaturę spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia componitur, Et primo, de natura ipsius hominis: secundo, de eius productione. Naturam autem hominis cõsiderare, pertinet ad theologum ex parte animæ, non autem ex parte corporis, nisi secundum habitudinem quam habet corpus ad animam, et ideo prima considerationis circa animam versabitur. Et quia secundum Diony. 2. cap. angelicæ Hierar. tria inueniuntur in substantijs spiritualibus, scilicet essentia, virtus, & operatio. Primo, cõsiderabimus ea, quæ pertinent ad essentiam animæ. Secundo, ea quæ pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertio, ea quæ pertinent ad operationem eius.

¶ Circa primum, duplex occurrit cõsideratio. Quarum prima est, de ipsa anima secundum se. Secunda, de vnione eius ad corpus.

Circa primũ, quærũtur septẽ.

¶ Primo, Vtrum anima sit corp⁹.
¶ Secũdo, Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.
¶ Tertio, Vtrum animæ brutorũ sint subsistentes.
¶ Quarto, Vtrum anima sit homo: vel magis homo sit aliquid cõpositum ex anima & corpore.
¶ Quinto, Vtrum sit composita ex materia & forma.
¶ Sexto, Vtrum anima humana sit incorruptibilis.
¶ Septimo, Vtrum anima sit eiusdẽ speciei cum angelo.

Hiero. Math. c. 10. Genad. de Eccle. dog. c. 11. Tertul. lib. de anima. Hila. Matthe. 6.

tale principium dicimus, sed intus in rebus viuentibus existens.
¶ Quo ad secundum, opinio antiquorum: Anima est aliquod corpus. probatur. Sola corpora sunt res: ergo corpus aliquod est principium cognitionis & motus. ergo anima. Probatur hæc vltima sequela: quia vita his operibus manifestatur: ans vero ex defectu intellectus.

362 2. cõtra c. 64. & 80. Et de anima ar. 19.

¶ Quo ad tertium, conclusio respõsiua: & destructiua opinionis antiquorum est, habens duas partes. Anima nõ est corpus, sed corporis actus. Probatur. Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuendi principium: anima est primum viuendi principium: ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declaratẽ, quòd totam vim suam ponit in ly primum: quia esse principiũ vitę conuenit corpori, vt patet de corde, non tamen esse primũ vitæ principiũ. Deinde ꝓbatur ipsa maior. corpus est principium vitæ, vel viuens, nõ in eo quòd corpus. ergo aliquod corpus est viuẽs, seu vitæ principium inquantum tale. ergo habet ꝙ sit viuens, aut vitæ principium ab actu eius, quod est intentũ. Ans probatur: quia alioquin omne corpus viueret.

Li. 8. Phys. a text. 45. vsq; ad 53. tom. 2.

¶ Secunda quoque consequentia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod est eius actus. Minor aũt ꝓbat: quia animæ nomine non quodcũq; vitę principium, sed primum tantũ intelligimus, quod manifestatur: quia alioquin oculus, animæ nomine intelligeretur.

Li. 6. de Trin. c. 6. circa mediũ. t. 3.

369

111

¶ Circa illam consequentiam. Esse principium vitæ conuenit corpori inquantũ tale. ergo p actũ eius. ergo nõ inquãtum corpus: dubiũ occurrit. quia posset quis inficiari, ꝙ est sophisma consequẽtis, quoniam ly tale, potest conuenire corpori per aliquam corporeitatis differentiam, puta igneitatem. & consequẽter diceret, ꝙ per hanc rõnem non concluditur, nisi ꝙ anima nõ est corporeitas simpliciter, cum quo stat, ꝙ sit corpus tale, vt antiqui dicebãt: & ꝙ omne tale corpus est principium vitæ.

35 451

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum hic non intendatur aliud nisi concludere quòd anima sit actus, seu perfectio corporis, non corpus ipsum: idem est iudicium de corpore animato in communi, & de tali, puta igne: quia si ignis est principium vitæ, aut ergo primo ratione corporeitatis, ideſt partis materialis, aut ratione principii, quo cõstituitur in esse tali. Nõ primum, quia sic, omne in quo illud materiale absque tali constitutione esset, viueret. ergo secũdũ, & hoc vocamus animam. Sed adhuc restat dubitatio, primo, ꝙa si noie corporis, pars materialis rei intelligit, nõ caret vitio articuli. Isteriũ quid materię vocabulũ deficiebat? Secundo, quia adhuc non habetur in tentum: quia diceret quispiã, ꝙ illud corpus principium vitę primũ est, rõne sui totius, & nõ huius, vel illius partis: sicut oculus est principiũ visionis, nõ ratione huius vel illius componentis, ied rationis totius resultãtis ex tali mistione, & quòd omne tale est principium vitæ.

¶ Ad primum horũ dicitur, ꝙ aliud est circumloqui aliqd, & aliud est vim rõnis alicuius extendi ad aliquid: quia idẽ est iudicium de illo. In proposito S. Thomas nomine corporis intelligit nõ materiam, sed verecorpus subiectum trinę dimensioni, quę sit illud. Sed istud quæ cõcludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis corporis nomine, quia vsitatissimũ apud omnes est, animatum duo dicere, scilicet corpus viuẽs: per hoc ẽt Aristhinc incepit tractatum de anima.

Aug. lib. 2 super Gen. ad litter.

Lo: in cit. tis. in ꝓ.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd quãmuis aliqua passio vel operatio possit sic primo conuenire composito, ꝙ nulli alteri prius tã quam subiecto: nulla tamen passio, aut operatio potest conuenire ei sic primo, quin conueniat prius alicui eius parti essentiali, tanquã priori principio: quia partes essentiales cõpositi, radices primę sunt omnium illi conuenientium. Et propterea ly primum, in ratione assumptum, non denotat primo, ideſt adæquate, sed primum, ideſt principale: ita quòd vis rationis stat in hoc. prima radix vitæ in corpore viuente, aut est corporeitas, aut actus is quo viuit. Cõpositum enim esse non potest, sed corporeitas non. ergo: & est processus resolutiuus vt

D. 367.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sit corpus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima sit corpus. Anima enim est motor corporis, non autem est mouens non motum. Tum, quia videtur, quòd nihil possit mouere nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod non habet, sicut quod nõ est calidum, non calefacit. Tum, quia si aliquid est mouens non motum, & eodem modo se habentem, vt probatur in 8. Physi. *quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. Ergo anima est mouẽs motum: sed omne mouens motum est corpus. ergo aĩa est corp⁹.

¶ 2 Præt. Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. non põt aũt esse similitudo corporis ad rem incorpoream. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶ 3 Præte. Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactum. contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

SED CONTRA est, quòd Augustꝰ dicit 6. de Trinita. quòd anima simpliciter dicitur respectu corporis, quia mole non diffunditur per spatium loci.

RESPON. Dicendum, quòd ad inquirendum de natura animę, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum principiũ vitæ, *in his quæ apud nos viuũt. Animata enim viuentia dicimus, res vero inanimatas vita carẽtes. *uita autem maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium, antiqui philosophi imaginationem transcendere non valentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes, *& quod non est corpus, nihil esse. & secundum hoc, animam aliquod corpus esse dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur, quo etiam communius & certius patet animam corpus nõ esse. Manifestum est enim, quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima: sic enim oculus esset anima, cum sit quoddam principium visionis. & idem esset dicendum de aliis animæ instrumentis: sed primum principium vitæ dicimus esse animam. Quãmuis autem aliquod corpus possit esse quoddam principium vitæ, sicut cor est principium vitæ in animali: tamen non potest esse primum principium vitæ, aliquod corpus. Manifestum est eñ, quòd esse principium vitæ vel viuens, non conuenit corpori ex hoc quòd est corpus, alioquin omne corpus esset viuens aut principium vitæ. conuenit igitur alicui corpori quòd sit viuens, vel etiam principium vitæ, per hoc quòd est tale corpus. Quod aũt est actu tale, habet hoc ab aliquo principio, quod dicitur actus eius. Anima igitur, quæ est primum principium vitæ, non est corpus, sed corporis actus: sicut calor qui est principiũ calefactionis, nõ est corpus, sed quidam corporis actus.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cum omne quod mouet, ab alio moueatur, qd non potest in infinitum procedere, necesse est dicere, quòd non omne mouens mouetur. *Cum enim moueri sit exire de potentia in actum, mouens dat id quod habet mobili, inquãtum facit ipsum esse in actu. Sed sicut ostendit in 8. Physic.* est quoddam mouens penitus immobile, quod nec per se, nec per accidens mouetur: & tale mouens potest mouere motum semper vniformem. Est autem aliud mouens, quod nõ mouetur per se, sed mouetur per accidens. & propter hoc non mouet motum semper vniformem. & tale mouens est anima. Est autem aliud mouens, quod p se *mouetur, scilicet corpus. Et quia antiqui naturales nihil esse credebant nisi corpora, posuerũt, quòd omne mouens mouetur, & ꝙ anima p se mouet, & est corpus.

vt etiam Ari. fecit, alio tamen medio.

¶ Quo ad argumenta nota, ꝙ primũ argumentum ꝓcedit de anima secũdum quod est principiũ motꝰ: & quo ad primã partẽ est antiquorũ in 1. de anima, text. 20. quo ad secũdã vero 8. Phy. tex. 52. & 85. & rõsio eius ex 51. & 52.

416

¶ Argumentum vero secũdũ, ꝓcedit de anima secũdum qđ est principiũ cognitionis: & est antiquorum, ibidem in tex. 25. & 26.

¶ In rõsione autem ad tertium, vide in 2. contra Gent. cap. 56. triplicem differẽtiam inter tactum virtualem, & quãtitatiuum.

417

Primo modo, corpus non tangitur nisi a corpore. Secundo modo, corpus potest tangi a re incorporea quæ mouet corpus.

413

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Artic. secundum.*

363 Pot. q. 3. ar. 3. ad 7. Et ar. 9. co. Et ar. 11. co. Et de anim. 1. Et lib. 3. lec. 3.

TItulus. Subsistens multipliciter accipi põt: in ꝓposito tñ sumitur vt distinguitur contra in existere formæ materialis. hæc. n. existit in materia: ita ꝙ non sustinet suũ esse, sed cõstituitur in esse per materiã in qua sustinet. Subsistere aũt diceret, si ita esset in materia, ꝙ nõ depẽderet eius esse a materia. Et p hoc patet quãto Scotus defecerit circa hunc terminum subsistere, seu habere esse per se, assumptum a S. Tho. vt habes in illius 4. dist. 43. quæst. 2. ar. 2.

¶ In corpore tria facit. Primo, proponit cõclusionem rñsiuam affirmatiue, habentem duas partes. Secundo, ꝓbat primã partem. Tertio ibi: ipsum igitur intellectuale: ꝓbat secũdã partem. Conclusio,

Li. de anima text. 64. com. 2.

13

Anima humana est principium incorporeum & subsistens.

¶ Vbi nota primo, ꝙ vnũ quæsiuit, scilicet an subsistens: & duo respõdet, incorporea & subsistẽs: quia mutuo se inferunt hæc, & ad secũdum per primũ manuducimur a po

Lo: in cit. tis. in ꝓ.

Li. 10. de Trin. ca. 7. circa 2 me. tũ. 3.

¶ Vbi nota primo, ꝙ vnũ quæsiuit, scilicet an subsistens: & duo respõdet, incorporea & subsistẽs: quia mutuo se inferunt hæc, & ad secũdum per primũ manuducimur a posteriori. Nota secundo, ꝙ incorporeum sumitur hic non solum vt distinguitur contra corporeum, ideſt extensum ad extensionem corporis de prædicamento quantitatis (qñ, vt infra patebit apud S. Th. multæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed ẽt vt distinguit cõtra corporeum. i. cõclusum, infra corporis perfectiones: ita ꝙ incorporeum dr per negationẽ naturę, seu formæ non excedentis corporis facultatem, ideſt educẽtis de potentia materiæ, quales sunt oẽs q corporalẽ seu cũ cõditionibus materialibus gñantur.

Nota tertio, ꝙ aĩa põt dici incorporea, ideſt inextẽsa, & supra facultatẽ corporum, dupliciter, s. in essendo, & i operando: & ideo in litera ꝓbatur prima pars conclusionis quo ad vtrumq;, eodem medio tñ. Quo ad secũdũ, prima pars, s. ꝙ anima humana sit incorporea in essendo, ꝓbat sic a priori. Cognoscitiuum omnium corporum nullam habet naturam corporis: anima humana est huiusmodi. ergo. Minor patet, quia homo per intellectum põt cognoscere oĩa corpora. maior ꝓbatur ex illa maxima, Cognoscitiuum aliquorum, nihil eorũ habet i sua natura: quæ probatur, quia vnum impediret cognitionem aliorũ: quod declaratur experientia in sensu gustus. Deinde ꝙ sit incorporea i operando, eadem probatur rõne: quia si per corporeum organũ operaret, natura illius organi impediret omnium cognitionẽ. & ꝓbat experiẽtia in sensu visus.

369

c 366

¶ Circa hanc partem nota primo seũ sumam rationis. Cognoscitiuum aliquorum, dupliciter inuenitur, in potẽtia essentiali, & in potentia accidentali, ideſt in habitu. Habere in natura sua obiectũ dupliciter, s. secun-

D. 674. 353

dum esse naturale, vel secundum esse intentionale. Et rursus ly, in natura sua, dupliciter: vel in natura sua inhæsiue, vt formæ sunt in materia: vel in natura sua compositiue, seu intrinsece, vt cōponentia sunt in cōposito; & vtr ea quæ actu sunt intrinseca essentiæ rei, dr esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuum in intellectiuo &c. In ꝓposito, directe intendit de cognoscituo in potentia essentiali: q a tale est aia: & de esse naturali obiecti, q a tale constitueret corporeū: & de habere intrinsece in natura cognoscentis, q a essentiā & quod q d est animę venamur. Ita q sensus est, cognoscitiuū in potentia essentiali aliquorū, nō habet in se intrinsece obiectū secū dū naturale esse illius. & est ista ꝓpositio p se nota: q a alioquin esset simul in potētia essentiali, & nō esset in potentia essentiali: s.n. hēret in se actu obiectum, iā cū eo posset illud cognoscere, & sic non in potentia essentiali: vt in 2. de anima, tex. 52. patet, & declarat ex effectu in litera: q a impediret alia.

¶ Sed tunc occurrit dubiū triplex. Primo, quo cū veritate istius ꝓpositionis stat, q anima nostra cognoscat seipsam in potentia essentiali: & tn ipsa sit in seipsa intrinsece ſm esse naturale? Secundo, quo cum hac propositione stat, quòd anima nostra hēat in se intrinsece naturam entis seu substantiæ ſm esse naturale, & tn sit in potentia essentiali ad cognitionē entis & substantiæ? Tertio, quomodo cum hac propositione stat, q cogitatiua cognoscat omnia sensibilia in particulari: vt dicit Auer. in 2. de anima. com. 63. & tamen ipsa est quoddam sensibile?

¶ Ad primum breuiter dicitur, q propositio illa intelligitur de cognitione directa, non aūt reflexa. & rō est: quia directe cognitum recipitur secundum se, aut suam speciem in cognoscente: reflexe vero non: quāmuis etiam dici possit, q anima non est in potentia essentiali ad cognitionem sui, sed magis remota a sui cognitione, quam aliorum ad quæ est in potentia essentiali: quia oportet prius illa, q̄ se, & mediantibus illis, se cognoscere. Melius aūt & vniuersalius dr, q propositio illa intelligitur tm̄ de natura cognoscibili contracta, & indeterminabili per alias: vtpote cōtra eas distincta vt nūc nūc dicetur: qualis nō est natura animæ.

¶ Ad secundum dr, q propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti, & non de natura cōi: vt ex dictis in qō. 56. de angelis patet: & Auer. in com. 4.3. de anima innuit. Determinatum autem, & cōmune nō dicimus hīc secundum genus, aut speciem: sed determinata natura vocatur, quæ indeterminabilis est per naturas cæterorum obiectorum illius cognoscitiuæ naturæ, qualis est species quælibet, respectu alterius speciei eiusdem ordinis: vt albedo respectu aliorum colorum. Cōis vero vocatur, q̄ licet in se natura quædam sit, determinari nata est per reliquorum naturas cognoscibilium ab illa potentia: vt diaphaneitas respectu colorum, & sensus visus. Et rō huius glosæ patet ex rōne Arist. & S.T. pro tanto enim cognoscitiuum debet esse expers cognoscibilis, q̄ quanto impediretur a discernendis aliis. Constat autem q natura communis non impedit, sed promouet magis: sed bene natura cōtracta. Non enim visus impeditur diaphaneitate, sed albedine, aut nigredine: cum tn̄ diaphanum vnum sit visibilium. Et propterea superius dictum fuit, quòd stat, angelum habere actu naturam suam cognitam, & tamen non prohiberi a cognitione aliorum: quia natura sua velut communis natura, est determinabilis p reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam S. Tho. hic, non superflue apposuit illam propositionem: Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam. hæc enim propositio cum ratione non potest aptari: nisi subintelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet maiores assumptæ non habent veritatem nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corporeæ, quæ scilicet determinabiles per omnes non sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil valeret, nisi subsumeretur, omne corpus esse determinatæ naturæ: substantiam autem, & ens, & vniuersaliter naturam incorpoream determinabilem dicere naturam, per omnes certū est, & in substantia angelica, & nōstræ animæ: & iō nō obstat. Et propterea Arist. non concluſit, intellectum nullius esse naturæ simp̄r, sed huius, s. q̄ possibilis vocatus est, insinuās cōmunitatē suæ naturæ, vt determineē per omnes. Nec ꝓpterea sequit, q̄ substātialitas, & hmōi, possit intelligi ab aīa p se ipsam: q a nō sunt ī ipsa aīa actu in gne intelligibili, sed modificata ad naturā animæ, quæ est pura potentia in tali genere. Vñ ex hoc, q̄ omne intelligibile in ea, est determinabile per cetera, habet q̄ nō impediatur a cognitiōe aliorum: ex hoc vero, quòd omne tale est vt in potentia in ea, habet q̄ non possit actu intelligere secū dum se solam.

¶ Ad tertium autē dicitur, quòd cogitatiua seipsam directe non cognoscit, propter rationē assumptam: nec ipsa est secundum se actu cogitabilis, alioquin posset se cogitare absque motu facto a sensu secundum actum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quomodo scilicet cogitatiua est nota: secundum hanc enim doctrinam, ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui.

¶ Ad hoc breuiter dr, q̄ cum dici non possit, q̄ sit reflexiua sui ipsius, & par sit iudicium de propria, & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturæ, & non sit rationabile aliquam naturā sensibilem esse, quæ per propriam speciem cognosci non possit quātum est de se: vr mihi, q̄ cogitare, percipiatur a cogitatiua non absolute, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quemadmodum visus vt iungitur sensui communi, percipit suum vidēre: & phantasia vt iungitur cogitatiuæ, percipit suum actū. Cogitatiua autem in actu percepta, quodammodo a seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, vt possit p priam spēm cū intellectu agēte imprimere ī intellectū possibile: & sic é nota & sensui & intellectui, ét salua ꝓpositiōe assumpta.

¶ Si aūt ꝓpositio intelligat de cognoscitiuo aliquorū quomodolibet, scito, q̄ oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potētia cōtingit essentiali: aut quodlibet, vt ī puro actu: aut vnum, s. seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligentiis patet. Habere aūt aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile: quia intus existens, ꝓhibet extraneum: quod non solum sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita q̄ non omnē: & quia intus est in natura cognoscitiui, ergo specificat omnem illius cognitionē, & q a ab intrinseco essentiali, nulla operatio pōt subterfugere: & rursus, quia determinatum est. ergo nō determinabile per alia obiecta: & quia intus. ergo determinabile p alia: quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua obiecta: vnde si Geometria sola, aut eius obiectū, esset de essentia animæ, sequeretur, q̄ omnis cognitio animæ esset geometrica, & q̄ anima non esset aliorū discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius esset aīa, & nō esset anima, vt patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectuali, q̄ sensitiua cognitione. Et ꝓpterea princeps philosophorum super hac ꝓpositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tn̄ Scot. in 2. dist. 3. q. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medii Arist. non pene trans, ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamētum hoc, ex ratione & sensu: ita vt vtrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in 3. de anima diffuse.

¶ Circa eandem partem dubium est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura, iuxta præcedēte articulum: & tn̄ nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur: hoc enim implicat, nisi seipsam possit a se excludere.

¶ Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rē hanc discussuri, q̄ æquiuocatio hīc interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis: dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem

tionem & constitutionem corporis, vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, ceteræ præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶ Quo ad tertium secūda pars probat sic. Anima intellectiua igitur hēt operationem per se, cui non cōicat corpus. ergo per se subsistit. Antecedens cōcluditur ex prima parte conclusionis. Consequētia p bat, q a nihil p se opat, nisi p se subsistat. Probat: q a nihil operat nisi ens in actu: & mod⁹ operandi est ſm modum essendi. quod declaratur a signo: quia non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum.

¶ Circa hāc partē, quia (vt patet ex titulo) hinc vt a prima radice pendet tota scientia de īmortalitate aīæ: scito q̄ Sco. in 4. dist. 43. q. 2. hanc consequentiam inficiatur, dicens, Animam habere operationem per se, pōt duplicifer intelligi, scilicet absque corporeo organo, & sic non valet. ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens: quia stat quòd communicet vt ratio qua totum compositum corporeum, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, idest quòd non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, vt quod operatur.

¶ Ad hanc dubitationem non oportet respondere, faciendo vim in modo loquendi: puta quia dicimus non solum q̄ homo intelligit per animam, sed etiam q̄ anima intelligit (iuxta illud 3. de anima) de parte animæ, qua intelligit & sapit anima: quoniā in tanta re, etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando, notanda sunt tria. Primo, distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundo, quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertio, respondendum est obiectioni.

¶ Quo ad primū, quatuor modis dici pōt anima operari per se, idest absque corpore. Primo, absq; corporeo obiecto: puta si intelligeret absq; phantasmate. Secundo, absq; corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talē exerceat operationē: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertio, absq; corporeo correceptiuo, idest, q̄ sola anima recipiat illam operationem: & non compositum aliquod ex ipsa & corpore, sit proximum receptiuum illius operis. Quarto, absque corporeo supposito, idest quòd anima ita sola exerceat & recipiat operationem, q̄ non sit ratio alicui supposito corporeo, quòd operetur per illam tale op⁹: vt si anima haberet aliquam intellectionem, quæ non esset hominis, vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, omisso primo modo, nunc, quoniam inquātum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in 3. argumento in litera: inquantum vero separabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in 6. articu. huius quæst. vbi discutietur: secundus & tertius modus, quodammodo coincidunt, & quodāmodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica. ergo corporalis: si autem corporalis, non sequitur, ergo organica: vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primo toti, non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid, nihil tamen facit quo ad hoc, quod est esse determinatæ naturæ, & quo ad hoc, quod est esse quale, vel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tam totum quàm quælibet pars, qualis & quanti rationem habet: quo ad hæc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et ꝓpterea cuicumq; repugnat corporea communicatio ītone determinatæ naturæ in corpore, aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac, quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quātitatis. ergo eadē rōne qua excluditur corporeum organum, excludit vlt corporeū correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte cōclonis, & habetur in 3. de anima text. cō. 4. 5. & 6. Et ꝓpterea illi Cap. 16. in princ. to. 3. inter opera August.

Vt inferius autem patebit, ex hoc quòd anima operatur per se vtroque hoc mō, sequit. ergo est subsistēs: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, s. ergo non est subsistens. Quartus autem modus per se operandi, manifeste infert subsistentiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ.

¶ Quo ad tertium, aut Scot. intendit quòd anima non operatur per se tertio modo, idest absque corporeo correceptiuo: aut quarto, idest absque corporeo supposito, cuius sit illa operatio, vt suppositi: siue hoc, vel illo modo intelligat, sibiipsi aduertatur & veritati. Sibiipsi quidem: quia ipse tenet duas propositiones: alteram in 4. distin. 43. quæst. 2. quòd in nobis est operatio quædam, transcendens omnem operationem sensibilem. alteram, in Quolib. 9. quòd ex hoc quòd operatio aliqua est sic immaterialis, quòd recipitur in sola anima, & non in composito ex anima & corpore vt proximo receptiuo, infertur bene. ergo anima est separabilis a corpore. Ex his siquidem duabus, manifeste sequitur tertia, scilicet quòd intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in composito vt proximo receptiuo, alioquin esset quantum, & qualitate sensibili affectum, & infra genus sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quarta propositio, scilicet quòd anima est immortalis, quod tamen ipse dicit nesciri: sed de hoc aliàs. Nunc autem pateat, quòd si intendit in obiectione, quòd anima est ratio intelligendi toti compositi, sic, vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc non est subsistens, facit consequentiam optimam, sed contradicit assumptum propositioni quam dixit in 4. quia sic intelligere, esset operatio sensibilis. Si vero intendit, quòd anima est ratio operandi toti compositi, sic vt totum sit suppositum quod operatur, & propter hoc non est subsistens: assumptum quidem verum est, sed illatio contradicit propositioni quam dixit in Quolibeto illo. igitur vndique obiectio sua contra sese obiicit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedens intelligit (vt ex dictis patet) affirmando secūdū & tertiū modū per se operandi, ita quòd sensus est: anima humana habet operationem per se, idest sine corpore tam toto quàm parte correceptiuo ipsius operationis: iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera, & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertii modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est, independens in esse a corpore: cum quo stat, quòd sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici q̄ Auerroistæ etiā fatentur: & sic obiectio Scotica nihil obstat.

Articvlvs III.

Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.

364 2. cōca. 80. & 1. Eti. 4. 39.

Ad tertivm sic ꝓceditur. Videtur, quòd animæ brutorum animalium sint subsistētes. Homo enim conuenit in genere cum alijs animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostensum est. * Ergo & animæ aliorum animaliū sunt subsistētes.

¶ 2 Præt. Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animæ autem brutorū animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quæ est intellectiua.

¶ 3 Præt. Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti, habet aliquam operationem sine corpore.

Sed contra est, quod dicitur in libr. de Eccle. * dogmatibus. Solum hominem credimus habere animam substantiam: animalium vero animæ non sunt substantiæ.

Respon. Dicendum, quòd antiqui philosophi nullam distinctionem ponebant inter sensum & intellectum: & vtrumq; corporeo principio attribuebant, vt dictum est. * Plato autem distinxit inter

Q. 50. ar. 1.

¶ Ad primum ergo dicendum, quòd verba illa, Aristo. dicit non secundum ꝓpriam sententiam, sed secundum opinionem illorum, qui dicebāt, quòd intelligere est moueri, vt patet ex ijs, quæ ibi præmittit. Vel dicendum, quòd per se agere conuenit per se existenti. Sed per se existens quandoque potest dici aliquid si non sit inhærens, vt accidens, vel vt forma materialis, ét si sit pars. Sed proprie & per se subsistens dicitur, quod neque est prædicto modo inhærens, neq; est pars. Secundum quem modum, oculus aut manus non posset dici per se subsistens: & per consequēs nec per se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim quòd homo videt per oculum, & palpat per manum, aliter quàm calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit, proprie loquēdo. Potest igitur dici, q̄ anima intelligit, sicut oculus videt: sed magis proprie dicitur quòd homo intelligat per animam.

¶ Ad 3^m dicendum, quòd corpus requiritur ad actionem intellectus, non sicut organum quo talis actio exerceatur, sed ratione obiecti. * phantasma enim comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic autem indigere corpore, non remouet intellectum esse subsistentem: alioquin animal non esset aliquid subsistens, cum indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

313

¶ Ad tertium autē dicitur, quòd cogitatiua seipsam directe non cognoscit, propter rationē assumptam: nec ipsa est secundum se actu cogitabilis, alioquin posset se cogitare absque motu facto a sensu secundum actum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quomodo scilicet cogitatiua est nota: secundum hanc enim doctrinam, ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui.

¶ Ad hoc breuiter dr, q̄ cum dici non possit, q̄ sit reflexiua sui ipsius, & par sit iudicium de propria, & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturæ, & non sit rationabile aliquam naturā sensibilem esse, quæ per propriam speciem cognosci non possit quātum est de se: vr mihi, q̄ cogitare, percipiatur a cogitatiua non absolute, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quemadmodum visus vt iungitur sensui communi, percipit suum vidēre: & phantasia vt iungitur cogitatiuæ, percipit suum actū. Cogitatiua autem in actu percepta, quodammodo a seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, vt possit p priam spēm cū intellectu agēte imprimere ī intellectū possibile: & sic é nota & sensui & intellectui, ét salua ꝓpositiōe assumpta.

¶ Si aūt ꝓpositio intelligat de cognoscitiuo aliquorū quomodolibet, scito, q̄ oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potētia cōtingit essentiali: aut quodlibet, vt ī puro actu: aut vnum, s. seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligentiis patet. Habere aūt aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile: quia intus existens, ꝓhibet extraneum: quod non solum sensibili experientia patet, sed ratione conuincitur. quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita q̄ non omnē: & quia intus est in natura cognoscitiui. ergo specificat omnem illius cognitionē, & q a ab intrinseco essentiali, nulla operatio pōt subterfugere: & rursus, quia determinatum est. ergo nō determinabile per alia obiecta: & quia intus. ergo determinabile p alia: quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua obiecta: vnde si Geometria sola, aut eius obiectū, esset de essentia animæ, sequeretur, q̄ omnis cognitio animæ esset geometrica, & q̄ anima non esset aliorū discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius esset aīa, & nō esset anima, vt patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectuali, q̄ sensitiua cognitione. Et ꝓpterea princeps philosophorum super hac ꝓpositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tn̄ Scot. in 2. dist. 3. q. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medii Arist. non pene trans, ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamētum hoc, ex ratione & sensu: ita vt vtrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in 3. de anima diffuse.

¶ Circa eandem partem dubium est, quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura, iuxta præcedēte articulum: & tn̄ nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur: hoc enim implicat, nisi seipsam possit a se excludere.

¶ Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rē hanc discussuri, q̄ æquiuocatio hīc interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis: dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem

1. præce.

A

B

C

D

E

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus ex præcedente.

¶ In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in vno extremo, quòd principium tam intelligendi, quàm sentiendi est corporeum: & hanc sequitur Alexan. in parte. Secundo, Platonis in altero extremo, quòd vtrumq; incorporeum.

Tertio,

Tertio, mediâ Aristo. quòd intellectus incorporeus, sensus vero corporeus. Et ex hoc, respondet quæsito vna conclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistentes. Probatur sic, Animæ brutorum non per se operantur. ergo non subsistunt. Antecedens probatur: quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti. probatur: quia fit cum aliqua corporis immutatione. Consequentia probatur: quia vnumquodq; similiter se habet ad esse, & operari.

421

Li. 1. de aïa text. 64. & 66. Et li. 3. tex. 6. & 7. Et li. 1. tex. 12. tom. 2.

intellectum & sensum, vtrumque tamen attribuit principio incorporeo, ponens quòd sicut intelligere, ita & sentire conuenit animę secundum seipsam. [e] Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorũ animalium sint subsistentes. Sed Arist.* posuit, quòd solum intelligere inter opera animæ, sine organo corporeo exercetur. Sentire vero & consequentes operationes animæ sensitiuæ, manifeste accidũt cum aliqua corporis immutatione. sicut in videndo immutatur pupilla per speciem coloris. et idẽ apparet in alijs. Et sic manifestum est, quòd anima sensitiua non habet aliquam operationem propriã per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est coniuncti. Ex quo relinquitur, quòd cum animæ brutorum animalium per se non operent, non sint subsistẽtes. Similiter. n. vnumquodq; habet esse & operationem.

E

F

Aд primvm ergo dicendum, quòd homo etsi conueniat in genere cum alijs animalibus, specie tamen differt. Differentia autem speciei attenditur secundum differentiam formæ. nec oportet quòd omnis differentia formæ, faciat generis diuersitatem.

G

H

Aд 2m dicendum, quòd sensitiuum quodammodo se habet ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquantum scilicet vtrumque est in potentia ad sua obiecta. Sed quodammodo dissimiliter se habent, inquãtum sensitiuum patitur a sensibili cum corporis immutatione. Vnde excellentia sensibilium corrumpit sensum. quod in intellectu non contingit. Nam intellectus intelligens maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si vero in intelligendo fatigetur corpus, hoc est per accidẽs, inquãtũ intellectus indiget operatione viriũ sensitiuarum, per quas ei phantasmata præparantur.

I

Aд 3m dicendum, quòd vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, scilicet appetitiua. [e] Et huius operatio in anima sensitiua, non est sine corpore, sed ira & gaudium, & huiusmodi passiones, sunt cum aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum, per quam membra reduntur habilia ad obediendum appetitui: [e] cuius actus nõ est mouere, sed moueri. Vnde patet, quòd mouere nõ est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

493

d 365

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartũ.*

365 3. di. 5. q. 3. ar. 2. Et di. 22. q. 1. arti. 1. cor. Et 2. cõ. c. 56. Et po. q. 5. art. 10. cor.

TItulus in corpore declaratã diffusè.

¶ In corpore tria facit. Primo, distinguit sensum tituli. Secundo, tractat primum sensum. Et tertio, tractat secundum.

¶ Quo ad primum duo dicit. Primo, dat duplicem sensum. Primus, quòd anima & homo sumantur tantum in

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima sit homo.

Aд qvartvm sic proceditur. Videtur, quòd anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is, qui intus est, renouatur de die in diem. Sed id quod est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

¶ 2 Præt. Anima humana est substantia quædam: non autem est substantia vniuersalis. ergo est substantia particularis. ergo est hypostasis, vel persona: sed non nisi humana. ergo anima est homo. nam persona humana est homo.

K

Sed contra est, quòd Auguſt.* 9. de ciuit. Dei commendat Varronem, quòd hominem nec animam solam, nec solũ corpus, sed animam simul & corpus esse arbitrabatur.

Lig. de ci. Dei, c. 3. & totũ, &c.

Respon. Dicendum, quòd animam esse hominem, dupliciter potest intelligi. Vno modo, ꝙ homo sit anima, sed hic homo nõ sit anima, sed compositum ex anima & corpore, puta, Socrates. Qd̃ ideo dico, quia quidam posuerũt, solam formam esse de ratione speciei, materiam vero esse partem indiuidui, & non speciei. [e] quod quidem non potest esse verum. nã ad naturã speciei pertinet id, quod significat diffinitio. Diffinitio autem in rebus naturalibus non significat formam tantum, sed formam & materiam. [e] Vnde materia est pars speciei in rebus naturalibus: non quidem materia signata, quæ est principium indiuiduationis, sed materia communis. Sicut enim de ratione huius hominis est, quòd sit ex hac anima, & his carnibus, & his ossibus: ita de ratione hominis est, quòd sit ex anima, & carnibus, & ossibus. oportet enim de substantia speciei esse quicquid est communiter de substãtia omnium indiuiduorum sub specie contentorum. Alio vero modo potest intelligi hoc, quòd etiam hæc anima sit hic homo. & hoc quidem sustineri posset, si poneretur quòd animę sensitiuæ operatio esset eius propria, sine corpore, quia omnes operationes quæ attribuuntur homini, conuenirent soli animæ. Illud autem est vnaquæque res, quod operatur operationes illius rei. Vnde illud est homo, quod operatur operationes hominis. Ostensum est autem, * quòd sentire non est operatio animæ tantum. Cum igitur sentire sit quædam operatio hominis, licet non propria, manifestum est quòd homo non est anima tãtum, sed aliquid compositum ex anima & corpore. Plato vero ponens sentire esse proprium animæ [e] ponere potuit, quòd homo esset anima vtens corpore.

b 424

16 17a a

Aд primvm ergo dicendum, quòd secundum Philosophum in 9. Ethic.* illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in ipso. Sicut quod facit rector ciuitatis, dicitur ciuitas facere. Et hoc modo, aliquãdo quod est principale in homine, dicitur homo. aliquando quidẽ pars intellectiua secũdum rei veritatẽ, quæ dicitur homo interior. aliquãdo vero pars sensitiua cum corpore secundum æstimationem quorũdam, qui solum circa sensibilia detinent. Et hic dicit homo exterior.

Aд 2m dicendum, ꝙ non quælibet substantia particularis est hypostasis, vel persona: sed quæ habet completam naturam speciei. Vnde manus vel pes, non potest dici hypostasis, vel persona. & similiter nec anima, cum sit pars speciei [d] humanæ [e].

Li. 9. Ethic. c. 4. 22. medio, & c. 8. a medio. Et li. 10. c. 4. & 7. 20.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima sit composita ex materia & forma.

Aд qvintvm sic proceditur. Videtur, ꝙ anima sit cõposita ex materia & forma. Potentia enim contra actum diuiditur. Sed omnia quæcunque sunt in actu, participãt primum actũ, qui Deus est: per cuius participationẽ omnia sunt & bona, & entia, & viuentia, vt patet per doctrinam Dionys.* in lib. de di. no. Ergo quæcunque sunt in potentia, participant primam potentiam. sed prima potentia est materia prima. cum ergo anima humana sit quodammodo in potẽtia, quod apparet ex hoc quòd homo quandoque est intelligens in potentia, videtur ꝙ anima humana participet materiam primam, tanquam partem sui.

¶ 2 Præt. In quocunque inueniuntur proprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniuntur proprietates materiæ, quę sunt subijci & transmutari. subijcitur enim scientiæ & virtuti, & mutatur de ignorantia ad scientiam & de vitio ad virtutem. Ergo in anima est materia.

¶ 3 Præt. Illa quæ non habent materiam, non habent causam sui esse: vt dicitur in 8. Metaph. * Sed anima habet causam sui esse, ꝙ creatura a Deo. Ergo aïa habet materiã.

¶ 4 Præt. Quod non habet materiã. sed est forma tantum, est actus purus & infinitus. Hoc autem solius Dei est. Ergo anima habet materiã.

Sed contra est, ꝙ Aug.* probatur. 7. super Gen. ad lit. ꝙ anima non est facta nec ex materia corporali, nec ex materia spirituali.

Respon. Dicendum, ꝙ anima nõ habet materiam. & hoc potest considerari dupliciter. Primo quidem, ex ratione animæ in communi. est enim de ratione animæ, ꝙ sit forma alicuius corporis. Aut igitur est forma secundum se totã, aut secundum aliquam partẽ sui. Si secundum se totam, impossibile est ꝙ pars eius sit materia. si dicatur materia aliquod ens in potentia tantum, quia forma, inquantum forma est actus. id autẽ quod est in potentia tantum, non potest esse pars actus, cum potentia repugnet actui, vtpote contra actum diuisa. Si autem sit forma secundum aliquam partem sui, illam partem dicemus esse animam: & illam materiam, cuius primo est actus, dicemus esse primum animatum [e]. Secundo specialiter ex ratione humanæ animæ, inquantum est intellectiua. Manifestum est enim, ꝙ omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipiẽtis. Sic autem cognoscitur vnumquodque sicut forma eius est in cognoscente. Anima autem intellectiua cognoscit rem aliquam in sua natura absolute [e], puta lapidem, inquãtum est lapis absolute. Est igitur forma lapidis absolute, secundum

Lib. 8. tex. 16. tom. 3.

Li. 7. c. 7. 8. & 9. to. 3.

369

262

quam non cognosceret nisi singularia. Et probatur consequentia dupliciter. primo, quia hoc experimur in sensibus. Secundo, ratione: quia materia est principium indiuiduationis.

¶ Circa hanc rationem ostensuam aduerte, ꝙ sumitur forma absoluta vt distinguitur contra contractionem, ad conditiones indiuiduales & materiales: de tali enim absolutione, est semper hic sermo. Et iuxta tales modos absolutionis ab indiuiduantibus & contractionis ad illa, tenent omnes propositiones assumptæ, tam de modo cognoscendi, quàm recipiendi, vt patet.

¶ In responsione ad primum, nota pulchram doctrinam, quòd in ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, a quo omnes alii actus sunt. In ordine vero potentiæ, qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius vniuersi ad vnam numero potentiam, sed ad vnam potentiam analogia, idest, in multas potentias ordinatas ad diuersos actus, & cõuenientes

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articu. quintum.*

TItulus clarus. Nomine materiæ, ens in potentia tãtũ in genere substantiæ, subiectũ formarũ & priuationũ, & occasionem sumpsit a positione Auicebron, vt patet in q. de aïa artic. 6.

¶ In corpore duæ conclusiones respõsiuæ, altera vniuersalis, altera specialis. Prima cõclusio, Anima non est composita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur hic. Aïa est forma corporis. ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui. Si primo modo. ergo non est composita, quia potentia tantũ non potest esse actus alterius, etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentię esse partem actus. Si secũdo. illud aliquid à vocamus animam, & reliquum primum animatũ, & sic habetur intentum. Secunda probatur dupliciter: ostensiue, & ad impossibile. ostensiue. sic. Lapis cognoscit ab anima intellectiua absolute. ergo est in ea absolute. ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedens patet: quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima consequẽtia probatur: quia vnumquodq; eo modo quo cognoscitur, est in cognoscẽte, & econuerso. Secunda vero consequentia probatur: quia Vnũquodque recipitur in aliquo secundum modum recipiẽtis. Ad impossibile vero sic. Si anima intellectiua esset composita ex materia & forma, nõ reciperet formas nisi vt indiuiduales, & consequẽter non cognosceret nisi singularia. Et probatur consequentia dupliciter. primo, quia hoc experimur in sensibus. Secundo, ratione: quia materia est principium indiuiduationis.

¶ Circa hanc rationem ostensuam aduerte, ꝙ sumitur forma absoluta vt distinguitur contra contractionem, ad conditiones indiuiduales & materiales: de tali enim absolutione, est semper hic sermo. Et iuxta tales modos absolutionis ab indiuiduantibus & contractionis ad illa, tenent omnes propositiones assumptæ, tam de modo cognoscendi, quàm recipiendi, vt patet.

¶ In responsione ad primum, nota pulchram doctrinam, quòd in ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, a quo omnes alii actus sunt. In ordine vero potentiæ, qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius vniuersi ad vnam numero potentiam, sed ad vnam potentiam analogia, idest, in multas potentias ordinatas ad diuersos actus, & cõuenientes

esset sine organo, hæc anima esset hic homo, dum probatur: ꝙ tũc anima operaretur oẽs operationes hoĩs: hoc. n. est falsum, ꝙ non operaretur opera partis vegetatiuæ: quoniam manifeste illa sunt opera coniuncti: dato igitur quòd sentire esset sine corporeo organo, adhuc non esset hæc anima hic homo. Et confirmatur: quia aut est sermo de homine inquantum homo: aut absolute: aut, inquantũ animal. Si inquantum homo, sequeret ẽm istam rõnem, quòd hæc anima intellectiua esset de facto hic homo. probatur sequela: quia operatur omnes operationes hominis, inquantum homo, s. intelligere & velle. homo enim inquantum homo, constituitur per gradum rationalem. Si absolute: quemadmodũ igitur, quia restant mõ operationes sentiuę communes toti coniuncto, non dicitur anima operari oẽs operationes hominis: ita tũc ꝙa restaret vegetatiuæ communes toti, nõ diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si inquãtũ animal, sequeretur quòd hæc anima, nõ esset hic homo simpliciter, sed cum nota specificationis. s. inquantum animal: quod cõtradicit literæ & rationi: quia sic etiã nunc posset dici ꝙ hæc anima est hic homo, inquantum intellectiuus est. Et confirmatur: quia ad hoc quòd anima sit, aut requiritur habere omnes operationes hominis, aut principales. Si omnes: tunc nũquã anima esset homo, etiam apud Pla. Si principales: ergo anima intellectiua est homo.

D. 173. c 169 363 2 366 1. dãm. 8. 9. an. a. Et 2. dã. 17. q. 1. arti. 1. Et 2. dã. c. 49. Et quol. 3. q. 1. Et quo. 8. q. 8. ar. 1. Et spiritu. ar. 1. Et de anima. art. 4. Et opusc. 30. li. 6. Capi.

¶ Ad hoc dicitur, quòd Sermo S. Th. est formalis, & intelligitur de homine, inquantum homo est simpliciter, & de omnibus, non de principalibus tantum operationibus hominis, inquantum homo. Sed diligenter aduertẽdum est, quòd quia homo est de genere substãtiarum sensibilium, ly inquantum homo, non reduplicat partem intellectiuã purã, quia nec homo est intellectualis: sed partem intellectiuam, & sensitiuã simul: quia homo est naturæ rationalis, cuius actus a phantasia & sensu dependet, non autem a vegetatiua & elementari parte, nisi per accidens & remote. Quia ergo de integritate hominis vt sic, non est nisi ratiocinari (quod cõstat ex intellectu & sensu) ideo oẽs operationes hominis, formaliter loquẽdo, habet aïa: si tam intelligere q̃ sentire est sibi proprium.

¶ Et per hoc, patet responsio ad confirmationes omnes: quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis vt sic, nec operationes vegetatiuæ aut elementaris partis in homine, sunt opera hominis, vt sic.

uenientes inter se p portione : quia quæ libet se habet ad actum suum, vt alia ad suum. Ordo autem inter eas est, iuxta ordinem actuū, quorum sunt capaces. Et sic reductio in genere causæ materialis tripliciter fieri potest. Primo omniū eiusdem generis, & sic ad vnā numero potentiam. Secundo totius vniuersi : & sic ad vnā analogia. Tertio ipsarum potētiarum : & sic vna non resoluit in aliam vniuersaliter loquēdo : q a nec potentia intellectus in potentiam materiæ, nec econuerso, resolui pōt : quāmuis vna inter eas sit infima ordine imperfectionis, puta materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est : quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est : & ideo oportet esse diuersorum diuersam. Efficiens vero primum nihil est rerum : & ideo stat vnum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca, effectiua vero extrinseca.

propriam rationem formalem in anima intellectiua. Anima igitur intellectiua, est forma absoluta, nō autem aliquid compositum ex materia & forma. Si enim anima intellectiua esset composita ex materia & forma, formæ rerum reciperentur in ea, vt individuales. Et sic, nō cognosceret nisi singulare, sicut accidit in potētijs sensitiuis, quæ recipiunt formas rerum in organo corporali. Materia enim, est principiū indiuiduationis formarum. Relinquitur ergo, quòd anima intellectiua, & omnis intellectualis substantia, cognoscens formas absolute, caret compositione formæ, & materiæ.

363

23

AD PRIMVM ergo dicēdū, q primus actus, ē vniuersale principium omnium actuum, quia est infinitum virtualiter, in se omnia præhabens, ut dicit Diony. Vnde participat a rebus, non sicut pars, sed secundum diffusionem processionis ipsius. Potentia autem, cum sit receptiua actus, oportet quòd actui proportionetur. Actus vero recepti, qui p cedunt a primo actu infinito, & sunt quædam participationes eius, sunt diuersi. Vnde non potest esse potentia vna, quæ recipiat omnes actus, sicut est vn actus influens omnes actus participatos : alioquin potentia receptiua adæquaret potentiam actiuam primi actus. Est autem alia potentia receptiua in anima intellectiua, a potentia receptiua materiæ primæ, vt patet ex diuersitate receptorum. Nam materia prima recipit formas indiuiduales, intellectus autem, recipit formas absolutas. Vnde talis potentia in anima intellectiua existēs, nō ostē dit q anima sit composita ex materia & forma.

b 262

I

AD 2m dicendum, q subiici & transmutari conuenit materiæ, secundum quod est in potentia. Sicut ergo est alia potentia intellectus, & alia potentia materiæ primæ : ita est alia ratio subiiciendi, & transmutandi. Secundum hoc enim intellectus subiicitur scientiæ, & transmutatur de ignorantia ad scientiam: secūdū quòd est in potentia ad species intelligibiles.

b 262

AD 3m dicendum, quòd forma est causa essendi materiæ & agens : unde agens inquantum reducit materiam in actum formæ transmutando, est ei causa essendi. Si quid autem est forma subsistens, non habet esse per aliquod formale principium, nec habet causam transmutantem de potentia in actum. Vnde post verba præmissa Philosophus concludit, quòd in his quæ sunt composita ex materia & forma: nulla est alia causa, nisi mouens ex potestate ad actum. Quæcunque vero non habēt materiam, omnia simpliciter sunt, quasi vere entia aliquid.

b 307

Li.8.Meta. tex.16. t.3.

D.976.

AD 4m dicendum, quòd omne participatum, cōparatur ad participans, vt actus eius. Quæcunque autem forma creata per se subsistens, ponatur, oportet quòd participet esse : quia etiam ipsa vita, vel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse : vt dicit Dionys. 5. cap. de diuin. nomi. Esse autem participatum, finitur ad capacitatem participantis : unde solus Deus, qui est ipsum suum esse, est actus purus & infinitus. In substantijs vero intellectualibus, est compositio ex actu & potentia, non quidem ex materia & forma, sed ex forma & esse participato. Vnde a quibusdam dicuntur componi ex quo est, & quod est. ipsum enim esse, est quo aliquid est.

F

Capitulo ter principio & medium.

e 262

ARTICVLVS VI.

Vtrū anima humana sit corruptibilis.

AD SEXTVM sic procedi tur. Videtur quòd anima humana sit corruptibilis. Quorum enim est simile principium, & similis processus, videtur esse similis finis. Sed simile est principium generationis hominum, & iumentorū, quia de terra facta sunt, similis est et vitę processus in vtrisque: quia similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumēto amplius, vt dicitur Eccle. 3. Ergo, vt ibidem concluditur, Vnus est interitus hominis & iumentorum, & æqua vtrisque conditio. Sed anima brutorum animalium est corruptibilis. Ergo & anima humana est corruptibilis.

G

¶ 2 Præt. Omne qđ est ex nihilo, vertibile est in nihilū: quia finis debet respondere principio. Sed sicut dicitur Sap. 2. Ex nihilo nati sumus. quod verum est, non solum quantum ad corpus, sed etiā quātum ad animam. Ergo, vt ibidem concluditur, post hoc erimus tanquam non fuerimus: etiam secundum animam.

H

¶ 3 Præt. Nulla res est sine propria operatione. Sed propria operatio animæ, quæ est intelligere cum phantasmate : non potest esse sine corpore. nihil enim sine phantasmate intelligit anima: phantasma autem non est sine corpore, vt dr in lib. de anima. † Ergo anima non pōt remanere, destructo corpore.

I

SED CONTRA est, quod Dion. dicit 4. cap. de di.no. quòd animæ humanæ habent ex bonitate diuina, quòd sint intellectuales: & quòd habeant substantialem vitam inconsumptibilem.

K

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere animam humanam, quam dicimus intellectiuū principium, esse incorruptibilē. Dupliciter enim aliquid corrumpitur. Vno modo per se, alio modo per accidens. Impossibile est autem aliquid subsistēs generari, aut corrumpi per accidens, idest aliquo generato vel corrupto. Sic. n. competit alicui generari & corrū-

Capitulo ter principio & medium.

¶ Super Quæstionis septuagesimaquinta Artī sextum.

367 1.2.q.85.a 1.ad 1. tic.6. Et 1. di.19.q.1.a. Et 2.cōtra 78.79.& 82. Et 10. li.10.met. ar.1. Et de anima.ar. tic.14.

TItu. clarus est. ¶ In corpore vnam ponit conclusionem responsiuā, quam p bat primo a priori simpliciter. secundo, dato quòd esset composita ex materia & forma. tertio, a signo.

¶ Quo ad primum conclusio est. Anima humana est incorruptibilis. probat sic. Nulla forma subsistens est corruptibilis per accidens, nec per se: Anima intellectiua est forma subsistens. ergo nec p accidens, nec per se potest corrūpi. ergo est incorruptibilis. Ista vltima consequentia patet: q a omne quod corrumpitur, aut per se, aut per accidens corrūpitur. Minor est probata in artic. 2 Maior habet duas partes. & primo probatur prima sic. Forma subsistens habet esse per se. ergo nec generatur, nec corrumpit per accidēs. probatur sequela: quia vnūquodque eo modo quo habet esse, habet generari & corrumpi: quia generatio dat esse, & corruptio aufert. Secundo probatur secunda: q a omne per se corruptibile, habet esse separabile ab aliquo eius. Sed forma subsistēs tantum: non est huiusmodi. ergo. Minor probatur, quia nec esse est separabile a forma: quia per se ei conuenit. quod probatur: quia materia inquantum habet formam, & perdit esse inquantum formam, & similiter compositū. nec forma potest a seipsa separari. Altero enim horum modorū, separatio-

Li.2 tex. 161.tom.1.

*Cap.4.lib. quarundā a principio.

Hem fieri oportet, aut separando esse, aut formā, aut vtrumque ab aliquo in corruptione. Maior vero manifestat in corruptione compositi, & facile patet: quia alioquin esset annihilatio.

¶ Contra probationem primæ partis maioris Sco. in 4. di. 43. q. 2 arguit sic. Cum dicis, Anima humana habet esse per se : aut sumis ly per se, vt distinguitur contra in esse accidētis. et tūc nihil valet argumētum: quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut vt ly per se dicit modum essendi cōpositi seu supposīti. Et sic falsum assumitur, quia illud esse incommunicabile est. Aut accipis ly per se non solum vt distinguitur contra inesse accidentis: sed vt dicit naturalem independētiam illius esse a corpore. et tunc est propositio credita, & non probata sufficienter.

¶ Contra secūdam probationem ibidē arguit Sco. negando quòd omnis corruptio fiat per separationem alterius ab altero : quia esse angeli, si ponat aliqd aliud ab essentia, est destructibile p successionē oppositi: & tñ nō est separabile. ergo.

¶ Ad argumentum contra primā dr breviter, q tertio mō sumit p se. Et p positio illa, ē p bata sufficienter in 2. art. ex operandi modo.

¶ Ad instantiam cōtra secūdū patet, q instantia Scoti nulla est, quia de annihilatione instat: nos aūt de corruptione loquimur : imo instantia est p nobis, siquòd forma subsistens, aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

¶ Quo ad secundum probatur sic, Omnis corruptio est cū contrarietate: sed in anima intellectiua nulla est contrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo, quia generationes & corruptiones sunt ex contrariis & in contraria: 5. Phys. Secundo, q a in corporibus cœlestibus hoc videmus. Minor probatur sic. recepta in anima sunt absq; contrarietate. ergo & ipsa anima. Antecedens probatur, quia ēt rōnes contrariorum in anima non sunt contrariæ. probatur: quia vna vtriusq; scientia est. consequentia probatur : quia vnumquodq; recipit secundum modū sui esse.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium : q a non vr verum q in anima nulla sit contrarietas. Primo, quia in anima recipiuntur opiniones contrariæ: vt patet in 2. Periherme. Et rursus, animæ immutatio de ignorantia prauæ dispositionis in scientiam, est mutatio de cōtrario in cōtrariū. Secūdo, q a aut intendis q anima intellectiua ſm suam substantiam caret contrario : aut etiā secundum accidentia sibi propria. Si primo modo, hoc est commune omni substantiæ. Si secundo, hoc est manifeste falsum: q a dispositiones conseruantes animam intellectiuam, contrarias habent, vt patet: alioquin homo nunquam moreretur.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd opiniones & vniuersaliter entia in anima dupliciter sumi possunt : vt Auer. dicit 3. de anima. cō. 5. f. vt entia quædam sunt, scilicet ex parte subiecti : & vt vera vel falsa sunt, i. obiectiue. Primo modo in eis non est cōtrarietas, sed secundo. Quod ex eo patet, quòd contrarietas &

A

B

C

D

E

error non accidunt nisi ratione veri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti, sed obiecti : quoniam, vt in prædicamentis dicitur, Ab eo quod res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. Sunt igitur ea, quæ in anima recipiuntur, & contraria in ordine ad obiecta: & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic, cum anima mutatur de errore in scientiam, mutatur de contrario in contrarium obiectiue, non subiectiue. cuius signum euidens est, quòd eadem propositio subiectiue est successiue vera & falsa, absque sui mutatione: vt in prædicamētis dicitur. Et hoc sufficit propositō: vbi recepta in anima ex parte animæ consideramus, & eius naturā inuestigamus.

338 44

¶ Ad secundum vero dicitur, q aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuæ absolute, & aliud de dispositionibus vnionis eius ad corpus nostrum. Istæ habent contrarium, in illis impossibilis est contrarietas: q a aut nullæ sunt, si sit per se subsistens absque corpore: aut immobiles sunt, vt corporum cœlestiū, si sint composita ex materia & forma. et de istis loquitur San. Tho. quoniam discutit quid animę intellectiuæ ex eo quòd intellectiua est, conueniret, si esset composita ex materia & forma.

265 412 c 55 D. 122, 50 954 2 353 e

¶ Quo ad tertium probat sic. Habens intellectum, naturaliter desiderat esse semp. ergo intellect est incorruptibilis: consequentia nota, quia desiderium naturale non potest esse frustra. Antecedens probat sic: apprehendēs esse absolute, & secundum omne tempus appetit naturaliter esse semp: intellectus est hmōi. Probatur assumptū, quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto vbi supra, volente q ex desiderio naturali, non possit certificari immortalitas animæ, tali ratione. Desiderium naturale ad semper esse, aut supponit animam posse semper esse, aut apprehensionem mouentem esse rectam : sed vtrunque horum est æque ignotum aut magis. ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter, vel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali : aut de actu elicito conformi naturæ, & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ : aut per potentiam naturæ, & redit primum : aut per rectitudinem cognitionis repræsentantis tale appetibile, quod erat secundum.

¶ Secundo dubitatur, & difficilius, circa medium Sancti Thomæ: quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Vr enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper, dupliciter contingit, s. positiue, vt in Deo : & negatiue, vt in vniuersali. Aut ergo intendit positiue : & tunc aut esse proprium, aut alienum, aut aliquod in communi. Nullo autem istorum modorum infert naturale desiderium talis apprehensi : ex hoc nanque quòd apprehendimus esse proprium sempiternum speculatiue,

latiue, nihil sequitur. Practice autem falsa est apprehensio, respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius, hoc non experimur: nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse. sed probandum hoc esset. Ex eo vero, ꝙ apprehendimus esse alterius, puta Dei sempiternum, non sequitur. ergo volumus esse semper. Ex eo quoque, quòd apprehendimus aliquod esse, esse sempiternũ: nec ẽt sequitur. ergo volumus esse semper, nisi velleitate quadã; qua omnes vellemus perfectiones ẽt impossibiles, vt volare &c. Aut intendit negatiue: & tunc idem est esse semper, & esse in vniuersali. Et antecedens quidem, est verissimum: qa naturaliter appetimus esse semper: sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd naturaliter appetim" eẽ in vñ & in cõi, & nó solũ hic & nũc: quod gratis concedit. Sed ex hoc non sequitur. ergo appetimus esse semper: imo est fallacia amphibologiæ: qa q̃stio est de naturali appetere esse semp, ita quòd ly semper, est pars obiecti appetibilis. i. quòd appetat hoc totũ esse semp. Ista vero ratio loqtur de esse semper: vt ly semper, est conditio sine qua res appetita, scilicet esse, non repræsentatur & appetitur. vnde esse semper, in quæstione idem est, quòd esse sempiternum. In ratione vero, æquiualet huic quod dico, esse sempiterno modo oblatum: quia vniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiue: & ratio militat de esse semper negatiue.

¶ Ad has obiectiones, præpostero ordine dicendum est cum Dei adiutorio: præmittendo, quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito, quia de sequente cognitionem, vt patet in litera, & diffusius in secundo contra Genti. cap. 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro, ideſt totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ, non curando, vtrum animæ, & nostri, sit vnum, aut diuersum esse. Ita quòd intentio Sanct. Thom. est ex eo, quòd in natura intellectiua est naturaliter inditum, vt optet esse semper, inferre a posteriori eius incorruptibilitatem. Quod autem talis appetitus illi insit, non ex eo quod statim oblata optatur sempiternitas probauit: quoniam velleitatem tantum hoc infert, vt patet in nobis: quos cum constet mortales esse, propositam tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probauit, quòd intellectus apprehendit esse semper, & intendit non de esse ꝓprio: aut alieno: sed simpliciter & absolute de esse. Sempiternitate autem, iudicio meo vtitur etiam in communi: siue positiua, siue negatiua non curando, & hoc extendendo sicut in rei veritate extenditur hoc signum, ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidandum est intentum: hoc enim manifestato, de reliqua erit planum. Sciendum est igitur, quòd quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum, ex hoc quòd cognitio non se extendit ad bonum nisi in hoc, & nunc, necesse est, quòd appetitus sequens talem cognitionem non feratur nisi ad hoc, & hic, & nunc bonum. Et consequenter ex eo quòd cognitio se extendit ad bonum, non in hoc, aut illo, non hic, aut ibi, non nunc, aut tunc, sed ad bonum absolute, abstrahendo ab omnibus temporis, loci, indiuidualibus cõditionibus: appetitus quoq; talem cognitionem sequẽs, fertur in bonum absolute abstrahendo ab his. Et ꝓp hoc voluntas est vñũ, sicut & intellectus, Vnde & in 2. Rhetoricorum dicitur, quòd odio habemus genus latronum. Ex hoc autem, quòd voluntas seu appetitus intellectualis habet hoc inditum, vt feratur in bonũ absolute, sequitur intentum: quia cum naturaliter appetat esse, & non secundum aliquam certam differentiam temporis, ergo sempiternum. Quòd autem naturaliter appetat esse actu elicito, ꝓbat S. T. hic: qa vnũquodque secundũ vnũquẽq; gradum naturæ appetit esse: ergo intellectuale, vt licitet consequẽter actu elicito, alioquin non intellectualiter tenderet. Et in 2. contra Gent. affert signũ manifestum & irrefragabile: qa videmus, ꝙ animalia naturaliter secundum modum suæ cognitionis, ꝓ illã conseruãt sibi esse, & pugnant ꝓ illo: hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. qd vero non secundũ aliquam certã differentiam tẽporis, patet, quia appetit absolute abstrahẽdo a temporis differentia. Abstrahit aũt a dria temporũ dico, non solum vt conditione obiecti, sine qua non: sed etiam vt parte rei appetitæ: quia esse absolute, non vt nunc, nec tanto tempore appetitur. Consequentia vero, fundatur super illa maxima ostensa in 1. cœli, tex. 116. &c. quòd omnis potentia naturalis est determinata ad maximũ & minimũ: ita ꝙ impossibile est, quòd aliquid habeat naturalẽ inclinationem ad agẽdum, aut essendum vage, sed oportet quòd determinet, vel tm tempus, vel semper, vel nunquam. Ex hoc. n. aperte sequitur, ꝙ si appetitus naturalis est ad esse, & non secundum aliquam differentiam temporis: ergo ad esse semper. Quod ꝓbatur, etiam ducẽdo ad impossibile: quia si appetitus naturalis est ad esse vage. ergo potentia naturalis illius naturæ, est etiam ad esse vage. ergo posse esse illius naturæ, non est determinatum ad maximum & minimum tempus. quod est contra doctrinam primi de cœlo. & contra rõnem. quia omnis natura, aut est corruptibilis, aut incorruptibilis. Si incorruptibilis, habet virtutẽ determinatam ad semper esse: vt patet 1. cœli, tex. 1. Si corruptibilis. ergo principia eius, habent limitatam virtutem ad conseruandum tanto tpe: ita ꝙ non maiore, per se loquendo. Vñ & in 2. de generatione, æquale ponitur tempus generationis & corruptionis rerum, & periodus vnicuiq; assignatur corruptibili. Et sic patet mira S. Tho. subtilitas in suo medio. quod quia non penetrauit Scot. ideo ad extranea se conuertit. Vnde, ad obiectionem eius iã patet quid dicendũ: quia arguendo ex desiderio naturali pro actu elicito, non oportet probare ꝙ apprehensio huius appetibilis esse semper sit recta: sed huius appetibilis quod est esse absolute sumendo, quod est per se notum. Ex hoc enim sequitur. ergo appetitur esse semp positiue, vt in q̃stione ponitur, & vt pars appetibilis. Et in hoc fuit mira profunditas, quòd ex apprehendere & appetere esse semper negatiue, & ly semper concurrente vt conditione sine qua non, conclusum est appetere esse semper positiue, & vt partem seu conditionem rei appetitæ, nulla fallacia incidente.

¶ In rñsione ad tertiũ. esset difficultas, quæ in 1. de anima, text. 12. & 13. tractata est, de propria operatione animæ.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articu. septimum.*

TItulus clarus, speciei specialissimæ.

¶ In corpore articuli tria. Primo refert opinionem Origenis. Secundo improbat, respondendo quæsito. Tertio, respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶ Quo ad primum quo refert, positionem Origenis, sparsam affirmatiuã q̃stionis, & eius rõnẽ: quia. s. inæqualitatem posuit ex libertate arbitrii proprii: vt patet superius quæst. 47.

¶ Quo ad secundũ, conclusio responsiua est hæc, Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturaliter inæquales, ꝓbatur sic, Substantiæ incorporeæ: aut ponũtur formæ subsistentes: aut cõpositæ ex materia & forma. Sed vtroq; modo non possunt esse duæ eiusdẽ speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor ꝓbatur tali ordine. Primo, dato quòd sint formæ subsistentes, quo ad primam partem prædicati, scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata a materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ, quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & imperfectum: qa differentiæ diuidentes idem genus, sunt cõtrariæ, cuius principium est priuatio & habitus. Secundo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma: quia aut diuersitas nascitur ex forma, aut materia. Si ex forma, ergo specifica & inæqualis. Si ex materia, ergo ex quantitate, quæ in corporeis non est in telligibilis. ergo.

¶ Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter cõclusum, quòd nullæ duæ substantiæ incorporeæ differunt solo numero: ideo statim de numeratione animarum ꝓmittit se dicturum.

¶ Hoc in loco discutiendæ essent ꝓpositiones istæ communes in via San. Thomæ & peripatetica, nisi essent superius discussæ.

¶ In rẽsponsione ad secundũ, nota quòd in quæst. 50. ar. 4. ad primum, habetur

rẽtia specifica. Ergo sunt vniꝰ speci. rum. Nec põt dici materia hęc, alia ab illa, nisi ꝛm distinctionem quãtitatiuam: quæ non habet locum in substantijs incorporeis, cuiusmodi sunt angelus & anima. vnde non potest esse quòd angelus & anima sint vnius speciei. Quomodo autem sint plures animæ vnius speciei, infra ostendetur.

¶ 3 Præt. Anima ab angelo differre non videtur, nisi per hoc, quòd est corpori vnita. Corpus autem cum sit extra essentiam animæ, nõ videtur ad eius speciem pertinere. Ergo anima & angelus sunt vnius speciei.

SED CONTRA, Quorum sunt diuersæ operationes naturales, ipsa differunt specie. Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales, qa vt dicit Dionys.* 7. cap. de diui. nomi. Mentes angelicæ simplices & beatos intellectus habent, non de visibilibus congregantes diuinam cognitionem: cuius contrarium postmodum de anima dicit. Anima igit & angelus non sunt vnius speciei.

RESPON. Dicendũ, ꝙ Orig.* posuit oẽs animas humanas & angelos esse vnius speciei: et hoc iõ, quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantijs inuentam, accidentalem, vtpote, ex libero arb. prouenientem, vt supra dictum est. * Quod non potest esse: quia in substantijs incorporeis nõ potest esse diuersitas secũdum numerum absque diuersitate secundum speciem, & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint compositæ ex materia & forma, sed sint formæ subsistentes: manifestum est, quòd necesse erit in eis esse diuersitatem in specie. * Non enim potest intelligi, quòd aliqua forma separata sit, nisi vna vnius speciei: sicut si esset albedo separata, non posset esse nisi vna tantum. hæc enim albedo non differt ab illa nisi per hoc, quòd est huius vel illius. * Diuersitas autem secũdum speciem, semper habet diuersitatem naturalem concomitantẽ: sicut in speciebus colorum vnus est perfectior altero, et similiter in alijs. Et hoc ideo: quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ. Contraria autem se habent secũdum perfectum & imperfectũ: quia principium contrarietatis est priuatio & habitus, vt dicitur in 10. Meta.* Idem etiam sequeretur, si huiusmodi substantiæ essent cõpositæ ex materia & forma. Si eñ materia huius distinguitur a materia illius, necesse est, ꝙ vel forma sit principium distinctionis materiæ: vt scilicet materiæ sint diuersæ propter habitudinem ad diuersas formas: & tũc sequitur adhuc diuersitas secundum speciem & inæqualitas naturalis, vel materia erit principiũ distinctionis formarum. Quòd si dicatur, quòd materia hęc, alia ab illa, differunt ꝛm quantitatiuam: quæ non habet locum in substantijs incorporeis, cuiusmodi sunt angelus & anima. vnde non potest esse quòd angelus & anima sint vnius speciei. Quomodo autem sint plures animæ vnius speciei, infra ostendetur.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ rõ illa ꝓcedit de fine ꝓximo & naturali. Beatitudo aũt æterna, est finis vltimus & supernaturalis.

AD 2m dicendum, quòd differentia specifica vltima est nobilissima, inquantum est maxime determinata, * per modum, quo actus est nobilior potentia. Sic autem intellectuale non est nobilissimũ: quia est indeterminatum & commune ad multos intellectualitatis gradus: sicut sensibile ad multos gradus in esse sensibili. Vnde sicut non omnia sensibilia sunt vniꝰ speciei, ita nec omnia intellectualia.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ corpus nõ est de essentia animæ, sed anima ex natura suæ essentię habet, ꝙ sit corpori vnibilis. * Vñ nec ꝓprie * anima est ĩ specie: sed cõpositũ. Et hoc ipsum, ꝙ anima quodammodo indiget corpore ad suam operationem, ostendit ꝙ anima tenet inferiorem gradum intellectualitatis, * q̃ angelus, qui corpori non vnitur.

eadem rẽsponsio per hanc declarata.

¶ In respõsione ad tertiũ, aduerte, quòd Sco. in 2. dist. 1. q. 6. non impugnat, ꝙ differentia secũdum esse vnibile, vel non vnibile materiæ infert diuersitatẽ specificam: sed quòd ista sit prima radix distinctionis specificæ: quod San. Tho. non dixit. ideo non oportet respondere. Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia animæ, vt S. Thomas hic dicit. de hoc vide quę scripta sunt in commẽtariis de Ente & essentia, in materia de indiuiduatione animæ separatæ: & in q. de inhærentia accidentis.

¶ Quo ad alia quæ dicit Sco. hic, vide q. specialem, quomodo angelus, & anima differũt specie.

Q. sequẽti art. 2. ad 1, arg.

D. 173. 174. f 269 266 281 378

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primũ.*

QVAESTIO LXXVI.

De unione animæ ad corpus, in octo articulos diuisa.

EINDE considerandum est de vnione animæ ad corpus.

Et circa hoc quærũtur octo.

¶ Primo, Vtrũ intellectiuum principiũ vniatur corpori vt forma.

¶ Secnndo, Vtrum intellectiuum principium numero multiplicetur, secundum multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum.

¶ Tertio, Vtrum in corpore, cuius forma est principium intellectiuum, sit aliqua alia anima.

¶ Quarto, Vtrum sit in eo aliqua alia forma substantialis.

¶ Quinto, Quale debeat esse corpus, cuius intellectiuum principium est forma.

¶ Sexto, Vtrũ tali corpori vniat mediante aliquo alio corpore.

¶ Septimo, Vtrum mediante aliquo accidente.

¶ Octauo, Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

IN titu. ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in 2. contra Genti. cap. 67. duo requiruntur. Primo, quòd forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico. essendi substantiam. Secundo, quòd forma & materia conueniant in vno numero esse, quo compositum ex eis est. Sed nota, ꝙ apud nõ admittentes materiæ & formæ esse vnum solũ esse, admittitur tamẽ, quòd vtrumque eẽ in vno compositi esse conuenit. Auer. tamen, contra quem disputamus, illas duas conditiones admittit: quia re uera ita est simpliciter.

¶ In corpore, tria principaliter facit. Primo, rẽspõdet q̃sito affirmatiue, ꝓbando eam dupliciter. Secundo, rẽspõdet cuidam tacitæ obiectioni,

obiectionẽ, ibi, Considerandum est. Tertio, respondet cuidam alteri quæstioni, ibi, Est autem attendendum.

¶Quo ad primum, conclusio est, Necesse est intellectiuum principium, esse hominis formam substantialem. Sed quo ad primã probationem, tali ordine procedit. Primo, ponit rationem. Secundo, tractat modos, quibus aliqua operatio potest alicui attribui, vt ostẽdat & conuincat ad assentiendum præmissæ rõni Aristo. Tertio, affert opinio. Auer. & improbat. Quarto, affert quorũdam aliorum opinionẽ, & improbat quadrupliciter. & sic cõcludit intentum propositum ex rõne primo inducta, & postmodum aggreditur secundam rationem principalem. Ratio ergo prima, est ista. Quo primo operamur quocunque vitali opere, est forma eius, cui operatio attribuitur: sed intellectiua anima ẽ quo primo Sortes intelligit. ergo est forma Sortis. Maior ꝓbat inductiue, in sanitate & scientia: minorem experimur. igitur. Et quoniam hęc ratio sumpta est ex Arist. in 2. de anima, tex. 24. formaliter: & ibi diffuse de hoc scripsimus, examen huius ratio nis quæratur ibi.

369 2. cõtra 56. 68. & 69. 70. & 71. Et quol. 12 arti. 10. Et spiritus, ar. 2. Et de anima art. 19. Et opusc. 3. c. 80. & 3. de anima. * Tex. 6. & 7. rom. 2.

¶Q. præce. ar. 2. & 5.

¶Quo ad secũdam partem, ponit ex 5. Physic. in principio tres modos clare: secundum totum, vel partem, vel accidẽs. Non secundum accidens: quia intelligit inquantum homo, quod est prædicatũ essentiale. Non secũdum se totum: quia corpus est pars Sortis. probatur: quia Sortes experit se sentire corpore. ergo corpus est eius pars. ergo secundum partem: est igitur intellectus pars, seu aliquid Sortis. Et sic oportet videre, quomodo possit saluari quòd intellectus sit aliquid Sortis. Et venitur ad tertium, scilicet, positionem Auerrois in tertio de anima, commento quinto. Vbi nota, quòd æquiuoce vtitur, ly subiecti nomine: quoniam phantasma dicit subiectum speciei intelligibilis, idest obiectum quod vocatur subiectum, quia est subiectum veritatis eorum: quoniam in ordine ad phantasmata vt ad obiecta, sumitur adæquatio specierum. Intellectus vero, vocatur subiectum inhæsionis; quod vsu frequenti dicimus subiectum.

¶ Reprobatio huius consistit in hoc, quòd ista coniunctio largitur Sorti vt intelligarur, nõ vt ítelligat: & formatur rõ sic, Vnio speciei visibilis ad obiectũ, non sufficit ad hoc ꝙ obiectũ videat, sed vt videat. ergo nec vnio speciei intelligibilis ad phãtasmata, dat phantasianti vt intelligat: sed vt intelligatur: tenet sequela ex doctrina Arist. 3. de anima text. 3. Intellectiuę animæ phantasmata &c.

¶Sed occurrit hic dubium, quoniã vt sui sequaces dicunt, Auer. non ponit quòd ex tali vnione præcise Sortes habet quòd intelligat. Sed vnio ista consistit primo quo ad esse. Primo, quia intellectus habet esse essentialiter coaptatum humano corpori sic, quòd coexigit esse corporis humani. Secundo, quia esse eius est indiuisum loco, & subiecto a corpore humano. Deinde, quo ad operari: quia in sua essentiali operatione, quæ est intelligere,

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectiuum principium, uniatur corpori ut forma.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd intellectiuum principium non vniatur corpori vt forma. Dicit enim Philosophus in 3. de anima, * quòd intellectus est separatus, & quòd nullius corporis est actus. Nõ ergo vnitur corpori vt forma.

¶ 2 Præt. Omnis forma determinatur secundum naturam materiæ, cuius est forma. Alioquin non requireret proportio inter materiã & formam. Si ergo intellectus vniretur corpori vt forma, cum omne corpus habeat determinatam naturam, sequeretur quòd intellectus haberet determinatam naturam: & sic non esset omnium cognoscimus: vt ex superioribus patet. † quod est contra rationem intellectus. Non ergo intellectus vnitur corpori vt forma.

¶ 3 Præt. Quæcunque potentia receptiua ẽ actus alicuius corporis, recipit formam materialiter & indiuidualiter: * quia receptum est in recipiente ſm modũ recipiẽtis. Sed forma rei intellectæ non recipitur intellectu materialiter & indiuidualiter, sed magis immaterialiter & vniuersaliter: alioquin intellectus non esset cognoscitiuus immaterialium & vniuersalium, sed singularium tantum: sicut & sensus. Intellectus ergo, non vnitur corpori vt forma.

¶ 4 Præt. Eiusdem est potentia & actio. idem. n. est quod põt agere, & quod agit. Sed actio intellectualis nõ est alicui⁹ corporis: vt ex superioribus patet. * Ergo nec potẽtia intellectiua est alicuius corporis potẽtia. sed virtus siue potẽtia nõ põt esse abstractior vel simplicior quàm essentia, a qua virt⁹, vel potẽtia deriuat. Ergo nec subsẽtia intellectus est corporis forma.

¶ 5 Præt. Id quod per se habet esse, non vnitur corpori vt forma, quia forma est quo aliquid est: & sic ipsum esse formæ non est ipsius formæ secundum se. Sed intellectiuum principium habet secundum se esse, & est subsistens, vt supra dictum est. * Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶ 6 Præt. Id quod inest alicui rei secundum se, semper inest ei. Sed formę secundum se ineſt vniri materiæ. non enim per accidens aliquod, sed per essentiam suam est actus materiæ. alioquin ex materia & forma non fieret vnum substantialiter, sed accidentaliter. forma ergo non potest esse sine ꝓpria materia. Sed intellectiuum principium, cum sit incorruptibile, vt supra ostensum est, * remanet corpori non vnitum, corpore corrupto. Ergo intellectiuum principiũ non vnitur corpori vt forma.

SED CONTRA, Secũdum Philosophum in 8. Met. * differentia sumitur a forma rei. Sed dfia cõstitutiua hominis est rationale: cum non sit nisi negatiua, nec fundetur super aliquo cõmuni esse vtriusq;, vt cõtingit in indiuisione animæ sensitiuæ cum animato, nihil dat nisi quòd nulla distãtia sit alis impedire possit vnionem intellectus cum phantasia. Vnde, ex his omnibus potest argui sic. Ex omnibus istis simul non habet, nisi quòd Sor. est prius minister intellectus, & in quo est obiectum intellectus. ergo ex his Sor. non intelligit, oia enim hæc faciunt ad hoc, quòd illa operatio sit in Sorte vt in habẽte ipsam, quod tamen oportet ponere: quia est intelligens; sicut album oportet habere in se albedinem. Quarto igitur ponit positionem Platonis, & quorundam etiã Auerroistarum, q volunt saluare, dicẽdo quòd ex intellectu & homine fit vnum sicut ex motore & moto: quemadmodum ex intelligentia & orbe: ita quòd Sortes intelligit: sicut & cœlũ mouet se. Sed hanc rãsionẽ S. Tho. quadrupliciter euacuat, & primę tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri, seu actualis operationis: ita quòd intẽdunt, quòd penes vnionẽ secundum actualem motionem, non põt saluari, ꝙ Sortes intelligat. Primo, ex ordine inter mouere & intelligere, sic: Intelligere est prius q̃ mouere. ergo ꝑ vnionẽ in motu, Sortes non intelligit. Consequentia nota. Antecedens patet: quia motus aíæ fit appetitu, qui est posterior cognitione. Secundo, ex differentia operum penes immanere & trãsire: quia intelligere est operatio immanẽs, motus transiẽs. ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio, ex differentia penes communicari instrumẽto: quia operatio motoris non communicatur moto, nisi vt instrumento: sed intelligere non est sic communicabile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorũ vnitorum. ſ. motoris & moti, quia diceret aduersarius, ꝙ non ex vnione penes motũ habet Sortes, quòd intelligat, sed ex vnione, quæ fundat quòd hoc est intrinsecus motor, & illud motum: ex illa inquam habet Sortes quòd intelligat. Sed illam vnionem de

cõmunicabile. ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorũ vnitorum. ſ. motoris & moti, quia diceret aduersarius, ꝙ non ex vnione penes motũ habet Sortes, quòd intelligat, sed ex vnione, quæ fundat quòd hoc est intrinsecus motor, & illud motum: ex illa inquam habet Sortes quòd intelligat. Sed illam vnionem de scribimus & declaramus tanquam ab effectu, per mouere & moueri. Et ꝓpterea addit ista quarta rõ, enucians hãc rãsionẽ sic. Aut hoc quod dico, Sortes, signãt tm̃ partẽ corpoream cõpositi ex motore & mobili, aut totũ cõpositum. Si partẽ tantũ, ergo sibi nõ põt attribui ítelligere. Probatur sequela, quia operatio partis non attribuit alteri parti nisi forte ꝑ accidens. & dixit forte, ꝙa etiã ꝑ accidens nõ est in vsu. Si totum, ergo Sortes nõ est vnum simpliciter. ergo nec ens simpliciter. patet prima sequela: ꝙa ex motore & mobili, nõ fit vnũ simpr. secunda patet: quia vnũquodq; eo mõ ẽ ens, quo vnũ.

¶Nota hic, ꝙ sectatores Auer. nescientes, neq; propriã vocẽ intelligẽtes, dicũt, ꝙ Sortes significat totũ cõpositũ: & dicũt, ꝙ est vnũ simpr, ꝙa est vnũ subsẽtialiter: nõ ꝑ informationẽ: sed ꝑ assistentiã formæ. Sed ꝙ hi propriam nesciũt vocẽ ex rõne & Arist. cõincitur. Ex rõne, ꝙa vnũ idẽ est qđ indiuisum. 4. Meta. tex. 3. Si sunt vnũ subsẽtialr, ergo sunt indiuisa subsẽtialiter. ergo q̃uis vere aía & corpus sint duæ res, sunt indiuisæ subsẽtialiter. ergo ſm aliqđ esse subsẽtiale: sicut ſm quãtitatẽ, & qualitatẽ, & vbi &c. semꝑ sunt ſm aliqđ esse illius generis non distincta. anima autem & corpus apud eũ, præueniendo omnẽ operationẽ, in nullo esse indiuisa sunt. ergo

¶Præterea, secundo de anima, tex. 7. Arist. ait, Non oportet quærere q̃o ex aía & corpore fiat vnũ &c. Vnde habetur, ꝙ si subtrahatur ꝙ in essendo hoc sit actus illius, & illud sit potentia illius, non habetur q̃o sit vnum. Sed apud eũ, neq; hoc est illius actus &c. ergo. Neq; põt subterfugi ad actum per assistentiam, quia responsio Aristotelis consistit, quía actus est quod proprie, est, & potentia non est nisi per actum, procul dubio formaliter, ideo vnum sunt. Nec oportet aliud quærere glutinum, ꝙ de anima Auerrois negat, quia corpus Sortis non est potentia, quæ nõ sit nisi per actum, quia non est anima intellectiua formaliter, nec in esse substantiali, nec in esse accidentali.

¶Ad id quòd de cœlo dicunt, dicenda sunt tria. Primo, ꝙ si cœlũ mouet se, est vere animatum. Secundo, ꝙ quia motus est operatio transiens, & actio principalis attribuitur instrumento, ideo magis põt dici de motu quàm intelligere. Tertio, ꝙ hoc est obscurum: q̃m hoc nescimus, an cœlum se moueat, sed tamen expetimur nos intelligere. vnde, velle clara & certa per dubia & obscura notificare, est ineruditi, & egentis disciplina, cum magis cœlum per nostra notificari debeat.

¶Secũda rõ principalis est ex rõne speciei, sic. Intelligere est propria operatio hoís, vt sic. ergo homo constituit in esse specifico ꝑ principiũ suæ operationis, quæ est intelligere. ergo illud principiũ est propria forma, dans esse homini. Secunda cõsequentia notã, quia vnumquodque constituitur in specie per propriam formam, differentia enim est intrinseca. Prima vero consequentia probatur, quia natura cuiusq; rei ex propria operatione ostenditur. Antecedens vero probatur, quia per intelligere homo transcẽdit cætera animalia, & authoritate Arist. qui in decimo Ethicorum in hac operatione, propriam hominis felicitatem ponit.

¶Ad hãc rationem dicunt, quòd homo dupliciter sumitur, vno mõ in esse cõpleto, alio mõ incõplete. Primo mõ nõ est ꝑ se ì gere, aut specie, & dicit compositũ ex aía intellectiua & corpore. Secũdo mõ sic, & reponit in specie ꝑ aíam cogitatiuã, vt dicit Auerrois. Sed ſm hoc sequit primo, ꝙ nulla species est in mũdo

ꝙ dicitur de homine ratione intellectiui principij. intellectiuũ ergo principium est forma hominis.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, quòd ítellectus, qui est intellectualis operationis principium, sit humani corporis formã. Illud enim, quo primo aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas, & quo primo scit anima, est scientia. Vnde sanitas est forma corporis, & scientia animæ. Et huius ratio est, quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. Vnde, quo aliquid est actu, eo agit. Manifestum est autem, quòd primum, quo corpus viuit, est anima. Anima enim est primum, quo nutrimur, & sentimus, & mouemur secundum locum. & similiter, quo primo intelligimus, siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua, est forma corporis. & hæc est demonstratio Aristot. in 2. de Anima *. Si quis autem velit dicere, animam intellectiuam non esse corporis formã, oportet, quòd inueniat modũ quo ista actio, quæ est intelligere, sit huius hominis actio. Experitur enim vnusquisque, seipsum esse qui intelligit. Attribuitur autẽ aliqua actio alicui tripliciter: vt patet per Philosophum 5. Phisic. * dicitur. n. mouere aliquid aut agere, vel secũdum se totũ, sicut medicus sanat; aut secundum partem, sicut homo videt per oculum: aut per accidẽs, sicut dicitur, quòd album ędificat, ꝙa accidit ædificatori esse albũ. Cũ igit dicimus Sortẽ, aut Platonẽ intelligere, manifestũ est, ꝙ nõ attribuitur ei per accidens. attribuitur est: ideo sat est. Tertio dr, ꝙ aliud est loqui de anima, quæ est primũ principiũ intelligẽdi: & aliud est loqui de aliqua eius potentia. Constat. n. ꝙ ab anima est intelligere. Sed vtrum mediãte ítellectu possibili actiue, hoc est impertinẽs. Stat. n. ꝙ mediãte forte alia virtute agat illã. vnde ratio stat solida, fundata super hoc ꝙ ítelligere est propria operatio animę eo modo, quo operatio dicitur esse formæ, quoniam semper æstimabitur, vt dicitur in 3. Physico. text. 17. species aliqua operari.

¶ Quo ad secundã partẽ corporis articuli, quia posset quispiam obiicere, Q̃o est possibile ꝙ intelligere & intellectus nullius corporis dicat actũ⁹ a philosophis, & tñ sit forma corporis dãs illi esse, vt cõclusisti? Ideirco, huic obiectioni satisfacit graduãdo formas penes eleuationẽ supra materiã, intantũ ꝙ ascẽdat vsq; ad formã ita excedẽtem materiã, ꝙ habeat aliquã virtutẽ & operationem, in qua non cõicat sibi oĩno materia, & talis est anima intellectiua, quia est suprema oĩum. Et declarat graduationẽ formarum in forma elemẽti misti, vegetabili, sensibili, & intellectiua.

¶Circa hanc partẽ occurrit dubium, quia Sco, in Quolibetis, q. 9. adducit hæc S. T. verba. & cõtra ea dupliciter arguit. Primo sic. Homo est hõ, anima nõ nisi vt informat materiam. ergo nõ intelligit per eã vt supergredit. i. nõ informat materiã, vt dicis. Añs patet ex. 7. Met. ꝙa compositũ nõ est tale nisi ꝑ formã vnitã. Secũdo sic, Aía humana ſm supremũ gradũ suæ essentialis ꝑfectionis, informiat materiam, & secundum eundem est principium intelligendi. ergo est principiũ intelligendi vt informat materiã, & nõ vt excedit materiam. Antecedens patet. alioquin homo non esset suprema ens corporeum, nec proximum angelo in ordine specierum.

¶Ad euidẽtiã huius difficultatis primo declarãdũ est, qd sit anima supergredi facultatẽ materiæ: deinde respõdẽdũ obiectis. Formã excedere facultatẽ materiæ quo ad ipsam facultatẽ seu potẽtiã materiæ, est nõ esse in potẽtia materiæ: ita ꝙ nõ est de numero, seu genere earũ, ad quas illi⁹ potẽtia se extẽdit, sed supra eas. Quo ad fieri, est nõ ꝑ trãsmutationẽ materiæ educi, sed deforis aduenire. Quo ad esse, est esse subsistentẽ, seu independentẽ ſm esse a materia: ita quòd sic informet quòd nõ pẽdeat. Quoad posse, est habere virtutẽ nõ receptã in corpore, sed in ipsa anima stãtẽ. Quoad operari, est operari absq; cõmunicante corpore cũ subiecto. unde animam intellectiuam excedere facultatem materiæ nihil aliud ẽ, q̃ ipsam esse tãtæ perfectionis essentialiter, ꝙ q̃is informet, subsistens tamen seu independens a materia est. Vel animam intellectiuam supergredi facultatem materiæ est, eam esse talis generis, ꝙ ex ratione sui generis, seu ex hoc ꝙ intellectiua est, nõ habet ꝙ informet materiã illã, tñ informat subsistẽdo.

¶Ad rationes autem in oppositum dicitur, ſm ea quæ de facto tenet S.T. quòd anima intellectiua ſecundum omnem ſui gradũ informat materiam: ſed potentia intellectiua, nullius corporis eſt actus: nec per ſuperexcedere materiã intendit S.Tho. non informationem ipſius corporis ab anima: ſed ſeparationẽ virtutis intellectiuæ & intellectionis a corpore; & hanc tanquam effectũ eſſentialis exceſſus ipſius animæ ſupra corpus, vt patet in textu. Vnde formaliter reſpondẽdo dicitur, q̃ Sortes intelligit per animã intellectiuam & inquantum ſupergreditur materiam, & inquantum eſt vnita materiæ. Sed ly inquantum, in prima, notat rationem operandi: & in ſecũda, conditionẽ rationis operandi. Anima enim ſecundum illum ſupremũ gradum, ex quo habet ſubſiſtẽtiam indepẽdentẽ a materia & ſeparationem ab ea negatiue, eſt ratio intelligẽdi Sorti. Sed non eſt illi ratio niſi habeat hanc conditionem, quòd ſit illi vnita.

¶Vltimo in corpore articuli, quia ſuperius oſtendit concluſiones ſuas ſeq̃, ſi ue anima ponat formã ſubſiſtens, ſiue compoſita ex materia & forma: & nũc potuiſſet hoc idem hic quæri. Ideo oſtendit, quòd ſi anima etiã eſt cõpoſita ex materia & forma, quòd impoſsibile eſt ipſam eſſe formam humani corporis: quia aut ſecundum ſe totam, aut ſecũdum aliquid ſui: non primo modo, quia implicat: nec ſecundo, quia ſua materia eſſet primum animatum, ergo.

¶In reſponſione ad primum nota, quòd quia præſens negotium arduum valde eſt: & debet ſi poteſt, intenta concluſio ſaluari ſecundum omnem opinionem, quæ non euidenter eſt impoſsibilis, vt ſolicitudo S.T. in ſuperioribus oſtendit, cum de diſtinctione ſtellectus ab anima, ſcrupuloſa valde quæſtio ſit: Thomiſtis tenentibus diſtingui ipſum realiter ab ea: Scotiſtis dicentibus ipſum eſſe idem realiter quod eſſentia animæ: ſed diſtingui formaliter ab ea, quãuis de facto reſponſio iſta, quam dat S.T. ſuſtinẽda ſit: non videtur tamen mihi arctanda tãta res ſub iugo iſtius alterius quæſtionis: Sed dicendum potius, quòd quicquid ſit de diſtinctione intellectus ab anima, anima intellectiua ſecundum eſſentiam eſt actus corporis, & ſm potentiam nõ eſt actus corporis, quia anima intellectiua inquantum poteſt intelligere, corpus nõ perficit. Cuius ſignum eſt, q̃ intelligere non ſuſcipitur in corpore, eiuſdẽ enim eſt actus cuius eſt potẽtia, vt dicitur de Somno & vigilia. Et ſi inſtetur, quomodo eſt poſsibile, ſi anima idem eſt intellectui, quòd ipſa ſit actus corporis, & non ſit actus corporis: facile reſpondetur, quòd ipſa quidem eſt actus corporis: ſed ipſa inquantum intellectiua non eſt actus corporis: ideſt anima intellectiua identice non formaliter eſt actus corporis. Vel & melius: intellectus identice, non formaliter eſt actus corporis, & hoc eſt dictu, quòd ſecundum rem eſt res recepta in corpore: ſed non habet ex hoc quòd ſit in corpore: ſed ex hoc habet quòd ſit independens a corpore. Et ſi contra hoc inſtetur. Primo, quia ſic anima intellectiua non differret ab aliis gradibus metaphyſicalibus, de quibus vere dicitur, q̃ formaliter non dependẽt a materia, & tamen quando ſunt recepti in materia, ſunt vere materiales, anima.n bouis inquantum ſubſtantia non habet q̃ ſit corporis actus, vt patet, & tamen non propterea poteſt vere dici, q̃ ſubſtantia aíæ bouis non eſt actus corporis. ergo nec de aía intellectiua: Secundo, quia videmur incidere in id quod dicit Ariſt. in. 1. de anima. te. 13. vel. 14. quòd anima eſt ſicut curuum aut ſphæra, cui formaliter ſumpto attribuitur aliquid, cum tñ nihil illius realiter inueniatur niſi in materia, ſic.n. ſm hoc fateremur de intellectu, ex quo ſm rem in materia ponitur, quis non formaliter: Dicẽdũ eſt ad iſta, q̃ anima intellectiua ex hoc quòd intellectiua eſt, nõ hac tantum gaudet negatione, quòd ex hoc nõ habet q̃ ſit corporis actus: ſed vendicat ſibi poſitiue hoc quòd habet ſecundum rẽ eſſe indepẽdens a corpore, & conſequẽter ſecundum rẽ poſſe, & operari abſq; depẽdentia ex corpore, quod neq; gradibus metaphyſicalibus, neq; mathematicalibus conuenit. Anima .n. intellectiua & informat corpus, & independer ſm eſſe realiter a corpore, & operatur realiter operatione abſq; cõmunicatione corporis, ita quòd operatio illa a ſola, & in ſola anima eſt, quis ipſa anima ſit in corpore, & hoc, quia ipſa anima habet eſſe independens a corpore. Nihil ergo obſtat veritati, attribuere, & q̃ non ſit actus corporis, & in determinatione ad naturam corpoream & receptionem vniuerſaliter, exceſſui eſſentiali animæ intellectiuæ ſupra corpus. i. ſubſiſtẽtiæ ſeu independentiæ eius ſm eſſe a corpore, q̃m ſm veritatem iſta eſt radix, ſiue ſit proximum fundamentum ſm rem, ſiue non: ſed mediante potẽtia realiter a ſe diſtincta. Ex hoc.n. quòd anima habet eſſe independẽs a corpore, ſequitur, & q̃ eſt forma non materialis, & cõſequenter nõ determinata ad aliquã naturã corporeã, & q̃ põt recipere ſola, & cõſequenter vniuerſaliter. Nec hæc latuerunt diuũ Tho. immo ab ipſo hæc didici, q̃m in quæſtione præcedente probauit eſſentiã animæ, quã modo fatetur actum corporis, eſſe formã incorporeã, ſubſiſtentẽ & vniuerſalẽ in recipiẽdo, a poſteriori, quia ſ. cognoſcit naturas omniũ corporũ: neq; .n. de vno accidente, q̃d ponitur intellectus: ſ. de ipſa animæ ſubſtantia conditiones eſſentiales tradidit. Quãmuis igitur vtatur quãdoq; S.T. propria opinione de diſtinctione intellectus ab anima, non tamen ſic vtẽ intelligendus eſt, vt alligauerit hoc ad iſtã: immo ex ſua inſinuauit doctrina, ẽt ſine illa reliqua poſſe intelligi, & hęc bene nota.

¶In eadẽ reſponſione ad primũ, diſcutiẽda eſſet illa propoſitio, Anima ſtellectiua eſt finis generationis humanæ, quia videt falſa, & a multis negat: ſed q̃m ex propoſito tractabitur de productione animæ in q. 118. huius, ideo illucuſq; res hæc differatur.

¶In reſpõſione ad quartũ, aduerte q̃ S.T. reſpõdet ad materiã: ſed quia multi faciunt vim in forma, ſcito quòd rñſio cõſiſtit in negatione minoris. ſ. intellectus eſt abſtractior eſſentia aíæ. Et ad probationẽ. ſ. intellectus nõ eſt actus corporis, eſſentia animæ eſt actus corporis, ergo ſtellectus eſt abſtractior eſſentia, dicit quòd committitur ſophiſma figuræ dictionis, mutando quõ, in magis. i. modum abſtractionis in maiorem abſtractionẽ. Quãmuis enim intellectus habeat hunc modum abſtractionis. ſ. non actua re corpus, & eſſentia animæ nõ habeat illum, eſſentia tamẽ animæ habet alium modũ abſtractionis quo magis abſtrahit a corpore. ſ. ſubſiſtere in ſuo eſſe, ſeu habere eſſe ſubſtantiale non pendens a materia. Et hic modus eſt cauſa æquiuoca illius modi abſtrahendi, qui conuenit intellectui, & potior illo, ſicut vniuerſaliter cauſa effectu, & hoc eſt, q̃d S.Tho. intẽdit, vt patet intẽdi.

¶In reſponſione ad quintum ſunt quatuor dicta, circa quæ eſt difficultas, & quæſtio. Primum, Eſſe animæ intellectiuæ eſt ipſum eſſe compoſiti. Secundum, quòd hoc non conuenit aliis formis. Tertium, quòd propter hoc aía intellectiua nõ corrumpitur. Quartum, q̃ òd propterea etiam aliæ corrumpuntur.

¶Contra primum enim Sco. in. 4. diſt. 43. q. 1. & in quol. q. 9. arguit tripliciter. Tum, quia omne ens habet aliquod proprium eſſe. Nec capio, inquit, aliquod eſſe ens extra cauſam ſuam, & nõ habere proprium eſſe: ſed compoſitum, puta homo eſt aliud ens ab anima. ergo. Tũ, quia cõtradicit S.T. ſibiipſi, quia ſm hoc anima non eſſet perfectior coniuncta q̃ ſeparata, q̃ S.T. tenet. Probatur ſequela. Primo, quia nullum habens totaliter idem eſſe eſt imperfectius ex hoc, q̃ non communicat illud eſſe alteri. probatur, quia communicare perfectionem, ſupponit, non dat. Secundo, quia ſi ipſa retinens eſſe proprium eſt imperfecta in eſſendo, quomodo compoſitum habens illud met erit perfectum in eſſendo? Tum, quia ſi remanet eſſe totius cõpoſiti, cõſequẽs ẽ, q̃ eõpoſitũ remaneat.

¶Contra ſecundũ, arguo, quia hoc repugnat doctrinæ S. T. quoniam in boue & cæteris non ſunt duo eſſe ſubſtantialia, ſed vnum tantũ, quo compoſitum primo eſt & forma & materia participatiue, apud S.Tho.

¶Cõtra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primo, q̃ ex hoc ſequitur magis oppoſitum, quia generatio eſt via ad eſſe compoſiti, & corruptio ad eſſe eiuſdem. ergo ſi eſſe compoſiti eſt illud met q̃d eſt proprium animæ, eſſe animæ intellectiuæ erit generabile & corruptibile. Secundo, quia ſi ita eſt. ergo ratio tua in q. præcedente ad incorruptibilitatẽ animæ, quia eſt ſeparabilis ab eſſe, nihil valet: quia cum illud eſſe ſit eſſe compoſiti, dicetur quòd quemadmodum anima eſt ſeparabilis a compoſito, ſic & ab eſſe, & ſic male illatũ fuit. ergo ſepararetur a ſeipſa.

¶Contra quartũ arguit Sco. ibidẽ, quia ratio, quare aliæ formæ corrũpuntur eſt, non habere aliud eſſe a cõpoſito: ſed vel, contrarietas ad corrũpẽs, vel ſeparabilitas a cõpoſito. Põt quoq; argui, q̃ hoc eſt magis rõ oppoſiti: quia ſi id quod proprie corrũpitur, eſt cõpoſitũ, & ſi aliud eſt eſſe cõpoſiti, & aliud formæ, nõ eſt neceſſe corrupto compoſito, corrumpi formam: ſicut nec vniuerſaliter corrupto ente poſteriori corrumpi prius.

¶Ad euidentiã horũ notãda ſunt duo. Primo, cõuenientia & differentia inter aíam intellectiuã, & alias formas reſpectu eſſe. Secũdo, cõuenientia & differẽtia inter cõpoſitionẽ ſubſtantialẽ & accidentalẽ radicaliter tangẽda eſt, & breuiter. Quo ad primũ, cõe eſt oi formæ, q̃ eſſe exiſtentiæ, de quo eſt ſ̃ſens ſermo, ſit ſibi propriũ ita q̃ ꝑ ſe primo ſibi cõueniat, q̃d manifeſtat ex eo q̃ formæ cõuenit eſſe, & nõ ꝑ aliud, quia nec ꝑ materiã nec ꝑ cõpoſitũ, cũ tã materia ſit actu ꝑ formã q̃ cõpoſitum, vt patet 7. Meta. tex. 7. & cõſequẽter cuicũq; cõuenit, rõne formę cõuenit. Sed cũ dupl̃r intelligi poſſit q̃ eſſe eſt propriũ formæ. ſ. vel vt rõnis eſſendi, ſeu quo eſt, vel ſubiecti, ſeu q̃d eſt, ĩ hoc cõicare dicẽdũ eſt oẽs formas, q̃ eſſe eſt eis propriũ ſaltẽ vt rõnibus eſſendi. In reliquo aũt. ſ. vẽdicare ſibi eſſe, vt q̃d eſt, differentia eſt inter formas: Q̃m quædã ſunt independentes a materia ſeu ſubiecto, & iſtis eſſe eſt propriũ vtroq; mõ, vt quo, & vt q̃d, & ideo vocantur formæ ſubſiſtentes, & inquantũ formæ ſunt, eſſe eas comitatẽ, inquãtũ vero tales, puta indepẽdẽtes, eſſe ſuũ ipſæ ſuſtẽtãt. Quædã vero ſunt depẽdẽtes a ſubiecto, & talibus eẽ nõ eſt ꝓpriũ, vt q̃d eſt: quia nunquam aliqua earum eſt naturale q̃d eſt. Et fundamẽtũ huius differentiæ eſt, quia forma dicitur eſſendi cauſa, inquantũ facit formaliter completum ſuſceptiuum ipſius eſſe, vt diaphanetas quodammodo complet proprium ſubiectum luminis.

¶Et propterea illæ formæ, quæ tanẽũ imperfectionis habent vt a receptiuo egeant ſuſtentari, quia formæ ſunt, eſſe ſecũ ferunt, quia vero ſuſtinere per ſeipſas ſolas illud nequeunt, perficiunt cõpoſitũ ex ſe & receptiuo, vt ꝓpriũ receptiuũ ipſius eſſe. Aliæ vero quæ ſuſtentante non egent, ſufficientes ſunt, vt per ſeipſas ſuum ſuſtineant eſſe ac ſubſiſtant: & propterea eſſe dicitur & eſt omnino ꝓ priũ formarũ ſubſiſtentiũ, quia vt quo & q̃d ſibi illud vendicant: reliquæ vero vt quo tantũ. Et q̃m formæ iſtæ ſubſiſtentes, ſunt duplicis ordinis, quędã ſic ſubſiſtũt, vt nõ poſſint eſſe aliis rationes eſſendi, & has vocamus intelligentias: Quædã vero ſic ſubſiſtunt, vt tamẽ poſſint eſſe aliis rõnes eſſendi, vt aía intellectiua hois & cœli, ſi eſt aíatũ: Cõſideradũ eſt, q̃ iſte habẽt in ſe tria ordinate, & q̃ ſint formæ, & q̃ ſubſiſtẽtes ſeu independentes, & q̃ rõnes eẽndi cõpoſitis, quorũ ordo ex effectibus patet, nam ex primo habẽt, q̃ eſſe comitetur inſeparabiliter eas: ex ſecundo habent, q̃ ſuſtineãt ſufficienter illud, ex tertio habẽt, q̃ cõicẽt illud cõpoſito. Rurſus, ex primo hñt, q̃ ſint quo ex ſecũdo q̃ ſint q̃d, ex tertio q̃ ſint pars alicui⁹ cõpoſiti cũ quo illo eſſe gaudeant. Et rurſus, in primo cõueniũt cũ oibus formis, in ſecũdo cũ intelligẽtiis, in tertio cũ formis materialibus. Eſt ergo differẽtia inter aíam intellectiuã, & alias formas ſenſibiliũ in hoc, q̃ eſſe eſt ſibi vere propriũ vt quo & quod, reliquis vero vt quo tantũ, ita q̃ eſſe, quo homo eſt, priꝰ conuenit aíæ intellectiuæ, & non ſolũ vt quo: ſed vt q̃d eſt, q̃ cõpoſito. In reliquis vero, eẽ prius cõuenit formæ vt quo, nõ tñ vt q̃d: ſed cõpoſito cõuenit prius vt quod eſt, & per cõpoſitũ formæ. Et ratio diuerſitatis iam dicta eſt, quia in reliquis cõpoſitũ tantũ habet rationem ſufficiẽtis ſuſceptiui ipſius eſſe, reliqua vero ſunt inquantũ ſunt aliquid illius. In hom ne vero non ſolum compoſitum, ſed anima eſt ſufficiẽs receptiuũ ipſius eſſe, & prius natura ipſa anima, quæ prior eſt naturaliter cõpoſito, & ex ſua ſubſtantiali & intrinſeca perfectione, hanc habet independentiã, qua ſuſtinet in ſe eſſe. Et propterea, ſingulariter attribuitur animæ intellectiuæ, q̃ eſſe ſibi ſit propriũ, & q̃ illud cõmunicat cõpoſito, & dicitur, q̃ hoc non cõuenit aliis formis, & q̃ propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum compoſito: ſed retrahit illud eſſe ſecum. Cætęræ autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles ſunt cum compoſitis, quorum ſunt: hæc enim omnia manifeſte ſequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima eſſe habet independens a corpore, illud retrahit ſecum, compoſito corrupto, & ſic non corrumpitur neceſſario, compoſito corrupto. hæc de primo.

¶Quo ad ſecm, delibandũ eſt breuiter, q̃ compoſitio ſubſtantialis & accidẽtalis in hoc cõueniũt, q̃ vtraq; cõſtat ex actu & potẽtia. Sed differunt in hoc, q̃ in ſubſtãtiali ſit ens & vnũ per ſe, in accidẽtali vero nõ. Et radix huius diuerſitatis eſt, q̃ a ens & vnũ per ſe oportet in aliquo vno tantum genere & ſpecie eſſentialiter eſſe: ac per hoc ex eſſentialiter actu & eſſentialiter potentia componi ſi compoſitum eſt, alioquin nõ eſſet eſſentialiter in vna ſpecie. Eſſentialiter autem potentiam alicuius actus, illam & ſolam eſſe cõſtat quæ nihil aliud eſt q̃ potẽtia illius, vt figurabile reſpectu figuræ, & calefactibile reſpectu caloris ſignificãt, & ſic de aliis. Quandocunq; aũt vnus ſolus actus cũ ſola potentia adunatur, vnum tantũ eſſe inteꝛnenit ſm illũ actũ: ac ꝑ hoc, ꝑ ſe ens & vnũ fit. Quãdo vero duo actꝰ vniunẽ, duo quoq; eſſe neceſſe eſt fieri; ac per hoc, nõ per ſe ens, nec per ſe vnum, ſed ens & vnum

manus videat, propter hoc, quòd oculus videt. Si ergo ex intellectu & Sorte fit vnum, actio intellectus non poteſt attribui Sorti. Si vero Sortes eſt totũ, quod componitur ex vnione intellectus ad reliqua, quæ ſunt Sortis, & tamen intellectus non vnitur aliis, quæ ſunt Sortis, niſi ſicut motor: ſequit̃, quòd Sortes nõ ſit vnum ſimpliciter, & per conſequens nec ens ſimpliciter: ſic enim aliquid eſt ens quomodo & vnum. Relinquitur ergo ſolus modus, quem Ariſtot. * ponit, quòd hic homo intelligit, quia principium intellectiuum eſt forma ipſius. Sic ergo ex ipſa operatione intellectus apparet, quòd intellectiuum principiũ vnitur corpori, vt forma. Poteſt etiam idem manifeſtari ex ratione ſpeciei humanæ. Natura enim vniuſcuiuſq; rei ex eius operatione oſtenditur. Propria autem operatio hominis inquantum eſt homo, eſt intelligere. Per hanc enim omnia alia tranſcendit. Vnde & Ariſtot. * in libro Ethic. in hac operatione, ſicut in propria hois, vltimam felicitatem

git, ſed potius econuerſo, quia intelligit, ideo ab ſtellectu mouetur Sortes. Secundo, quia cum Sortes ſit quoddam indiuiduum in natura, cuius eſſentia eſt vna compoſita ex materia & forma: ſi intellectus non ſit forma eius, ſequitur q̃ ſit præter eſſentiam eius, & ſic intellectus comparabitur ad totum Sortẽ, ſicut motor ad motũ. Intelligere autem eſt actio quieſcens in agente, non autem tranſiens in alterum, ſicut calefactio. Non ergo intelligere poteſt attribui Sorti ꝓpter hoc, quòd eſt motus ab intellectu. Tertio, q̃ actio motoris nũquam attribuitur moto, niſi ſicut inſtrumento, ſicut actio carpentarij ſerræ. Si igitur intelligere attribuitur Sorti, quia eſt actio motoris eius: ſequitur, quòd attribuat̃ ei ſicut inſtrumento. Quod eſt cõtra Philoſophum *, qui vult, quòd intelligere non ſit per inſtrumentum corporeum. Quarto, quia licet actio partis attribuatur toti, vt actio oculi homini, nunquam tñ attribuitur alij parti, niſi forte per accidens. Nõ enim dicimus, quòd

ex ſecũdo q̃ ſint q̃d, ex tertio q̃ ſint pars alicui⁹ cõpoſiti cũ quo illo eſſe gaudeant. Et rurſus, in primo cõueniũt cũ oibus formis, in ſecũdo cũ intelligẽtiis, in tertio cũ formis materialibus. Eſt ergo differẽtia inter aíam intellectiuã, & alias formas ſenſibiliũ in hoc, q̃ eſſe eſt ſibi vere propriũ vt quo & quod, reliquis vero vt quo tantũ, ita q̃ eſſe, quo homo eſt, priꝰ conuenit aíæ intellectiuæ, & non ſolũ vt quo: ſed vt q̃d eſt, q̃ cõpoſito. In reliquis vero, eẽ prius cõuenit formæ vt quo, nõ tñ vt q̃d: ſed cõpoſito cõuenit prius vt quod eſt, & per cõpoſitũ formæ. Et ratio diuerſitatis iam dicta eſt, quia in reliquis cõpoſitũ tantũ habet rationem ſufficiẽ tis ſuſceptiui ipſius eſſe, reliqua vero ſunt inquantũ ſunt aliquid illius. In hom ne vero non ſolum compoſitum, ſed anima eſt ſufficiẽs receptiuũ ipſius eſſe, & prius natura ipſa anima, quæ prior eſt naturaliter cõpoſito, & ex ſua ſubſtantiali & intrinſeca perfectione, hanc habet independentiã, qua ſuſtinet in ſe eſſe. Et propterea, ſingulariter attribuitur animæ intellectiuæ, q̃ eſſe ſibi ſit propriũ, & q̃ illud cõmunicat cõpoſito, & dicitur, q̃ hoc non cõuenit aliis formis, & q̃ propter hoc anima intellectiua non corrumpitur cum compoſito: ſed retrahit illud eſſe ſecum. Cætęræ autem formæ, quia hoc non habent, corruptibiles ſunt cum compoſitis, quorum ſunt: hæc enim omnia manifeſte ſequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima eſſe habet independens a corpore, illud retrahit ſecum, compoſito corrupto, & ſic non corrumpitur neceſſario, compoſito corrupto. hæc de primo.

¶Quo ad ſecm, delibandũ eſt breuiter, q̃ compoſitio ſubſtantialis & accidẽtalis in hoc cõueniũt, q̃ vtraq; cõſtat ex actu & potẽtia. Sed differunt in hoc, q̃ in ſubſtãtiali ſit ens & vnũ per ſe, in accidẽtali vero nõ. Et radix huius diuerſitatis eſt, q̃ a ens & vnũ per ſe oportet in aliquo vno tantum genere & ſpecie eſſentialiter eſſe: ac per hoc ex eſſentialiter actu & eſſentialiter potentia componi ſi compoſitum eſt, alioquin nõ eſſet eſſentialiter in vna ſpecie. Eſſentialiter autem potentiam alicuius actus, illam & ſolam eſſe cõſtat quæ nihil aliud eſt q̃ potẽtia illius, vt figurabile reſpectu figuræ, & calefactibile reſpectu caloris ſignificãt, & ſic de aliis. Quandocunq; aũt vnus ſolus actus cũ ſola potentia adunatur, vnum tantũ eſſe inteꝛnenit ſm illũ actũ: ac ꝑ hoc, ꝑ ſe ens & vnũ fit. Quãdo vero duo actꝰ vniunẽ, duo quoq; eſſe neceſſe eſt fieri; ac per hoc, nõ per ſe ens, nec per ſe vnum, ſed ens & vnum

per accidens, propterea 7. Meta. dicitur, quòd ex duobus actibus, non fit vnum per se. Verbi gratia: calidum constat ex calore & calefactibili: calefactibile autem non est tãtum hoc, quod significat calefactibile, idest capacitas caloris, sed est in se alteriùs naturæ puta ligneæ, vel aqueæ. Et propterea ex calefactibili & calore, non fit per se ens, & vnum: quia ex illa subiectata natura, puta aqua vel ligno, & calore, nõ potest fieri per se ens & vnũ: ponit enim vtrunq; eorum suũ esse proprium, & consequenter duo entia constituuntur. Sed si calefactibile nõ esset aliquid esse proprium, vt proprium distinguitur contra extraneum, quia nulla res est per se extraneũ a se, non auit vt proprium distinguitur contra commune, immo nulla pars habet esse proprium hoc modo, quia quælibet habet esse commune sibi & toti, dum in toto est. Ad secundam dicitur, quòd stant hæc duo simul, & quòd anima intellectiua suum esse composito communicet, & quòd sit imperfectior separata, sicut stat cum sua independentia, quòd sit naturaliter pars speciei humanæ. Et cum obiicitur, quòd communicare non dat perfectionem, respondetur, quòd communicare formaliter, addit perfectionem communicanti, communicare effectiue, non. Modo anima communicat formaliter se & suum esse composito, & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quàmuis idẽ omnino esse habeat separata, & coniuncta, non tamen eodem modo, quia coniuncta habet illud integrando humanam speciẽ cuius est pars: separata vero, non integrando. Et quia alio & alio mõ habet, ideo mirum non est, si perfectiorem statũ habet in cõposito quàm extra. Attenditur enim perfectior status iuxta modum habendi. & hinc patet ad illud quæritum, Quare, & quomodo separata est imperfecta in essendo, & cõpositum perfectũ in essendo: hoc enim est ratione modi habendi idem esse, scilicet in integritate speciei, & absque integritate illius.

¶ Ad tertiam autem, iam patet ex dictis, & quare potest remanere esse compositi corrupto composito, quia illud esse non conueniebat primo composito, etiam vt quod: sed formæ vt quo, & vt quod. Vnde esse hominis est formæ vt proprium, hominis vero vt communicatum, & ideo non est mirum si remanet, composito, idest homine, corrupto.

¶ Ad rationes contra secundũ & quartum simul dicitur, quòd procedunt ex malo intellectu verborum S. Tho. cum enim dicit San. Th. in litera (quod non accidit in aliis formis) ly quod, non refert identitatem esse formæ cum composito: sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quòd non est sensus, habere idem esse cum composito, nõ conuenit aliis formis, quoniã hoc conuenit omnibus subsantialibus, Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium, vt quod, non conuenit aliis formis, quoniã hoc conuenit tantum in dependentibus a subiecto formis, vt patet ex dictis.

¶ Ad rationes autẽ contra tertium dictum, respondetur. Et ad primam negatur sequela: quia esse animæ non ponitur esse compositi vt proprium: sed vt cõmunicatum, & ideo corruptio quæ est ab esse cõpositi, non hoc facit vt esse cõpositi non sit: sed vt non sit compositi: ex quo enim non est proprium compositi, sequitur quòd non aufertur ipso ablato: sed q̃ desinat ipsius esse, & cum eo cuius est proprium remaneat. In his vero, quorum esse est proprium composito, corrupto composito necesse est esse corrumpi, vtpote eius proprium, & consequenter forma remanere non potest. vnde optime ratio illa infert incorruptibilitatem animæ intellectiuæ, & corruptibilitatem aliarum. Et per hoc idem, patet responsio ad secundum, quia quãmuis forma sit separabilis a composito, non tamen ab esse compositi: quia aut illud esse est primo compositi vt quod, & tunc cum ipso corrumpitur, & consequenter forma: aut illud esse est primo formæ etiam vt quod, & tunc non est compositi nisi vt communicatum, formæ vero vt omnino proprium, & consequenter forma est omnino inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari a b illo, nisi separetur a seipsa, cui per se primo conuenit illud esse: a composito autem nihil prohibet separari, propter solubilem eorum connexionem, vnde non est idem iudicium de separatione a composito & ab esse eius, quando esse nõ est eius vt proprium: sed vt communicatum, vt in homine accidit. Quare omnia stant solida.

¶ In responsione ad sextum, circa unionem animæ intellectiuæ ad corpus, duo sunt notanda. Primum est, quid sit vnio illa. Secũdum, quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis, multi dubitant, an sit subsantia vel accidens: absolutum vel respectiuum: proprium vel separabile ab anima. Si enim est subsantia, ergo aliquid subsantiæ animæ desinit esse in morte hominis, quando vnio illa desinit. Si accidens proprium, ergo remanet in anima post mortem, & sic anima est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio, ergo anima constituit hominẽ per accidens. Et si dicatur, concedendo & distinguendo hoc vltimũ mẽbrũ, q̃ illa vnio est relatio: sed animam constituere subsãtiam compositam per relationem contingit dupliciter. s. dispositiue vel formaliter, & q̃ primo modo non inconuenit, & sic aiz mediãte vnione accidẽte cõstituit subsãtiã. Cõtra hoc est primo, q̃a vnio nõ est dispõ: sed est ipsa cõstitutio & integratio cõpositi.

Secundo,

Secundo, quia apud S. Th. nullum accidens tam absolutum quã respectiuum præuenit subsantiam. Vnde remanet dubium quid sit illa vnio.

¶ De naturalitate autem eius pro tãto est dubium, quia si vnio naturalis est, separationis status, dicitur violentus, & sic cum violentum non sit perpetuum, erit resurrectio naturalis.

¶ Ad euidentiã primi sciendum est, q̃ vnio potest sumi dupliciter. Vno modo pro relatione vnionis inter materiam & formam. & de tali nõ est sermo. Alio modo pro fundamẽto illius relationis. Et hæc fundamenta lis vnio, quærit quid sit. Et breuiter dicitur, quod quemadmodum causa effectiua distinguitur in actum primum, scilicet formam, quæ est principium agendi, & actum secundum, qui est eius causalitas: ita causa formalis distinguitur i ipsam causam formalẽ, & eius causalitatem formalem quæ nihil aliud est quàm dare esse formaliter subiecto, quod nihil aliud est quàm actualiter esse id quod subiectum est subsantialiter, si est forma subsantialis, aut accidentaliter, si est forma accidẽtalis. Et quoniam vnio fundamentalis animæ ad corpus, nihil aliud est quàm causalitas formalis ipsius in corpore: idcirco sicut vana est quæstio de causalitate formali, an sit subsantia uel accidens &c. ita de vnione. Constat enim quòd causalitas formalis est velut operatio per modum actus secundi ipsius causæ formalis, & quòd nihil supra causam formalem addit, nisi ipsam formam esse actum subiecti, quod non est ipsa forma nec ipsum subiectum, nec aliquod ens medium, quia esset processus in infinitum: sed est subiectum & formã in esse tali indiuisa esse: seu subiectum esse, simpliciter vel secundum quid talis forma. Et propterea sicut causæ formales sunt duplices, quia quædam separabiles ab his quorum sunt causæ, quædam non, consequens est quod quibusdam formis causalitas formalis, ac per hoc vnio adsit separabiliter, & quibusdam non. Nec propterea est accidens, nisi metaphorice sumendo accidens, idest extra essentiam, & hoc in actu, quia in aptitudine est essentialis formæ omni. Propter quod conueniens exemplum dedit San. Tho. in tex. de esse sursum respectu ignis, hoc enim non est accidens per accidens igni: sed proprium est sibi, quàmuis impedibiliter. Et quoniam hęc cõmunia sunt omnibus formis, conuenire quoq; est necesse animæ intellectiuæ. Vnde ad quæsitum dicitur, quod vnio ista est causalitas formalis animæ intellectiuæ respectu corporis, quæ est dare esse formalẽ. Et cum dicitur, aut est subsantia, vel accidens, dico quod proprie loquendo dicendum esset, quod est causalitas subsantiæ. Tamen vt quærenti satisfiat, dicatur quod non significat vnam subsantiam simpliciter: sed vnam in alia, scilicet formam in materia. Et ideo cum aufertur, non est opus quod desinat subsantia simpliciter: sed vna subsantia in alia, quod potest fieri vtraque remanente seorsum.

¶ Ad ea autem quæ naturalitatem huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, quod vnio animæ ad corpus prouidubio naturalis est. Sed non conuincit resurrectionem futuram, quàmuis probabiliter eam suadeat apud San. Tho. in quarto contra Gen. ca. 79. Potest enim dici, vel vt Aui. putauit, quod vnio est naturalis animæ in sui principio: esse vero separatam, est sibi naturale post. Ita quod vterque status est sibi succesiue naturalis, quemadmodum animalibus in seipsis animalificantibus, naturale est in principio viuere in vtero materno, & post extra vterum. Vel cum S. Tho. in 4. contra Gen. cap. 81. quòd ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd resurrectio est naturalis quo ad finem, quia scilicet tẽdit ad finem, scilicet vnionem animæ ad corpus, quæ est naturalis secundum esse, non tamen secundum fieri, sed supernaturalis. Et ideo de violento, & imperfecto est distinguendum, non cum Scoto in quarto, distinctio. 43. quæstione secunda, somniante q̃ anima sit talis pars hominis, quòd nullam perfectionem acquirit in toto, sed tantum communicat, & ideo non inconuenit perpetuo impediri, & manere in statu nullam imperfectionẽ in ea ponente: quoniã hoc est & contra ipsum, qui in quæstio. precedente dixit, se nõ capere quòd aliquod sit ens absque proprio esse, quod tamen ponit, qui animam tantum communicare se dicit composito, et contra veritatem, quoniam de ratione partis, ac per hoc omnis partis est perfectionem habere in toto, alioquin natura nõ propter melius componeret, nec partes haberent rationem materiæ respectu totius. Sed distinguendum potius est, quòd violentum est duplex. Alterum, oppositũ tam termino quàm viæ naturali. Alterum, oppositum termino, sed non viæ naturali. idest alterum quod est in esse, cuius oppositum sua natura principium viæ, ducentis ad illud esse naturale. Alterum, quod est in esse, cuius oppositum esset naturale, & in natura illius est principium eundi ad tale esse, vt patet, graui retento sursum. Prima violentia non potest perpetuari: quia ponit principium viæ perpetuo impediri. Secunda autẽ, non incõuenit si perpetuetur, quia proprie violentia non est, vbi nullum principium perueniendi ad terminum impeditur, quàmuis si esset in termino, ille status esset naturalis. Talis autem violentia est animæ separatæ, quoniam habet aptitudinem, & inclinationem naturalem ad vnionem quo ad esse: non quo ad fieri. Et hoc est, quod occulte sensit Sanctus Thomas dum dixit, quòd resurrectio est naturalis secundum finem, & non secundum principium actiuum, & consequenter nec passiuum, quia omni potentiæ passiuæ naturali, respondet actiua naturalis. In hoc enim manifeste patet, quòd separatæ animæ vnio secundum esse est naturalis: sed secundum suum fieri est supernaturalis. Quia tamen rationabile est, quòd nec etiam talis imperfectio a prima causa in tam nobili natura perpetuo permittatur, probabilis ratio resurrectionis, fidei suffragatur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articuli secundum.*

TItulus clarus est, contra Auerroim directe motus.

¶ In corpore vnica est conclusio negatiue respondẽs quæsito, Impossibile est intellectum quo intelligimus, esse vnum in omnibus. Et probatur tripliciter. Primo, in via Platonis. Secũdo, in via Aristo. Et tertio, simpliciter.

¶ Quo ad primum, ducitur ad impossibile: Si intellectus esset vnus, Sortes & Plato essent vnus homo numero essentialiter. tenet sequela, quia apud Platonem, ipsa anima est homo.

¶ Quo ad secundum, ostensiue, Impossibile est plura numero habere vnũ esse numero, ergo impossibile est pluriũ numero, esse vnam formam numero. Probatur: quia forma est essendi principium. ergo non potest esse vnus intellectus. & tenet sequela hæc: quia intellectus est potentia animæ, quæ est forma subsantialis hominis apud Aristotelem.

¶ Quo ad tertium, ducitur ad impossibile sic. Si intellectus esset vnus in omnibus, omnes homines essent vnus intelligens, & vnum numero haberent intelligere, respectu eiusdem intelligibilis: hoc est impossibile. ergo. Consequentia quo ad primam partem probatur, quia vnitas operantis

attenditur penes vnitatem principalis agentis, conſtat autem quòd intellectus eſt principale inter omnia quæ ſunt in homine, & quæ faciunt ad intelligere, quia omnia ſibi obediunt. Aſſumptum vero manifeſtatur ex differentia inter agens principale & inſtrumentale, in hoc, quòd eſt dare vnitatem & pluralitatem operantis, qm̃ vnitas, vel pluralitas operantis attenditur penes vnitatẽ & pluralitatem agẽtis principalis. Quo ad ſecundam vero partem, probatur cõ ſequẽtia ſic. Pluralitas operationis in eodem operante reſpectu eiuſdem obiecti, aut eſt rõne pluralitatis organorũ, aut ratione, pluriũ formarum: ſed neutrum hic poteſt dici. ergo. Maior hæc, quo ad primam partẽ manifeſtatur ex ſupradicta differẽtia: quo ad ſecundã vero, quia contingit idem pluribus formis plures actiones elicere, ſufficientia autem diſtinctiuæ relinquitur per ſe nota. Minor vero quo ad primam partem probatur: quia intelligere, nullo exercetur organo. Quo ad ſecũdam vero, quia vnica tãtum in vno intellectu eſt forma vnius intelligibilis, ſ. ſpecies abſtracta a phantaſmatibus, nõ phantaſmata ipſa. Quod probatur: qa ex phantaſmatibus eiuſdem ſpeciei non abſtrahitur niſi vna ſpecies. quod manifeſtatur in ſingulis hominibus: in vno enim & eodem homine, nullus ponit abſtrahi plures ſpecies a pluribus phantaſmatib⁹ eiuſdem. Et hinc concluditur corollarie, quòd intollerabilis ſit error Auerrois, qui propter pluralitatem phantaſmatum in hoc & in illo, poſuit pluificari intellectiones: & tenet ſequela: quia illa non ſunt formæ intellectus: ſed obiecta quodammodo, vt colores reſpectu viſus.

368 264 Q. 75. ar. 5

¶ Circa hanc rationẽ aduerte, quòd Auerroiſtæ ſunt diuiſi. Quidam enim adeo inſaniunt, vt concedant concluſionem ſm rẽm: dicentes Sortis & Plat. eſſe non ſolum vnum intellectum, & vnã ſpeciem intelligibilem, ſi ſpecies acceptatur, ſed vnum numero intelligere ſubiectiue, plura vero obiectiue quodãmodo ex parte. ſ. phantaſmatum. Quidam vero ipſi Auerroi conſentientes, ponunt aliam eſſe intellectionem Sortis, aliam Platonis quãuis vnum ponant intellectum & ſpeciem intelligibilem in vtroque. Vtrique tamen eodem modo reſpondent, in hoc tantum differentes, quòd dicta illorum applicantur ad actum primum, & ſecundum: iſtorum vero ad actum primum tantum. Dicunt ergo, quòd ex pluralitate phantaſmatum prouenit pluralitas operationis, vel ſimpliciter apud ſecundos, vel ſm quid apud primos. Quomodo autem hoc accidat neſciunt dicere: niſi quòd quia id quod eſt in intellectu, eſt vnum & multiplex, vnum, ex parte intellectus, multiplex, ex parte qua reſpicit phantaſmata iſtius & illius. Vnum inquantum eſt in ſe ens, multiplex, inquantum eſt verum ſecundum adæquationem, aut inadæquationem ad phãtaſmata. Et hanc multiplicitatem dicunt ſufficere ad hoc q̃ Sortis & Plat. ſit diuerſum intelligere ſimpliciter, vel ſm quid: qm̃ cundum multiplicationẽ corporum, ſed ſit vnus intellectus in omnibus hominibus. Nulla enim ſubſtãtia immaterialis multiplicatur ſm numerũ in vna ſpecie*. Anima autem humana eſt ſubſtantia immaterialis. non enim eſt cõpoſita ex materia & forma, vt ſupra oſtenſum eſt*. Non ergo ſunt multæ in vna ſpecie: ſed omnes homines ſunt vnius ſpeciei. Eſt ergo vnus intellectus omniũ hominũ.

¶ 2 Præt. Remota cauſa remouetur effectus. Si ergo ſecũdum multiplicationem corporum multiplicarentur animæ humanæ, conſequẽs videretur quòd remotis coporibus, multitudo animarum nõ remaneret: ſed ex omnibus animabus remaneret aliquod vnum ſolum. quod eſt hereticum. periret. n. differẽtia p̃miorũ & p̃narũ.

¶ 3 Præt. Si intellectus meus eſt alius ab intellectu tuo: intellectus meus eſt quoddam indiuiduum, & ſimiliter intellectus tuus. particularia enim ſunt, quæ differunt numero, & conueniunt in vna ſpecie. Sed omne quod recipitur in aliquo, eſt in eo per modũ recipientis. Ergo ſpecies rerum in intellectu meo & tuo, reciperent indiuidualiter. quod eſt contra rationem intellectus, qui eſt cognoſcitiuus vniuerſalium.

¶ 4 Præt. Intellectum eſt in intellectu intelligente. Si ergo intellectus meus eſt alius ab intellectu tuo, oportet quòd aliud ſit intellectũ a me, & aliud ſit intelſm a te: & ita erit indiuidualiter numerã tũ & intellectũ in potentia tãtũ, & oportebit abſtrahere intentionem cõem ab vtroq; : quia a quibuſlibet diuerſis, contingit abſtrahere aliquod commune intelligibile. quod eſt contra rationem intellectus: quia ſic nõ videret diſtingui intellectus, a virtute imaginatiua. Videtur ergo relinqui, quòd ſit vnus intellectus omnium hominum.

¶ 5 Præt. Cum diſcipulus accipit ſcientiã a magiſtro, non poteſt dici, quòd ſcientia magiſtri generet ſcientiam in diſcipulo: quia ſic etiam ſcientia eſſet forma actiua, ſicut calor. quod patet eſſe falſum. Videtur ergo, quòd eadem numero ſcientia, quæ eſt in magiſtro, cõmunicetur diſcipulo. Quod eſſe nõ poteſt, niſi ſit vnus intellectus vtriuſq;. Videtur ergo, q̃ ſit vnus intellectus diſcipuli & magiſtri, & per cõſequẽns omnium hominũ.

¶ 6 Præt. Aug*. dicit in lib. de quãtitate animæ, Si plures tantum animas humanas. dixerim, ipſe me ridebo. Sed maxime videtur anima eſſe vna quãtum ad intellectũ. Ergo eſt vnus intellect⁹ oĩum hoĩum.

SED CONTRA eſt, quòd Philoſophus dicit in ſecundo Phyſic.* quòd ſicut ſe habent cauſæ vniuerſales ad vniuerſalia, ita ſe habent cauſæ particulares ad particularia. Sed impoſſibile eſt, quòd vna anima ſecundum ſpeciem ſit diuerſorum animalium ſecũdum ſpeciẽ. Ergo impoſſibile eſt, quòd anima intellectiua vna numero ſit diuerſorum ſecundum numerum.

RESPON. Dicendum, q̃ intellectum eſſe vnum omnium hominum, omnino eſt impoſſibile. Et hoc quidem patet, ſi ſecundũ Platonis ſententiam homo ſit ipſe intellectus*. Sequeret enim, ſi Sortis & Platonis eſt vnus intellectus tantũ, quòd Sortes & Plato ſint vnus homo: & quòd non diſtinguantur abinuicem, niſi per hoc, quòd eſt extra eſſentiam vtriuſque: & erit tunc diſtinctio Sortis & Platonis non alia quàm hominis tunicati & cappati, quod eſt omnino abſurdum. Similiter etiã patet hoc eſſe impoſſibile, ſi ſecundum ſententiã Ariſtotelis † intellect⁹ ponat̃ pars, ſeu potentia animæ, quæ eſt hominis forma: impoſſibile eſt enim plurium numero diuerſorum eſſe vnam formam: ſicut impoſſibile eſt quòd eorum ſit vnum eſſe: nã forma eſt eſſendi principium. Similiter etiam patet hoc eſſe impoſſibile, quocunque modo quis ponat vnionem intellectus ad hunc, & ad illum hominem. Manifeſtũ eſt enim, quòd ſi ſit vnum principale agens & duo inſtrumẽta, dici poterit vnum agens ſimpliciter, ſed plures actiones. ſicut ſi vnus homo tangat diuerſa duabus manibus, erit vnus tangens, ſed duo tactus. Si vero ecõuerſo inſtrumẽtum ſit vnum, & principales agentes diuerſi, dicentur quidem plures agentes, ſed vna actio. ſicut ſi multi vno fune trahant nauẽ, erũt multi trahentes, & vnus tractus. Si vero agens principale ſit vnum, & inſtrumentum vnum, dicetur vnum agens, & vna actio. ſicut cũ faber vno martello pcutit; eſt vnus percutiens, & vna percuſſio. Manifeſtum eſt autem, quòd qualitercunque intellectus ſeu vniatur, ſeu copuletur huic vel illi homini, intellectus inter cætera, quæ ad hominem pertinent, principalitatem habet. obediunt enim vires ſenſitiuæ intellectui, & ei deſeruiunt*. Si ergo poneretur q̃ eſſent plures intellectus, & ſenſus vnus duorũ hominum, puta ſi duo homines haberent vnum oculum, eſſent quidem plures videntes: ſed vna viſio. Si vero intellectus eſt vnus (quantumcunque diuerſificentur alia, quibus omnibus intellectus vtitur, quaſi inſtrumentis) nullo modo Sortes & Plato poterunt dici niſi vnus intelligens. Et ſi addamus, quòd ipſum intelligere, quod eſt actio intellectus, nõ ſit per aliquod aliud organum, niſi per ipſum intellectum, ſequetur vlterius, quòd ſit & agens vnũ, & actio vna, id eſt, quòd omnes homines ſint vnus intelligens, & vnum intelligere. dico autem reſpectu eiuſdem intelligibilis. Poſſet autem diuerſificari actio intellectualis mea & tua, per diuerſitatem phantaſmatum: quia ſcilicet aliud eſt phãtaſma lapidis in me, & aliud in te: ſi ipſum phantaſma ſecundum quod eſt aliud in me, & aliud in te, eſſet forma intellectus poſſibilis: quia idem agens ſecundum diuerſas formas producit diuerſas actiones, ſicut ſecundum diuerſas formas rerum reſpectu eiuſdem oculi ſunt diuerſæ viſiones. Sed ipſum phantaſma non eſt forma intellectus poſſibilis: ſed ſpecies intelligibilis, quæ a phantaſmatibus abſtrahitur. In vno autem intellectu a phantaſmatibus diuerſis eiuſdem ſpeciei, non abſtrahitur niſi vna ſpecies intelligibilis. Sicut in vno homine apparet, in quo poſſunt eſſe diuerſa phantaſmata lapidis, & tamen ab omnibus eis abſtrahitur vna ſpecies intelligibilis lapidis: per quã intellectus vnius hominis operatione vna intelligit naturam lapidis non obſtante diuerſitate phantaſmatum. Si ergo vnus intellectus eſſet omnium hominum, diuerſitates phãtaſmatum, quæ ſunt in hoc & in illo, non poſſent cauſare diuerſitatẽ intellectualis operationis huius, & illius hominis, vt Commentator * fingit in tertio de Anima. Relinquitur ergo, quòd omnino impoſſibile, & inconueniens eſt, ponere vnum intellectum omnium hominum.

365 1

Li. de anima. text. 52. Et li. text. 36. & 26 huius.

Li. de quantitate animæ. ca. 13. ad finẽ, nõ. 1.

Li. 2. Phyſ. text. 38. in no. 2.

4. Meta. quòd ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec refert, vtrum illud ens ſit ſpecifica, aut numeralis res, quemadmodum enim, idem eſt homo, & ens homo, & vnus homo &c. Ita idem eſt Sortes, & ens Sortes, & vnus Sortes, & diuerſus Sortes: & in propoſito, idem eſt hæc anima, hæc vna anima, hæc diuerſa anima. Nec ab alia cauſa pendet hæc anima, & ab alia vnitas eius, & ab alia diuerſitas eius. Omnia enim hæc cum eandem dicant naturam, ab eadem ſunt cauſa. Et propterea optime ſtertur in litera, quòd quia ens quod eſt anima, nõ pendet a corpore, q̃ nec vnitas eius, nec multiplicatio pẽdet a corpore. Et tu infer, quòd quia Sortes nõ ſi Sortes quãtitate: ſed ſubſtantia formaliter. ergo nec vnus numero, nec diuerſus numero quãtitate formaliter: alioquin ruit doctrina hæc, aut voluntario priuilegio ſingularis dicetur.

¶ In reſponſione ad tertiũ, diligenter ad uerte primo, q̃ S. T. inchoat ab immaterialitate abſolute: ſed poſtmodum deſcendit ad immaterialitatem talem. ſ. per abſtractionem a materia, quia ex primo ſpecies intelligibilis habet, quòd ſit ratio intelligendi abſolute: ex ſecũdo vero quòd ſit ratio intelligendi vniuerſale tantum. i. qđ quid erat eſſe rei: ita quòd non ſingularitatem eius, & hoc directe ad minus. Vnde nõ docet, quòd ſpecies immaterialis eſt ſpecies quidditatis tantũ: ſed quòd ſpecies ſit immaterialis. ſ. p̃ abſtractionem a materialibus phantaſmatibus & ſingularibus, vt patet literam diligenter inſpicienti. Hoc aũt dico, ne quis putet oblitum S. T eorum q̃ ſupra docuit de angelis.

¶ Aduerte ſecũdo, q̃ Auerroiſtæ rñſione hanc inficiantur, dicẽtes, q̃ ratio Auerrois non intendit, q̃ ſingularitas impediat ſtellectionẽ, accipiendo ſingulare, vt diſtinguitur contra vniuerſale in predicando, qm̃ optime nouerat Auerrois omnes intelligentias eſſe iſto modo ſingulares. Sed intendit q̃ ſingularitas vt diſtinguitur contra vniuerſalitatem ſpeciei in eſſendo, ſi inueniretur vniuerſalis in eſſendo, vt Plato finxit. Et ratio huius eſt, quia quod eſt hoc modo particulare, nõ totã in ſe habet naturam: ſed partem tantum: ac per hoc vniuerſalem cognitionem impedit, & ad hoc oportebat rñdere.

Li. 3. cõ. 5. & 36.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd obiectio ista supponit quoddã falsum. s. quòd singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam sciẽdũ, quòd secundum veritatem intentio Auerrois est, non quòd singularitas, sed quòd singularitas materialis impedit intellectionem. & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, quòd quæcũq; sunt singularia per diuisionem naturæ specificæ, in eis sunt singularia materialia, 368 369 quia materialiũ proprietas est, esse multa vnius speciei: ac 266 per hoc, si intellect⁹ multiplicantur, infert ergo essent particulares, eo. s. mõ, 264 quo ista entia materialia sũt particularia, & consequenter impediret intellectio.

¶ Sanctus Thomas autẽ, quia in responsione ad primum iã euacuauerat hoc fũdamentum, ponens tertium genus singularium, ita quòd singularium quædam c 369 sunt tota natura specifica, & ista nõ multiplicantur numeraliter: sed sunt velut vniuersalia in essendo, quę manifestum est nõ officere intellectioni, & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participãtia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis, quia quędam sunt materialia, & ista impediũt intellectionem ratione conditionum 283 b materialium, quoniã per separationẽ a materia fit intellectio: quædam vero sunt immaterialia, & ista nõ impediũt intellectionẽ, quia non ratione singularitatis: nec rõne materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ, quia vtrũque. s. participatum & participans, est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quòd autem diuisio numeralis possit fieri, & esse absque materia, multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc S. Th. quoniam impossibilem ponit multiplicationẽ absq; materia. i. absq; K receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd loquentes in aere, instant dicentes, hanc responsionem non euacuare vim argumẽti Auerrois, quoniam in æquiuoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic. hic vero respondet de vnitate rei intellectæ, dum dicit quòd siue intellectus sit vnus, siue multiplex, sẽm per id quod intelligitur, est vnum, puta quidditas lapidis. vnde vis rationis in hoc stat. intellectum lapidis est vnum. ergo intellectus est vnus. Antecedens patet, quia si multiplicaretur, esset in tellectum in potentia. Consequẽtia probatur, quia intellectum, aut sumit pro esse reali qđ ponit in intellectu. s. esse speciei intelligibilis, vel actus intelligẽdi: aut pro esse diminuto aliquo obiectiuo, quo. s. formale obiectũ dr ɨtellectus, quicquid sit illud esse. Et vtroq; modo oppositũ consequentis, infert oppositũ antecedẽtis. s. multa eiusdem rationis. ergo intellectum in eis non est vnũ ſm esse subiectiuũ: sed multiplex numero, vt patet. & similiter ſm esse obiectiuum: q̃a illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationem numeralem rationum intelligibilium, in quibus reluceat: cuilibet. n. speciei in intelligibili respondet obiectum p- F
¶ Ad hoc est dicendũ. quòd responsio intendit de intellecto vt sic, nec in æquiuoco laborat, sed male intelligitur. Ad cuius euidentiam sciẽdũ est, quòd cũm natura lapidis nõ inueniatur nisi in hoc, vel illo lapide existẽte, & sciẽtia sit de rebus: oportet scientiã terminari ad lapideitatẽ existentẽ in hoc. Et quia scientia nõ est de singularib⁹ vt sic; non terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc, sed absolute, id est ad ipsam, non ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidib⁹, & lapideitas seclusis singularitatibus, non habet penes qd multiplicetur, consequens est, quòd lapideitas, vt terminat actũ intellectus, sit vna non solũ formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali. n. vnitate in- Li. 3. de an telligitur illa propo- ma. tex. 36 sitio, Intellectum tom. 2. oportet esse vnum. Verum, quoniam lapideitas vt ɨtellecta, duo dicit. s. lapideitatem, & esse cognitum: si de esse realiloquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phãtasmatum ɨ quibus subsistetur, & intelligibilium specierũ quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectus, scilicet secundum esse subiectiuum in intelligẽte: sed de hoc in præcedente articulo tractauerat San. Tho. Si vero de esse obiectiuo est sermo, tunc ſm veritatem cum tale esse non sit, nisi esse relatiuum relatione rationis, vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum nihil addit, nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus visionis, secundũ diuersas opiniones de multiplicatione numerali relationis, diuersimode dici põt. Secundum. n. tenentes, in vno termino relationem eiusdẽ rationis non multiplicari, quãtumcunque termini multiplicentẽ ex altera parte, oportet dicere, quòd quãmuis ex parte plurium specierum intelligibiliũ in diuersis intellectibus sint multæ præsentationes lapideitatis: ex parte tñ lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnũ repræsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est vnũ simile vnica similitudine mille albis. & hæc est opinio San. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est vnũ intellectum omnino: & per priuationem omnis differentia numeralis, & per positionem vnius numero esse relatiui, quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt, vnũ vel plures ponere intellectus: quia nec illa vnitas negatiua, nec ista positiua, variatur propter pluralitatẽ intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum vero ponentes relationem plurificari plurificato altero termino, dupliciter dici põt. Primo, quòd q̃a omnes relationes eiusdẽ rationis in vno termino se habent ut vna; ideo simpliciter conceditur q̃ lapideitas est vnum obiectum numero in esse obiectiuo, quemad- A
dum Sortes dicitur vnum simile, multis consimilibus, quãmuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secundo potest dici q̃ quia in obiecto res ipsa est terminꝰ cognitionis, esse vero obiectiuum est conditio sine qua nõ, non inconuenit concedere quòd

secundum sententiam Aristot*. quæ res sentitur ſm illam dispositionem, quam extra animam habet in sua particularitate: natura autem rei, quæ intelligitur, est quidem extra animam: sed nõ habet illum modum essendi extra animam, secundum quem intelligitur c. Intelligitur enim natura commu- B
nis seclusis principiis indiuiduantibus: non autem hunc modum essendi habet extra animam. Sed ſm sententiam Platonis res intellecta eo modo est extra animam, quo intelligitur*. Posuit enim naturas rerum, a materia separatas.

Ad 5ᵐ dicendum, quòd scientia alia est ɨ discipulo, & alia in magistro. quomodo autem causetur, in sequentibus ostendetur*.

Ad 6ᵐ dicendũ, q̃ Auguſt. in telligit animas nõ esse plures tãtũ, quin vniant c in vna ratione speciei. C

Articvlvs III.

Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ, per essentiam differentes.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, q̃ præter animam intellectiuam, sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes, scilicet sensitiua & nutritiua. Corruptibile enim & incorruptibile, non sunt vnius substantiæ. Sed aĩa intellectiua est in corruptibilis, aliæ vero animæ, scilicet sensitiua, & nutritiua, sunt corruptibiles, vt ex superioribus patet*. Ergo in homine non potest esse vna essentia animæ intellectiuæ, & sensitiuæ, & nutritiuæ.

¶ 2 Si dicat q̃ anima sensitiua in homine est incorruptibilis, cõtra, Corruptibile & incorruptibile differunt secũdum genus: vt dicitur E
in 10. Metaph*. Sed anima sensitiua, in equo & leone, & alijs brutis animalibus est corruptibilis. Si igitur in homine sit incorruptibilis, non erit eiusdẽm generis anima sensitiua in homine, & bruto. Animal autem dicitur ex eo quòd habet animam sensitiuam. Neque ergo animal erit vnum genus commune hominis & aliorum animalium. quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in lib. de gener.* animalium, quòd embrio priꝰ est animal, quàm homo: Sed hoc esse non posset, si esset eadem essentia animę sensitiuę & intellectiuæ. est enim animal per animam sensitiuam, homo vero per animam intellectiuam. Non ergo in homine est vna essentia animæ sensitiuæ, & intellectiuæ. Lib. 2.. c. 3. tom. 4.

¶ 4 Præt. Philosophus dicit in 8. Metaph.* quòd genus sumitur a materia, differentia vero a forma. Sed rationale, quod est differentia constitutiua hominis, sumitur ab anima intellectiua, animal vero dicitur ex hoc, quòd habet corpus animatum anima sensitiua. Anima ergo intellectiua comparatur ad corpus animatum anima sensitiua, sicut forma ad materiam. Non ergo anima intellectiua est eadem per essentiam cum anima sensitiua in homine: sed præsupponit eam sicut materiale suppositũ. D Lib. 8. Meta. tex. 6. to mo. 3.

Sed contra est, quod dicitur in lib. de Eccle*. dog. Neque duas animas esse dicimus in homine vno: sicut Iacobus, & alij Sirorum scribunt vnam animalem, qua animatur corpus, & immista sit sanguini: & alteram spiritualem, quæ rationi ministret: sed dicimus vnam & eandem esse animam in homine, quæ & corpus sua societate viuificat, & semetipsam sua ratione disponit. Lib. de Eccles. dog. c. 15. in prin. to. 3. inter opera Auguſt.

Respon. Dicendum, quòd Plato† posuit diuersas animas esse in corpore vno: etiam secundum

non vident, & tamen in eius principiis fatentur, dum quotidie resonamus q̃ ex duobus existentibus in actu, nõ potest fieri vnũ per se ens: sed ex actu & potentia. Nec est alia causa quærenda, & tamen cum hæc applicanda sint, ad glossas veniturꝰ, operientes ponitam patulam veritatẽ. Ideo nanq; ex actu & actu nõ potest ens nisi per accidens constitui, quia quilibet actus, quantamcunq; imperfectus, naturam quandam & quod quid erat esse cõstituit, ponit. n. vel quid, vel quale, vel quantum &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunq; imperfectis, cõstat non fieri vnum per se. Nihil enim refert, an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc q̃ non possit cum alia vnum per se facere. Quoniam hoc repugnat non ex perfectione quidditatis: sed ex hoc, q̃ in se quædã quidditas est. Ex quibus q̃ nãq; duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, q̃ hæc vnũ, quãmuis Ita refert Ari. li. 1. de anima: tex. 90. Et li. 3. tex. 41. to. 2

¶ Super Quæstionis septuagesimæ sextæ Articulum tertium.

Titulus clarus.

¶ De animarũ tantum pluralitate, non omnium formarum substantialium inquirens, in forma tria facit. Primo, tractat opinionem Platonis. Secũdo, respondet quæsito negatiue. Tertio, ostendit modũ suæ positionis

¶ Quo ad primum tria dicit. Primo refert Platonem tenere partem affirmatiuam. s. tres animæ distinguuntur essentia & loco, secundo in quo Arist. eum arguerit. s. quo ad sensitiuam & vegetatiuam propter animalium partes decisas, vitam vtrãq; habentes. quo ad intellectiuam vero, sub dubio reliquit quo ad locum. Tertio, quomodo opinio Platonis potest sustineri, & quomodo non: quia ponendo vnionem animæ vt motoris tantum potest, vt formæ substantialis nequaquam, vt probabitur.

¶ Quo ad secundum, concluso responsiua. Eadem numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua. probatur tripliciter. Primo, quia si essent plures animæ in eodem, illud non esset vnum simpliciter, probatur sequela tripliciter. Primo ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formæ. Tum, quia ab eodem res habet esse & vnitatem. Tum a posteriori, quia ea, quæ denominantur a diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, vt homo albus. Secundo ex argumentatione Arist. contra Platonem 3. Meta. text. 20. Tertio, ex argumentatione eiusdem in pri-

371 a. contra c. 91. Et de anim. tex. 11. Et quod. 1. 9. a. 11. Et quod. 11. ar. 1. Et opu. 65. c. 90. 91. & 92.

Q. 71. ar. 6.

3. de Met. tex. 20. 3

quàmuis vna magis repugnet quàm altera ex propriis. Ex potentia verò & actu ideo manifeste fit vnum, quia potẽtia vt sic, nullam naturam aut quidditatem ponit. non enim ponit quid, aut quale, aut quantum: sed hoc tantum quod potẽtiale est respectu talis naturæ. Actu verò, naturam secum aut formaliter, aut causaliter: causalitate tamen formali afferente: nõ nisi vnum qđ quid erat esse constituti põt ex eo, & tali receptiuo. Et propterea non oportet quęrere, qũo ex actu & potentia fiat vnum. Sed si res illa quę est potentia, aliam ponit naturam, & non est potẽtia tantum, iam componitur res non ex actu & potẽtia tantum: sed ex actu & actu, & consequenter nõ fit ens ex tali cõpositione, nisi per accidẽs: nec oportet aliam quærere causam. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponunt compositũ per se ens, constare ex actu & potẽtia, cõstante ex actu & potẽtia. est enim implicatio in adiecto, quoniam est ponere qꝑ fiat ex duobus actibus, & qꝑ fiat nõ ex per se potentia, qm accidit præcedenti composito talis potentia, est. n. præter eius rationem, vt patet. Nec posset reddi ratio, quare magis fit per se vnum ex anima & corpore, q̃ ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine, sunt enim proprius actꝰ, & propria potentia. Et super hoc funda tur ratio S. Th. quæ vnitate entis ex vnitate formæ probat, quia, alioquin vnũ ens non esset.

¶ Secunda ratio, Si diceret diuersas formas, aut per accidẽs esset prædicatio, aut in secundo modo dicendi per se, sed neutrum horum est: sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicunt eãdem animã. Conditionalis probatur, quia formæ diuersæ, & coeuntes aut ordinatæ iter se sunt, aut non: si nõ, ergo pariunt prædicata per accidens: si sic. ergo forma præambula fundat subiectum, & forma reliqua prædicatum secundi modi, quia prima ponitur in ratione secundæ, vt superficiatum ostendit respectu colorati. Destructio vtriusq; partis patet. prima quidem, quia animal per se dicitur de homine; secũda vero, quia homo, quod est subiectum, non ponitur in ratione animalis, quod est prædicatum: sed econuerso.

¶ Contra hanc rationem Scotus vbi supra tria dicit. Primo, qꝑ

Lib. 3. tex. 41. & sequẽtibus, to. 2.

372

D. 650. 215.

516

Lib. 3. tex. 20. tom. 3.

Li. 1 de anima, tex. 90. com. 2.

organa distinctas, quibus diuersa opera vitę attribuebat, dicens: vim nutritiuam esse in hepate, concupiscibilem in corde, cognoscitiuã in cerebro. Quam quidem opinionem Aristot. reprobat in lib. de Anima, quantum ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc, quòd in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniũtur diuersæ operationes animæ, sicut sensus & appetitus. Hoc autẽ non esset, si diuersa principia operationum animæ tanquam per essentiam diuersæ, diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrũ sit separata ab alijs partibus animæ solum ratione, an etiam loco. Opinio autem Platonis sustineri vtique posset, si poneretur, qꝑ anima vnitur corpori, non vt forma: sed vt motor, vt posuit Plato [a]. Nihil enim inconueniens sequitur, si idem mobile a diuersis motoribus moueatur, pręcipue secũdum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam, omnino impossibile [d] videtur, plures animas per essentiam differentes in vno corpore esse. quod quidem triplici rõne manifestari potest. Primo quidem, quia animal non esset simpliciter vnum, cuius essent animę plures [e]. nihil enim est simpliciter vnũ, nisi per formam vnam, per quã habet res esse. ab eodem. n. habet res qꝑ sit ens, & qꝑ sit vna. et ideo ea quæ denominantur a diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, sicut homo albꝰ. Si igitur homo ab alia forma haberet qꝑ sit viuũ. s. ab anima vegetabili, & ab alia forma qꝑ sit animal. s. ab anima sensibili, & ab alia qꝑ sit homo. s. ab anima rationali, sequeretur qꝑ homo non esset vnum simpliciter, sicut & Aristo. argumentatur contra Platonẽ in 3. Meta. † qꝑ si alia esset idea animalis, & alia bipedis, nõ esset vnũ simpliciter animal bipes. Et propter hoc, in 1. de Anima * contra

372

Li. 1 de anima, tex. 90. com. 2.

ponẽtes diuersas animas in corpore, inquirit quid contineat illas. i. quid faciat ex eis vnum. Et non potest dici, qꝑ vniantur per corporis vnitatem, quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, q̃ econuerso. Secundo, hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ. n. sumuntur a diuersis formis, prædicantur adinucem, vel per accidens, si formæ nõ sint adinuicem ordinatæ, puta cũ dicimus qꝑ album est dulce, vel si formæ sint ordinatæ adinuicẽ, erit prædicatio per se, in secundo modo dicendi per se, quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus, qꝑ corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit, a qua aliquid dicitur animal, & a qua aliquid dicitur homo, sequeretur qꝑ vel vnum horum non posset prędicari de altero, nisi per accidens: si istæ duæ formæ adinuicem ordinem non habent, vel qꝑ sit ibi prædicatio in secundo modo dicẽdi per se, si vna animarum sit ad aliam prędicabula. Vtrunque autẽ horum est manifeste falsum, quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens: homo autẽ non ponitur in diffinitione animalis: sed econuerso. ergo oportet eãdem formam esse, per quã aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non vere esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertio, apparet hoc esse impossibile, per hoc qꝑ una operatio animæ cum fuerit intensa, impedit aliam. quod nullo modo contingeret, nisi principium actionum esset per essentiam vnum.

Sic ergo dicendum, qꝑ eadem numero est anima in hoie sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quo modo autem hoc contingat, de facili considerari potest, si quis differentias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum

qꝑ neutrius ratio in alterius conceptu intrinsece clauditur, vt patet. Ergo, stat regula S. T. qꝑ vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se, sit horum prædicatio: nec est aliqua instãtia. Ad id vero, quod tertio subditur, quasi diceret, qꝑ illa regula quocunque modo sit, verificatur in terminis præcise sumptis ab illis, & non in specie &c. respondetur, qꝑ illa regula verificatur in terminis, siue præcise, siue non præcise sumptis ab illis, dummodo sumantur formaliter: nihil enim refert differentia præcisionis, nisi forte

forte ad modum significandi, quod non est ad propositum. Qm̃ supposito congruo modo significandi ipsis speciei, & generi, loquimur: ita quòd sensus regulæ est, quod illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cum contra hoc dicitur, quòd species importat genus tanquam de per se conceptu eius. respondetur, quòd licet de facto ita sit, stante tamen hypothesi, quòd essent diuersæ formæ generica & specifica, tunc homo aut solã formam specificam significaret per modum totius & determinati: & in hoc differret a differentia, quæ significaret per modum determinãtis formaliter: aut significaret habens vtranq; formam generică & specificã. sicut si aliquod vnũ nomen significaret habens igneitatẽ & leuitatem. Et tunc optime sequitur, qꝑ homo non vere esset id quod est animal: nisi vel ratione partis, qđ repugnat verę & directę prædicationi primi modi, iuxta hanc significationem: vel per accidens, quia habens hanc formam, est etiam habens illam iuxta primam significationem, qđ etiã repugnat ꝓdicationi directæ primi modi, quia predicatum nullo modo de ber esse per accidẽs, ideſt extra essentiã subiecti.

¶ Tertia ratio est a signo. Intensa vna operatione animæ, impeditur alia. ergo principium earum est vnum per essentiam, alioquin vna nõ impediret aliam.

¶ Quo ad tertium, ostendit modũ quo omnes animæ vna sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine continentiæ. Perfectionis qui dem, quia se habent sicut numeri ex additione. ex 8. Meta. tex. 10. Continentię vero, quia se habent sicut figuræ, ex 2. de anima: ex his constatur, qꝑ superflueret alia anima, & est quarta ratio.

¶ Contra hanc quartam rationem, quam Sco. dicit plus cæteris valere, dicit ibidem, qꝑ facile soluitur, dicendo, qꝑ non est superfluum: sed necessarium ponere præter animam intellectiuã aliã formam, quia illa recedente, alia remanet. ergo hæc non est illa. Antecedens patet. Ad hoc breuiter dicitur. primo, qꝑ superfluitas non potest subterfugi, quoniam natura secundum eos posuit fer duas corporeitates substantiales in homine: alteram in anima intellectiua, quæ continet omnes imperfectiones, vt tetragonũ trigonum, & alterã in illa alia forma, & tñ natura non pót abundare in superfluo, nec deficere vt in pluribus. hoc autem est

Lib. 2. de anima, tex. 31. to 20.

369

D. 633.

c

41

mul sensitiua & intellectiua: vt infra plenius ostendetur *.

Ad 4m dicendum, quòd non oportet secundum diuersas rationes vel intentiones logicas, quæ consequuntur modum intelligendi, diuersitatem [d] in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnum & idem secundum diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictum est *, anima intellectiua virtute continet id, quod sensitiua habet: & adhuc amplius, potest seorsum ratio cõsiderare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectum & materiale [e]. Et quia hoc innenit commune homini & alijs animalibus: ex hoc rationem generis format. Id verò quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo format differentiam hominis. °

Articvlvs IIII.

Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.

Ad quartvm sic proceditur. Videtur, quòd in homine sit alia forma præter animam intellectiuã. Dicit enim Philosophus in secundo de anima *, quòd anima est actꝰ corporis Physici, potẽtia vitam habentis. Comparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquam formam substantialem, per quam est corpus. Ergo ante animam præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶ 2. Præt. Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum, diuiditur in duas partes, quarum vna est mouens, & alia est mota, vt probatur in 8. Physic *. Pars autem mouẽs est anima. Ergo oportet quòd alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, ut dicitur in 5. Physic *. cum sit ens solũ in potẽtia, quinimmo

Titulus clarus, de forma substantiali. Q. 118. ar. 2, ad. 2.

¶ In corpore quatuor: Primo, quid secundum Platon. dicendum. Secũdo, respondet quæstio negatiue. Tertio, ostendit modum positionis. Quarto, extendit dicta ad omnes cõpositas substãtias. D. 211. In corp. ar.

¶ Quo ad primũ, vnum dicitur. s. qꝑ respondendum esset affirmatiue. Et probatur: quia oportet ponere formam, qua constitueretur corpus motum. a

¶ Quo ad secũdum vna est conclusio responsiua. In homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur, ducendo ad impossibile. Si præter animam intellectiuam præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentũ animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa impossibilia. ergo. Consequentia probatur, ex differentia inter formã substantialem & accidentalem quo ad esse, fieri, & corrũpi simpliciter, vel ſm quid, quia penes substantialẽ omnia hęc sunt simpliciter, penes accidentalem secundum quid. Et cõfirmantur hæ differentiæ ex errore antiquorum. 1. Physi. vel de generatione: falsitas consequẽtis ex dictis patet. Aduerte hic qꝑ Sco. in 4. dist. 11. q. 3. dicit hanc rationem non concludere intentũ: quia ly simpliciter potest dupliciter sumi. Primo, vt opponitur ei, qđ est, nullo mõdo, & sic ex non ente simpliciter nihil fit apud Philosophos. Alio modo, vt opponitur ei quod est secũdum quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter, q̃ esse primum naturaliter, & esse secundũ quid, esse naturaliter posterius. Et hoc modo verum est, quòd omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc siue forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, siue non. Semper enim esse datum a forma substantiali ſm suã naturam est prius, & illud posterius, sicut substantia accidente. Vnde ex hoc non sequitur, ergo vna est forma in composito, quia stat vni composito habenti vnum esse prius naturaliter

372

Locis supra ar. 3. citatis.

Li. 3. de anima. text. 4. & 5. to. 2.

Lib. 8. Physi. text. 30. tom. 2.

Lib. 5. Physi. tex. 8. to. 2.

liter accidentali forma aduenire aliud perfectius esse, etiã prius naturaliter, q̃ sit esse accidentale. Sed quòd responsio hæc voluntaria & nulla sit, facile manifestatur. Quòd voluntaria quidem sit, patet, quia ad placitum exponit terminos, & non secundum vsum philosophorum loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, duplicem tantũ habet apud philosophos significationẽ, primo, vt idem est, quod ly totaliter, & sic intelligitur ex nõ ente simpliciter. i. totaliter, nihil sit. Et sic dicimus, multa non esse simpliciter completa, quando non sunt totaliter facta. Secundo, vt idẽ est, quòd nullo addito, iuxta illud Topicorũ, Simpliciter dico, quòd nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum oũm, & sic sumitur in proposito. Nec potest inficiari, nisi propriã loquelã ipsemet Scotus cum cæteris velit negare. Sed aduerte quòd i hoc deceptus videtur Scotus & multi eadem tenentur cæcitate, quòd non discernũt i ly simpliciter actũ exercitum ab actu signato, cum tamẽ distent sicut cœlum a terra. Vti nãq; ipso i actu signato est ponere ly, simpliciter, in ipsa re, de qua est sermo: vt cum dicimus, quòd generatio hominis, est generatio simpliciter: generatio vero hominis albi est secundũ q̃d &c. Vti vero ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re, de qua est sermo, absque adiectiuo aliquo, vt in generatione hominis dicimus homo fit, cum dealbatur vero, non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Aristote. enim & Sanctus Thomas & cæteri, ponunt differentiam inter formam substantialem, & accidentalem penes simpliciter & secundũ quid in actu exercito. Nec eget probatione, q̃m etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationẽ substantialis, dicimus etiam fieri simpliciter, vt patet in factione domus: dicimus. n. q̃ domus fit, & quod facta est: cũ aũs decoratur, non dicimus q̃ fit, sed cum adiectiuo, quòd fit alba aut pulchra. Est ergo vsitatissimum, & proprijssimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem S. Th. quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est, de illo verificatur quòd est. ergo non potest de illo verificari quòd fit, sed quòd fit tale. quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi, nisi concedendo quòd de vno, & eodem potest absolute, & absque addictione aliqua concedi quòd est & fit. Quod quantæ stultitiæ sit, ex relinquo iudicandum. Et hoc bene nota, quoniam in hoc lumine videbis clare multa secreta apud Aristoto. & complures tenebras apud alios.

375

Art. 1. huius quæst. D. 650.

omne quod mouetur est corpus. Ergo oportet, quòd in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

¶ 3 Præt. Ordo in formis attenditur secũdum habitudinem ad materiam primam. Prius enim & posterius, dicitur per cõparationem ad aliquod principium. Si ergo nõ esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediate materię primę inhæreret: sequeretur, quòd esset in ordine imperfectissimarũ formarũ, quæ immediate inhærẽt materię.

¶ 4 Præt. Corpus humanũ est corpus mistum. Mistio autem non fit secundum materiam tantum, quia tunc esset corruptio sola. Oportet ergo, quòd remaneant formæ elementorum in corpore misto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

SED CONTRA. Vnius rei est vnum esse substantiale. Sed forma substantialis dat esse substantiale. Ergo vnius rei est vna tantum forma substantialis. Anima autem est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est, quòd in homine sit aliqua alia forma substantialis, quàm anima intellectiua.

RESPON. Dicendum, quòd si poneret anima intellectiua non vniri corpori vt forma, sed solum vt motor, vt Platon. posuerunt, ne esse esset dicere, quòd in homine esset alia forma substantialis, per quam corpus ab anima mobile in suo esse constitueretur. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substãtialis, sicut supra iam diximus*: impossibile d est, quòd aliqua alia forma substantialis præter eam inueniatur in homine.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd forma substantialis in hoc a forma accidẽtali differt, quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale e: sicut calor facit suum subiectũ nõ simpliciter esse, sed esse calidum. Et cum aduenit forma accidentalis, non dicitur aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habens. Et similiter, cum recedit forma accidentalis, non dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secundum quid. Forma autem substantialis dat esse simpliciter: et ideo p eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari: & per ei⁹ recessum simpliciter corrumpi. Et propter hoc, antiqui naturales, qui posuerunt materiam primã esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aerem, aut aliquid huiusmodi f, dixerunt, quòd nihil generatur aut corrumpitur simpliciter, sed omne fieri statuerunt alterari, vt dicitur in 1. Physi*. Si igitur ita esset, quòd præter animam intellectiuam præexisteret quęcunq; alia forma substantialis in materia, per quam subiectum animæ esset ens actu, sequeretur, quòd anima non daret esse simpliciter, & per cõsequens quòd non esset forma substãtialis; & quòd per aduentum animę non esset generatio simpliciter: sed solum secũdum quid. quæ sunt manifeste falsa. Vnde dicendum est, q̃ nulla alia forma substantialis est in homine, nisi sola anima intellectiua, & q̃ ipsa sicut virtute continet animã sensitiuam & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formę in alijs faciunt. Et similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis; & vniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarum.

Ad PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ Aristot. non dicit animam esse T. quòd accipiendo proprium vt distinguitur contra commune, & loquendo de termino formali, maior nõ est vera, quando sunt agentia subordinata, qualia sunt generans & creans animam intellectiuam. Secundo dicitur, q̃ habere eundem terminum formalem eodem modo, licet sit inconueniens, nõ tamen diuersimode, vt hic accidit, quia anima terminat creationem intrinsece, & generationẽ extrinsece, & sic forma est idem terminus vtriusq;, sed non eodem modo. Ideo non sequitur. ergo generatur. Tertio dicitur, quòd cuilibet actioni datur proprius per se primo terminus, quamuis non formalis, & quòd generationis terminus proprius, est compositum: creationis, anima intellectiua: sed de his quæstio. 118. ex proposito est sermo.

¶ In responsione ad primum, vbi agitur de forma corporeitatis, aduerte q̃ Sco. in 4. vbi supra, dupliciter probat in homine præter animam intellectiuam esse aliam formam corporeitatis, sen mistionis. Primo, ex identitate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idẽ numero: & huic annectitur de identitate Eucharistiæ in triduo mortis Christi: quoniam idem est iudicium de identitate corporis Christi in se, & Eucharistia. Secũdo, ex identitate specifica formæ cadaueris: quia non potest esse regulariter idem effectus a quibuscunque & quantuncunque diuersis agentibus: sed corpus viuum quomodocunque moriatur, modo nõ statim dissoluatur i elementa: ad sensum apparet eiusdẽ rationis. ergo nõ producitur noua forma, sed remanet quæ erat forma corporeitatis. Henricus autem cũ multis aliis, arguit ex parte effectus sic. Anima intellectiua non potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mistionis. ergo præter eã oportet aliam formam ponere. Cõsequẽtia plana, & antecedẽs probat: quia esse diuisibile, quantũ, extensum, figuratum, corruptibile &c. nõ sunt ab anima intellectiua: quoniã esse eius est indiuisibile est inextensibile, incorruptibile, immateriale &c. ergo. Et hoc præcipue militat aduersus S. T. nullũ aliud esse ponentem in homine, nisi illud quod est animæ intellectiuæ. Et confirmatur: q̃a non videtur intelligibile q̃ compositũ sit quantum, extensumq;, & quælibet pars eius non sit quanta & extensa.

¶ Ad primum horum, iam dixit S. Th. quòd corpus Christi in triduo fuit simpliciter idem numero: quia idem suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existentiæ. & quòd nõ valet, ergo idem formaliter. Et hoc sufficit ad verificãdas omnes sanctorum authoritates: & similiter in Eucharistia. Ita q̃, in hostia cõsecrata aut retenta triduo, cõtinebatur illud compositum ex materia, & illa forma cadaueris, quod tunc erat verum Christi corpus idem cũ viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione in eadem hostia fuisset compositũ ex materia & anima itellectiua, vt dat esse corporeum. Ita quòd, par est ratiovarietatis hic & ibi. Nec hic est aliquod inconueniens, nisi incoueniens fuerit, corpus Christi variari ſm vitam & mortem: hoc. n. ad hoc sequitur. Sed trepidauerunt timore, vbi non erat timor: quia non videnter naturam compositionis substantialis.

¶ Ad secũdum dicitur, q̃ ibi dicuntur tria. Quorum vnum est dubium, & duo sunt falsa. Dubiũ siquidẽ est, cadauer esse eiusdem rationis: quoniam sustineri potest rationabiliter, vtraq; cõtradictionis pars. Potest enim dici, quòd cadaueris forma est diuersarum rationum, iuxta diuersitatem naturalium agentium: puta ignis, aut aquæ: ita quòd cadauer mortui ex dominio choleræ, sit alterius rationis, a mortuo ex dominio phlegmatis. Et merito: quia illud ab igne corruptum, ad ignem tendit ex intentione agentis: reliquum ab aqua, in aquam, vt aliis existentibus terminis, alia etiam sit via. Nec refert vtrũ gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur: quoniam illa se habent vt excitãria & applicãtia actiua passiuis. Potest etiam dici, quòd forma cadaueris est vnius rationis: & quòd est forma imperfecta & communis via a viuo ad quodlibet elementũ. Nec inconueniens est medium remotum ad illa. Falsum vero est, quòd effectus vnius rationis, non possit ab hac agentium diuersitate produci: quoniam aliquid produci stat dupliciter, vt medium est, aut terminum principaliter intentum. Et rursus, vt medium proprium, vel cõmune. Et quòd quia forma cadaueris producitur vt commune mediũ ad omnia elementa, ideo põt a quolibet eorũ produci. Nec est hic quantacunq; diuersitas agentium, sed quadruplex tãtum, iuxta numerum elementorum. Falsum quoq; est, & contra Aristo. 2. de genera. tex. 17. quòd incorruptione hois non fiat noua forma: q̃m tunc nõ semper corruptio vnius esset generatio alterius, & natura operaret aspiciens ad malum. q̃d est impossibile.

¶ Ad tertium dicitur, suppositã distinctione de ly esse quãtum, dupliciter. s. p se, & per accidẽs: & q̃ hic non est quæstio, nisi de quãto & extenso per accidẽs, idest subiectiue: q̃m nulla res extra prædicamentum quantitatis, dat formale esse per se quãtum, vt patet: q̃ quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonum trigonum, ipsa potest supplere, imo necessario facit omnẽ effectum & operationem formæ mistionis & corporeitatis. Et vt satisfiat verbis arguẽtium, potest dici, q̃ in anima intellectiua inueniri esse corporeum, materiale, quantum, & figuratum &c. potest intelligi dupliciter: V. no modo formaliter: alio modo virtualiter. Et q̃ quãuis in ea non inueniantur hæc formaliter, sunt tamen in ea virtualiter: sicut trigonum etiam non est in tetragono formaliter, sed virtualiter: & sic anima dat q̃d habet virtualiter, & hoc sufficit. Est. n. anima intellectiua tãta excellentiæ, vt & faciat ens materiale quantitati subiectum &c. inquantum habet in se vim priorum: & vt det esse intellectuale & indiuisibile, inquãtũ formaliter excedit omnes alias. facileq; percipi potest, q̃ compositum sit quantum & figuratum subiectiue: & tamen illius forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine, quo discernere datum est, q̃ inter formam pure indiuisibilem, vt sunt intelligentiæ, & formam pure diuisibilem, vt sunt omnino materiales, mediat forma indiuisibilis formaliter & diuisibilis virtualiter: cui ex formali indiuisibilitate conuenit esse non quantum: & ex virtuali diuisibilitate, conuenit facere formaliter ens extẽsum subiectiue. Et nota, q̃ cum dicimus animam intellectiuam dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nanq; indiuisibile & immateriale, sicut anima ipsa: hoc vero diuisibile & materiale: illud est vnum simplicitate communicatum tãtum composito & materiæ, hoc vero est vnum compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta, positioni San. Thomæ de vnitate esse in composito: quoniã in æquiuoco laboratur, dum quæstio est de esse essentiæ, q̃d. est ipsum compositum subiectum quantitati, & positio loquitur de esse existentiæ.

¶ In responsione ad scũm aduerte, q̃ diuisio animalis in partẽ mouentem & partem moram in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter, & non in partes essentiales, nisi causaliter.

Li. 3. de cœlo, cõm. 67

cunſaliter: quoniã omne animal integratur ex duabus partibus corporeis, quarum vna actuatur potẽtia motiua ipſius animalis, & eſt pars mouens, & reliquia mouetur. In homine autem quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum, ſenſitiuum ſcilicet, & intellectiuum, eſt diuiſio in partes integrales, quo ad motum proueniẽtem ab appetitu ſenſitiuo: quia ille eſt actus cuiuſdam partis corporis. Et quodammodo in partes eſſentiales, quo ad motum proueniẽtem ab appetitu intellectiuo: quia ille nullius corporis eſt actus, & ſic pars mouens eſt anima, quæ eſt pars eſſentialis. Dixi autem quodã modo, quoniã pars mota non eſt ꝓprie pars eſſẽtialis, quoniam eſt corpus in actu, quod non eſt pars, niſi per ſynecdochem, realiter loquendo: ſed eſt, & dicitur pars hominis inquantũ homo aut animal, qa formaliter ſumendo animam, corpus, & animal, componitur animal ex anima & corpore tanquam ex partibus eſſentialibus, corpus tamen non eſt vere pars, vt dictum eſt.

Li.8.Meta. text.10. to mo.3. b 581 377

ex tex. 18. videtur ha beri to.2.

¶ In reſponſione ad tertium nota, quòd reſponſio redarguit argumentum, quòd peccat ſecundum non cauſam: non enim immediate vniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ, ſed dare illi primum tãtum perfectionis gradum. Vnde hinc habes, quòd eſſe formam propinquam materiæ primæ contingit dupliciter. Vno modo quo ad vnionem, & ſic omnis forma ſubſtantialis eſt æque propinqua materiæ primæ, quia in ipſa immediate recipitur, & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio, vel imperfectio formarum ſubſtantialium. Alio modo, quo ad gradualem perfectionem, & ſic non omnis forma eſt æque propinqua materiæ primæ. Sed quãto aliqua forma eſt propinquior materiæ, tanto imperfectior, & quanto magis elongata, tãto perfectior. Et ſic formæ elemẽtorum dicuntur imperfectiſſimæ & immediatæ materiæ, & primæ formæ eius, & deinde miſtorum, & ſic deinceps. vocatur autem forma propinquior materiæ ſecũdum perfectionem, quæ primum ordine generationis gradũ perfectionalem dat tantum: remotior vero quæ primum & ſecundũ, & ſic procedendo, data latitudine in quolibet gradu.

¶ In reſponſione ad quartum, vbi miſtio elementorum tractatur, longius eſſet habendus ſermo, ſi cuncta adducenda eſſent obiecta. Vnde in loco proprio in primo de generatione requiratur: hic ſat ſit rationes has tractare. Tria ergo ſunt in hac reſponſione. Primo, opinio Auicen. quę ſatis efficaciter impugnatur. Secundo, opinio Auerrois in 3. cœli. comment. 62. Cuius rationes ſunt, quia ſi corrumperentur totaliter, non ſaluaretur ratio elementi: nec materia reciperet formas miſtorum mediis elementis: ſed primo & eſſentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, ꝙ optime ſaluatur ratio elementi, quia elementũ eſt, ex quo fit aliquid cum inſit actu, vel virtute. Et quòd materiam recipere formas miſtorum immediate, poteſt dupliciter intelligi. Primo quo ad vnionem formæ cum materia, & ſic eſt neceſſarium: alio modo quo ad tranſmutationem, & ſic mediant elementa, ita ꝙ elemẽta media ſunt in tranſmutatione, non in informatione. Vel dicatur, ꝙ non ſolum in fieri, ſed in eſſe elementa ſunt media, nõ formaliter, ſed virtualiter: ſicut & manent non formaliter: ſed virtualiter. Sed aduerte hic, quòd Auerroiſtę derident ſecundam rationem S.T. contra Auerroim, quia manifeſte patet in commento illo, ꝙ Auerr. poſuit formas elemẽtorũ eſſe ſubſtãtias, medias aũt iter ſubſtãtias perfectas, & accidẽtia, & ex earũ iperfectione q̃ ꝓximæ ſunt accidẽtibus, poſſunt ſuſcipere magis & minus, & non poſuit aliquod medium inter ſubſtantiam & accidens. Sed iſti dum derident, quàm ſe derisibiles exhibeant ſi viderent, tacerent. Non penetrant ſubtilitatem formalitatemq́; S. Tho. qui ad philoſophos loquebatur, non ſciolos. Ad cuius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ ratio San. Tho. non tendit contra concluſionem, ſed contra rationem Auer. Suſtentatur enim Auer. ſuper ratione medii, vt expreſſe patet in commento illo, ita ꝙ ideo dicit eſſe poſſibile, formas elementorum miſceri magis & minus, quia eſſe eadditio & ſubtractio, variat ſpeciem, ſicut in numeris: vt dicitur in 8. Metaphi. * Vnde impoſſibile eſt, quòd forma ſubſtantialis quæcunque recipiat magis & minus *. Nec minus eſt impoſſibile aliquid eſſe medium inter ſubſtantiam & accidens. Et ideo dicendum eſt ſecundum Philoſophum in primo de generatione †, quòd formæ elementorũ manẽt in miſto nõ actu: ſed virtute. Manent enim qualitates propriæ elementorum, licet remiſſæ, in quibus eſt virtus formarum elementarium. Et huiuſmodi qualitas miſtionis, eſt propria diſpoſitio ad formam ſubſtantialem corporis miſti, puta, formam lapidis vel animæ cuiuſcunque.

Aut per abnegationem, & hoc non, vt de ſe patet. Aut per comparationem: & hoc non, quia forma elementi non eſt accidens in reſpectu ad ſubſtantiam, & ſubſtantia in reſpectu ad accidẽs, ſed eſt abſolute ſubſtantia. Et ſimiliter non verificatur, ꝙ ſuſcipit magis & minus in reſpectu ad ſubſtantiam & non ſuſcipit in reſpectu ad accidens: quoniam apud ipſum abſolute ſuſcipit magis & minus, & ſecundum veritatem non ſuſcipit abſolute. Aut per appropinquationem, & de hoc proculdubio intendit. Sed nihil infert, quia aut ratio fundatur ſuper ratione medii, & nulla eſt, quia non eſt vere medium. Aut ſuper ipſa appropinquatione naturæ, & tunc nihil aliud eſt dicere, niſi ꝙ quia formæ elementares ſunt imperfectiſſimæ, & viciniſſimæ accidentibus, ideo ſuſcipiunt magis & minus. Et apparet tunc duplex defectus. Primo, ꝙ ratio medii non eſt ad propoſitum, vt ſubtiliter excluſit S.T. Secundo, ꝙ ratio aſſignata eſt nulla, quia ex hoc quòd aliquid eſt imperfectiſſimum, & infimum in aliquo genere, non excluditur a communibus conditionibus ſui generis, ſed potius eo ipſo ꝙ infra genus continetur, illas habet: cõſtat ꝙ ſuſcipere magis & minus communis eſt conditio generis ſubſtantiæ, vt patet in prædicamentis. Taceant ergo, & voluntarie fateantur Auerroim eſſe locutũ, & nõ ex medii rõne, vt tamẽ loqui ſe credidit.

¶ Tertio in hac reſponſione S.T. ponit opinionem propriam, ꝙ elementa remanent non actu, ſed virtute. Sed aduerte, ꝙ elementa remanere virtute, põt dupliciter intelligi. Vno modo in forma ſubſtãtiali miſti, eo modo quo vegetatiuum eſt in forma ſenſitiua, & hæc eſt opinio Sco. in 2. ſen. diſt. 15. Alio modo in qualitate, quæ eſt propria diſpoſitio ad formam miſti, & hæc eſt opinio S.T. Et quamuis opinio Sco. contra viam S.T. ſit, & rationi aduerſetur, quia non eſt eadem proportio formæ perfectioris, puta ſenſitiua ad formas ſpecificas elemẽtorum, & ad gradus genericos, vt quemadmodum hos continet, ita illas contineat, quoniam illarum prædicatio ſibi repugnat, non autem horũ. Et ſenſui contradicit, quia operatio elementi non æque perfecte, aut perfectius eſt in forma miſti, ſed longe imperfectior: cuius oppoſitionem videmus in omnibus virtualiter clauſis in formis poſterioribus. ſenſitiuum enim perfectiori modo operatur opera vegetatiui, quàm pure vegetatiuum: quia tamen non eſt contra præſentem intẽtionem, in qua pluralitatem formarum excludimus, diſcutienda relinquatur in loco proprio: ſed hæc ſint ad diſcretionem opinionis Sancti Thomæ dicta.

¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimæſextæ Articuli quintum.*

TItulus clarus eſt.

¶ In corpore duo. Primo, reſpondet quæſito vna concluſione affirmatiue. Secundo, ex concluſione deducit duo corollaria. Concluſio reſponſiua eſt. Corpus cui vnitur anima intellectiua, oportet ꝙ ſit miſtum, & maxime ad æqualitatem reductũ, quale eſt noſtrum. Probatur ſic. Anima intellectiua exigit corpus habens has duas conditiones. ergo. Probatur conſequentia, quia ex forma accipitur ratio materiæ, quoniam materia eſt propter formã, & nõ ecõuerſo. Antecedẽs vero quoad primam partem. ſ. ly myſtum

miſtũ, ꝓbat ſic, aĩa intellectiua non habet inditam cognitionem intellectuã. ergo eſt etiam ſenſitiua. ergo exigit corpus organũ tactus. ergo medium inter cõtraria, ergo miſtũ. Antecedens huius probationis probat, ex eo ꝙ tenet infimũ gradũ in ordine intelligentium, ac per hoc eſt vt pura potentia, vt patet ex ſupradictis. Prima cõſequentia probatur, quia natura non deficit in neceſſariis, acquiſitio autem notitiæ in anima, oportet ꝙ fiat ex ſenſib⁹, vt patet, & Dio. cõfirmat. Secunda vero cõſequẽtia probatur, quia omnes ſenſus fundãtur ſuper tactum, vt patet in 3. de Anima. Tertia autẽ probatur, quia organũ tactus debet eſſe in potẽcia ad cõtraria calidũ & frigidũ, & reliqua tangibilia. Quarta autẽ relinquitur per ſe nota, quia conſtat corpus animalis non poſſe eſſe medium per abnegationem, immo nullum corpus poteſt eſſe in potentia ad tangibilia, vt medium per abnegationem. Secunda autẽ pars antecedentis, ſcilicet, maxime reductum ad æqualitatẽ, probatur ſic: anima itellectiua habet perfectiſſime virtutem ſenſitiuã. ergo exigit corpus maxime ad æqualitatẽ reductũ. Antecedens probatur, quia inferius perfectius continetur in ſuperiori: vt patet per Diony. conſequentia probatur ex eadẽ radice, quia. ſ. vis ſenſitiua fundatur ſup tactu: conſtat. n. ꝙ quanto organum tactus fuerit æqualius, tanto melius ꝓcipiet, quia ab excellẽtiis remotius meli⁹ diſcernit. ¶ Corollaria ſunt duo. Primum, ꝙ ex hoc hõ ꝑſtat tactu cæteris aialib⁹. Secũdum, inter hoĩes melioré habẽs tactũ, eſt melioris ingenii. Patet ſequela huius de primo ad vltimũ, & declaratur ſigno ex 2. de Anima.

Li.de anima.text.4. & 5. to.2. 249 368

Quæſt.22.a.1 1 178

Cap. inter principia de mediis. 281 315 364 & 6 415 c

373 1.dis.8.q.5. art.3.ad.2. Et 2.dis.q. 2.arti.5.ad ma.q.5.a. 5.co. Et ipa. ar.7. Et de aĩa, ar.4.

ARTICVLVS V.

Vtrum anima intellectiua conueniẽter tali corpori uniatur.

AD QVINTVM ſic procedi tur. Videtur, quòd anima intellectiua incõueniẽter tali corpori vniatur. Materia enim debet eſſe proportionata formæ. Sed anima intellectiua eſt forma incorruptibilis. Non ergo conueniẽter vnitur corpori corruptibili.

¶ 2 Præt. Anima intellectiua eſt forma maxime immaterialis. Cuius ſignum eſt, quòd habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quanto corpus eſt ſubtilius, tanto minus habet de materia. Ergo anima deberet ſubtiliſſimo corpori vniri, puta igni, & non corpori miſto & terreſtri magis.

¶ 3 Præ. Cum forma ſit principium ſpeciei, ab vna forma non proueniunt diuerſæ ſpecies. Sed anima intellectiua eſt vna forma. Ergo non debet vniri corpori, quod componitur ex partibus diſſimilium ſpecierum.

¶ 4 Præt. Perfectioris formæ debet eſſe perfectius ſuſceptibile. Sed anima intellectiua eſt perfectiſſima animarum. Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter inſita tegumenta, puta pilorũ loco veſtium, & vnguium loco calciamentorũ: habeant etiã arma naturaliter ſibi data, ſicut vnges, dentes, & cornua: ergo videtur quòd anima intellectiua non debuerit vniri corpori impfecto, tanquam talibus auxilijs priuato.

SED CONTRA eſt, qđ dicit Philoſoph⁹ in 2. de Anima, * quòd anima eſt actus corporis Phyſici, organici, potentia vitam habentis.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum forma non ſit propter materiam: ſed potius materia propter formã * ex forma oportet rationem accipere quare materia ſit talis, & non econuerſo. Anima autem intellectiua, ſicut ſupra habitum eſt, ſecundum naturæ ordinem, infimũ gradum in ſubſtantijs intellectualibus tenẽt: intantum, quòd non habet naturaliter ſibi inditam notitiam veritatis, ſicut angeli ‡: ſed oportet, quòd eam colligat ex rebus diuiſibilib⁹ per viã ſenſus: vt Dionyſ. * dicit 7. cap. de diui. nomi. Natura autem nulli deeſt in neceſſarijs, Vnde oportuit, quòd anima intellectiua non ſolum haberet virtutem intelligendi: ſed etiam virtutem ſentiendi ‡, Actio autem ſenſus non fit ſine corporeo inſtrumento ‡. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori vniri, quòd poſſit eſſe conueniens organum ſenſus. Omnes autem alij ſenſus fundantur ſupra tactum ‡. Ad organum autem tactus requiritur, quòd ſit medium inter contraria, quæ ſunt calidum & frigidum, humidum & ſiccum, & ſimilia, quorum eſt tactus apprehenſiuus. Sic enim eſt in potentia ad contraria, & poteſt ea ſentire. Vnde quãto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis: tanto perceptibilior erit tact⁹. Anima autem intellectiua habet completiſſime virtutem ſenſitiuã: quia quod eſt inferioris, præexiſtit perfectius in ſuperiori: vt dicit Dionyſ. in lib. de diui. nomi. Vnde oportuit corpus cui vnitur anima intellectiua, eſſe corpus miſtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis ‡. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris eſt tactus. Et inter ipſos homines, qui ſunt melioris tactus, ſunt melioris intellectus. Cuius ſignũ eſt, quòd molles carne bene aptos mente videmus, vt dicitur in 2. de Anima *.

2 457

Li.2.de anima,tex.94. tom.2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ hanc obiectionem aliquis forte vellet euadere ꝑ hoc, ꝙ diceret corpus hominis ante peccatũ incorruptibile fuiſſe. Sed hæc reſponſio nõ vr ſufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit, non ꝑ naturam: ſed ꝑ gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eius ꝑ peccatum ſublata nõ eſſet, ſicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendum eſt, ꝙ in materia duplex conditio inuenitur. Vna q̃ eligitur ad hoc ꝙ ſit conueniens formæ: alia, q̃ ex neceſſitate conſequitur priorem diſpoſitionem. Sicut artifex ad formam ſerręligit materiam ferream aptam ad ſecãdum dura. Sed ꝙ dentes ſerræ hebetari poſſint, & rubiginẽ contrahere, ſequitur ex neceſſitate materiæ. Sic igitur & animę intellectiuæ debet corpus, qđ ſit æqualis cõplexionis. Ex hoc aũt de neceſſitate materiæ ſequit, ꝙ ſit corruptibile. Si quis vero dicat, ꝙ Deus potuit hanc neceſſitatem vitare, dicendum eſt, ꝙ in conſtitutione rerum naturalium nõ conſideratur quid Deus facere poſſit: ſed quid naturæ rerum conueniat, vt Auguſt. * dicit 2. ſuper Geneſ. ad lite. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

Li.2. ſuper Gene.ca.1. paulo poſt princ.to.3.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ animæ intellectiuæ non debetur corpus ꝓ ipſam intellectualem operationẽ ſm ſe: ſed ꝓ ſenſitiuam virtutem, quæ requirit organum æqualiter complexionatum ‡. Et ideo oportuit animã intellectiuam tali corpori vniri, & non ſimplici elemento vel corpori miſto in quo excederet ignis ſecũdum quantitatem: quia non poſſet eſſe æqualitas cõplexionis ꝓ excedentem ignis actiuam virtutem. Habet aũt hoc corpus æqualiter complexionatum quãdam dignitatem, ꝑ hoc, ꝙ eſt remotum a contrarijs. In quo quodammodo aſſimilatur corpori cœleſti.

c 455

AD 3ᵐ dicendum, quòd partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiuſmodi, non ſunt in ſpecie: ſed totum. et ideo non poteſt dici proprie loquendo, quòd ſint diuerſarum ſpecierum: ſed quòd ſint diuerſarum diſpoſitionum. Et hoc competit animæ intellectiuæ, quæ quamuis ſit vna ſecundum eſſentiam, tamen propter ſui perfectionem eſt multiplex in virtute ‡. Et ideo ad diuerſas operationes indiget diuerſis diſpoſitionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quòd maior eſt diuerſitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his, quàm in plantis.

378

AD 4ᵐ dicendum, quòd anima intellectiua, quia eſt vniuerſalium comprehenſiua, habet virtutem ad infinita ‡. Et ideo non potuerunt ſibi determinari a natura vel determinatæ exiſtimationes naturales, vel etiam determinata auxilia, vel defenſionum vel tegumentorum: ſicut alijs animalibus, quorum animæ habent apprehenſionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horum omnium, homo habet naturaliter rationem & manus: quæ ſunt organa organorum ‡: quia per ea homo poteſt ſibi præparare inſtrumenta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

b 63

457 b

¶ Super

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulū sextum.*

IN titulo, hoc solum aduerte, quòd hic est sermo de mediatione informationis: non autem transmutationis tantum. Ita

374 2.contra.c. 71.Et veri. q.13.art.4. cor. Et ma. q.4.arti. 4. cor. Et spū. art.3. Et de anima art. 9. & ar.10. co. Et 2. li. de anima. lec.4.fin.

q̄ quæstio est: vtrum in instanti quo anima recipitur in materia, medient inter ipsam & materiam accidentia aliqua, quibus prius natura, etsi non tempore, materia informetur, quàm ipsa forma substantialis. Et est quæstio contra Auerro. & vniuersaliter cōtra oēs ponētes idē numero accidēs, i genito & corrupto saluari. ¶ In corpore duo facit. Primo tractat, quid secundum Plato, respondendum esset, scilicet affirmatiue. Secundo, quid secundum determinata, quia negatiue. Primum de se patet. Secundum est conclusio respōsiua. Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis recipitur in materia, nullo mediante accidente. Probatur sic. Materia est in potētia ad omnes actꝰ ordine quodam. ergo primo ad esse in actu. ergo ad formam substātialem. ergo prius recipitur forma substantialis, ac per hoc anima, quàm quodcunque accidens. Antecedens patet ex.7. Metaphysico. prima cō sequentia probatur: quia esse in actu est actus primus simpliciter. secunda vero, quia sola & omnis forma substantialis facit esse simpliciter. tertia relinquitur per se nota.

Li.7. Met. tex.4.to.3.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd dupliciter cauillari potest. Primo quantum ad ordinem, dicendo, quòd materia est primo in potētia ad esse substantiale primitate intentionis, non autem primitate executionis, quia primum in intentione, est vltimum in executione: & ideo prius ordine generationis recipit dispositiones accidentales, quàm formam substantialem. Secūdo, quantum ad secundam consequentiam: quia concesso quòd esse in actu est prius ordine generationis, non sequitur. ergo esse datum a forma substantiali, est prius ordine generationis, sed quòd est sophisma consequentis: quoniam esse in actu commune est omnibus prædicamentis, vt patet 3. Physi. text.3. ac per hoc clauditur intrinsece in esse accidentali, & consequenter faciendo esse quantum, aut quale, fit esse in actu. Et sic nihil aliud concluditur ex hoc, quòd esse est primus actus ordine generationis, nisi quòd prius fit esse in actu, quàm esse tale, quod saluatur etiam in forma ac

368

cidentali, quia dum calor facit esse calidum, prius natura dat ly esse, quàm ly calidum: non ergo ex hoc potest inferri. ergo prius recipit formam substantialem. Sed ad hæc breuiter, & simul dicitur, quòd sermo præsens principaliter est de ordine generationis, ita quòd materia est in potentia ad omnes actus ordine generationis, ac per hoc ad actum primum ex natura sua ordine generationis est primo ordine generationis in potentia: & cōsequēter prius recipit illū, ordine executionis. Quòd autem forma substantialis sit prior accidente ordine generationis, probatur sufficienter in litera ab effectibus earum formalibus: quia scilicet esse in actu, est prius quàm esse tale: quod non solum verificatur, propterea quia in quolibet esse, prius intelligitur esse, q̄ specificatio eius, vt obiiciendo tactum est, quod est extra propositum: sed necessario est verum, & intentum in proposito, propterea quia nulla res potest suscipere esse tale, nisi prius natura de ipsa verificetur absolute, quòd habet esse. Impossibile est enim imaginari domum suscipere esse album, aut pulchrum, nisi imaginemur quòd domus ipsa est absolute, seu sine additione aliqua. Si ergo materia secundū se nullum esse in actu habet, impossibile est imaginari, quòd sit talis, si non prius natura de ea verificetur, quòd habet esse absolute, & sine additione aliqua: sed dare esse ita quòd sine additione aliqua verificet de aliquo quòd est, est proprius effectus formalis formæ substantialis, vt superius declaratū fuit. ergo impossibile est, materiam prius recipere accidens quod facit solum esse tale quàm formam substantialem, quæ facit esse simpliciter, ideſt sine additione aliqua. Nullum est ergo sophisma arguere ex hoc, quòd esse simpliciter, ideſt sine additione aliqua, est primus actus ordine generationis, ergo forma substantialis, quia hoc non clauditur intrinsece in forma accidentali, sed præsuppositiue, sed in forma substantiali tantum, & ideo ista est prior ordine generationis. Est autem ratio apparentiæ in argumento, quia esse potest dici absolute, dupliciter. Vno modo per abstractionem & simpliciter, & secundum quid, & hoc modo simpliciter dicimus, quòd esse dicitur de esse in omnibus generibus, & sic accipiebatur in arguendo, & hoc modo esse nec excludit, nec includit simpliciter, aut secundū quid. Alio modo, per exclusionē secundum

ARTICVLVS VI.

Vtrum anima intellectiua vniatur corpori, mediantibus dispositionibus accidentalibus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima intellectiua vniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. Omnis enim forma, est in materia sibi propria & disposita. Sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animam, cum anima sit quædam substantialis forma.

¶ 2 Præt. Diuersę formæ vnius speciei, requirūt diuersas materiæ partes, diuersæ autem partes non possunt intelligi nisi secundum diuisionem dimensiuarum quantitatum [c]. Ergo oportet intelligere dimensiones in materia, ante formas substantiales, quæ sunt, multæ unius speciei.

¶ 3 Præt. Spirituale applicat corporali per contactum virtutis. Virtus autem animæ est eius potētia. Ergo videtur, quòd anima vniatur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

SED CONTRA est, quòd accidens est posterius substantia & tēpore, & ratione, vt dicitur in *7. Meta. Non ergo forma accidentalis aliqua, potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

RESPON. Dicendum, quòd si anima vniretur corpori solum vt motor, nihil prohiberet, immo magis necessariū esset, esse aliquas dispositiones medias inter animā & corpus: potētiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquam habilitatē ex parte corporis, per quā corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut iam supra dictū est *; impossibile est, quòd aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animā, vel inter quancunque formam substantialem & materiam [d] suam. Et huius ratio est: quia cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodā, oportet quòd id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur. Primum autem inter omnes actus, est esse. Impossibile est ergo intelligere materiā prius esse calidam vel quantam, quàm esse in actu. Esse autem in actu habet per formam substantialem, quę facit esse simpliciter: vt iam dictum est*. Vnde impossibile [d] est, quòd quęcunque dispositiones accidentales præexistāt in materia ante formam substantialem, & per consequens neque ante animam.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd sicut ex prædictis patet, forma perfectior, virtute continet qc quid est inferiorum formarum. Et ideo vna & eadem existens, perficit materiam secundum diuersos perfectionis gradus. Vna enim & eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, & per quam est corpus, & per quam est viuum, & per quam est animal, & per quam est homo. Manifestum est autem, quòd vnumquodq; genus, consequuntur propria accidentia. Sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse, ante intellectum corporeitatis, & sic de alijs, ita præintelliguntur accidentia, quæ sunt propria entis, ante corporeitatem. Et sic præintelliguntur dispositiones in materia ante formam, non quantum ad omnem eius effectum: sed quantum ad posteriorem.

dum quid, & inclusionem simpliciter: & hoc modo, dicimus in actu signato, quòd forma substantialis dat esse simpliciter, & in actu exercito, quòd per formam substantialem ignis est, per calorem vero ignis non est: sed est calidus. Et sic vsus est S.T. esse simpliciter seu absolute in proposito. Vnde patet quòd diuersimode sumit esse, cū dē, quòd calor facit do esse calidum, dat prius eē, quàm calidum: & cum dicit, quòd forma substantialis dat esse. Et vtrobiq; vtimur ly eē absolute: qm ibi esse dicit actū cōfuse & potētiale ad simpliciter & ēm quid: hic vero, dicit actū excludentem secundum quid.

¶ In responsione ad primū, aduerte propter instantiam, quę posset fieri de ordine reali, quòd forma exigit materiam realiter dispositam, & nō solum ordine rationis. Aduerte inquam, quòd formā vniri materiæ dispositæ, potest quadrupliciter intelligi. Primo, dispositionibus præcedentibus ordine durationis. Et sic verificatur: q̄a immediate ante instans gñationis, materia erat summe dispōsita pro forma introducta. Secundo, dispositionibus simultaneis: & hoc modo etiam est verum: quia in instanti introductionis formæ substantialis, adsunt etiam omnes dispositiones requisitę in ipsa materia. Tertio, dispositionibus simultaneis, p̄ suppositis tamē realiter ordine naturæ. Et sic est falsum, formam vniri materiæ dispositæ: quoniam ipsa forma præcedit reali naturę ordine, omnia accidentia: vt in corpore articuli probatū est. Quarto, dispositionibus simultaneis & præsuppositis ordine naturæ, secundum intellectum. Et hoc modo est verum, nō de ipsa forma substantiali absolute, sed de ipsa secundū posteriorē eius gradum & effectum. Non est quidem vera de ipsa: quia materia secundum seipsam nulla eget dispositione ad hoc, vt suscipiat formam substantialem si nihil addatur, quàmuis egeat dispōni, vt recipiat formam substantialem talem. Est autem verum de ipsa, quantum ad vlteriorem gradum: quia, vt in litera dicitur, formam substātialē vt sic, intelligitur comitari proprietates entis & substantiæ: ac per hoc capacem esse corporeitatis, quam comitantur dimensiones &c. Et sic intelligitur capax mistionis, quam sua accidentia comitantur: & sic semper forma secundum vlteriorem gradum, & effectum formalem, & accidentia propria, perfecta intelligitur aduenire materiæ dispositæ. Vnde patet, quòd propositio illa maxima, Forma & actus fit in materia dispōsita, tripliciter verificatur: duobus modis, realiter scilicet, dispositionibus præcedentibus & simultaneis, loquendo vtrobiq; de ordine durationis: & vno modo secundum rationem, loquendo de ordine naturæ: & hunc tātum posuit hic San. Tho. quia erat obscurus. Et hæc bene memora, in tota hac materia. De qua & materia sequentis articu. vide in Commētariis de ente & essentia, si nostra videre vis.

Li.2.de aīa tex.7.to.2.

371

Ar. præcedenti. Et ar tic.1.huius quæst.

D. 542.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Arti. septimum.*

TItul. clarus est. ¶ In corpore tria. Primo, respondet secundum positionem Platonis, & dicit quòd cōueniēs eēt ponere aliquod medium pp distantiam naturæ animæ a natura corporis: quoniam illa motor incorruptibilis, hoc mobile corruptibile: & ideo medium aliud conuenit. Secundo, quid secundum positionem determinatā, cōcōrrēs suā, Aīa non vniri pōt, mediāte aliquo corpore. Probatur dupliciter, Primo, ratione, Forma seipsa immediate facit formaliter cōpositū ex se, & materia ens in actu. ergo & vnū. Aīs probatur: quia forma per essentiam suā est actus. consequentia probatur: quia vnumquodq; eodem modo est ens & vnum. Secundo, probatur authoritate 8. Metaphys. Tertio, excludit opiniones oppositas, enumerans tres earū, & tertiam tripliciter excludit. oīa clara sunt in litera.

Li.8.Meta. text.15. in fin.tom.3.

455 b

342 b

¶ In responsione ad tertium, aduerte, quòd responsio innuit hanc distinctionem, quòd multum distantia dupliciter: dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. Primo modo, forma & materia multum distant, non secundo. Et inter multum distantia primo modo tantum, non oportet

esse medium: sed inter distantia vtroq; mō oportet esse media.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum octauum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore. Primo, quid secundum positionem Platonis diceretur, s. negatiuer esponendum esset. Secundo, secūdum veritatem dicendo, respondet q̄si to affirmatiue. Tertio, ostendit differentem modū, quo anima est in toto & partibus, sine articuli.

¶ Primum est clarū, quod non ideo repetitum toties est a S. Thoma, vt quasi opinio Platonis vt dubia semper tractaretur, sed vt ostendatur continue, quanta oritur diuersitas ex illa radice, & cōfirmetur intentum, ex differentia inter vnionem per modū motoris, & per modum formæ.

¶ Quo ad secūdum, conclusio responsiua est. Anima est tota in toto, & tota in qualibet parte. Et probatur tali ordine. Primo, probatur quòd anima in toto & in qualibet parte est. Secundo, quòd ī toto, & qualibet parte, est tota. Primum probat dupliciter, seu tripliciter. Primo ex differentia inter formam substātialem & accidentalem, sic. Dare esse formale toti, & non partibus singulis, est cōditio ꝓpria formæ accidentalis. ergo non conuenit animæ, quæ est forma substantialis. Antecedens declaraf in formis, quæ sunt compositio & ordo. Secundo ex effectu, sic. Recedente anima, nec totum nec partes remanent, nisi æquiuoce. ergo anima est actus totius & partium. Antecedens probatur authoritate Philosophi 7. Metaph. & ratione, quæ potest esse tertia probatio seorsum a signo, sic. Recedente anima, nulla pars corporis retinetbo prium opus. ergo non remanet eiusdem speciei. ergo anima erat in eis. Antecedens patet ad sensum: prima cō sequentia patet, quia retinens speciem, retinet operationem. secunda vero, quia actus est in eo cuius est actus, ac per hoc, cum anima recedens sit ille actus partium, quo habebant illa opera. ergo in eis erat. Secundum vero probat tali ordine. Primo, distinguit triplicem totalitatem. Secundo, comparat eas ad formas in communi. Tertio, applicat quæstionem propositam ad formas habentes omnes totalitates, & soluit eam. Quarto, descendit ad intentum respondendo quæsito distincte.

¶ In primo horum ponitur triplex totalitas: quantitatiua, essentialis & potestatiua, iuxta triplex genus totius & partium.

¶ In secundo ponitur differentia inter totalitatem quantitatiuā & alias, respectu formarum quo ad hoc quòd illa non inuenitur in formis, nisi per accidens, istæ per se: illa in solis formis, q̄ indifferenter respiciunt totum & partes, istæ non sic. quia perfectio essentiæ, & rationis, & esse principium operationis per se, conuenit formæ. Ex his sequitur tertia differentia, quòd illa non inuenitur in anima, præcipue animalium perfectorum, istæ sic. & tenet sequela, quia anima non eadem ha-

b 455 369 74

In lib. de motu animalium, c. 6. nō remote a fin. ca. tom. 4.

369 e

376 1. di. 8. q. 5. art. 3. Et 2. cō. c. 72. & li. 4. ca. 67. fi. Et de spū ar. 4. Et de aīa, art. 10. Et opu. 61. c. 47.

inalterabilis: sed virtualiter tm̄. c Tum etiam, quia anima immediate corpori vnit vt forma materiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Aug. loquitur de anima in quantum mouet corpus. unde vti tur verbo administrationis. Et verum est, ꝙ partes grossiores corporis p subtiliores mouet. Et primū instrumentum virtutis motiuę est spiritus, vt dicit Philosophus in libro de causa motus animalium.

AD 2m dicendum, ꝙ subtracto spiritu, deficit vnio animæ ad corpus, non quia sit medium, sed quia tollitur dispositio, per quam corpus est dispositum ad talē vnionem. Est tm̄ spiritus medium in mouendo, sicut primum instrm̄ mot⁹.

AD 3m dicendum, quòd anima distat a corpore plurimum, si vtriusque conditiones seorsum cō siderentur. Vnde, si vtrumque ipsorū separatim esse haberet, oporteret quòd multa media interuenirent. Sed inquantum aīa est forma corporis, nō habet esse seorsum ab esse corporis: sed per suum esse, corpori vnitur immediate. Sic enim & quælibet forma, si consideretur vt actus, habet magnam distantiam a materia, quæ est ens in potentia tantum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis?

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd anima non sit tota in qualibet parte corporis. Dicit enim Philosophus in * lib. de causa motus animaliū, Nō opus est in vnaquaq; corporis parte esse animam: sed in quodam principio corporis existente alia viuere: eo quòd simul nata sunt facere proprium motum per naturam.

¶ 2 Præt. Anima est in corpore cuius est actus. Sed est actus corporis organici. Ergo non est nisi in corpore organico: sed non quælibet pars corporis hominis ē corpus organicum. ergo aīa non est in qualibet parte corporis tota.

¶ 3 Præt. In * 2. de Anima dicitur, ꝙ sicut se habet pars animæ ad partem corporis, vt visus ad pupillā, ita anima tota ad totū corpus animalis. Si igitur tota anima est in qualibet parte corporis, sequit' ꝙ quælibet pars corporis sit anima.

¶ 4 Præt. Omnes potentiæ animæ, in ipsa essentia aīæ fundant'. Si igit' aīa tota est in qualibet parte corporis, sequit' ꝙ omnes potentiæ animæ sint in qualibet corporis parte: & ita visus erit in aure, & audit' in oculo. quod est incōueniēs.

¶ 5 Præt. Si in qualibet parte corporis esset tota aīa, qlibet pars corporis immediate depēderet ab aīa. Non ergo vna pars dependeret ab alia, nec vna pars eēt principalior q̄ alia. quod est manifeste falsum. nō ergo anima est in qualibet parte corporis tota.

SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in * 6. de Trin. ꝙ anima modo, quia anima est actus totius, vt per se primo perfectibilis; singularum vero partium, vt partium primo perfectibilis.

¶ Circa hæc dicta, sunt multa dubia. Primum est, circa totalitatem quantitatiuam, quid sit differens habitudo formę ad totum & partes, quæ comitatur inextensionē formæ. Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionem primi perfectibilis, a non primo perfectibili in actu, & hoc non, quia sic omnis forma esset inextensa, quoniam omnis forma respicit totum vt primum perfectibile in actu, partes vero non vt primum perfectibile, sed vt partes primi. aut penes distinctionem primi perfectibilis a non primo, tam actu, quàm potentia: ita quòd pars nec sit, nec esse possit primum perfectibile a tali forma. Et hoc non, quia sic anima vegetatiua esset inextensa: quoniam sic differenter respicit totum & partes, quòd totum est eius primo perfectibile, & nulla pars eius potest ei respondere vt primo perfectibile, quoniam nulla pars plantæ, habet omnia organa plantæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. aut penes distinctionem pertectibilis a non perfectibili, ita quòd pars sic perficiatur in toto a forma, quòd extra totum non possit esse perfectibilis tali forma. & hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: quoniam nulla eius pars potest tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo, videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitarit inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

¶ Dubium

F bitudine respicit totum & partes', quia requirit manifeste diuersitatem in partibus corporis.

¶ In tertio dicit tria. Primum est, quòd si fiat hic quæstio de albedine, idest, forma habente omnes istas totalitates, oportet distinguere de totalitate quantitatiua &c. Secundum, quòd de duabus totalitatibus, scilicet quantitatiua & virtuali, respondendum est negatiue, quia vna pars est extra aliam: & in maiori quanto, est maior virtus. Tertium, quòd de totalitate essentiali respondendum est affirmatiue.

¶ In quarto, dicit tria. Primo, quòd non oportet distinguere in aīa, de omnibus totalitatib', sed essentiali & virtuali tantum, probatur: quia non est quanta per se, nec per accidens. Secundo, respondet q̄sito affirmatiue, quoad totalitatem essentiæ. Anima secundum essentiam est tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertio, secundum totalitatē virtualem, negatiue scilicet, quòd nō est tota in qualibet parte, sed secundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiā inter modum essendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differre ait, ꝙ quāluis totum & quælibet pars conueniant in hoc, quòd anima est in eis vt actus, differunt tamen in

G

H

I

K

*Cap. 7. rum 2 pu ci. tom. 4.

Li. 2. de ā tex. 9. to. 2.

Li. de aī 4. q. 10. 2.

Li. 6 de Trinit. cap. 6. tom. 3.

¶ Dubium secundo est circa eandem totalitatem: qm̄ S. Tho. a communi opinione discordare videtur hoc in loco, eo quòd ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animam sensitiuam animalium perfectorum, cum tamen vix possit sustineri, quòd anima intellectiua deforis veniens, informet secūdum esse, & sit inextensa. Tum, quia sequitur idem indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeref, quòd manus intelligeret, existente ibi essentia animæ, & consequēter intellectu. Voluntarie quoque & absque probatione aliqua dicit hoc, vt patet in litera, & in 2. contra Gent. cap. 72. quod nō decet Philosophum.

¶ Dubium tertio est circa totalitatē essentialem, quia male dicitur illam conuenire formis & animę per se. Quia aut intendis positiue, & sic constat esse falsum, quia non habet partes essentiales, cum sit simplex. Aut negatiue, & sic etiam cōtingit totalitas quā titatiua animæ intellectiuæ, nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & essentialib', igitur pari ratione dicēdum erat, quòd nō habet essentialē totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

¶ Ad primum horū dicitur, quòd intelligitur secundo modo ista differens habitudo. Sed oportet ꝙ subintelligaf de totaliter differente, & non secundum quid. Ad cuius euidentiam sciendum, triplex esse geu⁹ formarum. Quædam omnino æqualiter respicientium totum & partes, vt primum perfectibile, & tales sunt formæ mere naturales, vt aquæ, ignis, & aliorum huiusmodi. Et loquimur de formis quantum est ex parte sui, & de toto & partibus absolute, & non de tanto toto, aut tanta parte: liquet enim quòd forma aquę quantum est ex se, indifferenter respicit vt primum perfectibile materiam bicubitam & cubitalem, quæ sunt totum & pars, & sic de aliis. Nec instantia de partibus minimi mouere debet, quoniam mutatur totum in tantum, & pars in partem tantam: quod est sophisma figuræ dictionis. minimum. n. significat totum tm̄, & sic pars eius. Iam aūt diximus quòd sermo noster est absolute cōparādo formam specificā ad totum & partes, vt primo pfectibile. Quędam vero sunt omnino inæqualiter respicientes totū & partes. Et hæc ita totum sibi vendicant vt primum perfectibile, quòd nulla pars seorsum pōt habere rōnem, non solum primi perfecti bilis, sed nec perfectibilis: hmōi aūt est proculdubio aīa intellectiua, & vt videbitur, aīæ animaliū perfectorū. Nec te moueat quòd abscissa tibia: aut brachio, anima perficit reliquā partē. qm̄ secūdū veritatē, reliquū corpus, in quo mēbra principalia restāt, nō proprie vocaf pars, sed totū imperfectū quod in tm̄ dif fert a partis rōne quòd in 5. Met. Arist. fecerit, ppriū capitulū de colobo, i. truncato. Quædam aūt sunt mediæ formæ, quæ partim æqualiter, & partim inæqualiter respiciunt totū & partes: & hæ sunt, quæ sic totum respiciunt vt primo, perfectibile, ꝙ partem

A

in quocunque corpore, & in toto est tota, & in qualibet eius parte tota est.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in alijs iam dictū* est: si anima vniretur corpori solum vt mōtor, posset dici, quòd non esset in qualibet parte corporis, sed in vna tantum, per quam alias moueret. Sed quia anima vnitur corpori vt forma, necesse est quòd sit in toto, & in qualibet parte corporis. non enim est forma corporis accidentalis, sed substantialis. Substantialis autem forma non solum est per fectio totius, sed cuiuslibet partis. Cum enim totum consistat ex partibus, forma totius, quæ non dat esse singulis partibus corporis, est forma, quæ est compositio & ordo, sicut forma domus, c & talis forma est accidentalis. anima vero est forma substantialis. Vnde oportet, quòd sit forma & act⁹ non solum totius, sed cuiuslibet partis. Et ideo recedente anima, sicut non dicitur animal, & homo nisi æquiuoce, quemadmodum & animal pictum vel lapideum, ita est de manu & oculo, aut carne & osse, vt Philosophus * dicit. Cuius signum, est quòd nulla pars corporis habet proprium opus anima recedente: cum tamen omne quod retinet speciem, retineat operationem speciei. Actus autem est in eo cuius est actus. Vnde oportet animam esse in toto corpore, & in qualibet eius parte. & ꝙ tota sit in qualibet parte eius, hinc considerari pōt: quia cū totū sit quod diuidit' in partes ſm triplicē diuisionem, est triplex totalitas. c Est enim quoddam totum, quod diuiditur in partes quantitatiuas, sicut tota linea, vel totum corpus. Est etiam quoddam totum, quod diuiditur in partes rationis & essentiæ c: sicut diffinitum in partes diffinitionis, & compositum resoluitur in materiam & formam. Tertium aūt totum est potentiale. quod diuiditur in partes virtutis. primus aūt totalitatis modus non cōuenit formis, nisi forte per accidens: & illis solis formis, quæ habent indifferē tem habitudinem ad totum quantitatiuum & partes eius. Sicut albedo quantum est de sui rōne, æqualiter se habet, vt sit in tota superficie, & in qualibet supficiei parte c. Et ideo diuisa superficie diuiditur albedo per accidens. Sed forma, q̄ requirit diuersitatem in partibus, sicut est anima, & præcipue aīaliū perfectorum, non æqualiter se habet ad totum, & partes. unde non diuiditur per accidens, s. per diuisionem quantitatis. Sic ergo totalitas quātitatiua, non pōt attribui aīæ, nec per se, nec per accidēs. Sed totalitas secunda, quæ attendit' secundū rōnis & essentiæ perfectionem, proprie & per se conuenit formis. Similiter aūt & totalitas virtutis, quia forma est operationis principium. Si ergo quæreret' de albedine, vtrū esset tota in tota supficie, & in qualibet ei⁹ parte: distinguere oporteret, qa si fiat mētio

B

C

D

Li. de aīa 4. q. 10. 2.

taliter differens habitudo formæ ad totum & partes. In cæteris vero est aliquo modo conueniens, & aliquo modo differens. Et per hoc patet responsio ad primum dubium.

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd doctrina hic tradita, est quidem contra modernorum communem phantasiam, sed non contra philosophicas rationes: parum est autem de horum authoritate curandum. Cum autem dicitur, quòd sine ratione hoc est dictum, respondetur quòd ratio insinuata est a posteriori, quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipsa forma ex propria ratione. Si enim habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionē totius, iam pars formæ proportionaretur parti corporis. & cum pars quantitatiua formæ sit tota essentia formæ. ergo ipsa forma secundum rationem suæ essentiæ non habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes: sed vtrumq; scilicet tam totum quàm partem respicit vt proportionatum perfectibile. Et confirmari potest ista ratio, quia forma extensa ex vi solius diuisionis, non desinit esse secundum illam partem quā habet in parte decisa: immo quæ quodammodo erat per modū potentiæ perficitur, & fit actu seorsum, vt patet in formis naturalibus. ergo a destructione cōsequentis, si ex sola diuisione pars decisa non potest retinere eandem speciem. ergo non erat extensa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoque prin. ipaliz hæc conclusio de animabus animalium perfectorum probari

a 577 40 c 40

per hoc, quòd forma extensa in maiori est maior, & in minori minor, ſm virtutē: quia in maiori quanto est maior virtus, loquēdo de virtutibus extensis. In animalibus vero, videmus ſæpe totū oppoſitum, eo quòd animalia magni corporis ſm rōnem ſpeciei ſuæ, videmus debiliora illis eiuſdem ſpeciei, quæ ſunt cōmēſuratæ magnitudinis, tanquam anima non ſufficiente ad tantam corporis molem fouendum. Nō est ergo ſine ratione dictū, quòd animæ aliquæ præter intellectiuam ſunt tantę perfectionis, quòd ſunt inextenſæ, tam per ſe, quàm per accidēs: quāquam potentiæ omnes earū ſint extenſæ per accidens: qualitates enim, ſunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuiſibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile reſpondetur, negando conſequentias. primam quidē, quia anima non mouetur neque per ſe, neque per accidens ad motum vniꝰ tm̄ partis, ſed totius: & ratio eſt: quia in nulla parte eſt diffinitiue, ideſt, ita in ea quòd non in alia. Spirituale autē non mouetur per accidens, niſi ad motū illius in quo eſt diffinitiue. Et propter hanc eandem rationem, angelus nō mouetur ad motum cœli, quāmuis moueretur ad motum eiꝰ, ſi totum cœlū mutaret locum ſubiecto. Secundam vero: quia plus requiritur ad hoc, ꝙ corpus aliquod denominetur intelligēs, q̄ quòd ſit cōpoſitū ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim quòd ly, corpore, ſupponat pro corpore primo perfectibili ab ipſa anima: quoniam oportet eſſe animal & ſuppoſitum quoddam id, quod intelligit. Tale autem nulla eſt pars, ſed Sortes tantum.

¶Ad tertium dubium dupliciter reſpondetur. Primo, quòd totalitas eſſentialis eſt duplex, ſcilicet ex partibus ſecundum rem: & hæc non conuenit formæ, ſed eſſentiæ compoſitæ, et ex partibus ſm rōnē ſuæ diffinitionis: & hæc cōuenit formis: ita quòd ſic, totalitas eſſentialis ſumit̄ poſitiue, ſed diſtribuit pro partibus diffinitionis, nō rei: & eſt dicere quòd eſt totum eſſentialiter, i. ſecundum omnes partes ſuæ diffinitionis intrinſecas. Secundo dicitur, quòd ſicut totum idem eſt quod perfectum, ita totalitas eſſentialis ſumitur pro perfectione eſſentiali. Vtraque autem totalitas, per ſe conuenit formis: quoniam & diffinitur vnumquodq; & perfectionem habet, ratione formæ. Et vtraque reſponſio tangitur in litera: prima, vbi dicitur quoddam totum eſſe quod diuiditur in partes rationis & eſſentiæ, vt diffinitum: & econuerſo. Secunda vbi dicitur, quòd iſta totalitas attenditur, ſecundum rationis & eſſentiæ perfectionem. Et ſecundum vtranque reſponſionem, dicitur forma tota poſitiue.

¶*Super Quæſtionis ſeptuageſimæſeptimæ Articu. primum.*

IN titulo nota, ly ſit ſecundum rem.

¶In corpore vna eſt concluſio reſponſiua negatiue, dupliciter de totalitate quantitatiua, quam habet albedo per accidens, nō tota eſſet in qualibet parte ſuperficiei. et ſimiliter dicendum eſt, de totalitate virtutis. magis enim poteſt mouere viſum albedo, quæ eſt in tota ſuperficie, quàm albedo, quæ eſt in aliqua eius particula. Sed ſi fiat mentio de totalitate ſpeciei & eſſentiæ, tota albedo eſt inqualibet ſuperficiei parte. Sed quia anima totalitatem quantitatiuam nō habet, nec per ſe nec per accidens, vt dictum eſt, * ſufficit dicere, ꝙ anima tota eſt i qualibet parte corporis ſecundum totalitatem perfectionis & eſſentiæ, non autē ſecundum totalitatem virtutis: quia nō ſecundum quamlibet ſuam potentiam eſt in qualibet parte corporis: ſed ſecundum viſum in oculo, ſecundum auditum in aure, & ſic de alijs. Tamen attendendum eſt, ꝙ quia anima requirit diuerſitatem in partibus, nō eodem modo comparatur ad totum, & ad partes: ſed ad totum quidem primo & per ſe, ſicut ad proprium & ꝓportionatum perfectibile: ad partes autem per poſterius ſm quod partes habent ordinem ad totum.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd Philoſophus loquitur de potentia motiua animæ.

AD 2m dicendum, quòd anima eſt actus corporis organici, ſicut proportionati & primi perfectibilis.

AD 3m dicendum, quòd animal eſt quod componitur ex anima & corpore toto, quod eſt primum & ꝓportionatum eius perfectibile. ſic autem, anima non eſt in parte. Vnde non oportet ꝙ pars animalis ſit animal.

AD 4m dicendum, quòd potētiarum animæ quædam ſunt in ea ſecundum quod excedit totam corporis capacitatem, ſcilicet intellectus & voluntas. Vnde huiuſmodi potentiæ in nulla parte corporis eſſe dicuntur. Aliæ vero potentiæ ſunt communes animæ & corpori. Vnde talium potentiarum non oportet ꝙ quelibet ſit in quocunq; eſt anima, ſed ſolum in illa parte corporis, quæ eſt proportionata ad talis potentiæ operationē.

AD 5m dicendum, quòd vna pars corporis dicitur eſſe principalior quàm alia, propter potentias diuerſas, quarum ſunt organa partes corporis. quæ enim eſt principalioris potētiæ organū, eſt principalior pars corporis: vel quæ ēt eidē potētiæ principalius deſeruit.

QVAESTIO LXXVII.

De his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad potētias aię. Et primo in generali. Secundo in ſpeciali.

Circa primum quæruntur octo.

¶Primo, Vtrum eſſentia animæ ſit in eius potentia.

¶Secūdo, Vtrum ſit vna tantum potentia animæ vel plures.

¶Tertio, Quomodo potentię animę diſtinguantur.

¶Quarto, De ordine ipſarum adinuicem.

¶Quinto, Vtrum anima ſit ſubiectum omnium potentiarum.

¶Sexto, Vtrum potentiæ fluant ab eſſentia animæ.

¶Septimo, Vtrum potētia vna oriatur ex alia.

¶Octauo, Vtrum omnes potentię aīæ remaneāt in ea poſt mortē.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ipſa eſſentia animæ ſit eius potentia.

AD PRIMVM ſic procedi tur. Vī, ꝙ ipſa eſſentia animę ſit eius potentia. Dicit. n. Aug. in * 9. de Trin. ꝙ mēs, notitia, & amor ſunt ſubſtantialiter in anima, vel (vt idem dicam) eſſentialiter. Et in † 10. dicit, ꝙ memoria, intelligentia, & voluntas, ſunt vna vita, vna mens, & vna eſſentia.

¶ 2 Præt. Anima eſt nobilior quàm materia prima: ſed materia prima eſt ſua potentia. ergo multo magis anima.

¶ 3 Præt. Forma ſubſtātialis eſt ſimplicior q̄ accidentalis. Cuius ſignū eſt, ꝙ forma ſubſtātialis nō intēdit vel remittit, ſed in indiuiſibili cōſiſtit. Forma aūt accidētalis eſt ipſa ſua virtus. Ergo multo magis forma ſubſtantialis, quæ eſt anima.

¶ 4 Præt. Potentia ſenſitiua eſt quæ ſentimus, & potentia intellectiua, qua intelligimus. Sed id, quo primo ſentimus & intelligimus, eſt anima ſecundum Philoſophum in 2.* de Anima. Ergo anima eſt ſuę potentiæ.

¶ 5 Præt. Quod non eſt de eſſentia rei, eſt accidens. Si ergo potentia animæ eſt præter eſſentiā eius, ſequitur quòd ſit accidens. quod eſt contra Augu. in * 9. de Trinit. vbi dicit, quòd prædicta non ſunt in anima ſicut in ſubiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quantitas. quicquid enim tale eſt, non excedit ſubiectum in quo eſt. Mens autem pōt ēt alia amare & cognoſcere.

¶ 6 Præt. Forma ſimplex ſubiectum eſſe * non poteſt. Anima autem eſt forma ſimplex, cum non ſit cōpoſita ex materia & forma, vt ſupra dictum eſt. † Non ergo potentia animæ poteſt eſſe in ipſa ſicut in ſubiecto.

¶ 7 Præt. Accidens non eſt principium ſubſtantialis differentiæ, ſed ſenſibile & rationale ſunt ſubſtantiales dīæ, & ſumuntur a ſenſu & ratione, quæ ſunt potentiæ animæ. Ergo potentiæ animę nō ſunt accidentia. Et ita videtur, ꝙ potētia animæ ſit eius eſſentia.

SED CONTRA eſt, quod Dion. dicit* 11. c. celeſt. Hierar. ꝙ cœleſtes ſpiritus diuiduntur in eſſentiam, virtutem, & operationem. Multo igitur magis in anima aliud eſt eſſentia, & aliud virtus, ſiue potentia.

similiter apud te, anima eſt immediatum receptiuum aliquarum potentiarum, puta intellectus & voluntatis. non ergo proximum principium actiuum ſiue paſſiuum: & actus, ſunt eiuſdem generis etiam apud te.

¶Contra ſecundam rationem arguitur multipliciter. Primo arguit Scot. ibidem contra illam ſimilitudinem ſic. Anima eſt principium viuę diformale, operandi vero effectiuum. ergo non eſt ſimilis ratio de eſſe viuo & operari in actu. Antecedens patet: conſequentia probat ex differentia inter hęc genera cauſarū: quia cauſa actiua poteſt eſſe in primo tāctum abſque ſecūdo actu, formalem vero implicat eſſe abſq; eſſe actu formali. Secundo arguo contra ꝓbationem ſic. Negatio formalis non infert identicam, ſed in iſtis, actus vt ſic non eſt in potentia, & vltimus terminꝰ generationis vt ſic, non ordinatur ad vlteriorem actum: nō eſt negatio niſi formaliter. ergo ex eis non ſequitur. ergo res, quæ eſt actus. ergo res quæ eſt termi nus generationis, nō ordinatur ad vlteriorem actum, vbi eſt negatio identica: q̄ tamē in litera infertur, alioquin non habetur intentum.

¶Præte. ſi hoc eſſet verum, ſequeretur quòd calor nō eſſet ipſa potentia calefactiua: & probatur ſequela, quia calor ſecundum ſuā eſſentiā eſt actꝰ, & vt ſic, terminat generationem ſui. Igitur, ſi ratio in litera facta valeret, ſequeretur, quòd in calore aliud eſſet eſſentia eius, & aliud potentia calefactiua, quod eſt ridiculum. Nec tutatur rationem, ſi quis dicat quòd calor non generatur niſi ſecundum quid: nihil enim refert terminare generationem ſimpliciter, vel generationem ſecundum quid, quo ad hoc, quòd eſt eſſe actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus, inquantum actus eſt. Et ſuper hac natura ſuſtentatur ratio, quare, &c.

¶Tertio ſpecialiter contra illam propoſitionem fundamentalem, Nihil eſt in potentia ſecundum actum, inquantum actus eſt, ſic. Potentia actiua fundatur ſuper actu: & ex hoc ipſo aliquis poteſt actiue, quia eſt actu: vt patet 3. de Anima. text. 40. & 3. Phyſico. text. 17. ergo falſum eſt illud aſſumptum, etiam formaliter de potentia actiua. hæc igitur ratio non eſt vniuerſalis de omnibus potentiis animæ. Præterea, & difficilius. Omnes habitus animæ ſecundum idem ſunt actu & in potentia operatiua. ergo falſum eſt, quòd nihil eſt in potentia ſecundum id, quod eſt actu. ergo totus iſte proceſſus nihil valet. Antecedens patet, quia quilibet habitus eſt res ſimplex, nec poteſt in eo fingi diſtinctio duarum rerum: quarum altera ſit actus & altera potentia: & eſt eſſentialiter actus, alioquin non eſſet per ſe terminus generationis: & eſt eſſentialiter potentia, quia eſſentialiter ordinatur ad vlteriorem actum, ſcilicet operari. Igitur omnia ruunt.

¶Ad euidentiam ſolutionum, recolenda ſunt, quæ diximus in quæſt. 54. articu. 3. vbi diſtinctum eſt de actu & potentia. Dictum eſt enim, quòd inter purum actum & puram potētiam, mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, ſic, quòd quædam ſunt eſſentialiter in genere actuum, quædam vero eſſentialiter in genere potentiarum: de quibus tantum in hac materia eſt ſermo. Et quia obiicientes dixerunt ab his, nec diſcernunt inter per ſe, & per accidens, ideo fallūtur. Vnde ad ſin- Li.2.de aīa gula veniendo: cum in prima ratione dicitur, quòd potentia & actus ſunt in eodem genere, intelligitur de potentia eſſentialiter ordinata ad talem actum, ſiue ſit receptiua, ſiue actiua, vt patet in 12. Metaph. text. 26. Nec contra hoc aliqua inſtantia adducitur. Nō enim obſtat, ꝙ res vnius prædicamēti ſit immediatum receptiuū rei alterius: quā nullum prædicamētum eſt eſſentialiter potentia reſpecta alterius: ſed vt patet in loco allegato, in quolibet prędicamēto eſt propria potentia illius generis. Nec ſequitur proceſſus in infinitum, quoniam actus cuiuſq; generis reſpondet propriæ potentiæ, vt eſſentialiter ad ſe ordinatæ: illi vero potentiæ non reſpondet alia prædicedens potētia eſſentialiter ad illam ordinata, quoniam ipſa eſt eſſentialiter in genere potentiæ: & ſi aliquid actualitatis habet, non niſi quendam actus modum habet: puta, quia ineſt alteri, & ad hoc ſufficit quòd habeat receptiuum in quo ſuſtētetur, abſq; hoc quòd eſſentialiter ordinetur ad hoc: & ſic eſt ſtatus in re alterius generis, puta ſubſtantia. Et niſi ſic dicatur, non poteſt euadi, quin ſubſtantia ſit reductiue in genere accidentis. Et per hoc patet etiam reſponſio ad illud 7. Metaph. quia fatemur ſubſtantiam eſſe immediatum principium quantitatis, loquendo de principio receptiuo, non autem eſſentialiter ordinato ad illam. Quāmuis illa authoritas non ſit ad propoſitum: quia ſi adducitur quo ad principium paſſiuum, conſtat quòd par eſt ratio de ſubſtantia, & quanto, & quali: quia quodlibet eorum ſit ex non tali in actu, ſed in potentia tantum. Si quo ad principium actiuum, differentia non verificatur, niſi reſpectu emanationis rerum ab intelligentiis: quæ ſunt cauſæ æquiuocæ, a quibus cum deriuentur ſubſtantia, quantitas, qualitas &c. ipſæ tamen non ſunt quantæ, nec quales, niſi virtualiter: ſubſtantiæ autem actu. Cætera namque agentia, ſicut ſubſtantię ſunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præſens eſt de propriis principiis, non de communibus æquiuocis. Similiter non obſtat, quòd anima ſit principiū ſuarū paſſionum, quas ponimus accidentia: quia nec actiuum, nec paſſiuum earum eſt principiū eſſentialiter ad eas ordinatum: ſed habet modum actiui per naturalem quandam reſultantiam, & rationem paſſiui in hoc, quòd ſuſtentat eas inhærentes ſibi.

¶Ad ea vero, quæ primo contra ſecūdam rōnem adducta ſunt, dī dupliciter. Primo, quòd in litera, illa ſimilitudo adducitur, Cap.11.circa medium illius.

non ad probandum, sed declarandum. Secundo, quòd licet nō sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum, vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cum contra hoc dī, quòd causa efficiens potest esse sine actu secundo, nō aūt formalis: respondetur, quòd licet hoc sit verum simpliciter & in communi, nō tamen est verum in causa actiua, cuius actio sequitur immediate actum, secundum quòd est actus: quoniam ab actu inquantū actus, non prouenit potentia. constat autem quòd esse ī actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de esse actu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

D. 568.

D. 71.

277

¶Ad id, quod secundo obiicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quòd quāuis absolute negatio formalis nō inferat idē

D. 168.

ticam, infert tamen

Q. 59. ar. 2.

eam in rebus, quæ sunt essentialiter opositarum rationū.

D. 113.

Dico oppositarum, propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quę secundum quid sapiunt rationes eorū: huiusmodi aūt sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus, & potentiæ operatiuæ aīæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi: & similiter esse terminū vltimum generationis, & ordinari ad vlteriorem actum, opponunt: & vtrūque inuenit in anima essentialiter. ergo secundum diuersa: igit primum secundum substantiam, & reliquum secundum accidens coniunctum. Non sic autem est de potētia receptiua, aut actiua, seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potētia propter hoc, vt patet ex dictis.

277 389

¶Ad ea, quæ tertio obiiciuntur, dicitur, quòd potentia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operationis principio effectiuo vt quo: & sic argumentum concludit: sed non proprie sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfecte. Et iō proprie loquendo, talis potentia actiua, non potentia, sed principium actiuum vocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio, vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet complete rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi proprie loquimur. Primo modo, calor est potentia calefactiua: secundo modo nō. Et vīr nulla res est ꝓprie potentia actiua, nisi sit talis quòd sibi conueniat quandoque esse in actu primo tantum: hoc enim est habere statum potentiæ, vt patet in 9. Metaphy. tex. 9. vel 7. Vnde proprie loquendo, ad primam obiectionem dicitur, quòd aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potentia actiua: illud enim simpliciter sequitur actum, & non opponitur illi. De hac vero distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi, & conditionem: & quo ad rationem causandi, dicit actum inquātum actus est: quo ad conditionem dicit potentiam inquātum potentia est. Et ideo in solo actu permisto potentiæ, inuenitur propria potentia actiua, quàmuis in Deo summe recipiatur potentia, ideſt principium actiuum. Ad sinonum consonum doctrinæ Sancti Thomæ videtur, quòd ad completam rationem potentiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito, quòd huiusmodi potentialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, ideſt entis, quod ad hoc per se primo est institutū, vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

F

G

H

I

¶Ad secundam autem obiectionē omnium difficillimā, qa affert permistionem actus essentialis, & potentiæ essentialiter, absque distinctione reali, dicēdum est, quòd habere permistionē actus & potentiæ essentialiter, contingit dupliciter, scilicet per se primo, & per accidens, seu per aliud: & quòd sermo noster est de habente hæc per seipsum: & non de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito hoc dicitur: qm̄ eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & nō ex se & p oppositum eius, quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa ꝓpria: modo constat, quòd habere in se hæc duo, actum essentialiter, & potentiam essentialiter, animæ conuenit ex propria ratione, quia ex hoc ipso ꝙ est actus primus, qđ est eius diffinitio: & consequenter in ipsa ponenda est ꝓpria causa huius permistionis, quę, vt ex dictis patet, est distinctio generica actus a potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui vero cuicunq;, nō conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc. n. habent habitus, & reliqua quæ in anima sunt, quòd nō semper vigilent, sed quandoque sint, vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signū est, quòd in solis qualitatibus animæ hæc permistio inuenitur. Et confirmatur ex diffinitione habitus 3. de Anima. text. & com. 17. habitus est quo quis vtitur cum vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigilię & somni ipsius habitus. Nec obstat, quòd leue non semper ascendat: qm̄ deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est, qm̄ de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non sit talis permistio actus & potētiæ, nisi rōne subiecti: consequens est, quod hæc instantia non sit cōtra rationem factā, quæ causam permistionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permistorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

391

¶Ad ea, quæ quarto obiiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ gnationem per se terminant, & sunt tn̄ proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentię actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis, & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vtpote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt ꝓpriæ potentiæ, non sunt ex se habentes statum potentiæ, sed ex anima, vt de habitibus, patet ex dictis.

¶In tertio argumento & eius rnsione diligenter aduerte, & accipe hic qđ apud S. Tho. cum accidēs dī agere in virtute substantiæ, est constructio intrāsitiua, ideſt, est ipsa virtus substantiæ: hucn. tendit tota responsio, quòd accidentalis vis non sua, sed substantiæ est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositi, quod substantiali forma est, & accidentali vt virtute operaī. Nō ergo singas intentionalē aliquam formam, qua accidens salues agere in virtute substātiæ, vt quibusdam visum fuit.

Ivo citatum argu.

277 c

D. 671.

agentis, vt calor ad formam ignis, sicut se habet potentia animæ ad animam.

Ad 4m dicendum, quòd hoc ipsum quòd forma accidentalis est actionis principium, habet a forma substantiali. Et ideo forma substantialis est primum actionis principium, sed non proximum. Et secundum hoc, Philosophus * dicit, quòd id, quo intelligimus & sentimus, est anima.

A

B

C

Lib. de aīa tex. 14. t. 2.

Ad 5m dicendum, quòd si accidens accipiatur secundum quod diuiditur contra substantiam, sic nihil d potest esse medium inter substantiam & accidens, e quia diuiduntur secundum affirmationem & negationem, scilicet secundum esse in subiecto, & non esse in subiecto. Et hoc modo, cum potentia animæ non sit eius essentia, oportet quòd sit accidens: & d est in secunda specie qualitatis. Si vero accipiatur accidens secundum quod ponitur vnum quinque vniuersalium, sic aliquid est medium inter substantiam & accidens: quia ad substantiam pertinet quicquid est essentiale rei, non autem quicquid est extra essentiam, potest sic dici accidens, sed solum id, quod non causatur ex principijs essentialibus speciei. Proprium enim non est de essentia rei, sed d ex principijs essentialibus speciei causatur. Vnde medium est inter essentiam & accidens, sicut dictum est. e Et hoc modo potentiæ animæ possunt dici mediæ inter substantiam & accidens, quasi proprietates animæ naturales. Quod autem Augustinus dicit, quòd notitia & amor non sunt in anima, sicut accidentia in subiecto, intelligitur secundum modum prædictum, * prout comparantur ad animam, non sicut ad amantem & cognoscentem: sed prout comparantur ad eam sicut ad amatam & cognitam. Et hoc modo procedit sua probatio: quia si amor esset in anima amata sicut in subiecto, sequeretur ꝙ accidens transcenderet suum d subiectum: cum etiam alia sint amata per animam.

D

D. 207.

D. 24. d 372

D. 1138.

Lib. ad aīam

Ad 6m dicendum, quòd anima licet non sit composita ex materia & forma, habet tamen aliquid de potentialitate admistum: vt supra dictum est. * Et ideo potest dici subiectum accidentis. Propositio autem inducta locum habet in Deo, qui est actus purus: in qua materia Boe. * eam introducit.

E

Ad 7m dicendum, quòd rationale & sensibile, prout sunt differentiæ, non sumuntur a potentijs sensus & rationis: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. c Quia tn̄ formæ substātiales, quæ ſm se sunt nobis ignotæ, innotescūt p accidētia, nihil phibet interdum accidentia loco differentiarum substantialium poni.

Loco citato in argu.

2

389

ARTICVLVS II.

Vtrum sint plures potentiæ animæ.

¶*Super Quæstionis septuagesimæ sepimæ Arti. secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nō sint plures potentiæ animæ. Anima enim intellectiua maxime ad diuinam similitudinem accedit: sed in Deo est vna & simplex potētia. ergo & in anima intellectiua.

¶2 Præt. Quanto virtus est superior, tanto est magis vnita: sed anima intellectiua excedit omnes alias formas in virtute. ergo maxime debet habere vnam virtutem, seu potentiam.

¶3 Præt. Operari est existentis in actu. Sed per eandem essentiā animæ, homo habet esse secundum diuersos gradus perfectionis, vt supra * habitum est. Ergo per eandē potentiam animæ operatur diuersas operationes diuersorū graduū.

SED CONTRA est, quod Philosophus in * 2. de Anima ponit plures animæ potentias.

RESPON. Dicendū, ꝙ necesse est ponere plures animæ potētias.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd sicut Philosophus dicit in * 2. de cœ. quæ sunt in rebus infima, non possunt consequi perfectam bonitatem, sed aliquam imperfectam consequuntur paucis motibus. Superiora vero his adipiscuntur perfectam bonitatem motibus multis. His autem superiora sunt, quæ adipiscuntur perfectam bonitatem motibus paucis. Summa vero perfectio inuenitur in his, quæ absque motu perfectam possident bonitatem. Sicut infime est ad sanitatem dispositus qui non potest perfectā consequi sanitatem, sed aliquā modicam consequitur paucis remedijs. Melius autē dispositus est, q potest perfectam consequi sanitatē, sed remedijs multis: & adhuc melius qui remedijs paucis: optime autem qui absque remedio perfectam sanitatem habet. Dicendū est ergo, quòd res, quæ sunt infra hominem, quædam particularia bona consequuntur. Et ideo quasdam paucas, & determinatas operationes habent, & virtutes. Homo autem potest consequi

Titu. clarus est. ¶In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue. Secundo probatur in communi. Tertio in speciali, de hominis anima. Cōclusio est. Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille, quia ad paucum bonū, paucis eget consequenter motibus. Isti graduantur, quòd aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectū habent: & quāto a pluralitate recedit, tanto perfectior gradus. ergo rationabiliter accidit, quòd res infra hominē paucis motibus, & consequēter potentiis, homo multis, angelus paucis, Deꝰ nullo eget motu, aut potentia. Antecedēs patet ex 2. cœl. tex. 62. & declaratur exemplo sanitatis. Consequētia probatur: quia infra hominem res ad particulare quod dam bonum ordinātur, homo autem & superiora ad vniuersale: quia ad ipsam beatitudinem in seipsa, & homo, infimum tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in confinio spiritualiū & corporalium. ergo habet vtrarumq; potentias. tenet sequela ex ratiōe medii & compositi.

378

2. cōt. c. 72. fin. Et q. de aīa ar. 3. Et 1. li. de aīa fi. & li. 2. l. 2. fin.

Q. 76. art. 3. & 4.

Li. 2. de aīa text. 13. & sequent. & tex. 27. t. 2.

¶Circa istam rerum graduationem essent multa discutienda, q̄ in 2. cœli requirē in loco proprio: hoc tamen hic

aduerte, quòd ista graduatio fit secundum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimum medium sumitur in redditione causarum rerum naturalium, vt patet in 2. Physico. ideo hæc ratio persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cum natura agat pp finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit, ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

368 c 374

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum tertium.*

TItulus, aduerte tres terminos. Primo ly distinguatur. quærit. n. vtrũ distinguantur, & nõ vtrum manifestenẽ distinctæ. Et rursus quæritur de distinctione formali p se & directe, de reali autem consequenter, quia sequitur ad eam, suppositа distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundo ly per: quia ly p, notat causalitatem. Tertio ly actus & obiecta in numero plurali, qa denotat eorum diuersitatem, ita quòd non quæritur: vtrũ obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed: vtrum diuersitas obiectorum & actuum, sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

¶ In corpore duo. concluso respõsiua affirmatiue, secundo, modificatio vniº termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

¶ Conclusio est. Potentiæ diuersificantur secundum actũ & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc assignat, scilicet diuersitatem actuum & diuersitatem obiectorum, probatur quo ad vtranque causam simul sic. Potentia essentialiter seu secundum id quod est, ordinatur ad actum. ergo eius ratio sumitur ex actu. ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum. ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima vero consequentia probatur sic. Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti. ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit: consequentia nota, & assumptum probatur diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ, sed vterque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic. Obiectum est efficiens actum illius. ergo specificat illum: quo ad actum vero actiuæ sic. Obiectum est finis seu proprius terminus actus illius. ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio a principio, aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut a calore calefaciente, aut a calore terminãte eã, speciem habet, & similiter frigefactio &c.

¶ Quo ad secundum: quia vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex, ideo in litera subditur quòd in proposito non est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tantum de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis formalis, quæ per se primo obiicitur potentiæ: & manifestatur explicitè. Quæ autem dicantur per se differentiæ alicuius, in 7. Metaphy. & 6. Topi. dicitur. In litera autem exemplariter manifestantur in differentiis animalis: & ad propositum in differentiis sensibilis vt sic.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis, scito, quòd potentia distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi põt: Primo, quòd ly per, denotet differẽtiam distinctiuam, ita qp actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguuntur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idẽ est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secũdò, quòd ly p, denotet principium declarationis tãtùm: ita quòd sit sensus potentiæ distinguũtur per actus, ideſt manifestãtur distinctæ per actus & obiecta a posteriori. Et hæc opinio, procedit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus, vt effectus sunt potentiarum, & vt fines sunt earum, eo quòd, vt dicitur in 2. cœli, tex. 17. vnũ quodque est propter suam operationem. Si enim hanc distinctionem considerassent, cũ ex 2. Physi. expresse habeat qd rerum naturalium optima redditur ró a priori, cum ex fine sumitur, distinctionem potentiarum p actus, non dixissent esse a posteriori sed

Li. 2. de ãia tex 33.

tentiæ nõ distinguantur per actus & obiecta. Nihil enim determinatur ad speciem per illud, quod posterius, vel extrinsecum est. Actº autem est posterior potentia, obiectum autem est extrinsecum. Ergo per ea potentiæ non distinguuntur secundum speciem.

G ¶ 2 Præt. Contraria sunt quæ maxime differunt. Si igitur potentiæ distinguerentur penes obiecta, sequeretur quòd contrariorum non esset eadem potentia. quod patet esse falsum fere in omnibus. nam potentia visiua eadem est albi & nigri, & gustus idem est dulcis & amari.

¶ 3 Præt. Remota causa, remouetur effectus. Si igitur potentiarum differentia, esset ex dria obiectorum, idem obiectum non pertineret ad diuersas potentias, quod patet esse falsum. Nam idem est quod potentia cognoscitiua cognoscit, & appetitiua appetit.

¶ 4 Præt. Id quod per se est causa alicuius, in omnibus causat illud. Sed quædam obiecta diuersa, quæ pertinent ad diuersas potentias, pertinent etiam ad aliquam vnam potentiam: sicut sonus & color pertinent ad visum & auditum, quæ sunt diuersæ potentiæ, & pertinent ad vnam potentiam sensus communis. Non ergo potentiæ distinguuntur secundum differentiam obiectorum.

I SED CONTRA, Posteriora distinguuntur secundum priora. Sed Philosophus dicit* 2. de Ani-

a priori, vt responsione ad primũ S. T. hic explicat. Tertio quod ly per, denotet principium distinctiuum omnino extrinsecũ. Ita quòd potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientẽ: sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere, quòd distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi, per formalem scilicet intrinsece, & effectiuam extrinsece &c. Et horum opinio, quàmuis magis vera, ti propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum, quia nihil singulare a patribus accepisse mus, quoniam de quibusdam tantummodo entibus specificarunt, quod distinguũtur per actus & obiecta, hoc enim de potentiis & habitibus singulariter tradiderunt. Tum, quia horum entium naturam perspicue non attingit. Vnde est quarta opinio, quòd ly per, denotet principium diffinitiuũ extrinsecum quidem a re, sed intrinsecum diffinitioni rei. Ita qp potentiæ distinguũntur per actus a priori, non tanquam per differentias, nec tanquam per causas omnino extrinsecas, sed tãquã per causas inclusas necessario in diffinitionibus primis earũ. Inclusas autem dico per additamentum, eo modo quo alterum correlatium cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius est id, quod in antecedente assumitur, in litera scilicet: Quia potentiæ secundum id quod est, ad actum dicitur, & est, ideſt, quia potentia secundum suam entitatem non est res absoluta ab actu & obiecto, quàmuis sit res absoluta a termino, & propterea non est in genere relationis. Imaginamur enim secundum diuum Thom. quòd potentiæ & habitus, & alia huiusmodi sunt entia-

A tes quædam mediæ, inter absolutas omnino & respectiuas totaliter: ita quòd non per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actus: ita quòd absq; eis intelligi etiam in prima operatione intellectus non possint: non quia differentiæ earum sint, sed quia earũ dríæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed transcendente. Et hæc est radix prima, & vltima in resolutione, tã in hac materia q̃ in similibus, scilicet de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu &c. Et hoc stante, patent omnia in litera. Vñ nõ oportet afferre alr obiectiones aliorum, nec alr examinare hæc. Omnia em ex hoc vno pendent: quòd potentia, actio, & passio, & hmõi entia, essentialiter specificãtur esse, & vnitatem & diuersitatẽ habent ex intrinseca quidem dría, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agẽte, fine, vel actu. Et hęc si vis in ppositto intelligere, ima ginare naturã agere pp finem, & producere potentias proportionatas actibus intentis, ideoq; tales facere potentias: qa tales, actuum q̃ditates exigãt, & non econuerso. & quia potentias non accidentaliter ordinat ad actus, consequens est, quòd ideo potentiæ sint tales essentialiter: qa actus exigit eas tales secũdum essentiam: & sic non abstrahunt essentialiter a transcẽdẽti ordine ad actus. Aduerte hic, quòd de potentiis animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo, inquantum potentiæ sunt, & sic est totus sermo præsens. Alio modo inquantum proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum, quibus insunt. iuxta illud Auerrois in 1. de Anima. com. 65. Membra hominis diuersa sunt specie a membris leonis.

¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illam conditionalem, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere: quoniam obuiare sibi videtur Aristo. 10. Metaphy. seu ipsemet dicens quòd habitus, puta scilicet scientia est per se vnius contrarii: & tamen est etiam alterius contrarii. ergo a fortiori vna potentia potest esse per se vnius contrarii, & tamen et alterius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd solutio huius habetur in litera, ex ly, vt obiectum: per hoc enim insinuauit obiectum adæquatum: & clare liquet, quòd si aliquis habitus vel potentia habet pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quòd nunquam attinget alterum contrarium secundum naturam positiuam, quę non includitur in altero, quàmuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. vero Metaphysic, non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum: sed per se, ideſt principaliter seu non per aliud. Ita quòd ibi intendit, quòd eadem

365

ma, qp priores potẽtijs actus & operationes sm rõnem sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potentiæ distinguuntur secundum actus & obiecta.

B RESPON. Dicendum, qp potentia, secundum illud qp est potentia, ordinatur ad actũ. Vnde oportet rationẽ potentię accipi ex actu, ad quem ordinatur: & per consequens oportet, qp ratiõ potentiæ diuersificetur vt diuersificatur ratio actus. Ratio autem actus, diuersificatur secundum diuersam rationẽ obiecti: omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiectum autem comparatur ad actum potentiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens. Color enim inquantum mouet visum, est principium visionis. Ad actum autem potentiæ actiuæ comparatur obiectum, vt terminus & finis: sicut augmentatiuæ virtutis obiectum est quãtum perfectũ, quod est finis augmenti. Ex his autem duobus, actio speciẽ recipit, scilicet ex principio, vel ex fine seu termino. Differt em calefactio ab infrigidatione, secundum quod hæc a calido. s. actiuo ad calidum, illa autem a frigido ad frigidum procedit: vnde necesse est, quòd potentiæ diuersificentur secundum actus & obiecta. Sed tamen considerandum est, qp ea quæ sunt per accidens, non diuersificant speciem: quia enim coloratum accidit animali, non diuersificant species alialis per dríam coloris, sed p

D

dríam eius quod per se accidit animali: p differentiam scilicet animę sensitiuæ, quæ quandoque inuenitur cum ratione, quandoque sine ratione. Vnde rationale & irrationale, sunt differentiæ diuisiuæ animalis, diuersas ejus species constituentes. Sic igitur non quæcunque diuersitas obiectorum diuersificat potentias animæ, sed differentia eius, ad quod per se potentia respicit. Sicut sensus per se respicit passibilem qualitatem, quæ per se diuiditur in colorem, sonũ, & huiusmodi. Et ideo, alia potentia sensitiua est coloris, scilicet visus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut coloratо, accidit esse musicum, vel grammaticum, vel magnum & paruũ, aut hominem, vel lapidẽ. Et ideo

C penes huiusmodi differentias, potentiæ animæ non distinguuntur.

AD PRIMVM ergo dicendũ, qp actus licet sit posterior potentia in esse, est tñ prior in intentione, & secundum rationem sicut finis agente. Obiectum autem licẽt sit extrinsecum, est tamen principiũ vel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.

AD 2m dicendum, quòd si potentia aliqua per se respiceret vnũ contrariorum, sicut obiectum, oporteret, quòd cõtrarium ad aliã potentiam pertineret. Sed potentia animæ non per se respicit propriam rationem contrarij, sed cõmunem rationem vtriusque contrarij, quia propter diuersitatem aliquorum, vt finem, potest aliquid fieri aut ordinari: in proposito tamen, conditio est causarum finalium: non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potẽtia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hãc conditionem, quòd sunt diuersi; oporteт quòd etiam potentias exigant diuersas. Si velimus quoque proprie loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quòd non est sermo de distinctione eorum actualiter: quia illa fit per opus intellectus &c. sed de distinctione eorũ virtualiter, seu fundamentaliter. ita quòd non ideo intellectus, & voluntas distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens, & bonum distinguuntur ratione actualiter: sed quia ens & bonum distinguuntur tali distinctione formali virtualiter, quod non est per opus intellectus, sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio causæ distinctionis potentiarum. Et per hoc, patet responsio ad obiectum primum & vltimum: iam enim patet, quòd non ponitur ens, tale pendere ab ente rationis.

¶ Ad secundum autem dicitur, quòd cum diuersitate effectũ stet vnitas in causa, mirum non est, si cum maiore diuersitate effectũ stet minor distinctio in causa. Vnde falsum est, qp minor distinctio non sit cã maioris, vt conditio causæ. Tum, quia & vnitas causæ põt esse cã distinctionis. Tũ, quia distinctio non est res dicẽs perfectionẽ, vt oporteat ab vniuoca, aut pfectiori distinctione, procedere: sed magis spectat ad ordinẽ imperfectorũ, vtpote

D. 52. 88.

2 27 28 426 2

to ab vnitate recedés, vt patet in astrologiis Pythagoræ. 1. Metaphy.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quartũ.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo facit. Primo, rñdet quæsito affirmatiue, & directe vna conclusione. In potentiis animæ est ordo. Probat. Ab vno nõ venit ad multa sine ordine: sed essentia animæ est vna, potentiæ multæ. ergo. Et recordare, quòd est sermo de progressu naturali. Natura enim non transfert se ab vno ad multa, absque ordine, qm in operibus eius cõfusio non habet locum. Vbi autem pluralitas sine ordine, ibi confusio. Secundo ostẽdit, quotuplex, qualis, & quis, quarum potẽtiarũ ordo sit. Quotuplex, qa triplex. Qualis, in communi, quia duplex, secundum dependentiam vnius potentiæ ab alia. & tertius, secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis, qui secundum dependẽtiam potentiarum: alter, secundum ordinem naturæ & pfectionis: alter, secũdum ordinem generationis est. Quis vero, cui cõueniat: quia ordine perfectionis, intellectiuæ præsunt sensitiuis, in cuius signum regũt & imperãt eis, & hæ vegetatiuas præcedunt. Ordine vero gñationis econtra: in cuius signũ, nutritiuæ præparãt corpus illis &c. Ordine autem obiectorum ordinant quędam sensitiuæ inter se, visus & auditus, olfactus: qa obiectũ illius primũ, & secũdi secundum, & tertii tertium: vt patet ex subiectis cœlestibus: scilicet aere & misto.

¶ Circa hanc partẽ occurrit dubitãdũ, propter quid, in litera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potentiis enumerariorum: sicut visus, non respicit rationem albi: sed rationem coloris. Et hoc ideo, quia vnum contrariorum est quodãmodo ratio alterius, cum se habeant sicut perfectum & imperfectum.

AD 3m dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est subiecto idem, esse diuersum secundum rationem. Et ideo potest ad diuersas potentias animæ pertinere.

AD 4m dicendum, quòd potentia superior per se respicit vniuersaliorem rationem obiecti, quàm potẽtia inferior: quia quãto potentia est superior, tanto ad plura se extendit. Et ideo, multa conueniunt in vna ratione obiecti, quam per se respicit superior potentia, quæ tamen differunt secundum rationes, quas per se respiciunt inferiores potentiæ. Et inde est, quòd diuersa obiecta pertinent ad diuersas inferiores potentias, quæ tamen vni superiori potentiæ subduntur.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum in potentijs animæ sit ordo.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in potentijs animæ non sit ordo. In his enim quæ cadunt sub vna diuisione, non est prius & posterius, sed sunt naturaliter simul: sed potentiæ animæ contra se inuicem distinguuntur. Ergo inter eas non est ordo.

¶ 2 Præt. Potentiæ animæ comparantur ad obiecta, & ad ipsam animam. Sed ex parte animæ inter eas non est ordo: quia anima est vna: similiter etiam nec ex parte obiectorum, cum sint diuersa & penitus disparata, vt patet de colore & sono. in potentijs ergo animæ non est ordo.

¶ 3 Præt. In Potentijs ordinatis hoc inuenitur, quòd operatio vnius dependet ab operatione alterius. Sed actus vnius potentiæ animæ non dependet ab actu alterius: potest enim visus exire in actum absque auditu, & econuerso. Non ergo inter potentias animæ est ordo.

SED CONTRA est, quòd Philosophus in * 2. de Anima, comparat partes, siue potentias animæ figuris. Sed figuræ habent ordinem adinuicem. Ergo & potentiæ animæ.

RESPON. Dicendum, quòd cum anima sit vna, potentiæ vero plures, ordine autem quodam ab vno in multitudinem procedatur, necesse est inter potentias animæ ordinem esse. Triplex autem ordo inter eas attenditur. Quorum duo considerantur secũdum dependentiam vnius potentiæ ab altera. Tertius autem accipitur secundum ordinem obiectorum. Dependentia autem vnius potentiæ ab altera, dupliciter accipi potest. Vno modo secundum naturæ ordinem, prout perfecta sunt naturaliter imperfectis priora. Alio modo secundum ordinem generationis & temporis, prout ex imperfecto ad perfectum venitur. Secundum igitur primum potentiarum ordinem, potentiæ intellectiuæ sunt priores potẽtijs sensitiuis: vnde dirigunt eas, & imperant eis. Et similiter potentiæ sensitiuæ hoc ordine sunt priores potentijs animæ nutritiuæ. Secundum vero ordinẽ secundum, econuerso se habet. Nam potentiæ animæ nutritiuæ sunt priores in via generatiõis potentijs animæ sensitiuæ: vnde ad earum actiones præparant corpus. Et similiter est de potentijs sensitiuis respectu intellectiuarum. Secundum autem ordinem tertium, ordinantur quædam vires sensitiuæ adinuicem, scilicet visus, auditus, & olfactus. Nam visibile est prius naturaliter: quia est commune superioribus & inferioribus corporibus. Sonus autem audibilis fit in aere, qui est naturaliter prior commistione elementorum, quam consequitur odor.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicuius generis species se habent secundum prius & posterius, sicut numeri & figuræ quantum ad esse: licet simul esse dicantur inquantũ suscipiunt cõmunis generis prædicationem.

AD 2m dicendum, qp ordo iste potentiarũ animæ, est ex parte animæ, quæ fm ordinem quẽdam habet habitudinẽ ad diuersos actus: licet sit vna secundum essentiam. & ex parte obiectorum, & etiam ex parte actuum, vt dictum est.*

AD 3m dicendum, quòd rõ illa procedit de illis potentijs, in qbus attenditur ordo solum secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ, quæ ordinantur secundũ alios duos modos, ita se hñt, qp actus vnius dependet ab altera, tis: cum ordo secundum obiecta manifestus sit, et in aliis constat namque intellectum esse prius sensibili, & sensibile esse prius vegetabili. cur ergo non vniuersaliter hũc ordinem applicauit, sicut alios duos?

¶ Ad hoc dicitur, quòd nõ propterea ad tres sensus ordinem obiectalem applicauit, quia in eis solum saluetur, aut pateat, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si contra hoc instatur, qa etiã isti tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vnus est perfectior altero vt patet: & generationis, quia vnus generatur prius altero, vt patet ex eo quòd quibusdã animalibus inest naturaliter vn° sine alio. in perfectioribus. n. animalibus, q̃ sunt priora ordine generationis insunt, & ad posteriora nõ attingunt, Dicendum est, quòd ordinari secundum perfectionem, aut generationem, potest dupliciter intelligi. Vno modo, secũdum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo, secundum habitudinem seu dependẽtiam earum ad inuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo, sat est quòd hoc perfectius sit, & illud minus perfectum. Sed ad ordinem perfectionis secundo modo, exigitur, quòd hoc sit perfectio illius. Et similiter ad ordinem generationis, primo modo, sufficit quòd hoc prius generet, q̃ illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo, requiritur, quòd generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In oppositum autem, sermo est de vrroqs ordine secũdo modo: vt patet ex signis adductis in litera, & apertissime in responsione ad tertium: vbi cõceditur quædam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo, non enim visus perficit

perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui: sed intellectus perficit sensum, & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quòd vegetatiuum cõiunctum sensitiuo, facit carnem, quod per seipsum nunquam faceret.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Art. quintum.*

TItulus clarus. Potentia vocatur proximum & completum principium elicitiuũ operationis. ¶ In corpore cõclusiones duæ. Prima. Potentiæ non organicæ sunt i sola aia vt in subiecto. Secũda. Potentiæ organicæ sunt in coniũcto vt subiecto. Probat vtraq; concõ simul eodẽ medio sic. Subiectũ opatiuæ potentiæ est potẽs operari. ergo ipsum operans. ergo anima sola est subiectum nõ organicarum, & cõpositum organicarum. Antecedens ꝓbatur: qa omne accidens denotat suum subiectum: prima cõsequentia ꝓbat dupliciter. Primo: quia idem est quod potest & facit. Secundo authoritate Arist secunda vero consequentia probatur ex dictis: qa operationes non organicarum potentiarum sola anima dicit, organicarum vero compositum. ¶ Aduerte quòd ex supradictis, & hic, patet, quòd sola anima dicitur potẽs in telligere, & intelligere & subiectũ esse intellectionis vt per se primo potens intelligẽs & subiectũ: compositum aũt dr intelligens róne partis, scilicet animæ. Nec obstat ꝙ Sortes dr esse quod proprie intelligit, quia operationes fiunt suppositi, positorum, quoniã etsi Sortes primo intelligat vt suppositum, non tamen primo intelligit absolute, quia falsum est quòd operatio sit primo suppositi, absolute loquẽdo: sed primo subsistẽtis. Et tu hoc aduerte, qa multi i hac fallunt cõsequẽtia, i. Est primo huius vt suppositi. ergo ẽ primo huius; cũ tñ deberent dicere, Est primo huius vt subiecti. ergo est primo huius.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum sextum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo præmittit conuenientiam & differentiam inter formam subsistantialem & accidentalem. Secundo, respondet q̃sito vna conclusione affirmatiue. ¶ Conuenientia est in duobus. primo in essentiali prædicato, scilicet esse actũ, secundo, in effectu formali, scilicet secundum vtranq; alicui esse actu. Et ex his datur intelligi tertiũ, quòd subiectum vtriusque est aliquo modo ens in potentia. Differẽtia est in duobus. Primo in qualitate effectus formalis, quia substãtialis facit esse simpliciter, accidentalis vero tale, aut tantum. Et hãc comitatur differentia in subiecto, quia illius est ens in potentia tñm, huius vero ens in actu. Et hinc nascitur differentia secundum ordinem actualitatis: quia actualitas illi⁹ est prior actualitate subiecti: actualitas vero istius, est posterior. Et hinc oritur differentia secundum causalitatem, quia actualitas illi⁹, causat actualitatẽ subiecti, isti⁹ vero causat ab actualitate subiecti. Et rõ sequelæ huius quartę differentiæ ex tertia assignatur: quia primum est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidente ꝓprio nõ aduentitio. hoc em ab extra causatur. Secundo differunt: quia illius materia est propter illam, ista vero econtra, est propter subiectum: & ratio est vtriusq;, quia minus principale est ꝓpter principalius: constat em subiectum principalius esse accidente, & formam substantialem materia. ¶ Circa hæc aduerte tria. Primo, quòd quia S. T. ante probauit potentias esse propria accidentia, & hic quęritur vtrũ fluant ab essentia animæ, quæ est forma subsistantialis; iõ hæc

ARTICVLVS V.

Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.

ADQVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd omnes potentiæ animę sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentię corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animę ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

¶ 2 Præt. Operationes potentiarũ animæ attribuuntur corpori propter animam: quia vt dicitur in * 2. de Anima, anima est quo sentimus & intelligimus primum. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ: Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

¶ 3 Præt. Aug. dicit * 12. super Gen. ad literam, quòd anima, quædã sentit non per corpus, immo sine corpore, vt est timor, & huiusmodi. quædam vero sentit per corp⁹, Sed si potentia non esset in sola anima sicut in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione, omnium aliarum potentiarum.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in lib. *2. de somno & vigilia, quòd sentire non est proprium animæ, neque corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in coniũcto sicut in subiecto. Non ergo sola anima est subiectum omnium potẽtiarum suarũ.

RESPON. Dicendum, quòd illud est subiectum operatiuæ potentiæ, quod est potens operari. omne enim accidens denominat proprium subiectum. idem autem est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet quòd eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: vt etiam Philosophus * dicit in princi. de somno & vigilia. Manifestum est autem ex supra dictis, † quòd quædam operationes sunt animæ, quę exercentur sine organo corporali, vt intelligere & velle. Vnde potentiæ, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam vero operationes sunt animæ, quæ exercentur per organa corporalia, sicut visio per oculum, auditus per aurem. Et simile est de omnibus alijs operationibus nutritiuæ, & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationum principia, sunt in cõiuncto sicut in subiecto, & non in anima sola.

AD PRIMVM ergo dicendum, qp omnes potentiæ dicuntur esse animę non sicut subiecti, sed sicut principij: quia per animam coniunctum habet, quòd per tales operationes operari possit.

AD 2m dicendum, quòd omnes huiusmodi potentię, per prius sunt in anima quàm in coniuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

AD 3m dicendum, quòd opinio Platonis fuit, quòd sentire est operatio animæ propria, sicut & intelligere. In multis autem, quę ad philosophiam pertinent, Aug. vtitur opinionibus Platonis, non asserendo, sed recitando. Tamen quantum ad præsens pertinet, hoc qd dicitur, anima, quædam sentire cum corpore, & quædam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quòd hoc quod dico cum corpore, vel sine corpore, determinet actum sentiendi secundũ quod exit a sentiente: & sic nihil sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale. Alio modo potest intelligi, ita qp prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti, quod sentitur, Et sic quędam sentit cum corpore, idest in corpore existentia, sicut cum sentit vulnus, vel aliquid huiusmodi: quędam vero sentit sine corpore, i. non existentia in corpore, sed solum in apprehensione animæ, sicut, cum sentit se tristari, vel gaudere de aliquo audito.

ARTICVLVS VI.

Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.

ADSEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd potentiæ animę non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici, non procedunt diuersa. Essentia autẽ animę est vna & simplex. Cum ergo potẽtię aĩę sint multę & diuersę, nõ possunt ꝓcedere ab eius essentia.

301 300 380 1.ar.7.cor. & de Aia, art.23.ad 20. Li.2.de aĩa text.30. & 31. tom.2. 387 I 389 426 2 K Li.1. de som.& vig. c.1.ãi me. tex.no.2. 381 Intr.ar.6. to. Et de ẽi. art.4. ad 3. Et ar. ad 20. Et 9m.3.cap. 19.& 20. Li.de aĩa ca 14.t.2. Li.n.c.19 & 20.n.3. Com.ante medi cap. num.2. * 3.76.ar 8. In corp.ar. 364 B C D E 384 382 364 382 1.di.3.q.4. ar.2. Et veri.q.14.arti.5. cor. Et opuſ.3.ca. 90.

hæc præmittit. Secundo, quòd quia vt patebit in responsione ad secundum, subiectum est causa proprii accidentis in triplici genere causæ: ideo secundum differentiam adiecit S.Th. cum tamen ad probandam conclusionem articuli, prima differentia sola deseruiat. Tertio, quàm subtiliter proceditur in litera, ex hoc

nam q; ꝙ forma substantialis est talis natura, quòd facit ens in actu absolute: oritur quòd nõ supponit ens in actu: non enim absolute & sine additione aliqua faceret ens actu, si iã esset ens in actu: sed cum additione faceret ens tale in actu. Ex hoc autem oritur ordo, quòd prius actualitas cõuenit formæ substãtiali, q̃ subiecto: quod nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clare sequit, quòd forma substantialis causat nõ esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tum, quia nihil in se actualitatis habet subiectum. Tũ, quia primũ in quolibet ordine rerum est causa cæterorũ. Et per oppositum: quia forma accidentalis non est actus faciens formaliter nisi ens in actu tale: quod naturaliter supponit ens in actu absolute: oportet ꝙ causet in subiecto suo, esse quidem in actu aliquo, sed nõ totum esse in actu sui subiecti: ita ꝙ ex hoc ipso ꝙ supponit subiectum in actu, constat quòd nõ facit illius actualitatem absolute. Et si huic coniungas, ꝙ primum est causa reliquorum: sequitur quòd actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est: Omnes potentiæ animę fluunt ab essentia animæ. Probatur sic. accidens ꝓ priũ causat a subiecto secundum quod est actu: & recipit in eo secundum esse in potẽtia. ergo omnes potentiæ animę fluunt ab essentia. Antecedẽs patet ex prima differẽtia: cõsequentia probatur diuidendo: quia potentiæ aiæ, aut sunt in sola anima subiective: & sic, ergo ab ipsa secundum rationem actualitatis & in ipsa ratione potentialitatis admistæ sunt: aut in composito, & sic, ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum non est actu nisi ratione animæ.

¶ Circa rationem adductam ad probandam causalitatem subie-

In princ. libri. tom. 2.

Li. 1. de aĩa tex. 66. t. 2.

C 377

Li. 7. Meta. a text. 12. vsq; ad 16. tom. 3.

372

¶ 2 Præt. Illud, a quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animæ non potest dici causa potentiarum, vt patet discurrenti per singula causarum genera. Ergo potentiæ animæ non fluunt ab eius essentia.

¶ 3 Præt. Emanatio quendam motum nominat. Sed nihil mouetur a seipso: vt probatur in * 7. lib. Physic. nisi forte ratione partis: sicut animal dicitur moueri a seipso, quia vna pars eius est mouens, & alia mota. neque etiam anima mouetur, vt probatur in * 1. de Anima. Non ergo anima causat in se suas potentias.

SED CONTRA, Potentiæ animæ sunt quædam proprietates naturales ipsius. [e] Sed subiectum est causa propriorũ accidentium. unde & ponitur in diffinitione accidentis, vt patet in * 7. Metaph. Ergo potentiæ animæ procedunt ab eius essentia, sicut a causa.

RESPON. Dicendum, quòd forma substantialis & accidentalis partim conueniunt; & partim differunt. Conueniunt quidem in hoc, quòd vtraque est actus, & secundum vtranq; est aliquid quodammodo in actu. differunt autem in duobus. Primo quidem, quia forma substantialis facit esse simpliciter, & eius subiectum est ens in potentia tantum, forma autem accidentalis non facit esse simpliciter: sed esse tale, aut tantum, aut aliquo modo se habens. Subiectum enim eius est ens in actu. Vnde patet, quòd actualitas per prius inuenitur in forma substantiali, quàm in eius subiecto. Et quia primum est causa in quolibet genere, forma substantialis causat esse in actu in suo subiecto. Sed econuerso actualitas, ꝓ prius inuenitur in subiecto formæ accidentalis, quàm in forma accidentali. unde actualitas formæ accidentalis causatur ab actualitate subiecti, ita quòd subiectum inquantum est in potentia, est susceptiuũ formæ accidentalis: inquantum autem est in actu, est eius productiuum. Et hoc dico de proprio,

ti respectu proprii accidentis, dubium occurrit: quia si illa ratio esset efficax, concluderet etiam quòd accidens per accidens flueret a subiecto cui inest: quod est manifeste falsum, & contra literam. Probatur sequela: quia eadem ratio locum habet, scilicet quòd actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni. ne accidenti conuenit præsupponere subiectum in actu, & prẽcedi ab actualitate eius. D. 21.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt ex litera patet, ratio S. Tho. est, quòd primum in quolibet genere &c. Illa autẽ maxima intelligitur in his, quæ habent per se ordinem, non autem per accidens ordinatis. Vñ obiectio supponit falsum. s. quòd prioritas sola sit ratio causalitatis: est eñ prioritas habentis per se ordinẽ ad reliqua, hoc autem nõ oportebat exprimere: qa in illa maxima subintelligebatur. Et propterea eadem vi intulit causalitatem subiecti respectu proprii, & formæ respectu materię: vtrobique enim est primitas, & per se ordo, quãmuis diuersimode: qa ibi inter duas actualitates, hic vero ipsius actus ad recipiẽs & participãs ipsum. Posset quoque iuxta doctrinã sequẽtis articuli dici, quòd illa maxima metaphysicalis applicata ad materiã emanationis, intelligitur stante eodem ordine emanationis: modo constat quòd subiectũ & proprium eodem emanant ordine, qa eadem generatione generãtur, & corruptione corrũpũt, quãmuis non in eodem gradu, quia illud primo, hoc consequenter: substãtia vero & accidens per accidens non ad eũdem gradum producti. onis ordinem: & ideo non obstat. Art. precedenti. q. 75. ar. 5. D. 11. In illo ar.

¶ In responsione ad secundum, aduerte, quòd multi putant, & male, doctrinam hãc ab Auerroi dissentire, eo quòd in 4. Metaphy. com. 2. dixerit, ꝙ substantia non est agens aut finis accidentium, sed subiectum. Sed reuera hi quãmuis multi, tamen cæci sunt. Auerrois enim in primis hoc non dixit, sed declarans qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine dicit, quòd prædicta non attribuuntur substantiæ, quia sit agens, aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis

verbis optime habetur, quòd in nomine entis non importatur analogia secundum causam finalem: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cum hoc tamen euidenter patet stare: quòd substantia sit efficiens, & finis accidentis. non enim oportet quòd omnis habitudo, quæ est inter subsantiam & accidens importetur entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolute in ordine ad substantiam cui insunt: & non de accidente proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finẽ sui proprii accidentis. gratuitas enim est propter conseruationem substantiæ grauis &c. Vnde in hac re, nulla est inter hos philosophos distentio.

¶ Responsionẽ ad tertium diligentissime notato: quoniã ex ea soluũtur multæ difficultates. Scilicet, & quomodo substantia est immediate causa effectuum: & quomodo causa effectiua non potest ipediri: & quomodo aliquid agit in seipsum: & alia huiusmodi, quæ in suis locis soluimus, vtendo hac distinctione de causa actiua per actionem mediam, & sine aliqua media actione per solam naturalem resultationem, hoc eñ modo actiua multa habent, quæ aliis impossibile est conuenire. Ar. 2. huius quæst.

¶ *Super Quæstionis septimæ essimæ septimæ Articul. septimum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, conclusio responsiua affirmatiue. Secundo, in speciali distinguit: & respõdet duabus conclusionibus.

¶ Quo ad primum conclusio est. Vna potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic: in precedentibus naturali ordine ab vno, primo ꝓpinquius est quodammodo causa remotiorum: potentiæ aiæ ꝓcedũt multiplici ordine naturæ ab vno. ergo prior est causa subsequẽtis. Minor patet ex dictis: maior probatur sic: in istis primum est causa omnium. ergo propinquius primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent: sicut primum ad omnia, ita prius ad sequentia naturæ ordine: cõstat autem essentiam animæ, & potentias ordine quodam produci, & essentiam: quia primo producitur, esse omnium potentiarum causam: vt in præcedenti articulo definitum est. ergo restat, vt quæ prius naturalis fluit potẽtia, causa sit mediante qua remotiores ab essentia fluãt.

¶ Quoad 2dam distinctio est, ꝙ ordo naturalis inter potẽtias est triplex. s. m causam actiuam, finalẽ, & materialẽ: quia anima est his tribus modis causa earum sola, vel cum corpore. Prima conclusio in speciali; Potentiæ imperfectiores, oriuntur a perfectioribus ordine finali & actiuo. Secũda in speciali, Potentię perfectiores, oriũtur ab imperfectiori bus ordine materiali. Probantur primo ambæ simul in communi: quia agens & finis vt sic, est perfectius, susceptiuum autem vt sic, est imperfectum. Deinde declaratur prima in speciali: qa intellectus est principium finale, & actiuum quodammodo sensus. Finale quidem, quia sensus est propter intellectum, & non econuerso. Actiuum vero, quia sensus est quædã participatio intellectus. Diuinum nanq; lumen, cuius participatione & intellect⁹ & sensus oĩs percipit & discernit i intellectu subsistens, exemplare quoddã est defluentis offuscatiq; luminis i corpore cognitionę pariẽtis. exẽplare aũt habet annexũ gen⁹ actiuæ cãæ, cũ nihil aliud sit q̃ extrinseca formatiformare. n. ex trinsece agẽtis, aut ꝓagẽs est. Demũ, declaratã secũda quoq; in speciali: qa sensitiuũ est pricipiũ materiale intellectus, qm̃ aĩal ẽm qã hẽt sensitiuã virtutẽ, subiectũ & materiale, & i potẽtia est respectu ĩtellect⁹ vt patet.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articu. octauum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo

ARTICVLVS VII.

Vtrum una potentia animæ, oriatur ab alia.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vna potentia animę nõ oriatur ab alia. Eorum enim, quæ simul esse incipiunt, vnum non oritur ab alio. Sed omnes potentiæ animæ, sunt simul animæ creatæ. Ergo vna earum ab alia non oritur.

¶ 2 Præt. Potentia animę oritur ab anima, sicut accidens a subiecto. Sed vna potentia animę non potest esse subiectum alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

¶ 3 Præt. Oppositum non oritur a suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secũdum speciem. Potentię autem animę ex opposito diuidũtur, sicut diuersę species. Ergo vna earũ nõ procedit ab alia.

SED CONTRA, Potentiæ cognoscuntur per actus. Sed actus vnius potentiæ causatur ab alio, sicut actus phantasię ab actu sensus; Ergo vna potentia animæ causatur ab alia.

RESPON. Dicendum, ꝙ in his, quę secundum ordinem naturalem procedunt ab vno, sicut primum est causa omnium, ita qd est primo propinquius est quodammodo causa eorum, quæ sunt magis remota. Ostensum est autem supra * ꝙ inter potentias animæ, est multiplex ordo. Et ideo vna potentia animæ ab essentia animæ procedit mediante alia; sed quia essentia animæ comparatur ad potentias, & sicut principium actiuum & finale, & sicut principium susceptiuum [e], vel seorsum per se vel simul cum corpore: agens autem & finis est perfectius: susceptiuum autem principium inquãtum huiusmodi est minus perfectum, consequens est, ꝙ potentiæ animæ, quæ sunt priores secundum ordinem perfectionis & naturæ, sint principia aliarum per modũ finis & actui principij. Videmus enim ꝙ sensus est propter intellectum, & non econuerso [e]. Sensus etiam est quædam deficiens participatio intellectus, vnde secundum naturalẽ originem quodammodo est ab intellectu, sicut imperfectum a perfecto [e]. Sed ẽm viã susceptiui princi

pij, ecõuerso potẽtię imperfectiores inueniũtur principia respectu aliarum. Sicut anima secũdum qd habet potentiam sensitiuam consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc, imperfectiores potentię sunt priores in via generationis. Prius enim animal generatur quàm homo.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sicut potentia animę ab essentia fluit, non per transmutationem, sed per naturalem quandam resultationem [e], & est simul cum anima: ita est etiam de vña potentia respectu alterius.

AD 2m dicendum, ꝙ accidens per se non potest esse subiectum accidentis: sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quàm aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vno accidente mediante recipit aliud. Et similiter potest dici de potentijs animæ.

AD 3m dicendum, ꝙ potentię animę opponuntur adinuicem oppositione perfecti, & imperfecti: sicut etiam species numerorum & figurarum. Hęc autem oppositio non impedit originem vnius ab alio, quia imperfecta naturaliter a perfectis procedunt.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum omnes potentiæ animæ, remaneant in anima a corpore separata.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, ꝙ omnes potẽtię animę remaneãt in anima a corpore separata. Dicitur enim in lib. * de spiritu & anima, ꝙ anima recedit a corpore secum trahens sensum & imaginationem, rationem, & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatẽ & irascibilitatẽ.

¶ 2 Præt. Potentię animę, sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper inest, & nunquam separatur ab eo cuius est propriũ. Ergo potentię animę sunt in ea, etiam post mortem.

¶ 3 Præt. Potentiæ animę etiam sensitiuę non debilitantur debilitato corpore, quia vt dicitur in * 1. de Anima: si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtiq; sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad cor-

duo

383

Art. 4. huius quæst.

b 382

E

C

382 c

384

4. di. 44. q. 3. ar. 3. q. 1. & di. 50 q. 1. ar. 1. cõ. Et 2. cõ. c. 81. ad 5. Et vir. q. 19. ar. 1. Et de anima art. 10. Cap. 15.

Li. 1. de anima tex. 66. tom. 2.

duo facit: primo rñdet quæsito duabus cõclusionibus. Secundo, corollarie excludit duas opiniones.

¶ Quo ad primum, prima conclusio est. Potentiæ existentes in sola anima, vt subiecto, remanent destructo corpore. Secunda. Potentiæ existentes in composito, vt subiecto, non remanẽt actu, sed virtualiter tm̃. Declarantur & probantur simul, ex conuenienti & discõuenienti habitudine potentiarum ad animam. Conuenienti quidem in hoc, quòd oẽs sunt a sola anima, vt principio: discõuenienti vero in hoc, quia quædã in sola anima, quædam in composito sunt. Ex hoc ꝓbatur specialiter secunda conclusio, quo ad primam partem: quia corrupto subiecto, impossibile est accidẽs remanere: quo ad secũdã vero, q̃ anima est radix omniũ.

Lib. de Memoria & reminis. c. 1. & 4. to. 2.

¶ Quo ad secundũ excludit positio dicentium, potentias oẽs remanere actu, & dicentiũ actus remanere. Quod ideo est falsius, quia dato quòd manerẽt potẽtiæ, vt Plato dicit, non maneret tm̃ actꝰ ꝓp defectum organi ministrantis: sicut non remaneret locutio sine lingua, quãuis in homine esset vis locutiua.

Lib. 12. ca. 32. circa medi. to. 3.

¶ Circa illam propositionẽ, s. Omnes potentiæ animæ comparãtur ad animam solam, sicut ad principium: dubium occurrit. Quia si sola anima est principiũ omnium potẽtiarũ. ergo nihil aliud ab anima est principiũ alicuius potẽtiæ animæ. ergo compositũ nullius potentiæ est principium. ergo falsum est, ꝙ subiectũ sit causa proprii accidentis in triplici genere causæ.

Lib. de Eccles. dog. c. 19. tom. 3. inter opera August.

Art. 6. & 7. huius q̃st.

381
382

¶ Ad hoc dupliciter respondẽri potest. Primo, distinguendo ly esse principium, s. primo, vel ratiõe partis, & dicendo, quòd sola anima ẽ primo principium potẽtiarũ omnium: & ꝙ eõ positum non est earũ principiũ nisi ratione part s, s. animæ. Vnde superius in litera, non est dictum absolute, ꝙ subiectũ sit principium proprii, sed quòd subiectum secũdum quod est actu, est principium proprii: constat autem subiectum compositum esse actu secundum formam. igitur secundum eam habet hoc, quòd sit principium actiuum potentiarum: & propter hoc in litera proponitur hæc propositio, vt ex dictis deducta.

¶ Secundo, sustinendo compositum ratione tertiæ entitatis esse principiũ actiuũ cõpletum respectu potentiarum suarum: q̃ly sola, teneẽ categoreumatice: ita ꝙ sensus est, ꝙ aĩa solitarie sumpta, habet hoc ꝙ sit principium actiuũ omniũ potentiarũ. Cũ hoc tamen stat, ꝙ cõpositum etiã sit actiuũ principium quarundam, quãmuis diuersimode: q̃a illa incõpletum, hoc completum. Et hic sensus etiã hẽ ex supra dictis. Dum dicimus, ꝙ essentia animæ ẽ actiuum principiũ omnium potẽtiarũ, non explicando cõpletum, vel incompletum. & ad intẽtum nunc deseruit, quia intenta differẽtia saluatur, s. quòd aĩa sola, i. ipsa vt distinguitur contra cõpositum, habet hoc quòd est principiũ omnium potentiarum: sed nõ habet hoc quòd sit subiectum omnium potẽtiarum, sed quarundam oportet esse eõ positũ. ex hac nãq; dicta cõclusiones deductæ sũt, vt patet.

Lib. to. 4. Tract. in tom. 3.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Artí. primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo, ꝓponit tres conclusiones. Secũdo, probat primã. Tertio, secundã. Quarto, tertiã. Prima cõclusio. Animæ sunt tres. Secũda. Potentiæ animæ secundũ genus sunt quinque. Tertia. Modi viuentium sunt quatuor.

¶ Prima probatur ex triplici modo excessus opationis animalis supra naturã corpoream, s. supra organum, qualitatem corpoream, & extraneitatem. Vegetatiuum namque in seipsum, a seipso per se operatur, organo tm̃ & qualitate elementari: sensitiuum nõ qualitate, sed organo vtitur: intellectiuum ab omnibus abstrahit, omnia clara sunt in litera. Et si dubites, quo pacto ꝓprium est animæ operari ab intrinseco, cũ in diffinitione naturæ ponatur etiã, quòd sit principiũ intrinsecum, scito ex 8. Physic. quòd hoc intelligitur, vt quod agit, & quod patitur simul. Nulla n. res nisi animata alterat, auget, vel mouet localiter seipsam. Naturalibꝰ aũt cõuenit habere principium intrinsecũ, vt quo tantum: & ideo necessario prꝫsuppõit aliquod extrinsecũ, a quo principaliter sit motus ille. Propterea dñr hic, motiones corporum esse ab extrinseco, vt latius in materia de motu grauiũ & leuium differẽt.

¶ Secunda ꝓbatur ex triplici rõne generica obiecti, scorpore cõiuncto: corpore sensibili ad aĩam: ente viuente ad animã: & rursus his secundum motum intentionis animæ ad ea: & rursus secundum motum localem ad ea. Primo enim vegetatiuum: secundo sensitiuum: tertio intellectiuum: quarto appetitiuũ: quinto secũdum locum motiuum cõstituitur, vt patet in lra clare.

¶ Tertio probatur quadruplici gradatione viuentium, scilicet vegetatione tãtum: hac & sensu: his & motu locali: & demum cum prædictis omnibus, intellectu. Appetitus ẽm non separatur a sensu & intellectu.

¶ In respõsione ad tertium occurrit q̃stio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, quòd appetitꝰ naturalis, dupliciter simi consueuit. Primo, pro iclinatione a natura indita. Et sic non est actus aliquis elicitus, sed est velut actus primus habens naturalẽ habitudinem ad tale quid. Et talis appetitus inuenit in omnibus potentiis, tam actiuis q̃ passiuis: vt̃ litera dr. Secõ, sumitur pro actu secundo, quo tenditur in præcognitum

Lib. 2. de aĩa text. 50. Et li. 3. de partibꝰ animalium. ca. 3. tom. 2.

†Q. præce. art. 3. ad 4. argum.

D. 210.

¶ Tertio, De sensibꝰ exterioribꝰ.

¶ Quarto, De sẽsibꝰ interioribus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum quinque genera potentiarum animæ, sint distinguenda.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd non sint quinque genera potentiarum animæ distinguenda, scilicet vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, secũdum locum motiuum, & intellectiuum. Potentiæ enim animæ, dicũtur partes ipsius.[c] Sed tantũ tres partes animæ communiter ab omnibus assignantur, scilicet anima vegetabilis, anima sensibilis, & rationalis. Ergo tãtum tria sunt genera potentiarum animæ, & non quinque.

¶ 2. Præt. Potẽtiæ animæ sunt principia operum vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. dicit enim Philosophus in*2. de Anima. Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit solum, aliquid dicimus viuere: vt intellectus & sensus, motus & status secundum locum: Adhuc autem motus secundum alimentum, & decrementum, & augmentum. Ergo tantum quatuor sunt genera potentiarum animæ, appetitiuo excluso.

¶ 3 Præt. Ad illud quod est cõe omnibus potentijs, nõ debet deputari aliquod speciale animæ genus. Sed appetere conuenit cuilibet potentiæ animæ. uisus. n. appetit visibile conueniens. uñ dr Eccles. 40. Gratiam & speciẽ desiderabit oculus, & super hoc virides sationes. & eadẽ rõne, quælibet alia potẽtia desiderat obiectũ sibi conueniens. Ergo nõ debet poni appetitiuum, vnũ spãle genus potẽtiarũ animę.

¶ 4 Præt. Principium mouens in animalibus est sensus, aut intellectus, aut appetitus, vt dicitur in 3.* de Anima. Non ergo motiuũ debet poni speciale genus animæ præter prædicta.

Lib. de aĩa text. 41. & tom. vlt. q̃st. 2. to. 2.

Lib. 2. de aĩa tex. 70. tom. 2.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in†2. de Anima. Potentias autem dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundum locũ, & intellectiuum.

RESPON. Dicendum, quòd quinque sunt genera potentiarum animæ, quæ numerata sunt. tres vero dicunt animæ. quatuor, uero dicuntur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersæ animæ distinguuntur secundum quod diuersimode operatio animæ supergreditur naturæ corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & comparatur ad ipsam sicut materia, & instrumẽtum. Est ergo quædam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quòd neque etiam exercetur per organum corporale: & talis est operatio animæ rationalis[e]. Est autem alia operatio animæ infra istã, quæ quidem fit per organum corporale, non tamen per aliquam corpoream qualitatem. & talis est operatio animę sensibilis. quia etsi calidum & frigidum, & humidum & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirãtur ad operationem sensus, non tamen ita, quòd mediante virtute talium qualitatum operatio animæ sensibilis procedat. sed requiruntur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationum animæ est, quæ fit per organum corporeum, & virtute corporeæ qualitatis. Supergreditur tm̃ operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio. huiusmodi autem operationes sunt a principio intrinseco. [e] hoc. n. cõe est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum, aliquo modo mouet seipsum. & talis est operatio animæ vegetabilis. Digestio enim, & ea quæ consequuntur, fit instrumentaliter per actionem caloris, vt dicitur in* 2. de Anima. Genera vero potentiarum animæ, distinguuntur secundum obiecta. quanto enim potentia est altior, tanto respicit vniuersalius obiectum, vt supra dictum est.† Obiectum autem operationis animæ, in triplici ordine potest considerari. Alicuius enim potentiæ animæ obiectum est solum corpus animæ vnitum. & hoc genus potentiarum animæ dicitur vegetatiuum. Non enim [d] vegetatiua potentia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autem aliud genus potentiarũ animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, scilicet omne corpus sensibile, & non solum corpus animæ vnitum. Est autẽ aliud genus potentiarum animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, scilicet non solum corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet, quòd ista duo secunda genera potentiarum animæ, habent operationem non solum respectu rei coniunctæ, sed etiam respectu rei extrinsecæ. Cum autem operans oporteat aliquo mõ cõiungi suo obiecto, circa quod operatur, necesse est extrinsecam rem, quæ est obiectum operationis animæ, secundum duplicem rõnẽ ad animam comparari. Vno modo, secundum quod nata est animæ coniungi, & in aĩa esse per suam similitudinem. Et quantum ad hoc, sunt duo genera potẽtiarum, scilicet sensitiuum, respectu obiecti minus cõmunis, quod est corpus sensibile: & intellectiuũ, respectu obiecti cõmuniſſimi, quod est ens vniuersale. Alio vero modo, sm̃ qd ipsa anima inclinatur, & tendit in rem exteriorem: & secundum hanc etiam comparationem

tionem, sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidem, scilicet appetitiuum, secundum quod anima comparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primum in intentione. Aliud autem motiuum secundum locum, prout anima comparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminum comparationis & motº. Ad consequendum enim aliquod desideratum, & intentum, omne animal mouetur. Modi vero viuendi distinguuntur secundum gradus viuentium. * Quædá enim viuentia sunt, in quibus est tantum vegetatiuũ, sicut in plantis. Quędam vero, in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum, non tamen motiuum secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt cõchilia. Quædam vero sunt, quæ supra hoc habẽt motiuum ſm locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigent ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita, quærere possint. Quædam vero viuentia sunt, in quibus cum his est intellectiuum, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem non constituit aliquem gradum viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt dicitur in *2. lib. de Anima.

Et per hoc, soluuntur duo prima obiecta.

AD 3^m dicendum, q̃ appetitus naturalis, est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu, quælibet potentia desiderat sibi cõuenies. Sed appetitus animalis, cõsequitur formam apprehensam. [a] Et ad huiusmodi appetitum, requiritur spiritualis animæ potentia, & non sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autem secundum suam naturam in virtute appetitiua, sed secundum suam similitudinem. Vnde patet q̃ visus appetit naturaliter visibile solum ad suum actum, s. ad videndum. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuam, non solum ad videndum, sed etiã ad alios vsus. Si autem non indigeret anima rebus perceptis a sensu, nisi propter actiones sensuum, s. vt ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus naturalis potentiarum.

AD 4^m dicendum, quòd quàmuis sensus & appetitus sint principia mouentia in animalibus perfectis, non tamen sensus & appetitus, inquantum huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superadderetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus: non tamen habent vim motiuam. Hæc autẽ vis motiua nõ solum est in appetitu, & sensu vt imperante motum, sed etiam est in ipsis partibus corporis vt sint habilia ad obediendũ appetitui animæ mouentis. [c] Cuius signum est, q̃ quando membra remouentur a sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motum.

¶ *Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articu. secundum.*

386 4.con.c.58. Et q.d̃ Ani. art. 13. cor. ad 2. & 15. Et lib.2. de Ani. le.9.fi.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet, Secundo, comparat. Conclusio responsiua, Tres sunt partes vegetatiuæ. Probatur. Corpus viuẽs vt sic, eget tribus operibus. Corpº viuẽs vt sic, est obiectũ vegetatiuæ. ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera. ergo tres potentias in vegetatiuo: talia sunt generari, nutriri, & augeri. ergo: maior patet, q̃ eget esse, & perfecta quantitate, & cõseruatione vtriusq; ,minor ex dictis: reliqua plana.

¶ Quo ad secundũ, primo, dſiam ponit inter has: quia gñatiua ad alienũ, aliæ vero ad ꝓpriũ corpus. Deinde ordinẽ dignitatis. quia generatiua dignior, ex supradicta cõditione, vtpote attingẽs ad vim sensitiuam. & cõfirmat̃ auctoritate Diony. Demũ ordinem ministerii: q̃ illi hæ seruiũt, & augmẽtatiuæ nutritiua. Nota quòd tres dñr potentię vegetatiuę i gñe. Vtrũ aũt plures sint ſm speciem specialissimã potentiæ vniuscpuæ, puta digestiua, attractiua, expulsiua &c. nõ est pſens speculationis.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in *2. de Anima, quòd opera huius animæ sunt generare, & alimento, vti, & iterum augmentum facere.

RESPON. Dicendum, quòd tres sunt potentię vegetatiuæ partis. Vegetatiuum enim, vt dictum est, * habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidem, per quam esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia vero, per quam corpus viuum acquirit debitã quantitatem: & ad hoc ordinatur vis augmentatiua. Alia vero, per quam corpus viuentis saluatur, & in esse, & in quantitate debita: & ad hoc ordinat̃ vis nutritiua.

Est tamen quædam differentia attẽdenda inter has potentias. Nam nutritiua & augmentatiua habent suum effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmentatiuam & nutritiuam in eadem anima existentem. Sed vis generatiua habet effectum suum, non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuum suiipsius. Et ideo, vis generatiua quodammodo appropinquat ad dignitatem animæ sensitiuæ, q̃ habet operationem in res exteriores, licet excellentiori modo & vniuersaliori. Supremum enim inferioris naturæ attingit id, quod est infimũ superioris, vt patet ꝑ Dion. in *7. cap. de diui. nomi. Et ideo inter istas tres potentias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in * 2. de Anima. Est enim rei iam perfectæ facere alteram, qualis ipsa est. Generatiuę autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua, augmentatiuæ vero nutritiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicuntur naturales. Tum, quia habent effectum similem naturę, quę etiam dat ẽsse, & quãtitatẽ, & conseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tum, quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quæ sunt naturalium actionum principia.

AD 2^m dicendum, q̃ generatio in rebus inanimatis, est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis *, quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei uiuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. & hæc est vis generatiua.

AD 3^m dicendum, quòd quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet, quòd in principio animal generetur paruæ quantitatis. Et propter hoc necesse est, quòd habeat potentiam animæ per quam ad debitam quantitatem perducatur. Sed corpus inanimatum generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem, secundum materiæ conditionem.

AD 4^m dicendum, q̃ sicut iam dictum est*, operatio vegetatiui principij completur mediante calore, cuius est humidum consumere. Et ideo ad restaurationem humidi deperditi, necesse est habere potentiam nutritiuam, per quam alimentum conuertatur in substantiam corporis. Quod etiã est necessarium ad actum virtutis augmentatiuæ, & generatiuæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum cõuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.

387 Li.2.de aĩa text.42.a.2. Li.2.de aĩa text.46.a.2. 47. quinq; tertium patet, 30.a. Ar.ꝓœm. Li.2.de aĩa text.27.to.2. c 402 Li.2.de aĩa text.42.a.2. Ca.7.inter medium & finem. * Lib.2. de anima tex. 49.to.2. 364 Tex.43. & 44.com.2. Li.2.de aĩa text.42.a.2. Li.2.de aĩa text.27.to.2. Ar.ꝓœm

auditus, & deinde olfatus, q̃ habẽt immutationẽ naturalẽ ex parte obiecti. Motus tñ localis est pfectior & naturaliter prior q̃ motus alterationis, vt ꝓbatur in * 8. Physi. Tactus aũt & gustus, sunt maxime naturales: de quorum distinctione post dicetur †. Et inde est, quòd alij tres sensus non fiunt per medium coniunctum, ne aliqua naturalis transmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

Lib.8.Phy. tex.55.to.2 † In solut. ad.3.& 4.argum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ non omnia accidentia habẽt vim immutatiuã ſm se: sed solæ qualitates tertię speciei, ſm quas cõtingit alteratio. Et ideo, solæ huiusmodi qualitates sunt obiecta sensuum: qa vt dicitur in *7. Physic. secundum eadem alteratur sensus, secundum quæ alterantur corpora inanimata.

Li.7.tex.11

AD 2m dicendũ, ꝙ magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicũtur cõmunia sensibilia, sunt media inter sensibilia p accidens, & sensibilia propria, quę sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria, primo & p se, immutant sensum, cũ sint qualitates alterantes: sensibilia vero cõmunia, oĩa reducuntur ad quantitatem. Et de magnitudine quidem & numero patet, ꝙ sunt species quantitatis. Figura aũt est qualitas circa quãtitatẽ, cũ consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus aũt & quies sentiuntur, ſm quod subiectũ vno modo, uel pluribus modis se habet ſm magnitudinem subiecti vel localis distantiæ quantũ ad motum augmenti & motũ localẽ, vel etiã ſm sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motũ & quietẽ, est quodãmodo sentire vnũ & multa. Quantitas aũt est ꝓximum subiectum qualitatis alteratiuæ, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia cõmunia nõ mouent sensum primo & p se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tñ sunt sensibilia p accidens: qa huiusmodi sensibilia aliquã diuersitatẽ faciũt in immutatione sensus. Alio enim modo immutatur sensus a magna superficie, & a parua: quia etiam ipsa albedo dicitur magna vel parua. & ideo diuiditur secũdum proprium subiectum.

AD 3m dicẽdũ, ꝙ sicut Philosophus videtur dicere in *2. de anima, Sensus tactus est vnus i genere: sed diuiditur in multos sensus ſm speciem, & pp hoc, est diuersarum contrarietatum. Qui tñ nõ separantur ab inuicem ſm organum: sed per totum corpus se concomitantur, & ideo eorum distinctio non apparet. Gustus aũt qui est perceptiuus dulcis & amari, conco mitatur tactum in lingua, non aũt per totum corpus: & ideo de facili a tactu distinguitur. Posset tñ dici, ꝙ omnes illæ contrarietates, & singulæ conueniunt in vno genere proximo, & omnes in vno genere communi, quod est obiectum tactus ſm rationem communẽ. Sed illud genus cõmune, est innominatũ, sicut etiã genus proximũ calidi & frigidi, est innominatũ.

li.2. de Anima tex.106 vsq; ad 120 tom.2.

AD 4m dicendum, ꝙ sensus gustus ſm * dictum philosophi, est quædã species tactus, quę est in lingua tantum. Non aũt distinguitur a tactu in genere, sed a tactu quantum ad illas species, quæ per totum corpus diffunduntur. Si vero tactus sit vnus sensus tantum pp vnam rationẽ communẽ obiecti, dicẽdũ erit, ꝙ ſm rationem diuersam immutationis, distinguitur gustus a tactu. Nam tactus immutatur naturali immutatione: & non solum spirituali quantum ad organũ suum secundum qualitatem, quæ ei proprie obijcitur. Gustus aũt organum, nõ immutatur de necessitate, naturali immutatione ſm qualitatem, quę ei ꝓprie obijcitur, vt. ſlingua fiat dulcis vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundũ humorẽ qui est obiectũ tactus.

li.2. de Anima, tex.28. & 94. to.2.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum interiores sensus, conuenienter distinguantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Vr, quòd interiores sensus inconuenienter distinguantur. Commune.n.nõ diuiditur cõtra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas, præter sensus exteriores proprios.

¶2 Præt. Ad id, ad qd̃ sufficit sensus ꝓprius & exterior, nõ oportet ponere aliquam vim apprehensiuam interiorem: sed ad iudicãdũ de sensibilibus, sufficiunt sensus ꝓprij & exteriores, unusquisque.n. sensus iudicat de ꝓprio obiecto. Similiter etiam videtur sufficere ad hoc, ꝙ pcipiãt suos actus: quia cũ actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, vr ꝙ multo magis visus possit suam visionem tanquam sibi ꝓpinquiorẽ pcipere, q̃ coloré. & sic de alijs. Nõ ergo necessariũ fuit ad hoc ponere interiorẽ potẽtiã, q̃ dicat sensus cõis

¶3 Præt. Secundũ Philosophum*, phantasticũ & memoratiuũ, sunt passiones primi sensitiui. Sed passio nõ diuidit cõtra subiectũ. Ergo memoria & phantasia, nõ debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶4 Præt. Intellectus minus dependet a sensu, q̃ quæcunque potẽtia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiẽdo a sensu. unde dr in* 1. Poster. ꝙ quibus deest vnus sensus, deficit vna sciẽtia. Ergo multo minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad pcipiẽdum intentiones, quas nõ pcipit sensus, quã vocãt æstimatiuã.

¶5 Præt. Actus cogitatiuæ, qui est cõferre, & cõponere, & diuidere, & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo vti ad inquirẽdũ, nõ minus distat ab actu æstimatiuę & memoratiuæ, q̃ actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debẽt ergo, vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuã & memoratiuã: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires, præter phantasiam.

¶6 Præt. Aug. 12. super. Gen.* ad literã, ponit tria genera visionũ. s. corporalem, quæ fit p sensum, & spiritualem, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quę fit per intellectum. Non est ergo aliqua vis interior, quæ sit media inter sensum & intellectũ: nisi imaginatiua tãtũ.

388 De Anima art.13. cor.

¶ *Super Quæstionem septuagesimam octauam Articulum quartũ.*

TItulus clarus.

¶ In corpore

¶ In corpore ẽ una cõclusio tñ sua q̃sito i calce posita. Nõ est necesse ponere iteriores vires sensitiuę ꝓtis, nisi quatuor: sensum cõem phãtasiã, æstimatiuã & memoratiuã. Et qm̃ ista cõclusio cũ sit exclusiua, habet duas ex ponẽtes, affirmatiuã. s. sensus interiores sũt quatuor: & negatiuã. s. nõ sũt plures q̃ quatuor. id circo, tria faciti corpore. Primo facit duo optima fundamẽta. Secũdo ex eis deducit exponẽtem affirmatiuã. Tertio negatiuam, & sic de mũ infert cõclusionem integram.

511

¶ Quoad primũ, ponuntur duæ radices distinguendi ac multiplicãdi potentias animæ. Prima est, de multiplicatiõe actionũ. s. tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiunt. probatur: quia natura non deficit i necessariis, nec etiã abũdat superfluis, qa nihil ociõse agit. Secũda est, de habitudine diuersitatis actionũ ad diuersitatẽ potẽtiæ. s. actiones, q̃ non possunt in vnũ reduci principium, exigũt diuersas potẽtias & probatur: quia potentia animæ nihil aliud est, quàm proximũ principiũ operationis ipsius aiæ. Et sunt hæ veræ radices quia cãs ferũt diuersificãdi potentias, cũ sint ꝓp actẽ.

Lib. de Memor. & reminis. cap. 1. tom. 2.

¶ Quoad secũm, qa illæ quatuor virtutes dupl̃r diuersificãtur, & quoad hoc ꝙ aliquę sunt receptiuæ & aliquæ retẽtiuæ, & quo ad hoc, ꝙ aliquæ sunt inferioris ordinis, vtpote circa extrinseca tñ rerũ, aliquæ superioris ordinis, ad iterora se extẽdẽtes. ideo expositis regulis, primo distinguit apprehẽsiuas a cõseruatiuis: secũdo, vtrasq; vniº ordinis ab vtrisque alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice ꝙ in animali perfecto sunt duæ actiões necessariæ, s. non solum recipere, sed retinere. probatur; quia oportet apprehendere rem non solum præsentem, sed absentem. probatur, ducendo ad impossibile: quia alitor non appeteret, & moueretur ad absens. & tenet sequela: quia appetitus, & motus animalis cognitionem sequitur. Ex secunda vero radice, ꝙ hæc duo opera non sint eiusdem corporei principij, probatur: quia bene recipere est humidi, bene retinere est sicci: & sic sequitur prima cõclusio subseruiens, Consernatiuæ virtutes sũt aliæ à receptiuis.

De Gen. ad lit. cap. 12. 24. 27. 28. & 29. & tom. 3.

Deinde rursus ex prima radice dicit: In animali perfecto sunt necessariæ duæ actiones, scilicet nõ solum circa sensibilia vt sic, sed circa intentiones insensatas, ad commodum & utile suum spectantes. Probatur: quia animal non solum mouetur propter delectabile, aut tristabile secundum sensum, sed propter commodum, & vtile suum. Probatur quo ad tristabile in fuga ouis respectu lupi: quo ad delectabile uero, in collectione paleæ hirundinis, in respectu ad constructionem nidi. Ex secunda vero radice, quòd hæ actiones non eiusdẽ sunt principii, probatur ex diuersitate immutatiuorum: quia scilicet ad illã imutat sensibile exterius, ad hanc nõ, sed interius. Et sic sequit secunda prę-ambula conclusio, Potentiæ uersantes circa intentiones in sensatas, sunt aliæ à respicientibus sensata. Et consequenter habetur tota ex ponẽs affirmatiua, scilicet, ꝙ sunt quatuor virtutes interiores: apprehẽsiua sensatorum sensus cõis, retẽtiua eorũdẽ imaginatio, apprehensiua intẽtionum æstimatiua, cõ

Li.1.Poster. tex.33.

mali, quòd percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principium, cum perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionum prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibiliũ ordinatur sensus proprius & communis. de quorum distinctione post dicetur* Ad harum autem formarum retentionem, aut conseruationem, ordinatur phantasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidã formarum per sensum acceptarũ. Ad apprehẽdendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum autem eas, uis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. cuius signum est, quòd principium memorandi fit in animalibus ex aliqua huiusmodi intentione, puta quòd est nociuum, vel cõueniens. Et ipsa ratio præteriti, quã attendit memoria, inter huiusmodi intentiones computatur. Considerandum est autem, quòd quantũ ad formas sensibiles, non est differentia inter hominem, & alia animalia; similiter enim immutantur a sensibilibus exterioribus. Sed quantum ad intentiones prædictas differentia est. Nam alia animalia percipiunt huiusmodi intentiones solum naturali quodam instinctu, homo autem per quandam collationem. Et ideo, quæ in aliis animalibus dicitur æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua ᵉ, quæ per collationem quandam huiusmodi intentiones adinuenit. Vnde etiam dicitur ratio particularis, cui medici assignant determinatum organum, scilicet mediam partem capitis. Est enim collatiua intentionum indiuidualiũ, sicut ratio intellectiua intentionũ vniuersalium. Ex parte autem memoratiuæ non solum habet memoriã, sicut cætera animalia in subita recordatione præteritorum, sed etiam reminiscẽtiam, quasi syllogistice inquirendo præteritorum memoriã, secundũ indiuiduales intentiones ᵉ. Auic. vero ponit quintam potentiam mediã inter æstimatiuam, & imaginatiuã, quæ componit & diuidit formas imaginatas, ut patet, cũ ex forma imaginata auri, & forma imaginata mõtis, componimus unam formã montis aurei, quę nunquã vidimus. Sed ista operatio non apparet in aliis animalibus ab hoĩe, in quo ad hoc sufficit virtus imaginatiua. Cui etiam hanc actionem attribuit Auer. in lib. quodã quẽ fecit de sensu, & sensibilibus. Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis. s. sensum communem, & imaginationem

In solut.ad 1.& 2. arg.

406

æstimatiuam, & memoratiuam.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ sensus interior nõ dr̃ communis p prædicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principiũ exteriorũ sensuum.

AD 2m dicendũ, ꝙ sensus proprius iudicat de sensibili proprio, discernẽdo ipsum ab alijs quæ cadunt sub eodẽ sensu: sicut discernendo album a nigro vel a viridi. Sed discernere album a dulci non põt neq; visus, neq; gustus, quia oportet quòd qui inter aliqua discernit, vtrumq; cognoscat. Vnde oportet ad sensum cõmunẽ ptinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad cõmunẽ terminum omnes apprehensiones sensuum, a quo etiam percipiantur intẽsiones sensuum, sicut cum aliquis videt se videre, Hoc.n.nõ põt fieri p sensum ꝓprium, qui non cognoscit nisi formã sensibilis, a quo immutatur, in qua immutatione pficitur visio, & ex qua immutatione sequit̃ alia immutatio in sensu communi, qui visionem percipit.

AD 3m dicendum, ꝙ sicut vna potentia oritur ab anima, alia mediante, vt supra dictum est*: ita etiam anima subijcitur alij potentiæ, mediante alia. Et secũdum hunc modum, phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

AD 4m dicẽdum, ꝙ licet intellectus operatio oriat̃ a sensu, tamẽ in re apprehensa per sensum; intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

AD 5m dicendum, ꝙ illam eminentiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: nõ p id, quod est proprium sensitiuæ partis, sed per aliquam affinitatẽ & propinquitatem ad rationem vniuersalem secundum quandam refluentiam. Et ideo, non sunt aliæ vires, sed eædem, perfectiores q̃ sint in alijs animalibus.

AD 6m dicendum, quòd Augusti. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporum. Vnde patet, quòd communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd non quæritur hic distinctio potentiæ ab essentia, sed supponit ex superioribus, & quæritur sub quo contineatur intellectus.

¶ In corpore vnica conclusio respõsiua. Intellectus in solo Deo est substantia, in reliquis est potentia. Probatur. In solo illo proximum operationis principium est substantia, in quo operatio est esse: sed hoc est i solo Deo. ergo. Maior probat̃, quia operatio est propri⁹ actus potentiæ operatiuæ, vt esse essentiæ: ac per hoc, vt actus ad actum, ita potentia ad potentiam, & identitas actuum inferret idẽtitatem propriorum actuabilium, & distinctio actuum distinctionem actuabilium, & differentia actuum differentiam actuabilium. Vnde ad propriã perfectionẽ obiectiuã, attenditur esse in actu, vel potentia ipsum intellectum: sicut vniuersale quodlibet perfectibile pones accessum ad suum mensuratur perfectiuũ. Secunda vero sequela patet, & quo ad exponentem affirmatiuam, quia intellectus diuinus ẽ Dei essentia, in qua insunt omnia, & quo ad negatiuũ, quia oporteret intellectum creatũ esse ens infinitũ. Tertia aũt sequela euidens est ex se. si.n. diuinus solus est actus omniũ, & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia, cõsequẽs est, vt reliqui omnes sint in potentia, nõ respectu singulorũ, sed alicuius intelligibilis: respectu siquidem alicuius nõ prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundã vero partẽ, antecedens probatur ex distinctione potẽtiæ: in potẽtiã semp perfectã, & nõ semp perfectã: sed procedẽte de potentia ad actũ, sequitur immaterialitatem substãtiæ intelligentis. Ergo videtur, ꝙ intellectus nõ sit potentia passiua.

¶ 2 Præt. Potẽtia ītellectiua est incorruptibilis, vt supra dictũ*. Sed intellectus si est passiuus est corruptibilis, vt dr̃ in† 3. de anima. Ergo potẽtia intellectiua nõ est passiua.

¶ 3 Præt. Agens est nobilius patiẽte, vt dicit Augustꝰ *12. super Gen. ad literam. & Arist. in† 3. de anima. Potentiæ aũtem vegetatiuæ partis omnes sunt actiuæ: quæ tamẽ sunt infimæ inter potentias animę. Ergo multo magis potẽtię ītellectiuę, q̃ sunt supremæ, omnes sunt actiuæ.

SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in *3. de anima, ꝙ intelligere est pati quoddam.

Q.75.ar.6.

Li.3.de anima tex.20. tom.2.

Aug.li.12. c.16. in medio, tom.3. † Aristo.3. de anima, text.19. tomo.2.

Li.3.de anima tex.12 tom.2.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd quæstio ista tripliciter tractari potest. Primo communiter, vtrum intellectus sit potentia passiua. i. receptiua quocũq; id nõ cõtingat, & quicquid sit illud receptũ. Secũdo proprie, vtrũ intellectus sit potentia passiua, potentia essentiali, quæ dicit priuationẽ actus perfecti, & proprii illius. Tertio pure, vtrũ intellectus sit in potentia pure passiua: ita ꝙ tã respectu actus primi q̃ secũdi, non nisi passiue cõcurrat. In proposito hic tertius sensus nõ tractatur hic sed nos dicemus de hoc inferius in ar. Primus quoq; sensus hic nõ ītẽdit, qm̃, vt in corpore patet, intellectus angelic⁹ non dr̃ pati, neq; potentia passiua, vt nõ loquimur, & tñ cõstat ꝙ intelligere eius i eo recipit̃. Vnde relinquit, ꝙ secũdus sensus sit intẽtus. & merito, qm̃ de ipsa potẽtia intellectiua nuda debet esse prima qõ, vtrũ sit passiua. Passibilitas aũt potentiæ s̃m seipsam solã, attenditur s̃m ordinẽ quẽ habet ad propriũ actũ, & nõ ad hũc vel illũ: ac p hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur s̃m coniunctionem intellectus ad intelligibile: hoc.n. est illius propria perfectio: si.n. intellectus est in potentia essentiali respectu intelligibilis, potentia est: si non, nõ: quamuis sit forte passiuum respectu alicuius.

¶ In corpore duo facit. Primo, declarat illum terminum passiua. Secundo, respondet quæsito vnica cõclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum: quia passiuum a passione & pati dicitur, di. 5 inquit ly pati, tripliciter, propriissime, & proprie, & communiter, & satis clara sunt in litera.

¶ Et aduerte primo duo: conuenientiam. s. & differentiã. Cõueniunt. n. quia in omnibus modis inueniuntur duo. s. ordo, quòd prius erat in potentia, postmodũ est in actu, & receptio alicuius. Discrepant aũt, quia in primo comitatur perditio conuenientis, in secundo perditio sola, non curando, an conuenientis, an disconuenientis. In tertio autem nulla perditio necessario comitatur.

¶ Secundo aduerte, quòd licet receptũ iuxta tertium modũ, possit esse tam actus secundus, q̃ primus, & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunq; recipiens, & ita hic tertius modus patiẽdi latitudinem habeat, in proposito tamẽ de summo & primo gradu patiendi, infra hunc tamen modum, sermo est interpretandus: quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia passiua, a secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum, non primo, neque absolute dicitur potẽtia passiua: sed secundum quid, quo ad hoc scilicet.

¶ Tertio aduerte, quòd ordo inter recipiens & receptũ q̃uis possit esse naturæ solius, vt patet de subiecto & passione: materia & forma cœli: stella & lumine, quod habet a sole, & naturæ & tẽporis simul, vt patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoq; parte videatur habere latitudinẽ tertius modus patiẽdi in proposito de ordine durationis sermo est, vt inferius clare patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, ideſt quòd s̃m ordinem rebus inditum talis potẽtia nata est præcedere actum suum, vel (& in idem redit) exponatur negatiue. i. quòd ex vi naturæ suæ non conuenit sibi quòd sit coæua suo actui, & hinc patet miracula, quibus ponueretur Deum influere alicui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

¶ Quo ad scm̃ conclusio respõsiua est: Intellectus noster est potẽtia passiua, probatur. Intellectus noster est in potẽtia separata ab actu. ergo eius intelligere est pati tertio modo. ergo intellectus est potentia passiua. Antecedens habet duas partes. s. ꝙ sit in potentia, & quòd separata ab actu. quo ad primam probatur sic. Intelligere est operatio circa ens in vniuersali. ergo intellectus vt actus, se habet ad vniuersale ens, vt actus totius entis. ergo solus intellect⁹ diuinus est s̃m id, qđ est in puro actu. ergo reliqui sunt in potentia: hoc vltimũ antecedens est per se notũ: nõ arctatur. n. intelligere ad hoc, vel illud ens. Prima vero sequela probatur, quia ex diuersa habitudine ad vniuersale ens tanquã

alia potentia, præter intellectũ.

¶ Vndecimo, Vtrũ intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.

¶ Duodecimo, Vtrũ synderesis sit aliqua potẽtia ītellectiuæ partis

¶ Tertiodecimo, Vtrũ cõsciẽtia sit aliqua potẽtia ītellectiuę partis.

uersitas diuersitatẽ. Omnia hæc discussa sunt superi⁹ in q. 54. ar. 3. &c. & sic patet cõclusio, sustinẽdo, quòd intellectus nomine significamus proprium operationis, quæ intelligere est principium.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa eius essentia. Intellectus. n. idem videtur esse, quod mens. Sed mens non est potentia animæ, sed essentia. dicit enim Aug.* 9. de Trinita. Mens & spiritus non relatiue dicuntur, sed essentiam demonstrãt. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

¶ 2 Præt. Diuersa genera potẽtiarũ animæ non vniunt̃ in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum aũt & intellectiuũ sunt diuersa genera potentiarũ animæ: vt dr̃ in * 2. de Anima: cõueniunt aũt in mente, quia Augusti. † 10. de Trinitate, ponit intelligentiã & voluntatem in mente. Ergo mens & intellect⁹ est ipsa essentia animę, & nõ aliqua eius potẽtia.

¶ 3 Præt. Secundum Gregorium* in Homil. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicunt mentes & intellectus. Ergo mens & intellectus hominis, non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima.

¶ 4 Præt. Ex hoc conuenit alicui substantiæ, quòd sit intellectiua, quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam*. Ergo videtur, quòd anima per suam essentiam sit intellectiua.

SED CONTRA est, quod Philosophus ponit intellectiuũ potentiã animæ: vt patet in* 2. de anima.

RESPON. Dicendum, ꝙ necesse est dicere s̃m pmissa*, ꝙ intellectus sit aliqua potentia animę, & non ipsa animæ* essentia. Tunc enim solum immediatum ptincipium operationis, est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo Deo autem idem est intelligere, ꝙ suum esse. unde in solo* Deo intellectus est eius essentia*, in alijs autem creaturis intellectualibus, intellectus est quædã potentia intelligẽtis.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ sensus accipit aliquando ꝓ potentia, aliquando vero ꝓ ipsa anima sensitiua. Denominat̃. n. anima sensitiua, nomine principalioris suæ potẽtiæ, q̃ est sensus. Et similiter aia intellectiua quãdoq; nominat̃ nomine ītellectus, quasi a principaliori sua virtute, sicut dr̃ in primo* de anima, ꝙ intellectus est substãtia quædam. Et etiam hoc modo Aug. dicit, quòd mens est species vel essentia.

AD 2m dicendũ quòd appetitiuũ & intellectiuũ sunt diuersa genera potentiarum animæ, secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo, quantum ad modum operãdi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo. nam appetitus sequitur apprehensionem. & secundum hoc Augu.* ponit voluntatem in mẽte, & Philosophus in rationẽ†.

AD 3m dicẽdum, quòd in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua* & voluntas, quæ ad intellectum consequitur. Et propter hoc, Angelus dicitur mens vel intellectus*: quia tota virtus sua in hoc cõsistit

QVAESTIO LXXIX.

De potentiis intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

DEINDE quæritur de potentijs intellectiuis.

Circa quod quæruntur 13.

¶ Primo, Vtrum Intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia.

¶ Secũdo, Si est potentia, vtrum sit potentia passiua.

¶ Tertio, Si est potentia passiua, vtrum sit ponere aliquem intellectum agentem.

¶ Quarto, Vtrũ sit aliquid animæ.

¶ Quinto, Vtrum intellectus agens sit vnus omnium.

¶ Sexto, Vtrum memoria sit in intellectu.

¶ Septimo, Vtrum sit alia potentia ab intellectu.

¶ Octauo, Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

¶ Nono, Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.

¶ Decimo, Vtrum intelligentia sit

ratio ipsa extranei est generis a genere passionis. Tũ, quia stat eẽ potentiã vere & pure passiuã, & tamen coæuã actui, vt patet de potẽtia passiua, qua partes orbis ꝓpinquę Soli, semp illuminãt.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd ratio ista est a posteriori, ita quòd prioritas durationis manifestat, non facit potentiam passiuam. Sed hoc nihil est. Tum, quia, vt ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens, super quo non debet fundari rõ aliqua. Tum, quia radicem proponit se assignaturum S. T. vnde intellectus potẽtia sit passiua. Dicendum est igit, ꝙ differẽtia potentiæ ſm præexistere, aut nõ præexistere, respectu actus proprii, posita est ad circumloquẽdũ propriã differẽtiã potentiarũ ſm separabilitatem & inseparabilitatem ex intrinseco ab actu proprio: quædam nanq; sunt, quibus ab intrinseca earũ natura repugnat separabilitas ab actu, & hæ dicæ sunt coęę suis actibus, & sempẽ perfectæ, quædam vero sunt quibus separari ab actu non repugnat ex intrinseco, q̃uis separari non possint. Et hæ comprehenduntur sub potentiis, quæ non semper sunt perfectę, quia nõ per se & ab intrinseco habẽt, quòd semper sint perfectæ ꝑ actus suos. Rursus, potẽtiæ passiuæ nõ sunt, quia nulla passione media actum recipiunt, q̃uis receptiuæ sint: sed eadem generatione generantur cum suis actibus: reliquæ autem non solum receptiuæ, sed passiuæ sunt, quia passione intercedente actus sortiuntur, & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quòd intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiecta. Ad primum quidem, quia ordo durationis ad circumloquendum positus est occultam differentiã. Ad ſcdm vero, quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco coæua suo actui, sed propter perpetuã præsentiã illuminantis. Intellectus aũt angelicus ab intrinseco est coæuus suæ sciẽtiæ, quia ex natura eius fluit vt passio a subiecto. Glosanda est ergo litera, quòd intelligitur de potẽtia semper aut nõ semp, pfecta ab intrinseco, & sic ꝑ se, & a priori é ꝑcessus.

¶ Circa hæc, tria supersunt dubia. Primo: an intelligere sit causaliter pati. Secundo, an sit formaliter pati. Tertio, quantum valeat præsens ratio S. T. Ex his.n. consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potẽtia passiua, & etiam, an sit potentia pure passiua, quod S.T. hic discutere nõ curauit.

¶ Circa primam dubitationem tria sunt agẽda. Primo, declarandus est titulus, & quo ad hoc aduertendum est, ꝙ cum esse causaliter pati nihil aliud sit, quàm causari ex passione, & in proposito, si aliqua passio præuenit intellectionem, illa est passio intellectus, quo intelligentes dicimur ab intelligibili. Ideo quærere, vtrum intelligere sit causaliter pati, est quærere: vtrum intelligere causetur ex passione intellectus ab intelligibili.

¶ Quo ad ſcdm, tres sunt de re hac opiniones. Quidã tenent, ꝙ intellectus non patitur ab intelligibili: ita quòd intelligibile cõcurrit ad intellectionem terminatiue tantum, & non causaliter. Et hãc opinionẽ tenet Henricus in Quolibeto 4.q.7. & sic, apud istos intelligere nõ est pati causaliter. Alii vero tenẽt, quòd intellectus patitur quidẽ ab intelligibili: sed per accidens: ita quòd ꝑ se loquendo, nõ patitur ab intelligibili: concurrit tñ intelligibile ad intellectionẽ nõ solũ terminatiue, sed causaliter; non immutando intellectũ: sed simul cũ intellectu gignendo effectiue intellectionem. Et hæc est opinio Scot. in 1. Sent. di. 3. q. 7. Et sic apud istos intelligere nostrũ nõ est pati causaliter nisi ꝑ accidens. Alii aũt arbitrantur, quòd intellectus noster patitur & ꝑ se ab intelligibili: ita quòd intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et hæc est doctrina Auer. & S. Th. immo Arist. ut patebit. Et sic apud hos, intelligere est causaliter, & ꝑ se pati.

¶ Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super nobilitate intellectus, & animæ fundatur. Eo enim, quòd præstantior est corpore, a phantasmare pati non potest: iuxta illud Aug. Nullũ corpus agit in spiritũ. Eo vero, quòd præstantior est cæteris formis: se sola potest operari, quia actus vnius actualitatẽ sequitur, & constat ꝙ se solo agere conuenit inferioribus formis, puta elemẽtaribus, & aię vegetatiuæ. Affert quoq; authoritates August. Sed hæc facile soluunt, qm̃ intellectus nõ patitur a phãtasmate principaliter: sed ab intellectu agente: & vt in responsione ad vltimũ in litera dicit, nobilius est pati cũ tanta excellentia, q̃ agere vilia.

¶ Secunda vero opinio, cũ duo dicat. s. quòd ambo obiectũ & intellectus sunt causa actiua intelligendi, & quòd intellectꝰ nihil habet ab obiecto, aut econuerso, nisi per accidens. Primum quidẽ fundat super duas conditiones intellectionis. s. & quòd sit operatio vitalis, & ꝙ sit ad talem naturã obiecti determinata. Primũ.n. ab aia, Secũdũ ab obiecto esse oportet. Sed secũdũ dem, in quo qõ est, nulla rõne pbat, sed creditur Scot. ꝙ conſtantior est cæteris formis: se sola potest operari, quia actualitatẽ sequitur, & constat ꝙ se solo agere conuenit inferioribus formis, puta elemẽtaribus, & aię vegetatiuæ. Affert quoq; authoritates August. Sed hæc facile soluunt, qm̃ intellectus nõ patitur a phãtasmate principaliter: sed ab intellectu agente: & vt in responsione ad vltimũ in litera dicit, nobilius est pati cũ tanta excellentia, q̃ agere vilia.

¶ Secunda vero opinio, cũ duo dicat. s. quòd ambo obiectũ & intellectus sunt causa actiua intelligendi, & quòd intellectꝰ nihil habet ab obiecto, aut econuerso, nisi per accidens. Primum quidẽ fundat super duas conditiones intellectionis. s. & quòd sit operatio vitalis, & ꝙ sit ad talem naturã obiecti determinata. Primũ.n. ab aia, Secũdũ ab obiecto esse oportet. Sed secũdũ dem, in quo qõ est, nulla rõne pbat, sed creditur Scot. ꝙ conſtantior est cæteris formis: se sola potest operari, quia actualitatẽ sequitur, & constat ꝙ se solo agere conuenit inferioribus formis, puta elemẽtaribus, & aię vegetatiuæ. Affert quoq; authoritates August. Sed hæc facile soluunt, qm̃ intellectus nõ patitur a phãtasmate principaliter: sed ab intellectu agente: & vt in responsione ad vltimũ in litera dicit, nobilius est pati cũ tanta excellentia, q̃ agere vilia.

¶ Secunda vero opinio, cũ duo dicat. s. quòd ambo obiectũ & intellectus sunt causa actiua intelligendi, & quòd intellectꝰ nihil habet ab obiecto, aut econuerso, nisi per accidens. Primum quidẽ fundat super duas conditiones intellectionis. s. & quòd sit operatio vitalis, & ꝙ sit ad talem naturã obiecti determinata. Primũ.n. ab aia, Secũdũ ab obiecto esse oportet. Sed secũdũ dem, in quo qõ est, nulla rõne pbat, sed creditur Scot. ꝙ con-

quòd est in potentia ad aliquid, recipit illud ad quod erat in potentia absque hoc, quòd aliquid abijciatur. Secundum quem modum, omne, quod exit de potentia in actum potest dici pati: etiam cum perficitur. et sic intelligere nostrũ est pati. Quod quidem hac ratione apparet: intellectus enim sicut supra dictum est *, habet operationem circa ens in vniuersali. Considerati ergo potest, vtrum intellectus sit in actu vel potentia, ex hoc quòd consideratur quomodo intellectus se habeat ad ens vniuersale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens vniuersale se habet sicut actus totius entis: & talis est intellectus diuinus, qa est Dei essẽtia i qua originaliter & virtualiter totum ens præexistit; sicut in prima causa. Et ideo intellectus diuinus nõ est in potentia, sed est actus purus. Nullus autem intellectus creatus potest se habere vt actus respectu totius entis vniuersalis: quia sic oporteret, ꝙ esset ens infinitum. Vnde, omnis intellectus creatus per hoc ipsum quòd est, non est actus omnium intelligibilium: sed cõparatur ad ipsa intelligibilia, sicut potẽtia ad actum. Potentia autem, dupliciter se habet ad actum. Est enim quędã potentia quæ semper est perfecta per actum, sicut dicimus de materia corporum cœlestium[e]. Quædã autem potentia est, quæ non semper est in actu, sed de potẽtia procedit in actum, sicut inuenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus semper est in actu suorum intelligibilium, propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est actus purus, vt supra dictum est*. Intellectus autem humanus, qui est infimus i ordine intellectuum, & maxime remotus a perfectione diuini intellectus, est in potentia respectu intelligibilium, & i principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, vt Philosophus dicit in*3. de anima. Quod manifeste apparet ex hoc, quòd in principio sumus intelligentes solum in potentia: postmodum autem efficimur intelligentes in actu. Sic igitur patet, ꝙ intelligere nostrum est quoddam pati, secũdũ tertium

futatis opinionibus quas recitat, relinquereꝰ hoc quasi p viã diuisionis. Afferri tñ pro illa posset, quia quicquid põt ꝑs ſtelligibilis, posset obiectũ repræsentatũ, si præsens intellectui adesset, eo ꝙ spẽs agit vice obiecti, & propterea accidit obiecto, vt cõcurrat ad intellectionem causandam, ꝙ sit præsens intellectui ſm suã specię, ac per hoc, quòd immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictum conuincit quidem, quòd vtrũq; s. intellectus & obiectum concurrant ad intellectionem: sed quòd vtrũq; actiue concurrat, non plane probat, nisi vt inferius patebit. Secũdum vero voluntarium, & contra philosophum, & naturam intellectus. Voluntarium quidem, quia absq; ratione. nec opinionꝰ sufficienter retulit, immo per hypotheticam omisit, quia vt putõ latuit eũ. Nec adducta rõ aliquid valet, qm̃ vt ſupertius patuit, phantasma & vniuersaliter similitudo quæcunq; obiecti, non ea ratione dicitur vice obiectum, quia solum fungatur officio obiecti: sed quia rõ operandi, natura obiecti quam repræsentat, est. Ex hoc autem nõ habetur, quòd obiectũ per seipsum põt aut posset. Tũ, quia hoc supponit, quòd intellectus nudus sit actiuus, qđ tñ principaliter probandũ erat, & quasi supponit hãc cõsequentiã. Intellectus concurrit actiue ad intelligendũ. ergo nudus cõcurrit actiue: quæ tñ nihil valet. Tũ, quia hoc supponit speciẽ ad nihil aliud per se poni, nisi pro obiecto, cũ tñ in intellectu nostro ponatur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus, quia est in potentia essentiali, ut dicitur in 3. de aĩa. tex. 7: Cõtra philosophos vero & rationem est, qm̃ expresse Arisꝰ. ponit intellectum esse potentiam passiuam. Nec valet glossa Scoti, ꝙ Philosophus dixit uerũ: quia recipit intellectionẽ, non tñ negauit esse actiuũ: hoc.n. nihil valere patet. Tũ, ex eo quòd Arist. posuit intellectũ quo intelligimus, esse absolute & simpliciter in genere potentiæ passiuæ, & non ſm quid tantum, inquantum. s. receptiuę intellectionẽ: alioquin processus eius in tex. 17. ad inuestigandũ intellectũ agentẽ, nihil valeret: fundatur. n. manifeste super hoc, quòd in omni natura, in qua est potentia passiua, oportet ponꝰ actiuam, quæ reducat passiuam de potentia ad actum. Quid clarius? si intellectus esset, vt Sco. fingit, virtus ex se actiua partialiter, & non nisi per accidens egens vt informetur ab obiecto: vanus esset labor, qui super natura potentiæ passiuæ fundatur.

¶ Ex his enim quæ sunt per accidens, essentialis ordo rerũ non pendet, & consequenter inferri non posset intellectũ agentẽ esse: debuerat. n. Arist. ex imperfectione virtutis actiuæ ſtellectus possibilis, non ex hoc quòd est potentia passiua, intellectum concludere agentem: falsa quoque esset maior Arist. s. quòd in omni natura esset sic. Non enim vbicunque est agens imperfectũ, ibi oportet esse agens perfectum, quod reducat in actum, agens illud imperfectum, vt ipsemet Scotus ibidem dicit, quoniam in multis agens imperfectius non patitur a perfectiore. Contra naturam vero intellectus esse, nunc declarando veritatem ostenderur.

¶ Tertia, ac peripathetica opinio sup natura cognoscitiua ꝓ sic fundatur. Recolendum est enim, quòd vt in q. 14. dictum fuit, res quælibet ex hoc est cognoscitiua, quòd est tam eleuatæ naturæ, quòd

quòd est non solum ipsa: sed aliæ. Et rursus dictum fuit, quòd rẽ aliquam esse alias, contingit tripliciter, actu puro, potentia pura, & medio modo, quodãmodo. s. actu & quodãmodo potentia, & quòd in vltimo gradu s. in pura potentia anima nostra posita est. Est enim a principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictũ. Ex his patet, quòd ſtanima cognoscere actu debet; oportet eam actu esse res cogitas. Et cũ ex sua natura, ñ sit actu ille oportet ꝙ reducat de potẽtia ad actum illarum, siue a se siue ab alio. Hoc est esse i potẽtia passiua ad intelligibile & pati abeo: uel potius illud. Est igitur intellectus in potentia passiua ad intelligibile, & intelligere est pati causaliter, quia ex passione ab intelligibili. i. ex receptione intelligibilis causatur. Nec potest dici, quòd passio ista concurrat per accidens, nisi quis vsque adeo deliret, vt dicat quaiam; quæ est intelligibile in potentia, esse actu intelligibile, est per accidẽs. Nec refert in proposito, vtrum intellectus ab obiecto vel intellectu agẽte, vel ab illud recipiat, satis est quòd oportet passionẽ hanc interesse. Et cõfirmatur, quia si ex hoc ꝙ res est primo in potentia essentiali, & deinde in actu primo, & deinde in actu secũdo, nõ conuincimus ꝙ fieri in actu primo sit pati: omnis via ad probandum potentiam passiuam & passionem, nulla est. Et si nõ, cõuincimus quòd illud pati per se exigatur ad operandum in actu secundo, nunquam probabitur differentia inter potentiam essentialem, & accidentalem, quam in hoc stare ex 8. Phy. & 2. de anima patet, quòd illa per priorem mutationẽ ab alio venit ad operationem, ista autem per seipsam posse operari permittitur. Est igitur intelligere nostrum pati causaliter, & hoc per se. Angelicum vero, non proprie est causaliter pati, quia congenitum est angelis intelligibile, nec transfertur eorum intellectus de potentia ad actum primum. Ex his autem quæ in 3. de anima dicuntur, quæ & adducta sunt, patet hoc sequi. Vnde Aristo. Auerroimq; hoc sensisse non est dubium. Nec te moueant verba S. Th. in quo li. 8. q. 2. ar. 1. expresse sonantia, quòd intellectus possibilis est patiens, cooperans agenti ad eius formationem. Per hoc enim, vt ibi patet, non intendit, quòd intellectus nudus cooperetur intellectui agẽti, & phantasmati ad sui formationẽ: sed ꝙ intellectus, ia informatus põt ex præacceptis speciebus alias spẽs in se producere, multo magis q̃ imaginatiua, quæ etiã nõ nuda: sed informata ia auri & mõtis speciebus, format in se speciẽ mõtis aurei.

¶ Circa secundam dubitationem, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est q̃ intellectũ possibilẽ concurrere pure passiue ad intellectionem, quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet, siue intellectus agẽs solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, ia tellectu posibili depictum, siue quodcũq; aliud.

¶ Quo ad secundum, quia hic nõ quærimus modum, quo fit intellectio a specie intelligibili, aut obiecto, sed tãtummodo an intellectus concurrat pure passiue ad intellectionem: ideo omittenda sunt hic opiniones multæ, & quatuor breuiter tangẽdæ, duæ tenẽtes intellectum pure passiue, & duæ actiue, quoniam ex his melius patefit intentum. Aut. n. ereditur, quòd nudus intellectus est totale actiuum intellectionis. Aut partiale cũ Sco. Aut quòd intellectus est totaliter passiuus. Aut quòd ratione sui est passiuus, ratione vero speciei intelligibilis, est actiuus. Ad harũ enim quarum aliquam, omnis videtur opinio de hoc reduci. Sed diligenter aduertendum est, quòd vltima opinio S. Tho. attribuitur, sed male intellecta. Potest siquidem dupliciter intelligi. primo, quòd intellectus concurrat ad intellectionis productionẽ, quẽad modum aqua calida ad calefactionẽ, ita quòd sicut aqua informata calore dicitur calefacere, ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiue. Et iuxta hunc sensum intelligitur a Scot. & communiter exponi videtur. Sed hi longe sunt ab intento sensu. Iuxta hunc siquidem sensum, sola species intelligibilis actiue causat, quemadmodum solus calor calefactionẽ causat. intellectus autem non concurreret ad causandum, nisi vt sustentans rationem agendi, quemadmodum aqua vt sustinens calorem. Vnde quemadmodum cum aqua calida calefacit, ſm denominationem quidem ipsa aqua dicitur calefaciens, seu efficiens calefactionem, quia actiones sunt subsistentium saltem denominatiue: ſm rẽ tamẽ aqua nihil ad calefactionis actionem confert, nisi remore., quia. s. sustinet principium agẽdi, qđ ex eo liquet, quòd si illa agendi ratio, puta calor per se subsisteret, absq; concurrente subiecto, eandem faceret actionem. Ita, cum intellectus informatus specie intelligibili intelligit, dicitur intelligens denominatiue, & nihil facit ipse ad intellectionis productionẽ: sed quia intelligere est actio immanens ipse per seipsum suscipit eam. Apud S. Thaũtẽ & veritatẽ, intellectus in actu se toto primo actiue cõcurrit ad intellectionem, & sensus ad sensationẽ, vt patet in quo li. 8. q. 2. ar. 1. Ad cuius euidentiam scito, quòd quia intellectus secundum se est in genere potentiæ passiuæ, non habet ex se aliquam agendi rationem. Et hoc est in quo primo dissentit Sco. Ex hoc vero ꝙ intellectus fit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandam agendi rationem, commune namq; est omni formę non prohibitæ ab actione, esse agendi rationem. Ex hoc autem quòd intellectus non acquirit intelligibile, quemadmodum materia acquirit formam, sed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodammodo in ipso intellectu: sequitur quòd hoc totum. s. intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit, q̃uis ratione partis, s. intellectus recipiat intellectionem. Existimandum est. n. quòd anima apprehensiuæ est alterum genus entiũ a naturalibus, & quòd æquiuoce cõmunicat cum eis in esse in potentia, & recipere formas entium. Materia. n. sic recipit formam, vt ex eis resultet compositum, & illius compositi est actio, sequens illam formam, & non materiæ, nisi quia sustinet formam, & pars est compositi. Anima aũt vt Auer. optime dixit in 3. de anima. com. 5. non sic recipit cognoscibile, vt ex eis fiat compositum cognoscens: sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiue ad intellectionem, q̃ receptiuum rationis agendi ad actionem; quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaq; intellectus, ꝙ actiue concurrat ad intellectionem, non ex partiali ratione agendi, vt Sco. contra Aristotelem finxit, nec præcise ex specie intelligibili, vt moderna ignorantia intelligit, sed ex hoc ipso quòd est animalis vis in actu est, ita quòd ex hoc quòd est animalis vis, habet inchoatiue, quòd facta in actu sit actiua. Fallũtur autem plurimi in hoc, quia de anima iudicãt ad modum rerum naturaliũ, cum tamen Auerrois dixerit, quòd magis sit vnum ex intellectu & intelligibili, q̃ ex materia & forma, & consequenter fit magis vnum operans. Intelligere ergo non est formaliter pati, q̃uis proprie loquendo non sit etiã formaliter agere: sed potius actiue pati; vitaliter operari: & idem iudicium est de sensatione. Quicunq; autem eleuare potest intellectum, & recolẽdo, quòd actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones, intueriq; quòd intelligere nihil aliud est, quàm intelligentem esse actu intellectum, & ꝙ anima superior quã natura est talis quòd seipsa est q̃nq; vt somnus, & q̃nq; vt vigilia, percipiet in his modũ quẽdã actiui & passiui, magis q̃ actiuũ & passiuũ. Et sic, inter sapientes loquendũ esset. Rationes aũt, quæ cõtra hoc sunt, quia. s. efficiens & materia non concidunt in idem numero ex 3. Phys. & agens & patiens respectu eiusdẽ non est idẽ, quia esset in actu & in potentia simul, & idem referretur realiter ad seipsum, facile soluuntur ab inspicientibus hic non esse proprie agens & patiens, neq; materiã, & consequenter nõ oportere esse relationem realẽ. Hæc. n. communia principia intelligenda sunt, vbi proprietatis ratio reperitur. In proposito autem, cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti, animam intelligere pro-

prie loquēdo, nihil aliud est q̄ propriam operationem exercere, quam quia immanens est, concomitatur quòd sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre potest, cōsideret, quòd grauitas lapidea est a lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non proprie dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quāmuis singillatim dici possit, q̄ materia ex qua, non coincidit cum agente, materia vero in qua, coincidere potest, & quòd omnino idem non est patiens & agens, neq; refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum, patiē & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem, intellectus est agens, & materia in qua est intellecto. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit vero se toto primo. Et sic diuersimode, est simul in actu & potentia.

Lib. 1. Eth. c. vlt. to. 5.

¶ Circa tertiam dubitationem, quantū. s. valeat ratio S. Tho, aduertendum est, quod tripliciter calumniam potest pati. Primo diceret Scot. quòd peccat ratione potentiæ communiter sumptæ, inferens potentiam propriè sumptam. Ex eo. n. quòd intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene. ergo est in potentia, sumendo potētiam communiter prout omne deficiens ab actu puro, dicitur esse permistum potentiæ: sed ex tali potentialitate non sequitur. ergo est in potentia receptiua quæ est proprie potentia, vt de se patet, & tamen S. T. hāc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio: quia intellectus agens cum non sit actus purus, est in potentia, & tamen non in potentia receptiua. Secundo diceret quispiam, quòd deficit in præsupposito: supponitur. n. quòd quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis, oportet. n. hoc supponi, alioquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens, penes esse actu aut potentia totum ens, & tamen constat hoc suppositum esse falsum, in via S. T. p̄cipue. Tū, q. a nullus intellectus creat⁹ est capax essentię diuinæ in esse intelligibili. Tum, quia intellectus noster non est capax substantiarum immaterialium. Et confirmatur: quia intellectus noster nō est possibilis omnia fieri, nisi quæ intellectus agēs est potens facere: sed hic non est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantum materialia. ergo.

I

¶ Tertio, deficere videtur, quia si ratio valeret, cōcluderet quòd etiam voluntas sit potentia passiua, quoniam ipsa est respectu totius entis, quoniam bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis, aut perfecta semper per illud: consequens est inconueniens, quoniam voluntas mouet actiue intellectum, & cæteras vires, & sic velle est actionis species.

¶ Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamenta, quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi. s. quòd oportet cognoscitiuum esse rem cognitam, quod fuit communis animi conceptio antiquorū in primo de anima, & approbatum ab Aristo. & super tali natura cognoscitiua. s. intellectiua. s. quòd intellectus cognoscit ens in cōmuni, quod est per se notum. Ex his. n. habetur, quòd cum intellectus non sit arctatus ad hoc vel illud entis genus: sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & consequenter quòd potest cognoscere omne ens: oportet quòd aut sit actu, aut potentia; aut quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & potest esse tale, est vere in potentia receptiua, qua potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc quòd intellectus non se habet vt actus totius entis, optime sequitur non solum quòd sit in potentia, sed quòd sit in potentia vt sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo vere potentia receptiua illius esse. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Non enim ex esse in potentia illatum est, esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectum, quod, vt

modum passionis, & per consequēs intellect⁹ est potētia passiua.

Ad primvm ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit de primo & secūdo modo passionis, qui sunt proprij materię primę. Tertius autem modus passionis est cuiuscunq; in potentia existentis, quod in actum reducitur.

G

Ad 2^m dicendum, q̄ intellectus passiuus secundum quosdam dicitur appetitus sensitiuus, i quo sunt animæ passiones, qui etiā in⁹. 1. Ethi. dicitur rationalis p̄ participationem, quia obedit rationi. Secundum alios aūt, intellectus passiuus dicit⁹ virtus cogitatiua, quæ nominatur ratio particularis. Et vtroq; modo passiuum accipi pōt secūdum primos duos modos passionis, inquantum talis intellectus sic dictus, é actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus, qui est

H

ex dictis patet, optime infert propositum. Nec hoc conuenit intellectui agenti, si vis est nostræ animę non intelligens, sed facit tantum intellecta in actu. Ad ea vero, quæ secundo obiiciuntur, dicitur quòd vt in textu patet, ex hoc quòd intelligere est circa ens in communi, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens. aliquin obiectum excederet operationem & virtutem operatiuam. Vnde cōcedendum est, quòd omnis intellectus est circa oēns. Sed diligenter animaduerte ne fallaris a cognitione ad modum cognitionis declinans: ad cognoscere quippe omne ens, sufficit cognoscendo attingere omne ens: ita q̄ ad omne ens terminari possit cognitio illius. ad modum vero cognoscendi spectat quòd cognoscat perfecte vel imperfecte, per propriā speciem vel alienam, per causam vel effectum &c. Constat autem quòd omnis intellectus in omne ens potest, quāmuis non perfecte, aut per

Li. 3 de anima. text. 5. & text. 30. 31.

391 De anima. act. 4.

species proprias, vt instantiæ adductæ ostendunt. Vnde ratio S. Tho. stat solida super hoc, quòd quia intelligere est circa omne ens terminatiue, oportet quodlibet intelligens esse omnia. Aut actu puro, vt Deus gloriosus. Aut quodammodo actu & quodāmodo potentia, & hoc habet magnam latitudinem, vt intelligentiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est omnia, non per omnium similitudines, sed per similitudines naturalium rerum, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentiis, quāmuis imperfecte.

¶ Ad tertiam autem obiectionem de voluntate dicitur, quòd quia ratio illa manifeste loquitur de respicientibus totum ens, vt in se habere debentibus totum ens, cōsequens est, quòd locum non habet in voluntate, quæ in hoc differt ab intellectu. illa enim tendit in ens, iste vero habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile, est in potentia & imperfectus, voluntas autem non volens omne volibile, non est in potentia, nec imperfecta. Stat ergo ratio solida in his, quorum perfectio & operatio est in habendo ens vniuersale, & per hoc quoque solui possunt primo obiecta.

I

¶ *Super Q. æstionis septuagesimænonæ Articulū tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore, respondet primo secundum Platonis fundamenta falsa. Secundo, secundum Aristo. Ex Platone duo dicit: alterum certum, & alterum dubium. Vbi scito, quòd duo opera attribui possunt intellectui agenti. Vnum est facere intelligibilia in potentia, esse intelligibilia in actu: alterū, illuminare intellectum possibilē, iuxta duo quæ cōueniunt intellectui possibili. s. recipere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis, & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde, quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerum natura, sequitur quòd non oportuit ponere intellectum agentem, vt fieret intelligibile in actu. & hoc est primum, & certum ex Platone. Quod probatur, quia posuit ideas, ex quibus tam materia quàm anima formatur: illa vt essent res, hæc vt cognoscerentur. Et si coniunxerimus his, quòd Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, videbimus quòd apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile: sed a principio est formatus omnibus. Ambiguum vero est: an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

K

¶ Ex Aristo. vnam habemus responsiuam conclusionem, quòd necesse est ponere intellectum agentē. probatur sic. Omne quod est in potentia, nō reducitur in actum, nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster est in potentia ad intelligibile. ergo non reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales nō inuenitur in rebus. ergo oportet

oportet fieri. ergo ex parte intellectus oportet ponere virtutem factiuam, & hanc vocamus intellectum agentem.

A

¶ Nota hic, quòd duarum operationum, quas diximus attribui intellectui agenti: illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniam dicet quispiam, quòd ipsa vis intelligendi quæ est intellect⁹ possibilis lumē, est sufficiens sibi ad cognoscēdum intelligibile in actu oblatum per speciem, & sustētatum per phātasmata, quēadmodum in sensu ipsa vis sentiendi sat est ad iudicium de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum, in illustratiuū & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, cōuincit ad ponendum intellectum agētē. Quēad modū si natura non posset facere visibile in actu, conuinceremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludēdo dicitur in litera: & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

¶ Circa hūc articulum, aduerte quòd etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platonē sequitur in negatione intellectus agentis. Godofredus, etsi concedat intellectū agentem, negat tamen ipsum effectiue illuminare: credit. n. quòd formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequētibus sermo: modo cū quæstio an est ventilatur, cum Durando disputandum est. Est autem forma rationis eius, quia si intellectus agens ponitur, vel ratione operationis in phantasma, aut in intellectū possibilem, aut vtrumque ponitur: sed nihil horum est. ergo. probatur q̄ nō in phantasma, quia nec influendo illi aliquid, vt patet: nec abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notum: nec educendo de potētia eius, vt ex eo liquet, quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur. similiter probatur quòd nō in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cum phantasmate, & hoc non. Tum, quia si phantasma secundum se est impotens in intellectum agere, vtpote immaterialem. ergo etiam erit impotens ad coagendum: non enim est mutatum. aut si secundū se erat potens, & sic non oportet ponere intellectum agentem, sicut nec sensum agentem cum obiecto sensibili.

B

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ (vt in litera dicitur) necessitas intellectus agentis est, vt ens sensibile sit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autem requiritur operatio & in phantasma, & in intellectum possibilem. & de actione quidem in phantasma erit sermo proprius in q. 85. art. 1. ad. 4. Quāmuis breuiter dici possit, q̄ agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed ministeriali: & ideo eductum non est in eo, sed in potentia subiectiua quæ est intellectus possibilis. De actione vero in intellectum possibilem dicitur, q̄ necesse est ponere præter phantasma aliud agens, quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & non sicut vnus gradus alicuius generis ab alio eiusdem, vt in sensu & sensibili cōtingit, dū vtrūq; materiale, intelligibile vero actu, immateriale esse oportet. Et cū dicitur, Phantasma solum est impotens. ergo immutatum semper erit impotens, respondetur concedendo antecedens, & distinguendo consequens: Immutatum in se, vel in ordine ad aliud. Primo modo, est immutatum, sed nihil obstat, quoniam sufficit q̄ sit mutatum in ordine ad aliud. Et consistit ista mutatio in hoc: quia de sursum agente, transit in ministrum alterius: constat autem, q̄ eadem vis aliquid potest sub alterius authoritate, quod sola non posset. Et cum dicit arguens, q̄ mirum est, q̄ ex assistentia alterius aliquid possit quod prius non posset, respondendum est, quòd propter admirari cœpit Philosophia: causa. n. huius inferius patebit in loco prædestinato.

C

¶ Circa hunc tertiū articulum; est non parua dubitatio. An intelligibile i actu, quod est effectus intellectus agentis sit prius, quàm species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agentis. Quòd enī sit prius saltē natura, ex hoc articulo habetur dupliciter. Primo, ex calce corporis articuli, vbi dicitur q̄ quia id quod est in potentia, non reducitur in actum nisi p̄ aliquod ens actu, quemadmodum sensus per sensibile, & intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia ad actum, non inuenitur in rebus: oportet ponere intellectum agentem facié tem intelligibile in actum, eductiuū intellectus possibilis de potentia ad actū. Hic enim videt planus sensus literæ: ex hoc. autem liquido habetur, q̄ intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilem, immo est ipsius causa. Secundo, ex responsione ad secundum vbi expresse dicitur, q̄ si lumen requiritur ad visionem ex parte coloris, q̄ similitudo inter lumen & intellectum agenté tenet, non solū quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter idem requiritur: sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorem in actu visibilem, a quo producitur species visibilis in oculo. ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile, & sic a phantasmate illuminato, producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositū aūt est, quia phantasma semp est quid de genere sensibiliū & materialiū. ergo intelligibiliū in potentia. Intelligibile. n. i actu oportet abstrahere ab hic & nunc, qđ est impossibile conuenire phantasmati. Et cōfirmatur quia cū cogitatiua possit cōprehendere quicquid reprę sentat actu suū phātasma, si phātasma esset intelligibile i actu, phātasia cognosceret intelligibile i actu: hoc āt est intelligere, & sic cogitatiua esset itellect⁹, & itellectus nō differret a sensu &c.

D

Li. 3. Meta. a tex. 10. vs que ad finē libri. to. 3.

¶ In hac difficultate, sunt duo modi dicendi. Alter communis, alter singularis. Communiter quidem tenetur, q̄ species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu, qđ dicitur effectus intellectus agētis. Ita tñ, q̄ actio intellectus agentis, q̄ terminat primo ad speciē intelligibilē, terminatur secundario ad rē repræsentatā per speciē: puta naturā humanā aut leoninā, quæ vt sic, repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis i actu, itelligibilitate actuali. i materialitate existēte in ipē intelligibili, nō i se.

¶ Et iuxta hanc viam, glossanda erunt verba S. T. in corpore articuli dicendo, q̄ caute & artificiose processit: quoniam non sub sumpsit, q̄ oportet ponere intelligibile in actu, quod reducat in tellectum de potentia ad actum, quod apparet q̄ subsumi debuisset: sed subsumpsit q̄ oportet ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem specierum &c. quasi subintellexerit q̄ oportet alterū duorum subsumere, aut q̄ ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actū, aut oportet ponere aliquid ęqui ualens. s. virtutem reductiuam intellectus de potentia ad actū,

&

& exprimés modum dixit, per abstractionē specierum. &c. Verba quoque responsionis ad secundum glossanda sunt, q̄ lumen intellectus agentis requiratur propter idē. i. ex parte obiecti quo ad hoc, quia obiectum de se non sufficit mouere potentiam; & non oportet q̄ intelligatur quo ad hoc, q̄ sicut color lumine fit actu visibilis, ita phā

tasma illustratū. Fa

278 cut sensus sit in actu per sensibile in actu. Oportet igitur ponere aliquam virtutē ex parte intellectus, quæ faceret intelligibilia in actu p abstractionē specierū a cōditionibus materialibus. Et hęc est necessitas ponendi intellectū agentem[c].

G AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd sensibilia inueniuntur actu extra animam: & ideo non oportuit ponere sensum agētem. Et sic patet, quòd in parte nutritiua omnes potentiæ sunt actiuæ: in parte autem sensitiua omnes[d] passiuæ. In parte vero intellectiua est aliquid actiuū, & aliquid passiuum.

D. 204. AD 2^m dicendū, quòd circa effectum luminis, est duplex opinio. Quidā enim dicunt, quòd lumen requiritur ad visum, vt faciat colores

H D. 361. actu visibiles. Et secūdum hoc similiter requirit, & propter idem intellectus agens ad intelligēdum, propter quod lumen ad videndum. Secundum alios vero, du

men requiritur ad videndum, non propter colores vt fiant actu visibiles: sed vt medium fiat actu lucidum, vt Comment. dicit in *2. de anima. Et secundum hoc, similitudo qua Arist. assimilat intellectum agentem lumini, attenditur quantum ad hoc, quòd sicut hoc est necessarium ad videndum, ita illud ad intelligendum: sed nō pp idem.

AD 3^m dicēdum, q̄ supposito agente, bene contingit diuersimode recipi eius similitudinem in diuersis propter eorum dispositionē diuersam. Sed si agēs nō præexistit, nihil ad hoc faciet dispositio recipientis. Intelligibile aūt in actu non est aliquid existens in rerū natura quantum ad naturam rerum sensibilium, quæ non subsistunt præter materiam. Et ideo ad intelligendū nō sufficeret immaterialitas intellectus possibilis, nisi adesset intellectus agens, qui faceret intelligibilia in actu p modum abstractionis.

Arist. attribuit possibili intellectui pati ab intelligibili: suscipere species intelligibiles, esse in potentia ad eas &c. Vbi patet, q̄ contra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu: non. n. pati pōt intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoq; de anima q. 15. dicit, q̄ intellectus agens per phantasmata facta ab eo intelligibilia in actu, causat scientiā in intellectu possibili.

¶ Ad obiecta vero in oppositum facile respondetur, notando, q̄ intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiective. Formaliter, est species intelligibilis cum reliquis immaterialibus. Obiective vero, est quidditas relucens in phantasmate, lumine intellectus agentis. Differentia autem multipliciter est inter vtrūq; quia formale est immateriale ſm esse, obiectiuum vero ſm relucentiam tantum. Et ideo formale abstrahit ab hic & nūc ſm esse obiectiuum vero, secundum relucentiam tātum. Formale, quod est species intelligibilis, secundum se totum, non est nisi similitudo quidditatis: obiectiuum vero vt sic, quidditatis tantū est imago, secundum tamen totum quod est, repræsentat singularitatem materialem; quia in essendo materiale est. Et ideo diligēter ac caute oportet attendere in hac re vocabula q̄ formaliter importent, vt formaliter loquamur. Phātasma. n. sonat imaginē singularis, & ideo simpliciter cōcedetur, q̄ est de genere sensibilis & materialis, & non abstrahentis ab hic & nūc. Et q̄ est intelligibile in potentia, & q̄ potest comprehendi a cogitativa &c.

¶ Sed quidditas in phātasmate illustrata lumine intellectus agentis, sonat aliquid a sensibus elevatum, & abstractum per relucentiam ipsius, & non relucentiam individuantium sensibiliū materialiū &c. Et propterea concedo, q̄ est intelligibilis in actu. Et cū dicitur, ergo vna res. ſ. phantasma est in duobus generibus. ſ. sensibili & intelligibili, cōceditur ſm diuersa esse, quia ſm reale est sensibilis, & ſm esse relucentiæ est intelligibilis. Et hoc consonat connexioni vniuersi, qm̄ sic suprema infimis, attingit infima supremis. Nec oportet cogitatiuam comprehendere omni eo modo, quo phantasma repræsentat qualitercūq; sumptū: sed sufficit q̄ adæquet phantasma vt phantasma: nō aūt vt illustratū superiori lumine, qm̄ hoc fortitur in homine, vt ministrat intellectui, & non absolute. Vnde phantasma dormientis nō est actu intelligibile: sed tunc tantum, cum actualiter relucet lumine intellectus agentis. Et iuxta hanc viam omnia facile saluantur, & dicta peripathetica diuersa concordātur, & glossantur cū prædicto fundamento, suisq; distinctionibus, optimeq; ac plano sensu interpretatio præsentis articuli fit: dū vere ponimus intelligibile in actu, & effectū intellect⁹ agētis, & motiuū intellect⁹ possibilis.

¶ In responsione ad primum, est quæstio de sensu agente: propter Auer. in secundo de anima, com. 69.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis septuagesimenone Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ.

TItulus clarus.

¶ In corpore quinque facit. Primo, proponit cōclusionem responsuam affirmatiue. Secūdo, ponit occasionem diuersitatis opinionū. Tertio, ponit opinionem oppositā. Quarto, improbat eam, si mul probando intētā, tripliciter. Quinto, ad bonitatem doctrinæ addit, quid sentiendum sit de illo alio intellectu.

¶ Quo ad primum cōclusio est ista. Intellectus agens, de quo philosophus loquitur, est aliquid animæ nostræ. Vbi nota, quòd non absolute, sed cum determinatione illa. ſ. de quo Philosophus loquitur, proponit conclusionem: quoniam, vt in quæstionibus disputatis patet, multi per intellectū agentē intelligunt Deum gloriosum. qui verissime est intellectus simpliciter, & summe agens: sed extra propositum nostrū quo nobis propria inquirimus.

¶ Quo ad secundū occasio diuersitatis est: quia oportet ponere intellectū quendam superiorem nostro, a quo noster intelligendi vim habeat. Probatur triplici medio. Tum, q̄a ante participās, est per essentiam tale, Tū, q̄a ante mobile, est immobile. Tū, quia ante imperfectum, est perfectum. Constat. n. q̄ anima nostra quo ad primum, est intelligens per participationē, in cuius signum nō tota totalitate potentiæ est ītellectiua: sed secūdum aliquas suas vires est ītellectiua, & secūdū aliquas sensitiua. Et quo ad secundū est mobilis, dum intelligit cum discursu. discursus. n. in ītellectualibus est, vt motus in mobilibus ad acquisitionem termini. Et quo ad tertiū est imperfecta. Tū, quia non omnia. ſ. per proprias species

A intellectus agens, de quo Philosophus loquitur, est aliquid animæ.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd supra animam intellectiuam humanā, necesse est ponere aliquem superiorem intellectum, a quo anima virtutem intelligendi obtineat. Semper enim quod participat aliquid, & quod est mobile, & quod est imperfectū præexigit ante se aliquid, quod est per essentiam suam tale, & quod est immobile & perfectum. Anima autē humana intellectiua dicitur per participationem intellectualis virtutis. Cuius signum est, quòd non tota est intellectiua, sed secundum aliquam sui partē. Pertingit etiam ad intelligentiam veritatis cum quodam discursu & motu arguendo. Habet etiam imperfectam intelligentiam. Tum, quia nō omnia intelligit. Tum, quia in his quę intelligit, de potentia procedit ad actum. Oportet ergo esse aliquem altiorem intellectum, quo anima iuuetur ad intelligendum. Posuerunt ergo quidam hunc intellectū secūdum substantiam separatum, esse intellectum agentē: qui quasi illustrādo phantasmata facit ea intelligibilia actu[e]. Sed dato, quòd sit aliquis talis intellectus agens separatus, nihilominus tamē oportet ponere in ipsa anima humana aliquam virtutē, ab illo intellectu superiori participatam, per quam anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in alijs rebus naturalibus perfectis, præter vniuersales causas agentes, sunt ꝓpriæ virtutes inditę singulis rebus perfectis ab vniuersalibus agentibus deriuatę. Non. n. solus sol generat hominem, sed est ī homine virtus generatiua hominis: & similiter in alijs animalibus pfectis. Nihil aūt est pfectius in ifērioribus rebus aīa humana. Vnde oportet dicere, q̄ ī ipsa sit aliqua virtus deriuata a superiori ītellectu, p quā possit phātasmata illustrare. Et hoc experimēto cognoscimus, dū pcipimus nos abstrahere formas vniuersales a cōditionib⁹ particularibus, qđ est facere actu ītelligibilia. Nulla aūt actio cōuenit alicui rei, nisi per aliquod principiū formaliter ei inhērēs, vt supra dictū est, cū de ītellectu potētiali ageret. Ergo oportet, virtutē q̄ est principiū huius actionis, esse aliquid in aīa. et ideo Arist.* cōparauit intellectum agentē lumini, qđ est aliquid receptum in aere. Plato aūt intellectum separatum imprimentem in animas nostras, com-

¶ Se-

Li. de anima tex. 76. & de anima 21. 5.
Li. de anima tex. 20. com.
Li. de Anima tex. 19. com.
Li. de anima tex. 17. & 18. com.
Li. 3. de anima tex. 18. com. 2.
Q. 79. ar. 1.
369

¶ Secundo sic, experimur nos abstrahere vniuersalia a phantasmatibus, ergo intellectus agens est aliquid nostri. cō

Q. 106. ar. 2

sequentia probatur, quia actio non conuenit alicui, nisi principium illius quod est ratio agendi, inest illi, cui attribuitur actio. Antecedēs vero liquet ex eo, q̄ ad libitum quæcunque oblata intelligimus in communi, hoc. n. absq; abstractione fieri nequit.

In corp. ar.

¶ Tertio, probatur authoritate Ari. qui comparauit ipsum lumini ad differentiam Platonis, qui comparauit soli.

Li. 3. de Anima tex. 19. tom. 3. 375 c

¶ Quo ad quintū, quia diuersæ sunt opiniones de illo intellectu separato, dū aliqui tenent illum esse vltimā intelligētiā, vt Auicē. aliqui penultimā, vt Auerrois: aliqui Deum, vt doctores catholici. Et quia magni refert ad fidem: quoniam in illius consequutione tanquam in proprię causę adeptione consistit beatitudo: ió S.T. solicitē de his quæ sunt fidei, statim subdidit, q̄ sm fidei documēta, intellectus ille habens illas tres, quas dixim⁹ cōditiones, est Deus gloriosus, in quo solo beatā aia, & a quo solo est signatū lumē in nobis.

parauit soli, vt Themistius dicit in comment. tertij de anima. Sed intellectus separatus secundum nostræ fidei documēta, est ipse Deus, qui est creator animæ, & in quo solo beatificat, vt infra patebit*. Vnde ab ipso aīa humana lumē intellectuale participat, sm illud Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine.

A D PRIMVM ergo dicendū, q̄ illa lux vera, illuminat sicut causa vniuersalis, a qua aīa humana participat quandam particularem virtutem, vt dictum est*.

G

A D 2^m dicēdū, q̄* Philosophus illa verba nō dicit de intellectu agēte, sed de intellectu in actu ⁵. Vnde supra de ipso præmiserat, idē aūt est sm actum scientia rei: vel si intelligatur de intellectu agente, hoc dī, quia non est ex parte intellectus agētis hoc, qđ q̄nq; intelligimus, & q̄nq; non intelligimus: sed ex parte intellectus qui est in potentia.

H

A D 3^m dicendū, q̄ si intellectus agēs cōpararetur ad intellectū possibilē, vt obiectū agēs ad potētiā, sicut uisibile ī actu ad uisum, sequeret, q̄ statim oīa intelligeremus, cū intellectus agēs sit, quo est oīa facere. nūc aūt nō se habet vt obiectū: sed vt faciēs obiecta in actu, ad qđ requiritur præter præsentiā intellectus agentis, præsentia phantasmatū, & bona dispositio virtū sensitiuarū, & excercitium in huiusmodi opere: quia p vnū intellectū, fiunt etiā alia itellecta, sicut p terminos, propositiones, & per prima principia, conclusiones. Et quantum ad hoc non differt, vtrum intellectus agens sit aliquid animę, vel aliquid separatum.

I

A D 4^m dicendum, q̄ aīa intellectiua est quidē actu immaterialis: sed est in potentia ad determinatas species rerū. Phātasmata aūt ecōuerso, sunt quædam actu similitudines specierū quarundā, sed sunt potentia immaterialia. Vnde nihil pbibet vnā & eandē aīam inquātum est immaterialis in actu habere aliquā virtutē, p quam faciat immaterialia in actu, abstrahendo a cōditionibus indiuidualis materię, q̄ quidem virtus dī intellectus agens: & aliam uirtutem receptiuam huiusmodi specierum, quæ dicitur intellectus possibilis, inquantum est in potentia ad huiusmodi species*.

K

395

A D 5^m dicendum, q̄ cū essentia aīę sit immaterialis, a supremo itellectu creata, nihil pbibet virtutē q̄ a supremo intellectu participatur, p quā abstrahitur a materia, ab essentia ipsius procedere: sicut & alias eius potentias.

¶ *Super Quæstionis septuagesimenonæ Articulum quintum.*

ARTICVLVS V.

Vtrum intellectus agens sit unus in omnibus.

T Itulus clarus, vnus numero. ¶ In corpore respondet quæsito iuxta vtranq; viam. f. q̄ si intellectus agens est substantia separata, est vnus numero, si aliq̄d aīæ, multiplicat cū ea, vt patet,

393 De anima ar. 5.

AD QVINTVM sic procedit. Vī, q̄ itellectus agens sit vnus in omnibus. Nihil n. quod est seperatū a corpore, multiplicatur sm multiplicationem corporum. Sed intellectus agens est separatus, vt dicitur in ³ de anima. Ergo non multiplicatur in in multis corporibus hominum: sed est vnus in omnibus,

Li. 3. de anima tex. 19. & 2. q. 10. a. 2.

¶ 2 Præt. Intellectus agens facit vniuersale, quod est vnum in multis. Sed illud, quod est causa vnitatis, magis est vnū. Ergo itellectus agens est vnus in omnibus.

¶ 3 Præt. Omnes homines conueniunt in primis conceptionibus intellectus. His autem assentiunt per intellectum agentem. Ergo conueniunt omnes in vno intellectu agente,

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in ³ de anima, quòd intellectus agens est sicut lumen: non autem est idem lumen in diuersis illuminatis. Ergo non est idem intellectus agens ī diuersis hominibus.

Li. 3. de anima tex. 18. tom. 2.

RESPON. Dicēdum, q̄ veritas huius quæstionis dependet ex præmissis*. Si. n. intellectus agens. non esset aliquid animæ, sed esset quædam substantia separata, vnus esset intellectus agēs omnium hominum: & hoc intelligunt qui ponūt vnitatē intellectus agentis. Si aūt intellectus agens sit aliquid aīæ, vt quędā virtus ipsius, necesse est dicere, q̄ sint plures intellectus agentes, sm pluralitatem animarum, quæ multiplicatur secūndum multiplicationem hominum, vt supra dictum est*. Non enim potest esse, quòd vna ⁴ & eadem virtus sit diuersorum subiectorum.

Art. præc.

Q. 76. ar. 2. D. 173.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ Philosophus probat intellectum agentem esse separatum p hoc, q̄ possibilis est separatus. quia (vt ipse* dicit) agens est honorabilius patiente. Intellectus aūt possibilis dicitur separatus, quia non est actus alicuius organi corporalis. & sm hunc modum, etiam intellectus agens dicitur separatus, non quasi sit aliqua substantia separata.

Li. 3. de Anima tex. 19. tom. 2.

AD 2^m dicendum, quòd intellectus agens causat vniuersale abstrahendo a materia. Ad hoc autem non requiritur, quòd sit vnus in omnibus habentibus intellectum: sed quòd sit vnus in omnibus secundum habitudinē ad omnia, a quibus abstrahit vniuersale, respectu quorum, vniuersale est vnum. Et hoc competit intellectui agenti in quantum est immaterialis.

AD 3^m dicendum, quòd omnia quæ sunt vnius speciei, communicant in actione consequente naturam speciei. & per cōsequens in virtute, quę est actionis principium, nō quòd sit eadem numero in omnibus. Cognoscere aūt prima intelligibilia est actio cōsequens speciem humanam. Vnde oportet, q̄ omnes homines communicent in virtute, quæ est principiū huius actionis. et hęc est virtus itellectus agentis. Nō tamen oportet q̄ sit eadem numero in omnibus: oportet tamen, quòd ab vno principio in omnibus deriuetur. Et sic illa communicatio hominum in primis intelligibilibus, demonstrat vnitatem intellectus separati, quem Plato comparat soli, non autem vnitatem intellectus agentis, quem Arist.* comparat lumini.

392 Li. 3. de anima tex. 18. tom. 2.

ARTICVLVS VI.

Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ.

¶ *Super Quæstionis septuagesimenonæ Articulum sextū.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd memoria non sit in parte intellectiua animæ. Dicit enim August.* 12. de Trini. quòd ad partem superiorē animæ pertinet quæ non sunt hominibus pecoribusque communia. Sed memoria est hominibus pecoribusque communis. Dicit. n. † ibi dem, quòd possunt pecora sentire per corporis sensus corporalia, & ea mandare memoriæ. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

394 2. con. c. 6. fin. Et vers. q. 10. ar. 2.

T Itulus clarus. ¶ Memoria vt patet in de memoria & reminiscentia significat vim cōseruatiuam cognitorū ꝓteritorū vt ꝓterita sunt. Et patet hoc ex

Ca. 3. & 4. citra. prin.

¶ 2 Præt. Memoria, præteritorum est. Sed præteritum dicitur sm aliquod determinatum tempus. Memoria igitur est cognoscitiua alicuius sub determinato tempore, qđ est cognoscere aliquid sub hic, & nunc. hoc aūt non est intellectus, sed sensus. memoria igitur non est in parte intellectiua, sed solum in parte sensitiua.

B

¶ 3 Præt. In memoria conseruant species rerum, quæ actu non cogitantur. Sed hoc non est possibile accidere in intellectu, quia intellectus fit in actu per hoc, quòd informatur specie intelligibili. Intellectum autem esse in actu, est ipsum intelligere ī actu. & sic intellectus omnia intelligit in actu, quorum species apud se habet. non ergo memoria est in parte intellectiua.

C

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit* 10. de Trini. q̄ memoria, intelligētia, & volūtas, sunt vna mens.

10. de Trini. ca. 11. parū ante mediū. to. 3.

RESPON. Dicendum, quòd cum de ratione memoriæ sit cōseruare species rerum, quæ actu non apprehenduntur, hoc primum cōsiderari oportet: vtrum species intelligibiles sic in intellectu conseruari possint. Posuit. n. Aui, hoc esse impossibile. In parte. n. sensitiua dicebat hoc accidere quantum ad aliquas potentias, inquātum sunt actus organorum corporalium, in quibus conseruari possunt aliquæ species absque actuali apprehēsione. In intellectu aūt qui caret organo corporali, nihil existit nisi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius similitudo in

D

E

¶ *Ex communi vsu loquentium: nullus enim dicit se recordari alicuius, nisi sub ratione alicuius præteriti actus & noti.*

¶ *In corpore, subintellecta distinctione duorum quæ inueniuntur in memoriæ ratione, quæ sunt conseruatio specierum ac rerum apprehensarum, & præteritio rei apprehensę, duo principaliter facit. Primo, respondet quæsito iuxta primam memoriæ conditionem. f. conseruare. Et secundo, iuxta secundam rationem obiecti.*

Ibi. 1. de Trini. c. 3. in prin. com. 3.

¶ *Quoad primum, primo refert opinionem Auic. secundo, respondet ꝓpriam opinionē. Ex Auicen. refert tria: radicem opinionis, opinionē ipsam, & concomitans ipsam. Et sic quarto applicando ad propositū respondetur quæsito negatiue secundum Auicen.*

¶ *Circa radicē opinionis aduerte, q̄ satis profunda est. Ad cuius euidentiā sciēdum est, q̄ aliquid esse in aliquo, contingit dupliciter. f. cognoscibiliter, & realiter. Cognoscibiliter vocatur esse in aliquo, quod est in eo vt cognitum in cognoscente, realiter vero quod est in eo, vt res in re, quomodo quælibet forma est in eo quod in formatur. Hac autem distinctione verissima supposita, vltrius Auic. vtens alia propositione. f. Vis cognoscitiua non recipit nisi cognoscibiliter, sub ea subsumebat: sed intellectus est vis cognoscitiua. ergo non recipit nisi cognoscibiliter. Tunc vltra: sed retinere species absque cognitione, est habere eas non cognoscibiliter, sed realiter, quia non per modum cognitū, sed rei retinētur, vt quę liber forma in subiecto. ergo nulla vis cognoscitiua retinet species, q̄ primum desinit habere cognitum vt cognitum. Vnde, ut in parte sensitiua conseruarentur species, distinxit vires sensitiuas, in cognoscitiuas, & hæ non seruāt, & in thesauros specierum, in quibus apprehensa conseruantur. Et quoniam talis distinctio virium sensitiuarū permittitur, quia tota pars sensitiua est organica, ex hoc habet, q̄ retineat aliquid per modum rei, communicans in hoc cum materia corporali, & intellectiua pars, quia ab omni corpore est eleuata, cōsequēs est, q̄ pars intellectiua recipiat tātum cognoscibiliter, & consequenter q̄ non conseruet, & sic patet radix opinionis Auic. Ipsa aūt opinio consistit in hac negatiua. f. q̄ non conseruat, & in affirmatiua. f. quòd quotiens intelligit, fluit in ipsum ab intellectu agente species intelligibilis. Comitatur autem ipsam, q̄ apud ipsum doctus differt ab inscio, habilitate se conuertendi ad intellectum agentem. Et sic patet responsio ad quæsitum apud illum.*

¶ *Ex propria opinione S.T. arguit contra Auic. primo authorite Arist. secundo ratione. tertio concludit responsionem ad quæstum affirmatiue: omnia clara sunt in litera, & habes hoc diffusius in secundo contra Gent. cap. 74.*

¶ *Aduerte hic, quòd Aui. in hoc videtur esse deceptus, quòd nō itellectu existit. Sic ergo sm ipsū, quàm cito aliquis actu desinit intelligere aliquam rem, definit esse illius rei species in intellectu: sed oportet si denuo vult illam rem intelligere, quòd conuertat se ad intellectum agentem, quem ponit substantiam separatam*, vt ab illo effluāt species intelligibiles in intellectū possibilem. Et ex exercitio & vsu conuertendi se ad intellectū agentē, relinquitur sm ipsum quędam habilitas in intellectu possibili conuertendi se ad intellectum agentem, quem dicebat esse habitum scientiæ. Secundū igitur hanc positionē, nihil cōseruatur in parte intellectiua, quod non actu intelligatur. Vnde non poterit poni memoria in parte intellectiua sm hunc modum. Sed hæc opinio manifeste repugnat dictis Ari. Dicit. n. in* ³ de anima, quòd cum intellectus possibilis sic fiat singula, vt sciens dicitur quis sm actum, & quòd hoc accidit cum possit operari per seipsum: est quidē igitur & tunc potentia quodammodo, non tamen simpliciter vt ante addiscere, aut inuenire. Dicitur aūt intellectus possibilis fieri singula, sm quod recipit species singulorum, Ex hoc ergo, quòd recipit species intelligibilium, habet quòd possit operari cum voluerit, non autem quòd semper operetur: qa & tunc est quodammodo in potentia: sed aliter quàm ante intelligere, eo. f. modo quo sciens in habitu est in potentia ad considerandū in actu. Repugnat etiam prædicta positio rationi. Quod. n. recipitur in aliquo, recipitur in eo sm modum recipientis. Intellectus aūt est magis stabilis naturæ, & immobilis, quàm materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, nō solum tenet, dum per eas agit ī actu, sed etiam

A

B

C

D

E

Li. 3. de anima, text. 8. 419

enim tripliciter potest se habere ad cognitum. f. in pura potentia. Et tunc, nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrūq; in potentia. Vel partim in actu, & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & nō est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. Vel totaliter in actu, & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species conseruatur, obiectum est in cognoscitiuo cognoscibiliter, quia vt cognoscibile, quāmuis non vt cognitum. Et quia obiectū esse cognoscibiliter vtroq; modo. f. vt cognoscibile, & vt cognitū, non aduertit Auic. ideo putauit speciem remanere per modū rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba, in hoc tamen minus perspicacium. Et ideo tu bene nota hæc, quoniam ex hac radice multæ soluūtur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinet.

¶ *Quo ad secūm, respondet iuxta secundā cōditionem memoriæ negatiue.*

negatiue. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis, obiectum non est particulare: præteritum autẽ vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differẽtiam est determinatum. est.n. ser mo de præterito in actu exercito. Præteritũ.n.in actu signato, im portatur hoc nomine præteritũ in actu vero exercito verbis præ teriti temporis, vt fui, percussi, locutus sum, & cætera. Con stat autem ꝙ quẽad modum intellectus non immutatur a co lore hoc, ita nec a colore, vt sensatus fuit heri, quia abstra hit a particulari, & tamen constat, ꝙ cũ memoramur, immu tamur ab obiectis, vt tunc occurrerũt. ergo.

¶ Circa hanc partẽ aduerte duo. Primũ est, ꝙ ex hoc, ꝙ itel lectus reflexe respicit singulare, non se quitur ꝙ in eo sit memoria, quia cognitio reflexa nõ po nit in eo speciem ip sius singularis, cuius conseruatione posset habere rationem me morię, oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obie cti præteriti vt sic, ac per hoc singula ris speciem. Et ideo in litera ex negatio ne singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt præ teriti per se: non ta men inconuenit intellectum reflexe re minisci singulariũ, sicut & cognoscit ea, & hoc bene nota. Se cundum est, ꝙ Sco. in 4. quæst. dicti. 45. quæsti. 3. tenet memoriam singulariũ sensibilium vt præteritorum &c. esse in intellectu. Sed quia (vt ipsemet dicit) supponit intelle ctũ cognoscere intui tiue hęc singularia sensibilia, & actiones sẽsuũ nostrorũ, & inferius erit specialis quæstio: vtrũ intellectus noscat sin gularia: ideo illucuſ que differatur solutio rationum suarũ.

¶ Circa hunc sextũ articulum, remanet dubium nõ dissimu landum, & est tale. In anima separata est memoria quo ad vtrãq; conditioné. s. conseruationẽ obiecti, & præteritionẽ tam actus, quam obiecti sensibilis, ergo in parte intellectiua est memoria comple re. Antecedens patet, quia aliter non recordaretur malorum sen sibilium quæ fecit, puta, ꝙ fecit tale furtum, tũc, cum tali &c. cõ sequentia autem est per se nota, quia quod remanet in anima se

Ll.3. de anima, text.6. tom.2.

parata, ad solam partem intellectiuam pertinet. Ad hoc non po test complete dici, donec de anima separata determinetur. Verũ tamen concesso antecedente: de cuius veritatis modo in q.89. erit sermo: dicitur, ꝙ præteritio obiecti dupliciter inueniri potest in memoria. Vno modo, vt cognita, & memorata, & sic inuenitur in alia separata. Alio modo, vt immutans ad memorandum, & sic non inuenitur in anima intellectiua, & tamen ad me moriam propie dicta m requiritur præ teritio obiecti vtroque modo, vt experi mur in nobis: immu tamur. n.cũ reminiscimur a rebus, vt tunc, & ibi cognitis, & sic recordamur eas tũc, & ibi nobis occurisse: anima autem separata nouit quidem se tunc ibi hoc commisisse: sed non immutatur ab illo, vt tunc ibi cõmisso. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionem obie cti vt immutatiuã, conceditur tamẽ vt terminatiuã. Et hoc modo cõcedit ét cõsequẽtia, ꝙa ista me moria nõ est nisi me moria reflexa & idi recta, q̃ nõ est ppria & cõplete memoria, vt ex dictis patet & ex dicendis, cum de intellectione singu larium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata p species hinc delatas, horum recordatur.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænone Articulum sepimum.*

TItul' clarus est.

¶ In corpore, vnica conclusio re sponsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu posibili. Probatur sic. in intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarũ, nisi agentis & possibilis. ergo memoria non est alia potẽtia ab intellectu posibili. Antecedẽs quo ad vtrãq; partẽ pro batur, vigore talis disiunctionis implicitę, diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuersitate sub genere attingendi idem obiectũ formaliter: Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo, & secundo modo solum causatur distinctio inter agentẽ & possibilem, ergo in intellectu non potest alia esse potentiarũ diuersitas, nisi agẽtis & posibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset, tertium modũ fingere. Primus.n.complectitur obiectũ, ad quod est potentia. Secundus vero, genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra vero distinctionis, sin gillatim in litera declarãtur tali ordine. Primo, probatur quo ad primam partem sic.

Potẽtia ſm id quod est, est ad obiectũ. er go secundum diuer sitatẽ formalẽ obiecti, diuersificatur.

¶ Secundo probatur minor, etiam quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationẽ communẽ, non diuersificatur p iferiores differẽtias. ergo potentia respiciens rationem entis nõ diuersificatur pe nes aliquas entis diff ferentias. ergo intel lectus nullã ex par te obiecti diuersita tem fortitur.

¶ Tertio, quo ad se cũdam partem tam maioris q̃ minoris: quia ad idem obiectum alia est ratio agentis, alia patien tis, ꝙa illud vt actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actũ se habet: consequen tia vero dicit duo, & ꝙ memoria non est alia ab his, & ꝙ co incidit cum intelle ctu posibili. Et quo ad primum quidẽ, probatione nõ eget, quia si illæ sunt so læ, non datur ergo tertia. Quo ad scd̃m vero, probatur in li tera, quia conseruatre, ꝙ est actus pro prius memoriæ, est actus potentiæ pas siuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igit nõ coin cidit cum intellectu agente: sed posibili.

¶ Circa hunc processum, dupl' dubitatur. Primo simpli citer, deinde ad hominem. Simpliciter quidem, quia ex ista ratione videtur sequi, ꝙ nulla sit diuersitas specifica inter quoscũque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem, & consequenter, ꝙ intellectus angeli & hominis sunt eiusdem speciei, immo omnes intellectus sunt eiusdẽ speciei. Quòd autem hoc sequatur, patet vrendo hac ratione sic. Nulla differẽtia entis, diuersificat intellectum. ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti: omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiue, vt visus hominis & leonis, & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarũ, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S.T. qui & probat illud, quia entis ratio est obiectũ intellectus, consequentia est nota: quia non nisi penes entis diffe rentias diuersa obiecta sumi possunt, nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprii.

¶ Ad hominem vero, quia ipsemet S.T. superius in q.12. assigna uit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cum posuit tripli cem gradum intellectus, iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ. s. esse in materia, subsistere absq; materia, & esse absq; om ni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius?

¶ Ad euidentiam horum sciendũ est, triplicem esse de hac quæstione opinionem. Quidam.n.tenent intellectiuas potentias om nium angelorum & animæ, esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodammodo Scotus in 2.di.12.q. vlt. quàmuis sub dubio relinquat. Alii vero, tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ, esse eiusdem speciei. vt potentiæ sunt. i. in ordine ad obiecta. Esse autẽ diuersarum specierum, vt proprietates sunt diuersarum naturarũ, quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis ex teriori bus. Alii vero, credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierũ, & hæc est via pe ripatetica, & S.Th. Fundatur autẽ opinio hæc vltima & ratio contra alias, quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt specie, & operationes earum diuersarum sunt rationum: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solum discutienda est ratio posita in litera, & dicendum ꝙ apud S.T. & vetitatem, diuersitas intellectuum, non sumitur ex prima radice sex diuersitate obiecti: sed ex secunda. s. diuersitate actus, & potentiæ. Et rõ primi dicti est, quia cũ obiectũ respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter. s. terminatiuũ & motiuum, aut quasi motiuũ, diuersitas non attenditur penes diuersitatẽ obiecti motiui, quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ: sed penes diuersitatẽ obiecti terminatiui, qđ

& d 392 398

D.866.

469 c. 10.& 11. tom.3. D.721.

Ar.præced.

constat æquari potentiæ & econuerso extensiue, oportet enim de intellectu sicut de aliis potentiis loqui. Videmus autem, ꝙ visus hominis non distinguitur specie a visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusq; obiectum terminatiuum est idem: puta lux; quàmuis noctuæ visus a tenebroso tantum lumine, hominis vero a claro moueatur. Vnde, cum obiectum terminatiuũ omnis intellectus, sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat, quàmuis motiuum obiectum intellectus nostri sit aliud a motiuo angelorum, quoniam quod quid est rei sensibilis, mouet nostrum intellectum, quilibet autem angelus propriã habet sub stantiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio vero secundi dicti est, quia intelligere est actus perfecti. perfectum autem consequi tur actus. & ideo sicut substantia immaterialis se habet substan tialiter ad actum & potẽtiam, ita se habet ad intelligere. Vnde, primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur puritate actus: in simus vero, in tertio de anima, constituitur pura potentia, & consequenter medii permistione, actus & potentiæ diuersa consurgunt. & hęc est illamet radix, qua intellectus posibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic. s. actu, ille potentia.

¶ Vnde ad primam dubitandi rationem respondetur, concedendo ꝙ diuersitas potentiarum intellectiuarum nõ ex obiectis prouenit, sed neq; ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agẽtem & posibilem. s. ex actu & potentia.

Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Vr̃, ꝙ alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. Augustin. in 10. de Trini. ponit in mente memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Manifestum est autem, ꝙ memoria est alia potentia a voluntate. Ergo similiter est alia ab intellectu:

¶ 2 Præt. Eadem ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis & intellectiuę. Sed memoria in parte sensitiua est alia potentia a sensu, vt supra dictum est †. Ergo memoria partis intellectiuæ est alia potentia ab intellectu.

¶ 3 Præt. secundum Aug.* Memoria, intelligentia, & voluntas sunt sibi inuicem æqualia & vnum eorum ab alio oritur. Hoc autem esse nõ posset, si memoria esset eadem potentia cum intellectu. Non est ergo eadem potentia.

Q.77.ar.1.

D. 86.

†Q.78.ar.4

Lib. 10. de Trin. cap. tom.3.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænone Articulum sepimum.*

TItul' clarus est.

¶ In corpore, vnica conclusio re sponsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu posibili. Probatur sic. in intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarũ, nisi agentis & possibilis. ergo memoria non est alia potẽtia ab intellectu posibili. Antecedẽs quo ad vtrãq; partẽ pro batur, vigore talis disiunctionis implicitę, diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuersitate sub genere attingendi idem obiectũ formaliter: Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo, & secundo modo solum causatur distinctio inter agentẽ & possibilem, ergo in intellectu non potest alia esse potentiarũ diuersitas, nisi agẽtis & posibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur: quoniam non facile esset, tertium modũ fingere. Primus.n.complectitur obiectũ, ad quod est potentia. Secundus vero, genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra vero distinctionis, sin gillatim in litera declarãtur tali ordine. Primo, probatur quo ad primam partem sic.

Potẽtia ſm id quod est, est ad obiectũ. er go secundum diuer sitatẽ formalẽ obiecti, diuersificatur.

¶ Secundo probatur minor, etiam quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationẽ communẽ, non diuersificatur p iferiores differẽtias. ergo potentia respiciens rationem entis nõ diuersificatur pe nes aliquas entis diff ferentias. ergo intel lectus nullã ex par te obiecti diuersita tem fortitur.

¶ Tertio, quo ad se cũdam partem tam maioris q̃ minoris: quia ad idem obiectum alia est ratio agentis, alia patien tis, ꝙa illud vt actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actũ se habet: consequen tia vero dicit duo, & ꝙ memoria non est alia ab his, & ꝙ co incidit cum intelle ctu posibili. Et quo ad primum quidẽ, probatione nõ eget, quia si illæ sunt so læ, non datur ergo tertia. Quo ad scd̃m vero, probatur in li tera, quia conseruatre, ꝙ est actus pro prius memoriæ, est actus potentiæ pas siuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igit nõ coin cidit cum intellectu agente: sed posibili.

¶ Circa hunc processum, dupl' dubitatur. Primo simpli citer, deinde ad hominem. Simpliciter quidem, quia ex ista ratione videtur sequi, ꝙ nulla sit diuersitas specifica inter quoscũque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem, & consequenter, ꝙ intellectus angeli & hominis sunt eiusdem speciei, immo omnes intellectus sunt eiusdẽ speciei. Quòd autem hoc sequatur, patet vrendo hac ratione sic. Nulla differẽtia entis, diuersificat intellectum. ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti: omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiue, vt visus hominis & leonis, & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarũ, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S.T. qui & probat illud, quia entis ratio est obiectũ intellectus, consequentia est nota: quia non nisi penes entis diffe rentias diuersa obiecta sumi possunt, nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprii.

¶ Ad hominem vero, quia ipsemet S.T. superius in q.12. assigna uit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cum posuit tripli cem gradum intellectus, iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ. s. esse in materia, subsistere absq; materia, & esse absq; om ni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius?

¶ Ad euidentiam horum sciendũ est, triplicem esse de hac quæstione opinionem. Quidam.n.tenent intellectiuas potentias om nium angelorum & animæ, esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodammodo Scotus in 2.di.12.q. vlt. quàmuis sub dubio relinquat. Alii vero, tenent intellectiuas potentias omnium angelorum, & animæ, esse eiusdem speciei. vt potentiæ sunt. i. in ordine ad obiecta. Esse autẽ diuersarum specierum, vt proprietates sunt diuersarum naturarũ, quemadmodum dicimus de potentiis sensitiuis ex teriori bus. Alii vero, credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierũ, & hæc est via pe ripatetica, & S.Th. Fundatur autẽ opinio hæc vltima & ratio contra alias, quia naturæ, quarũ sunt proprietates, diuersæ sunt specie, & operationes earum diuersarum sunt rationum: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solum discutienda est ratio posita in litera, & dicendum ꝙ apud S.T. & vetitatem, diuersitas intellectuum, non sumitur ex prima radice sex diuersitate obiecti: sed ex secunda. s. diuersitate actus, & potentiæ. Et rõ primi dicti est, quia cũ obiectũ respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter. s. terminatiuũ & motiuum, aut quasi motiuũ, diuersitas non attenditur penes diuersitatẽ obiecti motiui, quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ: sed penes diuersitatẽ obiecti terminatiui, qđ

& d 392 398

D.866.

469 c. 10.& 11. tom.3. D.721.

Ar.præced.

constat æquari potentiæ & econuerso extensiue, oportet enim de intellectu sicut de aliis potentiis loqui. Videmus autem, ꝙ visus hominis non distinguitur specie a visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusq; obiectum terminatiuum est idem: puta lux; quàmuis noctuæ visus a tenebroso tantum lumine, hominis vero a claro moueatur. Vnde, cum obiectum terminatiuũ omnis intellectus, sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat, quàmuis motiuum obiectum intellectus nostri sit aliud a motiuo angelorum, quoniam quod quid est rei sensibilis, mouet nostrum intellectum, quilibet autem angelus propriã habet sub stantiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio vero secundi dicti est, quia intelligere est actus perfecti. perfectum autem consequi tur actus. & ideo sicut substantia immaterialis se habet substan tialiter ad actum & potẽtiam, ita se habet ad intelligere. Vnde, primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur puritate actus: in simus vero, in tertio de anima, constituitur pura potentia, & consequenter medii permistione, actus & potentiæ diuersa consurgunt. & hęc est illamet radix, qua intellectus posibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic. s. actu, ille potentia.

¶ Vnde ad primam dubitandi rationem respondetur, concedendo ꝙ diuersitas potentiarum intellectiuarum nõ ex obiectis prouenit, sed neq; ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agẽtem & posibilem. s. ex actu & potentia.

tentia. Vnde cum in antecedēte dicitur, In intellectu nō est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis, intelligo vel respectu intellectus nostri, vel simpliciter, glosando exceptiuā, nisi agentis & possibilis. i. nisi ſm radicem, qua distinguuntur agens & possibilis. ſ. actū & potentiam.

¶ Ad secundum vero obiectionē dr, q illa distinctio & graduatio intellectuū, non est facta ad distinguendum intellectus simpliciter, qm hoc non erat in qstione illa ad propositum, sed ad ostendendum efficaciam intensiuam cuiusq; intellectus: qm ex illa prouenit, q intellectus possit ex naturalibus videre. i. quidditatiue cognoscere Dei substātiā. Et ideo per obiecta quasi motiua, graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adæquata intensiue potentiis. Vnde, nō obstat proposito, vbi de obiecto terminatiuo, penes qđ distiguit simpliciter potentia, est sermo. Diuersitas. n. potentiarū ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autem penes motiua, non terminatiua. Et hoc loquendo ex propriis, qm concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis.

396 Verit. q. 15. arti. 1. & q. 16. ar. 1. cō. fin. Et 1. de aia, 41. fin. Aug. ca. 14. ante mediū tom. 1.

† li. 5. ex p sa 4. a med. & prosa vltim. simul sumptis.

393

Libr. 3. De Gene. c. 20. Et lib. 15. de Trinit. c. 15. tom. 3.

D 1084.

435

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonae Articulū octauū.*

Ca. 7. inter principium & medium

293

TItuli ratio est, quia dicim[9] hominem habere intellectum, dicimus & ipsum rōne vigere. Vtrū igitur hæc dicētes, eandem significemus virtutē animæ, an diuersam.

¶ In corpe vna conclusio respōsiua quę sito negatiue. Intellectus & ratio in homine nō sunt diuersæ potentiæ. Probat[r] ex actibus sic. Quiescere & moueri non reducuntur in diuersas potentias, sed eā dē: sed intelligere & ARTICVLVS VIII.

Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.

AD OCTAVVM sic procedit. Vr, q ratio sit alia potentia ab intellectu. In libro. n. de spiritu & anima * dicitur: Cum ab inferioribus ad superiora ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio a ratione.

¶ 2 Præt. Boet. † dicit in li. de conso. q intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed nō est eiusdem virtutis, esse in æternitate, & esse ī tēpore. Ergo nō est eadē potētia ratio, & itellectus.

¶ 3 Præt. Homo communicat cum angelis in intellectu, cū brutis vero, in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis; qua animal rationale dicitur, est alia potentia a sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu, qui proprie conuenit angelis. Vnde & itellectuales dicūt[r].

SED CONTRA est, q Aug. dicit 3. super Gen.* ad literam, q illud quo homo irrationabilib[9] animalibus antecellit, est ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vocabulo commodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens, sunt vna potentia.

RESPON. [d] Dicendum, q ratio & intellectus in homine non possunt esse diuersę potētię. Quod manifeste cognoscitur, si vtriusq; actus consideretur. Intelligere. n. est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari aūt, est procedere de vno itellecto ad aliud, ad veritatem intelligibilē cognoscēdam[e]. Et ideo angeli, qui perfecte possident ſm modum suę naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud: sed simpliciter & absque discursu veritatem rerum apprehendunt: vt Diony*. dicit 7. cap. de diui. no. Homines aūt ad intelligibilem veritatem cognoscendam perueniunt, procedēdo de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicuntur[e].

Patet ergo, q ratiocinari comparat ad itelligere, sicut moueri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum vnum est perfecti, aliud autē imperfecti. Et quia motus semper ab immobili procedit, & ad aliqd quietum terminat; inde est, quòd ratiocinatio humana, ſm viam acquisitionis vel inuentionis, procedit a quibusdam simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus, in uia iudicij resoluēdo redit ad prima principia, ad quæ inuenta examinat. Manifestum est autem, q quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potentias, sed ad vnam & eandem etiam in naturalibus rebus: quia per eandē naturā aliquid mouetur ad locū, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligim[9], & ratiocinamur. Et sic patet, quòd in homine eadem potentia est ratio [d] & intellectus.

AD PRIMVM ergo dicendum, q illa enumeratio sit ſm ordinem actuum, non secundum distinctionem potentiæ, quàmuis liber ille nō sit magnę authoritatis.[e]

AD 2[m] patet respōsio ex dictis*. Aeternitas. n. comparatur ad tempus, sicut immobile ad mobile. Et ideo Boet. comparauit intellectū æternitati, rationē vero tempori.

AD 3[m] dicendum, q alia animalia sunt ita infra hominem, q nō possunt attingere ad cognoscēdam veritatem, quam ratio inquirit. Homo vero attingit ad cognoscēdam intelligibilem veritatem, quam angeli cognoscunt, sed imperfecte. Et ideo vis cognoscitiua angelorum, non est alterius generis a vi cognoscitiua rationis, sed comparatur ad ipsam, vt perfectū ad imperfectum.

ARTICVLVS. IX.

Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ.

AD NONVM sic procedit. Videtur, q ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. Dicit. n. Augst.* 12. de Trini. q imago trinitatis est in superiori parte rationis, non autem in inferiori. Sed partes animæ sunt ipsæ eius potentiæ[e]. ergo duæ potentiæ sunt ratio superior & inferior.

¶ 2 Præt. Nihil oritur a seipso. Sed ratio inferior oritur a superiori, & ab ea regulatur & dirigitur. Ergo ratio superior, est alia potentia ab inferiori.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 6. Ethic. † quòd scientificum animæ, quo cognoscit anima necessaria, est aliud principium, & alia pars animæ ab opinatiuo & ratiocinatiuo, quo cognoscit contingentia. Et probat † per hoc, quia ad ea, quæ sunt genere altera, altera genere particula animæ ordinatur. ratiocinari se habēt vt qescere & moueri. igit nō ptinēt ad diuersas potentias. Huius rōnis in litera primo ꝓponit cō clusio, deinde ꝓbationes minoris cū ip sa: vltimo maior cū sua ꝓbatione. In cōclusione aūt notāter dr in hoīe, quia simpr loquēdo, virtus, q est intellectus tm, alia potētia & natura est a virtute quæ est rō, qm illa repugnat discursui, hæc aūt discursiua est: sed illa in hoīe nō inuenit, sed in angelo: intellectus. n. in hoīe modica est participatio in primis principiis. Minoris aūt ꝓbatio est duplex. primo a qd nois intelligere & ratiocinari. qa. sillud signat apprehēdere simpr, hoc aūt ꝓcedēdo de vno ī aliud: q declaratur ab effectu. Differētia. ſ. quo ad nōa iter angelos & nos, quia illi intellectuales, nos rōnales vocamur. Secūdo a ꝓprietatibus motus: mor[9]. n. ois ab immobili & ad quietū aliqd tēdit. rōcinari quoque ab intellectu venādo, & ad intellectū resoluēdo prouenit: hēt igit intellectus manentis rōnē & qescētis: rō aūt motus. Et cōfirmat, qa illud est pfecti, hoc ī perfecti. maior vero ꝓbat[r] p locū a minori, qa sicut in natura libus moueri & qescere reducunt in eādē potentiā, ergo & in intellectualibus. antecedens patet de graui & leui, consequētia fundat sup illa maxima, q natura. spiritualis est vnitior materiali, imo q ī hac diuersa sunt, in superiori vniunt.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonae Articulum nonū.*

TItulus ex Aug. 12. de Tri. verbis occasionē sumit.

¶ In corpe vna conclusio bimēbris. Ratio inferior & superior apud Aug. non sūt diuersę potētiæ, sed distinguunt officiis & habitib[9]. Probatur primo prima pars: secūdo, secūda. Prima sic. Mediū & con-

397 12. q. 7 4. ar. ti. 7. cor. & 2. dist. 24. ar. 2. Et ver. q. 25. ar. 2. Ca. 2. & 3.

376

Li. 6. Ethic. c. 1. a mediocom. 5.

† li. 6. Eth. ca. 1. num. 5.

conclusio ad eandem potentiam pertinent: sed obiecta rationis inferioris & superioris se habent vt medium & cōclo. ergo eiusdem sunt potentiæ. Minor prius ꝓbat sic: æternum & tpale se habent vt medium & cōclo, vt patet in via inuētionis, & in via iudicii, q uis ecōuerso se habeant: sed hæc sunt obiecta rōnis inferioris & superioris: vt patet ex Aug. q rōnis superioris officium dicit, æterna conspicere. & consulere: inferioris vero temporalia. maior vero probatur dupliciter. primo ex dria inter habitum & potētiam quo ad hoc: quia, ſ. medium & conclusio ad diuersos habitus pertinēt quandoque: vt patet de primis principiis & eorum conclusionib[9], & in scientiis subalternātibus & subalternatis. Secundo, quia eiusdē mobilis est moueri, & ad terminum ꝓtingere: ised medium & conclusio se habēt vt motus & terminus, potentia vero vt mobile. ergo eadem est potentia respiciens medium & conclusionem. Secunda vero pars conclusionis iam patet: quo ad diuersitatem officiorum. Quo ad diuersitatē vero habituum declaratur: quia in superiori sapiētiā, ī inferiori aūt scientiam locauit.

¶ Circa hunc processum dubium occurrit, in doctrina San. Tho. præcipue: quoniam illa propositio, Medium & cōclusio ad eandē potentiam pertinent, aut intelligitur permissiue, aut necessario: non permissiue, tum, quia sic etiam pertinerent ad eundem habitum: tum, quia non concluderetur intētum. ergo necessario. sed sic est falsa, vt patet in particulari syllogismo, in quo medium est vniuersale, & cōclo particularis: cōstat em tunc ꝙ medium spectat ad intellectū, & cōclo ad cogitatiuā, apud S. Tho. & Auerroim.

¶ Ad hoc breuiter dr, q sermo S. T. est formalis, vt iā pluries dictum est: & de medio cōclusioneq; vt sic intelligēd[9]: & nō de his, q extra eorū rōnes sunt. ita ꝙ intēdit ꝙ qcunq; res inquātū differūt vt mediū & cōclusio, nō diuersificāt potētiā, q uis habitū qnq;, vt patet ex dictis, sed æternū & tpale distāt tm vt mediū & cōclo: loquēdo de distātia in ordine ad cognitionē, hęc. n. sola est ad ꝓpositū. optime ergo secundum illud Apost. ad Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Lib. 12. de Trin. ca. 4. in princ.

Lib. n. de Trin. ca. 7. num. 3.

Eadem lo ca mane di ta.

Li. 6. ethic. cap. 2. a.

Lib. 12. de Trin. ca. 4. in princ. num. 3.

Lib. n. de Trin. ca. 7. num. 3.

D. 768.

384 In corp. ar.

Contingens autem & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cum autē idem sit necessariū quod æternū: & tēporale idem quod cōtingēs: videtur quòd idē sit quod Philosophus vocat scientificum, & superior pars rationis, quæ secundū Augst*. intendit æternis conspiciendis & consulendis: & quòd idem sit quod Philosophus vocat ratiocinatiuum, vel opinatiuum, & inferior ratio, quæ Secundum Augst †. intendit temporalibus disponendis. Est ergo alia potentia animæ, ratio superior, & ratio inferior.

¶ 4 Præt. Damas[c]*. dicit quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens dijudicans opinionem siue vera sit, siue falsa, dijudicat veritatem. unde & mēs dicitur a metiendo. De quibus igitur iudicatū est iam & determinatum, vere dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud a mente & intellectu, per qđ potest intelligi ratio superior.

SED CONTRA est, quod Augst. dicit 12. de Trini*. quòd ratio superior & inferior non nisi per officia distinguūtur. Nō ergo sunt duæ potentiæ.

RESPON. Dicendum, quòd ratio superior & inferior secundū quod ab Augst. accipiunt, nullo modo duæ potentiæ aīæ esse possunt. Dicit enim * quod ratio superior est, quæ intēdit æternis cōspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem secundū quod ea in seipsis speculatur, consulēdis vero secundum quod ex eis accipit regulas agendorum. Ratio vero inferior ab ipso dicitur, quæ intendit temporalibus rebus. Hæc autem duo. ſ. temporalia & æterna comparantur ad cognitionem nostram hoc modo, q vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secundum viam inuētionis, per res temporales in cognitionem deuenimus æternorum secundum illud Apost. ad Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Contingens autem & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cum autē idem sit necessariū quod æternū: & tēporale idem quod cōtingēs: videtur quòd idē sit quod Philosophus vocat scientificum, & superior pars rationis, quæ secundū Augst*. intendit æternis conspiciendis & consulendis: & quòd idem sit quod Philosophus vocat ratiocinatiuum, vel opinatiuum, & inferior ratio, quæ Secundum Augst †. intendit temporalibus disponendis. Est ergo alia potentia animæ, ratio superior, & ratio inferior.

¶ 4 Præt. Damas[c]*. dicit quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens dijudicans opinionem siue vera sit, siue falsa, dijudicat veritatem. unde & mēs dicitur a metiendo. De quibus igitur iudicatū est iam & determinatum, vere dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud a mente & intellectu, per qđ potest intelligi ratio superior.

SED CONTRA est, quod Augst. dicit 12. de Trini*. quòd ratio superior & inferior non nisi per officia distinguūtur. Nō ergo sunt duæ potentiæ.

RESPON. Dicendum, quòd ratio superior & inferior secundū quod ab Augst. accipiunt, nullo modo duæ potentiæ aīæ esse possunt. Dicit enim * quod ratio superior est, quæ intēdit æternis cōspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidem secundū quod ea in seipsis speculatur, consulēdis vero secundum quod ex eis accipit regulas agendorum. Ratio vero inferior ab ipso dicitur, quæ intendit temporalibus rebus. Hæc autem duo. ſ. temporalia & æterna comparantur ad cognitionem nostram hoc modo, q vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secundum viam inuētionis, per res temporales in cognitionem deuenimus æternorum secundum illud Apost. ad Roma. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur.

Lib. 12. de Trini. ca. 4. in princ. num. 3.

Lib. n. de Trini. ca. 7. num. 3.

D

Quæ, igit nō ptinēt ad diuersas potētias. minor aūt ex authoritate Aug. &c. in litera patet. Singulare aūt & vle, q uis vt mediū & cōclo se habeant, & ex hoc nō diuersificēt potētiā: mag, s tm distant in ordine ad cognitionem, q vt medium & conclusio, vt patet: singulare enim materialiter, vle vero immaterialiter. r cognoscitur &c & iō ad diuersas potētias pertinent. Non intēdit igit negare S. T. quin mediū & conclusio ad diuersas qnq; potentias spectēt simpliciter, vel quodāmodo ex alia dria. sed q ex sola dria medii & cōclusionis, nunquā potē tia diuersificē: qa tunc non differunt, nisi sicut motus & terminus. Notanter aūt dixi ad potētias diuersas quodāmodo: qm cū cōclonis singularis prędicatū est vle, illius propositionis subiectum cogitatiua, prędicatum intellect[9], apud S. T. format. Et cōse quēter ē cōclo quodāmodo eiusdē potē tiæ, s. intellectus rōne ꝑdicati: & quodamodo est alteri[9], ſ. cogitatiuæ rōne subiecti. Q si vero cōclusio est vndiq; singularis, concesso est simpliciter alterius potentię: & hoc loquendo de cognitione directa: indirecte em vtrunq; ad intellectum pertinere potest, vt inferius patebit.

Lib. 12. de de Trin. ca. 4. in princ.

¶ Circa ꝓbationem maioris dubitāt de illa ꝓpositione, A est[9] rationis de vno in aliud procedēs, hoc est de principio seu medio ad conclusionem est vt motus. Est autem ratio dubitandi: quia si hæc rō est efficax, oportet quòd conclusio sit vt terminus motus, medium sit medium motus, & ipse rationis discursus sit vt motus. sic enim optime concluditur identitas, respectu medii & conclusionis: sed hæc proportionalis similitudo non tenet quo ad id, quod est propositum. ergo: probatur minor, quia medium motus est medium inter actū & potentiam passiuam: & ideo eiusdē est potentiæ, vt patet 5. Physico. comment. 9. medium vero syllogismi est potentia actiua respectu conclusionis. vnde æquiuocatio intercedit, immo ex ratione talis medii oppositum videtur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & mediū sic se habēt. ergo similiter

D. 1115.

395

nō est vt motꝰ progressus de potentia actiua in effectū: sed est potius conuersio patientis ad agēs, aut ecōuerso. ergo.

¶ Ad hoc breuiter, q cognitio medii ad notitiā cōclōnis dupliciter habet habitudinē, scilicet ationis & cōfusiōis. Et quo ad vim illatiuā nō habet rōnē medii motus, vt argumentum est. Sed quo ad cōditionē cōfusiōis quā habet, vt medium motꝰ se habet. Nā notitia medii, notitia cōfusa conclōnis est: ac per hoc intellectio tēdēs p medium ad cōclōnē incipit a pura potētia, mediat in cognitiōe cōfusa cōclōnis i medio: & cōsequēter naturaliter media inter potētiā & actū vt i motu cōtingit. Et hoc mō vsus est hic S.T. notitia medii, & nō primo. Et iō rō est efficax. vñ signāter nō dixit, q medium syllogismi sit medium motꝰ, quāuis fuisset verū quo ad cōditionē cōfusiōis: sed ad excludendas calūnias, dixit: q ipse actus rōnis, s. discursus de vno in aliud pueniens, est quasi motꝰ, vt insinuaret ex hoc, q de cōditiōe ipsiꝰ cognitionis, vt pgredit dē imperfecto ad pfectū, de cōfuso ad distinctum, loquebatur.

D. 923.

365

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articu. decimum.*

398 3. di. 3. q. 4. art. 1.

TItulus occasionatus ex dictis theologorum, præcipue qui hoc vocabulo vti pluries videntur.

*Lib. 1. de spi. & ani. cap. 11.

¶ In corpore respondet quæsito vnica conclusione habente duas partes sic. Intelligentia distinguitur ab intellectu: non sicut potentia a potētia, sed sicut actus a potentia. Et declaratur dupliciter. primo ex quid nominis intelligentiæ: secundo ex eo quòd hæc distinctio consonat dictis Philosophorū. Et in primo ponitur duplex significatio ly intelligentia, scilicet propria, & p

*Lib. 5. de cōsol. prosa 5.

Vnde & necessaria q̄ habent perfectum esse in veritate, perfecte cognoscit: vtpote adꝰ eorum quidditatem pertingens, per quam propria accidentia de his demonstrat. Contingentia vero imperfecte cognoscit, sicut & habent imperfectū esse & veritatē. Perfectum autem & imperfectum in actu, nō diuersificant potentiam, sed diuersificāt actus quantum ad modum agēdi: & per consequens principia actuū & ipsos habitus. Et ideo Philosophus posuit duas particulas aīæ, scientificum, & ratiocinatiuum: non quia sunt duæ potentiæ, sed quia distinguūtur secundū diuersam aptitudinem ad recipiendum diuersos habitus, quorū diuersitatem ibi inquirere intēdit. Contingentia enim & necessaria etsi differant secundū propria genera, conueniunt tamen in communi ratione entis, quam respicit intellectus, ad quam diuersimode se habent, secundum perfectum, & imperfectum.

F G H

Ad 4m Dicendum, quòd illa distinctio Damasc. est secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potentiarum. Opinio enim significat actum intellectus, qui fertur in vnam partem contradictionis cū formidine alterius. Diiudicare vero vel mēsurare est actus intellectꝰ applicātis principia certa ad examinationem propositorum. Et ex hoc sumitur nomen mentis. Intelligere autem est cum quadam approbatione diiudicatis inhærere.

I

Articvlvs X.

Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.

Ad decimvm sic proceditur. Videtur, quòd intelligentia sit alia potentia ab intellectu. Dicitꝰ enim in lib. de spiritu & aīa, * q̄ cū ab īferioribus ad superiora ascēdimus, prius occurit sensus, deinde imaginatio, deinde rō, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersæ potentiæ. Ergo & intellectus, & intelligentia.

K

¶ 2 Præt. Boet.* dicit in 5. de conso. quòd ipsum hominē, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia intuetur. Sed intellectus est eadem potentia cum ratiōe. Ergo vī quòd intelligentia sit alia potentia quàm intellectus: sicut rō est alia potētia quàm imaginatio & sensus.

¶ 3 Præt. Actus sunt præuij potentijs, vt dicitur in 2. de Anima.* sed intelligentia est quidam actus ab alijs actibus, qui attribuuntur intellectui, diuisus. Dicit. n. Damas.† q̄ primus motus intelligentia dr̄: quæ vero circa aliquid est intelligentia, intentio vocatur: quæ per manens & figurans animam ad id quod intelligitur, excogitatio dr̄. Excogitatio vero in eodē manēs, & seipsam examinās & diiudicās, phronesis dicitur, idest, sapientia. phronesis autem dilatata, facit cognitionem, idest interius dispositum sermonem. Ex quo ait, puenire sermonem per linguam enarratum. Ergo videtur q̄ intelligentia sit quædam specialis potentia.

Lib. 2. de Aīa, text. 3. tom. 2.

†Damasc. lib. 2. orth. fidei, c. 22.

φρόνησιν

Sed contra est, quod Philosophus dicit i 3. de Anima*, quòd intelligentia indiuisibilium est, in quibus non est falsum. Sed huiusmodi cognoscere ptinet ad intellectum. Ergo intelligentia non est alia potentia præter intellectum.

Lib. 3. de Aīa, text. 21. tom. 2.

Respon. Dicendum, quòd hoc nomen intelligentia, proprie significat ipsum actum intellectus, qui est intelligere. In quibusdam tamen libris de Arabico translatis, substātiæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligentiæ vocātur, forte propter hoc quòd huiusmodi substantię semper actu intelligunt. In libris tamen de Græco translatis, dicuntur intellectus, seu mentes. Sic ergo intelligentia ab intellectu non distinguitur sicut potentia a potentia, sed sicut actus a potentia. inuenitur enim talis diuisio etiam a Philosophis. Quandoq; enim ponūt quatuor intellectus, scilicet intellectum agentē. possibilem, & in habitu, & adeptum: quorum quatuor, intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in omnibus est alia potentia actiua, & alia passiua. Alia vero tria distinguuntur secundum tres status intellectus possibilis, qui quandoque est in potentia tm̄: & sic dr̄ possibilis. Q̄nq; aūt in actu primo qui est scientia. & sic dr̄ intellectus in habitu. Quandoq; autem in actu secundo: qui est considerare. & sic dr̄ intellectꝰ in actu, siue intellectꝰ adeptus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd si recipi debet illa authoritas, intelligentia ponitur pro actu intellectus. & sic diuiditur contra intellectum sicut actus contra potentiam.

Ad 2m Dicendum, quòd Boet. accipit intelligētiam pro actu intellectus, qui transcendit actū rationis. Vnde ibidem dicit*, quòd ratio tantum humani generis est sicut intelligentia sola Dei: propriū enim Dei est quòd absque omni inuestigatione omnia intelligat.

K

Lib. 5. de cōsol. pro. 5. ante medium.

Ad 3m Dicendum, quòd omnes illi actꝰ, quos Damasc. enumerat, sunt vnius potentiæ, scilicet intellectiuæ, quæ primo quidem simpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligentia. Secūdo vero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum: & hic vocatur intentio. Dum vero persistit i inquisitiōe illius quod intendit, vocat cogitatio. Dū vero id quod est excogitatū examinat ad aliqua certa, dr̄ scire vel sapere: qd est

est phronesis vel sapientia. Nam sapientiæ est iudicare, vt dicitur in 1. Metaphys.* Ex quo autem habet aliquid pro certo, quasi examinatum, cogitat quomodo possit aliud alijs manifestare: & hæc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actuum potētias diuersificat, sed sola illa, quæ non potest reduci in idem principium, vt supra dictum est.

A

Articvlvs XI.

Vtrum intellectus speculatiuus & practicus, sint diuersæ potentiæ.

Ad vndecimvm sic proceditur. Videtur, quòd intellectꝰ speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. Apprehensiuum enim & motiuum sunt diuersa genera potentiarum, vt patet in 2. de Anima. * Sed intellectus speculatiuus est apprehēsiuꝰ tm̄, intellectꝰ aūt practicus est motiuus. ergo sunt diuersæ potentiæ.

B

¶ 2 Præt. Diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam. Sed obiectum speculatiui intellectus est verum: practici autem bonum: quæ differunt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus, sunt diuersæ potentiæ.

C

¶ 3 Præt. In parte intellectiua itēr̄ practicus cōparat ad speculatiuū, sicut estimatiua ad imaginatiuā in parte sensitiua. Sed estimatiua differt ab imaginatiua, sicut potentia a potētia, vt supra dictū ē.* Ergo & intellectus practicus a speculatiuo.

D

Sed contra est, quod dicitur in 3. de Anima,* quòd intellectus speculatiuus, per extēsionem fit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliam. Ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ.

E

Respon. Dicendum, q̄ intellectus practicus & speculatiuus non sunt diuersæ potentiæ. Cuius ratio est, quia vt supra dictum est, id *quod accidētaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiam. Accidit enim colorato quòd sit homo, aut magnū, aut paruum. Vnde omnia huiusmodi, eadem visiua potentia apprehenduntur. Accidit autem alicui apprehēso per intellectum, quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est, qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem. Practicus vero intellectus dicitur, qui hoc quod apprehendit, ordinat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, * q̄ speculatiuus differt a practico, sine. vnde & a fine denominatur vterque. Hic quidem speculatiuus, ille vero practicus, i. operatiuus.

Ad primvm ergo dicendum, quòd intellectus practicus est "motiuus non quasi exequens motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod conuenit ei secundum modum suæ apprehensionis.

D. 780.

Ad 2m dicendum, quòd verum & bonum se inuicem includunt.c Nam verum est quoddam bonū, alioquin non esset appetibile. et bonum est quoddā verum, alioquin non esset intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse verum, inquātum habet rationem boni, sicut cum aliquis appetit veritatem cognoscere, ita obiectum intellectus practici est bonum ordinabile ad opus, sub ratione veri. Intellectus enim practicus veritatem cognoscit, sicut & speculatiuus, sed veritatem cognitam ordinat ad opus.

a 410

Ad 3m dicendum, quòd multæ differentiæ diuersificant sensitiuas potentias, quæ non diuersificant potentias intellectiuas: vt supra dictum est.†

†In isto ar. Et 7. Et q. 77. ar. 3.

Articvlvs XII.

Vtrum syndæresis sit quædam specialis potentia ab alijs distincta.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articu. duodecimum.*

Ad dvodecimvm sic proceditur. Videtur, quòd syndæresis sit quędam specialis potentia ab alijs distincta. Ea enim quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed in glos. Hieron.* Ezech. 1. diuiditur syndæresis contra irascibilem, & concupiscibilem, & rationalem: quæ sunt quædam potentiæ. Ergo syndæresis est quædam potentia.

400 2. di. 24. q. 2. art. 3. Et veri. q. 16. ar. 1. Et ar. 2. ad 4.

¶ 2 Præt. Opposita sunt vnius generis: sed syndæresis & sensualitas opponi videntur, quia syndæresis semper inclinat ad bonum, sensualitas autem semper ad malum: vnde per serpentem significatur: vt patet per Augustꝰ. 12. de Trin.* Videtur ergo quòd syndæresis sit potētia, sicut & sensualitas.

¶ 3 Præt. Augustꝰ.† dicit in lib. de libero arbit. quòd in naturali iudicatorio adsunt quædam regulæ, & semina virtutum, & vera & incommutabilia. hæc autem dicimus syndæresim. Cum ergo regulæ incommutabiles quibus iudicamus, pertineant ad rationem secundum sui superiorem partē, vt Aug. dicit 12. de Trin.* videtur q̄ syndæresis sit idem quòd ratio. et ita est quædam potentia.

Sed contra. Potentiæ rationales se habent ad oppositā, secundum Philosophum.† Synderesis autem non se habet ad oppositā, sed ad bonum tantū inclinat.

Lbi. 3. de Aīa, text. 49. tom. 2.

* Sup illud quatuor facies vni, tomo 5.

Lib. 12. de Trin. ca. 12. & 13.

† Lib. 2. de lib. arbi. ca. 10. post medium. to. 1.

Lib. 12. de Trini. ca. 2. circa finē, tom. 3.

†Arist. li. 9. Meta. text. 3. tom. 3.

bis sunt indita principia operabilium sicut & speculabiliū. quod ꝓbat sic. Omnis ratio cum motus sit, a naturaliter notis est, & terminatur resolutiue ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus. ergo naturaliter sunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

συντήρησις Hierony. Ezech. c. 1.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, Synderesis nō est potentia, sed naturalis habit⁹ intellectus respectu principiorū in operabilibus. Probatur sic, Indita cognitio principiorum specubilium, non est potentia: sed naturalis habitus intellectus speculatiui. ergo indita cognitio principiorum operabilium, nō est potentia, sed naturalis habitus: sed synderesis est talis prædicta cognitio operabilium principiorum. ergo. Processus totus est notus: & minor probatur ab actu, scilicet ist̄igare & murmurare: sunt enim hi actus a principiis naturaliter notis, ac per hoc ad vnū determinatis, & immobilibus, prouenientes. Et sic patet quomodo etiam ille falsæ opiniones aliqualiter verum dixerunt: est enim synderesis altior ratione: quia immobilis ad bonum. determinata est etiam ratio vt natura, id est vt determinata naturaliter ad verū operabile, quia tamen vtrunque horum indito habitu fit, ideo errarunt.

Art. 8. huiꝰ quæst.

Li. 6. Ethi. c. 6. tom. 5.

Ergo synderesis non est potentia. si enim esset potentia, oporteret quòd esset rationalis potētia. Non enim inuenitur in brutis.

RESPON. Dicendum, quòd synderesis non est potentia, sed habitus: licet quidam posuerint synderesim esse quandam potentiā ratione altiorem: quidam vero dixerint eam esse ipsam rationem, non vt est ratio, sed vt est natura.

Ad huius autem euidentiā considerandum est, quòd sicut supra dictum est*, ratiocinatio hominis, cum sit quidā motus, ab ītellectu progreditur aliquorū, scilicet naturaliter notorum absque inuestigatione rationis: sicut a quodam principio immobili: & ad intellectum etiam terminatur, inquantum iudicamus per principia per se naturaliter nota de his, q̄ ratiocinando inueniunt. Cōstat aūt quòd sicut rō speculatiua ratiocinat̄ de speculatiuis, ita rō practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis esse indita, sicut principia speculabilium, ita & principia operabilium. Prima autem principia speculabilium nobis naturaliter indita non pertinēt ad aliquam specialem potentiam, sed ad quendam specialem habitū, qui dicitur intellectus principiorum, vt patet in* 6. Ethic. Vnde & principia operabilium nobis naturaliter indita, non pertinent ad specialem potentiam, sed ad specialem habitum naturalem, quem dicimus synderesim. Vñ & synderesis dr̄ instigare ad bonū, & murmurare de malo, inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo ꝙ synderesis non est potentia, sed habitus naturalis.

Ad primum ergo dicendū, quòd illa diuisio Hiero. attenditur secundum diuersitatem actuum, non secundum diuersitatem potētiarum. Diuersi autem actus possunt esse vnius potentiæ.

Ad 2m dicendum, quòd oppositio sensualitatis & synderesis, attenditur secūdū oppositionem actuū, non sicut diuersarum specierum vnius generis.

Ad 3m dicendum, ꝙ huiusmodi incommutabiles rationes, sunt prima principia operabilium, circa quæ nō cōtingit errare: & attribuuntur rationi, sicut potentiæ, & synderesi sicut habitui. Vnde & vtroq; s. ratione & synderesi naturaliter iudicamus.

401 2. di. 24. q. 2. arti. 4. Et veri. q. 17. ar. 1. Et Roma. 2. le. 3.

¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Art. decimū tertiū.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo, iuxta duo membra implicitę distinctionis, i. cōsciētiæ nomē sumit dupliciter, scilicet proprie & cōmuniter. Primo, quid sit proprie. Secundo, quid communiter.

¶ Quo ad primū, conscientia proprie est actus, non potentia, aut habitus. Probatur dupliciter. Primo ex quid nominis. Secundo, ex tribus generibus actuum ei attributorū, scilicet testificationis, quo ad præterita, & ligationis, quo ad futura, & excusationis, quo ad bene vel male, & omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundum, conscientia communiter sumitur pro habitu primo, scilicet synderesi, qui est conscientiæ principalis radix & regula. Declaratur authoritatibus Hieronymi, Damas. & Basilii: & reddit cā: qa consuetum est, vt causas effectuū nominib⁹ appellem⁹, & habitus ab actibus nuncupemus.

Hiero. c. 1. Ezech.

ARTICVLVS XIII.

Vtrum cōscientia sit quædam potētia.

Ad tertivmdecimvm sic proceditur. Videtur, quòd

F cōscientia sit quædam potentia. Dicit enim Orig.* quòd conscientia est spiritus cor rector & pædagogus animæ sociatus, quo separatur a malis, & adhæret bonis. Sed spiritus in anima nominat potentiam aliquam, vel ipsam mentem, secundum illud Ephes. 3. Renouamini spiritu mentis vestræ: vel ipsam imaginationem. Vnde & imaginaria visio spiritualis vocatur: vt patet per August. 12. super Genes. ad lit.* Est ergo

G conscientia quædam potentia.

¶ 2 Præt. Nihil est peccati subiectum nisi potentia animæ. Sed cōscientia est subiectum peccati. dicit enim ad Tim. 1. de quibusdā, ꝙ inquinatæ sunt eorum mentes & conscientia. Ergo videtur quòd conscientia sit potentia.

¶ 3 Præt. Necesse est quòd conscię tia sit actus vel habitus, vel potentia. Sed non est actus, quia non semper maneret in homine. nec etiam habitus: non enim esset

H vnum quid conscientia, sed multa. Per multos enim habitus cognoscitiuos dirigimur in agendis, Ergo conscientia est potentia.

SED CONTRA, Conscientia deponi pōt, nō autem potētia. Ergo conscię tia non est potentia.

RESPON. Dicendum, quòd conscientia proprie loquendo, non est potentia, sed actus. Et hoc patet, tum ex ratione nominis: tum etiam ex his quę secundum communem vsum loquendi conscientiæ attribuuntur. Conscientia enim secundum proprietatem vocabuli, importat ordinem scientiæ ad aliquid. nam conscientia dicitur cum alio scientia. Applicatio autem scientiæ ad aliquid, fit per aliquem actum. Vnde ex ista ratione nominis, patet, quòd conscientia sit actus. Idem autem apparet ex his, quæ conscientiæ attribuuntur. Dicitur enim conscientia testificari, ligare, vel instigare, vel etiam accusare, vel etiam remordere siue reprehendere. Et hæc omnia consequuntur applicationem alicuius notitiæ cognitionis vel scientiæ ad ea, quæ agimus. Quę quidem applicatio fit tripliciter. Vno modo secundū quod recognoscimus aliquid nos fecisse, vel non fecisse, secundum illud Eccl. 7. Scit conscientia tua te crebro maledixisse alijs. Et secundum hoc conscientia dicitur testificari. Alio modo, applicatur secundum quod per nostram conscię tiā iudicamus aliquid esse faciendum, vel non faciendum. Et secundum hoc dicitur conscientia ligare, vel instigare. Tertio modo applicatur secundum quod per conscientiam iudicamus, quòd aliquid quod est factum, sit benefactum, vel non benefactum. Et secundum hoc, cōscientia dicitur excusare vel accusare, seu remordere. Patet autem quòd omnia hæc consequuntur actualē applicationem scientiæ ad ea quæ agimus. Vnde ꝓprie loquendo, conscientia nominat actum. Quia tñ habitus est principium actus, quandoq; nomen cō scientiæ attribuitur primo habitui naturali, scilicet synderesi: sicut Hiero.* in glo. Ezech. 1. synderesim con-

* Non multum remote ante medium. li. 1. in epist. ad Rom. to. 3.

Lib. 12. de Trinit. c. 7. medio to. mo 3.

Sup. Illud quatuor ta cies vni, to mo. 5.

Basil. in princ. Prouerb. Damasc. lib. 2. de fi. cap. 22.

cōscientiā nominat: & Basilius* naturale iudicatoriū, A Et Damas.† dicit, quòd est lux ītellectꝰ nostri. Cōsuetū enim est, quòd causæ & effectus per inuicē nominent.

Ad primvm ergo dicēdū, quòd cōscientia dicitur spiritus, ſm q̄ spiritus pro mēte ponitur, quia est quoddam mentis dictamen.

Ad 2m dicēdum, quòd inquinatio dicitur esse in conscientia non sicut in subiecto, sed sicut cognitū in cognitione: inquātum scilicet, aliquis scit se esse inquinatum.

Ad 3m dicendum, quòd actus, etsi nō semper maneat, semper tñ manet in sua causa, quę est potētia & habitus. Habitus autem, ex quibus cōscientia informatur, etsi multi sint, omnes tamen efficaciā habent ab vno primo principio, s. ab habitu primorum principiorum, qui dicitur synderesis. Vnde specialiter hic habitꝰ ītērdū cōscientia nominat, vt supra dictū est*.

In corp. ar.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articu. primum.*

QVAESTIO LXXX.

De Potentiis appetitiuis in communi, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de potentiis appetitiuis. Et circa hoc, cōsideranda sunt quatuor. Primo, de appetibili in communi. Secundo, de sensualitate. Tertio, de volūtate. Quarto, de libero arbitrio.

Circa primum, quæruntur duo.

¶ Primò, Vtrum debeat poni appetitꝰ aliqua spālis potētia aiæ.

¶ Secundo, Vtrū appetitꝰ diuidat in appetitū sensitiuū & ītellectiuū, sicut in potentias diuersas.

ARTICVLVS PRIMVS. D

Vtrum appetitus sit aliqua specialis animæ potentia.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur, ꝙ appetitus non sit aliqua specialis animæ potentia. Ad ea enim, quæ sunt communia animatis & inanimatis, nō est aliqua potentia animæ assignāda. Sed appetere est commune animatis & inanimatis, quia bonum est quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethic*. Ergo appetitus nō est specialis potentia animæ. E

¶ 2 Præt. Potētiæ distinguūtur secundum obiecta. Sed idē est quod cognoscimus & appetimus. Ergo vim appetitiuam nō oportet esse aliam præter vim apprehensiuam.

¶ 3 Præt. Commune non distinguitur contra proprium. Sed quælibet potentia animæ appetit quoddam particulare appetibile, scilicet obiectū sibi cōueniēs. Ergo respectu huius obiecti quod est appetibile in communi, non oportet accipi

402 Addit. 57. q. 2. arti. 2. Et veri. q. 15. ar. 3.

1. Ethi. to. 5.

aliquā potētiā ab aliis distinctam, quæ appetitiua dicatur.

SED CONTRA est, qđ Philosophus in 2. de Anima*. distinguit appetitiuum ab aliis potētiis. Damasc†. etiam in 2. lib. distinguit vires appetituas a cognitiuis.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est ponere quandam potētiam animæ appetitiuam. Ad cuius euidentiam cōsiderandum est, quòd d quālibet formam sequitur aliqua ĩclinatio e. Sicut ignis ex sua B forma inclinatur in superiorē locum, & ad hoc quòd generet sibi simile. Forma autem in his, quæ cognitionē participāt, altiori modo inuenitur quàm in his, quæ cognitione carēt f. In his enim, quæ cognitione carēt, inuenitur tantummodo forma ad vnū esse propriū determinās vnumquodque, quod etiam naturale vniuersaliusque est. Hanc igitur formam naturalem sequitur naturalis inclinatio, quæ appetitus naturalis vocatur. In habentibus autem cognitionem, sic C determinatur vnumquodque ad proprium esse naturale per formā naturalem, quòd tamen est receptiuum specierum aliarum rerum, sicut sensus recipit species omniū sensibilium, & intellectus omniū intelligibilium. Et sic anima hominis scit omnia quodammodo secundum sensum & intellectum, in quo quodāmodo cognitionem habentia ad Dei similitudinem appropinquant, in quo omnia præexistunt, sicut Dionys. dicit. Sicut igitur formæ altiori modo existunt in habentibus cognitionem supra modum formarum naturalium, ita oportet quòd in eis sit inclinatio supra modum inclinationis naturalis, quæ dicit̄ appetitus naturalis. Et hæc superior inclinatio pertinet ad vim animæ appetitiuā, per quā animal appetere potest ea, quæ apprehēdit, non solum ea ad quæ inclinatur ex forma naturali. Sic igitur, necesse est ponere aliquā potentiam animæ appetitiuam.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd appetere inuenitur in habētibus cognitionem supra modum communem, quo inuenitur in omnibus, vt dictū est*. Et ideo oportet ad hoc determinari aliquā potentiam animæ.

Ad 2m dicendum, quòd id quod apprehenditur & appetitur, est idē subiecto, sed differt ratiōe*. Apprehenditur enim vt est ens sensibile, vel intelligibile, appetitur vero, vt est conueniens, aut

Prima S. Tho.

¶ Aduerte hic, ꝙ rō ista S.T. subtilissima est, & a priori ostendit necessitatē quare appetitiuum ponit specialem potentiam, seu virtutē distinctā cōtra alias potentias in habentibus cognitionem, in aliis vero nō. Cū enim appetere nihil aliud sit quàm inclinari in aliq̄d, & appetitꝰ inclinatio ipsa sit, & vnāquāq; natūrā, imo vnāquæ que rō comitetꝰ inclinatio sua, ad aliq̄d sibi ꝓportionatū, cōsequēs est, vt quēad modū rerū naturæ ꝓportionaliter inueniunt & non vniuersaliter ꝓfectionē habent, ita ēt ꝓportionales comitentē inclinationes, ita ꝙ quemadmodum forma excedit formā, non secundum gradum perfectionis tā tum, sed secūdum rerum ordinē, quia scilicet vna est in altiori rerum ordine quàm alia, ita inclinatio sit superior inclinatione, & in hoc fundatur prima consequentia literæ. Videmus autem duos rerum ordines in toto vniuerso. Vnum eorum, quorum naturæ hoc solū hñt, ꝙ sunt tm̄ ipsęmet, vt patet in omnibus inanimatis & ēt vegetabilibus tm̄, alterum vero eorū, quorum naturis nō sufficit vt sint ipsęmet, se extendunt se ad hoc, vt sint ēt alia, vt patet in sentientibus & intelligentibus. Si igitur vnam quanque naturam, proportionalis sequitur inclinatio, primi ordinis naturas sequetur inclinatio ad naturalia & propria tm̄: secūdi vero ordinis naturas, sequetur inclinatio nō solum ad naturalia, sed ad apprehensa: sunt enim ipsæ & apprehēsa, illæ vero sunt tātū ipsæ. Et ex hoc vlterius sequit̄, ꝙ inclinatio rerū primi ordinis multiplicat̄ in eodem, iuxta multiplicationem rerum, quēadmodū & esse ꝓprium & naturale cuiusque cum re ipsa multiplicatur.

Lib. 2. de Aía, tex. 27. tom. 2. † Damasc. li. 2. ortho fid. c. 12.

D. 645. 225. 225. 215 80 298 385

In corp. ar.

b 399

Et propterea aliud ē naturalis appetitus leuis ad esse sursum, & illius eiusdem ad generandum sibi simile &c. ille enim est leuitas, hic autem calor, vel quicquid est sua vis productiua. Inclinatio vero consequens naturas secundi ordinis, non multiplicatur in eodem, iuxta rerum multiplicationem: sed est vna quædā specialis vis:

399 alioquin proportionata non esset naturæ a qua fluit. Natura enim ipsa vna existens, est ipsa, & alia. ergo & inclinatio si proportionalis est, debet se extendere ad vtraque, naturalia scilicet, & apprehensa. Ex ampli tudine igitur naturæ, qua non solum est ipsa, sed alia, orit ꝙ appetitus eius sit vnus respectu vtrorunq; , ac ꝙ hoc sit spālis vis potestasq; naturæ. Et hoc fuit fundamentum secūdæ consequentiæ, vt patet in litera.

¶In rñsione ad secū dum, meméto ꝙ ea

c 385 rōne dr ens intelligibile, aut sensibile apprehēsionis obiectū, qua in 2. de Anima, dicitur visibile obiectum visus. Non enim intenditur in litera, quòd ens sub ratione intelligibilitatis, aut sensibilitatis, sit obiectum apprehensionis, sicut nec color sub ratione visibilitatis est obiectum visus, sed intenditur quòd obiectū apprehensionis est ipsum ens, intelligibile quidem respectu intellectiuæ, & sensibile respectu sensitiuæ: ita quòd distinctio apprehensiuæ vis ab appetitiua in hoc stat, quòd ratio obiecti illi⁹ est entitas, istius vero est bonitas, siue conuenientia.

¶In respōsione ad tertiū, nota hinc, ꝙ in cognoscētibus quēad modum est vtriusq; rō, s. naturæ cognoscitiui, ita est vterq; appetitus naturalis: qui nihil aliud est, q̄ ipsa naturalis potentia cuiusque ad suam perfectionem, & animalis qui non fertur nisi ad actum cognitum. Et propterea videre, audire, & alia huiusmodi, & etiam ipsum appetere, dupliciter appetimus. Naturaliter, secundum partem, idest secundum illam potentiam cuius est perfectio; & animaliter, cum apprehensum visionis aut volitionis bonum concupiscimus, & conseruare conamur.

I ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respōsiua affirmatiue, Appetitus intellectiuus, & sensitiuus, sunt diuersæ potentiæ. Probatur. Passiua & mobilia distinguunt ſm distinctionē actiuorū & motiuorū: appetitus est potētia passiua ab apprehēso. ergo appetitus diuersitas, est ſm diuersitatē apprehensi: sed apprehēsum ꝓ intellectū diuersi est gñis ab apprehēso ꝓ sensum. ergo appetitus ītellectiu⁹ alia est potētia ab appetitu sensitiuo. Maior ꝓbat̄ dupl̄r. primo: mobile oportet esse ꝓportionatū motori. Secūdo, q̄a ipsa potētia passiua, rōnē habet ex ordine ad suū actiuū. minor vero ꝓbat̄, quia appetibile apprehensum solū est mouens nō motum, vt patet in 3. de Anima, reliqua per se nota relinquuntur.

¶Circa maiorem & illius probationem nota duo. Primo, quòd quàmuis debeat esse mutua ꝓportio inter motiuum & mobile, & similiter inter actiuum & passiuum, quia tamen materia est ꝓp formam, & non econuerso, vt patet 2. Phys. passiuum autē & mobile materialiter se habeāt respectu actiui & motiui, quæ, rōne formæ agunt & mouent, distinctio passiuorū & mobiliū ex actiuis & motoribus est a priori, econuerso vero assignaret a posteriori. Vnde rō ista, est a priori. Et ex hoc habes secūdū, i. dr̄iā inter primam ꝓbationem & secūdā: prima. n. sumpta est ex proportione mutua inter actiuum & passiuum: secunda vero ex propriis potentiæ passiuæ, s. quòd diffinitionem suam sortitur ex ordine ad suum actiuum, sicut materia ex ordine ad formam. De hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo scilicet huiusmodi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca.

¶ Circa minorem, dubium non paruum occurrit, an appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatem simpliciter, & in via S. Thom. Simpliciter quidem, quia si mouet actiue, aut efficit in appetitu aliquid præuium actui, aut actum ipsum. Non aliquid præuium. Tum

F quia fictio est ponere tale ens præuium, vt patet ex diuisione facta. 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tum, quia ipsum apprehensum est sufficiens ratio appetēdi ipsi appetitui. Nec actū ipsum: quia aut vt agens totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc periret libertas, voluntate pure passiue cōcurrente ad actū suum, aut vt agens partiale, & hoc videtur inconueniens. Tum, quia effectus totaliter liber, qualis ē electio, nō esset totaliter liber, quia ab vna causa partiali naturali, s. obiectō, & alia libera, scilicet voluntate. Tum, quia scrutandum je stat, an istæ duæ causæ, obiectum scilicet, & appetitus, se habeant sicut causæ, quarum neutra aliquid ab altera recipit in seipsa, sed cōueniunt tantum in vno effectu: an sicut illæ, quarum altera a reliqua suscipit. & si sic, dicendum est,

G quid & quomodo. Si autem non mouet actiue, falsum est in primis, quòd appetitus sit potentia passiua. Nulla quoque erit efficax via ad probādum aliquid pati ab alio, si appetitus, quem experimur ab appetibili moueri, negamus pati ab ipso, dicentes ꝙ ipse seipsum agit ad præsentiam appetibilis, & non appetibile mouet ipsum: hoc n. mō dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, hoc de sensu respectu sensibilis, quin etiā de ligno respectu comburentis. In doctrina vero S. T. specialiter est hoc difficile: quia hic expresse ponit voluntatē in genere potentiæ passiuæ vt distinguit cōtra actiuā, & apprehēsum i genere actiui vt distinguitur contra passiuum. Et tamen inferius q. 82. artic. 4. cum arguisset, ꝙ si voluntas mouet intellectum, mouens moueretur a moto, quod est impossibile per se loquendo: Respondendo, dicit has motiones esse diuersorum generum, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiue. Vbi expresse negare videtur quæ hic dicit: quia si appetitus ab apprehēso mouetur vt agens a fine. ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ, vt distinguitur contra actiuam, vt hic dicit. Et rursus. ergo appetibile non mouet appetitum, vt actiuum, passiuum. Et rursus. ergo ratio hic facta, cum hoc articulo perit.

¶In hac dubitatione multa possent dici; breuiter tamen ac radicaliter tractādo rem, tria faciam. Primo, opiniones perstringā. Secundo, veritatem. Tertio, obiectis respondebo.

¶Quo ad primum, opiniones simpliciter sunt tres. Alii tenent solum appetitum esse causam actiuā volitionis, & in his sunt Sco. in 2. dist. 25. Henri. & Capreol. q̄is forte de causalitate obiecti differant, quia aut ponitur causa sine qua nō, vel remouens ꝓhibens, s. puta ignorantiam, aut ét cā formalis & finalis. Alii vero, tenent solum obiectum esse cām actiuam, & in his dicitur Godofredus. Alii autem tenent vtrumq;, obiectum, s. & appetitum actiue concurrere. Et in his Herueus, Greg. & Adam videntur. Opiniones vero in via S. Tho. sunt duæ. Capreolus enim Bernardum de Gānauo sequens, tenet apud S. Tho. obiectum nō actiue, sed formaliter & finaliter tantum concurrere. Aliis autem

K videtur, quòd ét apud S. T. actiue concurrat, particulariter tū.

¶Quo ad secundum sciēdum est, ꝙ cū in appetitione omni sint duo, s. exercitium ipsius & specificatio, & vtrunq; inueniatur per se & de nouo, oportet vtriusq; ponere aliquam causām in genere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud a Deo inuentum per se & de nouo, absque per se efficiente, quod est impossibile omnino. Exercitii autem appetitionis si libera est, proculdubio appetitus ipse causa est actiua: liberum enim est quod sui causa est, seruit autem omne, quod agitur. Et vniuersaliter cum appetitus mouens sit animalia motu locali effectiue; si appetere non esset aliquo modo agere, non esset mouere aial. sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere omnes conuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est: oportet enim vel appetitum vel obiectum talem esse causam: præter eā hæc duo, nihil per se requiritur ad appetendum, suppōsito vniuersali agente Deo glorioso, de quo non est sermo, cum ꝓprias causas actionum nostrarū ꝙrimus. Quòd aūt appetitus nō sit p se causa sufficienter effectiua, ad specificationem sui actus, patet ex eā quòd

quòd omnes actus eius, essent vnius speciei, sicut ipse vnius est natur.e, & sicut omnes actiones a calore & quauis alia forma immediate prouenientes: relinquitur igitur, quòd ab obiecto effectiue sit specificatio actus. Nec video, quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi. Decepti siquidem mihi apparēt, qui assignantes actū specificum ex obiecto, vt termino, forma & fine, crediderunt satis dixisse. Manifestē enim posuerūt specificationem actus absq; causa effectiua. voluntatem enim negant illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus, vt eorum vtar exemplo, a termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit, ita & volitionis specificatio. ergo obiectum est effectiue specificans ipsam appetitionem. Et sic appetibile apprehensum est actiuum non totale, sed partiale appetitionis. Nec causat aliquid præuium actui: sed actum ipsum nō totaliter: sed quo ad aliquid eius, s. quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum: sed appetitus est causa actiua principalis, obiectum vero secundaria: immo si recte loquendum est, appetitus est vere causa actiua, & obiectum non est proprie alia causa actiua, sed ipsi appetitui rō causandi effectiue speciem ipsius actus. Q̄m ab appetitu quasi in formato obiecto prouenit actiue & sufficiēter appetitio talis, puta ambitio, quæ inquantum ab appetitu est, appetitio est: inquātū vero est ab obiecto, talis est. constat. n. ꝙ prius natura est substantia actus, q̄ eius qualitas, etiam specificans. Nec obstat ꝙ appetibile dicat in 3. de Anima, & in 12. Meta. primum mouens & immobile, appetitus vero, secundarium & mouens motum. Q̄m de appetibili, vt efficiens est loquendo, secluſa causalitate finali formaliter, non radicaliter, quia efficientia obiecti finaliz andi ratione consequitur, dicendum est, ꝙ appetibile, & appetitus possunt dupliciter comparari, s. in ordine ad actum appetitionis, communem vtriusque effectum, & inter se. Si comparentur ad communem effectum, sic appetitus inuenitur causa prior ꝓp dictam rationem, semper enim quod est prius in effectu, respōdet priori causæ, & quod est posteri⁹ posteriori. cōstat aūt ꝙ specificatio actus, posterius quid est, quàm sit substātia actus specificati, & ꝙ specificatio rñdet obiecto, & substantia actus appetitu⁹, igitur appetitus prior inuenitur causa efficiens in ordine ad actum. Si autem comparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior, quia appetibile reducit appetitum de potentia ad actum specificationis, & non econuerso: & ideo etiam in genere causæ efficientis appetibile obtinet primatum, & est mouens immobile, appetitus autem mouens motum ab ipso appetibili: oportet enim appetitum specificatum ab obiecto mouere, quodcunq; appetendo mouet. Similiter non obstat, quòd inest appetitui: oportet enim iuxta naturarum diuersitatem, diuersimode & diffinitiones, & proprietates assignare. Singulare aūt est hoc in appetitu, ꝙ ratio agendi in appetente quidem non mediante appetitu, sed apprehensiua vi, esse debet. Et merito, q̄m appetere opus est vtriusq; virtutis, nec sibi, sed appetenti animali appetitus appetit. sibi enim naturaliter appetitus appetit, sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouere appetitum, dupliciter genere causæ 12. Meta. cōm. 76. optime dixit Auer. s. effectiue secundum quod est apprehensum, & finaliter ſm quod est extra animam. Et vtroq; modo, specificat actū. Et sic appetitus est potentia vere passiua ab obiecto, quia reducitur ab eo de potentia ad actum specificationis, recipiēdo; ab eo actum specificatum, inquantum specificatum. Verum, quia ista reductio de potētia ad actum fit ab obiecto (vt dictum est) multipliciter, s. in rōne finis, & termini, & rōnis agendi, cautū oportet esse ad intelligendum doctorum dicta, & singulariter S. T. In primis. n. quia causalitas finalis manifestissime conuenit appetibili, ideo illa sæpius nominatur, illa sæpius Philosophi vtuntur, vt patet in Arist. Deinde, quia causare effectiue contingit non vno, sed multis modis, s. primo, vt ipsa causa, & participatiue, vt rō causandi, & secū

A dario, vt instrumenta causarum &c. Et medium q̄nq; distinguit contra extremum, inde est, ꝙ causare actiue per modum rōnis agendi q̄nq; distinguitur contra causare causæ efficientis, quem admodum etiam distinguitur contra ipsam causam efficientem. Et hoc modo S. T. in prima secundæ q. 9. distinguit causalitatem obiecti, a causalitate appetitus, hanc efficientis, illam formæ vocans, q̄a ista est primo agentis, illa non agentis, sed rationis agendi. Et confirmatur hæc interpretatio: q̄a alioquin oporteret ponere quintum genus causæ. non. n. sufficit verbo dicere, causat per modum formæ: sed cum certum sit, ꝙ loquitur de forma quæ est rō agendi, & illam constat habere causalitatē pertinentē ad genus causæ effectiuę, consequens est, ꝙ illius causalitatem, nō cōtra totū genus causæ effectiuę distinxit, vt male intellectus fuit, sed contra propriissimum & primum illius generis modum. Propter hanc autem rō em, & B C vnam aliam, s. quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ non qualitercunq;, sed vt radici, nam appetibile quia finis est, ideo ratio est appetendi ipsi appetitui: ideo ad vtrunque respiciēs Diuus Thomas, s. ad diminutū modum agendi, & ad radicem illius, dixit inferius ꝙ intellectus non mouet voluntatē, eo modo quo voluntas mouet intellectum, quia hæc effectiue, ille vt finis, i. quia hæc vt causa efficiens, ille vt causa finalis, ac per hoc non vt efficiens, sed vt efficiendi rō. Inseparabiliter enim se concomitantur esse finem, & esse rōnem agendi non inhærente potentiæ agendi. Ex hac quoq; radice saluatur ꝙ Aristo. non æquiuocauit, ordinem mouentium ad vnum reducens mouentem immotum, quia ad appetibile. Seruatur namq; idē genᵒ causæ hoc mō, vt patet ex dictis. Et breuiter omnia consonāt. Quòd autem hæc sit mens. S. T. doctrina eius hic, & in prima secundæ diligenter perspecta testatur, ponderandeque potissime sunt duę rōnes ipsius. Altera, ꝙ appetitus est in potentia ſm se ad hmōi specificationem, & non reducitur in actum talem a seipso: ex D hoc n. sequitur. ergo, aut a nullo effectiue, quod est stultum, aut ab obiecto, quod est intentum. Altera ex parte obiecti, ꝙ verbū ꝓducit amorē in gñe causæ efficientis. Ex hoc arguit sic, Subsistētia adiuncta alicui causæ, nō variat causalitatē illius de vno gñe causandi in aliud, q̄uis variet modū causandi, sicut & modū essendi: quia dat illā esse & causare vt quod quæ abs q; subsistētia causabat vt quo, quia erat vt quo. ergo subsistentia adiuncta verbo cordis, nō variat genus causalitatis respectu appetitus, sed modū causandi tm̄. Ergo eodem gñe causæ, q̄uis nō eodem modo causat amorem verbum cordis absolute, & verbum subsistens: sed verbum subsistens apud S. T. causat actiue amorem. ergo & verbum absolute: sed illud vt quod, hoc vt quo. Constat autem verbum cordis nihil aliud esse, quàm obiectum apprehensum. ergo. & sic benedictus Deus.

¶ Circa propositionem subiumptam. s. ꝙ appetibile per intellectum & sensum est diuersi generis, aduerte, ꝙ q̄a diuersitas specifica ex parte obiecti non sufficit ad diuersificandum potentias, q̄m cuilibet potentiæ obiectum est genus aliquod, quia diuersitas potentiæ est diuersitas generis physici dicente Philoso. 5. Meta. ꝙ Eadem genere sunt, quorū materia est vna, ideo diuersitatē potentiarum inferre recte volens San. Thomas ex obiecto, diuersitatem genericam obiecti assumpsit. Constat autem, diuersum genus esse intelligibilium & sensibilium.

¶In respōsione ad primum, occurreret, non dubitatio, sed argumentationes eorum, qui paralogizant appetitum posse appetere non apprehensum. Sed q̄m de appetitu animali, de quo est sermo, loquendo, fatuum est hoc vertere in dubium, cum continua id experiētia doceat, & quoliber proferente cōtraria solicitum esse stultum est, idcirco vide apud Capreolū hæc, si vacat.

¶In rñsione ad secundum, dubium duplex occurrit. Primo, quo ad primam dr̄iam assignatā ibidem, inter appetitū sensitiuum, & intellectiuum in hoc, ꝙ intellectiuus fertur in res singulares ſm aliquam rationem vl'em, sicut cum appetit aliquid, quia est

403 Ver. q. 23. artic. 3. ad. 4. Et q. 22. ar. 4. Et 1. de aīa lec. 11. cō. Et li. 3. lec. 14. cū 3. Et 79. artic. 7.

li. 3. de Anima, tex. 54 to. 2. Et 11. Meta. text. 35. tom. 3.

bonum. Hoc enim commune est omni appetitui, immo, & omni potentiæ, tendere in res secundum aliquam rõnem vniuersalem. Visus enim fertur in omnia sub ratione colorati, & similiter cõcupiscibilis appetit sub ratione delectabilis secũdum sensum, vñ ista differentia, nulla videtur. Secundo, dubitatur circa idem, a quo, scilicet moue

D. 228. 230. tur appetitus intellectiuus, cum fertur in istas res singulares sensibiles. Si enim mouetur ab ipso singulari apprehenso, cum apprehẽsio ista fiat per sensum, s. p cogitatiuam, ruit ratio facta in corpore articuli: qm̃ fundata est super hoc, q

D. 223. 228. quia apprehensum per intellectum, est diuersi generis ab apprehenso p sensum, oportet mobilia ab istis esse diuersa, iã enim idem ponet moueri ab vtroque. Si aũt mouetur ab vñ, nunquam appetet hoc singulare

D. 222. signatũ determinate, quia vñe non determinat magis ad hoc quàm illud: sed aut ad omnia simul singularia distribuit, aut nullum determinat in actu, sed confuse & in potentia omnia offert. Experimur tamen nos per appetitum intellectiuum appetere hoc singulare sensibile, & nunc & hic determinate, vt patet, cum eligimus sectionem alicuius membri, aut aliam passionem, parti sensitiuæ contrariam.

¶Ad euidentiam primi dubii, duas oportet recolere distinctiones. Prima est, quòd in termino alicuius actus sunt duo, scilicet terminus, & ratio terminandi. terminus est res ipsa, ad quam cognitio vel appetitio terminatur, quæ scilicet, cognoscitur & appetitur. Ratio autem terminandi, iuxta nomen suum est id, quo formaliter terminus ipse habet quòd terminet actum illum. verbi gratia, cum video hoc album, terminus est res vista, scilicet hoc album, ratio terminandi est eius albedo, ex ea enim formaliter habet hoc album, quòd visionem terminet. Et in proposito, cum appetimus sanari, res appetita est corpus sanũ, ratio vero terminandi appetitum, est sanitatis bonitas.

¶Secunda distinctio est. Natura aliqua dupliciter sumitur in cõ I muni, scilicet aduerbialiter & nominaliter. Aduerbialiter quidem, vt cum dicitur quòd color in communi est obiectum visus: non enim color communis aut vniuersalis, sed color communiter & vniuersaliter est obiectum visus: quoniam visio non terminatur ad colorem vniuersalem, hoc enim solo intellectu attingitur, sed ad colorem vniuersaliter, idest in quocunq; quãdocunque, & vbicunq; inuenitur. Nominaliter autem, cum dicitur, quòd color in communi intelligitur, scitur, diffinit &c. Quoniam color vniuersalis, idest abstractus ab indiuiduantibus conditionibus hæc terminat.

¶His stantibus dicitur, quòd obiectum appetitus nostri quadrupliciter potest variari, diuersimode combinando terminum appetitus, & rationem terminandi. Quia, aut vterque est vñs, vt cum appetimus aliquod vñe, puta omnes homines saluari. Aut vterque singularis, vt cum appetimus hãc vin- K dictam, quia nunc, hic, in hoc, &c. conueniens vñ. Aut terminus est singularis, & ratio-terminandi est vñs, vt cum appetimus aliquid impertinens scire: quia omne scire, perfectionis est. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est communis communiter, ita quòd ly communiter, sit conditio diminuens. Et hic videtur frequentissimus noster appetitus, continue enim appetimus aliquod singulare vile, delectabile, aut honestũ, ꝓpter aliquam conditionem communiter inuentam in pluribus, quæ moueret etiam non minus nos ad appetendum, si in illo alio singulari præsentaret. Nihil.n. refert, vt appetenti hunc potum, alter solo numero differẽs, tribuat. Inter hæc aũt appetibilia tm̃ distat, q duo tm̃ appetitum sensitiuum terminant, secundũ scilicet & quartum, quibus nihil vniuersalitatis admisetur. Ad appetitum vero intellectiuum, omnia referri possunt, prout experientia docet. In litera tamen, duo tantum nominantur, primum, in quo vtrunque est vniuersale, ex authoritate Arist. & tertium, in quo appetibile est singulare, & ratio terminandi vniuersalis, in quo inchoat differentia inter intellectiuum, & sensitiuũ appetitum. Quoniam sensitiuus fertur in singulare rõne conditionis: aut singularis, aut communis vniuersaliter, non vniuersalis: quia nec sensus nec potentia aliqua, nisi intellectiuæ partis, ad vñe terminat. Intellectiuus aũt, extendit se ad singulare ratione cõditiõis vñs

D. 766. 111. 239. res, q̃ sunt extra animã singulares, fertur tñ in ea f̃m aliquam [d] rationem vniuersalem, sicut cum appetit aliquid, quia est bonum. Vnde Philosophus dicit in sua Rhetorica,* quòd odium potest esse de aliquo vniuersali, puta cum odio habemus omne latronum genus. Similiter etiam per appetitum intellectiuum appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus non apprehendit, sicut scientiam, virtures, & alia huiusmodi.

Lib. 2. arti. rhetoricæ c. 4. non. in mote a lã. tom. 6.

AD 3m dicendum, q̃ sicut dicitur in 3. de Anima,* Opinio vniuersalis non mouet nisi mediante particulari, & similiter appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia vis motiua cõsequens intellectum & sensum.

Lib. 2. de ãi. text. 57. & 58. tom. 2.

quandoque immisceri apprehensum per cogitatiuam ad perfecte H mouendum: quoniam apprehensum per sensum, excluſum est a motione appetitus intellectiui virtute propria, & secundum se, non autem vt adiungitur apprehenso per intellectum. Ita q̃ ex hoc diuersificatur appetitus intellectiuus & sensitiuus, quia illius secundum se, & propria virtute motiuum est apprehensum per intellectum, huius autem per se & propria virtute motiuum est apprehensum per sensum. Cum hac tamen differentia penes diuersitatem motiuorum secundum se, stat quòd per adiunctionem & colligationem tam virium, qũm obiectorum, sensatum vt coniunctum intellecto, compleat q̃que motiuum intellectiui appetitus. Seorsum autem & secundum seipsum sensatum, sit proprium motiuum solius appetitus sensitiui.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit: quia quàmuis appetitus superior quandoque moueat mediante inferiori, non tamen semper. Non enim est simile de parte apprehensiua & appetitiua, oportet enim partem sensitiuam esse in actu, quando intellectus est in actu, quia oportet intelligentem phantasma ali I quod speculari, sed non oportet quòd quicquid appetimus volũtate, id appetamus sensitiuo appetitu, vt patet. Nec rursus oportet, vt si appetitus intellectiuus ad appetitum a se mouere debet, q̃ illud appetibile appeti faciat ab appetitu sensitiuo, cum contingat illud esse supra ordinem appetibilium per sensum, vel cõtrarium appetibili secundum sensum. Dupliciter ergo peccare videtur responsio ista. primo, quia hoc falsum dicit. Secundo, q̃ a testat vis argumẽti, q̃ oportet diuersificare vim motiuã iuxta appetitiuę diuersitatẽ, ex quo ĩmediate vterq; appetitus mouet. ¶Ad hoc dr̃, q̃ quia absolute loquendo potentia f̃m locum motiua, communis est intellectiuo puro, vt credimus de corporibꝰ cœlestibus, si sunt animata, & sensitiuo puro, vt patet in brutis, & composito ex intellectiuo & sensitiuo, vt patet in homine: idcirco, dato ẽt q̃ appetitus superior immediate moueret corpus, non vñ necessario sequi, q̃ multiplicetur potentia motiua: eadẽ enim habilitate aptum potest esse corpus ad obediendum appetitui superiori & inferiori simul, & vtrique singillatim. Hæc ideo dixerim, quia nullam rõnem ex propriis cogentẽ ad hoc video, q̃ superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cum cõtingat appetitum superiorem ferri cõplete in aliquod appetibile singulare, secundum certum locum & tempus &c. absq; appetitu inferiori. constat enim, q̃ ad appetitum completum singularium sequitur motus, si impedimentum nõ adsit ex parte corporis. Ex cõibus tñ rõnabile vr̃, q̃ appetitus superior semper moueat mediante inferiori, q̃ ordo naturæ habet, vt infima a summis per media moueantur. Et quia vt in pluribus hoc accidere vr̃, ideo in litera innuitur hoc, nõ expresse dr̃. Nam de parte apprehẽsiua in litera fit exclusiua, dum dr̃, q̃ rõ vñs mouet tantũ mediante particulari. de parte vero appetitiua absque exclusione dicit, quòd appetitus superior mouet mediante inferiori, & forte disparitas ista fuit ad insinuandum hoc esse verum, vt in pluribus, & non semper, sicut de parte apprehensiua. Quia ergo

ergo, quod est verum vt in pluribus, in materia naturalium re- A rum vniuersale est, ideo etiam absolute verificatur, appetitum superiorem non mouere nisi medio inferiori.

¶Et ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd licet principale appetitum, ab appetitu superiori quãdoque excedat, vel sit cõtra appetitum inferiorem, quilibet tamen locus ad quem mouere potest appetitus superior, potest reddi appetibilis appetitui inferiori, vt obedit parti superiori, cum locus de genere sensibilium sit, & infinitas rationes conuenientiæ possit ad rationem particulare habere. Non oportet autem, quòd appetitus inferior idẽ appetat quod superior, si mediare debet in mouẽdo, sed satis est, quòd feratur in aliquid ordinatum ad appetibile intentum a superiori, quod semper fieri posse patet.

404 Ver. q. 25. a. 2.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articu. primum.*

Lib. 12. de Trin. c. 12. prima pars opus. TItulus clarus, appetitiua, vt distinguitur contra apprehensiuam.

¶ In corpore, vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Sensualitas est nomẽ appetitus sensitiui. Probatur sic, Per motum sensuale, intelligitur motus appetitus sensitiui. ergo sensualitas est nomen appetitus sensitiui. consequẽtia probatur: q̃ a sensualitatis nomen a motu sensuali sumptũ videtur, sicut ab actu potentia. Añs probat, q̃ a actº, appetitiuæ partis magis habet rationẽ motus quàm apprehensiuæ. ergo motus sensualis magis proprie insinuat actũ appetitus. Probat assumptũ, q̃ a appetere perficitur secũdum inclinari ad res, apprehẽdere vero secundũ esse rerũ in anima: & inclinari pertinet ad motũ, esse vero, magis pertinet ad quietẽ.

Lib. 12. de Trin. c. 12. ante medium. 3.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Artic. secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo, p

De Sensualitate, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de sensualitate.

Circa quam quæruntur tria.

¶Primo, Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantum.

¶Secũdo, Vtrum diuidatur sensualitas in irascibilem & concupiscibilem, sicut in diuersas potentias.

¶Tertio, Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum sensualitas, solũ sit appetitiua.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̃ sensualitas C non solum sit appetitiua, sed etiã cognitiua. Dicit enim August. 12. de Trinit.* quòd sensualis animæ motus, qui in corporis sensu intenditur, nobis pecoribusq́ue communis est. Sed corporis sensus sub vi cognitiua continetur. ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶2 Præt. Quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed Aug.† in 12. de Trin. diuidit sensualitatem contra rationem D superiorem & inferiorem, quæ ad cognitionem pertinẽt. ergo sensualitas etiam est vis cognitiua.

¶3 Præt. Sensualitas in tentatione hominis, tenet locum serpentis. Sed serpens in tentatione primorum parentum se habuit, vt nuntians & proponens peccatũ, quod est vis cognitiuæ. ergo sensualitas est vis cognitiua.

SED CONTRA est, quòd sensualitas diffinitur esse appetitº rerum ad corpus pertinentium. E

RESPON. Dicendũ, quòd nomen sensualitatis sumptum videt a sensuali motu, de quo Augu. loquitur 12. de Trin.* sicut ab actu sumitur nomen potentiæ, vt a visione visus. Motus autem sensibilis, est appetitus apprehensionẽ sensitiuam consequens. actus em̃ apprehensiuæ virtutis, nõ ita proprie dicitur motus sicut actio appetitus. Nam, operatio virtutis apprehensiuæ perficitur in hoc, q̃ res apprehensæ sunt in apprehendente: operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quòd appetens inclinatur in rem appetibilem. Et ideo, operatio apprehẽsiuæ virtutis assimilatur quieti, operatio autem virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. unde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et B sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ per hoc quod dicit Aug. q̃ sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, non datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate comprehendãtur, sed magis quòd motus sensualitatis, sit inclinatio quædã ad sensus corporis, dum scilicet appetimus ea, quę per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinẽt ad sẽsualitatẽ quasi ꝑ ambuli. C

AD 2m dicẽdum, q̃ sensualitas diuiditur cõtra rationem superiorem & inferiorem, inquantum cõmunicant in actu motionis; vis. n. cognitiua, ad quam pertinet ratio superior & inferior, est motiua sicut & appetitiua, ad quam pertinet sensualitas.

AD 3m dicendum, quòd serpens non solum ostendit & proposuit peccatum, sed etiam inclinauit in affectum peccati. Et quantum ad hoc, sensualitas per serpentem significatur. D

ARTICVLVS II.

Vtrum appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilem & concupiscibilẽ, sicut in potentias diuersas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd appetitus sensitiuus non distinguat in irascibilem & cõcupiscibilem, sicut in potentias diuersas. Eadem enim potentia animæ est vnius cõtrarietatis, vt visus albi & nigri, vt dicitur in 2. de Anima.* Sed cõueniens & nociuum sunt contraria. Cum ergo concupiscibilis respiciat conueniens, irascibilis vero nociuum, videtur quòd eadẽ potentia animæ sit irascibilis, & concupiscibilis.

¶2 Præt. Appetitus sensitiuus nõ est nisi conuenientium secundum sensum, sed conueniens secundũ sensum est obiectum concupiscibilis. Ergo nullus appetitus sensi-

405 Ver. q. 1. & ar. 3. cor. 5. q. 25. ar. 2. Et 2. Ethic. le. 5. Et 3. de anima, le. 14.

* Lib. 2. de anima, tex. 170. co. 2.

uersæ sunt potentiæ. Secundo, ex repugnantia passionū vtriusq; quia intensæ in vna alterius passiones minuunt.

¶ Tertio, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quàmuis hoc tertium signū possit aliter introduci, non in vi medii ad cōclusionem,

sed potius vt initium quartæ partis corporis articuli, ita quòd probata conclusione dupliciter tantum: cum declarasset quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, & quòd sunt diuersæ potentiæ, modo declarat quo modo se habeāt adinuicem dicens, q̄ se sic habent, quòd irascibilis est ꝓpugnatrix respectu cōcupiscibilis, quod tripliciter declarat. Primo nanque infert illud ex dictis, & optime sequit ex dictis ī prima parte cōclusionis. Secūdo, ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur a concupiscibili, & terminantur in eam. Tertio, ab exteriori effectu. quia propter hæc concupiscibilia, pugnāt animalia.

¶ In responsione ad secundum memēto Nouitie, q̄ sensus nomine, exteriorem tm̄ sensum significamus, cum ab eo delectabilia, aut tristia secundum sensum dicimus: nō. n. hirundo colligit paleam, quia delectet visum, aut gustum eius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hanc significationem, distinguūtur in parte sensitiua duo gña appetibilium, s̄m conuenientiā & disconuenientiā ad sensus. Et s̄m conuenientiā & disconuenientiā ad ipsū aīal. Ad primo rū appetitū mouēt sē sata, ad secūdorū, intētiones elicitę ex speciebus sensatis.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ primæ Artī. tertium.*

TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo, ponit bi membrem conclusionem respōsiuam quæsito affirmatiue. Secundo, probat primam partē. Tertio, secundam.

Sup illud Matt. 13. Simile est regnum cœlorum fermēto, to. 9.

† Nissenus li. 4. Philo. c. 8. in prin.

* Dama. li. 2. de fi. c. 12 circa finē.

tiuus est a cōcupiscibili differens.

¶ 3 Præt. Odium est in irascibili. Dicit. n. Hieron.* super Matt. Possideamus in irascibili odium vitiorum. Sed odium cum contrarietur amori, est in concupiscibili. Ergo eadem vis est concupiscibilis & irascibilis.

SED CONTRA est, quòd Grego. Nissenus † & Damas.* ponūt duas vires, irascibilē & cōcupiscibilē, partes appetitus sensitiui.

RESPON. Dicendum, quòd appetitus sensitiuus est vna vis in genere, quæ sensualitas dicitur, sed diuidit in duas potētias, q̄ sunt species appetitus sensitiui, scilicet in irascibilem, & concupiscibilem.

Ad cuius euidentiam considerari oportet, quòd in rebus naturalibus corruptibilibus, non solum oportet esse inclinationem ad consequendū conuenientia, & refugiē dū nociua, sed etiam ad resistendū corrumpentibus & cōtrarijs, quæ conuenientibus impedimentum præbent, & ingerunt nocumenta. Sicut ignis habet naturalem inclinationem nō solum vt recedat ab inferiori loco, qui sibi non conuenit, & tendat in locum superiorem sibi conuenientem, sed etiam q̄ resistat corrumpentibus & impedientibus. Quia igitur appetitus sensitiuus est inclinatio consequens apprehensionem sensitiuā, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formā naturalē, necesse est, q̄ in parte sensitiua sint duæ appetitiuæ potentiæ. Vna, per quam anima simpliciter inclinatur ad prosequendum ea, quę sunt conuenientia secundum sensum, & ad refugiendum nociua. et hæc dr̄ concupiscibilis. Alia vero, per quam animal resistit impugnantibus, quæ conuenientia impugnāt & nocumenta inferunt. et hæc vis vocatur irascibilis. Vnde dicit, q̄ eius obiectum est arduū, quia, s. tendit ad hoc quòd superet contraria & supereminеat eis. Hæ autem duæ inclinationes non reducuntur in vnum principium, quia interdum anima tristibus se ingerit contra inclinationem concupiscibilis, vt secundum inclinationem irascibilis impugnet cōtraria. vnde ēt passiones irascibilis repugnare videntur passionibus cōcupiscibilis. Nam concupiscentia accensa minuit irā, & ira accensa minuit cōcupiscentiā, vt in pluribus. Patet ēt ex hoc, q̄ irascibilis ē quasi ꝓpugnatrix & defensatrix cōcupiscibilis, dum insurgit contra ea, quæ impediunt conuenientia quæ concupiscibilis appetit, & ingerunt nociua quæ concupiscibilis refugit. Et pp hoc, omnes passiones irascibilis incipiunt a passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur. sicut ira nascitur ex illata tristitia, & vindictam inferēs, in lætitiā terminatur. Propter hoc etiam pugnæ animalium sunt de concupiscibilibus, scilicet de cibis & venereis, vt dr̄ ī 8. de aīalibus.*

Li. 8. ca. 11

Ad primvm ergo dicendum, q̄ vis concupiscibilis est & conueniētis & inconueniētis. Sed irascibilis est ad resistendum incōuenienti quod impugnat.

Ad 2m dicendum, quòd sicut in apprehēsiuis virtutibus, in parte sensitiua est aliqua vis æstimatiua, scilicet quæ est perceptiua eorum, quæ sensum non immutant, vt supra dictum est* ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetens aliquid, quod non est conueniens secundum delectationem sensus, sed secundum quod est vtile animali ad suam defensionem. Et hæc est vis irascibilis.

Ad 3m dicendum, quòd odiū simpliciter pertinet ad concupiscibilē, sed ratione impugnationis, quæ ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere.

ARTICVLVS III.

Vtrum irascibilis & concupiscibilis, obediant rationi.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur, quòd irascibilis & concupiscibilis non obediant rationi. Irascibilis enim & cōcupiscibilis sunt partes sensualitatis, sed sensualitas non obedit rationi. vnde per serpentem signi ficatur, vt dicit Aug. 12. de Trini.* Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶ 2 Præt. Quod obedit alicui, non repugnat ei. Sed irascibilis & concupiscibilis repugnāt rationi secūdum illud Apostoli, ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meę. Ergo irascibilis & concupiscibilis

¶ Quo ad primum conclusio est ista. Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti dupliciter. Vbi aduerte, quòd pluralitas istius obedientiæ attenditur vtrinque, scilicet ex parte prę cipientis, quia duo sunt præcipientes, scilicet intellectus & vo luntas: & ex parte obsequentis, quia quo ad duo præstatur obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus, & quo ad exteriorē motum localem.

¶ Prima ergo pars conclusionis est, q̄ obediūt rationi quo ad actus suos interiores. Secunda autē, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet clare in litera.

¶ Quo ad secūdum, ꝓbatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primo, ponit ratio talis. Appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur a cogitatiua, quæ est ratio particularis, ista mouetur & dirigitur a ratione vniuersali. ergo de primo ad vltimum, appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur a ratione. ergo concupiscibilis & irascibilis obediūt rationi. Prima ꝓpositio probatur. ex proportionali conuenientia inter naturale motiuum appetitus sensitiui in homine & aliis animalibus: quia cogitatiua est in homine loco aliorum æstimatiue, cuius ē mouere appetitū in aliis, ut patet in oue. Secunda vero probatur, quia conclusio particularis non syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima vero cōsequentia patet, quia appetitus sensitiuus ī has duas distribuitur, & naturale est obedire, naturæ ordine præcipienti. Secundo ex hoc interponitur ratio nominis, qua scilicet magis dicimus hæc obedire rationi quàm intellectui, cū idem sit intellectus & ratio, quia scilicet obedit deductioni & applicatiōi vniuersalium ad singularia: hic autem actus est intellectus inquātum ratio, nō inquātum intellectus, cuius proprius actus simplex apprehensio est, vt superius patet. Tertio, ponit secundam probationem intenti ex experientia, quia, experimur ex consideratione vniuersalium regularum mitigari, aut instigari nos secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, tristitia, spe, &c.

406 I 2. cō. 17. art. 7. et q. 50. ar. 3. et q. 56 ar. 4. Et vers. ꝓ 25 ar. 4.

* Cap. 12. & 13.

¶ Quo ad tertium, probat secunda pars tripliciter. Primo, experimētali differētia inter hominem & animalia, quo ad mouere localiter: q̄a scilicet, alia statim ad appetitum sensitiuū mouentur, homo non, sed expectatur consensus voluntatis. Secundo ratione: quia in omnibus potentiis motiuis ordinatis, secūda nō mouet nisi in virtute primæ: sed appetitus inferior & superior sic se hāt. ergo. Tertio authoritate Arist. 3. de Anima, Sicut sphæra, sphæram.

¶ Circa hanc rationem pro secūda parte conclusionis, dubiū occurrit. Quia non vī tā arcta obedientia appetitꝰ sensitiui ad volūtatem, vt non possit mouere nisi in virtute eius, vt in litera expresse concluditur, ex illa ratione. Tum, quia appetitus sensitiuus potest sine voluntatis concursu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine, quàm in aliis. Tum, quia appetitus sensitiuus in hoīe, mouere q̄nque contra voluntatem videtur, vt patet in incontinente.

¶ Ad hoc dicitur, q̄ id quod dicit in litera, verissimum videtur, sed intelligendum est cum grano salis, s. deductis impedimentis, & de cō sensu volūtatis qualitercunque, scilicet explicite vel implicite, expresse vel interpretatiue &c. Quòd enim in homine solus sensitiuꝰ appetitus mouea t, ex impedimento superioris, partis, puenit, vt in pueris & amentibus patet. Quòd vero sublato impedimento, appetitus inferior nō moueat nisi cōcurrēte aliquo modo superiori, ex eo experimur, q̄ omnem nostram translationem voluntariā fatemur. Quòd aūt subiectio hæc, non deroget dignitati naturæ sensitiuæ in homine, ex eo patet, q̄ nobilius est tam alta opera, qualia sunt motus humani, efficere subditum, q̄ vilia prælatum. Quēadmodū enim nō dubitamus in cā, s. q̄ ad dignitatem sensitiuæ naturæ pertinet, q̄ cōiuncta est rōnali, q̄ quod perdit esse caput, quod tn̄ in brutis habet, ita non est dubitandum de effectu, s. q̄ ad eiusdem spectat nobilitatem, q̄ moueat subdita intellectiuo appetitui. nobilitat enim & eleuatur vniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quàmuis subsit, vt patet ēt tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operātur virtutes vt obedientes charitati, quàm solæ: & nobilius est assistere regi, quàm regere villam. Ad id autem quod obiicitur de incontinēte, patet responsio: non enim incontinentis appetitus mouet in uitum, sed reniten tem aliquali inclinatione ad bonum virturis, voluntatē primo inclinando vincit, & sic consentiēte illa, motum causat. Nūquā ergo motus in hoie ab appetitu sensitiuo sine voluntate causat, quis fæpe contra voluntatis bonum ab ipsamet proueniat.

Li. 3. de aīa tex. 57. t. 2.

400

Art. 1. & 2. huius q̄st.

* Li. 1. politic. c. 3. post mediū, to. 5.

b 459

non obediunt rationi.

¶ 3 Præt. Sicut rationali parte animæ, inferior est vis appetitiua, ita ēt & vis sensitiua. Sed sēsitiua pars aīæ non obedit rationi. non. n. audimus nec videmus, quando volumus, ergo similiter neque vires sensitiui appetitus, scilicet irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi.

SED CONTRA est, quod Damasc*. dicit quòd obediens & persuadibile rationi diuidi tur in concupiscentiam & iram.

RESPON. dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti, in qua est intellectus, siue ratio & voluntas, dupliciter. vno modo quidem, quantum ad rationem. alio vero modo quantum ad voluntatem. Rationi quidem, obediunt quantum ad ipsos suos actus. Cuius ratio est, quia appetitus sensitiuus in aliis quidem animalibus natus est moueri ab æstimatiua virtute: sicut ouis æstimans lupum inimicum, timet. Loco autem æstimatiuę virtutis est in homine, sicut supra dictum est*, vis cogitatiua, quæ dicitur a quibusdam ratio particularis, eo quòd est collatiua intentionum indiuidualium. vnde ab ea natus est moueri in homine appetitus sensitiuus. Ipsa autem ratio particularis nata est moueri & dirigi in homine, secūdum ratiōem vniuersalem. Vnde in syllogisticis, ex vniuersalibus propositionibus concluduntur conclusiones singulares. Et ideo patet, quòd ratio vniuersalis ꝑerat appetitui sensitiuo, qui distinguitur per concupiscibilem & irascibilē. & hic appetitus est ei obediens. Et quia deducere vniuersalia principia in conclusiones singulares, non est opus simplicis intellectus sed rationis*; ideo irascibilis & cōcupiscibilis magis dicūtur obedire rationi, quàm intellectui. Hoc etiam quilibet experiri potest in seipso. Applicando enim aliquas vniuersales considerationes, mitigatur ira, aut timor aut aliquid huiusmodi, vel etiam instigatur. Voluntati etiam subiacet appetitus sensitiuꝰ quantum ad executionē, quæ fit per vim motiuam. In aliis enim animalibus statim ad appetitum cōcupiscibilis & irascibilis, sequitur motus, sicut ouis timens lupum, statim fugit, quia nō est in eis superior appetitus qui repugnet. Sed homo non statim mouet secundum appetitum irascibilem & concupiscibilem, sed expectat imperium voluntatis, quod est appetitus superior. In omnibus enim potentijs motiuis ordinatis, secundum mouens non mouet, nisi virtute primi mouentis. Vnde appetitus inferior non sufficit mouere, nisi appetitus superior consentiat. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de Anima,* quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem, sicut sphæra superior inferiorem. Hoc ergo modo irascibilis & concupiscibilis rationi subdūtur.

Li. 1. ca. 11. ante finē.

Li. 3. de aīa tex. 57. t. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensualitas significatur per serpentem quantum ad id, qđ est proprium sibi ex parte sensitiuę partis. Irascibilis autem & concupiscibilis magis nominant sensitiuum quàm appetitiuum ex parte actus, ad quem inducuntur ex ratione vt dictum est*.

* Art. 1. & 2. huius q̄st.

Ad 2m dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. Politicorum, *est quidem in animali contēplari & despoticum principatum & politicum*. Anima quidem corpori dominatur despotico principatu, intellectus autem appetitui, politico & regali. Dicitur. n. despoticus principatus quo aliquis principatur seruis, qui non habent facultatem in aliquo resistendi imperio præcipientis, quia nihil sui habent. Principatus autem politicus & regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis, qui etsi subdantur regimini præsidentis, tamen habēt aliquid proprium, ex quo possunt reniti præcipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, quia corporis membra in nullo resistere possunt imperio animæ, sed statim ad appetitū aīæ mouetur manus & pes quodlibet membrum, quod natum est moueri voluntario motu. Intellectus autē seu ratio, dicitur principari irascibili & concupiscibili politico principatu, quia appetitus sensibilis habet aliquid proprium: vnde potest renitī imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus, non solum ab æstimatiua in alijs animalibus, & cogitatiua in homine, quam dirigit vniuersalis ratio, sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem vel concupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus vel imaginamur aliquod delectabile, quod ratio vetat, vel triste, quod ratio præcipit. Et sic per hoc quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rōni repugnant, non excluditur q̄n ei obediant.

Ad 3m dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exterioribus sensibilibus, quibus immutentur, quorum præsentia non est in potestate rationis. Sed vires interiores tā appetitiuæ quàm apprehensiuæ, non indigent exterioribus rebus. Et ideo

¶*Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articu. primum.*

TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo, distinguit de necessario. Secundo, respondet quæsito tribus conclusionibus.

¶Quo ad primum, distinguit necessarium iuxta quatuor genera causarum, tali ordine. Primo, ponit, quòd dicitur multipliciter, Secundo, assumit illius qd nominis, scilicet ꝙ non potest esse. Tertio, hoc quid nominis distribuit distinguendo, vel extrinseco, & sic materiali: vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta. Vel extrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & hæc est necessitas ex suppositione, aut vtilitate: Vel agente, & hęc est coactionis. est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶Quo ad secundũ, iuxta triplicem necessitatem prędictã, tres conclusiones responsuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle, ne cessitate coactionis. Et probatur duplici ter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primo sic. violentum est cõtra inclinationem eius qđ cogitur: sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum. minor probatur: quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secũdo sic. Sicut naturale ad naturæ inclinationem, ita voluntarium ad voluntatis inclinationem se habet: ergo sicut impossibile est aliqd simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione præcedente oritur, vt patet.

¶Circa hanc partem, est dubium dupliciter. Primo, quia volũtas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari. posset nanque per diuinam potẽtiam cohiberi, ne omnino exeat in actum, cum nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secundo, quia si ratio assignata valet, sequitur quòd nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela: quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quædam in connaturale. quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem, est naturaliter vel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶Ad primum horum dicitur, ꝙ cum Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omnipotentia sua supra creatã facultatem, sit alicui violentum, quoniam in omnibus est potentia obedientiæ ad supernaturalia: consequens est, ꝙ si voluntas per diuinã potẽtiã quiesceret, nõ ibi esset violentia.

¶Ad secundum dicitur, quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, scoriginaliter & subiectiue. Exemplum primi est in ascensu leuis. Exemplum secundi vero, est in descensu eiusdẽ. Et quòd appetitus ille, cui non conuenit operatio nisi oriatur ab ipso, est violentiæ expers: quia repugnat oriri ab eo & violente. Appetitus vero, cui operatio conuenire potest subiectiue tantum, est violentabilis, vt patet. Inter voluntatem autem, & appetitum naturalem hoc interest, quòd illa omnem suũ motum sustinet & inchoat, iste vero non semper hæc habet, sed quandoque sustinet & non confert ad illum, immo renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est par ratio.

¶Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur: quia quando vna tantum medio ad finem peruenire potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶Tertia conclusio est. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo, ex proportione ad intellectum: sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex 2. Phys. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secundo, qa fundamentũ & principium aliorũ oportet inesse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vnoquoque. Tertio, qa fundamentum & principiũ alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus, ab aliquo est immobili, & quàmuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale intentum sic conuersa ostendunt.

¶Circa hanc cõclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito, ꝙ vltimꝰ finis siue beatitudo, dupliciter potest considerari, in communi scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis, aut supernaturalis. Et si omnibus forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, idest beatitudine in cõmuni, quam experimur naturaliter desiderare: Et secundario, de vltimo fine in particulari supernaturali, essentia scilicet diuina clara visa, in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequẽter sic euidẽs esset, de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali, Deo scilicet scito, quãtum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto Deus creaturam rationalẽ ad vlteriorẽ finẽ ordinauit, vnã duobus primis modis sumẽm.

¶Rursus scito, ꝙ appeterẽ naturaliter, cõtingit dupliciter. Vno modo, quo ad specificationem actus. Alio modo, quo ad exercitium illius. Cum enim natura ad vnum determinata sit, appetere tantum habet naturalitatis, quantum determinationis ad vnum: vnde si actus alicuius potentiæ est determinatus ad vnũ obiectum, ita quòd non potest ad oppositum, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessario specificatur a tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere non potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eliciendum talem actum, ita quòd non est in potestate sua suspendere illum, actus ille est naturalis quo ad exercitium actus: qa necessario exercetur. In proposito, directe, & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali vero quo ad exercitium, non nisi in confuso sorte. Dico autem hoc, qm̃ voluntas dupliciter potest sumi, scilicet absolute, & secundum talem statum, scilicet videntis diuinam essentiam. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus est ei naturalis vtroq; modo, quoniam respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitiũ actus. Si vero de voluntate videntis diuinam essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ, est naturalis vtroq; modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolute potius est sermo, quàm de ea secundũ talem statum, quàmuis in illa secundum illum statum hæc verificentur. Idcirco conclusionis sensus principaliter intentus est, quòd volũtas nostra appetit aliquid naturaliter quo ad specificationem actus. Et rursus, quòd voluntati non repugnat aliquid velle naturaliter, tam quo ad specificationem, quàm exercitium actus. Vnde naturaliter appetũr, Deus clare visus adducitur.

¶Circa conclusionem hanc iam expositã, aduerte primo, ꝙ Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntatis, f. naturali & libero: & primum dicẽs esse inclinationem, & non actum elicitum, arguit primo contra id, quod in litera dicitur, quòd appetimus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur. ergo est ad aliquid particulare, & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus, aut consequentis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberũ. ergo appetitus iste, non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter: nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima, tappetit formã & informari vniuersaliter, & non solum hanc vel illam: & visus naturaliter appetit videre, & non solum hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionem non solum intrinsecam, sed obiectiuam, idest, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius: qa hoc inadæquatus sibi, illud vero æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam, seu appetibilem, & modum quo obiicitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur. ergo in particulari, cum tamen stet medium, ſ. ꝙ vſr. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu, vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in cõmuni, & non in particulari. Primo igitur arguit: quia beatitudo vera in particulari, includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in communi, etiam in particulari, appetit naturaliter. Secundo. Particulare maiorem perfectionem includit quàm vniuersale. ergo si vniuersale, necessario & illud. Tertio. Appetitus, idest inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quarto. Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut commune: quia est par rõ. ergo idẽ appetit necessario & nõ necessario.

¶Ad primum horum breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omnibona &c. si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quàm in communi, vt patet de Deo clare viso, negatio enim nostra est de particulari non clare viso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶Ad tertium dicitur, & quòd falsum assumit, vt prius patuit, & quòd conformitas ista est quo ad obiectum extra, vt scilicet actus secundus tendat in idem obiectum quo inclinatio tãquam in obiectum, & non tanquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari, non sufficit indubitas, quoniam hæc est in quolibet fideli: sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet. quare.

¶Aduerte secundo, quòd non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primo, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis qui sit actus elicitꝰ.

Secundo, quòd respectu beatitudinis in communi, voluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti: quãuis non vtatur istis terminis. Vtrumq; autẽ horum docuit S. Th. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solum inclinationem voluntatis in obiectum &c. sed illum actum elicitum determinatũ quo ad specificationem, ipse vero non vult vocare illum appetitũ naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte, nec nos dicimus naturalẽ. Est ergo quæstio in verbis, & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vſui loquendi conformis est, vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Arist. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in pluribus, est naturale, 2. Phys. Talis autem est hic actus apud ipsum, imo si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet ꝙ voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum, qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium, differimus non solum verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus, ꝙ vltimo fine Deo glorioso per essentiam viso, voluntas necessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse aũt tenet quòd libere, vt 1. sent. dist. 1. q. 4. patet: sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infra. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, idest Dei clare visi, soluere debemus tũc: eas vero quæ sunt contra naturam voluntatis absolute, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturalem omnino, cum de modo processionis Spũsancti, libere. ſ. vel naturaliter tractauimus, solutas credimus.

¶Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Scot. duo assumpta in eis impugnat. Primo, ꝓportionẽ iter intellectũ respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens, tã in primo ꝙ quarto vbi supra, quòd non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolute respectu volitorum: sed quo ad ordinem voluntatis inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinate respectu volitorum: ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id, quod est ad finem, & propter quem voluntas ordinate volens vult id quod est ad finem. Non autem sicut intellectus necessario inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc ꝓbat tripliciter. Primo ducendo ad impossibile, quia sequeretur, quòd sicut conclusiones scimus necessario propter principia, ita quod est ad finem, necessario vellemus volito fine, quod est falsum. Secundo, quia non est necesse, quòd voluntas eũdẽ feruet ordinem in actibus suis, qualem nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertio, quia adhæsio intellectus causatur ex euidentia obiecti necessario, adhæsio autem voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur: sed libera est, sicut respectu boni; ita & respectu maioris & minoris boni. Secundo impugnat illam rationem: quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim, quòd illud immobile, non oportet ꝙ sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et voluntas volens aliquid ad finem, esset sub duobus actibus, aut saltẽ sub vno referẽte hoc ad illud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

¶Ad has obiectiones dupliciter respondendum arbitror, prout dupliciter rationes contra quas sunt, adduci possunt ad propositum ostendendũ. Possunt enim induci primo ad concludẽdum appetitum naturalem respectu vltimi finis in communi. Et pñt induci ad concludendum appetitum naturalem respectu Dei clare visi. Et vt patet ex dictis, iuxta primam intentionem, inducuntur ad ostendendam naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantum. Iuxta secundam vero, ad ostendẽdam naturalem necessitatem, & quo ad specificationem, & quo ad exercitium: & quia vtrumq; eorum sub intentione præsenti cadit, efficaciam harum rationum quo ad vtrumque saluare intendimus. Et de primo quidem intento solicitum esse non oportet: quia nec obiectiones contra illam intentionem sunt factæ a Sco. sed contra naturalitatem sunt factæ vtroque modo, quam in voluntate possibilem fore negat. Pro defensione autem secundæ intentionis dicendum est, quòd ratio illa non est

Titulus quæstionis octuagesimæsecundæ.

QVAESTIO LXXXII.

De uoluntate, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de voluntate.

Circa quã, quærũtur quinque.

¶Primo, Vtrum volũtas aliquid ex necessitate appetat.

¶Secũdo, Vtrum omnia ex necessitate appetat.

¶Tertio, Vtrum sit eminentior potentia, quàm intellectus.

¶Quarto, Vtrum volũtas moueat intellectum.

¶Quinto, Vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum uoluntas aliquid ex necessitate appetat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas subduntur imperio rationis, quæ potest non solum instigare vel mitigare affectus appetitiuæ virtutis, sed etiã formare imaginatiuæ virtutis phantasma.

407 1.2.q.10.a.2. & q.80.ar.1.cor. Et ver.qõ.22.artic.6. Et Ma.q.6.ar.vnico.

Li.5.cõ.14. tom.5.

† *Aristi. Meta. tex. 3. tom.3.*

Lib.3. de Aia, tex. 42. tom.2.

† *Li.13. de Trinit. cap. principio.*

D. 919.

est per locum a simili: sed ex proportione quæ est inter intellectum & intellectiuum appetitum. Et cum dicitur, quòd non sunt proportionales quo ad necessitatem, inconsiderate dicitur, quoniam in litera probatur hoc, ex eo quòd primũ in vnaquaque re naturæ ratio est. Quam probationem noluit videre Sco. quæ tamen est prima radix positionis S.T. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, ꝙ in voluntate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ cõditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat, sed saltem respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clare visus sibi conuenit.

D. 353.

¶ Ad primam autẽ obiectionem dicit, ꝙ (vt in sequentis articuli litera dicit) falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur fine necessario volito: verissimum tamen est, quòd aliqd ad finem ex illo fine necessario appetat.

318 113

¶ Ad secundam vero dicitur eodẽ modo, quòd respectu aliquorũ volibiliũ, oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primo velle finem, deinde alia.

*Li. 2. Physic. tex. 89. tom. 2.

¶ Ad tertiam negatur, ꝙ nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitãs adhæsionem, qm̃ bonitas diuina clare visa necessitat illam.

Li. 5. de ciuit. Dei, ca. 10. in prin.

¶ Ad ea vero, quæ contra secundũ motiuum adducuntur, ex rerum ordine atque progressu patet responsio: videmus enim ꝙ actus primi variabiles, reducũtur in actũ primũ inuariabilẽ, & actus secũdi in actũ secũdũ, vt semp in quolibet ordine pluralitas ab vnitate ꝓcedat, vnde & in ipsis motibus oẽs motꝰ ab vno motu immutabili, quãtũ possibile est in motu inuenire immobilitatẽ, ꝓcedunt. Oportet ergo in motibus volũtariis, cũ varii sint quo ad specificationẽ, ꝙ reducant̃ in vnũ immobilem quo ad specificationẽ. Et hoc ex perimur: q a oẽs fundant̃ sup appetitu boni: & cũ sint variabiles quo ad exercitiũ, ꝙ ꝓcedant ab vno necessario exercito, quod in Deo scimus esse de facto, in nobis aũt est possibile respectu diuinæ bonitatis clare visæ. Nec instãtiæ Scoticæ aliqd valẽt: nã quod dr̃ de calefactionibus, nihil est: calefaciens em̃ imobilr̃ & vniformiter ex parte sua calefacit: volũtatẽ aũt, aut simul habere plures actus; quorũ vnus sit tõ alterius, aut vnũ respectu finis & eorum quæ ad finem, nullum inconueniens est.

¶ In rñsione ad primũ nota, ꝙ cũ dr̃ ꝙ necessitas naturalis non aufert libertatẽ, põt bene & male intelligi. Male q dem, si intelligat ꝙ necessitas naturalis tã obiectiue q̃ elicitiue stat cum libertate illius actus: hoc. n. nõ est intelligibile. Bene vero intelligendo, ꝙ naturalis necessitas actus quo ad specificationẽ seu obiectiue, nõ aufert libertatẽ eiusdẽ: q a stat, quòd libere eliciatur.

¶ In responsione ad tertium recolito, ꝙ quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiue: ita non est in potestate nostra obiectiue: & quẽadmodum est liber elicitiue, ita est in ptãte nostra elicitiue. Vnde appetendo beatitudinem in cõi, non meremur rõne obiecti naturalis, sed rõne actus electi.

F ¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito negatiue. Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & voluntatis sic. Voluntas inhæret fini, & his q̃ sunt ad finem ꝓportionaliter, vt intellectus principiis & cõclusionibus, sed intellectus necessario quidẽ assentit principiis & conclusioni bus demonstratis, non autem contingentibus, aut indemonstratis. ergo voluntas necessario quidem inhæret fini & necessario ac euidenter connexis fini, nõ autem contingẽter, aut incerte cõnexis. non ergo omnia ex necessitate vult. Maior ex 2. Physi. stabilita est: minor patet distinguẽdo duo genera conclusionum, scilicet cõtingentiũ & necessariarum: & rursus necessariarũ, demonstratarum, & demõstrabiliũ quidem, sed non demõstratarum. Et similiter ex parte volitorum fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera.

Li. 3. Ethi. ca. 3. i medio, tom. 1.

408 Locis supra ar. 1. conclu. tatis.

¶ Verumtamen aduerte ad intellectũ literæ, ꝙ quatuor appetibilia San. Th. numerat, beatitudinem, Deum, ea quibus Deo inhæremꝰ, & quæ Dei sunt. Quæ aliter ordinanda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam secundũ se, Deus ipse habet primo rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhæremus, deinde beatitudo in communi: ea autem quæ Dei sunt, ad finem, non finis sunt. Quo ad nos vero, beatitudo in communi primo habet finis rationem, & deinde Deus, & ea quibus Deo inhæremus: quia nos beatitudinem appetimus naturaliter: Deum autem per inuestigationem. Et huius ratio est: quia obiectum voluntatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitum tantummodo est appetibile, & propterea quãmuis Deus sit in se maius & eminentius vniuersale bonum quàm beatitudo in communi, quia tamen non est euidens & apparens nobis sub tali rõne sicut beatitudo, iõ in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis & non apparentis, & inter ea quæ sunt ad finem quodammodo numeratur. Vnde ei tria necessario attribuũtur. Et ꝙ in eo solo vera beatitudo consistit, atque illi connexa necessario appetantur illo viso, & hæc spectant ad rationem finis. Et quòd voluntas non necessario inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi postquàm videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quòd ea quibus Deo inhæremus sunt vt conclusiones, necessariam, occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius, quod est ad finem. Ita, vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notanter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine, sicut conclusiones cũ principio, non

rion numeratur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

¶ Aduerte secundo, quòd cum ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera, scilicet principia, conclusiones contingentes, demonstratas, & demonstrabiles, & totidem dixerit esse in voluntate, tria tantum in voluntate numerauerit, scilicet beatitudinem vt finem, & eligibilia ad vtrũ libet vt contingentia, & diuina vt necessaria demonstrabilia: quartum aũt, scilicet necessaria vt demonstrata omisit: nõ quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse, viuere, nosse, negatio mali, &c. Hæc enim & similia necessitate naturali appetimus quo ad specificationem actꝰ, quẽadmodum beatitudinem: quãmuis minus quàm beatitudinem: propter quod per accidẽs appetũt aliqui, occidẽtes se, non viuere.

3. p. sup. dist. 14. an. nullum tom. 3.

Sixt. Senens. ca. 9. verb. med. tom. 1.

¶ Circa illam probationem, scquòd voluntas non necessario inhæret Deo in speciali, occurrit dubium ex duplici capite. Primo ex Sco to in 1. distin. 1. q. 4. qui non proponit ionem in se, sed in comparatione ad rationes ꝓ alia conclusione, scꝙ voluntas necessario inhæret vltimo fini in vniuersali, impugnat illam dicens, quòd rationes illæ si acceptantur, concludunt contra hoc: sed quoniam illæ rationes hic non ponuntur a San. Tho. sed alibi, & vnico verbo respondetur Scoto, quòd scilicet ex defectu apparentiæ diuinæ bonitatis hoc prouenit, ideo omittantur hic. Secundo ex doctrina S. T. qua tenet, quòd omnis creatura diligit naturaliter plus Deum q̃ seipsam, ex hoc enim arguitur sic. Voluntas nostra naturaliter diligit bonum proprium. ergo Deum. tenet sequela: quia naturaliter plus diligit Deum, quàm se. & loquimur de Deo in speciali: sic enim est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo, quòd æquiuocatur ly naturaliter, vbique: quoniam hic sumitur naturaliter, vt distinguitur contra libere, vt patet ex dictis: cum autem dr̃ ꝙ omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit Deum q̃ se, sumit̃ naturaliter vt distinguitur contra supernaturaliter. Intendunt enim doctores, ꝙ nõ solum ex infusa charitate, sed ex natura inclinamur ad Deum plusquàm nosipsos amandum: q̃ uis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium cœlestis patriæ. Secundo dici põt, ꝙ etiã sumendo vniuoce hic & ibi naturale, adhuc saluatur intentum: quia cum loquimur de amore elicito, semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequaquam possumus: & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum Deum cognitum, quàm se cognitam. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat: Deus vero non naturaliter est creaturæ euidens, & ideo in litera dicitur, quòd non naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnis esse principium naturale, quoniam si euidens esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne volitum, aut amatur vt finis, aut ad finem: dubium occurrit ex Scoto in primo, distinctio. 1. quæst. 3. & in 4. distinctio. 49. quæst. 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo, quòd aliter non euacuaretur sufficienter quæsitum: quæritur em̃ hic, an omnia de necessitate voluntas velit, et respondetur tantũ de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si namque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito: quòd autem dubium

Augu. super Gene.* ad literam, ꝙ animalia mouentur visis. Ergo videtur, quòd apprehensum secundum intellectũ ex necessitate moueat voluntatem.

SED CONTRA est, quod Augt. dicit quòd voluntas est qua peccatur & recte viuitur. & sic se habet ad oppositа. Nõ ergo ex necessitate vult quæcunque vult.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ volũtas nõ ex necessitate vult q̃cunq; vult.

Ad cuius euidentiam considerãdum est, quòd sicut ĩtellectus naturaliter ex necessitate inhæret primis principiis, ita voluntas vltimo fini, vt iam dictum est *. Sunt autem quædam intelligibilia, quæ non habent necessariam cõnexionem ad prima principia: Sicut cõtingentes propositiones, ad quarũ remotionem nõ sequit̃ remotio primorum principiorũ. Et talib⁹ nõ ex necessitate assentit ĩtellect⁹.

Quædam autẽ propositiones sunt necessariæ, quæ habent cõnexionem necessariam cum primis principijs: sicut cõclusiones demonstrabiles, ad quarum remotionẽ sequitur remotio primorum principiorum. Et his ĩtellectus ex necessitate assentit cognita cõnexiõe necessaria conclusionum ad principia per demõstratiõis deductionem. Non autẽ ex necessitate assentit antequã huiusmodi necessitatem connexiõis per demõstrationem cognoscat. Similiter etiã ex parte voluntatis. Sunt enim q̃dam particularia bona, quæ non habent necessariam connexionem ad beatitudinẽ, quia sine his potest aliquis esse beatꝰ, & huiusmodi, voluntas non de necessitate inhæret *. Sunt autem quædam habentia necessariam connexionem ad beatitudinem, quibus scilicet homo Deo inhæret, in quo solo tenente beatitudinem in Deo &c. & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

117

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, ꝙ id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolute velle aut nolle dicimus, quæ tamen in ordine ad finem aliter voluntas appetit, vt patet de proiectione mercium in mare: hanc em̃ nauta nolle dicitur: & tñ attento fine, salute. s. quæ ex alleuiatione nauis speratur, vult. Vnde vr̃, ꝙ proiectio mercis sit obiectum nolitionis, nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi q̃dam appetendi modus, participans modum quo appetitur finis, & modum quo amatur quod est ad finem, & ideo medius non per abnegationem, vt Scotus dixit, sed per participationem. Si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur liquidẽ hæc vt ad finem, non formaliter, sed virtualiter. Ideo vanq; Christus & Martyres volebant vitam, & nõ mori absolute: quia hæc absolute consonant beatitudini, quam naturaliter appetũt: quod est virtualiter ꝓp finem appetere. Et rursus appetuntur hæc vt finis, pro quanto habent hanc cõditionem finis, ꝙ ꝓp bonum, aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca, quia medium modo huius, modo illius extremi induit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere, quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari, aut odio haberi dicantur. Ex his autem patet responsio ad Sco. nam quàmuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, non tamen sine dependentia a primo bono: & non solum ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed ꝓportionaliter quo ad nos: ita ꝙ licet multa sint a nobis appetibilia propter proprias bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile a nobis, q̃d est beatitudo in cõmuni, hcut nullum complexum est cognoscibile sine dependẽtia ad prima cognita a nobis, scilicet prima principia, propter ordinem essentialem omnium ad primũ. Falsum est ergo inueniri tertium appetibile per abnegationem vtriusque: nec intellectus potest proponere absque actuali, vel virtuali, seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparens in ordine ad beatitudinem absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si instetur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniam & mortem recusant martyres propter est, & ipsam

& ipsam acceptant propter Christū, & similiter nauta mercis F
iactură recusat propter bonum tuendum, & illam vult propter
euasionem. & sic de aliis.

¶ Circa illa verba literæ. s. cp voluntas videntis Deū, necessario
inhæret Deo, dubiū occurrit ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. & cō-
sistit vis rationis sue in hoc, Volūtas Pau li videntis & non vi dentis Deum, eodē mō se habet, & non videndo cōtingēter ihæret Deo. ergo ēt videndo cōtingēter inhæret. Antecedēs probatur, quia stat æqualē esse charitatem in vidēte, & nō vidente. Et si dicere tur, cp voluntas nō eodē modo se habet in vidente & nō vidēte, propter ipsam differentiā, quæ est inter visum & non visum: cōtra. Deus visus a seipso cognito & viso, non differt nisi sicut magis & minus approximatū obiectū. ergo nō differt penes necessario & contingenter amari, sed penes magis & minus amari. Antecedens hoc patet, & cōsequētia p batur, quia maior & minor approximatio agentis, non facit necessariū vel contingēs: sed magis vel minus, vt patet.

¶ Ad hæc breuiter dico, cp voluntas non eodē modo se habet: quoniam aliter se habet respectu visi, & non visi, quia hæc spectant per se ad obiecti differentiā, eo quòd bonum cognitum & non bonū absque cognitione, est obiectum voluntatis. Et falsum est, cp visum & non visum differant tm̄ sicut magis & minus in eadē specie: immo differunt sicut res diuersarum rationum obiectiuarū, ita cp Deus visus est obiectum diuersæ rationis obiectiuæ a seipso cognito citra visionē. Quod si quis non penetrat, ex hoc percipiat effectu, cp visus beat: nō visus, non. Constat enim, quòd beatus est alterius rationis a non beato. Cætera Adam argumenta vide, si vis, in Capreolo in primo, distinctione prima, quæstione tertia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articu. tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor: Primo distinguitur titul⁹, Secundo, respondetur iuxta primū sensum. Tertio, iuxta secūdum. Quarto, colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primū, nobilius dupliciter, simpliciter, & secundū quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, id est secundum se: secundum quid, id est in ordine ad alterum.

¶ Quo ad secundum, Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas, Probatur sic. Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutum. quod probatur: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo, cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quo ad tertium, Voluntas est interdum nobilior secundū quid intellectu. Vbi nota duas conditiones. s. fm quid, & interdum. Probatur sic. Obiectum voluntatis interdū inuenitur in altiori re, q̄ sit obiectum intellectus. ergo voluntas secundū quid, est interdū nobilior intellectu. Antecedens probatur sic. Obiectū voluntatis est in rebus, intellectus in anima. ergo est interdum in altiore re, q̄ obiectū intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter: Ratione, quia actio volūtatis terminatur ad res in se: intellectus vero ad rationē conceptam: Et authoritate Arist. 6. Met. Consequentia vero hęc secunda declaratur, quia interdū res in qua bonū amatur, est altior anima, vt Deus, interdū inferior, vt creatura corporalis. Prima vero consequentia principalis declaratur dupliciter. Primo, exponendo cp hoc est esse nobilius secundum quid, ex ratione comparationis ad alterum: habere scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundo, exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quo ad quartum, tria concluduntur. s. amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium, nobilior est eorum amore. Simpliciter autē, est intellectus nobilior voluntate.

¶ Circa rationē pro prima conclusione dubiū occurrit qua drupliciter, primo, Sco. in 4. dist. 49. q. 4. arguit contra illā propositionem. Ratio veri, est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum, quia sunt vna res, & consequenter neutra secundum rē est altera nobilior. Aut. secundum rationem consequentem opus intellectus, & sic nō est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. constat enī quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus, aut volūtatis. Aut secūdum rationem anteceden tem opus intellectus ex natura rei. & tūc oportet probare, cp istæ rationes, scilicet boni & veri, addant aliquid absoluti supra rationem entis: quoniam tunc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorē, quando non sunt formaliter relatiuæ.

¶ Secundo, arguit contra illam aliam propositionē suppositā. s. Bonum est obiectum voluntatis, & verum intellectus. Primum inquit, est dubium, secundum vero est falsum, vt in primo, dist. 3. q. 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in q. 16. ar. 1.

¶ Tertio, arguit contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius. Aut loqueris de abstractione fm esse, aut fm rationē. Si fm rem, q̄is maior sit vera, minor tamē est falsa, quia ratio veri non est absolutior ratione boni fm rem, cum sint vna res, verum & bonū. Si fm rōnē, q̄is minor sit vera, ipsa tm̄ ppositio maior euidēs nō est, qa abstractio negatio ē, nullam dicens perfectionē: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. In proposito autem, constat quòd verum non dicitur abstractius, quia magis recedat a materia aut potentia: cum bonum a quo abstrahi dicitur verum, neque materiam neque potentiam aliquam includat: vt patet ex eo quòd actui purissimo conuenit. ergo ex hoc, quòd abstractius est verum, non habetur quòd sit nobilius, quàmuis optime habeatur, quòd sit prius natura.

¶ Quarto, arguit contra probationem antecedentis. s. quia ratio ipsa boni est obiectum intellectus: bonum autem ipsum est obiectum voluntatis. Primo, quia falsa ac chimerica videtur differentia ista inter bonum, & boni rationem: quòd ista intelligit, illud voluntatis sit: quoniam boni ratio bonitas est. Bonitas autem ratio formalis est obiecti voluntatis: eo quòd bonum inquantum bonum appetibile est, primo Ethi. ergo & bonitas & bonum ad voluntatem spectant: immo plus. ergo est implicatio in adiecto, quòd bonum sit proprium obiectum voluntatis, & bonitas non sit obiectum illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectū. i. terminare actū illius potētiæ: obiici illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifeste est, cp boni ratio sit obiectū intellectus. nā obiectum formale intellectus est entis, aut veri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectum formale voluntatis. Si autem per esse obiectum intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quàm terminare actus intellectus & voluntatis, intelligi, scilicet & amari, primo sequitur quòd differentia assignata nulla est: quia hoc modo non solum boni ratio, sed bonum est obiectum intellectus: vtrunque enim intelligitur, & vtrunque similiter est obiectum voluntatis, quia vtrunque amatur. Secundo sequitur quòd non habeatur intentum: quia ex nobilitate diuersa formaliū obiectorū, iudicāda est nobilitas simpliciter

simpliciter & fm se potentiarū, quæ in litera inquiritur, & nō ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni ratio respectu obiecti intellectus.

¶ Contra conclusionem ipsam arguit Scot. ex dictis in secunda conclusione. primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorū per te. ergo actus volūtatis fm genus suum, est nobilior actus. ergo voluntas intellectu. tenet sequela, quia si optimum est nobilius optimo. ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic. Actus coniungēs obiecto secundū nobilius esse, est nobilior simpliciter: sed actus voluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto fm nobilius esse, quia vt in se est: actus vero intellectus vt est in cognoscēte. ergo. Probatur maior, quia actus intātum habet pfectionis rationem, inquantum cōiūgit obiecto perfecto: qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secundum perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

¶ Circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione ex authoritate Aristo. dubium occurrit ex Scoto vbi supra. Inquit enim, quòd in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatē, qm̄ proportionaliter vterq; ad extra & intra terminatur. Nam cognitio intuitiua terminatur ad rem in se, & similiter dilectio illam sequens. Et cognitio abstractiua terminatur ad rē in anima, & similiter dilectio illā sequēs. ergo nulla ē differētia. Authoritas vero Philosophi nō iuuat, qa loquit de cognitione abstractiua, & de volūtate desideratiua nō respectu obiecti: sed respectu termini, seu effect⁹, q̄ res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti cōtra illā propositionē. Ratio ueri est nobilior ratione boni, respondetur, quòd vt pluries dictum est, sermo est de rationibus formalibus rerum, distinctis tamen actuali tē sola ratione, ita quòd ipsæ rationes nō sunt ab intellectu: sed distinctio earū actualiter. Cū ergo arguitur: aut est nobilior realiter &c. dicitur, quòd est nobilior formaliter, seu fm rationē formalem præuenientem intellectus opus, tam in se quàm in sua distinctione virtuali ab alia, vt comparatio fm nobilitatē habeat distinctionem extremorū præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionem aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia. n. sufficit, quòd distinguātur virtualiter. Distingui. n. virtualiter est habere, & vēdicare sibi omnia ad distinctionē pertinentia, ac si essent distincta, vt in materia de distinctione diuinorum dictū est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quòd rationes istæ addant res absolutas supra ens: sed ad hoc vt vna altera nobilior sit, sufficit quòd res relatiue concepta vel cōcepibilis, nobilior sit sic relatiue sumpta, q̄ sic ēt relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quāto aliquid est abstractius &c. respōdetur quòd propositio verificatur de abstractione formali in communi, siue secundum rem, siue secundū rationem, cæteris tamen paribus. Nō enim quantitas mathematica est nobilior simpliciter substantia sensibili quàmuis sit abstractior, quia huius natura est substantia, illius accidens. Et cū dicitur, quòd negatio coniunctionis cum alio non dicit perfectionem, nisi ratione imperfectionis negatæ, cōceditur. Et dicitur, cp quia abstractio formalis incipit ab exclusione materiæ, & continue ascendit excludendo potētialitatis gradus, signum est quòd cum ventum fuerit ad eas rationes formales, quæ nullam materiæ, aut potentiæ rationem claudunt, quòd quanto aliqua est abstractior, tanto perfectior, vtpote remotior & magis distās ab his quæ potentiam claudunt. Cum enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primam, scilicet entis rationem abstractissimam: consequens est quòd quanto aliqua ratio minus abstracta est, tanto vicinior est his quæ sunt potentialitati admistæ, & quanto abstractior, tāto ab his remotior: ac per hoc nobilior, & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta āt cōtra illā differentiā inter bonū, & boni rōnē, respōdetur, quòd male intelligitur litera, nec penetrat ītētio eius.

A ¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in re qualibet sunt duo, quidditas, & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguantur. Inter hæc autem, hanc non tam ratione quàm experientia videmus differentiam, quòd quidditas est ratio rei quòd intelligatur: existere autem quòd appetatur. Experimur siquidē quòd sanitas nō minus itelligitur si nō est, q̄ si est, nullus tamen appetit sanitatē nisi vt sit, aut quia est. Intātum autem proprium est existē tiæ appeti, & quidditati intelligi, vt ipsa existentia nō qua litercūq; sed in actu exercito in re vel in spe, sit ratio appetibilis vt sic. Ita quòd nullius quodquid erat esse, etiā si ipsa existentia sit quiddi tas illius, desideratur, amatur, aut delectat nisi vt sit, aut quia est i actu exercito. Et similiter ipsum quodquid erat esse, non qualitercūque, sed in actu exercito ipsius quodq̄d est (si tamē sic loqui licet in hac re, vbi nullum est exercitiū). i. vt habet rationē quiditatis. i. vt non curat de actu exercito existētiæ, est ratio intelligibilis, vt sic. Ita quòd, etiā si ipsam existere intelligitur, inquantū intelligit, induit rōnē q̄dditatis, qm̄ accidit sibi vt sic exercitiū exiſtētiæ: intelligitur. n. ipsum esse tale q̄d. Nec ideo intelligitur, q̄a actū habet existentiæ, quāmuis ipsa existētia sit cognita.

¶ Ex hac autē differētia oritur primo, quòd in primo & adequato obiecto intellectus sint duo. s. ratio obiectiua, puta q̄d quid erat esse entis, & cōditio obiectiua. s. ratio seu modus quidditatis: ita quòd ens significat obiectū intellectus ex parte rationis obiecti uæ, quod quid est autem significat idē, ex parte conditionis obiectiuæ. Oritur secundo intenta differentia in litera, quòd obiectū intellectus sit abstractius obiecto voluntatis, quia quælibet rēs vt habet rationē quod q̄d est, est abstractior seipsa vt habet actū existentiæ. illo modo est obiectū intellectus, hoc voluntatis. Vbi aduerte diuinū S. T. ingenium, quòd cū de nobilitate inter obiectū intellectus & voluntatis tractaret, & in obiecto vtroque sit considerare duo. s. rationē obiectiuā & conditionē obiectiuā, fm quam ratio obiectiua obiectū est, & rationis obiectiuæ sint vnæ res non solū realiter, sed formaliter, secluſis relationibus rationis, vt patet de entitate & bonitate: ad ostendendam differentem eorum nobilitatem, ad conditiones obiectiuas se cōuertit, & obiecta intellectus & volūtatis vt obiecta sunt formaliter & per se cōsiderās, ostēdit quòd obiectū intellectus est abstractius. i. ratio formalis obiectiua intellectus vt obiicitur intellectui, est abstractior ratione formali obiectiua voluntatis vt obiicitur voluntati, dato etiam quòd illa ratio sit eadē cū ista: ita quòd abstractiō maior directe ponitur in conditione obiectiua, ac per hoc in obiecto, vt obiectum est. Ostendit autem hoc, quia obiectum intellectus est res vt quod quid est: voluntatis autem vt habēs esse. Cōstat. n. q̄ quod quid est, abstractius est habente essentia q̄ in ipso Deo, cuius quodquid est, est existentia: abstractior secundum rationem est existentia vt quod quid est, quàm ipsamet vt est existere in actu exercito. Et sic simpliciter obiectum intellectus, est abstractius, obiecto voluntatis, formaliter loquendo. Et per hoc soluitur potissima obiectio quæ cōtra hāc remanserat rationem. s. esse est abstractius quiditate: quia contrahitur p illā: in cuius signū, esse vtpote abstractiuū, ponitur nomē proprissimū nomē Dei: ergo ratio formalis obiecti volūtatis est abstractior ratione formali obiecti intellectus. Iā. n. patet, quòd esse dupliciter sumi pōt, s. in actu exercito ipsius existentiæ, & per modū quidditatis: & q̄ ut exercet existētiā, addit supra seipsū ut q̄d est: & cōsequēter ut obiectū intellectus est abstracti⁹: quia est obiectū uolūtatis fm q̄d stat in actu exercito existētiæ, intellectus aūt fm q̄d rōnē habet quidditatis cuiusdā in seipso.

¶ Ex his autem facile respondetur ad obiecta. Iam. n. patet quid nomine obiecti intelligitur, scilicet obiectum vt obiectum. i. ratio obiecti cum conditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, scilicet quod quid est non solum boni vt sic, puta bonitas: sed boni qualitercunq; sumpti, & quid nomine boni, si p-

409 3. dist. 25. q. 1. art. 4. Et iter. 1. 2. 2. ar. 11.

Li. 10. Eth. ca. 7. tom. 5

ſum bonum vt ſic, quod nihil aliud eſt dictu, quàm res in ordine ad eſſe conueniens. Vnde cũ dicitur in prima obiectione, q̃ tam bonum q̃ boni ratio ſpectat ad volũtatẽ, quia bonitas &c. reſpõdetur, quòd boni ratio poteſt accipi dupliciter: vno modo vt ratio: alio modo vt exiſtens, & quòd ſecundo modo ſpectat ad voluntatem, primo mo

102 do ad intellectum. Et q̃a de ipſa vt habet rationẽ q̃d quid eſt, loquebatur S. T. ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationem boni.

¶ Cum vero in ſecunda obiectione dicitur, Aut noũe obiecti intendis obiectũ formale &c. reſpondetur, quòd noũe obiecti ꝓprie & explicite neutrũ illorũ intelligimus: ſed obiectũ vt obiectum eſt, quod cõſtituitur per cõditionẽ obiectiuã rationis formalis obiecti. Et ideo cum arguitur falſum eẽ, q̃ ratio boni ſit obiectũ intellectus, dicitur quòd rõ boni vt ratio eſt, eſt cõditio obiectiua: ac per hoc, cõſtituit obiectũ intellectus in eſſe obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni q̃ veri, & cuiuſcunq; alterius: q̃m hoc conuenit rationi vt ratio eſt: ſed adducta eſt boni ratio magis q̃ aliorum, quia ad ipſum fiebat cõparatio. Et hæc eſt directe & explicite intentio literæ: ac ſi dixiſſet, quòd bonum abſtractiõri modo offertur intellectui, quia per modum rationis & quod quid eſt, quàm voluntati, quia per modum ipſius entis boni, & ideo obiectum intellectus vt ſic, abſtractius eſt quàm obiectum voluntatis vt ſic. Quia tamen implicite ſubintelligitur in obiecti nomine, etiam ratio formalis obiecti ua ſic cõditionata, põt de rõne illa quoque implicite tacta, ſaluari litera, quàmuis nõ ſit opus, dupliciter. primo. Quia ens & bonũ conuertuntur, & ſunt idẽ. & nulla eſt entis ratio quæ nõ ſit boni ratio: cum ratio entis ſit ratio obiectiua: veridice quoq; dici potuit, quòd boni ratio eſt obiectum formale intellectus. boni. n. ratio, non ſolũ bonitas, ſed entitas eſt, & quæcunq; alia ratio. Dicitur ſecundo, & in idẽ redit concluſio, quòd boni ratio infinuat I oẽ q̃d quid eſt vt ſic: fecit. n. S. Th. vt ſoliti ſunt doctores, ab vno infinuare cætera. Merito autem, magis meminit rationis boni: quia reſpectu obiecti voluntatis, quod bonum eſt, maiorem abſtractionẽ oſtẽdere volebat in obiecto intellectus. ita quòd perinde eſt ac ſi dixiſſet, obiectum intellectus eſſe abſtractius obiecto voluntatis, manifeſtat, quia etiam in ipſo voluntatis obiecto id quod intellectus obiectũ eſt vt ſic, abſtractius eſt eo, quod voluntati obiicitur, quoniam voluntati obiicitur ipſum bonũ, intellectui autem illius ratio. Nec fallaris ex his concipiendo aliud eſſe quod apprehenditur, & aliud quod appetitur, cum impoſſibile ſit appeti incognitum: ac per hoc idem, & ſm idem oportet eſſe appetitũ & cognitum, ſed accipe ex his, quòd idẽ & ſm idẽ eſt appetitũ & cognitũ. Sed tamen & ratio & conditio obiectiua cogniti vt ſic, eſt alia a rõne & conditione appetiti vt ſic, & quo ad hæc, obiectum intellectus eſt abſtractius obiecto voluntatis.

¶ Ad obiectiones Scoti contra concluſionem ipſam reſpondetur. Et primæ, negatur ſequela. Et ad probationem dicitur, quòd illa maxima, Cuius optimum eſt nobilius optimo &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori ſimpliciter, non aũt ſm quid, modo amor ſuperiorum eſt nobilior ſm quid cognitione eorũ, vt in litera dicitur, non ſimpliciter. Secundæ vero, diſtinguitur dupliciter maior. ſ. actus coniungens obiecto ſm perfectius eſſe eſt nobilior. Primo, q̃m poteſt dupliciter intelligi: primo de perfectiori eſſe obiecti, vt obiectum eſt, & ſic vera eſt: ſed minor falſa. ſ. ꝙ actus voluntatis iungat obiecto ſm perfectius eſſe, quia vt in litera oſtẽditur, obiectũ intellectus vt obiectum, eſt nobilius: quia abſtractius: & cõſequenter perfectius vt obiectũ: quia in his, idẽ nobilius eſt & melius. Alio modo, de perfectiori eſſe obiecti vt res eſt, & ſic dato quòd minor eſſet vera, maior eſt falſa. Secũdo, q̃m poteſt intelligi de obiecto abſolute, & ſic tantummodo eſt ad propoſitum, vel in tali materia, puta ſuperiorum, & ſic non infert niſi maiorem nobilitatem ſm quid. Reſoluendo igitur obiectionem, ſi ſermo eſt de obiecto abſolute vt obiectum eſt, negatur minor. Et ad probationem, quia eſſe in re, eſt perfectius q̃ eſſe in anima: reſpondetur primo, quòd hoc non eſt verum vniuerſaliter, & conſequenter nec abſolute, vt patet de inferioribus. Secundo, quòd falſum ſupponitur. ſ. quòd obiectum intellectus vt ſic, conſtituatur per eſſe in anima, quàmuis eſſe in anima ſit vna conditio illius: actus enĩ intellectus coniũgit obiecto abſolute vt quicquid eſt, in ſe eſt: & per hoc differt primo ab actu voluntatis cõiũgẽti obiecto vt exercet eſſe. Modo dicitur, quòd licet actus coniungens obiecto ſm eſſe extra coniũgat obiecto ſecundũ perfectius eſſe, vt res eſt, quàm actus cõiũgens obiecto abſolute: tamen eõ tra iſte coniungit obiecto ſecundum perfectius eſſe vt obiectum eſt, quàm ille, quia ſm abſtractiorem modum. Et quia nobilitas potentiarum, attenditur penes nobilitatem obiectorum, nõ vt res ſed vt obiecta ſunt, ideo ſimpliciter intellectus nobilior eſt volũtate. Si vero ſermo eſt de obiecto tali, puta beatifico, vt Scot. inſinuat, tunc diſtingue vel in via, vel ĩ patria. Et dic, quòd ratio cõcludit amorẽ talis obiecti in via eſſe nobiliorẽ cognitione: non aũt ĩ patria, quia æque nobile immo idem eſt eſſe Dei in ſe, & in anima beatorum, quia ſecundum eſſentiam, immediate intelligitur, & conſequenter remanet actus intellectus nobilior nobilitate ſui generis, & non exceſſus nobilitate ſm quid, vt in via excedebat.

¶ Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatẽ in ſecunda concluſione, ex Ariſt. poſitã obiicit Sco. dicitur, quòd quia philoſophus obedit rationi, cui ſenſus teſtimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem intuitiuam ſm intellectũ: ideo in. 2. de Anima, Ariſt. inter obiectum intellectus & ſenſus, differentiam eſſe dixit, quòd illud in anima, iſtud extra animam eſt. Vnde, ſicut hoc non impugnatur, ita nec impugnari debet idem repetitũ in 6. Meta. in ordine ad voluntatem: vtrobiq; n. dicit, obiectũ intellectus eſſe in anima. Et verũ eſt, Tũ quia intuitiuã cognitionẽ non experimur. Tũ, quia abſolute loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua, intellectum vt ſic, in intelligẽte habetur i. res intelligitur vt vnitur in telligenti, amatur vero ecõtra, vt amans vnitur amato, & hoc ſaltem uatur in omni cognitionis modo, etiã intuitiuo. Vnde, ſi nõ quo ad rem, ſaltẽ quo ad modũ, ſemper intellectus obiectũ eſt intra, voluntatis extra. Et hæc eſt prima differentia in qua deficit Sco. Secunda eſt, ex parte voluntatis, cũ dicit, quòd dilectio ſequens cognitionem abſtractiuã terminatur ad intra: manifeſte experimur ꝙ abſtractiue cognoſcimus balneũ, & amamus illud ſm eſſe extra. volumus. n. extrinſecus balneari: & nõ balneari intentionaliter. Et cũ dicit, quòd hoc eſt reſpectu voluntatis deſideratiuæ, nõ reſpectu obiecti, ſed termini aut effectus, rudis glo. eſt: q̃m hoc experimur, nõ ſolum reſpectu deſiderii, quo optamus futura, ſed reſpectu amoris, quo amamus rem abſolute. Intelligentes. n. abſtractiue amicũ, amamus ipſum ſm eſſe reale ſuũ, & nõ intẽtionale. Rurſus, quod dr reſpectu termini ſeu effectus nõ obiecti, falſum eſt: q̃m obiectum deſiderãtis balneũ eſt id, quod deſideratur, quod cõſtat eſſe balneũ extra, quàmuis hoc idẽ ſit terminus actionis executiuæ ex deſiderio prouenientis. Stat ergo ſolida differentia aſſignata: & quo ad modum ſimpliciter, & quo ad rem in nobis, ſecundum eos quos experimur actus:

¶ In reſponſione ad primum, nota triplicem comparationem inter bonum & verum. Prima eſt ſm ſeipſa: & ſic boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio vero veri, dicitur magis abſolute. Et ex hoc ſoluitur argumentum: nam cũ obiiceretur, illud eſt nobilius quod fundat nobiliſſimam cauſalitatem, reſpondetur modo, ꝙ hoc eſt verum de nobilitate in ordine ad alterum: non abſolute in ſe, quia eſſe cauſam in ordine ad alterum attẽditur. Secunda, ſecundum mutuam inclusionem: & ſic vnumquodq; eorum materialiter ſumptũ, eſt pars ſubiectiua alterius, bonũ enĩ eſt quoddam verum: & verum eſt quoddam bonum: quod declaratur in litera: quia verum eſt bonum intellectus ad quod naturaliter

inclinatur intellectus, ſicut quælibet res naturaliter tendit ad ſuam perfectionem. Tertia eſt ſm nobilitatem vtriuſq; in ratione boni, & ſic dicitur, quòd verum eſt nobilius bonum quocũq; alio bono, quia eſt finis nobilioris potentiæ, quacunq; alia potẽtia: ita quòd intentio literæ eſt, non ſolum ſaluare ꝙ obiectum intellectus ſit nobilius obiecto voluntatis. i. verum vt verũ, bono vt bono, quod in prima comparatione factum eſt: ſed oſtendere quòd etiã verum vt bonum in intellectus, eſt nobilius obiecto voluntatis, vt ſic intellectus omnino inueniatur nobilior. Sed eſt hic locus quæſtioni, quoniam falſum videtur hoc: nã finis voluntatis eſt bonum vt bonum, finis vero ĩtellectꝰ eſt quoddam bonum. Conſtat autẽ, quòd nullum particulare bonum eſt melius ipſo bono, ergo verum & bonum, nõ eſt magis bonum quàm finis voluntatis. Et cõfirmatur, quia bonũ per participationem non eſt melius bono per eſſentiam, verum aũt eſt quoddam bonum, & conſequenter per participationem bonum:

bonum autem eſt ipſum bonum eſſentialiter, & vniuerſaliter. ergo. Sed ad hoc eſt dicendum, quòd in obiecto voluntatis eſt conſiderare duo. ſ. rationẽ vniuerſalem, qua. ſ. eſt totum vniuerſale reſpectu omnis boni, & ſpecialem rationem perficiẽdi, qua. ſ. ita reſpicit. & perficit talem potentiam, puta voluntatem, quòd nõ omnes. Quàmuis enim omne bonũ ſit pars ſubiectiua boni, q̃ eſt finis & obiectum voluntatis: non tamen perfectio qua vnũquodque bonum perficit id cuius eſt bonum, eſt pars ſubiectiua perfectionis voluntatis a bono: non enim perfectio viſus a colore, eſt pars ſubiectiua perfectionis voluntatis, vt patet. Rurſus, vniuerſalis ratio obiecti põt accipi dupliciter. ſ. ſimpliciter, vel diſtributiue: ſicut quodlibet aliud vniuerſale, vt patet. Ex hoc autem dico tria. Primo, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia, vt totum vniuerſale ſimpliciter: tamen ſic verũ eſt nobilius bono, vt prima ſpecies eſt nobilior generica rõne, quicquid ſit de aliis ſpeciebus boni, obiectis. ſ. aliarum potentiarum, quod pro tanto dico, quia non attingunt ad immaterialem ordinem in qua generica ratio boni eleuata reſidet. Secundo, quòd comparando obiectum voluntatis ad alia ſecundum ſpecialem finalizationem & perfectionem: ſic in obiecto voluntatis inuenitur quædam ſpecies boni, & non omne bonum, quia non bonũ oculi, nec eſt prima ſpecies boni, ſed ſecunda, quod a poſteriori declarauit S. T. in litera, quia finis nobilioris potentiæ eſt excellentior. ergo bonum quod eſt finis intellectus, eſt excellentius. Antecedens autem iam in corpore probatum, ſupponitur. Tertio, quòd comparando obiectum voluntatis diſtributiue ad ſingula ſub eo contenta, ſic bonũ quod eſt obiectum voluntatis, includit omne boni rationẽ, nec vlla ſit cõparatio niſi inter totũ & partẽ, voluntas. n. non ſolum vult ſibi: ſed vult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæteriſq; proprias perfectiones, & proprios modos ſuarum perfectionum. Nec eſt dubium, quòd hoc modo bonum intellectus cadit ſub fine voluntatis, nec poteſt comparari illi, cum comparatio ſupponat diſtinctionem, niſi, vt dictum eſt, ſicut pars ad totum, & ſm hoc dicetur in litera ſequentis articuli ad primũ, quòd voluntas eſt altior intellectu. Et ex his patet ſolutio ad obiecta. Ad primum. n. dicit, quòd ratio primæ ſpeciei boni, eſt nobilior ipſa boni ratione: ſicut prima ſpẽs ratione ſui generis. Talis aũt eſt ratio boni in vero. Ad ſcm negatur, ꝙ bonũ per eſſentiã ſit proprium obiectum & finis voluntatis. Aliud. n. eſt dicere bonum in vniuerſali, & aliud bonum per eſſentiam: hoc. n. eſt omne bonum incluſiue, illud per miſſiue: hoc actu, illud potentia: hoc diſtincte, illud confuſe. Si aũt fiat vis, quia bonũ vniuerſaliter eſt nobilius bono particulari, iam dictum eſt, quòd accipiendo bonum vniuerſale diſtributiue, ſic inuenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior: ſed hæc é altitudo ſm quid, quia in ordine ad aliud, & nõ ex natura obiecti abſolute & primo. Accipiendo autem ſimpliciter, ſic prima eius ſpecies eſt eo excellentior.

¶ In reſponſione ad ſecũdũ nota breuiſſimã & integerrimã gloſſam illius propoſitionis, Prius generatione eſt imperfectius, intelligit priꝰ generatione tantum Si. n. eſt prius generatione, & alio modo, non eſt imperfectius: tale autem eſt intellectus reſpectu voluntatis, quia eſt prior non ſolum generatione: ſed ſimpliciter, vt actus potentia, vt finis, eo quod eſt ad finem, & hãc gloſ. intẽdit S. T. hic

¶ In reſponſione ad tertium eſto cautus, quia reſponſio iſta non concedit niſi in via, habitum voluntatis eſſe nobiliorẽ habitibus ĩtellectꝰ, ſecus. n. eſt ĩ patria: lumen. n. gloriæ perfectius eſt charitate, Cuius ſignum eſt, ꝙ non ſolum non poteſt eſſe informe, ſed non compatitur imperfectionem viæ, quam tamen charitatis habitus compatitur: & quod plus eſt, eſſentia diuina, vt in q. 12. habitum eſt, eſt loco habitus intellectualis: quia vicem ſupplet ſpeciei intelligibilis: non autem ſupplet vicem alterius habitus aut cuiuſcunque inhærentis voluntati.

D.52. a 426 D.770.

410 1.2.q.9.ar. 1. & q.17. ar.1. Et ver. q.14.art.1. & 2. Et q. 22.ar.11.

Lib.12. ſuper Gen. c. 16.tom.3. Li.3.de anima.tex.19. tom.2. Art.præce.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum voluntas moueat intellectum.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ voluntas non moueat intellectum. Mouens enim eſt nobilius & prius moto, quia mouens eſt agens, Agens autem eſt nobilius patiente, vt Aug. dicit 12. ſuper Gene. ad lit. * & Philoſophus in 3. de anima †. Sed intellectus eſt prior & nobilior voluntate, vt ſupra dictum eſt. *Ergo voluntas non mouet intellectum.*

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæ ſecundæ Articulum quartum.*

TItulus. Moueat, ideſt reducat intellectũ de potẽtia ad actũ.

¶ In corpore tria. Primo, proponitur diſtinctio bimẽbris, & iuxta primum membrum, prima concluſio. Secundo, iuxta ſecũdum ſecunda concluſio, quæ eſt directe reſponſiua quæſito. Tertio, ponitur exceptio a ſecunda concluſione.

¶ Quo ad primum, diſtinctio eſt iſta: mouere dupliciter, finaliter & effectiue: concluſio iuxta primum membrum eſt, quòd intellectus mouet voluntatem finaliter. Probatur: quia bonum intellectum, eſt obiectum voluntatis, mouens ipſam vt finis.

¶ Circa hanc concluſionem ea quæ dicenda eſſent, non oportet repetere, quoniam in q. 8. arti. 2. iam dicta ſunt, vbi declaratum eſt, quomodo bonum intellectum mouet vt finis, & actiue quo ad ſpecificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad ſecundum, ſecunda concluſio iuxta ſecundum membrum & reſponſiua quæſito eſt: quòd voluntas mouet intellectũ & omnes vires animæ effectiue. Probatur dupliciter: primo authoritate Anſelmi, ſecundo ratione. In omnibus potentiis actiuis ordinatis, reſpiciens vniuerſalem finẽ, mouet actiue, reſpicies fines particulares: voluntas & reliquæ animæ vires ſunt huiuſmodi, ergo. Maior probat inductione: tam in naturalibus de cœlo q̃ in politicis de rege. Minor habet duas partes. ſ. ꝙ voluntas & aliæ vires ſint actiuæ, & ꝙ voluntas reſpiciat finem vniuerſalem: aliæ particulares. prima pars non probatur, ſed ſecunda, quia bonũ in communi eſt obiectũ & finis voluntatis. tale autẽ bonũ eſt huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de viſu & intellectu: hæc enim non ſunt vniuerſale & particulare.

¶ Circa hanc rationem, aduerte, quòd in litera prima pars minoris, neq; cõprobatur. Tũ, quia ſupponitur, nulla. n. vis animæ eſt adeo paſſiua, quę facta ĩ actu, nõ ſit quodãmodo actiua: vnde & ſenſus exterior actiue cõcurrit ad eliciendum ſenſationẽ, & expreſſe in. 2. de anima tex. 37. dicitur, quòd anima eſt cauſa actiua huius alterationis, quæ eſt ſentire. Tum, quia nihil minus habetur intentum, etiã ſi non omnes vires animæ ſint aliquo modo actiuæ, quoniam ſi volũtas mouet omnes

actiua s,a fortiori mouet passiuas,vel mediantibus actiuis, a quibus mouentur passiuæ,vel applicando saltem passiua actiuis,ponendo vel amouendo obstacula,vt patet de visu. Prima tñ respõsio,est ſm veritatẽ & mentẽ S.T. Aduerte secundo, quòd voluntatẽ mouere vires animæ non quãtũ ad ſpecificationẽ,ſed quãtũ ad exercitiũ actus in

403 telligitur, & cũ magna latitudine, non enim cõſiſtit in indiuiſibili obedientia iſta:ſed aliquæ vires magis,& aliquæ minas obediũt. Sũt.n. rationales,p partici patiõẽ magis & minus. Vnde exteriores vires minus obediunt q̃ interiores, & inter interiores, quanto ſuperiores, tanto magis obedire videntur.

¶ In reſponſione ad primũ, diligenter recolito dicta in reſpõ

Li.2.Orth. fidei, ca.16. ad finem. ſione ad primũ præcedentis articuli.

¶ In rñſiõe ad ſcã3, recolito dicta in art. 2.q. 80. vbi hæc reſponſio declaratur.

¶ In rñſione ad tertiũ, dubiũ occurrit quo ad duo. Primo, cur reducitur in litera motus animi noſtri in Deum, ĩcũ in promptu eſſet cauſa proxima.ſ.natura ĩ quã primus motus ĩtellectus reducitur. Secundo, quid inté dit per hanc primã motionẽ a Deo, an ſ.generalẽ ĩfluxũ in intellectualia in ſui principio,an ſpecialẽ aliquã operationẽ aliter ĩ hoc q̃ in illo.

¶ Ad euidentiã huius obſcuræ dubitationis,ſciendũ eſt, ꝙ propter alterã duarum cauſarum aut vtrarq3,poſſet credi neceſſitas reductionis talis in Deũ.Primo, propter impotẽtiã intellectus.Secũdo,propter euitationẽ caſus.Propter impotentiã quidem,vt quia intellectus eſt ſm ſe in potentia omnino: & cum in principio præſentatur ſibi obiectũ,nec adeſt voluntas,habet ſufficiens motiuũ quo ad ſpecificationẽ actus.ſ.obiectũ,ſed nullũ habet motiuũ quo ad exercitiũ actus, quia deeſt volũtas quæ nata eſt ipſum mouere quo ad hoc. Vnde reſtat intellectus impotẽs ad exeundũ in actũ,niſi aliquod aliud adſit motiuũ, & propterea poni oportet altius motiũ ad exercitiũ, qđ dicim⁹ Deũ. Propter euitationẽ vero caſus, q̃a ſi nec uolũtas nec aliqua ſuperior cauſa poniẽ mouere intellectũ magis ad intelligẽdũ q̃ nõ intelligẽdũ,aut magis ad hoc q̃ illud intelligendũ,a caſu eſt omnis prima intellectio:prout.ſ.contingit ſic,aut aliter offerri obiecta &c.Sed ſi diligenter conſidere mus,neutra harũ cauſarũ ad propoſitã reſolutionẽ ducit. Impotentia in primis,falſo imponitur intellectui,qm & ſenſus exterior aut ſaltẽ æſtimatiua(quã clarius patet actiue operari)ſufficit ex ſe exire in actũ ſcm: ſi reducit in actũ primũ ab obiecto, nullo præcedente appetitu,vt patet de primis ſenſationibus brutorũ . Nec eſt minoris efficaciæ intellectus poſſibilis informatus ſpecie obiecti, q̃ ſenſus informatus ſpecie ſenſibili. Vnde quẽadmodũ nõ oportet ponere altius motiuũ ſenſuũ ad primas ſenſationes quo ad exercitiũ actus, ſed ipſa ſenſuũ natura ſufficit:ita nec in intellectu.Sufficit.n.ad hoc naturalis vis intelligendi indita animæ,mediante intellectu agente & poſſibili.Caſuali tas deinde male attribuiť,qm quę ex frequenti vſu proueniunt, caſu nequaquã fiunt:cõſtat aũt quòd vniuerſale qđ eſt propriũ motiuũ intellectus,ex multis rationibus,memoriis,& experiẽtiis colligitur,vt dicitur in ſecundo poſteriorũ & progmio Met. non igitur caſu,ſed ex frequẽtioribus actibus ſenſuũ circa hoc, magis q̃ circa illud prouenit, ꝙ prius intelligatur hoc q̃ illud.

¶ 2 Præt. Mouens non mouetur a moto, niſi forte p accidens · Sed intellectus mouet voluntatẽ: quia appetibile apprehenſum per intellectum eſt mouens non motum [c]: appetitus aũt mouens motũ. Ergo intellectus nõ mouet a voluntate.

¶ 3 Præt. Nihil velle poſſumus, niſi ſit intellectum. Si igitur ad intelligendum mouet voluntas volẽdo intelligere, oportebit, ꝙ etiã illud velle præcedat aliud intelligere: & illud intelligere aliud velle: & ſic in infinitum,quod eſt impoſſibile. Nõ ergo voluntas mouet ĩtellectũ.

SED CONTRA eſt,ꝙ Damaſ.* dicit:ꝙ in nobis eſt percipere quãcunq, volumus artem,& non pcipere. In nobis autem eſt aliquid p voluntatem: percipimus autem artes per intellectum.Voluntas ergo mouet intellectum.

RESPON. Dicendum, ꝙ aliquid dicitur mouere dupliciter. Vno modo per modum finis,ſicut dicitur,quòd finis mouet efficientem. & hoc modo intellectus mouet voluntatem : quia bonum intellectum eſt obiectum voluntatis & mouet ipſam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per modum agentis, ſicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulſum. & hoc modo volũtas mouet intellectum, & omnes animæ vires, vt Anſel.*dicit in lib.de ſimilitudinibus. Cuius ratio eſt, quia in omnibus potentijs actiuis ordinatis,illa potentia, quæ reſpicit finem vniuerſalem, mouet potentias, quæ reſpiciunt fines particulares.Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. Cœlum enim,quod agit ad vniuerſalem cõſeruationem generabilium & corruptibilium,mouet omnia inferiora corpora,quorum vnumquodq; agit ad conſeruationem propriæ ſpeciei : vel etiam indiuidui . Rex etiam,quia intendit bonum commune totius regni, mouet per ſuũ imperium ſingulos præpoſitos ciuitatum : qui ſingulis ciuitatibus curam regiminis impẽdunt.Obiectum autem voluntatis,eſt bonum & finis in communi[e].Quælibet autem potentia comparatur ad aliquod bonum proprium ſibi conueniens , ſicut viſus ad perceptionem coloris, intellectus ad cognitionem veri. Et ideo voluntas per modum agẽtis mouet omnes animæ potentias ad ſuos actus,pręter vires naturales vegetatiuæ partis , quæ noſtro arbitrio non ſubdunť.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd intellectus dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo,ſecundũ qđ intellectus eſt apprehẽſiuus entis [d] & veri vniuerſalis . Alio actu.Et cũ motus intellectuales noſtri ſint ordinati, motus volũtatis reducunť medio motu intellectiuo:motus aũt intellectũs p ſeipſum:& quia motus intellectus vt intellectus,nõ eſt qui impeťa volũtate,ſed qui præuenit voluntatẽ,qualis eſt prima intellectio ſimpliciter,ideo prima intellectio reducitur in Deũ vt vniuerſale & primũ principiũ intellectualiũ,non vt primũ cæli motoré.Nec ad hoc exigitur aliqua ſpecialis influẽtia:ſed generalis eſt influxus in oẽs nõ ſolũ aĩas noſtras,ſed angelicos ſpiritus, eã dẽ rõne.Reduci aũt primos intellectus motus in tali ordine in Deum,eadẽ rõ oſtẽdit.Si.n.motus ĩtellectus puri.i.abſq; miſtione imperii voluntatis,reducuntur immediate in primũ intellectũ,cũ primas motiones in multis negotiis habeamus,nõ ex electione & diſcurſu,ſed neſcientes vnde eas habuerimus:cõſequẽs eſt vt principiũ primũ taliũ intellectionũ,ſit ipſe primus intellectus.Nec vlla eſt hic differẽtia:niſi quia cõceptiones primæ ſim pliciter ſortiũtæ ſunt Deũ principiũ rõne ſui vniuerſalis influxus in intellectualia. Cõceptiones aũt primæ in tali re aduenientes (nõ ex electione & diſcurſu) ſortiunť primũ intellectũ vt cauſam rõne ſuæ prouidẽtiæ quã habẽt de intellectualibus, vtpote de prima parte vniuerſi.Et cõfirmať:qa motus intellectuales nõ ſunt deterioris cõditionis q̃ mot⁹ corpales: ſed hi oẽs reducunť ĩ cauſam aliquã p ſe ſui ordinis:ſaltẽ in primũ motũ. ergo motus intellectuales iſti reducuntur in aliquã p ſe cauſam ſui ordinis. Sed ipſi ſunt in ordine actuũ ſecũdorũ:ſunt.n.cõſiliũ & ĩtellectũ ĩ actu.ergo debẽt reduci in aliqđ eminẽtius cõſilio & intellectu in actu:tale aũt nõ eſt ĩtellectus in aĩa noſtra.ergo eſt altius motũ ad huiuſmodi cõſilia & intellectiones.Et hæc rõ vſ iduxiſſe Arſ.ad hãc ſentẽtiã in libro de bona fortuna hic allegato.Quãuis.n.cauſam iſtius intellectionis magis q̃ illius, ponerem⁹ præſentiã & diſpoſitionẽ huius phantaſmatis magis q̃ illius, nõ pp hoc ſaluaretur ꝙ hic effectus tam nobilis,haberet cauſam per ſe ſui ordinis.Et confirmatur:quia experimur non ſolũ nos habere tales

tales intellectiones qualitercunque:ſed efficaces & impetuoſas:quod a ſuperiore emanare oportet natura, ceſſantibus paſſionibus & habitibus & voluntate. Verum,quia anima noſtra coniungitur morui phantaſmatũ & tempori &c. idcirco has motiones diuina exercet prouidentia,ſm naturã recipientis diuerſimode:modo exercitatione aut compoſitione phantaſmatum:modo confortatione luminis intellectualis, modo interiori impulſu , & cætera. Conſonum quippe his etiã quæ dicuntur 12. Meta. tex.52.eſt,vt ſingulari mõ habeat Deꝰ prouidentiam de intellectualibus vt ſic, (quia ſunt in vniuerſo vt filii) q̃ de aliis. Quamuis noſtri animi in hoc parum a filiis minoren tur, quòd temporũ varietatibus iungun tur: & propterea caſus aliquo modo in eis habeat locũ. Nõ tamen propterea totaliter excludũtur,a filiis:ſed ratione im materialis naturæ, ſuperiores influxus intellectualium aliquo modo recipiũt. Et tanto magis,quã to magis ab his corporalibus recedunt, vt in eodem li.Arſ. dicit:& ſic patet ad q̃ſita,ꝙ natura non ſufficit ad primos actus : nec ponimus miracula, ſed generalem influxum , & non ſolum in corporibus , ſed in ordine intellectuum,& ſpecialem de eis prouidentiam.

¶ *Super Quæſtionis octauæſimæſecundæ Articulum quintũ.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica cõcluſio reſpõſiua.quæſito negatiue.Appetitus intellectiuus,ſeu voluntas,nõ diſtinguitur per iraſcibile & cõcupiſcibilem. Probatur. Potentia ordinata ad bonũ ſm communẽ rationẽ, nõ diuerſificatur penes differentias ſpeciales illius rationis: modo ſecundum quod eſt quædam res & particularis potentia, habẽs determinatum actum. Et ſimiliter voluntas dupliciter conſiderari poteſt. Vno modo,ſecundum communitatem ſui obiecti, prout ſcilicet,eſt apprehenſiua boni cõmunis . Alio modo,ſecũdum quod eſt quædam determinata animæ potentia, habens determinatum actum . Si ergo comparentur intellectus & voluntas ſecundum rationem communitatis obiectorum vtriuſque , ſic dictum eſt ſupra*,quòd intellectus eſt ſimpliciter altior & nobilior voluntate. Si autem conſideretur intellectus ſecundum communitatem ſui obiecti, & voluntas ſecundũ quod eſt quædam determinata potentia, ſic iterum ĩtellectus eſt altior & prior voluntate, quia ſub ratione entis & veri,quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipſa & actus eius, & obiectum ipſius.Vnde,intellectus intelligit voluntatem,& actum eius, & obiectũ ipſius, ſicut & alia ſpecialia intellecta,vt lapidem,aut lignũ:quæ continentur ſub communi ratione entis & veri.Si vero conſideretur volũtas ſecundum communem rationem ſui obiecti,quod eſt bonũ, intellectus autẽ ſecũdum quod eſt quædam res & potentia ſpecialis , ſic ſub communi ratione boni cõtinetur, velut quoddam ſpeciale ; & intellectus ipſe,& ipſum intelligere, & obiectum eius,quod eſt verum,quorum quodlibet eſt quoddam ſpeciale bonum . Et ſecũdum hoc volũtas eſt altior intellectu,& poteſt ipſum mouere. Ex his ergo apparet ratio,quare hę potẽtię ſuis actibus inuicem ſe includũt: quia intellectus , intelligit voluntatem velle,& voluntas, vult intellectum intelligere[e]. Et ſimili ratione bonũ cõtinetur ſub vero, inquantum eſt quoddam verum intellectum , & verũ continetur ſub bono, inquantum eſt quoddã bonũ deſideratũ.

AD 2[m] dicendum, quòd intellectus alio modo mouet voluntatem,quàm voluntas intellectum, vt iam dictum eſt*.

AD 3[m] dicendum, quòd non oportet procedere in infinitũ, ſed ſtatur in intellectu, ſicut in primo. Omnem enim voluntatis motum neceſſe eſt quòd[d] præcedat apprehenſio: ſed non omnem apprehenſionem præcedit motus voluntatis : ſed principium conſiliandi & intelligendi, eſt aliquod intellectiuum principium altius intellectu noſtro,quod eſt Deꝰ , vt etiam Ariſt.dicit in 8. Ethic. Et per hunc modum oſtendit, quòd nõ eſt procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

Vtrum iraſcibilis, & concupiſcibilis, diſtingui debeant in appetitu ſuperiori.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quòd iraſcibilis & concupiſcibilis diſtingui debeant in appetitu ſuperiori, qui eſt voluntas . Vis enim concupiſcibilis dicitur a cõcupiſcendo: & iraſcibilis ab iraſcendo. Sed aliqua concupiſcentia eſt quæ nõ poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum : ſed ſolum ad intellectiuũ, qui eſt voluntas : ſicut concupiſcẽtia ſapiẽtiæ, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum perpetuum . Eſt etiam quædam ira, quæ non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuũ, ſed intellectiuum tantũ:ſicut cum iraſcimur contra vitia . Vnde & Hieron. * ſuper Matth. monet, vt odium vitiorum poſſideamus in iraſcibili. Ergo iraſcibilis & concupiſcibilis diſtingui debent in appetitu ĩtellectiuo, ſicut & ĩ ſenſitiuo.

¶ 2 Præt. Secundum quod communiter dicitur, charitas eſt in cõcupiſcibili, ſpes autem in iraſcibili. Non autem poſſunt eſſe in appetitu ſenſitiuo, quia non ſunt ſenſibilium obiectorum , ſed intelligibilium . Ergo concupiſcibilis & iraſcibilis, ſunt ponenda in parte intellectiua.

¶ 3 Præt. In libro de ſpiritu & anima dicitur, *quòd has potentias , ſcilicet iraſcibilem & concupiſcibilem , & rationalem, habet anima antequã corpori miſceatur. Sed nulla potentia ſenſitiuæ partis eſt animæ tantum, ſed coniuncti, vt ſupra dictum eſt. † Ergo iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt in volũtate, q̃ eſt appetitꝰ ĩtellectiuus.

SED CONTRA eſt,quod Gregorius Niſſenus dicit,*quòd rationalis pars animæ,diuiditur in deſideratiuum & iraſcitiuum . Et idem dicit Damaſc. † in lib .2. & Philoſophus dicit in tertio de Anima, *ꝙ voluntas in ratione eſt . In irrationali autem parte animæ,cõcupiſcẽtia & ira, vel deſideriũ & animus.

RESPON. Dicendum, quòd iraſcibilis & concupiſcibilis non ſunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur voluntas : quia, ſicut ſupra dictum eſt,* potentia, quæ ſed appetitus intellectiuus reſpicit communem boni rationẽ. ergo non diſtinguitur penes ſpeciales differẽtias boni. Tũc vltra:ſed concupiſcibilis & iraſcibilis diſtinguuntur penes tales differẽtias. ergo volũtas nõ diſtinguiť per concupiſcibilẽ & iraſcibilẽ. Maior ꝓbat duplici ter,Primo ex verificatiõe ipſius ſi ducti- 411 ue in potẽtia viſiua, Supra q.59 & cõſequẽter ĩ aliis: arti.4.Et 3. ſecundo, ex oppoſi- di.17.ar.1. to,quia.ſ.ſi viſus eſſet albi, vt ſic, eſſet q.3. Et ver. alius a viſu nigri:Et taq.22.art.3. agitur hic probatio illa, Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, &c, Si.n.reſpicere rõnem ſpecialẽ eſt rõ diuerſitatis , nõ reſpicere ſpeciale, erit cauſa non diuerſitatis. Minor vero eſt ꝑ ſe nota , qa bonũ intellectũ eſt vniuerſale,Propoſitio ãt ſubſumpta ab terius probatur: cõcupiſcibilis reſpicit rõnẽ cõueniẽtis, irascibilis rationẽ nocumẽti propellẽdi.

¶ Aduerte hic,ꝙ licet ad integritatem formalẽ rõnis ,ꝑ cõcluſione ſufficerent hæc, q̃ ex litera ad hanc formã reducta ſunt, ad claritatẽ tñ & bonitatẽ doctrinæ, in litera inſeruntur duæ aliæ manifeſtationes non ſeorſum, ſed miſtæ: vna eſt ex oppoſito , ſeu ex differentia inter ca.13.2 me appetitum ſenſitiuũ dio, tom.3. & intellectiuum,nõ ꝙ de appetitu ſenſitiuo minus ſufficiẽter dictum fuerit in qõne præcedente , ſed vt oſtendatur ex eadem radice procedere,ꝙ ille diuerſificetur per has differẽtias, & iſte nõ: & ſic ratio iſta firmior redQ.77.ar.5. & 8. datur. Vnde duas maximas propoſuit, ſe habentes ſicut ſe habẽt affirmatio ad affirmationẽ, & negatio ad negationẽ, primã de cõitate obLi.4.de viiecti,ſecũdã de ſpecialitate eiuſdem, & cõſequẽter duo deribus animæ,c.9. duxit,vnitatẽ ſuperioris, & diuerſitatẽ inferioris appetitus, qa nõ habet obiectũ illud cõe,qa nec ſenQ.77.ar.3. & q.79.ar. ſus illud apphendit. 7.

†Dam.li.2. Orth.fidei, ca.12.ad fi. Ariſto.2.de anima,tex. 42.tomo.2.

In Matth. ca.13.ſuper illud,Simile eſt regnũ cœlorũ fermento,to.9

¶ Altera est, ex apprehensiua præuia, quam i calce ponit, quòd quemadmodū vis apprehensiua in parte superiori non multiplicatur, ita nec appetitiua. Oppositū autē ē in parte inferiori, quia & apprehensiuæ, & appetitiuæ multiplicatur: licet non æquali numero, satis est proposito nostro differentia inter partē inferiorem & superiorem in multiplicatione & nō multiplicatiōe, tam apprehensiuarum q̄ appetitiuarū, quicquid sit de numero, quē constat non oportere esse æqualē, quia non ponitur appetitus primo propter apprehēsiuarum potentiarum bona propria: sed propter ipsius animalis bonū, vt dictum est. Nec apprehensorum per se differentiæ constituunt, aut pariunt totidem per se differentias genericas appetibiliū: immo omnia sensu percepta, duabus tantum boni per se differentiis quas modo diximus in qō. præce. cōprehendunt. & iō duas tm̄ appetitiuas potētias, in parte sensitiua distinxit superi[or].

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna est cōclusio responsiua quæsito affirmatiue: circa quā tria facit. Primo ponit eam, & probat ducendo ad impossibile: secundo manifestat: tertio probat a priori.

¶ Quo ad primū, cōclusio est: Homo est lib. arb. probatur ducendo ad impossibile, quia frustra essent sex: consilia &c.

¶ Quo ad secundū gradūtur res in triplici ordine, quo ad hoc: quædam operantur sine iudicio, quædā cum iudicio, nō collatiuo, sed naturali: quædam cum iudicio libero. prima sunt inanimata: secunda sunt bruta, tertia rōnalia, inter quæ est homo. Vbi

ordinatur ad aliquod obiectū secū dum communem rationem, non diuersificatur per differentias specialēs sub illa ratione communi contentas. Sicut, quia visus respicit visibile secundum rationem colorati, non multiplicantur visiuæ potentiæ, secundum diuersas species colorū. Si autem esset aliqua potentia quæ esset albi inquātum est album, & non inquantum est coloratum, diuersificaretur a potentia quæ esset nigri, inquantum est nigrum. Appetitus autem sensitiuus, non respicit communem rationem boni: [c] quia nec sensus apprehendit vniuersale. Et ideo secūdum diuersas rationes particularium bonorum, diuersificātur partes appetitus sensitiui. [c] Nam concupiscibilis respicit propriam rationem boni, inquantum est delectabile secundum sensum, & conueniens naturæ. Irascibilis autem respicit rationem boni, secundum quod est repulsiuū & impugnatiuum eius, quod infert nocumentum. sed voluntas respicit bonum sub cōmuni ratione boni. [c] Et ideo non diuersificantur in ipsa quę est appetitus intellectiuus, aliquæ potentię appetitiuę, vt sit in appetitu intellectiuo alia potentia irascibilis, & alia concupiscibilis, sicut etiam ex parte intellectus nō multiplicantur vires apprehensiuæ, licet multiplicētur ex parte sensus.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ amor, concupiscentia, & huiusmodi, dupliciter accipiūtur. Quandoque quidem, secundum quod sunt quædam passiones: [c] cum quadā scilicet concitatione animi prouenientes: & sic communiter accipiuntur: & hoc modo sunt solum in appetitu sensitiuo. Aliq modo, significant simplicem [d] affectum absque passione vel animi concitatione. & sic sunt actus voluntatis. & hoc etiam modo attribuūtur angelis & Deo. Sed prout sic accipiuntur [c], nō pertinēt ad diuersas potentias: sed ad vnam tātum potentiam, quæ dicit volūtas.

AD 2[m] dicendum, q̄ ipsa voluntas potest dici irascibilis prout vult impugnare malum, nō ex impetu passionis, sed ex iudicio rationis. & eodem modo potest dici concupiscibilis propter desiderium boni. Et sic in irascibili & cōcupiscibili sunt charitas & spes, idest in voluntate [e], secundū quod habet ordinē ad huiusmodi act[o]s. Sic etiam potest intelligi, quod dicitur in libro † de Spiritu & Anima, quòd irascibilis & concupiscibilis sunt animæ, antequam vniatur corpori: vt tñ itelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non sit necessarium verbis illius libri fidem adhibere [c]. Vnde patet solutio ad tertium.

QVAESTIO LXXXIII.

De Libero arbitrio, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Libero arbitrio.

Et circa hoc quærūntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo sit liberi arbitrij.

¶ Secūdo, Quid sit liberum arbitrium, Vtrum sit potentia, vel actus, vel habitus.

¶ Tertio, Si est potentia, Vtrum sit appetitiua, vel cognitiua.

¶ Quarto, Si est appetitiua, Vtrum sit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo sit liberi arbitrij.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̄ homo non sit liberi arbitrij, facit quod vult. Sed homo nō facit quod vult. Dicit. n. Rom. 7. Non. n. quod volo bonū hoc ago: sed quod odi malum, illud facio. Ergo hō nō est lib. arb. ¶ 2 Præ. Quicūq; est liberi arbi. eius est velle & nō velle, operari & nō operari. Sed hoc nō est hominis. dr̄. n. ad Rom. 9. Nō est volentis. s. velle, neq; currentis. s. currere. Ergo homo non est liberi arbitrij. ¶ 3 Præ. Liberū est qđ sui causa ē: vt dr̄ in 1. Met. * quod ergo mouet ab alio, nō est lib. Sed deus mouet voluntatē. Dr̄. n. Prou. 21. Cor regis in manu Dei: & quocūque voluerit vertet illud. & Philip. 2. Deus est q̄ operat in nobis velle & perficere. Ergo homo non est liberi arbitrij. ¶ 4 Præt. Quicūq; est lib. arb. est dominꝰ suorū actuū: sed hō nō est dominus suorū actuū: ga vt dr̄ Hier. 10. Nō est i hoīe via eiꝰ, nec viri est vt dirigat gressus suos. Ergo homo non est liberi arbitrij. ¶ 5 Præt. Philoso. dicit in [c] 3. Ethic. Qualis vnusquisque est, talis finis vī ei. Sed nō est i potestate nr̄a ali quales esse, sed hoc nobis ē a natura. Ergo naturale ē nobis, q̄ aliquē finē sequamur. nō ergo ex lib. ar.

nota, q̄ iudiciū seu arbitriū liberū, distinguitē cōtra naturale: naturale ā est, qđ ē determinatū ad vnū: agere ergo iudicio naturali, nihil aliud ē q̄ agere iudicio nō idifferēti ad hoc & oppositū: sed determinato ad alterum oppositorū: hoc mō bruta agūt. agere aū arbit. liber. est agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppositū: Nec attendit ista differētia in hoc, q̄ qñ agit, iudiciū liberū est indeterminatū, & naturale determinatū, qa qñ exit in actū, oportet oē iudiciū determinatū esse ad vnū, sed attēdit penes hoc, q̄ iudiciū brutorū fm se, nō est indifferens ad hoc & oppositū: rōnaliū vero sic. potentiæ. n. rōnales, vt dr̄ 10. Met. se habēt ad opposita: irrationales vero, ad vnū tantū oppositorum. ¶ Quo ad tertiū, probat cōclusio a priori sic. Rō circa contingentia, habet viā ad oppositā. ergo circa particularia operabilia: ergo nō habet iudiciū determinatū ad vnū. ergo habet iudiciū liberum. Antecedens patet, tam in dialecticis. i. probabilibus, quàm in rhetoricis, quæ sunt minus probabilia, vtpote verisimilia. Prima cōsequentia patet, quia particularia opabilia a nobis, manifeste sunt cōtingētia. Secunda vero, patet ex termi nis: determinari. n. ad vnū oppositū, & posse inveriq; oppositorū, ecōtrario diuiduntur. Tertia quoque patet ex terminis: qm̄ nihil aliud est iudiciū liberū q̄ indifferēs: ex quo cōcludit de primo ad vltimū, q̄ ex hoc q̄ homo est rationalis, sequitur, est lib. arb. ¶ Circa hanc ratiō nē aduerte, q̄ hinc habes quòd prima radix libertatis est ratio, ita q̄ ex hoc primo ineſt libertas alicui, quia ratio indeterminata est, & indifferens ad hoc & oppositū: & quoniā hæc est ante omnem actum voluntatis,

tatis, consequens est q̄ minus bene Scotus in 1. dist. 38. dixerit libertatem primo quærendā in voluntate. Quàmuis possit distingui q̄ primo est in voluntate formaliter, & primo in ratione radicaliter. Vnde ad rationem Scoti ibidem. s. quicquid intelligitur ante omnem actum voluntatis, intelligitur mere naturaliter. ergo nulla ē ibi libertas, Respondetur, quòd antecedēs quocūq; modo formetur, pōt habere duplicē sensum. Primus est, q̄ omnis actus intellectus ante voluntatis actū, est mere naturalis elicitiue. & sic est verum: quoniam ante volūtatis actū, quemcunq; actum intellectus elicit, a natura, non ab electione elicit. Secundus sensus est, quòd omnis actus intellectus præueniens voluntatem, est mere naturalis obiectiue. Et in hoc sensu potest dupliciter intelligi, vel quo ad conditiones positiuas, vel quo ad conditiones negatiuas, seu negatiue monstratas. Si intelligamus de cōditionibus positiuis, verum est: si de negatiuis, vniuersaliter non est verū. Quoniam actus intellectus præueniēs voluntatem, etsi obiectum habeat a natura oblatū, & quicquid in eo cognoscit & iudicat, naturaliter cognoscat & iudicet: habet tamen respectu contingentium operabilium, hanc negatiuam cōditionem. s. indeterminationē, & indifferentiam iudicii respectu vtriusq; partis contradictionis, q̄ opponitur directe naturæ, qm̄ natura determinat ad vnū. Et hæc conditio, est radix libertatis. Si enim iudicium tale esset determinatum, voluntas non posset ad quam vellet contradictionis partem declinare, sed necessitaretur a determinato iam iudicio de volendo, vel non volendo hoc,

SED CONTRA est, quod dicitur Eccle. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Glos. [c] 1. in libertate arbitrij.

RESPON. Dicendum, quòd homo est liberi arbitrij: alioquin fruſtra essent consilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quædam agunt absque iudicio. sicut lapis mouetur deorsum: & similiter omnia cognitione carentia. Quædam autem agunt iudicio, sed non libero, sicut animalia bruta. Iudicat enim ouis videns lupum, eum esse fugiendum naturali iudicio, & non libero, quia non ex collatione, sed ex naturali instinctu hoc iudicat. et simile est de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoscitiuam, iudicat aliquid esse fugiendum vel prosequēdum [c]. Sed quia iudicium istud non est ex naturali instinctu in particulari operabili, sed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio, potens in diuersa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viā ad opposita, vt patet in dialecticis syllogismis, & Rhetoricis persuasionibus. Particularia autem operabilia, sunt quædam contingentia: et ideo circa ea iudicium rationis ad diuersa se habet, & non est determinatum ad vnum. Et pro tanto necesse est, quòd homo sit liberi arbitrij, ex hoc ipso, quòd rationalis est.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut supra dictum est *: appetitus sensitiuus, etsi obediat rationi, tamē potest in aliquo repugnare, concupiscendo contra illud qđ ratio dictat [c]. Hoc ergo est bonum, quòd homo non facit cum vult, scilicet non concupiscere cōtra rationē, vt glo. Auguſt. ibidē dicit [c].

AD 2[m] dicendum, quòd verbū illud Apostoli non sic est intelligēdum, quasi homo non velit, & nō currat libero arbitrio: sed quia liberū arbitriū ad hoc non est sufficiēs nisi moueat & iuuetur a Deo.

AD 3[m] dicendum, quòd liberum arbitrium est causa sui motus: quia homo per liberum arbitrium seipsum mouet ad agendū. Non tamen hoc est de necessitate libertatis, q̄ sit prima causa sui, id quod liberum est: sicut nec ad hoc, quòd aliquid sit causa alterius, requiritur q̄ sit prima causa eius. Deus igitur est prima causa mouens & naturales causas, & voluntarias. Et sicut naturalibus causis mouendo eas, non aufert quin actus earum sint naturales, ita mouendo causas voluntarias, non aufert quin actiones earum sint voluntariæ [c]: sed potius hoc in eis facit. operatur enim vnoquoque secundum eius proprietatem.

AD 4[m] dicendum, quòd dicitur non esse in homine via eius, quantū ad executiones electionū: in quibus homo impediri pōt, velit, nolit. electiones aūt ipsę sunt in nobis, supposito tñ diuino auxilio.

AD 5[m] dicendū, quòd qualitas hominis est duplex. Vna naturalis & alia superueniens. Naturalis autem qualitas accipi potest, vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quòd homo est aliqualis qualitate naturali, quæ attēditur secundum intellectiuam partem, naturaliter homo appetit vltimum finem, scilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis est, & non subiacet libero arbitrio, vt ex supradictis patet *. Ex parte vero corporis & virtutum corpori annexarum, potest esse homo aliqualis naturali qualitate, secundū quod est talis complexionis, vel talis dispositionis ex quacunque impressione corporearum causarū, quæ non possunt in intellectiuam partem imprimere, eo quòd non est alicuius corporis actus [c]. Sic igitur qualis vnusquisque est secundum corpoream qualitatem, talis finis videtur ei: quia ex huiusmodi dispositione, homo inclinatur ad eligendum aliquid vel repudiandū. Sed istæ inclinationes subiacēt iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum est *. vnde per hęc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autē superuenientes sunt sicut habitus & passiones, fm quas aliquis magis inclinatur in vnum, q̄ in alterū, tamen istæ etiam inclinationes, subiacent iudicio rationis. Et huiusmodi ēt qualitates ei subiacēt inquātū in nobis est, tales qualitates acgrere, vel causaliter vel dispositiue, vel a nobis excludere. Et sic nihil ē qđ libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

Vtrum liberum arbitrium sit potentia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitrium non sit potentia. Arbitrium enim liberum.

Quia vero rationis iudicium circa hoc amandum, vel non amandum ante voluntatis actum indifferēs est, & vtrinque rationes habēs, suspensum stat, nec natura, nec electione determinatū fm se. Hinc iudiciū tale & naturale non est, quo ad talem indifferentiam, immo naturæ repugnat, & libertatem fundat. Et sic patet quòd distincto antecedente Scoti, iuxta sensum in quo verificatur antecedens, neganda est cōsequentia: in alio vero sensu, antecedēs est negandum, quia falsum est, vt patet. Et si instetur, quòd aut indifferentia iudicii est naturalis aut libera: respondendū est quòd neutra est formaliter, sed est radicaliter libera. i. libertatis radix. Est. n. implicatio in adiecto, dicere indeterminatio naturalis, quia si naturalis. ergo determinata ad vnum, & si indifferēs. ergo nō naturalis. Inhæsio tamen talis indeterminati iudicii est naturalis, vt de libertate formaliter etiam dicetur in sequenti articulo.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. primo distinguit significationes huius nominis, liberū arbitrium. Secundo respondet quæsito vnica conclusione affirmatiue.

¶ Quo ad primum dupliciter sumitur, proprie, & ex accōmodatione vsus. Primo modo significat actum. Secūdo, principium huius actus, & de hoc est quæstio.

¶ Quo ad secūm cōclusio responsiua est. Liberū arbitriū est potentia. Probatur sic. Aut est habitus aut potentia, aut potētia cū habitu: sed nec habit[o], nec potē tia cū habitu ē. ergo potentia. Assumptū

probatur, quia principium actus in nobis, aliquod horũ est: probatur, quia his dicimur vt principiis cognoscere. minor vero probatur dupliciter. primo sic. Si esset habitus. ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile, quia naturalitas est contra rationem libertatis, & esse habitum, est contra rationẽ naturalitatis liberi arbit. consequentia patet: quia liberum arbitriũ nõ acquiritur aut infunditur, sed connascitur nobiscum. Destructio consequẽtis quo ad primam probationẽ patet, quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio, & si subest libero arbitrio, ergo nõ é naturale, vt patet de assensu principiorum & appetitu beatitudinis.

Nõ multũ remote a prin. libri.

¶ Circa hanc partẽ duo dubia parua sunt. Primum est, quia videtur contra dictio in eodem contextu literæ, dum dicitur, & quòd rationi liberi arbitrii repugnat naturalitas, & simul dicitur quòd est naturalis. Secundum est, quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis. ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hæc duo simul dicitur, quòd naturale hic sumitur vt distinguitur contra liberum: ita quòd naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum conuenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo: vel supra rõnem rei de qua est sermo, vel supra inhæsionem illius rationis ĩ subiecto. Et si quidem determinet inhæsionẽ, omnia quæ cõgenerãtur alicui, naturalia sunt, quia non libere insunt: sed a natura determinantur ad habenda illa, & hoc modo liberum arbitrium est naturale, quia inest nobis a natura, vt in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionẽ infertur in litera, q̃ si esset habitus, esset naturalis: vt patet. Si vero determinet ipsam rationem rei, sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale, & aliquid liberum: quia aliquod est determinatum ad vnum, aliquod indifferens ad hoc, & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur: Contra rationem liberi arbitrii est naturalitas, scilicet determinans rationem, non inhæsionem, & per hoc patet etiam responsio ad secundum dubium: quia scilicet vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis, distinguitur tamen contra potentias naturales, & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit animus. Cur simpliciter dicitur quòd libero arbitrio repugnat esse habitum naturalem, & non naturalem potentiã cum verius sit naturalitas, quo ad rationem, repugnet, & quo ad inhæsionem, conueniat? Ad hoc dicitur, quòd in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita q̃ si est naturalis quo ad inhæsionem, est etiam naturalis quo ad rationem, quamuis non econtra, vt patet: in potentia vero non, sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatẽ habitus tanquam omnino repugnantem, liberum arbitrium excludit: potentiæ vero tanquam permissiue compatientem secum libertatem nõ sic excludit, & ex hoc patet responsio ad obiectionem quartam, quæ posset contra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrii, infertur naturalitas habitus secundum inhæsionem, & tamen probatio postmodum fit contra naturalitatem rationis: hæc enim probatur repugnare libero arbitrio: & sic videtur inefficax processus, & inæquiuoco laborans. Iam enim patet satisfactio, quòd quia ĩ habitu naturalitas rationis euidens est, quoniam omnis habitus ad vnum determinat, nulla operatur probatione circa hoc, & ideo licuit deducta naturalitate inhæsionis, ex alia naturalitate rationis, tanquam per se nota procedere, & ex naturalitate rationis inferre repugnantiã ad libertatem. Qui processus non liceret loquendo de potentia, quia illata naturalitate in hæsionis, non haberetur secunda naturalitas sicut in habitu.

¶ Secundo probatur sic. Libero arbitrio indifferenter nos habemus ad bene vel male eligendum. ergo non est habitus. Tenet sequela, quia habitus est, quo bene vel male inclinamur: probatur authoritate & inductione in intellectu, & appetitu.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ In corporeunca est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Liberum arbitrium est potentia appetitiua. Probatur. Electio est principaliter actus appetitiuæ virtutis. ergo liberum arbitriũ est appetitiua potẽtia. Huius rationis primo probatur consequentia in litera, q̃a proprius actus liberi est electio, quod probatur, quia ex hoc dicimur liberi, quia possumus optare vnum, altero refutato, quod est eligere. Secundo, declaratur, & probatur antecedens. Declaratur quidem, declarãdo primo, quòd ad electionem duo concurrũt, iudicium ex parte consilii & intellectus, & acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus: ponendo secũdo quid in hoc senserit Aristot. in 6. li. Ethic. & quid in tertio. Probatur vero sic. Obiectũ electionis est id qđ est ad finem vt sic. ergo est bonũ vtile. ergo electio est proprie actus appetitiuæ virtutis. Antecedens hoc cũ prima consequentia patet: secunda vero probatur, quia bonũ vt bonum, & consequenter omnis boni species, vt sic, ad appetitiuæ potẽtiæ obiectũ, prius spectat.

¶ Circa hanc partẽ esset quæstio de electione, quære in prima secundæ.

ARTICVLVS III.

Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd liberũ arbitrium non sit potentia appetitiua: sed cognitiua. Dicit enim Damasc*. quòd cum rationali confestim comitatur liberum arbitriũ. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶ 2 Præt. Liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudicium: sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶ 3 Præt. Ad lib. arbit. præcipue pertinet electio. Sed electio videtur ad cognitionẽ pertinere: quia electio importat quandam comparationẽ, vnius ad alterũ, qđ est p̃priũ cognitiuæ virtutis. Ergo liberũ arbitriũ est potẽtia cognitiua.

SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in tertio Ethic*. q̃ electio est dẽsiderium eorum, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secũdũ q̃ eligimus. Ergo liberũ arbitrium est virtus appetitiua.

RESPON. Dicendũ, quòd proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quòd possumus vnum recipere, alio recusato, quod est eligere: & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte aũt cognitiuæ, requirit cõsilium, p quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autẽ appetitiuæ requiritur, quòd appetendo acceptetur, quod per cõsiliũ diiudicatur. Et ideo Aristot. in sex to Ethic.* sub dubio derelinquit, vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam, vel ad vim cognitiuam: dicit enim, quòd electio vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus. Sed in tertio Ethic*. in hoc magis declinat, quòd sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium cõsiliabile, & huius ratio est, quia, p̃prium obiectum electionis est illud, quod est ad finem. hoc autem inquantũ huiusmodi habet rationẽ boni, quod dicitur vtile. Vnde, cũ bonum inquantũ huiusmodi, sit obiectũ appetitus, sequit, q̃ electio sit principaliter actus appetitiuę virtutis, Et sic liberũ arbitriũ est appetitiua potentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentiæ appetitiuæ concomitantur apprehensiuas*. Et secundum hoc dicit Damasc. quòd cum rationali cõfestim concomitatur liberum arbitrium.

AD 2m dicendum, quòd iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium, primo quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus dicit in 3. Ethic*. quòd ex consiliari iudicantes desideramus secundum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium, a quo nominatur liberum arbitrium.

Li. 3. Ethic. c. 3. ad finẽ tom. 5.

AD 3m dicendum, quòd ista collatio, quæ importatur in nomine electionis, pertinet ad consilium præcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum a vi cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum vnum alteri præoptat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum liberum arbitrium sit a alia potentia a voluntate.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ tertiæ Articulum quartũ.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbit. sit alia potentia a voluntate. Dicit enim Damasc*. in lib. 2. quòd aliud est thelisis, aliud vero bulisis. Thelisis autem est volũtas, bulisis autem videtur arbitrium libertatis: quia bulisis secundum ipsum est voluntas quæ est circa aliquid, quasi vnius per cõparationem ad alterũ. Ergo videt, q̃ liberũ arbitriũ sit alia potẽtia a volũtate.

¶ 2 Præt. Potentię cognoscunt per actus. Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij, est aliud a voluntate, vt dicitur in 3. Ethic.* quia voluntas est de fine, electio autem de iis quæ sunt ad finem. Ergo liberũ arbitrium est alia potẽtia a volũtate.

¶ 3 Præt. Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiam ex parte appetitus intellectiui debet esse aliqua potentia præter voluntatem: & hæc non videtur esse nisi liberum arbitrium. Ergo liberum arbit. est alia potẽtia p̃ter volũtatẽ.

SED CONTRA est, quòd Damascẽ. dicit in 3. quòd liberum arbitrium nihil aliud est q̃ voluntas.

RESPON. Dicendum, quòd potentias appetitiuas oportet esse proportionatas potentijs apprehensiuis, vt supra dictum est*. Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & lib. arbit. quod nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuũm. nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicuntur proprie principia, quę sine collatione per seipsa cognoscuntur*. Ratio-

Li. 3. Ethi. cap. 2. ante med. to. 5.

Lib. 3. Orthod. fidei, ca. 14. ante medium.

Q. 64. ar. 2 & q. 80. ar. 2.

locis supr. ar. 3. iduct.

Lib. 2. c. 22

θέλησις βούλησις

293 396

tudine inter actum lib. arb. & actum voluntatis: quia. ſſe habent vt quies & motus, vt ſupra dictum fuit de intellectu & ratione.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulum primũ.*

TItulus clarus. ¶In corpe quique. Primo, refert antiquorum opiniones: ſcdo, Platonis tertio, arguit contra opinionẽ Plat. quarto, fundamentũ eius examinat & ſtruit. quinto infert cõcluſionem reſponſiuã quæſito affirmatiue.

¶Quo ad primũ, antiquorum poſitio eſt quòd corporeorum nulla eſt certa cognitio, quia ſunt in cõtinuo motu: & ex hoc ꝙ corporale varium, nullius rei eſt aliqua certa cognitio, quia ſola corpꝰea entia ponebant. D.1084. Q.79.ar.8.

¶Quo ad ſecundũ, Platonis poſitio, ꝙ corporum ſenſibiliũ ſecundum ſeipſa nõ eſt certa ſcientia: ſed ſm eorũ ideas, quia hæc ſunt materialia & fluxa, illæ autem ſunt ſpecies horum.

¶Quo ad tertium, dupliciter arguitur. Primo, ducendo ad impoſſibile, quia. ſ. materia & motꝰ excluderentur a ſcientia tam in ratione obiecti quàm in ratione medii, & ſic periret ſcientia naturalis, quæ & de mobili, & per principia motus eſt. Secundo, ducendo ad inopinabile, ꝙ dum horum manifeſtorũ ſciẽtiam quærimus, aliorum quæ neſcimus, ſcientiam inueniamꝰ, quæ nõ ſunt horum ſubſtantiæ, per quæ de his iudicare nequimus, & tamen iudicamus. In corp.

¶Quo ad quartum, primo fundamentũ Platonis: fundauit ſe Plato ſuper tres propoſitiones. Prima eſt, ꝙ cognitio fit ꝓ aſſimilationẽ, primo de anima. ſecunda, quòd iſta ſimilatio debet eſſe non ſolum in forma, ſed in modo formæ. Tertia, ꝙ inter intellectum & res cinari autem, proprie eſt deuenire ex vno in cognitionẽ alterius. Vnde, proprie de concluſionibus ratiocinamur, quæ ex principijs innoteſcunt. Similiter ex parte appetitus, velle, importat ſimplicẽ appetitum alicuius rei. Vnde volũtas dicitur eſſe de fine, qui propter ſe appetitur. Eligere autem, eſt appetere aliquid propter alterum conſequẽdum. vnde proprie eſt eorũ, quæ ſunt ad finem. Sicut autem ſe habet ĩ cognitiuis, principium ad concluſionem, cui propter principia aſſentimus, ita in appetitiuis ſe habet finis ad ea, quæ ſunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifeſtum eſt, ꝙ ſicut ſe habet intellectus ad rationem, ita ſe habet volũtas ad vim electiuam, ideſt ad liberum arbitrium. Oſtenſum eſt [d] autẽ ſupra [*], ꝙ eiuſdem potentiæ eſt intelligere & ratiocinari, ſicut eiuſdem virtutis eſt quieſcere & moueri. Vnde etiã eiuſ dem potentiæ eſt, velle & eligere. Et propter hoc, volũtas & liberũ arbitriũ nõ ſunt duę potẽtię, ſed vna.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ buleſis diſtinguitur a theleſi, nõ propter diuerſitatẽ potẽtiarũ, ſed propter differẽtiã actuum.

AD 2[m] dicendum, ꝙ electio & voluntas, ideſt ipſum velle, ſunt diuerſi actus: ſed tamen pertinent ad vnam potentiã, ſicut etiam intelligere & ratiocinari, vt dictũ eſt [*]. I

AD 3[m] dicendum, ꝙ intellectus cõparatur ad volũtatẽ vt mouens. et ideo non oportet in volũtate diſtinguere agẽs & poſſibile.

QVAESTIO LXXXIIII.

Quomodo anima coniuncta intelligat corporalia quæ ſunt infra ipſam.

INSEQVENTER cõſid erandum eſt de actibus & habitibus animę, quãtũ ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ, non pertinẽt directe ad conſiderationẽ theologi. Actus autem & habitus appetitiuæ partis ad conſiderationem moralis ſcientiæ pertinẽt. Et ideo in ſecũda parte huius operis de eis tractabitur, in qua conſiderandũ eſt de morali materia. Nunc autẽ de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primo quidẽ de actibus. Secũdo, de habitibꝰ. In conſideratione vero actuum, hoc modo procedemus. Primo náque conſiderandum eſt, quomodo intelligit anima corpori coniuncta. K Secundo, quomodo intelligit a corpore ſeparata. Prima autem conſideratio erit tripartita. Primo nanque conſiderabitur, quomodo anima intelligit corporalia quæ ſunt infra ipſam. Secundo, quomodo intelligit ſeipſam & ea, quæ in ipſa ſunt. Tertio, quomodo intelligit ſubſtantias immateriales, quę ſunt ſupra ipſam.

Circa cognitionem vero corporalium, tria cõſideranda occurrũt. Primo quidem, per quid ea cognoſcit. Secundo, quomodo & quo ordine. Tertio, quid in eis cognoſcit.

Circa primũ quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum anima cognoſcat corpora per intellectum.

¶Secũdo, Vtrum intelligat ea per eſſentiam ſuam, vel per aliquas ſpecies.

¶ Tertio, Si ꝓ aliquas ſpecies, Vtrũ ſpecies omnium intelligibilium ſint ei naturaliter innatæ.

¶Quarto, Vtrum effluant in ipſam ab aliquibꝰ formis immaterialibus ſeparatis. H

¶ Quĩto, Vtrum anima noſtra omnia quæ intelligit, videat in rationibus æternis.

¶ Sexto, Vtrum cognitionem intelligibilem acquirat a ſenſu.

¶Septimo, Vtrum intellectus poſſit actu intelligere per ſpecies intelligibiles, quas penes ſe habet, non conuertendo ſe ad phantaſmata.

¶Octauo, Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimẽtum ſenſitiuarum virtutum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima cognoſcat corpora per intellectum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima non cognoſcat corpora per intellectũ. Dicit enim Auguſt. *in 12. ſol. ꝙ corpora intellectu comprehendi non poſſunt: nec aliquod corporeum niſi ſenſibus videri poteſt. Dicit etiam 12. ſuper Geneſ. ad literam †, ꝙ viſio intellectualis eſt eorum, quæ ſunt per eſſentiam ſuam in anima. huiuſmodi autem nõ ſunt corpora. Ergo anima per intellectũ corpora cognoſcere non poteſt.

¶ 2 Præt. Sicut ſe habet ſenſus ad intelligibilia, ita ſe habet intellectus ad ſenſibilia. Sed anima per ſenſum nullo modo põt cognoſcere ſpiritualia quæ ſunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum poteſt cognoſcere corpo- 416 Verit.q.10 ar.4. Li.2.c.6 medio.

Li.12. ſuper Gen. c. 25.colligitur, tom.3.

ra, quæ ſunt ſenſibilia.

¶ 3 Præt. Intellectꝰ eſt neceſſariorum, & ſemper eodem modo ſe habẽtiũ. Sed corpora omnia ſunt mobilia, & non eodem modo ſe habẽtia. Anima ergo, per intellectum corpora cognoſcere non poteſt.

SED CONTRA eſt, ꝙ ſcientia eſt in ĩtellectu. Si ergo ĩtellectus nõ cognoſcit corpora, ſequitur ꝙ nulla ſcientia ſit de corporibus. Et ſic peribit ſcientia naturalis, quæ eſt de corpore mobili. B

RESPON. Dicendum ad euidentiã huius quæſtionis, ꝙ primi Philoſophi, qui de naturis rerum inquiſiuerunt, putauerunt nihil eſſe in mundo præter corpus [e]. Et qa videbant omnia corpora mobilia eſſe, & putabant ea in cõtinuo fluxu eſſe, exiſtimauerũt, ꝙ nulla certitudo de rerũ veritate haberi poſſet a nobis. Quod enim eſt in continuo fluxu, per certitudinem apprehendi non poteſt: quia prius labitur, q̃ mente diiudicetur: ſicut Heraclitus dixit, ꝙ nõ eſt poſſibile aquam fluuij currentis bis tãgere, vt recitat Philoſoph. in 4. Meta. *His aũt ſuperueniens Plato, vt poſſet ſaluare certã cognitionẽ veritatis, a nobis per intellectũ haberi, poſuit præter iſta corporalia aliud genus entiũ a materia & motu ſeparatũ, quod nominabat ſpecies ſiue ideas, p quarũ participationem, vnumquodq; iſtorũ ſingulariam & ſenſibiliũ, dicitur vel homo vel equus, vel aliquid huiuſmodi. *Sic ergo dicebat, ſcientias & diffinitiones & quicquid ad actum intellectus pertinet, nõ referri ad iſta corpora ſenſibilia, ſed ad illa immaterialia & ſeparata, vt ſic aĩa non intelligat iſta corporalia, ſed intelligat horũ corporaliũ, ſpecies ſeparatas. Sed hoc dupliciter apparet falſum. Primo quidẽ, quia cũ illæ ſpecies ſint immateriales & immobiles, excluderetur a ſcientijs cognitio motus & materiæ, qđ eſt propriũ ſcientiæ naturalis, & demonſtratio p cauſas mouẽtes & materiales. Secundo, quia deriſibile vĩ, vt dum rerum, quæ nobis manifeſtæ ſunt notitiã quærimus, alia entia in mediũ afferamus, quę nõ poſſunt eſſe eorũ ſubſtantiæ, cũ ab eis differant ſm eſſe. Et ſic illis ſubſtantijs ſeparatis cognitis, nõ propter hoc de iſtis ſenſibilibus iudicare poſſemus. Vĩ aũt in hoc Plato deuiare a veritate: quia cũ æſtimaret omnem cognitionem p modum alicuius ſimilitudinis eſſe, credidit ꝙ forma cogniti ex neceſſitate ſit in cognoſcente, eo modo quo eſt in cognito. Conſideraũt aũt, ꝙ forma rei intellectæ eſt ĩ intellectu vniuerſaliter, & immaterialiter, & immobiliter: quod ex ipſa operatione intellectus apparet, qui intelligit vniuerſaliter & per modum neceſſitatis cuiuſdam: modus enim actionis eſt ſm modũ formæ agentis. Et ideo exiſtimauit, ꝙ oporteret res intellectas hoc modo in ſeipſis ſubſiſtere. ſ. immaterialiter & immobiliter. Hoc aũt neceſſarium non eſt: quia etiam in ipſis ſenſibilibus videmus, ꝙ forma alio modo eſt in vno ſenſibilium, quàm in altero: puta cum in vno eſt albedo intenſior, in alio remiſſior: & cum in vno albedo cum dulcedine, in alio ſine dulcedine. Et per hunc etiam modum, forma ſenſibilis alio modo eſt in re, quæ eſt extra animã, & alio modo in ſenſu, qui ſuſcipit formas ſenſibilium abſq; materia [e], ſicut coloꝛẽ auri ſine auro. Et ſimiliter ĩtellectus ſpecies corporũ, quæ ſunt materiales & mobiles, recipit immaterialiter, & immobiliter, ſm modũ ſuum. nã receptũ eſt in recipiente p modũ recipiẽtis. Dicendũ eſt ergo, ꝙ anima p intellectũ cognoſcit corpora, cognitiõe immateriali, vniuerſali, & neceſſaria. A b 425

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum Auguſt. eſt intelligendum quantum ad ea, quibus intellectus cognoſcit, non autem quantum ad ea, quæ intellectus cognoſcit. Cognoſcit enim corpora intelligendo, ſed non per corpora, neque per ſimilitudines materiales & corporeas, ſed p ſpecies immateriales & intelligibiles, quæ p ſui eſſentiam in aĩa eſſe poſſunt [e]. B d 63

AD 2[m] dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit 22. de Ciuit. dei, *Non eſt dicendum, ꝙ ſicut ſenſus cognoſcit ſola corporalia, ita intellectus cognoſcit ſola ſpiritualia: quia ſequeretur, ꝙ Deus & angeli corporalia non cognoſcerent. Huius autem diuerſitatis ratio eſt, quia inferior virtus non ſe extendit ad ea quæ ſunt ſuperioris virtutis: ſed virtus ſuperior ea, q̃ ſunt inferioris virtutis, excellentiori modo operatur [e]. Li.22. de ciui. dei, ca. 29. declinãdo ad finẽ tom.4. b

AD 3[m] dicendum, ꝙ omnis motus ſupponit aliquid immobile. Cum enim tranſmutatio ſit ſecundũ qualitatem, remanet ſubſtantia immobilis: & cum tranſmutatur forma ſubſtãtialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium, ſunt immobiles habitudines: ſicut Sortes etſi non ſemper ſedeat, tamen immobiliter eſt verum, quòd quando ſedet, in vno loco manet. Et propter hoc, nihil prohibet de rebus mobilibus, immobilem ſcientiam habere. C 542

ARTICVLVS II.

Vtrum anima per eſſentiam ſuam corpora alia intelligat.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquartæ, Articulũ ſecundũ.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima p eſſentiam ſuam, corporalia intelligat. Dicit. n. Auguſt *. 10. de trin. ꝙ anima imagines corporum conuoluit, & rapit factas in ſemetipſa de ſemetipſa. Dat. n. eis formãdis, qdam ſubſtantiæ ſuæ. Sed p ſimilitudines corporũ corpora intelligit. Ergo p eſſentiã ſuã, quã dat formãdis talibꝰ ſimilitudinibꝰ, & de quaeas format, cognoſcit corporalia. D

¶ 2 Præt. Philoſophus dicit in tertio de anima, * ꝙ anima quodãmodo eſt omnia. Cum ergo ſimile ſimili cognoſcatur, videt, ꝙ anima p ſeipſam corporalia cognoſcat. E

¶ 3 Præt. Anima eſt ſuperior corporalibus creaturis. Inferiora aũt ſunt ĩ ſuperioribus eminẽtiori mõ q̃ ĩ ſeipſis: vt Dion. *dicit. Ergo omnes creaturæ corpoꝛeæ nobiliori modo exiſtunt in ipſa eſſentia aĩæ q̃ in ſeipſis. Per ſuã ergo ſubſtantiã põt creaturas corpeas cognoſcere.

SED CONTRA eſt, qđ Aug. * dicit 9. de Tri. ꝙ mens, corporeaꝝ rerũ notitias, p ſenſus corporis colligit. Ipſa aũt aĩa nõ eſt cognoſcibilis p corporis ſenſus. Nõ ergo co- 417 Verit.q.10 ar.4.cor. Lib. 10. de Tri.c.5.circa finem, tom.3. Li.3.de anima,tex.37. tom.2. Ca.12. cœleſt.Hierar. Li.9.de Tri c.3.in fine, tom.3.

ma inchoans, posuit cognita immaterialiter existere per se, vt in anima: isti a rebus inchoantes, posuerunt cognita materialiter existere in anima vt in se. Quarto, quo ad omnia extendebãt animæ similitudinem & cognitionem. s. per naturam, aut naturas principii, seu principiorum, quia principiata ex principiis constituũtur & cognoscũtur, & declarantur discurrendo per opiniones eorũ & Empedoclis, omnia clara sunt in litera.

¶ Aduerte hic, quòd fundamẽtũ illud cõmune verũ in se est, & ideo cõmune fuit & est sapientibus & insipientibus: sed qa male ıtellectũ fuit, ideo fuit occasio erroris. Năq; tam Plato quàm alii intelle xerũt de similitudine & in forma, & in modo formæ, & propterea vtrique errarunt, & in extremas inciderũt opin. Arist. autem distinguens similitudinẽ in forma a similitudine in modo illius, & videns primã sufficere ad cognitionem, media via incessit, quam sectamur, putãtes quòd, licet requiratur similitudo inter cognoscens & cognitũ in forma: stat tñ dissimilitudo in modo: immo respectu corporalium requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic vterq; processus tam a modo animæ ad res, quàm a mõ rerum ad animã, ducit ad falsum.

¶ Quo ad secm arguitẽ contra alios, nõ cõtra Platonẽ, quia ipse nõ ponebat animam per suam substantiam cognoscere omnia, sed p species participatas ab ideis, quàm uis cõueniret cũ antiquis in malo intellectu illi fundamenti. Dupliciter autem reprehenduntur antiqui. Primo quo ad vltimum dictum eorũ, s. quòd omnia cognoscuntur per naturas principiorum. Secundo, quo ad primum dictum, quòd corpora sunt in anima materialiter. Cõtra primũ arguitur. Ratio cognoscendi oportet quòd sit actu cognitum, quod probatur ex eo, quòd etiã potentia cognoscitur per actũ. 9. Met. & non econuerso: sed principiũ materiale nõ est actu suũ principiabile: sed potentia. ergo.

¶ Nota, quòd maior intelligitur de esse actu formaliter vel eminenter naturam illius cogniti: neutrum autem potest conuenire principio materiali.

¶ Cõtra secm vero, qa si res deberet materialiter esse in anima

4 16

261. 421

Li. 9. Met. tex. 20. tomo. 3. 436

Li. 1. de anima, tex. 77. tom. 2.

gnoscit corporea p suam substãtiã.

RESPON. Dicendum, quòd antiqui Philosophi posuerunt, q anima p suam essentiam cognoscit corpora. Hoc. n. animis omnium communiter inditum fuit, q similе simili cognoscitur. Existimabãt autẽ q forma cogniti sit in cognoscẽte, eo modo quo est in re cognita. Econtrario tamen Platonici posuerunt. Plato. n. quia perspexit intellectualem animam immaterialẽ esse, & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere[a]. Priores vero naturales, quia considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerũt, oportere res cognitas etiam in anima cognoscente, materialiter esse. Et ideo, vt animæ attribuerent omniũ cognitionem, posuerunt eam habere naturam communẽ cum omnibus. Et quia natura principiatorũ ex principijs constituitur, attribuerunt animæ naturam principij: ita, q qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animam esse de natura ignis: & similr de aere & aqua. Empedocles aũt, qui posuit quatuor elementa materialia, & duo mouentia, ex his etiã dixit animã esse constitutam. Et ita cum res materialiter in anima ponerẽt, posuerunt omnem cognitionem animæ materialem esse, non discernentes inter intellectum & sensum[c]. Sed hæc opinio improbat[c]. Primo quidem, quia materiali principio de quo loquebãtur, non existunt principiata, nisi in potentia. Nõ autem cognoscit[c] aliquid ſm q est in potẽtia: sed ſm q est actu, vt patet in 9. Metaphysic.[c] Vnde nec ipsa potentia cognoscitur nisi per actũ.[c] Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum naturã ad hoc, q omnia cognoscerẽt, nisi inessent ei naturæ & formæ singulorum effectuũ: puta ossis, & carnis, & aliorum huiusmodi, vt Aristot. contra Empedoclem argumentatur in primo de Anima.* Secũdo: qa si oporteret rem cognitam materialiter ı cognoscente existere, nulla ratio esset, quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carent: puta, si anima igne cognoscit ignem, & ignis etiã qui est extra animã, ignem cognosceret. Relinquitur ergo, q oportet materialia cognita in cognoscẽte existẽre non materialiter: sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: qa actus cognitionis se extẽdit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem. Cognoscimus. n. etiã ea, quę extra nos sunt. Per materiam autem determinatur forma rei ad aliquid vnum[c]. Vnde manifestum est, q ratio cognitionis, ex opposito se habet ad rationem materialitatis. Et ideo, quæ non recipiunt formas nisi mãterialiter, nullo modo sunt cognoscitiua[c], sicut plantæ: vt dicitur in 2. lib. de Anima, * Quanto autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus, qui abstrahit speciem non solum a materia: sed etiam a materialibus cõditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formã rei cognitæ, sine materia quidem: sed cum materialib cõditionibus. Et iter ipsos sensus, visus est magis cognoscitiu[c], quia est minus materialis, vt supra dictum est[x]. Et inter ipsos intellect, tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

Ex his ergo patet, q si aliquis ıtellectus est, qui per essentiã suã cognoscit oĩa, oportet, q essentia eius habeat in se materialiter oĩa, sicut antiqui posuerunt essentiã animæ actu cõponi ex principijs omniũ materialium, vt cognosceret oĩa. Hoc autẽ est proprium Dei, vt sua essentia sit immaterialiter compre hensiua omniũ, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit: [c]non autem anima humana, neque etiam angelus.

AD PRIMVM ergo dicendũ q Aug. ibi loquit de visione imaginaria, quę fit p imagines corporũ. Quibus imaginibus formãdis dat aĩa aliqd suæ subsũtiæ: sicut subiesed immaterialem: antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt. consequentia probatur, quia materia determinat ad vnum.

¶ Aduerte quòd ratio ista est subtilissima, & est eadem cum antedicta in q. 14. ar. 1. & fundatur super duas propositiones. Prima est, q cognoscens non est tantũ ipsum, sed alia: hoc. n. est idẽ quòd dicere quòd actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra

F

G

H

I

K

Q. 7. ar. 2

35

20 Li. 2. de anima, tex. 134. 66.

28

extra cognoscentẽ: oportet siquidẽ cognoscentem esse non solũ seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt, quæ cognoscit. Secunda est, quòd per materiã res arctatur & determinatur ad vnum: cuius signũ manifestum est, quòd natura quæ infima agendi est rõ vtpote materialis, ad vnum determinatur, & quãto magis a materia receditur, tanto minus ad vnũ res determinatur. Vnde & plantarum principiũ, ad multa quo dammodo se habet, supra naturã se eleuãs, dũ mouet ad diuersas positiões &c. Ex his. n. sequit q cognoscitiuum oportet a materia eleuari, vtpote non determinatũ ad vnũ. s. esse proprium: sed extendens se ad essendum etiã alia, quod est oppositæ conditiõis ad materialia: immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertio probatur ab effectu, qa quæ recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo cognoscunt, vt plantę. Quarto, ex gradibus cognoscentium, quia quãto aliquid immaterialiꝰ habet formã rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit: vt patet de sensu, & intellectu, & de visu & aliis sensibus, & vno intellectu respectu alterius intellectus.

¶ Quo ad quartũ, cõclusio respõsiua q sito est vna exclusiua. Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sic: Si aliquis intellectus cognoscit omnia per suã essentiam, oportet quòd eius essentia sit immaterialiter omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi. ergo. Cõditionalis probatur dupliciter. Primo infertur ex dictis, vt patet: secũdo ex authoritate antiquorum. Minor vero probatur, quia Dei proprium est esse omnia virtualiter, vt & 5. Meta. c. de perfecto, dicitur.

¶ Sed occurrit dubium hic, quia quæstio presens est de cognitione omniũ corporũ, & nõ de cognitione omniũ simpliciter. Respõsio autem literæ, est de cognitione omniũ simpliciter: non igitur cõueniens videt. Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt apparet & ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex responsione ad tertium, par est ratio de continentia virtuali omnium corporum, & omniũ rerũ, quia eadem est ratio repugnãtiæ respectu vtriusq;, quia. s. actus limitatus non continet perfecte vltimas differentias extranearum specierum, & dico extranearum, propter differentias proprietatum & passionum, quas perfecte forte claudunt in se quidditates a quibus fluunt: sed illæ non sunt species extraneæ quàmuis distinctæ. Si enim quidditas aliqua limitata contineret differentias vltimas corporum, nulla esset ratio quare aliqua limitata prohiberetur continere differentias omnium rerũ, saltem inferiorum se, quoniam iam cessaret ratio limitationis, Vnde, propter identitatem rationis in litera eleuatur responsio respectu omnium, & sufficienter satisfit respectu omnium corporum vtrobique.

A

B

C

D

E

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus, omnia corporalia.

¶ Sed circa ordinem huius tituli, statim oritur dubiũ, quia videtur diminutus progressus iste, & omissa vna quæstio valde difficilis: An. s. anima ıtelligat per species. In hac. n. quæstione sunt diuersæ opiniones, & hoc loco erat tractanda. Ante namq; quàm inquiratur an p species cõgenitas influxas aut acquisitas, stabiliẽdum erat q intelligit p species. Dicerent. n. alii q̃ neq; per substantiã propriam, neque per speciem aliquam in telligit anima, sed ipse actus intelligendi est similitudo quo dammodo obiecti.

¶ Ad hoc videt mihi dicendũ, quòd D. Tho. subtilius intuitus vidit in hac quæstione quę omissa dicitur, latere duo quę sita. Primum est, an dẽtur in ıtellectu nostro species intelligibiles. Secundum, an dentur species intelligibiles præuiæ actibus. Et primam quidem quęstionẽ omitti oportuit, quia cõmunis animi conceptio omnium & antiquorũ & posteriorum est, q cognitio fit p assimilationẽ: idem autem intendimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionũ, & si fuisset hoc quærendũ, debuisset ante primũ articulũ hoc in dubium verti. Secundam vero quæstionem in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare non debuit, sed in loco suo. Tanget aũt eam in quęstione sequẽti ar. 2. Vnde patet, q nihil omissum est. nullus. n. negat in anima cognoscente, esse similitudinẽ cogniti. Sed an illa similitudo prę ueniat actũ, aut sit actus, aut terminet actũ, alterius est quæstionis. Vnde in litera supponitur in quærendo cõmuniter concessum, cognitionem fieri per assimilationem, & quęritur vnde ista assimilatio proueniat. Nec obstat prædictis, si ante articulum secundum, sequentis quæstionis vtetur litera specie intelligibili pro principio. Tum, quia ex tractatu de angelis hoc sẽmiaret. Tũ, quia nihil prohibet supponere probãdũ, præsertim in breui.

¶ In corpore tria: primo respondet quæsito, negatiue. Secundo, refert opinionem oppositam Platonis. Tertio, arguit contra illã.

¶ Quo ad primũ conclusio est, Anima non intelligit per species inditas. Probat ratione & authoritate. ratio est ista, Homo q̃q; est cognoscens in potentia tantũ, tam ſm sensum, quàm ſm intellectũ, & reducitur in actũ quo ad sensum per actiones sensibiliũ, & quo ad intellectũ per disciplinã, aut inuentionẽ. ergo ſm se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sensationũ & intellectionum. ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: cõsequentia vero probatur: quia eo modo aliquid se habet ad formã, quæ est principiũ actionis, quo ad actionem ipsam, quod declaratur in leuitate, & ferri sursum, quia quod est in

Hom. 29. in euãg. nõ remote a principio.

†Propo. 10 in prin. habetur inter opera Aris. tom. 3.

declinando ad medium illius.

Li. 3. de anima, tex. 14. tom. 2.

est in potentia ad vnum, est in potentia ad reliquum, & quod in actu vnius, etiam in alterius est actu.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd in ea sunt duo manifesta, & tertiũ ambiguitatem habet aliquam. Patet in primis, quòd in probatione consequentiæ non est sermo de quocũq; modo: sed de his duob⁹, s. actu & potẽtia: ita quòd ꝓpositio assumpta, quòd vnumquodq; eo dem modo se habet ad formam principiantem actionẽ, & actionem ipsam, intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo, quòd hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia, & deductis impedimentis: In naturalibus quidẽ, quia ipsæ statim cũ sunt operantur, nec prius duratione sunt, & postea principiant actionẽ, vt patet in elementis: deductis autem impedimẽtis quia si per accidens contingit formã impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detẽto deorsũ: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur: per se aũt propositio ista est verissima. Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus voluntarie: s. n. in his dicatur vera, obstat, quia experimur falsum esse, quòd forma volũtarie exeat ī actũ statim cũ est, immo habemus multas tales, secundum quas non operamur actu. Si aũt dicatur, quòd non tenet nisi in formis quæ sunt principia naturalia, frustra ad propositũ adducta videtur, qm̃ similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere ſm imperium nostrę voluntatis. Et hoc præcipue ſm doctrinã S.T. qui ponit species intelligibiles cõseruari in intellectu, etiam quando non intelligimus.

Li.3.de anima,tex.14. tom.2.

Q.76.ar.2.

¶ Ad hoc breuiter dicit, quòd propositio assumpta tenet in omnibus formis, tam naturalibus q̃ volũtariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem, & actum sibi correspondentem. Ita quòd sensus est, quod vnumquodq; ita se habet ad formam, quæ est actionis principiũ, sicut ad actionem, quo ad hoc, quòd si est in potentia essentiali ad operationem: est etiã in potentia essentiali ad formam, & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad ſrellectionẽ, & in actu habet speciem intelligibilem: immo hoc implicat, quia si actu habet ergo potest cum vult intelligere. Et si potest cum vult. ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum, vt patet ex 8. Phy sicorum. & 2. & 3. de anima. Patet autem hãc esse mentem literæ, quia ex potẽtialitate qua experimur nos nõ posse intelligere ad libitum quæ volumus, infert non esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cum vellemus, vt experimur in his, quorum sensum habuimus.

¶ Quo ad secũm refert duo. Primo obuiationem: qua non obstante præmissa ratione, Plato tenuit oppositum. Secundo opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obuiatio ad rationem, est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus.

¶ Circa obuiationẽ ad rationem præmissam dubium occurrit, quia videtur S. T. numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes, quæ s. ideo non agunt, quia impediuntur. Cum tamen constet eas agere voluntarie: intelligimus enim cum volumus.

Loco citato in argu.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd habere impedimentum, commune est formis naturaliter & volũtarie agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impeditæ agunt ſtatim, voluntariæ ad libitum. Vnde ex hoc quòd species in telligibiles impeditæ poni dicuntur, & ideo non posse exire in actum, non sequitur. ergo numerantur inter naturales formas, sed ẽ sophisma cõsequẽtis.

Q.66.ar.1.

¶ Quo ad tertium arguitur dupliciter cõtra Platonem. Primo, quia ponitur effectus. s. obliuio sine causa sufficienti, & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum, quæ naturaliter nouimus: scilicet, Omne totũ est maius sua parte: etsi vnio ad corpus est naturalis, vt probatur est, & præcipue hoc procedit, quia non solum ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: vtpote ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundo, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius, vt patet, & habetur primo posteriorum. ergo non est indita omnium scientia. Si enim scientia omnium ineſſet animæ ex se ex multa excitatione, & expergefactione circa sensibilia quatuor sensuum, cæci anima posset quandoque vti omnibus speciebus quas habet: & consequenter colorum: quod experimur falsum. Et patet sequela, quia sensibilia non requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos, & experimur reminiscentiam fieri ex quodam in quiddam. ergo a fortiori sic fiet reminiscentia intellectualis.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis octauæ ſm aequartæ Articulum quartũ.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum species intelligibiles effluant, in animam, ab aliquibus formis separatis.

419 supra actis

TItulus clarus.

¶ In corpore quinq;. Primo, proponit opinionem tenentem affirmatiuã, dupliciter: & refert Platonis viam. Secũdo, Auicen. Tertio, in quo isti cõueniũt & differũt. Quarto, arguit vtrũq;. Quinto, respondet quæsito negatiue.

¶ Quo ad primum, tria de Platone: primo, ideas sensibiliũ subsistentes. Secũdo, duplicem participationem earum, materialiter & intelligibiliter. Tertio, corollarium, ideo scientiã dicebat idearum nõ sensibilium. Et nota ibi, quòd quẽadmodum nos Aristot. sequẽtes, quia species ex sensibilibus ī animam prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, qa species ab ideis, scientiam de ideis posuit.

¶ Quo ad secundũ, tria ex Auicen. Primo, naturas sensibilium immateriales nõ p se, sed in intellectib⁹ separatis. Secũdo, deriuationem ordinatã earũ, a primo vsq; ad vltimũ, Tertio, nomẽ & officium istius vltimi: nomen intellectus, agens officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter: materiæ corporali, materialiter, & aiæ nostræ intelligibiliter.

¶ Quo ad tertium: cõuenientia in vno: ꝙ vterq; ponit species itelligibiles aiæ nostræ effluere a formis separatis: & sic respõdet quæsito affirmatiue. differẽtia in tribus. Primo, qa Plat. formas separatas dicit subsistẽtes, Aui. ī intellectibus. Secundo, quia Plat. ponit imobiliter recipi influxũ in aĩa, Auicẽ. mobiliter. immo tãtũ dũ actualiter ifluit. Tertio qa ex hoc Plato sciẽtiã ponit ingenitã aiæ. Auicen. vero nõ, sed acquiri de nouo fuc eſſiue.

¶ Quo ad quartum, quatuor. Primo, ꝙ

A * posuit formas rerum sensibiliũ per se sine materia subsistẽtes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam, vel ideam equi, quam nominabat per se equum, & sic de alijs. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & a materia corporali. Ab anima quidem nostra, ad cognoscendum: a materia vero corporali, ad eẽndũ: vt sicut materia corporalis p hoc, quòd participat ideam lapidis, fit B hic lapis; ita intellectus noster per hoc, quòd participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ, fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam, per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines, ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus, esse similitudines quasC dam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, vt supra dictum est*, scientias & desſinitiones ad ideas referebat. Sed quia cõtra rationem rerum sensibilium est, quòd earũ forma subsistant absque materijs vt Aristot.* multipliciter probat; ideo Auicen. hac positione remota, posuit omnium rerum sensibilium intelligibiles species, nõ qui dem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorũ D primo, deriuantur huiusmodi species in sequẽtem: & sic de aliis vsque ad vltimum intellectum separatum: quem nominat intellectũ agẽtem. A quo, vt ipse dicit, effluũt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalẽ. Et sic in hoc Auicen. cum Platone concordat, quòd species intelligibiles nostri intellectus, effluunt a quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit p E se subsistere. Auicen. vero, ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantum ad hoc, quòd Auicen. ponit species itelligibiles nõ remanere in intellectu nostro postquam desinit actu intelligere; sed idiget, vt iterato se cõuertat ad recipiendũ de nouo *. Vnde, nõ ponit sciẽtiã aiæ naturaliter inditã sicut Plato, qui ponit participationes idearũ immobiliter in aĩa pmanere*. Sed ſm hanc positionem, sufficiẽs ratio assignari nõ posset, qua re aĩa nostra corpori vniretur. Nõ .n. põt dici, ꝙ aĩa intellectiua corponit ipossibile qđ sequit ad vtrũque. s. ꝙ aĩa frustra vniret corpori. Secũdo, probat sequelã sic, Aĩa nõ vnit corpori ꝓp corpus, sed ꝓp aiam qa. s. corpus necessariũ est ad eius propriã operationẽ, quę est itelligere: sed ſm viã vtrũqi, hæc operatio nõ eget corpe. ergo aĩa frustra vnit corpori. Maior, quo ad primã & secũdã parte probatur: quia nec forma ẽ propter materiã, & hoc contra positionẽ Auic. nec motor, ꝓp mobile: & hoc cõtra Pla. sed econtra. Quo ad tertiã vero, relinquit ꝓ se nota, loquendo de aĩa intellectiua vt sic, immo innuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius a corpore non pẽdens: quasi dicat, aĩa aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc nõ: quia intelligere est operatio a corpore nõ pẽdens. Minor vero probat: quia si aĩa naturaliter accipit species a subſtãtiis separatis, nulla restat indigentia sensibiliũ ad intellectionem. Tertio, refert responsionem Pla. & refellit. Responsio est, quòd sensibilia requiruntur ad excitandã animã ad considerandũ ea, quorũ habet species. Repulsio est, quòd hoc nõ respõdet qsito: qm̃ excitatio ponit ad auferẽdũ qua si soporẽ cõuenientẽ aię ex vnione ad corpus, & nõ ex se. Vñ cũ ex se nõ sit sopita, cur vnit corpi, vt icurrat talẽ soporẽ?

Art.1. huius quæst

Li.7.Meta. a tex.44 vs̃q; ad 58. tom.3.

¶ Quarto, refert responsionẽ Auic. & refellit. Responsio est: ꝙ sensibilia sunt necessaria ad excitãdã aĩam ad conuersionẽ ad intelligẽtiã agẽtẽ: Repulsio est: qa si ex natura sua aĩa est receptiua ab intelligẽtia agẽte, ergo quãdo ex sola natura cõuertet absq; excitatione, vel saltẽ excitata ĩa a visibili b⁹, poterit se cõuertere ad spẽs audibiliũ & ecõuerso: sed vtrũq; est falsum: qa cæcus nat⁹ nescit colores.

Art.1. huius qnæst.

vt refert Arĩstot.1.Met. tex.6.& 25 tom.3.

394

418

res. vide in ſecundo contra Gentiles circa probationem conſequẽtiæ cõtra Aui.
¶ Quo ad quintum, concludendo reſpondet quæſito negatiue: vt patet in calce corporis.
¶ In reſponſione ad tertium eſto cautus: nec intelligas intellectiuũ recipere ſpecies ab itellectu agẽte, qui eſt potentia animæ noſtræ: ſed recolito illius diſtinctionis: qua in ſpecie intelligibili cõſideratur intelligibilitas actu, & determinatio &c. ſat fuit hic excludere, quòd nec etiã quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus poſſibilis de potẽtia ad actum ab intellectu aliquo ſeparato, tanquàm a proximo agente.

443

pori vniatur propter corpus: quia nec forma eſt propter materiam [c], nec motor propter mobile: ſed potius econuerſo. Maxime autem videtur corpus eſſe neceſſarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ eſt intelligere: quia ſm eſſe ſuum a corpore nõ dependet. Si aũt aĩa ſpecies intelligibiles ſm ſuam naturã apta nata eſſet recipere per influẽtiã aliquorũ ſeparatorum principiorum tantũ, & nõ acciperet eas ex ſenſibus, nõ indigeret corpore ad intelligendũ: vnde fruſtra corpori vniretur.
Si autem dicatur, quòd indiget aĩa noſtra ſenſibus ad intelligendum, quibus quodãmodo excitetur ad conſideranda ea, quorum ſpecies intelligibiles a principijs ſeparatis recipit, hoc non videtur ſufficere: quia huiuſmodi excitatio nõ videtur neceſſaria animæ, niſi inquãtũ eſt cõſopita ſm Platonicos quodãmodo, & obliuioſa propter vnionem ad corpus [c]: & ſic ſenſus non

E F G

579 H

pficerent aĩæ intellectiuæ niſi ad tollendũ impedimẽtum, quod aĩæ puenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendũ, quæ ſit cauſa vnionis aĩæ ad corpus. Si aũt dicat ſm Aui. ꝙ ſenſus ſunt aĩę neceſſarij, quia p eos excitatur, vt conuertãt ſe ad intelligentiam agentem, a qua recipit ſpecies: hoc quidẽ nõ ſufficit: quia ſi in natura aĩę eſt, vt intelligat p ſpecies ab intelligentia agente effluxas: ſequeretur, ꝙ quandoq; aĩa poſſit ſe cõuertere ad intelligentiã agentem ex inclinatione ſuæ naturæ, vel etiam excitata palium ſenſum, vt conuertat ſe ad intelligentiã agentẽ, ad recipiendum ſpecies ſenſibilium, quorum ſenſum aliquis non habet. Et ſic cæcus natus poſſet habere ſciẽtiã de coloribus, qđ ẽ manifeſte falſum. Vnde dicẽdũ ẽ, ꝙ ſpẽs itelligibiles, qbus aĩa nr̃a itelligit, nõ effluũt a formis ſeparatis. I

Ad primvm ergo dicendum, ꝙ ſpecies intelligibiles quas participat noſter intellectus, reducuntur ſicut in primã cauſam in aliquod principium p ſuã eſſentiã intelligibile. ſ. in Deũ. Sed ab illo principio ꝓcedunt mediãtibus formis rerum ſenſibilium, & materialium, a quibus ſciẽtiã colligimus, vt Diony. dicit.

Ca.7. de diuino. inter principium & medium.

Ad 2m dicendũ, ꝙ res materiales ſm eſſe qđ habent extra aĩam, poſſunt eſſe ſenſibiles actu: nõ autem actu intelligibiles. Vnde nõ eſt ſimile de ſenſu & itellectu.

Ad 3m dicendum, ꝙ intellectus noſter poſſibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, ideſt per intellectum agentem, qui eſt virtus quædam animæ noſtræ, vt dictum eſt: * nõ autem per aliquem intellectum ſeparatum, ſicut per cauſam propriam proximam: ſed forte ſicut per cauſam remotam.

Q.79. ar.4.

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articulum quintũ.*

420

Infra.q.88. artic. 3. ad 1. Et ver.q. 8.ar. 7.ad 6. Et q. 10.ar. 1.cor. & ad 6. & art. 8. cor.

Titulus in corpore declaraſ.
¶ In corpore duo. Primo declaraſ origo tituli, & titulus ipſe. Secundo, reſpõdetur quæſito.
¶ Quo ad primum

Articvlvs V.

Vtrum anima intellectiua cognoſcat res immateriales in rationibus æternis.

Ad qvintvm ſic proceditur. Videtur, ꝙ anima intellectiua non cognoſcat res immateriales in rationibus æternis.

Id enim in quo aliquid cognoſcitur, ipſum magis & per prius cognoſcitur. Sed anima intellectiua hominis in ſtatu præſentis vitæ non cognoſcit rationes æternas: quia non cognoſcit ipſum Deum in quo rationes æternæ exiſtunt, ſed ei ſicut ignoto coniungitur: vt Diony. dicit in 1.ca. myſticæ theologiæ. Ergo anima non cognoſcit omnia in rationibus æternis.
¶ 2 Præt. Rom. 1. dicitur, ꝙ inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt cõſpiciunt. Sed inter inuiſibilia Dei numerantur rationes ęternę. Ergo rationes æternæ ꝓ creaturas materiales cognoſcunt & nõ ecõuerſo.
¶ 3 Præt. Rationes æternæ nihil aliud ſunt quàm ideæ. Dicit enim Auguſt. * in lib. 83. q. ꝙ ideæ ſunt rationes ſtabiles rerum in mente diuina exiſtẽtes. Si ergo dicatur, ꝙ anima intellectiua cognoſcit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui poſuit omnẽ ſcientiam ab ideis deriuari [c].

Li. 83. q. 46. a medio illius, to.1.

Sed contra eſt, qđ dicit Aug. † 12. cõfeſ. Si ambo videmus verum eſſe quod dicis, & ambo videmus verum eſſe quod dico, vbi quæſo id videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me: ſed ambo in ipſa, quæ ſupra mentes noſtras eſt, incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis in æternis rationibus continetur. ergo anima intellectiua omnia vera cognoſcit in rationibus æternis.

Li. 12. cõf. c. 25. a medio illius, to. 1.

Rɶspon. Dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in. 2. de doct. Chriſtiana: qui philoſophi vocantur, ſi qua forte vera, & fidei noſtræ accomoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda ſunt. Habent in. doctrinæ Gentilium quędam ſimulata, & ſuperſtitioſa figmenta, quæ vnuſquiſque noſtrum deſocietate Gentilium exiẽs, debet euitare: & ideo Aug. qui doctrinis Platonicorũ imbutus fuerat, ſi qua inuenit fidei accommoda in eorũ dictis, aſſumpſit: quæ vero inuenit fidei noſtrę aduerſa, in melius cõmutauit. Poſuit autem Plat. * ſicut ſupra dictũ eſt, † formas rerum p ſe ſubſiſtere a materia ſeparatas, quas ideas vocabat, ꝙ quãtum participatiõe dicebat intellectũ noſtrum oĩa cognoſcere: vt ſicut materia corporalis p participatiõẽ ideæ lapidis fit lapis: ita ītellectus noſter p participationem eiuſdem ideæ cognoſceret lapidẽ. Sed quia videtur eſſe alienum a fide, quòd formæ rerum extra res per ſe ſubſiſtant abſque materia, ſicut Platonici poſuerunt: dicentes per ſe vitam, aut per ſe ſapientiã eſſe, quaſdam ſubſtãtias creatrices: [c] vt Dionyſ.* dicit 11.c. de di. no. ideo Aug. in lib. 83. q. poſuit † loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarũ in mente diuina exiſtere, ſecundum quas omnia formantur: & ſecundum quas etiam anima humana omnia cognoſcit. Cũ ergo quæritur, vtrũ anima humana in rationibus [d] æternis omnia cognoſcat, dicendum eſt

336 Lib. 12. ad litteram. a medio. col. 1. q. 5. ad. to. 4.

p. 192. n. 193.

B

quòd aliquid in aliquo dicitur cognoſci dupliciter. Vno modo ſicut in obiecto cognito, ſicut aliquis videt in ſpeculo ea, quorum imagines in ſpeculo reſultant: & hoc modo anima in ſtatu præſentis vitæ, non poteſt videre omnia in rationibus æternis: ſed ſic in rationibus æternis cognoſcunt omnia beati qui Deũ vident & oĩa in ipſo. Alio modo dicitur aliquid cognoſci in aliquo ſicut in cognitionis principio: ſicut ſi dicamus quòd in ſole videntur ea, quæ videntur per ſolem: & ſic neceſſe eſt dicere, quòd anima humana omnia cognoſcat in rationibus æternis: per quarũ participationem omnia cognoſcimus. Ipſum enim lumen intellectuale, quod eſt in nobis, nihil eſt aliud quàm quædã participata ſimilitudo luminis increati, [c] in quo continentur rationes æternę. Vnde in Pſal. 4. dicitur: Multi dicunt, Quis oſtẽdit nobis bona? Cui quæſtioni Pſal. reſpondet dicens, Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Quaſi dicat, Per ipſam ſigillationem diuini luminis in nobis omnia demõſtrant. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur ſpecies intelligibiles a rebus acceptæ, ad ſciendam de rebus materialibus habendam, ideo non per ſolam participationem rationum æternarum de rebꝰ materialibus notitiã habemus: ſicut Platonici poſuerunt, quòd ſola idearum participatio ſufficit ad ſciendam habendam. Vnde Augu. dicit in * 4. de Trinita. Nunquid quia Philoſophi documentis certiſſimis perſuadent æternis rationibus omnia temporalia fieri, propterea potuerunt in ipſis rationibus perſpicere: vel ex ipſis colligere, quot ſunt animalium genera, quę ſemina ſingulorum? Nonne iſta omnia per locorum ac temporum hiſtoriam quæſierunt? Quòd autẽ Auguſt. non ſic intellexerit, omnia cognoſci in rationibus æternis, vel in incõmutabiliveritate quaſi ipſę rationes æternæ videantur: patet per hoc quod ipſe dicit * in lib. 83. q. quòd rationalis anima non omnis & quæcunque, ſed quæ ſancta & pura fuerit, aſſeritur illi viſioni, ſcilicet rationum æternarum eſſe idonea: ſicut ſunt animæ bonorum. Et per hæc patet reſponſio ad obiecta.

Lib. de vera Rel. c. 39. in fine tom. 3.

Lib. de Trin. cap. 16. ante. 3.

Q. 16. non quia ſine ante. 4.

C D E

¶ *Super Quæſtionis octuageſimæquartæ Articu. ſextum.*

421

Prim. q. 10. prima. 6. Et 2. 2. q. 171. ca. 2. & 3. in. 3. 4. 5. in princ.

Titulus clarus.
¶ In corpore quatuor. Primo De mocriti: ſecũdo Platonis: tertio Ariſto. opinionem tractat: quarto reſpõdet q̃ſi obiecto iuxta opi. Ariſt.
¶ Quo ad primum quatuor refert. Primo, quòd cognitio

Articvlvs VI.

Vtrum intellectiua cognitio, accipiatur a rebus ſenſibilibus.

Ad sextvm ſic proceditur. Videtur, quòd intellectiua cognitio non accipiatur a rebus ſenſibilibus. Dicit enim Augu.* in lib. 83. q. ꝙ non eſt expectanda ſyncritas veritatis a corporis ſenſibꝰ. Et hoc probat dupli-

citer. Vno modo per hoc, ꝙ omne quod corporeus ſenſus attingit, ſine vlla intermiſſione temporis cõmutatur: quod autem non manet, percipi non poteſt. Alio modo per hoc quòd omnia, quæ per corpus ſentimus, etiam cum non adſunt ſenſibus, imagines tamen eorum patimur: vt in ſomno, vel furore. Non autem ſenſibus diſcernere valemus, utrũ ipſa ſenſibilia, vel imagines eorum falſas ſentiamus: nihil autem percipi poteſt quod a ſalſo non diſcernitur. Et ſic cõcludit, quòd non eſt expectanda veritas a ſenſibus. Sed cognitio intellectualis eſt apprehenſiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis eſt expectanda a ſenſibus.
¶ 2 Præt. Auguſt. dicit * 12. ſuper Gene. ad lit. Non eſt putandum facere aliquid corpus in ſpiritum, tanquam ſpiritus corpori faciẽti, materiæ vice ſubdatur. Omni em modo præſtantior eſt, qui facit, ea re de qua aliquid facit. Vnde concludit ꝙ imaginem corporis non corpus in ſpiritu, ſed ipſe ſpiritus in ſeipſo facit. Non ergo intellectualis cognitio a ſenſibus deriuat.
¶ 3 Præt. Effectus non ſe extendit vltra virtutem ſuæ cauſæ. Sed intellectualis cognitio ſe extendit vltra ſenſibilia: intelligimus enim quędam, quæ ſenſu percipi non poſſunt. Intellectualis ergo cognitio nõ deriuat a rebus ſenſibilibus.

A B C D

Sed contra eſt, quòd Philoſophus ꝓbat* 1. Metaph. & in fine † Poſter. ꝙ principium noſtræ cognitionis eſt a ſenſu.

Rɶspon. Dicendum, quòd circa iſtam quæſtionem triplex fuit philoſophorum opinio. Democritus enim poſuit, quòd nulla eſt alia cauſa cuiuſlibet noſtrę cognitiõis, niſi cum ab his corporibus, quę cogitamus, veniunt atque intrãt imagines in animas noſtras, vt Augu. † dicit in epiſtola ſua ad Dioſcorum. Et Ariſt. etiam dicit in lib. de ſom.* & vigil. quòd Democritus poſuit cognitionem fieri per idola & defluxiones. Et huius poſitionis ratio fuit: quia tam ipſe Democritus q̃ alij antiqui naturales, non ponebãt intellectum differre a ſenſu, vt [c] Ariſto. dicit † in lib. de Anima. Et ideo, quia ſenſus immutatur a ſenſibili, arbitrabantur omnem noſtram cognitionem fieri per ſolam immutationem a ſenſibilibus. Quam quidem immutationem Democritus aſſerebat fieri per imaginum defluxiones. Plato vero ecõtrario, poſuit intellectum [d] differre

ineſt omnibus a ſenſibilibus. Secundo, ꝙ a ſolis. Tertio, ꝙ p defluxioné. Quarto radicé, qa intellectum ponebat eiuſdem ordinis cũ ſenſitiua parte: omnia patent in litera.
¶ Quo ad ſecundũ quatuor. Primo, op poſitionem radicis prædictæ. Secundo, quòd intellectualis nõ a ſenſibilib⁹ niſi excitatiue. Tertio, ꝙ ſenſitiua nõ a sẽ ſibilib⁹ niſi quo ad organa, ſed a ſeipſa. Quarto, radicé huius: quia ſentire poſuit opus proprium animæ.
¶ Quo ad tertium tria. Primo, conuenientiam & diſſiam eius circa radicem, tam cũ Plat. quàm Democ. vbi duo. Primo, intellectus diſcretus a ſenſu, cum Plato. contra Democ. Secũdo, operatio ſenſitiua non animæ tantum: ſed coniuncti, cum Democ. contra Plat. Secundo quo ad cognitionem ſenſitiuam: vbi duo. Primo, ꝙ ſit ſufficienter a ſenſibilib⁹, cõtra Plat. cũ Demo. qa cõiuncti &c. Secundo, ꝙ nõ p defluxionẽ, ſed immutatione cõtra Democ. Tertio, quo ad cognitionem intellectiuã: vbi duo. Primo, quòd ad eã requiritur agens ſuperius ſenſibilibus, cum Plato. contra Democ. Secundo, ꝙ ipſa non fit a ſolo illo agente, ſed etiam phantaſmatibus per modum abſtractionis, contra Plat.
¶ Quo ad quartũ, concluſio reſponſiua eſt: Intellectualis cognitio fit a ſenſibili, non ſicut a paſſa & totali cauſa, ſed magis ſicut a materia cauſę. Probatur prima pars: quia fit a phantaſmate. Secũda vero, quia etiam ab intellectu agente. Tertia autem, quia phantaſma fit actu intelligibile ab intellectu agente: conditio enim materię ẽ, eſſe in potẽtia tale.
¶ Aduerte hic, ꝙ q̃ hic diſcutiẽda eſſent de modo concurſus phantaſmatis cũ intellectu

Li. 1. meta. c. 1. tom. 3. † Lib. 2. Poſter. tex. 27 tom. 1.

Aug. to. 2. epiſto. 56. a medio. * Li. de diuin. per ſo. c. 2. añ medi. tom. 2.

417

† Lib. 2. de Aĩa, text. 150. & 151 tom. 2.

D. 11 21.

364 tellectu agente ad intelligẽdum, superius discussa sunt. Diuina tñ hic vox notanda est: quòd phantasma magis materia causæ, quã causa sit.

Art. 4. & 5. præcedentibus.

Li. 12. c. 24. in medio. tom. 3.

Lib. 2. de Aia, text. 152. tom. 2.

Li. 1. de generat. text. 56. & seq.

†Lib. 1. de Aia, text. 12. tom. 2. 569 570

*Lib. 3. de Aia, text. 19. to. 2.

Q. 79. ar. 3. & 4.

417

re a sensu: [c] & intellectum quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari a corporeo, posuit quòd cognitio intellectualis non sit per immutationem ītellectus a sensibilib⁹, sed per participationem formarum intelligibilium separatarum, vt dictum est. * Sensum etiã posuit virtutem quandam per se operantem. Vnde nec ipse sensus, cum sit quędam vis spiritualis, immutatur a sensibilibus, sed organa sensuũ a sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione, anima quodãmodo excitatur, vt in se species sensibiliũ formet. G Et hanc opinionem tangere videtur August. * 12. super Gen. ad lit. vbi dicit, quòd corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtitur ad formã dum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionem, neque intellectualis cognitio a sensibili procedit, neque etiam sensibilis totaliter a sensibilibus rebus, sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant animam intellectiuam ad intelligẽdum. Aristo. * autem media via processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre a sensu. Sed sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis, ita quòd sentire non sit actus H animæ tantum, sed coniuncti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuæ partis. Quia igit non est inconueniens, quòd sensibilia, quæ sunt extra animam, causent aliquid in coniunctum: in hoc Aristot. cum Democrito concordauit: quòd operationes sensitiuæ partis causentur per impressionem sensibilium in sensum: non per modum defluxionis, vt Democritus posuit, sed per quandam operationẽ. nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionẽ atomorum, vt patet in primo de * generatione. Intellectum vero posuit Aristot. † habere operationem absque communicatione corporis. nihil autem corporeum imprimere potest in rem in I corpore am. [c] Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Aristot. non sufficit sola impressio sensibilium corporum, sed requiritur aliquid nobilius, quia agens est honorabilius patiente, vt * ipse dicit. Non tamen ita quòd intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, vt Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam supra diximus, * quòd facit phantasmata a sensibus accepta intelligibilia in actu, per modũ abstractionis cuiusdam. Secundum hoc ergo, ex parte phantasmatum intellectualis operatio a sensu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiunt immutare intellectum possibilem, sed oportet quòd fiant intelligibilia actu per intellectum agentem, non potest dici, quòd sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causæ.

Ad primvm ergo dicendum, quòd per verba illa August. datur intelligi, ꝙ veritas non sit totaliter a sensibus expectanda. Requiritur enim lumen in tellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoscamus, & discernamus ipsas res a similitudinibus rerum [c].

Ad 2^m dicendum, quòd Augustin. non loquitur de intellectuali cognitione, sed de imaginaria. Et F quia secundum Plato. opinionem, vis imaginaria habet operationem, quæ est animæ solius, eadem ratione vsus est Augustin. ad ostendendum, quòd corpora non imprimunt suas similitudines in vim imaginariam: sed hoc facit ipsa anima, qua vtitur Aristo. * ad probãdum intellectum agentem, esse aliquid separatum: quia scilicet, agens est honorabilius patiente. Et procul dubio oportet secundum hanc positionem in vi imaginatiua ponere, non solum potentiam passiuam, sed etiam actiuam. Sed si ponamus secundum opin. Aristo. * quòd actio virtutis imaginatiuæ sit coniuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quòd comparatur ad ipsum, vt ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratum in actu ad pupillam, quæ colorata est in potentia. Posset tamen dici, quòd quàmuis prima immutatio virtutis imaginariæ sit per motum sensibilium, quia phantasia est motus factus secundum sensum: vt dicitur in lib. * de Anima: tamen est quædam operatio animæ in homine, quæ diuidendo & componendo format diuersas rerum imagines, etiam quæ non sunt a sensibus acceptæ. [c] Et quantam ad hoc, possunt accipi verba August.

Ad 3^m dicendum, quòd sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo non est mirum, si intellectualis cognitio vltra sensitiuam se extendit.

Lib. 3. de Aia, text. 19. tom. 2.

Lib. 2. de Aia, text. 152. & vlq; ad fin. lib. Et de sens. & vig. c. 1. tom. 2.

Lib. 2. de Aia, text. 161. tom.

c 425 244

422

Infra q. 84. art. 1. & 6. Et 3. q. 10. art. 2. Et 2. cont. 59. & 70. cor. 7. Et 4. d. 1. q. 1. ar. 1. Et 1. cont. gen. c. 3.

433

ARTICVLVS VII.

Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata.

¶ *Super Quæstionis octauæ sim. quæritur Articu. septimum.*

Titulus clarus. ¶ Conuerti. n. ad phantasma, nihil aliud significat, nisi vti phantasmate actualr ad tale op⁹.

¶ In corpore tria facit. Primo ꝓponit cõclusionem risiuam, negatiue quidẽ, sed cum quibusdam limitationibus. Secũdo, manifestat eam quo ad quia est, ex duobus indiciis. Tertio, assignat illius ꝓpter quid.

¶ Quo ad primũ cõclusio est ista. Intellect⁹ cõiũct⁹ corpori passibili, nõ pr itelligere nisi cõuertẽdo se ad phantasmata: vbi nota duas limitationes. Prima, ꝙ nõ est hic sermo de intellectu nostro absolute, aut secũdum statum separationis a corpore: sed de eo vt coniunctus est corpori. Secũda est, quòd non loquimur de eo, vt coniunctus est corpori glorioso, vt in resurrectione erit, sed corpori passibili.

¶ Quo ad secundum, manifestatur sic cõclusio. Primo, ex impeditione intellectus prouenien te a parte sensitiua.

Secundo experientia, tã in docendo seipsum, q̃ in docẽdo aliũ: vtrunq; siquidem pertinet ad vsum specierum: & omnia clara:

¶ Quo ad tertium, ostenditur a priori non sic esse, sed quare sic est. Vnde est ratio dicens propter quid tantum, & non dicens simul quia est, & propter quid est: est ergo ratio talis. Propriũ obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili: ergo intellectus ad hoc, vt cognoscat suum obiectum, oportet vt conuertatur ad phãtasma. Antecedens ꝓbatur sic. Quidditas rei materialis, ẽ proprium obiectũ. ergo. Assumptũ hoc iam patet: & consequẽtia hæc probat⁹, quia de ratione talis quidditatis est, esse in particulari materiali. Consequentia autẽ principalis pun datur super tres ꝓpositiones. Prima est, quòd potẽtia cognoscitiua est ꝓportionata cognoscibili, ꝓprio, scilicet & cõnaturali: quæ declaratur ad propositũ in angelis & nobis, ex differentia inter obiectum angeli cum & nostrum. Secunda est, quòd natura rei materialis non potest vere & pfecte cognosci, nisi cognoscat vt in particulari existens: & probatur, quia de ratione talis naturæ est, esse in particulari. Tertia est, quòd intellectus nostrer non cognoscit particulare, nisi vt continuatur cum viribus sensitiuis: & hæc accipitur vt per se nota. Ex his autem liquere potest consequentia. Si obiectum & potentia proportionata sunt iuxta primam propositionem, & obiectum tam quo ad esse, quàm quo ad cognosci, claudit in se duo, scilicet naturam & indiuiduum, oportet quòd potentia habeat vnde vtrumque attingat: & cum non habeat vnde particulare cognoscat nisi vt coniunctus phantasmati, reliquum est, vt quicquid est rei materialis, exigat intellectum, vt coniunctum phantasiæ, vt potentiam sibi proportionatam: quod erat in illa consequentia assumptum. Deinde manifestatur eadem consequentia ab oppposito: quia. si obiectum nostri intellectus esset separata substantia, puta angelus, aut quod quid est sensibiliũ, subsisteret absq; particularibus materialibus, vt Plato putauit, non opus esset conuersione ad phantasma, ac per hoc, si negatio est causa negationis, affirmatio est causa affirmationis, & econuerso. Sed sunt hic multæ ambiguitates.

¶ Dubium est primo circa antecedens: quia quidditas rei materialis non est obiectum intellectus, sed ens. Et ad hoc sunt argumenta Scoti in primo dist. 3. quæst. 3.

¶ Dubium secundo est circa illam propositionem: De ratione naturæ sensibilis est, esse in particulari. Hoc enim videtur falsum: quoniam esse in particulari est modus naturæ, vt superius in tractatu de personis habitum est. Constat autem quòd modus essendi, posterior est quidditate: non ergo est de ratione seu diffinitione naturæ sensibilis esse in particulari, siue signato, siue vago.

¶ Dubium tertio est circa secũdam propositionem quo ad duo. Primo, quo ad cognitionem: quia aut est sermo de cognitione intuitiua, quæ apud San. Tho. vocatur scientia visionis: aut de cognitione abstractiua, quæ apud nostros vocatur scientia simplicis intelligentiæ. Non de prima, vt patet, quia exigeretur quòd intellectus videret naturam nõ solum in aliquo particulari, sed in hoc exteriori sensibili sicuti est. ergo de secunda: sed ad secundam perfecte habendam sufficit cognoscere qđ

A quid erat esse rei secundum omnia prædicata quidditatiua, vlq; ad vltimam differentiam inclusiue: vt patet. esse autem in particulari, non est prædicatum quidditatiuum alicuius naturæ sensibilis. ergo natura sensibilis potest perfecte cognosci absq; hoc quòd cognoscatur vt existens in particulari.

Sed contra est, qđ Philosophus dicit in * 3. de Anima, ꝙ nihil sine phãtasmate intelligit anima.

Respon. Dicendum, quòd impossibile est intellectum secundum præsentis vitæ statũ, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu [d] nisi conuertẽdo se ad phantasmata. Et hoc duobus B D.190. indicijs apparet. Primo quidem, quia cum intellectus sit vis quædã non vtens corporali organo, nullo modo impediretur in suo actu per læsionem alicuius corporalis organi, si nõ requireretur ad eius actũ, actus alicuius potentiæ vtentis organo corporali. Vtuntur autem organo corporali sensus, & imaginatio, & aliæ vires ptinẽtes ad partem sensitiuam. Vnde manifestum est, quòd ad hoc quòd intellectus actu intelligat, nõ solum accipiendo scientiam de nouo, sed etiam vtendo sciẽtia iam acquisita, requiritur actus imaginationis & cæterarum virtutum. Videmus enim quòd impedito actu virtutis imaginatiuæ per læsionem organi, vt in phreneticis: & similiter impedito actu memoratiuæ virtutis, vt in lethargicis: [c] impedit⁹ homo ab intelligendo in actu etiam ea, quorum scientiam præaccepit. Secundo, quia hoc quilibet in seipso experiri potest, quòd quando aliquis conatur aliquid intelligere, formet sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum: in quibus quasi inspiciat quod intelligere studet. Et inde est etiam, quòd quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est, quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Vnde intellectus angeli, qui est totaliter a corpore separatus, obiectum proprium est substantia intelligibilis a corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia, materialia cognoscit. Neutro autem sensu vera, aut efficax est propositio ista: & contra primum sensum præcedens D. 752. argumentatio militat: & tamen dato quòd esset vera propositio iuxta illum sensum, non infert intentum: qm̃ cum tam natura q̃ modus eius sint res vniuersales, vt patet in q. de potentia, q. 9. potest natura sub ta

424

li modo cognosci ab intellectu, absq; cognitione singularis: ꝓp quod hic dicitur requiri phantasma: & confirmatur, quia indiuiduum vagum ab intellectu cognoscitur. constat autẽ quòd de rõne hominis non est esse in hoc signato homine, sed in aliquo forte. ergo. Contra secundum vero sensum est, quia sequeret quòd natura sensibilis ab intellectu separato a corpore non posset perfecte cognosci: quia illi non potest offerri vt existens in particulari: ita quòd existere in particulari sit quo obiicit, quia nec in particulari extrinseco: quia supponimus intellectus separatos non accipere scientiã a rebus, nec in particulari imaginato, quia separatus nõ esset a corpore, si imaginatio ministraret illi.

¶ Dubium quarto est circa quartam propositionem, An intellectus noster cognoscat per se ipsum singulare. Sed quia de hoc erit inferius ex proposito quæstio, ideo illuc vsque differatur.

¶ Dubiũ 5. est circa vim rationis ex duplici capite. Primo, quia ex vi eius non sequitur, omnem cognitionem intellectus egere phantasmate, sed perfectam tantum: quia enim obiectum non potest perfecte cognosci, nisi vt existens in particulari: ideo phãtasmate opus esse dicitur. Quando ergo imperfecte obiectum cognoscendum est, nulla monstratur necessitas phantasmatis. Et sic E hæc ratio peccat ad conclusionem vniuersalem, afferens causam particularem. Secundo, quia ex vi istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de coniuncto corpori impassibili: quoniam ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis tunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ: sed de corpore glorioso hoc negatur. ergo ex hac parte peccat rõ adducẽs cãm vtem ad conclusionem particularem. Et confirmatur: quia istam rationem locum habere vult S. Tho. etiam de intellectu coniuncto corpori sano, scilicet in statu innocentiæ: vt patet inferius in q. 94. artic. 2.

¶ Ad primum dubium dictum fuit in q. 12. ar. 4. & alibi. Sco. nanq; male interpretatus mentem S. T. arguit cõtra eũ: quidditatem. n. rei sensibilis obiectum non quodcunque, sed naturaliter ꝓportionatũ intẽsiue ponimus intellectus nostri: quia nihil

potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiue, nisi natu F
ras sensi bilium. Et pro statu isto non solum est intensiue, sed
extensiue obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus no
ster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensi-
bilem. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attin-
gimus, causalitatis,
aut excellentiæ, aut
negationis respe-
ctu sensibilium, con
ditione vestitum co
gnoscitur, vt experimur. Vnde & ipse Scotus a veritate coactus dicit, quòd quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratione motiui, quàmuis minus philosophice loquens, neget in ratione terminatiui: vt patet ex dictis. sed non est in verbis facienda vis, modo de rebus constet.
Quid autē sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quòd aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.
419
¶ Ad secundum dubium dicitur, vtendo duplici distinctione, prima est de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet, radicaliter, vel formaliter. secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupl'r. Vno mō simp'r. Alio mō, vt modus intrinsecus, seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, q̄ eē i particulari est radicalr simp'r de rōne sensibilis naturæ. Secundo, quòd esse in particulari formaliter, est de rōne naturę, vt modus. Tertio, quòd in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo: & similr esse de ratione, singula singulis appli I
cādo. Primum ex dria inter Platonem & Arist. apud Peripatheticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quidquid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quòd bouina natura non pōt absque carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oportere esse in carnibus & ossibus: quàmuis non his, aut illis determinate, ac per hoc posuit radicem huius modi, qui est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propterea dixi, quòd particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: hoc. n. nihil aliud est, quàm materia esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundum. Cō stat enim, quòd particulariter, aut vr existere, modi naturæ K
sunt valde inter se diuersi, & quòd posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius nanque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quòd non aduentitii, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ deriuantes, non accidens superadditum, sed substantiam eandem prædicant cum natura, cuius sunt, quàmuis alio modo. Non enim homo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertiū vero ex sequentibus manifestum erit.
¶ Ad tertium dubium, quo ad primam dubitādi rationem dr, quòd sermo præsens proculdubio est de cognitione abstractiua, quidditatiua tamen: & q̄ naturæ sensibilis quidditas, nō perfecte cognoscitur ignorato suo subst'riali modo essendi & quā uis modus sit aliqualiter posterior quidditate, nō tamen potest quidditas perfecte, absque eius cognitione penetrari.
¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi, contingit multipliciter: In oppositō tū logice, &
naturæ lapidis est, q̄ sit in hoc lapide: & de ratione naturę equi est, q̄ sit in hoc equo, & sic de alijs. Vnde natura lapidis, vel cuiuscunque materialis rei cognosci non potest complete & vere, nisi secūdum qđ cognoscitur, vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum, & imaginatio- G
nem. Et ideo necesse est ad hoc, q̄ intellectus intelligat suum obiectū proprium, quòd conuertat se ad phantasmata, vt speculetur naturam vniuersalem in particulari existentem. Si autē proprium obiectū intellectus nostri esset forma separata, vel si formæ rerum sensibiliū subsisterent non in particularibus scđm Platonicos, "nō oporteret, q̄ intellectus noster semper intelligē do cōuerteret se ad phantasmata.
Ad primvm ergo dicēdum, H
q̄ species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existūt habitualiter quando actu non intelligit, sicut supra dictum est.* Vnde ad hoc q̄ intelligamus in actu, non sufficit ipsa conseruatio specierum: sed
oportet quòd eis vtamur secundū qđ conuenit rebus, quarū sunt species: quæ sunt naturæ in particularibus existentes.
Ad 2m dicendum, q̄ etiam ipsum phantasma est similitudo rei particularis. vñ non indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.
Ad 3m dicendum, q̄ incorporea, quorum nō sunt phātasmata, cognoscuntur a nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatem speculamur. Deū autē, vt Dionys.* dicit, cognoscimus vt causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substantias ī statu p̄sentis vitę cognoscere nō possumus, nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo, cū de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phātasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.
cum omne prius reducatur ad illum modum, s.a quo non conuertitur consequentia, vt patet in 5. Metaph. & constet, quòd si est homo, est homo aliquis, quàmuis non hoc: & econuerso, consequens est, quòd natura non sit prior simpliciter modo isto substantiali. Dico autem, quòd si est homo, est homo aliquis, non eo modo quo sequitur, si est homo, est risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturæ verificari potest de aliquo quòd sit homo: & tamen non adhuc sit homo aliquis. Quàmuis enim prius natura generetur homo quàm risibile: & quodāmodo, quàm hic homo: non tamen quàm homo aliquis: vt patet apud Peripatheticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus, homo prius est, quàm homo aliquis.
¶ Quo ad secundam vero dubitandi occasionem dr, quòd ly , vt existens in particulari, denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc, iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam vero dicit, quòd licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tñ illius est singulare, vt S.T. dicit in loco allegato: & propterea absq; singulari apprehensione, cognosci perfecte nequit. Quàmuis possit arguitiue cogitari naturam habere modum essendi particulariter ex cognitione naturæ, & modi essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ, tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio, plene nosse principiatum. Habet quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino, sciri plene nequit terminatum.
¶ Ad quintum autem dubium dr, quòd arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum. n. intelligere sit operatio immaterialis: & cōsequēter a corpore & corporeis cōditionibus sese eleuans: si intellectio p̄fecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo depressa, atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo, a fortiori intellectio imperfecta, cui minus debetur eleuatio a materialibus conditionibus, magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quòd quanto perfectius contemplamur, tanto purior reddit a phātasmatibus cognitio, quàmuis totaliter denudatam nō habeamus. Oportet igit, in omni nostra cognitione phantasma concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videtur inesse &c.
¶ De

¶ De materia autem quæ tangitur in argumento ex 2. cap. A
Acad. de cēsu. 422
eōdē mō intelligere: quod & quo mō pōt anima separata. Verū rō assignata a Sco. nihil valet: immo potius oppositū infert: q̄a vna potētia animæ intensa in opere suo: aliæ ab operādo impediuntur, vt experiētia testat: intentio ergo operationis intellectus nō exigit phantasiā: immo deiicit quātū est ex hoc. Et prætereā ex hoc nō haberet vlr: quòd sine phātasmate nihil intelligimus, vt patet. Nec est eadē ratio, aut maior, de imperfecta intellectione: vt nos dicebamus. Rō vero expctō originali, non est naturalis: hoc autem est naturale, vt mori &c.
422
495
457 a
¶ Super Quæstionis octauæsimi quartæ Articu. octauum.
Titulus clarus.
¶ In corpore vna cōclo rñsiua q̄s, to affirmatiue. Iudi ciū intellectus impedit ligato sensu. Probat sic. ignotis p̄tinētibus ad rē, & præcipue fine, seu termino iudicii, necesse est iudicium impediri: sed ligato sensu hoc accidit. ergo: maior patet, & minor p̄batur: quia ligato sensu, ignorat particulare, quod est termin' iudicii. Quod p̄bat trip'r. Primo rōne, q̄a p̄riū obiectū nostri intellect', est natura sensibilis. Secū do authoritate Aristo. in 3. cœli. Et tertio: q̄a oīa q̄ cognoscim', discernim' in ordine ad sensitiua.
547 Li. de som. & vig. c. 1. tom. 2.
¶ In rñsione ad secū dū nota quatuor gradus ligaméti sensitiuæ partis.
¶ Nota hic diligētissime & cautissime, quòd quia iudicium intellectuale iō falli tur ligato sensu, q̄a non potest resoluere quod iudicat, in particulare sensibile: cōsequens est, quòd multo magis intellectuale fallatur, quādo despiciuntur particularia: nec est cura, vt habeat iudicium rationis, testimonium a sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui a superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas
suas inconsultis sensibus. Vnde pater philosophorum Aristot. nunquam a sensibus recedens, semper iuxta veritatem iudicauit.
Articvlvs viii.
Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.
Ad octavvm sic proceditur. Videtur, quòd iudicium intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius B
enim non dependet ab inferiori: sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.
¶ 2 Præt. Syllogizare est actus intellectus: in somno autem ligat' sensus vt dicitur in lib. de * som. & vig. Contingit tamen quandoque quòd aliquis dormiens syllogizat. Ergo non impeditur iudiciū intellectus per ligamētum sensus.
Sed contra est, quòd C
in dormiendo, ea quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt Augustin. in * 12. super Gene. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberū vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.
Respon. Dicendum, quòd sicut dictum est, * proprium obiectum intellectui nostro proportionatū, est natura rei sensibilis" D
Iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rem pertinent cognoscātur, & præcipue si ignoraretur id, quod est terminus & finis iudicij. Dicit autem Philosophus in 3. *de cœlo, quòd sicut finis factiuæ scientiæ est opus, ita naturalis scientiæ finis, est quod videt' principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli nisi propter opus, vt operetur hunc particularem cultellum. Et E
similiter naturalis, non quærit cognoscere naturam lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quæ videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quòd non posset esse perfectum iudicium fabri de cultello, si opus ignoraret. Et similiter nō potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus, si sensibilia ignorentur. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscūtur a nobis per comparationem ad res sensibiles natutales. "Vnde impossibile est, quòd sit in nobis iudicium intellectus perfectū cum ligamento sensus, "per quem res sensibiles cognoscimus.
Ad primvm ergo dicendum, quòd quàmuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo a sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quòd impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.
Ad 2m dicendum, q̄ sensus ligatur in dormientib' propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas: "vt dicitur in* lib. de somno & vigi. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum, contingit esse ligamentum sensus maius, vel min'. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur non solum sensus, sed etiam imaginatio: ita vt nulla appareant phantasmata, sicut præcipue accidit, cum aliquis incipit dormire post multum cibū & potum. Si vero motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantib'. Si vero adhuc magis motus sedet, apparent phantasmata ordinata, sicut maxime solet cōtingere in fine dormitionis, & in hominibus sobrijs, & habentib' fortem imaginatiōem. Si autem mot' vaporum fuerit modicus, non solū imaginatio remanet libera, sed etiā ipse sensus cōmunis ex parte soluitur, ita q̄ homo iudicat interdum in dormiendo ea, quæ videt somnia esse, quasi dijudicans inter res, & rerū similitudines. Sed tamē ex aliqua parte, remanet sensus communis ligat'. Et ideo licet aliquas similitudines discernat a rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.
Act. precedent. 422
433 n. 154. prin. Et sent. 1. 2. dist. 3. q. 1. a. 3. Et de Aia. 15.
Cap. 4. tex. 2.
Li. 2. c. 15. tex. 3.
Li. de cē sent. 61. tex. 2.

¶ *Super Quæstionis octuagesimequintæ Articulum primum.*

Titulus.

¶ Circa titulum occurrit statim dubium, quia videtur superfluus articulus iste, aut impertinens. In quæstione siquidem præcedente, determinatum est: an anima intelligat per species acceptas a sensibilibus &c. igitur aut superflue repetitur, aut tractanda erant hæc ibi. & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere a phãtasmatibus, q̃ recipere a sensibus, & egere illis in vsu.

¶ Ad hoc breuiter dr, quòd præsens articulus, bene distinctus, & ordinatus est. Distinctus quidem, quia aliud est formaliter quærere & scire: an habeamus intelligibiles species a sensibilibus & phantasmatibus: & aliud, an intelligamus abstrahẽdo. Hoc.n. includit, & modũ quo habẽt species a phãtasmatibus, scilicet per abstractionẽ, & modũ quo intellectꝰ attingit res sensibiles, s. denudando eas a cõditionibꝰ phantasiatis. illud vero hoc in se non claudit, nisi forte virtualiter. Sed quæstiones cum sint æquales numero his quæ vere scimus, distinguendæ sunt pene quæsita formaliter, non virtualiter. Ordinatus vero, q̃a vt patet in diuisione quæstionis præcedẽtis, tota præcedens quæstio quærit formaliter de his, per quæ intelligimus, vt sic: ista vero de mõ & ordine, quo intelligimus: & ideo ab vniuersalissimo modo incœpit, scilicet abstractione a phantasmatibꝰ. hic enim modus communis est omni nostræ intellectioni, vt patebit.

424 Infra q. 87. art. 2. ad 2. Et q. 101. ar. 1. & 3. q. 61. ar. 2.

¶ In corpore duo. primo respondet q̃sito. Secundo, refert opinionem Plat. oppositam in calce.

¶ Quo ad primum conclusio respõsiua affirmatiue est hæc. Intellectus noster intelligit materialia abstrahendo a phantasmatibus. Vbi primo nota, quòd abstrahere a phantasmate quandoque significat operationẽ intellectus agentis, quandoq; operationem intellectus possibilis. Intellectus agentis quidem, quando dicitur, quòd abstrahimus species intelligibiles a phantasmatibus. Intellectus vero possibilis, quando dicitur quòd cognoscimus quod quid est hominis, abstrahendo ab hoc, & illo homine. Tantum autem interest inter abstractionem vtrãque, quòd abstractio illa, est realis productio rei abstractæ, scilicet, speciei intelligibilis. ista autem solum est expoliatio rei abstractæ: non per realem denudationem, sed p negationem actionis, seu cõsiderationis, vt in responsione ad primum clarè patet in litera. Et quoniam secũda est effectus primæ, & eiusdem rationis cũ ea, vt patebit: ideo præsens cõclusio de vtraque intelligitur indistincte. Lib. 3. de Aia, text. 18. to. 2.

¶ Deinde probatur conclusio. Intellectꝰ noster sic non est actus corporis, quòd tamẽ est virtus animæ existẽtis in corpore. ergo proprium eius est cognoscere formam in materia hac, non prout est hac in materia. Hoc est abstrahere a phãtasmatibus. ergo. Lib. 3. de Aia, text. 32. & 39. tomo. 2.

Antecedens supponitur ex dictis, & declaratur distinguendo triplicem gradũ virtutis cognoscitiuæ, s. actum corporis: non actum corporis: & quodã modo sic, & quodam modo non. Consequentia vero probatur ratione: q̃a obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Et confirmatur distribuendo p portionata obiecta singulis gradibꝰ cognoscentium. *Lib. 3. de Aia, text. 11. tom. 2. q. 84. ar. 7. Et q. 86. ar. 1.

¶ Nota, quòd maxima illa, Obiectũ proportionatur virtuti cognoscitiuæ, absq; dubio tenet quo ad cognitionẽ & eleuationem a materia, quicquid obiici possit de aliis conditionibus. Impossibile nãque est, quòd vis corporea possit in aliquid supra corporea eleuatum, & rursus, vt vis i corporea sit naturaliter obligata ad corpora. Et propterea intellectꝰ noster medio modo se habẽs, ad medio modo se habẽtia, vt ad propria obiecta se extendit. D. 188.

¶ Sed occurrit dubitatio hic: quia falsum videtur quod assumptum est & habetur in litera, q̃ scilicet considerare naturam existentem in hac materia, non prout est in hoc, est abstrahere a phantasmatibus. Angeli in primis, intelligunt quandoque quod quid est alicuius rei materialis, non intelligendo ipsum vt in hoc, & tamen nõ abstrahunt. nos quoque, si vera esset opinio Platonis, nihilominus intelligeremus quod quid erat esse hominis, nõ intelligẽdo hũc vel illum, & tñ non abstraherem⁹. ergo. Ad hoc dr, quòd dicũ illud est verissimum, modo sane intelligatur, s. per se primo. Angeli, vt in litera dicitur, nõ cognoscũt materialia per se primo, sed res separatas a materia: & in illis illarumque connaturalibus speciebus materialia percipiunt. Nostri quoque acies intellectus (si vera est Platonis opinio) ad quidditates separatas, s. per se hominem, & per se bouem primo terminatur, & nõ ad naturã existentem in Sorte non prout est in Sorte. Vñ in litera vtraque obiectio excluditur. Prima, cum obiectum proprium intellectui Angelico datur. Secunda, cum Plat. opinio refertur. de cuius opinione tria refert. Primũ ex parte animę, q̃ naturã intellectꝰ, nõ modum essendi consideraret. Secundũ, ex parte obiecti: q̃ propterea posuit obiectum res separatas & immateriales, & sic actus intellectus nostri apud eũ, primo terminaꝝ ad ideas. Tertiũ, ex parte modi, de quo est quæstio, s. quòd non abstrahẽdo, sed potius abstracta participãdo intelligim⁹.

D. 760. c 79 61 c d 430

D. 712. c 9

Li. 1. Meta. tex. Aristot. 20.

b 361

Q. 84. ar. 1.

¶ In responsione ad secũdum esset quæstio, an materia sit pars quidditatis rei naturalis: sed quia hoc ad quæstionem hanc nihil refert, & alibi tractatum est, ideo transeo.

¶ In responsione ad quartũ difficile occurrit dubium: an il luminatio intellectus agentis super phantasmata aliq̃d positiuum ponat in eis. Quibusdã em videtur, quòd sic, per hæc verba literæ: aiunt nanque, phantasmata suscipere quandam intentionalem virtutem per modum fluentis, quæ redduntur formaliter habilia ad abstractionem. Et confirmatur hoc: quia regulariter est apud San. Tho. quòd instrumentum impotens ad principalem effectũ, sumit a principali agente intentionem: qua instrumẽtaliter possit in illũ. Cõstat autẽ, phantasma se habere ad intellectũ agẽtem vt instrumentũ &c. aliis vero videt hoc impossibile. q̃a vis illa, aut est de ordine materialium, aut immaterialiũ: si materialium, ergo erit hæc & particularis ata vt phãtasmata: non ergo erit propterea phantasma habilius. si immaterialis, ergo nõ erit subiectiue i phãtasia: quia quicquid est ibi subiectiue, est particularizatum vt ipsa, cum vnũquodque recipiatur per modum recipientis.

¶ Mihi autem non apter has rationes, sed propter rerum ordinem, & literæ verba diligentius pspecta, videt quòd illuminatio ista nullam rem addendo, habiliteꝝ.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd vt in litera dicitur, pars sensitiua tria fortitur gradatim, ex coniũctione ad intellectum. Primo, redditur virtuosior: secundo, habilis ad abstractionẽ: tertio, ab ea abstrahitur spẽs itelligibilis. Et primũ quidẽ cõuenit ipsis viribꝰ seu potẽtiis sensitiuis ex hoc, quòd naturaliꝝ connatæ sunt cum intellectiuo: quemadmodum vegetatiuum redditur virtuosius. ex cõiunctione ad sensitiuũ. Vnde vegetatiuũ in aãli generat carnẽ, & sensitiuum i nhomine potest particularia conferre. Secundum vero, quia naturæ ordo expoſcit, vt si natura naturæ, & potentia potẽtiæ cõiũcta vigoratur, quòd multo magis actus actui coniũctus vigoretur. Id circo hoc ex accuali assistentia phãtasiæ in ministrãdo intellectui agẽti sortit: phãtasmata. n. habilia fieri & eẽ ad hoc vt abstrahatur spẽs ab eis, nihil aliud

Li. 7. Meta. text. 34 & 35. tom. 3.

363

QVAESTIO LXXXV.

De modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de modo & ordine in telligendi.

Et circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum intellectus noster intelligat abstrahendo species a phantasmatibus.

¶ Secundo, Vtrum species intelligibiles abstractæ a phantasmatibus, se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut id, quo intelligitur.

¶ Tertio, Vtrũ intellectus noster naturaliter itelligat priꝰ magis vle.

¶ Quarto, Vtrũ intellectus noster possit multa simul intelligere.

¶ Quinto, Vtrũ intellectus noster itelligat cõponẽdo & diuidẽdo.

¶ Sexto, Vtrũ itellectꝰ possit errare.

¶ Septimo, Vtrũ vnus possit eandẽ rem melius intelligere q̃ alius.

¶ Octauo, Vtrum intellectus noster per prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem a phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales, p abstractionem a phantasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rẽ aliter quàm sit, est falsus. Formæ autem rerum materialium, non sunt abstractæ a particularibus, quorum similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum a phantasmatibus, erit falsitas in intellectu nostro.

¶ 2 Præt. Res materiales sunt res naturales, in quarum diffinitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo, quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia: sed materia est indiuiduationis principium. ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem vniuersalis a particulari, quod est abstrahere species intelligibiles a phantasmatibus.

¶ 3 Præt. In 3.* de Anima dr, q̃ phantasmata se habẽt ad animam intellectiuam, sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionem aliquarum specierum a coloribus, sed per hoc, quòd colores imprimunt in visum. Ergo nec intelligere cõtingit per hoc, quòd aliquid abstrahatur a phantasmatibus, sed per hoc, quòd phantasmata imprimunt in intellectum.

¶ 4 Præt. Vt dicitur in 3.* de Anima, ĩ intellectiua anima sunt duo, scilicet, intellectus possibilis, & agens. Sed abstrahere a phantasmatibus species intelligibiles non pertinet ad intellectum possibilem, sed recipere species iam abstractas: sed nec etiã videtur pertinere ad intellectum agẽtem, qui se habet ad phantasmata, sicut lumen ad colores: quod non abstrahit aliquid a coloribus: sed magis eis influit. Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo a phantasmatibus.

¶ 5 Præt. Philosophus in 3.* de Anima dicit, quòd intellectus intelligit species in phãtasmatibus. non ergo eas abstrahendo.

SED CONTRA est, quod dicitur in 3.* de Anima, quòd sicut res sunt separabiles a materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, inquantum a materia abstrahuntur, & a similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est,* obiectum cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Est autẽ triplex gradꝰ cognoscitiuę virtutis. Quędam enim cognoscitiua virtus, est actꝰ organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectum cuiusliber sensitiuæ potẽtię est forma, prout in materia corporali existit. Et q̃a huiusmodi materia est indiuiduationis principium, ideo omnis potentia sensitiuæ partis, est cognoscitiua d particularium tantum. Quædam autẽ virtus cognoscitiua est, quæ neque est actus organi corporalis, neq; est aliquo modo corporali materiæ coniuncta, sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscitiuæ obiectũ, est forma sine materia sub sistẽs. Etsi. n. materialia cognoscãt, non tamen nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autem humanus medio modo se habet. non enim est actus alicuius organi, sed tamẽ est quædam virtus animæ, q̃ę est forma corporis, vt ex supra dictis patet. * Et ideo proprium eius est cognoscere formam, in materia quidem corporali indiuidualiter existentem, non tamen prout est in tali materia. Cognoscere vero id, quod est in materia indiuiduali, nõ prout est in tali materia, est abstrahere formam a materia indiuiduali, quam repræsentant phantasmata. Et ideo necesse est dicere, quòd itellectus noster intelligit e materialia, abstrahendo a phãtasmatibus, & per materialia sic cõsiderata in immaterialiũ aliqualẽ cognitionẽ deuenimus: sicut econtra, Angeli per ĩmaterialia, materialia cognoscunt. * Plato vero attendens solum immaterialitatem intellectus humani, non autem ad hoc quòd est corpori quodammodo vnitus, posuit obiectum intellectus, ideas separatas, & quòd intelligimus, non quidẽ abstrahẽdo, sed magis abstracta participãdo, vt supra dictũ est. *

Q. 84. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ abstrahere contingit dupliciter. Vno modo, per modum compositionis & diuisionis, sicut cum intelligimus aliquid non esse in alio, vel esse separatum ab eo. Alio modo, per modum simplicitatis: sicut cum intelligimus vnũ, nihil considerando de alio. abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundum rem non sunt abstracta secundum primum modum abstrahendi, non est absque falsitate. Sed secundo modo abstrahere per intellectum, quæ non sunt abstracta secundum rem, non habet falsitatem, c vt in sensu apparet. Si enim dicamus colorem non inesse corpori colorato, vel esse separatũ ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si vero consideremus colorem & proprietatem eius, nihil considerantes de pomo colorato: vel sic, quòd intelligimus voce exprimamus: erit absque falsitate opinionis, & orationis. pomum enim non est de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorem intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quòd ea

AD 2m dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solum, & quòd materia non sit pars speciei. e Sed secundum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, scilicet communis & signata, vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem vt hæ carnes & hęc ossa. Intellectꝰ igitur abstrahit speciem rei naturalis a materia sensibili indiuiduali, non autem a materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus, & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei: sed partes indiuidui, vt dicitur in 7.* Metaph. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectũ a carnibus, & ossibus. Species autem mathematicę, possunt abstrahi per intellectum a materia sensibili, non solum indiuiduali, sed etiã communi: non tamen a materia intelligibili communi: sed solum indiuiduali. Materia enim sensibilis, dicitur materia corporalis,

Li. 7. Meta. text. 34 & 35. tom. 3.

424 Infra q. 87. art. 2. ad 2. Et q. 101. ar. 1. & 3. q. 61. ar. 2.

est quàm ipsa fieri, & esse in summo spiritualitatis gradu citra intelligibilem ordinem: & hoc conuenit eis cum ordinata sunt actualiter, & summe disposita vt cooperentur intellectui agenti: hoc autem est, cum intellectus agens conuertitur super ea, illuminando ea, non formaliter sed obiectiue, sicut colores illuminantur. Phantasia ergo, existente in actu secundo, & ordinando rite sua phantasmata, intellectus agens assistit illis & fit illis propinquus: immo cõiunctus coniunctione qua lumen coniungit colori, & sic illuminatur phãtasmata obiectiue: & hac obiectiua illuminatione, attingunt summum spiritualitatis gradum: & sic reddutur & sunt habilia, vt ex eis species ītelligibilis abstrahatur: quod est tertiũ inter ea quæ assequitur pars sensitiua, quæ abstractio nihil aliud in p ductione speciei est, quàm vti ipsis phantasmatibus quo ad naturam repræsentatam, & non quo ad induidualia. Sic autem esse, & secundum veritatem, & apud S. Th. non est difficile videre. Secundum veritatem quidem, quia ordo rerum exigit, vt supremũ infimi attingat infimum suprem: ac per hoc natura sensitiua in sui supremo, i. in cogitatiua in actu, pueniat ad summum spiritualitatis & actualitatis gradum: cũ latitudine tñ quadam infra ordinem intellectualium. Et confirmatur: quia natura horret superflua, nec superaddit intentiones his, quæ pũt per ipsas res perfici: immo hoc est addere intentiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum mentem vero S.T. apparet: qm̃ docens illustrari phantasmata, dicit hoc esse, quemadmodũ pars sensitiua vigoratur ex cõiunctione ad intellectũ: vbi constat nihil aliud superaddi &c. Nec obstat regula de instrumentalibus agẽtibus: qm̃ de secretis his, vt possumus, loquimur: nõ. n. est ibi ꝓprie instrm̃, cũ phãtasma (vt supra

In corp.ar. Et ar. 7. q̃stio. prẽce.

90 a

secundum quod subiacet qualitatibus sensibilib⁹, scilicet calido & frigido, duro, & molli, & huiusmodi. Materia vero intelligibilis dicitur substantia, secũdum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem, quòd quãtitas prius inest substantiæ quàm qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimensiones & figuræ, quę sunt terminationes quãtitatũ possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi a materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantiæ quantitati subiectæ, quod esset eas abstrahi a materia intelligibili communi. Possunt tamen cõsiderari sine hac vel illa substãtia: quod est eas abstrahi a materia intelligibili indiuiduali. Quædam vero sunt, quæ possunt abstrahi etiam a materia intelligibili communi, sicut ens, vnum, potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiã esse possunt absque omni materia, vt patet in substantijs immaterialib⁹. Et quia Plato nõ considerauit quod dictũ est de duplici modo abstractionis: oĩa q̃ dixim⁹ abstrahi p intellectũ, posuit abstracta esse fm̃ rem.

AD 3m dicendum, quòd colores habent eũdem modum existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. & ideo, possunt ipsi imprimere suam similitudinem in visum. Sed phãtasmata cũ sint similitudines indiuiduorum, & existant in organis corporis, non habent eũdem modum existendi, quem habet ītellectus human⁹, vt ex dictis patet *. & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectum possibilem. Sed virtute intellectus agẽtis, resultat quædam similitudo in ītellectu possibili ex cõuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repręsentatiua eorum, quorum sunt phantasmata solum quantum ad naturã speciei c. Et per hunc modum dicitur abstrahi species ītelligibilis a phantasmatibus, non q̃ aliqua eadẽ numero forma, quæ prius fuit ī phantasmatibus, postmodum fiat in intellectu possibili ad modum, quo corpus accipitur ab vno loco & trãsfert ad alterũ.

AD 4m dicendũ, quòd phan-

F dixit) non tam est causa speciei, quàm causa materiæ.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articu. secundum.*

TItulus clarissimus est, si noretur attente, ly quod intelligitur, vt distinguitur contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio.

¶ In corpore duo facit. Primo, tractat opinionem affirmatiuam impugnando illam. Secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo. Primo, refertur opinio in communi & in speciali. In cõmuni quidem: quia nulla vis nostra ꝓcognoscit nisi suam passionem. In speciali vero: quia intellectus nõ intelligit nisi speciem intelligibilem: & sic ipsa est id q̃ directe & primo intelligit. Secundo, impugnatur dupliciter. Primo, quia sequeretur quòd scientia nõ esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secũdo, qa omnia quæ videntur, essent vera, & contradictoria. & probatur sequela: quia res visa, nõ esset nisi passio videntis. omnia patent in litera.

¶ Quo ad secundũ, ponuntur tres conclusiones, p quarum cuatione huius⁹ materiæ. Prima est: species intelligibilis est quo intellect⁹ intelligit. Secunda est, species intelligibilis est q̃ secundario intellectus intelligit. Tertia est: res cuius species intelligibilis est similitudo, est quod primo intellectus intelligit. Prima probatur sic: intelligere est actio immanẽs. ergo fit secundum aliquam formam. ergo secũdum similitudinem obiecti. Antecedens probat ex 9. Meta. distinguendo duplicem actionẽ. prima consequẽtia relinquitur per se nota de vtraque actione: quia commune est omni agenti, agere secundum quod est actu: & vt dicitur 3. Phy. text. 17. semper æstimabitur species mouere. Secũda vero, probatur ex proportionali similitudine inter actionem immanentem

Q. præ-deuti.a.

ARTICVLVS II.

Vtrum species intelligibiles a phantasmatibus abstractæ, se habeant ad intellectũ nostrum, sicut id quod intelligitur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd species intelligibiles a phantasmatibus abstractę, se habeant ad intellectũ nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectũ enim in actu, est in intelligente: quia intellectũ in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intelligente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

¶ 2 Præt. Intellectum in actu oportet ī aliquo esse, alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animam: quia cum res quæ est extra animam, sit materialis, nihil quod est in ea, potest esse intellectũ ī actu. Relinquitur ergo, quòd intellectũ in actu, sit in intellectu. & ita nihil est aliud quam species intelligibilis prædicta.

¶ 3 Præt. Philosoph⁹ dicit in *1. Periher. quòd voces sunt notæ ea-

410

425

4. cont. a.n. Et vtri 4. 2. ar. 5. cor. fin. Et p. q. 7. art. cor. & q. artic. 1. opuſ. 3. c. 85.

Lib. 1. per her. cap.

nentem & transeuntem. Secunda vero conclusio probatur ex eo, quòd intellectus est potentia reflexiua super seipsum: ac per hoc, super ea quæ in ipso sunt, immo prius reflectitur ordine generationis super speciem, & vltimo super se: sed ordine intentionis & causalitatis, primo reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, iõ etiam super sua, & eadem est reflexio super sua & se, eo modo quo est eadẽ generatio animalis, & hominis: ita quòd sicut prius generat animal q̃ homo, & tandem vnico actu numero simul generat Sortes animal, & homo existẽs, ita prius reflectimur super speciem intelligibilem, & tandem simul eodẽ actu intelligimus intellectum perfectum specie, vt materiam forma, aut potius potẽtiam proprio actu: & idem est iudiciũ de specie & actu intelligendi: illa enim est vt potẽtia, respectu actus secundi.

¶ Tertia autem conclusio simul cũ prima probatur ex authoritate Aristo. ex dictis antiquorum manifestata. duo ponebãt antiqui: obiectum, scilicet terrã extra: & principiũ, scilicet terrã intus. in vno reprehenditur ab Arist. s. in terra interiori, non omnino, sed quo ad modũ essendi: quia non terra, sed terræ species est in anima: restat ergo obiectum, idest id quod cognoscitur esse rẽ extra, & specię illius, esse principium intelligẽdi illam: quod est primæ & tertiæ cõclusionis sententia.

¶ In responsione ad primũ & secm̃, eẽt tractanda materia de intellectu ī actu, & ītellecto in actu. Sed ne idem pluries repetatur, in commentariis librorum de anima vide diffuse: vel fiet quæstio specialis.

¶ In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notandum, quòd hic fundat S.T. distinctionem verbi a specie intelligibili, super testimonio partis sẽ stiuæ: quicquid. n. perfectionis inuenitur in inferioribus disperſum, totũ vnitũ eminentius præ-

A

B

C

D

E

inuenitur in superiori ordine. Et propterea, cum sensitiua pars perficiat dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto, & secundum formationem a seipsa, pars intellectiua, cui primum quod alicuius imperfectionis est non repugnat, secundum consequenter sibi vendicat. id autem quod intellectus in se format, verbum dicitur in prima operatione & in secunda, compositio & diuisio, &c.

¶ Secundo occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur, quòd sensus exterior secundum solam immutationẽ ab obiecto operatur & consequẽter pure passiue sensus videtur sentire, cuius oppositum determinatum est.

Li. 9. Met. tex. 16. t. 3.

113

¶ Tertio, occurrit dubium circa principale intentum: qa ex hac responsione non satisfit difficultati tactæ in argumẽto: quia licet ex hac responsione euadat, quòd voces nõ signifient species intelligibiles, non tñ euaditur quin significẽt istas conceptiones, seu formationes, immo hoc asseritur. Et si ita est, cũ istæ sint animæ passiones, & entia in anima, sequitur quòd id q̃ primo ītelligit & significatur vocibus &c. est res in anima: & consequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic redit oppositum determinationis factæ in corpore articuli.

81

432 438

417

¶ Ad primam dubitationem, facillime patet ex litera responsio. Non enim ibi dicitur, quòd aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione: sed dicitur, quòd operatur secũdum solam immutationem. Vbi manifeste præter immutationem, operatio, ponitur. Est igitur differentia non in operãdo actiue, vel passiue, sed in operãdo secundum solã formam, quæ producitur ab extra: & secũdum formam quam ipsamet virtus sensitiua sibiipsi parit.

Lib. 3. de Aĩa tex. 38 tom. 2.

b 280 436 c

¶ Ad tertium autẽ dubiũ dicitur, quòd ex vltimis verbis literæ apparet responsio. Tam enim species intelligibiles q̃ cõceptiones formatæ, possunt dupliciter sumi, vno modo secundum

secundum quod res sunt quædam in anima: & sic de neutris est scientia, nisi reflexa. Alio modo secundum quod sunt rerū imagines aut intentiones: & sic inter eas hæc est differentia, quòd species vt imagines sunt quibus intellectus intelligit, vt in corpore dictum est: conceptiones autem vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc ió, quia species præsentat intellectui rem, vt comprincipium intelligendi: conceptus autem præsentat illam obiectiue. Significari autē & sciri res extra primo, & conceptiones non vt res, sed vt intentiones sunt rerū extra, idem est: quia idem est motus animæ in imaginem vt imago est, & in rē: vt dicitur in de Memoria & reminiscētia.

¶*Super Quæstionis octuagesimæquintæ Artic. tertium.*

TItulus absolute sumēdus est vt iacet: nec est arctandus. Et hoc bene nota propter quæstiones modernorū de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quæstionem in cōmētariis de Ente & essentia. vbi cōtra eum, qui hunc articulum, quo ad quinque impugnatū, disputatum est: Intelligendus est ergo titulus hic absolute. Et quoniam in tellectui nostro dirē cre nō occurrit, nisi aut vniuersali⁹, aut minus vniuersale, cōsequens est, quòd hic quæritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu, magis aut min⁹ vniuersale. Dico autem absolute, & nō in tali ordine, puta cognitionis confusæ aut distinctæ: & consequenter hic est qō de primo cognito, & hic soluit. Nec putes me aut immemorem, aut retractare quod scripsi in commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quòd hic nō quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confusæ actualis: & hoc verum est, scilicet quòd hic quæritur de primo cognito absolute.

¶In corpore quinque sunt. Primo ad bonitatem doctrinæ

cui accidit vel itelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, non est nisi in singularibus, sed hoc ipsum qđ est itelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis est in intellectu. & hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestum est quòd color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quòd sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus: inquantum in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quę intelligit, non est nisi in hoc, vel in illo homine, sed quòd humanitas apprehendatur sine individualibus cōditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis: accidit humanitati, [e] secundum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & nō individualium principiorum.

AD 3[m] dicendum, quòd in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundum solam immutationem. & sic perficitur operatio sensus, per hoc quòd immutatur a sensibili. Alia operatio est formatio, secundum quod vis imaginatiua format sibi aliquod idolum rei absentis, vel etiam nunquam visæ. & vtraque hæc operatio coniungitur in intellectu. Nam primo quidem consideratur passio intellect⁹ possibilis secundum quod informatur specie intelligibili. Qua qđem formatus [d] format secundo vel diffinitionem, vel diuisionem, vel compositionem, quæ per vocē significatur. Vnde ratio quam significat nomen, est diffinitio: & enūtiatio significat compositionem & diuisionem intellectus. Non ergo voces significant ipsas species intelligibiles: sed ea quæ intellectus sibi format ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

Vtrum magis uniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur, quòd magis vniuersalia non sint priora in nostra cognitione intellectuali.[e] Quia ea quæ sunt priora & notiora secundum naturam, sunt posteriora & minus nota secundum nos. Sed vniuersalia sunt priora secundum naturam: quia prius est a quo non conuertitur subsistendi cōsequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶ 2 Præt. Composita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 1 * Physi. quòd diffinitum prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersaliora sunt partes diffinitionis minus vniuersalium: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia, sunt posterius nota quo ad nos.

¶ 4 Præt. Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

SED CONTRA est, quod dicitur in * 1. Physi. ϕ ex vniuersalib⁹ singularia oportet deuenire.

RESPON. Dicendum, quòd in cognitione nostri intellectus, duo oportet considerare. Primo quidem, quòd cognitio intellectiua aliquo modo a sensitiua primordium sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autē vniuersalium: necesse est ϕ cognitio singulariū quo ad nos, prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare, quòd intellectus noster, de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potentia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potentiam & actum, quàm ad actum perfectum. Actus autem perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa: per quam distincte & determinate res cognoscuntur. Actus autem incompletus est sciētia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secundum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. unde Philosophus dicit in * 1. Physi. quod sunt primo nobis manifesta & certa, confusa magis. Posterius autem cognoscimus, distinguendo distincte principia, & comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secūdo, vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertio, eorundem secundum sensum. Quarto, redditur ratio ordinis vtriusque. Quinto, epilogus dictorum fit.

¶Quo ad primum conclusio est. Cognitio singularium est quo ad nos, prior cognitione vniuersaliū. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶Quo ad secūdum conclusio est. Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. probatur. Omne existens de potentia ad actū, prius peruenit ad actum incompletū medium inter potētiam & actum perfectum, quàm ad actū perfectum: sed intellectus est existens de potentia ad actū, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus vero incompletus, & medius, est notitia confusa. ergo prius indistincte quàm distincte cognoscit. Tūc vltra: cognoscere vniuersalius distincte, est cognoscere minus cōmune: cognoscere vero vniuersalius indistincte, est cognoscere magis commune. ergo prius cognoscit magis commune, q̄ minus commune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, & rōne, quia cognoscere aliqđ cōfuse, est cognitio secūdū quid, & quodāmodo in potentia: & autheritate Philosophi in 1. Physi. Antecedens vero vlterioris processus probatur. Tū, ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc stat, quòd cognoscatur aliquid in quo plura continentur sine propria singulorum notitia. Tum, ex applicatione hmōi cognitionum ad totū vniuersale, & ad totum integrale. Tū, tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto vniuersali, puta animali & homine.

¶ Quo ad tertium conclusio est. Prius secundum sensum iudicamus magis cōmune, quàm minus commune. Probatur ratione eadem: qa, s. sensus exit de potentia ad actum. Explanatur deinde secundum duplicem prioritatem, localem & temporalem. Confirmaturq́ue authoritate 1. Physi. vltima prioritas. Aduerte hic, quòd cum dicitur sensum prius cognoscere magis commune, quàm minus commune, exponendū est non de ipsis communibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci prius indiuiduum rei magis communis, q̄ in diuiduū minus cōmunis: vt hoc corpus quàm hoc vinum: & hoc animal quàm hūc hominē.

¶Quo ad quartum reddit ratio secūdi & tertii simul: quia, s. cognitio indistincta, media est inter potentiam & actum: quod ꝓbatur: quia sciens aliquid idistincte, adhuc est in potentia vt sciat distinctionis principiū: quod manifestatur exemplo generis & differentiæ, animalis & rationalis.

¶Quo ad quintum patet epilogus primi, secūdi, & tertii.

¶ Circa hunc processum, occurrit dubium, quo ad principale intentum: videtur enim processus iste sophisticus, & peccare secundū accidens. Ad cuius euidentiam recolendum est, quòd vt in litera dicitur, magis & minus commune possunt comparari diuersimode adinuicem sub ratione totius & partis: nam vniuersale vt sic, est totū, & minus vniuersale est eius pars subiectiua. Et tamē min⁹ vniuersale, est totum diffinibile, & vniuersalius est eius pars diffinitiua. Et rursus, vniuersalius & minus vniuersale possunt comparari ad inuicem absolute: puta, animal ad hominem, & ecōuerso, non considerando in eis rationem aliquā cuiuscunque totius, aut partis. Ex his autē dubitādi ratio meritō consurgit, quoniam ex processu literæ nihil aliud hr̄, nisi quòd res prius naturali ordine cognoscitur confuse: quàm distincte: & hoc est verissimum. Et sub hac propositione consequenter infertur optime, quòd totum vniuersale prius cognoscitur quàm pars eius subiectiua vt sic: & similiter quòd totum cognoscitur quàm pars eius diffinitiua vt sic: & vtrobique eadem est ratio: quia, s. cognitio totius præueniens notitiam partium, est confusa, quæ naturaliter est prior distincta. Sed ex hoc nō habetur, quid absolute sit prius cognitum, magis, an minus vniuersale: id est res substracta maiori vniuersalitati, an minori: totus enim processus est comparatiuus rerum, vt vestitæ sunt has intentiones, s. totius & partis &c. Et ex hoc duo errores in hoc articulo apparēt. Primus est quē diximus, s. quòd ne scitur de ordine cognitionis rerū absolute. Secundus est valde maior: quia non respondetur q̄sito. nam vt patet ex dictis, hinc ita habemus, ϕ minus vniuersale prius cognoscitur quàm magis vniuersale: sicut econuerso, diuersimode illa comparādo sub ratione totiꝰ & partis.

¶Ad hæc respondetur ordine præpostero: & ad hoc vltimo adductum inconueniens, negatur quòd pari ratione habeatur, quod minus commune sit prius cognitum, magis communi: nam ordo notitiæ, inter totum vniuersale & partem subiectiuam ex vna parte, & ordo notitiæ, inter totum diffinibile, & partem diffinitiuā ex alia parte, nō est vniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid. Nam pars diffinitiua non dependet secūdum se in cognosci, a toto diffinibili, sed tātū secundum quod est pars illius: possum enim prius perfecte nosse quid est animal: & postmodum nosse quòd animal est pars diffinitiua Pygmæi. Pars ꝙo subiectiua, simpliciter dependet in cognosci a notitia vniuersalioris, vt de se patet. Licet ergo cognitio totiꝰ, vtrobique præcedat notitiam partis, non tamē quamlibet notitiam. Sed notitia totius vniuersalis p̄uenit cognitionem simpl⁹ partis subiectiuæ, non solum inquantum pars huius est: & ideo magis

gnitio intellectiua. Sed tam secundum sensum quàm secundum intellectum, cognitio magis communis est prior, quàm cognitio minus communis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vniuersale dupliciter potest considerari. [e] Vno modo, secundum quòd natura vniuersalis considerātur simul cum intentione vniuersalitatis. Et cum intentio vniuersalitatis (vt s. vnum & idem habeat habitudinem ad multa) ꝓueniat ex abstractione intellectus, oportet quòd secundum hunc modum, vniuersale sit posterius. Vnde in 1.* de Anima dicitur, ϕ animal vniuersale, aut nihil est, aut posterius est. Sed secundum Platonem qui posuit vniuersalia subsistentia [e], secundum hanc considerationem vniuersale esset prius q̄ particularia: quæ secundum eum non sunt nisi per participationem vniuersalium subsistentium, quæ dicuntur ideæ. Alio modo, potest considerari quantum ad ipsam naturam, s. animalitatis vel humanitatis: prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendum est quòd duplex est ordo [d] naturæ. [e] Vnus, secundum viam generationis & temporis: secundum quam viam, ea quæ sunt imperfecta & in potētia, sunt priora. et hoc modo magis commune est prius secundum naturam: quod apparet manifeste in generatione hominis & animalis. Nā prius generatur animal quàm homo: vt dicitur in lib.* de generatione animaliū. [e] Alius est ordo perfectionis siue intentionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius secundum naturam quàm potentia: & perfectum prius quàm imperfectum. Et per hunc modum, minus commune est prius secundum naturam, quàm magis commune, vt homo, quàm animal. Naturæ enim intentio non sistit in generatione animalis, sed intendit generare hominem.

AD 2[m] dicendum, quòd vniuersale magis commune, comparatur ad minus commune, vt totum & vt pars. Vt totum quidem secundum quod in magis vniuersali nō solum continetur in potentia minus vniuersale, sed etiam alia: vt sub animali non solum homo, sed etiam equus. Vt pars autem, secun-

b 425

Lib. 1. de Aia tex. 8. tom. 2.

D. 1021. 380

Li. 2. de generatione animalium c. 3. tom. 4.

D. 969.

Li. 1. Phys. tex. 5. tot.

Li. 1. Phys. tex. 4. tot.

Li. 1. Phys. tex. 3. tot.

1. Phys. tex. 100. 2.

D. 758.

426

115

gis hinc habetur, quòd communius sit prius notum, quàm econuerso. Ordo.n. cognitionum simpliciter, magis attendendus est: & prior naturaliter est, quàm secundum quid. Ad id vero quod primo obiicitur, similiter negatur, quòd hinc non habeatur, qd absolute prius cognoscitur. Ex hoc namque, quòd docemur vniuersalius eē prio notum minus vniuersali, non solum secundum quid, id est, inquantum est pars subiectiua vniuersalioris, sed simpliciter, idest, inquātum est talis res (prius notum autē dico, ordine generationis, & potentiæ ad actum:) dicere cogimur consequenter, quòd notitia vniuersalioris quantūcunque perfecta, secūdū id quod actualiter in ipso claudit, est potentialis ad cognitionē minus cōmunis, ac p hoc naturaliter præcognoscitur magis commune non solum vt totum, sed absolute, quàm minus commune. Nec est sophisma accidētis, aut figuræ dictionis ab vniuersaliori ingredi ad rem, quæ nominatur vniuersaliori: sed est declaratio occulti, quasi causæ a manifestiori effectu. Ex hoc enim quòd vniuersalius est notius partibus potestatiuis suis, declarat, quòd res denominata vniuersalior, est notior rebus denominatis a minore vniuersalitate: immo si rectius loqui volum⁹, cum in litera traditē iste ordo noīe magis vtis, intelligitur res ipsa & secūdum se, & vt totum, & non tm vt totū. Et sic nomine minus vniuersalis, vt patet in litera: & explanatur in responsionibus argumētorum. Quia ergo res denominata, vniuersalior est naturaliter nobis notior, cōsequēs est, quòd simpliciter primum notum nobis, sit res denominata vniuersalissima, puta ens. Et aduerte, quòd hæc ratio si acuto subiiciatur ingenio, valde efficax est, pro primo cognito: ostendit.n. vniuersalius prius naturaliter obiici intellectui nostro, quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam, quòd hunc naturalem ordinem, sensuum, ministeria non mutant aut impediunt, immo quòd ad eum conferunt, nam in sensu, idem secundum naturam ordo comprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus, naturalis ordo habet quòd magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc vel illo ordine. ergo &c.

c 427

D. 752.

Li.7.Meta. tex.45.t.3.

dum quod minus commune, continet in sui ratione non solū magis commune, sed etiam alia: vt homo non solum animal, sed etiam rationale. Sic igitur animal consideratum in se, prius est in nostra cognitione quàm homo, sed homo est prius in nostra cognitione quàm quòd animal sit pars rationis eius.

AD 3m dicendum, quòd pars aliqua dupliciter potest cognosci. Vno modo absolute, secundum qđ in se est. & sic nihil prohibet prius cognoscere partes, quàm totum: vt lapides quàm domum. Alio modo, secundū quod sunt partes huius totius. et sic necesse est quòd prius cognoscamus totum quàm partes. c Prius enim cognoscimus domum quadam confusa cognitione, quàm distinguamus singulas partes eius. Sic igitur dicendum est, quòd diffinientia absolute considerata, sunt prius nota quàm diffinitum: alioquin non notificaret diffinitum per ea: sed secūdum qđ sunt partes diffinitionis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominem quadam confusa cognitione, quàm sciamus distinguere omnia quæ sunt de hominis ratione.

AD 4m dicendū, quòd vniuersale d secundum quod accipitur cū intentione vniuersalitatis, est quidem quodāmodo principium cognoscendi, prout intentio vniuersalitatis consequitur modum intelligendi, qui est per abstractionem. Nō autem est necesse, quòd omne quod est principium cognoscendi, sit principium essendi, vt Plato existimauit: cum quandoque cognoscamus causam per effectum, & substantiam per accidentia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiam Arist. non est principium essendi neque substantia, vt patet in * 7. Metaphys. Si autem consideremus ipsam naturam generis & speciei, prout est in singularibus, sic quodammodo habet

D. 752.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articu. quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore tria: primo conclusio responsiua: secundo explanatio eius: tertio probatio illius.

rationem principij formalis respectu singularium. Nam singulare est propter materiam, ratio autem speciei sumitur ex forma. Sed natura d generis comparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij, quia natura generis sumitur ab eo quod est materiale in re, ratio vero speciei ab eo, quod est formale, e sicut ratio animalis a sensitiuo, ratio vero hominis ab intellectiuo. Et inde est, ꝙ vltimæ naturæ intentio est ad speciem, non autem ad indiuiduum e neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia vero est propter formam. Non autē oportet, ꝙ cuiuslibet causę vel principij cognitio, sit posterior quo ad nos, cum quādoque cognoscamus per causas sensibiles, effectus ignotos, quandoque autem econuerso.

ARTICVLVS IIII.

Vtrū possimus multa simul intelligere.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tempus pertinent. Ergo intellectus non intelligit diuersa secundum prius & posterius, sed simul.

¶ 2 Præt. Nihil prohibet diuersas formas nō oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorem pomo. Sed species intelligibiles nō sūnt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum vnum simul fieri in actu, secundū diuersas species intelligibiles. et sic potest multa simul intelligere.

¶ 3 Præt. Intellectus simul intelligit aliquod totum: vt hominem vel domum. Sed in quolibet toto continentur multæ partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

¶ 4 Præt. Non potest cognosci differentia vnius ad alterum, nisi simul vtrunque apprehendatur: vt dicitur in lib.* de Anima, & cadē militat, tā cōtra explanationem, q̄ cōtra responsionem ad tertiū.

¶ Quo ad primum conclusio est, Intellectus non pōt multa per modum multorum intelligere, sed vnius.

¶ Quo ad secundū, declaratur quid sit dicere per modum vnius, aut plurium, scilicet per vnam, aut plures species. Et ratio hui⁹ explanationis assignatur: quia mod⁹ actionis consequitur formā, quæ est actiōis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertiū, probatur conclusio explanata: Impossibile est idem subiectū simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis. ergo &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorū & respectu figurarū &c. Minor probatur, qa omnes sunt pfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

¶ Circa hoc occurrunt dubia: primo circa explanationē; quia non est verum quòd idem sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species: & per modum vnius, & p vnam speciem. Cū enim ponitur differentia inter hominē & lineam, hoc sit p multas species: & tamen non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vt vnū. consequentia nota. antecedens probat: quia sensus communis, qui est virtus lōge inferior intellectu, ponens differentiam inter album & dulce, discernit simul per plures species multa vt vnū. ergo. Et hæc ratio

d 1.Topi. La.3.declaratione lo 43.10.1.

e 371

d 264 488

427 Sup.q.12. art.10.ad. et q.58.a. 2.cor. Et dist.3.q.3. art.4.Et dist.14.a.2. q.4. Et cōt. 4.m. Et ver.q. 8.art.14.ad quol.7.ad 2.

* Lib.3. de Ais, text. 146.to.2.

& plures actiones ad vnum tendere, vt patet cum simul inducens cognoscit præmissam & conclonem, vt dicitur in 1. Poster.

¶ Circa rationem pro conclusione dubium occurrit: tum quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis, in eadem parte aeris ex opposito constitutis, albo & nigro secundum situm: tū quia illius probatio (inquit Sco. in 1. di. 3. q. 6. ad tertium) nihil valet, quia hic tollitur oppositio, q̄ est ratio impossibilitatis. Rōnes enim oppositorū, nō sunt oppositæ in intellectu, vt Aristot. & Auer. volunt: tum qa minor est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & aliæ spēs nō sunt eiusdē generis. Et ex hoc sequitur, quòd probatio minoris, allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & sūt non sunt eiusdē generis. Tum, quia ex hac ratione si valet, concluditur ꝙ in intellectu non cōseruantur vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt spēs eiusdem generis. Et si dicatur, quòd quando sunt in habitu, non sunt in actu completo. Contra (inq̄t Durandus) formam informare, & dare esse formaliter, é ipsam esse in actu cōpleto: sed hoc habet species intelligibilis conseruata. ergo. ꝙ si aliud requirit ad hoc, vt sit in actu simpliciter, exprimatur illud: & si dicatur quòd est actualiter operari: absque ratione, immo ridiculose hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfecte figura, aut color in corpore, si causant visionem sui actualiter, q̄ si non.

¶ Ad euidentiam horum, recolenda sunt quæ superius in q. 58. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet quid ad multa horum dicendum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus vt sic, eiusdem ordinis & absolute. de his enim hoc modo verificatur, quòd idem est dictu, per modum vnius intelligibilis, vt sic, & per vnam speciem: & per modum plurium, & per plures species: quoniam plures species intelligibiles, vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia vt sic, & vnitas vnitatē, nec oppositum potest intelligi a percipientibus terminos. Vnde non obstat discerni quandoque inter diuersa per plures species: quia tunc non sunt plures species absolute: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentat differentiam inter illa, ꝙp quod in litera dicitur esse idē iudicium de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitate: non negatur ergo quandoque concurrere simul plures species ad intelligendum quomodolibet, sed absolute & simpliciter: ut vniuntur autē ad vnum aliud præsentandum, non negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari: quia absolute prolatus sermo, absolute quoque interpretandus est. Et ex hoc, patet responsio ad secundam obiectionem: quoniam multas species ad vnum obiectum concurrentes vt sic, non multas, sed vnam dixerim, quia vim vnius

Dis.

ratio est de quacunque alia comparatione. Sed intellectus noster cognoscit differētiā vnius ad alterū. Ergo cognoscit multa simul.

SED CONTRA est, quod dicitur in * lib. Topic. quòd intelligere est vnū solū, scire vero multa.

RESPON. Dicendum, quòd intellectus quidem potest multa intelligere per modum vnius, non autem multa per modū multorū. Dico autem per modum vnius vel multorum, per vnā vel plures species intelligibiles: c nam modus cuiusque actionis, cōsequitur formam, quæ est actionis principium. Quęcunque ergo intellectus potest intelligere sub vna specie, simul intelligere potest. & inde est quòd Deus omina simul videt per vnū, quod est essentia sua. c Quęcunque vero itellect⁹ per diuersas d species intelligit, non simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est, idem subiectum perfici simul pluribus formis vnius generis, & diuersarum specierum: sicut impossibile est, quòd idem corpus secundum idem, simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species itelligibiles sunt vni⁹ generis, quia sunt perfectiones vnius intellectiuę potentiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorum generum. Impossibile d est ergo, quòd idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus itelligibilibus, ad intelligēdum diuersa in actu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus est supra tēpus, quod est numerus motus coporalium rerum. Sed ipsa pluralitas specierum intelligibilium, causat vicissitudinem quandam intelligibilium operationum, secundū quā vna operatio est prior altera. c Et hanc vicissitudinem Augustin. nominat tempus, cum dicit * 8. super Gene. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

AD 2m dicendum, quòd non solū oppositæ formæ, nō possunt esse in eodē subiecto, sed nec quęcunque formæ eiusdem generis, licet non sint oppositę: sicut patet per exemplum inductum de coloribus & figuris. c

AD 3m dicendum, quòd partes possunt intelligi dupliciter. c Vno modo sub quadam cōfusione, prout sunt in toto. & sic cognoscunt per vnam formam totius. & sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secundum qđ quælibet cognoscitur per suā speciem. & sic non simul intelliguntur.

AD 4m dicendum, ꝙ quando intellectus intelligit differentiam vel comparationem vnius ad alterum, cognoscit vtrunque differentium vel comparatorum, sub ratione ipsius comparationis vel differentiæ, sicut dictum est. * quòd cognoscit partes sub ratione totius.

¶ Ad obiecta autē tertio loco contra rationem, pro conclusione dicitur notando, quòd quia tam sensum quàm intellectum contingit dupliciter pati a sensibili, aut intelligibili. s. vt quādam rem, & vt sensum vel intellectum: patitur autem vt res est, recipiendo realiter, seu inhæsiue, similitudinem rei sensibilis, aut intelligibilis: patitur vero vt sensus, vel itellectus, recipiēdo obiectū, non vt causam, sed vt obiectum est, obiectiue specificans ipsum, quia sic inquam est, ideo species intelligibilis potest dupliciter considerari, scilicet, vt res, & vt intelligibilis: seu in genere est rei vt sic, & in genere intelligibili vt sic, & si de eis vt res sunt sermo est, in actu sunt suo: quādo actualiter informant intellectum vt res est: si vero in genere intelligibili considerentur actu, tūc simpliciter sunt: quando intellectum vt intellectus est, actualiter informāt, quod patet non accidere, nisi cum actu intellectus intelligit. In tali enim pati consistit, sentire & intelligere: & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligendi modum venamur. Ad obiectionem ergo de speciebus sensibilibus in medio, dicitur, quòd non sunt in actu completo vt sensibiles sunt, vt patet in 2. de Anima in calce: spēs enim sensibiles nunquam sunt in actu, nisi in sensu in actu. Ad 8co. dicitur, ex responsione ad primum in litera, quòd non oppositio, sed vnigeneitas specierum, prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem, dicitur, quòd non est eadem ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto, & de speciebus angelorum: quoniam omnes nostræ, sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ: & cum dicitur: ergo non sumitur vnitas generica specierum ex vnitate potentiæ intellectiuæ (vt in litera dicit) respondetur, negando sequelam, & dicendo, quòd & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ, sunt vnius generis propter vnitatem potentiæ: sed tamen species subordinatas non inconuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt commune, & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolute: species vero eiusdem ordinis nō subordinatas, est impossibile: quia habent rationem multorum actuum vnius secundum idem, eodem modo & simul, & quàmuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali, sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad vltimo vero obiecta, iam patet responsio ex dictis: quia. s. noster sermo est de his intentionibus rerum non in esse reali, sed in esse intelligibili in quo non esse actu eas, patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas taliū entium

A

B

C

D

E

In corp.

426 c

Ex corp. arti. & sol. argumētorū. 3. elicitur.

Lib.8.c.20 & 22.to.3.

253

entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes qd eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.

TItulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: ex quibus totus iste articulus clarus ẽt reddit.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua. Intellectꝰ noster intelligit componẽdo & diuidendo. Probaſ simul ex ratione, ex ꝓportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc.n. oña mẽbra tãgunt simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, idest, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primũ naturalem. Ex hoc nãque oritur, quòd intellectꝰ noster ꝓportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibꝰ: vt sicut hæc non stant, sed successiue suam assequunt ꝑfectionem, ita intellectus &c. Confirmaturq; hoc ex differentia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem ille proportionalis est rebus in corruptibilibus vt sic, q̃ statim sunt id quod sunt: & sic intelligũt statim totum simpliciter &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

¶ Sed est circa prædictum processum, dubium: quia ex ratione potentiæ prædictæ, non videtur sequi intentum. Nã aut intendit quòd intellectus sit similis gñabilibus quo ad modum acquirẽdi singulas ꝑfectiones, aut quo ad successionem earum, aut quo ad compositionem earum. Si primo modo, sequeretur quòd intellectus nõ naturaliter perficeretur in ſtanti, sed successiue: quod est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi quòd intellectus acquirit suas perfectiones vnam post aliã: quod non est discurrere, nec componere, aut diuidere, vt patet. Tertio verõ modo est manifeste falsum. Communis quoque ratio dubitandi, secundum quencunque modum est: quia ex hoc quòd intellectus noster exit de potentia ad actum, nihil aliud sequitur, nisi ꝙ non habet inditam suam perfectionem, & non quòd tali aut tali modo acquirat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quòd ex hoc quòd aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionẽ, habet quòd natura liter nõ acquirat illam perfectẽ ſtatim, sed successiue: diuersimode tñ, iuxta naturas perfectionũ & perfectibilium. & hoc patet inductiue tam in potentia respectu perfectionis substantialis, quàm quãtitatiuæ & qualitatiuæ. Vnde etiã lumen non acquirit nisi medio motu local, existẽte subiecto in potẽtia essentiali. Vnde hic modus perficiendi passiue ẽ, qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita quòd intendit quòd ex hoc quòd intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilibꝰ quo ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. Et cũ dicitur, ergo ſtellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, ꝙ intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo quo ꝑfici naturaliter debet, quòd suam cõpletam perfectionẽ in instanti naturaliter assequaſ. Vbi nota duo: primo ꝙ quàmuis hæc duo mutuo se inferant, intellectum, vt rẽ, & intellectum vt intellectũ esse in actu primo, in proposito tamen, termo est de intellectu, vt intellectus est respectu suę perfectionis, quæ est intellectum vt intellectum est. Secundo, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia, aut plura intellecta simul, vel successiue: sed ad vnũquodque intellectũ perfecte, idest secundum se & omnia q̃ virtualiter ĩ eo clauduntur: ita ꝙ quidditas

¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum sextum.

TItulus clarus. ¶ In corpore sunt duæ cõclusiones respõsiuæ quæsito. Prima. Intellectus circa quod q̃d est, non fallitur, nisi per accidens. Secũda. Intellectus circa eą q̃ circũdãt q̃ditatẽ, põt falli cõponẽdo, diuidẽdo, vel ratiocinando.

¶ Has cõclusiones, probat dupliciter, Primo, similitudine super Arist. authoritate innixa. Secũdo, ratione probante in communi intentum tam in hoc, quàm in simili. Vñ quatuor in corpore articuli facit. Primo, proponitur similitudo: & dicit quòd apud Arist. intellectus est similis sensui quo ad veritatem & falsitatem iudicii. Secũdo, narranꝫ duo, vel tria de sensu. Primum, quòd respectu proprii obiecti, est verus per se. Secũdum, quòd implicite insinuatum iam est, est quòd ꝓ accidens respectu ꝓprii obiecti est falsus: tale accidẽs est indispositio organi &c. Tertium est, quòd respectu sensibilium communiũ ẽt per accidẽs fallit, vt patet. Tertio, assignatur rõ vniuersalis & communis sensui & intellectui: & est, quia ordo potentiæ ad proprium obiectũ, semper eodem modo se habet. probatur: quia cõuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potes syllogizare sic: Potentia semper eodem modo se habet, ipsa manente ad propriũ obiectum. ergo nunquam ab eo deficit, & consequenter non fallitur circa illud, cum falli in defectu consistat. Consequentia nota, & antecedens probatur: quia potentia per se & secundum qd

dicas & passiones & accidentia &c. eius non nisi vnius intelligi loco computantur. Et sic, ex hoc quòd intellectus noster vt intellectus est, est in potentia pura, habet quòd intellectum perfectum bonis, vel leonis, non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiue totum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est, quàm compositionem primo apprehensum: puta quiditatem cum reliquo: puta passionem, & hanc cum alia &c. Ergo. Oportet em successionem diuersimode secundũ diuersitatem materiæ subiectæ ponere.

ponuntur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus, est signũ identitatis eorum, quæ componũtur. Non enim intellectus sic componit, vt dicat quòd homo est albedo: sed dicit quòd homo est albus, idest habens albedinem. & simile est de compositione formæ & materiæ. Nam animal significat id quod habet materiam sensitiuam, rationale vero, quod habet naturam intellectiuam: homo vero qd habet vtrũque: Sortes vero, quod habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secundum hanc identitatis rationem, intellectus noster vnum componit alteri prædicãdo.

ARTICVLVS VI.

Vtrum intellectus possit esse falsus.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus possit esse falsus. Dicit enim philosophus in * 6. metaphy. quòd verũ & falsum sunt in mente. Mens autem & intellectus idem sunt, vt supra dictum † est. ergo falsitas est in intellectu.

¶ 2 Præt. Opinio & ratiocinatio ad intellectum pertinent. Sed in vtraque istarũ inuenit falsitas. Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶ 3 Præt. Peccatum in parte intellectiua est. Sed peccarum cum falsitate est. errant enim qui operãtur malum, vt dicitur Pro. 14. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

SED CONTRA est, quod dicit August. in lib. * 83. quæst. quòd omnis, qui fallitur, id in quo fallitur non intelligit. Et Philosophꝰ dicit in lib. † de Anima, quòd intellectꝰ semper est rectus.

RESPON. Dicendum, quòd Philosophus in * 3. de Anima, comparat quantum ad hoc intellectũ, sensui. Sensus enim circa propriũ obiectum non decipitur, sicut visus circa colorem: nisi forte per accidens, ẽ ex impedimento circa organum contingente: sicut cum gustus febrientium dulcia iudicat amara, propter hoc quòd lingua malis humoribus est repleta. Circa sensibilia vero communia decipitur sensus, sicut iudicando de magnitudine vel figura, vt cum iudicat solem esse pedalem, qui tamen est maior terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidens, vt cum iudicat fel esse mel, propter coloris similitudinem. Et huius ratio est in euidẽti: quia ad proprium obiectum vnaquæque potẽtia per se ordinatur, secundum quod ipsa. Quæ autem sunt huiusmodi, semper eodem modo se habent. Vnde manente potentia, non deficit eius iudiciũ circa proprium obiectum. Obiectum autem proprium intellectus, est quidditas rei. ẽ Vnde circa quiditatem rei, per se loquendo, intellectus non fallitur. Sed circa ea, q̃ circunstant rei essentiã, vel quiditatem, intellectus potest falli: dum vnum ordinat ad aliud, vel componendo, vel diuidendo, vel etiam ratiocinando. ẽ Et propter hoc, etiã circa illas propositiones errare non potest, quæ ſtatim cognoscuntur cognita terminorum quidditate, sicut accidit circa prima principia, ex quibus etiam accidit infallibilitas veritatis, secundum certitudinem scientiæ circa conclusiones. Per accidens tamen contingit intellectum decipi circa quod quid est, in rebus cõpositis, non ex parte organi, quia intellectus non est virtus vtens organo, sed ex parte compositionis interuenientis circa diffinitionem, dũ vel diffinitio vnius rei est falsa de alia, sicut diffinitio circuli de triãgulo: vel dum aliqua diffinitio est in se falsa, implicans cõpositionẽ impossibiliũ: vt si accipiatur hoc vt diffinitio alicuius rei, animal rationale alatum. Vnde in rebus simplicibus, in quarum diffinitionibꝰ compositio interuenire nõ potest, non possumus decipi: sed deficimꝰ in totaliter non attingendo, sicut dicitur in * 9. Metaphy.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd falsitas dicitur esse in mente secundum compositionem & diuisionem. Et similiter dicendum est ad 2ᵐ de opinione & ratiocinatione. Et ad 3ᵐ de errore peccantium, ipsa ordinatur ad proprium obiectum. ergo semper eodem modo. & tenet sequela: quia secundum quod ipsum, infert necessarium & sempiternum, vt patet in 1. Posterio. Quarto, applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primo, assignat proprium obiectum intellectꝰ, quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundo, infert primam conclusionem, similem primo dicto de sensu. Tertio, infert secundam conclusionem, similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quarto, ad robur primæ cõclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis, inuentæ in intellectu, dicens, ꝙ propter hoc quia in intellectꝰ circa quiditatem non fallit, oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequẽter circa omnes conclusiones scientificas. & quòd inde nascatur hoc, probatur: quia hoc cõuenit eis, quia euidentes sunt ex sola quidditate termino rum. principia eñ cognoscimus, inquãtum terminos cognoscimus, vt dicitur in 1. Posterio. Habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad q̃ditatem, quæ est ꝓprius intellectus obiectum: proprium. n. & primum intellectus obiectum est in complexum, quod simplex termiꝰ significat & quia circa illud errare non potest, merito circa ea quæ sufficiens habẽt lumẽ ex illo, errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc vere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidẽs illud dependere ostendimus. Infallibilitatis igitur intellectus causa, optime dicta est, ordo ad quod q̃d est: cũ ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt thic fit. Quinto declaratur, qũo per accidens ẽt intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens nõ sicut in sensu est impedimẽtũ organi: sed cõpositio q̃ditatis, & ꝓpterea dupl'r contingit, vt patet in litera. Sexto, ad plenitudinem doctrinæ dicit, quòd circa quidditates simplices nec per

428 sup. q6. 58. art. 4. & 5. Et 3. dist. 35. q. 2. art. 2. q. 1. cor.
Li. i. piher. c. 1. tom. 1.
293 281
D. 752.
293
D. 142.
294
d 417
439 in. q. 17. 4. Et 2. 3. p. q. 3. 1. Et ve. 1. arti. 1. Et 6. lec. 4. 9. en. 3. de lec. 11.
Ar. hom quæst. 84. art.
lib. tex. com. 3. p. ar.
422 c
Li. 9. Meta. tex. 22. t. 3.

per se, nec per accidens fallitur: sed aut vere cognoscuntur, aut F nō attinguntur. & firmatur authoritate 9. Metaphysicæ. hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt, eum de compositione, veritate, & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, quòd cum prima operatio intellectus ex parte sua sit simplex: si ex parte quoq; obiecti est incōplexio omnimoda, nulla compositio, & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas, hoc est ratione compositionis in obiecto: ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino ēn simplex a simplici operatione non potest ex parte attigi, quàmuis a cōplexa operatione possit falso attingi ex parte operationis.

430 sup. q. 12. ar. 6. cor. Et 4. dist. 49. q. 2. ar. 4. ad 1. Et veri. q. 2 ar. 2. ad 11. * Q. 32. in princip.

¶ *Super Quæstionis octauæsimæquintæ Art. septimum.*

TItulus clarus: occasionatus ex Augustini verbis, vt reor.

¶ In corpore respōdet quæsito cum distinctione bimēbri duabus cōclusionibus, iuxta illa membra.

¶ Distinctio est, q̄ quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potētiæ. prima conclusio est negatiua. Eandem rem non contingit melius intelligere: si ly melius, determinet actum ex parte obiecti. Probat: quia falso intelligeretur: quia aliter q̄ esset. & confirmatur processu Augustini. Secunda conclusio est affirmatiua. Eādem rem contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ. probat: quia vn⁹ est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sequela a simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia non omnes animæ humanę sunt æquales: sed meliorum corporum meliores sunt animæ: qđ probatur dupliciter: & ratione: actus fiūt proportionati his quorum sunt actus: vt manifeste patet in formis diuersarum specierum, & authoritate Arist. 2. de anima. Secūdo, quia virtutes ministrantes intellectui, non sunt æque dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus.

¶ Circa causam primam secundæ conclusionis, scilicet inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est, quòd non solū hi qui a San. Tho. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ qui consistit in applicatione ad appetibile. Sed in absoluta considerātione quidditatis rei, & eorum, quæ per eam cognoscuntur, intellectus nunquam decipitur. Et sic loquuntur authoritates, in cōtrarium inductæ.

ARTICVLVS VII.

Vtrum vnam & eandem rem vnus alio melius intelligere possit.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnam & eādem rem vnus alio melius intelligere non possit. Dicit enim in lib.*83.q. Quisquis vllam rem aliter q̄ est, intelligit: non eā intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligētiam, qua præstantior esse non possit. Et ideo non est per infinitum ire, q̄ H quælibet res intelligitur: nec eam posse alium alio plus intelligere.

¶ 2 Præt. Intellectus intelligendo verus est. Veritas autem cum sit æqualitas quædam intellectus & rei, non recipit magis & minus: non enim proprie dicitur aliquid magis, & minus æquale. Ergo neq; magis & min⁹ aliqd intelligi dicit.

¶ 3 Præt. Intellectus est id, quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differentiam speciei. Si igitur vnus homo I magis alio intelligit, videtur quòd non sint vnius speciei.

SED CONTRA est, quòd p experimentum inueniūtur aliqui alijs ꝓfundius intelligentes. Sicut profundius intelligit qui conclusionem aliquā pōt reducere in prima principia & causas primas, q̄ qui potest reducere solum in causas proximas proprias.

RESPON. Dicendum, quòd aliquem intelligere vnā & eādē rē magis q̄ aliū, pōt intelligi dupliciter. Vno mō sic, q̄ ly magis, determinet actū intelligēdi ex parte rei intellectæ. & sic non potest vnus K eandem rem magis intelligere q̄ alius. Quia si intelligeret eā aliter q̄ sit, vel melius, vel peius, falleretur, & non intelligeret: vt arguit Aug.* Alio modo pōt intelligi, vt determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic vnus alio potest eandem rem melius intelligere: quia est melioris virtutis in intelligendo: sicut melius videt visione corporali rē aliquā, qui est perfectioris virtutis, & in quo virtus visiua est perfectior. Hoc aūt circa intellectum contingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est perfectior. Manifestum est enim, quòd quanto corpus est melius[d] dispositum, tanto meliorem sortitur animam. quod manifeste apparet in his, q̄ sunt secundum speciem diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secūdum materiæ capacitatem. Vnde cum etiam in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, sortiuntur animam maioris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in *2. de Anima, quòd molles carne bene aptos mente videmus.[e] Alio modo contingit hoc ex parte inferiorum virtutum, quibus intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim, in quibus virtus imaginatiua & cogitatiua, & memoratiua est melius dispositæ, sunt meli⁹ dispositi ad intelligēdū.

AD PRIMVM ergo patet solutio ex* dictis. Et similiter ad 2^m. Veritas enim intellectus in hoc cōsistit, quòd intelligatur res esse sicuti est.

AD 3^m dicendum, quòd differentia formæ, quæ non prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, non facit diuersitatem secundum speciem, sed solum secundum numerum. Sunt enim diuersorum indiuiduorum diuersæ formæ, secundum materiam diuersificatæ.

Loco citato in argu. 1.

In corp. ar.

D. 174.

Lib. 2. de Aia, text. 94. tom. 2. 273

aliquī contrariantur: adeo vt dicant non esse mentem S. Thomæ animarum humanarum substantias esse inæquales, cum tamen aperte hic etiam in corpore, & in responsione ad vltimum aperte hoc dicatur: & in 2. Sententiarum distin. 32. expresse idem scriptum sit. Vnde hos tanquam cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostrā dirigamus aciem, Durandus, Henricus, & Bernardus de Gannaco, negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius rationem arguūt. Cōtra ipsam quidem, dupliciter. Primo, quia substantia suscipereet magis & minus proprie dicta. & tenet sequela ex 7. Physico. vbi dicitur, quòd participatio vnius formæ secundum speciem, secundum diuersos gradus, est propriæ comparatio secundum magis & minus. & in prædicamentis idem confirmatur. Secundo, quia forma indiuidualis nullam substātiā includit, præter specificam formam. ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedēs patet, quia nec formam, nec materiā, nec cōpositum. Contra fundamentum vero eius, scilicet quia forma proportionatur corpori melius dispositō, dupliciter etiā arguitur. primo, quia dispositiones corporis nō redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra. ergo. Secundo, quia si melius dispositi corporis melior est anima. ergo anima vnius & eiusdē variabitur substantialiter, iuxta variationem dispositionum corporis eiusdē. hoc est falsum. ergo, probatur sequela, quia nō maioris sunt efficacię dispōnes ꝓximæ ad introductionem formæ, q̄ dispositiones conseruantes ipsam formam in materia: sed istæ possunt variari. ergo corp⁹ erit peius dispositū. ergo anima q̄ erat melior, efficietur peior.

¶ Ad hæc argumenta facile satisfit ab aduertentibus, qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat suscipere magis & minus proprie dicta. Quemadmodum enim anima in communi est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibilū, ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam & commensuratam corpori ad talem gradum æqualitatis reducto. Nō enim consistit in indiuisibili æqualitas cōplexionis requisita ad corpus humānum vt patet ad sensum. alii enim aliis præstant bonitate tactus. Et quia anima humana, non causatur ex corpore,

corpore: sed in suo tantum fieri dependet ex corpore, non vt causa, sed vt occasione: consequens est, q̄ anima hæc cum sit, fortiatur commensurationem substantialem ad corpus: sic complexio natum vt inuenitur in illo initio, & eam semper retineat necesse est, quia intransmutabilis substantiæ est. Suscipere vero magis & minus motum, aut mutationem, habet annexum de magis in minus, aut econuerso. Alioquin proprie non sumuntur: quod ex eo patet, q̄a nihil aliud est suscipere magis & min⁹ q̄ intēdi & remitti: sed hæc sine mutatione de minus in magis, aut econuerso intelligi nequeūt. ergo. Vnde ad obiecta, & ad primū dicitur, q̄a seclusis modis significādi, q̄is vna res sit perfectior altera siue eiusdem, siue alterius speciei, nunquā dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus, aut econuerso, vt patet ex dictis: hoc autem nō cōuenit animæ intellectiuę, q̄n commēturationem illam quā semel accepit, imperdibiliter fortita est: quia est idem realiter quod substantia sua, quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum vero dicitur, quòd proprie loquendo, hæc forma non addit supra formam substātiā, sed rōdum potius substantiæ, qui est secūdum rem substātia. Commensuratio. n. huiⁿ animæ ad hoc corpus, est idiuidualis differentia, cōtrahēs animā ad hāc, & est intrinseca huic animæ: sicut differētia specifica est intrinseca speciei. Ad obiecta autem cōtra fundamentum, patet similiter ex dictis responsio. fatemur. n. q̄ dispositiones corporis redundare in animam per substātiā, cōtingit dupliciter. Vno modo causaliter, alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ. Secundo vero modo est necessariū, loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducenda. Et cum contra hoc obiicitur, quia non sunt maioris efficaciæ præcedentes q̄ conseruantes: respondetur q̄ ratio peccat secundum non causam vt causam. Nō enim maior aut minor efficacia dat præuiis occasionare talem gradum animæ: sed status corporis dispositi per eas. Ex hoc quòd afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animæ, habent quòd occasionaliter concurrant ad talem commensurationem animæ. Vade si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinem humanam inuenirentur in statu illo, ipsæ redundarent hoc modo in substantiam animæ: quòd autem redundantia hæc rationabilis sit, iam patet ex dictis, quia scilicet, anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

Lib. de anima text. 12. com. 1. Lib. de anima text. 5. com. 1. Lib. de anima text. 23. & 25. com. 1.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile, quàm diuisibile.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, q̄ intellectus per prius intelligat indiuisibile q̄ diuisibile. Dicit. n. Philosophus in *1. Physi. q̄ intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia, sunt principia & elemēta diuisibilium. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶ 2 Præt. Id, quod ponitur in diffinitione alicuius, per prius cognoscitur a nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicit in*6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctum in diffinitione lineæ.* Linea. n. vt Euclides dicit † est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta: & vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnū, vt dicitur in*10. Metaph. Ergo intellectus noster ꝓ prius intelligit indiuisibile q̄ diuisibile.

¶ 3 Præt. Simile simili cognoscit: sed indiuisibile est magis simile intellectui quàm diuisibile, quia intellectus est simplex, vt dicitur in † 3. de anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuisibile.

SED CONTRA est, quod dicitur in*3. de Anima, q̄ indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscit. Ergo & indiuisibile.

RESPON. Dicendum, quòd obiectū intellectus nostri secundū præsentē statum, est quidditas rei materialis, quam a phātasmatibus abstrahit, vt ex præmissis patet.* Et quia id, quod est primo & p se cognitum a virtute cognoscitiua, est proprium eius obiectum: considerari potest quo ordine indiuisibile intelligatur a nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur aut̄ indiuisibile tripliciter vt dicitur in*3. de Anima. Vno modo sicut cōtinuum est indiuisibile, quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potentia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectū a nobis quàm eius diuisio, quæ est in partes: quia cognitio cōfusa est prior quàm distincta, vt dictū est.* Alio modo dicitur indiuisibile ſm speciem, sicut ratio hominis est quoddam indiuisibile. Et hoc etiā modo indiuisibile est prius intellectum quàm diuisio eius in partes rationis, vt supra dictū est. *Et iterum prius quàm intellectus componat & diuidat affirmando, vel negando. Et huius ratio est, quia huiusmodi duplex īdiuisibile: intellectus ſm se intelligit sicut proprium obiectum. Tertio modo dicitur indiuisibile, quod est omnino indiuisibile, vt punctus & vnitas: quæ nec actu nec potentia diuiduntur. & huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur p priuationē diuisibilis: unde punctum priuatiue diffinitur. Punctum est cui pars nō est°. Et similiter ratio vnius est q̄ sit indiuisibile, vt dicitur in 10. Meta. Et huius ratio est: quia tale indiuisibile habet quādā oppositionē ad rē cōporalē: cuius quidditatē primo & p se intellectus accipit. Si aūt intellectus noster intelligeret p participationē indiuisibilia separatorū, vt Platonici posuerunt°: sequeretur quòd indiuisibile huiusmodi esset primo intellectum, quia secundum Platonicos prius participantur a rebus.

Lib. 1. de anima text. 87. Et 14. q. 3. ad 3. & 8. de anima text. 11. com. 20. 2

Lib. 4. de cœlo text. 7.

1. Topi. ante & post medium text. 1. 5. d. 1. in princ. Idem.

Lib. 10. Met. text. 11. tom. 4.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ in accipiendo scientiā, nō semp principia & elementa sunt priora: quia quādoq; ex effectibus sensibilib⁹ deuenimus ī cognitionē principiorum & causarū intelligibiliū. Sed in cōplemēto scientiæ semper scientia effectuū depēdet ex cognitione principiorum & elemētorū: quia vt ibidem dicit Philosophus, *Tūc opinamur nos scire, cū principia possum⁹ in causas resoluere.

AD 2^m dicendū, q̄ punctū nō ponitur in diffinitione lineæ communiter sumptę. Manifestū est enim, q̄ in linea infinita, & etiam in circa parte cōclusionis inserit, q̄ indiuisibile ſm rationē. i. incōplexū, est prius notū, etiā antequā intellectus cōponat, quod quidem probatione non eget, quia prima operatio intellectus est prior secunda, & cognitio complexa necessario præexigit incomplexam.

¶ Secunda conclusio est. Indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter. Primo, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundo, quia hæc oppositionem quādam habent

¶ *Super Quæstionis octauæsimæquintæ Articulum octauū.*

TItulus: p priⁿ, ordine generationis: cetera sumū tur in communi. Ar. 3. huius q. ad 3. arg. præcipue.

¶ In corpore tria. Primo, ostenditur ratio & via veritatis quæsitæ. Secūdo, respondetur quæsito duplici cōclusione. Tertio, ex tertia cō clusione confirmatur posita radix, & destruit simul opinio Platonica. Art. 2. huiⁿ q. ad 3. arg.

¶ Quo ad primū, est hæc cōclusio. Ordo quo indiuisibile cognoscit a nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est. Probatur, quia quidditas materialis est proprium obiectum intellectⁿ nostri hic: ergo prio cognitū, ergo ex appropriqua tione ad ipsam, indiuisibile vel diuisibile erit prius notum. Omnia clara sunt. 52 d 89 2

¶ Quo ad secundū, ponitur distinctio īdiuisibilis trimembris. & circa prima duo membra ponitur prima conclusio affirmatiua, iuxta tertium, secunda negatiua. Prima ergo conclusio est, Indiuisibile actu, tam secundum continuitatem quàm ſm diffinitionem, est prius notum oppositā diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio confusa ē prior distincta. Secundo, quia vtrūque indiuisibile, est species proprii obiecti intellectus: ac p hoc secundum seipsum & nō per aliud priⁿ cognitū cognoscit. Est. n. quodlibet horū quidditas quædam rei corporeæ. 419 Loco citato in argu.

¶ Aduerte hic, quòd litera in secūda parte cōclusionis inserit, q̄ indiuisibile ſm rationē. i. incōplexū, est prius notū, etiā antequā intellectus cōponat, quod quidem probatione non eget, quia prima operatio intellectus est prior secunda, & cognitio complexa necessario præexigit incomplexam.

¶ Secunda conclusio est. Indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia est posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter. Primo, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundo, quia hæc oppositionem quādam habent

ad rem corpoream: quæ est proprium intellectus motium.

¶ Aduerte hic, quòd genus hoc tertiũ indiuisibilium, quod solũ proprie dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corporeæ, quia priuatiue opponitur illi, dum hoc priuatione diuisionis reperibilis in continuo & numero, indiuisibile est, & dicitur.

¶ Quo ad tertiũ elicitur opinio opposita radici positæ, ex vltima conclusione. Quia. n. genus hoc indiuisibiliũ. si actu & potẽtia posterius experimur nos cognoscere, sequitur quòd intellectus noster nõ moueatur & actuetur ab indiuisibilibus separatis: sed a quidditate sensibili. Si. n. ab illis actuaretur, illa prius intelligeret. & probatur sequela, quia priora prius participantur a rebus, & consequẽter intellectu. Potest quoque hæc pars introduci ad ostendẽdã necessitatẽ huius articuli, q. a. opiniones habet diuersas, ꝑm diuersã pricipia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe duę cõclusiones respõsiuæ. Prima é. Singulare materiale, intellectus noster nõ potest directe & primo cognoscere. Probat, Intellectus itelligit abstrahendo a materia indiuiduali. ergo directe intellectũ est non singulare, sed vniuersale. Añs patet, cõsequentia probatur, quo ad primã partem: quia matẽria indiuidualis est principium singularitatis, quo ad secũdam vero, quia abstractum ab indiuidualibus est vniuersale. Secunda conclusio est, quòd intellectus noster potest intelligere singulare indirecte. Probatur. Intelligens non nisi per conuersionem ad phantasmata singularium, indirecte potest intelligere singulare. intellectus noster est huiusmodi. ergo &c.

¶ Circa primã conclusionẽ occurrunt obiectiones cõtra duo. Primo contra illud. s. quòd vniuersale sit primo cognitum ab intellectu nostro, arguit Durandus dupliciter. Tum, quia obiectum & omnis eius per se condicio, præcedit actum potentiæ, qm̃ potentia non facit, sed supponit obiectum: sed vniuersale non præcedit omnem actum intellectus. ergo. Tum, quia repræsentatiuum reale & naturaliter repræsentat rem ꝑm eius conditionem realẽ, sed vniuersalitas non est conditio realis. ergo non repræsentatur per realem speciem &c. vt ponis. Secundo cõtra aliud, s. quòd singulare non directe, & primo intelligitur: tripliciter. Primo, quia intellectus incipit vbi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare. ergo a singulari incipit. Secundo, quia vniuersale abstrahitur a singulari, vt a termino a quo. ergo singulare prius cognoscitur: abstractio. n. non nisi a noto fit. Tertio, quia singulare primo mouet intellectum. ergo primo intelligitur: consequentia nota. Antecedens probatur, quia actiones sunt singularium: talis enim motio actio quædam est.

¶ Ad primum horum dicitur, falsum esse assumptum, & quòd in tellectus. i. tota pars intellectiua nõ supponit, sed facit obiectum intellectus: potentia. n. actiua non prohibetur construere suum obiectũ: sed arguens, quia negat intellectũ agẽtẽ & species, fallit.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd repræsentari vniuersale, põt dupliciter itelligi: uno modo vt vniuersalitas sit cõditio repræsentata, & sic non dicimus speciem repræsentare vniuersale. Alio modo vt vniuersalitas sit conditio consequẽs modum quo repræsentatur, & hoc modo dicimus, quòd species intelligibilis bouis, repræsentat naturã bouinã vniuersalẽ, q. a. s. repræsentat eã, & non repsentat indiuiduales cõditiones. Ex hoc. n. quòd sic repræsentatur, sequitur quòd vniuersalis repræsentet, quia nec vt vna numero, nec vt multiplicata numero &c. & sic patet nullitas cõsequẽtię.

¶ Ad argumenta cõtra ipsam conclusionem dicitur, præmittendo quòd in actione & passione intellectus duo ordines operationũ attendũtur. Primus realis q conuenit intellectui vt res est. Secũdus intelligibilis, qui cõuenit intellectui vt intellectus est. Per primũ, mouetur intellectus possibilis ab intellectu agente effectiue principaliter: ab obiecto vero in phantasmate secundario: a specie autẽ intelligibili ab illis ꝓducta formaliter. Per sedm̃ vero, ꝓficitur ab intelligibili vt intelligibile est obiectiue: ab actu vero intelligendi formaliter. His itaq; stantibus, facile patet rñsio ad oña, distinguẽdo, de quo ordine operationum sit sermo. In primo nãq; oña sunt singularia: sed nõ singularia materialia nisi phantasma, & tũc patet incẽptio intellectus a phantasmate. In secundo vero, obiectũ est vniuersale. Singillatim ergo rñdendo, ad primũ cõceditur totũ í primo ordine: sed cõsequentia nihil valet, quia in illo nulla est intellectio. Si vero de intellectu, vt intellectus est loquatur, dr̃ q intellectus incipit nõ ab eo in quo finit sensus, sed a proximo sibi: hoc autem est vniuersale corporeũ: falsum est. n. q potentiarũ ordinatarũ posterior ĩcipiat a termino prioris: sed bene a proximo sibi. Vnde cogitatio non a sensatis, sed elicitis intentionibus primo perficitur.

¶ Ad secundũ vero dr̃, falsum esse q oporteat abstractionẽ fieri a noto, tam de abstractione intellectus possibilis q̃ agentis, & de agẽte quidẽ patet, de possibili vero manifestũ sit ex sensu: visus. n. abstrahit colorẽ ab odore pomi ignoto sibi: sali. n. pacto itellectus possibilis cõsiderat vniuersale & nõ particulares cõditiones.

¶ Ad tertiũ aũt dr̃, q si est sermo de intellectu vt re, conceditur quòd primũ mouens est singulare sed non materiale: sed immateriale. s. intellectus agens: falsum. n. supponitur. s. quòd in tali motione obiectũ sit primo mouens. Sed tũc consequẽtia nihil valet. ergo singulare primo cognoscitur, quia intellectus agẽs & obiectũ in phantasmate in hoc primo ordine non mouent obiectiue, sed actiue potius. Si vero est sermo de itellectu vt intellectus est, sic cõcesso quòd primo mouens sit obiectũ, negatur quòd sit singulare: sed dicitur quòd est natura vniuersalis quæ obiectiue ꝓficit, mouet, & facit esse i actu intellectũ, qm̃ illa est primo repsentata p̃ speciẽ intelligibilẽ, & primo intelligibilis, vt in litera dr̃.

¶ Circa secundã conclusionẽ dubiũ occurrit: quia cũ ois cognitio fiat per assimilationẽ, & intellectus nunq̃ neq; in actu recto neq; reflexo assimiletur singulari, sequitur quòd nunquã cognoscat ipsum. Et cõfirmat, quia si intellectus intelligit singulare siue recte siue reflexe, sequit. ergo formatí se cõceptũ ipsi⁹ singularis: cũ ois itellectio í cõceptu aliquo cõsistat, & ꝓpositio singularis formari non potest nisi conceptus incomplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu non potest esse conceptus materialis indiuidui vt sic. ergo. Probatur minor, quia conceptus est similitudo expressa rei conceptæ: repugnat aũt intellectui nostro hic habere similitudinẽ materialis idiuidui, vt patet, quia aliter non abstraheret ab hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singulariũ in intellectu nostro: par enim é ratio quo ad hoc, de similitudine impressa & expressa.

¶ Ad oppo. aũt ducit demõstratio Aristo. í 2. de anima de sensu cõmuni, quòd oporter iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrũque: sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale, & singulare. ergo.

¶ In hac difficultate dicendũ mihi videtur, & quòd intellectus cognoscit vtrũque, & quòd nõ formatꝑ propriũ concepti singularis: sed intelligit ipsum in cõceptu alterius, quitñ est eius quodãmodo. Ad quorũ euidẽtiã sciendũ est, quòd dupliciter experimur nos intelligere aliquid. s. i seipso, & in alio. In seipso quidem, cũ cognoscendo formamus in nobis cõceptum illius rei quã itelligimus, sicut cũ intelligim⁹ graue, formamus in nobis cõceptũ propriæ rationis formalis ipsius grauitatis, & cum percipimus bouẽ, formamus in nobis conceptũ propriæ differentiæ &c. In alio vero, cũ vnũ concipimus, & aliud in illo cõcepto arguimus inueniri, quod tñ quid sit non concipimus. Sicut cũ concipimus sapientiã infinitã esse, rẽ quandã excellẽtissimã subesse arguimus, quid tñ sit res illa ignotũ est. Sic. n. res illa, & nota quodãmodo & ignota est. Nota quidẽ in alio. s. in conceptu sapiẽtiæ infinitę, ignota ꝑm suã rationẽ formalẽ, & consequenter in proprio conceptu: nota arguitiue, ignota directe: nota quantũ ad quæstionem quia est, ignota quantũ ad quæstionẽ quid est. Et hoc modo singulare materiale notũ est intellectui nostro. Nunquã. n. cõcipere nos experimur siue directe siue indirecte Sorteitatẽ, q̃uis concipiamus singularitatẽ in cõmuni. Si. n. conciperemus hoc album, aut hunc hominem proprio conceptu: illo intellectus vt intellectus est, esset hoc materiale signatũ, & quidditatiuã cognitionẽ haberet singularis vt sic: cũ nil aliud sit nosse quod quid erat esse alicuius, quàm cõcipere illud ꝑm propriũ illius conceptũ vt sic. Sed bene experimur quòd ponimus differentiam inter Sortẽ, & quod quid erat esse hominis, iter hoc & vniuersale. Et ideo oportet quòd vtrũq; cognoscatur: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua. concipientes. n. in nobis hominẽ & singularitatẽ, & quòd hõ nõ subsistit per se &c. arguitur & cõcluditur ab intellectu in rerũ natura res q̃dã singularis &c. differens ab vniuersali sibi obla to per differẽtiã sibi incognoscibilẽ quidditatiue. s. Sorteitatem, vt de deitate exemplariter manifestũ est. Concipitur ergo singulare ab intellectu nostro, non proprio, sed alieno conceptu, qui tamen est aliquo modo. s. confuse & arguitiue eius. non representa tiue, quẽadmodũ deitas concipitur in alieno conceptu, qui est tamen deitatis cõceptus non repræsentatiue, sed arguitiue: & hoc sufficit ad ponendũ differentiã inter deitatem sic cognitã, & id quod directe cõcipimus. Et propterea diuus Th. in corpore articuli intellectũ cognoscere singulare dicit, & in respõsionibus ad colligationem par. is sensitiuæ cum intellectiua confugit, insinuans per hoc, q nũquã intellectus hoc signatũ indiuiduũ cõcepti proprio, nisi in cogitatiua attingit, & quòd per illã ipse intellectus arguitiue attingit ad illud. Et hoc expressius indicat in q. de anima. ar. 20. in respõsione ad primum, secundo loco obiectorũ, vbi dicit, quòd ista reflexio non perficitur nisi adiunctione virtutis imaginatiuæ. Et hæc si bene perspexeris, multa obscura patefient tibi.

¶ Quarto, Vtrum cognoscat futura.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videt, q intellectus noster cognoscat singularia. Quicunque. n. cognoscit compositionem, cognoscit extrema cõpositionis: sed itellectus noster cognoscit hãc compositionem, Sortes est homo, eius. n. est propositionem formare. Ergo intellectus noster cognoscit hoc singulare, quod est Sortes.

¶ 2 Præt. Intellectus practicus dirigit ad agẽdũ. Sed actꝰ sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

¶ 3 Præt. Intellectus noster intelligit seipsum. Ipse autem est quoddã singulare, alioquin non haberet aliquem actum. actus. n. singularium sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

¶ 4 Præt. Quicquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

SED CONTRA est, quod dicit Philosophus in *1. Physic. q Vniuersale secundũ rationẽ est notũ, singulare autem secundũ sensum.

RESPON. Dicendum, quòd singulare in rebus materialibus intellectus noster directe & primo cognoscere non potest. Cuius rationis est: quia principium singularitatis in rebus materialibus, est materia indiuidualis: intellectus autẽ noster, sicut supra dictum est, *intelligit abstrahendo speciem intelligibilem ab huiusmodi materia. Quod autẽ a materia indiuiduali abstrahitur, est vniuersale. Vnde intellectus noster directe non est cognoscitiuus[d] nisi vniuersalium. Indirecte autem, & quasi per quãdã reflexionem potest cognoscere singulare. Quia sicut supra dictũ est, *etiam postquam species intelligibiles abstraxerit: non potest secundum eas actu intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata, *in quibus species intelligibiles intelligit, vt dicitur in *3. de Anima. Sic igitur ipsum vniuersale per speciẽ intelligibilem directe itelligit, indirecte autem singularia, quorum sunt phantasmata. Et hoc modo formatꝑ propositionem, Sor. est homo. Vnde patet solutio ad primum.

AD 2[m] dicendum, q electio particularis operabilis est quasi conclusio syllogismi intellectus practici, vt dicitur in *7. Ethic. Ex vniuersali autẽ propositione directe non potest concludi singularis, nisi mediãte aliqua singulari ꝓpositione assũpta. Vñ uniuersalis rõ intellectus practici non mouet nisi mediante particulari apprehensione sensitiuæ partis, vt dr̃ in *3. de Aĩa.

AD 3[m] dicendum, q singulare non repugnat intelligenti inquantum est singulare: sed inquantum est materiale[e]: quia nihil intelligitur nisi immaterialiter. Et ideo, si sit aliquod singulare & immateriale, sicut est intellectus, hoc non repugnat intelligenti.

AD 4[m] dicendum, q virtus superior potest illud, quod virtus inferior: sed eminentiori modo. Vnde id quod cognoscit sensus materialiter & concrete (qđ est cognoscere singulare directe) hoc cognoscit intellectꝰ immaterialiter & abstracte, qđ est cognoscere vniuersale.

ARTICVLVS II.

Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, q intellectus noster possit cognoscere infinita. Deus enim excedit omnia infinita. Sed intellectus noster potest cognoscere Deum, vt supra dictũ est. *Ergo multo magis potest cognoscere omnia alia infinita.

Li. 3. de anima tex. 58. tom. 2.

b 283

433 Inf. q. 87 ar ti. 3. ad 2. Et opus. 9. q. 81.

Q. 12. ar. 1.

cognoscit concrete: hoc. n. est cognoscere singulare, vt in litera dicit. Secundũ est, quòd hinc habes q aliquid defert secũ species visibilis, quod visu non discernitur, & similiter species audibilis & similes: percipiunt. n. sensus obiecta sua tantũ signate, quidditates aũt & passiones eorũ quæ simul vehuntur, ab altiori potentia discernunt, quod tñ nõ est alia cognoscere nisi oblata per species sensibiles: alio modo quàm sensus exterior, aut vis inferior.

¶ In hoc arti. aduerte quòd Scotus in 4. dist. 45. q. 3. tenet, quòd intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiue, hoc album &c. quod sentitur, & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes, quæ in litera fiunt arguendo. sed quia soluuntur in litera, non oportet aliter laborare.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe sunt tres cõclusiones: aut vna habẽs tres partes s. Intellectꝰ noster, nec actu nec habitu põt itelligere infinita: sed in potẽtia tñ. Et ꝓbat in litera tali ordine: quia primo probatur pars affirmatiua. s. quòd in potentia. Secundo prima negatio. s. quòd non actu. Tertio, secũda negatio, scilicet quòd nec habitu.

¶ Quo ad primum ratio est hæc. Obiectũ intellectus nostri non cõpatitur infinitũ nisi in potentia. ergo intellectus noster põt intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur, quia illud est quidditas sensibilis, quæ non habet infinitatẽ nisi in potẽtia, vt patet 3. Phy. Cõsequentia vero probatur, quia eodẽ modo oporteret se habere intellectũ ad infinitũ, quo se habet illius obiectũ, quod probat, q. a oportet potẽtiã proportionari obiecto proprio.

¶ Circa hãc rationẽ aduerte primo, quòd tenet: propterea quia quidditas rei materialis supponit obiectũ & motiuũ & adæquatũ intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo: si. n. itellectus ab ea mouetur, & in nihil põt qđ illius ali quid aliquo modo non sit vt sic, cõsequens est, quòd vnũquodq; ita se habet ad cognosci a tali itellectu, quomodo se habet ad ra-

lem quidditatem: quod ergo in tali quidditate in potentia tantum inuenitur, in intellectu quoq; illo potentialiter tantum inueniri oporter, & ideo infinita vt quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo, non nisi in potentia habet.

¶ Aduerte secundo, quòd hæc rō non tantū probat partem affirmatiuā. s. quòd intellectus itelligit in potentia ifinita: sed negatiuam. s. quòd nō actu. Veruntamen in litera ex propriis ifiniti & actꝰ, addit rō specialis ad partem hanc negatiuā.

¶ Quo ad secundū ergo probatur dupliciter, ex eadē tamen radice. Primo sic, Infinitum non habet vnam speciem. ergo non pōt actu cognosci ab intellectu nostro. cōsequentia nota, quia intellectus noster nō pōt simul actu intelligere, nisi vnica specie representata. Antecedens probatur, quia alioquin infinitū habet rationē totius & pfecti. Secundo sic, Infinitū nō pōt cognosci nisi accipiendo partem post partē. ergo nō pōt actu cognosci, nisi numerādo partes: sed hoc ē ipossibile fieri actu. ergo nō pōt actu cognosci. Antecedens patet, ex diffinitione eius 3. Phy. consequentiæ sunt per se notæ.

¶ Circa primā rōnē dubiū occurrit. Qm aut falsum assumit, aut cōcludit, quòd ifinita a nullo intellectu possunt simul actu cognosci, cuius tū oppositū superius in 14. q. diffinitū ē, respectu intellectus diuini. Cū. n. infinita possint dupliciter repræsentari & cognosci. s. per modum infiniti. i. per partem post partem, & per modū finiti. i. simul, vt ibidem dictum fuit. Si in antecedente est sermo de infinito per modum infiniti, verum est, & infert, ergo infinitum a nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autem est sermo de infinito per modum finiti, sic falsum est antecedens, quia nō repugnat infinitis repsentari simul vnica specie, vt patet de specie intellectꝰ diuini.

¶ Ad hoc dicitur, quòd prima facie aspicienti, ambigua occurrit intentio literæ: qm si attendimus ad conclusionē intentam, constat quòd sermo est de infinitorū actuali cognitione quocūq; modo. s. siue per modum infiniti, siue per modum finiti, dummodo distincte infinita cognoscantur. Intendit nāq; concludere, q intellectus noster non pōt actu cognoscere infinita distincte, vt patet in calce corporis articuli, & de se notū est. Si vero attendimus ad mediū terminū, sic videt quòd sit sermo restrictus ad infinitum per modum infiniti, qm mediū assumptū se tenet ex parte conditionū ipsius infiniti ſm se, quia. s. habet rationē partis & imperfecti. Si. n. ex hoc repugnat sibi habere vnā specie: ergo repræsentari per vnam speciem repugnat sibi ex intrinseco: & consequenter impossibile est, quòd vna specie repræsentetur cuicūq; intellectui. Sed cū hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentantur actu simul Deo & animæ Christi &c. consequens est, vt medium hoc intelligatur de infinito per modū infiniti: sic. n. repugnat ex intrinseco repræsentari vna spē actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex secunda ratione, quæ manifeste loquitur de infinito per modum infiniti. Subtilius tū perspicientibus

¶ 2 Præt. Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorundam generum sunt infinitæ species, sicut numeri, ꝓportiones & figuræ. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶ 3 Præt. Si vnū corpus non impediret aliud, ab existēdo simul in eodem intellectu: contingit. n. multa scire in habitu. Ergo nihil prohibet intellectum nostrum infinitorum scientiam habere in habitu.

¶ 4 Præt. Intellectus cum non sit virtus materiæ corporalis, vt supra dictum est, *videtur esse potētia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster pōt cognoscere ifinita.

SED CONTRA est, quod dicitur in *1. Physi. quòd infinitum inquantum est infinitū, est ignotū.

RESPON. Dicendum, quòd cum potentia proportionetur suo obiecto, oportet hoc modo se habere intellectū ad infinitū, sicut se habet eius obiectum, quod est qdditas rei materialis. In rebus autē materialibus non inuenitur [d] infinitum in actu, sed solum in potentia ſm quod vnum succedit alteri vt dicitur in *3. Phy. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitum in potentia, in accipiendo. s. vnū post aliud[e]: quia nūquam intellectus noster tot intelligit, quin possit plura intelligere. Actu aūt vel habitu, nō pōt cognoscere infinita intellectus noster. Actu quidē nō, quia intellectus noster nō pōt simul actu cognoscere, nisi quod p vnā speciē cognoscit[c]. Infinitū aūt nō habet vnā speciē: alioquin haberet totā rationē totius & pfecti. et ideo nō pōt intelligi, nisi accipiendo partē post partē, vt ex eius diffinitione patet in *3. Physic. Est. n. infinitū cui[o] quantitatē accipiētibus semper est aliquid extra accipere. et sic infinitum cognosci nō posset actu, nisi omnes partes eius numerarent: quod est impossibile. Et eadē ratione nō possumus intelligere infinita ī habitu. In nobis, n. habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione. Intelligēdo enim efficimur sciētes, vt dī in *2. Ethic. Vñ nō possemus habere habitū infinitorū ſm distinctam cognitionē, nisi cōsiderauissemus oīa infinita, numerando ea ſm cognitionis successionem, quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellectꝰ noster pōt cognoscere ifinita: sed ī potētia tm̄, vt dictū ē*.

AD PRIMVM ergo dicēdū, q sicut supra dictū est † Deus dicit infinitus sicut forma, quæ non est terminata ꝓ aliq̄ materiā[e]. In rebus aūt materialibꝰ aliq̄d dr̄ ifinitū p priuationē formalis terminationis. Et qa forma ſm se nota est, materia autē sine forma ignota: inde est, quòd infinitum materiale est secūdū se ignotum. Infinitum autem naturali nostri intellectus. Prima pars huius dicti, patet de infinitis cognitis a Deo. Secunda pars patet ex eo, q species intellectus nostri est causata a rebus: infinito aūt repugnat habere talē speciē: & vtriusq; rō est, quia ifinito repugnat habere vnā speciē proportionalē sibi. Si. n. proportionata est infinito, cū ipsum habeat rationē incōpleti. ergo ipsa incōplete repræsentabit. Si aūt est species excessiue repræsentans, quales sunt spēs nō acceptæ a rebus, tunc nō oportet eas cōmensurari, & proportionari infiniti naturæ. Intendit ergo tā conclusio q. medium de repræsentatione & cognitione infiniti distincte, siue per modū finiti, siue p modū infiniti: respectu intellectus tū nostri quo ad naturalia tantū, respectu cuius obiectū habet rationē non solū repræsentati, sed etiā causæ & mensuræ, quā nō habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo, hæc doctrina nō repugnat superioribꝰ documentis. Secunda quoque ratio seruit eidem sensui, quoniam ostendit quòd infinitū cognitione ei proportionata, qualem supponit esse nostram, quæ ab obiecto causatur, & mensuratur, non potest cognosci actu, nisi numerando partem post partem.

¶ Circa eādē rōnē aliud dubiū occurrit: quia nō vī bene fundata sup hoc, q infinitū haberet rationē totius & pfecti. Hæc. n. cōsequētia quę fit in litera. s. Si infinitū haberet vnā speciē, haberet rōnē totius & pfecti: fundatur super ista cathegorica. Habēs vnā speciē, haber rationē totius & perfecti: hæc. n. cōstat ex prædicato antecedētis & cōsequētis: sed hæc est falsa, qm̄ sequeretur, quòd nulla pars haberet vnā speciem, similiter nullū imperfectū &c.

¶ Ad hoc breuiter dicit, quòd illa cathegorica si sane intelligatur,

tur, verissima est & necessaria: cum. n. omne habens vnā speciē, adæquetur & comprehendatur ab illa, & nihil cuius aliq̄d extra manet, cōprehēsum aut adæquatum sit: consequens est, quòd quicquid vna repræsentante specie cōtentum est vt completum & totum se habeat: alioquin aliquo irrepræsentato remanente, non adæquaret ſm quodlibet sui. Ad obiecta vero dicitur, quòd pars & imperfectū possunt sumi dupliciter. s. materialiter, & formaliter. Et materialiter quidē, vna possunt species præsentari: sed tūc habēt rationē totius, quia cōprehensi totaliter. Formaliter vero, impossibile est vna specie præsentari: qm̄ distincte presentari nō potest nisi q quid est eius, repræsentet: sed imperfectio, vt sic, & parti hoc repugnat: nā vt sic sine perfectione qua priuat, repræsentatur imperfectum, & pars sine eo cuius est pars. Vnde oportet horū plures esse species proprias

¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶ In corpe tria. Primo distinguit. Secūdo, rñderq̄sito. Tertio, infert corollariū.

¶ Quo ad primum. Prima ipsa distinctio. Contingentia dupliciter: vt contingentia, & vt necessarium habent inserum. Secundo distinctio probationis: qm̄ nihil est adeo contingens, in quo non sit aliquid necessitatis. probatur inductiue ex cursu Sor. &c.

¶ Quoad secūdū, cōclusio rñsiua trimēbris: Cōtingētia vt sic, dicitur recte sensu, indirecte intellectu: vt aūt necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent directe intellectu cognoscunt. Primo probatur quo ad primas partes simul sic. Indiuidua materialia his modis noscunt: cōtingentia sunt indiuidua materialia. ergo &c. probat minor, quia idē. s. materia est principiū indiuiduationis, & cōtingētiæ. Probat hoc vltimū: cōtingētia orit ex potētia cōtradictionis. s. esse & nō esse: potētia talis est ex materia. ergo. Secūdo probat quo advltimā partē ꝓ oppositū sic: Vniuersalia directe ab intellectu noscunt: sed cōtingētia vt necessaria, sunt vniuersalia. Probat, qa idē est pricipiū necessitatis & vniuersalitatis, forma. s. Et q vniuersalitatis, ꝓbat: vniuersale sit p abstractionē a materia: oportet. n. vel formā vel materiā esse illius radicē: quòd vero necessitatis, probat, qa quæ sequunt formā, ex necessitate ifunt.

¶ Corollariū p qd habetur rñsio ad obiecta est, q ly necessariū vel cōtingēs cū possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali rōne rei. Si primo mō, sic. s. secatur sciētia in eā quæ est de necessariis, & eā quæ de contingentibus. Si secundo modo, sic omnis scientia est de necessariis. nec habet in hoc sensu locum diuisio illa: sed tūc fit diuisio scientiæ a sensu & opinione &c.

¶ Circa probationem primæ partis cōclusionis dubitat, qa falsum assumitur, seu supponitur, vel ꝓcessus est ex particularib⁹. Tota. n. vis probationis stat ī hoc, quia cōtingēs est cōtingēs ꝓp materiā, quæ est indiuiduationis principiū, vt patet ex hoc. n. infertur. ergo a sensu directe cognoscitur &c. Sed hæc propositio, aut est particularis, & sic nō cōcludit nisi particulariter. ergo q. dā cōtingentia directe a sensu tm̄ noscūtur &c. cū tā litera vniuersaliter q̄rat de cōtingētibus. Aut est vniuersalis, & sic est falsa, tū quia dantur cōtingētia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrii, tū quia dātur cōtingētia vniuersalia, vt hominē cōburi &c. neutra enim ex materia indiuiduante oriūtur, cū ab ipsa hęc abstrahant, illa vero omnino aliena sunt.

¶ Circa ꝓbationē vltimæ partis dubitatur: quia nulla vī esse ista differētia inter cōsequētia formā, & cōsequētia materiā, quo ad necessitatem & contingētiā. Q̄m cōsequētia materiā distinguūtur in necessaria, & cōtingentia: mors. n. & corruptio necessario ifunt & tñ ex materia. Et similiter cōsequētia formā, distinguūtur in necessaria & contingētia: ridere. n. est opatio seq̄ns formā, & tñ cōtingēter inest nō. n. op⁹ Sor. ridere

¶ Circa cōclusionē principaliter intēdā totumq; articulum, dubiū occurrit, quia totus iste labor ocios⁹ vī, & ꝓ accidēs. Ociosus q̄dē, qa nihil hīc habeē nisi q. cōtingētia in particulari ꝓ sensum, in vniuersali ꝓ intellectū cognoscunt: hoc āt & scitū erat prius ex hoc, q intellect⁹ est vīum, & sensus singulariū. Et rursus in hoc nulla differētia est ī ter cōtinges & necessariū, qm̄ vtraq; in particulari ad sensum, in vīi ad intellectū spectāt. Per accidēs vero, quia ex vniuersalitate & particularitate pēdet solutio, vt patet in litera: necessitas autē & cōtingētia ꝓ accidēs his cōditionibus annexæ sunt. ergo &c.

¶ Ad euidētiā horū ex q̄q̄d est cōtingētis & necessarii, ꝓcedē dū est. Cōtingēs. n. cū sit qd pōt esse & nō esse, necessariū aūt qd impossibile est aliter se habere, vt patet 5. Met. cōsequēs est, q cōtingētia & necessitas entiū reales nō logicæ differentię, diuersas habeant radices: ita q cōtingētia ex potētia, necessitas vero ex actu oriat. Cuius etiā signū est, q in his inferioribus, in quibus plurimū est de potentia, maxime viget cōtingētia: in rebus vero superioribus maxime actus naturā participātibus, aut oīno nō est, aut ſm qd est cōtingētia: simpliciter. n. entia illa necessaria sunt, & tm̄ habēt cōtingētiæ, quātū potētiæ cuiusdā admistione patiunt. Vnde actus purus oīno, liber est a cōtingētia oīno. Verū qa potentia in rebus materialibus, differētia substantialis aut ꝓprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cōtingentia nō simpliciter: sed sensibilium ex materia: necessitas aūt ex forma oriri in litera de sensibiliū cognitione tractante dicit. Et qm̄ materia vt materia est, in indiuiduis tantū sensibilibus, inuenit in esse reali: forma aūt esse habet & pfectius absq; sensibili natura admista, idcirco cōtingētia indiuiduis materialibus in litera attribuit: non q sola aut oīa indiuidua materialia sint cōtingētia: cū etiā in vniuersalibus materialibus dētur contingētia, & in cęlestibus nihil sit cōtingēs: sed qa indiuidua materialia sunt primo cōtingētia in genere materialiū, vniuersalia. n. eorū cū a materia recedere incipiant & formæ rationē indui, secūdario cōtingentia sunt. Et propter hoc, cōtingentia & singulare sensibile cōnexa sunt nō ꝓ accidēs, sed p se, rōne ꝓprii principii vtriusq; Nec propterea remouet quin materiā aliqua necessitas sequatur, aut formam aliqua cōtingentia comitetur: sed bene sequitur, quòd formæ nulla contingentia adiūgatur, nisi rōne potētię admistę, & similiter materia nullius necessitatis sit causa.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus sit cognoscitiuus contingentium.

AD TERTIVM sic proceditur. Vī, q intellectus non sit cognoscitiuus contingentium. Quia, vt dicitur in *6. Ethico. intellectus, & sapientia, & scientia non sunt cōtingentiū, sed necessariorū.

¶ 2 Præt. Sicut dicit' in *4. Physic. ea quę quandoq; sunt, & quādoq; non sunt, tempore mensurantur. Intellectus aūt a tępore abstrahit, sicut & ab alijs conditionibus materiæ. Cum igitur proprium contingentium sit, quandoque esse & quandoque nō esse: videtur, quòd contingentia non cognoscantur ab intellectu.

SED CONTRA Omnis scientia est in intellectu. Sed quædā sciētiæ sunt de contingentibus, sicut scientiæ morales quæ sunt de actibus humanis subiectis libero arbitrio: & etiā scientiæ naturales quā tū ad partē quæ tractat de generalibus & corruptibilibus, Ergo intellect⁹ est cognoscitiu⁹ cōtingētiū.

RESPON. Dicendum, q cōtem formale, quod est Deus, est ſm se notum[c]: ignotū autem quo ad nos propter defectum intellectus nostri, qui ſm statum præsentis vitæ habet naturalem aptitudinē ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deum cognoscere nō posſumus, nisi per materiales effect⁹. In futuro autem tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre poterimus, tamen absque [d] comprehensione.

AD 2[m] dicendum, q intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem a phantasmatibus[c]. Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, non potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte in genere, & in principijs vniuersalibus. quod est cognoscere in potentia & confuse.

AD 3[m] dicendū, q si duo corpora essent in vno loco vel plura, non oporteret, q successiue subintrationis successionem numerarentur locata. Sed species intelligibiles ingrediuntur intellectū nostrum successiue: quia non multa simul actu intelliguntur. Et ideo oportet numeratas & non infinitas species esse ī intellectu nostro.

AD 4[m] dicendum, q sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitum cognoscit[c]. Est. n. aliquid necessitatis. probatur inductiue ex cursu Sor. &c.

virtus eius infinita ſm quod non determinatur per materiam corporalē: & est cognoscitiuus vniuersalis, qd est abstractū a materia indiuiduali. et p cōsequēs nō finitur ad aliqd indiuiduū: sed quantū est de se, ad infinita indiuidua se extēdit.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus sit cognoscitiuus contingentium.

AD TERTIVM sic proceditur. Vī, q intellectus non sit cognoscitiuus contingentium. Quia, vt dicitur in *6. Ethico. intellectus, & sapientia, & scientia non sunt cōtingentiū, sed necessariorū.

¶ 2 Præt. Sicut dicit' in *4. Physic. ea quę quandoq; sunt, & quādoq; non sunt, tempore mensurantur. Intellectus aūt a tępore abstrahit, sicut & ab alijs conditionibus materiæ. Cum igitur proprium contingentium sit, quandoque esse & quandoque nō esse: videtur, quòd contingentia non cognoscantur ab intellectu.

SED CONTRA Omnis scientia est in intellectu. Sed quædā sciētiæ sunt de contingentibus, sicut scientiæ morales quæ sunt de actibus humanis subiectis libero arbitrio: & etiā scientiæ naturales quā tū ad partē quæ tractat de generalibus & corruptibilibus, Ergo intellect⁹ est cognoscitiu⁹ cōtingētiū.

RESPON. Dicendum, q cōtingentia dupliciter: vt contingentia, & vt necessarium habent inserum. Secundo distinctio probationis: qm̄ nihil est adeo contingens, in quo non sit aliquid necessitatis. probatur inductiue ex cursu Sor. &c.

¶ Quoad secūdū, cōclusio rñsiua trimēbris: Cōtingētia vt sic, dicitur recte sensu, indirecte intellectu: vt aūt necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent directe intellectu cognoscunt. Primo probatur quo ad primas partes simul sic. Indiuidua materialia his modis noscunt: cōtingentia sunt indiuidua materialia. ergo &c. probat minor, quia idē. s. materia est principiū indiuiduationis, & cōtingētiæ. Probat hoc vltimū: cōtingētia orit ex potētia cōtradictionis. s. esse & nō esse: potētia talis est ex materia. ergo. Secūdo probat quo advltimā partē ꝓ oppositū sic: Vniuersalia directe ab intellectu noscunt: sed cōtingētia vt necessaria, sunt vniuersalia. Probat, qa idē est pricipiū necessitatis & vniuersalitatis, forma. s. Et q vniuersalitatis, ꝓbat: vniuersale sit p abstractionē a materia: oportet. n. vel formā vel materiā esse illius radicē: quòd vero necessitatis, probat, qa quæ sequunt formā, ex necessitate ifunt.

¶ Corollariū p qd habetur rñsio ad obiecta est, q ly necessariū vel cōtingēs cū possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali rōne rei. Si primo mō, sic. s. secatur sciētia in eā quæ est de necessariis, & eā quæ de contingentibus. Si secundo modo, sic omnis scientia est de necessariis. nec habet in hoc sensu locum diuisio illa: sed tūc fit diuisio scientiæ a sensu & opinione &c.

¶ Circa probationem primæ partis cōclusionis dubitat, qa falsum assumitur, seu supponitur, vel ꝓcessus est ex particularib⁹. Tota. n. vis probationis stat ī hoc, quia cōtingēs est cōtingēs ꝓp materiā, quæ est indiuiduationis principiū, vt patet ex hoc. n. infertur. ergo a sensu directe cognoscitur &c. Sed hæc propositio, aut est particularis, & sic nō cōcludit nisi particulariter. ergo q. dā cōtingentia directe a sensu tm̄ noscūtur &c. cū tā litera vniuersaliter q̄rat de cōtingētibus. Aut est vniuersalis, & sic est falsa, tū quia dantur cōtingētia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrii, tū quia dātur cōtingētia vniuersalia, vt hominē cōburi &c. neutra enim ex materia indiuiduante oriūtur, cū ab ipsa hęc abstrahant, illa vero omnino aliena sunt.

¶ Circa ꝓbationē vltimæ partis dubitatur: quia nulla vī esse ista differētia inter cōsequētia formā, & cōsequētia materiā, quo ad necessitatem & contingētiā. Q̄m cōsequētia materiā distinguūtur in necessaria, & cōtingentia: mors. n. & corruptio necessario ifunt & tñ ex materia. Et similiter cōsequētia formā, distinguūtur in necessaria & contingētia: ridere. n. est opatio seq̄ns formā, & tñ cōtingēter inest nō. n. op⁹ Sor. ridere

¶ Circa cōclusionē principaliter intēdā totumq; articulum, dubiū occurrit, quia totus iste labor ociosus vī, & ꝓ accidēs. Ociosus q̄dē, qa nihil hīc habeē nisi q. cōtingētia in particulari ꝓ sensum, in vniuersali ꝓ intellectū cognoscunt: hoc āt & scitū erat prius ex hoc, q intellect⁹ est vīum, & sensus singulariū. Et rursus in hoc nulla differētia est ī ter cōtinges & necessariū, qm̄ vtraq; in particulari ad sensum, in vīi ad intellectū spectāt. Per accidēs vero, quia ex vniuersalitate & particularitate pēdet solutio, vt patet in litera: necessitas autē & cōtingētia ꝓ accidēs his cōditionibus annexæ sunt. ergo &c.

¶ Ad euidētiā horū ex q̄q̄d est cōtingētis & necessarii, ꝓcedē dū est. Cōtingēs. n. cū sit qd pōt esse & nō esse, necessariū aūt qd impossibile est aliter se habere, vt patet 5. Met. cōsequēs est, q cōtingētia & necessitas entiū reales nō logicæ differentię, diuersas habeant radices: ita q cōtingētia ex potētia, necessitas vero ex actu oriat. Cuius etiā signū est, q in his inferioribus, in quibus plurimū est de potentia, maxime viget cōtingētia: in rebus vero superioribus maxime actus naturā participātibus, aut oīno nō est, aut ſm qd est cōtingētia: simpliciter. n. entia illa necessaria sunt, & tm̄ habēt cōtingētiæ, quātū potētiæ cuiusdā admistione patiunt. Vnde actus purus oīno, liber est a cōtingētia oīno. Verū qa potentia in rebus materialibus, differētia substantialis aut ꝓprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo cōtingentia nō simpliciter: sed sensibilium ex materia: necessitas aūt ex forma oriri in litera de sensibiliū cognitione tractante dicit. Et qm̄ materia vt materia est, in indiuiduis tantū sensibilibus, inuenit in esse reali: forma aūt esse habet & pfectius absq; sensibili natura admista, idcirco cōtingētia indiuiduis materialibus in litera attribuit: non q sola aut oīa indiuidua materialia sint cōtingētia: cū etiā in vniuersalibus materialibus dētur contingētia, & in cęlestibus nihil sit cōtingēs: sed qa indiuidua materialia sunt primo cōtingētia in genere materialiū, vniuersalia. n. eorū cū a materia recedere incipiant & formæ rationē indui, secūdario cōtingentia sunt. Et propter hoc, cōtingentia & singulare sensibile cōnexa sunt nō ꝓ accidēs, sed p se, rōne ꝓprii principii vtriusq; Nec propterea remouet quin materiā aliqua necessitas sequatur, aut formam aliqua cōtingentia comitetur: sed bene sequitur, quòd formæ nulla contingentia adiūgatur, nisi rōne potētię admistę, & similiter materia nullius necessitatis sit causa.

nisi rõne actus quẽ participat. Materia.n.rõne potẽtiæ, cũ vtrãq; cõtradictionis partẽ respiciat: necessarium nõ respicit: participatione vero actus, necessitatis expers nõ est. Et hoc dupliciter, qa vel vt participat actualitatẽ, induẽdo modũ actus, puta qa hoc ipsum quod est esse in potentia, habet actu, & sic conuenit sibi necessitas ordinis ad vtrãq; contradictionis partem sub disiũctione: & hinc prouenit necessitas corruptionis vtriusq;. Vel vt participat actum per analogiam, seu proportionem ad ipsum, & sic cõuenit sibi necessitas dispositionũ materialiũ: & hinc fit, vt q̃dã accidẽtia dicantur consequi materiam, vt quantitas &c. Et similiter formam, cum ratione actualitatis non consequatur potentiam contradictionis: sed potius actuale aliqd, q̃cqd ipsam non insepara biliter comitatur, totũ vt sic ratione potentiæ sequitur: dico autem vt sic. i. inquantum separabilis rationem habet, quantum.n. separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facile patet respõsio ad omnia quę sita & obiecta.

Ar. 1. huius quæst.

Art. 1. huius quæst.

D. 392.

¶ Ad primum ergo dubium dicitur dupliciter. Primo, q̃ cõtingentia attribuitur indiuiduis materialibus nõ tantum, sed primo: non simpliciter: sed in genere sensibilium, de quorum cognitione est quæstio, & ideo non obstat quòd detur contingentia & in rebus immaterialibus ſm esse vt i voluntate, & secundũ rationem vt in vniuersalibus. Secundo dicitur, quòd quantum ad præsentẽ literam spectat, cõtingentia dupliciter possunt considerari. Vno modo, ſm quod cõtingentia sunt. Alio modo, ſm quod in eis aliquid necessitatis inuenit. Nihil.n. est adeo contingens, quin in se aliquid necessarium habeat. Sicut hoc ipsum quod est Sortem currere, in se quidẽ cõtingẽs est: sed habitudo cursus ad motũ, est necessaria: necessariũ.n. est Sortẽ moueri si currit. Est aũt vnumquodq; contingens ex parte materiæ, quia contingens est quod potest esse & non esse. Potentia autẽ pertinet ad materiam, necessitas autem consequitur rationem formæ, quia ea, quæ cõsequuntur ad formam, ex necessitate insunt. Materia aũt est indiuiduationis principium. Ratio aũt vniuersalis accipitur ſm abstractionẽ formæ a materia particulari. Dictũ autem est supra,* q̃ per se, & directe intellectus est vniuersalium, sensus autẽ singularium, quorum etiam indirecte quodammodo est intellectus, vt supra dictum est. * Sic igitur cõtingentia, prout sunt contingẽtia, cognoscuntur[d] directe quidẽ sensu, indirecte autem ab intellectu: rationes autem vniuersales & necessariæ contingentium cognoscũtur per intellectum. Vnde si attendantur rationes vniuersales sensibilium, omnes scientiæ sunt de necessarijs. Si autem attendantur ipsæ res, sic quædam sciẽtia est de necessarijs, q̃dã vero de cõtingẽtib⁹. Et p hoc patet solutio ab obiecta.

435 Supr. q. 14. ar. 13. & q. 57. ar. 3. Et 22. q. 95. ar. 1. Et 1. dist. 38. art. 5. Et 2. di. 7. q. 2. arti. 2. Et 1. cõ. c. 67. Et ver. q. 8. ar. 12. Et ma. 16. art. 7. Et opusc. 3. ca. 135. & 136

ARTICVLVS IIII.

Vtrum intellectus noster cognoscat futura.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̃ intellectus noster cognoscat futura. Intellectę tingentia sunt, ex materia sunt, quia ex potentia quæ ex materiæ differentia: rationes autem eorum, quia a materia aliqualiter abstrahunt, quanto a materia recedunt, tanto a contingentia separãtur, & perceptibiles sunt ab intellectu, & ꝓpterea merito ab ipsis cõtingentibus distinctæ sunt ī ꝓposito. Vtraq; tamen respõsio quo ad rẽ, in idẽ redit: sed pro literæ intellectu, hæc explicari expedit.

¶ Ad scd̃m vero dr̃, q̃ distinctio illa quę adducitur, sane intellecta, vera est. Nec obstant differẽtiæ assignatæ in litera. vt. n. ex dictis ꝑtet, differentia inter consequẽtia formã, & materiã in hoc quòd illa necessaria, hæc cõtingentia sunt, intelligit de forma vt forma seu actu, & materia vt materia seu potẽtia. Distinctio vero cõsequentiũ tam formam q̃ materiam in necessaria & contingẽtia, intelligitur de forma vt cõpleti tur in se rationem actus & potentiæ, & similiter de materia, vt habet rationẽ potentiæ, & sꝑit rationẽ actus aliquo modo, vt ex positũ est.

¶ Ad tertiũ ãt dr̃, q̃ articulus iste cũ suo processu, necessarius & ꝑ se est. Nec est verũ, q̃ nihil aliud hic, habeaſ, nisi q̃ cõtingẽtia in particulari ꝑ sensum, in vtroꝝ ꝑ intellectũ apprehenduntur. Sed hic habetur q̃ cõtingẽtia absolute loquẽdo, sensu, nõ intellectu apprehẽduntur nisi indirecte. Vñ nõ discutitur hic prius notũ: sed ponitur subtilis differẽtia inter necessariũ & cõtingẽs quo ad cognosci, qa necessariũ spectat ad intellectũ, cõtingẽs ad sẽsum, & hoc qa cõtingẽtia in rebus sensibilib⁹ est cõditio consequẽs materiã indiuiduantẽ sensibilia: necessitas ãt formã fundãtẽ oẽm vniuersalitatẽ. Vnde nõ ꝑ accidẽs se habent cõtingẽtia & necessitas ad vniuersalitatẽ & particularitatẽ: sed ꝑ se, q̃uis nõ ꝑ se primo, sed rõne cõis radicis. Materia. n. vt materia, radix est cõtingẽtiæ ato; indiuiduationis, & similiter forma vt forma, radix ẽ necessitatis & vniuersalitatis. Et hæc cõnexio aperte assignat ī litera rõ cõclusiõis, quare &c.

Ar. 1. huius quæſt.

92

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo respõdet quæsito directe. Secundo amplificando qõnẽ, tñdet vniuersaliter de cognitione futurorũ.

¶ Quo ad primum est vnica distinctio bimembris, cum cõclusionibus iuxta singula mẽbra. Distinctio est, Futura dupliciter, ſm seipsa, vel ſm eorũ rationes, vt de contingentibus dictũ est &c.

¶ Conclusio prima. Futura vt sic, intellectu non nisi reflexe noscuntur. Probatur, quia sunt singularia.

¶ Cõclusio secũda. Futurorũ rationes ītellectu ꝓceptibiles sunt, & sciẽtiæ possunt esse de eis &c. Probatur, qa vniuersales sunt.

Omnia declaranda relinquuntur, iuxta distinctionem in prę cedenti articulo de contingentibus.

Q. 14. arti. 13. q. 57. ar. 3.

¶ Quo ad secundũ, extenditur quæstio ad omnia futura, & non solum sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanũ. Atq; respondetur cum distinctione trimẽbri, singulis conclusionibus iuxta membra singula appositis.

118

¶ Distinctio est, Futura dupliciter, in seipsis, vel causis suis & his, vel necessariis vel ut in pluribus.

¶ Conclusio prima, Futura in seipsis a solo Deo cognoscũtur propter æternitatis intuitum.

¶ Conclusio secunda, Futura in causis necessariis a nobis noscuntur certe, declaratur in eclipsi.

¶ Conclusio tertia, Futura in causis, vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus, & minꝰ, iuxta inclinationem causarum, patet ex se. Circa hæc, nihil occurrit repetendum: sed pertinentia ad primo dicta, in præcedẽti articulo: per tinentia ad nunc dicta in q. 14. videanſ.

119

¶ In responsione ad scd̃m, afferuntſ duæ opiniones de causa præuisionis futurorũ ab anima nostra, iuxta mortem præcipue. vt Greg. vult in quarto dialogo. & in somnis, vt experimur, & similiter in extasi, & vniuersaliter in alienatione a sensibus.

¶ Prima est, q̃ aïa ex sui natura hoc habet. Secũda est, q̃ aïa habet hoc ex participatione superiorũ causarũ. Primam ex Aug. & Platonicã dicit & irrationabile, quia talis modus cognoscẽdi. s. per participationem superiorũ seu idearũ, non est connaturalis animæ nostræ.

6ª

¶ Secundã declarat, primo distinguendo causas superiores, in spirituales & corporales &c. & reddẽdo causam, quare magis ī alienatione sensũ: quia. s. maior approximatio, seu conuersio ad spiritualia ꝓ recessum a corporalibus quo ad primas, & quia noctes silentiores aer quietus, & in somnis parui motus interiores ꝓcipiunt, vtpote aliis nõ impediẽtib⁹ & aïa etiã nõ itẽta, aut occupata aliis, quo ad secundas.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulum primũ.*

Li. de diuina. per som. cap. 2. circa med. tom. 2

TItulus ex sæpe dictis clarus. Ly. n. ꝑ, notat rõnẽ intelligẽdi qualẽ ponimus in specie itel ligibli. Ita q̃ sensus est: an ipsa essentia animę sit sibiipsi, vt species intelligibilis respectu sui, vt cognitæ.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua q̃sito habẽs duas partes: altera affirmatiuam, altera negatiuã. s. aïa nostra nõ ꝑ essentiã suam: sed ꝑ actũ suũ se cognoscit. Circa quam facit tria. Primo, probat eã quo ad vtranq; partẽ simul. Secũdo, declarat partẽ affirmatiuã, quid. s. sit ille suus actꝰ, ibi. Si igitur intellectus humanꝰ. Tertio, manifestat modos quibus anima cognoscit se per suũ actũ.

Li. de diuina. ꝑ som. c. 2. 2 medio tom. 2.

¶ Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellectꝰ noster est pura potentia in genere intelligibili. ergo nõ cognoscit se ꝑ propriã essentiã: sed ꝑ actũ suũ. Huius rationis in litera primo ponit ratio cõsequẽtiæ expresse, & antecedẽtis elicitiue. Deinde ꝓbat antecedens, & tertio respõdetur tacitę obiectioni, ibi, Sic etiã Platonici &c.

¶ Rõ antecedẽtis & cõsequẽtię simul, est hæc propositio. Vnũ quodq; est cognoscibile ſm qd̃ est ī actu & nõ ſm qd̃ in potẽtia. Probatur primo authoritate Arist. 9. Met. tex. 20. Secũdo, ex rõne obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc mõ nulla res habet rõnẽ alicuius entis: aut veri, nisi ſm qd̃ ī actu rationẽ illius habet, vel participat. &c. et

est, *cum de Dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam a nobis. Et si quidem in suis causis sint, vt ex quibus ex necessitate proueniant, cognoscuntur per certitudinẽ sciẽtiæ, sicut astrologus præcognoscit eclipsim futuram. Si autem sic sint in suis causis, vt ab eis proueniant vt in pluribus, sic cognosci possunt per quandam coniecturam °, vel magis vel minus certam, secundum quod causæ sunt, vel magis vel minus inclinatę ad effectus.

A

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd ratio illa procedit de cognitione, quæ fit per rationes vniuersales causarum, ex quibus futura cognosci possunt, secundum modum ordinis effectus ad causam.

B

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut Augusti. dicit 12. confes. anima habet quandam vim sortis, vt ex sui natura possit futura cognoscere. Et ideo quando retrahitur a corporeis sensibus, & quodammodo reuertitur ad seipsam, fit particeps notitiæ futurorum. Et hæc quidem opinio rationabilis esset, si ponemus, quòd anima acciperet cognitionem rerum, secundum participationem idearum, sicut Platonici posuerunt[e]: quia sic anima ex sui natura cognosceret vniuersales causas omnium effectuũ: sed impeditur per corpus. unde quando a corporis sensibus abstrahitur, futura cognoscit. Sed quia iste modus cognoscendi nõ est cõnaturalis intellectui nostro, sed magis vt cognitionem a sensibus accipiat, non est secundum naturam animæ, quòd futura cognoscat, cum a sensibus alienatur: sed magis per impressionem aliquarũ causarum superiorum spiritualiũ & corporalium. Spiritualium[e] quidem, sicut cum virtute diuina ministerio angelorum intellectus humanus illuminatur: & phãtasmata ordinantur ad futura aliqua cognoscenda, vel etiam cum per operationem dęmonum fit aliqua cõmotio in phantasia[e], ad præsignandum aliqua futura quæ[d] dæmones cognoscunt, vt supra dictum est.* Huiusmodi autem impressiones spiritualium causarum magis nata est anima humana suscipere cum a sensibus alienatur: quia per hoc propinquior fit substantijs spiritualibus, & magis libera ab exterioribus inquietudinibus. Contingit autem & hoc, per impressionẽ superiorum causarum corporaliũ materialium. Manifestum est enim

C

D

E

ET circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ cognoscat seipsam per suam essentiam.

¶ Secũdo, Quomodo cognoscat habitus in se existentes.

¶ Tertio, Quomodo intellectꝰ cognoscat proprium actum.

¶ Quarto, Quomodo cognoscat actum voluntatis.

QVAESTIO LXXXVII.

Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

EIN DE cõsiderandũ est quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt.

go nec rationem naturæ cognoscibilis, consequentia patet, quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notū: non.n. domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia, habet rationem albi. vnde nō potest cognosci vt domus & album. Tertio, inductione inchoante a sensibilibus vt cognoscuntur a sensibus, quia coloratum non sentitur visu nisi sit actu coloratum: & deinde a sensibilib⁹, vt percipiūtur intellectu nostro: in cuius signum, materia nō cognoscitur, nisi per analogiam ad formā, ex primo Phys. Et demum ad separata a materia deueniendo, q̄nia in eis quælibet ita se habet ad hoc quòd sit intelligibilis p̄ seipsam: sicut se habet ad hoc q̄ sit actu. Et manifestāt hoc, graduando intelligētias penes actum & potētiam. Prima.n. quia est act⁹ purus, nulli omnino potentiæ admistus, & cōpletus ſm totam entis latitudinē, ita q̄ sua actualitas continet omnia actu eminentissimo, quia sic inquam est in essendo, ita est in intelligendo, ita quòd est intelligibilis per seipsam continens omnia ſintelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit non solum se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarum vero intelligētiarum essentiæ, sunt actus: nō tamē puri nec cōpleti, ita q̄ eo quia act⁹ sunt in genere intelligibilium, ideo per seipsas ſtelligibiles sunt actu: eo vero quia nō sunt puri, sed potentiæ permisti, plus, & minus: ac p̄ hoc non continent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo per seipsas nō sufficienter cognitionem pariunt aliorum. Vltimæ autem intellectuales substantiæ essentia, pura potentia iure est in genere intelligibilium: ac per hoc nec suiipsius, nec aliorū per seipsam cognitionem nata est facere. Ex his.n. habetur ratio, & consequentiæ & antecedentis. consequentiæ quidem, quia si vnumquodq; sicut se habet ad actū, ita ad intelligibilitatem, consequens est, si aliquid ex se nihil habet actus, nihil habet ſm se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibilium, nō est per seipsum intelligibilis. Antecedēs vero, quia ex quo intellectus supremus est actus purus, & consequenter se habentes, habēt aliquid actus & aliquid potētiæ, crescente ſm per potentia cum elongatione ab actu puro: cōsequens est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potentia sit in illo genere. Deinde probatur antecedēs ſpecialiter authoritate Arist. 3. de Anima. text. 5. & a quid nominis, quia possibilis nominatur. Tertio, respondet tacitæ obiectioni. vbi aduerte, quòd obiectio cū eius origine est hæc. Quia.n. ex dictis in litera expresse habentur duo. Primum, q̄ intellectus noster ex seipso habet virtutē, vt intelligat. Secūdū, quòd intellectus noster ex seipso non habet virtutē vt intelligatur: hinc sit, vt ordo ſtellectuū sit infra ordinem intelligibiliū. Si.n. perfectio intellectus nostri quā ex se habet, sufficit ad hoc, quòd intelligat: & nō ad hoc, quòd intelligatur, necessario sequitur, quòd plus perfectionis requiritur ad hoc, quòd aliquid intelligatur, quàm ad hoc quòd aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus T. hoc ex dictis cōsequi, & hoc prima facie non videtur esse verum, immo tanquam inconueniēs poterat sibi obiici: ideo excludit hanc phātasiam, ostendens hoc esse acceptādum vt conueniens: nō solū Peripatheticis (secūdum quorum documenta processit) sed etiā Platonicis. Vnde inquit, quòd etiam Platonici posuerunt intellectum infra intelligibile, & probat, quia intellectus non intelligit, nisi participatione intelligibilis: participans autem, constat esse īfra participatū.

436 2.con.c.96. pri. Et li.3. c.46. Et ver. q.8.ar.6. Et 2.de anima lec.6.fin. Et li.3.le.8.

Li.9.c.3.in fine.

†tex.15.tomo.2.

Q.75.ar.2.

Li.3.de anima tex.15. tom.2.

Li.9. Meta. tex.20.to.3

RTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima intellectiua ſeipſam cognoſcat per ſuam eſſentiam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam. Dicit enim Aug.* 9. de Trinita. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.

¶ 2 Præt. Angelus & anima humana conueniunt in genere intellectualis substantiæ. Sed angelus intelligit seipsum per essentiam suā. Ergo & anima humana.

¶ 3 Præt. In his quæ sunt sine materia, idē est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur † 3. de Anima. Sed mens humana est sine materia: non enim est actus corporis alicuius, vt supra dictum est*. Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiā suā.

SED CONTRA est, quod dicit in* tertio de Anima, quòd intellectus intelligit seipsum, sicut & alia. Sed alia non intelligit per essentiam eorum, sed per eorum similitudines. Ergo neque se intelligit per essentiam suam.

RESPON. Dicendum, quòd vnumquodq; cognoscibile est secundum quod est in actu, & non secundum quod est in potentia, vt dicitur in* 9. Metaphysico. Sic enim aliquid est ens & verum, quod sub cognitione cadit, prout actu est, & hoc quidem manifeste apparet in rebus sensibilibus. Non enim visus percipit coloratum in potentia: sed solum coloratum in actu. Et similiter intellectus, manifestum est, quòd inquantum est cognoscitiuus rerum materialium, non cognoscit nisi quod est actu. Et inde est, quòd non cognoscit materiam primam, nisi secundum proportionem ad formam, vt dicitur in* primo Physicorum. Vnde & in substantijs immaterialibus secundum quod vnaquæq; earum se habet ad hoc, quòd sit in actu per essentiam suā, ita se habet ad hoc, quòd sit per suam essentiam intelligibilis. Essentia igitur Dei, quæ est actus purus, & perfectus, est simpliciter, & perfecte secundum seipsam intelligibilis. Vnde Deus per suam essentiam non solum seipsum, sed etiam omnia intelligit. Angeli autem essentia, est quidem in genere intelligibilium vt actus, non tamen vt actus purus, neque completus. vnde eius intelligere non cōpletur per essentiam suam. Etsi enim per essentiam suam se intelligat angelus ᵉ, tamen non omnia potest per essentiam suam cognoscere: sed cognoscit alia a se per eorum similitudines ᵉ. Intellectus autem humanus se habet in genere rerum intelligibilium, vt ens in potentia tantum, sicut & materia prima se habet in genere rerum sensibilium ᵉ. vnde possibilis nominatur. Sic igitur in sua essentia consideratus, se habet vt potentia intelligens. Vnde ex seipso habet

Li.1:Phys. tex.69.tus

Q.ar.ad 2.& q. 14.ar.7.

285 286 280

immaterialium. Refert autem plurimum, quouis modo intelligatur: quoniam iuxta primum sensum limitata est propositio, iuxta secundum vero extensa est, tam ad ordinem intelligibilium vt sic, quàm ad ordinem intellectuum vt sic. Ita q̄ sensus esset, quòd intellectus noster est pura potentia, & in ordine intelligibilium, & in ordine intellectuum. Est autem præter diuersitatem sensuum ratio dubitandi: quia si intellectus noster est pura potētia in genere vtroque, consequens est, quòd sicut ex se nō habet rationem intelligibilis, ita non habet virtutem intelligendi: cuius oppositum in litera dicitur. Si autem in altero genere, scilicet intelligibilium est pura potentia, sequitur, quòd intellectus noster non est infimus in ordine intellectuum: quia potest dari inferior, qui, scilicet sit pura potentia in ordine intellectuū, maxime distans a primo qui est purus actus.

¶ Circa illam propositionem, scilicet, quòd ordo intelligibiliū est supra ordinem intellectuū, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secundum quid. Non secundum quid: quia penes ordinem secundū quid non graduantur entia in vniuerso. Nec simpliciter, quia constat quòd intellectus vt sic, nobilior est quàm intelligibile. quoniam intellectus significat aliquid viuēs: cum intelligere viuere sit, intelligibile vero abstrahit a viuo & non viuo. Et rursus, intelligibile est propter intellectum, sicut accidens propter subſtantiam, & non ecōuerso. Et similiter intelligibile

gibile potest esse accidens, vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autem est substantia. Et confirmatur, quia ex hoc sequitur, quòd quilibet intellectus vt sic, esset pura potentia, aut si datur latitudo inter eos, quòd quanto intellectus est superior, tāto est magis in potentia, quod est manifeste falsum. Probatur sequela, quia si intelligibile est supra intellectū, hoc non est nisi sicut actus est supra potētiam, & cū quilibet intellectus extendat se ad ens secundum communem eius rationem, consequēs est, quòd quilibet se habeat ad totum ens vt potentia ad actum, ac per hoc, quilibet sit pura potentia, vel si aliqua datur latitudo, cum cōstat quòd quāto intellectus est superior, tāto plures & magis entis differentias nouit, sequetur quòd altior intellectus habet amplioremⁿ potentiam, vtpote respectu amplioris ſtelligibilis, & sic intellectus diuinus vt intellectus est, esset purissima potentia, quod nefas est cogitare.

¶ Ad euidentiā horum sciendum est, quòd cum duplex rerum ordo in vniuerso inueniatur. ſ. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia constet, vterque (vt concludit Auer. in 3. de anima, cō. 5.) diuiditur in materiā & formam: ita quòd quemadmodū in genere sensibilium aliquid est vt in pura potentia, & aliquid vtactus &c. ita in genere rerum immaterialium. Cum autem intelligere exigat intellectum & intelligibile, & proportio intellectus vt sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionem, cum in hoc consistat intellectus in actu, quòd sit intelligibile, vt ex supra dictis patet: consequens est, vt entia immaterialia in duos distribuantur ordines. ſ. intelligibilium & intellectuum. Et quoniam intelligibile constat ex immaterialitate perfectiua, consequens est vt sicut res se habet ad hoc, q̄ sit immaterialiter perfectiua, ita se habet ad hoc, quòd sit ſtelligibilis. Quòd enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo quòd nullum materiale est intelligibile, nisi per abstractionem a materia. Quòd vero exigat perfectiuitatem: patet ex eo quòd intellectus ex hoc constituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est omnino vt actus purus, quia immaterialis cum sit, ita est perfectiua intellectus respectu omnis intelligibilis, q̄ respectu nullius habere potest rationem perfectibilis. Essentia vero angelica, se habet vt act⁹ quidē, sed permistus potētię: quia sic p̄dicit intellectū, vt sit perfectibilis p̄ alia intelligibilia, vnde quælibet intelligentia præter primam, intelligit aliquid extra se. Essentia vero animæ nostræ, se habet vt pura potentia. Ex eo enim quòd est immaterialis, cōtinetur infra ſtud genus: sed ex eo, q̄ perfectiuitatem nullam habet in actu ex se, quod manifestat receptio omnium intelligibiliū in ea, & ipsius in nullo, puræ potentiæ locum tenet: ac per hoc infimo loco posita, terminat genus intelligibilium. Sensibilia siquidem dicuntur intelligibilia in potentia æquiuoce ab anima: anima enim est intelligibilis in potentia, vt infra genus intelligibilium contenta: res vero sensibilis dicitur intelligibilis in potētia, vt res extra genus. Et rursus, anima dicitur intelligibilis in potētia propria, res vero sensibilis dicitur intellectualis potentia extrinseca, immo alterius generis, scilicet ipsius animæ, quæ potest facere eam intelligibile. Vnde Auer. in lib. de sen. & sensato, pulchre dixit, q̄ res sensibilis transfertur de ordine in ordinem, cum sit per intellectum agētem intelligibilis actu. Quia vero intellectus constat immateria litate per fecta, seu perfecti bili per ipsum, intelligibile, cōsequēs est, vt vnūquodq; quēadmodum se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, vt sic perfectum: ita se habet quòd intelligit. Quòd enim ad intellectum exigatur quòd sit immaterialis, planū est: quòd vero sit perfectus, vel perfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui gradus patet: ostensum ē enim supra, quòd ex hoc ipso quòd res est, non solum ipsa, sed alia, est cognoscitiua, & consequēter, ex hoc quòd res est, non solum ipsa: sed alia intelligibiliter, est intellectiua, esse autem alia intelligibiliter cum contingat & actu & potentia, nihil aliud est, quàm perfectum vel perfectibile esse per intelligibile vt sic. Vnde in ordine intellectuum, diuinus intellectus, qui est ipsum totum suum intelligibile in actu, secūdo, est actus purus. Angelicus vero, qui est totum suum naturale intelligibile in habitu, seu in actu primo, cum nō omnia simul actu intelligat, habet rationem actus permisti potentiæ, & hic est magna latitudo secundum quod quilibet intellectus est ſem per suū primo intelligibile, quod est propria essentia. Intellectus enim qui est actualius & vniuersalius intelligibile, est nobilior: intellectus vero humanus, qui nullū actu intelligibile est, eo quòd est sicut tabula rasa, est pura potētia in ordine etiam intellectuum: habet enim q̄ intellectus sit ex eo q̄ perfectibilis p̄ intelligibile vt sic, quòd vero in pura potentia, ex eo quòd nullum actu intelligibile aut habitu, habet ex sui natura. Ex his autem facile responderi potest ad dubia mota. Ad primum enim iam patet, q̄ stat aliquid esse puram potentiam in genere immaterialium, &, tamen actum in genere sensibilium. Vnde Sco. deceptus est, ac si pura potentia in genere intelligibili esset pura potentia simpliciter in genere entium. Anima enim est actus corporis sensibilis: est autem potentia pura intelligibilis.

¶ Ad secundum vero iam patet, quòd intellectus noster est pura potentia in-vtroq; ordine. ſ. intelligibilis & intellectus: diuersa tamen ratione. Et ad obiectionem in oppositum, negatur sequela: quoniam non est par ratio de intellectu & intelligibili respectu puræ potentiæ: quia potentia est conditio diminuens rationem intelligibilis, non autem rationem intellectus. Et hoc, quia intelligibile habet rationē perfectiui, intellectus vero huius disiuncti quod est perfecti, aut perfectibilis. Constat.n. quòd potentia minuit rationem perfectiui, non autē perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, quæ innuitur in litera, quia. ſ. plus requiritur ad hoc, quòd aliquid dicatur absolute intelligibile, quàm intellectus, quia ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd quāmuis possit dici, q̄ intellectus & intelligibile se habent sicut excedentia & excessa, quia illa substantia, viūs, finis, gratia cuius &c. Illud vero actus & propria

Q.84.ar.5

Li.9.de Trini.c.6.paulo a prin.tomo.3.

Li.10.de trini.c.9.to.3.

pria perfectio viuentis, vt sic &c. Videtur tamen mihi, ꝙ formali
ter loquendo de intellectu, & intelligibili vt sic, superior simpli-
citer sit ordo intelligibil ú, quoniam proportio intellectus ad in
telligibile, est proportio vel perfecti vel perfectibilis ad propriam
perfectionem. Constat autem, quòd duarum rationum formaliũ
se habentium vt pro
pria potentia & pro
prius actus, illa quæ
habet rationẽ actus,
est simpliciter nobi-
lior, vt patet. Et con
firmatur hoc autho
ritate Arist. 12. Met.
ca. 51. vbi vult, ꝙ si
Deus intelligeret ali
quid extra se, ꝙ ha-
beret aliquid nobi-
lius, quia intelligere
est propria perfectio
intellectus. Ad obie
cta vero in oppositũ
dicitur, & primo ad
primũ dupl'r: primo
ꝙ falsum est, ꝙ itel
ligibile abstrahat a
vita, imo eiusdem vi
tæ cá nobilior est in
telligibile q̃ intelle-
ctus, qa hæc vt ma
teria, illud vt forma.
Secũdo dicit, ꝙ esse
viuum, esse substan-
tiam, & alia huiusmodi, accidunt intel
lectui & intelligibi-
li vt sic, sicut esse figuram accidit trian
gulo vt habet tres, & vniuersaliter om
ne quod ẽ extra differentialem cõceptũ
inferioris alicuius, si
ue superius sit siue
inferius, accidens. i.
extra rationem for-
malem est. Vnde penes ista non est consideranda nobilitas rerũ:
& ratio in promptu est, quia rationes rerũ pensandæ sunt ex pro I
priis tantum, quæ conueniunt eis per se primo, & non ratione
superiorum, aut inferiorum. intellectui autem & intelligibili vt
sic, conuenit prædicta proportio, ſm quam intellectus manifeste
est inferior. Ad confirmationem vero vltimo adductam negatur
sequela. Et ad probationẽ admissa illa negatiua. s. ꝙ intelligibile
nõ est supra intellectũ, nisi sicut actus supra potentiã. Rñdetur,
ꝙ cum ordo superioritatis supponat distinctionẽ inter superius
& inferius, consequens est, ꝙ vbi intellectus & intelligibile sunt
idẽ, ibi ordo præuenitur ab identitate: nec potest esse ordo ſm rẽ,
sed rationem tantum: & quoniam identitas præuenit habitudi-
nem potentiæ ad actum, quæ distinctionẽ exigit, restat ꝙ ordo
intellectuum & intelligibilium, non nisi vbi intelligibile distin-
guitur aut distingueretur ab intellectu, proprie locum habet. Et
ideo falsa est illa conseq. ergo quilibet intellectus se habet ad to
tum ens vt potentia ad actum: immo intellectus diuinus se ha-
bet ad totũ ens vt actus totius entis, vt superius discussum fuit.
et quanto intellectus est superior, tanto est magis in actu respe- K
ctu totius entis. Quælibet enim intelligentia est totum ens, par-
tim in actu secundo, & partim in actu primo. Et inter eas quan
to superior, plus entis est in actu secundo, & minus in actu pri-
mo, quia tanto habet vniuersaliorẽ essentiam, quã semper intue
tur, & vniuersaliores species concomitantur. Noster autem so-
lus intellectus est, qui est totum ens in potentia, ita quòd nec in
actu primo nec secundo, est aliquid eorum quæ sunt, vt dicitur
in. 3. de Anima: sed possibilis tantum vocatus intellectus.

¶ Quo ad secundum, ostendit quid sit ille actus, per quem intel
lectus noster nouit seipsum. Et hoc ostendit ex differentia inter
modum intelligendi attributum intellectui a Plat. & attribu-
tum ab Arist. Ille enim posuit, quòd intelligimus per participa
tionem idearum: iste quòd per collectionem a sensibus. & conse-
quenter apud illũ actus intellectus est participatio idearũ: apud
istum acceptio a sensibilibus: ac per hoc apud illũ actus per quẽ
intellectus nouit seipsum, est participatio superiorum: apud Ari
stot. vero, species a sensibus collecta lumine intellectus agẽtis, &
quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto &c.

¶ Circa hanc partem aduerte diligẽter inserta verba in litera. s. F
quòd intellectus agẽs est actus ipsorum intelligibilium, quæ ab-
stra huntur a materia, & eis mediantibus intelligit intellectus
possibilis. Remanserãt. n. duo dubia ardua valde: alterũ de intelle
ctu possibili, alterũ de intellectu agente. De possibli quidẽ, tale,
Res sensibilis intelligibilis in potẽtia, suf
ficienter fit ex præ-
sentia intellect⁹ agẽ
tis ſtelligibilis actu,
ergo intellectus pos
sibilis sub lumine in
tellectus agentis fit
intelligibilis i actu.
ergo anima nostra p
seipsam, seipsam no
uit. Prima consequẽ
tia probatur: quia si
id quòd est in poten
tia remotiori potest
secluso omni alio a
tali agente fieri tale
in actu. ergo id qđ
est in potẽtia minus
remota: sed constat
rem materialem esse
intelligibile in potẽ
tia remotiori, quam
sit intellectus possi-
bilis, quia q̃uis verũ
que sit intelligibile
in potentia, intelle-
ctus tamen est intra
genus intelligibiliũ,
res autem materia-
lis, extra. Si igit phã
tasma sensibile cum
intellectu agẽte sat ter. 13.
est ad faciendum in
telligibile ī actu, cur
non hoc intelligibi-
le quod est intelle-
ctus possibilis, vna In solu.
cũ agẽte ad hoc sat 2. præced.
ẽ cũ sit spiritualior?

bile propter similitudinem sensibi
lis, quæ est forma sensus in actu,
ita intellectus in actu est intellectũ
in actu, propter similitudinem rei
intellectæ, quæ est forma ītellectus
in actu*. Et ideo intellectus huma-
nus, qui fit in actu per ſpeciem rei
intellectæ, per eandem ſpeciem in-
telligitur, sicut per formam ſuam.
Idem autẽ est dicere, ꝙ in his, quæ
sunt sine materia, idem est intelle-
ctus & quod intelligitur: ac si di-
ceretur, quòd in his quæ sunt intel
lecta in actu, idẽ est intellectus &,
quod intelligitur, Per hoc enim ali
quid est intellectum in actu, ꝙ est
sine materia. Sed in hoc est differẽ
tia: quia quorundam essentiæ sunt
sine materia, sicut ſubstantiæ sepa- H
ratæ, quas angelos dicimus: quarũ
vnaquæque & est intellecta, & est
intelligens. Sed quædam res sunt,
quarum essentiæ non sunt sine ma
teria, sed solum similitudines ab
eis abstractę. Vnde & Commen. di-
cit in *3. de anima, quòd proposi-
tio inducta non habet veritatẽ nisi
ſubstantijs separatis. Verificatur
enim quodammodo in eis, quod
nõ verificatur in alijs, vt dictũ est*.

De agẽte vero, q̃a si intellectus agẽs est pars potestatiua aiæ (vt
superius determinatũ est) cum ipse non sit pura potentia, sed sit I
actus in genere intelligibilium (vt patet hic, & in. 3. de anima)
cur ipse per seipsum non intelligitur ab anima, & sic anima per
seipsam. i. absq; omni extraneo obiecto intelligit seipsam? Am-
bo siquidem hæc dubia, his pauculis verbis interiectis, diuinus
ille intellectus exclusit: dum patefecit ordinem, quo intellectus
agens, actus est & perfectio possibilis. Recolendum est, quòd ad
hoc quòd aliquid sit intelligibile in actu, exigitur quòd possit
perficere intellectum obiectiue: alioquin intelligibile in actu nõ
est, & propterea eo modo quo aliquid se habet ad perficiendum
intellectum obiectiue, ita se habet ad hoc, quòd sit intelligibile
in actu: duobus autem modis cõtingit hoc fieri. s. mediate, & im
mediate, & quòd immediate quidem potest, cõstat quòd per seip
sum intelligibile est in actu, quòd vero mediate non nisi mediã-
te illo, quod est naturaliter medium, vt de se patet. Vnde quia in
tellectus agens respectu intelligibilium materialium est actus
immediate: respectu vero intellectus possibilis est actus median
tibus intelligibilibus rerum materialiũ, vt in litera dicitur, ideo
res sensibiles possunt immediate. i. absq; alio obiecto medio pe
ficere intellectum obiectiue, ipse autem seipsum, non. Et simili-
ter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectum pos
sibilem immediate, sed mediantibus intelligibilibus materialiũ,
quorum primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absque alio
medio obiecto intelligitur: omnia ergo soluuntur ex ordine me
diationis in litera assignato.

¶ Quo ad tertium, modos duos, quibus intellectus per suũ actũ
se nouit, ostensurus, tria dicit. Primo, modos ipsos. Alter termi-
nat quæstionem an est, alter quæstionem quid est. Secũdo, respõ
det tacitæ obiectioni ex authoritate Aug. dicẽtis, quòd nouimus
quid est anima per veritatem diuinam: æquiuocatio. n. ostendi-
tur in ly per, quoniam ly per actum suum, denotat habitudiné
medii terminis: ly vero per veritatem primam, denotat habitudi
nẽ causæ primæ, a qua est omnis efficacia iudicii &c. Tertio, pro
declaratione quoq; doctrinæ Aug. addit differentias inter has co
gnitiones ad propositum, quòd ad primam sufficit anima præ-
ſens suo actui, ad secũdã exigitur valde diligens inquisitio, quoniam

ſam vt 1. de Anima dicitur, omnino & penitus difficillimorum A
est, aliquam de ea fidem accipere.

¶ In responsione ad secundũ occurrit, quod restabat dub. qũo. s.
stat simul, quòd anima ſm substantiam sit pura potentia, & ꝙ
ſm vnã eius, & ab ea virtutem. s. intellectum agentẽ, sit actus in

ARTICVLVS II.

Vtrum intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum.

AD SECVNDVM sic pro-
ceditur. Videtur, ꝙ intelle
ctus noster cognoscat habitus ani-
mæ per essentiam eorum. Dicit. n.
Aug. † 13. de Trini. Nõ sic videtur
fides in corde, in quo est, sicut ani
ma alterius hominis ex motibus
corporis videtur: sed eá tenet cer-
tissima scientia, clamatque cõscien
tia. Et eadẽ rõ est de aliis habitibus
animæ. Ergo habitus animæ non
cognoscũtur p actus: sed p seipsos.
¶ 2 Præt. Res materiales, quæ sunt
extra animam, cognoscuntur per
hoc, ꝙ similitudines earum sunt
præsentialiter in anima, Et ideo di
cuntur per suas similitudines co-
gnosci. Sed habitus animæ præsen
tialiter per suam essentiam sunt in
aïa. Ergo p suã essentiã cognoscũt.
¶ 3 Præt. Propter qđ vnũ quodq;
tale, & illud magis. Sed res aliæ
cognoscuntur ab anima propter
habitus, & species intelligibiles.
Ergo ista magis per seipsa ab ani-
ma cognoscuntur.

SED CONTRA. Habitus sunt
principia actuum, sicut & poten-
tiæ. Sed sicut dicitur *2. de Anima,
priores potentijs ſm rationẽ actus
& operationes sunt. Ergo eadem
rõne sunt priores habitib⁹. Et ita
habitus per actus cognoscũtur si-
cut & potentiæ.

RESPON. Dicendum, ꝙ habi
tus quodammodo est medium in-
ter potẽtiam puram & purũ actũ.
Iam autem dictum est, *ꝙ nihil co
gnoscitur nisi secundũ qđ est actu.
Sic ergo inquantum habitus defi-
cit ab actu perfecto, deficit ab hoc, E
vt non sit per seipsum cognosci-
bilis: sed necesse est, ꝙ per actum
suum cognoscatur: siue dum ali
quis percipit se habere habitum p
hoc, ꝙ percipit se producere actũ
propriũ habitus, siue dum aliquis

inquirit naturam & rationem ha-
bitus ex consideratione actus. Et
prima quidẽ cognitio habitus, fit
per ipsam præsentiam habitus: qa
ex hoc ipso, quòd est præsens, actũ
causat, in quo statim percipitur.
Secunda autem cognitio habitus
fit per studiosam inquisitionẽ, si-
cut supradictum est de mente*.

AD PRIMVM ergo dicendũ,
ꝙ etsi fides non cognoscatur per
exteriores corporis motus, percipitur tamẽ etiam ab eo in quo est, art. præced.
per interiorem actum cordis. Nul
lus enim fidem se habere scit, nisi
per hoc, quòd se credere percipit.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ habitus
sunt præsentes in ītellectu nostro,
non sicut obiecta intellectus: quia
obiectũ intellectus nostri secundũ C
statum presentis vitę est natura rei
materialis: vt supradictũ est: *sed Q. 84. ar. 7.
sunt præsentes in intellectu, vt qui
bus intellectus intelligit.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ cum di-
citur, Propter quod vnumquodq;
illud magis; vẽritatem habet, si in-
telligatur in his quæ sunt vnius or
dinis: puta in vno genere causæ.
Puta si dicatur, ꝙ sanitas est de side
rabilis propter vitam, sequitur, ꝙ
vita sit magis desiderabilis. Si autẽ D
accipiantur ea quæ. sunt diuersorũ
ordinum, non habet veritatem. Vt
si dicatur, ꝙ sanitas est desiderabi-
lis propter medicinam, non ideo
sequitur, ꝙ medicina sit magis de-
siderabilis: quia sanitas est in ordi
ne finium, medicina autem in or-
dine causarum efficiẽtium. Sic igi-
tur si accipiamus duo, quorũ vtrũ
que sit per se in ordine obiectorũ
cognitionis: illud propter quod
aliud cognoscit, erit magis notũ:
sicut principia cõclusionibus. Sed
habitus nõ est de ordine obiecto- E
rum inquantum est habitus: nec
propter habitũ aliqua cognoscunt
sicut propter obiectũ cognitum,
sed sicut propter dispositionem,
vel formã, qua cognoscens cogno-
scit, Et ideo ratio non sequitur.

¶ *Super Quæstionis octauæ ſm septimæ Articulũ secundũ.*

TItulus clarus.
¶ In corpe duo.
Primo cõclusio re-
sponsiua. Secũdo di-
stinguit modos co-
gnoscendi habitum.
¶ Quo ad primum,
cõclusio habẽs duas
partes ẽ ista. Habitꝰ
nõ per seipsum, sed
p actũ cognoscitur.
Probatur. Quod nõ
est actus, nõ cogno-
scitur nisi p actum:
sed habitus non est
actus. ergo nõ nisi p
actũ cognoscit. Ma-
ior patet ex ꝓcedẽti
articulo. Minor pro-
batur: quia habitus
est medium inter po
tentiam & actum.
¶ Circa hanc partẽ
dubiũ est. Tum quia
hoc cõtradicit supe-
rioribus, in quibus
dictũ est, ꝙ species
intelligibiles sunt
actu ītelligibiles: ha
bitus n. intellectus,
aut est ipsa species,
aut idem est iudiciũ
de specie, & habitu,
quo ad esse actu, vel
potentia. Tum quia
si ex hoc, quòd habi
tus est actus admiſt⁹
potentiæ, infertur,
ergo non a est actu in-
telligibilis, sequere-
tur, quòd nihil esset

actu intelligibile nisi actus purus: quod repugnat etiam dictis.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia medium vtroq; extremo-
rum nomine vocatur, sicut vtriusq; rationem participat ſm cõ-
positionem ad diuersa: idcirco species modo dicuntur intelligibi
lia in actu: & hoc cũ comparantur sensibilibus, & intellectui pos
sibili: quæ sunt intelligibilia in pura potẽtia. Modo dicũtur in-
telligibilia in potentia: & hoc cum his comparantur quæ simpli
citer sunt in actu: cõtingit. n. eis vtrunq; habere: quia mediũ te-
nent inter actum & potentiam. Ad scẽm vero dicitur, ꝙ ma-
le percipitur ratio literæ: nõ. n. ex hoc, ꝙ aliquid habet potentiæ
admiſtum

admistum res, ideo negatur intelligibilis in actu: sed ex eo quòd in genere intelligibili medium est inter potẽtiam & actũ. Aliud enim est esse medium inter puram potentiam & purum actum, & aliud est esse medium inter actum & potẽtiã. Hoc.n. est cõius & est a quo non conuertit consequentia. essentia. n. angeli media est inter purũ actum & purã potentiã, est tñ simpliciter actus & non media inter potentiam, & actũ. Quàmuis omne medium inter potentiam & actum, sit etiã medium inter purã potentiã & purũ actũ vt patet. Quo ad secundum, concludit duo. Primo modos duos cognoscẽdi habitum per actum. s. quo ad qst. an est, & quo ad quæstionẽ, quid est. Deinde potuit differentiã, quia ad primum sufficit pstentia: ad scẽm requiritur diligens inquisitio, vt prædictũ est de potentiis.

438 2. contra. c. 73.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ secundæ Articulum tertium.*

Li. 1. de anima text. 136. & sequentib. tomo. 2. Lib. 10. de Tri. c. 10. & 11. Art. 1. & 2. huius qst.

TItulus clarus. ¶ In corpe duo. Primo respõdet quæsito vnica conclusione. Secundo, ostẽdit diuersos modos in diuersis intellectib⁹ ad cognoscendũ pro prium actum.

¶ Quo ad primum conclusio est. Primũ quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere. Probat sic. Intellectus é actu simpliciter per intelligere. ergo primum quod ītelligitur de eo, est intelligere. Antecedens probatur, quia ītelligere est vltima perfectio intellect⁹: probatur, quia non est actio transiés, sed immanés. cõsequentia probatur, quia V numquodque intelligitur ſm quod est actu.

¶ Quo ad secundum assignantur tres modi diuersi, quibus diuersimode se habent tres intellectus. s. diuinus, angelicus, & humanus, circa cognoscendum ipsum intelligere. Et de diuino quidẽ dicit, quòd omnia ibi sunt idem. De angelico vero, quòd simul & eodem actu intelligere potest essentiam suam, & intelligere suũ. De nostro vero, quòd prius intelligit actum suum quàm se. Ratio eadem est vtriusque, secundum affirmationem & negationẽ, quia scilicet primum obiectũ intelligere angelici, est essentia angeli, nostri vero non, sed aliquid extraneum.

¶ Quo fit, vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti: nostrum vero sit essentiæ vt subiecti nõ obiecti: exterioris rei vero, vt obiecti non subiecti, & propterea sicut eodem actu quo cognoscitur subiectum, cognoscitur & sua perfectio puta coloratum: ita eodem actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiam vt intelligẽs. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere: ideo eadem prima cognitione cognoscitur ipsa vt intelligens, quod est cognoscere suum intelligere. Et per oppositũ de nostro intellectu, quia primum obiectum nostri intelligere non est nostra essentia: sed quod quid naturale, ideo obiecta apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

ARTICVLVS III.

Vtrum intellectus cognoscat proprium actum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̃ intellectus non cognoscat proprium actum. Illud enim proprie cognoscitur, qđ est obiectum cognoscitiuæ virtutis. Sed actus differt ab obiecto. Ergo ītellect⁹ nõ cognoscit suũ actũ.

¶ 2 Præt. Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actum suũ, aliquo actu cognoscit illum, & iterum illum alio actu. Erit ergo procedere in infinitum, quod videtur impossibile.

¶ 3 Præt. Sicut se habet sensus ad actum suum, ita & intellectus. Sed sensus proprius non sentit actum suũ: sed hoc pertinet ad sensum cõmunem: vt dicitur in *lib. de anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

SED CONTRA est, q̃ Aug. dicit *10. de Tri. Intelligo me itelligere.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut iam dictum est, * V numquodq; cognoscitur ſm quod est actu. Vltima autem perfectio intellectus est eius operatio. Non.n. est sic actio tendens in alterũ, quæ sit perfectio operati: sicut ædificatio ædificati, sed manet in operãte, vt perfectio & actus eius, vt dicitur in *9. Meaph. ᶜHoc igit̃ est primũ, qđ de intellectu intelligitur. s. ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellectus, diuersimode se habent. Est.n. aliquis intellectus. s. diuin⁹, qui est ipsum suum intelligere. Et sic in Deo idem est, q̃ intelligat se intelligere, & q̃ intelligat suam essentiam, quia sua essentia est suum intelligere. Est etiam alius intellectus. s. angelicus, qui non est suum ītelligere, sicut supra dictũ est: *sed tñ primũ obiectũ sui intelligere est eius essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo ſm rationem, q̃ intelligat se intelligere, & q̃ intelligat suã essentiã, tñ simul & vno actu vtrunque intelligit: quia hoc quod est intelligere suã essentiã, est propria perfectio suæ essentiæ, Simul autẽ & vno actu intelligitur res cũ sua perfectione. Est autem alius intellectus. s. humanus, qui nec est suũ int. lligere, nec suũ intelligere est obiectũ primũ ipsa eius essentia, sed aliquid extrinsecũ. s. natura materialis rei ᵉ. Et ideo id, qđ primo cognoscit ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum, & secundario cognoscitur ipse actus quo cognoscitur obiectum: & per actũ cognoscitur ipse ītellectus, ᶠ cuius est perfectio ipsum intelligere. Et ideo Philosoph. *dicit, quòd obiecta præcognoscuntur actibus, & actus potentijs.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ obiectũ intellectus est cõmune quoddam. s. ens & verũ: sub quo cõprehenditur etiam ipse actus intelligẽdi. Vnde intellectus pót suũ actũ intelligere: sed non primo: qa nec primum obiectum intellectus nostri secũdum prẽsentem statum est quodlibet ens & verũ: sed ens & verum consideratum in rebus materialibus, vt dictum est: *ex quibus in cognitionem omnium aliorum deuenit.

¶ Circa ea quæ dicuntur, notato tria. Primo, quòd cum quæstio esset de intelligere nostro tantum, conclusio tamen responsiua data est vniuersalis respectu omnis intelligere & ītellectus, & hoc, tũ ad bonitatem doctrinæ, tum ad ostendendum, quòd vna eademq; est radix, vnde prouenit intellectioni; cognitio omnibus, quia. s. est perfectio propria ītellectus vt sic. Secũdo, quòd cũ per conclusionem responsiuam ostensus est ordo quo intelligere cognoscitur in comparatione ad intellectum, & ea quæ in eo sunt, & manifestum esset, quòd intelligere tenet primum locum in cognosci inter omnia quæ intus sunt, propterea quia est act⁹ simpliciter: eleganter in secunda parte corporis, ostenditur ordo simpliciter: an. s. intelligere sit primum inter cognita simpliciter: sicut est prin. um inter cognita pertinẽtia ad intus. Et manifestatur quòd in Deo est primum simpliciter in angelo, licet non sit primum, eodem tamen actu, & simul cognitum cum primo: in homine autẽ est de secundario reflexeq; cognitis. Tertio, quòd hic est sermo de intelligere tã quo ad quæstionem an est, q̃ quo ad quæstionem quid est: in nobis enim vtrũque reflexa cognitione habemus: superiora vero vtrumq; recto & primo intuitu cõspiciunt. Sicut si nos simul intueremur subiectum & passionẽ, & quo ad an est, & quo ad quid est. Intuẽdo.n. essentias suas, intuenẽ intelligere ꝓpriũ, uel quia idem vt in Deo, vel quia illius perfectio vt in angelo. Nos autẽ cum intelligimus lapidem, cum nostrũ intelligere lapidis perfectio non sit: ac per hoc non pertineat ad completum intellectum lapidis apprehendere nostram intellectionem, nullo modo illam intelligimus, nisi postmodũ reflectẽdo nos super opẽre nostro.

¶ Circa differentiam in litera assignatam inter angelũ & Deũ, occurrit dubium. Quia dicitur, quòd in Deo est omnino idẽ. s. re & ratione, intelligere se & intelligere suam essentiam: in angelo vero etsi sit idem re, est tamẽ aliud ſm rationem: hoc.n. expresse habetur in litera ex parte angeli, & implicite per locum ab opposito ex parte Dei. Et tamẽ videtur manifeste falsum: quia sicut intelligere dei, & eius essentia distinguũtur rõne, ita intelligere essentiam, & ipsum intelligere distinguentur ratione. Ad hoc põteſt dupliciter responderi. Primo, quòd licet intelligere dei & essentia quo ad nos distinguãtur ratione: ſm se tñ, vt in deo sunt, sunt vnamet ratio: & quia hic est sermo de cognitione, qua ipse Deus seipsum nouit, vt in se est, ideo intelligere eius quo intelligit suum intelligere, vti est in se, est omnino idem quod intelligere essentiam, quia ipsum intelligere subsistens est quod quid erat esse Dei: non est autem sic in angelo, vt patet. Secundo dicitur, q̃ intelligere esse aliud, vel idem ratione, potest dupliciter intelligi: V no modo, ita quòd alieras oriatur ex alietate formali & realiAlio

Alio modo ex alietate formali tantum. Modo dicitur, quòd licet tam in Deo quàm in angelo intelligere quo intuentur suam essentiam & suum intelligere sit idem re, in angelo tamen est aliud ratione correspondente diuersitati formali, & reali inter intelligere & essentiã: in Deo autem est idẽ, non quia non sit aliquo modo aliud ſm rõnẽ, sed quia nõ est aliud rõne fundata in distinctione reali

D. 103. q. 138. D. 849. næ. Prima, verior ac profundior. Secunda vero, famosior & facilior.

¶ Circa intelligere nostrum, dubium occurrit. Quia si ut in litera dicitur, ẽ intelligibile in actu, cur non statim positum in intellectu intelligitur: nihil. n. aliud requirit ad hoc, q̃ aliquid intelligatur nisi quòd sit intelligibile in actu, & positum in actu secundo in intellectu: sed hæc conueniunt nostro intelligere. ergo &c. Ad hoc breuiter dicitur, quòd adhoc quòd aliquid intelligatur actu ab hoc intellectu plus requiritur q̃ quòd in se sit intelligibile in actu. Exigit nãque, quòd sit pstens huic intellectui non qualitercunq;, sed obiectiue: modo licet ītelligere sit actus intelligibile, & prẽsens intellectui formaliter, non tamen obiectiue, qñ directe intelligimus, & ideo non potest tũc intelligi. Quare autẽ in directa intellectione ipsum nõ sit pstens obiectiue, iam dictum est, quia. s. in tellectus noster ẽ p se primo perfectibilis obiectiue a quid ditate sensibili, & non a substantia animæ, ex hoc. n. est, q̃ intelligere nostrum neq; primũ obiectũ, vt in Deo, neq; aliquid primi obiecti, vt in angelo est, & consequenter, q̃ nõ sit in primo ordine intelligibilium a nobis.

Q. præcar. 2.

D. 123. 45.

439.

Li. 2. de anima tex. 30. tom. 2.

D. 58.

Li. 10. cõf. ca. 14. circa fin. pcip.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ septimæ Articulũ quartũ.*

Li. 10. de Trin. c. 10. & 11. tom. 3. Q. 58. ar. 1.

TItulus clarus. ¶ In corpe duo. Primo respõdet quæsito sẽcõ distinguit modos, vt supra.

¶ Quoad primũ, cõclusio respõsiua est: Actus voluntatis cognoscitur ab intellectu probatur: actus voluntatis nihil aliud est quàm inclinatio consequens formam intellectam vt sic. ergo est in intelligente intelligibiliter. ergo intelligitur ab eo. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur, ex proportionalitate, & ratione. Ratione q̃dẽ, quia vnũquodq; est i eo cuius est, ſm modũ illius in quo est. ergo quod sequitur in tellectũ vt sicut i ipso, est in ipso intelligibiliter. Proportio nalitate vero, teste rationis: quia sicut appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiente: & similiter inclinatio ītelligibilis quæ est actus voluntatis, est ītelligibiliter in intelligẽte, sicut i principio & in proprio subiecto: vñ & Philosophus hoc modo loquẽdi vtitur in *3. de Anima, q̃ volũtas in ratione est. Quod autẽ intelligibiliter est in aliquo intelligente, cõsequens est vt ab eo intelligatur. Vnde actus voluntatis intelligitur ab intellectu, & inquantũ aliquis percipit se velle, & inquãtũ aliquis cognoscit naturã huius actus, & p cõsequens naturã eius principij, qđ est habit⁹, vel potẽtia.

Li. 3. de anima tex. 42. tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ratio illa procederet, si voluntas & ītellectus, sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiã subiecto differrent. Sic. n. quod est in voluntate, esset absens ab intellectu. Nunc autẽ cũ vtrũq; radicetur in vna substantia animæ, & vnum sit quodammodo principium alterius, consequens est, vt quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ bonũ & verũ, quæ sunt obiecta voluntatis & intellectus, differunt ratione: verũ tamẽ vnũ eorũ cõtinetur sub alio, vt supradictum est: * nam verũ est quoddam bonũ, & bonũ est quoddam verum. Et ideo quæ sunt volũtatis cadunt sub intellectu, & quæ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate.

Q. 82. ar. 2. ad 2. & q6. 16. art. 4 ad 1.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ affectus animæ nõ sunt in intellectu, neq; per similitudinem tantum, sicut corpora, neq; p præsentiam vt in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio, in quo habetur notio principiati. Et ideo Aug. * dicit affectus animæ esse in memoria per quasdam notiones.

QVÆSTIO LXXXVIII.

Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea, q̃ su-

Li. 10. cõfes. ca. 14. tom. 1.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulũ primũ.*

TItulus: per seipsas. i. nõ per naturas

turas sensibiliū aut species earum, siue hoc cōcingat p proprias species (vt Plato dixit) siue per cōtinuationē quandā (vt Aue. fingit) siue quouis alio modo.

¶ In corpore quatuor. Primo opinio Pla. Secundo, Arist. Tertio, Auer. Quarto, inuehitur contra Auerroim.

¶ Quo ad primum duo dicūtur. Primo principalis cōclusio Platonica est. Substantiæ immateriales cognoscuntur a nobis. Primo probatur: quia ideæ sunt prima obiecta nostri intellectus. Secūdo reddit ratio, quare sensibilibus se immiscet ītellectus. Et dicitur, p est propter phātasiā & sensum, quæ immiscentur intellectioni, & probatur a signo, qa intellectus quanto purior, tanto magis superiora percipit.

¶ Quo ad secundū conclusio Arist. est: Substantias immateriales nō possumus per se primo intelligere. Probatur, quia ītellectus noster primo respicit naturas sensibilium: cuius signum est, quia sine phantasmate nihil ītelligimus. Et quia hoc magis experimur, restat cōfutata opinio Plato. seu affirmatiua, quo ad ly primo, & nō simpliciter. Hoc enim infinuant literæ verbā, inferendo conclusionem Arist. Et merito: quia Ari. mouit hāc q. in 3. de anima tex. 36. & nō soluit, sed dixit posteri⁹ esse perscrutandū. Vnde eius sententia nō expresse habetur de reliqua quæstionis parte, de qua Auer. ī 3. de anima cō. 36. diffuse disputat.

¶ Quo ad tertium, opinio Auer. ponit in quatuor propositionibus. Prima est supposita. s. q̄ intellectus agens sit substantia separata naturaliter intelligens alias. Secūda: quòd per intellectiua specularia intellectus agens nobis vnitur vt forma, sic, q̄ quāto plura adepti fuerimus intellecta, tanto pfectius vnitur: & adeptis omnibus, pfecte est nobis vnitus. Tertia est: quando intellectus agens est perfecte in nobis vnitus, tunc per ipsum intelligim⁹ q̄cquid ipse intelligit. Quarta est: quòd in hoc consistit vltima nostra fælicitas. Adiungitur in fine his, quòd non refert ad propositū, an Alex. an Auer. sustineatur opin. quo ad differētiam inter nos, & intellectum possibilē.

¶ Secunda propositio probatur ex vnitate operationis pro priæ, intellectui agenti communicatæ primis ītellectis, idest primis principiis. Et si vis diffusè hæc videre, vide in 3. contra Gen. in loco proprio de felicitate. Et si hæc ad formam reducta inquiris, vide in cōmentariis nostris de Ente & essentia. Nolo. n. eadem replicare: ibi oīa hæc clare posui.

¶ Quo ad quartū, ponuntur sex rationes contra Auer. Quarū primæ duæ, procedunt ex prima propositione. Tertia autem, ex fine secūdæ propositionis. Quarta, ex quarta. Quinta, ex tertia. Sexta autem, ex ipsa ratione intellect⁹ agentis &c. In respōsione ad quartū, essent multa dicenda, nisi dicta essent ī cōmentariis prædictis, tractando hanc quæstionem.

440 2. con. c. 50. Et li. 3. c. 41 41. 42. 43. 44. 45. 46. fi. Et de anima, arti. 16. Et opus. 42. c. 6.

*c. 4. in fin. tom. 3.

†Q. 86. art. 2. ad 4.

Li. 3. de anima tex. 7. to mo. 2.

Apud Aristo. li. 1. Meta. tex. 6. 34 416 419

Q. 84. art. 7.

Lib. 3. text. 36.

Li. Ethi. ca. 9. ante medium, to. 5.

Li. Ethi. ca. 10. to. 5.

Li. 10. Eth. ca. 8. to. 5.

Li. 6. Ethi. ca. 6. to. 5.

Cap. ar. 4.

Li. de anima tex. 18. to. 2.

quamus ad hoc, quòd intellectus agēs perfecte vniat nobis: ita q̄ cum omnia intellecta speculata cognouerimus, intellectus agens perfecte vnietur nobis: & poterimus per eum omnia cognoscere materialia & immaterialia; & in hoc ponit vltimam hominis felicitatem. Nec refert, quantum ad propositū pertinet, vtrū in nullo statu felicitatis, intellect⁹ possibilis intelligat substantias separatas per intellectū agentem, vt ipse sentit: vel vt ipse ponit Ale. intellectus possibilis nū quam intelligat substantias separatas propter hoc, q̄ ponit intellectum possibilem corruptibilem: sed homo intelligit substantias separatas per intellectum agentem. Sed prædicta stare non possunt.

Primo quidē, quia si intellectus agens est substātia separata, impossibile est, q̄ p ipsam formaliter intelligamus. Quia id quo formaliter agēs agit, est forma & actus agentis, cū omne agens agat inquantū est actu, sicut supra dictum est * circa intellectum possibilem.

Secundo, quia fm modum prædictum, intellectus agens si est substantia separata, non vnietur nobis fm suam substantiam: sed solum lumen eius, fm quod participatur in intellectis speculatiuis: & non quantum ad alias actiones intellectus agentis, vt possimus p hoc intelligere substātias immateriales, sicut dum videmus colores illuminatos a sole, nō vnit⁹ nobis substantia solis, vt possimus actiones solis agere: sed solū nobis vnitur lumē solis ad visionem colorū.

Tertio, quia dato q̄ fm modum prædictum vniretur nobis substantia intellectus agentis, tū ipsi nō ponunt, q̄ intellectus agens totaliter vniatur nobis, fm vnum intelligibile vel duo, sed fm omnia intellecta speculata. Sed omnia intellecta speculata deficiunt a virtute intellectus agentis, quia multo plus est intelligere substantias separatas, q̄ intelligere omnia materialia. Vñ manifestum est, quòd etiam intellectis omnibus materialibus, nō sic vniretur intellectus agens nobis, vt possemus ītelligere p eū substātias separatas.

Quarto, quia intelligere omnia intellecta materialia, vix competit alicui in hoc mundo, & sic nullus vel pauci ad felicitatē puenirent: quod est cōtra Philosophum in * 1. Ethico. qui dicit, q̄ felicitas est quoddam bonū commune, qđ potest peruenire omnibus non orbatis ad virtutem. Est etiam contra rationem, quòd finem alicuius speciei vt in paucioribus consequantur ea, quæ continentur sub specie.

Quinto, qa Philosophus dicit expresse in * 1. Ethic. q̄ felicitas est operatio fm perfectā virtutem. Et enumeratis multis virtutibus in * 10. concludit, q̄ felicitas vltima consistens in cognitione maximorū intelligibilium est fm virtutem sapientiæ, quā posuerat in * 6. esse caput scientiarum speculatiuarum. Vnde patet, q̄ Arist. posuit vltimam felicitatem hominis in cognitione substantiarum separatarum, qualis potest haberi per scientias speculatiuas: & non per continuationem intellectus agentis a quibusdam confictam.

Sexto, quia supra ostensum est, * q̄ intellectus agens non est substantia separata: sed virtus quædam animæ ad eadem actiue se extendens, ad quæ se extendit intellectus possibilis receptiue. Quia vt dicitur in † 3. de anima, intellectus possibilis est, quo est oīa fieri, intellectus agens, quo est omnia facere. Vterque ergo intellectus se extendit secundum statum præsentis vitæ ad materialia sola, quæ intellectus agens facit intelligibilia actu: & recipiūtur in intellectu possibili. Vnde fm statum præsentis vitæ, neq; p intellectū possibilem, neque per intellectum agentem, possumus intelligere substantias separatas immateriales secundum seipsas.

ADPRIMVM ergo dicendū, q̄ ex illa authoritate. Aug. haberi pōt, q̄ illud, quod mens nostra de cognitione incorporaliū rerum accipere pōt, p seipsam cognoscere possit. Et hoc adeo verū est, vt etiā apud Philosophum* dicatur, q̄ scientia de aīa est principiū quoddam ad cognoscendum substātias separatas. Per hoc. n. q̄ anima nostra cognoscat seipsam, pertingit ad cognitionem aliquam habendā de substantijs incorporeis: qualem eam contingit habere, non q̄ simpliciter & perfecte eas cognoscat, cognoscendo seipsam. Elicitur ex text. 2. li. 1. de anima, tom. 2.

AD 2^m dicendum, q̄ similitudo naturæ non est ratio sufficiens ad cognitionem, alioquin oporteret dicere, quod Empe. dixit, q̄ anima esset de natura omnium, ad hoc, quòd omnia cognosceret. Sed requiritur ad cognoscendum, vt sit similitudo rei cognitæ in cognoscente, quasi quædam forma ipsius. Intellectus aut noster possibilis secundum statum præsentis vitæ, est natus informari similitudinibus rerum materialium a phantasmatibus abstractis: & ideo cognoscit magis materialia quàm substantias immateriales.

AD 3^m dicēdum, q̄ requiritur aliqua proportio obiecti ad potentiā cognoscitiuā, vt actiui ad passiuū & perfectionis ad perfectibile. Vnde, q̄ excellētia sensibilia nō capiantur a sensu, nō sola ratio est, quia corrumpunt organa sensibilia, sed etiā quia sunt improportionata potentijs sensitiuis. Et hoc modo substantiæ immateriales sunt improportionatæ intellectui nostro fm præsentem statū, vt nō possint ab eo intelligi.

AD 4^m dicendum, quòd illa ratio Commentatoris multipliciter deficit. Primo quidem, quia non sequitur, q̄ si substantiæ separatæ nō intelliguntur a nobis, non intelligantur ab aliquo intellectu: intelliguntur enim a seipsis, & a se inuicem. Secundo, quia non est finis substantiarum separatarum vt intelligantur a nobis. Illud autē ociose & frustra esse dicitur, quod non consequitur finem ad quem est: & sic non sequit̄ substantias immateriales esse frustra, etiamsi nullo modo intelligerentur a nobis.

AD 5^m dicendum, q̄ eodem modo sensus cognoscit & superiora & inferiora corpora. s. p immutationē organi a sensibili: nō aūt eodem modo intelligunt̄ a nobis substantiæ materiales, quæ intelligunt̄ p modū abstractionis, & substātiæ immateriales, q̄ nō possunt sic a nobis ītelligi, qa nō sunt earū aliqua phātasmata.

ARTICVLVS II.

Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæ octauæ Articulū secundū.*

TItulus clarus.

¶ De cognitione perfecta. i. quidditatiue completa substantiarum immaterialium. 441 Locis supr. art. 1. inducti.

¶ In corpore duo. Primo, opinio Auer pace. Secundo, improbatio eius, & simul cōclusionis responsiuæ probatio. Quo ad primū. Auer pace (vt refert Auerrois in com. 36. 3. de anima) tenuit partē affirmatiuam quæstionis: & probat rationem in litera posita clarissime, sic, Abstrahendo a materia *ca. 1. circa medium.

teria aut est procedere in infinitum, & hoc non: aut deueniri ad quidditatem puram: sed talis est quidditas substātiæ ímaterialis, ergo &c.

Dam. li. 2. ca. 3.

¶ 2 Quo ad secundū, cōclusio responsiua est negatiua. Per substātias materiales nō possumus p̄fecte cognoscere substantias immateriales. Probatur simul improbando fundamentum Auempacæ sic. Quidditas alteri⁹ rationis ab omni abstrahibili & dubabili a materia, non potest perfecte sciri per res materiales: sed substantiarū immaterialium natura est alterius rationis &c. Minor est per se nota apud peripatericos. Maior vero probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: cōstat, quòd similitudo inter q̄ditatem abstrahibilem, & quidditatem separatā secundū rē, est ratio, & fundamentum quare illa cognita, ista cognosci inferatur. ergo si non est similitudo, nō erit cognitio: sed nō est similitudo nisi apud Platonicos, ponētes naturas subsistētes, esse naturas sensibilium differentes tantum in modo essendi. ergo &c.

Cap. 1. non multū, pcul a principio

¶ Aduerte Nouitie, q̄ inter nos & Scotum non est in re hac differentia, nisi forte in verbis. Cōsentimus enim, quòd p̄ statu isto nō cognoscimus cognitione perfecta vsque ad vltimas differentias substantias immateriales: & q̄ cognoscimus de eis multa prædicata cómunia substantialia tam affirmatiua, q̄ negatiua. &c. puta q̄ sunt substātiæ immateriales, act⁹ &c. Sed nos Peripatetico sermone vtentes dicimus, q̄ tota quā habemus cognitio est quia est, & quid nō ē &c. & q̄ nō cognoscim⁹ de eis q̄d sunt, quoniam cognitio per cōmunia, cognitio quia est, primo posteriorū appellatur. Illi vero, quia cognoscimus prædicata pertinentia ad quæstionē quid est, topica lingua vrentes dicunt, quòd cognoscim⁹ quid sunt, imperfecte tamē. Vnde est qō omittēda, q̄a de verbis tm̄ &c.

Ca. 2. parū ante mediū & a medio.

Lib. 3. text. 36.

¶ 3 Præt. Anima humana est de genere substantiarum immaterialiū: Sed ipsa intelligi potest a nobis per actum suum, quo intelligit materialia. Ergo & aliæ substātiæ immateriales intelligi possunt a nobis p suos effectus ī rebus materialibus.

¶ 4 Præt. Illa sola causa per suos effectus comprehendi non potest, quæ in infinitum distat a suis effectibus. Hoc autem solius Dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt a nobis per res materiales.

SED CONTRA est, quod Dio. dicit* 1. c. de di. no. q̄ sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

*Cap. 1. non multū, pcul a principio

RESPON. Dicendum, q̄ sicut Auer. narrat in *3. de anima: quidā Auempace nomine posuit, q̄ per intellectum substantiarum materialium peruenire possumus ſm vera philosophiæ principia ad intelligendum substantias immateriales. Cum. n. intellectus noster natus sit abstrahere quidditatem rei materialis a materia: si iterum in illa quidditate sit aliquid materię, poterit iterato abstrahere: & cum hoc in infinitum non procedat, tā dem peruenire poterit ad intelligibilium aliquam quidditatem, quæ sit omnino sine materia. Et hoc est intelligere substantiam immaterialem. Quod quidem efficaciter diceretur, si substantiæ materiales essent formæ & species horum materialium: vt Platonici posuerunt. Hoc autem non ponitur: sed supposito, quòd substantiæ immateriales sint omnino alterius rationis a quidditatibus materialium rerum: quantumcunque intellectus noster abstrahat quidditatem rei materialis a materia, nūquam perueniet ad aliquid simile substantiæ immateriali. Et ideo per substantias materiales non possumus perfecte substantias immateriales intelligere.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionem immaterialium rerum, nō tamē in perfectam, quia nō est sufficiens comparatio rerum materialium ad immateriales: sed similitudines, si quæ a materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda, sunt multum dissimiles, vt Dio. dicit* 2. cœle. hier.

AD 2^m dicēdū, q̄ de superioribus rebus ī sciētijs maxime tractat p̄ viā remotionis: Sic. n. corpora cœlestia notificat Arist.* per negationem proprietatū inferiorum corporum.* Vnde multo magis immateriales substantiæ a nobis cognosci non possunt, vt earum quidditates apprehendamus. Sed de eis nobis in scientiis documenta tradunt p̄ viā remotiōis, & alicuius habitudinis ad res materiales.

*li. 1. de cœlo, text. 17. 18. & 19. com. 2.

438

AD 3^m dicendum, quòd anima humana intelligit seipsam per suum intelligere, quod est actus proprius eius*: perfecte demonstrans virtutem eius & naturam. Sed neque per hoc, neque per alia, quæ in rebus materialibus inueniuntur, perfecte cognosci potest immaterialium substantiarum virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes.

*

444

AD 4^m dicendum, q̄ substantiæ immateriales creatæ, in genere quidem naturali nō conueniunt cū substantijs materialibus, quia non est in eis eadem ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiam substātiæ immateriales sunt in prædicamento substantiæ: cum earū quidditas non sit earum esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundum genus naturale, neque secundum genus logicum: quia Deus nullo modo est in genere, vt supra dictum est.* Vnde per similitudines rerum materialium aliquid affirmatiue potest cognosci de angelis ſm rationem communem, licet nō ſm rationem speciei: de Deo autem nullo modo.

D. 44. Q. 3. art. 3.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus sit primum quod a mente humana cognoscitur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articuli tertii.*

TItulus clarus. Primum ordine originis.

¶ In corpe duo. Primo, ostendit directe q̄sito. Secūdo ostēdit, quid sit primum cognitum.

¶ Quo ad primum, conclusio est, Deus non est primū quod a nobis cognoscitur. Probat dupliciter. primo sic: substātiæ immateriales creatæ non possunt a nobis cognosci. ergo nec Deus. Secundo sic, Deus cognoscit a nobis per creaturas. ergo nō primo. Antecedens patet ad Rom. primo.

¶ Quo ad secundū, cōclusio est, Primū cognitū a nobis est quidditas rei materialis. Probat, quia est propriū obiectū intellectus nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primo, q̄ primitas cognitionis cū sit primitas obiectiua, q̄ oportet primo cognitū primo esse obiectum

442

2. Cōtra 82. Et vide q. 8. art. 2. & 6. Et q. 12. art. 6. ad 1. & ar. 7. co. fi. Et quæ. 9. a. 2. cor.

*De vera religione. cap. 31. tom. 1.

cū intellect⁹, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi p̄ſ priā speciē aut essentiā immediate sit cognitū: cō sequēs est, vt id q̄d p̄priā spēm nō hēt in intellectu, nec p essentiā suā immediate obiicit, nō possit eē primo cognitū. Ac p̄ hoc optime argumētat Literatus ex hoc, q̄ substātiæ ímateriales nō cognoscūtur a nobis p̄ p̄rias spēs. ergo nec Deus. ergo non primo potest cognosci.

¶ Aduerte secūdo, quod cum primū dicat in ordine ad cō sequentia, iuxta diuersitatē ordinū rerū, diuersimode quę ri pōt de primo cognito: ordinādo eīm vniuersum in tres ordines, scilicet q̄ditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur quòd primū cognitum ab intellectu nostro ordine generationis, est quidditas materialis. Si vero quærit inter q̄ditates rerum materialium quæ est primo cognita, hoc alterius inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in commentatis de Ente & essentia, quæstionem nō paruam.

1. 84. ar. 1. 1. 87. ar. 1. 2. 3.

gnoscuntur, non sicut propter primum cognitum, sed sicut ꝓpter primā cognoscitiuæ virtutis causam.

D

AD 3^m dicendum, quòd si in anima nostra esset perfecta imago Dei: sicut filius est perfecta imago patris, statim mens nostra intelligeret Deum. Est autem imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ Hoc tamen in eo aduerte, quòd supponitur hic, animam dari separatā a corpore, & quæritur de hac operatione, quæ est intelligere.

¶ In corpore quatuor. Primo, ostendit in quo est ratio difficultatis in hac quæst. Secundo, ostēdit modum soluendæ quæstionis. Tertio, auget difficultatem. Quarto, soluit, ibi, considerandum.

¶ Quo ad primum

QVAESTIO LXXXIX.

De cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de cognitione animæ separatæ. E

Et circa hoc quærūtur octo.

¶ Primo, Vtrum anima separata a corpore, possit intelligere.

¶ Secundo, Vtrum intelligat substantias separatas.

¶ Tertio, Vtrum intelligat omnia naturalia.

¶ Quarto, Vtrum cognoscat singularia.

¶ Quinto, Vtrum habitus sciētiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.

SED CONTRA est, quod dicit Ioan. 1. Deū nemo vidit vnquā. A

RESPON. Dicendum, quòd cum intellectus humanus secundum statum præsentis vitę nō possit intelligere substantias immateriales creatas, vt dictum est:* multo minus potest intelligere essentiam substantiæ increatę. Vnde simpliciter dicendum est, quòd Deus non est primum, quod a nobis cognoscitur, sed magis per creaturas in Dei cognitionem peruenimus secundū illud Apostoli ad Rom. 1. Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Primum autem quod intelligitur a nobis secundum statum præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectū, vt multoties supra dictum est.* B

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in luce primæ veritatis omnia intelligimus & iudicamus, inquantum ipsum lumen intellect⁹ nostri, siue naturale, siue gratuitū, nihil aliud est quàm quędam impressio veritatis primæ, vt supra dictum est.* Vnde cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligit, multo min⁹ Deus est id q̄d primo a nostro intellectu ītelligit. C

*

AD 2^m dicendum, quod propter quod vnūquodque illud magis, intelligendum est in his quæ sunt vnius ordinis, vt supra dictū est.* Propter Deum autem alia cognoscuntur, non sicut propter primum cognitum, D

AD 3^m dicendum, quòd si in anima nostra esset perfecta imago Dei: sicut filius est perfecta imago patris, statim mens nostra intelligeret Deum. Est autem imago imperfecta. Vnde ratio non sequitur.

¶ Sexto, Vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ.

¶ Septimo, Vtrū distantia localis impediat cognitionē aīę separatę.

¶ Octauo, Vtrum animæ separatæ a corporibus, cognoscant ea quæ hic aguntur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima separata aliquid intelligere possit.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd anima separata nihil omnino intelligere possit. Dicit enim Philosophus in 1. de Anima,* quòd intelligere corrumpit interius quodam corrupto. Sed oīa interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrūpitur. B

¶ 2 Præt. Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut supra dictum est.† Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex supra dictis patet.* Ergo anima post mortem nihil intelligit. C

¶ 3 Præt. Si anima separata intelligit, oportet quòd per aliquas species intelligat. Sed non intelligit per species innatas: quia a principio est sicut tabula, in qua nihil est scriptū: neq; per species quas abstrahat a rebus, q̄a nō habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahuntur a reb⁹. D

Neque etiam per species prius abstractas & in anima conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem: neque etiam per species intelligibiles diuinit⁹ influxas. hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agitur, sed gratiæ. Ergo anima separata a corpore nihil intelligit.

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in 1. de Anima,* quòd si non est aliqua operationum, animæ propria, non contingit ipsam separari. Contingit autem ipsam separari. Ergo habet aliquam operationem propriā & maxime eam, q̄ est intelligere. Intelligit ergo, sine corpore existēs.

RESPON. Dicendum, quòd ista quæstio, difficultatem habet ex hoc, quòd anima quandiu est corpori coniuncta, non potest aliquid intelligere nō conuertendo se ad phātasmata, vt per experimētum patet. *Si autem hoc nō est ex natura aīę, sed p̄ accidēs hoc conuenit ei ex eo q̄ corpori duo dicit: effectum certum, & causæ incertitudinem. Effectus certus est modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad phantasmata: hoc enim in nobis experiun̄tur, q̄ sine phantasmate nihil intelligimus, sed quare sic intelligimus, an scilicet causa huius sit natura animæ, an potiꝰ alligatio animæ ad corp⁹, ambiguū est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Sienim causa huius est non natura animæ, sed hoc conuenit ei per accidens, s. propter alligationem ad corpus, vt Plat. posuit: aut ꝓpter dispositionem ex sensibilibus, vt Auic. dixit, facilis quidem est solutio quæstionis nostræ, vt patet. Sed obstat q̄a sic vnio animæ ad corpus non esset propter melius animæ, contra illud principium, Materia est propter formam. Si vero causa huius est naturæ animæ: licet saluetur hoc principiū, non tamen soluī potest quæstio nostra: quoniā cū nunquam anima perdat suam naturam, nūquam intelliget sine phantasmate: & sic separata erit ociosa. Vndique ergo restat difficultas.

443

3. q. 11. arti. 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 4. Et 4. dis. 50. q. 1. ar. 1. & 2. Et ve ri. q. 19. ar. 1. & 2. Et de Anima arti. 15. 16. & 17.

*Lib. 1. de Aīa, text. 66. tom. 2.

†Q. 84. ar. 7. & 8.

*Q. 87. ar. tic. 8.

¶ Aduerte hic, q̄ S. Tho. breuitati studens, omisit opinionem mediam q̄ est Auicen. quia eam superius repro bauerat, cum de scientia nostra esset quæstio. Et quia quo ad propositum in idem redit, cum Pla. quoniam apud vtrunque vnio aīæ ad corpus non est ꝓp melius: qm̄ aīa seipsa apud vtrūq; habilis est vt ꝓportionatā sibi p̄fectionē a substātijs ímaterialib⁹ suscipiat. In cuius signū, aīa separata ab infante oia p̄fecte nouit: nō ergo vnitur corpori ꝓp melius: si tm̄ dicēdum est cōtra eā, p̄cedere placet, vide ī q. de Anima q. 15.

Lib. 1. de Aīa, text. 13. to. 2.

422

¶ Circa

¶ Circa hanc partem primam occurrit dubium: quia insufficiés videtur distinctio suppositа in litera, scilicet quòd oporet animá intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Stat enim quòd intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia, quæcunque sint illa, siue corporea, siue incorporea. Et hic modus, & est communior vtroq;, & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quòd anima intelligit per cõuersionẽ ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius q. eo quòd phantasmata sunt quædam obiecta intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quòd autem detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionẽ ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. dist. 45. quæst. 2. tripliciter. Primo, quia quicqd potest phãtasma cũ intellectu agente, 376 alligat: sicut Platonici posuerũt, de facili quæstio solui posset. Nam remoto impedimẽto corporis, rediret anima ad suam naturam, vt intelligeret intelligibilia simpliciter non conuertendo se ad phantasmata, sicut est de alijs substantijs separatis. Sed secundum hoc non esset anima corpori vnita propter melius animæ, si peius intelligeret corpori vnita quàm separata: sed hoc esset solum propter melius corporis: quod est irrationabile: cum materia sit propter formam, & non econuerso: si autem ponamus q̃ anima ex sua natura habeat, vt intelligat cõuertendo se ad phãtasmata, cum natura animæ post mortem corporis nõ mutet, videt quòd anima naturaliter nihil

¶ Circa eandem partem occurrit dubium ex alio capite. Quia F stante sufficientia distinctionis, nulla uidetur nasci difficultas: vt propter hoc anima videretur vniri corpori nõ propter melius. Ad hoc enim facillime posset dici cũ Scoto, vbi supra: quòd anima vniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius compositi. Et licet anima nõ vniretur corpori propter suũ melius, vnitur tamẽ propter melius hominis, & sic non oportet tantam soli citudinem, quanta in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et cõfirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione haberi non potest.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: perspicientibus tamen philosophiæ principia, fuga vr. possit intelligere, cum non sint ei præsto phantasmata ad quæ conuertatur. Et ideo ad hanc difficultatem tollendam considerãdum est, quòd cum nihil operetur nisi inquantum est actu, modus operandi vniuscuiusque rei sequitur modum essendi ipsius: habet autem anima alium modum essendi cum vnitur corpori, & cum fuerit a corpore separata, manente tamen eadem animæ natura, non ita quòd vniri corpori sit ei accidentale, sed per rationem suæ naturę corpori vnitur: sicut nec leuis natura mutatur cũ est in loco proprio quod est ei naturale, & cum est extra proprium locum qui est ei præter naturam. Animæ igitur secundũ illũ modũ essendi, quo corpori est vnita, competit modus intelligendi p conuersionẽ ad phãtasmata corporũ, q̃ in corporeis organis sunt. Cũ autẽ fuerit a corpore separata, competit ei modus intelligendi p cõuersionẽ ad ea, q̃ sunt intelligibilia simpliciter, sicut & alijs substãtijs separatis. Vnde modus intelligẽdi p cõuersionẽ ad phãtasmata, est animę, naturalis, sicut & corpori vniri: sed eẽ separatã a corpore, est præter rationem suæ naturæ: & similiter itelligere sine cõuersione ad phãtasmata, est ei præter naturã. Et ideo ad hoc vniẽ corpori, vt sic operetur secundum naturã suam, sed hoc rursus habet dubitationẽ. Cum enim res semper ordinetur ad id quod melius est (est autem melior modus intelligendi per cõ-

Verum quippe est partes esse propter totum, & vniri pp melius totius: cum hoc tamen necessario exigit, vt verum ẽ sit, q̃ materia sit pp formam, & quòd vnio partium sit etiam pp melius formæ: super hoc autem consurgit difficultas quæstionis. Et cõfirmatur, quia si vniuersaliter corpus est propter animam, vt materia propter formam, maxime debet esse propter formam, quæ habet proprium operari: cui non communicat materia nec cõpositum: quoniam hæc maxime habet rationem optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi. ergo de ea maxime verificari debet, quòd vniatur propter melius, non solum compositi, sed proprium: & sic stat difficultas in suo arduo.

¶ Quo ad secundum dicit quatuor. Primo, quòd stat animam habere duos modos operandi, scum phantasmate & sine phantasmate, & hoc ꝓbat sic. Anima habet duos modos essendi actu, ergo duos modos operandi. Añcedens supponitur: quia habet quandoq; esse coniunctum corpori, & quandoque separatum ab eo. Consequentia probatur ex eo, quòd vnumquodq; operatur secundum quod est actu, ideſt operatio sequitur esse in actu. ergo & modus operandi modum essendi in actu. Secundo, ibi, manente tamen, excludit obiectioné prætactam in difficultatione quæstionis, dicens stare hæc duo simul, s. & quòd vniri corpori sit ex natura animæ & quòd natura animæ non mutatur habendo alium modum essendi: hoc enim est, quòd difficultatem faciebat. Si ex natura sua anima vendicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura, potẽrit absque corpore operari? Manifestat autem hæc stare simul exemplo a naturalibus: grauia enim & leuia non mutant naturas suas, & tamen aliud conuenit eis, cum sunt in propriis locis, & aliud cum sunt extra propria & naturalia loca. Tertio, declarat quales sint isti modi tam essendi quàm operandi quo ad naturalia ibi, Animæ igitur: & concludit, quòd esse in corpore & intelligere cum phantasmate est naturale animæ: esse vero separatum & intelligere per conuersionem ad superiora, est ei præter naturam. Quarto ex hoc applicat ad propositum, concludendo, quòd anima vnitur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum.

¶ Circa hanc secundam partem dubium occurrit circa illam cõsequentiam: Anima habet duos modos essendi, scilicet coniunctum & separatum. ergo duos operandi, scilicet per conuersionẽ ad phantasmata & superiora. Videtur enim inefficax. Quoniã cum operatio modificetur & ex parte operationis & ex parte obiecti: verum quidem est quòd modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi: sed rationi non consonat, quòd modus operandi ex parte obiecti, causetur ex modo essendi operantis. In proposito autem constat, quòd hi modi, s. p cõuersionem ad phantasmata & per conuersionem ad superiora se tenẽt ex parte obiecti, vt patet. ergo diuersitas horũ modorũ nõ rite infertur ex diuersitate modi essendi ipsius animæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operandi: puta vt quod, & vt quo. Vnde Scot. in quarto distin. 45. quæst. 2. lit.

Ex hoc inquit, q̃ anima est separata a corpore in essendo, non A sequitur q̃ sit separata a corpore vt obiecto in operando: ita. n. potest separata sicut coniuncta corpori, obiecto copulari operando. Præt. inquit, si ex esse separato aĩa cõueniret ad supranaturale, sequeret̃ q̃ anima separata, esset capacior influentiæ superioris, quàm anima coniũcta corpori glorioso: sed hoc est falsum. ergo &c.

¶ Ad hæc dicitur, q̃ quemadmodum in litera dr, cũ vnũquodq; operetur se cundum quod est actu: cõsequẽs est, quòd iuxta modũ essendi, sit ẽt mod⁹ operandi: ita q̃, variato modo essendi, oportet variari modum operandi, secũdum id, quod ex modo essendi causa batur: & hoc est ꝓculdubio verum.

¶ In proposito autem dico, quòd hi modi, licet ꝓtineãt ad obiecta, non tamen pure, immo radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis, ita quòd negandum est, quòd hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶ Ad cuius euidentiam breuissime recolito, quòd ex hoc, q̃ aĩa intellectiua est forma immaterialis, & rñ in materia, vt dr in 2. Phys. tex. 26. nascitur q̃ ꝓprium perfectiuum eius est partim immateriale, & partim in materia: intelligibile enim in actu, quod est perfectiuũ aĩæ in phantasmate & intellectu agẽte existens, immateriale & in materia quodãmodo est, vt ex dictis patet. Cessante ergo tali modo essendi ipsius aĩæ, necesse est cessare illius effectum, s. esse ꝓfectibilem a tali ꝓfectiuo, s. partim materiali & partim immateriali: & cõsequẽter succedẽte alio mõ essendi, somnino sine materia, cõsentaneũ est, vt succedat alter effectus, s. q̃ sit ꝓfectibilis ab his q̃ oino sunt sine materia. Et sic hi modi, q̃is cõcernãt diuersitatẽ ex parte obiecti, nascuntur tñ ex parte operantis: immo ex modis essendi operantis. Cuius signũ est, quòd apud philosophos, omnis substantia intellectualis separata naturaliter a corpore, nihil accipit a corporibus.

¶ Ad primum vero eorum quæ dicit Sco. iam patet, quòd separatio in essendo infert separationem in operando, & iã superius ostensum est, quòd impossibile est separatum aliquid, pati a corpore impressionem aliquam intelligibilem &c.

¶ Ad vltimum vero dicitur, quòd est impertinens: quoniam de naturali cognitione & conditione animæ est sermo: status autem animæ in corpore glorioso, miraculosus est. Vnde nihil obstat proposito, si anima coniuncta tali corpori sit magis, aut non minus capax talis influentiæ. Non enim quærimus, quid Deus per miracula possit: sed quid rerum ordini absque miraculis congruat. unde non sunt miracula inferenda.

¶ Circa hanc partem dubium est, quia in litera dicitur, quòd intelligere per conuersionem ad superiora est præternaturale animæ. Hoc enim videtur falsum. Tum, quia præternaturale exorbitat a naturali: ac per hoc non potest esse perpetuum nec diuturnius naturali: constat autem hunc modum intelligendi esse, & diuturniorem alio, & perpetuum secundum naturæ cursum. Tum, quia præternaturale non nascitur ex natura rei, cui est præternaturale, vt patet: constat autem quòd ex natura animæ humanæ nascitur vterq; modus essendi successiue in ea. ergo vterq; modus intelligẽdi. ergo neuter est præternaturalis.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd est duplex modus dicendi. Alter sequẽtia Auic. & dicentium, quòd vterq; modus essendi & intelligendi est naturalis animæ succesiue: nam esse in corpore est naturale ei in principio: esse vero extra, est naturale ei in fine, quemadmodũ homini inest duplex modus viuẽdi, s. in vtero materno in principio, & extra vterum in fine, seu post principium, & secundum hanc viam facile solui videntur omnia. Derelicta tamen est a S. Tho. quia vt ex dicendis apparebit, profundius scrutatus est naturam animæ. Est ergo alter modus dicendi qui habetur in litera, quòd scilicet, vnus est naturalis, & alter præternaturalis. Vbi scito, quòd præternaturale non est idem, quod contra naturam, sed est communius quid & superius ad id, quod conuenit alicui contra naturam, & supra naturam, & extra naturam, & quomodolibet aliter, quàm secundum propriam naturam: in proposito autem sumitur præternaturale pro eo, quod est supranaturale, non miraculose, sed supra naturam propriam ipsius animæ.

¶ Ad cuius euidentiã scito, quòd quẽadmodũ ignis habet duos motus, alterũ naturalẽ, s. quo mouetur sursum, alterũ præternaturalẽ, i. supra ꝓpriã naturã, quo mouetur circulariter, sequẽs motũ diurnũ: & iste præter naturalis est perpetuus, & conuenit ei, ꝑm quod participat naturã superioré cœlestẽ, s. q̃ participatio cõuenit ei ex eo, quòd obtinet primatũ in sphæra elementari: semper. n. supremũ infimi attingit infimũ supremi, vt dr in 7. c. de di. No. Ita in proposito, aĩa intellectiua, quia est suprema forma i materia existẽtium secundum sui supremum, participat aliquid de natura substantiarum separatarum: & secundum seipsam absolute aliquid aliud vẽdicat sibi proprium: secũdum enim propriam naturam vt sic, vendicat sibi esse in corpore, & intelligere per conuersionem ad phantasmata: q̃m est essentialr pars: ꝑm vero quòd participat substãtias separatas, habet quòd sit ẽt extra corpus, vt illæ sunt, & intelligat per conuersionem ad intelligibilia simplr, vt illæ in telligunt: & sic ille modus est simplr naturalis animæ, hic vero ꝓternaturalis. Nec incõuenit, quòd huiusmodi præternaturale sit diuturnius aut perpetuum: q̃m non ea rõne dr præternaturale, quia exorbitet a natura, quia nõ est contra illam, sed quia est supra illam: vt patet manifeste in motu circulari ignis, qui indefesse semper et actu conuenit. motus autem sursum non conuenit ei semper actu. Nec inconuenit etiam tale præternaturale in nasci ex natura ipsius rei, non absolute, sed secundum quod participat in sui supremo naturam superiorem: vt patet in motu circulari ipsius ignis, qui innascitur ex hoc, quòd ignis est in illo loco: esse autẽ in illo loco conuenit ex hoc, quòd est supremum inter elementa: esse aũt supremum inter elementa habet annexũ hoc, quòd participet naturam superiorem, cœlestem s. &c. ergo de primo ad vltimum, &c. ita in proposito ex hoc, quòd anima humana est immortalis, & infima inter intellectuales, habet duo. Et quòd exigat corpus medium inter contraria, & consequenter corruptibile, & quòd possit remanere sola. Sed primũ ex propriis habet, ex quibus habet quòd racionetur, & colligat scientiam ex sensibus. Secundum vero, ex participatione superiorum in sui supremo: ex qua etiam nunc habet, quòd intelligat principia, & quod quid est. Et q̃m hoc profundioris erat perscrutationis, & rationi magis est consonum, q̃is difficilius: ideo diuus Thomas hanc semper tradidit vbiq; doctrinam: nec vnquàm voluit Auicennæ facilitatem sectari.

¶ Quo ad tertium obiicitur contra dicta, ex cõparatione istorũ modorum intelligendi, quo ad nobilitatem, sic. Intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius, q̃ per conuersionem ad phantasmata: & vterque modus conuenit animæ per prædicta. ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ, q̃ iste: & tenet sequela, quia vnumquodque semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: tũc vltra: ille modus é naturalis animæ. ergo anima non eget vnione ad corpus, propter consequendum suum naturalem modum intelligendi.

¶ Quo ad quartum, soluit, distinguendo antecedens: & dicendo, quòd intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius, & melius simpliciter, sed non animæ: & ideo, cum vnaquæq; res naturaliter ordinetur, non in melius simpliciter, sed in melius sibi, cõsequẽs est, quòd anima non ordinatur naturaliter ad intelligendũ per modũ substãtiæ separatæ, quod est melius simplr, sed ad intelligendum p conuersionem ad phãtasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter vnitur corpori propter melius ipsius animæ, vt prius dicebatur. Primam partem huius distinctionis, scilicet. Intelligere per conuersionem ad superiora, est

nobilius simpliciter, quàm per conuersionem ad phantasmata: litera relinquit vt per se notam. Secundam vero, scilicet quòd non sit melius animæ, probat. Modus cognoscendi quo cognitio confusa hꝰ ab aliquo, minus bonus est, modo quo habetur cognitio distincta ab eodem: sed anima illo modo confuse, isto distincte cognoscit.

ergo iste sibi melior. Probatur minor: quia ille modus est ꝓportionatus virtuti intellectiuæ animæ ꝑ excessum, Probatur hoc sic. modus ꝓprius substantiis superioribꝰ est improportionatꝰ inferioribꝰ: iste est, ꝓprius substātiis superioribus, q̃ s. naturaliter sunt separatæ. ergo est ꝓportionatꝰ aiæ. Probaē maior sic. Vis ītellectualis quāto magis recedit a primo, tanto magis diuersificatur. ergo intellectus quāto superior, tāto magis per vnū, aut pauciores vniuersaliores, & efficaciores species intelligit. ergo modus superioris est improportionatus inferiori, quia per plures minꝰ vniuersales, & minꝰ efficaces debet intelligere: & propterea si secūdum species superioris ītelligeret, non posset penetrare quod in eis est. Antecedens nūc assumptum declaratur exemplo linearum, egredientium a centro: consequētia vero non probatione, sed manifestatione eget: & duplíciter declaratur. Primo, quia inde ꝓ vnū quod est ipse, omnia intelligit, vt pote habés vim intellectualem maxime vnitam: & successiue superiores præstant inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierum, propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quanto maior est, tanto minus partitur in intelligibilia: & consequenter pauciorib⁹ speciebus eget. Secundo declaratur in hominibus: experimur. n. in nobisipsis, quòd præstanti ingenio sulti, paucissimis perceptis, multa sciunt: & econuerso, rudiorem animā sortiti, multis adhibitis, & syllogismis, & exemplis, & dearticulationibus rerum vsq; ad minima, vix illa tñ comprehendunt, nec in illis alia nosse possunt: quo fit vt nullum ex se iudicium habeant de rebus. Minor autem, scilicet quòd iste modus sit naturalis substantiis superioribus quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo, quòd animæ humanæ sunt vltimæ inter substantias intellectuales: ex hoc. n. sequitur. ergo vltimus modus intelligendi est ei connaturalis, & non penultimus, sed infrà istū datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata. ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ vero vltimus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat &c. Reliqua sunt per se nota.

¶ Circa hanc quartam partem dubitatur. Cū. n. dē quòd modus intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut intelligitur positiue, aut permissiue. Si permissiue, non oportet esse verum nisi particulariter: & nihilominus vana est tanta solicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiue: ergo simpliciter verum est, & tunc sequitur implicatio in litera, dū dicitur illud lumē & diuersificatur, sicut accidit in lineis a centro egredientibus. Et inde est quòd Deus ꝓ suam essentiam omnia intelligit, superiores autem intellectualium substantiarum, & si per plures formas intelligant, tamen intelligunt ꝓ pauciores[d] & magis vniuersales, & virtuosiores ad comprehensionem rerum propter efficaciam virtutis intellectiuæ, quæ est in eis. In inferioribus autē sunt formæ plures & minus vniuersales, & minus efficaces ad comprehensionem rerum: inquantum deficiūt a virtute intellectiua superiorum. Si ergo in inferiores substantiæ haberent formas in illa vniuersalitate, in qua habent superiores, quia non sunt tantæ efficacię in intelligendo: non acciperent per eas perfectam cognitionem de rebus, sed in quadam cōmunitate & confusione. quod aliqualiter apparet in hominibus. Nam qui sunt debilioris intellectus, per vniuersales conceptiones magis intelligentium, nō accipiūt perfectam cognitionē, nisi eis singula in speciali explicentur. Manifestum est autem inter substantias intellectuales secūdum naturæ ordinem, infimas esse animas humanas. Hæc autem perfectio vniuersi exigebat, vt diuersi gradus i rebus essent. Si igitur animæ humanæ sic essent institutæ a Deo, vt intelligerēt per modum qui competit substantijs separatis, non haberent cognitionem perfectam, sed confusam in communi. Ad hoc ergo quòd perfectam & propriā cognitionē de rebus habere possent, sic naturaliter sunt institutæ, vt corporibus vniātur, & sic ab ipsis rebus sensibilibus propriam de eis cognitionem accipiunt. Sicut homines rudes ad sciētiam induci non possunt, nisi per sensibilia exēpla. Sic ergo patet, quòd propter melius animæ est, vt corpori vniatur, & intelligat per cōuersionem ad phā tasmata: & tamē[d] esse potest separata, & alium modum intelligendi habere.

Ad primvm ergo dicendū, quòd si diligenter verba Philosophi discutiant, Philosophus * hoc dixit ex quadam suppositione priꝰ facta, scilicet quòd intelligere sit quidam motus coniuncti, sicut & sentire. Nondum enim differentiā ostenderat inter intellectū & sensum. Vel potest dici, quòd loquit de illo modo intelligendi, qui est per cōuersionē ad phātasmata. de quo etiam procedit secunda ratio.

Ad 3[m] dicendū, quòd anima separata non intelligit per species innatas, nec per species quas tunc abstrahit, nec solum per species cō seruatas, vt obiectio probat: sed per species ex influentia diuini luminis participatas, quarum anima fit particeps, sicut & aliæ substantiæ separatę, quàmuis inferiori modo. Vnde tam cito cessante conuersione ad corpus, ad superiora conuertitur. Nec tamen propter hoc cognitio vel potentia non est naturalis, quia Deus est author, non dicitur quòd iste est vniuersaliter nobilior, & subditur quòd iste in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est imperfectior: ergo non vniuersaliter iste modus est perfectior: & si vniuersaliter, ergo & in anima.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd positiue est perfectior. Et cum dicitur. ergo vniuersaliter, concedatur. Et cum dicitur. ergo in anima, negetur argumentum: quia est sophisma figuræ dictionis, dū ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia, descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera contradictio: qm̄ prius dixit ꝙ est simpliciter, idest sine additione aliqua nobilior: & hoc est verum vniuersaliter: deinde subditur, quòd ille modꝰ, vt est possibilis animæ nostræ, idest nō simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem, est imperfectior. Et propterea glossando literam diximus, quòd ille modus est nobilior in se & absolute, nō tamen animæ: non quòd ille modus in anima retineat nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolute, sed conditionatus conditione diminuente, scilicet in proportione & in cōmensuratione specierum ad intellectum. Quòd autē ille modus absolute sit nobilior, ex eo patet, quòd purior est: lumē. n. nō admixtū tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille modꝰ est in puro lumine, q̃a in solis intelligibilibus in actu puris consistit: iste vero est in lumine obumbrato, quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum. ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in 4. distinct. 45. q. 2. ad secundum: vbi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectiorem positiue: & adducit rationem satis leuem: quia agēs quod potest cum instrumento & sine agere, non propterea perfectius positiue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat, quòd ceteris paribus, modus agendi sine instrumento, est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui pauciores instrumentis rem perficiunt, & multo magis si cum vno, & si cum nullo.

¶ Præt. Operatio ex genere suo incorporea, quàmuis permittatur admisceri quoquomodo corpori, quanto elongatior a corporeo instrumento, tanto perfectior positiue: quia magis accedit ad sui generis perfectionem: sed intelligere secundum omnes est huiusmodi. ergo &c. Deceptus autem videtur Scotus quia non vidit sophisma prædictum latere: cum dicitur: quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius. ergo tale conueniens animæ est nobilius.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd ibi sumitur naturale, vt distinguitur contra miraculosum. sic enim influxus iste est naturalis: q̃uis non sit naturalis secundum propriam naturam ipsius animæ: vt in corpore articuli dictum est. Nec putes influxum istum dici diuinum, quia sic a Deo immediate: quoniam sit mediantibus angelis: vt patet in quæst. de Anima, q̃st. 20. sed quia sunt resultationes quædam specierum diuinarum, quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quàm materialia.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum secundum.*

In titulo intelligat quidditatiue: de tali enim cognitione est dubium.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua, habens duas partes: Anima separata, habet de aliis animabus perfectā cognitionem naturalem de angelis vero imperfectam & deficientem. Probatur sic. Anima separata seipsam per seipsam cognoscit. ergo reliqua incorporea per modum, quo sunt in ipsa. ergo per modum ipsius animæ. ergo alias animas perfecte, angelos vero imperfecte. Antecedens probatur: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima vero consequentia probatur auctoritate August. volentis quòd mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente, per modum ipsius intelligentis: & constat quòd intelligitur per modum quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, quòd Commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora q̃ inferiora per modum substantiæ suę. Tertia vero consequentia, quo ad vtramque partem probatur: quia modus substantiæ animæ, est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

¶ Circa antecedens, dubium magnum occurrit: quoniam anima nostra est pura potentia in genere intelligibilium: vt Auer. & S. Thom. ex Arist. dixerunt: quomodo per seipsam intelligi potest? Intelligibili enim in potentia pura, repugnat per seipsum intelligi: quoniam conditio intelligibilis in actu, est esse perfectiuum per seipsum, idest, sine alio obiecto medio ipsius intellectus, vt de se patet. Et sic videtur duplex peccatum, in hoc processu accidere. Primo, obliuionis doctrinæ datæ. Secundo, fallaciæ secundum non causam vt causam: non enim causa quare anima nūc nō nouit se, est cōuersio ad phāntasmata, sed in intelligibilitas eius in potentia, cuius effectus est naturalis conuersio ad phantasmata, vt ad proprium perfectiuum & actuatiuū: vnde soluta conuersione ad phantasmata, si intellectus non est actuatus, remanet intelligibilis in potentia vt erat: & consequēter non per seipsum, sed per aliquem actum, puta a superioribus susceptum debet fieri & esse intelligibilis in actu. Et si ex sola separatione a corpore est intelligibilis i actu. ergo prius erat ēt intelligibilis in actu, quantū est in se: q̃uis nobis non esset intelligibilis nisi in potentia remota: ꝓp naturaliter habere prius ordinem ad phantasmata: sed hoc destruit doctrinam 3. de Anima Arist. dicentis, quòd nullam habet naturam &c. & manifeste contradicit doctrinæ supra datæ.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd anima nostra secundum propriā naturam est intelligibilis in pura potentia: & quòd cum separatur, fit intelligibilis in actu absque aliquo extraneo influxu: & ideo merito tunc intelligitur per seipsam, & nunc non.

¶ Ad quorum euidentiam recolenda sunt prædicta, & applicanda ad propositum. Anima nostra, vt dictum fuit, habet in se ꝓpriā naturā vt sic: & habet participatiue aliquid de natura substantiarū immaterialiū. Et ex ꝓpria q̃dē natura cū vendicet sibi vnionē ad corpus, liquet, quòd habet quòd sit infima intellectualis substātia, nō solū gradu, sed in modo essendi: vtpote exigens modū essendi ꝓprium formis materialibus, f. esse in corpore per informationem. Et quia vniuscuiusque dispositio in entitate, est ēt quātū est in se, eius dispositio in intelligibilitate, oportet quòd ex hac eadem radice ꝓueniat, quòd aīa sit infima in modo intelligibilitatis; ac per hoc sit intelligibilis in pura potētia.

solum influentię gratuiti luminis, sed etiam naturalis.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima separata, intelligat substantias separatas.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta, quàm a corpore separata, cum anima sit naturaliter pars humanę naturę. quælibet autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima coniuncta corpori non intelligit substantias separatas, vt supra habitum est. *Ergo multo minus cum fuerit a corpore separata.

¶ 2 Præt. Omne qđ cognoscit, vel cognoscit ꝑ sui præsentiā, vel ꝑ suā speciem. Sed substantię separatę nō possunt cognosci ab anima per suam præsentiam: quia nihil illabitur animę nisi solus Deus. Neque etiam per aliquas species quas anima ab angelo abstrahere possit: q̃a angelus simplicior est quàm anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas.

¶ 3 Præt. qdā Philosophi posuerunt in cognitione separatarū substātiarū consistere vltimā hominis felicitatē. *Si ergo aīa separata potest intelligere substātias separatas, ex sola sua separatione consequitur felicitatem. quod est inconueniens.

Sed contra est, ꝙ animę periorem modum essendi, s. separatum a corpore: & consequenter superiorem modum intelligendi tam actiue q̃ passiue: ita tñ vt sicut modum essendi similem superioribus non ab initio sibi vendicat a ctu, sed ptāte tñ: ita & modum intelligibilitatis simílem superioribus non statim, sed ordinate post modū essendi ordine naturæ fortiaē. Et ideo notanter dixi, quòd ipsa est intelligibilis in pura potentia ex ꝓpria natura, & quòd sit in separatione intelligibilis in actu. Quo aūt hoc fiat, nō videtur difficile, si aduerterimus quòd quemadmodum ex natura propria animæ fluit simpliciter conuersio ad corpus & phantasmata f. m omnes vires suas, ita ex participatione superiorum, cū incipit actu fortiri modum essendi separatum, ex consequenti ex eadem radice fortitur conuersionem omnium virium suarum ad seipsam: principium enim aspectus omnium substantiarum separatarum, est primo respectu suimet. Et propterea ipsa inquantum sapit naturam earū, hāc cōformitatē fortit, vt primo cōuertatur i seipsam, ac per hoc intellectus agēs ex eadē radice cōuertit ad illustrandū primo substātiā aīæ: & sit actus illius vt obiecti, & intellectꝰ possibilis vt potentiæ: & sic substantia animæ de se intelligibilis in pura potētia, fit intelligibilis in actu ꝑ seipsam sine alio obiecto, aut specie per conuersionem luminis intellectus agentis sup ꝑ ipsam: quæ conuersio consequitur separationem, quæ consequit non naturam animæ ꝓpriam, sed superiorum participatam in aīa. Et sic patet, quòd nec obliuionem passus est D. Thomas, nec fefellit eū sophisma: qm̄ naturalis cōuersio ad phātasmata causa vere est, quare nō intelligim⁹ animā ꝑ seipsam, sed ꝑ actū suum: q̃uis talis cōuersio nō sit causa primaria, sed secūdaria: vt patet ex dictis. Et quia hoc iam dixerat superius in loco ꝓprio, nō oportebat sic explicare: qm̄ consequentia intelligenda sunt ꝓut discussa sunt in antecedentibus in locis propriis.

¶ Circa primam consequentiā aduerte, quòd q̃uis authoritas Aug. loquatur de aīa nostra in statu isto: subtilissime tñ ad ꝓpositum applicata est. Cum. n. aliqua ordinarie se consequunt, sic semper posterius commensuratur priori, vt vltimum commēsuretur primo. Vñ, quia in pñti statu cognoscim⁹ aīam per actū & obiecta, & deinde incorporea cognoscimus per animā: oportet vt cognitio rerum superiorum tanta sit, quanta pōt oriri ex prima cognitione, quam f. ex sensibilibus habemus. Sed si prima cognitio esset cognitio animæ, cognitio superiorū nō cōmēsuraretur nisi ipsi animæ, & idcirco ex hoc quòd anima per seipsam nouit seipsam, coassumpta illa ꝓpositione Aug. quòd ꝑ seipsam nouit incorporea, optime infertur in litera, quòd nouit incorporea oīa f. m qđ sunt in ea. Ex eo. n. quòd per seipsam seipsam nouit, constat quòd perfecte cōprehendit se: ex eo vero quòd ex seipsa alia nouit, sequit quòd cognitio aliorum non arctatur nisi ad modum quo in ipsa sunt & non ad aliquam aliam priorem cognitionem: & sic excluditur duplex arctatio, quam nunc patimur, scilicet ad imperfectam cognitionem animæ de seipsa, & ad priorem cognitionem sensibilium.

¶ Circa secundam consequentiā dub. occurrit. Quia aut intēdit

quòd anima cognoscit incorporea per propriam substantiam F tanquam per rõnem cognoscendi, aut tãquam per obiectũ prãcognitum, aut tanquã per virtutẽ cognoscitiuã. Si primo mõ, optime proceditcõsequentia: sed expresse cõtradicit rñsioni ad secundum in litera, vbi dr, quòd aïa separata cognoscit angelos per spẽs influxas: nõ ergo ppria substantia est ei rõ cognoscẽdi eos. Nec oportet spẽs impfecte repsentare, sicut substantia animæ repsentat eos: vt patet in ipsis angelis, in quibus iõ superadditur species etiã respectu inferiorum, vt supleatur quod deest substãtiæ. Si secũdo modo, aut ista erit cognitio discursiua, sicut per mediũ cognitum nouimus cõclusionẽ, aut redibit primum membrũ, quòd substantia sit etiam ratio intelligendi, vt diximꝰ de substãtia angeli: qñ intelligunt naturaliter Deum per suas substantias absque discursu, intuendo Deum in se, vt in speculo, utrunque horum non conuenit, hoc enim nunc reprobatum est: discursus autem non habet locum in proposito apud S. Tho. Si autem tertio modo, vanus est totus conatus corporis articuli. Iam enim liquidum erat hoc, quòd anima quidquid cognoscit per propriam substantiam, nouit vt per primum operandi principium intrinsecum: sed quòd ex hoc resultet imperfectio cognitionis, non probatur: nec authoritas Augustini esset ad propositum: quæ de anima vt cognita, loquitur.

Lib. 9. de Trin. c. 3. in fin. tom. 3.

† Q. 88. artic. 1.

* Artic. præcedenti.

Q. 87. ar. 1. & 3.

¶ Ad hoc est dicendum, quòd omnibus illis modis verificatur animam per modum suæ substantriæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directe, nihilominus proposito primus & secundus deseruiunt: ita quòd substantia animæ concurrit, vt obiectum, & species secundum se incompleta: per superadditam autem speciem completa, complemento aptonato inueniri in ea.

¶ Vbi aduerte, quòd dupliciter contingit intellectum aliquem per speciem intelligere. Vno modo, immediate aspiciendo repræsentatum per illam speciem, sicut cum per speciem in oculo immediate respicimus coloratum. Alio modo, immediate aspiciendo ipsam speciem, & mediante ipsa, repræsentatum per illam: vt patet, cum Deus intelligit alia a se intuendo essentiam suam, quæ est species omnium. In primo modo, species habet rationem speciei tantum. In secundo vero, tenet locum speciei & obiecti, prius natura, non tempore noti: in quo aliud relucet obiectum. Vtroque autem modo cognoscendo, cognitio commensuratur modo substantiæ cognoscẽtis. Quod sic patet: Cognoscens habere speciem cogniti nihil aliud est quàm esse ipsum cognitum in esse intentionali. cum multis autem modis contingat, cognoscentem esse vnum atque idem cognitum, (quoniam multam habet latitudinem modus essendi, quo cognoscens est cognitum: alio namque modo, angelus est lapis, & alio modo, Deus est lapis, & alio modo, anima est lapis,) & diuersitas ista non est ex parte rei cognitæ, quia vna & eadem est: ex parte ergo cognoscentis est naturæ, quæ diuersitatẽ tãtã habet: ita quòd modꝰ quo cognoscens est cognitum, cõmensuratur cognoscentis substantiæ. Et sic si substantia cognoscens est altioris ordinis quàm cognitum, consequens est, vt sit illud altiori modo quàm sit in seipso: & quia esse altius & superioris ordinis præhabet vnitius, quicquid habent inferiora diffusa, efficacius est illud esse, ad cognoscendum inferius obiectũ, quàm si æquale sibi esset. Si vero substantia cognoscens sit inferioris ordinis, q̃ obiectum, tunc est illud imperfectiori modo, quàm sit ipsum in se: ac p hoc esse, nõ poterit comprehendere illud: quàmuis magis vel minus perfecte poterit ipsum nosse iuxta ꝓportionem defectus sui ab illo. Iuxta modum ergo gradus, & perfectionis substãtiæ cognoscentis, est modus essendi cogniti rum in illa: iuxta modum autẽ essendi illorum in ea est cognitio. igitur de primo ad vltimum, cognitio commensuratur substantiæ cognoscentis. Quod vt clarius percipiatur, exemplariter declaretur: cum anima separata comprehendit seipsam, cum inter perfectiones suas sit non solum quòd ipsa est sic imitans substantias immateriales in natura, & modo essendi, sed etiam ꝙ ipsa est intentionaliter Gabriel, Raphael, Michael &c. cõprehendendo suã perfectionem, videt se & vt ipsa est, & vt alia est: & sic videt per se ipsam & speciem superadditam in ratione obiecti & speciei simul. Manifestum est autem, quòd impossibile est hoc modo plus nosse de aliis, quàm habeatur ex modo quo ipsa anima est alia: non enim nouit alia hoc modo nisi quia seipsam nouit sic esse illa: & sic pat est iudicium quo ad hoc, si per solam substantiam, & si per substantiam & speciem super additam, cognitio fiat. Cum vero anima per speciem additam immediate tendit in Gabrielem, species in illa non est efficacior quàm in prima cognitione fuerat, cum speciei tantum locum teneat, prius autem speciei & obiecti simul, nec alia ratione Gabrielem cognoscere facit, nisi quia est id quo cognoscens est ipse Gabriel. Tantum autem facit formaliter cognoscentem esse Gabrielem, quantum cognoscens capax est. Capacitas autem istius est secundum modum substantiæ suæ: cognitio igitur etiam ista substantiæ cognoscentis commensuratur.

¶ Et sic patet responsio ad quæsita & obiecta: quia nulla est cõtradictio in litera: dum substantia animæ species & obiectum: & species superaddita ponitur quandoque vt ratio cognoscendi tantum, quandoque etiam vt obiectum: vt dictum est &c. Et iuxta hunc modum, põt anima separata omnia quæ nouit simul intelligere: secundum quod superius de angelis dictum est.

¶ Circa hanc quoque partem aduerte, quòd licet ad cognoscẽdum quidditatiue alias animas separatas, anima non egeat specie superaddita, quia sua substantia ad hoc sufficit: ad cognitionem tamen an est, & ad cognitionem pertinentẽ ad locutionem & auditionem exigitur species superaddita, quoniam hæc non repræsentantur per substantiam intelligentis animæ. Et ideo simpliciter concedendum est, quòd vna anima intelligit aliam per speciem. Vnde S. Thom. indistincte hic de eis loquitur: & in quæst. de Anima. q. 20. dicit, quòd anima Lazari nosse potuit animam Abrahæ, sicut alias substantias separatas.

¶ Super

¶ Super Quæstionis octuagesimenonæ Articulum tertium.

445 De Anima c. 15. cor. 2. Et ad 19. 3. parti. 18. 3. parti. 20. addit.

TItulus. Naturalia, idest omnes quidditates rerum sensibilium.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua q̃sito, Anima separata cognoscit oĩa naturalia: in communi tñ & confuse. Probatur sic, Aïa separata cognoscit ꝙ species diuinitus influxas, vt angeli, im perfecte tã, & confuse. ergo proportionaliter se habet anima separata ad imperfectam rerum cognitionem, vt angelus ad perfectam. ergo cognoscit omnia naturalia imperfecte & confuse. Antecedens supponitur quo ad primam partẽ ex primo arti. secunda pars ꝓbatur ex medio ibidẽ tacto: qa modus cognoscendi ꝓprius superiori naturæ, imperfecte conuenit inferiori, hic autem est ꝓpriꝰ angelo, infra quem est anima. ergo. Prima consequentia est ex se euidens: quoniam cum anima & angelus conueniant in speciebus, & differant in efficacia & perspicacitate, proportionaliter se habebunt respectu repræsentatorum per illas species, sicut angeli ad efficacẽ: ita animæ ad effectiuã cognitionem. Sed a vero cõsequentia ꝓ bat ex eo, quòd influxæ angelis spẽs repræsentant eis oĩa naturalia, & perfecte eorũ in eis notitiam pariunt, vt patet ꝓ Augu. ex hoc em optime inferẽ. ergo ad eadem se extẽdũt spẽs influxę aĩę separatæ, sed imperfecte & confuse: qđ est intentum.

De Anima c. 15. post medium.

Arist. huius quæst.

¶ Hic aduerte studiose, quanta sollicitudine vacãdum sit sciẽdis rebꝰ: qñ aïa nostra non nisi hic perficiẽ perfecte. Et rõ est, quia ipsa est infima inter intellectuales substantias, & exigit spẽs dearticulatissimas: dearticulatissimæ autem sunt, q̃ singulorum obiectorũ sunt singulæ, obiecta autẽ in gñe sẽsibiliũ cũ sint qdditates, oportet aïam hẽre singulas spẽs iuxta numerũ qdditatũ: hoc autẽ ex phãtasmatibꝰ fit, nõ ex superiorũ influxu, vbi oĩa sunt vnite & indistincte.

In corp. ar.

¶ Super Quæstionis octuagesimæ nonæ Articulum quartum.

446 4. dist. 50. q. 1. art. 3. Et veri. q. 19. ar. 2. Et de Anima ar. 15. & 20. * Q. 77. artic. 8. † Q. 86. artic. 1.

TItulus. Singularia seu sensibilia: de his. n. est qõ.

¶ In corpore tria. Primo, ꝓponit conclusionem respõsiuã. Secõ, distinguit. Tertio, declarat conclusionem propositã ibi. In hoc tamẽ est differentia.

¶ Quo ad primum, conclusio est: Aïa separata cognoscit q̃dam singularia: sed non omnia etiã præsentia, aduerte quòd vltima particula posita est ad differẽtiã angelicæ cognitionis: dictum enim fuit superius, quòd angeli naturaliter cognoscunt omnia singularia præsentia, non omnia simpliciter.

¶ Quo ad secundũ, distinguitur modus intelligendi per abstractionem a phantasmate, & ꝓ influxum specierum a Deo. Inter quos ad propositũ hæc differẽtia est, quòd iuxta primũ, impossibile est nosse singularia nisi indirecte, vt probatum est: iuxta secãm vero pñt cognosci, vt ostẽsum ó de Deo & angelis. Et tangitur rõ, quia essentia diuina est prædicabẽs in se principia indiuiduantia: & consequenter species exemplatæ ab illa repræsẽtare pñt eadem &c. hæc sunt superius discussa in locis suis.

¶ Quo ad tertiũ, declaratẽ cõclo & quo

ARTICVLVS III.

Vtrum anima separata omnia naturalia cognoscat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd anima separata omnia naturalia cognoscat. In substantijs enim separatis sunt rationes omnium rerum naturalium. Sed animæ separatę cognoscunt substantias separatas. Ergo cognoscunt omnia naturalia.

¶ 2 Præt. Qui intelligit magis intelligibile, multo magis potest intelligere minus intelligibile. Sed anima separata intelligit substantias separatas, quę sunt maxima intelligibilium. Ergo multo magis potest intelligere omnia naturalia, quę sunt intelligibilia minus.

SED CONTRA, In dæmonibus magis viget naturalis cognitio, quàm in anima separata, Sed dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa addiscunt ꝓ longi temporis experientiam, vt Isidorus dicit. *Ergo neque animæ separatę oĩa naturalia cognoscunt.

¶ 3 Præt. Si anima statim cum est separata, omnia naturalia cognosceret, frustra homines studerẽt ad rerum scientiam capescendã. hoc autem est inconueniens. Non ergo anima separata omnia naturalia cognoscit.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est, *anima separata intelligit ꝓ species separatas, quas recipit ex influentia diuini luminis, sicut & angeli: sed tamen quia natura animę est infra naturã angeli, cui iste modus cognoscendi est naturalis: anima separata ꝓ huiusmodi species non accipit perfectã rerum cognitionem, sed quasi in communi & confusam. Sicut igitur se habent angeli ad perfectam cognitionem rerum naturalium ꝓ huiusmodi species, ita animę separatæ ad imperfectam & confusam. Angeli autem per huiusmodi species cognoscunt cognitione perfecta omnia naturalia: quia omnia, quę Deus fecit in proprijs naturis, fecit in intelligentia angelica, vt dicit Aug. super Gen. ad lit. * Vnde & animę separatę de omnibus naturalibus cognitionem habent, non certam & propriam, sed communem & confusam. *

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ nec ipse angelus per suam substantiam cognoscit omnia naturalia, sed per species quasdam, vt supra dictum est. * Et ideo non propter hoc sequitur, quòd anima cognoscat omnia naturalia: quia cognoscit substantiam separatam.

AD 2ᵐ dicendum, quòd sicut anima separata non perfecte intelligit substantias separatas: ita nec omnia naturalia perfecte cognoscit, sed sub quadam confusione: vt dictum est. *

AD 3ᵐ dicendum, quòd Isidorus loquitur de cognitione futurorum: qua nec angeli, nec dæmones, nec animę separatę cognoscũt nisi, vel in suis causis, * vel per reuelationem diuinam. Nos autem loquimur de cognitione naturali. c 329

AD 4ᵐ dicendum, quòd cognitio, quę acquiritur hic per studium, est propria & perfecta, illa autem est confusa. Vnde non sequitur, quòd studium addiscendi sit frustra.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima separata cognoscat singularia.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima separata non cognoscat singularia. Nulla enim potentia cognoscitiua remanet in anima separata, nisi intellectus, vt ex supradictis patet. * Sed intellectus non est cognoscitiuus singularium, vt supra habitum est. † Ergo anima separata singularia nõ cognoscit.

¶ 2 Præt. Magis est determinata cognitio qua cognoscitur aliquid in singulari, q̃ illa, qua cognoscitur aliquid in vniuersali. Sed anima separata non habet aliquam determinatã cognitionem de speciebus rerum naturalium. Multo igitur minus cognoscit singularia.

¶ 3 Præt. Si cognoscit singularia, & non per sensum, pari ratione omnia singularia cognoscit. Sed nõ cognoscit omnia singularia. Ergo nulla cognoscit.

SED CONTRA est, ꝙ diues in inferno positus dixit, Habeo quinq; fratres. vt habetur Luc. 16.

RESPON. Dicendum, quòd animæ separatę aliqua singularia cognoscunt, sed non omnia etiã quæ sunt præsentia.

Ad cuius euidentiam consideradum est, ꝙ duplex est modus in telligendi. Vnus per abstractionẽ a phantasmatibus: & secundum istum modum singularia per intellectum cognosci non pñt directe, sed indirecte, sicut supra dictum est. * Alius modus intelligendi est per influentiam specierum a Deo. Et per istum modum intellectus potest singularia cognoscere. Sicut enim ipse Deus per suam essentiam, inquantum est causa vltimum

ad partē affirmatiuam, & negatiuam, & limitatiuam, ostendendo differentiam inter angelos & animam in cognoscendo per huiusmodi species. angeli, quia per huiusmodi species perfectē cognoscunt, quia iste modus est eis naturalis: consequens est quòd per eas non solum specierum, sed indiuiduorum participatium ipsas notitiam habent: animæ vero quia per eas imperfectē cognoscūt, D.472. Q.14.ar.11. nec species nec indiuidua distinctē norunt, nisi aliunde determinētur: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur per modū recipientis: & sic cognoscunt aliqua & non omnia, sed ea ad q̄ determinātur aliūde. Subdit quatuor modos, quibꝰ fit ista determinatio, scilicet vel præuiam cognitionem, vel affectionem, vel naturalem ordinationem, vel Dei ordinem.

¶ Circa hanc partē dubiū ē, vñ & quo affectio, cognitio, & ordo, determinēt ad cognitionem singularium. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largiētur eis vim repræsentatiuam, vt patet. Si sic, sed non percipitur ab anima. ergo ista dāt animæ vim percepti- In corp.ar. uam: sed hoc est manifestē falsum: inest enim illa, a natura. ergo &c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia, vt sæpe dictum est, cognitio fit per hoc quòd cognoscens est cognitum, & anima nostra secundum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autē habet rationem determinabilis, secundū quod anima magis determinatur ad vnum, quàm ad aliud, consequens est, ꝙ secundum hoc magis accedit ad esse actu vnum, q̄ aliud. Determinatur aūt anima ad aliquid vnum, vel per naturā, aut Dei ordinem, in rōne actiui vel passiui &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, vel per affectionem in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quòd faciat illam esse illud, sed ita quòd propinquam reddat illam ad esse illud. Ex hac autem ꝓpinquitate fit vt spēs influxæ, quæ ideo improportionatæ dicuntur animæ: quia plures in se continent quàm anima possit per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, sic ꝓpinqua determinentur ad efficaciter actuandum ipsam animam ꝑm illa obiecta distinctē, remanente ꝑm alia repræsentata, confusa actuatione. Et merito, quia anima ē dispōsita & magis determinabilis per species quo ad hæc, quàm quo ad alia. Et hæc est ratio, quæ redditur in litera: dum dicitur, quia vnumquodq; recipitur in alio per modum recipientis, i. secundum modum quo dispositum est recipiens.

¶ Ad quæsitum ergo dicitur, quòd species repræsentant singulare, sed non distinctē huic animæ: & cū dr. ergo ordo iste largitur vim perceptiuam, dicitur, quòd non dat vim perceptiuā, sed reddit ipsam habilem & ꝓportionatā speciei inquantū repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiue ipsam illud percipere.

¶ In responsione ad primum occurrit dub. superius in q.79. art. 6. tactum: & est tale. Anima separata recordatur criminum cōmissorū. ergo cognoscit singularia, & singularia sunt sensibilia, & cum cōstet quòd nouit ea p̄ spēs quas secum detulit. ergo male hic dr, quòd p spēs abstractas non nouit singularia.

¶ Ad hoc posset breuiter dici, glossando hanc authoritatem, & cæteras similes, quòd loquuntur de cognitione noua, & nō recordatione, & secundum hāc viam responsum fuit superius in q̄one præd̄icta. Sed q̄m hæc via non est consona S.T. Tum, quia hec cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa autem cognitio sine singulari ad quod fit reflexio intelligi nequit: singulare aūt p sensus offertur. Et ideo in q̄nibus de Anima, q.20. in responsione ad primum in oppositum dicit. S. Tho. quòd quia præfata reflexio non cōpletur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat conjuncta. Tum, quia vnum de determinātibus species influxas ad cognitionem singularium in anima separata, est præcedens cognitio: vt quia ipsa præcedens cognitio nō sufficit propter variatū modum essendi ipsārū specierū abstractārū saltem sit præparatio & dispositio sufficiens ad hoc, quòd anima per speciem influxam cognoscat quæ nouerat singularia alio modo. Et sic cum anima separata cognoscit quæ commisit, illa cognitio, est noua cognitio quo ad modum cognoscendi & species cognitorum: & recordatio ratione præcedentis, quæ remansit in suo effectu, vt dispositio & præparatio ad cognoscendum illa. Et hoc modo patet, quid dicendum est ad dubium in quæstio. 79. motum: quia, scilicet necessarium est quod supponit, scilicet quòd aīa separata recordet commissorum sufficienter per species hinc delatas. Quòd cognoscat ergo & recordetur est certum, sed de modo ambiguitas est, quæ iudicio meo, secundum San. Thom. doctrinam, sic soluenda est.

ARTICVLVS V.

Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ, remaneat in anima separata.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd habitus scientiæ hic acquisitæ, nō remaneat in anima separata. Dicit enim Apost. 1. ad corin. 13. Scientia destruetur.

¶ 2 Præt. Quidam minus boni in hoc mundo, scientia pollent, alijs magis bonis carentibus scientia. Si ergo habitus scientiæ permaneret etiam post mortem in anima, sequetur, quòd aliqui minus boni etiā in futuro statu, essent potiores aliquibus magis bonis: quod videtur inconueniens.

¶ 3 Præt. Animæ separatæ habebunt scientiam per influētiam diuini luminis. Si igitur scientia hic acquisita in anima separata remaneat, sequetur quòd duæ erūt formæ vniꝰ speciei in eodem subiecto. Quod est impossibile.

¶ 4 Præt. Philosophus dicit in lib. prædic.* quòd habitus est qualitas difficile mobilis. Sed ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi quandoq; corrumpitur scientia. Sed nulla est ita fortis immutatio in hac vita, sicut immutatio quæ est per mortem. Ergo videtur quòd habitꝰ scientiæ per mortem corrumpatur.

SED CONTRA est quod Hieron.* dicit in epist. ad Paul. Discamꝰ in terris, quorum scientia nobis p̄seueret in cœlo.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerunt habitum scientiæ non esse in ipso intellectu, sed in viribus sensitiuis, scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua: & quòd species intelligibiles non conseruantur in intellectu. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur quòd destructo corpore, tota liter habitus scientiæ hic acquisitæ destrueretur. Sed quia scientia est in intellectu, qui est locus specierū (vt dicitur in 3. de Anima*) oportet quòd habitus sciētiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis viribus sensitiuis, & partim in ipso intellectu. Et hoc potest considerari ex ipsis actibus, ex quibus habitus sciētiæ acquiritur. Nam habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, vt dicitur in 2. Ethic. * Actus autē intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales actꝰ & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quædam, ad considerā dū per species susceptas, & in prædictis inferioribus viribus acquiritur quædam habilitas, vt facilius per conuersionem ad ipsas intellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidem & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autē & dispositiue in inferioribus viribus, idem etiam dicendum est de habitu. Quantū ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, non remanebit in anima separata: sed quantū ad id quod habet in ipso intellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in lib. de longitudine* & breuitate vitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se, quando corrumpitur a suo contrario, vt calidum a frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quòd per corruptionem subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano, corrumpi nō potest, cum intellectus sit incorruptibilis, vt supra ostensum est.* Si militer etiam nec per contrarium corrumpi possunt species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni intelligibili non est contrarium, & præcipue quantum ad simplicem intelligentiam, qua intelligitur quodquid est. Sed quantum ad operationē, quia intellectus componit & diuidit, vel etiam ratiocinatur, sic inuenitur contrarietas in intellectu, secundum quod falsum in propositione, vel in argumentatione est contrarium vero. Et hoc modo interdum scientia corrūpitur per contrarium, dum scilicet aliquis per falsam argumentationem abducitur a scientia veritatis. Et ideo Philosophus in lib.* prædicto, ponit duos modos, quibus scientia per se corrūpitur, scilicet per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumentationis falsæ. Sed hoc non habet locum in anima separata. Vnde dicendum est, quòd habitus scientiæ secundum quod est in intellectu, manet in anima separata.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd Apostolus nōn loquitur ibi de scientia quantum ad habitum, sed quantum ad cognitionis actū. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognosco ex parte.

AD 2m dicendū, quòd sicut secūdum staturam corporis, aliquis minus bonꝰ, erit maior aliquo magis bono: ita nihil prohibet, aliquem minus bonum habere aliquem scientiæ habitum in futuro, quem non habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quasi nullius momenti est, in comparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

AD 3m dicendum, quòd vtraque scientia nō est vnius rationis. Vnde nullum inconueniēs sequit.

AD 4m dicendū, ꝙ rō illa procedit de corruptione scientiæ quātum ad id, quod est ex parte sensitiuarum virium.

ARTICVLVS VI.

Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ, maneat in anima separata.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd actus scientiæ hic acquisitæ, non maneat remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad vtranque partem patet: consequentia vero probatur quo ad primam partem: quia species actus ex obiecto pensatur: cuius similitudo & vicaria est species intelligibilis: quo ad secundam vero, quia modus actus ex virtute seu dispositione agentis pensatur.

Declaratur

ita quòd corruptio per obliuionem respicit per se scientiam vt est in parte sensitiua, non vt in intellectu.

¶ In responsione ad tertium aduerte errorem Sco. in 4. dist. 45. q. 2. imponentis S. Tho. & quòd anima separata non intelligat per species cōseruatas, quas hic accepit: sed p influxas tm: & argutēs cōtra ipsum: si conseruantur ex eo quòd duo accidentia eiusdem rationis non possunt esse in eodē. iā enim apertissime vtrumq; horum in hoc arti. exclusit. Et cum dicit Scot. quòd non potest fingi differentia specifica inter speciem lapidis conseruatam hic, & influxam ibi: quia non differunt nisi in modo fiendi, sicut oculus a natura factus, & a Deo restitutus. Li. de longitu. & breui. vitæ, cap. 2. nō ponit a princip. to. 2. Mirum est de ista q̄stione: iam enim nihil dicitur in litera, quòd species influxæ sunt vniuersalio res, quàm acquisitæ hic: & propterea manifeste distinguuntur specifice. Putat Scot. ꝙ quemadmodum species acquisita lapidis, habet pro obiecto adæquato lapidem, ita species influxa representās lapidem. Nos autē dicimus, quòd speciei influxę obiectū adæquatum, est q̄d communius, extendens se ad lapidem, & multa alia: & ꝓpterea sunt diuersorum ordinum. Qualiter autem ex huiusmodi speciebus possit proportionatus eis intellectus singulorū repræsentatorum propriam & perfectam cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis, dictum fuit.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum sextum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito. In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanēt in anima, status vero animæ mutatur. ergo actus scientiæ 448 12.q.67.ar. 2. Et 3.dist. 51.q.2.art. 4.cor.fi. Et 4. dist. 50. q.1.arti. 2. ad 2.

¶ In corpore concluditur quòd non remanet. ꝓbatur: quia destructo corpore, destrueretur. De secūda opi. primum est positio, s. quòd scientia partim. s. formaliter est in intellectu, & partim, scilicet materialiter & dispositiue, est in viribus sensitiuis. Secundū est eius ratio: & quo ad primam partem probat: primo, quia intellectus est locus specierum: quo ad vtrāque vero, quia habitus sunt similes actibꝰ intellectus, ex quibus fiunt: sed illi sunt partim illic, partim hic in intellectu formaliter: & in illis dispositiue & materialiter. ergo.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est. Habitꝰ scientiæ, secundū quod est in intellectu, remanet in anima separata. ꝓbatur: non corrumpitur per accidens, nec per se. ergo remanet. consequentia probatur authoritate Aristo. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quo ad primam partem probatur: quia subiectum est incorruptibile: quo ad secūdā vero, quia eius scire caret contrario: quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est contrarium. Et excluditur obiectio, qua posset dici, quòd scire in secundo & tertio opere intellectus habet contrarium a quo per se corrūpitur. quod probatur ratione, quia vero contrariatur falsum: & authoritate Arist. ponētis duos modos corruptionis per se ipsius scientiæ. Hoc excludit dicēs, hæc non habere locum in aīa separata, ita quòd vis probationis consistit in carere cōtrario: quia primæ operationi nihil est contrariū. Scīa nō habet ibi locū. Anima enim separata, intelligit per modum subtiliarū imaterialiū, non cōponendo aut discurrēdo, sed intuendo.

¶ Circa hanc partem aduerte, quòd nostra scientia dicitur per se corrumpi per deceptionem, quantum ad id, quod est in intellectu: & per obliuionem, secundum quod est in partibus sensitiuis. Iam enim dictum est, quòd est partim hic, & partim ibi:

447 12.q.67.ar. 2. Et 3.dist. 13.q.2.ar. 4. Et 4.dist. 50.q.1.ar. 2. Et 2.cor. c.79.fin. Et quo.3.q.6. ar.1. Et quodli.12.ar.3. & 13.

Li.3. de aīa, text. 6.com.2.

Li.2. Ethi. cap.1. & 2. com.5.

In prædicmēto qualitatis, in.

Circa fin. epist. & habetur to.4 in princ.

Cor. & 2. suf.

q.79.ar.2. ad 2. præcipue.

Declaratur probatio exẽplo, in visione lapidis acuta. consequens quoque declaratur quo ad secundam partem: q scilicet, sint isti modi, scilicet per conuersionem ad phantasmata, & per modum substantiæ separatæ: ab illo em fit mutatio in hunc.

*Text. 66. tom. 2.

in anima separata. Dicit enim Philosophus in * 1. de Anima, quòd corrupto corpore, anima neq; reminiscitur neque amat. Sed consideranda ea quæ prius nouit, est reminisci. Ergo anima separata nõ potest habere actum scientiæ, quã hic acquisiuit.

¶ 2 Præt. Species intelligibiles nõ erunt potentiores in anima separata quàm sint in anima corpori vnita. Sed per species intelligibiles non possumus modo intelligere, nisi conuertendo nos super phantasmata, sicut supra * habitum est. Ergo nec anima

q. 84. ar. 7.

separata hoc poterit. Et ita nullo mõ p species intelligibiles hic acquisitas, aĩa separata intelligere poterit.

Li. 2. Ethi. cap. 1. & 2. tom. 5.

¶ 3 Præt. Philosophus dicit in 2.* Ethic. quòd habitus similes actus reddunt actibus per quos acquiruntur. Sed habitus scientiæ hic acquiritur per actus intellectus conuertentis se supra phantasmata. Ergo non potest alios actus reddere. sed tales actus non competunt animæ separatæ. Ergo anima separata nõ habebit aliquem actum scientiæ hic acquisitæ.

SED CONTRA est, quod Lucæ 16. dicitur ad diuitem in inferno positum, Recordare quia recepisti bona in vita tua.

RESPON. Dicendum, quòd in actu est duo cõsiderare, scilicet speciem actus, & modum ipsius. Et species quidem actus consideratur ex obiecto, in quod actus cognoscitiuæ virtutis dirigitur per speciem, quæ est obiecti similitudo. Sed modus actus pensatur ex virtute agentis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, contingit ex specie lapidis, quæ est in oculo: sed quòd acute videat, contingit ex virtute visiua oculi. Cum igitur species intelligibiles maneant in anima separata, sicut dictum est, * sta-

Art. præce.

tus autem animæ separatæ non sit idem, sicut modo est, sequitur quòd secundum species intelligibiles hic acquisitas, anima separata intelligere possit quæ prius intellexit, non tamen eodem modo, scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modum conuenientem animæ separatæ. Et ita manet quidẽ in anima separata actus scientiç hic acquisitæ, sed nõ secundum eundem modum.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de reminiscentia, secundum quod memoria pertinet ad partem sensitiuam, non autem secundum quod memoria est quodammodo in intellectu, vt dictum est.*

q. 79. ar. 6.

AD 2^m dicendum, quòd diuersus modus intelligendi non prouenit ex diuersitate specierum, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

AD 3^m dicendum, quòd actus per quos acquiritur habitus, sunt similes actibus quos habitus causant quantum ad [d] speciem actus: non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iusta, sed non iuste, idest, delectabiliter causat habitũ iustitiæ politicæ, p quem delectabiliter operamur.

D. 59.

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Artic. septimum.*

ARTICVLVS VII.

Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.

449 4. di. 5. q. 1. artt. 4. & de Asia, ar. 20. ad 3. & 4.

IN titulo dubium est, cum anima separata sit incorporea, & a nullo corpore distet localiter,

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. Dicit enim Augustin. * in lib. de cura pro mort. agenda, quòd animæ mortuorum ibi sunt, vbi ea quæ hic fiunt, scire non possunt. sciunt autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo distantia localis impedit cognitionẽ animæ separatæ.

* Cap. 13. tom. 4.

¶ 2 Præt. Aug.* dicit in lib. de diuinatione dæmonum, quòd dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiant. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, si distantia localis cognitionẽ dæmonis non impediret. Multo igitur magis distãtia localis impedit cognitionem animæ separatæ, quę est inferior secundum naturã, quàm dæmon.

* Cap. 4. & habet tom. 3.

¶ 3 Præt. Sicut distat aliquis secundum locum, ita secundum tempus. Sed distantia temporis impedit cognitionem animæ separatę, non enim cognoscunt futura. Ergo videtur q etiam distantia secundum locum, animę separatæ cognitionem impediat.

SED CONTRA est, quod dicitur Luc. 16. q diues cum esset in tormentis eleuans oculos suos, vidit Abraham a longe. Ergo distantia localis non impedit animæ separatę cognitionem.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerunt quòd anima separata cognosceret singularia abstrahendo a sensibilibus. Quod si esset verum, posset dici quòd distãtia localis impediret animæ separatæ cognitionem. Requireret enim, quòd vel sensibilia agerent in animam separatam, vel anima separata in sensibilia. & quantũ ad vtrũque requireretur distantia determinata. Sed prædicta positio est ĩpossibilis: quia abstractio specierum a sensibilibus fit mediantibus sensibus, & alijs potentiis sensitiuis, quæ in anima separata actu non manent. Intelligit autem anima separata singularia, per influxum specierum ex diuino lumine, quod quidem lumen æqualiter se habet ad propinquũ & distans. Vnde distantia localis nullo modo ĩpedit animæ separatæ cognitionem.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Augustinus non dicit, quòd propter hoc quod ibi sunt animę mortuorũ, ea q̃ hic sunt, videre nõ possint: ut localis distãtia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur.*

AD 2^m dicendum, quòd Augustinus ibi loquitur secundum opinionem illam, qua aliqui posuerunt quòd dæmones habent corpora naturaliter sibi vnita: secundum quam positionem etiam potentias sensitiuas habere possunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata distantia. Et hanc opinionem etiam in eodẽ lib. Augustinus* expresse tãgit: licet hanc opinionem magis recitãdo, quàm asserendo tangere videatur, vt patet per ea q̃ dicit 21. lib. de ciuit. Dei.*

quomodo quæritur, vtrum distantia localis &c. Titulus est videtur supponere quod negatum est superius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd de aĩa separata dupliciter loqui possumus. Primo, secũdum se. Et sic nusquam est, & a nullo distat, & de ea sic non quæritur. Alio modo, vt supponitur definita ad aliquem locum, & per accidens distat ab aliis secundũ distantiam sui loci ab illis: & hoc modo hic quærit, vtrũ anima separata distans suo modo, scilicet per accidens ratiõe definitiõis suæ ad vnum locum, impediatur propter distantiam a cognitione aliorum.

¶ In corpore tria. Primo refert quandam opinionem affirmatiuam. Secũdo, reprobat. Tertio, respondet quæstioni vna conclusione negatiua.

¶ Quo ad primum, opinio est, quam sequitur Scot. in 4. di. 45. q. 2. quòd distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ. Probatur, Anima recipit cognitionem a rebus. ergo inter ipsam & res requiritur determinata distantia. Nec refert, vtrum anima patiatur a rebus, an agat in eas, vel vtrunq; habeat in hac acceptione. Semper enim exigit determinata distantia inter agens & patiens, altero saltem existente corporeo, & neutro infinito.

¶ Quo ad secundũ, improbatur dicta p positio quo ad suam radicem, sic, Abstractio specierum a sensibilibus fit mediãtibus sensib^9 &c. ergo non potest fieri apud aĩam separatã. Antecedẽs patet, & cõsequẽtia tenet: q̃ vires sensitiuæ non remanent in anima separata.

¶ Contra hanc rationem dicit Scot^9 vbi supra, quòd non concludit. Quia sensus, seu phantasmata nõ sunt media necessario requisita ad abstractionem

Art. sequẽs

¶ *Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum octauum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ respondet quæsito, de cognitione etiam gratuita loquendo.

¶ Quo ad primum, est vna conclusio responsiua, Animæ separatæ nesciunt naturaliter q̃ hic agũtur. Probatur dupliciter. primo ratione. Aiæ separatę sunt per diuinam ordinationem segregatæ a cõuersatiõe nostra, & coniunctæ cõuersationi spiritualiũ. ergo ista nostra nescium. Antecedens patet ex modo essendi earum: consequẽtia probatur ex dictis, scilicet q̃ anima separata, non nouit singularia nisi p vestigium, aut affectum aut ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu constat, quòd nõ est ad omnia. ordo autem est ad ea quæ alteri^9 vitæ sunt ergo &c. Secundo confirmat & conclusionem & rationem, authoritas Gregorii & Augustini.

Art. 4. huius quæst.

Li. 12. Moral. c. 13. in principio.

Cap. 13. partũ a princ. to. 4.

¶ Quo ad secundũ, quatuor dicit. Primo, differentiã inter Grego. & Augustinum. Apud Gregorium animæ sanctorum sciunt nostra, apud Augustinum nõ. Ratio illius est: quia Deum vident: istius vero, ex facto matris, & ex ꝓmissione Ioſiæ. Secundo dicit, quòd non totaliter discrepant: quia Aug. dubitãdo, Greg. asserẽdo.

Eodem lib. 12. Moral. cap. 13.

¶ Tertio, comparat conclusiones eorũ: & prefert Gregorii sententiam ratione cõsona Augustino, quia animæ sanctæ æquales sunt angelis, qui apud Aug. sciunt nostra. Et hic conclusio Grego. est etiã Augustini implicite.

Cap. 13. & cap. 16. in prin. to. 4.

Ca. 13. circa princip. tom. 4.

¶ Quarto, soluit motiua Augusti. quia animæ separatæ nõ tristantur, Et per hoc responderetur ad promissionem Ioſiæ, si beatus statim fuisset: sed quia nõ fuit, in eo locum nõ habet cognitio beatorum: sed naturalis tantum pro tũc, secundum quam nõ vidit quod secutum est

*Loco iam citato,

Eodem lib. de cura p.

450 21. q. 83. ar. 4. ad 2. & 4. di. 49. part. 1. ad 1. & 2. Et ver. 24. 8. art. 11. ad 12. & de Aĩa, ar. 10. ad 3.

stractione simpliciter, sed pro statu isto: & dicit quòd antecedẽs est verum pro statu isto, non simpliciter. Probat aũt dictum suũ, dupliciter. Primo, quia esse imaginabile, non est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed cadit sub altero extremo, s. sub esse sensibili. Secundo, quia stat aliquod esse medium vni virtuti actiuę, quod non est mediũ respectu alterius: vt patet de medio locali respectu diuinæ virtutis: & sic, licet eẽ imaginabile sit medium inter sẽsibile extra, & intelligibile: non est respectu oĩs virtutis abstractiue, sed respectu virtutis imperfectę, qualis est intellectus noster cõiũct^9.

Cap. 4. & parta me-

¶ Ad hæc iam responsum est superi^9 in q. 55. art. 2. quare vide ib:: quoniã declarauim^9 & probauim^9, quòd esse imaginabile est necessario medium in abstrahẽdo, vel in causando eẽ intelligibile ab exteriori sensibili, secundum naturæ ordinem, cui omnis creata virt^9 subest: q̃m nulla virtus creata põt essentialem naturæ ordinẽ, virtute propria præterire, quicquid diuina virtus possit.

lib. 21. de Ciuit. Dei, cap. 10. 5.

¶ Quo ad tertium, conclusio responsiua est. Anima separata æque intelligit propinquum & distãs. Probatur, Intelligit singularia per influxum specierum a diuino lumine. ergo, antecedens supponitur. consequentia nota: quia lumen illud, & in se, & diffusum per species, nõ magis respicit propinquũ quã distans.

¶ Circa hanc partem, quę dicenda esſent de ipsis speciebus, quomodo scilicet, possunt causare notitiam intuitiuã, & tamen repræsentant & absentia, & præsentia: in superioribus, cum de angelorum cognitione tractaretur, discussa sunt. Rationes quoque Scoti in 4. distinct. 45. quæst. 2. in fine: quòd distantia localis impediat cognitionem, nõ oportet aliter afferre: quia supponunt animam accipere cognitionẽ a rebus & de impedimẽto actionis & passionis loquuntur: & nihilominus supra sunt solutæ in tractatu de angelis.

Art. præce.

SED CONTRA est, quòd dr Iob 14. Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, nõ intelliget.

RESPON. Dicẽdum, quòd secundum naturalem cognitionem, de qua nũc hic agitur, animæ mortuorum nesciunt quę hic aguntur. Et huius ratio ex dictis accipi potest. Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ respondet quæsito, de cognitione etiam gratuita loquendo.

¶ Quo ad primum, est vna conclusio responsiua, Animæ separatæ nesciunt naturaliter q̃ hic agũtur. Probatur dupliciter. primo ratione. Aiæ separatę sunt per diuinam ordinationem segregatæ a cõuersatiõe nostra, & coniunctæ cõuersationi spiritualiũ. ergo ista nostra nescium. Antecedens patet ex modo essendi earum: consequẽtia probatur ex dictis, scilicet q̃ anima separata, non nouit singularia nisi p vestigium, aut affectum aut ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu constat, quòd nõ est ad omnia. ordo autem est ad ea quæ alteri^9 vitæ sunt ergo &c. Secundo confirmat & conclusionem & rationem, authoritas Gregorii & Augustini.

¶ Quo ad secundũ, quatuor dicit. Primo, differentiã inter Grego. & Augustinum. Apud Gregorium animæ sanctorum sciunt nostra, apud Augustinum nõ. Ratio illius est: quia Deum vident: istius vero, ex facto matris, & ex ꝓmissione Ioſiæ. Secundo dicit, quòd non totaliter discrepant: quia Aug. dubitãdo, Greg. asserẽdo.

¶ Tertio, comparat conclusiones eorũ: & prefert Gregorii sententiam ratione cõsona Augustino, quia animæ sanctæ æquales sunt angelis, qui apud Aug. sciunt nostra. Et hic conclusio Grego. est etiã Augustini implicite.

¶ Quarto, soluit motiua Augusti. quia animæ separatæ nõ tristantur, Et per hoc responderetur ad promissionem Ioſiæ, si beatus statim fuisset: sed quia nõ fuit, in eo locum nõ habet cognitio beatorum: sed naturalis tantum pro tũc, secundum quam nõ vidit quod secutum est

Art. 4. huius quæst.

Li. 12. Moral. c. 13. in principio.

Cap. 13. partũ a princ. to. 4.

Eodem lib. 12. Moral. cap. 13.

Cap. 13. & cap. 16. in prin. to. 4.

Ca. 13. circa princip. tom. 4.

*Loco iam citato,

Eodem lib. de cura p.

Cap. 13. & 16. in prin. to. 4.

est malum. Nec rebus nostris se ingerunt, nisi secundum quem vident ordinē diuinum. Et sic soluit obiectio de matre & Abrahā &c.
Et fundamentū omnium est, quia sunt perfectissime coniūctæ diuinæ iustitiæ.
¶ Circa hanc secundam partem articuli, dubium est. Quia si sancti omnes vident omnia quę hic aguntur, vana in primis videtur specialis quæstio: An sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur.n. hinc sequi, q̄ quilibet beatus siue dirigatur ad se oratio, siue non, eam videat: ex quo videt omnia, q̄ hic fiunt.
Et tamen in 4. 45. dist. disputatur. Superfluæ quoque videntur reuelationes, q̄ fiunt inferioribus angelis a superioribus. Nec ēt vē priuilegiū aiæ Christi, vt cognoscat omnia q̄ nouit Deus scientia visionis.
¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ si verba literæ nocentur, & distribuantur sano intellectu: omnes phantasiæ huiusmodi cessant. In litera in primis restringitur ista cognitio ad præsentia singularia, & non extenditur ad futura: qa præsentia participāt speciem actu, non futura. Distribuendum est autem ly, omnia præsentia, vt patet in 3. cōtra Gēti. cap. 59, & ex diuersis locis superius haberi potest: non respectu eorum, q̄ pertinent ad solam voluntatem diuinā, vt electio: & alia pertinentia ad sanctificationem creaturarum, qualia sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelationes in cœlestib⁹. Nec respectu eorū, quæ ad solam volūtatem etiam creaturarum spectant: vt cogitationes cordiū: inter quas sunt orationes nostræ. Et iō merito de eis q̄stio fit, nec omnibus in notescunt, nec respectu rationum supernaturaliū ex diuina voluntate sumptarum: propter quas multi effectus fiūt: quoniam diuini ordinis sunt. Quæ tñ omnia anima Christi nouit ab initio. Et rationabile videtur, quòd omnes post iudicium videbunt, q̄ videt Deus scientia visionis: Sed respectu omnium pertinentium ad naturalem ordinē vniuersi iuxta determinata superius, cum de cognitione cogitationum cordis ageret.

Cap. 15. in prin. to. 4.

Li. de cura pro mort. agen. c. 10. paulo post princ. to. 4.

In corp. ar.

fectissime iustitiæ diuinę cōiunctę, nec tristantur, nec rebus viuentiū se ingerunt, nisi secundum quod iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd animæ mortuorum possunt habere curam de rebus viuentiū, etiam si ignorent eorum statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quàmuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognoscere, sed vel per animas eorū, qui hinc ad eos accedūt, vel per angelos seu dęmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut Auguſt.* in eodem lib. dicit.

AD 2^m dicendum, quòd hoc quòd mortui viuentibus apparent qualitercunque: vel contingit per specialem Dei dispensationem: vt animę mortuorum rebus viuentiū interlint, & est inter diuina miracula computandum: vel huiusmodi apparitiones fiūt per operationes angelorum bonorum vel malorum, etiā ignorātibus mortuis, sicut etiam viui ignorantes alijs viuentibus apparent in somnis, vt Aug.* dicit in lib. prędicto. Vnde & de Samuele dici potest, quòd ip se apparuit per reuelationem diuinam: secundum hoc quod dicitur Eccle. 46. quòd dormiuit & notū fecit regi finem vitę suę. Vel illa apparitio fuit procurata per dęmones: si tamen Ecclesiastici authoritas non recipiatur propter hoc, q̄ iter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

AD 3^m dicendum, quod ignorantia huiusmodi non cōtingit ex locali distātia, sed propter causam prędictam.*

Li. de cura pro mort. agen. c. 10. paulo post princ. to. 4.

QVAESTIO XC.

De Prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.

DEIN DE considerandum est, de prima hominis productione.

¶ Et circa hoc considerāda sunt quatuor. Primo, de productione ipsius hominis. Secundo, de fine productionis. Tertio, de statu & cōditione hominis primo producti. Quarto, de loco eius.

¶ Circa productionem autem cōsideranda sunt tria. Primo, de productione hominis, quātum ad animam. Secundo, quantū ad corpus viri. Tertio, quantum ad productionem mulieris.

ARTIC. I.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum anima humana sit aliquid factū, vel sit de substantia ipsius Dei.
¶ Secūdo, Supposito q̄ sit facta, vtrum sit creata.
¶ Tertio, Vtrum sit facta mediantibus angelis.
¶ Quarto, Vtrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sit facta, uel sit de substantia Dei.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd anima non sit facta, sed sit de substantia Dei. Dicitur enim Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terrę, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem. Sed ille qui spirat, aliq̄d a se emittit. Ergo anima qua homo viuit, est aliquid de substantia Dei.

¶ 2 Præt. Sicut supra *habitum est, anima est forma simplex. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus, quod est solius Dei. Ergo anima est de substantia Dei.

¶ 3 Præt. Quęcunque sunt, & nullo modo differunt: sunt idem. Sed Deus & mens sunt, & nullo modo differunt: quia oporteret quòd aliquibus differentijs differrent, & sic essent compositа. Ergo Deus & mens humana idem sunt.

SED CONTRA est q̄ Aug.* in lib. de origi. animę enumerat q̄dā, quę dicit esse multū apertęque peruersa, & fidei catholicę aduersa. Inter quę primū est, quòd quidā dixerunt, Deum animam non de nihilo, sed de seipso fecisse.

RESPON. Dicendum, quòd dicere animam esse de substantia Dei, manifestā improbabilitatē cōtinet. Vt enim ex dictis patet,* anima humana est quandoque intelligens in potentia, & scientiā quodā modo a rebus acquirit, & habet diuersas porētias.° quæ omnia aliena sunt a Dei natura: qui est actus purus, & nihil ab alio accipiens, & nullam in se diuersitatem habens, vt supra probatum est.* Sed hic error principium habuisse videtur ex duab⁹ positionibus antiquorū. Primi enim, qui naturas rerum cōsiderare inceperunt, imaginationem transcendere non valentes, nihil prēter corpora esse posuerunt.° Et ideo Deum dicebant esse quoddā corpus, quod aliorum corporum iudicabant esse principium. Et quia animam

451 2. dist. 17. q. 1. art. 1. Et 2. cōt. c. 83. Et opus. 3. c. 95. & 2ii.

*Q. 75. artic. 5.

Cap. 3. & 4. & habet liber ille, tom. 7.

Q. 84. art. 6. & 7. Et q. 77.

266 373

Q. 3. art. 7. Et q. 10. ar. 1. Et q. 22a art. 1.

231 362

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessario fit per creationem. Probatur, anima rationalis sola est subsistens. ergo sola propriē habet esse. ergo sola fieri: & non ex materia præiacente. ergo per creationem.
Antecedēs patet ex supradictis q̄. 75. Prima consequentia probatur. Primo, ex differētia inter substantiam & accidēs: quia substantia proprie dicitur esse, accidens vero est, quo aliquid est. Secundo, ex ratione entis: quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistere, vt patet de albedine. Tertio, authoritate Arist. confirmatur. Secunda vero consequentia probatur: quia fieri eorundē tantum est, quorum esse, quia est via ad esse. Appositio autē vlterior probatur ex diuisiōe, quia aut ex materia corporali, aut spirituali. Non prima: quia sic non subsisteret, sed esset forma materialis & corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur ad inuicem: & consequenter essent corruptibiles. Haberent enim materiam cōmunem, ex cuius potentia educerentur: sicut formæ corporales habent materiam sensibilem. Vltima consequentia est per se nota.
¶ Circa primas consequentias aduerte, quòd hic est sermo de esse, & fieri simpliciter, idest sine additione aliqua: & est sermo de eorum propriis subiectis in propositione. Ita quòd sensus est, q̄ de solis subsistentibus, vere & proprie prædicatur, est, & fit, quia sola hæc sunt ea quibus conuenit esse vt quod, reliquis autem conuenit vt quo. Nec obstat quòd animæ rationali conueniat etiam esse vt quo: quia est qua homo est, & viuit: quia nō animā ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebant esse principium, vt dicitur in primo de anima: *per consequens sequebatur, quòd anima esset de substantia Dei. Iuxta quam positionem etiam Manichæi, Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, quādam partem illius lucis animam esse posuerunt corpori alligatam. Secundo vero processum fuit ad hoc, quòd aliqui aliquid incorporeum esse apprehenderunt: non tamē a corpore seperatum, sed cor poris formā. Vnde & Varro dixit, quòd Deus est anima, mūdū intuitu, vel motu & ratione gubernās: vt Aug. narrat. 7. de Ciuit. Dei.* Sic igitur illius totalis animæ partem, aliqui posuerunt animam hominis: sicut homo est pars totius mūdi: non valentes intellectu pertingere ad distinguendos spiritualiū substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporum. Hęc autem omnia sunt impossibilia, vt supra probatum est,* Vnde manifestum est falsum est, animam esse de substantia Dei.

1. ex. 2. sequ. huius.

Li. de ciu. Dei. ca. 4. num. 5.

Q. 1. art. 1. a 3.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd inspirare non est accipiendū corporaliter. Sed idem est Deum inspirare, quòd spiritum facere. Quàmuis & homo corporaliter spirans, non emittat aliquid de sua substantia, sed de natura extranea.

AD 2^m dicendum, quòd anima etsi sit forma simplex secundū suam essentiam: non tamen est suū esse, sed est ens per participationē: vt ex supra dictis patet.* Et ideo non est actus purus sicut Deus.

AD 3^m dicendum, quòd differens proprie acceptum, aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, vbi est conuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse composita quodammodo, cum in aliquo differant, & in aliquo conueniant. Sed secundum hoc, licet omne ^d differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens: vt dicitur in decimo Metaphys.* Nā simplicia diuersa sunt seipsis: non autem differunt aliquibus differentijs ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quòd vlteriꝰ alijs differentijs differant.

q. 75. ar. 5. ad 4.

D. 508.

Li. 10. Metaph. tex. 14. & 15. num. 3.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima sit producta in esse per creationem.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima nō sit producta in esse per creationem. Quod enim in se habet aliq̄d materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. non ergo est creata.

¶ 2 Præt. Omnis actus materiæ alicuius, videtur educi de potentia materiæ. Cum enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia, in potentia. Sed anima est actꝰ materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶ 3 Præt. Anima est forma quædam. Si igitur anima fit per creationem, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationē. quod est incōueniēs.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. Creauit Deus hominē ad imaginem suam. Est autem homo ad imaginem Dei secundum animam. Ergo anima exiuit in esse per creationem.

RESPON. Dicendum, quòd anima rationalis non potest fieri nisi per creationem: quod non est verum de alijs formis. Cuius ratio est, quia cum fieri sit via ad esse, hoc modo alicui competit fieri, sicut ei competit esse. Illud autem proprie dicit esse, quod ipsum habet esse, quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ proprie & vere dicuntur entia: accidens vero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 7. Metaphysic.* quòd accidens dicitur magis entis quàm ens. Et eadem ratio est de omnibus alijs formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti, proprie conuenit fieri, sed dicuntur fieri per hoc, quòd composita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis, est forma subsistens, vt supra habitum est.* Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, quod simul, ceteris autem formis vt quo tantum. Vnde Aristoteles, vt Auerrois 18. comment. 12. Metaph. dicit, sola hac via euitauit creationē formarum: quia negauit eas fieri: quia tamen & sunt & fiunt: dixit quòd fiunt inquantum composita fiunt, & sunt, inquantum sunt ea quibus composita sunt. & ideo subtiliter Diuus Thomas ex eodem fundamento processit, subsumendo quòd anima rationalis vere & proprieē, & fit, qa subsistit.
¶ Circa vltimam cōsequētiam aduerte, quòd posteriores: de quorum numero est Scotus in 4. putantes se distinctius eatiusq̄ loqui, distinxerunt quòd creatio potest dupliciter sumi. Vno modo, pro factiōe rei, nulla omnino materia suppositа: & sic sumitur proprie creatio. Alio modo, pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potentia educatur, sed ab extra: & sic dicūt animam creari. Et licet hoc dictum nō sit falsum, est tamen rude & offuscans ingenium, dum liquida veritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis, & fieri naturalis, penes qd distinguantur. Creari.n. est ex nihilo fieri, idest, vt magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri, est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tm̄ fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creatiōi simpliciter, & proprie præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius, quod proprie fit: vt contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissime diuus Thomas, cum probasset quòd anima rationalis proprie fit, subdidit quòd non ex materia corporali, neque spirituali: q̄ scilicet, sit aliquid sui, sicut materia est aliquid: quia est pars ei⁹, quod fit ex ea. Et supra hoc sun dantur reliquæ consequentiæ, quòd esset corporeæ naturæ. Et hoc bene nota: quoniam est peripatetica doctrina, præcipuumq̄

452 Infra quęs. 118. arti. 2. Et 2. di. 18. q. 2. ar. 1. & 2. Et por. q. 3. art. 9. Et quo. 9. art. 11. Et opus. 3. c. 93. 121. 229. & 230 Et opu. 28. cap. 5.

Li. 7. Metaph. tex. 2. a. to. 3.

q. 75. ar. 2.

præcipuumque Aristotelis fundamentum.
¶ In responsione ad secundum, nota secretum aliud Peripateticum: quid scilicet, est formam educi de potentia materiæ: formam esse in potentia materiæ, est esse in ea, vt causa non actiua, sed materiali: esse autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependens ab ea: cum omnis effectus a sua dependeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum id est indistincte in ea. Non enim in potentia materiæ distinctum esse habet forma aquæ, aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse, vt in ea sunt. Et merito, quia actus est distinguere, esse autem in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu: habente ergo materia in se formam, secundū esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm materiam transmutari trāsmutatione sufficiente: ita quòd ex vi trāsmutatiōis materiæ, forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum, ipsa transmutatio cōtinue appropriat & distinguit ipsam materiā ad esse illius distinctum: quoniam cōtinuè aliter, & aliter se habet secundū illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic completa trāsmutatione qua præcedens compositum transmutatur in aliud compositū, resultat forma. Vnde per oppositum, cū fit homo, quoniam ex vi transmutationis, qua præcedens compositum mutatur in hominem: nū quam resultaret anima rationalis, qm causalitas materiæ, non se extendit ad intellectus opera. ideo non educitur de potētia materię. Educi ergo formam de potētia materię, est ipsam ex vi trāsmutationis resultare in ea &c.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, respondet quæsito. Secundo, soluit obiecta. ¶ Quo ad primum,

neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituales quia sic, substantiæ spirituales inuicem trāsmutarentur: necesse est dicere, q̄ non fiat nisi per creationē.

Ad primvm ergo dicendū, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autē in ipsa, est esse participatum: quod quidem ex necessitate simul est cum essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam. Eadem ratio esset, si poneretur cōposita ex quadam materia spirituali, vt quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliā formam, sicut nec materia cælestis corporis, alioquin anima esset coruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

Ad 2m dicendum, quòd actū extrahi de potentia materię nihil aliud est, quàm aliquid fieri actu, quod prius erat in potentia Sed ꝙ anima rationalis nō habet esse suū dependens a materia corporali, sed habet esse subsistens, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt supra dictum est.* propterea non educitur de potentia materiæ.

Ad 3m dicendum, quòd non est simile de anima rationali, & de alijs formis: vt dictum est.*

Articvlvs III.

Vtrum anima rationalis sit producta a Deo immediate.

Ad tertivm sic procedi tur. Videtur, quòd anima rationalis non sit producta a Deo immediate, sed mediantibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualibus, quàm in corporalib⁹. Sed corpora inferiora producuntur per corpora superiora: vt Dionys.* dicit 4. ca. de di. No. Ergo, & inferiores spiritus qui sunt animæ rationales, producuntur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

¶ 2 Præt. Finis rerū respōdet principio. Deus enim est principium & finis rerum. Ergo & exitus rerū a principio, respondet reductioni rerum in finem. Sed infima reducuntur per prima, vt Dion. *dicit. Ergo & infima procedunt in esse per prima, s. animæ per angelos.

¶ 3 Præt. Perfectū est, quod potest sibi simile facere: c vt dicitur in 4. Metaph. † Sed spirituales substantiæ sunt multo magis perfectæ, q̄ corporales. Cum ergo corpora faciant sibi similia secundum speciē, multo magis angeli poterunt facere aliquid infra se, secundum speciem naturæ, scilicet animam rationalem.

Sed contra est, quod dicitur Gen. 2. quòd Deus ipse inspirauit in faciem hominis spiraculum vitæ.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt quòd angeli secundū quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & a fide alienum. Ostensum est enim,* ꝙ anima rationalis non potest produci nisi per creationem. Solus autē Deus potest creare: quia solius primi agentis est agere, nullo præsupposito: cum semper agens secūdū, præsupponat aliquid a primo agente, vt supra habitum est.* Quod autem agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando: & ideo nullū aliud agens agit nisi transmutando: sed solus Deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur per transmutationem alicuius materiæ, ideo non potest produci nisi a Deo immediate. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nā ꝙ corpora causant vel sibi similia vel inferiora, & ꝙ superiora reducūt inferiora: totū hoc ꝓuenit ꝓ quandam transmutationem.

Articvlvs IIII.

Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.

Ad qvartvm sic procedi tur. Videtur, quòd anima humana fuerit producta ante corpus. Opus enim creationis præcessit opus distinctionis & ornatus: vt supra habitum est.* Sed anima producta est in esse per creationē: corpus autem factum est in fine ornatus, vt supra habitum est.† Ergo anima hominis producta est ante corpus.

¶ 2 Præt. Anima rationalis magis conuenit cum angelis, quàm cum animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim a principio cū corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die, quando & bruta animalia sunt producta. Ergo anima

F simul refert opinionem contrariam: & impugnando illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita, est pars affirmatiua, scilicet, Anima fit a Deo mediantibus angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit a Deo immediate. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per trāsmutationem, sed per creationem. ergo a Deo immediate. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequētia probatur, ex differentia inter primum agens & alia agentia: quia illius tantum est creare, & horum est trāsmutare tantū. Quę differētia probatur sic. Omne agens secundum, præsupponit aliquid a primo agente. ergo agit ex aliquo præsupposito. ergo agit trāsmutando. ergo solius primi agētis est agere nullo præsupposito. ergo creare. Omnia sunt superius i quæst. 44. discussa. Art. præce.

¶ Quo ad secundū, clara omnia in litera.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo, refert opinionem Origenis. Secundo, Augu. Tertio, examinat illam. Quarto, respondet q̄sto. ¶ Quo ad primū, apud Origenē, Omnes animæ ante corpora &c. sed superi⁹ discussum est hoc. ¶ Quo ad secundū, apud August. tria. Primo, conclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secundo ratio eius: quia corp⁹ causaliter primis diebus, anima vero i se ipsa producta fuit, cum non possit dici, quòd fuit in causis suis ꝓ ducta: quia solus Deus est eius causa, Tertio, modus opinandi, scilicet, quòd non assertiue hæc dixit: vt patet ex verbis eius. ¶ Quo ad tertium, examinatur hæc ꝓ positio, secundum duas vias, scilicet, dicentium animam per se speciem, vt Platonici, & partē speciei, vt Peripatetici. Apud primos, pōt sustineri, apud

apud secundos est impossibile: q̄ anima est cōdita in statu perfectiō. ergo cōiūcta corpori. tenet sequela: quia pars non est perfecta nisi in toto.

¶ Quo ad quartū, conclusio respōsiua est. Anima est simul producta cum corpore. Probatur secundum vtramque viam, scilicet Aug. & aliorum sanctorū de operibus sex dierum. Augustini quidem, quia ratio ad oppositū adducta non cogit: q̄ anima i primis operibus poni potest ꝓducta non in seipsa, nec i suis causis, sed in suo genere, scilicet intellectuali natura, in qua communicat cum angelis. Aliorum vero sanctorum, quia simul in primis operibus sunt ambo in seipsis ꝓducta apud eos.

hominis fuit creata ante corpus.

¶ 3 Præ. Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

Sed contra est, ꝙ actus proprius fit in potentia propria. Cum ergo anima sit proprius act⁹ corporis, anima producta est in corpore.

Respon. Dicendum, quòd Orig.* posuit non solum animam primi hominis, sed animas omniū hominum ante corpora simul cū angelis creatas, c propter hoc quòd credidit, omnes spirituales substātias, tam animas quàm angelos, æquales esse secundum suæ naturę conditionem, sed solum merito distare, sic quòd quædam earum corporibus alligantur, quæ sunt animę hominū, vel cœlestium corporum: quædam vero in sui puritate secundum diuersos ordines remanent. de qua opinione supra iam diximus.* Et ideo relinquat⁹ ad præsens. Aug. vero in 7. super Gen. † ad lit. dicit, quòd anima primi hominis, ante corpus cum angelis est creata pp aliam rationem:* quia scilicet ponit quòd corpus hominis in illis operibus sex dierum, nō fuit productum in actu, sed solum secundum causales rationes. quod nō pōt de aīa dici: q̄ nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata produci potuit. Et ideo videtur, quòd ipsamet anima in operibus sex dierum in quibus omnia facta fuerunt, simul cum angelis fuerit creata: & quòd postmodum propria voluntate inclinata fuit ad corpus administrandum. Sed hoc nō dicit asserendo, vt eius verba demōstrant.* Dicit em̄ Credatur, si nulla scripturarū authoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidem humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero iam ipsa crearetur. Posset autem vtique hoc tolerari secundum eos, qui ponunt quòd anima habet per se speciem & naturam completam: & quòd non vnitur corpori vt forma, sed solum ad ipsum administrādum. Si autem anima vnitur corpori vt forma, & est naturaliter pars humanæ naturę: hoc omnino esse nō potest. Manifestum est enim, quòd deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ: secundum ꝙ vniuscuiusque rei species exigebat. Anima autem cum sit pars humanæ naturæ, non habet naturalem perfectionem, nisi secundū quod est corpori vnita. Vnde non fuisset conueniens, animam sine corpore creari. Sustinēdo ergo opinionem August. de operibus sex dierum, dici potest, quòd anima humana præcessit in operibus sex dierum, secūdum quandam similitudinem generis: prout conuenit cum angelis in intellectuali natura, c Ipsa enim fuit creata simul cum corpore. Secundum alios vero sanctos, tā anima quàm corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

Ad primvm ergo dicendum, quòd si natura animæ haberet integram speciem, ita quòd secundū se crearet, ratio illa procederet vt per se in principio

A crearetur. Sed quia naturaliter est forma corporis, non fuit seorsum creanda, sed debuit creari in corpore. Et similiter est dicendum ad secundum. Nam anima si per se speciē haberet, magis conueniret cum angelis. Sed in quantum est forma corporis, pertinet ad genus animalium, vt formale principium.

Ad 3m dicendum, quòd animam remanere post corpus accidit per defectum corporis, qui est mors. qui quidem defectus in principio creationis animæ esse non debuit.

QVAESTIO XCI.

B *De productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuisa.*

Ein de considerandum est, de ꝓductione corporis primi hominis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, De materia ex qua productum est.

¶ Secūdo, De authore, a quo productum est.

C ¶ Tertio, De dispositione, quæ ei per productionem est attributa.

¶ Quarto, De modo & ordine productionis ipsius.

Articvlvs primvs.

Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur, quòd corpus primi hominis non sit de limo terræ. Maioris enim virtutis est facere aliquid ex nihilo, quàm ex aliquo: quia plus distat ab actu non ens, quàm ens in potentia. Sed cum homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit vt virt⁹ Dei maxime ostenderetur in productione eius: Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶ 2 Præt. Corpora cœlestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximā nobilitatem, cum perficiatur a nobilissima forma, quę est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cœlesti.

¶ 3 Præt. Ignis & aer sunt nobiliora corpora q̄ terra & aqua, Quod ex eorum subtilitate apparet. Cum igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aere, quàm ex limo terræ.

¶ 4 Præt. Corpus humanum est cō positum ex quatuor elementis. Nō ergo est factum ex limo terræ, sed ex omnibus elementis.

Sed contra est, quod dicitur Gen. 2. Formauit Deus ho-

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue cum vno corollario. Conclusio est, Homo conuenienter dicitur formatus de limo terræ, idest, terra aquæ commista. Probatur sic. Deus est perfectus in se & suis operibus. ergo ab ea ꝓfectio in omnes naturas deriuatur secundum earum modum. ergo in hominem per cōpositionem ex omnibus. ergo cum intellectu & elongatione a contrariis, ꝓmistionem æqualem ex omnibus elemētis. ergo cum abundantia inferiorū elemētorum secūdum quātitatem. ergo cō uenienter ex limo terræ. Antecedens est ꝓ se notū. Prima consequentia ꝓbat⁹ authoritate Deuteronomii. Secunda vero probatur, ostēdendo modum, quo ꝓfectio est in Deo, scilicet vnite, vt in causa omniū, ex authoritate. Subintellecta enim illa maxima, quòd quæ in superiori sunt vnite, ab inferioribus spar sim participanē gradatim, optime infertur, quòd ꝓfectū esse secundum omnia in Deo simpliciter existens, ad intelligentias intellectualiter deriuatur: ad hominem vero vltimam creaturarum nobilium, composite & materialiter deuenit: & consequenter homo est omnium perfectionem habens per cōpositionem ex omnibus. Secunda cō sequentia satis clare patet: quia aliter non possunt omnia componere

17 367 — Q.75.ar.2. — In corp.ar. — 453 2.locis supra ar.2. notatis. — Cap.4.par. 1.aliquātulum ante finem. — Cap.5. eccles. Hierar. par.1.titulo de sacerdotum perfection. in prin. a 242 — Lib.1. metaph.c. 1.t.10.4 — 1 366 — 4.ar.2. 3.sup Gen.c.14. 8.vt.& 27 vers. Eadem li. sup.14. — 316 sch — 454 Infra q.118 art.3. Et 3. q.6.ar.3. & 4. Et 3.dist. 17.q.2.art. 2.Et 2 contra.c.81.Et pot.q.3.ar. 10.Et opus. 30. sect. 4. Quo.65 q. 67. q̄st.70. *q. 66. & 70. †Ar.2.& 3. huius q̄st. — Q.65.ar.3. — Ar.præce. — Super Gen.c.14. 16.to.3. — D — 455 2.dist.18.q. 1.ar.1.ad 5. Et art.3.ad 2. Et 3.dist. 3.q.2.ar.2. cor. et ad 4.

componere vnã partialem speciem, dico autem partialẽ, ad differentiam vniuersi: quod vnum ens cum sit, ex omnibus constat creaturis: sed hoc est tale ens & vnũ nõ per vnam substantialem formam, sed per ordinem. Tertia vero consequentia probatur: quia aliter non saluaretur equalitas mistionis. probatur: quia superioribus habentibus longe plus virtutis in pari quantitate, si essent paria in quãtitate, mistio non esset æqualis. oportet ergo inferiora plus quantitatis habeant, ac per hoc æquam virtutẽ: qa in maiori quãto, est maior virtus: & sic mistio siet æqualis, vt humana requirit complexio a contrariis remotissima.

¶ Corollarium est, quòd homo est minor mundus. patet, quia constat ex omnibus.

¶ Caue hic ne fallaris ex hoc articulo, putans S. Thomam oblitum doctrinę ꝑ priæ de mãsione elementorum in misto: propterea, quia hic expresse dicit elementa in homine secundum substantiam. Aduertẽdũ est eñ, ad rationem dicendi: vt autem patet in litera, dixit hoc ad differentiam corporum cœlestium, quæ non nisi secundum aliquid eis simile veniunt in cõpositionẽ hominis: ipsa vero elementa secundum substantiam dicuntur componere, non distinguendo, an formaliter, an virtualiter. Rursus, dñr elemẽta cõponere hominem secundum substantiã, non formalem, sed materialem: nõ tãtum communem, scilicet materiã primam, sed propriam, seu appropriatam. Elementa enim ex vi mistionis alterata sic vniunt in misto, quòd materiæ eorum transeunt in materiam misti cũ dispositionibus appropriatis illis elementis: puta siccitate, grauitate, humiditate &c. Ita quòd illa elementa dicuntur prædominari in aliquo secũdum substantiã, seu quantitatem. De quorum materia dispositi plꝰ saluatur in misto. Illa vero secundum virtutem, de quorum vi plus saluatur in eo. & hæc est directe mẽs huius literę.

23 Ca. 5. de diui. no. paulo añ med.

281

minem de limo terræ.

RESPON. Dicendum, quòd cum Deus perfectus sit in operibꝰ suis, perfectionem dedit omnibus secundum eorum modum: secundum illud Deute. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autem simpliciter perfectus est ex hoc, quòd omnia in se præhabet: non per modum compositionis, sed simpliciter & vnite, [c] vt Diony. [*] dicit eo modo, quo diuersi effectus præexistunt in causa, secundum eius virtutem vnam. Ista aũt perfectio ad angelos quidem deriuatur, secundum qđ omnia sunt in eorum cognitione, quæ sunt a Deo in natura producta per formas diuersas. Ad hominem vero, deriuatur inferiori modo huiusmodi perfectio: [c] nõ enim in sua cognitione naturali habet omnium naturalium notitiã. Sed est ex rebus omnibus quodammodo compositus, dum de genere spiritualium substantiarum habet in se animam rationalem, de similitudine vero cœlestium corporum habet elongationem a contrarijs per maximam æqualitatem cõplexionis. Elementa vero secundum substantiam: ita tamen, quòd superiora elementa prędominantur in eo secundum virtutem, scilicet ignis & aer: quia vita præcipue cõsistit in calido, quod est ignis, & humido, quod est aeris. Inferiora vero elementa, abundant in ea, secundũ substantiam. Aliter enim non posset esse mistionis æqualitas, nisi in feriora elementa, quæ sunt minoris virtutis, secundum quantitatẽ in homine abundarent. Et ideo dicit corpus hominis de limo terræ formatum, quia limus dicitur terra aquæ permista. Et propter hoc, homo dicitur minor mundus, ga omnes creaturę mundi quodammodo inueniuntur in eo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd virtus Dei creatis manifesta est in corpore hominis: dũ eius materia est per creationem ꝑducta. Oportuit autem, vt ex materia quatuor elementorum fieret corpus humanum: vt homo haberet conuenientiam cum inferioribus corporibus, quasi mediũ quod dam existens inter spirituales & corporales substantias.

AD 2m dicendũ, quòd quàmuis corpus cœleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animæ rationalis est minus conueniens. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodammodo per sensus; quorum organa formari non possunt ex corporę cœlesti, cum sit impassibile. [c] Nec est verum quod qdam dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad compositionem humani corporis aduenire, ponentes animam vniri corpori mediante quadam luce. [c] Primo enim falsum est quod dicunt, lucẽ esse corpus. [c] Secundo vero, impossibile est aliqd de quinta essentia, vel a corpore cœlesti diuidi, vel elementis permisceri, propter cœlestis corporis impassibilitatem. Vnde, non uenit in cõpositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

F

358

375

G

340

AD 3m dicendum, quòd si ignis & aer, quæ sunt maioris virtutis in agendo, etiam secundum quantitatem in compositione humani corporis abũdarent: omnino ad se traherent alia, & non posset fieri æqualitas commistionis, quæ est necessaria in compositione hominis ad bonitatem sensus tactus, qui est fundamentum [c] sensuum aliorum. [c] Oportet enim organum cuiuslibet sensus non habere in actu contraria, quorum sensus est perceptiuus, sed in potentia tantum: vel ita quòd omnino careat toto genere contrariorũ: sicut pupilla caret colore, vt sit in potentia ad omnes colores. Quod in organo tactus non erat possibile, cũ sit compositum ex elementis: quorum qualitates ꝑcipit tactus. Vel ita quòd organum sit medium inter contraria, vt necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

373

H

AD 4m dicendum, quòd in limo terræ est terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De alijs autem elementis Scriptura mentionem non fecit: tum quia minus abundant secundum quantitatem in corpore hominis, vt dictum est: [*] tum etiam, quia in tota rerum productione de igne & aere, quæ sensu non percipiuntur a rudibus, mentionem non fecit Scriptura, quæ rudi populo tradebatur.

In corp. 336

I

ARTICVLVS II.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ ꝑimæ Articulum secundum.

Vtrum corpus humanum sit immediate a Deo productum.

Tit. Super Gene. c. 24. in. j.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur. quòd corpus humanum non sit immediate a Deo productum. Dicit enim Augu. [*] in 3. de Tri. quòd corporalia disponuntur a Deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali: vt dictum est. [*] Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediate a Deo.

¶ 2 Præt. Quod fieri potest virtute creata, non est necessarium quòd immediate producatur a Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutem creatam cælestis corporis: nam & quædam animalia ex putrefactione generãtur per virtutem actiuum corporis cælestis. Et Albumasar dicit, quòd in locis in quibus nimis abundat calor aut frigus, homines non generantur: sed in locis temperatis tantũ. Ergo non oportuit, ꝙ immediate corpus humanũ formaret a Deo.

¶ 3 Præt. Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquam materiæ transmutationem. Sed omnis trãsmutatio corporalis causat ex motu cœlestis corporis, qui est primus motuum. Cum igitur corpus humanum sit productum ex materia corporali, videt quòd ad eius formationem aliquid operatũ fuerit corpus cœleste.

¶ 4 Præt. Aug. [*] dicit super Gen. ad lit. quòd homo factus est secundum corpus in operibus sex dierum, secundum causales rationes, quas Deus inseruit creaturæ corporali, postmodum vero fuit formatum in actu, sed quod præexistit in corporali creatura, secundum causales rationes per aliquam virtutem corpoream produci põt. Ergo corpus humanum productum est aliqua virtute creata, & non immediate a Deo.

SED CONTRA est, qđ dr Eccles. 17. Deus de terra creauit hominẽ.

REPSON. Dicendum, quòd prima formatio humani corporis non potuit esse per aliquam virtutem creatam: sed immediate a Deo. Posuerunt siquidem aliqui formas, quæ sunt in [d] materia corporali a quibusdam formis immaterialibus deriuari. [c] Sed hanc opinionem repellit Philosophus in 7. Meta. [*] per hoc, quòd formis non competit per se fieri: sed composito, vt supra expositum est. † Et ga oportet agens esse simile facto, nõ conuenit, quòd forma pura quæ est sine materia, producat formam quæ est in materia, quæ non fit nisi per hoc, quòd compositum fit. Et ideo oportet, quòd forma quæ est in materia, sit causa formæ q̃ est in materia secũdum qđ compositum a composito generatur. Deus autẽ, quàmuis omnino sit ímaterialis, tamen solus est, qui sua virtute materiam producere potest creando. [c] Vnde ipsius solius est formã ꝓducere in materia absq; adminiculo præcedentis formæ materialis. Et ꝓpter hoc, angeli nõ possunt trãsmutare [c] corpora ad formã aliquã, nisi adhibitis seminibus quibusdã vt Aug. [*] dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanũ nunquam formatum fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit, quòd primum corpus hominis immediate formaretur a Deo.

Lib. Meta. tex. 17. 18. in. 3. 10. 6. ar. 4. & 7. 90. ar.

D. 642.

K

*Lib. 4. Trinit. c. 7. tom. 3.

Ar. prima

¶ In tractando maiorẽ, primo ponitur opinio illius cõtraria. Deinde improbatur: deinde excluditur obiectio quędã: & deinceps ponitur ipsa maior, & deducitur vnum corollarium.

¶ Opinio cõtraria ẽ, ꝙ quidã putauerũt hanc disiunctiuã assumptam insufficiẽtem, ac per hoc falsam, ponentes tertiũ agens immediatũ. s. formas imateriales. & hi sunt Auicen. & Plat. ante ipsum, & multi sequaces, dicentes formas materiales deriuari immediate a formis sine materia: corporalia autem agentia esse dispositiua agentia tãtum. Improbatio est. Forma nõ fit nisi ratione compositi, ergo non fit a forma immateriali. Antecedens supponitur ex dictis: quia esse & fieri, non est nisi subsistentium. consequẽtia probatur. Compositum fit a composito: ergo nõ fit a forma immateriali. ergo nec forma quę solum fit ad factionẽ ipsius compositi. Antecedens probatur: quia factũ & faciens oportet esse similia: cõsequentia est per se nota ex eodẽ fundamẽto, tam prima q̃ secunda, quia forma ímaterialis nec ẽ similis cõposito, nec formæ in materia.

¶ Obiectio autẽ excluſa est, quia si ista ratio concludit, sequit̃ ꝙ nec Deꝰ possit esse causa proxima cõpositi, aut formæ materialis: & pater sequela. q̃a Deus ipse est forma immaterialis: ac ꝑ hoc nõ est inter formam materialem aut compositum, & ipsum, similitudo. Excluditur. n. hęc obiectio ex hoc, quòd Deus est non quomodolibet forma imaterialis, sed sic excellẽter vt etiã materiæ causa existatque per hoc compositũ est ei simile, etiam ratione materiæ, quod non potest dici de aliis. Et sic habemus maiorem. Ex quo. n. habemus hęc tria. s. quòd forma imaterialis nõ est immediata causa formæ materialis, & ꝙ compositum est causa immediata: & ꝙ Deus ex sua excellẽtia, qua cõtinet eriã materiã, potest esse causa immediata: colligitur maior, ꝙ corpus humanũ, & vniuersaliter omnis res materialis aut a Deo, aut a cõposito ímediate formatur. Deducuntur autem hinc duo corollaria. Primum, quòd soli Dei est absq; adminiculo ꝓcedẽtis formæ, trãsmutare materiã ad formã. Secũdũ, ꝙ angeli nõ possũt trãsmutare materiã nisi, adhibitis actiuis, palsiuis: vt Aug. dicit. Minor ât manifesta subdita ꝑ cũ cõclusiõe: quare &c.

2

354

Li. 2. Phys. tex. 26. tomo. 2.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ primæ Articuli tertiũ.*

D. 213.

Tit. Ulus clarus. nomine dispositionis, intelligendo dispositiones qualitatiuas, & quãtitatiuas, & mẽbrales &c.

¶ In corpore duo simul fiunt: respondeꝰ. n. quæsito cõclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædam. Conclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanũ in optima dispositione, s̃m cõuenientiam ad animã rationalẽ & eiꝰ opera. Probatur sic: quilibet artifex intendit dare effectui suo dispositionem optimã, non simpliciter, sed s̃m conuenientiã ad finem propriũ illius effectus. ergo Deus dedit optimã dispositionem rebus naturalibus s̃m cõueniẽtiam ad proprios fines: ergo corpori humano s̃m conueniẽtiam ad talẽ formã & illius opera. s. animam rationalem & opera eius. Antecedens est per se notũ, & declaratur in arti fice serræ. Prima consequentia probatur, ex eo quòd Deus est artifex rerũ naturaliũ. Et confirmat authoritate Ari. Secunda vero ex eo, ꝙ corꝑ humanũ est vniuersaliũ & illiꝰ finis ꝑ priẽ ẽ aia rõnalis cũ suis opib⁹: qđ ꝓbat ꝙa materia ẽ ꝓp for mam, & hoc quo ad aiam: & instrumẽta

Loco citato in arg.

457

2. 2. q. 164. ar. 1. ad. 1. Et mal. q. 5. ar. 5. cor. Et de anima art. 8.

sunt pp actiones, & hoc quo ad opa. Obiectio autē est ista. Optimum dicitur, quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter, vel in tali ordine, vt patet: sed id in quo inuenitur defectus aliquis, potest esse melius, q̄a posset esse sine defectu: ergo q̄d est cum defectu, non est optimum: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos. ergo nō est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia. s. nullus artifex curat de defectibus consequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad finem proprium. ergo nec Deus respectu materialium ergo nec respectu corpis humani. Siqui igitur sunt in corpore humano defectus, non sūt ab actore electi, sed ex necessitate materiæ emergunt. Totus processus est clarus.

animalis. s. ad sensum & motum. Sed quædam animalia inueniuntur acutioris sensus, quàm homo, & velocioris motus: sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum. ¶ 2 Præt. Perfectum est, cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorū animalium, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanū est imperfectissime dispositum.

¶ 3 Præt. Homo plus distat a plāntis, quàm ab animalib⁹ brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

SED CONTRA est, qd dr Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum.

RESPON. Dicendum, q̄ non omnes res naturales, productæ sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodam mō artificiata ipsius Dei. Quilibet autem artifex intēdit suo operi dispositionē optimam inducere, nō simpliciter, sed per comparationē ad finem. Et si talis dispositio habet secum adiunctum aliquem defectum, artifex non curat. Sicut artifex, qui facit seram ad secandum, facit eam ex ferro, vt sit idonea ad secandum: nec curat eam facere ex vitro, quæ est pulchrior materia: q̄a talis pulchritudo, esset impedimentum finis. Sic igitur Deus vnicuique rei naturali dedit optimam dispositionem, non quidē simpliciter: sed fm ordinem ad proprium finē. Et hoc est, qd Philos. *dicit in 2. Phys. Et quia dignius est sic, non tamen simpliciter: sed ad vnūscuiusque substātiam. Finis autem proximus humani corporis est aīa rationalis: & operationes ipsius. Materia. n. est pp formam, & instrumenta propter actiones agentis. Dico ergo, q̄ Deus instituit corpus humanum in optima dispositione, fm conuenientiam ad talem formam, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandū est, q̄ talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ tactus, qui est fundamētum aliorum sensuum, est perfectior in homine, q̄ in aliquo alio animali. Et pp hoc oportuit, q̄ homo haberet temperatissimam complexionē inter omnia animalia. Præcedit etiam homo omnia alia animalia, quantum ad vires sensitiuas interiores: sicut ex supra dictis apparet.* Ex quadam aūt necessitate contingit, q̄ quantū ad aliquos exteriores sensus, homo ab aliis animalibus deficiat: sicut homo inter oīa animalia habet pessimum olfactum. Necessarium. n. fuit, q̄ homo inter oīa animalia respectu sui corporis haberet maximum cerebrum. Tum, vt liberius in eo perficerētur operationes interiorū virium sensitiuarū, quæ sunt necessariæ ad intellectus operationē: vt supra dictū est.* Tum etiā, vt frigiditas cerebri tēperaret calorē cordis, quem necesse est in homine abundare ad hoc, q̄ homo sit rectę staturę. Magnitudo aūt cerebri pp eius humiditatem, est impedimentum olfactus, qui requirit siccitatē. Et similiter pōt assignari ratio, quare quędā animalia sunt acutioris visus & subtilioris auditus q̄ homo, pp impedimentū horum sensuum. Quod necesse est consequi in homine, ex perfecta complexionis æqualitate. Et eadē etiā ratio est assignāda de hoc, q̄ quædā animalia sunt hoīe velociora: cui excellētiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ cōplexionis.

AD 2ᵐ dicendum, q̄ cornua & vngulæ, quę sunt quorundā animaliū arma, & spissitudo corij, & multitudo pilorū, aut plumarū, quæ sunt tegumenta animalium attestantur abūdantiæ terrestris elemēti: quæ repugnat æqualitati & teneritudini cōplexionis humanę: & ideo hęc homini nō cōpetebāt. Sed loco horū habet rōnem & manus: q̄bus pōt parare sibi arma, & tegumenta & alia vitæ necessaria, infinitis modis. uñ & manus, in tertio de anima,* dicitur organum organorum. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

AD 3ᵐ dicendum, q̄ habere staturam rectam, cōueniens fuit homini pp quatuor. Primo quidē, quia sensus sunt dati homini nō solum ad vitæ necessaria procuranda, sicut alijs animalibus: sed etiam ad cognoscendum. Vnde cū cetera animalia nō delectētur i sensibilibus, nisi p ordinē ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibiliū fm seipsam. Et ideo, quia sensus præcipue vigēt in facie, alia animalia habent faciē pronā ad terrā, quasi ad cibū q̄rendū, & prouidendū sibi de victu: homo vero habet faciē erectā, vt p sensus, & præcipue per visum, qui est subtilior, & plures differentias rerū ostendit, libere possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cœlestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilē colligat veritatem. Secundo, vt interiores vires liberius suas operationes habeāt, dū cerebrū, i quo quodāmodo pficiuntur, nō est depressum: sed super oēs partes corporis eleuatū. Tertio, quia oporteret, q̄ si homo haberet pronā staturā, vteret manib⁹ loco anteriorū pedū. & sic vtilitas manuū ad diuersa opera pficienda cessaret. Quarto, quia si haberet pronā staturā, & vteretur manibus loco anteriorū pedū, oporteret, q̄ cibū caperet ore. Et ita haberet os oblōgū, & labia dura & grossa, & linguā etiā durā: ne ab exterioribus lędereť, sicut patet i alijs animalib⁹: & talis dispositio omnino impediret locutionē, quę est propriū opus rationis. Et tm homo staturā rectā habens, maxime distat a plantis. Nam homo habet superius sui. i. caput versus superi mundi, & inferius sui versus inferius mundi. Et ideo est optime dispositus fm dispositionē totius: plāte vero habent superius sui, versus inferius mundi, nam radices sunt ori proportionales, inferius autem sui, versus superius mundi. Animalia vero bruta medio modo: nam superius animalis est pars, qua accipit alimētum: inferius autem est pars, qua emittit superfluum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum conuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, q̄ inconuenienter corporis humani productio in Scriptura describat. Sicut

¶ *Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua. Scriptura vtitur speciali modo loquendi in productione hominis.

Probatur, excludendo falsam causam, & assignando veram. Falsa quidē est causa huius, quòd solus homo sit a Deo, & hoc ex Augu. Vera autē, quia solus homo est ad imaginem Dei: ex qua deducitur conclusio sic, Solus homo est ad imaginē Dei factus. ergo alia facta sunt p pter ipsum. ergo ipse est principaliter intentus. ergo speciali modo loquēdi, debet eius productio insinuari. Oia sunt clara, & vltima consequentia probatur: quia ea quæ principaliter intendimus cum maiori deliberatione & studio facere consueuimus: ac per hoc, hæc maior diligētia debuit insinuari speciali tractatu de productione ipsius. Aduerte nouitie, q̄ hic cōparatur homo ad ea, quæ expliciter facta scribuntur in principio Geneſis: inter illa. n. principatum tenet homo. Angeli enim nō numerant.

RESPON. Dicendum ad primum, q̄ sicut Auguſt.* dicit in 6. super Gen. ad lit. non in hoc præeminet homo alijs rebus, q̄ Deus fecit ipsum hominem, quasi alia ipse nō fecerit, cum scriptū sit, Opera manuū tuarum sunt cœli, & alibi, Aridā fundauerunt manus eius: sed in hoc q̄ ad imaginem Dei factus est homo. Vtitur tamen Scriptura in productione hominis speciali modo loquendi, ad ostendendū, q̄ alia propter hominem facta sunt. Ea enim quę principaliter intendimus, cū maiori deliberatione & studio consueuimus facere.

AD 2ᵐ dicendum, q̄ non est intelligendum Deū angelis dixisse, Faciamus hominem, vt quidam peruerse intellexerunt: Sed hoc dicitur, ad signādam pluralitatem diuinarum personarum, quarum imago expressius inuenitur in homine.

AD 3ᵐ dicendum, q̄ quidam intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & postmodū Deum formato iam corpori, aīmā infudisse. Sed contra rationem perfectionis primæ institutiōis rerū est, q̄ Deus vel corpus sine anima, vel animam sine corpore fecerit: cum vtrumque sit pars humanæ naturæ. Et hoc etiam est magis inconueniens de corpore, quod dependet ex anima, & non econuerso. Et ideo ad hoc excludendum, quidam pōsuerunt, q̄ cum dicitur, Formauit Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cum anima: quod autem additur, Et inspiravit in faciem eius spiraculum vitæ, intelligitur de spiritu sancto: sicut & dominus insufflauit in Apostolos dicens, Accipite spiritum sanctum. Ioan. 20. Sed hæc expositio, vt dicit Aug. in lib. de Ciui. Dei*, excluditur per verba Scripturæ. Nā subditur ad prædicta, Et factus est homo in aīam viuentē. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. nō ad vitā spiritualē: sed ad vitā animalem refert. Per spiraculū ergo vitæ intelligitur anima, vt sic q̄d dicit, Inspirauit in faciē eius spiraculū vitę, sit quasi expositio ei⁹ q̄d præmiserat: nā aīa est corporis forma.

AD 4ᵐ dicendum, q̄ quia operationes vitæ, magis manifestantur in facie hoīs pp sensus ibi existētes, ideo dicit, in faciem hoīs inspiratū esse spiraculū vitę.

AD 5ᵐ dicendū, q̄ fm Aug.* oīa opera sex dierū simul sunt facta. Vnde aīam primi hoīs, quā ponit simul factā cū angelis, non ponit factam ante sextā diē: sed in ipso sexto die ponit esse factā & aīam primi hoīs in actu, & corp⁹ eius fm rōnes causales. Alij vero doctores ponūt, & aīam & corp⁹ hoīs factū sexto die i actu.

Li. 4. super Gen. ad lit. c. 34.

QVAESTIO XCII.

De productione mulieris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est, de productione mulieris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum in illa rerum productione, debuerit mulier produci.

¶ Secūdo, Vtrum debuerit fieri de viro.

¶ Tertio, Vtrum de costa viri.

¶ Quarto, Vtrum facta fuerit immediate a Deo.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, q̄ mulier non debuit produci in prima rerū productione. Dicit enim Philosophus in lib. de generatione animaliū*, q̄ femina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatū & deficiens, debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerū īstitutione mulier producenda nō fuit. ¶ 2 Præt. Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta: nam ad mulierem dictum est post peccatum Gene. 3. Sub viri potestate eris. Et Grego. dicit* quod vbi non delinquimus omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quàm vir: semper enim honorabilius est agens patiente, vt dicit Augus. 12. super Gen. ad lit.† Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶ 3 Præt. Occasiones peccatorum, sunt amputandæ. Sed Deus præscuit q̄ mulier esset futura viro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

SED CONTRA est, qd dicitur Prima S. Tho.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primū.*

TItulus clarus. ¶ In corpore, vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, Necesse fuit feminam fieri. Probatur: necesse fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo necesse fuit fieri feminam. Consequentia probatur ex eo, quòd femina ad generationem adiuuat, & ad nullum aliud opus est necessaria: quod probatur contra quosdā, quia vir potest ad quodlibet aliud melius per virum q̄. per feminam adiuuari. Antecedens vero probatur, ostendēdo quòd vir solus non sufficit ad generationis op⁹ perficiendum, & consequenter cum sit generatiuus, eget adiutorio. ostendit autē hoc, graduando viuentia penes agere & pati ad generationē, fm tres vel quatuor gradus. Primus habentium virtutē passiuam tantū, quæ scilicet ex cœlo fiūt tantum. Secundus, habentium passiuā & actiuam in eodē, vt plantæ habentes semina. Et ratio cōiunctionis est, quia hoc est earum nobilissimum opus. prouidit enim natura vt in nobilissimo nō deficiāt. Tertius, habentium actiuam & passiuam diuisam secundum sexum, vt in animalibus perfectis. & in his sunt duo, diuersitas sexuū, & commistio quandoque. Primū est, quia habent excellentius opus. Secundum est, vt assequantur generationē habētes pro tūc

Li. 4. super Gen. ad lit. c. 12 in. 3.

Li. 4. super Gen. c. 24 in. 3.

Li. 3. de anima. tex. 31. toma.

Q. 78. ar. 4.

Q. 84. ar. 7.

458 Supra eod. 72. ar. 1. concl. & ad 3.

Li. 4. 24. in. 3.

459 Opus. 73. c. 17.

† li. 2. de generatione animalium c. 3. nō procul a fine, tom. 4.

*In Pastorali part. 2. c. 6. parū 2 prin. habetē in sententi.

† li. 12. c. 16 i medio tomo. 3.

quod plantæ semper. Quartus ergo, vel supremus ordo tertii gradus est, vt generatiua: tamen fortita excellentissimum omniū opus, scilicet (intelligere) habeant maxime diuersitatem sexuum cum temporali commistione. Et hæc quidem maxima diuersitas inuenitur in hoc, quòd sorsum describit factio mulieris a productione viri, cum in ceteris animantibus simul factus vterq; sexus commemoretur. Cōmistio in eo quē subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedētis vtiliter. Natura viuēs generatiua sortita excellentissimā operationem sintel ligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cum eorum quādoq; cōmistiōe: natura humana est hmōi. ergo. Solus ergo vir non sufficit: sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

¶ Circa probationē consequētiæ dubiū occurrit. Non.n. videtur verum, quod ibi dicitur, s. quòd ad omne opus, melius viro per alium virum adiutorium præstatur, quàm per feminam: excepta generatione. inquit enim Ari. 3. Oeconomicorū, quòd alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in domo. Et sequēti articulo, expresse dicitur, quòd in humana specie mas & femina coniunguntur, nō solum ad generationem: sed ad domesticam vitam, in qua alia sunt maris, alia feminæ opera. Constat autem, quòd vnumquodq; opus, melius fit per eū, cui est proprium, quàm p aliū. Igitur præter generationē alia sunt, quæ per feminā melius parantur, quàm per virū: iuxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc est dicendum cū duplici distinctione: prima, quòd aliud est loqui de vxore in cōparatiōe ad maritū, & aliud absolute de

Genes. 2. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

RESPON. Dicendum, quòd necessarium fuit feminam fieri, sicut Scriptura dicit, in adiutorium viri: non quidem in adiutorium alicuius operis, vt quidā dixerunt. cum ad quodlibet aliud opus conuenientiº iuuari possit vir per aliū virum, quàm per mulierem: sed in adiutorium generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus generationis consideretur. Sunt.n. quædam viuentia, quæ in seipsis non habent virtutem actiuam generationis: sed ab agente alterius speciei generantur: sicut plantæ & animalia, quæ generantur sine semine ex materia cōuenienti per virtutem actiuam cœlestium corporum. Quædam vero habent virtutem generationis actiuam & passiuam coniunctam, sicut accidit in plantis, quæ generantur ex semine. non n. est in plātis aliquod nobilius opus vitæ, q̄ generatio. Vnde conuenienter omni tempore, in eis virtuti passiuæ conjungitur virtus actiua generationis. Animalibus vero perfectis competit virtus actiua generationis, secūdum sexum masculinum, virtus vero passiua secundum sexum femininum. Et quia est aliquod opus vitæ nobilius animalibus quàm generatio, ad quod eorum vita principaliter ordinatur: ideo non omni tempore sexus masculinus fœminino cōiungitur in animalibus perfectis: sed solum tempore coitus, vt imaginemur per coitum, sic fieri vnum ex mare & femina, sicut in planta, omni tempore coniunguntur vis masculina & feminina: etsi in quibusdā plus abundet vna harum, in quibusdam plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius opus vitæ, quod est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori ratione distinctio vtriusq; virturis, vt seorsum produceretur femina a mare, & tamen carnaliter coniungerentur in vnum, ad generationis opus. Et ideo statim post formationem mulieris, dicitur Gē. 2. Erunt duo in carne vna.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ per respectum ad naturam particularem femina est aliquid deficiens & occasionatū: quia virtus actiua quæ est in semine maris, intendit producere sibi simile perfectum, secundum masculinum sexum. Sed q̄ femina generetur, hoc est propter virtutis actiuæ debilitatem: vel propter aliquam materiæ indispositionem: vel etiam propter aliquam transmutationem ab extrinseco: puta a ventis australibus, qui sunt humidi: vt dicitur in li. de generatione animalium.* Sed per comparationem ad naturam vniuersalem femina non est aliqd occasionatum: sed est de intentione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autem naturæ vniuersalis dependet ex Deo, qui est vniuersalis auctor naturę. Et ideo instituendo naturam, non solum marem, sed etiam feminam produxit.

AD 2m dicendum, q̄ duplex est subiectio°. Vna seruilis, secundum quam præsidens vtitur subiecto ad subijpsius vtilitatem. & talis subiectio introducta est post peccatū. Est autem alia subiectio œconomica vel ciuilis: secundum quā præsidens vtitur subiectis ad eorum vtilitatem & bonum. & ista subiectio fuisset etiam ante peccatum. Defuisset.n. bonum ordinis in humana multitudine, si quidā plures sapientiores gubernati non fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter femina subiecta est viro: quia naturaliter in homine magis abundat discretio rationis. Nec inæqualitas hominū excluditur p innocentiæ statū: vt infra dicetur*.

AD 3m dicendum, q̄ si omnia, ex quibus homo sumpsit occasionem peccandi, Deus subtraxisset a mundo, remansisset vniuersum imperfectum. Nec debuit bonum cōmune tolli, vt vitaretur particulare malum°, præsertim cum Deus sit adeo potens, vt quodlibet malū possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS III.

Vtrum mulier debuerit fieri ex viro.

AD SECVNDVM sic proceditur. Vī, q̄ mulier non debuit fieri ex viro. Sexus.n. communis est homini & alijs animalibus. Sed in alijs animalibus feminæ non sunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶ 2 Præt. Eorū quæ sunt eiusdē speciei, eadē est materia. Sed mas & femina sunt eiusdē speciei. Cū igitur vir fuerit factº ex limo terræ ex eodē debuit fieri femina, & nō ex viro.

¶ 3 Præt. Mulier facta est ī adiutoriū viro ad generationē. Sed nimia propinquitas reddit psonā ad hoc ineptā. Vñ psonę ppinquę a matrimonio excludunt, vt patet Leui. 18. Ergo mulier ñ debuit fieri ex viro.

femina & viro. Secūda est, quòd aliud est loq; de femina & viro, ceteris paribº: & aliud est loqui de femina, sic affecta, aut erudita, vel assueta &c. Sermo siquidē est literę, de femina & viro absolute. Arist. & articulus sequēs loquūtur de fœmina in cōparatione ad maritū. Et verum est, quòd multa sunt in domestica vitā, quæ non solum melius fiunt per vxorem: sed simpliciter non decent maritum: quin potius nescire debet talia, vt ibidem dicitur. Sed ex hoc non sequitur, quin ista melius fierent per vnū, aut plures alios viros: ex hoc.n. q̄ melius per ipsam q̄ per maritum fit: nō sequit. ergo melius. q̄ per virum. Multa quoque sunt opera, quæ melius sperantur a muliere, q̄ a viro, ratione affectus maioris, consuetudinis, īstructionis &c. & propter hoc, Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Et secundum hoc, mas & femina in hominibus iungunt ad operationem vitæ domesticæ, quia maximum vinculū amicabilis & ppetuæ cōiunctionis reddet magis idoneā feminā vxorem ad huiusmodi opa, quàm virum: cum quo nō est ratio tāti vinculi. Stat ergo solidum dictum literæ ex August. acceptum.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respō sua quæsito affirmative. Cōueniés fuit mulierē formari de costa viri. Probatur dupliciter. Primo, ex parte coniunctionis socialis non denominatiuæ, ex qua cunque parte. secundo ex parte sacramenti. omnia clara sunt. ¶ In responsione ad primum aduerte, q̄ quia materia præuenit actus omniū prędicamētorum, vt dicitur 7. Meta. nec est quid, nec quale, nec quantū: sed omnia in potentia, idcirco præter essentiā materiæ est & magnitudo & multitudo

SED CONTRA est, quod dicitur Ecclesia. 17. Creauit ex ipso. s. viro, adiutorium sibi. s. mulierem.

RESPON. Dicendum, quòd conueniens fuit mulierem in prima rerum institutione ex viro formari, magis quàm in alijs animalibus. Primo quidem, vt in hoc quædam dignitas primo homini seruaretur: vt secundum Dei similitudinem, esset & ipse principium totius suæ speciei°, sicut Deus est principium totius vniuersi. Vnde & Pau. dicit Act. 17. quòd Deus fecit ex vno, omne genus hominum.

Secundo, vt vir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhæreret, dū cognosceret eam ex se esse productā. Vnde dicitur Gen. 2. De viro sumpta est. Quamobrem, relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humana, in qua mas & femina cōmanent p totam vitam. quod nō contingit in aliis animalibus.

Tertio, quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic.* mas & femina coniunguntur in hominibus: non solū pp necessitatem generationis, vt in alijs animalibus: sed etiā pp domesticam vitā, in qua sunt aliqua opera viri & feminæ, & in qua vir est caput mulieris. Vñ cōuenienter ex viro formata est femina, sicut ex suo principio.

Quarta vero est ratio sacramentalis. Figuratur. n. p hoc, q̄ ecclesia a Christo sumit principiū. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. et per hoc patet responsio ad primum.

AD 2m dicendum, q̄ materia est ex qua aliquid fit. Natura autem creata habet determinatum principiū: et cum sit determinata ad vnum: etiam habet determinatum processum, vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina, cum sit infinita, potest idem secundum speciem ex quacunque materia facere, sicut virum ex limo terræ, & mulierem ex viro.

AD 3m dicendum, quòd ex naturali generatione cōtrahitur quædam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non est producta a viro p naturalem generationem, sed sola virtute diuina. vnde Eua nō dicit filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

Vtrum mulier debuerit formari de costa viri.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q̄ mulier nō debuerit formari de costa viri. Costa.n. viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori nō potest fieri maius, nisi vel per additionem, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formata diceret q̄ de costa: vel est per rarefactionem quia (vt dicit Augu. super Gen. ad lit. *) non est possibile vt aliquod corpus crescat, nisi rarescat. Nō autem inuenitur corpus mulieris rarius quàm viri ad minus ī ea proportione, quā habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua nō fuit formata de costa Adæ.

¶ 2 Præt. In operibus primo creatis non fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergo ea subtracta remansit imperfectum: quod videtur inconueniens.

¶ 3 Præt. Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari a viro, vt ex ea mulier formaretur.

SED CONTRA est, quod dicitur. Gen. 2. Ædificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adā in mulierem.

RESPON. Dicendum, quòd conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Primo quidē, ad significandum q̄ inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum. et ideo non est formata de capite. Neque debet a viro despici tanquā seruiliter subiecta. et ideo non est formata de pedibus. Secundo, propter sacramentum. quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerūt sacramenta, idest sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd quidam dicunt, per multiplicationem materiæ absque alterius additione formatum fuisse corpus mulieris: ad modū quo Dominus quinque panes multiplicauit. Sed hoc est oīno impossibile. Multiplicatio enim prædicta, aut accidit secundum transmutationem substātiæ ipsius materiæ, aut secundum transmutationē dimensionū eius°. non autem secundum transmutationē substātiæ ipsius materiæ: Tū quia materia in se cōsiderata, est omnino in transmutabilis, vtpote existens in potentia, & habens solum rationem subiecti: Tum etiam, quia multitudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materiæ. et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ intelligi, ea dē materia manēte absque[d] additione: nisi per hoc, q̄ maiores dimensiones accipiat. Hoc aūt est rarefieri. s. materiā eandē accipere maiores dimensiones: vt Philosophus dicit in 4. Phys.* Dicere ergo materiā multiplicari absq; rarefactione, est ponere contradictoria simul. s. diffinitionem absq; diffinito. Vnde, cū non appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ, vel per creationē, quod probabilius est: vel per cōuersionem. Vnde Augu.* dicit super Ioan. q̄ hoc modo Christus ex quinq; panibus satiauit quinq; millia hominū, quo ex paucis granis producit multitudinē segetū. quod fit p cōuersionem alimenti. Dicitur tamen vel ex quinq; panibus turbas pauisse, vel ex costa, mulierē formasse, quia additio facta est ad materiā præexistentē costæ, vel panū.

AD 2m dicendū, q̄ costa illa fuit de p̄fectione Adę, non prout erat indiuiduum quoddam, sed prout erat principium speciei: sicut semen est de perfectione generantis, quod operatione naturali cum delectatione resoluitur. Vnde multo magis virtute diuina corpus mulieris potuit de costa viri formari absque dolore. & per hoc patet solutio ad 3m.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulū quartū.*

462 Sup.qra 92 ar.2.

TItulus clarus. ¶In corpe vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Solus Deꝰ mulierem de costa viri potuit formare. Probatur. Solus naturæ institutor potest præter naturæ ordinem res in esse producere. ergo solus Deus potest corpus mulieris de costa viri formare. Antecedēs patet: cōsequentia probatur, quia corpus mulieris est præter naturæ ordinem formatū, quod probatur sic. Generatio cuiusque speciei est determinata materia. ergo corporis humani naturalis generatio, est ex semine humano, ergo productio ex quacunq; alia materia, nō est naturalis. ergo formatio corporis ex costa, nō est naturalis: oīa clara sunt.

Li.3.de Trini.c.4.to.3.

Li.9.ca.15. tom.3. †li.9.super Gene. c.15. parū a principio, to.3.

Ar.2.huius quæst.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est,* vniuscuiusque speciei generatio naturalis, est ex determinata materia. Materia autem, ex qua naturaliter generat homo, est semen humanū viri vel feminæ. Vñ ex alia quacunq; materia induiduū humanæ speciei generari nō pōt naturaliter. Solus aūt Deus, qui est naturæ institutor, pōt præter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo, solus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio procedit quando indiuiduum generatur ex simili secundum speciem, generatione naturali.

Li.9.ca.15. parū a principio tom.3

AD 2m dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 9. super Gen. ad lit.* An ministeriū angeli exhibuerint Deo in formatione mulieris, nescimus: certum tamen est, quòd sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelos, ita nec corpus mulieris de costa viri.

Li.9.ca.18. parū a medio, tom.3.

AD 3m dicendum, quòd sicut Aug. in eodem lib. dicit,* Nō habuit prima rerū conditio, vt femina omnino sic fieret: sed tamē hoc habuit, vt sic fieri posset. Et ideo secundum causales rationes præexistit corpus mulieris in primis operibus, non secundum potentiam actiuam, sed secundum potentiam passiuam tantum, in ordine ad potentiam actiuam Creatoris.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum primum.*

QVAESTIO XCIII.

De fine, siue termino productionis hominis, in nouem articulos diuisa.

DEINDE cōsiderādū est, de fine, siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei.

Et circa hoc quæruntur nouem.

¶ Primo, Vtrū in homine sit imago Dei.

¶ Secūdo, Vtrum imago Dei sit in irrationalibus creaturis.

¶ Tertio, Vtrum imago Dei sit magis in angelo quàm in homine.

¶ Quarto, Vtrum imago Dei sit in omni homine.

¶ Quinto, Vtrū in homine sit imago Dei per comparationē ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnam earum.

¶ Sexto, Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundū habitus, aut actus.

¶ Septimo, Vtrum per cōparationē ad omnia obiecta.

¶ Octauo, Vtrum imago Dei inueniatur in homine solum secundum mentem.

¶ Nono, De differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum imago Dei sit in homine.

463 12. in prol. Et 1.d.3.q. 3. Et 2.dist. 16.art.3. Et 4. contra g. 26. Et veri q.10. art.1. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei non sit in homine. Dicitur. n. Isai. 40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶ 2 Præt. Esse Dei imaginem, est ꝓprium primogeniti: de quo dicit. Apostolus ad Colos. 1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶ 3 Præt. Hilar. dicit in lib. de syno.* ꝙ imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Et iterum dicit, ꝙ imago est rei ad rē coæquādam indiscreta & vnita similitudo. Sed non est species indifferens Dei, & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad Deū. Ergo in hoīe nō pōt esse imago Dei.

* Hilarius li.de Syno. in. 2. fol. 2 princ.libri.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. Faciamus hominem ad imaginē & similitudinē nostrā.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut Aug.* dicit in lib. 83. q. vbi est imago, cōtinuo est & similitudo: sed vbi est similitudo, non continuo est imago. Ex quo patet, ꝙ similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet ꝙ sit ex alio expressum. Imago enim dicitur ex eo, quòd agitur ad imitationem alterius. Vnde ouum, quātūcunq; sit alteri ouo simile & æquale, qa tamē nō est expressum ex illo, non dicitur ad imaginem eius. Æqualitas autem non est de ratione imaginis: quia, vt Aug.* ibidem dicit, Vbi est imago, non continuo est æqualitas, vt patet in imagine alicuius in speculo relucēte. Est tamen de ratione perfectæ imaginis. nam in perfecta imagine nō deest aliquid imagini, quod insit illi de quo expressa est. Manifestū est aūt, ꝙ in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur a Deo, sicut ab exemplari, non tamen est similitudo fm æqualitatem: quia in infinitū excedit exemplar hoc, tale exemplatum: et ideo in homine dicitur esse imago Dei, non tñ perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura, cum dicit homini factum ad imaginem Dei. Prepositio. n. ad, accessum quendam significat, qui competit rei distāti.

Li.83.qst. q.51.circa finem, to.4.

464 Adl.16.ar. 2.&3.dist. 29.1.ar.1. & dist. 10. 4.ar.1. 2. 4.cor. Et contra c. 10.5. Et 1. cor.11. lec. 2. 2.2. par. q.26 remo ue hinc.

AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Propheta loquitur de corporalibus imaginibus ab homine fabricatis. & ideo signāter dicit, Quam imaginem ponetis ei? Sed Deus ipse sibi in homine posuit spiritualem imaginem.

AD 2m dicendum, ꝙ primogenitus omnis creaturæ est imago Dei perfecta, perfecte implens illud cuius imago est. Et ideo dicit imago, & nunquam ad imaginem. Homo vero & propter similitudinem dicitur imago, & propter imperfectionē similitudinis, dicitur ad imaginem. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse nisi in identitate naturæ, imago Dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi cōnaturali: in homine aūt sicut in aliena natura, sicut imago regis i nūmo argēteo, vt patet p Aug.* in li. de decē chordis.

ca.4.ad me dium habe tur hic li. 3.to.3.

AD 3m dicendum, ꝙ cū vnum sit ens indiuisum, eo modo dicitur species indifferēs quo vna. Vnum autem dicitur aliquid: non solum numero, aut specie, aut genere; sed etiam fm analogiā vel proportionem quandam: et sic est vnitas vel conuenientia creaturæ ad Deum. Quòd autem dicit rei ad rem coæquandam, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

Vtrum imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei inueniat in irrationalibus creaturis. Dicit. n. Dion.* in li. de di. no. Habent causata causarum suarum

similitudo deducta non secundum æqualitatem. ergo imago. Antecedens. n. est superius ad imaginem vt patet. ergo &c. Ad hæc dicitur ꝙ cum hæc quæstio sit non tam de re q̄ de authore, nec cadere potest in sapientis cuiusquam mētem, vt in cōsequentibus immediate se eiusdē quæstionis articulis, oblitus sui fuerit tātus author: distinguēdū est, ꝙ imago potest sumi dupliciter. Vno modo proprie: alio modo communiter, & quòd ī hoc articulo sus est imaginis vocabulo communiter in secundo vero proprie, & ideo nullū sophisma cōmissum est. Et quòd hæc sit mens literæ, colligitur ex calce corporis sequentis articuli, vbi dicit: solæ creaturæ intellectuales proprie loquendo sunt ad imaginem Dei: insinuās distinctionem præfatam communiter & proprie. Ratio autē quare diminute in hoc articulo imaginē acceperit, fuit vt reor triplex. Prima, quia non incurritur inconueniens in conclusione imaginis in homine, eo ꝙ secundum rē saltem in eo etiam reliqua conditio perficiēs imaginis rationem. Secunda est, vt a communionibus etiam conditionibus ad speciales procedere et disciplina: non diuersarum quæstionum: sed eiusdē quæstionis fm diuersos articulos: non. n. tā exacta in primo articulo requiritur doctrina, sed fat est si successiue p alios articulos natura quæsiti discutitur perfecte. Tertia, quia ambiguitas imaginis proprie dictæ habebat specialē difficultatē vt in argumētis articuli sequētis patet, & ideo reseruata est speciali artic.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulū secundū.*

TItulus. imago dei, ꝓprie dicta. ¶ In corpore duo. Primo, complet rationē imaginis proprie dictæ. Secūdo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum dicit duo, alterū negatiuum, alterū affirmatiuū. Negatiuum est. Non quæliber similitudo dicta ab alio, sufficit ad rationem imaginis. Probatur, quia nec similitudo fm genus, vt patet de verme respectu hominis: nec fm accidens commune, vt patet de albo: non respectu albi formaliter, sed respectu subiecti quod per accidens denominatur album. Affirmatiuū est: quòd requiritur aut similitudo secundū speciem, vt patet in filio respectu patris, aut fm propriū speciei & præcipue figuram, vt patet in denario. & probatur authoritate Hilarii.

† ca. 4. aliquātulum a princ.

Li.3.metro 9. parum a princ.

¶ Quo ad secundū, conclusio respōsiua hæc est, Solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo sunt ad imaginē Dei. Probatur. Solæ creaturę intellectuales assimilātur Deo, vt intelligit & sapit. ergo solæ creaturæ intellectuales assimilātur Deo, secundum quasi vltimam differentiam. ergo solæ assimilantur fm speciem, ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet, & prima consequentia declaratur, graduando res fm similitudinem ad Deū in tres gradus. Et probatur authoritate Augustini dicentis nullum gradum esse proximiorem Deo, q̄ sit intellectuales: tenet ergo locū vltimæ differentiæ: ceteræ consequētiæ sunt euidentes.

161

Li.6.c.12. circa medium tom.3.

RESPON. Dicendum, ꝙ omne imperfectū est quædam participatio perfecti. Et ideo etiam ea quæ

quæ deficiunt a ratione imaginis, inquantum tamen aliquid de Dei similitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit, quòd cuncta habent causarum contingentes imagines, idest, quantum contingit ea habere, & non simpliciter.

AD 2m dicendum, ꝙ Diony. assimilat radium solarem diuinæ bonitati quantum ad causalitatem, nō ſm dignitatē naturæ, quæ requirit ad rōnē imaginis.

AD 3m dicendum, ꝙ vniuersum est perfectius in bonitate quàm intellectualis creatura, extensiue & diffusiue. Sed intensiue & collectiue similitudo diuinę perfectionis, magis inuenitur in intellectuali creatura, quæ est capax summi boni. Vel dicendum, ꝙ pars nō diuiditur contra totum: sed contra aliam partem. Vnde cum dicitur, ꝙ sola natura intellectualis est ad imaginem Dei, non excluditur quin vniuersum secundum aliquam sui partem sit ad imaginem Dei: sed excluduntur aliæ partes vniuersi.

AD 4m dicendum, quòd imago accipitur a Boet. secundum rationem similitudinis, qua artificiatum imitatur speciem artis, quæ est in mente artificis. Sic autem quælibet creatura est imago rationis exemplaris, quam habet in mente diuina. Sic autem non loquimur nunc de imagine: sed secundum quod attenditur secundum similitudinem in natura: prout scilicet primo enti assimilantur omnia inquantū sunt entia: & primæ vitæ, inquantum sunt viuentia: & summę sapientiæ, inquantum sunt intelligentia.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæterciæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo.

465 1.dis.3.q.3. arti.1.ad 4. Et 2.di. 16. arti.3 Et 3. di.2.q.1.ar. 1.q 1. & 2. cor. Et pſ.8. * In sermo. 27.de verb. Apo.to.10. Et de verb. Dñi, ser.63 † Q.51. in medio.

TItulus clarus. ¶ In corpe vna conclusio bimēbris. Angelus est simpliciter magis ad imaginē Dei, homo aūt ē magis ſm quid: pbat quo ad vtrāque partē simul. Angelus est similior Deo ſm intellectualē naturā. ergo ſm id in quo primo consideratur rō imaginis, homo vero est similior Deo ſm quædā ſ. cōmunicationē naturæ, præsentiā animæ in toto & partibus. ergo ſm ea in quibus secūdario attenditur ratio imaginis. ergo non per se. ergo non simpliciter, sed ſm quid. Antecedēs tā pro angelo q̄ pro hoīe est euidēs: primæ vero consequentiæ declarantur distinguēdo, quòd de imagine dupliciter: quo ad principale, & secūdariū. Secunda vero de homine probatur, quia alioquī bruta essent ad imaginē Dei: cū in eis saluentur hæc similia. Nō ergo hęc pertinēt ad imaginē, nisi quia in natura intellectuali. vltimę consequentiæ patēt ex terminis.

*Homi.34. in euāg. inter principium & medium eius.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angelus non sit magis ad imaginem Dei, quàm homo. Dicit enim Augu. *in sermone de imagine, ꝙ Deus nulli alij creaturæ dedit, ꝙ sit ad imaginem suam nisi homini. Non ergo verum est, ꝙ angelus magis dicatur ad imaginem Dei, q̄ homo. ¶ 2 Præt. Secundum Aug. † in lib. 83. q. Homo ita est ad imaginem Dei, vt nulla interposita creatura formetur a Deo. & ideo nihil est illi coniunctius. Sed imago Dei dicitur aliqua creatura inquātum Deo coniungitur. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei, q̄ homo. ¶ 3 Præt. Creatura dicitur ad imaginem Dei inquantum est intellectualis naturæ. Sed intellectualis natura non intenditur nec remittitur: non enim est de genere accidentis, cum sit in genere substātiæ. Ergo angelus nō est magis ad imaginem Dei, quàm homo.

SED CONTRA est, qđ dicit Greg, *in quadam Homil. ꝙ angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imaginis magis ſinuatur expressa.

RESPON. Dicendum, quòd de imagine Dei loqui dupliciter possumus. Vno modo, quātū ad id in quo primo cōsideratur ratio imaginis, quod est intellectualis natura. & sic imago Dei est magis in angelis, q̄ sit in hominibus: quia intellectualis natura perfectior est in eis, vt ex supradictis patet*. Secundo, pōt cōsiderari imago Dei in homine quantū ad id, in quo secūdario cōsideratur: prout. ſ. in homine inuenit quędā Dei imitatio: inquantum. ſ. homo est de homine, sicut Deus de Deo: & inquantum anima hominis est tota in toto corpore eius, & iterum tota in qualibet parte ipsius, sicut Deus se habet ad mundū. Et ſm hæc & similia, magis inuenitur Dei imago in homine, q̄ in angelo. Sed quantū ad hoc, non attenditur p se ratio diuinæ imaginis in hoīe, nisi præsuppositā prima imitatione, quæ est ſm intellectualē naturā: alioquin etiā animalia bruta essent ad imaginem Dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualem naturam angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo, simpliciter concedendum est, angelum magis esse ad imaginem Dei, hominem autem secundum quid.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. excludit a Dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autem angelos.

AD 2m dicendum, ꝙ sicut ignis dicitur esse subtilissimum corporum, secundum suam speciem, cū tamen vnus ignis sit alio subtilior: ita dicitur, ꝙ nihil est coniunctius Deo quàm mens humana, secundum genus intellectualis naturę: quia sicut ipse supra prēmiserat, Quę sapiūt, ita sunt illi similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Vnde p hoc non excluditur, quin angelus sit magis ad Dei imaginem.

AD 3m dicendum, ꝙ cum dicitur, ꝙ substantia non recipit magis & minus, nō intelligitur, ꝙ vna species substantiæ non sit perfectior quàm alia: sed, ꝙ vnum & idem indiuiduum nō participet suā speciem quandoq; magis, quādoq; minus. Nec etiā a diuersis individuis participat species substātię, ſm magis & minꝰ.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum imago Dei inueniatur in quolibet homine.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei nō inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apostolus 1.ad Cor. 11. ꝙ vir est imago Dei, mulier autem est imago viri. Cum ergo mulier sit indiuiduum humanæ speciei, non cuilibet indiuiduo conuenit esse imaginem Dei. ¶ 2 Præt. Apostolus dicit Rom. 8. quòd, illos quos Deus præsciuit conformes fieri imagini filij sui, hos prædestinauit. Sed non omnes homines prædestinati sunt. Ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis. ¶ 3 Præt. Similitudo est de ratione imaginis, vt supra dictum est.* Sed per peccatū fit homo Deo dissimilis. Ergo amittit Dei imaginē.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. 38. Veruntamen in imagine pertransit homo.

RESPON. Dicendum, quòd cum homo secundum intellectua-

¶ *Super Quæstionis nonagesimæterciæ Articulum quartum.*

466 1.dis.3.lec. 2. in lit. Et veri. q. 10. arti.1.ad 3. Et po.q.9. ar.9.cor.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio trimēbris: Imago creationis est in omnibus hominibus, recreationis in iustis tātū, similitudinis vero, solum in beatis. Probatur simul distinctio. Graduatio & applicatio harū imaginum ad assignata subiecta dupliciter: ratione & authoritate. Ratio est. Homo est ad imaginē secundū intellectualem naturā. ergo est magis & maxime ad imaginē ſm qđ magis, aut maxime intellectualiter deū imitatur. ergo ſ3 qđ magis intelligit, & amat Deum. ergo. tripliciter. ſ. ex natura, gratia, & gloria, Et sic prima omnibus, secunda iustis, tertia beatis conuenit. Antecedens patet

Ar.1. huius quæſti

tet cum prima consequentia. Secunda vero probatur, quia hoc est summum & primum intellectuale in creaturis in Deo, quòd scilicet intelligit & amat se, & hoc é supremum, ad quod potest omnis intellectualis natura pertingere, quòd intelligat & quiescat in primo intelligibili, & patet vtrūq; 12. Meta. Tertia vero cōsequentia, distinguēdo lumē triplex &c. patet, & omnia clara sunt. Sed nota ꝙ in primo mēbro nomine aptitudinis naturalis, non intelligo aptitudinem vt distinguitur contra habitum aut actū: quoniam ad hoc primum membrū spectat non solum posse intelligere & amare Deum: sed etiam intelligere & amare tā actualiter q̄ habitualiter, loquēdo de cognitione & amore in puris naturalibus: sed itelligo aptitudinem naturalē, vt distinguitur contra supernaturalem tātum. Fecit autem specialem mentionē in primo membro de aptitudine, & in secundo de actu & habitu, ad insinuandum quòd notitia & affectio ex natura extendit se vsque ad aptitudinem, gratiæ vero vsq; ad habitum tantū, & consequenter gloriæ ad actum tantum. Authoritas vero é glosæ super Psalmum, & clara est.

Q.62.ar.6. & q.75.ar. 7.

466

Hil. 4. in 3a. ordina. & similiter et Cassio. dicta.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæterciæ Articulum quintum.*

TItulus clarus. ¶ In corpe duo. Primo, ostendit quo mō se habeant adinuicem imago naturę, & personarū. Secūdo, respōdet q̄stio. ¶ Quo ad primum conclusio est. Imago naturæ non excludit imaginem personarum: sed potius īfert illam. Probatur sic. Distinctio diuinarū personarū est ſm originē, seu originis relationes. ergo est ſm quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, sed causat potiꝰ imitationē personarū. ergo &c. Antecedēs supponitur ex antedictis. Prima consequentia probatur, quia modus originis variatur ſm quod exigit diuersitas naturarum: quod manifestatur ex differēti origine inanimatorum & animatorum: & rursus plantarū & animalium. Modus ergo diuinæ originis est secundū quod natura diuina exigit: ergo & distinctio personarum. cætera sunt p se nota. ¶ Aduerte hic, quòd hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propositione credita & altera scita, quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, sunt scita: ea vero, quæ ad pluralitatē personarū & imaginē earū vt sic, sunt credita: & ideo cum dicitur quòd imago trinitatis sequitur ad imaginē naturæ intelligendum est, vt creditum non vt scitum, sicut & trinitas ipsa respectu naturę diuinæ.

*c.1.a med.

†Hila.li.5. de Trin. in fine pri. folii a prin.li.

*ca.88. habetur inter oper. Aug. tom.3.

†Dam.li.2 ca.12. non tū a prin.

†li. de creati. hominis ca.9.

18

¶ Quo ad secundū conclusio respōdet: In hoīe est imago Dei & quantum ad naturam diuinā & quantum ad trinitatem personarū. Probatur, quia in ipso Deo vna natura existit in tribus personis. Aduerte hic, ꝙ conclusio supponit esse in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam, & intendit tātū probare, quòd sit etiam quo ad trinitatē personarū. Vnde vis probationis consistit in duabus propositionibus. ſ. ꝙ natura diuina est trina suppositaliter, & ꝙ in hoīe est imago naturæ diuinæ: Ex his, n. optime infertur, ergo in eo est imago trinitatis: quia illa imago infert istam vt in prima parte huius articuli dicitur est.

Q.32.ar.1.

Li.6.de Trini.c.12. circa medium tomo.3.

Li.4.de Trini.circa medium.

Q.40:ar.2.

Ex. super Gene.c.22 ſcdm.no.3

467 ar.6. Et ver. 22.ar.3. & q.15 ſcdi.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ in homine non sit imago Dei quantum ad trinitatem diuinarum personarū. Dicit. n. Aug. in lib. *de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas & imago ad quam factus est homo. Et Hila. † in 5. de Trin. dicit, ꝙ homo sit ad communem trinitatis imaginem. Est ergo in homine imago Dei quantum ad essentiam & non quantum ad trinitatem personarum.

¶ 2 Præt. In lib. *de eccles. dog. dicitur, quòd imago Dei attenditur in homine ſm æternitatē. Damas. † etiam dicit, ꝙ hominem esse ad imaginē Dei, significat intellectualem, & arbitrio liberum, & per se potestatiuum. Gre. † etiā Nissenus dicit, quòd cū scriptura dixit hominem factum ad imaginem Dei, tale est ac si diceret, humanam naturam omnis boni factā esse participem. Bonitatis. n. plenitudo diuinitas est. Hæc autem omnia non pertinent ad distinctionem personarum: sed magis ad essentiæ vnitatem, ergo in homine est imago Dei, non ſm trinitatem personarū, sed secundum essentiæ vnitatem.

¶ 3 Præt. Imago ducit in cognitionem eius cuius est imago. Si igitur in homine est imago Dei ſm trinitatem personarum, cum homo per naturalem rationem seipsum cognoscere possit: sequeretur, ꝙ per naturalem cognitionem posset homo cognoscere trinitatem diuinarum personarum: quod est falsum vt supra ostensum est*.

¶ 4 Præt. Nomen imaginis nō cuilibet trium personarum cōuenit, sed soli filio. Dicit. n. Aug. in *6. de Trin. ꝙ solus filius est imago patris. Si igitur in homine attenderetur Dei imago secundum personā, non esset in homine imago totius trinitatis: sed filij tantum.

SED CONTRA est, quod Hila. dicit in *4. de Trin. Per hoc, ꝙ homo dicitur ad imaginem Dei factus, ostendit pluralitatem diuinarum personarum.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra habitum est, *distinctio diuinarum personarum nō est nisi ſm originē, vel potius ſm relationes originis. Non autem est idem modus originis in omnibus: sed modus originis vniuscuiusque est ſm conuenientiam suæ naturæ. Aliter enim producuntur animata, aliter inanimata, aliter animalia atque aliter plantæ. Vnde manifestum est, quòd distinctio diuinarum personarum est ſm quod diuinæ naturæ conuenit. Vnde esse ad imaginem Dei ſm imitationē diuinæ naturæ, non excludit hoc, quod est esse ad imaginem Dei ſm repræsentationem trium personarum, sed

sed magis vnum ad alterum sequitur. Sic igitur dicendum est in homine esse imaginem Dei, & quãtum ad naturã diuinã, & quãtum ad trinitatem personarum. Nã & in ipso Deo in tribus psonis vna existit natura.

Et per hoc patet responsio ad duo prima.

AD 3^m dicendum, ꝙ ratio illa procederet, si imago Dei esset in homine perfecte repræsentans Deum. Sed sicut Aug. dicit in *15. de Trin. maxima est differentia huius trinitatis, quę est in nobis, ad Trinitatem diuinam. Et ideo (vt ipse ibidem dicit) trinitatem quæ in nobis est, videmus potius q̃ credimus: Deum vero esse Trinitatem, credimus potius quàm videmus.

AD 4^m dicendum, ꝙ quidam dixerunt in homine esse solum imaginem filij. Sed hoc improbat Aug. in *12. de Trin. Primo quidem per hoc, ꝙ cum secundum æqualitatem essentiæ filius sit patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinem filij, ꝙ sit factus ad similitudinem patris. Secundo, quia si homo esset factus solum ad imaginem filij, non diceret pater: Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinẽ nostram, sed tuam: cum ergo dicitur, Ad imaginem Dei fecit illũ, non est intelligendũ ꝙ pater fecit hominẽ solũ ad imaginẽ filij qui est Deus (vt quidã exposuerũt) sed intelligendũ est, ꝙ Trinitas Deus fecit hominẽ ad imaginẽ suã. i. totius Trinitatis. Cum autem dicitur ꝙ Deus fecit hominẽ ad imaginem suam, dupliciter põt itelligi. Vno modo, ꝙ hæc præpositio Ad, designet terminum factionis, vt sit sensus, Faciamus hominẽ taliter, vt sit in eo imago nostra. Alio modo, hæc præpositio Ad, potest designare causam exemplarem: sicut cũ dicitur, Iste liber est factus ad illum. Et sic imago Dei est ipsa essentia diuina, quæ abusiue imago dicit, secundum quod imago ponitur pro exemplari: vel secundum quod quidam dicunt, diuina essentia dicitur imago, quia secundum eã vna persona aliã imitatur.

Lib. 15. de Tri. 6. c. to mo. 3.

Lib. 12. de Tri. c. 5. & 6. tom. 3.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum sextum.*

ARTICVLVS VI.

Vtrum imago Dei sit in homine solum secundum mentem.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ imago Dei non sit in homine solum ſm mentem. Dicit. n. Apostolus 1. ad Cor. 11. quòd vir est imago Dei. Sed vir nõ est solũ mens. Ergo imago Dei non attenditur solum ſm mentẽ.

¶ 2 Præ. Gen. 1. dr. Creauit Deus hominẽ ad imaginẽ suã, ad imaginẽ Dei creauit illũ: masculũ & fœminam creauit eos. Sed distinctio masculi & fœminæ est ſm corp^s. Ergo ſm corpus attenditur Dei imago in homine, & non ſm mentẽ tãtũ.

¶ 3 Præt. Imago præcipue videtur attendi secundum figuram. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago Dei attenditur in homine etiam secundum corpus & non secundum mentem tantum.

¶ 4 Præt. Secundum Aug.* 12. super Gene. ad literam: triplex visio inuenitur in nobis. s. corporalis, spiritualis siue imaginaria, & intellectualis. Si ergo secundum visionem intellectualem: quæ ad mentẽ pertinet, est aliqua Trinitas in nobis, secundũ quam sumus ad imaginem Dei, pari ratione & in alijs visionibus.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Eph. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Ex quo datur intelligi, quòd renouatio nostra quæ fit secundum noui hominis indumentum, ad mentem pertinet: sed ad Colos. 3. dicit, Induentes nouum hominem, qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eũ. Vnde renouationem, quæ est secundum noui hominis indumentũ, attribuit imagini Dei. Esse ergo ad imaginem Dei pertinet solum ad mentem.

RESPON. Dicẽdũ, ꝙ cum in omnibus creaturis sit aliqualis Dei similitudo, in sola creatura rationali inuenit similitudo Dei p modũ imaginis ut supra dictũ est*: ĩ alijs autẽ creaturis per modũ vestigij. Id autẽ in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur, ꝙ nec in ipsa rationali creatura inuenitur Dei imago, nisi secundum mẽtẽ. In alijs vero partibus siquas habet rationalis creatura, inuenitur similitudo vestigij: sicut & in cæteris rebus quibus secundũ partes huiusmodi assimilatur. Cuius ratio manifeste cognosci potest: si attendatur modus quo repræsentat vestigium, & quo repræsentat imago. Imago n. repræsentat secundum similitudinem speciei, vt dictum est*, vestigium autem repræsentat per modum effectus, qui sic repræsentat suam causam, quòd tamen ad speciei similitudinem non pertingit. Impressiones enim, quæ ex motu animalium relinquuntur dicuntur vestigia. Et similiter canis dicitur vestigium ignis; & desolatio terræ, vestigiũ hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas, & quantũ ad hoc, quòd in creaturis rationalibus repræsentatur similitudo diuinæ naturæ, & quantũ ad hoc quòd in eis repręsentatur similitudo Trinitatis increatę. Nam quantum ad similitudinem diuinę naturę pertinet, creaturę rationales videntur quodammodo ad repræsentationem speciei pertingere inquantũ imitantur Deum: non solũ in hoc ꝙ est & viuit: sed etiam in hoc, ꝙ intelligit, vt supra dictũ est.* Alię vero creaturę non intelligunt: sed

Art. 1. & 2 huius quę.

alias eius partes, per modum vestigii. Antecedens quo ad primam partem, patet ex dictis. Quo ad secundam declarãtur, in vestigio animalia ignis, & exercitus. Prima vero cõsequẽtia, fundatur super quatuor. Primũ est expressum & præmissum, scilicet ꝙ in omnibus creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secundũ est implicite subiunctum. s. quòd similitudo Dei aut est per modum imaginis, aut vestigii. Tertiũ est differentia inter imaginem & vestigium, & hæc assumpta in antecedente. Quartum est, quòd sola ĩtellectualis natura pertingit ad similitudinem quasi specificã ipsius Dei. Et hoc licet suppõatur quodammodo ex primo articulo, exprimitur hic distinguendo & applicando ad imaginem & vestigium ad diuinam naturam, & trinitatem duabus differentijs. Prima. Rationalis est similis specifice naturæ diuinæ: ac per hoc ꝙ modũ imaginis. cetera ex dispositione earum significãt, ꝙ Deus est intellectualis. ergo vestigiũ naturæ Dei. Secunda, Rationalis est similis specifice trinitati: quia principium verbi &c. ergo ĩ ea imago trinitatis: reliquę innuũt ex modo & specie & ordine, ꝙ in Deo sint principium verbi, verbũ & amor vtriusq; ergo vestigiũ. Ex his manifeste patet tota prima consequentia explicata quo ad ly Dei, scilicet natura & personas.

Art. 3. huius quæst.

¶ Circa differentiã assignatã inter imaginem & vestigium, occurrit dubium ex Sco. in 1. dist. 3. q. 5. Nulla creatura repræsentat Deũ ſm conceptũ speciei specialissimæ: sed solũ ſm conceptus communes. ergo differentia assignata nihil valet. Antecedẽs patet, & consequentia est euidens, quia in hoc stat tua differentia, quòd imago ad speciem

Art. 2. huius quæst.

speciem, vestigium non. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ quicquid sit de antecedẽte intellecto de specie specialissima repræsentantis, quia in proposito est sermo de specie repræsentati, ad quã pertingit imago: nõ militat contra sensum assignatum, quia in nomine speciei ĩ his, quæ non sunt in specie qualis est Deus, nõ intelligimus propriæ specię nec differentiam: sed vltimum gradum in illa natura inuentũ, vt patet ex dictis. Vltimus autem, vt per Aug. probatur, est intellectiuus, & ꝓterea in hoc optime consistit differentia inter imaginẽ & vestigiũ Dei, quòd illa fundatur super imitationem speciei ideæ, vltimi gradus, ideæ naturæ intellectualis, istud vero supponit repræsentationẽ, quòd talis gradus sit in Deo, & nõ super assimilari sibi ĩ illo.

¶ Reliqua pertinentia ad differentiam inter vestigium & imaginem, tractata sunt superius in 45. q. ar. 7. &c.

Ia. 11. de Trin. 7. to. 3.

AD 2^m dicendum, ꝙ sicut Aug. dicit 12. de Tri.* quidam imaginem trinitatis in homine posuerunt, non ſm vnum indiuiduum: sed ſm plura; dicentes, ꝙ vir patris personam intimat: filij vero personam, qui de viro ita processit, vt de illo nasceretur, atq; ita tertiam personã velut Spiritũsanctũ dicũt esse mulierẽ, quæ ita de viro processit, vt non ipsa esset filius aut filia. Quod primo facie absurdum videtur. Primo quidem, quia sequeretur, ꝙ Spiritussan. esset principiũ filij: sicut mulier est principiũ prolis, quæ nascitur de viro. Secundo, quia vnus homo non esset, nisi ad imaginem vnius personę. Tertio, quia ſm hoc Scriptura de imagine Dei in homine, mentionem facere nõ debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, ꝙ Scriptura, postquã dixerat, Ad imaginẽ Dei creauit illum: addidit, Masculum & feminam creauit eos: nõ vt imago Dei ſm distinctiones sexuũ attendatur: sed quia imago Dei vtriq; sexui est cõmunis: cũ sit ſm mẽtem, in qua nõ est distinctio sexuũ. Vnde Apostolus ad Col. 3. postquam dixerat, Secũdũ imaginem eius qui creauit illum, subdit: Vbi non est masculus & femina.

AD 3^m dicendum, ꝙ quãmuis imago Dei in homine non accipiatur ſm figuram corpoream: tamen quia corpus hominis non solum inter terrenorũ animalium corpora non pronum in aluum prostratũ est: sed tale est vt ad cõtẽplandũ cœlũ sit aptius, magis ĩ hoc ad imaginem & similitudinem Dei q̃ cetera corpora animalium factum, iure videri potest: vt Aug. dicit

apparet in eis quoddam vestigiũ intellectus producentis, si earum dispositio consideretur. Similiter, cum increata trinitas distinguatur ſm processionem verbi a dicente, & amoris ab vtroque, vt supra habitum est: *in creatura rationali, in qua inuenitur processio verbi ſm intellectũ, & processio amoris ſm voluntatem, potest dici imago trinitatis increatæ per quandam repræsentationem speciei. In aliis autem creaturis non inuenitur principium verbi, & verbũ, & amor, sed apparet in eis quoddã vestigiũ, ꝙ hæc inueniantur in causa producente. Nam hoc ipsum, ꝙ creatura habet substantiam modificatam & finitam, demonstrat, ꝙ sit a quodã principio. Species vero eius demõstrat verbum facientis, sicut forma domus demonstrat cõceptionem artificis. Ordo vero demõstrat amorem producentis, quo effectus ordinatur ad bonum: sicut vsus ædificij demõstrat artificis voluntatẽ. Sic igitur ĩ homine inuenitur Dei similitudo per modũ imaginis ſm mentem: sed secundum alias partes eius per modum vestigij.

1. ar. 7.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ homo dicitur imago Dei: non quia ipse essẽtialiter sit imago: sed quia in eo est Dei imago impressa ſm mẽtem: sicut denarius dicitur imago Cæsaris, inquantum habet Cęsaris imaginem. Vnde non oportet, quòd secũdum quamlibet partem hominis accipiatur Dei imago.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, ꝙ imago Dei non inueniatur in anima secundũ actus: dicit. n. Aug. 11. de Ciui. Dei* ꝙ homo factus est ad imaginem Dei, ſm quod sum^s, & nos esse nouimus, & nostrum esse ad nosse dirigimus. Sed ee nõ significat actũ. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ 2 Præt. Aug. in. 9. de Tri. † assignat imaginem Dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autem non significat actum: sed magis potentiam, vel etiam essentiã intellectiuę animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶ 3 Præt. Aug.* 10. de Tri. assignat imaginem Trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiã & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animę, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

¶ 4 Præt. Imago trinitatis semp manet in anima. Sed actus nõ semper manet. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

A in li. 83. q.* Quod tamen non est sic intelligendum, quasi in corpore hominis sit imago Dei, sed quia ipsa figura humani corporis repræsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij. Lib. 83. qst. 9. 51. tom. 4.

AD 4^m dicẽdum, ꝙ tam in visione corporali quàm imaginaria inuenitur quædã trinitas, vt Aug. dicit in lib. de Trini.* In visione. n. corporali est quidem primo species exterioris corporis. Secundo vero, ipsa visio quæ fit per impressionẽ cuiusdã similitudinis prædictæ speciei in visum. Tertio, est ibi intentio voluntatis applicans visum ad videndum, & eum in re visa detinens. Similiter etiam in visione imaginaria inuenitur primo species in memoria æseruata. Secundo, ipsa imaginaria visio, quę prouenit ex hoc ꝙ acies animæ. i. ipsa vis imaginaria informatur ſm prædictam speciem. Tertio vero, inuenitur intentio voluntatis coniungens vtrunq;. Sed vtraq; trinitas deficit a ratione diuinæ imaginis. Nã ipsa species exterioris corporis, est extra naturã animæ. Species autẽ quæ est in memoria, etsi non sit extra animã, est tñ adutitia animæ. Et ita vtrobiq; deficit repræsentatio connaturalitatis, & coæternitatis diuinarũ personarũ. Visio vero corporalis, nõ procedit tantum a specie exterioris corporis, sed simul cum hoc a sensu videntis. Et similiter visio imaginaria non solum procedit a specie quæ in memoria conseruatur, sed etiam a virtute imaginatiua. Et ita per hoc non repræsentatur conuenienter processio filij a solo patre. Intentio vero voluntatis, quæ cõiungit duo prædicta, non ex eis procedit, neq; in visione corporea neq; in spirituali. Vnde nõ cõuenienter repręsentatur processio Spiritussancti a patre & filio. Ex li. 9. c. 6. & li. 11. c. 2 tom. 3.

ARTICVLVS VII.

Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum septimum.*

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur, ꝙ imago Dei non inueniatur in anima secundũ actus: dicit. n. Aug. 11. de Ciui. Dei* ꝙ homo factus est ad imaginem Dei, ſm quod sum^s, & nos esse nouimus, & nostrum esse ad nosse dirigimus. Sed ee nõ significat actũ. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

¶ 2 Præt. Aug. in. 9. de Tri. † assignat imaginem Dei in anima secundum hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autem non significat actum: sed magis potentiam, vel etiam essentiã intellectiuę animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶ 3 Præt. Aug.* 10. de Tri. assignat imaginem Trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiã & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animę, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

¶ 4 Præt. Imago trinitatis semp manet in anima. Sed actus nõ semper manet. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundum actus.

469

1. di. 3. q. 4. ar. 1. & q. 5. Et ver. q. 10 ar. 3.

*li. 11. c. 26. non longe a principio.

† ca. 4. to. 3. Lib. 10. de Tri. c. 11. to mo. 3.

T Itulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio trimẽbris, respondiua quæsito: Imago trinitatis in mente primo attenditur secundũ actus verbi & amoris: secundario autẽ ex consequenti secũdũ potentias, & præcipue habitus. Probatur prima pars: Imago est repræsentatiua speciei. ergo primo attenditur in mẽte, ſm quod maxime appropinquat ad speciem trinitatis. ergo ſm quod accedit ad repræsentãdum processionem verbi a dicente, & amoris connectentis. ergo ſm actus. Antecedens iam patet: prima consequentia est per se nota: secunda vero probatur, quia ſm talem processionem constituit trinitas. vltima autẽ probatur, quia verbum sine actuali cognitione non est, vt Aug. dicit. Secunda vero pars probatur, quia conditiones

nes effectus sunt et suorũ principiorũ, pro quanto virtualiter sunt in eis: constat autem potẽtias & habitus esse principia actuum. ergo quæ cõueniunt actibus, cõueniunt etiã quodammodo potẽtiis & præcipue habitibus, quia proximioris principii rationem habẽt. & sic patet tertia pars. Et nota vltima verba literæ, quia limitant potẽtias & habitus, q̃ nõ qualitercũq;, sed vt virtualiter se habent ad actus: sic sunt partes imaginis, nõ vt passiones, aut aggregates &c. Et hæc in solutione argumentorũ patẽt.

Li.9 de Trini.c.6.to.3.

Ar.2.huius quæst.

168 ¶ In responsione ad quartum aduerte, q̃ cũ ibi dicitur, posse dici, q̃ anima seipsam intelligit percipiendo actum suũ, quandocũq; aliquid intelligit, interpretãdũ est de cognitione actu: hoc.n. modo seipsam semp intelligit, modo se operari percipiat.

Li.14.de trini.c.7.a medio. tom.3.

D.721. autẽ virtualiter est in suo principio, secũdario & quasi ex consequenti, imago trinitatis potest attendi in anima [a] secundum potentias, & præcipue secundum habitus, prout in eis scilicet, actus virtualiter existũt.

D.721.

Ad primvm. ergo dicendũ, q̃ esse nostrum ad imaginem Dei pertinet, quod est nobis proprium supra alia animalia. quod quidem esse competit nobis, inquantum mentem habemus. et ideo eadem est hæc Trinitas cum illa, quam Aug. ponit in * 9. de Tri. quæ consistit in mente, notitia, & amore.

Cap. citato in argu. 2.

Ad 2m dicendum, q̃ Aug. hanc Trinitatem primo adinuenit in mente. Sed quia mens, etsi se totam quodammodo cognoscat, etiam quodammodo se ignorat, prout. s. est ab alijs distincta, & sic etiam se quærit, vt Aug. consequenter probat in * 10. de Tri. ideo, quia notitia non totaliter menti coæquatur, accipit in anima tria quædam propria mentis. s. memoriam, intelligentiam, & volũtatem, quæ nullus ignorat se habere, & in istis tribus potius imaginem trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodammodo deficiens.

Lib. 10. de Trin.c.3. & 4.tom.3.

Ad 3m dicendum, q̃ sicut Augustinus probat * 14. de Trin. Intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quando de his cogitamus, & quando de his non cogitamus. Sed quando sine cogitatione sunt, ad solã memoriã pertinent, quæ nihil est aliud fm ipsum, quàm habitualis retentio notitiæ & amoris. Sed quia vt ipse * dicit, verbum ibi esse sine cogitatione non potest: cogitamus enim omne quod dicimus, etiam illo interiori verbo, quod ad nullius gẽtis pertinet linguam: in tribus potius illis imago ista cognoscitur, memoria. s. intelligentia, & voluntate. Hanc autem nunc dico intelligẽtiam, qua intelligimus cogitantes, & eam voluntatem siue amorem vel dilectionem, quæ ipsam prolem, parentemq; coniungit. Ex quo patet, q̃ imaginem diuinæ Trinitatis potius ponit in intelligẽtia & voluntate actuali, q̃ secundum quod sunt in habituali retentione memoriæ. Licet etiam quantum ad hoc, aliquo modo sit imago trinitatis in anima, vt ibidem dicitur: et sic patet, quòd memoria, intelligentia, & voluntas non sunt tres vires, vt in sententijs dicitur.

295 eod.c.7.lib. 14.tom.3.

D.166.

Li.14.de trini. ca.7. ad fi. & c.7.to-mo.3.

Sed contra est, quòd Augu. * 9. de Trin. assignat trinitatem in inferioribus animæ partibus, secundum actualem visionem sensibilem & imaginariam. Ergo & Trinitas quæ est in mente, secundũ quam homo est ad imaginem Dei, debẽt attendi secundum actualem visionem.

Respon. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, * ad rationẽ imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in anima, oportet q̃ secundum illud principaliter attendatur, quod maxime accedit (prout possibile) ẽ ad repræsentandum speciem diuinarum personarum. Diuinæ autem personæ distinguuntur secundum processionem verbi a dicẽte, & amoris connectentis vtrunq;. Verbũ autem in anima nostra sine actuali cogitatione esse nõ potest, vt Aug. dicit * 14. de Tri. Et ideo primo & principaliter attenditur imago trinitatis in mente secundũ actus, prout. s. ex notitia quam habemus cogitando interius, verbũ formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus. Sed quia principia actuũ sunt habitus & potentiæ, vnũquodq; q̃ sicut ex notitia quam habemus cogitando interius, verbũ formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus. Sed quia principia actuũ sunt habitus & potentiæ, vnũquodq;

Li.14. de Trini.c.7.circa fin. tom.3.

Lib. 14. de Tri.c.4.circa prin.to.3

*Ar.præc.

Ar.præced.

Vtrũ imago diuinæ trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.

¶ *Super Quæstionis nonagesimamtertiæ Articuli octaui.*

Titulus clarus.

470 r.di.3.q.4 ar.4. Et vide.q.10.ar.3

¶ In corpore duo, Primo respondet quæsito vna conclusiõe affirmatiue. Secundo, distinguit modos eius.

¶ Quo ad primum, conclusio est. Imago trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur, aut nata est ferri i Deũ, notitia, & amore &c. Probatur. Imago est similitudo repræsentans speciem. ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationẽ speciei diuinarum personarũ. ergo fm repræsentationẽ verbi de ipsius Dei notitia, & amoris suiipsius. ergo secundum quod anima Deum intelligit & amat, actu vel potẽtia. Antecedens patet cum prima cõsequentia. secunda vero probatur ex hoc, q̃ verbũ Dei, & similiter amor in ipso Deo, ab ipso Deo, vt obiecto specificãtur, vt patet ex dictis supra. Vltima vero cõsequẽtia probatur ex hoc, q̃ diuersitas obiectorum variat speciem verbi & amoris. Et probatur in litera inducta ue, ac p hoc, verbũ in anima de Deo obiectiue, & verbũ de

Lib. 12. de Trin.c.4.in prin.to.3.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ ad rationem imaginis non solum oportet attendere, q̃ aliquid procedat ab aliquo: sed etiam quid a quo procedat. s. q̃ verbum Dei procedit a notitia de Deo.

Ad 2m dicendũ, q̃ in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita, q̃ præter actionẽ temporalium & contemplationem æternorum quæratur aliquod tertium, quo trinitas impleatur, prout ibidem subditur: sed in illa parte rationis, quæ deriuatur a parte temporalium, etsi trinitas inueniri possit: non tamen imago Dei potest inueniri, vt postea dicitur: quia huiusmodi temporalium notitia aduentitia est animæ, & habitus etiam ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, non semper adsunt: sed quandoq; quidẽ præsentialiter adsunt, quandoque autem secundũ memoriam tantum, etiam postquàm adesse incipiunt. Si cut patet de fide, quæ temporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non

de quacunq; alia re differunt specie, & consequenter a specie diuini verbi, q̃ de Deo est: verba de ceteris rebus recedunt, & dissimilia sunt fm speciẽ obiecti. verbum autẽ in alia de Deo, vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino verbo: & propterea ipsum maxime repræsentat speciem verbi diuini, & simile est dicendum de amore.

Li.14.de trini.c.11.in fine.j.

Lib.14. de Trini.c.4. nõ long.a prin. tom.3.

Li.15.& 7. huius quæst.

Ar.2.sed contra.

¶ Quo ad secũdum, ponitur duplex modus, quo anima fertur in Deũ. s. immediate & mediate. Immediate, dum de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediate, dum ipsum in anima nostra conte plamur & amamus. Primus modus est, vt visio rei in se. Secũdus, vt visio in speculo. Facta est autẽ hæc distinctio propter beati Aug. authoritatem, vt patet in litera.

tate in claritatem. Sed secundum visionem gloriæ tẽporalia cognoscuntur. Ergo etiam per comparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

Sed contra est, quod Augu. di. * 14. de Tri. quòd non propterea est Dei imago in mẽte, quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiã meminisse intelligere, & amare Deum a quo facta est. Multo igitur minus secũdum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

Respon. Dicendum, q̃ (sicut supra dictum est*) imago importat similitudinem vtcunque pertingẽtem ad speciei repræsentationem. Vnde oportet, q̃ imago diuinę Trinitatis attendatur in anima secundum aliquid, quod repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturæ. Distinguuntur autem diuinæ personæ, vt dictum est*, secundum processionem verbi a dicente, & amoris ab vtroque. Verbum autem Dei nascitur de Deo secundum notitiã suiipsius, & amor procedit a Deo secũdum quòd seipsum amat. Manifestum est autem, quòd diuersitas obiectorum diuersificat speciem verbi & amoris. Non. n. idem est specie in corde hominis, verbũ conceptum de lapide & de equo: nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine, secundũ verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde deriuatum. & sic imago attenditur in anima secũdum quod fertur, vel nata est ferri in deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo, directe & immediate. Alio modo, indirecte & mediate, sicut cum aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominem. Et ideo Augu. dicit in * 14. de Trinita. quòd mens meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trinitatem: nondum quidem Deum: sed iam imaginem dei. Sed hoc est, nõ quia fertur mens in seipsam absolute: sed prout per hoc, vlterius potest ferri in Deum, vt patet per authoritatem supra inductam *.

Li.14. de Trini.c.8. nõ long.a prin. tom.3.

Ar.præced.

Ad primvm ergo dicendum, q̃ ad rationem imaginis non solum oportet attendere, q̃ aliquid procedat ab aliquo: sed etiam quid a quo procedat. s. q̃ verbum Dei procedit a notitia de Deo.

Ad 2m dicendũ, q̃ in tota quidem anima inuenitur aliqua trinitas: non quidem ita, q̃ præter actionẽ temporalium & contemplationem æternorum quæratur aliquod tertium, quo trinitas impleatur, prout ibidem subditur: sed in illa parte rationis, quæ deriuatur a parte temporalium, etsi trinitas inueniri possit: non tamen imago Dei potest inueniri, vt postea dicitur: quia huiusmodi temporalium notitia aduentitia est animæ, & habitus etiam ipsi quibus tẽporalia cognoscuntur, non semper adsunt: sed quandoq; quidẽ præsentialiter adsunt, quandoque autem secundũ memoriam tantum, etiam postquàm adesse incipiunt. Si cut patet de fide, quæ temporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autem futuræ beatitudinis iam non erit fides: sed memoria fidei.

Ar.4.huius quæst.

Ad 3m dicendum, q̃ meritoria Dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis, vt supra habitum est *. Et hoc etiam ipsum naturale est, q̃ mens ad intelligendũ Deũ ratione vti potest, secundum quòd imaginẽ Dei semper diximus permanere in mente: siue hęc imago Dei ita sit abolita, quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atq; deformis, vt in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, ut in iustis, sicut Aug. dicit * 14. de Trin.

Lib. 14. de Tri.c.4. tomo.3.

Ad 4m dicendum, q̃ fm visionem gloriæ temporalia videbuntur in ipso Deo. & ideo huiusmodi temporalium visio ad Dei imaginẽ pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit * 14. de Tri. q̃ in illa natura, cui mẽs feliciter adhærebit, immutabile uidebit omne quod uidebit. Nam & in ipso uerbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

Lib. 14. de Tri.c.14.circa finẽ, to.3

Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.

¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.*

Titulus istius art. occasionatus est ex verbis Gen.1. vbi dicit, Faciamus homine ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã.

471 r.di.28.q.2 ar.1.cor. Et 2.di.16. ar. 4. Et 1. cor. 11. & 2.cor. 4.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito bimembris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine. Vno modo, vt præambula ad ipsam. Alio modo, vt subsequens & perficiens ipsam. Probatur, & declaratur primo veritas distinctionis. Secundo, explanantur singula membra. Distinctio probatur sic, Vnum est commune omnibus, & potest ad singula aptari, sicut bonum & verum. ergo, & similitudo, ergo vt bonũ se habet vt pambulum & subsequẽs respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginẽ, vt præambula, & vt subsequens. Antecedens probatur, quia est transcendens sicut illa. Prima consequentia vero probatur, quia similitudo sequitur vnum, & q̃ bat ex 5. Meta. Secunda vero cõsequentia probatur, quia æqua est vtrobique ratio. Communitas. n. & perfectio respectu huius faciunt, q̃ bonum habeat se vtroq; modo. Vtraque autem cõditio inuenitur in similitudine respectu imaginis, quia & communior est: non. n. omnis similitudo

*Quæst.51

Lib.83.qst. Q.51. non remote a prin.to.4.

tndo est imago, & vt perfectio eius sumitur, alioquin non diceremus imago similis, ad commẽdãdam eius perfectionem. Deinde explanantur singula membra singillatim. Et primo primum, ex duabus authoritatibus Aug: Secundo, secundum, iuxta authoritatem Damas. omnia clara sunt.

Li. 5. Metaphy. tex. 20. tomo. 3.

RESPON. Dicendum, quòd similitudo quædam vnitas est: unũ enim in qualitate similitudinem causat, vt dr̃ in* 5. Metaph. Vnum autem, cum sit de transcendẽtibus, & cõmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonum & verum. Vnde, sicut bonum alicui rei particulari potest comparari, vt præambulum ad ipsam, & vt subsequens, prout designat aliquã perfectionem ipsius, ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulum ad hominem, secundum quòd homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquẽ hoiem spãliter dicimus esse bonũ, propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginem, inquantum est communius quàm imago, vt supra dictũ est*. Consideratur etiam vt subsequens ad imaginem, inquantum significat quãdam imaginis perfectionem. Dicimus enim, imaginẽ alicuius esse similem, vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfecte vel imperfecte repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo, prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existẽs: & sic similitudo attenditur secũdũ ea, quę sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib.* 83. q. 9 spiritus, idest mens, ad imaginem Dei nullo dubitante factus est. Cetera autẽ hominis. s. quę pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipsum corpus ad similitudinem facta esse, aliqui volũt. Secundum hoc etiam in lib.* de quantitate animæ dicitur, q̃. similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo, potest considerari similitudo, secundum quòd significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secũdum hoc Damas.* dicit, q̃ id quod est secundum imaginem, intellectuale significat, & arbitrio liberũ per se potestatiuum. Quòd autem secundum similitudinem virtutis, secũdum quòd homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur, quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere: non enim est virtus sine dilectione virtutis.

Arti. 2. huius quæst.

Li. 83. qst. Q. 51. circa finem, to. 4.

Ca. 2. to. 1.

Dama. li. 2. cap. 12.

ADPRIMVM ergo dicendũ, q̃ similitudo non distinguitur ab imagine, secundum communem rationem similitudinis: Sic. n. includitur in ratione ipsius imaginis, sed s̃m quod aliqua similitudo deficit a ratione imaginis, vel etiam est imaginis perfectiua.

AD 2m dicẽdum, q̃ essentia animæ pertinet ad imaginem, prout repræsentat diuinam essentiam secũdũ ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, nõ autem secundum conditiones consequentes ens in commuui, vt est esse simplicem, & indissolubilem.

AD 3m dicendum, q̃ etiam virtutes quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina: & secundum has, posset attendi similitudo naturalis. Quàmuis non sit inconueniens, vt id, quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

AD 4m dicendum, q̃ dilectio verbi, quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

ARTIC. I.

QVAESTIO XCIIII.

De statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primo, quantum ad animam. Secũdo, quantum ad corpus.

¶ Circa primum considerãda sunt duo. Primo, de conditione hominis quantum ad intellectum. Secundo, de conditione hominis quantum ad voluntatem.

Circa primum quæruntur quattuor.

¶ Primo, Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam.

¶ Secũdo, Vtrum videre potuerit substantias separatas. i. angelos.

¶ Tertio, Vtrum habuerit omniũ scientiam.

¶ Quarto, Vtrum potuerit errare, vel decipi.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primus homo per essentiam Deum viderit.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Articuli primi.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, directe respondet quæsito. Secundo, ad bonitatem doctrinæ ostendit, qualem cognitionem primus homo de Deo habuit.

¶ Quo ad primũ, cõclusio responsiua est negatiua. Primus homo, non vidit Deũ per essentiam s̃m cõmunẽ statum illius vitæ. hæc conclusio primo declaratur quãtum ad vltimã particulam, quare sit ad dita, qa. s. posset aliquis dicere, quòd de speciali gratia, Adã vidit Deũ per essentiam, quando in soporem venit. Deinde probatur. Videntes Deum per essentiam se habent ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem. ergo sunt stabiliti in amore eius. ergo nõ possunt peccare: sed Adam peccauit. ergo non vidit Deum per essentiam. Antecedens probatur, qa diuina essentia ẽ ipsa beatitudo. Prima cõsequẽtia ꝓbat, qa nullus potest beatitudinem nolle, aut eius oppositum. s. miseriam velle: secũda vero est per se nota, qa peccare est auerti a Deo.

¶ Aduerte quòd qa ex visione Dei per essentiam optime nascitur impeccabilitas durãte visione, vt superius probatum fuit: in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur, optime etiam sequitur, quòd si erat in statu vidẽris Deũ per essentiam. ergo erat in statu impeccabilis: & ideo subtiliter litera non momentaneam visionẽ, sed statum videntis Deum per essentiã perspiciens, dicit, q̃ videntes, in æternũ peccare nõ possunt. Et sic excludit obiectio de peccato Pauli, & Moysi præcipue.

¶ Quo ad secundũ, est vna cõclusio. Primus homo cognoscebat Deũ altiore cognitione q̃ nos, media

472 22. q. 5. art. 1. & 2. cor. Et 2. di. 23. q. 2. ar. 1. Et ver. q. 8. ar. 1 per to. & ar. 2. cor.

*ca. 11.

† Aug. lib. 14. de ciuit. Dei, c. 10.

*li. 14. de ciuit. Dei, c. 10. non longe a princ. tom. 5.

Lib. 15. de Tri. c. 9. tomo. 3.

dia. s. inter cognitionem patriæ, & huius exilii. Probatur: Cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles. ergo est altior nostra, ac media inter cognitionẽ patriæ, & nostram. Sed talis conueniebat primo homini. ergo &c. Prima propositio probatur sic. Visio Dei per essentiam distinguitur contra visionem per creaturam. ergo visio Dei per creaturam altiorem & Deo similiorẽ. est altior & clarior. ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectum sensibilẽ.

D. 897. 412 4

Vis primæ consequentiæ consistit in hoc, quòd radix distinguendi visionem Dei per essentiam a visione eius per creaturã, est differentia s̃m perfectum & imperfectum, quia illa scilicet tã quam perfecta, distinguitur cõtra hanc, tanquã defectiuam. Et propterea quanto creatura ẽ altior, tãto est minus defectiua, & minus recedit a visione per essentiam. Prima autem consequẽtia principalis. s. ergo est altior nostra, probatur, quia nos a sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur, vt nõ plene ac lucide intelligibiles effectus cõtemplemur. Minor autem. s. quòd talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter. primo ex rectitudine eius qua inferiora subdebantur superioribus, cuius oppositum est in nobis: secũdo ex authoritate Augu. Et nota q̃ non distinguit litera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitã cognitionem primi hominis de Deo, q̃m vtraq; erat altior, & quodammodo angelica magis q̃ humana, vt patet ex authoritate Augu. & in respõsione ad tertiũ.

*li. 11. sup. ad lit. circa ca. 3.

A super Gene. ad lit. q̃ fortassis Deus primis hominibꝰ antea loquebat, sicut cũ angelis loquitur, ipsa incommutabili ueritate illustrans mentes eorum, etsi non tanta participatione diuinæ essentiæ quantam capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, Deum clarius cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q̃ homo in paradiso beatus fuit, non illa pfecta beatitudine in quã transferendus erat, quæ in diuinæ

B essentiæ uisione consistit. Habebat tamẽ beatã uitam s̃m quendã modum: vt Aug. dicit* 11. super Gene. ad lit. inquantum habebat integritatem & perfectionem quandam naturalem.

AD 2m dicendum, quòd bona uolũtas est ordinata uoluntas. Nõ autem fuisset primi hominis ordinata uoluntas, si in statu meriti habere uoluisset, quod ei promittebatur pro premio.

C AD 3m dicendum, q̃ duplex est medium. Quoddam, in quo simul uidetur, quod per medium uideri dicitur: sicut cum homo uidetur per speculum, & simul uidetur cum ipso speculo. Aliud medium est, per cuius notitiam in aliquid ignotũ deuenimus: sicut est medium demonstrationis. & sine tali mẽdio Deus videbatur: nõ tñ sine primo medio. Nõ enim oportebat primum hominem peruenire in Dei cognitionem q̃ demõstrationem sumptã ab aliquo effectu, sicut nobis est necessarium, sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo Deum cognoscebat. Similiter etiam est considerandum, q̃ obscuritas quæ importatur in nomine ænigmatis, dupliciter potest accipi. Vno modo, s̃m quòd quælibet creatura est quoddam obscurum, si comparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adam videbat Deũ in ænigmate, quia videbat Deum p effectum

E creatũ. Alio modo põt accipi obscuritas quę consecuta est ex peccato, prout. s. impeditur homo a cõsideratione intelligibilium p sensibilium occupationem. & secundũ hoc non vidit Deum in ænigmate.

ARTICVLVS II.

Vtrũ Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam uiderit.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ quartæ Articulũ secundũ.*

TItulus per essentiam. i. quidditative intelligere.

¶ In corpore duo. Primo respõdet quæsito directe. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionẽ habuit primus homo de angelis.

¶ Quo ad primũ, conclusio est negatiua. Primus homo nõ potuit videre angelos per essentiam.

Li. 11. super Gene. c. 18. paulo a prin. to. 3.

Probatur. Primus homo naturaliter cognoscebat per cõuersionem ad phantasmata. ergo nõ poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statum animæ dupliciter. s. s̃m diuersos modos essendi, & de his supra dictũ est, & s̃m integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modo sermo, & iõ assignatur conuenientia & differentia in tex. hæc membra.

D. 75.

Cõueniunt in hoc, quòd in statu naturæ tam integræ q̃ lapsæ, anima, est accõmodata corpori s̃m animalem vitã. Probatur authoritate, Quia factus est homo in animam viuẽtẽ. Differũt in hoc, quòd corpus erat taliter animæ subditum, & non impediens in statu illo, nũc impedit. Ex his enim patet antecedẽs. Si. n. primus homo habuit animam accommodatam corpori s̃m animalem vitam, vt in conueniẽtia dictum est: ergo intelligebat per conuersionẽ ad phãtasmata. hic. n. modus intelligendi ex illo essendi mõ nascitur. Et nota illud verbum, s̃m animalem vitam, q̃m excludit obiectionem de anima corporis glorificati. Illa. n. nõ est accõmodata corpori ad perficiendũ ipsum s̃m vitã animalem: q̃m tũc non viuet amplius vita animali, sed vt Apostolus dicit. Semina tur animale, & resurget

473 2. di. 23. q. 2. ar. 1. cor. Et veri. q. 8. arti. 5. & q. 4. arti. 6. cor.

RESPON. Dicendum, quòd primus homo Deum per essentiã non vidit s̃m communem statum illius vitæ, nisi forte dicatur, q̃ viderit eum in raptu, quando Deus immisit soporem i Adã, vt dicitur Gen. 2. Et huius ratio est, quia cũ diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus uidentis diuinam essentiam ad Deũ, sicut se habet quilibet hõ ad beatitudinem. Manifestum est autem, quòd nullus homo potest per uoluntatem a beatitudine auerti. Naturaliter enim & ex necessitate homo vult beatitudinẽ, & fugit miseriam. Vnde nullus uidens Deum per essentiã, potest uoluntate auerti a Deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes uidentes Deum p essentiam, sic in amore Dei stabiliuntur, q̃ in æternum peccare nõ possunt. Cum ergo Adam peccauerit, manifestum est, q̃ Deum per essentiam nõ videbat. Cognoscebat tamen Deum quadam altiori cognitione quàm nos cognoscamus. & sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionẽ præsentis status, & cognitionẽ patriæ, qua Deus per essentiam videtur. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd visio Dei per essentiam diuiditur contra uisionẽ Dei per creaturam: quanto autem aliqua creatura est altior & Deo similior, tanto per eam Deus clarius uidetur: sicut homo perfectius uidetur per speculũ, in quo expressius imago eius resultat, & sic patet, q̃ multo eminentius uidetur Deus p itelligibiles effectus, quàm per sensibiles & corporeos. A consideratione autem plena & lucida intelligibilium effectuũ impeditur homo i statu præsenti per hoc, quòd distrahitur a sensibilibus, & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccles. 7. Deus fecit hominem rectum. Hæc autẽ fuit rectitudo hominis diuinitus instituti, vt inferiora superioribus subderentur, & superiora ab inferioribus non impedirẽtur. Vñ homo primus nõ impediebatur per res exteriores a clara & firma contemplatione intelligibilium effectuũ, quos ex irradiatione primæ ueritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit Aug. i* 11

Lib. 15. de Tri. c. 9. tomo. 3.

surget spirituale. Appellatur. n. aialis vita quæ alimẽto, ceteriſq; neceſſariis eget, de qua inferius erit ſermo.
¶ Conſequẽtia probatur, ſi elligẽdo, ꝙ per phantaſmata aĩa mouet ſm tres gradꝰ, & nulli⁹ eorũ terminatur ad perfectã cognitionẽ, niſi primus. ergo nõ poteſt videre angelos. Aſſumptũ quo ad primam partem probatur ex Diony. & explanantur qui ſunt illi gradus: primꝰ ad animam, ſecũdus ad angelos, tertius ad Deum. Secũda pars ſingillati quo ad ſingula membra probatur. Et primo, quòd primus ad perfectã, ideſt quidditatiuam cognitionem termini. i. animæ ducit, ex proportione medii: quia obiecto actus, actui potentia, potentiæ ſubſtantia cõmẽſuratur. Secũdo, quòd ſecundus non, ex ſproportione medii ad terminũ, quia. ſ. prima media non ſunt adæquata niſi ſubſtantiæ naturaliter intelligẽti phantaſmata, & ſimiliter ipſum proximũ mediũ, ſ. ſubſtantia animæ non adæquat ſubſtantiam ſuperiorem modo naturaliter intelligentem: ſed angelus nõ intelligit per phantaſmata. ergo ex anima viſa nõ videtur. Tertio probatur, ꝙ tertius minime perficitur propter exceſſum termini. ſ. Dei, non ſolum ſuper animam, ſed etiam ſup angelum; qui etiam viſus non ſat eſſet, vt duceret ſeipſum in viſionem Dei ob illius infinitũ exceſſum. Quo ad ſcm, cõcluſio eſt. Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modũ de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et confirmatur authoritate Gregorii, motus quidam inuenitur in anima, vt Dio. dicit* 4. cap. de di. no. ſm tres gradus. Quorũ primus eſt, ſm quòd a rebus exterioribus aggregatur anima ad ſeipſam. Secundus aũt eſt, prout anima aſcendit ad hoc, ꝙ vniatur virtutibus ſuperioribus vnitis. ſ. angelis. Tertius aũt gradus ẽ, ſm quod vlterius manuducitur ad bonum, quod eſt ſupra omnia. ſ. Deum. Secũdum igitur primum proceſſum animæ, qui eſt a rebus exterioribꝰ ad ſeipſam, perficitur animæ cognitio, quia. ſ. intellectualis operatio animæ, naturalem ordinẽ habet ad ea, quæ ſunt extra, vt ſupradictum eſt.* Et ita p eorũ cognitionem perfecte cognoſci põt noſtra intellectualis operatio, ſicut actus p obiectum. & p ipſam intellectualem operationem perfecte põt cognoſci humanꝰ intellectus, ſicut potentia per proprium actum*. Sed in ſecundo proceſſu, nõ inuenitur perfecta cognitio. Quia cum angelus non intelligat p conuerſionem ad phantaſmata: ſed longe eminentiori modo (vt ſupra dictum eſt*) prædictus modus cognoſcendi, quo aĩa cognoſcit ſeipſam, non ſufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus tertius proceſſus ad perfectam notitiam terminatur. Quia etiã ipſi angeli p hoc, quòd cognoſcunt ſeipſos, non poſſunt pertingere ad cognitionem diuinæ ſubſtantiæ pp eius exceſſum. Sic igitur anima primi hominis non poterat qdem videre angelos p eſſentiam, ſed tñ excellentiore modum cognitionis habebat de eis, quàm nos habemus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, q̃ cognitio noſtra. Et pp tantã eminentiam dicit Gregoꝰ. ꝙ intererat angelorum ſpiritibus. Vnde patet ſolutio ad primum.

Ad 2m dicendum, quòd hoc, quòd anima primi hominis deficiebat ab intellectu ſubſtantiarum ſeparatarum, non erat ex aggrauatione corporis: ſed ex hoc, quòd obiectum ei connaturale, erat deficiens ab excellentia ſubſtantiarum ſeparatarum. Nos autem deficimus propter vtrumque.

Ad 3m dicendum, quòd anima primi hominis nõ poterat per cognitionem ſuiipſius pertingere ad cognoſcendas ſubſtantias ſeparatas, vt ſupra dictum eſt: *quia etiam vnaquæque ſubſtantia ſeparata cognoſcit aliam per modum ſuiipſius.

Articvlvs III.

Vtrum primus homo habuerit ſcientiam omnium.

Ad tertivm ſic proceditur. Videtur, ꝙ primus homo nõ habuerit ſcientiam omniũ. Aut enim habuit talem ſcientiam per ſpecies acquiſitas, aut per ſpecies connaturales, aut per ſpecies infuſas. Non autem per ſpecies acquiſitas. Huiuſmodi enim cognitio ab experientia cauſatur: vt dicitur in *1. Meta. Ipſe autem non tunc fuerat omnia expertus, Similiter etiam, nec per ſpecies connaturales, quia erat eiuſdem naturæ nobiſcum: anima autem noſtra eſt ſicut tabula, ĩ qua nihil eſt ſcriptũ, vt dicitur in *3. de Anima. Si autẽ per ſpecies infuſas, ergo ſcientia eius quam habebat de rebus non erat eiuſdem rationis cum ſciẽtia noſtra, quam a rebus acquirimus.
¶ 2 Præt. In omnibus indiuiduis eiuſdẽ ſpeciei, eſt idem modus cõſequendi perfectionẽ. Sed alij homines non ſtatim in ſui principio habent omnium ſcientiam, ſed eã per temporis ſucceſſionem acquirunt ſecundum ſuum modum. Ergo nec Adam ſtatim formatus habuit omnium ſcientiam.
¶ 3 Præt. Status præſentis vitæ homini conceditur, vt in eo proficiat anima & quantum ad cognitionem & quantum ad meritum. Propter hoc enim anima corpori videtur eſſe vnita. Sed homo in ſtatu illo profeciſſet quantum ad meritum. Ergo etiam profeciſſet quãtum ad cognitionem rerum. Non ergo habuit omniũ rerũ ſcientiã.
Sed contra eſt, quòd ipſe impoſuit nomina animalibus, vt dicitur Gene. 2. Nomina autem debent naturis rerum congruere. Ergo Adam ſciuit naturas omniũ animalium, & pari ratione habuit omnium aliorum ſcientiam.
Respon. Dicendum, quòd naturali ordine perfectum præcedit imperfectum, ſicut & actus potentiam: *quia ea quæ ſunt in potentia, non reducuntur ad actum niſi per aliquod ens actu: & quia res primitus a Deo inſtitutæ ſunt, non ſolum vt in ſe ipſis eſſent, ſed etiã vt eſſent aliorũ principia, ideo productæ ſunt in ſtatu perfecto, in quo poſſent eſſe principia aliorum. Homo autem poteſt eſſe principium alterius, non ſolum per generationem corporalem, ſed etiam per inſtructionem & gubernationem. Et ideo ſicut primus homo inſtitutus eſt in ſtatu perfecto quantũ ad corpus, vt ſtatim poſſet generare, ita etiam inſtitutus eſt in ſtatu perfecto* quãtum ad animam, vt ſtatim poſſet alios inſtruere & gubernare. Nõ põt aũt aliquis inſtruere niſi habeat ſcientiã. Et ideo primus hõ ſic inſtitutus eſt a Deo, vt haberet omnium ſcientiam, in quibus homo natꝰ eſt inſtrui. Et hæc ſunt omnia illa, quę virtualiter exiſtunt in primis principijs per ſe notis, quæcũque ſcilicet naturaliter homines cognoſcere poſſunt. Ad gubernationem aũt vitæ propriæ & aliorum, nõ ſolum requiritur cognitio eorũ quæ naturaliter ſciri poſſunt, ſed etiam cognitio eorum quæ naturalem cognitionem excedũt: eo quòd vita hominis ordinatur ad quendam finem ſupernaturalem: ſicut nobis ad gubernationem vitę noſtræ neceſſarium eſt cognoſcere quæ fidei ſunt. Vnde & de his ſupernaturalibus tantam cognitionẽ primus homo accepit, quanta erat neceſſaria ad gubernationem vitæ humanę ſecundum ſtatum illum. Alia vero, quæ nec naturali hominis ſtudio cognoſci poſſunt, nec ſunt neceſſaria ad gubernationem vitæ humanæ, primus homo non cognouit: ſicut ſunt cogitationes hominum, futura contingentia, & q̃dã ſingularia, puta quot lapilli iaceãt in flumine, & alia huiuſmodi.
Ad primvm ergo dicendũ, quòd primus homo habuit ſcientiam [d] omnium per ſpecies a Deo infuſas: nec tamẽ ſcientia illa [d] fuit alterius rationis a ſcientia noſtra, ſicut nec oculi quos [d] cæco nato Chriſtus dedit, fuerũt alterius rõnis ab oculis, quos natura produxit.
Ad 2m dicendum, quòd Adã debebat aliquid habere perfectionis, inquantum erat primꝰ homo, quod ceteris hominibus non competit: vt ex dictis patet.*
Ad 3m dicendum, quòd Adã in ſcientia naturalium ſcibilium non profeciſſet quantum ad numerum ſcitorum, ſed quantũ ad modum ſciendi: quia quæ ſciebat intellectualiter, ſciuiſſet poſt modum per experimentum. Quantum vero ad ſupernaturalia cognita profeciſſet etiam quantum ad numerum per nouas reuelationes, ſicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen eſt ſimile de profectu meriti & ſcientiæ: quia vnus homo non eſt alteri principium merendi, ſicut & ſciendi.

Articvlvs IIII.

Vtrum homo in primo ſtatu decipi potuiſſet.

Ad qvartvm ſic proceditur. Videtur, quòd homo in primo ſtatu decipi potuiſſet. Dicit. n. Apoſto. 1. ad Timo. 2. ꝙ mulier ſeducta in prẽuaricatione fuit.
¶ 2 Præt. Magiſter dicit 21. diſt.* 2. ſen. quòd ideo mulier non horruit ſerpentem loquẽtem: quia officiũ loquendi eum accepiſſe a Deo putauit. Sed hoc falſum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.
¶ 3 Præt. Naturale eſt quòd quanto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur. Sed natura oculi non eſt contracta per peccatum. Ergo hoc idem in ſtatu innocen-

ſed notitia talium neutralium erat ſuperflua, vt patet de notitia cogitationum, & futurorum & occultorum indiuiduorum &c. ergo. hæc. n. eo q̃ neceſſaria nec parti ſpeculatiuæ, nec parti practicę erãt, vt patet ex dictis, ſuperflua eſſe ꝙ ſtatu illo relinquũtur.
¶ In reſponſione ad primum notato, ꝙ non omnis ſcientia infuſa diſtinguitur ſpecie ab acquiſita, ſicut nec eſt eiuſdem ſpeciei cum acquiſita. Sed acquiſitio & infuſio cõcurrũt q̃ſque per accidens, & hoc eſt quando illamet forma põt vtroque modo haberi, & tunc ſunt eiuſdem ſpeciei. Talis autem erat ſcientia Adæ & noſtra, ſicut & oculi cæci nati & noſtri. Quandoq; vero cõcurrunt vt per ſe propriæ viæ ad tales terminos, & tũc ſem per ſunt diuerſarum ſpecierum. Talis eſt autem ſcientia animæ ſeparatæ & animæ coniunctæ, quia illa per infuſionẽ tã tum haberi poteſt. Spectandum autem eſt magis cum de diuerſitate ſcięt agitur ad obiectum, & ſi obiectum eſt eiuſdẽ rationis, ipſa quoque ſcientia eſt eiuſdẽ rationis. Scientiæ aũt Adæ & noſtræ omnino eſt idẽ obiectũ formale, ſicut ſi eſſet acquiſita, ſcientia autem animæ ſeparatæ & aĩæ Chriſti obiectũ eſt vniuerſalius & altius, & ideo alterius ſunt rationis a noſtra, nõ ex ſola infuſione, vt ignorãtes garriunt, ſed ex formali ratione obiecti ipſarum ſpecierum.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæ quartæ Articulũ quartum.*

Titulus clarus.
¶ In corpore duo. Primo, opinio affirmatiua: ſecundo negatiua ſimul probat improbando oppoſitam.
¶ Quo ad primum tria dicit hæc opinio. Primo, quòd deceptio ſumitur dupliciter, ſcilicet pro leui exiſtimatione ſimplici eius quod non eſt, vel pro exiſtimatione & aſſenſu credulitatis. Secundum eſt, quòd primus homo neutro modo decipi potuit reſpectu ſcitorum. Tertium eſt, quòd

*Cap. 1. in principio.
Q. 89. ar. 1.
In propoſ. 13. eſt hic li. inter opera Ariſt. to mo. 3.
Art. præce. † Q. 84. ar. 7.
D. 70.
Cap. 4. par. 1. iter prin. & mediũ.
Q. 84. ar. 6.
438
474
Loco citato in arga. 1.
In corp. ar.
In corp. ar.
474 2. diſ. 23. q. 2. ar. 2. cor. Et veri. q. 18. art. 2. & 4.
* Nõ multũ a prin. 1 lib. com. 3.
* lib. 3. de anima tex. 14. com. 2.
D. 545. D. 764. D. 1115. D. 1180. Et 1183.
* infine 2. paragr.
475 2. diſ. 23. q. 2. arti. 3. Et veri. q. 18. ar. 6

quòd primus homo respectu non scitorum potuit primo decipi. probatur, quia hoc non erat noxium homini nec culpabile, quia sine temerario assensu.

¶ Quo ad secundū, conclusio est respōsiua quæsito. Primus homo nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum q̄ nescitorū. Probat̄ dupliciter,

primo, ex integritate primi status. Secundo, ex rectitudine eiusdē: Ex integritate quidem sic, In illo statu nullum malum esse poterat. ergo ītellectui eius non poterat inesse falsum. Antecedens patet ex authoritate Augustini. Consequentia probatur, primo, quia falsum est malum intellectus, quod probatur ex .6. Ethi. quia verū est eius bonū. Deinde confirmatur ex proportionali bono & malo in membris corporeis, sic, Quēadmodum tunc cū negatione alicuius boni circa membra, puta claritatis, non stabat inhesio alicuius mali, ita in intellectu ponēda est negatio scientiæ aliquorum: non tamen deceptio aliqua. Et nota bene hanc confirmationem, q̄m de directo confutat motiuum opinionis oppositę, quę ex nescientia quorundam concedebat deceptionē aliqualem circa illa. Et per hæc satisfactum etiā est rationi eius, quia iā ostensum est, q̄ omne falsum est malum intellectus: & consequenter noxium illi.

¶ Ex rectitudine vero ar. sic, Quandiu anima erat subdita Deo, inferiora hominis erant subdita superioribus absq; omni turbatione. ergo inferiora intellectu erant illi subdita, ergo non poterat decipi. Antecedens patet cum prima cōsequentia: secūda vero probatur, quia intellectus nō decipitur nisi ex aliquo inferiori. quod probatur dupliciter. Primo a priori, quia semper est verus circa proprium obiectū. ergo ex se semper est verus. ergo si decipit, est ab alio non superiori. ergo inferiori. Secundo a signo, q̄a videmus, q̄ in apparitionibus seu phantasiis, quando natu-

Li. 12. c. 2. circa fin. & ca. 20. to. 3.

Ar. præced.

Li. 3. de libr. arbi. ca. 12. circa finem tom. 1.

tiæ contigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei visæ, sicut & modo.

¶ 4 Præt. Augu. dicit* 12. super Gene. ad literam, quòd in somno adhæret anima similitudini tāquam ipsi rei. Sed hō ī statu innocētiæ co medisset, & per consequens dormiuisset, & somniasset. Ergo deceptus fuisset adhærendo similitu dinibus tanquam rebus.

¶ 5 Præt. Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictum est.* Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

SED CONTRA est, quod Augusti. * dicit, Approbare vera pro falsis, non est natura instituti hominis: sed pœna damnati.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dixerunt, quòd in nomine deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscunque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero, sine assensu credulitatis: & iterum firma credulitas. Quantum ergo ad ea quorum scientiam Adam habebat, neutro istorum modorum homo decipi poterat ante peccatum. Sed quātum ad ea, quorum scientiam non habebat, decipi poterat, large accepta deceptione pro existimatione qualicūque sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictum: quia existimare falsum in talibus, non est noxium boni: & ex quo te mere assensus non adhibetur, non est culpabile. Sed hæc positio non conuenit integritati primi status. quia, vt Aug. dicit* 14. de Ciuita. Dei, in illo statu erat deuitatio trāquilla peccati, qua manente, nullum malum omnino esse poterat. Manifestum est autem, quòd sicut verum est bonum intellectus, ita falsum est malum eius, vt dicitur ✝ 6. Ethic. Vnde non poterat esse, quòd innocētia manente, intellectus hominis alicui falso acquiesceret quasi vero. Sicut. n. in membris corporis primi hoīs erat qui. dē carentia perfectionis alicuius, puta claritatis, non tn̄ aliquod malum inesse poterat; ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tn̄ poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quandiu anima maneret

Li. 14. de ciui. Dei ca. 10. ante medium to. 5.

✝ li. 6. Ethi. c. 2. & lib. 6. Met. ex. 5. to. 5. & tom. 3.

rale iudicatoriū est solutum non decipimur. Cum verò ligatur somne, aut infirmitate &c. tunc fallimur.

¶ Circa hanc rationē occurrit dubiū, q̄n nō videtur verū, q̄ intellectus semper decipiatur ex aliquo inferiori ī q̄n intellectus cōponēdo & diuidēdo & discurrendo vertatur per se circa verū & falsum: nec in his actibus est semp verus, vt ex superius dictis patet. Igitur ex se q̄q; est falsus, & nō ex phantasia, aut aliquo huiusmodi. Q. 85. ar. 7.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̄ noīe intellectus hic non intelligo potentiam intellectiuā absolute, sed ipsam vt habet intelligendi officium. Est enim hoc suprēmū in ipsa potentia intellectiua, vt patet ex antedictis. Intellectus aūt vt sic, habet pro obiecto incomplexū vt sic, circa q̄d semper est verus. Et q̄n in ordine ad priū obiectū semper est verus, cōsequens est, q̄ ex se sit semp ver⁹. Ratio nāq; propria in ordine ad priū obiectū cōsistit: ipso aūt existente verō ex se, cū ad ipsum spectet omne iudiciū, q̄n & principiū omnis cōpositionis, & finis omnis resolutionis est quod q̄d est, oportet si falsum interuenit, aliunde accidere. Oē aliud aūt siue cōponendi & diuidendi officiū, siue discursus, siue phātasia &c. inferius est. Omnis igit̄ deceptio ex aliquo inferiori est. Vnde notāter in litera dr̄ex aliquo inferiori, puta phantasia vel aliquo huiusmodi, nō curādo quicquid illud esset. Quòd aūt sic accipiat intellectus in proposito, ex eo patet quod dicit, q̄ circa propriū obiectum semp est verus: hoc enī, vt clare liquet, de intellectu quātū ad itelligēdi officiū, vt distinguit̄ cōtra officiū cōponēdi & discurrēdi, iterpretat. Posset quoq; expedi tius dici, q̄ noīe phātasię itellexit ipsam cū cōcomitātib⁹, & q̄a intelligere cōponēdo & discurrēdo est vnū de cōcomitātib⁹ eā, vt patet ex eo, q̄ aia separata intelligit p̄ modū substātiārū separatarū: ideo omnis deceptio dicta est prouenire ex phantasia &c.

Lib. 11. super Genes. ad li. ca. 40. parū a med. tom. 3.

✝ Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum primū.

peccatum in animo, & ad diuinū auxilium recursum non habuit.

QVAESTIO XCV.

De his, quæ attinent ad voluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad voluntatē primi hoīs.

¶ Et circa hoc considerāda sunt duo. Primo quidem, de gratia & iustitia primi hominis. Secundo, de vsu iustitiæ quantum ad dominium super alia.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo creatus fuerit in gratia.

¶ Secūdo, Vtrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones.

¶ Tertio, Vtrū habuit virtutes oēs.

¶ Quarto, Vtrū opera eius fuissent æque efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd primus homo nō fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1. Cori. 15. distinguens Adam a Christo dicit. Fact⁹ est primus Adam in animam viuentem: nouissimus autem in spiritum viuificantem. Sed viuificatio spiritus est per gratiam. Ergo hoc est propriū Christi, quòd fuerit factus in gratia.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib.* de quæstionibus veteris & noui testamēti, quòd Adam non habuit spiritū sanctum. Sed quicunq; habet gratiā, habet spiritum sanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶ 3 Præt. Aug. dicit in lib.* de correptione & gratia, quòd Deus sic ordinauit angelorum & hominū vitam, vt prius in eis ostenderet, quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratię beneficium, iustitiæque iudicium. Primo ergo, condidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam contulit.

¶ 4 Præt. Magister dicit in* 23. distin. lib. 2. sent. q̄ homini in creatione datum est auxiliū per quod stare poterat: sed non poterat proficere. Quicunq; aūt habet gratiā, pōt proficere per meritū. Ergo primus hō non fuit creatus in gratia.

¶ 5 Præt. Ad hoc quòd aliquis accipiat gratiam, requiritur consensus ex parte recipientis: cum per hoc perficiat matrimoniū quoddam spirituale inter Deum & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest, nisi prius existentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instanti suæ creationis.

¶ 6 Præt. Natura plus distat a gratia, q̄ gratia a gloria: q̄ nihil est aliud, quàm gratia cōsummata. Sed in homine gratia præcesit gloriā. Ergo multo magis natura p̄cessit gratiā.

SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinātur ad gratiam: sed angelus est creatus in gratia: dicit enim Aug.* 12. de Ciui. Dei, quòd Deus simul erat in eis, cōdēs naturā, & largiens gratiam*. Ergo & homo creatus fuit in grā.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodum gratia fuit sibi collata antequam peccasset. Pluri mæ autem sanctorum authoritates, attestantur hominem in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, ī qua Deus hominem fecit: secundū illud Eccles. 7. Deus fecit hominem rectū. Erat enim rectitudo secundū hoc, quòd ratio subdebatur Deo, ratio- ni vero inferiores vires, & animæ corpus. Prima autē subiectio erat causa & secūdæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur: vt Aug.* dicit. Manifestum est autem, q̄ illa subiectio corporis ad animā, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis, alioquin post peccatum mansisset, cum etiā in dæmonibus data naturalia post peccatum permanserint, vt Dio. dicit* 4. cap. de di. no. Vnde manifestum est quòd & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ: non enim potest esse, quòd effectus sit potior quàm causa. Vnde Augustt. dicit* 13. de Ciuita. Dei: quòd posteaquàm præcepti facta transgressio est, confestim gratia deserente diuina, de corporū suorū nuditate confusi sunt. Senserunt. n. motū inobediē tis carnis suæ, tanquam reciprocā pœnam inobedientiæ suę. Ex quo

Li. 12. de ciui. Dei, c. 9 a medio. to mo. 5.

Ca. 4. par. 4. parum a medio.

Li. 13. de ciui. Dei, ca. 13. in prin. tom. 4.

*colligitur ex li. de natura & gratia, c. 15. & de correct. & grat. ca. 11. tom. 7.

datur intelligi, si deferente gratia, soluta est obedientia carnis ad animam, quòd per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd apostolus illa verba inducit ad ostendẽdum esse corpus spirituale, sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incepit in Adam. non ergo in verbis Apostoli habetur, quòd Adam non fuit spiritualis secundum animam, sed quòd non fuit spiritualis secundum corpus.

AD 2m dicendum, quòd sicut Aug. dicit in eodẽ lib.* non negatur quin aliquo modo fuerit in Adam spiritus sanctus, sicut & in alijs iustis: sed quòd non sic fuerit in eo, sicut nũc est in fidelib⁹, qui admittunt ad perceptionẽ hæreditatis æternæ statim post mortẽ.

* Loco citato inargu.

AD 3m dicendum, quòd ex illa authoritate Aug. nó habetur, quòd angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrii, quàm habuisset gratiam: sed quòd ostendit quid in eis posset libe.arbit. ante confirmationem, & quid postmodum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

AD 4m dicendum, quòd Magister loquitur secundum opinionem illorum, qui posuerunt hominem nó esse creatum in gratia, sed in naturalib⁹ tãtum. Vel potest dici, ꝙ etsi homo fuerit creatus in gratia, non tamen habuit quòd ex creatione naturæ posset proficere per meritum, sed ex superadditione gratiæ.

AD 5m dicendum, quòd cum motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiam in primo instanti suæ creationis, primũ hominẽ gratiæ cõsensisse.

AD 6m dicendum, quòd gloriam meremur per actum gratiæ, non autem gratiam per actum naturæ. unde non est similis ratio.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundũ.*

477 veri.qõ.26. ar.8.con.fi. & ad 6.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito de ipsis passionibus. Secũdo de modo earum. ¶ Quo ad primum, vnica distinctio cũ subdistinctione, & conclusionibus iuxta singula mẽbra. Distinctio est, Passionũ aiæ, aliæ circa bonũ, aliæ circa malũ. Earũ q̃ circa bonũ, aliæ circa bonũ habitũ, vel suo tpe habẽdũ, aliæ circa bonũ nó habitũ, & tamẽ tunc habendũ. Probatur distinctio, qa passiones omnes sunt i appetitu habẽte ꝓ obiecto bonũ & malũ. Iuxta primã distinctionẽ est conclusio negatiua. Passiones circa malũ nõ erãt i statu innocẽtiæ. Probãt authoritate Aug. quia tunc nullũ aderat. Iuxta secũdã duæ cõclusiones. Prima. Passiones circa bonũ nõ habitũ, vt

*Li.14.c.10 nõ procul a princip.t.5

ARTICVLVS II.

Vtrum in primo homine fuerint animæ passiones.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in primo homine non fuerint animæ passiones. Secundum enim passiones animæ contingit, quòd caro concupiscit aduersus spiritũ. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. ergo in statu innocentiæ nõ erant animæ passiones. I

¶ 2 Præt. Anima Adæ erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adę fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶ 3 Præt. Per virtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

SED CONTRA est, quod dicit Augustin.* 14. de Ciuit. Dei, ꝙ erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quędam alię animę passiones.

RESPON. Dicendum, quòd passiones animę sunt in appetitu sensuali, cuius obiectum est bonum & malum. Vnde omnium passionum animę, quędam ordinantur ad bonum, vt amor & gaudium: quędam ad malũ, vt timor & dolor. Et quia in primo statu nullum malũ aderat, nec imminebat, nec aliquod bonum aberat quod cuperet bona voluntas pro tempore illo habendum, vt patet per Aug.* 14. de Ciuita. Dei: omnes illę passiones quę respiciunt malum, in Adam non erant, vt timor, vt dolor, & huiusmodi. Similiter nec illę passiones, quę respiciunt bonũ non habitum, & nũc habendum, vt cupiditas æstuans. Illę vero passiones, quę possunt esse boni præsentis, vt gaudium & amor, vel q̃ sunt futuri boni in suo tpe habendi, vt desiderium & spes non affligens, fuerunt in statu innocentię, aliter tamen quàm in nobis: nam in nobis appetit⁹ sensualis, in quo sunt passiones, non totaliter subest rationi. Vnde passiones quandoque sunt in nobis prævenientes iudicium rationis, & impedientes, quandoque vero ex iudicio rationis consequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu vero innocentię, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde non erant in eo passiones animę, nisi ex rationis iudicio consequentes. F

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd caro concupiscit aduersus spiritum per hoc, quòd passiones rationi repugnant. quod in statu innocentię non erat.

AD 2m dicendum, quòd corpus humanum in statu innocentię erat impassibile, quantum ad passiones, quę remouent dispositionẽ naturalem, vt infra dicetur.* Et similiter anima fuit ipassibilis, quãtum ad passiones, quæ impediũt rationem.

AD 3m dicendum, quòd perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quæ oportet, vt dicitur in* 3. Ethic. K

ARTICVLVS III.

Vtrum Adam habuerit omnes virtutes.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Adam nó habuerit omnes virtutes. Quędam enim virtutes ordinantur ad refrenandam immoderantiã passionum, sicut p temperantiã refrenatur imoderata concupiscẽtia & p fortitudinẽ imoderatus timor.

tũ nunc habendum nõ erãt in illo statu. Probãt eadẽ authoritate, qa nullũ bonũ aberat q̃d cuperet bona voluntas. Secunda. Passiones circa bonũ habitũ aut tẽpore suo habẽdũ, erant ibi. Relinquitur p se nota, qa hæ sũt naturales, & nullũ malũ ponũt.

* Lib. 14. de ciui. Dei ca. 10. to. 5.

¶ Quo ad secũdũ, ponitur talis distinctio. Passionum duplex est modus, per modũ prævenientis & impedientis, & p modum cõsequẽtis, & obedientis. Probatur distinctio in nobis ex eo, quòd appetitus sensitiuus nõ est totaliter subdit⁹ rationi, & quodãmodo rationi obedit in nobis. Et iuxta hãc distinctionẽ ponit⁹ vna cõclusio. Passiones i illo statu nõ erãt vt præuenientes sed vt obedientes. Probãt, qa appetit⁹ sensitiuus ibi totaliter erat rõni subditus.

¶ Circa primã cõclusionẽ aduerte, ꝙ Scot. in 2. dist. 29. q. 1. dicit, ꝙ forte non oportet illã cõclusionẽ tenere, eo quia vi fus potuisset triste visibile, & audit⁹ triste audibile offendere, & cõsequẽter appetit⁹ sensitiu⁹ tristari de obiecto dissono, sicut de cõsono delectabili gaudet. Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ occurrẽti bus in proportionatis, aut tristib⁹ sensibilibus, non fuisset fixa acies sensus in ea, ac per hoc, nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim a tristitiis & doloribus sicut a terrorib⁹ status ille præseruatus, ita ꝙ sicut occurrentibus terribilib⁹ non fuissent territi, ita oblatis tristibus non doluissent per auersionem, &c.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum tertium.*

478 2.di.19.ar. 3. & ad primum. Et in exp.lit. 3.

TItulus clarus. ¶ In corpe vna cõclusio rñsiua q̃sito habens duas partes. Hõ i statu innocẽtiæ habuit aliqualiter oẽs virtutes. Probãt primo, ꝙ habuit oẽs virtutes. Secũdo declarãt ly aliqualiter, q̃d est declarare modum

dũ habẽdi. Primũ ꝓbatur ex rectitudine primi status sic. Rõ hoís erat subiecta Deo, & rõni inferiores vires. ergo in eo erant oẽs virtutes. Añs patet, cõsequẽtia ꝓbatur, qa virtutes nihil aliud sunt, q̃ pfectiões subdentes superiora Deo, & inferiora rõni. Secũdũ declaratur, distinguẽdo virtutes i duplicé ordiné, scilicet rũ q̃ imperfectionẽ nullã cõtinẽt, & hæ sm habitũ & actum inerãt, & q̃ imperfectionẽ importãt, & hæ duplices sunt, qa quarũdã imperfectio illi statui non repugnabat, & hæ sic inerãt sm habitũ & actũ, vt fides & spes: quarũdã vero illi statui repugnabat, vt pnia & misericordia. Et hæ sm habitũ nõ sm actũ erãt, qa malũ, & cõsequenter dolor & culpa non fuissent. Oia clara sunt: & ex 4. Ethi. de verecũdo habitualiter tantum, confirmantur.

Lig in cõmẽt ad ca decumẽ contra ideos, pa nes, & lectan. ca. arca me ium. to. 6. fco. huius ract.

RESPON. Dicendum, quòd homo in statu innocẽtię aliqualiter habuit omnes virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verum. Dictum est enim supra,* ꝙ talis erat rectitudo primi status, quòd ratio erat Deo subiecta, inferiores autem vires rationi. Virtutes autem nihil aliud sunt, quàm perfectiones quędam, quibus ratio ordinatur in Deum, & inferiores vires disponuntur secundum regulam rationis, vt magis patebit, cum de virtutibus agetur.* Vnde rectitudo primi status exigebat, vt homo aliqualiter oẽs virtutes haberet.

* 1. 93. ar 1.

Sed considerandum est, quòd virtutum quædam sunt, quę de sui ratione nullam imperfectionem important, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerunt in statu innocentiæ simpliciter, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quædam vero sunt, quę de sui ratione imperfectionem important, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si huiusmodi imperfectio non repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterãt esse in primo statu, sicut fides, quę est eorum quæ non videntur, & spes, quę est eorum quę non habentur. Perfectio d enim primi status non se extendebat ad hoc, quòd videret Deum per essentiam, & vt habetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vnde d fides & spes, esse poterant in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Si vero imperfectio, quæ est de ratione virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse secundum habitum, & non secundum actum, vt patet de pœnitentia, quę est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tam dolor, quàm culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erant in primo homine secundum habitum, & nõ sm actũ. erat. n. primus homo sic dispositus, vt si peccatũ pcessisset, doleret; & similiter si miseriã i alio videret, eã ꝓ posse repelleret: sicut Philosophus dicit in 4.* Ethic. ꝙ verecũdia q̃ est de turpi facto, cõtingit studioso, solum sub conditione. est enim sic dispositus, ꝙ verecundaretur si turpe aliquid cõmitteret.

* Li. 4. Ethi. co. c. vlt. in fi. tom. 5.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidit tẽperantiæ & fortitudini, quòd superabundantiã passionum repellat, inquantum inuenit passiones super abundantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi virtutibus, passiones moderari.

AD 2m dicendum, quòd illæ passiones ad malum ordinatæ, repugnant perfectioni primi status, quę habent respectum ad malum in ipso qui afficitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones quæ respiciunt malum in altero, non repugnant perfectioni primi status. Poterat enim homo in primo statu, habere odio malitiam dæmonum, sicut & diligere bonitatem Dei. Vnde & virtutes quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantum ad habitum, & quantum ad actum. Quæ vero sunt circa passiones, respicientes malũ in eodem subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, non poterant esse in primo statu secundum actum, sed solum secundum habitum, sicut de pœnitentia & misericordia dictum est.* Sed sunt quædam virtutes, q̃ non sunt circa has passiones solum, sed etiam circa alias, sicut temperantia, quæ non solum est circa tristitias, sed etiam circa delectationes, & fortitudo, quæ non solum est circa timorem, sed etiam circa audaciam & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus temperantiæ, secundum quòd est moderatiua delectationum, & similiter fortitudo, secũdum quòd est moderatiua audaciæ siue spei, non autem secundum quòd moderatur tristitiam & timorem.

In corp.ar.

AD 3m patet solutio ex his, quæ dicta sunt.* In corp.ar.

AD 4m dicendum, ꝙ perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo, prout est quędã virtus: & sic signi ficat quendam habitum, quo quis eligit perseuerare in bono: & sic Adam perseuerantiam habuit. Alio modo, prout est circunstantia virtutis, & sic significat cõtinuationem quãdã virtutis absq; interruptione. & hoc modo Adam perseuerantiam non habuit.

AD 5m patet respõsio per ea, quæ dicta sunt.* In corp.ar.

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum quartũ.*

479 2. dist. 29. art. 4.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distinguit. Secundo iuxta singula distinctiõis membra respondet. ¶ Quo ad primum, Quãtitas meriti ex duplici causa oriẽ, s. gra, & quantitate operis. Et quia hæc est duplex, s. absoluta & ꝓportionalis, fit triplex radix, gratia, quãtitas operis absoluta, & quãtitas ꝓportionalis: patẽt in litera omnia. ¶ Quo ad secundum, sunt tres conclusiones. Prima est, Opa primi hoiserãt

E

efficaciora ex parte gratiæ. Probatur, quia maior gra, ꝓbatur: quia nullo obstaculo impedita. Secunda cōclo est. Opera primi hois erāt efficaciora ad meritum ex quātitate operis absoluta. Probat, qa maiora opera fecisset: ꝓbatur, qa maioris virtutis erat. Tertia est. Opera primi hois erāt minus efficacia ex quantitate ꝓportionali operū. Probat, qa opa hæc paruæ magis excedūt ptātem nostrā, q̄ illa magna potestatē illius, ꝓbatur, qa nos cum difficultate hæc, ille sine difficultate illa, & radix est, quia nos imbecilles, ille sanus, & robustus.

Li.2. Ethi. c 3. ad fin. tom.5.

Nō ꝓcul a prin.di.24.

tur, nisi qui legitime certauerit. Et Philosophus dicit in 2.* Ethic. ꝙ virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

¶ 3 Præt. Magister dicit 24. di.* 2. lib. Sen. quòd homo non meruisset, tentationi resistēdo. nunc autē meretur, qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merendum, quàm in primo statu.

SED CONTRA est, quia secundum hoc, homo esset melioris conditionis post peccatum.

RESPON. Dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo, ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti respondet præmio essentiali, quod consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo, pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet absoluta, & proportionalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylatium, minus opus fecit quantitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali, vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamen quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendum, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merēdum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attendatur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tunc copiosior fuisset, nullo obstaculo in natura humana inuento. Similiter etiam, si consideretur absoluta quantitas operis: quia cum homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si consideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatum propter hominis imbecillitatem. Magis enim excedit paruum opus potestatem eius, qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd homo post peccatū ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum[d] indigebat gratia ad vitam æternā cōsequēdā, quæ est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia, etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

D.74.

ADPRIMVM sic procedit. Videtur, quòd Adam in statu innocentiæ animalibus non dominabatur. Dicit enim Augustin. 9. super* Genesim ad literam, quòd ministerio Angelorum animalia sunt adducta ad Adam, vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessarium angelorum ministerium, si homo ꝑ seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominium homo super alia animalia.

¶ 2 Præt. Ea quæ adinuicem discordant, non recte sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter adinuicem discordāt, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶ 3 Præt. Hiero. dicit quòd homini ante peccatum non indigenti, Deus animalium dominationē dedit. Præsciebat enim hominem adminiculo animalium adiuuandū fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dominij super animalia, non competebat homini ante peccatū.

¶ 4 Præt. Proprium domini esse videtur præcipere. Sed præceptum non recte fertur, nisi ad habentem rationem. Ergo homo non habebat dominium super animalia irrationalia.

SED CONTRA est, qđ dr Gen. 1. de hoie, Præsit piscib⁹ maris, & volatilibus cæli, & bestijs terræ.

In corp. ar.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd homo nō habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit Augustin.* tertio de Trinitate, materia corporalis non obediuisset ad nutum etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentię.

¶ 2 Præt. In plantis non sunt de viribus animæ: nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autē non sunt natæ obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cum dominiū competat homini secundum rationem, videtur quòd plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶ 3 Præt. Quicunque dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cœlestium corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dio. dicit in epist.* ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

SED CONTRA est, quod dicitur Genes. 1. de homine: Præsit vniuersæ creaturę.

RESPON. Dicendum, quòd in homine quodámodo sunt omnia. [e] Et ideo secundum modum, quo dominatur his, quę in seipso sunt, secundum hunc modum cōpetit ei dominari alijs. Est autem in homine quatuor considerare, s. rationem, secundum quam conuenit cum Angelis, vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus, vires naturales, secundū quas conuenit cum plantis, & ipsum corpus, secundum quod conuenit cum rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicit[e] omni creaturæ, intelligendum est meritorium non habenti gram. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vñ magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVAESTIO XCVI.

De Dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor articulos diuisa.

EINDE cōsiderādū est de dñio, quod cōpetebat homini in statu innocentiæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo i statu innocentiæ animalibus dñaretur.
¶ Secūdo, Vtrum dominaret omni creaturæ.
¶ Tertio, Vtrum i statu innocētiæ oēs homines fuissent æquales.
¶ Quarto, Vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ sextæ Articulum primum.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus, Probatur. Omnia animalia naturaliter subiecta sunt homini. ergo in statu innocentiæ illi obediebant, quod est intentum. Consequentia probatur, quia ante in obedientiā Dei, nulla erat subditorum inobediētia, quod probatur, quia istorum inobediētia est effectus illius primæ inobedientię. Antecedens autem probatur tripliciter, Primo, ex processu naturę, Imperfectiora subsunt perfectis quidditatiue & vsualiter. Secundo, ex ordine diuinæ prouidentiæ. qa inferiora per superiora gubernat. Tertio, ex ꝓprietatibus vtriusque, qa quod est per partem tale, subest naturaliter ei, qđ est vniuersaliter tale, animalia sunt prudentia secundum partem, id est, ad aliquid, homo vniuersaliter. ergo.

480 2.dist.44.q. 1.art.3.lit opus.20.lit. 3.c.9. *Ca.14.ante medium tom.3.

¶ Circa hæc dicta occurrit dubitatiuncula, quoniam hic dicitur, quòd dominium super animalia est naturale homini. hic etiam dicitur, quòd peccatum est tale dominium per peccatum: constat enim naturalia non esse ablata per peccatū, quin ex hac ratione paulo superius probatum est, quòd subiectio virtū inferiorū rōni, non erat naturalis, qa nō remāsit post peccatū. Par aūt est hic rō.

¶ Ad hoc breuiter dr, ꝙ distinguendū est inter subiectionē & obediētiam: subiectio.n.& aīalium homini

homini & virium inferiorum rōni est naturalis, obediētia vero vtrorūque & similiū erat super naturalis, gratia em ꝓficiebat naturam, & quod natura subiecerat, gratia obsequens reddebat. Sic igit vtrobiq; obediētia pdita, qa supnaturalis ablata: subiectio naturalis remāsit cū pugna, & ad vtrūq; infinuādū in litera dicitur, ꝙ id quod naturaliter est subiectū homini, tūc nō repugnabat, vbi expresse ambo explicata sunt.

Libr. Polit. cap. 5 tex. 5.

337

RESPON. dicendum, quòd sicut supra dictum est, inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo quòd ipse fuit inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ, ante inobedientiam prędictam, nihil ei repugnabat, qđ naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. qđ apparet ex tribus. Primo, ex ipso naturę processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est pp formā, & forma imperfectior pp pfectioré, ita ét est i vsu rerū naturalium. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plantę enim vtuntur terra ad sui nutrimentum, animalia vero plantis, & homines plantis & animalibus: unde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo. dicit in 1.* Politi. quòd venatio sylvestrium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi quod est naturaliter suum. Secundo, apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quæ semper inferiora per superiora gubernat. [e] Vnde cū homo sit supra cetera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertio, apparet idem ex proprietate hominis & aliorum animalium. In alijs enim animalibus inuenitur secundum æstimationem naturalem quędam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus, in homine autē vniuersalis prudentia, quę est ratio omnium agibiliū. Omne autem quod est ꝑ participationē, subditur ei quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet, quòd naturalis est subiectio aliorū aīaliū ad hominē.

ADPRIMVM ergo dicendū, quòd in subiectos multa potest facere superior potestas, quę nō potest facere inferior. Angelus autem est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, s. ꝙ statim oīa animalia cōgregarentur.

ADSECVNDVM dicendum, quòd quidam dicunt, ꝙ animalia, quę nunc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta, non solū circa hominem, sed etiam circa alia animalia. sed hoc est omnino irrationabile. Non enim per peccatum hominis, natura animalium est mutata, vt quibus nunc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tunc vixissent de herbis, sicut leones & falcones. Nec glos. Bedæ* dicit Gene. 1. quòd ligna & herbę datæ sunt omnibus animalibus & auibus in cibum, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quędam animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidētia hoc totum dispensatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset, vt etiam nūc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

*Beda in Gen. ca. 1.

ADTERTIVM dicendum, quòd homines in statu innocentiæ nō indigebant animalibus ad necessitatem corporalem, neq; ad tegumentū, quia nudi erant, & non erubescebāt nullo instante inordinatę concupiscentię motu, neque ad cibum, quia lignis paradisi vescebantur, neque ad vehiculum, propter corporis robur; indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorum. Quod significatum est per hoc, quòd Deus ad eum animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quę eorum naturas designant.

ADQVARTVM dicendum, ꝙ omnia animalia habēt[d] quādam participationem prudentię & rationis secūdum æstimationem naturalem, ex qua contingit ꝙ grues sequuntur ducem, & apes obediunt regi. Et sic tunc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quędam domestica ei obediunt.

D.1077.

ARTICVLVS II.

Vtrum homo habuisset dominiū super omnes alias creaturas.

¶ Super Quæstionis nonagesimæ sextæ Articulum secundum.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio trimembris. Hō nō dñabatur Angelis, sed animalib⁹ ꝑerādo, plātis vero & inaīatis, vtēdo absq; impedimēto. probat. Omnia sunt quodāmō in homine, ergo dominium hois respectu aliorū est iuxta dñiū inuētū in ipso hoie. ergo nō dñabatur Angelis, sed animalib⁹ imperādo, & reliquis absq; impedimēto vtendo. Antecedēs ꝓbatur: qa in homine sunt quatuor qbus cū omnib⁹ cōicat, rō, sensus, vegetatio, & corp⁹. Prima cōsequentia est satis rōnabilis, qm̄ vnicuiq; conuenit præesse, vel subesse secundū conformitatē ad gradum suū. Et nota, quòd nō solū de dñio, sed de mō dominii agitur in cōsequētia, vt manifeste explicatur in sequenti cōsequentia. Secunda vero consequentia quo ad primam partem, primo probatur, quia ratio in homine est sub ratione dominantis, & nulli in eo seruientis. Deinde respondetur tacitæ obiectioni, qa scilicet Gen. 1. dicit de homine, quòd præsit omni creaturę, glosat, nō ad īmaginem Dei. Quo ad secundam partem, probatur, quia ratio præest viribus sensitiuis per imperium. Quo ad tertiam vero, quia ratio præest parti vegetatiuæ & corpori, non imperando, nec immutādo, vt patet, sed vtēdo absque resistentia, habet enim dominium despoticū.

48: Locis in pra ar. tatis.

*Lib. 3.ca. 8. circa me dium præcipue, to. 3.

Nō procul a fine epist.

455

406 gitur quæ non est ad imaginem Dei. Viribus autem sensitiuis, sicut irascibili & cõcupiscibili quæ aliqualiter obediunt rationi,[c] dominatur anima imperãdo. unde in statu innocẽtiæ animalibus alijs per imperiũ dominabatur. Viribus autem naturalib[a] & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiam homo in statu innocẽtiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis, non per imperium vel immutationem, sed absque impedimẽto vtẽdo eorum auxilio. Et per hoc patet rñsio ad obiecta.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.*

482 Supra q. 92 arti. 1. 2. Et infra art. 4. cor.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. primo respõdet quo ad necessariũ: secundo, quo ad possibile.

¶ Quo ad primũ, cõclusio est rnsiua qsto affirmatiua de necessario. Necesse est aliquã disparitatem inter hoies in statu innocẽtiæ fuisse. Et p̃ baf quo ad duo, s. sexũ, & ętatẽ. Sexum qdẽ, qa aliter gñatio nõ fuisset: ætatẽ vero, qa semp priores, maiores pliis.

¶ Quo ad secũdum tria dicit. Primo qp inæqualitas fuisset quo ad animã. Secõ quo ad corpus. Tertio ostendit, qõ ista inæqualitas se habebat ad malum. Secũdum animam inæqualitas ponit possibilis, & quo ad intellectum ratione sciẽtiæ, & quo ad volũtatem rõne iustitiæ, quia liberũ erat applicare se magis & minus ad sciendum vel operandum. Secundum corpus vero, ponitur inæqualitas possibilis rõne melioris cõplexionis, pulchrioris, robustioris, &c. quia corpus humanum magis & minus participasset, vel talẽ cẽli influxũ, vel tales naturæ causas &c. omnia clara sunt. Demum nulla inæqualitas in his qui minus habebãt, esse poterat, quæ haberẽt rõnem mali, defectus, aut peccati, siue spectantium ad animam, siue ad corpus: & p̃ hoc omnis obiecto excluditur.

ARTICVLVS III.

Vtrum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quòd homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Gregorius,* quòd vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶ 2 Præt. similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Omne animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximum sibi. In illo autem statu inter homines abundat dilectio, quę est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶ 3 Præt. Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, q̃ quosdã p̃ meritis præmiat, quosdam vero punit: ex parte vero naturæ, quia p̃pter naturæ defectum, quidam nascuntur debiles & orbati, quidam autẽ fortes & perfecti: quæ in primo statu fuissent.

SED CONTRA est, qđ dr Roma. 13. Quæ a Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maxime videtur in disparitate consistere. Dicit enim Augustus.* 19. de Ciuitate Dei, Ordo est parium, dispariumq; rerum sua cuique loca tribuens, dispositio. Ergo in primo statu, q de cẽtissimo fuisset disparitas iueniret.

RESPON. Dicendum, q̃ necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexũ, quia sine diuersitate sexus, gñatio nõ fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic em̃ quidam ex alijs nascebãtur, nec illi qui miscebantur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiã, & quantum ad scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbitr. ex quo ratio habet, quòd homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciendum vel volendum, vel cognoscendum: unde quidã magis profecissent in iustitia & scientia, quàm alij. Ex parte etiam corporis, poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter a legibus naturæ, quin ex exterioribo agentibus, aliquod commodum aut auxilium reciperet magis & minus, cum etiam & cibis, eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere, quin secundum diuersam dispositionem aeris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarentur, quàm alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati: ita tamen quòd in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum, siue circa animam, siue circa corpus.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Greg. per verba illa intendit excludere disparitatem, quæ est secundum differentiam iustitiæ & peccati: ex qua contingit q̃ aliqui pœnaliter sunt sub alijs coercendi.

AD 2[m] dicendum, quòd æqualitas est causa quòd dilectio mutua sit æqualis. Sed tñ inter inæquales potest esse maior dilectio q̃ inter æquales, licet nõ æqualiter vtrinque respõdeat. Pater enim plus diligit filiũ naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tãtundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

AD 3[m] dicendum, quòd causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdã, & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturę poterat disparitas causari secundum prædictum modum, absque aliquo defectu naturæ.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum quartum.*

483 22. q. 162. ar. 2. cor. Et ad pri. 36. 2. dist. 44. q. 1. arti. 3. Et opusc. 20. li. 2. ca. 9 vol. 1. Et li. 3. ca. 9. fi. Et ca. 11. fi. * Ca. 5. nõ lõge a prin cip. tom. 5.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic procedit. Vr, q̃ homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Augusti.* 19. de Ciuit. Dei, Hominem rationalem ad imaginem suam factum nõ voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominẽ homini, sed hominem pecori.

¶ 2 Præt. Illud quod est introductũ in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse homini, introductum est in pœnam peccati: dictum est. n. mulieri post peccatum, Sub potestate viri eris, vt dicitur Genesis 3. ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶ 3 Præt. Subiectio libertati opponitur: Sed libertas est vnum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil aberat quod bona voluntas cupere posset, ut Aug. dicit* 14. de Ciuita. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dominabatur.

SED CONTRA, Conditio hominum in statu innocentiæ, non erat dignior quàm conditio angelorum. Sed inter angelos quidã pter alterũ tantum oportere ageret. Probaf, qa naturaliter amaf ad oppositũ. s. p̃pter seipsũ. Sed a cõsequentia est p se nota, & fit. tertia.

¶ Quo ad tertium, probaf cõclusio affirmatiua, & duo fiũt. Primo, describitur natura talis dñii & dr qp ẽ ordinatiuũ subditi ad ip sius subditi vel cõe bonũ, qa est ad liberos, qui sunt p̃pter se. Secũdo p̃baf dupliciter, primo. Hõ erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigente, & intendẽte cõe bonũ. Añcedẽs patet, cõsequẽtia probaf dupl̃r, primo qa multa, multa per se inrendũt, & vnum, vnũ: secundo authoritate Aristo. Secũdo probaf conclusio, ex disparitate hominũ. Aliqui prę stassent scientia & iustitia. ergo gubernassent alios. Probatur cõsequẽtia, authoritate Petri Apostoli. & Augu. &c.

Lib. 1. metaph. non lege a prin cip. tom 3.

illud bonum quod deberet esse suum, cedat alteri tantum, ideo tale dominium non potest esse sine pœna subiectorum. Propter quod, in statu innocentiæ non fuisset tale dominium hominis ad hominẽ. Tũc vero dñaf aliquis alteri vt libero, qñ dirigit ipsum ad p̃priũ bonũ eius, qui dirigit, vel ad bonũ cõe. Et tale dñiũ hominis ad hoiem in statu innocentię fuisset, p̃pter duo. Primo, quía homo naturaliter est animal sociale. unde homines in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis autem vita multorum esse non posset, nisi aliquis præsideret qui ad bonum commune intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus vero ad vnum. Et ideo Philosophus dicit in princip. Politic. Quandocunque multa ordinantur ad vnum, semper inuenitur vnum vt principale & dirigens. Secundo, quia si vnus homo habuisset super alium supereminentiam scientiæ & iustitiæ, incõueniens fuisset, nisi hoc exequeretur in vtilitatem aliorum, secundum quod dr 1. Pet. 4. Vnusquisq; gratiam quam accepit, in alterutrum illam administrantes. Vnde Aug. dicit 19.* de Ciuit. Dei, q̃ iusti non dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi: hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem cõdidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta, quæ procedunt de primo modo dominij.

Li. 19. de Ciui. Dei. ca. 14. in fi. tom. 5.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæ septimæ Articulũ primum.*

QVAESTIO XCVII.

De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuiduationem, in quatuor articulos diuisa.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio rñsiua quæsito. homo in statu innocẽtiæ erat incorruptibilis effectiue non formaliter. Hæc conclusio. pri-

Et primo, quantum ad cõseruationem indiuidui. Secundo, quantũ ad conseruationem speciei.

Circa primum, quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

¶ Secũdo, Vtrũ esset impassibilis.

¶ Tertio, Vtrum indigeret cibis.

¶ Quarto, Vtrum per lignũ vitę, immortalitatem cõsequeretur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd homo in statu innocentiæ, non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione non aufertur diffinitum. ergo si homo erat, non potest esse immortalis.

¶ 2 Præt. Corruptibile & incorruptibile genere differunt, vt dr in 10. Metaph.* Sed eorum quę differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis, nõ posset hõ in statu isto esse corruptibilis.

¶ 3 Præt. Si homo in statu innocẽtię fuit imortalis, aut hoc habuit p naturam, aut per gratiam. Sed nõ per naturam: quia cũ natura eadem maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam: quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sap. 10. Eduxit illũ a delicto suo. Ergo immortalitatẽ recuperasset; quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶ 4 Præt. Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apoca. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

SED CONTRA est, quod dicitur ad Roma. 5. q̃ per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

RESPON. Dicendum, quòd aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materię, eo scilicet, quòd, vel non habet materiam, sicut Angelus, vel habet materiam, quę non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cœleste: & hoc dicitur secundum naturam incorruptibile. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quam totaliter a corruptione prohibetur: & hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam; quia vt dicit Augusti. In epist.* ad Dioscorũ, Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & in-

mo declaratur, sc̃d̃o probatur. Declaratur distinguendo in corruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis: primo mõ, naturę: secundo, gloriæ, tertio, innocentiæ conuenit: omnia clara sunt in litera, probatur dupliciter. Primo authoritate Augustini. Secundo suasoria adaptatione: quia anima excedit materiã corporalem, vt materia concors animæ fieri posset.

484 2. dist. 19. q. 2. ar. 4. Et Mal. q. 5. ar ti. 5. cor.

¶ Circa conclusionẽ, hanc, aduerte, q̃ Sco. in 2. dist. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eã nulla rõne ductus, sed quia se non videre fatetur, q̃ qualitas in anima posita possit præseruare corp̃ passibile, quin patiatur a contrario: cõstat autẽ quòd passio magis facta corrumpit, ergo, &c.

*Text. 26. tom. 3.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd si Sco. oculariꝰ reuerentiæ ad beatum Aug. habuisset, vidisset vtique, q̃ homo erat sibi author vitæ, quãdiu anima erat subdita Deo. Cũ enim hæc credita ex facto pendeant & supernaturali virtute egeant, de his nulla maior ratio authoritate diuina est, per se vel per sanctos suos.

Est epist. 56. aliquãtulum ante medium illius. to. 2.

& icorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid F
icorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo,
homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis &
immortalis. Quia (vt Augu. dicit in lib. de Quæstio.*
no. & vete. testa.) Deus enim hominẽ fecit, qui quã-
diu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi
author esset aut ad vitam aut ad mortem. Non enim
corpus eius erat indissolubile per aliquem immorta-
litatis vigorem in eo existentem, sed inerat animę vis
quædam supernaturaliter diuinitus data, per quam
poterat corp⁹ ab omni corruptione præseruare, quã-
diu ipsa Deo subiecta mansisset. quod rationabiliter
factum est. quia enim anima rationalis excedit pro-
portionem corporalis materiæ, vt supra dictum est,* G
conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per
quam corpus conseruare posset supra naturam cor-
poralis materiæ.

Hic lib. hr to.4. & incipit, Quid sit Deus. qõ.19. in prin.

Q.76.ar.1.

AD PRIMVM ergo, & 2^m dicendum, quòd ra-
tiones illę procedunt de incorruptibili & immortali
per naturam.

AD 3^m dicendum, quòd vis illa præseruandi cor
pus a corruptione, nõ erat animæ humanæ naturalis,
sed per donum gratiæ. Et quàmuis gratiam recupe-
rauerit ad remissionem culpæ, & meritum gloriæ, nõ
tamen ad amissę immortalitatis effectum. hoc enim
reseruabatur Christo, per quem naturę defectus in H
melius reparandus erat, vt infra dicetur.*

3.p.q.1.arti.2.

AD 4^m dicendum, quòd differt immortalitas
gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalita
te quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

¶ *Super Quæstionis nonageſimæſeptimæ Articu. ſecundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.

AD SECVNDVM sic pro
ceditur. Videtur, quòd ho-
mo in statu innocentiæ fuisset pas-
sibilis. Sentire enim est pati quod-
dam. Sed homo in statu innocen- I
tiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset
passibilis.

¶ 2 Præt. Somnus passio quædam
est. Sed homo in statu innocentiæ
dormiuisset, secundum illud Gene. 2. Immisit Deus soporem in
Adam, ergo fuisset passibilis.

¶ 3 Præt. Ibidem subditur, quòd
tulit vnam de costis ei⁹. Ergo fuis-
set passibilis etiam per absciſſionem partis.

¶ 4 Præt. Corpus hominis molle
fuit. Sed molle naturaliter passi-
uum est a duro. Ergo si corpori K
primi hominis obuium fuisset ali
quod corpus durũ, ab eo passum
fuisset. Et sic primus homo fuit
passibilis.

SED CONTRA est, quia si
fuisset passibilis, fuisset corrupti-
bilis. Quia passio magis facta abij-
cit a substantia.

RESPON. Dicendum, quòd
passio dupliciter dicitur. Vno mo
do, proprie. Et sic pati dicitur quod
a sua naturali dispositione remo-
uetur. Passio eñ est effectus actionis. In rebus autem naturalibus cõ
traria agunt & patiuntur adinuicem, quorum vnum remouet alterum a sua naturali dispositione.
Alio modo dicitur passio communiter, secundum quancunque mutationem, etiam si pertineat ad p-
fectionem naturę, sicut intelligere vel sentire, dicitur
pati quoddam. Hoc igitur secundo modo, homo in
statu innocentiæ passibilis erat, & patiebatur, & se-
cundum animam & secundum corpus. Primo autem
modo, dicta passione, erat impassibilis, & secundum
animam & secundum corpus, sicut & immortalis.
Poterat enim passionem prohibere, sicut & mortem,
si absque peccato perstitisset. Et per hoc patet respõ
sio ad duo prima. Nam sentire & dormire, non remo
uent hominem a naturali dispositione, sed ad bonũ
naturę ordinantur.

AD 3^m dicendum, quòd sicut supra dictum est, * Q.92.ar.3. ad 2. argu.
costa illa fuit in Adam, inquantum erat principium
humani generis, sicut semen in homine, inquantum
est principium per generationem. Sicut igitur decisio
seminis non est cum passione, quę remouetur hominẽ
a naturali dispositione, ita etiam est dicendum de se-
paratione illius costæ.

AD 4^m dicendum, quòd corpus hominis in statu
innocentię poterat præseruari, ne pateretur lęsionem
ab aliquo duro, partim quidem per propriam ratio-
nem, per quam poterat nociua vitare, partim etiam p
diuinam prouidentiam, quæ sic ipsum tuebatur, vt
nihil ei occurreret ex improuiso, a quo læderetur.

ARTICVLVS III.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæoctauæ Articulum tertium.*

Vtrum homo in statu innocentiæ indigebat cibis.

AD TERTIVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd homo
in statu innocentiæ non indigebat
cibis. Cibus enim necessarius est
homini ad restaurationem deper-
diti. Sed in corpore Adæ nulla fie
bat deperditio, quia incorrupti-
bile erat. Ergo non erat ei cibus
necessarius.

¶ 2 Præt. Cibus est necessarius ad
nutriendum. Sed nutritio nõ est
sine passione. Cum ergo corpus
hominis esset impassibile, * non
erat ei cibus necessarius, vt dicit.

¶ 3 Præt. Cibus dicitur esse nobis
necessarius ad vitę conseruationẽ.
Sed Adam aliter vitam poterat cõ
seruare. quia si non peccaret, non
moreretur. Ergo cibus non erat
ei necessarius.

¶ 4 Præt. Ad sumptionem cibi se-
quitur emissio superfluitatũ, quæ
habent quandam turpitudinem
non conuenientem dignitati primi
stat⁹. Ergo videtur, quòd homo
in primo statu cibis non vteretur.

SED CONTRA est, quod dr
Genesis 2. De omni ligno, quod est
in paradiso comedetis.

cibum. ergo repa-
tiebatur ab eo. ergo
non excluditur om
nis passio proprie a
statu innocẽtiæ. Ad
hoc dicetur inferius
in sequẽti articulo,
in respõsione ad se-
cundum.

nenit vltimo statui. ergo secundum id, quod est proprium ei. ergo secundum immortalitatem, im passibilitatem, gloriã &c. igitur in primo statu erat vita animalis cũ alimentis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur authoritate Genesis sc̃do. Factus est homo in animam viuentem, ideſt vitam corpori dantem. Sed spiri B
tus dr̃ secundum illud quod est proprium sibi, & non alijs animabus, quòd scilicet habeat virtutem intellectiuam immaterialem. In primo igitur statu, anima rationalis communicabat corpori id, quod competit ei inquantum est anima. Et ideo corpus illud dicebat̃ animale, inquantum scilicet habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in istis inferioribus, vt dr̃ in libro * de Anima, est
2.p.t.de la.texte 11.& 49. ama. anima vegetabilis, cuius opera sunt C
alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hęc opera homini in primo statu competebant. In vltimo vero statu post resurrectionẽ, anima communicabit quodammodo corpori ea quæ sunt sibi propria, inquantum est spiritus. Immortalitatem quidem, quantum ad omnes, impassibilitatem vero, & gloriam & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionẽ homines cibis nõ indigebunt. Sed D
in statu innocentiæ eis indigebãt.

Q.19.hr ãcip. to.4. incipit, Quid sit Deus, to.4. ar.1. huius quæst.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Augu. in libro de Quæstio.* vete. & no. testa. Quomo do immortale corpus habebat, qd̃ cibo sustentabatur: immortale em̃ non eget esca, neque potu. Dictum est enim supra, * quòd immortalitas primi status erat secundũ vim quandam supernaturalem in anima residentem, non autem secun dum aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actio E
nem caloris aliquid de humido il lius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

AD 2^m dicendum, quòd in nutritione est quædã passio & alteratio, scilicet, ex parte alimenti, quod conuertitur in substãtiam eius, quod alitur. Vnde ex hoc nõ potest concludi, quòd corpus hominis fuerit passibile, sed quòd cibus assumptus erat passibilis. quàmuis ẽt talis passio esset ad perfectionẽ naturę.

AD 3^m dicendum, quòd si homo sibi non subueniret de cibo, peccaret, sicut peccauit sumendo vetitum cibum. Simul enim sibi præceptum fuit, vt a li-
gno scientię boni & mali abstineret, & vt de omni alio ligno paradisi vesceretur.

AD 4^m dicendum, quòd quidam dicunt, quòd homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo, nisi quantum fuisset ei necessarium. Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale videtur, quòd in cibo assumpto non esset aliqua fæculentia, quæ non esset apta, vt conuerteretur in hominis nutrimentum. unde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus puisum, vt nulla ex hoc indecentia esset.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæoctauæ Articulum quartum.*

Vtrum homo in statu innocentiæ, per lignum uitæ immortalitatem consecutus fuisset.

AD QVARTVM sic pro
ceditur. Videtur, quòd lig-
num vitæ non poterat esse causa
immortalitatis. Nihil enim potest
agere vltra suã speciẽ. effectus. n.
non excedit causam. Sed lignum
vitę erat corruptibile, alioquin nõ
potuisset in nutrimentum assumi,
quia alimentum cõuertitur in sub
stantiam nutriti, vt dictum est.* Er
go lignum vitæ incorruptibilita-
tem, seu immortalitatem conferre
non poterat.

¶ 2 Præt. Effectus qui causantur a
virtutibus plantarum & aliarum
naturaliũ rerum, sunt naturales.
Si ergo lignum vitæ immortalita-
tem causasset, fuisset illa immor-
talitas naturalis.

¶ 3 Præt. Hoc videtur redire in fa
bulas antiquorum, qui dixerunt,
q̃ dij qui comedebãt de quodam
cibo, facti sunt immortales. quos
irridet Philosophus in 3.* Meta.

SED CONTRA est, quod dr̃
Genes. 3. Ne forte mittat manum
suam, & sumat de ligno vitæ, &
comedat & viuat in æternum.

¶ Præt. Augu. in lib. de quæst.* ve
te. & no. testamen. dicit, Gustus ar
boris vitæ corruptionem corpo-
ris inhibebat. Denique & post pec
catum potuit insolubilis manere,
si permissum esset illi edere de ar-
bore vitæ.

RESPON. Dicendum, quòd lig-
num vitæ quodammodo immor
talitatem causabat, non autem sim
pliciter. Ad cuius euidentiam con
siderandum est, quòd duo reme-
dia ad conseruationem vitæ habe-
bat homo in primo statu, contra
duos defectus. Primus enim defe-
ctus est deperditio humidi pactio
nem caloris naturalis, qui est ani-
mæ instrumentum. Et contra hũc
defectum subueniebatur homini
per esum aliorum lignorum para-
disi, sicut & nunc subuenitur no-

487
2.di.29.ar. 5. ad 5. & 6. Et 3.dis. 16.q.1.art. 3. ad 5. Et Mal. qõ.5. art.5. ad 8. & 9.

Art.præce-dẽti.ad 2.

Li.3.Meta. tex.15.t.3.

Q.19.circa mediũ habetur hic li ber.to.4.in cip. Quid sit Deus.

cum

cum fiat actione calidi, manifeste in passione proprie dicta, consistit. Debilitatio quoque virtutis ex admistione extranei, aperte naturam remouet a naturali suo robore, igitur &c.

¶ Circa effectum ligni vitæ, dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 19. q. 1. Arguit enim contra hoc quòd lignum vitæ erat cõseruatiuũ virtutis specificæ. & causabat immortalitatem. & mouetur tali ratione. Vis cõseruatiua alimenti in Adam, etiam conuertendo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabatur aliquantulum, quia omne agens Physicum, agendo debilitatur, & patet in exemplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secũda vice iterum debilitare tur, & sic randem defecisset. Non ergo poterat hoc modo immortalitas haberi &c.

Libi. text. 34. & 39.

¶ Ad primum dubium, videtur mihi distinguẽdum, & dicendum de primo defectu, quòd fuisset actu, sed non sub ratione defectus: secũdus autem fuisset tãtum in potentia. Ad cuius euidentiã notãdũ est, quòd passio proprie dicta, pro tanto statui innocẽtiæ repugnabat, pro quanto corpus hominis a naturali dispositione remouebat, & nõ absolute. Et propterea notãter in litera arti. 2. descripta fuit passio nõ per corruptionẽ absolute, sed per remotionem corporis a naturali dispositione. Vnde, si qua abiectio cõtrarii esse potuit absque remotione corporis humani a naturali dispositione sua, hoc nõ repugnabat statui innocentiæ. Nec propterea corpus humanũ dicebatur proprie pati, eo quòd ipsum nihil perdebat naturalis dispositionis: q̃uis aliq̃d eius, puta humidum, pateretur, pprie. In proposito autẽ inter deperditionem humidi & debilitationem virtutis tantũ interest, quòd deperditio humidi non necessario remouet corpus a naturali dispositione, vt patet in pueris, imo talis passio est ad perfectionem naturæ, vt in respõsione ad secundum

583

Li. 14. de ciui. Dei. ca. 26. cir. principium. tom. 5.

† Q. 19. in fi. to. 4. hf hic li. & incipit, q uid sit Deus.

bis per cibos, quos sumimus. Secũdus autem defectus est, qa vt Philosophus dicit. 1.* de generatione, Illud quod generat ex aliquo extraneo, adiunctum ei quod prius erat humido præexistenti, iminuit virtutem actiuam speciei: sicut aqua adiũcta vino, primo quidem cõuertitur in saporem vini, sed secundũ quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinẽ: & tandem vinum fit aquosum. Sic igitur videmus, quòd in principio virtꝰ actiua speciei est adeo fortis, quòd potest conuertere de alimẽto, non solũ qd̃ sufficit ad restaurationẽ depditi, sed ẽt qd̃ sufficit ad augmẽtum. Postmodũ vero quod aggeneratur, non sufficit ad augmentum, sed solum ad restaurationem deperditi. Tandem vero in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis. & contra hunc defectum, subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificã di virtutem speciei, contra debilitatem prouenientem ex admistione extranei. Vnde Augustin. dicit in decimoquarto, * de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignũ vitæ, ne senectus eum dissolueret. Et in lib. de quæst. † ve. & no. te. dicit, qꝰ vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tñ simplr immortalitatẽ causabat, quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conseruandum corpus, causabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nunquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde non poterat virtus ligni vitę ad hoc se extendere, vt daret cor pori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est. n. quòd quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabiliorem effectum. Vnde, cum virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptũ præseruabat a corruptione vsque ad determinatum tempus; quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitã, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitę. Et per hoc, patet respõsio ad obiecta.

Fin præcedenti arti. S. T. dixit. Debilitatio autem virtutis, manifeste naturam a sua naturali integritate remouet. Vnde eadem ratione opponitur statui innocentiæ, qua senectus, quæ in tali debilitate consistit. Vnde, cum in litera dicitur, quòd lignum vitæ occurrebat huic defectui, interpretandum est, non qui fuit, sed q fuisset, nisi lignum vitæ præueniisset, ita qꝰ succurrebat huic defectui præuenien do, non restaurãdo. vt Sco. intellexit, & sic nullum inconue niens sequitur.

Nam primę rationes concludunt quòd nõ causabat incorruptibilitatem simpliciter. Aliæ vero cõcludũt, quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem, secũdum modum prędictũ. *

QVAESTIO XCVIII.

De Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de his, quę pertinent ad cõseruationẽ speciei. Et primo, de ipsa generatione. Secũdo, de conditione, plis genitę.

Circa primũ, quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum in statu innocentię fuisset generatio.

¶ Secundo, Vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd in statu innocẽtię non fuisset generatio. Generationi enim corruptio est contraria, vt dicitur in 5.* physic. Cõtraria autem sunt circa idem. In statu autem innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio.

¶ 2 Præt. Generatio ordinatur ad hoc, quòd conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum cõseruari non potest: unde & in illis indiuiduis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶ 3 Præt. Per generationem homines multiplicãtur. Sed multiplicatis dominis, necesse est fieri possessionum diuisionem, ad euitandam confusionem dominij. Ergo cum homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, secuta fuisset diuisio dominij: quod videtur esse contrarium iuri naturali, secundum quòd omnia sunt cõmunia, vt Isido. * dicit, Non ergo fuisset generatio in statu innocẽtiæ.

SED CONTRA est, quod dicitur Gene. 1. Crescite & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque

488 2. dist. 20. q. 1. ar. 1.

* Li. 5. Phisic. tex. 51. Et li. 8. tex. 26. com. 2.

Lib. 5. ethimolog. c. 4

In corp. ar.

RESPON. Dicendum, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem humani gñis, alioqn pctm̃ hoĩs fuisset valde necessariũ, ex quo tãtũ bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundũ suã naturam est constitutus quasi medium quoddã inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nã anima eius est naturaliter incorruptibilis, corpus vero naturaliter corruptibile. Est autẽ cõsiderãdum quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quod est semper & perpetuum. Quod autem est solum secũdum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatũ, alioquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ, ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. Substantiæ vero incorruptibiles manent semper non solum secundũ speciem, sed etiam secundum indiuidua, & ideo etiã ipsa indiuidua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur hoc

¶ Ad secundum dubium dicitur, quòd vt patet ex dictis ẽt recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicem: alteram ex parte animæ, & alterã ex parte corporis. Ex parte animæ, vim quandam, qua corpus agendo in nutrimentum, nõ repatiebatur ab eo: Alteram ex parte corporis, & ista est lignum vitæ, habẽs virtutem conseruandi ad certum longũ tempus. Vnde iungendo has duas causas simul ex sumptione ligni vitæ, nulla debilitatio sequebatur, quàmuis debilitatio in nobis sequretur ex ligno illo. Vnde non viuerem̃ immortales per illud, sed longo valde tẽpore. Propter quã diuturnitatem dictum est, eiiciendo Adam, Ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternũ, iuxta morem Scripturæ, quo vocãtur diuturna æterna, vt montes æterni.

¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito. In statu innocentiæ fuisset gñatio ad multiplicationem generis humani. Probatur dupliciter: primo ducendo ad inconueniens, quòd peccatum fuisset necessarium valde, ꝓpter tantum bonũ. Secundo, Homo est secundum animam incorruptibilis, & secundum corpus corruptibilis. ergo est medium secundum naturam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles. ergo ex parte corporis

Lib. 5. ethimolog. c. 4

A ris conuenit naturaliter generatio, ex parte animæ, quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiæ, statuta est generatio. Antecedens ſupponitur, & prima consequentia est clara. Secunda vero quo ad vtranque partem declaratur, & probatur ex differẽtia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles i hoc, quòd corruptibiles non sunt per se intentæ secundum indiuidua, sed secundum speciem, incorruptibiles vero & secundum indiuidua, & secundum speciẽ. Quæ differentia ꝓbatur ex hoc, quòd intentio naturæ per se est ad perpetuũ, & non ad temporalẽ. Probatur, ducẽdo ad inconueniẽs, quia alioquin cassaret intentio naturæ temporali deficiente. Ex hac autẽ differẽtia implicite hꝰ alia, quòd in rebus corruptibilibus generatio est naturaliter instituta propter speciem, quia ipsa sola est perpetua, in incorruptibilibꝰ nõ oportuit generationem esse. Ex his autem manifeste pater cõsequentia quo ad vtranque partem, & clarum est.

¶ Sed sunt hic quędam dubia. Primo circa primam probationem, quoniam illud quòd infertur ꝓ inconuenienti, non est incõueniens, præsertim secũdum doctrinã S. Th. quoniã incarnatio filii Dei, quæ est maximum bonum, ex peccato consecuta est, ita qꝰ peccatũ fuit ad hoc necessariũ, iuxta illud Gre. o certe necessariũ Adæ peccatũ &c. Ergo multo minus est inconueniens, quòd ꝓpter bonum multiplicationis humanæ, fuerit pctm̃ necessarium.

¶ Ad hoc breuiter dupliciter respõndetur. Primo, quòd bona sunt duplicis ordinis. Quædam supponentia malum, vt pœnitentia, patientia, martyrium &c. quædam vero omnifariam bona. Et ad prima quidem opus est esse mala, ad secũda vero oportere fieri mala inconueniens est. Multiplicatio autem humani generis est de genere bonorum omniquaque: pertinet enim ad ipsam perfectionem specificam, incarnatio autem verbi Dei, quàmuis secundum se sit etiam bonũ omniquaque, & ideo simpliciter non oportebat occasionari ex peccato, vt tamen reuelata est nobis per sanctos, est de genere bonorum supponentium mala, quoniam reuelata est non nisi vt redemptrix, ac per hoc captiuorum, ac per hoc peccatorum &c. & hoc ex ordinatione diuina, quantum scimus.

¶ Secundo dicitur, quòd aliud est loqui de qualitate boni, & aliud de quantitate. Quàmuis enim ad tale bonũ possit oportunum esse peccatum, non tamen ad tantum, quoniam si bonum aliquod extat absque peccato, inconueniens est quòd quãtitas eius peccato egeat, sic autem est in proposito: quoniam multiplicatio generis humani, supposito iam homine in statu innocentiæ, dicit maioritatem boni, stando infra limitem humanæ bonitatis, & non plus. Incarnatio autem filii Dei eleuat naturam in aliam boni rationem, & ideo hic dicit tale bonum, quàmuis maximum, multiplicatio vero dicit tantum bonum. Vñ in litera notãter dr̃, incõueniẽs esse tm̃ bonũ cõseq̃ ex pctõ.

¶ Circa probationem, quòd temporale nõ sit per se de intentione naturæ, dubium occurrit, quia nõ videtur valere, quoniã non sequitur quòd illo cessante cassaretur naturæ intentio, sed quòd completa fuerit. Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum præsens sermo non sit de natura particulari huius agentis, puta Sortis, aut Pla. quoniam constat, talia agẽtia vt sic, particularia ꝓ se facere & intendere, vt patet 12. Metaph. tex. 11. sed de natura vniuersali, consequens est quòd ratio addũcta efficax sit: quoniam si vniuersalis naturæ intentio ad corruptibile per se intenderet, ex vna parte illo definente, naturæ vniuersalis intentio non amplius saluaret, & ex alia parte, quia est vniuersalis, ac per hoc intendẽs ad vniuersale bonum: Ergo intentio cassa, vana, frustraque est: nihil enim conferre poterit vniuerso, corrupto illo particulari per se intento.

¶ Circa rationem allatam in litera, ꝓ conclusione aduertendum est, quòd ꝓpter eandem rationem: & sic cum generatio naturalis sit, & apparet in homine, dẽpto illo fine, s. conseruatione speciei ꝓp statum innocentiæ, restat alius finis, non alia, sed eadem finalizãdi ratione, i. multiplicatio indiuiduorum perpetuorum.

¶ Circa finem generationis in statu innocentiæ affigntum, dubium occurrit, quoniam hic expresse dicitur, quòd multiplicatio generis humani est finis per se intentus, superius autem in q. 47. arti. 3. ad secundum expresse tenetur, quòd nullum agens intendit per se multitudinem numeralem, & probatur, quia est infinita: quomodo ergo stant hæc simul? Ad hoc breuissime dicitur, quòd hæc dicta si formaliter perspiciantur, suam aperiunt veritatem. Multitudo siquidem numeralis repugnat per se intentioni, quia non habet in se vnde possit per se intendi, caret enim finitate, sine qua impossibile est aliquid per se intendi, vt patet 2. Met. Multitudo autem numeralis perpetuum põt ꝓ se intendi, quia ex ly perpetuorũ, finita conuincit multitudo, ac ꝓ hoc intendibilis ꝓ seipsam: constat. n. qꝰ perpetua per se spectant ad perfectionẽ vniuersi. Eorum aũt quæ per se exiguntur ad integritatẽ alicuius finiti, numerũ oportet esse taxatũ & certum, alioquin nec quantitas totius esset certa, siue de quantitate molis, siue perfectionis accipiatur: non ergo repugnat multiplicationem indiuiduorum humanorum perpetuorum ponere per se intentam, vt finem generationis, qm̃ vsq; ad certum prædestinatorum numerum complendum erat futura, & nõ in perpetuum.

Li. 2. Polit. c. 3. añ medium, to. 5.

¶ Super

¶ *Super Quæſtionis nonageſimæoctauæ Articulum ſecundū.*

TItulus clarus.
¶ In corpore tria. Primo, opinio recitatur Gregorii Niceni. Secūdo, improbatur. Tertio, reſpondetur quæſito.
¶ Quo ad primum, quatuor refert. Primo quorundam, & ſpecialiter Gregorii opinionē quòd non per coitum. Secundo, rationē eius propter fœditatē illius. Tertio, quòd fuiſſet tamen multiplicatio hominum virtute diuina, ſicut Angelorū. Quarto, excluſionem obiectionis, quoniam in ſtatu innocentiæ erat diſtinctio ſexuum, quòd hoc fecit Deus ſcius futuri caſus.
¶ Quo ad ſecundū, reprehenditur opinio hæc, quia naturalia per peccatum neq; ablata, neq; diminuta ſunt: ſed hoc eſt vnum de naturalibus: probatur dupliciter. Primo, q̄a hoc eſt naturale oībus ālibus pfectis. Secundo, ab effectu, quia natura dedit homini membra ad hunc vſum. Inconueniens eſt autē horum membrorū naturalem vſum nō fuiſſe ſicut aliorū.
¶ Quo ad tertium, concluſio reſponſiua eſt, Generatio fuiſſet p̄ coitū quo ad coniunctionem maris & fœminæ, non autem quo ad immoderatam concupiſcentiam. Probatur concluſio dupliciter: primo ratione, ſecundo authoritate. ratio aſſignatur diſtinguendo in coitu illa duo, & aſſignādo radices proprias eorum, ratio enim coniunctionis eſt coniunctio virtutis actiuæ cum paſſiua, ex hac.n. probatur prima pars concluſiōis ſic. Generatio fuiſſet per applicationē virtutis actiuæ ad paſſiuam. ergo per coniunctionem maris & fœminæ, probatur ſequela, quia vbicunque ē diſtinctio ſexuū, virtus actiua eſt in mare, & paſſiua in fœmina. Radix vero immoderatæ concupiſcentiæ eſt inobedientia virium inferiorum ad rationis moderamen, ex qua arguitur ſic. In ſtatu illo vires inferiores omnino ſubdebantur rationi, ergo nō fuiſſet coitus quo ad concupiſcētiā immoderatam, authoritas eſt Aug. aſſignantis etiā modum, quo. ſ. mēbra alia voluntario vſu applicantur ad ſua officia.

489
2. diſt. 20. q. 1. art. 2.

*Dam. lib. 2. orthod. fidei. cap. 11. & lib. 4. ca. 25.

Lib. 8. de prouiden. c. 3. & in li. de Hoſe c. 18. Chryſ. hom. 18. in Gen. Aug.

Dam. li. 4. de Ed c. 25 Euthim pſ. 50.

Q. præced. art. 3.

li. 14. ca. 26 ante mediū tomo. 5.

ARTICVLVS II.

Vtrum in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio per coitum.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur, quòd in ſtatu innocentiæ non fuiſſet generatio per coitum. Quia, vt Damaſ. * dicit. Primus homo erat in paradiſo terreſtri, ſicut angelus quidā. Sed in futuro reſurrectionis ſtatu, quando erunt homines Angelis ſimiles, Neque nubent, neque nubētur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiſo fuiſſet generatio per coitum.
¶ 2 Præt. Primi homines in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatū generatio fuiſſet per coitum, fuiſſent etiam in paradiſo carnaliter coniuncti, Qđ patet eſſe falſum, ſecūdū Scripturā.
¶ 3 Præt. In coniunctione carnali, maxime efficitur homo ſimilis beſtijs, propter vehementiam delectationis. Vnde etiam continentia laudatur, per quam homines ab huiuſmodi delectationibus abſtinent. Sed beſtijs homo comparatur propter peccatum, ſecundū illud pſal. 48. Homo cū in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Ergo ante peccatum non fuiſſet maris & fœminæ carnalis coniunctio.
¶ 4 Præt. In ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in ſtatu innocētiæ nō fuiſſet.

SED CONTRA eſt, q̄ Deus ante peccatum maſculum & feminam fecit, vt dicitur Gene. 1. & 2. Nihil autem eſt fruſtra in operibꝰ Dei. Ergo etiam ſi homo non peccaſſet, fuiſſet coitus, ad quem diſtinctio ſexuum ordinatur.
¶ Præt. Gene. 2. dicitur. Mulier eſt facta in adiutorium viri. Sed non ad aliud niſi ad generationem, quę fit per coitum, quia ad quodlibet aliud opus, conuenientius adiuua ri poſſet vir per virum, quàm per feminam. Ergo in ſtatu innocentiæ fuiſſet generatio per coitum.

RESPON. Dicendum, quòd quidam antiquorum doctorum conſiderantes concupiſcentiæ fœditatem, quę inuenitur in coitu in iſto ſtatu, poſuerunt quòd in ſtatu innocentiæ nō fuiſſet generatio p̄ coitum. Vnde Grego.* Niſſe. dicit in lib. quem fecit de homine, quòd in paradiſo aliter fuiſſet multiplicatum genus humanum, ſicut multiplicati ſunt angeli abſque concubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit, quòd Deus ante peccatum fecit maſculum & feminā, reſpiciens ad modum generationis, qui futurus erat poſt peccatū, cuius Deus præſcius erat. Sed hoc non dicit rationabiliter. Ea enim, quæ ſunt naturalia homini, neque ſubtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifeſtum eſt autem, quòd homini ſecūdum animalem vitam, quam etiam ante peccatum habebat, vt ſupra dictū eſt, * naturale eſt generare per coitum, ſicut & ceteris animalibus perfectis. Et hoc declarāt naturalia membra, ad hunc vſum deputata. Et ideo non eſt dicēdum, quòd vſus horum membrorum naturalium non fuiſſet ante peccatum, ſicut & ceterorum membrorum. Sunt igitur in coitu duo conſideranda, ſecundum præſentem ſtatum, Vnum, quod naturæ eſt, ſcilicet coniunctio maris & feminæ ad generandum. In omni enim generatione requirit virtus actiua & paſſiua. Vnde, cum in omnibus in quibus eſt diſtinctio ſexuū, virtus actiua ſit in mare, virtus vero paſſiua in femina, naturæ ordo exigit, vt ad generandum conueniant per coitum mas & femina. Aliud autem quod cōſiderari poteſt, eſt quædam deformitas immoderatæ concupiſcentiæ, quæ in ſtatu innocentiæ non fuiſſet, quando inferiores vires omnino rationi ſubdebantur. Vnde Aug. dicit in * 14. de Ciui. Dei, Abſit, vt ſuſpicemur non potuiſſe prolem fieri ſine libidinis morbo. Sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra quo cetera, & ſine ardore & illecebroſo ſtimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo in paradiſo fuiſſet ſicut angelus per ſpiritualem mentē, cum tamen haberet vitam animalem quātum ad corpus. Sed poſt reſurrectionē erit homo ſimilis angelo, ſpiritualis effectus, & ſecundum animam, & ſecundum corpus. Vnde non eſt ſimilis ratio.

AD 2m dicendum, quòd ſicut Auguſti. dicit* 9. ſuper Geneſ. ad literam. Ideo primi parentes in paradiſo non coierunt, quia formatā muliere, poſt modicū propter peccatum de paradiſo electi ſunt. Vel quia expectabatur diuina authoritas ad determinatum tēpus cōmiſtionis, a qua acceperūt vniuerſale mādatū.

AD 3m dicendum, quòd beſtię carent ratione. Vnde ſecundum hoc, homo in coitu beſtialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiſcentię ratione moderari non poteſt. Sed in ſtatu innocētiæ nihil huiuſmodi fuiſſet: quod ratione non moderaretur, non quia eſſet minor delectatio ſecundum ſenſum, vt quidam dicunt (fuiſſet enim tanto maior delectatio ſenſibilis, quāto eſſet purior natura, & corpus magis ſenſibile) ſed quia vis concupiſcibilis non ita inordinate ſe extuliſſet ſuper huiuſmodi delectatione regulata per rationem, ad quam non pertinet, vt ſit minor delectatio in ſenſu, ſed vt vis concupiſcibilis non immoderate delectationi inhęreat. Et dico immoderate, propter menſuram rationis. Sicut ſobrius in cibo moderate aſſumpto, non minorem habet delectationem quàm guloſus, ſed minus, eius cōcupiſcibilis ſuper huiuſmodi delectatiōe requieſcit.

lib. 9. ca. 4. 490 in initio tom. 3.

Et

Et hoc ſonant verba Aug. * quę a ſtatu innocentię nō excludunt magnitudinem delectationis, ſed ardorem libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet laudabilis, quæ in tempore iſto laudatur, non propter defectum fęcunditatis: ſed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuiſſet fęcunditas abſque libidine.

AD 4m dicendum, q̄ ſicut Aug. dicit* 14. de Ciui. Dei, in illo ſtatu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Ita enim potuit vtero coniugis, ſalua integritate feminei genitalis, virile ſemen immitti, ſicut nunc poteſt eadem integritate ſalua, ex vtero virginis fluxus menſtrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, ſed naturalis impulſus feminea viſcera relaxaret, ſic ad concipiendum non libidinis appetitus, ſed volūtarius vſus naturam vtramque coniungeret.

lib. 14. ca. 26 ante medium tom. 5.

¶ *Super Quæſtionis nonageſimænonæ Articulum primum.*

TItulus clarus.
¶ In corpore vna concluſio reſpō ſiua bimembris. Pueri mox nati, habuiſſent virtutem motiuam membrorū ſufficientem, non ad quoſliber actus, ſed conuenientes pueritiæ. Probatur concluſio ſic. Ex natura pueri nō habent ſufficientem vſum mēbroru. ex authoritate aūt Scripturæ, habuiſſent illum quo ad cōuenientia pueritiæ tantū. ergo. &c. In litera, primo p̄batur cōſequētia ex illa regula, In naturalibus debemus ſequi naturam rei, in ſupernaturalibꝰ autē authoritatē Scripturæ, quia hæc ſola fide tenemus, q̄ authoritati Scripturæ innituntur. Deinde probat prima pars antecedentis. Homo habet naturaliter cerebrum maius ceteris animalibus, ergo habet ī pueritia ner uos non idoneos ad mouendum membra. ergo non habet ſufficientem naturam motiuam. Antecedens patet ex anatomia &c. intellectum proportionaliter ad corpus. Cōſequentia prima p̄batur, cointellecta illa alia propoſitione, quòd homo habet cerebrum humidiſſimum, & quòd ætas infantilis, eſt pleniſſima humiditatis. ex his enim ſequitur, quòd cum ea maiori quanto naturæ & ætatis humidæ ſit maior humiditas, quòd ſit excellēs humiditas ad neruos; experimur autem ſenſu neruos infuſos diu in aqua, ineptos eſſe vt ſtēt, & proportionaliter in corpore vt ſint firmi, & ducant ſpiritus vitales. Secunda vero conſequentia p̄batur: quia nerui ſunt inſtrumēta naturæ ad mouēdum membra, cuius ſignum eſt, quòd patientes in nertis, efficiuntur immobiles ſecundum illa mēbra. Deinde probat ſecūda pars. Homo factus eſt rectꝰ corpore ſubdito animæ. ergo membra hominis non poterant deſicere a recta hominis voluntate. ergo non ab actibus conuenientibus ergo in pueritia obediebant ad actus conuenientes tantū pueritiæ. Antecedens pro prima parte probatur authoritate Scripturæ: pro ſecunda, authoritate expoſitionis Aug. Prima vero conſequentia manifeſte patet, vtpote inferens particularem ex vniuerſali, & nihilominus in litera confirmatur, quoniam ſicut ex illa ſubiectione, membra quo ad eſſe nihil habebant repugnans voluntati, ita quo ad operari: Et eſt argumentum a fortiori, quia vſus membrorum eſt de genere voluntarii, non autem eſſe eorūdem, & propterea, ſi eſſe eorum cōſonat voluntati, quanto magis vſus? ſecunda vero conſequentia probatur, quia volūtas ordinata eſt reſpectu actuum conuenientium tātum. Tertia vero cōſequētia probatur: quia nōn omnes actꝰ ſunt conuenientes cuilibet ætati, ſed pueriles tantum pueris.

a 457

Habetur ī ſentē. in li. de natur. & gra. c. 15. Et de corrept. & gra. c. 11 tom. 7.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū pueri in ſtatu innocētiæ, mox nati, virtutem perfectā habuiſſent ad motum membrorum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd pueri in ſtatu innocentię mox nati, virtutē perfectam habuiſſent ad motum membrorum. Dicit enim Auguſt. in lib.* de bap. paruul. quòd infirmitati mentis, congruit hæc infirmitas corporis, quæ ſcilicet in pueris apparet. Sed in ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuiſſet in paruulis.
¶ 2 Præt. Quædam animalia ſtatim cum naſcuntur, habent virtutem ſufficientem ad vſum membrorū: Sed homo eſt nobilior alijs animalibus. ergo multo magis eſt natura le homini, quòd ſtatim natꝰ virtutem habeat ad vſum membrorum. & ita videtur eſſe pœna ex peccato conſequens.
¶ 3 Præt. Non poſſe conſequi dele-

QVAESTIO XCIX.

De conditione prolis generandæ quātum ad corpus, in duos articulos diuiſa.

DEINDE conſiderandum eſt de conditione prolis generandæ. Et primo, quātum ad corpus. Secundo, quantum ad iuſtitiam. Tertio, quantum ad ſcientiam.

Circa primum quærūntur duo.

¶ Primo, Vtrum in ſtatu innocentię pueri mox geniti, habuiſſent perfectā virtutem corpoream.
¶ Secundo. Vtrum omnes fuiſſent nati in ſexu maſculino.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū pueri in ſtatu innocētiæ, mox nati, virtutem perfectā habuiſſent ad motum membrorum.

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quòd pueri in ſtatu innocentię mox nati, virtutē perfectam habuiſſent ad motum membrorum. Dicit enim Auguſt. in lib.* de bap. paruul. quòd infirmitati mentis, congruit hæc infirmitas corporis, quæ ſcilicet in pueris apparet. Sed in ſtatu innocentiæ nulla fuiſſet infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuiſſet in paruulis.
¶ 2 Præt. Quædam animalia ſtatim cum naſcuntur, habent virtutem ſufficientem ad vſum membrorū: Sed homo eſt nobilior alijs animalibus. ergo multo magis eſt natura le homini, quòd ſtatim natꝰ virtutem habeat ad vſum membrorum. & ita videtur eſſe pœna ex peccato conſequens.
¶ 3 Præt. Non poſſe conſequi delectabile propoſitum, afflictionem inducit. Sed ſi pueri non habuiſſent virtutem ad mouendum mēbra, frequenter accidiſſet, quòd nō poſſent conſequi aliquod delectabile eis propoſitum. Ergo fuiſſet in eis afflictio, quæ non poterat eſſe ante peccatum. non ergo in ſtatu innocentiæ defuiſſet pueris virtus ad mouendum membra.
¶ 4 Præt. Defectus ſenectutis videtur correſpondere defectui pueritiæ. Sed in ſtatu innocentiæ nō fuiſſet defectus ſenectutis. Ergo neque etiam defectus pueritiæ.

SED CONTRA eſt, quòd omne generatum prius eſt imperfectū quàm perficiatur, ſed pueri in ſtatu innocentiæ fuiſſent per generationem producti. Ergo a principio imperfecti fuiſſent, & quantitate & virtute corporis.

RESPON. Dicendum, quòd ea quæ ſunt ſupra naturam, ſola fide tenemus. quod autem credimus, authoritati debemus. Vnde in omnibus aſſerendis ſequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ authoritate diuina traduntur, q̄ ſunt ſupra naturam. Manifeſtum eſt autē naturale hoc eſſe, vtpote & principijs humanæ naturæ competens, quòd pueri mox nati, non habeant ſufficientem virtutem ad mouendum membra. Quia homo naturaliter habet cerebrum maiꝰ in quantitate, ſecundum proportionē ſui corporis, quàm cetera animalia. Vnde naturale eſt, quòd propter maximam humiditatem cerebri in pueris, nerui qui ſunt inſtrumenta motus, non ſint idonei ad mouendum membra. Ex alia vero parte nulli catholico dubium eſt, quin diuina virtute fieri poſſit, vt pueri mox nati, perfectam virtutem habeant ad motum membrorum. Conſtat autem per authoritatem Scripturæ, quòd Deus fecit hominem rectum. & hæc rectitudo conſiſtit, Vt Auguſt.* dicit, in perfecta ſubiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo ſtatu non poterat eſſe in membris hominis aliqd, quod repugnaret ordinatæ hominis voluntati, ita membra hominis deficere non poterant humanæ voluntati. Voluntas autem hominis ordinata, eſt quæ tendit in actus ſibi conuenientes. Non ſunt autem ijdem actus conuenientes homini ſecundum quamlibet ætatem. Dicendum eſt ergo, quòd pueri mox nati, non habuiſſent ſufficientem virtutem ad mouendum membra ad quoſlibet actus, ſed ad actus pueritię conuenientes, puta ad ſugendum vbera, & ad alia huiuſmodi.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augu. loquitur

quitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantum ad actus eorum puerilitæ conuenientes, vt*patet per ea quæ præmittit, quòd iuxta se iacentibus mãmis, magis pñt esurientes flere, quàm sugere.

Aug. loco citato in argu. 1.

Ad 2m dicendum, quòd hoc, quòd quædam animalia statim nata habent vsum membrorum, non est ex eorum nobilitate, cum quædam animalia perfectiora hoc non habeant: sed hoc eis contingit ex siccitate cerebri, & quia actus proprij talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiã parua virtus sufficere potest.

Ad 3m patet solutio per ea, quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quòd nihil appetiuisset: nisi ordinata voluntate conuenisset res secundũ statũ suum.

Ad 4m dicendum, quòd homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed nõ fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuissent esse aliqui defectus pueriles, qui consequũtur generationem, non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum.*

491 2.dis.20.q.2.arti.1.ad 1. Et quol 3.q.11. Et quo.5.q.3.ar.1. *li.2.c.3.tomo.4.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua affirmatiue. In statu innocentiæ fuissent natæ feminę. Probatur: in illo statu fuisset quicquid spectat ad complementũ humanæ naturæ, ergo fuisset ꝓducta diuersitas sexuum, ac per hoc feminæ. Antecedens est per se notum: cõsequentia probatur: quia sicut ad perfectionẽ vniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectionẽ humanæ naturæ diuersitas sexuũ.

ARTICVLVS II.

Vtrum in primo statu feminæ natæ fuissent.

Ad secvndvm sic proceditur. Videtur, quòd in primo statu feminæ natæ non fuissent. Dicit enim Philos. in *lib. 2. de Generatione animalium, quòd femina est mas occasionatus, quasi præter intentionem naturæ proueniens. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo feminæ natæ non fuissent.

¶ 2 Præt. Omne generans generat sibi simile, nisi impediatur, vel ꝓpter defectum virtutis, vel ꝓp indispositionẽ materiæ, sicut paruus ignis non potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cum igitur in statu innocẽtiæ nullus fuisset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materiæ ex parte feminæ, videtur quòd semper masculi nati fuissent.

¶ 3 Præt. In statu innocentiæ, generatio ad multiplicationem hominũ ordinabatur: Sed sufficienter homines multiplicari potuissent per primum hominem & per primam feminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuisset necessarium, quòd in statu innocentiæ feminę nascerentur.

Sed contra est: quòd sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & feminam in natura humana, vt dicitur Gene. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuissent mares & feminæ generati.

Respon. Dicendum, quòd nihil eorum quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent, in statu innocẽtiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiam diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

Ad primvm ergo dicendum, quòd femina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis, non autem præter intentionem naturæ vniuersalis, vt supra dictum est*.

Q.92.ar.1. ad 1.

Ad 2m dicendũ, quòd generatio feminę non solum contingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tãgit, sed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinseco, sicut Philosophus dicit in lib.* de Animalibus, quòd ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis vero ad generationem feminarum: quandoque etiam ex conceptione animæ ad quam de facili imutatur corpus. Et præcipue in statu innocentiæ hoc esse poterat, quãdo corpus magis erat animę subiectũ, vt scilicet ꝑm volũtatẽ generãtis distingueret sexus in prole.

Li.4.de generatione animalium ca.2. tom.4.

Ad 3m dicendum, quòd proles fuisset genita viuens vita animali. ad quam sicut pertinet alimento vti, sic etiam generare. Vnde cõueniebat quòd omnes generarẽt, & non solũ primi parẽtes. Ad qd cõsequens videt, ꝙ tot fuissent generatæ feminæ, quot & mares.

QVAESTIO C.

De Conditione prolis generandæ, quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

Deinde considerãdum est de conditione prolis generãdę, q̃tũ ad iustitiã.

Circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrũ homines fuissent nati cum iustitia.

¶ Secundo, Vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.

Ad primvm sic proceditur. Videtur, quòd homines non fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug.* de san. Vic. quòd primus homo ante peccatum generaret quidẽ filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hęredes.

¶ 2 Præt. Iustitia est per gratiam, vt Apostolus dicit ad Roma. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis, sed a solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶ 3 Præt. Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset a parentibus in filios.

Sed contra est, qd Ansel. dicit in lib. † de conceptu virgin. quòd simul cum rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo, si non peccaret.

Respon. Dicendum, quòd naturaliter homo generat sibi simile secũdum speciem. Vnde quæcunque accidentia consequuntur naturam speciei, in his necesse est quòd filij parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in

¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respõsiua. Homines fuissent nati cum iustitia. Probatur, Homo generat sibi simile ꝑm speciem. ergo ꝑm accidentia. ergo ꝑm iustitiam originalem. Antecedẽs patet. Prima consequẽtia probatur, ex differentia inter accidentia speciei & indiuidui: quia ꝑm illa assimilatio secluso errore, qui in statu innocentiæ locum non habet: ꝑm vero idiuidualia accidentia nõ opus est assimilari. Secunda vero consequentia ꝓbatur dupliciter: primo, ex ipsa iustitia originali. Secundo, ex eius oppositis. Ex ipsa quidẽ, quia erat accidẽs speciei. Sed quoniã hoc potest male intelligi, distinguitur accidens speciei dupliciter. Vno modo, cõsequẽs principia naturæ. Alio modo, collatum naturæ, & sic est hic. Ex oppositis vero, qa peccatum originale est peccatũ naturæ: ac per hoc per generationem naturæ traducitur. ergo & iustitia originalis est naturæ. & probatur sequela: quia opposita sunt vnius generis, idest, habent idẽ genus subiectũ, & eandem generationem opposito modo.

492 I 2.q 81.ar.1.ad 2. cor.fi. Et 2.di.20.q.2.ar.3.Et dist.23.q.2.ar.2.cor.Et Ro.5. lec.3

*li.1.de Sacram.parte ca.23.circa medium.

¶ In respõsione ad secundum aduerte, quòd cum iustitia originalis, etiam pro

ꝓ gratia gratis data, sit principaliꝫ in anima: non plus talis iustitia pro quanto est in anima, traducerentur a generãte, q̃ aĩa ipsa, quã cõstat ꝓduci a Deo imediate.

Li.4.de gener.animalium ca.2. tom.4.

statu innocentiæ non fuisset. In accidentibus autem indiuidualibus nõ est necesse, ꝙ filij parentibꝰ simi lẽtur. Iustitia autẽ originalis, ĩ qua primꝰ homo cõditus fuit, fuit accidens naturæ speciei non quasi ex principijs speciei causatum, sed tantum sicut quoddam donum diuinitus datum toti naturæ. Et hoc apparet: quia opposita sunt vnius generis: peccatũ aũt originale, quod opponit illi iustitię, dicitur esse peccatum naturæ, unde traducitur a parente in posteros. Et propter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent, quantũ ad originalẽ iustitiam.

D.1006.

Ad primvm ergo dicendum, quòd verbum Hugo. est intelligendum non quantum ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem ad actus.

Ad 2m dicendũ, ꝙ quidã dicunt ꝙ pueri nõ fuissent nati cũ iustitia gratuita, quę est merendi principiũ, sed cũ iustitia originali. Sed cũ radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est hõ, cõsistat in subiectione supernaturali rõnis ad Deũ, q̃ est ꝑ gratiã gratũ faciente, vt supra dictũ est, *necesse est dicere, ꝙ si pueri nati fuissent in originali iustitia, ꝙ etiã nati fuissent cũ gratia: sicut & de primo hoie supra diximus, *ꝙ fuit cum gratia conditus. Nõ tñ fuisset ꝑp hoc gratia naturalis: quia non fuisset transfusa per virtutem seminis, sed fuisset collata homini statim cum habuisset animam rationalem. sicut etiam statim cum corpus est dispositum, infunditur a Deo anima rationalis, quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

Q.91.ar.1. Q.91.ar.1.

¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.*

493 addit. 20. quæst. 2.ar. 1.ad 5.& 7. homil.q.5. arti.4.ad 5. in quol. 5. q.1.ar.1. edit.4.mo. tom.36.nõ secund.a prĩ cipio.

Titulus, Confirmati. i. impeccabiles omnino, & non solum mortaliter, ita quòd nõ possunt cadere a iustitiæ rectitudine.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua. Pueri in statu innocẽtiæ non fuissent nati, cõfirmati ĩ iustitia. Probatur. Parentes quãdiu generassent, non fuissent cõfirmati in iustitia. ergo pueri nõ fuissent nati cõfirmati. Cõsequẽtia ꝙ batur: quia pueri nõ plus perfectionis habuissent in sua natiuitate, q̃ parẽtes qñ eos generauerũt, qm̃ effectus non excedit causam. Antecedens probatur. Cõfirmati nõ possunt nõ inhærere Deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati per apertam Dei visionem. ergo habent vitã spiritualem mẽte & corpore. ergo nõ generãt: & sic status generationis & cõfirmationis repugnãt, quia ille ad animalem, iste ad spiritualem vitam pertinet. Antecedens patet ex terminis. Consequentia probatur ex prima quidẽ parte, quia visio Dei ipsam essentiam bonitatis offert: ex secunda vero, quia nihil amatur, nisi sub ratione boni. Secunda vero consequentia cum tertia est per se nota.

li.14.de Ciui.Dei.c.10 a medio.tomo.5.

¶ Circa probationẽ antecedentis dubiũ occurrit, quia in litera non probatur de cõfirmatis quòd sint beati, sed econuerso, quòd beati sunt confirmati: hoc.n. probant media allata. Ex hoc.n. quòd Deꝰ est essentia bonitatis sequitur, quòd clare videntes nõ possint non inhærere sibi, & similiter quòd non possint auerti, quia ad aliquod bonũ diuerterẽtur: in eo aũt est omne bonum. ergo beati sunt necessario confirmati, sed non valet econtra, & tamen sua cõuertens erat probanda. ¶ Ad hoc dicit, qd dum in litera probatur, quòd beati sunt cõfirmati, reducitur effectus cõfirmationis in propriam causam. s. beatitudinẽ: ita quòd intentio expressa literæ non est probare illam propositionem absolute, sed inquantum est reductiua effectus prę dicati in propriam causam in subiecto positam. Constat aũtem, quòd si effectus ponatur, quòd ponitur eius propria causa, & econuerso. & ideo subtiliter est ostensum, & ꝙ beati sunt cõfirmati, & ꝙ confirmati sunt beati. Et vt Nouitii intelligant, quis ex ista: Beati sunt cõfirmati, absolute & formaliter non sequatur sua vniuersalis conuertens: ex ipsa tñ causaliter intellecta causalitate propria, optime sequitur a priori sua conuertens. Et si quis obiiciat, quòd in litera probatur quidem, quòd beatitudo est causa cõfirmationis, sed non propria, faciles respondetur. Tum quia sermo formalis de propria causa accipit, cũ scientia pro

Ca.10.post medium illius.

Li.c.18. versio il-

Ad primvm ergo dicendum, quòd ratio ista nõ est efficax, quãmuis ꝑ eã Anselmus

cedat ex propriis. Tũ, quia apud Theologos hoc est per se notum de lege communi, quoniam in hoc differt comprehensor a viatore. s. in posse, & non posse peccare. Tũ, quia apud Philosophos cõstat, quòd sola bonitatis essentia sufficit ad replendum, ac retinẽdum voluntatem in vero bono, quoniam cuilibet alteri, vtpote particulari bono, malũ aliquod annecti põt. Et propterea vndiq; constat, quòd impeccabilitas voluntatis beatitudinis propriꝰ effectus est.

Lib. 1. cur Deus homo. c. 18. a medio.

Q. 64. ar. 2.

¶ *Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Pueri non nascerentur pfecti in scientia, sed absq; difficultate eã acquisiuissẽt. Probatur. Naturale est homini nõ habere sciẽtiam cõgenitam, sed acquirere eã ex sensibus. ergo in statu innocentiæ non nati fuissent scientes &c. Antecedens probatur, quia anima vnitur corpori propter indigẽtiam illius ad hoc opus. Cõsequentia vero probat, quia vbi authoritas Scripturæ non opponitur, naturalia asserenda sunt.

494 2. dis. 20. q. 2. art. 1. ad 3. & arti. 2. per totum. Et veri. q. 19. ar. 7.

motus fuisse videat, vt ex eius verbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parentis eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiam redire nõ possint: quod est tantum in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisisset ad posteros, q̃ omnino peccare non possent: quod est tantum in beatis.

AD 4ᵐ dicendum, q̃ non est simile de hoïe, & angelo. Nã homo habet liberũ arb. vertibile, & ante electionem, & post: non autem angelus, sicut supra dictum* est, cum de angelis ageretur.

*Q. 64. ar. 2.

QVAESTIO CI.

De conditione prolis generandæ quantũ ad scientiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de cõditione prolis generãdæ quãtũ ad scientiã. H

Et circa hoc quæruntur duo.

¶ Primo, Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti.

¶ Secũdo, Vtrũ statim post natiuitatem habuissent perfectũ vsus rationis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur q̃ in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis. n. fuit Adam, tales filios, generasset: sed Adam fuit in scientia perfectus, vt supra dictum est.* Ergo filij nascerentur ab eo scientia pfecti. I

*Q. 94. art. 3.

¶ 2 Præt. Ignorantia ex peccato causatur, vt Beda dicit: † sed ignorãtia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem scientiam habuissent.

† Ca. 2. ad Roma. non remote a prin. tom. 3 & in Gen. ca. 1.

¶ 3 Præt. Pueri mox nati iustitiam habuissent: sed ad iustitiam requiritur scientia, quæ dirigit in agendis. Ergo scientiam habuissent.

SED CONTRA est, q̃ aïa nostra p naturam est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptũ, vt dr̃ in tertio* de Aïa: sed eadem aïæ naturæ est modo, quæ tunc fuisset. Ergo aïæ puerorum in principio scientia caruissent. K

Li. 3. de anima tex. 14. tom. 2.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut supra dictum est,* Dehis quę sunt supra naturam, soli authoritati creditur. Vnde vbi authoritas deficit, sequi debemus naturę cõditionem. Est aũt naturale [d] homini, vt scientiam per sensus acquirat, sicut supra dictum est:* & ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad suam propriã operationem: quod non esset, si statim a principio scientiam haberet non acquisitam per sensituas virtutes. Et ideo dicendum est, q̃ pueri in [d] statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu temporis absque difficultate acquisiuissent inue-

Q. 99. ar. 1.

D. 593. Q. 55. ar. 1. & q. 84. ar. 6.

D. 740. 70.

F niendo, vel addiscendo.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse perfectum in scientia, fuit indiuiduale accidens primi parentis, inquantum scilicet ipse instituebatur, vt pater, & instructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc, non generabat filios similes sibi, sed solum quantum ad accidentia naturalia, vel gratuita totius naturæ.

AD 2ᵐ dicendum, quòd ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tempore illo: quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam, quæ eis competebat secũdum tempus illud, unde ignorantia in eis non fuisset, sed ne sciẽtia respectu aliquorum, quam etiam Dionys. ponit in angelis sanctis, in septimo cæl. hierar.* G

Post med. illius.

AD 3ᵐ dicendum, quòd pueri habuissent sufficiẽtem scientiam ad dirigẽdum eos in operibus iustitię, in quibus homines diriguntur, & vniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus, & similiter aliorum vniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum pueri mox nati habuissent perfectum usum rationis.

¶ *Super Quæstionis centesimæprimæ Articulum secundum.*

TItulus clarus. ¶ In corpe vna conclusio bimẽbris. Pueri nõ habuissent pfectũ vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneũ. Probat prima pars. Organa virium sensitiuarum ex nimia humiditate fuissent impedita. ergo ipsæ vires sensitiuæ. ergo vsus rationis. Antecedẽs patet. Prima consequentia probatur: quia actus earũ penderet ex organis, quia sunt actus eorũ. Secũda consequentia probatur. quia vsus rationis pẽderet ex viribus sensitiuis, vt patet in phreneticis, & dormientibus. Secũda pars: quia par ratio est de vsu rationis & membrorũ, de quibus superius dictum est, quòd fuissent idonea ad actus pueritiæ, & non simpliciter. Ex eadem fi- Q. 84. ar. 7 quidem radice. s. humiditate nimia cerebri, vtrũq; nascitur.

495 2. dist. 23. q. 2. ar. 2. cor. Et verit. q. 18. ar. 8.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur q̃ pueri in statu innocentię mox nati habuissent perfectum vsum rationis. Nunc. n. pueri perfectum vsum rationis nõ habent propter hoc, q̃ anima per corpus aggrauatur: hoc autẽ tunc non erat, quia, vt dicitur Sapien. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem a peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum vsum rationis habuissent.

¶ 2 Præt. Quędam alia animalia mox nata habẽt naturalis idustrię vsum, sicut agnꝰ statim fugit lupũ. Multo ergo magis hoïes in statu innocentiæ mox in nati habuissent vsum perfectum rationis.

SED CONTRA est, q̃ natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim a principio habuissent perfectum vsum rationis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet, * Vsus rationis dependet quodammodo ex vsu virium sensitiuarum: vnde ligato sensu, & impeditis inferioribus viribus sensitiuis, homo perfectum vsum rationis nõ habet, vt patet in dormientibus, & phrenencis. Vires autem sensitiuæ sunt virtutes quædam corporalium organorum: & ideo impeditis eorum organis, necesse est, quòd eorum actus impediantur, & per consequens rationis vsus. In pueris autem est impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis nõ est perfectus vsus rationis, sicut nec aliorũ membrorum: & ideo pueri in statu innocentię nõ habuissent perfectũ vsum rationis, sicut habituri erant in pfecta ætate. Habuissent

buissent tamen perfectionem quàm nunc, quantum ad ea quæ ad eos pertinebant, quãtum ad statum illũ, sicut & de vsu membrorum superius est dictum*. A

Q. 94. ar. 1.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc, q̃ vsus rationis impeditur quantum ad ea etiam quæ pertinẽt ad hominem secundum quamcunque ætatem.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ etiam alia animalia non habent ita perfectum vsum industriæ naturalis statim a principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quòd aues docent volare pullos suos, & similia in alijs generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, vt supra dictum est*. B

Q. 94. ar 1.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecũdæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpe vna cõclusio habẽs duas partes. Paradisus est locus in Oriẽtis parte constitutus. Prima pars, scilicet q̃ sit locus, probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modũ historiæ narrantur. & cõfirmat authoritate Aug. ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualẽ quo ad hoc, & similia. Secunda vero pars probatur authoritate Isidori, & confirmatur ratione: q̃a nobilior locus in nobiliori cęli plaga ẽ. ergo in dextra: ergo in Oriẽte patẽt oïa. ¶ In respõsione ad primum, nota authoritatẽ literæ, et rationem contra id quod cõmuniter dici videtur, scilicet quòd paradisus sit supra locũ pluuiarum. Dispositio siquidem illius aeris intemperata est valde humanæ cõplexioni, quoniã abundat calido & subtilitate. Vnde ad montium cacumina eleuata supra pluuias, in quibus cineres inuẽti dicuntur in primo Meteororũ, spongiis olei aeré ingrossantibus, vti dicunt accedentes.

496 2. q. 84. ar. 2. ad 3. Et distin. 17. q. 3. ar. 2. ẽt 3 dist. 9. q. 1. ar. 3. q. 2. ad 3. Et. ad cor. 12. super il. ver. R. apt. etiã paradisum, to. 3.

Ar. 1 duo de vit. ca.

QVAESTIO CII.

De loco hominis qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum paradisus sit locus corporeus.

¶ Secũdo, Vtrum sit conueniens locus habitationis humanæ.

¶ Tertio, Ad quid homo in paradiso positus fuit.

¶ Quarto, Vtrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum paradisus sit locus corporeus.

AD PRIMVM sic procedi D tur. Videt quòd paradisus non sit locus corporeus. Dicit enĩ Beda, † quòd paradisus pertingit vsque ad lunarem circulum: sed nullus locus terrenus talis esse potest, tum quia contra naturam terræ esset, quòd tantum eleuaretur: tum etiã quia sub globo lunari est regio ignis, q̃ terrã cõsumeret. Nõ est ergo paradisus locꝰ corporeus.

¶ 2 Præt. Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, vt patet Gen. 2. Illa autẽ flumina quę ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, vt patet etiã p Philosophũ in li. Meteo.* ergo paradisus nõ est locꝰ corporeus.

¶ 3 Præt. Aliqui diligentissime iquisierunt omnia loca terræ habitabilis, qui tamen nullam mentionem faciunt de loco paradisi. ergo nõ videtur esse locus corporeus.

¶ 4 Præt. In paradiso describitur lignum vitę esse: sed lignũ vitę est aliq̃d spirituale. dr̃. n. Prouerb. 3. de Sap. q̃ est lignum vitæ his, qui apprehendunt eam. ergo & paradisus non est locus corporeus, sed spiritualis.

¶ 5 Præt. Si paradisus est locus corporalis, oportet q̃ & ligna paradisi sint corporalia: sed hoc non vr̃, cum corporalia ligna sint producta tertio die. deplãtatione autem lignorum paradisi legitur Genes. 2. post opera sex dierum. ergo paradisus non est locus corporeus.

SED CONTRA est, qd̃ Aug.† dicit 8. super Gen. ad lit.* Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum, qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volunt: alia eorum, qui spiritualiter tantum: tertia eorum, qui vtroque modo paradisum accipiũt, quam mihi fateor placere sententiam.

† li. 8. in prĩ. li. tom. 5.

RESPON. Dicendũ, q̃ sicut Augustꝰ dicit 13. de Ciuit. dei.* Quę commode dici possunt de intelligẽdo spiritualiter paradiso, nemine prohibẽte dicantur dũ tamen & illius historiæ fidelissima veritas, rerum gestarum narratione commendata credatur. Ea. n. quę de paradiso in Scriptura dicuntur, p modum narrationis historicæ proponuntur. In omnibus aũt quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda veritas historiæ, & desuper spirituales expositiones fabricãdę. Est ergo paradisus, vt Isid. dicit. in lib. Etymo. locus in Orientis partibus cõstitutus, cuius vocabulũ a græco in latinũ vertit Hortus. Cõuenienter aũt in parte Oriẽtali dicitur situs: quia credendum est, q̃ in nobilissimo loco totius terræ sit constitutus. Cum aũt Oriens sit dextera cæli, vt patet per Philosophum in 2. de cęl. *dextera aũt est nobilior q̃ sinistra, conueniens fuit vt in Oriẽtali parte paradisus terrenus instituerẽt a Deo. C

Li. 13. c. 21 in fine, to. 5

Li. 14. Etymol. ca 13 circa prin. rapẽd isra

Li. 2. de Cęlo, text. 15 tom. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ Bedæ verbum non est verum, si fm situm manifestũ intelligatur. Põt tamen exponi, q̃ vsque ad locum lunaris globi ascendit, non secundum situs eminentiam, sed secũdum similitudinem: quia est ibi perpetua aeris temperies, vt Isidor. dicit:* & in hoc assimilatur corporibus cælestibus, quæ sunt absque contrarietate. Magis tamen fit mentio de lunari globo, quàm de alijs sphæris: quia lunaris globus est terminus cælestium corporum versus nos: & luna etiam est magis terræ affinis inter omnia corpora cęlestia. Vnde & quasdam tenebras nebulosas habet quasi accedens ad opacitatem. Quidam autem dicũt, q̃ paradisus pertingebat vsque ad lunarem globum, idest, vsq; ad medium aeris interstitium, in quo generantur pluuiæ, & venti, & hmõi: quia dominium super huiusmodi euaporationes maxime attribuitur lunæ: sed secundũ hoc locus ille non esset conueniens habitationi humanæ, tum quia ibi est maxima intemperies: tum quia non est temperatus complexioni humanæ, sicut aer inferior magis terræ vicinus.

Li. 14. Etymol. c. 13.

AD 2ᵐ dicendũ, q̃ sicut Aug. dicit 8. super Genes. ad lit.* Credendum est q̃ locus paradisi a cognitione hominum est remotissimus: flumina autem, quorũ fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras, & post tractus prolixarum regionum, locis alijs erupisse. Nam E hoc solere nonnullas aquas facere, quis ignorat?

Li. 8. c. 7 ad finem, to. 5.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ locus ille seclusus est a nostra habitatione aliquibus impedimentis vel montium, vel marium, vel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non potest. Et ideo scriptores locorum de hoc loco mentionem non fecerunt.

AD 4ᵐ dicendum, quòd lignum vitæ est quædam materialis arbor sic dicta, q̃a eius fructus habebat virtutem conseruandi vitam, vt supra dictum est* Et tamen aliquid significabat spiritualiter, sicut & Petra in deserto fuit aliquod materiale, & tñ significauit Christum. Similiter etiã lignum scientiæ boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata pp euẽtum futurũ: quia post eius esum homo per experimentum pœnę didi-

Q. 97. ar. 4.

cit quid interesset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidam dicunt.

Lib. 5. sup Gen. ad lit. c. 5. Et li. 8. ca. 3.

AD 5^m dicendum, ꝙ secundum Augustinum *Tertio die productæ sunt plantæ non in actu, sed secundum quasdam rationes seminales: sed post opera sex dierum productæ sunt plantæ tam paradisi, quàm aliæ in actu. Secundum alios vero sanctos oportet dicere, ꝙ

530 omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die, & etiam ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierū, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde litera nostra habet: Plantauerat dominus Deus paradisum voluptatis a principio.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum secundum.*

ARTICVLVS II.

Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio. Paradisus est locus cōueniēs habitationi humanæ ℔m primum primæ immortalitatis statum, probatur, Hō habebat corpus corruptibile quidē ex se, sed præseruandum a virtute animæ a corruptione. ergo habebat corp⁹ corruptibile ab intrinseco & extrinseco. ergo egebat remedio alimētorū & aeris tēperati. ergo conuenientissime habitabat in paradiso. Antecedēs supponitur. Prima cōsequentia & est p se nota, & probatur: quia poterat corrūpi per consumptionē humidi, & debilitationem virtutis, & ab aere, reliquisque extra. Secunda vero patet, quia sunt propria remedia contra illos defectus. Vltima autē probatur: quia in paradiso concurrebat vtrumque remedium, vt patet ex authoritate Damasceni.

497 2. di. 29. ar. 5. cor. Et opusc. 3. ca. 192.

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ paradisus non fuerit locus conueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinē ordinantur: sed angelus statim a principio fact⁹ est habitator loci beatorū. ℒ cæli empyrei. Ergo etiā ibi debuit institui habitatio hoīs.

¶ 2 Præt. Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælum, qui videtur esse locus naturalis animæ, cum omnibus insitus sit appetitus cæli: ratione autem corporis nō debetur ei alius locus, quàm alijs animalibus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶ 3 Præt. Frustra est locus, in quo nullum locatum continetur: sed post peccatum paradisus non est locus habitationis humanæ. ergo si est locus habitationi humanæ cōgruus, in vanum videtur a Deo institutus fuisse.

¶ 4 Præt. Homini, cum sit temperatæ complexionis, congruus est locus temperatus: sed locus paradisi non est locus temperatus. dicitur enim esse sub equinoctiali circulo, qui locus vī esse calidissimus, cū bis in anno Sol transeat sup summitatē capitū eorū, qui ibi habitant. Ergo paradisus nō est locus congruus habitationi humanę.

Li 2. Orth. fidei, c. 11.

SED CONTRA est, quod Dama. *dicit de paradiso, quòd est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem Dei erat, conseruatio.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictum est, Q. 97. ar. 1. *homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non qa corpus eius dispositionē incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat aīæ vis quædā ad præseruandū corpus a corruptione. Corrumpi aūt pōt corpus humanum & ab interiori, & ab exteriori. Ab interiori quidē corrumpitur p consumptionē humidi, & p senectutē, vt Q. 97. ar. 4. supradictū est: *cui corruptioni occurrere poterat primus homo p esum ciborum. Inter ea vero quæ exterius corrumpunt, præcipuum videtur esse distemperatus aer: ūn huic corruptioni maxime occurritur p temperiem aeris. In paradiso aūt vtrunq; inuenitur: quia, vt Damas. *dicit, est locus temperato & tenuissimo & purissimo aere circūfulgens, plāris semp floridis comat⁹. Vn manifestū est, ꝙ paradisus est loc⁹ cōuēniēs habitationi humanę ℔m primę īmortalitatis statū.

Li. 2. Orth. fidei, c. 11. non lōge a princip.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ cælū empyreū est supremum corporalium locorum, & est extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum est locus congruus naturæ angelicæ: quia sicut Aug. * dicit in 3. de Trin. Deus regit creaturam corporalem p spiritualem. Vnde conueniens est, ꝙ spiritualis natura sit supra omnem corporalem constituta, sicut ei præsidens. Quantum autem ad secundum, cōuenit statui beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo secundum naturam suam, unde ibi creatus est. Non aūt congruit homini secundum suam naturam, cum non præsideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, sed competit ei solum ratione beatitudinis. Vnde nō est positus a principio in cælo empyreo: sed illuc trāsferendus erat in statu finalis beatitudinis.

Li. 3. ca. 4. tom. 3.

AD 2^m dicendum, ꝙ ridiculum est dicere, ꝙ animę, aut alicui spirituali substantiæ sit aliquis locus naturalis: sed per congruentiam quandam aliquis specialis locus creaturę corporali attribuitur. Paradisus enī terrestris erat locus congruens homini & quantum ad animam, & quantum ad corpus, inquantum scilicet in anima erat vis præseruandi corpus humanum a corruptione: quod nō competit aliis animalibus. Et ideo, vt Damasc. *dicit, in paradiso nullū irrationaliū habitat: licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam, & serpens illuc accesserit per operationem diaboli.

Li. 2. Orth. fidei, c. 11. non longe a princ.

AD 3^m dicendum, ꝙ nō propter hoc locus est frustra, quia non est ibi hominum habitatio post peccatum: sicut etiam nō frustra fuit homini attributa immortalitas quædam, quam conseruaturus non erat. Per huiusmodi enim ostēditur benignitas Dei ad hominem, & quid homo peccando amiserit: quāmuis, vt dicitur, nūc Enoch & Elias ī illo paradiso habitēt.

AD 4^m dicendum, ꝙ illi qui dicunt paradisum esse sub circulo equinoctiali, opinantur sub circulo illo esse locū temperatissimū propter æqualitatem dierū & noctiū omni tempore. Et quia Sol nūquàm multū ab eis elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterū est apud eos, vt dicunt, superabundantia caloris, quia etsi Sol pertrāseat super eorū capita, non tamen diu moratur ibi in hac dispositione. Aris. tamen in lib. Meteor. * expresse dicit, ꝙ regio illa est inhabitabilis propter æstum, quod videtur probabilius: quia terræ, per quas nūquàm Sol pertrāsit in directum capitis, sunt intemperatæ in calore propter solam vicinitatē Solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est, paradisum in loco temperatissimo constitutum esse, vel sub æquinoctiali, vel alibi.

Lib. 2. meteor. c. 5. tom. 2.

ARTICVLVS III.

Vtrum homo sit positus in paradiso, ut operaretur, & custodiret illum.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duplex expositio illorū verborum. Omnia clara sunt.

498

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum, quod

enim introductum est in pœnam peccati, non fuisset in paradiso in statu innocentiæ: sed agricultura introducta est in pœnam peccati, vt dicitur Genes. 3. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

¶ 2 Præt. Custodia non est necessaria, vbi non timet violentus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violentus inuasor. ergo non erat necessarium vt paradisum custodiret.

¶ 3 Præt. Si homo positus est in paradiso, vt operaretur, & custodiret ipsum, videtur sequi quòd homo factus sit propter paradisum, & non econuerso: quod videtur esse falsum. Ergo homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Tulit Dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis vt operaretur, & custodiret illum.

Li 8. ca. 10. tom. 3.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 8. super Gene. ad lit. verbum istud dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quòd Deus posuit hominem in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem, operaretur, inquam, iustificādo ipsum, cuius operatio si ab homine cesset, continuo obtenebratur, sicut aer obtenebratur si cesset influentia luminis: ut custodiret vero ab oī corruptione & malo. Alio modo potest intelligi, vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamen illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatū: sed fuisset iucunda propter experiētiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa nō esset contra inuasorem, sed esset ad hoc quòd homo sibi paradisum custodiret, ne ipsum peccādo amitteret: et hoc totum in bonum hominis cędebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonum hominis, & non ecōuerso: et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum homo factus fuerit in paradiso.

¶ *Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum quartum.*

499 Titulus clarus. ¶ In corpore vna cōclusio. Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo trāsferēdus post vitam animalem in cælū. Hęc conclusio probatur quo ad primas partes simul: vltima autem relinquitur pro constanti. Probatur autem sic. Paradisus est locus conueniens homini ratione immortalitatis illi⁹. ergo est conueniēs gratuitis. ergo antibutus diuinæ gratiæ. ergo non in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens supponitur ex secūdo articulo. Prima cōsequentia probatur, quia immortalitas illa non ex natura, sed dono gratię erat. Secūda vero est per se nota: quia vnūquodq; propriæ causæ attribuēdum est. Vltima autem probatur ex oppositō: quia si factus in eo fuisset homo, videret locus eius ex natura, cū unūquodq; naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimētis, quæ in prima rerum factione non habent locū. nō ergo in eo factus, sed per gratiæ donum deinde est in eo positus, vtpote in conuenientissimo loco naturæ gratificatæ. Merito autem vltima pars relinquitur pro cōstāti, quia habitatio habitanti respōdere debet. Paradisus autem & cęlum in hoc manifeste differunt, ꝙ ille ad vitam animalem deseruit: istud vitæ omnino spirituali, vtpote immutabili, congruit. Et propterea dum homo vita degebat animali, habitator erat paradisi: cum in vitā trāsferebatur spiritualē, cælū inhabitare cōueniētissimum erat, vt status post resurrectionem ostendit.

D. 416.

¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo refertur opinio falsa: secundo improbatur, & simul respōdet ęq̄sito. ¶ Quo ad primum duo referuntur, opinio, & ei⁹ ratio. Opinio est tenens partē negatiuam. s. ꝙ mundus non gubernatur ab aliquo. Ratio est, qa oīa sunt fortuita. ¶ Quo ad secūdum dupliciter ostēditur opinio impossibilis. Primo ex modo operandi naturaliū sic. In rebus naturalib⁹ semp, aut in plurib⁹ pręuenit melius. ergo ab aliqua prouidētia diriguntur ad bonū. ergo gubernātur ab aliquo. Antecedens patet. Consequentia vero prima probatur, quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo: & authoritate Aristo. apud Tullium. Secūda cōsequētia patet. 1. Et 3. con tra c. 64. Et ex q̄d nois gubernationis. Scōo ex parte causæ actiuæ sic, Diuinę bonitatis est producere res. ergo ad pfectū ducere. ergo ad cōsecutionē finis. ergo gubernāre. Antecedēs supponit. Prima cōsequētia probatur

500 1. 2. q. 91. ar. 1. cor. Et 2. di. 1. q. 1. ar. 1. Et 3. con tra c. 64. Et ver. q. 5. ar. 2. & 3. c or.

batur, quia optimi est optima producere. Secunda vero, quia vltima perfectio cuiusque consistit in consecutione finis. Tertia autem patet ex quid nois. ¶ Nota hic duo. Primo, ꝙ cū sit tres opiniones, altera dicēs omnia casualia: altera omnia necessaria: & alia media, quædā necessaria, & quædam casualia, & hæc sola sit vera, nō allata est opinio dicens omnia necessaria, sed tantū dicens casualia: quia ista negat gubernationem, illa vero ponēdo omnia determinata, gubernationem affirmat, vt patet ex responsione ad secundum. Nota secūdo, ꝙ prima ratio litere non solum contradictoriū opinionis recitatæ probat, sed rōnē illius cōfutat, dū naturalia euenire sēper, aut frequenter ait. cōstat. n. casualia extra semper & frequenter versari. ex 2. Phys. ic.

Lib. 3. Metro. 9. i pri. cipio.

quid moueri, sed in se stabilitatem habet. ergo non gubernatur.

¶ 3 Præt. Id quod in se habet necessitatē, qua determinat ad vnū, non indiget exteriori gubernante: sed principaliores mundi partes quadam necessitate determinantur ad vnum in suis actibus, & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

SED CONTRA est, quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. & Boet.* dicit in libro de cōsol. O qui perpetua mūdū ratione gubernas.

RESPON. Dicendum, quòd quidam antiqui Philosophi gubernationem mundo subtraxerunt dicentes, omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidem ex eo quòd apparet in ipsis rebus. Videmus enim in rebus naturalibus prouenire, quòd melius est, aut semper, aut in pluribus: quod non contingeret, nisi per aliquam prouidentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerum manifeste demonstrat gubernationem mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatam, ex ipsa domus ordinatione, ordinatoris rationem perpenderet, vt ab Aristote.* dictum Tullius introducit in lib. de natura deorum. Secundo autem apparet idem ex consideratione diuinæ bonitatis, per quam res in esse productæ sunt, vt ex supradictis patet. † Cum enim optimi sit optima producere, non conuenit summæ Dei bonitati, ꝙ res productas ad pfectū nō perducat. Vltima aūt perfectio est vniusquisque in consecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiā eas ad finem [d] perducat, quod est gubernare.

Aristi. li. 12. Meta. text. 52. tom. 3.

† Q. 19. ar. 4, & q. 44. ar. 1, & 2.

D. 622.

ADPRIMVM ergo dicendum, ꝙ aliquid mouetur, vel operatur pp finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo, & aliæ creaturæ rationales: & talium est cognoscere rationē finis, & eorū quæ sunt ad finem. [e] Aliquid aūt dr operari, vel moueri propter finem, quasi ab aliquo actum, vel directū in finē: sicut sagitta mouetur directa ad signū a sagittante, qui cognoscit finem, nō autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatū finem demonstrat aperte, ꝙ sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturaliū rerum cognitione carentium, manifeste declarat mūdum ratione aliqua gubernari.

213

ADSECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundum existens. Illud enim est finis gubernationis rei, ad quod res gubernata perducit: sed illud ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa. res sicut infirmus perducitur ad sanitatem, quæ est aliquod bonum in ipso. Ergo finis gubernationis rerum non est aliquod bonum extrinsecum, sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

¶ 2 Præt. Philosoph[a] dicit 1. Ethi.* ꝙ finium quidam sunt operationes, quidam opera, idest operata: sed nihil extrinsecum a toto vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

¶ 3 Præt. Bonum multitudinis videtur esse ordo & pax, quæ est tranquillitas ordinis, vt August. dicit 19. De ciuit. dei: † sed mundus in quadam rerum multitudine consistit. Ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

SED CONTRA est, quod dicitur Prou. 16. Vniuersa pp se operatus est Dominus: ipse autem est extra totum ordinem vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

RESPON. Dicendum, ꝙ cum finis respondeat principio, nō pōt fieri vt principio cognito, quid sit rerū finis ignoretur. Cū igitur principiū rerū sit aliqd extrinsecū a toto vniuerso. s. Deus, vt ex supra dictis patet,* necesse est, ꝙ etiā finis rerū sit quoddā bonum extrinsecum: & hoc ratione apparet. Manifestū est. n. ꝙ bonum habet rationem finis. Vnde finis particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare: finis aūt vniuersalis rerum omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum aūt vniuersale est, quod est per se & per suam essentiam bonum, quod est in ipsa essentia bonitatis: [e] bonū aūt particulare est, quod est participatiue bonum. [e] Manifestū est aūt, quòd in tota vniuersitate creaturarū [d] nullū est bonū, quod nō sit participatiue bonū. Vñ illud bonū, quod est finis totius vniuersi, oportet, ꝙ sit extrinsecum a toto vniuerso.

Li. 1. Ethi. c. 1. tom. 5.

† Li. 19. de Ciu. Dei, c. 13. tom. 5.

Q. 19. ar. 4. & q. 44. ar. 1. & 2.

234 33 34 D. 295.

ADPRIMVM ergo dicēdum, quòd bonum aliquod

quod consequimur multipliciter. Vno modo sicut formam in nobis existentem, vt sanitatem, aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum, sicut ædificator consequitur finem faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum, vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem possidendo agrū. Vnde nihil prohibet illud, ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum.

ADSEXTVM dicendum, ꝙ Philosophus loquitur de finibus artium, quarum quędā habent pro finibus operōnes ipsas, sicut citharistę finis est citharizare. Quædam vero habent pro fine quoddam operatum, sicut ædificatoris finis non est ædificare, sed domus. Cōtingit aūt aliquid extrinsecum esse finem nō solum sicut operatum, sed etiam sicut possessum, seu habitū, vel etiam seu repræsentatum: sicut si dicamus, ꝙ Hercules est finis imaginis, quæ fit ad eum repræsentādum. Sic igitur pōt dici, ꝙ bonum extrinsecum a toto vniuerso est finis gubernationis rerum sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit vt participet ipsum, & assimiletur ei quātum potest.

ADSEPTIMVM dicendum, ꝙ finis quidem vniuersi est aliquod bonū in ipso existēs. s. ordo ipsius vniuersi: hoc aūt bonum non est vltimus finis, sed ordinatur ad bonum extrinsecum, vt ad vltimum finem: sicut etiā ordo exercitus ordinat ad ducem, vt dicitur in 2. Meta.

A

B

C

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum secundum.*

TIulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio, Finis gubernationis mundi est bonum extrinsecum a toto vniuerso. Probatur dupliciter. Primo, Principium rerum est extrinsecum ab vniuerso. ergo finis. Antecedens patet ex dictis. Cōsequentia probatur, quia finis respōdet principio & secūdum esse, & secundū cognosci. Secundo, Finis vniuersalis omnium rerum est bonum vniuersale ergo est bonum per essentiam. ergo nō est aliquod intra vniuersum. ergo est bonum extrinsecum a toto vniuerso. Antecedens probatur dupliciter. Primo, quia finis habet rationē boni: secundo, quia finis particularis alicuius est bonum particulare. Prima consequentia probatur ex differentia inter bonum vniuersale, & particulare: quia illud ipsa bonitatis essentia, hoc participatiue bonum. Secūda consequentia probatur, quia nihil est in vniuerso nisi participatiue bonum. vltima est per se nota.

501 12. q. 1. art. 8. Et 3. contra c. 17. 25. & 27. li.

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum tertium.*

502 3. di. 1. q. 1. ar. 1. Et ver. 3. ar. 2.

TIulus clarus. ¶ In corpe vna conclusio. Mundus gubernatur ab vno. Probat dupliciter, primo ratione. Finis gubernationis mundi est bonum per essentiam, ac per hoc optimū. ergo gubernatio mūdi est optima. ergo est ab vno. Antecedēs patet cū prima consequētia: secunda vero fundat super duas propositiones. Altera est, ꝙ ois gubernatio intendit vnitatem: secunda est, ꝙ vnitas melius causatur per vnum, quàm p multos. Ex his manifeste consequentia tenet: quoniā gubernatio optima: quia gubernatio est ad vnū ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secunda propositiōe. Prima ppositio probatur in litera sic. Gubernatio est directio ordinatorū in finem. ergo bonū. ergo vnū. Probatur hæc vltima sequela, primo authoritate Boetii: secūdo rōne eius ex natura li appetitu, q æque est ad bonū & vnū: quod declaratur tū a priori, quia est ad

¶ *Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.*

TIulus clarus. ¶ In corpe vna cōclusio trimēbris. Effect[9] gubernationis principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc cōclusio probatur, & declaratur. Probatur autem & quantum ad ipsam trimembrē distinctionē sic. Effectus operationis est pertinctio ad finem. ergo effectus actionis ex fine pen sari potest. ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiam accipi potest. ergo tripliciter

507

ARTICVLVS III.

Vtrum mundus gubernetur ab vno.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ mundus non gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus: sed in gubernatione rerum apparet, ꝙ res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam vero ex necessitate, & secundum alias diuersitates. ergo mundus non gubernatur ab vno.

¶ 2 Præt. Ea quæ gubernantur ab vno, a seinuicem nō dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipiētiam, aut impotentiam gubernantis, quæ a Deo sunt procul: sed res creatæ a seinuicem dissentiunt, & contra seinuicem pugnant, vt in contrarijs apparet. non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶ 3 Præt. In natura semper inuenitur quod melius est: sed melius est simul esse duos quàm vnum, vt dr Eccles. 4. ergo mūdus nō gubernatur ab vno, sed a pluribus.

SED CONTRA est, ꝙ vnum Deum, & vnum Dominum confitemur, secundum illud Apost. 1. ad Cor. 8. Nobis est vnus Deus pater, & Dominus vnus, quorum vtrunque ad gubernationē pertinet. nam ad Dominum pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt supra dictum est. * ergo mundus gubernatur ab vno.

Q. 13 ar. 8.

RESPON. Dicendum, quòd necesse est dicere, quòd mundus ab vno gubernetur. Cum enim finis gubernationis mūdi sit quod est essentialiter bonum, quod est optimum[e], necesse est, quòd mundi gubernatio sit optima. Optima autem gubernatio est, quæ fit per vnum. Cuius ratio est, quia gubernatio nihil aliud est quàm directio gubernatorum ad finem, qui est aliquod bonū: vnitas autem pertinet ad rationem bonitatis, vt Boet.* probat in tertio de cōso. per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderant vnitatem, sine qua esse nō possunt. nam vnumquodque intantum est, inquantū vnum est. Vnde videmus, quòd res repugnāt suæ diuisioni quantum possunt, & ꝙ dissolutio vniusciuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id, ad quod tendit intentio multitudinem gubernantis, est vnitas, siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare non possunt, nisi ipsi aliquo modo vniantur. Illud aūt quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti: unde multitudo melius gubernatur per vnum, quàm per plures. [e] Relinquitur ergo, quòd gubernatio mundi, quæ est optima, sit ab vno gubernante. Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Metaphys.* Entia nolunt disponi male, nec bonum pluralitas principatum: vnus ergo princeps.

ADPRIMVM ergo dicendum, quòd motus est actus mobilis a mouente. Difformitas ergo motuū est ex diuersitate mobiliū, quā requirit pfectio vniuersi, vt supra dictum est, * non ex diuersitate gubernātium.

ADSECVNDVM dicendum, ꝙ contraria etsi dissentiant quātum ad fines proximos, conueniūt tñ quantū ad finē vltimū, prout concluduntur sub vno ordine vniuersi.

ADTERTIVM dicendum, ꝙ in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum: sed ei quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

A

B

C

D

ARTICVLVS IIII.

Vtrum effectus gubernationis sit unus tantum, & non plures.

ADQVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ effectus gubernationis mundi sit vnus tantum, & non plures. Effectus enim gubernationis esse videt id, quod per gubernationem in rebus gubernatis causatur: hoc autem est vnum, scilicet bonum ordinis, vt in exercitu patet. ergo gubernationis mundi est vnus effectus.

¶ 2 Præt. Ab vno natum est vnū tantum procedere: sed mūdus gubernatur ab vno, vt ostensum est. * ergo & gubernationis effectus est vnus tantum.

¶ 3 Præt. Si effectus gubernationis non est vnus tantum propter

E

Art. præce.

sumi potest, scilicet & ex parte ipsius finis, & ex parte fundameti i generali & particulariter. ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cũ prima cõsequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est id, ad qđ omnia gubernata tẽdunt. Tertia vero cõsequentia cum sit de possibili, manifesta sit ex sufficientia ordinis ad finẽ. Aut enim ipsa est consecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis se tenens: quoniam ipse effectus est idem finis cũ fine extrinseco, sicut idem est finis apud auarum, puta pecunia & possessio ei⁹: aut ex parte fundantium istam consecutionem, & sic numeranẽ iuxta numerum eorum, per quæ finem assequuntur: & hoc quidem in generali finitum est, in particulari vero sine numero. Vltima autem cõsequentia probatur explanando, quòd primũ ẽ assimilatio ad summum bonum: in secundo loco sunt cõseruatio in bono, & motio ad bonũ: i tertio cõseruatio hui⁹ i hoc bono, hęc motio huius ad hoc bonũ.

¶ Aduerte hic, q̃ quia gubernatio nõ facit res gubernandas, ſ3 supponit eas: ideo non creatio, sed conseruatio ponitur primus gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se conseruatur, q̃ promoueatur ad bonum: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua comprehenditur actio post conseruationem. Et nota, quòd semper vtitur boni nomine in hac materia, ut formaliter loquatur, vt consueuit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum vt sic, nõ intendit.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimætertiæ Articulum quintum.*

TItulus clarus ¶ Incorpore.

Cap. 12. de diui. no. parũ ante medium.

In corp. ar. 504 Supr. q. 22. arti. 2. & 3. Et 1. di. 39. q. 2 ar. 2. Et 3. contra c. 1 64. 94. & 111. Et veri. q. 5. ar 2. & 4. Et opuſcu. 3. c. 124 132. & 133.

vnitatem gubernantis, oportet q̃ multiplicetur secũdum multitudinem gubernatorum: hæc autem sunt nobis innumerabilia. ergo gubernationis effectus non possunt comprehendendi sub aliquo certo numero.

SED CONTRA est, quòd Dionys.* dicit, quòd deitas prouidentia & bonitate perfecta, omnia cõtinet, & seipsam implet: gubernatio autem ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

RESPON. Dicẽdum, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine ei⁹ pensari potest: nam per operationem efficitur, vt pertingatur ad finem. Finis autem gubernationis mundi est bonum essentiale, ad cuius participationem & assimilationem omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsi⁹ finis: & sic est vnus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest considerari effectus gubernationis secũdum ea, quibus ad Dei assimilationem creatura perducitur: & sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur Deo quantum ad duo, scilicet quantum ad id, quòd Deus bonus est, in quantum creatura est bona: & quantum ad hoc, quòd Deus est alijs causa bonitatis, inquantum vna creatura mouet aliã ad bonitatem. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet conseruatio rerum in bono, & motio earum ad bonum. Tertio modo potest cõsiderari effectus gubernationis in particulari: & sic sunt nobis innumerabiles.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd ordo vniuersi includit in se & cõseruationẽ rerum diuersarũ a Deo istitutarũ, & motionẽ earũ: qa fm hæc duo inuenit ordo i rebus, secundum scilicet quòd vna est melior alia, & secundum quòd vna ab alia mouetur. Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt*.

ARTICVLVS V.

Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnia diuinæ gubernationi subdãtur. Dicitur enim Eccle. 9. Vidi sub Sole nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientiũ panem, nec doctorũ diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus: quæ autem gubernationi alicuius subsunt, nõ sunt casualia. ergo ea quæ sunt sub Sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶ 2 Præt. Apost. 1. ad Corinth. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus: sed vnicuique est cura eorũ, quæ gubernantur ab ipso. non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

¶ 3 Præt. Illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere: sed creatura rationalis seipsam gubernare potest, cum habeat dominiũ sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio, quod videtur esse eorum quæ gubernantur. ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit 5. de Ciuit. Dei,* q̃ Deus non solum cęlum & terram, nec solũ hominẽ & angelũ, sed nec exigui & cõtẽptibilis aiantis viscera, nec auis pennulã, nec herbę flosculũ, nec arboris foliũ sine suarũ partium conueniẽtia derelinquit. omnia ergo eius gubernationi subduntur.

RESPON. Dicendum, quòd secundum eandem rationem competit Deo esse gubernatorem rerũ, & causam rerum: quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare, quod ad gubernantem pertinet. Deus autem est causa nõ quidem particularis vnius generis rerum, sed vniuersalis totius entis, vt supra ostensum est.* Vnde sicut nihil potest esse quod nõ sit à Deo creatum, ita nihil potest esse, quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit, inquantum se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt supra ostensum est. * Vnde cum nihil esse possit, quod non ordinetur in diuinam bonitatem, sicut in finem, vt ex supradictis patet, †impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinæ. Stulta igitur fuit opinio dicẽtium, quòd hæc inferiora corruptibilia, vel etiã singularia, aut etiam res humanæ non gubernantur a Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech. 9. Dereliquit Dominus terram.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd duo. Primo ponitur conclusio responsiua quæsito: secundo retunditur error.

¶ Quo ad primum conclusio est, Omnia diuinæ gubernationi subdũtur. Probatur dupliciter, primo ex parte causę efficientis. Eiusdẽ est rem producere, & ei perfectionem dare. ergo fm eandem rationẽ conuenit Deo esse causam rerũ, & gubernatorẽ earũ. ergo conuenit ei esse gubernatorem vniuersalem totius entis. ergo nihil esse potest, quod eius gubernationẽ subterfugiat. Antecedens patet cum prima cõsequentia: secunda vero ꝓbatur ex eo, q̃ Deⁱ est causa vniuersalis toti⁹ entis: tertia quoq; ex eo, q̃ nihil esse põt qđ non sit causatum a Deo. Secũdo ex parte finis, Gubernatio se extendit secundũ extensionem proprii finis. ergo diuina gubernatio se extendit iuxta extẽsionẽ suæ bonitatis. ergo ad omnia. Antecedens est per se notũ, alioquin non esset proprius finis. Prima cõsequentia probatur, quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mundi, vt patet ex dictis. Vltima vero probatur, quia nihil esse potest, quod non ordinetur in diuinam bonitatem ut finẽ. oportet enim ipsam per essentiam bonitatẽ finalizare respectu bonorũ omniũ.

¶ Quo ad secundũ infertur per modum corollarii, stultam esse opinionem triplicem, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahẽte gubernationi: & affertur Ezechiel.

¶ Circa hos errores, essent multa dicẽda de Auer. & Auicen. sed quoniam superius cum de diuina prouidentia tractaretur, dicta sunt multa, & iferius in hac eadẽ quęstione aliquid dicẽ, hic nõ oportet imorari.

¶ Su-

Li. 5. ca. 11 circa finem.

Q. 44. ar. 1. & 2.

Ar. præced & q 44. art 4.

Q. 44. ar. 4

¶ *Super Quæstionis centesimæterciæ Articulum sextum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo proponitur conclusio respõsiua: secundo probatur quo ad vtranque partem.

¶ Quo ad primum duo sunt, distinctio cõcurrẽtium ad gubernationem, & ipsa conclusio. Distinctio est, quòd ad gubernationem exigũtur duo, rõ & executio. conclusio est habens duas partes, Deus gubernat omnia quantum ad rationem immediate: quantum ad executionem vero, quædam mediantibus aliis.

¶ Quo ad secundũ conclusio probatur, primo quo ad primam partem. Ratio gubernationis attribuenda est Deo secundum sui optimum. ergo fm cognitionem vsq; ad minima particularia. ergo Deus immediate gubernat quo ad rationẽ. Antecedens probatur: quia vnumquodq; qđ attribuit Deo, ponẽdum est scđm optimum gradũ, & modum &c. consequentia vero probatur ex illa vniuersali, Optimũ in omni genere cognitionis practicæ consistit in cognitione vsque ad particularia, quæ probantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt, i quibus vt in terminis & vt subiectis est actus, seu operatio ratiõis practicę. Inductione vero ex differentia inter medicũ cognoscentem in vniuersali, & cognoscẽtẽ vniuersaliter & particulariter. Cõstat enim qđ hic est optimus: & similis differẽtia est i omni genere artis. Deinde probatur secunda pars. Gubernatio tanto est melior, quanto maiorẽ perfectionem gubernatis communicat. ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quasdã illatum in gubernando quòd sub sole dicuntur esse ea, quę secundum ortum Solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita quòd omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorũ aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum quòd aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maxime quę non cognoscũt, & sic non eueniret in eis aliquid prẽter intentionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum, quòd casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ prouenium, non dicit simpliciter, quòd vidit casum esse in omnibus, sed dicit tẽpus & casum, quia scilicet secundum aliquem ordinem temporis, casuales defectus inueniuntur in his rebus.

AD 2ᵐ dicẽdum, quòd gubernatio est quædam mutatio gubernatorum a gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis a moueute, vt dicitur in 3. Physic.* Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus: & sic oportet quòd diuersa mobilia diuersimode moueantur, etiam secundum motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundum earum diuersitatem. Quędam enim secundum suam naturam sunt per se agentia, tanquàm habentia dominium sui actus. Et ista gubernantur a Deo nõ solum per hoc quòd mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiam per hoc quòd ab eo inducuntur ad bonum, & retrahuntur a malo per præcepta & prohibitiones, præmia & pœnas: hoc autem modo non gubernantur a Deo creaturę irrationales, ᶜ quæ tantũ aguntur & non agunt. Cum ergo Apostolus dicit, quòd Deo non est cura de bobus, non totaliter subtrahit boues a cura gubernationis diuinæ, sed solum quantum ad modum, qui proprie competit rationali creaturę.

AD 3ᵐ dicendum, quòd creatura rationalis gubernat seipsam p intellectum & voluntatem, quorum vtrunque indiget regi & perfici ab intellectu & voluntate Dei. Et ideo supra gubernationem, qua creatura rationalis gubernat seipsam tanquàm domina sui actus, indiget gubernari a Deo.

Li. 3. Phyſ. text.

ARTICVLVS VI.

Vtrum omnia immediate gubernentur a Deo.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia immediate gubernẽtur a Deo. Gre. enim Nyssenus* reprehẽdit opinionem Plat. qui diuisit prouidentiã in tria. Primam quidem primi dei, qui prouidet rebus cęlestibus, & vniuersalibus omnibus: Secundã vero prouidentiam esse dixit secũdorum deorum, qui cęlũ circumeunt, scilicet respectu eorum quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam vero prouidentiam dixit quorundam dæmonum, qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. ergo uidetur q̃ omnia immediate a Deo gubernẽtur.

¶ 2 Præt. Melius est aliquid fieri p vnum quàm per multa, si sit possibile, vt dicitur in 8. Phyl.* sed Deⁱ potest per seipsum absque medijs causis omnia gubernare. ergo videtur q̃ omnia immediate gubernet.

¶ 3 Præt. Nihil in Deo est deficiens & imperfectum: sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, q̃ mediantibus aliquibus gubernet. sicut rex terrenus, quia nõ sufficit ad omnia agenda, nec vbique est præsens in suo regno, propter hoc oportet, quòd habeat suæ gubernationis ministros. ergo Deus immediate omnia gubernat.

SED CONTRA est, quod Augustinus dicit in tertio de Trini.* Quemadmodum corpora grossiora & inferiora per subtiliora & potẽtiora quodam ordine reguntur: ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalẽ, & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustum, & ille per ipsum Deum.

RESPON. Dicendum, quòd in gubernatione duo sunt consideranda, scilicet ratio gubernationis, q̃ est ipsa prouidentia, & executioᵉ. Quãtũ igitur ad rõnẽ gubernationis ptinet, Deⁱ mediate oĩa gubernat: quãtũ aũt ptinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædã mediantibᵘ alijs, cuius ratio est: quia cum Deus sit ipsa essentia boniratis, ᵉ vnumquodq; attribuendum est Deo fm sui optimũ. Optimum autem in omni genere, vel ratione, vel cognitione practica, qualis est ratio gubernationis, in hoc consistit, q̃ particularia cognoscantur, in quibus est actus. Sicut optimus medicus est qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiam considerare causas istituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorum ad perfectionem, consequentia vero probatur primo: quia maior perfectio est, quòd aliquid & sit in se bonum, & sit aliis causa bonitatis, q̃ in se tantum sit bonũ. Secundo manifestatur exemplo magistri & discipulorũ, quos faceret aliorũ doctores.

¶ Circa differentiã assignatã inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusque. Si enim est de immediatione suppositi, falsum ẽ, Deũ quãtum ad rationẽ omnia immediate gubernare, cum mediet ratio humana respectu humanorũ actuum &c. Si vero est sermo de immediatione virtutis, falsum est, quòd Deus quantum ad executionem mediate gubernet: qm̃ quicquid exequitur quodcũque ens, exequitur media virtute diuina, & non econuerso, vt in 3. cõtra Gentes c. 67. diffuse ostenditur. Si forte dicatur, quòd in vno mẽbro est sermo de vna mediatione, & i alio de alia, sequitur qđ differentia assignata non est penes idẽ: nisi secundum vocabulum, quod ab arte & tanta doctrina alienũ esse oportet.

¶ Ad hoc dicitur, q̃ formaliter loquẽdo, de neutra mediatione est sermo, sed de mediatione propria vnicuique. s. rationi & executioni, quãmuis prima pars verificetur de immediatione virtutis: secunda de mediatione suppositi. Ad quorũ euidentiam scito, q̃ inter rationẽ rectricem, seu gubernatrĩ cem, & res rectas, est se rationem mediã cõtingit dupliciter. vno modo vt supplẽtem notitiam & regulationem rationis principaliter, vt puta,

Supr. q 22. arti. 3. Et 3. cõ. c 76. 77. vero probatur primo: quia maior perfectio est, quòd aliquid & sit in se bonum, & sit aliis causa bonitatis, q̃ in se tantum sit bonũ. Secundo manifestatur exemplo magistri & discipulorũ, quos faceret aliorũ doctores. 505

Li. 8. & est de prouidẽtia, ca. 3.

Li. 3. c. 4. circa principium, to. 3.

137

501

ta, quia principalis dedit regulas vniuersales, ordinauit principalia, dedit modum &c. & inferioribus curam aliorum reliquit secundum particularia occurrentia, vt in hominibus frequenter contingit. Alio modo vt ministram tãtum rationis principalis, vt puta, quia principalis hęc agẽda quo ad omnia dicuntur, inferiori tradit exequẽda, vt in ministris artium cõtingit, præostensis omnib⁹ a magistris. Inter hos autẽ duos modos interest, quòd primo mõ mediatrõ vt rõ, quia vt conjungens notitiam & regulationẽ vniuersale particularibus: in secundo vero mediat ratio vt minister, rõnalis tamen. in primo ratio principalis non se extendit ad vltima immediate, quia non absq; media ratione ea nouit, aut regulã eorum habet. In secundo vero immediate ad vltima, quæ particularia sunt, se extẽdit. Et qm̃ in oibus secũdum propria procedendũ est, ideo de ratione loquendo, de tali mediatione intellexit. Quia autẽ talis mediatio coincidit cum mediatiõe virtutis: idcirco gra materię primum membrũ intelligitur de immediatione virtutis.

506 pr. q.22. 2. ad 1. d.6.ar. 3. Sa. art. Etz 1.ad Li. 3. 22.an. dium.

Quemadmodum autem de media ratione distinctũ est, ita de medio executore distingui potest. Cõstat enim quòd inter executorẽ vt sic, & effectum, duplici ter contingit mediũ executorem poni. Vno mõ ad suplẽdam potentiam exe cutiuã prioris: alio modo ad ministrandũ tm̃ priori, & primum quidẽ per acci dens se habet ad exe toris rationẽ, qm̃ conuenit ei nisi ne impotentiæ, ccidit executo enim est ne- ecutorẽ esse tem. Secun conuenit inquantũ : exequi one suæ

rare minima particularium. & idẽ patet in cæteris. Vnde oportet dicere, ꝙ Deus omnium etiam minimorum particularium rationem gubernationis habeat. Sed cũ per gubernationem res quæ gubernãtur, sint ad perfectionem perducẽdæ: tanto erit melior gubernatio, quanto maior perfectio a gubernante rebus gubernatis communicatur. Maior autẽ perfectio est, quòd aliquid in se sit bonum, & etiã sit alij causa bonitatis, quàm si esset solummodo in se bonum. Et ideo sic Deus gubernat res, vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos, non solum scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

Ad primvm ergo dicendũ, quòd opinio Platonis reprehẽditur, quia etiam quantum ad rationem gubernationis posuit Deum non immediate omnia gubernare: quod patet per hoc, ꝙ diuisit in tria prouidentiam, quæ est ratio gubernationis[e].

537

Ad 2m dicendum, ꝙ si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis a rebus: unde non totum melius fieret per vnũ, quod fit per multa.

Ad 3m dicendum, ꝙ non solum pertinet ad perfectionem regis terreni, ꝙ executorem habeat suæ gubernationis, sed etiam ad regis dignitatẽ: ꝙa ordine ministrorũ potestas regis pręclarior redditur.

Articvlvs VII.

Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere possit.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur ꝙ aliquid præter ordinẽ diuinæ gubernationis contingere possit. Dicit enim Boet. * in tertio de conso. ꝙ Deus per bonum cuncta disponit. si ergo nihil in rebus contingit præter ordinẽ diuinæ gubernationis, sequereturꝙ nihil esset malũ rebus.

¶ 2 Præt. Nihil est casuale, quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis. si igitur nihil accidit in rebus præter ordinem gubernationis diuinæ, sequitur quòd nihil in rebus sit fortuitum, & casuale.

¶ 3 Præt. Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis, quia est secundum rationem æternam. si igitur nihil possit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernationis, sequitur ꝙ omnia ex necessitate eueniant, & nihil sit in rebus cõtingens: quod est inconueniens. potest igitur in rebus aliquid contingere præter ordinem gubernationis diuinæ.

Sed contra est, quod dicitur Hester 13. Domine Deus rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui possit resistere tuę voluntati.

Respon. Dicendum, quòd præter ordinem alicuius particularis causę aliquis effectus euenire potest, non autem præter ordinem causæ vniuersalis, cuius ratio est: quia præter ordinem particularis causæ nihil ꝓuenit nisi ex aliqua alia causa impediente, quã quidẽ causam necesse est reducere in primam causam vniuersalem. Sicut indigestio contingit præter ordinem virtutis nutritiuæ ex aliquo impedimento, puta, ex grossitie cibi, quam necesse est reducere in aliam causam: & sic vsque ad causam primam vniuersalem. Cum igitur Deus sit prima causa vniuersalis non vnius generis tantum, sed totius entis, [e] impossibile est, quòd aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Sed ex hoc ipso, quòd aliquid ex vna parte videtur exire ab ordine diuinæ prouidentię, qui consideratur secundum aliquam particularem causam, necesse est quòd in eundem ordinem relabatur secundum aliam causam.

Ad primvm ergo dicendũ, quod nihil inuenitur in mundo, quòd sit totaliter [d] malum, quia malum semper fundatur in bono, vt supra ostensum est * Et ideo res aliqua dicitur mala per hoc, quòd exit ab ordine alicuius particularis boni. Si autem totaliter exiret ab ordine gubernationis diuinæ, totaliter nihil esset.

Ad 2m dicendum, quòd aliqua dicuntur esse casualia in rebus per ordinem ad causas particulares, extra quarum ordinem fiunt. Sed quantum ad diuinam prouidentiam pertinet, nihil fit casu in mundo, vt Augustinus dicit in lib. 83. quæst.*

Ad 3m dicendum, quòd dicuntur aliqui effectus contingentes per comparationem ad proximas causas, quæ in suis effectibus deficere possunt, non propter hoc ꝙ aliquid fieri possit extra totũ ordinẽ gubernationis diuinę: ꝙa hoc ipsum, ꝙ aliqd cõtingit præter ordinẽ causę proximę, est ex aliqua causa subiecta gubernationi diuinæ, importat ministerium quoddam, vt de se patet. Vnde cum de mediatione, vel imediatione executionis est sermo, ꝓprie loquendo de medio nõ supplẽte, sed ministrante, est sermo. Et quia mediũ vt ministrãs est medium vt suppositum, non vt virtus; ideo secundum mẽbrum de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur.

Stat ergo responsio, quòd hic est sermo de mediatione & immediatione propria singulis: & quòd differentia inter rationem & executionẽ est, quòd illa immediate per negationẽ proprii medii, ista mediate per positionem proprii medii est: nec est differentia secundum vocẽ tantum, aut in æquiuoco. Et quoniam proprium medium illius esset mediũ virtutis, ipsius esset mediũ suppositi: ió materialiter nõ formaliter ibi verificatur de vna, & hic de alia, & respicere ad hoc materiale dat causam dubitandi.

260

¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus.

D. 291. D.837.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua. Impossibile est, quòd aliquid cõtingat præter ordinẽ diuinę gubernationis. probatur. Nullus effectus potest euenire præter ordinem causæ vniuersalis: diuina gubernatio est vniuersalis causa non in vno genere, sed totius entis. ergo nihil potest præter ipsius ordinem euenire. Probat maior ex differentia inter causam particularẽ & vniuersalem in hoc, qđ præter particularem potest effectus contingere, præter vniuersalem nõ. Et probatur differentia, quia præter particularẽ est alia causa sibi non subdita, ex qua potest effectus impediri: præter vniuersalem vero nulla est, quia omnes causæ reducunt in

Q.44.ar.3. & q.49.ar. 3.

Q.24.circa medium, 2mo.4.

in illam, & sic sub illius ordine cadit, quicquid per quamcũque causam fit: declaratur hoc ex emplo indigestionis.

¶ *Super Quæstionis centesimæ tertiæ Articulum octauum.*

Titulus. Circa titulum dubium occurrit, quia hic articulus videtur superfluus, aut coincidere cum præcedente, aut saltẽ male ordinatus. Si. n. conclusum est, quòd præter ordinem diuinæ gubernationis nihil potest cõtingere, superfluũ est solicitari, an contra illum possit aliud fieri. Præter. n. claudit in se & præter, & contra. superfluit ergo, aut pars est præcedentis, aut priꝰ debebat quæri, vtrũ contra, & deinde vtrũ præter, quia stat quòd non cõtra, & tñ præter: sed nõ econuerso, vt patet.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ iste articulus est omnino distinctꝰ, & optimo loco necessario quæsitus. Differt. n. a præcedente, quia ille de euentu, iste de renitẽtia quærit. Vnde differunt quasi sicut actus, & prompti tudo ad actum. In ille enim quęritur, an possit aliquid cõtingere præter diuinam gubernationem: hic non quęritur, vtrum aliquid possit facere contra diuinam gubernationẽ, sed vtrũ aliquid sit renitens, i. aut non obediẽs, uel difficile obediẽs diuinæ gubernationi: hoc enim reniten tia importat. Vnde post decisionẽ, quòd nihil præter diuinã gubernationem euenit, aut euenire potest, merito reliquũ fuit discutere, vtrum res promptæ sint ad hoc ipsum, quod fieri diximus, i. ordinẽ diuinæ gubernationis implendum, an aliquæ contra renitãtur, ideſt, resistãt, quãmuis oppositum facere non possint.

¶ In corpore duo. Primo proponit conclusio: secundo probatur. ¶ Quo ad primũ, ponit vna distinctio, & cõclusio. Distinctio est, ordo diuinæ sapiẽtiæ dupliciter, in generali, & in speciali. Primo modo est in gubernatore vniuersali: secundo in gubernatoribus specialibus. Conclusio est bimembris, Nihil contranitit ordini diuinæ gubernationis in generali, sed in speciali.

¶ Quo ad secundum, probatur quo ad primam partem dupliciter. Primo, Vnaquæq; res sua operatione & conatu tendit ad bonum. ergo non contranititur diuinæ gubernationi in generali. Antecedens probatur: quia nihil operatur aspiciens ad malum, vt Diony. dicit. Cõsequentia probatur: quia ipsa diuina gubernatio totaliter tendit in bonum. Secundo omnis inclinatio siue naturalis, siue voluntaria, est impressio quædam a primo mouente.

507 Iaiic.64.

Articvlvs VIII.

Vtrum aliquid possit reniti contra ordinem gubernationis diuinæ.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur ꝙ aliquid possit reniti cõtra ordinem gubernationis diuinæ. Dicitur enim Isa. 3. Lingua eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum.

¶ 2 Præt. Nullus rex iuste punit eos, qui eius ordinationi non repugnant. si igitur nihil contraniteretur diuinæ ordinationi, nullus iuste puniretur a Deo.

¶ 3 Præt. Quælibet res subiicitur ordini diuinæ gubernationis: sed vna res ab alia impugnatur. ergo aliqua sunt, quę contranituntur diuinæ gubernationi.

Sed contra est, quod dicit Boet. *in tertio de conso. Non est aliquid quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. est igitur summũ bonũ quod regit cũcta fortiter, suauiterq; disponit, vt dicit Sap. 8. de diuina sapientia.

Respon. Dicendum, quòd ordo diuinæ sapientiæ dupliciter potest cõsiderari. Vno modo in generali, secundũ scilicet quòd progreditur a causa gubernatiua totius. Alio modo in speciali, secundum quòd progreditur a causa particulari, quæ est executiua diuinæ gubernationis. Primo igitur modo, nihil contranititur ordini diuinæ gubernationis: quod ex duobus patet. Primo quidem ex hoc, ꝙ ordo diuinæ gubernationis totaliter in bonum tendit, & vnaquæque res in sua operatione & conatu nõ tendit nisi ad bonum. nullus enim respiciens ad malum operatur, vt Dionys. dicit. Alio modo apparet idem ex hoc, ꝙ sicut supra dictum est, * omnis inclinatio alicuius rei vel naturalis, vel voluntaria, nihil est aliud, quàm quædam impressio a primo mouente: sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatum, nihil aliud est quàm quædam impressio a sagittante. Vnde omnia quæ aguntur vel naturaliter, vel voluntarie, quasi propria sponte perueniunt in id ad quod diuinitus ordinantur: & ideo dicitur Deꝰ omnia disponere suauiter.

Ad primvm ergo dicẽdum, ꝙ dicuntur aliqui vel cogitare, vel loqui, vel agere contra Deum, nõ quia totaliter renitantur ordini diuinæ gubernationis, quia etiã peccantes intẽdunt aliquod bonum: sed quia contranituntur cuidam determinato bono, quod est eis cõueniẽs secundum suam naturam, aut statum: & ideo puniuntur iuste a Deo. Et per hoc patet solutio ad secundum.

Ad 3m dicendum, quòd ex hoc, quòd vna res alteri contra pugnat, ostenditur, ꝙ aliquid reniti potest ordini, qui est ex aliqua causa particulari: non autẽ ordini, qui dependet a causa vniuersali totius.

Qvaestio CIIII.

De effectibus diuinæ gubernationis in speciali in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est de effectibꝰ diuinæ gubernationis in speciali.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum creaturæ indigeãt vt conseruentur in esse a Deo.

¶ Secũdo, Vtrũ cõseruentur a Deo immediate.

¶ Tertio, Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum.

¶ Quarto, Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

Articvlvs primvs.

Vtrum creaturæ indigeant ut a Deo conseruentur.

Ad primvm sic proceditur. Videtur quòd creaturæ non indigeant vt a Deo conseruẽtur in esse. Quod enim non potest non esse, non indiget vt conseruetur in esse: sicut quod non potest abscedere, non indiget, vt conseruet ne abscedat: sed quædam creaturæ possunt non esse, quia possunt corrumpi, & in nihilum redigi. ergo non indigent vt a Deo conseruentur in esse.

¶ 2 Præt. Quod potest esse per se ipsum quandoque, non indiget vt ab alio conseruetur in esse. Non enim vt faciens aliquod horum, ordinat omnia entia, sed quædã tantum, vel ſm quasdã tantũ dispositiones. & hoc si notaueris, solues multas argumentationes de peccato mortali, quo est contra Deum, & contra amicitiam, & præcepta eius immediate siue i homine, siue in angelo &c.

508 22. q. 109. arti. 2. ad 2 & ar. 8. co. & art. 9. ad 1. Et 3. contra c. 65. & 67. ratione 3. & 94. Et pot. q. 5. articu. 1. Et Io. 5. lect. 2

¶ In resp̃onsione ad primũ aduerte, quòd peccantes mortaliter, duo inspiciũt, alterum intentum, & hoc cõstat esse aliqđ bonũ, & sic implent aliquẽ ordinẽ diuinę gubernationis. Alterum præter intentionem, & hoc est deformitas actus consistẽs in priuatione debiti ordinis &c. Et in hoc declinãt a quodã determinato ordine boni, & cõtra illũ nituntur: & sic nulla ex parte cõtra diuinã gubernationẽ in generali agunt: sed in speciali.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quartæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo, proposita conclusione

ne respōsiua, distinguit de conseruatione, & iuxta duo distinctionis membra duas conclusiones ponit. Secundo prosequitur secundam conclusionem.

¶ Quo ad primum, conclusio simpliciter responsiua quæsito est affirmatiua vniuersalis. s. Omnia conseruantur in esse a Deo, & hoc tam fide quàm rōne. Distinctio est. Conseruare dupliciter, directe, & indirecte: indirecte quidē per remotionem corrumpentium: directe vero per manutētionem dependentis a se. Conclusio prima est. Non omnia conseruantur indirecte. Probatur, quia non omnia egent remotione corrumpentiū: quoniam quedam sunt quæ nulla habere possunt corrumpentia, vt angeli & corpora cælestia, & cetera. Conclusio secunda est, Omnia conseruari egent a Deo directe. probat authoritate Grego. ¶ Quo ad secūdum tractatur secunda conclusio ratione: & intēditur ratio talis. Effectus alicui⁹ causæ nō solum in fieri, sed in esse, eget conseruari directe ab illa: sed omnis creatura est effectus dependens a Deo in fieri, & esse. ergo omnis creatura eget cōseruari a Deo directe. Maior probatur ex illa maxima. Omnis effectus dependet a sua causa ſm q̄ est causa eius. s. ſi in fieri, in fieri: & ſi in esse, in esse. Minor vero ex illa, quòd solus Deus est ens per essentiam: reliqua enim participatione ipsius sunt entia: Vnde ad euidētiam huius rationis in litera primo dicit, quis sit effectus quo ad esse respectu alicui⁹ causæ: scḋo quę sit causa quo ad eē effect⁹, ibi, Manifestum: tertio applicantur hæc ad creaturas, & ad Deū: & sic infertur intenta conclusio ibi, Sic autem se habet. ¶ Quo ad primum sunt tria, distinctio, descriptio distinctorum, & manifestatio per exempla. Distinctio est. Effectuum aliquis ab agente causatur ſm fieri, & non ſm esse directe: aliquis vero & ſm fieri, & ſm esse directe. Et bene notato ly directe: quoniam stultū est dicere, fieri alicuius causari ab aliquo, & esse illius nō: cum fieri rei nihil aliud sit, quàm acquirere esse. non ergo distinguitur inter effectum in fieri tātum, & in esse & fieri simul absolute: sed subintellecto illo modo dependendi. s. directe. Ita quòd licet omnis effectus a sua sufficiente causa habeat & fieri & esse: aliquis tamen est cuius esse nō directe causatur ab agēte, sed fieri tantum: esse vero concomitanter, vt domus respectu ædificatoris: aliquis vero, cuius & fieri & esse directe ab agente pendet, vt lumē a sole. Descriptiones sunt. Effectus alicuius in esse, est cuius forma p se respicitur a tali agēte. Effectus in fieri trū est, cuius forma nō p se respicitur a tali agēte. Explanationes sunt in exemplo de domo, in quo aperitur qūo forma non fit directe a domificatoræ, sed fieri tm̄, & intēdit inductionē i ceteris artificialibus. ¶ Quo ad secūdū sunt tria, distinctio causarū, diuersa distinctorū proportio ad effectus, & manifestatio dictorū a posteriori. Distinctio est clara, Agentiū quædā sunt eiusdē rōnis cū effectibus, & quędā diuersarū. Diuersa ꝓportio ē ſm duo ordinate se cōsequētia, primo ſm respectū ad formā: secundo ſm influentiā ad esse, vel fieri. Differūt igitē primæ causæ, quia causæ vniuocæ non pūt esse causę per se formarum effectus suę causæ vero equiuocæ posſūt esse causę p se formæ effectus. Secūdo differūt, q̄a causæ vniuocæ sunt causæ tm̄ fieri effectus: causæ vero equiuocæ posſūt esse causæ esse effectus. Prima differentia probat ex illa maxima. Causa p se alicui⁹, est causa illius ī quocunq; inuenitur ſm eandē rōnem. ergo si cā vniuoca, puta, Sortes causat formā humanitatis per se, dum generat Platonem, sequitur quòd causaret etiā humanitatem suam, cum sit in eo eiusdem rōnis. Secūda vero differentia sequitur ex prima, quia ex quo causa vniuoca non causat p se formam, & aliquid causat. ergo causat applicationē, seu coniūctionem formæ in materia, hoc aūt est esse causam fieri effect⁹. Et qm̄ ī causa æquiuoca nō saluatur forma effectus ſm eandem rōnem, non repugnat ei esse p se causam formæ effectus, & cōsequenter esse cām & fieri, & esse effectus. Manifestatio aūt prædictæ diuersæ ꝓportionis fit a testimonio sensibiliū in differentia inter caloré aquę, & lumen aeris, quorū neutrum inest ab intrinseco in hoc, quòd ille remanet absq; conseruante, istud non: quia calor est eiusdem rationis in calefaciente & calefacto: lumen autem non, in illuminato & lucente. ¶ Quo ad tertium tria, vis applicationis prædictorū, explanatio eius ex proportione ad solem & lumē, & authoritates Aug. Vis est, quia Deus est causa essendi omnibus directe causans esse omnium, quia est ens per essentiam: cetera sunt entia per participationē: & sic creaturæ sunt effect⁹ Dei in esse, & Deus est cā earū ī esse. Explanatio, est ꝓportio Dei ad solē, & creaturę ad aerē illuminatū, q̄ Aug. authoritate firmat duplici, & clare patet ſra. ¶ Circa distinctionē effectuū dubiū occurit de illa modificatione. s. directe. Omne. n. agens, nō dico disponēs, sed ꝑficiens, qđ. s. inducit formā, agit directe sibi simile ſm formā qua agit, ergo directe agit ad formam effectus. Probatur consequentia: quia sola forma effectus est ratio assimilationis effectus ad causam. Vnde forma ꝓsente, cessat motus, vt dicitur in primo de generatione. Non ergo distinguitur per hoc effectus in fieri ab effectu in esse, A quòd illud: esse nō directe est a propria causa, istius vero directe immo hoc fictitium videtur.

¶ Circa descriptiones quoq; eorundem, dubiū occurrit, quid intelligatur per formam per se causari, aut respici a causa. Cum. n. sermones doctrinales sint formales, oporter accipi per se vt est modus causandi actiue, vel passiue. sic aūt inuenitur manifeste falsum, qđ dicitur, quoniam forma tunc per se respicitur ab agēte, quādo non per accidens respicitur, vt patet & in 1. Poste. c. de p se. & 5. Metaphy. vt statua per se respicitur a statuifico, per accidēs autem a Polycleto: & similiter domus ab ædificatore, & sanitas a medico &c. Constat autē quòd multorum formæ per se, & nō per accidēs, fiunt ab agētibus, a quibus non dependent in esse, vt patet ī exemplis datis. igitur ista ratio, seu descriptio effectus in esse nulla est.

¶ Circa rationem assignatam in diuersa proportione iter causas vniuocas & equiuocas, dubium occurrit, vnde, aut quātum valet hæc conclusio. Si Sortes esset causa per se formæ in Platone, esset causa suiipsius, quia est eiusdem rationis in vtroq;. Hæc. n. fundatur super illa propositione, Causa per se alicuius formæ causat illam in quo cūq; inuenitur. Sed hanc esse falsissimā & ratione, & inductione manifestatur. Inductione quidē, quia sic corpora cælestia non causarent per se corpora inferiora, nec substantiæ superiores substantias inferiores, nec Deus entia: illa enī sunt corpora, hę sunt substantię, & hic est ens: & sic causarent seipsa, si in quocūq; illud inuenitur, oportet causare. Ratione aūt, quia ita propositio destruit illam maximam. Omne agens agit per se sibi simile ſm formā, quæ est ratio agēdi. Si enim per se agit sibi simile. ergo esse per se actiuū supponit in agente fundamentum assimilationis. & si ex alia parte, esse p se actiuū, exigit actiuitatē in omni, in quocunq; inuenitur tale fundamētū. igitur nō supponit, & sic hęc duo principia contradicūt. quare &c.

¶ Ad primū dubium dicitur, quòd in æquiuoco laborat ratio, quoniā cum dicitur, quòd omne agens agit sibi simile, intelligitur indistincte siue in fieri, siue in fieri & esse simul. Cū vero dicitur, quòd alicuius effectus esse non directe fit, iam nō indistincte est sermo, sed de esse, vt distinguitur contra fieri: unde non repugnat adinuicē. Nō. n. hic negatur effectū directe fieri & intendi

nisi aliquo agēte ad corruptionē. Sed quædam sunt ad quorum corruptionē nihil agere potest, sicut spirituales substātię, & corpora cę lestia. Ergo huiusmodi creaturæ nō possunt tendere in non esse, etiam Dei operatione cessante.

¶ 4 Præt. Si Deus conseruat res in esse, hoc erit per aliquam actionē. Per quamlibet autem actionē agētis, si sit efficax, aliquid fit in effectu. Oportet igitur ꝙ per actionem Dei cōseruantis aliquid fiat in creatura: sed hoc non videtur. Non enim per huiusmodi actionē fit ipsum esse creaturæ: quia quod iam est, non fit: neque iterum aliquid aliud superadditum, quia vel non continue Deus conseruaret creaturam in esse, vel continue aliquid adderetur creaturę, quod est incōueniens. Non igitur creaturę conseruantur in esse a Deo.

SED CONTRA est, quod dicitur Hebr. 1. Portans omnia verbo virtutis suę.

RESPON. Dicēdum, ꝙ necesse est dicere & secūdum fidem, & secundum rationē, ꝙ creaturæ conseruant in esse a Deo. Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ aliquid conseruatur ab altero dupliciter. Vno modo indirecte, & p accidens: sicut ille dicitur rem cōseruare, qui remouet corrumpēs, puta, si aliquis puerum custodiat: ne cadat in ignem, dicitur eum cōseruare. Et sic etiam Deus dicitur aliqua conseruare, sed nō omnia: quia quædam sunt quæ non habēt corrumpentia, quæ necesse sit remouere ad rei conseruationē. Alio modo dicitur aliquid rem aliquā conseruare p se directe, quando scilicet illud qđ conseruatur, dependet a conseruāte, vt sine eo esse nō possit. Et hoc modo oēs creaturæ indigent diuina conseruatione. Dependet. n. esse cuiuslibet creaturæ a Deo, ita ꝙ nec ad momentum subsistere possent, sed in nihilum redigerentur, nisi operatione diuinæ virtutis conseruarentur in esse, *sicut Greg. dicit. Et hoc sic perspici potest. Omnis. n. effectus dependet a sua causa, ſm quod est causa eius. Sed considerandum est, ꝙ aliquod agēs est causa sui effectus ſm fieri tantū, & non directe ſm esse eius: quod quidem conuenit & in artificialibus, & in rebus naturalibus. Ædificator. n. est causa domus quantum ad eius fieri, non aūt directe quantū ad esse eius: manifestum est. n. ꝙ esse domus consequitur formā eius. Forma aūt domus est compositio & ordo, quæ quidē forma consequitur naturalē virtutem quarundā rerū. Sicut. n. cocus coquit cibum adhibendo aliquam virtutē naturalem actiuā. s. ignis: ita ædificator facit domū adhibendo cæmētum, lapides, & ligna, quæ sunt susceptiua & cōseruatiua talis cōpositionis & ordinis. Vñ esse. domus dependet ex naturis harū rerū, sicut fieri domus dependet ex actione ędificatoris. Et simili ratiōe est cōsiderandū in rebus naturalibus: quia si aliquod agens non est causa formæ inquantū huiusmodi, nō erit per se causa esse, quod cōsequitur ad talē formā, sed erit causa effectus ſm fieri tantū. Manifestum est autem, ꝙ si aliqua duo sunt eiusdem speciei, vnū non pōt esse per se causa formæ alterius, inquātum est talis forma: quia sic esset causa formæ propriæ, cū sit eadem ratio vtriusq;: sed pōt esse causa huiusmodi formæ, ſm quod est in materia. i. ꝙ hæc materia acquirat hanc formā. Et hoc ē esse causa ſm fieri, sicut cū homo generat hominē, & ignis ignem. Et ideo quandocunq; naturalis effectus est natus imprimi sionē agentis recipere ſm eandē rationem, secundum quā est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non autē esse ipsius. Sed aliquādo effectus non est natus recipere impressionem agentis ſm eandem rationem, ſm quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus, quæ nō agunt simile ſm speciem: sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorum corporū dissimilium ſm speciē. Et tale agēs pōt esse causa formæ ſm rationē talis formæ, & non solum ſm quod acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solum fiēdi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei non pōt remanere cessante actione agentis, quod ē causa effectus ſm fieri: ita nec esse rei potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus nō solum ſm fieri, sed etiā ſm esse. Et hęc est ratio, qūare aqua calefacta retinet calorem cessante actione ignis: nō aūt remanet aer illuminatus, nec ad momentū cessante actione solis, quia. s. materia aquæ susceptiua est caloris ignis secūdū eādē rationē, qua est in igne: unde si perfecte perducatur ad formā ignis, retinebit calorē semper. Si aūt iperfecte participet aliquid de forma ignis ſm quandā inchoationem, calor non semper remanebit, sed ad tempus, propter debilē participationem principij caloris.

*Aer autem nullo modo natus est recipere lumen ſm eandem rationem, ſm quam est in Sole, vt. s. recipiat formam Solis, quæ est principium luminis. Et ideo quia nō habet radicem in aere, statim cessat lumen cessante actione Solis. Sic aūt se habet omnis creatura ad Deum, sicut aer ad Solem illuminantem. Sicut. n. Sol est lucens per suā naturā, aer autem fit luminosus participando lumen a Sole, non tamen participando naturam Solis: ita solus Deus est ens per essentiam suā, quia eius essentia est suū esse, omnis autem creatura est ens participatiue, non ꝙ sua essentia sit eius simile ágenti, sed quo ad esse non semper directe intendi'& fieri.

¶ Ad secundū dubiū dicitur, quòd per se etiam vt modus causandi, cum sumatur dupliciter. s. vt distinguitur contra per accidēs, & contra per aliud, in proposito sumitur, vt distinguitur contra per aliud: ita quòd sermo est de forma aliqua non materialiter, sed formaliter, & de dependētia causę actiua, quæ conuenit ei per se primo. Quòd enim naturæ alicuius formæ cōueniat per se primo dependentia ab agente, patet de proprio respectu proprii subiecti. Homini si quidē conuenit per se primo, quòd ab eo fluat risibilitas, & ecōuerso risibilitas exigit ex intrinseco, quòd sit ab homine. Intentio igitur literæ est, quòd forma, quę p se primo exigit dependentiā a tali agēte, est ab eo ſm esse & fieri: quæ aūt non hoc exigit, est ab eo secundum fieri tantum. Et manifestatur hoc sic. Dependētia ad causam actiuā per se primo conueniens formæ, non conuenit ei ratione sui fieri precise, quia fieri vt distinguitur contra esse, nec est in trinsecū rationi formæ, nec necessario comitat ipsam: alioquin cessante fieri, non maneret forma: dependentia autem illa conuenit formæ per se primo. igitur conuenit ei ſm esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse, & econuerso, vt in litera dicitur. Cū enī idē sit iudicium de forma & esse, intelligi nequit, quòd aliquis effectus ſm esse ab aliquo dependeat actiue & directe, & tamen non secundū formam per se primo. Si. n. formæ eius non per se primo cōuenit dependētia ad talē causam, sed per aliud dependet a tali agente, per separationē illius alius potest non dependere ab ipso, & sic simul effectus erit dependens secundū esse, & nō dependens ſm formā ab eodē agente, quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones vero in oppositū iā patere pōt respōsio: quia huiusmodi propositiones loquuntur indistincte de causa p se, & effectu per se, nō distinguendo ſm esse directe, vel ſm fieri tantum. Potest quoq; iuxta nunc dicta dari secunda respōsio, qđ licet in instantis adductis, & similibus sit causa & effectus per se vt distinguitur contra per accidens, non tamen vt distinguitur cōtra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

¶ Ad tertiū dubiū dicitur, quòd verū est, consequentiā illā fundari super illo principio. s. Causa per se alicuius causat illud in quocūq; inuenitur: sed vt iā dictū est, intelligitur de causa per se

Q. 50. ar. 2. & 5.

Q. 66. ar. 2

1 Mo. ca. 2. pa. 3 medio

2 343

343 2

39

17

se primo alicuius,ita qđ perfeitas,seu primitas se teneat ex parte vtriusq;.s.tã causæ q̃ effectus, proportionaliter tamẽ, sic qđ B conueniat per se primo dependere ab A,& A cõueniat per se primo esse actiuũ B. Principium autem hoc nõ eget probatione, sed est per se notum. Qm̃ si B conuenit per se primo dependẽtię ab A, in quocunq; inuenitur,est cũ tali dependentia. impossibile est.n. separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo quòd sit actiuum B, in quocunq; reperitur, est actiuum ipsius B: & sic si A & B,sunt eiusdem rationis,idem est per se primo actiuũ suiipsius, quod est impossibile in litera de ductum. Instantiæ autem ad oppositũ adductæ, ex litera soluũtur, in qua expresse dicitur, quòd hęc dicuntur de essẽtiu eiusdem rationis: ita quòd sensus illius principii,Causa p se alicuius,causat illud in quocunque reperit,est,Causa p se alicuius,causat illud in quocũq; reperitur ſm eandem rationem. Nec oportet quòd causet illud in quocunque æquiuoce,seu analogice inuenitur.Et in promptu huius sanę glossæ causa est, qa quando aliquid conuenit alicui per se, nõ oportet proprea quòd conueniat suo æquiuoco, aut analogo: sed satis est, & exigitur,quòd conueniat sibi in quocunq; ſm suam rationẽ inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant corporeitatem inferiorum per se,& substantiæ immateriales substantialitatem &c. patet responsio:quia non est eiusdem rationis substãtia,aut corporeitas in causatis,& in huiusmodi causis De Deo autem constat, qđ é causa p se primo entis inquãtũ entis,& nõ sequitur.ergo causat ens in seipso:sed,ergo causat ens in quocunq; inuenit ſm eãdẽ rõnẽ,qua inuenit in causatis.mõ falsum est,qđ i Deo inueniatur ſm eandem rationem,cum ipse sit ens per essentiam,cætera non:sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis,inquãtum entia,quia sunt entia per participationẽ. Et hoc benẽ nota, qm̃ Metaphysica hæc multos latuit illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: qm̃ esse per se actiuum, supponit fundamentum assimilationis,non tamen semper ſm eandem rationem,quam effectus habebit:sed quandoq; ſm altiorem,quã effectus imitabitur.Et similiter ex alia parte,esse per se actiuum,exigit actiuitatem in quodcunq; ,in quo fundamentũ similitudinis inuenitur non qualitercũq;, sed ſm eandem rationem, qua inuenitur in effectu.Et idcirco per se primo actiuũ nõ repugnat oĩ causæ, sed vniuocæ vt sic,vt in litera dr̃. Vnde illa duo principia sane itellecta,vt decet,nõ cõtradicũt,sed cõsonãt.

¶Circa explanationem prædictæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam,dubium est de illa redditione causæ,quare aqua retinet calorem,& aer non conseruat lumen.Videtur.n. quòd causa assignata falsa sit:qm̃ cum aqua calefit a Sole,conseruat etiam calorem remota a Sole: & tamẽ non est susceptiua formæ caloris ſm eandem rationem,qua est in Sole,vt patet.Vnde si ratio esset bona,aqua calefacta a Sole nõ conseruaret calorem, sicut aer nõ seruat lumen.Pót quoq; argui ex parte luminis:qm̃ cum illuminatur aer a lucerna,est susceptiuus formæ illuminatis ſm eandẽ rationẽ,quia communicant in materia,& tñ nõ retinetur,sed dependet in fieri & conseruari a lucerna. ergo &c.

¶Ad vtrãq; obiectionem eadem responsione dicitur,quòd cum iudicium de rebus non nisi ex propriis fieri debeat,id rebus simpliciter & optime attribuitur,quod conuenit eis ex propriis causis:quod autem in ordine ad causas communes competere eis inuenitur,aut refecatur ab arte,aut propriorum iudicium non impedit. Vnde cum calor & lumen in hoc differãt manifeste,quòd calor ſm esse quod habet i propria causa, quam cõstat esse ignẽ, sit ſm eãdem rationẽ participabilis ab his inferioribus per calefactionem, & lumẽ ſm esse quod habet i propria causa, quã cõstat eẽ quintã essentiã siue i Sole tãtum, siue i omni parte illustrata, non sit participabile per illuminationẽ. Ad propria respicies Diuus Tho. optimã rationem reddidit, quare calor remanet, & lumen non: qa.s.ille ſm esse qđ i ꝓpria habet causa, p calefactionẽ ẽ participabilis ſm eãdẽ rationẽ,lumen vero non. Vnde ad obiectiones dr̃,qđ iõ calor a Sole factꝰ remanet,qa calor est talis, forma quæ nata est a materia aeris susci pi ſm esse quod habet in propria causa,non in causa communi, quæ est Sol. Et similiter lumen a lucerna non remanet, quia lumen est talis forma,quæ non est nata haberi ſm eãdem rationẽ quæ est in propria causa, nõ in lucerna. Quãuis etiã aer, nec eius materia possit per illuminationem peruenire ad habendum lumen ſm eãdem rationem,qua est in lucerna,sed per aliquam aliam actionẽ. Et quòd hoc vera sint,ex eo patet,quòd tam ab igne,q̃ a Sole vterq; prouenit effectus.s.calor & lumẽ.Sed qm̃ respectu caloris Sol ẽ causa cõmunis,respectu luminis propria:ignis quoq; respectu caloris est causa propria,respectu luminis causa est non vt ignis, sed vt cum cælesti natura communicat, vt dicitur in 2. de.Anima: ideo propria causa caloris vt sic,& vt calefactiens, participabilis est ſm eandem rationem in aliis:& ideo calor in aliis conseruatur,vtpote non dependens in esse,quia eius propria causa est vniuoca aliis.Propria vero causa luminis vt sic,vt illuminans, non est participabilis ab aliis ſm eandẽ rationẽ:& ideo lumẽ nõ retinetur,vtpote depẽdẽs in esse & fieri,nõ repugnãte huic propria causa,qm̃ nõ est vniuoca aliis.& sic patet ętẽtio & subtilitas lr̃æ.

¶Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua. Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus causis. Hæc conclusio primo declaratur quantum ad ly,cõseruat: deinde probatur. Declaratur quidem,repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter indirecte,& directe: & dicendo,quòd hic vtroq; modo verificatur. Probatur autẽ quo ad conseruationem indirecte ex manifesto testimonio rerum corporalium,quarum multas videmus prohibere corruptionem aliquorum,vt sal respectu carnium &c. Quo ad conseruationem vero directe,probatur. Ab aliqua creatura depẽdet aliquis effectus ſm suũ esse. ergo multæ sunt causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus ſm esse. ergo idem effectus dependet in esse,primo quidem a Deo,secundario ab aliis, & tanto magis,quanto causa est proximior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoque consequentia est manifesta ex vi præcedẽtis articuli,in quo decisum est,quòd omnis creatura dependet a Deo ſm suum esse. Secunda similiter est ex se euidens, etiam quo ad ordinem dependentiæ adiectum: qui tamen ordo specialiter

digẽt oẽs creaturæ, vt dictum est*.

AD 4m dicendum,ꝙ conseruatio rerum a Deo non est per aliquã nouã actionẽ, sed p continuationẽ actionis,qua dat esse: ᶜ quæ quidẽ actio est sine motu & tempore,sicut etiam conseruatio luminis in aere est p cõtinuatũ influxũ a Sole.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.

AD SECVNDVM sic proceditur.Videtur ꝙ Deus immediate omnem creaturam cõseruet. Eadem.n.actione Deus est cõseruator rerum, qua & creator, vt dictum est: * sed Deus immediate est creator omnium. Ergo immediate est etiam conseruator.

¶2 Præt. Vnaquæq; res magis est proxima sibi, q̃ rei alteri: sed non pót communicare alicui creaturæ ꝙ conseruet seipsam. Ergo multo minus pót ei cõmunicari,ꝙ cõseruet aliam. Ergo Deus oĩa cõseruat absque aliqua alia causa cõseruãte.

¶3 Præt. Effectus conseruatur in esse ab eo quod est esse eius non solum ſm fieri, sed etiam ſm esse: sed omnes causæ creatę,vt videtur digẽt oẽs creaturæ, vt dictum est*.

AD 4m dicendum,ꝙ conseruatio rerum a Deo non est per aliquã nouã actionẽ, sed p continuationẽ actionis,qua dat esse: ᶜ quæ quidẽ actio est sine motu & tempore,sicut etiam conseruatio luminis in aere est p cõtinuatũ influxũ a Sole.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.

AD SECVNDVM sic proceditur.Videtur ꝙ Deus immediate omnem creaturam cõseruet. Eadem.n.actione Deus est cõseruator rerum, qua & creator, vt dictum est: * sed Deus immediate est creator omnium. Ergo immediate est etiam conseruator.

¶2 Præt. Vnaquæq; res magis est proxima sibi, q̃ rei alteri: sed non pót communicare alicui creaturæ ꝙ conseruet seipsam. Ergo multo minus pót ei cõmunicari,ꝙ cõseruet aliam. Ergo Deus oĩa cõseruat absque aliqua alia causa cõseruãte.

¶3 Præt. Effectus conseruatur in esse ab eo quod est esse eius non solum ſm fieri, sed etiam ſm esse: sed omnes causæ creatę,vt videtur

specialiter cõfirmatur, & authoritate Arist. attribuentis primo motui conseruationem perseuerãtiæ motus: motui vero secundo, alternationis: & authoritate astrologorum dãtiũ Saturno, qui est supremus, res fixas. ex hoc enim liquet, quòd causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum.

¶In responsione ad primũ aduerte,ꝙ cũ cõclusio sit particularis, scilicet quòd quædam res conseruãtur a Deo mediante, & argumentum in oppositum nõ cõcludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sic, non autem de aliis alio modo productis, facile potuisset responderi,quòd oẽs creaturas quo ad conditiones creatas, immediate cõseruat Deus,quo ad conditiones vero aliter ꝓductas mediate. Sed quoniam in prima rerũ institutione omnia fuerunt creata, etiam illa, quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis indiuiduis leonũ,& bouum &c. Idcirco argumentum applicatum ad prima instituta difficilius est, vt patet,& ad intentũ respicit responsio.

¶Ad cuius euidẽtiã scito, quòd res sunt in duplici ordine, q̃dã sunt, quibus creari conuenit per se:q̃dam vero quibus cõuenit per accidens. Per se autem conuenire dico, non quòd exigant quòd creentur,sed quia exigũt, quòd si fiunt,eorum factio sit creatio.Per accidens vero, quæ possunt fieri per creationem,& per aliam viam. Ea quæ per se creantur, a solo Deo conseruantur, & in his est necessario verũ, quòd eadẽ actio est conseruationis,& creationis.Talia sunt autem substãtiæ immateriales,& vniuersaliter ſgenerabilia, & incorruptibilia. Ea vero quæ per accidens creantur,non oportet a solo Deo conseruari, & in his conseruatio non est

fectus ab ea dependentis,sicut nulli effectui præstari potest quòd sit causa suijpsius,potest tamẽ ei præstari quòd sit causa alteriº, ita etiã nulli effectui præstari potest quòd sit suijpsius cõseruatiuus, ᵉ potest tamen ei præstari,quòd sit conseruatiuus alterius.

AD 3m dicẽdum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius, quantum ad hoc quòd acquirat nouam formam, vel dispositionẽ, nisi per modũ alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto. ᵉ Sed postquã formam, vel dispositionem induxit in effectu,absque alia immutatione effectus,huiusmodi formam conseruat. Sicut in aere prout illuminatur de nouo, intelligitur qđã mutatio: sed conseruatio luminis est absque aeris immutatione ex sola præsentia illuminantis.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilum redigere.Dicit enim Aug.* in lib.83.q. quòd Deus non est causa tendẽdi in non esse : hoc autem contingeret,si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus nõ potest aliquid in nihilum redigere.

¶2 Præt.Deus est causa rerum, vt sint,per suam bonitatem, quia vt Aug.† dicit in li. de Doct. Christi. Inquãtum Deus bonus est, sumº: sed Deus non potest non esse bonus.Ergo non potest facere, vt res non sint. quod faceret,si eas in nihilum redigeret.

¶3 Præt.Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquã actionẽ: sed hoc nõ pót esse, quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. unde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum, quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilũ redigere.

SED CONTRA est,quod dicit Iere.10.Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

RESPON. Dicendum, quòd quidam posuerunt,quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verũ, Deus non posset rem aliquam in nihilum redigere: sicut nõ potest.

creatio.Imaginandũ est.n. ꝙ Deus creando bouẽ, supplet vicem omnium mediarum causarum,quo ad hoc quòd est daret illi esse: sed statim ꝙ dedit esse,desinit supplere vicem aliarum causarũ respectu bouis illiº, & faciet vnamquãque causam in suo ordine habere influxũ sui per illũ, ac si fuisset ab eis productus. Et sic Deus in suo ordine cũ aliis causis me diis conseruat hunc bonem, quem tamẽ solus creauit.Et hoc est quòd in hac responsione breuiter dicitur,ꝙ Deus immediate omnia creauit, sed ordinẽ instituit, vt quædã ab his dependerent, a quibus conseruarentur.Hoc enim est verum quo ad creata p accidẽs, quæ immediate post creationem subiecit ordini causarum fęcundarũ: & cõsequẽter conseruandas instituit a causis secundis, & a se principaliter.

¶ *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.*

TItulus clarus.

¶In corpe duo. Primo, error oppositus: secũdo,conclusio responsiua.

¶ Quo ad primum duo primo error est, ꝙ Deus non potest aliquid in nihilũ redigere.Probat.Deus produxit res de necessitate naturæ. ergo nõ pót nõ dare esse. Antecedẽs suppo nitur. & cõsequẽtia probatur:quia Deus nõ est naturæ multiplicis Secũdo reprobatio erroris authoritate Scripturæ.

¶ Quoad secũdũ cõclusio rñsiua, Deus pót oĩa in nihilũ redigere.Probatur. Cõmunicare esse,ex libera prouenit volũtate Dei.ergo & cõseruare. ergo Deus pót nõ cõseruare,qđ est annihilare. Antecedens supponitur. Prima consequentia probatur: quia nihil aliud est conseruare, q̃ influxũ essendi cõtinuare.Secũda vero probat, qa sicut pót nõ dare esse antequã det,ita nõ cõtinuare postquàm dedit.

Li.4.ca.12. circa principium,to.3.

44 Li.8. super Gen.ad lit. ca.12.circa medium, tom.3.

46

509

Art.præc.

In corp.ar.

509

Ar.præce.

Ar.præced.

Li.1.de Cæl.& Mun. tex.34.

a 256

240

510 Ver.q.5.ar. 2 ad. 6. Et po.q.5.ar.3 & 4.Et quo li.4 q.3. ar. 1. *Q. 21. in medio.

†Li.1.de doctri.Christ. c.3.to.3.

Q.19.ar.4. a sua natura mutari. Sed sicut supra est habitum, *hæc positio est falsa, & a fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundū illud Psal. Omnia, quæcunque voluit Dominus, fecit. Hoc igitur quod Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate dependet: nec aliter in esse conseruat, nisi in quātum eis continue influit esse, vt
Art.1.& 2. huius qst. dictum est.* Sicut ergo antequā res essent potuit eis non cōmunicare esse, & sic eas non facere: ita postquā iā factæ sunt, potest eis non influere esse, et sic esse de
D. 896. D. 782. sisterent: quod est eas in [d] nihilum redigere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nō [d] esse nō habet causam per se, quia nihil potest esse, causa nisi inquantum est ens: ens autem per se loquēdo est causa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendēdi in non esse, sed hoc habet creatura ex seipsa, inquā tum est de nihilo. Sed per accidēs Deus potest esse causa, quòd res in nihilum redigantur, subtrahendo scilicet suam actionem a rebus.

AD 2[m] dicendum, quòd bonitas Dei est causa re-
518 rum, non quasi ex necessitate naturæ: [e]quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis, sed per liberam volūtatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suæ res non producere in esse, ita absque detrimēto suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

AD 3[m] dicendum, quòd si Deus rem aliquā redigeret in nihilum, hoc nō esset per aliquam actionē, sed per hoc, quòd ab agendo cessaret.

¶ *Super Quæstionis cētesimæ quartæ Articulum quartum.*

511 1.di.8.q.3. ar.2.co. Et po.q.5.art. 9.ad 1. TItulus clarus. ¶In corpe vna cōclusio respōsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur. Naturæ creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostēdit q̄ res non redigūtur in nihilum. ergo nihil omnino in nihilum redigitur.
tex.78. tomo.2. Antecedens quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: q̄a aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam vero, quia non pertinet ad gratiæ manifestationem annihilatio. probatur: quia magis diuina bonitas, & potentia ostenditur conseruādo. Consequentia vero probat̄, distinguēdo res, quæ fiunt in duos ordines. s. naturalium, & miraculosorum, & aperiendo
Q. sequenti, ar.6. q̄ res naturales ex naturis miraculose ex gratiæ manifestatione pensantur, q̄d probatur authoritate Apostoli 1. ad Corinth. 12.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum aliquid in nihilum redigatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videt̄ quòd aliq̄d in nihilū redigatur. Finis enim respōdet principio: sed a principio nihil erat, nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus: & ita creaturæ in nihilum redigentur.

¶ 2 Præt. Omnis creatura habet potentiam finitam: sed nulla potentia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phys.* probatur, quòd potentia finita non potest mouere tempore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitū: & ita quandoque in nihilū rediget̄.

¶ 3 Præt. Forma, & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

SED CONTRA est, quod dicit Eccl. 3. Didici q̄ omnia opera, quæ fecit De[o], pseuerāt in æternū.

RESPON. Dicendum, quòd eorum, quæ a Deo fiunt circa creaturam, quædam prouenium secūdum naturalem cursum rerum, quædam vero miraculose operat̄ præter ordinem naturalem creaturis inditum, vt infra dicetur.* Quę autē facturus est Deus secundum ordinem naturalem rebus inditū, considerari possunt ex ipsis rerum naturis. Quę vero miraculose fiūt, ordinātur ad gratię manifestationem, secundum illud Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Et postmodum inter cetera subdit de miraculorum operatione. Creaturarum autē naturæ hoc demonstrāt, vt nulla earum in nihilum redigatur: quia vel sunt immateriales, & sic in eis non est potentia ad non esse: vel sunt materiales, & sic saltem remanent semper secudum materiā, quæ incorruptibilis est[e], vtpote subiectum existens generationis, & corruptionis. Redigere etiam aliquid in nihilum nō pertinet ad gratiæ manifestationem, cū magis p hoc diuina potentia, & bonitas ostēdatur, q̄ res in esse conseruat. Vnde simpliciter dicēdū est, q̄ nihil omnino in nihilū rediget̄.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ hoc, q̄ res in esse productæ sunt, postquàm non fuerunt, declarat potētiā producentis: sed q̄ in nihilū redigerent̄, huiusmodi manifestationē impediret, cū Dei potētia in hoc maximæ ostendatur, q̄ res in esse conseruat, secundū illud Apostoli Hebr. 1. Portās oīa verbo virtutis suæ.

AD 2[m] dicendū, q̄ potentia creaturæ ad essendū est receptiua tātū: sed potentia actiua est ipsius Dei, a quo est influxus essendi. Vnde q̄ res in infinitū durēt, sequit̄ infinitatē diuinæ virtutis. Determinatur tamē quibusdam reb[us] virt[us] ad manendū tempore determinato, inquantū impediri possunt, ne pcipiant influxū essendi, q̄ est ab eo, ex aliquo contrario agente, cui finita virtus nō potest resistere tēpore infinito, sed solū tēpore determinato. Et ideo ea, q̄ nō habēt contrariū, quāuis habeant finitā virtutē, pseuerant in æternum.

AD 3[m] dicēdū, q̄ formæ, & accidētia nō sunt entia cōpleta, cū nō subsistāt, sed qdlibet eorū ē aliq̄d entis. Sic. n. ens dr̄, q̄a eo aliquid est. [e]& tamē eo modo, quo I 241 452 sunt, nō oīno i nihilū rediguntur, nō q̄a aliqua pars eorū remanet, sed remanet potentia materię, vel subiecti.

QVÆSTIO CV.

De mutatione creaturarum a Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE cōsiderandū est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarū a Deo. Et primo, de mutatione creaturarū. Secundo, de mutatione vnius creaturæ ab alia.

Circa primum quærūntur octo.

¶Primo quæritur, Vtrum Deus immediate possit mouere materiam ad formam.

¶Secundo, Vtrum immediate possit mouere aliquod corpus.

¶Tertio, Vtrū possit mouere intellectum.

¶Quarto, Vtrum possit mouere voluntatem.

¶Quinto, Vtrum Deus operetur in omni operante.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶In corpe vna conclusio respōsiua. Deus potest immediate mouere materiam ad formā. Probatur. Ens in potentia passiua potest immediate reduci in actū a potentia actiua, quæ eam in potestate sua continet. ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiam immediate. ergo potest moueri ad formam a Deo immediate. Antecedens patet. Prima cōsequentia probatur. Materia continetur sub diuina potentia. quod probatur: quia est producta a Deo. Secunda consequentia probatur, quia actus materiæ est ipsa forma.

¶ In responsione ad secundum, esto cautus, Nec itelligas p̄pter habere, aut non habere contrariū, res esse naturæ æternæ, aut temporalis: sed hæc est manifestatio a posteriori: quia. n. cælum, & intelligentiæ sūt talis naturę, ideo æterno conseruantur a Deo, & exē præ a contrariis, & non econuerso, vt patet in primo cæli. & similiter, quia hęc inferiora sunt talia, iō non sunt ex se cōteruabilia æterna, & sunt impedibilia a contrariis ne sint, & diuinum influxum percipiant &c.

¶Sexto, Vtrum possit aliquid facere prēter ordinem A rebus inditum.

¶Septimo, Vtrū oīa quæ sic Deus facit, sint miracula.

¶Octauo, De diuersitate miraculorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrū Deus possit immediate mouere materiam ad formam.

512 Infra q.110 ar.1. cor. Lib.7. Metaph.tex.28. nu.3. AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nō possit immediate mouere materiam ad formam. Sicut enim probat Philosophus in 7. Metaph.* formam in hac materia nihil facere potest, nisi forma quæ est in materia, quia simile facit sibi simile in materia: sed Deus non est forma in materia. ergo non potest causare formam in materia.

¶2 Præt. Si aliquod agēs se habeat ad multa, nullum eorum producet nisi determinetur ad vnum per aliLib.3.text. 38.com.2. quid aliud. vt. n. in 3. de Anima dicitur,* vniuersalis opinio nō mouet, nisi mediante aliqua particulari apprehēsione: sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam, nisi mediante aliquo particulari agēte.

¶3 Præt. Sicut esse cōe dependet a prima causa vniuer
q.9.art.4. sali, ita esse determinatum dependet a determinatis causis particularibus, vt supra habitum est: * sed determinatum esse alicuius rei est per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ non producuntur C a Deo, nisi mediantibus causis particularibus.

SED CONTRA est, quòd dicitur Genes. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

RESPON. Dicendū, q̄ Deus immediate pōt mouere materiā ad formā: quia ens in potētia passiua reduci pōt in actū a potentia actiua, quæ eā sub sua potestate continet. Cū igitur materia contineatur sub potestate diuina, vtpote a Deo [p]ducta, pōt reduci in actū per diuinā potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil aliud est, q̄ actus materiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ effectus aliquis
14 inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter. [c]Vno mō
136 secundū eandem speciē, vt homo generatur ab homi D
2 ne, & ignis ab igne. Alio modo secundū virtualē continentiā, prout. s. forma effectus virtualiter cōtinetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ, & corpora mineralia assimilantur Soli & stellis, quorū virtute generantur. Sic igitur effectus causę agenti similatur secundū totū illud, ad qđ se extendit virtus agentis. Virtus aūt Dei se extendit ad formam & materiā, vt supra habitū est. * Vnde cōpositū quod
44.art.1. 2. generatur, similatur Deo secundū virtualē continentiā, sicut similatur cōposito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositū generans pōt mouere materiā ad formam generando compositum sibi E simile, ita & Deus: non aūt aliqua alia forma non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angēli operantur circa hæc visibilia, non quidem imprimēdo formas, sed adhibendo corporalia semina. [c]
b 164 AD 2[m] dicendum, q̄ nō illa procederet, si Deus age
510 ret ex necessitate naturæ: sed quia agit per voluntatē, & intellectū, [c] qui cognoscit rōnes proprias omnium formarū, & nō solū vniuersales, inde est, q̄ pōt determinate hanc, vel illam formam materiæ imprimere.

AD 3[m] dicendum, hoc ipsum, q̄ causæ secūdæ determinantur ad determinatos effectus, est illis a Deo. Vñ De[us], qa alias causas ordinat ad determinatos effectus, pōt ēt determinatos effect[us] p̄ducere p seipsum.

¶ *Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.*

513 Opus.10.ar tic.1.& 5. TItulus clarus. ¶In corpe vna conclusio respōsiua. Deus potest immediate mouere q̄cunque corpus. Probatur dupliciter, primo necessario: secundo rōnabiliter. primo ergo sic. Eri oneū est Deum non posse p seipsum facere oēs determinatos effect[us] Ca. 1.2 medio illius. qui fiunt per quamcunque causam creatā. ergo Deus potest immediate mouere &c. Antecedens supponitur discussum i q. 25. Consequentia probatur: quia vnus effectuum creatarū causarum est mouere corpora, vt patet. Secundo, probat̄ sic. Omnis mot[us] vel est via ad formam, vel consequitur ipsam. ergo est ab eodem a Lib.8. Phy quo est forma. ergo pōt esse a Deo. Antecedēs declarat̄ in- sic.text.79. tom.2. ductione prima. Prima consequētia probat̄: quia eiusdem est dare formam & disponere ad eā, & dare consequentia, q̄d declaratur in igne. Secunda vero consequentia probat̄: quia q.25.art.2. Dei est dare formā, vt patet ex præcedentibus.

SED CONTRA. Opera sex dierū Deus fecit immediate, in quib[us] continetur motus corporū, vt patet per hoc qđ dr̄ Gen. . Congregētur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediate potest mouere corpus.

RESPON. Dicendum, quòd erroneum est dicere Deum non posse facere per seipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quācunque causam creatam. Vnde cum corpora moueantur immediate a causis creatis, nulli debet venire in dubium, quin Deus possit mouere immediate quodcunq; corpus. Et hoc quidem conueniens est ad ea, quæ supra dicta sunt.* Ar.1.huius Nam omnis motus corporis cuiuscunque, vel consequitur formam, sicut motus localis grauium & leuiū consequitur formam, quæ datur a generante, ratione cuius generans dicitur mouens: [c] uel est uia ad formā b aliquam, sicut calefactio est uia ad formam ignis. Eius- 511 dem autem est imprimere formam, & disponere ad formam, & dare motum consequentem formam. Ignis enim non solum generat alium ignem, sed etiā calefacit, & sursum mouet. Cum igitur Deus possit immediate formam materiæ imprimere, [c] cōsequens 512 est, ut possit secundum quemcunque motum corpus quodcunque mouere.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̄ duplex est tactus, s. corporalis, sicut duo corpora se tangunt: [c] & uirtua- 353 lis, sicut dicitur q̄ contristans tangit contristatum. Se- 362 cundum igitur primum contactum, Deus cum sit incorporeus, non tangit, nec tangitur: secundū aūt uir- c

tualem contactum tangit quidē mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dionysius, ꝙ non est tactus Dei, vt scilicet tangatur.

AD 2^m dicendum, quòd mouet Deus sicut desideratum, & intellectum. Sed non oportet, quòd semper moueat, sicut desideratum & intellectū ab eo, quod mouetur, sed sicut desideratum & motum a seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

Lib.8. Physic.text.78. 79.& 80.tomo.7. 251

AD 3^m dicendum, ꝙ Philosophus in 8. Phys.* intendit probare, ꝙ virtus primi motoris nō sit virtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Qđ probat per hoc, ꝙ potest mouere tēpore infinito: [c] virtus autem infinita, si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tempore, quod est impossibile. Ergo oportet ꝙ infinita virtus primi motoris sit non in magnitudine. Ex quo patet, quòd corpus moueri in non tempore, nō consequitur nisi virtutem infinitā in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus, quæ est in magnitudine, mouet secundum se totam, cum moueat per necessitatem naturæ. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quamlibet potentiam finitam. Quanto autem maior est potentia mouentis, tanto est maior velocitas motus. Cum igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur quòd potentia infinita nō moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunque temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed virtus, quæ non est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, ſm qđ eis conuenit. Et ideo cū corpori non possit esse cōueniens moueri in non tempore, non sequitur ꝙ moueat in non tēpore.

Super Quæstionis cēteſimaquintæ Articulum tertium.

ARTICVLVS III.

Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.

314

TItulus clarus, & clarior erit in corpore.

¶ In corpore tria. Primo, declarat qd, & quotuplex sit mouere intellectū. Scđo respondet quæsito. Tertio, epilogat.

Lib.9.text. 16.tom.3.

¶ Quo ad primum duo, Primo quid. Et dicit quòd mouere intellectum est dare formā, quæ est principium intellectualis operationis. declaratur a simili in corporibus, ex quib^9 nomen translatum est ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundo, quotuplex, & dicit quòd est duplex iuxta duplicē formā, scilicet virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

Li.3.de anima,tex.28. tom.2.

¶ Quo ad secūdum conclusio respōsiua bimembris est. Deus mouet intellectum creatum vtroq; modo, scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem. Probat prima pars primo. Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligēs. ergo est causa oīs virtutis intelligendi. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatem. Secunda vero, Primum in quolibet ordine est causa cæterorum. Deinde probatur secunda pars. Deus est primū. ens ergo in seipso omnia præexistūt intelligibiliter. ergo rationes intelligibiles omnium primo sunt in eo. ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur & quo ad præexistētiam, quia est prima causa: & quo ad modū, quia sunt in eo per modū eius: ipsum. n. supponit intellectualē esse. Secūda ē ex se euidens. Tertia similiter ex illa propositione, Primum in quolibet ordine: veruntamen in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ, vt sint.

¶ Quo ad tertium epilogus patet. Et nota, ꝙ lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia nō se habet, vt ratio intelligendi, sed vt efficaciam præstans intellectui, confortando & eleuando ipsum, vt superius de lumine gloriæ dictū est.

SED CONTRA. Docens mouet intellectum addiscentis: sed Deus docet hominem scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut in motib^9 corporalibus mouens dicitur quod dat formam, quæ est principium motus: ita dicitur mouere intellectum qđ causat formam, quæ est principiū intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principium in intelligente. Vnum scilicet, quod est ipsa virtus intellectualis, quod quidem principiū est etiam in intelligente in potentia. Aliud autem est principiū intelligēdi in actu, scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectum siue det intelligēti virtutem ad intelligendum, siue imprimat ei similitudinem rei intellectę. Vtroque autem mō Deus mouet intellectum creatum: ipse enim est primum ens immateriale. Et quia intellectualitas cōsequitur immaterialitatem, sequitur quòd ipse sit primum intelligēs. Vnde cum primum in quolibet ordine sit causa eorum, quæ consequuntur, sequitur quòd ab ipso sit omnis virtus intelligendi. Similiter cum ipse sit primū ens, & omnia entia præexistant in ipso sicut in prima causa, oportet quòd sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerum intelligibiles primo existunt in Deo, & ab eo deriuantur in alios intellectus, vt actu intelligant: sic etiam deriuantur in creaturas, vt subsistant. [c] Sic igitur Deus mouet intellectum, inquantum dat ei virtutem ad intelligendum vel naturalem, vel superadditam, & inquantum imprimit ei species intelligibiles, & vtrunque tenet, & conseruat in esse.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu, in quo est sicut a causa secunda, sed a Deo sicut a causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti, quòd intelligere possit.

AD 2^m dicendum, quòd lumen intellectuale simul cum similitudine rei intellectę est sufficiens principium intelligendi, secundarium tamen, & ab ipso primo principio dependens.

AD 3^m dicendum, quòd intelligibile mouet intellectum nostrum, inquantum quodammodo imprimit ei suam similitudinem, per quam intelligi potest. Sed similitudines, quas Deus imprimit intellectui creato, non sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt supra habitum est.* Vnde mouet intellectum creatum, cum tamen non sit ei intelligibilis, vt dictum est.† q.56.art.3. tq.12.a.2.

ARTI-

Super Quæstionis centeſimæquintæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, dicit quotuplex est mouere volūtatem: secundo, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum dicit, ꝙ voluntatem mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi. Declaratur a simili in intellectu ex p̄cedenti articulo. Et nota, ꝙ nō assimilat motionem voluntatis motioni intellectus quo ad habere similitudinē ab obiecto, quę sit principiū actus: quia in voluntate nō est talis progressus, qualis i intellectu, sed assimilat quo ad motionē absolute, q.a. s. vterq; mouet ab obiecto, q̄uis dissimiliter.

315 Infr.q.111. art.2.& q. 113.art.4. ad 2.2. qst. 4.art.6.& 1.q.80.ar.1. 2.2.di.15. q.1.ar.3.Et 3.contra c. 88.89.91.& 99.prin. Et verit.q.22. ar.9.

¶ Quo ad secūdum, conclusio respōsiua est, Propriū est Dei mouere voluntatem vtroq; modo, & maxime secundo. l. interius inclinando. hæc cōclusio declaratur, & probatur. Primo, quo ad primum modum. s. motionē obiectiuam, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficienti, & efficaci, idest, ꝙ ex natura obiecti sufficiat non ad alliciendum, sed ad efficaciter ducendum voluntatem in actū secundum respectu sui, & hoc ad differentiam aliorum. Non. n. differt Deus ab aliis p hoc, ꝙ ipse solus possit voluntatem obiectiue mouere, quoniā hoc potest quodlibet bonum: sed per hoc, ꝙ ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiue voluntatem mouere. Probatur autem sic, Sola virtus actiua excedens, aut adæquans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere. ergo solū bonū vniuersale pōt sufficienter efficaciterq; voluntatem mouere. ergo solus Deus implet voluntatem, & sufficienter eā mouet. Antecedens patet. & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale. qđ probatur: quia est eius obiectū qđ manifestatur. quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Scđa consequentia probatur: quia quælibet creatura est bonū particulare, Deus aūt vniuersale. Deinde probatur, quo ad scđm modum mouendi. s. dādo virtutē volitiuam sic. Inclinare in bonū vniuersale est primi mouentis. ergo inclinare in obiectū voluntatis. ergo dare velle. ergo dare virtutē volitiuā. Antecedens probatur: quia finis vltimus preportionat primo mouenti: qđ manifestatur exemplo in ciuilibus. Prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectū volūtatis. Scđa, quia velle nihil aliud est, q̄ inclinatio in tale obiectū. Tertia est per se nota: ens inquantū ens. est dare actū ab intrinseco, & potentiā: immo per hoc dr dare actū ab intrinseco, quia dat principiū eius. Et nota vim hui⁹ rationis, ꝙ nō loquitur de velle tali vel tali. i. specificato ad tale obiectū, sed de velle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, nō tale aut tale, & p̄in cipiū est, nō volūtas sic, aut hic affecta, sed voluntas vt sic. Et p̄terea, si Dei est dare hūc actum qui est velle, oportet vt eius sit dare voluntatē. Vltima aūt pars, s. ꝙ maxime propriū Dei sit mouere secūdo modo, propterea dicta est: quia mouere obiectiue voluntatem cōicatur aliis, quāuis non sufficienti efficacia. Mouere aūt ab intus nulli cōicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus fecit, & cōseruat illud. Ea q̄ de motione voluntatis essent hic differēda, iā dicta sunt supius. 322 c 322

ARTICVLVS IIII.

Vtrum Deus possit mouere uoluntatem creatam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus non possit mouere voluntatem creatā. Omne enim quod mouetur ab extrinseco, cogitur: sed voluntas nō potest cogi. Ergo non mouetur ab alio extrinseco: et ita non potest moueri a Deo.

¶ 2 Præt. Deus non potest facere ꝙ contradictoria sint simul vera. Hoc aūt sequeretur, si volūtatem moueret: nā voluntatē moueri est ex se moueri, & non ab alio. Ergo Deus non pōt voluntatē mouere.

¶ 3 Præt. Motus magis attribuitur mouenti, q̄ mobili. vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proijcienti. Si igitur Deus moueat voluntatem, sequitur quòd opera voluntaria non imputentur homini ad meritum, vel demeritum: hoc autem est falsum. Non igitur Deus mouet voluntatem.

SED CONTRA est, quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis velle, & perficere.

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut intellectus, vt dictum est,* mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit virtutem intelligendi: ita voluntas mouetur ab obiecto quod est bonū, & ab eo qui creat virtutem volendi. Potest autē voluntas moueri sicut ab obiecto, a quocunq; bono, non autem sufficienter & efficaciter nisi a Deo. Non. n. sufficienter aliquid potest mouere aliqđ mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adęquet virtutem passiuam mobilis. Virtus aūt passiua voluntatis se extendit ad bonum in vniuersali. Est. n. eius obiectum bonū vniuersale, sicut & intellect⁹ obiectū, est ens vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddam particulare bonum: solus autem Deus est bonū vniuersale. Vñ ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eā mouet. Antecedens patet. & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale. qđ probatur: quia est eius obiectū qđ manifestatur. quia intellectus obiectum est ens vniuersale. Scđa consequentia probatur: quia quælibet creatura est bonū particulare, Deus aūt vniuersale. Deinde probatur, quo ad scđm modum mouendi. s. dādo virtutē volitiuam sic. Inclinare in bonū vniuersale est primi mouentis. ergo inclinare in obiectū voluntatis. ergo dare velle. ergo dare virtutē volitiuā. Antecedens probatur: quia finis vltimus preportionat primo mouenti: qđ manifestatur exemplo in ciuilibus. Prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectū volūtatis. Scđa, quia velle nihil aliud est, q̄ inclinatio in tale obiectū. Tertia est per se nota: ens inquantū ens. est dare actū ab intrinseco, & potentiā: immo per hoc dr dare actū ab intrinseco, quia dat principiū eius. Et nota vim hui⁹ rationis, ꝙ nō loquitur de velle tali vel tali. i. specificato ad tale obiectū, sed de velle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, nō tale aut tale, & p̄in cipiū est, nō volūtas sic, aut hic affecta, sed voluntas vt sic. Et p̄terea, si Dei est dare hūc actum qui est velle, oportet vt eius sit dare voluntatē. Vltima aūt pars, s. ꝙ maxime propriū Dei sit mouere secūdo modo, propterea dicta est: quia mouere obiectiue voluntatem cōicatur aliis, quāuis non sufficienti efficacia. Mouere aūt ab intus nulli cōicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus fecit, & cōseruat illud. Ea q̄ de motione voluntatis essent hic differēda, iā dicta sunt supius.

Acquiesced.

AD 2^m dicendum, quòd mouere voluntarie est moueri ex se, idest, a principio intrinseco: sed illud principium intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se non repugnat ei, quod mouetur ab alio.

AD 3^m dicendum, quòd si volūtas ita moueretur ab alio, quòd ex se nullatenus moueretur, opera uoluntatis non imputarentur ad meritum, uel demeritum: sed quia per hoc quòd mouetur ab alio, non excluditur quin moueatur ex se, ut dictum est: * ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

ARTICVLVS V.

Vtrū Deus operetur in omni operante.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ Deus nō operetur in omni operante. Nulla. n. insufficientia est Deo attribuenda. si igitur Deus operat in omni

In solut.ad preced.arg.

516 3. cōtra ca. 66.& 67. Et lib.4. c.44. Et op. 3. c. 131. fin. & 145.

ipſæ res habent proprias operationes. Secundo, diſtinguit genera cauſarũ, vbi dicit tria, numerum, q̃ ſunt quatuor: differentiã reſpectu agere, quia vnum, ſ. materia, non principium, ſed ſubiectũ: cætera sũt principia actionis: & ordiné, qa primo finis: ſecũdo agens: tertio forma. ¶ Nota hic duo. Primo, q̃ quia hic non egemus generib⁹ cauſarum in ordine ad eſſe, ſed ad operari, vt patet ex titulo: ió litera nõ accepit formã in agente, aut in effectu, ſed inſtrumẽto, quoniam forma inſtrumenti non eſt niſi p̃p operationẽ. Secundo, q̃ litera diſtinguit genus cauſæ formalis ab efficiente, & aliis in ordine ad operationem. Factum eſt autem hoc iudicio meo, non q̃ ſupponaſ deciſa hæc quæſtio, an forma ſit cauſa operationis in genere cauſæ formalis, ſed propter duo, alterum manifeſtũ: alterum occultum. Manifeſtum eſt, q̃ cauſare operationẽ, vt forma, & vt agẽs, diſtinguuntur ſicut cauſare vt quo, & vt quod. Occultum vero eſt, an omnis operatio ſequens formã, ſequatur eam effectiue, finaliter, vel materialiter, & nulla ſequatur cã formaliter. Conſuetus enim ſermo obtinuit, vt dicamus etiam cauſas formales in operando in his, in quibus operatio reſultat ex ea, quaſi eſſe quoddam, vt in exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his, quæ pertinẽt ad intellectum contingit. Ratio autem ad oppoſitum videtur. Quouis autem modo ſit, vt ſermo præſens omnib⁹ opinionibus ſuperſit, diſtinctum eſt, Deum eſſe non cauſam formalem, ſed cauſam ratione formæ principiãtis omnis operationis, vt ẽt operationes attributas magis formis, q̃ agentibus intime cõprehenderet. Tertio, proponit concluſionẽ reſponſiuã in ſpeciali iuxta

operante, ſufficienter in quolibet operatur. Superfluũ igitur eſſet, q̃ agens creatũ aliquid operaretur. ¶ 2 Præt. Vna operatio non eſt ſimul a duobus operantibus, ſicut nec vnus numero motus põt eſſe duorũ mobiliũ. Si igitur operatio creaturę ẽ a Deo ĩ creatura operãte, nõ põt eſſe ſimul a creatura: et ita nulla creatura aliq̃d operatur. ¶ 3 Præt. Faciens dicitur eſſe cauſa operationis facti, inquantum dat ei formam, qua operatur. Si igitur Deus eſt cauſa operationis rerum factarum ab ipſo, hoc erit inquantum dat eis virtutem operãdi: ſed hoc eſt a principio quãdo rem facit. Ergo videtur quòd vlterius nõ operetur in creatura operante.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Iſa. 26. Oĩa opera noſtra operatus es in nobis Domine.

RESPON. Dicendum, q̃ Deum operari in quolibet operante, aliqui ſic intellexerunt, q̃ nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, ſed ſolus Deꝰ immediate omnia operaretur, puta, q̃ ignis non calefaceret, ſed Deus in igne, et ſimiliter de omnibus alijs. Hocaũt eſt impoſſibile. Primo quidẽ, quia ſic ſubtraheretur ordo cauſæ & cauſati a rebus creatis, quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agẽtis eſt, q̃ ſuo effectui det virtutẽ agendi. Secundo, quia virtutes operatiuæ, quæ in rebus inueniuntur, fruſtra eſſent rebus attributę, ſi per eas nihil operarentur: quinimmo omnes res creatæ viderẽtur quodammodo eſſe fruſtra, ſi propria operatione deſtituerentur, cũ omnes res ſint propter ſuam operationẽ. Semper.n. imperfectum eſt propter perfectius. Sicut igitur materia eſt ꝓpter formam, ita forma quæ eſt actus primus, eſt propter ſuam operationẽ, quæ eſt actus ſecundus: & ſic operatio eſt finis rei creatæ. Sic igitur intelligẽdum eſt Deum operari in rebus, quòd tamen ipſæ res propriam habeant operationem.

Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, q̃ cum ſint cauſarum quatuor genera, materia non eſt principium actionis, ſed ſe habet vt ſubiectum recipiens actionis effectum. Finis vero, & agens, & forma ſe habent vt actionis principium, ſed ordine quodam. Nã primum quidem principiũ actionis eſt finis, qui mouet agentem. Secundo vero, agens. Tertio autem, forma eius, quod ab agente applicatur ad agendum. Quãmuis & ipſum agẽs per formam ſuam agat, vt patet in artificialibus. Artifex enim mouetur ad agendum a fine, qui eſt ipſum operatũ, puta, arca, vel lectus, & applicat ad actionem ſecurim, quæ incidit per ſuũ acumen. Sic igitur ſecundum hęc tria Deus in quolibet operante operatur. Primo quidem, ſecundum rationem finis. Cum.n. omnis operatio ſit propter aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem eſt, vel apparet bonũ, niſi ſecundum quod participat aliquã ſimilitudinem ſummi boni, quod eſt Deus, ſequitur q̃ ipſe Deus ſit cuiuſlibet operationis cauſa, vt finis.

Similiter conſiderandum eſt, q̃ ſi ſint multa agentia ordinata, ſem per ſecundum agens agit in virtute primi. Nam primum agens mouet ſecundum ad agendum. Et ſecundum hoc omnia agunt in virtute ipſius Dei: et ita ipſa eſt cauſa omnium actionum agentium. Tertio, conſiderandũ eſt, q̃ Deus mouet nõ ſolum res ad operandum, quaſi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, ſicut etiam artifex applicat ſecurim ad ſcindendum, qui tñ interdum formam ſecuri non tribuit: ſed ẽt dat formam creaturis agẽtibus, & eas tenet in eſſe. Vnde non ſolum eſt cauſa actionum inquantũ dat formam, quæ eſt principiũ actionis, ſicut generans dicitur eſſe cã motus grauium & leuiũ: ſed ẽt ſicut conſeruans formas, & virtutes rerũ, prout Sol dicitur cã manifeſtationis colorũ, inquãtum dat, & conſeruat lumen, quo manifeſtantur colores. Et quia forma rei eſt intra rem, & tanto magis, quanto cõſideratur vt prior, & vniuerſalior, & ipſe Deus eſt proprie cã ipſius eſſe vniuerſalis in rebus omnibus, qđ inter oĩa eſt magis intimum rebus, ᶜ ſequitur q̃ Deus in omnibus intime operetur. Et pp hoc in ſacra ſcriptura operationes naturæ Deo attribuũtur quaſi operanti in natura, ſecundũ illud Iob. 10. Pelle & carnibus veſtiſti me, oſſibus & neruis compegiſti me.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus ſufficienter operatur in nobis ad modum primi agẽtis: nec pp hoc ſuperfluit operatio ſecundorum agentiũ.

AD 2ᵐ dicendũ, q̃ vna actio non procedit a duobus agẽtibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet quin vna & eadẽ actio procedat a primo, & ſecũdo agẽte.

AD 3ᵐ dicendum, quòd Deus non ſolum dat formas rebus, ſed etiam conſeruat eas in eſſe, & applicat eas ad agendum, & eſt finis omnium actionum, vt dictum eſt. *

In corp. ar.

hæc tria mẽbra, Deꝰ in quolibet operante operatur ſecundum hæc tria .ſ. finem, & agẽtem, & formam: & probat quo ad ſingulas partes ſingillatim. Et primo in rõne finis. Finis omnis operationis eſt bonũ verum, aut apparẽs, ergo participans ſimilitudinem ſummi boni. ergo ipsũ ſummum bonum. Deinde ſimiliter in ratione agentis, Primum agens mouet ſecundum ad agendum. ergo agit in virtute ipſius. ergo ipſe eſt cauſa omnium actionũ agentium. Demum ſecundum formam, vbi duo, primo dicit modum qũo hoc cõuenit Deo: ſecundo deducit duo corollaria ordinate, Deus eſt cauſa operationũ ſecundarum non ſolum vt agẽs, applicãs, & cõſeruans formas, quæ ſunt principia actionum. ergo eſt cauſa omniũ operationũ ſecundum formam. Antecedẽs declaratũ, & excludendo membra exẽplo artificis & generãtis graue: & declarando intentũ exemplo Solis, & luminis reſpectu manifeſtationis. Primũ corollariũ eſt, Deus operatur in oĩb⁹ intime. probatur. Forma eſt intra rẽ. ergo ẽtro vt prior & vniuerſalior cõſiderata, eſt interior. ergo ſm eſſe ẽ intima. ergo vt eſt a Deo. ergo Deus intime operatur in omnib⁹. Totus ꝓceſſus eſt clarus ex ſe: penultima vero conſequentia probatur ex eo, q̃ Deus eſt ꝓprie cã ipſius eſſe vniuerſalis in rebus, vt patet ex ſuperioribus. Secundum corollariũ, Operationes naturæ ꝓpterea attribuũtur Deo in Scriptura, vt in Iob 20.

39

ARTI-

Super Quæſtionis conſimæquintæ Articulum ſextum.

TItulus, Poſſit facere, non eſt quæſtio de potentia, ſed de actu exercito ipſius: an ſcilicet, de facto poſſit exire in actum faciendi aliquid præter ordinem inditum.

¶ In corpore duo. Primo diſtinguit ly, ordinem: ſecundo, reſpondet quæſtio. Quo ad primũ quatuor ſunt, diſtinctio ordinum, ordinatio eorũ, habitudo cauſarum ad eos, & explanatio exẽplaris. Diſtinctio eſt. Ordines multiplicantur Secundum multiplicationem cauſarum. Probatur. Quælibet cauſa habet rationẽ principii. ergo a qua libet cauſa derivatur aliquis ordo in ſuos effectus. ergo ordines multiplicantur ſecundum multiplicationem cauſarum. ¶ Circa primam cõſequentiã huius probationis dubitatur, vnde valeat. Ex hoc enim quod habet rationem principii, bene ſequitur. ergo eſt caput ordinis inter ſe, & effectũ: ſed non ſequitur. ergo ab ea eſt aliquis ordo in effectibus, ũ non oporteat omnem cauſam habere plures effectus, in quibus ponat ordinẽ, vt patet de cauſis vniuocis. ¶ Ad hoc dicitur, quòd cum hic ſit ſermo de cauſa principali in aliquo ordine, & non de inſtrumentali, quæ nõ cauſa, ſed cauſæ inſtrumentum dici debet, vt 12. Meta. com. 24. dicit Alex. & in cõſequente duo includantur, ſcilicet, pluralitas effectuum, & ordo in eis a cauſa: ſi recte perſpiciamus, ordo directe infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum ſupponitur aut vniuerſaliter, aut accommode. Vnde conſequentia poteſt habere duos ſenſus. Primus eſt ſupponendo, quòd omnis cauſa habeat plures effectus, & tunc conſequentia eſt optima: quia cum pluralitas non ſit ſine ordine, alioquin eſſet confuſio, & cauſa habet rationem principii, a quo ſcilicet illi deriuantur, ergo ab ea eſt ordo illorum. Secundus eſt, accommodando conſequens ad cauſas habentes plures effectus: & tunc etiam conſequentia eſt optima, Cauſa eſt principium. ergo in cauſis habentibus plures effectus, a cauſa eſt ordo illorum ratione iam dicta: & iſta via eſt planior, & ſufficit propoſito, Cauſa enim eo quòd habet rationem principii, & negatiue in illo ordine & poſitiue, ſequitur. ergo ab ea eſt ordo in effectu ſiue ad ipſam cauſam, ſiue in ſeipſo multiplicato, & ſic vbi ſunt plures effectus, aperte ſequitur ordinem in eis eſſe, & eſſe a cauſa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium reſpectu generantis, vel plures paſſiones, vt liquefactio ceræ, & induratio luti: vel plures cooperationes ſecundum pluralitatem inferiorum, vt generatio bouis & leonis, vt ſunt a Sole: vel plures effectus ordinate ſe cõſequentes, vt leuitas ſequitur formã ignis geniti &c. & ſic potuit ſupponi pluralitas effectuum vniuerſaliter, & conſequenter ſuſtineri poteſt primus ſenſus: quoniam nulla eſt cauſa per ſe & principalis, quæ non ſit cauſa ſaltem duorum, veluti ſubiecti & paſſionis.

¶ Ordinatio vero horum ordinum eſt, quòd vnus cõtinetur ſub altero, probatur: quia cauſa continetur ſub cauſa. Habitudo autem cauſarum ad ordines hos eſt, quòd cauſa ſuperior non continetur ſub ordine cauſæ inferioris, ſed econuerſo. Manifeſtatio demum eſt ab exemplo in politicis, in parte & ordine domus, rectore & ordine ciuitatis, rege & ordine regni, & clara eſt liſa.

ARTICVLVS VI.

Vtrum Deus poſſit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

AD SEXTVM ſic proceditur. Videtur q̃ Deus non poſſit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit.n. Auguſt.* 26. contra Fauſtũ Deus conditor & creator omnium naturarum nihil contra naturam facit: ſed hoc uidetur eſſe contra naturam, quod eſt præter ordinem naturaliter rebus inditũ. Ergo Deus non poteſt facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

¶ 2 Præt. Sicut ordo iuſtitiæ eſt a Deo: ita & ordo naturæ: ſed Deus non poteſt facere aliquid præter ordinem iuſtitiæ. faceret enim tũc aliquid iniuſtum. Ergo non põt facere aliquid præter ordinẽ naturę.

¶ 3 Præt. Ordinem naturæ Deus inſtituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur quòd ipſe ſit mutabilis, quod eſt inconueniens.

SED CONTRA eſt, quod Auguſt.* dicit 26. contra Fauſtum, q̃ Deus aliquando aliquid facit contra ſolitum curſum naturæ.

RESPON. Dicendum, quòd a qualibet cauſa deriuatur aliquis ordo in ſuos effectus, cum quælibet cauſa habeat rationem principij. Et ideo ſecundum multiplicationem cauſarum multiplicantur & ordines, quorum vnus continetur ſub altero, ſicut & cauſa cõtinetur ſub cauſa: vnde cauſa ſuperior nõ continetur ſub ordine cauſæ inferioris, ſed econuerſo, cuius exemplũ apparet in rebus humanis. Nam ex patre familias dependet ordo domus, qui continetur ſub ordine ciuitatis, qui procedit a ciuitatis rectore, cum & hic cõtineatur ſub ordine regis, a quo totum regnum ordinatur. Si ergo ordo rerum conſideretur prout dependet a prima cauſa, ſic contra rerũ ordinem Deus facere non poteſt. Sic enim ſi faceret, faceret contra ſuam præſcientiã. Si vero conſideretur rerũ ordo, prout dependet a qualibet ſecundarum cauſarum, ſic Deus poteſt facere præter ordinem rerum: quia ordini ſecundarum cauſarum ipſe non eſt ſubiectus, ſed talis ordo ei ſubijcitur: quaſi ab eo procedens, nõ per neceſſitatem naturę, ſed per arbitriũ volũtatis. Potuiſſet enim & alium ordinem rerum inſtituere. Vnde & poteſt præter hunc ordinem inſtitutũ agere cum voluerit, puta, agendo effectus ſecundarum cauſarum ſine ipſis, ᵉ vel producendo aliquos effectus, ad quos cauſę ſecundæ non ſe extẽdunt ᵉ. Vnde & Auguſt.* dicit 26. cõtra Fauſtum, quòd Deus cõtra ſolitum curſum naturæ facit, ſed contra ſummam legem nullo modò facit, quia contra ſeipſum non facit.

¶ Quo ad ſecũdum reſpondetur quæſito duabus concluſionibus, ſuxta duos ordines illatos ex præmiſſis. Diſtinctio ex præmiſſis illata eſt, quòd in rebus eſt duplex ordo, vnus vt ſunt a prima cauſa: alter, & hic eſt multiplex, vt ſunt a cauſis ſecundis. Prima concluſio reſponſiua eſt. Deus non poteſt facere contra ordinẽ rerum, vt dependet a prima cauſa. probatur ducendo ad impoſſibile: quia ſi faceret contra talem ordinem, faceret cõtra præſcientiam ſuam, quod ẽ impoſſibile. ¶ Aduerte hic ex tertio contra Gen. cap. 98. quomodo poteſt dupliciter intelligi iſta concluſio, ſcilicet aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationem ordinis. Et quòd ſecundo modo intelligitur hic, non primo. vide ibi circa principium cap. ¶ Secunda concluſio reſpõſiua eſt, Deꝰ poteſt facere præter ordinem rerũ, prout dependet ex qualibet ſecundarum cauſarum. probatur, declaratur & cõfirmatur. Probatur quidem. Talis ordo ei ſubiicitur, vt procedens ab eo per arbitrium voluntatis. ergo poteſt præter talem ordinẽ agere. Antecedens habet tres partes. Prima patet ex præmiſſis, quia .ſ. cauſa ſuperior non ſubiicitur inferiori ordini, ſed econuerſo. Secunda pro conſtanti ſupponitur, ex quo omnia ſunt a Deo. Tertia vero probatur: quia potuiſſet alium ordinem inſtituere. Cõſequentia autẽ hic breuitatis cauſa relinquitur, quaſi euidens: ſed in tertio contra Gen. ca. 99. in principio probatur ex differentia inter agens naturale, & liberum in hoc, q̃ naturale oportet agere ſecundum vltimum virtutis ſuæ, & conſequenter effectũ ſimillimũ, & conſequenter non põt immediate agere effectũ propriũ cauſarum ſecundarum: cauſam vero libere agentem nõ oportet ſic agere, ſed põt agere immediate imperfectiſſimum effectũ, vtendo virtute ſua vt vult, vt patet in artifice perfectiſſimo, potente tñ, ſi vult, facere opus imperfectũ, quale nouitius in arte faceret. Declaratur vero ponẽdo duos modos, quibus Deus præter hũc ordinẽ facit, & patet in litera. Cõfirmatur aũt authoritate Aug. nõ ſolã hæc, ſed prima cõcluſio ſimul, vt patet in lſa. ¶ Circa vtranq; concluſionem ſimul dubium occurrit: quia aut hic eſt ſermo de poſſe Dei abſolute, & ſic conſtat quòd poteſt Deus cõtra vtrunq; ordinem, nec ſequitur aliquis defectus præſcientiæ ſiuinæ: aut eſt ſermo de poſſe Dei, quo ad exercitium actus de facto: & ſic etiam nulla eſt differentia inter vtrunq; ordinem: quoniam ſicut Deus præſciuit primum ordinem, ita & alios: & quemadmodum ſi præter primum ordinem faceret, faceret contra præſcientiam, ita ſi præter alios ordines faceret, faceret contra præſcientiam ſuam: & ſic tota litera ruere videtur. ¶ Ad hoc breuiter dꝛ, q̃ vt in titulo patet, hic ẽ ſermo de potẽtia Dei ſcõ mõ, & q̃ quis vterq; ordo ſit ꝓſcitꝰ & inſtitutus a

Prima S. Tho. TT 3 Deo

Deo ab æterno: agere tñ p̃ter primũ læderet præsciam, præter alios autem non. Ad cuius euidentiã scito, quòd omnis executio causæ secũdæ infert executionẽ in causa prima: quia ab actione illius pẽdet omnis actio, nõ aũt econuerso: quia põt causa prima p̃ seipsam solam exequi, & perficere aliquid. & inde est qđ fieri aliquid præter executionem primæ causæ é impossibile: fieri aũt aliquid p̃ter executionẽ cuiuscũque, & omnium simul causarum secũdarum, non inconuenit. Cum autem ordo rerum ad primã causam attẽdãt penes executionẽ primæ causæ, ordo autẽ earum ad alias causas attendatur penes executiones illarũ, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quòd cõtineat quicquid per ipsam primam causam qualitercunque exequendũ est: ratio autem cuiuscunque alterius ordinis in diuina præscientia, nõ continet nisi quicquid est p̃ talem causam exequendum. & ideo non inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rõnes, ac præsciẽtias partiales, vt ita dixerim, eorum. Sed inconueniens manifeste esset, quòd præter ordinis primi rationem aliquid fieret: sic enim deficiẽs, aut mutabilis diuina præscientia conuincereꝛ: quoniam vt dictum est, debeẽ tali rationi comprehensio omnium exẽ eutioni mandatorũ qualitercunque, per primam causam, extra quæ ñihil fieri de facto potest, quãuis de potentia absoluta multa possibilia reſtent, quæ nunquãm erunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ quintæ Articulum septimum.*

TItulus clarus ex articulo præcedenti.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue. Omnia quæ fiunt a Deo præter causas nobis notas, miracula dicũtur. Probatur. Miraculũ dicitur non per comparationem ad diuinam potentiã, sed facultatem naturę excessę. ergovnũ est malus alio. Antecedens quo ad primam partem patet, quia respẽctu diuinæ potentiæ quodlibet est minimum, quod probaꝫ authoritate Isaiæ, omissa ratione de infinitate potentiæ diuinæ. Quo ad secundam vero partem relinquitur per se nota, quasi per locum a diuisione. Cõsequentia vero probatur, quia natura secũdũ triplicem gradũ excedi potest. Primo secundum subſtantiã facti: secũdo ſm materiã in qua: & tertio ſm modũ faciendi &c. oĩa clara sũt.

¶ Circa primũ gradũ miraculorum dubiũ occurrit, qñ hic dicitur, quòd excedẽtia facultatẽ naturæ secundũ subſtantiã facti, tenent summũ locum in miraculis.

¶ In rẽsione aũt ad primũ p̃cedentis articuli dictũ est, quòd creatio & iustificatio ſpii nõ sunt proprie miracula, quia non sunt nata fieri per causas secundas. Igitur si rõ hæc ibi assignata est bona, excessus naturæ secundum subſtantiã facti minuit rationẽ miraculi. ergo nõ cõſtituit summũ gradũ eorũ, vt hic dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, qꝺ excedentia ſm subſtãtiam facti: sunt in duplici differentia. Quædam pertinent ad communẽ influẽtiam: quædam vero ad ſpecialem influxũ. Pertinentia ad communem influẽtiã sunt, & quæ Deꝰ vt primũ agẽs quasi suprema natura facit, vt creatio, cõſſeruatio, ordinatio vniuersi, & partiũ eius nõ aliter possibiliũ, q̃ per creationẽ &c. & quæ Deus vt tale agẽs, pura glorificator, manifestato nobis ordine facit, vt iustificatio impii, collatio gratiæ &c. Et hæc meritò minuũt rationem miraculi, quia a Deo sunt non vt ignota causa. Et notas, miracula dicũtur. Probatur. Miraculũ dicitur ab admirationis plenitudine. ergo quæ fiunt a Deo præter causas nobis notas, dicunt miracula. Antecedens supponitur, & manifestatur quid ſporter, ostendẽdo qd habeat ex admiratiõe, scilicet causam ignotam effectus patẽtis: & quid ex plenitudine, scilicet occultationem causæ, non respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic insinuatur quædam probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculũ, quia illud dicitur ex parte, scilicet respectu huius: hoc non, nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Consequentia probatur, quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idẽ intendit in conclusione, quod per causas secundas, seu naturales in titulo.

¶ In rẽsione aũt ad primũ p̃cedentis articuli dictũ est, quòd creatio & iustificatio ſpii nõ sunt proprie miracula, quia non sunt nata fieri per causas secundas. Igitur si rõ hæc ibi assignata est bona, excessus naturæ secundum subſtantiã facti minuit rationẽ miraculi. ergo nõ cõſtituit summũ gradũ eorũ, vt hic dicitur.

¶ Ad hoc dicitur, qꝺ excedentia ſm subſtãtiam facti: sunt in duplici differentia. Quædam pertinent ad communẽ influẽtiam: quædam vero ad ſpecialem influxũ. Pertinentia ad communem influẽtiã sunt, & quæ Deꝰ vt primũ agẽs quasi suprema natura facit, vt creatio, cõſſeruatio, ordinatio vniuersi, & partiũ eius nõ aliter possibiliũ, q̃ per creationẽ &c. & quæ Deus vt tale agẽs, pura glorificator, manifestato nobis ordine facit, vt iustificatio impii, collatio gratiæ &c. Et hæc meritò minuũt rationem miraculi, quia a Deo sunt non vt ignota causa. Et

Ad primvm ergo dicendũ, quòd cum aliquid contingit in rebus naturalibus præter naturam inditam, hoc potest dupliciter cõtingere. Vno modo per actionem agentis, qui inclinationem naturalem non dedit: sicut cum homo mouet corpus graue sursum, quod non habet ab eo vt moueatur deorsum: & hoc est contra naturam. Alio modo per actionem illius agẽtis a quo dependet actio naturalis: & hoc non est contra naturam, vt patet in fluxu & refluxu maris, qui non est contra naturam, quãmuis sit præter motum naturalẽ aquæ, quæ mouetur deorsum. Est enim ex impressione cę lestis corporis, a quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cũ igitur naturæ ordo sit a Deo rebus inditus, si quid p̃ter hunc ordinem faciat, non est contra naturam. Vnde Aug. *dicit 26. contra Faustum, quòd id est cuilibeꝫ rei naturale, quod ille fecerit, a quo est omnis modus, numerus, & ordo naturæ.

Ad 2m dicendum, qꝺ ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam, quæ est regula oĩs iustitiæ: & ideo præter hunc ordinem, Deus nihil facere potest.

Ad 3m dicendum, quòd Deus sic rebus certũ ordinem indidit, vt tamen sibi reseruaret, quod ip se aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cum p̃ter hunc ordinem agit, non mutatur.

D.628.

Li.26.contra Faustũ, ca. 3. ante mediũ, tomo.6.

Articvlvs VII.

Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

Ad septimvm sic proceditur. Videtur quòd non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi, & etiam animarum, & iustificatio impij fiunt a Deo præter ordinem naturalem. nõ enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis: & tamen hæc miracula non dicuntur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶ 2 Præt. Miraculum dicitur aliquid arduum & insolitum præter facultatem naturæ, & spem admirantis prouenieꝫ: sed quædam fiunt præter naturæ ordinem, quæ tamen non sunt ardua: sunt enim in minimis rebus, sicut in restauratione gemmarum, vel sanatione ægrorum. Nec etiam sunt insolita, cum frequenter eueniant: sicut cũ infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarentur. Nec etiam sunt supra facultatem naturæ, vt cum aliqui sanantur a febribus. Nec etiam supra spem, sicut resurrectionem mortuorum omnes speramus, quæ tamen fiet p̃ter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt p̃ter naturæ ordinem, sunt miracula.

¶ 3 Præt. Miraculi nomen ab admiratione sumitur: sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt p̃ter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis, sicut cum Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discẽtes. Ergo non omnia quæ fiunt p̃ter ordinem naturæ, sunt miracula.

Sed contra est, qđ Aug. *dicit 26. contra Faustum. quòd cũ Deus aliquid facit contra cognitũ nobis cursum solitũq; naturæ, magnalia, vel mirabilia nominant.

Respon. Dicendum, quòd nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit, cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratꝰ cũ videt eclipsim Solis, & ignorat causam, vt dicit in principio Metaph. Potest autem causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota, quæ tamen est alijs incognita. Vnde aliquid est mirũ vni, quod non est mirum alijs: sicut eclipsim Solis miratur rusticus, non autem astrologus. Miraculum autem dicitur quasi admiratione plenum, quod scilicet habet causam simpliciter, & omnibus occultam: hæc autem est Deus. Vnde illa quæ a Deo fiunt p̃ter causas nobis notas, miracula dicuntur.

Ad primvm ergo dicendum, qꝺ creatio, & iustificatio impij, etsi a solo Deo fiant, nõ tamẽ proprie loquendo, miracula dicuntur: quia nõ sunt nata fieri per alias causas, & ita non contingunt p̃ter ordinẽ naturę, cũ hęc ad facultatem naturę non pertineant.

Ad 2m dicendum, qꝺ arduum dr miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, sed quia excedit facultatem naturę. Similiter etiam insolitũ dr, nõ quia frequenter non eueniat, sed quia est p̃ter naturalẽ consuetudinẽ. Supra facultatẽ aũt naturę dr aliquid non solum pp substantiam facti, sed etiam pp modum, & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur, non supra spem gratiæ, quæ est ex fide, per quam credimus resurrectionem futuram.

Ad 3m dicendum, qꝺ scientia Apostolorum q̃uis secundum se non fuerit manifesta, manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

L.26.c.8. a medio. tom.6.

Articvlvs VIII.

Vtrum unum miraculũ sit maius alio.

Ad octavvm sic proceditur. Videtur qꝺ vnum miraculum non sit maius alio. Dicit enim Augustꝰ. *in epistola ad Volusian. In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis: sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. ergo vnum non est maius alio.

¶ 2 Præt. Potentia Dei est infinita: sed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandum, quòd faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnum miraculum nõ est maius altero.

Sed contra est, quod Dominus dicit Ioan. 14. de operibus miraculosis loquens Opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

Respon. Dicendum, quòd nihil potest dici miraculum ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunque factum diuinæ potẽtiæ comparatum est minimum, secundum illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum staterę reputatę sunt: sed dicitur aliquid miraculum per comparationem ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatẽ naturæ, secundum hoc maius miraculum dicitur. Excedit autem aliquid facultatem naturę tripliciter. Vno modo quantum ad subſtantiam facti, sicut quòd duo corpora sint simul, vel quòd Sol retrocedat, aut quòd corpus humanum glorificetur, quod nullo modo natura facere põt: & ista tenent summum gradum ĩ miraculis. Secundo aliquid excedit facultatem naturæ, non quantum ad id quod fit, sed quantum ad id, in quo fit: sicut resuscitatio mortuorum, & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare vitam, sed non in mortuo: & potest præstare visum, sed non cæco: & hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturæ, quantum ad modum, & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito p̃ virtutẽ diuinam a febre curatur absque curatione, & consueto processu naturæ in talibus: & cum statim aer diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis, sicut factum est ad preces Samuelis, & Eliæ: & huiusmodi tenent infimum locũ in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus, secundum, quod diuersimode excedunt facultatem naturæ. Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVAESTIO CVI.

Quomodo una creatura moueat aliã, in quatuor articulos diuisa.

Deinde considerandum est quomodo vna creatura moueat aliam. Erit autem hęc consideratio tripartita, vt primo cõsideremus, quomodo angeli moueant, qui sunt creaturæ pure spirituales. Secundo, quomodo corpora moueant. Tertio, quomodo homines, q̃ sunt ex spirituali & corpali natura cõpositi.

¶ Circa primum tria consideranda occurrũt. Primo, quomodo angelus agat in angelum. Secundo, quomodo in creaturam corporalem. Tertio, quomodo ĩ homines.

¶ Circa primum considerare oportet de illuminatione, & locutione angelorũ, & ordinatione eorum adinuicem tam bonorũ, q̃ malorũ.

Circa illuminationẽ quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrũ vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando.

¶ Secũdo, Vtrum vnus moueat voluntatem alterius.

¶ Tertio, Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem.

¶ Quarto, Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus, quæ cognoscit.

Articvlvs primvs.

Vtrum unus angelus illuminet alium.

Ad primvm sic procedi tur. Videtur qꝺ vnus angelus non illuminet alium. Angeli enim eandem beatitudinem possident nunc, quam nos in futuro expectamus: sed tunc vnus homo non illuminabit alium, secundum illud Iere. 31. Non docebit vltra vir proximum suum, & vir fratrem suum. Ergo etiam nunc vnus angelus non illuminat alium.

¶ 2 Præt. Triplex est lumen in angelis, naturæ, & gratiæ, & gloriæ: sed angelꝰ illuminatur lumine naturæ a creante, lumine gratiæ a iustificante, luminę glorię a beatificante, quod totum Dei est. Ergo vnus angelus nõ illuminat alium.

¶ 3 Præt. Lumen est forma quędã mẽtis: sed mẽs rõnalis a solo Deo formaꝫ nulla ĩterposita creatura, vt Aug. †dicit ĩ lib. 83. qõ. Ergo vnus angelꝰ nõ illuminat mẽtẽ alterius.

Sed contra est, qꝺ dicit Dio. *.8. cap. cęl. hierar. qꝺ angeli secũdę hierarchię purgant, & illuminant, & pficiunt p angelos primę hiera. de his dictum est in, præcedẽti articulo, quòd non sunt proprie miracula. Et ratio ibi assignata, qa scilicet non sunt nata fieri per causas secundas, optima est, si ponderetur ly nata fieri, & applicetur negatio ad medias causas tantum: quasi diceretur, hæc sunt de genere eorũ, quæ sunt nata fieri, tẽsi, habẽt quasi naturalem cursum in vniuerso, & nõ medias causas secũdas. Oportet n. ad miraculi rationẽ & quòd sit p̃ter causas secundas, & non sit a Deo qua si ſm naturam, quia sic est causa nota, vt tamen sunt ita quæ pertinẽt ad communem influentiã. Ad specialẽ aũt influxũ Dei pertinent, quæ solus præter causas secũdas ſm ordinẽ sibi soli notũ facit &c. & talia excedentia ſm subſtantiã facti naturã, sunt in primo gradu miraculorum, vt transubſtantiatio panis in corpꝰ Christi, & incarnatio verbi &c.

¶ *Super Quæstionis centesimæ sextæ Articulum primum.*

520 2.dist.9.ar.2. Et dist.11.q. 2.ar.1. Et veri.q.9.ar. 1.Et 1.cor. 13.

518 Po.q.6.art. 2.Et 2. dist. 18.q.1.art. 3.Et 3.contra ca.101. & 102.

INtitulo aduerte, qꝺ quis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatiõe, qñ nihil aliud est q̃ locutio quædã illuminatiua, illuminatio tñ est prior locutione, vt est motio, atq; gubernationis diuinæ effectus, qñ illuminatio per se importat actionẽ perfectiuam alterius, locutio aũt non. Et ideo hoc in loco prius de illuminatione, q̃ de locutione determinatur. Põt quoq; & alia rõ huius ordinis reddi, s. qꝺ illuminatio est naturaliter prior locutiõe, sicut naturale aĩali, & hoc ſm nominis rationem: q̃uis secundum suppositionẽ in tali materia secundũ veritatẽ locutio sit prior illuminatiõe. Quæstiones. n. ordinanꝫ ſm rõnes q̃stionũ in cõmuni, & non secundum ordinem cõclusionũ decidẽdarum.

Q.51. non pro. a fine, tom.4.

*ca.8. parũ ante mediũ et c.6. Eccl. hierarch.

¶ In corpore tria. primo proponitur conclusio rñsiua affirmati ue ſ. Vnus angelus illuminat aliũ. Secundo determinat quid ſit illuminare in angelis, & dicit q̃ eſt manifeſtare alii veritatẽ cognitã. Et probatur dupliciter, primo ex rõne illuminatiõis, q̃ habetur ex authoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis aſſignata ad Eph. 5. ſecundo ex authoritate Dionyſ. 7. cap. cæl. hierarch.

¶ Aduerte hic, q̃ manifeſtare aliquod ignotũ contingit dupliciter. Vno modo per ſimplicem præſentationem obiecti: ſicut habens pomũ occultatum, proferens illud in mediũ, manifeſtat videntibus. Alio modo per adhibitionem luminis adiuuantis, vt patteat alicui qđ occultũ erat: ſicut addens candelã dicitur manifeſtare quod priori lumine diſcerni non poterat. Manifeſtare primo modo non eſt illuminare, vt de ſe patet: ſed manifeſtare ſecundo modo eſt illuminare. Vnde in litera ad ſignificandũ quòd illuminare non eſt quodcunque manifeſtare, dicitur quòd illuminare eſt manifeſtationẽ agnitæ veritatis tradere. vbi expreſſe vtrunque poſuit de ratione illuminationis. ſ. offerre veritatem cognitam, & manifeſtationem illius, quod eſt per lumen adhibitũ. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectum ſimpliciter offert, iſta vero obiectum ſimul cum lumine.

*Ca. 7. poſt medium.

*Q. præceden. art. 3.

¶ Tertio ponit duos modos, quibus vnꝰ angelus illuminat aliũ angelum, & ſic ponitur concluſio reſponſiua in ſpeciali bimembris, Vnus angelus illuminat alium angelum & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte ſimilitudinis rei intellectę. Probatur primo prima pars, & ſecundo ſecunda. Prima pars probatur, & declaratur ſic, Virtus imperfectioris corporis confortatur ex ſituali propinquitate perfectioris corporis. ergo virtus intellectualis inferioris angeli cõfortatur ex conuerſione ſuperioris angeli ad ipſum, ergo vnus angelus illuminat alium, fortificando virtutem intellectiuam. Antecedens declaratur exemplariter, in minus & magis calido. conſequentia vero probatur: quia hoc facit ordo conuerſionis in ſpiritualibus, quod ordo propinquitatis in corporalibus. Secunda vero pars probatur ſic. Superior angelus veritatem ſic vniuerſaliter nouit, vt improportionata ſit inferiori. ergo diſtinguit vt ab inferiori capiatur, ergo illuminat illum ex parte ſimilitudinis rei cognitæ. Antecedens patet ex ſupradictis. Prima conſequentia probatur, quia connaturale eſt inferiori particularius recipere: & declaratur exemplo apud nos magiſtri & diſcipuli, Et cõfirmatur authoritate Dionyſii. 14. cap. Secunda conſequentia eſt per ſe nota.

¶ Circa primã partẽ cõcluſionis, & eius probationẽ occurrit dubiũ tactũ a Durando & Aureolo, conſiſtens in hoc. Confortatio iſta aut fit p actionẽ vniꝰ in alium, aut p concurſum amborũ ad vnũ cõem effectum. Si per actionẽ, dupliciter poteſt intelligi, aut cauſando intẽſius lumẽ intellectus, aut adhibẽdo aliqđ nouũ lumẽ: Sed nullo horũ modorum poteſt verificari. ergo. Quòd. n. ibi nõ ſit intenſio luminis, patet ex eo, q̃ lumẽ virtutis intellectiuę, de quo eſt ſermo, nõ ſuſcipit magis & minꝰ, cũ ſit naturalis potẽtia in natura inuariabili. Quòd et nõ cauſet ibi nouũ lumẽ ſm eſſe intẽtionale, vt quidã dicũt, ex eo patet, q̃ vnus angelꝰ apud S. Tho. non põt cauſare in alio ſpecie obiecti, quã cõſtat habere eſſe intẽtionale, & eſſe quoddã intentionale lumen. Quòd aũt iſta confortatio nõ fiat p cõcurſum vtriuſq; intellectus ad intelligendũ idẽ, patet dupliciter. Primo ex eo q̃ impoſſibile eſt duas intellectiuas virtutes creatas eundẽ actum intelligendi cauſare, cum intellectio ſit actio immanens: nec vnũ accidens poſſibile ſit eſſe in duobus. Secundo ex eo quòd etiam in corporalibus vnũ agens non confortatur ex concurſu alterius ad idẽ, niſi ipſum aliquid recipiat ab illo concurrẽte. Vnde & in litera dicitur, q̃ minus calidum fortificatur ex præſentia magis calidi, quia creſcit in calore. vbi ergo ſolus ſit concurſus ad tertium, non eſt fortificatio. Simili modo poteſt dubitari de illo ordine conuerſionis in ſpiritualibus, poſito in litera, quid ſit iſta conuerſio, aut. ſ. eſt actiua in inferiorem, aut ſolum cõcurſiua ad eundem effectum, & cetera, vt ſupra.

520

¶ Ad hoc dicitur, qđ conuerſio & cõfortatio iſta ſit p actionẽ vnius in aliũ, & per concurſum vtriuſq; ad idẽ, non p modũ naturæ, ſed artis cooperantis naturæ, nõ p influxum pertinẽtem ad agens naturale, ſed per influxum pertinentem ad docentem vt ſic.

*Ca. 15. nõ multum remote ante medium.

¶ Ad cuius euidentiã ſcito, q̃ quantũ ad propoſitũ ſpectat, differentia inter ea quæ fiunt a natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, ſed cooperante naturæ, eſt, q̃ illa fiunt ab agẽte extrinſeco, vt patet in generatione rerũ naturaliũ: iſta vero fiunt partim ab extra, & partim ab intra, vt patet de ſanitate adepta per cuiã medicorum. Nec eſt dubium quin hoc modo in nobis ſcientia per doctrinam fiat, vt inferius latius patebit: nunc vero ſupponatur. Scito ſecundo, quòd actio docentis vt ſic, non eſt præbere prius aliquod lumen, & deinde offerre veritatem cognitam, ſed offerre veritatem cognitam, vt illumina tã. Sic. n. illuminatur intellectus ad videndã veritatẽ illã, & conſequenter fortificaẽ ex participatione luminis ſuperioris participati per receptionem illius veritatis illuminatæ. Veritas aũt illuſtrata eſt: quũ lumine itellectuali claret. Claret aũt: quũ intellectuali intuitu penetratur: & ſic de primo ad vltimũ, cũ aliquod occultũ nõ per ſolã abſentiã, ſed propter difficultatẽ, vel excellẽtiam &c. vt cognitum proponitur, vt illuſtratum proferatur. Et quãuis contingat illud non videri ab eo, cui offertur, propter debilitatem intellectualis viſus, tamen quantum in ſe eſt, vt illuſtratum proponitur. Et hæc eſt prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profert enim quiſque ſuperior inferiori obiectum, vt cognitum & illuſtratum. Et quoniam ex hoc ſolo non ſequitur: ergo profertur obiectum, vt illuſtratum huic inferiori, eo quòd cognitum a ſuperiore claret vt obiectum ipſius, & non vt obiectum cuiuſcunque: ſicut cognitum a magiſtro claret vt obiectum illius, & non addiſcentis plerumque: Ideo cum hac prima radice, concurrit ſecunda, ſcilicet particularizatio conceptuum habilium vt percipiantur a tali inferiori, vt etiam apud nos contingit. Et ſic dum angelus illuminat alium, regulariter vterque modus illuminationis coniungitur: quoniam & obiectum proponitur illuminatum & proportionatum inferiori, vt participanti hoc nouum lumen. Sed prius natura eſt lumen, quàm diuiſio.

Et

Et illud ſe tenet ex parte vis intellectiuæ. Eſt enim intellectus ex illo, nõ ſolũ potens ad hoc percipiendũ, ſed alia, ad quæ prius nõ ſe extẽdebat: hæc aũt ſe tenet ex parte ſpeciei. i. cõceptus. Et p hæc iã patere põt riſio ad obiecta. ſuperior. n. angelus cõuertit ſe ad inferiorẽ eo mõ quo doctor ad diſcipulũ, ſublata tñ diſcurſus ſperfectiõe. Hæc autem conuerſio nõ conſiſtit in actione, aut concurſu per modum naturæ, vt obiectiones ꝓcedũt: ſed i actione in aliũ per modũ artis cooperatiuæ naturæ. Et eſt in ſuperiore actua ordinatio conceptꝰ ꝓprii illuſtrãtis & cõmẽſurãtisrẽ cõceptã iferiori. In iferiore vero ẽ applicatio intellectus ſui ad formãdum in ſe cõceptum correſpondentem oſtenſo conceptui de eadem re: ſic enim participat ſuperioris lumen p modum diſciplinæ. Sic quodam modo fit in inferiore nouum lumen propter participationẽ prædictam, qua redditur de potentia illuminatus, actu illuminatus. Sic quodãmodo lumen inferioris intenditur, quia efficacior fit ad intelligendum, non quòd ſit proprie intenſio. Sic quodammodo eſt duorũ concurſus ad tertium: pro quanto doctor nihil prius dat diſcẽti, ſed ad formandũ in ipſo diſcente conceptum verum, proprium & clarum, & de re illa, ſuum conceptum cõuertit & ordinat. Hoc enim modo ſpiritualia cõtinuantur, & confortantur: continuatione, & creſcunt, & non per præuiũ aliquid adipiſci, vt in corporalibus contingit. Hæc ſi non credis, lege quæſt. 9. de veritate artic. 1.

511 cap. 4. non multũ a pri cipio.

In con. arti.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ ſextæ Articulum ſecundũ.*

512 In. 9. q. 1. ar. 1. Et 3. con. tra cap. 88. & 89.

TItulꝰ clarꝰ. Poſſit, intelligiẽ de potentia ſufficiẽte, alioquin nõ dꝫ poſſe: niſi ſecũdũ quid.

¶ In corpore vna cõcluſio reſpõſiua quę ſito negatiue. Vnus angelus nõ põt mouere voluntatẽ alterius. Probatur hæc cõclu ſio tali ordine. primo diſtinguiẽ ly, mouere voluntatẽ, in duo mẽbra: ſecũdo, probatur cõcluſio quo ad primũ membrũ: & tertio quo ad ſecundum. Diſtinctio eſt. Volũtas põt moueri dupliciter ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rurſus ex parte obiecti eſt duplex mouẽs. ſ. ipſum obiectum, & oſtendens obiectum. Omnia ſunt clara ex ſupradictis. Probatio cõcluſionis, quo ad primũ mẽbrum continet duo, primo quid nõ poſſit. ſ. q̃ vnus angelus non põt mouere voluntatẽ alterius ex parte obiecti, & arguit ſic. Bonũ vniuerſale tantũ mouet ſufficienter voluntatem obiectiue, & hoc a ſolo Deo oſtenditur. ergo vnus angelus non põt volũtatẽ obiectiue mouere. Cõſequẽtia nota eſt: & antecedens quo ad primam partem probatũ fuit ſuperius: quo ad ſecundã vero inſinuat probatio rõne, & authoritate. Ratio eſt, quia ſolus Deus ſufficit præſens facere obiectum beatitudinis. ſ. Deum, vt per eſſentiã videndum. Authoritas, Ego oſtendam tibi omne bonũ. Secundo, cõtinet quid poſſit angelus ex hac parte. ſ. q̃ poteſt inclinare voluntatem vtroq; modo, i. vt amabile, & vt oſtẽdẽs amabile: quia eſt quoddã bonum, quo ad primum, & quia poteſt ſuadere, quo ad ſm.

ca. 7. cæl. hierarchi. & ca. 8. circa principiũ

¶ Probatio vero cõcluſionis quo ad ſecundã partẽ. ſ. volũtas nõ põt ex parte potẽtiæ ab angelo, ſed a ſolo Deo moueri eſt, Solꝰ Deus ẽ author naturæ intellectualis. ergo ſolus ipſe tribuit potentiã volendi. ergo ſolus põt immutare inclinationẽ illius in volitum. ergo ſolus põteſt immutare operationẽ voluntatis. ergo ſolus põt mouere eã ex parte potentiæ. Antecedens ſupponit ex dictis. Prima cõſequentia relinquit per ſe nota. Secũda vero probatur, Solus author naturæ, quã ſequit inclinatio naturalis, põt illã inclinationem mutare. ergo ſolus author intellectualis naturæ, quã ſequitur inclinatio voluntatiua, poteſt illam mutare. Tertia vero cõſequẽtia probatur: q̃ operatio voluntatis nihil aliud eſt, q̃ inclinatio volũtatis in volitum. Vltima vero conſequentia relinquitur perſe nota.

Lib. 3. de anima tex. 59. com. 2.

Q. præced. artic. 4.

Q. præced. art. 4.

¶ Circa hãc rationem dubium occurrit. Quia quæſtio eſt de motione voluntatis ad actũ, ꝓprium: prebatio autem procedit de motione voluntatis ad actum extraneum. procedit. n. de mutatione inclinationis actualis ipſius volũtatis. Vnde dicet quiſpiam, quòd licet ſolus Deus poſſit variare inclinationem volũtatis: angelus tamen mouere ipſam voluntatem ad aliquas ſuas actum inclinationum actualium poteſt. Ad hoc dupliciter dici poteſt: Primo negãdo, q̃ probatio literæ loquitur de variatione volũtatis a proprio opere ad extraneum. Dicam. n. q̃ probatio fundatur ſuper hoc tantum, q̃ operatio per modum inclinationis a nullo extrin-

Ad 1m dicendum, quòd vnus angelus non illuminat alium tradendo ei lumen naturę, vel gratiæ, vel gloriæ, ſed confortando lumen naturale ipſius, & manifeſtando ei veritatem de his, quæ pertinent ad ſtatum naturæ, & gratiæ, & gloriæ, vt dictum eſt*.

Ad 3m dicendum, quòd rationalis mens formatur immediate a Deo vel ſicut imago ab exemplari, quia nõ eſt facta ad alterius imaginem quàm Dei: vel ſicut ſubiectum ab vltima forma cõpletiua: quia ſemper mens creata reputatur informis, niſi ipſi primæ veritati inhæreat. Aliç vero illuminationes, quæ ſunt ab homine, vel angelo, ſunt quaſi diſpoſitiones ad vltimam formam.

ARTICVLVS II.

Vtrum unus angelus poſſit mouere voluntatem alterius.

Ad ſecvndvm ſic ꝓcedit. Vꝫ qđ vnus angelus poſſit mouere volũtatẽ alterius. Quia ſecundum Dionyſ. ſicut vnus angelus illuminat alium, ita purgat & perficit, vt patet ex authoritate ſupradicta*: ſed purgatio & perfectio videntur pertinere ad voluntatem. nam purgatio videtur eſſe a ſordibus culpę, quæ pertinet ad voluntatem: perfectio autem videtur eſſe per cõſecutionem finis, qui eſt obiectum voluntatis. ergo vnus angelus poteſt mouere voluntatem alterius.

¶ 2 Præ. Sicut Dion.* dicit 7. cæl. hier. nomina angelorum deſignant eorum proprietates. Seraphim enim incẽdentes dicuntur, aut calefacientes, quod eſt per amorem, qui ad voluntatem pertinet. unus ergo angelus mouet voluntatem alterius.

¶ 3 Præt. Philoſ. dicit in 3. de Ani.* q̃ appetitus ſuperior mouet appetitum inferiorem: ſed ſicut intellectus angeli ſuperioris ſuperior eſt, ita etiam appetitus. ergo videtur q̃ ſuperior angelus poſſit immutare voluntatem alterius.

Sed contra. Eius eſt immutare volũtatem, cuius eſt iuſtificare, cum iuſtitia ſit rectitudo voluntatis: ſed ſolus Deus eſt qui iuſtificat. ergo vnus angelus non poteſt mutare voluntatem alterius.

Respon. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* voluntas immutatur dupliciter: vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipſius potentiæ. Ex parte quidem obiecti mouet voluntatem, & ipſum bonum quod eſt voluntatis obiectũ, ſicut appetibile mouet appetitum: & ille qui demonſtrat obiectũ, puta qui demonſtrat aliquid eſſe bonum. Sed ſicut ſupra dictum eſt,* alia quidem bona aliqualiter inclinant voluntatem, ſed nihil ſufficienter mouet voluntatem: niſi bonũ vniuerſale, quod eſt Deus. Et hoc bonum ſolus ipſe oſtendit, vt per eſſentiam videatur a beatis, qui dicenti Moyſi, Oſtẽde mihi gloriã tuã, reſpondit, Ego oſtendam tibi omne bonum, vt habetur Exo. 33. Angelus ergo non ſufficienter mouet voluntatẽ, neque vt obiectum, neque vt oſtẽdens obiectum: ſed inclinat eam, vt amabile quoddam, & vt manifeſtatione voluntatis ad actum extraneum. procedit. n. de mutatione inclinationis actualis ipſius volũtatis. Vnde dicet quiſpiam, quòd licet ſolus Deus poſſit variare inclinationem volũtatis: angelus tamen mouere ipſam voluntatem ad aliquas ſuas actum inclinationum actualium poteſt. Ad hoc dupliciter dici poteſt: Primo negãdo, q̃ probatio literæ loquitur de variatione volũtatis a proprio opere ad extraneum. Dicam. n. q̃ probatio fundatur ſuper hoc tantum, q̃ operatio per modum inclinationis a nullo extrin-

extrinseco ineſſe ꝑt, niſi a datore virtutis. Hæc.n. eſt differẽtia inter operationẽ abſolute, & operationẽ per modum inclinationis conuenientẽ, quòd illa ab extra eſſe poteſt, iſta nõ. Exemplũ, Graue poteſt deſcẽdere & aſcẽdere: ſed aſcẽdere nõ ineſt ſibi vt inclinatio, ſed deſcẽdere ſic, & ideo graue a nullo extrinſeco poteſt per ſe moueri deorſum, niſi a generante. Sub hac ꝓpoſitione poſita in litera in illis verbis, Inclinationẽ ſolus põt mutare qui dat virtutem &c. poſita eſt minor, imo ꝓpoſita .ſ. quòd omnis operatio voluntatis conuenit ei vt inclinatio: quia velle nihil aliud eſt q̃ inclinatio actualis volẽtis in volitum. igitur voluntas non poteſt educi de potẽtia ad actum volẽdi ex parte potentię ab aliquo extrinſeco, niſi a datore volũtatis & hæc rõ cõuincit: intellectum, & eſt ꝑ ſe nota. Cõſtat.n. ꝙ mouentur ad actualem inclinationem vt ſic, nõ niſi a ſe, aut a ſui factore, a quo habitualem habet inclinationẽ, eſſe põtinclinationis .n. rõnẽ habere non põt reſpectu alicuius, qđ ab extra venit. Si quis aũt cõtẽdat ex ſuperficie literæ, & nõ ex rõne inclinationis, ſed variatiõe inclinationis, proceſſum hũc interpretãdum omnino vult, poteſt dari ſecunda reſponſio dicẽdo, ꝙ qa eiuſdem rõnis eſt moueri appetitũ aliquẽ ex parte potentię ad ſuũ actũ naturalẽ, & moueri ad oppoſitũ: iõ ex negatiõe potẽtiæ motiuę ad oppoſitũ, optime inferẽ negatio potẽtiæ motiuę ad actuale inclinationẽ. Qđ aũt eiuſdẽ rõnis ſit mouere ex parte potentiæ ad ꝓpriã inclinationẽ, & variare ſi clinationẽ, ex eo pater, qđ variari inclinatio nõ põt niſi variata virtute, quã ſequit iclinatio. Nõ .n põt imaginari qđ varietur inclinatio

525 546

Art. præce.

D. 540.

Cap. 6. eccleſ. hierar. par. 3. inter mediũ & fi.

In cor. art.

522 2.d.9.ar.2. Et veri.q.9 ar.3.

feſtãs aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatem: & per hoc inclinare poteſt ad amorẽ creaturæ, vel Dei per modum ſuadentis. Ex parte vero ipſius potentiæ voluntas nullo modo poteſt moueri niſi a Deo. Operatio.n. volũtatis eſt inclinatio quædam volentis in volitum. Hanc aũt inclinationẽ ſolus ille immutare poteſt, qui virtutem volendi creaturæ contulit: ſicut & naturalem inclinationẽ ſolum illud agẽs poteſt mutare, quod poteſt dare virtutem, quã conſequit inclinatio naturalis. Solus autem Deus eſt, q potentiã volẽdi tribuit creaturę, qa ipſe ſolus Deus eſt author ſtellectualis naturę. Vñ angel⁹ voluntatẽ alteri⁹ mouere nõ põt.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſm modũ illuminationis eſt accipienda & purgatio, & perfectio. Et quia Deus illuminat immutando intellectum & voluntatẽ, purgat a defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finẽ intellectus & voluntatis: angeli autẽ illuminatio refertur ad intellectũ, vt dictũ eſt:* ideo etiam purgatio angeli intelligitur a defectu intellectus, qui eſt ᵈne ſcientia: perfectio autem eſt cõſummatio in finẽ ſtellectus, qui eſt veritas cognita. Et hoc eſt quod dicit Dion.* 6. ca. eccl. hierar. quòd in cęlesti hierarchia purgatio eſt in ſubſtantijs & eſſentiis tanquã ignotorum illuminatio inperfectiorem ſciẽtiam inducẽs. Sicut ſi dicamus viſum corporalem purgari, inquantũ remouentur tenebræ: illuminari veto, inquantum perfundĩtur lumine: perfici vero, ſecundum quod perducitur ad cognitionem colorati.

AD 2ᵐ dicendũ, quòd vnus angelus poteſt inducere aliũ ad amorem Dei per modum perſuadẽtis, vt ſupra dictum eſt*.

AD 3ᵐ dicendum, ꝙ Philoſophus loquitur de appetitu ſiſeriori ſenſitiuo, qui poteſt moueri a ſuperiori intellectiuo, quia pertinet ad eandem naturam animę, & quia inferior appetitus eſt virtus in organo corporali, quod in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus inferior ſuperiorem illuminare poſſit.

AD TERTIVM ſic procedĩtur. Videt quòd angelus inferior ſuperioré illuminare poſſit. Eccleſiaſtica enim hierar. deriuata eſt a cęlesti, & eam repræſentat, vnde & ſuperna Hieruſalem

dicitur mater noſtra, Gal. 4. Sed in Eccleſia etiã ſuperiores illuminãtur ab inferioribus & docentur, ſecũdum illud Apoſtoli 1. ad Cor. 14. Poteſtis omnes per ſingulos ꝓphetare, vt omnes diſcant, & omnes exhortentur. Ergo & in cęlesti hierarchia ſuperiores ab inferioribus poſſunt illuminari.

¶ 2 Præt. Sicut ordo corporalium ſubſtãtiarum dependet ex Dei voluntate, ita & ordo ſubſtantiarum ſpiritualium: ſed ſicut dictum eſt, Deus quandoque præter ordinẽ ſubſtantiarum corporalium operatur. ergo etiam operatur præter ordinem ſpiritualium ſubſtantiarum illuminando inferiores, nõ ꝓ medios ſuperiores. Sic ergo inferiores illuminati a Deo poſſunt ſuperiores illuminare.

¶ 3 Præt. Vnus angelus alium illuminat, ad quem ſe conuertit, vt ſupra dictum eſt*: ſed cum iſta conuerſio ſit voluntaria, poteſt ſupremus angelus ad infimũ ſe conuertere medijs prætermiſſis. Ergo poteſt ᵉeũ immediate illuminare, & ita põt illuminare ſuperiores.

SED CONTRA eſt, ꝙ Dion.* dicit, hãc legem eſſe diuinitatis immobiliter firmatam, vt inferiora reducantur in Deũ per ſuperiora.

RESPON. Dicendum, ꝙ inferiores angeli nunquàm illuminãt ſuperiores, ſed ſemper ab eis illuminantur. Cuius ratio eſt, qa ſicut ſupra dictum eſt*; ordo continet ſub ordine, ſicut cauſa continetur ſub cã. Vnde ſicut ordinatur cã ad cauſam, ita ordo ad ordinẽ. Et iõ non eſt inconueniens, ſi aliqñ aliquid fiat præter ordinem inferioris cauſæ ad ordinandum in ſuperiorem cauſam: ſicut in rebus humanis prætermittit mandatũ præſidis, vt obediatur principi. Et ita contingit, vt præter ordinem naturæ corporalis aliquid Deo miraculoſe operetur ad ordinandum homines in eius cognitionem. Sed prætermiſſio ordinis, qui debetur ſpiritualibus ſubſtãtijs, in nullo ꝓtinet ad ordinationem hominũ in Deum, cũ operationes angelorum nõ ſint nobis manifeſtę, ſicut operationes viſibiliũ corporum. Et iõ ordo, qui cõuenit ſpiritualibꝰ ſubſtãtijs, nũquàm a Deo prętermittit, quin ſemper inferiora moueãtur ꝓ ſuperiora, & non econuerſo.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd eccleſiaſtica hierarchia imitatur cælestem aliqualiter, ſed non perfecte conſequitur eius ſimilitudinem. In cælesti enim hierarchia lapidis reſpectu motus localis, niſi facta mutatione circa gratuitaſ: ſtãte.n. illa, ſemper motus deorſum ſequitur, vt inclinatio. Alii autem motꝰ põt quidem ei ineſſe, ſed nõ vt inclinatio actualis. & rõ eſt in prõptu: qa inclinatio actualis ſupponit habituale, & eſt ab ea: ideoque non põt actualis variari, niſi variata habituali. Cõſtat autẽ qđ variare habitualem inclinationẽ eſt datoris naturæ, cuiꝰ eſt illa virtus. Vnde non variaẽ inclinatio terręe, niſi trãſmutata terra de graui in leue, quod ſine ſubſtantiali trãſmutatione fieri nequit. Mutare igitur inclinationẽ etiã actualẽ nõ põt niſi dator virtutis ꝓp neceſſariã connexionem inter actualẽ inclinationẽ & habitualẽ, qua ꝓ hibetur agẽs extrinſecum attingere inclinationẽ actualẽ, niſi media habitualis. Hæc autẽ eſt rõ, quare extrinſecum agens nõ poteſt eductere aliquẽ de potentia ad actũ ſm ſuũ, qua .ſ. actus ille ineſt vt inclinatio, inclinatio aũt vt ſic non põt ex parte potentiæ attingi, niſi media inclinatiõe habituali, ac ꝓ hoc ſi aliquod extrinſecum põt educere ꝓ ſe habitualem inclinationem i actualẽ, oportet ꝙ poſſit dare talẽ habitualem inclinationẽ: & ſic patet quõ prædictus proceſſus valet. Prima tã expoſitio breuior, & formalior ẽ.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ ſextæ Articulum tertium.*

TItulus clarus, Poſſit, potentia naturali & ordinaria, non. de potẽtia Dei abſoluta eſt qõ. ¶ In corpore vna cõcluſio reſpõſiua ſcito negatiue. Angeli inferiores nunquàm illuminãt ſuperiores, ſed econtra. Hęc concluſio continet duo. ſ. regularem ordinem inter illuminantes, & illuminatẽ, quia .ſ. ſuperiores ſunt illuminantes, inferiores vero illu-

I

K

Q. præced. art. 6.

Art. 1. huiꝰ quæſt.

Cap. 5. Eccel. hierar. in titulo de ſacerd. perfectionibus in princip.

Q. præced. art. 6.

illuminati: & eſt varietas talis ordinis ſi ly nũquã, & ly ſemper. Et quo ad vtrũque ordinate ꝓbaẽ in litera. Primo quo ad primum: qa ſicut cauſa ad cauſam, ita ordo ad ordinẽ. ergo ſicut cã cõtinet ſub cã, ita ordo ſub ordine cõtinet. Deinde quo ad ſecundũ ſic: prætermiſſio ordinis ſecundarũ cauſarum eſt propter ordinandum hominẽ in cognitione Dei: ſed prætermiſſio ordinis in angelis nõ pertinet ad ordinandum hominẽ in cognitione Dei. ergo prætermiſſio ſanctis angelis nunquàm. Antecedẽs includit duo, ſcilicet ꝙ prętermiſſio ordinis ſecundarum cauſarum ſit propter ordinem ad primam cauſam, & qđ ſit propter talẽ ordinem, ſ. manifeſtationes Dei ad homines: & quo ad vtrunque probatur. Quo ad primum dupliciter, ſ. ratione, quia ordo inferioris a ſuperiori mutari poteſt, exẽplo in humanis ꝓceptis. Quo ad ſecundum vero, quia in corporalibꝰ cauſis hanc ſolam rationẽ videmus. Minor vero probatur, quia operationes angelorum non ſunt nobis manifeſtę. Ad nerte ꝙ tota hæc rõ fundata ẽ ſup hoc, quòd operatiõis miraculoſę finis eſt vtilitas cognitionis, & affectionis humanæ ad Deum, iuxta illud Apoſt. Vnicuique daẽ manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatẽ: & ſubditur ibi de miraculis, vt ſuperius dictum eſt. Conſtat enim ex dictis i quæſtione præcedente, quòd operatio Dei præter ordinem naturalẽ, ad miracula ſpectat. vi de in 3. cõtra Gen. in calce. 99. cap. q̃tum valeat hæc rõ.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ ſextæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue. Secundo, oſtendit diſ-

Inter. art.

523 3.d.9.ar.2. Et veri.q.9.ar.1. & cap.12.

la Homil. 40 centum quib⁹, & eſt ſcin euan. medio. 14.4. a me ad illius.

tota ratio ordinis eſt ex propinquitate ad Deũ. Et ideo illi q ſunt Deo propinquiores, ſunt & gradu ſublimiores, & ſcientia clariores: & pp hoc ſuperiores nũquàm ab inferioribus illuminãtur. Sed in eccleſiaſtica hierarchia interdũ q ſunt Deo per ſanctitatem propinquiores, ſunt gradu infimi, & ſcientia non eminentes: & quidam in vno etiam ſm ſcientiam eminent, & in alio deficiunt. Et pp hoc ſuperiores ab inferioribꝰ doceri poſſunt.

AD 2ᵐ dicẽdũ, ꝙ nõ eſt ſimilis rõ de hoc, ꝙ Deus agat ꝓter ordinẽ naturæ corporalis & ſpũalis, vt dictũ eſt*. unde ratio non ſequitur.

AD 3ᵐ dicẽdum, ꝙ angelus volũtate conuertitur ad aliũ angelũ illuminandum: ſed voluntas angeli ſemper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis inſtituit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus ſuperior illuminet inferiorem.

AD QVARTVM ſic procedit. Videtur ꝙ angelus ſuperior nõ illuminet inferiorem de omnibus quæ ipſe nouit. Dicit.n. Dion.* 12. ca. cæl. hierar. ꝙ angeli ſuperiores habẽt ſciẽtiam magis vniuerſalẽ: inferiores vero magis particularẽ & ſubiectã: ſed plura cõtinent ſub ſcientia vniuerſali, q̃ ſub particulari. Ergo nõ oĩa q̃ ſciũt ſuperiores angeli, cognoſcunt inferiores ꝑ ſuperiorũ illuminationẽ.

¶ 2 Præt. Magiſter dicit i 11. diſ. 2. ſent. ꝙ ſuperiores angeli cognouerunt a ſeculis myſterium incarnationis: inferioribus vero ignotũ fuit vſquequo cõpletum eſt. Quod videtur per hoc, ꝙ quibuſdam angelis quærentibus, Quis eſt iſte rex gloriæ, quaſi ignorantibus, alij reſpondent quaſi ſcientes: Dominus virtutũ ipſe eſt rex gloriç, vt Dion.* exponit 7. ca. cæl. hierar. Hoc autem non eſſet, ſi ſuperiores angeli illuminarent inferiores de omnibus q̃ ipſi cognoſcũ. Nõ ergo eos illuminãt de omnibus ſibi notis.

¶ 3 Præt. Si omnia ſuperiores angeli inferioribus annuntiant quæ cognoſcunt, nihil inferioribꝰ ignotum remanet, quod ſuperiores cognoſcant. Non ergo de cetero ſuperiores poterunt illuminare inferiores: quod videtur inconueniens. Non ergo ſuperiores de omnibus inferiores illuminant.

SED CONTRA eſt, qđ Greg.* dicit, ꝙ in illa cæleſti patria licet q̃dam data ſint excellẽter, nihil tñ poſſidet ſingulariter. Et Dion. ꝙdicit 15. ca. cęl. hierar. ꝙ vnaquęq; cę-

57.a med.

A leſtis eſſentia intelligentiã ſibi a ſuperiori datã inferiori cõicat, vt pater ex authoritate ſupra inducta*.

RESPON. Dicendum, ꝙ omnes creaturę ex diuina bonitate participãt, vt bonũ quod habent, in alia diffundant: nam de ratione boni eſt, ꝙ ſe alijs communicet. Et inde eſt etiã, ꝙ agentia corporalia ſimilitudinem ſuam alijs tradunt, quantum poſſibile eſt. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinę bonitatis cõſtituuntur, tanto magis perfectiones ſuas B nituntur in alios transfundere, q̃tum poſſibile eſt. Vnde beatus Pet. monet eos, qui diuinam bonitatẽ per gratiam participant, dicens 1. Pet. 4. Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam, in alterutrum illam adminiſtrantes, ſicut boni diſpẽſatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis ſancti angeli, qui ſunt in pleniſſima participatione diuinæ bonitatis, quicquid a Deo percipiunt, ſubiectis impartiũtur: non tamẽ recipitur ab inferioribus ita excellẽter, ſicut eſt i ſuperioribus. Et ideo ſuperiores ſemper remanẽt in altiori ordine, & perfectiorem ſcientiam habentes. Sicut vnã & eandẽ rẽ plenius intelligit magiſter, q̃ diſcipulus q ab eo addiſcit.

AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ ſuperiorũ angelorũ ſciẽtia dicitur eſſe vniuerſalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

AD 2ᵐ dicendũ, ꝙ verbũ Magiſtri nõ ſic eſt intelligendum, ꝙ inferiores angeli penitꝰ ignorauerint myſteriũ ĩcarnationis, ſed quia nõ ita plene cognouerũt ſicut ſuperiores*: & in eius cognitione poſtmodum profecerunt, dum illud myſterium impleretur.

AD 3ᵐ dicendũ, ꝙ vſq; ad diẽ iudicij ſemper noua aliqua ſupremis angelis reuelantur diuinitus de his, quæ pertinent ad diſpoſitionem mundi, & præcipue ad ſalutem electorum. Vnde ſemper remanet, vnde ſuperiores angeli inferores illuminent.

*Ar. 1. huius quæſt. arg. ſed cõ.

ferentiam remanentem inter illuminãtem & illuminatũ.

¶ Quo ad primum, concluſio reſponſiua eſt. Angeli ſuperiores illuminãt inferiores de omnibꝰ, quæ nouerunt. Probatur, Omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonũ qđ habent, in alia diffundant. ergo pro quanto ali qua agentia magis participãt diuinam bonitatem, tãto magis nituntur transfundere in alios perfectiones ſuas. ergo ſancti angeli quicquid a Deo percipiunt, ſubiectis impartiunt. Antecedẽs probat duplicitẽr. Primo, quia de ratione boni eſt, quòd ſe aliis cõmunicet. Secundo, ab effectu, quia agentia corporalia q̃tum poſſunt, aſſimilant ſibi alia. Prima vero conſequentia patet ex ſe: iuxta illud, Sicut ſimplr ad ſimpliciter. Et nihilominus confirmatur authoritate Petri Apoſto. Secunda autem ꝓbatur, qa ſancti angeli ſunt in pleniſſima participatiõe diuinę bonitatis. Quoad ſecundũ differentia reſtans conſiſtit in modo ſciendi, & in vna concluſione ponitur, ſ. ſuperiores ſemper remanẽt in altiori ordine, & perfectiorem ſcientiam habentes. Probatur, quia inferiores non recipiunt, ita excellenter: & declaratur in magiſtro & diſcipulo.

6 328

E

QVAESTIO CVII.

De locutionibus angelorum, in quinque articulos diuiſa.

DEINDE cõſiderandũ eſt de locutionibꝰ angelorũ.

Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum vnus angelus loquatur alij.

¶ Secũdo, Vtrũ inferior ſuperiori.

¶ Tertio, Vtrum angelus Deo.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ ſeptimæ Articulum primũ.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua quæſito affirmatiue. In angelis eſt aliqua locutio. Hãc concluſionem poſtquã propoſuit, oſtẽdit quàm ſit difficilis penetratu ex authoritate Grego. ac deinde probat, & declarat ſimul ſic, Mãnifeſtare propriũ con-

eo'ceptum mentis alteri, est loqui alteri: sed ordinare proprium conceptū ad manifestādum alteri, est manifestare proprium conceptū mentis alteri. ergo ordinare cōceptum ad manifestandum alteri, est loqui: sed angeli ordināt quādoque sic suos conceptus. ergo loquuntur. Maior est per se nota: prædicatur. n. ibi diffinitum de diffinione. Minor vero declaraē & probaē. Declaratur quidem ostendendo quid importat ordinare conceptum ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis. probatur, quia voluntas mouet intellectum ad actū: conceptum ad alterum: quia tripliciter potest intellectum inueniri in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatum ad extra vt percipiatur: quia dupliciter potest referri ad extra, scilicet ad faciēdum, vt patet i practicis: rel ad manifestandum, vt patet in loquēte. Probatur vero tripliciter. Primo, quia translatio cōceptus de habitu in actum, est loqui sibiipsi, vt patet ex verbi rōne tunc tātum formati. ergo. Secundo, qa ex ipsa ordinatione ad manifestandum innotescit alteri. ergo. Cetera nō egēt declaratione, cū cōstet angelos esse intellectuales, naturæ & in eis esse potentiam, & actum, & veritatē conceptionū & volūtatis &c.

524 2.di. 11. q. 2. art. 3. Et veri. q 9. ar. 4-5. & 7. Et 1. cor. in. 13 * Li. 18. mora. cap. 3. in fine.

*Li. 2. Moral. cap. 5. parum a principio.

¶ Circa minorem, & eius probationē aduerte, quòd Scot. & sequaces, naturā intellectualem puram modo aliarum rerū iudicantes, negāt hoc: & volunt, loqui consistere in causatione intellectionis in audiente, destruuntque ordinem naturæ, ponentes inferiorem agere in superiorem, & singunt auditionem differre a visione: quia angelus audiens concurrit pure passiue ad intel-

*Q. 82. ar. 4

*Li. 10. de trin. ca. 5. 8. 9. & 10. to mo. 3.

¶ Quarto, Vtrum in locutione angeli aliquid distantia localis operetur.

¶ Quinto, Vtrū locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum unus angelus alteri loquatur.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur, quòd vnus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Grego. * 18. Mora. quòd in statu resurrectionis vniuscuiusque mētem ab alterius oculis mēbrorum corpulentia non absconditur: multo igitur minus mēs vnius angeli absconditur ab altero: sed locutio est ad manifestandum alteri quod latet in mente. Non igitur oportet quòd vnus angelus alteri loquatur.

¶ 2 Præt. Duplex est locutio. Interior, per quam aliquis sibiipsi loquitur: & exterior, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autē locutio fit per aliquod sensibile signum, puta voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lingua, vel digito: quæ angelis cōpetere non possunt. Ergo vnus angelus alteri non loquitur.

¶ 3 Præt. Loquens excitat audientem, vt attendat suæ locutioni: sed non videtur quòd vnus angelus excitet alium ad attendēdum. hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo vnus angelus non loquitur alteri.

SED CONTRA est, quod dicitur 1. Cor. 13. Si linguis hominum loquar, & angelorum.

RESPON. Dicendum, quòd in angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Grego. * 2. Mora. Dignū est vt mens nostra qualitatem coporeæ locutionis excedēs, ad sublimes atque incognitos modos locutionis intimæ suspendatur.

¶ Ad intelligendum igitur qualiter vnus angelorū alii loquatur, considerandum est, quòd sicut supra diximus, * cum de actibus & potentiis animæ ageretur, voluntas mouet intellectum ad suā operationem. Intelligibile autem est in ſtellectu tripliciter. Primo quidē habitualiter, vel secūdum memoriam, vt Augusſt. * dicit. Secundo autem vt in actu consideratum, vel conceptum. Tertio, vt ad aliud relatum. Manifestum est autem, quòd de primo gradu in secū dum transfertur intelligibile per imperium volūtatis. Vnde in diffinitione habitus dicit, quo quis vtitur cum voluerit. Similiter autem de secundo gradu ſtransfertur in tertium per voluntatem. Nam per voluntatem cōceptus mentis ordinatur ad alterum, puta, vel ad agendum aliquid, vel ad manifestandum alteri. Quando autem mens conuertit se ad actu considerandum, quod habet in habitu, loquitur aliquis sibiipsi: nam ipse conceptus mentis interius, verbum vocatur. Ex hoc verò, quòd conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifestādum alteri per voluntarem ipsius angeli, conceptus mentis vnius angeli innotescit alteri: et sic loquitur vnus angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidem ipsa voluntate, quę conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quantum ad hoc, mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deꝰ, secundum illud 1. Corin. 2. Quæ sunt hominis nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, non ſtatim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Grego. dicit * 2. Mora. Alienis oculis intra secretum mentis, quasi post parietem corporis ſtamus. Sed cum manifestare nosmetipsos cupimꝰ, quasi per linguæ ianuam egredimur, vt quales sumus intrinsecus, ostendamus. Hoc autem obstaculum non habet angelus: et ideo quàm cito vult manifestare suum cōceptum, ſtatim alius cognoscit.

AD 2ᵐ dicendum, quòd locutio exterior quæ fit per vocem, est nobis necessaria propter obstaculum corporis. Vnde non conuenit angelo, sed sola locutio interior, ad quam pertinet nō solum quòd loquatur sibi interius concipiendo, sed etiam quòd ordinet per voluntatem ad alterius manifestationem Et sic lingua angelorum metaphorice dicitur ipsa virtꝰ angeli, qua conceptū suū manifestat.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quātum ad angelos bonos qui semper seinuicem vident in Verbo, non

*Li. 2. Mor. cap. 5. paulo post principium.

lectionem, quæ est auditio &c. Tota autē vis rationū suarum supponit intellectum vnius angeli esse passiuum proportionatum respectu alteriꝰ, quod est falsissimū: cum intellectus angelicus respectu nulliꝰ creaturæ habeat rationē passiui naturalis: vt ex supradictis in ſtatu de angelis patet. Quamuis intellectus inferiorū habeat rōnem passiui artificialis. i. discipli nabilis respectu superiorū, vt in præcedente patet: vnde quo ad nos vana sūt dicta Scot. in 2. dis. 9. q6. 2. nec opus est alia solutione.

¶ In responsione ad tertium aduerte, qꝺ dupliciter potest interpretari hęc respōsio. Primo, vt intendat ponere aliquam specialem intentionem habentem vim excitatiuam ad audiendū. Et hoc licet demulceat aures, meo tamen intellectui non consonat, eo quòd quę dispersa sunt in inferiori, vnite poni debent in superiori, vt in litera dicitur. Secundo, vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuam: & hoc consonat ordini rerum, ita quòd conueniētia inter locutionē corporalem & intellectualem posita in litera, cōsistit in hoc quòd verobique loquēs habet vim excitatiuam, ille per signum aliquod sensibile: iste per aliquā vim intelligibilem. Sed differentia est, quia ibi signum sensibile est obiectum sentibile: hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione. Ordinatio enim ipsa conceptus ad alterum videatur, habet in se virtutem excitatiuā ea ratione, qa facit hunc conceptū esse de pertinentib⁹ ad illum cui loquitur. Oportet enim putare, qꝺ qa omnes sensus nihil aliud sunt, quàm diminutæ participationes intellectus, cum sint vires cognoscitiuæ quo-

quorundam specialium generum, ipsę vero totius entis: intellectus ipse vbi purus inuenitur, qualis est angelicus, præhabet eminentius quicquid omnibus sensibus conuenit: ac per hoc intellectualis locutio præhabet quicquid locutio nostra habet, eminentiori modo, & consequenter unite, & similiter auditio intellectualis. Vnde nō oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in vnitatē eminenter æquiualentē omnibus: & sic omnia soluuntur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulū secundū.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hęc conclusio postquàm posita est tali ordine, declaratur, & probatur ex differentia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo, ponitur habitudo ſter illas. Secundo, assignantur ꝓpria cōstitutiua singularum, ibi. Ea vero quæ mente. Tertio, infertur differentia inter illas quo ad ordinem ſsuppositorum, in qua clauditur proposita conclusio, ibi. Manifestum est autem.

¶ Quo ad primū, Habitudo locutionis ad illuminationē est cōmunioris ad minus cōmune. Omnis. n. illuminatio est locutio, sed non econuerso. probatur ex rationibus earū supra assignatis.

¶ Quo ad ſm, Proprium constitutiuum illuminationis est depēdentia ad primā veritatē: proprium vero cōstitutiuū locutionis est dependentia a voluntate loquētis. Declaranē hæc & ꝓbātur. Declarātur resoluēdo, mente concepta, in duo principia ſ. primā veritatē, & voluntatē cōcipientis. Nec hæc resolutio, aut distinctio principiorū eget ꝓbatione: qm̄ cognitū vt sic, cū verū quoddā sit, a prima veritate dependere oporter, vt a mensura essentiali extrinseca: & cū liberū quoddā sit, ſsalte quo ad vsum seu exercitiū actus, vt patet ex ꝓcedēti articulo, oportet vt a volūtate depēdeat. Probaē vero quo ad illuminationē sic. Veritas est lumen intellectus. ergo manifestatio alicuiꝰ, vt pendet a prima veritate, est illuminatio. probaē consequētia: qa prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionē vero, ꝑ eandem radicē negatiue, quia. ſ. voluntas creata nō est lux, nec regula veritatis. Et cōfirmatur ratio pro vtraque parte simul: quia non pertinet ad pfectionem intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

¶ Circa rationem hanc, dubium occurrit non facile: qm̄ rō videtur concludere oppositum intenti. Illa. n. propositio assumpta, Veritas est lumē intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis. Si vniuersalis, omne verum est lumē intellectus: igitur manifestare quodcunque verum, est illuminare. igitur loqui verum est illuminare. Et sic si angelus vnus absque dolo, dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit verum, illuminaret illum, cuius oppositum in litera concludit. Si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera, & in qua non. Nec facile erit hoc fingere: quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat, quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis, vt patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, male tamen probata videtur.

¶ Circa confirmationē quoq; occurrit dubium simile. Quia si ad perfectionem intellectus ſpectat scire, quid rei veritas habet: aut hoc intelligitur vniuersaliter, & tunc sequitur oppositum intenti. nam sequitur, ergo ad perfectionē intellectus pertinet scire, quid rei veritas habet de meo velle, & cogitare: hoc autem est scire quid ego volo. ergo. Si autem particulariter, oportet assignare materiam, in qua verificatur, & procedatur vt supra.

¶ Ad primum horū dicitur, cꝺ propositio illa est vniuersalis, sed formaliter intellecta. i. de veritate, inquantum veritas est. Et cū inferē ex illa. ergo manifestare quodcunq; verū, est illuminare: respondetur distinguendo, quòd manifestare verum contingit dupliciter. Vno mo do, formaliter, idest, inquantum verum. & sic transeat. Alio modo, inquantum volitum voluntate, quæ nō est veritatis regula, & sic negaē. Huiusmodi. n. manifestatio nō est illuminatio, ſ3 simplex propositio, seu oblatio veri. Et propterea negatur vltima consequentia. ſ. ergo loqui verū, est illuminare. Quoniam loquens verum non manifestat verū vt uerū, sed vt liberū: locutio enim non aliter manifestat, nisi quia libere præsentat cōceptū. Et si instetur, qđ in locutione vera sūt duo, qa est veritas ꝓposita, & libertas proponens: & ꝑ licet rōne libertatis non sit ibi illuminatio, ratione tamen veritatis est ibi illuminatio: si veritas est lumen intellectus, vt litera dicit, iam patet quid dicendū, ſ. quòd plus requirit ad illuminationē. q̄ veritas. requiritur. n. qđ sit propositа vt ueritas, cuiꝰ signū est, ꝑ eundē conceptū Michaelis, puta, quòd ipse uult suscipere animā Martini: si Deus ꝓponit Seraphim, sit illuminatio: si aūt ipse Michael manifestet illis, est sola locutio. Deus. n. proponit ut uerū, qa volūtas sua est regula ueritatis: Michael aūt proponit quidē uerū, sed nō ut uerum, sed ut uolitum a se, quem constat non esse ueritatis regulam. Vnde in litera ex hoc, ꝑ ueritas est lumen, infertur non quòd manifestatio eius sit illuminatio, sed quòd manifestatio eius, ut dependet a prima ueritate, est illuminatio.

¶ Ad secundum autem dicitur, ꝑ uelle, aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo, ut distinguitur contra rem uolitam, aut in ellectam. Et sic cum res uolita, aut intellecta in nullo genere causæ pendeat a uolitione, aut intellectione ut sic, ut patet cum uolumꝰ, aut intelligimus Deū esse &c. impertinēs est ad pfectionem intellectus debentis intelligere res ab aliis cognitas, aut uolitas, scire qd alii circa illas uelint, aut nouerint. Alio modo, ut ipsum uelle, aut intelligere est res quædā: et sic pertinet ad perfectionem intellectus, eo modo quo cogitationes cordium pertinent ad perfectionem illius, de quibus supra tractatum est. Cogitatio. n. cordis cognita, sicut & quodlibet singulare cognitū, perficit intellectum, ut perficere distinguitur contra inficere. Solum. n. falsum intellectum inficit, non aūt perficit, ut pērficere distinguitur contra facere, & denotat quendā excessum, quia nō confortat intellectum: non enim ex hoc intellectus potētior redditur ad aliorū notitiam. In præsenti litera, nolle & intelligere sumuntur primo modo, ut patet ex eo quòd distinguuntur tuū uelle, & tuum intelligere contra ueritatem rei. Et propterea opteme dī, quòd non pertinet ad perfectionē mei intellectus, cognoscere quid tu uelis, aut cognoscas, sed quid rei ueritas habet.

¶ Obiectio autem in oppositū facta procedit de tuo uelle & intelligere, inquantū est quædā res in se, ꝑpterea non militat contra propositum: quāmuis etiam isto modo, ut ex supradictis patet, uerificetur. Nec obstat præsens litera dicēs, ꝑ ad perfectionem intellectus mei ſpectat, quid rei ueritas habet. Tum quia loquī de re & distinguitur cōtra cognitionē & uolitionē. Tum quia non dicit, omnis rei. Tum quia sermones sunt intelligendi ſm subiectam materiam: & sic est subintelligenda hic distributio accommoda, ita ꝑ sensus est, ꝑ ad perfectionem intellectus mei pertinet scire, quid rei ueritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia a me, aut angelo &c. non est præsencis negotii discutere, sed discussa iā sunt.

¶ Quo ad tertiū, inferē conclusio intenta in differentia inter has

ad

525 Iacob. 117. ma. corin. Et veri. q. 9. ar. 5. Et 1. corin. 13.

Q. præced. art. 3. Art. 3. huiꝰ quæst.

Lib. 2. Mor. ca. 5. in me.

ca. 7. 2 med.

ad propositum consistente in hoc illuminatio solummodo p superiores ad inferiores deducitur: locutio vero per loquentem ad quoscunque deducitur, siue superiores, siue inferiores, Probatur ex distinctiuis prędassignatis sic, Illuminatio est de cōceptis vt a Deo. ergo ſm ordinem angelorū, vt a Deo. ergo per superiores ad inferiores, Añs patet ex dictis: prima consequentia nō nisi implicite habetur in litera, sed ꝓpter claritatē appositā est. secūda vero ꝓbatur: quia angeli dīr superiores & inferiores p ordinē ad Deū. Quo ad aliam vero partē sic, Locutio est de conceptis, vt a voluntate. ergo ſm ordiné ad voluntatem loquentis. ergo ad quoſcunque. Antecedēs pater. prima cōsequentia ꝓbat: qa in his primus loquens habet rōnem supremi principii: secūda vero est per se nota. & sic patet conclusio probata ex hoc, qa loqui vt sic, nullam dicit excellētiam supra audientē, sed libertatē tātum ponit in loquente.

¶ In rñsione ad tertiū, dubium esse posset: quia Deꝰ pluries in Sciptura inuenit locutus ad angelos absq; illuminatiōe, vt patet Iob. 2. & 3. Reg. 22. Ad hoc poteſt tripliciter dici. Primo, ꝙ litera loquitur de locutione enūtiatiua, q̄, ſ. enūtiatiue verum, vel falſum, vt patet ex rōne redita. Scēo et meliꝰ, ꝙ litera loquit de locutione proprie dicta, intellectuali tñ: Scriptura aūt opposītum ſonans methaphorice, locutiōe vtiv̄, vt patet ex authoritate Gre. 2. Mora. Tertio quòd etiā in his illuminatio q̄dā occurrit pro quanto ſic manifeſtatio diuinæ permiſſionis, quòd adsit ad hoc, vel illud.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ ſeptimæ Articuli tertium.*

In cor. art. TItulus clarus.

¶ In corpore é

RESPON. Dicendum, quòd angeli inferiores ſuperioribus loqui poſſunt. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd omnis illuminatio eſt locutio in angelis, ſed non omnis locutio eſt illuminatio: quia ſicut dictum eſt, *angelū loq̄ angelo nihil aliud eſt, q̄ conceptū ſuū ordinare ad hoc, vt ei innoteſcat per propriam voluntatē. Ea vero quæ mente cōcipiuntur, ad duplex principium referri poſſunt, ſcilicet ad ipſum Deum, qui eſt prima veritas, & ad voluntatē intelligentis, per quā aliquid actu conſideramus. Quia vero veritaſ eſt lumē intellectus, & regula omnis veritatis eſt ipſe Deus, manifeſtatio eius quod mente cōcipitur, ſecundum quod dependet a prima veritate, & locutio eſt, & illuminatio. Puta ſi vnus homo dicat alij, Cælum eſt a Deo creatum, vel, Homo é animal. Sed manifeſtatio eorum quæ dependet ex volūtate intelligentis, non poteſt dici illuminatio, ſed locutio tantum. Puta ſi aliquis alteri dicat, Volo hoc addiſcere, volo hoc vel illud facere: cuius ratio eſt, quia voluntas creata non eſt lux, nec regula veritatis, ſed participans lucem. Vnde communicare ea quæ ſunt a volūtate creata, in quantum huiuſmodi, nō eſt illuminare. Non enim pertinet ad perfectionem intellectus mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoſcere: ſed ſolum quid rei veritas habeat *. Manifeſtum eſt autem, quòd angeli dicuntur ſuperiores, vel inferiores per comparationem ad hoc principium ſcilicet Deus. Et ideo illuminatio quæ dependet a principio quod eſt Deus, ſolum per ſuperiores angelos ad inferiores deducitur. Sed in ordine ad principium quod eſt voluntas, ipſe volēs eſt primꝰ & ſupremus. Et ideo manifeſtatio eorum quæ ad volūtatem pertinent, per ipſum volentem deducitur ad alios quoſcunque. Et quantum ad hoc: & ſuperiores inferioribus, & inferiores ſuperioribus loquuntur. Et per hoc patet ſolutio ad Primum, & ad Secundum.

AD 3ᵐ dicendum, quòd omnis Dei locutio ad angelos eſt illuminatio: quia cum voluntas Dei ſit regula veritatis, etiam ſcire q̄d Deus velit, pertinet ad perfectionem & illuminationē mentis creatæ. Sed non eſt eadem ratio de voluntate angeli, vt dictum eſt.*

ARTICVLVS III.

Vtrum angelus Deo loquatur.

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd angelꝰ Deo non loquatur. Locutio. n. eſt ad manifeſtandum aliquid alteri: ſed angelꝰ nihil poteſt manifeſtare Deo, qui omnia nouit. Ergo angelus non loquitur Deo.

¶ 2 Præt. Loqui eſt ordinare conceptū intellectꝰ ad alterū, vt dictū eſt: ſed angelꝰ ſemper cōceptū ſuę mentis ordinat in Deū. Si ergo aliquādo Deo loquit̄ ſemper Deo loquit̄: quod pōt videri aliquibꝰ inconueniens, cū aliq̄n angelus angelo loquatur. Videtur ergo quòd angelus nunquàm loquatur Deo.

SED CONTRA eſt, quod dicitur Zachar. 1. Reſpōdit angelus Deo, & dixit. Domine exercituū vſquequo non miſereberis Ieruſalem? Loquitur ergo angelus Deo.

RESPON. dicendum, quòd ſicut dictū eſt,* locutio angeli eſt per hoc, quod conceptio mentis ordinat̄ ad alterū. Sed aliquid ordinat̄ ad alterū, dupliciter. Vno mō ad hoc, ꝙ cōmunicet alteri: ſicut ī rebꝰ naturalibꝰ agēs ordinat̄ ad patiēs, & in locutione humana doctor ordinat̄ ad diſcipulū. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo: neque de his quæ ad rerum veritatem pertinent, neque de his quę dependent a volūtate creata: quia Deus eſt omnis veritatis, & omnis volūtatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat ſicut in rebus naturalibus paſſiuum ad agens, & in locutione humana diſcipulus ad magiſtrū. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel conſultando diuinam voluntatem de angelis, vel eius excellentiam quam nunquā comprehendit admirando: ſicut Grego. dicit* 2. Moral. quòd angeli loquuntur Deo, cum per hoc, quòd ſuper ſemetipſos reſpiciūt, in motum admirationis ſurgunt.

AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ locutio nō ſemp eſt ad manifeſtandum alteri: ſed quādoq; ad hoc ordinat̄ finaliter, vt loquēti aliquid manifeſtetur, ſicut cum diſcipulus quærit aliquid a magiſtro.

AD 2ᵐ dicēdum, ꝙ locutione qua angeli loquunt̄ Deo, laudātes ipſum & admirātes, ſemp angeli Deo loquunt̄. Sed locutiōe qua eiꝰ ſapientiā cōſulūt ſup agēdis, tūc ei loquūtur quādo aliq̄d nouum per eos agendum occurit, ſuper quo deſiderant illuminari.

Art. præced.

F G H I K

526 Iob. 4.

Arti. 1. huius quæſt.

Arti. 1. huius quæſt.

Lib. 2. Moral. cap. 2. in medio.

una diſtinctio bimēbris cū duab⁹ cōclusionib⁹ iuxta diſtinctionis membra. Diſtinctio eſt, Aliquid ordinat̄ ad alterū dupliciter, ſ. actiue, vel paſſiue. Ratio diſtinctionis huius, quare ſ. adducat̄, aſſignat̄ in litera, qa locutio angelica in ordinatione cōceptꝰ ad alterū cōſiſtit: mēbra diſtinctionis declarāt̄ in naturalibꝰ, & humana locutione.

¶ Cōclusio prima iuxta primū mēbrū é negatiua, Angelꝰ nō loquit̄ Deo ordinādo cōceptū reſpectu dei actiue: ꝓbat̄. Deꝰ eſt prīcipiū oīs ueritatis & volūtatis. ergo ſibi cōmunicatiue ordinari non pōt cōcepꝰ aliq⁹ de veritate, aut volūtario.

¶ Secunda cōclusio iuxta ſēm mēbrū é affirmatiua. Angelꝰ loquit̄ de ordinādo cōceptū ſuum reſpectu Dei paſſiue. Declarāt̄ ex cōultatione, & admiratione, & confirmatur authoritate Gregorii.

¶ Circa hāc deciſionē occurrit dubium: quia diſtinctio poſita q̄is ſit bona, nō tñ eſt ſufficiēs ad ꝓpositū. Dat̄. n. tertiꝰ modꝰ ordinis, quo concepꝰ ordinat̄ ad alterū, qñ. ſ. ordinatur ad alterū ſolū, vt innoteſcat, vt dictū eſt fieri in ſimplici locutione vniꝰ angeli ad alterū: loquēs. n. vt ſic, nihil cauſat ī audiēte ſm S. Th. doctrinā. igitur &c.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, ꝙ licet ordinans cōceptū ſuum ad alterū, ad hoc ſolum vt innoteſcat illi, non ſe habeat vt agēs reſpectu audiētis, quia nec agit in illū, nec plentat illi actiuū, habet tñ ſe ad illū cōmunicatiue: qa facit præſens viſibile, qđ ſi non faceret, eſſet illi abſens. Et ꝓpterea dr̄ cōmunicare illi notitiā eius quod ipſe cōcipit: Deo aūt repugnat non ſolū pati ab angelo, ſed etiā cōicari ſibi aliud ab illo eadem ratione; quia. ſ. ſibi repugnat ratio potentię, & imperfectionis cuiuſq;. Vnde hic modꝰ cōpre-

prehēditur ſub primo modo in litera poſito. Et ad hoc inſinuandum nō dicit in litera ī primo mēbro, quòd ordinatur vt agat, ſed quòd ordinatur ut communicet. Declarauit autem hoc ex ratione ordinis actiui & paſſiui, cū vt a nobis traderet diſciplinam: tum qa communicatio manifeſtatiua quaſi agere quoddā ē reducti ue: tū quia in propoſito, vt dictū eſt, æquiualet ipſi agere. & ſic ſufficienter reſpōſum eſt q̄ſito.

1.q.1.ar. 3. 1.d.18.diſt. 1.q.1.ar. 1.ad 3. 1.q.9. a.6. 3.d.6.cap. 1.& lib.2. q.3.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ ſeptimæ Articuli quarti.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio reſpōſua q̄ſito negatiue, In locutione angeli nullum impedimentum præſtat diſtantia loci. Probat̄, Locutio angeli cōſiſtit in intellectuali operatione. ergo abſtrahit omnino a loco & tpe. ergo nihil operat̄ in ea diuerſitas loci, aut tēporis. ergo &c. Añs patet. & prima conſequentia ꝓbat̄, ex intelligere noſtro, q̄. ſ. abſtrahit niſi ex ptē phantaſmatū, quæ ibi nō ſunt: ſecunda vero eſt per ſe nota.

Art. 1. huius quæſt. 3 lib. quæſt.

B. 767.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ ſeptimæ Articuli quinti.*

TItulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio reſpōſua q̄ſito negatiue, Locutionē vniꝰ angeli ad aliū nō oēs percipiunt. Probat̄, Propriū cōceptū mētis unus angelꝰ pōt ordinare ex aliqua cauſa ad alterum, & non oēs. ergo percipi pōt ab vno, & nō ab aliis. Añs ꝓbat̄: qa ordinatio eſt voluntaria. Cōſequentia probatur: quia ꝓ ordinationem percipiſ, ideſt, fit præſens vt percipiatur.

Lib. 2. Mor. cap. 4. paulo poſt prī.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ octauæ Articulum primū.*

528 Iſa. 6. q.3. a.7.

TItulus clarus.

¶ In corpe tria-

ARTICVLVS IIII.

Vtrum localis diſtantia operetur aliquid in locutione angelica.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd localis diſtantia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damaſ.* Angelus vbi eſt, ibi operatur: locutio autem eſt quædam operatio angeli. Cum ergo angelus ſit in determinato loco, videt̄ quod vſque ad determinatam loci diſtātiam angelus loqui poſſit.

¶ 2 Præt. Clamor loquentis fit ꝓpter diſtantiam audientis: ſed Iſa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videt̄ quòd in locutione angelorum aliquid operetur localis diſtantia.

SED CONTRA eſt, quòd ſicut dicit̄ Lucæ 16. Diues in īferno poſitus loquebatur Abrahæ, non impediente locali diſtātia. Multo igitur minus localis diſtantia poteſt impedire locutionē vnius angeli ad alterum.

RESPON. Dicendum, quòd locutio angeli in ītellectuali operatione cōſiſtit, ut ex dictis patet.* Intellectualis autem operatio angeli omnino abſtracta* eſt a loco & tempore: nam etiam noſtra intellectualis operatio eſt per abſtractionem ab hoc & nunc, niſi per accidēs ex parte phantaſmatū, quę ī angelis nulla ſunt. In eo aūt quod eſt omnino abſtractū a loco et tpe, nihil operatur neque tpis diuerſitas, neq; loci diſtantia. Vnde in locutione angeli nullum impedimentum facit diſtantia loci.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd locutio angeli, ſicut dictum eſt,* eſt locutio interior, quæ tamē ab alio percipit̄: et ideo eſt in angelo loquente, & per conſequens vbi eſt angelus loquēs. Sed ſicut diſtantia localis non impedit, quin vnus angelus alium uidere poſſit: ita etiam non impedit, quin percipiat quod in eo ad ſe ordinatur, quod eſt eius locutionē ꝓcipere.

AD 2ᵐ dicendum, quòd clamor ille non eſt vocis corporeæ, q̄ fit propter diſtantiam loci, ſed ſignificat magnitudinē rei, quę dicebatur, vel magnitudinē effect⁹, ſecundum quod dicit Gre.* 2. Mora. Tanto quiſque minus clamat, quanto minus deſiderat.

ARTICVLVS V.

Vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoſcant.

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd lo-

A B C D E

Art. præce

Ca. 15. ante medium.

Ar. 1. huius quæſt.

In iſto arte & præced.

Q. 116. a. 3

cutionē vnius angeli ad alterum omnes cognoſcant. Quòd enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inequalis loci diſtantia: ſed in locutione angeli nihil operatur localis diſtantia, vt dictum eſt.* Ergo vno angelo loquente ad alterū oēs percipiūt.

¶ 2 Præt. Omnes angeli cōmunicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinatus ad alterum cognoſcitur ab vno, pari rōne cognoſcit̄ ab alijs.

¶ 3 Præt. Illuminatio eſt quædam ſpecies locutionis: ſed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Diony. dicit* 15. cæl. hierar. Vnaquæque cælestis eſſentia intelligentiam ſibi traditam alijs communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum ad omnes perducitur.

SED CONTRA eſt, ꝙ vnus homo poteſt alteri ſoli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis eſſe poteſt.

RESPON. Dicendum, quòd ſicut ſupra dictum eſt,* conceptus mētis vnius angeli percipi poteſt ab altero per hoc, quòd ille, cuius eſt conceptus, ſua voluntate ordinat ipſum ad alterum. Poteſt autē ex aliqua cauſa ordinari aliquid ad vnum, & non ad alterū: et ideo poteſt conceptus vnius ab aliquo vno cognoſci, & nō ab alijs. Et ſic locutionem vnius angeli ad alterū poteſt percipere vnꝰ abſque alijs, non quidem impediente diſtantia locali, ſed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum eſt.* Vnde patet rñſio ad Primū & Secundū.

AD 3ᵐ dicendum, quòd illuminatio eſt de his, quæ emanant a prima regula veritatis, quę eſt prīcipium commune omnium angelorū: et ideo illuminationes ſunt omnibus communes. *Sed locutio poteſt eſſe de his, quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ, quod eſt proprium vnicuique angelo: et ideo non oportet, quòd huiuſmodi locutiones ſint omnibus communes.

525

QVAESTIO CVIII.

De Ordinatione angelorum ſecundum hierarchias & ordines, in octo articulos diuiſa.

DEINDE cōſiderādū eſt de ordinatione angelorū ſm hierarchias et ordines. Dictū eſt* enim, ꝙ ſuperiores inferiores illumināt, & nō ecōuerſo. Primo diſtinguit: ſecundo rñdet quæſito, iuxta duo diſtinctionis mēbra: tertio reprehendit errorem quendam.

¶ Quo ad primū, diſtinctio eſt. Hierarchia poteſt dupliciter conſiderari, Vno modo ex parte principis: Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ ſub principe. Declarat̄ diſtinctio ex qd nominis hierar. dicit. n. ſacrū principatum: principatus aūt hæc duo prędicta claudit ī ſe.

¶ Quo ad ſecundū, ſunt cōcluſiōes duę. Prima concluſio reſpōſiua iuxta primū modum eſt affirmatiua, Oēs angeli, immo oēs creaturę rōnales, ſunt vniꝰ hierarchię ex ꝓte principis. Probat̄, qa prīceps omniū, qui poſſunt ſacrorum eſſe ꝓticipes, quales sūt rationales creaturę, eſt vnus Deꝰ glorioſus. Et confirmatur authoritate Aug. ponētis vnā ciuitatem angelorū & hominū bonorum, alteram malorum.

¶ Nec turberis: Nouitie, ex iſta confirmatiōe ponēte duas ſocietates, & tñ adducta ad ꝓbandum vnitatē ſocietatis: in hac enim authoritate duo dicuntur. Primū, qđ angelorū & hominum participū ſacrorum vna eſt ſocietas: & hoc eſt ad propoſitū. Secundū eſt, qđ dæmonū & hominū deficientiū a ſacris, alia é ſocietas: & hoc eſt ad cōplementū authoritatis allatum, et ſeruit aliqualiter propoſito pro quāto etiam hæc mala ſocietas eſt etiam vna.

¶ Secunda vero concluſio iuxta ſm modum eſt negatiua. Angeli nec cum hominibꝰ, nec inter ſe ſunt vnius hierarchiæ, ſed tres iter ſe conſtituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. Iſta cōcluſio habet tres partes. Prima é de pluralitate hierarchię inter angelos & homines: ſecunda iter angelos: tertia eſt de certo numero hierarchiæ ange-

angelicæ. Et probatur quo ad primam partem. Vnitas principiꝑ ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis a principe, & pluralitas ex pluralitate. ergo angeli & homines nō sunt vnius hierarchiæ. Antecedens ꝓbatur inductiue in politicis. Cōsequentia ꝓbatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernātur. Probatur, qa illi illuminationibꝰ puris, homines vero sub sensibilium similitudinibus, vt patet ex Dion. Secunda vero pars ex eadem authoritate probatur inferendo eodē modo. ergo angeli iter se nō sunt vniꝰ hierarchiæ. probat̃ sequela, quia non eodem modo illuminā-
529 2.dis.9.ar.1.Et Dion. lib.2. tur: quia superiores vniuersalius lumē, quàm inferiores recipiunt. Tertia autē
*Li.12.metaphysico. in fine li.& 3.Poli.ca.5 pars probatur sic, Rationes, de quibus angeli illuminātur, possunt in triplici gradu considerari. ergo acceptio cognitionis. ergo sunt tres hierarchiæ. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedēs declaraf, qa post sumi vt sunt a Deo: secundo vt ab vniuersalibus secundis: tertio vt a propriis, atque aplicatę ad singula. primus modꝰ conuenit primæ hierarchiæ, vt confirmat Diony. secundus secundæ: & tertius infimæ.

¶ Quo ad tertium errant, & contra intentionem Dionysii loquūtur, ponentes hierarchiam in diuinis personis. Probatur prima pars: quia hoc sequit̃ corollarie ex dictis: fecūda vero, qa hierarchia apud Dio. 4. capitulo, exigit inter suppositā habitudinē purgationis, illuminationis, & perfectionis: sed hæc procul sunt a diuinis personis. ergo &c. Causa erroris videtur: quia in diuinis personis est ordo quidam naturæ, sed non hierarchiæ: sed ille &c.

Cap. 3. in principio.

argu.1.huius arti.

lib.12.ca.1. circa princip.tom.5.

Circa hoc quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum omnes sint vnius hierarchiæ.

¶ Secūdo, Vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo.

¶ Tertio, Vtrum i vno ordine sint plures angeli.

¶ Quarto, Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinū sit a natura.

¶ Quinto, De nominibus & proprietatibꝰ singulorū ordinum.

¶ Sexto, De comparatione ordinum adinuicem.

¶ Septimo, Vtrum ordines durent post diem iudicij.

¶ Octauo, Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum omnes angeli sint unius hierarchiæ.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cum enim angeli sint supremi iter creaturas, oportet dicere ꝙ sint optime dispositi: sed oprima dispositio est multitudinis, secundum ꝙ continetur sub vno principatu, vt patet per Philosophum* 12. Meta. & in 3. Poli. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, videtur ꝙ omnes angeli sint vnius hierarchiæ.

¶ 2 Præt. Dio. dicit̃* 3. ca. cæl. hierar. ꝙ hierarchia est ordo, scientia, & actio: sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad Deum quē cognoscunt, & a quo in suis actionibus regulantur. Ergo omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ 3 Præt. Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in hominibꝰ & angelis: sed oēs homines sunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam oēs angeli sunt vniꝰ hierarchiæ.

SED CONTRA est, ꝙ Dion. 6. cap. cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorum.

RESPON. Dicendum, quòd hierarchia est sacer principatus, vt dictum est.* In nomine autem principatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igit̃ vnꝰ est Deus princeps non solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorū, sed etiā totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secundum quod Augustꝰ dicit in* 12. de Ciui. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societates, vnam in angelis bonis & hominibus: alteram in malis. Sed si cōsideretur principatus ex parte multitudinis ordinatę sub principe, sic vnus principatus dicitur secundum quod multitudo vno & eodē modo potest gubernationem principis recipere. Quę vero non possunt secundum eūdem modū gubernari a principe, ad diuersos principatus pertinent: sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis regūtur legibus & ministris. Manifestum est autem ꝙ homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate: homines vero percipiūt eas sub sensibiliū similitudinibus, vt Dio. dicit*. 1. ca. cæl. hierar. & ideo oportet distingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim supra,† dum de cognitione angelorum ageretur, quòd superiores angeli habent vniuersaliorem cognitionē veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerū, de quibꝰ angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quod procedunt a primo principio vniuersali, quod est Deus. Et iste modus cōuenit primę hierarchiæ, quæ immediate ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, vt Diony. dicit* 7. cap. cæl. hierar. Secundo vero, prout huiusmodi rationes dependent ab vniuersalibus causis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicantur: & hic modus conuenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modo secundum quod huiusmodi rationes applicantur singulis rebus, prout dependent a proprijs causis: & hic modus conuenit infimæ hierarchię, quod plenius patebit, cum de singulis ordinibus agetur.* Sic igitur distinguuntur hierarchiæ ex parte multitudinis subiectæ. Vnde manifestum est eos errare, & cōtra intentionem Dio. loqui, qui ponūtin diuinis personis hierarchiam, quam vocant supercęlestem. In diuinis enī personis est quidam ordo naturæ, sed non hierarchię. Nam vt Dion. dicit* 3. ca. cæl. hierar. ordo hierarchiæ est alios quidē purgari, & illuminari, & perfici: alios autē purgare, & illuminare, & perficere. Quod absit vt in diuinis personis ponamus.

Cap. 1. cales. hierar.

†Q. 55 ar. 3

Cæ. 7. a mē.

Art. 6. huius quæst.

Cap. 3. circa mediū.

Locis 1 arg. 1. citatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de principatu ex parte principis: quia optimum est quòd multitudo regatur ab vno principe, vt *Philosophus in pluribus locis intendit.

In corp. ar.

AD 2m dicendum, quòd quantum ad cognitionē ipsius Dei, quem omnes vno modo, scilicet per essentiam vident, non distinguūtur in angelis hierarchiæ, sed quantū ad rationes rerum creatarū, ut dictū est.*

AD 3m dicendum, quòd omnes homines sunt unius speciei, & unus modꝰ intelligēdi est eis cōnaturalis: nō sic autē est i angelis. Vnde nō est similis ratio.

ARTICVLVS II.

Vtrum in una hierarchia sint plures ordines.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ in vna hierarchia nō sint plures ordines. Multiplicata n. diffinitione multiplicatur & diffinitum: sed hierarchia, ut Dio.* dicit, est ordo. Si ergo sunt multi ordines, non erit una hierarchia, sed multæ.

530 2.dis.9.ar.3. Et 3 cap. cæl. 80. Et ad Eph.1.le.7. * Ca.3.cælest.hier. in principio.

TItulus clarus. ¶ In corpore articuli tria. Primo ostenditur diuersitas ordinum in qualibet hierarchia, & sic directe respondetur quæsito. Secundo penes quid attenditur ista diuersitas. Tertio obiectis numer⁹.

¶ Quo ad primum ponitur conclusio responsiua: In qualibet hierarchia sūt diuersi ordines. Probat̃ ex ratione hierarchię sic. Vna hierarchia ē vna multitudo ordinata vno modo sub principe. ergo in ea sunt diuersi ordines. Probatur cōsequentia: quia aliter nō esset multitudo ordinata, sed confusa.

Cap.1.par. initulo de celest. perfectionib. & in titulo exemplar.

¶ Aduerte Nouitie, quòd ad ordinē inter aliqua sequitur diuersitas ordinū, pro quanto sequit̃ diuersus ordinatorū gradus: oportet.n.in ordine vnum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum, & ordo posteriorū. Nec refert ad propositū, an vnum, vel plura sint in ordine priorū, aut posteriorū: sat est quòd ex hoc, quòd multitudo est ordinata, sequitur. ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorū gradus, alioquin esset confusio.

Ar.6.huius quæst.

Art præce.

¶ Quo ad secundū, Diuersitas ordinū penes diuersa officia, & actꝰ, probat̃ ex dispositione ordinum in politicis.

¶ Quo ad tertium. In qualibet hierarchia sunt tres ordines, summus, medius, & infimꝰ. Probatur dupliciter. primo ratione: quia ois diuersitas ordinū penes officia &c. reducitur ad trinarium. quod probatur, tum quia multitudo perfecta reducit̃ ad trinariū, principium, medium, & finem, ex primo cæli: tum quia in politicis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & ppſs sunt summi, medii, & infimi. Tum authoritate Dionysii.

¶ 2 Præt. Diuersi ordines sunt diuersi gradus, & gradus in spiritualibus constituuntur secundum diuersa dona spiritualia: sed in angelis omnia dona spiritualia sūt communia, quia nihil ibi singulariter posidetur. Ergo non sunt diuersi ordines angelorum.

¶ 3 Præt. In ecclesiastica hierarchia distinguuntur ordines secundum purgare, illuminare, & perficere. Nam ordo diaconorum est purgatiuus, sacerdotum illuminatiuus, episcoporum perfectiuus, vt Dio. dicit* 5. cap. eccleſiasticæ hierar. sed quilibet angelus purgat, illuminat, & perficit. Non ergo est distinctio ordinū in angelis.

SED CONTRA est, quod Apost. dicit ad Ephes. 1. quòd Deꝰ constituit Christum hominem supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, qui sunt diuersi ordines angelorū, & quidā eorū ad vnam hier. pertinent, vt infra patebit*.

RESPON. Dicendum, quòd sicut dictum est*, vna hierarchia est vnꝰ principatus, idest, vna multitudo ordinata vno mō sub principis gubernatione. Non autem esset multitudo ordinata, sed confusa, si in multitudine diuersi ordines non essent. Ipsa ergo ratio hierarchiæ requirit ordinū diuersitatem: quæ quidem diuersitas ordinum secundum diuersa officia, & actus consideratur, sicut patet, quòd in vna ciuitate sunt diuersi ordines secundū diuersos actus. Nam alius est ordo iudicantium, & alius pugnantium, & alius laborantiū in agris, & sic de aliis. Sed quāuis multi sint vnius ciuitatis ordines, omnes tamen ad tres possunt reduci, secundum quod quęlibet multitudo pfecta habet principium, medium, & finem. Vnde & in ciuitatibus triplex ordo hominum inuenitur. Quidam enim sunt supremi, vt optimates: quidā autem sunt infimi, vt vilis populus: quidam autem sunt medij, vt populus honorabilis. Sic igitur & inqualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus, & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summū, mediū, & īfimū. Et
pp hoc in qualibet hier. Dion.* ponit tres ordines.

Cp.7.8.& 9.cæl. hier.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo ipsa ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus: & hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus: & sic dicūtur plures ordines vnius hierarchię.

AD 2m dicendum, quòd in societate angelorum omnia possidentur communiter: sed tamen quædam excellentius habentur a quibusdam, quàm ab alijs. Vnumquodque autem perfectius habetur ab eo, qui potest illud communicare, quàm ab eo, qui non potest. Sicut perfectius est calidum, quod potest calefacere, q̃ quod non potest: & perfectius scit, qui potest docere, quàm qui non potest. Et quanto perfectius donū aliquis communicare potest, tanto in perfectiori gradu est: sicut in perfectiori gradu magisterij est, qui potest docere altiorem scientiam. Et secundum hanc similitudinem cōsideranda est diuersitas graduū, vel ordinū in angelis, secundum diuersa officia, & actus.

AD 3m dicendum, quòd inferior angelus est superior supremo homine nostrę hierarchiæ: secundum illud Matt. 11. Qui minor est in regno cælorum, maior illo, s. Ioanne Bapt. quo nullus maior inter natos mulierum surrexit. Vnde minor angelus cælestis hierarchiæ potest non solū purgare, sed illuminare, & pficere, & altiori modo, q̃ ordines nostrę hierarchię. Et sic secūdum distinctionem harum actionū non distinguuntur cælestes ordines, sed secundū alias differentias actionū.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulū tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum in uno ordine sint plures angeli.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in uno ordine nō sint plures angeli. Dictum est enim supra*, omnes angelos inequales esse ad inuicē: sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

¶ 2 Præt. Quod potest sufficienter fieri per unum, superfluū est ꝙ fiat per multa: sed illud quod pertinet ad unum officium angelicū, sufficienter potest fieri per unum angelum, multo magis, quàm per unum Solem sufficienter fit, quod pertinet ad officium Solis, quanto perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est*, superfluum est, quòd sint plures angeli unius ordinis.

¶ 3 Præt. Supra dictum est† quòd omnes angeli sunt inæquales. Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres, uel quatuor, infimus superioris ordinis magis conueniet cum supremo inferioris, q̃ cum supremo sui ordinis. Et sic videtur quòd magis sit unius ordinis cū hoc, q̃ cū illo. Non igit̃ sunt plures angeli unius ordinis.

SED CONTRA est, quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabant alter ad alterū. Sunt ergo plures angeli in uno ordine Seraphī.

RESPONDEO. Dicendum, ꝙ ille qui perfecte cognoscit res aliquas, potest usque ad minima & actus, & virtutes, & naturas earū distinguere. Qui autem cogno-

Prima S. Tho.

531 Locis super ar. 2. indu.

*Q. 47. ar. 2 & q. 50. 2. 4

Ar. præced.

Locis. in arg. citatis

accipiendi ordinem applicatos ad angelos. Prima est. Multi angeli sunt in vno ordine nobis noto. Probatur. Nos non cognoscimus angelos, nisi imperfecte, vt Dion. dicit. ergo nobis non est notus nisi ordo communis comprehẽdens multos. patet sequela ex dictis in distinctiõe. Secũda. Quilibet angelus habet propriũ ordinem nobis in cognitum. Probatur prima pars a fortiori: quia quælibet stella habet proprium ordinem & officium. Secunda vero, quia propria officia igoramus, ex quorũ notitia perfecta resultat cognitio prioris ordinis.

Cap. 6. cæ. hierar. parũ a princio.

scit eas imperfecte, non potest distinguere, nisi in vniuersali, quæ quidem distinctio fit p pauciora. Sicut q̃ imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earũ ordines in vniuersali, ponẽs in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, in alio plantas, in alio animalia. Qui autem perfectius cognosceret res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus diuersos ordines, & in singulis aliorum. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus, & eorum officia, vt Dion. dicit * 6. cap. cælest. hierar. Vnde non possumus distinguere officia, & ordines angelorum, nisi in communi, secundum quem modum multi angeli sub vno ordine continentur. Si autem perfecte cognosceremus officia angelorũ, & eorum distinctiones, perfecte sciremus, quòd quilibet angelus habet suum propriũ officiũ, & suũ propriũ ordiné in reb⁹, & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

Ad primvm ergo dicendum, quòd omnes angeli vnius ordinis, sunt aliquo modo æquales quantum ad communem similitudinem, secundum quam constituuntur in ordine, sed simpliciter non sunt æquales. Vnde Dionys. dicit * 10. cap. cælest. hierar. quòd in vno & eodem ordine angelorũ, est accipere primos, medios, & vltimos.

Ca. 4. a medio & c. 10.

Ad 2^m dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorum, secundũ quã quilibet angelus habet proprium officium & ordiné, est nobis ignota.

Ad 3^m dicendum, quòd sicut in superficie quæ partim est alba, & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri magis conueniunt secundum situm, quàm aliæ duæ partes albæ, minus tamen secundũ qualitatem: ita duo angeli, qui sunt in terminis duorum ordinum, magis secum conueniunt secundum propinquitatem naturę, quàm vnus eorum cum aliquibus alijs sui ordinis: minus autem secundum idoneitatem ad similia officia, quæ quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum protenditur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulũ quartũ.*

Titulus clarus. ¶ In corpore sunt duæ conclusiones respõsiuæ quæsito. Prima est. Distinctio ordinum in angelis per respectũ ad fidem naturalem inest a natura. Secũda est. Distinctio ordinum in angelis p respectum ad finem supernaturalẽ inest completiue a gratia: inchoatiue vero a natura. Hæ conclusiones primo probãtur quo ad id, qđ supponũt ambæ: supponitur in vtraque conclusione, quòd ordines angelici attendantur, & distinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic. Ordo multitudinis sub principatu existentis, attẽditur per respectũ ad finẽ. Finis aũt angelorũ potest accipi dupliciter. Vno modo secundũ facultatem suæ naturę, vt. s. cognoscant, & ament Deum naturali cognitione, & amore: & sm respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorũ secundũ naturalia dona. Alio modo põt accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius, ad quẽ finẽ pertingere non possunt, nisi p gr̃am. Vnde sm respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis, cõpletiue quidem secũdum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita sm capacitatem naturalium, quod non est in hominibus, vt supra dictum est*. Vnde in hominibus distinguuntur ordines sm dona gratuita tantum, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

532 2.d.9.ar.7.

†Cap.1.eccle.hier.circa medium

Articvlvs iiii.

Vtrum distinctio hierarchiarum, & ordinum sit a natura in angelis.

Ad qvartvm sic proceditur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum, & ordinũ non sit a natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et in diffinitione eius Dion. † ponit quòd deiformæ, quantum possibile est, similat: sed sanctitas, & deiformitas est in angelis p gr̃am, nõ p naturã. Ergo distinctio hierarchiarũ & ordinũ in angelis est per gr̃am, non per naturam.

¶ 2 Præt. Seraphim dicuntur ardentes, vel incendentes, vt Dion. dicit * 7. cap. cęl. hier. hoc autem videtur ad charitatem pertinere, quæ non est a natura, sed a gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, vt dicitur ad Ro. 5. Quod nõ solum ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici põt, vt Aug. dicit * 12 de ciui. Dei. Ergo ordines in angelis nõ sunt a natura, sed a gratia.

¶ 3 Præt. Hierarchia ecclesiastica exemplatur a cælesti: sed ordines in hominibus non sunt per naturã, sed p donum gr̃ę. Non enim est a natura, q̃ vnus est episcopus, & alius ẽ sacerdos, & alius diaconus. Ergo neq; in angelis sunt ordines a natura, sed a gratia tantũ.

Sed contra est, q̃ Magister dicit * 9. di. secundi sen. q̃ ordo angelorum dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniunt. Distinctio ergo ordinũ in angelis est non solũ sm dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia.

Respon. dicendum, q̃ ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attẽditur per respectũ ad finẽ. Finis aũt angelorũ potest accipi dupliciter. Vno modo secundũ facultatem suæ naturę, vt. s. cognoscant, & ament Deum naturali cognitione, & amore: & sm respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorũ secundũ naturalia dona. Alio modo põt accipi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius, ad quẽ finẽ pertingere non possunt, nisi p gr̃am. Vnde sm respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis, cõpletiue quidem secũdum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita sm capacitatem naturalium, quod non est in hominibus, vt supra dictum est*. Vnde in hominibus distinguuntur ordines sm dona gratuita tantum, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Q. 62. ar. 6.

Articvlvs v.

Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.

533 2.di 9.ar.4. Et 3.contra cap. 80.

Ad qvintvm sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorum non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cęlestes: sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulũ quintũ.*

Titulus clarus. ¶ Angeli, & archangeli, & cætera nomen ordinum angelorum. ¶ In corpore tria. Primo ostendit viã veritatis q̃stionem inueniendæ. Secundo, viã ipsam p̃sequitur. Tertio, concludit

dit responsionẽ ad quæstum, secundũ duas expositiones.

¶ Quo ad primũ. Via est cognitio p̃prietatum ipsorum ordinum. Probatur, quia nomina ordinum significãt proprietates ipsorum: qđ authoritate Dionys. probatur.

¶ Quo ad Secũdũ, siũt quatuor, distinguitur, defectibũs membra, cõparantur ad nominationẽ, & applicanẽ omnia ad angelos. distinctio est modi realis. Aliquid conuenit aliquib⁹ ordinatis tripliciter, per p̃prietatẽ, per excessum, per participationẽ. Descriptiones horũ patẽt. Proportio eorum ad nominari patet: quia a cõueniente modo proprietatis nominãdũ est, vt patet in homine. Applicatio ad angelos satis clare quoque ponitur: quia ponitur & conuenientia in perfectionibus, & differẽtia in modo habendi, & gradus in ipsis p̃fectionibus habitis. Vñ prouenit, q̃ vna cõueniat magis vt proprietas Seraphim, q̃ Thronis, & ecõuerso, et similiter vt participatum aut eleuatum.

¶ Quo ad Tertium, ponũtur duæ viæ, altera Dionysii, q̃ ordines nominantur sm conuenientiam ad spirituales perfectiones: altera Gregorii, quòd ordines nominantur sm cõuenientiam ad spiritualia ministeria. patet litera.

¶ Sed aduerte hic primo, quòd iam habetur secundũ vtrãque viam responsio ad quæsita: quia vtroque modo conueniens nominatio ostenditur, ex quo secundũ propria, nomina imposita sunt siue illa propria sint perfectiones in se, siue exteriora ministeria. Secũdo, quòd via p̃missa, etsi primo Dionysii expositioni deseruire videat, seruit tñ sm veritatẽ vtriq; : quoniam etiam ministerium, seu officium angelicũ, alicui conuenit vt p̃priũ, alicui vt participati, & alicui p excessum. Tertio, q̃ istæ opiniones nõ sunt contrariæ, sed potiũ⁹ disparatæ ad diuersa respicientes, vñ etiã stãt simul. Quid tñ interfit de ordine virtutum, & principatuum, in sequenti articulo dicetur.

Lib. 12. c. 9 tom. 5.

Paragra. 1.

Ij. 7. in fini.

Ij. ar. 2.

Per participationem autem, quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter: sicut sancti homines participatiue dicuntur dii. Si ergo aliquid nominari debeat nomine designante proprietatẽ ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neque ab eo quod excedenter habet, sed ab eo quod est sibi quasi coæquatum. Sicut siquis velit proprie nominare hominem, dicet eum substantiam rationalem, non autem substantiam intellectualem, quod est proprium nomen angeli: quia simplex intelligentia conuenit angelo per proprietatem, homini vero participationem. Neque substantiam sensibilem, quod est nomen bruti proprium: q̃a sensus est minus, quàm id, quod est propriũ homini, & conuenit homini excedenter præ alijs animalibus. Sic igitur considerandum est in ordinibus angelorũ, q̃ omnes spirituales perfectiones sunt omnibus angelis communes, & omnes abundantius existunt in superioribus, q̃ inferioribus. Sed cũ in ipsis etiam perfectionibus sit quidam gradus, superior perfectio attribuitur superiori ordini per proprietatem, inferiori vero per participationem: econuerso autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, superiori autẽ per excessum, et ita superior ordo a superiori perfectione nominatur. Sic igitur Dion. exponit ordinum nomina secundum cõuenientiam ad spirituales perfectiones eorum. Grego.* vero in expositione horum nominum, magis attẽdere uidetur exteriora ministeria. Dicit enim, q̃ angeli dicũtur qui minima nuntiãt: Archãgeli qui summa: Virtutes, p quas miracula fiũt: Potestates, quibus aduersæ potestates arcẽtur, vel repelluntur: Principatus, qui ipsis bonis spiritib⁹ p̃sunt.

Homil. 24. in euang.

Ad primvm ergo dicendum, quòd angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes spiritus, inquantum sunt manifestatores diuinorum, angeli vocantur. Sed superiores angeli habent quandam excellentiam in hac manifestatione, a qua superiores ordines nominantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam supra communem manifestationẽ addit: et ideo a simplici manifestatione nominatur. Et sic nomen commune remanet infimo ordini quasi proprium, vt dicit Dionys. * 5. cap. cęl. hier. Vel põt dici, quòd infimus ordo specialiter potest dici ordo angelorum, quia immediate nobis annuntiant. Virtus autem dupliciter accipi potest. Vno modo cõmuniter, sm quod est media inter essentiam & operationẽ: et sic omnes cælestes spiritus nominãtur cælestes virtutes, sicut & cælestes essentiæ. Alio modo sm qđ importat quendam excessum fortitudinis: et sic est p̃ prium nomen ordinis. Vnde Dion. dicit * 8. ca. cæl. hier. q̃ nomẽ Virtutum significat quandam virilem, & inconcussam fortitudinem. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: secũdo ad suscipiendum diuina. Et ita significat, quòd sine aliquo timore aggrediũtur diuina quæ ad eos pertinẽt: quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

Ex capi. 5. elicitur.

Cap. 8. inter princip. & medium.

Ad 2^m dicendum, quòd sicut dicit Dion.* 12. ca. de di. no. Dominatio laudatur in Deo singulariter per quendam excessum: sed per participationem diuina eloquia vocãt dominos principaliores ornat⁹, p quos inferiores ex donis eius accipiũt. Vnde & Dion.* dicit in 8. ca. cæ. hier. q̃ nomẽ Dominationũ primo q̃dẽ si-

Capit. 12. post medium.

Cap. 8. parum a prin.

gni ficat quãdam libertatẽ, quæ est a seruili cõditione, & pedestri subiectione, sicut plebs subijcit, & a tyrãni ca oppressione, quã interdum etiã maiores patiũtur. Secundo significat quandã rigidã, & inflexibilem gubernationẽ, qua ad nullum seruilẽ actum inclinatur, neq; ad aliquem actũ subiectorum, vel oppressorum a tyrãnis. Tertio, significat appetitũ, & participationẽ veri dominij, quod est in Deo. Et similiter nomen cuiuslibet ordinis significat participationem eius, quod est in Deo, sicut nomen virtutum significat participationem diuinæ uirtutis. Et sic de alijs.

AD 3^m dicendum, quòd nomen dominationis, & potestatis, & principatus diuersimode ad gubernationem pertinet. Nam dñi est solummodo præcipere de agẽdis. Et iõ Greg.* dicit, ꝙ quædam angelorũ agmina, pro eo ꝙ eis cætera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocãtur. Nomen vero potestatis, ordinationẽ quandã designat, ſm Illud Apost. ad Ro. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo Dion.* dicit, ꝙ nomen potestatis, significat quãdam ordinationẽ, & circa susceptionẽ diuinorum, & circa actiones diuinas, quas superiores in inferiores agunt, eas sursum ducendo. Ad ordinem ergo potestatum pertinet ordinare, q̃ a subditis sint agenda. Principari vero, vt Greg.* dicit, est inter reliquos priorẽ existere, quasi primi sint in executione eorũ quæ imperantur. Et ideo Dion. dicit† 9. ca. cæl. hierar. quòd nomen principatuum significat ductiuũ cum ordine sacro. Illi. n. qui alios ducunt, primi inter eos existentes, principes proprie vocãtur, secundum illud Psal. 67. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus.

AD 4^m dicendum, quòd archangeli [d] ſm Dion.* medij sunt inter principatus, & angelos. Medium autem cõparatum vni extremo, videtur alterum, inquantum participat naturam vtriusque. Sicut tepidũ respectu, calidi est frigidũ: respectu vero frigidi, est calidum. Sic & archangeli dicunt quasi principes angeli: quia respectu angelorũ sunt principes, respectu vero principatuũ sunt angeli. Secundum Greg.* autẽ dicũtur archangeli ex eo, quòd principantur soli ordini angelorum, quasi magna nuntiãtes. Principatus autem dicũtur ex eo, quòd principanrur omnibus cælestibus virtutibus diuinas iussiones explentibus.

AD 5^m dicendum, quòd nomen Seraphim non imponitur tãtum a charitate, sed a charitatis excessu, quẽ importat nomẽ ardoris, vel incendij. Vnde Dion.* 7. ca. cæl. hierar. exponit nomen Seraphim secundum propietates ignis, in quo est excessus caliditatis. In igne autem tria possumus considerare. Primo quidem motum qui est sursum, & qui est continuus: per quod significat, ꝙ inclinabilirer mouẽtur in Deum. Secũdo vero virtutem actiuam eius, quę est calidum. Quod quidem non simpliciter inuenitur in igne, sed cum quadam acuitate: quia maxime est penetratiuus in agendo, & pertingit vsque ad minima, & iterum cum quodam superexcedenti feruore. Et per hoc significatur actio huiusmodi angelorum, quam in subditos potenter exercent, eos in sublimem feruorem excitãtes, & totaliter eos per incendium purgantes. Tertio consideratur in igne claritas eius. Et hoc significat, ꝙ huiusmodi angeli in seipsis habẽt inextinguibilem lucem, & quòd alios perfectẽ illuminãt. Similiter etiam nomem Cherubim imponitur a quodã excessu scientiæ: unde interpretat plenitudo scientię. Quod Dion.* exponit quãtum ad quatuor. Primo quidem, quantum ad perfectam Dei visionem. Secundo, quantum ad plenam susceptionẽ diuini luminis. Tertio, quãtum ad hoc, quòd in ipso Deo cõtemplantur pulchritudinem ordinis rerum a Deo deriuatã. Quarto, quãtum ad hoc, quòd ipsi pleni existentes huiusmodi cognitione, eam copiosẽ in alios effundunt.

AD 6^m dicendum, quòd ordo Thronorum habet excellẽtiam præ inferioribus ordinibus in hoc, quòd immẽdiate in Deo rõnes diuinorũ operum cognoscere possunt. Sed Cherubim habent excellentiã sciẽtiæ: Seraphim vero excellentiã ardoris. Et licet in his duabus excellẽtijs includatur tertia, nõ tñ in illa, quæ est Thronorũ, icludunt aliæ duæ: & ideo ordo Thronorũ distinguit ab ordine Cherubim, & Seraphim. Hoc. n, est cõmune in omnibus, ꝙ excellentia inferioris cõtinetur in excellentia superioris, & non econuerso. Exponit autẽ Dion.* nomẽ Thronorum p cõuenientiam ad materiales sedes, in quibus est quatuor considerare. Primo quidem situm: quia super terram sedes eleuantur. Et sic ipsi angeli, qui Throni dicunt eleuãtur vsq; ad hoc, quòd in Deo immediate rationes rerum cognoscant. Secundo in materialibus sedibus considerat firmitas: quia in ipsis aliquis firmiter sedet, hic autẽ est econuerso: nã ipsi alij firmantur per Deũ. Tertio, quia sedes suscipit sedentẽ, & in ea deferri potest. Sic & ipsi angeli suscipiunt Deum in seipsis, & eum quodãmodo ad inferiores ferunt. Quarto, ex figura: quia sedes ex vna parte est aperta ad susciendum sedentem: ita & isti angeli sunt per promptitudinem aperti ad susciendum Deum, & famulandum ipsi.

Homil. 24. in euang.
Cap. 8. cæles. hierar. ante med.
Homil. 24. in euãg. ante medi.
†Cap. 9. circa princip.
D. 162.
Cap. 9. cæles. hierar. non procul a principio.
Homil. 14. in euã. ante med. illius.
Cap. 7. non remote a princi.
Cap. 7. cæl. hiera. nõ cul a princ.
Eod. c. 7. cẽ. hierarch.

ARTICVLVS VI.

Vtrum conuenienter gradus ordinum assignentur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum sextum.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter gradus ordinum assignentur. Ordo enim prælatorum videtur esse supremus: sed Dominationes, Principatus, & Potestates, ex ipsis nominibus prælationẽ quandã habent. Ergo isti ordines debẽt esse inter omnes supremi.

¶ 2 Præt. Quanto aliquis ordo est Deo propinquior, tanto est superior: sed ordo Thronorum videtur esse Deo propinquissimus, nihil enim coniungitur propinquius sedenti, quàm sua sedes. Ergo ordo Thronorum est altissimus.

¶ 3 Præt. Sciẽtia est prior, q̃ amor, & intellectus vt esse altior, q̃ volũtas. Ergo & ordo Cherubim videt esse altior, quàm ordo Seraphim.

¶ 4 Præt. Greg.* ponit Principatus super Potestates. Non ergo collocantur immediate super Archangelos, vt Diony. † dicit.

SED CONTRA est, ꝙ Diony. ponit* in prima quidẽ hierarchia Seraphim, vt primos, cherubim vt medios, thronos vt vltimos. In media vero Dominatiões vt primos, Virtutes vt medios, Ptãtes vt ultimos. In ultima Principatus vt primos, Archangelos ut medios, Angelos ut ultimos.

534 2.di.9 ar.5. Titulus clarus est de graduatione ipsorum ordinum, quis prior, & quis posterior.

¶ In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dion. & Greg. Secundo, tractat opinio Dio. Tertio, Gregorii.

¶ Quo ad primũ, tria, scilicet conueniẽtia, differẽtia, & fundamẽtũ vtriusq; partis ex Scriptura.

¶ Quo ad ſm, tria. Primo, qui ordines i qua hierarchia ex rõnib^9 hierarcharũ sic, Hierarchiæ sic differũt. prima rõnes i Deo: secda i causis vniuersalibus: tertia in applicatiõe ad effectus. ergo prima de fine vniuersali: secunda de vniuersali dispositiõe: tertia de executione est. ergo ordines respicientes Deum in prima: vniuersale regimen in secũda: & executionem in tertia pontũtur. Prima sequela confirmatur: quia illa tria i omni operatione inueniuntur. Secundo. Ipsi ordines in singulis hierachiis positi inter se graduantur ex triplici respectu ad Deum, & totidem ad regimẽ vniuersale, & totidẽ ad executionẽ. Tertio, confirmatur assignata graduatio: quia supremũ infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo respectu Spiritussan. & septimo, & sexto, & quarto, & tertio: omnia clara sũt in litera.

¶ Quo ad tertium, ponitur clare ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorũ, circa q̃ agunt, scilicet angelis bonis, malis natura corporali, magnis nuntiis, et paruis Et cõfirmatur ordo authoritate Augustin omnia clara sunt.

Chry. ho. 5. de incõp. diui. naturæ.
Hom. 24. in euangelic.
†Cap. 9. cæ. hierarchiæ circa princ. Cap. 6. & 7 cæl. hierar. & 8. & 9.

RESPON. Dicendum, quòd gradus angelicorum ordinum assignãt & Greg.* & Dion. quantum ad alia quidem conuenienter, sed quantum ad principatus, & virtutes differenter. Nam Dion. collocat virtutes sub dominationibus, & supra potestates: principatus autẽ sub potestatibus, & supra archangelos. Gregor. autem ponit principatus in medio dominationũ, & potestatum: virtutes vero in medio potestatum, & archãgelorum. Et vtraque assignatio fulcimẽtum habere põt ex authoritate Apostoli, q̃ medios ordines ascẽdẽdo enumerãs, dicit Ephe. 1. ꝙ Deus instituit illum. s. Christum ad dexteram suam in cælestibus supra omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem. Vbi virtutem ponit inter potestatẽ, & dominationem, secũdum assignationem Dion. Sed ad Col. 1. enumerans eosdẽ ordines, descẽdendo dicit: Siue throni, siue dominatiões, siue principatus, siue potestates, omnia p ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi principatus ponit medios inter dominationes, et potestates, ſm assignationem Greg. Primo igitur videamus rõnem assignationis Dion. in qua considerãdum est, ꝙ sicut supra dictum est*, prima hierarchia accipit rõnes rerũ in ipso Deo: secunda vero in causis vniuersalibus: tertia vero ſm determinationẽ ad speciales effectus. Et q̃a Deus est finis nõ solũ angelicorũ ministeriorũ, sed etiam totius creaturæ, ad primã hierarchiam pertinet cõsideratio finis: ad mediam vero dispositio vniuersalis de agendis: ad vltimam autem applicatio dispositionis ad effectũ, quæ est operis executio. hæc enim tria manifestum est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion.* ex nominib^9 ordinũ proprietates illorũ cõsiderans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorũ nomina imponũtur p respectũ ad Deũ, scilicet Seraphim, & Cherubim, & Thronos. Illos vero ordines posuit in media hierarchia, quorũ nomina designant communem quandã gubernationẽ, siue dispositionẽ in Dominationes, Virtutes, & Potestates. Illos vero ordines posuit in tertia hierarchia, quorũ nomina designãt operis executionẽ, s. Principatus, Angelos, & Archãgelos. In respectu autẽ ad finem tria considerari possunt. Nam primo aliquis considerat finẽ: secũdo vero pfectam finis cognitionẽ accipit: tertio vero intentionẽ suam in ipso defigit, quorũ ſm ex additione se habet ad primũ, & tertium ad vtrũq;. Et quia Deus est finis creaturarũ, sicut dux est finis exercitus, vt dicitur in* 12. Metaph. põt aliquid simile huius ordinis cõsiderari i reb* humanis. Nam quidã sunt, qui hoc habẽt dignitatis, vt p seipsos familiariter accedere possunt ad regẽ, vel ducẽ: quidã vero super hoc habẽt, vt ẽt secreta eius cognoscãt: alij vero insuper circa ipsum semper inhærent, quasi ei cõiuncti. & ſm hãc similitudinẽ accipere possumus dispositionẽ in ordinibus primæ hierarchiæ. Nã Throni eleuantur ad hoc, quòd Deum familiariter in seipsis recipiant, ſm quod rationes rerum in ipso immediate cognoscere possunt: quod est propriũ totiꝰ primæ hierarchiæ. Cherubim vero supereminẽter diuina secreta cognoscũt: Seraphim vero excellũt in hoc, qđ est omnium supremum, s. Deo ipsi vniri. Vt sic ab eo quod est cõmune toti hierarchiæ, denominetur ordo Thronorũ: sicut ab eo quod est cõmune omnibus cælestib^9 spiritib^9, denominat ordo Angelorũ. Ad gubernationis autem rationem tria pertinent, quorum primũ est, distinctio eorũ, quæ agenda sunt. quod est ꝓpriũ Dominationum. Secundũ autẽ est præbere facultatem ad implendum: quod pertinet ad Virtutes. Tertium autẽ est ordinare qualiter ea, quæ ꝓcepta, vel diffinita sunt, impleri possint, vt aliqui exequãtur: & hoc ptinet ad Potestates. Executio autẽ angelicorũ ministeriorum consistit in annuntiando diuina: in executione autem cuiuslibet actus sunt quidam quasi incipiẽtes actionem, & alios ducentes: sicut in cantu præcentores, & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt: & hoc pertinet ad Principatus. Alij vero sunt, qui simpliciter exequuntur: & hoc pertinet ad Angelos. Alij vero medio modo se habent: quod ad Archangelos pertinet, vt supra dictum est*. Inuenitur autem cogrua hæc ordinum assignatio. Nam sem per summum inferioris ordinis affinitatem habet cum vltimo superioris: sicut infima animalia parum distãt a plantis. Primus autẽ ordo est diuinarũ personarum, qui termiatur ad Spiritum sanctum, qui est amor ꝓcedẽs, cũ quo affinitatẽ habet supremus ordo primæ hierarchiæ ab incẽdio amoris denominatus. Infimus autem ordo primæ hierarchiæ est Thronorum, qui ex fuo ordine habent quandã affinitatem cũ dominationibus, Nam Throni dicuntur ſm Greg.* per quos Deꝰ sua iudicia exercet: accipiunt. n. diuinas illuminationes per conuenientiam ad immediate illuminandum secundam hierarchiam, ad quam pertinet dispositio diuinorum ministeriorum. Ordo vero Potestatum affinitatem habet cum ordine Principatuum: nam cũ potestatum sit ordinem subiectis imponere, hęc ordinatio statim in nomine Principatuum designatur, qui sunt primi in executione diuinorum ministeriorum, vtpote præsidentes gubernationi gentium, & regnorum, quod ẽ primũ principiũ in diuinis ministerijs. Nam bonum gentis est diuinius, quàm bonum vnius hominis. unde dicitur Dan. 11. Princeps regni Persarum restitit mihi. Dispositio etiam ordinum, quam Greg.* ponit, congruitatem habet: nam cum dominationes sint diffiniẽtes, & præcipiẽtes ea, quæ ad diuina ministeria ptinẽt, ordines eis subiecti disponunt ſm dispositionẽ eorũ, in quos diuina ministeria exercent. Vt autẽ Aug. dicit in* 3. de Trin. Corpora quodã ordine regunt, inferiora p superiora, & oia per spirituales creaturã, & spiritus malus p spiritum bonum. Primꝰ ergo ordo post Dominationes dr Principatuũ, qui etiam bonis spiritibus principantur. Deinde Potestates, p quas arcẽtur mali spiritus: sicut p potestates terrenas arcẽtur malefactores, vt habẽt Ro. 13. Post quas sunt Virtutes, q̃ habẽt potestatẽ sup corporalem naturã in operatione miraculorũ. Post quas sunt angeli, & archãgeli, qui nũtiant hominibus vel magna, q̃ sunt supra rõnem: vel parua, ad q̃ rõ se extendere põt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis potius est, quòd subiiciuntur Deo, quàm quòd inferioribus præsideant: & hoc derivatur ex illo. Et ideo ordines nominati a prælatione non sunt supremi, sed magis ordines nominati a conuersione ad Deum.

AD 2^m dicendum, quòd illa propinquitas ad Deũ, quę designatur nomine Thronorum, conuenit etiam Cherubim, & Seraphim, & excellentius, vt dictũ est.*

Greg. hom. 34. in euan. Dion. c. 7. & 9. cæ. hierar.
Act. huius quæst.
Lect. in pri cip. corp. ci-tius.
Lib. 12. me ta. tex. 52. com. 3:
Eod. homil. 24. in euã.
In corp. ar.

Q.37.ar.3. AD 3^m dicendum, quòd sicut supradictum est*, Cognitio est, secundum quod cognita sunt in cognoscente: amor autem, secundū quod amans vnitur rei amatæ. [e] Superiora autē nobiliori modo sunt in seipsis, q̄ in inferioribus: inferiora vero nobiliori modo in superioribus, q̄ in seipsis. [e] Et ideo inferiorū quidē cognitio prę eminet dilectioni: superiorū autem dilectio, & præcipue Dei, præeminet cognitioni. [e]

198 286 409

AD 4^m dicendum, quòd siquis diligenter consideret dispositiones ordinum secundum Dion. & Greg.
Locis antea citatis. * parum, vel nihil differunt, si ad rem referantur. Exponit enim Greg. Principatuum nomen ex hoc, quòd bonis spiritibus præsunt: & hoc conuenit Virtutib^9, secundum ꝙ in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo dans efficaciam inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus virtutes, secundum Grego. videntur esse idem quod principatus secundum Dion. Nam hoc est primum in diuinis ministerijs, miracula facere. Per hoc enim paraturvia annuntiationi archangelorum, & angelorum.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulū septimū.*

535 2.dist.11.q.2.ar.6.Et 4 dist.47.q.1. artic.2.q.4. cor.Et 1. cor.15.l.3.

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo distinguit: secūdo rñdet. ¶ Quo ad primum distinctio. Ordo angelicus habet duo, distincti onem graduum, & executionem officiorum. Quo ad secundum, respōsio cōsistit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua. Ordines remanebūt quo ad distinctionem graduum. Probatur. Distinctio graduum inest a differenti gra & natura. ergo semp erit. tenet sequela: quia differētia naturę & gratię semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest nisi naturis corruptis: hæc est secundum p cedens meritum. Secunda est. Ordines quo ad executionē officiorū partim remanebūt, & partim nō. Probatur, & declarat^r vtraq; pars. Probatur, Remanebunt vt in fine: cessabunt vt ad finem. ergo. Declaratur exēplo officiorum militum. Remanent, vt in triūpho: cessant vt in acie. ¶ Respōsionem ad secūdum, notato diligēter: quoniā mirabile q̄d dicit de dependentia luminis angelici, quod quia non de naturali, sed gratuito dicitur, de

Ar.4.huius quæst.

ARTICVLVS VII.

Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non remanebūt post diē iudicij. Dicit. n. Apost. 1 ad Cor. 15. quòd Christus euacuabit omnem principatum, & potestatem, cum tradiderit regnum Deo & patri: quod erit in vltima cōsummatione. Pari ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabūtur. ¶ 2 Præt. Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & p ficere: sed post diē iudicij vnus angel^9 nō purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia nō proficiēt amplius ī sciētia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.

¶ 3 Præt. Apost. dicit ab Hebre. 1. de angelis. ꝙ omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi proper eos qui hæreditatem capiunt salutis. Ex quo patet, ꝙ officia angelorū ordinantur ad hoc, quòd homines ad salutem adducantur: sed omnes electi vsq; ad diem iudicij salutē consequuntur, non ergo post diē iudicij remanebunt officia, & ordines angelorū.

K

SED CONTRA est, quod dr Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo: quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

RESPON. Dicendum, quòd in ordinib^9 angelicis duo possunt considerari, s. distinctio graduum, & executio officiorum. Distinctio autem graduum est in angelis secundum differentiam gratię & naturæ, vt supra dictū est. * Et vtraq; differētia semper in angelis remanebit. Non enim naturarum differentiæ ab eis auferri possent, nisi eis corruptis. Differentia etiā gloriæ erit in eis semper secundum differentiam meriti præcedentis. Executio autem officiorum angelicorum aliquo modo remanebit post diem iudicij, & aliquo modo cessabit. Cessabit quidem, secūdum quod eorum officia ordinantur ad ducendum aliquos ad finē: remanebit autem sm q̄d conuenit in ultima finis consecutione. Sicut etiā alia sunt officia militariū ordinū in pugna, & in triūpho.

AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd Principatus & Potestates euacuabuntur in illa finali consummatione quantum ad hoc, ꝙ alios ad finē perducant: quia consecuto iam fine non est necessarium tendere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apostoli dicentis: Cum tradiderit regnum Deo, & patri, idest, cum perduxerit fideles ad fruendum ipso Deo.

AD 2^m dicendum, quòd actiones angelorum super alios angelos considerandæ sunt secundum similitudinem actionum intelligiblilium quæ sunt in nobis. Inueniūtur autem in nobis multæ intelligibiles actiones, quæ sunt ordinatæ secundū ordinem causæ & causati: sicut cū per multa media gradatim in unā cōclusionem deuenimus. Manifestum est autem, ꝙ cognitio conclusionis dependet ex omnibus medijs præcedētibus, nō solum q̄tum ad nouā acquisitionē scientiæ: sed etiā quantum ad scientiæ conseruationē. Cuius signum est, ꝙ siquis obliuisceretur aliquod præcedentiū mediorum, opinionē quidem, uel fidem de conclusione posset habere, sed nō sciētiā, ordine causarum ignorato. Sic igit^r cū inferiores angeli rationē diuinorum operum cognoscāt per lumen superiorū angelorum, dependet eorum cognitio ex lumine superiorum, non solum qnantū ad nouam acquisitionē scientiæ: sed etiam quantū ad cognitionis conseruationem. Licet ergo post iudiciū non ꝓficiant inferiores angeli in cognitione aliquarū rerum, non tñ propter hoc excludit^r quin a superioribus illuminentur.

I

AD 5^m dicendum, ꝙ etsi post diem iudicij homines nō sint ulterius ad salutē adducendi p ministeriū angelorum: tñ illi qui iam salutem erunt consecuti, aliquam illustrationem habebunt p angelorū officia.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

¶ *Super Quæstionis centesimæ octauæ Articulū octauū.*

AD OCTAVVM sic procedit^r. Vī ꝙ homines nō assumant^r ad ordines angelorū. Hierarchia n. humana cōtinetur sub infima hierarchiarum cælestium, sicut infima sub media, & media sub prima: sed angeli infimæ hierarchię nunq̄ trāsferent^r in mediā, aut in primā. Ergo neq; homines trāsferent^r ad ordines angelorum.

536 2.d.9.ar.2.

¶ 2 Præt. Ordinibns angelorum aliqua officia competunt, utpote custodire, miracula facere, dęmones arcere, & huiusmodi, quæ nō uidentur cōuenire animabus sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo distinguitur: secūdo rñdetur iuxta vnum distinctionis mēbrum: tertio respondet^r iuxta ām membrum. ¶ Quo ad primum distinctio est. In ordinibus angelorum concurrunt duo, scilicet conditio naturæ, & dona gratiæ, vt patet ex dictis. ¶ Quo ad secundū, conclusio prima respōsiua quæsito est negatiua. Homines non possunt assumi ad ordines angelorū quo ad gradū naturæ

Homil.29. aliquātulū ante medium.

Ap.præced. ar.4.huius quæst.

b 130

Lib.11.cap. 1.circa prin. tio to.5.

Ar.5.huius quæst.

ræ. Probatur. Semper remanebit naturarū angeli, & hominis diuersitas. ergo nunquàm hæc ascendet ad gradū illius.

¶ Quo ad tertium, tria principalr fiūt, destruuntur, s. duæ opiniones, & ponitur conclusio respōsiua quæsito. Prima opinio est, quòd homines non assumuntur ad ordines angelorum, etiam secundū gradū gloriæ. & motiuū eius ē diuersitas naturarum. Hæc refellit^r in se quidē ex authoritate euangelii: in sua autem radice ex rōne, quia distantia naturæ nō concurrit, nisi materialiter: donum vero gratiæ completiue. Nec hoc oportet respondere naturę, sed libertati diuinæ.

¶ Secunda vero opinio est, ꝙ aliqui assumuntur ad ordines angelorum, vt virgines, vel perfecti: alii nō. Et hoc retūditur authoritate Augu. Cōclusio aūt respōsiua, quæ secundū literā ordinē ī medio harū opinionū locatur, est. Homines indifferēter ad ordines angelorum assumunt. Probat^r. Tantā gloriā mereri ex dono gratiæ possūt, vt angelis æquētur sm gradus singulos angelorum. ergo.

¶ Nota hic, ꝙ homines assumi ad ordines angelorum, duo includit, vnum est, ꝙ constituāt cū angelis vnā societatē, & hoc mō oēs hoies sancti assumūtur ad ordines angelorū, sine sint maioris gloriæ quàm aliquis angelus, siue æqualis, siue minoris q̄ omnes angeli: ita ꝙ ex angelis, & hoibus, etiā iferioribus oībus angelis (quorū magnā rationabile est fore multitudinē) vna integrabitur sorietas. Et in hoc erravit secunda opinio, quæ solos perfectos quasi mistos iter angelos posuit: min^9 vero perfectos q̄ angelos quasi sepratos segreganit in aliā societatē. Nec aduertit, ꝙ latitudo odinis gratiæ, maior est latitudine ordinis naturæ, & ꝙ nō idē ponit limes vtrobiq;. Alterū est, ꝙ p uenīat ad gradū gloriæ, quib^9 potiuntur angeli. Et hoc modo nō oēs homines assumuntur ad ipsos angelorū ordines, sed quidā supra ipsos, vt beata Virgo: quidā ad ipsos, vt Apostoli, & perfecti &c. & quidā infra ipsos, vt rationabiliter sunt oēs pueri post baptismā statim exolātes, & alii multi.

Cap. 13. & 16. in print. tom 4.

Lib. de cur. pro mort. agen. ca. 16. vsq; ad medium.

*Homi. 29. in Matt. ante medium. tom. 2.

B AD 3^m dicendum, quòd homines ad pœnam dæmonū transferri non est erroneum: sed quidam erronee posuerunt dæmones nihil aliud esse, quàm animas defunctorum. Et hoc Chrysosto. * reprobat.

¶ *Super Quæstionis centesimæ nonæ Articulum primum.*

QVAESTIO CIX.

De ordinatione malorum angelorum, in quatuor articulos diuisa.

C DEINDE considerandum est de ordinatione malorum angelorum.

Et circa hoc queruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum ordines sint in dæmonibus.

¶ Secūdo, Vtrū in eis sit prælatio.

¶ Tertio, Vtrū vn^9 illuminet aliū.

¶ Quarto, Vtrum subiiciantur prælationibus bonorum angelorū

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ordines sint in dæmonibus.

D AD PRIMVM sic procedit^r. Videtur quòd ordines non sint in dęmonibus. Ordo. n. pertinet ad rationem boni, sicut & modus, & species, vt Aug. dicit in lib. * de natura boni, & econtrario in ordinatio pertinet ad rationem mali: sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis non sunt aliqui ordines.

537 1. di. 6. ar. 4 Et 4. dist. 47 q. 1. ar. 3. q. 4.

*Aug. lib. de natu. bo. ca. 3. 4. to. 6.

¶ 2 Præt. Ordines angelici sub aliqua hierar. continetur: sed dæmones nō sunt sub aliqua hierarchia, E quæ est sacer principatus, cum ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in dæmonibus non sunt ordines.

¶ 3 Præt. Dęmones de singulis ordinibus angelorū ceciderūt, vt cōmuniter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicunt^r esse alicuius ordinis, qa de illo ordine ceciderunt, videtur ꝙ deberent eis attribui nomina singulorum ordinū: nunquā aūt inuenię q̄d dicantur seraphim, vel throni, vel dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquib^9 ordinibus.

SED CONTRA est, q̄d Apostolus dicit ad Ephe. vlt. ꝙ est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harū.

Art. 4. & 8. præced. qō.

RESPON. Dicendum, quòd sicut iam dictum est, *Ordo angelicus considerat^r & secundū gradū naturæ

turæ, & ſecũdum gradũ gratiæ. Gratia vero habet duplicẽ ſtatũ, ſcilicet imperfectũ, qui eſt ſtatus merendi: & perfectum, q eſt ſtatus gloriæ conſummatæ. Si ergo conſideretur ordines angelici quantũ ad perfectionẽ gloriæ, ſic dæmones neq; ſunt in ordinibus angelicis, neq; vnquã fuerũt. Si aũt cõſiderentur quantũ ad id, qđ eſt gratiæ imperfectæ, ſic dæmones fuerũt quidem aliquãdo in ordinibus angelorũ, ſed ab eis eciderũt, ſecundũ illud quod ſupra* poſuimus, omnes angelos in gra creatos fuiſſe. Si autem cõſiderentur q̃tum ad id quod eſt naturæ, ſic adhuc ſunt in ordinibus: quia data naturalia non amiſerunt, vt Diony.* dicit.

Q.62.ar.3.

Ca.4.de diui.no.par.4 non remote a medio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonũ poteſt inueniri ſine malo: ſed malum non poteſt inueniri ſine bono, vt ſupra habitum eſt.† Et ideo dæmones inquantũ habent naturam bonam, ordinati ſunt.

†Q.49.ar 3

AD 2^m dicendum, quòd ordinatio dæmonum, ſi cõſideretur ex parte Dei ordinantis, eſt ſacra: utitur enim dæmonibus propter ſeipſum. Sed ex parte voluntatis dæmonum non eſt ſacra: quia abutuntur ſua natura ad malum.

AD 3^m dicendũ, q̃ nomen Seraphim imponit̃ ab ardore charitatis: nomen aũt Thronorũ ab inhabitatione diuina: nomẽ aũt Dominationũ importat liber tatem quandã: quæ omnia opponunt̃ peccato. Et iõ peccãtib⁹ angelis huiuſmodi nomina nõ attribuunt.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ nonæ Articulum ſecundũ.*

ARTICVLVS II.

Vtrum in dæmonibus ſit prælatio.

338 Supr.q. 63. art.8. Et 2. diſ.6. ar.4. Et 4. di.47. q.1. ar.2.q. 4.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio affirmatiue reſpõſiua q̃ſito. In dæmonibus eſt prælatio. Probat̃ dupliciter. Primo. Naturæ dæmonum ſunt ſubordinatæ. ergo actiones eorum ſunt ſubinuicẽ ordinatæ. ergo in eis eſt prælatio. Antecedens patet. conſequentia probat̃ dupliciter. Primo, quia actio ſequit̃ naturã: ac per hoc naturam ſubditam ſequitur actio ſubdita. Secundo, quia hoc teſtantur corpora ſuperiora, & inferiora. Secunda vero conſequẽtia probat̃ ex ratione prælationis; quia ſcilicet cõſiſtit in hoc, quòd actio ſit ſubdita actioni. Secundo probatur concluſio ſic. Diuina ſapiẽtia attingit a fine &c. ergo nihil relinquit inordinatum, ergo congruit ſibi etiam in dæmonibus ordinem prælationis, ſecundum naturam inſtituere.

In glo.ordi. ſup. illud, cũ euacuauerit omnẽ principat.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur q̃ in dæmonibus non ſit prælatio. Omnis enim prælatio eſt ſecundum aliquem ordinem iuſtitiæ: ſed dæmones totaliter a iuſtitia ceciderunt. Ergo in eis non eſt prælatio.

¶ 2 Præt. Vbi non eſt obedientia & ſubiectio, non eſt prælatio: hæc autem ſine concordia eſſe nõ poſſunt, quæ in dęmonibus nulla eſt, ſecundum illud Prouer. 13. Inter ſuperbos ſemper ſunt iurgia. Ergo in dæmonibus non eſt prælatio.

¶ 3 Præt. Si in eis eſt aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpã, vel pœnam. Sed non ad eorum naturam: quia ſubiectio & ſeruitus nõ eſt ex natura, ſed ẽ ex peccato ſubſecuta. Nec pertinet ad culpam, vel pœnam: quia ſic ſuperiores dęmones, qui magis peccauerunt, inferioribus ſubderẽtur. Non ergo eſt prælatio in dęmonibus.

SED CONTRA eſt, qđ dicit glo.* 1. ad Cor. 15. Quãdiu durat mũdus, angeli angelis, hoíes hoíbus, & dęmones dęmonib⁹ p̃ſunt.

RESPON. Dicendum, quòd cum actio ſequatur naturam rei, quorũcũq; naturæ ſunt ordinatę, oportet quòd etiam actiones ſubinuicem ordinentur, ſicut patet in rebus corporalibus. Quia. n. inferiora corpora naturali ordine ſunt infra corpora cæleſtia, actiones & motus eorum ſubduntur actionibus, & motibus cæleſtium corporum. Manifeſtum eſt autem ex præmiſſis*, quòd dæmonum quidam naturali ordine ſub alijs conſtituuntur: vnde & actiones eorum ſub actionibus ſuperiorum ſunt. Et hoc eſt quod rationem prælationis facit, vt ſcilicet actio ſubditi ſubdat̃ actioni prælati. Sic igitur ipſa naturalis diſpoſitio dæmonum requirit, quòd ſit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ ſapientiæ, quæ nihil in vniuerſo inordinatum relinquit, quæ attingit a fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter, vt dicitur Sapien. octauo.

Ar.præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dęmonum non fundatur ſuper eorum iuſtitia, ſed ſuper iuſtitia Dei cuncta ordinantis.

AD 2^m dicendum, quòd cõcordia dæmonum, qua quidam alijs obediunt, non eſt ex amicitia quam inter ſe habeant, ſed ex communi nequitia, qua homines odiunt, & Dei iuſtitiæ repugnant. Eſt enim proprium hominum impiorum, vt eis ſe adiungant, & ſubijciant ad propriam nequitiam exequẽdam, quos potentiores viribus vident.

AD 3^m dicendum, quòd dæmones nõ ſunt æquales ſecundum naturã. Vnde in eis eſt naturalis prælatio: quod in hominibus nõ cõtingit, qui natura ſunt pares. Quòd aũt ſuperioribus inferiores ſubdãtur, nõ eſt ad bonum ſuperiorum, ſed magis ad malum eorũ: quia cum mala facere maxime ad miſeriã pertineat, pręeſſe i malis, eſt eſſe magis miſerũ.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimæ nonæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum in dæmonibus ſit illuminatio.

539

TItulus clarus. ¶ In corpore ẽ vna concluſio reſpõ ſiua quæſito negatiue, cum vna annexa ſecundario. Reſponſiua eſt. In dæmonibus non eſt illuminatio. Probatur. Peruerſitas dæmonum habet vt vnus non ordinet ad Deũ alium, ſed abducat. ergo non illuminat. Probatur ſequela: quia illuminatio eſt manifeſtatio in ordine ad Deum, vt patet ex differentia aſſignata inter duplicem manifeſtationem, ſcilicet illuminationem, & locutionem. Annexa vero concluſio eſt, quòd i dæmonibus eſt quædam manifeſtatio veritatis adinuicem. Probatur: qa eſt in eis locutio.

AD TERTIVM ſic procedit. Videtur quòd in dęmonibus ſit illuminatio. Illuminatio enim conſiſtit in manifeſtatione veritatis: ſed vnus dæmon poteſt alteri veritatem manifeſtare: quia ſuperiores magis acumine naturalis ſcientię vigent. Ergo ſuperiores dæmones poſſunt inferiores illuminare.

¶ 2 Præt. Corpus quod ſuperabundat lumine, poteſt illuminare corpus quod in lumine deficit, ſicut Sol Lunam: ſed ſuperiores dęmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur quòd ſuperiores dæmones poſſunt inferiores illuminare.

SED CONTRA. Illuminatio cũ purgatione eſt, & pfectione, vt ſupra dictũ eſt: * ſed purgare nõ conuenit dęmonibus, ſm illud. Eccl. 34. Ab immũdo qđ mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

q.106. art 2.& ar.1.ar gu. ſed cõt.

RESPON. Dicendũ, q̃ in dæmonibus nõ poteſt eſſe illuminatio ꝓprie. Dictum eſt. n. ſupra* q̃ illuminatio ꝓprie eſt manifeſtatio veritatis, ſm quod habet ordinem ad Deum, qui illuminat omnem intellectũ. Alia aũt manifeſtatio veritatis põt eſſe locutio: ſicut cũ vnus angelus alteri ſuũ conceptũ manifeſtat. Peruerſitas aũt dęmonũ hoc habet, q̃ vnus alium nõ intẽdit ordinare ad Deũ, ſed magis ab ordine diuino abducere: & iõ vnus dęmon aliũ nõ illuminat, ſed vnus alij ſuũ conceptum p modũ locutionis intimare põt.

q.106.ar.1.

Ad

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifeſtatio habet rationem illuminationis, ſed ſolum quæ dicta eſt.*

A

corp.ar.

AD 2^m dicendum, quòd ſecundum ea, quæ ad naturalem cognitionem pertinent, nõ eſt neceſſaria manifeſtatio veritatis neque in angelis, neque in dæmonibus: quia ſicut ſupra dictum eſt,* ſtatim a principio ſuæ conditionis omnia cognouerunt, quę ad naturalem cognitionem pertinent. & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ eſt in ſuperioribus dæmonibus, non poteſt eſſe ratio illuminationis.

q.56.ar.2. & 3.ar.1.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimænonæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum boni angeli habeant prælationem ſuper malos.

405

TItulus clarus. ¶ In corpore vna concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue. Boni angeli prælati ſũt malis, & eos regũt. Probatur. Prælatio primo cõuenit Deo, participatiue autem creaturis. ergo creaturæ pfectiores habent influentiam ſuper alias. ergo ſancti angeli ſup dæmones. Antecedens eſt per ſe notũ. Cõſequentia prima probatur: quia ſunt Deo propinquiores. Secunda vero: quia maxima perfectio, & maxime appropinquans Deo, eſt ſtatus fruitionis, in quo ſũt angeli, quo priuantur dæmones.

Art.1. & 2. huj⁹ quæſt.

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quòd boni angeli non habeant prælationem ſuper malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur ſecũdum illuminationes: ſed mali angeli, cum ſint tenebræ, non illuminantur a bonis. Ergo boni angeli non ſunt prælati ſuper malos.

¶ 2 Præt. Ad negligentiam præſidentis pertinere videntur ea, quæ per ſubditos male fiunt: ſed dæmones multa mala faciunt. Si igitur ſubſunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis eſſe aliqua negligentia, quod eſt inconueniens.

¶ 3 Præt. Prælatio angelorum ſequitur naturæ ordinem, vt ſupra dictum eſt:* ſed ſi dæmones de ſingulis ordinibus ciderunt, vt cõmuniter dicitur, multi dæmones multis bonis angelis ſunt ſuperiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent ſuper omnes malos.

B

C

D

E

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit* 3. de Tri. quòd ſpiritus vitæ deſertor atq; peccator regitur per ſpiritum vitæ rationalem, pium, & iuſtum. Et Grego. * dicit, quòd poteſtates ſunt angeli, quorum ditioni virtutes aduerſæ ſubiectæ ſunt.

*Lib. 3. de Tri. cap. 4. paulo a principio. Greg hom. 34 in euãg.

RESPON. Dicendũ, q̃ totus ordo prælationis primo & originaliter eſt in Deo, & participatur a creaturis, ſecũdũ qđ Deo magis appropinquant. Illæ. n. creaturæ ſuper alias influentiã habẽt, quæ ſunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima aũt perfectio, & per quã maxime Deo appropinquatur, eſt creaturarũ fruentiũ Deo, ſicut ſunt ſancti angeli, qua perfectione dæmones priuãtur. Et ideo boni angeli ſuper malos prælationem habent, & per eos reguntur.

534

AD PRIMVM ergo dicẽdum, q̃ per ſanctos angelos multa de diuinis myſterijs dęmonibus reuelãtur, cũ diuina iuſtitia exigit vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationẽ bonorũ. Sicut in rebus humanis aſſeſſores iudicis reuelant tortoribus eius ſententiam. Hmõi aũt reuelationes, ſi ad angelos reuelantes comparentur, illuminationes ſunt: quia ordinãt eas ad Deum. Ex parte vero dæmonũ non ſunt illuminationes: quia eas in Deum nõ ordinant, ſed ad expletionem propriæ iniquitatis.

AD 2^m dicendum, quòd ſancti angeli ſunt miniſtri diuinæ ſapientiæ. Vnde ſicut diuina ſapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines, propter bona quę ex eis elicit, ita & boni angeli non totaliter cohibent malos a nocendo.

A

AD 3^m dicendum, q̃ angelus, qui eſt inferior ordine naturæ, pręeſt dęmonibus, quãuis ſuperioribus ordine naturæ: quia virtus diuinæ iuſtitiæ, cui inhærent boni angeli, potior eſt q̃ virtus naturalis angelorum. Vnde & apud hoíes ſpirituales iudicat oía; vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Phil. dicit in li.* Ethic. q̃ virtuoſus eſt regula, & menſura omnium humanorum actuum.

Lib. 3. Eth. c. 4 ad finẽ. Et lib. 10. c. 5. tom. 5.

QVAESTIO CX.

De præſidentia angelorum ſuper creaturam corporalem, in quatuor articulos diuiſa.

B

EINDE conſiderandum eſt de p̃ſidentia angelorũ ſup creaturã corporalẽ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum creatura corporalis adminiſtretur p angelos.

¶ Secũdo, Vtrum creatura corporalis obediat angelis ad nutum.

¶ Tertio, Vtrum angeli ſua virtute poſſint immediate mouere corpora localiter.

¶ Quarto, Vtrum angeli boni, vel mali poſſint facere miracula.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum creatura corporalis adminiſtretur per angelos.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur q̃ creatura corporalis non adminiſtretur per angelos. Res. n. quæ habẽt determinatum modum operandi, non indigẽt gubernari ab aliquo præſidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur, q̃ oporteat: ſed res corporales habent determinatas actiones ex naturis ſibi diuinitus datis. Non ergo indigent gubernatione angelorum.

C

D

¶ 2 Præt. Inferiora in entibus gubernãtur per ſuperiora: ſed in corporibus quædam dicuntur inferiora, quædam ſuperiora. Inferiora igitur gubernantur per ſuperiora. Nõ ergo eſt neceſſarium, quòd gubernentur per angelos.

E

¶ 3 Præt. Diuerſi ordines angelorum diſtinguuntur ſecundum diuerſa officia: * ſed ſi creaturæ corporales adminiſtrant̃ per angelos, tot erunt officia angelorum, quot ſunt ſpecies rerum. ergo etiam tot erunt ordines angelorũ, quot ſunt ſpecies rerum, qđ eſt contra ſupra dicta.* Non ergo corporalis creatura adminiſtratur per angelos.

¶ *Super Quæſtionis cẽteſimædecimæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna cõcluſio reſponſiua quęſito affirmatiue. Omnia corporalia regunt̃ per angelos. Probatur dupliciter. Primo rõne, Omnis poteſtas particularis regitur per vniuerſalem: poteſtas corporea eſt particularis, angelica vniuerſalis. ergo corporea regitur ꝑ angelicam. Maior probatur inductiue in humanis, et in angelicis. Minor probat: quia corporea vis eſt hic ad materiã &c. angelica autem abſoluta, & intellectualis. Secundo, authoritate ſanctorum, & philoſophorum. ¶ In reſponſione ad ſecũdum, & tertium aduerte, quòd angelos habere immediatam præſidentiã ſuper corpora inferiora, cõtingere poteſt. Vno modo, vt angeli ſint diſtributi ſecundum numerum ſpecierũ ad explenda naturalia opera: et hoc fuit Platonicum, & reprobatur. Secundo mõ, vt angeli ſint diſtributi in xta ſpecierum quidẽ numerum, ſed nõ ad opera naturalia, ſed propter diuina myſteria ſuper naturalia explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dexteritate interpretatur ponendum diuus Thomas in litera, ſi ſanctos doctores nominatos ibi ſequi volumus. Tertio modo, vt non iuxta numerũ ſpecierum præſint, ſed vnus præſit omnib⁹ inferioribus ad naturalia opera. Et hoc fuit Auic. & reprobatur hic, & in artic. ſequenti, & alibi. Quarto modo, vt ali qui

541 2.di.14. ar. 3. Et 3.con. c.78. & 83. Et veri. q.5 ar.8. Et op. 3.c.125. Et opuſ.10.ar. 1. vſque ad 16. Et opuſ. 20.

530

q.108.ar.2. & 6.

qui angeli sint deputati præsidentiæ corporalium non iuxta numerum specierũ, sed potius secũdum numerũ modorum, quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prædestinationis finem. Et hæc via iudicio meo est sceũ dũ propriam mentẽ S. Thomæ, vt colligere possum & hinc, & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secundum assertiue ponit pluraliter angelos oportere psidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerũ autem eorum iuxta numerum specierum recitatiue tantum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostendendo affert, & nunquam asserit, vt pateat ex modo loquẽdi. Hoc, inquit, nõ est ponendũ propter hoc &c. Vbi se directorẽ magis, quàm assertorem illius opinionis euidenter ostendit.

¶ lib. 3. de Tri. cap. 4. *4. dial. ca. 5. post medium.

q. 55. art. 3. & q. 108. art. 1.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit† 3. de Trinit. quòd omnia corpora reguntur per spiritum vitæ rationalem. & Grego. dicit in *4. dia. quòd in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest.

RESPON. Dicendum, quòd tam in rebus humanis, quàm in rebus naturalibus, hoc cõmuniter inuenitur, q̃ potestas particularis gubernatur, & regit a potestate vniuersali; sicut potestas balliui gubernatur a potestate regis. Et in angelis etiam est dictum,* q̃ superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habent scientiam magis vniuersalem. Manifestũ est autem, qđ virtus cuiuslibet corporis est magis particularis, quàm virtus spiritualis substantiæ. Nã omnis forma corporalis est forma indiuiduata per materiam, & determinata ad hic, & nunc: formæ aũt immateriales sunt absolutæ & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habent formas minus vniuersales, reguntur per superiores, ita omnia corporalia reguntur per angelos. Et hoc nõ solum a sanctis doctoribus ponitur, sed etiã ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ res corporales habent determinatas actiones, sed has actiones non exercent, nisi secundum quod mouentur: quia proprium corporis est, q̃ non agat, nisi per motũ. Et ideo oportet, q̃ creatura corporalis a spirituali moueatur.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ ratio ista procedit secundum opinionem Arist.* qui posuit, q̃ corpora cælestia mouentur a substantijs spũalibus: quarum numerũ conatus fuit assignare secundum numerum motuũ, qui apparent in corporibus cælestibus: sed non posuit q̃ essent aliquæ substantiæ spũales, quę haberent immediatã præsidẽtiã supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia non considerauit aliquas operationes in inferioribus corporibus exerceri, nisi naturales, ad quas sufficiebat motus corporũ cælestiũ. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporũ, ad quæ non sufficiunt virtutes cælestium corporum[c]: ideo secundum nos necesse est ponere, q̃ angeli habeant immediatam præsidentiam, non solum supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

Lib. 12. Metaph. tex. 44. tom. 3.

569

AD 3ᵐ dicendum, q̃ de substantijs immaterialibus diuersimode Philosophi sunt locuti. Plato. n. posuit substantias immateriales esse rationes, & species sensibilium corporũ, & quasdam alijs vniuersaliores: & ideo posuit substantias immateriales habere presidentiam immediatam circa omnia sensibilia corpora, [c]& diuersas circa diuersas. Arist.* autem posuit q̃ substantiæ immateriales non sunt species corporum sensibilium, sed aliquid altius, & vniuersalius: & ideo non attribuit eis immediatam præsidentiam supra singula corpora, sed solũ supra vniuersalia agentia, quæ sunt corpora cælestia. [c]Auic. vero mediam viã secutus est,

137 Vide lib. 1. Meta. tex. 6 tom. 3.

383

F posuit. n. cum Plat. aliquam substantiam spiritualem præsidentem immediate sphæræ actiuorũ, & passiuorum, eo q̃ sicut Plat. ponebat, q̃ formæ horum sensibilium deriuantur a substantijs immaterialibus, ita etiã Auicen. hoc posuit: [c]sed in hoc a Pla. differt, q̃ posuit vnam tm̃ substantiam immaterialem præsidentẽ omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligentiam agentem. Doctores autem sancti posuerunt, sicut & Platonici diuersas rebus corporeis substantias spirituales esse prepositas. Dicit. n. Aug. in li.* 83. q. Vnaquęq; res visibilis in hoc mũdo, habet angelicam potestatem sibi præpositã. Et Damas.† dicit. Diabolus erat ex iis angelicis virtutibus, quæ præerant terrestri ordini. Et Orig.* dicit super illud Nume. 22. Cum vidisset asina angelum, q̃ opus est mundo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerum incrementis: sed hoc non est ponẽdum propter hoc, q̃ secundum suam naturã vnus angelus magis se habeat ad præsidendum animalibus, q̃ plantis: quia quilibet angelus, etiã minimus, habet altiorem virtutem, & vniuersaliorẽ, q̃ aliquod genus corporalium, sed est ex ordine diuinæ sapientiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec tamen propter hoc sequitur, q̃ sint plures ordines angelorũ, q̃ nouem: quia sicut supra dictum est, ordines distinguuntur secundũ generalia officia. Vnde sicut secundum Greg.* ad ordinem potestatũ pertinent oẽs angeli qui habent proprie præsidentiã super dæmones: ita ad ordinem virtutũ pertinere videtur omnes angeli, qui habent præsidentiam super res pure corporeas: horum. n. ministerio interdum etiam miracula fiunt.

419

Lib. 3. ca. 8. in prin. t. 3.

D. 642.

336

4. Comm. cap. 2.

Homil. 34. in euang.

ARTICVLVS II.

Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimædecimæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd materia corporalis obediat angelis ad nutum. Maior est. n. virtus angeli, q̃ virtus animæ: sed conceptioni animæ maxime obedit materia corporalis. Immutatur enim corpus hominis ex conceptione animę ad calorem, & frigus, & quandoque vsque ad sanitatem, & ægritudinem. Ergo multo magis secũdum conceptionem angeli, materia corporalis transmutatur.

¶ 2 Præt. Quicquid potest virtus inferior, potest virtus superior: sed virtus angeli est superior, q̃ materia corporalis: corpus aũt sua virtute põt transmutare materiam corporalem ad formam aliquam, sicut patet cũ ignis generat ignẽ. Ergo multo fortius virtute sua angeli possunt materiã corporalem transmutare ad aliquam formam.

¶ 3 Præt. Tota natura corporalis administratur per angelos, vt dictum est.* & sic videtur, quòd corpora se habent ad angelos, sicut instrumẽta. nam ratio instrumenti est, quòd sit mouẽs motum: sed

542 12. arti. 8o. ar. 2. cor. Et 3. cõ. c. 103. Et po. q. 6. ar. 3 Etma. q. 16. artic. 9. & 10. Et quol. 9. art. 10.

I

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, opinio ad prẽ affirmatiuã. Secõ, simul destruit pars affirmatiua; & construitur negatiua, & sic respõdetur quæsito negatiue.

¶ Quo ad primum, referũtur opiniones Pla. & Auic. q̃ materia corporalis obedit substãtiis immaterialibus ad mutationem formalem.

¶ Quo ad secundum, ponitur cõclusio negatiua, Quod materia corpalis nõ obedit angelis immediate ad transmutationẽ formalẽ. Et pbat̃ ex duobus ꝓpositionib⁹. s. Cõpositũ ex materia & forma tm̃ fit: &, Oé qđ fit, fit a sibi fiti. Ex his. n. sequit̃, q̃ trãsmutatio formalis ẽ a solo composito, aut ex eminentius cõtinente in seipsum cõpositũ. s. materiam & formam, quod est solus Deus, vt supra⁹ deducta sunt omnia.

Ar. præced.

in effectibus aliquid inuenitur ex virtute principaliũ agentium, quod non potest esse per virtutem instrumenti: et hoc est id quod est principalius in effectu. Sicut digestio nutrimenti est per virtutem caloris naturalis, qui est instrumentum animæ nutritiuæ: sed q̃ generetur caro viua, est ex virtute animæ. similiter q̃ secetur lignum, pertinet ad serram: sed quòd perueniatur ad formã lecti, est ex virtute artificis. Ergo forma substãtialis, quæ est principalius in effectibus corporalibus, est ex virtute angelorum: materia ergo obedit ad sui informationem angelis.

A

SED CONTRA est, qđ Aug. dicit* 3. de Tri. Non est putandum istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam, sed soli Deo.

B

RESPON. Dicendum, q̃ Platonici [d]posuerunt formas, quæ sunt in materia, causari ex immaterialibus formis: [c]quia formas materiales ponebant esse participationes quasdã immaterialium formarum. Et hos quãtum ad aliquid secutus est Auicẽ. qui posuit oẽs formas, quæ sunt in materia, procedere a conceptione intelligentiæ, & q̃ agentia corporalia sunt solũ disponentia ad formas. Qui in hoc videntur fuisse decepti, quia existimauerunt formam, quasi aliquid per se factũ, vt sic ab aliquo formali principio procederet. Sed sicut Philoso. probat in *7. Meta. hoc, quod proprie fit, est compositum. Hoc enim proprie est quasi subsistens: forma autem non dicitur ens quasi ipsa sit, sed sicut quo aliquid est: & sic per cõsequens nec forma proprie fit. Eius enim est fieri, cuius est esse, cũ fieri nihil aliud sit, quàm via in esse. Manifestum est aũt, quòd factum est simile facienti: quia omne agens agit sibi simile. Et ideo id, quòd facit res naturales, habet similitudinem cum cõposito, vel quia est compositum, sicut ignis generat ignem: vel quia totum compositum & quantum ad materiam, & quantum ad formam est in virtute ipsius: quod est proprium Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ vel est a Deo immediate, vel ab aliquo agente corporali: non aũtem immediate ab angelo.[e]

Lib. 7. Meta. tex. 16. 27. & 32. tom. 3.

C

336

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima nostra unitur corpori ut forma. Et sic non est mirum, si formaliter transmutatur ex conceptione ipsius, præsertim cum motus sensitiui appetitus, qui fit cũ quadam transmutatione corporali, subdatur imperio rationis: angelus autem non sic se habet ad corpora naturalia. vnde ratio non sequitur.

D

AD 2ᵐ dicendum, quòd id quod potest virtus inferior, potest superior, non eodem, sed excellentiori modo: [e]sicut intellectus cognoscit sensibilia excellentiori modo quàm sensus. Et sic angelus excellentiori modo transmutat materiam corporalem, quàm agentia corporalia, scilicet, mouendo ipsa agentia corporalia tanquàm causa superior.

b 416 432 d

E

AD 3ᵐ dicendum, quòd nihil prohibet ex uirtute angelorum aliquos effectus sequi in rebus naturalibus, ad quæ agentia corporalia non sufficerent. sed hoc non est angelo obedire materiam ad nutum, sicut nec cocis obedit materia ad nutum: quia aliquem modum decoctionis operantur per ignem secundum aliquam artis moderationem, quam ignis per se non faceret, cum reducere materiam in actum formę substantialis, non excedat uirtutem corporalis agentis: quia simile natum est sibi simile facere.

ARTICVLVS III.

Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimædecimæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic procedit̃. Videtur q̃ corpora nõ obediant angelis ad motum localem. Motus enim localis corporũ naturalium sequitur formas eorũ: sed angeli nõ causant formas corporum naturalium, vt dictũ est.* Ergo neque possunt causare in eis motum localem.

¶ 2 Præt. In † 8. Physic. probatur, quòd motus localis est primus motuum: sed angeli non possunt causare alios motus, transmutando materiam formaliter. Ergo neque etiam possunt causare motum localem.

¶ 3 Præt. Membra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem, inquantum habent in seipsis aliquod principium uitæ: in corporibus autem naturalibus non est aliquod principium uitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

SED CONTRA est, quod Aug. dicit* 3. de Tri. quòd angeli adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producendos: sed hoc nõ possunt facere, nisi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut Dion. dicit 7. c. de di. no. Diuina sapientia cõiungit fines primorum principijs secundorum. Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingit̃ a natura superiori: natura aũt corporalis est infra naturam spiritualem. Inter omnes aũt mot⁹ corporeos perfectior est motus localis, ut probatur in* 8. Physic. Cuius ratio est, quia mobile secundum locum non est in potentia ad aliquid intrinsecum, inquantũ hmõi, sed solum ad aliquid extrinsecum. s. ad locum: & ideo natura corporalis nata est moueri immediate a natura spirituali secundum locum. Vnde & Philosophi posuerunt suprema corpora moueri localiter a spiritualibus substantijs: unde uidemus quòd anima mouet corpus primo & principaliter locali motu.

Li. 8. Phys. tex. 57. to. 2

AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ in corporibus sunt [c]alij motus locales, præter eos qui cõsequuntur formas. [c]Sicut fluxus & refluxus maris nõ consequitur formam substantialem aquæ, sed uirtutem Lunæ. Et multo magis aliqui motus locales consequi possunt uirtutem spiritualium substantiarum.

517 D. 628.

AD 2ᵐ dicendum, quòd angeli causando motum localem tanquàm priorem, per eum causare possunt alios motus, adhibendo scilicet agentia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad demollitionem ferri.

AD 3ᵐ dicendum, quòd angeli habent uirtutem minus

minus contractam, quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum, qđ per eam viuificatur, quo mediante alia potest mouere: sed virtus angeli non est contracta ad aliquod corpus. unde potest corpora non coniuncta localiter mouere.

344 a.2.q.178. art.4 Et 3. cont.c.102. & 103. Et po.q.6.ar.3 & 4 Et ma. q.16.art.9. Et opus.3. cap.138. Et opus.11.ar. 5. vsque ad 19. *Homi 24. in euangel.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimædecimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore est vna cõclusio respõsiua quæsito negatiue. Angeli non possunt virtute propria miracula facere. Probatur. Miraculũ est præter ordinem naturæ creatæ non alicuius, sed ois. Quicquid fit a quacunq; creatura virtute propria, non fit præter ordinem totius naturę creatę. ergo nullum factum a creatura est miraculũ. Maior probatur quo ad secundam partem: quia aliàs proiectio lapidis sursum esset miraculum. Minor vero: quia quod fit virtute creata propria, fit secundũ ordinẽ illius virtutis,

ARTICVLVS IIII.

Vtrũ angeli possint facere miracula.

AD QVARTVM sic procedi tur. Videtur ꝙ angeli possunt facere miracula. Dicit enim Gregor. *Virtutes vocantur illi spiritus, per quos signa, & mirabilia frequentius fiunt.

¶ 2 Præt. Aug. dicit in lib. †83. q. ꝙ Magi faciunt miracula per priuatos contractus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali Christiani per signa publicæ iustitiæ: sed Magi faciũt miracula per hoc, quòd exaudiuntur a dæmonibus, vt ipse alibi in eodẽ lib.* dicit. Ergo dæmones miracula pñt facere. Ergo multo magis angeli boni.

¶ 3 Præt. Aug. in codẽ lib. q. 79. dicit, ꝙ omnia, quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aeris huius non absurde fieri posse creditur: sed quando effectus aliquis naturalium causarum producitur absque ordine naturalis causæ, hoc dicimus esse miraculum, puta, cum aliquis sanatur a febre, non per operationem naturæ. Ergo angeli, & dæmones possunt facere miracula.

¶ 4 Præt. Virtus superior non subditur ordini inferioris causæ: sed natura corporalis est inferior angelo. Ergo angelus potest operari præter ordinem corporalium agentium: qtod est miracula facere.

SED CONTRA est, quod de Deo dicitur in Ps. I Qui facit mirabilia magna solus.

RESPON. Dicendum, ꝙ miraculum proprie dicitur, cum aliquid fit præter ordinem naturæ: sed non sufficit ad rationem miraculi, si aliquid fiat prẽter ordinem naturæ alicuius particularis, quia sic cum aliquis proijcit lapidem sursum, miraculũ faceret, cum hoc sit præter ordinẽ naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculũ, quòd fit præter ordinem totius naturæ creatæ, hoc aũt non potest facere nisi Deus: quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc fit secundum ordinem naturæ creatæ: et sic non est miraculum. Vnde relinquitur, quòd solus Deus miracula facere possit.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ angeli aliqui dicuntur miracula facere, vel quia ad eorum desideriũ Deus miracula facit, sicut & sancti homines dicũtur miracula, facere: vel quia aliqđ ministeriũ exhibẽt in miraculis quæ fiunt, sicut colligendo pulueres in resurrectione communi, vel huiusmodi aliquid agẽdo.

In corp. ar. AD 2m dicendum, quòd miracula, simpliciter loquendo, dicuntur, vt dictum est,* cũ aliqua fiunt prẽter ordinem totius naturæ creatæ. Sed quia nõ omnis virtus naturę creatę est nota nobis: ideo cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutem creatam nobis ignotam, est miraculũ quo ad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt sua virtute naturali, miracula dicuntur non simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo Magi per dæmones miracula faciunt, & dicuntur fieri per priuatos contractus: quia quælibet virtus creaturę in vniuerso se habet, vt virtus alicuius priuatæ personę in ciuitate. Vnde cum Magus aliquid facit per pactum initum cum dæmone, hoc fit quasi per quendam priuatum cõtractum: sed iustitia diuina est in toto vniuerso, sicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Christiani inquantum per iustitiam diuinam miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicam iustitiam: mali autem Christiani per signa publicæ iustitiæ, sicut inuocando nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramenta.

AD 3m dicendum, quòd spirituales potestates possunt facere ea, quæ visibiliter fiunt in hoc mũdo, adhibendo corporalia semina per motum localem.

AD 4m dicendum, ꝙ licet angeli possint aliquid facere præter ordinem naturæ corporalis, non tamen possunt aliquid facere præter ordinem totius creaturæ, quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictũ est.* In corp. ar.

QVAESTIO CXI.

De actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, respondet directe quæsito affirmatiue. Secundo, tractat modum illuminationis.

¶ Quo ad primum conclusio est. Homines illuminãtur per angelos. Probatur, et manifestatur. Probatur. Diuinæ prouidẽtiæ ordo habet, vt actionibus superiorum subdantur inferiora. ergo homines angelis. Tenet sequela, qa inferiores sũt manifestatur vero a simili. Sicut angeli inferiores illuminantur per superiores, ita homines per angelos.

¶ Quo ad secũdum conclusio est. Modus vtriusque illuminationis est quodãmodo similis, & quodãmodo diuersus. Probatur, & declaratur simul vtraque pars. Similis quidem est quo ad numerum capitum, & quo ad alterũ caput. Quo ad numerũ quidem capitũ: quia sicut angeli illuminantur ex duobus capitibus .s. ex parte intellectus, & ex parte specierũ: ita etiã homines ex duobus capitibus illustrantur ab angelis. Quo ad alterum vero caput: quia eodẽ modo illuminat angelus, & homo ex parte intellectus, scilicet

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis.

¶ Secũdo, Vtrum possit immutare affectum eius.

¶ Tertio, Vtrum possit immutare imaginationem eius.

¶ Quarto, Vtrum possit immutare sensum eius.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angelus possit illuminare hominem.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur ꝙ angelus non possit illuminare hominem. Homo enim illuminatur per fidem. Vnde Dio.* in ecclesiastica Hierar. illuminationem attribuit baptismo, qui est fidei sacramentum: sed fides immediate est a Deo, secundum illud ad Ephes. 2. Gratia estis saluati per fidem, & nõ ex vobis: Dei enim donum est. Ergo homo nõ illuminatur ab angelo, sed immediate a Deo.

¶ 2 Præt. Super illud Rom. 1. Deus illis manifestauit, dicit Glossa, † ꝙ non solum ratio naturalis ad hoc

545 12.q.112. art.1.ad 2. Et 2.di.8. q.2 ar.2.ad 3.4.& 5. Et 3.cont.c.81 prin. Et veri q.11. ar. 1. Et quol. 9.q.4. ar.5. cor. *cap.2 par. 1. & 2.

†glos. interlinearis addita & ordinaria.

licet per viam confortationis descẽdentis ab obiecto, vt illustrato a superiori, vt superius declaratũ est. Dissimilis aũt est quo ad reliquum caput .s. ex parte specierum, quoniã angelus illuminatur propositione particularium conceptuum intelligibiliũ: homo vero applicatione similitudinum sensibiliũ. Probatur rõne, & authoritate. Ratio est: quia naturale est homini cognoscere per phantasmata. Authoritas Diony. Omnia in litera clara sunt, quàmuis nõ hoc ordine.

q.108.ar.2. q.106.ar.1.

RESPON. Dicendum, quòd cum diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus superiorum inferiora subdantur, vt supra dictum est,* sicut inferiores angeli illuminantur per superiores: ita homines, qui sunt angelis inferiores, per eos illuminantur. Sed modus vtriusq; illuminationis quodammodo est similis, & quodammodo diuersus. Dictum est. n. supra,* ꝙ illuminatio, quæ est manifestatio diuinæ veritatis, secundum duo attenditur .s. secundum ꝙ intellectus inferior cõfortatur per actionem intellectus superioris: & secundũ ꝙ proponũtur intellectui inferioris species intelligibiles, quæ sunt in superiori, vt capi possint ab inferiori. Et hoc quidem in angelis fit, secundum ꝙ superior angelus veritatem vniuersalem concepram diuidit secundum capacitatem inferioris angeli, vt supra dictũ est:* sed intellectus humanus non potest ipsam intelligibilẽ veritatem nudam capere: quia connaturale est ei, vt intelligat per conuersionem ad phãtasmata, vt supra dictum est.* Et ideo intelligibilem veritatem proponunt angeli hominibus sub similitudinibus sensibilium, secundũ illud quod dicit Dio.* 1.c.cæl.hier. ꝙ impossibile est aliter nobis lucere diuinum radiũ, nisi varietate sacrorum velaminum circumuelatũ. Ex alia vero parte, intellectus humanus, tãquàm inferior, fortificatur per actionem intellectus angelici: & secundum hæc duo attenditur illuminatio, qua homo illuminatur ab angelo.

Art. quæst. precedent. q.106.ar.1. q.106.ar.1. & 3. q.87.ar.7. Cat. circa medium.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ad fidem duo concurrunt. Primo quidem habitus intellectus, quo disponitur ad obediendum voluntati tendenti in diuinam veritatem. Intellectus. n. assentit veritati fidei nõ quasi conuictus ratione, sed quasi imperatus a voluntate. Nullus enim credit nisi volens, vt Aug.* dicit: & quantum ad hoc fides est a solo Deo. Secundo requiritur ad fidem, quòd credibilia proponantur credenti: & hoc quidem fit per hominem, secundum quod fides est ex auditu, vt dicitur Roma. 10. sed per angelos principaliter, per quos hominibus reuelantur diuina: vnde angeli operantur aliquid ad illuminationem fidei. Et tamen homines illuminantur ab angelis non solum de credendis, sed etiam de agendis.

Tract. 26. in Ioan. quantum a prin. num. 9.

AD 2m dicendum, quòd ratio naturalis, quæ est immediate a Deo, potest per angelum confortari, vt dictum est.* Et similiter ex speciebus a creaturis acceptis, tanto altior elicit intelligibilis veritas, quanto intellectus humanus fuerit fortior. Et sic per angelum adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinam cognitionem deueniat.

AD 3m dicendum, quòd operatio intellectualis, & illuminatio, dupliciter possunt considerari. Vno modo ex parte rei intellectæ: & sic quicunque intelligit, vel illuminatur, cognoscit se intelligere, vel illuminari: quia cognoscit rem sibi esse manifestam. Alio modo ex parte principij: et sic non quicunque intelligit aliquam veritatem, cognoscit quid sit intellectus, qui est principium intellectualis operationis. Et similiter, non quicunque illuminatur ab angelo, cognoscit se ab angelo illuminari.

ARTICVLVS II.

Vtrum angeli possint immutare voluntatem hominis.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ vndecimæ Articulum secundum.*

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur quòd angeli possint immutare voluntatem hominis: quia super illud Hebr. 1. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis: dicit glossa,* quòd ignis sunt, dum spiritu feruẽt, & vitia nostra vrũt: sed hoc nõ esset, nisi voluntatem immutarent. ergo angeli possunt immutare voluntatem.

¶ 2 Præt. Beda † dicit, quòd diabolus non est immissor solum malarum cogitationum, sed etiam incensor. Damas. autem vlterius dicit, quòd etiam est immissor. dicit enim in *2. lib. quòd omnis malitia, & immũdæ passiones ex dæmonibus excogitatæ sunt, & immittere homini sunt concessæ. Et pari ratiõe angeli boni immittũt, & incendunt bonas cogitationes: sed hoc nõ possent facere, nisi immutarent voluntatem. ergo immutant voluntatem.

¶ 3 Præt. Angelus, sicut est dictũ,* illuminat intellectũ hominis mediantibus phantasmatibus: sed sicut phantasia, quæ deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus, qui deseruit voluntati, quia & ipse etiã est vis vtens organo corporali. Ergo sicut illuminat intellectum, ita potest immutare voluntatem.

SED CONTRA est, quòd immutare voluntatem est proprium Dei, secundum illud Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, uertet illud.

RESPON. Dicendum, quòd uoluntas potest immutari dupliciter. Vno modo ab interiori: & sic cum motus uoluntatis non sit aliud, q̃ inclinatio uoluntatis in rẽ uolitam, solus Dei est sic immutare uoluntatem, qui dat naturæ intellectuali virtutem talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis

526 i.2.q.75.ar.3. Et 2.di.8. ar.5.cor. Et 3.cõt.c.88. 91. & 92. De veri. q.22. ar.9. Et malo. q.16.ar. 11. *Psal.103. habetur inplicite in gloss. ordinaria.

†Ex cap. 2. actuum videtur habere. Et in Ioan. cap 13.

*lib.2 ca.4. ad finem.

Ar.præced.

¶ Tertia est. Angeli pñt immutare uolũtatem ex parte passionum, nõ tñ necessitate. Probatur, prima pars, qa possunt concitare hmõi passiones: secunda vero, quia uoluntas semper remanet libera. & sic patet respõsio ad quæsitum, ꝙ Angel⁹ nõ nisi aut suadendo, aut concitando immutare uoluntatem potest, & hoc absq; necessitatione.

¶ Aduerte hic, ꝙ subdiuisio facta non est ꝓprie subdiuisio: qm̃ non multiplicatur motiuum uoluntatis in subdiuisionis membris. Vtrobiq; n. motiuum est bonum, uel apparẽs bonum

bonum intellectum. Sed est distinctio mo dorũ offerẽdi ipsum obiectum. Potest.n. offerri obiectum intelligibili mõ, & sic offertur vel a solo ꝓprio intellectu, vel etiam ab intellectu luadentis. Põt etiã offerri sensibili mõ, & sic ꝓsentatur ab intrinseca passione voluntati, non cuicunque, sed humanæ, propter modum essendi animę coniũctæ: & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicitur. Q.166.ar.2

non est nisi a Deo, qui dat naturam: ita inclinatio voluntaria nõ est nisi a Deo, q causat voluntatẽ. Alio modo mouet volũtas ab exteriori: et hoc in angelo est qdẽ vno modo tantum, scilicet a bono apprehẽso per intellectum. Vnde secundũ quod aliquis est causa, qđ aliquid apprehendatur vt bonum ad appetendum, secundũ hoc mouet voluntatem. Et sic solus Deus efficaciter potest mouere voluntatem: angelus autem, & homo per modum suadentis, vt supra dictũ est.* Sed præter hunc modũ etiam aliter mouetur in hominibus voluntas ab exteriori, scilicet ex passione existente circa appetitum sensitiuũ. Sicut ex cõcupiscẽtia, vel ira inclinat voluntas ad aliquid volẽdum: & sic etiam Angeli, inquantum possunt cõcitare huiusmodi passiones, possunt volũtatẽ mouere, nõ tñ ex necessitate: quia voluntas semp remanet libera ad cõsentiẽdũ, vel resistendũ passioni.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ministri Dei, vel homines, vel Angeli, dicuntur vrere vitia, & inflammare ad virtutes per modum persuasionis.

AD 2m dicendum, quòd dæmones non possunt immittere cogitationes interius eas causando, cum vsus cogitatiuæ virtutis subiaceat voluntati. Dicitur tamen diabolus incensor cogitationum, inquantum incitat ad cogitandum, vel ad appetendum cogitata per modum persuadentis, vel passionem concitantis. Et hoc ipsum incendere Damasce. vocat immittere, quia talis operatio interius fit: sed bonæ cogitationes attribuuntur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorum ministerio procurentur.

AD 3m dicendum, ꝙ intellectus humanus sm præsentem statum non potest intelligere, nisi conuertendo se ad phantasmata: sed voluntas humana potest aliquid velle ex iudicio rationis, non sequendo passionem appetitus sensitiui: unde non est simile. 422

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæ undecimæ Articuli tertium.*

547 2.d.8.ar.5. cor. Et veri. q.11.arti.3. & q.12.art. 8. Et ma. q. 3.ar.4. & q. 16.ar.11. *Lib. 3. de anima tex. 161. tom. 2.

TItulus clar⁹. nomine imaginationis intellige oẽs sensus interiores.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiue. Angel⁹ tã bonus, q̃ malus potest naturali sua virtute immutare imaginationem. Probatur. Natura corporalis obedit angelo ad motũ localem. ergo ad quæcũque possunt ex motu locali causari. ergo ad apparitiones imaginarias. Antecedens cũ prima cõsequẽtia patet. secũda ꝓbatur: quia huiusmodi apparitiones interdũ causant ex motu locali spirituum & humorum. Q.præced. arti. 2. & 3. argum. 1.

ARTICVLVS III.

Vtrum Angelus possit immutare imaginationem hominis.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur quòd angelus non possit immutare imaginationem hominis. Phantasia enim, vt dicitur in * libro de Anima, est motꝰ factus a sensu secũdum actũ: sed si fieret per immutationem angeli, non fieret a sensu secundum actum. Ergo est contra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuæ virtutis, vt sit per immutationem angeli.

¶ 2 Præt. Formæ quæ sunt in imaginatione, cũ sint spirituales, sunt nobiliores formis quæ sunt in materia sensibili: sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili, vt dictum est*. Ergo non põt imprimere formas in imaginatiõe: et ita nõ potest eã immutare.

¶ 3 Præt. Augu. dicit*. 12. super Gen. ad lit. Commistione alterius spiritus fieri potest, vt ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat siue intelligenti, siue ab alio intellecta pãdantur: sed non vĩ quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neq; ꝙ imaginatio possit capere intelligibilia, quę angelꝰ cognoscit. Ergo videt quòd angelus non possit mutare imaginationem. *Lib. 12. c. 15. a med. tom. 3.

¶ 4 Præt. In diuisione imaginaria homo adhæret similitudinibus rerum, quasi ipsis rebus: sed in hoc est quædam deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, videt quòd nõ possit causare imaginariam visionem imaginationem immutando.

SED CONTRA est, quòd ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione: sed angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Mat. 1. & 2. de angelo, qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

RESPON. Dicendum, quòd angelus tam bonus, quàm malus virtute naturæ suæ potest mouere imaginationẽ hominis: quod quidem sic considerari potest. Dictum est enim supra*, quòd natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestũ est aũt, ꝙ apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum, & humorum. Vnde Arist.* in lib. de som. & vig. assignans causam apparitionis somniorũ, dicit, ꝙ cũ animal dormit, descẽdente plurimo sanguine ad principiũ sensitiuũ, simul descendũt motus. i. impressiones relictæ ex sensibiliũ motionibus, quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouẽt principiũ sensitiuum, ita ꝙ fit quædam apparitio, ac si tũc principium sensitiuũ a rebus ipsis exteriorib⁹ mutaretur. Et tanta potest esse cõmotio spirituum & humorum, quòd huiusmodi apparitiones etiã vigilantibus fiũt, sicut patet in phreneticis, & in alijs huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humorum, & quandoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntarie imaginatur qđ prius senserat: ita etiã hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali, quandoque quidem cũ alienatione a corporeis sensibus: quandoque autem absque tali alienatione. In lib. de som. cap. 3. paulo ante med. to. 2.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principiũ phantasiæ est a sensu secundum actum. Non.n. possumus imaginari quæ nullo modo sentimus, vel secundum totum, vel sm partem: sicut cæcus natus nõ potest imaginari colorem. Sed aliquando imaginatio informatur, vt actus phantastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est*. In corp. ar.

AD 2m dicendum, quòd angelus transmutat imaginationem, non quidem imprimendo aliquam formam imaginariam nullo modo per sensum prius acceptam. Non.n. posset facere, quòd cæcus imaginaretur colores

colores, sed hoc facit per motum localem spirituum, & humorum, vt dictum est.* A 5 corp. ar.

AD 3m dicendum, quòd commistio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam, sed per effectum, quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat quæ ipse nouit, non tamen eo modo quo ipse nouit.

AD 4m dicendum, ꝙ angelus causans aliquã imaginariam visionem, quandoq; quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur, & tunc nulla est deceptio: quandoque vero per operationem angeli solummodo similitudines rerũ apparent in imaginatione, nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius, cui talia apparent: sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc, quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis. B

¶ *Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articuli quartum.*

548 Locis supra ar. 3 indu-cẽs.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio bimẽbris, & una conclusio bimembris respõsiua quæsito affirmatiue secundũ utrunque membrum.

¶ Distinctio, Sensus potest dupliciter immutari ex parte obiecti, & ex parte organi. Conclusio est. Sensus ab angelo potest utrinque immutari. Probatur: quia potest offerre obiectum, & cõmouere spiritus atq; humores. omnia clara sũt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur ꝙ angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua, est operatio vitæ: huiusmodi autẽ operatio nõ est a principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo. C

¶ 2 Præt. Virtus sensitiua est nobilior, quàm nutritiua: sed angelus, vt videtur, non potest mutare virtutem nutritiuam, sicut nec alias formas naturales. Ergo neque virtutem sensitiuã immutare potest.

¶ 3 Præt. Sensus naturaliter mouetur a sensibili: sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, vt 4 ar. 4 supra dictum est.* Ergo angelus non potest immutare sensum, sed semper a sensibili immutatur. D

SED CONTRA est, qđ angeli, qui subuerterunt Sodomã, percusserũt Sodomitas cæcitate, vel aurisia, vt ostiũ domus inuenire nõ possent, vt dr Gen. 19. Et sic legit 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæꝰ duxit in Samariã.

RESPON. Dicendum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cũ mutatur a sensibili: alio modo ab interiori. Videmus enim ꝙ perturbatis spiritibus, & humoribus immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara, & simile contingit in alijs sensibus. Vtroque autem modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sensui sensibile aliquod vel a natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit dũ corpus assumit, vt supra dictum est.* Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores, vt supra dictum est, * ex quibus sensus diuersimode immutentur. E 5 ar. 2. 4. præced.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principium sensitiuæ operationis non potest esse absque principio interiori, quod est potentia sensitiua: sed illud interius principium, potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est.* 4 corp. ar.

AD 2m dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituũ & humorum potest angelus aliquid operari ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ, & similiter potentiæ appetitiuæ, & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.

AD 3m dicendum, ꝙ præter ordinem totius creaturæ angelus facere non potest: sed præter ordinẽ alicuius particularis naturæ facere potest, cum tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVAESTIO CXII.

De Missione Angelorum, in quatuor articulos diuisa.

EINDE considerandum est de missione angelorũ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium.

¶ Secundo, Vtrum oẽs mittantur.

¶ Tertio, Vtrum illi, qui mittuntur, assistant.

¶ Quarto, De quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum angeli in ministerium mittantur.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur quòd angeli in ministeriũ non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquẽ determinatum locum: sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum, quia intellectus abstrahit ab hic, & nunc. Cum igitur actiones angelicę sint intellectuales, videtur ꝙ angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

¶ 2 Præt. Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, uidetur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

¶ 3 Præt. Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationẽ. unde dicitur Eccle. 29. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, uidetur ꝙ retardarentur a cõtemplatione: sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur: quod est inconueniens.

¶ 4 Præt. Ministrare est inferioris: unde dicitur Luc. 22. Quis maior ẽ, qui recumbit, an ille qui ministrat? nonne qui recumbit? sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum primum.*

TItulus clarus quoad quid no minis.

¶ In corpore una cõclusio respõsiua q̃sito affirmatiue. Aliqui angeli mittũtur a Deo in ministeriũ. Cõclusio habet tres partes: ꝙ mittũtur, ꝙ a Deo, ꝙ i ministerium, & singillatim probatur. Primo, ꝙ mittũtur, ex propria ratiõe missionis sic. Procedẽs ab aliquo, ut incipiat esse ubi uel nõ erat, uel nõ illo modo erat, mittit: angelus est huiusmodi. ergo. Maior manifestatur repetẽdo supradicta de missione filii, & Spiritus sancti, quibus conuenit mitti, non ubi nõ erant, sed nouo modo essent ubi erant. Minor probatur, ex differẽtia inter agens uniuersale & particulare sic. Proprium est agẽtis uniuersalis attingere totũ uniuersum, & cõsequenter esse ubiq;. ergo agẽs particulare attingit sic unum, quòd non aliud: & consequenter est ita hic, quòd non alibi. Ergo angelus acturus aliquid circa creaturam corpoream, de nouo applicat suam uirtutẽ ad illam. ergo incipit esse ubi non erat. omnia clara sunt. 549 Ad Heb. 2. lec. 6.

¶ Et aduerte, quòd cum minor includat duo, scilicet angelũ esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit solicitus author de primo, sed de secundo: tũ quia primum constat, tũ quia in secunda parte cõclusionis statim probãda includitur. Secundo igitur probatur quòd a Deo, sic. Hoc totum procedit ex imperio diuino. ergo angelus mittitur

mittitur a Deo. Antecedens patet, & demonstratiue, hoc applicationem virtutis
Q.108.ar.6 de nouo in corpus subditum, & esse ibi. Consequentia vero patet ex dictis
Q.43.ar.1. i tractatu de missione superius, quia scilicet mittens est, qui est causa inceptiõis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic Actio quam angelus missus exercet, est a Deo vt a primo imperante, & propter Deum vt vltimum finem. ergo angelus habet se vt instrumentum. ergo vt minister. ergo actiones
Q.8.art.1. angelorũ ministeria sunt. ergo ipsi in ministerium mittunt. Antecedens patet. Prima consequentia probatur ex ratione instrumẽti. s. ab alio, & propter aliud. Secunda probat, quia minister nihil aliud est, quàm instrumẽtum intelligens. cæteræ relinquuntur per se notæ.

Q.110.ar.1

SED CONTRA est, quòd dicitur Exo. 23. Ecce ego mittam angelum meum, qui præcedat te.

RESPON. Dicendum, quòd ex supradictis* manifestum esse potest, quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur a Deo. Vt enim supradictum est,* cum de missione diuinarum personarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo procedit, vt incipiat esse, vbi prius nõ erat, vel vbi prius erat p alium modum. Filius enim, aut Spiritus sanctus mitti dicitur, vt a Patre procedẽs per originem: & incipit esse nouo modo, idest, per gratiam, vel naturam assumptam, vbi prius erat per deitatis præsentiam. Dei enim proprium est vbique esse, quia cum sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia: unde est in omnibus rebus, vt supra dictũ est*. Virtus autem angeli, cum sit particulare agens, non attingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, quòd non attingit aliud: & ideo ita est hic, quòd non alibi. Manifestum est autem per supradicta*, quòd creatura corporalis per angelos administratur. Cum igitur aliquid sit fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturã corporeã, de nouo applicat angelus illi corpori sua virtute, & sic angelus de nouo incipit ibi esse: et hoc totum procedit ex imperio diuino. Unde sequitur secundũ præmissa ᵉ, quòd angelus a Deo mittatur: sed actio, quam angelus missus exercet, procedit a Deo, sicut a primo principio, cuius nutu & authoritate angeli operantur, & in Deum reducitur, sicut in vltimum finem. Et hoc facit ratione ministerii: nam minister est sicut instrumentum intelligens. Instrumentum autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinat: unde actiones angelorũ ministeria vocantur, & pp hoc dicunt in ministeriũ mitti.

o 272 541

I

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio non determinat sibi locum: immo vt Augu. dicit 4.* de Trinit. etiam nos, secundũ quod aliquid æternum mente sapimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata, & imperata. Et sic manifestum est, quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

Lib.4.c.20. paulo post med.tom.3

K

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ cælum empyreum pertinet ad dignitatem angeli secundum congruentiam quandam: quia congruum est vt supremum corporum naturę, quæ est supra omnia corpora, attribuatur: non tamen angelus aliquid dignitatis accipit a cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi, qñ nõ actu sedet in regali solio, quod cõgruit eius dignitati.

AD 3ᵐ dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contẽplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas virtutes, quarũ actiones cum intenduntur, retardatur actiones intellectiuæ virtutis: sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores: Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius cõtemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula & ratio alterius, vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Grego. dicit in* 2. Mor. ꝙ angeli non sic foris exeunt, vt internæ contemplationis gaudiis priuent.

Lib.2.ca. circa prin.

AD 4ᵐ dicendum, quòd angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundario nobis: non quia nos simus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quilibet homo, vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo,
G est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Philip. 2. dicit. Superiores sibi inuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

¶ *Super Quæstionis cẽtesimæduodecimæ Articulũ secundũ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit. n. Apostolus ad Heb. 1. Omnes sunt administratorii spiritus in ministerium missi.

¶ 2 Præt. Inter ordines supremus est ordo Seraphim, vt ex supradictis patet:* sed Seraphin est missus ad purgandũ labia prophetę, vt habet Isaiæ. 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittunt.

H

¶ 3 Præt. Diuinę personæ in infinitum excedũt omnes ordines angelorum: sed diuinæ personæ mittuntur. Ergo multo magis quicunque supremi angeli.

I

¶ 4 Præt. Si superiores angeli nõ mittuntur ad exterius ministeriũ, hoc nõ est, nisi quia superiores angeli exequuntur diuina ministeria per inferiores: sed cum omnes angeli sint inæquales, vt supra dictum est*, quilibet angelus habet inferiorem angelũ præter vltimũ. Ergo vnus angelus solus ministraret in ministerium missus: quod est contra id quod dicitur Daniel. 7. Milia milium ministrabant ei.

SED CONTRA est, quod Gre. * dicit referens sententiam Diony. Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquàm habent.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supradictis patet,* Hoc habet ordo diuinæ prouidentiæ non solum in angelis, sed etiam in toto vniuerso, quòd inferiora per superiora administrantur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquãdo ex diuina dispẽsatione recedit pp altiorem ordinem, secundum scilicet quòd expedit ad gratiæ manifestationem ᵉ. Quòd enim cęcus natus fuit illuminatus, ꝙ Lazarus fuit suscitatus, immediates in hoc, quòd superiora principãtur, & inferiora tãtũ ministrãt, vt patet & i angelis, & in toto vniuerso. Secundum pertinens quoq; ad factum est ordo diuinæ dispensationis consistens in hoc, ꝙ prædictus diuinæ ꝓuidentiæ ordo quandoq; in corporalibus non seruat, sed superiores exequuntur per seipsos tãtũ, propter altiorem ordinem, puta gratiæ diuinæ manifestationem. Declaratur hoc tam in Deo, cũ i angelis i prætermissione cælestium corporum. Tertium pertinens ad possibile, est, quòd Deus potest per seipsum absque angelis mediis reuelare alicui homini aliquid. Quartũ pertinens etiam ad possibile est, ꝙ angeli superiores absque inferioribus mediis possunt idem.

Q.108.art. argu. 1.

Homil. 34 in euã. paulo post medium.

Q.110.ar.4

¶ Quo ad secundũ, conclusio opinionis affirmatiuę est hæc. Angeli inferiores tãtũ mittũtur de lege communi, superiores vero ex diuina dispensatione. Hæc conclusio non aliter probatur, nisi quòd ex prædictis deducta videtur, tanquã possibili posito in esse, nullum debeat sequi incõueniens.

¶ Quo ad tertium duo sunt: quia primo tripliciter impugnatur præcedẽs opinio, quo ad secundam partem. & sic secundo infertur conclusio negativa responsiua quæsito. Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est. Prætermissio ordinis ex diuinis, dispensatione sit propter altiorem ordinem. Ordo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem. ergo non suscipit prętermissionem. Maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ, & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis aũt ordo est fm dona, diuinæ gratię. ergo.

¶ Secunda ratio est. Ordo cõmunis prętermittitur propter fidei confirmationẽ: in proposito nihil prodesset ad fidei confirmationem. ergo. maior patet, in miraculis. Minor, quia illa prętermissio est ignota nobis. Tertia ratio est. Nihil est ita magnum, quod per inferiores exerceri non possit. ergo nõ ẽ opꝰ quòd superiores mittantur. Antecedens probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximum, & firmatur authoritate Gregorii. Ex his sequitur conclusio responsiua, quòd non omnes mittuntur, quia superiores nunq̃ mittunt.

¶ Aduerte hic duo, quòd prima ratio, se tenet ex parte causæ efficientis. Ordo enim superior, vt agens superius, se habet respectu inferioris. Secunda vero ex parte causæ finalis. Manifestatio namque fidei finis est miraculorũ &c. Tertia autem ex parte causæ formalis.

Hom. 34. 1 euang. ante med.

D. 161 in 8.cel. hier. circa fin. & refert. 2. Gen.d.10.

Vnde non oportet, quòd intelligatur, nisi de angelis ministerij, per quos data est lex.

AD 2ᵐ dicendum, secundum Dionysi.* quòd ille angelus, qui missus est ad purgandũ labia prophetæ, fuit de inferioribus angelis: sed dictus est Seraphim, idest, incendens æquiuoce propter hoc, quòd venerat ad incẽdendum labia prophetæ. Vel dicẽdum, quòd superiores. angeli communicant propria dona, a quibus denominantur mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de Seraphim dictus est purgasse incẽdio labia prophetę, non quia hoc ipse immediate fecerit, sed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium, officium absolutionis impendat.

cap.13.cęl. hier. non multũ lõge a princ.

AD 3ᵐ dicendum, quòd diuinæ personæ non mittuntur in ministerium, sed æquiuoce mitti dicuntur, vt ex prædictis patet*.

In cor. art. & q. 43.

AD 4ᵐ dicendum, quòd in diuinis ministerijs est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediate ad ministeria mitti, ita tñ ꝙ superiores mittantur ad altiora ministeria: inferiores vero ad inferiora.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum tertium.*

ARTICVLVS III.

Vtrum angeli, qui mittuntur, assistant.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd etiã angeli, qui mittuntur, assistant. Dicit enim Greg.* in Homi. Mittuntur igitur angeli, & assistunt: quia etiam circunscriptus est angelicus spiritus. Summus tamen spiritus, qui Deus est, circunscriptus, non est.

551 2.d. 10. ar. 1.

*Hom. 34. 1 eusng. post medĩ illũ.

¶ 2 Præt. Angelus Tobię in ministerium missus fuit: sed tamen ipse dixit. Ego sum Raphael Angelus, vnus ex septem, qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli, qui mittuntur, assistunt.

¶ 3 Præt. Quilibet angelus beatus propinquior est Deo, quàm Sathan: sed Sathan assistit Deo, secundum quòd dicitur Iob. 1. Cum assisterent filij Dei, coram domino, affuit inter eos. & Sathan. ergo multo magis angeli, qui mittuntur in ministerium, assistunt.

2.d.10.ar.2

¶ 4 Præt. Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi, quia nõ immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt: sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit, excepto eo qui est inter omnes supremus. ergo solus supremus Angelus assisteret.

Excellentia nãque, siue dignitas ministri ad magnitudinem rei gerendæ requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secundo, quòd ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quoniam prætermissio ordinis hic apparet, quòd non est possibilis potentia ordinata, sed potentia absoluta. Tali aũt potẽtia possibili posito multa accidũt incõueniẽtia circa ordinẽ institutũ, ut i ꝓposito ꝓtermissio uana debiti ordinis oía clara sunt.

Quòd est contra illud, quod habetur Dan. 7. Decies millies centena millia assistebant ei. ergo etiam illi, qui ministrant assistunt.

Lib. 17. c. 7. circa fin.

SED CONTRA est, qđ Greg. dicit 17. Moral. *super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit, illę potestates, quę ad quędam hominibus nuntianda, non exeunt. ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assistunt.

RESPON. Dicendum, quòd angeli introducuntur assistétes, & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur, quorum aliqui semper ei assistunt, & eius pręcepta immediate audiunt. Alij vero sunt, ad quos prędicta regalia per assistétes nuntiantur: sicut illi qui administrationi ciuitatum ꝓficiunt, & hi dicuntur ministrantes, sed nō assistétes. Considerādum est ergo, ꝙ omnes angeli diuinam essentiam immediate vident. Et quantum ad hoc, omnes etiam qui ministrant, assistere dicunt. Vnde Greg. dicit in 2. Moral.* quòd semper assistere, aut videre faciem Patris possunt, qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute: sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentię percipere possunt, sed soli superiores, per quos inferioribus denuntiantur [c]. Et secundum hoc soli superiores, qui sunt primę hierar. assistere dicuntur, cuius proprium dicit esse Dionysi. *immediate a Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad Primū, & Secundum, q̄ procedunt de primo modo assistendi.

Li. 2. Mora. cap. 3. circa princ.

510

cap. 7. cęle. hier. a med.

D. 247 Li. 2. Mora. c. 3. parum a med.

AD 3^m. Sathan non dicitur [d] astitisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia vt Grego. *dicit. 2. Moral. etsi beatitudinem perdidit, naturā tamen angelis similem non amisit.

AD 4^m dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediate vident in claritate diuinæ essentię, & ideo totius primę hierarchię proprium esse dicitur immediate illuminari a Deo: sed superiores eorum plura percipiunt, quàm inferiores, de quibus illuminat alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quàm alius.

¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII. I

Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli secundę hierar. omnes mittantur. Angeli enim omnes vel assistunt, vel ministrant, secundum quod habetur Danie. 7. sed angeli secundę hierar. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hierarch. sicut dicit Diony.* K 8. cap. cęlest. hierarch. omnes ergo angeli secundæ hierarch. in ministerium mittuntur.

¶ 2 Præt. Grego. †dicit 17. Moral. quòd plures sunt qui ministrant, quàm qui assistunt: sed hoc non esset, si angeli secundæ hierarc. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundę hierarc. in ministerium mittuntur.

552 4. d. 10. ar. 3

c. 8. parum ante med.

†17. Mora. c. 7. in fi.

c. 8. cęl. hierar. nō lōge a princi.

SED CONTRA est, quòd Dion.* dicit, ꝙ dominationes sunt maiores omni subiectione: sed mirti in ministerium, F ad subiectionem pertinet. ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictum est, †mitti ad exterius ministerium proprie conuenit angelo, secundum quòd ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalem. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerij: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, vt Dion.* dicit. 7. cap. cęlest. hierar. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministeriū mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intelligi. In nomine autem dominationum, non importatur aliqua executio, sed sola dispositio, & imperium de exequendis: sed in nominibus inferiorum ordinum intelligitur aliqua executio. Nam angeli, & archangeli denominantur a denuntiando: virtutes, & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, vt Greg.* dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autem ad quatuor superiores.

Ar. 1. huius quæst.

c. 7. in prin. & c. 8. circa princip.

Homi. 34. euang. ante med.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dominationes cōputantur quidem inter angelos ministrantes, non sicut exequentes ministerium, sed sicut disponentes, & mandantes quid per alios fieri debeat. Sicut architectores in artificiis nihil manu operantur, sed solum disponunt, & præcipiunt quid alij debeant operari.

AD 2^m dicendum, quòd de numero assistentium, & ministrantium duplex ratio haberi potest. *Grego. enim dicit plures esse ministrantes, quàm assistentes: intelligit enim quod dicitur, Millia millium ministrabant ei, non esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceretur, Millia de numero millium: & sic ministrantium numerus ponitur indefinitus, ad significandum excessum: assistentium vero numerus finitis, cum subditur, Et decies millies centena millia assistebant ei, & hoc procedit secundum rationem Platonicorum, qui dicebant, quòd quanto aliqua sunt vni primo principio propinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quanto numerus est propinquior vnitati, tanto est multitudine minor. Et hęc opinio saluatur quantum ad numerum ordinum, dum sex ministrant, & tres assistunt. Sed Dionysi.* ponit 14. cap. cælest. hierarch. quòd multitudo angelorum transcendit omnem materialem multitudinem, vt scilicet, sicut corpora superiora transcendunt corpora inferiora magnitudine quasi in immensum, ita superiores naturæ incorporeæ transcendunt omnes naturas corporeas: quia quod est melius, est magis a Deo intentum, & multiplicatum. [e] Et secundum hoc, cum assistentes sint superiores ministrantibus, plures erunt assistentes, quàm ministrantes. Vnde secundum hoc, Millia millium legitur multiplicatiue, ac si diceretur. Millies millia. Et quia decies centum sunt mille, si diceretur, decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes, quot ministrantes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes, quàm ministrantes. Nec tamen hoc pro tanto dicitur, quia tantus solum sit angelorum numerus: sed multo maior, quia omnem materialem multitudinem excedit. Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra seipsos, scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Dion.* ibidem dicit.

cap. 14. circa med.

236

cap. 14. cęl. hier. a med.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæterciæ Articulū primū.*

TItulus clarus.

In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Necesse est homines ab angelis custodiri. Probatur. Omnia mobilia, & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouent, & regulant, ſm ordinem diuinæ prouidētiæ: homines secundum cogitationem, & affectionem sunt multipliciter variabiles a bono. ergo oportet eos regulari p inuariabiles, ii sunt sancti angeli. ergo. Maior probatur inductiue, in cælo, & intelligentijs corporalibus, inferioribus, & superioribus notitia, cōclusionum & principiorū. In his .n. cōtinent, & pure corporalia, & pare spiritualia, & mista ex vtrisque.

QVAESTIO CXIII.

De custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.

Et circa primum quæruntur octo.

¶ Primo, Vtrum homines ab angelis custodiantur. B

¶ Secundo, Vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiā deputentur.

¶ Tertio, Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinem angelorum.

¶ Quarto, Vtrum omni homini cōueniat habere angelū custodē.

¶ Quinto, Quando incipiat custodia circa hominem.

¶ Sexto, Vtrum angelus semper C custodiat hominem.

¶ Septimo, Vtrum doleat de perditione custoditi.

¶ Octauo, Vtrū inter angelos sit pugna rōne custodię.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines custodiantur ab angelis.

553 1. d. 11. q. 1. ar. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non custodiantur ab angelis. Custodes enim deputantur aliquibus vel quia nesciunt, vel quia non possunt custodire seipsos, sicut pueri, & infirmi: sed homo potest custodire seipsum per liberum arbit. & scit per naturalem cognitionem legis naturalis. ergo homo non custoditur ab angelo. D

¶ 2 Præt. Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur: sed homines custodiuntur a Deo, secundum illud Psal. 120. Non dormitabit, neq; dormiet, qui custodit Israel. ergo non est necessarium, quòd homo custodiatur ab angelo.

¶ 3 Præt. Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam. 3. Reg. 20. Custodi virū istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua ꝓ anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadentes, quibus angeli subuenire possunt vel visibiliter apparēdo, vel miracula faciēdo, vel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli, si eorum custodiæ homines essent commissi: quod patet esse E falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

SED CONTRA est, quod dicitur in Psa. Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in oīb^o viis tuis.

RESPON. Dicendum, quòd ſm rōnem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, ꝙ mobilia, & variabilia per immobilia, & inuariabilia mouentur, & regulantur [e]. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales, & immobiles, [e] & corpora [d] inferiora per superiora, [e] quæ sunt inuariabilia ſm substantiam: sed & nosipsi regulamur circa conclusiones, in quib^o possumus diuersimode opinari p principia, quæ inuariabiliter tenemus. Manifestum est autem, q̄ in rebus agendis cognitio, & affectus hominis A multipliciter variari, & deficere ꝑ̄ta bono: & ideo necessariū fuit, ꝙ hoīb^o angeli ad custodiā deputarent, per quos regularentur, & mouerentur ad bonum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ per liberum arbit. potest homo aliqualiter malum vitare, sed non sufficiēter: quia infirmatur circa affectū boni pp multiplices animæ passiones. Similiter ēt vniuersalis cognitio naturalis legis, q̄ homini naturaliter adest, aliqua liter dirigit hominem ad bonū, sed non sufficiēter: qa in applicādo vīa prīcipia iuris ad particularia opera, cōtingit hominē multipliciter deficere. Vñ dī Sap. 9.* Cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli. Sap. 9. c.

AD 2^m dicendum, ꝙ ad bonum operandum duo B requiruntur. Primo quidē, ꝙ affectus inclinet ad bonum, quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis. Secundo autē, ꝙ ratio inueniat cōgruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus* attribuit prudentiæ. Quantū ergo ad primū, Deus immediate custodit hominē infundēdo ei gratiam, & virtutes: quantū aūt ad ſm, Deus custodit hoīem, sicut vīs instructor, cuius instructio ad hominē puenit mediantibus angelis, vt supra habitū est*. Ex lib. 1 o. Ethic. ca. 8. & li. 6. c. 12. to. 5. q. 1 11. ar. 1,

AD 3^m dicendum, ꝙ sicut homines a naturali instinctu boni discedunt pp passionē peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, q̄ fit inuisibiliter p hoc, quòd hoīes illuminātad bene agēdū. Vnde ꝙ hoīes pereunt, nō est imputandū negligentię angelorum, sed malitiæ hominū. Quòd autem aliquando ꝑter legem cōem hoībus visibiliter apparēt, ex speciali Dei gratia est: sicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæterciæ Articuli secundi.*

ARTICVLVS II^us.

Vtrum singuli homines a singulis angelis custodiantur.

554 4. d. 19. q. 1. art. 3. q. 1. cor.

TItulus clarus.

In corpore vna cōclusio respōsiua quæsito affirmatiue. Singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputātur. Probatur. Prouidentia Dei principaliter est circa ꝑpetua, ita quòd circa transeuntia est, vt ordinantur ad perpetua. ergo aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas. ergo ita se habet ad singulos homines, sicut ad singula genera, vel species corruptibiliū. ergo custodia angelica similiter ad hæc se habet. ergo rationabile est, ꝙ diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur. Antecedens supponit ex superioribus. Prima consequentia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus, & specie, & individuo secundum formam: illa vero spe-

c. 3. Eccles. hier. in tit. de sacerd. perfect. in princ.

†q. 108. ar. 3. arg. 1.

cap. 5. cæl. hier.

†c. 18. Matt. to. 9.

SED CONTRA est, quòd Hier. †exponens illud Matt. 18. Angeli eorum in cælis, dicit: Magna est dignitas animarum, vt vnaquęq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum.

cie tantum. Secũda consequentia proba tur ex eadẽ radice: quia quilibet homo æquiualet vni speciei, vel generi, quo ad perpetuitatem, immo præstat. Tertia vero consequentia ꝓbatur: quia custodia angelica est executio diuinæ ꝓuidentiæ. Vltima autem probatur: q̃a generib⁹ diuersis ſm Grego. diuersi ordines deputant: & ſm Aug. Dam. & Orig. singulis specieb⁹ diuersi angeli: qđ probabile hic dicitur. In his. n. sat est rõi consona dicere.

¶ In rñsione ad tertium aduerte, quòd non est intentio lr̃æ cõstruere hanc vr̃, Quòd maius sit custodire vnum hominem, q̃ alium, cum cõtingat plures homines ad æquale æqualiter ex diuina ꝓuidentia ordinari, sed destruere hanc negatiuam vniuersalem, Nõ est maius custodire vnum hominem, q̃ alium: & hoc optime fit.

RESPON. Dicendum, quòd singulis[d] hominibus singuli angeli ad custodiam deputãtur. Cuius ratio est, quia angelorum custodia est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines. Prouidentia autem Dei aliter se habet ad homines, & ad alias corruptibiles creaturas[e], quia aliter se habent ad incorruptibilitatem. Homines. n. non solũ sunt incorrupti biles quantũ ad cõem speciem, sed ẽt quantũ ad ꝓprias formas singulorũ, q̃ sunt aĩæ rõnales: quod de alijs rebus corruptibilibus dici nõ potest. Manifestum est autem, ꝙ prouidentia Dei principaliter est circa illa, quæ perpetuo manent. Circa uerò ea, quæ transeunt, prouidentia Dei est, inquantum ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei comparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera, uel species corruptibilium rerũ. Sed ſm Grego. *diuersi ordines deputãtur diuersis rerũ generibus, puta, pote states ad arcẽdos dæmones: virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et ꝓbabile est, ꝙ diuersis speb⁹ rerũ diuersi angeli eiusdẽ ordinis præficiantur. Vnde ẽt rationabile est, vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquãtum est homo singularis: & sic vni homini debetur vnus custos, & interdum plures deputantur ad custodiam vnius. Alio modo inquantum est pars alicuius collegij: & sic toti collegio vnus homo ad custodiam præponitur, ad quem pertinet prouidere ea, quæ pertinent ad vnum hominem in ordine ad totum collegium: sicut sunt ea, quę exterius aguntur, de quibus alij ædificantur, vel scandalizantur. Angelorum autem custodia deputatur hominibus etiam quantum ad inuisibilia, & occulta, quæ pertinent ad singulorum salutem secundum seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiã.

AD 2ᵐ dicendum, ꝙ sicut dictum est*, Angeli primæ hierarchiæ omnes quantum ad aliqua illuminãtur immediate a Deo: sed quædam sunt, de quibus illuminantur superiores tantum immediate a Deo, quę inferioribus reuelant, & idem etiam in inferioribus ordinibus considerandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quantum ad quædam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo, qui immediate sibi præfertur. Et sic etiam possibile, est quòd aliquis angelus immediate illuminet hominem, qui tamen habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

AD 3ᵐ dicendum, quòd quamuis homines natũra sint pares, tamẽ inæqualitas ī eis inuenitur, ſm quod ex diuina prouidentia quidã ordinantur ad maius, & quidam ad minus: [e] ſm illud quod dicitur Eccles. 33. In multitudine disciplinæ Dñi separauit eos, & ipsis bñdixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit, & humiliauit: & sic maius officiũ est custodire vnũ hominẽ, q̃ aliũ.

ARTICVLVS III.

Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd custodire homines non pertineat solum ad infimum ordinem angelorum. Dicit enim Chrysost. * quòd hoc, quod dicitur Matth. 18. Angeli eorum in cęlo, &c. intelligitur, non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus. ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

¶ 2 Præt. Apostolus ad Heb. 1. dicit, ꝙ angeli sunt in ministerium missi ꝓp eos, qui hæreditatem capiunt salutis. & sic videtur quòd missio angelorum ad custodiam hominũ ordinetur: sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt supra dictum est. * Ergo omnes angeli quinque ordinum custodiæ hominum deputantur.

¶ 3 Præt. Ad custodiam hominum maxime videtur esse necessarium arcere dæmones, quod maxime pertinet ad Potestates, secundum Grego. *& miracula facere, quod pertinet ad Virtutes. ergo illi etiã ordines deputantur ad custodiam, & non solum Virtutes.

SED CONTRA est, ꝙ in Psal. custodia hominũ attribuitur angelis, quorum ordo est infimus, secundum Dionys.*

RESPON. Dicendum, ꝙ sicut supra dictũ est†, homini[4] custodia dupliciter adhibetur. Vno mó custodia particularis, ſm qđ singulis hoĩbus singuli angeli ad custodiã deputãtur: & talis custodia ꝑtinet ad infimũ ordinẽ angelorũ, quorũ ſm Greg.* est minima nũtiare. Hoc aũt vr̃ esse minimũ in officijs angelorũ, ꝓcurare ea, q̃ ad vni⁹ hoĩs salutẽ ꝑtinent. Alia vero est custodia vniuersalis, & hæc multiplicat ſm diuersos ordines: nã quanto agẽs fuerit vniuersalius, tãto est superius. Sic igit custodia humanæ multitudinis ꝑtinet ad ordinẽ Principatuũ, vel forte ad Archangelos, q̃ dñr Principes Angelorũ. Vñ & Michael, quẽ Archãgelũ dicim⁹, vn⁹ de principib⁹ dr̃ Dan. 10. Vlterius aũt super oẽs naturas corporeas habent custodiã Virtutes. Et vlterius ẽt super dæmones habent custodiã Potestates. Et vlterius super bonos spũs habẽt custodiam Principatus, vel Dominationes, ſm Greg.*

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ verbũ Chrys. ꝑtr̃ intelligi, vt loquat de supremis ī ordine ĩmo Angelorũ. Quia, vt Dio. † dicit, ī quolibet ordine sũt primi, medij, & vltimi. Est aũt ꝑbabile, ꝙ maiores Angeli deputent ad custodiã eorũ, q̃ sũt ad maiorẽ gradũ glr̃æ a Deo electi.

AD 2ᵐ dicendum, quòd non omnes angeli, qui mittuntur, habent particularem custodiam super singulos

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsertiæ Articuli tertiũ.*

¶ Titulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra conclusionibus responsuis quæsito. 555 2.d.11.q.1.ar.2.

¶ Distinctio est. Custodia hoĩum est duplex, particularis, & vr̃is, vt patet ex rñsione ad primũ in præcedẽti articulo. *Hom.60.i Matt. parũ ante med. to.2.

¶ Prima conclusio affirmatiue est. Custodia particularis hominum pertinet ad infimum ordinẽ angelorum tantum. Probatur. Minima, ſm Gregorium, pertinent ad infimum ordinem: sed procuratio eorum, q̃ sunt ad salutẽ vnius tantum, est minimũ inter officia angelica. q.prec.ar.4

¶ Secunda cõclusio est rñsiua negatiue virtualiter. Custodia vniuersalis multiplicatur secundũ diuersos ordines. Homi.34.i euang.ante med.

Primo probatur: q̃a quãto agens est vniuersalius, tanto est superius. Secundo explanat ipsa multiplicatio ascendendo a multitudine humana ad omnia corpora, ad dæmones, ad Angelos, ad Archangelos, vel Principes, Virtutes, Potestates, & Principatus, vel Dominationes apud Grego. cap.6.& 9. cęl. hier.

Recolito hic, quòd litera bis meminit ordinis, qui dicitur Principatus, primo coniungendo cum Archãgelis, propter opinionem Diony. Secundo supra Potestates propter Gregorium. Art.pced. ad 1. D.168

Homil.34. ante med.

gulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalem custodiam magis, vel minus, vt dictum est.* In solut.ad arg.preced.

AD 3ᵐ dicendum, quòd etiam inferiores angeli exercent officia superiorum, inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores, sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd non omnib⁹ hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo, Philip. 2. quòd est in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur, etiam Christus angelum custodem habuisset: sed hoc videtur inconueniens, cũ Christus sit maior omnibus angelis. Non ergo omnibus hominib⁹ angeli ad custodiam deputantur.

¶ 2 Præt. Omnium hominum primus fuit Adam: sed sibi non competebat habere angelum custodẽ, ad minus in statu innocẽtiæ, quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad custodiam omnibus hominib⁹.

¶ 3 Præt. Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducãtur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operãdum, & muniantur contra insultus dæmonum: sed homines præsciti ad damnationem, nunquàm peruẽniunt ad vitam æternam: infideles etiam, etsi interdũ bona opera faciant, non tamen bene faciunt, quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit, vt August.† dicit. Antichristi etiam aduentus erit secundum operationem Sathanæ, vt dicitur 2. ad Thessalonicen. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

SED CONTRA est authoritas Hieron. *supra inducta, qui dicit, quòd vnaquæq; anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

RESPON. Dicendum, quòd homo in statu vitæ istius constitutus, est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent tum ab interiori, tum ab exteriori, ſm illud Psalm. 141. In via hac, qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini, quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem, sed habebit in regno angelum conregnantem: in inferno dæmonem punientem.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ Christus ſm quod homo, immediate regulabatur a verbo Dei: unde non indigebat[a] custodia angelorum. Et iterum ſm

ANIMAM erat comprehensor, sed ratione passibilitatis corporis erat viator[c]. Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquàm superior, sed magis minister, tanquàm inferior. Vnde dicit Matth. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei. c 139

AD 2ᵐ dicendum, quòd homo in statu innocentiæ, non patiebatur aliquod periculum ab interiori; quia interius erant omnia ordinata, vt supra dictum est: sed imminebat ei periculum ab exteriori propter insidias dæmonum, vt rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum. q.85.ar.4.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut pręsciti, & infideles, & etiam Antichristus, non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso. s. custodia angelorum, per quam, etsi non iuuentur quantum ad hoc, quòd vitam æternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc, quòd ab aliquibus malis retrahuntur, quibus & sibiipsis, & aliis nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcentur per bonos angelos, ne noceant quantum volũt. Et ſſt Antichrist⁹ nõ tm̃ nocebit, quãtũ vellet.

ARTICVLVS V.

Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam a sua natiuitate.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ tertiæ Articulum quintum.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam a sua natiuitate. Angeli enim mittũtur in ministerium ꝓp eos, qui hæreditatẽ salutis capiũt, vt Apostolus ad Heb. dicit: sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis, quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam a tpe baptismi, & non a tempore natiuitatis.

¶ 2 Præt. Homines ab angelis custodiuntur, inquantum ab eis illuminãtur per modum doctrinæ: sed pueri mox nati non sunt capaces doctrinæ, quia non habent vsum rõnis. ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶ 3 Præt. Pueri in materno vtero existentes habent animam rõnalẽ aliquo tpe, sicut & post natiuitatem ex vtero: sed cum sint in materno vtero non deputantur eis angeli ad custodiã, vt videtur, q̃a neque etiam ministri Ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Non ergo ꝙstatim a natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

SED CONTRA est, qđ Hier.* dicit, ꝙ vnaqueque anima ab ortu natiuitatis habet in custodiam sui angelum deputatum.

RESPON. Dicendum, quòd sicut Orig. dicit sup Mat.† sup hoc est duplex opinio. Quidã. n. dixerunt, ꝙ angelus ad custodiã hominis deputatur a tempore baptismi: alij vero, ꝙ a tempore natiuitatis, 557

¶ Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo recitantur duæ opiniones circa quæsitum, scilicet ab ortu, vel a baptismo. Secundo reiicitur, quòd a baptismo: & ꝓbatur simul, quòd ab ortu, distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & propriorum Christianis: & arguendo, quòd hæc cum Christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficium commune. Dubium autem quod hic remanet, quia scilicet ex ista ratione videtur, ꝙ angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non a natiuitate extra vterum, soluitur in rẽspõsione ad tertiũ ex hoc, quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cum prius esset sic eius, quòd tamen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum inchoat custos ꝓprius, sicut & natura, prius existente custode communi. loco citato arr.2.huius q.arg. sed contra. Orig.hom. 6.i Matth. nõ multũ remote a fine to.3.

Super illud Matth. 18. Angeli eorum semp, tom. 9.

& hanc opinionem Hieron*. approbat, & rationabiliter. Beneficia enim, quę dantur homini diuinitus, ex eo quòd est Christianus, incipiunt a tempore baptismi: sicut perceptio Eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea quę prouidentur homini a Deo, inquantũ habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibentur, ex

Ar. 1. & 4. huius q. D. 164

quo nascendo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, vt ex præmissis patet*. Vnde statim a natiuitate[d] habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ angeli mittuntur in ministerium efficaciter quidem pp eos solos, qui hæreditatem capiunt salutis, si consideretur vltimus effectus custodię, qui est perceptio hæreditatis. Nihilominus tamen & aliis ministerium angelorum non subtrahitur: quàmuis in eis hanc efficaciam non habeat, quòd perducantur ad salutem. Efficax tamen est circa eos angelorum ministerium, inquantum a multis malis retrahuntur.

AD 2[m] dicendum, quòd officiũ custodiæ ordinat quidẽ ad illuminationẽ doctrinæ, sicut ad vltimũ & principalem effectum. Nihilominus tñ multos alios effectus habet, qui pueris cõpetũt. s. arcere dæmones, & alia nocumenta tam corporalia, q̃ spũalia, ꝙhibere.

AD 3[m] dicendum, ꝙ puer quandiu est in materno vtero, non totaliter est a matre separatus, sed p quãdã colligationem est quodammodo adhuc aliquid eius: sicut & fructus pẽdens in arbore, est aliquid arboris.

D. 165

Et ideo probabiliter[d] dici potest, ꝙ angelus, qui est in custodia matris, custodiat prolem in matris vtero existentem. Sed in natiuitate, quando separatur a matre,

loco in arg. sed contra, citato.

angelus ei ad custodiam deputatur, vt Hier. dicit*.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ sextum.*

ARTICVLVS VI.

Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.

558 2.d.11.q.1. art. 4.

TItulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Angelus custos nunquàm totaliter dimittit suũ hominẽ. Probatur. Diuina prouidẽtia nullam rem totaliter derelinquit, q̃uis quo ad aliquid deserat permittendo.

Glo. interlineatis ibid.

ergo custodia angelica nunquàm totaliter dimittit custoditũ, quàmuis quo ad aliquid permissiue relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur, inquantum participat aliqd de esse tantum de prouidentia diuina: sed implicat, ꝙ aliquid sit, & deseratur totaliter ab esse. ergo.

Li. 2. orth. fidei, c. 3.

Quo ad secundam vero, quia Deus p̃mittit incurri in aliquẽ defectũ pœnæ, vel culpæ. Cõsequẽtia uero probatur: quia custodia angelica ẽ executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanantur proinde authoritates scripturæ ex sensu conclusionis, vt patet.

Art. 2. huius quæst.

¶ In rñsione ad tertium aduerte, ꝙ nõ dicitur in litera, ꝙ angelus sit simul in cælo, & in custodito homine per effectum actualẽ in illo: sed ꝙ in cælo q̃q; existens, non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat super illum, & ĩtatim, si opus est, subuenire põt. Vnde in litera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum quę circa custodiendum hominem fiunt, & potentia proxima, ac expedita absque interuallo temporis medii ad subueniendũ. Et propter hoc dicitur non relinquere, quo ad effectum custodiæ: sicut mater nõ dicitur relinquere infantem, quãdo ita prope iuxta eum vigilans occupatur, quòd statim potest illi in oĩbus adesse.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ septimũ.*

274

TItulus clarus. ¶ In corpore ẽ vna conclusio rñsiua q̃sito negatiue, quã ꝓbat primo, deinde explanat. Est ergo conclusio. Angeli non dolent de malis custoditorũ. Probatur. Dolor est de inuolũtario simpliciter: nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis. ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior ꝓbatur authoritate Augustini. Minor ꝓbatur. Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter volũtarius angelis, ergo nihil fit in mundo cõtra eorum voluntatẽ. Tenet sequela: quia nihil fit, nisi ſm ordinem diuinę iustitię. Explanatur deinde hęc ratio distinguẽdo ex 3. Ethico. voluntarium, & inuoluntarium simpliciter, & in vniuersali, & applicãdo ad ꝓpositum: patent omnia.

¶ 4 Præt. Sed contra. Vbi est tristitia, & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apoc. 21. Mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; vll[a] dolor: sed angeli sunt perfecte beati. ergo de nullo dolent.

RESPON. Dicendum, quòd angeli non dolent neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim, & dolor, secundum Aug.* non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium volũtati angelorum, & aliorum beatorum: quia volũtas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitię: nihil autem fit in mũdo, nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethic.* Illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quod agitur, consideratis scilicet omnibus, quæ circunstant, quàmuis in vniuersali consideratum non esset volũtarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare absolute, & vniuersaliter considerando: sed imminente periculo salutis hoc vult. Vnde magis est

Loco citato in arg. 2.

Li. 3. Ethic. c. 1. non remote a fine tex. 5.

ea. ſ. & ea. non remote a princ.

hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt* ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata, & pœnas hominũ, vniuersaliter & absolute loquendo, non volunt: volunt tamen, quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum illud Isaiæ põt intelligi de angelis. i. nuntiis Ezechiæ, qui fleuerunt propter verba Rapsacis, de quibus habet Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum. Secũdum vero allegoricum, angeli pacis sunt apostoli, & prædicatores, qui flent pro peccatis hominum. Si vero ſm sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tũc metaphorica erit locutio, ad designandum ꝙ angeli volunt in vniuersali hominũ salutem. Sic enim Deo, & angelis, huiusmodi passiones attribuuntur.

In cor. ar.

AD 2[m] patet solutio per ea, quę dicta sunt*.

AD 3[m] dicendum, ꝙ tam in pœnitentia hominũ, quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

AD 4[m] dicẽdum, ꝙ angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulũ octauũ.*

560 2.d.11.q.2. ar.5.

TItulus clarus. ¶ In corpore quatuor. primo occasio quæstionis, & est authoritas Danielis. Secundo, expositio Hieronymi, & est remotio quæstionis: quia ponit quòd intelligitur de pugna inter bonum, & malum angelum: hic autem est quæstio de pugna inter bonos. Tertio expositio Greg. & est cõfirmatio quæstionis: quia de sanctis angelis inter se exponit. Quarto respondet quæsito vna cõclusione affirmatiue, Inter angelos potest esse pugna, non discordia. voluntatum: sed contrarietate meritorum eorum, pro quibus pugnare dicuntur. Prima pars patet authoritate Scripturæ. Secunda ꝓbatur: quia volunt oẽs expleri ordinem diuinæ sapientiæ. Tertia probatur: quia merita diuersorũ à diuersis custoditorum cõtingit esse contraria respectu prælationis adinuicem, & nescire quid Deus velit fieri: ipsum. n. consulere de pugnantibus, est pugnare. hæc non repugnant beatitudini.

Exponens illa verba Dan. citata in arg. sed cõtra. to. 5.

ARTICVLVS VII.

Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.

559 2.d.11.q.1 art. 5.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. Dicitur enim Isai. 33. Angeli pacis amare flebunt: sed fletus est signum doloris, & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominum, quos custodiunt.

¶ 2 Præt. Tristitia est, vt Augusti.* dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt: sed perditio hominis custoditi est contra voluntatem angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶ 3 Præt. Sicut gaudio contrariatur tristitia, ita penitentiæ cõtrariatur peccatum: sed angeli gaudent de peccatore penitentiam agente, vt habetur Luc. 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

Colligit ex li. 14. de ci. Dei. c. 7. & 8. tom. 5.

¶ 4 Præte. Super illud Nume. 13. Quicquid offertur primitiarum &c. dicit glos. Orig.* Trahuntur angeli in iudicium, vtrum ex ipsorum negligẽtia, an hominum ignauia lapsi sint: sed quilibet rationabiliter dolet de malis, propter quę in iudicium tractus est. ergo angeli dolent de peccatis hominum.

Num. 11. i Num. aliquantulum ad med. n.

SED CONTRA. Vbi est tristitia, & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apoc. 21. Mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; vll[a] dolor: sed angeli sunt perfecte beati. ergo de nullo dolent.

RESPON. Dicendum, quòd angeli non dolent neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim, & dolor, secundum Aug.* non est nisi de his, quæ contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo, quod sit contrarium volũtati angelorum, & aliorum beatorum: quia volũtas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitię: nihil autem fit in mũdo, nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo, nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethic.* Illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quod agitur, consideratis scilicet omnibus, quæ circunstant, quàmuis in vniuersali consideratum non esset volũtarium. Sicut nauta non vult proiectionem mercium in mare absolute, & vniuersaliter considerando: sed imminente periculo salutis hoc vult. Vnde magis est hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt* ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata, & pœnas hominũ, vniuersaliter & absolute loquendo, non volunt: volunt tamen, quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subduntur, & peccare permittuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verbum illud Isaiæ põt intelligi de angelis. i. nuntiis Ezechiæ, qui fleuerunt propter verba Rapsacis, de quibus habet Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum. Secũdum vero allegoricum, angeli pacis sunt apostoli, & prædicatores, qui flent pro peccatis hominum. Si vero ſm sensum anagogicum exponatur de angelis bonis, tũc metaphorica erit locutio, ad designandum ꝙ angeli volunt in vniuersali hominũ salutem. Sic enim Deo, & angelis, huiusmodi passiones attribuuntur.

AD 2[m] patet solutio per ea, quę dicta sunt*.

AD 3[m] dicendum, ꝙ tam in pœnitentia hominũ, quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

AD 4[m] dicẽdum, ꝙ angeli ducuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum inter angelos possit esse pugna, seu discordia.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur em̃ Iob. 25. Qui facit concordiam in sublimibus: sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna.

¶ 2 Præt. Vbi est perfecta charitas, & iusta prælatio, non potest esse pugna: sed hoc totum est in angelis. ergo in angelis non est pugna.

¶ 3 Præt. Si angeli dicuntur pugnare pro eis, quos custodiũt, necesse est, quòd vn[s] angelus foueat vnam partem, & alius aliam: sed si vna pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. ergo sequitur, quòd angelus bon[s] sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. ergo inter bonos angelos non est pugna.

SED CONTRA est, quod dicitur Dane. 10. ex persona Gabrielis. Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno dieb[s]. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. ergo vnus bonus angelus resistit alij: et sic inter eos est pugna.

RESPON. Dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum verborum Danielis: quæ quidem Hierony.* exponit, dicens principem regni Persarum esse angelum, qui se opposuit liberationi populi Israelitici, pro quo Daniel orabat, Gabriele preces eius Deo præsentante. Hæc autem resistentia potuit fieri: quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat, per quod impedimẽtum præstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed sc̃dm Greg. 17. Moral.* Princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad videndũ igitur qualiter vnus angelus alteri resistere dicit, considerandũ est, ꝙ diuina iudicia circa diuersa regna, & diuersos hoĩes, p̃ angelos exercẽtur. In suis aũt actionibus angeli per diuinam sententiam regulant. Contingit aũt q̃q;, ꝙ in diuersis regnis, vel in diuersis hominibus contraria merita, vel demerita inueniunt, vt unus alteri subdatur, aut præsit. Quid aũt super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante: unde necesse habent super his sapientiam Dei consulere. Sic igit, inquantum de contrariis meritis, & sibi repugnantib[s] diuinã consulunt voluntatem, resistere sibiinuicem dicuntur, non quia sint eorum contrariæ volũtates, cum in hoc oẽs concordent, quòd Dei sententia impleatur: sed quia ea, de quibus consulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Li. 17. Mora. c. 7. ante medium.

QVAESTIO CXIIII.

De dæmonum impugnatione, in quinque articulos diuisa.

EINDE considerãdum est de impugnatione dæmonum.

¶ Et circa hoc quæruntur quinque.

¶ Primo, Vtrum homines a dæmonibus impugnentur.

¶ Secundo, Vtrum tentare sit proprium diaboli.

¶ Tertio, Vtrũ oĩa peccata hominum ex impugnatione. siue

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore vna distinctio, cum vna bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctioẽ, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. Conclusio est. Impugnatio dæmonum est ex malitia eorum: ordo vero a Deo. Probat, & declaratur. Probat ꝙ

dem quo ad primã partem, ex inuidia profectus, & superbia impugnat. ergo. Quo ad secõdam vero: quia Dei virtutis bene ordinado. ergo. Declaratur autem ex oppositio, custodia, scilicet angelica. hæc enim secundum veritatẽ; est a Deo, illa secundũ ordinem tantum.

561 de mal. q. 3 art. 3. & ar. 4. Omnia clara sunt.

¶ Circa hanc respõsionem dubitatiuncula est, quia titulus dubii é de quæstione, an est, vtrum scilicet dæmones impugnent nos. Responsio autem est non ad hoc, sed causas impugnationis.

Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Posterio. Omnis quæstio est q̃stio medii, & nihil aliud est quærere, si quadratura circuli est, quàm si est aliquod medium ad ipsum. Vñ nihil aliud est quærere, si dæmones impugnent, q̃ si est aliquod mediũ, seu causa, quare nos impugnent. Et propterea responsio est ad propositum directe secundum artem sciẽdi, dum assignat causas, ex quibus prouenit impugnatio dæmonum contra nos. Sic enim optime a priori ostẽsum est impugnationem eorum esse.

tentatione dæmonũ prouenient.

¶ Quarto, Vtrum possint vera miracula facere ad seducendum.

¶ Quinto, Vtrum dæmones, qui ab hominibus superantur, ab impugnatione hominum arceãtur.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homines impugnentur a dæmonibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines non impugnentur a dæmonibus. Angeli enim deputãtur ad hominum custodiam missi a Deo: sed dæmones non mittuntur a Deo, cum dæmonum intentio sit perdere animas, Dei autem saluare. Ergo dæmones non deputantur ad hominum impugnationẽ.

¶ 2 Præte. Non est ęqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortẽ, ignarus contra astutum exponatur ad bellum: sed homines sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum a Deo, qui est omnis iustitiæ author, vt homines a dæmonibus impugnentur.

¶ 3 Præte. Ad exercitium hominum sufficit impugnatio carnis & mundi: sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur necessarium, quòd a dæmonibus impugnentur.

SED CONTRA est, quod Apostolus dicit ad Ephes. 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

RESPON. Dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dęmonum malitia ꝓcedit, qui propter inuidiam profectum hominum impedire nituntur: & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem vsurpant, deputãdo sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli Deo ministrant in determinatis officijs ad hominum salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est a Deo, qui ordinate nouit malis vti ad bona ea ordinãdo. Sed ex parte angelorũ, tã ipsa custodia, q̃ ordo custodiæ reducitur ad Deum, sicut ad primum actorẽ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo, instigando ad peccatum: et sic non mittuntur a Deo ad impugnandum, sed aliquando permittuntur fm Dei iusta iudicia. Aliquando autem impugnant homines puniendo: et sic mittuntur a Deo. Sicut missus est spiritus mendax ad puniendum Achab regem Israel, vt dicitur. 3. Reg. vlt. Pœna enim refertur in Deum, sicut in primum actorem: & tamen dæmones ad puniendum missi alia intentione puniunt, quàm mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio, vel inuidia: mittuntur autem a Deo propter eius iustitiam.

AD 2m dicendum, quòd ad hoc, quòd non sit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio, principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ: secundario autem per custodiam angelorum. Vnde 4. Reg. 6. Elisæus dixit ad ministrum suum. Noli timere: plures enim nobiscũ sunt, quàm cum illis.

AD 3m dicendum, quòd infirmitati humanę sufficeret ad exercitium impugnatio, quæ est a carne, & mundo: sed malitię dæmonum non sufficit, q̃ vtroq; vtitur ad hominum impugnationem. Sed tamen ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriã electorũ.

ARTICVLVS II.

Vtrum tentare sit proprium diaboli.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tentare non sit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, secundum illud Gen. 22. Tentauit Deus Abraham: tentat etiam caro, & mundus. Et etiam homo dicitur tentare Deum, & hominem. Ergo nõ est proprium dęmonis tentare.

¶ 2 Præt. Tentare est ignorantis: sed dæmones sciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶ 3 Præt. Tentatio est via in peccatum: peccatum autem in voluntate cõsistit. Cum ergo dęmones nõn possint voluntatem hominis immutare, vt per supradicta patet*, videtur quòd ad eos non pertineat tentare.

SED CONTRA est, qđ dicitur 1. ad Thes. 3. Ne forte tentauerit vos is, qui tentat. Glos.* idest, diabolus, cuius officiũ est tentare.

RESPON. Dicendum, quòd tẽtare est proprie experimentũ sumere de aliquo. Experimentũ aũt sumitur de aliquo, vt sciatur aliqd circa ipsum: & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque vlterius ex scientia quæritur aliquis alius finis vel bonus, vel malus. Bonus quidem, sicut cum aliquis vult scire qualis aliquis sit vel quantũ ad scientiam, vel quantum ad virtutem, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc scire vult, vt eũ decipiat, vel subuertat. Et per hunc modum potest accipi, quomodo tentare diuersis diuersimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur, quandoque quidem vt sciat tantum. Et propter hoc tentare Deum, dicitur esse peccatum: quia homo quasi incertus experiri præsumit Dei virtutem. Quandoque vero tentat vt iuuet, quandoque vero vt noceat. Diabolus autem semper tentat, vt noceat in peccatum præcipitando: & secundum

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ quartæ Articulum secundum.*

562 22. q. 97. ar. 2. cor. Et 2. dist. 21. q. 1. ar. 1. Et opus sc. 7. cap. 7. TItul⁹ in corpore manifestat.

¶ In corpore duo. Primo, in communi declaratur quid, & quotuplex est tẽtare. Secundo, respõdetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentum sumere, vt sciatur aliquid circa tẽtatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. Nam quandoq; fit cum solo fine ꝓximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoq; cum aliquo vlteriore fine, qui potest esse bon⁹, & mal⁹ &c. q. 111. ar. 1.

¶ Quo ad secundũ conclusio responsiua est. Tentare vt noceat perpetratione peccati, est ꝓprium diaboli. Probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & aliis, scilicet homini, Deo: et carni, ac mũdo. homini quidem conuenit ad vtrumlibet, scilicet bonum & malũ, & ad malum culpæ, non nisi vt ministro diaboli: Deo vero ad bonum tantum: mundo, vero & carni quamuis ad malum culpæ, tñ aut non actiue, sed materialiter, aut instrumentaliter, diabolo principaliter tentante. Glo. ster linearis, ibid.

& secundum hoc dicitur proprium officium eius tẽtare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit inquantum est minister diaboli. Deus autem tentare dicitur, vt sciat, eo modo loquendi, quo dicitur scire, quod facit alios scire. Vnde dicitur Deut. 13. Tentat vos dominus Deus vester, vt palam fiat vtrum diligatis eum. Caro etiam, & mundus dicuntur tentare instrumentaliter, seu materialiter, inquantum scilicet potest cognosci qualis sit homo, ex hoc ꝙ sequitur, vel repugnat concupiscentiis carnis, & ex hoc quòd contemnit prospera mundi, & aduersa, quibus ẽt diabol⁹ vtitur ad tentandũ. Et sic patet solutio ad Primũ.

AD 2m dicendum, ꝙ dæmones sciunt ea, quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis cõditionem solus Deus nouit, qui est spirituum ponderator, ex qua aliqui sunt magis proni ad vnum vitium, quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionem hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

AD 3m dicendum, quòd dæmon, etsi non possit immutare voluntatem, potest tamen, vt supra dictum est*, aliqualiter immutare inferiores hominis vires, ex quibus etsi nõ cogitur voluntas, tamen inclinatur. 4. 111. ar. 3. & 4.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ quartæ Articulum tertium.*

563 11. qu. 80. 24. & 3. q. 1. ar. 7. ad 2. Rmal. q. 3. ar. 5. 4. par. 4. parũ a prin. Lib. 2. c. 4. a fin. TItulus clarus.

¶ In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. Distinctio est. Causa alicuius dupliciter, directe, quæ scilicet directe operatur ad illud, vt domificator ad ædificandum: & indirecte, quę scilicet operatur aliud, ad quod illud sequit⁹, vt scindens ligna respectu combustionis.

¶ Prima conclusio est affirmatiua. Omnia peccata hominũ causantur a dæmone indirecte. Probatur primo: quia fuit causa primi peccati, ex quo secuta est ꝓnitas ad malum. Exponũtur deinde doctores Dion. & Damasce. iuxta hunc sensum.

13. de eccle. dog. c. 82. 15. iter opa Aug. to. 3. com tñ sit Germanii. ¶ Secunda conclusio est negatiua. Nõ omnia peccata hominum causantur a dæmone directe. Probatur primo. Secluso dæmone, in homine sunt appetitus sensitiuus, & liberũ arbitrium. ergo potest esse peccatum. Antecedens patet ẽt authoritate Origę. Cõsequentia probatur: quia regulatio appetitus ex libero pendet arbitrio. Deinde declaratur cõclusio: quoniã particularis est quo ad particulare sibi subcõtrariam, quomodo scilicet fiãt quędam peccata nostra a dæmone directe, & dicitur, ꝙ eo modo, quo peccatum primorum parentum. Inducta in arg. 1. † Lib. 3. Petriar. c. 2. inter princ. & med. to. 4.

ARTICVLVS III.

Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dion.* 4. cap. de diui. nom. quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi, & aliis. Et Damas.† dicit, quòd omnis malitia, & omnis immunditia, a diabolo excogitatæ sunt.

¶ 2 Præte. De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus de Iudęis dicit Ioan. 8. Vos ex patre diabolo estis: hoc autem est inquantũ ipsi ex diaboli suggestione peccabant. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

¶ 3 Præt. Sicut angeli deputantur ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem: sed omnia bona quæ facimus, ex suggestione bonorum angelorum procedunt: quia diuina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo & omnia mala quæ facimus, prouenit̃ ex suggestione diaboli.

SED CONTRA est, qđ dicitur in lib. de Eccle.* dog. Non omnes cogitationes nostræ malæ a diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

RESPON. Dicendum, quòd causa alicuius potest dici aliquid dupliciter. Vno modo directe: alio modo indirecte. Indirecte quidẽ, sicut cum aliquod agens causans aliquam dispositionem ad aliquẽ effectum, dicitur esse occasionaliter, & indirecte causa illius effectus, sicut si dicatur, quòd ille qui secat ligna, est causa combustionis eorum. Et hoc modo dicendum est, quòd diabolus est causa omnium peccatorum nostrorũ: quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in toto genere humano quædam pronitas ad omnia peccata. Et per hunc modum intelligenda sunt verba Damasce.* & Dion. Directe autem dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directe ad illud: & hoc modo diabolus non est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo instigante, sed quædã ex libertate arbitrij, & carnis corruptione. Quia, vt Origenes dicit†, etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum, & venereorum, & huiusmodi: circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime suppositа corruptione naturæ. Refrænare autem & ordinare huiusmodi appetitum, subiacet libero arbitrio. Sic ergo non est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire: si qua tamen ex instinctu eius proueniunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parentes, vt Isido. dicit*. Et per hoc patet responsio ad Primum. Li. 1. ẽ sum. bono. c. 5. i medio.

AD 2m dicendum, quòd si qua peccata absq; instinctu diaboli perpetrantur, per ea tamen fiunt homines filij diaboli, inquantum ipsum primo peccantem imitantur.

AD 3m dicendum, quòd homo potest per seipsum ruere in peccatum, sed ad meritum proficere non potest, nisi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante ministerio angelorum. Et ideo ad omnia bona nostra cooperantur angeli, non tamen omnia nostra peccata procedunt ex dæmonum suggestione: quàmuis nullum genus peccati sit, quod non interdum ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum dæmones possint homines seducere.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ quartæ Articulum quartum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd dæmones non possint homines seducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dęmonum maxime vigebit in operibus Antichristi: sed sicut Apostolus dicit 2. ad Thessalonicens. 2. eius aduentus est secundum operationem Sathanæ in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus. Ergo multo magis alio tpe ꝑ dæmones non fiunt nisi signa mendacia.

¶ 2 Præt. Vera miracula per aliquã corporum immutationem fiunt: sed dęmones non possunt immutare corpus in aliam naturam. dicit enim Augu. 18. de ciuita. Dei*. Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate, in mem-

564 TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo, distinguendo respondet quæstro. Secundo, ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶ Quo ad primum, distinctio suprapositа repetitur. Miraculum dupliciter ꝓprie, & large.

¶ Prima conclusio responsiua negatiua. Dæmones non possunt facere proprie miracula. Probatur vt supra: quia miraculũ proprie est ꝓter ordinem, & virtutẽ totius creaturæ.

¶ Secunda conclusio est responsiua affirmatiue. Dæmones possunt per miracula Li. 18. c. 18. ante med. to. 5.

racula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, qđ & facultatem, & cognitionem nostram excedit.

¶ Quo ad secũdum notatur, ꝙ aliud est dicere, hoc est vere miraculũ, & aliud, hoc est vere res quæ apparet: & ꝙ q̃is opera mira dæmonũ nunquàm sint vera miracula, vt in prima conclusione dicitur: sunt tamen quandoque verę res mirabiliter factæ, vt ranæ magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoq; aũt sunt rerum phãtasmata, seu similitudines tãtum: vt in rñsione ad 4m declaratur.

Li.83.q.79 to.4.

q.110. ar.4 & q. 165. art. 8.

bra bestialia posse conuerti: Ergo dæmones vera miracula facere non possunt.

¶ 3 Præt. Argumentum efficaciam non habet, quod se habet ad oppositа. Si ergo miracula vera possunt fieri a dæmonibus ad falsitatem persuadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei confirmandam: quod est inconueniens, cum dicatur Marci vltimo: Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis.

SED CONTRA est, qđ Aug.* dicit lib. 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiũt per seruos Dei.

RESPON. Dicendum, quòd sicut ex supra dictis patet*, si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non pñt, nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum proprie dicitur, quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculum large, quod excedit humanam facultatem, & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula, quæ. s. homines mirantur, inquantum eorum facultatem, & cognitionem excedunt. Nam & vnus homo, inquantum facit aliquid, quod est supra facultatem, & cognitionem alterius, ducit alium in admirationẽ sui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciẽdum est tamen, ꝙ quàmuis huiusmodi opera dæmonum, quæ nobis miracula vidẽtur, ad veram rõnẽ miraculi non pertingant, sunt tamen quandoq; verę res*. Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes, & ranas fecerunt. Et quãdo ignis de cælo cecidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domum deijciens, filios eus occidit, quæ fuerunt opera Sathanæ, phantasmata non fuerunt, vt Aug. dicit 20. de ciuit. Dei*.

c.18. declinãdo ad fi. †eod. loco ꝓxime dicto.

ADPRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut Aug.† dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij, vel quia mortales sensus per phantasmata decepturus est, vt quæ nõn facit, videatur facere: uel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent credituros.

q.110.ar.2.

AD 2m dicendũ, ꝙ sicut supra dictum est*, Materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dęmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam: sed possunt adhibere q̃dam semina, quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos, vt Aug.* dicit. 3. de Trin. Et ideo dicendũ est, ꝙ oẽs transmutationes corporalium rerum, quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinent prædicta semina, possunt fieri per operationem dæmonum huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cũ aliquæ res transmutãtur in serpentes, vel ranas, q̃ per putrefactionem generari pñt. Illæ vero transmutationes corporalium rerum, q̃ non pñt virtute naturę fieri, nullo modo operatione dæmonum sm rei veritatem perfici possunt: sicut ꝙ corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut qđ corpus hominis mortuum reuiuiscat. Etsi aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc

Lib. 3. c. 8. tom. 3.

nõn est sm rei veritatẽ, sed sm apparẽtiam tm̃: quod quidem põt dupliciter contingere. Vno modo ab interiori, sm quod dæmon põt mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter q̃ sit, sicut supra dictum est*. Et hoc ẽt interdum fieri dicitur virtute aliquarũ rerũ corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum. n. ipse possit formare corp9 ex aere cuiuscunq; formæ, & figuræ, vt illud assumẽs, in eo visibiliter appareat, potest eadem ratione circũponere cuicunq; rei corporeæ quamcũq; formã corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est qđ Aug., dicit 18 de ciuit. Dei*, ꝙ phãtasticum hoïs, quod ẽt in cogitando, siue somniando, per rerum innumerabiliũ genera variat, velut incorporatum in alicuius ãalis, effigie sensibus apparet alienis. Quod nõ est sic intelligendum, ꝙ ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadẽ numero incorporata, alterius sensibus ostẽdatur: sed quia dæmon, qui in phantasia vnius hominis format aliquam speciem, ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

q.111.ar.3. & 4.

Lib. 18. de ciuit Dei. c. 18. in medio, to.5.

AD 3m dicẽdum, ꝙ sicut Aug. *dicit in lib. 83. qõ. cum talia faciunt Magi, qualia Sancti, diuerso fine, & diuerso iure fiunt. Isti. n. faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædã priuata cõmercia: illi autem publica administratione, & iussu Dei, cui cũcta creata subiecta sunt.

q.79.parũa med.to.4.

ARTICVLVS V.

Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ quartæ Articulum quintum.*

565 2.d.6.ar.3

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd dæmon, qui superatur ab aliquo, non pp hoc ab impugnatione arceatur. Christus. n. efficacissime suum tentatorem vicit, sed tñ postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est verum, quòd diabolus victus, ab impugnatione cesset.

¶ 2 Præt. Infligere pœnam ei, qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum: hoc autem non pertinet ad Dei misericordiam. Ergo dæmones superati non arcentur.

SED CONTRA est, quod dicitur Matt. 4. Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

RESPON. Dicendum, quòd quidam dicunt, ꝙ dęmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, quòd potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur vsque ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quòd consummata omni tentatione diabolus recessit a Christo vsque ad tempus. Et huius ratio est duplex, Vna est ex parte diuinæ cle-

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ quartæ Articulum quintum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo, referuntur opiniões. Secõ, respondetur q̃sto.

¶ Quo ad primum duæ referunt opiniones. Prima, ꝙ superatus dęmon semp vacabit simp'r a tẽtando. Secunda, ꝙ vacabit a tentando eundem tantum.

¶ Quo ad 1m, conclusio rñsiua est. Superat9 dęmon vacat a tẽtatione eiusdem ad tẽpus. Probatur ꝙ vacet, authoritate, & rõne. Authoritate tẽtationis Xpi. Rõne, primo Chrysostomi, ex parte Dei: quia nõ pmittit pp infirmam naturam. Secõ Ambr. ex parte dæmonis: qa refugit triũphari. Deinde, pbatur quo ad tps, & non simpliciter, authoritate Mat. 12. Reuertar in domum meã. Aduerte hic quanta fuerit reuerẽtia diui Thomæ ad sacros doctores, quòd cum opinio propria, q̃ est conclusio, sit tertia, maluit cõtinuare illã cum secunda, trahẽdo illam ad bonũ sensum, ne videretur alijs se præferre.

mentiæ: quia, vt Chrysost*. dicit super Matth. Non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Amb. †dicit super Lucam, quòd diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quòd tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud, quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

Ex opere īperfecto. hom. 20. sup. illud: vade retro Sathana to. 2. †Amb. in 4 Luc. sup illud verbũ Et reliquit eum diabolus to. 5.

QVAESTIO CXV.

De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæ quintæ Articulum primum.*

TItulus clarus. ¶ In corpore quinque. Primo, in quo stat difficultas. Secundo, tractatur opinio Auicebron. Tertio, Platonis, & Auicennæ. Quarto, Democriti. Quinto, respondetur q̃sto.

¶ Quo ad primum duo. Quid manifestũ, & quid occultũ. Manifestum ad sensum est, corpora agere, vt ignem calefacere experimur. Difficile autem, aut disputabile est quomodo agant, quoniã fuit circa modum agẽdi triplex error.

¶ Aduerte hic, ꝙ corpora aliquo modo concurrere ad agendum nullus negat: & hoc experimur ad sensum. Sed quomodo concurrant, an. s. vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt disponẽtia, an vt emittentia de se atoma, an vt educentia de aliorum potentiis &c. hoc est, quod in dubiũ vertitur.

566 ‡cõtra ca. 69.

¶ Quo ad secundũ tria. Primo, opinionem. Secundo, radicem Platonicã. Tertio, differentiam eius a Platonica opinione: & omnia tã clara sunt in litera, vt non expone egeant. Ad bonitatem tamẽ doctrinæ circa opinionem aduerte, ꝙ hæc opinio adeo circa modum agendi delirauit, vt talem posuerit modum, ex quo sequatur negatio ipsius actionis: & ideo i litera dicitur, ꝙ to taliter subtraxerunt actiones corporibus. Dicendo. n. ꝙ corpora in agendo concurrunt tanquam media, per quæ transeat vis actiua, & non vt aliquid cooperãtia, manifeste incidunt in conditionem diminuentem, sicut dicendo hominem pictum.

¶ Circa radicẽ vero Platonicam notato, ꝙ quàmuis prima facie hæc rõ videatur continere in se duas rationes positas in tertio contra Gentil. c. 69. ꝙ Auicebron: si quis tamẽ diligenter cõsideret, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quãtitatis, vt etiam sit ibi: immo hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altioriq; ingenio firmata, est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ, quia scilicet esse autem corporeũ non est absolutum, sed cõtractum. ergo. Soluitur autem, & subtilius, ꝙ esse fundat actiuitatem, sed non modũ agẽdi: immo sicut actualitas rei ẽ causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. Et propterea cum absolutum, & contractum dicãt modos essendi, & nõ actum ipsum, ex affirmatione absoluti, sequitur modus agẽdi vniuersaliter: & ex affirmatione cõtracti, modus agẽdi particulariter. Et sic ex negatione absoluti, non sequitur negatio actiuitatis, sed modi agendi. s. vniuersaliter, cuius signum in litera notato, ꝙ actio cõtracti est per contractiã duorum corporum: hoc enim est limitati modi actionis signum.

Lib.9.c.4. paulo post prin. to.5. *c.15.inter princip.& med.

¶ Quo ad tertium, Platonis, & Auicenę, non Auicebron (vt multi corrupti codices habent) opinio ponitur, cõsistẽs in hoc, ꝙ corpora agunt p suas formas accidentales, vt dispõnẽtia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et ꝙ corpora non agunt vt educentia formas sub-

336

luminis Et huius signum est, quòd quanto magis accreuerit quãtitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc, ꝙ moueatur. Ergo nulla substãtia corporalis ẽ actiua.

¶ 4 Præt. Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuũ: sed a primo actiuo, quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

¶ 5 Præt. Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem: sed non ad formam substantialem, quia non inuenitur in corporibus principium actionis, nisi aliqua qualitas actiua, quæ est accidens. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis, cum causa sit potior quàm effect9. Similiter etiam neque ad formam accidentalem, quia accidens non se extendit vltra suum subiectum, vt Augst. dicit 9. de Trin. † Ergo nullum corpus est actiuum.

SED CONTRA est, ꝙ Dion. 15. cap. cæl. hierar. *inter cæteras ꝓprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat sumptus magnitudinem & actiuus, & potens.

RESPON. Dicendum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui errauerũt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerunt. Et hęc est opinio Auicebron in libro fontis vitę, vbi per rationes quæ tactæ sunt, probare nititur, quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones, quæ videntur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis, secundum eum, non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum. Et videtur hæc opinio deriuata esse ab opinione Platonis. Nã Plato posuit oẽs formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas, & determinatas, & cõtractas ad hanc materiã*: formas vero separatas esse absolutas, & quasi vniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum, quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma, quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron, quòd a quantitate, prout est indiuiduationis principium, retinetur & ar-

subſtãtiales, ſed dantur a formis ſeparatis, vel intelligentia agente: & in hoc erat, vt patuit ſuperius.

¶ Quo ad quartũ, opinio Democriti valde rudis ponit actionem fieri p defluxum atomorum ex corpore agente in patiẽs. Improbatur ex parte patientis, quia nõ totũ pateret ex parte agentis, qa minueretur agendo.

¶ Quo ad quintũ, concluſio rñſiua q̃ſito eſt. Corpus agit ſm quod eſt actu in aliud, ſm quod eſt in potentia. Hæc concluſio ſatis probata reliquitur ex dictis contra Auicebron. Vnumquodq; quantum participat de aliquo, tantum ẽt participat de illius proprio: ſed actus proprium eſt agere. ergo corpus, ſm qd eſt actu, actiũ eſt: & ſic habetur, ꝙ quòd vere agit: & modus agẽdi, & quid agit, ſcilicet tam accidẽs, quàm ſubſtantiam, cum ſit actu, & ſm formam ſubſtantialem, & accidẽtalem.

¶ Aduerte hic, quòd corpus eſſe actiuum ſm ſuam ſubſtãtiã, poteſt dupliciter intelligi. Vno modo, vt ſit elicitiuum alicuius ſuæ propriæ actionis, puta generationis. verbi gra. Qñ ignis generat ignẽ, ſicut calor elicit alterationẽ præuiam, ſcilicet calefactionem: ita ſubſtantia ignis eliciat generationem ſubſtãtialem. Et hæc eſt opinio Scoti poſita ab eo in multis locis. ſ. in 1. diſt. 37. & in 2. diſt. 9. q. 2. & diſt. 16. quæſtio. 1. & in 4. diſtin. 11. &c. Alio modo, vt corpus nõ ſit per ſeipſum elicitiuũ alicuius actionis, ſed ſit radix, & principium, ꝙ qualitas ſua actiua eliciat actionem aſſimilatiuam ſibi ſubſtantialiter. uerbi gra. Subſtantia ignis nõ elicit generationem huius ignis geniti, ſed eſt præbens efficaciã calori ſuo, vt eliciat generationem, qua effectꝰ fiat ſimilis ſubſtantialiter igni, ideſt, fiat ignis, quia eſt agens vniuocum. Et iſta via eſt peripatetica, vt patet in de ſenſu & ſenſato, quam ſequitur San. Thomas expreſſe tenẽs, quòd creata ſubſtãtia nullius actionis eſt proximum elicitiuum principium.

¶ In reſponſione ad quintũ eſt queſtio, quomodo ſubſtantia agat ſubſtãtiam, & accidens in virtute ſubſtantiæ: ſed ſupra tractata eſt.

cetur forma corporalis, ne poſſit ſe extendere per actionem in aliã materiam, ſed ſolum forma ſpiritualis, & immaterialis, quæ nõ eſt coarctata per quantitatem, poteſt effluere per actionẽ in aliud. Sed iſta ratio non concludit, ꝙ forma corporalis nõ ſit agens, ſed quòd non ſit agens vniuerſale. Secundũ enim quod participatur aliquid, ſe cũdum hoc eſt neceſſarium, quòd participetur id, quod eſt propriũ ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione viſibilis. Agere autem, quod nihil eſt aliud, quàm facere aliqd actu, eſt per ſe proprium actus, inquantum eſt actus. Vnde & omne agens agit ſibi ſimile. Sic ergo ex hoc, quòd aliquid eſt forma non determinata per materiam quantitati ſubiectam, habet ꝙ ſit agens indeterminatum, & vniuerſale. Ex hoc vero quòd eſt determinata ad hanc materiam, habet quòd ſit agens contractum, & particulare. Vnde ſi eſſet forma ignis ſeparata, vt Platonici poſuerunt, eſſet aliquo modo cauſa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ eſt in hac materia corporali, eſt cauſa huius ignitionis, q̃ eſt ab hoc corpore in hoc corpus: unde & fit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tñ hęc opinio Auicebron ſuperexcedit opinionem Platonis. Nam Plato ponebat ſolũ formas ſubſtantiales ſeparatas: accidentia vero reducebat ad principia materialia, quæ ſunt magnũ, & paruũ, quæ ponebat eſſe prima contraria, ſicut & alij rarum, & denſum. Et ideo tam Plato, quàm Auicenna in aliquo ipſum ſequẽs, ponebant quòd agentia corporalia agunt ſm formas accidentales, diſponendo materiam ad formam ſubſtantialem: ſed vltima perfectio, quæ eſt per inductionem formæ ſubſtantialis, eſt a principio immateriali. Et hæc eſt ſecunda opinio de actione corporum, de qua ſupra dictũ eſt, cum de creatione ageretur. Tertia vero opinio fuit Democriti, q ponebat actionẽ eſſe per effluxionem atomorum a corpore agente, & paſſionem eſſe per receptionem eorũdem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Ariſtot. in primo de Generat. Sequeretur enim ꝙ corpus non pateretur per totũ, & quòd quantitas corporis agentis diminueretur ex hoc qd agit: q̃ ſunt manifeſte falſa. Dicendum eſt ergo, ꝙ corpus agit ſecundum qd eſt actu, in aliud corpus, ſecundum quod eſt in potentia.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Auguſtini eſt intelligendum de tota natura corporali ſimul accepta, quæ non habet aliquam inferiorem naturam infra ſe, in quam agat: ſicut natura ſpiritualis in corporalem, & natura increata in creatam. Sed tamen vnum corpus eſt infra alterum, inquantum eſt in potentia ad id quod habet aliud in actu.

¶ Et per hoc patet ſolutio ad 2m. Sciendum eſt tamen, quòd cum Auicebron ſic argumentatur. Eſt aliquid quod eſt mouens, nõ motum, ſcilicet primus factor rerum. ergo ex oppoſito, eſt aliquid quod eſt motum, & patiens tantum, quod concedendum eſt: ſed hoc eſt materia prima, quæ eſt potentia pura, ſicut Deus eſt actus purus. Corpus etiam componitur ex potentia & actu: et ideo eſt agens & patiens.

AD 3m dicendum, quòd quantitas non impedit formam corporalem omnino ab actione, ſicut dictũ eſt*: ſed impedit eam ne ſit agens vniuerſale, inquãtum forma indiuiduatur, prout eſt in materia quantitati ſubiecta. Signum tamen quod inducitur de ponderoſitate corporum, non eſt ad propoſitum. Primo quidem, quia additio quantitatis non eſt cauſa grauitatis, vt probatur in quarto de cęlo, & mundo*. Secundo, quia falſum eſt, quòd põderoſitas facit tardiorem motum: immo quanto aliquid eſt grauius, tanto magis mouetur motu ꝓprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, vt Democri. poſuit, ſed per hoc, quòd aliquid reducitur de potentia in actũ.

AD 4m dicendum, quòd corpus non eſt id, quod maxime diſtat a Deo. participat enim aliquid de ſimilitudine diuini eſſe, ſecundum formam quam habet: ſed id quod maxime diſtat a Deo, eſt materia prima, quæ nullo modo eſt agens, cum ſit in potentia tantum.

AD 5m dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem, & ad formam ſubſtantialem. Qualitas enim actiua vt calor, etſi ſit accidens, agit tamen in virtute formæ ſubſtantialis*, ſicut eius inſtrumentum. Et ideo poteſt agere ad formam ſubſtantialem: ſicut & calor naturalis, inquantum eſt inſtrumentum animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens vero agit propria virtute. Nec eſt contra rationem accidentis, quòd excedat ſuum ſubiectum in agendo, ſed quòd excedat in eſſendo: niſi forſan quis imaginetur idem accidẽs numero defluere ab agente in patiens, ſicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

Vtrum in materia corporali ſint aliquæ rationes ſeminales.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquintæ Articulum ſecundum.*

AD SECVNDVM ſic procedit̃. Videtur quòd in materia corporali non ſint aliquæ rationes ſeminales. Ratio. n. importat aliquid ſecundum eſſe ſpirituale: ſed in materia corporali, ter igni, ideſt, fiat ignis, quia eſt agens vniuocum. Et iſta via eſt peripatetica, vt patet in de ſenſu & ſenſato, quam ſequitur San. Thomas expreſſe tenẽs, quòd creata ſubſtãtia nullius actionis eſt proximum elicitiuum principium.

¶ In reſponſione ad quintũ eſt queſtio, quomodo ſubſtantia agat ſubſtãtiam, & accidens in virtute ſubſtantiæ: ſed ſupra tractata eſt.

In cor. 22.

Li. 4 de cęlo, & mun. tex. 9. to. 1.

377 d

567 2. d. 7. infra expo. lit. Et d. 13. ar. 1. cor. 2. d. 18. q. 1. ar. 2. Et ve. q. 5. ar. 9 ad 5.

419

b 568

q. 45. ar. 8.

Li. 1. de gener. a tex. 57. vſq; ad 76. tom. 2.

venienter ſignificetur ratio ſeminalis: ſecundo reſpondet quæſito.

¶ Quo ad primũ. Principia actiua, & paſſiua motuum, & generationum naturalium rõnes ſeminales ab Auguſtino cõueniẽter vocant̃. Probatur. Corpora viuentia ſunt perfectiora inter oĩa naturalia. ergo ab eis cõueniẽter fit denominatio cęterorum. ergo a ſeminibus cõuenienter nominantur principia actiua, & paſſiua omnium naturaliũ. Antecedẽs patet: conſequẽtia probatur dupl̃r. Primo a priori: qa denominatio fit a perfectiori, ex ſcõ de aĩa. Scõ a poſteriori, & ſimili ad ꝓpoſitum: quia nomẽ naturæ a natiuitate ortum ad omnium rerum naturalium coniuncta principia translatum eſt. Scõa vero conſequentia probatur: quia ſemina ſunt actiua, & paſſiua principia generationis viuẽtiũ.

¶ Quo ad tertium concluſio eſt, ꝙ rõnes ſeminales ſunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerãdo quatuor modos eſſendi, quos habent, in verbo, in cauſis vniuerſalibus corporalibus, in cauſis particularib⁹, in ſeminibus: vbi patet tripliciter eſſe rõnes ſeminales in materia corporales.

Li. 5. de aĩa tex. 49. to. 2.

Li. 5. meta. tex. 5.

161 d 169 d 169

loco citato in arg. Sed contra.

Li. 6. c. 10. & 18. to. 3. & lib. 4. c. 44.

non eſt aliquid ſpiritualiter, ſed corporaliter, ſecundum ſcilicet modum eius, in quo eſt. ergo in materia corporali, non ſunt ſeminales rationes.

¶ 2 Præt. Aug.* dicit tertio de Tri. ꝙ dæmones quædã opera faciunt adhibendo occultis motibus q̃dã ſemina, quæ in elementis cognoſcunt: ſed ea, quæ per motum localem adhibentur, ſunt corpora, non rationes. ergo incõuenienter dicitur, quòd ſunt in corporali materia ſeminales rationes.

¶ 3 Præt. Semen eſt principium actiuũ: ſed in materia corporali, nõ eſt aliquod principium actiuũ, cum materiæ nõ competat agere vt dictũ eſt*. ergo in materia corporali non ſunt ſeminales rõnes.

¶ 4 Præt. In materia corporali dicuntur eſſe quędã cauſales rõnes, quæ videntur ſufficere ad rerum productionem: ſed ſeminales rõnes ſunt aliæ a cauſalibus, quia ꝓter ſeminales rationes fiunt miracula, non autem ꝓter cauſales. ergo inconuenienter dr̃, ꝙ ſeminales rõnes ſunt ĩ materia corporali.

SED CONTRA eſt, quod Aug. dicit 3. de Trinit.* Omnium rerum, quæ corporaliter, viſibiliterq; naſcuntur, occulta quędam ſemina in iſtis corporeis mundi huius elementis latent.

RESPON. Dicendum, quòd denominationes conſueuerũt fieri a perfectiori, vt dicitur in 2. de anima.* In tota autem natura corporea ꝑfectiora ſunt corporaviua: unde & ipſum nomẽ naturæ trãſlatum eſt a rebus viuentib⁹ ad oẽs res naturales. Nam ipſum nomen naturę, vt Philoſophus dicit in 5. Metaphyſic.* primo impoſitum fuit ad ſignificãdum generationẽ viuentium, quæ natiuitas dicitur*. Et quia viuentia generantur ex principio coniuncto, ſicut fructus ex arbore, & fœtus ex matre cui colligatur, conſequenter tractum eſt nomen naturæ ad omne principium motus, quod eſt in eo, quod mouetur*. Manifeſtum eſt autem quòd principium actiuum, & paſſiuum generationis rerum viuentium ſunt ſemina, ex quibus viuentia generantur. Et ideo conuenienter Aug.* oẽs virtutes actiuas, & paſſiuas, quę ſunt principia generationum, & motuũ naturalium, ſeminales rationes vocat. Huiuſmodi autem virtutes actiuæ, & paſſiuæ in multiplici ordine conſiderari poſſunt. Nam primo quidem, vt Aug.* dicit 6. ſuper Gen. ad lit. ſunt principaliter, & originaliter in ipſo verbo Dei ſecundum rõnes ideales. Secundo vero ſunt in elemẽtis mundi, vbi ſimul a principio producte ſunt, ſicut in vltimis cauſis. Tertio vero modo ſunt in iis, quæ ex vniuerſalibus cauſis ſm ſucceſſiones temporum ꝓducuntur: ſicut in hac planta, & in hoc aĩali, tanquã particularibus cauſis. Quarto modo ſunt in ſeminibus, quæ ex animalibus, & plantis producunt̃: quæ iterũ cõparant̃ ad alios effectꝰ particulares, ſicut primordiales cauſę vłes ad primos effectus producẽdos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiuſmodi virtutes actiuæ, & paſſiuæ rerum naturalium, etſi non poſſint dici rõnes, ſm quod ſunt in materia corporali, poſſunt tamen dici rationes per comparationem ad ſuam originem, ſecundum quod deducuntur a rationibus idealibus.

AD 2m dicendum, quòd huiuſmodi virtutes actiuæ, vel paſſiuæ, ſunt in aliquibus partibus corporalibus, quæ dum adhibentur per motum localem ad aliquos effectus complendos, dicuntur ſemina adhiberi per dæmones.

AD 3m dicendum, quòd ſemen maris eſt principium actiuum in generatione animalis: ſed poteſt etiam dici ſemen id, quod eſt ex parte feminæ, quod eſt principium paſſiuum. Et ſic ſub ſemine comprehendi poſſunt vires actiuæ, & paſſiuæ.

AD 4m dicendum, quòd ex verbis Augu. de huiuſmodi rationibus ſeminalibus loquentis, ſatis accipi poteſt, quòd ipſæ rationes ſeminales, ſunt etiam rationes cauſales, ſicut & ſemen eſt quædam cauſa. Dicit enim in 3. de Trinit.* quòd ſicut matres grauidæ ſunt fœtibus, ſic ipſe mundus eſt grauidus cauſis naſcentium, ſed tamen rationes ideales poſſunt dici cauſales, non autem proprie loquendo, ſeminales: quia ſemen non eſt principium ſeparatum, & præter huiuſmodi rationes non fiunt miracula. Similiter etiam neque ꝓter virtutes paſſiuas creaturę inditas, vt ex ea fieri poſſit quicquid Deus mandauerit: ſed ꝓter virtutes actiuas naturales, & potentias paſſiuas, quæ ordinantur ad huiuſmodi virtutes actiuas, dicuntur fieri miracula, dum dicitur, ꝙ fiunt ꝓter rationes ſeminales.

li. 3. c. 9. cit ca prin. to. 3

ARTICVLVS III.

Vtrum corpora cæleſtia ſint cauſa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæquintæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM ſic procedit̃. Videtur quòd corpora cæleſtia non ſint cauſa eorũ, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. Dicit enim Damaſ.* Nos autem dicimus, quoniam ipſa, ſcilicet corpora cęleſtia, nõ ſunt cauſa alicuius eorum, quæ fiunt, neq; corruptionis eorum, q̃ corrũpuntur: ſigna autem ſunt magis imbrium, & aeris tranſmutationis.

¶ 2 Præt. Ad faciendum aliquid, ſufficit agens, & materia: ſed in iſtis inferioribus inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agẽtia. ſ. calidum, & frigidum, & hmõi. ergo nõ eſt neceſſarium ad cauſandum ea, quæ hic inferius fiũt, cauſalitatem cæleſtibus corporibus attribuere.

¶ 3 Præt. Agens agit ſibi ſimile: ſed videmus, quòd omnia, quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc, quòd calefiunt, & frigidantur, & humectantur, & deſiccantur, & aliis huiuſmodi, quæ ex motibus localibus corporum cæleſtium cauſantur. Probatur. Oĩs multitudo ab vnitate procedit. ergo oĩs motus ab immobili. ergo quãto aliquid eſt magis immobile, tanto eſt magis cauſa magis mobilis. ergo corpora cæleſtia ſunt cauſæ inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima cõſequẽtia probatur, quia immobile vno modo ſe habet, mobile multifor miter. Secũda vero eſt ex ſe euidens ex eadem radice. Tertia vero probatur, qa corpora cæleſtia ſunt magis immobilia. Probatur, qa ſolo motu locali, quo etiam non ſit multifor-

568 1. 2. q. 95. 2. 9. & q. 96. ar. 2. ad 2. Et opuſ. 5. ar. 3. ad 2. *lib. 2. ca. 7. circa med.

multiformitas in aliquo intrinseco, cætera multis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

¶ In responsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis, videtur enim diuertere a proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione qualitatũ activarum ad formas substãtiales: & deinde transitur ad gradus causandi earundem, nec vnquã reditur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamẽ destructio in hac responsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatã in litera: quare necesse est præter corpora inferiora, ponere corpus cęleste esse activum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista. Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales. ergo oportet ponere aliquã qualitatẽ activam. & probatur cõsequentia: quia materia nõ sufficit ad agendũ, & deinde ostenditur, q̃ tale agens oportet esse mobile, ac per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentũ: quoniam cum in antecedẽte dicitur, quòd hæc accidẽtia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo, de istis accidentibus virtute ꝓpria. Secũdo de eis, vt agunt in virtute substantiarum naturalium inferiorũ, quarum sunt. Si.n. intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniam calor vt vis ignis, introducit activè formam ignis, apud Sanctum Thomam, quãmuis vt calor disponat tantum pro illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedens: quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantum. sed tunc concesso toto processu negabitur vltima consequentia, scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpus cæleste. Dicam enim ꝙ illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit disponendo, verbi graria, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cum generatur homo ab homine, & sic de aliis. In hoc.n. consistit difficultas secundi argumenti, quod est, Sufficientia inferiorum agentium tam ad accidentia, q̃ ad substantias procedit, cõtra necessitatem recurrendi ad corpus cęleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positum, scilicet, quòd omne generans inferius mouet ad speciem vt instrumentũ cælestis corporis. Aut.n. hic sumitur species, vt distinguitur cõtra individuum: & tunc restat ostendere, vnde hoc efficaciter inferatur. ex dictis.n. nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis vt instrumentum, sed vt agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat sibiipsi effectum. hæc enim est differentia instrumẽti a principali agẽte, ꝙ illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶ Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo nanq; ad secundam, ex cuius sensu reliquæ pendent: deinde ad

Li.5.ã ciu. Dei. c.6.circa fi. to.5.

Li.3.c.4.circa pri. to.3.

*c.4. par.1. aliquãtulũ ante med.

D. 1075

iusmodi qualitatibus alterantur, quæ non inueniuntur in corporibus cęlestibus. ergo corpora cælestia, non sunt cã eorũ, q̃ hic fiunt.

¶ 4 Præt. Sicut Augustinus *dicit. 5. de ciuit. Dei. Nihil est magis corporeum, quàm corporis sexus: sed corporis sexus nõ causatur ex corporibus cælestibus: cuius signum esse videtur, ꝙ duorum geminorũ sub vna constellatione natorum, vnus est masculus, & alter est femina. ergo corpora cælestia non sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

SED CONTRA est, quod Augustinus *dicit. 3. de Trinitate, quòd corpora crassiora, & inferiora per subtiliora, & potentiora quodam ordine reguntur. Et Diony. *dicit 4. cap. de diui. nomi. ꝙ lumen Solis ad generationem sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

RESPON. Dicendum, quòd cum omnis multitudo ab vnitate procedat, quod autem immobile est, vno modo se habet: quod verò mouetur, multiformiter: considerandum est in tota natura, ꝙ omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cęlestia sunt inter alia corpora magis immobilia: non enim mouentur, nisi motu locali. Et ideo [d] motus horum inferiorum corporum, qui sunt varij, & multiformes, reducuntur in motum corporis cęlestis, sicut in causam.

AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ dictum Damasce. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primo causa generationis, & corruptionis eorũ, quæ hic fiunt, sicut dicebant illi, qui ponebant corpora cælestia esse Deos.

AD 2m dicendum, quòd principia activa in istis inferioribꝰ corporibus non inueniuntꝫ, nisi qualitates activæ elemẽtorum, q̃ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: etsi sic esset, ꝙ formæ substantiales inferiorum corporum, non diuersificarentur, nisi secundum huiusmodi accidentia quorũ principia rarum, & densum antiqui naturales posuerunt, non oporteret super hęc inferiora corpora aliqd principiũ activum ponere, sed ipsa sufficerent ad agendum: sed recte considerantibus apparet, ꝙ huiusmodi accidentia se habent, sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporum. Materia aũt non sufficit ad agendum: & ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliqd principiũ activũ. Vnde Platonici posuerunt species separatas, secundum quarum participationẽ inferiora corpora substantiales formas cõsequuntur. [e] Sed hoc nõ videt sufficere: quia species separatæ semper eodẽ modo se habe rent, cũ ponant immobiles. Et sic sequeret, ꝙ nõ esset aliqua variatio le, sequitur. ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine activorum formaliter. Secundum est, ꝙ vniuersaliter loquendo de vtroque ordine activorum, processus literæ etiam valet: quod tali ordine manifestatur. Omnia hæc activa formaliter sunt vt materiam disponentia. ergo præter hęc oportet esse aliud activum formale se habens vt informans. Tunc vltra, Sicut superius principium activũ formale se habet ad inferius principium activum formale, ita superius virtuale ad inferius virtuale. Substantiæ nanque rerum ex earum accidentibus innotescunt, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale. ergo præter inferius virtuale, oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale, est vt materiale respectu superioris formalis, ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic pater, quòd siue literam interpretemur de activis formaliter, quòd consequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter, & indistincte interpretemur de activis, consequentia quoque est bona ex eadem radice: quia scilicet formaliter activa sunt tantum dispondentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt activa virtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis, cuius est illud accidens, iam patet responsio, quòd variatur ordo activorum. Oportet enim habere recursum ad altius activum formale,

primam, & tertiam dicetur. Sciendum est ergo, ꝙ duplex est principiorum activorum ordo, quędam enim sunt principia activa formaliter: quędam vero virtualiter. Activa formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum, qualia sunt calidum, & frigidum &c. Activa autem virtualiter dico illa quæ non eliciunt actiones: sed sunt, quorũ virtute actiones eliciuntur, qualia sunt omnia corpora ꝛm substantias. Dictum est.n. superius, ꝙ substantia creata nullius actionis est elicitiuũ principium, & ꝙ tũ est id, cuius virtute qualitates, & potentiæ activæ agunt. Hoc autem duplex genus activi principii in corporibus sic se habet, quòd formale sequitur virtuale: & sic virtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomẽ est totum oppositum: quoniã activum formale adeo sibi nomen activitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiam litera dicitur, quòd nullum inuenitur in istis inferioribus activum principiũ, nisi qualitas elemẽtaris &c.

¶ Hoc igitur supposito, ad secundum dubium dico duo. Primum, ꝙ stãdo infra ordinem activorum formaliter, optime videtur sequi. Omnia activa formaliter in istis inferioribus se habent, vt materiam disponentia. ergo necesse est ponere aliquod in superiorib⁹ activum formale, quod se habeat vt perficiens. & cum tale oporteat esse mobile, sequitur. ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine activorum formaliter. Secundum est, ꝙ vniuersaliter loquendo de vtroque ordine activorum, processus literæ etiam valet: quod tali ordine manifestatur. Omnia hæc activa formaliter sunt vt materiam disponentia. ergo præter hęc oportet esse aliud activum formale se habens vt informans. Tunc vltra, Sicut superius principium activũ formale se habet ad inferius principium activum formale, ita superius virtuale ad inferius virtuale. Substantiæ nanque rerum ex earum accidentibus innotescunt, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale. ergo præter inferius virtuale, oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale, est vt materiale respectu superioris formalis, ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic pater, quòd siue literam interpretemur de activis formaliter, quòd consequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter, & indistincte interpretemur de activis, consequentia quoque est bona ex eadem radice: quia scilicet formaliter activa sunt tantum dispondentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt activa virtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis, cuius est illud accidens, iam patet responsio, quòd variatur ordo activorum. Oportet enim habere recursum ad altius activum formale,

male, vt omnis ordo actiuorum completus: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux, & influxus &c.

¶ Ad primam vero dubitationem dicitur dupliciter. Primo, ꝙ nullũ inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis: quoniam per se notum est, multã esse varietatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatũ elementarium, vt patet ex operib⁹. Quòd.n. magnes trahat ferrũ, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illiꝰ operis est principium &c. Secundo, ꝙ illa conditionalis fuit destructa in litera, non formaliter breuitatis causa, sed implicite, & virtualiter. Affirmando.n. activa inferiora se habere, vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum activorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Si enim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet ꝙ sint potentia ad diuersitatem earum, cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem, & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literę, huic expositioni: quoniam cũ aduersatiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiam horum, ex genere causandi accidentium eorundem.

¶ Ad tertiam dubitationem dicitur, ꝙ vtroque modo verificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis cointellecta alia ꝓpositione tritissima, & ideo non explicata. s. ꝙ cælum sit agens vłe. ex his nanq; bene sequitur. ergo q̃cunq; inferiora agunt ad speciem, agunt vt instrumenta cælorũ: quia vt superius dictum probatumq; est, illa sola agunt directe, & per se naturam, q̃ causant eam in quocunque inuenitur ꝛm eandem rõnem: hæc aũt impossibile est esse vniuoca, vt sunt ista. Et ió hęc inquantum agunt ad spẽm, generãdo indiuiduũ, agunt in virtute illorum, quorũ ꝓ se est agere ad speciem. Sed non modo intellectum, verum est accipiendo instrumentum, nõ stricte, vt arguendo acceptum est, sed large, vt: Oẽ mouens motũ vt sic, dicitur instrumentum: hoc etenim modo corpora inferiora sunt instrumenta superiorum, quia non agunt nisi mota ab illis: & similiter accipiendo instrm, vt actiuũ conditionis materialis, est instrm actiui cõditionis formalis. Cũ.n. oẽ agens agat sibi simile, quantũ põt, & quanto agens est superius, tãto sit formalius, cõsequens est, ꝙ conditio causata in effectu a superiori agente, est vt formalis respectu conditionis causatæ ab inferiori. Merito aũt hac rõne, inferius vocatur instrumẽtũ superioris, qa instrumẽti est materiã parare: principalis vero agentis informare, & vtroq; mõ Sol, & homo generãt hominẽ. Nec seq̃tur, ꝙ nõ assimilet hoi generãti, qa nõ ita stricte sumit. Vnde in litera non dicitur absolute instrumentum, sed sicut instrumentum.

Ar.2.text. 18.& seq. n.2.

6 509

Ar.2.Phys. text.26. n.2.

2 512

Deciu.Dei lib.5.c.6.

¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum quartum.*

TItulus, Humanorum actuum. Humani actus dicuntur, qui sunt proprii hominis, in eo ꝙ homo, in quibus differt a brutis: & hi sunt actus intellectus, & voluntatis tam eliciti, quàm imperati vt sic.

¶ In corpore tria. Primo, ostendit habitudinem corporũ cælestiũ ad ea, quorum sunt causæ. Secundo ea, quæ occasionaliter mouent. Tertio, rñdet q̃sto.

569

¶ Quo ad primum tria. Primo, qualia sunt directe, & ꝙ se subdita cæli causalitati: & dicit quòd sunt corpora. Scđo, qualia per accidens subdita: & dicit ꝙ sunt vires animæ affixæ organis corporeis. Tertio, ꝙ consequerentur, si intellectꝰ esset altero horum modorum subditus, duo, primo, ꝙ naturaliter omnia ageret, vt bruta: secundo, ꝙ non esset liberi arbitrii.

¶ Aduerte hic duo. Primum, ꝙ in hac litera insinuatur talis distinctio. Corpora cælestia agere aliquid, cõtingit dupliciter. s. causaliter, & occasionaliter, & vterq; modus subdiuiditur. Nam causalitatem habere sũ per aliud contingit dupliciter. s. directe, & per se. Et sic habet causalitatem sũ per corpora. Et indirecte, seu per accidens. i. per aliud. Et sic habet causalitatem super vires animæ alligatas corporeis organis; in eas enim agit per aliud, ideſt, per corpus, ꝙ est earum organum, quod probatur ex eo, quia impediuntur secundum impedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad voluntatem, vt in litera secunda parte patet, quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam partem, equiuocatio illorum terminorum, scilicet indirecte, & per accidens deciperet. Intendit enim litera occasionalitatem, non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirecte, & per accidens causant, aut imprimunt, vt in prima parte dixerat: sed pertingunt, seu pertingere possunt, aperiens ex hoc, non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositionem sonat absque impressione, se loqui.

¶ Secundo aduerte, ꝙ vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales, sunt depressæ in materia corporali: anima vero eleuatur supra totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusque corporei actiui, vt sic. Cuius signum est, quòd natura non nisi ad vnum mouet: anima autem etiam vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia, inquãtum sunt corporalia agentia (de eis enim nunc hic est sermo) dicuntur agere directe, & per se in corpora, ideſt composita ex materia, & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animæ organicas dicuntur agere per accidens,

ARTICVLVS IIII.

Vtrum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia sint causa humanorũ actuum. Corpora enim cælestia, cum mouentur a spiritualibꝰ substantiis, sicut supra dictum est*, agunt in virtute earum, quasi instrumenta: sed illę substantiæ spirituales sunt superiores animabus nostris. ergo videtur quòd possint imprimere in animas nostras, & sic causare actus humanos.

¶ 2 Præt. Omne multiforme reducitur in aliquod vniforme principium: sed actus humani sunt varij, & multiformes, ergo videtur quòd reducantur in vniformes motus cælestium corporum, sicut in sua principia.

¶ 3 Præt. Astrologi frequenter vera annuntiant de euentibus bellorum, & aliis humanis actib⁹, quorum principia sunt intellectus, & voluntas: quod facere non possent, nisi cælestia corpora essent humanorum actuum causa. sunt ergo corpora cælestia humanorũ actuum causa.

SED CONTRA est, quòd Damasc. *dicit, quòd corpora cælestia humanorum actuum nequaquàm sunt causa.

RESPON. Dicendum, quòd corpora cælestia in corpora quidem imprimunt directe, & per se, sicut iam dictum est*, in vires au-

569 2.2.q.95.2. 5. cor. Et mal.q.16. ar.7.ad 16. Et quo.12. ar.5.cor.Et 6.meth.le. 3.cõ.5.&6. *q.110.ar. 3. & ar.1. ad 2.

Li. 2. orth. fidei. c. 7.

Ar.præced.

accidens, idest, per corpus, quia scilicet sunt altioris ordinis, quàm formæ corporeæ.

¶ Quo ad secundũ, vt iam patet, duo dicũtur. Primo, quòd cælum pertingit ad intellectum, & voluntatem indirecte, & per accidens, idest per modũ occasionis, proponẽdo obiectum vtrique. Secundo, quòd differenter hoc fit respectu intellectus, & voluntatis: quia ille necessario sequitur sensus, ista non.

¶ Circa hanc partem occurrit dubiũ, quomodo saluatur hæc differẽtia inter intellectum, & voluntatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium act⁹, aut quo ad specificationem eiusdem. Si primo modo, falsum est, quòd intellectus necessitetur a sensu, cum liber sit vsus intellectus. Si secundo modo, nulla est inter intellectum & voluntatem differentia, cũ vtriusq; obiectum sit vnum, & idem cognitum, ex sensibilibus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, q̃ assignata differentia intelligitur quantum ad rectitudinem actus: rectitudo enim actus intellectus est naturalis. Nõ enim recte intelligimus, quia volumus, sed quia agentia ad intellectionem sunt bene disposita secundum naturam, phantasmata scilicet, & intellectus agens &c. rectitudo autẽ actus voluntatis est libera. Ideo enim recte volumus, quia volumus sic, puta, iuste, temperate &c. Et propterea actus intellectus necessario sequitur dispositionem sensuum, vtpote variantium obiectũ suum, ad quod habet naturalẽ, non liberam habitudinẽ: actus vero voluntatis, non necessario sequitur dispositionem partis sensitiuæ, vtpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur, q̃ intelligitur quo ad specificationẽ actus, sed

362

tem animæ, quæ sunt actus organorum corporeorum non directe quidem, sed per accidens: quia necesse est huiusmodi actus harũ potentiarum impediri secundum impedimenta organorum, sicut oculus turbatus non bene videt. Vnde si intellectus, & voluntas essent vires corporeis organis alligatæ, sicut posuerunt aliqui dicentes, quòd intellectus non differt a sensu ᵉ, ex necessitate sequeretur, quòd corpora cælestia essent causa electionum, & actuum humanorum. Et ex hoc sequeretur, quòd homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones, sicut cetera animalia, in quibus non sunt nisi vires animæ corporeis organis alligatæ. Nam illud quod fit in istis inferioribus ex impressione corporum cælestium, naturaliter agitur. Et ita sequeretur, quòd homo non esset liberi arbitrii, sed haberet actiones determinatas, sicut & ceteræ res naturales: quę manifeste sunt falsa, & conuersationi humanæ contraria. Sciendum est tamen, quòd indirecte, & per accidens impressiones corporum cælestium ad intellectum, & voluntatem pertinere possunt, inquantum scilicet tam intellectus, quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur: sed circa hoc diuersimode se habent intellectus, & voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus apprehensiuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, vel memoratiua, ex necessitate turbatur actio intellectus ᶠ: sed voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem apperitus inferioris. Licet enim passiones, quæ sunt in irascibili, & concupiscibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in potestate voluntatis remanet sequi passiones, vel eas resistere. Et ideo impressio cælestiũ corporum, secundum quam immutari possunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ est proxima causa humanorũ actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cælestia corpora esse causam humanorum actuum, est proprium illorum, qui dicunt intellectum non differre a sensu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis est voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorumq́ue. Quia ergo constat intellectum, & voluntatẽ non

431

esse actus organorum corporeorũ, impossibile est, q̃ corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd spirituales substantiæ, quæ cælestia corpora mouent, in corporalia quidem agunt mediantibus cælestibus corporibus: sed in intellectum humanum agunt immediate, illuminando. Voluntatem autem immutare non possunt, vt supra habitum est*.

AD 2ᵐ dicendum, q̃ sicut multiformitas corporalium motuum reducitur sicut in causam in vniformitatem motuum cælestium ᵍ: ita multiformitas actuum, q̃ sunt ab intellectu, & voluntate, reducitur in principium vniforme, qđ est intellectus, & voluntas diuina.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ plures ᵈ hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus sensitiui appetitus, ad quas cooperari possunt corpora cælestia: pauci autem sunt sapientes, qui huiusmodi passionibus resistant. Et ideo astrologi, vt in pluribus vera possunt prædicere, & maxime in communi, non autem in speciali. Quia nihil prohibet alicui hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Vnde & ipsi astrologi dicunt, quòd sapiens homo dominatur astris, inquãtum scilicet dominatur suis passionibus.

ARTICVLVS V.

Vtrum corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia possint imprimere in ipsos dæmones. Dæmones enim secundum certa augmenta lunæ aliquos homines vexant, qui & propter hoc lunatici dicuntur, vt patet Matth. 4. & 17. sed hoc non esset nisi corporibus cælestibus subiacerent. ergo dæmones subiacent actionibus cælestiũ corporum.

¶ 2 Præt. Nigromantici obseruant certas constellationes ad inuocandos dęmones, non autem per corpora cælestia inuocarentur, si non eis subiacerent. ergo dæmones subiacẽt actionibus cælestium corporum.

¶ 3 Præt. Corpora cælestia virtuosiora sunt, quàm corpora iferiora: sed quibusdam inferioribus corporibus dæmones arcentur, scilicet herbis, & lapidibus, & animantibus, & quibusdã sonis certis, ac

non quo ad omnia se tenentia ex parte specificationis, sed quo ad aliquid, scilicet: Rectitudinem actus: rectitudo nanque propria actᵘ ad specificationem, speciat actus. Quòd autem hæc sit mens literæ, patet ex eo, qđ turbationem actus intellectᵘ ex turbatione sensus propriũ affert. Constat enim turbationem ad obliquitatẽ actus pertinere. q. 111. ar. 2

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito, est negatiua. Corpora cælestia non sunt humanorum actuum causa. Probatur complẽdo antedicta sic. Si corpora cælestia essent humanorum actuũ causa, intellectus nõ differret a sensu: sed constat intellectum, & voluntatem non esse actus corporũ. ergo cõsequẽtia infertur ex dictis. Et confirmatur ex authoritate Hesiodi, seu Homeri tenẽtis oppositum, vt patet tertio de Anima. Cętera sunt plana. 568

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum, quintum.

D. 295

TItulus clarus.

¶ In corpore sunt tria iuxta tres opiniones relatas de dęmonibᵘ: ita quòd in, & ex tertia, respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum est opinio peripatetica destruens quæstũ radicaliter: & tria dicũtur. Primo, ipsa opinio, q̃ dęmones non sunt. Secundo, saluatio apparẽtiũ, quòd procedunt ex astris, authoritate Augustini & Porphyrii: & tangitur in problemate illo magno. Propter quid omnes viri excellentes melancholici. Tertio, impugnatio, q̃ aliqui effectᵘ apparẽt, ad quos non sufficiunt astra. ergo. Probatur antecedẽs in quatuor effectibᵘ, loqui lingua ignota: recitare quæ nunquàm didicerũt: statuas loqui: eas moueri.

¶ Quo ad secundũ opinio platonica, & hio

570 2. di. 7. q. 3. ar. 1. ad 4. & art. 2. ad 3. Et no. c. 6. ar. 3. cor. & ar. 10. Et quo. 2. ar. 12.

hic tria. Primo opinio ipsa, scilicet q̃ dæmones animalia corporea de aere tamẽ, æterna, rationalia, passiua quo ad affectiones &c. vt patet ex Augustin. & Apul. Secũdo, quid respondendum esset quæsito secundum hanc opinionem, & dicitur quòd eodem modo sicut de homine, quòd scilicet cælũ non potest imprimere, sed occasionaliter proponere. Tertio, impugnat, quia ex superius dictis patet, q̃ ẽ falsa.

¶ Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio, immo determinata sententia, scilicet. Dæmones substantiæ sunt intellectuales non vnitæ corporibus. Secũdo, ponitur cõclusio responsiua q̃sito negatiuę. Dęmones nec per se, nec p accidẽs, nec directe, nec indirecte subdũtur actionibus cælestium corporũ. Hæc conclusio eo ipso, probatur, quo infertur ex tertia opinione per ly vnde patet: faciendo de ipsa opinione antecedẽs, qđ supponitur ex supradictis probatum.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæquętæ Articulum sextũ.

IN corpore quatuor. Primo, ponitur quæstio ista partim soluta, partim soluenda. Secundo, ostenditur pars soluta. Tertio, pars solnẽda. Quarto, infertur conclusio responsiua quæsito i calce.

¶ Quo ad secundũ, quia primum patet, dicitur quòd quæstio ista est soluta, quo ad illa subdita corpori cælesti, quæ etiam sunt subdita voluntati humanæ, scilicet quòd quo ad ista, respondendum est quæsito negatiue, scilicet. Corpora cælestia non imponunt subditis humanæ operationi necessitatem. Probatur, quia potest impediri eorum actio per voluntatem. probatur, quia nõ est sibi subdita, quia non sequitur necessario inclinationes passionum.

vocibus, & figurationibus, atque figmentis, vt a Porphy. dictum Augustinᵘ* introducit in 10. de Ciuit. Dei. Ergo multo magis dæmones subdũtur actioni cælestiũ corporũ.

SED CONTRA est, quòd dæmones sunt superiores ordine naturæ, quàm corpora cælestia: agens autem est superius patiente, vt Augu.* dicit 12. super Gen. ad literam. Ergo dæmones non subijciuntur actioni corporum cęlestium.

RESPON. Dicendum, quòd circa dæmones fuit triplex opinio. Prima Peripatericorum, qui posuerunt dęmones non esse, sed ea quæ attribuntur dæmonibus secundũ artem nigromãticam, fiunt virtute cælestium corporum. Et hoc est quod Aug. 10. de Ciuitate Dei,* introducit dictum a Porphyrio, q̃ fabricãtur in terra ab hominibus, potestates idoneæ siderum varijs effectibus exequendis. Sed hæc positio est manifeste falsa: experimento enim scitur, multa p dæmones fieri, ad quę nullo modo virtus cælestium corporum sufficeret, puta, quòd arreptitij loquuntur lingua ignota, quòd recitant versus, & authoritates: quas nũquàm sciuerũt, quòd nigromantici faciunt statuas loqui, & moueri, & similia. Ex q̃bus Platonici moti fuerunt, vt ponerent dæmones esse animalia corpore aerea, animo passiua, vt ab Apuleio dictum Augustᵘ.* introducit 8. de Ciuitate Dei. Et hæc est secunda opinio, secundum quam dici posset, quòd dæmones hoc modo subduntur corporibus cælestibus, sicut & de hominibus dictum est. †Sed hæc opinio ex superioribᵘ patet esse falsa.* Dicimus enim dæmones esse substantias intellectuales, corporibus non vnitas. Vnde patet q̃ non subdũtur actioni cælestiũ corporũ, nec per se, nec p accidens, nec directe, nec indirecte.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd hoc, quòd dæmones secũdũ certa augmenta lunę homines vexant, cõtingit propter duo. Primo quidem ad hoc, quòd infament creaturam Dei, scilicet lunam, vt Hieron. & Chry.* dicunt. Secũdo, quia cum non possint operari, nisi mediantibus naturalibus virtutibus, vt supra dictum est, † in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem quòd cerebrum humidissimum est omnium partiũ corporis, vt Aristot.* dicit. Et ideo maxime subijcitur operationi lunæ, quæ ex sui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires animales: & ideo dæmones secundũ certa augmenta lunæ perturbant hominis phantasiam, quando considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

AD 2ᵐ dicendum, quòd dæmones aduocati in certis constellationibus propter duo veniunt. Primo quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quòd credant aliqđ numen esse in stellis. Secũdo, quia considerant secundũ aliquas certas constellationes materiam corporalem magis esse dispositam ad effectus, pro quibus aduocantur.

AD 3ᵐ dicendum, quòd sicut Augustᵘ.* dicit 21. de Ciuitate Dei, dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorũ, animalium, carminum, rituum: nõ vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquantum scilicet hæc eis exhibentur in signum diuini honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

Vtrum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd corpora cælestia imponãt necessitatem ijs, quę eorum actioni subdũtur. Causa enim sufficienti posita, necesse est effectum poni: sed corpora cælestia sunt sufficiens causa suorum effectuum. Cum igitur corpora cælestia cum suis motibus, & dispositionibus ponantur sicut ex necessitate entia, videtur quòd effectus eorum ex necessitate consequant.

¶ 2 Præt. Effectus agentis ex necessitate sequitur in materia, quando virtus agentis tanta fuerit, quòd posit sibi subijcere totã materiã: sed tota materia inferiorum corporũ subijcitur virtuti cælestium corporum, tanquàm excellentiori. Ergo ex necessitate effectᵘ cælestiũ corporũ recipit in materia corpali.

¶ 3 Præt. Si effectus cælestis corporis non ex necessitate proueniat, hoc est propter aliquam causam impedientem: sed quælibet corpora quæ impedire possent effectum cælestis corporis, necesse est reduci in aliquod cæleste principium, cum cælestia corpora sint causa omnium, quæ hic fiunt. Ergo cum & illud cæleste principiũ sit necessarium, sequitur quòd necesse sit impediri effectum alteriᵘ corporis cælestis. Et sic omnia q̃

Hier. in fine tex. ad 4. c. Matt. Chryso. Hom. 58 in Matt. in medio.

† Q. præce. arti. 4. & q. 110. ar. 4.

Li. de somn. & vigil. c. 3. post medium to. 2.

Li. 10. c. 11. a medio, to. 5.

Li. 12. c. 16. circa medium, to. 3.

†Ar. præce. *Q. 51. ar. 1

Li. 8. ca. 16. parũ a pri. tom. 3.

Li. 21. ca. 6. in medio, tom. 5.

571 3. contra c. 86 Et veri. q. 2. arti. 14. ad 3. & q. 5. arti. 5. ad 1. & 2. Et ma. q. 16. art. 7. ad 11.

¶ Ad hoc dicitur, ꝙ sermo præsens est de causa per se & sufficiéti. Et cũ dicitur, Si ipsa posita nó sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur consequentia, committitur. n. sophisma consequentis: pót. n prouenire non consecutio effectus aliunde, puta, ex concursu alterius ipedientis. Vnde non ex ifufficientia cóbustiui oportet procedere, quòd nó sequatur combustio, sed ex cõcursu alterius impediétis combustioné. Et si insteturcontra hoc, quia talis cõcursus redundat in suffi cientiá causę, eo quia causa impedita nõ ẽ sufficiens, patet resp̃sio, quòd secundum veritatem non redat in insufficientiã causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte in hoc deceptus est Auic. quia nõ distinxit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes actum primũ, seu formam, quæ est principium agendi, & sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc, hic, quæ attenduntur penes diuersa occurentia. Certum est. n. quòd causam sufficientem hoc secundo modo sequitur necessario effectus: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cũ de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. vera est: ita quòd quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessario inferunt suos effectus non simpliciter, sed cum limitatione. s. vt in pluribus: ac per hoc non necessario inferunt absolute suos effectus. & hæc est vna radix contingentiæ, vt in primo Perihermenias dicitur.

¶ Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Ari. quòd licet sit vera, non tamen euacuet difficultatem propositã, duplex dubitatio occurit. Prima est, quia falsum videt, quòd causa deficiens in minori parte, deficiat semper propter aliquam causam impedientẽ: immo hic videtur error stoicus. Quod sic probatur. Sicut potentia ad potentiam, ita actus ad actum: sed potentia deficiendi in minori parte non est a potentia susceptiua impedimenti, sed econuerso. Non. n. ideo potest causa naturalis deficere, quia potest impediri: sed ecóuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & nõ ecõuerso. ergo actu deficere, non est ab actuali impeditione, & consequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶ Secunda dubitatio est ad hominem. s. ad S.T. Si negatio secũdę propositionis ad propositum nihil confert, quia posita causa potente deficere, & causa impediẽte, effectus necessario sequitur, ut quid toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinatę? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c. 86. & in 6. Metaph. & in primo Perihermenias &c.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd assumptum literæ verum est. s. quòd causa nunquàm deficiat, nisi propter aliquá causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, quòd quẽadmodũ entia generabilia habent ab intrinseco potẽtiam ad nõ esse, quæ tamen nunquàm exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum: ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamẽ nõ exit in actum deficiendi, nisi adsit aliquid causans illum defectum. Et ratio verobique est eadem, quia. s. potentia passiua non exit in actum, nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse aũt non esse, & deficere in actione, ad potentiam passiuam pertinet, & ideo nõ fit absque aliqua causa. Nec te decipiat, quòd potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potentia ad agere est actiua, deficere aũt in actione sequitur imperfectionẽ: & ideo potentia defectiua quocunque defectu ad potentiam passiuã reducitur, vt patet ex primo cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ, qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum, manifestum est ex aliquo impediente prouenire, sed quomodo, inferius dicẽt.

¶ Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd maior est falsa: & ratio est, quia ordo compositionis est cõtrarius ordini resolutionis. quæ. n. sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiam ad non esse, & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse, & non e conuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis, quàm non esse, cum nõ esse sit terminus corruptionis: & sic præposterus est ordo inter potentias, & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur, quàm deficiant: & sic optime dictum est in litera, quo ad actualẽ defectionẽ, quòd semper est ab aliqua causa impedientem. Nec hic est error stoicus, sed quòd potentia defectiua esset ex potentia impedibili, vt patet per Boetium in primo Perihermenias.

¶ Ad secundam vero dubitationem, quàmuis facile dici possit, & bene, quòd quia vtraque propositio inducitur ab aduersariis, vt integre ratio referatur, vt quales sint propositiones allatæ & in se, & ad propositũ, expedit vbicunque hoc tractatur, vtrãq; discutere: pfundius tamen considerantibus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequẽtibus.

¶ Examen autẽ primę propositionis cõsistit primo in illius destructione in communi, distinguendo de eo quod ẽ, & fit. s. per se, & per accidẽs: & quòd ens per se habet causam, ens vero per accidens, non. Et probatur, quia non vere ens non habet vere causam: ens per accidens est huiusmodi. probatur, quia non est vere vnum, vt patet. Secundo in applicatione ad propositum, distinguendo in productione effectus, qui dicitur per accidens, ipsas causas, quarum vna impeditur ab altera a cõcursu earum, & dicendo, quòd licet ipsæ causæ necessario causent: concursus tamen earum est per accidens, & consequenter effectus ex illo concursu caret causa, ex qua necessario sequatur: & declaratur vtrũque exemplo toto naturali.

¶ Sed sunt hic multa dubia, quæ vtinam Deus illuminet.

¶ Circa hoc examẽ primæ propositionis, scilicet. Omne quod ẽ, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta, albũ, aut calidum, habet in corpore cælesti aliquam per se causam, in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur a concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ. Combustibile esse in superficie terræ est tandem ab A causa cælesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumq; cadens est B cælesti causa. ergo cõcursus combustibilis cum combusto est ex cõcursu A & B. Tunc vltra, sed concursus A & B est per se, & non per accidẽs. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se. ergo cõcursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quàmuis quo ad nos, sit per accidens, quia latet suæ connexionis perseitas. Et hæc ratio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

¶ Secunda vero dubitatio ad hominem est, quia in 6. Meta. S.T. examinans hæc, videtur velle totum oppositum eius, quod dicit hic. hic nanque omnia resoluit in hoc, quòd concursus nõ habet causam: ibi vero saluat, quòd concursus potest habere causam superioris ordinis, puta, concursus horum inferiorum potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in florẽdo. Rursus hic dicit, quòd impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi vero omnia resoluit in hoc, quòd impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum tria notãda cum Dei adiutorio sunt. Primum est, proportio mouentis ad mobile. Secundũ est, reductio effectus in causas superiores. Tertium, proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, quòd cum mouens vt sic, præsupponat, non faciat mobile, quòd actio, eius quàmuis vt egreditur ab agente sit sufficiens, & optime circunstantionata, nec impedita, vt tamen recipitur in patiente, oportet quòd modificetur iuxta naturam, & modum, & dispositiones mobilis, vt patet inductiue. Et propterea accidit quòd effectus intentus a causa, nõ prouenit ex impedimẽto non causæ agentis, sed materialis. De secũdo cõstat quoq;, quòd effectus duarũ subordinatarum causarum in eodem genere causæ, reducitur in causam superiorẽ per causam mediã, vt patet in syllogismis. Cõclusio. n. cõtingens, quis reducatur in præmissam cõtingentẽ, & alterã necessariã, contingentia tamen eius non reducitur in præmissam necessariam mediante alia contingente, quasi cõtingẽtia cõclusionis sit a cõtingẽtia præmissæ, & cõtingẽtia præmissæ sit ab altera præmissa necessaria: sed sat est, ꝙ cõclusio ipsa, & eius cõtingentia reducantur in præmissam necessariam, vt modificata in præmissa contingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingens, licet in se sit necessaria, ideo cõclusio sequitur contingens, & non necessariã. Et si ipsa præmissa contingens reducenda est in necessariã, non secundum se totam in eam reducitur: sed resoluenda est in id, quod est sibi proprium, ex quo habet cõtingentiã: & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse, seu causare. De tertio autem constat duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius. patet. n. cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum diligenter est, quòd quamuis istæ duę proportiones sint diuersorum generum: quia altera spectat ad genus efficiencis, altera ad genꝰ materiæ. & rursus altera sit iter cælum, & hæc corpora absolute: alte. a vero inter cælũ, & hoc corpus in ordine ad tertium, patiens scilicet, & effectum producendum a cælo, & hoc proximo agente: nihilominus sunt tali vinculo cõnexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Cõnexio quidem est, quia nunquàm agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur a cælo, quoniam non mouent nisi mota. Ordo vero est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati, & moueri a cælo, quàm coagere illi, vt patet ex eadẽ radice. Modificatio autem est, quia omne esse, & agere cuiusCunque modificatur secundũ dispositiones recipiẽtis esse, aut elicientis actionem. Omnis enim actus est illius, cuius est actus per modum illius, propter quod oportet fieri in patiente & dispositio, vt dicitur in secundo de anima: sed agere corporum inferiorum cooperantium cælo, consequitur passionem eorundem a cælo. Esse igitur actiuum, seu actio, iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subiicitur corpori cælesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque prælibatis dico tria. Primum est, quòd licet omnis effectus naturę inferioris cum omni eius conditione naturali dependeat a cælo ratione primi motus, tanquàm a causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquam causam cælestem pure, siue mediate, siue immediate. Probatur: quia conditio effectus prouenientis ex impedimento materiæ non reducitur in motorem, seu actiuum in illam, vt patet: sed multæ sunt conditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, idest, corporum inferiorum, qui sunt materia & patiens respectu cæli. ergo. Et si dicatur cum Auicenna, quòd illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem: ad excludendum hoc, formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius subsumendo: sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia, & patiens. ergo habent proprias conditiones præsuppositas a toto cælo in eo, vt actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horum corporum vt materia sunt, nõ resoluunt in actiones cælestiũ corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamento, ꝙ horũ inferiorum corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter a patiendo, & agere, variam & mutabile semper habere esse, contrarium habere &c. consequens est, & quòd influxus cælestes in his corporibus modificentur iuxta conditiones eorum, ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantum, sed oportere esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia consequuntur. Et si his adiunxeris, quòd coagere horum inferiorum modificatur secundum propias conditiones horum, & passionem eorundem a cælo, consequens erit, quòd actio istorum, quàmuis subordinetur actioni cælesti, non tamen reducitur secundum omnem eius conditionem in causam aliquam cęlestem puram, sed modificatã corpori vt patienti &c. Et quoniam manifeste patet, quòd posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunæ, & omnis cõtingentiæ in naturalibus, consequitur posse non esse: & vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionẽ propriam corporibus inferioribus, consequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam cælestem puram, nec immediate, cum aliquid tale fit a cælo, corporibus inferioribus pure passiue cõcurrentibus: nec mediate, cum aliquid contingens fit a cælo, & inferiori agente. Sed vtrobique contingẽtia resoluitur in conditionem corporum inferiorum, differenter tamen: quia cum cęlum tantum concurrit actiue, contingentia effectus reducitur in conditionem corporũ horum, tanquàm in conditionem materiæ. Cum vero agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionẽ horũ corporum, vt in conditionem agentis, quod tamen comparatur ad cælum vt patiens, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium & in primo Perihermenias, & in 6. Metaphy. s. & i 2. Phy. semp resoluit contingentiá naturaliũ in conditioné corporum inferiorum, quia. s. possunt deficere. Sed de genere reductionis in 6. Metaphy. s. relinquit sub dubio, an sicut ad materiã, an sicut ad agens. In secũdo autem Phy. reducit ad agens, casum & fortunam: in primo autẽ Periher menias reducit ad materiam, seu potẽtiam passi. Et omnia sũt vera si dicta considerentur, quæ inspicere poteris radicaliter in 3. cont. Gen. capit. 86. Et quoniam hæc ratio

Li. de diuinat. p somnium, ca. 2. nõ longe a prin. tom. 2

Ar. 4. huius quæst.

Lib. 6. Metaphy. tex. 5. tom. 3.

destruens fundamentum Auicennæ, in hoc fundatur, quòd corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum totí actioni cælesti, præter probationem allatam, quia scilicet omne agẽs per motum, aut mutationẽ præsupponit materiam, in quã agit, sed totum cælum &c. Affero contra proteruos rationem, quam nec ipse Auicenna poterit inficiari ex secundo cæli, textu 17. & sequentibus. Vnde arguif fic. Elementa spectant ad subtantialem integritatem vniuersi. igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem, vbi probatur quòd terra naturaliter præcedit etiam primum motum cæli: & cum terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, quòd in primo metheorum declaratur, quòd difformitas elemẽtorum est secundum appropinquationem & elongationem a motu cæli: quoniam ibi non declaratur difformitas, quoniam stabilita erat in secũdo cæli: sed talis difformitas, scilicet ꝙ supremum est calidissimum &c. Et rursus talis difformitas consequitur conditionem materiæ, & non solam elõgationem, aut approximationem, vt patet.

¶ Secundum vero est, ꝙ, vt iam ex dictis patere potest, impedimentũ est duplex, Alterũ actiuum: alterum materiale. Actiuũ. n. est, quod impedit actionẽ ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autem, qđ impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit cõbustionẽ: ea. n. ꝙ is materiale impedimentũ sit, est tñ effectiue a causa pluuia, ꝙ madefecit lignũ. Alio mõ ex ipsa cõditione materiæ, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionẽ, cuius tñ frigiditatis non est alia causa, nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, vt materia calefactibi lis. Ex hoc clarius patet primũ quod diximus, & ꝙ conditio effectuum inferiorum consequens impedimentũ materiale, tenẽs se ex cõditione ipsius materiæ, nó ex actione agentis, non causatur a cælo. Et hoc intendebat S. Tho. in 6. Metaphy. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentum materiale.

¶ Nec oppositum dicitur hic, dicendo quòd causæ non deficiũt in minori parte, nisi propter aliquam causam impedientem. Tũ quia hic loquif de defectu causæ actiuæ ex parte actionis, vt est ab agente, consequenter de impedimento actiuo, vt series literæ præfefert. Tum quia dato quòd loquatur de omni modo impedimenti, non dicit quòd causa impediens sit causa actiua, sed absolute dicit, quòd est aliqua causa impediens. Vnde non solũ actiua, sed potest esse materialis, vt expresse dicitur in litera in respõsione ad secundum. Et si instetur contra hanc glo. quòd male litera intulit ex appositione causæ impedientis, cum causa deficiente in minori parte. ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentum est necessarium. Respondetur & sufficienter, & ad mentem Sanct. Tho. quòd illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiam tantum: quod ex duobus patet. Primo, quia dicitur, Videtur adhuc prædictum incõueniens non vitari. Secundo, quia in hoc eodem articulo confutat prædictam illationem in illis verbis. Manifestum est autem qđ causa impediens actionem alicuius causæ: ubi expresse ostendit, quòd ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem, non sequitur. ergo ea quæ eueniunt in minori parte, eueniunt necessario: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quòd ipsa causa impediens sit per se causa illius rei, quæ impedit.

¶ Sed adhuc non quiescit intellectus: qm̃ secundum hanc respõsionem, consequentia illa non est inducta vt vera, sed vt apparẽs & confutanda, si sic est, cum inducatur ad examen illius propositionis. Posita causa ponitur effectus. & poterat confutari ex ꝑpriis, s. ex natura impedimenti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est, & confutata ex extraneis. s. ex

examine alterius propositionis.s.Omne quod est,habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur,quòd confutatio illa ex parte materiæ,aut est omnino eadem cum confutatione ex parte concursus,aut includit illam, & distinguitur ab illa, sicut inferius a superiori cum maxima difficultate. Impedimentum enim duo dicit, scilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento quidē actiuo, dato quòd īquātum res est, habeat causam per se,sed in quātum impedit nō oportet,quia impedire pertinet ad cōcursum, qui potest esse per accidens. De impedimento autē materiali si eodem modo est,quòd.s.inquātū res est, habet aliquam causam necessariā,siue illa sit aliud agens,siue sit conditio materiæ, oportet dicere,quòd inquantum impedimentum est,est per accidens. Et hoc est venire ad concursum : quia nihil aliud est dicere, quàm quòd concursus talis agentis cum tali materia hic nō habet causam,&sic impedimentum ex parte materiæ,& hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentum materiæ,etiam inquantum res est,in particulari sumptum non habet causam aliquam, quam necessario sequatur, tunc ex impedimento materiali dupliciter fit p accidēs & ex parte cōcursus,& ex parte rei cōcurrentis Et sic impedimētū materiale includit impedimētū concursus, & addit: & sic distinguitur vt minus cōmune a magis cōmuni. Vn de cum hoc sit valde difficile, & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsens opus, vt in proœmio dixit, propter Nouitios in theologia instruendos breuius , ac clarius conficiendum erat: ideo propter claritatem doctrinæ ac breuitatem transiuit ad cōfutandam illam illationem ex secunda propositione.

¶ Nec talis confutatio est ex extraneis,immo ex propriis impedimenti,inquantum impedimentum est:quoniam vt patet ex dictis,concursus conuenit impedimento vt sic:immo in communi loquendo, vt litera loquitur,descendere ad impedimentū inquātum materiale,& sic confutare illam consequentiam,erat potius a propriis diuertere. Et hoc pōt assignari pro alia ratione huius transitus, vt.s.staret in propriis impedimenti vt sic. Potest & aliter etiā ad mentem literæ dici,quòd S.T.non absolute dixit trāseundum esse ad alteram propositionem,sed cum limitatione.s. secundum hæc duo, quasi diceret. Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita,& ab Arist.reprehensa in communi, oportet transire ad alteram. Et ratio est,quia instantia contra propositionem primo examinatam.s.Posita causa ponitur effectus, non excludit formaliter illam:quoniam instantia non accipit totalem causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte, & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola,sed illa cum causa impediente, quia nunquàm deficit,nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam,quòd vtraque simul posita non sequatur effectus: & ideo trāsire oportet ad concursum,quòd careat causa. Virtualiter tamen,vt patebit inferius,instantia data sufficienter falsificat illam : quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente,concursus illius alterius est per accidens.

¶ Tertium dicendum est,quòd concursus, sicut & impedimētū, est multiplex.s.actiuorum,vel actiui & passiui cum conditionibus eorum &c. Nec refert in proposito de quo concursu sit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concursu agentis,& materiæ. In responsione vero ad tertium est sermo de concursu etiam actiuorum. Vniuersaliter siquidem oportet esse verum,quòd si aliqua duo concurrunt,& quodlibet illorum seorsum habeat totam seriem suarum causarum necessariā, & supremæ causæ vtriusque ordinis per se cōcurrant,quòd oportet concursum omnium mediorum,& vltimorum effectuum necessario causari a concursu suprematum causarum: nō enim possum intelligere oppositum. Sed si hæ duæ conditiones positæ in antecedente non saluantur.s.quia suprematæ causæ non per se cōcurrunt,aut tota series alicuius ordinis nō est necessaria,nō oportet concursum proximarum causarum,aut effectuū habere causam,ex qua de necessitate sequatur. Ex prædictis autē patet iā, quòd cum aliquid,quod vocamus per accidens,fit,quòd tunc cōcurrunt duo simul,puta,in exemplo literæ,combustio, & huius

F materiæ,puta frumenti,consumptio: & quòd quāmuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cęleste,alterum quandoque reducitur in conditionem corporum inferiorum tanquàm in suprematn causam. Et sic cum concursus cæli,& huius corporis inferioris,quæ sunt suprematæ causæ effectuum concurrentium,non sit per se,sed possit esse per accidens:sequitur quòd concursus horum effectuum non semper habet causam per se. Et similiter quāmuis quādoque vterque effectus reducatur ī causas cælestes vt supremas,quia tamen tota series causarū singulorū seorsum non ē necessaria, quia fit resolutio huius effectus ad suprematn causam cælestem media causa non necessaria, sed potente deficere,seu possibili , non sequitur : ergo concursus effectuum habet causam per se, aut necessariam, concursum suprematum causarum cælestium. Et merito, quia concursus ille siderum , quāmuis in se sit per se,& necessarius, vt applicatus tamen ad hos effectus,est contingens: quia applicat mediātibus corporibus potētibus deficere.sicut & singula agētia cælestia,licet in se sint necessaria,relata tn ad hæc īferiora, sunt agētia vt ī pluribus,& deficiētia qnq; : quia modificant in his corporibus potentibus deficere.

¶ Et ex his patet responsio ad obiecta . Ad dubitationem enim simpliciter iam nunc dictum est,quòd non semper concursus est ex concursu,ut ex causa necessaria:& quare &c. Ad dubitationē vero secūdam ad hominem,primo respōdetur singillatim ad obiecta, dicendo, quòd nulla penitus est contradictio : quoniam ibi particulariter affirmat concursum habere causam: hic vero destruit vniuersalem,Omnis concursus habet causam per se.Similiter ibi particulariter concedit negatiuam, scilicet impedimentum materiale non habet causam cælestem,vbi duæ particularizationes sunt,prima impedimenti,secunda causæ.Hic vero assumit omne impedimentum habere causam, sed non cælestem,aut effectiuam : nec necessariam , sed absolute habere causam, quod patet non repugnare illi.

¶ Scito tamen hic,quòd ratio contingentiæ naturalium potest dupliciter assignari,vno modo ex parte complementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiusmodi contingentiæ est natura potentiæ inuenta in naturalibus, qua & possunt deficere in minori parte,& sunt in potentia contradictionis, vt dicitur primo Perihermenias. Complementum vero contingentiæ ex concursu accidentalis causarum siue actiue & passiue, siue actiuarū inter se &c. Et propterea non opposita dixit , sed vtrunque assignauit in diuersis locis diuus Thomas . In sexto siquidem Metaphysic. radicem: hic vero, & in primo Perihermenias , & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶ In responsione ad tertium,dubium occurrit, An omnis naturalis res,accipiendo rem vt distinguitur contra concursum , habeat causam,ex qua necessario fiat. Videtur enim litera huius articuli bis hoc concedere. s. in hac rnsione , vbi vult qp effectus causæ impedientis causam naturalem a suo effectu, reducatur in aliquam causam cælestem . Et si talis res habet causam necessariam, nulla res restat sine necessaria causa , quoniam talis res sit extra semper,& frequenter. In corpore quoque articuli dixit,qp quia causa non deficit in minori parte,nisi per aliquam causam impedientem,ideo impedimentum ipsum videtur necessarium. Et nō ē negatū antecedēs , sed pp cōcursum cōfutata cōsequētia.

¶ Ad oppositū aūt est rō superius adducta.s.qp qn tota series causarū alicuius effectus nō est necessaria,effectus nō sequit necessario:sed effectus vt ī pauciorib⁹ nō habet serié causarū suarū totā necessariam , quia causæ cælestes attingunt ipsum modificatæ in natura possibili vt sic,quia ut deficit in minori parte.ergo &c.

¶ Ad hoc breuiter dr,qp cū sunt tria genera rerū q fiūt,quędā. n. fiunt semp,& de hjs nō est qō: quædā vt in pluribus, de his etiā patet,qp fiunt necessario,nō simpliciter, sed necessitate physica: quædā vero fiunt extra semp,& frequenter . Et hæc nō fiunt ab vna sola causa,sed a pluribus,vt in litera dr.s.causa deficiēte ī minori parte,& ab alia causa faciēte illā deficere in hac parte,ita qp nunquàm fit talis effectus,nisi existente plurium causarū cōcursu, non curādo modo de generibus causarum. Vnde si ambæ causæ considerentur secundum se , non habebitur aliquod ens per accidens

bet causam,quia non est vere ens, neque vere vnum . Manifestum est autem quòd causa impediēs actionē alicuius causæ ordinatæ ad suū effectum vt in pluribus,concurrit ei interdum per accidens: unde talis concursus non habet causam, inquantum est per accidēs. Et propter hoc,id quod ex tali concursu sequitur,non reducitur in aliquā causam præexistentem , ex qua ex necessitate sequatur . Sicut quòd aliquod corp⁹ terrestre ignitū ī superiori parte aeris generet,& deor

accidens. Et si ambę cōcurrant ex ea parte,qua habent naturam necessitatis, nū quàm etiam fiet aliquid per accidens. Sed si cōcurrant ambæ,aut altera ex ea parte,qua habēt,vel habet naturam possibilitatis, iam concursus est contingens:& sic quicquid ex causis illis vt sic, concurrentibus fiet, contingenter fiet. Et quoniam, vt iam patet, causæ naturales habent aliquid naturæ necessariæ , & aliquid naturæ possibilitatis,vt patet ex operib⁹ eorū: opera.n. sua sunt ut in pluribus,& vt frequenter , & hoc est ex natura possibilitatis. Vnde causæ penitus necessarię nō habent vtraque opera,sed semper eadē agūt. Causis igitur, & rebus naturalibus habentibus naturā possibilis , & ex ea parte,qua deficiunt in minori parte , si concursus cum alia causa ex ista parte erit, erit concursus contingens, & causa illa alia, quāmuis in se esset necessaria , vt coniuncta tamē possibilivt sic, ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum,qui ex vtriusq; cōcursu fit.

¶ Ex his patet primo responsio ad quęsitum,quia non omnes res habent causam necessariā: quia non illa quæ fiunt extra,semper, & frequenter. Patet secūdo, quomodo cōcursus sit complemētū contingentiæ,& possibilitas , radix. Patet tertio ratio verborum Sancti Thomæ & hic, & vbiq;, qp scilicet intendit, nō qp omnis res,nec quòd res quæ fit in minori parte , sed qp effect⁹ illarū duarum causarum concurrentium, non vt cōcurrētes sunt, sed vt seorsum sumptarum,reducantur in aliquas causas necessarias:quia nulla mistio fit necessarii ad possibile,vt possibile est:quoniā omnis talis mistio concursu fit pluriū causarum. Sed res quæ est effect⁹ causæ impedientis & impeditæ vt sic, non habet causam. Et hoc intēdit hic, & in corpore articuli, & vbique, vt patet . Quāmuis posset dici, qp litera nō vniuersaliter affirmat ēt effect⁹ causarū seorsum reduci ī causas necessarias: sed hic respondet, dato qp ita esset, vt patet ex ly licet. Et rursus non loquitur, nisi de effectu causarum,quæ subduntur cęlestibus corporib⁹, & nō de cōditionib⁹ materiæ præsuppositæ toti actioni cælesti In corpore quoq; articuli, vt iā patet, nihil aliud habetur affirmatiue , nisi qp nulla cā actualiter deficit ī minori parte , nisi pp causam aliquā impediētem: sed vtrū effectus illi⁹ causæ impedientis etiā seorsum sumptæ fiat necessario, vt nō, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiue. Nō confutauit hoc.ergo . Iam enim dicta est causa, quare non examinauit hoc , ex natura possibilis, & necessarii.

¶ *Super Quæstionis cęresimæ decimæsextæ Articulum primum .*

TItulus clarus ex quid nominis in cōmuni vsu. Patet enī nomine causam quādam occultā , a qua nihil declinare pōt , intelligere videmur.

¶ In corpe quinq;. Primo ostendit radicē difficultatis quæstionis. Secūdo refert opinionē Tullii. Tertio, Auicennæ. Quarto,verā. Quinto, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, duas ppositiones ponit, ex quibus ssens orit quæstio . Prima est. In reb⁹ inferioribus apparēt quedā a casu,& fortuna. Secūda est. Aliquid relatum ad causas inferiores,est casuale,vel fortuitū, quod tamē relatū ad aliquā superiorē causam,est p se ītentū. Prima suppositio patet ad sensum. Secūda vero declarat exēplo Boetii, de cōcursu seruorū a dño ad stinatorū seorsum.

*Li.4.prosa 4. non multum procul a principio.

Li.5. de Ciui.Dei,c.9. tom.5.

† Q.22.ar. 2.

369

Q. præc.ar ti.1.

Q. præced. art.6.

In corp.ar.

572 3.contra c. 93.Et opu. 3.c.140.Et opu.28.c.1 * Paulo ante medium ē Hom.10. † Li.5.ca.9. a medio,to mo.5.idem etiā habet i.2. contra Faustum,c. 5. ad finem tem.6.

QVAESTIO CXVI.

De Fato, in quatuor articulos diuisa.

DEinde considerandum est de Fato .

Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primo, An fatum sit.
¶ Secūdo, In quo sit.
¶ Tertio, Vtrum sit immobile.
¶ Quarto, Vtrū omnia subsint fato.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fatum sit aliquid.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd fatū nihil sit. Dicit enim Gregor. in Homil.* Epiphaniæ. Absit a fidelium cordibus , vt fatum esse aliquid dicant.

¶ 2 Præt. Ea quæ fato aguntur,non sunt improuisa: quia vt Aug.† dicit quinto de Ciuitate Dei , fatum a fando dictum itelligimus , idest, a loquendo, vt ea fato fieri dican-

sum cadat, habet causam aliquam virtutē cælestem. Et similiter etiā quòd in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis , potest reduci in aliquod cæleste principiū: sed quòd ignis cadens, huic materiæ occurrat,& comburat eam, nō habet causam cæleste corpus , sed est per accidens . Et sic patet,quòd non omnes effectus cælestium corporum sunt ex necessitate .

AD PRIMVM dicendum,qp corpora cælestia sunt causa inferiorū effectuū mediantibus causis particularibus inferioribus , q deficere possunt in minori parte.

AD 2m dicēdum,quòd virtus corporis cælestis non est infinita. Vnde requirit determinatā dispositionem in materia ad inducendū suum effectum & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias conditiones . Et ideo sicut distantia loci impedit effectum cælestis corporis (non enim Sol eundem caloris effectum habet in Dacia, quem habet in Aethiopia) ita & grossities materiæ, vel frigiditas, aut caliditas, aut alia huiusmodi dispositio impedire potest effectū corporis cælestis.

AD 3m dicendum, quòd licet causa impediens effectum alterius causæ, reducat in aliquod cæleste corpus, sicut in causam: tamen cōcursus duarum causarum, cum sit per accidens, non reducitur in causam cælestem, vt dictum est.*

Sed contra. Quod non est, non diffinitur : sed Boetius * in quarto de consola . diffinit fatū dicēs quòd, Fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quā prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

Respon. Dicendum , quòd in rebus inferioribus videntur quædam a fortuna, vel casu prouenire. Contingit autem quandoque, qp aliquid ad inferiores causas relatū est fortuitum, vel casuale, quod tamen relatum ad causam aliquam superiorem inuenitur esse per se intentum. Sicut si duo serui alicuius domini mittantur ab eo ad eū dem locum vno de altero ignorāte, concursus duorum seruorum, si ad ipsos seruos referatur, casuale est, quia accidit præter vtriusq; intētionem : si autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentū. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia,& fortuita , quæ in his inferioribus accidunt, in nullā superiorē causam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Augustinus * recitat in quinto de ciuitate Dei: quod est contra ea, quæ superius de prouidentia dicta sunt. †

Quidā vero omnia fortuita, & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis , reducere voluerunt in superiorem causam, ideſt, in cælestia corpora . ° Et secūdum hoc fatum nihil aliud est, q dispositio siderum , in qua quisq; conceptus est, vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo. Primo quidem quātum ad res humanas: quia iam ostensum est,* quòd humani actus nō subdūtur actioni cęlestiū corporū, nisi p accidens, & indirecte . Causa autē fatalis, cū habeat ordinationē super ea, quæ fato agunt, necesse ē qp sit directe, & per se causa eiꝰ qđ agit. Secūdo quātū ad omnia, quę p accidēs agūtur. Dictū est enim supra, *qp id, qđ est p accidēs, nō est proprie ens, neque vnū. Omnis autē naturę actio terminat ad aliquid vnum . Vnde impossibile est qp id, qđ est p accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principij agentis . Nulla ergo natura per se hoc facere potest, qp intēdēs fodere sepulchrum,

sum. Ex his enim nascitur quæstio, An fatũ sit. Cum. n. circa contingentia tantum fatum ponat, si ponitur, si omnia quæ contingentia sunt relata ad inferiores causas, habent aliquam superiorem causam per se intendentem illa, fatum est, & si non, non Et propterea ponuntur sequentes opiniones de reductione casualiũ in causas superiores.

¶ Quo ad secũdum tria. Primo, opinio negativa, q̃ huiusmodi contingentia nullam superiorem causam habent. Secundo, corollariũ, q̃ hæc opinio & fatum, & prouidentiã diuinam negat Tertio, reprobatio, q̃ a repugnat his, q̃ de diuina prouidentia sũt determinata sũt.

¶ Quo ad tertium, quatuor Primo opinio affirmatiua. Omnia cõtingentia causantur a cælestibus. Secundo, corollariũ ad propositum. Fatũ apud hos est dispositio siderum, in quas res tit, aut inchoata est &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas. Causa cælestis nõ directe, & per se attingit actus humanos. ergo non est causa per se ordinãs eos. ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima consequentia probatur ex eo, q̃ causa ordinãs aliqua, directe id quod agitur, respicit. Secũda vero consequentia probatur ex eo, q̃ causa fatalis est ordinans contingentia, vt de se patet, quia per se intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia. Causa cælestis agit vt naturale principium determinate ad vnum. ergo non per se ad ens per accidens. Antecedens probatur, quia effectus eius in hoc mũdo sunt naturales. Prima consequentia probatur, quia naturę actio est determinata ad vnum. Secunda vero probatur, quia ens per accidens non est proprie vnum, nec ens. Et declarat exẽplo fossionis sepulchri, & inuẽtionis thesauri.

¶ Quoad quartum tria. Primo sententia. Omnia quæ hic per accidens fiunt, siue naturalia, siue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur quòd reducantur in aliquod intellectuale agens. Intellectus potest ad quantumcunque per accidens terminari, vt vnum apprehendendo. ergo si efficax est, potest efficere ens per accidens, vt vnum. ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in causam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur, quia format hanc propositionem. Fodiens sepulchrum, est inueniens thesaurum. Cõsequentia prima probatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendum, & ordinandum practice. Secunda vero cõsequẽtia relinquitur pro constanti ex illa regula, Si negatio est causa negationis. Si. n. nõ posse cõparari vt vnũ, est causa q̃ ens p accidens nullã habet causam in natura. ergo posse cõparari vt vnũ ad intellectũ est causa, vt inueniat causam in ordine itellectuũ. Quãuis possit dici, q̃ cõsequẽtia vltima tenet de possibili, & hoc hic sufficit: q̃a de fato superius ostẽsa est cõclusio, cũ tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agẽs intellectuale est diuina prouidentia. Voluntas a solo Deo potest immutari. ergo ordinatio humanorum actuum soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorum operum.

¶ Circa hoc statim occurrit dubiũ: quia propositum fuit, & quòd naturalia, & q̃ humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non est probatum, nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantũ est, quòd ad aliquam intellectualem causam referenda sunt.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo quòd illa verba, Et præcipue intellectum diuinum, non sunt ũgenda tantũ cum consequentib⁹, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio cõmunis. Et hoc insinuat ly, præcipue, quasi diceret, cõtingentia reducuntur in aliquam causam agentem per intellectum, & præcipue diuinũ, quia ipse prima est causa, ex quo habet, q̃ respiciat directe ens inquantum ens, & eius consequẽter differentias, scilicet per se, & per accidens. Non fuit autem solicitus ad probandum ly præcipue, &c. quia ex superius dictis iam constat, quòd ille intellectus efficax respectu omnũ naturalium non est nisi diuinus. Alii vero intellectus, scilicet angelici, participant hanc efficaciam respectu huius, aut illius effectus, prout ministerium eorum exigit. Secundo dicitur, quòd probando a fortiori probauit implicite, & virtualiter contingentia naturalia: quoniam humani actus & sunt magis contingentes, & sunt superioris ordinis: & consequenter si actus humani a Deo solo, alia ab ipso aut solo, aut principaliter regulantur: quia quicquid potest virtus inferior, potest & superior.

¶ Quo ad quintum duo. Primo, conclusio respõsiua secundũ rem. Fatum poni potest pro prouidentia diuina præordinante omnia, & præloquente. Secundo, quo ad nomen. Sancti recusauerunt hoc vocabulo, vti propter errorem vitãdum. Probatur vtrũque ex authoritate Aug. & ex secundo exponitur Gregorius.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, cũ limitatione tñ. Fatũ est in causis creatis, inquãtũ sunt ordinatæ a Deo ad effectus p ducendos. Probatur sic. Diuina prouidẽtia p causas medias suos effectus exequitur. ergo ordinatio effectuum dupliciter potest considerari, in Deo, vel i causis mediis: sed vt i Deo, est prouidentia. ergo vt in causis mediis, est fatum. Et confirmat authoritate Boetii.

¶ Aduerte, q̃ vis rationis cõsistit in hoc. Fatum, vt ex præcedẽte patet articulo, nihil aliud est, q̃ causa contingentium secundum ordinem diuinæ prouidẽtię. Cũ autem ordo duplex esse habeat, in ipso Deo, & in causis mediis, oportet q̃ fatũ aut sit vis ista ordinans, vt est in Deo, aut in causis mediis, Sed nõ est: prout est in Deo: probatur, quia sic proprie vocatur prouidentia, & quia Boetius ponit fatum in rebus creatis. ergo. Et sic ex prima articulo habem⁹, q̃ fatũ est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem, q̃ est dispositio in causis mediis, vt subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc ẽ formaliter.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum tertium.

TItulus clarus.

¶ In corpe quatuor. Primo distinguit. Secundo refert opinionẽ Auicennę.

Tertio Aegyptiorum. Quarto respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, Fatum dupliciter, secundum causas medias absolute, vel secundum eas in ordine ad diuinam prouidentiam. Probatur distinctio: quia fatũ vtrunque claudit in in sua ratione, cum sit dispositio in causis mediis sub diuina prouidentia.

¶ Quo ad secundum tria. Positio, Fatum quo ad primũ est immobile. Ratio, quia omne q̃d fit habet cãm, & posita causa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæstione.

¶ Quo ad tertium tria. Positio, Fatum quo ad secũdum, est mobile. Corollariũ, Fatum potest sacrificiis mutari apud eos teste Gregorio Nyseno. Reprobatio ex superioribus cum de immobilitate, quidẽ tiæ diuinæ ageretur.

¶ Quo ad quartum tria. Cõclusio respõsiua, Fatũ vt in causis secundariis. absolute est mobile, vt a diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. Declaratio vltimæ partis: sicut dicimus hanc conditionalem esse necessariam. Cõfirmatio cõclusionis authoritate Boetii.

¶ Aduerte hic duo. Primo, q̃ cũ conclusio habeat tres partes, & primæ probatio sit reprobatio primæ opinionis, secundæ vero sit reprobatio secundæ opinionis, tertiæ autẽ probatio & explanatio ad tractatũ de scientia & voluntate diuina spectet: ideo in litera relictis primis particulis, tertiã explanãdam apertuit, iuxta dicta de præscientia Dei, vbi distinctũ est, q̃ est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis. Prima nõ cõuenit diuinis ad extra, sed secunda tantum, quæ hic vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

¶ Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulũ quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio respõsiua quæsito negatiue. Nõ omnia subduntur fato. Probatur duplici ter. primo ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos. ergo omnia subdita fato, subduntur causis secundis. ergo ea, quæ a Deo immediate fiunt, non subduntur fato. ergo nõ omnia subduntur fato. Antecedens est ratio fati. consequentiæ omnes sunt per se notæ: tamen secũda probatur, quia

SED CONTRA est, q̃d Boe. *dicit in 4. de consolatione, quòd Fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

RESPON. Dicendum, q̃ sicut ex prædictis patet, *diuina prouidẽtia per causas medias suos effect⁹ exequit. Potest ergo ipsa ordinatio effectuum dupliciter considerari. Vno modo, secundum quod est in ipso Deo, & sic ipsa ordinatio effectum vocatur prouidentia. Secũdũ vero quòd prædicta ordinatio cõsiderat in mediis causis a Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est q̃d Boe. *dicit 4. de cõso. Sine famulantibus quibusdam p̃videntiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur, seu anima, seu tota inseriente natura, siue cælestibus siderum motibus, seu angelica d virtute, seu dæmonũ varia solertia, seu aliquibus eorum, seu omnibus, fatalis series texit: de quibus omnibus per singula in præcedentib⁹ dictum est. †Sic ergo est manifestũ, q̃ fatum est in ipsis causis creatis, inquantũ sunt ordinatæ a Deo ad effectus producendos.

AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ ipsa ordinatio causarũ secũdarũ, quam Aug. *seriem causarum nominat, non habet rationem fati, nisi secũdum q̃d dependet a Deo. Et ideo causaliter Dei potestas, vel voluntas dici potest fatum: essentialiter vero fatum est ipsa dispositio, seu series, idest, ordo causarum secundarum.

AD 2m dicendum, quòd intãtum fatum habet rationem causæ, inquantum d & ipsæ causæ secũdę, quarum ordinatio fatum vocatur.

AD 3m dicendum, q̃ fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed secundum q̃ dispositio designat ordinem, qui non est substantia, sed relatio. Qui quidem ordo, si consideretur per comparationem ad suũ principiũ, est vnus, & sic dicitur vnum fatũ. Si autem consideretur p relationẽ ad effectus, vel ad ipsas causas medias, sic multiplicat⁹, per quem modũ Poeta dixit, Te tua fata trahũt.

ARTICVLVS III.

Vtrum fatum sit immobile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd fatum nõ sit immobile. Dicit enim Boe. *in 4. de consol. Vti, est ad intellectũ ratiocinatio ad id, quod est id, q̃d gignitur, ad æternitatem tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatẽ.

¶ 2 Præt. Sicut Philosophus † dicit in 2. Topicorũ. Mouentib⁹ nobis, mouent ea quę in nobis sunt: sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boe. dicit. Ergo fatum est mobile.

¶ 3 Præt. Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter, & ex necessitate eueniunt: sed talia maxime uidentur esse contingentia, quę fato attribuũtur. Ergo nihil erit cõtingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

SED CONTRA est, q̃d Boet. dicit, *q̃ fatũ est ĩmobilis dispositio.

RESPON. Dicendum, quòd dispositio secundarũ causarũ, quã fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur, seu ordinantur: alio modo per relationem ad primum principium a quo ordinant, scilicet Deum. Quidam ergo posuerũt ipsam seriem, seu dispositionem causarum esse secundum se necessariam, ita quòd omnia ex necessitate contingerent propter hoc, q̃ quilibet effectus habet causam, & causa posita necesse est effectũ poni sed hoc patet esse falsum per ea, quæ supra dicta sunt. * Alij vero econtrario posuerunt fatum esse mobile, etiam secundum quod a diuina prouidentia dependet. Vnde de Aegyptij dicebant, quibusdã sacrificijs fatum posse mutari, vt Gregor. *Nyssenus dicit. Sed hoc † supra exclusum est, quia immobilitati diuinæ prouidentię repugnat. Et ideo dicendum est, quòd fatum secundum considerationem secũdarum causarum mobile est, sed secundum quod subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem sortitur, non quidem absolutæ necessitatis, sed conditionatæ: secundum q̃d dicimus hanc conditionalem esse veram, vel necessariam, Si Deus præsciuit hoc futurum, erit. Vnde cum Boetius *dixisset fati seriẽ esse mobilem, post pauca subdit: Quæ tamen ab immobilis prouidẽtiæ p̃ficiscatur exordiis, ipsamque immutabilem esse necesse est. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum omnia fato subdantur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia fato subdant. Dicit enim Boe. *14.

Q.105 art. 4. Et q. 106. arti. 2. & q. 111. arti. 2.

Li 4. prosa 4. non mul tũ procul a principio.

Q. 103. ar. 6.

Li. 4. prosa 4. non mul tũ remote a princip.

D. 123.

Q. 111. ar. 2. & arti 1. huius q. & q. 104. ar. 2

*Li. 2. de ciui. Dei, c. 8. post. 5.

D. 597.

574 Veri. q. 5. ar. 1. ad. 5. Et quol. 12 ar. 5. cor. Et opus. 28. c. 2. & c 3. * prosa 4. ante med.

Li. 5. ca. 1. parum a prin. tom. 5.

†Greg. loco citato in argu. 1.

573 1. di 39. q. 2 arti. 1. ad 5. Et 3. contra cipio. Et ue ri. q. 5. art. 1 ad 1. Et quol. 12. ar. 5. cor. Et opus. 3. cap. 140. & opus. 28. c. 2. *Ca. 8. & 9.

*Art. præc.

Q. 34. circa mediũ, to. 4.

Li. 4. prosa 4.

Q. præced. art. 6.

Philo li. 6. ca. 2. †Q. 23. ar. 8.

575 Supr ar. 1. cor. Et opus. 3. c. 140. Et mat. 2. Et 6. Meta. le. 3. *Prosa 4. ante medium

talia non ſubduntur cauſis ſecundis. Tertia quoq; declaratur ſcreatione & glorificatione ſpirituũ &c. Secundo, authoritate Boetii, quæ patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, ꝙ quãto aliquid longius ſit a Deo, tanto magis ſto ſubeſt. probatur, quia magis ſubiicitur cauſis ſecundis.

† Li. 5. de ciui. Dei, c. 1. 2. 5.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimæ ſeptimæ Articulum primum.*

* Lib. 3. de Trin. c. 4.

TItulus clarus.

tom. 3. † Proſa. 4. non procul a princip.

¶In corpe, poſito numero opinionum, tria fiũt iuxta numerũ opinionũ, ita ꝙ in tertia reſpondet quæſito.

Q. 9. arti. 1. & 2.

¶ Quo ad primum duo. Opinio Auerr. Magiſter docet diſcipulum communicãdo ei eandem ſcientiam per hoc, ꝙ mouet eum ad ordinandũ phantaſma cõueniẽter &c. Probatur,

†Li. 4. de cõſol. proſa 4. ante mediũ

Ar. 2. huius qnæſt.

qa vnus eſt vtriuſq; intellectus, & eædẽ ſunt vtriuſq; ſpecies intelligibiles. Secundo, examen, & reprehenſio. Examen quo ad ly eandem ſcientiam, dupliciter, ex parte rei ſcitæ, & ſic eſt verum: aut ex parte ſubiecti ſciẽtis, & tunc venit reprehenſio fundamenti, quia ſcilicet eſt falſum, quia non eſt vnus vtriuſq; ſcientis intellectus, nec eadem peccata, vt ſuperius patuit.

2 518

¶ Quo ad ſm duo quoque. Primo opinio Platonis. Docere nihil aliud é, q̃ excitare hominem ad conſiderandum ea, quorum ſcientiã habet. Probatur. Scientia ineſt ab intrio animabus noſtris ex participatione idearum: ſed impeditur abvſu propter vnionem ad corpus. ergo ſcientia non cauſatur de nouo per quodcunque ſtudium. ergo diſcere,

In corp. ar.

non eſt niſi reminiſci. ergo docere nõ eſt niſi excitare ad vſum habitæ ſcientiæ. omnia patent Secundo, reprehẽſio radicis: quia intellect⁹ animæ noſtræ eſt pure potentialis, ſicut

In corp. ar.

de conſo. Series fati cælum & ſidera mouet, elementa in ſe inuicem temperat, & alterna format tranſmutatione. Eadem naſcentia, occidẽtiaque omnia per ſimiles fœtuũ, ſeminumque renouat progreſſus. Hæc actus, fortunasque hominum indiſſolubili cauſarum connexione conſtringit. Nihil ergo excipi videtur, quod ſub fati ſerie non contineatur.

A

¶ 2 Præt. Augſt.† dicit in 5. de Ciuitate Dei, quòd fatum aliquid eſt, ſecundum quòd ad voluntatem, &

B

poteſtatem Dei refertur: ſed volũtas Dei eſt cauſa omnium, quę fiũt, vt Auguſt.* dicit in 3. de Trinit. Ergo omnia ſubduntur fato.

¶ 3 Præt. Fatum, ſecũdum Boetiũ, † eſt diſpoſitio rebus mobilibus inhærẽs: ſed omnes creaturæ ſunt mutabiles, & ſolus Deus vere immutabilis, vt ſupra habitum eſt.* Ergo in omnib⁹ creaturis eſt fatũ.

SED CONTRA eſt, qđ Boeti⁹ † dicit in 4. de conſolatione, quòd

C

quædam, quæ ſub prouidentia locata ſunt, fati ſeriem ſuperant.

RESPON. dicẽdum, ꝙ ſicut ſupra dictum eſt, †Fatum eſt ordinatio ſecundarum cauſarum ad effectus diuinitus prouiſos. quæcũque igitur cauſis ſecũdis ſubduntur, ea ſubduntur & fato. Si qua vero ſunt, quæ immediate a Deo fiunt, cum non ſubdantur ſecundis cauſis, non ſubduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio ſpiritualiũ ſubſtantiarum, &c. & alia huiuſmodi. Et hoc eſt quod Boetius dicit, ꝙ ea

D

quæ ſunt primæ diuinitati propinqua, ſtabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiã patet, quòd quanto aliquid longi⁹ a prima mente diſcedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis ſubijcitur neceſſitati ſecundarum cauſarum.

AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd omnia illa, quæ ibi tanguntur, fiunt a Deo mediantibus cauſis ſecundis, & ideo ſub fati ſerie continentur: ſed nõ eſt eadem ratio de

E

omnibus alijs, vt ſupra dictũ eſt.*

AD 2^m dicendum, quòd fatũ refertur ad voluntatẽ & poteſtatẽ Dei, ſicut ad primum principium. Vnde non oportet quòd quicquid ſubijcitur voluntati diuinæ, vel poteſtati, ſubijciat fato, vt dictũ eſt.*

AD 3^m dicendũ, quòd quãuis omnes creaturæ ſint aliquo modo mutabiles, tamen aliquę earum nõ procedunt a cauſis creatis mutabilibus. Et ideo non ſubijciuntur fato, vt dictum eſt*.

QVAESTIO CXVII.

De his quæ pertinẽt ad actionem hominis, in quatuor articulos diuiſa.

POSTEA conſiderandum eſt de his, quæ pertinent ad actionem hominis, qui eſt compoſitus ex ſpirituali & corporali creatura. Et primo conſiderandum eſt, de actione hominis. Secundo, de propagatione hominis ex homine.

Circa primum quæruntur quatuor.

¶ Primo, Vtrum vnus homo poſſit docere aliũ, cauſando in ipſo ſcientiam.

¶ Secundo, Vtrũ vnus homo poſſit docere angelum.

¶ Tertio, Vtrum homo per virtutem ſuæ animæ poſſit immutare materiam corporalem.

¶ Quarto, Vtrum anima hominis ſeparata poſſit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum unus homo poſſit alium docere.

AD PRIMVM ſic procedit. Videtur ꝙ homo non poſſit alium docere. Dicit enim Dominus Math. 23. Nolite vocari Rabbi. Vbi dicit gloſ.* Hieron. Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Eſſe ergo magiſtrum pertinet

D

proprie ad diuinum honorem: ſed docere eſt proprium magiſtri. Homo ergo nõ poteſt docere, ſed hoc eſt proprium Dei.

¶ 2 Præt. Si homo alium docet, hoc non eſt niſi inquantũ agit per ſciẽtiam ſuam ad cauſandum ſcientiã in alio: ſed qualitas, per quam aliquis agit ad faciendum ſibi ſimile, eſt qualitas actiua. Ergo ſequitur, quòd ſcientia ſit qualitas actiua, ſicut & calor.

¶ 3 Præt. Ad ſcientiam requiritur lumẽ intelligibile, & ſpecies rei intellectæ: ſed neutrum iſtorum poteſt cauſare vnus homo in alio. Ergo vnus homo non poteſt docendo cauſare ſcientiam in alio.

¶ 4 Præt. Doctor nihil agit ad diſcipulum, niſi quòd proponit ei quædam ſigna, vel vocibus aliquid ſignificando, vel nutibus: ſed proponendo ſigna non poteſt aliquis alium docere cauſando in eo ſciẽtiam, quia aut proponit ſigna rerũ notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui ſi-

tabula raſa, vt probauit Ari. ſuperius &c.

¶ Quo ad tertium, primo ponitur concluſio reſpõſiua quę ſito. Docens cauſat ſcientiam in addiſcẽte, reducendo ipſum de potentia ad actũ primum. Probatur primo ex 8. Phyſico. Deinde probatur, limitatur, ramificatur & explanatur. Probatur quidem tali ratione, Effectus qui poteſt fieri a natura & ab arte, fit ab arte eodem modo, quo fieret a natura: ſed ſciẽtia eſt huiuſmodi. ergo fit ab arte doctoris eo modo quo a natura: ſed a natura fit reducendo ſeipſum de potentia ad actum ſcientiæ. ergo & a doctore fit reducendo alium de potẽtia ad actum ſciẽtiæ. Maior probat, quia ars imitatur naturã. Et ad euidentiã eius primo diſtinguit du plex genus effectuũ. quidam ab intrinſeco tãtum, vt domus: quidam ab extrinſeco & intrinſeco, vt ſanitas. & poſſet tertiũ poni genus, quidam ab intrinſeco tantũ, vt proprietates rerũ naturalium. Notatur deinde identitas modi agendi reſpectu vtriuſq; agentis, declarando in ſanitate. Minor probatur, quia ſcire noſtrũ fit inuentione ex vi luminis ſtellectus agẽtis, & tunc a natura: & diſciplina, & tunc ab arte. Propoſitio vero vlterius ſubſumpta probat: quia acquiſitio ſciẽtiæ per inuẽtionem, fit procedẽdo de priꝰcipiis notis ad cõcluſiones ignotas, & cæt. hoc. n. eſt procedẽte de potentia ad actũ, & procedit hæc ſuppoſito intellectu in potentia eſſentiali, vt patet. Limitatur verò, quoniã doctor ponitur non vt cauſa principalis, ſed vt miniſter naturæ, & coadiuuans, & ſic. ſ. miniſterialiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiã huius limitationis notatur in cõmuni ordo inter artẽ & naturam reſpectu illius effectus, qui poteſt eſſe ab vtraque:

&

576

a. cõtra. 75. fi. Et ver. q. 11. art. 1. Et opuſ. 19. c. 5. fi. Et mat. 23. Et Ro. 1.

* Habetur in gloſ. interlineari, ibid.

& dicitur, ꝙ eſt ordo coadiuuantis principale, & quòd ſemper agens principale eſt idem, ſcilicet natura. Ramificatur autem, dum diſtinguitur duplex modus, quo doctor docet. ſ. auxilia præbẽdo propoſitionum minus vniuerſalium, ſimilium, diſſimilium, exemplorum &c. & confortando vi ſyllogiſticæ ordinationis propoſitionum propriarum, iuxta illud. Demonſtratio ẽ ſyllogiſmꝰ faciens ſcire. Explanatur quoque inter hæc diffuſa declaratione aſſumptarum propoſitionum &c. vt patet in litera.

Lib. 3. tex. 5.

Q. 76. ar. 1. & 2. & qõ. 79. art. 4. & 5.

RESPON. Dicendum, quòd circa hoc diuerſæ fuerunt opiniones. Auerrois enim in comment. 3. de Anima. * poſuit vnum intellectũ poſſibilẽ eſſe omniũ hominũ, vt ſupradictũ eſt.* Et ex hoc ſequebatur, ꝙ eædẽ ſpecies intelligibiles ſint omnium hominũ. Et ſecundum hoc ponit, quòd vnus homo per doctrinam non cauſat aliam ſcientiam in altero ab ea, quam ipſe habet: ſed communicat ei eandem ſcientiam, quam ipſe habet per hoc, ꝙ mouet eum ad ordinandũ phantaſmata in anima ſua ad hoc, ꝙ ſint diſpoſita conuenienter ad intelligibilẽ

H

comprehenſionem. Quæ quidem opinio quantum ad hoc vera eſt, ꝙ eſt eadem ſcientia in [d] diſcipulo & magiſtro, ſi conſideretur identitas ſm vnitatem rei ſcitæ. Eadem. n. rei veritas eſt, quam cognoſcit & diſcipulus, & magiſter. Sed quãtũ ad hoc, ꝙ ponit eſſevnũ in tellectum poſſibilem omnium hominum, & eaſdem ſpecies intelligibiles differentes ſolum ſecundum diuerſa phantaſmata, falſa eſt eius opinio, vt ſupra habitum eſt.* Alia eſt opinio Platonicorum, qui poſuerũt, quòd ſcientia ineſt [d] a principio animabus noſtris p

I

participationem formarum ſeparatarum, ſicut ſupra habitum eſt: † ſed anima ex vnione corporis impeditur, ne poſſit cõſiderare libere ea, quorum ſcientiam habet. Et ſecundum hoc diſcipulus a magiſtro nõ acquirit ſcientiam de nouo, ſed ab eo excitatur ad conſiderandum ea, quorum ſcientiã habet, vt ſic addiſcere, nihil aliud ſit, quàm reminiſci. Sic etiam ponebãt, quòd agentia naturalia ſolũmodo diſponunt ad ſuſceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem ſpecierum ſeparatarũ. Sed cõtra hoc ſupra oſtenſum eſt, * quòd intellectus poſſibilis aĩæ humanæ eſt in potentia pura ad intelligibilia, ſecundum quod Ariſto. dicit in 3. de Anima. † Et ideo aliter dicendum eſt, quòd docens cauſat ſcientiam in addiſcente, reducendo ipſum de potentia in actum, ſicut dicitur in 8. Phyſico. * Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd effectuum, qui

K

ſunt ab exteriori [d] principio, aliquis eſt ab exteriori principio tantum: ſicut forma domus cauſatur in materia ſolum ab arte. Aliquis autem effectus eſt quandoque quidem ab exteriori principio, quandoque autem ab interiori: ſicut ſanitas cauſatur in infirmo quandoque ab exteriori principio, ſcilicet ab arte medicinæ: quandoque autẽ ab interiori principio, vt cũ aliquis ſanatur per virtutem naturæ. & in talibus effectibus ſunt duo attendenda. Primo, quidem, quòd ars imitatur naturam in ſua operatione. Sicut enim natura ſanat infirmum alterando, dirigendo, & expellendo materiam, quæ cauſat morbum,

F

ita & ars. Secũdo attendendum eſt, quòd principium exterius. ſ. ars, nõ operatur ſicut principale agens, ſed ſicut coadiuuãs agens principale, quod eſt principiũ interius, confortando ipſum, & miniſtrando ei inſtrumẽta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum: ſicut medicus confortat naturam, & adhibet ei cibos, & medicinas, quibus natura vtatur ad finem intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuentionem propriam ſcientiam acquirit: & a principio exteriori, vt patet in eo qui addiſcit. Ineſt enim vnicuiq; homini quoddam principiũ ſcientię, ſcilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoſcuntur ſtatim a principio naturaliter quædam vniuerſalia principia omnium ſcientiarum. Cũ aũt aliquis hmõi vniuerſalia principia applicat ad aliqua particularia, quorum memoriam & experimentum p ſenſum accipit, p inuentionem propriam acquirit ſcientiam eorũ quę neſciebat, ex notis ad ignota procedens. Vnde & quilibet docẽs, ex his, quæ diſcipulus nouit, ducit eũ in cognitionem eorum, quæ ignorabat, ſm qđ dr̃ in primo Poſte. * ꝙ Omnis doctrina, & oĩs diſciplina ex præexiſtẽti fit cognitione. Ducit autem magiſter diſcipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorũ dupliciter. Primo quidem proponendo ei aliqua auxilia, vel inſtrumẽta, quibus intellectus eius vtatur ad ſcientiã acquirendã, puta, cũ proponit ei aliquas propoſitiones minus vniuerſales, quas tñ ex præcognitis diſcipulus dijudicare pót: vel cũ proponit ei aliqua ſenſibilia exẽpla, vel ſimilia, vel oppoſita, vel aliqua hmõi, ex quibus intellectus addiſcentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cum confortat intellectũ addiſcentis, nõ quidẽ aliqua virtute actiua quaſi ſuperioris naturæ, ſicut ſupra dictũ eſt* de angelis illuminantibus: quia oẽs humani intellectus ſunt vnius gradus in ordine naturæ, ſed inquantũ proponit diſcipulo ordinẽ principiorũ ad cõcluſiones, q̃ forte p ſeipſum nõ haberet tãtã virtutẽ collatiuã, vt ex principijs poſſet cõcluſiones deducere. Et ideo dr̃ in primo Poſte. * quòd Demõſtratio eſt ſyllogiſmus faciẽs ſcire. Et per hũc modũ ille, qui demonſtrat, auditorẽ ſcientẽ facit.

In principio primi, lib. poſte. tomo. 1.

Q. 106. art. 1. & q. 111. art. 1.

* Li. 1. poſt. tex. 5. to. 1.

AD PRIMVM dicendum, ꝙ ſicut iam dictum eſt, * homo docens ſolummodo exterius miniſterium adhibet, ſicut medicus ſanãs. Sed ſicut natura interior eſt principalis cauſa ſanationis, ita & interius lumẽ intellectus eſt principalis cauſa ſcientiæ: utrunq; aũt bonũ eſt a Deo. Et ideo ſicut de Deo dicit: Qui ſanat omnes infirmitates tuas: ita de eo dicitur. Qui docet hominem ſcientiam, inquantum lumen vultus eius ſuper nos ſignatur, per quod nobis omnia oſtenduntur.

In corp. ar

AD 2^m dicendum, ꝙ doctor non cauſat ſcientiam in diſcipulo p modum agentis naturalis, vt Auer. obiicit. * Vnde non oportet, quòd ſcientia ſit qualitas actiua: ſed eſt principiũ quo aliquis dirigitur in operãdo.

Q. 79. ar. 2. & q. 84. art. 3. & 4. † Lib. 3. de anima, tex. 14. tom. 2. * Tex. 32. tomo. 2.

Li. 3. de anima, text. 5. declinando ad finem.

AD 3^m dicendum, ꝙ magiſter non cauſat lumẽ intelligibile in diſcipulo, nec directe ſpecies intelligibiles: ſed mouet diſcipulum per ſuam doctrinã ad hoc, ꝙ ipſe per virtutem ſui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarũ ſigna ſibi proponit exterius.

AD 4^m dicendum, ꝙ ſigna, quæ magiſter diſcipulo proponit, ſunt rerum notarũ in vniuerſali, & ſub quadam confuſione, ſed ignotarum in particulari, & ſub quadam diſtinctione. Et ideo cum quiſque per ſeipſum ſcientiam acquirit, non poteſt dici docere ſeipſum, vel eſſe ſuijpſius magiſter: quia non præexiſtit in eo ſcientia completa, qualis requiritur in magiſtro.

¶ Super

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæseptimæ Articulum secundum.*

577 2.dist.11.art.4.Et Eph.3 lect.3. TItulꝰ, Homines in statu viæ, vt patet ex tertio argumento, & eius respõsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur.

¶ In corpore vna cõditio respõsiua quæsito negatiue, Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur. Supremi homines se habẽt ad infirmos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquam illuminãt superiores, loquuntur tñ eis. ergo &c. Maior patet ex naturæ ordine, & probatur authoritate Matthei 11. quo ad statum gratiæ. Minor ex dictis. Et quoniã homines nõ secundum statũ gloriæ, sed secundum statũ naturæ, & gratiæ huius viæ sunt inferiores omnibus angelis: ideo præsens ratio in viatoribus tantum hominibus habet locum.

Q.106.ar.1. & 3.

Homil.24. in euange. post medium illius.

†Ca.4.par. 1. aliquantulum ante medium.

Q.107.art. 2.

Li 5.ca.19. circa medium tom.3.

ARTICVLVS II.

Vtrum homines possint docere angelos.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homines possint docere angelos. Dicit enim Apostol. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus, & potestatibus in cælestibus per Ecclesiã multiformis sapientia Dei: sed Ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶ 2 Præt. Angeli superiores, qui immediate de diuinis a Deo illuminantur, inferiores angelos instruere possunt, vt supra dictũ est: * sed aliqui homines immediate de diuinis per Dei verbum sunt instructi, sicut maxime patet de Apostolis, secũdum illud ad Hebr. 1. Nouissime diebus istis locutus est nobis in filio. Ergo aliqui homines aliquos angelos docere potuerũt.

¶ 3 Præt. Inferiores angeli a superioribus instruuntur: sed quidam homines superiores sunt aliquibꝰ angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur, vt Greg.* dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

SED CONTRA est, quod Dion. †dicit 4. cap. de Di.no. quòd omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Nõ ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra habitum est, * inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores inferioribus nunquã illuminantur. Manifestum est autẽ, quòd eo modo, quo inferiores angeli superioribꝰ subdũtur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id qđ Dominus dicit Math. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed q̃ minor est in regno cælorũ, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquàm illuminãtur; cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt: quia secreta cordium scire solius Dei est.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. 5. sup Gen. ad lit. * sic exponit illam Apostoli authoritatẽ. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorũ minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a sæculis in Deo. Ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei, quasi dicat. Ita hoc sacramentũ erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continet in principibus & potestatibus, hoc sacramentũ notũ esset a sæculis, nõ ante sæcula: qa ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamẽ & alicula aliquando ex prece fieri, aliquando ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam & Saphirã mẽtientes, morti increpando tradidit: sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suæ animæ possunt materiam corporalem immutare.

¶ 2 Præ. Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit veritati non obedire? dicit glos. * q̃ quidam habent oculos vrẽtes, qui solo aspectu ifficiunt alios, & maxime pueros: sed hoc nõ esset, nisi virtus animæ posset materiã corporalẽ immutare. Ergo homo p virtutẽ suæ aiæ põt materiam corporalem immutare.

¶ 3 Præt. Corpus humanũ est nobilius, quàm alia inferiora corpora: sed per apprehensionẽ animæ humanæ immutatur corpus humanum ad calorem, & frigus, vt patet in irascentibus, & timentibus, & quandoque etiam hæc immutatio peruenit vsque ad ægritudinẽ, & mortem. Ergo multo magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

SED CONTRA est, quòd dicit Aug. * in 3. de Trin. q̃ materia corpalis soli Deo obedit ad nutũ. Ter dici, quòd illud qđ absconditum est, non tãtum in Deo innotescit angelis, verũ etiã hoc eis apparet, cu ṁ efficiũt, atq; propalatur, vt Aug. * ibidẽ subdit. Et sic dũ p Apostolos impleta sunt Chri, & Ecclesię mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysterijs, q̃ ante erãt eis occulta. Et p hũc modũ potest intelligi, qđ Hier. dicit, * q̃ Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet p prædicationem Apostolorum huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis: sicut prædicante Paulo apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

Loco citato in princip. corp.

Super verbum Pauli citatũ arg. 1. tom. 9.

AD 2ᵐ dicendum, quòd Apostoli instruebantꝰ immediate a verbo Dei, non secundum eius diuinitatẽ, sed in quantum eius humanitas loquebatur: unde ratio non sequitur.

AD 3ᵐ dicendum, quòd aliqui homines, etiam in statu viæ, sunt maiores aliquibus angelis, non quidẽ actu, sed virtute, inquantũ scilicet habentd charitatẽ tãtę virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàmc quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius magnæ arboris esse maius virtute, quàm aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

D. 31.

316

ARTICVLVS III.

Vtrum homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum tertium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo per virtutem animæ possit corporalem materiam immutare. Dicit enim Greg.* 2. dial. q̃ Sancti miracula aliquando ex prece faciunt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam & Saphirã mẽtientes, morti increpando tradidit: sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiæ corporalis. Ergo homines virtute suæ animæ possunt materiam corporalem immutare.

578

2.dial.c.30. in medio.

¶ 2 Præ. Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit veritati non obedire? dicit glos. * q̃ quidam habent oculos vrẽtes, qui solo aspectu ifficiunt alios, & maxime pueros: sed hoc nõ esset, nisi virtus animæ posset materiã corporalẽ immutare. Ergo homo p virtutẽ suæ aiæ põt materiam corporalem immutare.

¶ 3 Præt. Corpus humanũ est nobilius, quàm alia inferiora corpora: sed per apprehensionẽ animæ humanæ immutatur corpus humanum ad calorem, & frigus, vt patet in irascentibus, & timentibus, & quandoque etiam hæc immutatio peruenit vsque ad ægritudinẽ, & mortem. Ergo multo magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

SED CONTRA est, quòd dicit Aug. * in 3. de Trin. q̃ materia corpalis soli Deo obedit ad nutũ.

Gloss. ordinaria ibid.

TItulus, Homo ex virtute aiæ, inquantũ anima est, Immutare ĩmutatione formali corporalẽ naturam, directe sup ponit pro extrinsecis corporibꝰ, quamuis, vt parebit, etiam de intrinseco aliquo mõ verificetur cõclusio.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua q̃sito negatiue. Aia sua virtute non potest materiã corporalẽ immutare, nisi mediante aliquo corpore. Probatur. Materia corporalis a solo Deo, aut composito ex materia & forma potest immediate immutari. ergo &c. Antecedens patet ex dictis. Cõsequentia est per se nota. Et cõfirmat, Angeli non possunt hoc, nisi mediãte corpore. ergo multo minus anima. Antecedens patet ex prima antecedente. Consequentia nota.

¶ In respõsione ad tertium aduerte, q̃ vt ex illa patet, anima nec corpus proprium directe immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directe principiũ alicuius mutationis, vt patet discurendo per mutationes, alterationẽ, augmentationem

Li.3.de Trini.c.8. circa principium tom.3.

nẽ & generationẽ. Nihil.n. horum anima facit per operationem animalem. i. apprehẽsionem, aut volitionem directe, quia non est tantę efficaciæ: sed vt in litera dicitur, ad apprehensionem animę sequitur actus appetitus sensitiui, puta, timor, quem concomitatur commotio alicuius humoris &c. & sic indirecte anima humana immutat corpus propriũ.

Q.110.art. 1.

Q.110. ar. 1.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ septimæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

¶ In corpe vna conclusio respõsiua quæsito. Anima separata sua naturali virtute non põt mouere aliquod corpꝰ. Probatur. Anima cõiuncta non mouet corpus, nisi viuificatũ a se. ergo separata nullũ corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia membrum mortificatum non obedit ei ad motum localem. Cõsequentia probatur, quia nullum corpus viuificat ab anima separata.

Eod. lib. & a. in argumento.

Q.110.art. 1.

¶ Circa hanc consequentiam dubiũ occurrit: quoniam cõsequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata, & cõiuncta, quod non probatur. Et apparet falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid, nisi phantasiatum. ergo separata nihil intelligit. Probatur, quia animæ separatæ nihil offert phantasiatum. Ista consequentia dicitur non teneri: quia non est idem iudiciũ de anima separata, & coniuncta. ergo nec illa quæ facta est nũc, nisi probetur identitas iudicii.

Lib de somn. & vig. 2. ante med. to. 2.

¶ Ad hoc prima facie dici potest, quòd quia anima separata nõ est maioris virtutis motiuæ, quàm coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed cõtra hãc respõsionem sunt primo, quòd non est maioris virtutis mouere

Aist fato.

RESPON. Dicendum, quòd sicut supra dictũ est, * materia corporalis non immutatur ad formã, nisi vel ab agente aliquo composito ex materia & forma, vel ab ipso Deo, in quo virtualiter, & materia & forma præexistit, sicut ī primordiali causa vtriusque. Vnde & de angelis supra dictum est, * quòd materiam corporalem immutare non possunt naturali virtute, nisi applicãdo corporalia agentia ad effectus aliquos producendos. Multo igitur minus anima sua virtute naturali potest immutare materiã corporalem nisi mediantibus aliquibus corporibus.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd sancti dicuntur miracula facere ex potestate gratiæ, nõ naturę. Quod patet per illud quod Greg.* ibidem dicit. Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Ioãnes, qd mirũ si signa facere ex potestare valeãt?

AD 2ᵐ dicendum, quòd fascinationis causam assignauit Auic. ex hoc, quòd materia corporalis nata est obedire spirituali substantiæ magis, quàm contrarijs agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundum eam: & hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed supra ostensum est, * q̃ materia corporalis non obedit substantiæ spirituali ad nutũ, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, q̃ ex forti imaginatione animæ immutantur spiritus corporis cõiuncti: quæ quidem immutatio spirituũ maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aerem continuũ vsque ad determinatum spatium, per quem modum specula, si fuerint noua & pura, cõtrahunt quãdam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatæ, vt Arist. * dicit in lib. de som. & vi. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer cõmota ad malitiam, sicut maxime ī vetulabus cõtingit, efficitur secũdum modum prædictum aspectus eiꝰ venenosus & noxius: & maxime pueris, qui habent corpus tenerum, & de facili receptiuũ impressionis. Possibile est etiã quòd ex Dei permissione, vel etiã ex aliquo facto * occulto cooperetur ad hoc malignitas dæmonũ, cũ quibꝰ vetulæ sortilegæ aliqđ fœdꝰ habẽt.

AD 3ᵐ dicendum, q̃ anima corpori humano vnitur vt forma: & appetitus sensitiuus, qui obedit aliqualiter rationi, vt supra dictũ est, * est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet quòd ad apprehensionem animæ humanæ cõmoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora vero corpora immutanda apprehẽsio animæh umanæ non sufficit, nisi mediãte immutatione ꝓprij corporis, vt dictũ est. *

ARTICVLVS IIII.

Vtrum anima hominis separata possit corpora, saltem localiter, mouere.

AD QVARTVM sic proceditur. Vr̃ q̃ anima hominis separata possit corpora, saltem localiter, mouere. Substãtiæ enim spirituali naturalr obedit corpus ad motum localem, ut supra dictũ est *: sed aĩa separata est substãtia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶ 2 Præt. In itinerario Clementis † dicitur narrãte Niceta ad Petrum, q̃ Simon magus per magicas artes pueri a se interfecti animã retinebat, per quã magicas operationes efficiebat: sed hoc esse non potuisset sine aliqua corporum trãsmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

SED CONTRA est, qđ Philosophus dicit in lib. de anima, * qđ anima nõ põt mouere quodcunq; corpus, sed solummodo propriũ.

RESPON. Dicendum, quòd anima separata sua naturali virtute nõ potest mouere aliquod corpus. Manifestum est enim, q̃ cum anima est corpori vnita non mouet corpus, nisi viuificatum: unde si aliquod membrũ corporis mortificetur, non obedit animæ ad motum localem. Manifestum est autẽ quòd ab anima separata nullum corpus viuificatur: unde nullum corpus obedit ei ad motũ localẽ, quãtum est de virtute suæ naturę, supra quam potest aliquid ei conferri virtute diuina.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd substãtiæ quædam spirituales sunt, quarum virtutes non determinãtur ad aliqua corpora, sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter a corporibus absoluti: & ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motũ. Si tamen alicuius substantiæ separatæ virtus motiua determinetur naturaliter ad mouẽdũ aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpꝰ maius, sed minus: sicut secundum lapillum, quàm corpus coniunctum. Secũdo, quòd licet anima separata non sit maioris virtutis, est tamen alterius modi vtẽdi illa virtute, sicut est alterius modi essendi, & intelligendi: & propterea coniuncta mouet vificando, separata autem non viuificãdo. Vnde dicendum est, quòd consequentia fundatur super vna ꝓpositione prior̃ antecedẽte, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum: & est ista. Anima humana est ex propria natura determinata ad mouẽdum corpus a se viuificatum tantũ. Ex hac enim optime valet cõsequentia: quoniam quod conuenit ei ex natura, nõ variat ex vario modo essendi. Hæc autem clauditur, & declaratur in antecedẽte assumpto. Claudi tur quidem, quoniã cum vis motiua vt sic, respiciat corpus, quia respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Phy. text. 32. & anima secundum statum cõiunctionis respiciat etiam corpus, consequens est, quòd tota vis motiua statu coniunctionis concludatur. Declaratur autem, quia patefacto quòd anima in statu coniunctionis determinata est ad corpus viuũ, palam fit, quòd anima absolute est virtutis limitatæ ad mouendum tale corpus. Et ad instãtiã, quæ fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differẽtia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuã vt sic. Intellectus enī secundum totum genus suum habet pro obiecto ens, inquantum ens, nec est contractus ad aliquod particulare ens siue in genere, siue in specie. Virtus autẽ motiua ex propria rõne habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & propterea intellectũ coniunctum, qui nõ potest attingere ens nisi

Q.81.ar.3.

Ad 2. argu. præceden.

579 Mal. q. 16. ar. 10. ad secundum.

Q.110. ar. 3

†Lib. 2. circa finẽ 2. fo. a prin. lib.

Li. 2. de Anima, tex. 26. tom. 2.

nisi phantasiatum, oportet separatū habere alium modum intelligendi, quo ꝑprium obiectū possit attingere, ex quo obiectum adæquatum suum non erat ens phantasiatum.

Virtus autem motiua, cum ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus, determinetur, consequens est, quòd secundum species suas ad certas species corporis determinetur: & sic cum suprema vis motiua ad corꝑ determinata, non tamē ad multitudinē, nec magnitudinē eius limitetur, quia est infinita, consequens est, quòd paulatim descendendo infima vis motiua ad corpus minimum multitudine, & magnitudine determinata sit. Cōstat aūt quòd anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus huma num, quod est parvissimū respectu mobilium ab angelis, & vnicum, corpus humanum scilicet, vitificatum a se, determinatur: aliter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea nō potest rationabiliter distīgui modus mouendi iuxta modum essendi, & intelligendi. Non enim remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiæ motiuæ, quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optime litera ex efficacia animæ coniunctę subintelligens efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuam, intulit, quòd non pōt separata mouere, quòd nō potest coniuncta.

Li.10. de ciui. Dei, c.11 a medio, to mo.5.

†Chrys. homil. 29. in Matt. non multum remote ante medium. to mo.2.

580 2.di.18.q.2 arti 3. Et 2. con. c.86.§. 1. Et po.q.3 ar.14.

¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ octauæ Articulum primum.*

TItulus, Cum semine, ideſt, communicetur a generāte per hoc, quòd ab eo deciditur semen, ita quòd in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel philosophos, motor inferioris cæli non posset mouere cælum superius. Vnde cum anima secundum suam naturam determinetur ad mouendum corpus, cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

AD 2m dicendum, quòd sicut dicit Augustin. 10.* de ciuita. Dei, & Chrysost. †super Matth. frequēter dæmones simulant se esse animas mortuorum ad confirmandū Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est, quòd Simon Magus illudebatur ab aliquo dæmone, qui simulabat se esse animam pueri, quē ipse occiderat.

QVAESTIO CXVIII.

De Traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerādū est de traductione hominis ex homine. Et primo, quā tum ad animam. Secundo, quantū ad corpus.

Circa primum quæruntur tria.

¶ Primo, Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.

¶ Secundo, Vtrū anima itellectiua.

¶ Tertio, Vtrum omnes animæ fuerint simul creatæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.

AD PRIMVM sic procedi tur. Videtur quòd anima sensitiua nō traducatur cum semine, sed sit per creationem a Deo. Omnis enim substantia perfecta, q̄ non est cōposita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed p creationem, quia nihil generatur nisi ex materia: sed anima sensitiua est substantia perfecta, alioquin non posset mouere corpus, & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo nō incipit esse per generationē, sed p creationem.

¶ 2 Præt. Principium generationis in rebus viuentibus est per potentiam generatiuam, quæ cum numeretur inter vires animæ vegetabilis, est infra animam sensitiuam: nihil autem agit vltra suam speciē. Ergo anima sensitiua non potest causari p vim generatiuā animalis.

¶ 3 Præt. Generans generat sibi simile, & sic oportet quòd forma generati sit actu in causa generatio- F nis: sed anima sensitiua nō est actu in semine nec ipsa, nec aliqua pars eius: quia nulla pars animæ sensitiuæ est, nisi in aliqua parte corporis, in semine autem nō est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est, quæ non fiat ex semine, & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶ 4 Præt. Si in semine est aliquod principiū actiuū animæ sensitiuæ, aut illud principium manet generato iam animali, aut non manet. Sed manere nō potest, quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati, & hoc est impossibile, quia sic esset idem generans & generatum, & faciēs & factum: vel esset aliquid aliud, & hoc etiā est impossibile: quia supra* ostensum est, quòd in vno animali non est: nisi vnum principiū formale, quod est vna anima. Si autem non manet, hoc etiam videtur impossibile: quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suijpsius, quod est impossibile. Nō ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

SED CONTRA. Ita se habet virtus, quæ est in semine, ad animalia, quæ ex semine generant, sicut se habet virtus, quæ est in elemētis mundi, ad animalia, quæ ex elemētis mundi producuntur, sicut quæ ex putrefactione generantur: sed in huiusmodi animalibus animæ producuntur ex virtute, quæ est in elementis, secundum illud Genes. 1. Producant aquæ reptile animæ viuentis. Ergo & animalium, quæ generantur ex semine, animæ producunt ex virtute, q̄ est in semine.

RESPON. Dicendum, quòd quidā posuerunt animas sensitiuas animalium a Deo creari. Quæ quidem positio conueniens esset, si anima sensitiua esset res subsistēs, habens per se esse, & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationem, ita per se deberetur ei fieri. Et cū res simplex & subsistens non possit fieri, nisi p creationem, sequeretur, quòd anima sensitiua procederet in esse per creationem: sed ista radix est falsa, scilicet quòd anima sensitiua per se habeat esse, & operationem, vt ex superioribus patet.* non enim corrumperetur corrupto corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarum formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur, inquantum composita subsistētia per eas sunt. virtualiter.

¶ In corpore, duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum, duo. Primo, opinio ipsa: tenet enim partem negatiuam dicēs, Animam sensitiuā a solo Deo fieri. Secūdo, reprehensio illius ex causis eius, quod est fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistētia simul. Cui. n. hæc duo sūt, oportet creari: & cui non, non, nisi forte propter excellentiam ordinis rei factæ, vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit. Si haberet aīa sensitiua hoc, crearetur: sed ꝙ nō habet, quod probat, quia non est incorruptibilis. ergo.

¶ Quo ad secūdum conclusio respōsiua est affirmatiua. Anima sensitiua causat ab anima generātis principaliter, & a semine instrumētaliter. Hæc cōclusio includit duo. Primū, cōmune animæ sensitiuæ, & ceteris formis corporalibus, scilicet, ꝙ fit ab agēte corporeo. Secūdū, ꝙ fit tali modo. s. ꝙ semen. Et quo ad vtrunque probatur. Primo, ꝙ ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quę sic solū est, ꝙa ineſt composito, fit ad factionem compositi. ergo ab agente corporeo: sed anima sensitiua é huiusmodi. ergo. Antecedens ꝑbatur, quia fieri cōuenit alicui eo mō quo esse. consequentia probatur: quia illas oportet vnūquodque fieri a simili. Minor iam patet ex dictis. ergo. Secundum vero probaſ ex differentia inter agētia superioris ordinis, & inferioris sic. Inter corporalia agentia, quanto virtuosius, tāto indistantius potest. ergo viuētia posſunt & sine medio, & cū medio agere sibi similia. ergo per semen. Antecedens probatur inductione in calido &c. Prima consequentia probatur, quia viuentia sunt suprema corpora, A & consequenter virtuosissima. Secunda vero probatur, quia semē est illud medium, quo generans attingit distans. Declaratur quoque in litera cōsequens primæ consequentiæ. Et vltimo docetur, ꝙ nihil refert dicere animam causari ex semine, aut generante: quia se exigūt sicut agēs, & instrumētū.

¶ Aduerte hic, quòd probato, ꝙ anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia cōpositum oportet a simili fieri, satis probatum est, quòd fit ab animali, ꝙa oportet animal a sibi simili fieri. Non enim ab alio corporeo agēte fieri intelligitur, quàm ab sibi simili. Et probato ꝙ agentia quæ viuunt, posſunt per semen sibi similia producere, satis probatum est, ꝙ ita est de facto. In causis enim necessariis etiā necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessarium, quo ad rerum ordinē, secus quo ad miracula.

¶ Circa hanc cōclusionem occurrit dubium ex Scoto in. 28. dist. secūdi libri, vbi tenens ꝙ semen nec est actiuum generationis substātialis, nec organizationis, sed cuiusdā prę niæ alterationis tantum, dupliciter probat, ꝙ semen nō est actiuum animæ sensitiuæ. Primo sic. Semen aut causat animam in instanti generationis, aut ante: nō ante, quia habet rationem passiui. probatur, quia eiꝰ cōuertibile de proximo in substantiam geniti Nec in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam geniti. Secundo sic. Imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris: sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito. ergo. Et si dicatur, ꝙ semen agit in virtute seminantis. Cōtra. Nihil agit in virtute non entis vt sic: sed animal a quo decisum est semen respectu generationis huius, est nō ens, tū quia nō est præsens, tū quia non esse pro tūc pōt. ergo.

¶ Præt. Seminans, & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ. ergo ad actionem seminis non concurrit virtus seminantis. Antecedens patet, quia vnum potest esse, & causare sine alio. Cōsequētia probatur ex differentia inter causas essentialiter, & accidētaliter ordinatas: quia illas oportet simul cōcurrere, vt Solé & hominem: istas non, vt patrem & auum.

¶ Deinde arguit, ꝙ semen non est actiuum organizationis, quia est vniforme: ab vniformi autem nō procedit tanta differmitas, quanta apparet in membris partibusque animalis.

¶ Ad omnia autem hæc facillime patet responsio. Prænotandum E tamen est, ꝙ Sco, supponit, & dicit expresse debere poni, ꝙ semē est vnigeneum, sed non probat: & tamen cū hoc ponit ipsum cōuerti in genitum. Mihi autem ex philosophorum dictis omnino videtur hoc impossibile: quoniam duplex apud philosophos est de paterno semine opinio. Alii enim putāt nihil eius ingredi substantiam geniti, vt Arist. & S. Tho. & hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneum. Alii vero putant semen distingui in partes grossiores, & subtiliores, & ꝙ paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum, & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hæc est opinio Alberti, & secundum hoc manifeste ponitur heterogeneum. Et reuera propter diuersitatem, quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus integralibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur. Semen agit in instanti generationis & ante: nec est verum ꝙ ante habeat rationē passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars remanet in instanti generationis, & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundam vero optime respōsum est ex Aristo. 12. Metaphy. text. 40. & S. Tho. hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instātiā in oppositum dicitur, ꝙ semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter itelligi. Vno modo, Q.75.ar.3. ꝙ sit constructio trāsitiua, & sic non dicimus. Alio modo intransitiue. i. ꝙ est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. In hoc enī vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, ꝙ hæc habent tātū virtutes suas cōranctas, illa aute habent & coniunctas, & separatas, per decisionem tamen a cōiunctis. Ex hoc. n. sensu patet responsio ad instantiā primam, quia maior licet sit vera de agēte in virtute alterius transitiue, non tamē intrāsitiue, sicut est ī ꝓposito. Ad secūdā vero negatur antecedens. Nō enī semen, & seminans concurrunt ad genitum, vt pater & auus, sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens, & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex D est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam vero in esse successiuo, creditur & male, ꝙ instrumētum participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil referat. Non minus. n. serra faceret scamnū instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice submoto, retineret, vt patet in horologiis, & in molēdinis, & aliis huiusmodi, ꝙbus non oportet adesse semper artifices, quādiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causarum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc, quòd aliqua duo se habeant vt causæ accidētaliter ordinatæ, quòd non simul sint, aut causent: sed exigitur, quòd ambæ sint veræ causæ, & eiusdem ordinis, quorum neutrum hic saluatur: quia, ut in 12. Metap. comment. 24. Alexand. dicit instrumentum non causa agens, sed causæ agentis organum dici debet, & est. & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem nō sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen, & seminantem patet ex 12. Mataphy. & ad sensum: qa semen est imperfecti ordinis rerum, & causarum: viuens autem ipsum a quo deciditur, perfecti est rerū & causarū ordinis. Vnde manifeste patet, quomodo discerni potest, quando duæ causæ nō simul causantes se habent vt accidentaliter ordinatæ, & quando non, attendendo ad conditiones has: & quare pater, & auus sunt causæ accidentaliter ordinātæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo, & in causando; & vterque est vere causa, cum vterque generet sibi simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius; sed semen generat non sibi, sed animali, a quo decisum est simile: & ens, & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum, & causa instrumentalis est.

¶ Ad tertium autem principale contra organizationem, patet responsio ex litera, in responsione ad secundum & tertium. Dato enim ꝙ semen sit vniforme formaliter, est tñ difforme virtualiter secundum difformitatem eius a quo decisum est, & cuius virtus.

ius est: ideo & agit tantã differmitatẽ, & inducit animam sensitiuam.

¶In respõsione ad tertium aduerte, q̃ calor cælestis animalis, & elementaris nõ est multiplex calor, sed vnus & idẽ multiplicis agentis vim habens, ꝓut subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de Anima cõtra Empedoclem, vbi Arist vult calorem animalem esse principium augmẽti, & non elementarem. i. vt ibi dicitur, calorem non secundum vim elementi, sed secundum vim animæ. De cælesti autem & vniuersaliter habetur ex 12. Metaph. comment. 18. vbi Auerr. vult calores hos distingui, sicut calorem ignis a calore artis. Constat aũt q̃ calor elemẽtaris, & artificialis non sunt duo calores, sed distingũtur trñ, quia iste regulatur arte, ille absolute agit. ergo.

¶In respõsione ad quartum, posset dubitari ad hominem, quia in q. 3. de potẽtia. ar. 9 ad 16. dicitur. Virtus quæ est in semine, remanet etiã adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic vero dicitur, q̃ nõ remanet.

¶Ad hoc breuiter dicitur, q̃ quia remanet formaliter, & desinit materialiter. i. remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerũ, ideo diuersimode locutus inuenit. hic tenet qđ corrumpitur illa vis numero: ibi vero q̃ manet secũdum speciem, quia vis regitiua & factiua corporis existens in parte producta, puta, in corde, est quasi eiusdẽ rationis cum virtute seminis: & propterea vis seminis excellentius saluata in illa parte, quàm in ipso semine dicitur manere, so in semine quod est spumosum, vt attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex virtute cælestiũ corporum, quorũ etiã virtute agentia inferiora agũt ad speciem, vt supra dictum est.* Et quia in huiusmodi spiritu concurrit virtus animæ cum virtute cælesti, dicitur quòd homo generat hominem, & Sol. Calidum autẽ elementare se habet instrumentaliter ad virtutẽ animæ, sicut etiam ad virtutem nutritiuam, vt dicitur in *2. de Anima.

Q. 115. art. 3. ad 2.

Li. 2. de anima tex. 50. & 112. de partib. animalium, c. 3. tomo. 1. & 4.

*Li. 1. ca. 2. & c. 20. to. mo. 4.

G

Ad 4m dicendum, quòd in animalibus perfectis, quæ generãtur ex coitu, virtus actiua est in semine maris, secũdum Philosophũ in lib.* de generatione animalium. Materia autẽ fœtus est illud, quod ministratur a femina: in qua quidem materia statim a principio est anima vegetabilis, non quidem secundum actum secundum, sed secundum actum primum, sicut anima sensitiua in dormientibus. Cũ autem incipit attrahere alimentũ, tunc iam actu operatur. Huiusmodi igitur materia transmutatur a virtute, quæ est in semine maris, quousque perducatur in actũ animæ sensitiuæ, non ita quòd ipsamet vis, quæ erat ī semine, fiat anima sensitiua: quia sic idem esset generans & generatum. Et hoc magis esset simile nutritioni & augmento, quàm generationi, vt Philosophus dicit.* Postquàm autem per virtutẽ principij actiui, quod erat in semine, producta est anima sensitiua in generato quantum ad aliquam partem principalem, tũc iam illa anima sensitiua prolis incipit operari ad complementum proprij corporis per modum nutritionis & augmenti. Virtus autẽ actiua quæ erat in semine, esse desinit dissoluto semine, & euanescẽte spiritu qui inerat. Nec hoc est ī conueniens: quia vis ista non est principale agens, sed instrumẽtale. Motio autem instrumenti cessat effectu iam producto in esse.

H

Articvlvs II.

Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

Ad secvndvm. sic proceditur. Videtur quòd anima ītellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gene. 46. Cunctæ animæ, q̃ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex: sed nihil egreditur de femore hominis, nisi in quantũ causat ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶2 Præt. Sicut supra ostensum est,* in homine est vna & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua, & nutritiua: sed anima sensitiua in homine generatur ex semine, sicut in alijs animalibus. Vnde & Philosophus dicit in lib. † de generatione animalium, quòd non simul fit animal, & homo, sed prius fit animal habẽs animam sensitiuam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

*Q. 76 art 3.

G

¶3 Præt. Vnum & idem agens est, cuius actio terminatur ad formã & materiam, alioquin ex forma & materia non fieret vnum simpliciter: sed anima intellectiua est forma corporis humani, quod formatur per virtutem seminis. Ergo & anima intellectiua per virtutem seminis causatur.

†Li. 2. c. 3. tom. 4.

¶4 Præ. Homo generat sibi simile fm̃ speciẽ: sed species humana cõstituitur per animam rationalem. Ergo anima rõnaliseſt a generãte.

H

¶5 Præt. Inconueniens est dicere, quòd Deus cooperetur peccantibus: sed si animæ rationales crearentur a Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorum illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur a Deo.

Sed contra est, qđ dicit in lib.* de Eccl. dog. q̃ animæ ratio nales non seminantur per coitum.

*Gennadi de Eccles. Dogm. ca. 14. habetur to. 3. inter oper. Aug.

Respon. Dicendum, quòd impossibile est virtutem actiuam, quę est in materia, extendere suam actionem ad producendum immaterialem effectum. Manifestum est autem, quòd principium intellectiuum in homine, est principium transcendens materiã: habet enim operationem, in qua non communicat corpus. Et ideo impossibile est, quòd virtus, quæ est in semine, sit productiua ītellectiui principij. Similiter etiam, quia virtus quæ est in semine, agit in virtute animę generantis, secundum quod anima generantis est actus corporis vtens ipso corpore in sua operatione, in operatione autem intellect̃ non cõmunicat corpus. Vnde virtus intellectiui principij, prout intellectiuum est, non potest ad semẽ peruenire. Et ideo Philosophus in libro* de generatione animaliũ dicit. Relíquitur intellectus solus de foris aduenire. Similiter etiam anima intellectiua, cũ habeat operationẽ vitæ, sine corpore est subsistens, vt supra habitum est,* & ita sibi debetur esse, & fieri. & cum

I

K

*Q. 75. ar. 2.

in qua non communicat corpus. ergo.

¶Secunda vero ratio est. Virtus seminis agit in vi animæ generantis prout anima vtitur organo corporeo. ergo non agit in vi animæ, prout est intellectiua. ergo nõ potest producere animam intellectiuam. Antecedens patet. prima consequentia probatur, quia vt intellectiua vtitur organo: secunda est per se nota. Et confirmatur authoritate Aristotelis, imo ex hac ratione redditur ratio dicti Arist.

¶Aduerte hic, quòd quia posset aliquis dicere, quòd etsi sẽmẽ, quoniã materiale ẽ, non possit virtute propria producere animã intellectiuã, tamẽ virtute principalis agentis immaterialis potest: sicut dicitur de phantasmate, quod etsi non possit producere speciẽ intelligibilem: tamẽ virtute intellectus agẽtis, qui est immaterialis, potest in effectũ immaterialẽ, idcirco diuus Thomas ex hac ratiõe excludẽs talem viam, probat quòd semen nõ agit in virtute agẽtis immaterialis vt sic, quã uis agat ī virtute formæ, quæ est immaterialis. Aia. n. intellectiua licet ī se sit simplex, & ímaterialis formaſr: qa tñ habet eminẽter q̃quid alieſormę materiales habent, sicut tetragonũ trigonũ: ió distinguiſ in seipsam, ī quã tũ est actus corporis, & seipsam, inquantũ excedit corpus. Et primo hẽt organa corporea: secũdo vero nullo vtiſ corporeo organo. Primo mõ est principiũ oũm actionũ prinẽtiũ ad parte sensitiuã, & vegetatiuã. Secũdo vero modo, est principiũ pertinẽtiũ ad intellectionem. Vnde cum seminatio, & generatio exerceatur p̃ corporeũ organum, consequens est, quòd cõueniat animę, inquãtum est actus corporis: & sic est ab anima immateiali, sed nõ inquantum immaterialis est. Actio autem intellectus agentis, qua agit ad species intelligibiles, non excercetur per organum: sed est actio formæ immaterialis inquantum immaterialis est, quia non inquantum vtitur organo corporeo.

¶Tertia autem ratio probans integraliter propositam conclusionem, est. Anima intellectiua est substantia subsistens, & immaterialis: ergo sibi debetur & esse, & fieri proprium, & per creationẽ. solum. ergo ipsam generari per semen, est ipsam non subsistere. ergo esse corruptibilem. ergo hæresis. Antecedens supponitur: consequentia probatur, deducendo singulas partes consequentis ex singulis antecedentis, scilicet sibi deberi, & esse ac fieri ex substantia, & per creationem tantum ex immaterialitate adiuncta. Si enim aliquid subsistit, est ipsum quod est: sed tamen si est materialis, potest per generationem fieri, vt patet de hoc homine, & illo boue. Sed si cum substãtia habeat imaterialitatem, seu quod ei æquialet in proposito, simplicitatem, non potest p̃ creationẽ fieri: eo quòd omnis generatio congregat inter subiectum præsuppositum & formam, & consequenter præhabet genitũ materiam, & componit. Secunda vero consequentia patet ex destructione consequentis ad destructionẽ antecedentis primæ consequentiæ. Ponere enim animam generari, destruit ipsam solum per rationem fieri, quod erat consequens ad subsistentiã immaterialem in antecedente assumptam.

¶Circa hanc partem occurrit dubium simpliciter, & ad homi-

A

B

C

D

E

nem simul. Semen humanum disponit materiam pro animã intellectiua dispositione necessitãte. ergo agit in virtute animæ intellectiuæ vt sic. Antecedẽs patet, & cõsequẽtia patet: quia vis animæ sensitiuæ non necessitare potest intellectiuam, cum altioris sit ordinis. Et expresse hoc dicitur a S. Tho in quæst. 3. de potentia arti. 9. ad 5.

¶Adhoc dicit, q̃ animam Sortis intellectiuam, vt intellectiuam, esse actum corporis potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd reduplicetur ratio formalis, & sic est falsum: sic enim nullo corporeo organo vtitur. Alio modo, vt reduplicetur cõditio ipsius animæ generantis: & sic est verum, quoniam entitas illa immaterialis animæ intellectiuæ est actus corporis. Et iuxta hoc potest & concedi, & negari, animam rationalem generantis, habere aliqđ organum; quoniam secundum conditionẽ habet organum, & sic semen disponit vt instrumẽtum animę intellectiuæ vt sic, quantũ ad conditionem, quã de facto habet: secundũ vero rationem suam non debetur sibi organum. Et propterea semen in virtute etiã animæ intellectiuæ non potest in animã intellectiuam: sed in dispositiones materiæ, quæ respiciunt animam inducendã non secundum suam formalitatem, quæ nullo vtitur corporeo organo, aut dispositione: sed secundum suam conditionem, qua est perfectio, & actus corporis, vt sic terminus proprius actionis respondeat principio. Quia. n. principium actionis nõ est aia intellectiua absolute, sed fm cõditionẽ qua est actus corpis: ideo terminus actionis sui instrumẽti, nõ est aia intellectiua absolute, sed fm cõditionẽ, qua est est actus corporis. i. fm dispositiones & vnionẽ, vt inferius patebit clarius, nõ repugnant hęc dicta in litera, quæ de aia intellectiua absolute & formaliter loquitur.

Li. 2. de generat. animalium, c. 3. com. 4.

d 272

¶In respõsione ad tertiũ aduerte, quòd quia positio ista distinguit corporeũ generans cõpositũ dispositũ, disponendo materiã ab introducẽte formã, qđ ab Aristo reprobatur, destruẽdo ideas, quas ad hoc ponebat Plato: idcirco ne videamur ícidere ī id, qđ reprehẽdimus, ab ipso Aristo. facta est exceptio de forma hominis, inquantũ homo, & assignata est rõ ex parte termini: q̃a intellectus habet operationẽ, in qua non cõmunicat corpus. ergo non educitur de potentia alicuius materiæ: ergo venit deforis, & sic nullum inueniri potest corporeum agens respectu ipsius, & cum manifeste sẽmẽ humanũ agat, cõsequẽs est, q̃ disponat, & aliunde mẽs veniat. Nec põt similiter fieri exceptio de aliis formis: q̃a respectu earũ inueniri põt sufficiens agens corporeũ per trãsmutationẽ materiæ. Nulla. n. aliarũ habet operationẽ absq̃ organo corporalis materię. & idcirco merito põt de materię potẽtia educi, ac p̃ hoc, nõ est opus ideą. S. Tho. vero hic videtur aliã tãgere rationẽ huius exceptionis ex parte agentis: quia. s. Deus, & naturalia agẽtia se habẽt, sicut agẽs principale, & instrumentale: ideæ aũt & agentia naturalia se haberẽt potius vt agẽtia disparata, eo q̃ naturalia nõ agũt mota ab idæis, sed vtraq; propriis virtutibus nõ subordinatis inter se, q̃uis quo ad effectus agerẽt: sed oĩa agũt mota a Deo ad actiones &c. vt supra dictũ est. & ió nõ fcõuenit Dei actionẽ terminari ad formã, & naturę ad materiã: q̃m nõ vt

581 Supr. q. 90. art. 2. Et 2. dist. 18. q. 2. arti. 1. Et 2. contr. e. 86. 88. & 89. Et po. q. 3. ar. 9. Et quo li. 12. ar. 11. Et opus. 3. 5. 94.

Li. 1. tex. 33 & 34.

vt duo agentia, sed vt agens & agentis instrumentum concurrũt, quæ non duo, sed vnum completum agens constituunt.

¶ In responsione ad quartum aduerte primo, quòd ad hoc quòd aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, nõ exigitur quòd faciat omnes eius partes, nec requiritur quòd faciat aliquam eius partẽ: sed sufficit quòd effectiue causet coniũctionem partium, ex qua resultet illud cõpositum. Declarãtur singula. Primo, quòd non requiritur quòd faciat omnes partes: alioquin nullũ agẽs naturale faceret aliquod compositum, quia non facit materiam. Secundo, duòq non aliquã eius partem, alioquin deallbans artificialiter parietem, nõ diceretur facere parietem albQ.76.ar.1. & 2. & q. 79.art.4. & 5. um, quia nec parietem, nec albedinẽ facit, sed addit vnum alteri. Et vniuersaliter si formæ præexisterent per seipsas ante generationem, & generans esset tantæ vis, vt generando cõiungeret formam cũ materia, nihilominus esset causa illius compositi, puta, bouis, si forma bouis præexisteret. Et ex hac conditionali pateret tertium, in quo clauduntur duo prima. Aduerte secundo, quòd in generatione hominis sunt duæ actiones, & duo termini ſtrinſeci earum. Actio quidem vna est, simplex emanatio, seu creatio a prima causa Deo glorioso. Altera autẽ est seminis, vt instrumentum animæ intellectiuæ modo expositio, seu, quod est idem, hominis generantis inquantum homo. Terminorum aũt distinctio ex eo patet, quòd anima Q.110.ar.1 intellectiua in instãti quo fit, fortiẽ duo, scilicet, quia est, & modũ essendi, quia inest corpori, seu materiæ corporali, vt actus in eo, cuius est act⁹ substantialis. Talis autẽ modus essendi, seu inesse, potest sumi dupliciter. Vno modo, p relatiõe actua, lis vnionis inter animam & materiam. Alio modo pro fundamẽto illius, quod nihil aliud est, q̃ materiam esse actu formaliter per animã, quod pertinet ad genus substantiæ, non relationis. Sed rursus, istud inesse, seu vnio fundamentaliter potest vtrinque accipi. s. ex parte formæ: quia est animã esse, qua formaliter materia est actu in specie substantiæ humanæ: & ex parte materiæ, quia est materiã ita oportet quòd sit aliud p essentiam a forma præexistente, quæ nõ erat subsistẽs: & sic redibit opinio ponentium plures animas in corpore. Aut non est aliquid subsistẽs, sed quædam perfectio animæ præexistẽtis: & sic ex necessitate sequitur, quòd anima intellectiua corrumpatur corrupto corpore, quod est impossibile. Est autem & alius modus dicendi secundum eos, qui ponunt vnum intellectum in omnibus, quod supra improbatũ est.* Et ideo dicendum est, quòd cum generatio vnius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere q̃ tam in homine, quàm in animalib⁹ alijs, quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen q̃ sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes, et corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialem, tam in homine, quàm in alijs animalibus: & hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, q̃ anima intellectiua creatur a Deo in fine generationis humanæ, quæ simul est & sensitiua, & nutritiua, corruptis formis præexistentibus.

Ad 3^m dicendum, quòd ratio illa locum habet in diuersis agentibus nõ ordinatis ad inuicem. Sed si sint multa agẽtia ordinata, nihil prohibet virtutẽ superioris agẽtis pertingere ad vltimam formam: virtutes autem inferiorum agẽtiũ, pertingere solum ad aliquam materiæ dispositionem. Sicut virtus seminis disponit materiam: virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifestũ est autẽ ex præmissis,* quòd tota natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis, & præcipue Dei. Et ideo nihil prohibet quin formatio, corporis sit ab aliqua virtute corporali: anima autem intellectiua fit a solo Deo.

Ad 4^m dicendum, quòd homo generat sibi simile, in quantum per virtutem seminis eius, disponitur materia ad susceptionem talis formę.

esse actu per animam &c. Vnde applicando singula singulis, dicendum est primo, quòd anima rationalis ratione sui esse est terminus intrinsecus creationis in instanti primo, quo Sor. incipit esse: quo ad suum vero modum essendi, seu inesse, nõ terminat creationem nisi concomitanter, & inquantũ illud inesse se tenet ex parte animæ. Dicendũ est secundo, quòd eadem anima rationalis quo ad inesse, seu vnionem &c. vt se tenet ex parte materiæ, est prius terminus actionis seminis humani, ita quòd ab eo effectiue causatur per se, & directe: quoniam propria actio humani seminis terminatur ad hoc, q̃ materia subfit animæ intellectiuæ deforis aduenięti: hoc enim operatur, & non frustra tanto tempore natura laborat. Vnde si proprie loqui volumus, anima ipsa est terminus creationis: unio vero animę & corporis, est terminus generationis. Et quia nõ ex anima rationali, nec ex materia, sed ex vnione earum resultat tertia entitas. s. humanitas, apud ponentes dari tertiã entitatẽ, vel saltem ex, vel in tali vnione cõsistit cõpositũ, quod est hõ: ideo iungẽdo hæc cum antedictis, sequitur, quòd quia homo mediante suo semine causat actiue coniunctionẽ animę intellectiuę cum materia corporali, ex vel in qua vnione consistit cõpositũ. s. hõ, quòd homo vere generat hominem, quis neutrã partem faciat. Ex his tu solers disputator, distiguendo animã quo ad esse, vel inesse, distiguas q̃ generationem oportet habere terminũ formalẽ quo ad inesse, nõ quo ad esse, & similiter quo ad similia. 582 2.con.c.83. & 84. & Hebr.1.lect.4. videas S. T. in q.3. de potẽtia, ar.9. & inuenies hęc consona vero.

¶ *Super Quæstionis cẽ resimædecimæoctauæ Articulum vltimum.*

Titulus clarus.

¶ In corpe tria. Primo refert opinionẽ affirmatiuã. Secũdo reprobat eã. Tertio infert responsionem ad quæsitum. Q.75.ar.4

¶ Quoad primũ duo, opinio, & radix illius. Opinio ẽ, quòd animæ ab initio mundi fuerũt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habẽtibus. Prima est, quòd animæ sunt eiusdẽ cõditionis cũ angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quòd animæ intellectiuæ accidit vniri corpori.

¶ Quo ad

Ad 5^m dicendũ, quòd in actione adulterorum illud, quod est naturæ, bonum est, & huic cooperatur Deus. Quod vero est inordinatæ voluptatis, malũ est, & huic Deus non cooperatur.

Articvlvs iii.

Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ simul a principio mundi.

Ad tertivm sic proceditur. Videtur quòd animæ humanæ fuerit creatæ simul a principio mundi. Dicitur enim Gen. 2. Requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Hoc autem non esset, si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ sunt simul creatę.

¶ 2 Præt. Ad perfectionem vniuersi maxime pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animæ simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales substantię perfectioni vniuersi adderẽtur: et sic vniuersum a principio fuisset imperfectum, quod est contra illud, quod dicitur Gen. 1. Deum omne opus complesse.

¶ 3 Præt. Finis rei respõdet eius principio: sed anima intellectiua remanet destructo corpore. ergo incœpit esse ante corpus.

Sed contra est, quod dicitur in lib.* de Eccl. dog. quòd simul anima creatur cum corpore. Cap. 18. & 19. est inter opera Aug. tom. 3.

Respon. Dicendum, quòd quidam posuerunt, quòd animæ intellectiuæ accidat vniri corpori, ponentes eam esse eiusdem conditionis cum substantijs spiritualib⁹, quæ corpori nõ vniuntur. Et ideo posuerunt animas hominũ simul a principio cũ angelis creatas: sed hæc opinio falsa est. Primo quidẽ quantum ad radicem. Si enim accidentaliter cõueniret animæ corpori vniri, sequeretur q̃ homo, qui ex ista vnione cõstituitur, esset ens per accidens, vel quòd anima esset homo: quod falsum est, vt supra ostensum est.* Quòd etiam anima humana non sit eiusdem naturę cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi ostendit, vt supra ostensum est.* Homo .n. intelligit a sensibus, accipiẽdo, & conuertendo se ad phantasmata, vt supra ostensum est:* & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis, quod de angelo dici non potest. Secũdo apparet falsitas in ipsa positione. Si .n. aiæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non hẽt suæ naturæ perfectionem. Non fuit aũt cõueniens, vt Deus ab imperfectis suũ opus inchoaret, & ab his quæ sunt pręter naturã. Non .n. fecit hominem sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis: multo igitur minus fecit animã sine corpore. Si vero aliquis dicat, q̃ non est naturale animæ corpori vniri, oportet inquirere causam, quare sint corporibus vnitæ. Oportet aũt dicere, q̃ aut hoc sit factũ ex eius voluntate, aut ex alia cã. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primo quidem, quia hæc voluntas irrõnabilis esset, si nõ indigeret corpore, & vellet ei vniri. Si .n. eo indigeret, naturale esset ei, q̃ corpori vniretur, ga natura non deficit ī necessarijs.* Secũdo, quia nulla rõ esset, quare animæ a principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est .n. substantia spiritualis supra tempus, vtpote reuolutiones cæli excedẽs. Tertio, quia videretur a casu esse, q̃ hæc anima huic corpori vniretur, cum ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum .s. animæ aduenientis, & hominis generantis. Si autem pręter voluntatẽ ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet quòd hoc sit ex causa violentiam inferente, & sic erit ei pœnale & triste: quod est secundum errorem Origenis,* qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati. Vnde cum hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est, quòd animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur, cum corporibus, infunduntur.

Ad primvm ergo dicendum, quòd Deus dicitur cessasse die septimo, non quidem ab omni opere, cum dicatur Ioã. 5. Pater meus vsque modo operatur: sed a nouis rerum generibus, & speciebus cõdẽdis, quæ in operibus primis nõ aliquo modo præextiterint. Sic .n. animę, quæ nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operib⁹, c in quibus anima Adæ creata fuit.

Ad 2^m dicendum, quòd perfectioni vniuersi, quãtum ad numerum indiuiduorum, quotidie potest addi aliquid: nõ autem secundum numerum specierum.

Ad 3^m dicendum, quòd hoc q̃ anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionẽ, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens, quòd ab hoc inciperent Dei opera: quia sicut scriptum est Sapient. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus, & verbis accersierunt eam.

¶ Quo ad secundum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehenduntur ordine, quo in litera recitata sunt, & non a priori secundum naturã ad vltimũ, nec ab vltimo ad primum. Sed m. n. naturæ ordinem, primum est animæ illa conditio, qua cõicat angelo: scdo vnibilitas per accidens: & tertio, quòd de facto fuerit ab initio mundi. Reprehendi

455.ar.2. tur ergo primo in litera vnio p accidẽs, ducendo ad impossibile. Anima vnitur

484.art.7. per accidẽs. ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum &c. aut homo est ipsa anima vtens corpore: vtrunq; est falsum, vt patet ex dictis. ergo. Consequentia autem quo ad sufficientiã membrorum consequentis euidens est: quia oportet alterũ horũ dicere .s. qđ vel hõ significat cõpositũ, vel formam vtẽtem materia. Quo ad vim aũt illationis primi membri probatur in litera: quia compositum ex, aut, in tali vnione consistit. Constat. n. quòd consistentia in entitate per accidens, nõ sunt entia per se. Secundo arguitur altera radicalis propositio de identitate naturæ animæ, & angeli. Homo intelligit

308 naturaliter accipiendo a sensibus: angelus nõ. ergo. Tertio arguitur positio. Vniri corpori aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale, esse sine corpore est præter naturam. ergo anima sine corpore non habet suam perfectionem naturalem. ergo non fuit conueniens produci a Deo sine corpore. Vltima consequentia probatur. Deus non inchoat opus suum ab imperfectis: quoniam non deficit in necessariis, sicut nec natura. Et declaratur in homine respectu organorum suorum. ergo anima cum naturali organo suo, corpore scilicet, fieri debet. Si non est naturale, aut ergo est a voluntate propria, aut ab alia causa. Non a voluntate propria, tum quia esset voluntas irrationabilis. probatur, quia respectu superflui, probatur, quia si non superflui, sed opportuni, ergo naturalis. probatur, quia natura non deficit in necessarijs. Tum quia non esset maior ratio quòd nunc, quàm olim hæc anima velleret vniri. probatur, quia est supra tempus. probatur, quia est supra reuolutiones cæli. Et nota quòd in consequente huius rationis ponitur duplex nouitas volitionis, & vnionis: & quàmuis nouitas vnionis possit reduci in nouitatem materiæ dispositæ nunc, & non prius: nouitas autẽ volitionis, cum sit supra omnes corporales dispositiones, vt in litera dicitur, in quid reducetur. Tũ quia vnio esset casualis. probatur, quia ex concursu duarum voluntatum non subordinatarum, nec ab alia causa: qa vnio esset violenta, redirectque error Origenis Probatur sequela: quia qđ est præter naturam & volũtatem ab extrinseco, est violentum & triste.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est negatiua. Animæ non sunt creatę ante corpora, sed simul creantur, cum corporibus infunduntur. Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ incõuenientia sunt,

C *Super Quæstionis centesimædecimænonæ Articulum primum.*

Titul⁹ in corpore declaratur.

¶ In corpore quatuor. Primo, declaratur titulus. Secundo, tractatur vna opinio. Tertio, tractatur alia. Quarto alia, respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum, duo. Definit enim, & distinguitur pertinere ad veritatẽ humanæ naturæ. Definitur. n. quòd est esse de constitutione ipsi⁹ naturæ humanæ: & probat: quia vnũquodq; ita se hẽt ad veritatẽ, sicut ad esse ex 2 Metaph. Distinguitur autẽ, quia natura dupliciter sumitur. s. in communi, ideſt, secundum speciem, & in particulari indiuiduo. Et consequenter, pertinere ad naturę veritatem, & esse, dupliciter contingit, scilicet naturæ specifice sumptæ, vel numeraliter. Primo modo forma, & materia cõ

583 2.dist.30 q.2.ar.1. Et 4.dist.44.q.1.ar.2.q.4. Et quol.8.art.5.con.

Li.1.de generat. text. 35.36. & 37 tomo 2.

munis,

munis, vt anima intellectiua, & corpus humanum ad veritatem naturę humanę spectant. Secundo modo non solum hæc, sed hæc anima, & hoc corpus.

¶ Quo ad secundū duo. Primo opinio consistens in tribus propositionibus. Prima est Ad veritatem humanæ naturæ pertinet tātum illa materia, quę est primo forma ta in primo hoie. Secunda vero est, qđ illa materia multiplicatur in seipsa, & sic a primo parente ad omnes deriuat. Tertia est, quòd alimentum non sumitur vt conuertatur in veritatem naturę humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendū consumptiuo, vt plumbum argento. Secūdo reprobat hæc opinio quadrupliciter. Prima quidem propositio duabus rationibus primis, quę satis claræ sunt in litera. Secunda vero, & tertia simul duabus reliq̄s rōnib⁹, quarū altera est. Multiplicatio materię aut est per rarefactionē, aut p cōuersionē, aut creationē nouæ materiæ: sed multiplicatio humanæ materiæ in corporib⁹ nō est per rarefactionē, quia essent imperfectiora: nec per creationem, quia omniū materia est simul creata secundū Grego. ergo per conuersionem alimēti. Maior probatur. Multiplicatio materię aut attendit penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio, vt patet ex eius rōne: aut penes ipsam substantiam materię, & tunc aut penes omnino eandem substātiam materiæ, aut penes aliam: non penes omnino cādem, quia multiplicatio sine diuisione intelligi nequit: eiusdem autem omnino ad seipsum nō est diuisio. ergo penes aliā. ergo aut per conuersionem, aut creationem: non enim inuenitur ali⁹ modus. Vltima autem ratio est ducens ad impossibile, quia scilicet ex his sequit, quòd opus generatiuæ, & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur. sequela primo, quòd hoc sequatur: secundo quod i omnibus.

In lib. de ver. relig. c. 40. in prin. tom. 1.

Lib 2. Metaph. tex. 4. tom. 3.

Ergo id in quod alimētum conuertitur, est caro secūdum materiam, & non caro secūdum speciem: sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciē eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ 3 Præt. Ad veritatem humanę naturæ pertinere videtur humidū radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt: posset tamen restitui si alimentum cōuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶ 4 Præt. Si alimētū transiret in veritatē humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset: sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

¶ 5 Præt. Si alimentum in veritate humanæ naturæ transiret, nihil esset in homine, quod nō posset recedere, & reparari: quia id quod in homine generatur ex alimento & recedere, & reparari potest. Si ergo homo diu viueret, sequeretur quòd nihil, quod in eo fuit materialiter in principio suę generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cum ad hoc quòd sit idem numero, requiratur identitas materiæ: hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in veritatem humanæ naturę.

SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in libr. * de ver. relig. Alimēta carnis corrupta, idest, amittentia formam suam, in membrorum fabricam migrant: sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

RESPON. Dicendum, quòd secundum Philosophum, secundo *Metap. Hoc modo se habet vnum quodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi consideratæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta: ad veritatem autem naturæ in hoc particulari cōsideratæ pertinet materia indiuidualis signata, & forma per huiusmodi materiam indiuiduata. Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana, & corpus: sed de veritate humanæ naturę i Petro, & Martino est hæc anima, & hoc corpus. Sunt autē quędam, quorum formæ non possunt saluari, nisi in vna materia signata. Sicut forma Solis non potest saluari nisi in materia, quæ actu sub ea continetur. Et secūdum hunc modum aliqui posuerunt, quòd forma humana nō potest saluari, nisi in materia quadā signata, quæ scilicet a principio fuit tali forma formata in primo homine: ita quòd quicquid aliud præter illud, quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, nō pertinet ad veritatē humanæ naturæ, quasi non vere accipiat formā humanæ naturæ, sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanę fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum a corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum nō conuertitur in veritatem humanæ naturæ. Sed dicunt quòd alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturæ, idest, vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum, vel stannum adiungitur argento, ne consumatur per ignem. Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiusdem rationis est, quòd aliqua forma possit fieri in alia materia, & q̄ possit propriam materiam deserere: & ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quòd forma humana potest deficere ab hac materia, quæ ei subijcitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quòd & alij in materia aduenire possit, aliquo alio in veritatem humanæ naturę transeunte. Secundo, quia in omnibus, quorū materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnūindiuiduum in vna specie: sicut patet ī Sole, & Luna, & tam tot indiuidua exigunt. Cum enim hæc indiuidua sunt finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dicitur, quòd rationes, & opiniones sem per censendæ sunt secundum id, quod conuenit eis per se, & non secūdum id quod se habet per accidens: alioquin tota philosophia, immo omnis scientia ac certitudo ruit. Constat autem ex secundo de Anima, quòd finis per se & primarius vis generatiuæ tributæ a natura viuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem indiuiduorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuæ naturalis, optime, & per se sequitur habitudo ad infinitatem successiuam indiuiduorum. Quicquid nanque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ, multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde fungēdo huic veritati positionem contrariam, scilicet esse quandā certam materiā, in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessario, q̄ illa certa materia sit exētibilis vltra omnē certā quantitatē: quoniā indiuidua generabilia sunt vltra omnē certū numerū. Quot cunq; nāque genitis, possunt alii ex illis generari, & iterū alii ex illis, & sic i infinitū, quāuis de facto nō ita futurū sit. Non euitat ergo inconueniēs ex hac fuga, qa semp sequitur. ergo materia illa est i potentia ad q̄titatē vltra omnē certitudinē, q̄tum est ex se.

¶ Quo ad tertium, duo similiter sunt. Primo, opinio cōsistēs in quinq; ꝓpositionib⁹. Prima. Anima humana vniuersaliter sumpta in cōmuni, nō habet vnā numero certā materiam: & in hoc differt hęc opinio a p̄cedente, quæ ponebat vnā certam materiā, q̄ fuit in primo hoie, oportere informari ab omni humana anima. Secūda est. Anima humana hæc materiā illā, cui primo imprimit i generatiōe huius ī diuidui, nequit vsq; ad mortē deserere: & in hoc cōuenit hæc opinio cū p̄cedēte. Apud vtrāq; n. ponit id, qđ initio infusionis aīę informat, oportere manere fixū ac stabile, vsq; ad dissolutionē ī diuidui. Tertia ē. Sola illa materia, cui primo imprimit aīa, pertinet ad veritatē humanę naturæ principaliter. Probatur, qa sola ptinet ad esse indiuidui. Quarta. Alimentū cōuersum in substantiam aliti ptinet ad veritatem humanæ naturæ secūdario. Probat, qa talis substātia est necessaria pp alimētū, & quātitatē debitā indiuidui: esse autē q̄tum, est esse secundariū. igit. Quinta est. Quicquid aliud ex alimēto ꝓuenit nō ptinet ad veritatem humanæ naturæ. Secūdo ponitur reprobatio huius opinionis: & directe quidē cōtra tertiam, & quartam ꝓpositiones, omnes rōnes allatę tendūt, consequēter autem etiam secūdam propositionē destruūt, vt patet deducenti.

Lib. 32. mo tit. cap. 10.

Prima ergo ratio est ducens ad inconueniens. Si alimentum nō cōuerteretur in substantiam nutriti. ergo viuentia non possent huiusmodi. Sic igitur nō esset, nisi vnum indiuiduū humanæ speciei. Tertio, quia non est possibile, q̄ multiplicatio materiæ attēdat, nisi vel ſm quātitatē tm̄, sicut accidit i rarefactis, quorū materia suscipit maiores dimēsiones: uel etiam ſm substantiā materiæ. Sola autē eadē substantia materiæ manente non potest dici, quòd sit multiplicata: quia idē ad seipsū non constituit multitudinē, cū necesse sit omnē multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet, q̄ aliqua alia substātia materię adueniat, vel p creationē, vel p cōuersionē alterius in ipsum. Vnde relinquitur, q̄ nō potest aliqua materia multiplicari, nisi vel p rarefactionē, sicut cū ex aqua fit aer: uel p additionē alterius rei, sicut multiplicatur ignis p additionē lignorū, uel per creationē materiæ. Sed manifestū est multiplicationē materiæ in humanis corporibus nō accidere per rarefactionē: quia sic corpora hominū pfectæ ætatis essent imperfectiora, quàm corpora puerorū. Nec iterū p creationem nouæ materiæ: quia ſm Greg. * omnia sunt simul creata ſm substantiā materiæ, licet non ſm speciem formæ. Vnde relinquitur, q̄ multiplicatio corporis humani nō fit: nisi p hoc, quòd alimentū cōuertitur in veritatē humani corporis. Quarto, quia cū homo nō differat ab animalibus, & plantis ſm animam vegetabilē, sequeretur quòd etiam corpora animaliū, & plantarum non multiplicarentur p conuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quādam multiplicationē, quæ nō potest esse naturalis, cū materia secundū naturā non extendatur, nisi usque ad certā quantitatē: nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere, nisi per rarefactionē, uel cōuersionē alterius in ipsū. Et sic totū opus generatiuæ, & nutritiuæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosū: quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidē fieri de nouo in aliqua alia materia, si consideretur natura humana in cōmuni, nō autē si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimit in gnatiōe huius indiuidui, ita q̄ illā materiā nunq̄ deserit vsq; ad vltimā ī diuidui corruptionē. Et hāc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatē humanæ naturæ. Sed qa huiusmodi materia nō sufficit ad q̄titatē debitā, requirit vt adueniat alia materia p cōuersionem alimēti in substātiā nutriti, q̄tum sufficiat ad debitū augmentū. Et hāc materiā dicunt secundario ptinere ad veritatē humanæ naturæ, qa nō requirit ad primū esse indiuidui, sed ad q̄titatē eius. Iā vero siquid aliud aduenit ex alimento, nō pertinet ad veritatē humanæ naturæ, ꝓprie loquēdo. Sed hoc ēt est incōueniēs. Primo quidē, quia hæc opinio iudicat de materia corporū viuentiū ad modū corporū inanimatorum, inquib⁹ etsi sit virtus ad generādū simile in specie, nō tā est virtus in eis ad generandū aliquid sibi simile ſm indiuiduū: quæ quidē virtus in corporib⁹ viuentib⁹ est virtus nutritiua. Nihil ergo p virtutē nutritiuā adderet corporib⁹ viuentibus, si alimentū in veritatē naturæ ipsorū nō conuerteret. Secūdo, quia virtus actiua, q̄ est in semine, est quędā impressio deriuata ab aīa generantis, sicut supra dictū est*. Vnde nō pōt esse maioris virtutis in agendo, q̄ ipsa anima, a qua deriuat. Si ergo ex virtute seminis, vere assumit aliqua materia formā naturæ humanæ, multo magis aīa in nutrimentū coniunctū poterit verā formā naturæ humanæ imprimere p potentiā nutritiuā. Tertio, quia nutrimēto indiget nō solū ad augmētū, alioquin terminato augmēto necessariū nō esset: sed etiā ad restaurādū illud qđ deperditur per actionē caloris naturalis. Non autē esset restauratio, nisi id qđ ex alimēto generat, succederet ī locū deperditi. Vnde sicut id qđ primo inerat, est de veritate humanæ naturę, ita id qđ ex alimēto generat. Et ió ſm alios dicēdū est, q̄ alimentū * vere cōuertitur in veritatē humanæ naturę, in q̄tum vere accipit speciē carnis, & ossis, & huiusmodi partiū. Et hoc, qđ dicit Philo. in 2. de Anima, q̄ alimentū nutrit inquantum est potentia caro.

*Q. præced. art. 1.

¶ Ad euidentiā horum scito, quòd id, quod facit apparentiā harum euasionū est, quia considerat vis nutritiua nō absolute, sed in statu ꝓfectus, ī quo cœpit augmētū pficit, & restaurat &c. vt in pueris apparet. Sed si absolute consideretur, videbimus rōnes literæ

D. 261.

Libr. 2. de anima tex. 45. & 1. de genera tex. 39. tom. 2.

efficaces. Absolute autem tunc optime innoteſcit ex opere, cum opus eius immediate poſt genitum indiuiduum contemplamur. Cum enim prima vis animæ ſit nutritiua in tẽpore immediate poſt inſtans generationis, opus eius oportet eſſe. Cum autẽ tres aiæ vegetatiuæ virtutes, ſ. nutritiua, augmẽtatiua, & generatiua, ita a natura ſint ordinatæ, vt ſemp prior & habet opus proprium prius, & præparetur illi⁹ ſuperfluum ad opus poſterioris, vt patet de generatiua, cui q̃ ſupereſt, pfecto animali inſtitutum eſt ſemen, vt in articulo ſequenti dicetur: & in 4. Meteororũ dicitur, quòd cum poteſt aliquid generare, perfectum eſt, oportet quòd ſuperfluum nutritiuæ ſit materia augmẽtatiui, ac per hoc nutritiuũ vt ſic, prius reſpiciat ipſam conſiſtentiam animalis, quam materiã augmenti. Vnde immediate poſt inſtãs generationis, cum Sortes i illo primario eſſe genitus alatur, & alimenti op⁹ ſit primo reſtaurare deperditum, deinde pariare materiam augmẽtato, & tunc nõ poſſit aliud deperdi, niſi materia primaria, igitur vis nutritiua conuertit alimentum in veram primam ſubſtantiã nutriti. Materia enĩ illa primaria, cũ ſit miſta ex contrariis, humido ſcilicet & calido, deperdibilis partialiter eſt calido conſumente humidum, & conſequenter reſtaurabilis. Et ex hoc patet defectus omniũ euaſionũ adducta. um. Prima enim nõ euadit inconueniens, q̃a ex hypotheſi aduerſarii ſubſtantia primaria manet ſeor ſum a ſecũdaria, ac p̃ hoc nutritiua generando ſubſtantiã ſecundariam nõ generat in eodem indiuiduo, niſi per iuxtapoſitionem, quo ẽt modo ignis etiã nutrit, & auget ſe ignẽ do iuxta poſita ligna, & ſic nihil excellẽtię adderet animatis in nutritiua. Secũda quoque nõ poteſt ſtare cum hypotheſi aduerſarii, qui ideo ponit illam primariam materiam indeperdibilẽ, quia non poteſt vnquam alia matẽria vere informari ab eadem anima, ita quòd in eſſe in illa conſiſtat eius eſſe. Et cum non ſit ex defectu materiæ, cum inueniatur materia alia, in qua potuiſſe

Matth. 15. tom. 9.

Loco citato in arg. 2.

Lib. 1. de generat. tex. 88. tomo. 2.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Dominus non dicit, quòd totum quod in os intrat, per ſeceſsũ emittatur: ſed oportet quòd de quolibet cibo aliquid impurum p̃ ſeceſſum emittatur. Vel poteſt dici, quòd quicquid ex alimẽto generatur, poteſt ẽt per calorẽ naturalem reſolui, & per poros quoſdã occultos emitti, ut Hier.* exponit.

AD 2^m dicendum, quòd aliqui per carnem ſecundum ſpeciem intellexerunt id, quod primo accipit ſpeciem humanam, quod ſumitur a generante. Et hoc dicunt ſemper manere, quouſque indiuiduum durat: carnem vero ſecundum materiam dicunt eſſe, quæ generat̃ ex alimento. & hanc dicunt nõ ſemper permanere, ſed quòd ſicut aduenit, ita abſcedit: ſed hoc eſt contra intentionẽ Ariſtote. * Dicit enim ibi, quòd ſicut in unoquoque habentium ſpeciẽ in materia, puta, ĩ ligno & lapide: ita & in carne, hoc eſt, ſecundum ſpeciem, & illud ſecundum materiam. Manifeſtũ eſt autẽ quòd præ dicta diſtinctio locum nõ habet in rebus inanimatis, quæ non generãtur ex ſemine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum miſtionis, ſicut aqua miſcetur vino, vt ponit exẽplum ibidem Philoſophus*, non poteſt alia eſſe natura eius quod aduenit, & eius cui aduenit, cum iam ſit factum vnum per uerã miſtionẽ. Vnde nulla ratio eſt, quòd vnum conſumatur per calorẽ naturalem, & alterũ maneat. Et ideo aliter dicendum eſt, quòd hæc diſtinctio Philoſophi non eſt ſecundum diuerſas carnes, ſed eſt eiuſdẽ carnis ſecũdum diuerſam conſiderationem. Si enim conſideretur caro ſecundum ſpeciem, ideſt, ſecundum id quod eſt formale in ipſa, ſic ſemper manet, quia ſemper manet natura carnis, & diſpoſitio naturalis ipſius. Sed ſi cõſideretur caro ſecundum materiam, ſic nõ manet, ſed paulatim cõſumitur, & reſtauratur: ſicut patet in igne fornacis, cuius forma manet, ſed materia paulatim conſumitur, & alia

Lib. 1. c. 19. tomo 4.

Art. præce. & q. 108. art. 1.

ſemen animam imprimere, ergo hoc eſt ex defectu virtutis nutritiuæ, cuius oppoſitũ ratio probat. Tertia autem euaſio iam patet, quòd nihil valet: quia ratio nõ ſupponit, ſed probat materiam primariam eſſe perdibilem, partialiter ſaltem, quia nutrimentũ abſolute, cuius opus apparet in principio, eſt ad reſtaurationem deperditi. ergo eius quod erat de veritate naturæ. ¶ Quo ad quartũ, ponitur cõcluſio reſpõſiua q̃ſito ſimpliciter, & ſecundum alios. Alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ. probaſ. Vere accipit ſpeciem carnis, & oſſis &c. ergo. Antecedẽs probatur ex ſecundo de anima, Nutrit inquantum eſt potentia caro &c.

¶ In reſponſione ad tertium aduerte primo, q̃ cũ apud nr̃a3 viam humidum radicale diſtinguatur a nutrimẽtali ex terminis, quia illud ſcilicet habet animam ſecũdum perfectiſſimum modũ habendi, & ꝓpterea aĩa dicitur in eo radicata: hoc vero habet animã vt imperfecte, quia vt in via ad perfectiorem modum habendi, per humidum radicale intelligitur non aliqua fixa pars materialis, ſed totum illud materiæ, in quo anima ſecundum eſſe perfectũ manet, vt ſic. Aduerte ſecundo, q̃ materia, in qua anima habet eſſe perfectũ, dupliciter poteſt deperdi. Vno modo per uariationem partium, & ſic continue deperditur & reſtaurat̃: nec propterea dicitur humidũ radicale deperdi. Alio modo, inquantũ p̃fecte participat animam, & hoc contingit dupliciter, vel ſecundum totum animal, vel ſecundum partem: & eſt ſermo de partibus, quæ p̃ uenerunt ad vltimũ eſſe, quæ ſcilicet nõ ſunt via ad alias, quales partes ſunt membra, manus, pedes, caput. Et ſi materia illa ſic perdat, tunc vere perditur humidum radicale, & aut totum animal moritur, aut membrũ illud, quia eſt irreſtaurabile. Aduerte tertio, quòd ſanguis & cholera &c. habent duas proportiones ad corpus animalis. Altera eſt partis integralis, imperfecte tamen ad totum: altera eſt viæ ad terminum. Habent enim diſpoſitiones ſuas tales, & quòd

in locum eius ſubſtituitur.

AD 3^m dicendum, quòd ad humidum radicale intelligitur p̃tinere totum id, in quo fundatur uirtus ſpeciei. Quod ſi ſubtrahatur, reſtitui non poteſt: ſicut ſi amputetur manus, aut pes, uel aliquid huiuſmodi. Sed humidũ nutrimentale eſt, quod nondum peruenit ad ſuſcipiendum perfecte naturam ſpeciei, ſed eſt in uia ad hoc, ſicut eſt ſanguis, & alia huiuſmodi. Vnde ſi talia ſubtrahantur, remanet adhuc uirtus ſpeciei in radice, quæ non tollitur.

AD 4^m dicendum, quòd omnis virtus in corpore paſſibili per continuam actionem debilitatur, quia huiuſmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo uirtus conſerua in principio quidem tam fortis eſt, vt poſſit conuertere non ſolum quod ſufficit ad reſtaurationem deperditi, ſed etiam ad augmentum. Poſtea uero non poteſt conuertere, niſi quãtum ſufficit ad reſtaurationem deperditi, & tunc ceſſat augmentum: demũ nec hoc poteſt, & tunc fit diminutio: deinde deficiente huiuſmodi uirtute totaliter animal moritur. Sicut uirtus vini cõuertentis aquã admiſtam*, paulatim p̃ admiſtionem aquę debilitatur, ut tandem totum fiat aquoſum, ut Philoſophus exẽplificat in* 1. de Generat.

AD 5^m dicendum, quòd ſicut Philoſophus dicit in* 1. de Generatione, quando aliqua materia per ſe conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando uero aliqua materia conuertitur in ignem præexiſtentem, dicitur ignis nutriri. Vnde ſi tota materia ſimul amittat ſpeciem ignis, & alia materia cõuertatur ĩ ignẽ, erit alius ignis numero. Si uero paulatim cõbuſto uno ligno aliud ſubſtituatur, & ſic deinceps quouſque omnia prima cõſumantur, ſemper remanet idem ignis numero, quia ſemper quod additur, trãſit in præexiſtens: & ſimiliter eſt intelligendum in corporibus uiuentibus, in quibus ex nutrimento reſtauratur id, quod per calorem naturalem conſumitur.

Lib. 1. text. 88. Lib. 1. text. 39.

487

§84 2. dist. 30. q. 2. ar. 2. Et 4 dist. 44. qó 1 ar. 2. q. 4. Et 3. cõt. c. 122 prin. & ca. 112. *lib. 1. ca. 8.

quòd ſunt capaces formę totius, imperfecto tamen modo: & quòd ſunt vt materia tranſiens reſpectu partium perfectius participantiũ naturã totius. Quẽadmodum elemẽta in mundo & ſunt p̃ ſuas naturas imperfectas, partes vniuerſi imperfectæ, & sũt per eaſdem naturas materia miſtorum. Et propterea in litera non dicitur quòd ſanguis non participat naturã ſpeciei, ſed quòd non perfecte participat. Et ſi hæc aduerteris, quæ ex ſecundo ſententiarum di. 30. q. 2. & ex quarto, di. 44. q. 1. art. 2. ſumpta ſunt, ſolues ambiguitates inſurgẽtes. Quomodo ſtat ſimul, quòd ſanguis ſit humor nutrimentalis, & tamẽ ſit de veritate naturę. Et quomodo ſtat ipſũ eſſe animatum anima intellectiua, ſecundum tamen vim vegetatiuam, & tamen nõ perfecte habere animam, quia daſ latitudo &c. & ea q̃ hic dicũtur, erũt clara applicãdo.

Lib. 10. ca. 19. & 20. to. 3.

¶ *Super Quæſtionis centeſimæ decimænonæ Articulum ſecundum.*

TItulus, Superfluum alimenti. Alimentum ſumit dupliciter. Vno modo, vt iam cõuerſum eſt in ſubſtãtiã nutriti, & ſic nõ eſt alimentum ampli⁹, ſed ſubſtantia aliti. Alio mõ, vt eſt impotentia proxima, vt conuertatur in eam, & ſic vere dicitur alimentum. Superfluum autem cũ diſtinguatur contra neceſſarium, ex neceſſario innoteſcit. Neceſſarium autem in alimento ſecundum naturam dicitur, quod, opportunum eſt ad reſtaurationem deperditi, & augmentum in his, q̃ ſunt in ſtatu augmenti. Et ſic ſuperfluum in alimento eſſe dicitur, non ſuperfluitas ex alimẽto, vt fæces &c. ſed illud aliméti, quod vere naturam alimẽ

ARTICVLVS II.

Vtrũ ſemen ſit de ſuperfluo alimenti.

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd ſemen non ſit de ſuperfluo alimẽti, ſed de ſubſtantia generantis. Dicit enim Damaſ*. quòd generatio eſt opus naturæ ex ſubſtantia generantis producens quod generatur: ſed id quod generatur, generatur ex ſemine. Ergo ſemen eſt de ſubſtatia generantis.

¶ 2 Præt. Secundum hoc filius aſſimilat̃ patri, quòd ab eo aliquid accipit: ſed ſi ſemen ex quo aliquid generatur, ſit de ſuperfluo alimenti, nihil acciperet aliquis ab auo, & prędecẽtibus, in quibus hoc alimentum nullo modo fuit. Ergo nõ aſſimilaret̃ aliquis auo, & p̃cedẽtib⁹ magis, q̃ aliis hominib⁹.

¶ 3 Præt. Alimentum hominis generantis quandoque eſt ex carnib⁹ bouis, vel porci, & aliorum huiuſmodi. Si igitur ſemen eſſet de ſuperfluo alimenti, homo generatus ex ſemine maioré affinitatem haberet cum boue & porco, quàm cũ patre, & alijs conſanguineis.

¶ 4 Præt. Auguſt. dicit 10*. ſuper Geneſ. ad lit. ꝙ nos ſuimus in Adam non ſolum ſecundum ſeminalem rationem, ſed etiam ſecundum corpulentã ſubſtantiam: hoc autem non eſſet, ſi ſemen eſſet ex ſuperfluo alimẽti. Ergo ſemen nõ eſt ex ſuperfluo alimenti.

SED CONTRA eſt, q̃d Philoſophus probat multipliciter in lib.* de generatione animalium, ꝙ ſemen eſt ſuperfluum alimẽti.

RESPON. Dicendum, quòd iſta quæſtio aliqualiter dependet ex præmiſſis*. Si enim in natura humana eſt virtus ad cõmunicandum ſuam formam materiæ alienę non ſolum in alio, ſed etiam in ipſo, manifeſtum eſt quòd alimẽtũ, q̃d eſt in principio diſſimile, in fine fit ſimile per formam communicatam. Eſt autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim, de potentia reducat̃ in actum. Et ideo in his quæ generantur, inuenimus ꝙ primum vnumquodque eſt imperfectum, & poſtea perficitur. Manifeſtum eſt autem, quòd commune ſe habet ad proprium & determinatũ, vt imperfectum ad perfectũ. Et ideo videmus, ꝙ in generatione animalis prius generatur animal quàm homo, vel equus. Sic igitur & ipſum alimentum primo quidẽ accipit quandam virtutem communem reſpectu omnium partiũ corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam. Nõ autem eſt poſſibile ꝙ accipiatur ꝙ ſemine id, quod iam cõuerſum eſt in ſubſtantiam membrorum per quandam reſolutionem: quia illud reſolutum ſi non retineret naturam eius, a quo reſoluitur, tunc iam eſſet recedens a natura generantis, quaſi in via corruptionis exiſtens, & ſic non haberet virtutẽ conuertendi aliud in ſimilem naturam. Si vero retineret naturam eius, a quo reſoluitur, tunc eſſet cõtractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouendi ad naturam totius, ſed ſolũ ad naturam partis. Niſi forte q̃s dicat, ꝙ eſſet reſolutum ab omnibus partibus corporis, & quòd retineat naturam omnium partium. Et ſic ſemen eſſet quaſi quoddam paruũ animal in actu, & generatio animalis ex animali non eſſet niſi per diuiſionem: ſicut lutum generatur ex luto, & ſicut accidit in animalibus, quæ deciſa viuunt: hoc autem eſt inconueniens. Relinquitur ergo ꝙ ſemen non ſit deciſum ab eo, quod erat actu totum, ſed magis in potentia totum, habens virtutem ad productionem totius corporis deriuatam ab anima generantis, vt ſupra dictũ eſt*. Hoc autem quòd eſt in potentia ad totum, eſt illud quod generat̃ ex alimento, antequàm conuertat̃ in ſubſtantiam membrorum: & ideo ex hoc ſemen accipitur. Et ſecundum hoc virtus nutritiua dicit̃ deſeruire generatiuæ, quia id, quod eſt conuerſum per virtutẽ nutritiuam, accipitur a virtute generatiua, vt ſemen. Et huius ſignũ ponit Philoſophus*, ꝙ animalia magni corporis, quæ indigent multo nutrimento, ſunt pauci ſeminis ſecundum quantitatem ſui corporis, & paucæ generationis. Et ſimiliter homines pingues ſunt pauci ſeminis propter eandem cauſam.

AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ generatio eſt de ſubſtantia generantis in animalib⁹ & plantis, in q̃tũ ſemen habet virtutem ex forma generantis, & ſecundum eſt in potentia ad ſubſtantiam ipſius.

AD 2^m dicendum, ꝙ aſſimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, ſed propter formam agentis, quod generat ſibi ſimile. Vnde non oportet ad hoc ꝙ aliquis aſſimilet̃ auo, ꝙ materia corporalis ſeminis fuerit in auo, ſed ꝙ ſit in ſemine aliqua virtus ti habet, quia ſcilicet eſt in potentia ꝓxima, vt nutriat, ſeu conuertat̃ in ſubſtantiã aliti, neceſſarium tamen nõ eſt ad reſtaurationẽ, nec ad augmẽtum, ſic enim eſt exceſſus quãtitatis alimenti: & ideo vocat̃ meritо ſuperfluũ alimenti, i. pars aliméti nõ neceſſaria ad alẽdũ.

¶ In corpore tria. Primo, diſtinguitur duplex ſtatus alimẽti. Secundo, refutatur vnus eius ſtatus a ſemine. Tertio, infertur alter reſpõdendo quæſito.

¶ Quo ad primum, diſtinctio eſt, Alimentum dupliciter. Vno modo, vt eſt in cõmuni potentia proxima ad omnia mẽbra. Secundo, vt eſt determinatum ad membra ipſa. Probatur veritas diſtinctionis ex hypotheſi præcedẽtis articuli. Anima eſt communicatiua ſui in materia indiuiduo ꝓprio. ergo alimentũ in principio diſſimile, in fine eſt ſimile. ergo in medio eſt in potentia proxima ad finem, ſcilicet formam determinatam membrorum &c. Prima conſequẽtia probatur, quia aliter non communicata eſſet forma. Secunda vero, quia naturæ ordo habet, vt gradatim procedatur de potẽtia ad actũ, q̃d declaratur in his q̃ generantur. Et ſic habetur tota diſtinctio: ex prima enim conſequentia habetur ſecundus ſtatus alimenti, ex ſecũda vero primus.

Ar. præceed.

Lib. 7. de hiſt. animalium cap. 2. circa finem.

¶ Quo ad ſecundũ, concluſio eſt. Semen non reſoluitur ex alimento determinato iam ad membra. Probatur: quia aut ex determinato ad aliquam partẽ, aut ad omnia membra. Non ad aliquã partem, quia aut retinendo naturam illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia nõ eſſet ſemen generatiuum alicuius ſimilis illi parti. Probatur, quia eſſet in via corruptionis, & non genera

generationis reſpectu illius. Nec retinendo, quia ſic non eſſet aſſimilatiuum materiæ, niſi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra propter duo, tum quia ſemen eſſet paruum animal in actu: tum quia generatio non eſſet: niſi ſegregatio.

¶ Quo ad tertium concluſio reſponſiua quæſito eſt. Semen eſt ſuperfluũ alimentum. Probatur tripliciter. Primo, a priori, Semen eſt alimentum, vt eſt in potentia totum animal habens virtutẽ ab anima deriuatam. ergo eſt illud, quod generatur ex alimẽto antequàm conuertatur in ſubſtãtiam membrorum. ergo eſt ſuperfluum alimenti. Antecedẽs probatur per locum a diuiſione: & ideo in litera infertur, Relinquit. ergo &c. Oportet enim ſemen, aut eſſe alimentum conuerſum, aut conuertendũ de proximo in membra, ſeu ſubſtantiam aliti, excluſa fictione primæ deriuata ab aĩa aui, mediante patre. Et ſimiliter dicendũ eſt ad tertium. Nam affinitas non attenditur ſecundum naturam, ſed magis ſecundum deriuationem formæ.

AD 4^m dicendum, quòd verbum Auguſtini non eſt ſic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut ſeminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulenta eius ſubſtantia: ſed vtrunque fuit in Adam ſecundum originem. Nam & materia corporalis, quæ miniſtrata eſt a matre, quam vocat corpulentam ſubſtantiam, deriuatur originaliter ab Adam: & ſimiliter virtus actiua exiſtens in ſemine patris, quæ eſt huius hominis propinqua ratio ſeminalis. Sed Chriſtus dicitur fuiſſe in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiã, ſed non ſecundum ſeminalem rationẽ: quia materia corporis eius, quæ miniſtrata eſt a matre Virgine, deriuata eſt ab Adã: ſed virt^a actiua nõ eſt deriuata ab Adam, quia corpus eius non eſt formatũ per virtutem virilis ſeminis, ſed operatione Spiritus ſancti. Talis enim partus decebat eum, qui eſt ſuper omnia benedictus Deus in ſæcula. Amen.

opinionis ſuperius recitatæ. Secunda vero pars antecedentis, patet ex antedictis: conſequentiæ vero ſunt euidentes. Secũdo probatur ex conſonantia ad alia, quia ſcilicet ſic optime ſaluatur, quòd nutritiua deſeruit generatiuæ. Tertio ex ſigno ab Ariſtot. qm̃ animalia multo egentia nutrimento ſunt parui ſeminis &c.

¶ Et ſic finitur tam diuini operis præſumptuoſa expoſitio. Exigebat enim alterum Thomam, qui, quoniam nõ datus eſt adhuc, interim has meas imaginationes quicunque perceperit, rationes dictorũ examinet, & rationem, ſi recta eſt, ſequatur: ſinautẽ corrigat, & ex his vel excitatus proficiat. Ad laudem, & gloriam omnipotentis Dei & beatiſſimæ Virginis, ac diui Tho. Romæ anno ſalutis. 1507. Die 2. Maii. In conuentu ſanctæ Mariæ ſuper Mineruam, anno ætatis meæ. 39. Benedictus Deus, Amen.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. AA BB CC DD
EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR SS TT VV XX YY ZZ.

Omnes ſunt Quaterniones, præter ZZ qui eſt Duernio.

ROMAE,
Apud Iulium Accoltum. M. D. LXIX.

DIVI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI,

IN LIBRVM BEATI DIONYSII DE DIVINIS NOMINIBVS EXPOSITIO.

Hæc ſunt quæ in ſermone de Diuinis Nominibus continentur Capitula.

Quæ ſermonis intentio, & quæ de diuinis nominibus trádi-tio Cap. 1.
De vnita, & diſcreta theologia, & quæ eſt diuina vnitio, & diſcretio. Cap. 2.
Quæ orationis virtus, de beato Ierotheo, & de reuerentia, & tractatu theologico. Cap. 3.
De bono, lumine, & pulchro, amoxe, extaſi, & zelo, & quòd malum neque exiſtens, neque ex exiſtente, neque in exiſtentibus eſt. Cap. 4.
De exiſtente in quo & de exemplis. Cap. 5.
De Vita. Cap. 6.
De ſapientia, mente, ratione, veritate, & fide. Cap. 7.
De virtute, iuſtitia, ſaluatione, liberatione, in quo, & de in-æqualitate. Cap. 8.
De paruo, magno, eodem, altero, ſimili, diſſimili, ſtatione ſeſſione, motu, æqualitate. Cap. 9.
De omnipotente vetere dierum, in quo & de æuo, & de tem pore. Cap. 10.
De pace, & quid vult per ſe eſſe, quæ per ſe vita, quæ per ſe virtus, & quæ ita dicuntur. Cap. 11.
De ſancto ſanctorum, rege Regum, domino Dominorum, deo Deorum. Cap. 12.
De perfecto, & vno. Cap. 13.

AD INTELLECTVM librorũ beati Dionyſii conſiderandum eſt, q̃ ea quæ de Deo in ſacris ſcripturis dicuntur, artificialiter quadrifariam diuiſit. Nam in libro quodam qui apud nos non habetur, qui intitulatur de diuinis ypotipoſibus, i. caracteribus, ea de Deo tradidit quæ ad vnitatem diuinæ eſſentiæ, & diſtinctionem perſonarũ pertinent. Cuius vnitatis, & diſtinct̃onis ſufficiẽs ſimilitudo in rebus creatis nõ inuenitur, ſed hoc myſteriũ oẽm naturalis rõnis facultatẽ excedit. Quẽadmodo dicũtur de Deo in ſcripturis, quarũ aliqua ſimilitudo in creaturis inuenitur, dupliciter ſe habẽt. Nã hmõi ſimilitudo in quibuſdã quidẽ attenditur ſm aliquid quod a Deo in creaturas deriuat. Sicut a primo bono ſunt oĩa bona, & a primo viuo ſunt oĩa viuẽtia, & ſic de aliis ſimilibus. Et talia pertractat Dionyſius in libro de diuinis noĩbus, quẽ præ manibus habemus. In quibuſdã vero ſimilitudo attendit̃ ſm aliquid a creaturis in Deũ translatũ. Sicut Deus dicitur leo, petra, ſol, vel aliquid hmoi: ſic .n. Deus ſimbolice, vel methaphorice nominatur. Et de hmõi tractauit Dionyſius in quodã ſuo libro, quẽ de ſimbolica theologia intitulauit. Sed quia oĩs ſimilitudo creaturæ ad Deũ deficiẽs eſt, & hoc ipſum quod dicens eſt, oẽ id quod in creaturis inuenitur, excedit, quicquid in creaturis a nobis cognoſcit̃, a Deo remouet̃, ſm q̃ in creaturis eſt, vt ſic poſt oẽ illud quod intellectus noſter ex creaturis manuductus de Deo concipere poteſt, hoc ipſum q̃d Deus eſt remaneat occultũ, & ignotũ. Non ſolũ .n. Deus nõ eſt lapis aut ſol, qualia ſenſu appræhendũtur, ſed nec eſt talis vita, aut eſſentia qualis ab intellectu noſtro cõcipi põt, & ſic hoc ipſum quod Deus eſt cũ exceedat omne iſtud, q̃d a nobis appræhenditur, nobis remanet ignotũ. De hmõi aũt remotionibus quibus Deus remanet nobis ignotus, & occult⁹ feci-t aliũ librũ quẽ intitulauit de myſtica, i. occulta theologia. ¶ Eſt aũt conſiderandũ q̃ beatus Dionyſius in oĩbus libris ſuis obſcuro vtitur ſtilo. Quod quidẽ nõ ex imperitia fecit, ſed ex induſtria, vt ſacra, & diuina dogmata ab irriſione infidelium occultaret. Accidit etiam difficultas in prædictis libris ex multis. Primo quidẽ quia plerũq; vtitur ſtilo, & modo loquẽdi quo vtebant platonici, qui apud modernos eſt inconſuetus. Platonici .n. oĩa cõpoſita, vel materialia vo-

C

D

E

lentes reducere in principia ſimplicia, & abſtracta, poſuerũt ſpecies rerũ ſeparatas, dicentes q̃ eſt homo extra materiã, & ſic equus, & ſic de aliis ſpeciebus naturaliũ rerũ. Dicebãt ergo q̃ hic homo ſingularis ſenſibilis nõ eſt hocipſum quod eſt homo, ſed dicit̃ homo participatione illius hoĩs ſeparati. Vnde in hoc hoĩe ſenſibli inuenitur aliquid quod nõ pertinet ad ſpeciẽ humanitatis, ſicut materia indiuidualis, & alia hmõi. Sed in hoĩe ſeparato nihil eſt niſi q̃d ad ſpeciẽ humanitatis pertinet. Vnde hominẽ ſeparatũ appellauit per ſe hominẽ, ꝓpterhoc q̃ nihil habet niſi quod eſt humanitatis, & principaliter hoĩem inquantũ humanitas ad hoĩes ſenſibiles derivat̃ ab hoĩe ſeparato per modũ participationis. Sic etiã dici põt q̃ homo ſeparatus ſit ſuper hoĩes, & q̃ homo ſeparat⁹ ſit humanitas omniũ hominũ ſenſibiliũ inquantũ natura humana pure cõpetit homini ſeparato, & ab eo in hoĩes ſenſibiles deriuatur. Nec ſolum hmõi abſtractione Platonici conſiderabant circa vltimas ſpecies rerũ naturaliũ, ſed etiam circa maxime cõmunia, quæ ſunt, bonũ, vnũ & ens. Ponebant .n. vnũ primũ, quod eſt ipſa eſſentia bonitatis, & vnitatis & eſſe, quod dicimus Deũ, & q̃ oĩa alia dicũtur bona, vel vna vel entia per deriuationẽ ab illo primo. Vnde illud primũ noiabant ipſum bonũ, vel per ſe bonũ, vel principale bonũ, vel ſuperbonũ, vel etiã bonitatẽ omniũ bonorũ, ſeu etiã bonitatẽ, aut eſſentiam, & ſubſtantiã, eo modo quo de homine ſeparato expoſitum eſt. ¶ Hæc igitur Platonicorũ ratio fidei nõ conſonat, nec veritati, quantũ ad hoc q̃ continet de ſpeciebus naturalibus ſeparatis, ſed quantũ ad id quod dicebant de primo rerũ principio, veriſſima eſt eorũ opinio, & fidei chriſtianæ conſona. Vnde Dionyſius Deũ nominat quandoquẽ ipſum quidẽ bonũ, aut ſuperbonum, aut principale bonũ, aut bonitatẽ oĩs boni. Et ſiũ nominat ipſum ſuperuitã, ſuperſubſtantiã, & ipſam deitatẽ thearchicã, i. principalem deitatẽ, quia etiã in quibuſdã creaturis recipit̃ nomen deitatis ſm quandã participationẽ. ¶ Secunda autẽ difficultas accidit in dictis eius, quia plerũque rõnibus efficacibus vtit̃ ad propoſitũ oſtendendum, & multoties paucis verbis, vel etiam vno verbo eas implicat. ¶ Tertia, quia multoties vtitur quadam multiplicatione verborum, quæ licet ſuperflua videantur, tamen diligenter conſiderantibus magnam ſententiæ profunditatem continere inueniuntur.

SVPER CAPVT PRIMVM

LECTIO PRIMA.

IN Hoc igitur libro, qui de diuinis nominibus inscribitur, more eorũ qui artificiose sciẽtias tradiderũt, primo præmittit quædã necessaria ad sequentẽ cõsiderationẽ. Secũdo incipit prosequi principale intentũ, in 3. capit. qđ incipit. ibi. {Et primã si videtur &c.} Circa primũ duo facit. Primo ostendit rõnẽ diuinorũ nominũ. Secũdo ostẽdit q̃ nõia de quib⁹ in hoc libro tractãt sunt cõmunia toti trinitati, & hoc secũdo cap. qđ incipit. ibi. {Thearchicã totã esse tiã.} Circa primũ duo facit. Primo cõtinuat se ad præcedẽtẽ librũ, vbi alloquẽs beatum Thimotheum dicit, q̃ {post theos ypotiposes}. i. diuinas distinctiones q̃b⁹ pſonæ in trinitate ad inuicẽ distinguunt, trãsibit {ad reseration ẽ}. i. manifestationẽ {diuinorũ nominũ} ẽm suã possibilitatẽ. Perfecte. n. ea exponere supra hominẽ esse videt. Secundo. ibi. {Esto autem & nũc &c. Incipit præmittere quædã necessaria ad sequens opus. } Præmittit aũt duo. Primo quidẽ modũ predẽdi in hoc opere, hoc. n. necessariũ ẽ præscire in quolibet doctrina. Secũdo ostẽdit rõnẽ diuinorũ noĩum, de q̃bus in hoc libro intẽdit. ibi. {Has sequẽtes thearchicas. } Et hæc duo satis exprimũtur i titulo huius capituli, qui hic habet, {Quæ sermonis intentio, } q̃m ad primũ, {& quæ de diuinis noib⁹ traditio, } q̃ tũ ad secũdũ. Circa primũ duo facit. Primo ostẽdit ex q̃bus ꝓcedẽdũ sit in hoc ope. Secundo {sunt tradẽda. ibi. {Igr vni, nõ est audẽdũ &c. Primo duo facit primo ostẽdit ex quib⁹ sit, ꝓcedendũ in hoc ope, q̃a nõ est initendẽdũ rõni humãæ, sed reuelatiõi diuinæ. accipiẽs hoc ab apl̃o q̃ dicit 1. Cor. 2 Non in psuasibilib⁹ humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spũs spũalib⁹ &c. Et hoc est qđ dicit. {Esto aũt}. i. sit {&}. i. etiã {nũc lex elogorũ}. i. quæ in scis scripturis traditẽ, {prædiffinita}. i. prædeterminata, a nobis, sicut olim fuit ab Apl̃o, q̃ quidẽ lex est {nos asseuerare}. i. astruere, vel manifestare, {veritatẽ dictorũ de Deo, non in persuabilibus humanæ sapiẽtiæ verbis}. i. nõ initẽtes sicut principalib⁹ mediis ad ꝓbãdũ ꝓpositũ principiis humanæ sapiẽtiæ, quæ ẽm naturalẽ rõnẽ procedit, sed in demõstratiõe virtutis theologorũ}. i. eorũ qui scripturã canonicã tradiderũt. ſ. aplorum, & prophet. {virtutis}, dico, {motę a spiritu}. ſ. ſcto. Innitit ẽ. n. in sua doctrina Dionysius auctoritati sacræ scripturæ, q̃ robur habet, & virtutẽ, ẽm q̃ apostoli, & prophetæ moti sunt ad loquendũ a spiritu sancto eis reuelãte, & in eis loquẽte. Secũdo inducit prędictæ legis rõnẽ. ibi. {Secũdũ quã, & ineffabilib⁹ & ignotis, ineffabiliter & ignore cõiungimur. } Et virtus sue rõis talis ẽ. In illis doctrinis principiis humanæ sapientiæ inniti possum⁹ in quib⁹ ea traduntur quæ horibus cognoscibilia sunt, & accibilia, & ab his qui habent doctrinã illã, & cognosci, & dici possunt. Sed in doctrina fidei proponunt quædã hoi ignota, & indicibilia, quibus habẽtes fidẽ inherent in cognoscẽdo, aut perfectẽ, verbo explicãdo, licet certius eis inhæreãt, & altior sit hmõi inhesio, quãm aliqua cognitio naturalis. In doctrina igit fidei nõ possumus inniti principiis humanæ sapiẽtiæ. Et hoc est qđ dicit. {Secundũ quã}. ſ. virtutẽ reuelatiõis procedẽtis a spiritu sancto in apl̃os, & ꝓpheras, nos per fidẽ { coniungimur ineffabilib⁹, & ignotis} & veritati diuinæ, quæ excedit oẽm humanã locutionẽ & cognitionẽ. Nec fides sic coniũgit eis, vt faciat ea ab hoĩe credẽte cognoscere, & loqui sicut sunt, hoc. n. esset apertæ visionis, sed cõiungit {ineffabiliter & ignote. } Videmus. n. nũc per speculũ, vt dicit. 1. Cor. 13. Et ne aliquis hanc coniũctionẽ despiceret, ꝓ sui imꝑfectionẽ, subiungit, {ẽm meliorẽ vnionẽ nostræ rõnalis, & intellectualis virtutis & opationis}. i. supra virtutẽ, & opationẽ nostræ rõnis, & intellect⁹, vt ponatur genitiuus pro ablatiuo, more græcorũ. Altioribus. n. per fidẽ coniũgimur q̃ sint ea ad quæ rõ naturalis pertingit, & certius adheremus, quãto certior est diuina reuelatio quã humana cognitio. Dicit aũt {rõnalis & intellectualis, } quia eorũ quæ naturaliter cognoscimus, quędã per se a nobis conspiciuntur absque aliqua inuestigatione, & eorũ proprie est intellectus. Quædã vero cognoscunt per inquisitionẽ, & horũ est rõ. Dicit aũt {opationis, & virtutis} q̃a multa cognoscimus virtute, quæ actu nõ speculamur. Deinde cũ dicit. {Igit vniuersaliter &c. } ostẽdit quæ sũt tradẽda in hac doctrina. Et primo ponit ꝓpositũ. Secũ manifestat ipsũ. ibi. {Nã supsubstãtia le &c. } Propositũ aũt cõcludit ex præmissis. Hoc. n. & in scientiis humanis obseruat, q̃ principia & cõclusiões sũt ex eodẽ genere. Si igit principia ex quib⁹ ꝓcedit hæc doctrina, sunt ea quæ ꝓ reuelationẽ spũsancti sũt accepta, & in sacris scripturis habentur, hoc est ergo qđ concludit, q̃ nullo mõ aliqs debet audere { dicere, } ore. {nec ẽt cogitare aliqđ de occulta deitate supsubstãtiali, } q̃ quæ est sup oẽm substãtiã, & per hoc est occulta nõ bis, quibus creatæ substantiæ sunt ꝓportionatę ad cognoscendum, & per conseqũs ad loquẽdũ {ꝓter ea quæ nobis diuinitus ex sãctis eloquiis sunt expressa}. i. {ex primunt per sancta eloquia. } Signanter aũt non dicit in sanctis eloquiis, sed {ex sanctis eloquiis. } Quia quæcumq; ex his quæ continent in sacra scriptura elici possunt, nõ sũt aliena ab hac doctrina, licet ipsa et in sacra nõ cõtineãtur scriptura. Deinde cũ dicit. {Nã supsubstãtialẽ &c. } Inducit rõnẽ ad manifestãdũ ꝓpositũ. Et primo ponit rõnẽ. Secũdo, ꝓbat quidẽ quæ in rõne supponit. ibi. {Etenĩ si aliquid cõuenit &c. } Virtus ergo suæ rõnis talis est. De eo qđ ab aliquo solo scit, nullꝰ põt cogitare, vel loqui, nisi q̃tũ ab alio manifestat. Soli aũt Deo conuenit ꝑfecte cognoscere seipsũ ẽm id qđ est. Nullꝰ igit põt vere loq de Deo, vel cogitare nisi qtũ a Deo reuelat. Quæ qdem diuina reuelatio in scripturis sacris cõtinet. Et hoc est qđ dicit, q̃ {cõuenit ipsi}. ſ. Deo {ſcit, } attribuere {supersubstantialẽ scientiã ignorantiæ supsubstantialitatis}. i. supersubstantialitatis diuinæ ignorãtiæ. {Quæ} quidẽ supsubstantialitas nõ ignorata est ꝓ aliquẽ suũ defectũ, sed ꝓ suũ excessũ, q.a. ſ. {ẽ sup rõnẽ & intellectũ, } creatũ, & sup ipsã supsubstantiã} creatã, quæ est obiectũ cõmẽsuratũ intellectui creato, sicut esse tia creata e proportionata scitiæ creatæ. Et iõ sicut esse tia diuina ẽ supsubstãtialis, ita & ei⁹ scitia supsubstãtialẽ dixit. Sp. n. oportet obiectũ cognitiuę virtutis virtuti cognoscẽti ꝓportionarũ esse. Nẽ trõio simus { Dei ignorãtia cõstituti subiũgit, nos dico {cõuenit} rõnẽ {respicientes} ꝓ spũalẽ cõtẽplationẽ, {ad supius}. i. ad id qđ supra nos est. ſ. Deũ, {q̃tũ radi⁹ thearchicorũ eloquorũ seipsũ imittit} idest, se expãdit, {ad supiores splẽdores}. i. ad veritates intelligibiles diuinorũ. Veritas. n. sacræ scripturæ est quoddã lumẽ ꝓ modũ radii deriuatũ a prima veritate, qđ qdẽ lumẽ nõ se extẽdit ad hoc qđ ꝓ ipsũ possum⁹ videre Dei essentiã, aut cognoscere oia quæ Deꝰ seipso cognoscit, aut ãgeli, aut beati ei⁹ essentiã vidẽtes, sed vsq; ad aliqđ certũ terminũ, vel mẽsurã intelligibilia diuinorũ lumine sacræ scripturę manifestanť. Et {sic dũ nos nõ plus extẽdim⁹ ad agnoscẽdũ diuina quãm lumẽ sacræ scripturæ se extẽdit, } simus. } ꝓ hoc {cõstricti, quasi certis limitib⁹ coarctati, circa diuina, } quadã {rẽperatia & sciẽtare. Sãctitate qdẽ, dũ sacræ scripturæ veritatẽ mũdã ab omni errore cõseruam⁹. Tẽpãtia vero, dũ ad eas nõ magis nos ingerimus, q̃ nobis est datũ. Deide cũ dicit. {Etenĩ si aliqđ &c. } manifestat quæ supposuerat i hac rõne. Et primo qdẽ ꝓ Deus soli sibi sit notus, nobis aũt occultus. Secũdo manifestat modũ quo diuina cognitio nobis cõmunicaẽ. ibi. {Non tñ incõmunicabile ẽ. } Primum ostẽdit dupl̃r. Primo qdẽ rõnib⁹. Secũ auctoritatib⁹. ibi. {Etens sicut ipsa q̃ se &c. } Ponit aũt primo duas rões. Quarũ prima talis ẽ.

Diuina

BEATI DIONYSII
DE DIVINIS NOMINIBVS
LIBER.

CAPVT PRIMVM.

Quæ sermonis intentio, & quæ de Diuinis nominibus traditio. Compresbytero Timothæo Dionysius presbyter.

LECTIO PRIMA.

NVNC autẽ o beate post theologicas ypothiposes, ad diuinorũ nominum reserationẽ, sicut est possibile trãsibo. Esto aũt & nunc a nobis eloquiorũ lex prædeffinita, ueritatẽ de deo deorũ nos asseuerare, nõ in persuasibilibus humanę sapientię uerbis, sed in demõstratione a spiritu uirtutis motę theologorũ. Secũdum quã & ineffabilibus & ignotis, ineffabiliter & ignote coniũgimur secũdũ melioręm nostræ rationabilis & intellectualis uirtutis & operationis unionẽ. Igitur uniuersaliter nõ est audendũ dicere aliquid nec etiã cogitare de supersubstantiali occulta deitate præter ea que diuinitus nobis exsãctis eloquiis sunt expressa. Nam supersubstantialẽ scientiã ignoratiæ supersubstantialitatis quæ est super rationẽ & intellectũ & subſtantiã ipsã, ipsi attribuere bis, quibus creatæ subſtantiæ sunt ꝓportionatę ad cognoscendum, & per conseqũs ad loquẽdũ {ꝓter ea quæ nobis diuinitus ex sãctis eloquiis sunt expressa}. i. {ex primunt per sancta eloquia. } Signanter aũt non dicit in sanctis eloquiis, sed {ex sanctis eloquiis. } Quia quæcumq; ex his quæ continent in sacra scriptura elici possunt, nõ sũt aliena ab hac doctrina, licet ipsa et in sacra nõ cõtineãtur scriptura. Deinde cũ dicit. {Nã supsubstãtialẽ &c. } Inducit rõnẽ ad manifestãdũ ꝓpositũ. Et primo ponit rõnẽ. Secũdo, ꝓbat quidẽ quæ in rõne supponit. ibi. {Etenĩ si aliquid cõuenit &c. } Virtus ergo suæ rõnis talis est. De eo qđ ab aliquo solo scit, nullꝰ põt cogitare, vel loqui, nisi q̃tũ ab alio manifestat. Soli aũt Deo conuenit ꝑfecte cognoscere seipsũ ẽm id qđ est. Nullꝰ igit põt vere loq de Deo, vel cogitare nisi qtũ a Deo reuelat. Quæ qdem diuina reuelatio in scripturis sacris cõtinet. Et hoc est qđ dicit, q̃ {cõuenit ipsi}. ſ. Deo {ſcit, } attribuere {supersubstantialẽ scientiã ignorantiæ supsubstantialitatis}. i. supersubstantialitatis diuinæ ignorãtiæ. {Quæ} quidẽ supsubstantialitas nõ ignorata est ꝓ aliquẽ suũ defectũ, sed ꝓ suũ excessũ, q.a. ſ. {ẽ sup rõnẽ & intellectũ, } creatũ, & sup ipsã supsubstantiã} creatã, quæ est obiectũ cõmẽsuratũ intellectui creato, sicut esse tia creata e proportionata scitiæ creatæ. Et iõ sicut esse tia diuina ẽ supsubstãtialis, ita & ei⁹ scitia supsubstãtialẽ dixit. Sp. n. oportet obiectũ cognitiuę virtutis virtuti cognoscẽti ꝓportionarũ esse. Nẽ trõio simus { Dei ignorãtia cõstituti subiũgit, nos dico {cõuenit} rõnẽ {respicientes} ꝓ spũalẽ cõtẽplationẽ, {ad supius}. i. ad id qđ supra nos est. ſ. Deũ, {q̃tũ radi⁹ thearchicorũ eloquorũ seipsũ imittit} idest, se expãdit, {ad supiores splẽdores}. i. ad veritates intelligibiles diuinorũ. Veritas. n. sacræ scripturæ est quoddã lumẽ ꝓ modũ radii deriuatũ a prima veritate, qđ qdẽ lumẽ nõ se extẽdit ad hoc qđ ꝓ ipsũ possum⁹ videre Dei essentiã, aut cognoscere oia quæ Deꝰ seipso cognoscit, aut ãgeli, aut beati ei⁹ essentiã vidẽtes, sed vsq; ad aliqđ certũ terminũ, vel mẽsurã intelligibilia diuinorũ lumine sacræ scripturę manifestanť. Et {sic dũ nos nõ plus extẽdim⁹ ad agnoscẽdũ diuina quãm lumẽ sacræ scripturæ se extẽdit, } simus. } ꝓ hoc {cõstricti, quasi certis limitib⁹ coarctati, circa diuina, } quadã {rẽperatia & sciẽtare. Sãctitate qdẽ, dũ sacræ scripturæ veritatẽ mũdã ab omni errore cõseruam⁹. Tẽpãtia vero, dũ ad eas nõ magis nos ingerimus, q̃ nobis est datũ. Deide cũ dicit. {Etenĩ si aliqđ &c. } manifestat quæ supposuerat i hac rõne. Et primo qdẽ ꝓ Deus soli sibi sit notus, nobis aũt occultus. Secũdo manifestat modũ quo diuina cognitio nobis cõmunicaẽ. ibi. {Non tñ incõmunicabile ẽ. } Primum ostẽdit dupl̃r. Primo qdẽ rõnib⁹. Secũ auctoritatib⁹. ibi. {Etens sicut ipsa q̃ se &c. } Ponit aũt primo duas rões. Quarũ prima talis ẽ.

Diuina

Diuina reuelans a Deo ẽm proportionẽ eorũ quibus reuelant. Sed cognoscere o infinitũ est supra proportionẽ intellectus finiti. Non ergo hoc ipsum quod Deus est ex diuina reuelatione a quocumque cognoscitur. Et hoc est quod dicit, quædam {diuine reuelantur a Deo & inspiciuntur} a nobis {ẽm proportionẽ mentiũ vniuscuiusq;. Et hoc dico, {si conuenit aliquid credere theologiæ} idest, sacræ scripture, {omni sapienti & verissime. } Dicit enim Mat. 25. Dedit vnicuique secundum propriam virtutẽ. Et notandum quòd ponit duo ex quibus habetur q̃ sacræ scripturæ sit maxime credendum. Quòd enim alicui non credatur, ex duobus contingit, aut quia est, vel reputatur ignorans, aut quia est vel reputatur mẽdax. Vnde cum sacra scriptura sit omnisapiens & verissima, quia reuelata & tradita a Deo qui est veritas, & omnia sciens, maxime sacræ scripturæ est credendũ. Et hoc dico, {thearchica {i. diuina {bonitate} segregata, {a mensuratis, } idest, a finitis, {immensuratione, } idest, infinitate diuinæ essentiæ. Non quidem vt nullo modo cognoscatur, sed vt non cõprehendatur. Et propter hoc addit, {sicut incomprehensibilem. } Nam a beatis quidem mente attingitur diuina essentia non autem comprehenditur. Et hoc quidem facit Deus {in iustitia salutari. } In hoc enim ratio distributiuæ iustitiæ consistit, q̃ deitur vnicuiq; secundum suam conditionem. Et sicut per ordinem distributiuæ iustitiæ constituẽ a principe ciuitatis saluatur totus ordo politicus, ita per hunc ordinem iustitiæ saluatur a Deo totus ordo vniuersi. Hoc enim subtracto, omnia confusa remanerent. Et hoc quidem facit, {vt decet Deum, Eum enim decet sua bonitate saluare quæ condidit. Secundam rationem ponit ibi. {Sicut. n. incomprehensibilia &c. } Quæ talis est. Superior gradus entium cõprehendi nõ potest per inferiorem, sicut intelligibilia per materialia, nec simplicia per composita, nec incorporea per corporalia. Sed Deus est super omnem ordinẽ existentiũ, ergo per nihil existentium comprehendi potest. Et hoc est quod dicit. {Sicut. n. intelligibilia sunt incomprehensibilia & incontemplabilia. } idest, imperscrutabilia, {& simplicia & infigurabilia} per ea quæ sunt in compositione & figura, } idest, quæ sunt composita & figurata. Non, n. est figura nisi compositorum, & sicut {carentia} seu priuatio est {intangibilis & infigurabilis, } & sicut {incorporabilia} quæ carent forma. & sunt intangibilia & infigurabilia, vt intelligamus poni abstractum pro concreto, {sunt incomprehensibilia & incontemplabilia, } licet formatis secundum figuras corporum} idest, ipsis corporibus. Sic inquã, hoc est {secundum eandem rationem veritatis superponitur vnitas, } idest Deus qui est ipsa vnitas, quasi existens vnus per suam essentiam, {quæ est supersubstantialis supponitur substantiis, & quę est super mentem superponitur mentibus}. i. intellectualibus spiritibus, & ipsum bonum, } scilicet Deus {quod est super deliberationẽ {idest, super omnẽ rationem, } est indeliberabile omnibus deliberationibus, } idest, non inuestigabile aliqua ratione creata, {& quod est super verbum, } idest super oẽm locutionem creaturæ {est ineffabile } idest indicibile, {omni verbo } creato. Vbi quatuor tetigit, }. ſ. {substantias } quæ sunt obiecta cognitionis, {mentem}. i. intellectum simplicem, {& deliberationem}. i. rationeinquirentem, quæ pertinent ad virtutes cognoscitiuas, {& verbum} quod pertinet ad manifestationem cognitionis. Ponit autẽ hæc quatuor, quia non solum intendit ostendere quòd Deus non possit per aliquam virtutem cognoscitiuã comprehendi, aũt locutione perfectẽ manifestari, sed ꝓ neque per aliquod obiectum creatum, vel per quamcumque similitudinem creatam. Vnde & in exemplis quę ponit, non dicit ꝓ intelligibilia sint incomprehensibilia sensibus, sed sensibilibus, quia per sensibilia intelligibilia comprehendi non possunt. Et eadem ratio est de aliis. Et attendendũ est, ꝓ nõ solum dixit, ꝓ intelligibilia sint incomprehensibilia sensibilibus, sed etiam incontemplabilia, quia per ea quæ sunt inferioris ordinis non solum comprehendi non possunt ea quæ sunt superioris, sed neque contemplari. Tunc enim per aliud contemplamur, cum per vnum possumus essentiam illius videre, vt sciamus de eo quid est. Comprehenditur autem illius essentia cum ita ꝑfecte cognoscitur sicut cognoscibilis est. Qui enim cõclusionem demonstrabilem medio probabili cognoscit, & q̃ eam aliqualiter contemplet, non tamen eã comprehendit, quia non pertingit ad perfectum modum suæ cognitionis. Sic igitur Deus incomprehensibilis quidem est omni intellectui creato, quia est super omnem mentem & rationem, vtpote plus habens de claritate veritatis in sua essentia, quod ad eius cognoscibiliratem pertinet, quàm aliquod creatũ de virtute ad cognoscendum. Vnde nulla creatura potest pertingere ad perfectũ modum cognitionis ipsius, quem nominauit supersubstantialẽ scientiam, & hoc esset eum comprehẽdere. Potest tamen intellectus creatus eius essentiam contemplari aliquo modo attingendo, non tamen per aliqua obiecta, vel species vel quascumque similitudines creatas, quia nullum horum potest manuducere in diuinam essentiam, multo minus quàm a sensibilib⁹ intelligibilia, & his quæ in compositione sunt & figura, simplicia & infigurabilia, & formatis secundũ corporũ figuras incorporaliũ intangibile, & infigurabile formæ carentia, secundũ eandẽ veritatis rationem superponit substantiis quæ est supersubstantialis, & mentibus quæ est super mentẽ vnitas, & omnibus deliberationib⁹ est indeliberabile quod ẽ super deliberationẽ, & ineffabile verbo omni qđ est super verbũ bonũ, vnitas vnificãs oẽm vnitatem, & supersubstantialis substantia, multo minus quàm corpus in incorpoream essentiam. Sic igitur, ẽm rationẽ Dionysii oportet dicere q̃ Deus & incõprehensibilis est omni intellectui, & incontẽplabilis nobis in sua essentia quàmdiu nostra cognitio alligata est rebus creatis, vtpote nobis cõnaturalibus, & hoc est in statu viæ. Et quia Deũ vnitatem vocauerat, ꝓ aliquis credat, quòd sit vnitas formaliter rebus inhærens, quasi in ipsis rebus participata, ad hoc excludendum subiungit, {vnitas, } scilicet per se subsistẽs, vnificans oẽm vnitatem}. i. diffundens vnitatem in omnib⁹ quę quocumque modo vnitate participant. Deinde quia Deũ nominauerat vnitatẽ supersubstantialem, & bonum super mentem, posset aliquis credere q̃ Deus nullo modo posset dici substãtia aut mẽs, aut aliquid hmõi, & ideo ad hoc excludendũ, subdit, q̃ Deus est quidem substantia, sed supersubstantialis. Ad cuius euidentiã considerandũ est, q̃ poia cum sint a nobis imposita, sic significãt ẽm q̃ res in cognitionẽ nostram cadunt. Cum igitur hoc ipsum quod Deus est, sit supra cognitionem nostram, vt ostensum est. Cognitio aũt nostræ cõmensuratur rebus creatis, sed nomina a nobis imposita nõ sic significant ẽm q̃ congruit diuinæ excellentiæ, sed secundum q̃ conuenit existentiæ rerum creatarum, esse, aũt rerum creatarum deductum est ab esse diuino ẽm quandam deficientem assimilationẽ. Sic igit ẽm q̃ qualitercũque similitudo est rerũ creatarũ ad Deũ, nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, nõ qdem sic sicut de creaturis, sed per quendam excessum, & hoc significãt qđ dicit, q̃ Deus est {supersubstantialis substantia, } & similiter quòd subdit q̃ est {intellectus non intelligibilis} idest non quales sunt intellectus qui intelliguntur a nobis, {&} est {verbum nõ non dicibile, } idest, non qualia sunt verba quæ a nobis dicuntur, Sicut aũt nomina a nobis imposita de Deo dici possunt, ẽm q̃ aliqualis similitudo est creaturarum ad Deũ, ita ẽm q̃ creaturæ deficiunt a repræsentatione Dei, nomina a nobis imposita a Deo remoueri possunt, & opposita eorum prædicari. Vnde subdit q̃ Deꝰ sic dicitur ratio q̃ põt dici { & irrationabilitas. } Et sic dicitur intellectus q̃ põt dici {non intelligibilitas. Et sic dicit verbũ q̃ põt dici {inominabilitas. } Non quidem ꝓ hoc q̃ hęc ei deficiant, sed quia { ẽm nihil existentium est existens}. i. non exsistit ẽm modũ alicuius rei existentis, {& } ipse {quidẽ est causa existendi omnib⁹} transfundens in oia aliqualiter suã similitudinẽ, vt sic ex noibus creatorũ nominari possit. { Ipsum aũt est non existens, non quasi deficiens ab essendo, sed {sicut supra omnẽ substantiã existens, & } est innominabilis, {sic vt ipsum de seipso ꝓprie, & scienter enunciet, } idest, ẽm proprietatẽ sui esse, & ẽm perfectã suiipsius scitiã, quomodo nullus eũ enũciare potest. Ex iã dictis principalem conclusionẽ infert, cũ subdit. {De hac igit, } quod est supra expositum. {Etenĩ sicut ipsa, } vsq;. ibi. {nõ tñ incõmunicabile est &c. } Deinde cũ subdit. {Etenim sicut ipsa &c, } quod supra rationibus ostenderat, ostendit auctoritate cũ dicit, q̃ {ipsa} deitas {de seipsa in sacris eloquiis traditi sicut decet bonã}. i. bonitatẽ ei⁹ vt veritatẽ. ſ. de seipsa tradat, hoc inquã traditit q̃ {omnibus existentibus scientia, & contẽplatio ipsius est inuia. }. i. nullus ad eã accedere põt, nõ quidẽ qualicũq; scitia, vel contẽplatione, sed quæ qdẽ est scit, vel contẽplat de ea quicquid est, qua scientia cõprehenditur substantiæ ipsius, { Et hæc qdem } scientia, vel cõtẽplatio ea ratione est inuia, quia {est ab omnibus segregata supersubstantialiter, } idest, ẽm sit persubstantialẽ deitatis excessum. Et. n. soli cõpetit de se cognoscere quicquid est. Et hoc præcipue videtur sumptum ex hoc quòd

dicitur Exodi.33. Non videbit me homo & viuet. Et 1. Thimo. vltimo. Lucem habitat inaccessibilem, quam nullus &c. { Et multos theologorū inuenies laudauisse ipsam non solū sicut inuisibilē, & incomprehensibilem, sed etiam sicut inscrutabilem, & non inuestigabilem, ſm illud. Iob. 11. Forsitā vestigia &c. & Rom. 11. Quam incōprehensibilia sūt iudicia eius, & inuesti gabiles viæ eiº. Et qua re dicatur non inuestigabilis cōsequēter exponit, {sicut non existente vllo vestigio eorū qui transierūt ad occultā infinitatē ipsiº }. Superfluit .n. ibi vna negatio. Et loquitur secundum proprietatem vocabuli. Nam in uestigare proprie est per vestigia alicuius euntis per viā ad viæ terminum deduci. Sic igitur deitas inuestigari posset, si aliqui accedentes ad cognitionē ipsius aliqua documēta quasi vestigia quædā nobis reliquisēt, etiā per quæ ad videndum Deum accedere possemus. Sed hoc nō est, Vel quia nulli trāsierunt in ipsam, si referatur ad visionē cōprehensiuā, Vel quia illi qui transierunt ad videndum Dēū per essentiā, sicut beati oēs, non potuerunt nobis exprimere ipsam diuinam essentiā. Vnde & Paulus raptus ad tertium cælum, dicit se audiuisse archana verba quæ non licet homini loqui. 2. Cor. 12. Sic igitur triplicē modum cognitionis excludit. Primo quidem illum quo aliquid per se ipsum videtur. Et hoc cū dicit {deitatem inuisibilem. } Secundo modum quo aliquid cognoscitur per inquisitionem rationis. Et hoc cū dicit eā {inscrutabilem.} Scrutari enim inquisitionē importat. Tertio modum quo aliquid cognoscitur ab alio addiscendo. Per hoc q dicit non {inuestigabilem.} Deinde cum dicit. {Non tñ incommunicabile est &c. } manifestat quomodo occulte deitatis cognitio aliis communicat. Esset .n. contra rationem bonitatis diuinæ si cognitionem suam sic sibi retineret, q nulli alteri pænitus cōmunicaret, cum de ratione boni sit q se aliis cōmunicet. Et ideo dicit q licet supersubstantialis Dei scientia soli Deo attribuenda sit, tamen cum Deus sit ipsū bonum, non potest esse q non cōmunicetur alicui existentiū. Nec tamen ita communicatur eius cognitio aliis sicut ipse seipsum cognoscit. {Sed } ipse {collocans } ideſt, firmiter conseruans. {singulariter in seipso supersubstantialem radium, } ideſt, supersubstantialem veritatis suæ cognitionē sibi soli reseruans, {super apparet } q. d. sursum apparet, {benigne, } quasi non ex necessitate sed ex gratia, {proportionabilibus illuminationibus } ideſt ſm proportiona biles illuminationes, {vniuscuiusque existentium, } q. d. suæ bonitatis ratio hoc habet, vt reseruato sibi quodam cognitionis modo qui sibi est singularis, communicet inferioribus ex sua gratia aliquem modum cognitionis ſm suas illuminationes quæ sunt secundum proportionē vniuscuiusque. Et non solū superapparet, & illuminat, sed etiam hoc ipsum quòd inferiores mentes illuminatæ, vtētes dato lumine ad ipsū cognoscēdū accedunt, ab ipso est. Et hoc est qđ subdit, q {extendit sanctas mentes ad contēplationem ipsiº possibilem } eis, quia sicut supra dictū est, aliquo modo est oibus cōtēplabilis. Et quia qui contemplantur ipsum quodā modo vnum cum ipso efficiuntur, secundū q intellectus in actu est quodam modo intellectum esse in actu, & per consequens ei assimilantur, vtpote ab ipso informati, subdit, {& cōmunionem & assimilationē. } Cōsequenter autem ostendit conditiones sanctarum mentium quæ in Deum extenduntur. Quarum prima est, q secundum q est eis licitum ex concessione diuina, & secundū q decet eas ex conditione propria, se ad ipsum ingerunt. Vnde subdit, {quæ } scilicet mentes, {ipsū } .i. Deo {se immittunt sicut fas est, & vt decet sanctos. } Ita .s. q {neque ad superius } aliquid ex superbia præsumunt } scilicet super id quam quod est eis {datum conuenienter ſm dei apparitionem, {& } quodammodo {configurati ad sanctas enunciationes hymnorū } .i. diuinarum laudū quæ traduntur in scripturis per diuina nomina, inquantum. Deorum fide informamur. Illuminati, inquam, & figurati ad hoc .s. q per huiusmodi hymnos, videmus, ſm nostram mēsurā {thearchica } .i. diuina {lumina nobis data, & ad hoc q {laudamus principiū totiº sanctę apparitionis luminis } spiritualis, qđ quidem principiū, nō solū spuale lumen tradit mentibus, sed vniuersaliter { bonū sicut ipsum } principiū { de seipso, tradit in sacris eloquiis, {in Psalmo tertio manū tuā, oia im plebuntur bonitate. Et Mat. 7. dicit. Pater vester de cælis dabit spiritum bonū petentibus se. Est igit sensus præmissorū, q desistimus a persecutatione diuinorū ſm rationē nostrā, sed inheremus sacræ scripturæ in qua tradunt nobis nomina diuina, per quæ manifestat nobis Deus esse bonorū principiū. Per diuina igitur nomina quæ nobis in sacris scripturis traduntur duo cognoscimus. f. diffusionē sancti luminis, & cuiuscunq; bonitatis, seu pfectionis, & ipsū principiū huius diffusionis, vtpote cū dicimus Deū viuentē, cognoscimus diffusionē vitæ in creaturis, & principiū huius diffusionis esse Deū. Et hoc quidē principiū non cognoscimus, per diuina noīa sicuti est, hoc .n. est indicibile, & inscrutabile, sed cognoscimus eū vt principiū & causā. Et ad manifestandū huius principii rationē, primo ponit quædā quæ pertinēt ad vniuersalem rōnem principii, {scilicet dicit, {Sicut quod est } oium causa, & principiū, } vt causa referat ad rationē, quæ est prima causārū, & principiū, ad causam agentem, a qua incipit operatio, & motus. Consequenter aūt ponit quæ pertinent ad rationem principii respectu determinatorum effectuum. Et primo quantū ad institutionē rerū, cum dicitur {& substātia & vita, } quia scilicet, per hoc principiū existunt oia existentia, & viuunt oia viuentia. Deinde quantū ad melioratione rerum in spiritualibº. Quę quidem ſm tria attenditur .i. ſm purgationē, illuminationē, & perfectionem. Hæc aūt tria ab angelis quidē complentur ſm intellectum tantū. Qui quidē purgant, nesciētiā removendo, illuminant intellectū, auxilium præbendo ad cognoscendum veritatē, perficiunt aūt dum ad cognitionē veritatis perducūt. Perfectio .s. rei cōsistit in hoc q pertingat ad fiīē. Vnde in 7. cap. Angelicæ hier. archie dicitur, q purgatio, illuminatio, pfectio, est diuinæ scientiæ assumptio. Sed ad Deū pertinet non solū intellectū, sed etiā voluntatē mutare in melius. Et quantū ad hoc, loquitur hic de purgatione, illuminatione, & perfectione, Ponit aūt quinq; ad purgationem pertinētia. Cum .n. peccatū quo inquinatur voluntas contingat ex hoc q homo propter bonū temporale ab incōmutabili bono auertitur, primū in purgatione voluntatis est q voluntas ad bonū incōmutabile reducatur. Et quantū ad hoc dicit. q diuinitas est {reuocatio, & resurrectio decidentiū ab ipsa, } scilicet per peccatū. Et ponit reuocationē, & resurrectionem, quia nō solum attrahit nos, quod est reuocare, sed etiam dat vires vt reuocari sigamus. Secundum aūt est, q ex hoc q placet voluntati humanę Deus, dereliquat illud cōmutabile bonum propter quod a Deo recessit. Et quantū ad hoc dicit q Deus est {reuocatio & reformatio eorum quæ sunt prolapsa ad corruptionē deiformis }. i. diuinæ similitudinis in nobis, hoc aūt est peccatū. Contingit aūt dum aliqui incipit Deus placere, & peccata displicere, q a principio quandā titubationē mentis patiantur, nunc huc, nunc illuc tractus, vnde indiget vt in vno colligat. Et quantum ad hoc tertio dicit q Deus est {collocatio sancta eorum quæ mouētur ſm quandam immundā cōmotionē. } Vlterius aūt indiget homo postquam est collocatus in vno, vt in illo firmetur, ne per tentationes facile ab illo statu removeatur. Et quantū ad hoc dicit quarto, q est {firmatio stantiū. } Vlterius aūt necesse est q homo ad meliora proficiat. Et quantū ad hoc quinto dicit q est {suscitativa manuductio sursum actorum } .i. eorū quæ sursum agunt ur. i. proficiūt ad ipsum, } scilicet deitatem. Dicitur aūt suscitativa manuductio, quia non solū porrigit manū auxilii volentib⁹ proficere, sed etiā ad proficiendū excitat. Post hæc igitur quinq; quæ ad purgationē pertinent, subdit de illuminatione, cū dicit. { Et eorū quæ illuminatur illuminatio. } Quæ quidē illuminatio intelligitur quantū ad hoc q lumen suę gratiæ tradit, sine ad perfectionē intellectus siue ad pfectionē effectus. Et vltērius subdit de perfectione. Quā quidē tangit dupliciter. Primo quidē ſm q aliquid perfici dicit per hoc q attingit finē proximū, puta iustitiā, vel qualemcunq; virtutē. Et hoc cū dicit. { Et eorū quæ pficiunt perfectionis principatus, } respectu propriæ perfectionis, quia quælibet res est ppria rei perfectio, principaliter præexistit in Deo, sicut regimen ciuitatis principaliter præexistit in principe. Quantū vero ad cōsecutionē vltimi finis dicit. { Et eorū quæ deificantur thearchia }. i. principalis deitas. Dicitur enī creatura cōnalis deificari per hoc q suo modo Deo vnitur, vt sic ipsa deitas principaliter ipsi Deo cōueniat, secūdario vero & participatiue his qui deificantur. Vlterius aūt ponit ea quæ pertinēt ad meliorationē communiter oium. Est aūt considerādū q duplex processus inuenitur in rebus. f. resolutionis, & cōpositionis. Et secundū vtrūq; tendunt res in diuinā similitudinem. Nam ſm vitā resolutionis tendunt res a cōpositione in simplicitatem, quæ summe est in Deo. Et quantū ad hoc dicit, q est { eorū quæ simplificantur simplicitas. } Secūdū aūt viā cōpositionis tendūt res a multitudine in vnitatē, dū ex multis fit vnum. Vnitas aūt primo est in Deo. Et quantū ad hoc dicit. { Et eorū quæ vniunē vnitas. } Non solum aūt a Deo cōmunicatur rebus q p in se subsistant & meliorentur, sed etiā qualiscunq; sint principiū, seu causa existentiæ, & melioriationis. Et quātum ad hoc subdit, q est { supersubstantialiter super principale principiū, vniuersi principii. } Non .n. codē modo est principiū quo alia sed eminētius: sic .n. eminentius habet esse. Et vt vniuersos Dei effectus simul cōprehendat, subdit, q est { bona traditio occulti. } Manifestū est .n. q quæcunq; in creaturis sunt, in Deo præexistūt eminentius. Sed creaturæ qđē manifestę sunt nobis, Deus aūt occultus. Sic igitur ſm q rerū perfectiones a Deo p quandā participationē deducuntur in creaturas, sit traditio in manifestū eius quod erat occultū. Et hoc ſt { ſm q est cōueniens, } scilicet ſm proportionē determinatā vniuscuiusque. Et quia dixerat q Deus est substantia, & vita omniū, ne aliquis intelligeret q Deus esse essentia, aut vita formalis veniēs in cōpositionē rerū, hunc pernersum intellectū excludit, cū subdit. { Et vt simpliciter dicat } .i. vniuersaliter dicit, { vita viuentiū, & substantia } .i. essentia { existentiū } qui est { primum } ages, { & causa } formalis { ois vitæ & substantiæ, } nō quidē propter suā necessitatē, sed { propter bonitatē ipsius, quæ existentia, & deducit ad esse, & cōtinet } .i. conseruat ea in esse. Et sicut exponit de substātia, & vita, ita intelligendū est & de oibus consequentib⁹, vt .s. Deus intelligatur esse reuocatio, & reformatio rerū, & simplicitas, & vnitas, & alia quæ supra dixit, inquantū horū est principiū, & causa. Deinde cū dicit. { Hæc a diuinis eloquiis &c. } manifestū per quedam diuina nomina in scripturis posita, q ex diuinis noibus prædictam cognitionē de Deo capiamus. Et dicit q hæc quæ supra dicta sunt, scilicet q per diuina noia Deus cognoscat vt principiū, & causa, nō ex nobis ipsis dicimº, sed a diuinis eloquiis accipiēdo cōmuniterº. Et vt sic dicat, de sanctis hympnis } .i. laude Dei, { theologorū inuenies } si diligēter in scripturis scruteris { diuidentes } .i. distinguentes nominationes Dei ad bonos processus thearchicos } .i. ſm processus perfectionū quæ ex diuina bonitate in creaturis pueniunt. Quod enim Deus dicatur bonus, viuus, sapiens, & multis aliis nominibus notiet, non est ex aliqua multitudine, seu diuersitate in eius natura existente, quia oia hæc in eo vnum sunt, sed ex diuersis perfectionibus creaturarū accipimus diuersa nomina, quæ attribuimus Deo sicut primo principio oium horū processuum. Et hoc { manifestatine & laudatiue. } Manifestatiue quidē inquantū Deus nobis per suos effectus innotescit, & inquantum per huiusmodi nomina Deo attributa, nobis manifestantur huiusmodi perfectiones esse in rebus a Deo. Laudatiue vero, inquantū hoc totum ad Dei pertinet bonitatem q rebus perfectiones communicat. Et hoc primo exponit in nomine vnitatis, subdens q { fere in omni theologico negocio } .i. in omni libro theologiæ { videmus thearchia } .i. deitatē { laudatam sicut monadē, & vnitatem, } quæ duo idem significare videntur, cū vnum sit græcum, & aliud latinum. Quod quidem nomen vnitatis Deo videtur maxime attribui, præ duo. Primo quidē propter qđ in ipso est, & hoc tangit cū dicit, { propter simplicitatem, q p vnitatē supernaturalis impartibilitatis. } Ratio enim vnitatis in impartibilitate consistit. Vnum .n. est ens qđ non diuidit. Contingit aūt aliqua nō diuidi in actu quæ diuidunt in potētia, sicut linea, aut domus, quorum vtrūq; pōtest vnum, sed nō simpliciter. Aliquid ve-

& inlellectus nō ittelligibilis, & uerbū nō dicibile, & rationabili tas nō intelligibilitas, sed nihil existētiū existēs & causa quidē essendi oibus. Ipsum aūt nō existens sicut supra omnē substātiā & sicut ipsum de seipso proprie & scienter enūciet. De hac igit sicut dictū est, supersubstantiali & occulta deitate, nō est audendū dicere, neq; cogitare aliquid præter illa quæ diuinitus nobis ex sācris eloquiis sunt expressa. Etenī sicut ipsa de seipsa in eloquiis ut decet bonā tradidit. Ipsius quidē quicquid est scientia & cōtēplatio omnibus est inuia existētibus, sicut ab omnibus supersubstantialiter segregata. Et multos theologorū inuenies nō solū sicut inuisibilē ipsā & incōprehensibilē laudauisse, sed inscrutabilē simul & nō inuestigabilē, sicut nō existente uestigio ullo eorū qui ad occultā ipsius infinitatē trāsierūt. Nō tamē incōmunicabile est uniuersaliter bonū ulli exestētiū, sed in seipso singulariter supsubstātiale, collocans radiū uniuscuiusq; existētiū proportionabilibus illuminationibus, benigne super apparet & ad posibilē ipsius cōtemplationē & communionē & afsimilationē extēdit sanctas mentes, quę ipsi, sicut est fas & ut decet sanctos, se immittūt. Et neq; ad superius q̄ conuenienter data dei apparitione superbe præsumunt, neq; ad inferius ex subiectione ad peius prolabūtur, sed firme & indeclinabiliter ad radiū ipsius supersplendentē extēduntur, & cōmensurato amore conuenientium illuminationū, reuerentia sancta, & caste, & sancte altius eleuantur.

LECTIO II.

De ratione diuinorum nominum.

AS sequentes thearchicas leges, quæ & totos gubernat supercælestiū ordinū & substantiarū sāctos ornatus, quod quidē est super mē-

LECTIO II.

AS sequentes thearchicas leges &c. } Postquàm Dionysius ostendit modum huius doctrinæ quantū ad ea quæ traduntur in ipsa, & ex quibus procedit, hic incipit prosequi de ratione diuinorum nominū, de quibus in hoc libro intendit. Et primo ostendit quam cognitionem de Deo per diuina nomina possumus accipere. Secundo qualiter Deus nominari possit. ibi. { Et quidem si melior est &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipiamus. Secundo ostendit quomodo post huiusmodi cognitionem hoc ipsum quod Des est, remanet nobis occultum. Et hoc ibi. { Nunc autem sicut nobis est possibile &c. Circa primum duo facit. Primo ostendit qualis cognitio de Deo per diuina nomina accipi possit. Secundo assignat differentiam huius cognitionis ad cognitionem quæ erit in patria. ibi. { Hæc & nos docti sumus &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quā cognitionem de Deo per diuina nomina accipere possumus. Secundo ostendit hoc quasi exemplariter p quædā Dei noīa. ibi. { Hæc a diuinis eloquiis &c. } Dicit ergo primo, q nos { sequētes has, f. prædictas { thearchicas } ideſt diuinas { leges } vt .s. cōmensurate ſm nostram mensuram & similiter & cū amore diuinis illuminationibº nos immittimus, { quę } quidem leges nō solum homines sanctos, sed etiam { gubernant supercelestiū ordinū, & substantiarū sanctos ornatus }. i. ornant pulchras & ordinatas dispositiones angelorū { venerantes } per hoc { & occultum } deitatis, { quod quidem est super mentem, & substantiā reuerentiis mentis inscrutabilibus, & sanctis } ideſt habitis ad Deū in hoc quòd non scrutamur occulta Dei. { & sanctis, } quia talis reuerentia ad sanctitatem pertinet, { & venerantes indicibilia } deitatis, { casto silentio } quod quidem dicit, quia occulta per hoc veneramur, q ea non scrutamur, & ineffabilia per hoc quòd ea silemus. Et hoc quidem ex sanctitate & castitate animi prouenit non se extra suas metas extendentis. Sic inquam venerantes diuina secundum sequelam diuinarum legum, { extendimur ad splendores nobis illucentes in sanctis eloquiis }. i. ad veritates sacræ scripturæ hoibus reuelatas, { & ab ipsis } sacræ scripturæ splēdoribº, { illuminamur ad thearchicos hymnos }. i. ad diuina noia quibus Deus laudatur cognoscenda. Per hæc .n. scimus laudare Deum viuētē, bonū, & alia hmōdi, quæ hic nobis de Deo in scripturis sacris traduntur. { Nos } inquā { illuminati ab ipsis } hymnis, { supmundane }. i. sup virtutē naturalis naturalis rationis, { & } quodammodo { configurati ad sanctas enunciationes hymnorū }. i. diuinarum laudū quæ traduntur in scripturis per diuina nomina, inquantum. Deorum fide informamur. Illuminati, inquam, & figurati ad hoc .s. q per huiusmodi hymnos, videmus, ſm nostram mēsurā { thearchica }. i. diuina { lumina nobis data, & ad hoc q p { laudamus principiū totiº sanctę apparitionis luminis } spiritualis, qđ quidem principiū, nō solū spuale lumen tradit mentibus, sed vniuersaliter { bonū sicut ipsum } principiū { de seipso, tradit in sacris eloquiis, {in Psalmo tertio manū tuā, oia im plebuntur bonitate. Et Mat. 7. dicit. Pater vester de cælis dabit spiritum bonū petentibus se. Est igit sensus præmissorū, q desistimus a persecutatione diuinorū ſm rationē nostrā, sed inheremus sacræ scripturæ in qua tradunt nobis nomina diuina, per quæ manifestat nobis Deus esse bonorū principiū. Per diuina igitur nomina quæ nobis in sacris scripturis traduntur duo cognoscimus. f. diffusionē sancti luminis, & cuiuscunq; bonitatis, seu pfectionis, & ipsū principiū huius diffusionis, vtpote cū dicimus Deū viuentē, cognoscimus diffusionē vitæ in creaturis, & principiū huius diffusionis esse Deū. Et hoc quidē principiū non cognoscimus, per diuina noīa sicuti est, hoc .n. est indicibile, & inscrutabile, sed cognoscimus eū vt principiū & causā. Et ad manifestandū huius principii rationē, primo ponit quædā quæ pertinēt ad vniuersalem rōnem principii, {scilicet dicit, {Sicut quod est } oium causa, & principiū, } vt causa referat ad rationē, quæ est prima causārū, & principiū, ad causam agentem, a qua incipit operatio, & motus. Consequenter aūt ponit quæ pertinent ad rationem principii respectu determinatorum effectuum. Et primo quantū ad institutionē rerū, cum dicitur { & substātia & vita, } quia scilicet, per hoc principiū existunt oia existentia, & viuunt oia viuentia. Deinde quantū ad melioratione rerum in spiritualibº. Quę quidem ſm tria attenditur .i. ſm purgationē, illuminationē, & perfectionem. Hæc aūt tria ab angelis quidē complentur ſm intellectum tantū. Qui quidē purgant, nesciētiā removendo, illuminant intellectū, auxilium præbendo ad cognoscendum veritatē, perficiunt aūt dum ad cognitionē veritatis perducūt. Perfectio .s. rei cōsistit in hoc q pertingat ad fiīē. Vnde in 7. cap. Angelicæ hier. archie dicitur, q purgatio, illuminatio, pfectio, est diuinæ scientiæ assumptio. Sed ad Deū pertinet non solū intellectū, sed etiā voluntatē mutare in melius. Et quantū ad hoc, loquitur hic de purgatione, illuminatione, & perfectione, Ponit aūt quinq; ad purgationem pertinētia. Cum .n. peccatū quo inquinatur voluntas contingat ex hoc q homo propter bonū temporale ab incōmutabili bono auertitur, primū in purgatione voluntatis est q voluntas ad bonū incōmutabile reducatur. Et quantū ad hoc dicit. q diuinitas est { reuocatio, & resurrectio decidentiū ab ipsa, } scilicet per peccatū. Et ponit reuocationē, & resurrectionem, quia nō solum attrahit nos, quod est reuocare, sed etiam dat vires vt reuocari sigamus. Secundum aūt est, q ex hoc q placet voluntati humanę Deus, dereliquat illud cōmutabile bonum propter quod a Deo recessit. Et quantū ad hoc dicit q Deus est { reuocatio & reformatio eorum quæ sunt prolapsa ad corruptionē deiformis }. i. diuinæ similitudinis in nobis, hoc aūt est peccatū. Contingit aūt dum aliqui incipit Deus placere, & peccata displicere, q a principio quandā titubationē mentis patiantur, nunc huc, nunc illuc tractus, vnde indiget vt in vno colligat. Et quantum ad hoc tertio dicit q Deus est { collocatio sancta eorum quæ mouētur ſm quandam immundā cōmotionē. } Vlterius aūt indiget homo postquam est collocatus in vno, vt in illo firmetur, ne per tentationes facile ab illo statu removeatur. Et quantū ad hoc dicit quarto, q est { firmatio stantiū. } Vlterius aūt necesse est q homo ad meliora proficiat. Et quantū ad hoc quinto dicit q est { suscitativa manuductio sursum actorum } .i. eorū quæ sursum agunt ur. i. proficiūt ad ipsum, } scilicet deitatem. Dicitur aūt suscitativa manuductio, quia non solū porrigit manū auxilii volentib⁹ proficere, sed etiā ad proficiendū excitat. Post hæc igitur quinq; quæ ad purgationē pertinent, subdit de illuminatione, cū dicit. { Et eorū quæ illuminatur illuminatio. } Quæ quidē illuminatio intelligitur quantū ad hoc q lumen suę gratiæ tradit, sine ad perfectionē intellectus siue ad pfectionē effectus. Et vltērius subdit de perfectione. Quā quidē tangit dupliciter. Primo quidē ſm q aliquid perfici dicit per hoc q attingit finē proximū, puta iustitiā, vel qualemcunq; virtutē. Et hoc cū dicit. { Et eorū quæ pficiunt perfectionis principatus, } respectu propriæ perfectionis, quia quælibet res est ppria rei perfectio, principaliter præexistit in Deo, sicut regimen ciuitatis principaliter præexistit in principe. Quantū vero ad cōsecutionē vltimi finis dicit. { Et eorū quæ deificantur thearchia }. i. principalis deitas. Dicitur enī creatura cōnalis deificari per hoc q suo modo Deo vnitur, vt sic ipsa deitas principaliter ipsi Deo cōueniat, secūdario vero & participatiue his qui deificantur. Vlterius aūt ponit ea quæ pertinēt ad meliorationē communiter oium. Est aūt considerādū q duplex processus inuenitur in rebus. f. resolutionis, & cōpositionis. Et secundū vtrūq; tendunt res in diuinā similitudinem. Nam ſm vitā resolutionis tendunt res a cōpositione in simplicitatem, quæ summe est in Deo. Et quantū ad hoc dicit, q est { eorū quæ simplificantur simplicitas. } Secūdū aūt viā cōpositionis tendūt res a multitudine in vnitatē, dū ex multis fit vnum. Vnitas aūt primo est in Deo. Et quantū ad hoc dicit. { Et eorū quæ vniunē vnitas. } Non solum aūt a Deo cōmunicatur rebus q p in se subsistant & meliorentur, sed etiā qualiscunq; sint principiū, seu causa existentiæ, & melioriationis. Et quātum ad hoc subdit, q est { supersubstantialiter super principale principiū, vniuersi principii. } Non .n. codē modo est principiū quo alia sed eminētius: sic .n. eminentius habet esse. Et vt vniuersos Dei effectus simul cōprehendat, subdit, q est { bona traditio occulti. } Manifestū est .n. q quæcunq; in creaturis sunt, in Deo præexistūt eminentius. Sed creaturæ qđē manifestę sunt nobis, Deus aūt occultus. Sic igitur ſm q rerū perfectiones a Deo p quandā participationē deducuntur in creaturas, sit traditio in manifestū eius quod erat occultū. Et hoc ſt { ſm q est cōueniens, } scilicet ſm proportionē determinatā vniuscuiusque. Et quia dixerat q Deus est substantia, & vita omniū, ne aliquis intelligeret q Deus esse essentia, aut vita formalis veniēs in cōpositionē rerū, hunc pernersum intellectū excludit, cū subdit. { Et vt simpliciter dicat } .i. vniuersaliter dicit, { vita viuentiū, & substantia } .i. essentia { existentiū } qui est { primum } ages, { & causa } formalis { ois vitæ & substantiæ, } nō quidē propter suā necessitatē, sed { propter bonitatē ipsius, quæ existentia, & deducit ad esse, & cōtinet } .i. conseruat ea in esse. Et sicut exponit de substātia, & vita, ita intelligendū est & de oibus consequentib⁹, vt .s. Deus intelligatur esse reuocatio, & reformatio rerū, & simplicitas, & vnitas, & alia quæ supra dixit, inquantū horū est principiū, & causa. Deinde cū dicit. { Hæc a diuinis eloquiis &c. } manifestū per quedam diuina nomina in scripturis posita, q ex diuinis noibus prædictam cognitionē de Deo capiamus. Et dicit q hæc quæ supra dicta sunt, scilicet q per diuina noia Deus cognoscat vt principiū, & causa, nō ex nobis ipsis dicimº, sed a diuinis eloquiis accipiēdo cōmuniterº. Et vt sic dicat, de sanctis hympnis } .i. laude Dei, { theologorū inuenies } si diligēter in scripturis scruteris { diuidentes } .i. distinguentes nominationes Dei ad bonos processus thearchicos } .i. ſm processus perfectionū quæ ex diuina bonitate in creaturis pueniunt. Quod enim Deus dicatur bonus, viuus, sapiens, & multis aliis nominibus notiet, non est ex aliqua multitudine, seu diuersitate in eius natura existente, quia oia hæc in eo vnum sunt, sed ex diuersis perfectionibus creaturarū accipimus diuersa nomina, quæ attribuimus Deo sicut primo principio oium horū processuum. Et hoc { manifestatine & laudatiue. } Manifestatiue quidē inquantū Deus nobis per suos effectus innotescit, & inquantum per huiusmodi nomina Deo attributa, nobis manifestantur huiusmodi perfectiones esse in rebus a Deo. Laudatiue vero, inquantū hoc totum ad Dei pertinet bonitatem q rebus perfectiones communicat. Et hoc primo exponit in nomine vnitatis, subdens q { fere in omni theologico negocio } .i. in omni libro theologiæ { videmus thearchia } .i. deitatē { laudatam sicut monadē, & vnitatem, } quæ duo idem significare videntur, cū vnum sit græcum, & aliud latinum. Quod quidem nomen vnitatis Deo videtur maxime attribui, præ duo. Primo quidē propter qđ in ipso est, & hoc tangit cū dicit, { propter simplicitatem, q p vnitatē supernaturalis impartibilitatis. } Ratio enim vnitatis in impartibilitate consistit. Vnum .n. est ens qđ non diuidit. Contingit aūt aliqua nō diuidi in actu quæ diuidunt in potētia, sicut linea, aut domus, quorum vtrūq; pōtest vnum, sed nō simpliciter. Aliquid ve-

ro est indiuisum non solũ actu, sed etiã potentia, vt vnitas & punctus, & hæc possunt dici non solum vnũ, sed etiã simplicia. In Deo aũt vtraq; indiuisibilitas consistit, quia non diuiditur actu, nec potentia, & ideo signanter dixit, {propter simplicitatẽ, & vnitatẽ,} & addit {supernaturalis impartibilitatis,} quia nulla simplicitas aut vnitas naturaliũ rerum diuinæ simplicitati, & vnitati comparari põt. Secũdo vero nomen vnitatis attribuitur Deo propter hoc q̃ rebus vnitatem cõmunicat. Et hoc est qđ subdit. {Ex qua,} scilicet vnitate diuina {vt vnifica virtute} mirifica duo nobis prouenisse. Quorũ primũ é, q̃ nos {vnimur} idest, quãdam vnitatẽ habemus, ſm q̃ dicit vnus homo, aut vnum animal. Secundum est q̃ cũ vnitas nostra nõ sit ita perfecta q̃ oẽm diuersitatẽ excludat, ipsa etiã quæ sunt diuersa in nobis ad quãdam vnitionẽ reducũtur, secundũ q̃ etiam ea quæ sunt simpliciter diuersa ſ creaturis vnum quodã ordine sũt vt sic saltẽ Dei vnitatẽ imitentur. Et hoc est quod dicit, quòd nos congregamur ad quandã ẽmonad ẽ̃. i. vnitatẽ {deiformẽ}, i. Deo similẽ quantũ ad ea quæ iã facta sunt vnũ. {&} ad quandã {vnitionẽ Dei imitationẽ} quantũ ad ea quæ fũt vnũ, & hoc {cõclusis alternis}. i. diuersitatib⁹ {nostris diuisibilibus}. i. quæ ex aliqua diuisione contingunt, {supermũdane}. i. supermũdana virtute. Vel hoc qđ dicit vnimur, põt referri ad hoc q̃ vnumquodque in se est vnũ. Quod aũt sequit, {& diuisibilibus nostris &c.} põt referri ad hoc q̃ multa licet sint diuisa & altera, tñ ad aliquã vnitatẽ reducuntur vel perfectẽ, vel imperfectẽ. Monas .n. idest vnitas pfectiora vnitatis designat, vnitio vero viã ad vnitatẽ, in quo imperfectio vnitatis ostendit. Deinde ostendit idẽ in noie trinitatis, & dicit q̃ inuenimus Deũ laudari {sicut trinitatẽ ad manifestandum supersubstantialẽ fecunditatẽ triũ per sonarũ,} quæ non distinguunt nisi ſm originẽ. {Ex qua} quidẽ fecũditate diuina deriuatur {oĩs paternitas}. i. fœcunditas quæ nomine paternitatis intelligitur, vt apostolus dicit ad Eph. 3. q̃ ex Deo patre omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur. Nec solũ nomi natur, sed ẽt existit siue causat. Tertio aũt manifestat idẽ in nomine causæ. Et dicit q̃ Deus laudatur {sicut causa existentiũ} pp hoc q̃ oĩa sunt deducta ad esse ex bonitate eius subsistantificante res, } nõ aũt ex necessitate naturæ. Quarto aũt manifestat idẽ per nomẽ sapientis, & pulchri. Et dicit q̃ {laudãt deitatẽ theologi sicut sapientem, & pulchrũ, quia oĩa existentia} in quibus inuenit propria natura saluata absq; corruptione {sunt plena omni armonia diuina} idest perfecta consonãtia, seu ordine a Deo. {&} sunt iterũ plena {sãcto decore, vt q̃ dicit {armonia} referatur ad sapiẽtiã, cuius est ordinare, & comensurare res. Quod aũt dicit {decore,} maxime ad pulchritudinẽ refert. Per hoc aũt q̃ diminuit aliquid de armonia, vel decore accidit corruptio in reb⁹ ſm excessum a propria natura, sicut egritudo in corporib⁹, & peccatum in aĩa. Quinto manifestat idẽ de noie benignitatis. Et dicit q̃ diuina scriptura laudat deitatẽ sicut benignã, differenter tñ a prædictis nominibus. Nam ſm prædicta noĩa laudat Deus inquantũ nõ cõmunicabat sua, benignus aũt laudat inquantũ in opere incarnationis {ĩn vna personarũ ipsius} deitatis. ſ. ĩn persona filii {cõmunicauit nostris}. i. his quæ ad naturã nostram pertinent, non afferens corpus cæleste, vt Valẽtinus dixit, {ad veritatẽ}. i. ſm veritatẽ, non fantastice, vt dixit Manicheus, {totaliter}. i. quantũ ad oẽs partes nostræ naturæ, non assumens corpus absq; anima, aut animam absq; corpore, aut animã & corpus, absque intellectu, vt Arrius & Appolli. dixerũt. Et vt finẽ incarnationis ostendat, subdit {reuocans} a statu peccati, {humanã extremitatẽ}. i. humanã naturã quæ est vltima creaturarũ ſm ordinem creationis {ad seipsam} secundũ deitatẽ, & nõ solũ reuocans amouendo, sed ẽt {reponens} operando. Et ne aliquis crederet q̃ ita archia. Et eorũ quę simplificantur simplicitas. Et eorũ quæ vnitur vnitas. Principii vniuersi supersubstantialiter, & superprincipale principiũ. Et occulti ſm q̃ est conueniẽs bona traditio. Et vt simpliciter dicaĩ, viuentiũ vita, existentiũ substantia, oĩs vitæ & substãtiæ principiũ & cã, propter bonitatẽ ipsius, quæ & deducit ad esse existentia, & cõtinet. Hæc aũt a diuinis eloquiis memoramus. Et vt sic dicatur, oẽm sanctũ theologorũ hymnũ inuenies ad bonos thearchię processus manifestatiue, & laudatiue Dei noĩationes diuidentem. Vnde in omni fere theologico negocio, thearchiã videmus sancte laudatã, sicut monadẽ quidẽ & vnitatẽ, propter simplicitatẽ supernaturalis ipartibilitatis. Ex qua vt vnifica virtute vnimur, & diuisibilib⁹ nostris alternatibus supermundane concluſis, ad deiformẽ monadẽ cõ gregamur, & Dei imitatiũ vnitionẽ. Sicut trinitatem aũt, propter triũ personarũ supersubstãtialis fęcũditatis manifestationẽ. Ex qua oĩs paternitas in cælo, & in terra est, & nominatur. Sicut causã aũt existentium, q̃m omnia ad esse deducta sunt propter ipsius subsistantificã bonitatẽ. Sapientẽ aũt & pulchrã, quia existentia omnia propriã naturã incorruptã seruantia, omni armonia diuina, & sancto decore sunt plena. Benignã aũt differenter, q̃m ad veritatẽ totaliter in vna ipsius natura personarũ cõmunicauit reuocãs ad seipsã, & reponens humanã extremitatẽ, ex qua ineffabiliter simplex Iesus cõpositus est, & præsentatione temporalẽ accepit ætern⁹, & intra nostrã factus est naturã, qui omnem ordinem secundum omnẽ naturam supersubstantialiter excedit, cum intransmutabili & inconfusa propriorum coniuncta sit veritate nostris ſm exhibitionẽ solã, vt Nestorius dixit, sed ſm verã vnionẽ in psona, & hypostasi, vt. ſ. ipse qui est Deus vere est homo, subiungit, {ex qua ſ. deitate opãte, vel {ex qua}. i. ſm quã humanitatẽ} Iesus} qui est {ineffabiliter siplex} ſm deitatẽ, ipse idẽ hypostasi est cõpositus} ſm humanitatẽ, {&} qui est {æternus} ſm deitatẽ accepit præsentationẽ tẽporalẽ}. i. vt sit tẽporalis ſ hoc præsenti tẽpore ſm humanã naturã, {& qui ſm deitatẽ, {supersubstantialiter excedit oẽm ordinẽ ſm oẽm naturã, factus est intra nostram naturam} vere homo sub specie humana cõtentus sicut & cæteri hoĩes, per quæ oĩa dat intelligere q̃ idem est suppositum Deus, & homo. Et ne aliquis p uerse intelligeret, q̃ Deus factus sit homo ſm aliquã cõuersionẽ deitatis in carnẽ, vel ĩ animã, vel etiã ſm aliquã cõmensurationẽ, vt sic esset vna natura dei & hois, vt Eutices cõfinxit, subiũgit, {cũ intransmutabili, & in cõfusa collocatiõe}. i. firma saluatione {proprietarũ vtriusq; naturæ, quia neque diuinitas conuersa est in humanitatẽ, neq; humanitas in diuinitatẽ. Et quia de mysterio incarnationis plura dici possent quæ ad præsens omittit, quia nõ est de hoc principalis intẽtio, subdit, q̃ nõ solũ prædicta in telligũt p diuinã benignitatẽ, sed {& quacũq; alia deifica lumina} idest, quæcũq; alias diuinas illuminatiões, & veritates, {occulta traditio nostrorũ ducũ, ſ. apostolorũ, & aliorũ doctorũ post eos, {nobis hoc donauit manifestatiue iuxta cõsequẽtia eloquorũ diuinorũ} idest, ſm q̃ ĩ sacra scriptura tradit. Deide cũ subdit. {Hęc & nos do ctĩ sum⁹ &c.} ostẽdit differẽtiã cognitiõis quã ĩ pñti vita de Deo p noĩa diua accepim⁹ ad cognitionẽ quã ſtĩ habẽt ĩ vita futura, cũ dicit q̃ {hæc} quæ dicta sunt in expositiõe diuinorũ nominũ de Deo, {nos sumus edocti nũc}. i. in pseti vita {iuxta pportionẽ nostrũ p sãcta velamina eloquior ũ}. i. sacræ scripturæ, {& hierarchicarũ traditionũ}. i. aliorũ dogmatũ quæ apostoli & eorũ discipuli tradiderũt, quæ nõ cõtinẽtur in sacra scriptura, vtputa quæ ptinẽt ad sacrorũ mysteriorũ cognitionẽ {Hierarchia. n. idẽ est qđ sacer principat⁹. Vnde apostoli, & alii ecclesiæ prælati hierarchę dicunt, quasi sacri principes. Dicit aũt {p sãcta velamina} qa in presenti vita non possum⁹ p ea quę nobis tradita sunt ipsam dei essentiã prout in se ẽ videre, sed instrumur de Deo in scripturis per similitudinẽ effectus ipsi⁹ q. p quædã velamina, ſm illud. 1. Cor. 13. Videmus nũc per spẽculũ in enigmate. Qualia vero sũt ista velamina exponit, subdẽs q̃ {ex bonitate Dei intelligibilia circũuelanẽ per sẽsibilia,} sicut cum scripturę de Deo & angelis sub similitudine quorundã sensibilũ loquũt, vt patet Esa. 6. Vidi dñm sedẽtẽ sup solũ excelsũ. Et infra. Seraphin stabat sup illud, {ex alę vni, & ex alę alteri, & sub velãt {sup substãtialia}. ſ. diuina cũ {existẽtibus} sicut cũ Deo attribuũt nõ solũ sensibilia, sed ẽt intelligibiles pfectiones creaturarũ, vt cũ attribuim⁹ Deo vitã, intellectũ & hmõi pfectiones ĩ reb⁹ creatis inuẽtas. Sint ex eadẽ bonitate {circũponunt formę corporeę, & figuræ rebus ĩcorporeis nõ sic formabilib⁹ vel figurabilib⁹. Et} sint {res simplę sup naturalis, & infigurabilis multipl ẽ cõponit p varietatẽ diuisibiliũ signorũ} inquãt. ſ. ipse De⁹ q ẽ sup naturalis, & simplex, p diuersa nobis manifestat in scripturis, siue sint diuersæ pcessiões, siue diuersæ sistrudines. Signãter aũt dixit {benignitate,} q̃. n. in scripturis ex primunt nobis intelligibilia p sensibilia, & sup substantialia p existẽtia, & ĩcorporalia, & simplicia p cõposita & diuersa, nõ est pp in uidiã, vt subtrahat nobis cognitio diuiorũ, sed pp nram vtilitatẽ, qa scriptura nobis cõdescẽdẽs tradidit nobis quæ supra nos sũt ſm modũ nrm. Et hic quidẽ mod⁹ cognitionis est quo Deũ in præsenti vita cognoscere possumus. {Tunc autem} scilicet post resurrectionem beatam, { quando incorruptibiles, & immortales erimus} corruptibili hoc accipiente incorruptionem, & mortali hoc accipiente immortalitatem, vt dicitur. 1. Corinth. 15. {&} quando conse quemur finem christiformem, {idest assimilationem ad Christũ, secundũ illud Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, {& beatissimũ} quia non solũ beati ficabitur anima, sed etiã suo modo glorificabitur corpus, tũc {sẽper cum dño erimus sęcũdum eloquiũ} i. vt dicitur. 1. Thes. 4. nos in quam {adimpleti visibili apparitione} .i. sẽsibili, & corporali {ipsius Dei} quantũ ad humanitatem Christi, & hoc {in castissimis contẽplationibus.} quia ad carnẽ Christi nõ afficiemur carnaliter, sed spũaliter. ſm illud apost. 2. Cor. 2. Et si cognouimus ſm carnẽ Christũ, sed nunc non nouimus. Ipso inquã Christo. {refulgẽte circa nos} per sui corporis claritatẽ {manifestissimis splẽdicut} factũ est {circa dis. in illa diuinis. transformatione}. i. transfiguratiõe, qñ vt habet. Mat. 17. facies eius resplẽduit sicut sol. Et nõ solum erimus adimpleti sensibili apparitiõe ipsi⁹, sed etiã erimus {participates intel. datione lu. ipsius} Christi, qã effundet ĩ nos ſm virtutem suę diuinitatis. Et hoc lumẽ participabimus, {in impassibili & imma. mẽte.} Mens enim nostra nũc quidẽ passibilis est per accidẽs ex vniõe ad corpus; {&} materialis efficitur secundum essẽ. ctionem ad res materiales, & ideo nunc nõ est idonea ad tanti luminis participationem, sicut tunc erit quando in nullo impedietur per corporales passiones, neque subdetur materialibus affectionib⁹. Et per hanc participationẽ luminis erimus {& participantes vnitionem} quæ est {super mentem} quia, scilicet mens nostra, vt intelligibilis ipsi Deo qui est super mentẽ vnietur, & hoc fiat { per ignotas & beatas immissiones superclarorũ radiorum ſ. i. diuinarum illuminationũ quæ nunc sunt nobis occultæ sicut inexpertæ, quibus tunc eadẽ mentes beatificabuntur. Et hoc quidẽ consequentur homines {ſm imitationẽ supercælestium mentiũ}. i. angelorum, diuinitore modo quàm nunc. Nunc. n. licet in qualibet contẽplatione veritatis mentes humanę ad angelorum vnitionem illustrentur, tamen multum deficimus ab eorum æqualitate, sed tunc {æquales erimus angelis, vt dicit veritas eloquiorum, & } erunt { filii Dei existentes filii resurrectionis.} vt habetur Luc. 20. Deinde cum dicit { Nunc aũt sicut nobis est posibile &c.} ostendit q̃ post omnem cognitionem, quam in præsenti vita de Deo habemus, id quod est Deus remanet nobis occultũ. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo probat propositũ ibi. {In quo oẽs fines &c.} Dicit ergo primo, quòd {nunc,} idest in præsenti vita, sicut supra expositũ est { vtimur sicut nobis est posibile propriis signis ad diuina cognoscenda} Quæ quidẽ signa sunt tam perfectiones quæ procedũt a Deo in creaturas, quam & methaphorę quæ a creaturis per similitudinem transferuntur in Deum. Et huiusmodi quidem signa dicũtur propria cognitioni rerũ diuinarum ex parte nostra, quia nõ est posibile nobis aliter innotescere res diuinas, nisi hoc modo. Non tamen sic vtimur hmõi signis in cognitione diuinorũ q̃ in eis mẽs nostra remaneat, nihil vltra huiusmodi Deũ existimans, sed { ex istis} signis {rursum extendimur} ſm nostram proportionem {ad simplicẽ & vnitã veritatem intelligibiliũ miraculorum}. i. ammirabilium contemplationũ, quas de rebus diuinis per hmõi signa accipimus. Dicit aũt {ad simplicẽ, & vnitam veritatem} vt simplicitas correspondeat cõpositioni signorum, vnitas vero eorum multitudi ni & diuersitati. Et ne aliquis credat q̃ per signa prædicta, veritatẽ & intelligentiã diuinorũ perfectẽ cõprehendere possimus, subiũgit quòd {nos inittimus nos ad supersubstantialẽ radium}. i. ad veritatem de Deo cognoscendã, sed non perfecte, sed {ſm q̃ est fas nobis,} {scilicet} sedantes}. i. quietantes, { nostras intellectuales operationes,} ne vltra ferantur quàm nobis sit datũ. & hoc dico, {post oẽm ſm nos vnitionẽ deiformiũ} q. d. postq̃ ſm deiformitatẽ vniti sumus p cognitionẽ rebus diuinis quãtumcumq; nobis est posibile, adhuc remanet aliquid de reb⁹ diuinis nobis occultũ, a cuius inquisitione oportet nos sedare intellectũ nostrũ. Deide cũ dicit, {In quo oẽs fines. &c} probat quod dixerat. Et circa hoc tria facit. Primo. n. inducit pbationẽ. Secũdo exponit eã. ibi. { Et oĩum qđ substantialiũ.} Tertio pbat quoddã quod in probatione suppositum fuerat. ibi. {Si. n. cognitiones &c.} Ad euidẽtiã aũt primæ partis, considerãdũ est q̃ nulla virtus finita extẽdit se in infinitũ, sed ad aliquẽ certũ terminũ conclusum dicitur. Vnde omnis virtus cognoscitiua creaturæ est aliquis certus termin⁹ vltra quẽ nõ tendit. Et huius exemplum accipi põt ex diuersis scientiis. Habet enim geometria aliquẽ terminũ vltra quẽ nõ tendit, & similiter naturalis scięntia. Et hoc quidẽ intelligendũ est de re qualibet cõditione creata. Manifestum est aũt q̃ illũ quod terminũ alicuius cognitionis non attingit, ad illã cognitionẽ nõ attingit: supersubstãtialis aũt radius. i. ipsa diuina veritas excedit oẽs terminos, & fines quarũcumq; cognitionũ, quia {oẽs fines} quarũcũque {cognitionũ} eminẽtius præexistũt in ipso radio sicut in causa primordiali mõ ineffabili nobis pp suã eminẽtiã. Vnde relinquit q̃ prędictũ radiũ nõ possum⁹ cogitare inquirẽdo, neq; exprimere loquẽdo, neq; pfecte cõtẽplari quocũq; mõ, non pp sui defectũ, sed pp hoc q̃ est { ab oĩbus distinctus} & p cõsequẽs {ignot⁹ oĩb⁹} quali sup oĩa existẽs. Deinde cũ dicit. { Et oĩum qđ substantialiũ &c.} exponit quod dixerat. ſ. q̃ {fines cognitionum} præexistũt in su psupersubstãtiali radio. Et dicit q̃ cũ ille radius sit supersubstantialis, virtutes aũt cognoscitiuæ, & cognitiões ipsę sint substanciales. i. substãtiis creatis pportionatæ, & per cõsequens finitæ. manifestũ est q̃ prædictus radius {præaccepit in seipso} tamquàm causa suprema, {terminationes oĩum prædictarũ cognitionũ, & virtutũ, non qđ successiue, vt nũc habeat hãc, nũc illã, sed simul & vnite. Neq; iterũ particulariter, vt habeat hãc, terminationẽ, & nõ illã, sed vlr oẽs.' Nèq; iterũ habet ĩ se hmõi terminatiões eo mõ quo sũt in substantiis creatis, {sed supersubstantialiter. Et quia qđ dixerat, {quę neq; cogitare &c.} posset aliquis referre solũ ad cognitionem præsentis vitæ, vlterius extẽdit hoc ẽt ad angelos. Et dicit q̃ ille su persubstãtialis radius est { collocatus} nõ solũ super mentes humanas, sed ẽt {super mẽtes cælestes}. i. angelicas, nõ vt nullo mõ attingat ab eis, sed ita q̃ cõprehendi nõ possit. Et hoc est quod dicit {in cõprehensibili virtute. Deinde cũ dicit. {Si. n. cognitiões &c.} Probat qđ supposuerat. ſ. q̃ in Deo præexistãt terminatiões oĩum cognitionũ. Et rõ sua talis est. Oẽs cognitiones sũt de reb⁹ existentib⁹. Obiectũ. n. cognitiõis est ens. Existentia aũt sunt finita. Ens igit finitũ est obiectũ cognitionis finitæ. Deus ergo cũ sit infinitus excedit oẽm substantiã finitã, præhabens in se fines oĩum, & per consequẽs est separatus ab omni cognitione, inquantum omnem cognitionẽ creaturæ excedit, vt a nulla comprehendi possit.

collocatione. & quecunque alia deifica lumina. iuxta cõsequentiã diuinorũ eloquiorũ nostrorũ ducũ occulta traditione manifestatiue nobis donauit. Hæc & nos docti sumus quidem iuxta proportionẽ nostrã, per sancta uelamina eloquiorum & hierarchiarum traditionũ. benignitate sensibilibus intelligibilia existẽtibus supersubstãtialia circũuelãte. & formas & figuras ĩsormabilibus & nõ figurabilib⁹ circumponẽte. Et supernaturalem & infigurabilẽ simplicitatẽ uarietate diuisibilium signorũ & multiplicãte & cõponente. Tũc aũt qñ ĩcorruptibiles & immortales erimus & christiformẽ & beatissimũ consequemur finẽ, semper cũ dño secundũ eloquiũ erimus, uisibili quidẽ ipsius dei apparitione in castissimis contẽplationibus adimpleti, manifestissimis circa nos splendoribus refulgente, sicut circa discipulos in illa diuinissima trãsformatione. Intelligibili aũt luminis datione ipsius, impassibili & immateriali mẽte participates, & super mentẽ unitione, ignotis & beatis immissionibus superclarorum radiorũ in diuiniore imitatione supercęlestiũ mẽtiũ.

Q̃ modo Deus nominari possit.

Nã æquales angelis erimus, ut ueritas dicit eloquiorũ, & filii dei resurrectionis filii existẽtes. Nũc aũt sicut nobis ẽ posibile, propriis quidẽ ad diuina signis utimur, & ex ipsis rursus ad simplicẽ & unitã intelligibiliũ miraculorum ueritatẽ proportionaliter extẽdimur. Et post oẽm secundũ nos deiformiũ unitionẽ, sedantes nostras intellectuales operationes, ad supersubstãtialẽ radiũ, secũdũ quod fas est, nos immittimus. In quo omnes fines omniũ cognitionũ superinneffabiliter præexiterũt, quẽ neque cogitare posibile est, neque dicere, neque totaliter aliquo modo cõtemplari. Propter quod ab oĩbus ipse est segregat⁹ & supignot⁹, & oĩum quidẽ substãtialiũ cognitionũ & uirtutũ terminationes simul & oẽs supersubstãtialiter in seipso paccepit, & sup oẽs cælestes mẽtes incõprehẽsibili uirtute est collocat⁹ Si enĩ cognitiones oĩum existentiũ sũt, & si existẽtia finẽ habẽt, qui est sup oẽm substãtiã, & ab oĩ cognitione est segregatus. Et qđẽ si melior est oĩ sermone & oĩ cognitione, & sup mentẽ uniuersaliter & substãtiã collocat.

est aũt q̃ illũ quod terminũ alicuius cognitionis non attingit. ad illã cognitionẽ nõ attingit: supersubstãtialis aũt radius. i. ipsa diuina veritas excedit oẽs terminos, & fines quarũcumq; cognitionũ, quia {oẽs fines} quarũcũque {cognitionũ} eminẽtius præexistũt in ipso radio sicut in causa primordiali mõ ineffabili nobis pp suã eminẽtiã. Vnde relinquit q̃ prędictũ radiũ nõ possum⁹ cogitare inquirẽdo, neq; exprimere loquẽdo, neq; pfecte cõtẽplari quocũq; mõ, non pp sui defectũ, sed pp hoc q̃ est { ab oĩbus distinctus} & p cõsequẽs {ignot⁹ oĩb⁹} quali sup oĩa existẽs. Deinde cũ dicit. { Et oĩum qđ substantialiũ &c.} exponit quod dixerat. ſ. q̃ {fines cognitionum} præexistũt in su psupersubstãtiali radio. Et dicit q̃ cũ ille radius sit supersubstantialis, virtutes aũt cognoscitiuæ, & cognitiões ipsę sint substanciales. i. substãtiis creatis pportionatæ, & per cõsequens finitæ. manifestũ est q̃ prædictus radius {præaccepit in seipso} tamquàm causa suprema, {terminationes oĩum prædictarũ cognitionũ, & virtutũ, non qđ successiue, vt nũc habeat hãc, nũc illã, sed simul & vnite. Neq; iterũ particulariter, vt habeat hãc, terminationẽ, & nõ illã, sed vlr oẽs.' Nèq; iterũ habet ĩ se hmõi terminatiões eo mõ quo sũt in substantiis creatis, {sed supersubstantialiter. Et quia qđ dixerat, {quę neq; cogitare &c.} posset aliquis referre solũ ad cognitionem præsentis vitæ, vlterius extẽdit hoc ẽt ad angelos. Et dicit q̃ ille su persubstãtialis radius est { collocatus} nõ solũ super mentes humanas, sed ẽt {super mẽtes cælestes}. i. angelicas, nõ vt nullo mõ attingat ab eis, sed ita q̃ cõprehendi nõ possit. Et hoc est quod dicit {in cõprehensibili virtute. Deinde cũ dicit. {Si. n. cognitiões &c.} Probat qđ supposuerat. ſ. q̃ in Deo præexistãt terminatiões oĩum cognitionũ. Et rõ sua talis est. Oẽs cognitiones sũt de reb⁹ existentib⁹. Obiectũ. n. cognitiõis est ens. Existentia aũt sunt finita. Ens igit finitũ est obiectũ cognitionis finitæ. Deus ergo cũ sit infinitus excedit oẽm substantiã finitã, præhabens in se fines oĩum, & per consequẽs est separatus ab omni cognitione, inquantum omnem cognitionẽ creaturæ excedit, vt a nulla comprehendi possit.

LECTIO. III.

OMNIVM quidem existens circumap. &c.} Postquàm ostenderat Dionysius quam cognitionem de Deo per diuina nomina accipere possumus, hic ostendit quomodo Deus nominari possit. Et primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam. ibi. Sed quod diximus quando theologicas &c.} Est ergo dubitatio talis. Ostensũ est quòd Deus est potior omni nostra locutione, & omni cogitatione, & non solum excedit nostram locutionẽ, & cognitionẽ, sed vniuersaliter collocatur super omnem mentem, etiam angelicam, & super omnem substantiam. Et ne aliquis crederet sic Deũ esse super omnia remotum, vt non solum nõ cognosceretur, sed quòd nec etiã cognosceret quæ infra se sũt, subiungit quòd ipse ẽ {omnium circumappræhensiuus,} inquantum cognoscit proprietates, & circunstantias rerum. {Et compræhensiuus} inquantum perfectè cognoscit qdditates seu essentias omnium, {& præappræhensiuus} inquantum scilicet, cognitionem rerum non accipit a rebus sicut nos, sed scientia eius præexistit rebus, vtpote causa earum, & tamen ipse {omnibus rebus est incõpræhensibilis, & neque potest compræhendi sensu, neq; phãtasia} siue imaginatione, neque opinione, in quibus & bruta communicant, neque etiam comprehendi põt per ea quæ sunt propria rationalium, quia neque nomen est eius vt cõprehendens ipsum {neque sermo} aliquis cõplexus {neq; tactus,} ideſt simpliciter intuitus intellectus, {neque scientia} quæ prouenit ex deductione principiorum in conclusiones. Si ergo ita est, {quomodo de diuinis nominibus} poterit aliquis {sermo tractari a nobis?} cum demonstratum sit quòd super substantialis deitas voce significari non potest, vtpote supra omne nomen existens. Ridiculum enim videtur velle tractare de nominibus rei quæ nominari non potest. Deinde cum dicit. {Sed quod diximus &c.} soluit prædictam dubitationem. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qualiter Deus nominari potest. Secundo qualiter de diuinis nominibus sit agendum, ibi. {Nunc autem quæcumque sunt præsentis negotii &c.} Prima pars diuiditur in tres, secundum tres modos dei nominationum quos assignat. Secunda pars incipit ibi. {Quoniam autem sicut bo. &c.} Tertia pars incipit. ibi. {Sed est quando a qui. &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit radicem primi modi nominationum. Secundo assignat primum mõdum Dei nominationum. ibi. {Istis deiformes.} Dicit ergo primo quòd {sicut dictum est in li. de Theo. ypotiposibus} ipsum per se {vnum} quod Deus est, quod est {ignotum} & {supersubstantialem,} ideſt super omnem substantiam, & quod est {ipsum bonum} ideſt ipsa essentia bonitatis, & quod est {ipsum quod est} ideſt ipsum per se esse, scilicet {ipsam tri. vni. dico} in qua non est aliquis gradus, sed omnes tres per se sunt simul & æqualiter Deus, & simul & æqualiter ipsũ

LECTIO III.

OMnium quidem existens circumappræhensiuus, & compræhensiuus, & præappræhensiuus: omnibº aũt vniuersaliter est incompræhensibilis, & neque sensus eius est, neque phãtasia, neque opinio, neque nomen, neque sermo, neq; tactus, neque scientia: quomodo de diuinis nominibus diuinus a nobis tractabitur sermo inuocabili, & supernominabili, supersubstantiali deitate demonstrata? Sed quod diximus quando theologicas ypothiposes exposuimus. Vnum ignotum supersubstantiale ipsum bonũ quod est, trinam vnitatẽ dico, quæ est simul Deus, & simul bonum, neque dicere, neque posibile cogitare est. Sed & sanctarum virtutum angelis conuenientes vniones, quas siue immissiones siue susceptiones oportet dicere, superignotæ & superclarę bonitatis & ineffabiles sũt & ignotę, & solum ipsis inerunt, quæ super angelicam cognitionẽ dign habitis sũt ipsis angelis. Istis deiformes ad angelorum imitationem sicut est posibile vnitę mẽtes, quoniam secundum omnis intellectualis operationis quietem talis sit deificatarum mentiũ ad supremum lumen vnitio, laudãt ipsum proptie, maxime per ablationem a cunctis existẽtibus. Hoc vere & supernaturaliter illuminatiõe edocti ex beatissima ad ipsum vnitione, q

F bonũ, nõ quòd filius sit vmbra bonitatis, sicut Origenes & Arrius dixerunt. Istud inquam secundum quod in se est, {neque pi. neque cogi. est posibile} nobis. Non enim possumus ipsam essentiam Dei, quæ est vnitas in trinitate in præsenti vita videre. Et licet angeli videant essentiam, tamen etiam sunt nobis {ineffabiles} & {ignotæ, {sanctarum virtutum vni.} quæ conueniũt {angelis} quibus scilicet vniuntur per cognitionem ad diuinã essentiam, ipsam aliqualiter attingendo, sed non comprehendendo. {quas,} scilicet, vnitiones {oportet dicere siue immissiones, siue susceptiones bonitatis} diuinę, {superignotę & superclarę.} Non enim est ignota per obscuritatem, sed propter abundantiã claritatis. {Immissiones} autem dici possunt inquantũ ipsa diuina bonitas se immittit quodammodo sanctis mentibus. {Susceptiones} aut inquãtum sanctæ mentes ipsam capiunt secundum suum modũ. Et licet nunc huiusmodi immissiones sint nobis ineffabiles & ignotæ, {inerũt} tamen aliquibus {hominibus,} sed illis {solis qui digni habiti sunt ipsis angelis,} ideſt societate & consortio angelorum quantum ad cognitionem superangelicam. Visio enim Dei per essentiã est super naturam cuiuslibet intellectus creati, nõ solum humani, sed angelici. Deinde cũ dicit. {Istis deiformes &c.} assignat primum modum Dei nominationum, qui, scilicet, fit per remotionẽ. Et dicit quòd {mẽtes Deo conformatæ} sanctorum scilicet prophetarum, & apostolorum {vnitæ} ideſt, coniunctę prædictis immissionibus & susceptionibus secundum imitationem angelorum. non quidem æqualiter angelis, sed {sicut est posibile in hac vita, {laudãt Deum maxime proprie per remotionem} a cunctis existentibus. Et hoc ideo, quia {vnitio sanctarum mentium} ad Deum qui est super omne lumen {fit talis,} scilicet per remotionem a cunctis existentibus, {secundum quietem omnis intellectualis operationis,} ideſt in vltimo in quo quiescit omnis eorum intellectualis operatio. Hoc enim est vltimum ad quod percingere possumus circa cognitionem diuinam in hac vita, quòd Deus est supra omne id quod a nobis cogitari potest, & ideo nominatio Dei quæ est per remotionem est maxime propria, etenim illi qui sic laudant Deum per remotionem, {per illuminationem} Dei {vere, & supernaturaliter sunt hoc edocti ex beatissima coniunctione ad Deum,} quòd Deus cum sit omnium existentium causa, ipse nihil est existentium, non quasi deficiens ab essendo, sed supereminenter {segregatus ab omnibus.} Et ideo {diuina supersubstantialitas} quæ est bonitatis essentia, ab his qui sunt diuinæ veritatis amatores {quæ est supra omnem veritatem} nõ potest laudari {quomodocumque est} ideſt comprehensiue, {neque vt dicatur ratio. aut virtus, neque vt mens aut vita, aut substantia.} Et eadem ratio est de omnibus aliis nominibus quæ processiones Dei in creaturas signant, {sed} laudant eam {sicut superexcellenter segregatam ab omni habitu,} quod

quod potest referri ad artificialia, vel ad quascumque exteriores circunstantias, etiam {motum} quantum ad naturalia, {vita} quantum ad viuentia, {phantasia opinione} ideſt, existimatione quantum ad sensitiua, {nomine} incomplexo, {verbo} complexo, {deliberatione,} ideſt, inquisitiua ratione quantum ad rationalia, vt sunt homines {intellectu} quantum ad intellectualia, vt sunt angeli, & vniuersaliter quãtum ad omnia dicit {substantia} si consideretur esse rerũ {statione, collocatione} quantum ad rerũ permanentiam, vt statio referatur ad firmitatẽ rei secũdum quòd cõsistit in seipsa, collocatio vero secundum qp firmatur in aliis. Et quantum ad perfectionem rerũ subdit, {vnitione, fine, infinitate} & vniuersaliter ab omnibus quocũque modo existant. Hic igitur est primus modus Dei nominationum per abnegationẽ omnium ea ratione qp ipse est super omnia, & quicquid est quocumque nomine signatum, est minus eo quod est Deus, qui excedit nostrã cognitionem quam per nomina a nobis imposita exprimimus. Deinde cum dicit. {Quoniã autem sicut bonitatis eius essentia &c.} tradit secundum modum Dei nominationum quæ scilicet nominant Deum, vt causam. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit rationem huiusmodi nominationum. Secundo ponit ipsas nominationes. ibi, {Hoc igitur scientes theologi &c.} Tertio excludit quendam errorem. ibi. {Et vere laudatur &c.} Ad euidentiam autem primę partis considerandum est, quòd cum effectus procedant per quandam assimilationẽ a suis causis, secundum modum quo aliquid est causa, præhaber in se similitudinem sui effectus. Si enim aliquid est causa alterius secundum suam speciem, vel naturam, effectus in se habet similitudinem secundum suam naturam, sicut homo generat hominem, & equus equum. Si vero sit causa alterius secundum aliquam dispositionem superadditam, secundum hoc etiam habebit similitudinẽ sui effectus. Aedificator enim est causa domus non secundum suam naturam, sed secundum suam artem. Vnde similitudo domus non est in natura ædificatoris sed in eius arte. Vlterius autem considerandum est, quòd cum bonum habeat rationem finis, quia bonum est quod omnia appetunt, finis autem est prima causarum, bonum est eni primo competit ratio causandi. Secundum hoc igitur quòd aliquid se habet ad bonum, secundum hoc se habet quòd sit causa. Quia igitur Deus est bonus, non quidem bonum quasi bonitatem participans, sed {sicut ipsa essentia bonitatis.} non per aliquam dispositionem participatã est causa rerum, sed {per ipsum esse suũ est causa omnium existentium.} nec per hoc excluditur quin agat per intellectum, & voluntatem, quia intelligere eius, & velle est ipsum esse eius. Sic igitur in ipso sua causa præhabet similitudinem omnium suorum effectuum. Omnis autem causa intantum potest nominari ex nomine sui effectus, inquantum habet in se similitudinem eius. Si enim sit similitudo secundum idemtitatem rationis, nomen illud conueniet causæ, & causato, sicut nomen hominis generanti & generato. Si vero non sit similitudo secundum eandem rationem, sed sit supereminentius in causa, non dicetur nomen de vtroque secundum vnam rationem, sed supereminentius de causa, sicut calor de sole, & igne. Sic igitur quia similitudo omnium rerum præexistit in diuina essentia non per eandem rationem, sed eminentius, sequitur quòd prouidentiam deitatis sicut principem totius boni, ideſt, principaliter in se totum bonum hebentem, & aliis diffundentem {conuenit laudare ex omnibus causatis} non tamen vniuoce, sed supereminenter, quod contingit propter conuenientiam creaturarum cum ipsa, quam quidem conuenientiam designat cum subdit. {Quoniam & circa ipsam sunt omnia.} Effectus enim dicuntur circa causam consistere, inquantum accedunt ad similitudinem ipsius, secundum similitudinẽ quàm linex egredientes e cẽtro circunstant ipsum secundũ

tem increpare eum qui dixit, qđ est nomen tuũ. Et sicut ab omni cognitione ex Dei nominatione ipsum abigẽtem dicere, quare interrogas nomen meum: & hoc est mirabile. Numquid autẽ non hoc vere est mirabile nomẽ quod est super oẽ nomen, quod est innominabile, quod est collocatum super omne nomẽ, quod nominatur siue in sæculo isto, siue in futuro? Multorum autem nominum, sicut quando ipsam rursus inducunt dicentem, Ego sum qui sum, vita, lumen, Deus, veritas, & quãdo ipsi periti dei tatis, omniũ causam multis nominibus ex multis causatis laudant, sicut bonum, sicut pulcrũ, sicut sapientem, sicut diligibilem, sicut Deum deorum, siue dominũ dominorum, siue sanctum sanctorum, sicut ęternum, sicut existentem, & sicut sæculo

A quandam similitudinem ab ipso deriuatę. Inueniuntur autem aliqua esse circa aliquid quod tamen est propter ea quæ circunstant, sicut columna est propter domum. Non autẽ Deus est propter creaturas, sed econuerso, & ideo subdit. {& ipsius causa sunt omnia,} eo modo loquendi quo medicina dicitur esse causa sanitatis, ideſt, propter sanitatẽ. Contingit autẽ apud nos quòd id quod est propter finẽ est causa actiua finis, & prius eo in generatione, sicut se habet medicatio ad sanitatẽ. Et ne sic Deus esse finis credatur, subiungit, {& ipse est ante omnia.} Sunt etiã aliqua propter finem, quæ licet non præcedant id propter quod sunt, tamẽ aliquid ad ipsum conferunt, sicut vestimenta sunt propter hominem. Et ad hoc excludendum a Deo subdit, {& omnia in ipso consistunt} vnde ex nullo aliquid accipere potest, sed oĩa acquirũt quicquid habent ab ipsa. Et ne aliquis credat esse Deũ causam rerum solum per modum finis, vt quidam posuerunt, & non per modum factionis, & conseruationis, subiungit. {& esse

B

rum causam, sicut vitæ largitorem, sicut sapientiam, sicut mentem, sicut rationem, sicut cognitionem, sicut præhabentem oẽs thesauros vniuersæ cognitiõis., sicut virtutem, sicut potentem, sicut regem regnantium, sicut veterem dierum, sicut sine senectute & inuariabilem, sicut saluationem, sicut iusticiam sicut iustificationem, sicut liberationem, sicut in magnitudine cuncta excedentem, sicut in aura subtili, & quidem & in mentibus ipsum esse dicunt, & in animabus, & in corporibus, & in cælo, & in terra, & simul in eodem eundem, mundanum circa mundanum, supermundanum, supercæleſtem, supersubstantialẽ, solem, astrum, ignem, aquam, spiritum, rorem, nubem, ipsum lapidem & petram, omnia existentia & nihil existentium. Ita

C

hanc.} scilicet deitatem, vel prouidentiam diuinam {est totorum, ideſt omnium, vel perfectorum {deductio,} ideſt productio, {& substantia,} ac si dicat, ipsa deitas per suum esse est causa productionis, & existentiæ rerum. Est autem vlterius considerandum, quòd omnis effectus conuertitur ad causam a qua procedit, vt platonici dicunt. Cuius ratio est, quòd vnaqueque res conuertitur ad suum bonum appetendo illud, bonum autem effectus, est ex sua causa, vnde omnis effectus cõuertitur ad suam causam appetendo ipsam. Et ideo postquam dixerat quòd a deitate deducantur omnia, subiungit quòd omnia conuertuntur ad ipsam per desiderium. Et hoc est quòd dicit, {& omnia ipsam desiderant.} Et ne aliquis credat quòd omnia ipsam cognoscant, ostendit quomodo diuersimode diuersa ipsam desiderant, subdens, {intellectualia quidem,} ideſt, angeli, {& rationalia,} ideſt, homines desiderant ipsam {cognitione,} ideſt cognoscendo ipsam. Non enim cognosci potest nisi intellectu aut ratione, {istis autem subiecta} non cognitione ipsam desiderant, sed alia quidem solum subduntur, vt bruta animalia, {& alia secundum viuificum motum} vt plantæ, {aut secundum aptitudinem substantialem} vt ea que mouentur secundum generationem, & corruptionem, {aut habitudinariam} vt in aliis motibus qui sunt secundum qualitatem, & quantitatem & vbi: omnia enim huiusmodi licet non cognoscant Deum, tamen dicuntur ipsum desiderare inquantum tendunt ad quoddam bonum particulare. In omni autem bono particulari refulget primum bonum, ex quo habet quodlibet bonum quòd sit apperibile. Deinde cum dicit. {Hoc igitur scientes theologi &c.} ponit nominationes diuinas secundum rationem prædictam. Et dicit quòd theologi considerantes prædicta, scilicet quòd Deus est segregatus ab omnibus, & tamen est causa omnium, quandoque quidem dicunt ipsum innominabilem, quandoque autem attribuunt ei omnium retũ nomina. Innominabilem quidem dicunt ipsum, sicut quando {dicunt ipsam deitatem in quadam mysticarum visionum} quæ fuerunt secundum apparitionem diuinam imaginatiuam. {significantem increpasse eum qui quesiuit, quod est nomẽ tuum ab angelo} qui apparebat in persona Dei. Et vt excluderet eum ab omni cognitione que posset prouenire ex Dei nomine, dixit, {quare inter rogas nomen meum, quod est mirabile?} Et habetur hoc Gen. 33. Et vere hoc {nomen est mirabile quod est super omne nomen} vt dicitur Phil. 2. {quod est innominabile quasi collocatum super oẽ nomen quod nominatur siue in isto sæculo, siue in futuro,} vt habetur. Phil. 2. Et non solum laudatur in scripturis Deus vt innominabilis, {sed} etiam vt multorum nominum sicut quando ipse {Deus inducitur dicens. {Ego sum qui sum.} Exodi. 3. {Et vita, & veritas.} Iohel. 14. {& lumen.} Ioann. 8. {& Deus.} Exodi. 3. Ego sum Deus Abrahami. Et non solum ipsum inducunt ipsa nomina

D

E

de se

de se dicentem, sed etiam ipsi qui erant periti circa deitatem vt apostoli, & prophetę, laudant Deum { vt omnium causam } ex multis causatis, diuersitatem autem horum causatorum quæ hic subiungit, non oportet hic distinguere, quia ista distinguentur in distinctione capitulorum, cum ad certa capitula omnes effectus huiusmodi reducat. Laudat enim eũ {sicut bonũ.} Luce. 18. {sicut pulchrũ.} Cãticorum. 1. {sicut sapiẽtem. Iob. 9. {sicut diligibilem.} Cantic. 5. {Sicut Deũ deorum.} Ps. 49. {sicut sanctũ sanctorũ.} Dan. 9. {sicut eternũ.} Baruch. 3. {sicut existẽtẽ.} Iob. 14. nonne tu qui solus es? {sicut causam sæculorum.} Eccles. 24. {sicut vitæ largitorẽ.} Actu. 17. {sicut sapientiã.} 1. Cor. 1. {sicut mentem.} Isaiæ. 27. Et alia translatio habet { intellectũ, sicut rationem.} Isaię 53. Ego qui loquor iusticiam, vbi alia trãslatio habet. Ego qui disputo iusticiam. Vel melius potest dici, q ratio in greco logos dicitur, quod etiam significat verbũ quod pluries in scripturis inuenitur. {sicut cognitorem} 2. Thimo. 3. {sicut prædictum} oẽs thesauros vniuersę cognitionis} Col. 2. {sicut virtutẽ} 1. Cor. 1. {sicut potẽtẽ.} psalm. {sicut regem regum.} Apoc. 29. {sicut veterem dierum.} Dan. 7. {sicut sine senectute, & inuariabilem} Iaco. 1. { sicut saluationem} Math. 1. {sicut iustitiam, sicut iustificantem, sicut liberationem vel redemptionem {secundum aliam translationem. 1. Cor. 1. {sicut magnitudinem cuncta excedentem} Iob. 23. {sicut in aura subtili} 3. Regum. 19. Et dicunt ipsum etiam esse in mentibus, siue cordibus} Eph. 3. in animabus} Sap. 7. {& in corporibus. 1. Cor 6. in cælo & in terra.} Hiere. 23. {& simul in eadem ergo } idest quantum ad eandem materiam dicunt eundem esse { mundanum,} idest in mũdo. Iohel. 1. {circa mundanum. Eccl. 44. supermundanum.} Esa. vltimo {& supercælestem} psal. Excelsus super omnes gentes &c. { supersubstantialem} Math. 6. {Solem.} Malach. 4. {astrum,} idest stellam, Apocal. vltimo. {ignem.} Deutero. 4. {aquam.} Iohel. 7. { spiritum.} Iohel. 2. & rorem.} Osee vltimo. {nubem.} Osee. 6. lapidem, psal. {petram. 1. Cor. 10. {& omnia alia existentia} ei attribuuntur sicut causæ. {& nihil existentium est } inquantum omnia superexcedit. Ita igitur Deo quòd est omnium causa, & tamen super omnia existere conuenit, {& esse innominabile } inquantum super omnia existit, & tamen conueniunt ei {omnia nomina existentium} sicut omnium causæ. Et rationem subiungit. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd regimen vniuersi est optimum. Ad bonitatem autem regiminis requiritur quòd ille qui regit, nõ sit omnino ab his qui reguntur alienus, sed cum ei aliquam conuenientiam habeat vt possit esse vtilis, & vt tamen subditos superexcedat ne sit cõtemptibilis vt impedire possit. Et hoc est quod dicit, {vt regnum totorum,} idest, vt regimen vniuersi {sit diligenter.} idest optime procedat {omnia sunt circa primam causam } quasi ab ipsa secundum quandam similitudinem deriuata, {& ab ipsa sunt omnia segregata sicut a causa} proprer quã omnia sunt, {sicut a principio} a quo effluunt. {sicut a fine} quem consequuntur, {& ipsa} per hunc modum {sic omnia in omnibus } inquantum omnis perfectio omniũ est ipse Deus causaliter, {secundum eloquium.} Hoc enim scriptũ est, 1. Cor. 15. Deinde cum dicit. { Et vere laudatur &c. } excludit quorumdam errorem. Fuerunt enim quidam Platonici qui processiones perfectionum ad diuersa principia reducebant. Ponẽtes vnũ

F principium esse vitæ, quod appellabãt primam vitam, & aliud principium esse intelligendi, quod appellabant primum ens, & bonum. Et ad hoc excludendum dicit, quòd {Deus vere laudatur vt principalis substantia } inquantum dat omnes perfectiones rebus, & dicitur { causa contentiua custodia & cibus, } quæ tria ad conseruationem rerum pertinere videntur. Quædam enim sunt quæ non indigent nisi vt in suis principiis conseruentur, quia ab exteriori corrumpi non possunt, vt corpora cælestia, & quantum ad hoc dicit q est { causa contentiua} quia hæc continet inesse. Quædam vero sunt quæ & si non deficiãt ex suis principiis, corrumpi possunt ab exteriori sicut aqua ab igne. Et quantum ad hoc dicit { custodia } quia hæc defenduntur a Deo ne præter ordinẽ suæ rationis ab illis corrumpantur. Quædam autem sunt quæ ad sui conseruationem indigent supplementis, sicut homines & animalia cibis, & quantũ ad hoc dicit {cibus} quia scilicet, omnibus administrat ea quæ sunt necessaria ad suam cõseruationem. Est etiã {& } causa {conuersiua ad ipsum} quia hoc ipsum quòd res conuertuntur in Deum, considerando ipsum sicut finẽ, est eis a Deo. Et hæc omnia conueniunt Deo {vnitiue,} idest, non secundũ diuersas virtutes, sed secundum vnam simplicem virtutem. & communicabiliter segregate, } quia ita communicat aliis causalitates prædictas, quòd tamen quidam singularis modus causandi separatim remanet apud eum. Ideo autem sic diuersi mode laudatur vt causa, quæ { non solum est causa continentiæ, } idest saluationis rerum, {aut vitæ aut perfectionis} vt {bonitas} diuina { quæ est super omne nomen nominetur,} idest, debeat nominari {a sola hac aut alia prouidentia,} idest causalitate, sed ipsa diuina bonitas {præaccipit in seipsa omnia existentia simpliciter } idest non ita quòd ex omnibus componatur, sed quæ in seipsis sunt multa composita, in Deo sunt vnum { simpliciter & incircunscripte,} quia cum singula nomina determinate aliquid significãt distinctum ab aliis, venientia in diuinã prædicationem non significant illud finite, sed infinite. Sicut nomẽ sapientiæ prout in rebus creatis accipitur, significat aliquid distinctum a iustitia, vt puta in determinato genere, & specie existens. Sed cum in diuinis accipitur, non significat aliquid determinatum ad genus & ad speciem. seu distinctionem ab aliis perfectionibus. sed aliquid infinitum, & ideo cõuenienter laudatur & nominatur Deus { ex perfectissimis bonitatibus} idest, perfectionibus quæ prouenium rebus per prouidentiam illius supremæ causæ, quæ cum sit vna & eadem, est tamen diuersorum inuno omnium causa, vtpote cum nominatur nomine substantiæ aut vitæ, aut alicuius huiusmodi, { & } etiam nominatur {ex vniuersis existentibus} propter perfectiones in eis participatas, vtpote si nominetur sol propter claritatem, & petra propter firmitatem. & sic de aliis. Deinde cum dicit. { Et quidem non istas solas! &c. } ponit tertium modum Dei nominationum. Et dicit q sancti {theologi non solas istas Dei nominationes } nobis { commendant} quæ sumuntur {a prouidentiis aut prouisis perfectis aut particularibus } vt per prouidentias intelligamus perfectiones rebus communicatas, vt bonitatem & sapientiam, per prouisa autẽ ipsas res participantes huiusmodi perfectiones, vt hominem aut solem, quorum perfecte quidem prouidentiæ dicuntur, quæ sunt vniuersales vt bonum existens, & huiusmodi: particulares autẽ quæ

alicui

alicui generi rerum conueniunt, vt sapiens & iustum. { Sed contingit q aliquando nominant Dei bonitatem quæ est supernominabilis propter suum superspleudorem, aut quibusdam diuinis apparitionibus. } ideest, imaginatiuis visionibus, quibus {illuminati} sunt {prophetæ aut magistri} quod dicit propter eos qui Agiographa conscripserũt vel {in sanctis templis vel in quibuscunque aliis locis. } & hoc secundum diuersas causas & virtutes. Ex diuersis enim rationibus diuersæ apparitiones sunt factæ. Vnde {circumponunt ei formas humanas, aut igneas aut electrinas, } & ad laudem ipsius describunt ei oculos & aures & alia membra, & circũponunt ei coronas} & honores & alia huiusmodi, quæ facile est considerare ex diuersis scripturæ locis. Et de huiusmodi Dei nominibus promittit se dicturũ in libro de Simbolica Theologia, qui non dũ apud nos habetur. Deinde cum dicit. {Nunc autẽ quecunque &c. } ostendit quomodo de Diuinis Nominibus sit agendum. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit de quib⁹ Diuinis Nominibus sit agendum. Secundo qs modus doctrinæ seruandus sit, & quãtum ad docentes & quantum ad audientes. ibi. { Et q semper secundum omnem Theologiam &c. } Tertio exhortatur Thimotheum cui scribit ad hoc obseruandum, ibi. { Igitur tibi quidem &c. } Dicit ergo primo, q nũc procedendũ est in hoc libro ad manifestationem Diuinorum nominũ intelligibiliũ, ideest quæ non sumuntur a rebus sensibilibus simbolice, sed ex intelligibilibus perfectionibus procedentibus ab eo in creaturas, sicut sunt esse, viuere, & huiusmodi, ita q congregentur quæcunque nomina ad præsens negotium pertinent ex sacris scripturis, & q his quæ dicta sunt in isto capitulo sit vtendum sicut quadam regulæ, ad quam in toto præsenti opere oportet respicere. Cum enim præmissa sint tria genera Dei nominationum, de primo qui est per remotionem, agitur in mystica Theologia. De secundo qui ẽ per intelligibiles processiones, in hoc libro. De tertio qui est per sensibiles similitudines, in libro de Simbolica theologia. Deinde cum dicit. { Et quòd semper &c. } ostendit modum determinandi de Diuinis nominibus cum dicit q considerandum est {vt proprie dicantur} in hoc libro {contemplationes quibus Deus apparet. } Et dicit { proprie } contra Metaphoricas apparitiones, & iterum inspiciendum est q ad manifestationes sanctorum Dei nominum admittantur sanctæ aures, scilicet fidelium, qui pie & reuerenter audiant, non infidelium qui irrideant & blasphement, vt sic { sancta collocemus in sanctis secundum diuinam traditionem} Deo præcipiente. Nolite sanctũ dare canibus. Matth. 7. vt sic auferantur sancta derisionibus indoctorum, immo magis ipsi homines, siqui sunt totaliter diuinis resistentes, liberentur ab impugnatione Dei. Ipsi enim deridendo diuinis, non diuina ledunt, sed seipsos, & hocinquam in hoc opere prouidendum est, {quia semper secundum omnem doctrinã Theologicã lex hierarchica} ideest, quæ per sacros principes traditur {inducit} ideest præcipit aut exhortatur hæc esse obseruanda secundũ

A quãdam deliberationẽ quæ nõ ex humana sapientia prouenit, sed ex ipsa Dei circunspectione. Deinde cum dicit. { Igitur tibi quidem, &c. } inducit Thimotheum ad hæc obseruanda. Et dicit quòd vtile est ei prædicta custodire, sed vt ipse hæc sanctissime recordetur, & q ea quæ sunt diuina neque dicat neque quocunque modo exportet, ideest prodat indoctis, scilicet infidelibus vel quibuscunque indoctis, qui propter imperitiam, non capiẽtes irridẽt. Vltimo autem in oratione determinat presens capitulum, rogãs Deum vt det ei cum Dei laude secundum q decet Deum, tradere diuersas nominationes deitatis, quæ voci exprimi non potest, nec nominari, & quòd {non auferatur verbum veritatis ab ore eius.

homines, ab impugnatione Dei in hoc liberantes. Igitur tibi quidem hoc custodire utile o pulcher Timothæe secundũ sanctissimam memorationem, et neque dicibilia, neque exportabilia diuina facere ad indoctos. mihi autem det Deus ut decet Deũ laudare, inuocabilis, et in nominabilis deitatis, deificas multas noiationes, et non auferat uerbũ ueritatis ab ore meo.

CAP. II.

De vnica & discreta Theologia, & quæ est diuina vnitio & discretio.

LECTIO I.

THearchicam totam essentiam, quodcũque est per se bonitas determinans & manifestans ab eloquiis laudatur. Etenim quid aliud dicere est ex sancta Theologia, quãdo dicit Thearchiam ipsam narrantem dicere. Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi sol⁹ Deus. Igitur hoc quidem & in alijs inquisitum, a nobis est demonstratum omnes semper Deo conuenientes Dei nominationes non particulariter, sed in tota & perfecta & integra & prima deitate ab eloquijs laudari, & omnes ipsas simpliciter absolute & inobseruate totaliter vniuersæ totalitati per

fecte & omnis deitatis apponi. Et quidem sicut in Theologicis ypotipositibus memoraui mus, si non de tota deitate dicat aliqs hoc dictum esse, & audet abscindere inconuenienter superunitam vnitatem, Dicẽdum igitur q ipsum bonum natura verbũ dixit. Ego sum bonus, & quidam Deo acceptorum propheratum laudat spiritum bonum, & rursum. Ego sum qui sum. Si nõ de tota dixerint deitate laudari, secundum autem vnam partem, ipsum | circũscribere conentur, quomodo audiẽt, hæc dicit qui est, qui erat, qui venturus ẽ omnipotens. Et tu autem ipse es, & spiritus veritatis qui est qui a patre procedit, & si nõ totã Thearchiam dicũt esse vitam, quomodo verum quod dixit sanctũ verbum. Sicut pater suscitat mortuos & viuificat, & filius quos vult viuificat, & q spiritussanctus est qui viuificat. Quoniam autem & denominationem totorum habet tota deitas, de dei gena deitate quidem aut filiali, neque dicere est, sicut arbitror, in quot locis | Theologiæ in patre & filio frequentatur dominus. Sed & dominus spiritussanctus est, & pulcher & sapiens in tota deitate laudatur, & lumen & deificum & causa, & oia quæcunque totius Thearchiæ sunt, ad omnẽ reducũt eloquia thearchicam laudationem, comprehensiue quidem, sicut quando

SVPER CAP. II.

LECTIO I.

POstquam Dionysius in præcedenti capitulo tradidit modũ procedendi in opere & rationem diuinorum nominum, in hoc. 2. Cap. intendit ostendere, q Diuina nomina de quibus in hoc libro agitur communiter de tota trinitate, & quæ de distinctis personis. Et tradi tur etiam, in eodem capitulo, quę sit ratio communitatis & distinctiõis in Diuinis quoad secundã partem tituli pertinet, cum dicit. { & quę est

diuina vnitio & discretio. } Diuiditur autem istud ca. in duas partes. In prima ostendit quę dicantur communiter & quę distinctim in trinitate. In secunda assignat rationem communitatis & distinctionis, ibi. { Oportet autem vt arbitror &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit q nomina diuina de quibus in hoc libro agẽdam est, in tota trinitate accipiẽda sunt. In secũda remouet obiectionem in contrarium factam, ibi. { Si autem aliquis dicit, &c. } Circa primum tria facit. Primo ponit veritatem intentam. Secundo probat eam, ibi. Et { quidem sicut in Theologicis &c. } Tertio excusat se a diligentiori probatione, ibi. { Igitur istis a nobis &c. } Dicit ergo primo, q per { se bonitas laudatur ab eloquijs. } ideest sacris scripturis {sicut determinans} ideest, distinguens ab alijs. { & manifestans } totam diuinam { essentiam, } quodcunque est. } quia cuicunque conuenit diuina essentia, conuenit ei per se bonitatem esse, & econuerso. Et hoc probat per hoc q in sancta scriptura inducitur ipsa diuinitas in persona filij dicens. { Quid me interrogas de bono? nullus bonus nisi solus Deus. } vt habetur Luc. 15. Quod intelligendum est de bonitate per se. Et quia ita est de nomine bonitatis. { Igitur } & in alijs libris post inquisitionem demonstrandum est a nobis q omnia nomina Deo conuenientia laudantur in sacris scripturis, non particulariter quasi vni soli perfecte conuenientia, sed { in trinitatis tota & perfecta & integra & prima deitate. } Totum autem hic non accipitur secundum q ex partibus componitur, sic enim deitati congruere posset, vtpote eius simplicitati repugnans; sed prout secundum Platonicos totalitas quædã dicitur

ante

ante partes, quæ est ante totalitatem quæ est ex partibus, vtpote si dicamus q̃ domus quæ est in materia est totum ex partibus, & præexistit in arte ædificatoris, quæ est totum ante partes. Et in hunc modum tota rerum vniuersitas, quæ est sicut totum ex partibus, præexistit sicut in primordiali causa in ipsa deitate, vt sic ipsa deitas patris & filij & spiritussancti dicatur tota quasi præhabens in se vniuersa. Si militer q̃ dicit perfecta, non est accipiendum secundum modum significatiõis vocabuli, quo perfectum dicitur quasi complete factũ, sicut perambulasse nos dicimus quãdo ambulationem cõpleuimus. Vnde quod nõ est factum, non potest secundum hãc rationem dici perfectum, sed quia res quę fiunt, tũc ad finem suæ perfectionis pueniũt quãdo consequuntur naturam & virtutem propriæ speciei, inde est q̃ hoc nomen perfectum assumptum est ad significandum omnem rem quæ attingit propriam virtutẽ & natura. Et hoc modo diuinitas dicitur perfecta inquantum maxime est in sua natura et virtute. Integrum autem & perfectum idem videntur esse, differunt tamen ratione. Nam perfectum videtur dici aliquid in attingẽdo ad propriam naturam. Integrum autem, per remotionem diminutionis, sicut dicimus aliquem hominem nõ esse integrum, si posit attingit propriam naturam, aliquo membro mutilatur. Et quia a deitate trinitatis nihil subtrahi potest, ad hoc significandum addidit, integra. Prima autem additur ad significandum q̃ deitas trium personarum non est deitas participata. Primum enim dicitur quod est imparticipatum, sicut per se deitas & per se bonitas. Et videntur esse posita ad excludendum errorem Origenis & Arrij, qui posuerũt deitatem filij esse participatam. Et vt ostendat q̃ Dei nomina non solum communiter dicuntur de tribus personis: sed æqualiter & eodem modo, subiungit, q̃ & demonstratum est omnes prædictas nominationes apponi, idest attribui, vniuersæ totalitati perfectæ, & omnis, idest, totius deitatis, vt quod dicit, vniuersæ referatur ad numerum personarum, alia vero ad perfectionem essentiæ, & hoc simpliciter, respondet ei quod dixerat prima. Nam ea quæ sunt imparticipata, dicuntur simpliciter. Ea vero quæ sunt participata, bona particulariter dicuntur, secundum Auguſt. Tolle hoc & illud, & videbis bonũ omnis boni, absolute, quod nõdec ei q̃ dixerat integra. Nam ea quæ sunt corrupta non possunt absolute nominari, sicut homo mortuus non dicitur absolute homo, in observatione, idest, absque aliqua observantia distinctionis, quod respondet ei q̃ dixit, perfecta, nisi enim esset perfecta deitas in qualibet personarum, oporteret observare qualitas aliquid dicere de vna persona & qualiter de alia. Deinde cum dicit. Et quidem sicut in theologicis &c. probat quod supposuerat. Et primo specialiter dicitur de quibusdam nominibus. Secundo de omnibus, ibi. Et vt summatim dicat aliquis &c. Dicit ergo primo, q̃ sicut commemoratum est in libro de theologicis ypotiposibus, si aliquis dicat hoc quod dictum est, nullus bonus nisi solus Deus, non esse dictum de tota deitate, idest, de omnibus personis, & per hoc præsumat errorem, dicidere audet vnitatem vnitatis, diuinæ, dicendum est contra eum, q̃ & ipsum verbum, idest Dei filius tanquã naturaliter bonitatem habens dixit. Ioan. 10. Ego sum pastor bonus. Et in Psalmis dicitur. Spiritus tuus bonus, & similiter, si aliquis hoc quod dicitur Exod. 3. Ego sum qui sum, non dixerit laudari

dicunt, omnia ex Deo, diffusiue autem, sicut quando dicũt, Omnia per ipsũ & in ipso facta sunt: & omnia in ipso consistunt, & Emitte spiritũ tuũ & creabunt. Et vt summatim dicat aliquis, ipsum thearchicum dixit verbum, Ego & pater vnum sumus, & cuncta quæcunque habet pater, mea sunt, & cuncta mea tua sunt, & tua mea, & rursum, quęcunque sunt patris ipsius thearchicũ spiritui communicatiue & vnitiue attribuit diuinas operationes, honorem, fontanam, & indeficientem causam, & distributionem benignorum donorum, & nullum in diuinis eloqs non peruersis intentionibus cõuersatorum arbitror ad hæc cõtradicere, quoniam Deo conuenientia omnia, toti thearchiæ in sunt secundum perfectũ in Deo verbum. Igitur istis a nobis breuiter quidem in his & particulariter, in aliis autem sufficienter ex eloquiis demonstratis & determinatis quamcũque Dei nominationem totaliter referare conemur, in tota deitate ipsam recipere conuenit. Si autem qs dicat, confusionem nos inducere in isto, cõtra diuisionem Deo

conuenientem, talem sermonẽ, nos non arbitramur ipsum persuadere sufficientem q̃ est ver'. Si enim aliquis quidẽ est q̃ totaliter eloquiis resistat, lõge omni nõ erit & a nostra philosophia, & si non ipsi cura est Dei venerationis ex eloquiis, quomodo nobis cura sit illius manuductiõis ad Theologicam scientiam. Si autem ad eloquiorum veritatẽ respicit, hoc & nos canone & lumine vtentes, ad excusationem sicut possumus indeclinabiliter vadimus, dicentes q̃ theologia quædam tradit vnitiue, quędam autem discrete, & neque vnita licet diuidere, neque discreta confundere. Sed sequentes ipsã secundum virtutem ad diuinos splendores conuenit aspicere, etenim inde diuinas manifestationes assumentes sicut quendã canonem veritatis optimum, ibi posita sanctorum custodia custoditi, & ab ipsa ad custodiendum custodientes ipsa confirmari. Igitur vnita quidem totius deitatis sunt sicut in theologicis ypotiposibus per plura ex eloquiis demonstrauimus, superbonum, super Deum, supersubstantiale, superuiuens, super sapiens, per ipsum & in ipso facta sunt, & in ipso consistunt, & in Psalmus. Emitte spiritum tuum & creabuntur. Deinde cum dicit. Et vt summatim dicat aliquis &c. ostendit propositum communiter de omnibus Dei nominibus, dicens, q̃ in summa dicatur de omnibus Dei nominibus, ipsum Dei verbum dixit. Ioan. 16. Ego & pater vnum sumus, per quod ostenditur q̃ quæcunq; dicuntur de filio, & de patre dicuntur. Et Ioan. 16. & cuncta, quæ habet pater mea sunt, & similiter quæcunque sunt patris & filij, sacra scriptura attribuit communiter & vnite diuino spiritui, diuinas operationes, honorem, diuinum, fontanam, & indeficientem causam & distributionem benignorum donorum. Et hæc omnia habemus. 1. Cor. 12. Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus &c. Et hæc adeo vera sunt, q̃ nullum absuetum in diuinis eloquiis, qui non habeat corruptam intentionem in eis, arbitror ad hęc contradicere, q̃ omnia nomina Deo conuenientia insunt toti deitati secundum perfectum modum loquendi de Deo. Deinde cum dicit. Igitur istis a nobis &c. excusat se a diligentiori inquisitione prędictorum, & dicit q̃ ista breuiter & particulariter huc sunt determinata ex sacris scripturis, sed in alio libro sufficientius. Vnde quãcunque Dei nominationem conabimur exponere in præsenti opere, oportet ipsum nomen recipi in tota deitate, idest in omnibus personis, & ad hoc inducitur totum præsens capitulum. Deinde cum dicit. Si autem aliquis dicat &c. excludit obiectionem. Et primo ponit obiectionem. Secũdo modum solueudi, ibi. Si enim aliquis quidem est &c. Posset autem aliquis obiicere, q̃ per hoc q̃ omnia nomina quæ dicuntur de patre attribuuntur filio & spiritui sancto, tollitur omnino distinctio personarum & inducitur confusio in diuinis personis, quæ Deo non conuenit. Sed ipse dicit q̃ si quis hoc obiiciat, non est arbitrandum q̃ sermo eius sufficiens sit ad persuadendum, q̃ verum dicat, non enim per hoc tollitur distinctio personarum. Deinde cum dicit. Si enim aliquis &c. ponit modum soluendi dicens q̃ si ille qui sic obiicit totaliter contradicit sacris scripturis, talis omnino elongatus est a nostra sapientia. Non ad theologum pertinet probare ea quę sunt

fidei

de tota trinitate, id est, de omnibus personis, sed de vna tantum, quomodo accipiet hoc quod dicitur Apoc. 1. de filio. Hæc dicit qui est & qui erat & qui venturus est omnipotens, quod introducit Apostolus de filio: Heb. 1. & tu autem idem ipse es. & de spiritusancto. Ioan. 16. & spiritus veritatis, qui est qui a patre procedit. licet litera nostra non habeat qui ẽ. Et similiter si aliquis dicat, q̃ non tota diuinitas est vita, quomodo verum est qđ Dei filius dixit. Io. 5. Sicut pr̃ suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat, & Io. 6. Spiritus est qui viuificat, & q̃ tota deitas habeat omnium dominationem, non posset dici in quo locis sacræ scripturæ frequẽtatur hoc nomen dominus de patre & filio, & hoc vt loquamur de deigena deitate patris, aut filiali filii. Sed & spiritus dominus est, vt dicitur. 2. Cor. 3. Et similiter pulchrum & sapiens in omnibus personis deitatis laudatur, & lumen & deificũ & causa & omnia quæcunque sunt totius deitatis sacra eloquia deducunt ad omnem laudationem diuinam, quandoque quidem simul comprehendendo, quod conuenit omnibus personis, vt cum dicitur omnia sunt ex Deo, quandoque autem distinctim de vna persona, sicut cum dicitur de filio. Col. 1. omnia

I

K

fidei ei qui scripturas non recipit, cum fides sit supra rationem. Vnde si ipse non habet curam nec veneretur diuina eloquia, quomodo nobis potest esse cura vt manuducamus eum ad diuinam scientiã? Quia in scientiis philosophicis ita est, q̃ nullus sapiens disputat contra negantem principia suæ artis. Sed si aliquis sic obijciens velit respicere ad veritatem sacrorũ eloquiorum, nos vtentes sacra scriptura quasi quadã regula & lumine manifestante veritatem procedimus, non declinantes a sacra scriptura ad excusandũ nos a prædicta obiectione, & dicimus q̃ sacra scriptura illibatam con seruauerunt. Deinde cum dicit. Igitur vnita quidem &c. manifestat positam solutionem quantum ad hoc qđ dixit, q̃ sacra scriptura quædam tradit de trinitate vnite & quædam discrete. Et dicit q̃ vnita totius deitatis, idest communia toti trinitati, vt dictum est in libro de diuinis ypotiposibus, & probatur per multas autoritates a sacris scripturis acceptas, sunt duo genera rationum. Primo quidem ea quæ dicuntur de Deo remotiue per excellentiam quandam, vt superbonum, supersubstantiale, superuiuum, supersapiens, & quęcunque alia dicuntur de Deo per remotionem propter sui excessum, cum quibus dico connumeranda sunt omnia nomina causalia, idest, quæ designant Deum vt principium processiõis perfectionum quæ emanant ab ipso in creaturas, scilicet bonum, pulchrum, existens, vitæ generatiuum, sapiens, & quæcunque alia per quæ causa omniũ bonorum nominatur ex dono suæ bonitatis. Et ex hoc potest accipi regula magistralis, q̃ omnia nomina designantia effectum in creaturas, pertinent ad diuinam essentiam, discreta autem nomina, idest, pertinentia distinctim ad tres personas sunt, vt nomen patris, supersubstantiale vel ypostasis, idest, personale. & vsus patris, idest actus eius qui est generatio, & similiter nomen filii, & actus, qui est generari, & nomen spiritussancti & actus eius qui est processio, ita q̃ in talibus nulla debet superinduci conuersio, vt si diceretur q̃ pater generat filium & econuerso, aut qualiscunque communio, vt si diceretur quòd pater & filius generant aliquam aliam personam. Et similiter distinctim a diuina persona pertinet mysterium incarnationis, quia sola persona filij est incarnata. Et hoc est quod dicit, quòd cum prędictis discretum est, quia perfecta & inuariabilis essentia Iesu, secundum naturam deitatis. est secundũ nos per vnitionem humanitatis, & quæcunque alia subsistantialia, idest personalia mysteria pertinẽt ad benignitatẽ incarnationis,

& quæcunque excedentis sunt remotionis, cum quibus & causalia omnia, bonum, pulchrum, existens, vitæ generatiuum, sapiens, & quęcunque ex benignis ipsius donis, omnium bonorum causa nominatur, discreta autẽ patris supersubstantiale nomen & vsus & filii, & spiritus, nulla in istis conuersione aut totaliter communione superinducta. Est autem rursus cum hoc discretũ secundum nos Iesu perfecta & inuariabilis essentia, & quæcunque secundum ipsam sunt benignitatis subalia mysteria.

LECTIO II.

Quæ sit vnitio & discretio in diuinis.

Portet autem, vt arbitror, magis resumẽtes nos perfectum diuinę vnitionis & discretionis exponere modum, vt nobis conspicuus omnis fiat sermo, varium quidem omne & non planum respuens. Discrete autem & plane & ordinate propria secundum virtutem terminans. Vocant. n. quod & in aliis dixi, nostræ theologicæ traditionis sancti Magistri, vnitiones quidem diuinas, quæ sunt superineffabilis, & superignotæ singularitatis, occultas & irregressibiles supercollocationes. Discretiones autem bono conuenientes thearchicæ, & processiones & manifestationes, & dicunt, (sancta eloquia sequentes,) & dictæ vnitionis propria, & rursus discretiõis quasdam esse proprias & vnitiones & discretiones. Sicut in vnitione diuina, idest, supersubstãtialitate, vnitũ qdẽ est principali trinitati & communę, supersubstantialis essentia, superdea diuinitas, superbona bonitas, quæ ẽ super omnia idẽtitas totalis prę prietatis existentis, super principatum vnitas, ineffabilis, multi luminis, ignorantia perfecte inintelligibile, omnium positio, omnium ablatio, qui est super omnem & positionem & ablationem. Manfio principalium personarum in se inuicem, si ita oportet dicere, & collocatio totaliter supunita. Quẽadmodum lumina luminarium vt sensibilibus & propriis vtar exẽplis, existentia in domo vna & tota in se inuicem totis sunt, & diligentem habent ad se inuicem discretionem proprie subsistentem, vnita discretione, & vnitione discreta. Et quidem videmus, in domo multis existentibus luminaribus, ad vnũ quod dam lumen vnita omnium luminа, & vna claritate in discreta re splendentia, & nullus, vt arbitror, posit huius luminaris lumen ab aliis ex aere omnia lumina continente discernere & videre vnum sine altero, totis in totis sine mixtione cõcretis. Sed etiam si vnum aliquis luminarium educat a domo, coegredietur & proprium vniuersum lumen, nihil aliorum luminũ coaduellens in seipso, aut suipsius aliis derelinquens. Erat enim vt

LECTIO II.

Portet autem vt arbitror magis resumentes &c. Quia in solutione obiectionis supra positæ dixerat, quòd theologia de diuinis personis quædã tradit vnitiue, & quædam discretiue. Intendit hic exponere qualis sit vnitio & discretio in diuinis. Et primo exponit secundũ quòd possibile est. Secundo dicit quòd non potest totaliter & perfecte a nobis exponi, ibi. Sed harum quidem & vnitionũ &c. Circa primum duo facit. Primo tradit modum secundum quem exponere intendit. Secundo secundum illũ modum exponit, ibi, Vocant enim quod & in aliis dixi. Dicit ergo q̃ ad pleniorem intellectum præmisse solutionis, oportet secundum eius arbitrium magis exponere perfectum modum diuinæ vnitionis & discretionis, quia assignabit modos omnes secũdum quos vnitio & discretio possunt accipi in diuinis, non autem ita q̃ ipsũ modum secundum q̃ in Deo perfectus est manifestare possit, hoc enim supra virtutem nostram est, vt infra probabit. Deinde cum dicit. Vocant enim &c. prosequitur expositionem vnitionis, & discretionis diuinæ. Et primo quantum pertinet ad deitatem. Secundo quantum pertinet ad humanitatem Christi, ibi. Et discrete. est a benig. &c. Circa primum duo facit. Primo exponit duos modos vnitionis & discretionis. Secundo subdit vtrumque, ibi. Et di. sca. elo. sequen. &c. Circa primum duo facit. Primo exponit commu-

nem

nem modum vnitionis. Secundo communem modum discretionis ibi. { Discretiones autem &c. } Dicit ergo primo q̃ sicut in aliis suis libris dixerat, scilicet in libro de Diuinis ypotiposibus, { sancti Ma.no. theo. traditiones } ideſt Christianæ doctrinæ, scilicet apostoli & eorum discipuli { vocant vnitiones diuinas quasdam oc. &c.

Ad cuius euidentiam considerandum est, q̃ cum omnis multitudo rerum a principio primo effluat, primũ principium secũdum quod in se consideratur, vnum est, secundũ autem emanationem qua ab eo procedit multitudo, iam inuenitur a qua primum principium distingui possit, quia ratio multitudinis in distinctione consistit. Considerare igitur primũ principium secundum q̃ in se est, hoc est considerare vnitionem ipsius. Et hanc existentiam primi principij in seipso supercollocationem vocat. Et nominat hanc supercollocationẽ & occultam & inegressibilem. { Occultam } quidem, quia intantum Deus potest a nobis cognosci, inquantum participationes suæ bonitatis cognoscimus, secundum aũt q̃ in se est nobis occultus. { Inegressibilem } autem dicit, quia secundum q̃ in seipso est primum principium, nulli communicatur, & sic quasi a seipso non ægreditur, & propter hoc & ipsam diuinitatem sic consideraram per excellentiam, distinguentem ipsam ab omnibus vocat { singularitatem. } quasi singulare est quod est incommunicabile. Deinde cum dicit, { discretiones autem &c. } exponit per oppositum communem modum discretionum. Et dicit q̃ prædicti magistri vocant { discretiones proces. & manifestationes } quia per effectus progredientes ab ipso manifestatur, & quodammodo ipsa deitas in effectus procedit, dum sui similitudinem rebus tradit secundum earum proportionem, ita tamen q̃ sua excellentia & singularitas sibi remanet incommunicata rebus & occulta nobis. Hæ igitur processiones vocantur discretiões, quia nisi a primo principio alia effluerent, non haberet primum principium a quo discerneretur. Deinde cum dicit. { Et diuina } elo. &c. } subdit vtrũque dictorum modorum. Et primo ponit subdiuisionem. Secundo manifestat eam, ibi. { Sicut in vni. diuina &c. } Dicit ergo primo, q̃ illi qui sequuntur sacras scripturas, & sequuntur proprias rationes prædictæ vnitionis. & iterum prædictæ discretionis, dicunt q̃ tam in prædicta vnitione communi sunt quædam propriæ vnitiones & discretiones quam etiam in prædicta communi discretione. Deinde cum dicit. { Sicut in vni. di. &c. exponit subdiuisionem. Et primo ostendit quomodo in prædicto modo vnitionis communi sit quædam vnitio & discretio. Secundo ostendit q̃ etiam in discretione prædicta est vnitio & discretio. ibi. { Est autem & diuin &c. } Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo in prædicta vnitione sit propria vnitio. Secũdo quo modo in prædicta vnitione sit discretio, ibi. { Manſione personarum &c. Ad intellectum ergo huius partis considerandum est, q̃ cum supra acceperit rationem vnitionis diuinæ ex eo q̃ Deus in seipso secundum suam excellentiam consideratur, ista consideratio est duplex. Potest enim considerari ista superexcellens Dei essentia in seipso, vel secundum essentiam, & sic est vnitum & commune toti trinitati, vel secundum q̃ vna diuinarum personarum est in alia, & sic in vnitione inuenitur discretio. Hoc est ergo q̃d dicit, q̃ { sicut in vnitione diuina } ideſt supersubstantialitate. q. d. sic accipio modo vnitionem diuinam secundum communem rationem vnitionis supra positã, secundum q̃ ratio vnitionis consistit in quadam excellentia deitatis. In hac inquam vnitione communi { est vnitum & commune principali trinitati, quicquid ad superexcellentiam essentiæ diuinæ pertinet, & per hoc dat intelligere q̃ ratio vnitatis propriæ quam nunc exponit, nihil est aliud q̃ esse commune tribus personis. Et exemplificat sicut { essentia supersubstantialis diuinitas superdeæ } ideſt super modum deitatis communicatæ rebus, & { bonitas superbona & identitas quæ est super omnia } secundum quam scilicet Deus est idem sibi & { vnitas superprincipatum. } vnitas inquam, { totalis proprietatis existentis } scilicet super omnia. Et hoc dicit, quia vnum habet rationem principii, vnum autem est vnum secundum q̃ in seipso indiuisum est, hoc autem est illud quod retinet proprietatem suæ naturæ. q. d. q̃ ipse inquantum est vnitas, est principium super omne principium habens in se suam proprietatem qua supra omnia existit. Ad hanc etiam excellentiam ẽ & q̃ a nobis ignorat propter excellentiam sui luminis, & q̃ a nullo intellectu est perfecte { intelligibilis }. i. comprehensibilis, & q̃ de eo oia possunt affirmari & omnia negari, secundum modum in præcedenti capitulo expositum, cum tamen ipse sit super omnem affirmationem & negationem. Est enim super omnem intellectum nostrum qui affirmatiões & negationes componit. Deinde cum dicit. { Manſio principalium personarum &c. } exponit quo modo discretio est in communi modo vnitionis, quæ est super excellentiæ collocationem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per exemplum sensibile, ibi. { Quemadmodum lumina &c. } Tertio ostendit exemplum esse deficiens a tanta rei repræsentatione, ibi. { Et hæc totaliter &c. } Dicit ergo quod { manſio principalium personarum in se inuicem } ideſt, secundũ q̃ vna diuinarum personarum est in alia. { & collocatio } vnius in aliam. { si ita oporteat nominari } cum distinctionem importet, { tamen est totaliter superunita } ideſt pertinens ad illam vnitionem excellentiæ de qua supra dictum est. Deinde cũ dicit. { Quemadmodum lumina luminarium &c. } manifestat per exemplum sensibile q̃ in prædicta vnitione possit esse discretio. In quo quidẽ exemplo tria facit. Primo ponit exemplum sensibile, in quo dicit esse simul vnitionem & discretionem. Secundo ostendit q̃ in illo exemplo sit vnitio, ibi. { Et quidem videmus &c. } Tertio q̃ in eo sit discretio, ibi. { Sed & si vnum aliquis &c. } Dicit ergo primo q̃ { vt vtamur exemplis sensibilibus & propriis nobis, lumina, } plurium { luminarium existentium in domo vna & tota sunt inuicem in se totis, & tamen habent diligentem } ideſt, optimam & perfectam { discretionem ad se inuicem proprie subsistentem } & sic plura lumina sunt { vnita } cum { discretione, & discreta } cum { vnitione. } Deinde cum dicit. { Et quidem videmus in domo &c. } ostendit q̃ prædicta lumina habeant vnitionem ad inuicem. Et dicit q̃ { videmus quòd multis luminaribus existentibus in domo vna } omnium luminarium lumina resplendent. Et hoc est quod subdit, { & vna claritate indiscreta } ideſt indistincta secundum locum vel subiectum resplendentia, { & nullus vt arbitror posset lumen huius luminaris } in aere secundum quòd continet omnia lumina { discernere ab aliis. } & videre alterum eorum sine altero, propter hoc quòd totum vnum lumen est concretum alteri sine mixtione tollente, scilicet discretionem. Deinde cum dicit. { Sed & si vnum aliquis &c. } ostendit quòd maneat ibi discretio, quia si aliquis educat vnum de luminaribus, vtpote unam candelarum, simul ægreditur cum illo totum proprium lumen quod ex luminari illo in domo erat, quod ex hoc patet, quòd lumen in domo minoratum inuenietur, ita tamen quòd lumen egrediens non simul secũ auellet aliquod aliorum luminum, nec etiam aliquid sui cum aliis luminibus derelinquat, quod esse non posset, si esset facta mixtio luminum, utpote si aqua cineri aut farinæ misceatur, non potest extrahi tota, quin aliquid remaneat farinæ aut cineri immixtum, & quin etiam de cineribus aut farinæ deperdatur uel simul egrediatur. Sed quòd hoc in luminibus non contingit, hoc ideo est, quia { erat totorum } luminum { ad tota perfecta coniunctio } ab sque omni mixtione & nulla partium confusione existente. Est autem hic considerandum quòd de lumine duplex fuit opinio Physicorum. Quidam enim dixerunt lumen esse corpus, & secundum hanc opinionem satis plane videtur procedere exemplum inductum. Sic enim loqui uidetur Dionisyus de pluribus luminibus ex diuersis luminaribus in vno aere procedentibus, sicut si loqueretur de pluribus corporibus, & præcipue propter hoc q̃d dicit, q̃ habent discretionem subsistentem. Subsistere enim est substantiarum tantũ, & propter hoc etiam q̃d dicit, q̃ vnum lumen egreditur sine altero, in quo videtur designari quidam motus localis, qui est corporũ tantum. Si vero lumen non sit corpus, sed qualitas, secundũ aliam opinionem

Est autem & discretio in supersubstantialibus theologiis, non quam dixi tantum, q̃ secundum ipsam vnitionem immixte & in confuse collocatur vnaquæque principalium personarum, sed q̃ & ea quæ sunt supersubstantialiter deiformitatis non conuertuntur ad se inuicem. Solus autẽ fons supersubstantialis deitatis est pater, nec filius est pater, nec pater est filius, custodiẽtibus hymnis propria religiosæ vnicuique thearchicarum personarum. Istæ quidem sunt secũdum ineffabilẽ & vnitosnẽ & essentiã, & vnitiões discretiones.

opinionem, non haberent lumina discretionem subsistentem, qui nimmo ex diuersis luminaribus sicut ex diuersis causis agentibus fiet vnum lumen tantum intensius in aere, & vno luminari subtracto & cessaret superadditio intensionis. sicut ex pluribus causis calefacientibus intenditur calor in calefactibili, & vna causa subtracta minuitur calor. Hæc autem secũda opinio de lumine verior est. Vnde potest dici, q̃ Dionysius hic loquitur de subsistenti discretione luminum, & de egressione alicuius eorum per respectum ad luminaria, & non secundum se. Tamen considerandum est q̃ consueuerunt tã Philosophi, q̃ etiam sacri Doctores aliquã do ad propositum manifestãdum, exemplis aliquibus vti secundũ aliquas opiniões apud aliquos probabiles, licet ipsi eas nõ sequuntur. Deinde cum dicit { Et hæc totaliter in corpore aere &c. } ostendit q̃ istud exemplum deficit a tanta rei repræsentatiõe. Et dicit q̃ hæc quæ dicta sunt de diuersis luminibus { totaliter } accidunt in rebus corporeis & materialibus, scilicet { in corpore aere. } vt in loco si lumina sint corpora, vel vt in subiecto si lumen est qualitas, { & } iterum { lumine } sensibiliter dependente ex materialie igne, { sed in diuinis personis } dicimus collocari supersubstantialem vnitionem non super solas vnitiones quæ sunt in corpore: sed & super illas quæ sunt in ipsis animabus & in ipsis mentibus } angelicis, { quas quidem { vnitiones habent deiformia vel supercælestia lumina } ideſt ipsi angeli. { tota per tota non mixtæ supermundanæ } dum scilicet vnus angelus toti alteri coniungitur per intellectum & affirmationem. Et huiusmodi inconfusa vnitio in mentibus & animabus fit { secundum proportionalem participationem } illius { vnitionis } quæ est in diuinis personis, quæ scilicet nullum participantium potest perfecte imitari diuinam vnitionem. Deinde cum dicit. { Est autem discretio &c. } exponit quomodo in communi modo discretionis supra signatę inuenitur & discretio & vnitio, ideſt aliquid commune toti trinitati, & aliquid distinctum ad personas pertinens, dictum est enim supra q̃ discretiones diuinæ vocantur secundum processiões deitatis. Vna quidem secundum quòd vna persona procedit ab alia, & per hanc multiplicantur & distinguuntur diuinæ personæ. Et quantum ad hoc attenditur discretio propria in communi modo discretionis. Alia est processio secundum quam creatura procedit a Deo, secundum quam fit multitudo rerum in discretione creaturarum a Deo, & hæc est discretio vnita, ideſt communis toti trinitati. Primo igitur exponit quomodo aliqua discretio pertineat ad discretionem personarum. Secundo quomodo aliqua discretio pertineat ad essentiæ vnitatem, ibi. { Si autem & diuina discretio &c. } Dicit ergo primo, quòd { discretio in supersubstantialibus theologiis } ad diuinas personas non solum est illa quam dixi, quòd per ipsam vnitionem communem quæ pertinet ad superexcellentiam deitatis vnaquæque diuinarum personarum immixtim & inconfuse collocatur in altera, sed etiam per hoc ea quæ pertinent ad fæcunditatem Dei supersubstantialem nunquam conuertuntur ad seinuicem, sicut conuertebantur ea quæ pertinent ad collocationem personalem. Mutuo enim pater est in filio & filius in patre, non tamen mutuo pater generat filium & filius patrem. Et hoc ẽ quod subdit, q̃ solus pater est fons supersubstãtialis deitatis, vt in fonte authoritas intelligatur sue principium de principio, nec filius est pater nec pr̃ filius, cum diuinæ laudes cõseruent secundum fidem christianæ religionis suas proprietates vniuscuiusque diuinarum personarũ. Vltimo epilogando subdit, quod istæ quæ dictæ sunt, sunt vnitiones & discretiones pertinentes ad ipsam diuinam essentiam ineffabilem & ad ineffabilem eius vnitionem, quia quod sequitur de vnitione & discretione pertinet ad creaturas.

LECTIO III.

Quædam est propria vnitio sub communi modo discretionis.

Haut autem & diuina discretio est processio bono conueniens vnitionis diuinæ & superunitę, seipsam bonitatem in pluralitatem agentis & multiplicantis, vnitæ quidem sunt secundum diuinam discretionem incomprehensibiles traditiones, substantificationes, viuificationes sapientificationes, & alia dona bonitatis quæ est omnium causa, secundum quæ ex participationibus & participantibus laudantur, non participabiliter participata. Et hoc cõmune & vnitum & vnum est toti deitati, omnem ipsam totam

LECTIO III.

Haut autem & diuina discretio est &c. } Postquam exposuit Dionysius quomodo sub communi modo discretionis qui est secundum proportionem continetur propria discretio quæ est secundum proportionem vnius psonæ ab alia, nunc intendit exponere quomodo sub eodem communi discretionis modo continetur & quædã propria vnitio, quæ est secundum proportionẽ creaturarũ a Deo ad totam trinitatem pertinens. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secũdo manifestat p exempla, ibi. { Quemadmodum punctum } &c. Ad euidẽtiam autem primæ partis cõsiderandum est, q̃ posset aliquis dicere, q̃ processio creaturarũ non continetur sub diuina discretione, vnde licet processio creaturarum communiter ad totam trinitatem pertineat, non tamen potest dici q̃ aliqua diuina discretio sit cõmunis vel vnita in trinitate. Et ideo vult ostendere q̃ processio creaturarum est quodam modo diuina discretio, non tamẽ eo modo quo processio diuinarum personarum. Nam in processione diuinarum personarum, ipsa eadem diuina essentia communicatur personæ procedẽti, & sic sunt plures psonæ habentes diuinã essentiam. Sed in processione creaturarum ipsa et diuina essentia non communicatur creaturis procedentibus: sed remanet incommunicata seu imparticipata, sed similitudo eius per ea quæ dat creaturæ, in creaturis propagatur & multiplicatur, & sic quodam modo diuinitas per sui similitudinem non per essentiam in creaturas procedit, & in eis quodam modo multiplicatur, vt sic in ipsa, creaturarũ processio possit, dici diuina discretio, si respectus ad diuinã similitudinem habeatur, non autem si respiciatur diuina essentia. Hoc est ergo quod dicit, q̃ si processio possit dici diuina essentia bonitati conueniens quæ est { vnitionis diuinę superunitę } ideſt, vnitatis essentiæ in qua tres personę vniantur, quę est super omnę vnitatem quę quodam modo seipsam agit sue ducit ex sua bonitate in pluralitatem, & multiplicat seipsam, scilicet secundum suam similitudinem, si inquam talis processio ea ratione q̃ per eam diuina vnitas quodammodo multiplicetur dici potest diuina discretio, tunc consequenter dicendum est, q̃ { traditiones } ideſt donationes diuinorum donorum quę sunt incomprehensę ex parte principii { sunt vnitæ } ideſt cõmunes toti trinitati, { secundum diuinam discretionem } ideſt secundum communem modum diuinę discretionis qui secundum processionem attenditur. Et quę sunt istæ traditiones ostendit subdens, { substantificationes } secundum q̃ dat esse omnibus subsistentibus, { viuificationes } secundum q̃ dat vitam { sapientificationes } secundum q̃ dat sapientiam & alia dona diuinæ { bonitatis } quæ est omnium causa secundum quę dona diuina { participata } per similitudinem { non participabiliter } inquantum essentia manet imparticipata, { laudantur ex participationibus, } ideſt, ex donis participabiliter, aut esse communem sapientiam & vitam { cum participantibus } quibus scilicet ista communicantur. Loquitur autem pluraliter de diuinis vel propter pluralitatem psonarum, vel propter pluralitatem nominum quę ipsi Deo attribuuntur. { Et hoc est toti diuinitati commune. } Et ne intelligatur communitas rationis tantum, sicut genus est commune speciebus. Et species indiuiduis addidit, { & vnitum } vt ostendat vnum numero ſę in tribus. Et ne aliquis intelligat vnitatem ex multis congregatam, sicut domus vnitur ex partibus, addidit, { & vnum } hoc, { compem ipsum diuinitatem }. i. ſm quãlibet personam { totam participari ab vnoquoq; participãtiũ p similitudinẽ, & non ab vno participantiũ in nulla sui parte participari, nec cõmixtione, sue } subæ. Dicit autẽ totam eam participari, non tñ totaliter vel perfecte, quia omnibus incomprehensibilis est, vt supra dictum est. Et quia hoc vltimo dictum difficile videbatur & contradictionem implicans, nominat hic consequenter per exempla, cum dicit. { Quemadmodum punctum &c. } Et circa hoc tria facit. Primo ponit exempla,

ab vnoquoque participantium participari, & a nullo nulla parte. quemadmodum punctum in medio circulo ab omnib⁹ in circulo circunpositis lineis, & sicut sigilli expressiones multæ participant architypo sigillo, & in vnaquaque expressionum toto & eodem existente & in nulla secundum nullam partem. Excedit autem & hęc omnium causa diuinitatis impartibilitas, eo q̃ neque tactus eius, neque alia quædam ad partes commiscendi communio. Quamuis dicat aliquis, non est sigillum in totis expresionibus totum & idem, & huius autem non sigillum est causa, esse enim seipsum illud & idem vnicuique ingerit, sed participantiũ diuersitas, diſsimiles facit expresiones vnius & totiũ

pla. Secundo ostendit ea esse deficientia, ibi. {Excedit autem & hoc &c.} Tertio obiicit contra prædicta & soluit, ibi. { Quamuis dicat aliquis &c.} Dicit ergo, qp hoc ita est de participatiõe deitatis sicut punctum quod est in medio circumpositis lineis, quæ, scilicet protrahuntur a centro ad circunferentiam, inquantum quælibet linea sortitur indiuisibilitatem secundum latitudinem ad similitudinem indiuisibilitatis puncti, prout imaginamur punctum suo motu facere, lineam, & tamen punctum secundum situm distinctum est a longitudine lineæ. { Et sicut } etiam {multæ expressiones sigilli participant archetypo sigillo.} ideſt, principali figuræ sigilli. Dicitur enim archetypum ab archos, quod est princeps, & tipum, quod ẽ figura, {toto & codẽ} archetypo { existente in vnaquaque expressionum,} secundum similitudinẽ, {& in nulla eorum secundũ nullam} {sui {partem} per substãtiæ commixtionem. Deinde cum dicit. {Excedit aũt &c.} ostendit hæc exempla esse deficientia a repræsentatione diuina. Et dicit qp { imparticipabilitas diuinitatis } q̃ est {omnium causa, excedit hæc } prædicta exempla, quia imparticipabilior & minus cõmixta est deitas participãtibus q̃ punctũ & sigillum. Non enim est aliquis tactus deitatis ad creaturas, eo. ſ. modo quo ex sigillo qđ cera sit vnum per contactum, neque etiam est alia quædam communio per quam commisceatur participibus rerum, sicut punctum commiscetur lineæ inquantum est terminus eius. Deinde cum dicit. { Quamuis dicat aliquis &c.} obiicit contra hoc quod dixerat qp sigillum totum existit in vnaquaque expressionum. Potest enim aliquis dicere hoc nõ esse verum, propter hoc qp aliqua expressio inuenitur, quæ non perfecte recipit formã sigilli. Sed ipse respondet qp { huius causa non est ex parte sigilli, } quia sigillum vnum {& idem totum se ingerit vnicuique} expressioni, {sed diuersitas participantium facit dissimiles expressiones } ideſt repræsentationes, {vnius & eiusdem principalis formæ } quæ totaliter habet formam. Q uomodo autem diuersimode recipiatur in diuersis forma vnius sigilli, ostendit subdens. Si enim ea in quibus sit expressio {sint} intantum {mollia} qp facile possint recipere figuram, { & plana } ideſt absque tumorositatibus vt vniformis in eis fiat impressio, { & immaculata } ne commixtio alienæ materiæ expressionem figuræ impediat, & {neque sit contrariæ figuræ, } vtpote si quis vni sigilli figuram imprimere velit in ceram. iam alio sigillo signatam, & cum ad recipiẽdum figuram sint aliqualiter {dura} vt non sint {facile fusibilia} & calefactibilia aut nimis liquefacta & mollia { & instabilia, } quia sic non remaneret figuræ impressio. Istis conditionibus existentibus materiæ in quibus fit impressio {habebunt figuram} sigilli quandam absque permixtione alterius figuræ impressam {& planam} ideſt inturgidam absque deformitate, {& permanentem.} Sed {si aliquid deficiat de dicta oportunitate} figurationis, {hæc erit causa } qp figura non participetur vel qp {non plane} ideſt vniformiter participetur, {& aliorum} defectui quicunque pertinent ad importunitatem participationis. Deinde cum dicit. {Discretũ. est autem &c.} exponit discretionem quę est secundum humanitatem Christi. Et dicit qp {discretum est } ideſt ad vnam tantum personam pertinens {supersubstantiale verbum} ideſt, Dei filium {esse factum secundum nos } ideſt hominem similem nobis in natura, {ex nobis} accepta carne, non de cœlo allata, secundum Valentinum, {totaliter, } ideſt non subtracta anima vel intellectu, secundum Arrium & Appollinariũ, { & vere } non fantastice secundum Manichæum. Et non solum ipsa incarnatione di

F fercetum; sed secundum etiam actiones & passiones Dei filium credimus incarnatum { quæcunque sunt } cum quadam electione & segregatione ab aliis attributa Christo secundum considerationẽ humanitatis ipsius, vt concipi, nasci, comedere, bibere, dormire, crucifigi. & alia huiusmodi, {istis enim pater & spiritus secundum nullam rationem communicauerunt } quia neuter eorum est incarnatus aut mortuus {nisi} forte {dicat aliquis} qp communicauerunt præmissis { secundum volũtatem } bonitati diuinæ { consequentẽ & benignã} quo ad nos, accepta rũ enim pater & spiritussanctus incarnationem filii & passionem & alia huiusmodi, & similiter communicauerunt { secundũ omnem diuinam operationem supposită } creaturis, {& ineffabilem } nobis, {quam faciebat } Christus, {factus secundum nos } ideſt factus homo passibilis, { inuariabilis } manens {secundum qp Deus & Dei verbũ. } Non enim sic factus ẽ homo qp diuinitatem amitteret, vtho existens habebat operationem diuinam, quæ communis est sibi & patri & spiritui sancto. Et sic destruitur hic error ponentium vnam operationẽ in Christo, & per hoc qp attribuit secundũ operationem diuinã communem toti trinitati, & operationem propriam sibi. Vltimo autẽ epilogat, qp hic studemus diuina nostro sermone & vnire & discernere, sicut secundum rei veritatem sunt vnita & discreta.

verbo & discernere studemus, si cut ipsa & vnita sunt & discreta.

LECTIO IIII.

Sed harum quidẽ & vnitionum & discretionũ & quascunque in eloquiis Deo conuenientes causas inuenimus, in theologicis ypotiposibus propria de vnoquoq; tractantes, sicut erat possibile, exposuimus. Quædam quidem reuoluentes vero sermone & referantes, & sanctum & reuelatũ intellectum in manifestas eloquiorũ visiones adducẽtes. Quibusdam autem sicut mysticis secundum diuinam traditionem superintellectualem operationem vsiti: Omnia enim diuina & quæcunque nobis sunt manifestata, solis participationibus cognoscuntur. Ipsa autem qualiacunque sunt, secundũ proprium principiũ & collocationem super mentem sunt & omnem substantiam & cognitionem. Sicut si supersubstantiale occultum Deũ, aut vitam, aut

G

H

I

K

munem toti trinitati, & operationem propriam sibi. Vltimo autẽ epilogat, qp hic studemus diuina nostro sermone & vnire & discernere, sicut secundum rei veritatem sunt vnita & discreta.

LECTIO IIII.

Sed harum quidem & vnitionum & discretionũ &c.} Postquam Dionysius exposuit modum vnitionis, & discretionis diuinæ, excusat se a perfecta horum manifestatione. Et diuiditur in partes duas. In prima ostẽdit qp discretiones diuinæ & vnitiones non possunt sufficienter a nobis manifestari. In secunda prosequitur de discretione quæ est secundum processionem creaturarum, quia hoc maxime pertinet ad intentionẽ præsentis libri, ibi { Igitur de illis quidem satis est, &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit excusationem a perfecta manifestatione prædictarum. Secundo rationem assignat, ibi. { Omnia enim diuina &c. } Dicit ergo primo, quòd in libro { de Theologicis ypotiposibus } ipse {exposuit sicut erat sibi possibile, causas } ideſt, rationes prædictarum { vnitionum & discretionum quascunque inuenit in sacris scripturis { Deo conuenientes, tractans } id quod erat proprium vnicuique, ita tamen quòd quædam reuoluit & discussit veridico sermone, {& reseruit, } ideſt aperuit & vlterius { eduxit in manifestas visiones eloquiorum } ideſt manifestas authoritates sacræ scripturæ quæ continent visiones & reuelationes factas prophetis & Apostolis id quod sanctæ intelligi potuit & manifeste post discussionem & reserationem. Non enim sufficit in rebus diuinis humano ingenio veritatem discutere & aperire, nisi veritas quæ post discussionem inuenitur sacræ scripturæ concorder & per eam confirmetur. Et cum quædam sic reseruit, {quibusdam tamen sicut mysticis } ideſt, occultis { vnitus } fuit super operationem intellectualem, & hoc secundum quòd tradita est a Deo: ordinatum est enim nobis a Deo, vt in his quæ super intellectum nostrum sunt vniamur adhærentes per fidem. Deinde cum dicit. {Omnia enim diuina &c.} assignat rationem quare in rebus diuinis sint quædam mystica quæ intellectum nostrum excedunt. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat hoc ex parte deitatis. Secundo ex parte humanitatis Christi, ibi.

{Sed

{Sed quòd est omnis theologiæ manifestatiuum &c.} Circa primum tria facit. Primo assignat rationem præmissorum. Secundo manifestat rationem assignatam per exempla, ibi. { Sicut si supersubstantiale occultum &c. Tertio probat per similitudinem in aliis causis & causatis, ibi. { Neque est enim diligens &c.} Dicit ergo primo, quòd omnia diuina etiam quæ nobis manifestata sunt, cognoscũtur a nobis solum participationibus. Cuius ratio est, quia nihil cognoscitur, nisi secundum quòd est in cognoscente. Sunt autem quædam cognoscibilia quæ sunt infra intellectum nostrum, quæ quidem habent simplicius esse in intellecta nostro quàm in seipsis, sicut sunt omnes res corporales. Vnde huiusmodi res dicuntur cognosci a nobis per abstractionem. Diuina autem, simplicia & perfectiora sunt si seipsis quàm in intellecta nostro vel in quibuscunque aliis rebus nobis notis. Vnde diuinorum cognitio dicitur fieri non per abstractionẽ sed per participationẽ. Sed hæc participatio est duplex. Vna quidem secundum qp diuina in ipso intellecta participantur, prout scilicet intellectus noster participat intellectualem virtutem & diuinæ sapientiæ lumen. Alia vero secundum quòd diuina participatur in rebus quæ se intellectui nostro offerunt, inquantum scilicet per participationem diuinæ bonitatis omnia sunt bona & per participationẽ diuini esse seu vitę res dicuntur existentes seu viuentes, & secundum vtramque istarum participationum diuina cognoscimus. Q uotiens est aũt supra, qp Deus ita participatur a creaturis p similitudinẽ, qp tamen remanet imparticipatus super omnia per proprietatem suæ substantię. Vnde si diuina non cognoscunt a nobis nisi solis participationibus, cõsequens est, qp ipsa diuina, qualia sunt, & quod secundũ propriam rationẽ principii, & secundũ qp diuina collocant in seipsis sunt supra omnia sicut supra omnẽ mentem & supra omnẽ substantiam & supra omnẽ cognitionẽ. Deinde cum dicit. {Sicut si supersubstantiale &c.} Manifestat rationẽ propositam p exempla. Et primo in processionibus creaturarũ. Secundo in processionibus diuinarum personarum, ibi, {Rursus qp pater &c.} Dicit ergo primo, quòd si illud {occultum} diuinæ essentiæ quod est super omnem substantiã { nominemus aut Deum, aut vitam, aut substantiam, aut lumen vel rationem } vel quocunque alio tali nomine, non per hoc intelligimus idipsum quod Deus est, sed nihil aliud intellectus concipit nisi virtutes quæ rebus ex Deo prouenient, quibus formaliter deificatur vel substantificantur aut viuificantur. Sed cũ Deus sit super omnes huiusmodi processiones, oportet quòd nos imitemur nos in Deũ ad cognoscendum secundum remotionem { ab omnibus operationibus intellectualibus } ideſt ab omni eo quod cadit in intellectum nostrum, & hoc ideo quia nos non possumus per intellectum videre aliquam deitatem vel {vitam } vel {substantiam quæ } perfecte cõparari possit illi causæ quæ est {segregata ab omnibus rebus secundum totalem excessum. } Non enim cadit in visionem intellectus nostri, nisi ens creatum & finitum, quod omnino deficit ab ente increato & infinito, & ideo oportet quòd Deum intelligamus esse su

A pra omne id quod intellectu apprehendere possumus. Deinde cum dicit. { Rursus quòd pater &c.} manifestat idem in his quæ pertinent ad processiones diuinarum personarum. Et dicit, quòd ex sacris scripturis { accepimus quòd pater est fontana deitas } ideſt, quòd pater est fons & principium totius deitatis, } & quòd filius & spiritussanctus, si ita oportet dicere { sunt quædam { pullulationes deigenę deitatis } ideſt patris qui est Deus generans, pullulationes inquam, non extra diuinam naturam sicut creaturæ, sed in ipsa diuina natura, {& } sunt etiam {sicut flores, & supersubstantialia lumina. } Nec est mirum si hæc pluraliter dicimꝰ de diuinis personis; qa si Methaphoricis locutionibus accipiatur ipsum signatum Methaphorarũ, oportet singulariter prædicari de diuinis personis. Si vero accipiantur ipsę Metaphoricę, possunt pluraliter prędicari, per lumẽ enim Metaphorice intelligitur veritas. Possumus ergo dicere, quòd filius & spiritussanctus sunt vnum lumen, quia sũt vna veritas, possumus etiam dicere quòd sũt duo lumina, vt sit sensus, quòd signanter p duo lumina ideſt, per duos radios ab vno luminari procedentes, sicut & per duos flores, quia vterque procedit a patre, nec tamen per hoc excluditur quin spiritussanctus procedit a filio. Sed { quomodo hęc sunt, non possumus dicere nec cogitare, } vt scilicet exprimamus vel cognoscamus qualis sit illa paternitas vel filiatio, { sed vsque

B

C

D

E

ad hoc } cogitandum solũ se extendit { tota virtus nostri intellectus quòd & nobis & supercælestibus virtutibus, scilicet angelis vt ex principali paternitate diuina quæ est segregata ab omnibus creaturis, & similiter ex principali filiatione data est omnis paternitas & filiatio, quæ est ẽm propagationem in rebus diuinis, prout sanctus purgat, illuminat, & perficit alios, & vnus homo alium, {ex quadam principali paternitate & filiatione, mentes angelorum Deo conformes & } sunt } p participationem diuinorũ donorũ { & nominantur } in scripturis, & Dii, Deorum filii, & Deorum patres, } per assimilationem ad paternitatẽ principalem & filiationem. Et ne videatur deesse creatio proprietatum spiritussanctꝰ subiungit, qp talis paternitas & filiatio in sanctis angelis perficitur spiritualiter, cum exponit spiritualitatem per tria. Spirituale enim significat aliquid incorporale & immateriale & intelligibile. Et quamuis hæc spiritualitas inueniatur in angelis, diuinus tamen spiritus est supercollocatus super omnem intelligibilem immaterialitatem angelorum, vel animarum, sicut & pater & filius sunt segregati per modum excessus ab omni paternitate & filiatione quæ est in creaturis secundum participationem rerum diuinarum. Deinde cum dicit. { Neque enim est diligẽs &c.} probat qđ dixerat per assimilationem in aliis causis & causatis. Et dicit qp inter causas & causata non potest esse { diligens } ideſt, perfecta { comparatio } quia causę excedũt sua cãta. { Sed est quædã alia cõparatio causarum ad cãs, in quantũ { cãta habẽt imagines } .i. similitudines cãrũ. Ois. n. cã præcedit suũ effectũ p aliquẽ modũ similitudinis, nõ tn cãre cõsequitur pfecta similitudinẽ cæ, { cõtingentes } ideſt prout cõtingit ẽm fas proportionẽ. Sed ideo nõ est pfecta cõparatio, qa causæ separantur a causatis

a cauſatis inquantum ſuperponuntur eis {ſecũdum rationem proprii principij,} ideſt, in illa ratione in qua ſunt principia. Et hoc manifeſtat per exempla ſumpta a rebus quæ ſunt apud nos. Et primo quidem ex paſſionibus, ſecundum quòd delectationes & triſtitiæ faciunt delectari & triſtari non per modum cauſæ efficientis, ſed formalis, ſicut dicitur quòd albedo facit albũ. Sed ipſæ delectationes & triſtitiæ non delectantur neque triſtantur. De eo enim quod delectatur vel triſtatur, prædicatur delectatio ſeu triſtitia per participationem: ſed non de ipſa delectatione vel triſtitia per eſſentiam, & ſic cauſa excedit effectum. Deinde ponit exemplum in cauſis agentibus, cum dicit. {Ignis} qui calefacit & vrit {non dicitur calefieri aut vriſſed eſſe calidus, & ſic per ſuam naturã calefacere alia. Poſtea ponit exemplum in cauſis formalibus, ſcilicet de per ſe vita & per ſe lumine, vt inde per hoc non intelligatur, aliquod lumen aut vita ſeparata, ſed ipſæ formæ participatæ, ſecundum quem modum nec de vita poteſt dici quòd viuat, aut de lumine quòd illuminetur ſecundum rationem prædictã, niſi forte æquiuoce, vt intelligatur vita viuere, quia eſt cauſa viuendi. Et aſſignat rationem iſtorum exemplorum & ſimilium, per hoc quòd ea quæ ſunt cauſatorum per modum participationis ſunt cauſarum ſuperabundanter & ſubſtantialiter, ſicut viuere eſt viuentis participatiue, ipſius vero vitæ eſt eſſentialiter. Deinde cum dicit. {Sed quod eſt omnis &c.} manifeſtat idem circa humanitatẽ Chriſti. Et primo per ſua verba. Secundo per verba Ierothei, ibi. {Hæc autem & a nobis &c.} Dicit ergo primo, quòd quamuis in omnibus quæ de Deo dicũtur manifeſtiſſimum videatur quod ad incarnationem pertinet, tamen compoſitio qua diuinitus {Ieſus} compoſitus eſt {ſecundum nos} ideſt, ſecundum quòd habet naturam noſtram, non poteſt ſufficienter exprimi quocunque verbo, nec ſufficienter cognoſci quacunque mente, etiam ipſius ſupremi angeli, accipiamus quidem ſecundum ſcripturas velut quoddam occultum myſterium, quòd ipſe Ieſus {eſt factus ſubſtãtia materialiter} ideſt, ypoſtaſis materialis. Sed neſcimus ſufficienter quomodo corpus eius compactum ſit ex virginibus ſanguinibus lege quadam præter naturam, factum eſt enim virtute ſpiritusſancti quæ eſt omni menti creatæ incomprehenſibilis. Et etiam non poſſumus perfecte ſcire quomodo ambulauit ſuper aquam maris, quæ eſt humida & inſtabilis ſubſtantia pedibus ſiccis, non quidem depoſita corporis grauitate per aſſumptionem dotis agilitatis, vt quidam dixerunt: ſed adhuc pedibus habentib⁹ materiæ grauitatem, hoc enim factum eſt virtute diuina incomprehenſibili. Et eadem ratio eſt in omnibus aliis quæcunque pertinent ad cognitionem Ieſu, quæ excedit naturale lumen aut naturalem rationem. {Hæc autem & a nobis &c.} His quæ præmiſerat ad incarnationis myſterium neceſſaria adiungit quædam verba Ierothei de laude Chriſti. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit vnde Ierotheus accepit hæc verba quæ dixit, quia ſcilicet vel habuit hæc ex doctrina Apoſtolorũ, vel ex ſtudio ſanctarum ſcripturarum, vel ex ſpeciali reuelatione ipſi facta. Secundo ponit verba ipſius, ibi. {Omnium cauſa & adimpletiua eſt Ieſu deitas &c.} Dicit ergo primo, quòd prædicta quæ pertinent ad laudem Chriſti, ſufficienter ipſe dixit in aliis, ſcilicet in libro de Diuinis ypotipoſibus, & ſunt etiam valde excellenter ſupranaturalem modum laudata a quodam Ierotheo, qui fuit {nobilis dux} ideſt magiſter, diſcipulus Apoſtolorum, & hoc in quodã libro ſuo quem intitulauit, {de theologicis ſtoyſeoſibus} ideſt diuinis obſcuris commentis. Et ponit conſequenter tres modos quibus ea quæ ſequuntur Ierotheus acquirere potuit. Vnus modus eſt, quòd accepit ea addiſcendo a ſanctis theologis, ideſt ab Apoſtolis. Alius modus eſt quòd ipſe proprio ſtudio inſpexit ea ex ſapientia & ſubtili diſcuſſione ſanctarum ſcripturarum. Quæ quidem ſubtilis diſcuſsio in duobus conſiſtit. Quorum primum ſubdit dicens, {ex multa luctatione circa ipſa,} in quo aſſiduitas ſtudii deſignatur. Tunc enim aliquis multum luctatur cum ſcriptura, quando aliquis inſpecta difficultate ſcripturæ, nititur ad videndum difficultatem. Secundum ſubdit dicẽs, {& contritione,} in quo deſignatur diligens ſcripturæ expoſitio. Quod enim cõuertit, vſque ad minima diuiditur. Tunc ergo aliquis ſcripturam ſacram conterit, quando ſubtiles ſenſus in ea latentes exquirit. Tertius modus habendi eſt quòd doctus eſt iſta quę dixit {ex quadam inſpiratione diuiniore} quàm communiter ſit multis, {non ſolum diſcens: ſed & patiens diuina} ideſt non ſolum diuinorum ſcientiã in intellectu accipiens: ſed etiam diligendo, eis vnitur per affectum. Paſſio enim magis ad appetitum, quàm ad cognitionem pertinere videtur, quia cognita ſunt in cognoſcente ſecundum modum cognoſcentis, & non ſecundum modum rerum cognitarum, ſed appetitus mouet vires ſecundum modum quo in ſeipſis ſunt, & ſic ad ipſas res quodammodo afficitur. Sicut autem aliquis virtuoſus ex habitu virtutis quam habet in effectu perficitur ad dirẽte iudicandum de his quæ ad virtutem illam pertinent, ita qui afficitur ad diuina, accipit diuinitus rectum iudicium de rebus diuinis. Et ideo ſubdit quòd {ex compaſſione ad diuina} ideſt, ex hoc quòd diligendo diuina conjunctus eſt eis, ſi tamen dilectionis vnio compaſſio dici debet, ideſt, ſimul paſſio, {perfectus eſt Ierotheus} ideſt, inſtitutus {ad vnitionem & fidem ipſorum} ideſt, vt eis quæ dixit vniretur per fidei vnitionem, dico {indocibilem} ideſt, quæ humano magiſterio doceri non poteſt, {& myſticam} ideſt occultam quæ excedit naturalem cognitionem, {& vt} in paucis comprehendamus {multas & beatas viſiones} ideſt reuelationes {potentis deliberationis} ideſt, virtuoſæ diſcuſsionis {filius} ſcilicet Ierothei, licet multa alia dixerit: hæc tamen quæ ſequuntur, dicit ad laudem Ieſu Chriſti, in libro ſupra nominato.

LECTIO V.

Verba ſanctiſſimi Ierothei de laude Ieſu.

Omnium cauſa & adimpletiua eſt Ieſu deitas, quæ partes totalitati conſonas ſaluat, & neque pars ẽ neque totum, & totum & pars, ſicut omnium & partem & totũ in ſeipſa coaccipiens & ſuperhabens & præhabens. Perfecta quidem eſt in imperfectis ſicut perfectionis princeps. Imperfecta autem in perfectis, ſicut ſuperperfecta & præperfecta. Forma formam faciens in carentib⁹ forma, ſicut formæ princeps, ſine forma in formis, ſicut ſuper formã. Subſtantia totis ſubſtantiis immaculate ſuperueniens, & ſubſtantialiter ab vniuerſa ſubſtantia ſegregata, tota principia, & ordines determinans, & ſuper omnem principatum & ordinem collocata. Et menſura eſt exiſtentium, & cũ ſuper ęuũ, & ante ęuũ. Et plena in min⁹ habentibus, ſupplena in plenis. Indicibilis, ineffabilis, ſuper mentem, ſuper vitam, ſuper ſubſtantiam, ſupernaturaliter habet ſupernaturale, ſuperſubſtantialiter ſuperſubſtãtiale. Vnde qm̃ & vſque ad naturam a benignitate venit, & vere ſubſtantia factus ẽ, & vir ſuperdeus extitit. Propitiatione aũt ſint a nobis hæc ſuper mentem & rationẽ laudata. Quãuis & in iſtis habet ſupernaturale & ſuperſubſtantiale, non ſolũ ſecundũ q̃ inuariabiliter & inconfuſe nobis cõmunicauit nihil paſſus ad ſuperplenum ipſius ab ineffabili exinanitiõe. Sed qm̃ & qđ eſt omnibus nouis magis nouum, in naturalib⁹ noſtris ſupernaturaliter erat in ſubſtantialibus ſuperſubſtãtialiter, omnia noſtra ſuper nos habens.

Et ſuper omnem principatum & ordinem collocata. Et menſura eſt exiſtentium, & cũ ſuper ęuũ, & ante ęuũ. Et plena in min⁹ habentibus, ſupplena in plenis. In dicibilis, ineffabilis, ſuper mentem, ſuper vitam, ſuper ſubſtantiam, ſupernaturaliter habet ſupernaturale, ſuperſubſtantialiter ſuperſubſtãtiale. Vnde qm̃ & vſque ad naturam a benignitate venit, & vere ſubſtantia factus ẽ, & vir ſuperdeus extitit. Propitiatione aũt ſint a nobis hæc ſuper mentem & rationẽ laudata. Quãuis & in iſtis habet ſupernaturale & ſuperſubſtantiale, non ſolũ ſecundũ q̃ inuariabiliter & inconfuſe nobis cõmunicauit nihil paſſus ad ſuperplenum ipſius ab ineffabili exinanitiõe. Sed qm̃ & qđ eſt omnibus nouis magis nouum, in naturalib⁹ noſtris ſupernaturaliter erat in ſubſtantialibus ſuperſubſtãtialiter, omnia noſtra ſuper nos habens. Tertio oſtendit idem circa formas. Et dicit quòd deitas Chriſti comparata ad ea quæ carent forma, poteſt dici forma effectiue, inquantum {eſt forma formam faciens.} comparata vero ad formas poteſt dici ſine forma, non per defectum ſed per exceſſum: quia ſuperat omnem formam. Quarto oſtendit idem quantum ad ſubſtantias. Et dicit quòd deitas Chriſti poteſt dici cauſaliter {ſubſtantia} inquantum peruenit per modum cuiuſdam participationis, ſed tamen peruenit {immaculate,} quia non participatur per commixtionem ſubſtantiæ, ſed per modum ſimilitudinis, {& iterum eſt ſegregata ab omni ſubſtantia,} inquantum {ſuperſubſtantialiter} exiſtit. Quinto oſtendit idem quantum ad principia. Et dicit quòd deitas Chriſti determinat omnia principia. Diuerſorum enim diuerſa ſunt principia, & determinat ordinem principiorum ad principiata: ſed tamen eſt ſupercollocata ſuper omnem principatum. Deinde oſtendit idem per comparationem ad ea quę ſunt exemplum rei. Et primo quantum ad menſuram durationis rerum. Et dicit, quòd deitas Chriſti {eſt menſura exiſtẽtium,} qua ſi determinans vnicuique menſuram ſui eſſe, vel quia vnumquodque intantum habet eſſe, inquantum appropinquat ei. Et etiam {eſt ęuum} quod dicitur menſura eſſendi, ſicut tempus eſt menſura mutationis, & tamen eſt ſuper ęuum inquantum eſt menſura ſuperexcedens totum creatum. Secundo oſtendit cauſalitatem eius quantum ad perfectionem ſuperuenientem, qua rerum capacitas impletur, ſicut intellectus impletur ſpeciebus intelligibilibus. Et dicit quòd deitas Chriſti comparata ad deficientia quæ dicuntur minus exiſtentia, dicitur {plena} quaſi plenitudinis cauſa, & comparata ad ea quæ ſunt plena, dicitur {ſupplena,} quaſi excedens ſuper omnem plenitudinem. Tertio oſtendit eam per comparationem ad intellectum & locutionem quæ ſunt extra rem. Et dicit, quòd eſt {indicibilis & ineffabilis,} quia neque ſermone complexo, neque incomplexo ſufficienter exprimi poteſt, & eſt {ſuper mentẽ & ſuper} omnem {vitam,} quia excedit omnem cognitionem & omnem actum vitæ. Et quia multa ſupernaturalia attribuerat deitati Chriſti, conſequenter oſtendit quòd non habet ea defectiuo modo, ſed ſupereminenti. Et hoc eſt quod dicit, quòd habet id quod eſt {naturale ſupernaturaliter,} & id quod eſt {ſuperſubſtantiale ſuperſubſtantialiter.} Absoluere enim a peccatis eſt ſibi ſupernaturale, ſed purus homo non habet hoc ſupernaturaliter ſicut habet filius Dei. Et ſimiliter dicendum eſt de aliis huiuſmodi. Deinde cum dicit. {Vnde qũniam & vſque &c.} laudat humanitatem Chriſti. Et dicit quòd deitas Chriſti eſt tanta & excellens, inde eſt quòd ipſe per ſuam benignitatem venit vſque ad

naturam noſtram, {& vere factus eſt ſubſtantia} ideſt ypoſtaſis noſtræ naturę, {& cum ſuperdeus eſſet, factus eſt vir} ideſt homo, hæc quæ dicuntur ſecundum propitiationem ipſius per quam humanam naturam aſſumpſit, debent laudari ſupermentem & ſuper rationem. Quamuis enim accepit propria noſtræ naturæ, tamen in ipſis rebus humanis habuit {ſupranaturale & ſupſubſtantiale} ideſt vno modo inquantum communicauit nobis aſſumẽs noſtram naturam abſque variatione diuinæ naturæ, & abſque commixtione ipſius & confuſione ad humanam naturam, ita quòd per exinanitionem ineffabilem, de qua Apoſtolus loquitur Phil. 2. {nihil paſſus eſt ad ſuperplenũ ipſius:} ideſt, nihil diminutum eſt de plenitudine ſuæ deitatis. Nõ enim dicitur exinanitus per diminutionem deitatis, ſed per aſſumptionem noſtræ naturæ deficientis. Alio modo, quia {quod eſt inter omnia noua magis nouum} & mirabile ipſe ſerat in naturalib⁹ noſtris ſupernaturaliter, & in ſubſtantialibus noſtris ſuper ſubſtantialiter, omnia} humana, quæ ex nobis accepit {ſupra nos habens,} quia caro eius maioris virtutis eſt & dignitatis quàm alterius, & anima eius dignior omni anima, & actus eius & operationis fuerunt vnificæ ex virtute deitatis ad inuicem.

LECTIO VI.

Gitur de iſtis quidẽ ſatis eſt. Ad verbi aũt intentionem, procedamus, communia & vnita diſcretionis diuina nomina ſecũdum quòd eſt nobis poſsibile reuoluentes. Et vt plane de omnibus conſequenter prædeterminem⁹, diſcretionem diuinam eſſe dicimus, ſicut dictum eſt, bono conuenientes thearchicæ proceſsiones. Donans enim omnibus exiſtentibus, & ſuperfundens totorũ bonorum participatiões, vnitiue quidẽ diſcernitur, & in pluralitatem agitur ſingulariter, & multiplicatur ex vno inegreſsibiliter. Poſtea qm̃ exiſtẽs ẽ De⁹ ſup ſubſtãtialiter, dat aũt eſſe exiſtẽtib⁹ & deducit totas ſubas, multiplicari dr vnũ exiſtẽs illud, qa ex ipſo multa exiſtẽtia deducũt. Manet aũt nihil minus illud vnum in multiplicatione, & vnitam ſupra nos habens, {quia caro eius maioris virtutis eſt & dignitatis quàm alterius, & anima eius dignior omni anima, & actus eius & operationis fuerunt vnificæ ex virtute deitatis ad inuicem.

LECTIO VI.

Gitur de iſtis quidem ſatis eſt, ad verbi autem intentionem procedamus &c. } Poſtquam Dionyſius expoſuit diuinæ diſcretionis & vnitionis modum, hic proſequitur de illo modo qui principaliter pertinet ad materiam huius libri, ſcilicet de diſcretione diuina, quæ attendit ſecundum proceſsionem creaturarum, quæ quidem diſcretio vnita eſt & communis toti trinitati, vt ſupra dictum eſt. Circa hoc ergo duo facit. Primo exponit quomodo iſta diſcretio eſt cum vnitione. Secundo promittit de iſtis quæ ad hanc diſcretionem pertinent, in ſequentibus ſe determinaturum, ibi. {Iſtis communes & vnitas.} Circa primum tria facit. Primo dicit de quo eſt intentio. Secundo manifeſtat propoſitum, ibi. {Et vt plane.} Tertio aſſignat rationem dictorum, ibi. {Etenim in diuina.} Dicit ergo primo, quòd de iſtis quæ pertinent ad laudem Chriſti ſufficiant ad præſens quæ dicta ſunt, tam ab ipſo quàm a Ierotheo, ſed procedendum eſt vlterius ad ea quæ pertinent ad intentionem verbi, quod intendit in hoc opere, vt ſcilicet diſcutiamus ſecundum noſtram poſsibilitatem nomina pertinentia ad illam diſcretionem diuinam, quæ attenditur ſecundum proceſsiones creaturarum, quæ quidem nomina communia ſunt toti trinitati, & non ſolum communia, ſed etiam vnita. Eſt enim animal commune homini & equo, non tamen eadem numero animalitas eſt in vtroque, ſed bonitas & eſſentia & huiuſmodi ſic ſunt communia toti trinitati, quòd vnum ſunt in tribus. Deinde cum dicit. Et vt plane, manifeſtat quomodo poſſit eſſe diuina diſcretio cum vnitione. Et hoc manifeſtat in quatuor. Primo quidem in ipſo bono. Secundo in ente, ibi. {Poſtea quoniam exiſtens, eſt.} Tertio in vno, ibi. {Et vnum exiſtens.} Quarto in ipſo nomine deitatis, ibi. {Rurſus ex ipſius deificatione.} Hæc enim quatuor maxime videntur Deo conuenire. Primo quidem tam propter eorum communitatem. {Non enim determinatur, ad genus vel ſpeciem quod infinitati diuinæ naturæ conuenire videtur.} quàm etiam propter vſum nominis, quod omnes ſuppoſito rerum principio attribuunt. Dicit ergo primo, quòd {diſcretio-

nem diuinam dicimus esse processiones deitatis } quæ conueniũt ei secundum rationem boni. Sicut supra dictum est. Et ideo incipiamus primo a bono, vt consequenter in aliis manifestius ostendamus quod de bono ostensum fuerit. Nam bonum vniuersaliter se habet ad omnes processiones. Quicquid enim Deus creaturæ communicat, ex sua bonitate cõmunicat. Alia vero nomina aliquas processiones speciales designant. Sic ergo quod in vniuersali manifestatum fuerit, planius videri poterit in specialibus. Considerandum est autem, quòd multitudo procedit ex vno tripliciter. Vno quidem modo per diuisionem, sicut vnum totum diuiditur in multas partes. Sed talis multitudo tollit plenitudinẽ & adunationem, quæ erit in toto. Alio modo per modum cõmunitatis, sicut ex vno genere proueniũt multæ species, & ex vna specie multa individua. Sed istud vnum sic multiplicatum nõ est vnum singulare, sed commune. Tertio modo multiplicat apud nos aliquod vnum p effusionẽ, sicut ex vno fonte proueniũt multi riuuli, sed hoc fit cũ quadam egressione, in quantum, scilicet aqua a fonte egrediens se in multos riuulos diffundit in existentia omnium bonorum participantes sapientiæ, vitæ, & huiusmodi. {Ipsa quidem} bonitas {discernitur} ideſt, distinguitur, dum distincta bona ab ea proueniunt, sed hoc fit vnitiue. Nihil enim diminuitur de plenitudine qua omnia bona adunantur in ipsa. {Et} iterum {i. in pluralitatẽ plurificatur in suis effectibus, non sicut aliquod vas, sed singulare in seipsa manens, & iterum multiplicatur per diffusionem { ex vno ingressibiliter } quia nihil de substantia eius egreditur. Et hoc ideo est, q̃ a discretio & multiplicatio & diffusio attenditur secundum quasdam similitudines diuinæ bonitatis, ipsa autem diuina bonitate manente secundum suam essentiam indistincta & vna & in se collocata. Deinde cum dicit. {Postea quoniam existens est Deus &c.} manifestat idem in ente. Et dicit, q̃ quia {Deus est supersubstantialiter} ens quantum ad suam existentiam, sed tamen {dat esse} omnibus {existentibus,} & produxit vniuersaliter substãtias rerum, propter hoc { illud ens vnum.} supersubstantiale quod Deus est, dicitur multiplicari in suas; scilicet similitudine, & quantum {ex ipso multa existentia deducuntur, } sed tamen nihilominus huiusmodi ens {manet vnum secundum suam existentiam} in multiplicatione} quæ fit per eius similitudinem, & manet {vnicum} ideſt, adunatum {in processiõe,} & manet { plenum} & integrum in distinctione. Et hoc ideo quia ipsa in sua substantia est supersubstantialiter, { segregatum} ab omnibus entibus, & quia omnia producuntur ab ipso vnitiue } ideſt, secundum suam virtutẽ quæ producendo diuersa non diuiditur, integrum, & quia { diffusio } donorum eius quæ distribuit rebus & minorari non possunt nec { minorantur.} Non enim est dicendum q̃ sic vni bona cõmunicet q̃ non possit amplius communicare, in nullo enim plenitudo bonitatis eius per huiusmodi cõmunicationem diminuitur. Deinde cum dicit. {Sed & vnũ ens, } ostendit idem quantum ad vnum. Et dicit q̃ Deus cum sit vnum & det vnum esse parti & toti & cõmuni vnitati & multitudini inquantum omnis multitudo aliqualiter participat vnum, ipse inquã sic existens vnum & dans vnitatem supersubstantialiter est vnum simpliciter, sicut bonum & ens, quia non est aliquid eorum quib⁹ dat esse vnum. Non enim est sicut vnum quod est pars multitudinis, cũ nihil eorum æquo connumerari possit, neque etiam est vnum sicut aliquod totum ex partibus constitutum, & sic non est vnũ eo modo quo alia, neque habet vnũ quasi participãs ipse, sed tamen vnũ est elongatum ab istis, quæ hoc sunt vnum inquantum est tum in processione, & plenum in discretione, & quòd ab omnibus existentibus supersubstãtialiter segregatum est, eo quòd ab ipso vnitiue tota deducãtur, & q̃ non minoratur effusio non minorabilium ipsius distributio num. Sed & vnum existens & omni parti & toti, & vni & multitudini vnũ tradens vnũ est simpliciter supersubstantialiter, neq; pars existens multitudinis, neq; partibus totum, & ita neque vnũ est, neque vnum habet. Longe autem ab istis vnum est super vnũ quod est in existentibus, & multitudinem deducens & perficiẽs & continens. Rursus ex ipsi⁹ dei ficatione deiformi, vniuscuiusque secundum virtutem multis Dijs factis, videtur quidem esse & dicitur vnius Dei discretio & multiplicatio. Est autem nihilominus princeps Deus & sup De⁹ supersubstantialiter vnus Deus, indiuisibilis, vnitus sibipsi & multis immixtus, & non multiplicatus. Et hoc supnaturaliter intelligens communis noster, & ducis ad diuinam illuminationem manuductor, qui est multus in diuinis, qui est lumẽ mundi. Hæc dicit motus a Deo in sanctis literis eius, etenim si sunt dicti Dei, siue in cælo siue in terra, sicut quidem sunt Dei multi & domini multi. sed nobis quidem vnus Deus pater, ex quo omnia & nos in ipso, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum. Etenim in diuinis vnitiones discretiones superant & præprincipantur, & nihil minus sunt vnita, & post vnius inegressibilem & vnitiuam discretionem. Istas communes & vnitas totius deitatis discretiones siue bono conuenientes processiones nos ex Dei nominationibus manifestantibus ipsas in eloquiis laudare secundum q̃ est possibile tentabimus. Hoc quemadmodum dictum est p cognitio, omnem beatificam Dei nominationem, in quacunque ponitur thearchicarum personarũ in tota ipsam accipi thearchica totalitate inobseruanter. Ierothei, qui scilicet Paulus multa de diuinis cognouit, {& q̃ est lumen mundi,} sicut ipse in se dicit impletum. Act. 14. quod dicitur Esa. 49. Posui te in lucem gentium, & dixit in suis sanctis Epistolis scilicet. 1. Corinthiorum 8. motus per inspirationem { a Deo, } quia & si sunt qui dicantur Dii, siue in cælo siue terra, in nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia & nos in illo, & vnus dominus Iesus Christus, per quẽ omnia & nos per ipsum. Ex hac enim auctoritate pater quòd multitudo deificatorum & in cælestibus, sicut sunt angeli, & in terra sicut sancti homines, non præiudicat vnitati deitatis quæ communis est patri & filio. Deinde cum dicit. {Etenim in diuinis } assignat rationem dictorum. Ideo enim processio prædicta & multiplicatio & discretio vnitatem diuinam non tollit, quia {in diuinis vnitiones superant discretiones & principantur eis, } vnitiones enim attenduntur secundum ipsam diuinam essentiam, discretiones autem secundum similitudines Dei rebus impressas, quæ multum deficiũt a suo principio, & ideo diuina nihilominus remanent vnita postquam illud vnum quod est Deus, discernitur per diuersas similitudines {discretione ingressibili} quia nihil egreditur de diuina essentia, {& vnitiua} quia talis discretio vnitatem diuinam non tollit. Deinde cũ dicit. } Istæ communes & vnitas &c. } promittit se de huiusmodi in sequentibus acturum. Et dicit quòd tentabit secundum suam possibilitatem cum laude Dei exponere prædictas discretiones quæ sunt vnitæ & communes toti deitati, siue etiam nominentur processiones conuenientes bonitati diuinæ. Intendit autem eas manifestare ex Diuinis nominibus quæ in scriptura traduntur, quæ demonstrant huiusmodi processiones, sicut cum dicimus Deum viuum vel sapientem, demonstratur processio vitæ & sapientiæ a Deo in creaturas. Hoc tamen præcognosci debet, quia vt dictum est, quæcunque Dei nominatio ad eius beneficentiam pertinens de quacunque diuinarum personarũ dicatur, de omnibus personis absque dubitatione accipiendum est.

CAPVT

SVPER CAPVT III. LEC. I.

THEOLOGIA

Et primam si videtur perfectam & totarum Dei processionum manifestatiuam boni nominationem inspicimus. } Postquam Dionysius præmisit quædam necessaria ad sequentem doctrinam, hic incipit prosequi suã intentionẽm. Et primo præmittit quoddam prohœmium ad totum opus sequens. Secundo incipit tradere doctrinam de Diuinis nominibus quã intendit. cap. 4. Circa primũ duo facit. Primo ostendit necessarium esse vt ab oratione incipiat. Secundo excusat se q̃ post Ierotheum ipse conatus est eadem tractare de quibus ille tractauerat, & quomodo reuerentiam ad magistrum seruat, ibi. { Et hoc forsitã. } Et hæc duo tanguntur in titulo capituli, qui talis est. { Quæ orationis virtus } quantum ad primam partem capituli, {& de beato Ierotheo & de reuerentia & tractatu Theologico, } quantum ad secundam partem. Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum per rationem, ibi { Oportet. n. nos. } Tertio per exemplã, ibi. { Sicut si multi. } Dicit ergo primo, quòd si hoc cõueniẽs videbitur inter alias diuinas nominationes, tunc debemus cõfiderare ipsam { nominationem boni } ideſt, secundũ quam Deus nominatur bonus.

CAPVT III.

Quæ orationis virtus, & de beato Ierotheo, & de reuerentia & tractatu theologico.

LECTIO I.

THeologiam primam si videt perfectam, & totarum Dei processionũ manifestatiuã boni nominationem inspiciemus, boni principem, & super bonam inuocantes trinitatem, quę est manifestatiua totarum prouidentiarũ benigne ab ipsa donatarũ. Oportet. n. nos orationibus primum ad ipsũ sicut boni principẽ produci, & magis ipsi propinquantes, in hoc doceri optima bona circa ipsam collocat. Etenim ipsa quidẽ vniuersis adest, nõ aũt omnia ipsi adsunt. Tunc aũt ipsam inuocamus castissimis quidẽ orationibus, & reuelata mente, & ad diuinã vnitionem aptitudine, tunc & nos ipsi assumus. Ipsa. n. neque in loco est vt & absit a quodã, aut ex aliis ad alia transeat, sed & dicere in omnibus existentibus ipsam esse relinquitur ab infinitate quæ est super omnia. Nos igit ipsos orationibus extẽdamus ad diuinorũ bonorũ radiorũ altiorẽ respectũ, sicut si multi luminis catena, ex cælesti summitate pendente, ad anteriora aũt descendente, semper ipsam mutatis manibus ad anterius capiẽtes, trahere quidẽ ipsam deorsum videremur, reuera aũt nõ deponeremus illã, & sursum & deorsum præsentẽ, sed nos ipsi sursum ageremur ad altiores multorũ luminũ radiorũ splendores. Aut sicut si nauem ascendissemus & tenerem⁹ quosdam funes, ex quadam petra ad nos extensos, & sicut nobis ad auxiliũ datos, non ad nos petrã, sed nosipsos vere & nauẽ ad petram adduceremus. Sicut & econuerso, si quis stans in naui, impingat petrã stãtem iuxta mare, ager nihil contra petram stantem & immobilem, sed seipsum ab illa seiunget, & quanto amplius impinget, amplius ab illa impingetur. Propter q̃d & ante oẽ & magis theologiã ab oratione incipere est vtile, nõ sicut trahentes vbique præsentem & nusquam virtutẽ, sed sicut diuinis memorationibus & inuocationibus nosipsos ipsi tradentes & vniẽtes. Et hoc forsitan excusatione dignũ, q̃ cũ nobilis dux noster Ierotheus theolog' stoyseoses supernaturaliter congreger, nos quasi ille non sufficiant & alias & præsentem theologiã conscripsimus. Etenim si ille cõsequẽter tractare omnia theologica negotia dignatus esset, & particularib⁹ reuolutionib⁹ trãsisset vniuersæ theologiæ capitulũ, nõ nos ad tm̃ aut furoris aut prauitatis peruenieremus, q̃ aut do nos inuocamus ipsam, tunc adsumus ei appropinquantes ad ipsam. Sed quòd oratio nos faciat ei propinquos, tria requiruntur. Primo quòd sensualitas sit munda ab omnibus carnalibus & mundanis affectionibus, quibus illecti retrahimur inferius. Et hoc tangit cum dicit { castissimis orationibus. } Secundo, vt intellectus noster non obumbretur caligine fantasmatum, quod accidit illis qui spiritualia non supra corporalia capere volunt, vt qui posuerunt Deum effiguratum figura humani corporis, propter quod etiam impedimur ab ascensu in Deum, & quantum ad hoc dicitur { reuelata mente. } Tertio vt voluntas nostra per charitatem & deuotionem sit ordinata in Deum. Et hoc est quod subdit, { & apti, ad diuinã vnitionem. } Deinde cum dicit. { Ipsa enim neque loco, } probat quod supposuerat, scilicet quòd deitas vniuersis adest. Quod quidem probat duabus rationibus. Deitas enim non est in loco vt diffinita vel circunscripta loco: omne autem quod alicubi adest alibi non existens, aut quod sic transit ad quædam & alia deserat, est in loco vt circumscriptum, vel diffinitum. Non ergo hoc de deitate dici potest. Manifestum est autem quòd alicui præsens est ad minus sibiipsi, ergo omnibus adest. Secundam rationem ponit, ibi. { Sed & diuina omnibus. } Omne infinitum quod est super omnia & comprehendit omnia, adest omnibus: sed trinitas est huiusmodi, ergo relinquitur quòd ipsa adsit omnibus. Et ex hoc potest accipi q̃ nulla creatura sit vbique, cũ ex infinitate Dei hoc p cõsequentiã relinquat q̃ Deus sit in omnibus. Vltimo aũt concludit

principale intentum, q̄ debemus nos per orationem extendere ad altiorem cōsiderationem radiorū diuinæ bonitatis. Deinde cum dicit. {Sicut ſi mul lu.cathena} manifeſtat propoſitum p exempla. Et primo ponit exempla duo ad propoſitum manifeſtandū. Secundo concludit principale propoſitū, ibi. {Propter quod &c.} Primū exemplū eſt q̄ imaginemur cathenā multi luminis quæ pēdeat a ſummitate cęli & deſcendat vſque ad terrā corā facie noſtra, ſi acciperem⁹ illā cathenā, & ſemp mutarem⁹ manus verſus ſupius, videremur quidē trahere cathenam deorſum, ſed ſm veritatē non deiicerem⁹ eam, cum ipſa eſſet pēs & ſurſum & deorſum: ſed noſipſi eleuaremur in maiorem ſplēdorem illius luminoſę cathenę. Secūdum exemplum ponit, ibi. {Aut ſicut ſi.na.} Et dicit q̄ ſi aſcenderem⁹ in nauem & tenerem⁹ quoſdam funes, qui extenderentur ab aliqua petra exteriori ad nos, qui eſſent nobis ad auxilium dati, non traheremus ad nos petram: ſed ſm rei veritatē & noſipſos & nauem duceremus ad petram, & econtrario ſi aliquis ſtans in naui impingat ad petram quæ ſtat iuxta mare, nihil ageret contra petrā quæ eſt ſtans & immobilis, ſed ſeipſum ſeparabit ab illa, & tāto magis quanto magis impinget ad eam. Ad hoc aūt q̄ iſta exēpla adpropoſitum ad aptentur conſideranduṁ q̄ circa orationē ſecundū quinque opiniones oportet diuerſimode iudicare. Quidam enim ſubſtulerūt totaliter Dei prouidentiā, ponentes oia a caſu accidere. Et hæc fuit opinio Epycureorum. Quidam vero poſuerunt Dei prouidentiam circa res incorporales & vniverſales: ſed a rebus humanis diuinam prouidentiam ſubtraxerunt. Et hęc fuit opinio quorundam Perypatheticorum. Quidam vero extenderunt diuinam prouidentiam vſque ad omnia, ſed dixerunt ex diuina prouidentia res oēs neceſſarios euentus habere, totaliter a rebus contingentiam auferentes. Et hæc fuit opinio. Sroycorum ponentium ſm ineffabilem earum ſeriem quam fatum nominabant, omnia ex neceſſitate contingere. Quarta fuit opinio quorundam ęgyptiorum, qui dixerunt prouidentiam Dei mutabilem eſſe. Quinta fuit opinio quorundam Platonicorum dicentium q̄ diuina prouidentia immutabilis eſt, ſed ſub ea res aliquæ mutabiliter & contingenter continentur. Primæ igitur tres opiniones totaliter orationis fructum euacuant. Si enim Deo nulla cura eſt de rebus, vel ſaltem non eſt ei cura de rebus humanis, aut ſi omnia ex neceſſitate eueniunt, fruſtra Deo preces funduntur. Quarta autē opinio fructū orationis non tollit: ſed ei plus debito tribuit, ſ. immutare diuinam prouidentiam. Vnde ſola quinta opinio verūque iudicium de oratione habet, quam Dionyſius hic ſequitur, vt ſcilicet per orationem noſipſos trahamus mutabiles exiſtentes ad diuinæ prouidentiæ participationem. Non aūt credamus nos diuinā prouidentiā poſſe mutare. Cathena ergo luminis ab immobili cęli ſummitate dependens, vel funes qui ab immobili petra extenſi ſunt, ſignificant ordinē diuinæ prouidentiæ ab immobilitate diuinæ ſapientiæ procedentem. Quòd autem dicit cathenam vbique præſentem in cęlo & in terra, & deinde omnibus adeſſe, ſignificat & prouidentiam eius ad omnia ſe extendere contra primā opinionē. Quòd aūt dicit de immobilitate lapidis, & q̄ cathena luminis ad nos trahi non poteſt, ſignificat diuinā prouidentiā immobilem eſſe, cōtra quartā poſitionē vel opinionē. Quòd autē dicit q̄ noſipſi ſurſū ducimur per cathenam immobilem, & petrę appropinquamus per funem, aut ab ea ſeparamur per impulſionē, ſignificant mobilitatē noſtrā ad ſequendum diuinæ prouidētiæ fructū, contra tertiam poſitionē. Vltimo concludit propoſitum q̄, ſcꝫ omnia maxime aūt theologica negotia vtile ē nos incipere ab oratione, non ita q̄ nos per orationem trahamus diuinam virtutē, quæ vbique præſens eſt & nuſquam concluditur, ſed ſicut per diuinam commemorationem & inuocationem noſipſos trahentes & ei vnientes. {Et hoc for. excu. dignum.} Præmiſſa oratione neceſſitate procedit Dionyſi⁹ ad ſui excuſationem. Et primo ponit vnde accuſabilis alicui videri poſſet. Secundo ſe excuſat, ibi. {Etenim ſi ille.} Dicit ergo primo q̄ hic videtur excuſatione dignus, q̄ cum Ierotheus qui fuit nobilis magiſter ei⁹ adhuc in nouerit ſubtiliter loquendo quoſdam tractatus de rebus diuinis. Dionyſius ſcripſit & alios tractat⁹ de rebus diuinis, & præſentē librū ac ſi tractatus Ierothei non ſufficeret, quod ad quādā reuerentiā pertinere videt, Deinde cū dicit. {Etenim ſi ille,} excuſat ad ſui excuſationē. Et circa hoc tria facit. Primo excuſat ſe ab irreuerētia. Secūdo oſtēdit reuerētiā ſuā ad Ierotheū, ibi. {q̄m & apud ipſos.} Tertio cōcludit intētionē ſuā in hoc ope cōſcribēdo, ibi. {Igit̄ iſtis & nos.} Excuſat aūt tripliciter. Prima excuſatio eſt q̄ ea q̄ Ierotheus in vnū dixerat, ipſe ex mandato Ierothei, & ad petitionē Thimothei p ſingula tractauit. Et hoc eſt qđ dicit q̄ ſi Ierotheus dignatus eſſet tractare p ordinē oia quæ ptinēt ad theologicā cōſideratione, & tractatū tot⁹ theologiæ, quē. ſ quaſi in quodā genere & ſumma peregit, voluiſſet pcurrere pſcrutādo in particulari, Dionyſius nō puenīſſet ad tantū furoré vel prauitatē q̄ vellet ſcribere de diuinis. Quòd aūt ad furoré vel prauitatē prinuiſſet oſtēdit altero duorum modorū. Quorū vnus ē q̄ Dionyſius arbitret ſe ele uare ad cōſideraciones theologicas pſpicacius q̄ Ierotheus & magis diuine. Alius modus eſt q̄ ipſe nō crederet ſe altiora dicere. Et tūc ſequenſ duo incōueniētia. Quorū vnum eſt q̄ eadē repetendo quæ Ieroteus dixiſſet, inutiliter ſcriberet, & ſic incurreret vanilo quiū. Aliud inconueniens eſt quòd quaſi furtiue arripiendo ſibi nobiliſſimam contemplationem & manifeſtationem diuinorum ipſi⁹ Ierothei, faceret ei iniuriam, cum tamen ipſe fuerit magiſter eius & amicus, & Dionyſius fuerit introductus ad theologicam cognitionem maxime ex verbis Ierothei, tamen poſt doctrinam

na Pauli. Sed Ierotheus expoſuit quaſdam determinationes {conſpicaces} ideſt ex magna difficultate & intelligētia acceptas, & {cōprehendentes multa in vno} vniuerſali, ſecundum rei veritatem {prudenter} homines ad {diuina inducens,} & præcepit Dionyſio & aliis ei ſimilibus qui ſunt magiſtri animarum quæ de nouo inſtruuntur, quòd ſecundum eorum poſſibilitatem manifeſtarent & diſtinguerent ab eis, & vniuerſales determinationes profundæ contemplationis illius viri, in quibus multam inuoluebat in vno, & hoc facere nt ſermone eis cōmenſurato, non ita vniuerſali ſicut vſus fuerat Ierotheus. Ipſe etiam Thimotheus multoties exhortatus eſt Dionyſium ad hoc ipſum complendum, & librum Ierothei ei remiſerat ſicut eius capacitatem excedentem. Quia ergo iſta ita ſunt, ideo nos determinamus prædictum librum eſſe magnarum perfectarum conſiderationum, non aptum quibuſcunqꝫ, ſed his tātum qui ſua capacitate multitudinem excedunt, ita quòd ille liber habet quandam ſecundam authoritatem ab eloquiis ſcripturæ canonicæ, cui nulla alia authoritas adquiri poteſt, ita quòd verba illius libri conſequenter ſe habent ad verba {Chriſtorum Dei} ideſt ad verba ſanctorum apoſtolorum, qui dicuntur Chriſti propter plenitudinem ſpiritualis gratiæ & propter ſacerdotii dignitatem. Et ſic cum ille liber tam altus communicat tantum perfectis, {vos ſecundum noſtram proportionem trademus diuina his qui ſecundum nos} ideſt imperfectis nobis ſimilibus. Non enim ſufficimus ad perfectam doctrinam perfectis tradendam, quia ſi ſolidus cibus, ideſt perfecta doctrina, perfectorum tantum eſt, vt dicitur Hebr. 5. quia ipſi ſoli doctrinam perfectam capere poſſunt, maioris perfectionis eſt tali cibo alios cibare. Maius enim eſt perfectam doctrinam alios docere quàm eam ab aliis capere poſſe. Conſiderandum eſt autem, quòd quanto aliquis intellectus eſt altior & perfectior, tanto plura in vno poteſt comprehendere. Infirmitas autem intellectus requirit vt ſingula ſinguliter explicentur. Et ideo doctrinam Ierothei in paucis multa comprehendentem dixit perfectam. Secundam excuſationem ponit ibi. {Recte igitur a nobis,} & dicit, quòd recte dici poteſt ad ſuam excuſationem, quòd hoc quòd aliquis per ſe inſpiciat intelligentiam eloquiorum diuinorum quæ ſunt eloquia ſanctæ ſcripturæ & ipſa perſpicua eorum doctrina in ſe conſiderata requirit perfectam virtutem. Sed quòd aliquis habeat ſcientiam & conſiderationem verborum introducentium ad præmiſſam conſiderationem & doctrinam, & quòd iſta verba addiſcat poteſt conuenire etiam imperfectioribus & doctoribus, quos vocat ſanctificatores, & doctis, quos vocat ſanctificatos. Sicut igitur per ſe inſpicere & docere ſcientiam diuinorum perfectam ad Ierotheum pertinebat, qui perfectus fuit, ita habere ſcientiam exponendi ſcientiam exponendi prædictam doctrinam & addiſcere huiuſmodi expoſitionem, ad minores pertinet, inter quos Dionyſius ſe computat. Tertia excuſatio ponitur, ibi. {Quamuis & hoc a nobis.} Et dicit quòd etiam hoc ſtudioſe Dionyſius obſeruauit, quòd ipſe totaliter manū non apposuit nec etiam ad manifeſtandum verba Ierothei in illis quæ Ierotheus diſtinguere voluit, ſecundum planam manifeſtationem. Deinde cum dicit. {Quoniam & apud ipſos,} oſtendit reuerentiam quam ad Ierotheum habet. Et primo oſtendendo magnitudinem eius. Secundo recognoſcendo propriam humilitatem, ibi. {Ita enim nos.} Ex his enim duobus ſequitur quòd aliquis alium in reuerentia habeat quòd de illo magna ſentit, & de ſe parua. Commendat autem Ierotheum dupliciter. Primo quidem quantum ad hoc, quia fuit ſubtiliſſimus & totus diuinus. Secundo quantum ad hoc quòd paruulis in Chriſto lac veliter noluerat dare, ibi. {Et vt my. &c.} Dicit ergo primo, q̄ ipſe Dionyſius ſimilis cum Thimotheo & ipſo Ierotheo & multis aliis ſanctis fratribus conuenerunt apud apoſtolos ad videndum corpus eius qui eſt principium totius vitæ & quod ſuſcepit Deum. Et p̄ intelligi de corporali viſione Chriſti, de qua facit mentionem Apoſtolus. 1. Cor. 15. Corpus. n. Chriſti eſt corpus Dei, qui eſt vitæ princeps, & illud corpus p vnitionē Deū ſuſcepit, vnde & templū dictū eſt ſm illud Iob. 1. Hoc autē dicebat de tēplo corporis ſui. Poteſt etiam intelligi q̄ conſenerunt ad videndū corpus beatę virginis Mariæ in eius morte, qđ et ſuſcepit Deū incarnatione. Et in illo cōuentu aderat etiam Iacob⁹ frater dñi, & Petrus qui erat ſummū caput omniū apoſtolorū. Poſt viſionem aūt prædictam viſum eſt omnib⁹ vt vniuerſi apoſtoli & Epi qui ibi aderant, laudarent infinitā bonitatē diuinę {infirmitatis}, i. humanitatis. ſicut vnicuiq; erat poſsibile. Et tunc Ierotheus ſuperabat omnes magiſtros poſt apoſtolos, quibus nullus alius cōparari poterat, & illa laude erat totus excedens omnia ſenſibilia & mūdana, & quaſi extra ſeipſum poſitus, his quæ laudabat, per quādām vnitionem coniunctus videbatur, & ſic ab omnibus quicunque audiebant & videbāt, ſiue ante eum cognouiſſent ſiue non, iudicatus eſt Deo acceptus & diuinus laudator. Et quid poteſt dici de his, quæ ipſe ibi theologizauit, quem tam ſubl. mia fuerūnt? quæ vt Dionyſius dicit, ſi ab eius mente non excidit, {multoties} recognouit quaſdam partes illarum diuinārum laudum, quas Ierotheus protulerat Deo inſpirante, dum eas a Thimotheo prolatas audiuit. Tantum enim fuit Thimotheus in ſtudio circa diuina, vt ea quæ audiuit etiam curauit memoria retinere. Deinde cum dicit. {Et vt myſtica.} commendat eum de eruditione ſimplicium. Et dicit quòd vt omittat loqui de illis occultis ibi dictis, tum quia Thimotheo nota erant, hoc dicendum eſt, quòd quando oportebat diuina communicare multitudini, & reducere quos poterat ad cognoſcendum ſancta cognitione proportionata imperfectis, excedebat Ierotheus multos ſanctorum noſtrorum {& temporis tritione} quia plurimum temporis terebat ſiue expendebat in docendo, {& mentis puritate} quia non obuoluebatur fantaſijs aut erroribus quibus impediretur a recto iudicio veritatis, {& demonſtrationum diligentia} ideſt efficacia verborum in demonſtrando veritatem, {& reliquis locutionibus ſanctis} ideſt in aliis quæ requiruntur ad ſanctas locutiones. Vnde conſtudit, quòd nunquam fuit ſuus conatus vt reſpiceret contra tantum ſolem, ſcilicet Ierotheum, ſe ei præferendo aut æquando. Deinde cum dicit. {Ita enim nos nobis.} oſtendit quàm humilia de ſe ſentiat. Et dicit quòd ita eſt conſcius ſibi, quòd ipſe non eſt ſufficiens ad intelligendum diuina, non ſolum quæ ſunt ſupra intellectum humanum: ſed etiam multa quæ ſunt intellecta aliis hominibus. Et ſimiliter reputat ſe inſufficientem ad dicendum & manifeſtandum ea quæ de diuina cognitione ab aliis dicti poſſunt. Et multo longe reputat ſe deficere a ſcientia theologicæ veritatis quam perfectiores habuerunt. Et hoc ideo introducit, quia ad hoc deductus eſt, propter perfectam reuerentiam quam habet ad maiores, & ad diſinam philoſophiam, quia totaliter non audeat cogitare aut dicere aliquid de diuina ſapientia ſecundum ſuam mentem capere poteſt, et illam etiam audet, et dicit quòd non oportet negligere diuinorum cognitionem, quam contingit aliquem poſſe habere. Et ad hoc dupliciter perſuaſus eſt. Primo quidem ex naturali deſiderio mentium quæ ſemper cum quodam amore cupiunt contemplationem rerum ſupernaturalium, quam capere poſſunt, quia per hoc maxime perficiuntur. Secundo, quia oportuna diſpoſitio diuinarum legum, prohibet multum ſcrutari ea quæ ſunt ſupra nos, tum quia ſunt ſupra dignitatem noſtram, tum quia impoſsibile eſt nobis adipiſci, vt patet in Eccleſiaſtico Cap. tertio, vbi dicitur Altiora te ne quæſieris. Sed

ea quæ a nobis desiderantur & data sunt nobis ut ea capere possimus, præcipit lex diuina nos attente discere & aliis benigne tradere, ꝓm illud Sap. 8. Quam sine fictione didici &c. Et hoc etiam ex pluribus aliis scripturæ locis habetur. Deinde cum dicit. {Igitur istis & nos persuasi} concludit suam intentionem. Et dicit quòd persuasus est ex præmissis, & non reuocat ab inueniendo veritatem diuinorum secundum scientiæ possibilitatē, neque propter pigritiam, neque propter formidinem pusillanimitatis. Iterum non poterat animus eius pati vt sine auxilio dimitteret eos qui non poterant maiora contemplari, q̄ ipse propter omnia hęc disposuit se ad scribendum hoc opus, ita tñ ꝓ nihil nouum auderet introducere: sed ea quæ conspicaciter a Ierotheo dicta sunt in quadam vniuersali intelligentia vult distinguere & manifestare per quasdam inquisitiones magis particulares & subtiles descendēdo ad singula. Et loquitur per similitudinem corporalium in quibus quanto aliquod totū in plures partes diuiditur, subtiliores partes efficiuntur.

CAPVT IIII.

De bono, lumine, pulchro, amore, extasi & zelo, & quòd malum neque existens, neque ex existente, neque in existentibus est.

LECTIO I.

Igitur oportet, iã sermone ad ipsam eam⁹ boni nominationem, quam excellenter attribuunt Theologi, superdeæ deitati & ab omnibus determinant, ipsā sicut reor thearchicam essentiam, bonitatem dicentes. Et quoniam eo ꝓ est bonū vt substātiale bonū, ad omnia existentia extendit boni A
tatem. Etenim sicut noster Sol non ratiocinans, aut præeligēs: sed per ipsum esse illuminat omnia, participare lumine ipsius secundum propriam rationem vita

SVPER CAPVT IIII. LECTIO I.

Præmisso Prohemio, iam accedit ad prosequēdum principalem intentionem. Et vt sequentium capitulorum intentio, numerus & ordo pateat, considerandum est, ꝓ sicut in primo & 2.ca. dictum est, in hoc libro intendit exponere diuina nomina, quibus manifestantur processiones Dei in creaturas. Principium autem commune omnium harū processionum, bonum est, vt in 3.c. dictum est, quia quicquid a Deo in creaturas procedit, hoc creaturæ suæ propter suam bonitatem communicat. Et ideo primo agit in hoc quarto capitu. de bono, & etiam de his quæ ad considerationem boni pertinent. Si autem singulæ processiones considerentur quas diuina nomina manifestant, tria videmus ex diuina bonitate esse rebus attributa. Primo quidem vt in se sint & perficiantur. Secundo vt adinuicem cōparentur. Tertio vt ordinentur in finem. Si autem ipsę res in se cōsiderentur, primum & communius quod in eis inuenitur, est esse. Secundo viuere. Tertio cognoscere. Quarto iustum esse vel virtuosum. Et secundum hunc ordinem de Diuinis nominibus prosequitur. Primo quidem post bonum de ente, in quinto capitulo. Secundo de vita, in sexto. Tertio de sapientia, in septimo. Quarto de virtute & iustitia, in octauo. Comparatio autem rerum ad inuicem attenditur secundum duo. Primo secundum aliquid intrinsecum, prout vna res dicitur alteri similis vel æqualis, eadem vel diuersa propter conuenientiam in substantia, quantitate aut qualitate. Et de his agit in nono capitulo. Secundo vero secundum aliquid extrinsecum, siue secundum quòd continentur sub K
vna parte, siue secundum quòd continentur sub vna mensura. Et de his agitur in decimo, vbi agitur de omnipotente & antiquo dierum. Hanc autem ordinationem rerum sequitur pax & tranquillitas ordinis. Vnde in vndecimo agitur de pace. Sed circa ordinem rerum in finem duo sunt consideranda, scilicet prouidentia gubernantis & ordinantis in finem. Et de hoc agitur in 12.capitulo vbi agitur de Rege regum & domino dominorum, & ipse finis ad quem res per prouidentiam, & gubernationem perueniunt. Et hoc pertinet ad 13. capitulū in quo agitur de perfecto & vno. Ad sciendam vero continentiam huius quarti capitu. considerandum est quòd opposita eiusdem sunt considerationis. Malum autē opponitur bono, vnde in cap. de Bono determinat de malo. Rursus, quia actus per obiectū cognoscitur, ad eandem considerationem reducitur actus & obiectum. Bonum autem est F
proprium obiectum amoris, vnde in hoc capi. boni agit etiam de amore & de extasi, quę est effectus amoris, vt patebit, & de zelo qui quandam amoris intensionem signat. Item cum bonum sit qđ omnia appetunt, quæcunq; de se important appetibilis rationē ad rōnē boni pertinere videntur, hmōi autem sunt lumen & pulchrū de quibus etiā in hoc ca. agit. Et hanc intentionem capituli exprimit titulus, qui talis est. {De bono, lumine &c.} Primo igitur in hoc ca. determinat de bono. Et primo ostendit qualiter bonum sit in Deo. Secundo qualiter creaturis communicetur, ibi. {Propter istos subsiterunt &c. Circa primum duo facit. Primo ostēdit quomodo attribuat Deo. Secundo inducit exēplum, ibi. {Etenim sicut nr̄ &c.} Dicit ergo primo, ꝓ post præmissa, iam oportet sermonē dirigere de hoc nomine bonum, quod in sacra scriptura excellenter attribuitur, supremæ deitati, & in bonitate distinguitur ab omnibus aliis rebus, vt patet per illud Mat. 19. Nemo bonus nisi solus Deꝰ. Et hoc propter duo. Primo quidem, quia ipsa diuina essentia est ipsa bonitas, quod in aliis rebus non contingit. Deus enim est bonus per suam essentiam, omnia vero alia per participationem. Vnumquodque enim bonum est secundum quòd est res actu, Deo autem proprium est quòd sit suum esse, vnde ipse solus est sua bonitas. Item res aliæ, & si inquantum sunt, bonę sint, tamen perfectam bonitatem consequuntur per aliquod superadditū supra eorū esse, sed Deus in ipso suo esse habet cōplementū suæ bonitatis. Item res aliæ sunt bonę ꝓ ordinē ad aliquē finē extra se. Sic igitur primū quod est proprium diuinę bonitatis, est ꝓ ipsa bonitas est essentia diuina. Secundū proprium eius est, ꝓ extendit bonitatem ad omnia quæ per participationem dicuntur deriuari ab eo quod per essentiam dicitur. Deinde cum dicit. {Etenim sicut noster Sol.} manifestat per exemplū quod dixerat de diffusione bonitatis. Et dicit ꝓ sicut noster sol materialis illuminat oīa quæ possunt participare per suā proportionem lumine eius per suum esse naturale, non ratiocinando vel præeligendo vnum alteri, ita & bonum quod est Deus, qđ est {archetypū}. i. principale exemplar vel figura per excellentiam separatum super Solem sicut supra quandam obscurā & deficientem imaginē, per suā essentiam proportionaliter immittit omnibus existentibus radios suæ bonitatis, quantum ad omnia quæ ad bonitatem pertinēt. Cōsiderandum est autem, quòd non replicauit in Deo, non ratiocinans aut præeligens, quod de sole dixerat, sed sicut de sole dixerat quòd per ipsum suum esse illuminat, ita de Deo subdit quòd per suam essentiam omnibus bonitatem tradit. Esse enim solis non est eius intelligere aut velle, etiam si intellectum & voluntatem haberet, & ideo quod facit per suum esse, non facit per intellectum & voluntatem. Sed diuinum esse est eius intelligere & velle, & ideo quod per suum esse facit, facit per intellectum & voluntatem. Et ideo signanter dixit ꝓ Deus segregatur a sole {sicut archetypum supra obscuram imaginem.} Deinde cum dicit. {Propter istos sub stiterunt intelligibiles,} ostendit quomodo bonitas inueniatur in creaturis a Deo diffusa. Et primo quomodo inueniatur in angelis. Secundo quomodo inueniatur in animalibus rationalibus, ibi. {Sed & post illas claras &c.} Tertio quomodo inueniatur in aliis creaturis corruptibilibus, ibi. {Sed & de ipsis irrationalibus &c.} Quarto quomodo inueniatur in materia prima, ibi. {Si autem & super omnia existentia &c.} Quinto quomodo inueniatur in corporibus cælestibus, ibi. {Sed quòd nos in medio prætercurrens &c.} Circa primū duo facit. Primo ostēdit qūo inueniē bonū in angelis secundū se. Secundo prout considerantur sub propria regula, & ordine. ibi. {Inde ipsis supermundani ordines &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo bonum inueniatur in angelis quantum ad eorum naturam. Secundo quantum ad eorū conseruationem. ibi. {Et mansionem ex bonitate.} Tertio quantum ad ordinem in finem. ibi. {Et ipsam desiderantes.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo ex diuina bonitate habēt esse. Secundo quomodo viuere. ibi. {Propter istos sūt &c.} Tertio quomodo intelligere. ibi. {Et sicut incorporales.} Dicit ergo primo, ꝓ propter radios, idest, diffusionem diuinæ bonitatis productæ sunt in esse subsistēti cælestes creaturæ, in quibus inuenitur substantia, virtus, & operatio, vt in 11.ca. Cælestis hierarchiæ dicitur. Et dicuntur intelligibiles inquantū sunt actu secūdum suam naturam.

Et intellectuales inquantum actu intelligunt, quāmuis Platonici in substātiis separatis distinguerent intelligibilia ab intellectualibus. Nam intellectus per participationem intelligibilis, sit intelligens. Et ideo intelligibile est magis abstractum & altius. Et secundum hoc posset dici quòd intelligibiles substantias, supremos angelos vocat, intellectuales aūt inferiores. Licet melius sit ꝓ intelligātur intelligibiles, inquantū intelliguntur, & intellectuales, in quantum intelligunt. Deinde cum dicit. {Propter istos sunt & viuūt,} prosequitur de vita angelorum. Et dicit quòd propter diffusionē diuinæ bonitatis angeli non solum habent esse, sed & viuere, eminentiori vita quàm nos. Nō enim deficit per mortem sicut vita nostra, quando prolongatur. Et hoc enim accidit in viuentibus inferioribus, quia subiacent generationi & corruptioni, & varietati, quæ est secundum qualitatem, & quantitatem, per quam res instabiles reddūtur & defluentes & diuersimode se habentes. Et hoc accidit rebus inferioribus quæ habent materiam, sed angeli supra omnia ista sunt eleuati & depurati. Deinde cū dicit. {Et sicut incorporales &c.} prosequitur de intellectu eorum, & primo quomodo sunt intelligibiles. Et dicit quòd {intelliguntur sicut incorporales & immateriales.} Corpora.n. sunt sensibilia & imaginabilia, non tamen intelligibilia actu. Similiter nulla forma in materia existens est actu intelligibilis, sed potentia tantum. Ideo angeli sunt intelligibiles actu, inquantum sunt incorporei & immateriales. Secundo ostendit quomodo intelligant. Et dicit quòd {intelliguntur supermundane}. i. supra modum quo nos intelligimus, sicut quædam mentes & intellectus separati. Forma enim immaterialis ex hoc quidem ꝓ est in mente, intelligitur, sed per hoc ꝓ est mens subsistēs intelligit. Tertio dicit quid intelligant, & vnde. Et dicit quòd illuminantur a Deo de rationibus intelligibilibus per rationes intelligibiles existentium, quia per rationes intelligibiles eis a Deo inditas rerum cognitionem habent, non colligendo rationes intelligibiles ex rebus sicut nos. Quarto dicit quòd propria intellecta deferunt ad ea quæ sunt proxima sui generis, in quantum superiores manifestant sua intellecta inferioribus. Dein de cum dicit, {Et mansionem,} ponit ea quæ pertinent ad conseruationem. Et ponit quinque per similitudinem corporalium rerum. Res enim corporales habent mansionem in loco secundum quòd substantiæ angeli habent mansionem vel habitationem per operationem intellectus & voluntatis in his quæ intelligunt & amant, secundum illud Apostoli, phil. 3. Nostra conuersatio in cælis est. Habitatio autem cosporalis indiget fundamento in quo firmetur, & similiter mansio quæ est secundum intellectū fundatur in prima veritate intelligibili, & mansio quæ est secundum voluntatem in vltimo fine. Et ideo dicit quòd ex bonitate diuina non solum est eis mansio, sed etiam {collocatio,} vel fundamentum, ꝓm aliam translationem. Rursus corporalia inferiora continētur sub ordine superiorum, ita & angeli continentur sub ordine diuinæ prouidentiæ. Solus autem Deus est qui continet & non continetur, & ideo subdit {& continentia.} Item corporalia inquantum sunt corruptibilia indigent custodia ne corrumpantur, angeli aūt non sunt mutabiles secundū substantiam, sed secundum voluntatem, & ideo indigent custodiri a Deo, ne eorum voluntas ab ordine diuino auertatur, & hoc est quod subditur, {& custodia.} Item viuentia corporalia indigent refectione per quam sustententur, & similiter angeli conseruantur in esse per hoc quòd intellectus, & affectus ipsorum satiatur diuina fruitione, & intelligibilium consideratione, ideo quinto subditur, {& cibus bonorum.} Deinde cum dicit. {Et ipsam desiderantes &c.} prosequitur de ordine in finem. Diuina enim bonitas conuertit omnia ad seipsam, vt supra dictū est. Et ideo sequitur ꝓ propter diuinam bonitatem, angeli ipsam desiderant, non tamquàm carentes eo qđ desiderant, sicut imperfecti, sed sicut habētes esse & bene esse quantum ad ipsos, & configuratī diuinæ bonitati, & deiformes effecti, inquantū inferioribus communicant diuina dona, quæ ad eos de summo bono veniūt, & hoc sicut lex diuina inducit. Est enim lex diuina sanctum, vt bona quæ a Deo accipimus, inferioribꝰ communicemus, & sic conformamur bonitati eius ex quo omnia bona profluunt. {Inde ipsis supermūdani ordines &c.} Positis his quæ angeli a diuina bonitate consequuntur ad eorum naturam pertinentia, hic ponit ea quæ pertinēt ad eos secundum quòd continentur in ordine. Secundo ea quæ pertinēt ad eos secundum quòd sunt in hierarchia. ibi. {Sed & quæcumq; cælestes.} Tertio ea quæ conueniunt eis secundum quòd communiter angeli nominantur. ibi. {Ex qua & boniforme &c.} Dicit ergo primo, ꝓ ex diuina bonitate sunt præmissis substantiis ordines supermundani, prout quidam dicuntur esse in ordine Seraphin, quidam in ordine Cherubin, & de aliis similiter. Considerandum est autem quòd ad ordinem tria concurrunt. Primo quidem distinctio cum conuenientia. Secundo cooperatio. Tertio finis. Dico aūt distinctionem cum conuenientia, quia vbi non est distinctio, ordo locum non habet. Si autem quæ distinguuntur in nullo conuenirent, vnius ordinis non essent. Oportet ergo angelos qui sunt vnius ordinis ad inuicem vniri, inquantum sub vno ordine cōtinentur. Et hoc est quod dicit. {ad se inuicem vnitiones} tamen quædam vniuntur in ordine tantum absque continuitate, vel contactu, sicut domus in ciuitate, & ciuitates in regno, sed vnitiones angelorum in ordine sunt cum quodam contactu, siue etiam continuitate. Et ideo subdit, {in se inuicem captiones} quia scilicet vnus angelus alium in se capit per intellectum & affectum, talis tamē vnio non tollit distinctionem quæ est secundum proprietatem substantię vniusciuiusque. Et ideo subdit, {inconfusę discretiones.} Sicut autem vniusciuiusque substantiæ est propria operatio, sic cuiuslibet ordinis est accipere aliquam cooperationem eorum quæ sub ordine continentur. Ad quam cooperationem tria requiruntur. Primo quidem, vt inferiora se eleuent versus superiora, vt eis subdantur & ab eis iuuentur, & hoc est quod dicit, quòd {ex diuina bonitate sunt eis virtutes subiectorum, idest, inferiorū substantiarum, {sursum agentes} idest, eleuantes eas {ad meliores}, idest, superiores. Secundo vt superiora inferioribus prouideant. Et hoc est quod subdit, {prouidentiæ prouectiorum, idest superiorum {circa secundas} idest, circa inferiores. Et ne aliquis sic superioribus intendat vel inferioribus quòd sui obliuiscatur, subdit Tertium, vt vnusquisq; sit sollicitus ad custodiam propriam virtutis, & hoc est quod dicit, {custodiæ propriorū virtutis vniusciuiusque}, idest, eorū quæ proprie pertinent ad virtutem vniusciuiusque, vt scilicet vnusquisque in suo gradu se custodiat. Sicut enim omnis ordinis est aliqua operatio, sic & finis. Est autem eorum quæ sunt in ordine duplicem finem accipere. Vnum, scilicet, qui est in ipsis ordinatis, inquantum sunt ordinata ad inuicem, quod consistit in habitudine vnius ad alterum. Et hunc finem tangit cum dicit, {& intransmutabiles conuolutiones} idest, circumitus circa seipsas. Circa quod considerandum est, quòd cum motus circularis sit vniformis per totum, quia in quolibet sui habet principium & finem, & in potentia, non in actu. Motus autem rectus diuersificatur secundum principium & finem & distantiam ad vtrumque. Sic ergo intelligibiles operationes angelorum, rationes vniformes, conclusiones dicuntur, habent tamen intelligibiles operationes angelorum, id qđ perfectionis est, in conclusione, scilicet vniformitatem sine eo quod imperfectionis est, scilicet mutatione, & ideo nominat intransmutabiles conuolutiones circa se, secundum quòd vnus angelus alium intelligit & amat. Secundus finis est bonum quod est supra ordinē, & secundum hoc sicut dux est finis exercitus, sic Deus est finis angelorum sub ordine contentorum. Et hunc finem tangit cum dicit,

dicit, {circa deſiderium boni,} ideſt Dei {identitates} quia omnes in hoc conueniunt, vel quia ſuper eodem modo circa hoc ſe habẽt, {& ſummitates} quia omnia eorum deſideria ad hoc ſummum deſiderium referuntur, vel {ſublimitates} ſecundum aliam literam, quia ſublimius cæteris Deum deſiderãt. Et non ſolum iſta ſunt eis a bonitate diuina ad rationem ordinis pertinentia, { ſed etiam quæcumque alia dicta ſunt} in libro angelorũ hierarchiæ, in quo tractatur de angelicis proprietatibus, & ordinib⁹. } Deinde cum dicit. {Sed & quæcum que cæleſtis hierar-- chiæ &c. } enumerat ea quæ pertinẽt ad rationem ierarchiæ. Et dicit quòd etiam ex omni cauſa & bonitate diuina quæ eſt fons omnis bonitatis proueniunt angelis quæcumque actiones cæleſtis ierarchiæ ſũt eis conuenientes. Eſt aũt conſiderandum, quòd cum hierarchia ſit ſacer principatus. Principis autem ſit dirigere, actio hierarchica erit dirigere ad ſacra. Et ſecundum hoc ſunt triplices hierarchiæ actiones, ſcilicet {mundationes,} ideſt purgationes, { ſupermundanæ illuminationes } & ea quæ ſunt {perfectiua totius angelicæ perfectionis. Mundat autem ſiue purgat vnus angelus alium, non quidem macula culpæ, quia nulla eſt in eis, ſed a neſcientia, vt ipſe dicit in 6. Cæleſtis hierarchiæ. Superiores enim angeli clarius Deum vident, quam inferiores, & ampliori ab ipſo lumine replentur ad plura myſteria cognoſcenda. Purgatio ergo pertinet ad ablationem neſcientiæ. Illuminatio ad communicationem luminis. Purgatio ergo pertinet ad ablationem neſcientiæ. Illuminatio ad communicationem luminis. Perfectio ad cognitionem eorum quæ per lumen cognoſcuñ. Quia vero licet ſuperiores ſubſtantiæ diſtinguantur ſecundum ordines & hierarchias, conueniunt tamen in hoc quòd angeli dicuntur. Conſequenter exponit rationem huius nominis, cum dicit. {Ex qua & boniformè ipſis donatum eſt &c.} Circa quod conſiderandum eſt, quòd ſicut lux ſolis in ipſo ſole videri non poteſt a nobis propter excellentiam lucis, videtur autem vel in nubibus, vel in montibus irradiatis a ſole, & ſic nubes vel montes manifeſtant nobis ſolis claritatem, ita ipſa bonitas prout eſt in ſummo rerum vertice, a nobis proſpici non poteſt propter excellentiã claritatis, ſed inquantum eius ſimilitudo in angelis inuenitur magis propinque nobis, manifeſtatur nobis quodammodo in ipſis claritas diuinæ bonitatis. Et hoc eſt quod dicit, quòd ex diuina bonitate datũ eſt ſupremis ſubſtantiis {boniformè,} ideſt conformitas ad diuinã bonitatem, & q⁹ propter hoc manifeſtatur in ipſis Dei bonitas occulta. Sic igitur vno modo manifeſtant diuinam bonitatem ſecundum q⁹ in ipſis relucet ſimilitudo diuinæ bonitatis, & ſecundũ hoc poſſunt dici manifeſtatores Dei. Sed ſuper hoc dicuntur angeli .i. nuncii, inquantum Deum manifeſtant per propriam actionem: Et hoc dupliciter. Primo quidem per modum locutionis. Et hoc eſt quod dicit {ſicut enunciatiuos diuini ſileutii.} Manifeſtum eſt enĩ quòd conceptio cordis, vel intellectus abſque voce eſt cum ſilẽtio, ſed per ſenſibiles voces illud ſilentium cordis enũciatur. Sicut aũt voces exteriores ſunt nobis magis manifeſtæ, & minus ſimplices quàm interiores conceptus cordium, ita quæcumque modi manifeſtationum ſunt nobis magis noti & minus ſimplices quàm diuini verbi conceptio. Sic ergo dum angeli nobis aliquis de diuina ſapientia manifeſtant ſiue ſenſibiliter colloquendo, ſiue ſecundum congruam apparitionem, ſiue ſecundum intelligibilem locutionẽ, quia & ſibi inuicem colloquuntur, } ſemper ſunt enunciatores diuini ſilentii. Secundo vero per modum illuminationis. Et hoc eſt quod ſubdit quòd angelicæ ſubſtantiæ ſunt nobis propoſitæ {ſicut lumina clara interpretatiua eius luminis, ſcilicet diuini, { quod eſt in abditis,} ideſt abſconſum a nobis. Hoc autem ſecundum neceſſarium eſt poſtquàm alicui aliquid enunciatur, quod enunciationem intelligat. Ad hoc ergo quòd ea quæ nobis per angelos enunciantur intellectu capere poſſimus, ipſi claritate ſui luminis intellectum noſtrum adiuuant ad capiendum occulta Dei. Deinde cum dicit. {Sed & poſt illas ſacras &c.} Ponit quomodo diuina bonitas relucet in animabus rationabilibus. Et dicit, quòd propter bonitatem Dei quæ eſt ſuper omnem bonitatem, animæ & quæcũque ad animam pertinent bonitatem habent, ſecundo tamen gradu {poſt illas ſanctas, & admirabiles angelorum mentes.} Et po-

claras & admirabiles mentes animæ, & quæcumque ſunt bona animarum, ſunt propter ſuperbonitatem bonam, intellectuales ipſas eſſe, ſubſtantialem vitã inconſumptibilem, ipſum eſſe, & poſſe, extenſas ad angelicas vitas, per ipſas ſicut bonos duces ad omnium bonorum principatum ſurſum agi, & inde emanantium illuminationum in participatione fieri ſecundum illorum proportionem, & deiformi bono ſecundũ virtutem participare, & quacũq; alia a nobis in ſermone de aĩa ſunt enumerata.

nit primo tria quæ pertinent ad eorum naturam, ſcilicet, q⁹ ſunt intelligibiles, & quòd habent {vitam ſubſtantialem,} ideſt vt per ſe ſubſiſtere poſſint, & quòd eſſe eorum & poſſe ſit inconſumptibile, inquantum ſunt immortales & incorruptibiles. Secundo ponit ordinem earum ad angelos. Et ponit tria, ſcilicet, quòd extenduntur ad angelicas vitas, inquantum ſcilicet, de eorum ſimilitudine aliquid participãt, & iterum per illos angelos ſicut per quoſdã bonos duces eleuantur ad ſummum principem omnium bonorum. Sic enim ſubdit & in rebus humanis ad duces imitandos, & eis ſeruiendũ ſubdũt, vt per eos ad ſummũ principem ordinẽtur, {& inde,} ideſt ab angelis ſiunt animæ participes ſecundum ſuã {proportionem illuminationum} a Deo {emanantium,} ſicut & in rebus humanis

LECTIO II.

Bonitas diuina in irrationabilibus.

SED & de irrationabilibus animabus aut animalibus, ſi oportet dicere quæcumque aera ſecant, & quęcumque in terra vadunt, & quęcumque in terra extenduntur, & in aquis vitam vt ambigue ſortita, & quæcumque ſub terra cooperta viuunt, & pulue re affecta, ac obruta, & ſimiliter quæcumque ſenſibilem habent animam aut vitã, & hæc omnia

directiones & præcepta a Rege, ad populum per duces perueniũt. Tertiũ tangit ordinem animarum ad Deum. Et dicit quòd participant animæ deiformi dono gratiæ ſecundum propriam virtutẽ, & non ſolum hoc habent animæ ex diuina bonitate, ſed etiã quæcumque alia ſunt enumerata a nobis in ſermone de anima. Fecit enim librum de Anima, quem non habemus.

LECTIO III.

SED & de ipſius irrationabilibus animabus &c.} Determinatis his quæ rationales creaturæ de diuina bonitate participant, hic accedit ad irrationabiles creaturas. Et primo proſequitur ea quæ pertinent ad animalia irrationabilia. Et dicit. Si oportet loqui non ſolum de nobilibus creaturis, ſed etiam de ignobilibus, vt puta de {irrationabilibus animabus aut animalibus } ſciendum eſt quòd quædam eorum aera ſecant volando, vt aues, quædam vero habent motum in terra. Et hoc dupliciter. Quædam enim { vadunt,} ideſt ambulant, vt animalia quadrupedia, quædam vero { in terra extenduntur,} ideſt, per ſui corporis extenſionem mouentur, vt reptilia, quædam ſunt { ſortita vitam in aquis} vt piſces, { aut ambigue } ſicut quædam animalia quæ nunc in aquis nunc in terra viuunt, quædam vero {viuunt ſub terra} vt talpæ, {& puluere affecta, } vt quidam vermes qui ſub pulueribus inueniuntur, tam iſta quàm quæcumque alia vniuerſaliter habent ſubſtantiam, & vitam ſenſibilem, quòd ſunt, & quòd ſic viuunt ex diuina bonitate habent. Deinde cum dicit, {Et plantę &c.} proſequitur de plantis. Et dicit quòd omnes plantæ ex diuina bonitate habent vitam, non quidem ſenſibilem, ſed quæ attenditur ſecundum nutritionem & motum augmenti, & decrementi. Deinde cum dicit. {Et quæcumq; inanimata &c. } proſequitur de inanimatis. Et dicit quòd omnis {ſubſtantia} inanimata {& non viuens, ex diuina bonitate habet q⁹ ſit, & quòd {ſubſtantialem obtineat habitum,} ideſt, quòd ſcilicet habeat vt ſubſiſtens, per quod excedit accidens. Deinde cum dicit. {Si autem & ſuper omnia exiſtentia &c.} perſequitur de materia prima. Circa quod conſiderandum eſt, quòd Plato correxit errorem antiquorum naturalium qui non diſtinxerunt inter materiam & formã in rebus generabilibus & corruptibilibus, ponentes primã materiam eſſe aliquod corpus in actu, vt ignem aut aerem aut aliquod huiuſmodi. Intellexit enim Plato formæ corporali ſubeſſe materiam quæ in ſui eſſentia non habet aliquam ſpeciem, ſed tamen materiam a priuatione non diſtinxit, vt Ariſtoteles dicit in primo Phiſicorum. Vnde tam ipſe quàm ſui ſectatores materiam appellabant non ens propter priuationem adiunctam. Et hoc modo loquendi, etiam Dionyſius vtitur, quãuis ſecundum Ariſtotelem neceſſarium ſit materiam a priuatione diſtinguere, quia materia quandoque inuenitur ſub forma, quandoque ſub priuatione, vnde priuatio adiungitur ei per accidens. Item conſiderandum eſt ſecundum Platonicos, quòd quanto aliqua cauſa eſt altior, tanto ad plura ſe extendit eius cauſalitas. Vnde oportet quòd id quod eſt primum ſubiectum in effectibus, ideſt materia prima, ſit effectus ſolius primæ cauſæ, quæ eſt bonum, cauſalitate ſecundarium cauſarum vſque ad hoc non pertingente. Omne aũt cauſatum conuertit in ſuam cauſam per deſiderium. Vnde materia prima deſiderat bonum, ſecundum quòd deſiderium nihil aliud eſſe videtur quàm

quàm priuatio, & ordo ipſius ad actum. Rurſus conſiderandũ eſt, quòd ſicut materia prima dicitur informis per defectum formæ, ſic informitas attribuitur ipſi primo bono, non per defectum, ſed per exceſſum, & ſic ſecundum quandam remotam aſſimilationem ſimilitudo cauſæ primæ inuenitur in materia prima. Secundum hoc ergo Dionyſius dicit quòd Deus cum ſit {ſuper omnia exiſtentia, formatque res in quantum eſt bonum & carens forma, } per exceſſum. Et hoc manifeſtat per ſingula, {In ipſo enim ſolo} Deo inuenitur quòd Deus ẽ {exceſſus ſubſtantiæ} quia inquam excellenter ſubſiſtit. Et hoc dicitur { non exiſtens } vt alia ſimiliter cum ſit excedens vita { dicitur non viuens, } & cum ſit excellens ſapientia dicitur {ſine mente,} & ſimiliter de omnibus aliis {quæcumque ſũt in bono,} ſcilicet deo de numero non formatorum per negationem dicta, & deinde ſunt {excedentis formationis, quia illę formæ in eo ſunt per ſuperexceſſũ, { & ſi fas eſt dicere} illud bonũ quod eſt ſuper omnia exiſtentia & non exiſtens, vt dictũ eſt, {deſiderat ipſum non exiſtens, } ideſt materia prima, inquantum deſiderat formam, quæ eſt ſimilitudo diuini eſſe, & certat aliquo modo in bono, } ideſt, vt primo bono aſſimiletur, quæ quidẽ communicatio nihil aliud eſt quàm inclinatio ipſius ad formam, & communicat vt ſit id, ſcilicet, ens & bonum { quod vere, } ideſt, eſſentialiter prædicatur de ſubſtantiali bono, quod nominatur {ſecundum ablationem ab omnibus per } nomina negatiua non propter defectum, vt materia prima, ſed propter exceſſum. Deinde cum dicit. {Sed quod nos in medio prætercurrens effugit &c. } proſequitur de corporibus ſupercæleſtibus de quibus tractare effugerat, & primo in medio. Requirebat enim conſequentia ordinis, vt inter ſubſtantias incorporeas incorruptibiles, & ſubſtantias corporeas corruptibiles, tractaretur de ſubſtantiis corporeis incorruptibilibus, ſed propter adiunctionem animarum ad corpora corruptibilia, prædictum ordinem prætermiſit. Circa corpora autem cæleſtia primo ponit quæ pertinent ad ipſas ſpheras cæleſtes. Et ponit tria. Primo habitudinem ipſorum ad inferiora. Nam ſunt corpora cæleſtia principia actiua reſpectu corporum generabilium, & corruptibilium, & terminus diſcretiuus vniuſcuiuſque eorum præfigitur ſecundũm corpora cæleſtia. Et hoc eſt quod dicit, q⁹ {bonum} diuinum {eſt cauſa cæleſtium principiorum & terminationum, } Secundo ponit quod pertinet ad modũ ſubſtantiæ eorum. Circa quod ſciendum eſt, quòd quidam antiqui credentes corpora cæleſtia naturæ igneæ, poſuerunt ea cibari, & nutriri vaporibus ex terra & aquis reſolutis, & per hunc modum conſeruari cæleſtia corpora ſicut conſeruatur ignis per appoſitionem ligaorum. Et ad hoc remouendum dicit quòd {bonum} diuinum {eſt cauſa} huius, ſcilicet cæleſtis corporis, non augmentabilis, } ſcilicet per aliquam appoſitionem, {& non minorabilis} per aliquam conſumptionem, {& tamen inuariabilis,} quia ſecundum ſuam ſubſtantiam alterari non poſſunt. Tertio ponit quod pertinet ad motus ipſorum, ex quibus Pytagorici dicebant ſonos quoſdam armonicos prouenire, ſed hoc ipſe excludens dicit, q⁹

propter bonum animata ſunt, & viuificata. Et plantæ omnes nutritiuam & motiuam habent vitam ex bono. Et quæcumq; inanimata & non viuens ſubſtãtia propter ipſum ſubſtantialem obtinuit habitum. Si autem & ſuper omnia exiſtentia eſt, ſicut quidem eſt bonum, & carens formam format, & in ipſo ſolo non exiſtens, ſubſtantię exceſſus, & non uiuens excedens vita, & ſine mente exiſtens excellens ſapientia, & quæcumque in bono non formatorum ſunt excedentis formationis. Et ſi fas eſt dicere, bonum quod eſt ſuper oĩa exiſtentia, & ipſum non exiſtẽs deſiderat, & certat aliquo modo in bono, & ipſum eſſe quod eſt vere ſuperſubſtantiale ſecundum ab omnibus ablationem.

Sed quod nos in medio prætercurrens effugit, & cæleſtium principiorum, & terminationũ cauſa eſt bonum, & non augmẽtabilis & non minorabilis, & tamen inuariabilis huius ſubſtantiæ, & ſine ſono, ſi ita oportet dicere, maxime cæli volutiõis motium, & ſtellarum ordinationum, & pulchritudinum, & lumi num, & collocationum, & quorundam aſtrorum trãſitiui multi motus, & duorum luminariũ quæ eo quia vocant magna, ab eiſdem ad eadem circularis re-

ſtitutionis, ſecundum quæ a nobis dies diffiniti, & noctes, & menſes, & anni menſurati, circulares motiones temporis, & eorum quæ ſunt in tempore determinant, & numerant, & ordinant, & continent.

LECTIO III.

De nomine luminis.

VId dicat quidẽ aliquis de ipſo ſecundum ſe ſolari radio. Ex bono .n. eſt illud lumen, & imago bonitatis, propter quod & luminis nomination laudatur bonum, ſicut in imagine archetypum manifeſtatum. Sicut enĩ ſuper oĩa exiſtentis bonitas diuinitatis a ſupremis & prouectis ſimis ſubſtantiis vſque ad vltimas tranſit, & adhuc ſuper omnes eſt, neque ſuperioribus pertingentibus ad ipſius exceſſum, neque inferioribus ãbitum trãſeuntib⁹. Sed & illuminat illuminari valentia omnia, & creat, & viuificat, & cõtinet, & perficit, & mẽſura eſt exiſtentium: & æuum, & numerus, & ordo, & ambitus, & cauſa, & finis. Ita quidem, & diuinæ bonitatis manifeſta imago, magnus iſte, & totus ſplendens & ſuperlucens Sol, ſecundum multam reſonantiam boni, & omnia quæcumque parti-

ſole, & luna. Et dicit quòd diuinum bonum eſt cauſa { circularis motus duorum luminarium, } ideſt ſolis & lunæ, quæ vocat ſacra ſcriptura magna. Gen. 1. ſecundum quòd motus ſingulares reſtituuntur ab eiſdem ſignis ad eadem. Et ſecundum hæc luminaria diſtinguuntur a nobis dies & noctes, & menſurantur anni, & menſes {determinant, } ideſt diſtinguunt {& numerant, } ideſt, menſurant {& ordinant} ſecundum prius & poſterius, { & continent} ſecundum certam illuminationem, { circulos & motiones tẽporis & omnium quæ mouentur in tempore. Dicit autem circulos temporis, ſecundũ quòd de mane redeunt ad mane, & de vere ad ver. Manifeſtum eſt autem, q⁹ per diſtinctionem annorum & menſium & dierum & motuum diſtinguimus ea quæ aguntur in vno tempore ab his quæ aguntur in alio, & per eadem etiam ſcimus quantitatem temporis & actionis, ſecundum quòd pluribus aut paucioribus diebus, menſibus & annis durat. Scitur etiam quòd prius vel poſterius agatur, ex hoc quòd illo die, menſe, vel anno eſt actum. Principium etiam, & terminationem vniuſcuiuſque durationis & actionis ſecundum certum diem, & menſem, & annum diſtinguuntur, & per hoc dicuntur continere omnia quæ aguntur in tpe.

LECTIO III.

VId dicat quidem aliquis de ipſo &c. } Poſtquam proſecutus eſt ea quæ pertinent ad nomen boni, hic proſequitur ea quæ pertinent ad nomen luminis. Et primo oſtendit quomodo nomen luminis ſolaris metaphoricè Deo attribuitur. Secundo quomodo attribuitur ei intelligibile lumen, ibi. { Sed hæc quidem &c. } Circa primum tria facit.

Primo

Primo ostendit quòd nomen solaris luminis, Deo attribuitur ratione similitudinis. Secundo manifestat similitudinem. ibi. ¶ Sic enim super omnia ex. &c.} Tertio excludit errorem. ibi. ¶ Et non di. secundum antiquitatis &c.} Dicitur ergo primo, quòd sicut prędicta ex diuina bonitate habent esse, & bene esse, ita & radius solaris per se considera

tus est ex bonitate Dei, & est quædam {imago,} ideſt, expreſſa ſimilitudo diuinæ bonitatis. Inde est quòd {ipſum bonũ} quod est Deus, {laudatur nominatione} ſolaris {luminis} eo quòd manifestatur bonitas diuina in tali lumine {ſicut archecypum,} ideſt principalis figura, vel principale exẽplar in expreſſa imagine. Dicitur enim Malach. 4. Vobis timentibus nomẽ meum orietur sol iuſtitiæ. Deinde cum dicit. Sicut. n. ſu. &c.} manifeſtat prædicta ſimilitudinem. Et primo quantum ad processum rerum in esse a diuina bonitate. Secundo quãtum ad ordinem rerum in ipsã, ibi. {Sicut oĩa &c. Primo ergo ponit ea quę ad diuinã bonitatem pertinent ſecundum quòd res ab ipsa procedunt. Et circa hoc ponit tria. Primo quidem vniuerſalem cauſalitatem ipſius, & dicitur quòd {bonitas} diuinitatis { ſuper omnia exiſten. trã. } cauſando a ſuprædictis, & perfectiſsimis ſubſtantiis vſque ad vltimas. Poſſet autem aliquis credere quòd tranſiret per omnia ſicut eis permixta & in eis concluſa, & ad hoc excludendum ſubdit, quòd quamuis per omnia tranſeat tradendo ſimilitudinem ſuam rebus, adhuc tamen ſuper omnia est per ſuæ ſubſtantiæ ſingularitatem. Poſſet etiã aliquis credere, quòd quãmuis excedat omnes ſubſtantias, tamen ſupræmę ſubſtantiæ vſque ad eam attingant, per modum quo corpus inferius attingit ſuum ſuperius. Et ad hoc excludendum ſubdit, quòd ſuperiores ſubſtantiæ non pertingunt ad exceſſum diuinæ bonitatis. Poſſet iterum aliquis credere quòd quædam quæ sũt infima in rebus, non ſunt a Deo creata propter eorũ imperfectionem, ſicut Manichei poſuerunt corpora corruptibilia nõ esse creata a Deo, & ad hoc excludendum ſubdit quòd inferiora non tranſeunt ambitũ cauſalitatis eius. Secũdo. ibi. {Sed & illuminat &c.} poſtquãm poſuerat quòd cauſalitas eius ſe extendit ad omnes ſubſtantias, oſtendit quid ſubſtantiæ ex diuina bonitate conſequuntur. Et dicit quòd diuina bonitas illuminat omnia quæ illuminari poſſunt, ſcilicet rationales ſubſtantias, vniuerſaliter autem omnes ſubſtantias creat, dans eis eſſe, {& viuificat} omnia quæ viuunt, {& continet,} ideſt, conſeruat {& perficit} dans eis ſuas perfectiones. Tertio. ibi. {Et menſura &c.} oſtendit quam habitudinem habeat diuina bonitas ad res iam productas. Et dicit primo, quòd habet habitudinem menſuræ. Eſt etiam menſura exiſtentium, quod ex hoc poteſt ſciri quantum vnumquodque exiſtentium habeat de nobilitate eſſendi quod appropinquat ei, vel diſtat ab eo, ſicut ſi dicamus albedinem eſſe menſuram omnium colorum, quia vnuſquiſque color est tanto nobilior, quanto albedini propinquior. Specialiter autem deſcendit ad quaſdam ſpeciales menſuras. Menſura autem durationis motus, & mutabilium rerum est tempus, eſſe vero immobilium rerum non menſuratur tempore, niſi per accidẽs ratione motus adiuncti, ſed propria menſura eſſendi eſt ævũ. Duratio autem vniuſcuiuſque eſſe præſigitur, & meſuratur a Deo, & ſecundum hoc Deus dicitur omnium exiſtentium eum. Inuenitur etiam inter ſpecies quantitatis aliqua menſura, quæ est numerus, & hæc etiam menſura attribuitur Deo, qui est numerus rerum omnium, & determinatio multitudinis earum, quod ad rationem numeri pertinet a diuina ſapientia procedit. Rationem aũt tam tẽporis quam numeri ſequitur ordo, quia vna ſpecies numeri naturaliter est alia prior, & tempus est etiam numerus motuum ſecundum prius & poſterius. Vnde conſequenter dicit, quòd Deus est ordo omnium inquantum omnia quæ ab ipſo ſunt, ordinata ſunt. Eſt etiam inter ſpecies quantitatis aliqua menſura quæ

cipare ipſo poſſunt, illuminat & ſuperextentum habet lumen, ad omnem extendens viſibilẽ mundum, & ſurſum, & deorſum pro priorum radiorum ſplendores. & ſi aliquid ipſis nõ participat, hoc non infirmitatis aut paruitatis est illuminatiuæ ipſius diſtributionis, ſed non extentorũ ad luminis participationẽ propter luminis accipiendi importunitatem. Siquidem multa ſic ſe habentia radius tranſiens, ſequentia illuminat, & nihil est viſibilium ad quod non pertingat ſecundum proprii ſplendoris excedentem magnitudinem. Sed & generationem viſibilium corporum confert, & ad vitam ipſa mouet, & nutrit, & auget, & perficit, & mundat, & renouat, & menſura est, & numerus horarũ dierum, & omnis temporis noſtri lumen. Ipſum enim est illud

lumen, quàmuis tunc informe erat, quod diuinus dixit Moyſes, & quòd ipſam determinauit primam noſtrorum dierum trinitatem. Et ſic omnia ad ſeipſam bonitas cõuertit, & princeps congregatrix est diſperſorum, ſicut principalis, & viuificatrix deitas, & omnia ipſam vt principium, vt continentiam, vt finem deſiderant. Et bonum est, vt eloquia dicunt, ex quo oĩa ſubſiſtunt & ſunt, ſicut ex cauſa perfecta deducta, & in quo oĩa conſiſtunt ſicut in omnipotenti plantatione cuſtodita & contenta, & ad quod omnia conuertuntur, quemadmodum ad prõprium ſingula finẽ, & quòd deſiderãt omnia intellectualia quidem, & rationalia cognitiue, ſẽſibilia autem ſenſibiliter, experti vero ſenſus, naturali motu viuifici deſiderii, carentia autẽ

ad diuinam bonitatem, {illuminat quæcumque poſſunt participare} lumine eius, & tamen lumen eius, {eſt superextentum} quia nihil poteſt pertingere ad æqualitatem luminis eius, & extendit {ſplẽdores radiorum ſuorum} ad totum iſtum corporeum, & viſibilem mundum tam ſurſum quàm deorſum, quia non ſolum iſta inferiora, ſed etiam ſuperiora corpora cæleſtia illuminantur ab ipſo, {& ſi} eſt {aliquid} quod {non participat} lumine eius, {hoc nõ est} propter debilitatem vel paruitatem illuminatis {virtutis} in ipſo, ſicut eſt in candela, quæ propter paruitatem, vel debilitate ſui luminis vſqũe ad modicum ſpacium illuminat. Sed quòd aliqua a ſole non illuminantur, eſt propter defectum eorum quæ nõ poſſunt extendere ſe ad participandum lumen ſolis, propter hoc quòd non ſunt oportuna vel apta ad accipiendum lumen. Sed tamen ſolaris radius multa talia corpora illuminari non valentia prætermittens, illuminat ſequentia, ſicut prætermittens nubem aliquam, illuminat quæ ſub nube ſunt. {Et} breuiter {nihil est viſibilium ad quod non pertingat,} ſolis cauſalitas {ſecundum excedentem magnitudinem ſui proprii ſplendoris.} Secundo cum dicit. {Sed & generationem viſibilium corporum confert,} oſtendit ſimilitudinem quantum ad effectus quos Deus facit in omnibus rebus. Dictum est enim, quòd diuina bonitas dat eſſe omnibus rebus per ereationem. Sed in hoc aliquam ſimilitudinem eius habet ſol, qui dat eſſe per generationem. Confert enim ad generationem ſenſibilium corporum ſicut quoddam vniuerſale agens & cauſa nõ vnita. Dictum est etiam quòd Deus viuificat res, & in hoc aſſimilatur ei ſol quòd {mouet} inferiora corpora {ad vitam.} Manifeſtum est enim, quòd ex radiis ſolis viuentia generantur nõ ſolum quæ generantur ſine ſemine, ſed etiam in his quæ ex ſemine generantur, virtus ſolis operatur. {Auget} etiam quædam quæ ad actũ vitæ pertinent, ſcilicet, nutrimentum & augmentum, quæ ex virtute ſolaris luminis cauſantur, ſicut & cæteri motus corporales, perficit etiam corpora ſenſibilia ſolaris radius, inquantum eius virtute ad ſtatum perfectum perducuntur, & etiam ſi qua per elongationem ſolis corruptionem aliquam & vetuſtatem incurrunt, ſole appropinquante purgantur & renouantur, ſicut arbores & omnes plantę in vere pullulant & creſcunt. Tertio. ibi. ¶ & menſura &c.} quantum ad rationem menſuræ oſtendit ſimilitudinem. Et dicit, quòd ſol eſt menſura & numerus horarum, & dierum totius noſtri temporis, quod maxime menſuratur, & numeratur per motum ſolis. Et ne aliquis ferat inſtantiam de tribus primis diebus qui legũtur Gen. 1. ante quartum diem quo factus dicitur eſſe ſol, ſubiungit ꝙ cum Moyſes dixit quòd primo die Deus dixit, Fiat lux, & facta eſt lux, & diuiſit lucem a tenebris, & tenebras uocauit noctem & lucem Diem, illa lux fuit lux ſolis, quæ tamen fuit primo creata, ſed poſtea fuit formata, & perfecta quarto die quando factus

factus legitur ſol, & ſic radius ſolaris determinauit & diſtinxit, & primos tres dies & noſtri temporis dies. Deinde cum dicit. ¶ Et ſic omnia ad ſeipſam &c.} Exponit prædicta ſimilitudinem quantum ad ordinem rerum in diuinam bonitatem. Et primo ponit id quod pertinet ad diuinam bonitatem. Secundo oſtendit huius ſimilitudinem in ſole. ibi. {Secundum eandem.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit ex qua cauſa contingat quòd omnia ordinentur in Deum ſicut in finem. Secundo quæ ſit ratio ordinis. ibi. ¶ ſicut ex cauſa perfecta deducta, & in quo omnia &c.} Tertio modũ ordinis ibi. ¶ Et quòd deſiderant omnia &c.} Cauſam autem huius ordinis aſſignat dicens, ꝙ diuina {bonitas omnia conuertit ad ſeipſam.} Hoc enim ipſum quòd res ordinantur in Deum ab ipſo habent. Sunt. n. res quaſi diſperſę, & ſegregatę ſecundũ ꝙ ad diuerſos fines proprios ordinantur, ſed inquantũ communicant in ordine ad vltimum finem ſic congregantur. Diuina igitur bonitas inquãtum omnia ad ſeipſa conuertit eſt principaliter {congregatiua oĩum diſperſorum} ſicut quædam {deitas} principaliter {viuificans.} Deinde cũ dicit. {Et oĩa ipſam &c.} aſſignat rationem ordinis. Intantum. n. omnia conuertuntur in ipſum, inquantũ omnia deſiderãt} ipſum triplici ratione, ſcilicet, vt {principium} actiuum, & {vt continentiã,} ideſt conſeruantiam rerum, & {vt finem. Iſta est triplex ratio deſiderii. Deſideramus enim Deum { vt principium,} quia ex eo prouenit nobis bonum, { vt continentiã } quia ex eo conſeruatur nobis bonum, {vt finem} quem adipiſci intendimus. Et hæc tria manifeſtat. Quòd enim ſit principium patet ex hoc, quòd ſicut ſcriptura dicit, {omnia ſubſtant & ſunt} ex ipſo {deducta} ab eo {ſicut ex} quadam {cauſa perfecta.} Et quòd ipſe ſit continens {omnia} & conſeruans patet per hoc quòd {omnia in ipſo conſiſtunt cuſtodita} ab exterioribus nociuis {& contenta} per conſeruationem proprię virtutis {ſicut in} quadam {omnipotente plantatione.} Sicut enim arbores conſeruantur per hoc ꝙ ſunt in terra plantatæ, ita omnia conſeruantur in hoc quòd ſunt firmata in omnipotenti Dei virtute. Quod etiam deſiderant oĩa diuinam bonitatem vt finem oſtendit conſequenter cum dicit ꝙ {ad ipſum conuertuntur omnia ſicut ſingula ad proprios fines.} Deinde cum dicit, {Et quòd deſiderant omnia &c.} oſtendit modum ordinis, & dicit quòd bonum diuinum {deſiderant intellectualia quidem} vt angeli, {& rationalia} vt homines eſſe {cognitiue.} Hæc enim ſolum cognoſcere poſſunt ipſum bonum quod est Deus. Sed ſenſibilia ipſum deſiderant inquantum deſiderant aliquod ſenſibile bonũ, quod eſt ſimilitudo ſummi boni. Sed plãtæ quæ ſunt expertes ſenſus deſiderant bonum diuinum naturali motu vitalis deſiderii, quia & ipſum bonum eſt quòd naturali inclinatione tendũt per opera vitæ in ſimilitudinem aliquam ſummi boni. Ea vero quæ carent vita, vt inanimata corpora quæ ſunt tantum exiſtentia, deſiderant bonum diuinum per aptitudinem ad participandum a Deo eſſe ſubſiſtens, vt ipſa aptitudo eorum intelligatur eſſe deſiderium. Deinde cum dicit. {Secundum eãdẽ &c.} oſtendit quomodo prædictorum ſimilitudo in ſole inueniatur. Et dicit quòd ſicut prædicta conueniunt diuinæ bonitati ita non principaliter, ſed ſecundum rationem imaginis lumen ſolare congregat & conuertit ad ſe omnia. Ea enim quæ vident, deſiderant lumen ſolis ad videndum, & ea quæ mouentur, & quæ illuminantur, & quæ calefiunt, deſiderant lumen ſolis, vt ad hoc neceſſariũ, & ſimiliter quocumque modo aliqua contineantur, ideſt dependeant, vel cauſentur a fulgoribus Solis, & ideo nominantur in greco ylios, ſcilicet, quia facit omnia corpora eſſe indeſtructibilia, & congregat diſperſa, inquantum ea quæ ſunt in ſeipſis ſeparata, cõ-

muniter ipſum deſiderant, aut ad hoc quòd videant, aut ad hoc quòd moueantur, aut ad hoc quòd illuminentur, aut ad hoc quòd calefiant, aut qualitercumque contineri a virtute luminis deſiderãt. Deinde cum dicit. ¶ Et non dico ſecundum antiquitãtis rõnẽ &c.} remouet errorem. Et dicit quòd prædicta non dixit ſecundum opinionem antiquorum qui dicebant, quòd Deus erat ſol, ꝙ ſol erat creator totius vniuerſi ſenſibilis, & quòd gubernat totũ mundum ſenſibilem ſecundum quòd inuiſibilia Dei manifeſtantur per ea quæ facta ſunt, vt Apoſtolus dicit.

vita & tantum exiſtentia, aptitudine ad ſolam ſubſtantiæ participationem, ſecundum eandem manifeſtę imaginis rationem, & lumen congregat, & cõuertit ad ſeipſum omnia videntia, quæ mouentur, quæ illuminantur, quæ calefiunt, quæ totaliter a fulgoribus eius continẽtur, propter quod & ylios appellatur, quoniam omnia indeſtructibilia facit, & congregat diſperſa, & omnia ſenſibilia ipſũ deſiderant, aut ſicut videre, aut ſicut moueri, aut ſicut illuminari & calefieri, & totaliter cõtineri a lumine concupiſcentia. Et non dico ſecundum antiquitatis rationem quòd Deus exiſtens ſol, & creator huius lumiC nis, proprie procurat vniuerſũ mundum, ſed quòd inuiſibilia eius, videlicet Dei, a creatura mundi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, & ſempiterna ipſius virtus, & diuinitas.

LECTIO IIII.

De lumine, quomodo lumen intelligibile attribuatur Deo.

Sed hæc quidem in ſimbolica theologia, nũc autẽ intelligibile bonitatis luminis nominationem laudare nos conuenit. Et dicendũ quòd lumẽ intelligibile bonus dicitur, propter hoc quòd oẽm quidem ſupercæleſtem mentẽ implet intelligibili lumine, omnem autem ignorantiam, & errorem expellit ab omnibus, quibus ingignitur animabus, & omnibus ſimul ſanctum lumen tradit, & intellectuales ipſarum oculos mundat, a circumpoſita ipſis fece ex ignorantia, & mouet & aperit multa grauitate tenebrarum concluſos. Et tradit prius quidem menſuratam claritatem, poſtea illis ſicut gũſtantibus lumen, & magis deſiu

LECTIO IIII.

Sed hæc quidem ſ. ſim. &c.} Poſtquãm oſtendit quomodo nomen ſenſibilis luminis in diuinam prædicationem transferatur per quandam ſimilitudinem, nunc oſtendit quomodo intelligibile lumen ei attribuatur. Et primo cõtinuat ſe ad prædicta. Secũdo proſequitur propoſitum. ibi. Et dicendum quòd lumen in &c.} Dicit ergo primo, quòd hæc quæ dicta ſunt per de

uiſionem, ſenſibilis luminis de Deo, & de ſimilitudine eius ad ipſum dicta ſunt in libro {de Simbo. theologia.} Sed nunc oportet conſiderare quomodo laudetur bonum diuinum nomine intelligibilis luminis. Non enim eſt intentio huius libri tractare de nominibus ſenſibilium tranſlatis in Deum, ſed de nominibus intelligibilibus. Deinde cum dicit. Et dicendum &c.} proſequitur intentum, ſcilicet de intelligibili lumine, quod ſignat in Deo cauſalitatem intelligibilis luminis. Vnde circa hoc tria facit. Primo tangit de cauſalitate intelligibilis luminis in angelis. Secũdo in animalibus rationalibus. ibi. ¶ Omnem autem ignorantiam, &c.} Dicit ergo primo, quòd Deus qui eſt perfectiam ſuam {bonus} nominatur {intelligibile lumen.} Ioan. 8. Ego ſum lux mundi propter hoc quidem quòd im. omnem ſummentem} ideſt angelicam {intelligibili lumine quod nihil eſt aliud quam cognitio veritatis. In hoc autem quòd dicit {implet} designat perfectam veritatis cognitionem angelis a Deo datam. Deinde cum dicit. {Omnem autem ignorantiam} oſtendit cauſalitatem luminis animabus. Et primo ponit duo quæ faciunt diminutionem in animabus. Secundo aſſignat modum vtriuſque, ibi. {Et intel. ipſarum &c.} Duorum autem horum faciunt diminutionem in animabus, primum eſt quia ab omnibus animabus quibus inest scitur expellit omnem ignorantiam & errorem. Ignorantia pertinet ad remotionem veritatis, ſed error ad inclinationem falſitatis. Dicit autem {ingignitur} vt alludat ei quod dicitur. 2. Pe. 1. Donec dies lucescat & lucifer oriatur in cordibus veſtris, vnde patet quòd hoc de angelis non dixit in quibus ignorantia & error locũ nõ habet, licet in eis ſit aliquorũ neſcientia a qua purgãtur, vt dixit Dionyſius &c. Cœl. hierarchia. Non enim omnis neſcientia purgatur, ſed neſcientia eorum ad quæ quis natus eſt & debet scire. Secundum eſt quòd facit ſanctum lumen. Et nota quòd dicit {ſanctum lumen,} tum quia a Deo immittitur, tum quia ad Deum cognoſcendum nos ordinat. Et notandum quòd non fuit vſus verbo implexionis, ſed ſimplicis traditionis, ad oſtendendum quòd cognitio veritatis eſt imperfecta in animabus in cõparatione ad illam plenitudinem quam angeli a Deo poſſident. Deinde cum dicit. {Et intellectuales ipſarum oculos &c.} exponit modum vtriuſque. Et primo primi. Secundo ſecundi. ibi. Et tradit prius quidem menſuram &c.} Circa primum conſiderandum eſt quòd corporalis tenebraria facit in corporibus,

bus. Primo enim reddit ea squalida & sordida, ex eo quòd non studiose purgantur quæ in tenebris sunt. Secundo, tenebræ reddũt omnia immobilia. Vnde plerisque animalium naturale est, vt in nocte quiescant, & in die moueantur, quia per lucem diriguntur in motu videntia quo vadunt. Tertio, tenebræ corporales concludũt, vt in tenebris aliquis non præparet se ad aliquid agendũ, & naturaliter aliquã pigritiam ingerunt. Et hæc tria facit etiã spiritualis tenebra .i. ignorantia veritatis. Primo enim contrahuntur ex ea sordes, non solum errorũ in intellectu, sed etiam prauarum affectionũ in affectu, & inordinatio actionum in actu, dum mala quæ ignorat homo, nec vitat, nec purgat. Secundo, tenebra reddit homines ociosos, qui dum habẽt ignorãtiam boni, qđ est finis, & via quæ ad ipsum perducit, non se mouent ad finem consequendum. Tertio, reddit eos cõclusos, quia dũ non cognoscunt bonum, non aperitur eorum affectus per desiderium ad capiendũ ipsũ intra se. Sed hæc tria remouet intelligibile lumẽ, idest cognitio veritatis. Et quantum ad primum, dicit q̃ intelligibile lumen {mundat intellectuales oculos ipsarũ} .i. animarũ, {a fece} .i. immunditia {circumposita ipsis}. i. superueniente eis ex ignorantia. Quantum ad secundum dicit, {& mouet,} scilicet, ad bene agendum. Et quantum ad tertium dicit, {& aperit,} idest apertos reddit ad recipiendum per desiderium, {conclusio,} idest qui prius erant concluſi tenebris aggrauantibus, idest tarditatem quandam ad bonum immittentibus. Quia ergo concluſi erant, indigebant operatione, quia aggrauati indigebant motione. Deinde cum dicit. {Et tria, prius &c.} ostendit modum & ordinem quomodo traditur sanctis animabus lumen intellectuale. Et dicit primo, q̃ quidem traditur in vtraque lumen intelligibile secundum determinatam mensuram, secundum illud Ephes. 4. Vnicuique data est gratia secundum mensuram donationis Christi. Et quia spiritualia gustata desiderii excitant, quæ prius ignorata contemnebãtur, post primam receptionem luminis, gustata tam cognitione luminis veritatis, magis desiderãtur, & magis desiderantibus magis immittitur. Effectus enim diuinæ gratiæ multiplicantur secundũ multiplicationem desiderii & dilectionis, secundum illud Luc. 7. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Si enim quædam circulatio attenditur dum ex lumine creſcit luminis desiderium, & ex desiderio auctore creſcit lumen. Circulatio autem secundum suam naturam perpetua est, {& } sic {semper} diuinum lumen {extendit animas ad anteriora} per perfectum, non tamẽ in omnibus æqualiter, sed {secundum propõsitionem} ipsarum ad re luminis}. Quædam enim diligentius respiciunt ad lumen immissum, quæ magis desiderant, & magis proficiunt. Deinde cum dicit. {Igitur lumen in rebus &c.} ostendit quomodo Deus se habeat ad ea in quibus lumen intelligibile causat. Et ponit tres habitudines, scilicet, diffusionis & excessus, & excellus & comprehensiõis. Quantum ad primum ergo dicit, q̃ supersubstantiale bonum licet sit {super omne lumen} & sensibile, & intelligibile, tamen nominatur lumen intelligibile inquantum est quidam {radius & fons} omnis intellectualis luminis. Et ne intelligatur lons in se solo consistẽs, subdit q̃ est {effusio luminis desuper manans.} Et vt sciat in quos manat, subdit quòd ex sua plenitudine illũminat {omnem} mentem {supermundanam} quantum ad angelos assistentes, {& derantibus, magis seipsum immittit, & abundanter superfulget, quoniam dilexerũt multũ. Et semper extendit ipsas ad anteriora secũdum ipsarum ad re spectum proportionem. Igitur lumẽ intelligibile dicitur quod est super omne lumen bonum, sicut radius fontaneus, & supermanãs luminis effusio, omnẽ su permundanam, & circamundanam & mundanam mentem, ex plenitudine ipsius illuminans, & intellectuales ipsarum totas virtutes renouans, & omnes excedens, eo quòd superextendatur, & omnia comprehendens, eo quòd superiaceat, & simpliciter oẽm illuminatiuæ virtutis dominationẽ, sicut principaliter lucẽs, & suplucẽs & i seipsa coassumens, & superhabens, & præhabens, & intellectualia, & rationalia omnia congregans, & indestructibilia faciens. Etenim sicut ignorantia diuisiua est eorum qui in errorem inducti sũt, ita intelligibilis luminis præsentia congregatiua, & vnitiua est eorum qui illuminantur, & perfectiua, & adhuc conuersiua ad vere existens, a multis opinionibus conuertens, & varias visiones, aut vt magis proprie dicatur fantasias ad vnam veram, & mundam, & vniformem congregãs cognitionem, & vno, & vnitiuo lumine complens.

F circa mundanam} quantũ ad ministrantes quorũ ministerio mũdus iste gubernatur, {& mundanam,} quantum ad animas. Et nõ solum a principio illuminat mentes, naturalem cognitionem eis præbendo, sed etiam renouat omnes {intellectuales virtipsarum,} nouum lumen superfundendo gratiæ, & gloriæ, & nouarum reuelationum. Secundo ponit id quod pertinet ad excessum. Et dicit quòd lumen diuinum {excedit omnes} nentes, licet in eas diffundatur, quia semper superexcessus est per suam substantiã. Tertio ponit id quod pertinet ad comprehensionem. Et dicit quòd Deus omnia cõ prædicta mẽtibus, in quantum superiacet eis, sicut causa superior phabet in se qđ in effectibus inferioribus inuenitur. Vnde ad hoc exponendum subdit quòd ipse Deus vniuersaliter {omnẽ dominationem} sui potestate {illuminatiuæ virtutis,} idest, quicquid pertinet ad cuiuscumque cognitionem, vel ad quamcumque virtutem docẽdi, Deus {in se coassumens,} idest, simul assumens, non per diuersas virtutes diuersa cognoscẽs, sicut nos colores visu, & sonos auditu cognoscimus, sed secundum vnam virtutẽ cognoscit oia {& superhabet,} quia excellentius vnũquod que cognoscit, quàm ab aliquo cognoscatur. {& præhabet} quia non acquirit cognitionem virtutis, vel virtute docendi ab aliquo, sed omnes ab ipso. Et hoc comperit ei inquantum est principalis lucens, vt principium luminis, & inquantum est super omnia lucens. Deinde cum dicit. {Et intel. & rationalia &c.} ostendit finem, & fructum causalitatis luminis. Et dicit q̃ per illuminationem {congregat omnia intellectualia} .i. angelos {& rationalia}. i. homines, {& facit} ea {indestructibilia} quia dum vniuntur in, veritate, in ea conseruantur. Et hoc consequenter exponit ex oppositо. Sicut enim ignorantia est, diuisiua eorum qui in errorem inducuntur, ita præsentia intellectualis luminis per quod cognoscitur veritas, congregat eos qui illuminantur ad inuicem, & vnit eos in vna veritate cognita. Manifestum est enim, quòd circa vnum non contingit nisi vno modo verum dicere, sed multipliciter errare a veritate contingit. Et ideo illi qui cognoscunt veritatem conueniunt in vna sententia, sed illi qui ignorant diuidũtur per diuersos errores. Est etiam præsentia luminis {perfectiua,} inquantum constituit in finem rei cognitæ, quæ est veritas, {&} est etiam {conuersiua} .i. reuocatiua ad veritatem, conuertens homines a multis opinionibus quæ non habent firmitatem veritatis. Et non solum ab opinione ad certam scientiam transfert, sed etiam a veritate ad vniformitatem, & hoc est quod subdit, quòd congregat {varias visiones,} vel vt magis proprie dicatur {fantasias ad vnam veram cognitionem} per oppositum fallitatis. Et non solum conuertit ad lumen veritatis, sed etiã replet ipso lumine veritatis quod in se est vnum & aliorũ vnitiuũ.

G *De pulchro diuino, & qualiter attribuitur Deo.*

Hoc bonum laudatur a cũctis Theologis, & sicut pulchrũ & sicut pulchritudo, & sicut dilectio, & sicut diligibile, & quæcũq; aliæ cõueniẽtes sunt pulchrificæ & gratioſę habitę pulchritudinis noſa tiones. Pulchrum autem, & pulchritudo non sunt diuidenda in causa quæ in vno tota comprehendit. Hæc enim in existentibus in participationes, & participantia diuidentes, pulchrum quidem esse dicimus quod participat pulchritudine, pulchritudinem autem participationẽ, pulchra facientis tota pulchra causæ. Supersubstantiale vero pulchrorum pulchritudo quidem dicitur, propter traditam ab ipso omnibus existentibus iuxta proprietatẽ vniuscuiusq; pulchritudinem, & sicut vniuerforum consonantiæ & claritatis causa. & similitudinem luminis cum fulgore immittens vniuersis pulchrificas fontani radii ipsius traditiones, & sicut oia ad seipsum vocans. Vnde & callos dicitur, & sicut tota in totis congregans. Pulchrum autem sicut pulcherrimum simul & superpulchrũ. & superexistẽs secundum eadẽ & similiter pulchrum, & neq; factum, neq; defectum, neq; auctum, neq; minoratũ neq; in aliqua parte quidem pulchrum, in aliqua autem turpe, neq; aliquando quidem, aliquando autem non, neque ad hoc quidem pulchrum, ad aliud autem turpe, neque hic quidẽ, illic autem non, sicut quibusdã quidem existens pulchrum, qui busdam autem non pulchrũ, sed sicut ipsum secundum seipsum, cum seipso vniforme & semper existens pulchrum, & sicut omnis pulchri fontanam & pulchritudinẽ excedẽter in seipso præhabẽs. Etenim simplici & superquòd hoc supersubstantiale {bonum} quod Deus {laudatur a sanctis theologis} in sacra scriptura {sicut pulchrum} Cant. 1. Ecce tu pulcher es dilecte mi. {& sicut pulchritudo.} psal. Confessio, & pulchritudo in conspectu eius, {& sicut dilectio,} 1. Ioannis. 4. Deus charitas est, {& sicut diligibile} vt in auctoritate canticorũ inducta, {& quæcumquæ aliæ sunt conuenientes} Dei nomina tiones ad pulchritudinem pertinentes, siue per causalitatẽ pulchritudinis, quod dicit propter pulchrum & pulchritudinem, siue secundum q̃ pulchritudo gratioſe habetur, quod dicit propter dilectionem, & diligibile. Deinde cum dicit. {Pulchrũ, & pulchritudo &c. } ostendit quomodo Deo attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit quòd differenter attribuitur Deo, & creaturis pulchrũ, & pulchritudo. Secundo quõ attribuit creaturis, ibi. {Hæc enim in existentibus &c.} Tertio quomodo attribuitur Deo. ibi. {Superfũbstantiale vero pulchrum &c.} Dicit ergo primo q̃ in causa prima, scilicet Deo, non sunt diuidenda pulchrum & pulchritudo quasi aliud sit in eo pulchrum, & pulchritudo. Et hoc ideo, quia causa prima propter sui simplicitatẽ, & perfectionem sola {cõprehendit tota} .i. omnia {in vno.} Vnde & si in creaturis differunt pulchrum, & pulchritudo, Deus tamen vtrumque comprehendit in se secundũ vnum & idem. Deinde cum dicit. {Hæc enim in existentibus &c.} ostendit qualiter attribuantur creaturis. Et dicit quòd in existentibus pulchrum, & pulchritudo distinguuntur secundum participans & participatum, ita quòd pulchrum dicitur hoc quod participat pulchritudinem, pulchritudo autem participatio primæ causæ quę omnia pulchra facit. Pulchritudo enim creaturæ nihil est aliud quàm similitudo diuinæ pulchritudinis in rebꝰ participata. Deinde cum dicit. {Supersubstantiale vero pulchrum &c.} ostendit quomodo prædicta Deo attribuantur. Et primo quomodo attribuatur ei pulchritudo. Secundo quomodo attribuaſ ei pulchrũ ibi. {Pulchrum aũt sicut pulcherrimum &c.} Dicit ergo primo, q̃ Deus qui est {supersubstantiale pulchrum} dicitur pulchritudo propter hoc quòd omnibus entibus creatis dat pulchritudinem secundum proprietatem vniuscuiusque. Alia enim est pulchritudo spiritus, & alia corporis, atque alia huius, & illius corporis. Etan quo consistat pulchritudinis ratio ostendit subdens, quòd sic Deus tradit pulchritudinem, inquantum est causa {consonantiæ, & claritatis} in omnibus. Sic enim hominem pulchrum dicimus propter decentem proportionem membrorum in quantitate, & situ, & propter hoc quòd habet clarum, & nitidum colorem. Vnde proportionaliter est in cæteris accipiẽdum quòd vnumquodq; dicitur pulchrum secundum quòd habet claritatem sui generis, vel spiritualem, vel corporalem, & secundum quòd est in debita proportione constitutum. Quomodo aũt Deus sit causa claritatis ostendit subdens, quòd Deus immittit omnibus creaturis cum quodam fulgore traditionem sui radii luminosi, qui est fons omnis luminis, quæ quidem traditiones fulgidę diuini radii secundum participationem similitudinis sunt intelligendæ, & iste traditiones sunt {pulchrificę,} idest, facientes pulchritudinem in rebus. Rursus exponit aliud membrum, scilicet, quòd deus sit causa consonãtiæ in rebus. Est autem duplex consonantia in rebus. Prima quidem secundum ordinem creaturarum ad Deum. Et hanc tangit cum dicit, quòd Deus est causa consonantiæ {sicut vocans omnia ad seipsum,} inquantum conuertit omnia ad seipsum sicut ad finẽ, vt supra dictum est. Et propter hoc pulchritudo in greco Callos dicitur, quod est a vocando sumptum. Secunda autem consonantia est in rebus secundum ordinationem earum ad inuicem. Et hoc tangit cum subdit, quòd congregat omnia in omnibus ad idem. Et potest hoc intelligi secundum sententiam platonicorum quòd superiora sunt in inferioribus secundum participationem. Inferiora vero sunt in superioribus per excellentiam quandam, & sic omnia sunt in omnibus. Et ex hoc quòd omnia in omnibus in uenitur ordine quodam, sequitur quòd omnia ad idem vltimum ordinentur. Deinde cum dicit. {Pulchrum aũt &c.} ostendit quomodo pulchrũ de Deo dicitur. Et primo ostendit quòd dicitur secundum excessum. Secundo quòd dicitur per causam. ibi. {Ex pulchro isto &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit excessum. Secundo exponit. ibi. {Et superexistens &c.} Excessus aũt est duplex. Vnus in genere qui significatur per comparatium vel superlatiuũ. Alius extra genus qui significaſ per additionem huius præpositionis super, puta si dicamus quòd ignis excedit in calore excessu i genere, vnde dicit calidissimus, sol aũt excedit excessu extra genus, vnde non dicitur calidissimus, sed super calidus, q̃a calor, nec n est in eo eodẽ modo, sed excellentiori. Et licet iste duplex excessus in rebus causatis nõ simul conueniat, tamen in Deo simul dicitur, & quòd est pulcherrimus, & super pulcher, non quòd sit in genere, sed quòd ei attribuũtur omnia quæ sunt cuiuscumque generis. Deinde cum dicit. Et superexistens, exponit quod dixerat. Et primo exponit quare Deus dicatur pulcherrimus. Secundo quare dicatur superpulcher, ibi. {Et sicut omnis pulchri fontanam &c.} Sicut enim aliquid dicitur albius, quia est nigro impermixtius, ita dicit aliquid pulchrius per remotionem a defectu pulchritudinis. Est autem duplex defectus pulchritudinis in creaturis. Vnus quòd quædam sũt quæ habent pulchritudinem variabilem, sicut de rebus corruptibilibus apparet. Et hunc defectum primo excludit a Deo, dicens q̃ Deus semper est pulcher secundum idem, & eodem modo. Et sic excluditur alteratio pulchritudinis. Et iterum non est in eo generatio, aut corruptio pulchritudinis, neque litura, neque augmentum, neque diminutio sicut in rebus corporalibus apparet. Secundus autem defectus pulchritudinis est quòd omnes creaturæ habẽt aliquo modo particularem pulchritudinem sicut & particularem naturam. Hunc defectum excludit a Deo quantum ad omnem modum particulationis. Et dicit quòd Deus non est in aliqua parte pulcher & in alia turpis, sicut in rebus particularibus contingit quandoque, neque etiam est in aliquo tempore, & in aliquo non, sicut contingit in his quorum pulchritudo cadit sub tempore, neque iterum est pulcher quantum ad vnum, & nõ quantũ ad aliud, sicut contingit in omnibus quæ sunt ordinata ad vnum determinatum vsum vel finem. Si enim applicentur ad aliud, non seruabitur consonantia, vnde nec pulchritudo. Neque iterum est in alio quo loco pulcher, & in alio non pulcher. Quod quidem in aliquibus contingit propter hoc quod quibusdam videntur pulchra, & quibusdam non videntur pulchra Sed Deus quo ad omnes, & simpliciter pulcher est. Et omnium præmissorum assignat rationem cum subdit, quòd ipse est pulcher {secundum seipsum,} per quod excluditur quòd non est pulcher secũdum vnam partem tantum, neque in aliquo tempore tantum, neque in aliquo loco tantum. Quòd enim alicui secundum se & primo conuenit, conuenit & tori & semper & vbique. Iterum: Deus est pulcher in seipso, non per respectum ad aliquod determinatum, & ideo non potest dici quòd ad aliquid sit pulchrum, & ad aliquid non pulchrum, & neque quibusdam pulcher, & quibusdam nõ pulcher. Iterum est semper

H

I

K

L

A

B

C

D

E

LECTIO V.

Hoc bonum laudatur a cunctis Theologis & sicut pulchrum. Postquã Dionysius tractauit de lumine, nũc agit de pulchro. Ad cuius intellectum præexigitur lumen. Et circa hoc duo facit. Primo præmittit q̃ pulchrum attribuitur Deo. Secundo ostendit modum quo ei attribuiſ. ibi. {Pulchrum aũt & pulchritudo &c.} Dicit ergo primo, q̃ hoc

per & vniformiter pulchrum, per quod excluditur primus defectus pulchritudinis, scilicet variabilitas. Deinde cum dicit. { Et sicut omnis pulchri fontanam &c.} ostendit qua ratione dicatur Deus superpulcher. Et dicit q̃ dicitur superpulcher inquantum in seipso habet excellenter & ante omnia alia fontem totius pulchritudinis. In ipsa enim natura simplici & supernaturali omnium pulchrorum ab ea deriuatorum, præexistit omnis pulchritudo & oē pulchrum, non quidē diuisim, sed vniformiter p modū quo multiplices effectꝰ in causa præexistunt. Deinde cum dicit. { Ex pulchro isto &c. } ostendit quomodo pulchrū de Deo dicitur secundum causam. Et primo ponit causalitatē pulchri. Secundo exponit, ibi. { Et est principium omnium &c. } Dicit ergo primo, q̃ ex pulchro isto prouenit esse omnibus existentibus. Claritas enim est de consideratione pulchritudinis, vt dictum est. Ois aũt forma per quā res habet esse, est participatio quædā diuinę claritatis Et hoc est quod subdit q̃ { singula } sunt { pulchra ſm propriam rationem } idest, secundum ꝓpriam formam. Vnde patet quòd ex diuina pulchritudine esse omnium derivatur. Similiter etiam dictum est, quòd de ratione pulchritudinis est consonantia, vnde omnia quæ qualitercunque ad consonantiam pertinent, ex diuina pulchritudine procedunt. Et hoc est quod subdit q̃ propter bonum diuinum sunt omnium rationalium creaturarum { concordiæ, } quantum ad intellectū. Cōcordant enim qui in eandem sententiā conueniunt. { & amicitiæ, } quantū ad affectū, { & cō muniones } quantum ad actū vel ad quodcunque extrinsecum, & vt oēs creaturæ quantumcunq; vnionē habeāt, habent ex virtute pulchri. Deinde cū dicit. { Et ē principiū omniū pulchrorū, &c. } exponit quod dixerat de causalitate pulchri. Et primo quantū ad rationem causandi, vel quantum ad diuersitatem causatorum, ibi. { Hoc vnū bonū } Circa primum duo facit. Primo assignat ſm quā rationē pulchrum dicatur causa. Secundo infert quoddam corollarium ex dictis, ibi. { Propter quod &c } Dicit ergo primo, q̃ { pulchrum quidem est principium omnium sicut causa effectiua } dans esse, { & } sicut { causa mouens, & } sicut { causa continens }. i. cōseruans oia. Hæc autē tria videntur ad rationem causæ efficientis pertinere, vt det esse, moueat, & conseruet. Sed causa agens quædam agit ex desiderio finis, quod est agentis imperfecti, nondū habentis quod desiderat. Sed agentis perfecti est vt agat per amorem eius quod habet. Et propter hoc subdit quòd pulchrum quod est Deus, est causa effectiua & mouiua & continens { amore propriæ pulchritudinis. } Quia enim propriam pulchritudinem habet, vult eam multiplicare sicut possibile est, scilicet per communicationem suæ similitudinis. Secundo ait, quòd pulchrum quod est Deus, est { finis omnium, sicut finalis } causa omnium rerum. Omnia enim facta sunt, vt diuinum pulchritudinem qualitercunque imitentur. Tertio est causa exemplaris, quia omnia distinguuntur secundum pulchrum diuinum. Et huius signum est, q̃ nullus curat effigiare, vel repræsentare nisi ad pulchrum. Deinde cū dicit. { propter qd &c. } infert quoddam corollarium ex dictis. Et dicit q̃ quia tot modis pulchrum est causa omnium, inde est q̃ bonum & pulchrū sunt idē, quia omnia desiderant pulchrum & bonū, sicut causam omnibus modis. Et quia nihil est quod nō participat pulchro, & bono, cum vnumquodq; sit pulcrum, & bonum secundum propriam formā, & vlterius etiam audacter hoc dicere poterimus, { q̃ non existēs, } idest materia prima participat pulchro & bono. Vel, cū enim primum non existens habet quandam similitudinem cum pulchro, & bono diuino, quoniam pulchrum & bonum laudatur in Deo per omnium ablationem. Sed in materia prima consideratur ablatio per defectum, in Deo autem per excessum, inquantum supersubstantialiter existit. Quāmuis autem pulchrum & bonum sint idē subiecto, quia tam claritas quām consonantia sub ratione boni cōtinentur, tamen ratione differunt. Nam pulchrum addit supra bonum ordinem ad vim cognoscitiuā diiudicatiuam illud esse hmōi.

LECTIO VI.

HOC vnum bonum & pulchrum &c.} Postquàm Dionysius exposuit, secundum quam rationem pulchrum sit causa, hic ostendit quorū sit causa Et circa hoc duo facit. Primo proponit in generali. Secundo prosequitur distinguēdo per singula. ibi. { Ex hoc omnium existentiū &c. }

Dicit ergo primo q̃ { bonum & pulchrum } quāmuis sit vnum esse, { est } tamen { causa omnium bonorum & pulchrorū } quæ sūt multa. Deinde cum dicit, { ex hoc omnium &c. } prosequitur per singula de his quorum pulchrum est causa. Et primo quantum ad ipsum ens. Secundo quantū ad vnum, ibi. { Vnitiones & diſcretiones. Tertio quantum ad ordinē, ibi. { Prouidentiæ ſuperiorum. } Quarto quantum ad quietē & motum, ibi. { Stationes oēs, &c. } Dicit ergo, q̃ ex pulchro causantē omnes essentiæ substantiales entium. Omnis enim essentia vel est forma simplex vel habet cōplementum per formam. Forma autem est quędam irradiatio prouenies ex prima claritate. Claritas autem est de ratione pulchritudinis, vt dictum est. Deinde cum subdit. { Vnitiones, &c. } ponit ea quæ pertinēt ad rationem vni⁹. Vbi considerandum est, q̃ vnum addit supra rationem entis indiuisionem Est enim vnum ens indiuisum, vnde vnitati distinctio sue discretio opponitur. Et ideo primo ponit { vnitiones & discretiones rerum } a diuina pulchritudine causari. Vnum autem in substantia facit idem, distinctio autem in substantia facit diuersitatem. Et ideo subiungit { alteritates & diuersitates. } Ex vno autem in qualitate causatur simile, ex discretione autem dissimile, & ideo subiungit. { dissimilitudines. } Similiter autem vnū in quātitate causat æqualitatem, & discretio inæqualitatem: Sed de his mentionem non facit, quia pertinent ad commensurationem rerum, de qua post agetur. Obseruatur autem hoc in rebus q̃ & dissimilia in aliquo conueniunt, sicut contraria in genere & materia, & quæ vniuntur secundum aliquid, manent distincta sicut partes in toto. Et ideo subdit { communiones contrariorum } quantū ad primum, { & incōmixtiones vnitorum } quantum ad secundum. Hæc autem omnia ad causalitatem pulchri reducuntur, quia pertinent ad consonantiā, quæ est de ratione pulchritudinis, vt supra dictum est. Deinde cum dicit. { Prouidentiæ superiorum, } enumerat ea quæ pertinent ad ordinem rerum. Et primo quantum ad actionem, prout superiora prouident inferioribus, quod tangit cum dicit, { alternæ habitudines coordinatorum, } idest, æqualium, & prout inferiora conueniunt ad recipiendum a superioribus perfectionem & regimen. Et hoc est quod dicit { conuersiones minus habentium. } Secundo tangit ea quæ pertinent ad existentiam rerum in seipsis. Et hoc est quod subdit, q̃ ex pulchro sunt { māsiones conseruatiuæ eorundē, } idest aliquorum in seipsis. Ex hoc enim aliquid conseruatur qd infra limites naturæ suæ manet, si enim totaliter extra se efflueret, periret, sed addit, { & indissimiles collocationes } idest, fundationes. Sicut enim ex hoc q̃ aliquid manet in seipso, conseruatur, ita ex hoc quòd habet aliquid firmum in seipso super quod fundatur, intransibile est. Tertio ponit ea quæ pertinent ad mansionem vnius rei in alia. Vnde sciendum est, quòd cum ex aliquibus aliquid constituī oportet, primo quidem requiritur quòd partes conueniant, sicut multi lapides conueniunt ad inuicem, ex quibus constituitur domus. Et similiter omnes partes vniuersi conueniunt in ratione existendi. Et hoc ideo dicit, quia non solum ex pulchro sunt māsiones rerum in seipsis, sed etiam { communiones omnium in omnibus } secundum proprietatem vniuscuiusque. } Non enim vno modo omnia sunt in omnibus, sed superiora quidem in inferioribus participatione. Inferiora vero in superioribus excellenter, & tamen omnia cum omnibus aliquid commune habent. Secundo requiritur in partibus q̃ in hoc etiam quòd diuersæ sunt, inuicem coaptari possint. Non enim ex cemento & lapide fieret domus, nisi inuicem coaptarentur, & similiter partes vniuersi coaptantur inquantum possunt cadere sub vno ordine. Et hoc est quod dicit { & adaptationes. } Tertio requiritur quòd vna pars iuuetur ex alia, sicut paries & tectum sustentantur ex fundamento, & tectum cooperit parietem & fundamentum. Et similiter in vniuerso superiora dant perfectionem inferioribus, & in inferioribus virtus superior manifestatur. Et hoc est quod dicit, { & inconfusæ amicitiæ, } quia mutuum iuuamentum est absque præiudicio distinctionis rerum. Quarto requiritur debita proportio in partibus, vt scilicet tale sit fundamentum quòd congruat aliis partibus. Et hoc est quod dicit, { & armonię cuncta rei, idest, omnium partium vniuersi. Armonia enim causatur in sonis ex debita proportione numerorū. Partibus ergo sic dispositis, sequitur earum compositio in toto ſm q̃ ex omnibus partibus vniuersi constituit vna rerū vniuersitas. Et hoc est quod subdit, { in omni } idest in vniuerso { concretiones. }

Hæc

Hæc autē concretio partium in vniuerso attenditur dupliciter. Primo quidē per modum localis cōtinentię, ſm q̃ superiora sunt in entibus aliquo modo loco inferiorū vel spiritualis vel corporalis. Et hoc est qđ subdit. { indissolubiles continentiæ existentiū } secundum. ſ. q̃ superiora continent inferiora indissolubili ordine. Secundo quantum ad ꝓpis successionem, sed tantū in generabilibꝰ & corruptibilibus in quibꝰ posteriora prioribus succedūt. Et hoc est quod subdit, { inde ficientes successiones eorum quæ fiunt. } Dicuntur aũt indeficientes successiones rerū, non quia inperpetuū durent genera, sed qa absq; interpolatione succedunt quædā qui busdam, q̃diu durat iste cursus mūdi. Hæc autem omnia dicit ex pulchritudine causari inquantū pertinēt ad rationē consonantiæ, quæ est de rōne pulchritudinis. Deinde cum dicit. { Stationes omnes &c. } prosequit de qete & motu, quæ etiā inquātum important aliquā habitudinem vnius ad alterum, pertinent ad rationē consonantiæ & pulchritudinis. Et circa hoc tria facit. Primo proponit causalitatem pulchri respectu quietis & motus. Secundo exponit quoſdā motus qui videbantur nō motus. ibi. { Et moueri quidē diuinæ dicuntur mentes, &c. } Tertio cōcludit propositū, ibi. { Igitur istārū insensibilium, &c. } Dicit ergo primo, q̃ ex pulchro diuino causantur { cēs stationes }. i. quietes. { & motus } siue sint { mentium } siue { animarū } siue { corporū. } Et hoc ideo dicit, q̃ illud plerūq; quod est super omnē quietem & motū, est causa omnibus & quietis & motus, inquantū collocat vnumquodq; in propria sua rōne in qua res habet suam stationē, & inquantū mouet omnia ad diuinū motum, quia motus omniū ordinantur ad motū quo moueantur in Deū. Sicut motus qui sunt ad fines secundos ordinantur ad motum, qui est ad finem vltimum. Forma autem a qua dependet propria ratio rei, pertinet ad claritatem, ordo autem ad finem ad consonantiam, & sic motus & quies reducuntur in causalitatem pulchri.

LECTIO VII.

MOueri quidē diuinæ dicuntur mentes, circulariter quidē. } Quia Dionysius fecerat mentionē de moribꝰ mentiū & animarum, quæ videntur immobiles, hic ex ponit quales sint motus ipsarum. Et primo quales sint motus angelicarū mentium. Secundo quales sint motus animaliū rationaliū. ibi. { Animæ autē motus est, &c. } Considerādum est autem q̃ sicut dicit Philosopus in 3. de Anima. duplex est motus. Vnus qui est actus imperfecti. i. existentis in potentia, & talis est motus rerum corporalium, quæ ſm hoc moueri dicuntur siue ſm subſtantiā, siue ſm quantitatem, siue ſm qualitatem, siue ſm locū, inquantū exeunt de potentia in actū. Alius autem est motus perfecti ſm q̃ ipsa operatio existentis in actu manens in ipso operātis motus dicitur, vt sentire, intelligere & velle. Sic igitur accipiēs motum distinguit angelicarū mentium motū in tria, ad similitudinē motus localis qui est perfectior inter motus corporeos. ſ. in circularem, rectum & obliquum. Est autem in motu circulari duo considerare. Vnum. ſ. q̃ est vniformis. Aliud vero q̃ motus circularis est sine principio & fine. Intellectualis ergo operatio qua mentes angelicæ Deū contemplantur, circulari motui comparatur, quia vniformiter se habent in Dei contemplatione, & ipse Deus est sine principio & fine. Et ideo dicit q̃ mētes angelicæ quæ sunt diuinæ, participatione vniformes dicuntur moueri circulariter intelligendo Deum, inquantum mouentur { vnite }. i. vniformiter per illuminationes ex pulchro procedentes & bono, quæ sunt sine principio & sine termino. De proprietate autem motus recti est, q̃ inuentaē in eo principium & finis & q̃ sit in eo ordo & vniformitas ſm propinquitatem ad principiū & finem. Vnde motus rectus in eis dicit ſm q̃ intendunt ad prouidendum inferioribus. Cuius quidē prouidentiæ principium sit ab ipso angelo prouidente, terminus autē est in eo ad quod vltimo prouidentia pertingit. Et in hoc motus non inuenitur vniformis, quia propinquioribus perfectiua prius prouident. Et hoc est quod dicit, q̃ in directum mouentur per hoc q̃ procedunt ad prouidendum inferioribus. Eorum enim prouidentia transit per omnia inferiora ad modum cuiusdam rectæ lineæ. De proprietate autem motus obliqui est q̃ sit medius inter circularem & rectum, habens aliquid de vtroque. Et hic motus cōuenit angelis inquantum regulariter mouentur ad prouidendum inferioribus, quæ admodum rectū pertinet ex ipsa contēplatione Dei qđ pertinet ad motum circularē. Et hoc est quod dicit, q̃ oblique mouentur angelicæ mentes, per hoc q̃ dum prouidēt inferioribus, non egre diuntur ab vniformitate sui motus, quæ quidē vniformitas vel identitas eis conuenit ex hoc q̃ indefinēter circumeunt quasi chorizātes per vniformē contemplationē circa causam totius identitatis, quæ est pulchrū & bonum diuinum. Deinde cū dicit. { Animæ aũt motus &c. } exponit motum animæ. Et primo circularē eius motum. Secundo motū obliquum. ibi. { Oblique autē }. Tertio motū rectum, ibi. { In directū autem &c. } Est autē considerandū q̃ oportet aliter motū circularem animæ q̃ angeli exponere. Cum enim motus angeli & animę sint operatio eius, circularitas autē motus rationem vniformitatis exprimat, necesse est eo modo circularē motum angelo & animę attribuere, inquantū competit eis vniformitas intellectualis operationis. Angelus autē intelligit, non quidē accipiendo a rebus, sed accipiendo lumen a primo vno simplici. ſ. Deo, vnde maxime in operatione intellectuali angeli attendēdum est ſm q̃ ab ipso Deo illuminatur. Et ideo supra dixit, q̃ diuinę mentes mouentē circulariter illuminationibus pulchri & boni. Animæ autē connaturale est q̃ intelligat accipiendo a rebus exterioribus, quæ sunt multiformes & diuisæ. Vnde in hac receptione potest attendi circularitas motus eius, sed magis in hoc q̃ a rebus exterioribus reuocatur. Primo quidem in seipsam conuersa. Secundo eleuata in cōsideratione angelicarū virtutum. Tertio autē vsq; ad ipsum Deū. Hoc est ergo quod dicit, q̃ motus circularis animæ ſm q̃ ab exterioribus intrat ad seipsam, & ibi vniformiter conuoluitur sicut in quodam circulo ſm suas intellectuales virtutes, quæ quidem conuolutio animæ dirigitur vt non erret. Manifestum est enim, q̃ anima discurrendo de vno ad aliud, sicut de effectu in causam, vel de vno simili ad aliud, vel de contrario in contrariū ratiocinatur multipliciter. Sed omnis ista ratiocinatio diiudicatur per resolutionē in prima principia, in quibus non contingit errare ex quibus anima contra errorem defenditur, ipsa prima principia simplici intellectu absq; discursu cognoscuntur. Et ideo eorum cōsideratio ꝓpꝑ sui vniformitatē circularis conuolutio nominatur. Per hanc ergo conuolutionē primo congregatur ad sapientiam, considerans id quod in natura sua habet vt cognoscat. Deinde sic vniformitas facta vnitur per hmōi conuolutionem vnitis virtutibus. ſ. angelicis, inquantum per similitudinē huius vniformis apprehensionis vniformitatē angelorum aliquo modo considerat. & vlterius per istā conuolutionem manuducitur { ad pulchrum & bonum }. i. Deum, { quod est super omnia existentia } & est maxime { vnum & idem, } & est { sine principio & interminabile, } quæ pertinent ad rationē circuli, vt dictū est. Et ideo circularitas motus animæ cōpletur in hoc q̃ ad Deum manuducit. Deinde cū dicit. { Oblique aũt &c. } describit motū obliquum animarum qui etiam aliter accipitur in anima & in angelis. In angeli enim operatione nulla est difformitas ſm q̃ ipse intelligit, sed ſm q̃ prouidet inferioribus, eius prouisio per diuersa variatur. Et ideo motus obliquus qui compositus est ex recto & circulari habens in se aliquid vniformitatis & diffor mitatis in angelis attenditur: vnus ſm q̃ sic prouident inferioribꝰ q̃ tamen manent in vniformi considerātione Dei, quam habent inquantum nati sunt non cognoscere discurrendo per diuersa. Vniformitas autē in ipsa est ſm q̃ subditur vniformi principio a quo accipit. Sic ergo motus obliquus ex vniformitate & difformitate compositus in anima attenditur, ſm q̃ vniformes Dei illuminationes recipit, non vniformiter sed differenter ſm suū modum. Hoc est ergo quod dicit, q̃ anima mouet oblique inquantū illumi

natur diuinis cognitionibus ſm ſuam proprietatem, nõ quidem intellectualiter & ſingulariter}. i. ſimpliciter ſicut angeli, {ſed rõnabiliter & diffuſe} ideſt, diſcurrendo & diffundendo ſe per diuerſa. Et hoc exponit ſubdens, {ſicut operationibus cõmixtis, } quodam enim mõ ſe cõmiſcet rebus, inquantũ ſe ad diuerſa cognoſcẽda diffundit, {& trãſitiuis, } quod refertur ad hoc q̃ dixit rõnabiliter. Eſt enim proprium rationis tranſire ſiue diſcurrere ab vno in aliud. Deinde cũ dicit. {In directũ aũt &c. } exponit rectum motũ aĩæ, qui de ſui ratione habet difformitatem, difformitas aũt in operatione angeli attendebatur ſm prouiſionem inferiorum, ſed in anima ſm apprehenſionẽ variã & multiformẽ diuerſorum ex q̃bus cognitiones ſimpliciũ & vniformiũ capit. Dicit ergo q̃ indirectũ mouet aĩa q̃ non ingreditur ad ſeipſam, ita q̃ quadã {ſingularis} ideſt, ſimplicis} intellectualitate} operetur, quia hoc pertinet ad circulare motũ ipſius, vt dictũ eſt, ſed quãdo progreditur ad res exteriores quæ ſunt circa ipſã, a quibus ſicut a quibuſdam ſignis variis, & multiplicibus eleuatur ad contemplandum res ſimplices & vnitas. Patet aũt hæc ſufficientia & diſtinctio horum motuum aĩę, quia anima vel a ſui vniformitate progreditur in ſuperiora magis vniformia, & hic eſt motus circularis ipſius totus vniformis, vel ex influentia vniformis illuminationis accipit cognitionem variam & multiformem, & ſic eſt motus obliquus eius, vel eõuerſo ex multiformibus & variis in ſimplicem cognitionem proficit, & ſic eſt motꝰ eius rectus. I

LECTIO VIII.

Gitur iſtarum & ſenſibilium trium motionum in hoc omni & multo prius vniuſcuiuſq; &c.} Ex poſitis motibus angeli & animæ, hic concludit cauſalitatem pulchri & boni reſpectu tam horum q̃ omnium aliorum motuum & quietum. Et primo manifeſtat cauſalitatem pulchri & boni circa differentias motuum & quietum. Secundo circa differentias omnium rerum, ibi. {Et enim ex ipſo & per ipſum &c.} Dicit ergo primo, quòd pulchrum & bonum eſt cauſa ipſorum motuũ mentiũ & animarum de quibus iam dictum eſt, & etiam triũ motionum ſenſibilium quæ ſunt in hoc vniuerſo, quia etiam in rebus ſenſibilibus inuenitur motus circularis, vt in corporibus cæleſtibus, & motus rectus, vt in grauibus & leuibus, & motus obliquus, vt in animalibus, & cũ immobilia & quieta ſunt priora ſecũdum naturam his quæ mouentur, cũ primũ quiuslibet motus ſit ab aliquo immobili, pulchrũ & bonum {multo prius} eſt cauſa {manſionũ vniuſcuiuſque, } quæ quidem attenditur ſm q̃ vna res dicit eſſe in alia. {& ſtationũ} ſm q̃ vna res quieſcit in alia, {& collocationum, } ſm quòd vna res per aliam conſeruatur & firmatur. Horum aũt {pulchrum & bonum} diuinum {quod eſt ſuper omnem ſtationem & motum } creaturarum cauſa eſt, non ſolum productiua, ſed {etiam contentiua} ideſt, cõſeruatiua & cauſa finalis, {& ad quod & cuius gratia} ſicut in cauſa finali, ad finem enim conſequẽdum mouemur & eiꝰ gratia operamur. Vñ quod dicit, {ad quod, } pertinet ad ipſam nominationem finis. Quòd autem dicitur, {cuius gratia } reſpicit intentionem ſm q̃ nolentes vnum tendimus in illud quaſi in finem. Deinde cũ dicit. {Etenim ex ipſo, &c. } colligit vniuerſam cauſalitatem pulchri & boni circa oẽs rerũ differẽtias. Et primo ponit differẽtias rerũ quæ cauſant ex pulchro & bono ſm diuerſos modos cauſandi qui attribuunt pulchro & bono, ibi. {& ſimiliter oẽ exiſtens, &c.} Circa primũ primo ponit ſubſtantiales diasdicens. Iõ oportet q̃ oĩs ſtatio & motus cauſetur ex pulchro & bono, qa ex ipſo cauſant oẽs rerũ dfiæ. {Ex ipſo} enim ſicut ex cã actiua {& q̃ ipſum} ſicut per cãm exẽplarẽ, ſecũdarie eſt oĩs {ſubſtãtia } cuiuſcunque ſit ſpeciei, {& oĩs vita, } ſiue ſit mẽtis angelicæ quæ ſic viuit q̃ nõ viuificat corpꝰ, ſiue animæ quæ viuificat corpus. Deinde deſcẽdit ad res corpales, in quibus primo conſideranẽ differẽtiæ ad quantitatẽ continuã pertinẽtes. Et dicit q̃ ab ipſo cauſant {oẽs paruitates, æqualitates, magnitudines} rerũ {oĩs naturæ corporalis. } Differẽtiæ aũt quãtitatis ſũt magnũ & parũ, quorũ mediũ eſt æquale, vt dicit in 10. Meth. Hæc aũt ſignãt quantitatẽ inde terminatã, ſed q̃dã alię ſũt quę ſignificãt quãtitatem determinatam, vt bicubitum, tricubitum. Et ad huiuſmodi exprimenda ſubdit, {mẽſuræ oẽs } Ex determinatione aũt quãtitatũ cõſurgit ꝓportio quæ eſt habitudo vniuſquãtitatis ad aliã. Et iõ ſubdit, exiſtẽtiũ proportiões. Proportiones aũt quædã ſunt cõuenientes ſm naturã & conditionẽ rerũ, & quædã nõ conueniẽtes. Proportiões aũt in ſonis vocantur armoniæ, & per quandã ſimilitudinẽ, proportiões cõuenientes quarũcũque rerũ, armoniæ dicunt. Vñ ſubdit {& armoniæ. } Eſt aũt in quãtitate continua cõſiderare ipſam cõtinuitatis rõnẽ, ad quam pertinet q̃ ſubdit, {& concretiones. } De rõne aũt cõtinui ẽ q̃ diuidaĩ, diuiſio aũt cõſtituit rõnẽ totiꝰ & partis, qa pars ẽ in qua diuidit totũ. Et iõ ſubdit, {totalitatis partes. } Deinde accedit ad quantitatẽ diſcretã, quæ ẽ numerꝰ, cuiuꝰ principiũ eſt vnũ. Vñ ſubdit, {oẽ vnũ & multitudo. } Eſt aũt in ipſa multitudine quandã vnitatẽ cõſiderare, ſm q̃ ex multis vnum conſtituitur vel ſm continuationẽ aut contactũ partiũ, ad quod pertinet quod ſubdit & coniunctiones partiũ, aut quocunq; mõ ad quod ꝓtinet, {oĩs multitudo vnitiones, pfectiones totalitatũ, quale, quantũ, quotũ, infinitũ, comparationes, diſcretiones, oĩs infinitas, omnis finis, diffinitiones oẽs, ordines, exceſſus, elemẽta, formæ, oĩs ſubſtãtia, oĩs virtus, omnis opatio, oĩs habitus, oĩs ſenſus, oẽ verbũ, oẽ factũ, omnis tactus, omnis ſcĩa, oĩs vnitio, & ſimpliciter omne exiſtẽs, & pulchro & bono, & í pulchro & bono eſt, & ad pulchrũ & bonũ cõuertitur. Et oĩa q̃ęcũq; ſunt & fiunt, pp pulchrũ & bonũ ſunt & fiũt, & ad ipſum omnia inſpiciunt, & ab ipſo mouẽtur & cõtinentur, & ipſius gratia, & pp ipſum, & in ipſo exẽplare principiũ oẽ finale, efficiẽs, formale, elementariũ. Et ſimpliciter oẽ principiũ, omnis continentia, omnis finis, aut vt cõprehendẽs dicã, omnia exiſtẽtia ex pulchro & bono, & omnia nõ exiſtentia ſuperſubſtantialiter in pulchro & bono, & omniũ principiũ & finis, ſuperprincipale & ſuperperfectum, quoniam ex ipſo & per ipſum & in ipſo & ad ipſum oĩa, ſicut dicit ſanctus ſermo.

LECTIO IX.

De ipſo amore.

Mnibus igitur eſt pulchrum & bonũ deſiderabile & amabile & diligibile & pp ipſum & ipſius gratia, & minora meliora, conuertendo ſe ad ea amant, & cõmunicatiue ordinata, coordinata, & meliora minora prouiſiue, & ipſa ſingula ſeipſa contẽtiue, & omnia pulchrũ & bonũ deſiderantia faciunt & volunt omnia quæcumque faciunt & volunt. Confidit autẽ & hic ſermo dicere verus, q̃ & ipſe omniũ cauſa, propter bonitatis exceſſum cuncta amat, cuncta facit, cuncta perficit, cuncta continet, cuncta conuertit, & eſt diuinus amor bonꝰ boni propter bonum Ipſe enim bonũ operans exiſtentiũ amor in bono ſecundũ exceſſum præexiſtens, non dimiſit ipſum ſine ſui ipſius, } quantũ ad ſuã intentionem, & pp ipſum attingendũ a rebus. Deinde cũ dicit. {Et in ipſo &c. } oſtẽdit q̃ omnis cauſalitas aliarũ cauſarũ in ipſo præexiſtit. Et dicit, q̃ {in ipſo} eſt {oẽ principiũ} tam exẽplare} q̃ finale, efficiens, formale, & elementale}. i. materiale, ſicut effectus ſunt in virtute ſuæ cauſæ. Deinde cũ dicit. {& ſimpliciter eſſe principiũ, oſtendit qũo ab ipſo deriuatur. {Omnis} & dicit, q̃ vñr oẽ principiũ rerũ productiuum, & oẽ principiũ cõſeruatiuum {& oĩs continẽtia, & oĩs finis, } vt breuiter dicã. {oĩa exiſtẽtia ſunt ex pulchro & bono ſu ꝑ ſubſtantialiter, quia, ſ negationes omnium rerũ conueniunt Deo ꝑ ſuũ exceſſum. Quòd autem dr Deus eſſe omniũ principiũ & finis, eſt ſupra modũ aliorũ principiorũ, & pfectio huius eſt ſup perfectionẽ aliorũ. Hanc autẽ vlem cauſalitatẽ pulchri & boni cõfirmat ꝑ autoritatẽ ſcripturæ ſubdens. {Q m ex ipſo} vt ex principio effectiuo, {& ꝑ ipſum} ſicut ꝑ principiũ exẽplare. {& in ipſo} ſicut in principio cõtentiuo, & ad ipsũ {ſicut ad finẽ} ſunt oĩa ſicut dicit ſanctus ſermo} Apl̃ Ro. 11. Qũo aũt oĩs cauſalitas attribuat pulchro & bono, ex ſupra dictis haberi põt.

LECTIO IX.

Mnibꝰ igit eſt pulchrũ & bonũ deſiderabile. &c.} Poſtq̃ Dionyſius determinauit de pulchro & bono quæ incitant ad amandũ, hic determinat de ipſo amore. Et primo ꝑ verba ꝓpria, Secũdo ꝑ verba Ierothei. ibi. Hæc & nobilis noſter, &c. Circa primum duo facit. Primo determinat de amore diuino. Secũdo oſtẽdit qũo Deus & amor & amabilis dicat. ibi, {Quid aũt totaliter, &c. } Circa primũ tria facit. Primo determinat de ipſo amore. Secundo de extaſi, quæ eſt effectus amoris. ibi. {Eſt aũt & extaſim faciẽs, &c. } Tertio de zelo q̃ eſt quædã amoris ſpẽs. ibi. {Propter q̃ qui fortes ſunt, &c. } Circa primũ duo facit. Primo determinat de amore. Secũdo excludit quandã obiectionẽ. ibi {Et ne aliqs nos opinetur, &c. } Circa primũ duo facit. Primo oſtẽdit qũo Deus eſt obiectũ amoris. Secũdo qũo Deus amat. ibi. {Cõſidi t aũt & hic ſermo, &c. } Circa primũ tria facit. Primo enim oſtẽdit q̃d ſit obiectũ amoris. Secũdo qũo ſingulis ineſt amor reſpectu ſinguloriũ. ibi. Et ꝑ ipſum &c. } Tertio q̃d facit amor in amantib⁹. ibi. {Et oĩa pulchrũ &c. } Dicit ergo primo, q̃ ex quo pulchrũ & bonũ eſt finis omniũ, conſequẽs eſt q̃ pulchrũ & bonũ ſit amabile aũ obꝰ, deſiderabile & diligibile, qa obiectũ deſiderij & amoris eſt pulchrũ & bonũ.

Ad euidentia aũt eorum quæ hic dicunt, cõſideradũ eſt q̃ amor ad appetitũ pertinet. Eſt aũt amor prima & cõis radix omnium appetitiuarũ operatiõnum. Quod patet inſpiciẽti ſingula. Nihil enim deſiderat niſi qd eſt amatũ. Neque aliqs gaudet de re habita, niſi qa amat eã. Nec aliqs triſtatur de aliquo, niſi qa eſt contrariũ amato. Et ideo oportet q̃ rõ amoris accipiat ex eo qd eſt cõe obiectũ appetitꝰ, hoc aũt eſt bonũ. Ex hoc igit aliqd dr amari, q̃ appetitus amãtis ſe hẽt ad illud ſicut ad ſuũ bonũ. Ipſa igit habitudo vel coaptatio appetitus ad aliqd vel ut ad ſuũ bonũ, amor vocat. Omne aũt qd ordinat ad aliqd ſicut ad ſuũ bonũ, hẽr quodammõ illud ſibi ꝓpꝛis & vnitũ ſm quandam ſimilitudinẽ ſalt̃ ꝓportionis, ſicut forma quodã mõdo eſt in materia, inquantũ habet aptitudinẽ & ordinẽ ad ipſam. Sed tñ cõtingit q̃ bonũ amatũ totaliter ẽ abſens amãti, & ſic cauſat in amãte deſideriũ amati, cuius aũt eſt totalr præſens ei, & ſic cauſatur in eo delectatio vel gaudiũ de amato. Et ꝑ contrariũ decius abſentia cauſat timor & triſtitia de ipſo & ꝑ conſequẽs aliæ affectiones, quæ ab his deriuant. Sic igitur patet in quo differt q̃ dicit deſiderabile & amabile: Nã deſideriũ eſt quidã affectus amoris. Quòd aũt dicit diligibile, determinat quandã modũ amoris. Cũ enim amor ad appetitũ pertineat, ſm ordinẽ appetituũ eſt ordo amorũ. Eſt aũt imperfectiſſimus appetituũ naturalis appetitꝰ abſq; cognitione, q, nihil aliud importat q̃ inclinationẽ naturalẽ. Supra hunc aũt eſt appetitus ſenſibilis, q̃ ſequit cognitionẽ, ſed eſt abſq; libera electione, ſupremus aũt appetitus eſt, qui eſt cũ cognitione & libera electione. Hic enim appetitus quodã mõ mouet ſeipſum, vnde & amor ad hunc pertinẽs eſt perfectiſſimus, & vocat dilectio, inquantũ libera electione diſcernit quid ſit amandũ. Deinde cũ dicit. {Et ꝑ ipſum &c. } oſtẽdit quõ amor cõueniat ſingulis reſpectu ſinguloꝝm. Vnde cõſideradũ eſt, q̃ cũ amor importet habitudinem appetitus ad bonum amantis, tot modis contingit aliquid amari, quot modis contingit aliquid eſſe bonũ alterius. Quod quidem primo contingit dupliꝛ. Nam bonũ dupliciter dr, ſicut & ens. Dicitur enim vno modo ens proprie & vere, quod ſubſiſtit, vt lapis & homo. Alio modo quòd non ſubſiſtit, ſed eo aliquid eſt, ſicut albedo non ſubſiſtit, ſed ea aliquid albũ eſt. Sic igitur bonũ dupliciter dicitur. Vno modo quaſi aliquid in bonitate ſubſiſtens. Alio modo quaſi bonitas alterius, quo ſcilicet alicui bene ſit. Sic igitur dupliciter aliquid amatur. Vno modo ſub ratione ſubſiſtẽtis boni, & hoc vere & proprie amatur, cum ſcilicet volumus bonum eſſe ei. Et hic amor a multis vocatur amor beniuolẽtiæ vel amicitiæ. Alio modo per modũ bonitatis inhærentis, ſm q̃ aliquid dr amari, non inquantũ volumus q̃ ei bene ſit, ſed inquantũ volumus q̃ eo alicui bonũ ſit. Sicut dicimur amare ſcientiam vel ſanitatem. Nec eſt inconueniens ſi hoc etiã modo amemus aliqua quæ ꝑ ſe ſubſiſtunt, non quidẽ rõne ſubſtantiæ eorũ: ſed rõne alicuius perfectionis quã ex eo cõſequimur. Sicut dicimur amare vinum, non ꝑ ſubſtantiam vini vt bene ſit ei, ſed vt vinũ bene ſit nobis: vel inquãtum delectamur eius ſapore

Quarto exterius factũ. Iterũ ſic factionẽ diſtinguit. In corporibus enim eſt actio ꝑ contactũ, & quantũ ad hoc dicit {omnis tactus, } in intellectu autẽ per ſcientiã, quæ eſt quidã contactus intellꝰ: in voluntate vero ꝑ vnitionẽ qui eſt etiã quidã tactus voluntatis. vnde ſubdit. {omnis vnitio. } oſtendit diuerſos modos cauſandi q̃ conueniunt pulchro & bono. Et circa hoc tria facit. Primo oſtẽdit qũo pulchrũ & bonũ eſt diuerſimode cauſa rerũ. Secũdo q̃ omnis cauſalitas rerũ in ipſo ꝑexiſtit. ibi. {& in ipſo &c. } Tertio oſtendit qũo ab ipſo oĩs cauſalitas deriuatur. ibi. {& ſimpliciter omne principium. &c. } Dicit ergo primo vñr loquendo, oẽ quod eſt, {ẽ ex pulchro & bono } qđ eſt Deus, ſicut ex principio effectiuo, {& in pulchro & bono } eſt ſicut in principio contentiuo vel cõſeruatiuo, & ad pulchrum & bonũ cõuertit {ipſum deſiderãs ſicut ad finẽ. Et nõ ſolũ eſt finis vt deſideratus, ſed etiã in quantum oẽs ſubæ & actiones ordinãtur in ipſum ſicut in finẽ. Et hoc eſt qđ ſubdit, {& oĩa quæ ſunt & fiunt pp pulchrũ & bonum ſunt & fiunt, & ad ipſum oĩa inſpiciunt} ſicut ad cãm exẽplarẽ, quã habẽt vt regulam ſuæ opationis, & ab ipſo mouenẽ} ſicut a cauſa mouente, {& continenẽ} & cõſeruanẽ in ſuo motu & actione.

Nõ aũt mouet res ꝑ aliquẽ finẽ extraneũ: ſed {ſuũ} ipſius, } quantũ ad ſuã intentionem, & ꝑ ipſum attingendũ a rebus. Deinde cũ dicit. {Et in ipſo &c. } oſtẽdit q̃ omnis cauſalitas aliarũ cauſarũ in ipſo præexiſtit. Et dicit, q̃ {in ipſo} eſt {oẽ principiũ} tam exẽplare} q̃ finale, efficiens, formale, & elementale}. i. materiale, ſicut effectus ſunt in virtute ſuæ cauſæ. Deinde cũ dicit. {& ſimpliciter eſſe principiũ, oſtendit qũo ab ipſo deriuatur. {Omnis} & dicit, q̃ vñr oẽ principiũ rerũ productiuum, & oẽ principiũ cõſeruatiuum {& oĩs continẽtia, & oĩs finis, } vt breuiter dicã. {oĩa exiſtẽtia ſunt ex pulchro & bono ſu ꝑ ſubſtantialiter, quia, ſ negationes omnium rerũ conueniunt Deo ꝑ ſuũ exceſſum. Quòd autem dr Deus eſſe omniũ principiũ & finis, eſt ſupra modũ aliorũ principiorũ, & pfectio huius eſt ſup perfectionẽ aliorũ. Hanc autẽ vlem cauſalitatẽ pulchri & boni cõfirmat ꝑ autoritatẽ ſcripturæ ſubdens. {Q m ex ipſo} vt ex principio effectiuo, {& ꝑ ipſum} ſicut ꝑ principiũ exẽplare. {& in ipſo} ſicut in principio cõtentiuo, & ad ipsũ {ſicut ad finẽ} ſunt oĩa ſicut dicit ſanctus ſermo} Apl̃ Ro. 11. Qũo aũt oĩs cauſalitas attribuat pulchro & bono, ex ſupra dictis haberi põt.

LECTIO IX.

Mnibꝰ igit eſt pulchrũ & bonũ deſiderabile. &c.} Poſtq̃ Dionyſius determinauit de pulchro & bono quæ incitant ad amandũ, hic determinat de ipſo amore. Et primo ꝑ verba ꝓpria, Secũdo ꝑ verba Ierothei. ibi. Hæc & nobilis noſter, &c. Circa primum duo facit. Primo determinat de amore diuino. Secũdo oſtẽdit qũo Deus & amor & amabilis dicat. ibi, {Quid aũt totaliter, &c. } Circa primũ tria facit. Primo determinat de ipſo amore. Secundo de extaſi, quæ eſt effectus amoris. ibi. {Eſt aũt & extaſim faciẽs, &c. } Tertio de zelo q̃ eſt quædã amoris ſpẽs. ibi. {Propter q̃ qui fortes ſunt, &c. } Circa primũ duo facit. Primo determinat de amore. Secũdo excludit quandã obiectionẽ. ibi {Et ne aliqs nos opinetur, &c. } Circa primũ duo facit. Primo oſtẽdit qũo Deus eſt obiectũ amoris. Secũdo qũo Deus amat. ibi. {Cõſidi t aũt & hic ſermo, &c. } Circa primũ tria facit. Primo enim oſtẽdit q̃d ſit obiectũ amoris. Secũdo qũo ſingulis ineſt amor reſpectu ſinguloriũ. ibi. Et ꝑ ipſum &c. } Tertio q̃d facit amor in amantib⁹. ibi. {Et oĩa pulchrũ &c. } Dicit ergo primo, q̃ ex quo pulchrũ & bonũ eſt finis omniũ, conſequẽs eſt q̃ pulchrũ & bonũ ſit amabile aũ obꝰ, deſiderabile & diligibile, qa obiectũ deſiderij & amoris eſt pulchrũ & bonũ.

Ad euidentia aũt eorum quæ hic dicunt, cõſideradũ eſt q̃ amor ad appetitũ pertinet. Eſt aũt amor prima & cõis radix omnium appetitiuarũ operatiõnum. Quod patet inſpiciẽti ſingula. Nihil enim deſiderat niſi qđ eſt amatũ. Neque aliqs gaudet de re habita, niſi qa amat eã. Nec aliqs triſtatur de aliquo, niſi qa eſt contrariũ amato. Et ideo oportet q̃ rõ amoris accipiat ex eo qđ eſt cõe obiectũ appetitꝰ, hoc aũt eſt bonũ. Ex hoc igit aliqd dr amari, q̃ appetitus amãtis ſe hẽt ad illud ſicut ad ſuũ bonũ. Ipſa igit habitudo vel coaptatio appetitus ad aliqd vel ut ad ſuũ bonũ, amor vocat. Omne aũt qđ ordinat ad aliqd ſicut ad ſuũ bonũ, hẽr quodammõ illud ſibi ꝓpꝛis & vnitũ ſm quandam ſimilitudinẽ ſalt̃ ꝓportionis, ſicut forma quodã mõdo eſt in materia, inquantũ habet aptitudinẽ & ordinẽ ad ipſam. Sed tñ cõtingit q̃ bonũ amatũ totaliter ẽ abſens amãti, & ſic cauſat in amãte deſideriũ amati, cuius aũt eſt totalr præſens ei, & ſic cauſatur in eo delectatio vel gaudiũ de amato. Et ꝑ contrariũ decius abſentia cauſat timor & triſtitia de ipſo & ꝑ conſequẽs aliæ affectiones, quæ ab his deriuant. Sic igitur patet in quo differt q̃ dicit deſiderabile & amabile: Nã deſideriũ eſt quidã affectus amoris. Quòd aũt dicit diligibile, determinat quandã modũ amoris. Cũ enim amor ad appetitũ pertineat, ſm ordinẽ appetituũ eſt ordo amorũ. Eſt aũt imperfectiſſimus appetituũ naturalis appetitꝰ abſq; cognitione, q, nihil aliud importat q̃ inclinationẽ naturalẽ. Supra hunc aũt eſt appetitus ſenſibilis, q̃ ſequit cognitionẽ, ſed eſt abſq; libera electione, ſupremus aũt appetitus eſt, qui eſt cũ cognitione & libera electione. Hic enim appetitus quodã mõ mouet ſeipſum, vnde & amor ad hunc pertinẽs eſt perfectiſſimus, & vocat dilectio, inquantũ libera electione diſcernit quid ſit amandũ. Deinde cũ dicit. {Et ꝑ ipſum &c. } oſtẽdit quõ amor cõueniat ſingulis reſpectu ſinguloꝝm. Vnde cõſideradũ eſt, q̃ cũ amor importet habitudinem appetitus ad bonum amantis, tot modis contingit aliquid amari, quot modis contingit aliquid eſſe bonũ alterius. Quod quidem primo contingit dupliꝛ. Nam bonũ dupliciter dr, ſicut & ens. Dicitur enim vno modo ens proprie & vere, quod ſubſiſtit, vt lapis & homo. Alio modo quòd non ſubſiſtit, ſed eo aliquid eſt, ſicut albedo non ſubſiſtit, ſed ea aliquid albũ eſt. Sic igitur bonũ dupliciter dicitur. Vno modo quaſi aliquid in bonitate ſubſiſtens. Alio modo quaſi bonitas alterius, quo ſcilicet alicui bene ſit. Sic igitur dupliciter aliquid amatur. Vno modo ſub ratione ſubſiſtẽtis boni, & hoc vere & proprie amatur, cum ſcilicet volumus bonum eſſe ei. Et hic amor a multis vocatur amor beniuolẽtiæ vel amicitiæ. Alio modo per modũ bonitatis inhærentis, ſm q̃ aliquid dr amari, non inquantũ volumus q̃ ei bene ſit, ſed inquantũ volumus q̃ eo alicui bonũ ſit. Sicut dicimur amare ſcientiam vel ſanitatem. Nec eſt inconueniens ſi hoc etiã modo amemus aliqua quæ ꝑ ſe ſubſiſtunt, non quidẽ rõne ſubſtantiæ eorũ: ſed rõne alicuius perfectionis quã ex eo cõſequimur. Sicut dicimur amare vinum, non ꝑ ſubſtantiam vini vt bene ſit ei, ſed vt vinũ bene ſit nobis: vel inquãtum delectamur eius ſapore

vel inquantum sustentatur eius humore. Omne autem quod est p accidens, reducitur ad id quod est per se. Sic igit hoc ipsum q̃ aliq̃d amamus, vt eo alicui bene sit, includitur in amore illius quod amamus vt ei bene sit. Non est enim alicui aliquid diuidendum per id quod est per accidens, sed per id quod ē per se. Et ideo oportet quidem diuersitatē amorum accipere ſm ea quæ sic amamus, vt eis velimus bonū. Et quia vnumquodque amamus inquantum ē bonum nostrū, oportet tot mōis variare amorē, quot modis contingit aliquid esse bonū alicuius. Quod quidē contingit quadruplíciter. Vno modo ſm q̃ aliquid est bonum ſuiipsius, & sic aliquid amat seipsum. Alio modo ſm q̃ aliquid per quandam similitudinem est quasi vnum alicui, & sic aliq̃d amat id q̃ ē sibi æqualiter coordinatum in aliquo ordine, sicut homo amat hominem alium eiusdē speciei, & sicut ciuis amat conciuem, & sicut consanguineus cōsanguineū. Alio modo aliquid ē bonum alterius qui ē aliquid eius, sicut manus est aliquid hominis, & vniuersaliter pars est aliquid totius. Alio vero modo ſm q̃ econuerso totum est bonū partis. Nō enim ē pars perfecta nisi in toto. Vnde naturaliter pars amat totū, & exponitur pars ſponte pro ſalute totius. Quod.n. est superius in entibus, comparat ad inferius sicut totum ad partē, inquantum superius perfecte & totaliter habet quod ab inferiori imperfecte & particulariter habetur, & inquantū supræmū continet in se inferiora multa. Vñ & Dionysius hic quatuor modos amoris ponit. Et primus est secundū q̃ inferius amat suū superius. Et hoc ē quod dicit, q̃ propter bonū & pulchrū & ipsius gratia {minora} idest, inferiora amant {meliora} idest, superiora {cōuertendo se ad ea,} qa in eis habēt suā perfectionē. Secūdo ponit modū quo æqualia amāt æqualia, & dicit q̃ ea quæ sunt vnius ordinis coordinata, i. æqualia {cōmunicatiue}. i. inquantū cōmunicant cū eis vel in specie vel in quocūque ordine. Tertio ponit modū quo superiora amant inferiora, & dicit q̃ {meliora} idest, superiora amant {minora} idest, inferiora {prouisiue} idest, inquantū prouidēt eis vt sub se cōtentis. Quarto ponit modum quo aliqua amant seipsa, & dicit, {q̃ ipsa singula} amant {seipsa contentiue} idest, inquantum vnumquodque in seipso continetur. Deinde cum dicit, {Et omnia pulchrū &c.} ostendit quid facit amor in amante, quia enim amor est communis radix appetitus, oportet q̃ omnis operatio appetitus ex amore causetur vt dictum est. Et quia omnis operatio vniuscuiusque rei ex appetitu causatur, sequitur q̃ omnis actio cuiuscunque rei ex amore causetur. Et hoc est quod dicit, quòd omnia ex desiderio pulchri & boni faciunt & volunt quæcunque faciunt & volunt. Et sumit hic desiderium pro amore, quia est effectus eius, vt dictum est. Deinde cum dicit. {Conſidit autem & hoc &c.} ostendit quomodo Deus amat. Et dicit q̃ confidenter dicere possumus quòd Deus qui est {omnium causa,} propter {excessum} suæ bonitatis omnia {amat &} ex amore {facit} omnia dans eis esse, & omnia {perficit} implendo singula propriis perfectionibus, & omnia {continet} conseruando ea in esse, & {cuncta conuertit} idest, in se ordinat sicut in finem, & sic dicimus, {amor diuinus est bonus} & est {bonus} idest, Dei qua si amantis, & est {propter bonum} sicut propter obiectum. Deus.n. nihil amat nisi propter suam bonitatem. Et ad exponendum hoc quod dixerat, subdit, quòd amor quo Deus amat existentia, est operatiuus bonitatis in ipsis. Et propter hoc dicit ipsum bonum quia causaliter præexistit in bono, idest, Deo secundum excessum, sicut omnia ad perfectionem pertinentia quæ sunt in creaturis, excellentius sunt in Deo. Et ſm̃ dixerat diuinū amorē esse boni. Hic inquā amor diuinus, i.ō p̃misit manere ipsū in seipso sine germine. i. sine

nibus & syllabis & lineis & orationibus vtimur propter sensus, sicut quando nostra anima intellectualibus operationibus ad intelligibilia mouetur, superflui quidem sunt sensibilium sensus, sicut & intellectuales virtutes quando anima deiformis facta per vnitionem ignoti inaccessibilis lucis lumini se immittit, non oculorum immissionibus. Quando autem mens per sensibilia moueri studet ad cōtemplatiuos intellectus, præciosiores omnino sunt manifestiores sensuū partitiones, sicut planiores orationes planiora visibiliū, sicut quando non plana sunt appositæ syllabis, neque ipsi præsentare mēti sensibilia bene poterunt. Sed vt non ista dicere videamur sicut diuina eloquia, pertuentes, audiant illa quę amoris nominationē accusant, Amaeam, dicit, & seruabit te, complexare ipsā, & exaltabit te. Honora ipsam vt te comprehēdat, & quæcūq; alia in amatiuis theologiis laudantur. Quamuis visum fuit quibusdam nostrorum sanctos sermones dicentium, diuinius esse amoris nomen nomine dilectionis. Scribit autem & diuinus Ignatius, meus amor crucifixus est. Et in introductionibus eloquiorū inuenies quendam dicentem de diuina sapientia. Amator factus sum pulchritudinis eius. Quare hoc quidem amoris nomen ne timeamus, neque aliquis nos turbet sermo de hoc dubitans. Mihi enim videnť Theologi cōmune quidem ducere dilectiōis & amoris nomē. Propter hoc autem diuinis magis apponi verum amorem, propter inconuenientem talium vitorum acceptionem. Nam vt dicet, vero amore nō a nobis solū, sed ab eloqis ipsis laudato multitudines nō capiētes vniforme amatiuæ Dei nominationis, iuxta familiaritatem suam, ad diuisibilem & corpori conuenientem & diuisū prolapsæ sunt qui nō est verº amor, sed ydolū, aut magis casus a vero amore. Non enim valet capi a multitudine vnitiuum diuini & vnius amoris, ꝓpter quod ei sicut molestius nomen multis apparens in diuina sapientia ordinatum est ad sursum actionē ipsorū, & susceptionē ad veri amoris cognitionē, & vt a molestia absoluantur, quę in ipso est. In nobis autē versus hoc & conueniens aliquid multoties esset opinari terrenos zelos secundū q̃ videť famosius. Cecidit dixit quidā, dilectio tua super me, sicut dilectio mulierum. Ab audientibus autē recte diuina in eadem virtute, recte ordinatur a sanctis Theologis dilectionis & amoris nomen secundū diuinas manifestationes. Et est hoc virtutis vnitiuę & coniunctiuę & indifferenter cōcretiuæ, in pulchro & bono, ꝓp pulchrū & bonū præexistens, & ex pulchro & bono ꝓp pulchrū & bonū tributæ, &

res, & sensibiles species manifestius portant vel deferunt intellectuales intētiones vt planiores orationes manifestiora visibilia. Sed qñ ea quę non sunt manifesta in sensibus representantur sensibus, tunc nec ipsi sensus possunt bene representare sensibilia mēti, ita. ſ. q̃ ex ipsis sensibilibus intelligibilia capiantur. Et ideo quia nomen dilectionis, est & communius est q̃ nomē amoris planius magis eo vtendum ad intellectualem intentionē significandam. Deinde cū dicit. {Sed vt non ista, &c.} manifestat idē per autoritates scripturæ. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quō nomine amoris sacra scriptura vtitur in diuinis rebus. Secundo quō quidam reputant, conuenientius vti nomine amoris q̃ nomine dilectionis. ibi. {Quamuis visum fuit, &c.} Tertio ostendit q̃ indifferenter vtroq; est vtendum, ibi. {Ab audientibus autē, &c.} Dicit ergo primo q̃ vt non videatur prædictas rōnes inducere, tamq̃ volens peruertere sacras scripturas, cōtra istos qui nomē amoris in diuinis accusant, inducit has autoritates. Ama eā & seruabit te, ſm aliam translationē. Nostra autē translatio habet Prouer. 4. Dilige illā, idest, sapientiā, & seruabit te. Arripe illā & exaltabit te, & glorificaberis ab ea cum eā fueris amplexatus. Et multa alia dicuntur ad laudē amoris in scripturis, vt patet in amatoriis Theologiis. i. in Canticis canticorū. Deinde cū dicit. {Quāuis visum fuit &c.} ostendit q̃ quidā magis vtendū hoc nomine amoris in diuinis censebant. Et circa hoc tria facit. Primo ponit sententiā aliorum. Secundo ostendit quid sibi super hoc vī. ibi. {Mihi enim videtur, &c.} Tertio assignat rationē sententiæ aliorū. ibi. {Propter hoc autem &c.} Dicit ergo primo, q̃ quibusdam doctorū qui sanctos sermones tractauerunt, licet Canonicas scripturas non conderent, visum est q̃ nomē amoris conuenientius esset rebus diuinis q̃ nomen dilectionis. Vnde Ignatius martyr scribit de Christo dicens. Meus amor, idest, i. Christus, in quo totus meus amor est, crucifixus est. Philo dicit in libro quem fecit introducentem ad sacra eloquia, de diuina sapientia. Amator factus ſum pulchritudinis eius. Sapientiæ 8. cap. Ex quo patet q̃ liber sapientiæ non dum habebatur inter Canonicas scripturas. Vnde concluditur q̃ nō debemus timere vti nomine amoris, nec ab hoc debet nos reuocare aliqua obiectio super hoc dubitationē ingerere intendens. Deinde cum dicit. {Mihi enim videtur, &c.} ostendit quid sibi super hoc videatur. Et dicit q̃ sibi vī q̃ conditores sacræ scripturæ cōsiderauerunt nomine dilectionis & amoris. Deinde cū dicit. {Propter hoc autē, &c.} assignat rationē quare quidā in diuinis magis dicunt vtendū nomine amoris. Et dicit q̃ propter hoc vī q̃ nomen amoris apponatur rebus diuinis, vt excludatur acceptio illorū qui inconuenienter nomine amoris vtuntur, quia cū in Deo, vt ipsum decet, laudetur verus amor non solū a nobis qui sacras scripturas exponimus, sed ab his scripturis, multitudines hominum insipientium qui non possunt capere vniformitatē quam signat nomen amoris diuini, prolapsę sunt ſm suam consuetudinem ad amorē qui inuenitur in rebus corporalibus, qui est dissimilis & diuisus, quia talis amor non inuenit in vno totū quod ei sufficiat, & ideo diuiditur ꝓ diuersa, & si per aliquod tēpus sibi satisfiat in vno, tamē in hoc non durat, sed natus est quærere in diuersis quod sibi placet. Et hoc contingit rebus corporalibus, quia sunt dissimilia & diuisa. Hic autē amor non est verus amor, sicut nec bonum diuisum, cum diuisibile non sit verum & perfectū bonum, sed bonum indiuisibile, quod est maxime vnum, bonum enim & vnū in idem concurrunt, vt Boetius probat in libro de Consolatione. Hic autē amor corporalis {est} quoddam {ydolum}. i. similitudo veri amoris, vel {magis} quidam defectus siue {casus a vero amore.} Ideo autē prolabuntur multitudines ad hunc amorem, quia non possunt capere vniformitatē diuini amoris, & ideo hoc nomen dispositum {est in diuina sapientia sicut apparens multis molestius}. i. inconuenientius ad hoc q̃ {sursum} eleuentur & excitentur quasi in inferioribus recumbentes {ad cognitionem veri amoris} & vt etiam liberentur a difficultate quam patiuntur circa hoc nomen, sicut etiā & in aliis Dei nominationibus frequēter attribuuntur corporalia magis infima, vt mens cogat in eis non remanere, sed super omnia Deum intelligere, vt in 2. cap. Angelicæ Hierarchiæ dictum est. Et ideo nomine amoris vtit scriptura in diuinis, quia hoc nomine magis vtimur pro infimo, & carnali amore. Rursus in quam {inconueniens esset} q̃ a nobis {opinaret} esse {terrenos zelos}. i. amores in rebus diuinis, qui videntur exprimi p nomen dilectionis ſm q̃ apparet ex plano modo scripturæ. Dicit enim quidā, scilicet David 2. Reg. 1. secundū aliā translationem. {Cecidit dilectio tua super me sicut dilectio mulierum.} Nostra vero translatio habet. Doleo super te frater mi Ionatha decore nimis & amabilis super amorē mulierū. Deinde cū dicit. {Ab audiētibus autē rectē &c.} ostēdit quō accipitur ſm scripturas nomē dilectionis & amoris. Et dicit q̃ ab illis qui recte audiunt diuina hoc sanctitur, q̃ in eadem virtute & significatione accipitur a sanctis Theologis, qui Canonicas scripturas ediderūt nomen dilectionis & amoris: ſm ea quæ eis a Deo manifestata sunt, vel quæ ipsi de Deo manifestauerunt. Vtrumq; enim nomē est significatiuum cuiusdam virtutis vnitiuę, inquantum vnit amantem amato, prout vtrūq; idem desiderant, & cōiunctiuæ prout vtrumq; coniungitur conuenientiæ alterius ſm inclinationem ſm quam duo amantia se habent ad inuicē, & differunt concretiue ſm q̃ in tali coniunctione saluatur differentia vtriusq; amantiū, quorum qñq; vnum est superius, aliud inferius, & hæc quidem virtus præexistit in pulchro & bono. ſ. in Deo qui amat & se & alia propter suam pulchritudinem & bonitatē. Et iterum hæc virtus attribuitur rebus creatis a Deo, qui est pulcher & bonus ꝓp pulchrum & bonum, quod est propriū obiectum amoris. Nihil enim amatur nisi ſm q̃ habet rationē pulchri & boni. Et hæc quidē virtus cōtinet {coordinata, idest, æqualia ſm q̃ sic se habent ad inuicē q̃ alternatim sibi inuicem communicant sua}. Monet etiam virtus amoris superiora ad prouidendum inferioribus, & collocat minus habentia. i. inferiora in superioribus, inquantum conuertit hæc ad illa, sicut ad propriū bonum quod habent in illis. Et hæc supra exposita sunt.

contentis coordinata, secundū cōmunicatiuā alternā habitudinem, mouentis autem prima ad subiectorū prouidentiā, & collocantis minus habentia in superioribus conuersionem.

LECTIO X.

De extasi.

Est autem faciens & extasim diuinus amor, non dimittēs suiipsorū esse amatores: sed amatorū. Et monstrant quidem superiora prouidentiæ facta minus habentium, & coordinata sui inuicem continētiæ, & subiecta diuinioris cōuersionis ad prima. Propter qd & Paulus magnus in continētia diuini factus amoris, & virtute ipsius extasim faciente participans, diuino ore, Viuo ego, dicit, iam non ego, in me autem viuit Christus, sicut verus amator & extasim passus, sicut

Similiter enim albedo dicitur ens, non quia ipsa sit subsistens in F
suo esse, sed quia ea aliquid est album. Tendit ergo amor dupliciter in aliquid. Vno modo vt in bonum substantiale, quod quidem sit dum sic amamus aliquid vt ei velimus bonum, sicut amamus hominem volentes bonum eius. Alio modo amor tendit in aliquid tamquam in bonū accidentale: sicut amam⁹ virtutem, nō quidem ea ratione quòd volumus eam esse bonam; sed ratione vt per eā simus boni. Primum autem amoris modū, quidā nominant amorem amicitiæ, secundū autem, amorem concupiscentiæ. Contingit autem quandoq; quòd etiam aliqua bona subsistentia amam⁹ hoc secundo mō amoris, quia non amamus ipsa secundum se, sed secundum aliquod eorum accidēs: sicut amamus vinum volentes potiri dulcedine eius, & similiter cum homo propter delectationem vel vtilitatem amatur, non ipse secundum se amatur, sed per accidens. In vtroq; igit modo amoris, affectus amātis per quādam inclinationem trahitur ad rem amatam, sed diuersimode. Nam in secundo modo amoris, affectus amoris trahitur ad rem amatam per actum voluntatis: sed H
per intensionem affectus recurrit in seipsum. Dum enim appeto iustitiam vel vinum, affectus quidem meus inclinatur in alterum horum: sed tamē recurrit in seipsum, quia sic fertur in prædicta vt per ea bonum sibi. Vnde talis amor non ponit amantem extra se, quantum ad finem intentionis. Sed cū aliquid amatur primo modo amoris, sic affectus fertur in rem amatam ꝙ non recurrit in seipsum, quia ipsi rei amatę vult bonū, non ex ea ratione quia ei exinde aliquid accidat. Sic igitur talis amor extasim facit, quia ponit amantem extra seipsum. Sed hoc contingit tripliciter. Potest enim illud substantiale bonum in quod affectus fertur, tripliciter se habere. Vno modo sic, ꝙ illud bonum sit perfectius quàm ipse amās, & per hoc amans comparetur ad ipsum vt pars ad totum, quia cū totaliter sunt in perfectis, partialiter sunt in imperfectis. Vnde secundum hoc, amans est aliquid amati. Alio modo sic, ꝙ bonū amatum sit eiusdem ordinis cum amāte. Tertio modo ꝙ amans sit perfectius re amata, & sic amor amantis fertur in amatum sicut in aliquid suum. Sic igitur cum affectus amantis fertur in amatum superius, cuius aliquid est ipse amans, ipsum suum bonum amans ordinatin amatum: sicut si manus amaret hominē, hoc ipsum quod ipsa est, in totum ordinaret. Vnde totaliter extra se poneretur ꝙ nullo modo aliquid sui sibi relinqueretur: sed totum in amatum ordinaret. Non autem ita est cum aliquid amat sibi æquale vel id quod infra se est. Non enim vna manus si aliam amaret, totam se in aliā ordinaret, neque homo amans suam manum, totum bonum suum in bonum manus ordinat. Sic ergo aliquis debet Deum amare ꝙ nihil sui sibi relinquat quin in Deum ordinetur. Cum autē æqualia vel inferiora amat, sufficit ꝙ sit extra se exiens in illa, ita dumtaxat ꝙ non sibi soli intendat: sed aliis, nec oportet ꝙ totaliter se in illa ordinet. Sic igitur amor diuinus dupliciter potest hic accipi. Vno modo amor quo Deus amatur. Et sic exponenda est hæc littera ꝙ {amor diuinus facit extasim.} ideſt, ponit amantem extra se, ideſt ordinat ipsum in Deum, ita ꝙ non permittit ipsos amatores esse sui ipsorum, sed rerum diuinarum quæ amātur, quia nihil sui sibi relinquunt quin in Deum ordinent. Alio modo potest intelligi amor diuinus qui est a Deo deriuatus non solum in Deum: sed etiam in alia, scilicet æqualia vel inferiora. Et sic intelligendum est, {non dimittens amatores esse sui ipsorum} tantum, {sed amatorum} ideſt, eorum quę amantur, quia amor facit quòd nō solum sibi intendant, sed etiam aliis. Deinde cum dicit. {Et monstrant quidem &c.} manifestat quod dixerat in creaturis. Et primo per inductionem. Secundo per authoritatē, ibi. {Propter quod & Paulus &c.} Dicit ergo primo, ꝙ prædictum effectum amoris {demonstrant superiora} per prouidentiam quam faciunt de inferioribus. In hoc enim quodammodo extra se ponuntur quòd aliis intendunt, & similiter {monstrant coordinata} ideſt, æqualia, per continentiam qua se inuicem continent, prout scilicet vnum ab altero iuuatur & fouetur, & monstrant etiam inferiora per hoc quòd diuinius conuertuntur in sua superiora, vt in quibus eorum bonum existit. In omnibus enim his apparet ꝙ aliquid extra se exit, dum ad alterum conuertitur. Vtitur autem hic genitiuis pro ablatiuis, quia græci ablatiuis carent. Deinde cum dicit. {propter quod & Paulus &c.} ostendit idem per authoritatem. Et dicit, ꝙ propter hoc ꝙ amor non permittit amatorem esse suiipsius, sed amati, magnus Paulus constitutus in diuino amore sicut in quodam continente & virtute diuini amoris, faciente ipsum totaliter extra se exire, quasi diuino ore loquens dicit. Gal. 2. Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Chris. s. qa a se exiēs, totū se in Deū piecerat, non quærēs qđ sui est, sed quod Dei, sicut ver⁹ amator & passus extasim, Deo viuens, & non viuens vita sui ipsius, sed vita Christi vt amati, quæ vita erat sibi valde diligibilis. Deinde cum dicit. {Audēdum autē &c.} dicit ꝙ prędicta operatio amoris, etiā in Deo inuenitur, dicēs, ꝙ hoc audacter dicendū est {pro veritate,} ideſt, veritatem hanc audacter faciente, vel {pro veritate} ideſt, pro vero hoc asserendo, ꝙ ipse qui est omnium causa per suum pulchrū & bonum amorē quo omnia amat secundum abundantiam suæ bonitatis qua amat res, fit extra seipsum, inquantum prouidet omnibus existentibus per suam bonitatem & amorem vel dilectionem, & quodammodo trahitur, & deponitur quodammodo a sua excellentia, secundum ꝙ supra omnia existit, & ab omnibus segregatur, ad hoc ꝙ sit in omnibus per effectus suæ bonitatis secundum quandam extasim, quæ tamen sic ipsum facit in omnibus inferioribus esse, vt supersubstantialis eius virtus non egrediatur ab ipso. Sic enim implet omnia quod ipse in nullo euacuatur sua virtute. Quod quidem addit, vt per hoc quod dixerat, {deponitur,} non intelligatur aliqua eius minoratio, sed hoc solum quòd se inferioribus ingerit propter suæ bonitatis participationem.

De zelo.

PRopter quod, qui fortes sunt in diuinis, ipsum zelotem appellant, sicut multum in bono amore ad existentia, & sicut excitatiuum ad zelum desiderij ipsius amatiui & sicut zelotem ipsum demonstrantes, per quem & desiderata sunt zelabilia, & sicut prouisis ipsis existentibus zelabilibus, & totaliter pulchri & boni est amabile, & amor, & in pulchro & in bono præcollocatur, & propter pulchrum & bonum est & gignitur.

DEinde cum dicit. {Propter qđ qui fortes sunt in diuinis, &c.} determinat de zelo, qui importat quandam intensionē amoris. Et dicit, quòd quia operatio amoris excellentissime in Deo inuenitur, propter hoc illi qui sunt excellentes in cognitione diuinorum, nominant Deum zelantem, vt patet Exod. 20. ca. Ego dominꝰ Deus tuus zelotes, quia habet multum de amore bono ad existentiam creaturarum. Zelus autem importat intensionem amoris, quę quidem intensio contingit quandoque in hominibus, quòd homo volens singulariter possidere quod amat, non patitur illud ab alio amari. Et secundum hoc quidam diffiniunt zelum dicentes. Zelus est amor intensus non patiens consortium in amato. Sed hoc excludit a diuino zelo cum subdit, quòd {excitat omnia ad zelum sui de siderii amatiui,} facit enim quòd illud quidem quod amat ipse etiā ab aliis ametur. Inuenitur enim in zelo & amore humano alia cōditio per quam differt a diuino. Amor enim in nobis causatur & similiter zelus ex pulchritudine & bonitate. Non enim ideo aliquid est pulchrum quia nos illud amamus, sed quia est pulchrum & bonum ideo amatur a nobis. Voluntas enim nostra non est causa rerum, sed a rebus mouetur, voluntas autem Dei est causa rerum, & ideo amor suus facit bona ea quæ amat, & non econuerso, quia sua bonitas mouet seipsum in seipso, quod non facit nostra. Et hoc est quod dicit, quòd Deus dicitur zelotes sicut per quem fiunt zelabilia, ideſt, intensæ amabilia ea quę sunt volita vel desiderata ab ipso vel a quibuscunque aliis. Contingit autem quandoque quòd etiam nos facimus quædam amabilia quæ sunt ex operę nostro, sed tamē non omnia quæ operamur amabilia sunt. Facimus enim interdum mala & defectiua opera: Deus autem omnia quæ facit ex hoc ipso sunt bona & amabilia. Et hoc est quod subdit, quòd Deus dicitur zelotes sicut omnibus quæ per eius prouidentiam proueniunt {existentibus in zelabilibus} ideſt, in amabilibus intēse. Sic igitur finito eo quod dicere intendebat de bono & pulchro & amore, subiungit quasi ex præmissis colligendo, quòd amabile & amor totaliter est pulchri & boni. Sic amor & præexistit in pulchro & bono, sicut in subiecto, quàmuis non proprie dici possit primum pulchrum & bonum, scilicet Deus subiectum alicuius. Et iterum propter pulchrum & bonum fit & præexistit amor & amabilitas in rebus, sicut propter causam.

LECTIO

LECTIO XI.

Vid autem totaliter Theologi volētes, &c.} Postquàm Dionysius de amore & de his quæ consequuntur ad amorem determinauit, hic soluit quandam dubitationem. Et primo ponitur quæstio. Secundo solutio, ibi, {Huius enim est quidem &c.} Tertio ponitur manifestatio solutionis, ibi. {Ita quidem diligibile, &c.} Quærit ergo primo, quid voluerint significare æditores sacræ scripturæ quos Theologos vocat, ꝙ Deum aliquando quidem nominauerunt dilectionem & amorem, sicut patet Primæ Ioan. 4. Deus charitas est: aliquando vero nominant ipsum amabilē & diligibilem. Canti cor. 1. Adolescentulæ dilexerunt te nimis. Deinde cū dicit. {Huius enim, &c.} ponit duas solutiones ad præmissam quæstionem. Quarum prima est, ꝙ Deus dicitur amor & dilectio causaliter, qa scilicet est causa amoris, inquantum immittit amorē aliis & quodam modo in eis amatem generat secundum quandam similitudinem. Dicitur autem amabilis & diligibilis essentialiter, qa ipse est hoc quod est amabile & diligibile. Et assignat huius solutionis rationem, quia amor signat aliquem motum quo aliquis amans mouetur, sed diligibile est illud quod mouet tali motu. Ad Deum autem pertinet ꝙ moueat & causet motum in aliis. Et ideo ad eum pertinere videtur ꝙ sit amabilis, in aliis amorem creans. Secunda solutio est, ꝙ Deus dicitur amor & amabilis, quia ipse amat motu sui ipsius & adducit se ad seipsum. Velle enim est quidam motus. Vult. n. Deus bonum suum, & secundum hoc prout ipse est sua bonitas quæ voluntatem ipsius quodammodo mouet, dicitur etiam esse diligibilis & amabilis a seipso. Inquantum vero ipsum suum velle bonum suum, vult esse suum esse & sua substantia, Deus est suus amor. Sic ergo prima solutio accepta fuit secundum amorem quo omnia amant Deum, hæc autem secundum amorem quo Deus seipsum amat. Deinde cum dicit. {Ita quidem diligibile &c.} manifestat positam solutionem. Et primo quantum ad hoc ꝙ Deus dicitur amabilis. Secundo inquantum Deus dicitur amor, ibi. {Amorem autem &c.} Dicit ergo primo, ꝙ Deus est diligibilis & amabilis, inquantum est ipsum pulchrum & bonum, in hoc enim importatur obiectum amoris. Deinde cum dicit. {Amorē autem &c.} manifestat quomodo Deus dicatur amor. Et circa hoc tria facit. Primo ponit effectus amoris qui Deo attribuuntur. Secundo proprietates amoris, ibi. {Et segregatæ vnitionis &c.} Tertio processum amoris, ibi. {præexistens in bono &c.} Est autem triplex effectus amoris. Primus quidem est ꝙ mouet amantem ad aliquam operationem. Secundus effectus est ꝙ cōuertit opera amantis per intensionem in amatum. Tertius effectus est quòd omnis amor est manifestatiuus sui ipsius per signa & effectus amoris, & per hoc quærit amans vt non solum amet: sed etiam ametur. Et hæc tria Deo attribuit. Vnde dicit, quòd Deus dicitur amor & dilectio, inquantum mouet & se & alia per amorem ad aliquid operandum, quantum ad primum, & simul cum hoc dicitur Deus amor eleuans alia ad seipsum, qui solus secūdum seipsum est pulchrum & bonum, quasi essentia quædam pulchritudinis & bonitatis, & hoc quātum ad secundum, & dicitur etiam Deus amor secundum ꝙ est manifestatiuus {sui ipsius per seipsum} ideſt, sua propria virtute. Deinde cum dicit. {Et segregatę &c.} ponit quinque proprietates amoris. Quarum prima capitur secundum eius causam, quæ quidem est aliqua vnitio amantis & amati, inquantū est ens, quod naturaliter amat seipsum, inquantum vnumquodque naturaliter appetit suum bonum, & ex hoc ꝙ aliquid est vnum secum, sequitur ꝙ amat ipsū. Et ideo ea quæ sunt nobis magis coniuncta, magis amamus. Et hoc est quod dicit, ꝙ amor attribuitur Deo sicut quidam {bonus processus} cui usdam {segregate} ideſt, excellentis {vnitiōis,} quia quanto amor est perfectior, tanto & vnitio ex qua procedit est maior. Secunda proprietas sumitur ex parte obiecti. Est enim obiectum proprium amoris, vt faciat amantem tendere in amatum, per quod amor distinguitur a cognitione, quæ non trahit cognoscētem ad rem cognitā, sed econuerso. Et hoc est qđ dicit {& amoris motus.} Tertia proprietas est, ꝙ dicit sim plex. Primum enim in quolibet genere oportet esse simplex. Vnde cū primus motus appetitꝰ sit amor, oporter ꝙ simplex sit & per hoc differt amor ab ira quæ ē motus compositus ex tristitia prouocāte & desiderio vindictæ. Quarta conditio eius est, ꝙ est {p se mobilis,} quæ competit ei inquantum est primus motus appetitus, qa in quolibet genere, prius est quod per se est quàm quod per aliud. Et per hoc differt amor a timore. Nam timor est sicut motus violētus ab extrinseco perueniens, amor autem est sicut motꝰ naturalis simul ab intimo procedens. Quinta proprietas est, ꝙ est {per se operās,} quod etiā conuenit ei rōne suæ prioritatis. Et in hoc a spe differt. Nam qui pp spem alterius operatur, pp aliud operat. Qui aūt ex amore operat aliquid, per seipsum operat illud tanū, sibi placitū. Deinde cum dicit. {præexistens in bono &c.} ostendit processum amoris. Et dicit ꝙ iste amor primo est in ipso bono, quod est Deꝰ, & ex isto bono emanauit in existentia, & iterum in existentibus participatus conuertit se ad suum principium, quod est bonum, & quantum ad hoc ꝙ est diuinus amor demonstrat differenter præaliis suam interminabilitatem & carentiam principii, quæ pertinent ad rationem circuli. Quædā enim circulatio apparet in amore, fm ꝙ est ex bono & ad bonum, & ista circulatio conuenit æternitati diuini amoris, quia solus motus circularis potest esse perpetuus. Et hoc est qđ dicit, ꝙ amor est {sicut quidā circulus æternꝰ.} inquantum est {propter bonum,} sicut obiectum, {& ex bono} sicut ex causa, {& in bono} perseuerans {& ad bonum} consequendum tendens, & sic circuit bonum quadam conuolutione non existente propter vniformitatē. Viæ enim tortuosæ & difformes, sūt causa erroris, sed vniformitas viæ præseruat ab errore. Et hāc vniformitatem in via amoris dicit cum subdit, ꝙ amor est {in eodem & secundum idem} ideſt, in bono, & secundum bonum præcedit sicut in causa, & manet semper, inquantum retinet formam boni, vt proprii obiecti, & restituitur in idem sicut in finem.

LECTIO XII.

Vid autē totaliter Theologi volentes, aliquādo quidem amorem & dilectionem ipsum dicūt, aliquando autem amabilem & diligibilem. Huius enim est quidem causa, & sicut emissor, & sicut progenitor. Hæc autem ipse est, & hęc quidem mouetur, illud autem mouet, aut quoniam ipse sui ipsius & sibiipsi est adductiuus & motiuus. Ita quidem diligibilem & amabilem ipsum vocant sicut pulchrum & bonum. Amorem autem rursus & dilectionem, sicut mouētem simul, sicut quòd est virtus ſursum agens ad seipsum, ꝙ solum ipsū propter seipsum pulchrū & bonum est, & sicut quòd est manifestatio sui ipsius per seipsum, & segregatæ vnitionis bonus processus & amatiuus motus, simpliciter per se mobilis, p se operans, præexistēs in bono & ex bono existentibus emanans, & rursus ad bonum conuersus. In quo & interminabile sui ipsius, & nō habens principium diuinus amor monstrat differenter, sicut quidam æternus circulus, propter bonum, ex bono, in bono, & ad bonum, in non errante cōuolutione circumambulans, & in eodē & secundū idē, & procedēs, & manēs semp, & restitutꝰ.

LECTIO XII.

Vid autē totaliter Theologi volentes, &c.} Postquàm Dionysius tractauit de amore, hic ad confirmationem prædictorum introducit verba Ierothei de amore. Et primo dicit quid intendat. Secundo ponit ipsa verba, ibi. {Amorem siue diuinum &c.} Dicit ergo primo, ꝙ hæc quæ infra ponentur & sunt conuenientia præmissis, quæ noster recitauit Ierotheus, qui fuit {perfector} ideſt, magister in his quæ ad sanctitatem pertinent, in quibusdam diuinis laudibus quas de amore fecit, inspiratus a Deo, quos quidem hymnos hic commemorare non est inconueniens ad hoc quòd imponantur tractatui nostro {de amore, sicut quoddam sanctum caput,} ideſt, sicut quædam regula & quoddam principium ad confirmandum quæ supra dicta sunt de amore. Deinde cum dicit. {Amorem siue diuinum &c.} ponit verba Ierothei de amore. Et circa hoc tria facit. Primo ponunē

verba continentia diuisionem & diffinitionem amoris. Secundo verba demonstrantia ordinem amorũ ex vno amore procedentiũ, ibi.{ Quoniam ex vno multos &c.} Tertio verba demonstrantia reductionem omnium amorum ad vnum amorem.ibi.{Nunc rursus resumentes &c.}.Distinguuntur autem primo quinque amores. Quorum primus est amor diuinus. Secundus amor angelicus.Tertius amor intellectualis,quo scilicet homines amãt secũdum intellectiuam partem. Quartus est amor animalis, qui pertinet ad sensitiuã partem,siue in hominib⁹ siue in animalibus. Quintus est naturalis qui pertinet ad appetitum naturalem siue in animalibus quantum ad nutritiuã partem,siue in plantis siue etiã in rebus inanimatis. Cum enim dictum sit,q amor importet primum motũ voluntatis & appetitus, in quibuscunque contingit esse voluntatem & appetitum, contingit esse amoré, communis autẽ quædam notificatio amoris omnib⁹ prædictis amoribus conueniens est quod subiungit, q quemcunque prædictorum amorum nominemus, intelligim⁹ per nomen amoris{ quandam virtutem vnitiuam & concretiuam,}sed virtus hic non accipitur nec pro passione nec pro habitu,cum amor non sit passio vel actus, sed accipitur communiter prout omne illud quod habet efficaciam ad aliquid producendum,potest dici virtus vel virtuosum , vnde planius esset si diceretur vnitio & concretio virtuosa, sed maluit dicere virtute, emphatice loquens,ad ostendendum efficaciam amoris.Vnitio autem a concretione differt. Est enim amor vnitio secundum quòd amans & amatum conueniunt in aliquo vno, siue illud sit substantia vtriusque,sicut cum aliquis amat seipsum , siue sit species, sicut animalia quæ sunt eiusdem speciei se inuicem diligunt, siue sit patria,sicut compatriotę se diligunt,siue sit quodcunque aliud. Concretio autem ad amorem pertinet, secundum q ea quæ sic vniuntur quantum ad aliquid distincta remanent , scilicet quantum ad diuisionem amantis & amati. Hæc autem vnitio vel concretio diuersimode in diuersis amoribus inuenitur.Nam in cognoscentibus hæc vnitio vel concretio est ex apprehensione amantis, qui æstimat amatum aliquo modo esse vnum sibi, & ex hoc mouetur in illud per affectum amando, sicut etiam in seipsum. Et propter hoc secundum diuersas rationes apprehensibilium distinguuntur diuersi amores. Alia enim est ratio cognitionis diuinæ,& cognitionis angelicæ,& humanæ secundum intellectum , & omnium animalium secundum sensum.Sed vnitio & concretio in amore naturali est ex quadam conuenientia naturali,ex qua prouenit vt aliquid incline tur in alterum sicut in sibi conueniens. Et talis inclinatio amoris naturalis dicitur. Ad quid autem se extendat virtus amoris, ostendit,subdens,quòd mouet superiora ad prouidendum inferioribus, æqualia ad alternatim sibi conuenientia communicandum inuicẽ, & inferiora vt conuertantur ad sua superiora,subiiciendo se eis, & attendendo ad ea sicut ad suas causas,& desiderando ea sicut ex quibus dependent eorum bona.

Deinde cum dicit.{ Quoniam ex vno &c.} ponit verba Ierothei ostendentia ordinem multorum amorum deriuatorum ab amore diuino. Et videntur esse verba quasi recapitulantia aliqua suprædicta. Dicit ergo Ierotheus.{ Quoniam ordinauim⁹ multos amores ex vno,}idest,ostendimus q ex vno diuino amore multi amores ordinati prouenium,etiam consequenter dicemus{ quales sunt cognitiones & virtutes mundanorum & supermundanorũ amorum}idest,qualiter mundani & supermundani amores cognosci possint, & quæ sit efficacia vtrorumque amorum.Ex quo datur intelligi,q amores oés diuiserat in mundanos & supermundanos, mũdanos amores nominans quibus bona sensibilis mundi amãtur quocunque amore,maxime autem animali & naturali.Amores autem supermundanos, quibus intelligibilia & vera bona amantur. Et inter istos amores assignat ordinem quem consequenter tangit, {ex quibus,}scilicet mundanis & supermundanis amoribus {excedunt secundum assignatam}rationem supermundani amores , qui in duos ordines diuiduntur,quorum inferior & propinquior mundano amori, {est ordo & ornatus amorum intellectualium}idest,humanorum{& intelligibiliũ, }idest, supermundanorum . Intelligibilẽ enim supra vocauit humanũ. Dicit autem intellectualiũ ex parte amantium. Intelligibilium autem ex parte eorũ quæ amantur, quòd autẽ super ordines addit ornatus,ostẽdit in intellectualibus amoribus non solum ordinem: sed etiam conuenientiam ordinis esse quæ ordinem ornat & pulchrum facit. Sed ascendentibus a mundanis amoribus post intellectuales amores humanos supeminẽt, & a Ierotheo laudati fuerunt amores angelici,quos vocat per se intelligibiles,q a intelligibilia amant absq; colone affect⁹ terreni.

mentes vniuersos ad vnum & conclusum amorem, & omniũ ipsorum patrem conuoluamus simul & congregemus a multis, primum ad duas colligentes ipsum amatiuas vniuersaliter virtutes, ex quibus superat & principatur omnino incompræhensibilis causa omnis amoris, ex eo qui est super omnia , & ad quam intenditur secundum naturã vniuscuiusq; existẽtibus vnersis totalis amor.

Eiusdem ex eisdem.

Age igitur & istas ad vnum rursus congregantes, dicimus q vna quædam est simplex virtus, per se motiua ad vnitiuã quandam concretionem ex bono vsque ad extremum existentium,& ab illo rursus consequẽter per omnia ad bonum ex eadem & per eadem & in eadem seipsam reflectẽs, & ad eandem semper eodem modo reuoluta.

Et vocat eos diuinos, q a maxime assimilanẽ diuino amori , q a in angelis vere existunt pulchri amores absque alicuius turpitudinis admixtione. Deinde cum dicit. {Nunc rursus resumentes &c.} præmisso ordine multorum amorum , nunc reducit omnes ad vnum amorem. Et primo reducit omnes in duos. Secundo illos duos reducit vlterius in vnum amorem. Ibi.{ Age igitur &c.} Est autem considerandum q superior constructio pendet vsque huc, quasi diceret,quoniam præmissa diximus. { Nunc rursus resumentes omnes amores,}conuoluamus eos{& congregemus,}idest,quadam reuolutione adunemus,& reducamus ad amorem diuinum,qui in se est vnus & conclusus,quia omnes rationes amorum in eo concluduntur,& est sicut pater,idest,principium,profundens per quandam similitudinem omnes amores. Et in hoc reductio est,vt primo colligamus amorem omnem{ad duas}vniuersales{amatiuas virtutes,} quia omne quod amatur, vel amatur propter bonum creatum,vel propter bonum increatum , Ratio enim amoris est bonum, quod vel est vltimus finis, vel proximus. Inter has autem amatiuas virtutes excedit{incompræhensibilis causa omnis amoris }: quæ est bonum increatum. Et hoc est quod subdit, quæ quidem causa amoris est ex eo quòd est super omnia,& ad quam causam extendit se omnis amor ab omnibus entibus, diuersimode tamen secundum naturam vniuscuiusque, quia omnia conuertuntur in ipsum Deum sicut dictum est. Nec solum dicit quòd excedat amor habens Deum pro causa, sed etiam quòd principatur , quia amor qui dependet ex bono creato regulatur ab amore qui dependet a bono increato.

Deinde cum dicit.{ Age igitur &c.}Reducit vlterius prædictos duos modos amorum in vnum primum . Et dicit, quòd rursus congregat prædictas duas virtutes amoris in vnum primum amorem, scilicet diuinum,quo Deus quidem{ vna quædam simplex virtus, }scilicet Deus amor diuinus quo Deus amat quæ per se mouet,}ad quandam vnitiuam concretionem{ omnia quæ amat, procedens a primo bono quod est Deus,& euenit per modum cuiusdã deriuationis vsque ad infimum de numero existẽtium,& per quandam conuersionem in finem rursus ab illo rediens , scilicet ab vltimo existentium.{ consequenter per omnia{ attendens, redit ad primum bonum per modum circulationis cuiusdam{ reflectens seipsum,& semper eodem modo reuoluta }: ex ea prima virtute procedendo & per eandem , quia omnes secundæ virtutes a prima per quandam similitudinem deriuantur , & in eandem redeunt causa eadem,quia non solum per causas,sed etiam per effectus similitudo primæ virtuti inuenitur , & sic amor semper manet, in illa virtute, & vlterius semper reuoluitur ad eandem sicut ad finem.

LECTIO

LECTIO XIII.

Quòd malum neque existens, neq; ex existente, neque in existentibus.

Et quidem dicat aliquis. Si omnibus est bonum & pulchrum,&c.} Postquam Dionysius determinauit de bono & de his quæ ad bonũ pertinent, hic determinat de malo. Et primo mouet dubitationes. Secundo determinat veritatẽ,ibi.{ Igitur hæc quidem forsitan,&c.} Circa primum duo facit . Primo repetit de bono q dicta sunt dubitationis occasione. Secundo dubitationem mouet,ibi. { Quomodo dæmonum multitudo &c.}Dehis autem quæ supra dicta sunt, resumit q pulchrum & bonum est amabile & desiderabile & diligibile omnibus, & q non solũ ea quæ sunt desiderãt bonum, sed etiam id quod non est , scilicet materia prima, sicut supra dictum est,desiderat bonum , & suo modo certat ad hoc q sit in bono, inquantum scilicet habet inclinationem ad ipsum secundum q est in potentia ad illud,& bonum quod format ea quæ non sunt formata, & quod dicitur non existens,dicitur de summo bono, & est etiam in eo,non quidem per defectum,sicut dicitur de materia prima & de pura negatione vel priuatione, sed supersubstantialiter . Deus enim dicitur non existens , non quia deficiat ab existendo, sed quia est super omnia existentia. Deinde cũ dicit.{ Quomodo dæmonum multitudo , &c.} mouet dubitationes de malo. Et primo quantum ad dæmones. Secundo communiter ad omnia,ibi.{ Et totaliter quid est malum&c.} Mouet autem circa malum dæmonum quatuor quæstiones. Quarum prima est. Cum omnia bonum desiderent,vt dictum est, quomodo multitudo dæmonum nó desiderat pulchrum & bonum,sed inclinantur ad desiderandum res materiales , sicut honores ab hominibus exhibitos,& nidores sacrificiorũ & alia huiusmodi materialia,& per hoc q ipsi lapsi sunt ab vniformitate deliderij, quod angeli habent circa summum bonum,efficiuntur{ causa omnium malorum}non solum sibi ipsis,sed{ aliis quæcunque mala fieri dicuntur } quantum ad homines , quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum,vt dicitur Sapien.2. Secunda quæstio ẽ. Quomodo multitudo dæmonum cum sit producta a bono Deo, non fuit conformis ei in bonitate,cum vnumquodque natum sit simila facere. Et quia posset aliquis dicere q dæmones facti sunt boni,sed versi sunt in malitiam,facit tertiam quæstionem. Quomodo illud quod fuit naturaliter bonum, vtpote ex bono causatum,potuit variari. Ea enim quæ sunt naturalia semper manent . Et quia omne quod fit,fit ab aliquo , mouet quartam quæstionem. Quid fuit illud quod fecit dæmonem malum. Deinde cum dicit.{ Et totaliter quid est malum &c. } mouet dubitationes in communi de malo,& mouet quatuor quæstiones . Quarum prima est . Quid est malum vniuersaliter. Secunda quæstio est . Ex quo principio procedit malum. Et apparet ordo quæstionum. Prius enim quærendum est quid est malum,& postea vnde malum ortum sit, vt Aug. dicit. Tertia quæstio est. In quo existentium inueniatur malum. His autẽ tribus quæstionibus propositis , secundum multiplicat duplicem. Primo quid sit,quia aut causa mali est ipse Deus vel aliquid aliud. Si detur,q ipse Deus,duæ dubitationes consurgunt. Quarum prima est. Quomodo Deus cum sit bonus,voluit producere malum: A Non enim boni est q velit malum facere. Secunda quæstio est. Si volunt malum facere,quomodo potuit. Non enim calidum potest infrigidare,& similiter nec bonũ potest malum facere. Si vero malum sit ex alia causa quàm ex Deo,hoc videtur impossibile,q a nulla est alia causa essendi nisi summum bonum,quod est Deus. Secunda deductio est , q cũ prouidentiæ sit malũ impedire vel excludere,dubium videtur cũ Deus habeat de omnibus prouidentiam, quomodo malum potuit fieri in mũdo,aut factum non stabit destruitur. Quarta quæstio est. Quomodo alicui quid potuit desiderare malum, prætermisso desiderio boni.

LECTIO XIIII.

Solutiones quæstionum dictarum .

Gitur hæc quidem forsitan dicet talis dubitans sermo . Nos autẽ rogabimus ipsum ad rerum veritatem consp icere. Et primum quidem hoc dicere cõfidemus . Malum non est ex bono . Et si ex bono est, non est malum. Neque enim ignis est in frigidare, neq; boni non bona producere . Et si existentia omnia ex bono, naturaliter enim est bono , producere & saluare, malo autem corrumpere & destruere. Nihil enim ẽ existentium ex malo. Et neque ipsũ erit quod malum est, si & per seipsum malum sit. Et si non hoc, nõ omnino malum est quod est malum : sed habet quandam boni partem, secundum quam totaliter est . Et si existentia pulchrũ & bonum desiderant , & omnia quæcunque faciunt, propter hoc quod videtur bonum faciunt . Et omnium existentium intentio , principium habet & finem bonum . Nihil enim ad tia existente est malum aut factũ totaliter aut nõ destructum ? Et quomodo aliquid existentium desiderat ipsum præter bonum?

LECTIO XIIII.

Gitur hæc quidem forsitan dicet talis dubitans sermo . Nos autẽ rogabimus ipsum ad rerum veritatem conspicere. Et primum quidem hoc dicere cõfidemus . Malum non est ex bono . Et si ex bono est, non est malum. Neque enim ignis est in frigidare, neq; boni non bona producere . Et si existentia omnia ex bono, naturaliter enim est bono , producere & saluare, malo autem corrumpere & destruere. Nihil enim ẽ existentium ex malo. Et neque ipsũ erit quod malum est, si & per seipsum malum sit. Et si non hoc, nõ omnino malum est quod est malum : sed habet quandam boni partem, secundum quam totaliter est . Et si existentia pulchrũ & bonum desiderant , & omnia quæcunque faciunt, propter hoc quod videtur bonum faciunt . Et omnium existentium intentio , principium habet & finem bonum . Nihil enim ad da deductio est , q cũ prouidentiæ sit malũ impedire vel excludere,dubium videtur cũ Deus habeat de omnibus prouidentiam, quomodo malum potuit fieri in mũdo,aut factum non stabit destruitur. Quarta quæstio est. Quomodo alicui quid potuit desiderare malum, prætermisso desiderio boni.

LECTIO XIIII.

Gitur hæc quidẽ forsitan dicet talis dubitans sermo . Nos autẽ rogabimus ipsum ad rerum veritatem conspicere. Et primum quidem hoc dicere cõfidemus . Malum non est ex bono . Et si ex bono est, non est malum. Neque enim ignis est in frigidare, neq; boni non bona producere . Et si existentia omnia ex bono, naturaliter enim est bono , producere & saluare, malo autem corrumpere & destruere. Nihil enim ẽ existentium ex malo. Et neque ipsũ erit quod malum est, si & per seipsum malum sit. Et si non hoc, nõ omnino malum est quod est malum : sed habet quandam boni partem, secundum quam totaliter est . Et si existentia pulchrũ & bonum desiderant , & omnia quæcunque faciunt, propter hoc quod videtur bonum faciunt . Et omnium existentium intentio , principium habet & finem bonum . Nihil enim ad

solut primam quæstionem qua quærebatur,quid est malum . In secunda soluit secundam qua quærebatur, ex quo principio malum constituit,ibi { Vnde igitur est malum,dicat aliquis,&c. } In tertia soluit tertiam quæstionem qua quærebatur, in quo existentium est malum, bi.{ Sed neque in existentibus &c.} Circa primum duo facit. Primo continuat se ad precedentia. Secundo ostendit propositum,ibi.Et primũ quidẽ &c.} Dicit ergo primo,q ea quæ prædicta sunt , forte poterit aliquis dicere dubitãdo:sed nos rogamus eũ vt respiciat ad rerum veritatem,& sic quæstionum solutionem inuenire potent , in quo & attentum & benuolum auditorem reddit. Deinde cum dicit. { Et primum quidem &c. ostendit propositum,scilicet quòd malum non est. a iquod subsistẽs,quod per suam naturam sit malum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q malũ non est a iquod existens secundum suam naturam . Secundo,quòd malum per seipsum non est aliquod existens ibi.{ Et si existentia omnia &c.} Primum ostendit duabus rationibus . Quarum prima talis est. Omne existens,aut habet causam aut ipsum est causa alterij, ergo malum non est aliquid existens. Veritas autem primæ propositionis per se manifesta est,quia omne existens secundum existentiam suam est in actu. Vnumquodque autem secundum hoc agit, secundum q actu est. Si ergo essentia alicuius sit actus purus , & erit causa tantum.Si autem habeat permixtum aliquid potentia,potest esse & causa & causatum . Quòd autem malum non habeat causam,sic probat . Malum non potest esse ex bono,& si esset ex bono, non esset malum . Vnum enim contrariorum non est causa alterius. Non enim ad iguem pertinet infrigidare, neque ad bonum pertinet producere ea quæ non sunt bona,sed vnumquodque producit sibi simile. Similiter etiam non potest dici q malum sit causa productiua alicuius Quod enim est de ratione boni,non potest conuenire malo,sed producere & saluare naturale est bono, & de eius ratione

secundum idem & bonum & malum. Vnde cum dicitur quòd malum non generat inquantum malum sed inquantum bonum, non est distinctio secundum rationem tantum, scilicet quasi eadem res secundum vnam rationem sit bona & secundum aliam mala, sed ali qualiter secundum rem scilicet q̃ vna & eadem res inquantum habet de esse, est bona, quātum vero ad hoc q̃ priuatur perfectione debita, est mala. Et similiter generatio & corruptio non est eadem virtus ejusdem & secundum idē. Nō enim idem secundum idem malum generatur & corrumpitur. Et quia dixerat quòd non est idem bonum & malum, nec generatio & corruptio, & posset aliquis credere q̃ malum seorsum in ueniretur a bono per se existens, & corruptio seorsum a generatione, hoc consequenter remouet dicens, q̃ non est aliqua virtus per se existens, sed est in bono sicut in subiecto, ita q̃ idē subiectum ē bonum & malum, secundum aliud & aliud. Et similiter neque corruptio est per se existens absque generatione, sed simul est & generatio & corruptio in subiecto; sed non secūdum idem, quia generatio vnius est cum corruptione alteri⁹. Quod autem dicit. {Magis autem, } idem est q̃d in libris Aristoteles transfertur, amplius autem, & signat additionem rationis supra rationem. Deinde cum dicit. {Ipsum igitur malū quidē &c.} concludit ex præmissis quid pertineat ad malum. Si enim malum non est per se virtus, sequitur q̃ ipsū malum} ita q̃ ly ipsū ponatur loco articuli, & malum accipiatur pro essentia mali, sic inquā malum acceprū {neq; exns, neque bonū, } neque operatur generationē, neq; est effectiuum existentiū & bonorū, sed res quæ est mala inquantum habet aliquid de bono est existens & operatiuum generationis, & effectiuum existentium & bonorum. Deinde cum dicit. {Bonum autem in quibus perfecte, &c.} ostendit quid pertineat ad bonum. Et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit q̃ bonum est vniuersalis causa rerum omnium bonarum. Secundo ostendit quomodo causalitas boni extendit se etiam ad mala, ibi. {Nunc autem hęc est boni &c.} Circa primum tria facit. Primo proponit q̃ per bonum fiunt quædam bona perfecta & quædam imperfecta. Secundo assignat modum per quem hoc fiat, ibi. {Quoniam per vniuersa vadens &c.} Tertio probat, rationem assignando præmissorum, ibi. {Si enim non proportionaliter &c.} Dicit primo q̃ cum malum non sit operatiuum bonorum, {bonum} est q̃ quidem ea in quibus interius generatur {perfecte} ab eo quod est per suam essentiam bonum {facit,} formaliter loquendo {bona perfecta quidem,} secundum participationem bonitatis, {immixta} secundum remotionem mali, {& integra} secundum remotionē corruptionis. Sed illa {quæ minus participant} bono {sunt imperfecta bona,} & habent aliquā permixtionem mali propter defectum boni quod non perfecte in eis participatur. Et sic vniuersaliter malū nō est existens neque est bonum neque facit bonum, sed & quod magis & minus appropinquat ei quod est per essentiam bonum, scilicet Deo est bonum secundum eam proportionem boni propter distantiam a primo bono, hoc dicitur malum, non quasi sit vniuersaliter priuatum a bono, sed inquantum est in eo aliquis defectus boni. Deinde cum dicit. {Quoniam per vniuersa vadens &c.} assignat modum prædictorum, scilicet quomodo magis & minus bonum inueniatur in rebus. Et dicit q̃ hoc ideo est, {quia perfecta bonitas} scilicet diuina {vadens per vniuersa} inquantum scilicet cōmunicat se omnibus per similitudinē suæ bonitatis {non proficiscitur vsque ad solas sanctissimas substantias} angelorum, quæ propinquæ deo sunt, sed se extendit diffundendo per boni tatem vsque ad infimas substantias. Illis enim sanctissimis substantiis angelorum diuina bonitas est totaliter præsens, sicut pfecte participata ab eis secundum modū possibilem creaturæ, aliis autem subiectæ, idest, inferiori modo præsens est, a quibus scilicet participatur, sed non ita perfecte sicut ab angelis, quod potest referri ad animas humanas, aliis vero extreme, idest, infimo modo pñs est, sicut irrationalib⁹ creaturis. Et hoc quidem contingit secundum possibilitatem vniuscuiusque ad participandam diuinam bonitatem. Quædam.n, omnino perfecte secundum modum possibilem creaturæ participant diuininā bonitatem, propter qđ dicit, q̃ eis diuina bonitas totaliter præsēs esset. Alia vero priuatur ista perfecta participatione, recedendo ab eo secundum magis & minus, vt patet in diuersis gradibus entium, & maxime in creaturis viuentibus. Alia vero habent obscuriorem participationem boni, sicut creaturæ corporales, & præcipue non viuentes, in quibus obscuratur quodammodo diuinæ bonitatis claritas, propter eorum materialitatem & corruptionem, vnde eorum obscuritas in hoc attenditur, q̃ nō sūt intelligibilia actu: sed secundum potentiam tantum. Quibusdam vero {adest bonum secundum vltimam resonantiam,} quæ scilicet tenent vltimum gradum in bonitate, vt sunt corrupta & ea quæ dicuntur mala. Et loquitur ad similitudinem eius quod in sonis accidit. Qui enim propinqui sunt, audiunt totum sonum & secundū q̃ magis distant, minus audiunt de sono, ita quòd in fine non audiunt ipsum sonum, sed solum quandam resonantiam aut reboationem. Deinde cum dicit. {Si enim non proportionaliter &c.} assignat duas rationes prædictæ diuersitatis. Ad quarum euidentiam considerandum est, q̃ aliter assignatur ratio diuersitatis in effectib⁹ causæ per necessitatem naturæ agentis, & aliter in effectibus causæ agentis per voluntatem. In his enim quæ per necessitatem naturæ agunt, tota diuersitatis ratio est ex diuersa proportione materię. Non enim potest assignari ratio quare ignis ceram liquefaciat & lutum induret, nisi propter diuersam materiæ recipientis dispositionem

ram resonantiam. Et furor quidem participat bono secundū ipsum moueri & desiderare apparentia mala ad apparens pulchrum redigere & conuertere, & ipse pessimam vitam desiderans & optimam ipsi apparentem secundum ipsum desiderare, & ad optimam vitam respicere participat bono. Et si omnino bonum auferas, neque substātia erit, neque vita, neque desiderium, neque motus, neque aliud nihil. Quare & si fieri ex corruptione generationem, nō est mali virtus: sed minoris boni præsentia, inquātum & morbus est & defectus ordinis, non omnis: Si enim hoc fiat, neque morbus ipse subsisteret. Manet autem & est morbus substantiam habens minimum ordinem, & in ipso subsistens. Quod est enim omnino expers boni, neque existens est, neque in existentibus. Quod autem est mixtum propter bonum est in existentibus, & secundum hoc in existentib⁹ existens secundum quòd ipso participat. Magis autem existētia omnia intantum erunt magis & minus, inquantum bono participant. Et enim in ipso esse quod nusquàm, nullo modo existit, hoc non potest esse neque erit. Quod autem secundum aliquam partem quidem est, secundum aliquam autem non ē. Inquantum quidem cecidit a sem per existente, non est, inquantū autem esse participat intantum est, & totaliter esse, & non existens ipsius tenetur & salvatur.

nem, quia agens naturale quantum est de se, semper natum est vnū facere. Sed in his quæ agunt per voluntatem, duplex ratio assignatur diuersitatis effectuum⁹. Primo quidem ex parte finis. Secundo ex diuersa dispositione materiæ. Sicut ædificator alio modo facit fundamenta & alio modo parietes, & alio modo tectum propter quendam finē, scilicet propter complementum domus, quod recipit magnam diuersitatem. Secundo ad hoc q̃ ista diuersitas possit esse in partibus, quærit materiam diuersimode dispositam: vel ipse etiam eam diuersimode dispositam ad diuersitatem partium constituendam. Et similiter duplicem rationem assignat diuersitatis effectuum diuinorum. Primam quidem, quantum est ex parte finis, qui est cōplementum vniuersi, quod non esset si esset vnus tantum gradus bonitatis in entibus omnibus æqualibus. Et hoc est quod dicit. {Et si bonum non adesset vnicuique} specialium proportionem suam diuersimode, sed omnia essent æqualia, sequeretur quòd illa quæ sunt Deo propinquissima in rebus & perfectissima, essent in gradu & ordine {extremorum} idest inferiorum, & sic non esset vniuersum completum. Secundam rationem assignat ex diuersa capacitate rerum, quæ tamen diuersitas est a Deo prouisa propter finem. Vnde dicit. {Quomodo autem esset possibile} q̃ omnia vniformiter participarent bono, cum non omnia existentia sunt eodem modo disposita ad perfectam ipsius participationem. His autem rationibus assignatis vlterius protendit virtutem boni vsque ad malum. Et dicit, quòd in hoc apparet excellens virtus boni, q̃ non solum bona producit, sed etiam firmat & statuit ea quæ priuantur bono, & etiam sui ipsius priuationem, & hoc sit {secundum totalem ipsius participationem, } idest, secundum rationem suæ vniuersalis participationis, quia necesse est, quocunque modo est, participet bono, & sic oportet quòd subiectum priuationis participet bono, cum sit quoddam ens, & per consequens ipsa priuatio per bonum firmatur, inquantum non posset esse nisi in subiecto. Et non solum per virtutem boni & priuata & priuatio firmantur, sed etiam {si oporteret confidenter dicere} veritatem, ea quæ aduersantur bono, virtute ipsius boni, & sunt, & aduersari possunt, quia hoc ipsum quod agunt aduersando est eis virtute boni. Deinde cū dicit. {Magis autem vt comprehendens dicam &c.} ostendit vniuersalitatem boni in essendo, quod valet ad manifestationem eius quod dixerat, quòd priuata & priuatio firmantur per bonum. Et circa hoc tria facit. Primo ponit propositū. Secundo manifestat propositum per exempla, ibi. sicut impudicus. Tertio adaptat ad solutionem more distinctionis ibi: quare fieri ex corruptione &c. Dicit ergo primo, quòd non solum bonum inuenitur in singulis gradibus existentium, sed vt vniuersaliter comprehendendo dicam, quòd omnia entia inquantum sunt, & sunt bona, & ex bono. Sed in quantum sunt priuata bono, non solum non sunt bona, sed neque existentia, non enim ita est de bono sicut de aliis particularibus habitibus & priuationibus. Patet enim in caliditate & frigiditate, q̃ substantia quæ fuerit calida, remanet existentia postquàm totaliter deseruntur a caliditate, & multa quæ sunt in entibus quæ carēt vita et mente, idest, intellectu: & etiā Deus est absque substantia, quasi super omnem substantiam existens, & vniuersaliter in omnibus aliis formis & perfectionibus inuenitur hoc, q̃ aliqua & sūt & subsistere etiam possunt recedente perfectione & non habendo talem perfectionem. Sed illud, quod omnino priuatum est bono in nullo loco, nullo modo, nullo tempore aut est, aut esse potest. Deinde cum dicit. {Sicut impudicus &c.} manifestat enim quomodo ea quæ dicuntur mala in moribus habent aliquid de bono. Et primo manifestat hoc in malo impudicitiæ, quæ est secundum corruptionem concupiscibilis. Impudicus enim priuatus est bono, inquantum eius concupiscentia priuatur ordine rationis, & non ponit aliquid esse, sed non esse, & sic etiam quantum ad hoc non concupiscit existentia sed concupiscit inordinata, quæ inquantum sūt inordinata, sunt non existentia, sed tamen {impudicus participat bono secundum quandam resonantiam obscuram} & defectuum {virtutis & amicitiæ,} quam supra diximus bono conuenire. Secundo ostendit idem in malo iracundiæ, quod est secundum inordinationem irascibilis. Et dicit quòd {furor} idest, ira inordinata {participat bono} secundum hoc ipsum quòd mouetur in quiddā quod est rectum bonū & iustum, scilicet vindicare offensam, & inquantum deserat illa quæ secundum se videntur mala, sicut lesiones proximi, reducere & conuertere in aliquid apparens bonum & pulchrum. Est enim proprium iracundi, semper ad hoc niti q̃ videatur iuste vindictam inferre. Vnde & Philo. dicit in. 7. Ethico. quòd iracundus assimilatur ei qui audit quæsdam leges quantum ad hoc quod est vindicare peccata, sed statim mouetur antequàm totum audiat, scilicet a quo, & qualiter, & quantum offensam illatam debeat vindicare. Tertio ostendit idē in eo qui ex malitia peccat, non per prauam electionem: sed per electionem malum agens. Et dicit quòd ille qui peccat, quæ tamen sibi optima vīr, vt dicitur participat bono, quātum ad ipsum motum desiderii, & quantum ad hoc quòd respicit optimam vitam, quia malam vitam eligit inquantum sibi apparet bona. Et vniuersaliter cōprehendit, quòd {si omnino bonum auferatur, neque erit substantia neque vita neque aliquod desiderium neque motus neq; aliud nihil.} Deinde cum dicit. {Quare & si fieri &c.} applicat prædictā veritatem ad solutionem dubitationis motæ. Et dicit. Dum ita sit, quòd cum nihil quodcunque videatur malum, est totaliter priuatum bono, hoc ipsum quòd per corruptionem vnius, quæ appropriatur malo, fit generatio alterius, non est ex parte mali, sed ex præsentia boni imperfecti. Sicut morbus qui corrumpit naturam est quidam defectus alicuius ordinis, scilicet proportionis humorum in qua consistit sanitas, non tamen est defectus cuiuslibet ordinis, quia si omnis ordo tollatur, neque ipse morbus remanebit ab inuicem totaliter recedētibus, sed manēt ordo & ipsa ęgritudo hæc pro substantia vel essentia, quòd sit quidam ordo minimus, idest, imperfectus. Et quantum ad hunc ordinem ægritudo aliquid est & corrumpere potest, sicut per calorem excedentem vel aliquid huiusmodi. Illud enim {quod omnino est expers boni, neque est existens, neque est in existentibus,} sed illud quod est {mixtum} idest, partem habens de bono, & partem de malo, & secundum hoc quòd habet de bono, connumeratur inter existentia & est aliquo modo existens. Deinde cum dicit. {Magis autem existentia omnia &c.} ostendit quòd ex bono est diuersitas graduum in entibus, & hoc ad solutionem applicat. Dicit ergo, quòd omnia ex.stentia intantum magis & minus de esse participant inquantum magis & minus participant bono, quia ens inquantum ens est bonum. Idem est de bono sicut & de ente, quia in ipso esse si aliquid nullo modo existit participans, sequitur quòd nullo modo erit. Illud autem quod secundum aliquam partem est, & secundum aliquam partem nō est, sicut homo cæcus, qui est quidam homo, sed non est videns. Inquantum quidem deficit ab eo quod est semper & perfecte existens, non est. Inquantum autem participat esse intantum est. Et vt vniuersaliter loquamur, ipsum non existens per ipsum esse tenetur & salvatur. Tam diu enim remanet cæcitas quamdiu remanet homo. Ira & similiter est de malo, quia si aliquid sit malum quod totaliter recedat a bono, illud nullo modo potest esse. neque inter ea, quæ sunt magis vel minus bona. Sed illud quod est secundum aliquam partem bonum, secundum vero aliam partem non bonum contrariatur quidem bono non vniuersali, quia non deficit vniuersaliter a bono, sed alicui bono a quo deficit, sicut malum cæcitatis opponitur bono visionis. Sed ipsum malum quod opponit particulari bono, retinet per participationē boni. inquantum scilicet subiectum priuationis participat aliquo bono, & ipsum bonum dat subiectum alicuius boni, inquantum bonum vniuersaliter participatur in omnibus entibus. Nec est inconueniens q̃ bonum vniuersaliter loquendo, sit subiectum priuationis alicuius particularis boni, sicut quod est subiectū alicuius particularis entis continet sub ente cōmuni. Omnino aūt recedente bono, neque aliquid erit totaliter bonū, neque erit aliquod bonum mixtum cū malo, neq; erit ipsum malum, quia subiecto subtracto & priuatio subtrahitur. Si enim malū est in aliquo bono imperfecto, manifestum est q̃ si totaliter subtrahatur bonū, tollet totaliter & bonū imperfectum & bonū perfectū, & p consequens tolletur malū. Tunc igitur solū potest esse malū quādo respectu quorundam bonorum est malū quib⁹ opponitur, sed ab aliis bonis distinguitur sicut bonum a bono. Non enim est possibile q̃ aliqua opponant sibi ēm omnia, quia sic tam oporter q̃ in esse conueniant. Sic ig.t cū malū non sit totaliter priuatum bono, sed aliquo particulari bono, relinquitur q̃ hoc ipsum quod est malum, non est aliqua res per se existens.

LECTIO

LECTIO XVII.

Sed neque in exiſtentibus eſt malum &c.} Poſtquàm Dionyſius oſtendit quòd malum non eſt aliquid exiſtens per ſeipſum, hic incipit oſtendere quòd malum non eſt aliquid in exiſtentibus, vt pars vel accidens, vt color in corpore. Et primo oſtēdit hoc in generali. Secundo in ſpeciali, ibi. {Et quidē neque duo exiſtentium, &c.} Quòd autē in exiſtentibus nō ſit malum tanquàm aliquid inhærens, ſic probat communi ratiōe. Omnia exiſtētia cauſantur ex bono, vt ex præmiſſis patet, ſed effectus aſſimilatur cauſæ, ergo bonum inuenitur in quolibet exiſtente. Omne autem illud quod in aliquo inuenitur bonum, cōtinetur ſub illo, ſicut omne in quo inuenitur animal, continetur ſub animali. Omne ergo ſubſiſtens cōtinetur ſub bono tanquàm bonum exiſtēs. Aut ergo oportet q̄ malum non ſit aliqd in aliquo exiſtente, aut oportet quòd ſit in bono. Sed hoc ē impoſſibile, ergo impoſſibile eſt q̄ malum ſit in exiſtēte. Quòd autem malum non ſit in bono probat duplicīter. Primo ſic. Nullū contrariorum eſt in ſuo contrario, ſicut frigidum nō eſt in igne. Sed ſi malum eſt aliquid quod ſit contrarium bono, malū nōn poteſt conuenire bono, cùm bonum etiā de malo faciat bonū. Secundo probat ſic. Si malum eſt aliquid in bono ſicut in ſubiecto, cum omne accidens cauſetur vel ex ſubiecto vel ex aliquo alio extrinſeco, oportebit quòd malum cauſetur ex ipſo bono vel ex aliqua cauſa alia. Sed inconueniēs & impoſſibile eſt quòd malum cauſetur ex bono ex naturali effluxu, ſicut accidētia naturalia cauſantur a ſuis ſubiectis, quia vt dominus dicit. { Non poteſt arbor bona, fructus malos facere, nec econuerſo.} Si dicatur quòd malum quod ponitur accidens boni, non cauſatur ex ipſo bono, manifeſtū eſt quòd oportet ipſum cauſari ex aliquo alio principio & cauſa: omne enim accidens cum nō ſit de eſſe ſubiecti, ex aliqua cauſa in ſubiecto cauſatur. Similiter autem bonum quod ponitur ſubiectū mali oportet eſſe cauſatum, cum ſit bonum per participationem, non autem per eſſentiam. Oportet ergo alterum duorum ponere. Quorum vnum eſt, q̄ malum ſit ex bono. Secundum eſt, quòd bonum ſit ex malo. Aut ſi iſta duo ſunt impoſſibilia, vt patet per authoritatem inductam, oportet ponere tertium, ſcilicet quòd & bonum & malum cauſentur ex quodā principio & cauſa boni. Quartum enim poni nō poteſt, ſcilicet quòd neq; bonum ſit cauſatum, neque malum, quia binarius non poteſt eſſe principium, ſed omnis binarii principium eſt vnitas, & ſic oportet quòd cōtraria duo vel ita ſe habeant quòd vnum ſit cauſa alterius, vel ab vna cauſa cauſentur. Sicut autem duo prima ſunt impoſsibilia, ita & tertium. Inconueniens enim eſt, quòd ex vno & eodem principio procedant, & ſint aliqua quæ totaliter ſunt contraria, ſicut bonum & malum. Et quia poſſet aliquis dicere, quòd idem ſecundum diuerſa facit cōtraria, ad hoc excludendum ſubiungit, quòd impoſſibile eſt dicere q̄ ipſum primum principium non ſit {ſimplex & ſingulare} idēſt, vniforme {ſed diuiſibile, biforme & contrarium ſibi ipſi & variatum} a ſeipſo. Oportet enim ſi aliquid idem cauſet contraria ſecundum aliud & aliud, q̄ ex contrariis componatur, & ſic non erit primum principium, quod oportet eſſe ſimplex. Patet ergo q̄ malum non eſt in exiſtente. Deinde cū dicit. {Et quidē neq; duo &c.} oſtendit per ſingula quòd malum non eſt aliquid in exiſtentibus. Et primo quòd non poteſt eſſe in Deo. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit quòd malum non eſt aliquod primum principium contrarium Deo. {Secundo quòd malum non eſt in Deo, ibi. {Et quidem de amicitia.} Tertio q̄ malum non eſt ex Deo, ibi. {Sed neque ex Deo, &c.} Primum oſtēdit duabus rationibus. Quarum prima talis eſt. Si malum eſſet aliquod primum principium contrariū Deo, quod eſt ponere duo principia exiſtentium contraria, & ſibi inuicem totaliter aduerſantia, cum omne illud cui poteſt ſuum contrarium aduerſari; poſſit ab eo lædi & moleſtari, ſequeretur q̄ Deꝰ qui eſt ipſum bonum, non eſſet abſque læſione & moleſtia, ſed hoc eſt impoſſibile. Non enim eſſet ſummum bonum, nec ſumme beatus ſi læderet & moleſtaretur. Non ergo ſunt duo prima principia contraria bonum & malum. Secunda ratio talis eſt. Effectus ſequitur conditionem cauſarum & principiorum. Si ergo prima principia ſunt contraria & ſibi inuicem aduerſantia, ſequeretur quòd omnia in effectibꝰ cōtra ſe inuicem pugnarēt, & vnum ad aliud non ordinaretur, q̄d eſt impoſſibile & contra hoc quod apparet de ordine vniuerſi. Non igitur ſunt duo prima principia contraria. Deinde cum dicit. { Et quidem de amicitia &c.} oſtendit quòd malum non eſt in Deo. Et quidem hoc euidenter apparet ex hoc quòd Deus eſt ipſum bonum, & malum non poteſt eſſe in ipſo bono, ſicut nec frigidum in igne. Sed quia hæc ratio ſupra tacta eſt, oſtendit alia ratione ſumpta ab effectu. Ipſum enim bonum quod eſt Deus laudatur vt pax. Epheſ. 2. Ipſe eſt pax noſtra. & vt pacis dator, ſecundum illud, 1. Cor. 14. Non enim diſſenſionis eſt Deus, ſed pacis, inquantum dat de amicitia omnibus entibus, & ex hoc conſequitur quòd omnia bona ſunt amica ſibi inuicem & conueniunt, vtpote generata ex vno primo viuēte principio. Et iterum, ſicut ſunt ab vno primo principio procedentia, ita ad vnum bonum vltimum ordinantur. Et quāmuis quantum ad aliqua propria diſſideant, tamen in ordine ad illud vnum bonū omnia manſuete & ſine impedimento ſe habent ad inuicem, & omnia in hoc ſimilantur & iuuant ſe inuicemᵗ. Non autem iſta pax & conuenientia eſſet in rebꝰ a Deo, & per comparationem ad Deum, ſi in Deo eſſet aliqua contrarietas boni & mali. Vnde manifeſtum eſt q̄ in Deo non eſt aliquod malum, & vlterius etiam q̄ malū nō eſt aliqua res quæ ſubdatur diuinæ motioni, quia omnia quæ mouentur a Deo, concordāt in vno ſine ſaltem vltimo, vt dictum eſt. Deinde cum dicit. {Sed neque ex Deo &c.} oſtendit q̄ malum non eſt ex Deo. Et primo q̄ non eſt ab eo ſecundum aliquod tempus, ibi. { Et non aliqñ quidem, &c.} Primum oſtendit hoc modoˢ. Bonum non eſt productiuum mali, vt ex dictis patet. Aut igitur oportet dicere q̄ Deus non ſit bonus, aut q̄ facit & producit bona & non mala. Deinde cum dicit. Et nō {aliquando quidem &c.} oſtendit q̄ Deus non producit malum ſecundum aliquod tempus. Et dicit q̄ non poteſt dici q̄ Deus quandoque quædam mala producat, quandoque autem non, & non omnia, quia cum malum non poſsit produci a bono, ſi Deus quandoque produceret malum, ſequeretur q̄ tranſmutaretur a ſua bonitate & variaretur ſecundū ſeipſum. Quod patet eſſe impoſsibile dupliciter. Primo quidem, quia illud qđ {eſt diuiniſſimum}. i. optimū & cauſa omnis bonitatis, non poteſt mutari a bonitate, ſicut nec ignis a caliditate. Secundo q̄ Deus aut eſt bonus p eſſentiam ſuam aut p participationem. Si autem per eſſentiam, idem erit Deo recedere a bonitate & recedere ab eſſentia & fieri totaliter non exiſtēs. Si autem ſit bonū participatiue, oportet q̄ habeat cauſā ſuæ bonitatis, & hoc modo poterit aliquando bonus, aliquando nō bonus eſſe, ſed hoc eſt cōtra hoc quod intelligimus per hoc nomē Deus aliquod primū bonum & cauſam omnis bonitatis. Sic igitur patet q̄ malū nec ſimpliciter i Deo vel a Deo eſt, nec ſecundum aliquod tempus, ſed neque in angelis.

LECTIO XVIII.

Sed neque in angelis eſt malum. Si enim enunciat bonitatem diuinā boniformis angelus, illud exiſtens ſecundum participationē ſecundario, quod eſt ſecundum cauſam enunciatum. Primo, imago Dei eſt angelus, manifeſtatio occulti luminis, ſpeculū purum, clariſſimum, incontaminatum, incoinquinatum, immaculatum, ſuſcipiens totam, ſi eſt conueniens dicere, pulchritudinem boniformis deiformitatis, & munde reſplendere faciens in ſeipſo, quemadmodum poſsibile eſt, bonitatem ſilentii quod eſt in abditis. Non igitur neque in angelis eſt malum. Sed eſt malum. Sed eo quòd puniūt peccantes ſunt mali. Hac igitur ratione vt caſtigatores peccantium ſūt mali & ſacerdotes qui immundum a diuinis abigunt myſteriis. Et quidem neque puniri eſt malum, ſed fieri pœna dignum. Neque ſecundum dignitatem abigi a ſanctis, ſed inquinatum & non ſanctum fieri, & ad incontaminata nō idoneū.

LECTIO XIX.

Neq; dæmones ſunt natura mali.

Sed neque dæmones ſunt natura mali. Etenim ſi natura mali, neque ex bono, neque in exiſtentibus, neque quidem ex bono tranſmutati eſſent, natura & ſemper mali exiſtentes, poſtea igitur ſibiipſis ſunt mali & aliis. Si ſibiipſis quidem, & corrūpunt ſeipſos. Si autem aliis, quomodo corrumpentes, aut quid corrumpentes ſubſtantiam, aut virtutem aut operationem? Si ſubſtantiā quidem, prius quidem, non præter naturam. Nam natura incorruptibilia non corrumpunt: ſed ſuſceptibilia corruptionis. Poſtea neque hoc omni & omnino malum. Sed neq; corrumpitur aliquid exiſtentium ſecundum q̄ ſicut ſi dicerem q̄ ſpeculum facit in ſeipſo ſimilitudinem. Quia igitur angelus eſt tam perfecta imago diuinæ bonitatis, diuina autem bonitas, nullum malum compatitur, ſequitur q̄ neque in angelis ſit malum. Deinde cum dicit. {Sed eo q̄ puniunt &c.} excludit obiectionem. Et primo ponit eam. Poſſet enim aliquis dicere q̄ eo ipſo quòd angeli puniunt peccatores, ſunt mali. Et quòd puniunt peccatores expreſſe habetur. Matth. 13. q̄ ejicient de regno omnia ſcandala. Eſt ergo quæſtio, an eo q̄ puniunt ſint mali. Secundo oſtendit quòd non propter hoc poſſunt dici mali, quia ſecundum eandem rationem etiam illi qui caſtigant malos, puniendo eos, eſſent mali, ſicut iudices & magiſtri. Et ſimiliter ſequeretur quòd aliqui ſacerdotum qui excludunt immundū, idēſt, peccatorem a diuinis myſterijs excommunicando eū, eſſent mali. Quod eſt contra Apoſtolum qui hoc præcipit. 1. Cor. 5. Sed quia multiplicare inconueniens non eſt ſoluere, ideo tertio ſoluit omnia præmiſſa. Et dicit q̄ punire non eſt malum ſimpliciter & ſecundum ſe, ſed eſt ſecundum ſe bonum, cum ſit iuſtum. Sed eſt malum ſecundum quid, inquantum priuat aliquod bonum alicuius. Sed fieri peccatorē hoc eſt ſimpliciter malum, & ideo ille qui punit peccatorem non eſt malus, ſed eſt malus ille qui peccat. Eadem ratione non eſt ſecundum ſe malum excludi a ſanctis ſecundum iuſtitiam, ſed ſecundum ſe malum eſt q̄ inquinetur aliquis per peccatum, & diſcedat a ſanctitate, & per hoc fiat non ydoneus ad diuina, quæ ſunt ſm ſe incontaminata. Et nō peccat ille qui excōmunicat, ſed ille peccat qui facit aliquid, vñ ſit excōmunicatiōe dignus.

LECTIO XIX.

Sed neque dæmones ſunt natura mali &c.} Poſtquàm Dionyſius oſtendit q̄ malum non eſt in angelis, hic oſtendit q̄ non ſit in dæmonibus. Et circa hoc duo facit. Primo oſtendit q̄ dæmones non ſunt naturaliter mali. Secundo qualiter mali ſunt, ibi. {Quomodo a Deo facit &c.} Circa primum ponit quatuor rationes. Quarum prima talis eſt. Ex bono non cauſatur aliquid naturaliter malum, ſed omnia quæ ſunt in mūdo ſunt cauſata a Deo qui eſt ipſum primum bonum, inter

inter quæ sunt dæmones, ergo dæmones non sunt naturaliter mali. Secunda ratio talis est. Ostensum est q̃ malum neque est existẽs, neq; est in existẽtibus. Si igitur dæmones essent nacuraliter mali; non essent de numero existentium. Tertia ratio talis est. Illud q̃d naturaliter conuenit alicui, semper ei conuenit. Si igitur dæmones essent naturaliter mali, semper fuissent mali, & non fuissent transmutati de bono in malum, vt fides catholica confitetur. Quarta ratio talis est ǀ, q̃ si dæmones sunt naturaliter mali, aut sunt naturaliter mali sibiipsis, aut aliis. Si sibi ipsis, cum de ratione mali sit q̃ noceat & corrumpat, sequitᵉ quòd corrumpãt seipsos, q̃d est impossibile. Nihil enim est corruptiuũ sui ipsius secũdum naturam. Si autem sunt naturaliter mali aliis, ergo naturaliter corrumpunt alia. ¶Quæritur ergo, quid naturaliter corrumpant, vel quomodo corrumpant, vtrum substantiam, aut virtutem], aut operationem, quę tria inueniũtur in rebus omnibus. Si detur q̃ sũt naturaliter mali, quia corrumpunt substantiam alicuius. Contra hoc obiicit tribus rationibᵘˢ. Quarum prima talis ẽ. Nihil quod est corrupti uum alterius secundũ ordinem naturæ, est malum naturaliter,

est substantia & natura, sed defectu ordinationis, quæ est secundum naturam armonię & commensuratiõis ratio, infirmatur, mauere similiter habens. Infirmitas autem non perfecta est. Etenim perfecta & corruptionẽ & subiectum destrueret, & erit talis corruptio, & suimet corruptio, quare tale non malum, sed deficiens bonum. Quod enim est expers omnino boni, neque in existentibus est. Et de corruptione virtutis & operationis eadem ratio ẽ. Deinde quomodo a Deo facti sunt mali dæmones. Etenim bonum bona producit & subsistere facit. Et quidem mali dicuntur, dicat aliqs sed non secundum quòd sunt, ex bono enim sunt, & bonam obtinuerunt substantiam, sed secundum quòd non sunt, infirmi existentes, vel el oquia dicunt, seruare suiipsius principium. In quo enim (dic mihi) malos fieri dicimus dæmones, nisi in carentia habitus & operationis diuinorum bonorum? Et aliter. Si natura mali dæmonis, semper ma

F sic debet aliquis dicere, q̃ dæmones dicuntur mali non inquantum sunt, quia ex bono, scilicet Deo causatur eorum esse, & ab eodem bonam essentiam obtinuerunt, sed dicuntur mali, inquantum non sunt, prout scilicet sunt infirmi seruare principium sui ipsorum, vt dicũt elo quia sacræ scripturæ. Et sumitur hoc de Canonica Iudæ, vbi dicitur. Angelos vero qui non seruauerunt suum principatum &c. Dicunturautem non seruasse suũ principatum, vel quia non seruauerunt suã innocentiam in qua a principio cõditi sũt, vel quia a Deo qui est eorum principiũ sunt auersi. Et huic expositioni consonat quod subdit. Non enim dicimus dæmones fieri malos, nisi in hoc q̃ carent habitu & operatione per quam ordinari deberent in bona diuina. Secundo cũ subdit. ¶ Et aliter. Si natura ma. &c.¶ subdit idem per secundã rationem & circa hoc tria facit. Primo ostendit q̃ dæmones non sunt naturaliter mali, sed per defectũ alicuius boni. Secundo q̃ non totaliter bono carent, ibi. ¶ Et nõ omnino &c.¶ Tertio ostẽdit cuius boni in eis defectus sit, ibi. ¶ Mali autẽ esse dicunt &c.¶ Circa primum ponit talem rationem. Si dæmones essent naturaliter mali, semper essent mali, quia quod

G G

H H

li, & quidem malum instabile ẽ. Igitur si semper eodem modo se habent, nõ mali. Quod enim semper idem, boni est propriũ. Si autem non semper mali, non natura mali, sed defectu angelicorum bonorum. Et non omnino expertes boni, secundum quòd sunt, & viuunt, & intelligunt, & totaliter quidem est in ipsis desiderii motus. Mali autẽ esse dicuntur propter hoc quòd infirmantur circa operationem secundum naturam. Auersio est igitur ipsis malum & conueniẽtium ipsis excessus, & non consecutio, & imperfectio, & impotentia, & saluantis ipsius perfectionem virtutis infirmitas, & fuga & casus. Et aliter. Quod ẽ in dæmonibus malum. Furor irrationabilis, demens concupiscentia, phantasia proterua. Sed ista & si sint in dæmonibus non omnino, neque in omnibus, neque ipsa secundum seipsa mala. Etenim in aliis animalibus, non habitus eorum, sed ablatio & corruptio animali malum. Habitus autem saluat, & esse facit

naturaliter ineſt alicui, semper ineſt ei. Sed si semper sunt mali, nõ naturaliter sunt mali. Quod sic probat, quia omne instabile ẽ quod dam malum, & esse semper idem, est proprium boni. Vnde videmᵘ q̃ omnia sempiternitatem desiderant quantum possibile est. Et sic apparet q̃ si semper se habent eodem modo quòd non sunt naturaliter mali, ergo de primo ad vltimum, si sunt naturaliter mali, nõ sunt naturaliter mali, quod est impossibile. Sic igitur patet q̃ si nõ semper sunt mali, quia hoc est proprium boni, non erunt naturaliter mali: sed per defectum aliquorum bonorum quæ debentur angelis. Deinde cum dicit. ¶ Et non omnino &c.¶ ostendit q̃ non totaliter bono priuantur. Et dicit q̃ non sunt omnino expertes boni: participant enim bono, inquantum sunt & viuunt & intelligũt, & inquantum est in eis aliquis motus desiderii qui non tendit nisi in bonum verum vel apparens. Deinde cum dicit. ¶ Mali autem esse dicuntur, ¶ ostendit secundum cuius boni defectum dicantur mali, propter hoc q̃ defectiue se habent in operatione quæ competit naturæ eorum. Et quo ordine hoc eueniat, consequenter ostendit dicens. ¶ Auersio igitur est ipsis malum. ¶ Vbi considerandum est q̃ omne illud quod est naturaliter subiectum alicui, bonum suum habet in hoc q̃ ei subdatur, sicut bonum appetitus sensibilium in homine est q̃ reguletur ratione. Omnis autem voluntas & angeli & hominis est Deo naturaliter subdita, bonum igitur voluntatis angelicæ & humanæ est vt a diuina voluntate reguletur. Auersio igitur a regula diuinæ voluntatis est malum in dæmonibus. Omnis autem appetitus deficiens a sua regula tendit in suum obiectum vltra quàm rectum sit, sicut concupiscibilis in delectabile secundũ sensum plus debito tendit quando ratione non regulatur. Sic igitur voluntas dæmonum auersa a regula diuinæ voluntatis, magis debito in appetitum sui boni tendit. Et hoc est quod subdit, ¶ & cõuenientium ip, &c.¶ quia scilicet appetiuerũt sibi aliquid quod ex cedebat conditionem eorum. Omne autem quod natum est consequi aliquem finem per determinatum modum, si recedat ab illo modo, finem consequi non potest. Modus autem quo angeli nati sunt consequi vltimum finem suæ voluntatis est per voluntatem moderatam secundum diuinam regulam. Si igitur excedant istum modum, non consequentur finem. Et hoc est quod subdit, ¶ & non consecutio. ¶ Omne autem quod non consequitur suam perfectionem,

remanet

remanet imperfectum, unde subditur. ¶ imperfectio. Omne autem imperfectum in quantum huiusmodi, est impotens, unde subditur, ¶ & impotentia. ¶ Et quia virtus est perfectio potentiæ, sequitur circa virtutem quæ saluare perfectionem ipsorum poterat. ¶ Infirmitas & fuga & casus. ¶ Et ponit hic tria secundum ea quæ accidunt ap ud homines. Si.n. aliquis sit infirmus ad resistendum alicui vel ad consequendum ali quid, fugit ab illo, & fugiens propter infirmitatem cadit. Et similiter dæmones infirmati circa consecutionem diuini finis fugiũt ab eo, & cadũt præcipitati in peccatum. Deinde cum dicit. ¶ Et aliter quod ẽ in dæmonibus &c.¶ ostendit tertio modo quòd dæmones non dicuntur mali secundum naturam, sed secundum defectum alicuius boni, & hoc secundum opinionem aliorum. Quidam.n. posuerunt dæmones esse animalia corpore aerea, mente rationalia, animo passiua, rẽpore æterna, ut Apuleius dicit & Aug. introducit ix. de ciuitate dei. Secundum ergo horum opinionem in dæmonibus est uis sensibilis & appetitus passiuus qui est sensitiuᵘˢ, & diuiditur per irascibilem & concupiscibilem. Hæc autem opinio non fuit Dionysii, quod patet ex eo quod supra dixit, angelos immateriales & incorruptibiles. Hic autem dicit dæmones esse malos per defectum angelorum bonorum. Vnde manifestum est, quòd nõ est opinatus dæmones esse corporales, & per consequens sensitiuos aut animo passiuos. Sed quia ipse intendit ostendere quòd dæmones non sunt naturaliter mali, postquam hoc ostenderat secundũ opinionem propriam, scilicet si dæmones sint de natura angelica, ostendit consequenter quòd idem sequitur, si ponatur quòd sit eis natura sensitiua, tunc enim idem iudicium erit de malo dæmonum & de malo hominis. In nobis autem malum est per hoc quòd pars sensitiua non regulatur ratione. Et hoc quantũ ad tria, scilicet quãtum ad irascibilem, quæ dum non regulatur ratione, irrationabiliter furit uel irascitur, & quantum ad concupiscibilem, quæ dũ non regulatur ratione, stulte concupiscit, & quantum ad phantasiã siue imaginatiuã, quæ dũ non regulatur ratione, contra ueritatẽ proteruit. Secundo ergo prædictam opinionem malum in dæmonibus non est. Aut namque. ¶ furor irrationabilis, & demens concupiscẽtia, & phantasia proterua. ¶ Dicit autem demens concupiscentia, furor irrationabilis, quia concupiscentia nihil attendit ad rationem, furor autem attendit, sed imperfecte, ut supra dictum est. Si ergo ista tria sunt in dæmonibus secundum opinionem aliorum, non tamen omnino, quia non contra quamlibet ueritatem proteruiunt, neq; quælibet eorum concupiscentia est demens. Naturaliter enim bonum & optimum concupiscunt, neq; est etiam in omnibus dæmonibus eodem modo, neq; etiã ista tria. s. furor & concupiscẽtia. & phantasia, ẽm seipsa sunt mala, sed ẽm q̃ carent ordine rationis, & debito obiecto. Vnde uidemus q̃ in animalibus irrationabilibus habere ista non est malum, sed oblatio horũ est corruptio animalis & malum, sed habere ista cõseruat & facit q̃ habeatur animalis natura. Si uero Dionysius loquitur hic ẽm propriam opinionem, dicendum est q̃ loquitur metaphorice, sic.n. huiusmodi animæ passiones, angelis attribuuntur in scripturis, ut Aug. dicit in ix. de ciuitate dei. Sic ergo concludit q̃ genus dæmonum non est malum, secundum quòd est in sua natura, sed secundum quòd non est i. ẽm q̃ priuatur aliquo bono. Deinde cum dicit. ¶ Et non uariatum est, &c.¶ Ostendit unde prouenit defectus boni in dæmonibus. Posset enim aliquis credere, q̃ sicut defectus uel infirmitas naturalis operationis prouenit in hominibus ex ipsa uariatione naturæ, quæ senescens detcrioratur, & sic operationes naturales debilitantur, ita etiam ex transmutatione alicuius boni, defectus bonæ operationis in dæmonibus prouenit. Sed hoc ipse excludit & quantum ad bonum uniuersale quod deus est, a quo auersi sunt, & quantum ad bona participata, quæ sunt naturalia bona angelis data. Dicit ergo quòd uniuersale bonum. s. diuinum quod datum est eis, inquãtum aliqualiter facti sunt eius participes, non est uariatum aliquo modo. Vnde non sunt facti mali propter boni uariationem, sed quia ipsi deciderunt ab uniuersali bono dato eis. ¶ Et similiter ¶ dona angelica. ¶ ad angelicam naturam pertinentia quæ in principio sunt data eis, ¶ nequaquam dicimus esse mutata. ¶ ut ex eorum mutatione mali effecti sint, sed permanent adhuc ¶ integra. ¶ id est, absq; corruptione naturæ, ¶ & splendidissima, ¶ id est, absque diminutione naturalis luminis intellectualis. Sed quòd ipsi non uident, hoc

D D

E E

C C

B B

A A

LEC. XX.

Quomodo sit malum in animabus.

ED animas aliquis dicat esse malas. Si ideo quidem quòd coassistunt malis prouisiue & saluatiue Hoc autem non malum, sed bonum & ex bono, quòd & malũ bonum facit. Si autem malas fieri animas dicimus, in quo malæ fiunt nisi in bonorum habituum & operationum defectu, & propter propriam infirmitatem non consecutione & prolapsu? Etenim & aerẽ qui est super nos dicimus obtenebrari per defectum & absentiam luminis. Ipsum autem lumen est, quod & tenebras illuminat. Non igi-

niebant secundum ordinem suæ naturæ, ¶ dicuntur & sunt mali in quantum non sunt, ¶ id est, inquantum aliquod bonum eis deest. Et similiter cum desiderant malum, desiderant non existens. Dicuntur enim malum desiderare, inquantum desiderant aliquod bonum cum defectu debiti modi & ordinis.

LEC. XX.

ED animas aliquis dicat esse, &c.¶ Postquam Dionysᵘˢ ostendit quomodo malum sit in dæmonibus, hic ostendit quomodo sit in animabus. Et primo excludit modũ falsum. Secundo ponit modum uerum, ibi. ¶ Si autẽ malas fieri &c.¶ Tertio concludit propositum, ibi. ¶ Non igitur neque in dæmonibus &c.¶ Dicit ergo primo, q̃ forte aliquis dicit animas humanas esse malas, quod quidẽ uerũ est de aliquibus. Sed inquirẽdũ est quõ malę dicantur. Si autẽ aliquis dicatur q̃ ideo dicuntur malæ, quia assistunt malis quibus prouident & quos saluare intendũt. Sicut aliquis bonus homo cohabitat malis ut eos saluet, uel sicut ẽt ipsa anima cõiacet & coalsistit corruptioni corporis & passionibus animæ inordinatis, & huiusmodi ad ordinẽ reducere intendẽs, hoc non est malũ, sed est bonũ, & ex primo bono deriuatur, cuius uirtute etiam & mala fiunt bona, uel inquantum mala, tranimutantur & fiunt bona, uel inquantum ex malis diuina ordinatione eliciuntur bona. Deinde cum dicit. ¶ Si autem malas &c.¶ ponit uerũ modum. Et dicit quòd si nos dicimus animas fieri malas, hoc non possumus nisi inquantum deficiunt a bono, & quantum ad habitum & quantum ad actum, & sic infirmatæ ex defectu boni non possunt consequi debitum finem, sed prouidit quòd aliquid contrarium fini, sicut & aerem qui est super nos dicimus obtenebrari per defectum & absentiam luminis. Sed ¶ lumen est quod & tenebras illuminat, ¶ id est, quæ prius tenebrosa erant facit luminosa, & sic bonum de malo facit bonum. Deinde cum dicit. Non igitur neque in dæmonibus &c.¶ Concludit propositum, quòd scilicet neque in dæmonibus neque in hominibus sit malum, quasi aliquid existens positiue, sed sicut defectus & quasi quoddam desertũ perfectionis propriorum bonorum. Sic igitur intendit ostendere quòd in existentibus non est malum, quia in quibusdam quidem nullo est malum, sicut in deo uel in angelis, in quibusdam uero est malum, sed sicut priuatio. non sicut aliquid existens. Deinde cum dicit. ¶ Sed neque in animalibus &c ¶ ostendit quòd non est natura liter in animalibus irrationalibus. Et excludit duo secundum quæ posset uideri, quòd in eis esset naturaliter malum. s. passiones & passionis defectum. Posset.n. aliquis uidens in brutis animalibus naturaliter furorem & concupiscentiam, quæ in hominibus dicũtur mala, existimare hmõi animalia naturaliter esse mala. sed hoc excludit dicens. q̃ si auferas ab hmõi animalibus furorẽ & cõcupiscẽtiã & alias hmõi passiones quę ab aliqbus dicuẽ mala. & tñ nõ sũt mala simpliciter eorũ naturæ, sed inq̃rũ illa auferãt, natura eorũ iã interimitur.

Nam cum leo perdiderit animositatem & superbiam, iam non erit leo, & similiter canis cum perdiderit furorem, omnibus factus mansuetus, non erit canis. Et hoc apparet in utilitate quã facit in rebus humanis, in quibus officiũ canis est custodire domũ uel alia huiusmodi. Et hoc facit accedendo ad familiarem & abiiciendo alienũ.

Manifestum est autẽ quòd ea per quæ seruatur natura ne corrũpatur non sunt mala, sed corruptio ipsi⁹ naturæ est infirmitas & quicumq; defectus alius naturalium habituum & uirtutũ & operationum, & hoc est malum ut supra dictum est. Vnde patet quòd prædictæ passiones quibus interẽptis & interimitur natura brutorum animaliũ, non sunt in eis mala sed bona. Posset autẽ aliquis dicere, quòd ex hoc quòd sunt imperfecta, ratione carentia secundum suam naturam huiusmodi animalia, sunt naturaliter mala. Sed hoc ipse excludit dicens. Quæcumque enim generãtur non perueniũt ad suam perfectionẽ nisi post determinatũ tẽpus. Ex quo patet, ꝙ esse imperfectum ante illud tempus est naturale & secundũ naturam, ex quo patet ꝙ non omnis imperfectio est præter naturã sed solum illa imperfectio per quam tollitur pfectio debita secũdum illud tempus est mala.

LEC. XXI.

ED neque in tota natura malum. Si.n. omnes naturales rationes sũt ab uniuersali natura, nihil est ipsi contrarium. Particulari autem hoc quidem secundum naturam erit, illud autem quam oſtendit Dionysius quòd in his quæ per cognitionem agunt non est malum aliquid existens, oſtendit idem in rebus naturalib⁹. Et primo in ipsa natura. Secũdo in corpore naturali, ibi. Sed neque in corpore &c.} Tertio ꝙ neq; in materia, ibi. {Sed neq; multũ vulgatũ.} Quarto oſtendit quomõ priuatio se habet ad malũ, ibi. {Sed neq; hoc quod dicimus &c.} Circa primũ duo facit. Primo oſtẽdit ꝙ nõ est malũ in natura uniuersali. Secundo quõ sit malũ in naturã particulari, ibi.} Particulari aũt &c.} Circa primũ sciendũ est, ꝙ natura uniuersalis dr causa uniuersalis omniũ eorũ quæ naturaliter fiunt. Est aũt deus uniuersalis cã omniũ quæ naturaliter fiũt. Vnde & quidã ipsũ nominãt naturã naturantem: sed melius est ut natura uniuersalis intelligatur cã uniuersalis eorũ quæ naturaliter fiũt in gñre rerũ naturaliũ. Quidã ergo posuerũt naturã uniuersalẽ ee aliqd separatũ: cõiter se hñs ad omnia naturalia, sicut homo separat⁹ secundum Platonicos cõiter se habẽs ad homines singulares. Sed ꝙa species rerũ non sunt separatæ. sed ipse formæ in materia existentes sunt principia actionum, ut probat in vii. metaphysicæ, melius est dicendũ ꝙ natura uniuersal dr uis actiua primi corporis, quod est primũ in genere causarũ naturaliũ. In hac igr natura uniuersali nõ põt esse malũ, malũ. n. in qualibet natura est receſſus ab ordine illi⁹ naturæ, sicut oculus est æger qñ nõ est in sua dispositione naturali, licet aliquid possit esse præter ordinẽ alicuius particularis naturæ. Nihil tñ põt contrariari naturæ uniuersali. Nõ. n. discedit ab ordine alicuius naturæ, nisi aliquo in contrariũ agẽte, puta ab ordine sanitatis, quod est naturale bonũ corporis humani, discedit ꝑ actionẽ calidi aut frigidi. Oĩs aũt naturales actiones quæ sunt uirtutes actiuæ in natura dependẽt ab vna natura, & sic nihil põt agere in cõtrariũ tori uel naturæ. Vnde patet ꝙ in natura uel nõ põt ee malũ. Deinde cũ dicit. {Particulari aũt, &c.} Oſtendit quomõ sit malũ in particulari natura. Et dr particularis natura principiũ mot⁹ alicuius rei determinatę. Dicit ergo ꝙ alicui particulari naturæ aliqd est ſm naturã, & aliquid nõ secundũ naturã, sicut igni secundũ naturã est moueri sursum, moueri aũt deorsum nõ secundũ naturam.

Nec est idẽ omnibus ꝑter naturã, sed unũ et idẽ põt esse alicui secũdũ naturã. & alicui ꝑter naturã, sicut moueri deorsum est præter naturã igni, & ſm naturã terræ. Nihil ẽ aũt malũ aliquod naturæ quàm ꝑter naturã esse, hoc est priuari aliquo naturali. Ex quo patet ꝙ ipsa natura nõ est mala, sed hoc est malũ naturæ. non posse ptingere ad ea q̃ pertinẽt ad pfectionem proprię naturæ. Deinde cũ dicit. {Sed neq; in corpore, &c.} Oſtẽdit qualiter in corpore ẽ malũ. Et circa hoc tria facit. Primo oſtẽdit quid dicaẽ malum corporis. Secundo excludit quãdã obiectionẽ, ibi. {Qm aũt neq; malitiæ &c.} Tertio uꝛ colligit qd sit malũ in oĩbus quæ dicũr mala, ibi. {Hoc.n.est &c.} Dicit ergo primo ꝙ sicut dictũ ẽ, ꝙ in dæmonibus & in animabus nõ est malum, quasi aliquid existẽs, ita & neq; in corpore est malũ quasi aliquid existẽs. Malũ.n. corporis dr ee ut turpitudo uel infirmitas, & utrũ que horũ est defectus alicui⁹ formæ, aut priuatio alicui⁹ ordinis. Requiritur.n. ad pulchritudinẽ & claritatẽ ut forma & cõmensuratio quę ad ordinẽ ptinet. Vtrolibet aũt priuato, sequitur turpitudo. Nec tamen ita est malũ in corpore ꝙ omnino priuetur forma & ordine, quia si totaliter tolleretur omnis forma & oĩs ordo, & ꝑ cõsequẽs totũ id quod est in pulchritudine, nec ipsũ corpus remanere posset & ꝑ cõsequẽs neq; turpitudo corporis. Vnde patet ꝙ hoc quod dr turpe, non est totaliter malũ, nihil retinẽs de bono, sed est bonũ minoratũ a debita pfectione. Deinde cũ dicit. {Qm aũt &c.} excludit quandã obiectionẽ. Posset.n. aliquis dicere, hoc corpus ex hoc ipso est malũ ꝙ animæ malitiæ causa est, sed hoc ipse excludit dicẽs, ꝙ causa malitiæ animæ non est corpus. Remota.n. causa per se, remouetur effectus. Remoto autem corpore nõ remouetur malitia in natura spirituali, ut patet in dæmonibus qui sunt incorporei, & tamen mali. Relinquitur ergo ꝙ causa malitiæ animæ non sit corpus. Sed in peccato actuali manifestũ est quòd malitia animæ ẽ ex libero arbitrio, in hoc quòd male utitur corporalibus rebus. In peccato autem originali hanc maculam attraxit in originali peccato ipsa infectio corporis secundum quam inficit animam sibi unitam ex primo, ex anima primi parentis. Deinde cum dicit. {Hoc enim est & mentibus &c.} colligit uniuersaliter quid sit malũ in omnibus quæ dicuntur mala. Et dicit, ꝙ tam in mentibus dæmonum quàm in animabus quam ẽt in corpore, malum non est aliquid existens, sed infirme & debiliter habere propria bona quæ in eis conueniunt uel totaliter cadendo ab habendo, hoc dicitur malum in singulis. Deinde cum dicit. {Sed neque multum uulgatum, &c.} Oſtendit quomodo materiæ attribuitur malum. Et primo oſtendit ueritatem, secundo excludit obiectionem, ibi. {Si autem dicant ipsum quidem &cæt.} Circa primum duo facit. Primo proponit ueritatem, secundo probat eam, ibi. {Etenim ipsa ornatus &cæt.} Circa primum

primum sciendum est, ꝙ apud multos antiquorum vulgariter dicebatur ꝙ materia est secundum se mala. Et hoc ideo, quia non distinguebant inter priuationem & materiam. Priuatio autem est non ens & malum. Vnde sicut Plato dicebat materiam esse nõ ens, & ita quidem materiam esse secundum se malam. Sed Aristoteles in primo Physicorũ dicit, quòd materia non est non ens nec malum nisi per accidens, id est, ratiõe priuationis quæ ei accidit. Et hoc est etiam qđ hic Dionysi⁹ dicit ꝙ materia non ẽ malum secundum quòd est materia. Et hoc probat tribus rationibus. Quarum prima sumitur per comparationem ad formam, quæ talis est. Materia potest dupliciter considerari. Vno modo vt sub forma existens & sic habet participationem formæ quantum ad esse substantiale, & pulchritudinis quantum ad commensurationem & decorem, ad quem operantur etiam accidentia intrinseca, & etiã ornatus quantum ad exteriora quæ ipsum circumstant. Alio modo potest accipi materia prout intelligitur ſm se ipsam, præter prædicta, quasi carens qualitate & omni forma. Et si aliqs dicat ꝙ materia sic accepta sit primũ malum, hoc non põt esse, quia primum malũ dicũt quod facit omnia mala. Materia aũt ſm seipsam existens sine qualitate & forma, non põt aliquid facere, quia principiũ agendi est forma per quã aliquid est actu, vnũquodque aũt agit ſm ꝙ actu ẽ. Similiter etiã neque põt ſm se pati, ſm ꝙ pati est in abiiciendo aliquid a substantia, prout pati dicit contrariũ a contrario. Sed ſm ꝙ pati dicit recipere tm̃ sic materiæ conuenit pati ſm seipsam; manifestũ est. n.⁹ quod materia nõ est secundũ seipsam mala tanquã primum malũ. Secundã rationẽ ponit, ibi. {Et aliter. Quo est. &c.} quæ sumitur, ex cõparatione ad cãm, quæ talis est. Aut materia nullo modo est, aut est. Si non est, neque in aliquo loco, neque per aliquẽ modum. Quod aũt non est, neque bonũ neque malũ est, sequitur ꝙ materia neque sit bonũ neque sit malũ. Si vero materia sit. Cũ oia existentia sint ex bono, sequitur ꝙ materia sit ex bono. Quod autem est, ex bono, non est ſm se malum, ergo materia non est ſm se malum. Ad hoc aũt ostendendum inducit diuisionẽ quinq; membrorũ. Clr ca causalitatẽ. n. rerũ oportet alterũ istorum quinque dicere. Quorũ primũ est, ꝙ bonum sit cã mali permanentis mali. Secundũ mẽbrũ est ꝙ malum ex hoc ipso ꝙ procedit ex bono sit bonum. Tertiũ membrũ est, ꝙ econuerso malũ sit effectiuũ boni permanentis boni. Quartũ membrũ est, ꝙ bonum eo ipso ꝙ procedit ex malo sit malũ. Et hæc quatuor sunt impossibilia, quia dicere ꝙ bonum sit effectiuũ mali, vel malũ boni, est ponere ꝙ vnũ oppositorũ sit cã alterius, dicere vero ꝙ malũ sit bonũ aut econuerso, est dicere ꝙ opposita sint simul. Quintũ membrũ est, ꝙ si sint duo principia bonũ & malũ, sic oportet dicere ꝙ ista duo quæ in se sunt distincta procedant ab vno primo principio, quia ante omnẽ multitudinẽ quę est vnitas. Illud aũt primũ principiũ oportet esse bonum vel malum & sic redibunt iterum quatuor prima inconuenientia. Si dicatur ꝙ bonum sit aliquid & malũ sit aliquid, oportet ergo dicere ꝙ primũ bonũ, & omne quod est aliquid existens est bonum tanquàm a bono principio causatum & sic materia prima si sit existens, est secundum se bona tanquã a bono causata. Tertiã rationẽ ponit, ibi. {Si autem necessariam &c.} quæ sumitur ex vtilitate materiæ. Et hæc ratio habet quasi tria media secũdum tres vtilitates materiæ. Quarum prima est, ꝙ materia est complementũ vniuersi. Non.n. esset vniuersitas entium completa si tolleretur ens in potentia. Et hoc medium tangit dicens, ꝙ si aliqui hoc concedant ꝙ materia sit necessaria ad completionem totius mundi, quomodo potest esse ꝙ materia sit secundum se malum: necessarium enim est diuersum a malo. Ex hoc.n. dicit aliquid necessariũ ꝙ habet ordinẽ ad bona neq; malũ est. Si autem existẽs, existẽtia aũt oĩa ex bono sunt, & ipsa ex bono fit. Et aut bonũ mali est effectiuum, aut malum sicut ex bono existens est bonũ, aut malum boni est effectiuum aut bonum sicut ex malo existens est malum, aut duo rursus principia, & ipsa ab alio vno vertice segregata. Si autem necessariam dicunt materiam ad completionem omnis mundi, quomodo materia est malum? Aliud enim est malum, & aliud necessarium. Quomodo autem bonus ex malo deducit quędam ad generationem? Aut quomodo est malum quod est necessarium bono? Fugit.n. boni natura malum. Quomodo autem gignit & nutrit naturam materia existens mala? Etenim malum secundum ꝙ malum, est nullius generatiui, aut nutritiuum, aut totaliter effectiuum aut saluatiuum. Si autem dicãt ipsam quidem non facere malitiam in animabus, attrahere autem ipsas, quomodo erit hoc verum? Multæ enim ipsarum ad bonum aspiciunt. Et quidẽ quo modo factum est hoc, materia omnino ipsas ad malum attrahente? Quare nõ ex materia in animab⁹ malũ est, sed ex inordinato & peccante motu. Si autẽ & hoc dicunt materiæ esse omnino consequens, & necessaria ẽ instabilis materia his quæ in seipsis collocari non possunt, quo malũ est necessariũ, aut necessariũ malũ? Sed neq; hoc quod dicim⁹ priuationẽ, secũdũ virtutẽ propriã aduersat bono. Etenim perfecta priuatio vniuersaliter impotens, particularis aũt non secundum ꝙ priuatio est, habet virtutem, sed secundũ hoc ꝙ nõ perfecta ẽ priuatio. Priuatiõe.n. boni particulari existente, non dum est malum, & recedente & mali natura abiit.

Effectiuum enim continet sub se generatiuum sicut minus cõmune, & sic saluatiuũ cõtinet sub se nutritiuũ. Efficere aũt & saluare pertinet ad rationem boni, vnde non possunt conuenire malo inquantũ huiusmodi. Deinde cũ dicit. {Si autem dicat &c.} remouet quandã obiectionẽ. Dixerat.n. supra, ꝙ corpus nõ põt dici malũ, quia sit cã malitiæ ipsius animæ, posset aũt aliquis dicere, ꝙ licet corpus non faciat malitiã in animabus, tñ materia corporalis attrahit animas ad malitiam alliciendo eas. Sed ipse dicit hoc nõ esse verum. Si.n. materia esset cã attrahens animas ad malitiam, sequeretur ꝙ hoc ex necessitate faceret. Posita.n. cã, ex necessitate sequitur effectus nisi aliquis impediat. Sed hoc videmus esse falsum. Multæ.n. animarum respiciũt ad bonũ, quod non posset esse, si materia totaliter attraheret eas ad malũ. Vnde manifestũ est, ꝙ malũ in animabus non ẽ ex materia: sed ex inordinato motu liberi arbitrii, qui est ipsum peccatum. Si autẽ aliquis imputat materiæ corporali, inquantum exterius exsistit aliquo mõ, & coniuncta animo inclinat, licet nõ ex necessitate, non ꝑ hoc remouet quin materia sit ſm se bona, quia aliqd põt esse occasio mali alicuius, quod tamẽ ſm se est bonum. Hoc est ergo qđ dicit, ꝙ si aliqui hoc ipsum dicũt esse ex materia ꝙ anima mouet ad malũ, oportet nihilominus dicere ꝙ materia licet sit instabilis, ramen omnino consequens est. i., consequentiã & ordinem habens in vniuerso, & necessaria est formis quæ non possent in seipsis firmari, quomodo aũt malum põt esse necessarium, aut id qđ necessariũ est põt esse ſm se malũ. Et notãdũ est ꝙ signanter dicit instabilis materia, ꝙa inclinari ad materiã intantũ videt esse malũ, inquantũ deserto incõmutabili bono, adhæret cõmutabilibus bonis. Principiũ aũt mutabilitatis est materia inquantũ est in potentia ad diuersa, nec tñ hoc ipsum ꝙ est in potentia ad diuersa oſtendit eã malã, quinimmo ꝙ hoc ipsum habet ordinẽ ad diuersa bona ideſt, ad diuersas formas quę in ipsa firmanr. Deinde cũ dicit. {Sed neque hoc quod dicimus,} oſtendit quõ se habeat priuatio ad rationem mali. Et dicit, quòd nec ipsa priuatio aduersatur bono agẽdo contra ipsum ſm propriã virtutẽ, sed ſm virtutẽ boni, qa sit perfecta priuatio. i. quę rotum remoueat omnino excludẽ oem potentiam, & ita erit non potens ad agendũ contra bonũ. Si autem sit particularis priuatio excludens vnam formam & non aliam, habet virtutem agendi, non ex hoc ꝙ est priuatio, sed ex hoc ꝙ non est perfecta priuatio, ideſt, ex forma coniuncta quæ non priuatur. Sed si bonum particulariter priuetur, non dum est totaliter malum, & si redeat priuatio particularis, vel quia non sit aliquid priuatum, vel quia sit totaliter ablatum, sequitur quòd natura mali pereat.

LECTIO XXII.

Et autem colligentem dicere Bonum ex una & tota causa est &c. Pertractatis principalibus quæstionibus quas supra moueratde malo, scan malũ sit aliquid & unde sit malũ, & in quibus sit malum, hic prosequitur alias quæstiones adiunctas. Et primo illam qua quærebatur, Vtrum malum causa tur ex bono, aut ex aliqua alia causa. Secundo qua quærebat, quomodo prouidentia compatitur malũ, ibi. {Quomodo totaliter mala sunt prouidentia existente. &c.} Tertio quæstionẽ qua quærebatur, quomodo aliquid existentiũ desiderat malum, ibi. {Non igitur existens malũ &c.} Circa primum duo facit. Primo præmittit quasdã cõsiderationes de causa mali. per quas soluitur prædicta quæstio, Secundo manifestat eas ibi, { Omne quod est secũdum naturam &c.} Ponit ergo primo tres considerationes. Quarũ prima est, quòd ex omnibus colligi potest q bonum procedit ex vna & perfecta causa, malum aut procedit ex multis particularibus defectibus. Et hoc appareat tam in naturalibus quàm in moralibus Sanitas enim & pulchritudo causantur partim, quòd corpus quãtum ad omnes partes est bene proportionatum. Sed ad hoc quòd sit turpitudo uel ægritudo, sufficit quòd desit debita proportio in quacunque parte. Et ideo multipliciter contingit esse ægrum & turpe, sed uno modo esse sanum & pulchrũ. Similiter ad actum requiritur quòd sit commensuratus secundum omnes debitas circunstantias, quarum quæcunque tollatur, efficitur actus uiciosus. Et ideo Philosophus dicit in 2. Eth. q bonum contingit uno modo, malum uero multipliciter. Deinde cum dicit { Vidit deus &c.} ponit secundam consideratione, quæ talis est. Quicquid est in mundo siue bonum siue malum, sic est ui sum a deo, omne autem uisum inquantum est uisum, est in uidente, & quia deo conuenit nobilissimus modus uidendi, qui est uidere aliquid per causam, manifestũ est q in deo qui uider bona & mala, sunt causæ & bonorum & malorum. Causæ malorum quæ apud deum sunt, sunt ipsæ uirtutes quæ faciunt bonum. Eadem enim uirtus est quæ facit bonum inquantum est perfecta, & quæ facit malum inquantum est deficiens. Sicut patet de libero arbitrio quod est causa boni & mali, & uniuersaliter omne quod est causa mali est etiã causa alicuius boni. Deinde cũ dicit { Si autem malum &c. ponit tertiam considerationem quæ est contra hoc quòd malum non sit primum principium, quia si malum sit ab æterno non causatum, sed potius alia causans, & habeat potestatem aliqua faciendi & habeat existentiam, & habeat causã fixam dum aliqua facit, quærendum remanet, unde hoc habeat, quandocunque enim aliquod unum conuenit multis, oportet quòd illius unius sit una aliqua causa, non est enim causa multiplicior quàm effectus, ut scilicet effectus sit unus & causæ sint multæ. Si igitur æternitas & creatio & potentia & esse & facere communiter conueniant bono & malo, oportet quòd hoc procedat ab una causa. Aut igitur malum hoc habet a bono, aut bonũ a malo, aut ambo ex aliqua causa priori. Et quod horum uerius sit, posterius ostenderur. Deinde cum dicit { Omne quod est secundum naturam &c.} manifestat tres præmissas considerationes. Et primo primã. Secundo secundam, ibi. Omnium & malorum &c. {Tertio ibi. Sicut totaliter potest &c.} ponit primam considerationem. s. quòd malum non sit ex aliqua causa determinata probat tribus rationibus. Quarum prima talis est. Videmus enim quòd omne quod habet causam determinatam aut est a natura aut est ab arte. Omnino enim quod est secundum naturam generatur ex aliqua causa determinata. Et similiter quod est secundum artem. Sed malum non est secundum naturã neque secundum artem, quia omne quod est secundum naturã, est aliquo modo in natura, sicut effectus sũt in suis causis, neq; est secundum artẽ, quia omne quod est secundum artem habet aliquam rõnem in arte. Malũ aũt in rebus naturalibus est cõtra naturã esse, & in rebus artificialibus malum est etiam inartificiatũ esse. Non autẽ potest dici q id quod est cõtra naturam sit in natura, neque q rõ eius quod est inartificiatũ, sit in arte. Et ita malũ non est a natura neq; ab arte. Ex quo sequitur q malum sit sine causa, & sic indeterminatum, sicut non proueniens ex aliqua determinata causa. Secundam autem rationem ponit. ibi. {Vtrũ anima malorum est causa &c.} Maxime enim uidetur q anima per liberum arbitrium sit causa mali. Vnde si anima nõ sit per se causa mali, uidetur q nihil aliud sit per se causa mali. Quærit ergo, utrum anima sit per se causa malorũ, ita quòd omnia quibus adiungitur impleat malicia, sicut ignis omnia quibus appropinquat calefacit, quia est per se causa calefaciendi. Et ad huius quæstionis solutionem proponit duo. Quorum primum est, quòd natura animæ est bona. Secũdum est, q anima secundũ suas operationes aliquando est bona, aliquando mala. Primum horum sic probat. Si enim detur quòd natura animæ sit mala, & esse eius sit malum, hoc uidetur impossibile, quia anima nó habet suũ esse nisi ex causa creatiua omniũ, quam oportet esse bonum, quia producere pertinet ad rationem boni. Quæcunque autem sunt creata ex bona causa, sunt bona. Nullo modo igitur potest esse q anima secundum suam substantiam & naturam sit mala. Si autem detur secundum membrum. s. q anima sit mala propter suam operationem, hoc non est quasi operatio mala ex necessitate & intransmutabiliter ab anima per se sit causa malæ operationis. Non enim possent in anima esse uirtutes & uirtuosi actus, nisi ipsa bono conformaretur. Sic igitur anima non est per se causa mali determinata. Vnde relinquitur, q malum sit magis ex quadam debilitate causæ & defectu boni. Terciam rationem ponit ibi. {Bonorũ causa &c.} quæ talis est. Causa bonorum est una, sed sicut bono malum est oppositum, ita & uni multitudo, ergo causæ mali sunt multæ & indeterminatæ. Non quidem q mala efficiantur per aliquas rationes & uirtutes. Et dicit rationes & uirtutes quantum ad eaquæ fiunt per naturam, sed causa malorum est totalis defectus, ratione qua dicitur impotentia uel debilitas potentiæ quę dicitur infirmitas, uel etiam hoc quòd aliquid dissimile adiungitur alteri absque debita commensuratione, sicut si calidum adiungitur frigido absque debita commẽsuratione, sequitur ægritudo. Quòd autem aliqua immobiliter & eodem modo perseuerent, contingit ex fortitudine causæ imprimentis & cõseruantis. Quia igitur mala proueniunt ex subtractione potentiæ & debilitate ipsius, sequitur quòd non sint immobilia, neque semper eodem modo se habentia, sed quòd habeant infinitas uarietates & quòd sint interminata, quia quod ex debilitate causæ prouenit, aliquando accidit sic, aliquando aliter, propter hoc quòd causa debilis non potest cõseruare eundem ordinem in causando. Et quia sunt quædam debilitates,

LECTIO XXII.

Vtrum malum ex bono causetur.

Et autem colligentem dicere. Bonum ex una & tota est causa. malũ autem ex multis & particularibus defectibus. Vidit deus malum aut bonum, & apud ipsum causæ malorũ, uirtutes sunt bonum facientes. Si autem malum æternum est, & creat. & potest, & est, & facit, unde ipsi hoc? Aut ex bono, aut bono ex malo, aut ambobꝰ ex alia cã. Omne qđ est secundũ naturã, ex causa determinata generatur. Sed malũ est sine causa, & indiffinitũ non est secundum naturam, neque enim in natura omnia, neq; contra naturã, neq; in artificiis aut in arte ratio. Vtrũ anima malorum est causa, quemadmodũ ignis calefaciendi, & omnia quibus appropinquat malicia implet. Bona quidẽ est animæ natura, operationibus autem aliquãdo quidem habet ita, aliquãdo autem non ita. Si natura quidẽ & esse ipsius est malum, & unde ipse est esse nisi ex creatiua toto rum bona causa? Sed si existat, quomodo secundum substantiã est malum? Bona enim cuncta sunt ex hac genita. Si autem operationibus, neque hoc est intrãs mutabile. Alioquin unde sunt uirtutes & bonifirmiter ipsa facta? Relinquitur igitur malum, infirmitatem & defectum boni esse. Bonorum causa est una. Si bono malum est contrariũ, mali causæ sunt multæ. Non quidẽ quæ efficiũt mala sunt, rationes & uirtutes, sed impotentia & infirmitas, & mixtio dissimilium non commensurabilis Neq; immobilia sunt, & semper eodem modo habeutia mala, sed infinita & interminata & in aliis portata, & istis infinitis. Omniũ & malorum principiũ & finis erit bonũ. Etenim boni gratia sunt omnia, quæcũq; bona, & quæcũ que contraria. Etenim ista facimus, bonũ desiderantes. Nullus enim ad malum respiciens facit quæ facit, propter quod neque subsistentiam habet malũ, sed priuationem substantiæ, boni gratia & nõ suiipsius factũ. Malo esse ponẽdũ est secundũ accidens, & propter aliud, & non ex principio proprio. Quare quod sit rectum quidem esse apparere, quoniam boni gratia fit. Re uera autem non rectũ esse idcirco, q nõ bonum, bonum opinantur Demonstratum est aliud esse desideratũ & aliud factum. Igitur malum est præter uiã, & præter intentionem, & præter naturam, & præter causam, & præter principium, & præter finẽ, & præter diffinitionem, & prętet uoluntatem, & præter substantiam. Igitur priuatio est malum, & defectus, & infirmitas, & incommensuratio, & peccatũ & sine intentione, & sine pulchritudine, & sine uita, & sine mẽte, & sine ratione, & imperfectum, & præter boniformẽ intellectũ esse, animæ præter rationẽ, corpori præter naturã. causa, & indefinitiũ, & sine germine, & uacuum, & non operãs, & inordinatũ, & dissimile, & infinitũ, & obscurũ, & sine substantia, & ipsum nullo modo ꝟsquã nihil existẽs. Sicut totaliter potest aliquid malũ ad bonũ mixtione. Quod enim omnino boni expers, neq; est aliquid, neq; potest Etenim si bonum & existens est, & uoluntate appetitũ, & potẽs, & actiuum, quomodo poterit aliquid quod est bono contrarium, quod est substãtia & uoluntate & operatione priuatum? Non omnia omnibus & omnino eadẽ secundũ idẽ mala. Demoni est malũ pter boniformẽ intellectũ esse, animæ præter rationẽ, corpori præter naturã.

debilitates, oportet q portentur in alia. i. sustententur, sicut priationes in subiectis, & q habeant subiecta determinata, sicut habent causas determinatas. Deinde cum dicit. { Omnium & malorum &c.} manifestat secundam considerationem. s. quòd causæ malorum sint uirtutes bonum facientes. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q bonũ sit principiũ mali. Secundo ostendit p quẽmodum ibi. {Malo esse ponendũ est secundum accidens, & propter aliud, & non ex principio &c.} Quòd autem bonũ sit principium mali sic ostendit. Semper finis respõdet principio actiuo. Ad hoc enim operaẽ unũquodq; quod est conueniens suæ naturæ, sicut ignis agit ad generationẽ ignis, sed finis omnium malorũ est bonũ, ergo & principium omnium malorũ est bonũ. Quòd autem finis malorum sit bonum, sic probat. Illud enim finis alicuius est propter quod illud fit. Sed quodcũq; facit aliquid siue bonum siue malum, facit illud propter bonum. Et hoc manifestat in his quæ faciunt mala de quibus minus videtur. Non enim facimus mala nisi ex desiderio alicuius boni. Nullus enim facit ea quæ facit respiciens per intentionem ad malum, sicut ille qui committit adulterium, non allicitur ex inordinatione propter quam adulterium est malum, sed ex delectatione, quæ est aliquod bonum, ergo finis malorum est bonum, & ita sequitur q bonum sit etiam malorum principium. Omne autem quod habet aliquam substantiã habet principium & finem suæ substantiæ conuenientẽ, quod nõ potest dici de malo, vt ostensum est, ergo relinquitur, q malum nõ habet substantiam, sed quòd sit priuatio substantiæ cum sit factũ boni gratia & non gratia suiipsius, sicut ostensum est. Sed si ille qui facit malum intendit ad bonum, vt hic dicit, videtur quòd non peccet, quia peccatum præcipue ex intentione dependet. Sed dicendũ est, q si illud malum coniunctum bono esset ignoratum, vt pote adiunctum ei, raro & vt in paucioribus intentio, quæ fertur in bonum esset mala. Sed quando malum adiunctum non latet, vtpote semper adiunctum huic bono in quod intentio fertur, aliquo etiã modo fertur in malum, licet non principaliter. Ex quo enim non recusat illud bonum propter malum adiunctum, sequitur q magis velit illud malum quam carere bono, & q minus velit malus bonum quo priuatur per illud malum, quàm minus bonum cui cõiungitur malum. Deinde cũ dicit. {Malo esse ponẽdum est &c.} ostendit qualiter bonum sit principium mali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo infert conclusionem ex dictis. ibi. {Igitur priuatio est malum &c.} Quia ergo supra ostenderat q bonum est principium mali, ne aliquis crederet q sit per se principium eius, ad hoc excludendum dicit q malo assignandum est esse per accidens & propter aliud & non quasi ex proprio & per se principio. Quod sic probat. Quandocunq; est aliud factũ & aliud desideratum, illud quod fit habet causam per accidens. Sicut si aliquis fodiens sepulchrum inueniat aurum, dicimus inuenire aurum per accidens processisse. Sed quando aliquis facit malum, aliud est quod fit, & aliud quod desideratur siue intenditur, quia illud quod fit apparet esse bonum, quod omnino necesse est quia fit boni gratia omne quod fit, vt ostẽsum est, sed secundũ rei veritatem non est bonum, quia contingit q aliquis opinatur esse bonum quod non est bonum, ergo relinquitur q malum non habeat principium nisi per accidens, & inde vlterius concludit q malum est præter viam, quia motus qui est via ad non ens, non per se terminatur ad malum. Et iterum est præter intentionem mouentis, quia omnis intentio agentis fertur in bonum. Et iterũ est præter naturam, quia non progreditur ab agente secundum cõuenientiam suæ naturæ, cum omne agens agat virtute boni. Et vlterius est etiam præter causam, quia non habet causam per se: sed solum per accidens, siue per causam intelligatur principium effectiuum siue causa finalis. Et sicut est præter naturam, ita est etiam præter artem. Est etiam præter diffinitionem rationis, quæ dirigit in operibus artis, & præter voluntatẽ, quæ manet in eis. Et similiter est præter substantiam subsistentem, quia non habet formam per quã subsistat, sed est priuatio formæ. Si quis obiiciat, q si alicui peccãti apparet bonũ illud quod facit, & sic videtur ex ignorantia peccare omnis peccans, & ita a peccato excusari. Dicendum est, q huiusmodi error propter quẽ opinatur esse bonum quod nõ est bonum, est ex ignorantiam electionis, qua ignoratur in particulari quod scitur in vniuersali. Ille enim qui in vñi scit adulteriũ esse malum, in particulari iudicat bonũ esse nunc adulterare, inquãtum præponderat in sua uolũtate bonum delectabile bono honesto, cui opponitur malũ delectationi adiunctum. Vnde huiusmodi ignorantia magis est ex inordinatione voluntatis quàm q sit causa inordinatæ voluntatis. Et propter hoc dicit Philosophus in 3. Ethic. q peccat quidem ignorans, sed nõ ex ignorãtia, vnde nõ excusatur nec in toto nec in parte. Deinde cum dicit. {Igitur priuatio est malum &c.} infert cõclusionem ex dictis, in qua multiplicat rationes mali. Cũ igitur malum sit priuatio boni, dupliciter potest variari malum, aut ex parte priuationis, quia contingit multipliciter aliquid priuari, aut ex parte boni, quia multipliciter bonum contingit priuari. Concludit ergo, q quia malum non habet subsistẽtiam, q sit priuatio priuans totaliter aliquod particulare bonum, sicut cæcitas est malum quia priuat totaliter visum. Et iterũ malum est defectus. quando. s. non totaliter aliquid tollitur, sed deficienter habetur, vt patet in eo qui obscure videt, {et} est cæca infirmitas, q̃ scilicet non firmiter habetur bonũ, etiam si intense habeatur, sicut si quis acute videat, & tñ non habeat firmum visum, sed facile visus eius destituitur. Tria hæc ergo accipiuntur ex parte priuationis. s. ex parte eius quod priuatur per malũ. Primo accipienda est ratio boni in cõi. Ad quam tria pertinent. s. commensuratio aliquorum ex quibus aliquid cõponitur, vt sanitas est cõmensuratio humorũ, & pulchritudo commensuratio membrorũ. Et per oppositum dicit q malũ est {peccatũ.} Nã peccatũ dicit & in natura & in arte & in uolũtate, q̃ actus non pertingit ad debitũ finẽ. Et q oppositũ dicit q malũ est {peccatũ.} Nã peccatũ dicit & in natura & in arte & in volũtate, q̃ actus non pertingit ad debitũ finẽ, sicut cũ natura producit partum monstruosum, & cum scriptor non facit bonã scripturã, & cũ voluntas non facit actum virtuosum: Est et de ratione boni q sit intentum, quia bonum est quod omnia appetunt. Et per oppositũ dicit q malum est sine intentione. Et hæc tria possunt reduci ad modum, speciem & ordinem, quem ponit. Augustinus: Nam incommensuratio est per priationem modi, peccatum per priationem speciei, hoc autem quod dicit, {sine intentione} per priuationem ordinis. Deinde ponit ea quæ cõsequuntur communẽ rõnẽ boni. Et primo dicit, {sine pulchritudine,} quia pulchrũ cõsistit in cum bono, vt supra dictum est. Et ponit quædam particularia bona quæ priuantur per malũ. Et dicit quòd malum est {sine vita, & sine mente} id est intellectu, {& sine ratione,} & est imperfectum, perfectio enim ad rationem boni pertinet, {& est {non collocatum} id est, non firmatum in aliquo, firmari enim in aliquo est de rẽne boni, {& est {sine cã,} ordo enim ad causam est quoddam bonũ, {& est {indefinitum,} sicut nõ ex propria cã procedens. {& est {sine germine,} quasi nõ habens proprium & per se effectũ, {& est {vacuum,} id est, absque plenitudine {& est non operans,} quia & ipsa operatio est quoddam bonum & perfectio operantis, {& est {inordinatum} quia etiam ordo ad rõnem boni pertinet, {& est {dissimile,} quia etiam similitudo quidam ordo est & ad rationem boni pertinens, {& est {infinitum,} quia finis est bonum & perfectio vniuscuiusque {& est {obscurũ, id est sine claritate, & breuiter {sine} omni {substantia,} & nõ ens existens aliquo modo, nec in aliquo tempore, nec aliquid est malũ in quantum est malũ. Deinde cũ dicit. {Sicut totaliter pot &c.} procedit ad manifestandum tertiã considerationem supra positam, scilicet quòd malum non est æternũ & causatiuum quoddam primũ principium. Et hoc probat dupliciter. Primo sic. Malum enim eo modo quo aliquid potest facere, potest hoc per bonum sibi adiunctum, quia illud { quod omnino est expers boni, neque est ali-

quid neque potest} aliquid. Et hoc sic probat. Si enim ita est q̄ exi
stere & appeti per voluntatem & esse potens & esse effectiuum per
tineat ad rationem boni, quomodo illud quod est bono contrariū
scilicet malum quod est absque substantia & operatione & volun
tate, vt supra dictum est, poterit aliquid propria virtute? quasi di
ceret nullo modo. Si
igitur malum nihil
potest per seipsum,
sed solum virtute bo
ni, manifestum est q̄
malum non est primū
principiū causatiuū.
Secundo ibi. {Non
omnia omnibus &c.}
probat idem sic. Nos
videmus, quòd non
omnia sunt omnibus
mala secūdum idem.
Malum enim vnius
cuiusque opponitur
proprio bono eius.
Malum enim dæmo
nis est esse intellectū
non conformem diui
næ bonitati, & malū
animæ est esse præter
rationem, & malum
corporis é esse præter
naturalem dispositio
nem. Non ergo est ali
quod malum q̄d idē
sit malum omnibus.
Hoc autem oporteret
si esset aliquod primū
malum causatiuū om
nium malorum, sic
cut primum causati
uum omnium bonō
rum est omnibus bo
num. Patet igitur, q̄
malum non est primū
principium causati
uum.

LECTIO XXIII.

Vomodo
toraliter
mala sūt,
& quiden
tia existente, &c. } So
luta prima quæstione
de causa mali, hic soluit secundam de prouidentia, quomodo scili
cet mala possint esse, diuina prouidentia existente. Et circa hoc tria
facit. Primo ostendit q̄ malum non cadit sub prouidentia quasi ex
prouidentia causatum. Secundo ostendit q̄ malum cadit sub proui
dentia, quia a prouidentia ordinatum, ibi. {Sed & factis malis &c.}
Tertio quòd malum non debet esse totaliter per prouidentiam im
peditum, ibi. {Et proprie vnumquodque &c.} Dicit ergo primo q̄
malum inquantum est malum non est existens neque in existenti
bus, vt supra probatum est, & cum {nihil} sit {existentium im prou
sum,} idest, ex diuina prouidentia non causatum, malum autem nō
est intentum seu causatum ex diuina prouidentia. Quòd autem
omnia existentia causantur ex diuina prouidentia, & nullum ma
lum, sic probat. Nullum enim est existentium quin aliquo mo
do participet bono, sed de ratione mali est q̄ sit defectus boni, nul
lum autem vniuersaliter existentium priuatur seu deficit a bono,
proprius autem effectus prouidentiæ videtur esse bonum. Hoc n.
quilibet prouidens intendit vt sua prouidentia ea quibus proui
det, in bono statu constituat. Relinquitur ergo, q̄ diuina prouiden
tia ad omnia existentia se extendit, & nihil existentium est non
prouisum a Deo, sed malum in tantum non causatum est per pro
uidentiam diuinam, inquantum non est existens. Deinde cum di
cit. {Sed & factis malis &c.} ostendit quomodo mala cadūt sub pro
uidentia, vt a prouidentia ordinata. Et dicit q̄ diuina prouidentia
bene vtitur malis, quandoque quidem ad ipsorum vtilitatem in
quibus sunt mala, sicut cum infirmitates corporales vel etiam spi
rituales Deo id agente cedunt in vtilitatem eorum qui eas patiun
tur, quandoque vero ad vtilitatem aliorū. Et hoc dupliciter, quan
doque quidem ad propriam vtilitatē alicuius, sicut est cum ex pæ
na vnius alius emendatur, quandoque vero ad vtilitatem commu
nem, sicut cum pœna malefactorum ordinatur ad pacem ciuitatis,

LECTIO XXIII.

Quomodo mala possint esse, diuina prouidentia existente.

Vomodo totaliter ma
la sunt & prouidentia
existente, non est malū
secundum quod est malum, ne
que existens, neque in existenti
bus. Et nihil existentium est im
prouisum, neque enim est malū
conspicuum subsistens bono. Et
si nullum existentium non par
ticeps boni, malū autē defectus
boni. Nihil aūt existentium pri
uatur vniuersaliter bono, in om
nibus existentibus diuina proui
dentia, & nihil existentium non
prouisum. Sed & factis malis be
nigne prouidentia vtitur, aut ip
sorū aut aliorū, aut propriā aut
cōmunē vtilitatem. Et proprie
vnumquodque existentium pro
uidet. Propter quod & vanā mul
torum non recipiemus rationē,
qui oportere dicunt prouiden
tiam, & inuitos nos ad uirtutem
agere. Etenim corrumpere natu
ram, non prouidentiæ. Vnde sic
cut prouidentia uniuscuiusque
naturæ est saluatiua, per se mo
bilia prouidet ut per se mobilia:
& tota particularia iuxta pro
prietatē totius: & uniuscuiusque
inquantum prouisorū natura su
scipit totius largissimæ prouiden
tiæ proportionaliter attribu
tas unicuique prouisiuas boni
tates. Non igitur existens & ma
lum, neque in existentibus ē ma
lum. Nusquam. n. est malum se
cundum q̄ est malum, & fieri
malum non est secundum uir
tutem: sed propter infirmita
tem. Et dæmonibus quòd qui
dem sunt, & ex bono est, & bo
num. Malum autem est ex ipsis
ex casu a propriis bonis, & va
riatio quæ est circa idemptita
tem & habitum, infirmitas con
uenientis ipsis, angelos decen
tis perfectionis. Et desiderant
bonum inquantum esse & viue
re & intelligere desiderant. Nō
existens bonū desiderant, & nō
est hoc desiderium, sed peccatū
desiderii existētis. In cognitiōe
autem peccantes uocant elōga
circa cognitionem boni non ob
liuiscibilē, aut actionē infirmos
existentes, & scientes uoluntatē
& non facientes, qui audierunt
quidem, infirmantur autem cir
ca fidem aut operationem boni,
& quòd uolunt quidem intelli
gere ut bene agāt, secundū auer
siōnē aut infirmitatē uolūtatis.
Et totaliter malum, ut multo
ties diximus, est infirmitas &
impotentia, & defectus: aut
cognitionis aut fidei aut desi-

inferiori gradu, sicut rei quæ est in superiori. {Non igitur existens
est malum neque in existentibus est malum.} Hic soluit tertiam
quæstionem de desiderio mali. Et circa hoc duo facit. Primo osten
dit quomodo malum contingit esse in desiderio. Secundo quomo
do contingit in cognitione peccare, ibi. {In cognitione autem pec
cantes, &c.} Circa primum primo resumit quædam quæ sunt in ma
lo in communi, concludens ex dictis quòd malum neque est per se
existens, neque in existentibus. Ostensum est enim, quòd malum
secundum quòd est malum, nusquam est, {idest, non est aliquid ex
istens in aliquo. Et iterum ostensum est quòd hoc quòd aliquid di
citur fieri malum, non contingit ex aliqua virtute actiua, sed pro
pter infirmitatem & defectum virtutis. Secundo ibi. {Et dæmoni
&c.} resumit quod dictum est specialiter de malo dæmonum. Et di
cit quòd in dæmonibus hoc ipsum quòd sunt est bonum & eis est
ex bono, scilicet Deo, sed malum inuenitur in ipsis ex hoc quòd ce
ciderūt {a bonis propriis} idest, ad quæ erant ordinati secundum or
dinem suæ naturæ, & iterum variatio qua dececiderūt ab illa identi
tate in qua sunt boni angeli, & ab habendo ea quæ illi habent, quod
nihil est aliud quàm infirmitas quædam perfectionis eis naturali
ter conuenientis prout decet angelos. Tertio ibi. {Et de bo.} ostē
dit quomodo desiderium se habet ad bonum & malum. Et dicit q̄
dæmones desiderant bonum inquantum desiderant bonum natu
rale, quod est esse, viuere, & intelligere, sed inquantum non deside
rant bonum, sed malum, desiderant non existens, quia malum in
quantum malum, est non existens, & hoc ipsum desiderare sicut nō
existens, non est ex perfectione desiderii, sed est quædam infirmi
tas & peccatum circa desiderium. Sic enim opinari falsum est ex in
firmitate intellectus, ita desiderare malum, est ex defectu virtutis de
siderativæ. Deide cū dicit. {In cognitiōe, &c.} ostendit quō peccatū
cōtingat esse i cognitiōe. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit ꝓpo
situm,

Deinde cum dicit. {Et proprie vnumquodque &c.} ostendit q̄ ma
lum non debet esse totaliter per diuinam prouidentiam impeditū.
Et dicit q̄ diuina prouidentia {prouidet vnicuique existentium
proprie,} idest, secundum proprietatem & conditionem suæ natu
ræ. Et ideo non sunt recipienda vana obiecta multorum qui dicūt
quòd diuina prouidē
tia debet & nos inuitos inducere ad uirtu
tem. Non enim pertinet ad prouidentiā q̄
corrumpat naturam
rerum, sed quòd ser
uet, unde eo modo
prouidentia est cōser
uatiua naturæ uniuscuiusque rei {sed prou
idet} ea quę per suā
naturā sunt {mobilia,
quasi per se mobilia}
idest, non auferens
ab eis quin per se mo
ueri possint. Et simi
liter ea quæ sunt to
ta & uniuersalia &
perfecta & ea quæ
sunt particularia pro
uidet iuxta proprie
tatem naturalem to
tius & uniuscuiusque
partis. Et hoc
inquantum natura eo
rum quibus deus pro
uidet, suscipit pro
portionaliter sibi bo
nitates datas ex lar
gissima & uniuersali
dei prouidentia. Et
quia rationalis crea
tura secundum suam
naturam defectibilis
est, & per liberum ar
bitrium potest deficere, non pertinet ad
diuinam prouidentiā
ut eius mobilitatem
impediat. Et simili
ter non pertinet ad
dei prouidentiam ut
tantam bonitatem at
tribuat uni particula
ri enti sicut toti uni
uerso, uel rei quæ est

quòd diuina prouidentia ordinat in bonum non causatum, malum autem nō est intentum seu causatum ex diuina prouidentia. Quòd autem omnia existentia causentur ex diuina prouidentia, & nullum malum, sic probat. Nullum enim est existentium quin aliquo modo participet bono, sed de ratione mali est q̄ sit defectus boni, nullum autem vniuersaliter existentium priuatur seu deficit a bono, proprius autem effectus prouidentiæ videtur esse bonum. Hoc. n. quilibet prouidens intendit vt sua prouidentia ea quibus prouidet, in bono statu constituat. Relinquitur ergo, q̄ diuina prouidentia ad omnia existentia se extendit, & nihil existentium est non prouisum a Deo, sed malum in tantum non causatum est per prouidentiam diuinam, inquantum non est existens. Deinde cum dicit. {Sed & factis malis &c.} ostendit quomodo mala cadūt sub prouidentia, vt a prouidentia ordinata. Et dicit q̄ diuina prouidentia bene vtitur malis, quandoque quidem ad ipsorum vtilitatem in quibus sunt mala, sicut cum infirmitates corporales vel etiam spirituales Deo id agente cedunt in vtilitatem eorum qui eas patiuntur, quandoque vero ad vtilitatem aliorū. Et hoc dupliciter, quandoque quidem ad propriam vtilitatē alicuius, sicut est cum ex pœna vnius alius emendatur, quandoque vero ad vtilitatem communem, sicut cum pœna malefactorum ordinatur ad pacem ciuitatis,

situm. Secundo excludit obiectionem. ibi. Et qui. &c.} Tertio epi
logat quæ in hoc cap. dicta sunt. ibi {Nunc. &c.} Dicit ergo primo,
q̄ licut peccare in desiderio est quædā infirmitas desiderij, ita pec
care in cogitione ſm sacra elo quia, dicitur esse infirmum circa
duo. Primo quidem circa cognitionē boni quam scire tenetur &
quam obliuiscitur. Si
enim aliquis infirmet
in cognitione ei⁹ qđ
scire non tenetur, nō
est peccatum. Secun
do circa actionem bo
ni quod quis cognos
cit, & quantum ad
hunc secundum mo
dum vituperanē scien
tes voluntatem domi
ni sui & nō facientes,
vt habetur Luc. 12. ca.
Et hi sunt qui audiūt
quidē & non possunt
se excusare de igno
rantia, sed sunt infir
mi ad credendum aut
ad bonum operandū.
Quantum ad primū
vero vituperantur in
Psalmo illi qui nolūt
intelligere vt bene a
gant. Quod quidem
fit ſm q̄ auertitur vo
luntas aut infirme se
habet ad cognitionē
boni. Et vt vniuersa
liter dicam⁹. Malū, (ſ
cut multoties dictum
est,) est quędam infir
mitas, id est, debilitas
potentiæ vel totaliter
impotentia, & qui
cumq; potentiæ defe
ct⁹ aut circa cognitio
nem, aut circa finem,
aut circa desiderium,
aut circa operationē
boni. Et loquitur hic
de malo culpæ, quod
circa aliquod horum
quatuor necesse est cō
sistere. Deinde cum dicit. {Et quidem dicat aliquis &c.} mouet
quandam obiectionē. Potest enim aliquis obiiciendo dicere q̄ in
firmitas non est imputanda, sed condonāda. Parcendum enim est,
vt videtur infirmitati. Si igitur peccatum est infirmitas circa ali
quod prædictorum, videtur q̄ peccatum non sit puniendum. Sed
ad hoc respondet aliquis, q̄ talis obiectio bene procederet, si om
nino peccanti deesset posse ad bonum. Sed quia vnusquisque ha
bet posse bene facere ex bono, idest, ex auxilio Dei, qui dat omni
bus conuenientia ipsis afriuenter, vt dicitur Iac. 1. non est laudabi
le. i. excusabile peccatū quod est auersio & fuga & casus ab habitu
propriorum bonorum quæ prouenīunt ex bono, scilicet Deo.
Homo enim se auertit ab auxilio Dei sibi parato, & ei imputatur
ad culpam quidem peccati, sicut si aliquis infirmus caderet dum
nollet vti auxilio manum porrigentis. Sed dicit, q̄ hæc sufficien
ter secundum suam virtutem dixisse in quodam libro, quem fecit de
iustitia & obseruantia diuinæ iustitiæ, qui ad nos non peruenit.
In quo quidem secundum veritatem Sacræ scripturæ, reprobauit
sophisticas rationes eorum qui contra diuinam iustitiam inuitle
& mendaciter loquuntur. Deinde cum dicit. {Nunc autem sufficienter &c.} epilogat ea, quæ dicta sunt in hoc cap. Et dicit quòd
nunc in isto capitulo sufficienter laudauit secundum suum posse
bonum, sicut vere amabile, vbi tractauit de amore, & sicut princi
pium & finis omnium in principio, vbi dixit de effectu boni, in
quo manifestatur, quasi quidam circulus in existentibus, dum hā
bent idem principium & finem, scilicet bonum. Et ostensum est
etiam ibi, quòd Deus informat non existentia in actu, sed in poten
tia & quòd Deus omnium bonorum est causa & quòd non est cau
sa malorum, & quòd sua prouidentia est perfecta, datrix omnis bo
ni, & quòd supergreditur tam existentia quam non existentia, &
quòd mala quæ dicuntur secundum priuationem ordinat in bo
num quod est desiderabile omnibus & diligibile, & quæcumque
alia demonstrata sunt secundum veritatem in præcedentibus,
sunt vera.

derij, aut operationis boni. Et
quidem dicat aliquis, nō est pu
nienda infirmitas, sed econtra
condonanda. Si nón quidem es
set posse, bene quidem se habet
sermo. Si autem ex bono posse,
quod dat secūdum eloquia om
nibus simpliciter conuenientia,
non est laudabile peccatū habi
tus propriorū bono rū ex bono,
& auersio, & fuga, & casus. Sed
hæc quidem a nobis in his quæ
sunt de iustitia, & diuinæ iusti
tiæ obseruātia secundū virtutē
sufficiēter sunt dicta. In quo san
cto negocio eloquiorū veritas,
sophisticas & iniustitiā & mēda
cium cōtra Deū loquentes cōtri
uit, sicut insipiētes rōnes. Nunc
autē sufficienter sicut secūdum
nos laudatū est bonū, sicut vere
amabile, sicut principiū & finis
omniū, sicut circūitus existētiū,
sicut informās nō existētia, sicut
omniū bonorū causa, sicut ma
lorū nō causa, sicūt prouidentia
& donatrix boni perfecta, & su
pergrediens existētia & non exi
stentia, & mala, secundū ipsius
priuationē ad bonū redigens,
oībus desiderabile & amabile,
& diligibile, & quæcūq; alia in
priorib⁹ verus sermo demōstrauit.

SVPER CAPVT V. LEC. I.

Ranseundum est autem nunc ad vere existentem vere existentis Dei Theologicam laudationē &c.} Postquàm Dionysius tractauit de bono in quarto cap. Hic in quinto determinat de Ente, de quo determinat primum bonum post bonum, quia bonū quodammodo ad plura se extendit, vt Platonici dixerunt. Nam etiam non existens actu qđ est eius in potentia, ex hoc ipso quòd habet ordinem ad bonum, habet rationem boni, sed causalitatem entis participat quando fit ens actu. Et quia quidam ponebant res fieri in actu secundū aliquod exemplum alicuius formæ præexistentis, ideo in capitulo de Ente determinat etiam & de exemplis ad quæ sunt entia, vt ex titulo patet. Diuiditur autem hoc cap. in duas partes. In prima præmittit quędam quæ sunt necessaria ad propositā intentionem. In secunda prosequitur de causalitate primi entis. ibi. {Quoniā autē & de ipsis diximus &c.} Circa primum tria facit. Primo manifestat suam intentionem. Secundo excludit errorem. ibi. {Non autem aliud &c.} Tertio respondet cuidam obiectioni. ibi. {Et quidē dicat aliquis, &c.} Dicit ergo primo, q̄ a cō sideratione boni tran

CAPVT V.

De existente, in quo & de exemplis.

LECTIO PRIMA.

Ranseundum aūt est nunc ad vere existentem, vere existētis Dei theologicā laudationem. Tantum autem memorabimus, quòd sermonis intentio est, non supersubstantialem substantiam, secundum q̄ supersubstantialis est manifestare. Ineffabile enim hoc & ignotum est, & perfecte non manifestabile, & ipsam excedens vnitionem, sed substantificum Thearchicæ substantiæ principatus processum ad omnia existentia laudare. Etenim boni Dei nominatio, tos esse omnium processus manifestans, & ad existentia & ad non existentia extenditur, & super existentia est, vitæ autem ad omnia viuentia extenditur, & super viuentia est. Sapientiæ vero ad omnia intellectualia, rationalia & sensibilia extēditur, & super omnia ista est. Istas igitur prouidentiæ manifestationes Dei nominationes, sermo laudet. Theologis nominatur vt vere existens. Sed hoc præscire oportet q̄ non est in præsenti sermone intentio, q̄ ipsa supersubstantialis substantia Dei secundum q̄ in seipsa supersubstantialiter existit, manifestetur, id est, vt cognoscatur Dei essentia: hoc enim sermone explicari non potest, nec nostra cognitione capi. Quicquid enim intellectus noster apprehendit, minus est quàm Dei essentia & quicquid lingua nostra loquitur, minus est quàm esse diuinum, nec potest diuina essentia manifestari perfecte vnicuique intellectui creato, ita quòd eam apprehendat, sed excedit ipsam vnitionem intellectus beatorum, qui essentiam Dei vident per vnitionem sui intellectus ad ipsam Dei essentiam. Quamvis enim videant hoc ipsum quod Deus est, tamen est tanta perfectio visionis, quanta est perfectio ipsius esse diuini, & quanta est perfectio visionis qua Deus se videt. Non est ergo præsentis intentionis vt manifestetur ipsa Dei essentia per quam omnia substantificantur. Quolibet enim diuino nomine manifestatur aliquis processus alicuius perfectionis a Deo in existentia, & secundum quod de Deo dicitur est supra omnia entia. Sicut nomen boni manifestat omnes processus vniuersalis essentię rerum, & extenditur se tam ad existentia quàm ad non existentia, inquantum non existentia habent aliquid boni prout sunt in potentia ad esse. Nomen vero entis designat processum essendi a Deo in omnia entia, & secundum quòd de Deo dicitur esse super omnia existentia. Nomen vero vitæ extenditur ad omnia viuentia, & secundum quòd de Deo dicitur, est super omnia viuentia. Nomen vero sapientiæ significat processū qui extēditur ad omnia intellectualia & rationalia & sensibilia, quia etiam ipse sensus inquantum est cognitio quædam, est quędam participatio diuinæ sapientiæ cum tamen diuina sapientia sit super omnia ista. Ad hoc ergo tendit iste sermo, vt exponat Dei nomina secundum quòd sunt manifestatiua diuinæ prouidentiæ, per quam perfectiones rebus attribuit. Non enim promittit sermo iste quòd narret ipsam Dei supersubstantialem bonitatem & subsistantiā & vitā & sapien-

tiam ſm ꝙ in ſeipſa ſuperſubſtantialiter exiſtit ſuper omnia quæ in creaturis inueniuntur. Vnde de ſapientia Dei dicitur Iob 28. ꝙ abſcondita eſt ab oculis omnium viuentium. Intentio ergo præſentis ſermonis eſt, laudare Deum nomine boni, ſecundum quòd eſt cauſa omnium bonorum. Et nomine exiſtentis ſecundum ꝙ facit omnem ſubſtantiam. Et nomine vitæ, ſecundum quòd viuificat omnia. Et nomine ſapientiæ, ſm quòd dat ſapientiam. Deinde cum dicit. {Non autem aliud, &c.} excludit errorem quorumdam Platonicorũ, qui vniuerſales effectus in intelligibiliores cauſas reducebãt. Et quia videbant effectum boni vtiliſſimum eſſe, dicebant ſuam cauſam eſſe ipſum bonum qđ effundit bonitatem in omnia. Et ſub ea ponebant aliã cauſam quæ dat vitã, & ſic de aliis & huiuſmodi principia dicebant Deos.

Hoc ergo excludit ipſe Dionyſius dicẽs, ꝙ præſens ſermo non dicit aliud principiũ eſſe ipſum bonũ, & aliud ipſum exiſtẽs, & aliud vitam, & aliud ſapientiam. Neq; dicit præſens ſermo eſſe multas cauſas & diuerſas deitates productiuas diuerſorum, quorũ quædam ſunt excedẽtes & quædam inferiores ſecundũ omnes proceſſus perfectionũ in creaturis. Et omnia nomina quæ hoc exponuntur, dicit præſens ſermo eſſe vnius principij & aliquod nomen eſſe quod manifeſtat totam prouidentiam Dei vniuerſaliter, ſcilicet nomen boni, quædã vero manifeſtant diuinam prouidentiam quantum ad aliquos determinatos effectus, vel magis vniuerſales, vel magis particulares, ſicut ens, viuens, & ſapiens. & huiuſmodi. Deinde cum dicit. {Et quidem dicat aliquis &c.} Soluit quandam obiectionem. Et primo ponit eam quæ talis eſt. Cum ipſum eſſe excedat vitam, & vita excedat ſapientiam, vnde eſt ꝙ viuentia ſupereminent exiſtentibus, & ſententia viuentibus, & rationabilia ſentientibus, & mentes} ideſt, intellectus angelici {rationabilibus} creaturis, ideſt hominibus, {& magis ſunt circa Deum.} & quaſi magis aſſimilatæ ei, {& magis ei appropinquant} ſecundum dignitatem naturæ, cum tamen oporteat ea quæ maiora dona participant a Deo, eſſe meliora & ſupereminere aliis quæ minora dona participant. Secundo. ibi. {Sed ſi non ſubſiſtentia quidem &c.} ſoluit præmiſſam obiectionem. Et dicit quòd ſermo prædictæ obiectionis recte ſe haberet ſi ea quæ ſunt intelligibilia ſupponeret eſſe aliquis non exiſtentia, vel non eſſe viuentia tunc enim ſicut eſſe præemineret vitæ, & vita ſapientiæ, ita exiſtentia præeminerent viuentibus, & viuentia ſapientibus Sed diuinæ mentes angelorum non carẽt eſſe, quinimo habent excellentius ſuper alia exiſtentia creata, & habent vitã ſuper alia viuentia, & intelligunt & cognoſcunt ſuper cognitionẽ ſenſus animalium & rationis humanæ, & quantum ad ordinem ad bonum, ſuper omnia exiſtentia deſiderant pulchrum & bonum, & non ſolum magis deſiderant quaſi perfectius ordinate in ipſum, ſed eo magis participant, perfectiorem bonitatem actu habentes. Vix enim duobus modis bonum in creaturis inuenitur aut ſecundum participationem actualem boni, aut ſecundum ordinẽ ad bonum, ſicut ſupra dictum eſt in. 4. c ꝙ bonum ſe extendit etiã ad nõ ens actu. Vnde rationabiliter ſubſtãtiæ angelicæ magis ſunt circa bonum diuinum per quãdam appropinquationem ad ipſum, quaſi abundantius ipſo diuino bono participantes, quaſi poſſidentes ab eo pluria & maiora bona quàm alia. Plura quidem, quia habent intelligentiam, quod multa non habent. Maiora uero, quia ipſum eſſe & viuere quod alia habent, perfectius ab angelis poſſidere dare deſiderat. Non enim promittit enarrare per ſe ſubſtantialem bonitatem & deitatem, & ſubſtantiam, & vitam, & ſapientiam per ſe ſubſtantialis diuinitatis, quæ eſt ſuper omnem bonitatem & deitatem & ſubſtantiam & vitam & ſapientiam in abſconditis, ſicut eloquia dicunt, ſupercollocatam, ſed manifeſtatam bonitatem, & excedenter beneficam prouidentiã, & omnium bonorum cauſam, laudat & exiſtententem & vitã & ſapientiam quæ facit ſubſtantiam & viuificat, & eſt ſapientia donatrix cauſa his quæ ſubſtantia & vita & ratione & ſenſu participant. Non autem aliud eſſe bonum dicit, & aliud exiſtens, & aliud vitam aut ſapientiam, neque multas cauſas & aliorum alias productiuas deitatis, excedentes & ſubiectas, ſed vnius eſſe omnes bonos proceſſus, & a nobis laudatas Dei nominationes. Et hanc quidem eſſe perfecte vnius Dei prouidentiæ manifeſtatiuã, quaſdam autem vniuerſaliorum eiuſdem, & magis particularium. Et quidem dicat aliquis. Quare exiſtente excedente vitam, & vita ſapientiam, exiſtentibus quidem viuentia, viuentibus autem ſenſibilia, iſtis autem rationabilia, & rationabilibus mentes excellunt, & circa Deum ſunt, & magis ipſi appropinquant. Et quidem oportet ea quæ maioribus donis ex Deo participant, & meliora eſſe & reliquis excellere. Sed ſi non ſubſiſtentia quidem, & non viuentia aliquis ſupponeret eſſe ea quæ ſunt intellectualia, bene quidem ſe habet ſermo. Si autẽ & ſunt diuinæ mentes ſuper reliqua exiſtentia, & viuunt ſuper reliqua viuentia, & intelligunt & cognoſcunt ſuper ſenſum, & rationem, & pluſquàm omnia exiſtentia pulchrum & bonum deſiderant, & eo participant, ip ſę magis ſunt circa bonum abũdanter ipſo participãtes, & plura & maiora ex ipſo dona poſſidentes, ſicut & rationabilia ſenſibilibus excellunt, abundantia rationis plus illis poſſidentia, & quędam ſenſu, & alia vita. Et eſt ſicut arbitror, hoc verum, quòd magis vno & infiniti doni Deo participantia, magis ipſi ſunt propinqua & diuiniora derelipſa &c.} Circa primum duo facit. Primo oſtendit diuinũ eſſe vniuerſalem cauſalitatem reſpectu omnium exiſtentium. Secundo oſtendit ꝙ ex ipſo eſſe Deus proprie magis denominatur. ibi. {Et ante alias ipſius participationes &c.} Circa primum tria facit. Primo oſtendit de quo eſt intentio. Secundo proſequitur propoſitũ. ibi. {Quòd totius eſſe &c.} Tertio epilogat. ibi. {Reſumentes igit dicimus &c.} Dicit ergo primo, quia de præmiſſis dictum eſt, quorum cognitio præexigebatur ad præſentem intentionem, debemus laudare ipſum bonum quod eſt Deus ſicut in ſe vere exiſtens. & ſicut faciens ſubſtantiam omnium exiſtentium. Deinde cum dicit. {Quòd totius eſſe &c.} proſequitur propoſitum. Et circa hoc tria facit. Primo oſtendit ꝙ Deus eſt cauſa omnium quæ ad eſſe pertinent. Secundo ꝙ omnia ei quodammodo conueniũt. ibi. {Et enim Deus &c.} Tertio {quòd omnia ab eo remouentur. ibi. {Et neque erat &c.} Dicit ergo primo, ꝙ ipſum bonum quod eſt Deus ſm ſuam ſupereminentem virtutem, eſt cauſa factrix omnium ſubſtantiarum, & creatrix omnium exiſtentium, quia ſcilicet non producit ſubſtantias ex aliquo præexiſtente, ſed ſimpliciter omne exiſtẽs ex virtute ipſius prouenit. Deinde enumerat ea quæ ad eſſe pertinere videntur. Et primo ponit duo vniuerſalia. ſ. exiſtens & mentem. i. intellectum. Nam mens comprehenſiua eſt totius eſſe, ſed qa mens. i. intellectus non fit actu intelligens niſi per participationẽ intelligibilis quod eſt ipſum exiſtens, poſuerũt Platonici ꝙ ipſum exiſtens quod ſeparatũ ponebant, eſt ſupra intellectum creatũ primum, ſicut intelligibile eſt ante intelligens, & participatũ ante participans. Et propter hoc Dionyſius hic dixit ꝙ Deus eſt & ipſius {exiſtentis cauſa cauſatrix & ipſius mentis.} Deinde ponit ea quæ pertinent ſpecialiter ad ipſas ſubſtantias exiſtentiũ. In quibus tria poſſunt conſiderari. Quorũ vnum eſt ipſum ſingulare quod in ſe actu complectitur principia & vꝛia & indiuidualia, {vt Sortes vel Plato. Et quantũ ad hoc dicit} perſonæ. } Secũdum vero eſt ſpecies vel genus vt homo vel animal, in quibus comprehenduntur vꝛia principia in actu, ſingularia aũt in potentia. Homo enim dicitur qui habet humanitatẽ abſq; preciſione indiuidualiũ principiorũ. Et quantũ ad hoc dicit. {ſubæ.} Tertiũ vero eſt ipſa eſſentia generis vel ſpeciei, vt ſignificetur nomine humanitatis, in quo quidem nomine cõpræhenduntur ſola principia, ſpeciei ratio. Nullum enim indiuidualium principiorum pertinet ad rationem humanitatis niſi præciſe ſignificet hoc, ꝙ homo eſt homo. Nullum autẽ indiuidualium principiorum eſt huiuſmodi. Vnde in nomine humanitatis non includitur nec actu nec potentia aliquod individuale principium. Et quantum ad hoc dicit {naturæ.} Ad rationem autem eſſendi pertinet primo qui dem ſubſtantia rei, de qua iã dictum eſt. Secundo vero ipſa mẽſura durationis rerũ. Et quantũ ad hoc ſubdit ꝙ Deus eſt principium & menſura ſæculorum. Dicitur autem menſura, ſcilicet durationis vniuſcuiuſque rei. Vnde vnum ſæculum dicitur tempus quo vna generatio hominum durare poteſt, vel quo ſolet durare cõmuniter memoria factorum humanorum. Vnde ſpatium mille annorum a quibuſdam ſæculum dicitur. Manifeſtum eſt autem ꝙ a Deo præfigitur menſura durationis vniuſcuiuſque rei, & ideo dicit qđ e principium in quoliber genere eſt menſura eorũ quæ ſunt in genere illo, ſicut vnitas numerorum & ſonus in melodiis. Ipſum ergo diuinum eſſe eſt menſura omnium ſæculorũ, non quidem adæquata, ſed excedens. Et conſequenter exponit in ſpeciali quomodo ſit principium ſæculorum. Dupliciter enim aliqua exiſtentia duration habent. Quorundam enim eſſe ſubiectum eſt mutationi, & horum duratio tempore menſuratur. Et quantum ad hoc dicit. {Et quòd facit eſſe tempora.} Quorundam vero eſſe non ſubiacet mutationi, & horum duratio menſuratur. Et quantum ad hoc dicit. {Et facit æuum exiſtentium.} Sicut enim ſe habet tempus ad motum, ita ſe habet æuum ad ipſum eſſe. Et ideo ſubdit ꝙ Deꝰ cauſaliter eſt tempus eorum quæ ſiunt, & ipſa ẽ eſſe cauſaliter omnibus quocunque modo exiſtentibus, in quo excludit opinione Platonicorum, qui ponebant & tempus & ipſum eſſe quaſi ſeparata ſubſiſtere ſub Deo. Tertio ad rationem eſſendi pertinet generatio, quæ eſt mutatio ad eſſe. Et ideo ſubdit ꝙ Deus eſt cauſaliter omnibus quocunque modo generatis, quia ipſe omnibus generationem tribuit, vt dicitur Iſa. vltimo. Et ſic patet, quòd ex ipſo primo exiſtente quod eſt Deus cauſatur & æuum, quod eſt menſura eſſendi & ſubſtantia, quæ eſt per ſe exiſtens, & omne exiſtens quocunque modo. Et iterum ex Deo cauſatur quòd eſt menſura motus, & ipſa generatio, & id quod generatur. Et non ſolum ipſa exiſtentia cauiantura Deo, { ſed etiam quæcunque ſunt in exiſtentibus, } vt partes & proprietates naturales. & ea quæ quocunque modo vel inſunt, vt accidentia, vel ſubſtant, vt ſubſtantiæ. Deinde cũ dicit. {Etenim Deus non &c.} oſtendit ꝙ omnia conuenunt Deo quodam modo. Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quòd omnis forma recepta in aliquo limitatur & finitur, ſecundum capacitatem recipientis. Vnde hoc corpus album non habet totam albedinem ſecundum totum poſſe albedinis, ſed ſi eſſet albedo ſeparata nihil deeſſet ei quod ad virtutem albedinis pertineret, omnia autem alia, ſicut ſuperius dictum eſt, habent eſſe receptum & participatum, & ideo non habent eſſe ſecundum totam virtutem eſſendi. Sed ſolus Deus qui eſt ipſum eſſe ſubſiſtens, ſecundũ totam virtutem eſſendi eſſe habet. Et hoc eſt quod dicit, ꝙ ideo Deus poteſt eſſe cauſa eſſendi omnibus, quia ipſe non eſt { exiſtens quodammodo } ideſt, ſecundum aliquem modum finitum & limitatum, ſed ipſe vniuerſaliter & infinite accepit in ſeipſo totum eſſe, & præcepit, quia in eo præexiſtit ſicut in cauſa, & ab eo ad alia deriuatur. Et ideo dicitur. 1. Thim. 1. Rex ſæculorum, quia in ſeipſo habet totum eſſe & omnem ſubſtantiam & omnia exiſtentia, & iterum ſũt circa ipſum inquantum ex eo deriuantur. Deinde cum dicit. { Et neque erat &c.} oſtendit ꝙ omnia ab eo remouentur quantum ad

eſſe exiſtentium eſt, exiſtente ante ſæcula. Ipſe enim eſt æuum quorum, qui eſt ante ſæcula.

Reſumentes igitur dicimus, ꝙ omnibus exiſtentibus & ſæculis eſt eſſe apud exiſtentem, & omne quidem æuum & tempus ex ipſo. Omnis autem & ſæculi & temporis, & omnis quocunque modo exiſtentis, præexiſtens eſt principium & cauſa. Et omnia ipſo participant, & a nullo exiſtentium recedit. Et ipſe ẽ ante omnia, & omnia in ipſo cõſiſtunt. Et ſimpliciter, ſi aliquid quocunque modo eſt, in præexiſtente, & eſt & intelligitur & ſaluatur. Et ante alias ipſius participationes, eſſe propoſitum eſt, & eſt ipſum ſecundum ſe eſſe, ſe nius eo quòd eſt per ſe vitam eſſe, & eo quòd eſt per ſe ſapientiã eſſe, & eo quod eſt per ſe ſimilitudinem diuinam eſſe, & alia quæcunque exiſtentia participantia, ante omnia illa eſſe participant. Magis autem & ipſa ſecundum ſeipſa omnia quibꝰ exiſtentia participãt ipſo, ſecundũ ſe eſſe participant. Et nihil eſt exiſtens, cuius non eſt ſubſtantia & æuum ipſum eſt. Conue etiam ipſum eſſe exiſtentium eſt ex Deo, illum modũ quo creaturis conueniunt. Et dicit ꝙ ipſe {nõ erat} quaſi aliqd de ſuo eſſe ſ præterito dilapſũ ſit, { neque erit} quaſi aliqd de ſuo eſſe ex pectetur in futurũ, & hoc ideo, quia ipſe non eſt factus, ſolum aũt illorum eſſe per prꝛteritum & futurũ variatur quæ contingit fieri, neque eriã ei cõtingit ꝙ genererur in præſenti vel in futuro ad modum generationis temporalis, & quod plus eſt, neq; eſt ſecundũ ſcilicet, ꝙ ſignificatur tẽpus præſens, quia eius eſſe tẽpore nõ menſuratur, ſed ipſe eſt eſſe exiſtẽtibus, non quidem ita quòd eſt ipſe Deus ſit ipſum formale exiſtẽtium, ſed eo modo loquendi vtiẽ quo Platonici vtebantur, qui eſſe ſeparatũ dicebant eſſe exiſtentium, inquãtum compoſitiua per participationẽ abſtractorum participãtur. Et ꝙ cauſaliter ſit intelligendum, apparet ꝙ hoc quod ſub dit, ꝙ {non ſolum exiſtẽtia aũt ex Deo, ſed etiam ipſum eſſe exiſtentium eſt ex Deo, qui eſt ante ſęcula.} & dicitur eſſe ante ſæcula, quia eſt æuum æuorum, ideſt, menſura omniũ dimenſionum. Deinde cum dicit. {Reſumentes igitur dicimus, &c.} colligit ea quæ dicta ſunt, & dicit reſumendo ꝙ omnia exiſtentia & menſuræ eſſendi habẽt eſſe a præexiſtente, & omne æuum & tempus quæ ſunt durationes, ſunt ex ipſo} & ipſe eſt principium effectuum & cauſa finalis omnis ſacuii & temporis & cuiuslibet quocunque modo exiſtentis. Et iterum omnia ipſo participant, ſicut prima forma exemplari. Et non ſolũ eſt cauſa quantum ad fieri rerum, ſed & quantum ad totum eſſe & durationem, quod manifeſtat cum dicit. { Et a nullo exiſtentium recedit. } ædificatore enim recedente, domus remaner, quia eſt cauſa domus quantum ad heri & non quantum ad eſſe, ſed ſi Deus ab effectu recederet, effectus non remaneret, quia eſt cauſa ipſius eſſe, & quia cauſa præeminet effectibus { ipſe eſt ante omnia, & omnia conſiſtunt in ipſo, } ſicut effectus virtute præexiſtunt in cauſa, & vniuerſaliter, quicquid quocunque modo eſt, præexiſtit in primo ente, ſcilicet Deo, & quantum ad eſſe quod habet ſine defectu, & quantũ ad conſeruationẽ ſui eſſe. Deinde cũ dicit. { Et ante alias ipſius participationes, eſſe propoſitũ eſt, &c. } oſtendit ꝙ ens dictũ de Deo ſignat proceſſum exiſtentium a Deo, & oſtendit ꝙ hoc nomen ens, vel qui eſt, conuenientiſſime de Deo dicitur. Oſtendit autem hoc duabus rationibus. Quarum ſecunda incipit, ibi. { Etenim præeſſe & ſupereſſe &c. } Prima ratio talis eſt. Si qua cauſa non minetur a ſuo effectu, conuenientiſſime nominatur a principali & digniſſimo ſuorum effectuum. Ipſum autem eſſe inter alios Dei effectus eſt principalius & dignius, ergo Deus qui a nobis nominari non poteſt niſi per ſuos effectus, conuenientiſſime nominatur nomine entis. Hoc eſt ergo qđ dicit, ꝙ ipſum eſſe propoſitũ { eſt creaturis ad participandum { ante alias Dei participationes. } Quatunque enim perfectionem creatura habeat fit per hoc in Dei participatione, qui quaſi proponitur & offertur omnibus ad participandum, ſed per prius participantur quantũ ad ipſum eſſe, quàm quancunque aliam perfectionem, { ipſum per ſe eſt ſænius } ideſt, primũ & digniusſeo quod eſt per ſe vitam eſſe, & eo quod eſt per ſe ſimilitudinem diuinam eſſe. } Conſiderandum autẽ hic occurrit, quòd hic

hic dicatur per se esse vel per se vita & huiusmodi. Ad cuius euidentiam sciendum est, q̃ Platonici, quos multũ in hoc opere Dionysius imitatur, ante omnia participantia compositionem, posuerunt separata per se existentia quæ a compositis participantur, sicut ante homines singulares qui participant humanitatem, compositum fuerunt hominem separatum sine materia existentem, cuius participatione singulares homines dicuntur. Et similiter dicebant, q̃ ante ista viuentia cõposita esset quædam vita separata, cui⁹ participatione cuncta viuentia viuunt, quam vocabant per se vitã. Et similiter per se sapientiam & per se esse. Hæc autem separata principia ponebãt ab inuicem diuersa a primo principio qđ nominabãt per se bonum & per se vnum. Dionysius autem in aliquo eis consentit, & in aliquo dissentit. Consentit quidẽ cũ eis in hoc q̃ ponit vitam separatam per se existentem, & similiter sapientiam & esse & alia huiusmodi. Dissentit autem ab eis in hoc, q̃ ista principia separata non dicit esse diuersa, sed vnum principium quod est Deus, sicut supra dixit. Cum ergo dicitur per se vita, secundum sententiam Dionysii dupliciter intelligi potest. Vno modo secundum q̃ per se importat discretionem vel separationem realem. Et sic per se vita est ipse deus. Alio modo secũdum q̃ importat discretionem vel separationem solum secundum rationem. Et sic per se vita est quæ inest viuentibus quæ non distinguitur secundum rem, sed secundum rationem tantum a viuentibus. Et eadem ratio est de per se sapientia, & sic de aliis. Et istam expositionem ponit infra in .6. cap. Hic autem per se vitam accipit pro vita quæ inest viuentibus, loquitur enim hic de participationibus, vita autem per se existens non est participatio. Quòd autem q̃ se esse sit primum & dignius quàm per se vita & per se sapientia, ostendit dupliciter. Primo quidem per hoc q̃ quæcunque participant aliis participationibus primo participant ipso esse. Prius enim intelligitur aliquod ens quàm vnum viuens vel sapiens. Secundo q̃ ipsum esse comparatur ad vitam & ad alia huiusmodi sicut participatum ad participans. Nam etiam ipsa vita est ens quoddam, & sic esse prius & simplicius est quàm vita & alia huiusmodi, & comparatur ad ea vt actus eorum. Et ideo dicit, quòd non solum ea quæ participant aliis participationibus prius participant ipso esse, sed quod magis est diuina quæ nominantur per se ipsa, vt per se vita, per se sapientia, & alia huiusmodi quibus existentia participant ipso per se esse, quia nihil est existens cuius ipsum per se esse non sit substantia & actuum, ideſt, forma participata ad subsistendum & durandum. Vnde cum vita sit quoddam existens, vita etiam participat ipso esse. Ex hoc ergo concludit principale propositum, scilicet q̃ Deus conuenienter principalius præ aliis nominibus laudatur sicut existens, quasi ex dignioris donorum suorum. Et q̃ principalius sic laudetur, patet Exod. 3. vbi dicitur. Qui est misit me ad vos. Deinde cum dicit. {Etenim præesse & superesse &c.} ponit secundam rationem, quæ talis est. Si alia causa nominetur a suo effectu, oportet quòd principalius nominetur Deus per ipsum esse a primo effectu per quem omnia facit. Huiusmodi autem est ens, ergo principalius nominatur Deus per ipsum esse. Hoc ergo est quod dicit, q̃ ipse Deus præesse superesse præhabet & superhabet. Hic ergo considerandum est, q̃ dupliciter vnum potest alteri præferri, scilicet quantum ad hoc quod habetur, & quantum ad modum habendi. Sicut vnus homo qui habet maiorem scientiam quàm alius, præ

F fertur ei quantum ad quantitatem eius quod habetur. Sed angelus in sapientia præfertur homini, non solum quantum ad quantitatẽ sapientiæ, sed etiam quantum ad modum habendi, quia homo habet rationaliter, angelus vero intellectualiter, & sic vtroque modo excedit, scilicet & quantum ad id quod habet, & quantum ad modum habendi. Quantum autẽ ad id quod habet, excedit dupliciter, scilicet secundũ ordinem, quia prius habet esse. Et propter hoc dicit præesse, & quantum ad dignitatem, quia excellentius esse habet. Et propter hoc dicit superesse. Et similiter quantum ad modum habendi potest intelligi ratio ordinis & dignitatis. Et ideo dicit præhabens & superhabens. Sic igitur Deus eminentius esse habens ex seipso per quandam similitudinem inter alios esse actus prius fecit esse q̃ est, ideſt, ipsum secundum se esse, & per ipsum esse fecit subsistere omnia quæcunque sunt. Per hoc enim vnumquodque causatum a Deo per suum esse ex Deo, & non solum alia existentia causata participant esse, sed etiam ipsa principia existentium participant esse inquantum sunt & principia sunt. Et primum competit eis esse secundum se, & postea q̃ sunt principia aliorum, etiam si aliquis velit dicere secundum opinionem Platonicorum, per se vita, ideſt, vita quædam separata sub Deo sit principium viuentium inquantum sunt viuentia, & similum per se similitudo, & similiter de omnibus aliis participantibus quæcunque participant hoc vel illo vel ambobus vel multis semper inuenies q̃ huiusmodi licet participentur ab aliis, tamen ipsa etiam participant ipso esse, & primo intelliguntur vt participantes esse, quod sint principia aliorum per hoc q̃ aliis participantur. Potest autem & hoc intelligi secundum q̃ per se vita intelligitur ipsa vita quidem in viuentibus quæ est formale viuentibus principium, & similiter de aliis, ergo si ista quæ sunt principia aliorum non sunt nisi per participationem essendi, multo magis ea quæ participant ipsis non sunt nisi per participationem ipsius esse. Et sic patet, q̃ Deus p ipsum esse omnia causat. Ex quo concludit principale intentum, & dicit q̃ Deus qui est per se bonitas & primo proponens, ideſt, tribuens rebus creatis hoc donum, quod est per se esse, laudatur hoc nomine quod est quasi a digniore & primo suarum participationũ. {Et ex ipsa & in ipsa est ipsum esse existentiũ principia &c.} Postquàm Dionysius ostendit q̃ omnia existentia vniuersaliter sunt a Deo, hic intendit ostendere q̃ omnia vniuersaliter sunt in ipso. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum, ibi. {Etenim in vnitate &c.} Dicit ergo primo q̃ non solum ex ipsa Dei bonitate: sed etiam in ipsa est ipsum per se esse, quod est Dei participatio, & omnia principia existentium, & omnia existentia, tam solæ substantiæ quàm accidentia, & omnia quocunque modo continentur sub esse sicut entia imperfecta vt ens in potentia, & motus, & alia huiusmodi. Et ne aliquis crederet quod ista hoc modo sint in Deo sicut in seipsis, consequenter hoc excludit. In seipsis enim omnia causata sunt finita, in Deo autem sunt infinita, quia in Deo sunt ipsa diuina essentia. Et ideo dicit, q̃ hæc incomprehensibiliter iterum in seipsis oppositionem habent & diuersitatem, in Deo autem coniunguntur simul. Et ideo dicit. Et coniuncte iterum in seipsis habent multitudinem, ideſt, Deo autem sunt vnum, & ideo addit. & singulariter, ideſt, vnite. Deinde cum dicit. {Etenim in vnitate &c.} probat propositum. Et primo per exempla. Secundo per rationem, ibi. {Principium enim est existẽtium, &c.}

existentium &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit exempla. Secundo per exemplum arguit. ibi. {Nihil igitur inconueniens &c.} Circa primum proponit quatuor exempla. Quorum primum est de vnitate & numero. Et dicit q̃ cum numerus vnitor miter præexistit in vnitate, quia vnitas virtute est omnis numer⁹, vt Boeti⁹ dicit i Arismetrica. Dicit autem vniformiter, quia omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Vnde numerus i vnitate est existens in ea per modum vnitatis. Et hoc est quod dicit vniformiter. Iterũ dicit, Vnitas habet in seipsa omnem numerum, quia omnes ꝓprietates omnium numerorum ali quo modo inueniunt in vnitate. Siue enim accipiamus numeros quadratos, siue cubicos, siue quascunque alias figuras numerorũ, in qualibet dispositione numerorum inuenitur vnitas prima. Et iterum considerandum est q̃ omnis numerus in ipsa vnitate est vnus, sed quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis distinguitur & in multitudine deducitur. Secundum exemplũ ponit de centro. Et dicit q̃ in centro omnes lineæ quæ deducuntur ad circunferentiam fi mul existunt sicut in principio communi, & illud signum, ideſt punctũ quod dicitur centrum, habet in seipso vniformiter coniunctas & sibi inuicem & principio a quo processerunt, q̃ sicut ab vno producuntur in multitudinem, ita eorum multitudo terminatur ad centrum sicut ad terminum. Et considerãdum est q̃ lineæ quæ in ipso centro vniuntur perfecte, parum recedentes a centro, parum distant ab inuicẽ, & hoc simpliciter dicendum est, q̃ inquantum centro propinquiores, intantum & ipsi centro & sibi inuicem magis vniuntur, quãto vero magis distant a centro, tantum etiam magis distant a se inuicem, sicut etiam est de numero, q̃ quanto magis recedit ab vnitate, tanto magis multiplicatur. Tertium exemplum ponit de natura vniuersali, quæ secundum Platonem est aliqua subsistantia separata: secundum Aristotelem vero est aliqua virtus primi corporis naturalis. Vtrolibet autẽ modo accipiatur natura vniuersalis, manifestum est q̃ in vniuersali natura omnium naturalium adunantur naturæ cuiuslibet naturæ particularis, non per modum confusionis, sicut adunantur lapides in acerno, sed per modum vnitionis cuiusdam, sicut si dicamus q̃ rationes generabilium virtualiter cõsistunt in sole, & omnes rationes membrorum virtualiter existunt in semine. Quartum exemplum ponit de anima, quæ est causa corporis, & sicut efficiens & sicut forma & sicut finis, vt dicitur in 2. de Anima. Et sic in anima sicut in causa communi præexistunt omnes virtutes partium animalis, quibus toti corpori prouidetur. Omnes enim virtutes radicantur in anima sicut in communi radice. Ex his igitur exemplis concludit ulterius, q̃ nos possumus ex præmissis sicut ex quibusdam similitudinibus obscuris. i. deficientibus a diuina representatione, ascẽdere ad vniuersalem causam omnium per similitudinem causarum particularium, ut sic oculis mẽtis transcendendo omnia mundana, contemplemur omnia simpliciter esse in deo qui est omnium causa, & quòd ea quæ sibi sunt in unicem contraria prout sunt in suis naturis, in deo præexistunt simpliciter & unite. Quæ enim est proportio particularis causæ ad suos effectus, eadem est proportio vniuersalis causæ ad omnia. Deinde cum dicit. {Principium enim est existentium &c.} probat idẽ per rationem per quam prædicta probatio confirmatur. Omnia enim multa quę sunt ex vno principio, præexistunt vnite in principio primo. Sic igitur patet q̃ omnia sunt in Deo vnite, cum ipse sit principium omnium. In hac autem Dei causalitate primo ponit ea quæ pertinent ad ipsum esse. Et dicit q̃ a Deo est {ipsum esse} rerum {& omnia existentia quocunque modo sint.} Ad esse autem pertinet & principium essendi & finis, quia in omnibus existentibus inueniuntur. Et ideo dicit q̃ ab ipso est {omne principiũ & omnis finis.} Secundo ponit ea quæ pertinent ad vitam. Et dicit q̃ ex Deo est {omnis vita & immortalitas,} quæ est indeficitia vitæ. Tertio ponit ea quæ pertinent ad sapientiam. Et dicit q̃ ex Deo est {omnis sapientia.} Et quia sapientis est ordinare, subiũgit, {& omnis ordo & omnis armonia,} quæ est conuenientia ordinis. Quarto ponit ea quæ pertinent ad virtutem. Et dicit quòd ex Deo est {omnis virtus.} Ad virtutem aũt pertinet quòd aliqd cõseruetur a nocuis. Et quantum ad hoc dicit, {omnis custodia,} & quòd firmetur in his quæ ei conueniũt. Et quantum ad hoc dicit {omnis collocatio,} & quòd diffundat ea quæ quis habet, Et quantum ad hoc dicit {omnis distributio. {Quinto ponit ea q̃ pertinẽt specialiter ad cognitionem. Vnde dicit {omnis intellect⁹,} quantum ad angelos, omnis sermo} ideſt, ratio quantum ad homines, {omnis sensus} quãtum ad animalia. {omnis habitus} quo perficit ratio cognoscitiua vel appetitiua. Sexto ponit ea quæ pertinent ad corporalia. Et dicit {omnis status} ideſt, quies & {omnis motus.} Septimo ponit ea quæ pertinẽt ad vnum. Et dicit {omnis vnitio} vniuersaliter, {omnis concretio,} quantum ad diminutionem corporum, {omnis amicitia} quantum ad vnionem affectuum, {omnis concordatio} quantum ad vnionẽ conceptionum & sententiarum. Vltimo ponit ea quæ pertinent ad multitudinem. Et dicit {omnis discretio} ideſt, distinctio & omnis diffinitio} ideſt, determinatio vniuscuiusque. Vnumquodque enim determinatur in se per hoc q̃ est ab aliis distinctum. Et non solum ista sunt a Deo, sed quæcunque alia pertinent ad esse quibuscunque entia informantur.

LECTIO II.

Deus est causa particularium entium.

EXistentia omnia figurãt & ex eadem omniũ causa sunt, & intelligibiles & intellectuales deiformium angelorum substantiæ, & animarũ & omnis mundi naturæ, & quocumq; modo aliis inesse aut secundum cogitationem esse dicta. Et quidem sanctissimę, & p uectissimæ virtutes existentes, & sicut in vestibulis super substantialis trinitatis collocatæ, ab ipsa, & in ipsa, & esse & deiformiter esse habẽt, & post illas subiecte & extreme sicut ad angelos, sicut ad nos autem supermũdane. Et animæ, & alia omnia existentia secundum eandem rationem, & esse, & bene esse habent, & sunt, & bene sunt, & ex præexistente esse, & bene esse habẽtia, & in ipso existentia, & ex ipso incipientia, & in ipso custodita & ad ipsum terminata. Et quasdam quidem dignitates essendi distribuit superioribus substantiis, quas & ęternas vocant elo

LECTIO II.

EXistentia omnia figurant, & ex eadem omnium cã, &c.} Postquàm Dionysius ostendit Deum vniuersalem omnium causam essendi, hic ostendit q̃ est causa omnium particularium entium secũdum quòd sunt in propriis naturis. Et diuiditur in partes tres. In prma ostendit propositum. In secunda determinat de exemplarib⁹, ibi. {Explaria autem, &c.} In tertia epilogat quæ supra dicta sunt. ibi {Igitur omnia existentia &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit proprias naturas rerum esse a Deo. Secundo infert corollarium ex dictis, ibi. {Et propter hoc ab eloquiis &c.} Tertio manifestat per exemplum, ibi. {Si enim noster sol &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit omnes gradus entium a Deo esse. Secundo quòd etiam ipsum esse commune est a Deo, ibi. {Et quasdam quidem dignitates &c.} Circa primum tria facit. Primo distinguit gradus entium, dicens eos esse a Deo. Secundo subiungit gradus supræmorum entium, ibi. {Et quidem sanctissimæ & prouectissimæ, &c} Tertio distinguit gradus inferiorum entium, ibi. {Et animæ & alia omnia, &c.} Dicit ergo primo quòd ex vniuersali causa omnium quæ Deus est, sunt substantiæ angelorum, Deo similium, quæ sunt {intel.} inquantum sunt immateriales, & sunt intellectuales, inquantum habent virtutem intelligendi se & alia. Et ille est primus gradus substãtiarum, quæ nec

corpora

corpora sunt,nec corporibus vnita. Secundus gradus est substantiarum,quæ nõ sunt corpora,sed corporibus vnita sunt. Et quantũ ad hoc dicit. {Et animarũ.} Tertius gradus est substarũ corporaliũ. Et quantum ad hoc dicit,{& omnis mundi naturæ.}In quarto gradu entium sunt accidentia, quæ sunt in nouem generibus. Quintus gradus est eorum quæ non sunt in rerũ natura, sed in sola cogitatione, quæ dicuntur entia rationis, vt genus,species, opinio & huiusmodi. Et quãtum ad hos duos gradus dicit q̃ a Deo sũt {quocunque modo} aliqua dicãtur inesse aliis, sicut accidentia. {aut esse secundum cogitationem} sicut entia rationis. Deinde cum dicit. {Et quidem sanctissime, &c.} distinguit gradꝰ supræmorum entiũ, idest,angelorum, qui in tres partes distinguuntur. Quantum ergo ad angelos supremæ hierarchiæ dicit q̃ ab ipsa vniuersali causa omnium & etiam in ipsa habent & esse & conformitatem ad Deum{virtutes} angelicæ supremæ hierarchiæ, quæ sunt{sanctissimæ}, propter perfectam conjunctionem ad Deũ, {& prouectissimæ} propter altitudinem qua aliis supeminent & sunt {collocatæ} quasi {in vestibulis supersubstantialis} diuinæ {trinitatis.} Est enim sententia Dionysii, vt patet i 13.ca. Angelicæ hierarchiæ, q̃ angeli supremæ hierarchiæ ad exteriora nõ mittuntur,& sic in abscondito altissimæ diuinæ contemplationis constituti,semper assistere dicuntur ad similitudinem ministrorum qui cum rege semper morantur,in domibus eius excubantes. Quantum vero ad angelos secundæ hierarchiæ dicit q̃ virtutes angelicæ mediæ hierarchiæ quæ prædictis virtutibus subiiciuntur,{subiectæ} idest, inferiori modo a Deo esse habent. Quantum vero ad angelos infimæ hierarchiæ,angelicæ virtutes habent esse a Deo{extremæ} idest,infimo modo. Sed extremum & infimum dicitur in angelis per comparationem ad superiores, sed per comparationem ad nos sunt supermundanæ & super modum rerum mundanarum Dei bonitate participant. Deinde cum dicit. {Et animæ,&c.} distinguit quosdã gradus in inferioribus,scilicet in animabus & in corporalibus substantiis. Et hoc dupliciter. Primo secundum ordinem qui est inter esse & bene esse. Et hoc est quod dicit q̃ {animæ & omnia alia existentia} in tria animas {habent esse & bene esse} & denominãtur {existentia & bene existentia} inquantum habent esse & bene esse a primo ente,& inquantum sunt in primo ente & entia & bene entia,& hoc secundum eandem rationem secundum quam dicuntur hæc de angelis. Secundo ostendit gradum in istis {quantum ad progressum essendi,huiusmodi enim incipiunt esse ex ipso primo ente,sicut ex primo principio,& in ipso primo ente custodiuntur,idest, conseruantur sicut in primo principio, quod est causa non solum faciens sed & conseruans in esse,& ad ipsum primum ens terminantur omnia sicut ad vltimum finem. Huiusmodi autem gradus attribuuntur substantiis inferioribus inquantum sunt mutationi subiectæ p quam esse incipiunt & meliorantur secundum processum de esse in bene esse. Deinde cum dicit,{Et quasdam quidẽ dignitates,&c.} ostendit quòd Deus est causa ipsius esse communis. Et circa hoc duo facit,Primo ostendit quòd ipsum esse est omnibus commune. Secundo ostendit qualiter ipsum esse commune se habeat ad Deũ, ibi. {Et ipsum autem esse &c.} Dicit ergo primo,quòd Deus distribuit superioribus substantiis quasdam nobiliores proprietates essendi per quas superiores substantiæ vocantur æternæ, quasi semper existentes secundum illud Psalmistæ eleuamini portæ æternales. Dicuntur autem æternæ,quia quantum ad aliquid æternitatem participant,non quia semper fuerunt,sed quia ex quo fuerunt,nunquam desinunt esse. Et licet huiusmodi dignitates essendi superioribus tantum substantiis conueniant,tamẽ hoc ipsum quod est esse,ab omnibus existentibus non derelinquitur,quia nihil potest dici existens nisi habeat esse. Deinde cũ dicit. {Et ipsum autẽ esse &c.} ostendit quomodo esse se habeat ad Deum, & dicit q̃ ipsum esse commune est ex primo ente, qđ est Deus, & ex hoc sequitur q̃ esse commune aliter se habeat ad Deum quàm alia existentia. quantum ad tria. Primo quidem quantum ad hoc, q̃ alia existentia dependent ab esse communi, non autem Deus; sed magis esse commune dependet a Deo. Et hoc est quod dicit q̃ {ipsum esse cõmune est ipsius Deitatis quàm ab ipso dependens.} & nõ ipse Deꝰ est esse {idest, ipsius esse cõmunis tanquàm a se cõmunis tanquàm ab ipso dependens. Secundo quãtum ad hoc q̃ omnia existentia continentur sub ipso esse communi, non autem Deus, sed magis esse commune continetur sub eius virtute quia virtus diuina plus extenditur q̃ ipsam essentiam. Et hoc est quod dicit, quòd {esse} commune est in ipso Deo sicut contentum in continente,& {non} econuerso ipse Deus {est in eo qđ est esse.} Tertio quantum ad hoc quòd omnia alia existentia participant eo quod est esse, non autem Deus: sed magis ipsum esse creatum est quædam participatio Dei & similitudo ipsius. Et hoc est quod dicit q̃ {esse} commune {habet ipsum} scilicet Deum, vt participans similitudinem eius, non autem ipse Deus habet esse, quasi participans ipso esse. Et ex hoc patet, quòd ipse Deus est ipsius esse creati æuum & duratio eius, hoc est, durationis ratio, & est etiam principium eius & mensura, ita tamen quòd ipse est existens ante omnem substantiam, & ante omne ens, & ante omne æuum, & non solum est ante, duratione vel ordine, sed etiam causalitate, quia est {omnium substantificator} sicut causa subsistendi omnibus, & {principium} essendi omnibus, {& medietas, } secundum quod duratio & processus omnium est ab eo, & est etiam {finis} in quem omnia tendunt. Deinde cum dicit. {Propter hoc ab eloquiis &c.} infert conclusionem ex dictis. Et dicit quòd propter hoc q̃ Deus est principium omnibus, in sacra scriptura ipse Deus qui vere præexistit omnibus, multipliciter laudatur secundum omnem rationem existentium. Dicitur enim de eo quòd erat & est & futurus est. Apo. 1. per quod intelligitur, {quod factum est} idest, præteritum, {& qđ fit} idest, præsens, {& quod fiet} idest, futurum. Quod quidem non est intelligẽdum quasi esse diuinum subiaceat tempori, sed per hoc significatur his qui possunt intelligere diuina, vt decet secundum Deum, quòd omne esse secundum quamcunque rationem essendi, substantialiter existit in eo qui omnium existentium est causa. Nõ enim esse suum est finitum per aliquam naturam determinatam ad genus vel speciem vt possit dici q̃ est hoc & non est illud, vt sũt determinatæ etiam substantiæ spirituales, neque etiam per locum vt possit dici q̃ est hic & non est ibi, sicut accidit in corporib⁹, {sed ipse quasi omnium causa est} idest, omne esse in se præhabet, & in ipso comprehunditur & præhabentur principia omnium entium & fines, nõ tamen eodẽ modo sicut in ipsis rebus, sed ipse est superomnia

omnia, sicut ante omnia superemineter existens, Et quia in ipso quodammodo sunt omnia, quasi in se omnia comprehendens, simul de ipso omnia prædicantur, & simul ab ipso omnia remouẽtur, quia nihil est omnium, sed super omnia, sicut dicitur quòd ipse est omnia figuræ, inquantum omnes in ipso præexistunt, & tamẽ est sine figura, quia non habet esse ad modum rerum figuratarum. Et eadem ratione est omnis pulchritudinis, & tamen sine pulchritudine, inquãtum scilicet ipse in se ipso incomprehensibiliter & excellenter præaccepit principia, media, & fines, non secundum aliquam cõpositionẽ, sed ex hoc q̃ ipse secundum vnitatem vnam omnibꝰ esse infundit, superlucendo eis absque sui maculatione, non.n. est alterans alteratũ sicut in corporibꝰ accidit. Deinde cum dicit. {Si.n.no.sol.&c.} manifestat quod dixerat per exemplũ sensibile. Et dicit q̃ noster sensibilis sol vnus existens & vniformiter lumen infundendo omnibus, omnia sensibilia & quantũ ad substantias & quantum ad qualitates renouat quibusdam corruptis, alia de nouo generando, sicut in plantis & in vitibus ex gelo percussis apparet, & nutrit omnia viuentia & custodit, idest, conseruat vniuersaliter omnia tam viuentia quàm non viuentia, & perficit, idest, ad vitam & debitam perfectionem adducit, & discernit, idest, distinguit sensibilium diuersitatem, & vnit, ex multis vnum constituendo & plantas hyemę per frigus exiccatas reflorere facit, etiam infra tecta conclusas, & facit eas germinare, & eius virtute germinant plantæ, vites & animalia, & commutat ea quæ cõmutantur in rerum natura, & collocat, idest, firmiter esse & conualescere facit vnumquodq; in suo loco vel etiam in suis principiis. Iterum ex planta facit prodire fructus & semina & alias plantas, & sursum mouet alimentum a radice plantarum ad summitates ipsarum, & viuificat omnia quæ viuunt, & vnumquodque omnium naturalium corporum secundum suam proprietatem participat virtutem vnius & eiusdem solis. Ex quo patet, q̃ vnus & idem sol in seipso causaliter præaccepit vniformiter, idest, secundum suam virtutem ea quæ a diuersis participantur, Non enim effectus participarent causa nisi causa in se præhaberet & causaliter ea quæ sunt effectuum. Eadem autem est proportio causæ particularis ad suos particulares effectus & causæ vniuersalis ad suos, quinimmo plus influit causa vniuersalis ad suos effectus quàm causa particularis. Si igitur in sole secundum vnam eius virtutem præexistunt vniformiter omnes eius effectus, multo magis in Deo qui est causa & ipsius solis & omnium existentium, concedendum est quòd præexistant exemplares rationes omnium entium secundum vnitatem supersubstantialẽ quæ scilicet omnium substantiarum vnitates excedit. Sic enim omnia præexistunt in Deo sicut ipse omnium est productiuus, producit autem omnes substantias secundũ virtutem qua excedit substãtias omnes. Vnde sequitur quòd omnia in Deo præexistant secundum virtutem substantialiter vnam.

LECTIO III.

De exemplaribus rerum.

Xemplaria autem esse dicimus in Deo existẽtium rationes subtanificas, & singulariter præexistẽtes, quas theologia prædiffinitiones vocat, & diuinas & bonas voluntates, existẽtium præ determinatiuas & effectiuas, secundum quas substantialis essentia oía prediffinijuit & produxit. Si autẽ Philosophus Clemens probat & ad aliquid quidem exemplaria dici in existentibꝰ principaliora, procedit quidem non per propria, & perfecta & simplicia nomina sermonis illi. Concedentibus autẽ & hoc recte dici, memoranda est theologia dicens, quòd non demonstrabo tibi illa, vt eas post illa, sed vt per istorum proportionalem cognitionem ad omnium causam, sicut possumus sursum agamur. Igitur omnia existentia ipsi secundum vnam omniũ segregatam vnitionem sunt attribuenda, quoniam ab essentia substantificæ processionis & bonitatis incipiens, & per omnia vadens, & omnia ex ipsa essentia implens, & in omnibus existentibus exultans, omnia quidem in seipsa præhabet secundum vnum simplicitatis excessum omnem duplicitatem refutans, omnia autem eodem modo continet secundũ supersimplificatam ipsius infinitatem, & ab omnibus singulariter participatur, quemadmodũ & vox vna existens & eadem a multis audiẽtibus sicut vna paria dici possunt, ad quarum imitationem vult res in esse producere, sicut producit artifex artificio artificiata ad imitationem formarum artis quæ mente concepit, quæ etiam artificialium exemplaria dici possunt. Hoc est ergo quod dicit, q̃ {exemplaria dicimꝰ esse} non res aliquas extra Deũ, sed in ipso intellectu diuino quasdam existentium {rationes intellectæ,} quæ sunt substantiarum factiuæ,& præexistunt in Deo {singulariter} idest, vnite, & non secũdum aliquam diuersitatem, & huiusmodi rationes sanctа scriptura vocat prædiffinitiones siue prædestinationes, secundum illud. Rom.8. Quos prædestinauit, hos & vocauit, & vocat etiam eas diuinas & bonas voluntates, secundum illud Psalm. Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Quæ quidem prædiffinitiones & voluntates sunt distinctiuę entium & effectiuæ ipsorum, quia & huiusmodi rationes supersubstantialis Dei esse prædeterminauit, omnia produxit. Deinde cum dicit, {Si autem philosophus &c.} excludit contrarium errorem ponentium exemplaria rerum esse quædam supræma entia seperata, Et imponit hunc errorem cuidam Clementi Philo, & dicit q̃ si ille philosophus approbat q̃ quantum ad aliquid ea quæ sunt principaliora in existentibus dicuntur inferiorum exemplaria, non procedit eius ratio per nomina propria & perfecta & simplicia. Exemplar enim est secundum quod fit aliud & sic exemplar imitetur. Res autem non sunt factæ ad hoc vt imitentur aliqua superiora entia, sed ad hoc q̃ in eis impleatur quod diuina sapientia ordinauit. Vnde non sunt propriæ rerum exemplaria quæcũque rerum principalia, similiter etiam non sunt perfecta exemplaria, cum & ipsa aliis exemplaribꝰ indigeãt, non sunt etiam simplicia quia sunt simul exemplaria & exemplata. Sed si & hoc concedatur q̃ hoc recte dici possit q̃ superiorum exemplaria inquantum inferiora imitantur secundum q̃ possunt superiora, tamen commemoranda est sacræ scripturæ sententia, quæ dicit. Non monstrabo tibi illa scilicet superiora entia vt eas post illa, sed vt cognoscendo ista secundum nostram proportionem eleuemur prout possumus ad cognoscendum omniũ causam. Sic ergo concedi potest q̃ sunt exemplaria, non quidem, vt eis similiter conformemur, sed vt per eorum considerationem tendamus in Deum cui conformari debemus. Sumitur autem sententia illa sacræ scripturæ ex hoc quod dicitur Deut. 4. Ne forte inquit, oculis elevatis ad solem vi.so.& lu.& omnia astra cæli,& errore co. & ado.ea. Deinde cum dicit. {Igitur osia ex,&c.} epilogat quæ supra dicta sunt, ostendens quomodo Deus habet vniuersalem habitudinem ad omnia. Concludit ergo primo ex præmissis quòd omnia sunt ei attribuenda, non quidem secundum aliquam compositionem, sed secundum aliquam simplicem vnitatem. Et hoc ideo, quia ipse Deus incipit suam perfectionem aliis communicare ab ipsa processione essendi per quam res substantificantur & ab ipsa processione bonitatis, hæc.n. inueniuntur primo inter ea quæ a Deo

Deo procedunt in creaturas esse & bonum, posteriora enim his
sunt vita & sapientia & huiusmodi processio esse & bonitatis va-
dit per omnia entia, quia omnia sunt entia & bona, non omnia sũt
viuentia vel sapientia, & sic omnia implentur ex participatione ip
sius esse, & sic in omnibus existentibus existit per quãdam existen
tiam. Quia igitur sic
omnibus esse largitur
diuina essentia, om-
nia in seipso præha-
bet, non quidem se-
cundum aliquam cõ-
positionem, sed secun
dum simplicissimam
vnitatem, omnem plu
ralitatem refutans.
Sic igitur prima vni
uersalis habitudo est,
q essentia diuina om
nia in seipsa præha-
bet. Secunda est quòd
omnia in esse cõtinet
& conseruat secundũ
simplicem sui infinitã
vnitatem. Tertia vni-
uersalis habitudo est
quòd singularis & vna
existens participatur
ab omnibus, sicut &
vox vna & eadem exi
stens, participatur a
multis audientibus.
Est enim vox vna se-
cundum principium,
multiplex vero secun
dum diffusionem. Ex
his autem concludit
quartam vniuersalem
habitudinem, scilicet
q diuina essentia est
principium omnium
existentium & finis,
non quidem q per es-
sentiam generetur, si-
cut sanitas generatur per medicinam, sed sicut qui præexistenti
bus præexistit. Principium quidem est omnium sicut causa factiua
rerum, finis vero sicut cuius gratia fiunt omnia, & ipse est etiam ter
minus omnium, cuiuslibet enim motus terminatio est ad diuinam
essentiam, & ab ipsius infinitate deriuatur omnis infinitas & om-
nis finis, sicut a causa excedente, quæ producit oppositas: quia neu-
tri appropriatur tanquam ad vnum eorum limitata. Ratio quare
potest esse omnium causa est ista, quia omnia existentia præhabet
in sui vnitate. Et quia ex eo quòd habet vnumquodque causat ali-
quid ad similitudinem sui, sequitur q ille qui in se habet omnia,
subsistere faciat omnia, præsens omnibus rebus, & vbique, non se-
cundum diuersas sui partes, sed secundum vnum & idem, & secun
dum idem est omnia inquantum in sua simplici essentia omnia vir
tualiter præexistunt, & similiter secundum idem procedit ad om-
nia causatiue, & tamen manet in seipso immutabilis existens in
causando, & stans est inquantum non mutatur, & motus inquan-
tum diffundit ad alia sui similitudinem. Et omnia ista quæ de Deo
affirmamus, possunt etiam ab eo negari, quia non ita conueniunt
ei sicut inueniuntur in rebus creatis & sicut intelliguntur a nobis
& significantur. Vnde licet bene dictũ sit q sit principiũ omnium
& finis, tñ neque habet principiũ, neque medium, neque finem. Et
licet dictum sit q est præsens omnibus & vbique, tamen non est in
aliquo existentium eo mõ quo vnũ creatum dicitur esse in alio. Et
licet dictum sit q ipse est omne existens, non tamen est aliquid exi
stens de numero existentiũ creatorũ. Et vlter nõ conuenit ei ali-
quid de numero creatorũ vel exĩtiũ æternaliter ẽ. supra tempus,
vel etiã subsistentiũ tẽporaliter, sed separatẽ p quandã eminentiam
& a tpe quo mẽsurat motũ & mutabilia, & ab æuo qđ mẽsurat ip
sum esse & ea quæ existũt immutabiľr, & ẽr separatẽ ab his quæ sũt
in æuo & tpe p eminentiã quãdã. Et iõ ipsum æuũ & ea quæ sunt,
& quæcunque aliæ mensuræ entiũ & ea quę huiusmodi mensu-
ris mensurantur sunt per ipsum, quia similitudinẽ eiꝰ habẽtia sicut
primi exemplaris, & ab ipso sicut a primo actiuo principio.

SVPER CAPVT VI. LEC. I.

Sed de istis quidem in aliis oportunius dictum est &c.} Post quàm Dionysius determinat de vita, quia proces-
sio vitæ est minus communis quàm processio ipsius
esse. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quomodo
nomine vitæ ostenditur in Deo causalitas omnis vitæ. Secundo
manifestat diuinæ vitæ causalitatẽ, ibi·{Et quidẽ immortalitũ.&c.}
Dicit ergo primo, quòd de his quę pertinent ad ens, dictum est dif-
fusius & diligentius in aliis libris. Fecit.n. multos libros quos non
habemus. Sed nunc laudandus est Deus per hoc q dicitur {vita
æterna,} secundum il
lud.1.Ioan.vlti. Hic
est verus Deus & vi-
ta ęterna, sicut {ex
quæ est ipsa per se vi-
ta,} ideſt, ipsa vita cõ-
munis, {& omnis vi-
ta} particularis, & ab
ipsa diuina vita {dis-
seminatur} idem, di-
stribuitur viuere ad
omnia quæ participãt
vitam {quocunq; mo
do secundum proprie
tatem vniuscuiusq;,}
quasi diceret q Deus
dicitur vita ęterna in
quantum est causa cõ
munis & particularis
vitæ & omnium vi-
uentium. Deinde cũ
dicit.{Et quidem im
mortalium angelo-
rum &c.} manifestat
causalitatem diuinæ
vitę. Et circa hoc tria
facit. Primo manife-
stat vniuersalem cau-
salitatem Dei respe-
ctu vitę. Secundo ostẽ
dit causalitatem eius
respectu cuiuslibet
proprietatis viuendi,
ibi. {Et dat quidem
prius per se vitę &c.}
Tertio ostendit qua-
lis sit comparatio cu-
iuslibet vitę ad primã
vitã, ibi. {Et siue intellectualẽ dicas &c.} Circa primũ tria facit. Pri
mo manifestat cãlitatẽ Dei respectu supremę vitę, quę ẽ angelorũ.
Secundo respectu vitę cõis, ibi. {Et sicut in exi.&c.} Tertio quan
tum ad vitam infimam, ibi. {Ex ipsa & animæ &c.} Circa primum
considerandum est, quòd illa proprie dicuntur viuentia in corpo-
ralibus quę habent motum ex seipsis, nõ ab aliquo extrinseco mo
ta, sicut animalia & plantæ. Et quia quęlibet operatio quodammo
do est motus, quecunque habent operationem ex seipsis, non ab
aliis exterioribus acta vel mota ad agendum, hic dicuntur viuen-
tia. Et quia operatio rei consequitur existentiam eius, in nomine
vitæ duo intelliguntur, scilicet ipsum esse viuentis, vt tale sit quòd
ei competat per se operari, & propter hoc quòd operatio vel mo-
tus viuentis ineſt ei per seipsum. Quantum ergo ad primum horũ
dicit, quòd ex ipsa diuina vita sicut ex primo actiuo principio, &
propter ipsam sicut propter finem, non solum esse, sed & consistere
habet vita & immortalitas angelorum, immortaliter viuentium.
Quantũm vero ad secundum dicit, q existentia vitæ est ipsa incor
ruptibilitas {sempiterni motus angelici} ideſt, operationis angelo-
rum in perpetuum durantis. Et quia semper viuere & operari pos
sunt, possunt dici immortales, quia hoc ipsum quòd sunt immorta
les & inperpetuum viuunt, non habent a seipsis, sed a prima causa
quę est effectiua & conseruatiua omnis vitæ. Illud autem proprie
& vere est immortale quod non indiget aliquo extrinseco ad id q
semper viuat, sed habet semper viuere ex seipso. Et sic solus Deus
dicitur immortalis, secundum illud.1.Timot.1. Regi sęculorum
immortali & inuisibili soli Deo &c. Deinde cũm dicit. {Et sicut in
existente &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vitę com
munis. Et dicit, q sicut dictum est supra, q ipsum ens primum est
ęuum, ideſt, mensura {& causa eius quod est per se esse} ideſt, ipsius
esse communis, ita hic dicendum est, q diuina vita quæ est super-
eminenter viuens, est causa factiua & conseruatiua ipsius per se vi-
tæ, ideſt, vitæ communis, & per consequens omnis vitę particula-
ris & omnis motus vitalis & omne principium cuiuscunque vitæ
proceedit a vita diuina, quę est super omnem mentem. Deinde cũ
dicit. {Ex ipsa &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vi-
tę inferioris. Et dicit q ex vita diuina habẽt corruptibiliter viuere
etiã animę humanę, & ex vita diuina sunt ea animalia quę viuũt
vita sensitiua, & omnes plantę quę habẽt vitã {secundum vltimũ
resonantiam} ideſt, secundum extremam & infimam participatio-
nem vitæ, quia vita vltra plantas non procedit. Destructa autem
vita participata in creaturis, destruitur omnis vita secundum do-
ctrinam sacræ scripturæ, vbi dicitur. Auferes spiritum eorum & defi-
cient, & in pulverem suum reuertentur. Sed inquantum ea quæ p
infirmitatem naturæ deficiunt a participatione vitæ, iterato con-
uertuntur ad vitam,
iterum fiunt animalia
vel qualitercunq; vi-
uẽtia, vt patet in plã-
tis & animalibus ex
putrefactiõe genera-
tis, & propter hoc in
Psalm. subdit. Emitte
spiritũ tuum, & crea-
buntur, & renoua-
bis, &c.} Deinde cum
dicit. {Et dat qui &c.}
manifestat causalitatẽ
diuinæ vitæ quantũ
ad proprietates cuiuſ
libet vitæ. Et hoc pro
pter quosdam qui di-
cebant, q Deus est cõ
munis causa vitæ, ta-
men particulares pro
prietates viuendi sũt
ex causis propriis, per
quas effectus causæ cõ
munis determinatur,
ad ꝓprias species. Et
circa hoc tria facit.
Primo ostendit cau-
salitatem diuinæ vitæ
quantum ad proprie-
tates viuendi quæ sũt
in dęmonibus. Secun
do quantum ad pro-
prietates viuẽdi quæ
sunt in hominibus,
ibi. {Dãs autem, &c.}
Tertio quantum ad
proprietates viuendi,
quę sunt in infimis vi
uentibus, scilicet ani-
malibus & plantis,
ibi. {Ex ipsa, &c.} Di
cit ergo primo, quòd
Deus non solum dat
vitæ communi q sit
vita, sed etiam cuili-
bet particulari vitæ
dat q sit proprie il-
lud quod competit ei
secundum naturam, si
cut supercælestibus vi
ris angelorum. Quan
tum quidẽ ad esse vi-
uentium dat immortalem vitam. Primo quidem immateriale, quia
non habent vitam adiunctam materiæ. Secundo vitam deiformẽ,
quia ex hoc ipso conformantur diuinæ vitæ q absque materia vi-
uunt. Tertio sequitur q habeant vitam inuariabilem, quia subie-
ctum variationis & motus est materia. Quantum etiam ad ope-
rationem vitę ponit tria contraria his quæ sunt in nobis. In no-
bis enim operatio intellectualis primo quidem infirma est ad com
prehensionem veritatis. Et contra hoc dicit, q habent {motũ}. i.
operationem intellectualem {fortem.} Secundo operatio intelle-
ctualis in nobis potest peruerti in falsam opinionem. Et contra
hoc dicit q habent motum {indeclinabilem.} Tertio operatio in-
tellectualis in nobis non potest esse continua, quia non possumus
semper & continue meditari. Et contra hoc dicit, q habẽt {mo. sem
piter.} Et quia ipsæ proprietates manifeste apparent in angelis bea
tis, ne aliquis a causalitate diuinæ vitæ velit excludere
dæmonũ vitam, subiungit, q vita diuina superexten-
ditur per modum influentiæ & causalitatis, & a
bundantia suæ bonitatis etiam ad dæmo-
num vitam, quæ non posset ab alia cau
sa conseruari nisi a diuina vita,
ex qua habet quòd sit vita &
permaneat conserua-
ta in esse.

CAPVT VI.

De vita.

LECTIO I.

Sed de istis quidẽ in aliis oportunius dictum sit. Nunc autẽ laudanda ẽ nobis vita æterna ex qua est per se vita, & omnis vi ta, & a qua ad omnia quocunq; modo vita participantia, viuere iuxta proprietatem vniuscuiusq; disseminatur. Et quidem immortalium angelorum vita & immortalitas & ipsum non destructiuum angelici sempiterni motus, & ex ipsa & propter ipsam, & sunt & subsistũt, propter quod & viuentes semper & immortales dicuntur, & non immortales rursus, quoniam non a seipsis habent immortales esse, & æternaliter viuere, sed ex vi uifica & omnis vitæ effectiua & contentiua causa. Et sicut in existente dicebamus q & ipsius vitã, ibi. {Et siue intellectualẽ dicas &c.} Circa primũ tria facit. Pri mo manifestat cãlitatẽ Dei respectu supremę vitę, quę ẽ angelorũ. Secundo respectu vitę cõis, ibi. {Et sicut in exi.&c.} Tertio quan tum ad vitam infimam, ibi. {Ex ipsa & animæ &c.} Circa primum considerandum est, quòd illa proprie dicuntur viuentia in corpo ralibus quę habent motum ex seipsis, nõ ab aliquo extrinseco mo ta, sicut animalia & plantæ. Et quia quęlibet operatio quodammo do est motus, quecunque habent operationem ex seipsis, non ab aliis exterioribus acta vel mota ad agendum, hic dicuntur viuentia. Et quia operatio rei consequitur existentiam eius, in nomine vitæ duo intelliguntur, scilicet ipsum esse viuentis, vt tale sit quòd ei competat per se operari, & propter hoc quòd operatio vel mo tus viuentis ineſt ei per seipsum. Quantum ergo ad primum horũ dicit, quòd ex ipsa diuina vita sicut ex primo actiuo principio, & propter ipsam sicut propter finem, non solum esse, sed & consistere habet vita & immortalitas angelorum, immortaliter viuentium. Quantũm vero ad secundum dicit, q existentia vitæ est ipsa incor ruptibilitas {sempiterni motus angelici} ideſt, operationis angelo rum in perpetuum durantis. Et quia semper viuere & operari pos sunt, possunt dici immortales, quia hoc ipsum quòd sunt immorta les & inperpetuum viuunt, non habent a seipsis, sed a prima causa quę est effectiua & conseruatiua omnis vitæ. Illud autem proprie & vere est immortale quod non indiget aliquo extrinseco ad id q semper viuat, sed habet semper viuere ex seipso. Et sic solus Deus dicitur immortalis, secundum illud.1.Timot.1. Regi sęculorum immortali & inuisibili soli Deo &c. Deinde cũm dicit. {Et sicut in existente &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vitę com munis. Et dicit, q sicut dictum est supra, q ipsum ens primum est ęuum, ideſt, mensura {& causa eius quod est per se esse} ideſt, ipsius esse communis, ita hic dicendum est, q diuina vita quæ est super-eminenter viuens, est causa factiua & conseruatiua ipsius per se vi tæ, ideſt, vitæ communis, & per consequens omnis vitę particula ris & omnis motus vitalis & omne principium cuiuscunque vitæ proceedit a vita diuina, quę est super omnem mentem. Deinde cũ dicit. {Ex ipsa &c.} manifestat diuinam causalitatem respectu vi tę inferioris. Et dicit q ex vita diuina habẽt corruptibiliter viuere etiã animę humanę, & ex vita diuina sunt ea animalia quę viuũt vita sensitiua, & omnes plantę quę habẽt vitã {secundum vltimũ resonantiam} ideſt, secundum extremam & infimam participationem

LECTIO II.

Dans autem & viris sicut commixtis contingentem, &c.} Hic manifestat Dionysius diuinam causalicatem quan tum ad proprietates humanæ vitæ. Et primo quantũ ad vitam naturæ. Secundo quantum ad vitam gratiæ, cum dicit, {Et super-emanatione, &c.} Ter tio quantum ad vitã gloriæ quæ erit in re surgentibus, ibi. {Et quod quidem est diui nius &c.} Vita autem naturalis in hominibus in aliquo est con formis vitæ angelicæ, prout est intellectua lis, & in aliquo ab ea differt, inquantum est vita coniuncta materiæ. Et ideo dicit q di uina vita dat homini bus quasi commixtis ex natura spirituali & corporali vitam ad similitudinem angelorum, non perfectę; sed prout cõuenit ei. Deinde quantum ad vitam gratiæ dicit, q diuina vita per super emanationem suæ bo nitatis etiam receden tes nos ab ea per pec catum, conuertit & re uocat ad seipsam, se cundum illud Trẽ.4. Conuertẽ nos domi ne ad te & conuerte mur. Quantum vero ad vitam gloriæ resur gentium, subiungit, q diuina vita promittit q transferet {nos to tos} ideſt, animas & corpora eadem, quæ nunc sunt animabus nostris coniuncta ad vitã perfectam} ideſt, beatam & immorta lem. Et hoc dicit esse diuinius, quia est ma gis diuinæ virtutis in dicium. Et hæc quidẽ res antiquis commu niter præter naturam apparebat, q scilicet corpora mortua re surgerent. {sed mihi & tibi} ideſt, fidelibus omnibus secundũ veri tatem fidei apparet quiddam {diuinum & supra naturam} scilicet quæ a nobis cognoscitur in istis rebus particularibus, non autem supra naturam omnipotentem diuinæ vitæ, quæ est naturale prin cipium omnium vitarum diuinarum, quarum est immediatũ prin cipium, nulla vita est præter naturam, quia eius virtuti subest dare vitam quibus voluerit. Vnde stultissima verba Simonis quæ retur rectioni contradicunt, longe repellenda sunt a diuina ecclesia & a tua sancta anima, ne scilicet eis aliquo modo acquiescas. Cum.n. ipse reputaretur esse sapiens in istis rebus sensibilibus & naturali bus, tamen latuit ipsum, quia non oportet eum qui habet scientiã horum sensibilium quæ apparent, vti ratione quæ sumitur ex ap parentibus secundum sensum, ad impugnandum vniuersalem cau sam omnium, quæ propter sui excellentiam est occulta, quia vni uersalis causæ virtus non potest comprehendi aut mensurari per ea quæ in sensibus apparent. Et dicendum est Simoni, q cum dici tur aliquid esse contra naturam, hoc intelligitur, scilicet quòd sit contra manifestissimam sensus rationem, sed ipsi occultæ & vni uersali causæ omnium nihil potest esse cõtrarium, quia omnia quæ cunque sunt, ab ipsa deriuantur. Deinde cum dicit, {ex ipsa viuifi cantur &c.} ostendit causalitatem diuinæ vitæ respectu inferiorũ viuentium, scilicet animalium & plantarum. Et dicit quòd ex di uina vita & animalia omnia & etiam plantæ viuificantur interius, & exterius circunflorent. Quicquid enim exterius in eis apparet ad decorem vitæ pertinẽs, totum ex diuina vita deriuatur. Deinde cum

cum dicit. {Et siue intellectualem &c.} ostendit habitudinem diuinæ vitæ ad omnes vitas. Et primo ponit duas habitudines diuinæ vitæ ad omnes vitas. Quarum prima est Deus est omnis vitæ causa. Et est hoc quod dicit, q siue tu dicas intellectualem vitam, sicut est in angelis, siue rationem, sicut est in hominibus, siue sensibilem sicut est in animalib⁹, & augmentatiua, sicut est in plantis, siue qualemcunque vitã, etiam si essent alii modi viuendi, & non solum omnis vita, sed etiam omne vitæ principium, & omnis substantia habens vitam, a vita diuina quæ est super omnem vitam habent q viuant substantię viuentes, & q viuificent vitę principia. Secunda habitudo est q in diuina vita omnis vita præexistit. Et hoc est quod dicit, q omnes vitæ prædictæ præexistũt causaliter in ipsa diuina vita, non quidem secundum aliquã cõpositionem: sed vniformiter secundũ vnitatem vitæ diuinę & simplicitatem. Secundo, ibi. {Et enim super viuens &c.} manifestat p̃dictas duas habitudines. Et dicit ad manifestandam primam habitudinem, q diuina vita quæ est super omnem vitam & quę omni vitæ principatur, est causa omnis vitæ, quantum ad primam vitę originẽ, & est generatiua vitæ, quia hoc ipsum q vnum viuens ex alio viuente generari potest, ex diuina vita est, & est adimpletiua vitæ, quia q viuens ex imperfecto ad perfectum adducitur, ex diuina vita est, & est diuisiua vitæ, quia diuersitates viuentium ex virtute diuinæ vitæ procedunt. Ad manifestandam autem secundam habitudinem, s. q omnis vita in ipso existat, subiungit q diuina vita laudatur ex omni vita propter eius fœcunditatem qua producit omnes vitas. Et hoc quidem competit diuinæ vitæ inquantum est largissima, quasi nõ coartata ad aliquam speciem vitæ, sed habens amplitudinem comprehensiuam omnis vitæ. Et exinde est q comprehenditur & laudatur ex contemplatione omnis vitæ. Tertio, ibi. {Et sic non indigens &c.} ponit conditiones diuinæ vitæ per quas differt ab aliis. Et primo quidem inuenitur vita nostra multis indigens ad conseruationem vitæ, sicut alimento & aliis huiusmodi. Et ad hoc remouendum dicit q diuina vita est non indigens, sed magis est superabundanter plena. Secundo vero, id quod viuit in istis inferioribus, non per se viuit, sed corpus viuit per animam. Sed diuina vita est per se viuens, quia non est in Deo aliud viuificans, & supereminenter viuens, vel qualitercunque aliquis posset humanis verbis laudare vitam diuinam, superminenter viuentẽ & ineffabilem.

peruiuens & princeps vitæ, vita & omnis vitæ causa, & vitæ generatiua, & adimpletiua, & discretiua & diuisiua vitæ & ex oĩ vita est laudanda secundum multam fœcunditatem omnium vitarum sicut largissima, & omnis vita contemplatione comprehensa & laudata, & sicut nõ indigens, magis autem superplena, per se viuens, & sicut super omnem vitã viuificans & superiuiuens, aut quomodo aliquis vitam superuiuentem & ineffabilem humane laudet.

CAPVT VII.

De sapientia, mente, ratione, ueritate & fide.

LECTIO I.

AGe autem si videtur bonã & æternam vitam, &c.} Postquam Dionysius determinauit de ente & vita, hic determinat de sapientia & his quæ sapientiæ adiunguntur ad cognitionem pertinentia. Et circa hoc tria facit. Primo determinat de sapientia & mente. Secundo de ratione, ibi. {Ratione autem Deus laudatur &c.} Tertio de veritate & fide. ibi. {hæc ratio est simplex &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo sapientia in Deo accipiatur. Secundo manifestat quod dixerat, ibi. { Non enim tantũ deus. &c.} Est autem considerandum quòd semper in posterioribus priora saluantur. Bonum autem, secundum quòd prius dictum est, quantum ad causalitatem est prius q̃ ens, quia bonum etiam ad non entia suam causalitatem extendit. Ens autem ad plura se extendit q̃ vita, & vita, quàm sapientia, quia quædam sunt quæ non viuunt, & quędam viuunt quæ non cognoscunt. Et hoc Dionysius subtiliter insinuat. Nam vitam quidem diuinam, quia secundum intellectum bonitatem præsupponit, nominat bonam. Quia vero præsupponit esse immutabilem, nominat eam æternam. Sed quia vitæ nulla sapientia deest, laudat eam ex sapientia. Et hoc tripliciter. Primo quidem, quia diuina vita sapiens est. Et vt non intelligas q sit participatiue sapiens, subiungit q ipsa est per se sapiẽtia, sicut & Deus est sua vita. Secundo q diuina vita est causa producens in esse omnem sapientiam. Tertio vero, quia diuina vita est super omnem sapientiam, quæ ad speculationem pertinet, & super omnem prudentiam, quæ ad actionem pertinet. Deinde cum dicit. { Nõ enim tantũ Deus, &c.} manifestat tria prædicta. Et circa hoc tria facit. Primo manifestat q diuina sapientia est super omnem sapientiam. Secundo q sit omnis sapientiæ causa, ibi. { Hanc igitur irrationabilẽ &c.} Tertio, manifestat quomodo Deus est sapiens alia cognoscendo, ibi. { Aut sic ipse Deus qui est supersapiens &c.} Circa primum duo facit. Primo ostẽdit excessum diuinæ sapientiæ. Secundo ostendit quomodo ad ipsam diuinam sapientiam excedentem nos habere debeamus, ibi. { Sed quod in aliis dixi &c.} Circa primum tria facit. Primo proponit quod intendit, scilicet q Deus non tantum dicitur superabundanter plenus omni sapientia, & q habet prudentiam infinitam, sed etiam dicitur esse firmatus supra omne id quod ad cognitionem pertinere videtur, scilicet supra rationem, & super mentem, ideſt, intellectum. & super sapientiam, quę est perfectio intellectus. Secundo, ibi. {Et hoc supernaturaliter &c.} probat excessum diuinę sapientię, dicens. Supernaturali modo intelligés Paulus qui fuit diuinus vir ex participatione diuinæ sapientię, & fuit sol. i. suo magisterio illustrator tam Dionysij quàm ducis eius, ideſt, Ierothei, qui fuit ei⁹ magister, dicit. 1. Cor. 1. Quod stultum est Dei, sapientius est hominibus. Tertio ibi. { Non solum quoniam &c.} exponit authoritatem inductam. Vbi considerandum est, q duplex modus inuenitur in scripturis ad signandum excellentiam diuinorum. Quoniam enim ea quę ad priuationem & defectum pertinent, rebus creatis attribuuntur secundum comparationem ad excellentiam diuinam, sicut si dicamus, q omnis iustitia hominis est immunditia in comparatione ad Dei iustitiam: & similiter possumus dicere q omnis humana deliberatio & cognitio reputatur quidam error in comparatione ad stabilitatem & permanentiam diuinę & perfectę cognitionis, quam pluraliter nominat propter cognoscendam pluralitatem. Alio modo consuetũ est in diuina scriptura, vt ea quę priuatiue dicuntur Deo attribuantur propter eius excessum, sicut Deus qui est clarissimum lumen, dicitur inuisibilis, & qui est ex omnibus laudabilis & nominabilis dicitur ineffabilis & innominabilis, & qui est omnibus præsens dicitur incomprehensibilis quasi sit omnib⁹ absẽs, & qui ex omnibus rebus inueniri potest, dicitur non inuestigabilis, & hoc ꝓpter difficultatẽ inueniendi. quia nusquam eius spheræ circunferentia est, sed punctus eiusdem spheræ intelligibilis vtrobique est, & hæc cuncta dicuntur propter eius excessum. Sic igitur & Apostolus in Deo laudat stultitiam propter id quod apparet in Dei sapientia, propter nostram rationem & vt nobis inconueniens, dum non possumus Dei sapientiam comprehendere, & per hoc eleuat nos ad veritatem diuinam, quæ est nobis ineffabilis, & quia omnẽ nostram rationem excedit. Deinde cum dicit. { Sed quod in aliis dixi &c.} Dicit qualiter nos habere debeamus ad excellentiam diuinæ sapientiæ. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo decipimur in contemplatione diuinæ sapientiæ. Et dicit q sicut in aliis libris suis dixit, dum res diuinas quæ sunt supra nos, uolumus accipere secundum modum nostrũ, & dum innitimur rationi nostræ quæ cõtinetur sensibus, a principio, scilicet a sensibilibus ueritatem colligentes, & dum uolumus comparare res diuinas rebus nostris q̃ scilicet nobis sunt notæ, hoc decipit uolentes perscrutari rationem diuinam & inæstabilem nobis, secundũ illud quod nobis apparet per rationem & per sensum. Secundo, ibi. {Oportet autem &c.} Ostendit quomodo hanc deceptionem uitemus. Et dicit q oportet considerare q mens nostra duo habet ad intelligibilia cognoscẽda. Primo q habet naturalẽ uirtutem, id est, intelligentiam per quam inspicere potest intelligibilia sibi proportionata. Secundo uero habet quandã unitionem ad res diuinas per gratiam quæ excedit naturam mẽtis nostræ, per quam unitionem coniunguntur homines per fidẽ ad quamcumque cognitionem ad ea quæ sũt super naturalem mentis uirtutem. Oportet ergo ut intelligamus diuina secundum hãc unitionem, ergo quia non trahendo diuina ad ea quæ sunt secundum nos, sed magis totos nos statuentes supra nos in Deum, ita q prædictam unitionem totaliter deificemur. Et quia posset aliquis dicere quòd hoc nobis esset nociuũ si nos ipsos deificarẽmus, ideo hoc tertio excludit, ibi {Melius enim &c.} Et dicit quòd cum Deus sit melior nobis, melius est nobis quòd simus dei per unitionem, & quòd non simus nostri ipsorum, nostris naturalibus innitentes, quàm quòd simus nostri ipsorum. Sic enim nobis factis cum deo, & cum deo uniti fuerimus, diuina nobis dona aderunt quæ perciperemus si dei unitionem negligentes nobis ipsis inhæreamus.

prietatem nostram ea quæ sunt super nos accipientes, & rationi connutritæ sensibus infixi, & nostris diuina comparantes decipimur, secundum apparens diuinam & inæffabilem rationem exequentes. Oportet autem uidere mentem nostrã habere qui dem uirtutem ad intelligendũ, per quam intelligibilia inspicit, unitionem autem excedentem mentis naturam, per quam conjungitur ad ea quæ sunt sup ipsam. Secundum hãc igitur oportet diuina intelligere, non secundum nos, sed nosipsos extra nos ipsos statutos, & totos deificatos. Melius enim est esse dei, & non nostri ipsorũ. Ita enim erũt diuina data cum deo futuris.

LEC. II.

Causalitas diuinæ sapientiæ, primo in generali.

ANc igitur irrationabilem & amentem & stultam sapientiam &c.} Postquam Dionysius ostendit excessum diuinæ sapientiæ, hic ostendit causalitatem ipsius. Et primo in generali. Secundo in speciali, ibi. {Ex ipsa intelligibiles &c.} Recolligit ergo primo excessum diuinæ sapientiæ, dicens, quòd diuina sapientia laudatur excellenter sicut irrationabilis, inquantum excedit rationem, & sicut amens inquantum excedit mẽtem, siue intellectum, & sicut stulta inquantum excedit habitum mentis, scilicet sapientiam. Et adiungit causalitatem diuinæ sapientiæ, ponens tres conditiones huius causæ. Primo quidem causalitatem eius, dicens quòd diuina sapientia est per suæ similitudinis per aliquam participationem, potentiarum et practicarum & cognoscitiuarum, scilicet {mentis} id est, intellectus, {& rationis,} quæ est intellectuum & habituum practicorum, & cognoscitiuorum, sc licet {sapientiæ} quæ est habitus contemplatiuus mentis, {& prudentiæ,} quæ est ratio recta in agendis. Secunda conditio huius causæ est, quòd effectus dicuntur de ipsa, ipsa enim est omne consilium, & tamen ab ipsa est omnis cognitio & prudentia. Tertia conditio huius causæ est, quòd effectus existunt in ipsa. In ipsa enim sapientia dei, quæ est Christus, sunt omnes thesauri sapientiæ & scientię absconditi, sicut Apostolus dicit Coloſ. 1. Et huiusmodi tertia conditio est causa fœcundæ. Ideo enim Deus nominatur a suis effectibus, quia effectus supereminẽter præexistunt in ipso. Vnde quantum ad abundantiam sapientiæ & cognitionis in deo utitur nomine thesauro rum, quantum uero ad eminentiam diuinæ cognitionis prout excedit nostrum intellectũ attribuit huiusmodi thesauro absconsionem. Et hanc quidem uniuersalem diuinæ sapientiæ causalitatem manifestat per similitudinẽ prædictorum, scilicet bonitatis, essentiæ, & uitæ. Et dicit sicut dicitur in prædictis, cõsequenter & hic dicendum est, q Deus qui ẽ causa supereminẽter sapiens & abundãter, utpote omnẽ sapientiam habens & causa, dans & etiam ipsi per se sapientiæ, prout in telligitur ut quoddã formale siue intelligitur in uniuersali siue in particulari, prout inducit sapientia huius uel illius. Deinde cum dicit. {Ex ipsa in telligibiles.} Oſtẽdit causalitatem diuinæ sapientiæ in particulari respectu singulorũ. Et primo quantũ ad angelos. Secundo quãtum ad animam rationalẽ, ibi. {Propter diuinam sapientiã &c.} Tertio quantũ ad sensus, ibi. {Sed & aliquis non peccet &cæt.} Quarto quantum ad dæmones non inquantum est deprauatio cognitionis, sed inquantum est de natura sua in quibus est scientia quædam cognoscens. Circa primum tria facit. Primo ponit processum angelicæ cognitionis a deo. Et dicit quòd ex ipsa diuina sapientia uirtutes angelicarũ mentium quæ sunt intelligibiles, inquantum sunt immateriales, & sunt intellectuales inquantum intelligere possunt, secundum quãdam diuinæ similitudinis participationem {habent} quidem { intellectus} simplices, secundum proprietatem suæ naturæ, & beatos secũdum unitionem ad Deum, & bonos secundum proprietatem suæ scientiæ dirigere sermonẽ ad Deum. Secundo ibi. {Non in diuisibilibus &c.} manifestat simplicitatem angelici intellectus per remotionem eorum quæ in nostro intellectu compositionem inducũt. Est autem considerandum quòd in nobis est duplex compositio in xellectus. Vna quidem quæ pertinet ad inuentionẽ ueritatis. Alia uero quæ pertinet ad iudicium. Inueniendo quidem quasi congregantes, ex multis ad unum procedimus, siue multa dicantur diuersa sensibilia, per quorũ experimẽtum vſem cognitionẽ accipimus, siue multa dicantur diuersa signa ex quibus ratiocinando ad talem ueritatẽ peruenimus. Non solum autẽ ab huiusmodi multis & diuisibilibus procedimus ad unã intelligibilem ueritatẽ, cum primo scientiam acquirimus, sed etiam iam scientiã habentes in ipsis multis uel diuisibilibus per quandam applicationẽ, consideramus quod in uniuersali cognitione tenemus. In iudicio uero procedimus ab aliquo cõmuni principio ad prædicta multa & diuisibilia, siue particularia sui effectus & signa. Vtrumque autem istorum ab angelis excludens dicit, quòd intellectus angelorum non congregant sicut nos diuinam cognitionem in diuisibilibus diuersis considerantes quæ iam sciunt, aut ab huiusmodi diuisibilibus scientiam acquirentes. { Diuisibilibus} dico {aut sensibilibus} quantum ad sensibilia, {aut sermonibus diffusis,} id est, rationibus, ut alia translatio habet. Nam logos in græco, & rationem & sermonem significat. Et dicitur ratio diffusa, propter processum ex uno in aliud, neque & prædictæ intellectuales uirtutes similiter

re in nobis aguntur ab aliquo communi ad ista multa & diuisa, sed cum sint pura ab omni materia, per quod differunt a sensibus & sẽsibilibus, & multitudine, per quod differũt a rationibus diffusis, {in telligunt intelligibilia diuinorum,} non sensibiliter neq; rationabiliter, sed {intellectualiter,} sed {& immaterialiter,} ad differentiam sensus, & uniformiter ad differentiam rationis. Tertio ibi. {Et est ipsis intellectualis virtus &c.} assignat causam tam excellẽtis cognitionis in angelis. Et primo quidem ex parte naturæ ipsorũ. Et dicit quòd ipsis angelis ẽ {uirtus & operatio intellectualis resplendẽs puritate mũda & imaculata.} Mũda quidẽ per remotionem exterioris inquinantis. Et hæc puritas in eis puenit ex duobus. Primo quidẽ ex quadam simplicitate naturali & imaterialitate, & conuenit ipsis intellectibus angelicis quos uocat diuinos propter propinquitatẽ & similitudinem ad Deũ, & ex hac simplicitate, & immaterialitate reddũtur cõspicaces, i. acute intelligentes. Secundo etiã resplendet in eis puritas ex dono diuinitus eis dato, p quod uniuntur ad Deum, per quod quidem donum secundum eorũ possibilitatem intendunt {ad diuinum,} id est, ad hoc ipsum quod Deus est, ad diuinam mentem & rationem, quæ omnem sapientiã excedit. Est ergo in eis puritas intellectus & splendor tam ex eorum simplicitate, quàm etiam ex dono diuinæ gratiæ. Deinde cũ dicit. {Propter diuinam sapientiam &c.} Ostendit quomodo animorum rationabilitas a diuina sapientia deriuatur. Et dicit q̃ propter diuinam sapientiam & animæ humanæ habent q̃ sint rationales. Et ad exponendum secundum quid animæ rationales dicantur, subiungit, quòd circumeunt circa ueritatem existentium diffusiue & circulo. Veritas enim existentium radicaliter consistit in apprehensione rerum, quam quidem rationales animæ non statim apprehendere possunt per seipsam, sed diffundunt se p proprietates & effectus qui circunstant rei essentiam, ut ex his ad propriam ueritatem ingrediantur. Hæc autem circulo quodam efficiunt dum ex proprietatibus & effectibus causas inueniunt, & ex causis de effectibus iudicant. Et quia mentes angelicæ secũdum uitam & simplicem considerationem ueritatem inspiciunt, deficiunt ab eis animæ inquantum per diuisionem & multitudinem uariarũ rerum diffunduntur, ad ueritatis cognitionem. Sed tamen in hoc ipso quòd multa in unum conuoluere possunt, sicut cum ex multis effectibus & proprietatibus proueniunt ad cognoscendam rei essẽtiam, & intantum dignæ habentur animæ ut homines habeant intellectus quodammodo angelis æquales, scilicet secundum proprietatem & possibilitatem animarum. Inquisitio enim rationis ad simplicem intelligentiam ueritatis terminatur, sicut incipit a simplici intelligentia ueritatis quæ consideratur in primis principiis. Et ideo in processu rationis est quædam conuolutio ut circulus, dum ratio ab uno incipiens per multa procedens, ad unum terminatur. Deinde cum dicit. {Sed & aliquis non peccet &c.} ponit quòd etiã cognitio sensitiua a diuina sapientia deriuatur. Et dicit quòd aliquis non peccabit quasi diuertens ab intentione proposita, secundum quam intendimus processum diuinæ sapientiæ assignare, si quis etiam ipsos sensus esse quandam resonantiam dixerit sapientiæ diuinæ. Infimum enim cuiusliber processionis resonantia nominatur, ad similitudinem eius quod non potest sentiri de sono p pter distantiam. Sicut enim ultimum uitæ est in plantis, ita infimũ cognitionis est in sensu. Nam diuina sapientia est super omnẽ cognitionem, cuius primus effectus est cognitio intellectus angelici, quæ tota in uniformitate consistit. Secundus effectus est cognitio rationis, quæ multa ad unum conuoluit. Tertius autem effectus est cognitio sensitiua, quæ circa multa diffunditur, sed uniformitatem cognoscere non ualet. Deinde cum dicit. {Et quidem dæmonum mens &c.} Ostendit quòd etiam cognitio dæmonum a diuina sapientia deriuatur. Et ponit ultimo cognitionem dæmonum, quia ẽ cognitio deprauata, licet secundum naturæ ordinem sit altior cognitione rationis & sensus. Et dicit quòd mens dæmonum inquantum retinet de natura, & uirtute mentis, ex diuina sapientia procedit, sed inquantum habet cognitionẽ deprauatam per malam uoluntatem, dũ summum bonum quod naturaliter desiderat neque sic cõsequitur, neque uult eo modo quo oportet, in hoc magis cadit a diuina sapientia, qui quidem casus non est eis a deo sed ex libero arbitrio. Vltimo autem recapitulat quod dixerat. Et dicit quòd dictum est quòd diuina sapiẽtia est principium quo tota cognitionis emanatio incipit & causa ipsam profundens. {& substantificatrix} inquantum facit esse sapientiam in unoquoque {& perfectio} inquantum cognitionem ad perfectum ad ducit, {& custodia,} id est, conseruatio, {& finis} quia in hoc terminatur omnis cognitio quòd Deus cognoscatur. Est igitur diuina sapientia & principium & causa ipsius sapientiæ secundum se accepta in communi, {& omnis mentis,} id est, intellectus quantum ad angelos, {& omnis rationis} quantum ad homines, {& omnis sensus} quantum ad animalia.

LECTIO III.

Quomodo Deus cognoscit per diuinam sapientiam.

QVOMODO enim intelliget aliquid intelligibilium non habens intellectuales operationes? Aut quomodo cognoscet sensibilia super omnem sensum collocatus? Et quidem omnia ipsum scire dicunt eloquia, & nihil effugere diuinam cognitionem. Sed quod dixi multoties, diuina ut decet Deũ intelligere conuenit. Etenim sine mente & nõ sensibile secundum excessum non secũdum defectum in deo est ordinãdum, sicut irrationale reponimus ei qui est super rationem, & imperfectionẽ ei qui est super perfectus, & præperfectus, & impalpabilẽ & inuisibilẽ caliginẽ lumini inaccessibili secũdũ excessum uisibilis luminis: quare diuina mens omnia continet, ab omnibus segregata cognitione,

LEC. III.

QVOMODO enim intelliget aliquid intelligibilium, non habens &cæt.} Postquam Dionysius manifestauit eminentiam & causalitatem diuinæ sapientiæ, hic ostẽdit quomodo per diuinam sapientiam Deus cognoscat. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo Deus cognoscat. Secundo quomodo cognoscatur, ibi. {Præterea inquirere oportet &c.} Circa primum tria facit. Primo mouet dubitationem. Secundo soluit eam, ibi. {Sed quod dixi multoties, &cæt.} Tertio ex solutione posita quasdam conclusiones infert, ibi. {Igitur ipsa diuina sapientia &cæt.} Dicit ergo primo, quòd cum Deus sit super omnem sapientiam, ipse tamen laudatur in sapientia, & ut mens, & ut ratio, & ut cognitor. Est enim dubitatio quomodo possit intelligere intelligibilia, cum non habeat intellectuales operationes & quomodo possit cognoscere sensibilia, cum sensum non habeat, sed sit super omnem sensum, cum tamen sacra æloquia tradant quòd ipse cognoscat omnia, & quòd nihil effugit diuinam cognitionem, secundum illud Hebræorum 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, & non est ulla creatura inuisibilis in conspectu eius. Deinde cum dicit. {Sed quod dixi multoties, &cæt.} Soluit propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo sensus & intellectus remoueantur a Deo. Secundo quomodo cognitio ei conueniat, ibi. {Quare diuinamens, &cæt.} Tertio probat per authoritatem, ibi. Et hoc arbitror tradere, &cæt.} Dicit ergo primo, quòd sicut multoties dictum est, conueniens est ut intelligantur diuina ut decet Deum. Quod enim dicitur quòd Deus est sine intellectu & sine sensu, non est accipiendum secundum defectum, quasi Deus deterior sit his quæ habent sensum uel intellectũ, sed ẽm excessum accipi debet, quia scilicet omnia intelligibilia excedit, sicẽt attribuimus ei irrationale, inquantũ est supra rationem, & attribuimus ei imperfectionem inquantum est perfectus super omnia & ante omnia, & attribuimus ei quòd est caligo impalpabilis & inuisibilis, inquantum est lumen inaccessibile, excedens omne lumen quod a nobis uideri potest uel per sensum uel per intellectum. {Deinde cum dicit.} Quare diuina mens &c.} Concludit ex præmissis quòd {diuina mens omnia} cognoscendo {continet} p cognitionem separatam {ab omnibus,} quia scilicet eius cognitio & est supra cognitionem intellectus, & supra cognitionem sensus, inquãtum cognoscit omnia per ipsam primã causam omnium, primo in se habens omnem scientiã quàm omnia esse habeant, sicut prius habuit notiam angelorum q̃ angeli fierẽt, & prius etiam intus in sui dispositione produxit angelos, & ofa alia quàm in propriis naturis esset. quasi sciés omnia, ut ita dicam, ab ipso primordiali rerum principio, & per suam scientiã duxit omnia ad hoc q̃ ipsa subsistunt. Deinde cum dicit. {Et hoc arbitror &c.} Probat quod dixerat per authoritatem scripturæ. Et dicit q̃ hoc qđ dictum est significatur in sacra scriptura cum dicitur q̃ Deus scit omnia anteq̃ fiãt & potest accipi Eccle siastici 23. ubi dicitur Domino enim deo antequam crearẽtur omnia sunt agnita. Et exponit hoc dicẽs quòd hoc quod dicit quia diuina mẽs nouit omnia, non quia hoc quòd acquirit scientiam rerum a rebus, sed ex ipsa præhabet per modum causæ omnem scientiam & cognitionem & substantiam. Et dicit substantiam, quia sicut supra dictũ est in cap. de Ente, in ipso esse diuino præexistit omne esse. Aliter enim per suã essentiam non posset omnia cognoscere nisi omnia causaliter in ipsa essent. Et quia omnia per suam essentiã cognoscit, sequitur quòd ipse sciat omnia & contineat sciendo, non per hoc quòd seorsum se immittat diuidendo singulis (sicut nos seorsum applicamus intellectum nostrum diuersis) sed per unam causæ continentiam, quia scilicet cognoscendo unam causam continentem omnia, cognoscit omnia, sicut & lumen si esset cognoscitiuum, per se ipsum cognoscerет tenebras, non aliunde accipiens tenebrarum cognitionem quàm a seipso. Comparatur autem Deus ad creaturas sicut lumen ad tenebras propter deficiẽtiam creaturarum a diuino lumine. Deinde cum dicit. {Igitur si ipsa sapientia &c.} Infert ex præmissis tres conclusiones. Manifestum est enim, q̃ omnis cognitio est secundum modum eius quo aliquid cognoscitur, sicut omnis operatio est secundum modum formæ quo aliquis operatur. Cum igitur diuina sapientia omnia cognoscat per hoc quòd cognoscit seipsam, ut dictum est, ipsa autem est immaterialis & indiuisibilis & una, sequitur quòd cognoscat materialia immaterialiter, & diuisibilia indiuisibiliter, & multa uirtute, inquantum scilicet omnia cognoscit & producit per unum, quod est eius essentia. Si enim per causam possunt cognosci effectus, sequitur quòd si ipse tradit esse omnibus secundum unam causam quæ est eius essentia, quòd etiam secundum eandem causam sciat omnia, sicut quæ ab ipso processerunt, & quæ præextiterunt in præponendo antequam essent in propriis naturis. Et sic manifestum est quòd Deus non sumit cognitiones rerum ab ipsis rebus, sed magis ipsis cognoscentibus dat quòd possunt seipsa cognoscere, & quòd alia ab aliis cognoscantur. Secundum omnium causam, in seipso omnium scientiam præaccipiens. Antequam angeli fierent, sciens & producens angelos, & cuncta alia intus & ab ipso, ut ita dicam, principio sciẽs, & ad substantiam agens. Et hoc arbitror tradere eloquium quãdo dicit, qui scit omnia antequã fiant ipsa. Non enim ex existentibus existentia discens, nouit diuina mens, sed se ex seipsa secundum causam omnium scientiam & cognitionem & substantiam prehabet, & præaccepit nõ secundum uisionem singulis se immittens, sed secundum unam causę continentiam omnia sciẽs & continens, sicut & lumen secundum causam per semetipsũ tenebrarum præaccepit uisionẽ, non aliunde uidens tenebras q̃ a lumine. Igitur seipsam diuina sapientia cognoscens cognoscit omnia, immaterialiter materialia, & indiuisibiliter diuisibilia, & multa unitiue, i ipso uno omnia & cognoscens & producens. Etenim si secundum unam causam deus omnibus existentibus esse tradidit, secundum eandem causam sciet omnia, sicut ex ipso existentia, & quæ in ipso præextiterunt, & non ex existentibus sumet ipsorum cognitionem, sed & ipsis singulis eorum, & aliis aliorum cognitionis erit largitor. Non igitur deus propriam habet suiipsius cognitionem, aliam autem communem, existentia omnia comprehendẽtem. Ipsa enim omnium causa seipsam cognoscens uocat alicubi, si ea quæ sunt ab ipsa, & quorum est causa ignoratiuerit. Ita igitur deus existẽtia cognoscit non scientia quæ sit existentium, sed quæ sit sui ipsius. Etenim & angelos scire dicunt eloquia ea quæ sunt in terra, nõ secundum sensus ita cognoscentes sensibilia quidem existentia, sed secundum propriam deiformis mentis uirtutem & naturã.

LECTIO IIII.

Quomodo cognoscatur Deus.

PRopterea inquirere oportet quomodo nos cognoscimus deum, neq; intelligibilem neque sensibilem neque aliquid uniuersaliter existentium existentẽ. Nũquid igitur uerũ ẽ dicere, qm̃ deũ cognoscimus, nõ ex natura ipsius? Ignorãt. n. est hoc, & omnẽ intellectũ & rõnẽ & mẽtẽ excedẽs, sed ex omniũ totorũ ordinatione sicut

A cundam conclusionem infert, ibi. {Non igitur Deus &cæt.} Si enim Deus cognoscendo se, cognoscat omnia, sequitur quòd non sit in ipso alia cognitio qua cognoscat seipsum, & alia qua communiter comprehendit omnia. Si enim ita esset quòd cognoscendo seipsum non cognosceret omnia, sequeretur quòd eius causalitas alicubi uacaret, ita scilicet, quòd essent aliqua nõ ab eo causata. Si igitur impossibile est quòd sit aliquid a deo non cognitum. Tertiam cõclusionem infert, ibi. {Ita igitur Deus &c.} Si enim modus cognitionis sequitur cognitionis principium, ex quo Deus cognitionem rerum non accipit a rebus, sequitur quòd nõ cognoscit existentia p cognitionem quæ sit per modum existentiæ, sed per cognitionem quæ sit ad modũ sui ipsius. Quod etiam de angelis scriptura dicit, quòd cognoscunt quæ sunt in terra, non tamen quòd cognoscant sensibilia per sensus, sed per propriam uirtutem & naturam suæ mentis, prout deo assimilantur, qui per suam essentiam cognoscit omnia, non solum uniuersalia, sed etiam singularia. Superioris enim naturæ maior est uirtus, & potest plus per unum cognoscere q̃ inferior cognoscit p multa. Deus igitur & etiam angelus per assimilationem ad Deũ cognoscit per mentẽ non solum uniuersalia, sed etiam singularia, quàmuis homo intellectu cognoscat uniuersalia, sensu uero singularia.

LECTIO IIII.

B ROPTEREA inquirere oportet, quomodo nos cognoscimus Deum &cæt.} Postquam Dionysius ostendit quomodo Deus cognoscat, hic ostendit quomodo cognoscatur. Et circa hoc tria facit. Primo monet dubitationem. Secundo soluit, ibi. {Numquid igitur uerum, &cæt.} Tertio infert conclusionem ex dictis, ibi. {Propter quod non omnibus Deus &cæt.} Dicit ergo primo, quòd cum dictum sit, quòd Deus cognoscit omnia per essentiam suam quæ est super intellectum & sensum & super omnia existentia, restat quærendum quomodo nos possumus cognoscere Deum, cum ipse non sit intelligibilis, sed supra intelligibilia, neque sensibilis, sed supra sensibilia, neque est aliquid de numero existentium, sed super omnia existentia, omnis autem cognitio nostra est per intellectum uel sensum, nec cognoscimus nisi existentia. Deinde cum dicit. {Numquid igitur uerum est dicere, &cæt.} Soluit propositam dubitationem. Et quia quæstio ita est, solutionem sub interrogatione infert. Est ergo hæc solutio, quòd nos cognoscimus Deum, non per naturam ipsius quasi ipsam essentiam eius uidentes, eius enim essentia est ignota creaturæ, & excedit non solum sensum sed etiam omnem rationem humanam, & etiam omnem mentem angelicam quantum ad naturalem uirtutem rationis, & mentis, unde non potest aliter conuenire alicui nisi ex dono gratiæ. Nõ ergo cognoscimus Deũ uidentes eius essentiã, sed cognoscimus

scimus ipsum ex ordine totius uniuersi. Ipsa enim uniuersitas creaturarum est nobis a Deo proposita ut per eam Deum cognoscamus, inquantum uniuersum ordinatum habet quasdam imagines & assimilationes imperfectas diuinorum, quæ comparantur ad ipsa sicut principalia exemplaria uel imagines: sic ergo ex ordine uniuersi, sicut quadam uia & ordine ascendimus &c. per intellectum secundum nostram uirtutem ad Deum qui est super omnia. Et hoc tribus modis. Primo quidem & principaliter in omnium ablatione, inquantu scilicet nihil horum quæ in creaturarum ordine inspicimus Deum æstimamus, aut Deo conueniens. Secundario uero per excessu. Non enim creaturarum perfectiones, ut uitam, sapientiam, & huiusmodi Deo auferimus propter aliquod defectum Dei, sed propter hoc quòd omnem perfectionem creaturæ excedit, propterea remouemus ab eo sapientiam, quia omnem sapientiam excedit. Tertio secundum causalitatem omnium, dum consideramus quòd quicquid est in creaturis, a deo procedit sicut a causa. Sic ergo nostra cognitio contrario modo se habet cognitioni dei. Ná Deus creaturas quidem per suá naturam cognoscit, nos autē Deum per creaturas. Deinde cum dicit. {Propter quod & in omnibus &c.} Infert cōclusionem ex dictis. Et circa hoc tria facit. Primo infert conclusionem. Secundo ostendit quomodo conclusio ex præmissis sequatur, ibi. {Etenim & hoc recte, &c.} Tertio manifestat quoddam quod supposuerat, ibi. {Et quidem ex omnibus, &c.} Dicit ergo primo, quòd quia a creaturis in Deum ascendimus, & in omnium ablatione & excessu & in omnium causa, propterea {Deus cognoscitur in omnibus} sicut in effectibus, {& sine omnibus} sicut ab omnibus remotus & omnia exgedēs, & propter hoc etiam cognoscitur Deus per cognitionem nostram, quia quicqd in nostra cognitione cadit, accepimus ut ab ea adductum, {& iterum cognoscitur per ignorantiam nostram, inquantum} scilicet hoc ipsum est deum cognoscere {quòd nos} scimus nos ignorare de Deo quid sit. Et quod dixerat in generali cognitione, explicat per partes subdens, {quòd ipsius dei intellectus & lerno} uel melius ratio, ut alia translatio habet {& scientia} quæ est coniunctio intellectus & rationis, & quantum ad sensitiuam cognitionem subiungit {& tactus} qui est sensus communis omnibus animalibus, & addit quod comune est, cum subdit, {& sensus,} & subiungit de his quæ important deficientem cognitionem cum dicit, {& opinio} quæ deficit a scientia, {& phantasia} quæ deficit a certitudine sensus. Et subdit ea quæ pertinent ad manifestationem cognitionis, & dicit {& nomen,} quod est signū intellectus, & alia omnia quæcunque pertinent ad cognitionem uel significationem. Et econtrario neque intelligitur neq; sentitur, nec dicitur aut nominatur. Et quo modo utrunque istorum omnium fit, manifestat subdens. Deus enim non est aliquid existentium, sed supra omnia existentia, & ideo cum per intellectum & alia prædicta cognoscantur existentia nullo prædictorum per cognitionem alicuius existentium Deus cognoscitur. Rursus. Deus est omnia in omnibus causaliter, cum tamen nihil sit eorā quę sunt in rebus essentialiter, & ideo quicquid in rebus existens cognoscatur uel intellectu, uel sensu, uel quocunque prędictorum modorum in omnibus istis cognitis quodāmodo cognoscitur Deus sicut causa, cum tamen ex nullo cognoscatur sicut est. Deinde cū dicit. {Etenim & hoc recte &c.} Ostendit quomodo conclusio inducta sequitur ex præmissis. Et dicit quòd hoc recte de deo dicimus secundum quòd cognoscitur & nō cognoscitur, ex omnibus enim entibus cognoscitur & laudatur secundum quòd habet proportionem ad ipsum, ut quorum est causa. Rursus autem talia perfectissima dei cognitio, per remotionem scilicet quòd cognoscimus deum p ignorantiam per quandē unitionē ad diuina supra naturam mentis, quando. s. mēs nostra recedens ab omnibus aliis, & post ea etiam dimittens seipsam unitur supersplendentibus radiis dei-tatis, inquātum. s. cognoscit deum esse nō solum supra omnia quæ sunt infra ipsā: sed etiam supra ipsā, & supra omnia quæ ab ipsa comprehendi possunt. Et sic cognoscēs deum in tali statu cognitionis illuminatur ab ipsa profunditate diuinæ sapientię, quā perscrutari nō possumus. qđ etiam intelligamus deum esse, supra oia, non solum quæ sunt sed etiam quæ apprehendere possumus, ex incomprehensibili profunditate diuinæ sapientiæ proueniunt nobis. Deinde cū dicit. {Et q ex &c.} manifestat quodcā qđ dixerat. s. q̄ Deus ex oibus cognoscat. Et dicit q̄ ideo ē, q̄a ipsa divina sapiēria est omnium causa effectiua inquantum res producit in esse, & nō solum rebus dat esse, sed etiam esse cum ordine in rebus, inquantum res inuicem se coadunant in ordinem ad ultimum finem, & ulterius est causa indissolubilitatis huius concordiæ & huius ordinis quæ semper manent qualitercunq; rebus immutatis. Modum autem huius ordinis subiungit, {quia semper si. pri.} id est, infima suprēmis coniungit {principiis secundorum,} id est, supię mis inferiorum, ad modum quo supremum corporales creaturæ scilicet corpus humanum infimo intellectui uel naturæ, scilicet animæ rationali unit. Et simile est uidere in aliis, & sic operatur pulchritudinem uniuersi per unam omnium conspirationem, id est, concordiam & amicitiam, } id est, debitum ordinem & proportionem.

LECTIO V.

RAtio autē laudatur Deus a sanctis eloquiis &c.} Postq̄ Dionysius determinauit de sapia, hic determinat d̄ his q̄ sapiæ adiūguntur. Et primo de rōne. Sc̄o de ueritate & fide, ibi. {Hæc &c.} Dicit ergo primo q̄ Deꝰ in sacra scriptura laudat ur rō, qđ maxime ex scripturis sacris accipi pōt ex eo q̄ Deus dr uerbū. s. m illud Io. 1. & Deus erat uerbū. Logos. n. in græco, ut Aug. dicit. & rōnē & uerbū significat. Ex nōe aūt rōnis, quatuor intelligit. s. Primo qđē rō dr esse quædā cognoscitiua uirtus & sic deus dr rō causaliter, inquātū ipse est largitor oīs cognitionis. s. rōnis & mēcis & sapię & omniū hmōi. Alio mō ponit pro cā, ut cū dr, qua rōne hoc fecisti. i. qua de cā, & sic Deus dr rō nō solū quia ipse est omniū cā, sed quia ét oēs cās secūdas in seipso causaliter p̄accepit, nō tm p modū cōpositionis, sed p modum uniformitatis & simplicitatis. Tertio mō dr rō ét cōputatio, sicut hr Mat. 18. q̄ rōnē cępit ponere cū seruis suis. Et sic dr Deus rō, quia ipse est sūma rerū dispōs q̄ p oīa uadit, ptingēs ut dr Sap. 7. a fine usq; ad finē oīum fortiē & disponēs oia suauiter. Quarto mō dr rō aliqd simplex abstractū a multis, sicut dr rō hoīs id qđ p considerationē abstrahitur a singularibus, ad hominū naturam pertinens. Et quantū ad hoc dicit q̄ supra omnia hæc Deus ē rō magis ꝓprie, quia divina ratio est magis simplex {super omnem simplicitatem, & absoluta est,} id est, separata uel abstracta ab omnibus, inquantum ſm suā supersubstantialitatē est sup omnia. Dein de cū dicit. {Hærō est simplex &c.} agit de ueritate & fide. Et primo proponit quod intendit. Secūdo manifestat propositū, ibi. {Sicut. n. cognitio est unitiua &c.} Dicit ergo primo, q̄ sicut ex ratione humana causāt ali qua fides, ita ista diuina rō est qdā simplex ueritas totiꝰ entis, circa quā rationē uel ueritatē sicut purā & nō erroneā cognitionem omniū cōsistit fides, q̄ qdē diuina fides ē quę dā pmanēs collocatio credēciū, inquātū. s. firmiter locat eos in ueritate, & veritatē in ipsis, prout credētes hānt simplicē cognitionē ueritatis absq; dubitatione & inquisitione ſm q̄dā intransmutabilē identitatē, q.a. s. eodē mō & intrāsmutabiliter in ueritate p manēt. Et pp hanc fidei firmitatē apꝰs fidē substantiā dixit quasi quoddā fūdamētū & collocationē. Deinde cū dicit. {Sicut. n. cognitio ē unitiua &c.} ꝓbat p̄dictā fidē firmitatē tripliciter. Prio q̄dē p rōnē cognitionis, qa cognitio ē vnitiua mutuo eorū q̄ cognoscit, nō solū ex eo q̄ oēs cognoscētes veritatē in una veritatis cognitione uniūt, sed ét q̄ cognoscit ueritatē, semp eodē mō p manet in una & eadē ueritate; ignorātia vero cōtrario est causa nūc ignorās ex seipso ut trāsmutet, hoc mō illud opinās vt diuidatur ab aliis, qa ignorā tiū diuersi diuersa opinātur, & ideo ſm ser monē sacræ scripturæ eū q̄ credit ī ueritate diuinæ fidei, nihil pōt remouere a uera fide, inquātū habet imper mutabilē pmanentiā. Dicit. n. Apꝰs Rom. 8 Certus sum, qa neq; mors, neq; uita, neque aliquid aliud potest me separare a charitate dei. Secundo, ibi. {Bene autem nouit &c.} probat idem ex iudicio credentium. Ille enim qui ueritati per fidem unitus est, bene cognoscit quàm bene sit ei, sic enim ueritati fidei adhærendo quàmuis multi repræhendant ipsum sicut extasim passum, id est, sicut fatuum & a se alienatū, & non latet ipsos repræhendentes ex eorū errore q̄ ipse sine dubio per uerā fidē ē passus extasim ueritatis, quasi extra omnem sensum positus & ueritati supernaturali coniūctus, quia ipse credens nouit de seipso q̄ non est furēs, ut ipsi dicūt, sed est liberatus per ueritatē simplicē & semper eodem modo se habentē, ne circumferatur p instabiles & uariabiles uentos diuersorū errorū. Tertio, ibi. {Ita igitur nostræ sapiētiæ &c.} Probat idē exemplo Apꝰlorū qui sunt Principes & Duces sapiētiæ Christianæ, & p ueritate mortificātur tota die cōtestātes ut est cōueniēs non solum uerbo, sed ēt opere, & p uera dei cognitionē quæ est unitiua Christianorū, q̄ ipsa dei cognitio in quā Christiani uniūtur est simplicior & diuinior, quacūq; alia cognitione, quę in hoc mūdo ab hominibus habetur, immo, ut uerius dicamus, ipsa sola est uera & una & simplex dei cognitio. Quæcūq; enim alia dei cognitio discordat a communi christianorum cognitione, quæ catholica fides nominatur, magis dicenda est error quàm dei cognitio.

SVPER CAPVT VIII. LEC. I.

ED quoniam diuinā ueritatē & supersap. &c.} Postquā determinauit Dionysius de dei sapientia, hic determinat de ueritate & iustitia. Sicut. n. processus sapientiæ minus se extendit q̄ processus uitæ, eo q̄ nō oēs uinentes cognitionem hāt, ita processio ueritatis & iustitiæ deficit a sapientiæ processione. Circa hoc ergo duo facit. Primo dicit de quo est inrētio. Secundo exequitur propositū, ibi. {Et q̄ qui, &c. Dicit ergo primo, q̄ quia diuina ueritas & sapientia super omnē sapientiā existēs laudatur in sacra scriptura & sicut uirtus & sicut iustitia & sicut salutario & sicut liberatio, id ē, sicut saluationis & liberationis cā. Istas. n. dei nominationes exponimus, sicut est nobis possibile. Deinde cum dicit. {Et q̄ quidem theā, &c.} Exequitur propositum. Et primo determinat de uirtute. Secundo de iustitia quæ ē uirtutis species, ibi. Iustitia autem rursus laudatur, &c.} Tertio de saluatione & liberatione & inæqualitate, quæ sunt iustitiæ effectus, ibi. {Igit ipa diuina iustitia, &c.} Prima pars diuiditur ꝑ partes duas. In prima determinat de dei uirtute. In secūda soluit quandā obiectionem contra infinitatē diuinæ uirtutis, ibi. {Et qđ dicit Elymas magus, &c.} Dicit ergo primo, quòd nullꝰ qui habuit consuetudinem in sacris eloquiis ignorat q̄ principalis deitas est separata ab omni uirtute quæ quocumque modo in rebus existit uel cogitari potest. Separatur autem ab omni uirtute non quasi ab ea deficiens, sed eam superans & excedens. Vnde & sacra scriptura tradita est quæ attribuit deo & dīationē cælestiū uirtutū, ſm illud psal. Dominus uirtutū ipse est rex gloriæ. Et in multis locis dicitur dominus exercituū, ex quo dat intelligi q̄ si cælestes uirtutes excedit, multo magis alias. Cū ergo diuinitas sit ab omni uirtute segregata, pōt quæri, quō uel ipsi qui sacras scripturas, &c. exiderunt deū sicut uirtutem laudauerunt iuxta illud 1. Cor. 1. Christum dei uirtutem & dei sapientiam, & iterū quomodo nos qui sacras scripturas exponimus, accipimus in diuinitate uirtutis nominationē. Deinde cū dicit. {Dicimus igitur q̄ uirtus est deus &c.} Soluit propositam quæstionē. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit quō uirtus accipiatur in deo. Secundo ostēdit ꝓcessum uirtutis a deo in singula, ibi. {Ex ipsa sunt, de formes &c.} Circa quā positionē duo facit. Primo ostēdit quō uirtus attribuat deo. Sc̄o qua rōne virtus dei infinita dicat, ibi. {Et sicut insi. &c.} Dicit ergo primo, q̄ uirtꝰ attribuit deo ꝓ tria. Primo qdē ſm hoc q̄ oīm rerū uirtutes in ipso primodialiter & supereminēter existūt, sicut & de uita & sapia dictū ē. Sc̄o uero ſm hoc q̄ ē cā oīs uirtutis. Tertio uero ſm hoc q̄ ipse ꝓpat, producēdo oia ſm uirtutē ī dēclinabilē. i. q̄ nō pōt uinorari aut stigari et ēcircūfinitā, sicut & sapia dō attribuit, iq̄tū i ipo ꝓexistit oīs sapia, & iq̄tū ipe ē sapiæ cā & iq̄tū hēt sapiæ actū cognoscēdo, & nq̄

CAP. VIII.

De uirtute, iustitia, saluatione, liberatione, in quo & de inæqualitate.

LECTIO I.

ex ipso, ꝓposita & imagines quasdam & asimilationes diuinorū ipsius exemplarium habente, ad illud quod est super omnia uia & ordine secundum uirtutē ascēdimus in omnium ablatione & excessu, in omnium causa: propter quod, & in omnibus deus cognoscitur, & sine omnibus, & per cognitionem deus cognoscitur, & per ignorantiam, & est ipsius intellectus & sermo, & scientia, & tactus, & sensus, & opinio, & phātasia, & nomen, & alia omnia. Et neque intelligitur neq; dicitur, neque nominatur, & nō est aliquid existentium, neq; in aliquo existentium cognoscitur, & in omnibus omnia est, & in nullo nihil, & in omnibus cūctis cognoscitur, & ex nullo nulli. Etenim & hoc recte de deo dicim⁹, & ex existentibus uniuersis laudatur secundum proportionem omnium quorū est causa. Et est rursus diuinissima dei cognitio quæ est per ignorantiam cognita secundum unitionē super mētem, quando mens ab aliis omnibus recedens, postea & seipsā dimittens, unita est supersplendētibus radiis. Inde & ibi nō scrutabili profundo sapientia illuminata. Et quidem ex omnibus, qđ dixi, ipsa est cognoscenda. Ipsa enim est secundum eloquium, quæ est omnium effectiua, super omnia concordans, & indissolubilis omnium concordationis & ordinis causa, & semper fines primorum coniungens principiis secundorum, & unam omnium conspirationem & armoniā pulchre operans.

LECTIO V.

RAtio autē laudatur Deus a sanctis eloquiis &c.} Postq̄ Dionysius determinauit de sapia, hic determinat d̄ his q̄ sapiæ adiūguntur. Et primo de rōne. Sc̄o de ueritate & fide, ibi. {Hæc &c.} Dicit ergo primo q̄ Deꝰ in sacra scriptura laudat ur rō, qđ maxime ex scripturis sacris accipi pōt ex eo q̄ Deus dr uerbū ſm illud Io. 1. & Deus erat uerbū. Logos. n. in græco, ut Aug. dicit. & rōnē & uerbū significat. Ex nōe aūt rōnis, quatuor intelligit. s. Primo qdē rō dr esse quædā cognoscitiua uirtus & sic deus dr rō causaliter, inquātū ipse est largitor oīs cognitionis. s. rōnis & mēcis & sapię & omniū hmōi. Alio mō ponit pro cā, ut cū dr, qua rōne hoc fecisti. i. qua de cā, & sic Deus dr rō nō solū quia ipse est omniū cā, sed quia ét oēs cās secūdas in seipso causaliter p̄accepit, nō tm p modū cōpositionis, sed p modum uniformitatis & simplicitatis. Tertio mō dr rō ét cōputatio, sicut hr Mat. 18. q̄ rōnē cępit ponere cū seruis suis. Et sic dr Deus rō, quia ipse est sūma rerū dispōs q̄ p oīa uadit, ptingēs ut dr Sap. 7. a fine usq; ad finē oīum fortiē & disponēs oia suauiter. Quarto mō dr rō aliqd simplex abstractū a multis, sicut dr rō hoīs id qđ p considerationē abstrahitur a singularibus, ad hominū naturam pertinens. Et quantū ad hoc dicit q̄ supra omnia hæc Deus ē rō magis ꝓprie, quia divina ratio est magis simplex {super omnem simplicitatem, & absoluta est,} id est, separata uel abstracta ab omnibus, inquantum ſm suā supersubstantialitatē est sup omnia. Dein de cū dicit. {Hærō est simplex &c.} agit de ueritate & fide. Et primo proponit quod intendit. Secūdo manifestat propositū, ibi. {Sicut. n. cognitio est unitiua &c.} Dicit ergo primo, q̄ sicut ex ratione humana causāt ali qua fides, ita ista diuina rō est qdā simplex ueritas totiꝰ entis, circa quā rationē uel ueritatē sicut purā & nō erroneā cognitionem omniū cōsistit fides, q̄ qdē diuina fides ē quę dā pmanēs collocatio credēciū, inquātū. s. firmiter locat eos in ueritate, & veritatē in ipsis, prout credētes hānt simplicē cognitionē ueritatis absq; dubitatione & inquisitione ſm q̄dā intransmutabilē identitatē, q.a. s. eodē mō & intrāsmutabiliter in ueritate p manēt. Et pp hanc fidei firmitatē apꝰs fidē substantiā dixit quasi quoddā fūdamētū & collocationē. Deinde cū dicit. {Sicut. n. cognitio ē unitiua &c.} ꝓbat p̄dictā fidē firmitatē tripliciter. Prio q̄dē p rōnē cognitionis, qa cognitio ē vnitiua mutuo eorū q̄ cognoscit, nō solū ex eo q̄ oēs cognoscētes veritatē in una veritatis cognitione uniūt, sed ét q̄ cognoscit ueritatē, semp eodē mō p manet in una & eadē ueritate; ignorātia vero cōtrario est causa nūc ignorās ex seipso ut trāsmutet, hoc mō illud opinās vt diuidatur ab aliis, qa ignorā tiū diuersi diuersa opinātur, & ideo ſm ser monē sacræ scripturæ eū q̄ credit ī ueritate diuinæ fidei, nihil pōt remouere a uera fide, inquātū habet imper mutabilē pmanentiā. Dicit. n. Apꝰs Rom. 8 Certus sum, qa neq; mors, neq; uita, neque aliquid aliud potest me separare a charitate dei. Secundo, ibi. {Bene autem nouit &c.} probat idem ex iudicio credentium. Ille enim qui ueritati per fidem unitus est, bene cognoscit quàm bene sit ei, sic enim ueritati fidei adhærendo quàmuis multi repræhendant ipsum sicut extasim passum, id est, sicut fatuum & a se alienatū, & non latet ipsos repræhendentes ex eorū errore q̄ ipse sine dubio per uerā fidē ē passus extasim ueritatis, quasi extra omnem sensum positus & ueritati supernaturali coniūctus, quia ipse credens nouit de seipso q̄ non est furēs, ut ipsi dicūt, sed est liberatus per ueritatē simplicē & semper eodem modo se habentē, ne circumferatur p instabiles & uariabiles uentos diuersorū errorū. Tertio, ibi. {Ita igitur nostræ sapiētiæ &c.} Probat idē exemplo Apꝰlorū qui sunt Principes & Duces sapiētiæ Christianæ, & p ueritate mortificātur tota die cōtestātes ut est cōueniēs non solum uerbo, sed ēt opere, & p uera dei cognitionē quæ est unitiua Christianorū, q̄ ipsa dei cognitio in quā Christiani uniūtur est simplicior & diuinior, quacūq; alia cognitione, quę in hoc mūdo ab hominibus habetur, immo, ut uerius dicamus, ipsa sola est uera & una & simplex dei cognitio. Quæcūq; enim alia dei cognitio discordat a communi christianorum cognitione, quæ catholica fides nominatur, magis dicenda est error quàm dei cognitio.

ED quoniam diuinam ueritatem, & supersapientem sapientiam, & sicut uirtutem laudant. & sicut iustitiam theologi, & sicut saluationem, & sicut liberationem, age & istas dei nominationes, sicut est possibile nobis reseremus. Et quòd quidem thearchia ab omni quocumque modo & existente & cogitata uirtute segregata est & superat, non arbitror aliquem in diuinis eloquiis conuersatorum ignorare. Multoties enim theologia, & dominationem ipsi & ipsarū cælestium uirtutum determinans tradita est. Quomodo igitur ipsam theologi & sicut uirtutē laudant ab omni segregatam uirtute, aut quomodo in ipsa, uirtutis nominationem accipiamus. Dicimus igitur quòd uirtus est deus sicut omnem uirtutē in seipso prahabens, & superhabens, & sicut omnis uirtutis causa. Et omnia secundum uirtutem indeclinabilem, & incircumfinitam producens, & sicut ipsius quod est esse uirtutem, aut toram aut particularem, causa existens, & sicut infinitæ uirtutis, non tātū eo q̄ omnē uirtutē producit, sed & eo quòd est super omnem & ipsam per se uirtutē, & eo q̄ su-

solum est uirtutis causa sicut largiens uirtutem, sed quia ipsam uirtutem causat, siue accipiamus uirtutem uniuersalem siue aliquam uirtutem particularem. Deinde cum dicit. {Et sicut infinitæ uirtutis &c.} quia dixerat ꝙ deus producit omnia secundum uirtutem infinitam, secundo ostendit quomodo uirtus dei infinita dicatur.

Et circa hoc duo facit. Primo dicit secundum quam rationem uirtus dei infinita dicatur. Secundo manifestat infinitatem diuinæ uirtutis per exemplā, ibi. {Quæ propter abundantiā &c.} Est autem considerādum ꝙ infinitū in deo non dicitur per extensionem, sicut in quantitate continuū, sed ꝑ negationem, quia, si non finitur aut determinatur aliquo. Sic ergo uirtus dei quinculiciter dicitur infinita, primo quidē quia nō determinatur ad aliquē effectum, sed omnē uirtutem producit. Secundo nō solū propter hoc, sed eo ꝙ nō terminatur per commensurationem alicuius uirtutis, sed est super omnem uirtutē, quia hoc ipsum quod nomine cōmuni uirtutis intelligitur est minꝰ diuina uirtute. Tertio quia nō terminatur per ea quæ sunt sed potest ifinitis modis & infinitas alias uirtutes producere ꝑter eas quæ sūt. Quarto quia si infinitis modis etiam infinitas uirtutes produceret præter eas quæ sunt, non propter hoc hæbetaretur, aut debilitaretur eius actio superinfinita quæ est factiua omnis uirtutis: & sic etiam patet quòd nec sua actione finitur secundum quòd actio ad effectus terminatur. Quinto dicitur infinita eo quòd non terminatur intellectu. Est enim ineffabilis & ignota & quæ cogitari non potest diuina uirtus cuncta excedens. Deinde cum dicit. {Quæ ꝓp abundantiam &c.} manifestat infinitatem diuinæ uirtutis perligna, & exempla. Et dicit ꝙ diuina uirtus per {abundantiam possibilis} i. potestatis etiam quæ sunt {infirma firmat,} id est, conseruat continens & fortiter tenet etiam illas res in quibus, {est ultima resonātia uirtutis,} id est, quæ minimum participant de uirtute, quod est signum infinitæ uirtutis, sicut uidemus in potentiis sensibilium ꝙ lumina quæ sunt ualde splendida possunt uideri etiam ab eis qui habent debiles uisus, & magni soni perueniunt ad auditus debiles, qui non de facili recipiunt sonos & ultra hoc non potest se extendere uirtus luminis & soni, quia quod omnino non habet auditū, nō potest audire quamtumcumq; magnum sonum, & quod totaliter non uidet, non potest uidere splendidum lumen. Sic igitur concludit quòd distributio diuinæ uirtutis propter sui infinitatem procedit ad omnia existentia, & nullum est existens quod nō habeat aliquam uirtutem, sed oportet quòd habeat aut uirtutem intellectualem sicut angeli, aut rationalem sicut homines, aut sensibilem sicut animalia, aut uiuificam sicut plantæ, aut subſtantialem sicut alia, & non solum existentia, sed etiam ipsum esse habet uirtutē ad hoc ꝙ sit a supersubſtantiali dei uirtute. Et dicit, si fas est dicere, quod nō sic proprie dicitur quòd essesit, sed quòd per esse aliquid sit.

LECTIO II.

EX ipsa sunt deiformes angelicorum ornatuū uir, &c.} Postquam Dionysius ostendit in communi processum diuinæ uirtutis ad entia, hic ostendit in speciali. Et primo distinguendo res in quas effectus diuinæ uirtutis prouenitunt. Secundo distinguendo ea quæ a diuina uirtute inueniuntur in rebus, ibi. {Et firmat, &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit processum diuinæ uirtutis ad superiores creaturas scilicet angelos. Secundo ad inferiores. Ibi. {Procedunt &c.} Dicit ergo primo, quòd ex diuina uirtute procedunt omnes uirtutes angelicorum ornatuum, quæ sunt deo conformes. Apparet etiam in angelis uirtus quantum ad tria. Primo q̃dem quantum ad ipsum esse. Et secundū hoc dicit ꝙ ex diuina bonitate habent esse intransmutabile. Secundo quantū ad intelligere. Et secundum hoc dicit quòd ex diuina uirtute habent sempiternos motus intellectuales & immortales, quia .s. semper actu intelligunt. Tertio quantum ad appetere. Et quantum ad hoc dicit quòd acceperunt a uirtute infinita boni ipsam fortitudinem per quā bonum desiderant absq; diminutione talis desiderii. Hæc quidem omnia habent a diuina uirtute, inquātum diuina uirtus immittit eis & esse & posse respectu ipsorum, & quòd desiderant absq; fatidio, habentes ea quæ semper eis adsūt, & hoc ipsum quod est posse desiderare quòd semper possunt, est eis a deo. Deinde cum dicit. {Procedunt autem ea &c.} Ostendit processum diuinæ uirtutis ad inferiores creaturas. Et dicit quòd effectus indeficiēs dei uirtutis procedunt & ad homines & ad animalia & ad plantas, & ad omnes res naturales. Deinde cum dicit. {Et firmat unita &cæt.} Ostendit quæ inueniantur in rebus a diuina uirtute. Et primo quantum ad ea quæ sunt communia omnibus. Quorum primum est unitio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus omnia quæ sunt unita confirmat ad quandam amicitiam sui & communionem. Secundum est discretio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus firmat ea quæ sunt discreta ad inuicem ad hoc quòd singula secundum propriam rationem & diffinitionem conseruet inconfusa & incommista ad inuicem. Tertium est ordo. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus conseruat cuiuslibet rei ordines secundum quos res ad inuicem ordinantur, & iterum dirigit unumquodque in ordine ad finem, quod est proprium bonum rei. Deinde ponit ea quæ pertinent ad singula. Et primo quantum ad angelos dicit quòd diuina uirtus {custodit} immaculate a quacumque corruptione, {immortales uitas angelicarum unitatum,} id est, subſtantiarum simplicium ipsorum. Secundo quantum ad corpora cælestia dicit quòd custodit inuariabiliter subſtantias & ordines cælestium corporum & luminarium, scilicet Solis & Lunæ & stellarum. Tertio quantum ad æuum quod mensurat subſtantiam cœli, & dicit quòd diuina uirtus facit quòd possit esse æuum, quod est simplex mensura essendi. Et quantum ad tempus, quod est mensura motus, subiungit quòd diuina uirtus omnes circumuolutiones temporis discernit processibus & congregat restitutionibus. Attribuit autem temporis circumuolutionem, eo quòd sequitur circularem reuolutionem cæli. Est autem in motu cęli duo considerare. Primo quidē ꝙ in motu cęli semper fit renouatio sicus, secundum transitum de loco ad locum. Secundo uero quòd cęlum redit ad eundem situm secundum circularem motum. Ita etiam est & in tępore, quia secundum processum motus, succedit tempus tempori, ut hora horæ, & dies diei. Et quantum ad hoc dicit quòd tempus discernitur processibus. Secundum autem reditum alicuius cęlestis corporis ad eundem locum etiam & tempus restituitur in id quod præterierat, & sic quod erat futurum quodāmodo ad præteritū cōgregatur.

per pōt, & infinite infinitas alias ab existentibus uirtutibus ꝓducere, & eo ꝙ nūq̃ possunt infinite & infinitū productæ uirtutes, superinfinitā ipsius virtutē faciētis uirtutis hębetare actionē, & eo ꝙ ineffabilis & ignota, & i cogitabilis est, cuncta ægredies ipsius uirtus, quæ ꝓpter abundātiam possibilis & infirmitatē firmat & ultimas resonantiarū ipsius continet & fortiter tenet, quemadmodum & in possibilibus secundum sensum uidemus quòd super splendida lumina & usq; ad hæbetes uisiones perueniunt, & magnos sonos dicūt ad auditus non ualde facile recipiētes sonos, introire. Quod enim est omino non audiens neq; audit, & quod uniuersaliter nō uidens est neq; uidet. Ipsa igitur infinitæ uirtutis dei distributio ad omnia existentia uadit, & nihil est existentium cui perfecte ablatum sit habere quandam uirtutem, sed aut intellectualem, aut rationalem, aut sensibilem, aut uiuificam, aut subſtantialem habet uirtutem, & ipsum etiam esse, si fas est dicere, uirtutem, ad hoc ꝙ sit, habet a supersubſtantiali uirtute.

LECTIO II.

Processus diuinæ uirtutis in speciali.

EX ipsa sunt deiformes angelicorum ornatuum uirtutes, ex ipsa & esse intransmutabiliter habent, & omnes ipsorum intellectuales, & immortales sempiternos motus, & fortitudinem ipsam, & non minorabile desideriū boni ab infiniti boni uirtute acceperunt, ipsa immittente ipsis posse & esse ista, & desiderare quod semper est, & ipsum posse desiderare quòd semper possunt. Procedunt autem ea quæ sunt indeficientis uirtutis & ad homines, & animalia & plantas, & totam omnis rei naturam, & firmat unita ad sui inuicem amicitiam & cōmunionem, & discreta ad hoc quòd sint singula secundū propriam rationem, & diffinitionē inconfusa & incommista, & omnis rei ordines & directionis ad bonum proprium saluat. Et immortales angelicarum unitatum uitas immaculatas custodit. Et cælestes & illumina-

ad homines & ad animalia & ad plantas, & ad omnes res naturales. Deinde cum dicit. {Et firmat unita &cæt.} Ostendit quæ inueniantur in rebus a diuina uirtute. Et primo quantum ad ea quæ sunt communia omnibus. Quorum primum est unitio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus omnia quæ sunt unita confirmat ad quandam amicitiam sui & communionem. Secundum est discretio. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus firmat ea quæ sunt discreta ad inuicem ad hoc quòd singula secundum propriam rationem & diffinitionem conseruet inconfusa & incommista ad inuicem. Tertium est ordo. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina uirtus conseruat cuiuslibet rei ordines secundum quos res ad inuicem ordinantur, & iterum dirigit unumquodque in ordine ad finem, quod est proprium bonum rei. Deinde ponit ea quæ pertinent ad singula. Et primo quantum ad angelos dicit quòd diuina uirtus {custodit} immaculate a quacumque corruptione, {immortales uitas angelicarum unitatum,} id est, subſtantiarum simplicium ipsorum. Secundo quantum ad corpora cælestia dicit quòd custodit inuariabiliter subſtantias & ordines cælestium corporum & luminarium, scilicet Solis & Lunæ & stellarum. Tertio quantum ad æuum quod mensurat subſtantiam cœli, & dicit quòd diuina uirtus facit quòd possit esse æuum, quod est simplex mensura essendi. Et quantum ad tempus, quod est mensura motus, subiungit quòd diuina uirtus omnes circumuolutiones temporis discernit processibus & congregat restitutionibus. Attribuit autem temporis circumuolutionem, eo quòd sequitur circularem reuolutionem cæli. Est autem in motu cęli duo considerare. Primo quidē ꝙ in motu cęli semper fit renouatio sicus, secundum transitum de loco ad locum. Secundo uero quòd cęlum redit ad eundem situm secundum circularem motum. Ita etiam est & in tępore, quia secundum processum motus, succedit tempus tempori, ut hora horæ, & dies diei. Et quantum ad hoc dicit quòd tempus discernitur processibus. Secundum autem reditum alicuius cęlestis corporis ad eundem locum etiam & tempus restituitur in id quod præterierat, & sic quod erat futurum quodāmodo ad præteritū cōgregatur.

puta cum dies & mane incipiens terminatur, iterum redit ad mane, & idem apparet in mense & in anno. Quarto ostendit effectum diuinæ uirtutis ex elementis. Et dicit quòd diuina uirtus facit uirtutes ignis inextinguibiles, licet enim ignis in hac materia extingui possit, tamen ignis uniuersaliter inextinguibilis est. Facit etiam indeficientes fluxiones aquæ, quia dat perpetuum fluxum fluuiorum & commotiones maris quæ apparent in fluctibus & fluxu & refluxu maris. Qui etiā terminat effusionem aeream, hoc autem dicit quia aeri maxime competit proprietas humidi, ut non bene terminetur termino proprio, & ideo quantum est de se, aer habet omnimodam effusionem, sed diuina uirtute terminatur intra limites sui naturalis loci. Diuina etiā uirtus collocat terram in nihilo, quia semper diuina uirtute in medio mūdi collocatur, & nihil est quod ipsā sustentet. Diuina etiā uirtus conseruat {generatiuos partus} ipsius {terræ} scilicet plantarum & aliorū quæ ex terra nascuntur {indifferentes,} id est, uniformiter in sua natura manentes, dum scilicet ex seminibus terræ mandatis similes plantæ nascuntur, & non solum ea quæ ad singula elementa pertinent diuina uirtus facit, sed etiam quæ pertinent ad commixtionem elementorū ad inuicem. In qua quidem commixtione tria inueniuntur, necesse est enim esse primo quandam proportionem elementorum ad inuicem quam Dionysius hic nominat armoniam. Secundo requiritur ꝙ cuiuslibet elementi remaneat uirtus propria incorrupta, alioquin non esset mixtio, sed corruptio. Et quantum ad hoc dicit {& concretionem inconfusam.} Tertio requiritur ꝙ elementa sint concreta & simul commaneant & non statim ab inuicem separentur. Et quantum ad hoc dicit, {& indiuisibilem saluat.} Quinto etiam ponit effectum diuinæ uirtutis in rebus animatis. Et uniuersaliter quidem dicit ꝙ diuina uirtus in unum tenet {coniunctionem animæ & corporis. Et specialiter de plantis adiungit ꝙ mouet sursum uirtutes plantarum nutritiuas & augmentatiuas. Nutritiuas quidem inquantum alimentum per radices attractum usque ad cacumen plantæ subleuatur. Augmentatiuas vero inquantum ipsum corpus plantæ ex terra procedens paulatim in altum producitur. Deinde quantum ad omnia uniuersaliter subdit ꝙ diuina uirtus fortiter tenet subſtantiales & naturales uirtutes omnium, & cuiuslibet rei firmat indissolubilem mansionem, inquantum scilicet omnia gradum sibi præfixum a Deo conseruant. Vltimo autem effectum diuinæ uirtutis ostendit in his quæ pertinent ad gratiā. Et dicit ꝙ diuina uirtus dat {ipsam deificationem,} id est, participationem deitatis quæ est per gratiam. Et ne aliquis credat quòd hanc participationem aliquis sua uirtute possit acquirere, subdit quòd Deus præbet uirtutem ad hoc ut aliqua prædicto modo deificentur. Vltimo autem uniuersaliter concludit quòd uniuersaliter nihil est in entibus, quod sit segregatū & non contentum a continentia diuinæ uirtutis, quæ rebus per suam omnipotentiam dat firmitatem. Sicut enim a diuina uita non potest esse segregatum quicquam nisi quod caret uita, ita a diuina uirtute non potest esse segregatum nisi quod caret uirtute. Quod autem uniuersaliter nullam habet uirtutem, neque est, neque erit aliquā ipsius omnino positio.

LECTIO III.

Tquidem dicit Elymas Magus. Si omnipotens, &c.} Postquàm determinauit Dionysius de diuina uirtute, hic excludit quandam obiectionem. Et circa hoc tria facit. Primo ponit obiectionem. Secundo soluit, ibi. {Apponens aūt, &c.} Tertio exclusa dubitatione, asserit ueritatē, ibi. {Nos autem dicta Theologi &c.} Primo ergo ponit dubitationem quam Elymas Magus, de quo in Actibus legitur, obicit contra Paulum discentem. 2. Tim. 2. ꝙ Deus negare seipsum non potest, quod eius omnipotentiæ uidet contrarium. Deinde cum dicit. {Apponens autem hoc, &c.} soluit propositam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo præmittit suam excusatiōem de hoc quod intendit ad tam debilis obiectionis solutionem. Secundo soluit nem ponit, ibi. {Etenim suiipsius &c.} Tertio redarguit obiectionis præsumptionem, ibi. {Quod sapiens & non intelligens &c.} Dicit ergo primo quòd super prę missam dubitatiōem addit ꝙ multum timet ne ipse debeat derideri de stultitia, sicut aliquis qui conatur destruere domunculas a pueris dissolutis factas, quæ nec firmamentum firmum habent, eo quòd super arenam ędificatæ sunt, & in seipsis infirmæ sunt, eo quòd absque cemento conglutinatę sunt, & ita posset uideri quòd cum ipse intendit loqui contra deliberationem de rebus diuinis, quam de proposito uerbo habuit prędictus Elymas, quasi quædam iacula immittat contra aliquam positionem impossibilem. Positio enim eius est manifeste impossibilis, in seipsa infirmata, quia ueritate non confirmatur, & inniti tur friuolæ rationi sicut debili fundamento. Deinde cum dicit. {Etenim suiipsius &c.} soluit propositam quæstionem. Et dicit quòd cum Deus sit ipsa ueritas, Deum negare seipsum nihil aliud est quàm Deum decidere a ueritate. Cum autem uerum idem sit quod ens, sequitur quòd excidere a ueritate idem sit quod excidere ab esse. Quod ergo dicit Deum non posse negare seipsum, idest, ac si diceretur, Deum non posse deficere ab essendo. Hoc autem quod est non deficere ab essendo, idem est ac si diceretur, quòd Deus non est non ens, quo quidem magis significatur ipsum esse, sicut & si dicatur quòd Deus non potest non posse, non ostendit quòd sit impotens, sed quòd sit maxime potens. Et similiter si dicatur quòd non cognoscit se nescire, ita quòd habet scientiæ priuationem, hoc est ipsum habere perfectam scientiam. Per hoc ergo quòd Deus non potest negare seipsum nihil detrahitur ex omnipotentia, sed idem est ac si diceretur quòd Deus non potest non esse uerus & ens & potens. Deinde cum dicit. {Quod sapiens & non intelligens &c.} reprehendit obiicientis præsumptionem. Et dicit quòd Elymas qui se sapientem reputabat, non intelligens prædictæ solutionis rationem, similis erat pugilibus inexpertis, qui frequenter aduersarios contra quos pugnare debent supponunt esse infirmos, secundum quòd eis uidetur, & dum sunt absentes contra eos audacter ictus proiiciunt, quandam similitudinem pugnæ facientes, & absque timore percutiunt aerem inutilibus plagis, & sic opinantur se uicisse aduersarios, & de hoc laudant seipsos, quāmuis non dum sciant aduersariorum uirtutem. Ita etiam est & de illis qui debiles obiectiones facientes, cum non est qui eis resistat, se obtinuisse arbitrantur. Deinde cum dicit. {Nos autem dicta theologi & cæt.} excludit obiectionem contra omnipotentiam diuinam. Secundo Apostoli scientiam commendat dicens, quòd nos considerantes dicta Apostoli

ſecundum noſtram poſsibilitatem laudamus Deũ qui excedit omnem potentiam ſicut omnipotentem, inquantum eius potentia ad omnia ſe extendit, ſicut beatum inquantum habet plenitudinem omnis boni nullo indigens. & ſicut ſolum potẽtem ex ſeipſo. Omnes enim alii potentes non ſunt ex ſe potentes, ſed ex Deo, & ſicut per ſuam poteſtatem dominantẽ æuo. Alii enim dominantes diminantur his qui sũt in æuo, aut in tempore: ſed ipſe toti æuo dominatur. Et iterum laudamus eum ſicut ſecundum nihil excidentem ab exiſtentibus, & quòd nihil qđ eſt in eo poteſt ab eo recedere. Creaturæ vero & ſi aliquæ inueniantur quæ non excidant ab eſſe ſimpliciter, poſſunt tamen excidere ab aliquo, in quantum ſunt mutabiles, ſed Deus qui eſt omnino immutabilis ſecundum nihil poteſt excidere ab eſſe. Vel ſumũtur hæc verba ex his quæ Apoſtolus. 1. Thim. vlti. dicit. Quem ſuis temporibus oſtendet beatus & ſolus potens, Rex regum & dominus dominantium, qui ſolus habet immortalitatẽ. Quam deſignat, per hoc quòd dicit, {ſecũdum nihil ab exiſtentibus excidentem.} Et nõ ſolum iſta Deo conueniunt: ſed excellenter ea habet. Vnde ſubdit, quòd adhuc amplius poſſum⁹ laudare Deum ſicut ſupereminenter habentem virtutem, & ſicut præhabentem omnia exiſtentia, ideſt, quicqd eſt in rebus, non quidem eodẽ modo quo in rebus eſt, ſed ſecundum ſuperſubſtantialem virtutem, ideſt, ſicut effectus ſunt per virtutem in cauſa ſecundum modum cauſæ excedentis omnẽ ſubſtantiã. Et non ſolum ſupereminẽter hæc ei conueniunt, ſed ẽt cãliter. Vnde ſubdit qp omnibus exiſtentib⁹ dat poſſe & eſſe determinatum. Et hoc conuenit ei ex abundantia ſuæ excedentis virtutis, quæ dat omnibus bonitates copioſe effundendo. Dat enim omnibus abundanter, vt dicitur Iacobi primo.

LECTIO IIII.

De iuſtitia Dei.

VStitia autem rurſus laudatur Deus ſicut omnibus ſecundum dignitatem diſtribuens & commenſurationem & pulchritudinem & bonam ordinationem & ornatum & omnes diſtributiones & ordines ſegregans, vnicuique ſecundum vere exiſtentem iuſtiſsimã diffinitionem, & omnibus propriẽ operationis ipſorum cauſa exiſtens. Omnia enim diuina iuſtitia ordinat & terminat, & omnia ab omnibus immixta & nõ confuſa ſaluat, omnibus exiſtentibus conuenientia vnicuique donat ſecũdum dignitatem vnicuique exiſtentium ſuperueniẽtem. Et ſi iſta recte dicimus, quicunque improperant diuinæ iuſtitiæ, latet ſe, ſuiipſorum iniuſtitiam manifeſte condemnantes. Dicunt enim debere ineſſe mortalibus immortalitatem, & imperfectis perfectũ, & per ſe mobilibus per aliud mobilem neceſſitatem, & uariabilibus identitatem, & infirmis eſſe perfecta potẽtia, & tẽporalibus eſſe æterna & natura motis eſſe immutabilia, & tẽporales delectationes eſſe æternas, & totaliter ea quæ ſunt aliorum aliis attribuunt. Oportet autem videre diuinam iuſtitiam in hoc vere exiſtentẽ verã iuſtitiam, quæ oibus attribuit propria ſecundũ vniuſcuiuſque exiſtentiũ dignitatem & vniuſcuiuſque naturam in proprio ſaluat ordine & virtute. Si dicat aliquis, non eſt iuſtitiæ, homines ſanctos dimittere nõ adiutos a prauis cruciatos. Ad qđ dicendum, qp ſi illi quos dicis ſanctos, diligunt quidem ea quę ſunt ſuper terram, ab inherentibus materiæ zelata, a diuino omnino ceciderũt amore, & nõ noui qũo ſancti vocẽt, iniuriam faciẽtes vere amabilibus & diuinis propter inzelabilia, & inamabilia ab eiſdem non religioſe reprobatis. Si autem vere exiſtentia amant: lætari conuenit quædam deſiderantes quando deſiderabilia conſequuntur. Aut numquid tunc magis appropinquant angelicis virtutibus, quando, ſicut eſt poſsibile, deſiderio diuinorum recedunt a materialium pãſsibili affectione, luctantes ad hoc valde viriliter in aduerſitatibus pro bono? Quare verum eſt dicere, quòd hoc diuinę iuſtitiæ magis ẽ proprium, non mollire & deſtruere optimorum animoſitatẽ materialium donationibus. Neque ſi aliquis conetur hoc facere dimittere non adiutos, ſed collocare ipſos in pulchra & inflexibili ſtatione: & attribuere ipſis talibus exiſtentibus ſecundum dignitatem.

Quis prior dedit ei & retribuetur ei? ſed attribuitur ei diſtributiua iuſtitia quæ non obſeruat æqualitatem quantitatis, vt æqualia omnibus det, ſed æqualitatem proportionis, vt det vnicuiq; ſecundum quòd dignus eſt. Et ideo dicit quòd iuſtitia laudatur in Deo inquantũ ipſe diſtribuit omnibus ſecundum eorum dignitatem. Eſt autem diſtributor bonorum, Bonum autẽ vt Aug. dicit, conſiſtit in modo & ſpecie & ordine. Modus autem vnicuiq; propriam menſuram præfigit, vt ipſe dicit. Vt ergo ſignificaret Deum eſſe totius boni diſtributorem, dicit quidẽ quantum ad modum {commenſurationẽ,} quantum ad ſpeciem, pulchritudinem, vel formam, ſecundum aliã translationem, quantum autem ad ordinẽ dicit, & bonam ordinationem & ornatũ, ſeu diſpoſitionem ſecundum aliam translationem. Et accipit hic ornatum pro decentia ordinis. Non ſolum autem pertinet ad iuſtitiam qp diſtribuat diuerſa diuerſis ſecundum eorum dignitatem: ſed etiã qp huiuſmodi diuerſitatem inconfuſam ſeruet, ne ſcilicet vnus id quod eſt alterius ſibi vſurpare præſummat. Et quantum ad hoc, ſecundum actum iuſtitiæ dicit, quòd diuina iuſtitia diſtribuit vnicuique omnes diſtributiones & ordinem ſecundum quandam determinationem, quæ vere eſt iuſtitia, vt ſcilicet vnum in id quod eſt alterius non irrumpat. Tertius vero actus iuſtitiæ eſt, vt vnuſquiſque id quod eſt ſibi conueniens operetur, propter quod & quodam modo iuſtitia dicitur omnis virtus. Et quantum ad hunc tertium actum ſubdit quòd diuina iuſtitia eſt cauſa omnibus propriæ operationis eorum. Deinde cum dicit, {Omnia enim diuina iuſtitia &c.} Manifeſtat quod dixerat, rationem aſsignans prædictorum. Ideo enim præmiſſa ad diuinam iuſtitiam pertinent, quia iuſtitiæ proprium eſt, quòd ordinem in rebus ſtatuat, & quòd vnicuique rei terminum præfigat, vltra quem non progrediatur, & quòd huiuſmodi ordinationem & terminationem abſque confuſione conſeruet, & qp vlterius rebus ſic ordinatis & terminatis vnicuique donet de ſuperuenientibus donis ſecundum propriam dignitatem ſibi præſtitam a Deo. {Deinde cum dicit. Et ſi iſta recte dicimus &c.} ſoluit duas dubitationes circa diuinam iuſtitiam. Circa quarum primam tria facit. Primo ex præmiſſis oſtendit, quòd illi qui diuinam iuſtitiam reprehendere nituntur, ſe ignorare præmiſſa oſtendunt. Et hoc eſt quod dicit, quòd ſi præmiſſa ratione ſunt dicta, ſcilicet quòd iuſtitiæ eſt dare vnicuique ſecundum ſuam dignitatem, quicunque arguere volunt diuinam iuſtitiam quæ hoc facit, ipſi ignorant, quòd dum volunt diuinam inſtitiam reprehendere, quos actus iuſtitiæ Deo conueniat. Secundo manifeſtat quod dixerat, ibi, {Omnia enim diuina iuſtitia, &c.} Conuenit autem Deo ſecundum tres actus. Primo quidem ſecundum hoc quod eſt diſtribuere. Commutatiua autem iuſtitia in Deo locum non habet, ſicut eſt in venditoribus & emptoribus, quia vt dicitur Rom. 11. ca.

hendere, ſuam iuſtitiam manifeſtant. Secundo ibi, {Dicunt enim debere &c.} ponit eorum obiectionem. Dicit enim, quòd cũ deus ſit optimus, & per hoc ei competat optime facere unumquodque, deberet etiam his quæ ſunt mortalia dare immortalitatem, utpote quòd homines & animalia nunquam morerentur, & imperfectis dare perfectionem, ut pote quòd homines ſtatim naſcerentur perfecti, & per ſe mobilibus dare neceſſitatem per aliud mobile, utpote quæ hominibus per ſe competũt: quia per ſe moueri poſſunt & ad bonum & ad malum: uellent autem qp deus daret hominib⁹ uel aliis rationalibus creaturis quòd nõ poſſent peccare, quod eſſet habere neceſſitatẽ qp ſemper ex alio mouerentur. Non enim aliter competeret ut ad malum deficere nõ poſſent niſi quadam coactione ab aliis mouerentur non ex libero arbitrio, ſanctis. n. ex ipſa perfectione cõpetit ut deficere non poſsint, ut patet in beatis qui ſunt confirmati in bono. Dicunt etiam qp deberet uariabilibus ineſſe identitas, ut ſcilicet ſemper eodẽ modo ſe haberent omnia, & quòd infirmis eſſet perfecta potentia, & quòd temporalia eſſent æterna, & quòd ea quæ ſecũdum ſuam naturam mouentur eſſent immutabilia, & quòd delectationes quæ ſunt temporales eſſent æternæ. Et ſecundum ſuum iudicium uniuerſaliter attribuunt aliis quæ ſunt aliorum, id eſt, inferioribus ea quæ ſunt ſuperiorum entium. Tertio ibi. {Oportet autem videre &c.} excludit eorum iudicium peruerſum. Et dicit quòd oportet conſiderare de diuina iuſtitia quòd in hoc uere iuſtitia eſt, quòd omnibus dat ſecundum propriam dignitatem, & quòd uniuſcuiuſque naturam conſeruat in proprio ordine & uirtute, ita ſcilicet quòd in his quæ ſunt ſecundum ſuam naturam immortalia conſeruat immortalitatẽ, & in mortalibus mortalitatem, & ſic de aliis quæ ſupra tacta ſunt. Secundam obiectionẽ ponit ibi. {Sed dicat aliquis &c.} Et circa hoc duo facit. Primo ponit obiectionem. Poſſet enim aliquis obiicere, nõ eſſe iuſtum quòd deus permittit homines ſanctos cruciari a prauis hominibus, & nõ dat eis auxilium ut non crucientur. Secundo, ibi. {Ad quod dicendum eſt, &c.} ſoluit prædictam obiectionem. Et dicit quòd ſi iſti q dicuntur ſancti amant ea quæ ſunt ſuper terram pro quibus zelãt homines, rebus materialibus inhærentes, omninõ ceciderunt a diuino amore. Quod intelligendum eſt ſi ita ea amant quòd in eis ſinem conſtituant, & quòd propterea ſpiritualia bona contemnant. Et hoc eſt quod ſubdit, quòd ipſe neſcit quomodo dici debeant ſancti illi qui faciunt iniuriam rebus diuinis, quæ ſunt uere amabilia ut reprobent ea contra religionis debitum propter bona temporalia, quæ non ſunt amanda principaliter, nec pro eis eſt zelandũ. Sed ſi ipſi amant bona ſpiritualia quæ uere ſunt exiſtentia, quia ſunt sẽpiterna, debent lætari ſi ea deſiderant quando ea deſiderata conſequi poſſunt. Conſequuntur autem ea cum afflictiones in rebus tẽporalibus patientes, quodam feruore amoris ſpiritualibus magis inhærent. Tunc enim magis per ſimilitudinem appropinquant angelicis uirtutibus, in quibus nulla eſt materialium rerum affectio, quando homines ſecundum ſuam poſsibilitatem ex deſiderio rerũ diuinarum recedunt ab affectione materialium rerum. Et hoc quidem faciunt quando pro bono, id eſt, amore dei & pro iuſtitia & uirtute luctantur uiriliter in aduerſitatibus exiſtentes. Et ſic ſi uere ſancti ſæculi iſtius in aduerſitatibus conſequuntur quod deſiderãt, ſcilicet contemnendo temporalia bona, adhærere ſpiritualibus, nõ malẽ cum eis agitur, ſed bene. Vnde uere dici poteſt quòd proprium eſt diuinæ iuſtitiæ quòd animoſam uirtutem non deſtruat aut emolliat per collationem proſperitatis, ſed ſi aliquis conatur hoc facere, ut ſcilicet pugnet pro ueritate, quòd ipſe non dimittat tales diuinum adiutorio, ſed firmet eos in pulchra & firma ſtatione ſpiritualium bonorum, per quæ in aduerſis conſolantur, & ulterius quòd talibus retribuat in futuro ſecundum proprii meriti dignitatem.

LEC. V.

PSA igitur diuina iuſtitia & ſaluatio totorũ laudatur &c.} Poſtquam Dionyſius determinauit de iuſtitia diuina hic determinat de effectibus diuinæ iuſtitiæ. Et primo de ſaluatione. Secundo de liberatione, ibi. {Propter quod & liberationem &c.} Tertio ẽt inæqualitate, quam quodam modo iuſtitia facit, quodam uero modo remouet, ibi. {Sed de iſtis quidem & de iuſtitia, &c.} Circa primũ tria facit. Primo ponit ſaluationis propriam rationem. Secũdo ponit quandã aliã rationem ſaluationis ab aliis aſsignatã, ibi. {Si autem aliquis ſaluationem laudat & ſicut, &c.} Tertio oſtẽdit quomodo hæ duæ rationes ſe habent ad inuicem, ibi. {Et hanc primam ſaluationem &c.} Dicit ergo primo, quòd diuina iuſtitia laudatur ſicut ſaluatio omnium, quia ſcilicet omnia ſaluat, inquantũ ſcilicet cuſtodit & conſeruat in unoquoque tria. Primo quidem ſubſtantiam uniuſcuiuſq; cõſeruans, {& propriam,} id eſt, in proprietate ſuæ naturæ, {& mundam,} id eſt, abſque permiſtione extranei. Secundo ſimiliter conſeruat ordinem uniuſcuiuſq; proprium & mundum. Tertio uero eſt cauſa in omnibus rebus propriæ & mundæ operationis. Et ſic omnis ratio ſaluationis conſiſtit ſecundum quòd res conſeruantur in his quæ eis conueniunt ſecundum ſuam proprietatem. Deinde cũ dicit. {Si autem aliquis &c.} Ponit ſecundam rationem ſaluationis. Et dicit quòd ſi aliquis uelit dicere quòd ratio ſaluationis conſiſtit in hoc quòd deus omnino eripit a malis, non eſt ei in hoc repugnandum, ſed debemus recipere eum qui ſic laudat largiter diuinam ſaluationem, non ſolum quantum ad conſeruationem in deo, ſed etiam quãtum ad ſeparationem a malo. Deinde cum dicit. {Et hanc primam ſaluationem, &c.} Comparat has duas rationes ad inuicem. Et dicit quòd ipſe rogat humiliter perſuadendo eũ qui ſecũdam rationem ſaluationis aſsignat, quòd ipſe hanc diffiniat, quòd prima ratio ſaluationis conſiſtat in conſeruatione in bono. Quæ quidem conſeruatio in bono multipliciter fit. Quædam enim conſeruantur in bono a deo qui conſtituit ea intranſmutabilia in ſeipſis, ſicut ſunt corpora cæleſtia, quæ ſunt longe a corruptione & beati, qui peccare non poſſunt. Secundo prout aliqua quæ intranſmutabilia ſunt conſeruantur, ut non habeant aliquam contrapugnantiam. Sicut aliquando uidens Deus aliquos eſſe infirmos, nõ permittit eos tentari, & ſic ſaluat eos, conſeruando eos in bono. Tertio ex eo quòd permittit quòd aliqui impugnantur, ſed dat eis fortitudinem ut reſiſtere poſsint, contra impugnantia, ſicut {fortia contra peiora, id eſt, contra infirmiora, & ita {omnia cuſtodit} & ſaluat, neque facit ea impugnantia neq; bellantia, ut pugna referatur ad actualem impugnantiam, bellum uero ad habitualem. Et hoc cõuenit quòd impugnationem non habeant prout {ſingula} ſunt {ordinata, id eſt, firmiter diſpoſita in his quæ pertinent ad proprias rationes. Et non ſolum facit aliqua non pugnantia, ſed etiam {exterminat,} id eſt, deſtruit ab omnibus rebus {omnem inæqualitatẽ & alienam operationem,} ut inæqualitas referatur ad id quod eſt extraneum in eſſentia, aut uirtute, aliena operatio autem ad id quod eſt extraneum in operatione. Conſtituit etiam diuina iuſtitia ſaluans proportiones cuiuslibet rei non ualentes decidere ad incõuenientiam, neque qualitercumque tranſire. Tranſitus enim ſuperiorum ad inferiora caſus dici poteſt. Inferiorum uero ad ſuperiora tranſitus omnino dicitur non caſus, ſed ſecundum ſe tranſitus. Non eſt autem mirandum quòd dicit tranſmutabilia non pugnantia nec tranſire ad contraria, quãmuis in multis inueniatur pugna & permiſtio extranei & tranſitus ad contraria, quia in omnibus tranſmutabilibus ſemper permanet aliquid non tranſitum & non permiſtum & non impugnatum. Sicut ſubiectum non tranſit quando ſit tranſitus ſecundum formam. Et hæc tria quæ ſecundo ponit reſpondent tribus primo poſitis, non tamen eodem ordine. Nam id quod

quod inter secundam & ultimam ponit,cum dicit,{ & proportiones uniuscuiusque &c.} respondet ei quod inter prima primo posuit,cum dixit,{in seipsis intransmutabilia.} Quod autem secundum est inter ultima,scilicet {& omnem inæqualitatem &c.} Respondet ei quod supra ultimo dixerat,{& fortia contra peiora saluat.} Quod uero dicit primo inter ultima,{ & omnia custodit,&c.} Respõdet qđ primo in medio posuerat,{& non pugnãtia.} Sic igitur quia ratio saluationis in hoc cõsistit primo & principaliter, ut aliquid in bono conseruetur, non erit longe ab intentione sacræ scripturæ si quis saluationẽ dei uelit laudare, inquantum ipse deus saluat omnia per propriam bonitatem liberando a malo, quod est casus a propriis bõis. Et hoc dico secundum quòd patitur natura eorũ quæ saluari dicuntur. Aliter enim restituũtur ea quæ cadunt secundum liberum arbitrium,atque aliter ea quæ cadunt secũdum naturalem corruptionem. Deinde cum dicit.{Propter quod & liberationem &c.} determinat effectum liberationis. Et dicit qđ sacri doctores nominant diuinam iustitiã liberationem & liberationis causam, inquantum saluat a malo Et hoc multipliciter. Primo inquãtum non permittit ea quæ sunt uere entia a substantijs cadere ad hoc quòd nihil sint, sed sẽper eis substantiarum aliquid remanet. Secundo quantũ ad hoc quòd si aliquid uere existens deciderat ad aliquod peccatũ in actione,in aliquam inordinationem,inclinatione appetitus,& ad aliquẽ defectum propriæ operationis, deus liberat id quod sic cadit a passione quæ ad peccatum inducit, & infirmitate, ex qua aliquid ordinem debitum non tenet.& priuatione, quæ pertinet ad minoration perfectionis. Et sic hæc tria respõdent primis tribus. Et ut ostẽdat quomodo ab his liberat, subdit alia tria, primis tribꝰ præmissis respondentia.{A priuatione enim liberat,} inquantum adimplet quod minus habebatur. Ab infirmitate autem liberat,inquantum paterno & misericordi affectu supportat infirmitatem nostram.{A passione}autem{liberat,iuscitans,}id est,reuocans {a malo,} & qđplus est,firmiter{statuens in bono,&}id bonum quod erat {percussum,} id est,minoratum & debilitatum, adimplet restaurando, & quod ad peccatum destruxerat.{statuit,}id est,firmat, { & ornat,} id est,cum decentia quadam disponit, & sic omnem inordinationẽ & indispositionem ad integritatem perducit, & ab omnibus maculis peccatorum soluit. Deinde cum dicit.{Sed de istis quidem &c.} Determinat de inæqualitate. Et primo ostendit quam inæqualitatem iustitia excludat. Secundo quam inæqualitatem constituat,ibi {Etenim inæqualitatem &c.} Inæqualitatem enim proportionis iustitia distributiua excludit,inæqualitatem autem quãtitatis causat secundum quod dat &c. Secundum quòd dat maiora uel minora secundum proportionem dignitatis cuiuslibet naturæ. Dicit ergo primo quòd de istis,idest,saluatione & liberatione& de iustitia dictum est,secundum quam mẽsuratur & diuiditur æqualitas proportionis quæ est in omnibus,& exterminatur,idest, excludit omnem rationibus ordinata,& omnem inæqualitatem, & alienam operationem ex totis exterminat, & proportiones uniuscuiusque constituit, non ualentes cadere ad contraria nec transire. Quoniam & ita saluationẽ aliquis laudabit, non longe ab intentione sanctę theologiæ, sicut omnia existentia saluatoria omnium bonitate, a casu propriorum bonorum liberantem, secũdum quòd uniuscuiusque eorũ quæ saluantur suscipit natura. Propter quod, & liberationem ipsam nominant Theologi, inquantum non sinit uere existentia,ad nihil esse cadere,& inquãtum, & si aliquid ad peccatum, & inordinatum fallatur & minorationem quandam patiatur pfectionis propriorum bonorum & hæc a passione & infirmitate, & priuatione liberat, implẽs minus habens,& pœnæ infirmitatẽ supportans, & suscitans a malo, magis autem statuens in bono, & percussum bonum adimplẽs, & ordinans & statuens, & ornãs inordinationem ipsius & inornatum, & integrum perficiens, & ab omnibus maculatis soluens. Sed deistis quidem, & de iustitia dictum est , secundum quam omnium equalitas mensuratur & diffinitur, & omnis inęqualitas quę est secundũ priuationem inæqualitatis quæ est in ipsis singulis exterminatur. Etenim inæqualitatẽ,si quis accipiat differentias in toto toto rum ad tota, & huius iustitia est saluatiua, non concedens commista tota in totis facta turbari, custodiens autem existentia omnia, secundum speciem unumquodque in qua unumquodque esse naturam habet.

CAP. IX.

De paruo, magno, eodem, altero, simili, dissimili, statione, sessione, motu, æqualitate.

LEC. I.

Voniam autẽ & magnum & parum attributum est omnium causæ,& idem & alterum, & simile & dissimile, & status & motus, age & horum insignium in quibus deus nominatur, quæcumque sunt nobis manifesta contemplemur. Igitur magnus quidem in eloquiis deus laudatus est, & in magnitudine, & in aura subtili, diuinam manifestantem paruitatẽ. Et idem quãdo dicunt eloquia. Tu autem idem ipse es. Et alter, quando sicut multæ figuræ, & multæ formæ ab eisdẽ eloquiis componitur. Et similis, sicut similium & similitudinis substantificator. Et dissimilis oibus, sicut quòd non sit ipsi simile, & tudo unius ad alterum,sicut de magno & paruo,quæ important excessum & defectum secundum quantitatem,de eodẽ,& altero, quæ important conuenientiam & differentiam ſm subſtantiam, & de simili,& dissimili, quæ important conuenientiam & differentiã ſm qualitatem,& de statione & motu, quoniam ratio stationis quidẽ consistit in hoc qđ aliquid similiter se habet nunc & prius,& ulteriꝰ de æqualitate quæ importat conuenientiam ſm quantitatẽ, & est medium inter magnum & paruum. Diuiditur ergo in tres partes. In prima ostendit de quo est intentio. In secunda ostendit qđ singula prædictorum de deo dicuntur ibi. {Igitur magnus quidẽ in eloquiis &c.} In tertia ostendit ſm quam rationem de deo dicantur, ibi. {Igitur magnus quidem,&c.} Dicit ergo primo,qđ quia deo q̃ est omnium causa attribuitur & magnum & paruum & alia prædicta,oportet considerare circa hæc insignia quibus deus nominatur quæcunque nobis possunt esse manifesta. Deinde cum dicit. {Igitur magnus quidem in eloquiis &c.} Ostendit qđ præmissa de deo dicantur. Laudatur enim in sacra scriptura deus sicut magnus & in magnitudine existens,secundum illud psal. Magnus dominus & laudabilis nimis,& magnitudinis eius nõ est finis. Et quia subtilitas quædam paruitas est,paruum etiam attribuitur deo in scriptura ut dicitur iij. Regum xix. qđ apparuit in sibillo auræ tenuis , quæ quidẽ tenuitas seu subtilitas manifestat diuinam paruitatem. Quandoq; etiam in scriptura deus dicitur idem,secundum illud psal. Tu autẽ idem ipse es. Attribuitur etiam ei alteritas, inquantum diuersæ figuræ & diuersæ species rerum ei comparantur in sacris scripturis, sicut

F nis inæqualitas quæ dicitur secundum priuationẽ æqualitatis proportionis quæ est in singulis rebus. Ad iustitiam enim pertinet qđ der unicuique secundum propriam proportionem, & sic æqualitas proportionis secundum iustitiam determinatur secundum quòd non est eadem capacitas omnium, & necesse est ut diuersis diuersa distribuat, & sic causando æqualitatẽ pro portionis causat inæqualitatem quantitatis. Et ideo subdit. Si quis uelit accipere inæqualitatem secundum differentiã quæ é in uniuerso omniũ ad omnia per quam differunt, aliquid est melius alio secũdum quamcumque perfectionem, huiusmodi inæqualitatis iustitia est conseruatiua, dum nõ permittit fieri turbationem seu confusionem in rebus per hoc quòd omnia omnibus commisceãtur, & sic conseruat iustitia omnia existentia secũdum species suas prout uniuscuiusque natura recipit, & requirit.

SVPER CAP. I.

LEC. I.

Voniam autem & magnum & paruũ attributum est omniũ causæ,&c.} Postquam Dionysius determinauit de nominibus diuinis quæ accipiũtur secundum processiones perfectionum absolute rebus conuenientium, sicut est bonum,esse, pulchrum, uita,sapientia, & uirtus,hic determinat de nominibus dei quæ sumuntur secundum processiones in quibus importatur habi-

sicut quòd aliquando designatur in figura uel specie hominis uel agni uel leonis uel lapidis. Dicitur autem similis in scripturis, inquantum ipse facit aliqua sibi similia & est causa ipsius similis, secũdum illud Gen. i. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicitur etiam deus dissimilis omnibus, ubi scriptura dicit qđ nihil est{ei simile secundũ illud Psal. Deus,quis similis tibi in diis domine? Describitur etiam deus in scripturis ut stans, secundum illud Amos. vii. Ecce deus stans super murum lateratum. Describitur & immobilis secundum illud Malachiæ.3. Ego dominus & non mutor. Et sedens in sæcula secundum illud Bsa yæ.9. Super soliũ David sedebit ammodo, & usque in sempiternum. Describitur autem & motus sic ut ad omnia ambulans seu procedens,secundum illud Genesis 3. Cum audissent uocem domini dei deambulãtis in paradiso. Et Sapiẽtiæ 7 dr, qđ oibꝰ mobilibus mobilior é sapientia. Attingit autem ubiq; ꝓpter suam mobilitate. Et multa aliaistis æquipollentia in scripturis de deo dicuntur. Deinde cum dicit.{Igitur magnus quidem deus &c.} Ostendit secundum quam rationem prædicta de deo dicantur. Et primo de magno & paruo. Secundo de eodem & altero,ibi.{Idem autem est &c.} Tertio de simili & dissimili,ibi.{Similem autem de,&c.} Quarto de statione & sessione & motu, ibi. {Quid autem & de diuina statione &c.} Quinto de æqualitate,ibi.{Si autem aliquis in eloquiis &c.} Circa primum primo determinat de magno. Secundo de paruo, ibi. {Paruum autem &c.} Circa primum tria facit. Primo attribuit magnum deo secundum rationem causalitatis. Secundo per rationem cuiusdam similitudinis, ibi. {Et extra omnem magnitudinem &c.} Tertio secundum dissimilitudinem ibi. {Magnitudo hæc infinita est &c.} Dicit ergo primo,quòd Deus dicitur magnus secundũ quòd magnitudinem suam quæ essentialiter ei conuenit, æternaliter tradit omnibus magnis,sicut & dicitur sapiens inquantum, & sapientiam tradit omnibus sapientibus. Vel potest aliter legi,quòd Deus magnitudinem suam tradit omnibus quæ sunt essentialiter magna,id est,a principio creaturæ usq; in sempiternum. Deinde cũ dicit,{& extra omnem magnitudinem &c.} attribuit ei magnũ secundum quandam rationem similitudinis. Et primo quantum ad eius substantiam. Secundo quantum ad eius effectus,ibi. {Et secundum superplenum &c.} Manifestum est autem quòd magnũ creaturis attribuitur secundum rationem excessus. Illa enim magna dicũtur quæ inueniuntur alia excedere. Excessus autem in rebus creatis multipliciter attenditur. Vno modo secundum dimensionem longitudinis,latitudinis, & profunditatis. Et secundum hoc dicitur aliquid magnum respectu alterius,inquantum superexcedit quantitatem eius. Et sic deus dicitur magnus simpliciter, inquantum magnitudo eius extra omnem magnitudinem est superfusa & superextenta. Et dicitur superfusa ad similitudinem rerum humidarum ut aeris & aquæ:superextenta uero ad similitudinem corporum siccorũ, & solidorum. Alio modo attenditur excessus in rebus creatis secundum locum. Et sic locus dicitur esse maior qui est magis continẽs. Vnde & deus dicitur simpliciter magnus,inquantum continet omnem locum. Tertio excessus inuenitur in rebus secundum numerũ. Et sic etiam dicitur Deus magnus simpliciter, inquantũ supergreditur numerum omnem , quia omnis numerus a diuina sapientia procedit, res distinguente, in cuius potentia est plures rerum differentias producere. Videtur autem in rebus maxime infinitum esse quod omnia excedit. Sed ut in rebus creatis inuenitur nihil dicitur infinitum quin sit secundum aliquid finitum,scilicet secundum speciem. Vnde Deus qui est omnibus infinitus excedit omnem infinitatem. Deinde cum dicit. {Et secundum su,&c.} attribuit deo magnum secundum rationem excessus,qui consideratur ex parte effectum. Sunt autem tria consideranda in effectibus eius. Primo quidem quòd effusio effectus procedit ex plenitudine causæ, sicut quod non est plenum calore,non potest calorem effundere, secundum similitudinem uulgaliter loquimur,quod nisi sit plenum aqua,non potest aquam effundere. Secundo,quia si sit magis plenitudo,sit magna effusio. Tertio,quòd quanto prior est effusio, tanto id quod effunditur prius recipitur in eo.in quod effunditur humor,nisi infusio terræ prius ab ea recipiatur. Et hęc tria in effectibus dei sunt consideranda. Primo enim ex parte dei inuenitur superabundans plenitudo bonitatis. Secundo ex hac abundanci plenitudine sequitur quòd magis faciat. Tertio ex hoc quòd ipse est primordialis causa, sequitur quòd do na ipsius sunt fontana , id est, primordialia. Quicquid enim a quacumque causa recipitur, præsupponit id quod a deo recipitur. Ita ergo{ secundum super, ipsius}quantũ ad primum,{& magnificã} quantum ad secundũ {& fontana ipsius dona} quantum ad tertium, inquantum ipsa dona participãtur ab omnibus secũdum effusionem doni, qđ é infinitum ex parte donantis,dona huiusmodi omnino non minorantur , sed semper hñt eandem superabundantem plenitudinem,& numquam minorãtur quamtumcumque participentur, immo quanto magis participantur,intantum magis desuper manant, quia quanto aliquid plus recipit de diuinis donis,tanto plus redditur aptum ad recipiendum, & ex parte influentis quod ex infinitæ uirtutis influentia minorari non potest. Deinde cum dicit. {Magnitudo &c.} exponit magnitudinem diuinam per distantiam ad alias magnitudines. Et dicit quòd magnitudo diuina est infinita , quia nulli magnitudini creatæ conuenit,& est etiam sine quantitate,quia non est in genere quantitatis , sed dei magnitudo est esse eius, & est sine numero, id est , sine mensura. Numerus enim habet primam rationem mensuræ, cum per eum etiam quantitates continuę mensurentur. Vel quod dicit sine quantitate refertur ad quantitatem discretam,& sic per magnitudinem diuinam attenditur excessus causalitatis diuinæ secundum quòd effundit uniuersaliter & superabundanter suam infinitam magnitudinẽ, quæ non accipitur a creaturis in eius infinitate, sed secundum suam capacitatem finito modo eam accipiunt.

tudo hæc & infinita est , & sine quantitate , & sine numero , & hic est excessus secundum absolutam & superextentam infinite acceptę magnitudinis effusionem.

De paruo.

Paruum autem, id est, subtile in ipso dicitur quod omne pondus & distantiam excedit,& per omnia sine prohibitione uadit. Et quidem & omnium causa est paruum. Numquam enim inuenies parui formam nõ participatam. Ita igitur in deo paruum est accipiendum, sicut ad omnia, & per omnia, & sine impedimento uadens, & operans, & pertingens usque ad diuisionem animæ & corporis & compositi unius ad alterum,sicut de magno & paruo,quæ important excessum & defectum secundum quantitatem,de eodẽ,& altero, quæ important conuenientiam & differentiam ſm substantiam, & de simili,& dissimili, quæ important conuenientiam & differentiã ſm qualitatem,& de statione & motu, quoniam ratio stationis quidẽ consistit in hoc qđ aliquid similiter se habet nunc & prius,& ulteriꝰ de æqualitate quæ importat conuenientiam ſm quantitatẽ, & est medium inter magnum & paruum. Diuiditur ergo in tres partes. In prima ostendit de quo est intentio. In secunda ostendit qđ singula prædictorum de deo dicuntur ibi. {Igitur magnus quidẽ in eloquiis &c.} In tertia ostendit ſm quam rationem de deo dicantur, ibi. {Igitur magnus quidem,&c.} Dicit ergo primo,qđ quia deo q̃ est omnium causa attribuitur & magnum & paruum & alia prædicta,oportet considerare circa hæc insignia quibus deus nominatur quæcunque nobis possunt esse manifesta. Deinde cum dicit. {Igitur magnus quidem in eloquiis &c.} Ostendit qđ præmissa de deo dicantur. Laudatur enim in sacra scriptura deus sicut magnus & in magnitudine existens,secundum illud psal. Magnus dominus & laudabilis nimis,& magnitudinis eius nõ est finis. Et quia subtilitas quædam paruitas est,paruum etiam attribuitur deo in scriptura ut dicitur iij. Regum xix. qđ apparuit in sibillo auræ tenuis , quæ quidẽ tenuitas seu subtilitas manifestat diuinam paruitatem. Quandoq; etiam in scriptura deus dicitur idem,secundum illud psal. Tu autẽ idem ipse es. Attribuitur etiam ei alteritas, inquantum diuersæ figuræ & diuersæ species rerum ei comparantur in sacris scripturis, sicut

Deinde cum dicit. {Paruum autem &c} Ostendit quomodo paruum dicatur in deo. Et circa hoc tria facit. Primo ponit rationes parui. Secũdo attribuit eas deo, ibi.{Ita gi.&c.} Tertio ostendit differentiam huiꝰ parui ad alia parua,ibi.{Hoc paruum.&c.} Circa primum considerandum est, quòd subtilitas quædam paruitas est, siue accipiatur subtilitas prout est qualitas quædam,secundum quòd corpora subtilia rara dicuntur,prout habent parũ de quantitate sub eisdem dimensionibus, siue accipiatur subtilitas prout est differentia quædam circa quantitatem:sicut enim longum & breue se habẽt ad lineam,latum uero & strictum ad superficiem, ita subtile & grossũ ad corporis profunditatem. Vnde subtilitas paruitatem quandam signat. Ponit ergo tres proprietates parui siue subtilis. Quarũ prima est{quòd excedit omne pondus & omnem distantiam. Et dicit pondus secundum quòd subtile dicitur quod est rarum , tale enim maxime leue inuenitur. Dicit uero distantiam secundum quòd subtile opponitur grosso in quo tanta distantia est,magna scilicet profunditas,in subtili uero parua. Excessus autem ille quo paruum & subtile excedit omne pondus & omnem distantiam,non attẽditur secundum maioritatem quantitatis quæ opponitur paruitati, sed sicut unitas excedit numerum,quia mensurat ipsum & non mensuratur ab eo. Secundum proprietatem parui ponit{ꝙ uadit per omnia sine prohibitione. {Est enim de ratione subtilis ꝙ sit penetratiuum. Tertiam proprietatem parui ponit{ꝙ paruum est omnium causa. Et huius probationẽ inducit,ꝙ nihil inuenitur quod non par-

participet formam parui. Paruum enim inuenitur in magnis, sed magnum non inuenitur in paruis, participatum aũt uidetur esse causa participantis, unde & principia in omnibus generibus sunt parua quantitate sed magna uirtute. Deinde cum dicit. {Ita igitur in deo &c.} Assignat prædictas rationes parui deo, & præcipue secundam. Et dicit q̃ in deo accipitur paruũ, inquantum sine impedimento uadit ad omnia, implendo ea & suis effectibus, & sua præsentia, quia ipse in omnibus est, & iterũ per omnia operatur sicut per ꝓpria instrumẽta. Et ad hoc probandum inducit authoritatem apostoli ad Hebræ. 4. Et primo specialiter ostẽdit q̃ deus penetrat omnia quæ pertinent ad humanam naturam, in qua primo inuenitur compositio aĩæ & corporis, quorũ distinctionem & unitionis modum diuina sapientia cognoscit & operatur. {Et ideo dicit quòd pertingit usque ad diuisionem animæ & corporis. Secundo in homine est compositio partium corporis, quæ etiam est deo nota. Et ideo subdit, & compagum, quantum ad iuncturam, & medullarum quantum ad ea quę intra membra continentur. Tertio subdit de his quę pertinent ad animam, inter quæ intentiones cordis sunt maxime occultæ, & tamen sunt deo notæ. Et ideo subdit, & intentionũ cordis Et quia ista sunt occultissima, multo magis pertingit per suam scientiam ad entia uniuersalia: nulla enim creatura est occulta uel inuisibilis in conspectu eius, ut dicitur ad Hebræ. 4. Deinde cum dicit. {Hoc paruum &c.} Manifestat diuinam paruitatem per differentiam ad alia parua. Et primo quidem considerandum est quòd paruum est in genere quantitatis, sed paruum quod de deo dicitur est sine quantitate. Sicut enim est sine quantitate magnus, ita est sine quantitate paruus. Secundo, considerandum est quòd omne paruũ de facili mensurari potest, sed paruum quod de deo dicitur est sine numero. Non enim aliqua mensura comprehendi potest. Tertio cõsiderandum est quòd aliqua res parua de facili detinetur siue ꝓhoc quòd a cursu suo impeditur, siue per hoc quòd de facili capitur, sed diuinum paruum neutro modo potest teneri, quia eius uirtus non potest impediri, nec deum aliquis perfecte capere potest. Quarto considerandum est quòd ex hoc sunt aliqua parua quæ cito terminantur in termino quantitatis uel diffiniuntur diffinitione substãtiæ comprehendente substantiam, sed diuinum paruum est sine termino & sine diffinitione. Quinto considerandum est quòd ea quæ sunt parua, parum comprehendere possunt, sed ipsa de facili ab aliis comprehenduntur: diuinum autem paruum est comprehensiuum omnium, sed est incomprehensibile ab omnibus.

LEC. II.

DEm autem est, &c.} Postquam determinauit Diony. De magno & paruo, hic determinat de eodem & altero. Et primo ostendit quomodo idem attribuatur deo. Secundo quomodo attribuatur ei alterum, ibi. {Alterum autem. &c.} Circa primum duo facit. Primo proponit modos in quadam summa quibus idem attribuitur deo. Secundo manifestat eos, ibi. Et ipsum secundum &c.} Attribuitur autem idem deo secundũ eius immutabilitatem, prout in psalmo legitur. Tu autem idem ipse es. Immutabilitas autem dei primo quidem attenditur quãtum ad hoc quòd non transmutatur secundum esse & non esse, sicut generabilia & corruptibilia. Et ideo dicit quòd deus est idem æternũ inquantum est supersubstantialiter æternus. Sed quia quædam habent quandam æternitatem inquantum non deficiunt pœnitus in non esse in aliqua alia conuertibilia, ad hoc excludendum consequẽter dicit, inconuersibile. Secundo excludit motum localem per hoc quòd dicit, in seipso manens. Deus enim seipso continetur ut loco sine loco. Tertio excludit motum alterationis & augmenti & diminutionis, cum dicit quòd semper habet secundum eandem formam stare, quia scilicet non mutatur de forma in formam ut de albo in nigrum, uel de quãtitate in quantitatem, ut de paruo in magnum, quia nihil in eo intenditur, aut remittitur: quod enim est albi⁹, habet se quidem secundum idem, sed non eodem modo. Quarto excludit motum qui est secundum habitudinem ad res. Et dicit q̃ ipse inquantum est ex parte sui semper est eo modo omnibus præsẽs, sed quòd omnia non semper eodem modo se habeant ad ipsum, ꝓuenit ex uariatione quæ contingit circa res. Deinde cum dicit. {Et ipsum secundum &c.} Exponit ea quæ summarie tetigerat. Et primo hoc quod dixerat {in seipso} manẽs, & excludit ea per quæ posset impediri mansio alicuius in aliquo. Quæ quidem sunt quinq; Primo enim unumquodque manet in loco qui conuenit ei per se, & secundum suam naturam, facile autem remouetur a loco qui cõuenit ei per accidens. Et quantum ad hoc dicit, quòd deus collocatur in seipso secundum seipsum, id est, per se & non per accidens. Secundo aliquid manet ubi firmatur, unde aliqua affigũtur claus ut permaneant. Et hoc est quod subdit, {firme,} firmat⁹ ẽ. n. in seipso secundũ infinitatem suæ uirtutis. Tertio cõtingit q̃ aliquid firmatum in aliquo non potest manere in ipso, quia accidit corruptio aut putrefactio eius quod firmabat, sicut lapides non manent in pariete, corrupto cemento. Et ad hoc excludendum a deo subdit {& incontaminate. Quarto prohibetur aliquid manere, quia non est optime collocatum, sed potest ad melius perduci. Et ad hoc excludendum dicit. {In optimis finibus,} id est, summitatibus. Quinto prohibetur aliquid permanere propter diuersitatem eorum quæ ad institutionem rei concurrunt, quorum unũ trahit huc & aliud illuc. Et quantum ad hoc dicit, {abundantis identitatis, quia in deo est perfectissima identitas, omnem diuersitatem excludens. Deinde cũ dicit, {intransmutabile, &c.} Exponit quod dixerat, {semper secundum eadem & eodem modo habens.} Et primo quantum ad alterationem. Et dicit quòd est {intransmutabile,} inquantum nõ potest uariari secundum magis & minus, {& in oppositum cadere nõ ualens,} inquantum non mutatur de forma in formam oppositam. Deinde exponit dictorum causam. Quod enim aliquid non transmutetur uel non cadat in contrarium, una causa potest esse, quia habet fortem uirtutem actiuam ad resistendum, ut patet in igne. Et quantum ad hoc dicit, {forte.} Alia causa potest esse, quia nõ habet in seipso mutabilitatis principium. Et quantum ad hoc dicit {inuariabile.} Hoc autem principium uariabilitatis est quandoq; quidem ex permistione extranei. Et ad hoc excludendũ dicit, {mistum,} uel purum, secundum aliam translationem. Purum uel mũdum dicitur quod est extraneo næuo impermistum. Quandoque uero principium uariabilitatis est principium materiæ in eo quòd uariatur quando ab agente reducitur in aliam dispositionem. Et ad hoc excludendum dicit. {immateriale.} Quandoque uero uariabilitatis principium est compositio alicuius rei ex diuersis, sicut corpora mista uariabilia sunt, non solum quia sunt materialia, sed etiã quia sunt ex contrariis composita. Et ad hoc excludendum dicit, {simplicissimum.} Quandoque uero uariationis ratio est indigentia eius quod uariatur. Quod enim est imperfectum naturaliter tendit in perfectionem suam. Et ad hoc excludendum dicit, {non indigens.} Deinde ad excludendum motum augmenti subdit, non augmentabile.} Ad excludendum uero motum decrementi subdit, {non minorabile.} Ad excludendum uero transmutationem generationis subiungit, {ingenitum,} id est, non generatum. Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, quia nondum accepit esse per generationem, sicut ea quæ in futuro generabuntur. Ad illum modum excludendum subdit. {Non sicut non dum genitum.} Quandoque autem dicitur aliquid non generatum, quia eius generatio est incepta, sed nondum consummata Et ad hoc excludendum dicit, {aut imperfectum.} {Quandoque autem dicitur aliquid non generatum non simpliciter sed secundum quid, sicut si dicamus illum hominem non esse generatum ab usu, uel si dicamus hoc non esse generatum hominem sed esse generatum animal. Et ad hoc excludendum dicit, {aut non sicut factum ad hoc.} id est, ab aliquo determinato generante, {aut istud,} quantum ad certum generationis terminum. Quandoque autem dicitur non generatum aut nõ factum quod impossibile est esse, ut hominem esse asinum. Et ad hoc excludendum subdit, {neque sicut nusquam,} id est, nullo loco uel numquam, id est, in nullo tempore, & nullo modo existens. } Deinde qualiter de deo dicatur ingenitum per oppositum ad præmissa, subdit, dicens quòd deus dicitur {ingenitum sicut omne,} id est, quia ipse quodammodo est omnia, inquantũ omnia in ipso præexistunt. Et ideo hoc opponitur ei quod dixerat, {neque sicut nusquam nullo modo existens. } Dicitur etiam ingenitum, non sicut nondum genitum sed sicut semper existens. Dicitur etiam ingenitum, non sicut imperfectum, sed sicut per se perfectum existens. Sic ergo ostendit differentiam dei ad ea quæ non dicuntur generata. Vnde consequenter ostendit differentiam dei ad ea quæ dicuntur generata. Omnis enim generatio est transmutatio ex hoc toto in hoc totum. Ex quo sequitur quòd non sit semper idem. Et ad hoc excludendum dicit, & idem existens. Quòd autem res generata non sit semper idem, ex duobus contingit. Primo quidem, quia determinatur ad esse specificum non per seipsum totum, sed per aliquam sui partem, scilicet per formam, & propter hoc corrumpitur & generatur, secundum quòd una forma separatur a materia & aduenit altera, quod autem est forma determinatur secundum seipsum totum ad suum esse specificum. Secũdo, quia res generata determinatur ad suũ esse non a seipso, sed ab actione generantis. Et iõ ad hoc excludendum a deo dicit, q̃ Deus existit {idem} sicut {determinatum} ad hoc quòd {uniformiter} se habeant {& } secundum formã {identitatis} non secundũ aliud aut ab alio, sed {secundum seipsum & a sei pso.} Deinde cum dicit. {Et idẽ ex eodem &c.} Ostẽdit quomodo per Deum aliam identitatẽ habent. Et hoc dupliciter. Vno modo secundũ quòd tribuit identitatem rebus in propria natura existentibus. Et dicit q̃ hoc idem quod est deus supersplendet omnibus ad hoc q̃ participant suam identitatẽ secundũ uniuscuiusque conuenientiam. Alicui enim dat q̃ sit idem simpliciter. Et his quæ sunt secundũ se diuersa dat identitatem ordinis secũdum quòd alia aliis coordinat. Alio modo secundum q̃ res quæ in propriis naturis sunt diuersæ, sint idem, prout sunt in deo. Et quantum ad hoc dicit quòd propter abundantiã suæ {identitatis} & propter hoc quòd ipse est omnis identitatis {causa.} Et cõtraria præhabet in seipso, non diuersimode sed eodem modo, sicut diuersi effectus sunt uniformiter in eo quòd est una & singularis per excessum causa totius identitatis.

DEinde cum dicit. {Alterum autem &c. ostendit quomodo alterum attribuatur deo. Et ponit duos modos. Quorum primus est quòd alterum attribuitur deo inquãtum adest omnibus sicut participantibus ipsum per quandam similitudinem secundum perfectiones quas per eius prouidentiam recipiunt, & hoc propter salutem & bonum omnium sit omnia in omnibus inquãtum, scilicet nulla perfectio est in rebus quæ non sit aliqua Dei similitudo, ita ut dici possit semper suæ similitudinis participationem in sapientibus sapientia, in iustis iustitia, in uiuentibus uita, & in potentibus uirtus, & sic de aliis. Et ne aliquis male intelligeret quòd Deus sit omnia in omnibus, excludit a deo modos quibus una creatura fit in alia. Quod quidem contingit dupliciter. Vno modo per transmutationem eius quod in alio fieri dicitur, sicut ignis fit in corpore misto per aliquam sui transmutationem, & cibus fit in corpore misto per hoc quòd in corpus cõuertitur. Vnde ad hoc excludendum dicit {manens in seipso.} Alio modo aliquid fit in altero per hoc quòd sua actione transmutat illud in sui similitudinem, sicut ignis generans sibi formã secundum sui similitudinem fit quod ammodo in igne generato. Et hoc aliquo modo accidit ad modum quo dixerat Deum in rebus fieri, sed multipliciter deficit. Primo quidem, quia ea quæ in rebus naturalibus generant sibi similia, non semper eadẽ manẽt, & ideo ut conseruent se tecundum similitudinem speciei similia sibi generant. Et ad hoc excludendum dicit {& propria identitate.} Secũdo, quia actio agẽtis quã facit sibi simile, est aliquid agrediens ab agente in patiens, quod in deo locum non habet, quia eius actio est ei⁹ substantia. Vnde ad hoc excludendum dicit, {& ingressibiliter.} Tertio, quia agens creatum facit se in diuersis secundũ diuersas operationes, qd̃ deo non conuenit. Et ideo subdit, {secũdũ operationẽ unã.} Quarto, quia actio agentis faciencis sibi simile, non est continua & sempiterna sicut actio dei. Et ideo dicit {& impassibilẽ.} Quinto, q̃a agẽs naturale simul & patitur & mouetur. Et ad hoc excludẽdum a deo subdit, {stans.} Sexto, quia uiræ agẽtis naturaliter in sua actione debilitatur, propter hoc quòd simul patiẽ. Et ad hoc excludendum dicit, quòd deus {indeclinabili uirtute} donat {seipsum} per quandam sui participationem {ad deificationẽ conuersorum} id est, ut assimilet sibi ea q̃ ad se conuertit. Deinde cum dicit. {Et alteritatem uariarum &c.} ponit secũdum modum quo alterũ attribuitur deo. Et primo ponit istũ modum. Secundo ostendit eum ad propositã intentionem non pertinere, ibi. {Sed ne lateamus nosmetipsos ex relatione figurarum alteritatis, & formarum, incorporales dei nominationes his quę sunt per signa sensibilia commiscentes, propter quod de istis quidem in Simboli ea theologia. Nunc autem ipsum figurarum dei secundum multiformes uisiones, altera quædam præter hoc quòd apparent, apparentibus significare putandum est. Sicut enim si animam ipsam sermo formaret corporaliter & partes corporales simplici circumponeret, aliter intelligeremus in ipsa partes circumpositas simplicitati secũdum proprietatem animæ, & caput quidem mentem, collum autem opinionem sicut in medio rationis & irrationabilitatis, pectus autem furorem, uentrẽ autem concupiscentiam. crura autem & pedes naturam diceremus, partium nominibus signis potentiarum utentes, multo magis alteritatem formarum & figurarum in eo qui est super omnia sanctis & deo conuenientibus, & mysticis relationibus purgari conuenit. Et si uis tripli ces, corporum figuras impalpabili & infigurabili deo circumponere, latitudo quidem diuina est dicẽda superlatus dei ad omnia processus. Longitudo autem uirtus super tota extenta. Profunditas autem omnibus existẽtibus incomprehensibile occultum & ignorantia. Sed ne lateamus nosmetipsos ex relatione figurarum alteritatis, & formarum, incorporales dei nominationes his quę sunt per signa sensibilia commiscentes, propter quod de istis quidem in Simboli ea theologia. Nunc autem ipsum

Alterum attribuitur deo.

ALterum autem, quoniã prouisiue deus omnib⁹ adest, & omnia in omnibus propter omnium fit saluationem, manẽs in seipso & propria identitate, & inegressibiliter secundum operationem unam & impassibilẽ stans, & seipsum donans indeclinabili uirtute ad deificationem conuersorum, & alteritatẽ diuersarum figurarum secundum multiplices uisiones Prophetarum, in quibus aliquando uisus est ut leo, aliquando ut agnus, aliquando ut homo. Quæ quidem diuersimode signant, alia quidẽ signant præter ea quæ in superficie apparent. Et hoc manifestat per exemplum in anima. Si enim aliquis uellet describere animam ad modum corporis, quamuis ipsa sit simplex aliter quam in corpore intelligeremus ipsa partes corporeas attributas simplicitati. Nam per caput intelligeremus mentẽ, quæ præsidet omnibus partibus animæ, sicut caput omnibus partibus corporis. Per collum autem opinionem, quæ medio modo se habet inter rationem scientem ueritatem & inter irrationabiles partes animæ scientia ueritatis carentes. Per pectus autem intelligeremus furorem, id est, irascibilem, propter pectoris fortitudinem. Per uentrem autem concupiscibilem, propter uentris mollitiem, uel quia concupiscentia deseruit uentri, sicut & irascibilis habet sedem in corde, quod est in pectore. Sed per crura & pedes diceremus significari naturales uires animæ nutritiuæ per quas sustentatur uita. Et ita uteremur nominibus partium corporaliũ quasi quibusdam signis potentiarum animæ secundum similitudinem quandam. Vnde multo magis diuersitatem formarum & figurarũ in deo qui est super omnia oportet purgari a corporalibus phantasiis per sanctas expositiones deo conuenientes & mysticas, q̃ scilicet accipiunt occultum ex manifesto. Vnde est si aliquis deo qui est inpalpabilis & infigurabilis uelit attribuere tres dimensiones corporum, sicut Apostolus facit ad Ephe. 3. dicendum erit quòd

quòd{ latitudo dei nihil est aliud quàm processus diuinæ prouidē F
tiæ,qui omnibus superfertur quasi continens omnia. Longitudo autem dei dicetur uirtus quæ super tota extenditur,penetrās omnia a summo usque ad imum. Profunditas autem dei dicetur occulta & ignorata dei essentia quæ est incomprænensibilis omnibus existentibus,
Deinde cū dicit.{ Sed ne lateamus &c. O-stendit prædictā uarietatem ad propositum non pertinere. Et dicit quòd non debemus nos ipsos decipere exponēdo dei nominationes, quæ sunt secundum formas & figuras,quia p hoc commisceremus istam doctrinam Symbolice, ad quam pertinet exponere corporales dei nominationes quæ accipiuntur per signa sensibilia. Sed ad præsens p positum pertinet ut alteritatem deo attributā non suspicemur esse aliquam uariationem dei qui habet supereminentē & incōuersibilē,idest,intrāsmutabilem identitatem,sed per hoc intelligamus formationē secundum quā multiplices formas attribuit, & tamē omnia in unum ordinem reducit. Et econuerso,uniformitas multorum processuum diuinæ fœcunditatis ad omnia,quę pertinent ad primū alteritatis modum supra assignatū.

LEC. III.

De *simili & dissimili*.

Similem autem Deum{si dicat aliquis quidem ut eumdē sicut totum per totum sibiipsi singulariter & indiuisibiliter existentem similem, non est improbanda nobis similis Dei nominatio. Theologi autem existentem super omnia Deum secundum quòd ipse est, nulli dicunt esse similem. Ip H sum autem similitudinem diuinam dare his qui ad ipsum existentem super omnem diffinitionem & rationem conuertuntur secundum uirtutem imitatione & est diuinæ similitudinis uirtus, quæ aduenientia omnia ad causam conuertit. Ista igitur dicere conuenit similia Deo,& ea secundum diuinam imaginem, & asimilationem. Neque enim ipsis Deum esse similem, quo-

I

dem ut eundem &c.} Postquam Dionysius determinauit de eodem & diuerso,hic determinat de simili & dissimili. Et primo de simili.Secundo de dissimili,ibi.{Et quid oportet de isto &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo similitudo attribuitur deo.Secundo quòd Deus est similitudinis causa,ibi.{Omnibus autem similitudinem &c.} Circa primum duo facit.Primo attribuit deo similitudinem, secundum quòd ipse dicitur sibi similis,Secundo per comparationem ad alia,ibi.{Theologi autem existētem &c.} Dicit ergo primo,quòd si quis uelit dicere quòd Deus sit similis sibiipsi, talis expositio diuinæ similitudinis non est improbanda. Excludit autem duo a deo per quæ aliquid potest esse sibiipsi dissimile, uno modo quia non semper manet idē, sed mutatur de forma in formam, aut de dispositione in dispositionem.Secūdo potest dici aliquid sibi simile, quia est compositū ex contrariis uel ex dissimilibus partibus. Et ad hoc excludendū dicit{totum per totum}Deum{sibi similem.}Et quia totum cō K
sueuit dici quod in partes diuiditur,uel subiectiuas, sicut totum uniuersale,uel integrales,sicut totum integrale.Ideo ad excludēdum rationem totius uniuersalis,dicit{singulariter,}ad excludēdum uero rationem totius integralis dicit{indiuisibiliter,} Deinde cum dicit.{Theologi autem existentem &c.} agit de similitudine dei per comparationem ad alia. Et dicit quòd diuinorum tractatores Deum qui super omnia existit, secundū quòd in suo esse consideratur,nulli rei dicunt esse similem,sed dicunt quòd ipse dat similitudinem suam rebus quæ{conuertuntur,} idest, accedunt ad ipsum secundum quandam imitationem possibilem secundum eorum uirtutem , non ita quòd perfecte ipsum imitari possint,quia ipse est{supra omnem diffinitionem} & distinctionem,i.supra terminos cuiuscunq; naturæ, {& supra omnem rationem}id est,supra omnem apprehensionem{. Et uirtus huius similitudinis ad Deum quæ a deo rebus donatur in hoc apparet,

quòd omnia quæ prouenium a deo sicut effectus a causa, conuertuntur per desiderium ad ipsum sicut ad propriam causam,cp non esset nisi omnia haberent aliquam similitudinem ad Deum. Vnumquodq;n.amat & desiderat simile sibi. Quia ergo omnia conuertuntur per desiderium in Deum,conueniens est dicere cp

niam neque proprie homo imagini est similis. Etenim in coordinatis quidem posibile est & similia ipsis sibi inuicem esse & conuerteread alterutra similitudinem , & esse ambo sibiinuicem similia secundum præcedentem similis speciem,In causa autem & causatis non recipiemus conuersionem. Non enim solis istis uel istis simile esse donatum est,omnibus autem similitudinem participantibus Deus fit causa quòd sint similia,& erit ipsius subsātificator similitudinis & quod est in omnib' simile, uestigio quodam diuinæ similitudinis est simile & unitionem ipsorum complet.Et quid oportet de isto dicere ? Ipsa .n.theologia dissimilem ipsum esse prædicat, & omnibus non coordinatum, sicut ab omnibus alterum. Et hoc quidem est inopinabilius quòd neque esse aliquid simile ipsi dicit . Et quidem non est cōtrarius sermo asimilatio ni ad ipsum.Etenim eadem similia sunt Deo & dissimilia , hoc quidem secundum contingentem non imitabilis imitationem, hoc autem secūdum quòd causata minus habent causa & mensuris infinitis & incomparabilibus deficientia.

omnia sunt similia deo, non secundum æqualitatē,sed p quādam assimilationē & priuationē rō imaginis sumitur. Et cp talis sit similitudo rerū ad Deum,ex hoc apparet,quia nō dicim' esse Deū similē aliis rebus, sicut neq; hō dicit esse similis suæ imagini.In his.n.quę sunt unius ordinis, pōt dici cp aliqua mutuo sint sibi inuicem similia,ita cp similitudo ad alterutrum cōuertatur, ita cp dicamus hoc esse simile illi,& illud isti. Ambo enim possunt dici inuicem similia, pp hoc cp similia dicūtur ē cp participant unam formam quæ præexistit in causa cōmuni , ad quam utrunq; coordinatorū habet similē habitudinē, sed in causis & causatis non debet recipi cōuersio similitudinis. Causatum.n.& quod deducitur ex alio nō pōt dici simile causę a qua deducit, sicut nec imago homini . Et hoc ideo,quia causa nō dependet ab effectu,ut solum istivel illi suam similitudinē donet,sed effectus dependet a cā a qua sola participat similitudinis rationem. Et

hæc dependentia designatur,cum dr̄,effectus esse suæ causæ, cum uero dr̄ coordinata sunt sibi inuicē similia, designatur depēdētia utriusq; ad unā causam . Sic igitur patet cp Deus qui est omnium cā, nō potest dici alii similis, sed alia ei similia esse dicūtur.
Deinde cum dicit.{Omnibus aūt &c.} Ostēdit quomodo Deus est causa similitudinis rebus. Et dicit cp omnia quæcunq; participant similitudinē,hoc habent a deo sicut a cā cp similia sint. Similia.n.dicuntur aliqua ēm qa conueniunt in aliqua forma, omnis autem forma est a deo. Et non solū est causa similium,sed etiā est causa ipsius similitudinis,sicut & supra dictum est cp non solū est causa uiuentium,sed ēt ipsius uitę. Et quicquid dicitur simile in quibuscunq; rebus creatis,dr̄ simile{quodā uestigio} id est,quadam repræsentatione diuinæ similitudinis,ex qua perficitur non solum similitudo,sed ēt omnis unitio quæ est in rebus. Deinde cum dicit.{Et quid oportet de isto dicere &c.} Determinat de dissimili . Et dicit cp ideo oportet de hoc amplius dicere.cp Deus non est similis rebus sed magis similitudinis causa,quia sacra doctrina prædicat illum esse dissimilem & non eiusdē ordinis cum aliis,quia ipse est ab omnibus diuersus,ut patet Esayæ. 40. Cui similem feciſtis Deum? Et quod magis uideturinopinabile, nihil dicunt esse simile deo,secundū Psal. Deus quis similis tibi? Et iterum. Non est similis tui in diis domine: Et tamē hoc nō est cōtrariū ei quod supra dictū est de asimilatione totorū ad Deū: eadē enim pōt dici deo & similia & dissimilia.Similia qdē ēm cp imitatē Deū,qui nō est pfecte imitabilis a creatura, ēm cp cōuenit ei inquantū possibile est creaturæ: Dissimilia aūt ēm cp causata minus pfectionis hñt q̄ cā. Ne tamē aliquis intelligeret p hoc cp dicit minus,aliquā proportionē, sicut contingit in rebus quæ sunt unius generis,quorum unū est altero perfectius,subiungit cp creaturæ deficiunt a deo non ēm aliquā determinatā mensurā,sed infinite & incomparabiliter,& pro tāto dicuntur ei dissimilia.

LEC.

LECTIO. IIII.

Vid autem & de diuina stratione aut sessione dicim'&c.} Postquam determinauit Dionysius de simili & dissimili,hic determinat de diuina stratione & sessione & motu.Et primo de stratione & sessione. Secundo de motu, ibi. {Quid autem & quando rursus &c.} Circa primū duo facit. Primo ostendit quomodo sessio aut statio attribuat deo. Secundo determinat causalitatem diuinæ stationis aut sessionis,ibi. {Et hoc super substātialiter, &c.} Sat tribuit autem deo stationem & sessionem tripliciter.Primo quidem quātum ad hoc quòd ipse in se existit & hoc est quod dicit, quòd de diuina stratione & sessione, p quæ immobilitas quædam designatur,nihil aliud dicere possumus præter hoc quòd ipse nō stat, aut sedet tanquā sustentatus in aliquo altero,sicut nos,sed in seipso manet,nō quidem mobiliter , sicut homo sedet in sede a qua potest remoueri, neque secundum aliquam diuersitatē sui a se , sicut differt homo a loco in quo sedet aut stat, sed secundum immobilem idētitatem , neque iterū communi modo sicut quælibet res quodam modo est in seipsa, inquantum continetur infra terminos suę naturæ,sed singulariter est simplex in seipso. Sic enim sibi ipsi innititur,quòd a nullo alio dependet,& est fixus & omnibus supercollocatus . Secundo attribuit deo stationem & sessionem quantum ad operationem. Et hoc est quod dicit,quòd Deus operatur semper se D
cundum eandem sapientiam,uirtutem,& bonitatem,& huiusmodi,& circa idem quantum ad obiectum suæ operationis, quia semper eius operatio est circa seipsum inquantum intelligēdo & amādo se,omnia operatur,& eodem modo , secundum modum operationum,prout operatur ad operationem. Nō enim debilitatur aut fortificatur in agendo. Tertio attribuit deo stationem & sessionem per remotionem omnis passionis uel transmutationis ab ipso . Et dicit,quòd statio aut sessio attribuitur deo & secundum quòd non habet ex seipso aliquam causam suæ transmutationis,& secundum quòd non potest ab aliquo exteriori moueri in contrarium, sed totaliter est immobilis. Deinde cum dicit.{Et hoc supersubstantialiter &c.} Agit de causalitate diuinæ stationis & sessionis. Et dicit cp ea quæ prædicta sunt, attribuuntur deo supersubstantialiter , quia ipse est causa omnis stationis & sessionis quæ in rebus creatis inuenitur,inquantum est super omnem sessionem & stationem, & omnia stabiliuntur in ipso deo qui custodit ea ne commoueantur a statione uel permanentia in propriis bonis.Deinde cum dicit.{Quid autem & quando rursus &c.} determinat de motu diuino . Et primo ostendit quomodo motus attribuitur deo. Secundo quomodo attribuantur deo differentiæ motus,ibi. {Et rectum quidem intelligere &cæt.} Dicit ergo primo,quòd quando sacræ scripturæ doctores,dicunt Deum qui est immobilis moueri,& ad omnia procedere, intelligendum est,sicut decet Deum. Religiose enim & secundum rectam fidem existimandum est quòd Deus moueatur, non sicut ea quæ ab aliis portantur,aut quocumque modo per se mutantur, uel per alterationem,qua aliquid mutatur de qualitate in qualitatem,aut secundum motum modalem,quo aliquid mouetur de uno modo mouendi in alterum, sicut de minus albo in magis album,uel de minori quantitate in maiorem,aut secundum motum localem , ut rectum uel circularem uel obliquum ex duobus compositum, neque etiam secundum motum intelligibilem,secundum

A quòd intellectus creatus mutatur de una conceptione intelligibili in aliam, neque secundum motum animalem, secundum quòd animal mutatur de una apprehensione in aliam, uel de una affectione in aliam, neque etiam secundum motum naturalem , secundum cp aliquid transmutatur de una natura in aliam, sed dicitur Deus mo-

LEC. IIII.

De *Statione, sessione & motu*.

Vid autem, & de diuina stratione aut sessione dicimus? quid autem aliud quidem præter hoc quòd manet in seipso ipse Deus,& im B
mobili identitate singulariter est fixus & supercollocatus, & quòd secundum eadem & circa idem & eodem modo operatur, & secūdum quòd ipse in trāsmutabilis est ex seipso omnino, & quòd non potest ipse in contrarium moueri, & totaliter est immobilis; & hoc supersubstantialiter? Ipse enim est omnium stationis & sedis causa, qui est super omnem sedem & stationē, & in ipso cuncta consistunt ex p priorum bonorum stratione incommota custodita. Quid autem & quando rursus theologi , & ad omnia procedentē & motu ñ dicunt immobilem. Non enim ut decet Deum, & hoc est intelligendum. Moueri enim ipsum religiose æstimandum est, non secundum portationem aut mutationem,aut alterationem,

ueri,inquantum omnia ducit adhoc quòd sint, & inquantum cōtinet omnia in suo esse , & non solum agit ad substantiam , & in ea continet res, sed in quantum uniuersaliter omnia prouider, dans rebus & uitam, & sapientiam & uirtutes & alia huiusmodi,& in eis conseruat. Ex istis autem effectibus dicit Deus moueri duplici ratione.Primo quidem,quia ipse prouidendo omnibus adest omnibus quodā circuitu qui mensurari non potest omnia concludendo . Cum enim ipse sit mensura omnium,a nullo mēsuratur, sic dum circa diuersa suam præsentiam exhibet , quædā similitudo motus in eo apparet.Nos.n.diuersis adesse non possum' nisi moueamur. Alia ratione propter prædictos effectus dicitur moueri,inquantum operationes, & processiones donorū quæ ex sua prouidentia rebus confert, ad omnia existentia perueniunt. Et sic quadā similitudine mot? in deo apparet,dum pri-

aut modalem aut localem motum,non directum, non circularem, non ex ambobus,non intelligibilem, non animalem, non naturalem, sed eo quòd substantiam agat Deus, & cōtineat omnia,& totaliter omnia ,p uideat, & eo cp adsit oībus omnium circuitu immensurabili , & ad existentia omnia prouisiuis processibus & operationibus. Sed & motus dei immobilis, ut decet Deum, laudari sermone permittitur . Et rectum quidem intelligere conuenit, indeclinabilem, & inflexibilem processum operationum & ex ipso totorum gene C
rationem. Obliquum autem stabilem processum , & generatiūs statum. Secundum circulum autem identitatem & media & extrema circundantia & circunda ta continere, & conuersionē ad ipsum eorum quæ ab eo processerunt. Si autem aliquis in eloquiis dei nominationem,eiusdē autem iustitiæ in æquali sumat, dicendum & æqualem esse Deū, non solum sicut simplicem , & indeclinabilem , sed & sicut ad omnia & per omnia æqualiter procedentem, & sicut ipsius per

mo consideratur essentia,aut sapientia,aut aliquid huiusmodi in deo,sicut in summo rerum uertice, & deinde deriuatur quasi per quēdam defluxum ad alias res.Et non solum theologi motum deo attribuunt, sed & nobis permittitur ut decenter laudemus motum dei immobilis.Deinde cum dicit.{Et rectum quidem &c.} Ostendit quomodo deo attribuuntur differentiæ motus. Et quia illud qđ in recto mouetur, mouetur uniformiter a quodam principio usq; ad finem,dicit quòd rectum motum intelligere conuenit in deo secundum quòd operationes ipsius procedunt indeclinabiliter & inflexibiliter. Eius enim operatio non curuatur , sed semper in directum procedit,secundum dei dispositionem. Possumus & per rectū motum intelligere productionem rerū omnium ab ipso . Sic enim eius causalis operatio procedit per omnia media in directum usq; ad ultimum. Obliquus autem motus ex diuersis componitur. Et sic motus obliquus deo attribuitur,inquantum in eius operatione simul intelligitur & processio & statio. Processus quidem quantum ad rerum productionem. Statio autem quantum ad inuariabilitatem diuinæ operationis . Sic igitur quia processus dei non est sine E
stabilitate,dicitur processus stabilis. Quia uero statio dei non est sine rerum productione,dicit statum generationem. In motu autem circulari tria est considerare. Primo quidem quòd quodlibet punctum signatum in circulo,est idem & principium & finis . Secundo quòd in ipsa linea circulari est considerare concaum & conuexū . Et ex parte quidem concauitatis continet alia, ex parte uero conuexi contineri ab aliis potest. Tertio quòd id quod circulariter mouetur,redit suo circulari motu ad primum a quo incipit moueri . Sic ergo dicitur secundum circulum moueri,inquantum in se continet omnem identitatem & omnia media & omnia maxima, in quo tangit proprietatem primam, & inquantum continet circundantia, quod pertinet ad rationem concauitatis, & circundata, quod pertinet ad rationem conuexitatis , in quo tangit secundam proprietatem,& inquantum continet conuersionem ad ipsum sicut ad finem eorum quæ processerunt ab ipso sicut a principio , in quo tangit tertiam proprietatem. Deinde cum dicit. {Si autem aliquis &c.} Determinat de æqualitate . Supra enim de inæqualitate

deter-

determinauerat, prout est effectus iustitiæ, quæ potest inæqualitatem uel excludere vel causare, nunc uero determinat de æqualitate secundum se. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit qualiter æqualitas deo attribuitur, sicut cui conuenit ipsa æqualitas. Secundo qualiter attribuitur ei ut causæ, ibi. {Et sicut ipsius per se æqualitatis. &c. { Tertio qualiter attribuit ei vt omnem æqualitatem præhabenti, ibi. { Et secundum hoc ꝙ omnem præcæpit, &cæt. } Dicit ergo primo, quòd si quis in sacra scriptura velit in nomine æqualitatis accipere nominationem diuinę identitatis aut diuinæ iustitiæ, poterit hoc conuenienter facere. Aequalitas enim est vnitas quantitatis. Si ergo ista vnitas attribuatur deo secundū seipsum, dicetur Deꝰ esse æqualis ratione vnitatis diuinæ, quæ attenditur & secundū eius simplicitatem, quia nō est compositus ex multis, & secundum immobilitatem, quia semper vno modo se habet. Et hoc est quod dicit. {Dicendum est deum esse æqualem sicut simplicem & indeclinabilem. } Si uero considereretur diuina unitas per comparationem ad effectus circa quos vniformiter operatur quantum est ex parte sui, sic æqualitas ei attribuitur inquantū procedit diffundendo effectus ad omnia æqualiter & per omnia. Ad omnia dicit, quantum ad hoc quòd omnia recipiunt influentiam diuinæ operationis. Per omnia vero dicit, inquantum diuina operatio transit per totam rem a principio usque ad finem, & iterum, inquantum per vnam rem transit ad aliam dum vtitur vna re tanquam in alia agente. Sic igitur vnitas simplicitatis & immobilitatis pertinet ad rationem identitatis diuinæ, unitas autem operationis in effectus pertinet ad rationem iustitiæ. Et ideo dixerat quòd in æqualitate intelligitur dei nominatio & eiusdē & iustitiæ. Deinde cum dicit. {Et sicut ipsius &c.} Ostendit quomodo attribuitur æqualitas deo sicut causæ. Et dicit, quòd dicimus Deum esse æqualem {sicut substantificatorem} id est, causam {ipsius per se æqualitatis,} id est, ipsius æqualitatis in abstracto consideratæ, secundū quam quidem æqualitatem in rebus causatis Deus res facit æquales dupliciter. Primo quidem quantum ad actiones & passiones siue communicationes & receptiones. Et hoc est quod dicit, quòd Deus secundum æqualitatem causatam, æqualiter operatur in omnibus & similiter omnia se inuicem perambulant, dum scilicet actio diuina pertransit in omnia & operatur æqualem participationem suscipientium, inquantum scilicet vnumquodque passiuum suscipit effectū agentis. Sed non intelligenda est similitudo & æqualitas ambulationis & susceptionis prædictæ, secundum æqualitatem quātitatis, qa una res est magis receptiua quàm alia, sed secundum æqualitatem proportionis, quia vnumquodq; proportionaliter agit aut patitur {m modum suum. Et hoc est quod dicit {m singulorū opportunitatem. } Alio modo æqualitas potest considerari in re {m ea quæ rebus insunt, sicut formæ, quantitates, qualitates, & alia hmōi. Et quātum ad hoc dicit ꝙ Deus operatur æqualē donationē distributam ad omnia. Quod iterū nō est intelligendū de æqualitate quātitatis, quia non omnia alba hñt æqualē albedinē, neq; omnia magna æqualē magnitudinē sed est intelligendū de æqualitate proportionis, qa unūquodq; habet de donis diuinis {m æqualē proportionē. Et hoc est quod dicit {m dignitatē. } Deinde cum dicit. {Et {m hoc ꝙ omnē &c.} Ostendit quomodo æqualitas attribuitur deo {m ꝙ prehabet omnem æqualitatē. Et dicit ꝙ dicimus Deum esse æqualem, {{m ꝙ præcæpit in se omnē æqualitarē}. {{intelligibilē & intellectualē} quantū ad angelos, qui dicūtur intelligibiles {m ꝙ intelligūtur, & intellectuales {m ꝙ intelligūt, {rōnalē} quantū ad homines, {sensibilē} quantū ad animalia, {substantialē} quātū ad omnia quę quocūq; modo sunt, {naturalē} quantū ad ea quæ sūt a proposito, hanc inquit omnē æqualitatē {p. præcæpit} Deus & {in seipso, } non ut haberet eo modo quo est in singulis, sed { segregatę}. {singulari modo prę aliis, neq; {m aliquā diuersitatē sicut in creaturis differt æqualitas intelligibilis a rōnali sed {vnitiue, }. {. {m aliquod unū. {{m uirtutem} quę est effectiua omnis æqualitatis, quę etiam est existens super omnia, omnes enim effectus præexistunt virtualiter in sua causa secundum eius uirtutem.

F SVPER CAPVT X. LEC. I.

Ide autem uerbo multorum nominum Deum, sicut omnipotentem, &c.} Postquam Dionysius exposuit diuina nomina, quæ signant perfectiones rebus inhærentes, vel absolute vel secundum comparationem unius ad alterum, hic exponit quędam nomina quę dicuntur de deo secūdum rationem vniuersalis principii esse durationis rerum. Dicitur enim Deus omnipotens, inquantum est vniuersale principium omnis esse rerum. Antiquus uero dierum dicitur, inquantum est principiū omnis durationis. Et quia nomina durationis sūt æuum & tempus, ex consequenti determinatur de æuo & tempore. Et hęc tanguntur manifeste in titulo, qui talis est. {De omnipotente, vetere dierum, in quo & de quo & de tempore. } Dividitur autem hoc capitulum in tres partes. In prima determinat de omnipotente. In secunda de antiquo dierum, ibi. {Dierum autem antiquus laudatur Deus &cęt.} In tertia de æuo & de tempore, ibi. { Oportet autem sicut arbitror &cęt. } Circa primū duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Et dicit quòd Deus qui est {multorum nominum verbo } sacræ scripturæ { laudator & sicut omnipotens. } Secundum illud Genesis xvii. Ego Deus omnipotens, ambula coram me & esto perfectus, { sicut veterem dierum. } Secundum illud Danielis. vii. Antiquus dierum sedit. Secundo, ibi. { Hoc enim dicitur quidem &cæt. } Exponit quomodo Deus dicatur omnipotens. Et circa hoc duo facit. Primo assignat rationem omnipotentiæ. Secundo exponit quędam quę dixerat, ibi. { Et continens ipsa &cæt. } Rationem autem omnipotentiæ ostendit secundum quatuor in quibus ratio potentię consideratur. Primo quidem secundum ambitum. Dicitur enim esse magna potentia, siue in naturalibus, siue in rebus humanis, quę multa sub se continet. Et hoc est quod dicit, quòd dicitur Deus omnipotens propter hoc quòd ipse est {quędam omnipotens sessio } a quadam stabilitate { continens tota, } id est, omnia, inquantum omnia eius potestati subduntur { & circuiens, } inquantum omnia eius prouidentię subsunt. Secundo vero quantum ad firmitatē. Dicitur enim magna potentia, quæ & in se est immobilis & alia immobiliter tenere potest. Et quantum ad hoc dicit, { & collocans, &cęt. } Et tangit quatuor modos quibus aliquid firmatur. Firmatur enim aliquid inquantum est in suo loco naturali, unde omnia corpora naturalia in suis locis quiescunt. Et quantum ad hoc dicit { & collocans. } Aliqua uero firmantur super aliquod, quod eis subsit, sicut parieti subsitat fundamentum, & columnæ basis. Et quantum ad hoc dicit { &fundans. } Quędam vero firmantur per aliquod ligamentum, sicut patet in doliis quę circulis firmantur. Et quantum ad hoc dicit, { & circunstrigens. } Et hi tres modi firmitatis pertinent ad hoc quòd vna res firmatur per aliam. Potest enim locatio ad hoc pertinere in vniuerso, quòd creaturę inferiores firmantur quodam modo per superiores, quę sunt loca inferiorum sicut corpora cęlestia inferiorum corporum. Fundatio uero, ad hoc quòd formę fundantur in materiis, & accidentia in subiectis. Circumstrictio vero, ad hoc quòd elementa firmantur in misto, & vniuersaliter omnes partes in toto. Quartus autē modus firmitatis est secundum quòd vnaquæque res habet firmitatem in sua natura. Et hoc est quod dicit, { & firmum in se omne perficiens. } Vel potest aliter dici, quòd collocat & fundat & constringit firmans omnia diuina sessio in seipsa, quasi diceret, ipse Deus est. & locus & fundamentum & vinculum connectens omnia. Tertio vero ostendit rationem omnipotentiæ secundum productionem. Dicitur enim magna potentia secundum productionem. Dicitur enim magis potentia quæ producere potest, sicut virtuosa radix dicitur quæ multa producit germina. Et quantum ad hoc dicit, quòd diuina sessio producit ex sui virtute omnia sicut ex quadam radice omnipotente. Quarto manifestat rationem omnipotentiæ secundum rationem attractionis. Dicitur enim magna potentia quæ ad se aliqua attrahere vel conuertere potest. Et quantum ad hoc dicit, quòd conuertit ad se omnia sicut ad quamdam

CAP. X.

De omnipotente, uetere dierum, in quo & de æuo & de tempore.

LEC. I.

Ide autem verbo multorum nominum Deum, situt omnipotentem, sicut veterem dierum laudare. Hoc enim dicitur quidem propter hoc quòd omnium ipse est omnipotens sesio, continens & circuiens tota, & collocans & fundans & circumstrin-

dim plantationem omnitenentem. In ipso enim omnia plantantur sicut in primo principio. Deinde cū dicit { Et cōtinēs ipsa &c.} ostendit quædam quæ dixerat. Et primo quomodo deitas dicatur continens. Secundo quomodo dicatur omnitenens. ibi. {Dicitur autem omnite. &c.} Dicit ergo primo, ꝙ diuinitas dicitur {continens} inquantum ipsa est { iessio} id est, firmitas uel immobilitas omnium quæ omnia sub se existētia firmat, nō sicut aliquod principiū quod sit de essentia rerum quod diuersificatur in diuersis, sed secundum unam communem continentiam, quæ excedit omnia, & intantū est fortis ista continentia ꝙ nō solum dat firmitatē rebus sub se contentis, sed etiā nō permittit eas omnino destrui, & in nihilū redigi ea quæ decidunt ab ipso deo. Et dicitur a deo decidere qui est perfecta essentia, quæcūq; remouentur a sua perfectiōe, nec ipsa enim in nihilū rediguntur. Deinde cū dicit {Dicitur autem omnitenens &c.} ostēdit quo modo deitas dicitur omnitenens. Et dicit ꝙ diuinitas dicitur omnitenens, inquantum omnia tenet, eo modo quo ille qui principat aliquibus dicitur eos tenere. Nā & possessionem dicitur aliquis tenere quę eius curæ subest. Si autē aliquis aliquibus principetur tanquam unus de numero eorū existens, tenet quidem eos inquantum est principans, sed & tenetur ab eis, inquantum eis permiscetur & sub eorū ordine includitur. Deus aūt sic omnia tenet quòd a nullo tenetur. Et hoc est quod dicit {immixte gubernatis principans. Contingit autē aliquem aliquibus principari dupliciter. Vno modo per modum timoris. Et iste modus principandi non est efficax ad subditos tenendū. Quia enim contra propriam voluntatē subduntur qui timore seruiūt, data oportunitate, seruituris iugū excutiunt. Alio modo per modum amoris. Et hic modus principādi est efficax ad tenendū subiectos qui uoluntarie subduntur. Et hunc modum principandi deo attribuit, cum dicit {& sicut omnibus desiderabilis. Omnia enim ipsum desiderant, ut pluries dictum est. Contingit autem aliquod particulare bonum, licet desideretur, non efficaciter tenere desiderantem, quia cum sit terminatum & finitum, non habet in se omnia quæ desiderari possunt, & ideo qui ipsum desiderat propter aliquam bonitatem in eo inuentā, non totaliter in eo quiescit, sed ad aliud transit in quo bonitatem inueniet quæ ei deest. Sed deus est sic desiderabilis quòd est omnino interminabilis, unde ex necessitate tenet omnem desiderantem dum in quolibet desiderato obiecto ipse desideratur. Nihil enim est desiderabile nisi inquantū habet aliquā participationē summi boni. Posset autem iterum contingere quòd aliquis principans, in persona sua desiderabilis esset, sed leges graues subditis daret quas ipse non teneret, & ideo subiecti nō efficaciter sub ipso tenerent. Sed hoc a deo excluditur subdit, quòd {omnibus supermittit uoluntarias leges } Lex enim dei est cuilibet creaturæ innixa naturalis inclinatio ipsius ad agendū id quod conuenit ei secundum naturam. Et ideo sicut omnia tenentur a deo sicut diuino, ita tenentur a legibus eius, {m illud Psalmi, Præceptum posuit, & non præteribit. super aliqua creatura. Et propter hoc etiam dicitur. Sap. viij de diuina sapientia, quòd suauiter omnia disponit. Vnde quòd omnibus leges diuinitus innixæ sunt uoluntarie, ostēditur per id quod subditur {& dulces partus &c.} Vbi considerandum est, quòd ex amore & desiderio finis exoritur desiderium eius quod est ad finem adoptatum, ultimus autem omnii finis est bonitas diuina, ad quam sicut ad finē ordinātur oēs præuii & particulares fines, in quos res naturaliter inclinantur. Sic igitur ipsæ naturales inclinationes rerū in proprios fines, quas dicimus esse naturales leges, sunt quidam partus, id est effectus, effectus dico uel partus amoris, quo diuina bonitas amatur, qui quidē amor est diuinus & omnia tenens, & insolubilis, siue hoc intelligatur de amore quo ipse deus amat suam bonitatem per quam omnia tenet, & insolubilis est, quia ex necessitate se amat, siue dicatur diuinus amor qui est diuinitus omnibus rebus inditus, per quem omnia tenentur a deo, &, qui solui non potest, quia omnia ex necessitate deum amāt. sal tem ī eius effectibus.

LECTIO II.

De antiquo dierum.

Ierum autem antiquus laudatur deus, ꝓpter hoc quòd omniū ipse est & ęuum & tēpus & ante dies & ante ęuum & tempus & diem & quartam partem anni, & ęuū, ut decet deum ipsum dicere cō uenit, sicut existentem secundū omnem motum intransmutabilem & immobilem, & in hoc ꝙ semper mouetur manentem in seipso, & sicut ęui & temporis & dierū causam. Propter quod in sanctis mysticarum dei uisionū apparitionibꝰ & canus & nouus componitur, seniore quidem significante antiquum & a principio existentem. Iuniore autem sine senectute. Aut ambobus docētibus ipsum a principio usq; ad finem per omnia procedere. Aut sicut diuinus noster sanctitatis perfector dicit diuinā principalitatem, utroque monstrante, seniore quidē primū in tēpore, iuniore autem secundū numerum principalius habente, quoniam unitas & ea quæ sunt circa unitatem, sunt principaliora numeris qui multum processerunt.

do autem, quia præcedit in tempore ea quæ sunt iuniora. Antiquum autem dicitur quod est in preterito, remotum a præsenti. Et hoc est tempore prius. Sic ergo duplici ratione dicitur deus antiquus dierum. Primo quia ipse præhabet omniū durationem & æui & tēporis, ut per æuum intelligatur duratio quę mensurat ipsum esse, per tempus autem duratio quæ mensurat ipsum fieri vel moueri. Secundo quia ipse est ante omnes dies & ante æuum, & ante tēpora. Deinde cum dicit { Et quidem & tempus &c.} exponit assignatas rationes. Et primo primam Secundo secundam. ibi. {Et sicut æui & temporis &c.} Dicit ergo primo, ꝙ cum dicimus deum esse tempus uel aliquam partem temporis, ut puta diē & quartā partē anni, & cum dicimus ipsum esse ęuū, oportet hoc intelligere eo modo quo deo conuenit, non quidem ita quòd deus sit aliquid, cuius esse sit aliquid successiuum & diuisibile, aut alteri adiacens, sed dicitur æuum quòd est mensura permanentis, inquantum ipse est intransmutabilis secundum omnem motum, qui sci licet nullo alio motu mouetur. Dicitur autem tempus quod est numerus motus, & ex hoc ꝙ ipse deus semper mouetur eo modo quo supra, in c.ix. de motu dictū est. Non tamen sic mouetur quòd in motu eius sit aliqua successio, qualis est in motu qui numeratur per tempus, sed ipse deus semper est permanens in seipso. Deinde cum dicit { Et sicut æui & temporis &c.} exponit secundam rationem. Dicitur enim esse ante dies & æuum & tempora, non per modum præteritionis, sicut ea quę dicuntur antiqua apud nos, sed per modum quo causa prior est effectu, ipse enim est causa & æui & temporis & dierum. Deinde cum dicit { Propter quod & in sanctis. &c.} adducit ad præmissorum manifestationē auctoritates scripturæ. Et dicit quòd propter præmissa, in apparitionibus occultarum dei uisionum deus describitur tanquam nouus & tanquam canus. Nouus quidem secundum illud Isayæ. lxii. Vocabitur tibi nomen nouum. Canus autem secundum illud Psalmi. Et usque in senectam & senium deus ne derelinquas me, & illud Isayæ. xlvi. Vsque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo. Per hoc autem quòd dicitur canus uel senior, significatur antiquitas eius, quòd scilicet a principio æternitatis ipse semper existit. Per hoc autem quòd dicitur nouus uel iunior significatur quòd ipse est antiquus sine senectute, idest sine aliqua deficientia uel etiam præteritione, quia sicut supra dictum est, mouetur, immobilis manens in seipso, uel quia se

nectus & antiquitas ad principium pertinere videtur propter F
sui posteritatem, per hoc quòd ambo Deo attribuuntur docemur, quòd ipse præcedit omnia a principio vsque ad finem. Tertiam expositionem ponit secundum Ierothei sententiam, quem nominat suum perfectorem, ideſt magiſtrum in rebus diuinis, qui dixit quòd per verum manifestorum præmissorum demonstratur prioritas ipsius Dei, & quòd ipse est principium. Per hoc enim, quòd dicitur senior, demonstratur prioritas eius in tempore. Ea enim dicimus seniora quę sunt tempore priora. Sed per hoc, quòd dicitur iunior, designatur prioritas vel principalitas quæ est secundum rationem numeri. Iunior enim dicitur qui minus processit in tempore. Quanto autem in numeris aliquid minus procedit, tanto prius est. Vnitas enim & numeri propinqui vnitati, sunt priores his qui multum processerũt.

LECTIO III.

Portet autem sicut arbitror & temporis, æui &c. Postquã Dionysius, determinauit de antiquo dierum, hic determinat de æuo & de tempore. Et primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum, ibi. {Etenim non omnino &c.} Dicit ergo primo, quòd necessarium est considerare ex sacris scripturis naturam temporis & æui. Vbi considerandum est, quòd æuum hic pro æterno accipit. Deum de cum dicit. {Etenim non omnino &c.} Determinat naturam æui & temporis. Et circa hoc duo facit. Primo exponit significationem æui & temporis &c. Secundo quomodo æuum & tempus I
rebus conueniant, ibi. {Oportet igitur non simpliciter &c.} Circa primum tria facit. Primo ostendit quot modis dicitur æuum. Secundo quid proprie sit æuum & tempus, ibi. {Secundum quòd & proprietas &c.} Tertio ostendit, quomodo vnumquodque ponatur pro alio, ibi. {Est autem quandoque in eloquijs &c.} Ponit ergo primo quatuor acceptiones æui siue æterni. Primo enim vere & proprie dicuntur æterna ea quæ sunt ingenita, ideſt, quę non habent causam, vt ea quæ de Deo dicuntur. Non tamen scriptura vbique accipit sic æternum, sed aliquando ea quæ sunt incorruptibilia, quia numquam esse desinunt, & immortalia, quia numquam desinunt viuere, & inuariabilia, quia non variantur de forma in formam, vel de quantitate in quantitatem, & semper existentia eodem modo, quę semper in eadem habitudine se habent, sicut sunt angeli, de quibus in Psalmo dicitur, Eleuamini portę æternales, & illud. Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis, & alia hùiusmodi, hic est secundus modus. Tertio modo signantur nomine æui vel æterni omnia quæ sunt antiquissima, licet sint corruptibilia, sicut est illud Deuterono. 33. De pomis collium æternorum. Quarto modo tota congeries nostri temporis appellatur æuum vel æternum, vt est illud Roma, vltimo, Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti. Deinde cum dicit. {Secundum quòd & proprietas &c.} Ostendit quid proprie dicatur æuum & tempus. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quid proprie sit æuum. Secundo quid proprie sit tempus, ibi. {Tempus autem &c.} Tertio probat per authoritates scripturæ, ibi. {Propter quod & nos &c.} Dicit ergo primo, quòd omnia præmissa signantur nomine æui secundum quòd aliquid participant de proprietate æui. Nam proprie æuum est quod est antiquum, ideſt non de nouo incepit esse, & quod est inuariabile, quia non est mensura motus, sed ipsius esse intransmutabilis, & quòd totum secundum totum metitur, per quod differt a tempore, totum enim tempus non mensurat totum motum secundum se totum, sed secundum diuersas sui partes imẽ-

surat diuersas partes motus. Est enim tempus numerus motus secundum prius & posterius. Sed quia esse quod mensurat æternitas, non habet prius & posterius, cum sit manens & inuariabile, & ipsa æternitas est simplex, non habens prius & posterius, & sic quicquid mensurat secundum se totam mensurat. Deinde cum dicit. {Tempus autem vocant &c.} ostendit qd proprie sit tempus. Et dicit quòd proprie tempus dicitur quod secundum se est mensura generationis & corruptionis, & cuiuslibet variationis, & omnis diuersæ habitudinis. Deinde cum dicit. {propter quod & nos &c.} confirmat dictam differentiam tẽporis & æternitatis p authoritatem scripturæ, quæ dicit nos in hac vita transmutabili esse contentos sub tempore, & quòd tũc participabimus æternitate, quando consequemur vitam incorruptibilem, & semper eodem modo se habẽte, prout dicit Math. 25. quòd ibunt iusti in vitam æternam. Et apostolus dicit. 2. ad Corinth. 4. Quæ videntur tẽporalia sunt, quæ autem nõ videntur, æterna. Deinde cũ dicit. {Est autem quãdo in eloquijs &c.} ostendit quomodo in sacra scriptura vnum ponitur pro altero.

do habens æuum consequemur. Est autem quando in eloquijs & temporale quũ glorificatur, & æternum tempus, quamuis scimus ipsis magis, & magis proprie existẽtia æuo, & ea quę sunt in generatione, tempore, & dicta, & monstrata. Oportet autẽ non simpliciter coæterna Deo, q est ante æuum arbitrari æterna dicta. Sequentes autem venerãdissima eloquia inconuersibiliter, æterna quidem & sine tempore secũdum cognitos sibi subaudire modos, media autem existentium & factorum quecumque secundum aliquid quidem æuo, secundum aliquid vero tẽpore participant. Deum autem & sicut æuum, & sicut tempus laudare continet, sicut temporis omnis & æui causam, & antiquum dierum, sicut ante tẽpus & super tempus, & variantem quatuor partes anni & tempora. Et rursus ante sæcula existentem, inquantum ante æuum est, & regnum ipsius regnũ omniũ sæculorum. Amen.

Et dicit, quòd in sacris eloquijs, quandoque id quod est temporalẽ nomine æui siue æterni laudatur, vt supra dictum est, sicut dicuntur montes vel colles æterni propter antiquitatem. Quandoque autem æternitas temporali nomine designatur secundum illud Psalmiste. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient, quamuis sciamus, quòd ea quæ magis proprie immobiliter existunt, describuntur per æternitatem, quæ autem existunt in generatione & corruptione, describuntur per tempus. Deinde cum dicit. Oportet autem non simpliciter &c.} ostendit quomodo res se habeant ad æternitatem & tempus. Et dicit, quòd ea quę dicuntur in scripturis æterna, non oportet arbitrari esse simpliciter & equaliter simul æterna Deo, qui est ante æternitatem participatam, sed sequendo intellectum scripturarum, oportet aliqua intelligere esse æterna secundum certos modos, scilicet inquantum existunt immutabiliter & sine tempore, sicut sunt huiusmodi angelici spiritus. Sed illa quæ sunt media inter existentia immobiliter, & ea quæ generantur & corrumpuntur, secundum aliquid participant tempore, & secundum aliquid æternitate, sicut corpora cœlestia conueniunt quidem cum superioribus spiritibus, inquantum sunt incorruptibilia secundum substantiam, & secundum hoc participant æternitatem. Inquantum autem transmutantur secundum locum, conueniunt cum generabilibus & corruptibilibus, & sic participant tempore. Sed Deum conuenit laudare communiter & perẽum, & per tempus, quia ipse est causa & temporalium & æternorum, & est supra æternitatem, & tempus, prout æternitas, & tempus intelliguntur participata a creatura, & conuenit etiam eum laudare sicut antiquum dierum, prout est prior & superior omni tempore, & quòd ipse variat quatuor partes anni & omnia tempora, & tamen ipse existit immobiliter ante omnia sæcula, inquantum ipse est non solum prior & superior tempore, sed etiam æuo, ideſt æternitate prout participatur a creaturis, & sic regnum eius est regnum omniũ sæculorum, tam tẽ poraliũ quam æterno-rum.

SVPER

SVPER CAP. XI. LEC. I.

Ge igitur, diuinam & principẽ congregationis pacem. Superius Dionysius exposuit diuina nomina, quibus significantur perfectiones procedentes a deo in creaturas.

CAP. XI.

De pace, & quid nulli per se esse, quæ per se uita, & quæ per se uirtus, & quæ ita dicuntur.

LEC. I.

Ge igitur, diuinam & principem congregationis pacẽ hymnis pacificis laudemus. Ipsa enim est omnium unitiua & uniuersorũ & consensus & connaturalitatis generatiua & operatiua, propter quod & omnia ipsam desiderãt, diuisibilem ipsorum multitudinem conuertentem ad totam unitatẽ, & naturale omnis rei bellũ unientẽ ad conformẽ cohabitationem, participatione diuinæ pacis, digniores congregatiuarum uirtutum, & ipsæ ad seipsas & ad alias inuicẽ uniũtur, & ad unã totorũ pacis principatũ & subiecta uniunt, & ipsa ad seipsa & ad alia inuicẽ, & ad vnũ & perfectũ omnium principiũ pacis & causam Quę simpliciter superueniẽs totis, sicut quibusdã uectibus diuersorũ cõclusionis, omnia diffinit, terminat, & firmat, & nõ sinit diuisa effundi ad interminatũ & infinitũ ad inordinata & non collocata, & deserta a deo facta, & ab unitione suiipsorũ exeuntia, & in se inuicẽ omni mixtione conspersa.

Vnaqueque enim res appetit suam perfectionem, quam adeo participat, & amat eam, & cum adepta eã fuerit quiescit appetitus eius, in qua quiete consistit quies & ratio pacis. Et ideo in hoc cap. Dionysius de pace diuina determinat, & etiam de ipsis perfectionibus procedẽtibus a deo in creaturas secundum quòd in abstracto cõsideratur. Esse enim in abstracto consideratum dicitur per se esse, & similiter de aliis Et hęc duo apparent in titulo. Diuiditur ergo. ca. istud in duas partes. In prima determinat de diuina pace. In secunda de perfectionibus a deo procedentibus secundum quòd per se in abstracto considerantur. ibi. Sed quoniam alibi per epistolam me interrogasti &c.} Prima autem pars diuiditur in duas. In prima determinat de pace secundum quòd pertinet ad diuinam naturam. In secunda, secundum quòd pertinet ad Christi incarnationẽ ibi. {Quid dicat quidẽ aliquis de benignitate &c.} Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intẽtio. Secundo exequitur. ibi. {Ipsa est enim omnium unitiua &c.} Est autem considerandum quòd proprie aliquid habere pacem dicitur in seipso, ex eo q quiescit appetitus eius in proprio bono adepto, quod quidem contingit cũ non est aliquid repugnans quod talem quietem impediat, neque interius neque exterius. Sic ergo pacem aliquid habere dicitur ad seipsum & ad alia ex quadam unione qua omnis repugnantia excluditur, quæ quidem vnio in nomine congregationis hoc intelligitur cum dicit, quòd debemus laudare pacẽ diuinã, quę est principalis congregationis causa, hanc inquam diuinam pacem, secundũ quòd in se est, quia laudare nõ sufficimus, oportet quòd {laudemus} eam {hymnis pacificis}. i. laudibus sumptis ex hoc quòd pacẽ in rebus facit. Deinde cũ dicit {Ipsa est enim omnium unitiua &c.} exequitur propositum, Et primo determinat veritatem. Secundo excludit obiectiones. ibi. {Quomodo autem dicit aliquis desiderant omnia pacem &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit causalitatem diuinæ pacis in communi. Secundo exponit ea in speciali. ibi. {Igitur de ipsa quidem diuina pace &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quid diuina pax faciat in rebus. Secundo qualiter hoc diuersimode faciat in diuersis. ibi. {Participatione diuinæ pacis &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit causalitatem effectiuam diuinæ pacis. Secundo quomodo est causa finalis. ibi. {Propter quòd & omnia ipsam desiderant &c.} Quia uero recte nomen pacis magis frequentatur in rationalibus creaturis in quibus manifestius ratio pacis inuenitur, ex eis considerandũ est, quid proprie sit pax & in quo ratio pacis cõsistat, hoc enim est q diuina pax effectiue in rebus producit. Dicuntur autẽ aliqui homines habere pacem, quando uoluntates eorum concordant in uno, sic enim unus alteri nõ aduersatur. Quòd autem multi concordant in unum contingit ex hoc q in aliquo uno cõmunicant, puta qui cõcant in una ciuitate, concordant ad bonum commune ciuitatis, & simile pater in aliis. Sic igitur ad rõnẽ pacis duo concurrunt. Primo quidẽ quòd aliqua sint unita. Secundo quòd concordent ad vnũ, & secundũ hoc etiã pax in rebus naturalibus dicitur. Et ideo Dionysius dicit quòd diuina pax est unitiua omniũ, quantum ad primum, inquantũ scilicet facit omnia communicare in uno, & iterum, & generatiua, quantum ad primã institutionem, & operatiua quantum ad gubernationẽ & consensus & connaturalitatis uniuersorum, ut consensus referatur ad concordiam uoluntatũ, connaturalitas ad concordiam naturalium appetituũ. Vbi considerãdum est quòd & si aliqua discordent quantum ad fines proprios, omnia tamen concordant in appetitu finis ultimi. Deinde cũ dicit} propter quod & omnia ipsam desiderãt &c.} ostendit quomodo diuina pax est causa finalis omnium æerum. Est autem naturale cuilibet rei ut unitatem desideret sicut & esse & bonum, quia per diuisionem res deficit & corrumpitur & bonitas rei minoratur. Et quia diuina pax causat unitatẽ in reb⁹, ideo concludit quòd omnia suo modo desiderant diuinã pacẽ, inquãtum etiã est omnium unitiua. Et hoc est quod dicit {diuisibilem ipsorum multitudinem conuertentem ad totam unitatem} quia scilicet ea quæ sunt in se diuisa, in toto adunantur, in quãtũ sunt partes uniuersi, & similiter inquantũ, sicut supra dixit, est generatiua & operatiua cõsensus & cõnaturalitatis, cui respondet quod hic subditur {& naturale rei bellum unientem ad conformem cohabitationem} Ea enim quæ naturaliter seinuicẽ impugnant, propter contrarietatem quam habent in propriis naturis, concordant in ordine uniuersi, secundum quem quodammodo atque cohabitant in mundo, & hoc est ex participatione diuinæ pacis, quę quãtum ab omnibus desideratur, habet rationẽ finis. Deinde cum dicit {Participatione diuinæ pacis &c.} ostendit quomodo prędicta diuina pax efficiat in diuersis. Et primo quomodo in supremis creaturis. Secundo quomodo in inferioribus. ibi. {Et subiecta uniunt &c.} Tertio quomodo communiter in omnibus, ostendẽs modum prædictorum. ibi. {Quæ simpliciter superueniens &c.} Est autem considerãdum, q sicut alias perfectiones a deo procedentes abundantius alię supremæ creaturæ participant, ut per eas possint quodammodo ad infimas deriuari, supremas ergo creaturas dicit esse digniores de numero congregatiuarum uirtutum, quia scilicet in tanta abundantia congregationi diuinæ pacis participant, ut etiam aliarum congregatiuę sint. Harum enim uirtutem unaquęque per participationem diuinæ pacis triplicem unionem habet. Vna quidem est a seipsa secundum quòd unaqueque earum secundum se est aliquod unũ. Alia uero una est, secundum quòd una unitur ad aliam in ordine uere unius. Tertia uero unio est secundum quam uniuntur ad unum principium pacis omnium rerum, ideſt, ad deum. Et sicut ipse tripliciter uniuntur, ita tripliciter uniunt ea quę eis subduntur. Et hoc est quod dicit {& subiecta uniunt} unumquodque scilicet eorum ad seipsum, & ea ad inuicem & omnia ad unam causam & ad perfectũ principium pacis omnium, scilicet deum, in quem sicut in ultimum finem & primã causam omnia reducuntur. Deinde cum dicit {Quę simpliciter superueniens &c.} ostendit quid diuina pax faciat communiter in omnibus. Et dicit quòd prima causa pacis omnibus superuenit simpliciter, quia licet diuersa sint in quibus operatur, tamẽ ex parte operantis non est aliqua diuersitas nec in operatione nec in modo operandi. Ostendit autem quòd superueniẽs rebus & ad cõseruandam unitatem pacis & ad instituendam. Vnitas autem pacis in trãquillitate ordinis consistit, ut Augustinus dicit. xix, de Ciuitate dei. Ad quã quidẽ tranquillitatẽ ordinis tria requiruntur. Primo quidẽ ut ab inuicẽ distinguantur. Non enim posset esse ordo nisi distinctorum. Et ideo dicit, quòd {omnia diffinit} Secundo necesse est ad tranquillitatem ordinis, ut rerum distinctarum nulla ex eat limitem suæ naturę. Et ad hoc pertinet quod dicit {terminat} Tertio requiritur quòd hęc diffinitio & terminatio stabiliatur. Et ad hoc pertinet quod dicit, & firmat, alioquin si rerũ diffinitio & terminatio non esset firma, sed una res a termino suo egrediens, alterius fines inuaderet, confunderetur ordo rerum, & sic non esset tranquillitas ordinis. Dicit autem, quòd {omnia diffinit & terminat & firmat} sicut quibusdam uectibus {conclusionis {diuersorum} utens similitudine sensibilium rerum. Consuetum est enim si multæ tabulæ eriguntur secundum aliquem ordinem, ut quidam vectes inferantur quibus erectæ tabulæ firmentur, ita rerum distinctio & terminatio perfectionibus & uirturibus rebus a deo inditis quasi quibusdam uectibus rerum distinctarum firmatur. Modum autem firmationis qui pertinet ad conseruationem pacis manifestat subdens} Et non sinit diuisa, &c.} Et dicit quòd deus non permittit res distinctas effundi {ad interminatum & infinitum} ut scilicet operationes & transmutationes rerum non tendan in aliquem eerum terminum & finem, quasi sint inordinata & non col-

locata}. Ipse}, firmata in aliquo principio conseruante. Ista autem effusio in infinitum opponeretur vnitioni rerum triplici, quam supra dixit fieri in rebus per participationem diuinæ pacis, tolleretur enim unio ad primum principium non peruenicndum. Et quãtum ad hoc dicit { & deserta a deo facta } tolleretur & unio rei ad seipsam. Et quantum ad hoc dicit { & exeũtia ab inuicem suiipsorum } tolleretur & ordinata unitio unius ad alterum. Et quantũ ad hoc dicit { & in se inuicem omni mixtione conspersa } per quãdam confusionem rerum ad inuicem, supple essent omnia si ad infinitum effundi sinerentur.

LEC. II.

IGitur de ipsa quidẽ diuina pace quodcunq; est &c.} Postq̃ Dionysius ostendit causalitatem diuinę pacis in cõmuni, hic prosequitur de ea in speciali. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit q̃ de diuina pace dici possit in speciali. Secũdo manifestat, ppositũ. ibi. { Et primo qdẽ hoc. &c.} Dicit ergo primo, q̃ neq; licitum est neq; possibile non solum alicui hominũ, sed neque alicui existẽtium creaturarũ dicere ore, aut cogitare corde ipsam diuinam pacem secundum quòd in se est, & ipsum diuinum silentium, quod quidã sanctus nomine Iustus vocabat ineffabilitatem dei, quia. s. neque nos deum effari possumus, neque ipse sic se effatur nobis, quòd nos ipsum secundum quòd est, perfecte cognoscere possimus. Adiungit autem silentium paci, quia signum perturbatæ pacis solet esse strepitus & clamor. Adiungit etiam paci immobilitatem dei ad omnem processum qui a nobis cognoscitur, quamuis enim procedere dicatur secundum quòd suam similitudinem in res diffundit, tamen ipse secundum omnem huiusmodi processum in seipso immobilis manet. Coniungitur autem quies & immobilitas pacis cut & silentium, quia ea quæ pacem habent, ex hoc ipso quietem quandam habere videntur. Hæc ergo nos de diuina pace & silentio & quiete dicere aut cogitare non possumus, quomodo scilicet quiescit & silentium agit, sicut dictum est, & quomodo tota supereminenter unita in seipsa, & intra seipsam, & ad seipsam totam sit diuina pax. Vnitio autem, ut supra dictum est, ad rationẽ pacis pertinet. Inueniuntur aũt aliqua quæ in seipsis diuersa sunt, sed unitũ tur in aliquo uno, sicut multi homines vniuntur in vna domo, sed deus in seipso unitus est. Est aũt aliquid quod in seipso quidẽ unũ est, sed tamen intra se ipsum non est unum, sicut unus hõ intra seipsum non est unus, quia multa & diuersa intra seipsum continentur. Sed deus intra seipsum est unus, quia nulla diuersitas inuenitur in ipso. Inuenitur etiã aliquid quod intra seipsum est unum, quia non componitur ex diuisibilibus partibus, sed tamẽ non totũ sibi toti vnitur, quia vna pars eius non est vnum cũ altera. Sed deus totus ad se totũ vnitur, quia in eo nullus est numerus partium, sed est omnino simplex, & tanta est eius unitio q̃ neque cum ingreditur ad seipsum, intelligendo, s. & amãdo, neq; cum multiplicat seipsum, per hoc quòd multiplices sui similitudines imprimit rebus, derelinquit propriam unionẽ, sed propter excessum unitatis eius quę superat omnem unitatem, sic deitas procedit ad omnia per sui similitudines rebus communicatas q̃ tamẽ tota manet intra seipsam, sicut sigillum quod imprimit suam imaginem & similitudinẽ diuersis ceris, & tamen idem manet identitate quod est. Huiusmodi ergo cum sint ineffabilia & ignota nobis, oportet attribuere soli deo qui se per se perfecte cognoscit, eo q̃ ipse existit super omnes participationes eius, quæ intelligi & quæ dici possunt ab intellectu creato. Deus enim est supra omne esse, & supra omnem unitã, & supra omnia huiusmodi quæ a creaturis participantur, & ita cũ

LECTIO II.

De pace in speciali.

IGitur de ipsa quidẽ diuina pace, quodcunq; est & silentio, & quod sanctus Iustus ineffabilitatẽ uocat, & ad omnem cognitũ processum immobilitatem, & quomodo quiescit & silentium agit & quomodo in seipsa & intra seipsam est, & ad seipsam totã, tota superunita est, & neque ad seipsam ingrediens & multiplicans seipsam, derelinquit sui ipsius unitionem, sed & procedit ad omnia, intus tota manens, per excessum omnia superãtis unitionis, neque dicere, neque cogitare alicui existentium, neque est fas, neq; possibile, sed sicut ineffabile, & hoc ignotum ipsi attribuentes, sicut existenti super omnia, intelligibiles ipsius & dictas participationes, & hoc ut est possibile uiris, & nobis, a multis bonis uiris deficiẽtibus inspiciemus. Et primum quidẽ hoc est dicẽdũ, q̃ ipsam pse pacẽ, & totã particulare subsistere facit, & q̃ omnia ad se inuicẽ concreta facit secundũ inconfusam ipsorũ unitionẽ, secundũ quã indiuisibiliter unita & indistanter, tantum purã singula secundum propriã speciẽ sub sistunt, non uelata per cõcretionem ad opposita, neq; eberãtia aliquid unitiue diligentiæ & puritatis. Vnam igitur quãdã & simplicẽ pacificæ unitionis cõtemplemur naturam, unientem uniuersa sibiipsi, & illis ipsis & sibi inuicem, & saluantẽ omnia in non confusa omnium continẽtia & immixta & cõcreta. Propter quã diuinæ mentes unitæ intellectibus suis uniũtur & unitis, & rursum ad ignotam ascendunt super mentẽ colloca torũ coniunctionẽ. Propter quã animę largissimas ipsorũ rõnes uniẽtes & ad uitã intellectualẽ congregantes puritatẽ, proueniuntiuxta proprietatem suam uia & ordine per immaterialẽ & connaturale sit intellectui creato quòd intelligat & dicat dei participationes, ipsum deum qui super omnia huiusmodi est, neque perfecte intelligere, neque perfecte dicere potest. Hoc est ergo quod de diuina pace dicere intendimus, ipsius scilicet diuinę pacis participationes sicut est possibile nobis qui deficimus ab intelligendo diuina, nõ solum ab angelis, sed & a uiris bonis & perfectis. Deinde cum dicit { Et primum quidẽ &c.} ostendit in speciali causalitatem diuinę pacis. Et primo quantum ad ipsam pacem creatã in se consideratã. Secũdo quãtũ ad ea in quibus inuenitur pax. ibi. { Et oia ad se inuicẽ &c. } Dicit ergo primo q̃ hoc primo dicendũ est, q̃ deus ipsam pacẽ p se cõsiderata i abstracto facit esse. & in uniuersali & in particulari consideratam. Accipitur enim hic subsistere communiter pro esse. Non est enim aliqua pax creata per se subsistens. Deinde cum dicit { Et quòd omnia &c.} ostendit causalitatẽ diuinæ pacis quantum ad ea quæ participant pacem. Et primo in cõmuni. Secundo in speciali. ibi. { Propter quam diuinæ mẽtes }. Dicit ergo primo, q̃ dicendum est quòd diuina pax facit omnia, ad se inuicem concreta. Nihil enim est in rebus quod non habeat cum aliquo alio vnionem, uel per conuenientiam in specie uel in genere, uel in aliquo quocunque ordine, sed quia hæc vnitio distinctiones rerum non tollit, ideo dicit quòd est { inconfusa, & ad hoc exponendum subdit, quòd secundum prædictam inconfusam unionẽ sunt omnia { vnita indiuisibiliter & indistanter } quia scilicet unionem quam deus rebus indidit, nihil est quod auferre possit vel diuidendo vel faciendo magis distare. Non enim est possibile quòd album & pallidum uel diuidantur secundum genus, uel tantum distent quantum album & nigrum. & quamuis omnia sint unita, tamen singula conseruantur in puritate proprię speciei, & homo licet uniatur aliis predictis modis, tamen non est in alia specie quàm humana. Ad hanc autem speciei puritatem consequitur puritas, & cognoscibilitatis & uirtutis. Vnumquodque enim cognoscitur per speciem suam: quia ergo unumquodque remanet in puritate propriæ speciei, consequens est vt vnitio unius rei ad aliam, per quandam conuenientiam non sit ei in detrimentum quin ab aliis possit discerni. Et hoc est quod dicit { Non velata per concretionem ad opposita } ut pura album habet concretionem cum nigro, inquantum conuenit cum eo in genere, tamen hæc conuenientia non impedit quin album in propria natura cognoscatur secundum quòd distat a nigro. Similiter etiam propria uirtus uniuscuiusque, sequitur speciem eius, & ideo conseruata puritate speciei, non hæbetatur uirtus propria consequens speciem. Et hoc est quod dicit { neque hæbetantia aliquid unitiue diligentiæ & puritatis } quia scilicet neque purita rei hæbetatur per diligentem, idest perfectam unionem, neque econuerso, sicut album per hoc quòd differe specie a nigro secundum puritatem suæ speciei, non impeditur quin uniatur ei secundum genus, neque econuerso. Ex his igitur concludit quòd debemus considerare unam quandam simplicem naturam quæ per modum vnionis facit pacẽ in rebus, scilicet naturam diuinam, quæ unit omnia sibi ipsi dum omnia sibi assimilat per influentiam suorum donorum & ad se ordinat sicut ad ultimum finem, & iterum vnit vniuersa illis ipsis, id est, quamlibet rem ad seipsam. Intantum enim unumquodque est sibi unitum & inuicem sibi, idest unit unam rem alteri, prout una res conuenit cum altera quocunque modo. Hæc enim diuina natura sic conseruat omnia secundum quandam conuenientiam non confusam, idest non inordinatam, ad inuicem, ut simul sint incommixta.

mixta. i. non mixta & tamen concreta. Non mixta quidem dum A vnumquodque remanet in puritate suę speciei, & concreta secundum q̃ coordinantur ad inuicem. Deinde cum dicit { Propter quã diuinæ men &c.} ostendit causalitatem diuinæ pacis quantum ad ea quæ participant pacem in speciali. { Et primo quantum ad angelos. Secundo quantum ad animas rationales. ibi. { Propter quã animæ &c. { Tertio quantum ad totũ vniuersum. ibi. { Propter quam una & indissolubilis &c.} Dicit ergo primo, q̃ pter primam & simplicem causam pacifice vnientem { diuinæ mẽtes } id est, angelii, triplici ter uniuntur. Primo quidem unusquisque secundum proprium intellectum. Secundo prout quidam uniuntur ordine quodã aliis angelis unitis. Tertio secũdum quòd vlterius ascẽdũt ad hoc quòd coniungantur rebus diuinis, q̃ sunt collocata super omnem mentem, & hæc coniunctio est nobis ignorata. Deinde cum dicit. { Propter quam animæ &c.} ostendit effectum diuinæ pacis in anima rationali, prout scilicet ad vnitatem reducitur. In qua quidem reductione triplex gradus consideratur. Primo enim anima dicitur habere largissimam rationem, inquantũ ratio se ad diuersa diffundit ex multis actibus uel effectib' naturam rei inuestigando. Secundo largitas rationis reducitur ad vnitatẽ intellectualis puritatis seu simplicitatis. Nullum enim effectum haberet inuestigatio rationis, nisi ad intelligibilem ueritatem perduceret. Tertio quodam ordine per huiusmodi immateriales & intellectualem ueritatem peruenit anima secundum proprietatem suæ virtutis, vt vniatur deo qui est supra intellectum, cui non ita perfecte anima in hac uita uniri potest sicut angelii boni. Deinde cum dicit { Propter quam una &c.} ostendit effectum diuinæ pacis quantum ad totum vniuersum. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit qd diuina pax perficiat in vniuerso. Secũdo ostendit per quem modũ. ibi. { Transit enim perfecte &c. } Dicit ergo primo, quòd propter prædictam simplicem naturã est quædam vna & indissolubilis complexio omnium, secundum. s. quòd omnia conueniunt in vno ordine vniuersi qui indissolubilis manet secundum quòd ex deo in ipso vniuerso quædam armonia, id est, proportionata concordia causatur. Et hoc est quod exponit subdeas { & concordatur consonantia perfecta } Nihil enim est aliud armonia quàm concors consonantia. Hæc autem concors consonantia in rebus, causatur secundum consensum & cõnaturalitatem. vt. s. consensus referatur ad concordiam uoluntatis in his quæ uoluntatem habent, connaturalitas aũt ad concordiam naturalis appetitus. Hæc aũt armonica cõplexio siue concors consonantia, & ordinem habet & firmitatẽ. Vnde quantum ad ordinem dicit { & congregata inconfuse } Confusio enim ordinem tollit, unde illæ inconfuse congregantur quæ secundum ordinem quendam complexionem habent ad inuicem. Quantum autem ad firmitatem subdit { & indissolubiliter contenta } Est enim indissolubilis firmitas in rerum complexione, nã ex congregatorũ multitudine, sed ex uirtute vnius causæ continentis & in vnum congregantis. Deinde cum dicit { Transit enim perfecte &c.} ostendit quomodo prędicta armonia concors statuatur in rebus ex diuina pace. Hoc autem modum connexionis exponit tripliciter. Primo quidem quantum ad ea quę connectuntur. Secundo quantum ad ipsam connexionem. ibi. { Et omnia consonantia &c.} Tertio quantum ad causam connectentem. ibi. { Videlicet diuina pace stante &c. } Dicit ergo primo, quòd ideo dictum est quòd propter diuinam naturam una & indissolubilis connexio in omnibus consistit { quia pax perfectæ totalitatis } id est, pax quę est a causa uniuersalis perfecta, secundum quòd causę totales dicuntur uniuersales causæ, hæc inquam pax pertransit a prima causa { ad omnia existentia } secundum q̃ uirtus unifica primæ causæ { vniens } id est, faciens unitatẽ in rebus, est præsens omnibus { simpliciter } id est, absque aliqua sui multiplicatione { & immixtæ } quia rebus non permiscetur, sed secundum suã essentiam est rebus absoluta. Hæc quidem pax diuina ad omnia transit, omnia vniendo, per hoc q̃ reducit omnia in quẽdam ordinem. Qui quidem ordo consistit in hoc, quòd quędam extrema coniunguntur aliis extremis per media. Nam suprema influunt infimis per media, & infima conuertuntur ad recipiendum a supremis per media, & sic omnia coniunguntur secundum unã cõnaturalẽ amicitiam. Et non solũ diuina pax coniungit extrema extremis per media, sed etiam vlterius ota coniungit sibi ipsi, in-

simplicem intellectũ ad ea quæ est super intellectum unitionẽ. Propter quã una & indissolubilis omnium complexio secundũ diuinam ipsius armoniam constit, & concordatur consonantia perfecta, & consensu, & connaturalitate, & congregata incõfuse & indissolubiliter cõtenta. Trãsit enim perfectæ totalitatis pax ad omnia existentia, secundum simplicissimam illius & immixtam unificæ uirtutis præsentiam, uniens omnia & cõiungẽs extrema per media extremis, secundum unam cõnaturalem cõiuncta amicitiã, & frui ipsa do-

nans & extremis omnis rei terminationibus, & omnia consentientia faciens unitatibus identitatibus, unitionibus, congregationibus, indiuisibiliter, uidelicet diuina pace stante, & in uno omnia monstrãte, & per omnia proficiscente, & a propria identitate non recedente. Procedit enim ad omnia, & tradit omnibus seipsa inxta ipsorũ proprietatem, & supermanat abundantia pacificæ fecunditatis, & manet propter excessum unitionis, tota ad totam, & secundum totã seipsam superunita.

quantum dat omnibus suo modo ut ipsa diuina pace fruantur, & infimæ creaturæ & quicquid est infimum in quacunque creatura. Et hoc est quod dicit { & extremis, omnis rei terminationibus } Nihil enim est ita infimum in rebus, quod non aliquo diuino dono participet, ex qua participatione fortitur vt habeat cõ naturalem amicitiam ad alias creaturas, & vt ordinetur ad deũ sicut ad vltimum finẽ, qui est frui deo. Deinde cum dicit { Et omnia consonantia facies &c.} ostendit modum prædictæ connexionis quantum ad ipsam connexionem. Ratio autem connexionis in quadam unitate perficitur, & ideo secundum modum vnitatis attenditur modus connexionis. Est autem considerandum q̃ vnitas attribuit rebus multipliciter. Aliquid enim est, quod est simpliciter & secundum se unum, sicut aliquid simpliciter dicitur vnum in seipso. Et quantum ad hoc dicit quòd facit omnia consonantia unitatibus. Dicitur autem aliquid simpliciter vnum, non secundum seipsum, sed per relationẽ ad aliquid quod est alterum uel ratione, aut nomine tantum, sicut si arcum dicamus idem circulo, vel vestem indumento. Aut est alterum secundum rem, sicut dicimus, fortes Platoni est idem specie, & equus boui est idem genere. Et quantum ad hoc dicit { identitatem } Vnum enim dicitur absolute, sed idem relatiue. Aliquid uero est quòd non est vnum simpliciter, sed quasi ex multis aduna tum, sicut omne compositum. Et quantum ad hoc dicit { vnitionibus } Aliquid uero est quòd nec quę simpliciter, nec secundum se vnum dicitur, sed per relationem ad alterum, sicut vnitas congregationum. Et ideo subdit { congregationibus } Congregata enim minus habent de ratione unitatis quàm vnita. Nam uirtum absolute potest dici vnum, licet non simpliciter, sed congregata absolute quidem sunt multa, sed secũdum quid. vnum. Indiuisibilis ergo consensus constituitur ex diuina pace in rebus, secundum quòd vnitatem consequuntur, siue per modum simplicis vnitatis, siue per modum identitatis, siue per modum vnitionis, siue per modum congregationis. Deinde cum dicit { Videlicet diuina pace &c. } ostendit modum prędictæ connexionis ex parte causę connectentis. Et dicit quòd prædicta connexio in rebus statuitur secundum quòd diuina pax primo quidem consideratur vt stans immobiliter in seipsa. Secundo autem consideratur vt vnum exemplar, in quo exemplariter omnia quæ ad pacem pertinent demonstrantur. Tertio consideratur secundum quòd suam similitudinem omnibus tradit. Secundum hoc enim dicitur per omnia proficisci, & tamen a propria identitate non recedere. Ipsa enim diuina pax procedit ad omnia, secundum q̃ per suam similitudinem omnibus se tradit iuxta proprietatem unius cuiusque rei, & tamen supermanat secundum abundantiam pacificę fœcunditatis, quia scilicet plus est in deo de virtute ad faciendum pacem, quàm sit in rebus ad suscipiendum. Et ideo emanatio pacis a deo, est supra omnem susceptibilitatem rerum, licet susceptio pacis sit secundum rerum proprietatem, cum diuina pax sic procedat ad omnia secundũ emanationem effectuum, tamen ipsa manet immobilis in seipsa, supereminenter unita tota ad totã, quia non est ibi diuersitas partium quæ impediat totum uniri toti. Non enim tota linea est vnum cũ tota, quia sic oporteret quòd quęlibet pars lineæ esset vnum cum qualibet parte, sed in simplicibus totum est vnum toti. Addit autem { & secundũ se totam } quia non est una participatione sed essentialiter. Punctum enim & si totum sit vnum toti, non tamen secundum se totum, sed secundum vnitatem quam participat. Si autẽ ipsa vnitas separata subsisteret, esset tota una toti & secũdum se totam. Et sic intelligẽdum est de deo qui est vnitus totus ad totum secundum se totum per hoc q̃ est simpliciter & essentialiter vnus.

LECTIO. III.

Vomodo autem dicat aliquis desiderant omnia pacem &c.} Postquam Dionysius determinauit de pace, hic mouet dubitationem circa prædeterminata. Dixerat enim supra quòd omnia desiderant pacem, hic circa hoc quæstionem mouet. Primo ergo mouet dubitationem. Secundo soluit ibi. { Et sic quidem dicens &c.} Quærit ergo primo, quomodo possit dici ꝙ omnia desiderent pacem, cum multa sint quæ in hoc gaudeant quòd sunt altera ab aliis discreta, & propria spõte quiescere non uolunt, sed semper moueri desiderant. Cum autem ratio pacis in unitate & quiete consistat hæc omnia rationi pacis aduersari videntur. Deinde cum dicit { Et sic quidem dicẽs &c.} soluit propositam dubitationem secundum tres intellectus dubitationis propositæ. Quorum primum primo prosequitur. Secundo secundum, ibi. { Si autem secundum casum &c.} Tertio tertium, ibi. { Si aũ istos dicit &c.} Circa primum duo facit. Primo ponit solutionem. Secundo manifestat eam, ibi. { Et est & mũdæ singulorum &c.} Dicit ergo primo, ꝙ si ille qui præmissam dubitationem mouet, cum dicit quòd multa

LEC. III.

Quomodo omnia pacem desiderant, cum sint diuersa.

Vomodo autem dicat aliquis, desiderant omnia pacẽ. Multa enim alteritate & discretione gaudẽt & non aliquando uelint sponte quiescere. Et siquidem dicens hoc, dicit alteritatẽ & discretionem uniuscuiusque existentium proprietatem, & quòd hanc neque unum existentium existens quod est, uelit aliquando perdere. Non quidem neque nos ad hoc contradicemus, sed & hoc pacis desiderũ esse nunciamus. Omnia enim diligunt ad seipsa & pacem habere & uniri, & sua & quæ sunt suorum esse immobilia, & cadere non ualentia. Et est & mundę singulorum proprietatis perfecta pax seruatiua & prouidentiis ipsius pacem donantibus, omnia non bellantia & inconfusa & ad seipsa & ad se inuicem saluans, & omnia stabili & indeclinabili uirtute ad sui ipsõ tum pacem & immobilitatẽ stabilitans. Et si mota omnia nõ quiescere, sed moueri semper ipsorũ motu uelit, & hoc desideriũ est totorũ diuinę pacis, oĩa in seipsis cadere non ualentia aluãtis, & omnium motorum proprietatem & motiuã uitã immobilem & cadere non ualentẽ custodientis in eo ꝙ mota ad seipsam pacẽ habentia & eodem modo habẽtia, operantur ea quæ sunt suiipsorum. Si aurẽ secundũ casum a pace alteritatẽ dicens conatur probare nõ esse omnibus amabilẽ pacẽ, maxime quidẽ nihil est existẽtiũ quod ab omni perfecta unitione ceciderit. Quod enim est omnino instabile, & interminatum, & incollocabile & indefinitum, neque existens est neque in existentibus. Si autem istos dicit paci & pacis bonis inimicari qui litibus & furoribus & uariationibus & instabilitatibus gaudent, & isti obscuris imaginibus pacifici desiderii tenentur, a passionibus multum mouẽtibus impugnati, & istas sedare stulte desiderantes, & arbitrãtes adimplerione semp fluentiũ pacẽ habere seipsos, nõ consecutionem delectionũ se detinentiũ perturbatos. Quid dicat quidẽ omnia &c.} soluit eodem modo dubitationem quantum ad hoc ꝙd dictum est, quòd multi non uolunt sponte quiescere. Et dicit quòd si illa in quorum natura est quòd moueantur, non uolunt quiescere sed volunt semper moueri proprio motu, hoc etiam desiderium est pacis quę a deo est in omnia deriuata, per quam omnia conseruantur in seipsis absq; hoc quòd cadunt ab eo quod competit eis secundum propriã naturam, & per consequens per diuinam pacem conseruatur proprietas omnium mobilium & motiuorũ. Prima autẽ motiua sunt immobilia, quia cum in mobilibus non-ũ procedere in infinitũ, necesse est deuenire ad aliquod primum mouentium immobile, ut probatur viij. Physicorum. Primum uero mouens immobile necesse est esse uiuens, ut probatur in xi. Metha. Et ideo signanter dicit { Et motiuam uitã immobilem }. Sic autẽ custoditur per diuinã pacem proprietas mobilium & uita immobilis morientium ut non excidant a naturali statu. Intantum autem cõseruatio proprietatis mobilium & motiuorũ pertinet ad diuinam pacem inquãtum ea quæ mouentur sic sẽ habent ad seipsa pacem & eodem modo se habẽt ad sua mobilia, secundum quòd operãtur ea quæ ad ipsa pertinẽt. Motus enim est proprius opus mobilis inquantum est mobile, quod autem proprium opus retinet, habet ad se pacem. Vnde patet quòd cum ea quæ naturaliter mouentur, uolunt moueri semper & non quiescere, pacem desiderant. Deinde cum dicit { Si autem secundum casum &c.} soluit dubitationẽ morã quãtum ad ſm intellectum dubitationis. Et dicit quòd si ille qui dubitationem mouit, cum dixit quòd multa gaudent alteratione & discretione, non intellexit de alteritate & discretione naturali quæ pertinent ad rationem pacis, sed intellexit de alteritate & discretione secundum casum a pace }. id est, secundum quòd aliquid excidit ab inuicem in quo consistit ratio pacis, & sic uelit probare quòd pax non est omnibus amabilis, contra hunc opponentem sic erit dicendum, quòd nihil est quod taliter excidit ab omni unione in qua consistit ratio pacis. Et hoc sic probat, quia nullo modo potest esse aliquid existens per se uel aliquid in existentibus, ut accidẽs, vel pars quod omnino ceciderit ab unitione. Quem quidẽ casum quadruplicem per quatuor loquitur. Primo quidem quantum ad ipsum casum, cui opponitur status, secundum quod aliquid stat in naturali unitione. Et quantum ad hoc dicit ſm stabile }. Deinde ea tangit ex quibus casus accidit. Gadit autem aliquid dum rolluntur ea per quæ stabat. Stat autem aliquid in naturali unitione per tria, primo quidem per terminum quo continentur et efftuat. Nam & ficca continentur propriis terminis, & humida continentur terminis alienis & forma per quam unaquæque res continetur in suo esse terminus dicitur. Et quantum ad hoc dicit { interminatum }. Secundo aliquid habet stationem per aliquod extrinsecum concinens, sicut corpora continentur loco. Et secundum hanc similitudinem omne exterius continens & non conseruans, locus dici potest. Et quantum ad hoc dicit { incollocabile }. Tertio aliquid habet stationem in sua propria operatione ex fine, quòd enim artifex habet finem determinatum sue operationis, regulariter operatur secundum regulam finis, quod autem non habet finem determinatum, sed uagatur circa diuersos fines, oportet ꝙ sit fluctuãs & instabile circa propriam operationẽ. Et quantum ad hoc dicit {indefinitum} Sic ergo nihil totaliter excidit ab unitione

pacis, unumquodque autem appetit & amat id quod est sibi conforme, refugit autem contrarium. Impossibile enim est esse aliquod ens quod totaliter unitionem refugiat & appetat alteritatem & discretionem quæ est secundum casum a naturali pace. Deinde cum dicit { Si autem istos dicit &c.} soluit dubitationem secundum tertium intellectum, prout id quod dictum est, ꝙ multa sunt quæ alteritate & discretione gaudent, non referatur ad appetitum naturalem, ut in præmissis, sed ad appetitum uoluntarium. Et dicit quòd si ille q mouet dubitationem, dicat illos homines inimicari paci & bonis eius qui gaudent in exterioribus litibus & interioribus commotionibus & instabilitatibus quę uidentur paci contrariari, & hoc quantum ad secundã partem dubitationis, dicendum est, ꝙ tales etiam homines detinẽtur a desiderio pacis, secundum quandam obscuram similitudinẽ. Et hoc sic manifestat, Tales.n. homines multum impugnantur a passionibus quibus cõmouentur, & sic per huiusmodi passiones eorum pax interior p turbatur. Huiusmodi ergo impugnationem passionum ex desideriis pacis sedare uolũt, nõ sapiẽter sed stulte. Putant enim quòd possunt habere interiorẽ pacem, implendo superflua & inordinata sua desideria quæ incitantur secundum uarias passiones, sed per hoc magis perturbantur, dum non possunt consequi delectationes a quibus detinentur. Impossibile est enim ꝙ homo superfluis & inordinatis desideriis subiacens, omnia desiderata consequi possit, & ideo tales quærentes pacem, lites commouent, ut sua desideria impleant. Et quia uariis desideriis subiacent, uariationibus gaudent. Sapienter autem hanc impugnationem passionum sedarent, si multa desideria reprimentes, ad unum desiderium ueræ pacis conuerterentur. Deinde cum dicit { Quid dicat quidem aliquis &c.} determinat de pace facta per Christi incarnationem, dicens quòd sufficiens aliquid dicere potest de pietate dei, quæ effundit pacem in mũdum per Christum, secundum quam pacem iam liberati a peccato (didicimus doctrina & exemplo Christi & interiori & spirituali inspiratione) non facere bellum peccando neque contra nosmetipsos neque discordando a sanctis angelis, sed per hanc pacẽ secundum nostram uirtutem operamur ea quæ dei sunt simul cum sanctis angelis, & hoc secundum prouidentiã & gratiam Iesu qui operatur omnia in omnibus, & qui facit illam ineffabilem pacem quæ est ab eterno præordinata, per quam pacem recõciliamur ipsi Christo in spiritu sancto, qui est spiritus dilectionis & pacis, per ipsum Christũ & in ipso Christo simul reconciliamur deo patri. De his autem super naturalibus donis pertinentibus ad pacem factam per Christum, dictum est sufficienter in libro de theologicis ypotiposibus, & hoc secundum testimonia scripturarum a deo inspiratarum. Et ideo hic de his breui ter pertranſiumus,

aliquis de benignitate pacem effundentes secundũ Christum, secundum quã nõ iam didicimus bellũ facere, neq; nobis ipsis, neque aliis, neq; angelis, sed & cũ ipsis diuina secundũ uirtutẽ operabimur secundũ prouidentiam Iesu, omnia in omnibus coopantis, sed & facientis pacẽ ineffabilem, & ex sęculo predifinitã, & reconcilianti nos sibiipsi in spiritu, & per ipsum & in ipso patri. De quibus supernaturalibus donis in theologicis ypotiposibus sufficienter dictum est, testimonium perhibẽte nobis sancta eloquiorum inspiratione.

LEC. IIII.

De diuinis perfectionibus.

Ed quoniam & alibi p epistolam me interrogasti, quid forte dicã per se esse, per se uitã, & per se esse sapientiam, & ad teipsum dixisti dubitasse, quomodo deum aliquando quidem per se uitę substantificatorem, necessariũ arbitratus sum sancte dei uir, & ab hac dubitatione in nobis te absoluere. Et primam quidem ut multipliciter dicta & nunc assumam, non est contrarium per se uirtutem aut per se uitam dicere deũ & per se uitæ aut pacis aut uirtutis substantificatorem. Hæc enim quidem existẽtibus, & maxime ex primo existentibus sicut causa omnium existentium dicitur. Illa autem sicut super omnia & etiã quæ prius sunt superexistẽs supersubstantialiter. Dicis autem, quid totaliter dicimus per se esse, aut per se uitã, aut quæcunque absolute & principaliter esse & ex deo primo subsistere ponimus. Hoc autem qđ dicimus, non est obliquũ, sed rectum & simplicem habens manifestationem. Non enim substãtiam quandam diuinam aut angelicã dicimus esse per se, quòd est causa quòd sunt omnia. Solum enim quòd sunt existentia omnia, & ipsum esse supersubstãtiale, est principium, & substantia & causa, neque uitæ generatiuam aliam deitatem dicimus, præter superdeam uitam omniũ quæcunque uiuunt & ipsius uitæ per se causam, neque ut colligendo dicamus, dicimus principales existentium & causatiuas substãtias & personas, quas & deos existentium & causatores per se facientes dixerũt. Quos uere & proprie dicendũ non existẽtes, neque ipsi sciuerunt, neq; patres eorum. Sed per se esse & per se uitã diuinitatẽ dicimus, & diuinæ & causaliter unũ oĩum superprincipale & supersubstãtiale principium & causam, participabiliter autem datas ex deo imparper se uita non dicitur simpliciter, sed multipliciter, non est contrarium quòd dicamus Deum per se uitam, aut per se uirtutem & iterum quòd dicamus eum { substantificatorem } id est creatorem per se uitæ, aut per se pacis, aut per se uirtutis. Esset autem contrarium si ista non multipliciter dicerentur. Cum enim dicimus deum esse substantificatorem per se uitę & huiusmodi, laudamus eum sicut causam omnium existentium, ex illis existentibus quæ maxime & primo existunt. Manifestum est enim, quòd per se uita est prius quàm uiuens, & sic de aliis. Vnde si deus est causa horum primorum, est causa omnium. Cum uero dicimus Deum esse per se uitutem aut per se uitam, laudatur deus sicut existens super omnia & super ea quæ sunt prima inter omnia, dicitur per se uita per quendam excessum. Deinde cum dicit { Dicis autem quid totaliter &c.} soluit primam dubitationem, scilicet quid sit per se uita. Et primo reperit quæstionem. Secundo excludit falsum intellectum. ibi. { Hoc autem dicimus &c.} Tertio determinat ueritatem, ibi. { Sed per se esse, &c.} Proponit ergo primo ex persona Timothei quid significetur cum dicitur, per se esse, aut per se uita, & quæcunque alia huiusmodi. Et dicit signanter { absolute } id est, abstracte { & principaliter } id est, sicut principia aliorum. Nam per se uita significat principium uiuentium. Deinde cum dicit { Hoc autem dicimus &c.} excludit erroneum intellectum. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd Platonici ponentes ydeas rerum separatas, omnia quæ sic in abstracto dicuntur, posuerunt in abstracto subsistere causam secundum ordinem quendã, ita scilicet ꝙ primum rerum principium dicebant esse per se boni-

tatem,& per se unitatem,& hoc primum principiū quod est essen- F
tialiter bonum & unum dicebant esse summum deum. Sub bono autem ponebant esse,ut supra dictum est, & sub esse ponebant uitam,& sic de aliis. Et ideo dicebant sub summo deo esse quandam diuinam substantiam, quæ nominatur per se esse,& sub hac aliam quæ nominatur per se uita. Hoc ergo excludere intēdens dicit, q̄ id quod supra dixerat, q̄ per se esse & per se uita primo a deo subsistunt,non est aliquid erroneum, sed est rectum & planas manifestationes habens. Non enim nominamus per se esse aliquam substantiam diuinam aut angelicam quæ sit causa essendi omnibus. Addit autem angelica,ga quos Platonici deos secundos dicebant, nos angelos nominamus. Solum enim ipsum est se supersubstantiale diuinum est principiū & substantia & causa quòd omnia existentia sint,ut hoc quòd dicit principium referatur ad ordinem naturæ,secundum quòd est diuinum præcedit omnia entia: substantia uero importat rationem exemplaris,id enim cuius substantia est suum esse, est exemplar omnium existentium.¶Quod autem dicitur causa primet ad hoc quòd dat esse existentibus. Similiter autem cum dicimus per se uitam,non intelligimus quandam deitatē causatiuam uitæ quæ sit alia præter uitam summi dei,qui est causa omnium quæ uiuūt & est ipsius per se uitæ. Et ut in summa omnia colligamus, non dicimus esse aliquas essentias & hypostases separatas quæ sint principia rerum & creatrices earum, quas Platonici dixerunt esse deos existentium & creatores, quasi per se operantes ad rerum productionem. Huiusmodi autem deos si uere & proprie loqui uolumus,dicamus non existere in rebus, neque illi qui tales deos posuerunt, per aliquam,certitudinem scientiæ hoc inuenerunt aut ipsi aut patres eorum,quia neque primi Platonici neque posteriores huius rei scientiam per certas & firmas scientias accipere potuerunt, sed per quasdam humanas rationes.decepti sunt ad opinandum Deinde cum dicit¶Sed per esse & per se uitam &c.}excluso errore soluit secundum ueritatem. Et dicit quòd per se esse & per se uita & huiusmodi,dupliciter dicuntur. Vno modo dicūtur de deo qui est unū supersubstantiale principium omnium & causa. Et dicitur Deus K
per se uita uel per se ens, quia non uiuit participatione alicuius uitæ,neque est per participationem alicuius esse, sed ipse est suum uiuere & sua uita, & excedens omne esse & omnem uitam quæ participatur a creaturis,& existens principium uiuendi & essendi omnibu. Alio autem modo per se esse & per se uita dicuntur uirtutes uel perfectiones quædam secundum prouidentiam unius dei imparticipabilis datę creaturis ad participandum. Licet enim deus qui est harum uirtutum principiū,in se imparticipabilis maneat & per consequens non participetur, tamen dona ipsius diuidūtur in creaturis & partialiter recipiuntur, unde & participari dicuntur a creaturis, & secundum q̄ participantur secundū proprietatem uniusc̄uiusq; participantium,¶secundum hoc participantia & sunt & dicuntur ex natura existentia, inquantum participant esse,& uiuentia inquantum participant uita, & diuina inquantum participant deitate.& simile est de aliis. Et quia principium imparticipatum causa est & participationum & participantium,ideo deus & participationū & participantiū substantificator est. Participationes aūt ipsæ tripl̄r considerari possunt. Vno modo ſm se prout abstrahunt & ab uniuersalitate & a particularitate,sicut signatur cū dicitur per se uita. Alio modo considerantur in uniuersali,sicut dicitur uita totalis uel uniuersalis. Tertio modo in particulari,secundum q̄ uita dicitur huius uel illius rei. Similiter & participantia dupliciter cōsiderari possunt. Vno modo in uniuersali, ut si dicatur uiuēs uniuersale uel totale. Alio modo in particulari, ut si dicatur hoc uel illud uiuens. Et horum omnium deus cā est. Et hoc est quod dicit,q̄ bonus.i.deus primo quidem dicitur esse substantificator ipsorum. s.per se uitæ & per se esse, & huiusmodi prout per se & absolute considerantur, postea totorum ipsorum idē uniuersalis esse & similium: postea particularium ipsorum, ut particularis esse uel particularis uitę, postea totaliter participantium ipsis uiuentis uniuersalis & existentis uniuersalis, postea particulariter ipsis participantium, ut huius uel illius entis aut uitentis. Deinde cum dicit¶Et quidem oportet de ipsis dicere &c.} confirmat solutionem propositam per dicta aliorum. Et dicit q̄ nō oportet de præmissis dubitare, cum aliqui ex doctoribus diuinæ & Christianæ religionis, sicut Ierotheus & alii apostolorum didicerunt hoc ipsum dicāt, scilicet q̄ bonitas & deitas omnibus supereminens est causa ipsius per se deitatis & bonitatis,nominantes per se bonitatem quoddam donum ex deo prouenientem per quod entia fiunt bona,& per se deitatem quoddam dei donum per quod aliqui fiunt participative dii, & similiter nominant per se pulchritudinem ipsam effusionem pulchritudinis per quam causatur & uniuersalis & particularis pulchritudo in rebus, & per quam fiunt aliqua & uniuersaliter & particulariter pulchra. Et similiter est dicēdū de omnibus aliis quæcunque dicuntur secundum eundem modum,quibus demonstrantur dona diuinitus prouisa & bonitates participatæ ab entibus creatis, quę procedunt copiosa effusione & supermanāt a deo qui est imparticipabilis, cum ipse non fiat pars alicuius ita q̄ ipse qui est causa oīum pfecte sit super omnia,& ipse est De⁹ q̄ est super substātialis & supernaturalis excedat omnem substantiā & naturā inquantum neque participatur neque participatur, sed remanet in sua puritate simplex & indiuisus.

tium,ideo deus & participationū & participantiū substantificator est. Participationes aūt ipsæ tripl̄r considerari possunt. Vno modo ſm se prout abstrahunt & ab uniuersalitate & a particularitate,sicut signatur cū dicitur per se uita. Alio modo considerantur in uniuersali,sicut dicitur uita totalis uel uniuersalis. Tertio modo in particulari,secundum q̄ uita dicitur huius uel illius rei. Similiter & participantia dupliciter cōsiderari possunt. Vno modo in uniuersali, ut si dicatur uiuēs uniuersale uel totale. Alio modo in particulari, ut si dicatur hoc uel illud uiuens. Et horum omnium deus cā est. Et hoc est quod dicit,q̄ bonus.i.deus primo quidem dicitur esse substantificator ipsorum. s.per se uitæ & per se esse, & huiusmodi prout per se & absolute considerantur, postea totorum ipsorum idē uniuersalis esse & similium: postea particularium ipsorum, ut particularis esse uel particularis uitę, postea totaliter participantium ipsis uiuentis uniuersalis & existentis uniuersalis, postea particulariter ipsis participantium, ut huius uel illius entis aut uitentis. Deinde cum dicit¶Et quidem oportet de ipsis dicere &c.} confirmat solutionem propositam per dicta aliorum. Et dicit q̄ nō oportet de præmissis dubitare, cum aliqui ex doctoribus diuinæ & Christianæ religionis, sicut Ierotheus & alii apostolorum didicerunt hoc ipsum dicāt, scilicet q̄ bonitas & deitas omnibus supereminens est causa ipsius per se deitatis & bonitatis,nominantes per se bonitatem quoddam donum ex deo prouenientem per quod entia fiunt bona,& per se deitatem quoddam dei donum per quod aliqui fiunt participative dii, & similiter nominant per se pulchritudinem ipsam effusionem pulchritudinis per quam causatur & uniuersalis & particularis pulchritudo in rebus, & per quam fiunt aliqua & uniuersaliter & particulariter pulchra. Et similiter est dicēdū de omnibus aliis quæcunque dicuntur secundum eundem modum,quibus demonstrantur dona diuinitus prouisa & bonitates participatæ ab entibus creatis, quę procedunt copiosa effusione & supermanāt a deo qui est imparticipabilis, cum ipse non fiat pars alicuius ita q̄ ipse qui est causa oīum pfecte sit super omnia,& ipse est De⁹ q̄ est super substātialis & supernaturalis excedat omnem substantiā & naturā inquantum neque participatur neque participatur, sed remanet in sua puritate simplex & indiuisus.

CAPVT. XII.

De Sancto sanctorum, Rege regum, Domino dominorum, Deo deorum.

LECTIO: I.

SEd quoniam & de istis quæcūque dicere oportebat conuenientem, ut arbitror,acceperunt finem, laudare nos conuenit eum qui est infinitorum nominum, & sicut sanctum sanctorum, regem regnantium, & regnatorem seculorū & in secula, & adhuc ut dominum dominorum & deum deorum. Et primum quidem est dicendum, quid quidem per se bonitatē esse arbitramur, quid autem regnum, quid autem dominationem, quid autem diuini tatem, & quid uolunt monstrare eloquia duplicatione nominū. Igitur sanctitas quidem est, ut secundum nos dicatur, ab omni immundicia libera & pfecta, & omnino immaculata mundicia. Regnum autem omnis finis & ornatus & legis & ordinis distributio. Dominatio autem, non peiorum excessus tantum, sed omni & pulchrorum ex bonorum perfecta & omnimoda possessio, & uera & cadere non ualens fortitudo. Vnde & ab eo quod est dominium facere dicitur dominatio, & dns, & dnans.

Deitas autem quæ omnia uidet prouidentia & bonitate perfecta, omnia circumspiciens & B continens, & in seipsa implens, & excedens omnia prouidentia ipsa utentia. Igitur hæc quidem in causa excedente omnia absolute, laudare conuenit, & addēdum est ipsam esse excedentem sanctitatem, & damnationem, & regnum, superpositam & amplissimam deitatem. Etenim ex ipsa in uno collectiue subsistit, & distributa est omnis munda diligentia omnis clarę mundiciæ. Omnis existentium & ordinatio & ornatus, inconuenientiam C & inequalitatem, & in commensurationem exterminans, & ad bene ordinatam identitatem & directionem exultans, & circumagens participatione ipsius quæ sunt digna habita. Omnis perfecta & omnium pulchrorum perfecta possessio. Omnis prouidētia bona contemplatiua & contentiua prouisorum, seipsam benigne tribuens ad deificationē conuersorum. Quoniam autem superplenus est omnibus qui est omnium causa secundum unum excedentem excessum, sanctus sanctorum laudatur, & reliqua secundum supermanantem causam & segregatum excessum, Sicut si aliquis dicat, inquantū excellunt non existentibus existentia sancta & diuina, aut dominia, aut regalia, & rursus participātibus participationes, ita tantum collocatur super omnia existentia quæ est sup omnia existentia.

rege regum, domino dominorum,deo deorum, ut patet ex titulo. Similiter etiam ex ipso modo loquēdi quo dicitur sanctus sanctorum, uel rex regum, quædam gubernationis præsidentia designatur. Circa hoc ergo duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum. ibi.¶Igitur sanctitas quidem &c.} Dicit ergo primo, quòd quia secundum suum arbitrium ad cōuenientē finē adducta sunt quæ de prēmissis dicere oportebat, conueniens est vt Deum qui infinitis modis nominari potest in suis effectibus, laudemus nunc ¶sicut sanctum sanctorum, secundum illud Danielis. 11. secūdum aliam litteram. Cum venerit sanctus sanctorum &c.} & sicut regem regum,} secundum illud Apocalipsis. 19. cap. Habet in uestimento & in femore suo scriptū, Rex regum & dominus dominātium.¶Et regnatorē seculorum,} secundū illud Psal. Regnum tuum, regnum omnium seculorum. ¶& i secula,& adhuc} secundum illud Exodi. 15. c. Dominus regnabit inæternum & vltra,& sicut ¶dominum dominorum.} vt est Apocalipsis introductum ¶& Deum deorum.} secundū illud psalmistæ. Deus deorum dominus locutus est:has enim laudes diuinas in scripturis positas,in hoc capitulo exponere intendit. Circa horum autem expositionem sic procedere intendit,vt primo dicat quid sit per se sanctitas,& quid regnū,& quid dominatio,& quid deitas. Deinde q̄d intendunt scripturę demonstrare per huiusmodi nominum dupli citatem,cum dicitur sanctus sanctorum vel Deus deorum. Deinde cum dicit.¶Igitur sanctitas quidem &c.} exequitur intentum de præmissis Et primo manifestat primum,s. per vnumquodque prædictorum quid sit intelligendum. Secundo manifestat secundum, s. causam prædictę reduplicationis in scripturis,ibi.¶Quoniam autem super plenus est omnium &c.} Circa primum duo facit. Primo ostendit quid sit vnumquodq; prædictorum secundum se consideratum. Secundo qualiter Deo attribuātur,ibi.¶Igitur hæc quidem in causa &c.} Circa primum duo exponit. Primo exponit q̄d sit sanctitas. Et dicit,q̄ secundum nostram acceptionem per sancti tatem intellig tur mundicia,quę est libera ab omni immundicia,& perfecta,& omnino immaculata. In quibus verbis tres gradus mūdiciæ designantur, qui ad sanctitatem requiruntur. Quorum primus est libertas ab omni immundicia,libertas autem seruituti opponitur. Seruus autem immundiciæ existit qui totaliter ab immūdicia vincitur & ei subijcitur. Primus ergo gradus mundiciæ est, vt aliqui is ab aliqua seruitute immundiciæ liberetur. Secūdus eriā gradus est vt sit mundicia perfecta. Perfectum.n. est cui nihil deest. Contingit aūt quandoque,q̄ aliquis immundicię quidē non subiacet,deest tamen sibi aliquid ad mundiciam, inquantū passionibus immundiciæ inquietatur,quæ cum tolluntur,sit perfecta mūdicia. Tertius gradus mundicię est,vt sit omnino immaculata. Maculari enim dicitur quod nō ab intrinseco,sed ab extrinseco inquinatur. Erit ergo omnino immaculata mundicia,cum non solum in seipso aliquis puritatem habet,sed etiam nihil est exterius quod eum ad immundiciam trahere possit. Et in his tribus mūdiciæ gradibus, ratio sanctitatis perfecte consistit. Deinde cum dicit. ¶ Regnum autem omnis finis &c.} ostendit quid sit regnum. Nomen aūt regni a regendo est assumptum. In omni autem directione primo considerandus est finis ad quem dirigens perducere intendit. Secundo consideranda est facultas perueniendi ad finem. Tertio considerāda est regula per quam aliquid directe ad finem perducitur, quæ quidem regula in humanis actibus lex vocatur. Quarto vero considerandus est proportio eius quod ad finem perducitur,ad finē ipsum. Nō. n. quodlibet natum est consequi quemlibet finem. Quia vero per nomen regni datur intelligi,non vnius tm̄ directio,sed totius multitudinis humanæ,quæ quidem non est vniformis, sed habens multas varietates secundum diuersas hominum conditiones & diuersa officia quæ ad bonum statum multitudinis pertinet, ideo quanuis sit vnus communis totius multitudinis finis, tamen sunt multi & differentes diuersorum finis particulares, puta medici sanitas, militis victoria, yconomici diuitiæ, & sic de aliis. Ad consequendū aūt diuersos fines, necesse est homines diuersas facultates habere ex diuersis bonis quibus oriūtur, & diuersis legibus regulari. Aliæ. n. leges imponendæ sūt milites, alię emptori, alię venditori, & sic de aliis. Similiter ad diuersos homines diuersi ordines hominum instituendi sunt. Vnde & decet eosdem ordines & negociationes per confusionem non pediātur officia. Quia igitur rex est qui regēdæ multitudinis curā habet, ad eū pertinet primo quidem distribuere fines, vt nihil necessariorum multitudini desit,ad eū etiā pertinet distribuere bonorum ornatus & distribuere leges, vt scilicet singuli proprijs legibus regulētur, ad eum etiā pertinet distribuere ordines officiorum. Et hoc est quod dicit q̄ ¶regnum est distributio omnis finis & ornatus, & legis, & ordinis. Deinde cum dicit.¶Dominatio autem &c.} ostendit quid sit dominatio. Ad quam tria requiruntur. Primo quidem superioritas gradus. Esset autem indecens aliquem esse in superiori gradu, nisi & bonis potioribus abundaret, & ideo secundo requiritur bonorum abundantia, quæ etiam non sufficeret, nisi tertio adesset potestas continendi & coercendi subditos, alioquin excessus secundū bonorum abundantiam faceret ditiorem vel meliorem, non autē dominum,& ideo tertio requiritur potestas regendi subditos. Hoc est ergo quod dicit,quòd ¶dominatio non tātum est excellus peiorum ¶sed} ideest, inferiorum quæ pertinent ad sublimitatis gradum, ¶sed} etiam est ¶perfecta & omnimoda possessio & pulchrorum & bonorum.} Dicit autem pulchrorum & bonorum, non solum D enim oportet eum qui dominatur abundare in bonis, sed etiam ad hoc q̄ in reuerentia habeatur oportet illa bona esse conspicua, quā ad rationem pulchritudinis pertinet. Dicit autem omnis perfecta & omnimoda possessio, vt omnia bona habeat, & vnumquodque eorum quę habet sit perfectum,& vt plene habeat & nō debiliter. Quantum autem ad tertium dicit,¶ & vera & cadere non valens fortitudo.} Quod potest exponi vel de fortitudine virtutis interioris quæ est vera fortitudo ad ea quę sunt hominis,& non potest cadere nisi gratia diuina sublata. Vel potest referri ad exteriorem fortitudinem q̄ sit vera & non ficta,sicut contingit in aliquibus q̄ se ostentant esse potentiores quàm sint,& cadere non valent. Ide facili propter sufficientiam auxiliorum. Et quòd hoc sit de ratione dominationis probat per deriuationem nominis,quia hoc quod signat dominiū facere in græco a quo denominatur,& dominatio,& dominus,& dominans,signat prædicta. Deinde cum dicit. ¶Deitas autem &c.} ostendit quid sit deitas. Et quia vt Damascenus dicit, E hoc nomen theos quod in græco signat Deum,a theaste.i. considerando omnia dicitur. Ideo,nomen deitatis hic Dionysius secundū rationem prouidentiæ exponit. In nomine autem prouidentię intelligitur cognitio, non per modum speculationis tantum,sed secundum quòd est directiua & inclinatiua ad rerū gubernationē. Sic igitur in nomine deitatis primo quidem intelligitur respect⁹ diuinus ad omnia. Secundo continentia qua omnia continentur sub Deo certis quibusdam regulis & mensuris Tertio communicatio diuinæ bonitatis in creaturis quæ sub Deo continentur. Et hoc est quod dicit,quòd deitas est quę omnia videt. Dicitur autem a theaste quod est videre,vt dictum est. Sed qualis sit ista visio omnium quæ in nomine deitatis intelligitur, exponitur per id quod subditur, quòd ipsa est etiam ¶ omnia circumspiciens & continēs & in seipsa implens,} suam bonitatem communicando,& hoc secūdum prouidentiam & bonitatem perfectam. Sed ne aliquis existimaret diuinam prouidentiam & bonitatem obligatam esse ad istū cursum & ordinem qui apparet in rebus ex gubernatione diuina, ad hoc

LECTIO. I.

SEd quoniam & de istis quæcunque dicere oportet. &c. Postquam Dionysius exposuit diuina nomina,per quę significatur emanatio perfectionum a deo in creaturas, hic exponit nomina dei quæ designāt rerū gubernationem. In qua quidē gubernatione sunt quatuor attendenda. Primo quidē diuinę cognitionis prouidentia,ad quam pertinet nomē deitatis. Secundo potestas exequendi sapientię diuinæ ordinationem ad quam pertinet nomen dominationis. Tertio ipsa executio gubernationis,ad quam pertinet nomē regis. Quarto gubernationis effectus qui est mūdicia ab omni inordinatione,& ad hoc pertinet nomen sanctitatis. Vnde in hoc capitulo agit de sancto sanctorū, rege

ad hoc excludendum subdit, quòd deitas excedit omnia quæ eius prouidentia vtuntur, quia. ſ. ſapientia & virtus, & bonitas eius nõ limitatur ad iſtũ curſum rerum, ſed in infinitum ſuperabundat. Deinde cum dicit. ¶ Igitur hæc quidem &c. ¶ oſtendit qualiter prædicta Deo attribuantur. Et dicit quòd in Deo, qui eſt cauſa excedens omnia prædicta, laudari poſſunt abſolute, vt dicatur quòd in Deo eſt ſanctitas. regnum, dominatio? & deitas. Sed addere nos primus ſcilicet excedentiam aliqua ad ſanctitatem, ſicut ſum pere. ſ. quòd ipſa prima & diuina eſt ſanctitas dominatio excedens, & etiam regnũ ſupremum, & ſimpliciſſima deitas, quia primæ cauſæ non conuenit deitas per participationem, ſed per eſſentiam. Aſſignat autem conſequenter rationem præmiſſorum. Et primo quidem quantum ad ſanctitatem, quam dixit eſſe mundiciam quandam. Et dicit, quòd omnis mundicia quorumcumque exiſtentium præexiſtit in vno, quod eſt prima cauſa, non quidem diuiſim ſed collectiue, prout. ſ. ea quæ ſunt in effectibus multiplicata, in cauſa inueniuntur ſimplicia, & ex ipſa prima cauſa diſtribuitur mundicia & puritas ad omnia exiſtentia, ſecundum quòd cuilibet competit. Sed notandum, quòd duo adiungit mundiciæ. ſ. diligentiam & claritatem, quorum vnum. ſ. diligentia, eſt mundiciæ operatiua, diligenti. n. ſtudio munditia cõſeruari oportet. Alterum vero. ſ. claritas, ex mundicia cõſequitur. Ea enim quæ ſunt depurata, ſunt in ſeipſis magis euidentia, & per hoc fectius aliunde ſplendorem recipere poſſunt. Deinde quantum ad rationem regni dicit, quòd ſimiliter in prima cauſa ſubſiſtit, & ab eo diſtribuitur ordinatio & ornatus quæ in ratione regni includũ tur, per quæ exterminatur. i. tollitur inconuenientia & inæqualitas, & incommenſuratio, quæ opponuntur iuſtitiæ, quę per regnũ conſtitui debet. Vt inconuenientia accipiatur per comparationẽ hominis ad ſuam actionem, dum facit quod non conuenit. Inęqualitas vero per comparationem vnius hominis ad alium, dum non ſeruatur iuſtitiæ æqualitas inter homines. Incommenſuratio autẽ per comparationem hominis ad ea quæ habet, dum. ſ. alicui plura dantur aliquando præter ſuam menſuram. Hæc enim omnia per ordinationem regni excludi debent, nec ſufficit excludere vitia, niſi qui gubernantur per regnum dirigantur ad debitum finẽ. Vnde dicit, quòd ordinatio diuini regni ea quæ habentur digna eius participatione exultat, ideſt, cum quadam leticia eleuat, & implẽ do contriſtat ad quandam ¶ identitatem bene ordinatam, ¶ ideſt, vt conueniant in eodem optimo ordine, ¶ & directione, ¶ ideſt, vt debitam rectitudinem ſortiantur. Iſte eſt enim finis regni vt omnia ſub vno, bono ordine contineantur & dirigantur. Deinde quãtum ad dominationem dicit, quòd in vno quod eſt omnium cauſa collectiue ſubſiſtit & diſtribuitur omnis perfecta poſſeſſio omniũ pulchrorum, quæ pertinent ad rationẽ dominationis vt dictũ eſt. Quantum vero ad deitatem ſubdit quòd in eodem vno ſubſiſtit, & in eodem diſtribuitur omnis bona prouidentia Dei, quę eſt conſideratiua, & contentiua eorum quibus prouider, quæ ſub eius ordine continentur, inquantum ex ſua benignitate tribuit ſeipſam per quandam participationem ad hoc, q deificet eos qui conuertũ tur ad ipſum. Deificet dico. i. deos faciat per participationem ſimilitudinis, non per proprietatem naturæ. Deinde cum dicit. ¶ Quoniam autem ſuper plenus eſt omnibus &c. ¶ reſpondet ſecundæ q̃ſtioni. ſ. q̃d volunt eloquia monſtrare per nominum duplicationẽ. Et primo oſtendit qualiter dicatur Deus ſanctus ſanctorũ, rex regũ &c. ¶ Secundo oſtendit qui ſint iſti ſancti & reges, quorũ Deus dicitur eſſe ſanctus & rex &c. ibi. ¶ Sanctos autem & reges, &c. ¶ Dicit ergo primo, q̃ Deus qui eſt omnium cauſa, ſuperminenter omnibus habet plenitudinem bonitatis ſuper omnia alia. Ideo ad deſignandum hunc exceſſum quo excedit omnia, dicitur in ſcripturis ſanctus ſanctorũ. & reliqua. i. rex regum, dominus dominãtiũ, & deus deorum. Deſignatur enim in iſto modo locutionis emanatio quædam a cauſa ſuperiori, vt intelligatur, cum dicitur ſanctus ſanctorum, q̃ ab ipſo emanat ſanctitas in omnes ſanctos. Et ſic de alijs. Deſignatur etiam quidam exceſſus, ſecundum quem Deus ab omnibus ſegregatur, quaſi ſuperior omnibus exiſtẽs, vt ſit ſenſus, ſanctus ſanctorum. i. ſanctus excedens omnes ſanctos. Sic. n. ea quæ ſunt ſancta & diuina, & dominantia, & regalia excedunt ea quę nõ ſunt talia. & rurſus ſicut participationes excedunt participantia, vt ſanctitas ſanctum; ita collocatur ſuper omnia exiſtẽtia ille qui eſt ſuperior omnibus exiſtentibus, eo q̃ eſt cauſa quædam imparticipabilis omnium participantium & participationum. Cauſa. n. excedit cauſata. Deinde cũ dicit. ¶ Sanctos autem & reges &c. ¶ oſtendit qui dicantur ſancti & reges quibus Deus cõparatur. Et dicit q̃ ſancta eloquia nominant ſanctos & reges, & dominos, & deos principaliores ornatus in ſingulis. i. illos qui fortiũtur primos gradus in ſingulis ordinibus, ſicut inter angelos ſupremi angeli, & inter homines ſupremi homines. Et hoc ideo, q̃a ſupremi in ſingulis ordinibus, accipiunt dei dona in maiori ſimplicitate, q̃a magis aſſimilantur deo, in quo eſt ſimplex & vniformis deitas & bonitas. Et ſic per principaliores ex ſui ſimplicitate illis diſtribuit, & huiuſmodi dei dona multiplicantur in inferioribus ſecundum eorum differentias, & rurſus ſecundum ordinationem ad finem, primi & ſuperiores varietatem prouenientem in inferioribus, congregant per quandam reductionem ad ſimilitudinẽ ſuę vnitatis, per quandam prouidentiam deiformem. Sic. n. & deus diffundendo ſua dona, & multiplicat, & rurſus per opus prouidentię multiplicia reducit in ordinem vnius finis.

CAPVT XIII.

De perfecto & vno.

LECTIO I.

TAnta & de iſtis. Ad ipſum autẽ reliquum ſi videtur ſermonẽ breuiſsimũ eamus. Etem theologia de omnium cauſa, & omnia, & ſimul omnia prædicat,

SVPER CAP. XIII. LECTIO I.

TAnta & de iſtis &c. ¶ Poſtquam Dionyſius expoſuit diuina nomina quæ ad rationem prouidentiæ pertinẽt, hic exponit diuina nomina quæ pertinent ad prouidẽtię finem. Eſt enim prouidentiæ finis vt ſingula ſuę perfectionem propriam conſequantur, & vlterius omnia reducantur in vnum finem. Et ideo dicitur hic de perfecto & vno, vt ex titulo patet. Diuiditur autem hoc capitulũ in partes tres. In prima dicit de quo eſt intentio. In ſecunda exequitur. ibi. ¶ Igitur perfectum qui dem &c. ¶ In tertia epilogat quæ in toto libro ſunt dicta. ibi. ¶ has nos intelligibiles &c. ¶ Dicit ergo primo, quòd ſufficit tot de præmiſſis dixiſſe, videtur autem reliquum eſſe vt tranſeamus ad id qđ eſt breuiſſimũ in ſermone, quia ſacra ſcriptura de Deo qui eſt cauſa omnium, non ſolum prædicat omnia, ſed etiam prædicat de eo ſimul omnia. Inueniũtur autem multa in aliqua vna creatura, ſed non ſimul, vel quia conueniunt ei, non tamẽ eodem tempore, ſicut corpus eſt album & nigrum, ſed non ſimul, vel quia conueniũt ei, non ſecundum eandem partem, ſicut ſi aliquod corpus ſit ſecundũ vnam partem album, & ſecundum aliam partem nigrum, habet quidem multa, ſed non ſimul. Sed Deus habet omnia in ſeipſo, neque ſucceſſiue ſecundum tempus, neque diuiſim ſecundum partes, ſed ſimul, & ideo quia ſic habet omnia ſimul, laudatur ſicut perfectum, & ſicut vnum. Quod enim habet multa non ſimul, ſed ſucceſſiue, imperfectum eſt, quia eſt mutabile, motus autem eſt actus imperfecti. Quod autem habet multa non ſimul ſed diuiſim, ſecundũ ſuas partes eſt compoſitum & non vere vnum. Sic igitur breuiſſimo ſermone omnia quę ſupra de Deo dicta ſunt in nomine perfecti & vnius comprehenduntur. Deinde cum dicit. ¶ Igitur perfectum quidem eſt &c. ¶ exequitur propoſitum. Et primo determinat de perfecto. Secũdo de vno, ibi. ¶ Vnum autem quoniam omnia &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo oſtendit quomodo Deo attribuatur perfectum. Secundo quid ſit de ratione perfecti, ſecundum q̃ Deo attribuitur, ibi. ¶ Et omnem quidem infinitatem &c. ¶ Circa primum ponit modos diuinę perfectionis per differentiam ad ea quæ dicuntur perfecta in creaturis. Dicuntur enim primo aliqua eſſe perfecta in creaturis non per ſe, ſed per aliquid extrinſecus adueniens, ſicut aer per lumen receptum a Sole, & homo per gratiã quam habet a Deo. Sed Deus dicitur perfectus ſicut per ſe perfectus. Secũdo dicitur aliquid perfectum per ſe quidem, quia per ꝓpriam formam naturalem, ſed non ſecundum ſeipſum, quia ipſum non eſt ſua forma, ſed eſt ex forma & materia compoſitum, ſicut ſi dicamus lapidem perfectum vel quamcumque rem materialem. Nihil enim huiuſmodi habet quod ſit perfectum ſecundum ſe totum, ſed ſecundum aliquid ſui. Tertio inuenitur aliquid perfectum ſecundum ſe, quia ipſum eſt forma quędam ſubſiſtens, ſicut quę liber ſubſtantia immaterialis, non tamen eſt perfectum a ſeipſo, quia non habet eſſe a ſe, ſed ab alio. Et ideo ad hoc excludendũ attribuit Deo per ſe perfectum, & ſecundum ſeipſum a ſeipſo vniformiter ſegregatum ab alijs, quia vnumquodque ſecundum quòd ſanctum eſt, & perfectionem habet, ab alijs ſegregatur. Quarto conſideran dum eſt de perfectione cuiuſlibet creaturæ, q̃ cum quælibet creatura ſit aliquo modo compoſita, & in quolibet compoſito ſit aliquid alio perfectius, nulla creatura eſt tota perfectiſſima ſecundũ ſe totam, ſed ſecundum aliquid ſui, ſicut perfectiſſimum in homine eſt anima, & in anima intellectus. Et ad hoc remouendum a Deo dicit, Deum eſſe totum perfectiſſimum. Et non ſolum ſecũdum prædictos modos attribuitur Deo eſſe perfectũ, ſed etiam dicitur perfectus ſicut ſuperperfectus, inquantum excedit perfectionẽ omnium rerum. Deinde cum dicit. ¶ Et omnẽ quidẽ infinitatẽ &c. ¶ oſtendit quid ſit de ratione perfecti, ſecundũ q̃ Deus perfectus dicitur. Et primo excludit quędam a Deo quę ſunt de perfectione creaturæ. Secundo oſtendit quæ ſunt de ratiõe perfectionis diuinæ, ibi. ¶ Sed extendens ſe ad omnia ſimul &c. ¶ Sunt autem tria conſideranda in perfectione creaturæ quę excludunt a Deo. Quorum primũ eſt, quòd perfectum opponitur infinito, quia vt dicitur in. 3. Phiſicorum. Infinitum eſt cuius quantitatem accipientibus, ſemper eſt aliquid vltra accipere. Perfectum autẽ & totum eſt extra quod nihil eſt. Sic igitur creatura perfecta infinitati opponitur, ſed Dei ſua perfectione omnẽ infinitatem terminat, quia quodcumque infinitum diuinæ perfectioni comparatum, eſt finitum & terminatum, puta ſi eſſet corpus infinitum ſecundum quantitatem, eſſet terminatum ſecundum genus & ſpeciem quantum quidem terminationem ex participatione diuinæ perfectionis ſortiretur. Secundo conſiderãdum eſt q̃ quælibet creatura ex hoc perfecta dicitur quòd ad terminum ſuæ naturæ pertingit, & ad debitum ſuæ quantitatis terminum. Deus autem perfectus dicitur, non quaſi habens terminum, ſed ſicut extentus, vt ipſe dicit ſuper omnem terminum, quia omnis terminatio ab eo deriuatur. Tertio conſiderandum eſt, quòd quælibet creatura dicitur perfecta ex hoc q̃ quibuſdam certis limitibus continetur. Deus autem ſic dicitur perfectus q̃ tamen a nullo capitur aut comprehenditur. Deinde cum dicit. ¶ Sed extendens ſe &c. ¶ ponit quatuor quæ ſunt de ratione diuinę perfectionis. Primo enim conſiderandum eſt q̃ aliquid dicitur imperfectum cuius virtus non ſe extendit ad implendum omnia opera propria. Sicut imperfectio Regis eſſet, ſi eius virtus non ſe extẽderet ad omnes ſuos ſubditos gubernandos. Et ideo per oppoſitum de Deo dicit, quòd ſe extendit ad omnia, non quidem ſucceſſiue, ita quòd attingendo vnum deſerat aliud, ſed ſimul, neque per quandam adęquationem ad res ſicut potentia hominis, ſed ſuper omnia exiſtens. Extendit autem ſe ad omnia indeficientibus immiſſionibus, inquantum indefi ciẽter rebus communicat ſua bona, & interminabilibus operationibus, inquantum in omnibus interminabiliter operatur. Secundo dicitur aliquid imperfectum, quia tendit in perfectionem, ſicut puer dum eſt in ſtatu augmenti, vel quia recedit a perfectione, ſicut ſenex dum eſt in ſtatu decrementi, vel etiam quia non habet perfectionem ſemper immanẽtem, ſicut omnia mutabilia dicuntur imperfecta. Et ideo per oppoſitum de Deo dicit, quòd Deus dicitur perfectus ſicut inaugmentabilis & ſemper perfectus, & ſicut non minorabilis. Tertio dicitur imperfectum, quia deeſt ei aliquid eorum quæ debet habere, ſicut homo diceretur imperfectus ſi non haberet manũ, aut pedem, aut ſcientiam, aut virtutem. Quod autem habet omnia quę debet habere ſecundum ſuam naturam dicitur perfectum, non ſimpliciter, ſed ſecundum ſuam naturam, Deus autem dicitur ſimpliciter perfectus, quia ſimpliciter omnia in ſeipſo præhabet, ſicut effectus præexiſtunt in cauſa, vt ſupra multoties dictum eſt. Quarto dicitur aliquid imperfectum quòd nõ poteſt aliquid ſibi ſimile facere. Perfectum autem eſt vnumquodque cum poteſt facere ſibi ſimile, vt dicitur in quarto Metheororum. Et ideo de Deo dicit, q̃ Deus

dicitur perfectus inquantum deſuper manat ſuam perfectionẽ omnibus creaturis, & hoc non ſecundum diuerſas largitiones ex parte ipſius Dei largientis, ſed ſecundum vnam, quæ quidem largitio non deficit, ſed eſt impaſſibilis & eadem manens. Nec iterum eſt diminuta, ſed cum det omnibus affluẽter, vt dicitur Iacobi primo, eius largitio eſt ſuper plena, vt quę numquã minorari poteſt ꝓ ſuę copiam effuſionis, ſecundum quam largitionem perficit omnia perfecta, inquantũ adimplet ea ſimilitudine ꝓprię perfectionis.

LECTIO II.

De vno.

VNum autem, quoniam omnia vnitiue eſt ſecũdum vnius vnitatis exceſſum, & omnium eſt vnum in egreſsibiliter cauſa. Nihil enim exiſtentium eſt non participans vno. Sed ſicut omnis numerus vnitatẽ participat, & vnus binarius, & denarius dicitur, & dimidium vnum, & tertium, & decimum vnum, ita omnia & omnium pars vno participant, & ꝓ id quod eſt vnum, omnia ſunt exiſtentia. Et nõ eſt quod omniũ eſt cauſa vnum multorum vnũ, ſed omne vnum & multitudinẽ, & omne vnum & multitudinem determinans. Neque enim eſt multitudo nõ participans vno, ſed ea quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto, & quæ ſunt multa accidentibus, ſunt vnum ſubiecto, & quæ ſunt multa numero ſunt vnum ſpecie, ſicut multa indiuidua, vt Sortes & Plato ſunt vnum in ſpecie hominis. Addit autẽ vnitatis &c. ¶ Poſtquam Dionyſius determinauit de perfecto, hic determinat de vno. Et primo oſtendit cauſalitatem vnius in communi. Secundo quomodo vnum Deo attribuatur, ibi. ¶ Ita igitur theologia totam &c. ¶ Circa primum duo facit. Primo ꝓponit quod intendit. Secundo probat ꝓpoſitum, ibi. ¶ Nihil enim &c. ¶ Dicit ergo primo, quòd vnũ attribuitur Deo, propter duas rationes. Primo quidem, quia ipſe eſt omnia vnitiue, ſecundum exceſſum ſuę ſingularis vnitatis, ſicut multoties ſupra dictum eſt, quòd effectus ſunt in cauſa, non vt multi, ſed vt vnum ſecũdum vnam cauſæ virtutem, ac ſi diceremus quòd omnes lineæ progredientes a centro ſunt vnum in ipſo. Secundo vnum attribuitur Deo, quia vnum ſecundum ſuam rationem conſideratum eſt omnium cauſa inegreſſibiliter. Sic enim ex vno diuerſa cauſantur, quod temẽ vnum non egreditur a ſua vnitate. Deinde cum dicit. ¶ Nihil enim exiſtenti &c. ¶ manifeſtat propoſitum quinque rationibus. Quarũ prima talis eſt. Id quod aliqua participant eſt cauſa participantiũ, ſicut albedo eſt cauſa albarum. Sed nihil eſt exiſtentium quod nõ participat vno. ergo vnum eſt cauſa omnium exiſtentium. Minorẽ autem probat, ibi. ¶ Sed ſicut omnis numerus &c. ¶ Et primo probat propoſitum. Secundo excludit obiectionem, ibi. ¶ Et nõ eſt qđ omnium &c. ¶ Quòd autem omnia participent vno probat per id de quo minus videtur. ſ. per numerum qui quodammodo opponitur vni ſicut diuiſum indiuiſo. Omnis enim numerus participat vno, ſiue numerus accipiatur ſecundum ſe, vt ſignificatur cum dicitur binarius vel ternarius, ſiue accipiatur numerus ſecũdum q̃ de nominat aliquam partem, vt cum dicimus dimidium vel tertium, vel decimum. Et hoc probat per hoc q̃ vnum vtroque modo de numero prædicatur. Dicimus enim binarium & ternarium, vel denarium vnum, & iterum dicimus, vel tertium, vel decimum. Sicut ergo numerus vno participat, ita omnia tota & omnium partes vno participant. Et ſic ſequitur q̃ per id quod eſt vnum omnia exiſtentia eſſe habeant, ſicut participantia per participatum. Deinde cum dicit. ¶ Et non eſt quod omnium eſt cauſa &c. ¶ excludit obiectionem. Poſſet enim aliquis obijcere q̃ vnum non eſt cauſa omnium, neque multitudinis ſeu numeri, quia eſt pars quędam multitudinis. Sed ipſe reſpondet q̃ vnum quod eſt omnium cauſa non eſt illud vnum quod eſt pars multorum, quia illud vnum eſt partiale & participatum, ſed eſt ante omne vnum particulare & ante omnem multitudinem, non ſolum ordine temporis & naturæ, ſed etiam ordine cauſæ, quia determinat omne vnum participabile, & omnem multitudinem per modum quo participans determinatur ad formã ꝓ id quod participat. Nulla enim multitudo eſt quæ non participet vno, quia omnia multa ſunt vnum ſecundum aliquid, ſicut ea quæ ſunt multa partibus, ſunt vnum toto, & ea quæ ſunt multa accidentibus, vt album & muſicum ſunt vnũ ſubiecto; & ea quæ ſunt multa numero ſunt vnum ſpecie, ſicut multa indiuidua, vt Sortes & Plato ſunt vnum in ſpecie hominis. Addit autẽ vir

tutibus, quia & in vno indiuiduo eiusdem speciei sunt multæ virtutes, vnam & eandem speciem consequentes, siue quia in diuersis indiuiduis sunt diuersę virtutes, secundum quòd diuersimode disponuntur ad actus speciei exequendos. Non enim est eadem potestas aut virtus omnium hominum ad intelligendum, & illa quæ sunt multa speciebus sunt vnum genere, sicut homo & canis differunt quidem specie, conueniunt autem in vno genere animalis, & vlteriꝰ ea quę sunt multa processibus cõueniunt in vno principio, sicut esse & viuere, & intelligere, & huiusmodi sunt diuersæ processiones procedentes ab vno principio quod est Deus, vt ex præmissis patet. Et sic manifestum fit, quòd cum omnia quecũq; modo sint multa, conueniunt tamen in aliquo vno. Nihil enim est in enibꝰ quod nõ participet secundum aliquid ipso vno, qđ quidem secũdum suã rationem est secundũ omnia singulare. i. indiuisum in se. Nam multa indiuidua quæ sunt vnũ genere, multa sunt diuisa secundum speciem, & similiter omne quod est in aliquo est in eo pꝰ modum eius in quo est, vt omnes effectus sunt in principio. Omnia autem participata operantur ad id quod participant sicut ad principium. Vnde relinquitur, quòd vnum inquantum est singulare in omnibus, participatur singulariter, idest indiuisibiliter coaccepit in se, sicut in principio vno omnia existentia & tota omnia sicut vniuersa genera, & opposita, sicut sunt differentiæ quibus diuiditur totum genus. Deinde cum dicit, { Et sine vno quidem &c. } ponit secundam rationem, quæ talis est. Illud a quo non conuertitur consequentia essendi, est naturaliter prius & quodammodo principiũ. Sed vnum est huiusmodi, quia sine vno non inuenitur aliqua multitudo, sed inuenitur aliquod vnum absq; omni multitudine, vnũ igitur est prius omni multitudine & principium eius. Cuius signũ apparet in numeris, quia vnitas est ante omnem numerum qualitercumque multiplicetur. Deinde cum dicit, { Et si omnibus omnia &c. } ponit tertiam rationem, quæ procedit ex quadam suppositione, scilicet quòd omnibus omnia sint vnita. Hoc enim negant soli illi, qui non ponunt vnum principium omnium, sicut illi qui dicunt, quòd bonum & malum sunt duo prima principia, & quòd mala non coordinantur bonis. Sed cum ex supra dictis sit manifestum, esse vnum principium omnium quod est bonum, necesse est omnia omnibus coordinata esse & vnita, salrem secundum ordinẽ ad vnum principium. Quęcumque autem vniuntur ad inuicem, se habent sicut partes vnius totius, quod per eorum vnitionem constituitur. Sic igitur si omnia omnibus sunt vnita, necesse est quòd omnia conueniant in vno toto, & sic omnia participabunt vno, sicut partes participant forma totius. Erit igitur vnum principiũ omnium. Deinde cum dicit. { Et aliter &c. } ponit quartam rationem ex eadem suppositione procedentem. Quæ enim adinuicem sunt vnita, non solum conueniunt in vna forma totius, sed etiam secundum aliquam vnam præexcogitatam speciem vnita esse dicũtur, sicut partes domus quæ vniuntur in vna parte domus, præexcogitata ab artifice. Sic igitur si omnia omnibus sunt vnita, non solũ conueniunt in vna forma totius, sed etiam conueniunt in hoc, qꝺ sunt vnita omnia secundum vnam formam ab eo excogitatam qui est author vniuersorum. Ipsa enim vnitas vniuersi procedit ab vnitate diuinę mentis, sicut forma domus quę est in materia prouenit a forma domus quæ est in mente artificis. Deinde cum dicit. { Et omnium est vnum elementatum &c. } ponit quintam rationem, quòd vnum est omnium elementatum. Est autem elementum ex quo componitur aliquid primo, & est in eo, & non diuiditur secundum formam. Manifestum est autem, qꝺ in omni composito est aliqua componentium multitudo. Omnis autem multitudinis elementum est vnum, cum vnum sit indiuisibile, & vnum sit in multitudine, sicut id ex quo primo componitur multitudo. relinquitur ergo, qꝺ vnum sit sicut principium elementare omnium elementorum. Patet ergo ex præmissis, quòd vnum quinque modis habet rationem principij. Vno modo sicut participatum participantiũ. Alio modo sicut vniuersale a quo non conuertitur consequẽtia essendi. Et hi duo modi procedunt secundum opinionem Platonis. Tertio modo sicut formatio eius & principium formale ex quibus componitur totũ. Quarto modo sicut forma præexcogitata ab artifice, est principium eorum quæ producunt effectũ. Quinto modo sicut elementum est principium. Et ita probato multipliciter, quòd vnum sit principiũ omniũ, quasi cõcludendo subdit, quòd si remoueatur vnum, neque totum, neque pars, neque aliquod existentium remanebit, quia vnũ in se omnia præcepit tãquam principium omnium.

LECTIO III.

TA igitur theologia totã thearchiã, sicut omnium causam laudat &c. } Postquam Dionysius ostendit quòd vnum secundum priam rationem est principium omnium, hic ostendit quomodo vnum attribuatur Deo. Et diuiditur in partes duas. In prima ostendit quomodo vnum attribuitur Deo. In secunda ostendit differentiam huius vnius qđ est ad omne aliud vnũ; ibi. { Et oporteꝛ &c. } Circa primum, duo facit. Primo assignat rationem quare vnum attribuatur Deo. Secundo rationem etiam assignatam manifestat, ibi. { Propter quod & omnia &c. } Est autem aduertendum, quòd tria supra dixerat de vno, scilicet quòd sit omnium causa, quòd sit singulare vel simplex & indiuisum, & quòd omnia in se præaccepit. Vnde per hæc tria vnitatem Deo attribuens ex præmissis concludit, quòd sacra scriptura laudat totam thearchiam, idest principalem deitatem totius trinitatis sicut omnium causam in hoc, quòd nominat eam vnam. Dicit enim Apostolus primæ ad Corinth. 8. Vnus Deus pater, & vnus dominus Iesus Christus. Et primæ Corinth. 12. c. dicit. Vnus atque idem spiritus hęc omnia operatur. Et sic attribuit singulis vnitatem propter excellentem simplicitatem diuinam. In qua quidem simplici vnitate, omnia sicut in causa sunt aggregata & supereminenter vnita { singulariter } idest, indiuisibiliter, & omnia præexistunt in ea non per modum proprium, sed pꝰ modum ipsius Dei, scilicet { supersub. } Deinde cum dicit. { Propter quod & omnia &c } manifestat rationem positam de causalitate diuinę vnitatis. Et primo per authoritatem scripturæ. Secundo per experimentum humanæ rationis, ibi. { Et nõ inuenies &c. } Dicit ergo primo, quòd quia Deus laudatur vnus sicut omnium causa, & sicut omnia in se præhabens, propter hoc in sacra scriptura { iuste } idest, rationabiliter omnia { ad ipsam } deitatem { remittuntur { idest, reducuntur, sicut effectus ad suam causam a qua procedunt. Addit autem { & reponuntur. } quantum ad hoc, quòd effectus præexistunt in causa. Dicit enim Apostolus Roma. 11. Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, quibus tribus Dionysius duo addit. Ea quo, & ad quem: quæ etiam non longe sunt a traditione scripturæ. Quibus quinque habitudinibus, quinque correspondentia ponit, vt intelligatur, quòd a Deo sunt omnia sicut a principio, quod omnibus esse influit. Ex Deo autem ordinata sunt omnia, inquantum in se ordo rerum sumitur ex ipsa ratione diuinæ bonitatis. Per Deum manent omnia sicut per causam conseruantem. In Deo continentur omnia sicut effectus in causa, & ad Deum conuertuntur omnia sicut ad finem, & adimplentur, idest perficiuntur omnia. Vltima enim rei perfectio est ex eo, quòd attingit proprium finem. Deinde cum dicit. { Et non inuenies &c. } manifestat & idem per experimentum humanę rationis. Et dicit, quòd si quis diligenter consideret non poterit inuenire aliquid quod non habeat

habeat & esse, & perfectionem, & salutem, idest conseruationem p vnum secundum quòd deitas trinitatis vna supersubstantialiter nominatur. Deinde cum dicit. { Et oportet & nos &c. } ostendit differentiam vnius secundum quod de Deo dicitur ad omnia quibus attribuitur. Et circa hoc tria facit. Primo ponit ordinem. Secundo assignat præmissi ordinis rationem, ibi. { Quoniam existens vnum &c. } Tertio cõcludit differentiam, ibi. { Propter quod & vnitas laudata &c. } Dicit ergo primo, qꝺ oportet nos laudare totam & vnam trinitatis deitatem { vnitiue } idest, secundum rationem vnius, ita qꝺ conuertamur a multis creaturis quæ participant vnam ad id quod vere vnum est, scilicet Deum, & hæc conuersio fit in nobis virtute diuinæ vnitatis. Dum enim consideramus, quòd diuina vnitas est virtuosior omni vnitate, omnia relinquentes in ipsam conuertimur. Et quia dixerat, quod oportet vnam deitatẽ laudare vnitiue, quid hoc importet exponit subdens. { scilicet omnium causam. } Est enim de ratione vniꝰ causalitas, vt supra dictum est, similiter etiã & prioritas, vnde subdit vnum quod est ante omne vnum creatum, & ante omnem multitudinem, & ante omnem partem & totum, de quibus supra dictum est, quòd participant vnum, & iterum est ante omnẽ diffinitionem & infinitatem oppositam, & terminum oppositum ad interminabilitatem. Finis enim & termi nus ad rationem vnius pertinere videntur. Vnumquodque enim inquantum est finitum & terminatum, secundum hoc habet vnitatem in actu. Sed vnum quod est Deus, est ante omnem finem & terminum, & oppositam eorum, & est causa terminationis omnium, & non solum existentium, sed etiam ipsius esse. Nam ipsum esse creatum non est finitum si comparetur ad creaturas, quia ad omnia se extendit, si tamen comparetur ad esse increatũ, inuenitur deficiẽs, & ex præcogitatione diuinæ mentis propriæ rationis determinationem habens, & ipsum vnum & diuinum est causa omnium, & non solum particularium entium, sed etiam omnium totorum. i. entium vniuersalium, & est simul cum omnibus & ante omnia, quia scilicet sua æternitate continet omnium durationes, & excedit, & est super omnia sublimitate suę naturæ, & singulariter sua celsitudine ab omnibus separatum existens, & eum sit vnum super substantiale, ipse est super ipsum vnum existens, idest super vnum creatum, quod in existentibus creatis inuenitur, & ipsum vnum existens terminat. i. dat terminationem propriæ rationis vni creato quod non est superexistens, sed existens quasi inter genus existentium contentum. Deinde cum dicit. { Quoniam existens vnũ &c. } assignat rationem præmissi ordinis, quare scilicet vnum quod est Deus, est ante ipsum vnum creatum, & ante omnia alia. Et dicit, qꝺ hoc ideo est, quia vnum existens quod est in genere creaturarum, est numerabile. i. quædam pars numeri. Omne enim quod est vnũ in creaturis connumeratur alteri cum quo conuenit, aut specie, aut genere, aut in aliquo ordine, sed numerus participat existentia, cũ sit quędam species entis. Vnde per consequens vnum quod est, in rebus creatis participat entia. Sed vnum supersubstantiale, quod Deus est non connumeratur alteri, nec participat entia, sed dat terminationem propriæ rationis & vni creato & numero antequam ipsum est principium est causa & numerus, & deinde vnius creati, & numeri, & vniuersaliter omnis entis. Dicitur autem esse principiũ omnis entis, prout est ante omnia. Causa autem, secundum quòd ab ipso omnia procedunt. Numerus autem, secundum quòd est mẽsura omnium, vnicuique propriam modum statuens. Ordo autem est omnium, secundum quòd omnia sua sapientia ordinat. Deinde cum dicit. { propter quod & vnitas laudata &c. } concludit ex præmissis differentiã vnius quod attribuitur Deo ad vnum qđ est in creaturis. Et dicit, qꝺ quia vnũ quod est Deus est supra omne vnum creatum & supra omnem numerum, ideo cum in deitate quæ est supra omnia laudatur vnitas ac trinitas, non est accipiendum, qꝺ sit talis vnitas, aut trinitas quæ sita nobis cognita, aut a quocumque existentium secundum naturalem cognitionem, quia nec ipsi angeli ad cognoscendam vnitatem & trinitatẽ diuinam prout est in se, per sua naturalia pertingere potuerũt, sed tamẽ per gratiam nõ solũ angeli, sed & nos pertingere poterimus ad videndum essentiã vnius æterni Dei, sed non ad comprehendẽdum. Et quamuis ipsa vnitas & trinitas Dei non sit talis qualis nota est nobis, tñ Deum qui supraessentialiter existit omnibus existentibus, & qui est supra omne id quod nominatur, nominamus nomine diuinę vnitatis & trinitatis, vt per hęc duo nomina { laudemus superunitatem ipsius } idest, excellentiam vnitatis eius, quæ est super omne vnum { & vere laudemus deigenum } eius, idest vt nomine trinitatis insinuetur nobis diuina processio, prout filius generatur a Patre, & Spiritussanctus procedit a Patre & Filio. Trinitas enim personarũ non distinguitur, nisi per relationes originis quibus designatur processio vnius personę ab alia. Et quamuis intendamus in Deo laudare superunum & deigenum eius, nomine vnitatis & trinitatis hoc retinendum est quod nulla monas. i. vnitas, aut trinitas, neque vniuersaliter quicunque numerus aut quæcunque vnitas, siue quæcũque secunditas, neque quodcunque aliud sit quod a quocunq; entium creatorum naturaliter cognoscatur { educit } idest, manifestat & perfecte exprimit illud occultum superexcellentis deitatis, quæ supersubstantialiter superexistit omnibus. Quod quidem dico occultum non propter sui defectum, sed quia existit supra omnem & rationem humanam, & mentem angelicam. Et quia voce exprimuntur ea quæ ratione vel mente capiuntur, ideo subdit, quòd illius occulti quod est super mentem & rationẽ, nec potest esse nomen simplex, neque sermo compositus, exprimens ipsum vt in se est, sed in diuinis est segregatum. Et loquitur ad similitudinem sensibilium rerum, in quibus ea sunt occulta hominibus quæ sunt posita extra vias per quas homines transeunt, ita & essentia deitatis est occulta, quia est preter omnes vias quas ratio, aut mẽs creata excogitare põt. Est aũt considerandũ, qꝺ Platonici posuerũt Deũ summũ esse quidẽ sup ens, & sup vitã & sup intellectũ. Nõ tñ sup ipsum bonũ, qđ ponebãt primũ principiũ. Sed ad hoc excludẽdũ Dionysius subdit, qꝺ neq; ipsum nomẽ bonitatis afferimus ad diuinã prædicationẽ. sicut cõcordates ipsi, quasi hoc nomẽ per quãdã æquiparãtiã ei respondeat. Sed quia desiderabile est nobis vt de illa ineffabili Dei natura aliquid quantũcũq; modicũ intelligamus & dicamus, consecramus Deo primo & principaliꝰ dignissimũ nominũ, qđ est bonũ, & in hoc qđ cõcordamus cũ { theologis. } i. apostolis & ꝓpheris, qui sacras scripturas edidерũt, qꝺ & hoc nomẽ Deo attribuũt, sed multũ deficiũt a rerũ veritate. Manifestũ est. n. qꝺ hoc

nomen

nomẽ bonũ cũ sit a nobis impositũ, nõ signat nisi qđ nos mẽte capimus. Vñ cũ Deus sit supra mẽtẽ nr̃am, superexcedit hoc nomẽ. Et quia theologi cõsiderauerũt, q oẽ nomẽ a nobis impositũ deficit a Deo, ideo ipsũ inter oẽs modos quibus in Deũ possumus ascẽdere p intellectũ, prordinauerũt eũ q est p negatiões, p quas quodã ordine in Deũ ascẽdimus. Primo. n. aĩa nr̃a quasi & suscitat, & cõsurgit a rebus materialibus, quæ sunt aĩæ nr̃æ connaturalia, pura cũ intelligimus Deũ nõ esse aliq sensibile aut materiale, aut corporeũ, & sic aĩa nr̃a negando pgit p oẽs diuinos intellectus. i. p oẽs ordines angelorũ qbus est segregatus Deus q est sup oẽ nomẽ & rationẽ, & cogitationẽ. Ad vltimũ aũt aĩa nr̃a Deo cõiũgit ascendẽdo p negationes in vltimis totorũ. i. in supmis finibus vniuersaliorũ & excellentiarũ creaturarũ. Et qdẽ cõiũctio aĩę ad Deum fit inquãtũ nobis possibile est nũc Deo cõiungi. Nõ. n. coniungit in psenti intellectus noster Deo vt eius essentiã videat, sed vt cognoscat de Deo quid nõ est. Vñ hęc cõiunctio nr̃i ad Deũ quæ nobis est in hac vita possibilis pficitur, qñ deuenimus ad hoc, q cognoscamus eum esse supra excellentissimas creaturas.

LECTIO IIII.

Epilogus.

AS nos intelligibiles Dei significatiões colligentes, sicut est possibile reseruimus, nõ solũ ab earũ intelligẽtia deficiẽtes, hoc. n. vere & angeli dicãt, neq; a laude ipsarũ ab angelis. Nam apud nos potẽtissimi theologi minus habẽt quàm illorũ extremi, neq; laude philosophãtiũ illis, aut comitãtiũ, sed & nobis coordinatorum extremę & subiectę. Quare si recte siquidem habent dicta, & sicut sm̃ nos vere tetigimus deliberatione reserationẽ Dei nominationũ ad omniũ bonorũ causam, res est referẽda, q dat primũ ipsum dicere, postea bene dicere. Et si aliquid æquipollẽtiũ est prermissum, & illud nos sm̃ easdẽ rõnes & easdẽ regulas subaudire oportet. Si aũt ista aut nõ recte, aut impfecte se habent, & a veritate aut totaliter, aut particulariter erramꝰ, tuę sit benignitatis dirigere non voluntarie ignorãtẽ, & tradere rationes discere indigẽti, & subuenire sufficiẽtẽ virtutẽ nõ habẽti, & sanare egrotare nolentem. Et hęc quidẽ per teipsum, alia aũt p alios inueniẽtẽ, oĩa aũt ex bono recipiẽtẽ & ad nos trãsferre. Ne pigriteris aũt amico benefaciẽs. Vides. n. q & nos nullũ tra ditorũ nobis hierarchicorũ sermonũ ad nosipsos cõtraximus, sed sursum currẽtes ipsos & nobis, & alijs sanctis viris & tradidimus & trademus sicut quidẽ & nos sumus sufficiẽtes dicere, & quibus dicit audire, sm̃ nihil traditioni iniuriã faciẽtes, nisi forsitã ad intelligẽtiã aut expositionẽ ipsorũ infirmemur. Sed hæc quidẽ, qualiter Deo erit amicũ, ita & habeãtur & dicãtur. Et sit quidẽ iste intelligibilibus Dei nominationibꝰ sm̃ nos finis, ad simbolicam autem theologiam duce Deo transibimus.

LECTIO. IIII.

EAS nos intelligibiles Dei significatiões colligẽtes &c.} Postquã Dionysius in hoc libro exposuit diuina nomina, hic epilogat ea quæ in hoc libro sunt dicta. Et primo recapitulat ea q̃ dicta sunt, Secũdo cõiunat se ad sequẽtẽ librũ ibi. {Sed hæc qdẽ &c.} Circa primũ tria facit'. Primo oñdit qũo diuina noĩa exposuerit. Scõ inducit ad reddẽdas Deo gr̃as de bn̄ dictis, ibi. {Quare si recte qdẽ &c.} Tertio petit corrigi & dirigi si qua sunt in quibus nõ bene dixit. ibi. { Si aũt ista, aut nõ recte &c.} Dicit ergo primo, q ipse in hoc libro reseruauit. i. exposuit sm̃ suã possibilitatẽ intelligibiles significatiões diuinorũ nominũ eógregãdo & redigẽdo ĩ vnũ opus. Dicit aũt intelligibiles ad differẽtias eorũ q̃ symbolice vel metaphorice dicunt̃ de Deo, quorũ significatiões sunt sensibiles. Et ne aliqs intelligat, q ipse psumat se sufficienter exposuisse significatiões diuinorũ nominum, ad hoc excludẽdũ subiũgit, q nõ solũ in exponẽdo significatiões pdictas defecit {ab earũ diligẽtia}. i. ab earũ pfecta expositione, sm̃ q res requirit, q a hoc, neq; angeli facere possent, cũ nõ cõprehendãt diuinã bonitatẽ & diuinũ esse, & diuinũ viuere, & aliqua hmõi, de quibus dictũ est. Nec solũ dicit se defecisse a laudãdo significatiões pdictas sicut {theologi philosophãtes de rebus diuinis. i. pphetæ & apostoli aut etiã socij eorũ', q canonicas scripturas ediderũt, vt Lucas & Marcꝰ, sed asserit se defecisse, & in fine dixisse p cõparationẽ ad alios q erãt sui gradꝰ & ordinis. Deinde cũ dicit. {Quare si recte qdẽ &c.} cõcludit, q a ex quo ita deficiẽtẽ se cognouit in rebus diuinis, si recte se habẽt ea quæ dicta sunt, & si sm̃ deliberationẽ sibi pportionatã vere tetigit expositionẽ diuinorũ nominũ, referẽdũ est hoc cũ gr̃atiarũ actione ad Deũ q est cã oium bonorũ, q primo quidẽ dat nobis virtutẽ loquẽdi, & postea dat nobis vt hac virtute bene vtamur, bene aliq dicẽdo. Et tũ si aliq est prermissum qđ æquipolleat his q̃ dicta sũt, oportet hoc subintelligere sm̃ easdẽ rõnes & regulas sm̃ quas pdicta exposita sunt. Et hoc ideo dicit, q a forte aliq̃ nomẽ in scriptũris dictũ de Deo, nõ est expositũ, qđ tn̄ æquipollet alicui prmissorũ, vel si aliquis modus exponẽdi est prermissus in aliquo dictorũ nominũ, põt subintelligi ex aliorũ nominũ expositione. Deinde cũ dicit. Si aũt ista &c.} petit corrigi in nõ bene dictis. Et primo ponit petitionẽ. Scõo rõnẽ petitiõis assignat, ibi. { Ne pigriteris &c.} Dicit ergo primo, q si ista q̃ dicta sunt ab eo in expositiõe diuinorũ aut nõ recte, aut imperfecte se habẽt, & si ipse vel in toto, vel parte errauit a veritate, petit a Tymotheo, vt ex sua benignitate dirigat eũ, q a si ipse alicubi erraut, nõ hoc fuit ex volũtaria ignorãtia, & ideo vult dirigi, si q. n. voluntarie ignorãt, dirigi nolũt. Hęc est ergo prima cõditio ex parte sui quare petit se dirigi, q a nõ volũtarie ignorauit. Secũda cõditio est, q a sm̃ suã reputationem indiget addiscere, & ideo tradendæ sunt ei rõnes qbus addiscere possit. Superuacaneũ aũt vi tradere discipli nã ei q̃ se non reputat disciplina indigere. Tertia cõditio est, q a subueniẽdũ ẽ ei q nõ reputat se sufficiẽtem virtutẽ habere. Quarta cõditio est q a sanitatis cura impẽdẽda est ei qui nolens egrotat. Qũo aũt ipsum possit dirigere oñdit subdens, q quædã põt ei tradere ad eius directionẽ q̃ p seipsum Thymotheus cognouit quædã aũt q̃ põt inuenire accipiendo ab alijs accipiat, certum est enim q recipiuntur a bono, quod est Deus, & accepta a Deo qualitercũque petit ad se transferri. Deinde cum dicit. {Ne pigriteris &c.} assignat rationem petitionis positæ. Et primo quidem ex parte amicitiæ, quia non debẽt homo esse piger ad benefaciendum amico. Maximum autem beneficium alicui impenditur, si ab errore ad veritatem reducatur. Secundo assignat rationem ex sui exemplo, quia scilicet ipse nullũ sacrorum sermonum sibi traditorum ad se contraxit, idest sibi aua re retinuit, sed currendo sursum ad Dei imitationem ea quæ sibi tradita sunt, iam tradidit, & in futuro tradere intendit, & Thymotheo, & alijs sanctis viris, secundum quòd ipse sufficiens est dicere, & alij sunt sufficientes audire, & in hoc in nullo facit iniuriam traditioni diuinorum, cui fit iniuria, dum vel tradita auare retinentur, vel inconsiderate sparguntur. Sic autem ea quæ sibi sunt tradita alijs tradere intẽdit, nisi forte in aliquibus ipse non sit potens ad intelligendum, aut ad exponendum alijs. Deinde cum dicit. {Sed hæc quidem &c.} continuat se ad sequentem librum. Et quia quædam dixerat ad futurorum pertinentia, scilicet quòd tradet alijs quæ sunt sibi tradita, ideo dicit, quòd hęc ita habeantur & dicantur, sicut est {Deo amicum,} idest sicut Deo placet, secundum illud Iacobi. 4. cap. Pro eo vt dicatis, si dominus voluerit. Et in hoc sit finis expositionis intelligibilium diuinorum nominum quantum ad ipsum. Sed intendit vlterius transire {Deo duce ad symbolicam theologiam,} in qua scilicet exponit nomina quæ symbolice dicuntur de Deo, puta quòd dicitur leo, lapis, ignis, & alia huiusmodi. Qui quidem liber apud nos non habetur. Et nos post expositionem dictorum beati Dionysij longe ab eius intellectu deficientes, corrigi de non recte dictis postulamus. Si qua autem bene dicta sunt, referendæ sunt gratię bonorum omnium largitori, qui est trinus & vnus Deus, viuens & regnans per omnia sæcula sæculorum. Amen'.

Expositionis beati Thomæ de Aquino super librum sancti Dionisij de diuinis nominibus Finis.

REGISTRVM

A B C D E F Omnes sunt Quaterniones.

ROMAE
Apud hæredes Antonij Bladij, & Ioannem Osmarinum Liliorum socios.
M D L X X